NAZIONALE
BIBLIOTECA RC CENTRALE
5.0
ROMA

PROMPTVARIVM

RERVM ET THEOLOGICARVM, ET PHILOSOPHICARVM.

OPVS SANE CVIVSLIBET STATVS ATQVE conditionis hominibus imprimis vtile ac neceſſarium. Ex quo & Theologi & Philoſophi quicquid ſummum eſt, & huic tempori accommodatiſſimum, decerpere facilè poſſunt. Dei namque cum hominibus & creaturis reliquis, atque ipſarum creaturarum omnium adinuicem pulcherrimam conſenſionem & armoniam continet, & facilè explicat.

Franciſco Georgio Veneto authore.

LVTETIÆ,
Apud Ioannem Macé, in monte D. Hilarij, ſub ſcuto Britanniæ.
M. D. LXIIII.
Cum Priuilegio.

Rc 539

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

COMPEEDIOSVM ET AD HOC VNIVERSVM OPVS OMNI HOMINVM CONDItioni vtiliſsimum, facilè intelligendum valde conducens argumentum. Per Renatum Benedictum, ſacræ Theologiæ facultatis Pariſienſem Doctorem.

SOLA eſt methodus (erudite lect.or) quæ ad optima quæque & diuina & humana facili negotio cognoſcenda plurimum adiumenti adfert. Hinc eſt quod artium bene & cum addiſcentium vtilitate tradendarũ ſummi magiſtri Rhetores & Dialectici imprimis methodum, id eſt, facilem docendi legentem vel audientem, viam proponunt & commendant. Hæc ſane eſt veræ eruditionis & diſciplinarum omnium mater, quæ Diuinum Platonem quaſi de ſede ſua deiecit, cum illi methodi obſeruatorem diligentiſsimum omnium artium methodicum & facilem magiſtrum Ariſtotelem prætulit. Qui tot iam ſæculis ab artium magiſtris & profeſſoribus propter miram quæ in ipſius libris ineſt methodum philoſophorũ omnium princeps conclamatus eſt. Nec mirum profecto. Methodus enim recta, rem facilè aperit, animum addiſcẽtis ad facile intelligendum parat & diſponit, imprimiſque neceſſariam illam omnium diſciplinarũ cuſtodẽ memoriam firmat atque iuuat. Illa autem ſi ab vllo vnquam in rerum cognitione dignarum tractatione plene ſeruata fuit, illud maxime in hoc diuino & omnibus perneceſſario rerũ omnium cognitu dignarum opere factum eſt. Mirum enim quanto ordine, & quanta facilitate res ſummæ tam diuinæ quàm humanæ ſumma ſapiẽtia in eo proponantur & exponantur. Vnde meritò factum eſt, vt hæc præſens rerum tot & tantarum tractatio concentus ſiue armonia ſapienter ſit dicta, & quia nulla res eſt prorſus hominis bene nati & ingenui cognitione digna quæ hoc libro prætermittatur, idcirco ſane armonia ceu cõcentus mundi, id eſt, vniuerſitatis & rerum omnium quæ ſunt, iure vocatur. Hoc enim opere plane diuino, de Deo rerum omnium authore primum: deinde de toto vniuerſo & eius partibus elegantiſsime iuxta doctiſsimorum philoſophorum & theologorum ſenſa diſputatur. Tum verò (quòd à paucis vel potius à nullo tanta arte & methodo factum legimus) de incomprehenſibili armonia & conſentione quæ eſt inter ipſum Deum & res omnes ab ipſo per creationem mirabilem profectas atq; etiã de ipſa admirabili rerum creatarum dei prouidẽtia adminiſtratarum adinuicem, proportione & armonica cognatione. Quæ ſane prima huius operis pars & diſputatio, id

omne facile ſuperat, quod de Deo & creaturis ab antiquis omnibus Philoſophis dictũ eſt. Verum ſecunda parte longe præſtantior, & non tantum hominibus & Philoſophis & Theologis, ſed ipſis etiam diuinis angelis admirabilis proponitur, & tum facile, ſũ ſapienter explicatur natura diuina cum humana in vna Chriſti Dei & hominis veri perſona, armonica vnio. Vbi ſane ſumma & neceſſariò omnibus cognoſcẽda Chriſti Ieſu Meßiæ à Patriarchis deſiderati & per prophetas prænunciati myſteria facile edocentur. Mirum enim quanta diligentia & methodo quæ de ipſo, de eius regno & ſacerdotio, de omnium hominum redemptione & reconciliatione, de ſumma quã ſemper habet eccleſia ſuæ ſponſæ cura, dilectione & directione prædixerunt prophetæ, atque prædicarunt Apoſtoli, tractẽtur. Sed nõ eſt opus hoc breui argumento illa pluribus proponere. Malumus enim te ad ipſum fontem (ô lector) vt ibi hæc plenißime cum tua ſumma vtilitate & ſuauitate, haurias, remittere. Tertia denique huius operis parte elegantißima facillime edocentur de homine & armonia ſiue conſonantia, quæ in ipſo per Chriſtum mediatorem Dei & hominum reparata eſt atque ſtabilita. Pulchrum enim profecto, & iucundißimũ omnibus eſſe debet, cognoſcere quomodo iam per Chriſtum Deo patri reconciliati, Angelorum ſocij & conciues facti ſumus, quomodo ex omnibus gentibus & nationibus vnica armonia pulcherrima in vnam eccleſiam Chriſti coadunentur omnes cuiuſcunque conditionis & ſtatus homines, vt iam non ſit in

Gala. 5. *chriſto Scytha aut barbarus, Iudæus aut Græcus, ſed in omnibus qui per ipſum ſalui fiunt, in vna eius ſponſa eccleſia, vna fides quæ per dilectionem operatur. Tu ipſe iudex eris (optime lector) vbi hoc opus tam diuinum tripartita diſtributione diſtinctum & tot támque variis myſteriis pulcherrimis & omnibus neceſſariò cognoſcendis refertum diligenter legeris, quanta ſit homini bene nato & chriſtiano oblectatio, tam ſanctam & admirandam dei cum creaturis & creaturarum etiam ipſarum adinuicem armoniam & conſentionem intelligere & in eam ſæpius meditari. Quæ profecto, quia ſine ſumma animi delectatione à nullo cogitari poteſt, idcirco per cantica (rem plane armonicam & delectabilem) tradi dicitur, vt ſcilicet methodi & tractationis ipſius nomen rei quoque conueniat. Huius autem operis lectio, his imprimis erit vtilis, qui linguis Græcam, Hebraicam, Arabicã, Syriacam & Chaldaicam callent: à qua tamen deterri nulla ratione debẽt, qui prædictarum linguarum cognitionem aſſequuti non ſunt, imo magis accendi, vt in hoc opere verſentur, vbi quæ de linguis illis proferuntur, cum propriis myſteriis ea facilitate & methodo proponuntur, vt qui nihil de linguis illis audierit aut legerit, hoc opere legendo ipſarum linguarum proprietates atque ſacræ ſcripturæ infinita propemodum myſteria & phraſes, alioqui difficiles facile & breui cognoſcere poſsit & ad intelligendum vetus & nouum teſtamentũ multum iuuari. Vale in Chriſto Ieſu, & me apud eum precibus iuua. Pariſiis Calendis Decembris. 1563.*

PROOEMIVM.

FRANCISCI GEORGII VEneti minoritanæ familiæ in opus de harmonia mundi, trifariam diſtinctum, ad Clementem ſeptimum pontificem maximum

PRÆFATIO.

NON EQVIDEM PATER BEATISSIME
faſtu vllo, neque ſecundum carnem, & ſanguinem, ſed bono
genio, imò & meliori ſpiritu ducor, vt pro minus colluſtra-
tis hanc qualemcunque accendere coner faculam, non certê
noui luminis, ſed eam, quæ à luce illa omnes illuminante
ſubrutilat, Et vt de meſſe Domini opulentiſsima in Domini-
cum horreum pro pauperculis cibandis afferam, ſaltem vel
paruulos mergites, ab aliis meſſoribus, forſitan iubente Domino, poſteris dereli-
ctos: ex quibus triticum excuſsimus, non certè nouum, ſed antiquum noua qua-
dam forma conductum, nouóque modo ſubactum, aqua proculdubio non ciſter-
narum diſsipatarum, ſed melioris, & ſalutaris ſapientiæ: ex qua bibenti fit fons a-
quæ ſalientis in vitam æternam: Quam aquá haurientes ij, qui primi Euangelicæ
doctrinę iecere fundamenta verè filij Dei effecti, ſtultitiã exiſtimarunt ſapientiá
huius mundi, quæ viribus propriis, & ab humana induſtria excogitatis innititur,
nulli veritati cedens, niſi quam ſyllogiſticis rationibus ſeſe oſtendere poſſe confi-
dunt, qui eam ſectantur. Sed eæ deductiones compoſitæ & in ipſis ſenſibus radi-
citus fundatæ ſolitariam illam, atque intellectualem opificis naturam (vt Procu- Proculus
lus docet) attingere nequeunt: Sed neque inferioris naturæ effectus, proprieta-
tes, aut paſsiones (vt aiunt) docere poſſunt: cum harum cauſæ, ex quibus ipſas con
iicere ſuis argumentationibus opinantur, ſint (omnium eorum conſenſu) mor
talibus penitus ignotæ: Inſuper ex ſenſibus procedentes, qui fallaces ſunt (ſicuti
multis rationibus probat Pyrrho Heliates) nullam nobis ſynceram præbere poſ- Pyrrho.
ſunt veritatem: Hinc cum de diuinis agitur, quæ oraculis (vt ait Plato) compa- Plato.
rari debent, relinquendæ ſunt huiuſmodi compoſitæ, & ex fallacibus ſenſibus
deductæ rationes his, qui circa ſenſibilia verſantur, & qui ea, quæ in agendo ſub-
ijciuntur motui, extrema confinia ſuæ doctrinę ſtatuerunt, & qui omnia combi-
nare, & concludere opinantur per quædam axiomata, quæ refellere impoſsibile
exiſtimant: Sed hi ab ipſis occultata diuina irrident, quæ tanto magis exaltantur,
quanto ad altius cor homo aſcendere præſumit, cum ſacra hæc ſolo diuino lumi
ne oſtendantur, contentionem oderint, ſilentium deſiderent, ſuperbos, & ſa-
pientes mundi reſpuant, paruulos, & humiles corde amplectentur, & paſcant,
ſyllogiſmos, & humanas deductiones penitus irrideant: cum nullum ſit diuini-
tatis principium, nihilque eam antecedat, per quod aliud probari poſsit: Hinc
tantum ad diuina, teſte Areopagita, conſcendere fas eſt, quantum ſeipſum diui- Areop.
norum eloquiorum radius inſinuauerit, qui expurgatis mentibus ſeſe percipien-
dum tantummodo offert: Ideo ſi externi, vt vel minimam ſcintillam diuinarum
rerum perciperent, omni cura, quæ animum offuſcant, ammouere ſtuduerunt,
quanto magis ij, quibus diuina eloquia, & altiſsimarum rerum ſacramenta credi-
ta ſunt, animi purificationem omni ſtudio perquirere debent? Brachmanæ enim Brach.
nullum ad ipſorum admittebant ſapientiam, niſi abſtinentes à vino, & carnibus,
ſed à vitiis ſuper omnia, vt Deum ipſum, quem intelligere cupiebant, diuina con-

Pharao. Philoſt. Lyſides. uerſatione æmularentur. Itidem apud Indos inferiores docebat Pharaotes, ſi Phi
loſtrato credimus. Lyſides quoque Pythagoreus ſcribens ad Hyparchum docet
minimé pium eſſe myſteria veræ philoſophiæ, quæ videlicet diuina redolet, eis
communia facere, qui nec ſomniare quidem purificationem animi potuere: neque
Hierocl. enim poteſt lippus, & immundus oculus (vt Hierocles de antiquorum, qui has ſe-
mitas ſequuti ſunt, promptuariis deprompſit) res nimium lucentes intueri: Nec
poterit quis ſacris de nouo addictus non bene initiatus ſtatim percipere colluſtra-
tiones illas diuinas: quia experrectus à ſommo nequit ſtatim lucida còntemplari.
Aſſuefaciendus eſt igitur animus ad ſtudia pulchra, & pedetentim expurgandus,
Plotinus quouſque Diuina lux ſubrutilet, & noſter in nobis (vt Plotinus ait) emineat intel-
lectus: qui animum patri, & veræ luci applicet: illumq́ue in opificis intellectio-
Proculus nibus impermixtè collocet: Lumen quoque (inquit Proculus) coniungat lumi-
ni, non quale illud, quod ſcientiarum eſſe perhibetur, ſed pulchrius quoddam, &
vnitum magis. Hinc congregati ſunt cum Deo Abraham, principes electæ fami-
liæ, & doctores veræ ſapientiæ, qui Dij effecti vehementer eleuati ſunt ad lumen
illud ſuſcipiendum: quod à mortalibus remotiſsimum tenebroſi Iudæi ſcandalũ,
& impij Gentiles ſtultitiam exiſtimarunt, colluſtratis autem oculis viſum eſt fulgor
pulcherrimus, & verum omnium theſaurorum, ac integerrimæ ſapientię prom-
ptuarium. Hinc magna conſtantia etiam vitę diſcrimine toto animo ipſum defen
Paulus. dere conati ſunt: Ad quos theſauros etiam (vt Paulus docet) non per philoſo-
phiam, hanc videlicet traditam ab hominibus, & inanem fallaciam peruenitur;
ſed luce illa percipitur, per quam à claritate in claritatem conſcendentes denique
transformamur in eãdem imaginem illius, qui eſt ſplendor patris, & vera eius
imago. Sed cum breuiſsimus ſit colluſtratorum numerus, qui poſsint rutilans lu-
men illud ſuſcipere, hinc eos, qui huiuſmodi initiari cupiunt, per eas ſemitas dedu-
cendos exiſtimo, per quas ad illud ſupremum lumen percipiendum facilius diſpo
ni poſsint: Eæ autem ſemitę proculdubio ſunt per hęc viſibilia ad inuiſibilia Dei
ex harmonica cognatione, quam conſonantiſsimam habent ad inuicem. De mũ
di itaque vtriuſque, & archetypi conſonantia, deque ſtatu vniuerſarum rerum,
omniumq́ue eorum, quę vterque ipſe mundus (prout ab archetypo ſuſcipit) har
monia maxima complectitur, pro huiuſmodi faciliori ducatu, opportunè exiſti
mauimus pertractare: Quod facere cupientibus per multas ſemitas iter nobis acci
piendum eſt, eo quòd cunctis diſciplinarum artificialibus ſit remediis occurrendũ,
Phyſicis, Arithmeticis, Aſtronomicis, Geometricis, Muſicis, atque Diuinis. Si
rerum itaque, quę ſenſibus ſubiiciuntur, tractatio erit, tum Peripatetici cum ſen-
ſibili doctrina ſuffragabuntur: Si cœleſtia indagabimus, Aſtronomorum demon-
ſtrationibus innitemur: Si rerum naturalium concordiam perſcrutabimur, ad ſe-
cretiores philoſophos dirigemus iter: Si de ſyderum varietate, & de eo, qui eſt ex di-
uerſis aſpectibus, motibus, ſoniſq́ue concentu tractatus habebitur, muſicis con-
tinuò rationibus abſoluetur: Si ſupremas intelligentias, & arcana ſupercœleſtia vt-
cunque explicare tentabimus, ſemotis his omnibus, ac in veſtibulo relictis, pro-
phetas, & ſanctos, quibus peculiari dono datum eſt noſſe ſecreta Dei viuentis, adi-
bimus, aut lucem illam, quæ omnes illuminat, & in huiuſmodi optimè inſtruit,
implorabimus. Si tamen aliqua ratione ex viſibilibus iſtis ad penetralia cœleſtia,
& ſupramundana ſubleuari; cupiemus, illud erit nobis (errore poſthabito) vnicũ
iter per numeros, quibus hæc inferiora cum ſuperioribus connexa ex harmoni-
ca ipſorum proportione ſe præbent contemplantibus ſuauiſsima, & ex mutua
correſpondentia, atque vi ſibi inſita operantibus facillimam viam præſtant: Nu-
meris enim omnia diſpoſita ſunt, & inde adeò domeſtici omnibus, vt eis nihil
obſtet: nam cognati ſuperis ad cœleſtia familiariter conſcendunt: rurſusq́ue cum

ſenſibilibus domeſticè agunt: & inde diuerſas naturas, diuerſoſque modos induunt: Numerus enim qui (vt Proculus ait) ſemper idem exiſtit, alius tamen eſt in voce, alius in rerum proportione, alius in anima & ratione, & alius in diuinis, & qui in rebus creatis ligatus eſt, Deo familiaris abſolutiſsimus reperitur. De inferioribus autem loquentes Themiſtius, & Boëtius adeò numerum præferunt, vt neminem exiſtiment abſque ipſo rectè philoſophari poſſe. Pythagorici, verò omnes ſimul, & academici, ſed præ aliis ſecretiores theologi vbique numeros celebrant, & venerantur: nec immerito, quia vt perhibet Auenzoar Babylonius, ille omnia ritè nouit, qui bene ſcit numerare: Cui Plato adſtipulatur dicens in Epimonide: Si quis ab hominum natura numerum auferre velit, nullatenus prudentes eos, aut ſcientificos relinquit: Nam anima nihil percipiet ſine ratione: Nec rationem de rebus reddere quiſpiam poterit, qui numerum ignorat. Artes quoque ſublato numero penitus euaneſcunt: & quod maximum eſt, bonorum quidem omnium, mali autem nullius numerum eſſe cauſam aſſeuerat: Hinc, qui beatus futurus eſt, qui cœleſtia & diuina rimari cupit, numerum ignorare non debet. Neceſſariò igitur per numerorum ſemitas, & harmonicum ordinem nobis procedendum eſt, ſi ritè, accommodateque per hæc inferiora ad ſuperna, ſupremumque conſcendere voluerimus: Omnia enim ſibi inuicem, & primo mutuis concentibus correſpondent, aliis tamen, & aliis numeris: Quod Orpheus cecinit, poſtque eũ Pythagoras docuit, nec non Stoici confitentur, dum dicunt mundum factũ adhibita artè quadam concinnatrice. Proponit Plato, Porphyrius id multis rationibus aſſeuerat, declarat Iamblicus, Chalcidius, Proculus, & eius præceptor Syrianus, & quotquot de Pythagorica, atque academica familia ſunt pro virili ſua interpretantur, & affirmant exiſtimantes naturam nihil tam in rebus productis, quàm producendis habuiſſe antiquius, & accommodatius harmonia: qua partes omnes machinæ huius concinnæ redderentur. Verũ diuini vates inferioribus numeris procul relictis ad diuinoſque, ac ſecretiora penetralia introducti multa non pandenda contemplati ſunt, quorum meliora abſcõdentes in corde ſuo, ne delinquerent, quædam, & pauca nobis, quantum eis permiſsum erat, præbuerunt contemplanda: Ex quibus Iſaias ait: Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & eleuatum, ſuper totam videlicet hanc mundanam domum, cuius cœlum ſedes eius eſt, & hanc plenam eius opificis gloria: quæ in diſtributorum graduum ſerie cum diuinis ipſius opificis exemplaribus concinna refulget: Vndè inter artificem & fabricã concordia, & mutuus amor decantatus per duos ſeraphinos alternis vocibus ad alterutrum acclamãtes Sãctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Zeuaot, Plena eſt omnis terra gloria eius, vnicuique concinna proportione per cognatos numeros, quibus omnia diſpoſita ſunt, communicata. His itaque modulis, conſonantiſsimiſque concentibus abſorpti cœleſtes vates numeros vocales, & eorum rationes in veſtibulis relinquentes philoſophati ſunt in melioribus, & diuinis numeris, in naturæ ſpeciebus, & formis, imô in exemplaribus ipſis per omnia idearum genera ordine quodam eis tantummodo, qui viderũt, cognita progrediẽtes. Huc & Ezechiel Iſaiæ collega applicuit, quando diuinum tribunal, quod Hebræi Mercaua nuncupant, ex diuinis miniſtris, Seraphinis, Ophaninis, animalibuſque ſanctitatis, in omnium rerum conſonantiam deducendam conſectum intuitus eſt, totum negotium concludẽdo dixit: Et aſpectus eorum veluti הואפן בתוך הואפן haophan betoc haophan, id eſt rota in medio rotæ, vt pro nunc ſequamur traductionẽ noſtram, quia mundana hæc domus ſphærica eſt in medio rotæ, & ſphæræ illius intelligibilis, & ſupremæ, id eſt in verbo, quod in illa ſupramundana ro-

Proculus
Themi. Boëtius. Pythag. Academ. Theolo. Auenzo. Plato.
Orpheus Pythag. Stoici. Plato. Porphy. Iãblicus. Chalci. Proculus Syria.
Iſaias.
Ezechiel Hebræi.

ta medium poſsidet, dicente Ioanne: Quod factum eſt,in ipſo vita erat, In ipſo
Ioannes. in quam verbo, quo Pater portat, & ſuſtentat omnia, & quod Ioannes verus va
tes vidit in bicipiti Parnaſo, CHRISTI videlicet pectore, in quo bina diui-
Moſes. naæ ſcilicet & humanæ naturæ faſtigia eminent,idipſum Moſes horum ſacramen-
torum primus reſerator vidit in bicipiti Sina,à quo Arabia illa uerè fœlicis non di
cam nomen, ſed rem aſſequuta eſt: Vndè faciei diuinæ, coràm, quàm ſæpius lo
quebatur, & poſteriorum effectuum eſt cacumina contemplatus: Sed hæc occul-
tiſsinis ænigmatibus incluſit in ſua mundanæ fabricæ grauida, & fœcundiſsima
deſcriptionc indignum reputãs rude, & imperitum vulgus vtriuſque mundi arca-
nis: Neque enim proponendum erat lumen ſublimiſsimũ hebetioribus oculis po
puli adeò imbecillis, vt non poſſent intendere in faciem Moſi ex diuino conſor-
tio lumine illo rutilantem, niſi obducto velamine ſplendorem ipſum (prout illi
conniuentes oculi exigebant) cõprimeret. Tradidit igitur rudi populo ſub inuolu
cris enarratæ hiſtoriæ ſacramenta altiſsima relinquens in ſeceſſu ſapientibus locũ,
vt ad intimæ ſapientiæ ſupremæque doctrinæ penetralia deducta cortina, & re-
uelata facie accederent, vt aliquando palàm promptuarium illud contemplaren-
tur, & aliquãdo ex infirmis, & viſibilibus ad inuiſibilia procederẽt per eos cogna-
tos numeros, & proportiones harmonicas, ex quibus tam à ſapientioribus He-
bræis, quàm à noſtris adinuenta ſunt moralia, allegorica, atque anagogica ſen-
ſa: Vndè etiam à ſuperis mouentur hæc inferiora tanto maiori efficacia, quanto
Pythag. naturalia, & diuina excellentiora ſunt iis, quæ ab arte comparantur. Hac enim
Cicero. muſica arte conducta Pythagoras (Cicerone; & Boëtio referentibus) iuuenem
Boëtius. furentem mutatis modulis cohibuit. Terpander, & Arion Methymneus Leſ-
Terpan. Arion. bios, & Iones, necnon Iſmenias Thebanus quamplurimos grauiſsimis morbis
Iſmeni. vexatos concentibus curarunt:Militum quoque animos atque equorum tubarum
Dion. & lituorum cantus accendit. De Alexandro quoque Macedone Dion tradit non-
nunquam vſque adeò eum incitatum Timothei modulis fuiſſe, vt veluti furens ad
arma proſiliret. Ad ſacra quoque conſcendentis Saulis regis furor ſic Dauidis ci-
thara temperabatur, vt ad priſtinam reduceretur quietem fugato malo dæmone,
qui ab harmonia illa collapſus concentum aliquem verum, veluti ipſi inimicum,
ſuſtinere nequit: Hinc cantus, & harmonicos ſonos in ſacris inductos fuiſſe opi
nor ab ipſo regio propheta ſacrorum vero reſtauratore, & ab eis patribus, qui
hæc Dei, & naturæ ſacramenta perceperunt. Quæ igitur vis, & quæ oblectatio
exiſtimanda eſt ineſſe rerum naturalium, atque diuinarum concentui? Hinc ve-
ritas, quæ eſt conuenientia rerum,etiã in rebus inferioribus explicata efficaciſsi-
ma eſt, atque delectationem affert eam percipientibus mira iucunditate refer-
tam: Sed in diuinis adeò animum exhilarat, & mouet, vt in alium penitus immu
tare videatur, maximè in Dauidicis hymnis, qui toties repetiti nunquam animis
bene compoſitis ſunt moleſti, oblectantes autem, & fauentes quamplurimum:
In ipſis enim quaſi in quadam legis totius ſuccentione decantantur vtriuſque mũ
di cum archetypo modulamina, & ea, quæ eſt rebus omnibus à Meſsiah reſtitu-
ta conſonantia, & quo ſuaui greſſu in opificem redeat perfectiſsimum opus ipſius:
Neque tantummodo regius hic vates, ſed quotquot ſymbolum dederunt ſacræ
paginæ, hi fuere, vt in ipſis & veræ harmoniæ, atque diuinitatis amplam cogni-
tionem, & reliquarum doctrinarum profundum ſtudium admirari poſsimus:
Quis enim prophetas omnes veram poëſim inſtructos non videat? Quis in Mo-
ſe, Ezechiele, & Ioanne geometricas non agnoſcat exactiſsimas menſuras? Rur-
ſumque in Moſe, Ezechiele, Daniele, & Ioanne numerorum proportiones, &

in Dauidicis hymnis, & Salomonis epithalamio, atque in tota vtriuſque teſtamenti deſcriptione, tanquam in pleno epithalamio, dulciſsimum conſummatæ muſicæ concentum? Muſicæ inquam ſublimioris, quàm illa Orphei, Amphionis, & huiuſmodi: vbique autem, & paſsim ab eis veræ philoſophiæ vtriuſque hauſtus imbibes, dummodo bene philoſophari didiceres. Ii ſunt igitur à nobis ſequendi duces: Ii doctores imitandi, ad horum quoque menſurã quæcunque molimur formanda. Verumenimuero Pater Beatiſsime, quod à pleriſque memoriæ proditum eſt, non aliunde Mercurium, Aglaophemum, Orpheum, Heſiodum, Pythagoram, Architam, Platonem, Parmenidẽ, Charũdã Zamolſim, Lycurgum, & quotquot demum iſtos ſequuti præclarè philoſophati ſunt, aut leges dederunt, ſumpſiſſe, quod traderent: Hos etiam (vt omnes, quantum fas eſt, conuenire faciamus) eatenus admittendos duximus, quatenus harmoniæ noſtræ, quam moliri ſtatuimus concordes videbuntur: ſicubi verò diſſonabunt, non aliter, quàm inutiles chordas renuendos. Illos itaque antiquos patres è veſtigio ſequentes inter alia rerum nomina, ſed potiſsimè ipſius opificis, Latinis noſtris prout ipſi tradiderunt, reddere conabimur, vel ſaltem quoad fieri poterit propinquiora: vt & clarius exprimamus eorum profunda ſenſa, & ſacramenta, quæ latent in ſuis illis characteribus deſcriptis, adeò, vt Origenes exiſtimet ea in aliud idioma traducta propriam vim minimè retinere: Idcirco non leuis, aut curioſus nouitatis author cenſeri debeo, ſi verbis ipſis primigeniis, aut his admodum proximis vtemur. Nec ſuperfluum iudicetur, & inutile, ſi aliqua ſæpius repetere videamur, quia eadem cum diuerſis coaptanda toties neceſſariò repetuntur, quoties coaptantur: Sunt enim diuerſa cum diuerſis, & eadem cum multis componenda, vt omnia concinna adinuicem demonſtrentur: & ex omni parte omnium operum Domini ſuauiſſimus hauriatur cõſenſus flante (vt precamur) diuino ſpiritu, & omnium rerum artifice: quem concentum omnimodum tribus canticis diapaſonis complecti poſſe iudicauimus: hinc quodlibet canticum octo tonis, diapaſon videlicet perfecto, conſummabitur. In primo itaque cantico vtriuſque mundi adinuicem, & amborum cum archetypo conſonantiam perſonabimus: In ſecundo de conuenientia rerum omnium cum Meſsiah capite, & de eo, qui per ipſum Chriſtum omnibus rebus ex peccato confractis, ac diſſonis eſt reſtitutus concentus: In tertio de homine rerum omnium vinculo conſonantiſsimo ad harmoniam reuocando cum omnibus, quæ in eo vinciuntur, & cum opifice, cui conuenire, imò vniri inditum eſt: In quibus (ni fallor) totum vtriuſque mundi negotium, & diſciplinarum multarum ſumma continetur. Verum Pater ſancte, & ſi iuxta cõmune adagium omnia noua placent, tamen ipſa noua plerunque æmulationem excitant: conniuentes etiam oculos nouo lumini non aſſuetos offendunt: vndè in odium conuerſi ſæpe oppugnare incipiunt, quod nondum bene perceperunt: Hinc me naſutis multis, & facilè obtrectantibus tam ex nouo procedendi modo, quàm ex aliquibus ſcintillis, iandiu ſub cinere latentibus, ſeu ex ſilice nouiter excuſsis expoſitum non ignoro: Ideo Pater Beatiſsime hoc qualecunque opus, & omnia alia, quæ Dei auxilio noua molimur, cũcta etiã quæ in me ſunt, cenſuræ tuæ, ac patrũ ſacratiſsimi collegij tui ſummittenda duximus, & omnium qui obſcuro lumine derelicto ad ſupremam, & ſplendidiſsimam lucem (quantum fas eſt) aciẽ direxerunt: Nec exiſtimauerim Pater Sancte & Clementiſsime Clemens hoc noſtrum qualecunque opus Origen.

verè concinnum, niſi tua virtute, & authoritate omnibus membris eccleſiaſtici corporis reddatur ſuaue, & innocuus cibus ſumentibus. Tibi igitur ipſum dicaui, qui Chriſti, in quo omnia, & per quem omnia in corpore hoc catholico vicem geris: vt ſicut à Chriſto Dei verbo vitam & pulchritudinem ſuſcipiunt omnia, ſic opus iſtud, quod de omnibus tractat, per te fœlicius viuat, & pulchrum ſit, & cunctis ſecurum iucundumq́ue epulum. Vale Pater Sanctiſsime, diuq́ue.

INDEX HARMONICI VOLVMINIS TRIPARTITI SECVNDVM ordinem ipſius digeſtus.

INDEX TONORVM PRIMI CANTICI.

QVIS ſit mundi progenitor, & qua harmonia ſuperexcelſæ unitatis gaudeat. Tonus primus.
Qua concordia rerum principia, & deſcriptores eorum conueniant, aut diſſentiant. Ton. II.
Quo cõſonanti numero ſummus opifex in creata omnia deſcendat. Ton. III.
Quibus mutuis concentibus prima rerum genera conueniant ad inuicem, & cum archetypo. Ton. IIII.
Qua conſonantia interualla eorum repleantur. Ton. V.
Qua concordia contineantur omnia in homine, tanquam in paruo inſtrumento. Ton. VI.
Qua ſonoritate omnia etiã particularia in hoc feculento mũdo exiſtentia cum archetypo conueniant. Ton. VII.
Quid ſit ultimum, in quod omnia diapaſonica conſonãtia reducuntur. Ton. VIII.

PRIMI TONI INDEX.

QVòd à ſanctis uiris diuino lumine colluſtratis de Deo diſcere poſſumus, quæ tractamus. Cap. primum.
Quòd abſque huiuſmodi luce errarunt omnes de Deo loquentes per deuia quamplurima. Cap. II.
Etſi quid ſit Deus intelligere non poſſumus, tamen Deum eſſe & oraculis, & ratione, & conſenſu omnium edocemur. Cap. III.
Quomodo per creatarum rerum ueſtigium, aut imaginem, & eorum conſonantiam cum archetypo deuenire poſſumus in cognitionem eius fœcunditatis. Cap. IIII.
Quòd Deus ſit omnium rerum, & numerorum fœcunditate plenus, ut poſſit omnia coſonantiſsimè producere. Cap. V.
Quòd Deus ſit unus. Cap. VI.
Quòd fœcundiſsima mẽs illa prima, quæ Deus dicitur, ad intrà extráque produxerit. Cap. VII.

Quòd Deus mundum fabricauerit. Cap. VIII.

Mundi conditio nõ dat philoſophis, ut concludant contra eius genituram. Cap. IX.

Neque motus idem præſtat. Cap. X.

Minus itidem tribuunt gubernatores eius. Cap. XI.

Neque ab opifice procedendo probant, quod intendunt. Cap. XII.

Cur aberrarunt philoſophi à catholica ueritate. Cap. XIII.

Rationes pro mundi nouitate. Cap. XIIII.

Cur ante, aut poſtquam Moſes narrat, Deus mũdum non fecerit. Cap. XV.

Deficiunt philoſophi, dùm probare nituntur Deum neceſſariò agere ad extrà. Cap. XVI.

Progreſſus pro contingẽtia in diuino opificio. Cap. XVII.

Deus cognoſcit particularia. Cap. XVIII

SECVNDI TONI INDEX.

QVanta diſſonantia abſoni reperiantur mundi ſapientes in ſuis dogmatibus. Cap. primum.

Quòd catholici ſcriptores conueniant. Cap. II.

Quanta diſſonantia mundi ſapientes eius iecerint fundamenta. Cap. III.

Diſſonant philoſophi etiam in negotio animæ. Cap. IIII.

Quòd nec minus diſſentiant in deſcribendo eum finem quem omnia appetunt. Cap. V.

Vnde noſtri conſonantiam, & illi diſſonantiam traxerint. Cap. VI.

Qui doctores, in diuino, & mundano inſtrumento circa penetralia perſonauerint concordes. Cap. VII.

Cur antiqui ſtuduerint abſcondere dogmata, quæ tradebant ſub metaphoris, & ænigmatibus. Cap. VIII.

Quomodo poſſent diſſonantes concordari. Cap. IX.

Conuentus ſapientum in genituræ mundi ſpatio. Cap. X.

Cur numerus ſenarius fabricæ, & ſeptimus dies requiei addictus ſit. Cap. XI.

Concordia antiquorum in rerum unitate. Cap. XII.

De prima rerum productione conſenſus. Cap. XIII.

TERTII TONI INDEX.

QVomodo unus per uiginti ſeptem diſtendatur. Cap. primum.

Quanto ordine à Deo trino per ternarium fiat in fabricata omnia progreſſus. Cap. II.

Quomodo angeli per primum nouenarium ſimplici ternario correſpondentem diſtribuantur. Cap. III.

Sicut Deus deſcendit in nos per tripartitum angelorum ordinem, ita per eos in Deum conſcendere poſſumus. Cap. IIII.
De intelligentiarum autbore. Cap. V.
Quomõ ſecũdo quadrato ternarij opifex cœlos fabricauerit. Cap. VI.
Quomodo planetæ, aut ſtellæ operentur in inferiora bonum, uel malum. Cap. VII.
Vndè proueniant mala, an ex influẽtis malitia, an mala diſpoſitione recipientis. Cap. VIII.
Rationibus comprobantur, quæ ſapientum ſententiis iam decreta ſunt. Cap. IX.
Quòd nec Saturnus, neque Mars, neque quodcunque aliud ſydus ſit malum, ut præſerebatur. Cap. X.
An ſtellæ agant in nos, necne, & ſi agunt, utrum cogendo, aut diſponendo. Cap. XI.
Qualiter tertio quadrato ternario elemẽtaria omnia produxerit omnium artifex. Cap. XII.
Cur quarternario numero elementa ſint diſtributa. Cap. XIII.
Quòd elementa reperiantur in omnibus mundanis membris. Cap. XIIII.
De alia partitione rerum elementatarum, per quã tolluntur inſtantiæ, quæ poſſent fieri circa prædicta. Cap. XV.
Quòd elementa reperiantur non tantum in boc terreſtri mũdo, ſed cœleſti, ſupracœleſti, & archetypo. Cap. XVI.
De figura elementorum ſecundum Pytbagoreos, & Platonicos. Cap. XVII.

QVARTI TONI INDEX.

QVomodo angeli primi ordinis conueniant cum primo cœlo, quod primum mobile dicitur. Cap. primum.
Qua concordia Cherubini ſtellato cœlo reſpõdeant. Cap. II.
Confirmat bæc mirandum Ezecbielis oraculum. Cap. III.
Thronorum quinque proprietates. Cap. IIII.
Qua conſonãtia eiſdem proprietatibus Saturnus coæquetur. Cap. V.
Dominationum decem proprietates. Cap. VI.
Quo concentu eaſdem omnes Iuppiter imitetur. Cap. VII.
De tribus coæquationibus Mauortis ignis cum uirtutibus. Cap. VIII.
Quomodo conueniant adbuc in aliis ſex conditionibus. Cap. IX.
Magna melodia Sol in octo cum poteſtatibus cõueniens quaſi diapaſon reddit. Cap. X.
In quinque participant principatus cum Venere. Cap. XI.
Qua cantilena Mercurius cum archangelis concinat. Cap. XII.

Quomodo denique luna coaptetur cum angelis. Cap. XIII.
Conuenit iterum terra cum luna. Cap. XIIII.
Aqua cum Mercurio, *& Saturno interſonat.* Cap. XV.
Aër cum Ioue, Veneréque reboat. Cap. XVI.
Ignis cum Sole, *& Marte feruet.* Cap. XVII.
Lapides cum cœlis ſuccentant. Cap. XVIII.
Metalla idem faciunt, cum Marte *potiſſimè.* Cap. XIX.
Viuaciori ſono reſpondent herbæ cœlis, maximè Ioui. Cap. XX.
Occentant zoophyta cum Saturno. Cap. XXI.
Intercinunt animalia cum ſtellato cœlo, & primo mobili. Cap. XXII.
Succentant eadem potiſſimè cum ſupercœleſti mundo. Cap. XXIII.
Quæ in particulari cum Saturno conueniant. Cap. XXIIII.
Quæ harmonizent cum Ioue. Cap. XXV.
Quæ robur à Marte *ſuſcipiant.* Cap. XXVI.
Quæ cum Sole aut Phœbo concinant. Cap. XXVII.
Quæ cum Venere delicientur. Cap. XXVIII.
Quæ cum Mercurio *interſonent.* Cap. XXIX.
Qualiter omnia iſta cum luna conſummatã harmoniæ cõſonantiam deducant. Cap. XXX.
Quæ in particulari cum quibuſdam particularibus ſtellis reſonent. Cap. XXXI.
Quam bellè omnia hæc depicta ſint in arca, quam cœleſti oraculo fabricauit Moſes. Cap. XXXII.
Quanto myſterio omnes enneades in ſuo decimo cõueniãt. Cap. XXXIII.

QVINTI TONI INDEX.

CVR *uiceſimo ſeptimo numero à* Platone *fiat illa prima deſcriptio.* Cap. *primum.*
Quæ interualla eiuſdem numeri repleri poſſit, & quæ non. Cap. II.
Cur ad maiores numeros reducatur hæc ordinatio. Cap. III.
Cur iterum ad maximos numeros reducatur. Cap. IIII.
Cur in huiuſmodi deſcriptione Plato uſus ſit magis diatonico genere, quàm chromatico, & enharmonico. Cap. V.
Quo mirabili artificio in prima omnium creaturarũ, quã Hebræi מטטרון *dicunt, contineantur illi tres nouenarij qui.27.cubum uidelicet eorum complent.* Cap. VI.
Quòd idẽ numerus, & eodem ordine in ſuperioribus uirtute quadam ſuperexcellenti contineatur. Cap. VII.

Quòd ex unitate primi reſultet in omnibus conſonantia. Cap. VIII.
Qua nota heptachordum exaratum animæ conueniat. Cap. IX.
Quomodo tres illi nouenarij reperiantur in homine. Cap. X.
Quid ſibi uelint illæ tres proportiones muſica, geometrica, & arithmetica, quibus anima, & totus mundus diſponitur. Cap. XI.
Cur ſeptem limitibus mundi & animæ negotium complectantur Pythagorici, & Academici. Cap. XII.
Quomodo in mundo omnia, more Platonico loquendo, limitum eorum interualla repleantur. Cap. XIII.
Quòd ea, quæ de exiſtentibus in ſphæris dicta ſunt, ſcripturæ ſacræ conuenire uideantur. Cap. XIIII.
Quid poſsit dici de complemẽtis interuallorum trium enneadum. Cap. XV.
Quomodo omnia ſuo numero, pondere, & menſura conſtituta ſint. Cap. XVI.
Quibus cauſis interuenientibus hæc multiplicia genera cõducantur. Cap. XVII.
Quomodo omnes iſti tres nouenarij adhuc cõtineantur in ſupremo nomine Dei & ab ipſo emanent. Cap. XVIII.

SEXTI TONI INDEX.

DE modo procedendi, & concordia generali hominis cum mũdo maiori, & archetypo. Cap. primum.
Quòd homo imitetur mũdũ in figura circulari. Cap. II.
De proportione menſurarum in homine. Cap. III.
Conſonantia membrorum, & liniamentorum eius adinuicem. Cap. IIII.
Quòd omnia includantur in homine ſermo generalis. Cap. V.
Quanta elegantia elementa in hoc homine reperiantur. Cap. VI.
Quæ in ipſo homine elementis reſpondeant. Cap. VII.
Ex compoſitis cum quibus lapides conueniant. Cap. VIII.
Quibus reſpondeant metalla. Cap. IX.
Quibus concinant quædam mixta mineralia mirando artificio. Cap. X.
Cum quibus planetæ uireſcant & uegetent. Cap. XI.
Animales conditiones in homine uiuere omnibus patet. Cap. XII.
Quid de trãſmigratione animæ humanæ in beſtias ſenſerint antiqui, & quæ ſit rei ueritas. Cap. XIII.
Quid de particularibus tranſmutationibus mira conſonantia cum noſtris depoſuerint externi. Cap. XIIII.
Omnia contineri in homine ſacro artificio deſcribit Moſes in

arca Noë. Cap. XV.
Cur animalia immunda bina ex utroque ſexu, munda autem ſeptena in arcam dicantur introducta. Cap. XVI.
Quòd omnes quoque cœli in homine contineantur. Cap. XVII.
Vndè unumquodque ſignorum zodiaci habeat denominationem, & quid agant illa animalia, à quibus denominãtur, cum ſole. Cap. XVIII.
Cur illa ſigna, & præcipui articuli in homine ſint duodenario numero diſtributi. Cap. XIX.
Correſpondentia qualitatum cum planetis, & octauo cœlo. Cap. XX.
Quòd intellectus conueniat cum orbe ſignorum. Cap. XXI.
Rapit primum mobile cum corde, aut libertate animi ibi reſidentis. Cap. XXII.
Quæ conſtipentur, & ſolidentur cum Saturno. Cap. XXIII.
Quæ æquentur cum Ioue. Cap. XXIIII.
Quæ ferueant cum Marte. Cap. XXV.
Quæ uiuificentur, & clareſcant cum Sole. Cap. XXVI.
Quæ molleſcant cum Venere. Cap. XXVII.
Quæ acuantur, & penetrent cum Mercurio. Cap. XXVIII.
Quæ agitentur à Luna. Cap. XXIX.
Quòd ex proportione motuum planetarum ad inuicem, & cum octauo cœlo innuatur proportio uirium noſtrarum. Cap. XXX.
De concordia admirabili rerum inordinatarum, & ſecum utriuſque mundi. Cap. XXXI.
Quòd homo concinat cum angelis eos continens. Cap. XXXII.
Modulatur homo cum Deo ipſius templum, & imago exiſtens. Cap. XXXIII.
De conſonantia membrorum Dei & hominis. Cap. XXXIIII

SEPTIMI TONI INDEX.

AVthoritatibus, & rationibus probantur omnia habere in archetypo aliquid, cui reſpondeant. Cap. primum.
Cui maieſtati materia prima ſuccentet. Cap. II.
Cum quo ſtabiliatur terra. Cap. III.
Cum quibus cætera elementa in eodem reſonent. Cap. IIII.
Quid inibi notent lapides. Cap. V.
Quam ſedem illic habeant metalla. Cap. VI.
Quem locum ibidem plantæ. Cap. VII.
Cum quibus noſtra hæc æquetur planities. Cap. VIII.

Chriſtus eſt finis, & complementum omnium operum omnibus dans, ut operentur.	Ton.	VI.
Chriſtus eſt rex regum, & ſummus Imperator omnia regēs, & moderans.	Ton.	VII.
Chriſtus eſt mediatòr, per quem omnibus datur tranſitus, ut in finem ſuum deueniant.	Ton.	VIII.

PRIMI TONI INDEX.

MEſsiæb deitas rationibus comprobatur.	Cap.	primum.
Idem comprobatur uaticiniis.	Cap.	II.
Quomodo ſit in ipſo Chriſto deitas, & uerbum,	Cap.	III.
In uerbo diuino continebantur omnia.	Cap.	IIII.
Ibidem omnia ſunt numero, pondere, & menſura.	Cap.	V.
Cognitiones exemplares in mente ſummi artificis ideæ dicuntur, & ſunt.	Cap.	VI.
Qui bas ideas admiſerint.	Cap.	VII.
Qui ideas reſpuerint, & quibus rationibus.	Cap.	VIII.
Errores ſunt, & nō rationes, quæ contra eas facere uidētur.	Cap.	IX.
Quid babeamus ex ideis.	Cap.	X.
Quòd omnis barmonia à uerbo procedit.	Cap.	XI.
Quomodo iſtæ ideæ intelligantur à nobis.	Cap.	XII.
Rerum neceſſitas, & omne eſſe ab ideis dependet.	Cap.	XIII.
Ibidem ſunt etiam ideæ uirtutum, & regulæ, quibus conformiter uiuere debemus.	Cap.	XIIII.
Ibi ſunt rationes moderantes boneſtas, & turpes actiones.	Cap.	XV.
Chriſtus eſt uerus bomo diuinitate plenus.	Cap.	XVI.
Sicut Chriſtus in eo, quòd deus, continet omnia uirtute: ſic in eo, quòd bomo, continet eadem omnia in eundem excellentiſſima nota collecta.	Cap.	XVII.

SECVNDI TONI INDEX.

MVltiplex, & unica eſt uita omnium.	Cap.	primum.
Vndè omnia ſortiantur, uitam.	Cap.	II.
Quid ſit arbor uitæ.	Cap.	III.
Vbi plantata ſit bæc arbor.	Cap.	IIII.
Qualiter ſit formata ipſa arbor.	Cap.	V.
Quibus, & quomodo communicata.	Cap.	VI.
Quando, & cur uetita ſit arbor.	Cap.	VII.

Quomodo omnia in ea arbore, & conſequenter in Chriſto uiuant. Cap. VIII.
Chriſtus eſt ſuſtentaculum omnium. Cap. IX.
Cur non omnes ſuſtententur ab eo. Cap. X.
Quomodo à terra fuerit exaltatus. Cap. XI.
Qualiter exaltatus omnia traxerit ad ſeipſum. Cap. XII.
Quomodo uirtutes & numina in plura uidebantur diffuſa. Cap. XIII.
Chriſtus liberans ab hac calamitate humanum genus deiecit tricipitem illam beſtiam. Cap. XIIII.
Quomodo aduocauerit ad ſe omnia alia numina. Cap. XV.
Hoc dominium obtentum, & attractio omnium numinum ad ſe probantur euidenti facto. Cap. XVI.
Eadem comprobantur uaticiniis. Cap. XVII.
Quomodo diſtrahentia omnia tandem ammouebit, ut ad ſe unum omnia complete trahat. Cap. XVIII.
Quòd tandem trahet omnes attrahendos. Cap. XIX.

TERTII TONI INDEX.

Quid ſit ſacerdos, & eius officium. Cap. primum.
Quòd Chriſtus fuerit uerus ſacerdos, & omnibus refertus, quæ ad uerum ſacerdotē, & ſummum pontificem ſpectant. Cap. II.
Chriſto tanquam uerò ſacerdoti omnia ſacerdotalia debentur. Cap. III.
Sacerdotis ueſtimenta quæ ſint. Cap. IIII.
Quid hæc ueſtimenta ad ſacerdotes, atque ad antiſtitem maximum conferebant. Cap. V.
Quid ad ſacerdotes Chriſti pertineāt hæc figuratiua indumenta. Cap. VI.
Quid omnia illa ueſtimenta cum Chriſto, quem potiſsimè figurabant. Cap. VII.
Chriſtus eſt ſacerdos in æternum. Cap. VIII.
Cur Chriſtus fuerit ſacerdos iureiurando. Cap. IX.
Quomodo Chriſtus fuerit ſacerdos ſecundum ordinem Melchizedec. Cap. X.
Quanto maior, & melior ſacerdos fuerit Chriſtus, quàm Aaron, & omnes ſacerdotes legales. Cap. XI.
Chriſtus fuit uera hoſtia, & omnigenum ſacrificium, & oblatio. Cap. XII.
Quomodo Chriſtus fuerit uerus agnus. Cap. XIII.
De uirga Moſi, & cruce. Cap. XIIII.

Ad quid ſacrificia, & cur hirci ſorte delecti pro peccato offerri iuſſi ſint. Cap. XV.

Cur par turturum, aut duo pulli collumbarum offerri iuſſi ſint in purificatione partus & mulieris parientis. Cap. XVI.

Cur aues duæ offerebantur pro leproſo mundando. Cap. XVII.

Cur ſimul cũ hirco uitulus ſiue bos pro peccato offerebatur. Cap. XVIII

Qnid ouis, & agnus. Cap. XIX.

Quid de panibus propoſitionis, placenta azyma, lagana, panibus ſimilæ, & huiuſmodi oleo delinitis. Cap. XX.

Quid ſuffumerium, ſiue thuribulum, thus, & thurificatio. Cap. XXI.

QVARTI TONI INDEX.

Quid ſit ueritas. Cap. primum.

Chriſtus eſt ueritas. Cap. II.

Chriſtus eſt legis ueritas. Cap. III.

Quomodo iota unum, aut unus apes legis non præteribit non completus, & non uerificatus in Chriſto. Cap. IIII.

Chriſtus legem perfecit. Cap. V.

Qnid ſibi uelit uitula rubea, & eius cinis in ſacris, & in expiatione coinquinatorum. Cap. VI.

Qnaliter doctrina Chriſti ſit ſummè uera. Cap. VII.

Quid cum ueritate legis ea, quæ Chriſtus docuit. Cap. VIII.

Qua ueritatis rectitudine Chriſtus Deus regat mundum. Cap. IX.

Quæ in ueritate de credendis Chriſtus docuerit. Cap. X.

Quòd ſola fides, quæ eſt pura credulitas, minimè ſufficiat ad ſalutem. Cap. XI.

Eliminatio illorum fundamentorum. Cap. XII.

Quomodo intelligantur authoritates, quæ fidei tantũ tribuere uidentur. Cap. XIII.

Solutio magnæ difficultatis, quam afferũt dicta Pauli in epiſtola ad Romanos. Cap. XIIII

QVINTI TONI INDEX.

Q Vomodo Deus ſit Pater omnium Cap. primum.

Qnomodo Chriſtus in natura humana iterum nos regenerans effectus ſit uerus pater. Cap. II.

Cur in hac regeneratione exigatur à nobis fides. Cap. III.

Vndè generetur maſculus, fœmina, uel androgynus. Cap. IIII.

Vndè ſimilitudo perficiens imaginem generantis in genito. Cap. V.
Quomodo Chriſtus omnes, quos generat, paſcat, Cap. VI.
Quomodo, ut nauſeam tolleret, hos cibos decoxerit. Cap. VII.
Hic qui genuit, & paſcit, etiã ueluti bonus pater nos inſtruit. Cap. VIII.
Quam doctrinam nos docuerit. Cap. IX.
Breuis epilogus eorum, quæ docuit Chriſtus de negotio hominis. Cap. X.
In quo gymnaſio, & qua cathedra nos inſtruxerit. Cap. XI.
Quibus theſauris, ueluti bonus pater, ditet nos Chriſtus. Cap. XII.
Quo peculio ditauerit filias. Cap. XIII.
Quod tandem legatum fecerit. Cap. XIIII
Quibus, & quanta legauerit. Cap. XV.
Quanta ſolẽnitate hoc teſtamentum celebrauerit. Cap. XVI.
Quomodo teſtamentum confirmatum ſit. Cap. XVII.
Quomodo Chriſtus non tantum pater, ſed caput omnium effectus ſit. Cap. XVIII
Qualiter Chriſtus tanq̃ uerũ caput influat in omnia mẽbra. Cap. XIX.
Quam curam habeat Chriſtus parẽs noſter de nobis filiis, quos genuit, in ſubminiſtratione rerum temporalium. Cap. XX.

SEXTI TONI INDEX.

CHRISTVS *eſt author, & finis fidei.* Cap. *primum.*
Chriſtus non tantum fidei, ſed cunctarum rerum cauſa omnia ſua diuinitate replet. Cap. II.
Chriſtus non eſt pars, neque totum, eſt tamen totum & pars. Cap. III.
Ex ſacris eloquiis habemus Chriſtum eſſe omnia. Cap. IIII.
Quòd adhuc ex ſcriptura ſacra habeamus ipſum Chriſtum multorum artificialium nomina ſibi uendicaſſe. Cap. V.
Quòd etiam abſque rapina Chriſtus IESVS *uendicauerit ſibi omnia diuina nomina.* Cap. VI.
Quomodo in nomine IESV *omnia tam producta, quàm diuina nomina includantur.* Cap. VII.
Cur ſolũ IESV *nomẽ hodie inuocetur à ueris Dei cultoribus.* Cap. VIII.
Qualiter ex ſcriptura ſacra præfiguratum habeamus Chriſtum eſſe fontem totius meriti, gratiæ, & gloriæ. Cap. IX.
Idem comprobatur uaticiniis. Cap. X.
Quam clarè Iſaias hæc omnia unico reſerauerit oraculo. Cap. XI.
Ex omnibus antedictis concluditur IESVS *fuiſſe complementum non tantum operum Dei, ſed noſtrarum quoque operationum, atque meritorum, & cõſequenter dans, undè operemur.* Cap. XII.

SEPTIMI TONI INDEX.

CHRISTVM eſſe uerum Dominum uaticiniis Moſaicis prænuntiatum eſt. Cap. primum.
Idem comprobatur aliis uaticiniis. Cap. II.
Cur Chriſtus non dicitur regnare in domo Abrahæ, cum ipſi fuerit de eo primo facta repromiſſio. Cap. III.
Cur nec in domo Izahac regnat, cui ſecundo repromiſſio facta eſt. Cap. IIII.
Cur angelico oraculo dictum ſit, regnabit IESVS in domo Iabacob in æternum. Cap. V.
De fructibus huius domus, in qua Chriſtus regnat. Cap. VI.
Quæ ſit hæc domus, ſecundum allegoriam. Cap. VII.
Quanta conſonantia tribus illæ apoſtolicæ diſtributæ ſint iuxta partitionem figuratiuæ, & ſigna ſtelliferi cœli. Cap. VIII.
Qua diſtributione, & quo myſterio pro cœlorum aſpectibus caſtra locauerint ſingulæ familiæ & tribus. Cap. IX.
In quot trigonos cœli diſtincti ſint, cuique trigono, aut ſigno unaquæque regio ſit ſubiecta. Cap. X.
In quibus prouinciis; & quibus ſignis ſubiectis prædicauerit unuſquiſque Apoſtolus. Cap. XI.
De conuenientia Apoſtolorum cum ſignis cœleſtibus. Cap. XII.
Conueniunt etiam tribus cum imaginibus, ad quorum aſpectus caſtrametabantur. Cap. XIII.
De concordia benedictionum, quas dedit Iabacob ad filios ſuos duodecim cum duodenis populis, quibus prædicarunt duodecim Apoſtoli ſecundũ ordinẽ ſignorum, quibus reſpondent. Cap. XIIII
Digreſſio, cur ordo primarius non ſeruabitur. Cap. XV.
Proſecutio concordiæ benedictionum Iſſacar, & Zabulon cum populis eorum. Cap. XVI.
De concordia benedictionis datæ Iebuda cum populo directo à ſigno ipſi correſpondente. Cap. XVII.
De aliarum duarum benedictionũ tribuum huius trigoni concordia, cum ſignis, & populis ipſis conuenientibus. Cap. XVIII
De concordia benedictionum trium familiarum, quæ caſtra locarunt contra tertium trigonum, cum populis ab ipſo directis. Cap. XIX.
De concordia benedictionum reliquarum tribuum, quæ caſtrametatæ ſunt contra quartum trigonum, cum populis ab ipſo directis. Cap. XX.
Digreſſio quare Paulo celeberrimo apoſtolo nulla fuerit aſſignata particularis tribus, aut regio. Cap. XXI.

Quid ſibi uelit in caſtrametatione circa tabernaculum fœderis illa interiecta trinaria turma. Cap. XXII.
Quid innuãt ſeptuaginta duo diſcipuli, quos princeps noſter IESVS in Euãgelio elegiſſe dicitur. Cap. XXIII.
Quòd Chriſtus regit, & gubernat totum corpus myſticũ & mundanum. Cap. XXIIII.
Explicatur id per oraculum. Cap. XXV.

OCTAVI TONI INDEX.

CHriſtus in ſanctiſſima trinitate eſt perſona media. Cap. primum.
Chriſtus eſt uera arbor, in medio paradiſi collocata. Cap. II.
Quid hæc diuina perſona media cum natura humana, quã aſſumpſit. Cap. III.
Quomodo ex illa arbore inductum ſit peccatum, & malũ in mundum. Cap. IIII.
Chriſtus in hac uita ſemper oblectatus eſt medio. Cap. V.
Chriſtus fuit optimus mediator. Cap. VI.
Per chriſtum hominem conſcendimus in Deum & Patrẽ. Cap. VII.
Quomodo ſecundum Apoſtoli ſententiam Chriſtus noui teſtamenti mediator ſit. Cap. VIII.
Digreſſio de bello indicto antiquis Patribus contra illos populos. Cap. IX.
An indigeamus medio, ut in hunc Chriſtum redẽptorẽ deueniamus. Cap. X.

Procœmium in tertium & nouiſſimum canticum.

INDEX TONORVM CANTICI TERTII.

DE animæ, & corporis, atque uirtutum concordia multiplici. Tonus primus.
De animæ cõſonãtia p rerũ intelligentias. Ton. II.
De hominis conuenientia cum intelligentiis, cœlis, & ſacris. Ton. III.
De conuenientia omnium rerum cum homine bene chordato, ut poſſit in cunctis operari, & omnibus imperare. Ton. IIII.
De cõſonãtia animæ cũ ꝓprio ſpũ, & oĩbus aliis ſpiritibus. Ton. V.
De concentu ſuauiſſimo, quem faciunt homines bene chordati cum Deo. Ton. VI.
De corporis, & animæ harmonia mutata in melius per re-

ſurrectionem. Ton. VII.
De ſuauiſſimis cōcentibus, & pauſa illa æterna in adepta beatitudine. Ton. VIII.

PRIMI TONI INDEX.

De ea, q̄ eſt in corpore cōuenientia, & ſymmetria. Cap. primum.
De ea cōſonātia, quæ eſt inter corpus & animā. Cap. II.
Vndè in corpore diſſonantia oriatur. Cap. III.
Vndè, & quæ inter corpus & animam conſonātia, uel diſſonantia. Cap. IIII.
De temperando corpore, & diſpoſitione tētorij per naturales medelas. Cap. V.
Quantum in huiuſmodi temperamentis conducendis conferat prudentia, atque debitum regimen. Cap. VI.
Quātum ad hæc cōducēda ualeat unicuiq; ſui uera cognitio. Cap. VII.
Temperatur, corroboraturque corpus & conſequenter totus homo cœleſti fauore. Cap. VIII.
Qua breui uia à cœlo, angelis & Deo fauorem haurire poſſimus. Cap. IX.
Quomodo ualeat homo paruus mundus ab omnibus membris maioris mundi (cui ſimillimus eſt) fomentum ſuſcipere. Cap. X.
De conſenſu animæ cum ſeipſa. Cap. XI.
De uirtutum concentu conducendo, ut poſſit ex eis anima ſanari, & oblectari. Cap. XII.
De conſonantia uirtutum cum anima. Cap. XIII.

SECVNDI TONI INDEX.

Quid ſit anima. Cap. primū.
An omnes animas æquales creauerit opifex. Cap. II.
Cur in primæua diſtributione hac inæqualitate uſus ſit æquiſſimus iudex. Cap. III.
An ex hoc ꝙ inæqualibus gradibus diſtribuerit à principio, & uariis donis & præmiis proſequatur mortales, cenſeatur opifex acceptator perſonarum. Cap. IIII.
Solutio aliquarum difficultatum. Cap. V.
Quomodo anima à principio nuda ſit, aut appareat. Cap. VI.
Ad quem gradum intelligentiæ pertingere poſſit anima. Cap. VII.
An ſemper intellectus ad id pueniat, ad quod peruenire poſſet. Cap. VIII.
Quibus mediis cognitionis gradum nobis præparatum attingere poſſimus. Cap. IX.
An per ſenſus exteriores procedendum ſit, ut ad ipſum deue-

niamus terminum. Cap. X.
Quòd ueri & neceſſarij ſint ſenſus interiores, quibus plura & certius percipi poſſunt, quàm per exteriores. Cap. XI.
An ſemper homo utatur his ſenſibus interioribus. Cap. XII.

TERTII TONI INDEX.

QVod ſymbolum, & quam conuenientiam habeat homo cum angelis. Cap. primum
An homo ſit excelſior angelis, uel econtrario. Cap. II.
Quæ inuidia fuerit, & ſit inter angelos, & homines. Cap. III.
An homines cum angelis conueniant in numero. Cap. IIII.
Qua æquiſsima lance eos, qui ex ipſis præuaricati ſunt, dimiſerit in nos hoſtes. Cap. V.
Quid poſsit homo à cœlis ſuſcipere, ut melior fiat. Cap. VI.
Vndè cœli ſuſcipiant fauorem, quem harmonicum influunt. Cap. VII.
Quid habeat homo cum ſacramentis. Cap. VIII.
Quid habeat homo cum ſacrificiis. Cap. IX.

QVARTI TONI INDEX.

DE conuenientia quadam occulta rerum inter ſe, undè altera in alteram mirabiliter operatur. Cap. primum
Quæ conueniunt inter ſe, multo fœlicius congrediuntur in homine, qui eſt perfectiſsimum omnium uinculum, & præ omnibus diuinitate ſuffultus. Cap. II.
Quòd uates efficiatur homo bene chordatus aliquando multiplici ſuffragio inferiorum. Cap. III.
Quis, & undè efficiatur uerus uates. Cap. IIII.
Apologeticum pro uaticinio. Cap. V.
Omnia ad ſe deducunt homines bene chordati. Cap. VI.
Homines ſuo loco poſiti, & concinni facilè rebus omnibus dominantur. Cap. VII.
Vndè ſit hæc uis dominandi, quomodo perdita, & quomodo reſtituta. Cap. VIII.
Varia, & mira operandi, atque dominandi conditio. Cap. IX.
Quæ ſint naturalia opera, quæ falſa, & quæ uera miracula, & quæ legitima dominandi uis. Cap. X.
Homo bene chordatus exauditur ad nota de quacũque re pe-

tierit.	Cap.	XI.
Solus homo bene chordatus cum Deo uiuit lætus.	Cap.	XII.

QVINTI TONI INDEX.

QVid ſit ſpiritus.	Cap.	*primum.*
Quotuplex ſit ſpiritus.	Cap.	II.
Quid agat ſpiritus in homine ultra animam.	Cap.	III.
Quam conuentionem habeat homo cum ſpiritu Dei.	Cap.	IIII.
Quod commercium habeat homo cum ſpiritu angelico.	Cap.	V.
Quid habeat homo cum ſpiritu diabolico.	Cap.	VI.
Quō intelligatur ſpiritus unius intrare in corpus alterius.	Cap.	VII.
Quæ conſonantia deducatur inter ſpiritum & animam.	Cap.	VIII.

SEXTI TONI INDEX.

HOmo Deum natura æmulatur.	Cap.	*primum.*
Homo effigiat archetypum in figura.	Cap.	II.
Corpus non minus conuenit Deo ueſtito, quàm ipſi nudo, & ſimpliciſſimo pura & expoliata materia (ut diximus) reſpondeat.	Cap.	III.
Cum in homine ſint infimum & ſummum, atque intermedia, omnia facilè per ipſum hominem cum Deo conciliantur.	Cap.	IIII.
Cur anima in corpore, tāquam in fuſorio uaſe purganda collocata ſit.	Cap.	V.
Cur Deus hic collocauerit animam, & mentem uertibilem.	Cap.	VI.
Quomodo homo à Deo peccato diſsideat.	Cap.	VII.
Sicut homo per peccatum à Deo deficit & diſsidet, ſic per pœnitentiam reducitur & temperatur.	Cap.	VIII.
Sacramentis homo redditur perfectior in ſeipſo, & cum Deo magis ſonorus.	Cap.	IX.
Sacrificiis expiatur.	Cap.	X.
Eleemoſynis abluitur.	Cap.	XI.
Perſonat uirtutibus.	Cap.	XII.
Lectione imbibit, undè modulari poſſit.	Cap.	XIII.
Meditatione præludit.	Cap.	XIIII.
Oratione modulatur.	Cap.	XV.
Contemplatione introducitur.	Cap.	XVI.
Amore unitur.	Cap.	XVII.
Extaſi, & exceſſu tranſmutatur.	Cap.	XVIII.

SEPTIMI TONI INDEX.

AN reſurrectio ſit poſsibilis.	Cap.	primum.
An fuerit, & futuráne ſit.	Cap.	II.
An reſurrectio futura poſsit probari rationibus.	Cap.	III
Quis primo dederit aditum reſurrectioni, & quàm conuenienter.	Cap.	IIII.
Quæ de reſurrectione habeamus à ſacris eloquiis reſerata.	Cap.	V.
Si aliqua cõiectura poſsit dignoſci quãdo hæc reſurrectio futura ſit.	Cap.	VI.
Cuius uirtute reſurrectio conducatur.	Cap.	VII.
Quid ſit uox angelica & Dei tuba.	Cap.	VIII.
Quæ mutatio corporum ſit futura.	Cap.	IX.
Qui ſint immutandi, & qui non, & cur.	Cap.	X.
Qua carne, & quo corpore ſuſcitandi ſint dormientes.	Cap.	XI.
Quis capillus non ſit periturus.	Cap.	XII.
Quibus membris gauiſuri ſimus.	Cap.	XIII.
Quo igne conflandi ſint boni.	Cap.	XIIII.
Quo particulari igne cremandi ſint mali.	Cap.	XV.
Quomodo mali cruciandi ſint.	Cap.	XVI.
Reſolutio difficultatis de hoc igne.	Cap.	XVII.

INDEX MODVLORVM ET CONCENTVVM OCTAVI TONI.

Modulus primus. Materia.

CVR dicatur ciuitas illa ædificata ex auro.	Con.	primus.
Cur parietes ex iaſpide.	Con.	II.
Quid ſibi uelint duodecĩ lapides ĩ fundamẽto.	Con.	III.
Diſgreſsio undè lapides habeant uim.	Con.	IIII.
Quæ ſit uera materia ſupernæ ciuitatis.	Con.	V.

Modulus. II. Diſpoſitio.

De generali partitione Ezechielis & Ioannis.	Con.	primus.
Cur in quadro poſita ſit hæc ciuitas.	Con.	II.
De portis eiuſdem ciuitatis.	Con.	III.
Quæ Plateæ ibi ſint.	Con.	IIII.

Modulus. III. Menſuræ.

De menſura particulari ſecundum Ezechielem.	Con.	primus.
De menſura primitiarum, aut decimarum.	Con.	II.
De menſura ciuitatis ſecundum Ioannem.	Con.	III.

Modulus IIII. Structura.

Quis eam ſtruxerit.	Con.	primus.
Quomodo, & quo glutino compacta & unita ſit.	Con.	II.
Cur nomina Apoſtolorum, & tribuum in fundamento, & in portis nomina angelorum cælata ſint.	Con.	III.

Modulus. V. Ornatus.

Typica ornatus deſcriptio ſecundum Ezechielem.	Con.	primus.
Cur Ioannes non exprimat ornatum, ſicut Ezechiel.	Con.	II.

Modulus. VI. Lux.

Quid ſit lux in genere.	Con.	primus.
Quæ ſit lux genita.	Con.	II.
Quomodo à luce omnia creata proueniant.	Con.	III.
Quomodo illuſtret lux.	Con.	IIII.
Quomodo ipſa lux accendat, & excitet.	Con.	V.
Quomodo iſta lux amplificet, & dilatet.	Con.	VI.
Quomodo hæc lux lætificet, & beatificet.	Con.	VII.

Modulus. VII. Partitio.

Quod partita ſit domus, & familia iſta cæleſtis.	Con.	primus.
De particularibus manſionibus, & ſedilibus beatorum.	Con.	II.
De Mercaua, ſiue tribunali Dei ſecundum Hebræos.	Con.	III.

Modulus. VIII. Hoſpites.

Quot ſint hoſpites illius ciuitatis.	Con.	primus.
De hoſpitibus angelicis.	Con.	II.
De hoſpitibus humanis.	Con.	III.
De hoſpitibus diuinis.	Cap.	IIII.

Modulus. IX. Sponſalitia.

Quõ, & quãdo initiatũ fuerit matrimoniũ ĩter Deũ, & aĩam	Con.	primus.
Quomodo fuerit contractum.	Con.	II.
Qualiter ratificatum.	Con.	III.
Quomodo conſummatum.	Con.	IIII.

Modulus. X. Victus.

Quis panis paratus ſit in hoc conuiuio.	Con.	primus.
Quod uinum.	Con.	II.
Quis panis, & quæ caro.	Cap.	III.
Qui fructus huius conuiuij.	Con.	IIII.
Quæ copia, & ſuauitas ciborum.	Con.	V.

Modulus. XI. Inſtrumenta.

De primo inſtrumento, quod eſt cælorum globus.	Con.	primus.
De ſecundo inſtrumento, quod eſt humana lingua.	Cap.	II.
De tertio inſtrumento, quod eſt corpus noſtrum.	Con.	III.

De quarto inſtrumento, ſcilicet lingua angelica. Con. IIII.
De mentibus angelicis, & beatorum, quæ & ipſæ inſtrumenta ſunt reſonantia. Con. V.
De flatu præſtante ſonum omnibus iſtis inſtrumentis, qui Spiritus ſanctus, & uerbum diuinum eſt. Con. VI.
Quid ſibi uelint illa iſtrumenta quæ commemorantur in Dauidicis hymnis. Con. VII.

Modulus. XII. *Epithalamia.*

Quis epithalamia cantet. Con. *primus.*
Epithalamium in ſponſam. Con. II.
Epithalamium in ſponſum. Con. III.
Epithalamium in cõnubium. Con. IIII.

Modulus. XIII. *Triumphus.*

Quæ ſit iuſta pugna. Con. *primus.*
De ãpliſſima uictoria habita à Xp̃o ꝑ ſe, & ꝑ militibus ſuis. Con. II.
Triumphi Gloria *Imperatoris, & militum.* Con. III.
De triumpho diuerſorum ducum poſt Chriſti receſſum. Con. IIII.

Modulus. XIIII. *Præmium.*

Quàm magnum, & pretioſum ſit pugnantium præmium. Con. *primus.*
Quòd illud præmium ſit iucundum, & *æternum.* Con. II.

Modulus. XV. *Imperium.*

De amplo principis imperio. Con. *primus.*
Quàm ſit iuſtum eius principis imperium. Con. II.
De regno commilitonum. Con. III.

Modulus. XVI. *Pax.*

Quid ſit pax. Con. *primus.*
A quo detur pax. Con. II.
Quàm ſuauis, & *concinna ſit ipſa pax.* Con. III.

Modulus XVII. *Vnio.*

De beatorum unione cum Deo. Con. *Vnicus.*

Modulus. XVIII. *Fœlicitas.*

Quis ſit fœlix, & beatus. Con. *primus.*
In quo conſiſtat fœlicitas. Con. II.
Quibus fœlicitas perfecta detur. Con. III.

Modulus. XIX. *Omne bonum.*

Quid ſit bonum, quod dicitur uerum, & ſummum bonum. Con. *Vnicus.*

Modulus. XX. *Silentium.*

De pauſa, quiete, & ſilentio, ad quod deuenitur adepto iam bono, in quod tendimus. Con. *primus.*
Hymnus ſoluendus in ſilentio ſoli Deo pura & eleuata mẽte. Con. II.

INDEX MAXIME NECESSARIVS EOrum, quæ ex totius operis ſylua colligi potuerunt, antehac nunquam æditus. In quo quidem numerus primo loco poſitus, folium indicat. Alter verò caput in quo ſummarium continetur, oſtendit.

A

AAron ſacrificandi peritiã ſignat in lege. 243.18
Aaron quidem de uirtutibus lapillorũ ſcripſit. folio 80. *caput* 28
Abadon quõ interpretatur. 309.12
Ab arte ergo quẽadmodũ non ꝓcedimus ad naturã, ita nec à natura ad Deum procedendum argumentando. 11.9
Ab arte ad naturam non argumentandum ſic, Ars præexigit cõpoſitum, aurum, faber ærarius æs & metallum, ergo & naturale agens compoſitum præexquirit, Nam ars naturam imitatur, nõ contrà, Vndè ſic errant philoſophi, putantes Deum præexigere ſubiectũ, ut naturale agẽs facit. 11.9
ab Auſtro uenire, eſt cum lumine ueritatis, & cum gratia, & miſericordia 133.8
abraham pater fidei gerit magni patris imaginẽ quomodo intelligẽdũ. 299.3
abrahã quomodo interpretatur. 299.3
abraham cur aſinos equitauerit. 419.3
abrahã ubi Aſtronomiã didicit. 318.20
abraham quid docuit Ægyptios 2.1
abraham iuſtificatus, quòd non in proprijs meritis, nec in ſeipſo, nec in operibus legis 263.14
abraham prius abrã dicebatur. 429.3
abraham domeſticum habuit angelum Zadchiel 363.1
Abraham in fornacem proiectus eſt à Chaldæis 7.6
Abraham in lib. de formatione quid de decem 191.5
Abraham à Chaldæis multa paſſus. folio 173.10
Abraham librum de formatione edidit. folio 50.12
Abrahã primus ĩ ſacris literis Hebræus dictus eſt, & dicitur ab habar quod eſt tranſire. 447.2
Aſclepiades medicamentis omnibus abiectis, quinque res communium auxiliorum profeſſus eſt. 340.6
Abſorpta mors in uictoria, pulchra expoſitio 404.4
Abſtinentia multorum uirorum prudentium qualis 340.6
Academici alias manſiones, quàm in hoc ſeculo pro bene uel malè merentibus fatentur 273.10
Academici multa de Moſaicis in ſuam philoſophiam traduxerunt 3.1
Academici ultra peripateticos in hominis rationem quoddam diuinum addunt 272.10
Academici (maximè Proculus) ſanctiſſimè unionẽ omniũ rerũ docẽt. 190.5
Academici dæmones corporeos dicunt. folio 412.16
Academici diuini 57.2
Acade. aĩam mũdi cõfitẽtur oẽs. 264.6
Academicorũ cũ peripa. de cœlorum uolubilium concentu concordia. 180.19

academicorum princeps Plato 35.11
academicorum de lapidibus ſententia. folio 420.4
academicorum & catholicorum magna fermè ubique concordia 57.2
accepta per diuina oracula, mente pura læta, & feſtiua ſuſcipiuntur conſonantia 9.8
acceptor perſonarum quis 352.4
accidentia omnia ſubſtantiæ innituntur. folio 167.3
achesuaros rex perſarum 315.18
acria dulcedinem miſtam habentia Soli dicata 79.27
actiones ſuppoſitorum & ſingularium ſunt 189.3
actiua exemplaria quid 56.1
actiuo & paſſiuo omnia generantur. folio 90.9
adæ præuaricatio, peccatum quaſi in ſpiritum ſanctum 185.1
adad lingua Aſsyria ſolū ſignat. 74.17
adam tribus literis apud Hebræos ſcribitur prima aleph, quæ diuinitatē: ſecūda daleth, quæ cœleſtem naturam: tertia mem, quæ corporeum corruptibile. 103.5
Adam lapſus, Abrahā perfectus. 429.3
Adam ueſtitus ex pelle poſt peccatū magno myſterio 136.1
Adam familiaris cum angelo Raziele. folio 363.1
Adamas in pretio eſt, apud diuites mundi, ſed à uiris diuinis repudiatur. folio 418.3
A Deo optimo egreditur bonum & malum 143.18
Adonai Elohim hominē puluerē de terra formauit 97.17
Adonai Zebaaoth quid 182.21
Adonai Vexillifer dictus quare. 333.9.
Adonai Chriſto competit 455.3.
Aër non connumeratur (Abrahamo autore in libro de formatione) inter elementa 129.4
Aër ab Hebræis, ſpiritus continens & copulans cætera elementa 204.6
Aër cum Ioue & Venere reboat. 73.16
Aër non elementū, ſed elementorum uelut medium, glutinum & compago. folio 129.4
Aër non tanquā materia, ſed ueluti glutinum & ſpiritus cætera tria elemēta connectens. 129.4
Aër ſubtilem Dei ſpiritū ſignat 68.11
Aër tantū uitæ habet ut ne momēto quidem temporis animaliū aliquod uiuere poſsit ſine eo: ideo Hebræi eū ſpiritū ſæpius uocāt, quia uiuacißimus eſt 204.6
Aëris figura ex octo baſibus, & ſex angulis ſolidis, & uigintiquatuor planis folio 54.17
Aegyptij à quo medicinam 18.14
Aegyptij auro & argēto opulēti. 75.19
Aegyptij ab Aſsyriis literas edocti. 2.1
Aegyptij Io Deam colunt 2.1
Aegyptij ſtatuas Deorum tales conſtruxerunt ut loquerentur 379.9
Aegyptus, Babylon, & Damaſcus, quid folio 159.34
Aegyptus δέλτα figuram retinet Nilo incluſa 149.22
Aegyptus irrigua quid ſignificet. folio 137.11
Aemilius quid de Ioannis euangelio. folio 190.4
Aerariam fabricam alij Chalybas, alij Cyclopas inueniſſe dicunt 19.14
Aeſculus in aſtronomia peritus 21.16

Aetites fœtum ad ſe trahit 370.1
Aetates hominum deſcribuntur 125.11
Aetatum temporum deſcriptio, & quibus rebus floruerint 17.4.10
Aeterna eſſe non poſſunt quæ ſucceſſiuà ſunt 19.15
Aeternum ſucceſſionem nō habet. 19.15
Aethiopes undè 315.18
Aethiopes non planè nigri undè ſint, qui ſint, & quomodo uiuant Cingani nuncupati 315.18
Afflictio multa uiris bonis in hac uita, non tamen citò dominū conſequūtur, quod in Iabacob eſt notandū. 300.4
Affirmātibus duobus plus creditur, quā mille negantibus 20.16
Agam quid ſit 140.15
Agareni undè uictitabant 315.18
Agens naturale determinatum, ac motui, temporique, & ſucceſſioni ſubiectum, ab eo qui omnibus naturæ legibus eſt ſolutus, deficit 12.9
Agens naturale formam inducit ſubſtantialem, & præſupponit materiam à Deo effectam 12 9
Aggregatio eccleſiæ, aut relatiuū illud munus poteſt concipere, & generare homines, neq; ſecundum carnem, neq; ſecundum ſpiritum. 266.2
Agni typici myſterium 244.19
Agni & lactucarū myſteriū. 244.19
Agnus & ouis quid 243.19
Agros non omnino demetendos agrario præcepto ſancitum eſt 48.11
Alaazel uel ſpica Venerea in gradu 15 Libræ, folio 82.31
Alabaſtrites undè 75.18
Ala Corui ſiniſtra in 12 gradu Libræ. folio 82.31
Ala Corui dextera in 7 gradu Libræ. folio 82.31
Alacritas, & mores amici ſanguinē indicant 102.4
Albertus magnus caput æneū ita excudit, ut caput illud loqueretur. 379.9
Alchameth in 17 gradu Lib. fol. 82.31
Alcinous in lib. de doctrina Platonis ideas ponit 192.7
Alcinous Platonicus quid de orbis creatione 9.8
Aldebara in 25. gradu Arietis 82.31
Aleph quid ſignificet 167.3
Aleph quam myſterioſum ſit 89.6
Aleph principium literarū, unitatē ſignificat principium numerorū. 98.18
Aleph, daleth, mem, in nomine Adam, in homine tria ineſſe ſignant 103.5
Aleph, mem, ſin tria, quibus omnia conſtant, innuunt elementa 96.17
Alexander Mileſius cū Gregorio Nazianzeno qd de mūdi harmonia. 163.1
Alexander Ariſtotelis aſſecla animam mortalem facit 26.1
Alexander Mileſius quid de Deo omnia complente 166.2
Alexander & Eupolemō quid de Noë deponant 2.1
Alexander Peripateticus opinatus uirtutē lapidū ab ipſis elementis aut qualitatibus prouenire, quod oſtenditur eſſe falſum 420.4
Alexander natus, aſiæ pernicies prædictus à magis 372.3
Algazel Saracenorū ſplendor. 14.12
algazel pro mundi nouitate dimicat & quiete 14.12
algazel ſoluit propoſitionē, Inſtans eſt præte. fi. & fut. principium. 13.10
algazel quid de hominis creatione ſentiat 99.1

algendum quare eſt nobis 355.6
alienum eſſe ab officio boni uiri arcana diuina propalare Mercurius aſſerit. folio 467.1.
aliud eſt quærere unum, & tendere in unum,quàm effici unum 461.1
Alleluia laudate Iah ſignificat. 83.32
alleluia quare tempore pœnitentiæ non dicitur,quod interpretatũ eſt,laudate Iah 333.9
alleluia quando Dauid cantauerit,quãdo non 333 9
alleluia quid 290.8.
Alpharabius in libro de entibus mutatis, Ioannis ſapiẽtiã ponderat, & multi facit 190.4
Alpetragius ideas à ſubſtantia cœli eſſe putat 190.4
alteritas in particularibus dominatur. folio 92.11
alteritas productarum rerum arithmetica proportione declaratur 91.11
altitudo murorum,alia ciuitatis 426.3
Amalech, Moab, Amon, & Philiſtini, *quid ſignent myſticè* 161.36
amalech principium gentium. 161.36
Amalech *diabolum typicè ſignificat. folio* 162.36
amare non poſſumus niſi præcognitum. folio 115.22
ambitus terræ cum magnitudine ciuitatis Dei non eſt cõparandus. 422.2
ambroſia ſuauiſsimus hominis ſpiritualis cibus 443.1
Ambroſio Mediolanenſi *epiſcopo quid contigerit infanti* 169.6
Ametyſtus fœcundat ſteriles, & ebrietatem extinguit 419.3.
Ammon *non ab harena,ſed ab ammo,id eſt mammona dictus* 75.19
Amor & timor ad omne rectè factum ducunt 154.28
Amor & timor adducit ad omne peccatum 154.28
Amor reciprocus quando declaratur. folio 452.1
Amor ſecundum Dionyſium *quid ſit. folio* 461.1
Amoris naturalis ſedes humida calida. folio 48.10
Amoris effecta 73.16
Ananchitides imagines deorum euocat. folio 420.4
Anagogicus ſenſus & diuinus quis. folio 397.13
Anaxagoras qui ab Anaximene *diſciplinam accepit,quid ſentiat* 4.2
Anaxagoras cœli cõtemplator. 204.6
An per ſenſus exteriores procedendum ſit, ut ad ipſum deueniamus terminũ. folio 359.10
Anaxagoras quid per unumquodque in quolibet intellexerit. 39.1
Anaxagorei quam de ideis habeant ſententiam 190.4
Anaximander Lacedæmoniis terremotum imminentem indicauit 372.3
Anaximander natiuos eſſe Deos, & innumerabiles mundos eſſe dicebat. folio 4.2
Anaximenes aërea Deum ſtatuit. 4.2
Anchoram Tyrrheni *inuenerunt primi* 19.14
Ancha à Galeno os ſacrum dicitur. folio 119.27
Aneſſama quomodo interpretatur. folio 450.7
Anima ſoluta à corpore an ſtatim pertingat ad metã, an ſi adhuc proficiat uaria eſt opinio 464.3

Angeli adminiſtratorij ſpiritus non tantum Dei, ſed etiam hominum. 363.2
angeli dicuntur ſpiritus 385.5
Angeli & homines in muneribus conueniunt 351.1
angeli Seraphini qui 437.3
angeli Dei miniſtri quid operētur in iſto tractu. 170.7
Angeli hominum negotia diſponunt. folio 72.13
angeli ſyrenes dicti ſecundum Platonem folio 446.1
angeli diuini ſilentij enunciatiui 466.1
Angeli linguam habent 448.4
Angeli ſeptē, ſphæris ſeptem præſunt. folio 438.2
angeli qui quibus planetis præficiuntur. folio 44.6
Angeli clientulis ſuis fauent 343.9
Angeli quare intelligentiæ dicuntur. folio 356.7
Angeli ſinguli hominibus ſingulis cuſtodes aſſiſtunt 439.2
angeli minutiſſimis ſubminiſtrāt. 439.2
Angeli creatricis ueritatis participes. folio 448.4
angeli uocem ſenſibilem emiſiſſe dicuntur 449.4
Angeli ſanctorum patrum duces exitite re 170.7
Angeli ſacerdotes dicuntur 429.3
Angeli Ophanimi qui 437.3
Angeli inferiores à ſuperioribus illuminantur 57.2
Angeli opera manuum Dei 364.2
Angeli qui quibus fuerint familiares. folio 71.13
angeli officium 429.3
angeli diſtributi quomodo 429.3
angeli ſeptem principes 429.3
Angeli mouentur à patre 181.20
angeli quibus incrementa uitæ & fomēta dederunt 343.8
angeli non magis rerum creatores, quam agricolæ fructuum 43.5
angeli omnium infimi quinque modis inferiora procurant 71.13
angeli in nouem ordines diuiſi 439.2
angelis uirtutibus uocatis cōmiſſum eſt bellum in immundos ſpiritus 64.8
angelis Deus mandauit de te, non tantū in Chriſto, ſed in quocunque homine locum habet 386.5
angelorum quintus ordo uirtus appellatur 64.8
angelorum ordines & Dionyſius & Iāblicus, & nouitiores theologi aſſerunt 41.3
angelorum officium quod 171.7
angelorum primi ordinis cum primo cœlo conſonantia 55.1
angelorum motus qualis 350.1
angelorum quilibet ordo quibus præſideat, ad finem capitis 5. fo. 61.5
angelorum ordines omnes cū thronis cō iunguntur 61.5
angelicæ mentes bipartitæ 438.2
angelus proprius ſequendus 343.9
angelum lapſum docet Ægyptiorū ſplē dor Triſmegiſtus 46.9
angelos habere corpora 411.16
angelos eſſe nō ſolū ſacræ literæ, ſed & philoſophi naturales docent. 123.32
angelos præeſſe rebus omnibus inferioribus etiam inſenſatis ex Origenis ſententia 171.7
angelus nulla ignorantia, nec fragilitate carnis obuolutus propria malitia peccauit peccato ī ſpiritū ſanctū. 146.21
Angelus minor quàm homo 185.1

Anima in corpore tanquam in fuſorio uaſe collãda cur ſit collocata. 391.5
Anima in corpore incluſa forſitã & perficitur & ſimul perficit 391.5
Anima eſt in corpore ueluti forma perficiens ipſum corpus, inquiũt Peripatetici, & theologi 391.5
Anima animalis in ſanguine eius, inquit Moſes 105.9
Animalia à principio non fuiſſe producta uenenoſa, & inimica humano generi, niſi poſt peccatum 377.7
Anima quid poſſit in unoque membro. folio 94.15
Anima quamuis tota operetur, non tamen ſecundum ſe totam, & ſi nõ ſit diuiſibilis 49.15
Anima à corpore ſemota uult, intelligit, ſecundum locũ mouetur 94.9
Anima in corpore collocata perficiendi & expurgandi gratia 392.6
Anima eſt quodammodo omnia 350.1
Anima in ſecuritate quieſcet quandoque 453.1.
Anima à carne uicta grauitatem corporis induet 412.16
Anima omnium rerum in ſe gerit imaginem 103.5
Anima omnium rerũ ſimilitudo. 303.5.
Anima ſecundum Peripateticos *à principio eſt tabula raſa* 355.6
Anima quam naturam induat deſcendens in hominem 168.5
Anima quoniam à Deo immediatè, immortalis 13.10
Anima noſtra gaudet lumine 435.7
Anima ſuprema, intellectus, mens, lux, portio ſuperior dicitur 384.1
Anima quid ſit 349.1
Anima forma eſt corporis, & ſubiectũ uirtutum 349.1
Anima in corpore incluſa, diſſonantiam patitur 395.12
Anima & ſpiritus diuerſa in homine, iuxta Hebræorum *&* Platonicorum *ſententiam ſunt* 385.3
Anima ad quem gradum intelligentiæ pertingere poſsit 356.7
Anima donis non differt 351.2
Anima in minori mundo triplici differentia diſpoſita eſt 336.2
Anima quomodo ſit numerus 90.9
Anima & ſpiritus idem à Peripateticis *cenſetur* 385.3
Anima diuerſis coloribus 430.1
Anima eſt immortalis 403.3
Anima immortalis, ut Deo *ſempiterno frui perpetuò poſsit* 403.3
Anima per ueram philoſophiam curanda 346.11
Anima uiuificat corpus 324.24.
Anima mundi quid 166.2
Anima uaria in effectibus, una in ſe. folio. 94.15
Anima quid ſit non compertum, ſed adhuc certant, & ſub iudice lis eſt. folio 29.4
Anima eſt immortalis, inquit Pythagoras, *cũ illud undè auulſa eſt, immortale ſit* 272.10
Anima Auroræ *comparatur* 452.1.
Anima omniũ domina quomodo 452.1
Anima aquea quid 148.22
Anima à centro in quo ſemel defixa, nõ poteſt diuelli 107.13
Anima uniuerſalis aliarum omnium rationes habet 93.13
Anima moriens mundo, ſoli deo uiuit. folio 452.1
Anima unica & multiplex 90.9

Anima unitatem habet in ipſo intellectu, & multitudinem ad inferiora tendens 90.9
Anima unica, ad inferiora tendens diuiditur 90.9
Anima quid ſit uariè à uariis definitur philoſophis 28.4
Anima rationalis mediũ quoddam inter animale inferius, & diuinum ſuperius. 384.1
Anima quomodo corporea ſit. 384.1
Anima forma ĩmediata corporis. 384.1
Anima eſt harmonia ſuperior 350.1
Anima principium intelligendi, ſentiendi & ſecundum locum mouendi 118.26
Anima bibit de gurgite lethæo quando. folio 355.6
Anima ignis tormentum non pateretur, niſi aliquo modo eſſet corporea. folio 385.4
Anima in principio quomodo nuda ſit aut appareat. 355.6
Anima harmoniæ quadrifariam particeps 92.12
Anima ut Deum *laudet primam puritatem habere debet* 450.7
Anima nõ triſtatur, neq; gaudet. 388.1
Anima partibilis & impartibilis. 90.9
Animal diſſolutoriæ naturæ hõ 386.8
Animalem uim inferiora à ſole excipiũt folio 76.20
Animales conditiones in homine uiuere folio 106.12
Animalis homo, aut ſapientia mundi non percipit quæ ſunt Dei 165.2
Animalium genus uiroſum in pœnam hominis rebellantis 377.7
Animalium aliud frigi. aliud cal. &c. folio 53.15
Animalium finis immediatus quis. 13.11
Animalium ultimus finis quis 13.11
Animalia cuncta hominẽ timere. 378.8
Animalia quæ pro quibus offerantur in lege 243.19
Animalia ſanctitatis quæ ſint 155.29
Animalia eſſe in Deo 155.29
Animalia ab Ezechiele uiſa q̃d. 155.29
Animalia cum ſtellato cœlo & primo mobili intercinere 77.22
Animalia immunda bina, munda autem ſeptena cur in arcam introducta. folio 110.16
Animalia omnia calore nutriuntur. folio 410.14
Animalia quæ ex putrefactione fauore Saturni generari 76.21
Animalia quæ Phœbea dicãtur. 79.27
Animalia quæ Lunaria 81.30
Animalia prophetis demõſtrata. 438.3
Animalia ſanctitatis quatuor, & quid ſignificent 437.3
Animalia quæ à Mercurio *regantur. folio* 80.29
Animam eſſe circulum, uel numerum nõ ſecundum materialem mathematicã. folio 36.12
Animam numerum eſſe quomodo intellexerunt 350.1
Animam noſtram ſupremam, Ariſtoteles intellectum agentem uocat. 93.13
Anĩmam humanam impoſsibile non amare aliquid 110.15
Animam paſsibilem reddit corpus peccatis obnoxium 408.10
Animam triſtari, uel gaudere qui dixerit, hanc texere, uel retexere dixerit 388.1
Animam hominis eſſe templum Dei Xi*ſtus Pythagoricus dicebat.* 123.33
Animarum tranſformationes 107.13

Animam in corpore uertibilem, & mentem mutabilem cur Deus collocauerit 391.5
Animas, angelos, dæmones, à terreo corpore ſeparatas, ætherea habere corpora aliqui dicunt 412.16
animas humanas in beſtias tranſmigrent necne 107.13
animas ineſſe lapidibus ex priſcorũ ſententia 104.8
animas differre dicũt theologi Pariſienſes 350.2
animas noſtras in ſphæris collocari. folio 94.14
animas omnes æquales an crearit opifex folio 350.2
animæ corruptibiles, ac mortales ex communi conſenſu Peripateticorum, de gremio materiæ egrediuntur. folio 195.10
animæ autem intellectiuæ an ſint mortales, uel immortales, nec unde ueniant determinarũt, ſed Ari. eorũ princeps dubius de ea loquitur aĩa 195.10
animæ cur tanta inæqualitate diſtributæ ſint 351.3
animæ & corporis quatenus naturalia diſsidium nullum eſt. 338.4
animæ facilius curantur curatis corporibus 339.5
animæ potentiæ tres 387.1
animæ regreſſus uaria opinio 337.2
animæ naturã in difficilimorum numero ponit Ariſtoteles 28.4
animæ numeri ſunt congenij 350.1
animæ ſedes primaria cor 118.26
animæ conſenſus cum ſeipſa 345.11
animæ pretium quod 273.10
animæ primaria ſedes cor 60.4
animæ temperametum quid ſit 393.8
animæ definitio ab Ariſtotele 349.1
animæ notitia difficilima ſecundum Ariſtotelem 349.1
animæ ſubſtantia eſt totum habens partes 90.9
animæ conſideratio cur cadit ſub phyſicam determinationem 350.1
animæ diffinitio 90.9
animæ partitio ab efficiẽte cauſa. 90.9
animæ reditus in Deum quibus & quot rebus efficitur 69.12
animæ definitio Ariſtol. effectum potius quàm eſſentiam & originẽ deſcribit. folio 28.4
animæ potentia triplex 91.1
animæ noſtræ ſuperiorum participant. folio 93.13
animæ diſtantia ab alia 351.2
animæ reditus in Deum triplex. 69.12
animæ quam habeat opinionem Triſmegiſtus 93.13
animi ſordes non emanant à ſuperioribus fontibus 46.8
animos alij immortales, alij mortales, alij reuolui in beſtias, alij nequaquam. folio 30.6
animus omnis inordinatus iuſſu Domini ſibi pœna eſt. 412.16
Animus niſi diuinus factus Deum uidere non poteſt 465.3
anni ut ſunt dies 365. ita corporis humani totidem articuli 171.8
annis ſeptingentis ſexdecim exactis (à libro authoris edito) iudicium futurũ. folio 406.6
annorum numerus, à creatione mũdi ad Chriſtum 326.25
Annorum terminus contractus quando, & quare 326.25
antè aliud quàm partem temporis ſigni-

ficat apud noſtros, & etiam externos in arte dicendi pertiſsimos. 13.10
Antè interdum æternitatē, interdum anteriorem partem loci, interdum ſuperiorem 13.10
Antè, poſt, fuit, erit, malè ad diuinā ſubſtantiam transferuntur 19.15
Antè & pòſt aſsignari non poſſunt ſeclusa mundi machina 19.15
Antè, peripatetici anguſtant ad partem temporis ſignificandum, quod nō ſemper facit 13.10
Antennas Dedalus inuenit 19.14
Antichriſto quæ poteſtas, & quando committetur 455.3
Antichriſtus qualis & quomodo regnare debeat 214.10
Antichriſtus ab Italia uenturus prædicitur 214.16
Antichriſtus quo exitio periturus. folio 214.16
Antichriſtus & Antideus quomodo interpretantur. 298.1
Antichriſtus hæreſiarcha ex qua tribu orietur 319.20
Antiquorum theologorū de anima ſententia 355.6
Antiſthenes populares Deos multos, naturalem unum eſſe dicit 4.2
Appelinem pro Apollinem cur antiqui dixerint 90.9
Apes quomodo renouentur & renaſcantur 401.2
Appetitu quonam in Deum omnes tendant 167.4
Appetitus in rebus duplex 167.4
Apologeticon pro uaticinio 375.5
Apollō ſupramundanus quis 346.12
Apollo & Æſculapius medicinam ampliarunt 18.14
Apollonius ductus ad Brachmanas elephantibus pharaotis regis Bactrianorum 378.8
Apollonius quid Damo indiuiduo comiti dixerit de elephante à puero ducto 378.8
Apoſtoli quare linguæ dicti 448.4
Apoplexiæ cauſæ. 116.23
Apoſtoli angeli officio fungētes. 429.3
Apoſtoli eccleſiā in duodecim mūdi partibus fundauerunt. 429.3
Apoſtoli duodecim præcipui fructus arboris uitæ ſunt 445.4
Apoſtoli principes dicti ſunt 456.4
Apoſtoli duodecim ſedilia ſortiuntur in domo cœleſti 437.2
Apoſtoli quibus regionibus prædicarunt folio 305.8
Apoſtoli cum imperatore ſummo conſequentes quare 456.4
Apoſtolicæ tribus quanta conſonantia diſtributæ ſunt, iuxta partitionem figuratiuæ familiæ, & ſigna ſtelliferi cœli 305.8
Apoſtolis utriuſque hominis ſanandi poteſtas credita eſt 339.5
Apoſtolorum & interpretationes nominum 308.12
Apoſtolorum cōuenientia cum ſignis cœleſtibus 308.12
Apuleius dum conaretur fieri auis, factus eſt aſinus 380.9
Apuleius Madaurenſis quid de Deo omnium rectore 202.2
Apuleius quid de harmonia mūdi. 163.1
Aqua uiua Deus filius eſt 130.6
Aqua cum Saturno & Mercurio conuenit 272.15
Aqua rerum ſeminarium 59.3
Aqua Sapientia Dei, petra pater. 129.5

aqua cur terram non obruat 52.14
aqua quali nos renaſci oporteat. 266.2
aqua qua renaſcimur eſt filius Dei. folio 266.2
aqua Dei clementiam pietatémque ſignificat 68.11
aqua elementaris in baptiſmo illius ſupramundanæ aquæ uiuæ eſt ſignum. folio 128.3.
aqua uiuit, cui animalium germen attributum eſt. 204.6
aqua cum Dei filio conuenit 128.4
aqua maiori ex parte conſtare elementa 52.14
aquam ab aqua pro regione, ſitu, & aëre, in bonitate & pondere differre. folio 53.15
aquam Neptunū uocant poëtæ. 48.10
aquam omnium principium exiſtimauit Thales Mileſius 26.1
aquario cum Saturno quæ regiones ſint ſubiectæ 396.10
Ibidem cætera ſigna & regiones ſubiectas inuenies.
aquæ ſupercœleſtes niſi obſtaret cœlum, fœcundiores has inferiores redderēt folio 137.12
aquis quibus renaſcimur 138.12
aquæ deficium læſi carmine fontis. folio 380.9
aquæ tanquā pediſſequæ Lunam ſequūtur 72.14
aquæ figura ex uiginti baſibus, & angulis duodecim 54.17
aquæ ſupercœleſtes ſunt angeli. 139.12
aquæ figura icoſaëdra 83.32
aquæ in ſublimioribus quæ 447.2
arabes in ſua theologia quid de angelis 366.4
arabes quibus præditi dotibus. 78.25.
arabia thura præbet 320.20
arabia, mons Sina, & Meſopotamia Syriæ quid ſignent 160.35
arabia triplex 315.18
arabia quomodo diuiditur 319.20
arabiam propter opulentiam Alexāder Macedo uehemēter amauit. 319.20
arabs auidus diuinos ſapientes mordere 194.9
arabs maledictus, interdum impius uocatur 193.9
arachiba non firmamentum, ut habet tra ductio noſtra, ſed globus & maſſa cœlorum omnium eſt 39.1
aratus & Pythagoras quid de homine. folio 189.3
aratus ſub nomīe Iouis quid de Deo ſentiat 166.2
aratro boues primus omnium iunxit Biges Athenienſis 19.14
arbitrium liberum in corde.
arbor uitæ quid 203.3
arbor uitæ quibus & quomodo communicata 204.6
arbor inuerſa homo 106.11
arbor uitæ homini uetita, ut inde Dominum recognoſceret 29.1
arbor uitæ ubi plantata 203.4
arbores aliæ uegetabiles, ſunt & arbores humanæ, ſunt etiam arbores angelicæ, eſt & arbor illa ſuprema ſingularis 132.7
arbor uitæ Hebraicè ezbaūn, id eſt arbor uitarum & non uitæ 205.8
arbor uitæ quare à principio prohibita fuit. 328.2
arbor uitæ quando, & cur ſit uetita, folio 204.6
arbor uitæ qualiter formata 203.5
arbor ciuitatis ſupernæ quæ, & quos

fructus proferat 445.4
Arboris *uitæ folia quæ ſint* 445.4
Arca *à Moſe fabricata quid typô ſignificet* 82.32
Arca *Noë non ſine myſterio cubitis mẽſurata* 427.3
Arcades *Pana adorabant, eum ſolem eſſe exiſtimantes* 6.5
Arcana *ſummi regis non propalanda. folio* 397.13
Arcana *diuina non ex auditu uocali pcipiuntur* 467
Arcam Noë *de lignis gopher, id eſt cupreſſi* 109.15
Archangeli *regibus præſunt & ſacris interſunt* 439.2
Archangelus *uocem terribilem emittet quando* 449.4
Archangelorum *cum Mercurio conuenientia* 68.11
Archeſillas *nouæ academiæ inſtitutor Homero quantum tribuit* 48.10
Archita Tarentinus *columbam igneam fecit, per aëra uolitantem* 379.9
Architecti *quatuor angulis confirmant ædificia* 51.13
Arcum *& ſagittam* Scythes Iouis *filius inuenit* 19.14
Areſcere *homines quid* 143.18
Argentũ *quid in ſacris ſignificat.* 431.1
Argentum *Erichthonius reperit, ut alij* Cacus 19.14
Argentum *quomodo & quibus producatur* 52.14
Argentum *uiuum facilè in aliud metallum tranſmutatur* 75.19
Argumentum *uerorum non apparentium* 348 13
Arguere *ab effectu* 359.10
Argumentum *ab autoritate negatiuè nil ualet* 48.11
arietem bellicum, qui olim equus, Epeus *ad* Troiam *reperit* 19.14
aries uires habet in corpore 111.18
aries ſex mẽſes hibernales lateri ſiniſtro incumbit, ſed ab æquinoctio uerno, dextro 111.18
aries ſicut eſt caput & dux ouium, ita eſt caput ſignorum 111.18
aries caput ſignorum, & dux menſium, undè coniectare poſſumus Martium *primum anni menſem fuiſſe.* 111.18.
aries capiti præeſt 111.17
ariſtotelẽ carpi nemo dedignari debet, quòd ipſe iniuſtè eximios momorderit 22.17
ariſtotelem mordicus tueri in demonſtrationibus facinus horrendum 22.17
ariſtotelem Græci *cacodæmonẽ uocãt.*
ariſtotelem confutare in iis quæ ueritatis ſunt Chriſtianæ *parum, imò nihili facimus* 22.17
ariſtoteles legem demonſtrationum quã docuit, non obſeruauit in naturalium tractatu 11.9
ariſtoteles ideas refellens, arguit, inquit Simplicius, *potius ad uerba, quàm ſenſa* 194.9
ariſtoteles in Parmenidem *de uno quomodo diſputarit* 461.1
ariſtoteles unum & uiginti annos Platonem *audiuit* 26.1
ariſtoteles in lib. de phyſico auditu quid. folio 5.3
ariſtoteles & Plotinus *animã neque triſtari, neque gaudere dicunt* 388.1
ariſtoteles ſolis inflammationẽ ratus errauit 49.11.
ariſtoteles noluit inuidiã admittere ideas, aut quia ſuo progreſſui à ſenſibili-

bus facto non erat conſoni, aut quia illi cacodæmoni Ariſtolico Plato non explicauerat 194.9

Ariſtoteles demonſtratione non utitur in ſuo progreſſu naturali 22.17

Ariſtoteles in lib. phyſicis omnia probat ex præaeceptis & præſuppoſitis ab eo factis 22.17

Ariſtoteles ſenſibilibus tantum mouebatur, ut bruta auena & fœno præſentibus, aut ſaltem proximis 194.9

Ariſtoteles ſentētiā Simonidis celebrat, qua Deum ſolum metaphyſicum aſſerebat 11.8

Ariſtoteles minus à religione aberat, q̃ Auerrhoës 15.12

Ariſtoteles religionem humanæ naturæ inſuam fatetur 15.12

Ariſtoteles Deum huius machinæ principem & moderatorem conſtituit. folio 15.12

Ariſtoteles machinæ orbis Deum opificem in lib. de mundo profitetur: deinde per rationes ſenſatas procedens id negat. 15.12

Ariſtoteles qua uia motus multiplices, qualitates quadrifarias, tria rerum principia, cauſas quatuor 38.14

Ariſtoteles ab infimis ſuprema petit, contrà uerò Plato 38.14

Ariſtoteles cocodæmon uocatur. 194.9

Ariſtoteles quid de quinta eſſentia dixerit 421.5

Ariſtoteles Zenonis diſcipulus, formam Dei intelligi non poſſe arbitratur. folio 4.2

Ariſtoles præceptorem Platonem accuſat inſcitiæ (ipſe ignarus) quòd mundi fabricam conſonantiſſimā credat ſolus, & generet 9.8

ariſtoteles Platonis ideas monſtra eſſe mentitur 12.9

ariſtoteles oculos habebat ueſpertilionis, quippe qui ideas, in natura manifeſtiſſimas, non cernebant 12.9

ariſtoteles animam definit à poſterioribus & effectis 28.4

ariſtoteles ſagaciſſimus aliorum doctor dogmatum, & diligens collector. folio 22.17

ariſtoteles uerſutus priſcorum criminator 22.17

ariſtoteles omnium ingratiſſimus priſcorum ſententias non impugnat, ſed cōtra uerba potius, quàm ſenſa diſputat 22.17

ariſtoteles quid de Dei potentia doceat. folio 106.3

ariſtoteles Deum omnium opificem negat 282.1

ariſtoteles multos præclaros uiros iniuſtè criminatus eſt. 22.17

ariſtoteles eos criminatur, à quibus omnia didicit 22.17

ariſtoteles ſibi ueritate coactus, ſolū elēchos uendicat 22.17

ariſtoteles omnia ab antiquis collegit, folio 22.17

ariſtoteles dolet quòd oculus humanus ad diuina caliget, & quòd ſermo de diuina ſubſtantia ſit in nobis per paucus: & tamen credere recuſat quibus Deus reuelauit 194.9

ariſtoteles diuina non cognouit, aut cognoſcere noluit 195.10

ariſtoteles à magiſtro diſſentiens, nunc menti diuinitatem tribuit, nunc mundum eſſe Deum ait, nunc alium quendam præficit mundo, nunc cœlum, nūc cœli ardorem 4.2

Ariſtoteles Deum iſta particularia non intelligere, & i ſermone de bona & mala fortuna fortunatum à Deo ditigi credit 18.14
Ariſtoteles contradictione manifeſta multa reliquit ſcripta. 18.14
Ariſtoteles inuidia præceptorem falſò, atque impiè, inquit Franciſcus theologus, inſectatur 194.9
ariſt. fuit peſſimus metaphyſicus. 194.9
Ariſtoteles in phyſicis nullius rei (ipſomet in elenchis authore) inuentor, ſed à maioribus omniũ cõpilator. 194.9.
Ariſtoteles ueritate coactus tantum elenchos ſibi arrogat 194.9
Ariſtoteles à diuino ſympoſio receſsit, uerſatus in arguendi regulis, & ſenſibilibus 194.9
Ariſt. ingratiſsimus in doctiſsimũ & ſanctiſsimũ præceptorẽ Platonẽ. 22.17
Ariſtoteles aliquid nouum cõminiſci uoluit uideri ut ait Adraſtus. 88.5
Ariſto. perſuaſus eſt epiſtolio Plato. nauigare in Iudæã & Aegyptũ. 3.x.
Ariſt. impiè & iniuſtè magiſtrũ ſuũ, ue luti ingratus diſcipul. irridet. 193.8
Ariſt. Parmenidẽ, Meliſſum Democritũ, Pythagorã, & ſuũ diuinũ præceptorẽ Platonẽ, criminatus eſt. 22.17
Ariſtoteles Platonẽ irridet qui mundũ genitum paſsim fatetur, & in lib. de mundo Deum mundi opificem aſſerit & principem uniuerſi 18.14
Ariſto. rixator nugaciſsimus falsò Parmenidẽ de errore calũniatus. 190.5
Ariſtoteles Peripateticorum princeps, ut ſingularis & celebrior haberetur à Platone diſſenſit. 38.14
Ariſtoteles dubitat an Deus ſit animãs, necne 4.2
Ariſtoteles Simonidis & Homeri teſtimonio grauiſsima philoſophiæ loca confirmat 48.10
Ariſto. quid de fortuitis dicat. 375.5.
Ariſt. de animalium natura. 24.18
Ariſt. uerbis & ſi ab ideis deſciſcit, re ta men uelit nolit conſentit 192.7
Ariſtoteles in libro de cœlo & mundo fabricatum ab opifice orbem confitetur, quod in phyſicis negat. 192. ca. 7.
Ariſtoteles quòd irriſerit ideas, meritò à Themiſtio & Simplicio eius interpretibus refellitur 194.9
Ariſtoteles ſemper conatus, inquit Themiſtius, eſt contradicere ad apparens. folio 194.9
Ariſtoteles cõtigentiam probat. 17.14
Ariſto. de Dei cognitione in prima philoſophia Chaldæos patres ueneratur eis cedens, quòd ab oraculis accepe rint quæ tradiderunt 194.9
Ariſt. & Auerrhois nihil intellexerunt de mundi fabrica 197.12
Ariſtote. priſcorum ſententias repreben dit, ut ſolus ſapiens uideatur. 22.17.
Ariſtoteles in politiis quid de fœlicitate dixerit 462.2
Ariſtoteles multis in locis phyſiognomiã deſcribit 102.4
Ariſtoteles unde anima, diſſerere nõ potuit 473.19
Ariſt. Alexãd. Auerroi, Epicuro & ſimilibus aliqua doctrinæ facula lucentibus non credendum 10.8
ari. de orbis æternitate nõ credẽdũ. 9 8
Ariſt. ratio cur mũdus ipſi ſit æternus. folio 13.11
Ariſtotelis error de orbis æternitate in æquiuocatione, arguendo ab immediato ad ultimum finem. 13.11

Ariſtotelis errores, & peripateticorũ de ideis errores 193.8
Ariſtotelis diſputatio de anima eſt in æquiuoco 350.1
Ariſtotelis philoſophia quare à nonnullis mendoſa iudicetur 313.16
Ariſtotelis hæreſis, & irriſio nugaciſsima de ideis, minoris eſt authoritatis quàm tantorũ & grauium philoſophorum ideas aſſerentium. 192.7
Ariſtotelis ludicra ſunt quæ affert de orbis æternitate 9.8
Ariſtotelis fallaces rationes de ideis cõfutat author. 194.9
Ariopagum prius concilium erat nouem ſolum uirorum 20.16.
Ariopagum poſtea factum eſt quinquaginta uirorũ & ex qbus uide 40. 16
Arithmeticam docuit Chriſtus. 275.11.
Arithmeti. medietas ad ciuitates. 92.11
Arma quibus hoſtis debellatus eſt quæ. folio 455.3
Armenios, Scythas, deinde Italos, Noë quid docuerit 2.1
Ars naturã ſuperare non poteſt. 446.1.
Ars à natura diſtinguitur 12.9
Ars quædam numerorum diuinorum. folio 364.2
Arſenicum ſublimatũ omnia metalla dẽpto auro corrodit & cõſumit. 416.1
Articuli fidei omnes de Chriſto relationem habent 282.1
Artificium uiuit in mente artificis. 7.5
Artifex formam inducit artificialẽ & præſupponit naturalem: agens uerò naturale formam ſubſtantialem & præſupponit materiam Dei effectum ex nihilo 12.9
Artifex in operibus ſuis delectatur. folio 299.3
Aruſpices uel extiſpices qui uiſis extis uentura prædicebant. 372.3.
Aſcenſus ad ſuperna difficilis 460.2.
Aſciam reperit Dedalus 19.14
Aſiatici & Aphricani adhærẽtes ſpurciſsimo Mahumeto malè diuiſerunt ſpolia 318.19
Aſina hominem animalem in ſacris præfigurat 171.7.
Aſina interdum uulgarem populum ſignat 171.7
Aſinus quidam homo factus noſtro ſæculo in Cheroneſo Illyrici inſula multorũ teſtimonio comprobatur. 330.9
Aſpectus ſignorum ad regiones terrenas analogicè ad cœlos ſupramundanos refertur 307.11
Aſſer Hebraicè, relatiuũ quid ſignificat folio 97.18
Aſſer quomodo interpretatur. 303.6.
Aſſuerus beſter in coniugem accepit. folio 439.1
Aſſur quid 148.22
Aſsyrij poſt Apoſtolos & pphetas clariſsimi. 319.20
Aſsyrij literarum primi inuentores. 2.1
Aſſyrij ſolem Adad uocant. 74.17.
Aſtra ſæpe præſagiunt uariis modis. folio 371.1
Aſtrologiam optimamq; docuit Chriſtus. folio 275.11
Aſtrologiam Chaldæi & Ægyptij adinuenerunt 18.14
Aſtronomi per aſtra diuinabant. folio 372.3
Aſtrorum influxus optimos eſſe. 46.8.
Athenarum prima bibliotheca ubi fuit erecta. folio. 313.16
Atheniẽſes publicis cõſiliis Mantes diuinos adhibuerunt 372.3

Atbenienſium clari qui fuerunt. 2.1
Atomos rerum principium Dæmocritus & Empedocles fecerüt indiuiſibiles. folio 37.13
Attractio multiplex 208.12
Attributa quid uocent theologi ſcholaſtici.folio 8.6
Auarus ſanguinem pauperum ſugit, ut hirudo 410.13
Audiens ſapiens,malè interpretatus. folio 116.23
Audiendum eſt quid in nobis loquatur Deus 343.9
Auditus officium ac obiectum 345.10
Auditus plus cæteris intellectui ſeruit. foliò 345.10
Auerrboës in leges Dei ſanctiſſimas blaſphemus. 14.12
Auerrboës quæ diuinitate ſunt plena criminatur erroris 14.12
Auerrboës quid in Ariſtotele interpretetur ſolum de cœlo dici 16.13
Auerrboës præaccipit, quæ omnes Sapientes negarent 14.12
Auerrboës perfidus canis non Ariſtotelē interpretatur, ſed corrūpit. 16.13
Auerrboës blaſphemus,alios etiam blaſphemare facit 16.13
Auerrboës Deum mentitur dare nō potuiſſe permanentiam niſi in ſemine. folio 16.13
Auerrboës quid de ideis 190.4
Auerrboës negat Deum mundi opificē, & in libro de cœlo Deū fatetur creatorem 18.14
Auerrboës Arabs blaſphemus mundum aliam habere diſpoſitionem non poſſe arbitratur 12.10
Auerrboës impius cœlū ſempiternum illud quod cætera cuncta æmulari contendunt 16.13
Auerrboës Algazelem in philoſophos omnes bellum direxiſſe ait. 14.12.
Auerrboes à ſuo interprete fido damnatur,fatuusq; appellatur 14.12
Auerrbois anima maleuola in quā Dei ſapientia intrare cōtēpſit. 14.12
Auerrbois argumenta puerilia, aniliáque ſunt figmenta 14.12
Auerrbois de intellectu opinio oppugnata.folio 357.7
Auerrbois doctrina prima fronte incōcuſſa,uerisſimilis & utilis, ſed uerius falſa,impia 14.12
Aues quæ Mercurij ſunt, muſicæ & ſonoræ 80.29
Aues multæ diuerſarum ſpecierum cur muſicè ſimul cantillent 30.6
Aues quæ ſolares ſint 79.27.
Augures per aues futura annunciabāt. folio 372.3
Auguſt.quid de ſenſatis ſentiat. 12.10
Auguſt.contra quinq; hæreſes. 174.10
Auguſtinus quid de hominis uoluntate libera 168.5
Auguſtinus cum Baſilio in anagogico cātu ad ſuprema euolat perſonanda. folio 33.9
Auguſtinus meditationi intentus ſe cōſulentem non animaduertit mulierem. folio 374.4
Auguſtinus in Italia agēs audiuit mulieres quaſdā malignis artibus adeò imbutas, ut dato caſu homines in iumenta mutarent 380.9.
Auguſt.Amb.Euſeb.Pāphi. & Cyrillus quid de Pythagora, Platone. 3.1
Auguſt.theologorū facilè princeps,tanti ideas facit, ut ſine earū cognitione neminē poſſe ſapiētē eſſe putet. 195.10

d ij

Auguſtinus Latinorum theologorũ pater 43.5
Auguſtinus de rerum artificialium exẽplaribus quid 350.1
Auguſt. ioco interrogãtibus quid Deus antè mundi creationem faceret, reſpondet 19.15
Auguſtinus quid de mũdi cõcẽtu. 163.1.
Auguſtini ſententia de anima 350.1
Auguſtini ſententia qua aſſerũtur opera trinitatis ad extrà indiuiſa, ut ſit intelligenda 03.12
Auicennas quid de ſeminis parte ſpumoſa. folio 265.1
Auicennas Arabs & Algazel Saracenus omnium rerũ opificem & patrẽ eſſe Deum conſentiunt 9.8
Auicennas & Charũdas undè, & quæ eorum ſchola. 313.16
Auicẽnæ interrogãti quomodo ante mũdum præceſſerit reſpondet Auguſtinus. folio 13.10
Auis ſupra faciem cœlorũ producta, & non ſub cœlo, ut habet traductio noſtra. folio 77.22
Auis in ſcripturis quid 444.3.
Auium quæ Veneri ſacræ 80.28
Aureo Denario centum uiginti quatuor bracteæ quaternorum utrinque digitorum noſtris temporibus batuendo deducuntur 416.1
Auri metalla & conflaturã Cadmus Phœnix ad Pangæum montem, alij Thoanta & eadem in Panchaia reperiſſe putant, alij Solem Oceani filium. 19.14
Auri natura & ꝓprietas q̃ ſit. 416.1.
Auri beneficia quæ ſunt 416.1
Auris Memoriæ ſacra, ſed alij Phœbo dicatam tradunt 120.29
Aurum ab ἀλίθιον *inuentore dictum exiſtimat Hippocrates* 416.1
Aurum in ſacris uita eſt diuina, ſiue ſpiritalis 416.1
Aurum charitas in ſacris 416.1
Aurum omnium metallorum pretioſiſſimum. folio. 416. *concentus.* 1.
Aurũ undè dicatur 416.1
Aurum nullus deterit uſus 416.1
Aurum obrizum quod ſæpius igne purgatum fuit 416.1
Aurum ſupernæ ciuitatis ſimile uitro mũdo. folio 416.1
Aurum quomodo & ex quibus ſignatur 52.14
Aurum, argentum & cætera metalla cõtinuè effodiuntur, nulla tamen maior copia nunc, quàm multis antè ſæculis 282.20
Aurum in ſacris quid ſignificet 431.1
Authores qui de lapidibus tractarũt folio 420.4
Authores qui de metallis conſcripſerunt folio 52.14
Authores qui ideas admiſerint. 192.7
Authoritates ſacræ ſcripturæ quæ reſurrectionem probant 404.5
Azazel princeps quis 239.15.
Azymi panes quid ſignificent 244.19

B

Babylonia ſtudiis mathematicis floruit 318.20
Bacchus Bœotiis uaticinatus eſt. 374.4
Bactriana regio ubi, quæ dromedariis & elephantibus fœcunda. 319.20
Bala quomodo interpretatur 302.5
Balagij uirtus quæ 370.1
Baliſtam reperit Aeneas 19.14
Baptiſma coniugiũ indiſſolubile. 441.2
Baptiſma triplex. 355.5

Barba robur ſignificat 242.18
Barba non radenda 226 6
Barba quæ radenda in homine. 243.18
Baruch in Hebræorum *canone non reperitur* 188.2
Baſilius & Anaxagoras plurimi fecerunt Homerum, *poëſimque eius admirantur & colunt* 48.10
*Baſilius,*Gregorius Naziãzenus *& antiqui doctores dæmones habere corpora dicunt* 412.16
Baſſan quomodo interpretatur 319.20
Beari mentes illæ nõ poſſunt in continua motione,quòd omnes motus ad quietem tendant 13.11
Beati qui lauant ſtolas ſuas in ſanguine agni 141.15
Beati pauperes ſpiritu quomodo intelligendum 462.1
Beatitudo quid ſecundum theologos noſtros 461.1
Beatitudo in uiſione & fruitione conſiſtit 362.12
Beatitudo quid 6.5.
Beatorum ſtatum & profectum eſſe opinantes non habeant pro inconuenienti & quare 465.3
Beatus ſecundum Platonem *quis.* 462.1
Beatus quis 6.5
Behemot Hebraicè,quid Latinè ſignificet 345.10
Bellum Marſicum *præmonſtratum & præuentum ſudore & ſanguine ſimulacbrorum* 371.1
Bellum indictum antiquis patribus contra Amalech *& cæteros* 333.9
Bellum contra Amalechitas & alios reges quid ſignificat 333.9
Bellum indictum hoſti quomodo. folio 453.1
Benè eſſe in uniuerſo non poteſt, niſi partes ſint rectè diſpoſitæ, ita natura eſt comparatum 325.24
Benedictio Beniamin à patre Iabacob qualis 318.19
Benedictionum trium familiarum concordia, quæ caſtra locarunt contra tertium trigonum, cum populis ab ipſo directis 316.19
Benedictionum duarum aliarum tribuum huius trigoni concordia cum ſignis & populis ipſi conuenientibus: folio 315.18
Beniamin ad ſuperna eleuatus. 321.21
Beniamin duplici nomine uocatus. folio 320.21.
Beniamin quomodo interpretatur. folio 304.6
Beraca apud Hebræos benedictionẽ & piſcinam ſignificat 140.15
Beroſus Chaldæus, *Manetus Ægyptius*, *Hieronymus* Phœnix, *Darius rex*, *Ptholemæus* Mendeſius, Menãder *Epheſius*, *Nicolaüs Damaſcenus*, *Abydenus hiſtoricus*, *Eſtieüs*, *Theodorus*, *Chorilus*, *Ezechielus poëta*, *Demetrius hiſtoricus*, *Hecateüs* Abderita *philoſophus*, *& alij multi benè de Moſi miraculis ſenſerunt.* 9.8
Beryllus quâ ſit uirtute in ſe geſtantẽ. folio 80.28
Beryllus lapis ingenium bonum præſtat. folio 419.3
Beryllum ex aqua genitum 52.14
Bethlehem quomõ interpretatur. 304.6
Bigas prima iunxit natio Phrygũ. 19.14
Bilbam ſeu Balabã quid de futuro Meſſiah 186.2
Bilbam ſeu Balabam propter quid no-

luerit maledicere populo Dei. 187.2
Binarius numerus infauſtus & malus. folio 110.16
Binarius malus, & ad materiam pertinens quæ eſt omnium malorum fons & origo 110.16
Binarius à Pythagoreis, numerus nõ dicitur 90.9
Binarius infauſtus ſemper numerus. folio 383.1.
Binarius materiam ſignificat 383.1
Bina quomodo interpretantur 328.1
Binarius infauſtus 91.11
Biremem Damaſthenes Erythræos feciſſe teſtatur 19.14
Bizantij euerſionem terræmotus indicauit 371.1
Blaſphemia Sodomitas, Gomorrhæanos abſorpſit 171.7
Blaſphemia Aſſyriorum octogintaquinque milia do exercitu deleuit. 171.7
Blaſphemia quot milia, quas gentes deleuerit 171.7
Blaſphemia Ægyptios aquis obruit. folio 171.7
Bœotius quid de ſpiritu rebus infuſo cãtet 166.2
Bœotius genus primum muſicæ formalis, mundanum appellat 163.1
Bombyces uermes qui ſint 401.1
Bona terrena in cauſa fuerunt, ut Petri ſucceſſores à Chriſto degenerarent. folio 379.8
Bona omnia corporea à luce ſolis ſuſcipimus 432.1
Bona à Deo præparata 453.1
Bona terrena Petri ſucceſſoribus collatabona cœleſtia, id eſt poteſtatem ſuper omnem uirtutem inimici ademerunt. 379.8
Boni in iudicio quo igne conflandi ſint. folio 410.14
Bonitas uera quæ eſt 466.1
Bonum ſua natura communicatiuum. folio 15.12
Bonum diſtribuens partitur quomodo, & quando uult 15.12
Bonum natura fertur in bonum communicandum 15.12
Bonum quod cuncta deſiderant. 466.1
Bonum eſt tam amplum, quam exiſtentia rerum omnium 465.1
Bonum in meliore ſemper melius eſt. folio 16.13
Bonũ uno dũtaxat modo contingit. 65.9
Bonũ unumquodq; dicitur, quia de ſummo bono participat quomodo intelligendum. 457.2
Bonum uerũ & ſummũ quid ſit. 465.1
Bonum omne gubernatu facilè. 377.6
Bonum ſupra omne ens 393.7
Bonum principium & finis malerũ omnium eſt 329.4
Bor quid ſignificet 140.15
Bos Aegyptius quid 187.2
Byſsinum iuſtificationes ſanctorũ ſunt. folio 389.3
Brachia Ioui magno ſacramento ſupponunt 117.24
Brachium Dei, eius uirtus qua mirabilia patrauit 389.2
Brachmanæ & Academici diuinam doctrinam olfacientens quid ſenſerint de hac patria 273.10
Brachmanæ apud Indos (qui & Iudæi uocantur) ante Græcos philoſophati folio 3.1
Britannicum mare margaritas profert. folio 52.15
Brauiũ qd in ſcripturis ſignificet. 456.1

*Brutorũ in uita cautio.*339. & 340.6

C

Aatitæ qui, & quomodo interpretã tur. 333.22
Caballiſtarum mos 386.8
Calamus quantus 425.1
Calanus Indus Alexãdro mortem prædixit 372.3
Calculi potiſsimũ in Martialibus gignũ tur in renibus 117.25
Calliſthenes qd miraculi cõtigerit Thebis in templo Herculis 169.6
Calix paßionis quõ bibendus. 444.2
Calor aquis immiſtus 410.14
Caloris natura uitalẽ in ſe uim habet. folio 410.4
Calotechnus.i. bonus artifex 427.1
Camelus duplicia genua habet, cætera animalia non 23.17
Camelus grauida menſes duodecim gerit 113.19
*Cancer porta deſcẽſus ſtelliferi.*367.7
Cancer Lunæ domicilium & tanquam pectus cœli 112.18
Cancer in pectus dominatur. 111.17
Cancri cauſæ 116.23
Canis maior in 6.uel 7.gradu Cancri. folio 82.31
Canis minor in 17.gradu Cãcri. 82.31
*Canonici regulati qui, & undè.*323.22
Canum diuerſa natura 81.30
Cantica in tria genera diuidi ſenſuale, intell.& diuinum 178.16
Canticum Zachariæ de redemptione quod 458.2
Capilli, inquit Origenes, ſunt animi uirtutes 409.12
Capilli Nazareorum qui 409.12
Capilli cogitationes & opera hominum ſignificant in ſacris 409.13
Capilli qui non peribunt 115.21
Capillus quis non periturus ſit. 408.12
Capreæ, cerui, & hinnuli quid 155.30
Capricornus eſt porta aſceuſus ſtelliferi præcipua 367.7
Capricorni cauda in 16.gradu Aquarij. folio 82.31
*Capricornus Saturni domiciliũ.*180.18
*Capricornus utraq; genua regit.*111.17
Captiui liberati in morte Chriſti qui. folio 455.3
Carbunculus in tenebris lucet 420.4
Carbunculi materia 118.25
Carbunculus Græcis anthrax. 59.3
Cardinales alij à pontifice deſtinantur, alij ſemper adſiſtunt 439.2
Carmina Manilij quibus una quæque pars corporis humani alicui ſigno ſubiicitur 111.17
Carmine læſa ceres & c.id genus decantat Ouidius 380.9
Carne qua, & corpore quo ſuſcitandi dormientes 408.11
Carne & corpore ſuſcitabimur quod ex eo quod moritur, pullulat meliore ſorte 408.11
Carnes ante diluuium non erant in uſu, ſed ad quid Cain factus erat uenator, & eius interfector Lamech? folio 76.20
Carnis reſurrectionẽ, aliqui addiderũt, carnis eius 407.11
Caro & ſanguis Dei regnum poſsidere non poſſunt 407.9
Caro præparata in cœleſtibus nuptiis quæ 444.3
Caſpici crudeles ſunt 319.20
Caſus & euentus fortuitus quid ſit. folio 375.5
Catapultam Syri Phœnices repererunt

folio 19.14
Caterna quæque hoſpitum cœleſtium habet ſuas manſiones 440.3
Cato mente præſaga dicebat de Cæſare, caucte à puero malè præcinčto. folio 372.3
Catuli leonum, inimici noſtri interpretantur 239.15
Cauſa ſecunda uim à re ammouere poteſt quam præſtitit 6.5
Cauſa prima uim à re non remouet. folio 6.5
Cauſa ſecunda quicquid agit, in uirtutu primæ àgit 6.5
Cauſa prima in omne productũ dum extenditur, & id ſibi unit ad libitum. folio 399.17
Cauſa prima eſt agens, ſecundum ab ip ſamet de terminatam uirtutem, & nõ ſecundũ omnimodã uirtutem. 399.17
Cauſa prima non culpanda, ſecundaria. folio 46.9
Cauſas in uiribus tantum & qualitatibus corporum inferiorum aliqui philoſophi ſcrutati 49.11
Cauſæ ſecundariæ angelicæ 94.14
Cauſæ omnium rerum quatuor 96.17
Celocem Rhodij inuenerunt 19.14
Cenſorinus, ouũnne an auis prior fuerit ad Quintum Metellum quærit. folio 17.14
Cenſorinus, Plinius, Eratoſthenes diſtantias cœlorũ aſsignãtes, colligunt terræ circuitũ eſſe 2 5 2 0 0 0 ſtadiorum 178.16
Centaurus femoribus medetur. 111.17.
Centurio exterus de fide commendatur. folio 35.5
Ceres terræ feracis, & planæ Dea. folio 380.13
Ceruæ & capreæ in ſcripturis quid. folio 430.1
Cete grandia in bibliis hataninim aliqui interpretati ſunt dracones, ut illud pſalmi ultimi. Dracones & omnes abyſſi 172.9
Chalcidius, & Macrobius tradunt in 7 quoq; anno mutationes fieri in homine. folio 175.11
Chaldæi hominem eſſe diſſolutoriæ naturæ animal 386.8
Chalcidij ſolutio de mundi uita. 202.1.
Chalcidius moriens quid filio referat. folio 166.3
Cham, calorem ſignificat 190.15
Cham non maledičtus à Noë, ſed Chanaban 154.28
Chamæleontis iecur ſummis tegulis exuſtũ, imbres & tonitrua excitat. 370.1
Charitas ſi perfečta eſt foras expellit timorem 129.4
Charitas & aurum in multis conueniũt. folio 416.1
Charitas fidei præfertur 260.12
Charitas fundamentum & radix uirtutum in quo conuenire debent. 347.12
Charitas eſt uirium & uirtutum decor. folio 416.1
Charitatem Saluator præcipuè commẽdauit 347.12.
Charitatis officium 321.21
Chaſluhim filius Mizraim, qui dičtus eſt Aegyptus 162.36
Chedem Hebraicè patrem ſignificat. folio 106.11
Chermel quis uermis 409.12.
Capilli, cogitationes hominum. 409.12.
Chermel uermis eſt undè fit purpura. folio 388.2
Chiromantici qui ex lineis manuũ quæ-

cunque illis ſunt uentura prognoſticantur 373.3
Cherub, opus phrygium aut fictum dici tur 56.2
Cherub, ut placet Abrahæ à Benazra eſt pictura, uel imago cuiuſq; formæ ſeparatæ 56.2
Cherubicis mentibus ſpecies idearum ineſſe pictas 57.2
Cherubini tanquam cauſæ ſecundariæ. folio 57.2
Cherubini formas & ideas ſuſcipiunt. folio 439.2
Cherbini octaui cœli miniſtri. 57.2
Cherubini cum ſtellato cœlo ſymbolum habent 56.1
Cherubinus ſciẽtia idealis dici põt. 58.3
Cherubinus increatus 58.3
Chiromãtiã probat uir iuſtiſſimus Iob. folio 102.4
Chiron berbaria medicamenta inuenit. folio 18.14
Chiron Saturni & Philerae filius. 18.14
Chordam quintam muſicis inuenit Chorebus rex Lyddorum 96.16
Chordã ſextã Hyagnis Phryx. 96.16.
Chordam ſeptimã Terpander Lesbius excogitauit 96.16
Chordam octauam Lycaon addidit. folio 96.16
Chordam nonã Prophraſtus Periotes ad concentum 9. ſpherarum. 96. 16
Chordam decimam Eſtbiacus Colophonius 96.16
Chordam undecimam Timotheus Mileſius 96.16
Chordas uerò ſemitoniorũ cæteri à Timotheo uſque ad decimam quintam protraxerunt 96.16
Chorus in ſcripturis quid 450.7
Chriſma: quo prophetæ ungebãtur quid folio 358.9
Chriſti figura in Iona uaticiniis cõprobatur 292.10
Chriſti doctrina quid cũ ueritate legis. folio 255.8
Chriſti uirtus iuſtificans non minor fuit quàm peccatum Adæ coinquinans. folio 355.5
Chriſti corpus unum efficitur ex multis membris credentibus 443.1
Chriſti oblatio, atque oratio efficaciſſima & ſufficientiſſima pro omnium ſalute 259.12
Chriſti filiæ quæ ſint 277.13
Chriſti dominium aliis quàm Moſi uaticiniis comprobatum 298.1
Chriſti in dextera charitas, pietas, amor, miſericordia, benignitas, &c. id genus 169.6
Chriſti in ſiniſtra, timor, terror, comminatio, iuſtitiæ ſeueritas, punitio & ſimilia 169.6
Chriſti boni officio functus quomodo. folio 466.1
Chriſtiani cuiuſlibet prima cura quæ debeat eſſe quorundam ſententia. folio 258.11
Chriſtiani oẽs facti Eſauani, Idumæi, contentioſi ſuper oẽs populos. 133.8.
Chriſtiani omnes ſacerdotes 245.20
Chriſtiani ideo unguntur, quia omnes reges & ſacerdotes à Chriſto ſunt inſtituti 245.20
Chriſtiani nomine tantum, cacodæmonis Ariſtotelis aſſeclæ, quomodo errent, etiam contra ſui Dei Ariſtotelis ſententiam 193.8
Chriſtianis, gẽtilibus etiam angeli præfuerunt 170.7

Chriſtiani temporis noſtri Deum non cognoſcunt 343.8
Chriſtianis non conceditur. 441.2
Chriſtianis ſolum nomen relictum, Chriſtiana pietate abiecta. 133.8
Chriſtianos iam Chriſtus minime agnoſcit, propter impietatem & infidelitatem 133.8
Chriſto ſoli competit nomen quadrilitterum 298.2
Chriſto regimen uniuerſi à patre commiſſum 325.24
Chriſto ſacerdotalia cuncta debentur. folio 220.3
Chriſtum ſubiectum totius theologiæ aſſerunt nonnulli. 282.1
Chriſtum qualiter habemus ex ſacra ſcriptura præfiguratū fonte. 291.9
Chriſtum ueſtitum podêre quid ſignificet 179.17
Chriſtum primi Phœnices ſuſceperunt. folio 314.17
Chriſtum quare mundus non cognouit. folio 294.11
Chriſtum eſſe uerū dominum uaticiniis Moſaicis prænuntiatum 296.1
Chriſtū aſcendiſſe in currum tractum à quatuor equis albis quid ſignificat folio 455.3
Chriſtus in hac uita ſemper oblectatus eſt in medio 330.25
Chriſtus fuit optimus mediator. 331.6.
Chriſtus tandem omnes trahendos trahet 215.19
Chriſtus aqua diluens 355.5
Chriſtus eccleſiæ caput 324.24
Chriſtus omnia nouit etiam minutiſsima. folio 324.24
Chriſtus eſt uera arbor in medio paradiſi collocata 328.2
Chriſtus ſponſæ non uult coniungi niſi ipſa ornetur 430.1
Chriſtus ſapientia proficiebat non apparentia 465.3
Chriſtus in paſsione ſua maximè bellauit 455.3
Chriſtus triumphare cœpit in reſurrectione 455.3
Chriſtus cur non dicatur regnare in domo Abrahæ cum ipſi facta fuerit repromiſsio 299.2
Chriſtus ius hæreditarium ſibi meritò uendicauit 458.2
Chriſtus & Paulus ad quam mortē nos prouocent 464.1
Chriſtus imperator noſter iuſtam cauſam belli habuit 453.1
Chriſtus quare à Samarite aquam petiit. 431.1
Chriſtus de ſola muliere natus. 326.25
Chriſtus leoni comparatur 314.17
Chriſtus in ſanctiſsima trinitate eſt perſona media 328.1
Chriſtus ſacerdos in æternum. 426.2.
Chriſtus ante Moſem & cæteros prophetas erat, uirtute cuius ſacrificia umbratica fiebant 293.10.
Chriſtus Adæ debitum ſoluit. 441.1
Chriſtus quomodo electos miſit ad prædicandum 305.7
Chriſtus oſtium & aditus ad uiſionem diuinam 462.1.
Chriſtus Iſahac filius legitimus dicitur folio 299.3
Chriſt. unxit nos oleo diuinitatis. 430.1
Chriſtus ſol dictus. 342.8
Chriſtus uia qua conſcendimus ad patrem Deum 331.7
Chriſtus ſecundum Apoſtoli ſententiam quomodo mediator noui teſtamenti

fuit.folio 332.8
Chriſtus pontifex quid 322.22.
Chriſtus uerum tabernaculum. 322.22
Chriſtus quare non attigerit mille annos curriculũ humanæ uitæ. 327.25.
Chriſtus ubi prima miracula fecit. folio 311.14
Chriſtus repudiata ſynagoga eccleſiam ſibi deſponſauit 439.2
Chriſtus tribus ſplenduit 459.3
Chriſtus in qua regione natus, docuit, & paſſus eſt 322.22
Chriſtus matri in nuptiis reſpondit, quid mihi & tibi, quare 443.2
Chriſtus ueta piſcina quæ figuratur p illam quæ erat in Ieruſalem 291.8
Chriſtus in patria erit lux patentiſſima. folio 435.5
Chriſtus quo in gymnaſio nos inſtruxerit. folio 274.11
Chriſtus quam bene functus ſacerdotio . folio 219.2
Chriſtus orauit pro populo toto tempore uitæ ſuæ 219.2
Chriſtus exauditus eſt pro ſua reuerẽtia 219.2
Chriſtus ſacerdos in æternum 229.8
Chriſtus æterna propitiatio 229.8
Chriſtus fungitur æterno ſacerdotio. folio 229.8
Chriſtus omnia debita ſoluit ſanguine ſuo. 229.8.
Chriſtus uita omnia uiuificans. 284.3
Chriſtus hac uita inferiore non uiuit. folio 284.3
Chriſtus &ſi exinanitus ita fuerit, fuit tamen ſemper ſupernaturale & ſuperſubſtãtiale quoddam. 284.3
Chriſtus nouitas in natura fuit. 284.3.
Chriſtus ꝙ ſit omnia ſacræ teſtãtur literæ.folio 284.4
Chriſtus artificialiũ nomina ſibi multa uendicauit 285.5
Chriſtus domus magnã dictus 285.5
Chriſtus oſtium dicitur. eodem
Chriſtus arcus fœderis. eodem
Chriſtus panis ſubactus. eodem
Chriſtus uinum eodem
Chriſtus ueſtimentum eodem
Chriſtus liber uitæ. eodem
Chriſtus uerus ſacerdos 219.2.
Chriſtus electos fecit ſacerdotes & reges 230.10
Chriſtus quãm diues ſit 277.12.
Chriſtus quo peculio ditauerit filias. folio 277.13
Chriſtus ſuſtentaculum omnium. 206.9
Chriſtus eos iudicabit qui ſe nomine, uita uerò & doctrina Ariſtotelem (cacodæmonem uocatum) æmulantur.folio 22.17
Chriſtus uerum caput influit in omnia membra. 281.19
Chriſtus quomodo à terra exaltatus. folio 207.11
Chriſtus quomodo triplicem beſtiã debellauit 210.14
Chriſtus qui paſcit nos inſtruit. 271.8.
Chriſtus quomodo omnia nouit. 184
Chriſtus neque pars, neque totum, & tamen eſt pars & totum. 284.3
Chriſtus exaltatus qualiter omnia traxerit 207.12
Chriſtus eſt granum 284.4
Chriſtus eſt arbor 284.4
Chriſtus eſt lapis 284.4
Chriſtus eſt aurum eodem
Chriſtus eſt argentum eodem
Chriſtus eſt leo. eodem
Chriſtus eſt uitulus eodem

Chriſtus eſt agnus eodem
Chriſtus eſt aquila eodem
Chriſtus eſt ſol 285.4
Chriſtus Luna dicitur eodem
Chriſtus oriens eſt eodem
Chriſtus eſt omnis planeta eodem
Chriſtus mons dicitur eodem
Chriſtus dictus eſt angelus eodem
Chriſtus dictus eſt ens eodem
Chriſtus & à Platone eodem
Chriſtus ens ſuperſubſtantiale. eodem
Chriſtus author & dator fidei. 283.1
Chriſtus non ſolum fidei, ſed cunctarum rerum cauſa, omnia diuinitate replet folio 283.2
Chriſtus ſimul cum patre omnia replet. folio 293.2
Chriſtus cur fuerit ſacerdos iureiurando. 229.8
Chriſtus populos ſubiecit, quod Moſes facere nequiuit 455.3
Chriſtus unctione ſancti ſpiritus docebat ſuos 276.11
Chriſtus uerus phariſæus 402.2
Chriſtus omnia perfectè tracturus. folio 214.17
Chriſtus quomodo omnia alia numina ad ſe traxit 211.15
Chriſtus quòd tanta paſſus ſit mala imputat patri 188.2
Chriſtus Nazaræus & capillatus potius æmulandus, quàm ignominia Petro illata inſectanda 226.6
Chriſtus, arbor ſcientiæ boni & mali. folio 185.1
Chriſtus lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo 141.15
Chriſtus uera requies & uerum ſabbatum 175.12
Chriſtus omnes quos generat, paſcit. folio 269.6
Chriſtus rex iuſtitiæ 230.10
Chriſtus Nomen, Verbum, Participiũ, Pronomen, Præpoſitionẽ, Aduerbiũ, Interiectiones docuit, & poſtremò Coniunctionem. 275.11
Chriſtus altare dicitur 186.5
Chriſtus hoſtia eodem
Chriſtus uia pauita eodem
Chriſtus ſcala dicitur eodem
Chriſtus mana eodem
Chriſtus tota lex eodem
Chriſtus uirga Aaron eodem
Chriſtus uerum candelabrum diuini luminis 285.5
Chriſtus rapinam non arbitratus eſt, ſibi uendicans omnia nomina diuina. folio 286.6
Chriſtus quomodo fuerit ſacerdos ſecũdum ordinem Melchiſedech. 230.10
Chriſtus cum Melchiſedech in quinque conuenit 230.10
Chriſtus finis & complementum omniũ operum 282.20
Chriſtus author & finis fidei 282.1
Chriſtus magno ſacramẽto omnibus imitando obſeruauit præceptum, Non tõdebitis comam in rotundum, nec radetis barbam 226.6
Chriſtus retributionẽ nõ fidẽ habẽtibus, ſed ex fidẽ operãtibus facit. 260.12
Chriſtus Deus qua ueritatis rectitudine mundum regat 256.9
Chriſtus quibus donis dotauerit ſpõſam. folio 277.13
Chriſtus quomodo iureiurando ſacerdos fuerit inſtitutus 229.9
Chriſtus eſt ſumma ueritas, lux õnes illuminans & oĩa colluſtrans. 247.21
Chriſtus ſibi uendicat primitias, 220.3

Chriſtus eſt ueritas 248.2
Chriſtus eſt principium, medium, & finis 248.2
Chriſtus legis ueritas 248.3.
Chriſtus eccleſiæ fundamentum. 129. 5
Chriſtus angularis lapis. 129.5
Chriſtus lapis poſitus in caput anguli. folio 129.5
Chriſtus petra quam percuſsit Moſes in deſerto, undè fluxerunt aquæ copioſæ 129. 5
Chriſtus annò tertio regni Herodis Aſcalonitæ natus 297.1
Chriſtus neminem baptizauit niſi Ioannem. 266.2
Chriſtus quid docuerit de negotio hominis 272.10
Chriſtus legem perfecit 251.5
Chriſtus quibus locis præcinitur uenturus 249.3
Chriſtus quomodo uerus agnus. 235.13.
Chriſtus & ſi nobis condonauerit delicta, nihilominus uult nos bene operari 259.12
Chriſtus uoluntariè onus iniquitatum noſtrarum ſuſcepit 294. 11
Chriſtus diſcipulis Emaüs euntibus quid reſerauit 458.1
Chriſtus in dexteram nauigij rete mitti cur iuſſerit 169.6
Chriſtus melior ſacerdos quam Aarō & ſacerdotes legales 231.11
Chriſtus regit, & gubernat totum corpus myſticū & mundanū. 324.24.
Chriſtus in eo quòd Deus, continet omnia uirtute: in eo ꝙ homo, cōtinet eadem omnia in eundem excellentiſsima notâ. 199.17
Chriſtus nos patrē orare docuit. 466.1
Chriſtus aduocatus noſter. 466.1
Chriſtus uera hoſtia; & ſacrificium & oblatio 233.12
Chriſtus quæ ī ueritate docuerit de credendis 257.10
Chriſtus nos regenerās, quomodo pater uerus ſit ōniū noſtrū effectus. 265.2
Chriſt. draconis caput cōtriuit. 280.18
Chriſtus quam curam habeat de nobis. folio 281.20
Chriſtus uerè ſabbatum 176.12
Chriſtus quibus theſauris nos ditet. folio 276.12
Chriſtus docuit rhetoricen atque orationis uim 275.1
Chriſtus nunc manus, nunc brachium æterni patris 199.16
Chriſtus nos logicen docuit melius quā Ariſtoteles 275.11
Chriſtus uerus homo diuinitate plenus. folio 197.13
Chriſtus poſt reſurrectionē de piſcibus comedit 445.3
Chromaticum quibus conſtet. 88. 5
Chronicæ infirmitates quæ. 116.23
Chronicorum defluxuum cauſæ & materia 116.23
χρονὸς ἀπὸ τοῦ κρονοῦ, *id eſt Saturno deriuatur.* 48.10
Chryſippi, Diogenis, & Antipatris quæſtio de diuinatione 375.5
Chryſolithi uirtus. 80.28
Chryſippus qui Stoicorū ſomniorum ueterrimus interpres magnam ignotorum deorum turbam congregat. 4.2
Chryſopaſſus lapis rarus in India eſt. folio 419.3
Chus, id eſt Æthiops 173.10
Cibi quibus nos paſcit Deus quomodo cocti. 270.7
Cibi non ſufficerent niſi copioſi, nec bo-

ui niſi ſuaues 446.5
Ciborum non eadem lex beſtiis & hominibus præſcribitur 329.3
Cibum unicum pro homine animali, & unicum poculum Deus præparauit. folio 442.1
Cibus cœleſtis nobis datur ut in Chriſtũ immutemur 443.1
Cicero Platonem criminatur quòd orbẽ à Deo fabricatum aſſerat 14.12
Cicero quid de diuinatione ſentiat. folio 373.4
Cicero, Plinius, & Seneca elementa concuſſa, turbatas hominum mentes, & plæroſque interfectos uerbis ueneficis. folio 380.9
Cicero corruit dum beatam uitã in omnium rerum uacatione ponit. 462.2
Cicero ĩ primo de diuinatione, quid Lacædemoniis acciderit 169.6
Cicero in lib. de diuiniatione q̃d de Dei cum homine commercio 371.2
Cicero quid de ueris bonis aiat. 281.20
Cicero de natura Deorum cœlorum cõcentum approbat 178.16
Cicorij flores & folia ad Septentrionẽ ſemper uergunt 82.31
Cineſius Cyrenenſis quid de primis entibus 190.4
Circularis motus perpetuari poteſt. folio 12.10
Cinyphices ubi legitur, in Pharaonem de miraculis, pediculis, legendum ueritas exigit Hebraica 9.8
Circulares numeros quæ literæ apud Hebræos ſignent 167.3
Circuli definitio 167.3
Circuli ſupremi tardius, infimi uelocius mouentur. 56.1
Cithara ſecũdum Caſsiodorum quid ſignificet 450.7
Citharæ author Tubalcain. 18.14
Ciuitas hæc cur in quadra poſita dicatur. 423.3
Ciuitas ſuperna cur ex auro conſtructa dicatur 416.1
Ciuitas parata in mente opificis. folio 427.1
Ciuitas fundata ſuper duodecim Apoſtolis præcipuè & aliis plurimis. folio 418.3
Ciuitatem Ezechiel millenis calamis metitur. 422.2.
Ciuitatem quis extruxerit. 427.3
Ciuitatem ſupernam Ioannes comprehẽdere uidetur 422.2.
Ciuitatem Ezechiel metitur 422.2
Ciuitatis ſupernæ magnitudo. 422.2
Clades omnes inſignes portẽtis & prodigiis aliquibus fuerunt præſignatæ. folio. 169.6
Clara Aſsiſias à cæna domini uſque ad reſurrectionis diem crucis myſteriũ contemplata, cum ad ſe rediit uiſa eſt uix horam exegiſſe contemplando. folio 374.4
Clauſo oſtio orare quid ſit 109.15
Cleantes Zenonis etiam diſcipulus nunc hoc, nunc illud Deũ eſſe uariat. 4.2
Clearchus Peripateticus quid ſentiat de Moſaica doctrina. 3.1
Clemens Alexandrinus, Atticus, Platonicus, Euſebius, Ariſtobolus dicũt ꝙ ſiqua Gẽtiles dogmata habuere egregia, à Iudæis hæc deſumpſerunt. 3.1.
Clima quintũ Mercu. aſcribitur. 80.29
Clauem reperit Dedalus. 19.14
Cocodrilo mandibula ſuperior mobilis, inferior immobilis, cæteris animantibus contrà. 22.17

Cæcus & claudus non intrabunt in regnum cœlorum,id eſt ignorãs & peccans 159.33
Cæleſtia portenta naturalia eſſe aſſeuerant multi 375.5
Cæleſtia numero noſtro terminari nequeunt 427.3
Cæleſtis concentus non ſenſu,ſed intellectu percipitur 178.16
Cœli ſupramundani quatuor plagæ. folio 306.9
Cœli in quot trigonos deſtincti ſint, cuiq; trigono,aut ſigno una quæque regio ſit ſubiecta 306.10
Cœli ex materia aquea & ignea. 421.5
Cœli in homine continentur 110.17
Cœli ita cum homine conueniunt, ut & homines cœli uocentur 110.17
Cœli undè ſuſcipiunt quod influunt. folio 367.7
Cœli & planetæ quòd Dei ſimulachrum gerant 68.11
Cœli aut à natura,aut ex arbitrio agũt. folio 47.9
Cœli nouem 40.2
Cœli mouentur in tẽpore, aut potius mo ti tempus generant 413.procœm.
Cœli completi & omnis exercitus eorum,probat intelligentiis ſphæras repletas 94.14
Cœli influántne tanquam cauſæ ſecundariæ,an ut inſtrumenta 47.9
Cœlorum concordia cum ſupernis mentibus 181.20
Cœlorum primum à nullo,ſed ui ſua,uel à Deo iubente mouetur 115.22
Cœlorum contentũ ſuauiſſimum Pythagorei omnes affirmant 178.16
Cœlorum officium 420. 4
Cœlos qui dubitant uiuere non cenſentur philoſophi 204.6
Cœlos igneos,aqueos,aërios,& terreos quare uocant Aſtronomi 421.5
Cœlos potiſſimum igneos dicunt philoſõphi & quare 421.5
Cœlos eſſe ſonoros non tantum ex motu,ſed etiam ex diſtantia. 178.16
Cœlum Dei ſedes 82.32
Cœlum diuinitatis ſedes 113.19
Cœlum materiam habet ſecundum theologos & multos philoſophos. 421.5.
Cœlum habere materiã peripatetici dicunt,ſed differre à materia inferiorum. 421.5
Cœlũ & terrã trãſire quid ſit. 406.7
Cœlum octauum figuris ſemper uiuentibus depictum 57.2
Cœlum quod dicunt cryſtallinum,igneũ eſſe. 138.12
Cœlum hominis cauſa factũ,quod Ariſtoteles non admittit 345.10
Cœlum & terra tranſibunt, quomodo intelligatur. 403.3.
Cœlum octauum multis milibus ãnorum curſum perficit 56.1
Cœlum temperatum harmonicis proportionibus 446.1
Cœlum primum abibit 406.6
Cœlum partim nouũ, partim antiquũ aliqui ſunt arbitrati 17 14
Cœlum quaſi cithara canora ſecundum Orpheum 446.1
Cœlũ nouũ quãdo futurũ. 406.6
Cœlum quodlibet quotidie gradum mutat 178.15
Cœlũ nonum ab Aſtronomis primũ mobile,ab aliis cryſtallinum. 447.2
Cœlũ ſuperius ordine elementari aëreũ eſt,ſi nonum ſit aqueum 447.2
Cœlum undè empyreum denominetur.

folio 447.2

Cognitio ueritatis non à ſenſibus uenit. folio 463.2

Cognitio *ſui quantum ad conducenda temperamenta animæ & corporis ualeat* 340.7

Collectio *aquarum duplex* 137.12

Color *quid ſecundum* Orpheum & Plotinum 434.4

Color *cæruleus & albus pituitam. folio* 102.4

Color terreus qd in hoīe ſignet. 102.4

Colores in ſuperficie indices humoris redundantis in corpore 102.4

Colores *ueſtimentorũ ſacerdotaliũ quid ſignificent* 222.5

Colorum compoſitio ab arte 99.1

Colloquia Dei *domeſtica in ſancto ſanctorum habebant uiri ſancti.* 83.32

Coma quibus non tondenda. 226.6

Completi ſunt cæli & omnis exercitus eorum: & non, ut habet noſtra tradu ctio, omnis ornatus eorum. 89.7

Compoſita unam tantum habent faciẽ. folio 58.3

Compoſito omni quatuor ineſſe elementa. folio 52.14

Cõpoſitũ omne dum reſoluitur, in quatuor elementa reſoluitur. 59.3

Concentus ſuauiſsimi & pauſa æterna. folio 413. *procæmio.*

Conceptus & partus in conſummatione matrimonij intercedit 442.4.

Concentus cælorum 178.16

Concionator Chriſtus, *exemplar optimum concionatoribus, ſemper traxit peccatores benignitate inenarrabili, & charitate, ut in adultera, publicano, telonario, & non terrendo.* 169.6

Concionator & ſi interdum ſcelera populo deteſtari alta uoce debeat, nihilominus cum charitate admonendo ea proponere mandatur à Deo. *folio* 169.6

Concionator longè maiorem faciet prouentum in charitate & amore, quam in timore & tremore 169.6

Concionator diuinus potius ſuauibus charitatis uinculis, quàm horrendi terroris ad Deum *peccatores allicere iubetur* 169.6

Concionator diuinus magis blandiendo, quàm terrendo trahere debet auditores 169.6

Concionator charitate plenus, omnia poteſt in eo, qui eum confortat. folio 169.6

Concionator notet, rete non fuiſſe ſciſſum, cum tanti & tot eſſent piſces quid ſignet 169.6.

Concionatoris uirtus & officium charitate exhibitum, Deo *iuuante firmatur & roboratur.* 169.6

Concordia benedictionum, quas dedit Iabacob *ad filios ſuos duodecim cum duodenis populis, quibus prædicarunt duodecim Apoſtoli, ſecundum ordinem ſignorum, quibus reſpondent. folio* 311.14

Concordia in ſupramundano thalamo beatitudinis cauſa ſecundum Auguſtinum. 499.5

Concordia mentis principi placet. folio 499.5

Concordia benedictionis datæ Iehuda *cum populo directo à ſigno ipſi correſpondente* 314.17

Concupiſcentia mundialis quo uino gentes potauerit 443.2

concordia duorum quid ſit Origene au thore 381.11
concordia trium quid eodem authore. folio eodem
concordiæ benedictionum Iſſacar, & Zabulon cum populis eorum proſecutio 313.16
concordia corporis cum anima undè. folio 460.2
concordia generalis hominis cum mundo maiori 99.1
concordia rerum inordinatarum & fœtum utriuſque mundi 122.31
concupiſcentia ſedem habet in ſanguine. folio 289.17
concupiſcentia parit peccatum ſi conceperit 377.7
concupiſcenti uirtuti bilis atra eſt contraria 48.10
concupiſcentis uirtutis humida & calida ſedes 48.10
Concupiſcibilis in hepate & lumbis. folio 110.16
confeſſio & pulchritudo in conſpectu eius, melius, celebritas uel ornatus, & decor in conſpectu 182.21
confeſſio & pulchritudo in conſpectu eius 182.21
conflare & æs temperare Ariſtoteles Lydum Scytham, Theophraſtus Delam Phrygem inueniſſe putat. folio 19.14
coniugia antiquitus diſſoluebantur. folio 44.12
coniuges hoſpites ciuitatis ſunt. 440.3
conſeruante non indigent, quæ non indiguerint generante 18.14
conſignati nomen agni ſcriptum habebant 428.2
Conſonantia eſt parium, diſpariumque uocum in unum redacta concordia. folio 98.18
conſonãtia eſt ſimilium diſſimiliumq; uocum in unum redacta concordia. folio 26.1
conſonantia undè generatur 351.3
conſonantiæ fundamentum unum eſſe docent muſici 30.6
conſonans fœcunditas ſeptem planetarum 179.17.
conſonantia membrorum humani corporis inter ſe adinuicem 101.4
conſonantia trium hoſpitiorum. 428.1
conſonantia myſtici corporis paucis cognita 351.3
conſonantia quid ſit 89.8
conſonantia inter corpus & animam. folio 336.2
conſonantia catholicorum 27.2
conſtãtinus Aphricanus phyſiognomiæ egregium opus ædidit 102.4
contemplatio uera quæ ſit 399.16
contingens quare indiuiduum. 17.14
continentia contentis celerius mouentur. folio 93.13
contraria eiuſdem generis ſunt. 393.7
conuenientia & ſymmetria in corpore quæ 335.1
conuenientia inter ſe, in homine, multo magis conueniunt 301.2
conuenientia quædam occulta rerum. folio 370.1
copia & ſuauitas ciborum. folio. 446.
concentu. 5.
cor origo uitæ & caloris 118.26
Corpora iuuenum in hac uita ciborum præſidio perficiuntur, ſed ubi natura ad proceritatem deduxerit utimur ut uiuamus: ita de anima ſentiendum 464.9

Cor impij quaſi mare feruens,quod nun quam quieſcere poteſt 412.16
Cor ſoli comparatur,cerebrũ uerò Lunæ. 342.8
Cor præcipua animæ ſedes 265.1
Corallus lætitiam affert homini. 370.1
Cornelio ſacerdoti admiranda contigerunt 374.4
Cornu quid myſticè ſignificet 6.5
Cornua altaris ſanguine tincta quid. folio 234.12
Cor Pharaonis induratum 354.5
Corruptibile & incorruptibile. 352.9
Corruptibilis corporis forma, non eadẽ cum ea quæ reſurget glorificanda. folio 408.11
Corruptibilium & incorruptibilium 9. genera 40.2
Corpori trimetro nil addi poteſt. 40.2.
Corporis duodecim præcipuæ iuncturæ folio 280.18
Corporis partibus quibus amica Venus præſit. 119 27
Corporis humani proportiones eædem quæ in arcæ Noë longitudine,latitudine,altitudine ſunt 101.3
Corpora qualia futura in extremo iudicio 407.9
Corpora humana in lapides uerſa. folio 428.2
corporis diſſonãtia undè oriatur. 337.3
Corporis humani commenſuratio. 335.1
Corporis humani ſingulorum membrorum proportio 100.2
Corporis temperantia, & diſpoſitio tẽtorij per naturales medelas. 338.5
Corporis humani ſectio 110.15
Corporis totius hominis proportio ad trũ cum ſeſquioctaua 101.3
Corporum ſuſcitãdorum quæ mutatio futura 407.9
Corpus glorificatum ſine loci circũſcriptione 407.9
Corpus myſticum ſeptuaginta duorum electorum corpori noſtro comparatur. 323.23
Corpus templum animæ, ipſa autem ſedes Dei 141.15
Corpus humanum in longitudine trecentorum, in latitudine quinquaginta, & triginta minutorum altitudine. 103.
Corpus glorificatum quale futurum ſit. folio 408.10
Corpus temperatur corroboraturque & conſequenter totus homo cœleſti fauore 341.8
Corpus noſtrum tertium inſtrumentum eſt harmoniæ 447.2
Corpus inter membra & diuina conſonantiam habet 448.3
Corpus, ſi animæ naturam induerit, æternitatem conſequetur 13.10
Corpus cœleſte quod, Platonicis teſtibus folio 402.1
Corpus non minus conuenit Deo ueſtito quàm nudo 389.3
Correſpondentia cum planetis & octauo cœlo 113.19.
Coruus egrediens egrediebatur & reuertebatur, & non ut habet æditio, & non reuertebatur 378.8
Coruus ab arca egreſſus magnum myſterium indicat 378.8
Coruus in ſcripturis quid 451.1
Cotta Ciceronis de Diis differentes ſuggillat 3.2
crapula ciborum corporaliũ damnatur, ſpiritualium uerò laudatur. 446. 5.
cratippus ſummis Peripateticis par quid de uatibus 372.3

Creata circuli gyrum quendam efficiunt.folio 100.1
Creatis omnibus recta lege ſeruata poti ri poſſumus 329.3
Creatura omnis in nihilum fluit, & ſuſtentatur à diuino uerbo 195.10
Creatura quæcunque quanto perfectior,tanto magis opificem æmulari cõtendit. 16.13
creſcite & multiplicamini quomodo intelligendum 296.1
crocodili auulſis cordibus aliquandiu uiuunt. 29.4
crotoniates Alcmeo Soli & Lunæ, reliquiſque ſideribus animos & diuinitatem tribuit 4.2
Crucis myſterium non intellexerunt huius ſæculi inquiſitores,Scribæ,& doctores,neq; cæteri ſapientes.276.11
crucis myſterium huius ſæculi principũ nemo cognouit 276.11
Crux ſua cuique ferenda ſi ſaluari cupit. 264.14
cryſtallum ex aqua gigni 52.14
cryſtallus & beryllus quomodo & quibus producatur 52.15
cubitus ſex palmes continet 83.32
cubitus ſex palmos continet 43.6
cubitus quid eſt 427.3
culpa non eſt à Deo, ſed à uoluntate malè eligentis 257.9
culpam à lege contrabimus, medicinam ab euangelio 255.8
culturam arborum Eumolpus Athenienſis reperit 19.14
Cuncta numero,põdere & menſura cõſtat. 95.16
cunieulus duodecies ĩ anno parit. 113.19
cũcta Platoni numero,figuris & ſolidis. folio 95.16
cupido duplex 344.10
cur de duobus fratribus Iacob dilectus, Eſau uerò odio habitus 353.5
cur non oẽs ſuſtententur à Deo.206.10
cur ſenarius fabricæ numerus & ſeptimus requiei ſit addictus 35.11.
curam quam habeat Chriſtus de nobis. folio 281.20
currus quo reuehimur ad Deum,quibus ducitur 169.6
cymbam Phœnices repererunt. 19.14
cy lades inſulæ ubi 313.16
cymbala quid 450.7

D

DAEmon malus,mendax eſt & obliquus folio 386.7.
Dæmones ſunt animalia aëria & ignea folio 412.16
Dæmones interdum pro ſanctis intelligentiis 93.13
Dæmones quæ fugent. 82.31
Dæmonia corpora habent 411.16
Dæmoniaca corpora quas à phantaſia recipiunt formas in dormientes tranſmittunt quomodo intelligẽdũ.448.4
Dæmonum caſum deſcribit Pherecydes Syrus 46.9
Damaſcenus quid de uerbi incarnatione folio 189.3
Damaſcenus cum Ambroſio graues fingunt ſententias & allegorica ſenſa. folio 33.9
Damaſcus ſanguinem bibens dicitur. folio 159.34
Dan interpretatio 303.6
Daniel draconem interfecit 377.7
Danielis locus, Septuaginta hebdomadæ determinatæ ſunt ſuper populum iſtum,pro quo habetur, abbreuiatæ. folio 196.10

Dãtes Thuſcus acerrimi ingenij uir Marone in philoſophia & naturali & morali cunctis præponit. 48.10
Daphnia comitialibus morbis utilis. folio 420.4
Dauid figuram & typum Chriſti & eccleſiæ gerebat 136.10
Dauid familia extincta 304.7
Dauid qua pœna punitur propter Vriæ Ethei homicidium 233.11
Dauid primus rex 457.1
Dauid & Salomõ plenilunium figurarunt, legis Moſaicæ & figuratiuæ. folio 235.13
Dauid Vates effectus 356.6
Dauid à Hieronymo nũc Pindarus, nũc Alceus, nũc Flaccus uocatus, eo quod diuerſis metris procedat. 180.19
Dauid leones, urſos etiã inermis percuſſit. 377.7
Dauid multa perpeſſus typus fuit Chriſti patientis 235.13
Dauid harmonicam muſam non uoluptate, ſed fideli amore dilexit 446.1
Dauidica hæc authoritas: Conſtitues eos &c. ad quos refertur 311.14
Decem nulla natio pgreſſa, niſi iterum reſumpta unitate 50.13
Decimæ qua ratione Deo offerantur. folio 84.33
Decimum cœlum non admittit author. folio 43.6
Decimum cœlum immobile nihil habet cõ fine cum cæteris 43.6
Dedalus ita arte nexuit alas, ut uolaherit, 379.9
Deductio in æternis à poſſe ad eſſe, ualet, inquiunt Peripatetici 12.10
Dei cõditio ſegreganda à noſtra. 19.15
Dei ſecreta in ſacris eloquiis traduntur. folio 359.9
Dei præſentia ad quàm multa ſit neceſſaria 82.32
Dei ſedes cœlum 82.32
Dei ſimulacrum creata cuncta gerunt, ſed diuerſis modis 68.11
Dei intellectus ab obiecto producto non ſumit cognitionem 24.18
Dei imago ubi, aut in quo conſiſtat in homine, à nemine adhuc declaratum. folio 387.1
Dei intellectus ſimplex & perfectus ait Ariſtoteles 24.18
Dei ſolius eſt miracula facere. 379.9.
Dei opus perfectiſſimum homo. 97.17
Dei clementiæ nomina ſeptem 287.6
Dei membra uelut humana in ſacris expreſſa, multiplices Dei ſunt uirtutes. folio 388. & 389.2.
Dei ſimulacrũ inferiora omnia pro ſua uirili tenere conantur. 16.13
Dei nomina celebriora ferme omnia incipiuntur ab Aleph 98.18.
Dei imago humanis exprimi non poteſt. folio 388.2
Dei ſolius ſubiectum creare 9.8
Dei Hebræa nomina 286.6
Dei opus ultimum fuit homo. 364.2
Dei arcana intellectu tantum percipimus 344.10
Dei opus, in Deum credere. 258.11
Dei ſedes nil niſi terra, pontus, & aer, & cœlum & uirtus 37.12
Dei in cognitionem quomodo deueiure poſſumus 5.4
Deitas in Chriſto quomodo 189.3
Delectatio opus pficit à uenere. 118.23.
Delectatio ſuauiſsima ex concordia colloquentium ſentitur 449.5
Delos inſula ubi 313.16

Delphini gregatim curſantes, ac crebris ſaltibus micantes, tempeſtatem prænuntiant 370.1
Dæmocritus de Deorum eſſentia quid ſentiat 4.2
Dæmocritus negat quicquam eſſe ſempiternum 4.2
Dæmocritus & Heraclitus quâm diſpari ratione uixerint. 374.4
Demonſtratio circularis ab Ariſtotele docetur, & damnatur 22.17
Demonſtratio à principiis habet originem. folio 22.17
Demonſtratio per quidditates fit. 22.17
Demonſtrationes philoſophorum apparentes 360.10
Denarij duplex natura 84.33
Denarius diurnus quid ſignificet. 456.1
Denarius omnium numerorum idiomatum cunctarum gentium finis 84.33
Deo neque dextrũ neque ſiniſtrum medium uel extremum 203.4
Deo omnia uiuunt, proinde eccleſia canit, Deus cui omnia uiuunt 94.15
Deo notiſsima particularia, eáque maximè curat 24.18
Deo ſeruiẽtiũ & pctõ differẽtia. 237.13
Deo nemo colloquutus, neque Moſes ipſe. folio 89.6
Deo magnam iniuriam faciunt, qui eum per tempus & ſucceſsionem opinantur. folio 33.10
Deo ineſt fœcunditas abſque labore, ait Mercurius 17.13
Deo placere ſine fide non poſſumus. folio 262.13
Deo mundi creationem, & fabricam tollunt Ariſtoteles & Auerrhoës. 16.13
Deo quæ procedunt, & à cœlo, bona ſunt in ſe, ſed nobis nec bona, nec mala niſi pro &c. 143.18
Deo fertur acceptũ, boni quidquid creatis ineſt. 16.13
Deo ſolo fulciente ſtamus, & non peccamus. 256.9
De pauſa, quiete, & ſilentio, ad quod deuenitur adepto iam bono, in quod tendimus 466.1
Deſcenſus Auerni facilimus 460.2
Deſerta loca & arida in duplici differentia 135.10
Deſertum malorum ſpirituum. 136.10.
Deſertum & arida quid ſignificent. folio 135.10
Determinatio rei particularis à materia, forma, & ſpiritu pꝛouenit. 74.17
Deuenitur ad unionem cum Deo ſecundũ Plotinũ & alios ſapientes. 461.1
De uirtutum connexione qui longo ſermone diſputarint 346.12
Deucalionis hiſtoria, atque Phaëthontis figmentum undè 3.1.
Deum qui putant tempus exquirere in agendo ab Auguſtino ridetur. 33.10
Deum non operari infinita uirtute opinatur impius Arabs Auerrh. 33.10
Deum omnium opificem ex ſenſibilibus deprehendi poteſt 282.1
Deum unam tantum produxiſſe intelligentiam aſſerunt multi 42.5
Deum nemo nouit unquam 164.2
Deum eſſe nullus non fatetur 5.3
Deum neceſſariam habere cõnexionem cum inferioribus exiſtimant philoſophi. folio 21.16
Deum eſſe ueram ſphæram quæ immũãt folio 167.3
Deum Patrem Hebræi coronam ſuperiorem appellant 97.18
Deũ orationibus & ſacrificijs uenerari

ingenitum hominibus, inquit, Auerrhoes 20.16

Deū, id eſt de Deo loqui ſine lumine diuino illuſtrante non poſſe 4.2

Deum iraſci, pœnitere, dolere concupiſcere, & huiuſmodi, quomodo intelligēda: nō eñim iraſcitur Deus. 388.1.

Deum proferre ſine lumine uetuit Pythagoras 74.17

Deum fabricaſſe mundum aſſerunt Hebræi, primo quidem in mente, in ſecundo explicauit in proprias formas. folio 98.18

Deus non eſſet ſimpliciſsimus ſi cum inferioribus neceſſariam haberet connexionem. 21.16

Deus omnium rerum habet in ſe idolum folio 438.3

Deus ſiquid præexquireret in creando, priorem Deum præexigeret, & ſic primo omniū aliquod prius, quod eſt abſurdum 12.9

Deus æquiſsima lance eos qui ſunt præuaricati dimiſit in nos hoſtes. 366.5

Deus quo myſterio princeps exercituū dicatur. 89.7

Deus ſi, id eſt quia ſuperioribus permanentiam dare potuit, ergo & inferioribus contra allatrantem canem Auerrhoëm. 16.13

Deus non impotens in inferioribus fuit, qui tam potens fuit in ſupremis. 16.13

Deus ſeſe conſtituit exēplar rerum faciendarum, contra cacodæmonis Ariſtotelis ſententiam. 194.9

Deus ſilentio laudandus, quomodo intelligi debeat 467.

Deus eſt, ex cuius ore non egredientur bona, neque mala 143.18.

Deus ſenſibus noſtris non ſubiicitur. folio 344.10

Deus mare excelſum, & pelagus infinitæ ſubſtantiæ 138.12

Deus eſt omnia quæ ſunt, & omnia quæ non ſunt 166.2

Deus quid ſit & ſi intelligere non poſsimus, Deum tamē eſſe oraculis, ratione & conſenſu edocemur. 5.3

Deus concluſit omnia in incredulitate. folio. 353.5

Deus omnia in ōnibus operatur. 460.2

Deus pater ueluti in generatione filij nō exegit matrem, ita nec filius in regeneratione hominum exigit matrem. folio 266.2

Deus ante mundi geniturā otio non torpebat 15.12

Deus ſolus metaphyſicus 357.7

Deus impeccabilis & immutabilis eſt. folio 392.6

Deus hominem dotibus duabus donauit timore, & amore, quibus timeatur & ametur. 378.8

Deus quieuit in Chriſto 176.12

Deus quieuit, & Deus pater uſque modo operatur, quomodo intelligatur. folio 176.12

Deus & natura quomodo intelligendū. folio 25.18

Deus unus 7.6

Deus interdū hoſpes, modò mons ſupremus, modo mons excelſus, modo mōs ſublimis 134.9

Deus omnium fœcunditatum pleniſsimus, inquit Ter maximus 15.12.

Deus & ſi omnia per uerbū facta ſunt, multa tamen per miniſtros. 58.3

Deus omnia Chriſto ſubiecit 296.1.

Deus cur omnia creauerit ſubiecta naturæ uertibili 256.9

Deus flagitia hominum per angelos malos punit. 171.7
Deus eſt ſphæra cuius centrum eſt ubique. 40.2
Deus ſpeculum eſt in quo refulgent omnia. 23.17
Deus primum agens & primus formarum dator 195.10
Deus omnium primus & optimus, cætera ipſi inferiora & miniſtrantia. folio 16.13
Deus omnium rerum, & numerorum fœcunditate plenus 6 5
Deus cur Pan à poëtis dictus. 6.5.
Deus pater eſt cauſa à qua, filius, in qua ſpiritus ſanctus, per quam. 406.7
Deus reddet unicuique ſecundum opera ſua 263.14
Deus eſt abſolutè p bonũ, participationẽ tamẽ aliquis bonus dicitur. 465.1.
Deus omnia complet flatu & uita ſuauiſsima 163.1
Deus hominem non ſolo iuſſu, ſed propriis manibus plaſmaſſe dicitur. 99.1
Deus filium duplici uocabulo interpellat. 450.7
Deus cum ſit maximè unus, multis tamen nominbus uocatur, ut eius multæ proprietates exprimantur. 286.6
Deus quomodo reuerendus 5.3
Deus uerè abſcõditus, & patẽs. 399.16
Deus ſolus extra producta. 126.1
Deus multa poteſt, quæ nos intelligere non ualemus 392.6
Deus uoluit Chriſtum pati, quomodo intelligendum. 305.7
Deus inſtrumentis non eguit qui ſolo iuſſu peragit omnia 15.12
Deus eſt ſpiritus igneus intellectualis, non habens formam, ſed transformans in ſe quæcunque uoluerit, & coæquans ſe uniuerſis, & uniuerſa ſibi 411.14
Deus homini ſeſe immiſcens miraculum attulit, quod omnium miraculorum ſuperat rationem 15.12
Deus eſt terra 284.4
Deus eſt aqua. 284.4
Deus eſt aër 284.4
Deus eſt ignis 284.4
Deus merces & obiectum noſtrum delectabile 457.2
Deus in oblationibus tria requirebat. folio 431.1
Deus ſolus ueritatis fons 33.9
Deus uera unitas omnem numerum cõprehendit 7.5
Deus ſibi in ſacris uendicat dexteram, ſiniſtram, pedes, &c. hominis membra. 388.2
Deus permiſit omnes in peccatum labi, ut omnes ſentirent miſericordiam. folio 252.5
Deus hoc ſolo priuatur, quòd genita ingenita facere non potuerit.
Deus tãquam prima & uniuerſalis cauſa influendo ad malũ licet conueniat, non cooperatur tamen 46.9
Deus ſecundum Paulum ignis eſt. 421.5
Deus ſecundum Plutarchum ſpiritus eſt folio 421.5
Deus non ſine myſterio legem Moſi in rubo igneo tradidit 421.5
Deus ſummus moderator quàm occulta ſapiẽtia multa mala pmittat. 256.9.
Deus contraria contrariis oppoſuit, ex quibus harmonia quædam ſuauiſſima reſultat 256.9
Deus eſt qui facit bonum, & creat malum: qui facit lucem & creat tene-

bras 143.18
Deus in homine diuerſitatem uoluit ineſſe 392.6
Deus nec definiri, nec diuidi, nec componi poteſt, id quod fuit in cauſa ut peripateticorum nemo nouerit Deum. folio 165.2
Deus, inquit Parmenides*, ipſe ſolus omnia exiſtit* 166.2
Deus eſt omnia eminenter 16.13
Deus pater omnium & caput 265.1.
Deus primo, poſtea Chriſtus qualiter dictus ſit pater omnium. 265.1
Deus fons eſt. 139.13
Deus liber à paſsionibus omnino. 388.1
Deus trinus & indiuiſus operatur ad extra. 41.3
Deus formauit hominem de limo terræ; legẽdum, hominem puluerem. 239.15
Deus Abraham *in ſcripturis cur dicatur.* 456.4
Deus ſanguine animalium fuſo uiſus eſt delectari in ueteri lege 238.15.
Deus totus ubique non per partes diuiſus. 203.4
Deus loquutus ſanctis patribus ſemper per angelos 380.9
Deus fœcunditate utriuſque ſexus muni tus fons omnium fœcunditatum. 17.13
Deus ſemper ad intra producit: ad extra autem pro libito uolũtatis. 17.13.
Deus ignis uorans, comedens & conſumens eſt 391.5
Deus accerſiuit angelorum conſortium cum crearet hominem 99.1
Deus ſemper iungitur nobis per relationes, creator, rector, gubernator, &c. 97.18
Deus ignis comedens eſt, & non conſumens, ut habet mendoſa traductio. folio 411.14
Deus neceſſariò nõ agit ad extrà. 20.16
Deus per angelum Moſi & *cæteris patribus loquutus* 89.6
Deus omnia unico actu intelligit. 388.1
Deus cur inæquales fecit animas quærere abſurdum eſt 351.3
Deus circulus quidam 388.1
Deus ante mundum æternitate & *ordine quodam, ut materia ante formam. folio* 13.10
Deus omniũ finis, cuius gratia ut amati & deſiderati mouentur omnia. 16.13
Deus fœlix ſine aliquo bono exteriore. folio 17.14
Deus quid ante orbem creatum faceret. folio 19.15
Deus ſummus odoribus, & ſaporibus nõ delectatur, nec cibis paſcitur. 238.15
Deus cœlum & terram implet 165.2
Deus unus eſt per identitatem, cæterorũ unumquodque per diuerſitatem unũ dicunt 89.8
Deus ſimpliciſſimus nullã admittit unionem, & mixtionem. 399.17
Deus filius aqua uitæ, & ſapientiæ. folio 130.6
Deus omnia iuſſu & uerbo produxit. folio 33.10
Deus omnium rerum pater, ſed perfectiori ratione hominis 189.3
Dextra dextræ in matrimonio complicatur 441.2.
Dexteram Fidei *conſecrauit* Numa Põpilius 120.29.
Diaboli nihil poſſunt aſſumere, niſi quãtum permiſerit Deus 239.15
Diaboli eſcam quærere dicitur à Deo. *folio* 239.15
Diaboli quæ ſint 239.15

Diaboli potiſsima ſedes animal noſtrũ. folio 239.15
Diabolo humani generis accuſatori caprũ emitti mãdauerat Deus. 239.15
Diabolus, malus dæmõ, ſerpẽs antiquus, Azazel, uel Aſmodeus, eſt dominus carnis & ſanguinis 386.6.
Diabolus tanquam Numen apud Indos ueneratur 354.5
Diapaſon duo conſideranda continet. folio 177.15
Diapaſon omnium conſonamiarum conſonantiſsimum 35.11
Diapaſon, biſdiapaſon, diapente, diateſſaron, & diapaſon ſimul cum diapẽte unde reſultent 50.13
Diapaſon qua proportione fiat. 86.3
Diapaſon Geneſi & nuptiis accommodum aſſerit Pythagoras 35.11
Diapaſonica, diapentica, diateſſaronica, uel diatonica harmonia ex uariis uocibus conſurgit 27.2
Diapente qua proportione fiat. 86.3
Diateſſaron qua proportione fiat. 86.3
Diatonicum quibus conſtet 88.5
Dice Themidis filia 92.11
Dicearchus Peripateticus quid de diuinatione 373.4
Didymus Brachmanarum rex inquit, Non ſumus huius mundi incolæ, ſed aduenæ 273.10
Dies tres qui præceſſerunt diem quartũ in quo creatus creditur ſol, quomodo intelligantur 33.10
Dies ab initio uniuſcuiuſque conſtituti. folio 326.25
Dieſis quid ſit 88.5
Differentia regis ueri & regis tyranni. folio 61.6
Differentia inter ſupremas & inferiores intelligentias 55.1
Differentiæ rerum propriæ nobis ſunt occultæ 22.17
Digami quidem ad ſacerdotiũ nõ admittuntur, niſi à pontifice Romano diſpenſati, Meretrices uerò & cinædi paſsim uſque ad pontificium, à ſacerdotibus admittuntur 226.6
Digiti ſunt ſub tutela Mineruæ. 120.29
Dij appellantur iudices in Exodo. 61.6
Dij quàm diuerſi apud diuerſas nationes. folio 208.13
Dij duo ſi eſſent, quæ acciderent. 8.6
Dimenſio omnis ſolum triplex 85.1
Dimenſio perfecta in corpore triplici augmento conſũmatur, triplicique interſecatione, recto angulo 40.2
Diu Hebræi quid uocẽt 136.10
Diodorus Athenienſis Aſiã & Europã cur perluſtrauit propè uniuerſam diligenter 2.1
Diogenes Babylonius qd de Diis. 5.2
Diomedi Syracuſano mira cõtigerunt. folio 374.4
Dionyſii matri in utero gerenti quid uiſum fuerit 169.6
Dionyſio Areopagitæ arcana myſteria à quo credita 55.1
Dionyſius ueneratus eſt Hierothei ſententiam de IESV 284.3
Dion. in ſuo de diuinis noĩbus qd. 271.8
Dionyſius in ſuo de myſtica theologia libro quid. 271.8
Dionyſius in libro de diuinis nominibus quid de Deo ſentiat 191.5
Dionyſius quid de ãgelis referat in ſuo de hierarchia libro. 170.7
Diony. 45. nomina Dei collegit. 286. 6
Diſcipuli ſeptuagintaduo quid innuant, quos princeps noſter IESVS in

Euangelio elegiſſe dicitur. 323.23
Diſcipuli Chriſti aliqui obſcurati. folio 357.8
Diſcipuli Chriſti cur potius à Spiritu ſancto, quàm à Chriſto docendi erant. folio 385.4
Diſciplina Chriſtiana non humano uſurpatur faſtu 15.13
Diſciplina Chriſti claritate perfuſa eſt, & ab omni faſtu humano abborret. folio 15.13
Diſciplina Chriſti ſapiẽtes huius orbis ſibi & ſuis uiribus cõfidentes irridet. folio 15.13
Diſciplina Chriſti doctores & ſapiẽtes ſibi ipſis, irridet 15.13.
Diſcretio boni & mali nõ fit per ſenſus exteriores 360.11
Diſputandi latũ cãpũ poſteris reliquit, & uiam ſtrauit Petrus Lombardus. folio 33.9.
Differendi duplex progreſſus. 113.19.
Diſsimiles uoces non diſſonantiam, ſed concentum faciunt. 27.2
Diſſonantia philoſophorum in anima. folio 28.4
Diſſonum in homine nihil factum. 101.3.
Diſſonãtia quæ uel conſonãtia inter corpus & animam, & undè. 338.4
Diuerſitatis ſacramẽtum in homine pau cis aperuit Deus 392.6.
Diuina potius ſunt ex oraculis ſuſcipienda, quàm ingenio inueſtiganda. folio. 403.3
Diuina bona quæ 281.20
Diuina genera tota ſe totis priorum genera participare 93.13
Diuinam eſſentiam angeli omnes immediatè contemplantur 57.2
Diuinãdi genus quoddam artificiale & ab experientia 372.3
Diuinatio non eſt fatalium, ut aiunt aliqui 375.5.
Diuinatio fortuitarũmne, an fatalium ſit rerum quæritur à multis. 375.5
Diuinationem quibus refellant argumentis, qui eam negant 375.5
Diuinationis Ariſtotelis ſententia in lib. de bona & mala fortuna. 375.5
Diuinorum rationes occultiſsimæ longo uix tempore percipiuntur, imò ſolum à ſpiritu ſancto afflatis 14.12
Diuinorum cognitionem ueram ſcientiã uocat Parmenides 195.10
Diuinum lumẽ Plato Solem, naturale uerò Lunam uocabat 30.6.
Diuinus numerus 27. folio 97.18.
Diuitiarum augmentum quæ faciant. folio 82.31
Diuitiæ dictæ ꝙ nos diuos, inquit Marcus Varro, faciant, nullóque egentes. folio 276.12
Docendi triplex uia apud peripateticos folio 165.2
Docti q cupiant effici & ſapiẽtes, prius amatorij efficiantur neceſſe. 57.2
Doctores doctrinas peſtiferas docentes cibus ſunt mortis 158.32
Doctrina quam uos docuit Chriſtus. folio 271.9
Doctrina Chriſti ſemper ſapientibus huius mundi & prudentibus & potentibus denegata, Paruulis uerò & humilibus idiotis reuelata 272.9
Doctrina Chriſti ſummè uera. 254.7
Documentum primum ad gratias Deo perſoluendas 398.15.
Documentum ſecundum quod. 398.15.
Documentum tertium quod 398.15.
Documẽtum quartum, applicatio & ad-

bæſio Dei 398.15
Documentum quintum unio cum Deo. folio 398.15
Dogmatizantes noui qui 259.12
Dolor fit ex rebus quas nolumus. 62.6
Dominandi conditio atque operandi uia ria & mira 379.9
Dominãdi uis quomodo perdita homini, & reſtituta 378.8
Dominandi quæ uis legitima. 381.10
Dominationes uelut architecti præcipiunt, folio 439.2
Dominationes, mentis libertatem interpretari. 61.5
Dominationum proprietates decẽ. 61.6
Dominationum & Iouis conuenientia. folio 61.6.
Dominium calcandi ſuper ſerpentes, & ſcorpiones, & ſuper omnem uirtutẽ inimici tãdiu in ſucceſſoribus apoſtolorũ, quandiu potuerunt dicere argẽtum & aurum non eſt mihi. 379.8
Dominium Chriſto à Patre datum & præfinitio temporis per oraculum explicantur 326.25.
Dominiũ eiiciendi dæmones & reliqua noxia tãdiu fuit in Chriſtianis, quãdiu permanſerunt fideles ut diſcipuli, folio 379.8
Dominum perbibet Ezechiel ſe uidiſſe in ſpeciem electri refulgentis ſupra renes, infra uerò ignis cadentis quid ſignet. 413.17
Dominus carnis & ſanguinis & hominis mali Azazel uel Aſmodeus. folio 386.6
Dominus ſacrificia odorabat quomodo intelligendum 240.15
Dominus multa eſſe dicitur. 413.17
Dominus omni laude maior 399.16
Dominus omne malum quod eſt in ciuitate, facit 256.9
Dominus ait, Ego ſum creans malum. folio 256.9
Dominus tamen non creat pœnã. 256.9.
Dominus Deus optimus facit omne malum, quia fecit naturam uertibilem. folio 256.9
Domus Dei duplex 304.6
Domus & familia cœleſtis partita eſt. folio 436.1
Domus Iſraelitica per allegoriam quæ ſit. folio 304.7
Draconis & diaboli caput Chriſtus: & non alius, neque alia 280.18
Draco teterrimus unde effectus. 299.3
Draco uictus triplicem contra nos aciẽ induxit. 454.1
Dorylaüs Pythagoreus quid mundum ſentiat 163.1
Dulcia ſimul nnctuoſa ſub Venere militant 80.28
Duodenarius myſticus, ualde numerus. folio 113.19
Duodenarius Diis generibuſq; bis quæ ab eis procedunt, cõſecratus. 113.19.
Duo in amãtibus uigere ſolẽt quæ. 452.1
Duratio æterna nihil à Deo diſtat. folio 17.14
Dyon Platonicus in lib. ſuo de regno. Nõ eſt poteſtas niſi à Deo. 168.5

E

Ecce q̃ bonũ & q̃ iucundum ex pſalmographo quõ intelligẽdũ. 460.3
Echeneis. i. remora tãtã uim habet occultam ut nauim ſiſtat 370.1
Eccleſia potius conſuetudine, quàm ratione, ne ſuboriatur contentio, peruitenda uocari mater 266.2
Eccleſia prima coniux Chriſti, formata

ex coſta dilectionis 266.2
Eccleſia in quo Simonem æmulata ſit. folio 308.12
Eccleſia Romana *ab omnibus laudata. folio* 314.17
Eccleſia militantium quæ 457.1
Eccleſia coniux formata de latere Chriſti dormientis in cruce 266.2
Eccleſia nihil eſt, niſi relatiuum quoddã aggregationis fidelium. 266.2
Eccleſia non poteſt eſſe mater, cum conſtet ex regenerantium aggregatione, qui cum renaſcantur filij ſunt, & non mater. 266.2
Eccleſia, uiri in ſpiritu ſancto congregati, nõ fabrica, non poſſeſsio beneficiorum, uel dominium temporalium. folio 144.18
Eccleſia Romana *ad aduentũ* Chriſti *ſecundum perdurabit* 314.16
Eccleſiam Ro. Maronitæ *obſeruãt dẽpto ſolo idiomate.* 314.17
Eccleſiæ corpus panis optimè figurat. folio 230.10
Eccleſiæ corpus non deficiet quomodo intelligendum 326.24
Eccleſiæ ſeptem quibus dicata eſt Ioannis *celeberrima uiſio* 313.16.
Eccleſiæ ſeptem elector 439.2
Eclipſis Lunæ inaudita euerſionem Ieroſolymitanam *prænunciauit.* 169.6
Effectus alij naturales, alij immediato Dei *iuſſu eueniunt* 375.5
Effectuum neceſsitas ab ordine primæ cauſæ dependet 21.16
Ego ſum qui ſum, melius ad literam ſim qui ſim, aut ero qui ero 287.6
Ego quaſi fluuius Diorix, & non Dorix *folio* 140.14
Ego ſum qui ſum, legẽdum, Ero, *qui ero. folio.* 62.6
Ego ſum qui ſum 183.21
Egredi ex Ægypto oportet, & mare rubrum pertranſire quomodo intelligendum 453.1
El, aut Elohe Dei *nomen quid ſignificat. folio* 287.6
Elchai, id eſt Deus *uiuus* 288.6
Eleemoſynis homo abluitur 395.11
Elementa, Dei *ſimulachrum gerunt. folio* 68.11
Elementa quatuor ex quibus & in quæ omnia tranſmutantur 48.10.
Elementa mundi quatuor 51.13
Elementa etiam in cœleſti & ſupercœleſti mundo reperiri 53.17
Elementa quaternario diſtributa. 50.15
Elementa ſubtiliora craſsioribus uelocius mouentur. 93.13
Elementa quatuor in membris omnibus mundanis reperiuntur 52.14.
Elementa qua nota conueniant cum archetypo 128.3
Elementa indiſtinctè mouet Mercurius. *folio* 80.29
Elementa in Deo *quid* 53.16
Elementa tria rerum omnium principia, aërem uerò, cæterorum uelut glutinum. 96.17
Elemẽta phyſices 4. uirtus, pullulatio naturalis, adulta forma, cõpoſitũ. 51.13
Elemẽta matheſeos ſignum ſiue punctũ lineæ, planum, ſolidum 51.13
Elementa in omnibus reperiri, ſed in hoc mundo inferiori craſsiora. 53.17
Elemẽta in cœlo nitida & pura. 53.16.
Elemẽta ſupra cœlos uiuẽtia quæ. 53.16.
Elementa quæ Lunæ aſcribũtur. 81.30.
Elementa quotis gradibus ſe inuicem ſuperent. 51.13

Elementa in cœlis reperiri. 421.5
Elemẽta ethices 4. iuſtitia, temperantia, fortitudo, prudentia 51.13
Elementa methaphyſices 4. eſſentia, eſſe, uirtus, actio 51.13
Elementa quanta ſonoritate in homine reperiãtur 103.6.
Elementa omnia in cœlis & angelis & Deo reperiri 128.3
Elementarium figurarum proportiones. folio 54.17
Elementis diſponendis præſunt intellectuales uirtutes 58.3
Elementis omnibus ſuus calor inmixtus eſt 410.14
Elementis quatuor omnia conſtant. folio 50.12
Elementis quæ reſpondeant in homine. folio 104.7
Elementorum harmonia 51.13
Elementorum contrarietas 51.13
Elementorum tranſmutatio medio quonam fiat 386.8
Elementorum figuræ ſecundum Pythagareos. 54.17
Elementum quodque in alio in compoſitis ineſſe 59.3
Elephas homini erranti in ſolitudine, uiam placidus & clemẽs monſtrat. folio 378.8.
Elephas ueſtigio hominis uiſo contremiſcit & alia multa 378.8
Elephantiæ cauſa & materia 116.23
Elgibor quid 186.2
Elgiber quî interpretatur 298.2
Eliæ oraculum ſummè ueneratum. folio 406.6
Elias Maltiel angelum habuit familiarẽ folio 363.1
Elias tranſlatus quomodo 462.1
Eliminatio eorum qui fide ſola ſaluari ſperant 259.12
Eliſiphan quibus dux fuit 321.22
Eliſeus excæcauit inimicos & in mediã Samariam eos duxit 381.10
Elohim, id eſt ſpirituſſanctus inducitur à Moſe uolitare ſuper aquas. folio 93.12
Elohim gibor Dei nomen quid ſignificet 287.6
Elohim zebaoth quid ſignificet 182.21.
Elohim, opifex orbis introducitur à Moſe in tota fabrica 163.1
Elohim tria ſignificat 364.2
Elohim Spirituſſancti nomen, licet nos Deum habeamus interpretatũ. 93.12
Elohim rerum opificem Moſes inducit. folio 93.12
Elpheïa in gradu Scorpionis quarto. folio 82.31
Emolumenta duo præcipua à luce habemus 434.4
Empedocles multa in Deum peccans, turpiſſimè in Deorum opinione labitur 4.2
Empedocles quatuor naturas, ex quibus omnia conſtare cenſet, diuinas uult eſſe 4.2
Enharmonicum quibus conflatur. folio 88.5
Enneades quanto myſterio in ſuo decimo conueniant 84.33.
Enoc quo lumine futura prædicere cœpit. 2.1
Entia prima ſimplicia 190.4
Entitas tertia 401.1
Ens omne à Deo, & quod à Deo aliquo modo unum, aliquo modo non unum, aliquo modo idem, aliquo modo non idem 195.9

Epicarmus Sphærus de ideis cum Timæo & aliis conuenit. 192.7
Epicurus cogitabat Deum humana forma circumamictum 4.2
Epilepſiæ cauſæ 116.23
Ephraim quomodo interpretatur. folio 318.19
Epimenides uir diuinus decennio prædixit Athenienſibus claſſem Perſicā futuram 372.3
Epimenides Cois uates fuit 374.4
Epithalamium in connubium 452.1
Epithalamium ſponſi quod 451.1
Epithalamium in ſponſam 451.1
Epithalamium quis cantet 450.1
Epithalamium quid eſt 450.1
Epithalamia quædam ob excellentiam cantica canticorum dicta 450.1
Epithalamia quæ Salomō edidit ab Iſaia probata, ideo tenenda. 450.1
Epiſcopus unde dictus 459.3.
Equo pugnare Theſſali repererunt. folio 19.14
Equum & aſcenſorem inuoluit in mari: & non deiecit legendum. 142.16
Eriſipelatis cauſa & materia 118.25
Eructabunt in pſalmo melius traducitur quàm loquentur 446.5
Error quorundam aſſerentium Saul Meſsiam 296.1
Eſau in ſuam damnationem non odio habitus 353.5
Eſſe nullum uerum, niſi illius qui ait, Ego ſum 36.12
Eſſe à ſe habere non poſſunt quæ in alio perfici quærunt 18.14
Eſſe omne, & rerum neceſsitas ab ideis dependet 197.13
Eſſemæi uitam horridam ducebāt, quippe qui Venerem abdicarant, pecuniam ueſciebant, palmis uictitabant, interiora Iudææ ad occidentem uerſus habitantes 10.8
Eſſentia non generat, neque generatur. folio 208.13
Eſſentiam omnia habere à primo ente. folio. 6.5
Et ipſum conteret caput tuum: & non ipſa, ut mendosè habet traductio. folio 280.18
Et in terra pax hominibus bonæ uoluntatis in quibus locum habet 460.1.
Eūangelica lex de homine perficiēdo ſecundum ſpiritum tractat. 383.1
Euangelium Matthæi quale 303.12
Eunomia Themidis filia. 92.11
Euphrates quid ſit, & Hebraicè, hu perat. 148.22
Euripides Deum, Iouem præcipit nominandum 7.6
Euſebij de utroq; lumine iudiciū. 357.8
Euſebius Cæſarieſis quæ portentat narret præceſsiſſe cladem Hieroſolymitanam 169.6
Euſebius Pamphilus in ſolutionibus theologicis quid de animali mūdo. 201.1
Euſebius philoſophorum errores detegit. 10.8
Euſebius librum de triade & monade ædidit. 127.2
Ex lignis ſetbim, id eſt, quod nos laricem appellamus 83.32
Ex nihilo nihil non eſſe uerum. 12.9
Ex ore altiſsimi non egredientur bona, neque mala. 143.18.
Exemplaria rerum omnia in uerbo humanato abſcondita. 58.3
Exercitia quæ ſint Mercurio dicata. folio 81.29
Exercitus & militiæ cœleſtes ſunt intel-

ligentiæ 94.14
Exercitus ordinem, ſigni dationem, teſſaras, uigilias Palamedes ī bello Troiano reperit 19.14
Exi de terra tua, Hebraicè habetur, Vade ad te 109.15
Expectare donec Socrates aliquid ſciat. folio 359.9
Extra locum nihil eſt ad locum pertinēs. folio 19.15
Extra tempus nihil eſt ad tempus ſpectans 19.15
Ezechiel & Ioannes ciuitatem ſupernam partiuntur 422.1
Ezechiel templum diuidit, Ioannes autē non 422.1
Ezechielis lectio uaria ubi ait, Aſpectus ophanimorū quaſi uiſio lapidis tharſis &c. 58.3
Ezechielis uiſionis lectio authoris multum à uulgata differt 57.3
Ezechielis admirandum oraculum. 57.3
Ezob quod ob uicinitatem uocabuli hyſſopum ſunt interpretati, libanotis uere eſt & non hyſſopus 153.27
Ezob Hebraicè roſmarinus & non hyſſopus interpretandus. 82.31

F

Fabrica ciuitatis quomodo & quo glutino compacta & unita ſit. 428.2
Fabrica idealis in mente artificis. 7.5
Fabricam materiarum reperit Dedalus. folio 19.14
Facies quæननbilioſorū Martialiū. 118.25
Facti ratio, facientis eſt potentia. 392.6
Facinus horrendum potius ſequi Ariſtotelem, quam Paulum in demōſtrationibus 22.17
Falluntur ſæpius prognoſticātes. 341.8
Familia apoſtolica & Iſraëlitica numero duodenario diſtributa eſt. 305.7.
Familia humana biuiū in Abel & Cain fecit 428.2
Familia reparata in Seth. 428.2
Farfalla quid ſit 402.1
Fatalia præcaueri non poſſunt. 375.5
Fatalia illa dicuntur quæ cœlorum diſpoſitione nobis accidere uidētur. 375.5
Fatalium & fortuitorū eſſe diuinationem 375.5
Fatum diſpoſitio. 439.2
Fatum diſpoſitio ſeptem intelligētiarū. folio 192.7
Fatum quid ſit 192.7
Fas, Græcè θέμις 92.11
Fauorem qua breui uia à cœlo, angelis, & Deo fauorem haurire poſſimus. folio 343.9
Febris quartanæ materia & cauſa. folio 116.23
Fermentum malitiam ſignificat 236.13
Ferrum in Creta repererunt Dactyli Idæi 19.14.
Ferrum ferro acuitur 344.10
Fiat lux, mendosè legitur pro, Sit lux. folio 410.14
Fidem ſolam ſufficere ad ſalutem nō ſolum hac tempeſtate ſuos habuit authores, uerumetiam apud Hebræos antiquiſſimos aſſeruerunt, qui Rabbini ſunt uocati 258.11
Fidem ad interiorem hominem pertinere neq; aliquid aliud: opera uerò ad exteriorem aſſerunt quidam, 259.11
Fidem non poſſe ſubſiſtere eum operibus quidam aſſerunt 258.11
Fidei author & finis Chriſtus 282.1
Fidei & operum magna controuerſia. folio 259.12
Fides noſtra, eſt uictoria mundum uin-

cens. 268.4
Fides cur exigatur à nobis in regenera tione 266.3
Fides prima ianua, qua itur ad Chriſtum. 169.5
Fides ex neruis lupi & agni factæ in conſonantiam duci non poſſe experiẽtia comprobatum eſt 30.6
Fides ſola quæ eſt ſola credulitas, ad ſalutem non ſufficiens 258.11
Fides præcedere, opera ſequi debent. folio 263.14
Fides ſecum uniuerſam habet ſalutem. folio 259.11
Fides ſine operibus mortua 259.12
Fides principiũ & oſtium ſalutis. 261.13
Fides ſemen bonorum operum & radix folio 261.13
Fides quid ſit 267.3
Filia & uxor æterni regis eſt in ciuitate cœleſti 439.3
Filia Ieruſalem in epithalamio quid. folio 451.1
Filij Iſraël uiſo angelorum cibo admirati. folio 456.1
Filij Iſraël quo ordine caſtrametati ſint. folio 305.8
Filij iræ eramus. 331.7
Filij Iſraël in faciem Moſi intendere nõ poterant quare 432.1
Filio Dei impoſitum nomen quanta celebritate fuit 429.3
Filium fortem qui uoluerit habere Cæſarem, Samſonem, Herculem, Alexãdrum magnum, ſiue eorum ſtatuam: ſi philoſophum Ariſtotelem, Platonẽ ob oculos habeat, & ſic de reliquis.
Filius Dei illegitimus reſpectu naturalis intuitionis quis ſit 299.3
Filius Dei per modum naturæ genitus, cætera omnia uoluntario coniugio facta 299.3
Filius ſpurius qui, & quare eiectus. folio 300.4
Filius Dei cum homine ſine ſpiritu ſancto non fuit counitus 385.4
Filius Dei Petra ſæpe dicitur. 129.5
Filius Dei idem cum patre in eſſentia, alter uerò in perſona 91.11
Filius replet omnia ueritate 283.2
Finem conditionis humanæ alij alium poſuere, ut fermè infinitæ infinitorum ſint opiniones 29.5
Finis uitæ noſtræ & conditionis opiniones ducentas octoginta octo meminit Auguſtinus collectas à M. Varrone. folio 29.5
Finis conditionis humanæ, alij uirtutes laborioſas, alij uirtutem animi, alij uoluptatem, alij ſpeculationẽ, alij unionem cum ſummo bono exiſtimãt. 29.5
Finis mediatus hominis, & ultimus qui. folio 13.11
Finis animaliũ mediatus & ultimus qui. folio 13.11
Finis intelligentiarum à Deo & à corruptibili materia ſeparatarum immediatus & ultimus, qui 13.11
Finis initiis conſimilis in rectè agentibus. folio 100.1
Finiti ad infinitum nulla eſt proportio. folio 399.17
Firmamentum non legendum illic ubi dicitur, Fiat firmamentum in medio aquarum, ſed extenſum uel expãſum. folio 39.1
Fiſtulam Pan reperit 18.14
Flagitium ſynagogæ grauius quàm ſcelus Gomorræ 431.1
Flatus præſtat ſonum omnibus iſtis in-

ſtrumentis, qui Spiritus ſanctus & uerbum Diuinum eſt 499.6.
Flores & herbæ heliotropiæ omnes ſolares 79.27
Flumina & canales quid 139.14
Flumina quatuor illa paradiſi quid ſignificent 147.22
Flumina rationales animæ 140.14
Flumina ortum habent à mari 139.14
Fluminum infernalium qualitates 53.16
Fluminum magna myſteria 140.14
Fluuij qui auriferi 149.22
Fluuius per mediam ciuitatem cœli fluẽs quid ſignificat 445.4
Fœcunditatem ad extrà Deo tollunt Ariſtot. & multi alij 16 13
Fœcunditas omnibus rebus per planetas ſubminiſtratur 179.17
Fœdera inuenit Theſeus 19.14
Fœdus, pactum, teſtamentum idem in ſacris 297.16
Fœlicitas non eſt in rebus exterioribus teſte Ariſtotele 197.13
Fœlicitas perfecta quibus detur. 464.3
Fœlicitas uera quid ſit 382.12
Fœlicitas in quo conſtet 462.1
Fœlicitas niſi in deo eſſe poteſt. 462.2.
Fœlicitas perfecta qbus detur & quãdo folio 465.3
Fœlicitas quid 462.1.
Fœlix & beatus quis ſit 462.1
Fœlix antequam aliquis dicatur morte mori debet 462.1
Fœmina quando concipiatur 267.4
Fœmina eſt malum (ut dicebat Pythagoras) quia deficit à perfectione uiri. folio 393.7
Folia ficus nuditatem Adæ cõtegere nõ poterant & quare 445.4
Forcipem reperit Dedalus 19.14
Forma & ſpecies quæ ſit eorũ qui præeſſe dicuntur 63.7
Formam & eſſe ſpecificum ab ideis habemus 195.10
Formam educi de materia, niſi ſententia Anaxagoræ ſit uera, Quodlibet in quolibet eſſe, uix intelligi poteſt. folio 195.10
Formarum dator ſi Deus eſt, formas in eo eſſe neceſſe eſt. Formæ autem in Deo exiſtentes ſunt ideæ de quibus Plato 195 10
Fortuita & caſus nulla Deo ſũt. 375.5
Fortuita & euenta atque caſus non ratione Dei, quorum cauſa eſt ipſe, ſed ratione eorũ quibus accidunt. 375.5.
Fortuita à caſu uidẽtur hominibus, cum tamẽ à Diuino decreto ſumma ratione procedant 375.5
Fortuitorum nulla præſentio 375.5
Fons pater 139.13
Fons filius 139.13
Fons in medio paradiſi quid ſignet. folio 147.22
Fontes quid 139.13
Fontes ſaluatoris qui ſint 139.13
Fontes três ſunt unus fons 202.2
Fontes Elim qui 320.21.
Fontes Apoſtoli dicti 321.20
Fundam reperit Æneas 19.14
Fundamenta utriuſque familiæ prophetæ & Apoſtoli ſibi inuicẽ correſpondẽtes ſunt in ciuitate excelſa. 439.3.
Fundamenta machinæ mũdialis quadrifaria 423.3
Fundamenta omnia quaternaria iacienda. folio 50.13
Fundamẽtũ uniuerſale Chriſtus. 429.3
Fundamentum ſupernæ ciuitatis ex auro. folio 416.1

Fundamenta duodecim unico fundamento innituntur 445.4
Funus & eius ceremoniæ ad quid inſtitutum 225.6
Furor quid ſit 373.4
Fuſum in lanificio Cloſter Arachnes filius tornauit 19.14
Futurorum præſentio ad Deos ſpectat. folio 372.3
Franciſcus inter nouitiores Theologos inſignis Ariſtotelem de ideis refellit. folio 194.9
Fructus qui Venerei 80.28
Fructus domus in qua Chriſtus regnat. folio 303.6
Fructus plures ex actiua, quàm ex contemplatiua uita 303.6
Fructus omnes ab eadem arbore procedant quomodo 445.4
Fructus utrarumque arborum contracti ſunt ex trangreſsione primi parentis folio 355.6
Fructus conuiuij cœleſtis qui 445.4.
Fructus cur ultra pœnitentiam requirantur 259.12
Fructus boni ſunt partus matrimonij. folio 442.4
Frugalitas nunquã contẽnenda. 197.13
Fruitio beatitudinis quid 362.12

G

Gabriel miſſus ad Mariam. 439.2
Gad qui interpretatur 303.6
Gad nomen duabus literis apud Hebræos ſcriptum
Gad fœlicitas & bona fortuna, unde ſit. folio 315.18
Gad regiones opulentiſsimæ. 315.18
Galeã Lacedæmonij repererunt. 19.14
Galeni, Haliabbatis ſentẽtia de hepate. folio 117.24
Galenus per omnia Hippo. fideliſsimus interpres medicinæ præcepta auget, & limitat non minus doctè atque ſapienter 18.14
Galenus quid de ſeminis parte ſpumoſa. folio 265.1
Galenus de mutationibus quæ fiunt ſeptimo quoque animo 179.17
Galli gallinacei apud Thebaidam canẽdo totis noctibus, Bœotiis aduerſus Lacedæmonios præſagiere uictoriã. folio 370.1
Galli ſi uincant aduerſarios canunt, uicti uerò ſilent 370.1
Galli Roma iam adoleſcente uini uſum didicerunt 18.14
Gallus alis apertis leonem fugat. 370.1
Ganges unde oriatur 149.22
Ganges, Phyſon, Tygris &c. nõ ab uno fonte oriuntur 149.22.
Garamantica regio ubi, & qui eam habitent 318.19
Gedeonis uellus nunc ſiccum, nunc irrigatum quid 144.18
Gelius mira de Cornellio quodam ſacerdote ſcripſit 374.4
Gemmarum lapillorumque interpretationes incertæ tã Hebræis, quã Græcis & Latinis 58.3
Gemmæ quæ ſint Lunæ imperio 81.30
Gemmæ quæ Mercuriales ſint 80.29
Gemmæ Veneri quæ aſcribãtur. 80.28
Gẽmæ quæ ſolis naturã habent 79.27
Gemini brachia regenda ſortiuntur. folio 111.17
Gemini dicuntur quia cum ad eos peruenerit Sol, tunc geminat uires. 112.18.
Gemini ſunt Caſtor & Pollux 111.18
Geminis quæ regiões ſubiectæ. 306.10.
Gemiſtus Plethon interpres Zoroaſtris.

folio 380.9
Genadius presbyter Maſſilienſis præter collectos à D. Hierony. unum & nonaginta uiros illuſtres recenſuit. folio 33.9
Genera hominũ uaria in humana repu. uoluit ſummus moderator, ita etiam brutorum 352.4
Generans & producens dicitur, qui formam deducit in actum 37.13
Generatio ad indiuiduum terminatur. folio 18.14
Generatio unius eſt corruptio alterius.
Generatio incredula & peruerſa ſignũ quærit 332.7
Generationes & corruptiones rerũ ſuccedunt ea reuolutione qua cœli uoluuntur 59.3
Genios duplices oſtendunt Platonici. folio 344.9
Gens nulla, nullum tam barbarum genus hominum, quod non habeat ſine doctrina anticipationem Dei aliquam. folio 5.3
Gẽtiles pro Diis adorabant hoĩes, quos credebant in cœlum euectos. 108.14
Genua Miſericordiæ conſecrarunt. folio 120.29
Genus humanũ quomodo in ipſum Deũ ducatur 173.10
Genus humanum bipartitũ ſemper fuit. folio 159.34
Genus humanum diuinum eſſe 349.1
Geometrica medietas ad ſubſtantiarum multitudinem ſpectat 91 11.
Geomantici quibus modis uaticinarentur. folio 372.3
Geometriam Chriſtus docuit 275.11.
Gerſonitæ qui, & quomodo interpretãtur. 323.22
Geſſem pluuia interpretatur. 135.9
Gion quid 148.22.
Gion Nilus putatur eſſe 149.22
Glacies & cryſtallus quid 145.19
Glacies & cryſtallus aqua ſunt congelata. 145.20
Glacies ſimulachrum tenet peccatoris. folio 145.20.
Gladium Lacedæmones inuenerunt. folio 19.14
Globus cœlorum primum inſtrumentum harmoniæ 446.1
Gloria beatorum eſt circa obiectum infinitum 426.3
Gloria & decor in contemplatione Dei eſt 432.2
Glutinum reperit Dedalus 19.14
Gradum cognitionis quibus mediis nobis præparatum attingere poſſumus. folio 358.9
Gradus occulti in unitate muſica ſunt. folio 351.2
Gradus cognitionum in hominibus diſtincti. folio 356.7
Græci ueluti ſimiæ Hebræos imitati ſunt 285.4
Græci à Phœnicibus literas ſuſceperũt. folio 2.1
Græci & Agareni reducti ad eccleſiã. folio 314.17
Græci male dicti ab Eugenio, & quare. folio 314.16
Græciæ ſublimes & altiſonæ ſpeculationes ad Italos peruenerũt. 47.10.
Græciæ regiones, quibus uiguit literarum humanarum ſtudium 318.20
Græcorum quatuor præcipui doctores, ut & Latinorum 35.9
Græcorum ueneranda ſententia qua. folio 325.24

Græci literas à Cadmo paulò antè Troiæ excidium ſuſcepere 18.14
Græcum idioma immediatè ab Hebræa. folio 209.13
Grando & nix quid ſignificent. 144.18
Grando, nix, in theſauro Dei computantur. 144.18
Grati magis reperiũtur laudantes Deũ quàm indignè aliquid proferentes. folio 467.1
Gratia Dei mera factum eſt, ut filiũ ſuũ miſerit 263.14.
Gratia & chariſmata diuina per IESVM impartita ſunt nobis 130.6.
Gratiã bene operandi dedit nobis Chriſtus 431.1
Gregorius & Nanzianzenus & literã & ſenſum ſub corticè recluſum declarant. 33.9
Gubernatores mundi ſeptem fabricauit Deus 438.2.
Gubernaculum inuenit Typhis primus. folio 19.14

H

Habitatores inſularum orientalium non obligari legi moſaicæ, ſed tantum domus Iſraël 354.5
Hadar quomodo interpretatur. 457.2.
Hæredes q à Chriſto inſtituti. 279.16
Hai uita dicitur Hebræis 383.1
Hain & linguam & oculum ſignificat. folio 393.8
Hain fontem & oculum ſignificat apud Hebræos 125.34.
Halamoth quomõ interpretatur. 252.1.
Harmonia õnis à uerbo ꝓcedit. 196. 11.
Harmonia quæ hominem ad Deum reducat conſonantem 395.12
Harmonia ſeptem planetarum cũ duocim ſignis 179. 18
Harmonia in compoſitione membrorum hominis 101.3
Harmonia quid eſt 351.3.
Harmonia hæc uocalis, figura eſt harmoniæ ratione perceptibilis 180.19
Harmonia cœlorum uera 180.19
Harmonia in corporibus ſanandis quid conferat 346.12
Harmonia mundi eſt parium diſpariũque generum, ſpecierum, & indiuiduorum in unum reducta conuenientia. 98.18
Harmonia uocalis quid 346.12
Harmonica proportio undè reſultet. folio 86.3
Harmoniæ tria genera 88.5
Harmoniæ præſidio qui ſanati 346.12
Harmonij Clazomenij anima euagari à corpore reliquens corpus, ſed non relicta à corpore 374.4
Harmoniæ uera ratio à ponderibus deprehenditur, quæ tamen in numeris fundatur, inquit Pythagoras. 196.10
Harmonicæ medietas iuſtitiæ ſimilitudo eſt. folio. 92.11
Haſtã Lacedæmones repererũt. 19.14
Haſtas uelitares Tyrrhenus & Pilus cõfinxerunt 19.14
Hauilat terra quid 148.22
Heazephu quomõ interꝑtatur. 311.14.
Hebrææ linguæ & Latinæ & Græcæ diſcrimen 209 13
Hebræi trifariam ſuas literas partiuntur, quarum tres tria elementa, 7. ſeptem planetas, 12. duodecim ſigna. folio 115.21
Hebræi aërem non tanquam elementum ſed ueluti glutinũ elementorũ. 115.21
Hebræi Phœnicibus literas communicauerunt. 2.1.

Hebræi falsò gloriantur, quòd ſolis ipſis à Deo data fuerit tutela angelorum. folio 170.7
Hebræi animæ & ſpiritus differentiam ponunt in homine 385.3
Hebræi doctores 72. nomina Dei *colle gerunt* 286.6
Hebræi tria illa in homine quibus nomi nibus uocent 385.3
Hebræi quidam eruditi diuina lege naſcentes 354.5
Hebraica ſcriptura habet de Abraham *uade ad te, ubi habemus, exi de terra tua* 109.15
Hebraicarũ literarum myſterium quòd omnia ab uno & in unum redeunt. folio 167.3
Hebræorum ſcriptorum ingens & nume roſus catalogus 30.& 31.7
Hebræorum uaria de Chriſto opinio. folio 298.2
Hebræorum reges ſuos uates conſulebant in rebus arduis 372.3
Hecubæ in utero Parida *gerẽti quid acciderit* 169.6
Helanicus, Philochorus, Caſtor, Thales, & Alexãd. *Polyiſtor, &* Diodorus *inſignia antiquiſſima,* & *de Moſẽ præſtantiſſimo duce prædicarunt.* 2.1
Heliotropion lapis ſe gerentem conſpici uetat. 420.4
Henoc quomodo trãſlatus. 462.1
Hepar primũ ſanguinis organũ. 117.24
Hepar quo ſanguine alitur 117.24
Heptachordum Platonis qua nota exaratum. 90.9
Heraclides Ponticus *modò mundũ, modo mẽtem Deum eſſe dicit, errantibuſque ſtellis diuinitatẽ tribuit.* 4.2
Heraclitus Põticus auditor Plat. 169.6
Heraclitus quid de ſacrificiis. 394.10
Heraclitus cur non à philoſophis intellectus, teſte Hieronymo 36.12
Herba Lunaria 82.30
Herbæ quæ Venereæ 80.28
Herbarum cum cœlis maximè cum Ioue conuenientia 76.20
Herbæ quæ ſolem ſequãtur. 79.27
Herbis & metallis non à primis qualitatibus uirtus ineſt 76.20
Hermes triſmegiſtus quid de Ægyptiis dicat 5.2.
Hermes, Zoroaſtres, Charũdas, Oſtanes, Zamelſis, Brachmanæ, Gymnoſophiſtæ, aſtronomiam medicinæ utilem arbitrati ſunt. 379.9
Hermes quorundam planetarum & lapidum & herbarum conſonantiam ſcripſit 24.18
Hermippus Pythago. *qd de Academ.* 3.1
Hermõ quomodo interpretatur. 300.4
Hermon quid interpretatur. 394.9.
Hermõ quomodo interpretatur. 460.3.
Hermon quid 144.18
Heſbon Hebraicè cogitationem ſignificat. folio 141.15
Heſbon quid 291.8
Heſiodus & Linus occaſionem ab Hebræis ſumpſerunt poëma ſcribẽdi. 3.1
Heſiodus & Orpheus quid de mundi creatione 9.8
Hiarchas Brachmanarum *princeps quid de Dei opere ſentiat, & de hoc mundo. folio* 33.10.
Hiarcas & Apollon. *hoĩm transmutationes etiam in beſtias aſſeuerabãt.* 26.1.
Hicabru quomõ interpretatur. 311.14.
Hidekel. i. tigris quid 148.22.
Hierocles Pythagoræ *interpres quaternario quantum tribuerit* 51.13

Hierocles Pythagoræ interpres 9.8
Hieroclis de charitate ſententia. 347.12
Hieronymus liber de decem Dei nominibus ad Marcellam 286.6
Hieronymus leonem acerrimum hoſtem in propriũ cõduxit obſequiũ. 377.7
Hieronymus & Ruffinus Aquileienſis qd de hominũ reſurrectione. 408.11.
Hieronymus dolet quòd traductio noſtra habeat inſtaurare pro recapitulare, in epiſtolã ad Ephesios. 199.17
Hierotheus quid de IESV dicat. folio 283.2
Hierotheus arcana myſteria Dionyſio Areopagitæ credidit & non Paulus. folio 55.1
Hieruſalẽ quomõ interpretatur. 304.6.
Himanuel quid 186.2
Hippagium reperiunt Salaminij. 19.14
Hippocrates morbos, euaſionem, & interitum ex Lunæ aſpectibus cum cæteris planetis prognoſticatur. 49.11
Hippocrates Theſſalum filium docet hominis ſymmetriam 101.3
Hippocrates Cous, primus omniũ medicinam in præcepta redegit. 18.14
Hippocrates unde 313.16
Hirci barba non uacat à myſterio. folio 242.18
Hircus ꝓ peccato offerebatur. 242.18.
Hircus in 13. gradu geminorum. 82.31
Hiſpani dicti accincti uel expediti, dãt eloquia pulchritudinis 320.20
Hiſpania qua parte fructus tempeſtiuos producat 320.20
Hiſpania ubi ſita eſt 319.20
Hoc eſt nomen meum, quomodo debeat intelligi 286.6
Holocauſtum quando uerum 391.5
Holocauſtum quid 233.12
Hœdi typici myſterium 244.19
Hœma quomodo interpretatur. 328.1
Homerum quanti fecerit Anaxagoras & Baſilius 48.10
Homerus & Heſiodus fuerunt, ut ait Cicero, cẽteſimo quinquageſimo poſt Troiam euerſam 2.1
Homerus unde habuit ut caneret de ſeptima luce 3.1
Homerus ait nõ eſſe bonam Deorũ multitudinem 7.6
Homicida non eſſe in uſu Hebræorum ideo in Euangel. Ioannis legendum occiſor & non homicida ab initio. folio 61.6.
Hominem Deo dilectum ſimplicia quæ faciant. 82.31
Hominẽ ſtabilem cur non fecerit Deus. folio 392.6
Hominẽ bifariam Plato aſſeruit. 360.11
Hom. qui tranſmutati uiui ſint. 401.
Homines efficiuntur dij, ſecundum Ariſtotel. quomodo 348.13
Homines qui, cum angelis fuerint loquuti. folio 71.13
Homines qui in animalia tranſmutati. folio 108.14
Homines qui immutandi ſint in iudicio. folio 407.10.
Homines à legibus corporeis abſoluti aliquandò ad locum quendam deducuntur. 463.2
Hoĩes qui rapti iudicia de futuris diſcernunt, uidẽt ſphæras cœlorum. 463.2
Homines quando rationem Aſtrorum cognoſcunt, & intelligunt rerum cauſas. folio 463.2
Homines aliqui reperiri qui commerciũ uenereum habeant cum cacodæmonibus. folio 386.6

Homines arbores dici 108.14
Homines bene compoſiti omnia ad ſe du cunt. 376.6
Homines concinni facilè rebus omnibus dominantur 377.7
Ho. cũ angelis conueniant nécne. 365.4
Homines in Deos transformari graues authores aſſeruerunt. 108.14
Homini plurimi angeli dantur cuſtodes, folio 386.5
Homini ineſſe mixta mineralia quądã. folio 105.19
Homini data uirtus continendi omnia. folio 122.32
Hominibus diuinum genus ineſt. 189.3
Hominibus malis contraria 82.31
Hominum obiecta diſtrahentia. 392.6
Hominum diuerſæ uoces conſonant, ꝗ unicum ſpeciei fundamentum 30.6
Hominum conditio melior quàm angelorum 364.2
Hominis cauſa õnia facta eſſe. 345.10
Hominis caput ſphæricum 100.2
Hominis diuerſitas omne mundi arcanũ continet 392.6.
Hominis partitio 344.10
Hominis natura omnia continentur, folio 108.15
Hominis ſtabilitas non naturalis eſt, ſed gratia Dei gratis eidem homini data. folio 392.6
Hominis corpus tranſmutandum, uelu ti ſemen in uiuidam herbam. 405.3
Hominis ſpiritus in dæmonem, angelum, & Deum tranſmutatur 386.8
Hymnus in ſilẽtio ſoluendus ſoli Deo pura, & eleuata mente 467.
Hominis encomium. 99.1
Hominis in opificio omnia incluſa. 102.5
Hominis tres potentias tribus perſonis diuinis coaptare uoluerunt quidam, in memoria pater: in intellectu filius: in uoluntate Spiritus ſanctus. 123.33.
Hominis pars ſumma nunquam peccat. folio 38.3
Hominis triplex operatio naturalis, ſenſoria, & rationalis intellectiua & uoluntaria. 91.10
Hominis tota ſapientia in hoc ſolum poſita eſt, ut Deum cognoſcat, & colat. folio 33.8
Hominis habitaculum nunquam uacuum nam ſi abit Deus, ſtatim ſubintrat diabolus 386.7
Hominis mediũ anima uel ſpiritus. 385.3
Hominis infimũ animalis anima. 385.3
Hominis ſupremũ illud diuinũ eſt, quod noſtri portionem ſuperiorem uocant. folio 385.3
Hominis qui ſenſus elementis quibus reſpondeant. 104.7
Hominis corpus tornatile, totum conſpicitur. 100.2
Hominis finis mediatus quis 13.11
Hoĩs ſpiritus tranſmutabilis eſt. 386.8.
Homines quibus membris gauiſuri ſint in die iudicij 409.13
Hominis cauſa omnia ſunt facta. 41.3
Hominis membra quæ Saturno dicetur. folio 116.23
Homo cum omnibus cœlorum aſpectibus conuenit 110.17
Homo omnium in ſe poteſtatem habet. folio 110.17
Homo circulus quidam 388.1
Homo æternitate æmulatur Deum, ſed ſucceſſione 388.1
Homo tam Deus congeneus ut aliquando ſit futurus unus cum Deo. 388.1.
Hõ ſacramẽtis redditur pfectior. 393.9

Homo uates efficitur 372.3
Homo cum angelis quod ſymbolum & quam conuenientiã habeat 363.1
Homo eleemoſynis abluitur 395.11
Homo inter Deũ & hunc mundum medium tenet 100.2
Homo quid à Saturno recipiat. 111.17.
Homo quid à Ioue recipiat 111.17
Homo quid à Marte ſuſcipiat. 111.17
Homo malè inſtitutus ferociſsimum animal. folio 46.8
Homo præditus à Deo timore & amore quibus timeatur & reuereatur. folio 378.8
Homo ſtigmatizatur charactere quare. folio 428.2
Homo aliquid diuinitatis plus quàm cætera animantia 189.3
Hõ quą ætate fiat aptus ad generãdũ ſecũdũ carnẽ & ſecũdũ ſpiritũ. 175.11
Homo quid ab angelis ſuſcipit. 123.32
Homo Dei templum cùm Deo modulatur. folio 123.33
Homo per peccatũ ſicut à Deo deficit, ita per pœnitentiam ad Deum reducitur. folio 393.8
Homo Deum natura æmulatur. 387.1
Homo cùm imagine Dei factus. 387.1
Homo extaſi & exceſſu tranſmutatur. folio 399.18
Homo ſimulacrum pfectiſsimũ mundi. folio 91.10
Homo cõſummatiſsimũ Dei opus. 389.3
Homo ſolus inter animantia hoc honore gaudet ut cum omnibus agat 91.10
Homo quod cõmercium habeat cum ſpiritu angelico. 385.5
Homo perſonat uirtutibus 395.12
Homo naturæ diſſolutoriæ animal. folio 386.8
Homo an ſemper utatur ſenſibus interioribus. 362.12
Homo õnia cognoſcere poteſt, per quãdam ſucceſsionem, & non ſicut Deus unico actu 388.1
Homo quî planta dicatur 108.14
Hõ quomodo à peccato diſsideat. 393.7
Homo malus diabolicus 386.6
Homo ſacrificiis expiatur 394.10
Homo quoddam omne, & quoddam totum in omni 103.5
Homo particularis regulatè uiuẽs, quomodo in Deum reuertitur. 174.11
Homo non renaſcitur per aquam & uerbum ſacerdotis, ſed per aquam cœleſtem. folio 268.4
Homo imitatur mundum in figura circulari. folio 100.2
Homo ultimum Dei opus, qui primus erat in mente diuina & nobilior. folio 364.2
Homo quandò à Deo ad perfectionem adducetur 401.1
Homo omnium dominus conſtitutus à Deo. folio 103.6
Homo bene cordatus exauditur. 381.11
Homo quibus nutriatur modis. 246.21.
Homo Dei opus pulcherrimum. 97.17.
Homo cum ſpiritu Dei quam cõuentionem habeat 385.4
Homo apud Hebræos in ſacris Adam, Enos & גבר dicitur 395.12.
Homo bis diuinus 395.12
Homo peccato ſubiectus purgatione indiget. 337.3
Homo omnibus uitæ gradibus uiuit. folio 102.5
Homo ſolus bene chordatus cum Deo uiuit lætus 382.12
Hõ inter animãtia ſolus cœleſtis. 103.6

Homo minor mundus, maiore longè maior uirtute 99.1
Homo ad meliorem uitam trāſire nō poteſt, niſi moriatur hac uita animali. *folio* 236.13
Homo ignorantia & fragilitate deceptus. 146.21
Homo ut ſit bene cōtemperatus quæ humorum alterius ad alterum proportio eſſe debeat 103.6
Homo ad Deum *per orationem reuertitur* 399.16
Homo cum Deo *amore unitur.* 399.17
Homo effigiat archetypum in figura. *folio* 388.1
Homo ad aliquod bonum opus non ualet ſine diuino fauore 168.5
Homo cupiens diuinus fieri, quid agere debeat. 387.8
Homo omnium animantium perfectiſſimus.folio 16.13
Homo ex Paripateticorū *ſententia ex corpore & anima tantum conſtat.* *folio* 385.3
Homo bifaria incrementa ſuſcipit. *folio* 345.10
Homo contemplatione introducitur. *folio* 399.16
Homo an ſit excelſior angelis. 363.2
Homo undè modulari poſſit habet à lectione 396.12
Homo ſi bene ſibi præeſt Deū *in ſe habet, ut literæ etiam ethnicorum teſtantur.* 371.2.
Homo cum angelis concinit 122.32
Homo quare à ſtatu & rectitudine ſua deiicitur 338.3.
Homo à gradu cognitionis quare deficiat 357.8
Homo animalis cupit cum ſpirituali benedici 301.4
Homo factus, potentia nobilior angelis. *folio* 364.2
Homo quî lapis dicatur 108.14
Homo quid à cœlis ſuſcipere poſſit ut ſit melior 367.6
Homo lucem à cœlo haurit 367.6
Homo à 7 planetis haurit multa. 367.6
Homo à cœlorum concentu uim magnam ſuſcipit 367.6
Homo paruus mundus quomodo ualeat ab omnibus membris maioris mundi (cui ſimilimus eſt) fomentum ſuſcipere. 344.10
Homo bene inſtitutus, mãſuetum animal euadere 46.8
Homo bifarius à Deo *creatus.* 300.4
Homo bifarium opus peragit mediante portione ſuprema 385.3
Homo impœnitens quando & quomodo fiat 385.3
Homo diſſolutoriè animal nullam habēs imaginem, extrarias habet quam plurimas 108.14
Homo Deus *atque dæmon geminus extitit, quomodo intelligendum.* 348.13
Hō habet quadruplices ſenſus. 360.11.
Homo meditatione præludit 397.14
Homo modulatur oratione 398.15.
Homo quare paruus mundus nuncupatur.folio 335.1.
Homo quod ſymbolum habeat cum ſpiritu diabolico 386.6
Homo aliquando identitatem habet cum diabolo 386.6
Homo quid habeat commune cū ſacramentis 368.8
Homo quæ cum angelis communia habeat. 368.8
Homo terrenus Deus *mortalis.* Deus *ue-*

rò cœleſtis immortalis homo 123.32
Homo quibus, à ſingulis planetis donetur muneribus 111.17
Homo ſphæram illam intellectualem & in anima, & in corpore imitatur. folio 100.2
Homo Dei ſimulacrum & *imago continens omnia, quæ in Deo ſunt. folio* 123.33
Homo à dæmone poſsidetur, donec ſacrificiis expurgetur 394.10
Homo uel cœlicolis eſt præſtantior, uel ſaltem pari ſortè potitur. 123.32
Homo ex biſario corpore perficitur. folio 92.12
Homo animalis quando benedicitur. folio 301.4
Homo quid habeat commune cum ſacrificiis 369.9
Homo totus ſphæricus 100.2
Homo omnis mendax 33.9
Homo quid habeat cum uerbis & orationibus 369.10
Homo quando maſculus & fœmina efficiatur. 172.9
Honeſtatem quæ præbeant. 52.31.
Hortulanæ matri Claræ quid uiſum fuerit ante partum 169.6
Horarum electio habenda 343 9
Hoſpites ciuitatis cœleſtis 438.1
Hoſpites diuini ciuitatis cœleſt. 444.4.
Hoſpites angelici 438.2
Hoſpites cœleſtis domus diuiſi ſunt. folio 436.1
Hoſpites trigeni qui 438.1
Hoſpites humani 439.3
Hoſpitium ſupernum quod 460.2
Hoſpitium infimum 460.2
Hoſpitium medium quod 460.2
Hoſpitium triplex præparauit Deus à conſtitutione mundi 4?8.1
Hoſtia quid 233.12
Hoſtis debilis qui non uincit niſi uolentem. 366.5
Humana iuſtitia omnis, iniuſtitia eſſe conuincitur 127.1
Humana natura pfectior poſt lapſum, quàm antè 177.13
Humana bona quæ 281.20
Humanæ generationis labor ſex milibus annorum completur, in ſeptimo autem requieſcet 405.6
Humanæ ſordes qua aqua abluantur. folio 368.8
Humanum genus audaciſsimæ naturæ opus, fauente antiquo ſerpente multa aggreſſum eſt, quibus homo, Dei & naturæ æmulator apparuit. 379.9
Humanis operibus nullus iuſtificatur. folio 263.14
Humilitas & ſui cognitio uera quæ. folio 466.1
Humores omnes potiſsimum ſalſi Lunæ ſubditi 81.30
Humores & ſi elementorum diuerſam imitētur naturam, omnes tamē aquei ſunt 104.8
Humorum uita 104.9
Hyacinthus lapis gratiam præſtat. folio 419.3
Hyacinthus peragrantium optimus comes 370.1
Hydriæ ſex in nuptiis quid 443.2
Hydromātici qui per aquā futura præcinebant 372.3
Hypate tonum graue facit 27.2
Hyſſopus autem & libanotis, planta omnium excellentiſsima. 242.17.
Hyſſopus in ſacris roſmarinus eſt, aut quæpiam roſmarini ſpecies 254.6

I

Iacobus apoſtolus ubi fulgeat miraculis. folio 307.11
Iaculum cum amento adinuenit Ætolus Martis filius 19.14
Iabacob cognita Chriſti diuinitas quãdo 331.7
Iabacob nomen Iſraël accepit undè. folio 429.3
Iabacob nomen familiæ dedit, ita & Chriſtus 301.5
Iabacob quibus uſus in benedicendis filiis 316.19
Iabacob quare præpoſuerit minorẽ, & poſtpoſuerit maiorem filium. 316.19
Iabacob typum Chriſti patris noſtri geſſit. folio 311.14
Iabacob Iſraël interpretatur. 301.5.
Iam Suph, id eſt mare finitum, aut uerius paluſtre interpretatur 142.16
Iamblicus magnus Aegyptiorum ſacerdos in uolumine de eorum myſteriis, quid de Pythagora, Democrito, Platone, Eudoxo 3.1
Iamblicus rerũ notitiã à Deo datã, humanis opinionibus confundi ait. 11.8.
Iaphet dilatatum & pulchrum ſignat. folio 109.15
Iaphit quomodo interpretatur. 457.2
Iaſpis rubeus duplex 417.2
Iaſpis ſanguinem comprimit 370.1
Iaſpidis uirtus 417.2
Iaſpidis genera decem & ſeptem. 417.2
Icterus niger undè giguatur. 116.23.
Idea rerum faciendarum artificiũ in ſapientia diuina. 193.7
Ideæ quid ſint 191.6
Ideæ perfectius habẽt ſuum eſſe in Deo quam in ſuo genere 350.1
Ideæ à Platone & ſacrarum literarum doctoribus celebratæ 21.16
Ideæ uirtutum in Deo 197.13
Ideæ multiplices 191.6
Ideæ relationes ſunt ad ideata, ut Deus ad creaturas 194.9
Ideæ ſunt entium perfectorum & motiones immutabiles 192.7
Ideæ ueras eſſentias rerum indicant. folio 464.3
Ideæ Platonis non eſſe monſtra. 12.9.
Ideæ quid utilitatis nobis præſtãt. folio 195.10
Ideæ ſunt ſempiternæ 403.3
Ideæ à Syriano uiriliter defenſæ. 21.16
Ideæ relatiua 193.8
Ideæ quomodo intelligantur ab authore. folio 196.12.
Ideæ nihil aliud quàm cognitiones rerũ. folio 24.18
Ideæ ſunt exemplaria faciẽdorum in primo intellectu 24.18
Idearum tanta eſt uis, Auguſtino teſte, ut niſi eis intellectis nemo ſapiens eſſe poſſit 195.10
Idearum fautores ridiculum non proponunt, ut mentitur Ariſtoteles & eius ſectatores 194.9
Idearum authores plures quam peripatetici 190.4
Idearum ſigillum 420.4
Idearum nomen æquiuocum 191.6.
Ideas qui, & qua ratione reſpuerint. folio 193.8
Ideas negantium rationes quibus fulciantur 193.8
Ideas negantium non rationes ſunt, ſed errores certiſſimi. 193.9
Ideas negantium canes 193.9
Ideas quare irriſit Auguſtinus. 50.12
Ideas eſſe, non ſolum Platonici, uerũetiã

catholici & chriſtiani omnes aſſerũt. folio 192.7
Ideis quomodo Deus utatur 195.9.
Identitas in uniuerſalibus dominatur. folio 92.11.
Idiomate Hebræo loquũtur cœleſtes incolæ & quare 447.2
Identitas exiſtentiam in opifice proportione muſica declaratur 91.11
Idolũ de ſeipſo facere qs faciat. 383.11
Iebuda nomine continentur omnes literæ nominis quadriliteri quomodo 458.
Iebuda quî interpretatur 303.6
Iebudæ ſceptrum regium datum. 314.17
Ieiunia quæ aſſumenda ſunt 338.4
Ieremias lamentationes tragico carmine perſtringit 181.19.
Ieroboam aliqui dixerunt eſſe Meſſiam quod eſt falſum 297.1
Ieroſolymæ cladem præiuere gladij furentes in cœlo, ſtrepitus portarũ templi, nullo mouente 371.1
Ieroſolymitanã euerſionem præmõſtrauit fulgur, quod tanquam meridies tẽplum per mediam horam circundedit. folio 169.6
Ieroſolymitanã ſubuerſionẽ præuenerũt multa portenta ut narrat Ioſephus. folio 169.6
Ieruſalem uiſionem pacis ſignat. 158.33.
Ieruſalẽ, Sion, tẽplũ quid ſignent. 158.33
Ieruſalem ubi 322.22
Ieruſalem uiſio pacis dicitur 428.2
I E S V nomine humana & diuina includuntur 288.6
I E S V nomen cur hodie inuocetur à ueris Dei cultoribus 289.8
Ieſuani qui 428.2
I E S V S dicitur fuiſſe complementum operationum noſtrarum 295.12
I E S V S regnabit in domo Iabacob in æternum, cur angelico oraculo dictũ. folio 301.5
I E S V S nomen quadriliterum quid ſignificet 289.7
I E S V S principium, & primum, finis & ultimus 289.7
Ignea uirtus triplex in paruo mundo cor, in angelico ſeraphinus, in primo mobili rapiens 116.22.
Ignem poëtæ Iouem dixerunt. 48.10.
Ignem è ſilice Pyrodes primus excuſsit qui fuit Silicis filius 19.14
Ignẽ multiplicem ut Cleantes longa oratione apud Cicer. diſputat. 410.14.
Ignem eſſe corporeum omnes ferè aſſerunt 412.17
Ignis ſecũdũ Pythagor. unicus. 411.14
Ignis ille paratus ab origine mundi an ſit corporeus, Deus nouit. 413.17
Ignis difficultas reſoluitur 412.17
Ignis ille inuiſibilis uiſibilia comburens. folio 413.17
Ignis corporeus & incorporeus. 412.17
Ignis figura pyramidalis quatuor baſes, & totidem angulos. 54.17
Ignis Dei quis 270.7
Ignis quòd uiuat non eſt dubium, cum uita ſit ignis quidam, & ab igne procedat. folio 204.6
Ignis cum ſole & Marte conuenientia. folio 74.17
Ignis ſpiritus corda purgat. 129.4
Ignis cur funeri, & ſacris omnibus adhibetur 74.17
Ignis dictus eò quòd nihil ab eo gignatur, à quibuſdã putatur 74.17
Ignis fœcundiſsimus eò ꝙ omnia calore ignis gignantur 74.17
Ignis, dei robur & amorẽ indicat. 68.11

Ignorãs malus ut dicũt peripatet. 459.3
Ille qui percutit, ille ſanat. 112.18
Ille homicida ab initio fuit, melius fortaſſe occiſor, quia apud Hebræos nõ eſt in uſu homicida 61.6
Illi irritauerunt, uerius rebellauerunt ſupra mare rubrum 142.16
Illuſtres ſcriptores Hieronymus 137. recenſet 33.9
Imaginatio concipientis quantum faciat ad ſimilitudinem generantis & generati 267.3
Imaginatio fortis immutat qualitates in alieno corpore 339.5
Imaginatiua uirtus in homine ad mouẽdum. folio 384.2
Imagines ꝓhibitæ, ne per idola illa, creaturæ uiſibiles adorarentur. 388.2
Imaginis eſt repræſentare totum. 387.1
Imago Dei quomodo in homine 364.2
Imago hoc differt à ueſtigio, qa hoc partem, illa totum repræſentat 123.33
Imago ab imaginato diſtat. 388.1
Imago Dei quomodo in homine. 387.1
Impar formam ſignificat philoſophis. folio 37.13
Imperator cœleſtis reges commilitones habet 459.3
Imperatoris Rom. officium quod, & ubi electio fiat 311.14
Imperium principis iuſtum 458.2
Imperium amplum principis 457.2
Impetus acutus & ignea uis choleram ſignat 102.4
Impietas quid 382.12
In angelis ſuis poſuit mutationem, uariè interpretatur ab authoribus. 132.7.
In die qua creauit Adonai elohim terrã & cœlum, & non ut habet tranſlatio noſtra 96.17
In Iudæa uiget adhuc paruus Chriſtianitatis igniculus, & quare 311.14
In mundi creatione ſimul facta ſunt omnia. folio 35.10
In omnem terram exiuit linea eorũ, & in fines orbis terræ conciones eorum ut textus Hebræus 271.8
In ſacris ubi de lacu fit mentio, bor, id eſt puteus inferni in Hebræo habetur. folio 141.15
In principio, id eſt in ſapiẽtia uel uerbo creauit Deus cœlum & terrã. 191.5.
In protectione Dei cœli legitur. In umbra ſadai, apud Hebræos 182.20
Incantationes à dæmonibus homines edoctos, potiſſimum mulieres. 379.9
Incredulitas fons õniũ peccatorũ. 252.5
Indiuidua diſtributa quomõ ſunt 352.3
Inducias primus fecit Lycaon. 19.14
Indiuiduatio rei particularis, undè diſtinguitur 74.17
Indiuiduum generat non ratione eſſentiæ, ſed uirtutis generatiuæ exiſtentis in generante 208.13
Indumenta ſacerdotalia ueteris legis, ad ſacerdotes Chriſti in quo pertineãt. folio 224.6
Incdia nimia uitanda 240.6
Inferiora ſuperiora æmulantur. 100.2
Inferiora ſupiorũ ſunt imagines. 67.10.
Inferiores ſuperiorum imperio angelorũ diſponuntur. 57.2
Inferiorum omnium ultimus finis eſt ſeruire 13.11
Infinito adhærentes ſemper ab eo hauriunt undè decreſcant 465.3
Infirmitates corporum undè 337.3
Initiũ ſortis filiorũ Iehuda undè. 310.13
Initiũ ſalutis noſtræ, ut acquieſcamus ſalutari inſpirationi. 206.10

Innumerabiles loci ſcripturæ qui iuxta literam accipi non poſſunt 35.10

Inſtans illud quo habuit mundus exordium, principium ſequentis, & non finis præteriti temporis fuit 13.10

Inſtās temporis nihil habet commune cū puncto lineæ. 13.10

Inſtans finis præteriti, & futuri principium 13.10

Inſtrumēta muſica in ſcripturis Caſſiodorus *interpretatur* 450.7

Inſtrumēta illa quid ſibi uelint, quæ multa commemorātur in Dauidicis *hymnis.folio* 499.7

Inſulæ literarū florentiſſimæ q̄. 313.16

Inſularum Nili *(quas plurimas facit) clariſſima eſt* Meroe 149 22

Intellectum abſolutè, Ioannes *lucē,* Auguſtinus *portionem ſuperiorem,* Moſes *ſpiraculum uitarum, licet noſtra editio habeat uitæ* 93.13.

Intellectum agentem quod uocat Ariſtoteles, Proclus *intellectum abſolutè. folio* 93.13

Intellectus Dei ab obiecto producto nō ſumit cognitionem, ut noſter. 24.18

Intellectus noſter ab obiecto producto ſumit cognitionem 24.18

Intellectus Dei non mouetur ab obiecto, nec perficitur, nec mendicat, ut noſter facit 24.18

Intellectus Dei tot particularia cogitando & ſpeculando non deficit: neque fatigatur, ut noſter, contra impiū Auerrboëm. 24.18

*Intellectus capax omniū ueritatū.*165.2

Intellectus paſſibilis dicitur 165.2

Intellectus an ſemper perueniat ad id, ad quod peruenire poſſet. 357.8

Intellectus ſeparati quid 14.3

Intellectus bonus & ſanus in naturæ ſecreta poteſt, ſi aſsit diuinæ uirtutis influentia, inquit Ariſtoteles *in ſecretioribus dogmatis.* 371.2

Intellectus unuſquiſque pro captu ſuo ordinatus 356.7

Intellectus quid & ubi ſit 344.10

*Intellectus omniū intelligibilium ſuſceptiuus, & ueritatis cupidiſſimus.*165.2.

Intellectus in homine paſſibilis omnia ſuſcipiens 91.10

Intellectus in homine agens, omnes producit conceptus 91.10

Intellectus uoluntati demonſtrat ſemitas. 115.22.

Intellectus apprehendit, non autem ſemper comprehendit 357.7

Intellectus triplex 364.2

Intelligentia quid ſit 328.1

Intelligentia ſaltem una unicuique orbi præeſt 94.14

Intelligentia Dei cauſatiua nil aliud, niſi uerbum Dei, per quod facta ſunt omnia. folio 192.7

Intelligentiæ ſingulorum cum quibus loquuntur linguas exercent. 447.2

Intelligentiæ inferiores, lares à Marco Tullio *uocatæ.* 38.14

Intelligentiæ inferiores non tantum illuminari, purgari & perfici à ſuperioribus, ſed etiam, nos notum eſt. 41.4.

Intelligentiæ ſupremæ cum primo mobili conueniunt 55.1

Intelligentiæ diuinæ non mouentur dum mouent 25.18

Intelligentiarum officium 420.4

Intelligentiarum ſupremarum & inferiorum differentia. 55.1

Intelligentias inferiores à ſuperioribus illuminari & purgari 55.1

Intelligentias ſupremas à Deo tantum deſtinari. 55.1
Intelligentias ſphæras mouentes fœlicitatem adipiſci in perpetua cœlorum reuolutione putat Ariſt. 13.11
Intelligentias ſupremas uocat Ioannes *ſpiritus in* Apocalypſi. 386.5
Introitus unus ad uitam, & exitus ſimilis.folio 355.6
Inuenit in ipſo anno centuplum, pro quo ueritas Hebraica *aliud habet.* 457.2
Inuidia quid ſit 364.3
Inuidia hominẽ traxit in mortẽ. 146.21
Inuidia quæ inter homines & angelos. folio 364.3
Ioannes & Mercurius *uerbũ Dei prolem nominarunt.* 8.7
Ioannes ab angelo denominatus. 429.3
Ioannes cur non exprimat ornatum ſicut Ezechiel 431.12
Ioannes de uera ſponſa non de figuratiua pertractat. 432.2
Ioannis de Aſia triumphus 456.4
Iob elegantiſſimum dictum 341.7
Iob Deus *ait,* Quis *cœlorum uoces enarrabit? & concentum cœli quis dormire faciet?* 163.1
Iob uir ſanctus & iuſtus chiromantiam aſſerit ueriſſimam 102.4
Iob proſa incipit, uerſibus hexametris procedit 180.19
Iob totum opus hexametris cõſcriptum, authori huius libri Romæ *monſtratum eſt.folio* 180.19
*Iob Deũ lucem uocat bis.*164.*&* 165.2
Iod denarium ſignificat 98.18
Iod litera diuinitatis, principium ſignificans & finem 383.1
Ionica ſecta à Thale *Mileſio orta.* 128.4
Ioua quomodo interpretatur 292.9
Ionas in omnibus Chriſtum præfigurauit.folio 292.9
Ionæ interpretatio 138.12
Ior lucem ſignat 149.23
Ioram quàm malè ſucceſſerit, quod bellũ ſuſceperit propria uirtute fretus. folio 168.5
Iordanis quid ſit 149.23
Ioſeph Gabrielem *archangelum familiarem habuit* 363.1
Ioſeph Rachelis filius quomodo interpretatur 303.6
Ioſeph inferior quàm Abraham benedictione donatus quare 317.19
Ioſeph extra fratres quid à patre recepit.folio 317.19
Ioſeph cornibus unicornis comparatus quomodo intelligendum 317.19
Ioſephus, Ariſtobolus, Tertullianus *&* Euſebius *plus* 40.*ſapientibus externis confirmant miracula à Moſe producta, & mũdum à Deo procreatũ. folio* 9.8
Iota unum aut apex unus legis non præteribit, non uerificatus in Chriſto. folio 250.4
Ioue quæ regantur 78.25
Iouẽ poëtæ ignem appellarunt 48.10.
Ioui quæ æquentur 117.2.
Iouiales quibus delectentur 114.20
Iouis ſignificatio quæ 63.7
Iouis ſub ſidere nati qui 62.7
Iouis ad Martem *ſexcupla proportio. folio* 121.30
Ira ubi non eſt, neque ſcientia, neque iudicia conſtãt, neque crimina compeſcuntur 48.10
Iraſcentia quid 344.10
Iraſcibilis in corde 110.16
Irene Themidis filia 92.11

Iris lapis reflectit pulcherrimos radios inſtar cœleſtis iridis 420.4
Iſaias de triumpho comparato uaticinatus eſt 455.3
Iſaias in eos qui propria uirtute nituntur. folio 168.5
Iſaias metrico quodam ordine procedit. folio 181.19
Iſmaël onus & moleſtia 429.3
Iſahac & Iahacob angelo Peliæ ſcribit familiares 363.1
Iſahac non ſecundũ carnẽ natus. 439.1
Iſahac librum de diffinitionibus ædidit. folio 178.16
Iſahac benedictionis magnum myſteriũ. folio 144.18
Iſahac ſecundus pater electæ familæ. folio 300.4
Iſrael qui Deum principem habet interpretatur 7.6
Iſsacar quomõ interpretatur 303.6
Iſſacar ſtudio literarum uacauit. 313.16
Italia ſanctitatis & omniũ artium bonarum laudabilis
Italos ſcriptura Chitimos appellat. 2.1.
Iudaicus populus filius uiſionis dicitur, & quare 311.14
Iudaicus populus aquæ effuſæ cur comparetur 311.14
Iudæi ſunt Calani ex India, inquit Ariſtoteles apud Clearchum. 3.1
Iudæi quomodo Indi fuerint dicti 3.1
Iudæi à patre Iuda dicti: Iſraëlitæ à Iahacob: Hebræi à tranſitu 3.1
Iudæis cum Moabitis & Hammonitis inhibetur cõmixtio & pax. 162.36.
Iudæorum aliquorum error dicentium Nabucodonoſor Siloh miſſum fuiſſe à Deo ad punienda eorum ſcelera. folio 296.1
Iudices appellantur Dij in Exodo. 61.6
Iudiciariæ potẽtiæ quatuor (inquit Hierocles) ſunt, intellectus, diſciplina, opinio, ſenſus 51.13
Iudicium extremum poſt quot annos futurum ſit. 406.6
Iulius Firmicus Noẽ diuinũ appellat. 2.1
Iumentum interdum animalem hominem ſignificat 171.7
Iuno ꝙ iuuet mortales 208.13
Iunonem aërem ferunt poëtæ 48.10.
Iuppiter cum ſanguine ſuum habet concentum 114.20
Iuppiter æquans omnia, aurem ſiniſtram uendicat 117.24.
Iuppiter eſt quodcunque uides, quocunque moueris 37.12
Iuppiter in duodecim annis curſum abſoluit 121.30
Iuppiter partibus carnoſis, calidis humidis gaudet 117.24
Iuppiter reſpicit naturalem in hepate uirtutem. 116.23
Iuppiter iuſtitiam dat 44.7.
Iuppiter duodecim annis curſum ſuum perficit 113.19
Iuppiter amorem incohat 117.24
Iuppiter quo concentu proprietates dominationum imitetur 62.6
Iuppiter amori fauens æquat iecur amoris ſedem 117.24
Iuppiter hepati præeſt 117.14
Iuppiter dominatiõibus coaptatur. 61.6
Iuſtificabatur nullus ex operibus legis. folio 263.14
Iuſtificari per opera qui quærunt (ut aiunt quidam) adorant Baal, & manum ſuam oſculantur 258.11
Iuſtificari nemĩnẽ ex operibus legis, nec iuſtificatum fuiſſe 263.14

Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem 232.11
Iuſtificatio hominum per Chriſtum, & non ex operibus legis 232.11
Iuſtificatio hominum non ex ſacrificiis legis. folio 232.11
Iuſtificatur nullus per legem. 252.5
Iuſtitia Dei per fidem IESV Chriſti. folio 232.11
Iuſtitia eſt ſine qua nulla ſocietas conſtare poteſt 281.20
Iuſtitiæ noſtræ omnes ueluti pannus menſtruatæ 127.1
Iuuenes hortãdi, ne præcipites de diuinis & mundi ſacramentis pronuntient. folio 14.12
Iuuenes admonet Plato, ne de diuinis temerè pronuntient 30.6
Izabac, id eſt riſus 173.10
Izabac à patre uocatus. 429.3

K

Karan dictio Hebræa ſplendens ſignificat, Keren autem cornu. 432.1

L

Labia in ſacris quid 451.1
Labor qui requiem perpetuam expectat trifarius, naturæ, ſcripturæ & gratiæ 405.6
Lac extra propria conceptacula ſtatim corrumpitur 150.24
Lacedæmonij regibus ſuis augurem aſſeſſorem dederunt 372.3
Lacedæmonij de rebus maioribus conſultaturi oracula adibant 372.3
Lætitiam quæ præbeant 82.31
Læua eius ſub capite quomodo intelligẽdum. folio 452.1
Lamech quomodo interfector Cain. folio 378.8.
Lamech ſolus ante diluuiũ dicitur duas habuiſſe uxores 378.8
Lanceas Aetolus repertor. 19.14
Lanam inficere Lydij ſunt commenti. folio 19.14
Lapis quẽ erexit Iabacob Chriſtus eſt. folio 331.7
Lapides duodecim in fundamento quid ſibi uelint 417.3
Lapides patri filioque reſpõdent. 129.5
Lapides cum cœlis concinnunt 74.18
Lapides qui, quibus & planetis & animalibus conueniant 75.18
Lapides in domo quomodo connectuntur. folio 428.2
Lapides cum quibus conueniant. 104.8
Lapides poris carent ex Alberti ſententia. folio 104.8
Lapides uiuunt 204.6
Lapides ita uiuũt in telluris corpore, ut oſſa in corpore animalis 104.8
Lapides quid notent 129.5
Lapides pretioſi quam uim habeant. folio 420.4
Lapides uiuunt, creſcunt 75.18
Lapides ſola uita gaudent, ratione, ſenſu & motu priuati 75.18
Lapides pretioſi fricati paleam trahũt. folio 420.4
Lapides diuerſæ ſunt ſpeciei. 75.18
Laſciuia & faſtus undè procedant. folio 243.18.
Latina lingua à Græca deducta eſt. folio 209.13.
Latona à latendo dicta 208 13
Laus præcipua iuſto Meſsiæb. 467.1
Legata quibus & quanta fecerit Deus. folio 278.15
Legatum quod Chriſtus fecit. 277.14
Lege aliqua non ligabantur homines, niſi ea quæ erat ſcripta in cordibus eo-

rum, donec publicatum fuit mandatum. folio 255.8
Lege cautũ eſt magna diligentia ne aliqua imago penitus fieret, neq; ipſius Dei, neque cœleſtium 388.2
Lege omni reſurrectio aſſeritur. 402.2
Legi non tenetur qui aliis legem imponit. folio 22.17
Legis opibus nemo iuſtificatur. 240.15.
Legio quid, & quibus conſtat. 424.4
Legio quid 438.1
Legiones nouẽ in quolibet choro. 438.1
Legis finis Chriſtus 259.11
Legis & ſtatuti præcepta in ſuperficie obſeruantur hodie tantummodo. folio 226.6
Legis & euangelij diuerſitas 255.8
Lembum repererunt Cyrenenſes. 19.14
Lemma quid 88.5
Lemma undè fundetur 93.13
Leonis primi pontificis factum egregiũ. folio 218.1
Lepra Martia infirmitas 80.28
Leproſo mundando aues duæ offerebãtur. folio 241.17
Leproſorum mundandorum deſcribitur myſterium 241.17
Lepus duodecies in anno generat. 113.19
Leui quomodo interpretatur. 303 6
Leui quare à Moſe benedictus fuit, quẽ pater Iabacob benedicere noluerat. folio 312.15
Leuitici in 7. capite quædam de pane tã cõfuſa ut nõ intelligãtur. 245.20.
Lex per angelos introducta 406.8
Lex ſapientis fons uitæ 139.13
Lex diuina hortus conſitus ex omni genere arborum 139.13
Lex iram Dei operatur 255.8
Lex mala non eſt, quia per legem malum cognoſcimus 255.8
Lex non mala, ſed amara eſt 225.3
Lex nos errare facit, id eſt per legẽ omnes errauimus ſicut oues 255.8
Lex mortis, eſt lex ſcripta 361.11
Lex peccati uirtus 255.8
Lex naturalis quibus ſufficiebat. 354.5
Lex ignea erat. 249.3
Libellam reperit Dedalus 19.14
Liber de formatione ab Abraham æditus. folio 95.16
Liber 32. ſemitarũ apud ſecretiores Hebræorum theologos 70.12
Libertatem contingentiæ cur Deo ſubripiant Ariſtoteles & alij multi. 16.13.
Libertas eſt non ſecundum naturam electio ad bonum, aut malum indifferẽs, ut aliqui rentur, ſed ad bonũ pro ſuo arbitrio 16.13
Libertas in homine omnium perfectiſsimo degenerauit 16.13.
Libra regit clunes 111.17
Libra quia tunc ſol dies noctibus partitur æquales 112.18
Libræ quæ regiones ſubiectæ ſint. 306.1
Libri prophetarum priorum qui. 437.2.
Lien rarus, ſpõgioſus, mollis ut attrahat fecem illam terreã bilioſam. 116. 23.
Ligurus præſtigioſa uelamina ab oculis aufert 370.1
Ligna in domo quõ cõnectuntur. 428 2
Lignum uitæ ubi collocatũ erat. 424.4
Lignum aere priuatum ſtatim corrumpitur. folio 52.14
Lingua Hebræorum prima & ultima. folio 447.2
Lingua humana ſecũdum inſtrumentum harmoniæ 446.2
Ling. Hebræorũ à cœlo emanauit & ante cõfuſionem Babylonicam. 447.2.

Lingua ſecundum Platonem & Ariſtotelem quare data. 448.4
Lingua Hebræa in Heber perſtitit. folio 447.2.
Linguà angelica quartum inſtrumentum harmoniæ 448.4
Lingua Hebræorum myſterioſiſsima. folio 447.2
Lingua carnea noſtra duplicem cibum adminiſtramus 448.4
Lingua in reſurrectione corporibus reſtituetur 447.2
Lingua ſecundum Varronem quî interpretatur 448.4
Linguæ officium 345.10
Linguarum uarietas pœna grauiſsima erit 447.2
Linum Arachne reperit 19.14
Liparis ſuffitu omnes beſtiæ euocantur. folio 420.4
Lite & amicitia omnia diſponi ait Empedocles 37.13
Literalis ſenſus primus, moralis ſecũdus, tertius allegoricus, anagogicus ultimus ſacræ paginæ 58.3
Literalis ſenſus qualis 397.13
Literam ſacræ ſcripturæ aperiunt Hierony. & Chryſoſtomus 33.9
Literarum Hebraicarum per modũ qui dicitur ſirupb myſterium 250.4
Literarum Hebraicarum rationes, & myſteria multa 250.4
Literarum ſtudio comparandum quod Apoſtolis ſpiritus ſanctus ſuggeſsit. folio 358.9
Lithocolam reperit Dedalus 19.14.
Loci ratio obſeruanda 343.9
Logicen quã docuerit Chriſtus. 275.11
Longius ire, extra ſe ire eſt 109.15
Lucanus quid de Dei ſede ſenſerit. folio 37.12
Luce quomodo omnia creata proueniãt. folio 433.3
Luce ipſa ciues cœleſtes gaudent ac rident 436.7
Lucem cætera animantia ab homine quã recipiant 434.4
Lucem non poſſe intueri Academici lipposum aſſerunt 434.4
Lucernarum & textilium Ægyptij repertores 18.14
Lucis anima effectus eſt, qui eſt multiplex 434.4
Lucis officia ſecũdum diuerſa ſubiecta. folio 434.4
Lucis character in hominibus imprimitur. folio 434.4
Lucretius omnia philoſophiæ præcepta carminibus pertractat 48.
Lucretius non ſolum à condiſcipulis, ſed etiam à ſeipſo diſsidet 26.1
Luctus ad animalem hominem ſpectat. folio 151.26
Ludus Dei cum orbe terrarum & cum filiis hominum qualis 15.12
Lumen ſolare & lunare 357.8
Luminare maius & minus quid ſignificent 172.9
Luna omnibus humoribus dominatur qui in utroque mundo, & in arboribus, & animalibus aſcendunt & deſcendunt. 120.29
Luna perpetuo attractu aquam deducit. folio 72.14
Luna quæ moueatur 120.29
Luna aquarum ductrix 114.26
Luna aliis, magis planeta 71.13
Luna quid cum aliis planetis habeat cõmune. 81.30
Luna alter Sol dicta 80.30

Luna inferior uelut mater 81.30
Luna quibus nominibus in ſacris.182.21
Luna quod operatur in exteriori homine, idem angeli in utroque operantur homine 72.13.
Luna creſcẽs humores attollit, decreſcẽs depellit & in arboribus, & in corporibus humanis 72.14
Luna ſolis terræque particeps 72.14
Luna creſcentem & decreſcentem uirtutem gubernat 116.23
Luna quotidie duodecim gradus pcurrit. folio 113.19
Luna, quæ munera mortalibus impertiat folio 111.17
Luna in quæ dominetur 81.30
Luna moderatam temperantiam. 44.7
Luna inter ſidera uarietate, terra inter elementa hac gaudet.
Luna omnium planetarum ueluti uxor. folio 81.30
Luna octo, uel nouem & uiginti diebus curſum abſoluit 56.1
Lunæ quatuor tempora qualia. 81.30
Lunæ ad Mercurium diſtantia.178.16.
Lunæ & terræ concordia & ſymbolũ. folio 72.14
Lunæ quàm uaria ſit forma & ſtatio. folio 72.14
Lunæ cum angelis concordia 70.13
Lunares, id eſt quibus dominatur Luna qui & quales 120.29
Lupus & agnus ſimul paſcentur quando & quomodo intelligẽdũ. 446.5.
Lux in opacis quid 434.4
Lux quæ cernitur oculis quid eſt ſecundum Ariſtotelem 432.1
Lux quando emiſſa in mundum. 432.1.
Lux ſpiritualis & lux uiſibilis quid. folio 432.1
Lux genita quæ ſit 432.2
Lux genita à Mercurio uerbum lucens, à Paulo ſplendor, à Platone ſol. folio 432.2
Lux unica primo genita eſt, ſed multigena efficitur 433.3
Lux ſuprema in caligine Moſi loquebatur. folio 431.1
Lux quanto propinquior tãto intenſior. folio 433.2
Lux opaca ad cẽtrum penetrat. 434.4
Lux in centro quid ſecundum Platonicos agat 434.4
Lux quomodo accẽdat & excitet. 435.5
Lux & calor differunt 435.5
Lux ſit ſuper materiam, quæ formam rebus induxit 35.11
Lux in genere quid ſit 432.1
Lux rationalis in mentes hominũ demiſſa multiplex 434.4
Lux iſta ad phantaſiam deſcendit. folio 434.4.
Lux quomodo amplificet & dilatet. folio 435.6
Lux pertranſiens uitra diuerſorum colorum, diſcolores radios diffundit. folio 433.3
Lux quõ lætificet & beatificet. 435.7.
Lux ſecundũ Iamblicum, quomodo lumina ſua tranſmittat 433.3
Lux qualiter illuſtret 433.4
Luz, os unde ueluti ſemine, repullulabit homo animalis 402.11
Lyſandrus Lacedæmoniorum clariſſimus. folio 169.6

M

MAcrobius in libro de ſomnio Scipionis quid 281.20
Magi ſapientes apud Perſas, occultarũ rerum gnari 379.9.

Magi q primo dicti ſunt ſtuduerũt medi-
cinæ.folio 379.9
Magi medici aſtronomiam medicinæ ne-
ceſſariam exiſtimarunt 379.9
Magi Pharaonis aquam in ſanguinem
mutarunt 380.9
Magi Pharaonis uirgas in ſerpẽtes mu-
tarunt, ranarum multitudinem aduo-
carunt, ad Moſi æmulationem. 380.9
Magi Memphitici pediculorum materiã
producere, ut Moſes in Pharaonem,
non potuerunt 9.8
Magi Aſiatici Alexandrum natum A-
ſiæ perniciem prædixerunt 372.3
Magi qui, ſapientes & ueri philoſophi
dicantur 380.9
Magi digitũ & uirtutẽ Dei ineſſe pro-
feſſi ſunt quando produxit Moſes pe-
diculos 2.8
Magiſtratus qui ſint lunares 81.30
Magna parens terra 104.8
Magnetis uis quæ 370.1
Magorum, aut mirabiliter operantium
magna differentia 380.9
Mahumet in ſua theologia de reſurre-
ctione quid ſcripſerit 402.2
Mahumetica diſciſſio diuina diſpenſa-
tione, non ſine myſterio permiſſa eſt.
folio 298.1
Mahumeti adhærentibus lex utraque
relicta 318.19
Mala an influentiũ malitia, an mala di-
ſpoſitione recipientis 45.8
Malefactores in membris quibus pecca-
bant, puniebãtur, ut Galenus & Mo-
ſes Cordubenſis docent 117,24
Malefactorum ex antiquorum conſtitu-
tis fuit talio 117,24
Mali quo igne cremandi 411.15
Mali quomodo cruciandi 411.16.
Malum infra omne ens 393.7
Malum in natura defectus & priuatio
ordinis naturalis 393.7
Malum Dedalus reperit 19.14
Malum non eſt exiſtens 393.7.
Malum non eſt omnino nihil 393 7
Malum tractat Dionyſius, quaſi perti-
nens ad Deum 256.9
Malum multifariam contingit 65.9
Malum non eſt ſubſtantia 393.7.
Malum non eſt accidens eodem
Malum quid 330.24.
Malum à fonte bonitatis prouenire non
poteſt 46.9
Malum eſt inter ens & nihil medium:
folio 393.7
Malum non eſt cauſa neque effectus.
folio 330.4
Malum nullũ à Deo formaliter & pro-
priè, ſed illud quod mali cauſa ui-
detur 256.9
Malum nullum reperitur à Deo effectũ
quod concupiſcens homo &c. 256.9
Malus punica à quo primo in Cypro ſa-
ta.folio 80.28
Mana cibus fortium ſecundum ueritatẽ
literæ interpretatur 269.6
Manci in templum domini non ingredie-
bantur uſque in decimam generatio-
nem.folio 162.36.
Mandatis duobus lex & prophetæ pen-
dent. 448.3
Mane & ueſpere in mũdi creatione qd
ſignent & quõ accipi debent. 35.10
Manhu quomodo interpretatur, 456.1.
Manilius Mathematicus 114.17
Manilius quid de mũdi aĩa cãtet. 202.1
Mãſiones uariæ quæ ſint in cœlo. 94.14
Manſiones particulares, & ſediles bea-
torum 436.2

Mantia furoris ſpecies quæ ſpiritum diuinum facit 373.4
Manto Mantuæ conditrix 373.4
Manus Dei eſt ſpiritus Dei 283.2
Manus aureæ ſponſi quid 451.1
Marcus Tullius *quid de Deo* 5.3
mare quādo agitabile ſit futurū. 406.6
Mare & aquæ quid 137.12
Mare collectio aquarum 137.12
Mare & pelagus infinitū eſt ipſe Deus. folio 140.14
Mare quibus fœcundum 137.12
Mare rubrum quid 142.16.
Margaritæ in mari Indico & Britannico *in conchyliis gignuntur* 52.15
Mariá uētis agitata intepeſcūt. 410.14
Maria Magdalena in ſolitudine Maſſilienſi ſtatis horis eleuabatur in ſublime angelorum miniſterio. 374.4
Mariæ nomen Hebræum quem numerum reddat. 89.6
Mariæ partus quam myſticus. 254.6
Maro à doctiſſimo Dante & *in naturali & in morali philoſophia præponitur alijs.* 48.10
Marmorum genera ſunt multa. 75 18
Mars robur conſtans confert 44.7
Mars igneus totus cum flaua bili habet commercium 114.20
Martem nō eſſe malum, nec aliud quodcunque ſidus 47.10
Marti quæ ſubiiciantur. 78. & 79.26
Marti quæ conueniant 117.24
Marte quæ roborentur 78.26
Martiales quibus oblectentur 114.20
Martij morbi 118.25
Martis ad Solem, Venerem & Mercurium dupla proportio 121.30
Martis mala promanantia 45.8
Martis ſub ſidere geniti quid agant. folio 48.10
Martis concordia cum intelligentiis quæ uirtutes appellantur 64.8
Martyres oēs quo uino ïebriati. 444.2
Marur apud Hebræos *amaritudines ſignificat, uel acrem ſaporem, & non lactucas agreſtes* 244.19
Maſculus, fœmina, androgynos undè generētur 267.4
Maſculus cur concipiatur 267.4
Marſias geminarum tibiarum repertor. folio 18.14
Matatron angelus 359 10
Mater filios ſi uoluerit habere formoſos, præſtanti & egregia forma habeat præ oculis imaginem 267.3
Materia prima ſemper patitur. 127.2
Materia cœli à nonnullis quinta eſſentia dicitur 421.5
Materia cœlorum ab alteratione aliena. folio 47.9
Materia cœli empirei omnibus purior. folio 421.5
Materia ſeipſam diſponere non poteſt. folio 437.3
Materia unica in inferioribus 93.13.
Materia groſſior & craſſior nō eſt ex materia hominis 402.1
Materia uera ſupernæ ciuitatis quæ ſit. folio 420.5
Materia primo enti à duerſa 127.2
Materia prima omnium ſpecierum ſuſceptrix. 127.2
Materia prima cui maieſtati ſuccenſet. folio 127.2
Materiæ productio, & materia producta differt à productione aliarum rerum. folio 127.2
Materiam primam ſinum informem uocabat, matrem mundi, receptaculum,

ſubiectum, nutricem formarum &c. folio 127.2.
Materiā cœli à materia terræ Moſes diſtinguit 421.5
Materiam primam Pythagoras & Empedocles ſyluam appellarunt. 127.2.
Materiam ante formam conceſſerunt eſſe philoſophi quodam ordine, quamuis tempore non præceſſerit. 13.10
Materiam primam nonnulli pandochem uocarunt 127.2.
Matthæus Apoſtolus fuit, Lucas ex diſcipulis 439.3
Mathematicarum elementa quatuor, ſignum ſeu punctum, linea, planum, ſolidum 51.13
Mathematici ideas à ſideribus. 190.4
Matrimoniū qualiter ratificatū. 442.3
Matrimonium omne fidem exigit. 266.3
Matrimoniū fit ut prolem gignāt in Dei laudem 240.16.
Matrimonium quomodo fuerit contractum. folio 441.2.
Matrimoniū per uerba de præſenti differt ab eo quod eſt per uerba de futuro. folio 441.2
Matrimonium initiatum per prophetas, & per uerba de præſenti cōtrahitur in baptiſmo 441.2
Matrimoniū quō & quando initiatū fuerit inter Deum & animam. 440.1.
Matrimonium ſpirituale ſacramentis cōfirmatur 442.3
Matrimonium cum difficultate maxima exercetur abſque culpa 140.16
Matrimonium quomodo conſummatum. folio 442.4
Matrimonium iureiurādo comprobatum. folio 441.2
Matrimonij ſpiritualis quando uera coniunctio & unio erit 442.4
Matrimoniū primis parentibus indictū & quando 440.1
Media duo pro uoce & ſono formando. folio 447.2
Media in duas partes diuiditur. 315.18
Media perſona Chriſtus medium eſt. folio 328.1
Mediator Chriſtus Canali aſsimilatur. folio 331.6
Medicamenta quæ ex rore marino conficiantur 153.27
Medicamenta animæ quæ ſunt, & eiuſdem medici 338.5
Medicamina animæ uirtutes contemperata eſſe debent 346.12
Medici, agricolæ, & nautæ multa præſagiunt. 372.3
Medicina artificialis tēperata eſſe debet. folio 346.12
Medicinæ primus author Mizrai filius Cham, nepotis magni Noē. 18.14
Medicinā auxit Auicena Arabs, uel, ut alij, Perſa 18.14
Medicinam docuit Chriſtus, & exercuit gratis 275.11
Medicinis contemperandis & proportionandis cura diligentiſsima Damaſceno fuit 346.12
Medicorum celebratiſsimi qui 338.5
Medicus aſtronomiæ imperitus quid. folio 49.11
Medicus honorandus eſt 338.5
Medietas geometrica quæ ſit 86.3
Medio an indigeamus, ut in hunc Chriſtum mediatorē deueniamus. 334.10
Medulla tritici in ſacris quid 431.1
Medulla uelut alter ſanguis ex decoctione mutatus 118.26
Medulla uelut cruenta animalibus uo-

uellis 118.26
Medulla oſsium uita 118.26
Megaſthenes in tertio Iudaicarum rerũ uolumine, non tãtum Ariſtotelem, ſed philoſophos omnes Sapientiæ Hebraicæ dicit diſcipulos 3.1
Melchiſedech Spiritui ſancto conuenit quomodo. 431.1
Melchiſedech regem iuſtum ſignificat. folio 230.10
Melchiſed. maior quàm Abrahã. 231.10
Melchiſedech quõ interpretatur. 426.2
Mẽbra quæ Merc. ſubiiciãtur. 120.28
membra hominis quæ conueniant Marti. folio 117.25
Mẽbra humani corporis ut magna diſtãtia differũt, ita & membra myſtici. folio 351.2
membra humana Deo in ſacris ſæpe tributa, caput, oculi, nares, os, lingua, manus &c. 124.33
Membra hominis omnia Deo tribuuntur. folio 388.2
membra Dei in ſacris eius ſunt uirtutes. folio 388.2
Membra Lunæ ſubiecta 120.29.
membra ſingula quæ nobis ſint futura in iudicio 409. & 410.13
Membra & nerui corporum ſuſcitatorũ reſultabunt in laudem Dei ſecundum Auguſtinum 448.3
membra quæ prius deformia in reſurrectione reſtituentur 447.2
Membrorum Dei & hominis conſonantia folio 124.34.
memoria à Deo receptiua ut Scotus eã non repoſuerit inter actiuas. 116.23
Memoria uirtus tantum receptiua & ſu ſcipiens ut aiunt Scotiſtæ 116.23
memoria recordatio præteritorũ. 387.1
Memoriæ præeſt Saturnus 116.23
Mendacium breues habet pedes. 247.1
mens ſecundum Mercurium 438.2
Mens, quæ Deus dicitur, fœcundiſsima quæ produxerit ad intrà extràque. folio 8.7
mens quæ & ingeniũ ex facie, id eſt uultu iudicant multi 102.4
Menſura Dei terminari non põt. 426.3
menſ. angeli & hominis eadem 426.3
Menſura omniũ fit per unum, & per denarium. 425.1
menſ. ciuitatis per Ioannem 426.3
Menſura particularis ciuitatis ſupernæ per Ezechielem 424.1
menſ. primitiarum & decimarũ. 425.2
Menſuras Theodorus Samius 19.14
Mentes ſeptem quæ primi intellectus ſeparati dicuntur 192.7
mentes angelicæ & beatæ inſtrumenta ſunt reſonantia 449.5
Mentes tam angelicæ quàm humanæ aſſimilãtur in donis ſuſcipiẽdis. 94.14.
mentes humanæ imaginẽ Dei uiui præſeferunt 15.12.
Meraritæ qui, & quomodo interpretantur. folio 323.22
Merces copioſa quomodo 462.1
mercaua Dei ſiue tribunal ſecundum Hebræos 437.3
mercurij cum archangelis conſonantia. folio 68.11
Mercurij columnæ inſcriptæ omnigena doctrina 3.1
Mercurij præclara, de mente, ad filium ſententia 463.2
Mercurij natura difficilima 72.15
Mercurij operatio non quaſi propria, ſed ueluti alterius (cui coniungitur) executor 72.15

Mercurio aſcriptus tractatus quidã de ſiderum ui. 82.3
Mercurio quæ ſubiiciãtur 119.27
*Mercurius qd de Dei fœcũditate.*17.13
Mercurius Hermes, *id eſt interpres fœtuum dicitur* 72.15
Mercurius cum unoquoque planetarum coniunctus quid agat 72.15
Mercurius quid de entibus filio ſuo conſideranda proponebat 345.10.
Mercurius ille triſmegiſtus quid de cognitione noſtri dixerit 341.7
*Mercurius duplices habet uires.*119.28
Mercurius quid cum unoquoque planetarum coniunctus efficiat 69.12
Mercurius tractatum de communi edidit.folio 204.6
Mercurio præſidet Michaël *archangelus.folio* 69.12
*Mercurius legis interpretator.*309.13.
Mercaturas pœni excogitarunt. 19.14.
Mercurius ter maximus ait omnes influxus aſtrorũ bonos imò optĩos. 46.8
Mercurius cum ſubtiliori ſpiritu conuenit.folio 114.20
Mercurius quo ſenſu dixerit præcauendum à uiro,cui nec uxor,nec filius eſſet.folio 109.15.
Mercurius nulla mouet niſi cum alio ſidere iunctus 80.29
Mercurius Pymãdri *diſcipulus,ait.* Hactenus *fili pulſus patria uixi, ſperabat enim aliam patriam poſt mortem. folio* 273.10
Mercurius de cõmuni ait, nil in omni eſſe,quod non ſit ipſe Deus 166.2
Mercu.fidem præſtat. 44.7
Mercurius ut animum ſapiẽtiæ applicarit quid egerit 358.9
Mercurius mentem locutam quibus uerbis adducat 463.2
Mercurius ille triſmegiſtus mentem diuinam adeptus 463.2
Mercurius ad eloquẽtiam fauet. 419.3
Mercurius ter magnus dictus quomodo. folio 459.3
Mercurius natura aqueus 73.15
Mercurius à mercibus 73.15
Merc. quid hominibus largiatur. 111.17
Mercurius quid in ſuo Pymandro *de mũdi opificio* 9.8
Mercurius reſurrectionem ſperare uiſus eſt 273.10
Mercurius in Pymãdro *rectiſsimè Deũ docet* 192.7
Mercurius quibúſcum reſonet. 80.29.
Mercuriales graciles 119.28
Mercuriales quibus dotibus ditentur. folio 119.28.
Meſilat uiam tritam ſignat, pro quo habemus uiam ſtratam 141.15
Meſopotamia ubi ſita eſt 318.20
Meſsi quomodo interpretatur. 430.1
Meſsiah quare filius Dauid *dictus. folio* 186.2
*Meſsiah multis uocatus nominib.*203.3.
Meſsiah effectus eſt per quẽ operamur omnia 295.12
Meſsiah oẽs à ſeruitute liberauit. 354.5
Meſsiah regnum Iebudæ *non abſtulit. folio* 314.17
*metalla,quatuor cõſtare elemẽtis.*52.14
Metalla & ſi quatuor conſtent elementis potiſsimè tamen aqua 52.14
Metalla quam ſedem babeant in archetypo. 130.6
Metalla quibus reſpondeant 104.8
metalla cũ Marte ſymbolũ babẽt. 75.19
Metalla quæ quibus planetis conueniãt. folio 75.19

Metalla aquea ſunt, & aquæ illi ſupremæ reſpondent 130.6
Metalla in homine 105.9
Metalla quomodo & quibus gignantur. folio 52.14
Metalla quibus conſtent. 53.15
Metalla quæ Veneri ſubiiciātur. 80.28
Metalla quæ ſint Mercurij 80.29.
Metallorum uita imperfecta 104.9
Metallorum generatio in terra quomodo fiat 104.9
Metallum à metallo etiam eiuſdem ſpeciei pondere differre. 53.15
Methaphyſices elementa quatuor, eſſentia, eſſe, uirtus & actio 51.13
Michaël contra hoſtem humani generis pugnauit 453.1
Michaël pro corpore Moſi altercatus eſt folio 229.8
Michaël in ſubſidium Gabrielis miſſus. folio 439.2
milites ſtrenuiſſimi in cœleſti patria ſunt folio 440.3
Mille clypei pendent ex ea, quomodo interpretatur 410.13
Minerua inuita nihil agendum 343.9
Minim quomodo interpretatur. 450.7
Minor maiorem ſupplantat, & ſubiicit quid ſit 300.4
Minoritæ chordigeri ſeu de familia Frãciſcana qui in genere diſputandi diſſeruerunt uſque ad Piſanum, centum. folio 33.9
Minuiſti eum aliquantulum, uel paulo minus à Deo: & non ab angelis, ut uerè exponũt omnes Hebræorum theologi. 364.2
Miracula quæ uera ſint 381.10
Mitatron characteribus Hebræis reddit 999. magno myſterio. 88.6
Mithros uel mithras ſolem Perſæ appellant. folio 21.16
Mizraim, id eſt Ægyptij 173.10
Moab & Hamon geniti à patre Lot cũ filiabus concumbente, carnis typum gerunt 162.36
Moabitæ & Hamonitæ nati ex patris & filiarum concubitu 162.36
Moabitis & Hamonitis in templum acceſſus in æternum prohibitus. 162.36
Mobile primum uno gyratu uoluitur. folio 43.6
Mobile primũ cũ corde conſonat. 115.22
Mobile primum empyreo cœlo contiguũ. folio 56.1
Modi intelligendi duo qui ſint. 359.10
Modulatio nulla ſine ſymphonia. 395.12
Modus cognoſcendi triplex apud quos. folio 359.10
Mollia quæ ſint cum Venere 119.27
Monaulon Mercurius reperit 18.14
Mundus multo laudabilior ex harmonia quàm aliis rebus 163.1
Monſtra in natura undè 21.17
Monſtra quibus cauſis ꝑducãtur. 22.17
Mõſtra duabus cauſis ꝑducũtur. 22.17
Montes ſæculi, dæmones interpretatur Hieronymus 134.9
Montes exultauerunt, legendum ſaltauerunt ut arietes 134.9
Montes culmina uirtutum ſunt. 156.30.
Montes quibus eleuentur 133.9
Mora periculum affert, ideo feſtinemus ingredi requiem, ſeu quia feſtiuè ab hoc ſæculo abeundum 245.19
Moralia uſu comparanda 11.8
Moralis uel allegoricus quid ſit. 397.13
Morbi eorũ q ſub ſole nati ſunt. 118.26.
Morbi qui à Merc. ſuboriãtur. 120.28.
Morbi qui ex bili flaua gignũtur. 118.25

Morbi qui Venerei 119.27.
Mortis quam ſententiam habeant multi philoſophi 167.3
Mos ſtudētium diuinæ doctrinæ & etiā philoſophicæ qui 359.9
Mos patriæ & familiæ Deo uacantiū quis ſit 301.5
Moſem præceſſerunt nulli ſcriptores, ni ſi forte Abraham & Enoc. 2.1
Moſes familiaris fuit angelo Mitatron. folio 363.1
Moſes Theologorum pater, Philoſophātium magiſter quid de orbis genitura. folio 9.8
Moſes ante Troiæ excidiū trecentis decem annis floruit 2.1
Moſes integerrimus philoſophus 102.5
Moſes imperium Dei ſubire recuſat, ſic decernente Deo: quia uires humanæ omnino inualidæ, niſi præeat Dei gratia. folio 82.32
Moſes omnino ſui diffidens, angelum ducem non uult ſuſcipere, ſed Deum ipſum præire ducem quærit, dicens, Niſi ueneris tu, non uadam 82.32
Moſes hæc prædicta non ſine magno myſterio proteſtatus eſt 82.32
Moſes, recuſatis omnibus aliis, effecit ut Deus in medio populi habitaret conſtructo tabernaculo 82.32
Moſes ab aquis liberatur non caſu aliquo, ſed ſic diſponente Deo, ut & Ioſeph liberatur, Saul in regē ungitur, ſic omnia mea quidem ſententia fiūt. folio 170.6
Moſes ſapientiſsimus philoſophus. 7.5
Moſes mandatus erat tantum ut loqueretur petræ: & non ut percuteret. folio 129.5
Moſes in mundi fabrica binas ſemper productiones meminit 193.7
Moſes Deum irritat, præceptum nō adimplens in percuſsione petræ coram populo. 129.5
Moſes à Strabone ſacerdos Aegyptius dictus. 2.1
Moſes Chriſti typum geſsit 379.8
Moſes Cordubenſis. 117.24
Moſes ſcientiam legis indicat 243.18
Moſes Inachi & Ogigis tēporibus fuit. folio 2.1
Moſes quibus locis, quæ de creato orbe diſſerit, confirmet 9.8
Moſes, non Socrates, ſapientiam euocauit à cœlo 73.15
Moſes legigraphus cum de genitura hominis loqueretur bis Chriſti productionē exarauit 296.1
Moſes infirmitati non ſubiectus quare. folio 338.3
Moſes rerum naturam cognouit. 359.10
Moſes faciem habebat ſplēdentem: traductio noſtra habet cornutā. 432.1
Moſes & Iahacob facie ad faciem Deo loquuti 464.2
Moſes miracula fecit 381.10
Moſes & Aaron cum illis ſeptuaginta numerati 324.23
Moſi doctrinæ teſtes locupletiſsimi: Appio Alexandrinus, Porphyrius, Alexāder Polyhiſtor, Eupolemō, Theophraſtus, libri Sibyllini, oracula Apollinea, Clearchus Peripateticus, Megaſthenes, Strabo, Iuſtinus, Cornelius Tacitus, Demetrius Phalaræus, Hecatæus Abderita, Orpheus, & Solinus 10.8
Moſi mandauerat Deus ut loqueretur petræ 129.5
Moſi, cum cētum uiginti annorum eſſet,

non ſunt diminuti dentes 175.11.
Moſi libri nihil ſacramẽtorum Meſsiæ futuri prætermiſerunt 10.8
Motiones duæ in homine occurrunt ſecundum Plotinum 348.13
Motiua uirtus à capite oritur. 281.19
Motui & diſtantiæ ſolis à nobis, imputanda non eſt caloris cauſa 49.11
Motum rectum perpetuari nõ poſſe, friuolum & ineptum ad mundi creationem. folio 12.10
Motũ Peripatetici *in eo quod mouetur, aut generatur, & cæte.* 12.10
Motus tardus & ſolidus atram bilem ſignat 102.4
Motus quanto ſuperior, eò maior uirtute, minor uerò numero 56.1
Motus cœli ad alium mundi ſtatum, & ad quietem terminatur 12.10
Motus mundi & omnis eius reuolutio in quietem tendit æternam 14.12
Motus quò inferior eò minor uirtute, maior uerò numero 56.1
Motus duo Platoni 202.1
Motus cœlorum naturales & non liberi ſunt 47.9
Motus omnes ad quietem ueram tendũt. folio 13.11
Motus circularis perpetuus eſſe poteſt. folio 12.10
Motus tempus gignit 12.10
Motuum cœleſtium orbium tardiſsimus, eſt ille ſtelliferi cœli 116.22
Mouens primum non mouetur 15.13
mulier quedã ab authore uiſa, quæ ſumpto corpore myſtico in die cœnæ genibus innixa perſeuerauit uſque ad diẽ reſurrectionis 374.4
Mulieres aquis ſubmerſæ pronæ ferũtur ne inhoneſta naturæ detegantur. folio 119.27
Mulieres maius ſymbolũ cũ diabolo, quã homines habent 380.9
Mulieribus uirtus Venerea *in umbilico. folio* 119.27
Multi ſunt uocati, pauci uerò electi expoſitio: & dubij ſolutio 216.19
Multi uulgò uiſi ſunt facere miracula, quæ tamen naturalia erant. 379.9
Mundi fabricam numeris pleniſsimis diſpoſitam, obſcura ſenſuum iudicia latẽtem, mundi ſacramẽtorum nondum initiatis doctè occultauit Plato. 9.8
Mundi genitura an ſit, de nouóne fuerit, an libera quadam mentis diuinæ affluentia, folio & capite. eiſdem
Mundi genituræ uariam uarij opinionẽ ſequuti ſunt authores, fo. & ca. eiſdẽ
Mundi animã academicorum bona pars Deum eſſe exiſtimat 204.6.
Mundi fabricam qui negant, cœlum à cõtrariis ſemotum contemplantur, atq; protinus non corrumpendum, & ex conſequenti non genitum 11.9
Mundi machinam totam uno eodemque die fuiſſe innuit Moſes *alio loco, atq; aſſerit* 33.10
Mũdi fabricam qui negãt, quibus fulciãtur argumentis 11.9
Mundi anima quid 92.13
Mundi genituram qui negant, paralogizant 12.9
Mundi huius ſapientes quanta diſſonantia orbis iecerint fundamenta. 27.2.
Mundi in creatione, diuiſio illa dierum non ad tempus, ſed ad ordinem rerũ productarum refertur 34.10
Mundi ſapientes quàm diſſoni ſint 26.1
Mundi tres quibus conueniant 17.13.
Mundi nouitatis rationes 17.13

Mundi huius quiſquis amicus fuerit, inimicus Dei erit 273.10
Mundi principia quæ quibus placuerint folio 28.3
Mundi creationem à terra tanquam à cẽtro & matre omnium Deum auſpicatum opinãtur phyſici 128.3
Mundi anima omnia uiuificantur. 93.13
Mundorum trium connexio 131.7
Mundos plures alij, alij unicum docuerunt. folio 30.6
Mundos tres Ioannes in euangelio meminit inquiens. In mundo erat & mundus per ipſum factus eſt &c. 100.1
Mundum qui increatũ putant omne productum præfuiſſe potentia in materia. folio 11.9.
Mundum æternum qui exiſtimant nihil ex nihilo fieri credunt 11.9
Mundum fabricatum quibus probetur. folio 11.19
Mundum qui unum, alij ortum, alij initiatũ, alij interiturum, alij ſemper futurum, alij mente diuina, alij fortuito & caſibus agi 30.6
Mundum ab initio imò ante initium non fuiſſe, pulcherrima à rerum inuentoribus argumentatio 18.14
Mundum eſſe animal ferè antiqui omnes ſentiunt 33.10
Mundũ eſſe pulcherrimum Dei opificiũ Alcinoi ſententia 9.8
Mundus cur antè uel poſt, quàm Moſes narrat à Deo nõ factus fuerit. 19.15
Mundus fabricatus mẽſe Septẽb. 235.13
Mundus quẽ habitamus Dei ſimulachrũ continet, & homo mundi & archetypi. folio 100.1
Mũdus animal quorũdã ſentẽtia. 23.17
Mundus reſoluitur ſecundum partes, ut tenore perſeueret meliore 13.10
Mũdus noſter acerrimus inimicus. 273.10
Mundus animal Ariſtotele, Theophraſto, atque Auerrhoë teſtibus. 201.1
Mundus uiuebat in mente diuina, ut artificium in mente artificis 7.5
Mũd. aĩal quoddã Origene teſte. 201.1
Mundus ſex milibus annorum laborabit, in ſeptimo autem millenario quieſcet & finietur ſæculum 405.6
Mundus ſpiritusſancti opificium. 93.12
Muſcæ acriori punctura pluuiam futuram denuntiant 370.1
Muſicen Chriſtus docuit 275.11
Muſices alij Pythagoram, alij Amphionẽ tradunt authorem 18.14
Muſici priſci quatuor tãtũ habuere chordas naturã imitati quæ 4. habet elementa 95.16
Muſici totam muſicam uiginti gradibus diſtingunt 414. proœmio
Muſicorũ chordæ 4. hypate, terram, parhypate, aquam: nete, ignem: paranete aërẽ uſq; ad Orph. tẽpora. 96.16
Mydas obliquã tibiã in Phrygia reperit.
Myſteria Chriſti clarè Iſaias unico reſerauit oraculo 293.11

N

NAbucdonoſor iuſſu Dei in bouẽ mutatus annis ſeptem. 380.9.
Nataph. malè traductum in æditione. folio 247.21
Natura agens, quæ ſit nondum exploratum habemus 24.18.
Natura cũ Deo omnia producens, nõ poteſt eſſe materia & forma. 25.18
Natura hominis ex opationibus. 102.4
Natura ſenſibilis quid 38.14
Natura duplex, altera ſenſibilis, altera incorrupta 38.14

Natura, id eſt materia & forma. 11.9.
Natura incorrupta quid 37.14
Natura incorrupta diuina ſcientia uocatur. 38.14
Natura ſenſibilis, dæmoniaca 38.14.
Natura ſupremum artificem eminus, & tam diſtantibus paſſibus æmulatur, quam ars naturam ipſam 12.9
Natura humana quare ſancta uocetur. folio 322.22
Naturæ uis tota in homine, & ſublimiſſimum numen collocatum fuit. 99.1
Naturæ opus non ad uniuerſale, ſed ad particulare terminatur. 21.16
Naturæ opus magis contingens quã neceſſarium
Naturale, quod accidit i pluribus & frequenter, inquit Ariſtoteles 21.16
Naturali uirtuti ſolis aſcribendum ꝙ *calor gignatur.* 49.11.
Naturalia opera quæ ſint 381.10
Naturalibus nec laudamur, nec uituperamur 47.9
Naturalis agens, Dei *effectum ſcilicet ſubiectum, uel materiam præexigit. folio* 11.9
Naturalis trãſmutatio ex materia in materiam fit 12.9
Naturalium nodus robuſtiſsimus ſententia. Ex *nihilo nil fieri* 12.9.
Naturaliſsimum operum uiuentibus eſt facere alterum 16.13
Nauẽ onerariã inuenit Hippius Tyrius.
Nauigando obſeruare ſidera primi docuerunt Phœnices. 19.14
Nazaræi, hoc eſt à turba ſeparati, uel coronati corona ſanctitatis 225.6.
Neceſſarium aliud abſolutum, aliud uerò conditionatum 22.17
Neceſſarium alterũ Deo *attributum ſiue tribuendum, alterum inferioribus. folio* 22.17
Neceſsitatis melior conditio quàm cõtingentiæ 20.16
Necromantici, qui & magi dicti ſunt, quibus modis futura prædicerent. 372.3
Nemo ex operibus legis iuſtificatur. folio 240.15
Nemo uires ſuas in pace nouit. 392.6
Nemo ſibiipſi imponere poteſt legem, à qua non poſsit recedere 279.17
Neruos à cerebro uerè probat Galenus *habere originem* 120.28
Neruos à corde originem habere putat Ariſtoteles 119.28
Nezem quomodo interpretatur. 431.1.
Nigra ſum, ſed for. & c. theologi Hebræorum *ad legem referunt, noſtri uerò ad uirginem* 62.7
Nihil ex nihilo fieri ambigua ſententiã. folio 12.9
Nihil ex nihilo, naturalium nodus robuſtiſsimus. 12.9
Nihil nulli contrariatur 393.7.
Nihil fit ex contrariis 330.24
Nil in mundo ſtare poteſt 250.4
Nil in rerum natura, quod non aliquam præ ſe ferat diuinitatis imaginẽ. 5.4
Nilus unde habeat originem inuentum Neronis 149.22.
Niſmat haiim quĩ interpretatur. 450.7
nix inter paleas cõſeruata optima ad cõpeſcendum ardorem 145.19
Nix conſeruata in aquam reſoluta nocet temperamento 145.19
Nix & grando in theſaurum Dei *reponuntur.* 163.1
Nobilis quis uerè ſit 63.7
Nobilitas animi ſola eſt, atque unica uirtus. folio 63.7

Noë à poëtis ethnicis Ianus appellatur. folio 2.1
Noë,ut cabaliſtæ aſſerunt,quæ quos do cuerit 2.1
Noë uxor in monumentis Scytharum, & Chaldæorũ Tythea magna & Aretia uocabatur 109.15
Noë iuſtus in generationibus ſuis quomodo intelligatur 173.10
Nomĩa Barbara nõ immutãda. 369.10.
Nõ pro eis tantũ rogo, in ſcripturis quomodo intelligendum 461.1.
Non uidere quædam, melius quàm uidere. folio 24.18
Nõnulli inter Chriſtianos doctrina euãgelica inſtructi naſcuntur 354.5
Normam reperit Dedalus 19.14
Nos quid à Patre, quid à filio, quid à ſpiritu ſancto habeamus 283.2
Noſtra planities terrea cum quibus æquætur 132.8
Notitia rerum philoſophis cõtigit ex ſenſibus. folio 15.13
Notius illud eſt, in quod plures cõueniũt ſenſus 15.13
Nouem intelligentiarum ordines. 40.2.
Nouenarii tres quomodo in homine inueniantur 91.10
Nouum omne ad antiquum reducitur. folio 12.9
Nubes & pluuia quid denotẽt in ſacris. folio 142.17
Nubes duo hominibus præſtant beneficia. folio 142.17
Nubes pro ſanctis in ſacris interdum accipiuntur 187.2
Nullus apud Deum poteſt iuſtificari. folio 127.1
Nullus ex ſe ſtare, aut erigi poteſt. folio 132.7
Numenium, Philonem, Plotinum, Iamblicum & Proculum myſteria à Paulo, Dionyſio, Hierotheo, & Ioanne, didiciſſe aſſerunt nonnulli. 3.1
Numenius quid de Deo ſentiat. 204.6
Numenius in primo uolumine de bono quid ſentiat de Iudæis 3.1
Numenius Pythag. multa ex Moſaica doctrina in ſuis lib. conſcripſit. 3.1
Numenius Pythagoreus quid de Platone. folio 3.1
Numeri quadrati, quibus inter ſe conueniunt omnes 51.13
Numeri per quos exiuimus à Deo & iterum ad eum reuertimur 171.8.
Numeris Plato & multi alij de anima & mundo diſſerunt 39.1
Numeris nil familiarius ſermoni de Deo folio 38.14
Numero ternario quantum tribuãt philoſophi & mathematici. 40.2
Numero cubo nil addi poteſt . 40.2
Numerorum ſacramenta 38.14
Numerus duodenarius undè conficitur, & quomodo diuiditur 305.8
Numerus cum in longum, latum & profundum creuerit, ulterius extendi nequit. folio 97.18.
Numerus omnis trino augmento creſcit, in longum latum, & profundum. folio 40.2
Numina duodecim à poëtis inuenta quæ præferunt duodecim ſignis 113.19
Numina quædam in Deo quæ noſtri attributa dicunt 8.6
Nuptiæ Chriſti cũ anima initiata quando. folio 441.1

O

OBiectum adæquatũ quid uocẽt theologi ſcholaſtici 388.1

Oblatio Chriſti ĩ cruce ſemel facta fuit in remiſsionem omnium peccatorum pleniſsimam, licet recolere iuſſerit. folio 240.15
Oblationum differentiæ à lege inſtitutæ. folio 369.9
Ocreas & criſtas Cares *excogitarunt. folio* 19.14
Oculi Dei qui ſint 124.34
Oculi uulgares radios diuinitatis ſufferre nequeunt 434.4
Oculi mores hominum indicant. 102.4
Odoratus quibuſdam exiſtimatur uiuacior & ſpiritalior cæteris ſenſibus. folio 246.21
Oleum in ſcriptura ſancta quid 331.7
Oleum patri luminum in ſacris conuenit. folio 431.1
Oleum in ſacris quid 185.1
Oleum quid 151.25
Olgol Iouia quam habeat uirtutẽ. 82.31
Olgol Iouiæ quæ herbæ ſubſint. 82.31
Olgol Iouia in 18. gradu Tauri. 82.31
Omne quod uiuit, propter calorem incluſum uiuit 410.14
Omne quod eſt, maiorẽ uel minorẽ gradum habet eſſentiæ 37.13
Omne quod eſt, ipſum quoque uerum eſt. folio 223.5
Omne quod eſt, bonum eſt 223.5
Omne ideo eſt, quia unum numero eſt. folio 26.1
Omnes gentes plaua . . nanibus in quibus locum habet 455.3
Omnes immundi ſumus 127.1
Omnes ſtultos fuiſſe factos Cicero *ait. folio* 14.12
Oẽs ſua natura infœcundi ſunt. 153.27.
Oĩa penè ad diuerſos fines, ſed ad unum ultimum tantum ſunt ordinata. 13.11.
Omnia unum eſſe quid Plato *intellexerit. folio* 36.12
Omnia quomodo in Deo ſint 43.8
Omnia immortalitatem appetunt. 16.13.
Omnia producta gyrum faciunt, & à Deo *incipientia in ipſum (inquit* Proculus*) deſinunt* 13.10
Omnia tantum ſunt quantum illius, qui uerè eſt, eſſe participant 36.12
Omnia quõ Deum *laudent.* 5. & 6.4
Omnia habent à Deo patre ut ſint, à ſpiritu uitæ ut uiuant, à filio ut intelligant 185.1
Omnia ab una cauſa procedunt. 6.5
Omnia à Deo *incipiunt & ad eundem conuertuntur* 6.5
Omnia à Deo *incipiunt & ad eundem conuertuntur* 100.1
Omnia reducẽda in id ad quod eſt ipſorum cauſa 43.5
Omnia penè in ſanguine mundantur. folio 244.19
Omnia aliquid habere quod archetypo reſpondeat 126.1
Omnia uerè tendunt in Deum 166.3
Omnia quomõ in arbore uitæ & Chriſto *uiuant* 205.8
Omnia quomodo per ſenariũ à Deo *egrediantur* 171.8
Omnia quomodo in Deũ redeãt. 172.9
Omnia uiuunt etiã metalla, lapides &c. folio 204.6
Omnia præter ſummum hoc bonum indigent. folio 466.1
Omnia, etiam minima iudicarunt antiqui à ſuperioribus regi 121.29
Omnia fabricata præexiſtunt in artifice. folio 126.1
Omnis philoſophantium notitia à ſenſu ortum habet 15.13

Omnis arbor eſt omne genus perſonarũ. folio 131.7
Opera tantum facienda, inquiunt quidã ut mortificetur homo rebellis. 259.12
Opera, quæcunque ſint, non ſufficiunt ad ſalutem. 263.14
Opera noſtra quantumcumque iuſta & ſancta gratiam filiorum Dei non poſſunt acquirere nobis 263.14
Opera ſine fide nihil conferre ad ſalutẽ, aiunt quidam 259.12
Opera ſine fide Deo nulla placent. folio 261.13
Operandũ bene nõ ſolũ ut corpus ſubiiciatur ſpiritui, ſed ut recipiamus mercedem nobis promiſſam pro bonis operibus 263.14
Operatio ſuppoſiti aut ſingularis eſt apud theologos & philoſophos. 58.3
Operum Dei nulla ratio dari poteſt humana 1.8
Ophanini, id eſt conti uel cambi ferrei & non rotæ ut habet traductio noſtra. 58.3
Ophanini ad tribunal ſummi Dei pertinent, ut Abraham in libro de formatione ait 58.3
Ophaninus unus cuilibet rei diſponẽdæ præeſt. folio 58.3
Opifex ſummus omnium rerum archetypus. folio 100.2
Opifex ſummus egreſſus in creaturas producendas per ſenarium 171.8
Opificis uires duplices 92.12
Optimum perfectionem habet à ſe. 56.1
Opus naturæ non ad uniuerſale, ſed ad ſingulare terminatur. 21.16
Opus Dei perfectiſſimũ abſolutiſſimũq́. folio 103.6
Oracula ut intelligantur hominum induſtriam exigunt 376.5
Oracula omnia in Chriſti aduentu ceſſarunt. 212.16
Oraculũ illud, Noſce te ipſum, unde manauit 341.7
Oraculum de futuro iudicio. Duo milia inanes. Duo milia ſub lege. Duo milia ſub Meſſiah 406.6
Orare proprium homini, inquit Plato, Porphyrius, Iamblicus, & Proculus. folio 20.16
Oratio omnibus neceſſaria 398.15
Oratio (inquit Damaſcenus) eſt eleuatio mentis in Deum. 225.6
Orationi ſeruire non poſſe & rei uxoriæ 224.6
Orbis tertius, ſiderum erraticorum primus. folio 59.4
Orbium cœleſtium conſonantia qualis. folio 263.1.
Organum quid in ſcripturis ſignificat. folio 450.7
Ori præeſt ſuauis Venus 119.27
Origenes quid in Celſum de ſacerdote à magno Alexandro uenerato. 221.3
Origenes quid de anima à corpore ſolu ta ſentiat 464.3
Origenes quid de aſina interpretetur. folio 171.7
Origenes in Peri archon quid 251.4
Origenes omnium ſacræ paginæ interpretum facilè princeps naturali ſenſu utitur 58.3
Origenes ab Ammonio, & ſapientibus Hebræis ſacras didicerat literas. folio 58.3
Origenes ſuper numeris quid myſticè dicat 243.18
Orphei de Deo elegantiſſimum dictum. folio 324.24

Orpheus ex ſacris literis ſuum opus ultra humanã extẽdit facultatẽ. 48.10
Orpheus de arcanis diuinis cãtat. 193.9
Orpheus Hebræorum doctrinam, unũq; uerumque & perfectum Deum multis celebrat carminibus 10.8
Orpheus poëta Deũ duntaxat Abrahã cognitum canit 194.9
Orpheus de Deo quid cantet 166.2
Orpheus paulò prior Homero, Gedeonis tẽpore annis circiter trecentis poſt Moſem, cum ſuis ſacris floruit. 3.1
Orpheus à tabulis Moſaicis didicit quæ de Deo cantat 10.8
Orpheus ſapientiam Palladem ex cerebro Iouis progenitam uocat. 196.11.
Orpheus, Aglaophemus, Empedocles, Parmenides, Heraclitus, Lucretius, ſcriptores ſacræ paginæ imitatos in dicendi modo 181.19
Orpheus quid de orbis opifice 163.1
Os ſacrum quibus nominibus diuerſis dicatur 119.27
Oſee Traham te in funiculis hominum, in uinculis charitatis, hominum ad humanitatem Meſsiah pertinet, charitatis funiculi ad diuinitatem. 169.6
Oſtrea & conchylia cum luna creſcunt, pariter & decreſcunt 376.6
Oues & paſtores quid myſticè ſignent. folio 156.31
Ouidius Sulmonenſis ſagaciſsimus, tempus à gyro cœlorum fluere non ignorabat & tamen dicit, Ante mare & terras & quod tetigit omnia cœlum, nec particula antè ſignificat aliquod tempus ante cœli motum 13.10
Ouidius in metamorphoſi ſua, Pythagoræ arcana occultat 48.10
Ouidius ſemipythagoreus 189.3

P

Pachad quid ſignificet 378.8
Pabad timor Dei 41.4
Palladis peplo quid fuerit inſcriptum. folio 37.12
Pallas quid ſignificet 37.12
Palma, cedrus, lignum Setim, & hyſſopus atq; ſalix quid ſignificent. 151.27
Pan fiſtulam excogitauit. 18.14
Panætius & Carneades auguria irrident. 370.1
Panes facierum magnum ſacramentum important, & myſterium. 245.20
Panes facierum quibus licitum comedere, folio 245.20
Panes propoſitionis, & cætera id genus quid 245.20
Panes ſub diuerſis figuris iuſsi offerri. folio 245.20
Panes propoſitionis Hebraicè facierum folio 245.20
Panis quis, & quæ caro in conuiuio cœleſti. 444.3
Panis qui de cœlo deſcendit ſolis ſacerdotibus datur 245.20
Panis eſt caro, in ſcripturis quomodo intelligendum 444.3
Panis Dei deſcriptio 6.5
Par philoſophantibus maximè binarius materiam ſignificat 37.13
Paracletus ille ſuggeret uobis õnia, quo modo intelligendum. 357.7
Paradiſus antè, quàm cœlum & terram faceret Deus, erat 147.21
Paradiſus uoluptatis quid 146.21
Paradiſus uoluptatis ubi 317.19
Paralipomenon quid 428.2
Paralogiſant & Peripatetici ex parte temporis 12.10
Paralyſis cauſæ 116.23

Parmenides nihil de inferioribus ſciri aſſerebat, niſi quantum à ſupremo dependent 195.10
Parmenides Deum, quiddã coronæ ſimile confictum, quod Stephanem appellauit, ſtatuit. 4.2
Parmenides falsò ab Ariſtotele de errore calumniatus 190.5
Parmenides omnia unum eſſe dixit quomodo intelligendum 461.1
Parmenides iniuſtè ab Ariſtotele carpitur. folio 166.2
Parmenides rectè creaturas omnes eſſe unum in fonte à quo fluunt. 190.5
Partes ante totum non productæ.
Paſcha quid myſticè ſignificet. 245.19
Paſsiones huius ſæculi non condignæ ad futura in gloriam 264.14
Paſtores magni & ſanctiſsimi olim fuere. folio 156.31
Paſtores ouium ueri qui ſint 157.31
Pater cœleſtis centrum ſphæræ intellectualis 128.3
Pater cur filium plus diligat, quàm diligatur à filio 189.3
Pater, filius, & ſpiritus ſanctus unũ ſunt eſſentia. 283.2
Pater replet omnia unitate 283.2
Patrem & filium nullus potuit intelligere, nec etiam Moſes 164.2
Patrem æternum, coronam ſuperiorem Hebræi uocant 203.5
Patris & filij, & ſpiritus ſancti connexio mira 258.10
Patres antiqui duas ſupremas menſuras quarum ſuperiorem fontem, coronã, originem: alteram ſapientiam, primogenitum uocabant, non eſſe mortalibus cognitas aiunt 164.2
Patres patrum qui patriarchæ dicuntur ſunt in ciuitate ſuprema. 439.3
Pauca ſunt quæ ab Euãgeliſtis ſunt ſcripta ſi conferantur ad ea quæ Chriſtus docuerit 271.9
Pauci uerum baptiſma ſuſcipiunt, id eſt ſpiritum ſanctum ut tempore apoſtolorum 268.4
Pauli dicta obſcura ſoluuntur 262.14
Paulus arcanorum Dei conſcius ſacramentum belli & uictoriæ Chriſti explicauit ubi 454.2
Paulus plus cæteris laborauit 456.4
Pauo duodecim oua ponit 113.19
Pauor inertia, & remiſſum opus flegmatis indicium 102.4
Pax ſecundum aliquos eſt tranquilla animi libertas. 460.1
Pax à quo detur 460.2
Pax perfecta & unio quãdo regnabit. folio 446.5
Pax cum Deo quàm ſuauis & concinna ſit. folio 460.3
Pax uera quid eſt 460.3
Pax ſeruanda iure teſtamentario nobis relicta 460.1
Pax quid ſit 459.1
Peccatarium, id eſt oblatio pro peccatis & ſic legendum apud Paulum, Qui non nouit peccatum, peccatarium fecit. folio 234.12
Peccati cognitio fit per legem, & non iuſtificatio 232.11
Peccati cognitio fit per legem 255.8
Peccatum Chriſtianorum ſacerdotum, & doctorum maius quàm plebeculanum 145.19
Peccatum mortuum ſine lege, & ignotũ. folio 255.8
Peccatum tam in angelis, quàm in hominibus fuit & eſt quando &c. 256.8

Peccatum etiam cõmittimus minus bonũ eligendo 257.9
Peccatum quomodo ex arbore inductũ ſit, & malum in mundum 329.4
Peccatũ multis modis cõmittitur. 257.9
Peccatum in ſpiritum ſanctum, eſt omnimoda deſperatio, aut proterua malitia, aut crimen læſæ maieſtatis 185.1
Peccatum adeo uoluntarium eſt, ut non alio pacto ſit peccatum 48.10
Pedes in canticis ſanctis quid 451.1
Pedes in ſacris literis quid ſignificent. folio 427.3
Per hominem omnia facilè Deo reconciliantur 391.4
Percuſsi uos uento urente, aurigine, & grandine melius arefactione, ſiccitate folio 143.19
Peripatetici quid ſit illa natura agens nõ determinant 195.10
Peripatetici cum ſuo deliro Ariſtotele falsò calumniãtur ideas inter nubes, aut in concauo Lunæ exiſtere. 191.7
Peripatetici noſtri ſæculi opinãtur nihil ſtare, aut ſciri niſi ex ſenſatis ſyllogiſando ea probent demonſtratione quam pinxit Ariſtoteles 11.9
Peripatetici contenti pro cauſa effectuum ſenſibiles qualitates aſsignare. folio 49.11
Peripatetici tot remur intelligentias tantum, quot putant eſſe orbes 365.4
Peripatetici quomodo naturalia tradiderunt 168.4
Peripatetici quinque de homine tractant, quid, unde, ubi, quo, qua, eius ſit homo. folio 272.10
Peripateticis anima & ſpiritus idẽ ſunt. folio 385.3
Peripateticorum de intellectu oppugnatio. folio 356.7
Peripateticorũ dux Ariſtoteles. 190.4
Peripateticorum & Auerrhoiſtarum dogmata non omnia firma & ſolida. folio 18.14
Peripateticorum error in cõcluſione motus geniturae mundi 12.10
Perpendiculum inuenit Dedalus. 19.14
Perſæ & Chaldæi in ſuis lib. recondita habent ſacra miracula 21.16
Perſarum regis origo 315.18
Perſeuerantia, uerarũ decimarum oblatio. folio 220.3
Perſeus Zenonis auditor res utiles & ſalutares Deorũ uocabulis nuncupatas ait. folio 4.2
Perſonæ diuinæ anili doctrina dicuntur repræſentari tribus animæ potentiis. folio 387.1.
Petra nunc pro patre, nũc pro filio in ſacris. folio 129.5.
Petri ſucceſſores uirtutem & poteſtatẽ quam à Chriſto ſuſceperant, amiſerunt, ſuſceptis bonis temporalibus. folio 379.8
Petrus familiariter adeò cum angelo egit ut mulieres dixerint, Angelus ipſius eſt 363.1
Petrus Lõbardus & Damaſcenus quid de diuini uerbi incarnatione ſentiat. folio 200
Phærecides Pythagoræ magiſter. 372.3
Phalaridis matri quid in utero geſtanti uiſum fuerit 169.6
Phariſei cur Chriſtum odio perſequuti ſunt 402.2
Pharaotis diligentia in ſuſcipiendis aut recuſandis pueris 102.4
Pherecides cum uidiſſet hauſtã aquam de iugi puteo terræmotum prædixit

uenturum. 372.3
Philiſthæi non intrabaut in templum,uſque in tertiam generationem. 162.36
Philiſthiim de genere Cham ſimul cum Aegyptiis commixto 162.36
Philiſthiim nobis mundũ figurat. 162.36
Philon non minus doctrina quàm Græca facundia celeberrimus 9.8
Philoſophandum de Deo quibus, quando, & quomodo, & quantũ opus fuerit. folio 32.8
Philoſophi ethnici, Hebræis ſapientibus cõparati & theologis Hebræis, friuola & caduca authore Euſebio dicũt. folio 10.8
Philoſophi naturales adhuc dubitant, an hæc ſit noſtra patria 273.10
Philoſophi qui unicum Deum adorandũ cenſent 7.6
Philoſophi cur aberrarunt à catholica ueritate 15.13
Philoſophia Peripatetica cum Hebræorum philoſophia aliqui exiſtimant ſtare non poſſe 3.1
Philoſophia ſecretior quæ magna dicitur ubi. folio 313.16
Philoſophiã & õnes artes docuit Chriſtus. folio 275.11
Philoſophorum quãta diſſonantia. 26.1
Philoſophorum antiquorum ubi fuit doctiſsima bibliotheca 313.16
Phinees benedictionem Leui à Moſe datam quando confirmauit 312.15
Phœbus medicinæ authbor ab antiqs cur dictus 74.17
Phœnix quomodo reuiuiſcat 401.1.
Phœnix Arabiæ ſingularis auis annos quingentos uiuit 401.1
Phthiſis & hæmorrhoidũ cauſæ & materia. folio 116.23
Phyſicam numeris tractabat Pythagoras. folio 89.7
Phyſices elementa cum matheſeos principiis affinitatem habent 51.13
Phyſici quando pharmaca, flebothomiã, & ſanguinis miſsionem uetẽt. 112.18
Phyſicorum naturæ ſeminaria quatuor uirtus, pullulatio naturalis, adulta forma, & compoſitum 51.13
Phyſiognomia de qua Chriſtus. Nolite iudicare ſecundum faciem in operibus aſſumenda non autẽ in faciei lineis. folio 102.4
Phyſiognomi ex faciei ſignis diuinant. folio 373.3
Phyſiognomiæ ſcriptorum ingens catalogus. folio 102.4
Phyſiognomiæ philoſophorum medicorũ ex colore 102.4
Phyſiognomiæ iudicium & chiromãtiæ non aſpernandum 102.4
Phyſiognomiam probauit Pythagoras cum iuuenes inſpecta facie recuſaret, aut ſuſciperet 102.4
Phyſiognomiã multi & graues uiri tractarunt 102.4
Phytoniſſa mulier aduocauit Samuelis animam ab inferis 389.9
Phyſon quid 147.22
Phyſon Ganges eſt 149.22.
Pictores naturæ ſimiæ, id eſt æmuli. folio 99.1
Pietatem fundamentum omnium uirtutum Plato aſſerit, Paulus uerò charitatem. 347.12
Piſcatoribus copia fandi undè. 440.4
Piſces pedum iura ſibi poſcunt. 111.17
Piſces qui mundi 157.32
Piſces, aues, & plantæ mũdæ q̃. 157.32.
Piſcinæ, lacus & ſtagna quid 140.15

Piſcis in ſcripturis quid 444.3
Piſcis quem comedit Christus poſt reſur rectionem quid 445.3
Planeta quiuis domiciliũ habet in aliquo 12.ſignorum. 179.18
Planet. quot annis curſum abſoluãt. 56.1
Planetæ cum 12. ſignis conueniunt qualitatiuis uirtutibus. 179.18
Planetæ quàm in nos ſint potẽtes. 49.11
Planetæ cuiuſque fauor, quomodo captãdus ſit 81.30
Planetæ bonum & malum influũt in inferiora 44.7
Planetæ oẽs ad hoĩem fouendũ. 116.23
Planetæ ſiue cœli mala nõ influunt in terram. folio 46.9
Planetarũ omnium quædam cum ſupernis conſonantia 182.21
Planetarum uirtutes habentur 44.7
Planetarum uirtutes quæ 49.11
Planetarum motuum proportione innuitur proportio noſtrarũ uiriũ. 121.30
Planetarum quatuor ad conſeruandum indiuiduum, tres ad opus dirigẽdum. folio 116.23
Plantæ in archetypo quem locum teneãt. folio 131.7.
Plantæ quæ Mercuriales 80.29
Plantæ quæ ſint ſolares 79.27
Plantæ cum quibus uireſcant 106.11
Plãtarum aliæ calidæ, aliæ frigidæ, aliæ humidæ, aliæ ſiccæ in primo, 2.3.& 4. gradu. 53.15
Plateæ ciuitatis ſupernæ 424.4
Plato iuuencs admonebat ne temerè de diuinis & mundi ſacramentis pronũciarent 14.12
Plato à re publica exterminari iubet poëtas qui à puritate priſca deſciuerunt folio 48.10
Pla. à ſupmis ad inferna deſcẽdit. 38.14
Plato ſuper omnes philoſophos cauſas à diuina prouidentia aſsignaſſe dicitur à Theophraſto 192.7
Plato philoſophãtium magiſter adeò cũ Moſe conſentit, ut Moſes fuerit appellatus. 3.1
Plato ut D. Ioãnes à ſummo progenitore exorſus initium 38.14
Plato in Ione & Parmenide: Mercurius in Pymandro: Xiſtus Pythagoricus dicũt hominem Dei templum, & Deũ hoſpitem 371.1
Plato non ſolus mundum generat, ut ait inſanus Ariſtoteles 9.8
Plato diuina ſemper ueneratur 194.9
Plato ait diuinam ſapiẽtiam orationibus & oraculis impetrandam, naturalia ratione quærenda, & moralia uſu cõparanda 11.8
Plato multa ignaris occultanda cur iudicauit 9.8
Plato & Pythagoras Græcè expoſuerunt, quæ adinuenerunt Brachmanæ Ægyptij, atque Iudæi 3.1
Plato meliore colluſtratus à Deo lumine, quàm Ariſtoteles 9.8
Plato in ſympoſio, quid de intellectu noſtro. folio 175.11
Plato in Cratylo quid de diuinis nominibus. folio 386.6.
Plato in epiſtola ad Dionyſium quid referat 7.6.
Plat. de Socrate mirãda narrat. 374.4
Plato cum frequenter in cõtẽplationibus tã uehemẽs eſſet mortuus eſt. 374.4
Plato in negocio animæ quorum doctrinam ſequutus 349.1
Plato à rebus diuinis exorſus, deſcendit ad ſenſibilia, ultra quæ Ariſtoteles

(ueluti pecus ad præſepe) non eſt ꝓgreſſus 194.9
Plato quid rerum omnium catenam uocet.folio 81.30
Plato per magnum & paruum non tantũ materiam intellexit ut malignè cauillatur Ariſtoteles 37.13
Plato & Plotinus quæ immediatè à Deo creantur interire non putant ut anima.folio 13.10
Plato cũ Hermogene quid diſſerat. 4.2
Plato ſemimoſes dictus 34.10
Plato & Socrates tria rerum principia poſuerunt 127.2
Plato epiſtolium quoddam ex Aegypto,in laudem ſapientum Iſraëlitarũ, ad Ariſtotelem conſcripſit 3.1
Plato quid de Tymnico Chalcidio dicat folio 373.4
Plato quid de diuinis bonis 281.20
Plato ab eo qui inter entia dignitatem habet ſumit exordium 22.17
Plato in lib. de republica de tribus hominis partibus 168.4
Plato prolem Dei patris filium appellauit.folio 8.7
Plato in Epimenide quid ſenſerit de planetis. 46.8
Plato fabricam mundi deſcribens, undè exorſus eſt. 38.14
Platonem Græci cum academici, tum Peripatetici diuinum appellarunt, Ariſtotelem uerò cacodæmonem. 38.14
Platonem falsò criminatur ingratus diſcipulus rixator ille Ariſtoteles. 9.8
Platoni quid cõtigerit in infantia. 169.6
Platonici longè præcellunt Peripateticos.folio 12.9
Platonici optimè,& cum Chriſtianis cõuenienter ideas ponunt 12.9
Platonici nouitiores qui ideas approbant. 192.7
Platonici mundi animam id dicunt quod ait Ieremias, Ego cœlum & terrã impleo.folio 39.1
Platonici hominem ex animà & ſpiritu & corpore conſtare aiunt 385.3
Platonicorum de connexione animæ cũ corpore dictum 341.8
Platonicum dogma cõſperſum Hebræorum theologorum doctrina 93.12
Platonicum dogma. Naturalia diſcenda, moralia uſu comparanda, ſed diuina ab oraculis cum reuerentia ſuſcipienda.folio 196.12
Platonis epiſtola ad Hermiam, Eraſtũ, & Coriſcum quàm bellè de Deo ſentiat.folio 36.12
Platonis diuina ſentẽtia de uita quã ſperãt Chriſtiani ſempiternam. 273.10
Platonis doctrina Ariſtotelicam excedit.folio 22.17
Platonis & Ariſtotelis cõcordia. 38.14
Pleiades.in 22.gradu Tauri 82.31.
Plinius & Cẽſorinus quid de mundi cõcentu. 163.1
Plinius ſocordiã exiſtimat, Deos plures conſtituere 8.6
Ploti. de morte elegans ſentẽtia. 464.2
Plotini paralogizatio circa finem. 10.13
Plotinus docet nos redire in Deum per muſicam 180.19
Plotinus in homine tria ponit 385.3
Plotinus mundi futuram perennem permanentiam ponit 13.11
Plotinus quid de unione cum Deo tractarit 461.1
Plotinus intellectum à ui rationali diſtinctum putat 167.4
Plo. quid uocet in hoĩe rationẽ. 272. 10

Plotinus quid de animalium generatione ſentiat 108.14
Plotinus de cœlo & mundi anima quid ſentiat 13.11
Plotinus multa ſupra hominẽ docuit, & tamen in mundi æternitate paralogizat.folio 13.10
Plotinus in libro de tribus ſubſtãtiis quid dicat 196.11
Plotinus librum de triplici reditu animæ in Deum 57.2
Plotinus genitorem & genitum,atq; ſpiritum ſanctum profitetur: licet ethnicus ſit 196.11
Plotinus mundi æternitatem profitetur. folio 13.11
Plumbum primus omnium ex Caſſiteride inſula aſportauit Midacritus. 19.14
Pluto antitheos ſuas habet diuitias. folio 276.12
Plutarchus quomodo Deum deſcribat. folio 411.14
Plutarchus in lib. de oraculis deficientibus,quid ad Cleombrotum. 212.16
Plutarchus de ideis 192.7
Pluuiæ,roris, glaciei genitura,ex ſolius Dei uoluntate 163.1
Podagræ cauſæ, & materia. 116.23
Podêre.;id eſt Chriſto ueſtitus angelus quid.folio 58.3
Podêre.i.ſtola ſancta ueſtitus 58.3
Poëtæ theologiam & arcana rerum ſacramenta fabularum inuolucris occultabant 48.10
Poëtæ à ſapiẽtibus illorũ myſteria percipientibus celebrantur 48.10
Poëtæ aliud dicunt, aliud myſteriosè ſignificant 47.10
Poetæ gentium theologi quid de nobis. folio 273.10
Poëtæ non irridendi,nec uituperandi. folio 47.10
Poëtæ Deum in nobis eſſe canunt.371.2
Poëtæ Deum Patrem omnipotentem dixerunt 7.6
Poëtæ nõ puras cãtaſſe fabellas. 47.10
Poëtæ theologi uerè dicti 47.10
Poëtæ Pana uocabant cauſam primam à philoſophis uocatam 6.5
Poëtarum Simonidis & Homeri teſtimonio Ariſtoteles grauiſſima philoſophiæ loca corroborat 48.10
Pondera inuenit Phidon Argiuus.19.14
Pœnitentia uera,quæ ſit 393.8
Pœnitentia non eſt pœnæ tenẽtia. 393.8
Pœnitentiã agite, quomodo intelligatur. folio 393.8.
Pœnitentiã,ut habetur in codicibus Hebræis, ad Deum reuerſionem ſignificat 360.12
Pontifices Petri ſucceſſores quando potuerunt dicere, Argentum & aurum mihi eſt,perdiderunt ius dicendi,Surge & ambula 379.8
Pontifices & ſacerdotes Petri ſucceſſores quando ceperũt poſſidere terrena, ſimul etiam perdiderunt cœleſtia.folio 379.8
Populi qui,anguria probarunt 370.1
Populus rudis & turba IESVM ſuſcipiebat, quem legiſperiti & phariſei & rabbini & principes ſacerdotum,id eſt pontifices,leuitæ, archidiaconi, Decani, doctores,& cætera id genus farinæ contemnebant 171.7
Populus ſimplex Deo adhærens, uidet quæ malignus propheta & concionator, Doctor & magiſter non uidet folio 171.7
Porat uerbum Hebræum nõ eſt.317.19

Porphyrius Deum primo ſummum bonũ, ſecũdo creatorem, tertio animam mũdi dicit. folio 204.6
Porphyrius & Iamblicus atque Proculus quos ĩ primo genere impietatis collocent. 5.3
Porphyrius in libro de abſtinentia ab animatis, quid de Dei ueneratione ſentiat. folio 394.10
Porphyrius in lib. de bonis & malis dæmonibus, quid de hominibus. 377.6
Porphyrius in libro de abſtinentia, Hebræorum uates multis laudibus proſequitur, 10.8
Porphyrius de oraculis deficientibus, quid cantet 211.18
Porphyrius mira de Plotino ſcribit. folio 374.4
Porphyrius aduerſus Chriſtianos & religionem Chriſtianam quid. 212.16.
Porphyrius quid de Iudæis Apollinis oraculum tradidiſſe dicat 4.1.
Portæ tres quibus patefit introitus in regnum cœleſte 424.4
Portio ſuprema ab homine abiens, homo efficitur impœnitens, nec Deum intelligere poteſt 385.3
Potẽtia in milite utilis, utilior in duce, maximè uerò utilis in rege 16.13
Potẽtiæ tres animæ memoria, intellectus & uoluntas 387.1
Poteſtates omnes, extra Deum, miniſtras eſſe cenſet Orpheus 8.6
Poteſtates arcent ea quæ perturbant ordinem diuinæ diſtributionis 439.2
Poteſtates quæ nominentur. 41.3
Poteſtatum cũ Venere concordia. 68.11
Præcepta à nobis impleri non poſſe arbitrantur nonnulli 259.11
Præda Beniamin quando diuiſa. 318.19
Præmium de condigno reportaturi. folio 264.14
Præmium multis modis dictũ, ſed Abrahæ clarius declaratum 456.1
Præſtigia quorundam 381.10.
Preces & orationes qui maximè ſibi pposuerint & inſtituerint 398.15.
Primæ rerum productionis conſenſus. folio 37.13
primitiæ qua rõne Deo offerãtur. 84.33
Primo die terra, cœlumque facta cum luce communi 173.10
Principia phyſica undè reſultent. 37.13
Principia Peripatetica, materia, formã, & priuatio 37.13
Principia rerum aſsignata per numerũ, hic numerus non eſt mathematicus. folio 194.9
Principia rerum infinitam materiam ex diſsimilibus particulis, id eſt atomis contextam conſtituit Anaxagoras, Anaximenis diſcipulus. 26.1
Principia rerum infinita indicauit Anaximander Thalis auditor 26.1.
Principia & rerum omnium cauſas infinito aërei tribuit Anaximenes Anaximandri diſcipulus 26.1
Principia tria poſuerunt Deum ſcilicet materiam, & Ideã, Socrates Sophroniſci & Plato Ariſtonis filius Athenienſes 28.3
Principia demonſtrationis (ſi per quidditates & differentias rerum proprias nobis occultas demonſtratio fit) conuincuntur ignota 22.17
Principia omnium fabricatorum duo, materia & forma 93.13
Principia duo ſecundũ Manichæũ quod eſt erroneum 330.24.
Principatus publica curant 439.2.

Principatuum ordines prouinciis & regnis Deus *præpoſuit, archangelos autem regibus, & principibus, cuique uerò homini angelum unum delegauit* Deus 41.3
Principibus terror & *numen quoddã ineſt, ut populus tremens reuereatur. folio* 221.3
Principium mundi Heraclitus *Epheſius &* Hipparchus *ignem eſſe dicebant. folio* 27.3
Principium ſubiectiuum quod qui poſuerint.folio 28.3
Principium ſubiectiuum forma & quantitate caret ſuapte natura 28.3
Principium omnium aquam exiſtimauit Thales 26.1.
Principium rerum, aërem diuinæ rationis compotem opinatus eſt Diogenes Anaximenis *diſcipulus* 26.1
Priuernatis agri labes, præceſsit fremitus auditus de cœlo, & animaduerſi globi,Lunæ tres & faces de nocte uiſæ.folio 371.1
Proculi quinque documẽta ad laudes & hymnos Dei *perſoluendos* 398.15
Proculi ſententia de ſacrificiis 394.10
Proculus de concentu cœlorum quid ſentiat.folio 178.16
Proculus academicæ doctrinæ illuſtrator præcipuus 196.11
*Proculus quid de ſenſatorum rationibus ad diuinorũ cognitionẽ ſentiat.*12.10
Proculus in ſuis theorematibus theologicis.folio 190.5
Proculus librum de cauſis edidit 7.6
Proculus ex fontibus Porphyrianis *quid dicat.* 398.15
Proculus lumine ſingulari colluſtratus, quid & quantum patribus ſanctis ueteris inſtrumenti tribuerit 194.9
*Proculus opificẽ à patre ſecernit.*93.12
Proculus in theorematibus theologicis quid 7.5
Proculus quos in tertio impietatis generе ſecundum Platonis *ſententiam collocet* 21.17
Proculus in Parmenidem,Ioannis *doctrinam ueneratur & ſi ethnicus.* 190.4
Propheta nullus quem non fellerit opinio folio 254.7
Prophetæ qua morte moriebantur. folio 360.10
Prophetæ quo docendi modo Deum *nouerunt* 165.2
Prophetæ omnes defecerũt præter Christum.*folio* 186.2
Propinans ſanguinem quis ſit. 410.13
Proportio motus Saturni & Iouis *in uelocitate ſeſqualtera* 121.30.
Proportio muſica quæ 352.3
Proportio arithmetica neceſſaria reip, gerendæ 352.3
Proportio quantitatis aut uirtutis, nulla exigitur in prima cauſa,qualis exquiritur in ipſis ſecundis 399.17.
Proportio menſurarũ in homine. 101.3
Proportio eadem corporis humani quæ & arcæ Noë 101.3.
Proportio intermedia correſpondens. folio 423.3
Proportiones illæ tres: muſica,arithmetica,& *geometrica qd ſibi uelĩt.* 91.10
Proportiones partium corporis humani. folio 101.3
Proportiões Themidis *eſſe filias.*92.11.
Propoſitionis nihil ex nihilo fieri diſſolutio 12.9
Proſelyti quibus ritibus obſeruatis ſuſcipiebatur in lege Moſaica. 409.12.

Protagoras omnino negat ſe ſcire, quid de Deis loquatur 4.2
Pruina quos reſignet myſticè 145.19
pruina parti noxia, partim utilis. 143.18
Pſallere ſapienter quid 499.5
Pſalterium ſecundum Caſsiodorum quid ſignificet 450.7
Pſalterium & citbara quomodo differunt. folio 499.7
Ptolemæus, Hermes, Aratus cœli decimi non meminerunt 43.6
Ptolemæus conſonantiam orbis celebrat. folio 163.1.
Ptolemæus in fructu quid de futurorum præſcientia dicat 372.3
Ptolemæus quid de influxu cœleſti ſentiat. folio 341.8
Puer in uentre matris quomodo nutritur. folio 452.1
Pugna triplex indicta quomodo intelligenda 454.2
Pulcbritudo quid, & ex quibus 68.11
Pulcbritudo bumani generis in uarietate indiuiduorum 351.3
Pulcbritudo õnis laudabilior in toto quã in parte 176.13
Pulcbritu. corporis undè reſultet. 27.2
Pullus in ſacris & Aſina quid 297.1
Pulmones ueluti flabellum cor ipſum temperant. 120.29
Puluis in terram reuertitur, ſpiritus ad Deum, qui fecit illum. 166.3
Puluis quis, de quo dicitur. Puluis panis eius. folio 239.15
Punctum ut ſe habet in continuis ſic inſtans in ſucceſsiuis 13.10
Purgatorio altero expurgantur animæ à ſordibus 385.4
Purgatorio altero animæ purgatæ puri ficantur ut diuiniores fiant. 385.4
Purgatorium duplex 385.4
Pyromãtici qui per ignem præſentiebãt futura 372.3
Pythagoræ ſopbiſtæ librum, qui incipit. An Deus ſit dubitare uidetur. cõbuſſerunt Athenienſes 5.3.
Pythagoræ ſententia de anima à corpore ſeparata 106.12
Pythagorei per quaternarium iurabãt. folio 51.13
Pythagoras Samius quo tempore floruerit 2.1
Pythagoras philoſophorum primus. 2.1
Pythagoras & eius interpres Hierocles omnium rerum Deum opificem profitentur 9.8
Pythagoras de Deo loqui ſine lumine uetuit. folio 2.1
Pythagoras ab his qui ſacra legerant edoctus 106.12
Pythagoras duo de anima profitetur, immortalem, & quòd à Deo emanauerit, quod neſcivit Ariſtotel. 273.10.
Pythagoras & Plato in lib. de republica influxus ex concentu cœlorum aſſerunt 567.6
Pythagoras ſemitheologus & ſemipbiloſophus 108.14
Pythagoras unitatem Deũ eſſe ait. 7.6.
Pythagoras & Plato cum ſua academia diuinum numen rebus omnibus infuſum docent 166.2
Pythagoras Platone antiquior, quàm con uenientia euangelio dicat 282.20
Pythagoras cũ pſalmograpbo primogenitum Dei Sapientiam uocat. 196.11.
Pythagoras Deum eſſe animum cenſuit, per naturas rerũ omnes intentũ. 4.2.
Pythagoras priorem in naturalibus non babuit, ſecundum non uidit. 40.2

Pythagoras decem annos latuit. 374.4
Pythagoras Diuinum genus hominibus ineſſe ait 273.10
Pythagoras philoſophorum pater. 40.2
Pythagoras malleorum pōdere, chordarum & fiſtularum longitudine] conſonantiam ſub numerorum proportione collocauit 18.14.
Pythago. quid de anima dixerit. 349.1
Pythagoras, & Stoici numine afflatos ſolum diuinare poſſe aiunt 372.3
Pythagoricorum & Academicorum in ideis diuerſa opinio 191.15

Q

Quadrigas reperit Erichthonius. folio 19.14
Quadriremes Chartaginēſes primi, (ut ait Ariſtotel.) quos alij Chalchedonios uocant, fecerunt 19.14
Quadriremum architectus apud Chartaginenſes primus Voſperus 19.14
Quæ non uidentur æterna 413.17
Quæ generantur, nouum ſibi locum acquirunt 11.9
Quæ uidentur temporalia ſunt. 413.17
Quæ minima habentur in lege ſacramentis plena ſunt 272.9
Quæ à raptoribus & ueneficiis & incātationibus liberent 82.31
Quæ contrariantur, aliquid ſunt. 393.7
Quæ mouentur ad nouum locum transmigrāt, aut circa aliquod ſtabile mouentur 11.9
Quæ cum Saturno ſolidentur 116.23
Quæ eſt iſta quæ aſcendit? quomodo intelligendum 453.1
Quales futuri in magno Dei die. 127.1
Quæſtio de Chriſto, quæ uenuſtiſsima ſimilitudine ſoluitur 325.24
Quaternario ineſt proportio dupla, tripla, quadrupla, ſeſquialtera. 50.13
Quaternario numero elementa diſtributa folio 50.13
Quaternarium Pythagorei iurabant. folio 51.13
Quaternariū omniū rerū opificē. 51.13.
Quaternarius omnem muſicam conſonantiam. folio 50.13
Quaternarius in trinitate concluditur, & trinitas in quaternario 423.4
Quaternarius tanquam radix & fundamentum omnis numeri 97.17
Quatuor in omnibus & diſciplinis, & artificiis primatum habet 51.13.
Qui ſecum pugnant, cum aliis conſentire nequeunt, & qui huic ſententiæ adſtipulantur. 346.11
Qui nō nouit peccatū peccatariū ſe fecit. & non peccatum legendum, ut mēdoſi habent codices 234.12
Qui ponis nubem aſcenſum tuū, ſed melius, tribunal tuū, ut habet ueritas Hebraica 143.17
Quibus Mars fauet ad omnia prompti. folio 65.9
Quidquid ab actu puro recedit, ad materiam neceſſariò declinat 41.3
Quicquid eſt in Deo æquale eſt. 427.3
Quid à patre, filio, & ſpiritu ſancto habeamus 433.2
Quid per uirtutem iaſpidis ſignificetur. folio 417.2
Quid in ueteri teſtamento promiſſum. folio 332.8.
Quid habeamus ex ideis 195.10
Quidam ex his qui cardines Chriſtianæ domus dicūtur, quid de uita. 201.1
Quidam tempeſtate authoris alis arte diſpoſitis breue ſpatiū uolauit. 379.9
Quietem æternam oppugnantes. 14.12

Quilibet tanquam uerus ſacerdos ſeipſum offerre debet 459.3
Quinqueremes Neſigiton Salaminius exitruxit 19.14
Quinq; de homine inſtituta 272.10
Quis, quantus, qualis Deus: impoſsibile eſt inueſtigare hominem 164.2
Quis in nubibus, id eſt ſanctis 187.2
Quo curriculo uehebantur homines ad cœlum. folio 168.5
Quod ſemel deſtructum eſt, amplius nõ poſſe redire, non eſt uerum 401.1
Quod eſt ante pedes nemo ſpectat, & cœli ſcrutantur arcana 19.15
Quod primum in intentione, eſt ultimum in executione 33.10

R

RAbbi Simeon, Beniochai & Elchana quid 250.4
Rabbi Bachaiæ authoris Hebræi interpretatio lapidis tharſis 58.3
Rabbi Samuel in cõmentariis lib. de formatione 190.4
Raphaël medicus, aut medicina Dei dicitur 74.17
Rapſacos miſſus à rege Aſſyriorũ profligatur, occiſis 185 milibus ex militibus ſuis 141.15
Ratio ſeminaria nõ minuitur ſecũdũ ſubiectum, ſed ſecũdũ affectus. 108.14
Ratio quid 109.15
Rõ unionis harmonica ſimilitudo. 92.11.
Rationalis anima à phantaſtica concipit. folio 6.4
Rationale quid uocet in homine Plotinus folio 385.3
Rationalis pars hominis quæ ſit, & ubi. folio 344.10
Rationalem animam particularem uocãt academici 93.13
Redemptiones primitiarum quàm uariæ. folio 232.11
Redemptor & expiator humani generis unicus 254.6
Redemptor uenit à meridie 133.8
Reges, ppbetæ, & ſacerdotes uices Dei gerunt in terris 151.26
Regina Saba per ט ſcribitur unde intelligitur illam Arabiæ fuiſſe reginam. folio 161.35
Regiones quæ Lunæ ſubiiciuntur 81.30
Regiones Venereæ quæ 80.28
Regiones quæ aſcribãtur Merc. 80.29
Regionis cœleſtis ſunt ſui lapides, metalla, & fructus 132.8
Regis ueri & tyranni regis differentia. folio 61.6
Regis & tyranni dotes 61.6
Regnum cœlorum appropinquare, quid ſit. folio 393.8.
Regni & ſacerdotij coniunctio in ſacris quomodo intelligenda 459.3
Regnum cœlorum quid ſit 393.8
Regula ſummæ ueritatis 395.11
Regula quæ nunquam fallit 395.11
Reipublicæ aut dominij, terminum conſtituit Plato 1728. annorum diſciplina ſi uigeat, & ſuum finem conſequitur. folio 113.19
Relatio noua ex nouitate operis in Deũ mũdi opificem induci uidetur. 14.12
Relatio noua ex nouis quotidie productis aut ad Deum fabricantem, aut ad gubernan. &c. 14.12
Relationes quibus nobis Deus coniungitur, an reales, an ratiões ſint diſputatur à theologis 97.18
Religio Saturnia quæ ſit 61.5
Remiſsio non fit, ſine ſanguinis effuſione. folio 244.19

Renaſci nō ex hac aqua elementari poſſumus, ſed ex illa diuina, cuius hæc eſt ſignum 118.3
Renes Veneri tribuuntur 119.27
Renes natura ſua calidi & ſicci. 117.25
Remum Copæ reperiunt 19.14
Rerum creatarum numerus nouenarius. folio 97.18
Rerum omnium principium trinū. 383.1
Res Hebræis binarios centenarios ſignificat. folio 383.1
Res omnes ſimulachrū Dei habēt. 98.18
Reſpublica quando ſenſim in peius fata li lege decurrit 113.19
Reſpublica terreſtris, ſimulachrum cœleſtis. 278.15
Reſtitutio rerum in triginta ſex milibus annorum Plato docet 107.13
Reſuba Hebraicè Latini pœnitentiam, ſed melius reuerſionem interpretarentur 146.21
Reſurrectio quando futura ſit, & quo tempore adimplenda cõiecturis nécne deprehendi poſsit 405.6.
Reſurrectio cuius uirtute conducetur. folio 406.7
Reſurrectio futura an poſsit probari rationibus 403.3
Reſurrectio fuerit nécne 402.2
Reſurrectionem negantibus, reſpondet. folio 408.11
Reſurrectionem ex aſtris probari poſſe ſunt qui arbitrētur inter aſtronomos. folio 403.3
Reſurrectioni quis primo dederit aditū. folio 404.4
Reſurrectionis quas authoritates habeamus in ſacris 404.5
Reſurrectionis futuræ tēpus, Eliæ oraculo declaratur 406.6
Retia Arachne reperit 19.14
Retributio quā Deus nobis promiſit eſt ad iuſtitiam & proportionem, nō autem ad pondus 264.14
Reuben primogenitus thorum paternum maculauit 311.14
Reuben quid interpretatur 303.6
Rex Franciæ nomine Chriſti decoratus & quare 311.14
Rha barbarum quā uim habeat. 370.1
Rhea, quā Latini opem dixerunt, lapidoſæ & montanæ terræ Dea. 208.13
Rhetoricam docuit Chriſtus & uim orationis 275.11
Rhinoceros qualis 187.2.
Ricardus in de arca myſtica quid de cõtemplatione 399.16
Robur quàm multiplex 242.18.
Robur ſecūdū carnē qd ſignet. 243.18.
Rogerius Bachon multa ſe feciſſe iactat pura magia, tonitrua, nubes, pluuias. folio 379.9
Roma ſcelerum omnium ſaburra, orbem uniuerſum bis uindemiauit, primo quidem, gladio imperiali, nunc uerò pontificio, & papali, ac ſpirituali: propter eam uindemiam Dominus illi opprobrium ſempiternū parat in ſæcula ſæculorum amen 135.10.
Romæ deſolatæ futuri habitatores quales & quā nefarij, & tetri. 135.10.
Romæ deſolatæ futurorum habitatorū princeps Hazazel pro quo habet tra ductio emiſſarium in lib. Leu. 135.10
Romæ, alteri Babyloni quid dominus cõminetur ſub nomine Boſra, id eſt uindemiatricis in Iſaia 135.10
Romani in arduis rebus ſenatus decem uiros ad libros Sibyllinos ire iubebant. folio 372.3

Romanis ſtrages multas prænũtiauit flu uius tinctus ſanguine 371.1
Ros & pruina quid 143.18
Ros Hermon in ſcripturis quid ſignificat 460.3
Ros in ſacris quid 300.4
Roſmarinus ſingularis eſt, & non uulgaris. folio 82.31
Roſmarinus frequens nõ ab re in ſacrificiis. folio. 82.31
Roſmarinus planta multum myſtica. folio 153.27
Roſmarinus (pro quo paſsim ſcriptura habet byſſopus) nobiliſsima inter plãtas. folio 153.27
Roſmarino fiebant aſperſiones in lege ueteri, & non herba byſſopo, ut ueriſimilius eſt ſacerdotes uſos frutice ad ſpargendum populum quàm herba. folio 153.27
Roris & pruinæ differentia 143.18
Ruab myſterium maximum 383.1
Ruab Hebræi uocant quod nos ſpiritũ. folio 383.1
Rubit uirtus eximia omniumque præ tioſiſsimus à Plinio dicitur & aliis multis 59.3.

S

ש Hæbraica litera tribus ramuſculis trinitatem ſignificat. folio 97.18
Saba Hebraicè, Latinè Arabia 161.35
Saba per ש Arabiam ſignificat 161.35
Saba per ס undè Sabæorum regio ſic dicta. 161.35.
Sabat, id eſt uera requies 173.9
Sabbatai quid 60.5
Sabbatariũ ſpatiũ mille annorũ. 406.6
Sabbatum requiem ſignificat 176.12
Sabbatum in hoc ſæculo haberi non poteſt. folio 176.12.
Sacerdotes noſtra tempeſtate adeò ſe uiles & turpes exhibuerũt, ſceleſtis & non cœleſtibus inſeruientes, ut iam ludibrio ſint Deo, angelis & hominibus. folio 221.3
Sacerdotes quales eſſe debeant 59.4
Sacerdotes noſtri ſæculi feces ignorantiæ, & cloacæ turpitudinis 219.1
Sacerdotes debent uocari ad honorem, & non ſibi honorem aſſumere. 223.5
Sacerdoti ſeptem neceſſaria 213.1
Sacerdoti in lege ueteri quid debebatur. folio 220.3
Sacerdoti inſigne quoddam uirtutis ineſſe debet 221.3
Sacerdotis ueſtimenta quæ 221.3
Sacerdotis ueſtimenta myſtica ad quid. folio 222.4
Sacerdotibus Chriſtianis cur ſit indicta denudatio capitis, cõtra id qđ Chriſtus obſeruare noluit 226.6
Sacerdotium Chriſti regale 231.10
Sacerdos doctor populi conſtituitur, non quidem uanæ doctrinæ, ſed legis. folio 218.1
Sacerdos quibus pugnare armis debeat. folio 218.1.
Sacerdos angelus Domini 424.4.
Sacerdos Dei uicẽ gerit in terris. 221.3
Sacerdos Chriſtianus quæ nomina babere debeat 224.6
Sacerdos & eius officium quid ſit. 218.1
Sacerdos bonus & iuſtus, eſt quaſi Deus uiſibilis 218.1
Sacerdos quaſi dans ſacra 218.1.
Sacerdos quàm purus, quàm mundus, q̃ diuinus eſſe debeat 218.1
Sacerdos claritatem & illuſtrationem doctrinæ & ſpiritus babere debet. folio 224.6

Sacerdos multiplici doctrina præditus eſſe debet 59.4
Sachinam quid uocent Hebræi 128.3
Sachinæ Hebraicè quid apud nos ſignifi cet. folio 125.34
Sacra eloquia magis intelligentibus, magis admiranda 143.18
Sacra ſuſcepta religioſè & reuerenter mūdificant, irreligioſè uerò tractata inquinant 253.6
Sacra ſcriptura omnium theologorū mater & fons 389.3
Sacræ literæ ubi habent hyſſopum legen dum roſmarinus 82.31
Sacræ ſcripturæ intelligentia & cognitio, panis fortium dicitur 144.18
Sacræ paginæ quatuor ſenſus admittunt omnes 58.3
Sacramenta cur ordinata 394.9
Sacramēta an ſint ſigna tantum, an etiā inſtrumēta diſputatur à theologis ſerioſius 266.2
Sacramenta ſcripturæ ſecretiora inter commentatores nullus olfecit niſi Dionyſius & Origenes 31.7
Sacramenta Dei & naturæ antiquorū ſtudium fuit inuoluere 32.8
Sacramentorum uis tota à patre nos generante 266.2.
Sacramentum quid ſit 394.9.
Sacrificare inſitum naturæ ait Ariſtoteles. folio 20.16.
Sacrificare Deo, eſt à natura inſitum inquit Ariſtoteles 369.9
Sacrificia ad quid miſſa 237.14
Sacrificia media inter Deum & homines folio 369 9
Sacrificia medelæ quædam animarum. folio 394.10.
Sacrificiorum & oblationum ueteris inſtrumēti ratio tam ſublimis ut uix de ipſis fari aliquis uerè poſsit myſteriū intelligens 243.19
Sacrificium filiorum Iſraël primum mactatus agnus 235.13
Sacrificium Melchiſedech & Chriſti in pane & uino 230.10
Sacrificium peccatarium, culpatariū, pacificorum cherbona, i. oblatio. 233.12.
Sadai Dei nomen 288.6
Sabaſuah, interpretatum habemus delitias, in prouerbiis, prius licentioſius interpretatū eſt ludens coram eo omni tempore 163.1
Salomō ſomnio unius noctis ſapientia cōpletus 355.6.
Salomon typus fuit Chriſti reſurgentis. folio 235.13
Salomon quid de mūdi conſonātia. 163.1
Salomon quid de ſeipſo aſſerat 463.2.
Saluari q cupit eos qui ſaluant exorare debet. folio 398.15
Salus nō ex operibus legis, neq; ex aliis bonis, ſed per Dei miſericordiam. folio 263.14
Salus hominis in duobus ſolum mandatis conſiſtit 259.12
Salutem nō capiunt omnes, etiam quibus ſalus parata eſt, donec eorum aduenerit tempus 214.17
Sancti differunt in gloria 407.9
Sancti uiri quæ magnalia fecerint. folio 378.7
Sanctimonia & magnificentia in ſanctificatione eius, alia traductione aliud habemus 457.2
Sanguinē bibēs quis ſit in ſacris. 410.13
Sanguinem animæ ſedem aſſerunt ſacræ literæ 105.9
Sanguinem quæ ſiſtant 82.31

Sanguinem ipſius animæ ſedē aliqui opinati 104.9.
Sanguini uitam ineſſe nonnulli opinati ſunt 104.9
Sanguis animalium peccatum expiare uidebatur 369.9
Sanitas animæ quid 346.12
Sapiens, ſcriba, inquiſitores huius ſæculi myſterium crucis nō intellexerūt. folio 276.11
Sapiētes qui futura prædixerūt. 372.3
Sapiētes ueri & philoſophi qui. 381.10.
Sapientia uera in Chriſto abſcondita. folio 459.3
Sapientia à Deo datur 168.5
Sapientia non acquiritur uiribus propriis. folio 168.5
Sapientia in ciue bona, melior in prætore, optima in principe 16.13
Sapientiæ definitio 63.7
Sapientiæ diuinæ ſigillum ב bet aut bait. folio 40.2
Sapientis non ſatis eſt dicere, ſed & rationem aſsignare decet 22.17
Sapientum conſenſus communis multum habet authoritatis teſtibus Ariſtote. Proculo, & Porphyrio. 192.7.
Sardonicis color triplex 419.3.
Satanæ quid in cauſa fuerit quòd peccaret. folio 256.9
Satani, id eſt aduerſantes 136.10
Saturabuntur ligna Adonai: & non ligna campi legendū. 106.11 & 131.7
Saturnalia cur Saturno, & quot diebus ſiebant 60.5
Saturni regno nullum patratum crimen, aut aliud quoduis leue malū. 47.10
Saturni & ſabbati & requiei magnum ſymbolum 60.5
Saturni alia coaptatio cum 7. angelorū ordine. folio 61.5
Saturni quā habuerit antiquitas opinionem. folio 60.5
Saturni ſæculo lōgeuæ oīm uitæ. 47.10
Saturni ad ſtelliferū millecuplā proportio. folio 121.30
Saturnia religio quæ 61.5
Saturni ducatus in rebus deliberādis & aliis multis ſaluberrimus 47.10
Saturni mala profluentia 45.8
Saturnij quibus delectentur 114.20
Saturnij uiri ſolitarij, taciturni. 60.5
Saturnij homines ſolidi conſilij, tenaces, auidè congregant 60.5
Saturnij ad profundam rerum ſcientiā & ſecreta naturæ rimāda apti. 60.5
Saturnij, iudices optimi & ad quæ apti. folio 60.5
Saturnini in quibus atra bilis præualet. folio 114.20
Saturniorū q̄ artes & exercitia. 117.23
Saturniorum morbi & ſigna in facie. folio 117.23
Saturno quidem omnes planetæ coniunguntur, ipſe uerò nulli 61.5
Saturnum optimum antiqui philoſophi cecinere 47.10
Saturnus cum atra bile conuenientiam habet 114.20
Saturnus 30. annis motum abſoluit. folio 12.30. & 56.1
Saturnus partibus neruoſis, frigidis, ſiccis prædominatur 117.24
Saturnus regit aures 116.23.
Saturnus quibus præſideat 77.24.
Satur. Saturnios deiformes facit. 60.5
Satur. firmam prudētiam tribuit. 44.7.
Saturnus uim receptiuam regit 116.23
Saturnus ſua ſiccitate & frigiditate propagationi humanæ contrarius. 48.10

Saturni ſub ſidere nati quid facere debeant. 48.10
Saul qua ſorte electus eſt in regē. 375.5
Sauromatæ qui ſint 315.18
Scala Iabacob quæ ſit 301.5
Scarabæi renaſcuntur ex equino cadauere. folio 401.1.
Scarabæus quomodo, & quando generet. folio 80.27
Scarabæus, qui & Cantharus dicitur, utriuſque eſt generis 80.27.
Scarabæus ſpmate ſuo in ſtercus effuſo pilam conficit 80.27.
Scorrbi cauſæ 116.23
Scelera horrida omnem fidē, omnē Deū, omne iudicium deniq; à mentibus (inquit Hierocles) auferunt. 42.2.
Scientia noſtra differt ab entis ſcientia. folio 24.18.
Scientia noſtra cauſatur ab ente. 24.18
Scientia Dei eſt entis 24.18
Scientia Dei eſt cauſa entis 24.18
Scientia mentis quæ 358.9
Scire eſt per demonſtrationem intelligere. folio 22.17
Scire eſt cognitio certa de quacūque re. folio 22.17
Sciri nihil dicitur, niſi quod demonſtratione probatur 22.17
Scorpion ſcorpionis medicina 309.12
Scorpionem tormēti genus inuenit Cretenſis 19.14
Scorpionis cor in gradu Sagittarij tertio folio 82.31
Scorpius triplex terreus, cœleſtis & ſupercœleſtis 112.18
Scorpius inguini inſidiatur 111.17
Scorp. etiā medio die hēt uenenū. 112.18
Scotus plus Ariſto. concedit eius fortaſſis uerba interpretando, quàm ipſe cōceperit 13.11
Scriptura tota adeò ad Chriſtum refertur, ut nullum ſit iota, aut apex qui non compleatur in ipſo 249.3
Scriptura nunquam incongruè loquitur niſi tranſlatoris uitio 465.3
Scripturam bipartitam faciunt quidam. folio 259.11
Sebet ſceptrum interpretatur 297.1.
Secula abſque etiam dierum noctiumq; numero ante creatum orbem, molitur comprobare Cicero negando initiū habuiſſe 14.12
Seculum quid ſignificet 405.6
Seculum futurum quod 464.3.
Securim Penteſilea Amazonis inuenit. folio 19.14
Sedere ſuper chœnicē quid ſit. 282.20
Sebarim quî interpretatur 457.2
Sebir quid ſignificet 134.9
Sebir mons eſt & culmen proſperitatis mundanæ 135.9
Sem filius Noē familia cū angelo Iophiele. folio 363.1
Semen ab omnibus totius corporis partibus manare dicunt multi 265.1
Semes Hebraicè ſol dictus 74.17
Semes, proprium ſignificat 74.17
Seminis maior pars uitalis à corde, cerebro & hepate 265.1
Seminis quam partem exiſtimauit Hippocrates à cerebro manare, Ariſtoteles autem à corde 265.1
Senarij trigoni pulchra diſtributio, baſis trium in trinitatem, duorum medij materiam, quæ in unum reducitur per formam 35.11
Senario dierum numero opera Deū abſoluiſſe magnum eſt myſterium, nō tēporis alicuius ſignificatio 35.11

Senario numero elegantior nõ potuit inueniri, qui ex proportione dupla quã in ſe continet conſtat 35.11
Senarius primus numerus perfectus. folio 35.11
Senarius numerus à Pythagoreis Gamõ dictus 35.11
Senariũ ex dupla proportione quæ diapaſon facit 35.11
Senſatarum rerum ueritas ſyncera non eſt expectãda Auguſtino *teſte*.12.10
Senſatorũ ſpeculatione aut ex rationibus in eiſdem fundatis teſte Proculo *in diuinorum cognitionem non deuenimus.folio* 12.10
Senſibilia an cum Deo uniuocam, an æquiuocã habeant proportionẽ.15.13.
Sẽſibus & motu Dei cognitio imaginari non poteſt nec cognoſci 15.13
Senſibus qui nituntur in multos errores labi, & in religionis cõtemptũ. 14.12
Senſus tactus ad partes animales refertur.folio 345.10
Senſus ſi quid non percipiat, mente contemplatur 345.10
Senſus qui ſint, & eorũ officiũ. 345.10
Senſus tres in aula regia capitis conſtituti quare 345.10
Sẽſus interiores ſunt ueri & neceſſarij, quibus plura & certiora percipi poſſunt quàm per exteriores 360.11
Senſus exteriores Peripatetici *tantũ conſiderarunt non interiores* 360.11
Senſus exteriores quinque 91.10
Senſus interiores quatuor imaginatiuus, cogitatiuus, phantaſticus, & communis.folio 91.10
Senſus ſacræ ſcripturæ quatuor. 58.3
Senſus naturalis quintus poteſt addi ſacris literis 58.3.
Senſus omnes in capite 281.19
Senſus interiores partim animales, partim intellectuales 91.10
Senſuum apud philoſophos uaria opinio folio 390.11
Senſuum exteriorum officium 360.11
Septem numerus infauſtus, & infelix. folio 179.17
Septem petitiones in oratione dominica. folio 110.16
Septem numerus infœcundus 179.17
Septenarius numerus eſt quo expurgationes tribuuntur 110.16
Septenarius multum myſticus 110.16
Septenarius uitæ diſſolutioniſque authori tribuitur 90.9
Septenarius numerus tractatur.179.17
Septenarius numerus ſeptuaginta milia numerat 426.2
Septimo quoque anno fiebant remiſſiones.folio 110.16
Seraph nomẽ officij non perſonæ. 55.1.
Seraph quid ſignificet 55.1
Seraphini, primi mobilis miniſterium obeunt.folio 56.1.
Seraphini igne diuino nos inflammant. folio 439.2
Sermo Dei *uiuus, & efficax* 272.9
Sermo Dei *durus in exodo* 353.5.
Serpens antiquus in Deum *elatus quid ſit.folio* 453.1.
Serpentem exaltari, qui eſt hoſtis humani generis, cur uoluerit Deus.207.11
Serram reperit Dedalus 19.14
Seruire Deo regnare eſt 459.3
Set quo lumine cœperit inuocare nomen Domini *habito* Enos. 2.1
Seueritas quid 61.6
Seueritas eſt æqua diſtributio &c. folio 61.6

Sexus uterque tam in arboribus & plã-
tis, quàm in animalibus 132.7
Sibylla Erythrea Troianis futura præ-
dixit.folio 374.4
Siderũ obſeruationes in nauigãdo Phœ-
nices inuenerunt 19.14
Siderum uirtus maior quã herbarũ &c.
ſimplicium 82.31
Signa tria Zodiaci cuilibet elementorũ
tributa 54.16
Signa nõ ſolum ſiderum ſitu,ſed uera &
uiua figura in cœlo uiſa 56.1
Signaq; quæq; Zodiaci, quamlibet partem
inferioris mundi regunt 57.2
Signa iudicij diem præcedentia. 405.6.
Signa 12. in quatuor ternarios partita.
folio 115.21
Signũ Ionæ prophetæ prætulit Chriſtus
aliis ſignis 292.9
Silendũ bis qui transformati ſunt. 466.1
Silentium diuinum quod 466.1
Siloh ueniet,id eſt Meſsiah 250.4.
Siloh Meſsiah uerus eſt intelligendus.
folio 296.1
Simeon nullo opere bono redemit faci-
nus ſuum, ideo neq; à patre Iabacob,
neque à Moſe benedictus eſt. 312.15.
Simeon quomodo interpretatur. 303.6.
Simeon & Leui in Sichimitas & Ioſeph
ui robuſta abuſi ſunt 312.15.
Simeon Beniochai quid de ſpiritibus im-
mundis referat 439.2
Simeonitæ undè uictitabant 315.18
Simia quid Spartiatis portendit 370.1
Similitudo pluſquàm ingenioſa uiſionis
Ezechielis cum 4.compoſitorum ele-
mentis 59.3.
Similitudo inter rationales creaturas.
folio 428.1
Similitudo generantis & generati undè.
folio 267.3
Similitudo filiorum cum parentibus undè
& quibus modis. 268.5.
Similitudo inſtantis corporis cum pũcto
lineæ quomodo intelligẽda & in quo
conueniant,& diſsidant 13.10
Simonides quid à Hierone interrogante
quid Deus eſſet,fecerit 5.3
Simia in delicijs habita à rege Moloſ-
ſorum quid fecerit 370.1
Simplicius Ariſtote.auditor dedignatur
talem præceptorem 22.17
Sina mons in Arabia 319.20
Sina mons Arabiæ quomodo coniunctus
Ieruſalem 160.35
Sina mons dilectus à Deo 237.14
Sina perfuſus eodem influxu quo Ieruſa-
lem.folio 160.35
Sion in pſalmo ſpeculũ ſignificat. 460.3
Sion quàm amatus à Deo fuerit. 135.9.
Sion in meditullio mundi ſitus eſt. 135.9.
Siquis operari non poteſt, credat tantũ,
& uolũtas bonã ſatisfaciet. 263.14.
Sirenes quæ præſideant cœlis 367.7
Smaragdi uirtus 80.28
Socrates ſi nõ inflixiſſet ſibi mortem ue-
neno ſpõte ſumpto contra unius Dei,
quem aſſerebat, edictum, poterat ſal-
uari.folio 7.6
Socrates & Plato à ſanctis uiris & ꝓ-
phetis edocti,dixerũt ideas ſeiunctas
à materia in Dei penetralibus exiſte-
re.folio 192.7
Socrates in Phædone de Anaxagora.
folio 204.6
Socr.in tanto mentis exceſſu fuit,ut 24.
horas ſine cibo,ſine motu,ſine ſẽſu,uni
loco ſemp ĩtẽtus ꝑſeuerauerit. 374.4.
Socrates pro unius Dei aſſerẽdi opinio-
ne mortem ſuſtinuit 7.6

Socrates mortẽ prædixit Critoni. 372.3
Sol inter omnia ſidera imago ſummi prĩcipis. folio 67.10
Sol diſcerpens Dionyſius aliquando, interdum Phœbus reuniens 112.18
Sol Dei imago perſpicua 67.10
Sol conſpicuus ſummi boni filius ſecundus à Platone 67.10
Sol Dei imago perſpicua à Dionyſio. folio 67.10
Sol omnium planetarum ornamentum.
Sol pater uitæ dictus 67.10
Sol feruentem charitatem donat. 44.7
Sol uita cum corde, luce cum oculis maximè dextro conuenit 118.26
Sol quæ uiuificet & clarificet. 118.26
Sol uno anno motum perficit 56.1
Sol uitalis uirtutis fons & origo. 116.23
Sol pater uitæ 118.26
Sol cum rubra bili, ſeu cholera conuenit. folio 114.20.
Sol tempore uerno dextrum hemiſphærium ambit, reliquo ſiniſtrum. 111.18
Sol uerus & cœleſtis omnia decoquens. folio 74.17
Sol quare dictus Apollo 74.17
Sol à Deo accenſus ad declarandum diuinam maieſtatem 201.1
Sol nocte Dionyſius, die uerò uiuens Apollo. folio 90.9
Sol præſagit multifariam 371.1
Sol eſſentia patrem, ſplendore filium, calore ſpiritũ ſanctũ ſignificat. 67.10
Sol in medio planetarũ tanquã rex, uirtute omnium maximus 56.1
Sol quaſi ſolus lucens 74.17.
Sol quid homini tribuat 111.17
Sol uiam fouet 342.8
Sol non uidetur niſi in lumine ſolis. folio 357.8
Sol principium lucis & uitæ 118.26
Sol per duodecim ſigna duodecim menſes diſtinguit 445 4
Soli quæ prouinciæ ſubiiciantur. 80.27.
Soli quod membrum ſubiiciatur. 80.27
Soli & Phœbo quæ concinant. 79.27
Soli quæ ſubiiciantur 79.27
Soli ſubiiciũtur femora & lumbi. 118.26
Solinus mira de Eſſenæis cõſcripſit. 10.8
Solis ad nos reditu omnia fœcundãtur. folio 189.3
Solis ſub ſidere nati quales 67.10.
Solis influxus quales & quibus faueãt. folio 67.10
Solis retrogradationem & aquarum illuuionem quaſi toti orbi notam nõ tacuit Plato 21.16.
Solis & poteſtatum conuenientia. 66.10
Solon tyrannidem in republica Atheniẽſi orientem prædixit 372.3
Solon Atheniẽſis, Chilo Lacedæmonius, Pittacus Mitilenæus poſt Thaletem floruerunt 2.1
Solutio aliquarum difficultatum. 353.5
Solutio in Peripateticos de intellectu. folio 356.7
Soni concentus duplex 346.12
Sophoclis ſententia de unico Deo. 7.6
Species ſe habent ut numeri 350.2
Sphæra octaua motum diurnum ab oriẽte in occidẽtem ſupra polos mundi habet, ab occidente in orientẽ ſupra polos zodiaci cẽtũ ãnis grad. uno. 43.6
Sphæra octaua tribus uoluitur motibus. folio 43.6.
Sphæra 8. triplici motu uagã 77.22
Sphæræ 8. motus trepidationis in cauſa quòd decimum cauſati ſint cœlum aſtronomi. 43.6
Sphæræ intellectiuæ centrũ, inquit Her

l

mes,eſt ubique 12.9
Sphæras intelligẽtiis repletas 94.14
Spina dorſi quorum ſit ſubſtentaculum. folio 119.27
Spina,Galeno authore,tanquam Carina uitæ neceſſaria 119.27
Spiraculum uitarum ſpirauit Deus in ho minem 387.1
Spiraculũ eſt in homine id diuinum quod noſtri portionem ſuperiorem uocant. folio 395.12
Spiritibus uitalibus mediantibus agit ani ma in corpore 384.2
Spiritu diuino omnia & cœleſtia & ter rena ſuſtentantur 384.2
Spiritui reſpondet aër 129.4
Spiritui noſtro ſubmittendum, ut edocea mur ab eo 343.9
Spiritumſanctum rerum opificem innuit Dauid,& ſpiritu oris eius &c. folio 93.12
Spiritus nexus quidam eſt 383.1
Spiritus extremorum duorum ſapit natu ram 383.1
Spiritus dicitur interdum uitæ ſpiritus. folio 383.1
Spiritus hominis nexus quidã eſt. 384.1
Spiritus corporeus eſt 384.1
Spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus ab efficiente cauſa, ut læta dies,quia nos lætos facit. folio 176.12.
Spiritus diuini uirtus duplex. 251.4
Spiritus differt ab anima animali. folio 384.1
Spiritus hominis eſt anima rationalis. folio 384.1
Spiritus ſanctus ſoli columbæ inter animalia uoluit ſimilari 241.16
Spiritus diuinus maximum ſymbolum habet cum ſpiritu humano 385.4
Spiritus fructus, eſt pax, charitas,gaudium,patientia &c. 131.7
Spiritus ſanctus magis domeſticus hominibus, quàm Chriſtus 385.4.
Spiritus Dei magis hominibus unibilis quàm uerbum. 385.4
Spiritus ſuper aquas ferri quid ſignificet & efficiat 37.13
Spiritus unius in alterius corpus ſubintrare quomodo intelligatur 386.7
Spiritus quid 383.1
Spiritus diuinus nullo modo corporeus. folio 384.2
Spiritus diuinus quid in nobis efficiat. folio 384.2
Spiritus in homine quid agat ultra animam. 385.3
Spiritus noſter dum eſt in corpore,habet aliquid corporeitatis, unitus cũ Deo nihil omnino habet 385.4
Spiritus noſter, ex Platonicorum ſententia,ſecum corpus æthereũ ex quinta eſſentia confectum habet 335.4
Spiritus corpus ex quinta eſſentia, animæ uehiculum dicitur 385.4
Spiritus triplex operatio 383.1.
Spiritus cur interdum principalis, interterdum rectus, interdum ſanctus. folio 383.1
Spiritus uariè in ſcripturis ſacris, & cũ difficultate nõ modica accipitur quid ſit.folio 383.1.
Spiritus hominis tranſmutabilis. 386.8.
Spiritus ſanctus nunc patris ſpiritus, nũc ſpiritus filij dicitur in ſacris. 386.7.
Spiritus boni & animæ quæ conſonantia.folio 386.8
Spirituſſanctus replet omnia bonitate. folio 283.2

Spiritus mundi quid 166.2
Spiritus & anima à Peripateticis idem eſſe putãtur 385.3.
Spiritus iudicij ad filium pertinet. 430.1
Spiritus in ſpecie ignis diſcipulis apparuit.
Spiritus corpus, quale 384.1
Spiritus ab anima ſuprema differt. folio 384.1
Spiritus multiplex in hoc mundano corpore inferiori 384.2
Spiritus cœleſtis quis 384.2
Spiritus duplex datus homini cuilibet. folio 384.2
Spiritus bonus, aut malus quomodo commiſceatur cum hominis ſpiritu. 384.2
Spiritus diuinus à ſacris & ueris doctoribus dicitur nexus, ligans animã noſtram cum Deo 384.2.
Spiritus ſanctus ſuper nullum quieuit niſi ſuper IESVM 230.9
Spiritus ſanctus præſtat uirtutem eloquẽdi coram principibus, multo magis coram Deo 499.6
Spiritus immundi ſpiritibus mundis correſpondent quomodo 439.2
Spiritus ſanctus ruah dicitur, quod uentum & flatum ſignificat 440.4
Spiritusſanctus acceptus impoſitione manuum apoſtolorũ & ſermone. 358.9
Spiritus ſanctus magis habitat in nobis quàm filius 435.5.
Spiritus ſanctus ſine ſuauitate non haberi poteſt 499.6
Spiritus non ſolum mouendo orbes, ſed ꝑ Dei fungentes officio, perfectionem rebus inferioribus ſubminiſtrent beantur 13.11
Spiritus uitæ erat ĩ rotis quid ſit. 129.4
Spiritus hominis ſolùm, quæ in ipſo inſunt hominẽ ſcit. folio 165.2.
Spiritus Dei quæ Dei ſunt cognoſcit. folio 165.2
Spiritus huius mundi non acceptus ab ijs qui ſpiritum, qui ex Deo eſt, habent. folio 165.2
Spiritus non tantum in homine reperitur. folio 384.2
Splen ridere facit, cogit amare iecur. folio 117.24.
Sponſa in ſcripturis quæ intelligatur. folio 451.1
Sponſa eccleſia nunquam repudiabitur. folio 441.2
Sponſa Chriſti quæ 277.13
Sponſa prior repudiata 442.2
Sponſa in baptiſmate facta 430.1
Sponſa anima eſt 440.1
Spõſus ſeuerus in lege iudicio deſponſabat. folio 441.1.
Sponſus Meſsiah in miſericordia deſponſauit 441.1
Sponſus quos ad nuptias inuitauit, & quos reiecit 441.1
Sponſus in hortulo quærẽdus quid. 451.1
Sponſus electus ex milibus quid. 451.1
Sponſus Chriſtus eſt 440.1
Sponſus & ſponſa in unum conueniunt. folio 442.2
Stabilia & firma cum terra 128.3
Stadium Italicum quot pedes contineat. folio 178.16
Stadium Olympicum continet ſexcentos pedes 178.16.
Stadium Pythicum pedum millenorum eſt. folio 178.16
Stadium quid 427.3
Stagna duobus modis fiunt 141.15
Stannum unde & quomodo gignatur. folio 52.14.

Status quare non ſit in cœlo 17.14
Stella quæque totidem ſtadia continet quot terra 178.16
Stella regia Iouialis *in* 21.*gradu* Leonis *folio* 82.31
Stellæ an agant in nos 48.11
Stellæ cur eclipſim nō patiantur. 34.10.
Stephanus quo uino inebriatus. 444.2.
Stoici quid de ideis ſenſerint 192.7
Stomacho præſidet Saturnus *&* Luna. *folio* 116.23
Stomachus & uterus eiuſdē naturæ & temperamenti 116.23
Stomachus hepate calidior 116.23
Stomachus calidus 116.23
Stomachus frigidus ſiccus ſuapte natura folio 116.23
Strato omnem uim diuinam in natura ſitam aſſerit 4.2
Stultitia miſerius nihil eſſe poteſt. 14.12
Subſtantia quid 92.11
Succeſſores Petri *quando mentientes dixerunt*, Argentum *&* aurum *non eſt mihi,perdiderunt uires calcandi ſuper ſerpentes &c.* 379.8
Suffimentum,thuribulum, quid ſignificet. folio 246.21
Sulamitis quomodo interpretatur. folio 452.1
Sulmonenſis undè originem & *fabricam decantauit* 3.1
Summa hominum cum diſcipulis in acceptione ſpiritusſancti 358.9
Super faciem firmamenti, & non ſub firmamento legendum 172.9
Super hanc petram ædificabo eccleſiam meam,id eſt ſupra Chriſtum, & non ſupra Petrum *neq; ſupra cæteros apoſtolos* 129.5
Supputandi modus apud Hebræos *celeberrimus qui.* 327.25
Suſcitandorū corporū alia forma quàm erat prius 408.11
Syllogiſticæ demonſtrationes,atque ſciētificæ à ſanctis Chaldæorum *&* Hebræorum *patribus pro nugis,* & *anilibus fabellis habitæ ſunt* 194.9
Syllogiſticæ demonſtrationes,atque ſciētificæ incertæ ſunt atque ambiguæ. folio 194.9
Syllogiſticæ demonſtrationes non procul ab irrationali exiſtūt uita. 194.9
Syllogiſmi duo de mundi æternitate infirmi. folio 12.10
Sympathiam quid uocent philoſophi. folio 398.15
Symphonia optima quæ 395.12
Symphonia eſt intelligentia & uirtutum concentus 395.12
Synagoga prior ſponſa dicitur 430.1
Synagoga multis coloribus ueſtita fuit. folio 430.1
Synderefis quid ſit 302.5
Syria,Ægyptia,Græcáque ſapientia à Mercurio *hauſit originem.* 3.1

T

Litera uitæ 383.1
ת *Tabelliones teſtamenti Chriſti qui.* 279.16
Tabernaculi ueri & typici differentia. folio 322.22
Thabas hyacinthus ĩterpretatur. 430.1
Talgon celeberrima interpretatio Chaldaica,*habet*,Et *ſuſcitabo* Dauid *Meſſiam iuſtum* 186.2
Tarah pater Abraham *ubi mortuus. folio* 161.35
Taſiah quid ſignificet 154.28
Tatius Triſmegiſti *filius* 111.17
Taurus in ſcripturis quid 444.3.

Temperamentum corporis quæ potiſſimum iuuant 339.5
Temperantia animi omnium uirtutũ optima ſecundum Platonicos 346.11.
Templũ domini, templũ Domini, templũ Domini dicebant uolentes iuſtificari abſque fidei operibus 158.33
Tempus ſimul cum mundo principium ſumpſit 19.15
Tempus quo corpus noſtrum reformabitur quando erit 464.2
Tempus non fuit abſque mundo nec mundus abſque tempore 19.15
Tempus eſt menſura motus & quietis. folio 12.10
Tempus non conuenit cum æternitate, nec æternum eſſe poteſt. 19.15
Tẽpus quo fiet unum ouile & unus paſtor propinquiſſimum 248.3
Tenebræ cur ſint malum 393.7
Tenebræ ſe habent ad lumen ſicut frigus ſe habet ad calorem 434.4.
Tentoria filiorum Leui per tres familias tendi iubentur 321.22
Terebrum reperit Dedalus 19.14
Terra quòd ſingulis annis herbas nouas, imò rediuiuas producat reſurrectionẽ arguit hominum, quemadmodum fit herbarum 401.1
Terra mouetur motu generatiuo, & alteratiuo, ideo uiuit 204.6
Terra aquam attrahit 72.14.
Terra quot ſtadia continet, totidem & ſtella quælibet 178.16
Terra centrum uniuerſi. 128.3
Terra frugifera quid 136.1
Terra omnis arida ſuapte natura. folio 136.11
Terra nõ produceret niſi uiueret. 204.6
Terra circa baſpaltum irrigua ſicut Paradiſus ante Pentapolis ſubuerſionẽ. folio 137.11
Terra inter elementa, uarietate gaudet, inter ſidera Luna 72.14
Terra tantum fœcunda quantum à ſuperioribus fontibus recipit 136.11
Terra, Dei eſſentiæ ſtabilitatem ſignat. folio 68.11
Terræ uaria forma, diuerſumque ingenium 72.14
Terræ figura cubica & ſex laterum. folio 54.17
Terræ & Lunæ diſtantia ſtudiorum 126000. & faciunt toni interuallum 178.16
Terræmotus cauſam non adinuenerunt philoſophi quoniam ſupernaturalis eſſet. 371.1
Terræmo. cauſa non eſt naturalis. 371.1
Terræmotus cauſam Ariſto. Theophraſtus, Albertus uentũ, uel uaporẽ ſubterraneum eſſe putant. 371.1
Terræmotus cauſam Aſclepiades caſum uel ruinam eſſe cenſet 371.1.
Terræmotus cauſam Empedocles ignem aſſerit. folio 371.1
Terræmotus cauſam Anaxagoras æthere m dicit 371.1
Terræmotuum maxima conflictatio ſæpe præceſſit bella, & perniicioſas ſeditiones 371.1
Terram comedes omnibus diebus uitæ tuæ quomodo intelligatur. 239.15.
Terrã uocarunt plutonem poëtæ. 48.10
Ternario ſecundo quadrato quomodo Deus cœlos fabricauerit 43.6
Teſtamentum ubi eſt, neceſſarium mortẽ intercedere 279.17
Teſtamentum in mortuis confirmatur, alioqui non ualet, dum uiuit. 279.17

Teſtamentum Chriſti in cruce factum. folio 278.15
Teſtamentũ Chriſti qua ſolennitate celebratum 279.16
Teſtamentum Chriſti quomodo confirmatum ſit 279.17
Teſtamentum, omnium conſenſu, ratum & firmũ ſit morte teſtatoris. 279.17
Teſtudines bellicas reperit Artemõ Clazomenus 19.14.
Textus Hebræus, delicias in uniuerſi cõſonantia habet, & non ludens in orbe terrarum. unde ſequitur & deliciæ meæ cum filiis hominum 163.1
Textus in Geneſi pro paradiſo habet gan habeden, id eſt hortus deliciarũ. folio 147.21
Textus in Geneſi, ubi ait, contra orientem, mikedem. Hebraicè non orientẽ, ſed principium ſignificat 147.21
Teſtes teſtamenti à Chriſto facti qui. folio 279.16
Thalamum matris quomodo ingredi debeamus 452.1
Thales Mileſius aquam principium rerũ exiſtimauit 128.4
Thales omnia in ipſam aquã reſolui, & eadem ab ipſa nutriri exiſtimauit. folio 128.4.
Thales Mileſius aquam terræmotus cauſam aſsignat 371.1
Thales Mileſius præſagiens ubertatem olei futuram, omnem oleam dum floreſceret coẽmit, ut quid poſſet philoſophus oſtenderet 372.3
Thales primus de natura rerum, teſte Cicerone, diſputauit 2.1
Thales floruit tempore quo Iudæis Ezechias, Numa Põpilius Romanis præerat 2.1
Thales Mileſius ſapientum primus apud Græcos, rerũ initium aquam dixit. folio 4.2.
Thales quid de mundi æternitate. 9.8
Tharſis omne pelagus ſignificat. 138.12.
Thebais ubi ſita 319.20.
θέμιδος filiæ tres quæ 92.11.
Themiſtius quid de ideis 190.4
Theodorus magnus dicebat, omnia orãt præter primum 185.1
Theodoſius imperator reueritus eſt Ambroſium increpantem 221.3
Theologi aquilonares quid 261.13
Theologi Hebræorum diligentiores in myſteriis ſcrutandis 235.13
Theologi ſecretiores ex fronte uitia & uirtutes prædicunt 373.3
Theologi gẽtiliũ quid de ſapiẽtia. 265.1
Theologia peripateticorum nimis diminuta, & minus ſufficiens ad diuina tractanda, quo fit ut puto, ut Ariſtotelici minus ad ſacras literas ſint apti folio 165.2
Theologia antiqua quos habeat authores. 90.9
Theophraſtus modò menti diuinitatem, modò cœlo, ſideribus modo, ſignísque diuinum principatum cæteris adẽptum confert inconſtans 4.2
Theophraſtus de plantarum natura diſſeruit 24.18
Theophraſtus primus omnium Græcorum libros congregauit 313.16
Theſaurus Sapientiæ quis 276.12.
Theſaurus cœleſtis quis ſit 276.12
Theſpiõ Gymnoſophiſtarũ dux. 107.13
Thomas Aquinas ſublimioribus intẽtus à terra cubiti altitudine eleuabatur ſimul cum corpore 374.4
Thus quoddam tam myſticè compoſitũ,

ut uetuerit Deus transferri in alios uſus. 246.21.

Thymiama arte pigmentarij fiebat. folio 247.21

Throni nomen, quid 59.4

Thronorum quinque poteſtates. 59.4

Timæus Locrus Pythagoreus hominum tranſmutationes, ad terrorem ſcelerũ inductas putat 26.1

Timæus Locrus quid de orbis totius harmonia. 163.1

Timæus Locrus, fuit, erit, ante & poſt temporis cõditiones malè ad diuinam transferri ſubſtantiam credit. 19.15.

Timæus Locrus ideã ingenitã ait. 192.7

Tintinnabula quid ſignent in ſacerdotali ueſte. folio. 222.5

Tipheret Hebræorum quid ſignificet. 97.17. & 125.34.451.1. & 455.3

Titionis iecur ulturis roſtro perpetuò foditur 117.24.

Tohu, chaos, uel rudis quædam maſſa, uel materia eſt 39.1.

Tonus quomodo diuiditur 351.2.

Topazius quam habeat uirtutem. folio. 80.29

Topazius lapis diuerſas ſanat infirmitates. folio 419.3

Tornum reperit Dedalus 19.14

Totum, quod eſt in mũdo, aut creſcendo aut decreſcendo mouetur 204.6

Totũ eſſentiale productum ante partes

Traductio noſtra mendoſa hic, Qui aſcẽdit, uel æquitat ſuper planitiem, & nõ ſuper occaſum Dominus nomen illi. folio 132.8.

Traductio noſtra ſacrarum literarum, diminuta 96.17

Tranquillitas undè oriatur. 382.12

Tranſmutationes particulares. 108.14

Traxit nos Chriſtus multipliciter. 169.6

Tres in uniuerſum ſectæ de Deo optimo Maximo. folio 402.2

Tribui Iehuda ſceptrum deſignatum. folio 457.1

Tribum Iſraël unaquæq; peculiare priuilegium habuit 458.1

Tribuum ſumma quota erat 306.9

Triginta duæ ſemitæ ſapiẽtiæ in dictione cordis Hebraicè ſcriptæ inueniuntur. folio 356.7

Trina eſt & numerorum, & quantitatis continuæ productio. 40.2

Trinitas multiplex in rebus omnibus. folio 98.18

Trinitatem nemo ante Chriſtum apertè expreſſerat 257.10

Triremes Amoclas Corinthus, ut ait Thucydides, primus extruxit. 19.14.

Triſmegiſtus in libro, quòd Deus latẽs & patẽs eſt, quid ſentiat de Dei potẽtia. folio 166.2

Triſmegiſtus primus ſapiẽtũ fuit qui Moſi tam diligenter doctrinam eſt ſequutus, ut Moſeus fuerit cognominatus. folio 3.1

Triſmegiſtus aſſumptam à Deo humanitatem quantum admiretur. 15.12

Triſmegiſtus Deum ſummum bonum eſſe aſſerit 465.1

Triſmegiſtus philoſophorum pater. folio 43.5

Triſtitia eſt quæ nobis accidit ex rebus nolitis. 393.8

Triſtitia ſumma quid ſit 382.12

Trogloditica regio ubi, & incolarũ mores. folio 319.20

Tu autẽ idẽ es, idẽ nihil refert. 286.6.

Tuba Dei erit uox angelica 476.8.

Tuba inſtrumẽtum muſicũ quid. 499.7

Tuba Dei & uox ãgelica q̃d ſit. 406.8
Tubalcain pater canentium cithara. folio 18.14
Tubã Piſens Tyrrhenus reperit. 19.14
Tumim quid 59.4
Tunc cœptum eſt inuocari nomen Domini, pro quo mendosè habetur, tunc cœpit inuocare nomen 428.2
Turba beatorum numerari non poteſt. folio 430.1
Turbatio circa multa & collectio circa unum quomodo intelligi debet. folio 461.1
Turmæ quinque iuxta tabernaculũ quid ſignificent 322.22
Turres primũ extruxerunt Cyclopes, ut ait Ariſt. Phœnices, ut ait Theophraſtus. 18.14
Turturum par, aut duo pulli columbarum cur offerrentur in purificationẽ partus 240.15
Tygris reliquis feris truculentior, homine uiſo catulos transfert. 378.8
Tympanum quomodo fit, & quid ſignificet. 499.7
Typica deſcriptio ornatus ciuitatis ſecundum Ezechielem 430.1
Tyranni & regis dotes 61.6
Tyranni & ueri principis diſsimilitudo folio 61.6

V

1 Senarium denotans, uitã, qua omnia uiuunt, ſubindicat. folio 98.18
Vabohu quomodo intelligẽdũ in cœlorũ formatione 39.1
Vacca rubea myſticè beatam uirginem indicat 225.6
Vaccæ rubeæ myſterium celeberrimum. folio 252.6
Vau diuinitatis litera 383.1
Vau ſex Hebræis ſignificat 383.1
Vates diuerſi erant generis 372.3
Vates tripliciter fit 373.4
Vates uerus quis & undè efficiatur. folio 373.4
Vaticinij clara uoce facta cur uox geminata 375.4
Vaticinium non ideo negandum eſt quia interpres ignorat 376.5
Vaticinium defenditur 375.5
Vaticinium etiã fit clara uoce, quod omnium certè eſt celeberrimum. 375.4
Vaticinium uoce clara factũ quibus ſanctis uiris 375.4
Vebi equo Belorophoon reperit. 19.14
Vela Icarus contexit primus 19.14
Vena caua habet originem à gibba hepatis. folio 117.25
Venæ à caua hepatis ortum habent. folio 117.25
Venabula Piſeus reperit 19.14
Venenum extremum undè, inde præſentiſsimum remedium. 112.18
Venerãdi quibus credidit Deus eloquia & arcana, quæ nos inueſtigare non poſſumus 194.9
Venefices omnia poſſunt poëtarum teſtimonio 380.9
Veneficorũ quæ incantamenta. 381.10.
Venere quæ fruantur 80.28
Venere colligantur omnia 119.27
Veneres utræq; à quibus genitæ. 73.16.
Veneres duas faciunt academici. 73.16
Veneri honeſtæ quæ attribuũtur. 74.16
Veneris cũ poteſtatibus concordia. 68.1
Veneris ætbereæ dotes 73.16
Veneris aëriæ qualitates 73.16
Ventorũ rationem primus inuenit Æolus Heleni filius 19.14

Venus ſpem largitur 44.7.
Venus unico anno circulũ peragit. 56.1
Venus quid homini tribuat 111.17
Venus à iecore Iouis origine᷑ ducens amorem ab eodem inceptum explicat. folio 117.24
Venus quare à Cypriis utroq; ſexu depicta 73.16
Venus cur ab Ariſtophane ἀφρόδιτος & non ἀφροδίτης dicta 73.16
Venus cum aëreo calore & bulliẽti cholera ſymbolum habet 114.20
Venus Iouis filia 119.27
Venus quæ & lucifer rorẽ fundit, ſomnum conciliat 114.20
Venus cur præſit partibus quibuſdam. folio 119.27
Venus ori, quo dulcia offeruntur baſia, præeſt 119.27
Venus dicta quòd ad oĩa ueniat. 73.16
Venter in ſcripturis quid 451.1
Ventis malis quæ aduerſentur, 82.31.
Verba prolata quam habeant energiam. folio 369.10
Verbo & filio Dei oĩa plãtata. 146.21
Verbum Dei quare in Tyro & Sydone, magis quã in Corozaim & Bethſaida fuerit prædicatum. 326.24.
Verbum diuinum continet omnia. 189.4
Verbum diuinum inſitum in nobis. 355.5.
Vergiliæ eædẽ cum pleiadibus in 22. gradu Tauri 82.31.
Veritas quid ſit 247.1
Veritas omnis per Chriſtum explicata. folio 283.1
Veritas & arcanum ſummi Dei ingenio & uiribus humanis comprehendi non poſſunt. 11.8.
Veritas quid ſit 394.9.
Veritatis encomium 247.1
Verum ſacrificium eſt ſeipſum offerre, hoſtiam uiuam, immaculatam, ſanctã, Deo placentem &c. 391.5
Veſta quòd terram ueſtiat herbis & aliis plantis 208.13
Veſtigij eſt repræſentare non plenè. folio 387.1.
Veſtimenta Chriſtianiſmi duplicia. folio 225.6
Veſtimenta illa ueteris ſacerdotij quid cum Chriſto habeant 226.7
Veſtimẽta Dei quæ ſint in ſacris expreſſa. folio 389.3
Veſtimẽta Dei decem ab Hebræis Theologis expreſſa 389.3
Veſtis inconſutilis Chriſti quid ſignificet. folio 225.6
Via & progreſſus cognoſcendi Deum. folio 165.2
Via fœlicitatis antiquis domeſtica, ſed paucis noſtri tẽporis cognita; quomodo intelligendum 464.2
Via qua inſiſtendum ut uitam æternã conſequamur 274.10.
Viæ ſunt nobis propoſitæ duæ 367.5.
Viator quis fuerit beatus 124.34
Victima quid 233.12
Victimæ & hoſtiæ differentia 233.12
Victoria ſine certamine conſtare non poteſt. folio 392.6
Victoria larga habita à Chriſto pro ſe & militibus ſuis 454.2.
Victoriæ laus ſoli Deo aſcribenda. folio 454.2
Viginti ſeptem numerus diuinus. 97.18.
Victoriam quæ pariant 82.31
Vinea de Aegypto educta quid ſit. folio 147.21
Vinũ, lac, butyrũ, & mel quid. 150.24.
Vinũ quo ĩebriati ſint Apo. qđ. 444.2

Vinum ex aqua factũ in nuptiis à Chriſto quid ſignificet 443.2
Vinũ cõuiuij ſpiritualis duplex. 444.2.
Vinum in uerum ſanguinem Chriſti conuerſum 444.2
Vinum amorum & mundanum unde nobis propinatum 443.2
Vinum quod in cœna propinauit nobis Chriſtus 443.2
Virago uxor protoplaſtis quare ſic dicta. folio 442.2
Virga Moſi quid myſticè ſignet. 337.14
Virga Moſi & crux 237.14
Virga Moſi quàm prodigioſa 237.14
Virgilius quid uocet mundi ſpiritum. folio 166.2.
Virgo deifera corde & animo Deo conciuit 499.5
Virgo ilia fouet 111.17
Virgo Maria plus quàm martyr fuit. folio 458.2
Virgo, quia tunc Sol ſterilis, infœcunda eſſe uidetur 112.18
Virgo ſignum ſterile 310.13
Viri ſi ſubmergantur ſupini uehũtur, fœminæ contrà. folio 119.27
Viris uirtus Venerea in lumbis. 119.27
Virtus eſt operatio aſsimilans hominem Deo. folio 395.12.
Virtus nulla, ut ait Ariſtoteles, niſi per Deum 371.2
Virtus diuina fortiſsima 428.2.
Virtus finita & determinata tempus requirit in agendo 33.10
Virtus infinita non exigit tempus in agẽdo. folio 33.10
Virtus eſt animi habitus 395.12
Virtus affectio animi conſtans 395.12
Virtus eſt ferendorum fortis atque inuicta patientia 395.12
Virtus noſtra ſeminaria unde 265.1
Virtus euangelica ſetis aſininis inſulciatur quomodo 419.3
Virtutes diſpares quæ 346.12
Virtutes ſeptem per ſeptem planetas. folio 121.30.
Virtutes in inferioribus cum luceant, in ſuperioribus coruſcant 16.13
Virtutes undè dictæ 395.12.
Virtutes quæ ſpiritum corroborant. folio 396.12
Virtutes opera complẽt cœlos mouentes. folio 439.2
Virtutes ciuiles quæ 348.13.
Virtutes purgatiuæ & heroicæ quæ. folio 348.13
Virtutũ uia ardua & difficilis. 396.12.
Virtutum genus triplex 348.13
Virtutes purgatoriæ 374.4
Virtutum exemplarium definitio particulariter aſsignata 348.13.
Virtutes exemplares duplices ſunt. folio 348.13.
Virtutum conſonãtia cũ anima. 347.13.
Vis naturæ fortior quàm artis. 428.2
Viſio beatitudinis quid ſit 362.12
Viſio Dei beatitudo noſtra 428.2
Viſio Dei meridionalis, matutina, & ueſpertina dicitur 463.2
Viſio ueſpertina ſecũdum Auguſtinum quid. folio 462.1
Vita æterna quid 674.10
Vita in ſanguine conſiſtit 280.17
Vita mundi unica 94.15
Vita animalium ignea 52.14
Vita omnium uiuentium una 201.1.
Vita multiplex 205.8
Vita omnium multiplex & unica. 201.1
Vitæ lapidis opus, augmẽtum, attractio expulſio 104.8

Vitæ ratio in omnibus 336.1
Vitam unde ſortiantur omnia 202.2
Vitis & uinea quid 153.28
Vitis in ſacris iuſtitiã diuinam ſignificat folio 156.31
Vitium execrabile apud Chriſtianos ſapientes inoleuit de demonſtratione. folio 22.17.
Vitruuius architecturæ princeps quid de ædium proportione dixerit. 335.1.
Vitula rubea & eius cinis in ſacris. folio 252.6
Vitulæ cinis coinquinatos mundabat, mũdos coinquinabat 253.6
Vitulæ ſacra fuere extra caſtra celebrata. folio 254.6
Vituli marini corium ad quid ualeat. folio 79.27
Vitulus cur ſimul cum hirco pro peccato offerebatur. 242.17
Vitulus ſiue bos in ſacrificio offerendus, quid ſignificet 243.18
Viuere multum æquiuocè accipitur, ad ſpiritus, homines, plantas, ad metalla, & ad lapides 104.8
Vmbilicũ Ioui ſunt qui tribuant. 120.29
Vmbilicum Veneri tribuunt 120.29
Vnctionem à ſancto qui habent, norunt omnia, neque indigent doctore ut doceantur. 276.11
Vnguentum in canticis quid ſignificet. folio 460.3
Vnguentum deſcendit ad oram ueſtimenti quomodo intelligendum 460.3
Vniones in oceano gignuntur 81.30
Vnitas muſica quomodo diuiditur. 331.2
Vnitas in numero naturali diuiditur. folio 351.2
Vnitas perfectiſsima & fauſtiſsima. folio 91.11.
Vnitati ſi addatur numerus linearis fit, punctum in longum protractum fit linea. folio. 40.2
Vnitatis natura quomodo cum multitudine conueniat 39.1
Vnitatis controuerſia Peripateticorum cum antiquis 36.12.
Vnitatis concordia antiquorum. 36.12
Vniuerſale aut ſimplex eſt prima omnium creatorum antequam intelligentia aut cœlum, aut aliud particulare produceretur 21.16.
Vniuerſale eſt eſſe quoddam ſimplex, quod nec natura, nec intelligentia producere poteſt 21.16
Vniuerſalia ſempiterna ſunt 403.3
Vniuerſalia immediatè & ſine aliqua intercedente cauſa ſunt producta. folio 403.3.
Vnum à quo omnia. 164.2
Vnum, ens, & bonum idem ſunt 283.2
Vnumquodque in alio, & quodlibet in quolibet 39.1.
Voluntas quando ſerua fit miſerrima. folio 115.22
Volũtas domina aliarum uirium. 115.22
Voluntas & cor ita in homine, ſicut prima intelligẽtia in orbe primo. 115.22
Vocis inſtrumenta quot & quæ ſint. folio 446.2
Vocum multarum diſſonantia tædium generat. folio 449.5
Vox uerbum & mentis conceptum exprimit. folio 6.5
Vox quæ prius diſſona, conſonantiſsima apparebit 447.2
Vr incendium ſignificat 162.36.
Vrim & tumim portare Aaron à Deo iuſſus, id eſt ueritatẽ & doctrinam. folio 59.4

Vrim propriè eſt illuſtrationes licet aliter habeat noſtra traductio 59.4.
Vrſæ maioris cauda in 19. gradu Virginis. folio 82.31
Vt malus quis ſcit quilibet ſibi cauſa. folio 46.8
Vultur cadens, in 7. Capricorni gradu. folio 82.31

X

XEnocrates Platonis diſcipulus horã unamto tam ſingulis diebus abſtrahebatur à corpore 374.4
Xenocrates Deos octo ſibi cõſtituit. 4.2
Xenophanes, mente adiũcta, omne quod eſſet, Deum eſſe uoluit 4.2
Xenophon Socratem refert diſputantẽ formam Dei quærere non oportere. folio 4.2

Z

ZAbulon quem locum tenuit in plaga orientali: in occidentali uerò Carmelum montem 313.16
Zabulon quid 303.6
Zachariæ patris Ioannis Baptiſtæ quid antè quã haberet filiũ accidit. 170.6
Zadoc quî interpretatur 426.2
Zelpha quomodo interpretatur. 303.5
Zeno cum ueteri academia quid de diuinationibus 372.3.
Zeno duo rerum principia poſuit Deum & materiam, quorum illum agendi cauſam, hanc dicebat patiendi. 127.2
Zeno antiquus philoſophus deũ naturæ principem & diſpoſitorem, & logum qui eſt intellig. &c. & ideã. 192.7
Zeno legem naturalem Deum eſſe cenſet. folio 4.2
Zipurim aues ſignificat generatim & nõ paſſeres ſpeciatim pro leproſis offerendas 241.17
Zodiaci unumquodque ſignum undè denominationem habeat 111.18
Zoophyta à Platonicis quæ dicantur. folio 77.21.
Zoophyta cum Satur. occinunt. 76.20
Zoroaſtres filius Cham, nepotis (ut Didymus ait) uel filij Noë (Beroſo authore. folio 10.8
Zoroaſtres uiginti annos latuit. 374.4
Zoroaſtres in ſolitudine egit 20. annos. folio 103.5
Zoroaſtres omnia ex igne facta eſſe dicit. folio 410.14
Zoroaſtres magicæ artis inuẽtor. 380.9
Zopyrus Socratem Veneri deditum iudicauit uerè ex phyſionomia 120.4
Zupb carectum ſignificat paluſtre. folio 142.16
Zur nomen Dei fortè ſignificat 133.9

FINIS.

Canticum Primum, quo DIVINA, HVMANA, COELESTIA, SVPERCOELESTIA, ATQVE INFERIORA OMNIA CONCINNA PROportione, & Harmonica ſuauitate diſtributa eſſe demonſtrantur.

PROOEMIVM PRIMI CANTICI.

CONCENTVRI *de mundi ſonoritate* Pater Beatiſſi*me, æquum eſt, ut per eos concinnos gradus arripiamus iter, per quos ſummus ille* Archimuſæus *opus intrauit:* Qui *ſonoris numeris ſingula quæque, & totum ipſum mundum diſpoſuit:* A *quo nec manus obſoluit ipſe artifex, quouſque ad conſummatam conſonantiam per debitos numeros in ſeipſum cõduxerit opus, ut plena diapaſon ſymphonia conſummaretur: quæ tum demum completur, quando primum ſex tranſactis mediis ultimum, quod idem eſt, & non idem cum primo, ad ſeipſum reuocat.* Hac *quidem octaua fabrica mundi tota perficitur: hac diſponitur: hac denique cõſummatur.* Perficitur *enim quãdo opifex ſummus per ſex rerum gradus ſacramentorum plenos, recluſos à* Moſe *ſub uelamine ſex dierum, totam hanc fabricam diſpoſuit: & in ſeptimo requieuit.* Qui *ſi cum primo connumeretur, dum in ſeipſo exiſteret, octauus eſt:* Et *perfectum opus hac dierum concinna uiciſsitudine diſpoſitum perſeuerat: ut ſemper poſt ſeptimum in octauum, qui idem eſt cum primo & non idem, reuertatur.* Sic *tandem conſummabitur conſonantiſsimum* Dei *opus, quando in octaua perfecta (de qua ſuo loco diſſeremus) in idipſum omnia reſtituentur.* Nos *quoque* Opificem *è ueſtigio ſequentes per octauam iſtam harmonicum hoc opus conſummabimus ad idem redeuntes, à quo & principium ſumimus: ut utrunque extremum de* Deo *ſummo ſit.* Primus *nanque* Tonus *de ipſo erit, in quantum principium eſt:* Vltimus *de eodem inquantum eſt finis:* Intermedij *uerò de progreſſu primi in ultimum, in quibus (ni fallor) continentur elementa mundanæ & ſupramundanæ ſpeculationis.*

QVis ſit mundi progenitor, & qua harmonia ſuperexcelſę vnitatis gaudeat. Tonus. I.
Qua concordia rerum principia, & deſcriptores eorum cõueniant, aut diſſentiant. To. II.
Quo conſonanti numero ſummus opifex in creata omnia deſcendat. To. III.
Quibus mutuis concentibus prima rerum genera conueniant ad inuicem, & cum Archetypo. To. IIII.
Qua conſonantia interualla eorum repleantur. To. V.
Qua concordia contineantur omnia in homine tanquam in paruo inſtrumẽto. To. VI.
Qua ſonoritate omnia, etiam particularia in hoc ſeculento mundo exiſtentia cũ Archetypo conueniant. To. VII.
Quid ſit vltimũ, in qđ omnia diapaſon cõſonãtia reducũtur. To. VIII.

PRIMI TONI CAPITA.

QVod à ſanctis viris diuino lumine colluſtratis de Deo diſcere poſſumus, quę tractamus. Cap. I.
Quod abſque huiuſmodi luce errarunt omnes de Deo loquentes per deuia quamplurima. Ca. II.
Et ſi quid ſit Deus intelligere non poſſumus, tamẽ Deum eſſe & oraculis, & oratione, & conſenſu omnium edocemur. Ca. III.
Quomodo per creatarum rerum veſtigium, aut imaginem, & eorum conſonantiam cum Archetypo deuenire poſſumus in cognitionem eius fœcunditatis. Ca. IIII.
Quod Deus ſit omnium rerum, & numerorum fœcunditate plenus: vt poſſit omnia conſonantiſſime producere. Ca. V.
Quod Deus ſit vnus. Ca. VI.
Quod fœcundiſſima mens illa prima, quę Deus dicitur, ad intra extraque produxerit. Ca. VII.
Quod Deus mundum fabricauerit. Ca. VIII.
Mundi conditio non dat philoſophis, vt concludant contra eius genituram. Ca. IX.
Neque motus idem pręſtat. Ca. X.
Minus itidem tribuunt gubernatores eius. Ca. XI.
Neque ab opifice procedendo probant, quod intendunt. Ca. XII.
Cur aberrarunt philoſophi à catholica veritate. Ca. XIII.
Rationes pro mundi nouitate. Ca. XIIII.
Cur ante, aut poſt, q̃ Moſes narrat, Deus mũdũ nõ fecerit. Ca. XV.
Deficiunt philoſophi, dum probare nituntur Deum neceſſario agere ad extra. Ca. XVI.
Progreſſus pro contingentia in diuino opificio. Ca. XVII.
Deus cognoſcit particularia. Ca. XVIII.

QVOD A SANCTIS VIRIS DIVINO LVMINE COLLVSTRATIS DE DEO DISCERE POSSVMVS,

Quæ tractamus. Cap. I.

CVPIENTIBVS *nobis iuxta quod exigit opus aſſumptum, inueſtigare, quis ſit mundi huius progenitor, id proculdubio euenit, quod Plato quodam afflatus numine dicere ſolebat : Opificem, genitoremq; uniuerſi tam inuenire difficile, quàm inuentum digne profari : cũ lumen inhabitet inacceſſibile. Hinc de illo loquentes per multa deuia errarunt quamplurimi, omnes utique illi, quorum oculos ipſe non collustrauerat. Ideo iubet Pythagoras, ut de diuinis nemo ſine lumine loqui præ-* Pytha.
ſumat : ſine illo inquam lumine, de quo Pſalmographus canit : In lumine tuo ui Dauid
debimus lumen. Qua luce protoplaſtes hominum perfuſus Deum ipſum deambulantem ad meridiem uidit : uocem cognouit: & creatarum omniũ rerum naturas, ut ſingulis quibuſque conueniens nomen imponeret, rite proſpexit. Hoc lumine Set (habito Enos) cœpit inuocare nomen Domini adhuc occultum, & Enoc futura prædicere. & in Deum ipſum transferri. Hoc lumine Noe, ut nõ tantum Hebræorum, ſed Chaldeorum & Scytharum monumenta (ſi Beroſo Bero.
credimus) tradunt, futuram inundationem prædixit : arcam fabricauit : ho- Abrahã
minum & iumentorum ſaluauit ſemen. Poſtea Armenos & Scythas, deinde Italos, quos ſcriptura Chitimos appellat, naturæ ſecreta, Theologiam, ſacróſque ritus docuit : & curſus aſtrorum, Annóſque ad motum ſolis, & mẽſes pro Lunæ curſu diſtinxit : Quem Poëtæ ſub nomine Iani Decantant. Noë ſiquidem Ianus (qui uitiferum ſignat) lingua Aramea dicitur. Quod lumen quanto poſterius, tanto fulgidius Abrahæ mentem poſtea perfudit, ut ritus meliores docuerit : ſignum electæ familiæ dederit : Deum unicum in trinitate diffuſum primus agnouerit : de nomine Dei recluſo, déque ſacramentis ſolitariæ ſuæ celſitudinis, & quomodo in alios ſeipſum per ſacramentales ueſtes, aut canales diffundat, ante omnes (ut Cabaliſtæ aſſerunt) ſcripſerit : uel Cabal.
docuerit, quæ alij ſcripſerunt. Pro quo citati Alexander, & Eupolemon ſic Alexan. Eupol.
deponunt : Abraham ſanctitate, & ſapientiam omnium præſtantiſſimus Chaldeos primum, deinde Phœnices, demum Aegyptios ſacerdotes aſtrologiam, & diuina docuit. Sed Iulius Firmicus aſtronomus ipſum ob mirabilem ſapi- Iul. firm.
entiam diuinum appellat : Qui unicum rerum opificem non ſine uitæ diſcrimine teſtatus eſt, & omnia quæ ad ſapientiam cultúmque diuinum ſpectant, ſeruauit, & docuit poſteros : Quæ Iſaach quaſi hæreditario iure reliquit : & hic Iahacob: & ipſe familiæ ſuæ iſtiuſmodi tradidit monumẽta, ut ab ea familia ſapientia omnis emanauerit : Qua ſuper omnes perfuſus fuit Moſes, in

quem omnium patrum eius doctrina confluxiſſe non dubitatur. Et *hæc eſt ſapientia* Aegyptiorum,*qua* (Lucæ *teſtimonio in actibus* Apoſtolorum) *inſtructus erat*. Hanc *enim* Abraham Aegyptios *docuerat*: *quam poſtea literis cõmendauere poſt ſuam* Io. Inachi *filiam*, *quam ueluti deam colunt* Aegyptij:*eo quòd ab eadem literas habuiſſe opinabantur*: *Sed falſò*, *quia* Inachus Argiuis *imperare cœpit,quo tempore iam* Abrabæ *nepotes lucem hanc capeſcebant*. Sed Eupolemon *ſcribit* Moſem *fuiſſe* Inachi *&* Ogigis *temporibus*,*&* hunc *ſapientem, qui grammaticam ſuos* Hebræos (*quibus ab* עבר , *quod eſt tranſire nomen dedit*) *&* *omnem ſapientiam docuit*: Qui *poſtea* Phœnicibus *eam ob uicinitatẽ largiti ſunt:à quibus &* Græci *rationem characterum ſuſcepere*. Vnde Plinius *dixit literas primordiales fuiſſe* Aſſyrias:*&* ex Phœnicia Cadmon *in* Græciam *ſexdecim tranſtuliſſe:à quibus* Aſſyriis *etiam* Aegyptij *didicerunt:quamuis de antiquitate glorientur*: Nam Moſes(*ut diximus*)*eorũ inſtitutis initiatus eos meliora docuit*: *ut à* Strabone Sacerdos Aegyptius *dictus ſit*. Fuerunt *etiam in conſcribendis* Athenienſium *rebus clari* Helanicus, Philochorus,Caſtor,Thales, *&* Alexander, Polyïſtor,*&* *omnium hiſtoricorum facilè princeps* Diodorus,*qui* Aſiam, *&* Europam *prope uniuerſam diligenter ſuis oculis perluſtrauit*.Hi *omnes uetuſtatum ampliſſima inſignia*,*déque* Moſe *præſtantiſſimo duce*, *& rerum diuinarum* Authore *prædicarunt*. Nec *enim ante eum inuenitur*, *qui literis aliquid commendauerit:niſi forte* Abraham (*ut tetigimus*) *&* Enoc: *quorum doctrinam* Moſes, *tanquam legitimus hæres pleniſſime in ſuis uoluminibus congeſſit addens*, *quæ ab ore* Dei *uiuentis quotidianis oraculis acceperat*, *uel in ipſis omnia complectens*. Hinc *magna audacia* Auguſtinus *noſter*. *loquitur*. Nulla *gens*, *inquit*, *de antiquitate ſapientiæ ſuæ ſuper patriarchas*, *& prophetas noſtros ulla ſe uanitate iniqua iactauerit*: *quando nec* Aegyptus *inuenitur* (*quæ ſolet falsò*, *& inaniter de ſuarum doctrinarum uetuſtate gloriari*) *qualicúnque doctrina ſua patriarcharum noſtrorum tempore præueniſſe ſapientiam*. Nec *eos aliquis philoſophorum præiuit*: *cum philoſophi nomen à* Pythagora *ſamio traxerit originem:qui eo tempore,quo* Iudeorum *captiuitas ſoluta eſt,florere cœpit*. Nec *adducantur* Sapientes,*qui longe præceſſerunt philoſophos:qui & ipſi poſt* Abraham,Iſahac,Iabacob, *&* Ioſeph, *imo poſt ipſum* Moſem *fuerũt: ut optime ſupputat* Auguſtinus.Thales *qui*(Cicerone *teſte*)*primus de natura rerũ diſputauit,floruit eo tẽpore,quo* Ezechias Iudæis,*&* Numa Põpilius Romanis *præſidebat*. Et *poſt eum ſequuti* Solon Athenienſis, Chilo Lacedæmonius, Pittacus Mitilenæus,*& cæteri* Vates,*etiam uetuſtiſſimi* Græcorum,*prophetis* Hebræis *iuniores ſunt*: Moſes *enim ante* Troiæ *excidiũ trecẽtis annis ſupra decẽ ſcripſit:ut* Auguſtinus,*&* Euſebius *ſupputant*.Homerus *autem*, *&* Heſiodus (*ut* Cicero *ait*)*centũ & quinquaginta annis* Troiam *ſequuti ſunt:quibus paulo*

Eupole.
Plinius
Strabo
Auguſt.
Pytha.
Augnſti.
Cicero
Au. Euſ.
Cicero

prior Orpheus cum ſuis ſacris, tempore uidelicet Gedeonis, ſed poſt Moſen an nos circiter trecentos, præceſſit. Moſes igitur primus fuit, qui publicis literis cõmendauit ea, quæ lumine & conſortio diuino colluſtratus didicit ſacramenta: quibus uel pro parte ſui progenitores edocti fuere. Sed hæc hiſtoriis inuoluens ineruditæ plebi, cum qua agebat, ſe domeſticum præbuit: Sapientioribus ſecretiora eloquia credens: Poſteris autem ſapientibus in receſſu relinquens ſub cortina lumen diuinarum, & naturalium rerum ſplendidiſſimum introſpiciendũ, ue luti columba illa, quam Propheta commemorat facie ſimpliciſſimam, ſed poſteriora eius auri nitore fulgentia. Quo ſplendore Sapientum oculi, nec ſenſibilibus, nec aliis quibuſcúnque inquinamentis fœdati, cum ipſo introſpexerunt Dei, & naturæ altiſſima ſacramẽta. Horum primus magnus Triſmegiſtus fuit: qui intantũ Moſi ſequutus eſt diſciplinam: ut Moſeus à Priſcis illis ſapiẽtibus appel laretur. Oſtendit enim Artabanus, quæcũq; de Triſmegiſto dicuntur, hæc eadẽ in Moſe fuiſſe: Plato quoq; philoſophantiũ magiſter ut cum Cicerone, Auguſtino, Apuleio, Proculo, & multis ſapientibus cõueniam (dicant alij quicquid uelint) adeo cum Moſe conſentit: ut Numenius Pythagoræus dicat Platonem nil aliud eſſe, niſi Moſen attica lingua loquẽtẽ. Pythagoras, à quo Academici dici cere (teſte Hermippo Pythagoræo) de Moſi doctrina multa in ſuam philoſophiam tranſtulit: ut uerum ſit, quod Iambicus magnus ſacerdos Aegyptiorum in eo, quod de eorum myſteriis uolumine cõpilauit: inquit: Pythagoras, Democritus, Plato, Eudoxus, & multi alij ad ſacerdotes ægyptios acceſſerũt: ubi ex co lũnis Mercurij, quæ omnigena doctrina inſcriptæ erant: ſecretiorem philoſophiam didicerunt: ſed Mercurius (ut diximus) à Moſe hauſit. Hic ergo doctor, à quo tota ſyria, Aegyptia, Græcáque ſapiẽtia emanauit. Teſtantur hoc & de noſtris ultra Auguſtinum Ambroſius, Euſebius Pamphilus, & Cyrillus: quorũ ultimus ad uerbũ ait: Pythagoras & Plato cum in terra Aegypti operam diſci plinis darent, multorũ uirorum illuſtriũ, & in primis Moſi doctrinam pro ſuo ſtudio nõ ignorarunt: Erat enim id tẽporis apud Aegyptios nomẽ Moſi in non mediocri admiratione: unde rationem Dei, hoc eſt primæ cauſæ eos quidem accepiſſe nõ dubitamus: quos ſequutus Numenius Pythagoræus multa ex Moſaica doctrina in ſuis libris cõſcripſit: ut magnus Baſilius teſtis eſt. Et ut ab his me expediam, probant Clemens Alexandrinus, Atticus Platonicus, Euſebius, & Ariſtobolus: quòd Gentiles (ſi qua habuerunt egregia dogmata & myſteria) à Iudæis uſurparunt: & fabularum inuolucris implicuere: ut illud Deucalionis à diluuij hiſtoria, & Phaëthontis figmentum à retrogradatione ſolis: quæ fuit tempore Ezechiæ. Vnde etiam confingerent de gigantibus, qui montem monti imponerent, & in cœlum tendere tentarent, à turri Babylonica traxiſſe, nulli dubium eſt. Hinc Sulmonenſis, unde originem & fabricam mundi decantaret, uſurpauit. Homerus quoque, Heſiodus, & Linus, unde de ſeptima luce ſanctificanda canerent, hinc proculdubio acceperunt: Ait ſiquidem Homerus,

Artaba. Plato Cicero Auguſt. Apule. Procul. Nume. Plato Hermi. Iambli. Augu. Ambr. Euſ. Pã. Cyrillus Baſilius Clemens Atticus Eu. Ari. Ouid.

Home. *Septima lux aderat cuncta & perfecta fuerunt. Quem alij ſequuti in idem cõueniunt: & ante eos Orpheus, unde authorem uniuerſi ſummis laudibus extol-*
Artaba. *leret, in ſuo de uerbo diuino ſumpſit: nã (Artabano teſte) Orpheus de doctrina Moſi multa didicit. Poſt quos Virgilius premere uentos ſub æolo didicit ab arca Noë: in qua omnigena animalia ipſius Noë regebantur imperio. A fœlici quoque ſtatu Adæ decantarunt, & oratione ſoluta ſcripſerunt quamplurimi Saturnia regna aurea. Longum eſſet retexere quàm multigena arcana inferioris, & supramundanæ naturæ poëtæ didicerint inuoluere in fabularum, & ænigmatum uelaminibus ab his, qui ſacris edocti oraculis occultabant ſacramenta ſibi credita: ne ſancta exponerent porcis conculcanda. Sed quia aliquid non exiſtimant poſſe ſtare philoſophiam peripateticã cum Hebræa: immo hinc ridendi ſumunt occaſionem, dicant ubi inuenerint, immo cõfinxerint dictum fuiſſe à ſuo Ariſtotele de Moſe: Iſte homo multa bona dixit: ſed nihil probauit.*
Clear. *Ideo & quantum peripateticorum princeps detulerit Hebræis Clearchus peripateticus citatus pro eo in libro de ſomno dicat. Ait enim quòd cum Ariſtoteles diſceptaret cum Hyperochide, dixerit: Iudæus erat, qui ab altioribus Aſiæ locis ad maritimas ciuitates deſcẽdẽs, & lingua, & animo Græcus fuit: Cũque accidiſſet, ut eo tempore nos quoque maritimis Aſiæ locis uerſaremur, philoſophiæ amore ad nos ſponte uenit: qui multo plura nobis attulit, quàm acceperit: hæc Clearchus. Ad quæ loca idem Ariſtoteles nauigauit ſuaſus Platonis epiſtolio, ex Aegypto in Iſraëlitarum ſapientum commendationem conſcripto:*
Mega. *ut in Hebræorũ monumentis repperimus. Megaſthenes uerò in tertio Iudaïcarum rerum non tantum Ariſtotelem, ſed philoſophos omnes diſcipulos Hebraicæ ſapientiæ declarat. Omnia, inquit, quæ de natura priſci Græci ſcripſerunt, alij etiam ante ipſos tradiderunt: Nam Brachmanæ apud Indos (qui & Iudæi uocantur) multo prius philoſophati ſunt. Nec miretur quiſpiam Iudæos indos*
Aristo. *fuiſſe: eũ & Ariſtoteles apud Clearchũ dicat: Iudæi ſunt Calani ex india. Sed à patre præcipue tribus Iudæi appellati ſunt: Iſraelitici autẽ ab eorum diuino Principe, & progenitore Iabacob: Hebræi uerò à trãſitu, cui ſemper tanquam*
Nume. *peregrini addicti ſunt. Cui adſtipulatur Numenius in primo uolumine de bono. Plato, inquit, & Pythagoras Græce expoſuerũt, quæ adinuenerant brachmanæ, Aegyptij, atque Iudæi. Sunt & qui aſſerunt. Numenij, Philonis, Plotini, Iãblici, & Proculi myſteria à Paulo, Dionyſio, Hierotheo, & Ioanne accepta fuiſſe. Importunum quippe foret omnes citare, qui Iudæos, & patres noſtros (à quibus & nos primordia ſapientiæ accepimus) primos aſſerunt fuiſſe doctores ſapientiæ, à quibus fontibus mortales omnes hauſerint: Hoc enim non modo noſtri credunt: ſed hiſtoriographi præclariſſimi philoſophique inſignes teſtantur: Quibus & gentilium oracula addamus: ſi adductis teſtibus non cre-*
Porphy. *dunt: Perhibet enim Porphyrius, Appollinis oraculum hæc de Iudæis tradidiſſe.*

Dura uia illa nimis,æratis clauſáque portis, Ap.ora.
Quæ uitam nobis aperit,donátque beatam.
Nec uerò uerbis facilè enarrarier ullis,
Exponíque queat:illò quo ſemita ducit,
Quam primi ante omnes cœperunt tradere,pulchras
Qui nili epotant lymphas,phœnicibus inde,
Proximáque Aſsyriis ea cura,ſed inclyta longe
Gens hebrea illam nouit,notámque recepit.
Et iterum alio oraculo.
Chaldeis,quæ uera eſſe ſapientia,tantum
Hebreíſque ipſis conceſsum agnoſcere:pura
Aeternum qui mente colunt regémque,deúmque.

Ab huiuſmodi igitur academia,quæ diuino lumine eſt edocta, & nõ aliunde de Deo,déque rerum progenitore diſcere poſsumus:Si tamen à philoſophis, uel aliis externis aliquid acceperimus,id faciemus ea lege, quàm docet Auguſtinus; Augu.
Vt accipiamus tanquam ab iniuſtis poſseſſoribus,ſicut olim hebrei ab Aegyptiis uaſa,& idola quæ in meliorem uſum conuerterent,uendicarunt.

Quod abſque huiuſmodi lumine errarunt omnes de Deo loquẽtes per deuia quàm plurima. Cap.II.

QVam neceſsarium ſit hoc lumen iis, qui de Deo loqui uolunt, ſatis experientia comprobabit: ſi repetere uoluerimus qualia hi, qui ſibi ſapientũ nomen uendicarunt,ſine hoc ipſo lumine deliramenta confinuerint: Vt bene colligit Euſebius, Auguſtinus, Laërtius, & nouitiores quamplurimi, ſed potiſsimũ Eu.Aug. Lae.Cic.
Cicero. Thales enim mileſius, qui inter ſapientes primam tenuit exedram, a- Thales.
quam dixit eſſe rerum initium:Deum autẽ eam mentem, quæ ex aqua cũcta cõ fingeret. Anaximander natiuos eſſe Deos aiebat,longis interuallis oriẽtis, occidentiſq;, innumerabiles quoq; mundos. Poſtea Anaximenes aëra deũ ſtatuit: Anaxi.
eumq; gigni, eſſeque inmenſum, & infinitum, & ſemper in motu,quaſi aër ſine ulla forma Deus eſſe poſsit. Anaxagoras, qui ab Anaximene diſciplinã ac- Anaxa.
cepit,primus omniũ rerum deſcriptionẽ, & modum mentis infinitæ ui ac ratione deſignari, & confici uoluit:nec ultrà inde progreditur: ut intelligatur, quæ ſit hæc mens: & quomodo omnia confecerit. Crotoniates Alcmeo Soli, Lunæ, Croton.
reliquiſq; ſyderibus animos, & diuinitatẽ dedit. Pythagoras animũ cẽſuit eſſe Pythag.
per naturas rerum omnes intentũ, & commeantẽ: & utinam tã bene in ſe quàm in aliis uidiſſet. Xenophanes(mente adiuncta)omne quod eſſet, deum uoluit eſ- Xenop.
ſe. Parmenides cõmentitiũ quiddam coronæ ſimile efficit, & Stephanẽ appel- Parme.
lat:cõtinentẽ ardorem, & lucis orbẽ, qui cingit cœlum: & hunc deum appellat. Empedocles multa alia peccans in deorum opinione turpiſsime labitur: Qua- Emped.
tuor enim naturas, ex quibus omnia conſtare cenſet, diuinas eſſe uult: quas & naſci, & extingui perſpicuum eſt. Protagoras omnino ſeſe negat, quid de Deis Protag.

Democ. *loquatur, ſcire. Democritus imagines, earúmq; circuitus in deorum numero refert. Sed cum neget quicquã eſſe ſempiternum (quia nihil ſuo ſtatu ſemper maneat) nonne deũ omnino tollit, & nullam opinionẽ de eo relinquit?* Epicurus Epicurus *qui Democriti fontibus hortulos ſuos irrigauit, cogitabat Deum forma humana circũamictum: eo quòd ea pulcherrima omnium ſit, & ſola rationi & menti conueniens: Quẽ* Cicero Cicero *longis diſputationibus deſtruit: & pluribus facetiis ſugillat.* Ariſtote. *Ariſtoteles multa turbat à magiſtro uno Platone diſſentiens: modo enim mẽti tribuit diuinitatem, modo mundum ipſum Deum eſſe dicit, modo alium quendam præficit mundo, eiq; eas partes tribuit, ut replicatione quadã mũdi modũ regat, & tueatur. Tum cœli ardorem Deum eſſe dicit non intelligens cœlũ mundi* Xenocr. *eſſe partem, quẽ alio loco deſignat Deum. Xenocrates deos octo eſſe dicit: quinque qui in ſtellis uagis nominantur: Vnũ qui ex aliis ſyderibus quaſi ex diſper*-Theoph. *ſis membris, Septimũ Solem, Octauúmque Lunam. Theophraſtus inconſtantia quadam modo menti diuinum tribuit principatum, modo cœlo, tum autem ſignis,* Strato *ſyderibúſque cœleſtibus. Strato philoſophicus omnem uim diuinã in natura ſitã eſſe cenſet: quæ cauſas gignendi, augendi, minuẽdiq; habeat: ſed careat omni ſen*-Zeno *ſu & figura. Zeno legem naturalẽ Deũ eſſe cenſet. eámque uim obtinere recta imperantem, prohibentémque contraria. Et alibi æthera Deũ dicit: Et aliis lo*-Ariſto *cis rationẽ quandã per omniũ naturam rerũ diffuſam. Cuius diſcipulus Ariſto formam Dei intelligi non poſſe ait dubitans omnino, an deus ſit animãs, nec ne.* Cleantes *Cleãtes Zenonis etiã auditor nunc mundum Deum dicit eſſe nunc mentem, & hoc ultimum, & altiſsimum undique circumfuſum, & extremum omnia cingentem atq; cõplexũ ardorem (qui æther nominatur) certiſsimũ Deũ indicat.* Perſeus *Perſeus alius eius auditor res utiles, & ſalutares deorum eſſe uocabulis nuncupatas.* Plato *Plato Aſomaton id, quale eſſe poſsit intelligi non poteſt.* Xenop. *Xenophon quaſi in idem ueniens Socratem retulit diſputantem, formã dei quæri non oportere.* Antiſthe. *Antiſthenes populares deos multos, naturalem unum eſſe dicit.* Plato *Plato quoq; cũ Hermogene diſſerens ait: per Iouem Hermogenes (ſi mente haberemus præcipuum rectitudinis modum) conſtitueremus nobiſcum fateri, nihil nos de Diis cognoſcere: neque de ipſis quidem, neque de ipſorum nominibus, quibus ipſi ſe uocant: conſtat enim illos quidem ueris ſe nominibus nuncupare. Opificem tamen ipſum fatetur cum ſuis academicis, genitorémque uniuerſi: Et hi (ut* Auguſt. *Auguſtinus ait) noſtris ſapiẽtibus uiciniores, quorum fontibus non dedignati ſunt irrigari. Sequũtur alij lõgioribus quidem paſſibus.* Speuſip. *Speuſippus Platonem auunculum ſequẽs uim quãdam deum dicit, qua omnia regantur, tanquam animalem. Ex eadem ſchola* Heracli. *Heraclides ponticus puerilibus fabulis reſperſit libros, modo mũdum, modo mẽtem Deum eſſe dicens, errantibúſque ſtellis diuinitatem tribuit.* Chryſip. *Chryſippus, qui Stoicorum Somniorum ueterrimus habetur interpres, magnam turbam cõgregat ignotorũ deorum: conatúrq; in ij. lib. ubi de natura deorum agit, Orphei,* Diog. ba. *Muſæi, Heſiodi, Homeríque fabellas accõmodare ad ea, quæ antea de immor*-

talibus diis dixerat. Quē ſequens Diogenes Babylonius, *de Minerua & partu Iouis, ortúque Virginis multa ſomniat.* Ciceronis Cotta *omnes de diis loquētes redarguere, & ſuggillare uidetur: & ꝑ tot fluctus nauigat eius cymba, ut quaſi merſus ad aridam omiſſo pelago, deſperatóque portu, pene naufragatus contendat concludens deos naturas obſcuras, difficiléſque explicatus habens.* Cotta Omittā, *quæ abſurdiora poëtarum uocibus fuſa, ipſa ſuauitate nocuerunt: qui & ira inflammatos, & libidine furentes induxerunt deos, feceríntque ut eorū prælia, & uulnera uideremus:* Odia *præterea, diſsidia, ortus, interitus, querelas, lamentationes effuſas, in omni intemperantia libidines, adulteria, uincula, cū humano genere concubitus, iurgia, odia, & huiuſmodi inſanias multas. Sed & ad tantā inſaniam deuenerunt multi: ut Deos quos adorarent, manibus propriis confingerēt:* Vt de Aegyptiis Hermes Triſmegiſtus *ait. Sic fecere Aſſyrij, quibus ſtatua Beli à filio Nino cōſtructa (ut quibusdā placet) præbuit cauſam idolatrādi: Quē æmulati* Moabitæ, Paleſtini, *& populi multi, & ipſi ſuas ꝓ libito cōfingebāt ſtatuas: & ſibi aras erigebāt: ſuiq; idiomatis uocabulo nominabant.* Hermes Aſſyrii Moab. Paleſti.

Et ſi quid ſit Deus intelligere non poſſumus, tamen Deum eſſe & oraculis, & ratione, & conſenſu omnium edocemur. Cap. III.

DE Deo itaque loquentes illud Dionyſii *obſeruandum cenſemus, quo ait: Tātum uidelicet fas eſſe ad celſiora conſcendere: quantum ſeipſum diuinorū eloquiorum radius inſinuare dignabitur: Comparandáſq; eſſe uires ad diuinos illos fulgores hauriendos: debere inſuper à nobis innocue diuina, ſobrie, pie, & caſte reuereri: ne ſi naturali indagatione procedere uoluerimus, in uarios incidamus errores: ſicuti illi, quos ſupra memorauimus ſapientes ſæculi. Aut eueniat illud* Simonidis, *quem ſatis* Ariſtoteles, *&* Cicero *celebrat, qui ab* Hierone *tyranno requiſitus, quid eſſet Deus, unius diei ſpatium poſtulauit: Et ſequenti die rediens, cum interrogaretur, biduum* Simonides *petiit. Tum crebrius tyranno petente, ſemper* Simonides *dierum numerum duplicabat. Sed interroganti* Hieroni *cur hoc faceret, reſpondit: quia quanto diutius conſidero, tanto res uidetur obſcurior: quia lucem inhabitat inacceſsibilem humanis ingeniis. Hinc proteſtatur cœleſtis doctor in Euangelio, cui titulus eſt ſecundum* Matthæum, *dicens: Nemo nouit filium niſi pater: neque patrem quis nouit, niſi filius: & cui uoluerit filius reuelare. De hac igitur ſuperſubſtantiali, ſacratiſsimáq; (ut* Ariopagita *proſequitur) neque dicere quicquam, neque cogitare præſumendum eſt aliter quàm ſacra eloquia pie admodum, caſtéque tradiderunt. Ab his igitur ſacratiſsimis ſermonibus aliqua habemus: in quæ philoſophorum nonnulli expeditis pedibus ueniunt. Aliqua uerò, quæ cū non attingere poſsint, aut non admittunt, aut ea ſubterfugiunt, aut tanquam dubia intacta relinquunt. Quorum ſingula pertractantes, ſic ea proponemus: ut pij æquis auribus admittant: Impij autem, & ſi non admittere, ſaltem reſpuere nequeant. Hi quippe in primo genere impietatis à* Porphyrio Iamblico, *&* Proculo *collocātur, qui negāt Deū* Diony. Simon. Ariſto. Cicero Hyero. Chriſtus Diony. Por. Ia. Procul.

eſſe. Quibus exploſis potius quàm confutatis (qui confutatione digni nõ poſſunt à ſapientibus haberi) procedemus. In primis (ut tradunt nobis diuina oracula) Deum eſſe præſupponamus: à quo nullus philoſophorum diſſentit, nec mortalium quiſpiam, niſi in eam ſortem ueniat: de qua ſapientiſſime canit Propheta. (Dauid) *Dixit inſipiens (inquit) in corde ſuo non eſt Deus: & perbelle inſipientes dicuntur, qui negant ipſum Deum, cum omnis ratio dictet, omnéque lumen mortalibus tributum doceat Deum eſſe. Nam creata omnia, quorũ proprium eſt depẽdere ab alio, docent aliquid eſſe, à quo ipſa ſint: & illud à nullo, ne in infinitũ fiat progreſſus. Et quæ mouentur concludunt unum eſſe, à quo omnia mouentur: qui nec ab alio moueatur: ut bene Ariſtoteles procedit in calce ſui libri de Phyſico auditu.* (Ariſto.) *Et illud perfectum eſt, nullius indigẽs: quod eſt Deus, ſiue principium, ſiue fons & origo omnium, ſiue ſummũ, aut infinitum, ſiue illud quo maius excogitari non poteſt, ſiue primum mouens, ſiue prima cauſa, aut illud quod eſt à ſe, aut Archetypus, & omnia cõtinens, uel quouis alio dicatur nomine, ipſe eſt Deus. Quẽ qui negat, nõ minus, teſte Auicena, indiget ratione, quàm ſenſu indigeat, qui negat niuem eſſe albam.* (Auicena) *Nam ut Plato in ſuo de legibus ait: Terra, Sol, Sydera, ipſumq; uniuerſum, temporum quoque uarietas ornatiſſima, annis, menſibúſque diſtincta deum eſſe oſtendunt.* (Plato) *Græcorum præterea, Barbarorúmque omnium conſenſus in id conuenit: Quod percurrens Marcus Tul. ait:* (Cicero) *Quid enim poteſt eſſe tam apertum, atque conſpicuũ, cum cœlũ ſuſpexerimus, cœleſtiáque contemplati ſimus, quàm eſſe aliquod numen præſtanti acumine mẽtis, quo hæc regantur? Quæ enim gens eſt, aut quod genus hominum, quod non habeat ſine doctrina anticipationem quandam dei, quam appellant prolepſim? Ex illo enim cœleſti Epicuri de regula, & iudicio, uolumine accepimus eſſe anteceptam animæ rationi quandam informationem, quam hic intelligimus: in quo omniũ natura conſentit deum eſſe: & ipſum mundum regere:* (Epicuri) *Quibus annectit præclarũ facinus Athenienſiũ, qui Pythagoræ ſophiſtæ librũ, in cuius principio, an Deus ſit dubitare uidetur, cõbuſſerunt, ipſo de urbe atq; agro expulſo.* (Pythag.) *Sed Euſebius ulterius progrediens, dicit: De Deo dubitare nõ poſſumus, cũ natura, immo diuinitus omnibus inſitum ſit, Deum eſſe uerum omnium rerum creatorẽ.* (Euſebius)

Quomodo per creatarum rerũ ueſtigiũ, aut imaginẽ: & eorũ cõſonantiã cũ Archetypo deuenire poſſumus in cognitionem eius fœcũditatis. Cap. IIII.

VT illam diuiniſſimam fœcunditatem, quæ umbratice in omni eius fabreficio inuenitur, ex his quæ præ manibus habemus domeſtica, apprehendere poſſimus, ſingula ſaltem adumbranda ſunt: cum nihil in rerum natura ſit (teſte Mercurio) quod non aliquam præ ſe ferat diuinitatis imaginem. (Mercu.) *Omnia nãque uiuẽtia penes ſeipſa prolem ſuam gignunt: & concine producẽdo in propatulo, quod in penetralibus conceperunt, ſummi opificis laudes uoce quadam ſua depromũt. Ad quos hymnos, & pueri in fornace Babylonica expurgati, & Dauid cum hymnis ſuis finem imponeret, omnia inuitat. Arbores enim & plantæ cum bro-*

eos ſuos, aut gemmas producunt, ſemen quaſi fœtum in eorum corpore generãt. Cum autem fructus reddunt, quaſi quodam partu Deum ſua uoce collaudant. Coagulantur grandines, & niues in aëre, præparantúrque pluuiæ in nubibus, & tunc fit eorum conceptus: cum autem in terram deſcendunt, quaſi completa fœtura, & ipſa benedicunt opificem. Gignunt animalia meliorem fœturã. Sed cum in lucem producunt, & ipſa in Dei laudem prorumpunt. Senſitiua etiam uirtus in ſe ſimulacbrum, & intentionem faciendorum concipit, poſtea membra moriendo in opus, quæ cõceperat parit. Qui Phantaſiæ fœtus propinquior eſt animæ, quàm uegetatiuæ, quæ tantum in corpore fit: Ideo expreſſius diuinæ mẽtis fœtum oſtendit. Sic anima rationalis cum accipit à phantaſtica uim, quæ debita prudentia faciunda metitur omnia, prius in mẽte fabricando exemplar eorum, quaſi fœtum in eadem mente producit: quem parit extrinſecus: Vbi quod eſt in mente excogitatum, in propriam figuram, aut formam conducit. Quæ excogitatio, tanquam uita operatrix exprimit (teſte Auguſtino) creatricem uitam diuinam, in qua omnia præexiſtebant, antequam in formas proprias explicarẽtur. Opus autem fabricam opificis demonſtrat: Quæ conſonanti ordine conducta, in opificis ipſius cui in operando aſſimilatur, laudem concinit. Alius eſt etiam rationalis uitæ fœtus huic cõſimilis, ratio uidelicet atq; diſcurſus, qui formatus in mente ab ea re quam ſcimus, uerbum ab eodem Auguſtino nominatur. Qui fœtus uterque propinquior eſt animæ quàm phantaſiæ, aut uegetatiuæ cõceptus, quia rationalis uis in intellectionem ſuam, & per illam in ſeipſam reflectitur. Quibus ſuccedit amor ſanctus, & liber: quod non efficit Phãtaſia. Prolem autem hanc in propatulo parit: quando ſonanti uerbo, quod conceperat, manifeſtat. Sed cum Angelicus ſtatus perfectior ſit, quàm illorum qui adhuc in ſtadio pugnant, excellentiorem parit conceptum, nulla intercapedine mutatum: quem pariens prolatu quodam in dei laudes continue perſeuerat. Ex quibus omnibus in opifice, cuius ſimulacbrum tenent, omnia gradibus ſuis contemplamur: & uerbi: & creaturarum conceptum in ideali uita. Propalat autem uerbum eſſentiale, cum in ſacra pagina manifeſtat: & uerbum ideale, quãdo quæ fabricauerat in mente, eluceſcere facit in opere. Quod eſt quoddã dicere, & manifeſtare, quæ concepta ſunt. Hinc Moſes, & Dauid, quorum alter arcana Dei ſcripſit, alter decantauit, omnia declarant uerbo producta.

August. | Idem | Moſes Dauid

Quod deus ſit omnium rerum, & numerorum fœcunditate plenus: ut poſſit omnia conſonantiſſime producere. Cap. V.

Elementa, principiáque naturæ, pulchrum quoque mundum totum emanaſſe affirmat Mercurius, ab eo qui eſt & omnium rerum, & utriúſque ſexus fœcunditate pleniſſimus uim totam continens generandi abſque alicuius extrarij adminiculo. Hinc à Poëtis Pan. (quod totum ſignificat) dicitur: quem ſolem eſſe Arcbades exiſtimantes adorabant. Eſt quippe uerus ſol, non hic cœleſtis, ſed ſupramundanus, & diuinus. Et ſi licet proſequi, quæ de hoc Pane finxit

Merc. | Poetæ

antiquitas: quæ diuina myſteria ſemper ſub ænigmatibus tradebat, pereurremus etiam eius typicam picturam. Cornua primo in capite locabant, denotantes regnũ, quod in ſuperioribus, inferniſque tenet: Cornu enim pro regno etiam
Hiero. *apud eos, qui ſacra noſtra. ſcripſere, acceptum* Hieronymus *in oratione Abacuc longa ſerie probat. Barba uerò prolixa radios lucis, aut diuinæ ſuæ uirtutis, uſque ad ima protenſa prætendebat. Pars inferior hiſpida propter arbores, uirgulta, montes, ſaxa, & feras: Superior uerò leuis: Vnde & ſuper baraúab, id eſt, planities equitare dicitur: quod traductio noſtra habet occaſum. Sonat fiſtula ſeptem calamorum, id eſt ſeptem planetarum harmonia in qua ſunt ſeptiformes ſoni, qui diapaſon conſummatam uidelicet conſonantiam complent.* Virga *in manibus eſt poteſtas, qua cuncta moderatur: ridentem eum fingebant, eius ſempiternam fœlicitatem innuentes.* Delitiariq́ue *aſſerebant in echo, quæ eſt uox emiſſa in concauis, uel obiectis diſpoſitis quibunſcunque reſonans:* Vox *enim uerbũ, & mẽtis conceptũ exprimit:* Ideo *uoce uel dicto Deus mũdũ, & omnia eius mẽbra fabricauit, uocéque gubernat imperitando. Amorẽ etiam ergo nos pluribus clamoribus manifeſtat:* Reciproco *uerò amore (qui eſt reſonans echo) delitiatur. Et hæ ſunt delitiæ, quas habet cum filiis hominum. Nebridem ſtellatam in pectore gerebat: quia omnium ſtellarum concurſum, atque*
Poetę *uim unica pelle, unicóque actu, aut nutu continet. Sed quem* Poëtæ *Pan. id eſt, to*
Philo. *tum, omniaque continentem dicebant, Philoſophi cauſam primam, & omniũ cauſarũ principiũ uocauere dans omnibus cauſis, ut influant: quia quicquid agit cau*
Procul. *ſa ſecunda, agit in uirtute primæ magis influentis quàm ſecunda, inquit* Proculus. *Et eſto quòd cauſa ſecundaria etiam uniuerſalis ammoueat à re uim, quam præſtitit, prima minime remouet: & infra dicit:* Omnia *habere eſſentiam à primo ente, & prima cauſa, & uiuere à prima uita: immediateq; à prima, & ſumma intelligentia:* Quæ *ſit omnium fœcunda eorum, quæ alij præſtãt, neceſſe eſt.*
Speuſi. *Eſtq; in ſeipſo ſumme fœlix, & beatus:* Sed *Beatitudo (ut diffinit* Speuſippus)
Auguſt. *eſt bonum ex bonis omnibus accumulatum.* Beatus *autem eſt, qui nullo indiget,*
Boetius, Plato *& qui habet quicquid uult: ſi bene docet* Auguſtinus, Boetius, *&* Plato. Nihil
Hermes *ergo deeſt illi qui omnia continet, tanquam uera omnium ſphæra: ut dixit* Hermes. *Et cum nihil ſit extra ſphæram mundi: ſic nihil extra diuinũ ambitum, qui omnia complectitur: cui eſt illud inexplicabile nomen, ubi literæ omnes numeros circulares continent, decem uidelicet, quinque, & ſex, atteſtãtes ſingulæ ueriſſimam eſſe ſphæram, quod nominant, omnia ambitu ſuo continentem.* Quarum *etiã literarum ſignificata idem innuunt:* Ioth *enim ſcientia, uel principium intertеrpretatur:* ה He *eſſe:* ו Vau *& ipſum: in quo omnia uidelicet quieſcunt: ut*
Procul. *ſit ipſe principium omnium eſſentiarum præſtans omnibus ut ſint, eſſéque ipſum eſt prima rerum creatarum, ut* Proculus *docet.* Ideo *à prima cauſa emanat, cui ſoli dare. ipſum eſſe attribuitur.* Ideo *alibi concludit aperto ore, omnia proce-*
Peripa. *dere ab una cauſa:* Quæ *omniũ primo ut grauida ſit, neceſſe eſt: ſi uera eſt* Pe-

ripateticorum ſententia: Nemo dat quod non habet. Nec aliquid natura produ citur, aut fabricatur arte, niſi illud prius in fabricante præexiſtat. Generatur animal, aut homo ex ſeminaria uirtute, qua genitum cōtinebat: & ex ſemine ge neratur herba quæ præerat in ſemine potentia (ut dicunt Peripatetici) aut uir- tute aliqua. Hinc ſapientiſſimus philoſophus Moſes cum de plantis producen- dis ageret, inquit: Cuius uidelicet plantæ ſemen ſit in ea, id eſt, uirtus ſeminaria ad aliam plantam producendā. Extat & in artificis mente fabrica idealis, ex qua conducit extrariam: ut longo ſermone diſſerit Auguſtinus interpretando il lud Ioannis, quod factum eſt, in ipſo uita erat, Vita utique creatrix, & idea omnium rerum faciendarum. Quia ſicut artificium uiuit in artificis mente, an- tequam conducatur: ſic uiuebat mundus in mente illa diuina, antequam deduce- retur in opus. Continet inſuper omnem numerum exiſtens ipſe uera unitas: quæ principium, & radix omniū eſt numerorū, dans omnibus, ut numerentur. Om- nis enim multitudo (ut idē Proculus ait in theorematibus theologicis) eſt ab uno. Nec aliquid eſſet unum, ſimul cum aliis multitudinem faciens (ut ibi proſequi- tu r) niſi per unius participationem unitatem ſibi cōpararet. Quod unū, & anti tiquiſſimum nemo ambigit Deum eſſe, qui antequam peculiarem unitatem rebus inferioribus communicaret, in primum numerum ſe diffudit: Et hinc in denariū (ſi Hebræorum theologiam admittimus) tanquam in decem ideas, & menſu- ras omnium numerorum, & rerum omnium faciendarum: hac de cauſa ulterior numerus dari nequit, quamuis Ariſtoteles alias rationes multigenas aſſignare conetur. Qui denarius coaceruatus in unum reddit, à quo exordium habuit: ut ſit denarius numerorum finis, & complementum, & principium decadum. Quem numerorum ſeriem omnia tanquam uerum exemplar imitando, ad illud unum redire contendunt, unde proceſſerunt: Vt aliquantulum progreſſus no- ſter Proculus ſubinfert, dicens: quod omnis ordo ab unitate incipiens procedit in multitudinem unitati coelementalem: & ipſa ordinis multitudo tandem ad unitatem reducitur. Et omnia quæ ſub globo lunari ſunt, per hominem tanquam per decimum genus eorum, quæ ſunt corruptioni ſubiecta: Et cœli nouem per decimum cœlum: quod empyreum dicunt: & nouem Angelorum ordines per ſuam decadem in primariam unitatem reſtituuntur: Quæ ſuo loco Latius diſ- ſeremus.

Moſes

Auguſt.

Ioan.

Procul.

Hebræi.

Ariſtote.

Procul.

Quod Deus ſit unus. Cap. VI.

DEum unum eſſe, habemus legiſferum diuino oraculo intonantem. Au di Iſrael, tu uidelicet qui Deum principem habes (ſic enim Iſrael interpretatur) Dominus Deus tuus Deus unus eſt. Et iterū introdu cit ipſum ad populum proteſtantem: Videte quòd ego ſum ſolus: & non eſt alius præter me. Cum quo eius, imo legis occentor conuenit, dicens: Non eſt Deus præter Dominum, & non eſt Deus præter Deū noſtrum. Cum qua ueritate conueniūt omnes ſapientes. Abraham ob unius Dei confeſſionem,

Moſes.

Dauid

in ur.id eſt,fornacem à Chaldeis proiectus eſt, & illæſus euaſit: unde ſummo fauore proſequutus eſt eum Deus, pro cuius ſolius gloria non recuſauit mortẽ ſubire. Pro hac ueritate aſſerenda Socrates & carceres, & mortem ſuſtinuit: Apule. Aug.Ge. *ut* Apuleius,*&* Aulus Gellius *atteſtantur: nulla tamen ſibi gratia cõparata,eo quòd ſponte ueneno ſuſcepto ſibi mortem intulit cõtra edictum illius Dei, quem unicum profitebatur:qui uetat omnino & ſibi, & aliis quempiam inferre* Pl. Triſ. Auic. *mortem.Probat* Plato *in* Timæo *Triſmegiſtum æmulatus: quòd Deus mundi exemplar ſit unus: eo quòd mundus unus eſt. Conſtanter aſſeuerat* Auicena *Impoſſibile eſſe duo à ſe neceſſaria. Nec aliud habet à ſe, ut neceſſario ſit, niſi Deus.* Ariſtoteles Homeri *ſententiam celebrat: Non eſt bona multitudo numinum: Vnus ergo* Princeps,*&* Deus.*Ille enim* Vlixem *ſic concionantem decantat.O Achiui non eſt bonus pluriũ principatus: Vnus ergo Rex ſit.Hinc de humano ad diuinum principatum conſcendens, per analogiam quandam concludit neceſſariam unitatem principis diuini ſicut & terreni, qui diuini ſimulachrum* Hiero. *gerit.Quomodo procedit* Hieronymus *cum ruſtico ſuo diſſerens.In apibus(inquit)unus princeps.Grues omnes ſequuntur unam ordine literario: Imperator unus, Vnus prouinciæ iudex: In naui gubernator unus: & in mundana fabrica unus* Opifex,*unus moderator. Vnde omnes ſapientes contemplantes picturas, & formas uarias huius mundanæ domus,unam tantum eorum cauſam, & pri-* Nico. & Boetius. Pro.Pyt. Euſebius *mam arbitrati ſunt:ut* Nicomachus, *& poſt eum* Boetius, *&* Proculus *in eo, quem de cauſis ſcripſit, & in theorematibus docto, & compendioſo ſermone demonſtrat.* Pythagoras *(ut* Euſebius *refert)unitatem* Deum *eſſe dicebat, & bonum, & intellectum: dualitatem uerò dæmonem, ac malum,in qua materialis* Plato *eſt multitudo. Adſtipulatur* Plato *in epiſtola ad* Dionyſium. *Cum ſtudio, & ex ſententia(inquit)ſcribimus animi: Deus principium epiſtolæ præbet. Si ſecus autem,non Deus,ſed Dij:concludens omnia bona ab uno, malum autem à mul-* Cicero *titudine confuſa. Nec poteſt(inquit* Cicero*) omnibus intercontinentibus mundi partibus eſſe perfectio ordinis:niſi ex uno, & diuino, & continuato ſpiritu cõtinerentur. Nec aliquis de ſapientibus aliquando opinatus eſt adorandum eſſe niſi unicum Deum:qui eſt principium uitæ, & dator omnium bonorum: Cui ſoli* Procul. Por. Iāb. Pla.Pyt. Ariſto. Chriſtus *hunc mundum regenti preces dirigendas docet* Proculus,Porphyrius, Iamblicus,Plato,Pythagoras, Ariſtoteles *& poſteri omnes. Sed ſacræ literæ ſuper omnes hoc dogmate reſperſæ ſunt. Sic Chriſtus inſtruxit nos:ut orationẽ in pri-* Moſes. *mum dirigemus,dicens: Cum oraueritis dicite Pater noſter De quo &* Moſes: Nunquid non ipſe pater tuus,poſſeſſor tuus? *Qui à* Poëtis *quoq; Pater omnipotens dicitur,Primus fons,& origo omnium: A quo quædam numina ſunt, & mi-* Sopho. *niſtræ poteſtates eius,ut* Sophocles *diſtiebo iambico canit.*

In ueritate ſolus unus eſt Deus:

Qui cælum hoc,& terram capacem condidit.

Quem Euripides Iouem *præcipit nominandum: Per cuius caput* Orpheus *ecci-*

nit, uniuerſa in lucem proceſſiſſe. Cæteras autem poteſtates miniſtras eſſe cenſendas, quæ extra Deum ſunt: & ab ipſo ſeparatæ. Hinc ipſi Dei miniſtri, intelligentiæ ſeparatæ à philoſophis, & à ſapientibus Hebræis dicuntur. In Deo autem eſſe quædam numina non ambiginus, quæ noſtri uocant attributa: ſapiētiam quam antiqui Palladem nominarunt: Intelligentiam, aut ſolertem diſcurſum, Mercurium: Sempiterium, Saturnum: Formæ fœturam, Neptunū: qui uirtus aquarum eſt, de quibus dicitur. Producant aquæ ſerpituram animæ uiuentis (ut uerba Hebraica ſequamur) Naturam rerum ſecretam, Iunonem, Amorem, Venerem, Lucidam uitam, Solem, aut Apollinem, & cætera id genus: quæ uulgus opinabatur plures eſſe Deos: quod alienum fuiſſe ab omnibus ſapientibus Cicero in libro, quem ædidit de natura Deorū aſſerit: Plinius autē ſocordiam quandam dicit, innumeros exiſtimare Deos: & opinari matrimonia inter eos contrahi, tantóque æuo ex his neminē naſci: & alios eſſe grandæuos, ſempérque canos: alios iuuenes, atque pueros: atri coloris, aligeros, ouo æditos, puerilium ferè deliramentorum eſt. Sed ſuper omnem impudentiam, adulteria inter ipſos fingi, mox iurgia, & odia, atque etiam furtorum eſſe & ſcelerum numina: quæ bene utique confutat. Docet autem nō nimus impie, quàm indoctè de Deo: cum de ipſo ſine eius lumine rite effari non poſſimus. Quo lumine colluſtrati theologi noſtri, confidentius de ipſo loquuntur: & eius unitatem citra omnem ſolutionem comprobant: quia infinitum aliud ſecum ſtare minime patitur, nec mente, nec uelle, nec potentia, nec bonitate, nec eſſentia, quæ legenda relinquo ubi ab eis copioſiſſime tractata ſunt. Addunt etiam de uirtute qua omnia poteſt: Vnde ſi eſſent duo, poſſet unus deſtruere, quæ alius fabricauit: & ſi non poſſet, non eſſet Deus: qui omnipotens eſt. Et progreſſi ratiocinantur, quoniam uterque utroque frueretur: cum eſſent ſumme fruibiles, & nolēs frui pec caret: Fruēs autem aliquid acciperet ab alio, tanquam imperfectus: & ſic Deus perfectiſſimus eſſet imperfectus: & adbuc ultra. Si duo, uter illorum banc machinam fabricauit? Et uter illorum ipſam moderatur? Et ſi qui fecit, ipſe & regit, quid alter facit? Si uerò unus fecit, altérque gubernat, quomodo intrauit gubernator in domum non ſuam? Ex ordine igitur, & moderamine concludamus cum Dionyſio, Platone, cum ueris philoſophis, Aſtronomiſque omnibus tantarū rerum ſibi inuicem conuenientium opificem eundem, & rectorem: qui eſt omniū artifex, omnem habens uirtutem, omnia proſpiciens.

Cicero. Tgeol. Diony. Plato Philo. Aſtro.

Quod fœcundiſſima mens illa prima, quæ Deus dicitur, ad intra extráq; produxerit. Cap. VII.

EX his conditis imaginibus manuducti ad diuinam mentem eminētiſſimam, omniúmque fœcundiſſimam, eius lumine colluſtrati uidebimus prolem ſui ſimillimam, qui eſt uera imago Patris: quā in ſe primo generat unico, & nunquam interrupto actu: quo ſemper abſque aliqua interiectione, aut uiciſsitudine ſe intelligit ſummum per eſſentiam bonū.

Vnde reſultat proles, quæ eſt plena intelligentia, plena ſui imago, & plenum Io. Mer. Plato *mundi exemplar. Quam prolem Ioannes, & Mercurius uerbum nominarunt:* Orph. *Plato Dei Patris filium: Orpheus uerò palladem, id eſt ſapientiam ex Iouis capite natam. Ex qua plena intelligentia ſuæ bonitatis ſummæ amor producitur ligans intelligentiam cum mente, & eò amplius, quanto immenſa proportione ſibi intimior eſt, quàm aliæ proles cum eorum parentibus. Hinc eſt exactiſſima parentis imago, quadam tamen reſolutione, aut aliquo intrinſeco abſoluto, tanquam genita diſtincta à generante. Et niſi eſſet in Prototypo illo ſummo generatio, non eſſet in creatis generationis imago: Nec dediſſet ſterilis, & abſque* Iſaias *fœtu ſuis rebus fœcunditatem: ut per Iſaiam de incredulis quadam impatientia conqueritur dicens:* Ego qui cæteris generationem tribuo, *ſterilis ero? Eſt ergo* Ricar. *in ſummo opifice germen, atque fœcunditas: Quia & ſi extat (ait Ricardus) iucundiſſime fœlix, uoluit tamen ex inſita bonitate, mens illa fœliciſſima hanc ſuam prolem palam producere conſtruendo fabricam eius imagine plenam: In qua ordinata graduum ſerie ſe diffundens aliquos ſuæ propagationis, & fœlicitatis capaces effecit: Quorum alios momentanea tãtum ſubiectione, alios autem prolixiori pugna ſtatuit ſuæ fœlicitatis participes fieri, cuicunque debitas manſiones aſſignans. Sed quia illi debebant paulo poſt rerum creatorem impugnare, non aſſignauit eis peregrinationis hoſpitia, aut alium inſtantaneæ pugnæ campum quàm triumphi palatium. Mortalibus autem (quibus longum cum diuerſis hoſtibus indixerat bellũ) dedit lata certaminis ſpatia, & hoſpitia opportuna. Et quia uniti cum alterabili & defectibili natura, de pabulis, & fomentis, quibus uitæ curſum ad debitum finem traherẽt, prouidere curauit. Quæ omnia opportuno tempore præparanda, elementis, & cœlis, tanquam obedientiſſimis miniſtris commiſit, iubens & ad ipſius hoſpitis uoluptatem extendi campos, ſubſiſtere ualles, fronde tegi ſyluas, lapidoſos ſurgere montes: Et cætera id genus: quæ potius ad decorem, & ornatum, quàm ad neceſſitatem ordinata cõſpicimus: Vt ab his delectationibus, quas in huiuſmodi ſeruitutis hoſpitiis ſentiret hoſpes, ad excogitanda fercula illa exquiſitiſſima, quæ in triumphali aula ſunt præparata, conſcenderet. Cognoſcebat enim infœlicitatem huius corporei carceris: in quo bona illa abſolutiſſima ab omni degenerante materia nõ poſſunt niſi per ſenſibilia excogitari, niſi particulari lumine reuelentur. Ideo ſummo artificio diſpoſuit rerum illarum cœleſtium harmonicas imagines: ut per has facile abducto ignorantiæ, aut peccati uelamine ad cœleſtia ipſa traheremur:* Orige. *& ex pulchritudine operum, & decore creaturarum (ut Origenes in Periarchon ſcribit) parentem uniuerſi intelligamus. Id maxime, cum proprior imaginis ratio in homine reperiatur: qui diuinæ mentis ſolus inter mortalia (ut dicunt* Platoni *Platonici) habet ſimulachrũ. Hominis autem ſimulachrũ animal tenet: Animalis Zoophytum: Zoophyti autem planta: Plantæ uerò metalla: Metallorum lapides. Et quia inferiora ab homine imperfectam continent Dei imaginem, di-*

cunt Catholici Sapiẽtes illa omniã tenere Dei ueſtigium, per quod imperfectius Catholi. deiformem ſpeciem repræſentant: Vnumquódque magis & minus ſecundum diſtributam ipſis perfectionem. Sunt enim elementorum, & mixtorum formæ tenuiſſima ſummi boni ſimulachra. Viuentia uerò, cæli, & ſydera maximè Sol, ad ſecretiora cõtemplanda deducunt. Rationales uerò mentes tanquam ſupremus imaginum gradus, intima penetralia introeuntes, ad eum cõtẽplationis gradum deueniunt, quo in thalamum præparatum aliquando intrent: imo ſeipſos habitaculum, & templum Dei conſtituant: ubi uerum ſympoſium omnibus muſicalibus concentibus celebratur.

Quòd Deus mundum fabricauerit. Cap. VIII.

INter ea, quæ latent humana ingenia, & naturales tranſcendunt diſcurſus, eſt mundi genitura: an ſit, ſi de nouo fuerit, & ſi neceſſario, an libera quadam mentis diuinæ affluentia. Hinc ſapientes ſunt in uarias partes diſſecti. Ariſtoteles cum ea turba, quæ Ariſto. non admittunt niſi quæ propriis uiribus, ſuóque ingenio inueſtigare ualent: unde, & cur hæc genitura fuerit intelligere nequiens, ipſam aſpernatur: Platonẽque ingratus diſcipulus falſò criminatur, quòd ipſe ſolus mundum generat. Sed Plato ipſe cum cæteris ſapientibus meliori lumine colluſtratis mundi fabricam Plato. profitetur: & hanc conſonantiſſimam, numeriſque pleniſſimis diſpoſitam: ſub quorum uelamine, & obſcuris recedentium ſenſuum iudiciis mundi ſacramenta nondum bene initiatis occultauit. ſatius exiſtimans doctè retexere, quæ per diuina oracula accepta ſunt: quàm fruſtra ſuo ingenio elaborare, ut ea apprehendat, quæ captum fugiunt rationalis diſcurſus: & tantum mente pura, læta, & feſtiua conſonantia ſuſcipiuntur. Hinc Mercurius mentem complexus, hæc Mercu. penetralia introducens mundi fabricam, & gubernatorum eius, & compoſitorum omnium, & ex elementis deorſum tendentibus purum naturæ artificium, unitum tamen opificis menti, paucis uerbis in ſuo Pymandro innuit. Quæ elementa præiacta docet ſola Dei uoluntate in deteriorem notam, quàm in opifice præexiſtant. Empedocles autem Agrigentinus, & Heraclitus Epheſius non Emped. Heracli. ſemel, ſed continuè mundum generari, & corrumpi aſſerunt. Quod ſecundum partes, aut renouationem quandam non colluſtratis occluſam, poſſet in gremio ueritatis admitti. Democritus uerò mundum genitum docet: & interiturum ſemel: & nunquam ulterius reparatum iri. Heſiodus etiam & Orpheus mundum Democ. Heſiod. Orph. progenitum decantant. Thales ex ſeptem ſapientibus unus orbem hunc Dei facturam aſſerit. Pythagoras, & eius interpres Hierocles Deum opificem, & Thales. Pythag. Hiero. patrem rerum profitetur. Conſentit Auicena Arabs, Algazel Saracenus, Philon non minus doctrina quàm Græca facundia celeberrimus, Alcinous Platonicus, qui ait: Mũdũ hunc uniuerſum pulcherrimũ opificiũ Dei neceſſe eſt eſſe. Auicena Algazel Philo. Alcinous Et multi poſteri, quos lõgũ eſſet retexere. Vnde nõ ſolus Plato mũdũ generat, Plato ſed ipſe cũ multis generatũ teſtatur. Externis autẽ omiſſis deueniamus ad eos,

qui non ea, quæ imaginantur, ſed quæ uiderunt, & quæ à diuinis oraculis acceperunt, docent. Moſes enim Theologorum pater, & philoſophantium magiſter præcipuus, In principio, inquit, creauit Deus cœlum, & terram, & cætera quæ ſequuntur. Cui Deo pleniſſimo, ſanctóque uegetato numine, qui multis locis probat ea, quæ dixit, magis credendum eſt quàm Ariſtoteli: qui nec rationibus, nec miraculis, nec oraculis ſua huiuſmodi ludicra confirmat. Loci autem, quibus Moſes corroborat ea quæ docet, ſunt: Miracula, portenta, oracula, uaticinia. Cōſenſus partium totius dogmatis, grauis autboritas eorum, qui eius doctrinam confirmant, & interpretando approbant. Miracula in propatulo ſunt. Virga in colubrum, & coluber iterum in uirgam tranſmutatur. Vertit aquas in ſanguinem. Ranæ, Muſcæ, & Cyniphices, aut Pediculi (ut apud Hebræos habetur) ad homines, & iumenta perurgenda aduocati ueniunt. In quo ceſſarunt Magi Memphitici: quia non potuerunt ipſi nec ab eis aduocati dæmones producere pediculorum materiam: quæ eſt humanus ſudor, aut humor excalefactus: cum ſolius Dei ſit ſubiectum creare. Ideo profeſſi ſunt, quòd digitus & uirtus Dei ibi erat de nouo producens: Quod uirga Aaron, & Moſi deuorans eorum baculos iam indicauerat, præſtigia uidelicet inferiorum ſpirituum, & uirtutem deuorandam à uirtute Dei, quæ in Aaron Moséque operabatur. Locuſta inſuper & Brucus, & ignis cum grandine fluit: Veſica & tabe reſoluuntur corpora: Primogenitum omne ab homine uſque ad pecus magno ſacramento interiit. Deducēs autē ſuos iſraëliticos mare aperuit: Aquā de petra, coturnices de cœlo, fulgura, nebulam per diem, columnam ignis per noctem, caliginem, & ex ipſa Dei uincentis uoce, quæ populum nunc terrebat, nunc conſolabatur, deduxit. Clades Ægyptiis, ſtrages ſubitas male merentibus, ignem arrogantibus, lepram murmuranti immittit: Numeroſam turbam ab infirmitate, & eorum ueſtes à corroſione conſeruat: Paſcit inſuper ipſam cibo cœleſti, & hoſtium eandem uictricem reddit. Hæc igitur & huiuſmodi multa in ſui, doctrinæque fauorem ſummus doctor, qui eum, & nos per ipſam docebat, præſtitit. In uerbis etiam ſuis monſtra placauit, clades ceſſarunt, uenenati curabantur. ut prodigiis huiuſcemodi lex, & ſapientia uitæ, & diſciplinæ, quam populum docebat, celebraretur. Oracula uerò non delphici Apollinis, Iouis, aut Palladis, uel fictæ ſapientiæ, aut ſimulatæ diuinitatis, ſed ore Dei uiui data ſunt: cuius aliquando uoces innumerabilis illa turba præſenſit. Et ſi non credat quis tantummodo Moſi huiuſcemodi narrāti, aut plebeis eius referentibus, credant externis ſapientibus: qui pro hac ueritate deponunt; Beroſo uidelicet Chaldæo, Maineto Ægyptio, Hieronymo Phœnici, Dario regi, Ptolemæo Mendeſio, Menandro Ephesio, Nicolao Damaſceno, Abideno hiſtorico, Eſtieo, Theodoro, Chorilo, atque Ezechielo poëtis, Demetrio hiſtorico, Hecateo Abderitæ philoſopho, & aliis multis ultra quadraginta ſapientibus à Ioſepho, Ariſtobolo, Tertullia-

Moſes. Ber. mai. Hie. Da. Ptol. Me. Nic. Abi. Eſt. The. Ch. Eze. Dē. He. Ioſe. Ari.

no, & Euſebio citatis: qui pro ueritate prædictorum mirabilium deponunt. Ter. Euſ. Veniamus ultra progreſsi ad uaticinia: De quibus Ptolemæus in Fructu, Soli nu Ptolem. mine afflati prædicunt particularia. Et Iſaias: Annunciate, quæ uentura ſunt, Iſaias & dicemus, quòd dij eſtis uos. Vnde & ſi Moſes docens, & eius aſſeclæ prophetæ omnes tot particularia Memphitico regi, tribubus illis, principibus, & regibus multis, de ipſis, de ciuitatibus, déque populis eorum uaticinati ſunt, quis dubitet eos ſancto numine afflatos? Quis de falſitate eos criminabitur? Quis ambiget de eorum doctrina? Legatur Moſi contextus, omnia uaticiniis, & futuris euentibus plena ſunt adeo, ut nihil prætermiſerit eorum, quæ ad ſacramenta philoſophicarum, & diuinarum rerum, futuri Meſsiæ, & omnium quæ ſucceſſura erant, ut ſcientibus legem, & oculis colluſtratis eſt manifeſtum: quæ ſub uelamine (ut ſacramenta illa exquirebant) retexit. Quis enim ſanus hæc poſthabens ad philoſophorum monumenta, nec rationibus, nec oraculis comprobata, nec diuinorum odore reſperſa recurrat? Ea tamen quæ ueri philoſophi docent, & à Moſaïcis inſtitutis non diſcrepant, admittimus. Quæ autem ſola authoritate, aut ſolo excogitatu, nullis rationibus, nulliſque locis munita, contra ea adducunt, quæ ſacris literis continentur, omnino reſpuimus. Si enim authoribus deferre uoluerimus: cui quæſo magis deferẽdũ cenſemus, Ariſtoteli, Alexandro, Auerroi, Epicuro, & ſimilibus, qui ſolum aliqua doctrinæ facula lucẽt, an Moſi, prophetis, Salomoni omnium ſapientiſsimo, Euangeliſtis, Apoſtolis, qui doctrina, ſapientia, moribus, uaticiniis, oraculis, prodigiis, & omnimoda ſanctitate, tanquam ardentiſsimæ faces coruſcant? Qui quod dicunt de diuinis, aſſeuerant, uitæ diſcrimine probant, prodigiiſque confirmant. De humanis uerò & inferioribus ſupra homines loquentes, omnia ſecreta ſancti numinis radio penetrantes, illa poſteris clara luce patefaciunt. De quibus Euſebius ad uerbum, Philoſophorum errores non à meipſo, ſed contradictione & pugna inter eos mirabili cognoſces, quos quando inter ipſos aut cum aliis comparo, non facilè negauerim illos claros fuiſſe uiros: Quando uerò Hebræorum philoſophis, atque theologis confero, & doctrinam doctrinæ illorum comparo, caduca & friuola omnia, quæ philoſophi excogitarunt, mihi uidentur. Nec mirum: illa diuinitus edita ſunt, hæc humanitus. Hinc qui ſapiẽtiæ delibamenta guſtare uoluerunt, ab eis edoceri (ut ſupra diximus) coacti ſunt. Poſſem etiam in teſtes Moſi Hebraicæque doctrinæ citare Apionem Alexandrinum, Porphyrium, Alexandrum polyiſtorem, Eupolemonem, Theophraſtum, libros Sibyllinos, Oracula Apollinæa, Clearchũ peripateticum, Megaſthenem, Strabonem, Iuſtinum, Cornelium tacitum, Demetrium Phalerium, Ecathæũ Abderitam, Orpheum & Solinum. Sed aliorum dicta ſuis locis relinquentes, Porphyrij tantum & Orphei, & Solini de multis pauluſcula adducamus. Porphyrius enim in libro de abſtinentia, Hebræorum religioſos aut uates multis proſequitur laudibus uocans eos philoſophos, & omnibus aliis uatibus & ſanctimoniam profitentibus

Moſes

Ariſto. Alexan. Auerrois Epicuro. Moſ. p Sal. Euã.

Euſebius

Ap. Ale. Porph. Al. pol. Eu. Th. Lib. ſib. Or. ap. Cle peri. Mega. Str. Iu. Cor. ta. De. ph. Ec. Ab. Or. So. Porphy

Orph. *præponens. Orpheus autem in libro quem de uerbo ſacro ſcripſit, ſic (excluſis primo legum & diuinarum rerum contemptoribus) decantat.*

Vnus perfectus Deus eſt, qui cuncta creauit:
Cuncta fouens, atque ipſe ferens ſuper omnia ſe ſe,
Qui capitur mente tantum: qui mente uidetur:
Qui nullúmque malum mortalibus inuehit unquam:
Quem præter non eſt alius: tu cuncta uideto
Hic ipſum in terris melius quo cernere poßis.
Hic etenim uideo ipſius ueſtigia: fortem
Nícque manum uideo: uerum ipſum cernere, quis ſit,
Nequaquam ualeo, nam nubibus inſidet altis.
Nemo illum niſi Chaldæo de ſanguine quidam
Progenitus uidit: quem cælorum aurea ſedes
Sublimiſque tenet: cuius ſe dextera tendit
Oceani ad fines: quem de radicibus imis
Concuſsíque tremunt montes: nec pondere quamuis
Immenſo ſint, ferre queunt: qui culmina cœli
Alta colens: terris nunquam tamen ille ſit abſens.
Ipſe eſt principium, medium quoque, & exitus idem.
Priſcorum nos hæc docuerunt omnia uoces:
Quæ binis tabulis deus olim tradidit illis.

Orpheus *Ecce quàm exerta uoce fatetur Orpheus à tabulis Moſaicis didiciſſe, quæ decantat de Deo cognito ſoli Moſi de ſanguine Chaldæo progenito: quamuis aliqui opinentur Orpheum decantaſſe de Noë: Alij de Enoc, Platonici de Zo-*
Didym. *roaſte, qui fuit filius Chan & nepos Noë, ut Didymus ait: uerum ipſe Chan filius Noë, ſi Beroſo creditur. Nec enim iſtis datæ ſunt tabulæ, ſed Moſi, de quo ſolo legitur, quòd facie ad faciem cum Deo locutus ſit: Quem multi ab eius doctrina edocti æmulantes, ſanctæ uitæ ſe addixerunt: ut prophetæ & qui*
Solinus *ſapientiam oculis colluſtratis ſuſcipere affectabant: de quibus Solinus: Interiora Iudææ, quæ occidentem contuentur, Eſſemæi tenent: qui præditi memorabili diſciplina à ritu gentium uniuerſarum diuiſa maieſtatis diuinæ (ut reor) prouidentia ad hunc morem deſtinati. Nullæ ibi fœminæ: Venere penitus ſe abdicauerunt, pecuniam neſciunt, palmis uictitant. Nemo ibi naſcitur: non tamen deficit hominum multitudo: Locus ipſe addictus pudicitiæ eſt: Ad quē plurimi licet undique genitum properent: nullus admittitur, niſi quem caſtitatis fides, & innocentiæ meritum proſequatur: Nam qui reus eſt, uel leuis culpæ, quamuis ſumma ope adipiſci ingreſſum uelit, diuinitus ſubmouetur. De Moſi enim diſcipulis, & filiis prophetarum & prophetis ipſis loquitur: de*
Paul.ap. *quibus & noſter Paulus cū ipſis Hebræis diſſerēs ait: Circuierūt in melotis & in pellibus caprinis, egentes, anguſtiati, afflicti: quibus dignus non erat mundus:*

In ſolitudinibus errantes, in montibus, & ſpeluncis, & cauernis terræ: Qui eo teſtimonio digni inuenti ſunt, cui non immerito credendum cenſeatur. Sed ſupra modum admirandum occurrit conſentanea cœleſtis, diuiníque nuntij doctrina Ieſu ueri meſsiæ, uncti diuinis charisſmatibus præ omnibus participibus ſuis: Qui Moſi dogma approbans & admittens, arcana multa à patre habita diſcipulis reſerauit: quæ uulgo ſub parabolis, ne daretur ſanctum canibus, propoſuit. Qui diſcipuli adeo repleuerunt orbem uniuerſum: ut quotquot ſapientum paßim ſibi nomen uendicant, doctrinam illam amplexentur & uenerentur: in qua tantum numinis, tantúmque diuini luminis ſplendet, ut facilè omnia excogitata humana tranſcendat: Hanc, quia nulla ſublimior adhuc mortalibus apparuit, nec etiam apparebit: ſuſcipiamus omnes, quibus ſapientiæ cura eſt: Nec expectemus (ut cum Firmiano loquar) donec Socrates aliquid ſciat, Lac. Fir.
aut Anaxagoras in tenebris lumen uideat, aut Democritus uirtutem de puteo abſtrahat, aut Empedocles dilatet animi ſui ſemitam, aut Archeſilaus & Carneades aliquid ſentiant, atque percipiant: aut Ariſtoteles ea probet, quæ ſenſum effugiunt: Mundi enim genitura non eſt cum phyſicis connumeranda ſpeculationibus, ubi Deum habemus opificem, qui fabricando, aut motum præſtando ſtabilis remanet. Sed quæcunque mouendo non mouentur (inquit ueſter Ari- Ariſto.
ſtoteles) philoſophicam conſiderationem tranſcendunt, & ad diuinam ſcientiam ſpectant: Quæ orationibus & oraculis impetranda eſt (inquit Plato) na- Plato.
turalia autem ratione quærenda, & moralia uſu cōparanda: Et Salomon om- Salomon
nium ſapientiſsimus, Reperi, inquit, quòd quanto quis magis hæc inueſtigauerit, tanto minus inueniet: quia operum Dei nullam poteſt homo inuenire rationem. Ideo philoſophi in huiuſmodi conatu operas ſimul & induſtriam perdiderunt: quia ueritas & arcanum ſummi Dei qui fecit omnia (ſequitur Firmia- Lac. Fir.
nus) ingenio & uiribus comprehendi non poteſt: alioqui nihil inter Deum hominéſque diſtaret, ſi conſilia atque diſpoſitiones maieſtatis æternæ cogitatio aſſequeretur humana. Hinc & ipſe Ariſtoteles Simonidis ſententiam celebrat in Ariſto.
eo, quòd ait: Solus Deus habet hunc honorem, ut ſit metaphyſicus. Nam ueri- Si. poeta
tatis uia (ut alibi fatetur) etiam ſapientibus eſt præcluſa: ideóque à fonte ueritatis expectanda eſt. Sed (heu dolendum nimis) euenit multoties quod Iambli- Iambli.
cus ait: Vt notitiæ rerum à Deo datæ longo tempore humanis opinionibus confundantur, exiguum diuinitatis & ueritatis retinentes: cum non aſſentiatur his quæ humanis illabuntur ſenſibus: qua ueritate recedente ſubcreuerūt tenebræ: quibus obuoluti, & obcæcati ſibi nimis credentes cæcorum duces facti ſunt: & in foueam cadentes multos ſecum falſis argumentationibus, & apparentibus rationibus deduxerunt: De quorum multis uel pauca perſtringam: quibus cætera qua uia procedant, dignoſcantur.

Mundi conditio non dat philoſophis, ut concludant contra eius genituram. Cap. IX.

Aristote. PEripatetici, qui frequentes ſunt his temporibus, à ſuis ſenſibus non recedentes opinantur nihil ſtare, aut ſciri poſſe niſi ex ſenſatis ſyllogizando probent eadem demonſtratione, quam pinxit Ariſtoteles, ſed nuſquã in progreſſu naturali ſeruauit: cũ omnes ſuæ deductiones ex præceptis ab eo procedãt. Sed aliis omiſsis, ueniamus ad ea, quæ cõtra orbis genituram fortiſsima prætendunt robora quadrifaria. Sed quid poſſunt Orige. (ut cum Origene loquar) aduerſus ueritatem ipſam adducere, quod nõ ineptũ, inualidum, & falſum coarguatur, cum deliramenta quædam proponant, nec ratione ſubnixa, nec prudenti ſaltem homine digna? Quæ utique ſumus (iuuante Deo) tam facilè euerſuri, quàm leuiter illi obiecerunt. Et ut friuola magis omittamus (quamuis omnia quæ adducunt lubrica ſint) adducemus primo rationes, quas ex mundi ipſius natura deducunt contra mundi fabricam. Contemplabantur cœlum à contrariis penitus ſemotum: hinc concludebant nullatenus corrumpendum, ex conſequenti nec genitum. Videbant inſuper, quæ generantur nouum ſibi comparare locum: cœlum autem, quia nequiuerit nouum locum ſibi uendicare, ideo nec generari potuiſſe. Intuebantur adhuc omnia, quæ mouentur tranſmigrare ad nouum locum: aut moueri circa aliquod ſtabile, ſicut ſphæræ omnes circa centrum: ut omnis difformitas reduceretur ad aliquod uniforme. Pari modo putabant omnem nouum reduci ad antiquum: unde omnis generatio & corruptio ſit circa materiam antiquam: & omnis motus regulatur cum ſtabili terra, aut immobili centro, cum quibus fundamentis non uidebant poſſe ſtare mundi nouitatem. Et quia generatio unius eſt corruptio alterius: & nihil potuit præcedere orbem, quod corrumperetur: Vnde ingenitum aſſerebant. Exiſtimabant ultra progreſſi, omne productum præfuiſſe potentia in materia: adeo ut neceſſe exiſtimarent materiam ſemper præfuiſſe. Adducunt etiam præcipuum robur, & ab omnibus admiſſum, ex nihilo nihil fieri: ideo inferebant mundum, cui nihil præfuit, fieri minime potuiſſe. Quæ omnia utrum concludant néc ne, facilè demonſtrabimus præſupponendo (ut ueritas eſt) tria operationum genera, & tres operantes. Eſt enim artifex: qui naturam præſupponit, materiam uidelicet, formam, & totum compoſitum. Eſt naturalis agens, qui Dei effectum præexigit, ſubiectum uidelicet, uel materiam. Eſt ſummus opifex Deus nullo exteriori indigens: cum ſit perfectus omnigenam continens uirtutem. Qui opifices analogia quadam conueniunt, ſed æquiuoco differunt: nec ex meta operandi unius concluditur uirtus alterius: Error enim eſſet procedendo ab arte ad naturam: ut ſi quis dicat: Ars præexigit compoſitum, aurifex aurũ, faber ærarius metallum, carpentarius lignum, & architectus lapides, & cementũ: ergo & naturale agẽs cõpoſitũ præexquirit. Sic errãt philoſophãtes, dum opinantur ſummum fabrum exquirere in opificio ſuo ſubiectum, uel ma-

teriam, quam exquirit naturale agens: Nec quia hoc operatur de contrario in contrarium: ut etiam eadem uia ſummus opifex procedat. Vnde, quæſo, didicerunt has illationes illi, qui docuerūt artem diſtingui à natura, & naturalia ad aliud genus doctrinæ pertinere, & ad aliud æterna & ſeiuncta à motu? Artifex enim inducit formam artificialem, & præſupponit naturalem. Agens uerò naturale inducit formam ſubſtantialem, & præſupponit materiā, quæ eſt effectus Dei: *Et ſi Deus in operando aliquid præexigeret, præexquireret etiam priorem Deum, qui illud produxiſſet: & ſic primo eſſet aliquod prius. Quæ ſunt ergo hæc argumentorum portenta? Paralogizant etiam, dum ex poſſeſſione noui loci quam acquirit de nouo genitum, uolūt mundum à genitura excludere, quia nullum acquiſiuerit locum. Sed dando, quòd ſibi comparauerit locum, eundem dicam ſibi acquiſiuit, in quo nunc eſt. Eſt enim circa centrum aut terræ, aut mundi, aut ſphæræ illius intellectiuæ, cuius centrum (ut* Hermes *ait) eſt ubique. Quòd autem perſtringunt omne nouum reduci debere ad aliquod antiquum, ipſis damus. Et illud antiquum eſt diuina mens, qua omnia cōtinentur, antequam explicētur in proprias formas: & explicata moderatur, & conſeruat. Quòd ſubiungunt omnem tranſmutationem naturalem ex materia in materiam fieri, admittimus: ſed in primæua productione, & abſoluta ab omnibus naturæ legibus, quibus princeps iure non tenetur, hoc non exquiritur. Omne autem productum præexiſtere primo potentia quadam damus: ſed naturalia in materia: mundus autem ipſe, & rerum ſpecies in ideis, uel in exemplaribus illis, in quibus* Platonici *ſimul cū* Ioanne *noſtro, longè ſupra peripateticos tranſcendentes conueniunt, qui ait: Quod factum eſt in ipſo uita erat: ubi habebat eſſe in potentia. Nec monſtra ſunt ô* Ariſtoteles *ideæ* Platonis: *ſed ueſpertilionis ſunt oculi (ut ais) ſi non uident ea, quæ ſunt manifeſtiſſima in natura, aut in naturæ authore. Et ut diſſoluamus naturaliū robuſtiſſimum nodum: quòd ex nihilo nihil fit: rogatos illos eſſe uelim, ut hanc ſuam ſententiam exponant, cū ambigua ſit. Si enim eius ſenſus ſit, ex nihilo per artem, aut naturā nihil fieri, quæ ſubiectum exigunt, in quo operantur: liberas manus præbemus. Sed quid ad artificem ſupremum, quem longis paſſibus natura æmulatur: ſicut ars naturam ipſam, ut* Ariſtoteles *cum ſuo* Auerroi *conſentiunt? Et ſicut in eſſe, ſic & in opere deficit naturale agens determinatum, ac motui, tempori, & ſucceſſioni ſubiectum, ab eo qui eſt omnibus naturæ legibus abſolutus. Si autem intelligant ex nihilo, id eſt poſt non eſſe, nihil fieri, hoc reliquerunt poſteris comprobandum: unde nobis latus relinquitur campus negandi, quod nec probatur, nec ex ſe ipſo euidēs eſt. Si autem uelint, ut illud nihil excludat omne genus cauſarum, etiam hoc damus: Sed in mundi genitura nos præſupponimus operatricē cauſam, & ſupremam: quæ materiam, ſubiectum, formas dandas, inſtrumenta, qualitates diſponentes, & omnia quæ ad opus aliquod conducendum exquiruntur, ſua interminata uirtute continet.*

Hermes

Platoni. Ioan.

Ariſto. Auerrois

Neque motus idem præſtat. Cap.X.

PErſiſtentes adhuc peripatetici in ſuis ſpeculationibus rerum naturalium, & in proſpectu habentes, motum eſſe in eo, quod mouetur, aut generatur, aut in ſubiecto tranſmutationis: & cum nullum ſubiectum illius antiquæ, & primæuæ productionis præfuerit, concludebant, ipſam minime fuiſſe nec mirum eſt, ſi errabant: cum noluerint diſcedere à ſenſatis: A quibus (inquit Auguſtinus) non eſt expectanda ſyncera ueritas.

Augu. Procul. *Nec ex ipſis, aut ex rationibus in eiſdem fundatis poſſumus (teſte Proculo) deuenire in cognitionem diuinorum; quæ intellectiua ſunt, ſemota à materia, motu, ſucceſſione, & ab omnibus ſenſibus. Hinc oberrabant ab illis feculentis & deterioribus generationibus ad diuinum opificium, quod omnem uiã naturæ tranſcẽdit, arguentes. Annectunt neſcio quid friuolum, & ineptum, motum uidelicet rectum perpetuari non poſſe: quia pertranſiret ſpatium infinitum: quod natura minime ſuſtinet. Circularis uerò motus, quòd non pertranſeat aliquod infinitum, poteſt eſſe perpetuus: Sed in æternis (ut aiunt) à poſſe ad eſſe, ualet deductio: Hinc opinabantur conuincere mundi æternitatem. O pulchra deductio præſupponendo æternum, quod probare prætendunt.*

Auerrois *Addit blaſphemus Arabs, impoſſibile fore mundum habere aliam diſpoſitionem, quàm nunc habeat. Perfide canis quis hoc tibi reſerauit? Qua menſura menſus es potentiam artificis? Qua authoritate terminare præſumis potentiam infiniti, ut non poſſit, & deſtruere, & fabricare pro libito? Exſibilanda eſt potius hæc beſtia blaſphema, cum de diuinis loqui præſumit, quàm audienda, aut ſatisfactione digna exiſtimanda.*

Alb. ma. *Illi tamen reſpondet Albertus, cui cognomento magnus, profundiori philoſophia refertus quàm Auerrois. Dicemus (inquit) motum cœli ad alium mundi ſtatum, & ad quietem ipſam terminari, ad quam (ut docet Ariſtoteles) tẽdit omnis motus.*

Auerrois Ariſto. *Hinc cadit Auerrois ratio, & per ſe reſoluitur eius figmentum. Sed quia motus tempus gignit: & ipſum tempus eſt menſura motus & quietis: Hinc etiam ex parte temporis paralogizant: Si mundus (inquiunt) non erat antequam principium ſumeret, cum illud ante, ſit aliquid temporis, ergo tempus præcedebat motum, qui eſt ipſius cauſa & progenitor. Addunt etiã, quocunque inſtanti dato, illud eſt principium futuri, & finis præteriti temporis, ergo tempus præfuit ante illud primum inſtans, ex conſequenti motus & mundus. Totus hic error ex mala uerborum intelligentia procedit, dum illud ante anguſtant ad aliquam partem temporis tantummodo ſignificandam: Nam apud noſtros, & etiam externos in genere dicendi peritiſſimos, uidemus illud ante, aliud quàm partem temporis ſignificare: Aliquãdo enim æternitatem ſignificat, ut illud in prouerbiis:*

Prouer. Eccleſia. Ouid. *Dominus poſſedit me in initio uiarum ſuarum, antequam quicquam faceret. Et in Eccleſiaſtico: Ab initio, & ante ſæcula creata ſum. Apud Sulmonenſem quoque dicitur: Ante mare, & terras, & quod tegit omnia cœlum. Nec ignorabat ille ſagaciſſimus, tempus à circuitu cœlorum*

fluere: tamen dicit ante cœlum, quod tegit omnia. Significat etiam anteriorem partem loci: unde anteambulones, & anteſto. Significat etiam ſuperiorem gradum, à quo Antiſtes, qui eſt aliis ſuperior. Et cum tot ſignificata habeat illud ante: cur artare uolunt ad partem temporis tantummodo ſignificandam? Nonne & illud concederent, materiam eſſe ante formam ordine quodam, quamuis tẽpore nõ præceſſerit? Sic Deus fuit ante mundũ æternitate, & ordine quodã: Quod autẽ adiungunt inſtans finem eſſe præteriti, & principium futuri, ſoluit Algazel dicens. Sicut ſe habet punctus in continuis, ſic inſtans in ſucceſsiuis: Pũctus uerò aliquando eſt finis partis lineæ, & principiũ alterius patris: aliquãdo eſt principiũ totius lineæ, nec finis partis præcedentis: Sic illud inſtans, in quo mundus habuit exordium, fuit principium temporis ſequentis, & non finis præteriti. Negat Arabs ſimilitudinem: quia tempus tranſit, linea permanet. O ridicula ſolutio: cum ſimilitudo non ſit de tranſitu, & permanentia, in quo differunt: ſed de parte indiuiſa in qua conueniunt. Omnia enim quæ in aliquo cõueniunt, in alio differunt: ut etiam nouitiis in eorũm dogmatibus triuiale eſt. Adiungunt neſcio quid apparens: Quod fluit (inquiũt) habet aliquid ante ſe & poſt ſe. Sed (ut aliquid de promptuariis naturæ & Dei adducamus) plus dicimus: ꝙ uidelicet omne fluens reuertitur ad id, à quo & principiũ habuit ſui fluxus. Aqua enim ad mare, à quo traxit originẽ reuertitur, ut Salomõ ſapiẽtiſsimus docet: & experientia comprãbat. Corpus ad terram, ex qua ſumptum eſt. Spiritus, & omnia à Deo facta, in eundem à quo progenita ſunt, reuertuntur. Gyrum (inquit Proculus) producta omnia efficiunt, à Deo incipiẽtia, & in ipſum deſinentia Deum. Sic & tempus redit in eandem æternitatem, à qua fluxit: quæ remanebit ceſſante tempore, ſicut & ante tempus præexiſtebat. Hinc ad Auicenam interrogantem, quomodo opifex præceſſerit mundi fabricam, dicemus cum Auguſtino philoſopho utique integerrimo: quòd præceſsit duratione illa æterna. Plotinus quoque (quamuis ſupra hominem multa docuerit, prout hauſit ex Ammonij fontibus, & ille ab his qui fuerunt edocti diuinis oraculis) in hac mundi duratione paralogizat, dum ait: Quod reſoluitur in aliud, diſſecatur: ſed cum ultra mundum nihil ſit, in quo poſſit diſſolui, durabit perpetuo. Cui dicimus: Mundum reſolui ſecundum partes, ut perſeueret meliori nota: ſed non de reſolutione diſputamus ad præſens, cum de eius genitura ſit ſermo: nec diſcrepat à religione noſtra, ut perpetuo duret Dei fabrica, ut conueniamus cum Platone, & Plotino: qui nephas exiſtimant interire, quæ immediate à Deo benedicto profecta ſunt. Hinc & animam immortalem aſſerimus, quia à Deo producta, & inſpirata. Corpus etiam æternitatem conſequetur, ſi animæ naturam induerit: ut alibi diſſeremus.

Algazel

Auerrois

Salomon

Proclus

Auicena

Auguſt.

Plotinus

Ammo.

Plato

Plotinus

Minus itidem tribuunt gubernatores eius. Cap.X I.

OPinabantur etiam mundi fautores, intelligentias ſphæras mouentes
fœlicitatem adipiſci in perpetua cœlorũ reuolutione: ut uidetur in-
Aſtro. nuere Ariſtoteles in ſuperiori philoſophia, ubi altiora repetens, a-
crius pro iſta mundi æternitate decertat. Cui plus concedit Ioan-
Io. Sco. nes Scõ. melius forſitan eius interpretando uerba, quàm ipſe conceperit: quo-
niam beãtur non ſolum mouendo orbes, ſed dum (illa reuolutione mediante) fun
gentes Dei officio, perfectionem rebus inferioribus communicant. Adſtipulan
Platinus tur quæ Plotinus de cœlo, & de mundi anima pertractando, ait: Abſurdũ quip
pe eſt opinari animam, quæ ad tempus cœlum continuit: non etiam ſemper idẽ
efficere, perinde ac ſi per uiolentiam continuerit. Et parum progreſſus inquit:
Quid in cauſa eſſe poteſt, ut mundus aliquando deſinat? Non enim elementa
mundi uelut ligna, reliquáque huiuſmodi conteruntur: & cum hæc ſemper per-
maneant, manet & uniuerſum. Hic de futura permanentia loquens, præſuppo-
nit ipſum ſemper fuiſſe. Hinc ſubinfert ſemper duraturũ, quia non poteſt diſ-
ſolui principatus animæ ipſius, nec eius natura labefactari. Quod & Ariſto-
Ariſto. teles magnipendit: quia princeps huius mundanæ domus, cum ſit ſempiternus, ui
ciſsitudinem non recipiens, etiam domus eius ſempiterna eſſe uidetur. Et cũ eius
gubernatores non laborent, nec fatigentur uoluendo, ſempiterno motui addicti
nunquam quieſcent. Quæ ut diſſoluamus, errorem dicimus eſſe æquiuocatio-
nis, arguendo ab immediato ad ultimum finem. Omnia penè ad diuerſos fines or
dinata ſunt, ſed ad unum ultimum tantum. Animalibus finis immediatus eſt ui-
ctitare, & paſci, ultimus uerò homini ſeruire: qui (multorum ſapientum ſenten-
tia) finis eſt omnium inferiorum. Hominis autem finis immediatus eſt regere
domum, rempublicam, familiam, mercari, ſtudere, & id genus, ſed ultimus de-
uenire ad Deum, uel ad fœlicitatem, ſiue per uirtutem ſtoicam, aut ſpeculatio-
nem peripateticam, uel per purgationem academicam, ſiue per fidem, & gra-
tiam, ut noſtri catholici aſſerunt. Intelligentiis uerò ſeparatis à Deo, & à cor-
ruptibili materia, finis immediatus eſt, cœlos, & homines regere, cæteráque
ipſis commiſſa, ultimus uerò in ſpeculatione primæ ſubſtantiæ, ubi beantur: ut
Idem ipſemet Ariſtoteles in ethicis perhibet. Eſto igitur, quòd à motu & ab infe-
riori fine quieſcant, non tamen à beatitudine ceſſabũt: ſicut nec homo minus erit
fœlix, ſi rempublicã & inferiora non regat. Mirandum quippe eſt, ut quis opi-
netur mentes illas beari in continua motione: cum omnes motus (ut etiam ipſi do
cent) ad quietem tendant: & maior ſapientiæ profectus fiat in exedris, & in
ſubſelliis quieſcendo, quam in motu. Nec ceſſabunt, quia laborant: ſed perfe-
cto, & conſummato opere, & præſtito inferioribus eum quem debebant fauo-
Plotin. rem Nec deſiſtet anima, de qua Plotinus loquitur, uitam præſtare uniuerſo à
motu ceſſans. Nec eius elementorum, aut partium annihilationem aſſerimus, ſed
quietem à motu: ut reducatur tandem poſt multas reuolutiones in ſabbatariam

quietem, multis etiam ſapientibus occluſam. Nec pœnitebit opificem cum perfe-cto opere ceſſabit: ſicut (ſacris literis atteſtantibus) quieuit ab omni opere quod creauerat, conſummata mundi fabrica: ut uerum ſit, quod ipſimet philoſophi docent, motum omnem in quietem tendere. Nec labefactabitur princeps huius mũdani atrij regnans in quiete. Figant hic ergo pedes ſapientes omnes mundanæ machinæ finem perpetuo inueſtigãtes: ne poſt inceſſantẽ motum inceſſabili phãtaſticatione currentes nunquã quieſcant: nec ſuam quietem continuo curſu præpediti aliquo lumine uidere poſſint.

Neque ab opifice procedendo intentum probant. Cap. XII.

CVm iterum ex mũdi huius noua genitura uideatur induci in opificem noua relatio ex nouitate operis, ex conſequenti mutatio quædam in natura, uel uoluntate, quod perfectiſsimo & immobili euenire non poteſt: nec ab intrinſeco, quia nihil poteſt ſeipſum mouere, nec ab extrinſeco, quia ab eo pateretur cum deturpatione perfectiſsimi, & infiniti. Multa huiuſmodi adducuntur ab Ariſtotele, Auerroi, Moſe Aegyptio, & ſequentibus: quæ Cicero contra Platonem inuehens, ſuo diſerto ſermone in unum contexit: Quibus inquiens oculis animi intueri potuit ueſter Plato fabricam iſtam tanti operis, quam conſtrui à Deo, & ædificari facit? Quæ molitio? Quæ ferramenta? Qui uectes? Quæ machinæ? Qui miniſtri tanti muneris fuerunt? Quomodo parere Architecto, aër, aquã, ignis & terra potuerunt? Vnde tot exortæ formæ aptæ cadentes ad animum efficiendum, pariẽdóſque ſenſus? Et aliquantulum progreſſus ab iſtis ſciſcitor: cur mundi ædificatores extiterint per innumerabilia ſæcula dormientes? Nam & ſi mũdus nullus erat, ſæcla aliqua erant: etiam ſi non illa, quæ dierum, noctiúmque numero annuis curſibus cõficiuntur (nam fateor ea ſine mundi conuerſione effici non potuiſſe) fuit enim quædam ab infinito tempore æternitas, quam nulla circũſcriptio temporum metiebatur: Spatio tamen quali ea fuerit, intelligi non poteſt: quod nec in cognitione quidem cadit, ut fuerit aliquod tempus, nullum cum tempus eſſet. Iſto igitur tam immenſo ſpatio cur pronocea ceſſauit? Laborem ne fugiebat? Quid autem erat, quòd concupiſſeret Deus mundum ſignis & luminibus tanquam ædilis ornare? Si ut Deus ipſe melius habitaret: antea in tenebris tanquam in gurguſtio habitabat: Si eum uarietate delectari putamus, quia cœlum & terrã exornaſſe uidemus: Quæ iſta poteſt eſſe delectatio Dei, qua tãdiu carere potuiſſet? An hæc, ut ferè dicatis, hominũ cauſa à Deo conſtituta ſunt? Sapientúmne, an ſtultorum? Si ſapientum, propter paucos igitur tanta rerũ facta eſt molitio: Si ſtultorum, at primũ cauſa non fuit: ut de improbis bene mereretur. Deinde quid eſt aſſecutus, cum omnes ſtulti facti ſunt? Miſerius ſtultitia quid dicere poſſumus? Hucuſque Cicero. Addit Alcinous: Cũ nihil extra mundum ſuperſit, quod uim inferat, non patietur morbum, neque diſſolutionem aliquam: Et cum perpetuo durabit: ergo & perpetuus fuit. Addit Auicenna: Agens in uirtute alterius nunc

Ariſto. Auerrois Mo. egy. Cicero Alcinous Auicenna

pducere poteſt,quod ante nõ poterat:quia fauor coagẽtiũ ipſi expectãdus eſt: Primũ autẽ propria uirtute operãs,expectare nõ debet:ſed cõtinuo agere. Decertãt mũdi ſerui pro dignitate ſui principis:ut cõtinuæ reuolutioni addicti nunquã ad quietẽ in qua fœlicitas uera eſt,perueniãt. Nos autẽ pro opifice ſummo, qui pax, & quies noſtra eſt ,tanquam legitimi milites decertabimus defendentes æternam eius quietem,in quam dirigitur omnis mundi reuolutio. Cõtra quã quietem,& contra ueritatis murũ quãm debiles machinas erexerit,ſtatim apparebit. Damus Ariſtoteli, quod adueniat noua relatio ,ſed rationis, ut putat Scotus uir acerrimi iudicij. Plus autem dat Michaël Caſſianus, ut ſit realis non quidem noua ,ſed æterna cum æterna eius uoluntate ad mundi fœturam, ad quam deuenit pro libito. Et miror de hac inſtantia nouæ relationis reſurgentis, cum noua continuò producantur: ex quibus inſurgit noua relatio, aut ad Deum fabricantem, uel gubernantem,ſiue ſaltem (ut ipſi dicunt) tanquam finẽ amatum & deſyderatum. Cur ergo eſt contra Dei maieſtatẽ relatio noui mundi,& non partium nouarum? Nec habet pro inconuenienti ille Saracenorũ ſplẽdor, Algazel qui & ipſe pro mundi nouitate,& quiete dimicat, ut agens perfectiſſimũ omnibus citatis conditionibus ad effectũ producendum differat quouſque uoluerit,& tunc producat,nulla ipſi accedente nouitate. Nec ſua demonſtratione probant Philoſophi, ut illis diſpoſitis conſequatur effectus in Deo,qui libere agit,ut eius ſuffragiis muniti ſtatim declarabimus. Inſurgit tamen in eum fruſtra hic & alibi impius Arabs præcipiens, quæ omnes ſapientes negarẽt: unde deliramenta quippe puerilia ſunt illa figmenta arabica : ut eius fidus interpres ueritate coactus fatuum ipſum,& omnes eius rationes exiſtimet. Præponit Auerrois Algazelem contra philoſophos bellum direxiſſe, præpeditum morbo phrenetico,aut errore legum. O inſanum atque uecordem,poſtquam tãto labore conaris ſoluere rationes, quas adducit lethargũ patiens. Blaſphemas inſuper maledicte ſanctiſſimas leges ore diuino æditas,& de errore criminari audes ea,quæ diuinitate plena ſunt : Tu nunc uideris. Nec pro te exclamo, ſed pro puberibus , & nondum initiatis, qui non percipientes diuinorum occultiſſimas rationes,quæ longo uix tempore exquiſitiſſima diligentia, purgatáque mente(ut Plato & ſapientes teſtantur)proſpiciuntur, facilè oberrant in huiuſmodi . Ideo cum Platone uos iuuenes hortamur,ne temerè de diuinis,mundíque ſacramentis ſententiam proferatis: quia in primo rerum obtutu nihil niſi ſenſibile offertur. Qui autem ſenſibus innituntur,obtenebratis mẽtibus altiſſima Dei, & naturæ arcana non percipientes religionem aut exſibilant , aut poſt tergum reiiciunt:& hi ſe ſummos uiros exiſtimant,ſi Auerroiſtarum, aut Ariſtotelicorum, aut Epicureorum (& utinam falsò)ſibi nomen uendicent , qui profunda religionis ſacramenta non etiam olfecerint: Auerrois potiſſimè, in cuius maliuolam animam,hæc ſapientia habitare,atque intrare contempſit. Et aliqui ridiculi ſe magnos exiſtimant cum Auerrois diſciplina ſint prorſus imbuti: Cuius do-

Scotus Mic. Caſ. — Algazel — Philoſo. — Auerrois — Idem Algazel — Plato — Idem

Etriua babet aliquid in fronte, quod alliciat:quod inconcuſſum, ueriſimile, & utile uideatur. Sed ubi altius introſpexeris, falſa, infida in magiſtrum, impia in omnem cultum omnia uidebis, paucis exceptis, in quibus à præceptore deuiare non potuit. Sed dimiſſo Auerroi, ad quem erroris cõmunio nos deduxit, ueniamus ad Ariſtotelem, qui minus à pietate elongatus religionem naturæ bumanæ inſitam fatetur: Deum buius machinæ principem aſſerit, & moderatorem, & etiam opificem in eo, quem de mundo ædidit, quamuis ubi per ſenſatas rationes procedit, neget illud, quod eiſdem rationibus attingere nequit: Qui in hoc negotio aliqua pietate procedendo ait: Agens à propoſito uel à natura ſi bonum eſt, bonũ operatur quoad poteſt: id maxime cum nullo obſtaculo præpediatur, quia bonum (ut etiam Dionyſius docet) eſt de ſui natura communicatiuum. Quem non minus piè quàm acutè procedentem progreſſu debito proſequamur. Agẽs ſua opera, & induſtria conſequuturum bonum laborat pro uiribus, ut illud adipiſcatur: Sed bonum diſtribuens, partitur quomodo, & quando uult, ſi uera docet Paulus, qui (cum de ſpiritu Dei dona ſua impartienti cum Corinthiis ageret) ait: Diuidens ſingulis prout uult. Et ſi contendatur, ꝙ bonum natura fertur in bonum communicandum: hic altius quàm philoſophia exquirat, conſcendentes dicemus: Semper illud ſummum bonum ſe diffundit in prolem ſuam, & ſpiritum coæternum: in qua prole exemplaria continuè producit æterna illa mẽſura, quæ ſemper præſens eſt, & tota poſſeſsio ſimul. Nec ocio torpebat ante mundi genituram, qui atteſtante Filio, ſemper operatur opus, quod nemo nouit ſicut nec operantẽ niſi Filius: & cui uoluerit Filius reuelare. Quæ non ſunt reuelata Ariſtoteli, nec Auerroi, nec eis, qui tantũmodo Ariſtotelica, aut Ciceroniana face cõtenti ſunt. Nec dormiebat Cicero (ut tecũ loquar) qui in ſeipſo fœliciſsimus erat, nec pro ſe, qui nulla re exteriori indiget, banc mũdanam domum tanto ornatu fabricauit: ſed pro Antiſtite homine non ſtulto, aut ſceleſto, ſed iuſto atque ſapiente: uel ſaltem, ut in eadem domo ſapientia, & bonitate inſtrueretur: ut dignus eſſet ciuis ſupramundani palatij. Hunc ludum cum orbe terrarum, & cum filiis hominũ babuit: Quem Cicero, aut Ariſtoteles non cognouit: Quia ut Triſmegiſtus ait: Deus (quem naturam nominant) homini ſe ſe immiſcens miraculum attulit, quod omnium miraculorum ſuperat rationem. In quo effigiem propriam intuens, illi amore ingenti ſubriſit: & ſibi tanquam filio congratulatus opera eius omnia uſui ſuo conceſsit: ut omnia in ſe reduceret per eum, cui immixtus erat, ſed ipſum in primis: dũmodo expurgatus, & genus ſuũ diuinum recognoſcens dignus Deo efficeretur: Sed huic maximum affert impedimentũ corporeorum delectatio, & erroneus amor inferiorum: Quibus præpeditæ mentes nec ſe, nec etiam Deum, cuius imaginem præ ſe ferunt, agnoſcũt. Nec inſtrumentis indiguit. Cicero, qui ſolo iuſſu omnia peragit. Nec adminiculo egebat ad formas producendas Archetypus ille, & omnium formarum dator exiſtens (ut docet ille termaximus) omniumque fœcunditatum pleniſsimus.

Ariſtot.

Diony.

Paulus

Triſme.

Nec mirum ſi elementa ei paruerint, quæ ſolo ipſius imperio iacta ſunt. Nec in gurguſtio habitabat, ſed in ampliſſima æde illius immenſæ ſphæræ, cuius centrũ eſt ubique: Illic reſedit per illa æterna ſæcula, quæ nec tu nec mens aliqua citra ipſum apprehendere poteſt. Ideo nec mirum ſi tu & cæteri mortales dificitis in excogitando ea, quæ in archiuo ſummi architecti recondita iacent, pauciſſimis reſerata. Et ut ad Alcinoum me uertam, non eſt aliquid extra mundum, in quod reſoluatur, nec ipſum reſoluendum dicimus: eſto quòd habuerit ſuæ durationis principium. Et ſi reſoluetur, nihil præexigit, in quod diſſoluatur, ſicut nec aliquid præexquiſiuit, unde fabricaretur: cum eius fabrica, aut diſſolutio à legibus generationis & diſſolutionis naturalis abſoluta ſit. Nec coadiutores expecta-
Auicena uit ô Auicena, qui propria uirtute & beneplacito omnia peragit: ut ſtatim declarabimus. Et nõ natura aut neceſſitate, ut opinãtur illi, quibus ſempiterna Dei uirtus, & amor, quo mundum fabricauit occultus eſt.

Cur aberrauerint Philoſophi à catholica ueritate. Cap. XIII.

HÆc, & ſimilia robora, atque machinas direxerunt philoſophi fruſtra contra muros ſupernæ ueritatis, Cuius diſciplina non eſt humano uſurpata faſtu, ſed ſancti numinis claritate pfuſa: quæ eos, qui ſibiipſis ſapientes ſunt, & alios contemnunt, irridet eos in tenebris ſuæ offuſcatæ arrogantiæ relinquens, quos uerò colluſtrat, ad penetralia Dei, & naturæ clara luce ſpeculanda inducit. Et ut eorum, qui ſibi ſapientiæ nomen arrogant, uecordiam uel in parte in propatulo exponam, hoc unum eos interrogare uelim: ut referent quomodo Deum benedictum agnoſcant. Reſpondebunt utique: Ex motu, & ſenſibilibus iſtis: quibus manuducimur ad ea, quæ cognoſci à nobis poſſunt: quia omnis noſtra notitia habet ortum à ſenſu: & ex-
Auerrois perimentum ſermonum uerorum eſt (inquit Auerrois) ut concordent ſenſatis. Et illud notius eſt, in quod plures ſenſus conueniunt. Hæc ſunt uulgatiſſima eorum dogmata: ſed dicant quæſo. Habéntne iſta ſenſibilia cum Deo ſummo proportionem uniuocam, an æquiuocam? Non quidem uniuocam: ut ſequamur eorũ inſtituta: quibus docent Deum, & creata non conuenire in aliqua ratione uni-
Porphy. uoca ſubſtantiæ, aut entis. Hinc Porphyrius eorum dogma proſequens, ait: Si
Ariſto. quis omnia entia uocet, æquiuocè (inquit ſcilicet Ariſtoteles) nuncupabit. Quẽ multi nouitiores ſequuntur: quamuis aliqui tenentes conceptum uniuocum Dei, & creaturæ, ſubſtantiæ, & accidentis conentur mentem Ariſtotelis ad ſuum propoſitum interpretari: timentes forſitan tam magnifacto uiro abſque neceſſitate contradicere. Si autem æquiuoca ſunt: non ideo mirum, ſi per inferiora hæc procedendo oberrant in Dei cognitione. Quid enim poſſunt per ſuum motum,
Ariſtote. aut ſenſibilia iſta imaginari de Deo, à ſenſibus. & motu penitus alieno? Remo-
Auerrois tus eſt enim (ait Ariſtoteles cum ſuo Auerroi in ſermone de cœlo) penitus à modis creaturarum. Hinc quod ſit primum mouens, quod non moueatur, tantummodo cognoſcunt, omni alia cognitione de ipſo per creaturas ſecluſa: cum eum

remoueant à modis creaturarum. Ideo nec mirum, ſi multa tanquam ſibi occluſa, ab opifice ſummo auferre conentur. Quòd uidelicet mũdum creauerit, quòd libera generoſitate eum fabrefecerit, & quãdo uoluit eundem erexerit. Quid ſecundum naturam, Quid ue pro ſibi innata benignitate producat: Quomodo omnia etiam minima proſpiciat, Quid exquirat à fabrefactis ſuis, Cur machinam iſtam conduxerit, Quomodo ſe habuerit in eius fabrica. Et mirum quippe, cum ex una parte remoueant Deum penitus à modis creaturarũ, ex altera per ea, quæ in iſtis inferioribus proſpiciunt, uelint Dei omnipotentiam, *atque uirtutem coarctare.* Audiant *quæſo quid magnus* Dionyſius, *primo eorum imbutus diſciplina, poſtea radiis ſancti numinis colluſtratus de ipſo dicat.* Deus (*inquit*) *eſt omnia eminenter. Quicquid enim boni in domeſticis iſtis proſpicimus,* Deo *ſublimi, excellentiori modo quo poſſumus, dedicemus: quia omnia quæ in artificio pulchreſcunt, in* Artifice *pulchrius uigere debent. Et quicquid in mediocribus cõmendatur, & infimis in optimo reperiri condecet. Bonũ enim in meliori ſemp melius eſt.* Bona *eſt ſapiẽtia in* Ciue, *melior in* Prætore, *optima in* Principe. Bona *eſt potentia in* Milite, *melior in duce, optima in* Rege. *Simile habeatur de clementia, liberalitate, cæteriſque uirtutibus, & ornamentis. Cũ autem fœcunditas, potentia, uigor, pietas, pulchritudo, munificentia, & cætera id genus, in inferioribus luceant: in diuina illa mente ſummo ſplendore uibrare debẽt. Nã in plebe iſta mundana hæc omnia tanquam aduentitij colores animum pingunt: in* Principe *autem ſupramundano, radiis ſuæ interminatæ eſſentiæ (quæ omnia ſibi tributa atque dicata unit) coruſcat.* Fatentur *iſti* Deum *primum, & optimum omnium, cætera autem ipſi inferiora, atque miniſtrantia. Et ſi in huiuſmodi fœcunditatem, libertatem, generationem, & ſimilia commendant: cur à* Deo *optimo negant, qui ſuis domeſticis ait: Ego ſi cæteris generationem tribuo, ſterilis ero? Dicent forſitan:* Remouemus *à* Deo, *non modo quod imperfectionem ſapit: ſed omne quod à perfectione deficit. Hinc fœcunditatem ad extra ab eo tollimus: ne aliquid noui, aut mutatio aliqua aſcribatur illi æterno, & immobili.* Libertatem *quoque contingentiæ ab eo auferimus: ne tanquam imperfectus ſpe retributionis agere uideatur: nec libertatem negamus, quã agit, ſecundum quod ei conueniens eſt.* Arguta *quippe ſunt hæc, nec tamen anguſtant.* Nónne *ô ſapientes gymnaſia omnia docent: quòd inferiora hæc ſimulachrum* Dei *pro uirili ſua tenere conantur? Hoc* Platonici *paſſim, hoc* Catholici *nimia conſonantia reſonãt. Sed & ipſi* Peripatetici *in idem conueniũt: ſicut eorum magiſter in ſermone ſecundo de* Anima *ad uerbum ait:* Naturaliſſimum *operum uiuentibus eſt: quæcunque perfecta, & non orbata, aũt generationem ſpontaneam habẽt, facere alterum, quale ipſum eſt.* Animal *quidem, animal:* Planta *uerò, plantã: quatenus ipſo ſemper diuino, & immortali eſſe participẽt, quoad poſſunt.* Om*nia enim illud appetunt, & illius cauſa agũt omnia, quæcunquæ agunt ſecundũ naturam: & non poſſunt ipſum imitari continuo, rationẽque perpetua pro eo,*

Dionyſ.

Iſaias

Platoni.
Cathol.
Ariſto.

quod nihil contingit corruptibilium idem, & unum numero permanere, ſecundum quod poteſt participare unũquodq; ,ſic cõmunicat: hoc quidẽ magis, illud uerò minus:huc úſque Ariſtoteles:quorum uerborum ſumma eſt:quòd unũ quodque huius mundani corporis membrum,quanto peſectius, tanto magis contendit
Auerrois æmulari opificẽ:q̃uis infidus Arabs de cœlo interpretetur. Quomodo enim cœlũ ô perfide eſt illud ſempiternũ,quod omnia æmulãtur:cum hoc ſempiternũ ſit, cuius gratia elementa,& cœlum ipſum, & omnia agunt? Nónne ubique reſo-
Ariſto. nant Ariſtotelis dogmata,Deum eſſe omnium finem gratia cuius, ut amati, & deſyderati niquentur omnia? Sed hæc minima ſunt inter multa, quæ perfidus canis contra ueritatem latrans magiſtri ſenſa extorquet, & deſtruit:in quibus potius deſtructoris quàm cõmentatoris nomẽ ei aſcribi poſſet. Nec miretur quiſpiam,ſi contra hunc maledicum excandeſco:quia zelus Dei uiuẽtis urit me: quẽ iſte miſer blaſphemare audet:& alios quamplurimos (heu dolendum)blaſphemare facit. Audite quæſo, quid iſte canis de Deo optimo ibidem latret. Solicitudo,inquit,diuina,cum non potuerit hoc facere permanere , ſecundum indiuiduũ miſerta eſt dando uirtutem,ut poſſint permanere in ſpecie. Obmuteſce perfide canis,nec de Deo loqui præſumas lucifuga. Qua temeritate metiri audes potẽtiã omnipotẽtis? Cur nõ potuit dare homini, cæteriſq; rebus inferioribus permanentiam:quã dedit Saturno,omnibúſq; Planetis,& ſyderibus,ut aſſeris? Quomodo factus eſt impotens in inferioribus:qui tam potens fuit in ſupremis? Quæ dignitas ſummi Dei,qui cum unum beneficium præſtare non poſſet ſuis inferioribus,de alio prouidere curauit. Si uerò hanc ſolicitudinem cœlo attribuis : miror quippe,dum prouidentiam, & opus ſummi Principis miniſtris aſcribis. Et ſi cœli hoc facere nequierunt:cur ſummus Princeps facere non potuit? Sed redeũdo,unde digreſſi ſumus, fatentur iſti omnia , diuinum eſſe , atque perfectionem æmulari,elementa in eſſe,plantæ in uita & fœcunditate,animalia in meliori uita , & ſua qualicunque conditione . Homo uerò , qui peculiari dono libertatis gaudet, in eadem Deum æmulatur . Hinc etiam libertas in Deo comprobatur: quia omnia continet , quæ cæteris præſtat. Nec deficit ſumma perfectio in depreſſis gradibus:nec deſtruitur in multis eius ſimplicitas:qua omnia infinita uirtute continet. Nec enim anima intellectualis degenerat:ſi ſentiẽdi,uegetandi, & ſecundum locum mouendi,iuxta eorum dogmata,uirtutem exercet. Sentit enim Deus(ut ad altiora conſcendamus)ſuis ſenſibus:quos ei ſacræ literæ tribuunt. Mouet cætera omnia ſtabilis manens, uegetat , & paſcitur ſuo cibo ſapientiæ. Sed hæc omnia modo, & perfectione,uiq;,latent humana ingenia:niſi eius lumine colluſtrentur. Eſt nanque libertas non utique ſecundum naturam electio (ut aliqui opinantur)nec ad bonum,aut malum indifferens:ſed ad bonum pro arbitrio ſuo. In perfectiſſimo autem animantium homine hæc libertas aliquantulum degenerauit,ut etiam in malum ferri poſſit:ſed in hoc Deum minimè æmulatur: in meliori autem ſorte ſupra omnia ipſius gerit imaginem . Eſtq́ue in ipſo Deo

fœcunditas abſque labore, ut Mercurius ait: Deus utriuſque ſexus fœcunditate munitus, fons eſt omnium ſexuum, & fœcunditatum. Et cum otio non torpeat ſemper ad intra producit, ad extra autem pro libito uoluntatis: Quæ cũ ſit prima regula contingentium, nec facultas nobis eſt, nec fas quærere ipſius primi principij cauſam: ad quod cum deuenimus, iubet etiam Ariſtoteles quieſcere. [Ariſtot.] Nec diſpoſitione præuia, aut approximatione indiget, nec reſiſtentiam timet, nec ſpatio præpeditur, qui iubendo omnia facit. Hæ autem inferiores cauſæ, & inſtrumenta ipſius ſubiectum ab ipſo Deo fabricatum exquirunt diſpoſitionem præuiam: & applicationem præexigunt: temporis ſucceſſionem expectant: & huiuſmodi adminiculis indigent, quæ exquiruntur in agente pro determinata uirtute. Ideo ratiocinantes ab huiuſmodi opificibus conditionatis ad eum, qui ab omnibus iſtis abſolutiſſimus eſt, in errores uarios incidunt. Si autem ex his, quæ in fabrica iſta proſpiciunt, in cognitionem Archetypi deuenire contendunt, ei hæc omnia attribuant ſua conuenienti, & perfectiſſima nota. Quæ autem in operante debilitatem denotant, ammoueant: tuncque proſpicient ſuprema archetypi cum inferioribus, & mediis ſuauiſſima ſonoritate, & harmonia, quam propoſuimus, correſpondere. Neque enim eadem claue intrant in concentum cantores, ſuccentores, & occentores quamuis in eandem conſonantiam conueniant. Sic & tres mundi, quos concordare prætendimus, diuerſa nota procedentes eundem concentum efficiunt: Sunt enim omnia in opifice, ueluti in ſimulachro quodam: quæ in iſtis inferioribus tanquam in imagine, uel ueſtigio contemplantur: Sed deficit imago, & multomagis ueſtigium ab eo, quod repræſentat. Ex his nihilominus per analogiam, & Symbolum quoddam deuenimus in cognitionem opificis: Quæ nec differenti ratione ueluti æquiuoca, nec eadem ad unguem ſicut uniuoca, conueniunt: ſed ſimilitudine quadam repræſentando perfectiſſimam illam notam rerum ſuperiorum, ſua qualicunque deteriori, & feculentiori unumquodque pro gradu ſuo.

Rationes pro mundi nouitate. Cap. XIIII.

QVam debiles fuerint philoſophorũ machinæ contra mundi fabricam, & nouitatem, iam uidimus: reliquum eſt, ut ex aduerſo dimicantes, ſuccincti in aciem eorum iacula in ipſos retorqueamus arrepta, ubi opus fuerit, rõphea diuini uerbi. Inter alia tela, quæ philoſophi direxerunt, fuit diſconuenientia nouitatis cũ Deo æterno, non percipientes unde nouitas potuerit aduenire. Et (ut Cenſorinus ait) an oua, aues ne ante generatæ ſint: cum & ouum ſine aue, & auis ſine ouo gigni non poſſit. [Ceſo. ad Q. Metellum.] Hinc exiſtimauerunt orbem hunc ſempiternum, & uniuſcuiuſque geniti initium idem & finem arbitrati ſunt perpetua ſua reuolutione. [Auerrois] Sed à uobis ô Phyſici quæro, unde hæc nouitas, quam continuè uidemus? Dicit Arabs: quòd hoc ex nouis reuolutionibus procedet, quæ tamen antiquæ ſunt ex ſempiterna ſucceſſione, & ibi ſtatus eſt, ubi antiquitas ſeruatur & nouitas. Hinc aliqui dixe-

rũt, cœlũ partim nouum, partim antiquũ. Sed cum iſtæ reuolutiones fiant ab intelligentiis præſidentibus, non erit ſtatus in cœlo. Quæro unde illæ de nouo moueant, quæ miniſtræ dicuntur opificis, aut mouentis primi, ut dicitis? Mouent igitur de nouo, ut explicent ea, quæ de nouo fieri iubet primus motor: qui ſtabilis manens dat cuncta moueri. Non igitur à cœlo, nec ab intelligentia, ſed à primo mouente eſt huius nouitatis principium: qui hæc innouari iubet pro libito: & ordine quodam apud ſe recondito, nulla neceſſitate coactus, ne uideatur connexionem habere cum inferioribus: in quod conſentit Ariſtoteles: *dum aſſerit ipſum fœlicem ſine aliquo bono exteriori. Nec contingentia aliqua foret: ſi neceſſariò exiret in opus: Quam contingentiam probat Ariſtoteles in rebus ex eo quòd non expediret conſiliari, aut negotiari, niſi contingentes forent euentus. Sed hæc contingentia non eſt iam re genita: quia tunc neceſſariò eſt. Hinc Ariſtoteles commendat Solonis, uel Agathonis dictum, quòd hoc ſolo priuatur Deus, genita ingenita facere. Si igitur præceſſit hæc contingẽtia, ea erat in producente, non quidem ſecundariò: qui neceſſariò ordinem primi proſequitur, ſed in ipſo primo. Nec eſt indiuiduum contingens, tantummodo quia poteſt deſtrui: ſpecies autem æternæ, quæ non poſſunt diſſolui: quia ſi poteſt deſtrui poſt factum, potuit tamen nòn fieri, antequam factum eſſet: quod & ipſi concedunt de indiuiduis, quamuis dicant ſpecies neceſſarias: Nam productio ad indiuiduum, uel ſuppoſitum, ex quibus reſultat ſpecies, terminatur, ſicut ipſi utrunque docent: ideo ipſi ſoluant. Qua inſuper menſura uolunt mundi fautores ſuam hãc machinam menſurari? Si tempore, non erit æterna: Si æternitate, recordentur quòd ipſa eſt tota poſſeſſio ſimul (ut integerrimus philoſophus* Boëtius *ſcribit) & ea ſemota à tempore, & motu. Quomodo igitur erit hic mundus æternus, qui coæuus eſt tempori, & penitus motibus mancipatus? Et ſi contendas æternum, dicas quæſo: Durat ne illa æternitate, qua Deus Benedictus, an alia? Si alia, erunt & aliæ gubernatorum, & ſpecierum æternitates: quæ infiniti naturã ſapiunt: & ſic plura infinita continebuntur in mundo iſto tam paruo. Si eadem æternitate qua Deus, ridiculi profectò ſunt: dum opinantur orbes, & eorum motores, menſurari Deo: cum nihil diſtet à Deo ipſa æterna duratio. Nec poteſt (inquit* Albertus*) mutabile ſecundum naturam, & operationem eadem menſura menſurari cum eo, qui penitus immutabilis eſt. Dicent: Æternitas mundi differt ab illa primi agentis: quia illa tota poſſeſſio ſimul, hæc autẽ ſucceſſiua. Sed dicã, Si ſucceſſiua, habet partes: partes huiuſmodi autẽ infinitæ eſſe nequeunt. Habet etiam (ut cum* Raymundo Iulio *procedã) ſucceſſiuũ principiũ & finem. Si ergo illis terminis clauditur, quomodo poteſt conuenire cum æterno, quod nullo fine concluditur? Quomodo inſuper erit æternum illud, cui ſemper aliquid de nouo additur? Quomodo infinito addi poteſt? Non creſcit, inquient, infinitum: Hoc eis damus: Quid ergo facient hæ nouæ reuolutiones? Coniunguntur ne cum illis primis: an incipiunt nouum infini-*

Ariſtote.
Idem
Solon.
Agathon
Boetius
Albertus
Raymũ.

tum? Si primum, erunt igitur aliqua plura quàm infinita. Dicit Arabs: Non eſt inconueniens hoc in ſucceſsiuis, ſicut nec in numeris: ubi infinitæ decades tantum redderent ex illa infinita repetitione: quantum infiniti centenarij: Nec maius augmentum faceret numerus additus iſtis, quàm illis. O bone Deus, Quis, *quæſo, poteſt talia æquis auribus audire? Ex hypotheſi impoſsibili in numeris imaginata, numquam uerò habita, ſoluere uult ea; quæ ex reuolutionibus, quas infinitas præceſsiſſe aſſerit, inconuenientia ſequuntur. Sed ne fiat contentio de ſucceſsiuis, & numeris, dicant ingenuè iſti mundi fautores: Intelligentiæ noluentes cognoſcunt has reuolutiones an non? Si non cognoſcunt: magna ipſis quippe calumnia infertur, exiſtimando illas ignorare ſuos motus, quos multi Aſtronomi norunt: Si uerò cognoſcunt omnes, & infinitas: quomodo intellectu determinato infinita apprehendere poſſunt? Si uerò dicas: Cognoſcunt partem illarum reuolutionum, partem quoque non: Quæ erit, quæſo, pars illa non intellecta ab intelligentiis, aut quæ erit oblita ab his, qui obliuionem non patiuntur? Inſuper cum generatio ad indiuiduum terminetur, & ultima generatio equi ad ultimum equum, ad primum quæ generatio terminata eſt? Dicent: Non datur primus. Et quomodo quæſo datur ultimus, & non primus? Vbi ordo, qui eſt primi ad ultimum? Miror quippe ualde, & admirari non deſino de mūdi ſapiētibus priſcis, & de nouitioribus ipſis aſſentiētibus, cum aſſerant omnia moueri, & ordinata eſſe in Deum, tanquam in finem ultimum amatum, & deſyderatum, ſine ordinante: Et dicant Deum primum motorem, & non ordinatorem. Sed ſi ordinauit omnia, cognouit etiam eadem in particulari: cuius contrarium docent. Ordinauit, inquient, ſuperiora: ſed hæc infima ſecundariæ cauſæ. Quibus dicam: Quomodo reſpondent hæc infima ſupremis, diuerſis ordinantibus? Nónne dicit Ariſtoteles: Quod unus ſolus eſt Princeps, ne res male diſponantur? Si iterum dependent omnia ab illa finiente cauſa, ut gratia ipſius ſeſe magnificiant: Quomodo igitur habent eſſe à ſe, quæ in alio perfici quærunt? Cur indigent conſeruante, quæ non indiguerunt generante? Filius abſque patre conſeruatur: generatur autem nequaquam. Cur igitur dant tutorem membris uniuerſi, à quibus parentes auferunt? Quæ nugæ ſunt iſtorum, qui alios nugaces criminãtur? Ex uno enim loco negãt. quod ex alia parte ueritate ipſa compulſi fatentur. Negat Arabs Deum mundi opificem: & interpretando ſermonem de cœlo uocat ipſum creatorem. Ariſtoteles quoque ex ſenſibilibus procedens Platonem irridet: qui mūdum genitum paſſim fatetur: & in eo, qui ipſi aſcribitur de mundo, Deum ipſius mundi opificem aſſerit: Et in ſuperiori philoſophia eundem Principem uniuerſi docet. Et quomodo intrauit princeps in domum, quam nec fecit (ut dicunt) nec hæreditario iure acquiſiuit, nec ære aliquo emit. Dicunt iterum: Non intelligit iſta particularia, ne fatigetur, aut uileſcat mens illa ſuprema. Et in ſermone de bona, & mala fortuna bene fortunatum docent, qui dirigitur à Deo. Sed quomo-*

Auerrois · Aſtron. · Ariſto. · Auerrois · Ariſtote. · Plato · Ariſto.

do dirigit, quæ non intelligit? Quomodo condigna præmia reddit pro bene, aut male geſtis (ut ibidem aſſeritur) qui ſingulas operationes non diſcutit? Et in Meteoris docent, ꝙ Deus ſuppoſuit ignem purum ſub orbe Lunæ. Quomodo diſpoſuit, & ordinauit, quod nec fecit, nec cognoſcit? Importunũ quippe foret omnia adducere, quæ contradictione manifeſta ex ſeipſis deſtructa corruunt. Sed de multis hæc pauca adduxerim: ut intelligant Peripatetici, & Auerroiſtæ nõ omnia incõcuſſa, & ſolida eorum dogmata. Sed ut propoſitum proſequamur, præ-
Augu. Macro. ponderandum exiſtimo Auguſtini, Macrobij, & multorum ſapientum iudiciũ, qui nõ exiſtimant mundi æternitatem ſtare poſſe cum tam parua rerum geſtarum memoria, & cum artium, & rerũ multarũ adinuẽtione celebrata ab Eu-
Euſebio Pamphi. Cle. Alex. Beroſo Chald. Ariſto. Auerrois Theo. Epigene Crito. Phil. Suph. Egeſia. Archi. Damaſt. Aulus Gellius. Plinius Pphilo. ſebio Pamphilo, Clemente Alexãdrino, Beroſo Chaldæo, Ariſtotele, Auerroi, Theophraſto, Epigene, Critodemo, Philoſtephano, Suphano, Egeſia, Archimacho, Damaſthene, Aulo Gellio, & aliis quamplurimis diuerſorum idiomatum, ſed diffuſiſſimè à Plinio in ſuo de naturali hiſtoria, ubi multa ex ſupradictis authoribus ſe collegiſſe fatetur. Quibus fauet authoritas ſacrarũ literarum: quæ diuerſarũ rerum inuentores declarat: Quamuis diſcrepet de inuẽtoribus, ſicut & præfati authores inter ſe. Quod cõtingit aut uarietate idiomatũ, aut quia hiſtorici, maximè Græci, ſibi uoluerunt non ſua uendicare. Si igitur ab initio, imo ante initiũ fuit mũdus (ut Philoſophi aſſerunt) cur per innumerabiliũ ſæculorũ ſeriẽ nõ fuerat cultus, quo nunc utimur, inuẽtus? Nõ literarũ uſus, quo ſolo memoria efficitur æterna: Nõ multarum rerum experiẽtia. Vitis cultum Noë tra-
Diuerſarum rerũ inuentores. Moſes Beroſus didit, ut Moſes narrat: qui Ianus fuit, ſi Beroſo credimus: ſed Bacchus, ſi à figmentis poëticis aliquid mutuari placet: per quem ſolarem uirtutem, qua uinum refertum eſt, ueri poëtæ intellexerunt. Sed Roma iam adoleſcente Galli uini cultum didicere. Frugum uerò culturam, & uſum Ceres docuit. Græci literas à Cadmo paulo ante Troiæ excidium ſuſcepere. Ægyptij (qui Mizraimi
Clemen. Alexan. Hebraicè dicuntur) à Mizrai filio Cam nepote magni Noë (Clemente Alexandrino teſte) medicinam conſecuti ſunt: quam Apollo & Eſculapius ampliarunt: Ordinauit Hippocrates cooites: Diſtendit Galenus pergamenus: Auxit Auicena Arabs, uel Perſa, ut alij dicunt. Herbaria medicamenta Chiron Saturni, & Philerae filius. Muſices Pythagoram authorem aliqui tradunt: A-
Gene. lij Amphionem. Sed Tubal inuentor & pater canentium cithara fuit, ut in ſacris literis habemus. Pythagoras autem malleorum pondere, chordarum, & fiſtularum longitudine cõſonantiam ſub numerorum proportione collocauit. Marſias geminas tibias: obliquam tibiã Mydas in Phrygia: Pan fiſtulã: Monaulum Mercurius reperit. Chaldæi & Aegyptij aſtrologiam adinuenere, ut dicunt nonnulli. Sed ante illuuionem aquarum Enoc in ea peritiſſimus fuit: poſt quem Noë: quam poſt illuuionẽ Italos docuit: qui à Chiin abnepote Noë traxere ori-
Hiero. ginem: Sed à Thubal filio Iaphet (ut aliis placet) Hieronymo referente. Turres adinuenere Cyclopes, ut Ariſtoteles: Phœnices, ut Theophraſtus: ſed &

*Nembrot:ut ſacræ literæ perhibent. Ægyptij item lucernas, & textilia : Infi-
cere lanam Lydij: fuſum in lanificio Cloſter filius arachuæ : Linum & Retia
arachne:*Fulloniam artē Nicias Megarenſis: *Aes conflare, & temperare Ariſto* Aristo.
*teles:*Lydū Scythæ. Theophraſtus Delam Phrygē putat. *Aerari.ī fabricā alij* Theop.
*Chalybas, alij Cyclopas:*Ferrū in Creta, *eos qui uocati ſunt Dactyli Idæi. Sed
ſacræ literæ Tubalchain, qui fuit malleator, & faber in cunctis operibus æris,
& ferri ante aquarum illuuionem per multos annos.* Argentum Erichthonius,
*ut alij Ceacus:*Auri metalla, *& cōflaturā:*Cadmus Phœnix *ad pangæum mon-
tē, ut alij Thoas & Eadis in Panchaia, aut Sol Oceani filius.* Plumbū ex Caſ-
ſiteride inſula prius aſportauit Midacriius. *Fabricā materiarum Dædalus, &
in ea ſerram, aſcium, perpēdiculum, terebrum, glutinum, libocollā, normam, &
forcipem, & libellā, & tornū, & clauē.* Theodorus *ſamius menſuras, & pon-
dera,* Phidon *argiuus, aut* Palamedes, *ut maluit Gellius.* Ignem è ſilice Pyrodes Au. gel.
*Silicis filius:*Mercaturas *Pœni:* Culturam *arborum Eumolpus* Athenienſis: Bo
uem, & aratrum Biges *Athenienſis, ut alij* Triptolemus: Loricam Midus Miſ
ſenius:galeam, gladium, haſtam, Lacedæmonij:ocreas, & criſtas Cares: arcum
& ſagittam Scythē Iouis *filium, alij ſagittas* Perſen Perſei *filiū inueniſſe autu-
mant.* Lanceas Aetolos: *Iaculū cum amento ferunt inueniſſe Ætolum* Martis fi
li *um.* Haſtas *uelitares* Tyrrhenū, & Pilū: *Pētaſileam amazonē ſecurim: Piſeū*
Venabula : Et in tormentis *ſcorpionem Cretēſem.* Catapultā Syros *phœnicas:*
Baliſtā, & *fundā*, Aeneā: Tubā *Piſeū* Tyrrhenū: Teſtudines, Artemonē Cla-
zomenū: Equū, *qui nunc aries appellatur, in muralibus machinis* Epeum ad Tro
iam: Equo uehi *Bellorophōtem:*Frena, & *ſtrata equorū* Pletronū: *Pugnare ex
equo Theſſalos, qui centauri appellati ſunt.* Bigas *prima iunxit phrygū natio:*
Quadrigas Erichthonius : *Ordinem exercitus, ſigni dationem, teſſaras, ui-
gilias* Palamedes in bello Troiano: *Specularem ſignificationē eodem bello Sinō:*
Inducias Lyacō: *Fœdera* Theſeus: Ventorum rationem Aeolus Heleni *filius:* Bi
remē Damaſthenes Erythræos *feciſſe teſtatur :* Triremes Thucydides Amo- Dama.
clem Corinthum: Quadriremem *Ariſtoteles.* Carthaginenſes, *quos alij* Char Thucy. Ariſtot.
chedonios dicunt, cuius architectus Voſporus *fuit.* Quinqueremes Neſigiton
Salaminius *extruxit:Sex ordinum Zenagoras ſyracuſius :* Sed Alexander ad
duodecim, Ptolemæus *ſoter ad quindecim,* Ptolemæus *philadelphus ad tri-
ginta,* Ptolemæus *philopator, qui Triphon cognominatus eſt, ad quadragin-
ta,* Onerariam *Hippius Tyrius inuenit,* Lembum *Cyrenenſes,* Cymbam *Phœ-
nices,* Celocem Rhodij, *Syderum obſeruationem in nauigando Phœnices,*
Remum *Copæ,* Vela Icarus, *Malum & antemnam Dædalus :* Hippagium
Salaminij, *Anchoram* Tyrrheni, *Adminicula gubernandi,* Typhis. *Omitto
innumerabilium aliarum rerū inuentores quos ſupra adducti authores deſcri-
bunt:*Et ad nos:*qui mundum æternum aſſeritis, loquar:* Quid ante hæc breuiſ-
ſima tempora, quibus rerum inuentores aſſignantur faciebant illi mundi in co-

læ ſine Cerere, & Baccho, ſine terræ cultu, quos non mercatura, non literarum ſtudia, non diſciplinæ, non militia, non nauigatio, non fabricandi ars, non texendi, non ſuendi, non tela, non lanificium exercebat? Quibus ueſcebantur? Vbi habitabãt? Quibus ueſtiebantur? Quid agebant artium penitus ignari? Ridiculũ quippe eſt, ut iſti qui mundum æternum aſſerunt, artium, & uictus humani inuentores deſcribant: cum eadem ſimul ſtare non poſſint.

Cur ante, uel poſt, quàm Moſes narrat Deus mundum non fecerit. Cap. XV.

Hic offendit quãplurimos nedũ uulgares, ſed ſapientes, à ſenſibus, & domeſticis deducta imaginatio. Quid faciebat (inquiunt) Deus antequam mundum fabricaret? Quid illucúſque expectauit? Cur & aliquantiſper non diſtulit? Hæc, & ſimilia inuoluunt non ſegregantes Dei conditionem à noſtra. Sapienti ioco reſpondet Auguſtinus uulgaribus: dum interrogant, quid faciebat Deus ante mundi fabricam: In ſaltu (inquit) erat ligna incidens, ut temerarios, & curioſos combureret: qui uel quod heri fecerint, non recordantur: & quod Deus fecerit ante mũdi genituram inquirere præſumunt. Sed (ut cum ſapientibus loquar) dicant quæſo: Quid intelligunt per illud ante, de quo interrogant: Si fluxum temporis imaginantur, errant: cum tempus ſimul cum mundo principiũ ſumpſerit. Si uerò per illud ante, aliquid in æternitate opinantur, cum æternitas ſit tota poſſeſſio ſimul ſucceſſionem non habens, in illa non eſt ante, uel poſt: unde quæſtio nulla conuincitur: Fuit tamen ante ſuum opus impartibilis, atque tota ſimul æternitas: in qua & coæternum ſibi opus ſemper exercuit, ſuam uidelicet continuè producendo intelligentiam & prolem, ſuúmque amorem: Sicut ſemper produxiſſet Sol (ut inquit Auguſtinus) lucem & ſplendorem ignis uomum: ſi ſemper fuiſſet. Nec terminat ſuum opus illa infinita uirtus: Quæ habens obiectum infinitum, infinita producit germina menſurata æternitate ab omni ſucceſſiua duratione ſeiuncta. Ideo quæ ſucceſſiua ſunt, æterna eſſe non poſſunt: ut ſomniant philoſophi: Nunc enim ſtans æternitatem ſignat: & nunc fluens tempus conſtituit: ut docet Boëtius philoſophus, & ipſe præſtantiſſimus. Non ergo tempus conuenit cum æternitate: nec æternum eſſe poteſt: Nec æternum ſucceſſionem habere: Vnde fatua eſt quæſtio, cur ante tempus temporaneum mundum Deus non fecerit, quaſi ſit aliqua ſucceſſiua duratio, antequam ſucceſſio cœperit: non enim tẽpus fuit ante mundũ. Nec aliud probat Ariſt. quãdo mundi æternitatẽ demõſtrare nititur (ut decernit uir grauiſſimi iudicij Ioãnes Scotus) niſi ꝙ nunꝗ fuit tẽpus abſq; mũdo, nec mũdus abſq; tẽpore, Quod cum loco, pari ambulare paſſu dicunt ſapientes: Ideo ſicut extra locũ nihil eſt, ad locum pertinẽs, ſic extra tẽpus nihil eſt ad tẽpus ſpectãs. Hinc ad eos, qui ſciſcitantur, cur poſterius opifex ſuum mundum non fecerit, loquar: Aſsignent mihi quæſo ſuum ante, & poſt, ſecluſa mundi machina: & ego aſsignabo cauſam, cur Deus in illo ante,

Auguſt. Idem Boetius Ariſto. Ioan. Scotus

uel poſt mundum non fecerit. Pudeat igitur quærere cur ante, & poſt Deus nõ fabricauerit, quaſi abſq; mundi ſucceſſu fuerit ante, & poſt: niſi forte (ut aliqui dicũt) fuerit ante imaginatũ. Nec profectò neceſſarium erat, aut conueniẽs Deum fabricaſſe mũdũ in illo ante: quod tu nũc imaginaris. Quã optimè igitur Timæus Locrus huiuſmodi uerba, fuit, erit, ante, & poſt, quæ ſunt temporis conditiones, iudicat imprudenter transferri ad diuinam ſubſtantiã. Audiant quæſo iſti curioſi non ineptum Democriti iocum: Quod eſt ante pedes nemo ſpectat: & cœli ſcrutantur arcana, Deique ſecreta rimantur. Hinc etiam Sapiens: Difficile (inquit) exiſtimamus, quæ in terra ſunt cognoſcere: & quæ in proſpectu ſunt, inuenimus cum labore: Quæ uerò in cœlis ſunt quis inueſtigabit? Et ſenſum Dei quis ſcire potuit, niſi ipſe dederit ſapientiam, & miſerit ſpiritum ſuum de altiſſimis? Miſit quippe aliquando, multifariam, multiſq; modis loquens patribus in prophetis, nouiſſimè autem loquutus eſt nobis in filio, qui ea omnia, quæ audiuit à patre, nota fecit eis quos elegerat diſcipulis: Qui ſimul cum prophetis multo plura de Dei, naturæque ſacramẽtis cognouerunt: quàm per ſcripturas reſerauerint, memores illius prophetici ſermonis: Abſcondi in corde meo eloquia tua, ut non peccem tibi. Sapientia enim Dei loquebantur inter perfectos: Quam ſi literis commendauerint, ea tamen lege ſcripſerunt, ut introcluſa myſteria nemo intelligat, niſi qui eodem numine quo ipſi perfuſi erant, ducantur.

Timæus

Democr.

Salomon

Deficiunt Philoſophi, dum probare nituntur Deum neceſſariò agere ad extra. Cap. XVI.

Expeditis à mũdi fabrica, aliud bellum cum Philoſophis nobis dirimendum reſtat, antequam intremus in Dei, & naturæ penetralia: An Deus uidelicet neceſsitate quadam, an libera, & contingenti electione ducatur ad opus. Opinabantur philoſophi meliorẽ neceſsitatis conditionẽ quã cõtingentiæ & hac de cauſa illã Deo attribuebãt: Quibus uidentur adſtipulari rationes, ea potiſsimè, quia per propriã ſubſtãtiã agit & nõ per mendicatã uirtutẽ: Quia etiã effectus mundi uidentur neceſſarij, qui nullatenus à cauſa cõtingente prouenire uidẽtur: Ordo ẽtiã rerũ inuariabilis apparens & neceſsarius, ne uniuerſum confundi, aut diſturbari poſsit. Nec exiſtimare poterãt cõſentaneũ, ut diuinus intellectus neceſſariò, & uoluntas liberè ageret, cũ nõ minus perfecta ſit quàm intellectus, & mẽs illa diuina. Poſſemus & nos aliquas ſagittas ex pharetra rationalis diſcurſus in philoſophos dirigere, ſed cũ huiuſcemodi negotium ad Deũ pertineat, id nõ rationibus inueſtigandũ, ſed diſcẽdũ ab oraculis cũ Platone cenſemus. Intonat magnus legifer: Dixit Deus, & factum eſt, cum quo & eius ſuccẽtor Dauid: Ipſe dixit, & facta ſunt. Quod autem uidetur ſapientes illos perturbare nihil penitus eſt. Præſupponunt diſpoſitionem neceſſariã perfectiorẽ contingenti, quod poſteris reliquerunt probandum. Nonne magis commendamus Principẽ, qui omnia cõducit pro libito, quàm ſi naturæ aut alio quouis impulſus ſtimulo conduceret opus?

Moſes.

Dauid

Quis libertatem damnet, quæ non bene (ut uulgo dicitur) pro toto uenditur auro? Quod tanquam peculiare bonum hominibus cõceſſum ſapientes exiſtimant. Quæ perfectio quæſo, Quæ laus in mentibus excælſis, ſi ſemper cogerentur ad alteram partem? Quæ dignitas in Principe, ſi omnia natura, & nihil animo generoſo faceret? Poſtquam communi conſenſu fatemur Deum mundi Principem: Quæ gloria de regimine, de ſapientia, de iuſtiiia, de clementia ei poſſet aſcribi, ſi ad omnia ſibi credita ineuitabili neceſſitate duceretur? Quas ei gratias, quémue cultum ei deberemus? Cur ô Ariſtoteles (ut ais) ſacrificare naturæ inſitũ eſt? Cur tenemur Auerrois (ut doces) magnificare Deum creatorẽ orationibus & ſacrificiis? Si Deus neceſſario ait, ad quid ſacrificia? Ad quid orationes? Ad quid diuinus cultus? Cur orare nobis proprium eſt (ut Plato, Porphyrius, Iamblicus, & Proculus docent) ſi Deus orationibus non flectitur? Ad quid Pythagoras & Socrates, oraculi teſtimonio, omnium ſapientiſſimi orabant? Ad quid totum genus humanum omni tempore, omni loco, omníque natione diuinis præcibus deditum fuit? Vnde preces concluduntur proprias eſſe humani generis, cui cum præces natura (ut docent) inſitæ ſint, illis flectitur Deus: & non ſemper neceſſario operatur. Nec quia agit ſecundum propriam ſubſtantiam, neceſſario exit in opus, niſi intrinſecum: In extrarium uerò nullæ externæ cauſæ compulerunt: Nec ſpes boni alicuius conſequendi, quia ſeipſo eſt fœlix aliquo bono exteriori non indigens, ut profiteris tu Ariſtoteles cum noſtro regio propheta. Nec effectus neceſſarij concludunt neceſſitatem in Principe, aut prima cauſa, cum eius imperio uel ordine ſecundariæ cauſæ (quas eius miniſtras Plato, & alij ſapiẽtes uocãt) neceſſario agant: ut neceſſitas ſit ab eius imperio, uel ordine, à quo eas pro libito abſoluit. Hinc ignis non combuſſit pueros in fornace Chaldaica: Ceſſauit ſol à curſu unius diei ſpatio ad Ioſue imperium: Retroceſſit Ezechiæ tempore per decem lineas, aut decem horas: Defectum ſuſtinuit in plenilunio, patiente Chriſto. Ridebunt peripatici, & ſugillando dicent: Qui philoſophorũ, aut ſapientum hæc narrant? Somniant iſti nugaces, qui leges ſequuntur, ait ille impius Arabs: Sed quid nobis in hoc negotio cum Ariſtotele, aut Auerroi? Celebrata eſt ſententia ab iis, qui peritiam iudicandi habent: plus creditur duobus affirmantibus, quàm mille negantibus. Quid mihi ſi Ariſtoteles, & mille philoſophantes ſimul negent uerbis, quod multi teſtes, & ipſi ſapientiſſimi, facto aſſerunt comprobaſſe? Atteſtantur hoc ſacræ literæ, quibus magis credimus, quàm Ariſtoteli. Atteſtatur & ille eximius philoſophus Dionyſius, cui nomen Ariopagita ab Ariopago: Quod concilium prius erat nouem uirorum, qui ex nouem primis magiſtratibus eligebantur: Poſtea ad quinquaginta uſque creuerunt ex præcipuis tũ doctrina, tum ſanctimonia, & ſapientia, tum etiam diuitiis, ne paupertate impulſi mentirentur. ut Androtio in ſecundo, & Philocorus in tertio rerum atticarum ſcribunt: Quibus ſapientibus cauſæ maiores delegabãtur cognoſcendæ. Is ad Polycarpum ſcribens, Apolophanem ſophiſten, quia non admit-

Plato Porphy. Iáb. Pro. Pyt. So.

Ariſtote. Dauid

Plato.

Auerrois

Dio. Ari.

Andro. Philoc.

teret uariationem ſolis in Meſsiæ morte exhibitam, his uerbis redarguit: Neſcio quo ſpiritu afflatus, ad diuinationem prorupiſti Apolophanes, quando unà mecum aſpiciens eclypſim contra naturæ ordinem, tempore Chriſti patiẽtis ad me conuerſus dixiſti: Hæ præclare Dionyſi ſunt uiciſsitudines rerum diuinarum: Ea ſi potes argue: Nempe tecum unà præſens fui, unáque aſpexi, iudicaui omnia, dignáque ſum admiratione proſequutus. Cui etiam integerrimo philoſopho ſi non credis, audi quid Aſtronomi dicant. Æſculus in eo genere peritiſsimus, tunc temporis Solem in Ariete, & Lunam in Libra uolui Aſtronomico calculo decernit, quando defectum paſſus eſt Sol ſtante plenilunio: quo Iudæi de more Paſcha ſuum celebrabant. Phlegro inſuper Olympiadum egregius ſupputator lib. 13. in anno quarto ducenteſimæ ſecundæ Olympiadis defectionem ſolis magnam fuiſſe perhibet ſuper omnes, quæ ante fuerant: quo tempore Chriſtus paſſus eſt. Retrogradationem ſolis ſimul & aquarum illuuionem tanquam toti orbi notiſsimam Plato minimè tacuit. Legantur Perſarum & Chaldæorum monumenta, ubi hæc famoſiſsima miracula recondita ſunt. Hinc & ſacerdotes Perſæ memoriam triplicis mithri, id eſt, ſolis celebrant: ut Dionyſius, & Strabo teſtantur: Mithros enim uel Mithras ſolem Perſæ appellant: Qui tempore Ezechiæ uiſus eſt triplicem peragere curſum, uel tres figere ſtationes, & conſueto progreſſu ad occaſum, & nouo receſſu per decem horas ad orientem, & rurſus denuo ad occaſum tendens. Omitto alios teſtes, Philoſophos, Gentiles, Chaldæos. Ægyptios, Phœnices, Græcos, Sibyllas, hiſtoriographos à Ioſepho, Ariſtobolo, Tertulliano, Euſebio ad hæc citatos quàplurimos. Et ſi ualet arguẽdi locus ab authoritate, ualeat & hic depoſitio tot ſapiẽtum in facto, quod Ariſtoteles negat in uerbis. Prudentiſsimè Auicena motum illum neque neceſſariũ, neque uiolentum exiſtimat, ſed medium inter utrunque, ut ſit ad arbitriũ principis. Sunt tamen adeo ligatæ cauſæ ſecundariæ cum prima, ut tantum operentur, quantum ipſa iubeat. Sed eadem (ut inquit Auguſtinus) res quas condidit, ita adminiſtrat, ut ipſas proprios motus agere ſinat: Quod quia rarò contingit, & ordo à primæua inſtitutione decretus, ut in pluribus & frequenter perſeuerat, ideo Ariſtoteles iudicat naturale, atque neceſſarium. Naturale (ut ipſe docet in de phyſico auditu) eſt, quod accidit ut in pluribus, & frequenter. Nec poterat ultra ex ſenſibilibus inueſtigare. Operationes uerò Dei, & connexionem rerum inferiorum cum prima cauſa, non rationis diſcurſu inueſtigandæ, ſed oraculis (ut diximus) ediſcendæ ſunt. Hinc progreſſus ex ea neceſsitate, quæ uidetur in effectibus ad neceſsitatem cauſæ, conuincitur nullus, cum eſſe ctuum neceſsitas ab ordine primæ cauſæ dependeat. Nec quippe neceſſarij ſunt, cum particulares ſint omnes: quia opus naturæ non ad uniuerſale, ſed ad ſingulare terminatur, quod magis cõtingens, quàm neceſſarium eſſe ipſimet perhibent. Sed quia contendunt ſpecies æternas, & neceſsariam cohærentiam ſubiecti ad prædicatum, in qua eſſentiale propriũ, uel quidditas (ut aiunt) de ſub-

Aeſcu. | Phlegro | Plato | Perſæ | Chaldæi | Diony. | Strabo | Perſæ | Ioſeph. | Ariſtot. | Tertul. | Euſebius | Ariſto. | Auicena | Ariſto.

[library stamp]

iectο dicitur, alia eſt exquirenda neceſſitatis cauſa, quæ eſt (ni fallor) correſpō-
Ariſto. dentia ad illa exemplaria, uel ideas æternas ab Ariſtotele ſuis ſenſibus immer-
Plato. Syria. ſo deriſas, à Platone & noſtris ſapientibus celebratas, à Syriano uiriliter de-
fenſatas. Quam correſpondentiā meliori neceſſitate ſuffultam exiſtimo: quàm
ſi illud uniuerſale ex multis (ut opinantur) particularibus pullularet: Quod (iu-
dicio meo) ſtare nequit, cum illud uniuerſale ſit eſſe quoddam ſimplex, quod nec
Procul. Sapien. intelligentia, nec natura (teſte Proculo & multis ſapiētibus) producere poteſt:
quia etiam uniuerſale, aut ſimplex: eſt prima omnium rerum creatarum ante-
quam intelligentia, aut cœlum, aut aliud particulare, quodcunque ſit, produce-
retur. Et quamuis modus producendi Proculi ab aliquibus carpatur, in conclu-
ſione tamen conueniunt: Qua admiſſa modum arguendi ipſi enodent. Subſequi-
tur igitur effectus (ut ad id redeamus: unde digreſſi ſumus) immutabilem de-
terminationem & ordinem ſupremæ cauſæ, niſi eadem ipſa aliter decreuerit.
Quòd uerò addunt Dei uoluntatem coæquam perfectionem habere cum intelle-
ctu, qui neceſſariò agit, admittimus, dum in penetralibus operatur cum ipſo in-
tellectu conformis, ſed effectus extrarios, quos intellectus ab æterno in uerbo
depinxit, pro libito explicat. Miror quippe eos Philoſophantes, qui Deum faten-
tur ſimpliciſſimū, & perfectum omni exteriori ſecluſo, & ſtatim ſui dogmatis
obliti, Deum neceſſariam connexionem cum inferioribus habere exiſtimant, ac
ſi nequiret ſine ipſis aut ſtare, aut beatus eſſe. Quomodo ſimpliciſſimus, ſi neceſ-
ſariam habet cum aliis connexionem? Quomodo princeps omnium (ut aiunt) ne-
ceſſariò mancipatus ſeruitio inferiorum? Quæ dignitas, quæue conditio ſummi
principis? Nec timeant, ut deſtruatur ordo cæleſtium, & uniuerſi, ſi pro libito
diſponit, & uariat artifex, cum ſciat ad ordinem reducere, quæ fabrefecit, &
ordinauit. Nec quippe timenda eſt artificij deſtructio, quando artifex appo-
nit manum, cuius contactu potius perficitur, quàm deſtruitur.

Progreſſus pro contingentia in diuino opificio. Cap. XVII.

HVcuſque ſcutum pro ueritatis & diuinæ celſitudinis defenſione
ſumpſimus: nunc autem ultra ea, quæ diuina docuerunt oracula,
aliqua in hoſtes ueritatis dirigemus tela: qui Deum exiſtimant
neceſſariò agere. Et ſi potius contemnēdi, quàm confutandi, ſunt
Procul. ij, quos Proculus de mente Platonis in tertio genere impietatis collocat, nec cum
ipſis agendum, cum de diuinis loquimur, decernit: tamen ut ipſi propriis ſpiculis
confodiantur aliqua percurremus. Et hos rogatos uelim, ut exponant: unde mō-
ſtra in natura eueniant. Dicent quippe: Quia defuit, aut ſuperfuit materia: uel
qualitates debita proportione non reſpondent: ſiue propter continentis maliciā:
& huiuſmodi, quæ in diuerſa membra ſubdiuiduntur. Sed ſi cauſæ hæ neceſſa-
riò agunt: cur non omnia debitè præparant, cum natura (ut aiunt) non deficiat
in neceſſariis? Quomodo igitur neceſſario agunt, ſi deficiūt? Inferre uis, inquiēt,
cauſas naturales operari contingenter. Et ſi dicerent: Quid ſequeretur? Tamē

ut tollatur ſuperflua altercatio, recordentur eſſe tritum in ſcholis, neceſſarium duplici modo ſe habere: alterum quippe abſolutum, alterum uerò conditionatū. Alterum (*niſi ſacrarum literarum ueritas me fallat*) *ſoli* Deo *benedicto tribuē-dum eſt.* Alterum *uerò inferioribus, ut neceſſaria ſint ex ordine ab opifice da-to. Sed quia forſitan negarent philoſophi, ueniamus ad opus iſtarum cauſarū. Nam ſi peccant, & monſtra producunt, id eſt, quia deficit ordo, ſibi à natura (ut dicunt) uel ab opifice ſummo decretus: ut ueritas eſt. Et ſi deficiunt ab ordi-ne, ille non erat ſimpliciter neceſſarius, ſed datus à prima cauſa: cui aliæ ſubor-dinatæ in eius uirtute agunt: à quibus ſi prima ſe ſubtrahit, non ſolum deficiunt, ſed nihil operantur. Et ſi aliqua uidentur de neceſſitate conducere, id prouenit ex lege ipſis data, ut canit ille Deo plenus:* Terminum *poſuiſti, quem non tranſ-* Dauid *gredientur. Nec tamen legi tenetur, qui aliis legem imponit. Sed dicent: Scientia igitur erit de poſſibilibus aliter ſe habere: cuius oppoſitum docet* Ariſtoteles? Quibus *dicemus:* Si Ariſtoteles *ueſter intelligit ea, quæ ſciūtur neceſſaria eſſe* Ariſtote. *ex ordine uniuerſi: ſic erit de impoſſibilibus aliter ſe habere. Si autem intelligit neceſſaria abſolutè, recordetur, quid in calce libri de phyſico auditu docuerit: quòd ad ſapientem non ſufficit dicere: niſi dicti rationem aſsignet. Nec addu-cant experientiam: quia inde facilè concludetur neceſſariū illud ex ordine pro-uenire: quo deficiente, illa deficiunt: Ergo non ſunt ſimpliciter neceſſaria. Si di-cant: ergo poſſunt aliter ſe habere: Quid ad me? Ipſi ſoluant:* Poteſt *enim ignis non comburere, ut de facto fuit: Poteſt & amoueri quicunque effectus ab ea cauſa, quæ eos produxit, remanente tamen inhærentia (ut diximus) prædicati ad ſubiectum, de quibus eſt eorū ſcientia. Sed ultra progreſſi à peripateticis uel lem perdiſcere: Vnde illa neceſſariò inhæreant. Dicent: Habent à natura, ut experientia comprobamus. Sed quid eſt hæc eorum natura? Nihil certè, ni-ſi authar uniuerſi, qui eſt uera intelligentia non errans, poſtquam (ut do-cent) opus naturæ eſt opus intelligentiæ, non errantis: Cuius ordine omnia ſuc-cedūt: quia ei ſeruiunt omnia, inquit* Propheta. *Nec dicāt, Quid ad nos de Pro-* Dauid *phetis, cum ſciri non exiſtimemus, niſi ea, quæ demonſtratione probantur? Sed ubi, quæſo, habet originem demonſtratio? Nonne ex principiis, quibus notis ter-minis aſſentimus, uel experientia comprobamus? Sed ſi demonſtratis credimus per principia & experimentata: ergo alia magis ſciuntur quàm demōſtrata. O execrabile uitium, quod inoleuit apud noſtros, qui chriſtiano funguntur nomine, ut non admittant pro certo, niſi probetur demonſtratione: quam pinxit Ariſtote-* Ariſto. *les: Vtitur uerò minimè in ſuo progreſſu naturali: ubi ſemper ex præſuppoſitis ab eo factis procedit: ut quam credunt demonſtrationem, ſit deductio per locum ab authoritate, uel ex præacceptis ab ipſo. Si catholici ſunt, magis ſacræ pagi-næ, q̄ Ariſtoteli credant: Si Academici, ſciant per illuſtratiuos radios multa, maximè diuina cognoſci, aut per conuenientiam dictorum cum intellectu uerita-ti affecto. Si Peripatetici ſunt, audiant ſuum Ariſtotelem, alia quàm demonſtra-*

ta poſſe cum certitudine cognoſci: Vnde habẽt, quòd ſcire ſit per demonſtrationem intelligere? Nonne ab Ariſtotele ſic dicente? Et nos habemus dogmata noſtra à
Prophe. *Prophetis diuino oraculo edoctis: qui prodigiis, & uitæ diſcrimine probant, quod docent. Et ſi diceremus, quòd ſcire eſt cognitio certa de quacunque re, peccaremus ne in ſpiritum ſanctum, an in Ariſtotelem? Non quidem in ſpiritum ſanctũ, & de Ariſtotele parum curo: quia nec meus dominus eſt, nec ad tribunal eius ueniam iudicandus, ſi ei nõ adhæſero. Sed dicent me temerarium, aut ignarum: quia diſcedere audeo ab Ariſtotelicis inſtitutis, quæ tot præclara ingenia ſequuntur. Hinc dolor, hinc lacrymæ (heu horrendum facinus) poſtquam magis timent negare Ariſtotelem, quàm Paulum, in cuius pectore Chriſtus reſonat: imo ipſum Chriſtum, qui eſt Dei ſapientia, & ueritas, qui omnes iudicabit, illos potiſſimè qui ipſum nomine, doctrina autem, & uita Ariſtotelem, quem cacodæmonem Græci uocant, aut inſanum, & impium Auerroim ſequuntur. Parum ducimus (ut cum Ioanne Scoto loquamur) negare Ariſtotelem, in his quæ*
Io. Sco. *ſunt contra doctrinam ueritatis, quam defendimus: Qui & ſi ſagaciſſimus fuit, & ſtudioſus lector aliorum dogmatum, & diligens collector, uerſutus tamen criminator fuit priſcorum: quorum ſententias male adductas nequaquam impugnat, procedens potius (ut Simplicius eius auditor ait) contra uerba quàm ſenſa,*
Simpli. *multáque occludens: ut ſolus uideatur ſapiens. Quid ergo mirũ ſi iuſtiſſimè carpatur, qui tot præclaros uiros iniuſtè criminatus eſt? Parmenidẽ, Meliſſũ, Democritum, Pythagoram, & eius diuinum præceptorem Platonem: Cuius doctrina (non tantum meo ſed multorum ſapientum iudicio) tãto excedit Ariſtolicam, quanto diuina, quibus ſemper redolet Plato, ſimul cum Pythagora, eminent ter-*
Plato Ariſto. Procul. *reſtribus, quibus deprimitur Ariſtoteles: Qui (ut ait Proculus Academici, & Peripatetici dogmatis profeſſor) ſimul cum Theophraſto, & alis peripateticis, uſque ad formas uniuerſum mouentes ſuæ ſpeculationis lumen accẽderũt.*
Plato. *Plato uerò ab eo, qui inter entia dignitatem habet, longe ſemota, & eo quidem digniora ſumit exordia: unde & eius progreſſus ſublimior. Alios quoque innumeros criminatur Ariſtoteles, quorum dicta, ſi ruminentur, non forte digna caſtigatione iudicabuntur: Ab his enim ipſe didicit omnia, quæ ſcripſit. Nec ſibi uendicat, coactus ueritatẽ, niſi elenchos. Cætera uerò ab antiquioribus accipiẽs ſuis ſyllogiſticis proceſſibus innectit: ut potius artificioſam artem, & depreſſum modum procedendi tradiderit, quàm ſcientiam: ut ipſemet tacite fatetur, ubi de poſterius analyticis tractat docens, quòd ſcientia ſit per demonſtrationem, & hæc per quidditates (ut aiunt) & proprias rerum differẽtias nobis occultas: Vnde principia demonſtrationis conuincuntur ignota, & nullam inde, uel pauciſſimam demonſtrationem haberi poſſe. Damnat inſuper demonſtrationem circularem, & tamen docet demonſtrationem fieri ex his, quæ ſunt de omni per ſe, & ſecundum quod ipſum, ut eius more loquar: Quæ enuntiationes ſunt conuertibiles, & ad inuicem ſe inferentes. Non datur (inquiunt) circulatio in demon-*

ſtratione ex cauſis. Sed aduertant, quòd parum ſupra dixerat demonſtrationem circularem aliquando reperiri. His autem omiſſis, cum nihil doceat in doctrinis, quæ ab antiquis non acceperit: cur ei magis credendum eſt quàm antiquis, qui ante eum tradidere? Dicent: Suſcipimus librata Ariſtotelica trutina: Et utinam non deprauata in dammum religionis chriſtianæ, & ueritatis: Tamē petulantes aliqui, & in doctrina nouitij impudentiſſimis buccis dicere audent: Non allego tibi Geneſim, Ieremiam, aut Iſaiam: ſed Ariſtotelem adduco: quaſi Moſes, & prophetæ non fuerint ſapientes, & gnari literarum: cum tamen ille fuerit omni ſapiētia Aegyptiorum inſtructus: poſtea Dei oraculo ſubuectus ad ipſius Dei, & naturæ penetralia contemplanda: quæ neque Ariſtoteles, neque eius ſtudioſiſſimi aſſeclæ aliquando cogitarunt. Et Prophetæ diuino afflati lumine, quod lucifugæ, & obtenebrati uidere nequeunt, nedum uaticinati ſunt: ſed multa ex intimis promptuariis Dei, & rerum inferiorum (ſub ſuis tamen ænigmatibus) tradiderunt. Dicunt aliqui modeſtiores: Honoramus prophetas, & ſanctos uiros in diuinis: ſed in naturalibus hic eſt regula, quam ſequi debemus. Sed miror quippe, quomodo diuina, & ſuprema cognouerint: & inferiora, per quæ ad ſuprema deuenitur, ipſis fuerint occluſa. Et cum Deus ſit ſpeculum, in quo omnia lucent, quomodo ipſum cognouerunt, non cognitis imaginibus, quæ ſplendent in eo? Hinc non opinarentur illos archetypum cognouiſſe, nō cognitis quæ in eo continentur, ſi connexionē archetypi cum mundana hac machina, & humano mundo percepiſſent: Quorum quilibet alterius ſimulacbrum, & imaginem tenet: & ex unius cognitione alius facilè dignoſcitur. Hinc & à diuino oraculo, & à ſapientibus multis, Mercurio, Platone, Socratæ, Zoroaſte, & ab ipſo Ariſtotele, mirum in modum commēdatur propria cognitio: quia ex ea in Dei, & machinæ huius perfectiorem cognitionem, quam tradat ipſe Ariſtoteles, facilius peruenitur. Neceſſarium quippe erat uatibus illis diuina, & humana, & eorum correſpondentiam intueri: qui de diuinis ita loquebātur per ænigmata, & uelamina rerum inferiorum, ut Dei ſacramenta uulgaribus, & noctuinis oculis occultarentur. Sed ſi quis ſublato uelamine prophetas legerit, proſpiciet eos melius naturæ, & Dei arcana rimatos, quàm Ariſtoteles. Nec Sol culpandus eſt, ſi oculus non uidet. Quando (inquit Hieronymus) Ciceroni addictus eram: ſi propheta aliquis ſumebatur in manibus ſermo horrebat incultus: & putabam defectum eſſe nō luminis, ſed ſolis: Caſtigatus autem, & ſublato uelaminē uidit in prophetis, quæ in gentilibus antè non legerat. Sed ut ad rerum contingentiam redeamus. Acrius hic arguit Algazel, ex eo, quod partes huius machinæ ſint eo modo diſpoſitæ: ut ſine aliqua contradictione potuerint aliter ſituari, unde cōtingentes: ſunt & nō neceſſitate, ſed pro libito diſpoſitæ. Reſpondet Arabs: Nos dicimus, quòd mundi partes non potuerunt aliter diſponi: eo quòd mundus ſit animal. Vnde perſide didiciſti à tuo Ariſtotele huiuſcemodi arguendi modum? Vis enim ut tua authoritas ſit pro principio demon-

Prophe. Mercu. Plato. Socrates Zora Ariſt ot. Hiero. Algazel Auerrois

ſtrationis. Vnde inſuper hæc illatio? Somnias ne, an phreneſim pateris? Si mundus eſt animal: eſt ne ſenſibile an inſenſibile? Si ſenſu priuatus, ergo non animal: Si ſenſitiuus: uidet ne, audit, odorat, guſtat, comedit? Si comedit: quis, quæſo, ei præparat cibum? Vnde illum ſibi comparat? In mundo ipſo, an extra? Si in mundo: comedit ſeipſum: Si extra mundum: eſt igitur alius mundus. Et dubium eſt, ne comedendo ſe inuicem, ſe deſtruant. Sed dimiſſo ioco in re tam graui, ſi detur quòd ſit animal (ut Plato, Ariſtoteles, & multi ſapientes innuere uidentur) utique non eſt animal contentum ſub genere animalium: quia ea, quæ ſunt in machina iſta, diuiduntur priori diuiſione, antequã deueniatur ad animal. Sed eſto quòd dicatur animal ſecundum analogiam & ſimilitudine quadam: Cur diſpoſitiones eius non potuerunt aliter ordinari? Vnde repugnat homini, ut oculũ unũ tantummodo habeat in fronte, ſicut de quibuſdam dicitur? Cur non potuit in aliis animantibus mandibula ſuperior mobilis fieri, inferiórque firma, ſicut in cocodrilo cernimus? Cur non poſſent alia animalia duplicia habere genua, ſicut Camelus? Quæ repugnantia eſſet, ſi homo haberet quatuor brachia, & unam tantummodo auriculam? Hæc ſunt à ſummo moderatore ſic coordinata, ut ſine aliqua contradictione potuerint aliter diſponi, niſi præſuppoſita conditione ſpecificæ naturæ: quam ipſi idẽ opifex ſtatuit. Sed ad mundanũ animal ueniamus. Qua neceſſitate diſpoſitum eſt mare, & terra, ut oceanum intret per anguſtiſſima ora Abilæ, & calpes promõtoria excelſa: quæ columnas Herculeas uocauit antiquitas? Vnde neceſſarium eſt: ut inde ſtatim longè, latéque diffundatur: quod iterum in Thuſcum mare (quod Tyrrhenũ uocant) diſtenditur: nunc in ſinũ Adriaticũ anguſtatur: nunc dilatatur in Syriacum: nũc per Aegeum circũfluit: quod ex pulcherrima inſularum interiacentiũ numeroſitate archipelagus dicitur: & inde per arctiſſima ora coarctatum Helleſpontus fit: Propontiſq́; ubi expandit: & ubi iterum premitur Thracius Boſphorus: quãdo iterum effunditur, Pontus Euxinus, id eſt hoſpitalis (mollitis ferarum gentiũ moribus) efficitur: qui primo Axenus, id eſt, inhoſpitalis ex ſæuo admodum incolentiũ ingenio dicebatur: Et iterũ cũ paludi Mœotidi admiſcetur Cimerius Boſphorus nominatur? Quæ etiã neceſſitas, ut Nilus p Aetiopas, & Arabes ad Ægyptũ perueniens, & Tanais per utrãnque Scythiam diſcurrens, & in mediam ferè Mæotidem defluens tres mundi præcipuas partes diſtinguant? Quæ etiam neceſſitas, ut terræ aliqua pars in ualle deprimatur: alia per cãpeſtria dilatetur: alia exurgat in colles, & excelſiores montes: atque ut flumina ſempiterno lapſu, & torrentes ſuis temporibus decurrãt? Qua neceſſitate ſunt aliæ terrarum Glebæ fœcundæ, aliæ ſteriles, aridæ aliæ, & aliæ paludoſæ? Nónne poſſemus totum terræ ambitũ ſine aliqua repugnantia imaginari planũ, molle, atque frugiferũ? Et ſi Deus poteſt facere, quæ cogitare nõ poſſumus, ut ſapientiores quàm Auerrois affirmant, cur non poteſt facere quæ imaginamur? Quod ſi efficere ualet: non ergo neceſſariò ſunt res diſpoſitæ eo modo, quo cernimus.

Plato. Auerrois

Quod Deus cognoſcit particularia. Cap. XVIII.

*NVnc & alia contra phyſicos ſua ſunt retorquenda iacula ut in cō
cuſſæ ueritatis ſcuto muniti ad alia pergamus. Opinabantur Deū
benedictum ſublimiora tantum, & uniuerſalia proſpicere, parti-
cularibus aut paruipenſis, aut ſecundis cauſis creditis: quaſi de-
dignaretur, aut turpius ageret intellectus diuinus, ſi huiuſmodi cōtueretur. Nō
uidere (inquit Ariſtoteles) quædam melius, & nobilius eſt quàm uidere: Quē* Ariſto.
interpretādo Arabs, ait: Ignorare uilia melius eſt q̃ ſcire. Quæ ſunt (quæſo) illa Auerrois
*uilia, quæ ſatius eſt ſi neſciuntur quàm ſi ſciantur? Illa quæ nō ſunt, ſciri non poſ
ſunt: Illa quæ ſunt, bona utique ſunt: Si bona, quomodo uilia? Et ſi contendas ui-
lia eſſe etiam quædā bona: quæ ſunt quæſo illa bona uilia? Si intelligis Angelū:
cur non cœlum? Et ſi cœlum: cur non hominem? Et ſi hominem: cur non elementa,
ubi habitat homo? Cur non equos, & boues, uniuerſáque homini miniſtrantia,
& quæ in homine nota quædam includuntur? Vbi ponemus terminos eius intel-
ligentiæ? In cœlo ne, an in terra, elementis, plantis, an in animantibus? Vbi quæ-
ſo? Et (ut cum Cicerone loquar) ſi Deus conſulit cœlo, & inſulæ, quam nos orbē* Cicero
*terrarū uocamus, conſulet & incolis ipſius, & partibus inſulæ, Europæ, Aſiæ,
& Aphricæ, & habitatoribus earum: & magnos ut præferat (quia nemo ma
gnus niſi diuino afflatus numine) & paruos ut ſuſtentet: Nam puſillum, & ma
gnum (ut ſapiens ille ait) effecit. Quorum, & totius mundi, cum ipſi eum fatean* Sapien.
*tur principem: quid faciet in principatu niſi regimen detur? Et ſi regit omnia:
quomodo melius eſt, ut ignoret etiam infima, quæ gubernat, quàm ſi ea cogno-
ſcat? Quis adegit eum in ignorantiam Phyſicarum, Mathematicarum, atque a-
liarum rerum, etiam ſi minutiſsimæ ſunt? Quis menſus eſt capacitatem eius? Ari* Ariſto.
ſtoteles, an Auerrois? Commendat ille ſententiam patrum Chaldæorum: qui de Chaldæi
*ſcientia Dei ſolerti ingenio perſcrutati ſunt: & tamen non conſentit cum ipſis: ꝙ
Deus omnia intelligat. Nec uileſcit (boni uiri) intellectus ſapientis: ſi herbarū,
ſuccorum, & lapidum gradus, qualitates, & uires etiam minutiſsimas cogno-
ſcit. Nec ſi cæleſtium gradus, minuta, ſecundas, tertias, & centeſimas partes mi
nutorum cognoſcat. Omnium uoce commendatur Salomon, cui cognomento ſa-* Salomon
*piens: quia diſputauit à cedro Libani uſque ad hyſſopum, quæ exit de pariete:
& qui diſſeruit de iumētis, uolucribus, reptilibus, & piſcibus: Viluit ne propter
hoc intellectus, & ſapientia ipſius? Viluerunt ne Ariſtoteles, & Theophraſtus* Ariſtot.
qui eum imitati, alter de animalium, alter de plantarum natura diſputauit? Et ſi Theophr.
antiquiores repetere uoluerimus: nónne Hermes in ſapientia maximus, ſyderū Hermes
*quorūdam, lapidum, & herbarum ſingularem ſcripſit concordiam? Auus eius
Eſculapius (ut quibuſdam placet) pro Deo habitus eſt ſimul cum Apolline:* Aeſcula.
quia primi cognitis herbarum, & radicum proprietatibus ad ſananda huma- Apollo
*na corpora ipſarum ſuccos, folia, & puluéres applicauerunt. Quis, quæſo, ſa-
pientiores, an rerum iſtarum ignari, an illi, qui tanto honore ob ipſarum cogni-*

tionem ſapientum nomen ſibi uendicarunt? ſed dicent: Fuerũt ſapientes, non quia ſingularia, ſed quia rerum ſpecies, & naturam uniuerſalem ſpeculati ſunt. Et quomodo rerum ſpecies indagarunt, niſi præhabita (ut docent) à particularibus experientia? Nec cognoſcere potuerunt ſpecies abſque ſingularibus: cum uniuerſale nihil aliud ſit (ut aſſerunt) niſi unum de multis. Quomodo iſtud unum intelligi poteſt, niſi & multa intelligãtur: à quibus illud unum per eos extrahitur: uel per rationes ideales, quas ipſi non ſuſtinent? Et ſi ſpecies intelligere non repugnat ſapienti: nec ſi omnes ſpecies intelligat, repugnabit. Cognoſcere poterit igitur animalia, piſciculos, uermes, formicas, & plantas. Sed cur quæſo hominem antiſtitẽ mundi ignorabit? Quomodo eũ tanquã princeps reget, prouidebit de neceſſariis, iudicabit, niſi indigentias eius omnes, benè maléque acta cognoſcat? Intonat Dei ſapientia, cui ſatius eſt credere quàm Ariſtoteli, aut Auer-

Christus roi: Scit Pater ueſter quibus indigetis. Intonat & eius prophetica tuba: Nõ eſt

Dauid occultatum os meum à te, quod feciſti in occulto: imperfectum meum uiderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur: ut accipiant pro bonis, uel pro male geſtis condigna præmia. Aliud adducunt: quod fortiſſimum robur exiſtimant. non poſſe uidelicet mentem illam ſupremam inferiora hæc intelligere: ne ab eis mota, aut perfecta à ſua ſimplicitate cadat. Miror quippe, quomodo Dei ſummi co-

Ariſtote. gnitionem cum noſtra æquiparent, cum dicat Ariſtoteles: quoniã intellectus Dei eſt ſimplex, & perfectus, & à ſe. Et ſic, à ſe intelligit omnia quæ ſunt in ſæculo:

Auerrois Cuius uerba interpretando Auerrois, ponit differentiam, inter Dei ſcientiam & noſtram: quia noſtra cauſatur ab ente: illa autem eſt entis. Nec uult aperte dicere: quòd ſit cauſa entis: ut catholici libere profitentur: ueritate tamen coactus tacere non poteſt. Nam ſuperius per obſcura uerba dixerat, quæ neſcio an Barbarus barbaricè protulerit, an ſtudioſè inuoluerit: quod inuitus fateri cogebatur. Audite, quæſo, portenta uerborum: Veritas inquit eſt: primum quòd ſcit omnia: ſecundum, quòd ſcit ſe tantum ſcientia in eſſe, quod eſt cauſa eorum eſſe. Et ut Barbarum barbarico ſermone proſequamur: Si in eſſe ſcientiam in rebus, eſt cauſa eorum quæ ſunt: ergo intelligendo cauſat ea quæ ſunt: Et ſi ea intelligit: nonne eorum intelligentia eſt in intellectu ipſius? Cur ergo tu, & præceptor tuus deridetis ideas: quæ nihil aliud ſunt, niſi cognitiones rerum, & exẽplaria faciendorum in illo intellectu primo: qui omnia cognoſcendo, & iubendo producit? Nec ab obiecto producto cognitionem ſumit, aut mouetur, uel perficitur, mendicátq;, ut intelligat, aut excitetur: ut noſter intellectus facit. Nec deficit ille intellectus ſummus tot particularia ſpeculãdo: Potius deficeret ille unicus intellectus Auerrois tot indiuidua informando, uel dirigendo, aut illuſtrando. O ſtultitiam atque uecordiam. Robuſtiorem opinaris intellectum, quem fabricas, quàm ſit Deus, qui omnia fabricauit? Cum Deus inſuper ſit finis omniũ: in quem & omnia diriguntur, tãquam in amatum, & deſyderatum: à quo hæc omnia diriguntur? A natura inquient. Sed quæ eſt hæc natura? A nemine adhuc

exploratum habeo, quæ ſit natura illa: de qua loquuntur, an ſit à Deo fabricata, an tanquam Dei cõiunx ſimul cũ eo mundum produxerit: cum dicant, Deus & natura nihil facit fruſtra, quaſi ſimul mundi huius fœturã educant. Nec poteſt eſſe huiuſmodi natura, materia, aut forma, quæ nihil agunt, nihil ordinant. Nec rationes, neque rerum gradus, quia neſcio quid uniuerſale innuunt per hanc ſuam naturam: quòd ſimul cum Deo agat. Sed quid illud ſit nuſquam explicuerunt. Profitentur tamen Deum ſimul cum ipſa agere: & omnia bene diſpoſuiſſe: & alibi aſſerunt Deum nihil agere, niſi tanquam finem attrahentẽ. Et ſi cauſæ ſecundariæ, quibus coagit, ſunt hæc natura: quis ordinauit eas? Quis ſtatuit, ut ſimul cooperarẽtur? Eſt natura (inquiunt) principiũ motus, & quietis. Sed quid eſt hoc principium motionis, & ſtatus, niſi inclinatio inſita mãcipatis ipſi motui ab aliquo agente? Et uelint nolint, in unum conueniendum ipſis eſt, à quo omnis motus, & ordo procedet, ut ipſi docent. Et niſi timerem me exponere peripateticis uelut temerariũ lacerandũ, interrogarẽ, quid eſt hæc natura, cui primo nota dicunt eſſe uniuerſalia? Quis mutuus proceſſus à natura ad nos, & econuerſo? Quis in iſto pilarum ludo reſpõdet nobis. Quæ eſt iterũ hæc natura, quæ accommodat nobis principia: per quæ concluſiones cognoſcamus? Eſt ne aliquid generale agens? Aut quid aggregatum ex naturalibus? Aut ipſorum ordo? Eſt ne aliquid rationis capax, aut elementum, lapis, cœlum, uel huiuſmodi ſenſu carens? Si nõ ſentit, nec intelligit: quomodo ſunt ei nota principia? Si uerò intellectiuum: quid eſt hæc natura? Sumus nos, an intelligentiæ, an Deus ipſe? Si nos: quomodo eadem erunt prius nobis nota: unde præaccipiamus notitiam? Si intelligentiæ ſunt hæc natura: quomodo ſunt extra naturalem, & Phyſicam ſpeculationem (ut ipſi docent) quia non mouentur dum mouent? Et cur nõ dicunt: ſunt nota intelligentiis ſeparatis, uel coniunctis hæc principia? Si uero Deus eſt hæc natura: cur ipſam nominant tanquam aliquid ab eo ſeiunctum: dum dicunt Deus & natura? Eſt ne iterum hæc natura intellectus aliquis extra uniuerſum, aut quinta, uel ſexta eſſentia? Dicent forſitan Auerroiſtæ: Natura eſt intellectus unicus, perfectus, hæc omnia intelligẽs. Sed quomodo erit hic intellectus principiũ motus, & quietis, in eo quod eſt ſecũdũ quod eſt? Erit igitur hic intellectus in animantibus, pulicibus, & muſcis, & plantulis minimis, & elementis, mouens ea propriis motibus. Non ergo tantummodo hominibus, ſed etiã rebus omnibus erit hic unicus intellectus: cur ergo non omnia intelligent? Eſt ne hæc benedicta natura, quæ cælos, membra corporum, & organa omnia diſpoſuit: de qua dicitis: quòd non deficit in neceſſariis, nec aliquid fruſtra agit? Quia nec membrum, nec cœlum, nec uiliſsimum puluiſculum, nec motum aliquẽ admittit ſuperfluum, cum omnia quamoptimè diſpoſuerit. Sed quis eſt ordinans hæc omnia, niſi ille quem Deum profitemur? Cur ergo de natura loquentes innuitis aliquid ab ipſo Deo ſeparatum? Forſitan ne fateamini Deum mundum feciſſe: quod impiè negaſtis: Conceſsiſtis tamen, quòd Deus cum natura ſi-

mul fecerit, quaſi non potuerit Deus aliquid ſine natura efficere. Quæ eſt enim conditio naturæ huius, ut ſuppleat in quibus Deus perfectiſſimus deficit? Eſt ne rurſus hæc natura à ſe, an à Deo producta? Si à ſe: erunt igitur duo habentia eſſe à ſeipſis, & duæ primæ cauſæ, duo denique Dij. Si à Deo producta eſt: erit igitur Deus opifex naturæ huius uniuerſalis: cur non & particularis? Quæ ſomnia ſunt iſta? Dicent: In particularibus concurrit cauſa particularis ſimul cum uniuerſali. Si concurrit cauſa prima, & coagit, intelligítne quæ facit? An deterioris conditionis eſt cauſis inferioribus? Si intelligit ea particularia in quibus naturæ coagit, ineptè dicitis ipſum particularia non intelligere.

QVa conſonãtia rerum principia, & eorum deſcriptores conueniant. Tonus II.
Quanta diſcordia perſtrepent mundi ſapientes in ſuis dogmatibus. Cap. I.
Quod catholici ſcriptores conueniant. Cap. II.
Quanta diſſonantia mũdi ſapientes eius iecerint fundamẽta. Cap. III.
Diſſonant philoſophi etiam in negotio animæ. Cap. IIII.
Quod non minus diſſentiant in ſcribendo eum finem, quem omnia appetunt. Cap. V.
Vnde noſtri conſonãtiam, & illi diſſonantiam traxerint. Cap. VI.
Qui doctores in diuini & mundani inſtrumenti penetralibus perſonauerint cõcordes. Cap. VII.
Cur antiqui ſtuduerint abſcondere dogmata, quæ tradebãt ſub metaphoris, aut ænigmatibus. Cap. VIII.
Quomodo poſſent diſſonantes concordari. Cap. IX.
Conuentus ſapientum in geniture mundi ſpatio. Cap. X.
Cur numerus ſenarius fabricæ, & ſeptimus dies requiei addictus ſint. Cap. XI.
Concordia antiquorum in rerum unitate. Cap. XII.
De prima rerum productione conſenſus. Cap. XIII.

QVANTA DISSONANTIA ABSONI REPERIANTVR MVNDI SAPIENTES IN SVIS DOGMATIBUS. *Caput primum.*

TANTA *diſſonantia, & pertractant, & agitant mundanũ hoc inſtrumentum illi, qui mundi ſapientes dicuntur; ut eorum familiæ, nec doctrina, nec moribus, nec religione, nec fine, propter quem omnia operantur, conuenire poſſint. Et tam horrido horrore perſtrepunt, ut nullus poßit eos ſimul ſonantes auſcultare fracta penitus hormonia: Quæ (ut muſici diffiniunt) eſt concentus neruorum, aut uocum in integros modos ſine aliqua offenſione conſonantium. Iſti autem in eadem familia enutriti, ſub eodem præceptore edocti, penitus diſſonant. Socratici diſcipuli Ariſtippus, & Ariſton adeo diſſentiunt in fine: ut alter in uoluptate, alter uerò in uirtutibus finem noſtrum collocauerit.* Ariſtip. Ariſtoo *Ariſtotelis præcipui aſſeclæ Alexander, & Auerrois eius dogma ſcindentes biuium faciunt, maximè in negotio animæ: cum ille mortalem, hic autem unicum intellectum in omnibus aſſerat: qui non modo inter ſe, ſed à ueritate diſsident.* Alexan. Auerrois *Ariſtoteles autem auditor Platonis uno anno ſupra uiginti à doctrina, & moribus præceptoris adeo diſſẽtit: ut eum criminetur, & falſis calumniis proſequatur.* Ariſtote. *Saracenus Algazel contra omnes philoſophos inſurgit: Et in eũ Arabs Auerrois inuehi nititur: ſed uelut coluber in ipſo conatu frangitur.* Algazel Auerrois *Lucretius Epicurus & à condiſcipulis, & à ſeipſo diſſentit, nunc Deum cum mortalibus conſortium habere decãtans, nunc habere denegans, ſic in multis aliis diſſonantia manifeſta proſequitur.* Lucreti. *Pythagorei uerò circa animarum transmigrationem in plures partes penitus diſſonantes ſecantur.* Pythag. *Hiarcas Brachmana, & Apollonius Thieneus transmutationes fieri etiam beſtias aſſeuerabant. Vnde ſunt illæ metamorphoſes celebratæ: quibus alium in lupum, Illam in Philomelam, aliam in Laurum, & huiuſmodi mutatos decantant.* Hiarcas Apo.Th. *Iamblicus, & Porphyrius tranſmigrationes huiuſmodi in beſtias penitus reprobarunt, non admittentes animam à centro ſuo, in quo ſemel defixa eſt, euelli poſſe.* Iāblicus Porphy. *Sed & Proculus, Hermias, atque Syrianus horrendum exiſtimabant facinus, cœleſtem animam in beſtias præcipitari.* Procul. Hemias Syriaous *Timæus Locrus Pythagoræus nobiliſsimus ad terrores hominum has tranſmutationes inductas aſſeuerat.* Timęus *Thales Milleſius aquam opinatus eſt eſſe rerum omnium principium: Sed eius auditor Anaximander rerum principia credidit infinita:* Thales Anaxim. *Subdiſcipulus autem Anaximenes infinito aëri omnium cauſas tribuit: Cuius diſcipuli Anaxagoras, & Diogenes diſſentiendo, Ille infinitam materiam ex diſſimilibus particulis cõtextã generũ, & ſpecierũ omniũ, pro ſui cõditione principium fuiſſe ſibi perſuadebat: Hic uerò aërẽ (diuinæ tamen rationis compotem) rerum materiã opinatus eſt, Superfluũ, ineptũmq; eſſet omnia retexere, quibus* Anaxi. Anaxa. Dioge.

*ſapientes mundi diſcordantes horrendum ſtrepitum in auditorum aures inen-
tiunt: Quod eis euenit: quia ab uno in quem omnes cōuenire debebant, diſceſſe-
runt, ſinguli in uiam, & figmentum ſpeculationum ſuarum abeuntes.* Hinc corū
dogmata (quia abſq; ullo, quod præſtat omnibus ut ſint, & harmonicè cōueniāt)
Boëtius *in multitudine cōfuſa fundata, diſſoluta ſunt :* Omne enim ideo eſt (inquit Boë-
tius) quia unum numero eſt: & omnia etiam diuerſiſſima inſtrumenta cōſonant
Muſici *quia eadem numerorum proportione cōueniunt uoces.* Nā cōſonātia (ut Muſici
Diuerſi. Au.cōſo- *docent) eſt ſimiliū, diſſimiliūq; uocum in unum redacta concordia.* Nec diſſonā-
nantia. *tes forent: ſi alius (*ut Plato diuinus *cū ſuo* Plotino *numine quodam perfuſus) mē
tem eleuet:* Si cum Pythagora Dei: *& naturæ ſacramenta numeris, & ænigma
tibus inuoluat:* Siue cum Ammonij *ſuauitate ueritatem cum mente æquet:* Vel io
coſa facundia cum Socrate *animum delectet:* Siue cum Heraclito *acumine quo-
dam, & obſtruſo ſermone auditorum uires incitet, & inflammet :* Vel *ſi cum*
Carneade *ingenio, & uelociſſimo eloquio in ſtuporem inducat*. Extant *& alij
uariis greſſibus incedentes.* Ariſtoteles *ordine animum recreat: manco uerò ſer
mone, & ambiguo perplexum relinquit*. Simplicius *dicendi copia mentem di-
latat.* Porphyrius *dogmatum uarietate multiuagos animos depaſcit.* Themiſtius
compendioſo ſermone auditores lætos, & attentos reddit. Alexander Aphro-
diſeus magna conſtantia philoſophiæ ſuccos exprimit. Proculus *fertilitate* Atti
ca luxuriatur. Et ut ad Saracenos, Arabes, Ægyptios, Perſas *&* Bactrianos
me uertā, Algazel Saracenus *debita pietate edoctus ultra cōmunis philoſophiæ
metas trāſcendit intrepdus*. Auempace, *&* Alphārabius Arabes *grauitate pe-
des conſolidant.* Auerrois *prima fronte incōcuſſus uidetur, ſed inteſtina omnia
(multorum ſapientum iudicio) tabe ſoluuntur, ut nullum diuinæ harmoniæ, &
mundanæ paruum afferat concentum.* Mercurius Triſmegiſtus Ægyptius *(ut
uulgò dicitur) ſed* Madianita *(ut aliis placet) cū ſua mente unitus, ſemper diui-
na redolet: & diſcurſus tranſcendit humanos.* Iamblicus *numeris atque myſte-
riis addictus ſacramenta pythagoræa, &* Aegyptiaca *prodere conatur*. Zo-
roaſtes, Orpheus, *&* Charondas Perſa *ad naturæ ſecreta penetrantes ut mū
dū ſua magia maritent, dulcia* Hymenæi *naturalis epithalamia perſonant.* He-
bræorum uerò & Chaldæorum *ſapientes diuinis inſtructi oraculis perfectiorē*
Hymenæum, *machinæ huius uidelicet cum archetypo, & humano mūdo ſemper
decantant*. Omitto *quamplurimos poſteros: qui illorum cuipiam adhærentes,
& ipſi ſua cantica, ſuoſque ſonos ædidere:* Qui *omnes (quamuis diuerſis inſtru
mentis) dummodo eiſdem numeris perſonent, ſuauem & ipſi harmoniam condu
cunt.* Quando *autem à debitis numeris, & ab illa ex unitate conſonantia, unde
omnis concentus, recedunt tanquam diſſoni, & offendentes nerui, ab omni har
monica conſonantia ſunt penitus abiiciendi.*

Quòd Catbolici ſcriptores conueniant. Cap. II.

*QVi autem unũ Deũ fatentur omnium opificem, & fontem a quo
omnes aquæ ueræ ſapientiæ emanãt, uniſoni omnes effecti, He-
bræi, Græci atq; Latini ſumma cõſonantia, & eundem Deũ col-
laudant, & mundanæ domus iaciunt fundamẽta. Moſes, Iob, Da* Mira cõſo. doct. inter ſe.
*uid, Salomon, Vatéſque omnes, cum quibus qui Euangelia ſcripſerunt, & Pau-
lus cum toto Apoſtolico cœtu ſimul cum ſupercœleſtibus intelligentiis in Dei
concionabulo ſuauiſſimam efficiunt barmoniam : diuerſis quidem uocibus, eodẽ
tamen ſono : Nam diſſimiles uoces non diſſonantiam, ſed concentum efficiunt,
dummodo in unum conueniant : Quæ enim conſonantia: ſi omnes citharæ nerui
grauem, aut acutum redderent ſonum? Vel ſi (ut muſicæ principia tangamus) by
pate, perbypate, licbanos, meſe, parameſe, & ſubſequentes omnes inſtrumento-
rum fides, ſic à muſicis denominatæ, bypatis tonũ grauiſſimum, quo Saturnum re
preſentet, efficerent? Quæue planetarum cõſonãtia: ſi omnes Saturni grauitate
incederent, aut Lunæ uelocitate currerent? Quæ etiã corporis pulcbritudo: ſi
omnia mẽbra oculi eſſent, aut aures? Sicut enim pulcbritudo (ut Peripatetici do
cẽt) ex uariis mẽbris ad ſe inuicẽ cõſonãtibus reſultat: Sic ex uariis uocibus dia
pentica, diapaſonica, diateſſaronica, uel diatonica conſurgit barmonia: Quæ
non in uariis uocibus fundatur, ſed in cõcordi ſono: qui ex illis diuerſis uoci-
bus reſultat. Nõ ergo in diuina citbara diſſonantiam generant perſonantes: Si
Ioannes & Auguſtinus eleuentur ad feruidos, & acutos ſerapbinos: Si Am-
broſius, & Mattbæus inter tbronos graues ſententiarũ proferant uoces: Si Lu
cas, & Gregorius delectentur ſuauitate cberubica: Si Hierony. cum Marco ro
buſtiori poteſtatum, & uirtutum uoce diſſonos bæreticorum flatus comprimat,
atque ſuffocet: Si Salomõ, & Bernardus epitbalamia ſponſi & ſponſæ cœleſtiũ
nuptiarũ cum Gabriële decantent: Et ad Græcos deueniendo, Baſilius cum Eze
cbiele diuina ſemper cum ſuperioribus mentibus depromit. Gregor. Nazianze-
nus cum Ieremia tragica uoce patienti ſpõſo, & ſpõſæ cõpatiens, ſtragem quo-
q; ad eorum nuptias inuitatorum deplorat. Iſaias; & Ioan. cui cognomẽto Cbry
ſoſtomus cum Arcbangelis mirabili facundia reſonant. Daniel, & Ioan. ille Da
maſcenus Dei ſacramenta clariori uoce pertractant: ſed bic inferiores & do-
meſticos influxus, ille uerò ſupercœleſtem fontẽ, unde bæc inferiora fluunt, de-
ſcribit. Subſequuti ſunt & alij ſuccentores conſoni in boc diuino inſtrumento.
Correſpondet Scotus, & Franciſcus altiſono Auguſtino: ſed ille tardiori mo-
tu grauiorem, atque robuſtiorem ſonum facit: bic uerò celeriori curſu acutius
reſonat. Albertus grauida ſententia, & ſecretorũ naturæ utriuſque ſolerti in-
dagatione Ambroſium æmulatur. Tbomas Angelicus uoce & doctrina, ineffa-
bilique ſuauitate Bernardum, amplitudine uerò Auguſtinũ proſequitur. Bona-
uẽtura cum Gregorio deuota magis quàm docta modulatione cõcinit. Ægidius
& Petrus Aureolus romana quadam facundia cũ Hieronymo redolent. Hen-*

ricus Gaudauenſis ſublimitate doctrinæ cum Origene eleuatas mentes reficit. Omitto aliorum prophetarum, & doctorum quãmultiplicium tam de antiquis, quàm de nouitioribus mirabilem concordiam cum diuerſis ſupremis mentibus: ut iſti in ſuprema parte inſtrumenti, illi uerò in inferiori reſonent conſonantes, tanquam muſicæ aues etiam diuerſarum ſpecierum. Illi autem, qui Philoſophi & ſapientes mundi dicuntur, nec uoce, nec doctrina magis conueniunt, quàm diuerſorum generum animalia: Quorum aliqua mugitum, aliqua hinnitum, alia balatum, alia rugitum, alia latratum, uel ruditum ædentia tãta perſtrepunt diſſonãtia: ut impoſſibilis uideatur eorũ concordia, niſi eodẽ ſpiritu repleantur: qui eos Lactan. poſsit ad unanimes mores, & ſonos deducere. Nam, ut Firmianus ait, Eis diſſonantia euenit, quia ab illo unico omnium ueritatum magiſtro, & conſonantiæ datore (ut diximus) receſſerunt, temerariè ea, quæ obſtruſa potius quàm abdita Deus eſſe uoluit, ſcrutari propriis uiribus præſumentes, naturam uidelicet rerum cœleſtium, & inferiorum: Quæ à nobis longè remota neque tangi manu, neque ſenſibus percipi poſſunt: & tamen de illorum omnium ratione ſic diſputant, ut ea quæ aſſerunt, comprobata, & cognita uideri uelint: Vnde nedũ ipſi in errorem ceciderunt, ſed alios quamplurimos illis inhærentes ſecum cæci in foueam tenebrarum, & errorum conduxerunt: & (heu miſerabile dictu) in dies alios atque alios conducunt.

Quanta diſſonantia mundi ſapientes eius fundamenta iecerint. Cap. III.

ET ut comprobemus uera, quæ diximus, aliqua iterum ex eorũ fundamentis producamus: ſed pauca: ne multa ſua diſſonantia lectores tædio afficiantur, eáque ſtomachentur: & ne uideamur congeriẽ feciſſe ex iis, qbus alij quãplurimos libros cõpleuere. Et primo Leucip. Democ. Diodo. Leucippi, & Democriti, & Diodori flagitia effundamus: qui præfuiſſe corpuſcula quædam leuia, alia aſpera, alia rotunda, alia partim angulata, faſtigiata quædã, adũca quædam, & ex his effectũ fuiſſe cœlũ, ac terram, nulla cogẽte na Thales tura, cõcurſu quodã fortuito. Thales Mileſius, ſui Apollinis teſtimonio ſapiẽs declaratus, aquã opinabatur omniũ rerũ principiũ: cũ ſibi uiderẽtur omnia mẽbra animalis a qua nutriri: Quæ quaſi in meditullio reſidet: ſicut in animaliũ corporis centro aqueus humor exiſtens omnibus membris pabulũ præbet. Hanc aquã antiquiores Thetim uocabant, & fixã paludẽ: & eius uim fœmineã exiſtabãt, ſicut Neptuni maſculeã: quæ ſtabilis exiſtens perfectius ſuſciperet omniũ ſtella- Anaxi. Diog. rũ cõcurſum. Anaximenes Epicureus, & Diogenes libertus in unicũ principiũ conueniebant: ſed illud aërem opinabantur aqua priorem, & medium reſpirationis, qua ſuſcipitur incrementũ. dicuntur enim ſpiritus & aër apud Hebræos Hippa. Herac. mutuo cognomẽto. Hipparchus uerò Metapõtinus, & Heraclitus Epheſius illud unũ principiũ ignẽ eſſe dicebãt: quia ſubtiliſsimũ eſt omniũ corporum: & ex quo primo cœli cõpacti ſunt: Qui lux quædam exiſtentes lumen ſuũ omnia mouens, & cũ omnibus cõmiſcibile demittũt: ut ab eo omnia (diſsidio & amicitia inter-

ueniente) generentur. Empedocles Metaonis *filius ex Sicilia, ne erraret omnia quatuor elementa illud unum principium fuiſſe docuit: Quem ſequuti Poëtæ dixerunt Iouem æthereum, Plutonem terreum, Alman Iunonem Ærεum, & Meſtim (quæ lacbrymis udis alit hominũ riuos) aqueũ principium fuiſſe. Proſequitur* Empedocles *terram eſſe materiam, & primũ ſubiectũ omniũ: quæ formas, & figuras rerum teneret: quod aqua, aër, ignis facere nequeunt.* Anaxagoras *Clazomenius omnia corpora homogenea, & partes homoëmorias continuæ diuiſioni ſubiectas exiſtimabat: & ſimul collectas facere principium ſubiectiuũ.* Pythagoras *altius quàm multi credant conſcendens, numeros & eorum ſubiectum metras, id eſt accommodatas proportiones (quas harmonias, cõcentus, & cohærentias uocant) cenſuit eſſe rerum principia: non quidẽ numeros illos, quibus mercatores utuntur: ſed formales, aut naturales: quorũ notitia apud eos recondita eſt: qui philoſophari, & theologizari didicerunt per numeros: Quẽ* Pythagoras *ſequutus eſt* Alcyneon Crotoniates, *qui unũ dixit principiũ effectiuũ, duo uerò aut infinibilem binarium, materiale, ſubiectiuum, & initiũ omnis multitudinis.* Anaximander *uerò* Mileſius *ultra progreſſus infinitatem quandam (quam interminatam materiam dicunt) ſubiectiuum principium exiſtimauit. Et quia ſuapte natura, & quantitate, & forma caret, opinabatur eundẽ eſſe ſubſtantiam perpetuæ generationis: ut infiniti mundi ſint regeniti: & in infinitum regenerẽtur.* Epicurus Neocris *filius* Athenienſis Democriti *ueſtigia philoſophando proſecutus principia rerum dixit corporea, ſolida, non creata, mente percepta: ſempiterna: quæ nec corrumpi poſſunt, nec contundi, aut quouis modo immutari: Quibus principiis ultra formam, & magnitudinẽ, quæ ipſis dabant ſui præceptores, etiam pondus illis attribuit.* Socrates Sophronici, & Plato Ariſtonis *filius ambo Atheniẽſes tria poſuere principia. Deum, Materiam, & Ideã.* Ariſtoteles Nicomachi Stagirites: *principia quidem endelechiam, ſiue ſpeciẽ, materiam, & priuationem aſſerit: & inter principia priuationem connumerat: cõtra id quod alibi docuerat, æquiuoca uidelicet non annumerari.* Zeno Mnaſſei *filius* Citienſis *principia quidem Deum, & materiam collocat, ut ille ſit agẽs, hæc autem ſit patiens: & elementa quatuor intermedia. Voluit ille* Diodorus Siculus *altiora repetens hanc mundi genituram deſcribere: ſed poſtquam per multa circa ſuum oſirim uagatus eſt, lectores magis confundit, quàm doceat. Hic equidem miror ſummopere, quòd à nullo ipſorum, qui materiam principium ſubiectiuum conſtituunt, habeamus: an ſit fabricata à Deo benedicto, an ſimul cũ eo mundum fabricauerit illa natura factibilis, & omnium formarum pulchritudine orba, an omni effigie carens coæterna ſocia, & coniunx fuerit demogorgonis deorum patris (ut* Poëtæ *ſomniant) an excuſſa, ut Pallas, ſit de cerebro Iouis. Non quieſcit mens, dum ſpeculamur naturam omni uirtute, omníque forma carentem ſine eius opifice. Quis autem ipſe fuerit à nemine eorum habemus.*

Emped. Poëtę Empedo. Anaxa. Pythag. Alcyn. Anaximãni. Epicuri Socrates Plato. Ariſtote. Zeno. Dio. ſic.

Diſſonant Philoſophi etiam in negotio animæ. Cap. IIII.

MAgis autem diſſenſerunt in deſcribenda animæ natura, & origine. Nec mirum: cum eius notitiam Ariſtoteles penitus difficillimorũ eſſe cẽſeat: cui aſtipulatur Lucretius decantans: Ignorant multi, quæ ſit natura animaĩ. Anaximander mileſius ex terra calefacta corpuſcula, piſces, uel piſcibus ſimilia animalia facta, & ex iis hominem concreuiſſe uſq; ad pubertatem, qua ſe alere poſſet. Thales eius conciuis ex terra opinabatur coiſſe materiam igni ſimilem: & ex hac hominem. Pythagoreorum alij minuta quæ ſunt in aëre, alij autem ea mouens. Dicearchus animam eſſe corpus mouens ex ſeipſo. Anaximenes aëra: Xenophanes ex terra & aqua: Parmenides, & Boëtes ex terra, & igne: Epicurus ex igne, & aëre, & ſpiritu mixtam pro atomorum ſimilitudine prodeuntem: Quare uno cõmoto, omnem ſpiritum commoueri: unde quãdoq; audita niue, cãdorẽ, & frigus ſimul homini recordari contingit. Vel cum quis comedit acerba: alij ſtupeſcunt: Et alij cum oſcitãtibus oſcitant. In hoc ſecutus antiquiſſimos Mauraſphes Arabes: Qui huius ſpiritus ingreſſum in animam cõfitebantur: egreſſum uerò minimè, cum dicant in nihil reſoluendum: ut in ipſorum theologia deponitur. Diogenes Cynicus cum Anaximene aërem credit eſſe animam: Empedocles ex pluribus elementis: Auẽdachus ex pluribus elemẽtis, amore, & uictoria: Anaxagoras cœli cõtẽplator quid impaßibile nõ recipiens paßiones: Grates Thebanus nullã eſſe animã, ſed corpora ſic à natura moueri: Democritus, & eius collega Leucippus calorẽ, aut igneam figuram rotundam, ſiue ſpiritum ex infinitis atomis tanta facilitate motũ, ut corpus omne illi ſit præuium. Circias fuſum cordis ſanguinem: quem Maro æmulatus decãtat. Multo uitam cũ ſanguine fudit. Hippocrates Cous ſpiritum tenuem per corpus diffuſum: Aſclepiades carnem cũ quinque ſenſuũ exercitio ſibi conſono: Zeno ſtoicorum Princeps ex adminiculo diuini ignis, id eſt, prouidẽtia genitam: Galenus Pergamenus cõplexionem corporis: Hipparchus uigorem ignis, à quo Poëta: Igneus eſt olli uigor, & cœleſtis origo. Heraclitus Epheſius ſcintillã ſtellaris eſſentiæ: Heraclitus Põticus lucẽ: Critolaus Peripateticus ex quinta eſſentia genitam: Poßidonius ideã: Chryſippus animam eſſe ſpiritum, quia una, eadémque reſpiramus, & uiuimus: ſpiramus aũt ſpiritu: & uiuimus anima: Ægyptij quandã uim tranſmeãtem in omnia corpora: Chaldæi uirtutem abſq; determinata forma ſuſcipientem tamen extrarias omnes. Ariſt. poſt multa confutata, quæ antiqui dixerunt de anima, decernit ipſam eſſe corporis naturalis organici potentia uitam habentis perfectionem, uel principium intelligendi, ſentiendi, & cuiuſcumque motus: ubi (Iudicio meo) effectum potius, quàm eſſentiam, aut originem animæ declarat: ueluti ſiquis decernere uellet, quid Pont. Max. aut Imperator ſit: dicerétque, Ille eſt qui mouet exercitum, regit equum ſuum, aut præcipit in regno. Circa uerò naturam eius, & durationem adeo ſe ſe continuit, & inuoluit ſententias: ut nullus adhuc, quid

Ariſto. Lucre. Anaxi. Thales. Pythag. Dicear. Anaxi. Xenop. Parme. Boëtes Epicur. Diog. cy. Anaxim. Emped. Auẽdac. Anaxa. Cra. the. Democ. Leucip. Circias Maro Hippoc. Aſclepia. Zeno Galenus Hippar. Virgilius Heracli. Epheſius Hera. põ. Critola. Poſsido. Chryſip. Aegyptii Chaldæi Ariſto.

ſentiat,clarè diffiniat. Hinc biuium fecere eius præcipui ſectatores Alexander, Alexan. Auerrois
& Auerrois: Et *quàm uterque ſit ab omni pietate,religione, & ueritate elou-*
gatus,iam in propatulo eſt. Pythagoras exiſtimauit animam eſſe diuinũ quod- Pytha.
dam genus hominibus inexiſtens,formis quidem plenum,ſed demerſum, & præ
peditum corporea ſylua: ut Lethæum fluuium, id eſt obliuionẽ imbibiſſe uidea-
tur: Quem Timæus Locrus, & Plato *cum cæteris Academicis imitantur.* Hu- Tim. lo. Plato Idem
iuſce autem animæ eſſentiam, & naturam tanquam diuina ſacramenta de mo-
re occultare ſtuduerunt:aut nõ expreſſere, quæ nec forſitan intellexerant: ut
in 10.de leg. Plato *teſtatur:* Q*ualis(inquit)anima ſit: & quam habeat uim om-*
nes fermè ignoraſſe uidentur:Siquid tamen de ipſa tradiderũt, per numeros tã
quam ſibi magis cognitos proceſſere: Q*uorum naturam quadrifariã, & quo-*
modo ex uocali ad formalem, & inde ad rationalem ex quo ad diuinum nume-
rum conſcendatur non percipientes, aut deliramẽtum quoddam hunc progreſ-
ſum per numerum adiudicarunt:aut longioribus paſsibus, & deuiis,poſt Pytha.
& Plato.*gradientes,in uarios calles declinarunt.* Anaxander *dixit animã nu-* Anaxan.
merum eſſe: Ariſtoxenus *numerum ſeipſum mouentem. Alij ex unitate tanquã* Ariſto.
ex indiuiſibili: & dualitate,tãquam ex diuiſibili animã eſſe exiſtimabant. Seue- Seuer.
rus geometricam eſſentiam habere autumat ex puncto & diſtantia illam com-
ponens:hac quidem diuiſibili:illo uerò indiuiſibili. Plutar. & Atticus *dicunt p̄-* Plutar. Atticus
tibilem partem eius irrationalem:impartibilem,quæ diuina eſt:hac quidem diui
na emanante cõponenteq;:illa uerò ſubiecti uicem optinẽte. Addunt *quippe in-*
genitam eſſe animam ſecundum ſubiectum,genitam ſecundum formam. Plotinus Plotinus
magis phyſicè loquens inter intellectum, & ſenſum mediam collocat:huius qui-
dem indiuiduam,illius uerò etiam per corpora diuiſibilem. Aſmeus & Theodo- Aſme. Theod. Prophy.
rus altius conſcendunt,trahentéſque(teſte Porphyrio*) originẽ ſuæ opinionis ex*
perſide,duos ponunt intellectus ante ſuam animam:alterum quidẽ uniuerſalium
ideam in ſe continentem:alterum particulariũ, & horum mediã animã: Procu- Procul.
lus unicã, & multiplicem, Indiuiduam, & *pro ſubiectorũ numero multiplicatã:*
Nec Platonis *ſententiam de ipſa explicauit eundem magiſtrum æmulatus, qui* Plato
plæriſque locis (maximè ſcribens Dionyſio*) proteſtatur* Dei *ſacramenta non*
eſſe publicanda: Nec *etiam ubi collocata ſit anima, iſti mundi ſapientes aliqua*
conſonantia deponũt. Hippocrates *principalem animæ poteſtatem in capite ſe-* Hippo.
dem habere aſſerit: Negat Epicurus:*eo quòd plura animalia capite ſecto uiuãt*
ad tempus,tanquam nullo damno allato uniuerſitati:ut apes, & fuci. Empedo- Empedo.
cles præcipuam animæ uim in corde cõſtituit: Sed & *hoc negat* Epicurus: *quia*
crocodili auulſis cordibus aliquãdiu uiuunt: & uiolentiæ reſiſtunt. Stoici *in cor* Stoici
de, nõ mediãte ſanguine(ut dicebat Empedocles*)ſed ſpiritu,ut in ſpiritu potius*
q̃ in corde collocata ſit: ut innuit Chryſippus. *Alij in ſanguine,qđ tractũ uidetur* Chryſi.
à Moſe:Q*ui(diuino oraculo iubẽte)ſanguinẽ interdicit ueſcẽdũ: eo ꝙ animalis* Moſes.
anima in ipſo ſit. Litigãt *in hoc negotio adhuc philoſophi & medici ſub iudice.*

Quod non minus diſſentiant in deſcribendo eum finem, quem omnia appetunt. Cap. V.

Auguſt.
M. Varr.

LOngum nimis & tædioſum eſſet omnium afferre ſententias multigenas de huiuſce noſtræ uitæ, & cõditionis fine. Octo ſupra du cẽtas & octoginta meminit Augu. collectas opiniones à M. Var. Sex quoque cõmemorantur à Plotino in ſuo de Beatitudine, quibus omiſsis, breuius percurremus eas: quæ frequentius in ſcholis, & in triuus p- tractantur.

Zeno
Cleantes
Poſsid.
Dio. Ba.
Stoici
Epicuri
Eu. Gni.
Cirena.
Plotinici

Zeno Citiæus, Cleãtes, Poſsidonius, Hecatõ, Dionyſius Babylonius omnes Stoici, finem noſtrũ laborioſas uirtutes exiſtimabant: ſed Antiſthenes expreſsit, quòd in uirtute animi. Epicurei uerò, maximè Ariſtippus, Eudoxus Gnidius, & Cyrenaici in uoluptatibus: quæ laboribus contrariãtur: Peripatetici in ſpeculatione: Platonici diuina ſemper redolentes decreta ſatis affinia chriſtianæ religioni dedere: Hi unionem cum ſummo bono finem hominis decernunt: ut Plotinus in calce uoluminis de uno & bono deponit: Ad quem deueniendum dicunt recuperatis alis duplicis philoſophiæ: quibus euolatur ex hac tenebroſa ſylua, & omnium malorum matre ad mentem per uirtutem: per ſapientiam autẽ ad Deum. Hæ ſunt de fine celebriores ſectarũ opiniones, poſt quas ſunt aliæ depreſsiores.

Pyr. Elli.
Eurych.
Periãder
Lycoph.
Herillus
Orph.
Epichar.
Milo
Athlete
Bion
Boriſth.
Bias
Pittacus
Legiſ. vñ hauſere quę tradide.

Pyrrhon Ellienſis. Eurycholus, & Xenophanes omnem fœlicitatem tollunt: unde & ab omnibus irridẽtur. Periander Corinthius, & Lycophron, in honore, & dignitate: Alij uerò in ſanitate: unde orabat ille ſapiens: ut eſſet mẽs ſana in corpore ſano. Herillus Chalcedonius, & Socratici multi, in ſciẽtia: Orpheus ſub Narciſsi fabula, in pulchritudine: Epicharmus & Sphæreus fœlicitatem exiſtimabant ideam: Milo Crotoniẽſis. & Athletarũ pars plurima in fortitudine: Biõ & Boriſthenes, in prudentia: Bias Prienæus in ſapientia: Thales Mileſius in congerie ex huiuſmodi effecta: Pittacus Mitilenæus in bene agere. Omitto quæ uiliores ſentiunt: quorum aliqui perinde ac Sardanapalus uiuunt, nulla electione habita: Alij uerò, ut acquirant quod nunquam poſsident, continuo uento laborant. Sed ad eos qui ſapientes habiti ſunt redeamus, hi enim cum hominis terminum præcluſum haberent, nec uiam docere potuerunt. ſi quid autem conſentaneum religioni tradiderunt: id fecere Moſem tanquam ſimiæ æmulati, uariis figmentis aſſerentes, ſe ab oraculis didiciſſe: Ægyptiorum enim legiſlator Oſiris à Mercurio: Zoroaſtes Bactrianis, & Perſis ab Oromaſi: Charondas Carthaginenſibus à Saturno: Solon Athenienſibus à Minerua: Zautraſtes apud Harimaſpos à bono numine: Zamolyſis Scythis à Veſta: Minos Cretenſibus à Ioue: Lycurgus lacedæmoniis ab Apolline: Numa Pompilius Romanis à Nympha Egeria: Mahumetes Arabis ab Angelo Gabriële: In quibus nil conſonum inuenies: niſi quod lex naturalis à Deo inſita mẽtibus humanis ſuadet: Aut quod à communi doctore Moſe furtim acceperunt. Sed ultimus partim à Moſe, partim à chriſtianis decerpens utrũque confundit. In his igitur elementis ſapientiæ mundi ſapientes tanto certamine pugnant: ut cui ex illis

palmam deferre debeas, ignores: quouſq; (ut Firmianus ait) aliquis de cœlo deſcendat: qui ſententiam de ſingulorum opinionibus ferat. Sed interim, cũ eos diſſonantes ſuſtinere nequeamus, illis omiſsis ad noſtros reuertamur.

Vnde noſtri conſonantiam, & illi diſſonantiam traxerint. Cap. VI.

QVotquot muſicæ inſtituta tradidere, docent fundamentum conſonantiæ eſſe unum: in quod multa ſimilia & diſsimilia conueniant. Et harmonicum ſonum, quem multi concinentes faciunt, Polymniã Poëtæ, & grammatici uocant, quaſi multorum cantuum in unum conuentionem. Vnde concentum hunc ex inſtrumentis, fidibus, fiſtulis, aut uocibus conuenientibus procedere neceſſarium eſt: ſi in unum debeant conuenire ſoni, uel uoces harmonicæ. Nec enim rugitum Leonum: Boum mugitum: hinnitum Equi, aut ruditum Aſini quis conuenire faciet. Nec ex Lupi, & Agni neruis factæ fides (ut experientia didicimus) in conſonantiam aliquam deduci poſſunt: quia eorum diſſona ſunt fundamenta. Conueniunt nihilominus diuerſorum idiomatum, & nationum hominum uoces facili conuentu: quia unicum ſecundũ ſpeciem eſt ei fundamentum. Conueniunt & multæ Aues muſicæ diuerſarum ſpecierum: quia unicum eſt eis propinquum genus, & à ſupernis Symbolum. Cõueniunt & artificialia inſtrumenta ſimul, & cum uocibus naturalibus, quia utrobique ſimilitudo, aut uera, & expreſſa, aut per analogiam quandam. Conueniunt etiam doctores noſtri, quibus ſacrarum literarum figitur, & terminatur canon (inquit Auguſtinus) ut nulla ratione diſſentiãt: Quia unico, & uero Auguſt. *authore totius ſapientiæ iecere fundamenta: ſuper quæ innumerabiles doctores uariè diſpoſiti, in diuerſis climatibus ſucceſsiuis temporibus, multigenis complexionibus, & multiplicibus idiomatibus, ſumma conſonantia diuerſa ædificia moliti ſunt: Quod nullatenus fieri potuiſſet, niſi eiuſdẽ diuini intellectus radiis colluſtrati (ut Platonici dicunt) aut (ut catholici aſſerunt) edocti fuiſſent ab eodẽ* Platon. *ſpiritu ſancto, qui inhabitare facit unanimes in domo: Et qui facilè præſtat omnibus cor unum, & animam unam. Hoc ſpiritu completi antiqui uates, Apoſtoli, & diuini inſtrumenti ueri ſonantes, non in Scholis, aut Gymnaſiis litigioſis diſputationibus garrularũt: ſed in agris, & in urbibus, & in frequenti multitudine, cum doctis, atque indoctis, cum principibus, & populis agentes, tanta conſtantia dogmata illa proponebant, ut uitæ ſanctimonia, & ſplendore, prodigiis multis, & ſanguine proprio illa ueridica confirmarent. Mundi autem non dicã concentores ſed diſſonatores (quia diſsidebant in fundamento) facti ſunt penitus abſoni. Hi igitur ſibĩpſis ſapientes effecti religionem, aut partim, aut penitus ſuſtulerunt: oracula contempſere: propriis uiribus, & adinuentionibus innixi, unuſquiſque ſua uoce reboans, adeo diſſonarunt, ut alij unum, alij innumerabiles mundos aſſerant. Et eorum qui confitentur ipſum unum, alij ortum, alij initium non habere, alij interiturum, alij ſemper futurum, alij mente diuina, alij fortuito, & caſibus agi, alij immortales animos, alij mortales, alij reuolui in beſtias,*

alij nequaquã: Qui uerò mortalem, alij mox interire poſt corpus, alij etiã uiuere poſtea, uel paululum, uel diutius non tamen ſemper: Alij conſtituerunt in corpore finem boni, alij in animo, alij in utroq;. Has, & alias pene innumerabiles diſſenſiones philoſophorum inuenies: ut eos non harmonicam conſonantiam, ſed Babylonicam confuſionem ſtruxiſſe intuearis: Cuius arcis ædificator Nembrot, ſub quo prima linguarum confuſio facta eſt, altiora ſupra uires attentare uolens ipſam turrim uſque ad æthera conſtruere ſtatuit: ut ab alteratione ſemotus cœlum, & ſupramundana circumamictus adhuc uelamine alterationi obnoxio, propriis uiribus ſpecularetur. Quem ſecuti iſti mundi ſapientes, aut ciues Babylonis, & confuſionis effecti ſunt: aut altius quàm debebant uolantes cum

Iſaias Paulus Abdias — *Icaro in aquis ſunt obruti, ſic proteſtãte opifice ſummo Iſaiæ, Pauli, & Abdiæ oraculo, quo ait: Perdam ſapientiam ſapientum, & prudentiam prudentum reprobabo. Si qua tamen uera, inter multa falſa quæ opinati ſunt tradiderunt: ea ſine ullo ſapiẽtum dubio à diuinis uocibus didicere: quia ſummi Dei arcana no-*

Plato — *ſtris uiribus apprehendi nequeunt. Ideo ſæpius monet Plato: ne iuuenes, & nõ adhuc initiati temerè de diuinis ſententiam proferant: ſed credant legibus: donec matureſcente ætate, per debitos diſciplinarũ gradus, & p quandã animi ſeparationẽ reuelẽtur oculi: quos habent omnes, utuntur uerò ppauci: Aut (ut Plo-*

Platonus Procul. — *tinus, & Proculus dicunt) ſubrutilet à Deo lumen magis ſibi unitum, quàm naturale: quo ipſum Deum & patrem omnium cognoſcimus: & eius primæuam*

Plato — *facturã, & operationẽ immediatã, & occultã: Quod lumẽ Plato Solẽ, naturale uerò Lunam uocabat: Quo ſolari lumine perfuſa magna noſtrorum cõcentorum copia, aliqui prœludio quodam præceſſerunt, ut Moſes, Iob, Salomon, Iſaias, cæteríque prophetæ: Qui ſuauiſſimam præcẽtionem ſub figura mundani inſtrumenti diuine perſonarunt tanta ſuauitate, ut expurgatæ aures nunquam offendantur, & nunquam faſtidient. Sed expreſſiorem ſonum fecere Apoſtoli, & Euangeliſtæ: Quos ſecuti innumerabiles Hebræi, Chaldæi, Græci, atque Latini libris conſonantiſſimis compleuerunt orbem.*

Qui doctores in diuino, & mundano inſtrumento circa penetralia perſonauerint concordes. Cap. VII.

Heb. Au. varius p cedẽ. modus. — *PLurimi ſuccentores in his cantionibus Hebræi fuere: & hi geminum apprehenderunt iter. Alij declarantes, & exponentes ſcripturam, & legem, quãtenus ad hunc mundum ſenſibilem, & inferiórem, & actiuam uitam attinet, Talmudiſtæ dicti ſunt. Alij mũdanarum curam, iudicialia, & omnimodum uſum tam Reipublicæ, quàm priuatarum rerum Talmudiſtis relinquentes, contemplationíq; uacantes, & uitæ ſupernæ, omnia quæ ſcripta ſunt ad archetypum retulerũt: & in illo aut per numeros, aut per Symbolicam rationem, uel per Anagogicum ſenſum omnia interpretati ſunt. Et ex iſtorũ utriſq; ſunt, qui per utrámq; uiã procedunt. Aliis uerò tantũmodo corticè literæ cibari ſatis eſt, ut Rabbi Salomoni, Dauid, Chimbi,*

Leui Bengarſon, Rebunachi: Inter hos & Moſes filius Maimoni dictus Aegyptius, quem Rambam appellant, & alij quamplurimi. Cabaliſtæ autem, qui à uero oraculo acceperunt (nam Cabala ore receptio dicitur) uel ab edoctis ab huiuſmodi didicerunt, ſecretiora legis ſenſa proſequentes; de multis qui ſcripſerunt, li ſunt: Primus Hanoc: de quo meminit Thadæus in epiſtola, & Origenes in Periarchon: Abraham patriarcha, de formatione compendioſum, & grauidum uolumen ædidit, quamuis aliqui exiſtiment eius authorem Rabbi Achiba, de mente tamen Abrahæ. Simeon beniochaï, qui in antro quatuor annos ſupra uiginti latens Zoar (quod luminare dicitur) ſcripſit: Quem ſequitur Elcana mirabili mentis eleuatione. Poſt hos. Abraham Alaphia, Ioſeph Carnitole, Abraham aben, Azra Amaï ben hamna, Azariel Garonenſis, Haij Geon, Reubē hiſpanus, Aarō Mechubal, Rabbi Iahacob de amictu, uitta, uel Binda regia. Mair merur, Neburac, Bona dies de maſſa auri, Mair filius Theodori pater Moſi, Butriel, Sebadia, Moſes Gerundinenſis filius Nehemani: qui Rāban per n ſcribitur: Ioſeph Cicatiglia, Manaben Ricanati, Iehuda Nagid, qui ſanctus dicitur Rabbi Ioſeph Albo, Rabbi Moſes de Leone, Rabbi Ama, Rabbi Babaie. Et in librum Iezira commentaria ædiderunt Iahacob Coen: Rabbi Moſes, Rabbi Iſahac, Rabbi Tedacus leui, Rabbi Samuel non minus in Platonica, & Peripatetica, quàm Cabaliſtica diſciplina imbutus: Abraham de Holam aba: id eſt de ſæculo uěturo. Multáque alia uolumina uidimus, quorum certos authores nō habemus, ut Porta lucis, Porta iuſtitiæ, Liber ſecretorum, Liber ſabbati, Liber conſilij, De ordine uoluntatum, Cognitio inueniendi, De ciuitate gratioſa, Super errores, Lucerna Dei, Liber decennij, aut denarij, Theſaurus uitarum, Secretū fidei, Lumen oculorum, Corona nominis boni, Sepher Temunot, Mercaua Ezechielis, De ſecretis orationum, Imre ſepher, id eſt eloquia pulchritudinis. Et cōplures alij ſcripſere, quorum uolumina nō adhuc ad manus noſtras delata ſunt. Fuerunt quoq; quāplurimi: qui & ſi non ſcripſerint, tamen in ea doctrina peritiſſimi cum multo tempore perſeuerauerint, collegium illud celeberrimum ſeptuaginta ſapientum (quod Sinedrim uocabāt) promeruere: in quo (ut nōnulli aſſerunt) fuit noſter Paulus eruditus primo ad pedes Gamalielis: In hoc enim nō admittebantur, niſi qui in linguis, & rerum ſecretarum notitia pollebant: Inter quos (poſt ſeptuaginta illos, quibus Moſes Dei iuſſu de ſpiritu ſuo impartitus eſt, ut in libro numerorum legimus) fuerūt Prophetæ multi, & uiri inſignes. Sed ut Prophetas, & toti orbi notiſſimos omittamus, Ezra primus (ut fertur) hæc monumēta ſacratiſſima commiſit ſeptuaginta uoluminibus: quæ prius ore tantūmodo docebantur. Sed eorum, quæ ſcripſit, intelligentiam Simeoni iuſto ſacerdoti magno ſynagogæ præfecto credidit: A quo ſuſcepit Antigonus cum ſociis: Poſt quem Ioſeph filius Loëtze, & Ioſeph filius Iohana Ieroſolymitanus: Et ab his Ioſuha filius Parabiah, & Mithai Arbelenſis: A qbus Iehuda filius Tabai, & Simeon filius Sota, & ab his Semeia, & Abtalion: A quibus Hillel, &

Libri incertis authoribus.

Numeri Autho. Hebræi.

*Samai, qui habuerunt multa millia diſcipulorum. Et ab iſtis ſuccreuit turba quã-
plurima: Rabbã Iohana benſdachai, Eliezer filius Hircani, Ioſue filius Ananiæ,
Ioſeph Cohem, Simeon filius Nataniel, & Eleazar filius Arac, & pene infini-
ti: quorum ſententiæ partim in talmud, partim ab eis, qui cabaliſtice ſcripſerunt
Authores chriſtiani. celebratæ ſunt. Ex his autem, qui uerum Meſsiã ſecuti ſunt, Paulus noſter, & Io
annes magnificã illa ſenſa ubique proſequentes cæteris altius ſcripſere. Sed ex
his, qui cõmentaria ædidere (ut uidere uideor) nullus ſecretiora illa ſacramenta
Olfecit niſi Diony. & Origenes: Sed hic, aut qa ſtudebat cũ Propheta abſcõde
re eloquia Dei ſibi credita, ne peccaret: aut quia iuratus à pceptore Ammonio
nõ eſt auſus palam producere ea, quæ bulliebant in mente: Ideo per corticẽ ſem-
per leuius decurrit, ea tamẽ lege, ut ſecretiorem medullam innuat expertis: quã-
uis ex quibuſdã uerbis dictis cõtra Cælſum nõnulli aſſerant ipſum ab huiuſmo-
di Schola declinaſſe, & tãtummodo Platonica dogmata ſecutum penetraſſe ad
illa ſecretiora pabula. Sed (ni fallor) in multis eius doctrina, ſicut & Plato-
Authores externi. nica, redolet Hebraicam Theologiam. Ex externis autem, qui illas ſemitas ſecu
ti fuerint, Pythagoras præcipuus eſt. Poſt quem Plato cũ ſuis Academicis, Eudo
xus, Archyta Tarẽtinus, Philolaus, Brachmanæ, à quibus Apollonius Thieneus,
& quotquot Pythagoricam familiam ſecuti ſunt: Qui aut immediate à Prophe
tis, aut ab eorũ auditoribus ſuſceperũt. Sed ij omnes eorũ dogmata tradiderũt
ſub uelaminibus, & cortinis recluſa, adeo ut nemo niſi quem ipſimet uiua uoce
docerent, intelligere poſſet: ut & myſteria, quæ tractabant, & eorum inſtituta
exquirebant. Hinc poſteri, ſenſa illa profundiſsima ad diuinitatem ſuperexcel-
ſam pertinentia non intelligentes, ad alia genera interpretandi deſcenderunt,
Græci atque Latini, & Hebræorum quamplurimi.*

*Cur antiqui ſtuduerint abſcondere dogmata, quæ tradebant ſub metapho-
ris & ænigmatibus.* Cap. VIII.

*SEmper antiquorum ſtudium fuit ſacramenta Dei, & naturæ inuol-
uere, & obtegere, & Dei eloquia ſibi credita in corde ſuo abſcon-
dere: ne pecarent: Quã legẽ obſeruarũt ex Indis Brachmanæ Ae-
Mercu. thiopes, Perſæ, & Aegyptij. Hinc dicebat horum ſpendor Mercu-
rius: Tractatum tota numinis maieſtate pleniſsimum, irreligioſæ mentis eſt mul-
torum conſcientiæ publicare. Hoc Orpheus, & uates omnes antiqui, hoc Pytha
goras, Socrates, Plato, Ariſtoxenus, Ammonius inuiolabili fide ſeruauere. Hinc
Herennius, Plotinus, & Origenes (ut ſcribit Porphyrius in de educatione &
diſciplina Plotini) iurarunt, ne Ammonij dogmata æderẽt: Et quia Plotinus uio
lato iureiurãdo ab Ammonio præſtito ſacramenta publicauit, in tranſgreſsionis
pœnam (ut nonnulli aſſerunt) horrendo pediculorum edulio conſumptus eſt. Glo
Alexan. Themi. riatur & peripateticorũ dux, ſe Alexan. (Themiſtio referente) ea lege ſua na
turalia inſtituta tradidiſſe, ut nemo intelligeret, niſi ipſo qui tradidit interpre-
Ieſus. tante. Sed externis omiſsis, ſummus omnium doctor, & redemptor Ieſus filius*

*Dei diſcipulos docet, ne dent ſanctum canibus: nec margaritas exponant porcis
conculcandas, Quæ magiſtri monumenta, ut ſeruarent diſcipuli, aut non ſcripſe-
runt, aut, quæ ſolum ad miracula, mores componendos, & legis inſtituta perti-
nent, ab omnibus obſeruanda tradiderũt. Sic fecere Apoſtoli, & Euãgeliſtæ
omnes, Paulo, & Ioanne excepto: Nã hic tribus Euãgeliis iam uulgatis, multiſ-
que exactis annis, ad extirpandã hæreſim Ebionitarũ, qui Chriſtũ hominẽ, ſed
nõ Deum aſſeuerabant, de æterna filij Dei generatione deq; per ipſum homi-
nis unione cũ Deo, mortificato primo animali noſtro aliqua paucis, & obſcure
pronunciauit. Apocalypſis uerò myſteria tot inuoluit ænigmatibus: ut nec Oedi-
pus qui ſolus Spingis, nec Salomõ qui Sabæ Reginæ ænigmata ſoluebat, nec quiſ-
piã alius enodaret, niſi eo ſpiritu perfuſus, quo plenus erat ille, qui ſcripſit. Sed
Paulus cum iam præteriiſſe ſenſerit figuram huius mundi, aliquos uel paucos e-
legit diſcipulos: de quibus ait: Nos autẽ reuelata facie gloriã Domini ſpeculan-* Paulus
*tes, dolens ſe nõ habere bene initiatos quãplurimos: quibus hæc ſacramenta ere-
dere poſſet, & de Hebræis peculiariter adhuc rudibus, & agreſtibus conque-
ritur dicens: Eſt nobis grandis ſermo, & interpretabilis ad dicendũ: quia imbe-
cilles facti eſtis ad audiendũ, & cũ deberetis eſſe magiſtri propter tempus, indi-
getis, ut doceamini, quæ ſint elementa exordij ſermonũ Dei: Et facti eſtis, quibus
lacte opus eſt, nõ ſolido cibo. Perfectorũ aũt eſt ſolidus cibus, eorũ qui pro cõſue-
tudine exercitatos habẽt ſenſus ad diſcretionẽ boni & mali. Sed attẽde quod ſe-
quitur. Quapropter intermittentes inchoationis Chriſti ſermonẽ, ad ꝑfectiora
feramur, nõ rurſum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, &
fidei ad Deum, Chariſmatum, doctrinæ, impoſitionis quoque manuum, ac reſur-
rectionis mortuorum, & iudicij æterni. Et hæc quidem faciemus, ſi permiſerit
Deus: Impoßibile eſt enim eos, qui ſemel ſunt illuminati, guſtauerunt etiam donũ
cœleſte, & participes facti ſunt ſpiritus ſancti, guſtauerũt quoq; bonũ Dei uer-
bum, uirtuteſq; ſæculi uẽturi, & prolapſi ſunt, rurſum renouari ad pœnitentiã.
In his enim uerbis duo attẽdenda ſunt. Alterum, quod innuat Apoſtolus habere
in ſcrinio pectoris ultra doctrinam de pœnitentia, de baptiſmo, de reſurrectio-
ne mortuorũ, iudicij, & huiuſmodi, de quibus Theologi plenißimè ſcribunt. Alte-
rum eſt, quis ſit caſus à quo iudicat impoßibile per pœnitẽtiã releuari, ſi ea quæ
abſcondenda ſunt reuelauerit indignis, aut ſi quis indignè ſuſcipiẽs tanto ſacra-
mento iniuriã inferat. Secernit igitur Apoſtolus perfectiores diſcipulos: inter
quos loquitur ea, quæ ad ſuperiorem ſapientiã pertinent, factus ueri magiſtri
diſcipulus: qui nomen Dei patris manifeſtauit eis tantummodo, quos ipſe Pater
dederat: & eos delegit quibus loquebatur myſterium regni Dei, ab eis, quos in
parabolis docebat. Sic Ezræ (ut in eius uolumine quarto legimus) Deus huiuſ-* Ezra.
*modi uerbis indixit: Reuelans reuelatus ſum ſuper rubum, & loquutus ſum Mo-
ſi, quando populus meus ſeruiebat in Ægypto: & adduxi eum ſuper montem
Sinai: & detinui eum apud me diebus multis: & enarraui ei mirabilia multa,*

& oſtendi ei temporum ſecreta, & finem: & præcepi ei dicens: Hæc in palam
Deus *facies uerba: & hæc abſcondes. In palam enim fecit legis præcepta, Chriſti genealogiam, aliquas breuiſſimas priſcorum patrum hiſtorias, recluſo tamen earũ ſacramento: Item ſacrificia, cæremonias, arcæ fabricã, bellum cum* Amalechitis, *& cum cæteris diuerſarum nationum regibus: Et hanc ſapientiores* Hebræi *legem ſcriptam uocant: in qua ſublimiora ſenſa continentur quàm multi excogitẽt:* Quorum *ſenſuum notitiam præfati ſapientes legem dicunt ore ad os: Quã iuxta præceptum Dei uiuentis reſerauit* Moſes *ore ſeptuaginta ſenioribus: quorũ ſucceſsio durauit uſq; ad captiuitatẽ factam à* Nabucdonozor: *quo tẽpore ceſſauit, aut diminuta fuit uſq; ad* Cyrum: *tunc enim (diuino ſuggerente ſpiritu aſſignatis uaſis templi quinq; millibus quadringentis, ſolutáq; captiuitate, & remiſſis familiis ad numerũ quadraginta duorum millium, trecentorum & ſeptuaginta, exceptis ſeruis, & ancillis) ſub manu* Zorobabel, Neemiæ, *&* Ezræ, *reædificari cœptum eſt templũ* Domini: *Quo reſarcito, & reſtauratis ſacris (iubẽte* Domino*) doctrinã illam in ſeptuaginta uolumina, iuxta numerum ſeniorũ redegit, ne diſpergerentur: hac tamen Dei uiuentis lege, ut rudibus nõ exponerentur. Nam prima (inquit) quæ ſcripſiſti, textum ſcilicet legis in palam pones, legãt digni, & indigni : Nouiſſimos autẽ ſeptuaginta libros cõſeruabis, ut tradas eos ſapientibus de populo tuo: In his enim eſt uena intellectus, ſapiẽtiæ fons, & ſciẽtiæ flumẽ: quæ diuino: & inexcogitabili artificio ſunt occluſa ſub corticẽ. Et ne*
Diony. *hæc tanquam* Apocrypha *cõtemnãtur, uideamus qd* Diony. *in huius rei fauorẽ deponat: Decentiſſimũ (inquit) erat diuina, & incomprehẽſibilia per ænigmata occultari : & inuiam multis ponere ſacrã, abditámq;, ſupranũdanorũ intellectuum ueritatem. Eſt enim non omnis ſacer, neque omniũ (ut eloquia aiunt) ſcientia: & aliquantulũ progreſſus ait: O* Timothee *diuinus in diuina doctrina factus, ſecreto animi quæ ſancta ſunt circũtegens ex immũda multitudine, tanquã uniformia hæc cuſtodi. Nõ enim fas eſt in porcos proiicere inuiſibiliũ Margaritarũ inconfuſum, & luciformẽ, beneficũmq; ornatum. Ab iſta igitur altiſsimi* Dei *lege, tanta obſeruantia à patribus ueteris, & noui teſtamenti, mundiq; ſapientibus celebrata nõ recedentes, ſolidum ſapientiæ cibũ ſolidioribus animis cagrauitate & reuerentia proponemus: ut ſumere poſſint digni : & brutales por*
Nazian. *ci, cæteriq; indigni non conculcent. Philoſophabimur itáque de Deo (ut* Naziãzenus *docet) quibus, quando, quomodo, & quãtum opus fuerit, cõmittentes ſcripturæ, quãtum permiſerit* Dominus: *& iudicauerit propalatione dignum, reſeruantes ea, quæ inter ſapientes ſunt tantummodo ore communicanda.*

Quomodo poſſent diſſonantes concordari. Cap. IX.

Et ne in noſtra harmonia, quæ eſt cõcẽtus omniũ neruorum in integros modos ſine offenſione cõſonãtiũ, aliquid horridum, & diſſonum admittamus: ipſos philoſophos mũdi cõcentores in eam introducemus cõſonantes: dummodo inſtrumenta ſua, aut elementa-

res neruos coaptare uelint. Facient quippe ſi Deũ (ut natura docet, religio ſuadet, ratio comprobat) authorem, & opificem uniuerſi fateri uelint: quia tota ſapientia hominis in hoc ſolo poſita eſt (inquit Firmianus) ut Deum cognoſcat, & colat. Hunc igitur unicum ſuſcipiamus omnium rerum uerum, & unicum principium, liberum opificem, & ſupremum fontem, à quo omnis ueritas emanat. Tunc facilè omnium diſsimiliũ uocum ſoni in eandem conſonantiam uenient: quæ ex ſimilibus diſsimilibuſque uocibus reſultat: ſicut tot mẽbra diuerſiſsima, unica colligata uita in eodem corpore ſunt conſonãtia: ſicut & mũdani corporis partes conueniunt concentu ſuauiſsimo: quia unica ſunt uita perfuſæ & colligatæ: Vnus eſt enim in eis uitæ ſpiritus, omnes conſonantiſsimas reddens. Omnia inſuper membra myſtici & eccleſiaſtici corporis conueniunt melodia ſuauiſsima: quando uiuunt illa unica uita, quæ ait: Ego ſum uia, ueritas, & uita: Cuius ſpiritu perfuſi ſunt primæui patres, factũmque eſt eis omnibus (inquit Lucas) cor unũ, & anima una. Et ij omnes diuerſorum idiomatum, nõ ſine admiratione aſſiſtentiũ unica Apoſtolorum uoce inſtruebantur. Quo etiam ſpiritu perfuſi, & colluſtrati doctores noſtri, quamuis diuerſis inſtrumentis, & uariis cantilenis, tamẽ cõſonantiſsimè perſonarunt. Et ut à præcipuis exordiamur, Cecinerũt in Dei cõcionabulo quatuor Græci, & quatuor Latini tanquam baſes, & fundamenta noſtræ Theologiæ cũ quatuor illis, qui Euangelica elemẽta tradiderunt quatuor diſtinctis, tamen conſonantibus cantilenis. Enodat enim Hieronymus, & Chryſoſtomus literalem teſtam. Proſequitur uterque Gregorius Romanus, & Nazianzenus negotium animæ ſub cortice recluſum. Figit Damaſcenus cum Ambroſio graues ſententias, & allegorica ſenſa. Euolat Auguſtinus cum Baſilio in Anagogico cantu ad ſuprema perſonanda: Eos autem, qui præceſſerunt uſque ad Hieronymi tempora, ipſe in de illuſtribus uiris commemorat ſibi notos ſeptem & triginta ultra centum: Quibus Genadius presbyter Maſsilienſis unũ ſupra nonaginta adiungit. Hos autem multi abſque numero ſubſecuti ſunt, uſque ad Petri Lombardi tempora: qui Damaſcenum æmulatus theologicam doctrinam in quatuor uolumina redigens, & diſtinguens, diſputandi materiam poſteris præbuit. In quo genere diſputatiuo ſcripſerunt de fratribus Minoribus uſque ad Bartholomæum Piſanum, qui eos commemorat centum, & eo amplius. Sed diuerſarum profeſsionum, nationum, & idiomatum adeo ſuccreuerunt concordia mirabili interſonantes: ut nec ſono terminum, nec fidibus numerum aſsignare poſsimus: de quibus dicere liceat: Vidi turbam magnam: quam dinumerare nemo poterat niſi ille, qui numerat multitudinem ſtellarum. Omnes tamen mira conſonantia conueniunt: quia colluſtrati à ſummo doctore, & ſuprema luce, à quo omnis lux, & ueritas emanat. Illi autem, qui propriis innituntur uiribus, ſentiunt in ſeipſis comprobari illud propheticum: Omnis homo mendax: Deus enim ſolus fontem ueritatis continet, à quo haurire neceſſe eſt: ſi uera & concinna dogmata tradere prætendimus: cum nulla ſit de ſubſtantiis ſeparatis,

Lactan. CHRISTVS. Lucas. Hiero. Chryſo. Gregor. Nazian. Baſili. Hieron. Genad. Petr. lõb. Mamaſc.

de naturæ ſecretis, déque ipſius authore Deo ſcientia, niſi diuinitus reuelata. Diuina enim non tanguntur: & mundana quolibet momento ſenſum effugiunt: quo fit: ut quam ſapientiam, & ſcientiam certam uocant: ſiue de cœleſtibus, ſiue
Iſaias *de naturalibus, is error ſit meraciſſimus, aut craſſior obſcuritas. Hinc Iſaias uero lumine colluſtratus, Chaldæis, & Philoſophis, mundiq; ſapientibus impro perat dicens: Sapientia tua & ſcientia tua ipſa decepit te: Saluent te aſtrologi, cœli, & aruſpices. Tantum igitur ſcimus, quantum intellectus poſitus in faſtigio humani animi purus, lucidus, & perſpicuus in æternitatis ſpeculo intuetur: Quo lumine fræti ad particularium dogmatum concordiam ueniamus, comprobantes*
Auguſt. *quæ Auguſtinus ſuper Geneſim docet: quicquid Philoſophi de natura rerũ ueris documentis demonſtrare potuere literis noſtris non eſſe contrarium: Si quid autem falſum dixerint: ut iaceat eorum ſolertia neceſſe eſt. Ad hæc igitur par ticularia elementa deſcendamus.*

Conuentio ſapientum in geniture mundi ſpatio. Cap X.

PRæſuppoſita mundi fabrica, quam ſupra probauimus: & hanc nouam confiteamur: ut & ſacræ literæ docent, & mathematici omnes confirmant, dum ex mundi ipſius Geneſi eos pronoſticantur, qui in eodem futuri ſunt, euentus: quanto igitur tempore facta ſit uideamus. Eſt ſapientis doctrina: quòd qui manet in æternum creauit
Idem Albertus *omnia ſimul: Cui conſentit Auguſtinus, Albertus, Magiſter ſententiarum cum*
Mag. ſen. *doctoribus Hebræis, & omnibus qui rectè ſentiunt: Nam finita, & determinata uirtus in agendo tempus exquirit, infinita uerò nequaquã, qualis eſt opificis ſummi non quidem bene menſurata à maledicto Arabe, & à cæteris qui dixerunt Deum non operari infinita uirtute: quia non eſt infinitum opus productum: Vſus nanque eſt ſua interminata uirtute in fabricando, quamuis eandem infinitam non explicauerit in opus: ſed illud clauſit eis, quibus uoluit terminis: quod & iubendo produxit. Cum igitur omnia iuſſu, & uerbo produxe-*
David *rit: dicente Propheta. Ipſe dixit, & facta ſunt: mandauit, & creata ſunt: Dicto enim uerbo, fiat lux, uel ſit firmamẽtum, aut globus cœlorum in medio aquarum, ſiue producat terra herbam uirentem: cur tanta mora facta eſt lux, donec diei ſpatium præteriret, & ueſpera fieret? Et cur uſque ad tertium diem dilata eſt terræ germinatio, & uſque ad quartum Solis, Lunæ, & Stellarum productio? Et cur in quinto tantummodo data eſt aquæ fœtura? Et cur in ſexto celebrata eſt hominis plaſmatio? Et ſeptimus cur ad quietem deputatus eſt?*
Auguſt. *Dicant ſi quid habent. Ridet hos Auguſtinus merito ridendos: qui exiſtimant Deum tempus exquirere in agendo. Nec cum externis (qui dicunt mundum ingenitum, aut non uidentes ſuæ nouitatis cauſſam aſſerunt ipſum ab æterno, & totum ſimul productum) nobis agendum eſt: Sed cum noſtris qui ſcripturarum ſacramenta non percipientes, occidentem literaum ſaluare conten-*
Auguſti. *dunt. Hinc aliquando (ut idem Auguſtinus ait) ad indignum facinus deue-*

ueniunt:ſi ſecundum uerba ſemper extrahatur ſenſus. Nec inter ſenſatos admittit Origenes eos: qui diem primam, ſecundam, & tertiam, in quibus ueſpera & mane dicta ſunt fieri ſine Sole, Luna, & Stellis, & primam diē ſine Cœlo fuiſſe exiſtimant. Magnam quippe ſummo & æterno opifici, cui præſto ſunt omnia, iniuriam inferūt: dum ipſum operari per tempus, & ſucceſſionem opinantur: cuius menſura eſt æternitas: & tota poſſeſſio ſimul. Nec debebant huius mundani animalis mēbra (inquit Hiarchas Brachmanarū princeps) ſeorſum produci, ſed ſimul: Animal enim mundum eſſe omnes ferè antiqui cōſentiunt: & etiam Peripateticorū nōnulli: nec Aug. negat. De huius itaq; fabrica tota ſimul confecta ipſe Moſes eam, quā per dies diſtinxiſſe uidebatur, repetens, ſimul productam uno, eodémque die aſſerit dicens: Iſtæ ſunt generationes cœli & terræ: quando creatæ ſunt in die, quo creauit Dominus Deus terram, & cœlum, & omne uirgultum agri antequā eſſet in terra, & omnem herbam agri antequam germinaret. Sed & ipſe Deus cum Iob differens, dum ait, Ecce behemot quem feci tecum, apertiſſimè innuit, angelum malū, qui penè ab omnibus dicitur primo die cū Angelis lucis productus, ſimul quoq; cum homine fabricatum fuiſſe. Damaſcenus autem ex Gregorij Nazianzeni officina plus aſſerit, Angelicas uidelicet uirtutes prius excogitatas ꝙ corporea: quæ excogitatio (ut ait) opus eius eſt Cui adſtipulatur id, quod in Iob ſubnectitur de eodem: Ipſe eſt principium uiarum Dei: quibus uidelicet egreſſus eſt in creaturas producendas. Si autē prima creaturarū eſt ſimul cum homine producta: qui eſt ultimum Dei opus: citra omnem utiq; cōtrouerſiam omnia concluduntur ſimul fabrefacta. Sed quia membra principalia huius mundani corporis ſigilatim propagata dicuntur, id fuiſſe intelligatur ſecundum eum ordinem, quo homo, propter quem facta ſunt omnia, aptiſſimè inducitur poſtremum Dei opus, iuxta illud triuiale Peripateticorū: Quod primum in intentione, eſt ultimum in executione. Intermedia uerò ordinem eundem proſequentia à primo uſque ad ultimum ſuccedunt. Hoc autem, quod multos conturbare uidetur, de ſeptem dierum diſtinctione, ut in litera enarratur, quamuis multa confutatione non indigeat, quia ex ſeipſo corruit, tamen ut perturbatæ mentes quieſcant, aliqua, uel pauca dicemus præmittentes, quòd tres dies, qui deputati uidentur ad fabricam, & tres ad ornatum, & ſeptimus, qui circulum dierum claudens ad requiem dicitur deſtinatus, non ſunt dies, qui circuitu Solis diſtinguantur: Non enim exiſtimandum eſt ſapientiſſimum uirum Moſem, immo Deum ipſum per Moſem loquentem tanta hebetudine perculſum, ut diceret primos tres dies ex ueſpere manéque confectos præceſſiſſe Solem quarto die fabricatum: à cuius motu ueſper & manc cauſantur. Nec ſunt illi delirantes audiendi: qui nubeculam quandam lucidam cœlo concreatam dicunt à qua dies diuidebantur, & horæ. Quomodo quæſo illuminabat nubes, cuius proprium eſt offuſcare, & obtegere? Quomodo nubecula erat: quæ cœleſtem, & terreſtrem illuminaret machinam? Vbi etiam collocare

Orige.

Hiarb. Antiqui

Peripate.

Auguſt.

Iob.

Dama. Nazián.

Iob

Peripa.

uoluerunt hāc ſuam nubeculam: cum nequaquā eam admittat regio ætherea ab omni peregrina impreſſione aliena? Nec in aëre terræ uicino potuiſſet parua nubecula totum hemiſphærium illuſtrare: facit enim magnitudo Solis, & debita altitudo, ut totū hemiſphærium illuminetur, & umbra cauſetur pyramidalis in alio hemiſphærio: quæ noctem, & tenebras cauſet in toto pyramidis ſpatio. Et quia pyramidalis umbra non tranſgreditur orbem Lunæ, ideo Stellæ non occupatæ ab umbra illa terræ nullam Eclipſim patiūtur: ſed continuo lumen, quod in nos flectunt, ſuſcipiunt. Quomodo inſuper poterat hæc nubecula aërem illuminans diem ex ueſpere, manéque cauſare: cum aër adhuc non eſſet diſtinctus: nec eſſet firmamentum, aut cœlorū globus, nec aquæ ſupercœleſtes ab inferioribus eſſent diuiſæ? Omnia ſiquidem in confuſo fuiſſe, habetur in litera, uſque ad ſecundum diem. Summo etiam opifici nō mediocrem calumniam inferunt cum iſta ſua nubecula exiſtimantes Deum fabricaſſe mundum imperfectum, accendiſſeq; lumen aduentitium, quouſque proprium lumen accenderet: ſicuti faciunt architecti noſtri: qui aliquādo turrim ligneam fabricant: ubi campanas collocent, quouſque ex lateribus ſuam, quam intelligunt turrim, conſtruant: Quæ omnia imperfectionem non modicam aſcribunt Artifici. Pari modo explodendi ſunt, qui ſomniant Deum fabricaſſe ſolem primo die imperfectum: poſtea quarta die ipſi lucis formam dediſſe. Dicant quæſo iſti: Si ſol prima die fuerat imperfectus, nec ſuo lumine donatus, quomodo mundum illuminando cauſabat diem, ac noctem, ut parum ſupra dixerant? Et ſi informis primo effectus fuit, ſicut materia: cur non dixit Moſes, Sol erat imperfectus, ſicut de terra dixerat, Terra autem erat inanis & uacua? Poſtea de collata perfectione ſubiunxit: Producat terra herbam uirentem. Aduertant inſuper ꝙ quarto die dixit Deus: Fiant, uel ſint duo luminaria magna: Nec dixit, Producant duo luminaria lumen ſuum: ſicut paulo ante terræ præceperat: ut produceret. Imaginabantur iſti, ꝙ Deus pictorum more, primo figuram ſtylo adumbraſſet, ut poſtea accōmodatis notis & coloribus pingeret. Abſonum quippe eſt Deo: quod mortales ex imperfecta uirtute exquirūt. Sed quia de materia dicitur, ꝙ prius informis, poſtea propriis figuris depicta
Auguſti. *ſit, intelligatur hoc, ordinem naturæ, & non temporis ſignare: ut non modo Au-*
Antiqui Theolo. *guſtinus, & antiqui Theologi conſentiūt, ſed Philoſophi inſignes, & Poëtæ pe-*
Triſme. Alcinous. *ritiores conueniunt: Triſmegiſtus enim Alcinous Platonicus, & alij ſapientes di-*
Heſiod. Euripia. *cunt: Heſiodus quoq;, Euripides, & Ouidius decantant cælum, & terram o-*
Ouid. Plato. *lim mixta fuiſſe, & chaos quoddam, poſtmodum ſeparata generaſſe ſingula: arbores, uolatilia, feras, & mortalium genus: Quod à Platone ſemimoſeo in Timæo, & à Philone in Græca, Hebraicáque lingua celeberrimo apertiſſimè demonſtratur: & diuiſionē illā dierum non ad tempus, ſed ad ordinē productio-*
Auguſti. *nis, & rerū productarum referre docemur. Auguſt. autē ultra cōſcendens per dies illos ordinatā, & perfectam cognitionem, quā de productis rebus habebāt mentes Angelicæ interpretandum exiſtimauit: duplicem excogitās in eis cogni-*

tionem rerũ: alteram in uerbo, quam matutinam, alteram in genere proprio, quã
uerſpertinam uocat: ex quibus cõiunctis conficiebatur plena cognitio: ſicut ex ue
ſpere, & mane perfectus fit dies: Sub quorum typo locutus eſt Moſes agens cũ
inerudita plebe, cum ruſticis, operariis, coquis, ſartoribus, macellariis, opilioni-
bus, lutearis, & id genus, imuens ſapiẽtibus myſteria maxima ſub cortice reclu
ſa. Refellunt tamen illi boni uiri Aug. quia non uidetur conuenire cum ipſorum
ſenſu literali: Sed minus conueniunt eorũ deliramenta, figmentáq; meraciſsima:
quæ cum falſa ſint, & textui repugnantia, & á litera, & ab omni ueritate di-
ſcrepant: Non enim poteſt ſemper, & ubiq; litera ſaluari: ut illud, Si oculus tuus
ſcandalizat te, erue eum: & proïce à te. Et illud: Sunt eunuchi, qui ſe caſtraue
runt propter regnum cœlorum. Et in pſalmo: Aſcendit ſuper Cherubin, & uo- David
lauit ſuper pennas uentorum. Idem quoq; Propheta: Foderunt manus meas, &
pedes meos. Nec enim Deus, qui ubiq; eſt, aſcendit, & deſcendit: nec Cherubi-
nis, aut uẽtorum pennis indiget, ut portetur: Nec fuerunt aliquando manus Da
uid confoſſæ, aut terebrati pedes. Innumerabiles ſunt loci ſcripturæ ſacræ, qui
non poſſunt ſecundum literam exponi: Nam totus penè prophetarum contextus
metaphoricus eſt, & de uno loquens aliud innuit: ut ſuo loco, Deo fauente, ſaltẽ
pro parte diſſeremus. Omnes igitur ſapientes, qui mundi genituram admittunt:
& quorum oculi æterna & unica luce colluſtrantur, in hoc conueniunt: quòd
ſimul facta ſint omnia. Sed cur illa diſtinctio fiat per ſenarios diès, & quanto
myſterio aliqualiter percurremus.

Cur numerus ſenarius fabricæ, & ſeptimus dies reqei addictus ſit. Ca. XI.

ET ſi omnia ſummi opificis opera magno myſterio, magnóque ſa-
cramento fabricata dicuntur, non minus eſt hoc de ſenario, quo
tota fabrica partita enarratur: Nam ſenarius (ut Mathemati- Mathe.
ci & Auguſtinus docent) eſt primus numerus perfectus: quia ex Auguſt.
partibus aliquotis combinatis, uno uidelicet, duobus, & tribus ad unguem re-
ſultat, undè & Gamon à Pythagoreis dicitur: propterea quòd partes ſuæ iu-
xta ſe poſitæ ipſum gignant: Quælibet inſuper duæ partes aliquotæ combina-
tæ ſenarium conſtituunt: ut ſexies unum, ter duo, bis tria. Nec conſonantior quip
pe numerus ad mundi fabricam poterat reperiri ſenario: qui conſtat ex pro-
portione dupla, quam intra ſe pròximè continet: Hæc autem eſt quaternarij
ad binarium: qui numeri ſimul iuncti ſenarium reddunt: Quod in aliis nume-
ris uix inuenias, niſi in eis qui naturam ſenarij ſeruant: ut duplus, triplus, qua-
druplus, aut quadratus eius, & ſimiles. Eſt igitur ſenarius reſultans ex du-
pla proportione, quæ diapaſon facit omnium cõſonantiarum conſonantiſsimum.
Ideo Pythagoras ipſum Geneſi, nuptiiſque prorſus accommodatum aſſerit: & Pythag.
per conſequens mundi fabricæ, in qua ſunt ueræ nuptiæ, & cõnubia rerum ce-
lebrata. Conuenit quoque ſenarius primo perfectus ſummo opifici Deo, aut fa-
bricæ ipſius, cui nihil deeſt: ſic nec ſenario per ſua mẽbra digeſto deeſt aliquid,

nec ſupereſt, nec deficit, nec excedit quicquam, nec effluit, nec influit aliquid, nec alienis indiget adminiculis: ſed æquale, temperatúmq; eſt, & ſuis partibus, uiribúſq; nititur: atq; conſiſtit. Partes quoq; gignentes genitum ſimilem genitori red dunt: Ideo cum Deus opus ſuum ad hūc numerum partiendo produxiſſet, dixit

Moſes Moſes: *Perfecti ſunt igitur cœli, & terra, & omnis exercitus eorum.* Hinc & *Orpheus iubet hymnos ſexta generatione finiri: quia de rebus creatis non ultra*

Auguſt. *cani poteſt, cum inibi tota ſit perfectio terminata.* Docet itaq; Augu. *Deum ſex diebus perfeciſſe opera ſua: quo numero potius myſterium, quàm temporis partes ſignari opinatur.* Ideo *etiam numeris indigemus, ad percipienda* Dei & *naturæ ſacramēta non quidem mercatoris, ſed ſuis numeris diſtincta. Vlterius progredientes dicamus: quod ex figura trigona quàoptimè hic numerus fabricæ conuenit: huius enim baſis eſt ternarius, ſummitas unum, intermedia duo, ut in obiecta patet figura* .˙. : *Nam fabrica tota à tribus perſonis emanat, cū eorum opera ad extra ſint indiuiſa:* Tendunt *quoque in unum finem, in quem omnia diriguntur: Tranſitus autem eſt per binarium, materiam uidelicet: Nam primum huius egreſſus principium materia fuit, quæ binarium ſapit: & in unum reduci tendit per formam, quæ ternarij gerit imaginem: ſicut ex omni parte in præcedenti figura ternarius per binarium tendit in monadem: Ad quam reductis omnibus ſequitur ſabbataria quies diei ſeptimi claudentis, & terminantis omnium dierū curriculū.* Hoc *igitur ſenario longe excelſiore illo, qui dierum ſucceſſione numeratur, fabrica partita eſt. Si admittatur igitur Deus ſummus opifex ſuo perfecto ordine in opus proceſſiſſe, facilis erit catholicorum ſapientū cōcordia cū philoſophis, maximè Academicis:* Quorum Princeps in Timæo dixit, *quod Deus mun*

Plato. *di propagator, producta gemina materia cœli, & terræ ſtatim poſtea lucē, qua res diſtinguerentur, & diſtinctæ cognoſcerentur, produxit: aut iuſſit rebus ineſſe: Ideo notanter dicitur (ut habet ueritas literæ) ſit lux ſuper materiā, uidelicet ipſam informans.* Primo *itaque materia cœli, & terræ fabricata dicitur ſimul & lux, per quam materia ipſa artificis imagine, aut ſimulachro pingeretur.* Et *hæc neceſſariò fuit: & dicitur prima egreſſio opificis in opus: & prima illuſtratio, aut lux uiſa obtenebrata materia, ex qua ſimul cum luce facto compoſito apparuit primus dies ex ueſpere materiæ, & mane formæ confectus.* Sed *quia nequaquam conueniebat materiæ totus diuinitatis affluxus, ideo ſecunda die collocatum dixit Arachiah, cortinam uidelicet, uel Maſſam cœlorum inter ſuperexcelſum fontem lucis & aquarum, & obtenebratam materiam, paucáſq; bonitatis aquas, ne maior eſſet aquarum & bonitatis influxus quàm materiæ ipſi cōueniret:* Sed *hoc factum dicitur die ſecūdo infauſto uidelicet. Hinc ſeparationem iſtam Hebræi Gemebunde legunt ſuprapoſito accentu, quem* זַרְקָא *Zarco dicunt, quaſi dolentes de obſtaculo conſtituto inter affluentem bonitatem, & ſuſceptiuam materiam:* Et *hoc quo ad primæuam productionem.* Sed *nobis quoque gemendum eſt de hoc infauſto die: quo interpoſitum*

eſt etiam inter nos & Deum tribunal librans quantum gratiæ, quantúmq; diuini affluxus unicuique admittendũ ſit. Exuberantiſſimus eſt enim fons diuinæ bonitatis, undè magis quàm ſuſcipientes mereantur, affluerct, niſi interiectũ fuiſſet obſtaculũ prohibens: prout ordinatiua iuſtitia exquirit. In die autem tertio ſecũdum quippe numerum formalem rerum formæ explicantur, & ſegregari dicuntur ab interioribus, & terreis, ideo dicitur: Congregentur aquæ, quæ ſub cœlo ſunt, in locum unum: id eſt, colligãtur uires generatiuæ inſimul, & appareat arida: quæ illarum uirium collectarum uirtute fœcundetur: ut ſubnectitur: Producat terra herbam uirentem: & lignum ſeminiferum, & ea quæ ſequũtur. Productis igitur formis, & depicta terra, ut apparerent, & uiderentur picturæ illæ, quarto loco dictũ eſt: Sint duo luminaria magna in globo, aut maſſa cœlorũ: & diuidant, id eſt, diſcernere faciant inter obſcurum, & lucidum: & uideantur ea, quæ colluſtrata ſunt ſuis formis: & ſecernãtur ab his, quæ adhuc in ſuis tenebris, & figuris obſcurioribus iacent. Quinto autẽ die uitali ex quinto charactere, ſcilicet ה uitam ſignificante plena uitæ communio deſcribitur, dum ait: Serpant, aut producant aquæ ſerpituram animæ uiuentis, & auẽ uolantem tã ſuper terram, quàm ſuper faciem cœlorum. Creauit quoq; Deus eodẽ die dracones magnos, aut cete grandia, ut habet noſtra traductio: & omnem animã uiuentem reptantem ſuper terrã: undè intelligatur Deus totius uitæ ſuperioris, & inferioris author. Magna ſunt hic ſacramenta: Primo, cur aquæ dicantur producere uiuentia, & animantia, ſicut & ſemen eorum aqueum eſt: & cur primo producta illa animantia ab aqs dicantur, poſtea à Deo fabrefacta, prout aquæ ſerperãt & produxerant, & quid ſit auis uolans ſuper terram, & ſuper faciẽ cœlorum. Sed nõ datur hic acceſſus ad tam intima penetralia: cum propoſitum noſtrũ ſit percurrere cur, & quomodo opera illa per dies quinq; dicantur diſtincta, & in ſexto numero quippe perfecto, & uitali, ex litera ו ſex & uitã ſignificante, iterum beſtiæ introducantur productæ in genere ſuo: & homo in forma perfectiſſima, cum imagine, uidelicet & ſimilitudine Dei. Septimus quoq; cur requiei dicatur aſcriptus: ut conueniant uidelicet requies, & dies ſabbati: ſicut eorum nomina in myſterioſa lingua Hebraica conſentiunt.

Concordia antiquorum in rerum unitate. Cap. XII.

PAtens eſt cõtrouerſia Peripateticorum cum antiquis, Parmenide. Meliſſo & ſequentibus circa rerum unitatem: Quæ altercatio quippe uerbalis eſt: ut rectè ſentit Simplicius, & alij ſapientes: In quam concertationem intrarunt illi, qui aut non intelligunt, aut ſe. intelligere diſſimulant, ut diſceptandi anſam nanſciſcantur: Quorũ litigia facilè explicantur ſi admittãt (ut debẽt) Deum rerũ authorẽ, ſuſtentaculũ, & uinculum: De quo Plato ad Hermiã, Eraſtũ & Coriſcũ loquẽs ait: Vos qui tres eſtis, hanc epiſtolam legere oportet, uel ſaltem bini, & quanto frequentius fieri poteſt: ut cognoſcatis Deũ omniũ rerum quæ fuerũt, quæ ſunt, & quæ futura ſunt,

Peripa. Parme. Simpli. Plato.

Principem: & principis,opificiſq; cauſæ Patrem & Dominum: Quomodo phi
loſophãdo apertè fœlicis hominis naturã attingere poterimus:cognoſcẽdo uide-
Manil. licet rerũ cauſam finem, & ſuſtentaculũ,aut cõtinuè diffuſum in nos Deum:iu-
xta quod ſcribit ſapiens ille Aſtronomus:Nãq; Canã tacitæ naturæ mentæ po-
Ierem. tẽtem, Infuſumq; Deum cœlo,terræq; fretóq;.Sicuti per Ieremiã ait:Cœlũ, &
terram ego impleo.Quod niſi faciat:uiuificet & ſuſtentet omnia facilè in nihi-
lum reſoluentur.Sic itaq; omnibus rebus eſt unum eſſe diffuſum:in quo ſunt, &
conſeruantur.Cuius rei exẽplum præbere poſſumus etiam in ſenſibilibus: Nam
Iamblico Sol,qui(teſte Iamblico)eſt perſpicua imago diuinæ intelligentiæ: aut perſpicua
Diony. Acade. ſtatua in hoc mũdano templo(ut Diony.ſimul cũ Academicis docent)unicus eſt
in eſſentia,& luce,multiplex tamen in radiis:ſicuti ipſum primum eſſe unicũ eſt
in ſe:& illud diuinum,æternũ,& immutabile,multiplex tamen in creaturis dif-
fuſum. Et ſicuti Sole contrahente radios omnia tenebræ ſunt, Pari modo auer-
tente faciem ſuam diuino ſole omnia turbantur:& in puluerem ſuum, aut nihi-
Thales lum reducuntur.Thales igitur hoc eſſe contemplans, in ſua origine infinitum il-
Parme. lud aſſerit.Parmenides autem illud in radiis cogitans finitum eſſe dicebat. Nec
Ariſtote. tanti uiri negarunt radiorum diuerſitatem:ut ipſis impingebat Ariſtoteles: Nã
ſicut ipſemet fatetur.Parmenides poſuit principia rerum contraria, ergo mul-
ta conceſſit:cum in eodem contrarietas eſſe nequeat.Et ſi principia conceſſit,ef
fectus utique non negauit à principiis diſtinctos: alioqui nihil ab illis diſtarent
Idem Meliſſũ principiis.Nec opinatus eſt Ariſto.(ut exiſtimo)Parmenidẽ, atq; Meliſſum no
luiſſe generationem, cuius aſſignabant principia fieri ſecundum apparentiam tã
Auerrois tummodo:ſicut delirando dicit Auer. & nouitiores nõnulli ſuum uolentes defen
dere Ariſtot.qui inuehitur contra antiquorum uerba,& non ſenſa:ut inde nan-
Thomas ciſcatur occaſionem diſputandi,ut ſatis urbanè dicit Thomas: Reprobat Ariſt.
uerba Platonis,& aliorum antiquorum non quidem ut refellat, quæ Plato ſcri-
pſit:ſed quod uerba prætendunt:ne qui ex uerbis metaphoricis Platonis,quibus
occultabat profundum ſenſum,in errorem laberentur:ut puta cum audiunt ani-
mam dici circulum, aut numerum,credant hæc dicta fuiſſe ſecundum materialẽ
mathematicam:ſimiliter quando omnia unum dicuntur,opinentur illud unum eſ-
ſe aliquod cõpoſitum,aut rem particularem:Omnia ſiquidem unũ eſſe intelligan
tur:quia omnia ab uno habent,ut ſint: ſicuti omnes numeri habent ſuum eſſe ab
Heracli. unitate in ipſis diffuſa.Nec multum ab iſtis diſtat Heraclitus: qui omnia pro-
pter ſui mobilitatem, & inſtabilitatem conuenire dicebat in quodam uno perma
nente, & intrãſmutabili: quod eſſe nequit, niſi illud diuinum eſſe: à quo omnia
Hiero. ſcintillant:Sed obſcurius loquens(ut Hierony.ait) à ſudantibus Philoſophis uix
Xenop Alexan. intelligitur.Cum iſtis quoq; Xenoph. conſentit: ſi quis diligenter proſpiciat ea,
quæ ab Alexan.Græco recitãtur:qui primo Peripateticus fuit,poſtea Xenoph.
familiæ addictus,eius dogma ſuſcepit,& ſcripſit:Cuius rationes cõcludunt om-
nia eſſe unum in ratione primi,& præcipui eſſe,nõ in particulari ratione eſſen-

di:Cui conſentiens Albertus *ille magnus ſubnectit:Nullum eſt uerum eſſe,niſi il* Albertus DEVS.
lius,qui dixit:Qui eſt,miſit me ad uos.Nam ille eſt à ſe,& per ſe: cætera antē
nec à ſe,nec per ſe:ſed tantum ſunt,quantum de eſſe illius participant. In hunc
ſenſum opinor finxiſſe Ægyptiorum antiquitatem : & inſcriptum fuiſſe Palla- Aegypt.
dis peplo : Pallas *eſt quicquid erat, quicquid eſt,quicquid erit, & quicquid ui-*
des:cuius uelum nullus ſapientum aliquando reuelare potuit : quia infinitum eſt
illud eſſe ſuum diffuſum,& incluſum in particularibus rebus,:quibus tanquam
uelaminibus quibuſdam occultatur,ut capi nequeat:tum quia occultum,tum quia
*infinitum,& tranſcendens omnem captum præter ſuum:*Pallas *enim,quæ de ce-*
rebro Iouis *nata dicitur,ſapientiam illam ſignificat:per quam , & in qua facta*
ſunt omnia,iuxta propheticum illud: Omnia *in ſapientia feciſti*. Qua *etiam re-* Dauid
*plentur omnia:ut ſequitur idem propheta:*Impleta *eſt terra poſſeſsione tua.* Si-
cut & per Ieremiam *nuper dictum fuerat , & alij multi ſapientes conueniunt:* Ieremiā
& Poëtæ *decantant,inter quos* Lucanus *ait:*Nilq; Dei *ſedes,niſi terra,& pō-* Lucanus
*tus,& aër,*Et *cœlum,& uirtus,ſupos quid quærimus ultra?* Iuppiter *eſt quod-*
*cunq; uides:quocunq; moueris.*Hic *forſitan didicit ab* Iſaïa*:in quo* Deus *loqui-* Iſaias
*tur dicens.*Cœlum *ſedes mea,& terra ſcabellum pedū meorum.* Sanè *igitur in-*
telligendo,quomodo omnia ſint unum, dimiſsis Sophiſticis *altercationibus , quas*
Ariſtoteles *adduxit: ut præberet iuuenibus latam diſceptandi materiam , om-*
nes ſapientes facilè conuenient circa illud unum in quamplurima diffuſum.

De prima rerum productione conſenſus. Cap. XIII.

Q*Vantum autem ad fabricæ ordinem ſpectat omnes unanimes cō-*
*ſentiunt:*ꝙ *erat, aut præintelligi debet ſubiectum quoddam infor*
me omnium formarum receptitiū: quod Philoſophi *uocarūt mate*
riam,aut Hylen *, & aliqui* Chaos*:ſed* Moſes תוהובוהו To- Moſes.
bu & Bohu,*id eſt informe quoddam:& in quo omne formādum erat, potentia*
uidelicet. Et *quia ab ipſo primo ſubiecto educenda innumera erant : ideo dixit*
Anaxagoras *ibi fuiſſe infinita,id eſt indeterminati numeri : & hæc deducta in* Anaxa.
actum per unicum illum intellectum , & mentem omnium fabricatricem : quam
Ariſt.*naturam uocat : quamuis aliquando uideatur hanc naturā diſtinguere à* Ariſto.
Deo*:& eam ipſi aſſociare:ſæpius repetens,*Deus *& natura facit,uel non fa-*
*cit.*Sed *hæc natura diſponens, uel diſtinguens nihil aliud eſt (ut alibi diximus)*
niſi ipſe Deus.Vnde *conſentit* Ariſto.*cum* Anaxagora,ꝙ Deus *de materia,aut* Ariſto. Anaxa.
*maſſa illa omnia deduxit:*In *qua eductione,cū præſupponatur materia , in quā*
inducitur,aut ex qua deducitur(ut Peripateticis *placet) & forma quæ induci-*
tur,& potentia,uel aptitudo,aut diſpoſitio materiæ. Hinc *reſultāt tria princi*
pia Peripatetica,*materia,forma,& priuatio.*Nec *diſſentit* Pythagoras *: qui* Peripa. Pythag.
aſtruit in hac fabrica intercedere par,& impar: Par *enim ſecundum philoſo-*
phātes per numeros materiam ſignificat,maximè binarius:impar autem formā.
Gradus *quoq; formarum,& rerum compoſitarum per parem,& imparem nu-*

Pythag. plato *merum conſonantiſſimè diſtribuuntur. Et quod Pythagoras per numeros, Plato*
per magnum, & paruum deſcribit: cum omne quod eſt, maiorem, uel minorē gra
dum eſſentiæ, & perfectionis ſortiatur, diſtinctum ꝑ pares, & impares nume-
ros. Vel ſi de corporibus ſit ſermo: quodlibet ad literam habet magnam, uel par-
uam, ſiue mediocrem quantitatē: quæ etiam per numeros pares, & impares ter-
minatur, & ſecernitur. Nō igitur per magnum, & paruum materiam tantum-
Idem *modo intelligit Plato: ut uidetur ipſi impingere Ariſt. Qui eius aſſiduus auditor*
Ariſto. *bene noſcere potuiſſet Platonem uocaſſe materiam ſinum informē, potētiam ma-*
trem mundi, nutricem formarum, ſubiectum, receptaculum: & huiuſmodi nulla
quantitate, nulloq; gradu diſtinctum. Quam materiam, quia maſſa quædam eſt,
Abrahā *ut docet Abraham in lib. de Formatione, Hinc Democritus dixit cōgregatam ex*
Democr. Empedo. *atomis aliquando denſius, & aliquando rarius. Idcirco Empedoc. inter prin-*
cipia, denſum, & rarum collocauit. Et quia continua, & ſolida condenſari ne-
Democr. *queunt, ipſos atomos indiuiſibiles dixit Democritus eſſe materiale principium:*
Quæ materia inanis eſt, niſi cōſtypata, aut dilatata diſponatur in ſubiectum ca
pax formæ producendæ: ideo indiguit agente, & diſpoſitore aliquo. Sed cum
nullus rerum diſpoſitor intelligi poſſit ante mundi fabricā niſi Deus, & author
uniuerſi, igitur Democritum habemus conſentientem aliis ſapientibus: qui dicunt
ſummum opificem ex materia omnia compoſita produxiſſe: à quo etiam formas
Peripat. *omnes emanare neceſſe eſt: ſiue educantur de gremio materiæ: ut uolunt Peripa*
tetici, ſiue ab ipſo datore formarum immediatè emanent: ut aliis ſapientibus pla-
cet: quia generans, & producens dicitur, qui formam deducit in actum, quomo-
documq; id fiat. Sed cum Democriti oculus non uideret: cur magis hæc pars, ꝗ
alia tertiæ cohæreat: aut cur potius forma illa in hoc, ꝗ aliud ſubiectum induce-
retur, id caſu fieri opinatus eſt: Quod tamen non eſt abſq; cauſa: ſed quia nobis
incognita, ſi effectus expectatur, dicitur à fortuna: ſi uerò præter ſpem, aut no-
Emped. *bis non opinantibus euenit, fortuitus nuncupatur. Empedocles uerò à ſenſibilibus*
elementis exorſus eorum progenitorem tacuit: uel quia eius perſcrutationem cū
Phyſica, de qua intendebat, minimè cōuenire ꝓſpiceret: uel quia noluit propone-
re, quod determinare nequiret: Nā (ut alibi diximus) nō eſſe de diuinis ulterius
Plato *affirmandū docet Plato, niſi quantū diuinum pandit oraculum. Vnde qui ſilet,*
nō ex hoc diſcedit à ueritate, neq; à Moſaicis inſtitutis: qui (oraculo docēte) de
elemētorū, & omniū rerum ꝓgenitore præcipuo diſſeruit. Aſſerit quoq; ꝑ litē,
& amicitiā omnia diſponi, generari uidelicet ꝑ cōuentionem partium in cōpoſi
tum, & diſſolui ꝑ diſſidium partium à toto, in quo conueniebant. Et quia amore
Moſes. *connectuntur omnia, ideo Moſes inducit ſpiritum, qui amor eſt, & nexus rerum*
(ut ſuo loco Deo fauente explicabimus) incubantem, & cōfouentem aquas, illas
uidelicet ex quibus omnia uiuentia generantur: Animalia enim ex aquis ab Ar-
tifice ꝓduci iubētur: nec plantæ ſine aqua producuntur, quāuis dictum ſit: Pro-
ducat terra herbam uirentem. Nam terra ſine humore aqueo minime producit.

De concordia Peripateticorum in generali, aliorum quoque omnium in eſſentialibus. Cap. XIIII.

STatuimus ut Peripatetici, & alij quãplurimi in iucundam ſapien-
tum harmoniam conueniant: Quod profecto tanto uidebitur diffi-
cilius, quanto magis illorum princeps, ut ſingularis, & excellentior
haberetur, ab aliis etiam nõ diſſentiens diſſentire uoluit, à Platone
maximè, proſequens proceſſum oppoſitum. Duplex eſt enim proceſſus: ſicut &
duplex natura: ut ipſe Plato meminit. Altera ſenſibilis: de qua eſt opinabilis ra- Plato
tio: quam ſcientiam uocant: Altera uerò incorrupta natura meliorum ſubſtan-
tiarum, immutabilis, conſtans, continua, ſemper eadem, quæ non penetrabili cogi
tatione percipitur: uerum mentis acie uidetur. Hæc uocatur diuina ſcientia: quia
de diuinis tractans, & diuinitus edocta eſt. Præcedens autem dæmoniaca nũcu
patur: qa de terrenis eſt: & quia ſuggeſta ab iis inferioribus intelligẽtiis: quas
Marcus Tul. lares, Apuleius modo lares, modo genios, Alij uerò dæmones appel Tul. Cici Apule.
lant: qui continentur infra lunarem orbem, circa rerum terrenarum intelligen-
tiã uersãtes. Hinc Græci, tã Peripatetici, q̃ Platonici ipſum Platonẽ diuinũ, Ari
ſtot. uerò dæmonẽ uocauere: quia illi ſemp cura fuit, & de diuinis tractare: &
ab eis addiſcere: qui à diuinis oraculis ſuſceperant: Hic autem propriis uiribus
inraixus ea tantum admittere uoluit: quæ ſuis ſenſibus & rationibus probare iu-
dicabat: Hac enim uia uenatus eſt motus multiplices, qualitates quadrifarias,
trĩa rerum principia, cauſas quatuor, & huiuſmodi: quæ facilè ex ſenſibus de-
prehenduntur. Nec ultra progreditur ſenſibilis doctor: niſi tranſgrediatur (ut
ipſe ait) metas ſuæ ſenſitiuæ: doctrinæ Quod & aliquãdo facit cõfitens Deũ re Ariſto.
rum effectorem: quamnis infra ſenſitiuos limites contentus aſſerat mundum in-
genitum, & tollat à Deo rerum facturam. Si tamen illum in conuentũ Platoni-
corum, & diuinorum ſapiẽtum conducere uoluerimus, is unicus mihi uidetur mo
dus. ut (quemadmodum à muſicis aliquando fieri ſolet) obſeruemus iſtum ab infi Idem
mis ſuprema petentem: Platonem uerò cum Ioanne à ſummo progenitore ad ima Plato. Ioan.
deſcendentem: Hic enim à uerbo incipiens ait: In principio erat uerbum: & uer
bum erat apud Deum: & Deus erat uerbum. Poſtea deſcendit per ideam, &
lucem nobis præſtitam, ad diuina cognoſcenda uſque ad carnem ab ipſo uerbo
aſſumptam: Qualem etiam binum progreſſum obſeruatum demonſtrabimus in
conuentu pertractando rerum diuinarum cum elementaribus, & inferioribus:
A Deo enim per ternarium deuenitur uſq; ad cœlos: & illuc conſcenditur ab
elementis per quaternarium: ubi conuenientes, & conducti numeri per alteru-
trum duodenarium conſtituunt: quo numero partitum eſt cœlum, & multifarie
decoratum: ut ſuo loco (Deo fauẽte) explicabimus: Quem progreſſum obſeruãt
ij duo præcipui philoſophorum principes. Plato igitur Pythagoreorum. & anti- Plato
quiorum ſapientum ueſtigia proſequendo uolens deſcribere mundi fabricam ab
opifice per uiam numerorum exorſus eſt: De quo cum difficultate maxima (ut

ipſe fatetur) inuento hæc profert: Vnam in principio accepit ex uniuerſo portio
Ariſto. *nem: ſecundam autem primæ duplam: & cætera quæ ſequuntur. Ariſt autē (ma xime in libro de Phyſico auditu) à principiis inferioribus, & elemētaribus exorditur conſcendens per motus uarios uſque ad primū motorem Deum inueſtigādum.*
Plato. *Plato iterū ex oraculis, & ex iis, quæ ab antiquis uenari didicit, ex numeris iacit ſuæ doctrinæ fundamēta: cum numeri rebus diuinis, terreſtribus, & humanis domeſtici ſint. Patet igitur, ſi quis prudenter conduxerit illum per ternarium diuinorum, & hunc per quaternariū corporeum, & ſenſibilem ad duodenarium utriſq; cōmunem deueniens, illic eos conuenire faciet. Et (ut clarius loquamur) procedatur uia Peripatetica ab elemētis, & imis rerum principiis uſq; ad cœleſtem machinam, quæ uidetur: & tractatio erit de motu, generatione, corruptione, alteratione, augmēto, diminutione, & motu locali uſq; ad ipſum primum motorem quoniam ſit. Sed de eius arcanis, de mundi genitura, de intelligentiis, & huiuſmodi conticeſcant iſti uenantes ueritatem per ſenſus: & ea relinquant illis, qui expurgatis oculis ipſa uiderunt: aut eadē ſuſcepere ab his, qui uiderant: aut per ſimilitudinem, & ſacramenta numerorum procedant: quibus nihil eſt familiarius diuinis rebus. Eodem modo conducant negotium animæ (quātum fas eſt) per ſuos ſenſus, relinquentes ea, quæ tranſgrediuntur Phyſicas metas, ſapientibus diuinis. Et ſi aliqua inter eos uidetur diſſonantia, à ſuperioribus doctoribus remittantur fibræ: ab inferioribus autem contrahantur, & ſubleuetur ſonus: ſicut in inſtrumentis fieri ſolet: & inuenietur eorum cōcordia: Ad quā conducendam, operam, & induſtriam apponeremus: niſi negotium nimis nos à propoſito noſtro diſtraheret: quod eſt concordare non tantum ſapientes, ſed omnia quæ in machina iſta continentur.*

QVO conſonanti numero ſummus opifex in creata omnia deſcendat. Tonus tertius.
Quomodo vnus per viginti ſeptem diſtendatur. Cap. I.
Quanto ordine à Deo trino per ternarium fiat in fabricata omnia progreſſus. Cap. II.
Quomodo Angeli per primum nouenarium ſimplici ternario correſpondentem diſtribuantur. Cap. III.
Sicut Deus deſcendit in nos per tripartitum Angelorum ordinem, ita per eos in Deum conſcendere poſſumus. Cap. IIII.
De intelligentiarum Authore. Cap. V.
Quomodo ſecundo quadrato ternario Opifex cœlos fabricauerit. Cap. VI.
Quomodo Planetę, aut ſtellę operentur in inferiora bonum vel malum. Cap. VII.
Vnde proueniant mala, an ex influentis malitia, an ex mala diſpoſitione recipientis. Cap. VIII.
Rationibus comprobantur, quę ſapientum ſententiis iam decreta ſunt. Cap. IX.
Quod nec Saturnus, neque Mars, neque quodcūque aliud ſydus ſit malū, vt p̃ferebatur. Cap. X.
An ſtellę agant in nos necne: & ſi agunt, vtrum cogendo, aut diſponendo. Cap. XI.
Qualiter tertio quadrato ternario elementaria omnia produxerit omnium Artifex. Cap. XII.
Cur quaternario numero, elementa ſint diſtributa. Cap. XIII.
Quod elementa reperiantur in omnibus mundanis membris. Cap. XIIII.
De alia partitione rerum elementatarū, per quam tolluntur inſtantię multę, quę poſſent fieri circa prædicta. Cap. XV.
Quòd elementa reperiantur non tantum in hoc terreſtri mundo, ſed cœleſti, ſupracœleſti, & Archetypo. Cap. XVI.
De figura elementorum ſecundum Pythagoreos, & Platonicos. Cap. XVII.

QVOMODO VNVS PER VIGINTI ſeptem diſtendatur. Caput primum.

MONADEM in multitudinem diffuſam omnibus ſapientibus patet: Sed quomodo unitatis natura cum multitudine conueniat, & abſq; diſcrepantia in ea cohabitet, hic nobis labor exanclandus eſt. Neque alio quoquomodo conuenire poteſt, niſi per unitatis harmoniam: quæ in multitudine comperitur. Hinc Plato Timæum Locrum imitatus animæ, & mundi fabricam deſcribit per acceptam monadem: & per duplatas, triplatas, & quadriplatas proportiones uſq; ad uiginti & ſeptem, cubũ uidelicet primi numeri deuenit, addens omnia interualla repleta fuiſſe. Quod ut faciant eius interpretes Plato Proculus, Chalcidius, & poſteri ſenarium primum perfectum numerum unitatis locò collocant: quem eodem ordine duplando, triplandóq;, uſque ad. 162. deueniunt: Et tunc interualla replent diapentica, diateſſaronica harmonia, tono etiam, ſemitonio, & lẽmate: ut tota anima, totuſque mundus harmonicus ſit: & omnem contineat diuinam harmoniam: Nam primus, & ſummus monas in primum numerum, ternarium uidelicet diffunditur: qui ſi quadretur nouenariũ cõplet: Quo numero intellectuum ſeparatorum ordines, cœli, elementariáq; omnia ſumma harmonia diſtribuuntur: ut infra demonſtrare prætendimus: Qui numerus ſi ad cubum reducatur, uiginti ſeptem illos ſupra memoratos reddit: Sed antequam gradus iſti harmonici rerum diſtribuantur, materia prima (quam poëtæ Chaos, Græci Hyle, & Hebræi היולי id eſt Hiuili uel Tobu dicunt.) præexigebatur: quæ cum numeratis non connumeraretur: ſicut agens primum, & ſummus monas in aliorum numerum non uenit: quamuis per unitatem ſuam omnibus præſtet, ut numerẽtur. Hinc ſapiẽtiſsimè Moſes ante rerũ fabricã pductionẽ materiæ præmiſit dicẽs: In principio creauit Deus cœlum, & terrã, materiã uidelicet utriuſque: quæ poſtea formata ſunt: Nam alteri formam tribuit ſecundo die, dum ait: Sit arachiba in medio aquarum, id eſt extenſum uel expanſum omnium cœlorum: Vnde ſequitur & uocauit arachiba cœlos. Nec enim arachiba firmamentum eſt: ut habet traductio noſtra: ſed globus, & maſſa omnium cœlorum: Quod comprobatur in eo, quod ſequitur: Fecit Deus duo luminaria magna, & ſtellas: & poſuit ea in arachiba: Nec enim in firmamento, id eſt ſtellato cœlo poſita ſunt illa luminaria: ſed unũ quodque in orbe ſuo: ex quo concluditur illud arachiba ſignificare glomeratũ quid ex omnibus orbibus. Terræ autẽ formam tribuit tertio die, in eo quod ait: Congregentur aquæ quæ ſub cœlo ſunt in locum unum: & appareat arida: quam aridam uocauit terrã: Quod ut clarius exprimeret, ſupra dixerat: Terra autem erat tobu, quod chaos, uel rudis quædam maſſa, uel materia exponitur. Sequitur ובוהו uabohu, cuius ſignificatum eſt, Et in quo ipſum ſcilicet formãdum inerat: Nam in materia omnia (ut triuia-

*le eſt) potentia præexiſtunt antequam in formas proprias explicẽtur. Interme-
dia igitur genera uigeſimo ſeptimo numero complentur: inter quæ genera mul-
ta ſunt interualla, harmonicis ſecundorum generum, ꝯ ſpecierum numeris, aut
gradibus complenda: ꝯ in ſpecierum latitudine ſingularia eodem ordine, ſuâq;
harmonia collocãtur: Habet enim lauitudinem quandam ſpecies ipſa: quãuis nu
merò cõparetur: qui nullam uidetur habere latitudinem: Si tamen diligentius in-
troſpiciatur: partitur unitas quando tonus, qui ex unitatis exceſſu, nouenarij ui
delicet ad octonarium generatur in ſemitonium: ꝯ illud in lemma dimidium ui-
delicet ſemitonij diuiduur, mutatis numeris minoribus in maiores. octo ſcilicet in
16. ꝯ 32. 9. uerò in 18. ꝯ 36, quod apud muſicos commune habetur. Diuiditur
itaq; numerus naturalis, qui eſt rerũ proportio, quãuis uocalis nõ diuidatur, niſi
in ſuperiorẽ numerũ reductus. Tantum enim differt homo ab homine, ꝯ equus
ab equo: canis quoq; à cane, ut neceſſarij ſint gradus in ipſarum ſpecierum lati
tudine. Viginti igitur ꝯ ſeptem ſunt prima rerum productarum genera in tres
nouenarios diſtincta, ſupercœleſtem uidelicet, cœlicum, ꝯ elementarẽ: Quorũ
concordiam harmonicam à Deo ſummo infuſam (ipſo fauente) declarare prætẽ
dimus: Ex Archetypo enim ad Angelicũ orbem, hinc ad ſphæras, ꝯ inde ad ter
reſtre uolumen unitas illa omnia reddens conſonantiſsima deſcendit: ut quicquid
in unoquoq; eſt, itidem in reliquis ſuauiſsima proportione reſpõdeat, uocibus uti-
que uitæ energia canoris: Quas uitæ uoces ſpiritus uitæ à primæua inſtitutione
Moſes. ſubminiſtrauit. Hinc Moſes ait: Et ſpiritus Elohim uolitabat ſuper aquas, pri-
mordialia uidelicet rerũ ſemina, ea confouendo, uitamq; unicã præſtando ſua-
Paulus uiſsimam. Deus enim (inquit Apoſtolus ex Arati ſentẽtia) eſt in quo uiuimus: mo
uemur, ꝯ ſumus, mediante illo ſpiritu, qui intus alit: ꝯ mente, quæ agitat totã
Maro Ierem. molem rerũ fabricatarum: ut antiqui dixerunt uates. Sed ꝯ ipſe Deus per Ie-
remiam inquit: Cœlum, ꝯ terrã ego impleo. Quem ſpiritum, ꝯ quẽ Deũ infu
Platonici ſum cœlo, terræque, fretoq; Platonici animã mundi dixere: ut nõnulli eorũ cla-
re profitentur: Qui mundi membra uiuificando, colligandóq; harmonica concor
Pytha. Anaxa. dia, concentus mundani inſtrumenti redderet cõſonantiſsimos. Hoc uidit Pytha
goras: cuius ſtudium in numeris, ꝯ his cõſonãtibus inerat. Hoc inuit Anaxago
ras: quando unũquodq; in alio, aut quodlibet in quolibet (ut irridendo dicunt Pe-
ripatetici) contemplabatur. Non quidem aſinum in muſca, aut elephantẽ in car-
duele, uel cœlum in pulice aſſerens: ſed ſpecies uniuſcuiuſq; in alio mirabili affini
tate repreſentatas, ꝯ eadem uniuerſali uita uiuentes, ꝯ amica ſocietate uni-
tas: ut unius ad alterũ per corruptionẽ, ꝯ generationẽ propriarum formarũ
facilis relinqueretur tranſiuus, ꝯ Symbolũ, exiſtente eadem materia, ꝯ uita
Pythag. Acade. omniũ: unde ad inuicem reſultet proportionatus concentus: Sed non explicauit:
quod nec clarè forſitan percepit. Pythagoræi autem, ꝯ Academici lumine diui
no, ꝯ prophetico colluſtrati, quia ab eis fuerant edocti, qui illum ſpiritum à di
uinis hauſerant oraculis, id apertius tradiderũt. Ipſi autẽ diuini uates ad Sym-*

*poſium illud Deificum euecti, ubi formæ, & exemplaria rerum concinma ſua-
uitate, unico ſono in eodem unico uerbo reſpondent, clarè perceperunt concentũ
illum: Quẽ in tam uaria membra mũdani inſtrumẽti diffuſum hac craſſiori car
ne prægrauati ſentire non poſſumus: niſi nunc unum, nunc alium modulum ſuſci-
piendo, omnes in mente colligamus: ubi harmonicum illum rerum creatarum ad
inuicem, & cum artifice concentum aliquali ſuauitate percipiamus: unde ad cõ
ſummatiſſimos hymnos cum matutinis aſtris ſubleuari poſſimus: & ſimul cũ ci-
uibus illis, plenis faucibus in opificis laudes reſonare. Sola enim (inquit Plato)* Plato.
*philoſophi, aut ueri ſapientis cogitatio alas per craſſiorem corporis molẽ de-
miſſas recuperat: quibus ad ſupercœleſtia uolando per mundana hac, & cœle-
leſtia, eorum modulos aliqualiter percipit: donec ueniat quod perfectum eſt: cui
cedat, quod ex parte eſt. Proponemus itaque trium Enneadum concordiam: ex
quorum una ad aliam ordinatis gradibus conſcendentes ad Archetypum totius
conſonantiæ fœcundum deueniamus.*

*Quanto ordine à trino Deo per ternarium fiat in fabricata omnia pro-
greſſus.* Cap. II.

PHiloſophorum Pater, *naturaliſque ordinis, & concentus ſolertiſſi
mus indagator Pythagoras, qui priorem in naturalibus nõ habuit,* Pythag.
ſecundum non uidit, diſciplinam ſuam non tantum ex Chaldæis, & Chaldęi
Aſſyriis hauſit, ſed ex Hebræorum ſapientia occultiori imbutus, tã Aſſyrii
*tum ternario numero attribuit (ſicut ab eius ſectatoribus habemus) ut omnem
Deitatis rationem, & conſequenter uniuerſum ternario perfici aſſerat: Creſcit
enim numerus omnis trino augmento, in longum uidelicet, latum, atq; profundũ,
ultra quod non datur progreſſus. Dimẽſio inſuper perfecta in corpore, eodẽ tri
plici augmento conſummatur, tripliciq; interſecatione, recto angulo. Nec enim
plures recti anguli in aliqua figura poſſunt cauſari: quãuis obtuſi & acuti q̃plu
rimi. Trina itaq; eſt productio numerorum, & quãtitatis cõtinuæ: Nam ſi unita
ti addatur numerus, linearis fit: Et ſi punctum in longum protrahitur: lineam cõ-
ſtituit. Si uerò numerus creſcit in latum, ſuperficialis efficitur: & ſi lineæ adda-
tur latitudo: in ſuperficiem mutatur. Si iterum numerus in profundum deduca-
tur: corporalis fit, ſolidus, & cubus. Et ſi latitudini profunditas adiungitur: cor-
pus cõſtituitur. Corpori autẽ trimetro, & numero cubo, nihil addi poteſt, ut Phi
loſophi omnes Pythagorei, & Mathematici docent. Hinc Ariſto. hunc numerũ* Pythag. Mathe.
in principio ſermonum de cælo celebrat: Habemus, inquiens, ternarium numerũ Ariſto.
*à natura: & ſuſtinemus ipſum quaſi legem, ſecundum quam uidelicet omnia di-
ſponantur. Hinc ſecundum eundem numerum tenemur magnificare Deũ rerum
omnium opificem, & creatorem. Tribus etiam omnia ſpiritualia, & corporalia
conſtant, principio ſcilicet, medio, & fine: quã trinitatem hauriũt ab illo ſuper-
excelſo ternario: à quo omnia, in quo omnia, & per quem omnia: ut docet Pau-* Paulus
lus. Tribus inſuper (ut Triſmegiſtus ait) perficitur mundus: himarmene, neceſſi- Triſmeg.

tate, & ordine: quæ ſunt, cauſarum conuentio ad inuicem, executio uel fœtura,
Sapiens *& fœturæ debita diſtributio:* Tribus *etiam(ut ſapiens ait)* Deus *mundum diſpo*
ſuit, numero, pondere, & menſura: Quibus *omnia ſuperexcelſæ trinitatis ge-*
rant ueſtigium: Numerum *enim ab illa ſumma unitate, & fonte omnium nume-*
rorum habet: Pondus *ab illa ſapientia, quæ omnia librat:* Menſuram *ab illo arti*
Magi *ficis ſpiritu, qui unicuique conuenientem portionem tribuit.* Hinc Magi *tres prin*
Plato *cipes ſuper mũdum opinabantur,* Oromaſim, Mitrim, *&* Araminim, *id eſt* Deũ,
Mentem, *&* Animam. *Dei enim excelſi proprium eſt unitas:* Mentis *uel ſapien-*
tiæ ordo, uel pondus: Animæ *autem, uel ſpiritus menſura, & motus.* Quod Pla-
to *per ænigmata ad* Dionyſium Regem *percurrit, dum ait:* Circa omnium Re-
gem cũcta ſunt, ipſius gratia omnia, ipſe pulchrorum omnium cauſa. Omnia nã-
que ſunt circa Regem *eius unitate connexa: & ipſius gratia omnia ponderata*
ſunt: & ad ipſum cuncta ordinata: & ipſe omnia numerando, & proportionan
do pulchrorũ omniũ eſt cauſa tam efficiens, q̃ finalis, & regens, & ſuſtentans,
Orph. *principiũ uidelicet, mediũ, & finis omniũ: ut* Orph. *antea decãtauerat: &* Plato
Plato. *iterũ repetit in epiſtolis:* Omnia, *inquiens, ab ipſo proficiſcũtur: & illum repe-*
tunt: atque in eo quieſcunt: & ſuſtentantur: A patre *enim omnia tanquam à pri*
mo fonte proficiſcuntur: & in filio tanquam in domo per ideas reſident: Cuius
The. He. *filij, & ſapientiæ diuinæ ſigillum (ut habetur in* Theologia Hebræorũ *) eſt* ב*,*
bet, aut bait, quod domum ſignificat: Omniáque *per ſpiritum ſanctum in formas*
proprias explicata ſunt: unde totum opificiũ ab אֱלֹהִים *elohim confectũ deſcribi*
tur: Quod *nomẽ nõ eſt plurale(ut aliqui exiſtimãt) ſicut ipſius punctatura indi*
cat, ſed ſingularis exiſtens in bina, id eſt intelligentia, quæ ſpiritui ſancto attri-
Ecleſia. *buitur.* Hinc *in* Eccleſiaſtico *dicitur:* Et *ſpiritu intelligentiæ replebit illũ.* Quã
Hermes *trinitatẽ etiã* Hermes *ſub ænigmate ſphæræ docet, dũ ait:* Deus *eſt ſphæra: cu-*
ius centrũ, id eſt, Pater *eſt ubiq; p ſuã potentiã: circũferẽtia uerò.i. ſapiẽtia, &*
Filius Dei *nuſquã: quia capi nõ poteſt, & omnia circũplectitur: ut in eodem* Ec-
Idem *cleſiaſtico legimus:* Gyrũ *cœli circuiui ſola, & in profundũ abyſſi penetraui.*
Relatio *uerò mutua utriuſq; centri uidelicet, & circũferentiæ ſpiritum & a-*
morem reciprocũ reſignat. Hinc *à trino* Archetypo *emanare nõ debuit fabrica,*
Pytha. *niſi trina, & triquetro ordine, & numero ſonora: ut* Pythagorei, Platonici, *&*
platonici Boëtius. Boëtius *diſſerunt.* Non *enim omnis numerus harmoniæ cõuenit, ſed ſuis conſonã*
tibus pportionibus coaptatus. Ternarius *itaq; ſimplex* Deo *ſimpliciſſimo attri-*
buitur: q ſumma unitas exiſtẽs in tres tamẽ diffunditur hypoſtaſes, modo quidẽ
inexplicabili, quãuis multi explicare conẽtur. Ternario *uerò quadrato, aut ſu-*
pficiali diſtribuuntur tres enneades: ut ſint nouem intelligẽtiarum ordines, nouẽ
cœli, nouẽq; genera corruptibiliũ, & generabilium: Quæ *omnia decimo nõ ſine*
mirabili ſacramento(ut ſuo loco declarabimus)perficiuntur. Ternario *autẽ cu-*
bo, uel ſolido complentur omnes ſimul enneades: In *quo omnes muſicæ propor-*
Plato. Procul. *tiones concluduntur: ut innuit* Plato: *&* Proculus *longa ſerie diſſerit.*

Quomodo Angeli per nouenarium noſtrum ſimplici ternario correſponden tem diſtribuantur. Cap. III.

NOuem eſſe Angelorum ordines, ſiue gradus apud Dionyſium, Iamblicum, & nouitiores Theologos exactiſſimum eſt: Et nouenario numero (non quidem ſimplici, ſed aliquo modo compoſito) conſummantur: Quia, & ipſi ab intellectu ſimpliciſſimo ſeiuncti (unde ſeparati intellectus tam à philoſophis, quàm à ſapientibus Hebræis dicuntur) aliquam compoſitionem admittunt: quia in eis eſt eſſentia, & uirtus ipſos perficiens: uel materia (ut inquiunt) Metaphyſica & forma. Nec enim recedentes ab actu puro ſunt penitus, à materia expoliati: cum in latitudine rerum pateat, quòd quicquid ab actu puro recedit, ad materiam neceſſario declinat. Vnde Dionyſius de Angelis doctor præcipuus aſſerit ipſos immixtos eſſe, materiæ uidelicet. Verum quia in ipſis gradus ſunt perfectionis, Deo proximiores primo ternario diſtribuuntur, expreſſiorem ſimplicis ternarij gerentes imaginem: Sequẽtes uerò duplato: Et ultimi tertiato ternario concluduntur. Primi itaque expreſſiori imagine trini Dei gaudentes diffuſionem illam ſummæ monadis, in trinitatem repræſentant: Deus enim & Pater omnium habens eſſentiam intellectui ſuo obiectam (quæ à Theologis memoria fœcunda dicitur) ſe ipſum intelligendo ſapientiam, aut uerbum, uel cognitionem ſuiipſius gignit, quæ filius dicitur. Hinc ille patris ſibi nomen comparat: Producta nanque ſapientia, cum ſit producenti ſimillima, & ab eo naturali progreſſu emanans, filij ſortitur nomen. Amor autem pullulans ex utriuſque cognitione: qui ſummum bonum ſunt, ſpiritus, nexuſque utriuſque nominatur: Cui amori parentem cum prole connectenti ordo correſpondet Seraphicus. Cherubicus uerò plenus ſapientia, & decore, ſummæ ſapientiæ reſpondet, & filio: qui patris eſt complacentia, & rerum omnium decor. Throni uerò ipſi Patri inſeruiunt, in quibus ſedens gloriatur continua uerbi, & ſpiritus productione: In quibus & mũdũ diiudicat, ut in pſalmo legitur: Parauit in iudicio Thronũ ſuum. Ad quem etiam Filium aduocat, omnimodam iudicandi tribuens ei poteſtatem: ut in Apocal. ipſemet perhibet: Ego, inquiens, uici: & ſedeo in Throno Patris mei. Sed cum ſummum bonum in alios facilè ſe diffundat: hinc & alium triplicem ordinem, quo ad creaturas producendas, nec non & gubernandas ſe haberet, produxit: Quibus ordinibus, & miniſtris, tanquam magnificus opifex, & princeps, operari & regere ſtatuit. Sed unum hic præcauendum eſt: quòd Deus (ut in hoc Auguſtinus, & tota Theologorum ſchola conueniunt) ſemper trinus, & indiuiſus operatur ad extra: ut nunquam aliqua perſonarum ſine cæteris operetur: Quod & exẽplis cõprobatur: habemus (inquit Origenes) à patre, ut ſimus: A filio, uel uerbo, rationis uel ordinis communionem: Vitam uerò à ſpiritu uitæ, qui rotis incumbit mundanis, & ſupercæleſtibus. Quia igitur dat Deus Pater omnibus, ut ſint, Dominus omnium merito dicitur: de quo in ſacro eloquio legitur: Do-

Diony. Iambli. Theolo.

Diony.

Apocal.

minus uniuerſorum tu es. Hinc ei dominationis ordo reſpondet. Et quia præ-
Marth. *eſt debito ordine & poteſtate, quam tribuit filio: qui ait: Data eſt mihi omnis po*
teſtas in cœlo, & in terra. Poteſtates nominantur, qui exequuntur ea, quibus
præſidere filio datum eſt. Et quia dat uitam, conſtantiam, & ſanctimoniam om-
nibus rite diſpoſitis per ſpiritum ſanctitatis, & uitæ alius ordo exquirebatur,
uirtutum uidelicet: per quas conducerentur omnia ad ueram uiam, & ſancti-
moniam. Et hoc eſt, quod Pſalmographus canit: Spiritũ oris eius omnis uirtus
eorum. Et quia trinus trina ſe communicat ratione, trinarióque ordine: ideo cu-
rauit producta omnia (maximè hominem, cuius cauſa facta ſunt omnia, & in
quo omnia continentur) trifario gradu regere. Diſtinxit nanque hominum ge-
nus per gradus ſuperiores, & inferiores: partituſq; eſt, & diſtribuit regna, &
prouincias: quibus iuſſit præferri aliquos in ſpirituali, alios uerò in ciuili regimi
ne. Quibus prouinciis, & regnis principatuum ordinem præpoſuit: Archange-
los autem principibus, & prælatis: Angelum uerò unicuique homini unum reſi-
Hieron. *gnauit: ut rectè ſentit Hieronymus ſuper illud ſummi Principis: Angeli eorum*
ſemper uident faciem Patris mei, qui in cœlis eſt.

Sicut Deus deſcendit in nos per tripartitum Angelorum ordinẽ, ita nos per eos in Deum conſcendere poſſumus. Cap. IIII.

Diony. *NOtiſſimum eſt apud Dionyſium non modo intelligentias inferio-*
res, ſed etiam nos illuminari, purgari, & perfici à ſuperiori-
bus: Quibus ſi aſſentimus, facilè ad Angelorum gradum, &
ordinem nobis proximiorem conſcendimus: Ex quo rectè agen-
do, & expurgati aliis merito præferimur, & de nobis Archangeli, id eſt prin
cipes Angelici curã habent: Inter quos prælatos, & ſubiectos principatus in-
terſunt, ut hos ſubiiciant, illos autem euehant ui quadam occulta: Quam &
ſi neuter eorum percipit, ſentit tamen ſubditus iugum quoddam præſidentis:
à quo facilè ſe abſoluere nequit: imo timet, & reueretur uim illam: quam præ-
latis principatus influunt: prout ipſi hauriunt à terrifica ſede diuinæ maieſtatis.
quæ in aquilone ſita, terrificis legibus & igneis omnes tam angelicas, quàm hu
manas mentes ſub iugo ſeruitutis ligat: Quarum tranſgreſſio malum culpæ: &
Ieremias *punitio malum eſt pœnæ: ut Ieremias ſpiritu diuino ſubuectus uaticinatur: Ab*
aquilone panditur omne malum. Vnde ille homicida, qui ab initio in ueritate
non ſtetit, peruicaci arrogãtia prorupit dicens: Ponam ſedem meam ad aquilo-
nem: & ero ſimilis altiſſimo, princeps uidelicet malæ, & confuſæ ſyluæ: ſicut il
le principatur in regno pacis, & quietis: Inde mundi, id eſt rerum ſeiunctarũ
à Deo princeps ſæpius à uerò principe nominatur: ut in Euangelio, cuius titulus
Ioan. *eſt ſecundum Ioannem: Venit, inquit, princeps mundi huius: & in me non ha-*
bet quicquam. Et iterum ait, cum de triumpho quem de ipſo erat reportaturus
diſſereret: Nunc Princeps mundi huius eiicietur foras. Et ad eandẽ aquilonarẽ
partem mortales, dũ legem tranſgrediuntur, ſe ſe conferunt ut inde reportent

ſuæ tranſgreßionis pœnam: ubi pauefacientes filij elohim, id eſt iuſti iudicis Dei *ſeuere diiudicant: & iudicium acerrimè exequuntur: ut dæmonibus, & hominibus timorem illum* Dei *incutiant: quem pabad* פַּחַד Hebræi *dicunt*: De Iabacob *quo* Iabacob *horum ſacramentorum magiſter loquens cum ſocero* Labam Arameo *dixit*: Ni*ſi Deus patris mei* Abraham, *& timor patris mei* Iſabac *affuiſſet mihi, forſitan nudum me dimiſiſſes*. Et *iterum*: Iurauit Iabacob *per timorem patris ſui* Iſabac: Cui uim Deus *præſtauerat ab illo tribunali roboris, &* Idem *iuſtitiæ: ſicut patri* Abrabæ *ab auſtro miſericordiæ & pietatis*: Quorum Symbolo decoratus Iabacob *ſedet in medio ſolio gloriæ*. Ab *aquilone igitur omne malum, & tranſgreßionis, & iuſtitiæ punientis procedit ſeueritate, & terrore quodam, quo inferiores in præſidentium timorem inducantur*. Nónne *princeps eſt homo cæteris hominibus ſimilis?* Quomodo *eum timerent, & reuererentur cæteri: niſi terror* Diuinus *eum eueheret: & cæteris timorem incutiens eos deprimeret: ut ipſum tanquam principem reuererentur?* Quod *totum per principatus iſtos ſummus princeps exequitur*. Præ*ſidentia autem omnis deformis nimium habetur: niſi is aßiſtat ornatus, & decor in præſidente: quo merito aliorum princeps habeatur*: Ideo *& ſuperiorum miniſterium præſidenti neceſſarium eſt, quo excutiantur impedimenta, uitia uidelicet, & corporei mundi uoluptates*: Et *hoc uirtutum ordo efficit*: Quorum *fauore comparata conſtantia, & robore fortes contra uitia, & effœminantes uoluptates efficimur. Sed ut & contra has aëreas poteſtates inuidiæ, & maliciæ plenas præualeamus, etiam poteſtatum præſidium nobis neceſſarium eſt: ut cum* Eliſeo *dicere poßimus*: Plures *ſunt nobiſcum, quàm contra nos*. Ne *etiam mundanis affectibus præpediamur, ſed dominemur omnibus ipſis, aßiſtunt ſua uirtute intelligentiæ: quæ dominationes dicuntur*: Quorum *fauore corpus in ſeruitutem redigere ualeamus: & terram ſubmittere, iuxta* Imperatorium *decretum, quo dicitur*: Replete *terram: & ſubmittite eam*. Omnium *itaque inferiorum obtento dominio, reſtat, ut ad Deum conuerſi ipſi ſoli uacemus*: Quod *fieri poteſt, ſi memoria ſupercœleſtium per thronorum ſubſidium retineamus, contemplemúrque eadē illuſtratione cherubica, & cognato, parentíque ſummo per ardorem ſeraphicum conflati uniamur*: Vndè *ſicut per Angelicos gradus ſummus opifex in nos deſcendit ſua uirtute, & illapſu: ſic etiam per eoſdem ad ipſum, à quo proceſſimus, redeamus*. Nec *prætermittam ea, quæ* Auguſtinus *de hoc regreſſu in Deum eiſdem gradibus pertractat*. Et *primo quatuor affectus, timorem uidelicet, dolorem, gaudium, & ſpem connumerat*: Quos *ab iraſcibili & concupiſcibili procedere exiſtimauit: quibus addit ſenſum, imaginationem, rationem, intellectum, & intelligentiam, quem nouenarium nouem Angelorum ordinibus coaptans, totum hominem in Deum deducere conatur: quamuis hoc prudenti lectori relinquat perficiendum: ut tamen ex eodem colligere poſſumus, ſenſus Angelis, qui nuntij dicuntur, reſignat: ſicut & ipſi ſenſus corporei nuntij*

ſunt uirtutum interiorum intellectus uidelicet, rationis, & ſenſuum animæ imaginationem, quæ pluſquam ſenſus percipit, Archangelis coaptat: Virtutibus timorem: Poteſtatibus dolorem. Qui enim metu uitiorum, confortatur interiori uirtute dolendo de peccatis, poteſt cum poteſtatibus demones effugare: & cum uirtutibus miracula facere. Principatibus rationem reſpondere facit: Quia ſicut illi præſunt ſpiritibus: ſic ratio ſenſibus, atque affectibus: Dominationibus amorem, ſiue gaudium: Rectè nanque aliis dominatur, qui omnes amat: & de eorum profectu gaudet. Thronis intellectum, qui ſedes Dei dicuntur: Et intelligentiam Cherubinis tribuit: qui tãto perfectiori ſcientia pleni ſunt: quanto Dei maieſtatem familiarius, lucidiuſque contẽplantur: Intelligentia nanque animæ uis eſt, quæ immediatè Deo ſupponitur. Seraphinis autem ſpem æquat: cum ipſi conducant in Deum: qui eſt ſpes omnium finium terræ.

De Intelligentiarum Authore. Cap. V.

Auicena *OPportunum exiſtimaui, antequam progrediamur, inueſtigare quis fuerit ſeparatarum mentium progenitor, id maximè, cum grauiſſimæ autboritatis uiri Auicena, & alij aſſerere auſi ſint, primum omnium parentem Deũ unam tantummodo produxiſſe intelligentiam, eo quòd idem ſemper eodem modo ſe habens, non poteſt (ut ratio naturalis indicat) producere diuerſa. Hinc ad unam tantummodo intelligentiam Dei fœturam coartabant: Quæ à Deo producta ad primam mentem conuertebatur: undè ſecundam producebat intelligentiam: Et intelligendo ſeipſam, ſubſequentem adgenerabat, animam uidelicet primi orbis: Intelligendo uerò operationem ſuam, in ulteriorem producendã procedebat: Et ſic deinceps uariata cauſa in ſubſtantia, & operatione uarij producebantur effectus. Huic ſententiæ facilè manus dare poſſemus, ſi primus opifex ad unum tantum effectum producendum coartaretur: Quod uel imaginari de uniuerſi Progenitore abſurdiſſimum eſt: cum ei non particularis, ſed uniuerſalis correſpondeat effectus, mundus uidelicet unicus, & unicum eſſe omnium rerum: quia prima rerum productarum, eſt eſſe, inquit Proculus: ut rectè ſenſit Parmenides, & Meliſſus, & cum eis Plato in Parmenide, & Timæo: quamuis Ariſtoteles contra illorum ſapientum uerba, & non ſenſa, fruſtra laboret. Hoc igitur uniuerſum tanquam animal quoddam unicum quidem in ſe, in membris uerò diuerſum ab unico parente progenitum eſt, unicáque uita uniuerſali uiuit. Sapientes uerò catholici noſtri alius telis contra huiuſmodi congrediuntur, aſſerentes artificem ſummum in opus exire nulla naturali lege ligatum, ſed liberum in quodcunque opus uoluerit omnigena uirtute, omnimodáque fœcunditate pleniſſimus: Nec is aliqua impulſus neceſſitate, ſed inſita beniuolentia exiuit in opus externum: quamuis etiam hi penè blaſphæmi rectè opinentur primam cauſam neceſſariò agere, & eandem ſemper eodem modo ſe habere: Non inde tamen ſequitur: quòd non poſſit producere niſi unicum effectũ: cũ ab eodem ſole, qui ſemper idem exiſtit,*

Procul. Parmed. Meliſſus Plato. Ariſto Theolo.

& ab eadem terra quæ in æternum ſtat, nulla interueniente uarietate, nullóque excolente uarij producantur effectus, herbæ uidelicet, flores, & illa, quæ terra ipſa putrefacta ſolari uirtute producuntur. Et ſi dicent: Coagentibus alijs particularibus cauſis, conducuntur effectus uarij: hoc reliquerunt probandū an uarietas hæc à diuerſis cauſis, uel ab eodem ſole multigena uirtute fœcundo procedat. Quāto magis: primus, & uerus Sol, de quo Triſmegiſtus merito philoſophorum pater his uerbis deponit. Deus meus exiſtens utrinſque ſexus fœcunditate pleniſſimus, uita, & lux, uerbo ſuo mentem alteram opificem peperit, filium uidelicet omnibus ideis fœcundum, & exemplaribus rerum faciendarū, quæ in ipſo tanquam omnium uita præexiſtebant. Omnia nanque (ut Mercurius proſequitur) in Deo ſunt: non utique ut in loco poſita, ſed in mente collocata: ex qua omnia producens omnium dicitur parens. Hic ſolus à naturæ legibus ſolutus, nullo præſuppoſito ſubiecto, nulláque materia, omnia, & etiam materiam ipſam ſua pleniſſima fœcunditate produxit. Cauſa uerò ſubſecundaria, aut naturalis (ut aiunt) ſubiectum, & materiam à Deo productam exquirunt, in quam agant: Et in his locum habet, quod Peripateticorum princeps deponit: communi uidelicet acceptione animi cōſentaneum eſſe, ex nihilo nihil fieri. Hinc Auguſtinus Latinorum Theologorum merito pater cum tota huiuſmodi familia aperta uoce aſſerit Angelos nullam omnino poſſe creare naturam: Et quòd non magis Angeli ſint rerum creatores, quam agricolæ frugum: Quam ſententiam munire ſtuduerunt recentiores Theologi, Aegidius Romanus, Henricuss Gandeuenſis, Ricardus, & acerrimè Ioannes Scotus, quæ omnia in ſuis libris legenda relinquo. Hic ſumma admiratione obſtupeo, quoniam tanti uiri negēt Deum omnium opificem: & quòd nihilominus ſecundariæ cauſæ ex nihilo producant contra eam philoſophiam, quam profitentur: in qua celebriores aſſerūt: nec ab ipſo ſummo opifice mundum, aut aliquid ex nihilo productū fuiſſe: Qui autē ueritatis lumen ſuſcepere, ſolum Deū omnium authorē profitentur. Mūdi totius (inquit Alcinous Platonicus) deorum & dæmonum author eſt: atque id uniuerſum uoluntatis diuinæ munere nunquam in poſterum diſſoluetur. Plato autem ipſum bonum ſummum cauſam eſſe ſubſtantiarum ſeparatarum, & earū durationis præſupponens ſic ipſum introducit ad eas exorſum: Vos quidem non immortales, nec omnino diſſolubiles eſtis: non tamen aliquando diſſoluemini: Nā ſi omnia quæ conſtituta ſunt, deſtrui poſſunt, atque diſſolui: quæ rectè conſtituta ſunt, & bene ſe habent diſſoluere, atque deſtruere, praui animi eſt, & ſibi repugnantis. Mercurius quoque cum de planetarum præſidentibus ageret, inquit: Deinde ſeptem fabricauit gubernatores: & ſic omnia enumerat à Deo producta. Nec opinandum eſt in tanta uniuerſi conſonantia plures fuiſſe progenitores, pluréſque eſſe regentes, pluráque ex ſeipſis conſtare: Quia inde confuſio, diſſonantia, & ex conſequenti facilis diſſolutio eſſet in uniuerſo.

Triſme. Terco. Auguſti. Aeg. Ro. He. Gā. Ricardus Ioā. Sco. Alcinous Plato. Merc.

Quomodo ſecundo quadrato ternario cœlos fabricauerit opifex. Cap. VI.

EOdem numero, eiſdem gradibus ſummus moderator cœlos diſtribuit, ſecundo uidelicet nouenario: ut antiquorum, & communis opinio cenſet: quamuis nouitiores nonnulli decimum aſſeraut non percipientes quomodo ſaluetur in octaua ſphæra motus, quem trepidationis dicunt ſine decimo circulo: Nec eis uidetur conſentaneum, ut ipſa octaua ſphæra, quæ tribus motibus uoluitur, annexa ſit primo mobili: quod uno tantum gyro conducitur: Habet enim ipſa motum diurnum ab oriente in occidẽtem ſupra polos mundi: Habet & ab occidente in orientem ſupra polos zodiaci, aut ſignorum, quibuſlibet centum annis gradu uno, ut Ptolemæo placet: Sed in ſexaginta, ut alij aſſerunt: Habet & illum aſſertum motum trepidationis: unde opinantur eſſe nonum cœlum: quod moueatur tantum duplici motu inter ipſam, & primum mobile: quod unico tantum motu reuoluitur: ut ordine debito reducantur omnia in primum mouentem: qui unico motu gyrando cætera omnia rapiat ſecum regulari, & ordinato circuitu: Et ſeruetur, quod docet Ariſtoteles in ſuperiori philoſophia, neceſſe uidelicet eſſe omnia debito ordine in illud reduci, quod ipſorum cauſa eſt. Verum cum octo conſpiciantur orbes: & armilla, & aliis inſtrumentis cõprobentur diſtincti: & ultra hos nonum eſſe (quod primum mobile Aſtronomi, ſed alij, neſcio qua ratione, cryſtallinum uocant) ratio manifeſta concludit. Hos admittimus: decimum uerò cum nihil habeat pro ſe, niſi ut motus ille trepidationis aſſertus ſaluetur, non admittimus: cum alio modo ſaluari poſſit. Saluantur quidem (ut inſtrumento proſpexi, & experientiã clariſſima cõprobaui) omnes motus ipſius octauæ ſphæræ ſub illo nono circulo abſque decimo. Nec latuiſſet hic decimus orbis Ptolemæum, Hermetem, Aratum, & alios antiquos ſolertiſſimos cœlorum, & motuum, & aſpectuum eorum inquiſitores: qui contenti ſunt numero nouenario. Sed quia Theologi decimum aſſerunt, quod empyreum uocant, uitale, igneum, atque diuinum: ubi recipiuntur, qui diuiniorem duxerunt uitã: ut Plato, & ſui Academici (Plotinus maximè in eo quem de mundo ædidit) cum noſtris theologis conſentiunt: Ideo dicimus: eſto quòd decimus dicatur, tamen propriè cum iſtis nouem minimè numeratur: Quia iſti mobiles, illud autem ſtabile: Iſti ex una materia, illud ex alia: Quod à Moſe omnium philoſophorum, theologorũ, & prophetarum facilè principe, imo ab ipſo rerum Opifice diſcere poſſumus: Vbi à Moſe rogatus ut ſecum inhabitaret: & continuis oraculis inſtrueret: quæ ad conducendum numeroſiſſimum populum, & ad legem tradendã exquirebantur: Veniam, inquit, ſed fac mihi arcã ligneã: quæ uidelicet mundi, in quo habito, typũ gerat: Quã cubito cum dimidio conſummabis, nouem uidelicet palmis: Cubitus enim ſex palmos continet: dimidium uerò cubiti tres palmos: Quibus nouem cœlos repreſentaret. Decimum autem ſcilicet coopertorium, ex auro fieri iuſſit, materia quippe multum à ligno diſtante: Quod decimum cum illis nouem non plenè commu-

Ptolem. Ariſto. Aſtron. Ptolem. Hermes Aratus Plato. plotinus Moſes.

meratur: ſed principium eſt alterius combinationis: Nam denarius, quamuis primos numeros compleat, eſt tamen denariorum principium: ſicut centenarius denarios perficit, & eſt millenariorum exordium: Sic & cooperimentum illud (quod propitiatorium uocant) arcam terminans, melioris rei principium præbebat: Nam ſuper illud inſidebant cherubini: undè propitiationes habebantur: Sed in arca lex, manna, & uirga profundo myſterio ſtabant recondita. Pari modo & empyreum cœlum, quamuis nouem cœlorum numerum compleat, eſt tamen rerum ſpiritualium, & diuinarum principium, Angelicam, diuinámque naturam redolens: ut ſit proportionatum locatis illis: Sic & omnia decima, neſcio quid diuinum habentia, à Deo tãquam propria exiguntur ſimul cum primitiis: ut principium numerorum, uel rerum primordia, & fines, uel decimæ illi reddantur: qui principium & finis eſt omnium rerum. Nos autem de naturis ſeparatis, & his quæ connumerata adinuicem conueniunt tractare prætendentes, eas, quæ tanquam illarum perfectio cum perfectiori connexæ inferiora in illud perfectum conducunt, omittemus: De qua unione cuiuſlibet enneadis in ſuũ decimum perfecta earum enneadum concordia (Deo fauente) diſſeremus. Nouem itaque ſunt cœli, Mobile primũ: per quod primus motor omnia mouet: Poſtea ſtellatum cœlum, per quod opifex in numeroſa inſtrumenta rerum efficiendarum ſe diffundit: Et per ſeptem miniſtros præcipuos exequitur: quibus inſident ſeptem illi præcipui ſpiritus, aut intelligentiæ: Qui ante thronum Dei exiſtentes fruuntur præſentia: & in facie illa diuina, tanquam in ſpeculo omnia complenda ſpeculantes ad nutum principis eadem omnia exequuntur: Quorum nomina (ſi doctoribus Hebræis credimus) hæc ſunt: Saturno præeſt Zaphchiel: Ioui Zadchiel: Marti Camael: Raphael Soli: Honiel Veneri: Michael Mercurio: & Lunæ Gabriel: Qui per cœlos, tanquam per inſtrumenta, coaceruatis omnium ſtellarum & ſignorum influentiis, operantur in hæc inferiora concurrendo ad metalla, lapides, plantas, & animalia producenda: Sed potiſſimè ad omnia quæ in homine ſunt: & ad eundẽ ſpectant: ſiue bona, ſiue mala uideantur: Sed quomodo malum, uel bonum operentur, aliqualiter percurrẽdum cẽſeo.

Quomodo planetæ, aut ſtellæ operentur in inferiora bonum, uel malum. Cap. VII.

STellas influere bonum & malum, & Ptolemæus & omnes, qui aſtrologica pertractãt, aſſerunt: Datur per Saturnum firma, & inconcuſſa prudentia: A Ioue recta iuſtitia: A Matre conſtans robur, & fortitudo: A Sole feruens charitas, & amor: A Venere delibatiua, & ſuauiſſima ſpes: A Mercurio penetrans fides: A Luna, (quæ eſt in motu, facillima, & in nullo pertinax) moderata temperantia. Nec planetæ iſti, tanquam harum uirtutum fontes, aut domini ſupra enarrata influunt: ſed corpus & eius uires diſponendo, facilè ad prædictarum uirtutum incrementa cõducunt: dummodo animus uires illas moderando diſponat ad conſequenda Ptolem.

ea,quæ omniũ bonorum largitor per ſuos miniſtros, aut inſtrumẽta influere decernit. A Saturno iterum tanquam à grauiori, ſublimiorique fautore ad ſecretiora trahimur uidelicet Theologica, atque diuina, ſecretiorem philoſophiã, occulta utriuſque naturæ: & ad cumulum omnium rerum cõgregandarum, temporalium uidelicet & diuinarum diſpoſitione quadã conducimur: ſine quibus nemo utique magnus eſt: Quid enim erit doctor, niſi ſententias multas collegerit? Quid Imperator niſi aggregauerit pecunias, copias, amicitias, & uirtutes, quibus merito præfici debeat? Quid Sanctus, niſi meritis, & gratiis multiplicibus conſtipetur? Per Iouẽ debito temperamento conducti legem cõdimus, & ſeruamus: ſubminiſtramus quod æquum eſt: ſubiectos pacifico ordine & tranquilla quiete debita prælatura gubernamus: nẽ deteriores ſimus apibus, gruibus, camelis, capris, & cæteris huiuſmodi, quæ ſuum ducem cognoſcunt. A Marte uim habemus, & impetum ad opus perficiendũ: ut fortunati ſimus in operibus: Nã fortunæ cauſa eſt naturæ impetus, ſi rectè ſentit Ariſt. ubi de bona, & mala fortuna ſcripſit. Venus leporẽ, & feſtiuitatem præſtat, & amorem: quo agitati quæcunque ardua cum delectatione perficiamus: quia delectatio opus perficit: Nec enim laborẽ in perſcrutandis rebus naturalibus, atq; diuinis ſuſtinere poſſemus, niſi adeſſet amor: Quo recreati ſupprimimus afflictionem, quã affert cogitatio aſsidua. Nec mercator in augendis pecuniis, aut qui præſidentiã ambiunt, ſufferrent labores qui in huiuſmodi perquirendis occurrunt: niſi rerum acquirendarũ amore conſolarentur. Mercurius prõptos, acutos, & ſolertes ad omne opus reddit: ſed ad ueritatem potiſſimè indagandam, acquirendámq; eloquentiam, muſicam, & gloriam. Luna in his omnibus propinquiorem, & uariũ motum præſtat, ut homini tanquã fini, & mundi cœleſtis & ſupercœleſtis typo omnia ſuperiora membra reſpondere faciat. De Sole nihil particulare dicam: qui omnibus uelut gallus (cui moriens Plato ſe debere dixit) dat fœtum, operationem, & uitam ſicut charitas, quam ſibi accommodauimus, omnes uirtutes ueluti uita, & forma decorat: Malè autem diſpoſitis omnia cedunt in malum. Hinc Triſmegiſtus cũ de his ageret, quos diuinum illud (quodcunq; fuerit) abiens dereliquit, reſiduum uidelicet ſenſibile, & animale concedẽs dæmoni, His, inquit, iraſcendi, atq; appetendi uires in naturam abeunt ratione carentem: Et primæ dehinc zonæ creſcẽdi, atq; decreſcendi officiũ reliquit: Secundæ machinationem malorũ, ocioſumq; dolũ: Tertiæ ocioſæ concupiſcentiæ deceptionem: Quartæ imperioſam, atq; inexplebilem ambitionem: Quintæ prophanam arrogantiam: & audaciæ temeritatem: Sextæ occaſiones diuitiarum prauas, & ocioſas: Septimæ mẽdacium inſitum: Et ſic animus relictis inferioribus, aut animalibus conditionibus dæmoni, & malis influxibus, harmoniæque motione exutus, tanquã diuinum ad octauam naturam reuertitur uim propriam repetens, unáq; cum illis, qui illic ſunt, patrẽ laudat: Quod & Salomon innuit dicens: Spiritus redit ad eum: qui dedit illum. Reliqua omnia uanitatibus ſubiecta relinquuntur, ex quibus ſatis reſeratum ha-

Ariſtote.

Plato.

bemus,ſphærarum influxus malè diſpoſitis nocere:A quibus diuinum, quod ip-
ſis inerat:abſceſsit.Sed illo ſtante influentiæ omnes cedunt in bonum:quæ adbuc
clarius explicabimus.

Vndè proueniunt mala,an influentiũ malitia,an ex mala diſpoſitione re-
cipientis. Cap. VIII.

CVm ſummus opifex omnia,quæ fecerat uiderit ualde bona:nõ ſi-
ne admiratione,& proſternatione animi audimus tot mala, quæ
de ſyderibus Dei optimi miniſtris aliqui aſſerũt decernentes pla
netas(quos maliuolos dicũt)potius ſceleſtos quàm cœleſtes: quòd
Saturnus uidelicet omnes deuoret filios,quatuor exceptis : ꝙ aliquo infortunio
moleſtatus ſit uorax,tenax,difficilis,exilium,diſcrimina,dolum,nequitiam,pro-
ditiones inducens,uiolentiam inſuper,captiuitatem,damnationem,perfidiã,per-
tinaciam,iram,omniſque boni odium,metum,anguſtiam;dolorem,funera , luctũ,
orbitatem:Item maleficia,furta, ueſpillones, polinctoreſque , & magos faciat.
Et de Martis ſignificatione Firmicus ille Maternus ſua prõpta eloquẽtia hæc ꝑ- Firmicus
hibet:ꝙ eſt ꝑditio, pugna,cædes,audacia,temeritas,elatio,ſeditio, cõtrouerſia,
prædæ,inſidiæ,latrocinia,uulnera,captiuitates,fugæ,difficultates ꝑfidiæ,obſcœ
nitas,incautus amor,facilis offenſio,uaria cogitatio, nullum conſilium , uiolenti
principes,feroces,inhumani,alienæ ſemper cædis appetentes,periuri,doloſi, in-
conſtantes , maledici,incompoſiti,omnia contaminantes,omnia polluentes: Signi
ficat etiam deformẽ,inuerecundum,partubus pernicioſum , aborſum puerorum:
Et in quacunque cœli parte ſemper aliquid minatur mali: Si in ariete , facit fu-
res,clamoroſos,fraudulentos:In Tauro,audaces,temerarios,obloquutores,qui-
bus fas & nefas iuſtum ſit:dummodo ſuam expleant libidinem : In Geminis,ma
litiæ deditos,& occulta facinora uigili ſagacitate perquirentes: Et ſic de aliis
ſignis proſequitur.Pari modo & de domibus:ut ſi fuerit in horoſcopo facit cal-
lidos,audaces,furioſos,diſsipatores patrimonij:Si in ſequẽti domo,maxima ad-
huc decernit mala,magna infortunia,alienos à parentibus, & à domo ſua ſem-
per peregrinos,uulnera,uincula:Et ubicunq; fuerit,ſemper eũ indefeſſo ſermo-
ne calumniantur: Cui adſtipulatur quod Ptolemæus antea dixerat: poſt quẽ Al Ptolem.
cabitius,& Albumaſar: Quorũ alter aſſerit : quòd etiam abſq; mala irradia- Alcabi. Albu.
tione oppreſsiones maliuolas,effuſionẽ ſanguinis,& multa facinora perpetrat:
Alter autẽ iis inſequitur calũniis:quas paucis uerbis explicare nequit. Omittã,
q̃ de Mercurio,Ioue, Venere,& Luna aſſerũt Mathematici, & poetæ: Quod
Iuppiter uidelicet, & Mars uenereo turpiq; congrediantur accubitu:& multa
nefanda perpetrent:In cõgreſſu maximè Martis cum Saturno,Phaëthonte, Stil
bone,Phoſphoro,uel Luna : cũ quorũ quolibet aliquid mali ſemꝑ cõminatur, ꝑ-
cuſsiones uidelicet ferri cum primo,æris cum ſecundo, nummorum aureorum cũ
tertio:Et ſic de aliis proſequitur.O bone Deus quid feciſti? Quomodo ſunt cun
cta bona,quæ fabricaſti ? Cur tam malos præſides nobis præfeciſti? Quis tutus

*erit à tot ſceleribus? Quis immunis à miniſtris cœleſtibus, imo potius ſceleſtis?
Nec mirum, ſi qui horum cognitionem profitẽtur, tot mala in mundo quotidie ſe-
quutura prædicunt: cum ad ea perpetrãda cœli, ſydera, uel præſidentes Angeli
nos conducere uideantur. Qui autem non ſcioli, ſed ueræ ſapientiæ dilectores
Auguſt. exiſtunt: aliter penitus ſentiunt: Ab auribus omnium (inquit Auguſt.) repellen-
dæ ſunt huiuſmodi ſtultitiæ: non ſolum eorum qui ueram religionem tenent: ſed
etiam eorum, qui Deorum quorũcunque uolunt eſſe cultores: Hæc enim opinio
quid agit aliud, niſi ut nullus colatur, aut adoretur Deus? Magnam quippe cœ-
lo iniuriam faciunt: cum ibi, uelut in clariſſimo ſenatu, & ſplendidiſſima curia
Orige, opinentur ſcelera facienda decerni. Citare quoque poſſem Origenẽ, Hierony.
Hiero Ambroſ. Ambroſium, & quamplurimos ex noſtris: qui cum Auguſt. conſentiunt: Sed cũ
Auguſti. apud ſuperſtitioſos minus faciat chriſtiani authoritas, ueniamus ad externos:
imo ad eos, qui præcepta horum prognoſticationũ præcipui tradiderunt: & cõ-
probabimus ipſos dogmata ſua aliter tradidiſſe, quàm uulgus & turba ſciolo-
Ptolem. rum exiſtimet. Legatur Ptolemæi contextus in principio Apoteleſmatum: qui
merito in huiuſmodi, & aliis perfretur: & uidebitur quid aſtris, quid genitu-
ræ, quid parentũ ſpermati, quid cibariis, qd loco, & quid moribus tribuat: Val-
de (inquit) imitatur genitus parentum ſemen, & ſanguinem: ut triuiale eſt. Loco
Parphy. etiam multum tribuit: qui eſt principium generationis, ait Porphyrius, quemad-
Ptolem. modum & pater. Hinc Ioue, aut Venere ſignificante (proſequitur Ptolemæus)
non erit natus albus, qui naſcitur in Æthiopia, regione, locóque obſtante. Acce-
Hali. dunt mores, & cibaria: quia multoties (dicit Hali eius interpres) ad morum, ci-
Virgilius borúmque naturam trahuntur nati: Parum igitur relinquitur aſtris: Quod non
latuit illum, qui dixit: Pauci quos, æquus amauit. Iuppiter, aut ardens euexit ad
æthera uirtus. Diis geniti potuere. Quibus uerbis innuit non modo aſtra, ſed
genituram, & mores euehere homines ad ſublimia: Vnde concludit ipſe Aſtro-
Ptolem. nomorum princeps: Sicut Phyſicos laudamus, qui infirmitatis originem, & cau-
ſas multigenas inquirunt, pari modo nos ludibrio haberi non debemus, ſi in iu-
dicio nati de regione, natali, cibariis, moribus, & aliis occurrentibus petamus:
Et in eo libro, qui Alarba dicitur, concludit ea accidentia multoties in genito oc-
currere, ut cœleſtem influxum recipere nequeat: aliquando uerò parum, & ali-
quando multum, quod ignorant quamplurimi. Hinc in Apoteleſmatum uolumi-
ne conqueritur de multis: qui non habentes omnimodam cauſam prognoſticandi
in aſtris, ab alia parte ſcilicet necromantia. & geomantia (ut eius interpres ex-
ponit) accipiunt, unde diuinent deducentes homines in ſophiſticationem & erro
rem, cum ea uelint prædicere, quæ mortalis percipere nequit: eo quòd nihil certi,
ſed opinio ex multis diſſimilibus in hac arte colligi poteſt. Et cum aliquid certa
ſcientia aſſerere uoluerint, abominabilem faciunt eam doctrinam: quæ bona, &
utilis eſt. Hæc ſparſim Aſtronomorum Dux. Sed plus dicam: quòd ſi omnia cœ-
lo regente diſponerentur: eſſent utique ualde bona à bonis cauſis moderata.*

Mercurius Termaximus dictus non modo in regno, ſacerdotio, & doctrina: ſed philoſophia, Metaphyſica, & Theologia ſupremus reliquit in colūnis Memphiticis (Iamblico longa ſerie referente) omnes aſtrorū influxus optimos eſſe: Si autem malum ſequatur: illud ſubiecto indiſpoſito, non ſyderibus iubet aſcribi: exemplo lucis ſolaris demonſtrans, quæ bona utique eſt: Si autem lippoſum oculum offendit: id puenit ex mala diſpoſitione recipientis: Cui Plato in Epimenide adſtipulatur his uerbis: *Deus lunam creſcentem, atque decreſcentem fecit: & menſes ad annum conſtituit: omnémque horum numerum fœlici quadam fortuna cōferri ad numerum docuit. Hinc terra fœcundior facta concipit, fructúmque ad alimentum animalium omnium parit, quum & ſuauiter uenti flant: & hymbres in terræ gremium fœliciter defluunt. At ſi quid mali in his accidit, non diuina, atque cæleſtis culpanda eſt natura: ſed humana, quæ iniuſtè uitam ſuam diſtribuit:* hucuſque Plato. Exclamat etiam Hierocles Stoicus in carmina Pythagoræ dicens: *Vt malus quiſque ſit, malitiæ ſuæ ipſe ſibi cauſa eſt. Nec à puriſſimis fontibus ſuperioribus emanant iniqui animi ſordes.* Plato etiam in ſexto de legibus: à quo Ariſtoteles decerpens itidem in politicis perhibet: *Hominem uidelicet rectam diſciplinam aſſequutum, in diuiniſſimum, manſuetiſſimūque animal euadere: Si uerò non ſatis, aut minus bene fuerit educatus, ferociſſimum omnium, quæ in terris naſcuntur, redditur animal.* Et Chryſippus. *Vt caderēt ſua, tribuit certè amentiæ cauſam, & rurſum.*

Mercur. Iambli. Plato Hieroc. Plato. Cryſip.

Quam falsò accuſant ſuperos, ſtultique queruntur
Mortales: & enim noſtrorum cauſa malorum
Ipſi nos ſumus: & ſua quemque uecordia lædit.

Rationibus comprobantur quæ ſapientum ſententiis iam decreta ſunt. Cap. IX.

ET ſi ſapiētibus atteſtantibus omnes influxus bonos minus aliqui credunt: quàm debeāt: niſi Helleboro digni ſint, cedēt rationibus quas inexplicabiles adducemus in mediū. Dicant quæſo, qui influxus malos aſſerunt, unde hæc malitia? Eſt ne à Deo iubente, an ab intelligentia mouente, an à cœlo gyrante? Non quidē à Deo: qui eſt prima regula omnium: Et malum, aut peccatum illud eſt: quod fit contra uoluntatem principis: aut declinando à ſuo libramine: Nec malum in natura à fonte bonitatis prouenire poteſt. Hinc contra eos, qui culpam in Deum proiiciunt, decantat pſalmographus: Quoniam declinauerunt in te mala, cogitauerunt conſilia, quæ non potuerunt ſtabilire, quia nimis fatuum, & abſurdum eſt, uel excogitare, quòd à Deo optimo mala proueniant: & à ſummo moderatore tranſgreſſio legis: cum uelle eius ſit ipſius lex. Nec dicatur: Concurrit Deus ſemper ad motum: conſequenter ad effectum inde prouenientem. Sed effectus multoties eſt malus, ſiue influēti ſiue recipiētis cauſa, tandem concurrit Deus ad malum: Sed eſto quòd tanquā prima, & uniuerſalis cauſa influendo ad malum conueniat, non cooperatur ad

Pſalm.

deformitatem,ſed ad ſubſtratum actus : ut aiunt:in quod ſecundaria cauſa deformitatem inducens culpanda eſt: Commune enim habetur:quòd pluribus cauſis ad eundem effectum concurrentibus,effectus ipſe ſemper debiliorem & deteriorem proſequitur cauſam:quæ ſi cum ſuprema conueniret,bonus ſemper ſequeretur effectus:Vnde non prima,ſed ſecundaria cauſa culpanda eſt. Sũt etiã qui intelligentiam præſidentem criminari præſumant:Sed dicant iſtiuſmodi:facit ne hoc ipſa intelligentia ex mandato ſummi principis,quem unicum moderatorem uniuerſi omnes fatentur,an contra mentem, & imperium eius?Si iuſſu ipſius aliquid expleant,non quidem malum eſt:quia non eſt malum, niſi quod contra ſummi moderatoris ordinem perpetratur: Si uerò principi aduerſantes id faciunt:magna quippe eſt in ſummo regente confuſio:ſi miniſtros tanta rebellione proteruos impunes abire ſinat.Nec ad prælatos malos reſpiciant: qui uiatores ſunt: & ſuo donati arbitrio, ut mereantur obſequentes imperium principis: & demereantur tranſgreſſores in breui reddituri uillicationis ſuæ rationem. Quod & in Angelis factum fuit,antequã ſtabilitati darentur. Vnde puniti plures à miniſterio Dei expulſi ſunt:ut non modò Theologia noſtra diuiniſſima docet,ſed etiam Aſſyriorum,Arabum, Ægyptiorum, atque Græcorum dogmata confirmant.Pherecydes Syrus caſum dæmonum deſcribit: & Ophin,id eſt ſerpentem dæmoniacum caput fuiſſe exercitus rebellantis.Ægyptiorum ſplendor Triſmegiſtus eundem caſum tetigit docens lapſum Angelum,& hominẽ(ut patet bene intuenti)à diapaſon diuinæ conſonantiæ in harmoniam inferiorem, aut diſſonantiam,& miſerrimus ſeruus imo exodus effectus eſt.Homerus Græcorum præcipuus uates, & myſteriorum pictor caſum primi rebellantis ſub nomine Atarum ſuis decantat carminibus.Arabum quoque Theologia Hebræam æmulata idem aſſerit . Et ipſi quoque dæmones multoties caſum ſuum inuiti faſſi ſunt.Illis igitur lapſis & excluſis,cæteri ſunt tanta ſtabilitate muniti: ut cadere deinceps nequeant.Sed ut cum ſapiẽtibus,& bene initiatis loquamur,non ne dicunt omnes illos motus inuariabiles & ab errore ſemotos in ſua continua reuolutione?Si igitur tanta diligentia uoluuntur orbes illi , ut nullus aliquando accidat error:cur & in ſignificationibus,& influxibus ſyderum nõ ſunt fideles? Et ſi obſequentes,fidique ſunt miniſtri,non influent malũ:neque malè diſponent exequendo mandatum ſummi boni:Quomodo igitur ad trãſgreſſionem in regem inducunt miniſtri:qui ipſius regentis iuſſa nunquam tranſgrediuntur? Quomodo etiam ad defectum propellunt cauſæ illæ,quæ nunquam deficiunt?Si autem aliquis ipſos deficere contendat : cum nullam malum impunitum relinquat in uniuerſo ſummus moderator,& ſine coordinante pœna:quando punientur , ceſſabunt ne à motu,an ab errore corrigentur?Si ceſſabunt,quomodo erit(ut aiunt) ille motus perpetuus? Si uerò ab errore deſiſtent correcti,cur cito non corrigũtur?Ad quid differtur correctio? Cur Deus tandiu non correctis , imo rebellibus miniſtris credit ſuæ domus adminiſtrationem perpetuam? Quomodo ſtabit

Pherecy.

Triſme.

Home.

perpetuitas cum errore,cum error ſit prope nihil, & in nihilum tendat? His autem,qui cœlos ipſos de malitia culpare uolunt, poſtquam Deum, aut intelligentiam mouentem criminari non poſſunt,dicemus: Si cœli mali ſunt,undè eorum malitia? Sunt ne producti mali:an malis moribus deprauati? An natura eorum deficiente in malum prolapſi ſunt? Non quidem ſunt producti mali ab opifice optimo: Nec deprauati ſunt moribus:cum non ſint libero arbitrio donati: quia eorũ motus & influxus naturales ſunt: & non liberi:ut omnes aſſerũt. Sed dicent aliqui,animati ſunt, & poſſunt eorũ animæ deprauari: Quæ ſunt quæſo eorum animæ? Nonne eſſent intelligentiæ mouentes? Sed cum nuper eas à culpa abſoluerimus,ad cœlos redeamus. Influunt ne cœli tanquam cauſæ ſecundariæ,an tanquam inſtrumenta? Si tanquam inſtrumenta:cum ipſa non moueantur, nec operentur niſi pro arbitrio artificis deducentis, ergo in culpa relinqueretur Artifex,quod iam exploſum eſt: Si autem tãquam cauſæ ſecundariæ: cum opus ſit à uiuente,reducetur error in animas ipſorũ,aut intelligentias eos mouentes: quod etiam excluſum eſt. Hoc etiam addamus:quòd cœli agunt aut à natura, aut ex arbitrio: Si à natura: cum ordo ipſius naturæ ſit à Deo, ideo merito celebratur illa Peripatetica ſententia: In his quæ ſunt à natura, nec laudamur, nec uituperamur: Cum laus ſit ordinãtis: nec uituperium adeſſe poteſt in ordine ſummi boni. Si autem libere agunt: id faciunt ducti iraſcibili, aut concupiſcibili: Si iraſcibili: cum aliquis planeta ſemper decernat (ut aiunt) impetuoſos influxus, cur non conſumitur ira ſempiterna? Cur iterum magis dicatur accendi in una domo,quàm in alia? Quid nanciſcitur in propria, aut in peregrina domo: quod ipſum ad malum decernendum accendat? Quomodo iterum accenditur,quod inalterabile aſſerunt? Si autem concupiſcentia ducuntur cœli: quid commodi, aut utilitatis ex inferioribus ſibi comparant? Nam ad huiuſmodi tantummodo concupiſcentia extenditur: Et qui malè concupiſcit: id facit ſubuerſus ex inebriante materia: Sed cum materia cœlorum ſit ab alteratione ſemota, nõ inebriat, neque ſubuertit. Ex quo igitur loco cœlos criminantur? Sunt (inquient) natura mali: Vnde quæſo malum in natura? Colligunt ſapientes has rationes, & origines mali in natura: Aut quia cauſa non poteſt moderari ſuperfluum materiæ, aut ſatisfacere ſi deficit, aut debitè diſponere, & id genus: Quæ omnia ex debiliori uirtute cauſæ procedunt. Sed cum cœlorum faber ſit infinitæ uirtutis: quomodo defecit in opificio ſuo? Nec alia deficiens cauſa concurrebat: cum ipſe ſine aliquo adminiculo cœlos fabricauerit. Si Moſi, imo ueritati creditur. Moſes.
Quid iterum reſiſtere poterat opifici: qui omnia in eſſe deducebat? Quis infinito reſiſtebat: aut reſiſtere poteſt? Hinc facundus uates Iſaias ait: Dominus exercituum decreuit: quis poteſt infirmare? Et manus eius extenta: quis auertet eam? Iſaias

Quod nec Saturnus, neque Mars, neque aliud quodcunque ſidus ſit malum: ut præferebatur. Cap. X.

Ptolem. AVdiant criminatores ſyderum quid primo de Saturno deponat Aſtronomici dogmatis princeps in tertio Apoteleſmatum. Si Saturnus, inquit, fuerit ſolus in ſtatu animæ ſignificator, & Dominus loci Mercurij, & Lunæ, & ad mundi angulos bona irradiatione refertus, erit amator bonorum, magni, & firmi conſilij, ſecretarum & Iul. Fir. diuinarum rerum perquiſitor. Sed & Firmicus eum multis proſequendo laudibus dicit: ꝙ eius ducatus in rebus deliberandis eſt, acerrimum ingenium: ſermo certus, ſtabilis amicitia, longa prouidentia, regaléque conſiliũ: Altum quoque ſignificat intellectum, & profundam rerum ſcientiam. Et de ipſo iuniores deponunt: ꝙ cũ uita communis à Ioue decernatur, ſeparatam atque diuinam Saturnus ſibi uendicat. His autem, qui hanc uitam ſimulant, præ cæteris eſt infenſior: Quos ab eis ſpretus Iuppiter dereliquit: nec Saturnus ut ſuos cognoſcit: qui ueros ſolitarios, & diuinos diligit. Hinc finxere antiqui: ꝙ Iuppiter ſibi regnum uſurpauit, fugato Saturno eis uidelicet qui bono Saturno inimicantur. Is autem in Italia latuit: quando Italorũ ingenia ſubleuare cœpit: E Græcia tamen ueniſſe dicitur: quia ſublimes & profundæ ſpeculationes à Græcis ad Italos peruenere. Sed olim ab altioribus, longioribúſque plagis orientis, ubi ſecundum Arabes, & Perſas, ſubtiliſſimi habitant dæmones, longæuæ, Saturniæq; uitæ in regionibus, illis uidelicet Saturno ſubiectis: Sed (ut uerius dicamus) à diuinis ora-Albu. culis ſublimes ſpeculationes edoctæ ſunt. Albumaſar Arabes forſitã æmulatus, in regionibus Indiæ Saturno ſuppoſitis longæuos dicit eſſe homines: ac extremo ſenio ut plurimum, decedere: eo ꝙ Saturnus domeſticos minimè lædat. Antiqui Ouid. autem Philoſophi, & uates Saturnum optimum decantarunt: & auream ætatẽ ſub eodem percurriſſe. Sulmonenſis autem Pythagoreos & Platonicos imitatus hæc carminibus cecidit.

Aurea prima ſata eſt ætas, quæ uindice nullo
Sponte ſua ſine lege fidem, rectũmque colebat.

Multáque proſequitur bona ſub Saturno cucurriſſe: & ab eius patrocinio ſoluti mortales declinaſſe: undè de ſuccedente curriculo proſequitur dicens:

Poſtquam, Saturno tenebroſa in tartara miſſo,
Sub Ioue mundus erat: ſubiitque argentea proles
Auro deterior, fuluo pretioſor ære.

Virgilius Cui adſtipulatur alius uates decantans:

Ante Iouem nulli ſubigebant arua coloni.

Et Pollioni tanquam quid magni auſpicando ait.

Iam redit & uirgo, redeunt Saturnia regna.

Plato Nec ridendi ſunt uates: qui per poëſim ſuam ad intima mentis, & naturæ (Platone teſte) penetrarunt: Nec puras decantabant fabellas, ut aliqui opinantur

quas nec anus pueris, atque puellis narraret. Theologi tamen dicti ſunt profunda, & arcana inuolucris fabularum occludentes. Hinc celebrãtur à ſapientibus qui ad illa myſteria penetrant. Ariſt. Simonidis, & Homeri teſtimonio grauiſſima loco philoſophiæ corroborat: Achęſillas nouæ academiæ inuentor tantum Homero tribuit: ut nunquam in lectum ſe reciperet: quin prius aliquid ex eo legeret: Sed & in lucem ad amaſium ire dicebat: quo ſibi magis legendi daretur copia. Anaxagoras, & Baſilius noſter egregiã uirtutis laudem in Homeri poëſi admirantur. Thuſcus ille uir omni ſcientia præditus, acerrimique ingenij Maronem Homeri imitatorem in omni naturali, atque morali philoſophia doctorem præponit. Sunt & qui totam eius fictionem ad Allegoriam deducãt. Lucretius omnia philoſophiæ præcepta carminibus pertractat. Orpheus ultra quàm facultas extendatur, humana ex ſacris literis (ut ipſemet fatetur) Theologiæ, & ſacrorum decantat myſteria, Ouidius etiam Pythagoræ arcana in ſua metamorphoſi recluſit: Sed nimis laſciuienti progreſſu deprauans, à dignitate illa aliquãtulum cecidit, Declinauerunt & alij, adeo ut magis lenonum, quàm uatũ, & ſapientum officio fungantur, contenti tantummodo uenena texere uerborum lepo ribus: Quos merito Plato à rep. exterminari iubet, etiam ꝙ heroum facta decantent: ne tenues mentes ipſorum heroum picta laſciuia deprauarentur: quas abluere ualidior ætas nõ poſſet. Ad priſcos autem illos philoſophicos, atq; Theologicos uates redeuntes, illi Saturnum fœlicem, & beniuolum atteſtantur. Tempus quoque ſignificare uoluerunt: quod Græci Chronum aſpiratũ dicunt à Crono non aſpirato, quod Saturnum ſignificat: Per quod tempus omnes filios deuorat: quia omnia conſumit, quatuor exceptis elementis: ex quibus, & in quæ cunt omnia tranſmutentur, ipſa permanent. Quorum elementorum poëtæ Iouẽ ignem uocauerunt: Iunonem aërem: Neptunum aquam: & Plutonem terram. Ea autẽ mala, quæ Saturnum decernere nõnulli perhibẽt, proueniunt ab eius uirtute frigida, atque ſicca: qua ad atram bilem fauere uidetur: Vnde ſuffocatur, & comprimitur concupiſcens uirtus, & naturalis amor: cuius ſedes eſt humidum, & calidum: Ideo ipſum ſegregant ab humana ſocietate: ut ſit non ipſe planeta, ſed natus, quem ille diſpoſuit complexione ipſa partim ab influxu, partim à genitura, & cibariis, partim à moribus comparata, ab humana ſocietate ſeiunctus: Id maximè, ſi fuerit Martis ſiccitate, aut Lunæ frigiditate ſuffultus: ſed hic contẽplationi, ſtudio, diuiniſq; incũbat, ei, qui ſolitariam uitam ducit, amicis: & ſentiet Saturnũ nõ malum, ſed bono influxu ſibi fauere. Si autem quis ex Saturnia cõplexione triſtẽ ſe ſentiat, audiat illum, qui dixit: Beati qui lugent. Si uerò cogitabundũ ſe nactus fuerit, audiat adhuc dicẽtem: Maria optimam partem elegit. Si autem cumulandi cupiditate laborauerit, congreget ſibi theſauros in cœlo: Eiſdem legibus ſe moderetur, ſi Martis inflammatione quis agitatus fuerit. Si enim colera Martialis te impetuoſum, & iracundum facit: nõ ipſa in pauperes, & puſillos utare: ſed ad uitia compeſcenda. quia (ut Chryſoſtomus ille aureus

Ariſto. Arche. Anaxa. Baſilius Dantes Lucre. Orph. Ouidius Plato. CHRISTVS. Idem Chryſo.

ait) Vbi ira non eſt, ſcientia non proficit: iudicia non conſtãt: crimina nõ compeſcũtur. Pugnæ ergo, cædes, audacia, elatio, prædæ, captiuitates, fugæ, uiolentiæ, & ſi quæ huiuſmodi ſunt, exerceantur in hoſtes Domini: & non erit malus hic Mauors: ſed cum Phinee Eleazeri filio de zelo cõmendato, & cũ Dauide bellante bella Domini inter ſanctos & amicos Dei annumerabitur. Si autem dolus, periuria, fraudes, temeritates, furiæ, mala homicidia, furta, & huiuſmodi ſubſequũtur: ea omnia inde ueniunt: quia curuatur rationis moderamẽ: qua porta data, ruunt uenti paſſionũ, & perflant omnia turbine. Si uerò ſub imperio Aeoli. i. rationis debitè regẽtis, uel (ut in ſacris literis habetur) ſi beſtiæ introductæ in arcam, ſtarent ſub imperio Noë: impetus omnes qui ex Martia excãdeſcentia ꝓueniunt, moderati, & boni utiq; eſſent. Non ſecus de Venere iudicandum eſt: quæ ad turpem concubitum inducere dicitur: Nam ſi debitè moderaremur cõcupiſcentiã à Venere confotam, etiam Sole, Martéq; feruorem miniſtrantibus erit amor bonus, & feruidus in Deum ipſum, & proximum. Et ſic cõprobabunt
Augusti. *omnes: ꝙ falsò de natura ſui, aut ſtellarũ influxu (ut ait Aug. cõqueruntur mortales: & ꝙ peccatũ adeo uolũtariũ eſt: quod ſi non uoluntariũ, non eſt peccatũ. Vndè autem obliquitas uoluntatis malè eligentis proueniat: & quid ſyderibus, quid materiæ, quid concupiſcentiæ, quid malis moribus, aut malæ conſuetudini aſcribendum ſit, alibi Deo fauente, declarandum duximus.*

An ſtellæ agant in nos necne, & ſi agunt, utrum cognoſcendo, an diſponendo. Cap. XI.

Contendunt aliqui, & aſſeuerãt nos nihil à ſydereis afflatibus cõparare: Vndè hoc dogma de influxu ſyderum, tanquam abſurdũ & à philoſophia penitus alienum, explodunt. Subnectunt ꝙ grauiſſimi philoſophi, quorum cura & diligentia fuit in perſcrutandis rerũ cauſis, mutuãdo ueritatem (ſi qua ſit) à medicina, à Mathematicis, ab omníq; arte, & ſcientia, & tamẽ nunquã utuntur aſtrologicis cauſis. Et ad hoc comprobandũ mittunt nos ad Fauorinũ Academicum, Panætium Stoicum, Carneadem, Poſſidonium. Timæum, Pythagorã, Ariſt. Platonẽ, Plotinum, Auicenã, Aueroim. Mittant, quæſo, & ad Galenũ, Hippocratem, Eſculapium, & Apollinem: quia facilè eis reſpondebitur. Recordentur enim quoniam in fauorẽ dog-
Deuter. *matum ab eis inuentorum meminerint de agrario præcepto: quo in Deuteronomio iubetur: ne quis totum demeteret agrum: ſed intactã portionem pauperibus relinqueret: qui mergites, & manipulos ad famem tollendã ſibi acciperet. Vndè ſi quis in uos inueheretur dicens, Augu. Amb. Hiero. Orig. Damaſc. Rabbi Salomon, & uterq; Rabbi Moſes, cæteriq; doctores Hebræi, Græci atq; Latini diligentiſſimo labore perſcrutati ſunt ſenſa ſcripturæ: & quæ ſcribitis non tetigerunt: ergo non ſunt uera, quæ dixiſtis. Quid concluderet contra uos? Nónne tritum habetur in ſcholis: quòd arguendo per locum ab autoritate negatiua nihil infertur. Non damnãt ſapientes ea, quæ uos acerrimo ueſtro ingenio excogita-*

ſtis optima, quamuis ab aliis non tacta: ſic nec quis damnari debet: ſi altius perſcrutetur cauſas quàm fecerint, quos connumeraſtis, philoſophi. Vltrà progrediar. Si philoſophi ſunt, philoſophiæ metas tranſcendere noluerunt: ſed erant cõtenti perſcrutari cauſas in uiribus, aut qualitatibus corporum inferiorũ: ut mul ti noſtri temporis faciunt: apud quos declinata eſt nimis eorum theorica, & praxis. Conueniunt omnes, quos laudatis, ſecretiores philoſophi, quòd inferiora, & quæ naturalia dicuntur, hauriunt fauorem à ſuperioribus, & cœleſtibus potius uno aſpectu, quàm alio: quod pulchrum ſcire exiſtimatur: quamuis Peripatetici ſuis ſenſibilibus depreſſi contenti ſint pro cauſa omniũ effectuum aſſignare ſenſibiles qualitates. Siquis autem effectus uideatur, ad quem non poſſit qualitas ſenſibilis, dicunt illud eſſe à cauſa nobis ignota. Et cum de ſuperioribus loqui contigit: quid ſcirent ſatis patere potuit ex his, quæ eorum princeps in Meteoris docet de calore ſolis: Prouenit (inquit) ex duabus ſimul coniunctis cauſis, ex motu uidelicet, & ſitu: non ex motu ſolo, quia Iouis, Martis, atque Saturni uelocior eſt: ſed quia diſtantes, eorum inflammatio in uelociſſimo motu ad nos uſq; non peruenit. Nec procedit à Luna, Venere, & Mercurio, quia & ſi propinquiores, tardi tamen in motu non adeo inflammantur. Miror quippe, quomodo tam celebris uir imaginatus ſit inflammationem in his, in quibus non recipitur peregrina impreſſio: Diſtantiæ enim & motui attribuere uoluit, quod naturali uirtuti aſcribi debet. Nónne, quæſo, alius debuit melius perſcrutari cauſam, cur afflatus, aut radius ſolaris calorem inferat, & ſi Ariſtoteles ſolertiſſimus cauſarum naturalium inquiſitor non indagauit? Quod forſitan neglexit: quia noluit tranſcendere metas ſibimet aſſignatas in inferiori ſua philoſophia: quam naturalem uocant: Sed in his, quæ ſcribit ad Alexandrum, aliquantulum conſcendens docet: quòd in ſumendis medicinis diligenter obſeruetur cœlorũ aſpectus, trigonus uidelicet aqueus, & diſtantia Lunæ à Saturno, & multa eiuſdem generis, quæ ab Alchindo diligenter habentur exarata. Et quid ante eum Triſmegiſtus doceat in ſideribus obſeruari, alibi explicabimus. Democritus (Hippocrate referente) aſtrologicam facultatem poſtpoſuit: non quia cœli non agant: ſed quia difficillimum ſit aſtrorum ſemper aſpectus, & figuras inſpicere. Nónne idem Hippocrates morbos, euaſionem, & interitum prognoſticatur ex Lunæ domicilio: & aſpectibus cum aliis planetis? In cuius libelli principio dicit Hali de mente authoris, quòd medicus aſtronomiæ imperitus eſt tanquam cæcus baculo uiam examinans. Nónne Plotinus docet reditum fieri in Deum per Mercurium, Venerem, & Solem? Sed quomodo nos in Deum conducunt, ſi nihil operantur in nobis? Longum eſſet retexere, quæ Plato ſuo occulto progreſſu, & quæ multi Academici, & ſecretiores philoſophi doceant à cœlis hauriri, & quomodo, & quando. Quid enim faciunt cœli ſuo motu continuo, ſi in nos non agunt? Influunt (dicent) in plantas, & elementa: Sed dicant quæſo: Nónne corpora noſtra calefiunt à ſole: & alterantur à Luna

[Margin notes: Ariſtote. (beside "Meteoris"); Idem (beside "ſam, cur afflatus"); Alchin. (beside "ta eiuſdem generis"); Triſme. Democr. Hippoc. (beside "eum Triſmegiſtus"); Idem (beside "ſpicere"); Hali. (beside "cipio dicit Hali"); Plotinus. (beside "quam cæcus")]

(niſi Biriæ ſimus)non perſuadebit nobis aſtutus Mercurius, *quòd nõ alteremur à luminaribus:quod etiã uulgares ruſtici percipiunt.* Operantur *& alia ſidera effectus non minus cognitos ſapientibus, quàm effectus luminarium uulgaribus:* Ptolom. *ut ſapienter dixit* Aſtronomorum *Princeps in principio Apoteleſmatũ* . Nec tamen *ſiderum influxus plenos cõducunt effectus:cũ ad eoſdem concurrant ciba-* Idem *ria, mores,genitura,locus, ſed potiſſimè animi libertas* . Hinc idem Ptolemæus *ibidem, & in fructu docet:quomodo corporea aliqua extremitate offenſa contemperari poſſint: & quomodo animi libertas influxum reprimat: ne ueluti pecudes ui trahamur à corporeis inclinationibus:*Optimus*(inquit)*Aſtrologus *multum malum probibere poterit à ſtellarum diſpoſitione profecturum, cum earũ naturam præſciuerit, præmuniendo ne occurrat: & ne malè diſpoſitum ſubiectum nocumentum ſuſcipiat,undè beneficium reportare debet: cum influxus cœleſtis omnis ſit bonus:ut diximus:* Ideóque *uitioſam triſtitiam, aut rigiditatem ſuperfluam non proiicias in* Saturnum *, nec ferocem temeritatem in* Martem, *nec fraudulentam malitiam in* Mercurium,*nec laſciuos amores in* Venerem: *nec inſtabilem progreſſum in* Lunam : *ſicut nec lippoſus calamitatem imputare debet luci,nec combuſtio templorum, aut ædium igni,nec percuſſura mala in lapidem, nec uincula, carceres, & cædes flagitioſorum in ſeueritatem iudicis inferantur, ſed in malè operantes: ſic nec mali effectus, qui ſequũtur ex indiſpoſitione ſubiecti recipientis attribui debent ſideribus.* Et ut *à ſublimioribus exempla petamus,*Quid *excellentius ſacramento ſacramentorum?* Indignè *tamen ſumentibus, & malè diſpoſitis ſit in iudicium,& condemnationem.* Et *ſi ad particularia decreta ſiderum deuenire lubet (ſiqua ueritas ſubeſt opinioni mathematicorum)*Saturnus *diſponit intellectiuam uirtutem, uacat* Saturnus *prudentiæ, & ſpeculationi diuinarum, humanarumque rerum, & penetrat uſque ad ſplendorem ueræ philoſophiæ.* Si *autem in malum dirigat profundum ingenium, & ut ſuam libidinem expleat, prorſus intendat fraudibus, dolis, ſimulationibus, renuente ſuperiore & diuino, quod ſynderesim dicunt : tunc repletus atra bili ſentit anxietatem, & tædium: quibus adeo opprimitur : ut credat bona & proficua, quæ noxia ſunt:* Cui *ſic oppreſſo multa occurſitant deliramenta, mortuorum uidelicet ſpecies, lemures, laruæ, manes, ſepulchrorum terriculamenta, buſtorum expaueſcentia :* Occurritque *interiori oculo ira* Dei,*dæmonum irritamenta, blaſphemiæ, deſperata & inuiſa ſalus.* Cognoui *aliquando uirum ab huiuſmodi agitatum,cui oranti occurſitacula erant capita mortuorum, nigræ & prolixæ barbæ, oculi horrendi, aſpectu terribiles :* Ad *quæ conduxerat miſerum non* Saturnus*, cum eſſet natura lepidus & feſtiuus, ſed bilis atra, quæ ex mala conſcientia comprimente, & malè actæ uitæ recordatione inſurgebat.* Idem *de* Martiali *dicendum eſt: qui ſi* Martiam *uim,& impetum non in zelum iuſtitiæ (ut debet) ſed in uoluptates inferiores explendas excitauerit : tunc prædæ, tunc rapinæ, tunc multa mala.* Poſſent *etiam*

in malum deduci influxus eorum planetarum; qui beniuoli dicuntur: Nam Iouis *decretum ex calido & humido, aut benigna natura, ad clementiam deducens, poſſet tantum augeri, ut animus flexus ad pleniſsimam diſſolutionem deduceretur.* Sic Veneris *mollis influxus benignum reddens, non moderatus effœminatũ facit: & libidini mancipatũ: undè ſequuntur multoties, adulteria, inceſtus, ſtupra, ſacrilegia, inſuper mortes, incẽdia, prædæ, euerſiones urbium, & odia perpetua.* Sol *etiam pater uitæ, & luminis dator, qui &* Apollo *dicitur, ad ueram ſapientiam conducit, & regiam dignitatem.* Si *quis autem hoc animi ſplendore* à Sole: *imò* à Deo *per ſolem comparato abutitur, in ſuperbiam malam: elationem, arrogantiam, & aliorum contemptum decurret: inde multa mala ex bono proueniunt, ſicut ex uino ingurgitato orietur cordis oppreſsio, deiectio uirtutis, & multa id genus, quod tamen moderatè ſumptum cor lætificat, & uires corroborat.* Aqua *bonum eſt elementum ad multa perutile: ſuffocat tamen incautos: & ædificia non bene firmata deiicit.* Boni *ſunt itaque influxus omnes: dummodo ſubiecta ſint bene diſpoſita: ut infrà particularius diſſeremus.*

Qualiter tertio ternario quadrato elementaria omnia produxerit omnium artifex. Cap. XII.

ALexander (*teſte* Laërtio) *refert in ſucceſsionibus philoſophorũ, & in commentariis* Pythagoreis *adnotaſſe monadẽ eſſe principium omnium:* Et *ex monade indefinitam dualitatem, ueluti materiam authori, monadi ſubieciſſe: & ex monade, ac dualitate numeros gigni, ex numeris puncta: ex pũctis lineas ſurgere, ex quibus planæ figuræ conſtant: ex planis autẽ ſolida corpora conſiſtere:* Quorum *præcipua ſunt quatuor elemẽta, ex quibus elementaria omnia emanant.* Sed *cũ de ſupercœleſti, atq; cœleſti fabrica & ſua materia iam diſſeruerimus: reſtat, ut de elemẽtis, & ex ipſis cõpoſitis corruptioni obnoxiis referamus.* Quatuor *igitur ſunt elementa, & primaria fundamenta rerum: ex quibus omnia componuntur:* Quorũ *formas ſuperiores antiqui dixerũt afferre opem,* Aquæ Neptunum. Aëri Iunonem: Igni Vulcanum: *Hic admirantur aliqui* Auguſtinum, *& ante eum* Plinium, *has formas & earum aſſertores irriſiſſe:* Irriſit *quippe* Auguſtinus *eos, qui has formas, tanquã numina quædam mortalibus fauentia adoranda docuerũt:* Nec *negauit in archetypo rerum faciendarũ exemplaria:* Sunt *enim in cœlis, & in ſupramundano mundo elemẽta meliori nota, & animalium imagines;* Quarum *primaria genera quaternario diſtributa uidit* Ezechiel *ante* Dei *tribunal, tanquam ad ipſum pertinentia: ut docetur in theologia* Hebræorum. Extat *ibi & alius quaternarius; cuius hoc quadruplex genus animaliũ ſtat pro uno angulo: cui adiungũtur alij tres, uidelicet* Ophanini, Seraphini, *& angeli ſeruitutis, qui ſimul cum illis animalibus ſanctitatis (ut dicunt authore* Abraham *in libro de formatione) cõplent tribunal* Dei: Qui *& ſi gaudet ternario numero, diffunditur tamẽ in creata ꝑ quaternariũ:* Ideo *per elemẽta illa quadrifaria, ſuprema,*

Alexan. Lucre.

Auguſti. Plinius

Ezechi. The. he.

inferiora, & media conſonantiſſimo numero(ut ſtatim diſſeremus)diſtribuit di nidens machinam banc in quatuor mundi partes: Eurũ,Zephyrũ,Auſtrũ,*&* Bo*ream : & cælum per illas triplicitates , igneam, aëream, aqueam,& terream* A *quo cælo quatuor tempora,uer,æſtas, autumnus, & byems :* Vndè *fauor ad quadruplicem ſubſtantiam , corpoream , uegetabilem , ſenſitiuam,& rationalem: Quam ſubſequuntur quatuor corporeæ qualitates , calidum , frigidum, bumidum, atque ſiccum:* Item *quadruplex quantitas; punctum, longitudo , latitudo, profunditas: Quadruplex etiam motus, aſcenſus, deſcenſus , progreſſus, & circulus.*Animus *quoque noſter quadrariam uim à ſupernis ſuſcipit,illud,ſci*
Auguſti. *licet rationale,quod* Auguſtinus *portionem ſuperiorem , &* Plotinus *intellectũ*
Plotinus *uocat , quod eodem* Plotino *authore ſumus nos: & uim animalem , quam* He*bræri nepbes dicunt:quarto ſpiritum illa omnia connectentem: Suſcepitque iſte*
Stoici *bomo (ut ſtoici docent) ſplendorem quatuor uirtutum: Quatuor inſuper ſub-*
Orphe. *uebentes exceſſus(ſi* Orpheiam Theologiam *ſequimur)* Poeſim *à muſis :* My*ſterium à* Dionyſio*:*Vaticinium *ab* Apolline*:*Amorem *à* Venere*:Quæ intrant per quatuor portas : per ſenſum,imaginationem,pbantaſiam, & intelligentiam: Quæ omnia emanant ab opificè trino : cui tamen ineſt quaternionis idea : ut utrunque ex ſuo magno nomine tetragrãmo diſcere poſſimus , quæ ſuo loco declaranda reſeruabimus.*

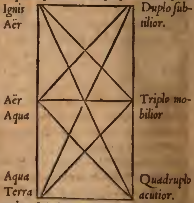
Cur quaternario numero elementa diſtributa ſint. Cap.XIII.

VT *aliqua de* Pythagoreis *, & ſecretiorum* Theologorum *promptuariis educamus, quaternario numero omnia fundamẽta iaciẽda ſunt : cum ipſe ſit omnium numerorum radix & exordium:*
Coaceruatio *enim à monade uſque ad quatuor denarium reddit:*
Ariſtote. Hierocl. Vltra *quem numerum(ut meminit* Ariſtoteles *in problematibus:&* Hierocles *in carmina* Pythagoræ*)nulla regio,nullũq; idioma aliquãdo progreſſum eſt:* Nã Hebræi,Græci,Latini,*&* Barbari *omnes cum ad denarium peruenerint, iterũ monadẽ reſumentes dicunt undecim,& ſic deinceps imitantes naturã ducẽ,quæ denaria lege digitos in manibus,& pedibus partita eſt,imò opificẽ ſummũ: qui*
The. he. *ſupercæleſtem mundum,& arcbetypum(ut* Theologia Hebræorum *docet) illo numero diſtribuere uoluit:Qui numerus omnia numerandi genera cõtinet, par & impar, quadratum,quadrantalem, longum,planum, cubalem, pyramidalem primũ* & *compoſitũ: Quo etiam numero,ſcilicet denis proportionibus quatuor cubales numeri cõſummantur: ſicut ipſe quaternarius eſt radix denarij,& per denarium cẽtenarij:& per bos millenarij:nam unum duo, tria, & quatuor decadem complent:*Pari modo *per denarios ad centum , & per centenarios ad mille deuenitur.* Continet *inſuper quaternarius omnem muſicam conſonantiam: cum in ipſo ſit proportio dupla,tripla,quadrupla,ſeſqualtera,ſeſquitertia:*Vndè *diapaſon,biſdiapaſon,diapente,diateſſaron,* & *diapaſon ſimul cum diapen-*

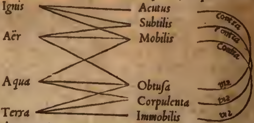
te reſultat. Hinc Hierocles Pythagoræ interpres hunc numerum adeo extollit, ut eum opificem, & cauſam omnium aſſerat: quia nihil dici, aut fieri poteſt: niſi à quaternario numero tanquam à radice, & fundamento omnium proueniat. Hinc per ipſum, tanquam per quoddam ſacrum iurabant Pythagorei alludentes (ut opinor) ad Tetragrammon Hebræorum, à quibus ſecretiora illa dogmata ſuſceperc. Et Pythagoræ ſectatores Iamblicus, Syrianus, & Proculus probare nituntur ſuperum mundum eodem numero diſtributum eſſe. Sed ne ab elementari noſtra ratione longius digrediamur, quàm deceat, ad elementa redeamus: quæ quatuor ſunt in tota machina: Et quatuor etiam apud Metaphyſicum elementa: eſſentia, eſſe, uirtus, & actio: Quatuor apud phyſicos ſeminaria naturæ: uirtus, pullulatio naturalis, adulta forma, & cõpoſitum. Quatuor apud Mathematicos elementa: ſignum, linea, planum, & ſolidum. Et quod eſt ſignum in mathematica, eſt ſeminaria uirtus in phyſicis, linea pullulatio naturalis, ſuperficies adulta forma, profundum ſiue cubum ipſum cõpoſitum. Quatuor apud Ethicos ſeminaria uirtutum: iuſtitia, temperantia, fortitudo, prudentia: Quatuor (ut docet Hierocles) iudiciariæ potentiæ in rebus exiſtentibus: intellectus, diſciplina, opinio, ſenſus. Quatuor iuſſit ſummus moderator eſſe fundamenta perfectiſſimæ, æternæ, & inconcuſſæ legis, quatuor uidelicet euangelia: Quatuor etiam angulis artifices naturam imitantes conſummant ædificia, ut firma ſint. Quatuor igitur fundamẽta totius mundanæ fabricæ meritò à principio iecit Opifex. Sed quia hunc numerum reducunt Pythagorei, & Academici ad quadratam figuram geometriæ, atque ad cubos, & pyramides, quomodo cum quadrata figura conueniant elementa uideamus: Quadrata enim tria aſſignantur, primum eſt ſolidum, ſecundum nequit à nobis commenſurari circulo, tertium, quia diametrum, cum coſta nulla ſectione conueniet. Sic & elementa ſoliditate gaudent: ut ſint firmum totius mundani ædificij fundamentum. Nec cum circulo diuinæ eſſentiæ coæquatio eſt nobis cognita: licet ſit illi manifeſta, qui omnia hæc conſonantiſſimè diſpoſuit: Nec diameter eius (quod ni fallor homo eſt) confectilis habetur alicui coſtæ: Nam homo, tanquã diameter in mundi collocatus meditullio, non conuenit cum aliqua determinata creatura: ſed multiformis & diſſolutoriæ naturæ animal (ut habetur in Theologia Chaldæorum) liberum tranſitum habet ad quancunque imaginem: Eſt tamen proportio mediata reducendo elementorum quadraturam infimam in quadratum meliorem: de quo alibi. Proportione itaque mirabili conueniunt hæc quadrifaria elementa, ſicut & quadrati numeri: qui proprio numero concluduntur: & medio aliquo conueniunt utrique proportionato: Sunt enim 4, & 9, quadrati numeri, medius eſt ſenarius: à quo ſicut ad 4, eſt proportio ſeſqualtera: Pari modo à 9, ad 6. Sic conueniunt 9, cum 16, alio quadrato, quorum medius eſt 12, A quo ſicut ad 9 eſt proportio ſeſquitertia, & eadẽ eſt à 16, ad 12, Eodẽ ordine progrediuntur omnes quadrati numeri: Quos imi-

Hierocl. Pythag. Iambli. Syrian. Procul. Hierocl. Pythag. Academ. Th. Ch.

tantur elementa proportianata cũ ſuis cõbinatis qualitatibus: quarũ alterã ſibi propriam unumquodq; retinet:in altera tanq̃ medio cũ ſequenti conuenit elemento. Aqua eſt humida,atq; frigida:humidũ retinet tanquã propriũ,in frigido uerò cũ terra participat. Terra eſt frigida, atq; ſicca: frigidum ei proprium eſt,quo cum aqua cõuenit:in ſicco uerò igni coæquatur: Vndè ſicut ſe habet terra in frigiditate cum aqua: pari modo in ſiccitate cum igne: & hic in caliditate cum aëre:qui in humido aquæ coaptatur. Aliam inſuper conuenientiam adinuenere Academici in numero quaternario,uſque ad quadruplam proportionem deuenientes,ad quam duntaxat muſicæ rationes procedunt: ulterius enim progrediendo aures uidentur offendi: Nam ignis aëre duplo ſubtilior eſt, triplo mobilior aqua,duplo acutior: Itẽ aër aqua duplo acutior,triplo ſubtilior, quadruplo mobilior: Rurſus aqua duplo terra acutior, triplo ſubtilior,quadruplo mobilior,ut ĩ obiecta figura couſpicitur. Et hæc ſecundum Timæũ & alios Pythagoricos eſt elemẽtorum harmonia:in quibus q̃uis ignis ſit acutus,ſubtilis,& mobilis:aër ſubtilis,mobilis,obtuſus:aqua mobilis, obtuſa, corporea: terra obtuſa, corporea,immobilis:eſt tamẽ eadem omnium proportio: Nã inter ignem & terrã ea lege aër, Academ.

& aqua interiecti ſunt: ut quemadmodum ſe habet ignis ad aërẽ, ſic aër ad aquam,& aqua ad terram. Et rurſus ſicut terra ad aquam: ſic aqua ad aërem: & aër ad ignẽ in conueniẽtia, & conſonanti contrarietate: ut quamoptime animaduertere poſſumus ĩ adiecta hac figura.

Eſt igitur in elementis ex omni parte tanta conſonantia: ut non ſit mirum, ſi in compoſitis, & in locis ſuis magna ſuauitate quieſcant. Hinc cauit Boëtius, Pythagoreos imitatus. Boëtius

Tu numeris elementa ligas:ut frigora flammis,
Arida conueniant liquidis:ne purior ignis
Euolet,aut merſas deducant pondere terras.

Nec alia ratio adduci poteſt elegantior: cur aqua terram non ſuffocet, cum ſuperior ea ſit: niſi quia non uult diſcedere à conſonantia: qua eadem ligauit opifex in ſeipſis, & in compoſitis tanto perfectius, quanto cōpoſitum partibus ſuis perfectius eſt.

Quòd elemēta reperiantur in omnibus mundanis membris. Cap. XIIII.

QVatuor itaque elementa conſequuntur quatuor perfectorum cōpoſitorum genera: lapidum, metallorum, plantarum, & animalium. Quorum primum fundatum eſt ſuper angulum terreum huius mūdanæ domus. Lapides enim terram imitantur ſemper uerſus centrum deſcendentes, niſi adusti ſint: ut pumicei lapides ſpongioſi facti cum cauernis aëre plenis. In puluerem autem redacti propriam naturam lapideam reſumentes deſcendunt. Et cum lapidibus numeratur cryſtallus, & beryllus: qui, quamuis ex aqua geniti, adeo congelati ſunt, ut terreſtres facti deſcendant: Quod non contingit gelu & niui. Calculi etiam in ueſica generati terream naturam imitantes deſcendunt: quamuis ex aqueo humore ſint geniti. Et hi omnes ſtipticitate quadam concreti ſunt, ut liquefieri nequeant ſicut metalla, quamuis deſcendant, ſicut & lapides. Super ſecundum angulum aqueum metalla conſtructa ſunt: quæ quamuis ex omnibus elementis (teſte Hermete) conficiantur: potiſsimè tamen ex aqua conflata eius naturam ſapiunt & liquefiunt: ut in hoc teſtes habemus Timæum Locrū, Platonem, Plotinum, Ariſtotelem, Auicenam, & nouitiores eos ſequentes. Nec diſcrepat Democritus: quem aliqui fingunt tradidiſſe metalla ex lixiuio & calce generari: Areſieret enim uelut cementum: nec liquefieri poſſet. Hoc negotium longo ſermone proſequitur Albertus ille magnus: ſed compendioſius Abubacher. Videmus (iſte inquit) in mineris, ꝙ propter continuū quorūdam montium calorem aquæ groſsities in tantū decoquitur: & inſpiſſatur, ut per tempus fiat argentum uiuum. Et ex pinguedine terræ eadem decoctione, & calore generatur ſulfur: continuatoq; calore generantur metalla. Aurum enim nullum habēs defectum ex argento uiuo, & ſulfure puro, fixo, claro, & rubeo gignitur. Argentum ex eodem argento mobili & ſulfure fixo, puro, claro, & albo, cui deficit color, aliqua fixio & conſequenter pondus. Stannum imperfectū ex eiſdem partibus imperfectis parca decotione, ac digeſtione interueniente. Plumbum ex eodem argento terreſtri, & feculento, carente puritate, & fixione, & ex ſulfure groſſo aliquantulum rubeo, cui deficit fixio, puritas, & decoctio: Vnde fit imperfectum ualde. Cuprum adhuc ex eodem impuro, & non fixo, terreſtri, adurenti, non claro, & ex huiuſmodi ſulfure combuſtibili, cui deeſt fixio, puritas, & pondus: Vndè imperfectum eſt & immundum. Ferrū deniq; ex codē impuro, fixo, ex parte terreſtri adurente, albo, non claro, & ex ſulfure minus fixo, terreſtri, & comburente: undè imperfectum & immundum: à quo abeſt puritas: & deficit pondus. Quæ omnia cum ex argento uiuo ſint, & illud aqueum: ideo aquæ naturam ſapiunt. Huic adſtipulatur

Hermi. Timæ. Plato. Plotinus Ariſto. Democ. Alber. m.

Auice. Gilgil. *Auicena, tam in phyſicis, quàm in epiſtola ad Hazem philoſophum. Sed Gilgil Hiſpalenſis opinabatur metalla ex cineribus gigni: eo quòd mergantur in aquis, & liqueſiant, ſicut uitrum, quod ex terreſtri cinere, & lapide contuſo extrahitur. Sed non concludit: quia mergitur metallum ex terreo, incorporato humido, clauſis poroſitatibus aërem retinentibus. Nec uitrũ deducitur ex materia terrea, ſed ex humido radicali ipſis cineribus, & lapidibus intrinſeco: in omni enim compoſito ſunt quatuor elementa. Super tertio angulo, aëreo uidelicet, plantæ conſtructæ ſunt: quæ (niſi ſub dio) non pullulant: neque coaleſcunt. Et quamuis interueniant ad compoſitionem ipſius plantæ, & aliorum omnium cætera elementa, aëream tamen naturam ſapit. Planta enim ſibi cognatum aërem ſemper petit: & aëre priuatum ſtatim corrũpitur lignũ: & putreſcit: niſi ſubueniat aqueus humor, qui cũ aëre participat. Sup quarto angulo huius quadrifarij ædificij, qui ignis eſt, fabricatur zoophytũ: ſiue animal, cuius uita (ut multi ſapiẽtes docent, Plotinus potiſsimè) ignea eſt à cœlo igneo comparata: & à ſpiritu uitæ,*
Ezechi. Virgilius *qui igneus eſt, uiuificans omnes mundanas rotas: ut Ezechiëlis oraculo edocemur, quo ait: Et ſpiritus uitæ erat in rotis. Cum quo Maro antiquorum ueſtigia imitans, aut furore poëtico arreptus decantat. Igneus eſt olli uigor, & cœleſtis origo. Super quatuor igitur elementales baſes fabricata ſunt quinque genera præcipua compoſitorum: quæ enneadem complent, lapides, metalla, plantæ, zoophyta, atque animalia, quæ ſunt in angulo igneo. Zoophytum autem, cum quoddam pexmixtum ſit, & imperfectum: nõ habet determinatum angulum: ſed in aliorum gremio ſuſcipitur.*

De alia partitione rerum elementatarũ: per quam tolluntur inſtantiæ multæ: quæ poſſent fieri circa prædicta. Cap. XV.

ET ſi unicuique angulo, aut elemento huius quadrariæ domus aſſignatum ſit ſuum uniuerſale genus, ſubdiſtinguntur tamen ab inuicem. Lapides enim quamuis terrei ſint, omnes tamen ab alio elemento fortius interueniente denominantur aliquando. Conueniũt proculdubio omnia elementa ad lapides componendos, ſed potiſsimè terra, & aqua: Vndè opaci lapides terrei dicuntur, perſpicui uerò aquei. Liquefiunt aliqui fortiſsimo igne: ut in uitrum conuertantur. Aliqui ex pluuia guttatim cadente generantur in conchyliis: ut margaritæ in mari Indico, & Britãnico. Cry
Auguſti. Ariſtote. *ſtallus & Beryllus (ut Auguſtinus, & Ariſtoteles ſcribunt, & experientia docet) fiunt ex aqua congelata, euacuatis poroſitatibus: ut nec calorem ſuſcipere, nec liquefieri poſsint. Ignis etiam adeſt in lapidum compoſitione: qui etiam ex ſilice chalybe percuſſo, extrahitur: & in ipſo aliquando reſoluitur: niſi decipiatur Hermes: qui in arcanis docet lapidem à terra in cœlum, id eſt ignem cõſcendere: & à cœlo iterum in terram eius nutricem reuerti: Ad quod cœlum (ut ait) portauit uentus in ſuo uentre recluſus. Metalla quoque, & ſi aquea ſunt, ipſo-*

rum tamen aliqua igneam naturam ſapiunt:ut aurum, & ferrum: quorum alte-
rum ſolarem, alterum Martialem ignem imitatur. Stannũ uerò & cuprum aë-
rea ſunt: illud à Ioue, hoc à Venere aëream naturam ſuſcipiens. Argentum au-
tem terreum cum Luna: plumbum cum Saturno: & uiuum argentum in aqua cõ
uenit cum Mercurio: qui eſt (ut aiunt) arbiter undis. Omnia tamen aquea natu
ra dotata ſunt: ut liquefaciant, & pondere diſtent. Sicut enim aqua ab aqua
differt in pondere: ſic metallum à metallo, non tantum ratione ſpecifica, ſed indi
uidua. Diſtat enim in põdere aurum barbaricum ab obrizo: Tharſenſe ab In-
dico, & Vngarico: & hoc ab Hiſpano: illud autem ab auro eiulat: Quod per
Gion fluuium deueniens, cum fontis in horto deliciarum exiſtẽtis uirtutem per-
ſentiat, omnium optimum eſt: ſicut aqua quæ quanto fonti propinquior, & per-
fectior eſt, tanto leuior. Diſtant enim aquæ pro regione, & ſitu in bonitate, &
põdere: à quo (ut Vitruuio placet) aëris bonitas dignoſcitur: & ibi loca pro ædi Vitruu.
ficiis conſtruendis decernenda iubet. Plantæ quoque, quãuis aëreæ ſint naturæ,
tamen aliquarum radices, ſuccus, folia, & flores dicuntur calidi, in primo, ſecũ
do, tertio, uel quarto gradu: aliqua frigida, uel ſicca, & huiuſmodi: de quibus di
ſputare præſens locus non patitur. Illa tamẽ diuerſitas prouenit: quando planta
aliqua magis, & minus naturam alicuius elementi ſe induit. Animalia quoque,
quamuis ignea ſint, aliqua tamen magis terrea in terra oblectantur: ut talpa,
uermes, & communiter reptilia omnia: Piſces omnes aquei aqua nutriũtur: Cha
mæleon aëre: Salamandra igne, & ipſorum aliqua calore feruent: ut columbæ,
leones: Aliqua humido deprimuntur, ut agnus: Aliqua ſicco: ut lepus, dammula:
Omnia tamen ignea ſunt diſtincta per gradus: undè nomina mutuant ab elemen
tis: aut ab eorum qualitatibus.

Quòd elementa reperiantur non tantum in hoc terreſtri mundo, ſed cœleſti, ſupercœleſti, & archetypo. Cap. XVI.

ELementa in omnibus reperiri ampliſſimi teſtes ſunt: Sed ea, quæ in
mũdo hoc inferiori habentur, feculenta, & craſſiora ſunt: Quæ in
cœlo: nitida, atq; pura: Quæ ſupra cœlos: uiuentia, & ex omni par
te benefica, Et, ut ab inferioribus incipiamus, eſt terra hæc circa cẽ
trum ſtabile firmamentum pedibus, omnium ſeminum matrix fœcundiſſima. Eſt
in cœlo denſitudo: quæ uideri poteſt in Sole potiſſimè, & Luna, & ſtellis: quæ
(ut Plotino placet) radios ſolares repellunt. Eſt in angelis: ut firma ſint Dei ſe- Plotinus.
dilia: & nobis fecundi, dantes tanquam miniſtri Dei terræ huic feculentæ fœ-
cunditatem. Eſt in archetypo omnium firma, fœcũdiſſimáque natura: de qua di-
citur: Aperiatur terra: & germinet ſaluatorem. Eſt aqua hæc leuis, & æquatiſ- Iſaias.
ſima, mundans, & lauans omnia. Eſt in cœlis ſuo afluxu terram irrigans: & cõ
mixtibilis uirtus (ut Baſilius longo ſermone diſſerit) Eſt in angelis docẽs, & mũ Baſilius
dans: de qua, cum de cœlo agitur, in pſalmis canitur: Qui tegis aquis ſuperio- Pſalm.

ra eius. Eſt in Opifice: qua ablutionem peccatorum facit, & regenerat, mundificat, colluſtrat, & paſcit. Sed uide harum aquarum differentiam: Humor hic uitæ calorem obruit, cœleſtis irrigat, ſupercœleſtis intelligit: diuinus mentes purgat, & paſcit. Eſt aër hic elementaris, quo reſpiramus, uidemus, audimus, & odoramus. Eſt in cœlis tranſlucens natura: ultra quam ſtellas fixas proſpicimus: Eſt in cœlo ſuperiori ſpatium: ubi reſonant ſuauiſsimi beatorum concentus: ubi patet uiſio illa, & corporis principis, & reginæ, & omnium militum. Eſt in angelis uitalis flatus, & aura tenuis. Eſt in Opifice ſumma, & perfectiſſima uita, & ſpiritus: quo ſpirans in omnes dat omnibus, ut uiuant, atque reſpi-

Elię. *rent: & quo tanquam ſibilo auræ tenui Eliæ, & aliis domeſticis loquitur. Eſt ignis elementaris apud nos calefaciens, coquens, & perficiens. Eſt in cœlo Sol lucens, & calefaciens inferiora, & Mars agitans, & dans robur. Eſt in ange-*

Pſalm. *lis ſeraphicus, & feruidus amor: de quo Pſalmographus canit: Qui facis ange-*

Heracl. *los tuos ſpiritus: & miniſtros tuos ignem urentem. Eſt in archetypo (ut Heracli-*

Empedo. *tus,* Empedocles, & alij *ſapientes deponunt) Ignis idealis: & ſpirituale lumen,*

Zeno. *Sed (ut Zenoni placet) artificioſus ignis ad omnia producenda egrediens. Et de ſpiritu, & diuino igne habetur in libro ſapientiæ: Omnium eſt artifex: om-*

Cleantes *nem habens uirtutem. Fauet Cleātes dicens, quòd ignis ille incorporeus, diuinus, uitalis, & ſalubris eſt: qui omnia gignit, conſeruat, ſuſtinet, alit, & auget: ſicut*

Moſes. Paulus *hic inferior diſsipat, & diſturbat. Fauent & diuini teſtes Moſes, & Paulus: quorum alter in repetitione legis, quæ Deuteronomium dicitur, & hic cū Hebræis differens ait: Deus ignis eſt. Et ne infima pars mundi ſecludatur ab hoc*

Aome. *ædificio: uideamus quid Homerus de inferioribus elementis decantet in decimo Odyſſeæ.*

Sic ubi tartareas Acherontis uoluit in undas
Se phlegethon, ſtygioq́ue ſimul deductus ab Alueo
Cocytus, gemino qua rupes ſcinditur amne.

Virgilius *Quem & Virgilius imitatus canit.*

Hinc uia tartarei, quæ fert Acherontis ad undas:
Turbidus hic cœno, uaſtaq́ue uoragine gurges
Aeſtuat: atque omnem cocyto eructat arenam.

Quorum fluuiorum Phlegethō igneus eſt: cocytus aëreus: Acheron terreus: ſtyx uerò aqueus: quamuis hæc ſit potius inferna palus, quàm fluuius. Alij uerò ex etymologia uocabuli hos fluuios elementis accommodant, Phlegethōtem igni, quaſi ab exuſtione deductum: Cocytumq́ue, qui clamoroſos ſignificat ululatus terræ, propter uarios concauitatum anfractus: Acheronta uerò fluentem fluidæ aquæ: Stygem autem aëri elementorum uinculo: Et de omnibus his ſcri-

Procul. *bit Proculus: Quæ in cœlo ſunt elementa, ſummitates, & excellentiæ elementorum, ſunt ea, quæ ſub orbe Lunæ ex ſecundo ordine: Illa uerò, quæ infra terrā ſunt: infimum quoddam ac ueluti fex elementorum: ubi mali cruciantur. Sed ad*

noſtros ueniamus. Eſt ignis, de quo ſummus doctor comminatur impiis ſe dicturum: Ite maledicti in ignem æternum. Eſt aër de quo Iſaias: Percutiet te Dominus aëre corrupto: quod communiter de dãnatis exponitur, Eſt aqua (teſte Iob qui ait) ad nimium calorem tranſibunt ab aquis niuium. Eſt denique infœliciſſima terra in centro terræ huius, de qua iterum Iob: Dimitte me ergo: ut plangam paululum antequam uadam, & non reuertar, ad terram tenebroſam, & opertam mortis caligine, terram miſeriæ, & tenebrarũ. Sunt igitur elementa in Deo ſeminaria rerum, & producendorũ ideæ, & origines: In angelis diſtributæ poteſtates: In cœlo uirtutes quædam: In natura rerum ſemina: In mundo hoc inferiori craſſiores formæ: Niſi enim eſſent elementares uirtutes in cœlo, quomodò ab eius influxu generarentur, & tranſmutarentur elementa hæc: ut quod nunc eſt aer in pluuiam conuertatur, A qua in aerem exhalet, Terra in lignum uertatur, Ex quo ignis, & ex illo aer, & cinis quæ terra eſt? Hinc aſtronomi ſigna, & planetas ab elementis denominant tria ſigna cuilibet elemento attribuẽtes: In Opifice uerò neceſſe eſt, ut ſint omnia, quæ diſtribuit: ut celebrata eſt illa Peripatetica ſententia: Nullus tribuit ea: quæ non habet. Sunt igitur fundamenta hæc omnium rerum quadrifaria à Deo, cui eſt nomen quatuor literarum: Quarum quælibet circularem numerum cõtinet: & hinc omnes numeros, qui circulares dicuntur, illæ literæ complectuntur: Vndè magno myſterio nobis innuitur: quòd omnis reuolutio generationis, & corruptionis, & uiciſſitudinis rerum reuerti tandem debet in illud, à quo proceſſerunt: Quæ ſacramenta forſitan Domino ſuccurrente clarius alibi explicabimus.

CHRISTVS. Iſaias Iob Idem Ariſto.

De figura elementorum ſecundum Pythagoreos, & Platonicos. Cap. XVII.

Timæus Locrus ex officina Pythagorea, & poſt eum Plato iſtiuſmodi figuras elementis aſcripſerunt: Terræ primum cubum octo angulorum, & ſex laterum, in forma teſſeræ: Et hoc ob eius ſtabilitatem, grauedinem, & motus difficultatem. Ignem autem in pyramidem quatuor baſium, & quatuor angulorum formant: ut faciliorem habeat aſcenſum. Aerem in octaedrum, id eſt octonorum ſeſſuum corpus conducũt: uidelicet ex octo baſibus, & ſex angulis ſolidis, uigintiquatuor uerò planis: Et hoc quia in aſcẽſu ignem conſequitur. Aquam denique figuram Icoſaedram tenere dicunt: quæ habeat baſes uiginti, & angulos duodecim: eo quòd aqua ſua flexibili natura mobilis ſit, atq; diuiſioni perfacilis: Quæ omnes figuræ ex quaternario tractæ ſunt: Nam terra ex duobus primis quadratis: Ignis ex quatuor baſibus, & totidem angulis: Aër ex bis quatuor baſibus: Duplicantur enim; ut ex utraque parte penetratiuus ſit, & facilioris motus. Anguli uerò plani ex ſex quaternariis: Aqua autem ex uiginti baſibus, & duodecim angulis, quæ 32, conducunt: Qui numerus eſt ex duobus quadratis, quorum radix eſt quater-

Timæ. Plato.

narius. Sunt iterum baſes ex quinque quaternariis, anguli uerò ex tribus: Et hæc omnia collocant uniuerſi in figura duodecaëdra, id eſt in ſeſſili per duodenos ſitus: quæ eſt ex duodecim baſibus pentagonis, & uiginti ſolidis, planis autem ſexaginta: Quæ omnia à quaternario oriuntur: duodecim ex tribus quaternariis: uiginti ex quinque: ſexaginta ex quindecim. Eorum autem elementorum omnium conſonantia ex illis baſibus, & angulis colligitur pleniſſima. Aeris ad ignem eſt proportio dupla in baſibus, in angulis ſolidis ſeſqualtera, in planis uerò dupla: undè reſultat harmonia duplicis diapaſon, & diapente. Ignis uerò ad terram in baſibus ſeſqualtera proportio: in angulis uerò dupla: ex quibus diapaſon iterum, & diapente. Terræ autem ad aquam in baſibus eſt proportio tripla ſeſquitertia: in angulis ſeſqualtera: undè diapaſon, diapente, & diateſſaron in baſibus: in angulis uerò diapente reſultat. Aquæ uerò ad aërē in baſibus dupla ſeſqualtera: in angulis uerò dupla: undè diapaſon, & diapente in baſibus: in angulis uerò, iterum diapaſon conſurgit. Deficit tamen aliquantulum conſonantia, & proportio ignis ad aquam: & aëris ad terram, quibus ineſt plena in qualitatibus contrarietas, ab ea proportione, quam habent elementa ſuo ordine collocata: & ubi duo ſemper conueniunt per intermedium: quod de utroque participat: ut ſupputare poſſunt experti.

QVibus mutuis concentibus prima rerum genera conueniant ad inuicem,& cum archetypo. Tonus Quartus.
Quomodo angeli primi ordinis conueniant cũ primo cœlo: quod primum mobile dicitur. Cap. Primum.
Qua cõcordia cherubini ſtellato cœlo reſpõdeãt. Cap. II.
Confirmat hæc mirandum Ezechielis oraculum. Cap. III.
Thronorum quinque proprietates. Cap. IIII.
Qua conſonantia eiſdem proprietatibus Saturnus coæquetur. Cap. V.
Dominationum decem proprietates. Cap. VI.
Quo concentu eaſdem omnes Iuppiter imitetur. Cap. VII.
De tribus coæquationibus Mauortis ignis cum virtutibus. Cap. VIII.
Quomodo conueniant adhuc in aliis ſex conditionibus. Cap. IX.
Magnã melodiam Sol in octo cum poteſtatibus conueniens quaſi diapaſon reddit. Cap. X.
In quinque participant principatus cum Venere. Cap. XI.
Qua cantilena Mercurius cum archangelis concinat. Cap. XII.
Quomodo denique Luna coaptetur cum angelis. Cap. XIII.
Conuenit iterum terra cum Luna. Cap. XIIII.
Aqua cum Mercurio & Saturno interſonant. Cap. XV.
Aër cum Ioue Venereque reboat. Cap. XVI.
Ignis cum Sole & Marte feruet. Cap. XVII.
Lapides cum cœlis ſuccentat. Cap. XVIII.
Metalla ſonoriori voce idem faciunt cum Marte potiſsimè. Cap. XIX.
Viuaciore ſono herbæ correſpondent cœlis,maximè Ioui. Cap. XX.
Occentant Zoophyta cum Saturno. Cap. XXI.
Intercinunt animalia cum ſtellato cœlo , & primo mobili. Cap. XXII.
Succentant eadem potiſsimè cum ſupercœleſti mundo. Cap. XXIII.
Quæ in particulari cum Saturno conueniant. Cap. XXIIII.
Quæ harmonizent cum Ioue. Cap: XXV.
Quæ Marti reſpondeant. Cap. XXVI.
Quæ cum Sole,aut Phębo concinant. Cap. XXVII.
Quę cum Venere delicientur. Cap. XXVIII.
Quę cum Mercurio interſonent. Cap. XXIX.
Qualiter omnia iſta cum Luna conſummatam harmonię conſonantiam conducant. Cap. XXX.
Quę in particulari cum quibuſdã praticularibus ſtellis reſonent. Cap. XXXI.
Quam bellè omnia hęc depicta ſint in arca , quam cœleſti oraculo fabricauit Moſes Cap. XXXII.
Quanto myſterio omnes enneades in ſuo decimo conueniant. Cap. XXXIII.

QVOMODO ANGELI PRIMI *ordinis conueniant cum primo cœlo quod primum mobile dicitur.* *Caput primum.*

POSTQVAM *de trium enneadum genitura diſſeruimus: ad ipſarum concordiam, unius uidelicet fabricæ cum alia particularem conſonantiam deueniamus. Et à ſupremis ſpiritibus exordientes, ut ſolidum aliquod præſupponamus:* Diony. *accedemus ad Ariopagitam noſtrum Dionyſium uerum arcanorũ ſpeculatorem: Qui ea myſteria quæ ei Pau*
Hierot. *lus (ut aliqui opinantur) ſed Hierotheus (ut ipſe fatetur) crediderat, depromẽs dicit: quòd omnes intelligentiæ inferiores à ſuperioribus illuminantur, docentur, & purificantur, denique ad opera Dei exequenda mittuntur: Supremi autem à Deo tantummodo deſtinantur: & omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi. Sed differentia eſt: quia primi ſolum à Deo iubentur: ſequentes autem à Deo, & ſuperioribus deſtinantur, & impelluntur, iuſſu tamẽ Dei.*
Paulus Diony. *Hic conueniunt Paulus docens, quòd omnes mittuntur, & Dionyſius dicens, ꝙ ſuperiores non deſtinantur ab aliis, uidelicet intelligentiis: ſed a Deo tantum-*
Iſaias. *modo: ut in cœleſti Iſaiæ oraculo habemus: quo dicitur: Vnus de Seraphinis, id eſt ſupremis uolauit ad me, iuſſus uidelicet à Deo ad cuius throni, & maieſtatis contuitũ ſubuectus erat: undè ille Seraphinus erat deſtinatus. Sed quia Dio*
Diony. *nyſius docet ſeraph eſſe nomen officij, non perſonæ: tunc aliqui decepti dixerunt illum non fuiſſe de ſupremis, ſed functum ſuperioris officio: Quod (ni fallor) non eſt ad mentem Dionyſij, cum omnes Seraphini denominentur à שרף, id eſt ſaraph Hebraicè, quòd Latinè accendere dicitur. Et eorum officium ſit ſuccendere non modo ſe, ſed inferiores: ad quos mittuntur: Nec inferior fungitur eorũ miniſterio: nec ſuperiorum ſibi nomen uendicat. Cum igitur ille Seraphinus, ut Iſaiam ſuccenderet, & eius labia ignito calculo purificaret, aduenerit: officio, & nomine, ordinéque ſupremo Seraphinus fuit. Iſti igitur ſupremi, qui à ſolo Deo deſtinantur, conueniunt cum primo mobili: quod à primo mouente tantummodo agitatur, & circunuoluitur: Qui motor primus eſt, aut prima intelligentiarum: quibus cœli crediti ſunt: aut primus moderator omnium: Quod*
Procul. Platon. Triſme. *Proculus, & alij Platonici pari modo cum Triſmegiſto conuenientes docent, ut Boëtius canit.*

Boëtius
Tu triplicis mediam naturæ cuncta mouentem
Connectens animam, per conſona membra reſoluis:
Quæ cum ſecta duos motus glomerauit in orbes.
In ſemet reditura meat: mentémque profundam
Circuit, atque ſimul conuertit imagine cœlum.

Alij autem cœli mouentur raptu quodã à primo mobili, imò à primo motore:

ab inferioribus uerò intelligentiis motu particulari, & proprio ſpatio: Et ſicut primum unico mouetur impulſu: ſic unicum influxũ recipit: Alij autẽ uarios pro uarietate mouentiũ, & motuum. Hinc Arabs, quamuis barbaricè, uerè tamen Auerrois *depromit dicens: Optimum babet ſuã perfectionẽ à ſe: Quod autẽ propinquum iſti per paucã, uel unã operationẽ, & unũ motũ tantummodo: Quod uerò remotum eſt per multas: quanto enim quis ſuperior eſt, tãto eius motus maior eſt uirtute, minor uerò numero: Et quanto quis inferior, tanto eius motus maior eſt numero: minor uerò uirtute, cæteris tamẽ paribus: Sol enim quãuis ſit in medio planetarũ, uirtute tamen eſt maximus, & rex erraticorũ ſyderum: undè tanquam rex mediũ tenet. Patet etiã ille ordo in ciuili republica, & ſupercœleſti: In ciuili enim miniſtri agitantur, & turbantur circa multa: ut expleant iuſſa imperantis: Architriclini uerò iuſſi iubent, & ad pauca mouentur: Domini autẽ grauitate quadã penè immobiles imperant non recedentes à loco, nec à propoſito. In republica etiã ſupercœleſti intelligentiæ inferiores Hebraicè* מלאכים *Malachim, Græcè angeli, Latinè autẽ nuntij uel miſſi dicũtur, eo ꝙ frequẽtius ad nos deſtinati, ſupremi mãdata deferant. Superiores uerò intelligẽtiæ, quia raro deſtinantur, aſſiſtentes à Daniele dictæ ſunt, Mittuntur tamẽ aliquando: ſi uerum* Daniel *deponit Paulus dicens, ꝙ omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus miſſi in ſalutẽ eo-* Paulus *rũ, qui capaces ſunt æternæ bæreditatis. Intermedij autẽ frequẽtius ſuperioribus; & rarius inferioribus mittuntur: Sic & in cœleſti Republica ſuperiores circuli tardius mouentur, infimi uelocius. Luna omniũ circulorũ infima in octo, uel nouẽ diebus ſupra uiginti cõplet motũ propriũ. Saturnus ſuperior in triginta annis: Sol, & Venus intermedij in uno anno: Stelliferũ cœlũ ſupremũ omniũ ſphærarũ quæ uidẽtur, in multis millibus annorũ reuolutionẽ ſuã perficit: quãuis omnes rapiantur a primo mobili: cuius motio eſt immediatè à primo mouente: undè unica eſt & ſimplex: Inferiorũ uerò circulorũ multiplices. Particulares autẽ cõuenientias, quas babet mobile illud primũ cũ ſupremo ordine intelligentiarũ: qui Seraphinorũ eſt, ſi percurrere lubet: uideamus quid de ipſis mentibus Seraphicis, ex officina præceptoris ſui deponat magnus ille Dionyſius: Hic etenim ſex-* Diony: *decim ipſis attribuit dicens: Seraphinorũ cognomen eſt, mobile ſemper circa diuina, Inceſſabile calidũ, Acutũ ſuperferuidũ, Inflexibilis ſemper motionis, Suppoſitorũ agminũ reductiuũ, Actiuum exemplar, Recalefaciens illa inferiora, Reducens in ſimilem caliditatẽ cœlitus igneo illo uigore comparato, ea quæ tanquã bolocauſta ſumma ui incendij expurgat: Non circũuelatũ exiſtens, ſed lucidum, inextinguibile, ſemper illuminans, omnẽ tenebroſam obſcuritatem expellens: Et quantum in huiuſmodi cum Seraphinis mobile primum cõueniat, uideamus: Cum enim primum ſit, quod mouetur, & ab ipſo primo mouente immediatè meritò in reuolutione ſua ſemper in ipſum primum fertur: ut eius iuſſa capeſſens expleat in aliis omnia ad libitum imperantis. Oportet ſecundo, ut inceſſabili calore uigeat: quo ſine intercapedine moueatur, & tanta ui trabat ſecum*

omnia:ut à tãta machina minimè impediatur. Acutum inſuper ut ſit, neceſſe eſt, in uirtute qua omnia penetret: & uſq; ad ultimos globos uim ſuam diffundat: Et cum omnes rapiat, feruentius eſt ſuper illos omnes: Ideo ſicut dicit, ſuperferuidum eſt ſcilicet genus Seraphinorum: ſi uidelicet debeant inferiores omnes mouere, & ferueſcẽtes & Deificos facere, ſic ſuperferuidũ eſſe debet illud, quod omnes ferueſcere facit ad motũ: Et cũ inferiora omnia ad eius nutũ moueãtur, ut ſemper expleant, quæ ſupremus iubet, coguntur ambo habere motũ inflexibilem: Et ne uideatur utriuſq; uanus labor in mouendo ſibi ſubiecta: ſicut Seraphini ui ſua ignea reducunt inferiores mentes in Deũ: ſic iſtuc rapiẽs ſuo igneo impetu mouendo omnia ea diſponit: ut in primum redeant: Et quia utrumque non modo impellit, ſed præcedendo rapit ſecum, dicũtur actiua exẽplaria: Quorum Seraphini amoris incẽdio, & globus iſte igneus celerrimo motu, & influxu omnia calefaciunt: reducuntque ſic in id incendiũ, quo ipſi accenſi ſunt: Sed illi uim hauriunt à Deo, quo fruuntur: & hic à magni nominis reuolutionibus duodecim: quas bauaia dicũt Hebræi: Quarum quælibet uni ſigno præponitur: & totum nomen, quod Hebræi quatuor literarum, Græci tetragrammũ, Pythagorei tetractim dicũt, omnibus ſignis: Quorũ uirtus eſt in primo mobili: ut dicũt aſtronomi: quãuis imagines in ſtellato cœlo appareant nõ tantũ in ſitu ſiderũ: ſed in ueris figuris: ſicut cõprobarũt certis tẽporibus, & inſtrumẽtis uiri probatiſſimi: qui oculis propriis uiderunt Tauri, uel Arietis figurã in orbe ſignorum. Illius igitur ſancti ſanctorum, & ſanctiſſimi nominis uirtute illi inflammando, & hic tanquam rota fullonum purgando, quos mouet, incendunt: ut tanquam holocauſta aſcendant ad ſupremũ. Et ſicut Seraphini nihil cognoſcunt ſuperius, quo obtegantur, cũ ſint primæ luci abſq; medio addicti: ſic iſte circulus ſuperiorẽ nõ habet circulum mobilem: cum ſit contiguus empyreo globo, & Dei ſedili: quod tãta diuina luce eſt prefuſum: ut nihil obſcuret, ſed illuſtret indutus naturã ſuperioris: ſicut omnia denaria, de quibus ſuo loco diſſeretur: undè utrique ſemper lucidi ſunt. Continent etiam inextinguibile lumen, & incendium: quo ſemper inflamment, & illuſtrent: ut illi perpetuo colluſtratiuo incẽdio, & hic raptu, & & ui ſua ignea poſt multos circuitus, proiectis fecibus omnia purganda reddat opifici expurgata: adeo ut in eundem deſtinatum reditum faciant.

(Margin notes: Hebræi. Græci Pythag. — Plato.)

Qua concordia Cherubini ſtellato cœlo reſpondeant. Cap. II.

SVccedit ordo Cherubicus, qui quãtũ cõueniat cum ſtellifero cœlo, uideamus. Eſt cherub (ſi uerè ſunt interpretationes Chaldaicæ iã triuiales) immaculata pictura: undè Cherub opus Phrygium, aut fictum dicitur: uel (ut Abrahæ à benazra placet) eſt pictura, uel imago cuiuſcunque formæ ſeparatæ: Sed quæ pulchrior pictura in tota mundi machina octauo cœlo ? ubi ſunt imagines complures non à Phrygiis Indis, uel ab Arachne Lydia: ſed ab ipſa Pallade, & diuina ſapientia: quæ cœlũ

illud figuris ſemper uiuentibus (ut quibuſdam placet) & plenis uirtute pinxit: ſicut & in Cherubicis mentibus ſpecies pinxerat idearum. Ideo alia interpretatione dicitur Cherub ſcientia multiplicata, ſiue ſcientiæ plenitudo, aut plures ſcientiæ, & ordines, uel multus ordo: à כָּרָה cara, quod eſt, ordinauit, & רַב rab, quod eſt multum: In ipſis enim eſt multiplicata ſcientia, & ſpecies rerũ multiplices, & in cœlo imagines multæ. Vtrobique autem pictura eſt ſine macula, & indelebilis: quæ nulla inuidi temporis colluuione conſumetur: nec peregrinã picturam, aut impreſſionem ſuſcipiet, repletis utriſque plenis imaginibus à fonte idearum: ex quibus etiam, tanquam ex exemplaribus formis, terra hæc tanta florum, & herbarum uiuenti ornatu componitur. Sicut enim terra floribus, cœlum ſtellis, ſic mens Cherubica uariis formis ſcientificis ornatur. Ideo dicitur ſcientia multiplicata, eius ſpeculatione extenta ad diuerſiſsima cognoſcenda. Eſt pariter ſtellatum cœlum multiplicatum lumen ad diuerſiſsima confouenda. Confouent etiam Cherubini per idem cœlum hæc inferiora, dante ipſis prima cauſa undè influant. Hinc pſalmographus canit: Aſcẽdit ſuper Cherubinos, & uolauit: ad omnia uidelicet citiſsimè diſponẽda per ipſorum omnigenam cognitionem, & uirtutem. Et hæc eſt illa prima operatrix uirtus (ut Dionyſii uerbis utar) qua repleti Cherubini ſunt ad inferiora coaptanda diſpoſiti: ut Vgo, & Albertus in expoſitione ſentiunt. Et quod facit per Cherubinos, tanquam per miniſtros & cauſas ſecundarias, ſummus opifex, idem cõducit per ſtelliferum orbẽ, tanquã per inſtrumẽtum: ut cum Academicis catholici multi conueniunt. Eſt inſuper (inquit Dionyſius) Cherubicus ordo repletus diuina pulchritudine, & ſapientifica traditione, & communicatiuus ad ſecũda genera: Sic & octaua ſphæra plena eſt pulcherrimis ſtellis & uirtutibus communicandis ſecũdo generi, erraticis uidelicet ſyderibus. Commune eſt apud aſtronomos, quãtã uim ſigna præſtẽt planetis, quando eos in domiciliis ſuis recipiũt. Manifeſta eſt etiã diſpoſitio, quã inducũt in naſcentis alicuius horoſcopo, Neq; minus in aliis mundi inferioris rebus diſponendis: ut moderari uideantur machinam hanc ſub globo lunari, fauore tamen hauſto à ſupremo parente, & ſancto ipſius nomine: ut in Dauidico hymno canitur: Domine Dominus noſter quàm admirabile eſt nomen tuum in uniuerſa terra: quæ per ſydereas illas figuras, & uirtutes imbibitas à ſancto nomine uitam, pulchritudinẽ, & uirtutem haurit. Quibus intercedunt ſeptem erratica ſydera: quæ & ipſa à ſeptem menſuris uel circulis fabricæ (ut Hebræorum theologia docet) per ſeptẽ ſuas intelligentias regulantes ſuſcipiunt, undè influant. Diuiditur ille ſtellifer circulus in duodecim imagines præcipuas: quarũ quælibet, & partem terræ ſibi ſubiectam, & membrũ aliquod minoris mũdi diſpoſuit: Vndè uterque mũdus ab ipſo cœlo regulatur, cuius circulus medius Mineruæ, aut Iuſtitiæ circus à Memphiticis dicitur, & ab Arabibus ductoria regis. Illo enim tanquam uirga quadã ſupremus rex inferiora moderatur p Cherubinos, tãquã per miniſtros:

[Margin notes: Dauid. Diony. Vgo Albertus Diony. Aſtron. Dauid Theo. he. Aegyp. Arabes.]

in quibus unica illa regis cognitio multiplicatur: ut iteratis uicibus intelligāt ea, quæ ſupremus unico actu complectitur. Sic & cœlū iteratis reuolutionibus explicat, quæ opifex unico influxu tribuit. Et ſicut ſtelliferū cælum gyratur à primo mobili: ſic Cherubini excitantur à primo ordine angelorum, Seraphico uidelicet: ut locum etiam in ipſis habeat illud Academicorum, *imò diuinorum hominum dogma, quo docetur:* ꝙ *qui cupiūt docti effici, & ſapientes, primo amatorij efficiantur, ut per amorem pulchritudini rerum affecti, ad ipſas ſpeculandas moueantur: de quo ampliſſimè* Plato *in ſympoſio, &* Plotinus *in de triplici reditu animæ ad* Deum *conſcribunt.* Hinc *ea quæ in* Dionyſio *uidebantur contraria facilè conueniunt:* Docet *enim inferiores angelos à ſuperioribus doceri: illuminari: purgari: & iterū dicit: Cherubinos ſuſcipere immediate à* Deo, *quæ ſecundis communicant:* Nam *diuinam eſſentiam omnes ſine medio ſpeculantur: ut in ſolo fœlicitatis fonte beentur:* A *quocunque enim canali citra infinitū hau rirent, poſſent facilè ſentire influentis defectum ſimul & influxus, qui quidem defectus cum beatitudine ſtare nequit.* Et *illa diuinæ eſſentiæ uiſio ab* Auguſtino *meridionalis, rerum autem in uerbo matutina, in genere proprio ueſpertina dicitur.* In *cognitionem igitur illam dexteræ excelſi, ubi ſunt omnes delitiæ, quæ ad dexteram dicuntur eſſe archetypi, feruntur mentes omnes angelicæ, & beatorum,* Deo *dirigente: iuxta illud* Dionyſii: Gaudent *omnes mouente patre.* Ad *inferiora autem peragenda diſponuntur inferiores ſuperiorum imperio: quibus illi parent, oculum tamen ſemper in* Deum *dirigendo: ut canit regius* Propheta: Ponite *corda ueſtra in uirtute eius: & diſtribuite domos eius.* Eſt *enim ſermo principis angelicis miniſtris imperantis: quòd corda, & affectus ſemper in* Deum *dirigant per incendium Seraphicum: quo excitati diſtribuant domos eius, cœleſtem uidelicet, & mundialem:* In *quo miniſterio inflammātur ab igne Seraphico, imò à ſpiritu* Dei *igneo* ꝑ *Seraphinos:* A *quibus etiam illuſtrationis ad inferiora pertractanda incrementa ſuſcipiunt. ut autem* Deo *perfruantur, lumine ipſius* Dei *perfuſi colluſtrantur.*

[Margin: Academ. — Plato, Plotinus. — Diony. — Augusti. — Diony. — Pſalmus]

Confirmat hæc mirandum Ezechielis *oraculum.* Cap. III.

[Margin: Ezechi.]

EVentis *quamplurimis, quæ celeberrimo uati* Ezechieli *reſerata ſunt etiā negotium mūdanæ fabricæ interfuit:* Cuius *deſcriptionem* Hebraicam *ueritatē ſequētes proponemus, quantū maximè ad* Cherubicū *myſteriū attinet.* Extendit, *inquit,* Cherub *manum de medio* Cherubinorū *ad ignem, qui erat inter* Cherubinos: *& leuauit, & dedit in manu eius, qui erat ueſtitus lineis, uel talaribus tunicis: & accepit, & egreſſus eſt.* Et *apparuit ad* Cherubinos *ſimilitudo manus hominis ſub alis eorū.* Et *uidi, & ecce quatuor* Ophanini *apud* Cherubinos: *&* Ophaninus *unus apud* Cherubinum *unum, &* Ophaninus *alter apud* Cherubinum *alterum.* Et *uiſio* Ophaninorum *ſicut aſpectus lapidis tharſis.* Et *uiſio eorum ſimilitudo una ad quatuor, ſicut ſi eſſet* Ophaninus *in medio* Ophaninorū: Cumq;

ambularent, in quatuor partes gradiebantur: nec reuertebantur, dũ irent: ſed ad locũ, ad quem reſpiciebat primus, uel caput ſequentes eum ibant: nec reuertebantur, dum irent. Et omnis caro eorum, & dorſum eorũ, & manus, & alæ eorũ, & Ophanini pleni erant oculis in circuitu quatuor Ophaniuorũ. Et Ophaninos ipſos uocauit rotas in auribus meis. Hic rogatos eſſe uelim ſapientes, ne me carpant: ſi à communi interpretatione locum iſtum noſtri Ezechielis ſegregauero. Admittunt omnes catholici quatuor ſenſus in ſacra pagina: Quibus ueritas literæ, animæ negotium, myſterium eccleſiæ, & arcanum cœleſtis gloriæ elucescit. Et horum primus literalis, ſequens moralis, tertius allegoricus, ultimus anagogicus ab omnibus dicitur. Sed ſi cum iſtis admittatur mundanæ fabricæ deſcriptio, non incongruè naturalis ſenſus ille uocabitur. Quo modo interpretandi ſæpius utitur omnium interpretum ſacrarum literarum apud noſtros facilè princeps Origenes, prout ab Ammonio, imò à ſapientibus Hebræis acceperat. Orige. Ammo. *Si autem noſtri hoc nouo interpretandi genere (quod tamen uetuſtiſſimum eſt) offenduntur, collocabimus ipſum in anagogico: poſtquam induximus Deum, in quo beari debemus, huius fabricæ opificem, moderatorem, & muſicum: Qui eã conſonantiſſimam adeo ex omni parte conduxit: ut quicquid de una dicitur, de alia quoque per ſymbolum, & analogiam intelligi poſſit. Ad quarũ rerũ phyſicarũ, & diuinarum concordiam accincti ſumus. Sed ad interpretationem accedẽtes uideamus quid loquatur noſter Ezechiel de Cherubicis mentibus diſponentibus fabricam: & de eorum ratione ad Deum, ad Seraphinos, & ad producta omnia. Extendit (inquit) Cherubinus manum de medio Cherubinorum:* Ezechiel *Vni aſcribit opus, cum ſuppoſiti, aut ſingularis ſit operatio: ut apud Ariſtotelẽ, & theologos noſtros triuiale eſt. Sed ne credatur hæc adminiſtratio uni tantummodo credita dicit, de medio Cherubinorũ: ut omniũ uirtute agat: Sicut Gabriel legationem uirgini attulit: & epithalamium celebrauit in uirtute, & nomine omnium angelorum: ſed Dei in primis, ſicut nonnulli accommodatiſſimè diſſeruerunt. Quam uirtutem extendit (inquit) ad ignem, id eſt ad uigorem ſeraphicũ: quia & ipſi ſeraphini interſunt, tanquã uis ignea, & excalefactoria uirtus ad opus perficiendũ. Hinc proſequitur, quòd ignis erat inter Cherubinos colligatos uidelicet glutino Seraphici, imò diuini amoris: quo excitãtur ad miniſteriũ. Sumpſit ergo ignem: & dedit illi, qui erat ueſtitus lineis, aut ſtola ſancta, uel podêre (ut ſeptuaginta interpretantur, & conſentit Hieronymus) id eſt Chriſto, de quo in Apocalypſi dicitur: Et uidi in medio ſeptem candelabrorũ aureorũ, id eſt ſeptem planetarum & angelorum ipſis præſidentium, ſimilem filio hominis ueſtitum podêre, aut ſtola ſancta uſque ad talos, quia totus ſanctus Nazaræus noſter à uertice uſq; ad uolas pedum: Cui data eſt omnis poteſtas in cœlo, & in terra, & per quẽ producta ſunt omnia. Nec cũ iniuria dicitur: ꝙ ignis acceptus à Seraphinis per Cherubicas manus datus ſit Chriſto: cũ ipſum ignẽ nõ dederit ei tanquã inferiori: ſed uelut miniſter attribuebat opifici: cuius imperio*

Ariſtote. Theolo. LXX. Hiero. Apocal.

ſim chryſolitum interpretatur:quem Hebraicè det, קְרִיאוֹלִיק cariolic, Et hunc
eſſe coloris cœleſtis,aut maris elati, & eius uirtutum fauere ad digerendũ, &
impinguandũ. Vndè de Aſſer (cui addictus erat hic lapis) in Iahacob præſagio
dicitur: Aſſer pinguis panis eius: & præbebit delicias regibus. Et ſi uolumus om
nes interpretationes accommodare: poſſumus quidem ex Symbolo omnium quæ
uno nomine myſterioſo ſanctæ lingu æ continentur, Si enim ſignificatum eius eſt
mare:cum aqua ſit rerum ſeminarium ſimul cum terra, quid materiæ diſponen-
dæ aptius conuenit, quam uirtus aquea per Ophaninos ſubminiſtrata? Si ue-
rò per tharſim propheta carbunculum intelligit (qui anthrax Græcè dicitur,
& alio nomine rubit,ſed ille in nocte lucet:rubit uerò nequaquam : qui & om-
nibus lapidibus figuram imprimit, nec ſuſcipit: & omnium dicitur prætioſiſſi-
mus à Plinio, Caliſtrato, Aaron, Archelao, Aluredo, & Arnoldo) & hoc qui- Plinius
dem accommodatiſſimum eſt: Nam ophanini materiam obtenebratam diſponen- Caliſtr. Aaron
do illuſtrant, & ad formam, figuramque ſuſcipiendam diſponunt: undè pretio- Archel. Alured.
ſa eſt eorum operatio. Si autem per tharſim hyancinthus intelligi debet: & ip- Arnol, Idem
ſe aqueus eſt (ut Arnoldo placet) & cum mari & aqua conueniens ſua frigidi- Thethel
tate ardorem extinguit. Comparat etiam gratiam, & gloriam, ait Thethel, un-
dè & ipſe conueniens eſt, Ophaninis diſponentibus materiam uirtute aquea, un
dè gratia, forma, & gloria in ſubiectum deducatur. Si uerò chryſolitum be-
ne interpretantur: ut in communi uſu habetur, eſt & ipſe auro ſimilis, cum a-
liquali colore marino, ut Plinius, Arnoldus, & Bochus ſcribunt: undè ad di- Plinius Arnol.
ſponendum illa uirtus accommodatiſſima eſt ex aquea natura molliente, & au- Bochus
reo colore picturæ, maximè ſtellarum aptiſſimo. Si uerò Bachaie ſequi uolue- Bacha.
rimus: quòd ſit lapis fauens digeſtioni, pinguedinique: & hoc accommodatiſ-
ſimum eſt: cum officium ophaninorum ſit digerere, & pinguefacere materiam. Ezechi.
Addit ſacrorum interpres: quòd ophanini quatuor erant ad diſponendam ma-
teriam ſuſcepturam quatuor elementorum formas, antequam compoſitum condu
ceretur. Sed quia in compoſitis una tantum cernitur facies: ideo ſequitur, quòd
aſpectus eorum erat ſimilitudo una: quaſi eſſet Ophaninus in medio Ophanini:
quia in compoſitis unumquodque elementum eſt in alio: Et ſi coniunctum reſol-
uitur, in quatuor illa elementa reuertitur. Ideo ſequitur: Cumq; ambularent, ex
amicitia uidelicet compoſiti ad ſeipſa in quatuor partes gradiebantur: & non
reuertebantur, cum ambularent: quia ad reſolutionem deuenientes elementa nõ
reuertuntur in compoſitum: niſi à ſuperiori cauſa deducantur: undè ſubinfert:
Ad locum, ad quem tendebat caput, ſiue dux eorum, ſequebantur & ipſa ele-
mẽta ſuperiori cauſæ obedientia. Quod autẽ caro, dorſum, manus, & alæ opha
ninorum dicantur plenæ oculis, pulcherrimũ eſt: cũ in elementis diſponendis tot
oculi requirantur in diſponentibus, quot ſunt formæ in ſubiecta illa introducen-
dæ. Nam formæ oculi ſunt, & ſplendores rerum compoſitarum. Et quòd o-
phanini dicti ſint rotæ in auribus uatis conſentaneum eſt: quia generationes,

& corruptiones rerum ſuccedunt ea continua reuolutione, qua uoluuntur cæli imitantes ſphæram illam ſupremam intelligibilem: quouſque ipſa eadem omnium moderatrix circunuoluentibus rebus ſtatum indixerit, eo tempore & momento, quod Pater Poſuit in ſua poteſtate.

Thronorum quinque proprietates. Cap. IIII.

QVanta etiam ſit concordia Thronis cũ tertio orbe, qui eſt primus
Diony. erraticorum ſyderum, iudicare poſſumus ex iis, quæ Dionyſius
Ptople. de Thronis, & Ptolemæns de ſuo Saturno tradit, unuſquiſque in doctrina ſua facilè princeps: Habemus enim in antiqua traductione Dionyſii de ipſis Dei ſubſellüs hæc ad uerbum: Ipſi altiſſimarum, & cõpactarum ſedium omni diligenter exaltati ignominia ſubiectionis, ad ſummũ ſupra mundanæ ſurſum ferens, & omni extremitate ineffabiliter in ſublimiſſimũ: Et circa uerè excælſum totis uiribus incommunicabiliter, & ſtabiliter collocatum, & diuini ſuper aduentus in omni paſſibilitate, & in materialitate acceptiuum, & Deiferum, & familiariter in diuinas ſuſceptiones apertum: Hæc quidem nominum ipſorum (quantum ad nos attinet) declaratio. Hucuſque Dionyſius: ſed pauloante dixerat: quòd Throni nomen dicitur effuſio ſapientiæ, & manifeſtatio Deiformium ſuarum habitudinum: Quibus uerbis ex denominatione, potiuſquã ex quidditate, aut ratione tangit ſanctarum Dei ſedium proprietates. Prima eſt: quia licet ſedilia ſint, ab omni tamen ſunt exaltati ignominia: quia ſicut Deo ſeruire regnum quoddam eſt, ſic eſſe ſubſellium ipſius Dei non eſt quidem ignominiuoſum, ſed præhonorandum, & ſublimè. Ideo præmittit, quòd altiſſima ſunt. Deinde qua claritate ſint illuſtrata ipſa ſedilia innuitur, quia dicit compacta, id eſt iuncta conſonanti ueritate (ſi bene Vgo eius fi-
Vgo dus interpres exponit) quia in eis iudicans uerax eſt: imo ipſa ueritas. Lenctura enim in ſubſellüs diuinis conuenientia eſt iudiciorum, cũ ipſa ueritate inconta-
Alberto minabili: Vel ſunt compacti amore (ut Alberto placet) ſicut cathedræ noſtræ clauis, aut glutino. Bene quidem uterque interpretatur: quia in ipſis ſedibus eſt uis ſeraphici amoris, & illuſtratio cherubica. Et hoc eſt, quod præcepit Dominus Aaron, cæteríſque ſacerdotibus: qui Deo miniſtrant: & eius uice iudicant: ut portarent in pectore urim, & tumim: quod noſtra expoſitio habet doctrinam, & ueritatem. Sed uim uerborum interpretando, urim illuſtrationes ſignificat: ab אור id eſt or, quod eſt lux: ſed plurale multiplicem doctrinam, & colluſtrationem (qua refertus ſacerdos eſſe debet) ſignificat. Tumi uerò perfectiones, & remotiones ab inferiorum quacunque macula per Dei amorẽ deſignat Perfecti enim debent eſſe ſacerdotes: ut perfectiſsimi Dei officio merito fungi poſsint. Tertio loco, ut intelligatur rectus & fidelis eorum inceſſus in Principem ſuper eos diiudicantem dicit: quòd ſublati ſunt ad ſupramũdanũ, & ſublimiſsimum collocati totis uiribus in uerè excelſo. Quartò, ut inde hauriant diuinos influxus ſine aliquo grauamine repugnantis materiæ. Vltimo con-

*cludit, quòd ſtante in eis omnimoda diſpoſitione, & propinquitate, conſuetudi-
néque, & immediato myſterio Dei Deiferi efficiũtur: Optima quippe deſcrip-
tio qua ſedilia Dei primò declarentur ab omni indignitate remota, & ſublimiſ-
ſima: iuxta illud Eccleſiaſtici: Ego in altiſsimis habito: Poſtea quòd ueritate, & Eccleſia.
amore ſint compaginatæ ſedes: ubi ſedere debet æquiſsimus iudex: & quòd ſem
per in ipſum tendant, cui ſeruiunt: & à quo hauriunt: ut digna ſint ſedilia: Quæ
adeo numen illud imbibunt: ut expurgatos in ipſum Deum deducant: Inquina-
tos autem terreant, & offendant. Hinc de huiuſmodi diuinus Ioannes in patmo Ioannes
tica uiſione ait: A throno eius procedunt fulgura, & uoces, ſcilicet comminan-
tes, & tonitrua perterrentia. Et de fauore ab illis nobis præſtito ſacramento-
rum inſpector Paulus deponit: Adeamus, inquiens, cũ fiducia ad thronum Dei, Paulus
conſecuturi inde quod petimus. Nec aliquẽ offendat illud Pſalmographi. Qui Dauid
ſedes ſuper Cherubin, quia in Cherubinis, Seraphinis, & etiam animabus iu-
ſtis, tanquam omnium Dominus ſedet ad libitum. Scriptum eſt enim: Anima iu-
ſti ſedes eſt ſapientiæ. Potiſsimè autem dicitur ſedere in Thronis: ut nomen in-
dicat. Qui cum ſint amore Seraphico compaginati, & illuſtrati ſplendore Che
rubico: Ideo dicitur ſedere in Cherubinis, & Seraphinis. Et cum totum cœlum
ſit glutino aureæ charitatis (teſte Ioanne) compaginatum: Ideo per Iſaiam di- Iſaias
cit: Cœlum mihi ſedes eſt: Et cum hæc inferior machina ſemper ei præſto ſit,
ſubinfert: Et terra ſcabellum pedum meorum. In qua omnia operatur, & di-
ſtribuit, diuidens ſingulis, prout uult: ſicut anima omnia membra corporis mo-
uet ad libitum: Cui tamen primarium ſedile eſt cor: ſicut Dei ſedes potior eſt
cœlum, & in ipſo Thronorum ordo.*

Quanta conſonantia eiſdem proprietatibus Saturnus coæquetur. Cap. V.

*SI autem hic thronorum ordo cum Saturno conueniat, uideamus.
Exaltari dicuntur Throni ab inferioribus: Vnde familiares Deo,
qui per eos diiudicat omnia, quæ in ſuo opificio continentur. Eſt
etiam Saturnus planetarum ſeptimus in aſcenſu ſedilè quoddam:
Vt non ſine myſterio Deus dicatur quieuiſſe die ipſi dicato: iuſsitque populo
ſuo eodem die quieſcere: qui ſabbatum, id eſt requies dicitur, denominatum à
Saturno, qui Hebraicè* שבתי *ſabbatai, quod requies meæ, aut ſedilia mea po-
teſt interpretari. Nec inde arguatur: quòd lex illa diuiniſsima Saturnia ſit,
aut à Saturno edocta: cum in ipſa iubeatur eius obſeruatores non pertimeſcere
ſydera: & in eadem declarentur ipſimet ſideribus non eſſe ſubiecti: quamuis à
Deo per inſtrumenta cœlica, & per miniſtros ipſius quilibet fauorem ſibi poſ-
ſit comparare. Sed ſi uolumus, ut ipſi quibus data eſt lex illa à Deo immediatè
influxum ſuſceperint, ut in plærìſque locis eiuſdem legis innuitur, non tamen Sa
turnus excluditur: cum ipſi dicant legem accepiſſe de loco, aut menſura diuini-
tatis: quæ bina dicitur: cui reſpondet Saturnus, & intelligentia præſidens ipſi.
A quo loco affluit requies, peccatorum remiſsio, & exuberantia illa, quæ ubi-*

leus dicitur, poſt quadratum numeri ſeptenarij: qui cum Saturno ſeptimo planeta conſentit. Dictum fuit ſecundo loco de Thronis, quòd ſint compaginati ueritate, & amore. Et de Saturno Firmicus ille maternus, quòd eſt tenax: & facit Saturnios ſuos bene cōpaginatos: Vnde ſilentio, & ſolitudine (teſte Alchabitio) delectantur. Et ſunt firmi ſolidique conſilij, ut Ptolemæus teſtatur: Suntque ex illa compagine tenaciſsimæ naturæ, ideo auidè congregant: & difficilè diſpenſant, ſegregatique à ſocietate, & in ſe collecti ſilentio, & eleuato ingenio arcana Dei, & naturæ acrius perſcrutantur. ut cum Thronis fiant uiua Dei ſedilia. Vndè proſequuntur ſupramemorati Aſtronomi: & cum eis Democritus, Plato, Ariſtoteles, & Auicena dicentes: Fauet Saturnus ad altum intellectum, & profundam rerum ſcientiam ſecretiorem Philoſophiam, & Theologiam: cuiuſmodi eſt illa Hebreorum: quæ ſupramundani Saturni ſapit influxū: Et in hoc optimè thronis coæquatur: in quibus ſedens iudex ingenio, legum cognitione, ſtabili ſermone, longa prouidentia, regalique conſilio fulgere debet: Additur rectitudo, intemerata fides, & cum ſedente Principe conuenientia. Et de Saturno dicitur, quòd ſi ſolus regit nullo impedimento moleſtatus dat fidiſsimam amicitiam. Deiferi inſuper dicuntur Throni, ac ſapientiam effunden tes, Deiforméſque habitudines. Et Saturnus Deifer eſt diuinos ſuſcipiens aſflatus: quos in Saturnios ſuos diffundit. Non prætermittam quod perhibet antiquitas de Saturno: quòd Ianum docuerit ſapientiam, & partem regni ei ceſſerit, in hoc innuens ſapientiæ effluxum à Saturno prouenire: qua refertus maximam partem habet ad regnum obtinendum: diffuditque Deiformes habitudines in temporibus ipſi dicatis, Ideo fœliciſsima prædicantur: & tunc auream fuiſſe ætatem, qua nec furtum, nec quicquam perperam committebatur: Non galea, non enſis erat, non militis uſus: nec erat ſub eo fas partiri limite campū: nec aliquem ſeruitio premi: nec tunc belli, aut famis iniuria quis moleſtus erat: Ideo ipſi dicata erant (ut refert Macrobius) ſolennia, & ſacrificia, quæ Saturnalia dicebantur: quæ ſeptem diebus celebrabantur. In cuius rei fidem Nouius, & Mummius citantur: quamuis Maſurius, & Mallius aliter ſenſerint: Quorum prior unum tantum diem, alter tres ipſi conſecrat: Fuit enim diurnum eius ſolennium: Sed à Cæſare primò, poſtea dictante Auguſto propagatū fuit uſque ad trium dierum ferias: Sigillariorum autem adiecta celebritas in ſeptem dies diſcurſum publicum, & lætitiam religionis extendit. Accommodatè quidem ſeptenarius dicatur Saturno: qui ſeptimus eſt planeta: qui requiem innuit: cui ſeptimus dies aſcribitur: qui millenarium ſeptimum indicat: quo (Ioanne teſte) malorum ſuggeſtore uinculis detento quieſcent mortales, tranquillā uitā degentes: Quod per ſeptenarium annum quietis, pérque annum magnum Iubilei, poſt quadratos ſeptenarios in Leuitico ſatis præfiguratum eſt. Et cum Saturnus Saturnios ſuos Deiformes facere ſtudeat: eos qui prauis moribus, factis magis, quàm uerbis influxum eius bonum calumniantur, indignabundus

Iul. Fir. Alchabi. Ptolem. Democr. Plato. Ariſto. Auicena Ianus Verſus Macro. Nouius Mūmi. Maſuri. Mallius Cęſar Auguſt. Leuitico.

meritò deprimit, & caſtigat: ut in Hebræis pluries cõprobatum cernimus: Qui
affluentias diuiniſſimas ueri Saturni, præ cæteris incomparabiliter ſuſcepe-
runt. Vnde exultans Propheta ait: Non fecit taliter omni nationi: & iudicia Dauid
ſua non manifeſtauit eis. Hinc & tanto grauius ſeruitute, captiuitate, & pla-
gis multis preſſi ſunt, quanto Principis, & ueri Saturni dona maiora contem-
pſerũt. Alia ſequitur coaptatio Saturni cum ſeptimo in aſcenſu Angelorum or
dine. Scribunt Meſſahala, & Alcabitius omnes planetas iungi cum eo: Illum Meſſa.
autem quia ſupremus ſit omnium, nulli coniungi: ſic & Saturniæ religioni (quæ Alcab.
tamen ſupramundani Saturni eſt) omnes adhærent, uel ſecundum uerum ad-
implementum myſteriorum in lege illa diuina contentorum, uel imitando tan-
quam ſimiæ Moſem illius legiſlatorem: & iactitando ſe ab Apolline, Ioue,
Mercurio, Minerua, Nympha Egeria, Veſta, & bono numine accepiſſe,
quæ à Moſe ſuffurati ſunt. Ipſa uerò Lex nec alicui adhæret: nec ab aliquo
quicquam accepit, niſi à Deo ipſo: Et hæc grauida diuino partu Euangelij, ef-
fœta uidetur expulſa: cum tamen in ſummo honore habeatur ab his, qui rectè
ſentiunt: quia Euangelium legem ipſam non ſoluit: ſed implet uſque ad mini-
mum iotam, & apicem. Sic omnes Angelorum ordines cum Thronis iungun-
tur ad iudicia Dei complenda: ipſe autem nulli. Concurrit enim Seraphicus,
amor, ueritatis & iuſtitiæ zelus: Interuenit etiam cherubica ſcientia: quæ in
diſtributiua iuſtitia gradus diſponat: & in iudicatiua retributiones, & fla-
gella, pro meritis & flagitiis decernat. Adſunt Dominationes, id eſt mentis li-
bertas (ſic enim à Dionyſio declaratur dominatio) ut liberum ab affectu, & Diony.
paſſione proferatur iudicium. Virtutes aſſiſtunt iudicibus: ut ſint uiriles, at-
que conſtantes in iudiciis proferendis. Præſto ſunt Poteſtates: ut iudicium
prolatum exequantur coërcentes (ut uerbis Dionyſii utar) omnem tyrãnidem, Idem
& abutentes uiribus ſuæ poteſtatis, Conueniunt Principatus, Angeli & Ar-
changeli præſidentes Principibus, hominibus particularibus, & prouinciis: ut
approbent, & faueant iudicio, & diſtributioni delatæ à iudice. Nec alij ad
ſua officia explenda Thronos aſciſcunt: Non Seraphini ut ament: non Che-
rubini, ut intelligant: non Angeli, ut nuncient: nec alij, ut exequantur ea, ad
quæ deputati ſunt officia.

Dominationum proprietates decem. Cap. VI.

CVm Saturnum (quem maliuolum ſcioli appellant) cum ſanctiſſi-
mis Dei ſedibus conuenire fecerimus: ubi nulla apparebat con-
cordia: facilè Iouem Dominationibus coaptabimus, potiſſimè
conuenientibus his, quæ de utriſq; à ſuis authoribus deponuntur.
De Dominationibus hæc magnus Dionyſius ſcribit, Sanctarum Dominatio- Diony.
num manifeſtatiuam nominationem exiſtimo declarare, Abſolutam quandam,
& omni pedeſtri, minoratione liberam anagogen: in nullámque tyrannicarũ

diſsimilitudinem,ullo modo eam uniuerſaliter inclinatã,Liberaliter ſeuerã Dominationem omni minuitiuæ ſeruituti ſuperpoſitam ſuperiorem omni ſubiectioni,& remotam ab omni diſsimilitudine,& dominationis inceſſanter appetentẽ: & ad ipſiuſmet naturaliter ſubſiſtentis uirtutem ſimilitudinem, quantum poſsibile eſt,& ſeipſam,& quæ poſt ipſam ſunt optimè,& ſpecioſè conformantem: ad nullum uanè uidentium,ſed ad propriè On uniuerſale conuerſam: & Dominicæ ſemper Deiformitatis in participatione,ſecundum quod poſsibile eſt ipſi factam. Hucuſque Dionyſius. Cuius mens eſt(ut ipſe præmittit)Declarare nomina,aut denominationes ſanctarum Dominationũ myſteriorũque plenas. Et horũ primum eſt,quòd habent abſolutam quandam eleuationem,liberam ab omni cõculcante depreſſu:qui diminuit dominantis dignitatem. Et ſecũdo libera eſt eorum mens ab omni tyrãnica diſsimilitudine:adeò ut nullam in ea ſentiat inclinationem. Nec profectò,quid proprius aſcribi potuit tyrannidi, quàm diſsimilitudo à uerò principatu,cum hic iure,& tyrannus contra ius dominetur: Alter fauere & ſubleuare ſtudet ſubiectos: Alter uerò deprimere & expillare: Alter ueritatem,pietatem,munificentiam,& iuſtitiam, & clementiam redolet: Alter mendaciis, dolis, impietate,auaritia,crudelitate omnia diſsipat: Alter diuinam quandam per imaginem: Alter diabolicam. Diſsimilis eſt ergo tyrannus legitimo Principi:multo magis autem Deo,cuius Dominationes locum tenent. Eſt tertio,liberalis cum ſeuera æquitate,& ab omni famulatu,& diminuente ſeruitute expedita uera Dominatio: Nec exiſtimet quiſpiam ſeueritatem liberalitati repugnare: cum ſeueritas ſit æqua diſtributio ſine obliquante affectu: ut ueritati innixus iudex coërcere ualeat inſolentiam:& debita munificentia magnifacere benemeritos. Quod facere nequit:niſi liberum habeat animũ ab auaritia, odio, commodo proprio,& huiuſmodi:quæ deducunt animum in ſeruitutem diminuentem à recto libramine iuſtitiæ. Hinc toties ſummus omnium Princeps iudicibus,& ſui uicem tenentibus exclamat,imperat,& proteſtatur,ut manus habeãt ab omni munere liberas,quia munera,erutis oculis mentis, in miſerrimam deducunt ſeruitutem. Hinc quarto loco infertur,quòd dominãs ſuperior ſit omni ſubiectioni:quæ ex muneribus,ſanguine,affinitate,clientela, patria,amicitia,conſuetudine, ambitione, uel undecumque contrahatur. Additur quinto, ꝙ remota ſit Dominatio ab omni diſsimilitudine à ſummo Principe: qui eſt ipſa ueritas: Diſsimilitudinem autem hanc peccatum inducit: quo diſcrepat quis à prima ueritate. CHRISTVS. *Hinc de primo rebellante ait ſummus doctor. Ille homicida ab initio in ueritate non ſtetit. Sed exiſtimo ꝙ aptius traduci poſſet occiſor, quàm homicida: quia ille tunc non fuit hominis,ſed ſuiipſius occiſor. Nec apud Hebræos eſt in uſu hoc uocabulum homicida:quo idiomate Ioannes ſuum ſcripſit Euangeliũ,ubi illa uerba recitantur. Sunt igitur, & eſſe debent tantum Deo conformes:ut Dij merito appellari poſsint: ſicut de ipſis in Exodo dicitur: Diis non detrahes, id eſt,iudicibus. Et ibidem furem & periurum iubet appelli ad Deos,id eſt iudi-*

ces. Et Pſalmographus cum de huiuſmodi, aut de Apoſtolis præfectis duodecim tribubus Iſraël caneret, ait: Dij fortes terræ uehementer eleuati ſunt. Sequitur ſexto, quod inceſſanter dominatum appetere debeant. Poſſent hic imbecilles offendi: quomodo illæ ſanctæ intelligentiæ ad dominum indefeſſo deſyderio aſpirare dicantur, cum in Eccleſia iſta, cuius illa cœleſtis typus eſt, & exemplar, à ſummo hierarcha Chriſto damnentur: qui ad præſidentiam flagrant: ut in Euāgelio, cui titulus eſt ſecundum Lucam, ait: Reges gentium dominantur earum, & qui poteſtatem habent inter eos benefici uocantur, uos autem non ſic: ſed qui uoluerit inter uos eſſe maior, ſit tanquam miniſter, & ſeruus. Quibus faciemus ſatis ueritatem notam ſapientibus depromentes: Dominij enim & præſidētiæ appetitus, cum naturæ inſitus ſit, culpandus non uidetur: Nec poſſumus ſubiectionem. & infimum gradum appetere immediatè, ſicut nec poſſemus uoluntatem in dolorem extendere: cum dolor (teſte Auguſtino) accidat ex rebus, quas nolumus: ſic infima appetere eſt contra naturæ inſtinctum: qui ſemper in maiora, & meliora fertur. Hinc magna appetens non ſuperbus, ſed magnanimus dici debet: ſi rectè docet Ariſtoteles in Ethicis. Et ſi in culpa eſſet præſidentiæ appetitus, ſummus doctor Chriſtus non propoſuiſſet illam renuntiantibus terrena in præmium dicens: Sedebitis ſuper ſedes duodecim iudicantes duodecim tribus Iſraël. Et iterum in Apocalypſi, ut ad certamen, & uictoriam nos induceret, altum conſeſſum promittit dicens: Qui uicerit, faciam eū ſedere in Throno meo: ſicut & ego uici, & ſedeo in Throno Patris mei. Criminādus igitur non eſt appetitus, ſed malum obiectum: quando uidelicet uolumus exaltari in his momentaneis rebus peregrinationis noſtræ cum iactura cœleſtiū: ad quæ aſpirare debemus. Criminandus eſt & modus, præſumendo obtinere propriis uiribus, quæ à datore omnium bonorum recognoſci debent. Hinc errauit ille, qui dixit: In cœlum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum: Sedebo in monte teſtamenti in lateribus aquilonis: aſcendam ſuper altitudinem nubium: & ero ſimilis altiſſimo. Tot peccata committit, quot uerba profert. Cōſeſſum ſublimiorem ſibi uendicat nullis exiſtentibus meritis: Rurſus ſolium eminentius ſcandere uolebat non uocatus, cum ſedere debuiſſet in nouiſſimo loco: quouſque ſentiret Principem dicentem: Amice aſcende ſuperius: Sedereque decreuerat in monte teſtamenti, in latere aquilonari: unde lex data eſt: unde proterui puniuntur: unde caſus, & multa delicta ſcatent iuxta illud Ieremiæ: Ab aquilone pandetur omne malum. Hinc merito ſententiam, & iudicium Dei perſenſit. cum ſe in loco iudicij (fruſtra tamen) collocare tentarit. Ambiebat iterum conſcendere ſuper altitudinem nubium ſupercœleſtium: unde irrigantur omnia per canales Deiferos: Aſsimiliarique Altiſſimo nefandè cogitauerat, cui nec dignus erat ſeruus. Hinc omnium infimus, & ab altiſſimo ſemotiſſimus effectus eſt. Si igitur ſublimem gradum beatitudinis à ſummo diſpēſatore comparare uoluiſſet: obtinuiſſet utique (ut Anſelmo, Bernardo & aliis ſapientibus placet) de quo, Deo

Dauid. CHRISTVS. Auguſti. Ariſtote. CHRISTVS. Apocal. Ieremi. Anſel. Bernar.

fauēte, alibi pertractabimus. Appetere igitur inceſſanter cum ſanctis Domina
tionibus regnum nobis promiſſum, imò deſyderare unionem illam cum Patre
Ioannes ſummo, pro qua orat Chriſtus in Euangelio, cui titulus eſt ſecundum Ioannem
dicens: Rogo Pater, ut ſicut ego & tu unum ſumus: ita & iſti unum ſint in te,
non eſt peccatum, ſed uirtus. quia bonus eſt gradus ille, & ad ipſum deuenitur
Leuiti. per ſanctimoniam: ad quam nos hortatur ſummus Princeps, dum ait in Leuiti-
co: Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum. Hinc ſeptimo loco ſubinſert, ꝙ
totis uiſibus aſpiceret ad ſimilitudinem uirtutis naturaliter, & à ſeipſa ſubſi-
Boetius ſtentiam habentis: quæ ſummi hierarchæ eſt. Rectè (ut Boëtius, Plato, & alij
Plato ſapientes docent) æmulantur fabrefacta omnia opificem ſuum, quoad poſſunt,
Sed cum ſint ſanctæ Dominationes charitatis uinculo colligatæ, non ſolum ſi-
biipſis, ſed cæteris omnibus pro rerum exigentia fauent: ideo octauo loco ſub-
infertur: Quantum poßibile eſt, & ſeipſas, & quæ poſt ipſas ſunt, optimè, &
pulcherrimè cum perfectißimo conformantes. Quod utinam ſeruarent omnes,
qui præſidentiam appetunt: quia non ſuperbiæ, non inuidiæ, non iniuſtitiæ, nō
criminis alicuius rei eſſent, ſi tantum prodeſſe anhelarent, quantū præeſſe. Ad
quod perficiendum duo exiguntur: quorum alterum ſubinſert Dionyſius no-
no loco dicens: Ad nullam uanitatem aſpiciendam cōuertantur: nec ad inferio-
ra aliqua: ſed ad propriè on, id eſt ad illum, qui uere eſt. Et hic ſolus dicitur ue
rè eſſe, qui Moſem docuit, ut interrogātibus, quis eū deſtinauerat, reſpōderet,
אֶהְיֶה אֲשֶׁראֶהְיֶה eibie, aſſer, eibie. Quod nos interpretatum habemus, Ego
ſum, qui ſum. Aptius autem diceretur, Ero, qui ero, nam utrumque eſt uerbum
futuri temporis: ut ſit ſenſus: Ero uidelicet in oculis ueſtris, & Ægyptiorum:
qui ero in prodigiis, & portentis: & qualem in eis me uidebitis, eūdem uos &
illi reputare cogemini. Subticeo altiſsima arcana illorum uerborum, quomodo
tres perſonas ſignificent: & quomodo primum uerbum ſupra hocma, quæ ſapiē
tia dicitur, & nos filium uocamus: Tertium ſupra bina, quæ eſt Spiritus ſancti
intelligentia, illud autem medium ſcribitur ſupra cheter: qui fons, origo & pa-
ter omnium eſt: In quem nedum principantes, ſed omnes dirigere debēt oculos.
IESVS Hinc ſummus Doctor inſtruit nos: ut orationes noſtras in eum dirigamus præ-
mittendo in exordio orationis: Pater noſter, in quem uidelicet omnes tendunt.
Secūdū, quod exquiritur, eſt illud ultimo loco ſanctis Dominationibus à Dio-
nyſio aſsignatum: quo ait: Laborant pro uirili ſua ſuſcipere dominicā Deifor
mitatem: ut efficiantur diuini, atque Deiformes diuinam illam pulchritudinem
contemplantes: & ad eandem alios conducentes. Ad quorum exemplarium ui-
tam ſi aſpiramus, Primo neceſſe eſt, ut ſemper appetamus cæleſtia: Nulli ſimus
ſecundo loco tyrannicæ ſeruituti ſubiecti: Liberū tertio habeamus dominium
in nos ipſos, conculcando omnia a Deo abducentia. Liberi quarto ſimus men-
te, & affectu ab omni uili ſubiectione, Non admittētes quinto, in nobis quic-
quam, quo diſsimiles Deo efficiamur: Nulli, ſexto, ſeruiamus ex quadam ani-

mi generoſitate,niſi ſummo Principi: Cui,ſeptimo, ſemper adhæreamus ipſi plenè conformati, Conantes, octauo,quoad poſſumus,omnes ad ipſam ſummã pulchritudinem, & Deiformitatem conducere. In ipſum,nono,tota mentis acie, & operibus intendamus, Vt decimo,ipſi non ſolum conformes, ſed iidem facti eadem ſemper ſua pulchritudine perfruamur.

Quo concentu eaſdem omnes proprietates Iuppiter imitetur. Cap. VII.

QVam concinnè Iuppiter hæc Dominationibus attributa conſequatur, facilè erit diiudicare: ſi uera ſunt, quæ de ipſo Aſtronomi deponunt: Ait enim Iulius ille maternus ex Ptolemæi officina: Eſt Iouis ſignificatio formæ dignitas, nobilitas animi, ſana ſapientia, & intellectus: Tum iura, leges, ſtatuta, religio, Tum pietas, modeſtia, gratia, fides, & quicquid egregius bene inſtituti uiri poteſt animus cõcipere. Quæ omnia operatur, potiſsimè cum in Horoſcopo fuerit: aut in domiciliis, aut in finibus, aut in altitudine, & ſignis, & locis, in quibus ex connaturali proprietate gaudens fauorem accipiat: ut diſponat ad ea, quæ Dominationes ex iuſſu Principis influũt. Facit etiam in locis huiuſmodi conſtitutus nobiles, præclaros, magnos, inſigneſque præſides, ſeu præfectos ciuitatum, & pro menſura genituræ bonos, modeſtos, beniuolos, lætos, & diuites. Et hæc omnia (ut Phyſicè loquamur) operatur ex natura calida, & humida reddens complexionem tractabilem ex humido: amicabilem ex ſanguine: ad ſapientiam diſpoſitum ex calido proportionato: generoſum ex abundanti influxu. Hinc in eo pietas, beniuolentia, fides, modeſtia, gratia, & quicquid ad iuſtum, rectumq́; pertinet: cõtẽperata enim complexio ad omnia bona facilè diſponit. Sed ſi altius conſcendere uolumus, trahitur hic influxus à Dominationibus, quæ animam diſponunt, ſydus autem tantummodo corpus: Deus uerò & influxum, & incrementum, tanquam primaria cauſa, omnibus præſtat. Sed ad concordiam ueniamus. De Dominationibus dictũ eſt: quòd ſunt ab omni pedeſtri uilitate liberæ: & de Ioue, quòd diſponit ad formæ nobilitatem. Quis, quæſo, ſublimiorem conſcendit locum, homo an bellua? Vir, an mulier? Angelus an homo? Ille nempe qui forma elegantior eſt, cæteris digne præponitur. Inter omnia enim animantia ſoli homini, qui forma eſt omnibus ſpecioſior, dictum fuit: Dominare piſcibus maris, uolucribus cœli, & beſtiis terræ. Geneſis. Pſalm.
Et de Principe omnium dicitur: Specioſus forma præ filiis hominum. Nec forma, quæ tantummodo corporeos oculos demulcet, in prædominantibus exquiritur: Sed illa, quã peroptabat Paulus in Theſſalonicenſibus, ut merito aliorũ duces & prĩcipes eſſẽt, dicẽs. Imitatores noſtri facti, ita ut ſitis forma oĩbus credẽtibus. Paulus
De qua forma gloriabatur lex (ut exponũt Hebræi) aut Beata uirgo dicens, ut noſtri aſſerunt: Nigra ſum, quãtum uidelicet ad forinſecã apparentiã: ſed formoſa interiori pulchritudine: Si tamen utráque pulchritudo conueniat: magis digna imperio ſpecies reſultabit. Canticõ
Dicitur ſecundo loco de illis, quòd nulli ſubiciantur tyrannidi, iniuſtitiæ, uel rapinæ. Et de iſtis ſubinfertur; Nobilitas

Iul. Fir. Ptolem.

uenal. *animi ſola eſt atque unica uirtus,ut ait Satyricus. Non ergo qui ſanguine, diui tiis,aut poteſtate ſplẽdet:ſed qui uirtute fulget nobilis merito dicitur: de qua no*
Eccleſia. *bilitate loquitur ſapiens dum ait:Beata terra, cuius rex nobilis eſt. Sic Moſes non minus in morali diſciplina, quàm naturali & diuina inſtructus dixit in repetitione legis:Tuli de tribubus ueſtris ſapiẽtes, & nobiles: & cõſtitui eos Principes,tribunos,quinquagenarios, & decenos: Verum ubi in Deuteronomio habemus nobiles in Hebræo dicitur,* ידועים *, irdubim,id eſt cogniti,in uirtute uidelicet,& bonitate:quæ eſt uera nobilitas,& libertas ab omni tyrannide,& impietate ſemota. De mentibus illis dicitur tertio, quòd liberum habent dominum ſui conculcantes omnia,quæ abducunt à Deo.Quid enim eſt hoc,niſi debita omnium rerum moderatio:quæ ad prudentiam ſapientiámque ſpectat? Et de ſignificatione huius ſexti cœli dicitur: quòd eſt ſana ſapientia,& intellectus. Quis enim ſanam habet ſapientiã,& intellectũ: niſi qui omnia faciũda bene modera-*
Lactan. *tur,admittitq́; proficua, & noxia repellit? Hinc Firmianus diffiniens ſapientiã ait:Sapientia eſt intelligentia in bonum: & abſtinentia delictorum,improborũq́;*
Hieroc. *omnium. Hierocles uerò Stoicus de prudẽtia, ac ſapientia ſimul hæc protulit. Diuinorum,& omnium bonorum dux prudentia,atque ſapientia recto homi nis animo collocata ſuffragatur ei,ut de omnibus bene conſulat. Quod facit,ſi ſibiipſi rectè dominatur, & deuia omnia conculcat:ut ſurſum eleuetur ad eũ, quem ſublimem ſortitus eſt finem. Sequitur quarto, ut ſint liberæ dominationes affectu,& mente,à uili ſubiectione. Et de Phaëthonte dicitur: quòd in horoſcopo facit genitos magnos,& præpoſitos ciuitatis. Et ſi magni ſunt:mente & corde ut ſint liberi,neceſſe eſt: Quam libertatem non ſolum in principibus, ſed in*
Paulus *militibus omnibus ſummus Princeps exquirit. Hinc Paulus cum Galatis gloriatur:Non ſumus filij ancillæ,ſed liberæ: qua libertate Chriſtus nos donauit eripiens à ſeruitute peccati,& diabolicæ tyrannidis. Adiungit quinto,ut nihil admittant præſides ipſi,quæ eos degeneres ab Hierarcha ſummo, diſſimileſq́; red*
Iul. Fir. Alcabi. *dat. Et de benigno noſtro ſydere dicit Firmicus,& Alcabitius:quòd ad leges,iura,ſtatutaq́; decernenda, atque obſeruanda deducit. Sed & Hebræi Iouem,* צדק *Zedec dicunt,quod iuſtum ſignificat: Iuſtus namq́; eſt:qui leges ueritatis,*
Auguſt. *& regulas illas æternas:quibus(teſte Auguſtino)omnia moderantur, rite obſeruat. Subnectitur ſexto,quòd ex quadã animi generoſitate nulli,niſi ſummo Principi ſeruiant. Et Iuppiter ſuos Phaëthonteos iuſtitia, & bonitate ſemper proſequens ad ſublimia continuò eos prouehit. Hinc ſequitur ſeptimo, quod ſicut illi ſemper ad Deifica pro uirili ſua pertingere laborant, ſic Phaëthon iuſtitiæ influxu ſuos in Deum continuè inducit. Succedit octauo amor,& charitas in alios ut illos conducant,quo & ipſi tendunt. Itidem facit Iouialis pietas, & iuſtitia. Penultimo infertur: quòd pleni fide dominantes illi,ſemper mentis aciem in Deũ dirigant: Et de hoc planeta dicunt: ꝙ fidem præſtat in Deum,à quo diuinis chariſmatibus repleantur. Concluditur ultimo loco, ꝙ illæ mentes cum Hierarcha*

unitæ idem ſint, omni bonitate, & perfectione refertæ: Et de planeta dicitur: quòd conducit ad omnia, quæ bene inſtituti uiri poteſt animus concipere. Hinc Pythagoras Iouem aſſerebat eſſe uirtutem, & harmoniam, & animi temperamentũ, ſanitatem, omneq́; bonũ: & ideo eius fauore & iuuamẽto ſtare omnia. Pytha.

De tribus coæquationibus Mauortis ignis cum Virtutibus. Cap. VIII.

*V*T *quinti ordinis ipſarum enneadum concordiam pertractemus, libeat inſpicere, quid noſter Dionyſius Deo plenus de ſanctis uirtutibus doceat. Ipſam (inquit) ſanctarum uirtutum fortem quandam, & incommutabilem uirilitatem in omnes ſecundum earum Deiformitatem operationes ad nullam ſuſceptionem inditarum, ei diuinarũ illuminationum imbecilliter infirmatam, potenter in imitationem Dei reductam, non relinquentem ſuimet imbecillitate Deiformẽ motum, ſed firmiter ferentẽ in ſupereſſentialem, & potentificam uirtutem, & ipſius imaginem uirtutis ſimilem (iuxta quod licet) factam: & ad ipſam quidem, ut principalem uirtutẽ potenter conuerſam: ad ſecundam uerò uirtutem dans Deiformiter prouenientẽ. Hæc Dionyſius: Et antequã progrediamur: cur quintus hic ordo peculiari nomine uirtutum nuncupetur, declarare conabimur, Licet omnes angeli ab eodẽ Dionyſio uirtutes dicantur: & merito, cum omnis operatio uirtutem operatricem præexigat. Ideo cum nullus angelorum ordo, aut particularis intelligentia otio torpeat: ſed omnes mandata principis exequantur: in quolibet eorum uirtus exigitur: qua uirtutes denominari poſſint. Ad hanc igitur tollendam difficultatem, recordabimur, quæ de Seraphinis, Cherubinis, & aliis ordinibus dicta ſunt. Quamuis enim Seraphini intelligant: omnéſque alij ſpiritus ament: ab amore tamen, quo maximè calent, Seraphini, id eſt incendentes dicuntur: Et eſto iterum, quòd omnes intelligant: Cherubini tamen ex plenitudine ſcientiæ denominantur. Sic & à dono, quo maximè uiget, uocatur iſte ordo uirtutum, quamuis omnes ſua uirtute, ſuaq́; fortitudine gaudeant. Placet & hic Alberti ſententia: quòd cum ſuperiores ſint nobilioribus ſtemmatibus decorati, cedunt inferioribus in hac denominatione. Presbyteri enim quamuis diaconi gradum teneant, à digniori tamẽ nomẽ ſibi uendicant Sacerdotis. Idẽ eſt de Epiſcopis, & Patriarchis, & huiuſmodi. Virtutes ergo denominãtur à dono, quo maximè fulgent: Quo donum multiplici proprietate ſcribitur decoratum: ſeptem uidelicet, quæ à ſumma uirtute ſuſcipiunt: & duobus, quibus inferioribus ſe communicãt. Hoc enim proprium eſt omnium miniſtrorum Dei in hierarchia cõſtitutorũ: ut inferioribus communicent, quæ à ſuperioribus ſuſcipiunt. Primum igitur donum eſt uirilitas, inconcuſſaq́; fortitudo ad ea expugnãda, quæ ſummo principi inimicantur. Mirabile eſt hoc ſacramentum, quomodo ille ſummus imperator fœliciſſimus in regno pacis, ubi confregit potentias, arcum, ſcutum, gladium, & bellum: & exiſtens ipſe uera pax, & beatitudo omniũ adhuc decertet per ſuas uirtutes, & pugnet: & eum bellator ille, qui Domini prælia ſuſceperat, in ſui*

Diony. (margin, beside "libeat inſpicere")
Albert. (margin, beside "Alberti ſententia")
Dauid (margin, beside "in ſui")

ſauorem deprecetur dicens: Expugna impugnantes me, uel contende cum contendentibus mecum: ut habet ueritas Hebraica: & apprehende arma, & ſcutum, & exurge in adiutorium meum. Si enim in pace eſt locus eius omnibus bellicis inſtrumentis confractis, quomodo dicitur ꝙ pugnetur? Et ſi pugnat, quomodo quieſcit in pace? Si iterum omnipotens eſt: quid ei pugna: cum ſolo nutu omnia cõterere poſſit? Apiamus hic aliqd de ſecretis cœleſtibus. Eſt Deus ſummus ſuprema uirtus, eſſentia ꝑfecta, nullius indigẽs, omnipotens, omnia ſciẽs, ex ſeipſo ſummè fœlix, nihil patiens, nullã ſuſcipiens contagionẽ, nullã uim, nullã moleſtiã, nullámq; externã uoluptatẽ: quia bonorum noſtrorũ nõ indiget: nec cõtrario aliquo offenditur. Eſt etiam ipſe Deus in omnibus omnia operans, & omnia implens: ut lætari poſſit, pati, & pugnare in membris ſuis: ut ipſemet teſtatur di-

IESVS *cẽs: Eſuriui, ſitiui, &c. quæ ſequũtur. Fœliciſſimus eſt ergo in ſeipſo, & in corregnantibus membris: pro quibus non ultra ſumit ſcutum, gladium, nec bellum: cũ pace perfecta gaudeant omnes in illa triumphanti curia. Eſt etiam pugnans & patiens in membris huius militantis eccleſiæ: Pugnauit nãq; in bonis angelis contra malos: Pugnauit in Moſe, Ioſue, Dauid, aliiſque militibus: qui bellarunt bella ipſius: maximè contra Amalec: cõtra quem indictũ eſt bellum perpetuũ: ut in*

Deuter. Exod. *Deuteronomio iubetur, & fortius in Exodo: ubi dicitur: Quia manus ſuper ſedem Dei ad pugnandum pro Domino contra Amalec in generatione, & generationem. Hanc pugnam exercuit potiſſimè Chriſtus Ieſus, quouſque penitus eũ*

Nume. *foras eiecerit. De qua pugna loquitur Moſes in libro Numerorum dicens: Idcirco dicetur in libro bellorum Domini. Quod multi non aduertentes laborant in declarando, quis fuerit ille liber, in quo bella Domini ſcripta ſint, & multa cõmemorant, quæ non ſunt: cum de futuro loquatur Moſes, & de libro euangelij:*

Paulus *ut interpretantur ſane intelligentes: In ipſo enim pertractantur bella principis gloriæ contra principem tenebrarũ. Quod clarius expreſſit Paulus ſcribens Coloſſenſibus in hæc uerba: Chriſtus tollens quod erat aduerſus nos chirographũ decreti: & ſpolians principatus, & poteſtates, palam triumphans in ſemetipſo, traduxit confidenter omnia ſpolia, & exuuias ab inimico tyrannicè detentas. Puguat & quotidie in membris militantibus, quouſque conducantur ad ueram*

Iſaias *quietem: de qua dicitur in Iſaia: Requieſcet populus meus in pulchritudine pacis: in tabernaculis fiduciæ: in requie opulenta. Quieſcunt uictores in pulchritudine pacis debellatis hoſtibus: & ipſis fugatis habitant in tabernaculis fiduciæ: ſed in requie opulenta potientes exuuiis. Quam pugnam cum Deus exerceat in membris ſuis, iubet etiam ſuis peculiaribus militibus, qui uirtutes cœleſtes dicuntur: ut pro nobis pugnent: ne opprimamur à ualida inimicorum potentia. Et de extrema pugna, quæ omnium erit acerrima, dicitur in euangelio, cui ti-*

Matthe. *tulus eſt ſecundum Matthæum: Virtutes cœlorum mouebuntur, in ſubſidium uidelicet tunc pugnantium. Iſtæ igitur, quibus peculiariter commiſſum eſt bellum, uirtutes dicuntur: atque uirili, & inconcuſſa fortitudine dotatæ ſunt. Et quod*

facit ſummus Imperator *per uirtutes, tanquam per miniſtros: itidem facit per* Martem,*tanquã per inſtrumentum: Quem fauere bellantibus omnibus triuiale eſt, ex natura eius(ut phyſicè loquamur)ſemper igneo fauore ſuccenſa, ut colericos, iracundos, impetuoſos, fortes, uiriles, & inconcuſſos faciat ſuos* Martiales. *Sequitur ſecundo de ſanctis uirtutibus: quod aggrediantur, & perficiant omnes operationes ſuas, tanquã* Deificæ *&* Deiformes, *ſicut & omnes aliæ intelligentiæ: quæ* Deiformes *effectæ nihil ab ipſa uniformi, & Deifica pulchritudine degenerant.* Quod & Mars Iuppiter, & Saturnus, *& quodcunque cœleſte inſtrumentum efficit, in hoc laudans ſummum opificem, qui omnia ualdè bona ſabricauit.* Hinc canit *Deiformis citharœdus:* Laudate *eum ſol & Luna: Laudate eum ſtellæ & lumen,* Stellæ *utiq; tã fixæ, quã erraticæ, & lumen omnium earũ in circunſonãtiſſimo hoc theatro laudãt opificem.* Exquiritur *tertio: ut nullatenus ſint imbecilles ad bauriẽdum illapſum uirtutis diuinæ: ne ſuccumbãt deficiente propria ui: quæ in nihilum tendit, niſi fauor à fonte illo ſupremo continuè ſubminiſtretur pro ſe, & pro eis, quibus fauent.* Hinc Moſes *pugnanti populo cum* Ama'echitis *ſuccurrebat uirtute, quam continuè orans brachiis in cruce protenſis bauriebat:* Quod & Mars *præſtat ui ſua ignea: ut* Ptolemæus, Hermes, Firmicus, Alchabitius *& omnes aſtronomi cõueniunt, undè* Empyrois *dicitur: Ignea enim uis indeficiens eſt: & ſine intercapedine operans. Eſt etiam ſemper augens, & incrementum ſuſcipiens pro augmento materiæ: Et ut ex ſe defectiuum ſemper operetur, ut ſemper bauriat, neceſſe eſt:* Ideo Mars *ſimul cũ præſidentibus uirtutibus, ut ſemper ſuccurrant ſuis, quibus præſunt pugnantibus, ut ſemper imbibant à ſuperiori uirtute opus eſt.* — Dauid; Moſes; Ptolem. Hermes. Iul Fir. Alcha.

Quomodo adbuc conueniant in aliis ſex proprietatibus. Cap. IX.

VLtra progreſſus Dionyſius *de uirtutibus* Deificis *dicit: quòd ualidis uiribus* Deum *imitãtur: & ad eundem conducunt ueros milites, qui pro regno* Dei *certant: ut in ipſo coronam accipiant: quia non coronabitur (intonat cœleſtis tuba) niſi qui legitimè certauerit.* Et *quod per uirtutes bellatrices perficitur, per* Martem *belli ſignificatorem diſponitur:* Quod *bellum ſi recta intentione ſuſcipimus, bonum utique eſt, & ſanctum:* Si *uerò id ambitione, odio, liuore, & ſuperbia committimus, malum utique eſt, & diabolicum.* Si *enim* Mars *(inquit* Firmicus*)ſit bene diſpoſitus in nona domo, fauente* Ioue, *& domo ipſa, &* Horoſcopali *irradiatione, fœlices facit: & qui facilè omnia conſequantur.* Sed *quid eſt fauente* Ioue, *niſi fauente belli iuſtitia, & zelo* Domini, *pro quo ſemper militare debemus?* Quinto *ſubinfertur, quòd ex aliqua imbecillitate non relinquant opus* Deiforme, *& pugnam, quam ſuſceperunt: ne de regno, & militia ſimul cum* Saule *non ea fide, qua debebat, bellante propellantur.* Adducitur *ſexto, quòd firmiter, & inceſſanter in potiſſimam, & ſupereſſentialem uirtutem, qua perfectam principis imaginem ſibi comparari poſſint, feruntur.* Nec *adeſt bic nu-* — Dionyſ. Paulus Iul. Fir.

gatio, aut repetitio: ſed ad ſublimiora ipſos ſemper conſcendere declarat: Primo enim habent uirilem conſtantiam: Secundo omne opus cœleſte, & Deiforme exercent: Tertio ne infirmentur, ſemper à ſupremo fonte hauriunt: Habent, quarto, Deum præ oculis in exemplar: Perſeuerant quinto in incepto opere: Sexto in ſupremum hierarcham ſemper tendentes omnimodam ſimilitudinem, & imaginem eius ſibi comparant: Quod ut faciant ſunt in ipſum Deum toto affectu, totiſque uiribus conuerſi: Et ſic tanquam uaſa ſanctiſsima omnibus charismatibus repleta communicant octauo loco inferioribus ſibi creditis uirtutem, & fortitudinem: Vltimo ſtudent omni diligentia eos, quibus fauent, Deiformes efficere: Ad quæ omnia pyrois ui ſua ignea diſponere uidetur. Et cum
Diony. de quinque dictum ſit, de ſexto proſequamur. Eſt ignis (noſtro Dionyſio te-
Plotinus ſte) ſemp ſurſum tendẽs, ſed Plotinus ultra progreſſus dicit: Ignis uſq; ad cœlum perueniens, cum torpere non poſsit, ad alia tẽdit amplificationem ſuam undique perquirens. Et cum ad inferiora ferri non poſsit natura impugnante, ductu facillimus, tractuque naturali ab anima perducitur ad uitam: ut per cõmunionem cum ſuperioribus ab unica uita comparatam tranſitum faciat in ſuprema. Si metas philoſophiæ, aut ueritatis tranſcendat Plotinus iudicent legentes. Hoc tamen pro conſtanti habemus, ignem ſemper ſurſum ferri: & potius ſuprema, quàm infima petere. Quid quæſo magis accommodatum dici potuit cum ſexta proprietate uirtutum, qua ſemper ſurſum feruntur, ut ſuperius ſeruientes in eorum ſimilitudinem transformari ſatagant: Non ſecus cum ſeptima, qua ut itidem faciant, omnibus uiribus in Deum conuertuntur, ſicut ignis, qui ſemper ad ſurſum latus in ſuprema tranſmutare contendit, non modo ſeipſum, ſed omnia quæ accendere poteſt. Lapides uerò, terram, metalla, & quæcunque cedere nolunt, in ſua deiectione relinquit. Et quod de igne dictum eſt, iti-
Ptolem. dem efficit Mars ex natura, & impetu ſuo igneo, De quo Ptolemæus non minus phyſicè, quàm mathematicè procedens in primo apoteleſmatum dicit: Martis ſtella diſsiccat, & comburit, & eius calor igni aſsimilatur. Hinc per igneas proprietates Marti accommodatas eum cum ſanctiſsimis uirtutibus conuenire fecimus: unde illis, quibus Mars & uirtutes fauent, ad omnia redduntur prõpti, atque ſolertes. Sed cum bonum contingat uno modo, malum autem multifariam: hinc impetus nullo rationis freno moderatus, nullo interiori oculo directus ruit, uelut equus laſciuiens, in multigena præcipitia, tyrannidem, oppreſſionem, homicidia iniuſta, furta, rapinas, immoderatam laſciuiam, & cætera mala, quæ ſolent ſcioli per Martis ſignificationem nimis larga licentia prognoſticari: Hoc enim non à Marte, qui tantummodo impetum præſtat, ſed ab animo impetum illum malè regulante procedit: Si autem bene reguletur fortior, atque ualidior Mauors igneo, aut Herculeo uigore redditur: Quem ſapientes (Boëtius potiſsimè) carminibus celebrant, & hic celebratum nobis imitandum hortatur ſubinferens.

Ite nunc fortes, ubi cælſa magis
Ducit exemplar uia, cur inertes
Terga nudatis ſuperata tellus
Sydera donat. Ad quæ conſequenda inter naturalia dona feruor colericus exquiritur: Inter cœleſtia fauor Martialis: Inter ſupercœleſtia uirtutũ uigor: Inter diuina gratia Dei, aut ſpiritalis ignis inflammatio. Quo ſancti fortes facti ſunt in bello: uicerunt regna: operati ſunt iuſtitiam: adepti ſunt repromiſſiones: obturauerunt ora leonum; extinxerunt impetum ignis: effugauerunt aciem gladij: conualuerunt de infirmitate: caſtra uerterunt exterorum, & cætera, quæ cũ Hebræis diſſerens meminit Paulus. Quæ ipſe, ut uerus theologus, feruori fidei attribuit: nibilominus & alia conuenientia intercedunt. Nec tãtummodo Mars (ut puri mathematici opinantur) eſt in cauſa, Ideo tot errores ebulliunt in eorum prognoſticationibus: quia ſcilicet non attendunt cooperantes cauſas cũ cœlo, quas ipſorum dux Ptolemæus attendendas docet. Et quia ſtellarum concurſus, & eatum uirtutes non plenè à nobis cognoſcuntur, ut omnibus ſapientibus notiſſimum eſt: hinc etiam de eorum effectibus iudicium certum dari nõ poteſt, accedente etiam arbitrij libertate, qua multa reſpuere, & multa pro uoto ſuſcipere poſſumus. Nec moueantur acriora ingenia ex eo, ꝙ aſtra uideantur plantis, & animalibus per putrefactionem generatis, completam uitam præſtare, & formam: & illarum formarum quædam bonæ, quædã malæ uidentur: ut concludant bona & mala à cœleſti influxu procedere. In quã hæreſim ſi incurrerint, facilè ab ea amouebuntur, ſi attendent (præter ea quæ ſuperius adduximus) quàm ſit abſurdum nimis à fontibus illis lympidiſſimis aquarum cœleſtiũ, aut ſupercœleſtium emanare turbida aliqua. Et de hoc Marte Ptolemæus in tertio apoteleſmatum decernit: quòd ſi ſolus animæ diſpoſitioni præſit, natus erit fortiſſimus, & potens: Si uerò malè erit diſpoſitus, hoc nõ influxui ſydereo, ſed qualitatibus repugnantibus ex quadam antipariſtiſi influxuum aſcribat. Sed (ut melius dicamus) id prouenit ex ſubiecto malè diſpoſito: ſicut medicamina, optima uina, & delicatiores cibi malè ſe habẽtibus nocẽt. Et de huiuſmodi Iãblicus ex columnis, aut promptuariis magni Triſmegiſti hæc depromit: Omnes cœleſtes influxus boni, beneficique ſunt ſuſcipientes tantummodo ipſum bonum: Et hoc agentes intuitu æterno immutabiles ſunt: quamuis in ipſa alterabili natura operantes degenerent, perpetuo tamen ordine ſemper benefici ſunt: Proinde à fluxu cœli in materiam diſcordiis plenam reſultat aliquando diſſonum, uiribus tamen cœleſtibus, ſemper bonis permanentibus. Ideo qualitas nocens in terris, alia eſt à cœleſti influxu, qui dum in ſe exiſtit, ac à datore bonorum influitur, quouſque ad ima peruenerit, bonus eſt, tanquam in primo gradu. Secundo dum in ſubiecto uiliori ſuſcipitur: & ipſe uileſcit. Tertio propter diuerſam recipientis naturam, diuerſimodè ſuſcipitur. Quarto qualitatibus inter ſe differentibus in eodem ſubiecto, & ipſe uariatur. Quinto

Margin notes: Paulus. — Ptolem. — Idem — Iamblic. — Triſm.

patiente ſubiecto, patitur. Sexto ex omnibus in ſubiecto cōprehenſis aliud quodda̅ poſtremo reſultat. Influxus igitur cæleſtes, & immateriales, q̃ ſe in Saturni uim contentiuam, & Martis motricem extendunt, frequenter obſunt per accidens: Illa, quando in materia frigidiori ſuſcipitur: hæc autē quando in feructiori. Quod omnino fit pro diſpoſitione materiæ: Sol enim, quamuis calore & luce nōnullos offendere uideatur, neceſſarius tamen eſt ad uitam: ſimiliter omnes cæleſtes influxus ueniu̅t ſalutares, qua̅uis uel ſubiecti peruerſitas p̱uerſe ſuſcipiat, uel debilitas facilè tolerare nō poſsit efficacia̅ ſuperioru̅. Omnes motus cōferu̅t uniuerſis, etia̅ minimis partibus eius: qua̅uis interim particulæ minimæ hoc, uel illo motu leuētur, aut non facilè illum ſuſcipiant, ſicut in chorea, dum ſinguli harmonicè ſaltant, cōgruuntq; geſtibus inter ſe, & toti choro: digitus tamen, & pes offenditur, & premitur: Et ſi quid debilè inceſſerit, peſſundatur. Hæc ille.

Magna melodia Sol in octo cum poteſtatibus conueniens quaſi diapaſon reddit. Cap. X.

Ut ſanctiſsimas poteſtates cum planetarum rege conuenire faciamus, quid de illis doceat Dionyſius uidēdum eſt. Ipſarum (inquit) ſanctarum poteſtatum æquipotentem diuinarum dominationu̅, & uirtutu̅ bene ornatam, & inconfuſam circa diuinas ſuſceptiones ordinationem, Et ordinatum ſupramundanæ, & intellectualis poteſtatis: Nec tyrannicè in ea, quæ inferiora ſunt poteſtatiuis uirtutibus præcipitatæ: Sed potenter in diuina, poſt bene ordinata reductæ, & poſt eam Deiformiter reducentes, & ad potentificam cauſalem potētiam (quantum fas eſt) aſsimilatæ, & eam (ut poſsibilè eſt angelis) reuelantes in bene ordinatis per ipſam ordinibus poteſtatiua uirtute. Hæc Dionyſius. Inter cuius ſermonis principia digniſsimum ſanctarum poteſtatum includit priuilegium, ut ſint illæ, quæ omnia

Grego. Bernard *mala, ſimul & malignantes coërceant. Quæ Gregorius, & Bernardus apertè referant, Quorum prior ait: poteſtates uocantur hi angeli, qui hoc potentius cæteris in ſuo ordine perceperunt: ut eorum ditioni uirtutes aduerſæ ſubiectæ ſint: quorum poteſtate refrenantur, ne corda hominum comprimere, aut obu̅brare ualeant. Alter uerò ait: Illi ſpiritus, qui poteſtates nominantur, dum crucifixi noſtri diuinam potentiam ubique attingentes eam magnificare delectantur: hinc ad diſturbandas dæmonu̅, hominumq; uires pro his, qui hæreditatē capiu̅t ſalutis, poteſtatem accipiunt. Quæ omnia Dionyſius tangit in eo, quòd diuinarum dominationum, & uirtutum donis fulgere dicit: quibus poſsint rebelles uirtutes, & poteſtates coërcere. Nec eſt ordinum cæleſtiu̅ confuſio: eo quòd unius dona alteri communicentur: Sicut enim omnes amant, & intelligunt: duo tamen ſupremi ordines hoc particulari priuilegio ſunt decorati, ut unus amantium, & alter intelligentium ordo dicatur. Non ſecus omnes angeli inimicantur malis, & contra eos pugnātes ipſis reſiſtunt; nihilominus pugna Virtutibus peculiariter aſsignatur, & reſiſtentia malis authoritate quadam poteſtatibus*

attribuitur: Quæ omnia in Republica inferiori typum gerente illius ſupercœleſtis conſpicimus. In hac quippe rex imperat, milites pugnant, poteſtates uerò, ſiue prætores crimina compeſcunt: rebelles coërcent, & iuſtitiæ moderamine malis reſiſtunt. In ſuperiori quoque rep. iubet imperator: domeſtici, & familiares ſunt Seraphini, ſapientes moderatores Cherubini, & aſſeſſores Throni, pugnantes ſub principe Michaële ſunt uirtutes compeſcentes mala, & fugantes tenebras ſceleſtorum. Sunt poteſtates fulgentes cum ſole, & fauentes uerò Soli, qui ait: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra: Quam ab omni inuidia liber ſuis ſecretioribus amicis communicauit dicens: Ecce dedi uobis poteſtatem calcandi ſupra ſerpentes, & ſcorpiones, & ſupra omnẽ uirtutem inimici. Dat etiam poteſtatem, ut filij Dei fieri poſſint: Et hoc per lucem, quæ illuminat omnem hominem, qui uult illuminari; & tenebras peccatorum, aut tenebroſarum poteſtatum caliginem non opponit. Hinc poteſtatum ordo ſuauiter conuenit cum uerò Sole omnia illuminante: de quo dictum eſt: Fecit Deus ſolem, ut poteſtatem haberet in diem. Sed ad ſolem ſydereum reuertendo, uiget hic Martis feruore, & Iouis benignitate: ſic poteſtates uirtutum robore, & dominationum rectitudine refertæ ſunt: Fugantque poteſtates dæmones tenebroſos: ne moleſtiam electis inferant: ſicut ſol fugat tenebras noctis, & tenebroſos quoſque, ut in Iob legimus, Cum ſubitò apparuerit aurora arbitrantur umbrã mortis. Et Dauid cum loqueretur de catulis leonum quærentibus ab Elohim deuorandi licentiam, ſubinfert, Ortus eſt ſol, & congregati ſunt, & in cubilibus ſuis collocabuntur, Quibus fugatis ſequitur, Exibit homo ad opus ſuum. Aſſiſtere dicuntur poteſtates uerò Soli crucifixo tanta fidelitate, ut omnia ei ſubiicere conentur. Reſpondet & hic ſol ſupremo Soli tanta conſonantia, ut Plato eum uocet conſpicuum filium ſummi boni, nõ quidem primum, ſed ſecundum, per quem in cognitionem primi deueniamus. Alias utriuſque ſolis omnimodas conuenientias alibi relinquemus declarandas. Dionyſius enim cum Platonicis quibuſdam hunc, quem uidemus ſolem, perſpicuam Dei ſtatuam uocat: Sed Iamblicus imaginem diuinæ intelligentiæ appellat. Sequitur ſecundò de poteſtatum ordine, quàm ſit bene ornatus, & inconfuſus. Et ſol omnium ornamentum ſedet tanquam rex in meditullio erraticorum ſyderum omnes ornans, & decorans, & ad cuius greſſum regulantur, & diſponuntur omnes, adeo, ut inde motus eorum dicantur diurni, uel nocturni, meridionales, uel aquilonares, orientales, uel occidentales. Ordinatæ ſunt utique poteſtates, ut ſuſcipiant à Deo, unde inferiora diſponant. Et ſol noſter ordinatus eſt ad primum, ut ab ipſo lucem, & uirtutem ſuſcipiat, qua cætera illuſtret, & uiuificet, Vndè ſol pater uitæ dictus eſt. Sequitur tertio, quòd illarum ordo ſit ſupra mundanæ & Deificæ poteſtatis, ut Vgo exponit. Sed (ni fallor) ſunt ordinatũ ſimulachrum Deifici imperij, & non ordo ipſius, cum inferiora non ordinent ſuperiora, ſed eorum gerant imaginem. Sol quoq; inter

CHRISTVS. Iob. Dauid Plato. Diony. Iamblic. Vgo.

*omnia ſydera eſt imago, & ſtatua ſummi principis: ſicut poteſtates ſimulachrũ
ſupramundanæ poteſtatis: qui Sol, & uera lux utriuſque mundi cœleſtis, &
terreſtris eſt. Sequitur quarto, quòd poteſtatem in interiora exerceant abſ-
que aliqua tyrãnica impietate: ut doceamur qualem æquitatem exquirat ſum-
mus princeps ab eis, qui uicem eius in cœleſti, & mundana rep. tenent. Nam
de dominationibus: & de poteſtatibus dicitur: quòd ſint abſque tyrannica ui:
Et ſic ille cum æquo Ioue, & iſte cum benefico Sole quam optimè conueniunt:
Qui ambo ad imperia, & dominia æquo fauore diſponunt: Ille (ut phyſicè
loquamur) ex natura ſua aërea bene chordato, & hic ex calido tẽperato, ſem-
Ptolem. perque benefico. Vnde (Ptolemæo, & Firmico docentibus) ex moderato in-
Iul. Fir. fluxu diſponunt ad honorificentiſſimam hominum reconciliationem: fortitudi-
nem animæ & corporis: magnam uictoriam omnium: ſummam expectationem:
& quicquid ad regiam pompam pertinere uidetur. Eius quoque ſignificatio eſt
principatus non atrox, non difficilis, non iniquus: ſed ex iuſtitia, & benefi-
centia ſplendidiſſimus. Quod autem addunt ſolares ſpiritu ſuperbiæ paulu-
lum inflatos, honorumq́ue cupidos: hoc ad eorum magnanimitatem (quæ uul-
gò ſuperbia dicitur) poſſet referri: Nam Sol, & Phaëthon ſuos natos decer-
nunt iuſtos, bonos pro qualitate dominationum, & poteſtatum, quibus reſpõ-
dent: Faciunt etiam (maximè Sol) doctrina claros. Hin*c dixit antiquitas, Phæ
bum, aut Apollinem ueræ philoſophiæ fauere, & claræ cognitioni, quæ in
Plato principe uigere debet: Vndè Plato in prouerbiis docet non dignè dominari, ni-
ſi qui ex diuina quadam ſorte philoſophantur. Sol igitur cum ſuos ſolares ma-
turos in conſiliis, in eloquio graues, zelantes in iuſtitia decernat: ad quid eos
inuitat, niſi ad cœleſtia quibus confirmari debent: ut conueniat ſexto cum po-
teſtatibus, quæ ea, quæ poſt ſe ſunt agmina ad Dei imitationẽ deducunt? Quod
uerò ſeptimo de poteſtatibus ſubinfertur, adeo cum ſole conueniunt, ut nihil
aptius: Illæ enim, quoad poſſunt, nituntur exprimere ſimilitudinem illius po-
tentificæ cauſæ, à qua acceperunt poteſtatem: Et Sol uera Dei ſtatua, & i-
mago ſupremi luminis adeo in notitiam Dei perducit, ut non habeant Acade-
mici aliquid, per quod expreſſius Deificam illam naturam docere poſſint, Cu-
CHRI ius eſſentia Patrem, ſplendor Filium, calor Spiritum ſanctum reſignat, &
STVS. eius benefica uirtus Dei in nos munificentiam. Hinc ſummus doctor Patris
beneficam naturam per Solem docuit dicens: Eſtote perfecti ſicut Pater cœle-
ſtis: qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos. Pulcherrimè octa-
uo loco ſubnectitur, per poteſtates (quibus omnia Deo fauente gubernari poſ-
Dionyſ. ſunt) repræſentari illam Deificam potentiam, quam Dionyſius uocat poten-
tificam, id eſt potentes faciens miniſtros ſuos: Qui ſi ardent, ab illo diuino
igne inflammantur: Si cognoſcunt, id faciunt ſuprema luce colluſtrati: Si iu-
dicant alios, hoc eſt ex authoritate illius, qui dixit, faciam uos ſedere in thro-
no meo: Si dominantur, id eſt ex dominio præſtito ab eo, qui dixit: Domi-*

namini piſcibus maris, & uolucribus cœli: Si inimicos coërcent, recordentur ſententiæ illius: Sine me nihil poteſtis facere: Si poteſtatem exercent, omnis poteſtas (inquit Paulus cœleſtium arcanorum non inſcius) à Domino Deo eſt: qui operatur omnia in omnibus. Paulus

In quinque participant principatus cum Venere. Cap. XI.

DE principibus cœleſtibus proſequitur Deiformis Dionyſius dicens: Manifeſtant quidem cœleſtes principatus illud principale Deiformiter eductiuum: Et hoc, cum ordine ſacro, & principalibus decentiſſimis uirtutibus: Et ad ſuperprincipale principium eas uniuerſaliter conuerti: Et alias hierarchicè ducere ad illud ipſum, quantum poſſibile eſt, formari principificum principum, manifeſtaréque ſuperessentialem eius ordinationem, ornatúmque principalium uirtutum. Hucúſque Dionyſius. Et ſi omnia creata Dei ſimulachrum gerunt, diuerſa tamen pro diuerſis, quibus referta ſunt, chariſmatibus uarias perfectiones repreſentant. Ignis robur, & amorem: Aqua clementiam, pietatémque: Aër ſubtilem ſpiritum: Terra eſſentiæ ſtabilitatem. Ex compoſitis homo intrinſecas operationes, & totum quod eſt in Deo, gaudens perfecta ipſius imagine: Stellatum cœlum exemplaria, aut ideas multiplices: Primum mobile motorem primum: Seraphini amoris incendium: Cherubini ſcientificam uim: Et ſic de ſingulis. Vndè cum Saturnus præ ſe ferat grauitatem iudicij, Iuppiter æquiſſimam præſidentiam, Mars inconcuſſam uirtutem, Sol clariſſimum imperium refert: Venus autem peculiarius repræſentat pulchritudinem illius, à quo omnia pulchreſcunt. De qua quærebat Socrates apud Platonem ab Hyppia, determinat in Phædro & in Sympoſio, & cum eo Plotinus in ſuo de pulchro. Vndè non eſt aliquod pulchrum (ut Academici, & Stoici docent) niſi quantum participat de illa Deifica pulchritudine: quamuis Peripatetici dicant pulchritudinem eſſe ex conſonantia omnium partium in toto. Quam conſonantiam, aut pulchritudinem à ſummo pulchro acceptam, ſi ſeruarent, utique ipſa pulcherrima eſſent: Sed quia cauſæ ſecundæ pro ſuæ ſortis conditione à prima deficiunt, ut ſint in eis diſtincti gradus, ex debiliori uirtute eorum non ualentes moderari ſubiectum producunt nonnunquam effectum deformē. Animis autem, qui ſunt ſuo arbitrio donati (ut rei ueritas eſt, delirent qui uoluerint arbitrio ſuo) facilius deficientibus multæ deformitates relinquuntur in moribus: Quod etiam cœleſtibus mentibus contigit, antequā (ut dicunt theologi) eſſent in gratia Dei conſolidatæ. Nec mirum ſi nos imbecilles non cō ducamus operationes noſtras cum ſummo exemplari concordes, quouſque per extremum glutinum gratiæ, & amoris ipſi pulcherrimo coniungamur: Sed hoc mentibus tam angelicis, quàm humanis ſolummodo poſt pugnam, & uictoriam cōſecutam donatur. In pugna uerò hac adeo à ſummo pulchro, & debita conſonantia deficiunt mortales, quòd hanc mundanam ſcenam fœditatibus,

Diony. Socrates Plotin. Academ. Stoici. Peripa. Theol.

turpitudinibus, omnigenis deformitatibus, & ſtrepitibus complent: Quæ niſi à ſupremo moderatore regularentur, aliquãdo tantus horror perſtreperet: ut tartareæ confuſionis initium ſentiremus. Sed multa mala, & deformitates per miniſtros, quos corporeis oculis non uidemus, coërcet. Et hi ſunt angeli hominibus præſidentes, uel archangeli qui prælatos, aut principes regunt: uel principatus, Diony. Hierot. *quibus (ut* Dionyſio, Hierotheo, *&* Iamblico *placet) prouinciæ creditæ ſunt.* Iambli. Daniel *Sed primos ſuo loco reſeruantes, adducamus quæ de principatibus* Danieli *orãti pro redemptione captiui populi à Gabriele archangelo dictum eſt: Veniſſem ad te à principio orationis tuæ, ut decreueram: ſed princeps regni Perſarũ re-* Grego. *ſtitit mihi uiginti & uno diebus. Quæ reſiſtentia (ut ſentit Gregorius) non ex altercatione proceſſerat, ſed ex cœlo ſibi creditæ gentis, morã procurabat Danielis, & religioſi populi: quamuis à principio fuerit exauditus: Ex qua mora elongarentur Perſæ à deturpanti infidelitate: & per fidem, & deuotionem ſum-* In eccle. *mo pulchro adhærere poſſent. Teſtatur & Ieſus filius Sirach unicuique genti præpoſitum eſſe rectorem. Et bene principes illi rectores dicuntur ducere ad rectum, quod nihil aliud eſt, quàm partes coordinare ad inuicem, & ad archetypum totius ordinis: undè ſequitur pulchritudo, & pax. Quibus ex aduerſo principes ſunt, deformare, & obtenebrâre ſatagentes: undè tenebrarum principes iure dicũtur. Et ſicut ipſa Deifica pulchritudo per principatus ad æternum decorem nos iubet conduci: Sic per Venerem ad externam pulchritudinẽ, & ad diſpoſitionem intrinſecæ Deiformitatis cõducimur, ut pulchro addito pulchro,* Albertus *reſultet pulcherrimum: ut Albertus ex promptuariis ſuorum Peripateticorum depromit. Hinc Deifica pulchritudo pulchrum hunc mundum ſua mente gerens uenerea ui (ſi licet) explicauit in effectum nullis externis cauſis impulſus, ſed in-* Diony. *ſita forma boni, qua (ut Dionyſius inquit) quiſque facilè ſe communicat. Et ne quempiam offendat Veneris nomen in Dei negotium commixtum, ſciant legentes nos non intelligere, nec meretricem Venerem Paphi reginam, nec ſidus collocatũ in tertio cœli uolumine: ſed amoris uim, quæ in omnibus uiget: De quo mul-* Plato. *ta celeberrima deponit Plato in Sympoſio. Hoc quoque Deus ſummus opifex agit nobiſcum: & eundem reciprocatione quadam à nobis exquirit, & mandat: ut uidelicet Deum ipſum diligamus, & proximum, inde totam legem, & prophetas dependere docens. Hæc eſt enim illa amoris uis, quæ ad beatitudinẽ, ſummamq́; pulchritudinẽ introducit, non ad cupidinem inferiorem ſub typo pueri cæci, alati, nudi, pharetram & arcum gerentis à poëtis depictum: ut ſapiẽter* Affran. Apule. *dicat Affranius: Amabit ſapiens, cupiunt cæteri. Hinc Apuleius duas Veneres deſcribit, alteram cœleſtem, quæ ſolis hominibus, & eorum paucis præſit, nullis ad turpitudinem ſtimulis, uel illecebris amatores ſuos percellentem: Alteram uerò uulgarem, quæ ſit percita populari amore, non modo humanis animis, uerum & iam pecuinis, & ferinis, ad libidinem imperitare: & immodico, trucíq; perculſorum animalium captiua corpora complexu uincientem: Eademq́; lege, qua*

geminatur Venus, geminatur & Saturnus, & Mercurius, cæteriq; Planetæ: ut ex Ptolemæo, & aliis ſapiētibus diſcere poſſumus. Eſt igitur bona Venus, quādo ei fauent principatus, & numen illud amoris ſupramundani: Cuius ſignificatio eſt (ut dicunt inferiores, & ſuperiores aſtronomi) gratia, iocus, omnis decor, omniſq; uenuſtas, ut grati ſint huiuſmodi Venerei Deo, & hominibus. Et de principatibus ait noſter Dionyſius: quòd deducunt ea, quibus principantur, in conformitatem opificis: cuius imaginem gerunt: Ipſius enim pulcherrimi non gerunt imaginem, niſi pulchra: Ideo principatus omnia deturpātia à prouinciis, quibus præſident, coërcere nituntur, & hoc ingenti uirtute. Hinc de eiſdem ſubinfertur: Confœderati ſunt ordine ſancto, & conuenientiſſimo cum principalibus uirtutibus, à quibus uim ſuſcipiunt: ut opus ſuū efficacius conducant. Et quia non exigitur uirtus exigua ad redintegranda, quæ deturpata ſunt: ideo non ſolū à ſanctis uirtutibus, ſed à ſummo principe ſibi fauorem comparant: ut tertio loco ſequitur: Ad ſummum principatum ſunt tota intentione conuerſi. Et quantum eos in omnibus proſequatur Venus, in propatulo eſt: ſi qua de ipſa mathematici uera deponunt: Docent enim, quòd bona ſunt Veneris decreta: & ſi bona fuerit radiatione illuſtrata, meliora ſunt. Hinc Ioue, aut Sole ipſi fauente, ad iuſtum, clarumq; amorem facilè conducit conueniens cum principatibus: qui, ut uirtutē hauriant, ad uerum Solem ſemper aſpiciunt: A quo habent etiam uerum principatum: undè poſſint aliis dominari. Hinc ſequitur quarto, ut ſint aliorum præcipua dignitate duces, ad illud principificans principium, quantum poſſibile eſt, cōuerſi informantur. Duces quippe ſunt dominationes, Duces poteſtates, Duces & principatus: Sed primi ex magnitudine quadam ab omni pedeſtri ſummiſſione elongati. Poteſtates autem claritate quadā præcellentes, & quaſi ex præmio rerum clariſſimè geſtarum habent, ut captiuis dominentur, & iubeant. Principatus uerò, tanquam archtriclini in palatio regis, aut in prouinciis ſibi creditis præſidentes, curant, ut omnia bene compoſita ſplendeant. Hinc dicitur, quòd præcipua dignitate ſunt duces ad conducendos, quos curant: ut ſummo, & pulcherrimo principe digni ſint. Ad cœlos quoque deſcendendo, Iuppiter ex iuſtitia, & temperamento quodam compoſitiſſimus præſidet cum dominationibus: Sol ex claritate, & magnificā uirtute cum poteſtatibus: Venus autē præcipua elegantia ſuos facit compoſitos: ut omnia, quæ pertractant, ſuauiſſima conſonātia moderantes pulchrifaciant: In quo uterque exprimit nobis pro uiribus ſupremum illum, ac pulcherrimum principatum: Nam operationes habent ſimulacbrū mentis: & mens bene diſpoſita ſimulachrum Dei. Hinc de principatibus ultimò ſubinfert Dionyſius: quòd conantur manifeſtare in nobis illud ſummum principium dans omnibus principatum. Patefaciūt inſuper Deificum illum ordinē, & decorē in intrinſecis: Phoſphorus autem corporea, & extrinſeca pulchra, uenuſta, & corporeis luminibus grata reddere ſatagit oblectans in ſuperficie, ſicut Saturnus ſua oblectamenta ad centrum, & intrinſeca colligit.

Ptolem. Diony. Mathe. Diony.

I v.

Qua cantilena Mercurius cum archangelis concinat. Cap.X II.

Diony. AD *archangelos deueniens noſter* Dionyſius *ait:* Ipſa *autem ſanctorum archangelorum uirtus æquipotens quidem eſt cœleſtibus principatibus :* Eſt *enim eorum , & angelorum (ut dixi) hierarchia , & diſpoſitio una :* Siquidem *non eſt hierarchia niſi & primas, & medias, & ultimas uirtutes habens.* Archangelorum *ſanctus ordo in communicatiuo medio conſtitutus communi quodam , ſocialique iure extrema complectitur:* Altioribus *nanque principatibus, & ſanctis angelis communicat:* Illis *quidem , quoniam ad ſupremum ipſum principatum præcipuè intentus eſt, & ad eius (quantum fas eſt) formatur imaginem: & angelos ordinatiſſimis, & inuiſibilibus ductibus unit, & iungit:* Ipſis *uerò archangelis ineſt propheticum officium: ut diuinas illuminationes hierarchicè per primas uirtutes ſuſcipiant: & angelis eas* Deiformiter *annunciant : & per angelos nobis manifeſtent ſecundũ ſacrã uniuſcuiuſq; illuminatorũ analogiã.* Hæc *noſter* Dionyſius. *Arcanum celeberrimum depromit: quòd non ſit hierarchia , niſi in ipſa fulgeant uirtutes, & chariſmata ſuprema, media, & infima: ut quælibet hierarchia à trino opifice procedens tribus ſit connexa ordinibus : & tota multitudo in tres hierarchias diſtribuatur:* Quarum *prima ad ipſum* Deũ *ſemper aſpiciens illi immediatè ſeruiat ,* Seraphini *uidelicet,* Cherubini, & Throni: Sequens *uerò ad* Deiformem *uirtutem nobis conferendam: quod in dominationibus , uirtutibus, & poteſtatibus declaratum eſt:* Sed *ultima ad diſpoſitionem humanã , ut* Deiformis *efficiatur homo, addicta eſt:* Nec *tantũ ad prouincias, principes, & particulares homines conducendos, ut omnibus triuiale eſt, ſed etiam ad quædã ſecretiora in nos deducenda:* Pro *cuius explicatu accedemus ad triplicem reditũ* Academ. *animæ in* Deum: *de quo* Academici *(*Plotinus *maximè neſcio quo ſpiritu attra-* Plotinus. *ctus) ſedulò diſſerunt.* Qui *reditus fit (ut dicunt) per muſicam amatoriam , & philoſophiam. ut per muſicam numeris, atque menſuris ad canoras uniuerſi, & archetypi harmonias excitemur :* Per *amatoriam modis pulcherrimis afficiamur:* Per *philoſophiã uerò rationis, & diſcurſus beneficio adiuti abſtrahamus uniuerſales rationes: aut (ut habent in uſu ſcholaſtici) quidditates rerum.* Quorum *primus fit per ſenſibilem quandam rationem, qua percipimus rerum conſonantiam:* Secundus *per rationem concupiſcibilem , qua afficimur illi perceptæ numeroſæ conſonantiæ:* Tertius *uerò per rationem intellectualem abſtrahentẽ ab omnibus ſenſibilibus, per quos gradus euecti ad altiora conſcendentes animũ inducimus ad ideas totius pulchritudinis, & conſonantiæ:* Demum *ad ipſum bonum, & pulchrum, ad quod omnes miniſtri, & inſtrumenta eius inuitant, & attrahunt.* Ad *numerum enim* Mercurius, *ad amorem* Venus, *ad abſtractam uerò contemplationem* Phœbus *impellit:* Et *aliquando* Luna Soli *familiaris eius fun-* Iul.firm. *gitur officio, & nomen ſibi uendicat à* Phœbo *dicta phœbe:* Quæ *(ut* Firmicus, Mathe. *& alij mathematici aſſerunt) facit bonarum artium cultores , ac omnium re-*

rum ſublimium exploratores diligentiſſimos. In cauſis autem ſupercœleſtibus, & miniſtris ſummi principis eadem fiunt per hierarchiam hanc extremam: angeli enim abſolutos à ſenſitiuis uinculis, & ſupernis uacantes ſuſcipiunt: archãgeli uerò cum ſuo Mercurio diuinos numeros contemplandos apponunt: qui numeri ſequuntur abſtractionem à ſenſibus, ſicut ſenſitiui & uocales praecedunt. Principatus poſtea, qui omnes æquanimiter curant, omniáque diſponunt, ad ſummum illud pulchrum, cui uerè affici debemus, introducunt: Quo tendit illud Iamblici, ſed ut melius dicam, Triſmegiſti: à quo Iamblicus dicit, quod ſcriberet: angeli abſoluũt à materiæ uinculis: archangeli ſonoritate ſua ſurſum euo cant: principatus ad pulchritudinem ipſam ui amoris trahunt, & couniunt: Et ſic omnes miniſtri principis officia ſibi credita fidiſſimè exequentes omnes, quorum curam gerunt, deducere ad communem principem ſatagunt: niſi aduerſentur ſibi commiſſi. Vnde quærenti, cur angeli Perſarũ, Chaldeorum, & aliarum nationum non deduxerint ipſis creditos ad ueri Dei cognitionem, reſpondet Dionyſius dicens: Non poſſumus dominationes, aut archangelos rectos, & iuſtos accuſare: ſi gentes eis creditæ ad eorum, qui Dij falsò dicuntur, culturam ſunt deuolutæ, ſed illis imputandum eſt: qui moribus proprijs à rectò calle in Deũ tendente ſponte ſua deuiarunt: Cuius erroris adeo pernicioſi cauſa fuit amor proprius, atque ſuperbia. Vndè & aliquando rebelli populo Hebraico idem crimen impingitur per prophetam dicentem: Scientiam Dei repuliſti: & poſt cor tuum ambulaſti. Hucuſque Dionyſius. Et cum ipſum Deum cognouerint, aſpernati ſunt ſemitas eius, Ideo familiares, & ipſis fauentes angeli illud dicunt, quod in Ieremia ſcriptum eſt: Curauimus Babylonem: & non eſt ſanata: derelinquamus eã. Et iterum contra elatos Idumæos zelo Dei ſuccenſus exclamat. Arrogantia tua, & ſuperbia cordis tui decepit te. Docet enim noſter Dionyſius: quòd archangeli cum principatibus, & angelis qui ſunt in eadem hierarchia, ſatis conueniunt, paucis exceptis: uidelicet quòd iſti extrema loca tenent, archangeli autem medium: Item quia archangeli cum utriſque illorum cõueniunt: ſed illorum quilibet cum ipſis tantũmodo: & quia habẽt ſe ordine quodam ſecundum ſub, & ſupra: undè principatus archangelos: & iſti angelos, tanquam eorum prophetæ colluſtrant: Et poſtquã tertius hic ordo in aſcẽdẽdo, ſcilicet principatuum eſt tanquam propheticus, non eſt mirum ſi Paulus euectus fuit uſque ad hunc tertium cœlum: ut inde hauriret ea, quæ gentes, & principes, & filios Iſraël doceret: Ad quod tertiũ ſupernũ cœlũ conſcenderũt & prophetæ omnes lactentes ab illis ſacris uberibus, de quibus in Canticis dicitur: Inter ubera mea commorabitur dilectus. Et iterum: Quã pulchræ ſunt mammæ tuæ: quando uidelicet lacte plenæ ſunt: quod per principatus, & archangelos, & angelos exprimitur: ut per ipſos nos paſcat Deus: ſicut pauit electam familiã illam Iſraëliticam in terra lacte & melle manante: Et hoc proprium eſt paſtoris officium, paſcere ſibi creditum gregem: & cum facibus uerarum doctrinarũ

Iamblic. Triſm.

Diony.

Ierem.

Diony.

Paulus

Cãtic.

illuminare, & accendere. Hinc Apoſtolis quos prætulit duodenis tribubus, & uniuerſæ eccleſiæ militanti, dixit uerus Sol: Vos eſtis lux mundi: & de Ioanne, qui docebat dirigere uias Domini, & rectas facere ſemitas eius, dixit. Ille erat lucerna ardens, & lucens: & ſicut muſicus omnes fibras, & uoces diſſimiles conatur ad unicum ſonum deducere, ſic archangeli cum imagine ſummi principis omnia comformare, & componere ſtudent: ut ſibi perfecta unione copulentur. Sic & Mercurius numeros uocales, & formales, aut rationales conducere in eandem conſonantiam laborat. Hinc docet Alchabitius quòd ſi Mercurius cum Saturno coniungitur, decernit ad numerum quo terræ, uel ædificia mẽſurantur: Si cum Ioue, ad numerum pſallendi: Si cum Marte, ad numerum bellicum: Si cum Venere ad numerum fidium, ſonorum, atque fiſtularum. Hæc ſecũdum doctrinam eorum, qui inferiora tantummodo ſapiunt; dicta ſint. Si autem altius conſcendere uoluerimus, deducit Stilbon noſter (quem Hebræi Stellã per antonomaſiam uocant) ad compoſitionem numeri rationalis cum diuino: docétque ueram concordiam, & unionem cũ Deo: de qua dicitur, Qui adhæret Deo unus ſpiritus efficitur cum eo. Vndè (ſi ritè docent ſecretiores Hebræi) Mercurio præſidet archangelus Michaël ſupracœleſtis ſacerdos, Qui conſtitutus ſuper omnes animas ſuſcipiendas conatur eas in Deum deducere illa conſonantia, & harmonia, qua ipſi perpetuò cõiunctæ ſemper prorumpant in perpetuos hymnos, & laudes illius maieſtatis æternæ. Et hoc eſt, quod de ipſo, cæteriſque archangelis prædixerat Dionyſius: quòd angelos, & omnes ſibi creditos unificat pro quanto ſunt bene ornati, & diſpoſiti uirtutibus, & meritis: aptiq́ue ſunt ad unionem illam cum ſummo pulchro, & conſonantiſſima unitate: quæ nullam diſſonantiam in ſuo regno pacis, & tranquillitatis admittit. Et hoc faciunt angeli officio quodam prophetico ſuſcipientes illuminationes per primas uirtutes, & eas inferioribus angelis, & hominibus manifeſtant magis, & minus, ſecundũ analogiam recipientium: Non enim æqualiter angeli omnes docent, ſed pro captu uniuſcuiuſque, ut in libro triginta duarum ſemitarum apud ſecretiores theologos Hebræorum celeberrimo ſcribitur. Eſt etiam hoc celebratum apud Peripateticos in eo; qui de anima ſcribitur: quòd agunt agentes in ſubiecta ſecundũ eorum diſpoſitionem: Quos archangelos tanquam ueros præſides, & duces imitantur boni prælati docentes gregem, & dirigentes in Deum pro uirili ſua, & unumquemque pro quanto diſpoſiti ſunt.

Margin notes: CHRISTVS. — Alchabi. — Hebræi. — Paulus — Diony. — The. he. Ariſtote.

Quomodo denique Luna coaptetur cum angelis. Cap. XIII.

Diony. AD angelos tandem ueniens noſter Dionyſius ait: Ipſi enim angeli (ſicut prædiximus) completiuè conſummant omnes cœleſtium animorum diſpoſitiones, ſecundũ quod conſummandũ eſt. In cœleſtibus quippe eſſentiis habentes angelicam proprietatem, & magis nobis propinqui angeli aptius nominantur, quàm priores, quanto circa euidẽtiora uerſantur: & familiarius nobis diuina nuntiantes noſtra omnia ornare ſtu-

dent. Hæc pauca de inferioribus miniſtris depromit: Primo, quòd concludunt, & complent diſpoſitionem omnium cœleſtium ſpirituum, cum ultimi ſint: Secundo, quòd uerè annumerantur inter angelos: Tertio, ꝙ magis dicuntur angeli, id eſt nuntij: eo quod frequentius mittantur, & familiarius agant nobiſcum: Vltimo concludit, ꝙ hæc mũdana negotia ab eis ferme omnia diſponũtur. Hinc paulo inferius ſubnectit. Statuit altiſsimos terminos gentium, iuxta numerum angelorum Dei. *Quod ſi à* Deuteronomio *accipitur, noſtra traductio ſimul cum ueritate* Hebraica *habet:* Conſtituit *terminos populorum, iuxta numerum filiorũ* Iſraël. Sed Dionyſius *forſitan iuxta numerum angelorum dixit: quia per ueros filios* Iſraël *electi deſignantur, iuxta illud Saluatoris:* Non ueni, *niſi ad oues, quæ perierunt, domus* Iſraël, *id eſt electorum:* Nam oues *collocandæ in dextris electos, qui tandem ſunt in angelos, imò in ipſum* Deum transformandi, *ſignificant: ideo angeli dicuntur.* Æquiparat *etiam, magno myſterio ſuo loco declarando, numerum angelorum cum tribubus* Iſraël, *id eſt electis.* Opinantur *enim nonnulli ſapientes numerum electorum æquandum cum numero ſanctorum angelorum: ut plena ſit ad inuicem mutua proportio: & harmonicus concentus.* Quantum *autem* Luna *cum angelis conueniat percurramus:* Eſt *enim* Luna *ultima planetarum, claudens, & complens diſpoſitiones eorum:* Annumeratur *ſecundo loco inter planetas:* Tertio, *cum magis dicatur planeta quàm alij: ſicut illi de ultimo ordine peculiari uocabulo dicuntur angeli:* Et *quarto manifeſtius hæc omnia inferiora diſponit.* Quo *ad primum,* Influunt *omnes planetæ in ipſum ultimum ſuſcipientem omnes ſuperiorum influxus inferioribus communicandos: ſicut* Luna Deifera, *quæ à ſecretioribus* Hebræis Malcut *dicitur: & nobis immediatè communicat omnia: quæ à ſuperioribus canalibus imbibit iterũ refundenda.* Et *quamuis ſit ultima planetarum, connumeratur tamen cum illis, ſicut* Malcut *cum diuinis illis menſuris.* Quomodo *autem magis dicatur planeta, dicimus ꝙ hoc eſt ſecundum obſeruationem: quia magis* Lunæ *decreta, quàm aliorum planetarum attenduntur:* Et *hoc aut ex familiaritate, quam habet nobiſcum, ſiue quia maior citra* Solem, *quàm alij apparet: uel quia magis uaria in motu, aut quia nocumenta eius ex ſuapte natura frigida euidentiora ſunt: aut quia receptaculum eſt omnium aliorum influxuum: ſiue quia motus eius eſt magis ſenſibilis uulgaribus (inquit* Ptolemæus*) & etiam ſapientibus, qui hanc ſibi diſciplinam uendicant.* Vndè *à quibuſdam huiuſmodi generis ſciſcitanti mihi, cur tantummodo in dandis pharmacis, in aliiſque rebus adminiſtrandis* Lunæ *decreta, & non aliorum planetarum obſeruabant, reſponderunt ipſi:* Quia Luna *magna eſt, motuſque eius clarè percipitur: & nobis propinquior eſt.* Riſi *recordatus, quæ* Ptolemæus *in principio apotcleſmatum præmittit: ꝙ luminariũ effectus, quia maiores, & euidentiores, ab imperitis obſeruantur: quod etiam quibuſdam animalibus contingit: ut ſentiant luminarium effectus: ſed experti, & prudentiores etiam ad aliorum ſyderum decreta aſpiciunt prognoſticando*

Deuter.

CHRISTVS.

Ptolem.

Idem

ex eorum aſpectibus hyemes longiores, ualidos, ac diuturniores uentos, & niues, & gradines, & huiuſmodi: quæ ex uariis ſtellarum fixarum, & errantiũ ſyderum dignoſcuntur: ſiue ab ipſis procedant illi effectus: ſiue ab intelligentiis præſidentibus, ſiue à Deo iubente: ut iſtæ exequantur, & illa ſignent: aut tanquam inſtrumenta coagant. Verum quia Galenus in prognoſticandis infir-
Alchin. *mitatibus, & morte inde proueniente, & Alchindus in Pharmacis, potionibus, & pillulis tribuendis decreta Lunæ obſeruare uidentur: non gaudeant: qui tantummodo luminaria ſimul cum irrationabilibus animalibus cognoſcunt. Nã utrique, ſimul cum Luna executrice eorum, quæ ſuperiora decernunt, obſeruãt etiam illorum decreta. Extat & alius effectus, quo Luna poteſt magis dici planeta*
Ptolem. *quàm alij: frequens uidelicet (ut inquit Ptolemæus) & uaria mutatio: ut patet in diothotomitate, & plenilunio: quia tunc fiunt ſenſibiles alterationes, maximè in debilibus: Et p quartas reuolutiones cœli apparent euidentes fluxus maris, & refluxus. In quadrato autem aſpectu cum Sole, eo quòd uires amittat, debiliſſimum fit augmentum, & decrementum aquarum. Sic & angelorum effectus magis ſentiuntur: qui aliquando bene expurgatis animis ſeſe etiam uiſibiles præbent: ut uirgini Cæciliæ, & marito Tyburtio, & Valeriano leuiro purificatis, baptiſmate ſuſcepto ab Vrbano epiſcopo. Viderunt eos & ſanctæ mulieres: quæ ad ſepulchrum Chriſti ſolicitæ conuenerant. Petrum de carcere liberauit angelus, qui adeo illi familiaris erat: ut pulſante ipſo ad oſtium Mariæ Ioannis matris poſt liberationem, idque ingenti gaudio Rode ancilla nuntiaret aſtantibus, nõnulli dixerunt: angelus illius eſt: Vndè colligitur angeli conſuetudo cum Petro. Loquebatur & angelus cum Ioanne. Luctabatur cum Iacob. Tres ſimul cum Abraham familiarius egerunt comedentes, ut uidebatur, & denuntiantes fœliciſſimum uxoris partum, & horribilẽ Pentapolis ſtra-*
Agar *gem. Egit & angelus Abrahæ domeſticus nimis familiariter cum Agar expul-*
Gedeon. *ſa à Sara. Gedeoni quoque triticum expurgãti præſto fuit angelus Domini tri-*
Manue *buens ei robur contra Madianitas. Manueh etiam & uxorem eius de conceptu, & partu fortiſſimi Samſonis, deque uita, & ſanctimonia eius, & de ſacrificio Domino libando familiariſſimè docuit: Inſuper uidentibus ipſis cum flamma*
Elias *holocauſti in cœlo conſcendit. Angelus Eliam in Berſabee bis excuſſit: bis pabulum ſubminiſtrauit: & in Horeb docet, quem ſuper Iſraël, & quem ſuper Aſſyrios ungat in reges, & quem ſibi ſucceſſorem prophetam conſtituat. Flentes po-*
Iudicum *pulos angelus in libro Iudicum aperta uoce redarguit: quorum patres tanta celebritate præcedens de Ægypto liberauit, per mare, & deſertum conduxit.*
Tres pu. *Tres pueros in fornace ſolatur, igneam flammam ueluti gelidum rorem præ-*
Daniel. Zachar. *bens. Loquitur Gabriel cum Daniele recondita myſteria, & Zachariæ magni Ioannis conceptum denuntiat. Reginæ quoque cœlorum plena legatione fungẽs, celeberrimóque nuntio conceptum, & partum Meſsiæ ſaluberrimum prædixit. Longum eſſet omnes retexere, cum quibus angeli conſuetudinem habuere: ſed*

de eorum conditione proſequamur. Concludit ultimo loco Dionyſius: ꝙ negotia Diony.
noſtra diſponunt ea uirtute, & influxu, quem à ſuperioribus ſuſceperunt. Et Luna omnium ſuperiorum afflationes colligens, corpus noſtrum undique agitat & diſponit, caput uidelicet cum eſt in Ariete, collum in Tauro, & ſic deinceps, ut iam in propatulo omnibus eſt: & aſtronomi de hoc paſſim deponunt. Cor- Aſtron.
pus itaque extra, & in penetralibus totum diſponit. Patentia enim membra pa tefaciunt Lunæ diſpoſitiones ferro tacta: quando Luna eſt uidelicet in ſignis membris illis præſidentibus: In inteſtinis autem eius ſunt decreta manifeſta: ut uideantur ad eius imperium pharmaca operari: & nequicquam aliquando ſu-
mi: ut Ptolemæus ſcribit: & clara experientia comprobatum eſt, utputa, quandò Ptolemi
Luna cum Ioue congreditur, quaſi ipſi cedens, uix quicquam operatur. Cõprobatum eſt etiam idem efficere Veneri coniunctam: Et quod operatur Luna in exteriori tantummodò, idem in utroque homine faciunt angeli.

Conuenit iterum terra cum Luna. Cap. XIIII.

ABſoluta concordia primæ, & ſecundæ enneadis flectendus ſtilus eſt ad conuenientiam elemẽtorum cum cœlis, & ſupracœleſtibus mentibus. Et primo eſt terra Lunæ reſpondens multiplici conſonantia, Primo quia terra aquam attrahit, & imbibit: adeo ut Salomon
ſapiens inter inſaturabilia terram annumeret: quæ nunquam ſatiatur aqua: ſic Luna perpetuo attractu aquam deducit, aliquando aſcendere faciens, quando uidelicet ipſa ab orizonte orientali ad medium cœli conſcendit, & ab ipſo medio cælo deſcendens ad orizontem occidentalem ipſam aquam ſecum deducit tanta ui, ut uideatur fugere à nobis. Cum iterum inde ad oppoſitum medij cœli pergit, aquam ſecum deducit: Rurſus rediens ad ipſum orizontem orientis aquas tanquã ſibi pediſequas cõducit. Humores etiam in arboribus corporibusq; humanis excreſcendo ſurſum trahit, decreſcẽdo ad ima depellit. Conuenit ſecundo in qualitatibus primis, frigido atque ſicco: quibus terra actu, Luna uerò uirtute referta eſt. Hinc nocua, hinc maligna immerito culpatur, cum benefica ſit: Imbibit enim ex natura ſua terrea aquas illas cœleſtes, & affluxus omnes: quos ex uicinitate ſua nobis communicat. Ab aliis ergo planetis, maximè Sole recipit quod terreſtribus impartitur. Hinc Plato in conuiuio dicit Lu- Plato.
nam Solis, terræque participem. Eſt inſuper uarietate ſingularis: undè modo curuata eſt in cornua, modo æqua proportione diuiſa, modo ſinuata in orbem conſperſa eſt maculis, aliquando pleno orbe immenſa, ac repente nulla, nunc in aquilonem elata, nunc in auſtrum deiecta, Iã ſubiecta coitui breui dierum ſpatio, & ſtatim grauidatione plena, moxque parit conceptum. Terram igitur in hac multigena uarietate ſibi aſſimilat, quæ nunc ornatu ſuo ſpoliata ſubfuſca apparet: nunc herbis, floribusque depicta pulcherrima uidetur: Pars aliqua petroſa, alia paludoſa, macra alicubi, pinguiſſima alibi, depreſſa uallibus, elata montibus, fertilis hic, alibi ſterilis conſpicitur: Pars conſperſa uariis maculis,

pars rubea,pars nigra,pars alba,uel ſubfuſca uidetur : Tenax *etiam ex ea portio reperitur, & alia harenoſa & fluida:* Nũc *iterũ effœta,nunc ſtellarũ coitũ ſuſcipit, & breui ſpatio prægnans fœtum deducit.* Gaudet *igitur inter ſydera* Luna,*inter elementa terra uarietate multigena : qua etiam aſsimilantur.*

Aqua cum Mercurio,& Saturno interſonat. Cap.X V.

MErcurij *natura tanto difficilior eſt explicatu,quanto ipſa ſtella occultior eſt:adeo ut uix , & rarò uideatur.*Latet *autem eius uis: quia facilè induens naturam planetæ, cui coniungitur : aut ſigni in quo reſidet,operari uidetur non ſecundum quod eſt ipſi propriũ,ſed ut alterius executor.* Hinc Hermes,*id eſt inter-*
Ptolem. Idem *pres dicitur fœtuum,quos conceperunt alia ſydera:*Cum Sole *enim (*Ptolemæo *teſte)deſiccat:cum* Luna *infrigidat:cum* Saturno *fauet intelligẽtiæ: ut alibi idẽ perbibet:*Cum Marte *in rebus bellicis(ubi audacia exquiritur)ingenium præſtat:*Cum Venere *autem permixtus androgynum , aut hermaphroditum gene-*
Antiqui. *rat(ut fingit antiquitas)ab* Hermete & Aphrodite *denominatum:* Et *id occurrit,quando quis ingenium à* Mercurio *præſtitum in laſciuia ſecundæ, id eſt deordinatæ* Veneris *exercet:* Et *huiuſmodi in ſacra pagina effœminati dicũt utri-*
Plato *uſque ſexus pignus tenentes.* Quod Plato *ſub alio ænigmate deſcribit:hominem uidelicet ex* Sole,Luna,*terraque confectum, & hunc habere à* Sole,*ut maſculus ſit:à* Terra *uim fœmineam:à* Luna,*quæ de utroque participat, promiſcuã naturam,ut* Androgynus *ſit:*Maſculus *itaque & uir , quando uerò* Soli *adhærens à facie eius concipit , & parit opus dignum* Deo: Fœmina *uerò cum ſolum animalis,aut corporis terrei opus exercet:*Promiſcuum *autem,cum* Sole *& ſuprema luce relicta naturale lumen cum animali terreo cõponit:* Vndè *huiuſmo-*
Idem *di à* Plat. *ſectus dicitur in duas partes , relicto meliori deteriori'q; uacãs.* Sic *noſter* Mercurius *cum rationali diſcurſu conueniens,ipſique fauens, nunc ad ſuperiora , nunc ad inferiora conuerſus uarios parit effectus . adeo ut eius complexio facilè apprehendi nequeat :* Eſt *tamen(ni fallor) aqueus natura .* Hinc
Lucanus Lucanus *decantat ipſum arbitrum undis:* Sic *etiam planetarum ordo exquirit: ut poſt* Lunam *terream ſit* Mercurius *aqueus:*Venus *aërea:*Sol *igneus.* Et *iterum ,* Mars *igneus:* Iuppiter *aëreus:* Saturnus *aqueus:* Signiferum *cœlum terreum :* Primum *mobile igneum .* Quo *ordine etiam angelicæ mentes ſuccedunt:* Habent *enim angeli naturam terream cum* Luna:Archãgeli *aqueam cum* Mercurio:Principatus *aëream cum* Venere:Poteſtates *igneam cum* Sole : Virtutes *iterum igneam cum* Marte : Dominationes *aëream cũ* Ioue:Throni *aqueã cum* Saturno: Cherubini *terream cum firmamẽto:*Seraphini *igneam cum primo mobili: & cum archetypo in ignea ui* Spiritui *ſancto conueniunt :* Throni *uerò cũ filio,qui eſt aqua ſupramundana, de qua omnium philoſophorum, & theologo-*
Moſes. *rum facilè princeps* Moſes *pertractat, quando aquas ſub globo aut cortina cœlorũ ſegregat ab iis,quæ deſuper erant:* Quæ *ſunt aquæ angelicæ* Deum *, teſte*

Dauide, laudantes: Sunt & ſumma affluentia bonitatis diuinæ, quæ ne plus q̃ inferiorum gradus, & opera merentur effundatur, interpoſita eſt continens illa cœleſtis: in qua tanquam in tribunali quodam diiudicatur, quantum ex ipſa aqua cuiq; tribui debeat. Sed huiuſmodi arcana Moſes ſub teſta recluſit patribus, populiſq; illis, quibus in figura omnia cõtingebant: Ex quibus multigenis, & occultiſſimis ſacramentis antiqui philoſophi, & uates aliquos cortices extrahentes ſibi multa uẽdicarunt: adeo, ut credatur Pythagoræ, Socratis, Platonis, Ariſtotelis, & aliorum ſapientia, quæ à ſummo fonte Deo per Moſem ad mortales emanauit, ut ipſe Moſes, & non Socrates (ſicut ſcribit Cicero) ſapientiam uocauerit de cœlo, & primus literis publicis commendauerit. Sed clarius hæc explicata habẽtur à Chriſto, & eius aſſeclis, quibus eadem credidit. Et forſit ã hæc aqua ſapientiæ ſalutaris diffuſius adhuc propinabitur mortalibus, quando ſuperiores Dei miniſtri in aqueum cœli atrium conuenient omnes, quibus à ſupremo fonte dabitur facultas aperiendi excelſos illos canales, nunc ob infœlicia tempora concluſos: imò ob mala merita illorum, qui his deterioribus offuſcati, infœlicéſque tenebræ effecti illam ſupremã lucem, & aquam apprehẽdere nequeũt: nec merentur: Quos canales iubeat Deus ſua clementia aperiri: quia terrena facies iam in ſumma ariditate reperitur, & propinet, ſicut propinauit Moſi: qui merito ſumptus ex aquis dicitur: Perfundatque ipſam Dei filius aqua ſuprema per miniſtros in cubiculum aqueum colligendos, ſicut olim tanta copia propinauit diſcipulis, ut flumina de uentre eorum ſcaturirent aquæ uiuentis: undè fieret fons ſaliens in uitam æternam. Sed ad noſtrum Mercurium redeundo, naturam ſapit aqueam: Nam ſicut hæc lauando aufert obtegentẽ maculam: ut appareat nuda rei forma: ſic ille Hermes uerus interpres amouet teſtam extranei idiomatis, obſcuritatem ænigmatum, & parabolarum, aut cuiuſcunque detruſi ſermonis difficultatem: Et aperiens ea, quæ in penetralibus arcanis Dei: & naturæ recondita ſunt, nudam offert ueritatem contuendam. Et ut cum Mercurio aliquid prodamus de internis, diuiniſque promptuariis, eſt in coordinationibus ſupioribus ſuprema aqua: Quæ ſapiẽtia, & Dei filius dicitur: Eſt media pietas, miſericordia, & pax: Et inferior, uber lacteum, quod omnes prophetæ ſuxerũt, & Paulus ſimul cũ aliis, quibus datum eſt conſcendere ad tertium cœlũ, ut illis inuolucris propinarent: quibus permiſſum eſt cognoſcere myſterium regni Dei tantũmodo in parabolis. Habet ergo Hermes, ut ſapiat, interpretetur, reuelet à ſuprema aqua, quæ ait: Nemo nouit Patrem, niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare: Et iterum: Omnia, quæ audiui à Patre, nota feci uobis. Nec dicimus, ꝙ hoc faciat ſtella Mercurij, niſi quantum ipſa operari poteſt aut diſponendo, aut ueluti inſtrumentum intelligentiæ præſidentis. Dicitur inſuper Mercurius à mercibus, quibus præeſt: quæ cõmutantur pretio metallorum, quæ aquea ſunt: ut uirtute aquea elementari, & cœleſti currant ipſæ merces.

Cicero

CHRISTVS, Idem

Aër cum Ioue, Venereq́ue reboat. *Cap.* X V I.

AEr Veneri reſpondet ipſius natura (ut phyſicè in aſtris loqua-
mur) humida, & calida: Hinc animalia aërea ipſi dedicarunt. Et
ſicut aër, & ſpiritus diſgregata copulat, & coniungit, ſic uir-
tus illa Venerea. Sed duas Veneres eſſe aperto dogmate docent
Acade. Academici: Alteram quippe æthereã: Alteram uerò aëream: Superior munda,
caſta, ordinata, cum Ioue conueniens, ſuperiora, diuina, & ſpiritualia conne-
ctens: Inferior deordinata, lubrica, uaria, & laſciua, animalia, & illis inferio-
ra coniungit. Deq́ue iſta Venere tot obſcœna à poëtis decantautur: quia omniũ
Auguſti. malorum eſt cauſa, ſicut illa omnium bonorum. Hinc ait Auguſtinus: Duo Amo
res fecerunt duas ciuitates: amor Dei regulatus & bonus, amorq́ue proximo-
rum uſque ad contemptum ſui fecit ciuitatem Dei: Sed inuerſus amor ſui uſ-
Grãm. que ad contemptum Dei fecit ciuitatem diaboli. Vndè uis huius ſyderis à gram
Orpheus maticis Venus dicitur: quia ad omnia ueniat, malũ, ſcilicet & bonũ: Quod Or-
pheus canit in hymnis: Generas (inquit) omnia, quæcũq; in cœlo ſunt, & in ter-
ra, urgens mortales, & immenſum genus ferarũ amoris furentibus philtris: Om
niaq́; amore replentur: & nihil eo uacuum eſt, ſicut omnia aëre complẽtur, qui
Boetius naturæ uacuũ abhorrẽtis appetitũ replet. Amore enim (inquit Boëtius) cœli iũ-
gũtur: & elemẽta cõueniũt in cõpoſitis. Amore animalia cohabitant: Ciuitas cõ
ſeruatur: & incremẽtum ſuſcipit omnis Reſp. Amore Deus orbem fabricauit,
& gubernat: & ſumma omnium, quæ à nobis exquirit, eſt ipſe amor. Diuinus
Diony. amor (inquit Dionyſius) non permiſit regem omnium ſine germine in ſeipſo ma-
nere: Et ſicut amore ſe diffudit in omnia extra ſe, ſic amore omnia ad ſe tra-
here delectatur, hominem potiſſimè: in quo concluſa ſunt omnia: Ideo ipſo uni-
Idem to òmnia unita erumt. Et cuncta hæc concludit Dionyſius de mẽte Hierothei di
Hiero. cens: Amorem ſiue diuinum, ſiue angelicum, ſiue ſpiritualem, ſiue animalem, ſiue
naturalem dixerimus, inſitam quandam intelligamus, cõmiſcenteḿq; uirtutẽ: quæ
ſuperiora quidẽ ad inferiorũ prouidẽtiã mouet: æqualia ad ſocialẽ inuicẽ cõmu
nionẽ cõciliat: & poſtremo inferiora quæq; admonet, ut ad potiora, ſublimiora-
q́; cõuertãtur. Et quia in omnibus exquiritur amor, & Venus, Ideo utroq́; ſexu
Cyprii Cyprij eam pingebant barba quidẽ prolixa, & ueſte fœminea. Et Ariſtopha-
Ariſto. nes uocabat eam Aphroditon, non Aphroditem: quia in omni ſexu, omnique ani-
mo reperitur. Hæc quoque Lucifer dicitur, quaſi ferens lucẽ: Solis uidelicet, aut
ferens nos ad ipſam lucem, ideo Phoſphoros dicitur: Nã amor & appetitus ue
ritatis per omnia conducit, quantũcumq; ardua: ut ipſam ueritatẽ adipiſcamur.
Dicitur eitiam Heſperos, quando Solem ſubſequitur: quia adepta uirtute non
minori dilectione ei afficimur, q̃ antea. Quæ autẽ præcedit, eſt (ut fingunt poë-
Poetę tæ) cœli, & diei filia. i. paruula lux, & nouella claræ ueritatis, quã inquirimus:
alioquin ad ipſam ꝓquirẽdã nõ moueremur. Quæ uerò ſequitur, Iouis & Dio-
nes. i. humiditatis filia: quæ ætherea eſt, & nitida. Aliam autem fingunt poëtæ

progenitam ex pudendis cœli, & ſpuma maris, & hæc eſt polluta ex ſpuma ge
nita, & fece aquarum inferiorum nutrita, ut dicit Macrobius. Sed ueritatem pã Macro.
dẽdo, ideo ex pudẽdis cœli genitam dicũt: quia generandi appetitus à cœlo ani-
mãtibus inſitus eſt: Sed polluitur & ſordidatur à deordinatis animis. Bona quo
q; Venus trahi cygnis candidiſſimis dicitur: q puritatẽ in colore, delitias in can-
tu ſignificant: Eiq; roſam inter flores ſuauiſſimam dicatam ſcribit Herodotus: Hero.
inter plantas uerò myrtum potiſſimè: inter gẽmas margaritam: inter aues colũ-
bam: Quarũ cõueniẽtiam ſuo loco reſeruabimus declarandam: nũc de ea, quam
habet cũ aëre proſequamur: Videmus enim omnia, quæ de duplici Venere di-
cta ſunt, in duplici aëre reperiri: hoc turbulẽto uidelicet, & puro æthere. Hinc
enim ad fœtũ, cõnubiaq; cõducit per uim ſpiritus ipſi incubantis: qui eſt uera uis
aërea: undè uterq;, & ſpiritus, & aër, aut uẽtus eodem nomine nuncupatur ab
his qui res uocant ſecundum earum proprietates. Turbulentus autem aër in Iu
none deſcribitur infeſtus ſupremæ Veneri, & his qui ſuo fauore gaudent. Sed
tandem Venus ſui Iouis præſidio præualet deteriori, & infeſtæ fortunæ.

Ignis cum Sole, & Marte feruet. Cap. XVII.

ELementaris hic ignis Soli reſpondet: qui eſt uerus, & cœleſtis
ignis (ut ex officina Platonica Speuſippus deprompſit) deco- Speuſip.
quens omnia, quæ ad cibum magni animalis pertinent: ſicut hic
elementaris humani animalis cibum coquendo perficit. Dictus
eſt quoque Apollo (ut eidem Speuſippo placet) eo quòd uis eius ex multis igni- Idem
bus conſtet: omnium uidelicet ſiderum uim & lucem ſolus continens. Nec ſtel-
larum concurſus ſuos conducunt effectus, quouſque phœbeo ſemine grauiden-
tur. Cui & gallus (qui dat ut oua gallinarum fœcunda ſint) dedicatus eſt. Hinc
opinabatur Chryſippus Apollinem diei ab a, quod eſt ſine, & poly, multitudine, Cryſi.
quaſi ſolus ſit cœlorum & ſyderum uim continens: Vndè & Latini Solem di- Latini
cunt, quaſi ſolum lucentem: Et Aſſyrij Adad, quod lingua eorum ſolum ſigni- Aſſyrii
ficat. Hebræi uerò שֶׁמֶשׁ Semes, quod proprium interpetrari poteſt, eo quòd Hebræi
lux, & eius beneficium ſibiipſi proprium ſit. Alia autem ſydera ab eo utrun-
que impartitum habent: Lucetque tanto excellentius, quanto ſublimior eſt ignis
ille cœleſtis hoc elementari: Calefacit uterq;, ſed hic intropellendo, Ille extrahẽ
do humiditates: Hic tantummodo propinquis beneficium præſtat: Ille remotiſſi-
mis, ut etiam in uiſcera terræ penetret eius radiorum uirtus: qua metalla co-
quit, & perficit: quæ hic elementaris poſtea expurgat. Vulcanus quoque is di-
ctus eſt à maiori ui, ac uiolentia ignea, aut quia canus, id eſt candidus in flam-
ma uolat: Ille uerò cœleſtis dicitur Phœbus à ſpecie & nitore, undè pulcherri-
mũ fingebãt antiqui. Medicinæ inſuper inuẽtorẽ dicebant, ex calore uiuifico, & Antiqui.
benefica uirtute, aut forſitan ſecretiores philoſophos imitantes: qui dicunt Ra-
phaëlẽ (qui medicina, aut medicus Dei interpretatur) eidẽ præeſſe. Eius ſimula-
chrũ hic inferior ignis tenet: qui obfrigeſcentia animãtia calefaciẽs uitam quo-

dammodo ſibi reſtituit.Fugat cœleſtis ignis tenebroſos principes, & eorum tur-
Pſalmus *mas:ut canitur in pſalmis:Ortus eſt Sol, & congregati ſunt, & in cubiculis ſuis*
Iob *collocabuntur.Et in Iob dicitur:Cum uiderint aurorã, arbitrantur umbrã mor*
tis.Fugat & hic inferior eoſdem ut ualeat pro ſocio.Vndè non ab re primi pul
lulantis eccleſiæ ſapientiſsimi inſtitutores iuſſerunt lumina ad cadauera mor-
tuorum accendi:à quibus non amnoueantur, quouſq; perfectis ſacris ſacræ ter
ræ cõdantur:Publicáſq; orationes, & pſalmodias,accẽſo lumine fieri docuerũt:
Quod & Deus, cui ſacra ipſa exhibẽtur,exquirit, ſcilicet, ut omnia ſacrificia
Pytha. *igne offerãtur, & in altari ſemper ignis ardeat.Hinc Pythag. in ſymbolis: Ne*
loquaris de Deo ſine lumine.Quod tamẽ alij, & etiã noſipſi alibi ſecũdũ analo
giã interprætati ſumus: Confert enim ad ſacra infimus hic ignis lucẽs , cœleſtis
quoq; , angelicus,intellectualis, & diuinus: Obtenebroſus autẽ ignis nequaq̃,nõ
infernus ardor,nõ malæ cõcupiſcẽtiæ incendiũ, nõ immoderata excandeſcentia,
nõ exuſta intelligẽtia:Nã hic obſcurus ignis omnia cõſumit, omnia ſterilitate cõ
plet:ut nihil in nocturna illa flamma poſsit quis operari. Hinc aliqui interpreta
ri uoluerũt ignẽ:eo ꝙ nihil ab eo gignatur.Eſt tamẽ bonus & naturalis ignis ca
lor uitam tribuẽs, & fœcũditatem.Nec enim oua in pullos mutantur, nec eruca
uel bombix in necydalũ,nec plantæ creſcunt:nec aluntur, & fouẽtur animalia,
niſi calore,aut ſuperiori,aut animãti,aut elementari,quæ ſymbolo quodam con
genea ſunt analogia quadam.Et adeo ignis fœcundus eſt,ut ſeipſum gignat: &
cæteris,ut generent,præſtat nõ calore ſolo,ſed lucis ui, quã haurit ab illo qui di
CHRISTVS. *xit:Ego ſum lux mundi. Et ut declararet Moſes omnia lucis beneficio ꝓducta,*
Moſes. Plato *poſt fabricatam materiam(quam terrã uocat) opertam tenebris, dixit lucem*
ſtatim fabricatam:qua omnibus daretur uita, & forma: & qua (ut ait Plato)
cuncta uideri poſſent.Qui uitæ uigor eſt in igne illo diuino:qui ſpiritus uitæ di
ctus incubans ſuper faciẽ aquarũ omnibus uitam præſtabat, & formas, ꝑ quas
unaquæq; res ab alia ſeiũcta à cõſpiciẽtibus diſcerneretur.Nec enim à materia
(ut aliqui opinantur)eſt(ut aiũt)indiuiduatio, aut determinatio rei particula-
ris:ſed à propria forma ſingulari(ut acutiores docent)quæq; diſtinguntur.Sed
ſi uoluerimus acutius inſpicere,undè ueniat hæc determinatio,comperietur:ꝙ à
materia,forma, & ſpiritu prouenit:quod per literas punctaturas, & accentus
ſacri idiomatis innuitur , ut habetur in reconditiſsimis arcanis Hebraicæ theo-
Idem *logiæ. Quos Plato imitari uolens in Cratylo,tantum defecit, quantum Græcũ*
idioma Hebrææ linguæ fœtus(ut ita dicã) ſpurius deficit ab ipſo ſacro, & my
ſterioſo eloquio:In quo ſecundum rerum proprietates nomina ab Adam, iuben
te Deo,impoſita fuere.

Lapides cum cœlis ſuccentant. Cap. XVIII.

CVm mixta multigenã habeant naturam,non facilè cũ uno cœlo con-
ueniunt: id maximè , quia in unoquoque primorum generum,multa
interueniunt genera ſubalterna, & ſpecies : quæ diuerſorum ſiderũ

naturam ſapiunt. In lapidum enim genere diuerſæ ſunt ſpecies: ſicut in metallis, plantis, & animalibus. Et quamuis lapides terrei ſint, quadam ſuffulti ſtabilitate: & metalla fluida, & ui ignea liqueſiant, ut in aliquam naturam tranſire uideantur: In utriſq; tamen ſpecies diuerſiſſimæ continentur: & cum diuerſis nō tantū planetis, ſed ſtellis fixis conueniunt: Adamas cum capite Olgol, cum corde leonis granata: Et caudæ urſæ conuenit magnes: Alis corui ſmaragdus achamec iaſpis: Scorpionis cordi ſardonius: chryſolitus ulturi cadenti. Et multa huiuſmodi pertractantur à Mercurio, & nouitioribus nonnullis, forſitan ſuo loco latius declaranda. Multa ſunt etiam Marmorum genera: Eſt marmor Thebanum cæteris hilarius, uiride, maculoſum, ſerpentum maculis aſperſum: undè Latinè Serpentinus, Græcè Ophites dicitur. Et hoc multiplex, Lacedæmonium, auguſteum, & tiberium. Porphyrites rubet candidis interuenientibus punctis, Leucoſtictos uocatus, Baſaltes ferrei coloris, atque duritiei. Onychites in Arabia antiquitus, poſtea in Germania repertus. Alabaſtrites ex Thebis, Damaſco, Carmania, India, Aſiaque originem trahit: quem cauant ad uaſa unguentaria, & uſtum contundunt pro emplaſtris. Eſt etiam Ligdinus eximij candoris Thebaicus, intercinctus aureis guttis. Coralus nigro, albo, rubeoque colore, quem aliqui Pyritem uocant. Simires, quem antea Pyropœcilū uocabant: quia ſit flammis igneis uarius. Eſt etiam thuſcum marmor niuei cādoris, & uariis uenis diſtinctum. Magnes quincugenea. Taſio, ſilex cotes, tuphus, & quàm plurima genera, quæ à Plinio, Alberto, Vitruuio pro ædificiis faciendis memorantur. Plinius Albert. Vitruu. Sunt etiam lapides prætioſi multigeni, qui diuerſas naturas ſapiunt. Si tamen uolumus ex eorum communi proprietate ad unum genus ſuum primarium reducendo uni elemento, unique planetæ conſignare dicemus, quòd terrei ſunt: & cum Marte Saturno ſuppoſito cōueniunt ex natura duriori, & terrea, igne bene decocta, & adeo conſtipata, ut tenuiſſimò ſpiritu uiuant: Viuunt nihilominus undè non immerito dicuntur lapides uiui: ſola tamen uita gaudentes, ratione, ſenſu, & omni motu priuati, præter augmēti & alterationis: Creſcunt enim & alterātur ignis & ſolis caliditate. Ineſt etiā eis appetitus tēdendi ad centrū aut ex grauitate, aut ex ſuaptè natura. Ex eorūdem autem benefico temperamento cum Ioue: ex pondere, glutino, & ſtipticitate cum Saturno, ex duritie cū Marte, ex uita uerò cum Sole conueniunt. Et ſi quid gratiæ in eis eſt cum Venere, ex occulta uirtute cum Mercurio, & communi beneficio cum Luna.

Metalla idem faciunt, cum Marte potiſſimè. Cap. XIX.

Metalla etiā multigena ſunt, ſed ſeptē potiora cū erraticis ſyderibus (ut tritiſſimū eſt) coæquantur. Aurū ſoli merito comparatur (ut inquit Hierocl.) quia nullis tenebris ſit admixtus: & q̄a excedit omnia, Herocl. quæ ſunt ei cōfinia, Argentū, æs, ſtannū, & huiuſmodi. Et ſolū ex metallis rubiginem nō recipit: ſicut ſol nihil obſcurū admittit. Argentū ſimul & argentea omnia, ut marcheſita, & huiuſmodi ſubii-

ciuntur Lunæ: quæ quantum diſtat à Sole, tantum argentum ab auro. Stannum Ioui: Sunt tamen qui ei attribuant aurum, argentum, & omnia aurata: Alij uerò aurum Saturno reſignant ex pondere, ex uirtute uerò Soli: Stannum tamen proprium eſt Iouis: Aes Veneris: Aes uerò rubeum, ut aliqui aſſerunt. Sulphurea omnia, & ferrum, cũ Marte cõueniunt. Plumbum cũ Saturno, ut põdus & color indicat: ipſius enim ſunt fuſca omnia. Argentum autem uiuum cũ Mercurio, qui facilè induit naturam planetæ, cum quo coniungitur, aut ſigni in quo peregrinatur: ſicut ipſum uiuum argentum aut natura operante, aut arte ſuccurrente (ut aiunt) facilè in aliud metallum transmutatur. Et quamuis ad metallorum productionem õmnes cœli concurrant, Sol tamen potiſsimè, qui omnium planetarum uirtutem cõtinens penetrat ſuis radiis in uiſcera terræ, decoquens, & perficiens metalla omnia: Ad ſingulare tamen genus ipſius opitulatur planeta. Eſto etiam ꝙ *aqueam naturã ſapiant metalla omnia: & unũquodq; ſuo planetæ natura reſpõdeat: in ditione tamen Martis eſſe uidentur, ut ex ſupremi archetypi arcanis docemur: in cuius parte aquilonari, quæ ab Hebræis* גבורה *gebura dicitur, & Marti præſidet, collocatur: & hũc tanq̃ inſtrumentũ habet ſui*
Iob *opificij, aut interpretẽ, aut executorẽ ſuæ fœturæ. Hinc dicitur in Iob: Ab aquilone aurũ uenit. Eorum autem intelligentia in cratere ſuperiori eſt Zamael, ut*
Hebræi *aſſerunt Hebræi: uel Typhõ, ut ait Orphe. In cratere autẽ inferiori, Ille qui di*
Orpheus CHRISTVS. *xit ponam ſedem meam ad aquilonem: Qui à Saluatore princeps huius mundi Mamona, & diuitiarum dominus dictus eſt: ut in Euangelio, cui titulus eſt ſecundum Matthæum, dixit: Facite uobis amicos de Mamona iniquitatis. Quod omnes exponunt de diuitiis, & pecunia, ſit argẽtea, aurea, uel ærea. In Euangelio quoq; Lucæ ait: Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Hic Mamona in Ieremia dicitur* אמון מנא *, id eſt Amon mino: Quod nos interpretatũ habemus tumultũ Alexãdriæ: Præerat enim Ægyptiis, qui opulẽti erant argẽto, & auro: ideo eius uim Deus per Moſem auferẽs iuſsit Hebræis, ut ſibi tollerẽt aurũ, argẽtũ, & uaſa quæq; pretioſa ab ipſis Ægyptiis: quæ tandẽ in ſacra ſummi principis omnibus ritè dominãtis offerrẽt: Cuius imperio expoliatus fuit Mamona à populo Iſraelitico, & à Moſe debilitatus uirtute: ut ſuos Aegyptios defendere nequiret: Vndè ſublato fauore dominantis, ruerũt Aegyptij letali, ſubitoq; præ*
Roma. *cipitio. Romani autẽ & ſacramẽta, & ſubordinatam poteſtatem ipſius Mamonæ non aduertentes, ut ſibi accerſirent auri dominatorẽ, templum in monte Auẽtino Ioui Ammonio dedicarunt, id eſt Deo Ammonio ab Ammo, qui Mamona dicitur: & non ab arena, nec ab Ammone paſtore, ut aliqui opinantur. Et hũc in ſpecie arietis (qui eſt ipſius Martis domus, aut roboris excelſi inſtrumentũ)*
Hebræi *uenerabantur. Qui Aries Aegypto dominatur: ut Hebræorum ſapientiſsimi aſſerunt: quamuis alij ipſam Virgini ſubiiciant. Ideo (ut ipſi Hebræi proſequuntur) in exitu patrum eorum de Aegypto primogeniti Memphitici interfecti ſunt: ut demonſtraretur eliſa uirtus, quam eis præſtabat princeps, & primo-*

genitus ſigniferi cœli. Quæ ſi ſecundum anagogiã intelligere uoluerimus, ſublimiora hic includuntur myſteria ſuo loco forſitan declaranda. Cur etiam à redemptis ab illa ſeruitute primogenita à liberatore exquirebantur: Qui & immolari iuſſit pro peccato Arietẽ, caput uidelicet triplicitatis aquilonaris: ut Pto- Ptolem.
lemæus in primo ſui Tetrabibli docet: à qua parte (Ieremia teſte) Panditur omne malum. Inde ereptus ille Hebræus populus uerum tranſitum fecit in Dei uiui celeberrimũ cultum. Quibus pluries indictum fuit, ne timerent ultra cœlorũ ſigna, ſicut cæteræ gentes: quia ab ipſorũ uiribus exempti, tãquã peculiaris familia ſoli Deo ſubiecta, ſuo liberatori ſoluerent debitas gratias: à quo tyranno Ægyptiaco, & aquilonari, ſicut Moſes eripuit populum Iſraëliticum, ſic Meſ- CHRISTVS.
ſiach omne hominũ genus: ut diceret, Nũc princeps huius mũdi eiicietur foras. Idem
In quo ſingulari certamine lætus de uictoria citra peccatum, iterũ dicit: Venit enim princeps mundi huius, & in me nõ habet quicq̃ nec in primo, nec in ſecũdo bello. Primũ enim geſſit pro ſe in monte deſerti: ſecundum pro nobis in cruce: In qua ſpoliando principatus, & poteſtates aquilonares, & tenebrarum harũ traduxit ſpolia, cõfidentia magna docens nos, ut hos inferiores theſauros cõgregare nõ curaremus: quorũ princeps eſt Mamona: ſed procuraremus theſauros in cœlo: quorum princeps eſt ille, in quo (ut inquit Paulus) ſunt omnes theſauri ab- Paulus
ſconditi. In quos theſauros has inferiores diuitias permutare debemus. Hucuſque proceſſimus de metallis, & theſauris pertractantes: ne has feces, & ſcoriam uerorum theſaurorum in idolum nobis conſtituẽtes ſimul cum eorum principe ruamus amiſſis ueris theſauris: In quibus pleniſſimè diuites eſſe poſſimus.

Viuaciori ſono reſpondent herbæ cœlis, maximè Ioui. Cap. XX.

DVo occurrunt tam in herbis, q̃ metallis non mediocri indagatione digna: Vndè uidelicet, & quomodo ab eis hauriatur uirtus. Non quidẽ ex calido, frigido, humido, atq; ſicco, ut aſſerũt Peripateti- Peripate.
ci facilè ſeſe expedientes ab aſſignatione cauſæ effectuũ, & operationũ rerum: Nã uirtutẽ cõprobamus in eis omnẽ qualitatem excedentem, undè proſint, aut noceant. Nec cõtẽti abire à theologis: qui dicunt, & uerè, hoc inſitum eis à Deo. Pulchrũ erit aliqualiter percurrere quibus mediis infundatur rebus illa uis, quã Hebræi כח coah dicunt. Docent academici ſimul cum Triſ- Hebræi. Academ.
megiſto & innuit Hiarchas Brachmanarũ princeps apud Philoſtratum, Sed Triſm. Hiarch.
in ſecretiori Theologia Hebræorum ubique aſſeritur, omnia quæ ſunt ſub glo- Philoſt. The.he
bo lunari, & in mũdo hoc generationi, & corruptioni obnoxio, eadem meliori nota eſſe in cœleſti mũdo, perfectiori in intelligentiis, perfectiſſima in archetypo: & eadẽ ſerie unũquodq; ſuperiori, & ſupremo pro ſuo genere reſpõdere: & ab eiſdem ſuſcipere, à cœlis quidem uim illã cœleſtẽ, quã quintã eſſentiam uocant, ab intelligẽtiis ſpiritualem, uiuentẽq; uigorẽ omnẽ qualitatiuam uirtutem tranſcendentem, ab archetypo autem per iſta intermedia pro gradu ſuo originalem uim totius perfectionis. Hinc ad planetas ad fixa ſydera, hinc ad intelli-

gentias, earum & inde ad archetypum unaquæque res aptè reduci poteſt: Ex cuius rei ſerie tota magia naturalis, & ſecretior, ueráque philoſophia emanat. Hinc rerum conſonantia in hoc multiplici mundo, & myſtica intelligentia in exponendo, quod non dicitur per illud, quod ſcribitur: Quod cum in toto hoc noſtro progreſſu reſerare propoſitum ſit, nunc tantum in genere percurremus, quomodo herbæ cum cœlis conueniant: ſicut & de metallis tetigimus: Quorum, quamuis unumquodque ad ſuum (ut diximus) planetam deducatur: tamen ad Martiã ditionẽ, tã in cœlis, quàm in angelis, & archetypo redigitur: ſic herbæ, quibus ineſt benignior uitæ ſpiritus, cum aëre, Iouéque aëreo conueniunt in genere: in ſpecie autem unaquæque cum ſuo planeta, & fixo ſydere. Cum enim lapides terrei, metalla aquea ſint, plantæ recta ſerie procedendo aëreæ comprobantur. Cuius rei ſignum eſt: quia ſub aëre pullulant, coaleſcunt, & creſcunt: aëre uerò priuatæ nedum non coaleſcunt, ſed moriuntur. Viuunt enim, & pullulant herbæ ſub Dio, Veneris, Iouíſque beneficio, Sole tamen uim quandam ſeminalem infundente: Animalem enim uim inferiora à Sole hauriunt, generatiuam à Venere, naturalẽ à Ioue ſic dicto, quia ſemper iuuet. Quælibet enim ſtella, imò omnes ſimul minus quam Iuppiter naturales uires in nobis fouent, atque corroborant. Vndè hunc accipere ſemper fauſtum eſt: Solẽ forſitan (ut quibuſdam placet) non ſemper tutum: quia immenſus ille uigor recipientis debilitatem aliquando offendit. Quia igitur Veneris, Iouíſque beneficio potiſſimè coaleſcũt plantæ, dicimus, ꝙ aëreæ, Iouiæq́ ſunt, licet quælibet ſubſit ſuo ſyderi: Vndè aliquæ ex excedenti influxu ad nocuum uirus tendant. Pro quibus tamen, & antidota bona Iuppiter, imò ſummus opifex præparauit: Ideo nunquam uſui humano interdictæ ſunt herbæ, nec fructus arborum, nec earũ cultus: Nam in horto uoluptatis poſitus fuit homo, ut ederet de fructibus arborum, & excoleret illas: quamuis altius conſcendat negotium, quàm præ ſe ferat in corticè litera: à quo loco eiecto homini ante, & poſt diluuium, & in utraque lege, Moſaica, & Euãgelica, etiã ſemper olera eadẽ cõceſſa fuere, niſi quæ aliquo graui exceſſu uiroſa, & nocua effecta ſunt in radicibus, ſtipitibus, foliis, aut fructibus ſeſe uitãda reddidere. Carnes autem ante diluuium non erãt in uſu, imò (ut aliqui aſſeuerant) interdictæ: Metalla uerò (quibus theſaurizatur in hac peregrinatione) in Euangelio denegantur: quæ ſub Martis ditione (ut diximus) continentur: Sic animalium ſanguis, morticina prædata, dilaniata roſtris, uel unguibus, aut dentibus, & huiuſmodi, quæ Martia ſunt, & ex parte ſiniſtra in lege prohibentur his, qui in dextris collocandi ſunt: à quibus (ne ultra progrediamur, ꝗ liceat) abſtinendum duximus.

Occentant zoophyta cum Saturno. Cap. XXI.

ASſerunt hi, qui ſecretiores origines naturæ perſcrutantur, animalia, quæ per putrefactionem naſcuntur, in aquis, in terra, & in ædium ruinis, Saturni fauore generari: & Saturnia eſſe. Et quamuis id à

quibuſdam attribuatur Soli, tãquam inter ſydera ex ſuo calore benefico omniũ
communi parenti, eſt tamen ſubtiliori diligentia perſcrutatum, & aſſertum hoc
à Saturno prouenire: Qui ſuperioris, & contigui cœli uirtutem ſentiens, ſi non
poteſt animalia perfecta diſponere, aut conducere, quantum patitur natura ſy-
deris ſaltem feces animalium, & imperfecta coaleſcunt uirtute ipſius, compara
ta tamen à ſuperiori, imò à ſupramundano cœlo, & ab intelligentia præſidente:
Vnuſquiſque enim planeta ſuam habet intelligentiam, & in diuinis ſuam menſu
ram: ad cuius amuſsim regulatur: & illæ dicuntur menſuræ fabricæ. Saturnus
itaque illa menſura regulatur (ſicut docetur in Hebræorum theologia) ubi reſi The. He.
dere dicunt Elohim: qui in omnibus operibus ſex dierũ inducitur opifex, & iuſ-
ſor: Sed ille cum deficiat ab opifice cauſa, & ab omnigeno inſtrumento ſtellife-
ri cœli, pro ſua uirtute uſque ad animalia imperfecta extẽditur. Hinc eidẽ at-
tribuuntur mures, uermes, ſcorpiones, & huiuſmodi ex putrefactione proge-
nita: ſic oſtreæ, ſpongiæ marinæ, conchylia & huiuſce generis, quæ zoophyta à
Platonicis nominantur. Hinc forſitan antiquitas illam primæuam ſapientiam Antiqui.
redolens finxit Saturnum ex cœlo natum: nec ut patrem generare, ſed eius uiri
libus abſciſsis, & in mare proiectis, inde Venerẽ generatam fuiſſe uim uidelicet
gen eratiuam ex humore calefacto.

Intercinunt animalia cum ſtellato cælo, & primo mobili. Cap. XXII.

SI ſtellifero cœlo reſpondeãt animalia, ubi eorum ſunt expreſſæ ima
gines, nemo eſt, qui dubitet: Ibi enim ab animantium ſimulachris di
uiduntur, & denominantur ſigna regij circuli: qui zodiacus dici-
tur à ζῶα, quod Græcè animalia ſignificat: & Latinè ſignifer,
quaſi ferens ſigna, & effigies animalium: Quod ſigniferum quamuis totum cœ-
lum in duodecim ſcindas diuidat, tamen ei aſsignantur limites à tropico Cancri,
uſque ad tropicum Capricorni: ultra quos limites multæ figuræ animalium ob-
ſeruatæ ſunt ab aſtronomis. Et primo Draco ingens, & flexuoſo corpore inter
ambas arctos. Ophiuchus, qui & ſerpentarius dicitur, ſupra Scorpionẽ. Boo-
te, q & Arctophylax uocatur, plauſtri cuſtos depictus. Herichthonius cũ ſua
capra, cuius genua apponuntur Geminis, & pedes iuxta Tauri cornua. Ce-
pheus, quem ſeptentrionalis circulus occupat. Caſsiopea iuxta latus ſinuoſi An-
guis. Et nõ procul eſt Andromeda: & ſub ipſa dimidiatus Equus: propeq; Caſ
ſiopeam Perſeus. Sunt & Pleiades penè omnibus notæ: Cygnuſque iuxta Ce-
pheum. Eſt & Aquila ad orientem ſemper ſpectans: Delphinuſque cum ſtellis
nouem muſarum numero gaudens: undè muſicum ſignum dicitur. Orion inſu-
per antè tauri ueſtigia fulget. Canis in cœli centro, poſt cuius caudam Nauis:
& ſub pedibus Orionis Lepus: & ad huius pedem ſiniſtrum Eridanus: & ſub
Ariete & Piſcibus Cetus. Prope autẽ Aquarium piſcis magnus: poſtque Scor
pionis caudã Sacrariũ: antè quem Centaurus. In parte Auſtrali ad Cancrum
eſt Hydra cum ſuo coruo in cauda, & multa huiuſmodi non ſine cauſa finxit

antiquitas. Quæ animalia, cũ multa ſint, & natura uaria, in octaua ſphæra merito ſunt collocata: & uera animalia ſubiiciuntur ei: quæ uaga eſt in motu triplici, & ſtellarũ figuris diuerſiſſima: Quarum numerus ſicut ſoli Deo cognitus eſt: ſic earum effectus circa aues, animalia, reptilia, piſces, & herbas: Quas & ſi cum Ioue conuenire fecerimus: non tamen ſunt ſtelliferi cœli beneficio priuatæ. Planetæ enim exequuntur ea, quæ ſuperiores ſtellæ influunt. Vndè magna concordia uniuſcuiuſq; cum ſuo ſigno, domo, aut triplicitate, & particularibus ſtellis: A quibus non minus, quàm ab erraticis procedunt effectus, licet attribuãtur iſtis, tanquam uicinioribus, & magis diſtinctis, magiſq; mortalibus manifeſtis. Et ſi ſuperius adhuc conſcendere uellemus, & altius perſcrutari animaliũ cauſas, origines, & formas: forſitan comprobaremus has non de gremio materiæ, ut ſomniantur phyſici, ſed aliunde procedere: Cum non ſine cauſa ter repe-
Moſes. tatur à Moſe animalium productio: Cuius primo aqua, poſtea Elohim, tertio loco terra inducitur author. Et iterum repetendo, ultimo loco concludit, ꝙ Elohim illa omnia fecerit. Nec prætereũdum eſt, ꝙ ab aquis introducatur producta auis ſupra faciẽ cœlorũ, & nõ ſub cœlo, ut habet traductio noſtra: Id enim tactũ eſt, ut innuatur nobis & auiũ, & animaliũ imagines prius ſupra cœlos productas, quàm in terra pullularent: ut non à terra, ſed à cœlo, & à ſupramundanis fontibus ſit eorum origo. Cum ſuperiori cœlo igitur nõ ab re conuenire fecimus animalia, quæ & ſi cum omnibus aliis ab omniũ authore procedunt, per cœlum ſtelliferum tamen, tanquã per præcipuum inſtrumentum fabricantur. Aſſerunt
Mathe. etiam mathematici, In primo mobili eſſe rerum, & ſignorum imagines potioris uirtutis, ſecundum quas in genituris prognoſticantur.

Succentant eadem potiſſimè cum ſupercœleſti mundo. Cap. XXIII.

CVm omnia à primo, & uno proceſſerint: ut ab eodẽ dependeant, ipſiq; correſpõdeãt, neceſſe eſt. De opifice enim ſapiẽtia ſcriptũ eſt, ꝙ ſpiritu intelligentiæ ſuæ omnẽ uirtutem cõplectitur, omnia proſpicit, omnes intelligentiæ ſpiritus continet: & in ſe permanẽs unica uirtus omnia innouat. Quo etiam ſpiritu replet orbem terrarum uniuerſum, uiuificãs, uniẽs, & circũſonare faciẽs, omnia attingens à fine uſq; ad finẽ, & diſponens omnia ſuauiter. Quæ ſuo loco latius diſſerenda differimus.

Quæ in particulari cum Saturno conueniant. Cap. XXIIII.

ABſoluta conuenientia rerum in genere, quomodo etiam ipſarum ſpecies cum ſuperioribus conueniant, percurramus: ut undique accipere poſſimus, in quibus opificẽ laudare ualeamus. Et ut ab inferioribus compoſitis incipiamus, Ex elementis habet terrã: Ex lapidibus conueniunt Saturno qui nigri ſunt: Onichinus, ziazaa, ut color indicat, & effectus formiculoſus in geſtante, potiſſimè cum in ſomnis meliores ſpiritus ſopiuntur. Et ipſi ſimul cum Mercurio, & cauda Scorpionis conuenit calcedonius, ſicut color ſubſapphyrinus, fuſcus, & pallidus innuit: habetque à bono

Saturno,ut phantaſticas illuſiones expellat:conſeruet,& compaginet uires cor
poris:ſed à Mercurio,ut raucedinem prohibeat:& uocem clarificet,nigrior po
tiſsimè. Ex mineralibus plumbum regit:Etiam ſibi ſubiicit iaſpidem,& magne-
tem, & camoinum. Ex herbis ipſi & Serpẽtario cœleſti reſpõdet ſerpentaria.
Dominatur quoque rutæ,cimino,helleboro,aſſæ fetidæ,quã Græci Silphion ap
pellant:Item opio,mandragoræ,& illis quæ ſtipticant. Ex animalibus poſsidet
camelũ,ſuem,ſimiam,urſum,catum præcipuè nigrum, mulum,aſellum: Aues au
tem eas,quæ ſunt longi colli,& groſſæ uocis,grues,ſtruthios, pauones & id ge
nus:undè de Argo conuerſo in pauonem decantat poëta: Excipit hos oculos uo Ouidi.
lucris Saturnia pẽnis. Serpentes inſuper,ſcorpiones, & reptãtia in terris,aquis
& ruinis murorum,aut tectorum:ut mures,formicas,& uermes multiplices. Ex
humoribus atrambilem humectantem regit,tam natiuam, quàm aduentitiã,præ
ter aduſtam. Colorum uerò niger,plumbeus,& liuidus ipſum conſequuntur. Sa
pores etiam acetoſi,acriores,& graues eius grauem naturam imitantur. Simi-
liter & ea,quæ grauiter olent. In temporibus autem autumno, & hyemi præſi
det,uentisque fortioribus,& grauibus. Itẽ Indis, & Aethiopibus:ut color atte
ſtatur. Sic & locis obſcuris,ſubterraneis,& ſolitariis. Inſuper piſcinis,ſtagnis,
& paludibus,locisque horrendis. Theſauris etiam occultis, & his qui longis iti
neribus,& cum difficultate acquiruntur. Quæ autem in homine poſsideat,ad
utriuſque mundi maioris,& minoris concordiam reſeruabimus.

Quæ harmonizent cum Ioue. Cap. XXV.

EX elementis(ut diximus)Ioui reſpondet Aër,& omnia,in quibus
hic dominatur:Stannum in mineris,calidáque & humida: cuncta
quoque ad uitæ nutrimentum, augmentumque ſpectantia; po-
tiſsimè quæ maſculina ſunt: Et quæ dulcia & ſuauia reperiũtur
in odoribus,& ſaporibus:In omnibus animantibus ſanguis, & in parte hac alte
rabilis aëris uenti, qui animantium calorem confortant naturalem, pariter &
uegetatiuum: qui ſunt(ut quibuſdam placet)præcipui aquilonares, aut ſepten-
trionales:ubi reſidet ignis,& uigor ille ſupremus:qui uiuificat, & cõfortat abſ
que uſtione: Sed meo iudicio aptius auſtrales Ioui reſpondent: & ille auſtro ſu
pramimdano:de quibus in Canticis dicitur: Surge aquilo, & ueni auſter:per- Cãtico.
fla hortũ meum: & fluent aromata illius. Ab aquilone igitur uim trahit corro-
borantem: & ab auſtro beneficum temperamentum,& affluentiam omnium bo
norum. Colores etiam,uirides clari,& qui confortant ipſi dedicati ſunt: Vndè
ex lapidibus ſmaragdus uiridis,eſto ꝙ aliũde Mercurio,Veneriq; reſpondeat.
Dedicati ſunt ei omnes lapilli uirentes,& crocei appretiati, & aliqui albi, ut
cryſtallus. Sapphyrus uerò cum Ioue,& Saturno: ſed habet à Ioue, ut uenuſtũ
reddat: & obſiſtat inuidiæ,& fraudi:& placabilem conſtituat,pacemque ap-
petentem: à Saturno,ut calorem refrigeret:& faueat ad intelligentiam occulto
rum,& magiam. Sed in ſuperioribus conuenit cum Alaior, tutiam aliqui eidem

dicatam aſſerunt, quamuis ex fauore, quem præſtat luminibus, uideatur luminaribus conuenire. Ex arboribus, in primis à poëtis paßim cantatur, ipſi quercus dedicata. Ab eodem quoque regitur oliua, & oleum, & frumentum, bordeum, paſſulæ, uitella ouorum, zacharum album, glycirrhizæ, phaſiani, perdices & ſimilia naturæ conuenientißima: & omnia, quorũ dulcedo eſt manifeſta; & ſubtilis, paulumq́; habet ſtiptici, & acuti ſaporis, cuiuſmodi ſunt nuces, amygdalæ, pinei nuclei, auellanæ, piſtaci, amidi, bugloſa, ocimum, beeniæ radices cãdidæ & rubentes. Enula inſuper, ſpica nardi, macis, manna, ſi modo mirabolani uirtute conſtipetur: qui totus Iouius eſt. Ipſi autem cum Phœbo maſtix, & menta, Sed cum Venere rheubarbarum quod in cholerã præualet, & expellit ſicut Iuppiter, & Venus Martium impetum. Orpheus ipſi attribuit Styracem. Ex floribus autem eſt lilium, & uiola, Sed ex auibus aquila potißimè imperatorum inſigne: qui ueri Iouis iuſtitiam cum clementia adminiſtrare debent ſubiectis. Gallinæ quoque, coturnices, & aues complexionis temperatæ. In quadrupedibus elephantes, oues, agni, & manſueta quæque animalia: Cui cũ ipſius piſcibus ſecundum ſubiicitur clima, & regiones in eo exiſtentes Lyciæ uidelicet, Pamphiliæ, Phazaniæ, Garamãticæ, Naſamonitis, & ſimiles. Si uerò ad exercitia humana deſcendere uolumus, fauet religioſis, prælatis, regibus, iudicibus ritè iudicantibus; Vndè ab Hebræis Iuppiter צדיק *id eſt Zadic nominatur: quod apud nos iuſtum ſignificat: & ſubſequentes prædominatur lucris inde prouenientibus, & licitè acquiſitis. Arabes Ioui aliqui ſubiiciunt: quia ſunt morigerati, fideles, nec non inuiolabilis fidei, nitidi, mundi, regni cupidi, & eorum regio, maximè Arabia fælix eſt uariis odoramẽtis reſperſa. Alij Ptolemæo ſuffulti Marti eos ſub-*

Ptolem. *iiciunt: quia prædis, & rapinis uiuere delectantur. Sed opinentur iſti, & Ptolemæus quicquid uelint: In Arabibus omnibus, qui uere Agareni ſunt, habet locum oraculi uox ad Agar deferens: quòd natus eius, & tota poſteritas figere debebat tabernacula ſua iuxta fratres eius, & manus ſuas contra omnes, manuſque omnium contra eum: Quod totum huçuſque ad unguem completur. Sed ad Iouem reuertendo, eius eſt ſpiritus uitæ: qui & in omnibus uiuẽtibus reperitur, & in toto mundano hoc animali, ſi mundum animal uocare licet. Ad quem ſpiritum conducendum interuenit quoq; Sol, atq; Venus, Oritur enim à Sole, & in animali à corde, quod Solare eſt. Infunditur quando Iuppiter ingentem Solis in ſe temperat poteſtatem: Exundat autem, profluit, transfertur, prolem propagat, & ad uoluptatem cuiuſque ſenſus ſeſe dilatat, fauente Venere.*

Quæ robur à Marte ſuſcipiant. Cap. XXVI.

IAm concluſimus ignem Marti dicatum: pari modo ei conueniunt aduſta & acuta omnia: ſapores acres, & amari linguam perurẽtes: ut caſtorij, euforbij, raffani, & ſimiliũ. Colores uerò flammei, uiolacei & purpurei. Ex lapidibus amethiſtis Marti cum Ioue

Hermes. (Hermete authore) dicatus eſt: Habetq́ue ex Marte undè faueat capturæ fe-

rarum: & uictorem reddat in pugna cum eis: & uigilem faciat: & expertum: à Ioue autem ut bonum intellectum augeat, & æquam mentem: ſicut ex Aarõ & Artephio diſcere poſſumus. Eiſdem ſubiicitur Iaſpis multigenus: Qui habet à Marte, ut potentem reddat: ſed à Ioue, ut febres, & diſtemperamenta expellat: & ad æquam compoſitionem inducat: & in ſuperioribus conuenit cum Alramet. Reſpõdet etiam Marti & capiti Olgol: Et utriſque (docentẽ Herme te) æquatur elleborũ. Marti iterũ euphorbiũ, ammoniacum, laureola, napelus, ſcamonea, & cõmuniter uenenoſa calida, ex caloris ſuperabũdantia. Itẽ alliũ ſatiuum, uel ſylueſtre (quod Dioſcorides ophioſcorodum, uel elaphoſcorodum uocat) cæpe, aſcalonia, & omnia huiuſmodi: quorum ſapor lachrymoſus dicitur. Ex animalibus autem, equi in primis ad bellum aptiſſimi, muli, hirci, hœdi, lupi (ut etiam Auguſtinus teſtatur) pardi, onagri, & communiter animalia rapacia: & etiam homini infeſta: ut muſcæ, pulices, & huiuſmodi: Serpẽtes quoque & dracones ueneno inſultantes. Ex mineris uerò, uitrum, æs citrinũ, & ferrum, furni, fornacis, piſtrini q; magiſtri, flebotomãtes, chirurgici, tonſores, macellarij, militẽſque omnes, qui paſſim mauortij à Marte dicuntur. Ex regionibus ipſi cum Scorpione Ptolemæus ſubiicit Syriam, Cappadociã, Metagonitẽ, Comagenã, Mauritaniam, & Getuliam, Cum Ariete autem Britanniam, Galatiã, Germaniã, Barſaniã, concauã Syriam, Idumæã, Iudæã, In particulari terras, & gentes armigeras. Ventos quoque impetuoſos, maximè ex plaga aquilonari tendentes ad occaſum, & omnia impetuoſa, & uiolentia. Non quidem hæc ex malitia ſtellæ ſic decernentis, ſed ex impetu malè moderato: Origo enim eſt à Marte cœleſti, & etiam ſupercœleſti: deordinatio uerò à nobis malè regulãtibus: hinc ipſi attribuuntur ſpolia, rapinæ, prædæ, depopulationes, deceptiones, & nefanda omnia, quæ uiolentia, & impetu perpetrantur. Sed ſi rationis, & legum freno moderaretur uis, & impulſus illeo omnia hæc iuſte conducerentur.

Aaron Arthe. Hermes. Dioſc. Auguſt. Ptolem.

Quæ cum Sole, aut Phœbo concinant. Cap. XXVII.

SOl mediam ſedem inter planetas, tanquam rex omnium poſſidet, luce, magnitudine, uirtute, & pulchritudine omnes excedens, omnes colluſtrat: & cõſequenter ad inferiora omnia diſponenda interuenit. Sed quæ præcipuè eius motum ſequuntur, inter elementa eſt ignis, inter metalla aurum, & aurata omnia: Ex conſequenti ea, quæ, eodem colore fulgent, tam in floribus, quàm lapillis, Carbunculus nocte rutilans, Lapis, qui Solis oculus dicitur, figuram habens pupillæ: ex qua lumen emicat. Chryſolithus, topazius ad aureum eius colorem declinans, hyacinthus, rubinus, balagius, & huiuſmodi aureo, uel rubeo colore referti. Panthaura, uel Pantheus, ſic dictus: quia Pantheræ animali maculoſo aſſimilatur: Habet enim quaſdã nigras, rubeas, pallentes, uirides, roſeas, purpureas, & uarias notulas: hinc continet (ait Albertus) tot uirtutes, quot colores: & potiſſimè uictorem reddit geſtantem: aut qui eum reſpicit (ut ait) oriente ſole. Et hunc Aaron euanthum appel-

Albertus

lat: Alij autem Pantocreos: *quia omnes colores continere uidetur*. Ex *herbis*
multæ reducuntur ad Solem: & per ipſum ad ſtellam: quæ Cãicularis *à* Lati-
nis dicitur:undè dies caniculares,& feruentiores propter coniunctionem ſolis cũ
ea, Quam *Græci* Sirion ἀπὸ τοῦ σειριάω, *quod eſt arefacio: quia tunc maxima*
ſiccitas eſt: uel, ἀπὸ τοῦ σαίρω *mutata, α, in, ε, qđ biare ſignificat: quia tũc facit*
Aratus *biare homines, & canes potiſſimè:* Et *collocata eſt in medio cœli:ut* Aratus:
Iginius Iginius,*& alij mathematici ſcribunt.* Inter *ſolares autem plantas periti commu-*
merant Balſamum,Palmam, Cedrum, Laurum,*quæ uenenoſa, & fulgur repel*
lit:& ex calore ſuo ſolari algores hyemales non timet: qua & uates Phœbei
*coronantur.*Hinc *omnes poëtæ ipſi eam* Soli *dicatam prædicant.*Fraxinũ *quoq;*
quæ eadem uirtute Phœbea *uenenoſa longius arcet.*Pæoniam, *ut nõ ſolũ uirtus,*
Diosco. *ſed nomen indicat,non quidem illam,quam* Dioſcorides Chelidoniam,*uel* Cra-
Romani Galli *team,*Romani Fabium,Galli Tonam,Ægyptij Mothon *uocant:* Sed *illam,quã*
Aegypt. Græci. *Græci* Glyciſidem,*&* Theodorus *apud nos* Dulciſidam, *&* Antiqui *ephialtiõ*
Theod. *dixere:utpotè contra ſuppreſſiones nocturnas incuborum, & faunorum præ-*
Antiqui. Theop. *ualidã.*Lotũ *etiã* Ægyptiam,*quæ rotunda folia,& poma habet:* Nam(Theo-
Cratiu. *phraſto authore) multa ſunt huius plantæ genera, flore, fructu,& caule di-*
ſtincta: ſed de illa loquimur,quam Cratinus Stephanem *uocat:* Cuius *caules cõ*
primuntur ad Solis *occaſum: aperiunturque ad ortum.* Ex *cuius ſemine panes*
fiunt ab Ægyptiis *paſtoribus,aqua uel lacte ſubacti: quo cibo negant quicquã*
ſalubrius eſſe:undè Lothophagi *dicti ſunt.* Ad *idem quoque attinent omnes her*
bæ,& flores Heliotropiæ *dictæ:quæ reſtringuntur abeunte* Sole, *uerſa uice il*
*lo redeunte protinus explicantur:& eundem continuè proſequuntur.*Eius *inſu-*
per motum ſequitur citraria:crocus,qui in omnibus ſolaris eſt: quamuis eius o-
*dor ab aſtrologis omnibus gratiis dedicetur.*Item *muſcus,ambra, mel flauum,ca*
lamus aromaticus,lignum aloë,cinamomũ,piper, gariofalus,zinziber, cætera-
*que aromata:*Thus *etiam,& amaracus,& ea,in quibus eſt ſapor acutus dulce-*
Orph. *dine immixtus:*Et *etiam (authore* Orpheo) Libamomana, *quam ſuam magiam*
proſequens dicit Solis Thymiama. Inter Phœbea *autem animalia ſunt,* Leo *in*
primis ferarũ rex:ut non ſine cauſa in Leonis *ſigno* Sol *augeat uim.* Inter *aues*
uerò Gallus:*quem* Leo *ueretur,cum ſit in ordine* Phœbeo *ſuperior.* Eadem *ra-*
Procul. *tione,inquit* Proculus, Apollineum *dæmonem, qui nonnunquam apparet ſub fi-*
gura Leonis,*ſtatim obiecto gallo fugere.*Sunt *etiam* Phœbei *cygnus, aſtur, &*
Porphy. *coruus:ut quibuſdam placet:*Accipiter, *ut perhibet* Porphyrius *in de myſtica*
theologia Aegyptiorum,*&* Græcorum:*quia lucis, & ſpiritus ſymbolum apud*
*eos eſt:& quia altiora,& lucidiora uolando petit.*Sed *de animalibus poſt* Leo
nem eſt Aries:*in cuius ſigno exaltatur* Sol, *cocodrillus, & uitulus marinus,qui*
etiam ſubeſt cordi Leoni: *ex cuius corio cingulum confectum à dolore renum*
redimit,& raucedine,reddens gutturi Phœbeam *conſonantiam:ut ſæpius com*
*probatum eſt.*Fulguris *etiam impetũ mitigat:* Quæ *omnia ſolares influxus re-*

dolent. Non *erubuerunt* Aegyptij *etiam* Scarabæum, *qui & Cantharus dici-
tur, inter ſolaria connumerare animalia.* Hic *utroq; ſexu ſemper gaudens, ſper
mate in ſtercus effuſo pilam conficit, pedibus inuoluens, cœlum, & menſem* Lu-
narem:aut Solis *coitum pro generatione expectat.* Ex *prouinciis ipſi cum* Leo-
ne Ptolemæus *ſubiicit* Italiam, *præcipuè* Romam: Item Appuliam, Siciliam, Phœ Ptolem.
nices, Chaldæos, *&* Orchenios. Ex *ædibus, magnifica quæque ; ſedes regales;
thronos, palatia magna, pulpita, theatra, & omnia regia.* Habet *etiam ſuum diẽ
& horam, ſicut & alij planetæ, ſed ipſe præcipuum, ſicut & in membris huma
nis primarium membrum regit, ſcilicet cor.* Sed *hæc ſuo loco clarius reſeranda
ſeruantur.*

Quæ cum Venere delitientur. Cap. XXVIII.

VEnus *copulæ domina cum omnibus bene compoſitis ſymbolum ha
bet: & cum his quorum ſapor eſt dulcis, & unctuoſus, & odorq́;
delectabilis, & color ad albedinem tendit.* Humidis *delitiatur:
& uires auget:undè potius aquas, quàm aliud elementum ſibi uẽ-
dicat.* Ex *metallis croceum æs, atque rubeum:* Ex *lapidibus, ipſi potiſsimè dica-
tur* Beryllus: *qui geſtantem(inquit* Aaron*) reddit alacrem: diuitem:magnificũ:* Aaron
ad unionem, coniugalemq́ue amorem promptiſsimum: Solatur *deſolatos : fauet
mulieribus prægnantibus:ne earum contaminetur partus.* Et *aqua, in qua iacet,
ſuſpiria tollit, & cunctas infirmitates hepatis.* Argẽto *autem immixtus à lepra
liberat, contagione uidelicet* Martia. In *quibus quàm bellè* Veneri *conueniat, fa
cillimum eſt huius naturam cognoſcenti diiudicare.* Chryſolithus *uerò fauens
ſapiẽtiæ(ut aſſeritur) & ſtultitiæ reſiſtens dicatur* Veneri, *&* Mercurio: Qui
(ſicut Plotino *& aliis* Platonicis *placet) præſtat ingenium, & captum ad rerũ* Plotin. Platonici
*conſonantiam:qua affectum reddit etiam cupidum intelligendi res ipſas conſo-
nantes, interueniente maximè* Phæbeo *uigore: qui à materialibus, & craſsiori
bus expurgat.* Smaragdus *etiam eiſdem, &* Ioui *(ut diximus) reſpondet:* Hinc
(Aarõ *teſte) uim eloquẽtiæ præſtat, & gratiã: luminibuſq; gratiſsimus eſt:* Et Aaron
cũ ſtellis ſupioribus, Athimot Alaata. Sapphyrus *quoque,* Corneola, *lapis la-
zuli,* Corallus, *omnéſque pulchri, & delectabilis coloris.* Ex *herbis* Veneri, *id
eſt lucifero datur roſa, heſpero myrtus,* Itẽ *bene redolentia, & ſuauis odoris*
Thymus, Ladanus, Ambra, Thymiamata. Et *cum* Sole *datur* Muſcus, *&* San-
dalus:cum Saturno *autem* Coriandrum. Fructus *quoque ſuaues, & delectabi-
les:*Ficus, Vua *muſa, quæ eſt genus fici, ut aliqui aſſerunt,* Pira *dulcia,* Malũ *pu-
nicum à* Carthagine *punica habens cognomen, ubi laudatiſsimum eſt:undè fin-
xere poëtæ malum punicam in* Cypro *à* Venere *primo ſatam.* Volatilium *co-* Poëtæ
lumba communi uoce ipſi dicata eſt. Turtur *etiam, quæ adeo ſymbolum cum
columba continet, ut in purificatione partus abſque differentia alterutrum illo-
rum iubeatur offerri.* Paſſer *etiam, qui datur, iubente lege, in purificationem
lepræ, infirmitatis quidem* Martiæ: *cõtra quam nihil magis proficuũ* Venereis.

Item motacilla à uulgaribus cauda tremula nominata. Ex regionibus, ipſi cum
Ptolem. Libra Ptolemæus ſubiicit Bactrianam, Caſpiam, Syriacam, Thebaim, Oaxim, & Troglodyticam regionem. Cum Tauro Cyclades, maritima paruæ Aſiæ,
Orph. Cyprum potiſsimè, Parthiam, Perſidem, & Mediam. Item (ut Orpheo placet) Cærulea littora, Balnea, Choreas, Mulicbria cuncta mollia, & facilis commixtionis. Hinc Aphrodite à Græcis dicta eſt: quia ex ſpuma maris nata, & mater Hymenei, id eſt nuptiarum numinis, & copulæ: Ideo ab ea prouenunt facultates: quæ ex nuptiis, & amore mulierum ſunt. Præeſt etiam leuiori muſicæ, ſicut Mercurius mediocri: & grauiori Iuppiter, atque Sol. Item omnibus uoluptatibus in circunferentiam diſſolutis, & dilatatis: ſicut Saturnus coartatis ad centrum: & Iuppiter, atque Sol ex utroque commixtis.

Quæ cum Mercurio interſonent. Cap. XXIX.

Mercurius elementa indiſtinctè mouet, ſingulariter nullum: Eſt enim ſtellæ, cui commiſcetur, adiutor: Ideo complexionem nullã regulat, niſi quatenus cum alio iunctus ipſum coadiuuat. Similiter ſapores, colores nullos, niſi permixtos, ut iridis, & caudæ pauonis, & ſimiles: aut eos, qui reguntur à ſydere, cui connectitur. Sic etiam nullum ſexum ſibi uendicat: ſed permixtum hermophroditum uidelicet, aut androgyuum. In ætatibus quoq; nullã regit: ſed eam, quæ apta eſt in
Ptole. aliam mutari. Ex climatibus, aliqui ipſi aſcribunt quintum: ſed Ptolemæus cidem cum Virgine aſsignat Græciam, Achaiam, Cretam, Babylonem, Meſopotamiam, Aſſyriam: Cum Geminis autem Hyrcaniam, Armeniam, Mantianam, Cyrenaicam, Marmaricam, & inferiorem regionem Aegypti. Ex mineris, ipſius eſt argentum uiuum, & marcheſita argentea. Ex Lapidibus, qui ſunt diuerſorum colorum, & figuræ uariæ à natura inſitæ: ut uideantur picti: Et huiuſmodi multi ſunt, Achates, Porphyritum, & ſimiles. Item uitrum, & lacha: & ſimul cum Venere & Ioue ſmaragdus: ſed cum Sole topazius: qui ex Phæbea ui gratiam geſtantibus apud principes præſtare dicitur: & ex Mercurio ſanare phreneticos, & feruentes undas maris tepidas reddere: & in ſuperioribus conuenit cum Elpheta. Animalia, quæ ab ipſo reguntur, ſunt ſagacia, & ingenioſa: ut uulpes, & ſimia: quamuis alia ratione à Saturno regatur. Item quæ uelociter currunt: ut dammulæ, capræ ſylueſtres, cerui cum ſuis hinnulis, lepores, qui utroq́ue ſexu gaudentes ſuum Hermetem imitantur. Ea inſuper quæ facilem conſuetudinem cum hominibus habent: ut canes (ſecũdum aliquos) præſertim magis domeſtici. Ex auibus omnes, quæ à natura muſicæ ſunt: ut carduelis, ficedula, miliaria, à cibis quos comedunt, ſic denominatæ: Item merula, turdus, alauda, calendris, & ſimiles. Inſuper ingenioſa quæque: ut pſittacus, pica, porphyrio, & ſimiles: ſicut & homines ſagaces, acuti, uerſatiles, Mercuriales dicuntur. Sed ex terræ naſcentibus, ipſum ſequuntur plantulæ, quæ breuiores, & minutis foliis ſunt, mixtíſque naturis, & uario colore compoſi-

tæ.Inter quæ cõnumerantur fumus terræ;pimpinella,petroſelinõ,maiorana, & huiuſmodi.In exercitiis uerò,ad ea cõducit in qbus ſubtilius exquiritur ingeniũ. Fauet enim ad philoſophiam,ſcripturarum inueſtigationem, indagationem ænigmatum,ad metricam poëſim,Geometricam,Arithmeticam diſputatiuam, Sophiſticam,pictoriã,ſcalptoriam,& omnia, in quibus occurrũt figuræ, & characteres formandi. Regit inſuper facultates prouenientes ex computis;annumerationibus, cælaturis,ſcripturis,& menſuris. Sed multa aut pauca congregat pro natura ſideris, cui coniungitur:ut ſit coadiutor(ut diximus) & interpres aliorum planetarum, & ſuperiorum ſiderum, & ſubtiliter in omnia penetrans,omnium uirtutem ſecum deducens in ſubiecta penetrare facit.

Qualiter omnia iſta cum Luna conſummatam harmoniæ conſonantiam deducant. Cap. XXX.

LVna alter Sol non incongruè à quibuſdam dicitur: quia ea, quæ Sol ſuperius ui maſculina generat: hæc ipſius,& aliorum planetarum fœtum ſuſcipiẽs inferiori mundo ſibi uicino ædit. Ideo eius motus præ cæteris obſeruatur, quaſi omnium cõceptum parientis: A Mercurio enim accipit uim humores commiſcentem: à Venere eam, quæ conducit ad formas genituræ conuenientes:à Marte robur,& impetum: à Ioue naturalem ſpiritum, & omnium rerum fomentum: à Saturno compaginem, & ſtabilitatem: Sed à Sole,qui omnimodam uirtutem continet (ut Iamblicus,Iulianus,Proculus, & alij quamplurimi aſſerunt)omnimodam fœturam, & lumen. Iambl. Iulianus. Procul. Quæ omnia uariè explicat pro uaria ſui complexione,gyro,& aſpectibus diuerſis tam cum planetis,quàm cum aliis ſideribus:In prima enim quarta Peripatetici putant eſſe calidam,atque humidam:In ſecunda calidam, & ſiccam:In tertia frigidã,& ſiccam:In quarta frigidam & humidam. Nunc quoque eſt in auge,nunc depreſſa, nunc in extremo ſui epicicli diſtat ab ea: nunc plena lumine, nunc media,nunc uix uidetur,poſtea totaliter occulta: Iãq; eſt in coniunctione cum uno planeta, in ſextili cũ alio, & cum illo in quadratura,aut oppoſitione: Et hæc eadem in Ariete caput regit,collũ in Tauro, & ſic proſequẽdo. Quod etiam in maiori mundo facere non dubitamus,regendo uidelicet diuerſa in diuerſis ſignis collocata,ut ſic ſemper uaria uarios producat effectus: & per frequẽtes coniunctiones cum planetis,& aliis ſtellis,uxor omnium facta, ab eis ſuſcipiat ea,quæ tanquam rerum omnium inferiorum mater, & media inter utraque,ſuperiora uidelicet & inferiora,iſtis omnibus communicet. Ideo non ab re ipſi aſſimilatur mater illa omniũ gratiarũ plena: quæ ea quæ à ſupnis fontibus per diuerſos canales haurit, largitur inferioribus pro recipientiũ diſpoſitione: Sed ad Lunã reuertẽdo, & ſi ab omnibus ſtellis ſuſcipit,id potiſſimè facit à Sole:cui quoties coniungitur,toties fœtu, & uiuifica repletur uirtute:quam humectatis, & diſpoſitis inferioribus infundat. Ab ea etiam in cœleſtibus incipit re-

Plato. *rum ſeries: quam Plato catenam uocat: qua unaquæque res, aut cauſa alteri connexa, ab ipſa dependet, quouſque deueniatur ad ſupremam omnium cauſam, à qua omnia. Et hanc ſeriem etiam inferiora ſequuntur. Conueniunt enim lapides cum herbis, & iſtæ cum animalibus: hæc uerò cũ cœlis: & illi cum intelligentiis ſeparatis: & iſtæ cum diuinis illis proprietatibus, aut attributis: de quibus ſuo loco diſſeremus. Sed in præſenti deueniamus ad ea (ſi qua ſunt) quæ à Luna particulariter reguntur. Et primo aqua tam maris quàm fluuiorum, ut manifeſtum eſt, eius ſequitur motum. Sic & omnia humida, & humores arborũ, & animalium, maximè albi: ut albumina ouorum, pinguedines, ſudores, ſuperfluitates corporum. Et ea, quorum ſapor eſt parumper ſalſus, & inſipidus: Floreſque albi, quorum complexio eſt frigida, & humida. Ex gemmis, ſi aliquæ*

Varro. *attribuuntur ei, potiſſimè ſunt uniones: qui ex aqua in conchis (Varrone & experientia teſtibus) generãtur, Peculiarius in mari Oceano: Aliqui tamen circa Boſphorum Thracium, & in Arabania, & Britannia. In regionibus enim omnibus, quamuis exequatur ea, quæ ſuperiora decernunt, peculiarius tamen ei-*

Ptolem. *dem cum Cãcro Ptolemæus ſubiicit Bithyniam, Phrygiam Colchim, Numidiã, Carchedoniam, Aphricam, Carthaginemq́ue. Ex animalibus quamuis (ut diximus) omnia ſequantur octauum cœlum, tamen (Mercurio, Timæo Locro, aliiſque ſapientibus atteſtantibus) quædam ſunt Saturnia, aliqua Iouialia, alia ue-*

Mercu. Timæ. *rò Martialia, Solaria, Venerea, uel Mercurialia: Lunaria uerò aliqua, & ab aliquo iſtorũ ſyderum (ut ipſi autumant) fluunt eorũ animæ: Sunt (ut rectius dicamus) fauore, aut medio alicuius illorum materiam diſponentis, infunditur anima à formarum datore. Inter quæ animalia Lunaria (ut uidere uideor) ſunt potiſſimè, canes fideles, & præ cæteris animantibus domeſtici, ſicut Luna præ cæteris planetis, quamuis inter Mercurialia animantia eos connumerauerimus ſecundũ quorũdam opinionem. Sed Lunares ipſos exiſtimamus, non tantũ quia ſunt familiares, ſed ex eorũ natura uaria, qua & amore, & odio ſuperexcellũt. Varij ſunt etiã magnitudine, colore, & moribus ſuper omnia animãtia. Aliqui enim ſunt fidi cuſtodes, Alij leporarij, Alij auiũ exploratores, Alij tauros inuadunt, Alij lupos, Alij aues, Alij homines extraneos, Alij nullos offendũt: Sed omni humana cõſuetudine lætantur. Item inter Lunaria cõnumerare poſſumus Chamæleontẽ: qui pro uarietate coloris obiecti nouũ indui colorem uidetur, ſicut Lunã ſuſcipere uariã naturam cõprobamus, pro uarietate ſigni in quo reperitur. Ex magiſteriis, cõmuniter ſunt plebeia, & uulgaria, & depreſſa, ſicut ipſa infima eſt omniũ ſiderum: ſuperiorum tamẽ cõceptus omnes explicat: Ideo (ut*

Thebit. *Thebit docet) ſi captare uirtutem alicuius ſtellæ quis uoluerit: accipiat lapidẽ, & herbam ſtellæ illius: à qua attrahere uim deſiderat: quãdo Luna ſubit ſtellam illam: aut eandẽ aſpicit aſpectu trino, uel ſextili, quaſi abſq; ipſa Luna media uim ſuperiorũ attrahere nequeamus. Hinc dicimus eã inducere in conſonantiſſimos effectus ſuperiorũ omnium: & ipſorum harmoniam in his inferioribus*

*complere. Et bis contenti ad præſens, omittemus multa: quæ in particulari dici
poſſent de berba Lunaria, & aliis multis ad Lunam reducendis: quæ forſitan
nimis curioſa, aut ſuperſtitioſa uiderentur. Hæc tamẽ pauluſcula dicta ſint pro
quanto, quæ à ſapientibus allegatis aſſerũtur, ſubſunt ueritati, & decreto San-
ctæ matris eccleſiæ: cuius fidem profitemur.*

Quæ in particulari cum quibuſdam particularibus ſtellis reſonent. Cap. XXXI.

*NOn contenti planetarum influxu ij, qui in rebus naturalibus ope
rari deſiderant, ſtellarũ etiam affluentias attrabere conati ſunt,
earum uidelicet, ad quarũ cognitionem peruenire potuerunt. Re
perimus enim in particulari tractatu Mercurio aſcripto, & a-* Mercu.
*pud nouitiores nonnullos, quædã inferiora conuenire quibuſdam ſyderibus ma
ioribus: & quæ maiorem, & expreſſiorem uim babere uidẽtur cum inferiori-
bus: Et bæc omnia connectere ſtudent: ut efficacior ſit uirtus, & opus. In Tauri
enim decimo octauo gradu eſt caput olgol Iouia, atque Saturnia præſtans au-
daciam, & uictoriam: cui ſubeſt Adamas, Helleborum nigrum, & Artemiſia.
In uigeſimo ſecundo gradu eiuſdem ſunt Pleiades, uel Vergiliæ de natura Lu-
næ, & complexionis Martiæ, quibus reſpõdet Cryſtallus: ſed melius Diadocus
in colore beryllo ſimilis, ſemen Fœniculi cum Tbure. Hircus in gradu tertio de-
cimo Geminorum, cui dant Sappbyrum, Praſium, Item Artemiſiam, & Mãdra
goram. Aldebara in uigeſimo quinto gradu Arietis ſecundum Hermetem: quã-* Hermes.
*uis alij eam collocent in primo, uel tertio gradu Geminorum ex natura Martis,
& cõplexione Venerea: cuius eſt Rubinus, Titbymalus mater ſylua diuitiarũ
& gloriæ augmentũ. In Cancri ſexto uel ſeptimo Canis maior ex natura Vene
ris: & ſibi uendicat Beryllum, Sauinã, Dracõteam, & gratiæ fauorem. In de-
cimo ſeptimo eiuſdem eſt Canis minor, Mercurialis natura, & ex complexione
Martis præeſt Acbati Solſequiæ Pullegio, & gratiæ dono. In uigeſimo primo
Leonis, Cor Leonis, ſtella quippe regia Iouialis, & Martia: bæc regit Gergon-
zam ſiue granatum, Cbelidoniam, & Maſticem: Atram bilem reprimit: tempe
ratumq; reddit. In Virginis decimo nono, Cauda Vrſæ maioris Venerea, &
Lunaris: eius eſt Magnes, Cicborea: cuius folia, & flores uoluuntur ad Septen-
trionem. A raptoribus, ueneficiis, & incantationibus ſimul unita bæc omnia tuẽ
tur: ut ſcribit Hermes. In Libræ ſeptimo eſt ala corui dextra: in duodecimo ala* Idem
*ſiniſtra, Saturnia, & Martia: Ipſam ſequitur Onicbinus niger, Lapatbũ qua-
drigenũ, Iuſquiamum, & Lingua ranæ: Et bæc fauent cõtra malos bomines, dæ-
mones, & malos uentos. In eiuſdem quintodecimo, Alaazel, uel ſpica Venerea,
& Mercurialis, cui attribuũt Smaragdum, Saluiam, Trifoliũ, & Mandrago-
ram. Et bæc quidem præbent boneſtatem, Lætitiam, diuitiarum augmentum,
& uictoriam. In eiuſdem adbuc decimo ſeptimo eſt Alcbameth de natura Io-
uis, & Martis: ſed illius, cum luminaria bono aſpectu reſpexerint, iſtius autẽ,*

tum ex contrario. Et ipſi dedicant Iaſpidē, Plantaginemq́;, ſanguinē ſiſtere, & febres expellere. In Scorpionis quartò, Elpheia Venerea, & Martia: Huius eſt Topatius, Trifoliū, Hedera, & Roſmarinus: qui tamē ad aliud pertinet, quàm uulgò creditur. Et hæc reddūt hominē dilectū Deo & hominibus, propter cauſas nō multis cognitas: Vndè non ab rę Roſmarinus erat infrequenti uſu ſacrifiiciorum in lege ueteri: quē Hebraicè uocant אזוב Ezob: ſed ex uicinitate uocabuli noſtri traduxerunt hyſſopum. In Sagittarij tertio eſt cor Scorpionis ex natura Martis, & Ioui aſtans, præſidēs Sardonio, Amethyſto, Ariſtolochiæ longæ, Crocò, bono colori, animo læto, ſapientiæ, & dæmonū fugæ. In Capricorni ſeptimo, uultur cadēs ex natura Veneris, & Mercurij tēperata nimis: quæ poſſidet Chryſolithum. Satureiam, Fumum terræ. In aquarij ſexto decimo eſt cauda Capricorni Saturnia, & Mercurialis: Cuius eſt Calcedonius, Maiorana, Nepita, quæ Calamintha dicitur pulegio ſimilis: Itē gratia in cauſis, diuitiarū
Hermes. augmentū, atq; incolumitatis donū. Hæc pauca ex Hermete, quæ uel nulla ſunt reſpectu eorū, quæ in hac materia poſſent adduci: Virtus enim eſt in unaquaq; herba, & lapide: ſed maior in ſtella à natura inſita: ultra q̃ etiā à ſuperiori ſuo unūquodq; inferius multa ſibi comparat, maximè uerò ab intelligētiis præſidētibus: ſed potiſſimè à ſuprema cauſa: cui omnia unica, & cōſummata reſpōdent cōſonantia, qua ſemper ſuū opificē laudant ſuis hymnis, ſuóq; concētu, prout inuitantur à ſanctis pueris in fornace Chaldaica canētibus: Benedicite mōtes, & colles Domino, Benedicite uniuerſa germinātia in terra: Benedicite fontes, maria, flumina, & omnia quæ mouētur in aquis: omnes uolucres cœli, beſtiæ & pecora, ſimul cum filiis hominum, & angelis laudent ſuum opificē, & Dominum.

Quam bellè omnia hæc depicta ſint in arca, quam cœleſti oraculo fabricauit Moſes. Cap. XXXII.

CVm grāde onus humeris ſancti Moſi à Deo eſſet impoſitum, nec ipſum lateret humana imbecillitas, illud ſubire recuſauit: ſed ſic decernente Deo, ut populum de Aegypto traduceret, pro eius ducatu & tutella angelum ſuum promiſit: Hoc non contentus Moſes magna confidentia Deum proteſtatus eſt dicens: Niſi ueneris tu, non uadā: Cognoſcebat enim ad multa Dei præſentiam neceſſariā, undè nec angelo promiſſo, nec in ſignis, & portentis perpetrandis poteſtate tradita contentus, Deū ipſum flagitabat ductorem, Niſi tu (inquit) præcedas, non facias nos aſcendere de loco iſto. Et iterum: In quo cognoſcemus, quòd inuenerimus gratiam in oculis tuis ego, & populus tuus, niſi tu ueneris nobiſcum? Cui aſſentiens Dominus ait: Fac mihi ſanctuarium, & habitabo in medio ueſtri: & hoc iuxta omnem ſimilitudinem tabernaculi, quod oſtendam tibi, huius uidelicet mundanæ domus, quæ Dei ipſius habitaculum eſt: ut per Iſaiæ oraculum aperto ſermone ipſemet atteſtatur, dum ait: Cœlū ſedes mihi eſt, & terra ſcabellum pedum meorū. Quā fabricam cū totam oſtenderet Moſi: ſubiunxit: Vide, & fac ſecundū exēplar,

quod tibi in monte monſtratũ eſt. Sed cum longum nimis eſſet, omnia retexere demonſtrata, quæ ad fabricandam arcã mundo conformẽ pertinent, aliqua uel pauca percurremus. Et primo partitionẽ, de qua dicitur: Altitudo eius, ſimiliter & latitudo habeat cubitũ, & ſemiſſem. i. nouẽ palmos: Cubitus enim in ſex palmos diuiditur: & dimidiũ in tres. Quæ partitio per nouenariũ nouẽ cœlos repræſentat: Quibus præeſt empyreũ alterius quippe, & nobilioris materiæ: Et hoc per coopertoriũ aureũ denotatur: quod nobilioris materiæ erat tota arcæ machina: quæ iuſſa fuit fieri ex lignis ſetim, aut cedrinis: quod idẽ eſt ſecũdũ doctores Hebræos: Et eſt illud lignũ (ut nõnulli aſſerunt) quod nos laricẽ dicimus: quãuis pro larice interpretatio noſtra habeat cedros. Erat & alia partitio trifaria totius machinæ: cuius una pars nullo defenſa tecto, aut umbraculo, imbribus, niui, ſoli, calori, frigoríq; ſubdebatur: quæ iſtã ſignificat fabricã omni tranſmutationi ſubiectã: Quã nõ modo homines mũdi, ſed immũdi, & pphani, & omnifaria animalia inhabitant: Eratq; in ea ob ſacrificia, iugeſq; immolationes, ſicut & in iſta, uitæ & mortis perpetua uiciſſitudo. Reliquæ duæ partes, ambæ obtectæ, & undiq; ab omni pegrina iniuria liberæ, quẽadmodũ uterq; mũdus, cœleſtis, & ſupercœleſtis, nec iniuriæ, nec cõtumeliæ capax. Ambæ itẽ ſanctitatis nomine honeſtatæ, ſecretiorq; pars Sancti ſanctorũ, reliqua tantũmodo, ſancti titulo decorata: Et hæc cœleſtem mundũ, ubi angeli inhabitant, & reſignat: in quibus poſt Luciferi caſum (ut noſtra theologia docet) nec peccatum, nec macula quæpiam reperitur. Supercœleſtis autẽ per interiorẽ, & ſecretiorẽ locum denotatur: in quẽ ueniunt, qui uerè ſacerdotes effecti ſeipſos hoſtiã uiuentẽ, & Deo placentẽ cõſecrarunt: ut cũ ipſo eodem uniri mereantur: qui uerè Sanctus ſanctorũ eſt. Et hic (ut reor) eſt uerus deliciarũ hortus, in quo plãtatæ ſunt, & fœlicitantur arbores omnes Adonai electæ, quas plantauit Pater cœleſtis à nullo amplius eradicãdas: Cui præſidet nõ ſine myſterio cherubica uirtus, ſicuti & Dei pcepto præſidebãt arcæ, quæ collocata erat in loco illo, q ſanctus ſanctorũ nuncupabatur: ſed in hoc figuratiuo habebantur remiſſiones, & domeſtica cũ Deo colloquia: Ibi autẽ in uero habitaculo iã expiatis introëuntibus habetur cum ipſo Deo perfecta unio, & plena ex omni parte oblectatio. Iuſſæ ſunt etiã fieri ſeptẽ lucernæ aureæ: quæ ſeptẽ ſidera lucentia in ſuis orbibus repræſentarent. Sed & candelabrũ ſeorſum nominatur cũ calamis tribus ex utróq; latere, cũq; ſcyphis, ſphærulis, & floribus ipſorum: Quod Solem reſignat in medio planetarum habentem ex utraque parte tres planetas in forma ſphærica: qui tanquam ſcyphi, & uaſa recipientia, quæ à ſupernis influuntur, flores producunt circa inferiora influendo. Et ſic, qui nũc inter ſeptem lucernas connumerabatur, ſeiunctus etiam, dicitur fabricatus ſimul cum adiacentibus ſideribus: ut intelligantur hæc à Sole lucẽ accipere, & oriri quodammodo. Proſequitur de quatuor tentoriis ad quatuor mundi partes ſituatis: Quæ omnes cœleſtes, & ſupercœleſtes manſiones repræſentarent: & quãuis multæ ſint in utraq; domo,

Exodus

*ad quatuor tamen plagas omnis partitio eorum conſummatur: Sed orientalis,
& occidentalis per quinquagenarium: auſtralis uerò, & aquilonaris per cēte-
narium numerum partitur: quia hinc retributio per centuplum, numerum qui-
dem perfectum, & inde remiſsio per quinquaginta, numerum remiſsiuum, fit in
ſupercœleſti tentorio: ad cuius exemplar hoc erat fabricatum. Aderant & cor
tinæ in tentoris ipſis cum quinquaginta foraminibus: pro quibus noſtra tradu-
ctio habet anſas: per quæ foramina, tanquam per canales, & uaſa quædam, ſuſ
ciperentur remiſsiui influxus. Altare quoque unum in medio tabernaculi pro
holocauſto quindecim cubitorũ tam in longitudine, quàm in latitudine: & Aliud
pro thymiamate: Quod utrinque cubito conſummabatur: Aliud uerò aureũ ad
aquilonem: Vndè (teſte Iob) aurum uenit. Illa autem duo in medio collocata, ubi
eſt lignum uitæ, ex lignis confecta dicuntur: ut per holocauſtũ recuperaretur ui
ta deperdita per peccatũ: & per uerum thymiama aſcēderet homo, quò tēdit.
Et illud cõſummabatur numero quindenario: quãtũ reddit nomē* יה *Iah: Quod
crebrius laudare iubemur, dum dicitur alleluia, id eſt laudate Iah: Quod cõpo-
nitur ex decē, & quinq;: undè uenit remiſsio, ut patet ſcientibus. Sed illud thy-
miamatis cubito cõſummabatur: quia reddat diuinũ nomē in ſupputatione, quic-
quid uelit, ad exprimendos effectus ipſius, ipſe tamen Deus unicus eſt: cui om-
nes preces, & oblationes offeruntur: Quique habitat in uerò tabernaculo: ad*
David *quem ſuſpirans propheta dicebat: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Et*
CHRI *iterum: Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis. Quod, quia in multas man-*
STVS. *ſiones partitum eſt, Chriſtus plura eſſe dicit, dũ ait: Facite uobis amicos de ma-
mona iniquitatis: ut cum defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula. Quod
tamē unũ eſt omnia complectendo: Cuius ſubſellium, & ſcabellum eſt hoc, quod
habitamus mundanum tabernaculum. Ad cuius utriuſq; effigiem maximis my-
ſteriis & illud à Moſe, & templum à Salomone fabricatum eſt: ſed hoc à Da-
uide diſpoſitum, & ordinatum: Quorum quoque imaginem gerit hoc humanũ
tabernaculum, & templum: quod ſecũdum Apoſtolum ſumus nos. Sed proſequē
do adhuc ſacramenta recondita huius tabernaculi, attendendæ ſunt etiam cor-
tinæ decem uiginti octo cubitorum: Hic enim numerus continet tres nouenarios,
eos per unũ excedēs, illudq; unũ ſignificans, ad quod terminãtur omnes nouena
rij: ut ſtatim dicemus: Denario itaq; numero, qui omnes inferiores numeros cõ-
plectitur, diſtribuuntur cortinæ: quæ omnia uelabant circumcirca, & uigeſima*
Academ. *octaua mēſura perficiebantur: ut omnia illa ab Academicis diſtributa ſuo uige
ſimo ſeptimo numero continerent. Tabulæ autē elementa ſignabant: ex quibus
omnia cõſtant: ut numerus, & proportio utrorumq; indicat: Vicenæ enim erant*
Timæ. *octonariæ, & ſenæ. Et ex elemētis, aqua deſcribitur à Timæo Locro in figura
icoſaëdra, id eſt ex uiginti baſibus: & aër octaëdrus. i. octonorũ ſeſsunm: ter-
ra uerò ex ſex: & ignis ex quatuor, Quæ denotabant tabulæ uicenæ, octonæ,
ſenæ, collocatæ ad quatuor mũdi plagas: In quibus eſt ꝓportio ſeſqualtera, du-*

pla ſeſquitertia, quincupla, tripla, ſeſquitertia dupla ſeſqualtera, qualis eſt proportio elementorum: ut antea tetigimus. Illud quoque aduertendum eſt: quòd quælibet tabula habebat duas incaſtraturas: quibus cum binis tabulis ſibi adiacentibus coniungeretur: ſic quodlibet elementum duas habet qualitates: quibus cum duobus uicinis elementis cõnectatur. Terra enim frigiditate cum aqua: ſiccitate uerò cum igne colligatur. Eadem ſerie cætera elementa conueniunt. Et ſicut quælibet tabularũ duplicibus baſibus firmabatur: ſic quodlibet elemẽtum in duplici mundo reſidet, corruptibili uidelicet, & incorruptibili, & cœleſti. Vtrinque autem tabulæ cõnectebantur quinque uectibus, aut phalangis: quia in unoquoque compoſito elementa colligantur quinario quodam: quod quintam eſſentiam non ineptè dicunt. Sed ſi altius conſcendere libet: docent ſecretiores theologi Hebræorum: ꝙ omnia ſunt colligata per, ה, quod quinque ſignificat: & eſt ſigillum ſpiritus ſancti, qui nexus dicitur omnia ligans. Omnia igitur quæ ad tabernaculum pertinent colligata dicuntur in unum: diſſolubilia tamen, & iterum connectibilia per miniſtros leuitas: ſicut omnia, quæ in hoc mundo inferiori ſunt nunc per angelicos miniſtros, & cœlos diſſoluuntur: nunc uiciſſitudine quadam iterum componuntur, uirtute tamen ſupremi nexus: ut ſemper unum ſit mundanum tabernaculum. Cætera quoque omnia ad tabernaculum illud attinentia mẽbrum aliquod huius mundani templi, & conſequenter humani reſignat, etiam illius, de quo Apoſtolus: Tabernaculum non manufactum, id eſt non huius creationis. Ad quod per hoc manu factũ inuitamur: cuius cætera multa: quæ ibi tanguntur, reſeruabimus declaranda: quando, Deo fauente, deueniemus ad ſacrarum literarum interpretamenta.

Quanto myſterio omnes enneades in ſuo decimo conueniãt. Cap. XXXIII.

NOn abſque ſacramento omnium opifex exquirit à nobis primarias, & decimas portiones omnium: primas uidelicet, & ultimas: cum ipſe ſit omnium principium, & finis: Cui principio fructus primarios: & cui fini decimas offerre debemus. Denarius enim eſt finis, & complementum omnium numerorum: ultra quem nec ingenium, nec natio aliqua excogitauit: quia ulterior non datur. Et quia complementum eſt denarius: ideo non tantum operum, & fructuum à nobis productorum exquirit decimum: ſed in naturali ſerie, & genealogia hominum celebriori electione denarium ſibi aſciſcere uoluit. Decimus enim ab Adam fuit Noë: & ab hoc decimus fuit Abraham: Chriſtus uerò omnium gratiſſimus, ſecũdum genealogiam legalem à Luca cõtextam decimus eſt ſeptimi denarij à Deo incipiendo: ut per reuolutionem denarij, & ſeptenarij ſecretiori ſacramento in Deum reuertens cæteros conducendo ſecum adduceret. In Matthæi uerò textura naturali, & ſecundum carnem eſt ſexageſimus tertius à Deo, poſt nouem uidelicet ſeptenarios. Sic enim Euangeliſtæ, qui diſcrepantes uidentur (ut Hieronymus, & Hieron.

Auguſtinus docent) conueniunt: ꝙ Matthæus uidelicet carnalem, & Lucas legalem genealogiam deſcribit. Illud quoque aduertendum eſt: quòd decinus ſemper ſapit duplicem naturam: & numeri, cuius eſt finis: & illius, cuius eſt principium: Decem enim finis eſt numerorum, & principium denariorum: Nam cum perueneris ad decem, dicis, unus deñarius, duo denarij, & ſic deinceps: ut indicãt charaĉteres Hebræi in ſuis ſignificationibus numeralibus. Sic decimus in unoquoq; primariorũ generum ſapit utriuſque naturam. Primus enim nouenarius, ſcilicet rerũ corruptibiliũ terminatur in hominem: qui ex incorruptibili & corruptibili cõpaginatur. Nouenarius autẽ cœlorum terminatur in cœlũ empyreũ: quod quia materiale, cũ cœlis conuenit: ſed in dignitate materiæ cũ ſuperioribus habet ſymbolum. Ideo in arca, quæ cœlorum fabricam reſignabat, decima portio, ſcilicet coopertoriũ erat ex auro: altera quippe materia ab illa totius arcæ: quæ in nouẽ partes (ut paulo antè diximus) partiebatur. Nouem etiã
Paulus *angelici ordines terminantur in Chriſtum eorum regem: qui & angelorum, & Dei naturam amplectitur: in quem etiam terminantur omnia: ut ait Apoſtolus: Quoniam placuit ſcilicet Deo, omnem plenitudinem habitare facere in eo: & in ipſo reconciliari, aut recapitulari omnia: ut habet textus Græcus. Hæc in ſe-*
Idem *cundo uolumine (opitulante diuina gratia) explicare conabimur. Et omnia tan-*
Plato. *dem terminantur in illum uerum decimum, & primum: de quo iterum Apoſtolus: Et cum ipſo Plato in epiſtolis: à quo omnia, in quo omnia, & per quem om-*
Diony. *nia: Sed inferiores nouenarij per medios, & medij per ſupremos (ſecundũ Dionyſium) uniuntur cum ipſo: cui omnis laus, & concentus debetur.*

QVa conſonantia interualla primorum generum repleantur. Tonus Quintus

Cur uigeſimo ſeptimo numero à Platone fiat illa prima deſcriptio. Cap. Primum.

Quæ interualla eiuſdem numeri repleri poſſint, & quæ nõ. Cap. II.

Cur ad maiores numeros reducatur hæc ordinatio. Cap. III.

Cur iterum ad maximos numeros reducatur. Cap. IIII.

Quare in huiuſmodi deſcriptione Plato uſus ſit magis diatonico genere, quàm chromatico, & enharmonico. Cap. V.

Quo mirabili artificio in prima omnium creaturarum, quam Hebræi מטטרון mitatron dicunt, contineantur illi tres nouenarij: qui uigintiſeptem, cubum uidelicet eorum compleant. Cap. VI.

Quòd idem numerus, & eodem ordine in ſuperioribus uirtute quadam ſuperexcellenti contineatur. Cap. VII.

Quòd ex unitate primi reſultet in omnibus conſonantia. Cap. VIII.

Qua nota heptachordum exaratum animæ conueniat. Cap. IX.

Quomodo tres illi nouenarij reperiantur in homine. Cap. X.

Quid ſibi uelint illæ tres ꝓportiones, muſica, geometrica, & arithmetica, quibus & anima, & totus mundus diſponitur. Cap. XI.

Cur ſeptem limitibus, mundi, & animæ negotium complectantur Pythagorici, & Academici. Cap. XII.

Quomodo in mundi anima (more Platonico loquendo) limitum eorum interualla repleantur. Cap. XIII.

Quòd ea, quæ de exiſtentibus in ſphæris dicta ſunt, ſcripturæ ſacræ conuenire uideantur. Cap. XIIII.

Quid poſſit dici de complementis interuallorum trium enneadum. Cap. XV.

Quomodo omnia ſuo numero, pondere, & menſura conſtituta ſint. Cap. XVI.

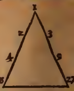
Quibus cauſis interuenientibus hæc multiplicia genera conducantur. Cap. XVII.

Quomodo omnes iſti tres nouenarij adhuc cõtineantur in ſupremo nomine Dei, & ab ipſo emanent. Cap. XVIII.

CVR VIGESIMO SEPTIMO NVmero à Platone fiat illa prima deſcriptio. Caput primum.

Timæ. OMNIBVS Pythagoricis, & Academicis manifeſtiſſimum eſt, mũdum, & animam primo à Timæo Locro, poſtea à Platone deſcribi quibuſdam legibus, & proportionibus muſicis, ueluti heptachordum quoddam ex ſeptem limitibus cõfectũ, incipiendo ab unitate, duplando uſq; ad cubũ binarij, triplando uſq; ad cubũ, & ſolidum ternarij: quibus numeris, & proportionibus rebantur diſponi, & compleri animæ, mundique totius fabricam: iuxta Pythagoræ monumenta. Et hoc ex impari, tanq̃ ex maſculo: & pari, tanq̃ ex fœmina: ex quibus uirtutibus cõplexis omnia propagãtur. Sed in cubo utriuſq; terminari dicebãt opificiũ: quia ultra trinã dimenſionẽ, in longũ uidelicet, latũ, atque profundũ nõ datur progreſſus. In his itaq; numeris, & proportionibus, omnis uis actiui, & paſſiui cõtinetur: & omnis glomeratur cõſonantia. Quorum numerorum

Adraſtũ. Calci. figurã (ſi Adraſtum & Calcidium ſequi uoluerimus) formabimus triangularẽ: In cuius trianguli uertice unitas collocatur: ſex alij numeri utrinque ſcindunt partes. In uno quidem latere omnium duplorum ordo: In alio uero triplorũ ſeries ſubſternitur. Porphy. Seue. Procul. Prophyriũ autẽ, Seuerũ, & Proculum ſequendo utroſque numeros per rectas lineas triplici ordine ab unitate diſponemus,

	1.	2.	4.	8.
ſentit Proculus fuiſſe de mẽte	1.	3.	9.	27.

Aut cõmixtũ in eadem linea, ut Platonis. 1. 2. 3. 4. 8. 9. 27.

Quæ interualla eiuſdem numeri repleri poſſint, & quæ nõ. Cap. II.

HOrum autem numerorum, aut limitũ aliqua replentur: aliqua uerò compleri nequeunt: maximè illud, quod eſt inter unum & duo: cum non interiaccat medium, niſi uelimus incidere unitatem: ut tãgit Proculus. Idem Ideo non bene replentur media, nec cõducuntur harmonicè, niſi augeantur numeri: ut ſtatim declarabimus. Inter duo autẽ, & quatuor interuenit ſolus ternarius cum proportione ſeſqualtera ad minorem numerum, & ſubſeſquitertia ad maiorem: undè neque hic poteſt harmonicè compleri interuallum. Non ſecus inter quatuor & octo interiacet ſenarius cum eiſdem proportionibus diminutis pro complẽda harmonia. Ex altero autem latere, ubi ſunt numeri impares, inter unũ & tria ſunt duo cum proportione dupla ad unũ, ad 3. uerò ſeſqualtera. Et inter 3. & 9. eſt ſenarius: à quo pari modo ad 3. proportio dupla, & ad 9. ſeſqualtera. Eadem lege occurrunt 18. inter 9. & 27. Et hucuſque extenditur horum numerorum proportio.

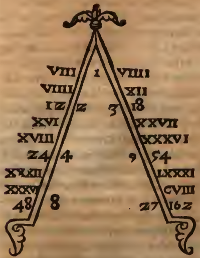
Cur ad maiores numeros reducatur hæc coordinatio. Cap. III.

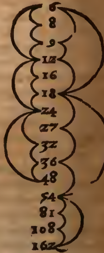
ET ſi in 27. numero omnia genera rerũ primaria, & aliquã inter media continentur, non tamen omnia: cum non adſint ſpatia, quibus illa potiora interiacẽtia genera collocari poſſint: Ideo alia aſſignatur figura eiſdem limitibus, & eadem proportione, ſed latiori campo, & amplioribus interuallis replendis. Aſſumendus eſt igitur loco unitatis ſenarius, duplando per 12. 24. & 48: & triplãdo per 18. 54. & 162. in qua figura omnia interualla ſuis generibus replentur: Nam media interiecta inter 6. & 12. ſunt 8. & 9. ubi 9. æquali ſecundum numerum portione exceditur, & excedit: Ipſum uerò 8. eadem parte excedit, & ab ipſis exceditur extremis. Hinc inuenimus unitatem, & dualitatem per ſex multiplicantes numeros, prædictas ſuſcipientes medietates: quod prior numerus facere nequibat. Et inter 12 & 24. ſunt 16. & 18: & inter 24. & 48, ſunt 32. & 34. medietates quidem alteræ harmonicæ: alteræ uerò arithmeticæ, & geometricæ: quæ tamen omnes ad harmoniam pertinent: Nam maioris extremitatis ad minorẽ, eſt proportio dupla: & facit diapaſon: A minori uerò extremitate ad maiorem medietatem eſt ſeſqualtera: & facit diapente: Sed extremitatis eiuſdem ad minorem medietatem eſt proportio ſeſquitertia: & diateſſaron reddit. Et idem eſt ex maiori medietate ad maiorem extremitatem. Diapẽte autem facit à minori medietate ad maiorem extremitatẽ: Ipſius medietatis autem ad medietatẽ eſt ſeſquioctaua: & facit tonum: Vndè habetur tota harmonia reſultans ex tonis: Parique modo eſt ex alio latere multiplicato per triplum, ubi primæ extremitates ſunt 6. & 18. inter quas ſunt medietates 9. & 12. Aliæ autẽ extremitates ſunt. 18. & 54. inter quas habentur media interiacentia 27. & 36. Rurſus ſunt. 54. & 162. inter quæ extrema intercidunt 81. & 108; Quæ media cum extremitatibus, & inter ſe, eadem proportione correſpondent: qua cõueniebant media inter duplatas extremitates. Quæ autem ſint media geometrica, arithmetica, & harmonica, ex multis, quæ diuerſi ſcripſerunt, hæc pauca ſubmiſeram. Medietas quippe arithmetica eſt proportio exceſſuum: Geometrica uerò eſt proportio proportionum: ex quibus ambabus reſultat harmonica. Et quomodo ſe habeant, Proculum imitabimur ſic eam deducentem. Eſt inter 12. & 6. medius ipſe 9. ſecundum arithmeticam inquam medietatem: In ternario enim numero reperitur exceſſus, & maioris ad medium, & medij ad minorem: Rurſum extremorum differentiam accipio: quæ eſt ipſum 6. & hoc cum minori termino multiplico: fitque mihi 36. Hoc diuido per 18: quod ex ipſis extremis cõficitur: fitq; comparationis huius latitudo dualitas: Hanc addo ipſi 6. & hinc reſultantem habeo harmonicam medietatem ipſum 8. Qua enim parte maioris ab ipſo exceditur maiore: eadem minoris parte ipſum minorem excedit terminum: Tertia enim à 12. ſeparatur, tertiáque ipſum 6. excedit: Rurſum interuallum & eius

triplum ponamus: ueluti 18. & 6: hos complicans facio 24: cuius medietatem capiens 12. uidelicet arithmeticum medium habeo : Accipiens uerò iterum exceſſum 18. ad 6. ipſum uidelicet 12. cum minori multiplico termino 6. uidelicet, & tunc reſultat mihi 72. Hoc partior per 24. quod ex extremis componitur: fitq; mihi totius compoſitionis latitudo, ternarius: Hunc addo ipſis ſex: & habeo harmonicam medietatem inuentam, eadem parte minus extremum ſuperantem, qua ipſa à maiori extremo ſuperatur: Quibus regulis omnia interualla docet repleri, citra ſemitonia & dieſes. Alij autem harmonicam medietatem hoc modo colligunt: ſiquidem accipiunt duos terminos, & medium inter illos ſic ſe habens, ut ſicut ſe habet maior terminus ad minorem, ſic exceſſus maioris ad medium, ad exceſſum medij ad minorem terminum, quales ſunt hi numeri 3. 4. 6. Ibi nanq; à 6. ad 3. eſt proportio dupla: Eadem eſt exceſſus 6. ad 4: qui ſunt 2. ad exceſſum 3. ad 2. qui eſt unus: Datque mihi duplã proportionẽ: quæ excipitur ex exceſſu, tãquam ex arithmetica: & ex proportione, tanquam ex geometrica

Procul. Timæ. Plato. *medietate. Proculus autem Timæum, & Platonem imitatus, celebriori magiſterio colligit harmonicum medium ex arithmetico: quo omnia interualla repleantur.*

Procul. Porphy. Seuerus. *Et hæc omnia in triangulari figura aliqui ſic collocare uoluerunt. Si autẽ Proculum, Porphyrium, & Seuerum ſequi uoluerimus, eadem linea omnia ſic collocabimus.*

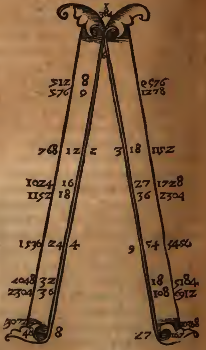

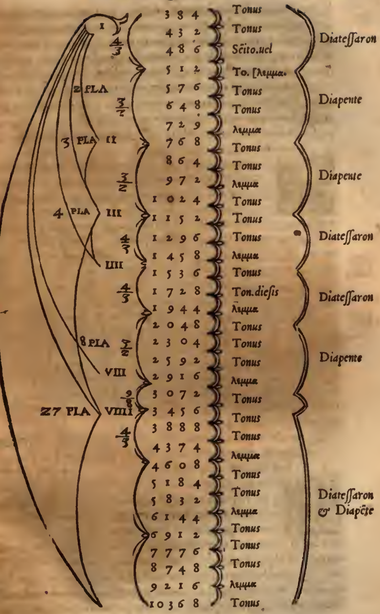

Cur iterum ad maximos numeros reducatur coordinatio ad. 3. 8 4. uidelicet uſque ad 1 0 3. 6 8. . Cap. IIII.

S*I enim poßibile eſſet (inquit Proculus) in eiſdẽ nobis deſcriptis terminis, ſeſquitertias proportiones in ſeſquioctauas, & lemmata diuidere, nihil amplius negotij haberemus: Sed quia id nullo modo fieri poteſt: alia rurſum regula hoc à nobis inueſtigandum eſt. Cũ igitur propoſitum ſit à principio, duplam proportionem prædictis medietatibus, & ſeſquioctauis coarctare, replereque opus eſt, ut ſubduplus terminus, ſimul cum duobus ſeſquioctauis, etiam ſeſquitertium habeat. Accipiatur igitur tertius numerus ab unitate, ſecundum octuplam proportionem facit 64. Ab hoc quidem tres ſeſquioctauos formare poßibile eſt: Omnis enim numerus multiplex tot ſub multiplicibus proportionibus à ſe denominatis præeſſe cenſetur, quotus ipſe ab unitate diſtat, ſeſquitertium uerò non habet. Quare ipſum rurſus triplicantes habebimus 192. Cuius ſeſquitertius. 256: Seſquioctauus uerò 216: Et huius inſuper ſeſquioctauus 243. Ratio autem ipſius lemmatis poſt ablationem duorũ ſeſquioctauorum. 243. & 256. remanet. Ab omni enim ſeſquitertio duobus ſeſquioctauis ablatis, ratio ſola remanet lemmatis: Sed ipſius 256 ſeſquioctauus. eſt, 288. qui medietatem cuſtodit arithmeticam interiacens inter 192. & 384: qui duplam habet proportionem ad 192: & ad 288. ſeſquitertiam. Si igitur poſſibile eſſet ab ipſo 288. duos ſeſquioctauos formare, repleremus utique hunc ſeſquitertium ſeſquioctauis duobus & lemmate. Sed non contingit: quia ſuus ſeſquioctauus 324. octauum non habet: quare ad ipſum ſeſquioctaua proportio fieri nequit: ſi inquam unitatem indeciſam ſeruare uoluerimus: quia octaua ipſius portio eſt 40. cum dimidio. Duplicantes igitur ipſum dimidium, integrum unum faciemus: & tunc poterimus octauam ipſius partem accipere. Quamobrem cogimur etiam omnes ante ipſum numeros duplicare: & omnes qui poſt ipſum ſunt. Erit igitur loco ipſius 192. 384: Loco uerò 216, 432: Pro 243, 486: Pro 256, 512: Pro 288. 576: Huius autem ſeſquioctauus 648: Et huius ſeſquioctauus 729: Poſtea 768: Duplus quidem exiſtens ad 384. Rationem uerò lẽmatis habet ad 729: & iſto repletum, artatumque eſt modo duplo proportionis interuallo, ſeſqualteris, ſeſquitertiis, ſeſquioctauis rationibus in his 384. 432, 486, 512, 576, 648, 729, 768. Quod ſi totam figuram replere uoluerimus, numeroſque omnes conſequenter deſcribere: pro prima quidem parte ipſum 384. ſumere debemus: Pro iſtius autem dupla 768: Pro tripla autem primæ & ſeſqualtera ſecundæ 1152: Pro quadrupla autem primæ, 153: Loco autem quintæ particulæ, quæ tripla eſt ad tertiam, 3456: Pro ſexta, quæ octupla eſt ad primam, 3072: Pro ſeptima autem, cuius prima eſt ſeptima & uigeſima portio, 10368. Si igitur hos etiam terminos replere, denſareque harmonicis, arithmeticiſque medietatibus uoluerimus: quæ interiectæ ſeſqualtera & ſeſquitertia faciant interualla, erunt intermedia ipſorum 384, & 768: qui illius* Procul.

duplus eſt 512: qui barmonicam medietatem, & 576, qui aritbmeticam efficit. Et ſi triplicis interualli, uidelicet 384. & 1152. prædictas accipere uolueri mus medietates 576. barmonicam retinet medietatem: qui in duplo arithmeticã ſeruabat. Et 768. qui in duplo maior erat extremitas aritbmeticæ medietatis locum obtinet. Rurſum ſi dupli, & quadrupli, & eaſdẽ uoluerimus capere medietates, erunt intermedia quidem ipſorum 768. & 1536. ipſum 1124. barmonica medietas: & 1152. arithmetica. quòd ſi nos ſecundum denſare, repleréque uoluerimus triplum, quorum termini ſunt 1152. & 3456 ipſum 1728. barmonicam nobis præſtabit medietatem: & 2304. aritbmeticam. Et ſi etiam terminos uoluerimus replere, duplũ, qui in terminis eſt. 1536. & 3072. ipſum 2048. barmonicam cuſtodiet medietatem: & 2304. aritbmeticam. Si uerò tertium triplum, ſextam uidelicet, & ſeptimam portionem uoluerimus ſimilibus coarctare medietatibus: erunt nobis extrema 3456 & 10368. media autem barmonicum quidem. 5184. Aritbmeticum uerò 6912. Quorum figura hic apponitur. Cuius coordinationis ĩterualla adbuc tonis, & lemmatibus, id eſt ſemitoniis minoribus, & à
Timæ. *quibuſdam Timæum Locrum imitantibus, replentur etiam apotomis, id eſt ſemitoniis maioribus. Et quamuis Pythagorei quidam non admitterent ſemitonium: quia non poteſt proportio ſuper particulari diuidi in duas portiones æquales, poſteriores tamen*
Ptolem. *barmonici, Ptolemæus potiſsimè, & ſi conſenſerunt nõ dari exactum ſemitoniũ, diuiſerũt nihilominus tonũ in ſemitonia inæqualia, quæ dicũtur maius, & minus, aut lẽma, & apotome: Quorum lemmata*
Proculus *Proculus de mente etiam Platonis iudicat neceſſariò ponẽda, omiſsis apotomis: quæ non*
Plato. *ſpectant ad diatonicum genus: quo utitur Plato. Hæc igitur cum omnibus alijs conſonantiis in recta linea ſic collocant, ut nobis ſequens figura demonſtrat.*

I
4/3
2 PLA
3/2
3 PLA
II
3/2
4 PLA
III
4/3
IIII
4/3
8 PLA
3/2
VIII
9/8
27 PLA
VIIII
4/3
384
432
486
512
576
648
729
768
864
972
1024
1152
1296
1458
1536
1728
1944
2048
2304
2592
2916
3072
3456
3888
4374
4608
5184
5832
6144
6912
7776
8748
9216
10368
Tonus
Tonus
Sēito.uel
To. [λειμμα.
Tonus
Tonus
λειμμα
Tonus
Tonus
λειμμα
Tonus
Tonus
Tonus
λειμμα
Tonus
Ton.dieſis
λειμμα
Tonus
Tonus
Tonus
λειμμα
Tonus
Tonus
Tonus
λειμμα
Tonus
Tonus
λειμμα
Tonus
Tonus
Tonus
λειμμα
Tonus
Diateſſaron
Diapente
Diapente
Diateſſaron
Diateſſaron
Diapente
Diateſſaron & Diapēte

In qua ſerie triginta quatuor termini habentur. Quorum conſonantia eſt qua- Seue. *ter diapaſon, cum diapente, & tono: quamuis Seuerus in lemma ipſam figuram terminet: ſed clarius, & lucidius colligitur terminari in tonum: Eſt enim ab uno ad binarium proportio dupla, ecce primum diapaſon: Rurſum huius quaternarius, & huius iterum octonarius: & huius etiam ſexdecim duplus eſt: Vndè hucuſque quater diapaſon extenditur: ipſius autem 16. ſexqualter eſt 24 ubi diapente: Et ad hunc ſexquioctauam rationem habet 27: & ibi terminatur progreſſus. Vndè liquidè apparet figuram in tonum terminari.*

Cur in huiuſmodi deſcriptione Plato uſus ſit magis diatonico genere, quàm chromatico, & enharmonico. Cap. V.

TRia genera harmoniæ apud antiquos fuiſſe in uſu authores multi perhibent, diatonicum uidelicet, enharmonicũ, & chromaticum: Diatonicũ autẽ eſt ex ſemitonio, aut lẽmate, & ex tono, & altero tono: Enharmonicũ ex dieſi, & altera dieſi, & ditono: Chromaticũ uerò ex ſemitonio, & altero ſemitonio, & *triſemitonio. Eſt autem dieſis ueluti quarta pars, non tamen examuſſim: ſicut neque lemma eſt integrum ſemi-* Procul. *tonium: eſto quòd aliqui antiqui (teſte Proculo) dieſim uocauerint ſemitonium.* Plato. Ariſtox. *Mundi igitur, & animæ negotium Plato per diatonicum deſcribit: quãuis Ariſtoxenus non ſine admiratione ſapientũ dicat antiquos figuram diatonicam nõ cognouiſſe: Quod non tanquam uerum aſſeruit: ſed ut de more ſemper aliquid* Adraſt. *noui uideretur (ut ait Adraſtus) in mediũ afferre. Vtitur igitur Plato diatonico* Plato. *genere in mundi,* & *animæ ratione exiſtimans ipſum uitæ rationalis gubernacula ſuſcepiſſe, relinquens enharmonicum uitæ omni, quæ cum corporibus partitur, præeſſe: chromaticum uerò ipſi corporali ideæ. Hoc autem genus diſtinctũ eſt, miniméque generoſum. Enharmonicum uerò ad docendum, inſtruẽdumque accommodatum eſt: Sed diatonicum aliis plenius, & ſimplicius, magiſque generoſum. Hoc igitur genere tanquam magis accommodato deſcribit animæ præcipuè, uniuerſique primarium officium.*

Quo mirabili artificio in prima omniũ creaturarum, quã Hebræi מטטרון *mitatron dicunt, cõtineantur illi tres nouenarij: qui uigintiſeptem, cubum uidelicet eorum complent.* Cap. VI.

INter recõditiſſima arcana Hebræorũ hoc celeberrimũ habetur: ꝙ una eſt prima omniũ creaturarũ, ipſarũ omniũ pefectionẽ continẽs, quã uocant כמטרון שר הפנים, *id eſt mitatron principem facierum: quia ſemper ſtat ante faciem Imperatoris, iuſq; habet introducẽdi benemeritos ad præſentiã ipſius. Et hunc dicũt ipſi Hebræi locutum fuiſſe cũ Moſe, & ipſum eò ſubuexiſſe: ut cum opifice loqueretur facie ad faciẽ: Quorũ uerborũ literæ ſupputatæ reddunt (ut patet ſcientibus) 999. Nouẽ uidelicet centenaria, nouẽ denaria, nouẽq; numeros: ut omnium creaturarũ uirtutẽ cõnectat: Quarũ ſimpliciora explicãtur per numeros, media per dena-*

rios, & extrema, & craſſiora per centenarios: qui tamen omnes tres nouenarij ſunt. Quæ omnia cum in uerum decimum terminentur, qui complementum eſt omnium, millenarium perficiunt: qui eſt aleph, de quo dicitur in fine Canticorum, Cãtico.
הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה *id eſt aleph (q̃d mille ſignificat) tibi Selomo: Tibi uidelicet, qui es pax tibi ipſi: ut innuatur, quòd quamuis illa ſit perfectiſſima creaturarum, non tamen eſt ſibiipſi finis & pax, cum terminetur in aleph, id eſt millenariũ, qui eſt uerus primus, & uera unitas, & decimus, & milleſimus, & ultimus finis omnium: ut in Iſaia ſæpius repetit dicens:* Ego *ſum primus, & nouiſſimus.* Iſaias
Hinc merito primitias, & decimas à nobis exquirit. Nec contriſtentur cœlorũ reginæ merito affecti, ſi Mitatron dicimus primam omnium rerum creatarum ſimplicium: cum illud ſit nomen officij, & non perſonæ: unde & Mariæ competere poteſt, & cõpetit: ut patet ſupputanti numerũ, quẽ reddunt literæ eius nominis: & extremæ literæ illorũ triũ uerborũ, quibus dicitur Mitatrõ ſar apanim: utræque enim præbent. 290. Nam in מִרְיָם *quod eſt Hebraicæ nomen beatiſſimæ uirginis: cuius,* ר*, dat, 200, duo,* מ *80, &,* י*, 10. Quæ ſimul iuncta conſtituunt. 290. Tãtundẽ reddunt illæ extremæ literæ: quarũ prima, ſcilicet* נ*, dat. 50. ultima, quæ eſt,* ם*, 40: media autem, quæ eſt,* ר*, 200: Quæ ſimul iunctæ reddũt, 290. Neque hinc exiſtimet quiſpiam Mariam Chriſti matrem locutam fuiſſe Moſi: Cũ hoc (ut diximus) ſit nomen non perſonæ, ſed officij: fungatur illo quiſquis ſit. Quis autẽ tunc illo fungeretur officio, multa dicunt Hebræi: ſed quomodocunque res ſe habuerit, ille fuit qui immediatè loquebatur, aut angelus, aut uir angelicus effectus, uel in angelũ transmutatus, dicente Paulo cũ Galatis: lex ordinata eſt per angelos in manu mediatoris. Deus uerò, aut Dominus uel tetragrãmaton introducitur loquens ipſi Moſi: quia quicquid faciebat angelus, erat iuſſu, uirtute, & influxu ipſius Dei mittentis, ac ſi ipſemet operaretur: Qui uerè operabatur influxu, aut uirtute, quã (ut ſupra diximus) flagitauerat Moſes non contentus nuda, & ſola uirtute angelica.* Paulus

Quod idẽ numerus, & eodem ordine in ſuperioribus uirtute quadã ſuperexcellenti contineatur. Cap. VII.

Poſtquam Moſes mundi totius fabricam deſcripſit, ſubintulit: Cõpleti ſunt cœli, & omnis exercitus eorum, pro quo nos habemus, Et *omnis ornatus eorum. Et quia tota cœli, terræque militia, & exercitus à Domino producti ſunt, ideo ipſe dicitur princeps exercituum: ſed Hebraicè* שַׂר צְבָאוֹת*. Quarum literarum numeri ſupputati redddũt 999,* ח*, n.* ט*, &,* ר*, 900* צ*, 90,* ו*,* ב*,* א*, 9,* Dicitur *igitur princeps totius militiæ: quæ continetur in illis tribus nouenarijs: Quos omnes continet ui aleph, & millenarij ipſi proprij. Inſuper & tres illi nouenarij continẽtur in literis plenis magni nominis* Dei *ſimul cum literis, quæ ſignificant ignem, aquam, aërem, uel ſpiritum, aut uentum, & puluerem:* Ex *quibus quatuor elementis, mediante uirtute magni nominis (ut dicunt* Hebræi*) omnia producta ſunt.*

Quæ literæ plenæ ipſius magni nominis, & literæ elemēta ſignificãtes hæ ſunt.
יור הא וו חא *Quarum litterarum ſupputatio (ut manifeſtũ eſt exper*
אש מים רוח עפר *tis) reddit præciſe eundem numerum, qui eſt 999. Vndè*
eliciuntur omnia, quæ ex elementis uirtute magni nominis fabricata ſunt, illo nu
mero cum ſuis proportionibus terminari. Quæ multum ponderantur apud eos,
qui illam partem ſecretioris theologiæ, quam גימטריא *id eſt gemataria dicũt,*
ſequuntur. Et hunc modum procedendi in rebus phyſicis, & diuinis, imitatus eſt
Pythag. *Pythagoras, & ſequentes ipſum: quamquam multi horum ſacramentorum igna*
ri circa puros numeros laborantes tempus, ſimul & induſtriam perdiderunt.
Illi igitur tres nouenarij ſuis muſis, & conſonantiis referti, undique circunſonã
tes ſuum opificem collaudant ad eundem ſuauiſſimo curſu properantes.

Quòd ex unitate primi reſultet in omnibus conſonantia. Cap. VIII.

DIffuſa creata omnia, & in multas partita portiones inconcina,
diſſonantiaque remanerent, niſi per debitam harmoniã in unum
Boëtius. *reducerētur: Conſonantia enim (ut* Boëtius, *&* Nicomachus *dif-*
Nicom. *finiunt) eſt parium, diſpariumque uocum in unum redacta cõcor*
dia. Hinc & huius mundani organi conſonantia eſt parium, diſpariumque re-
rum in unum illud primum conſonantia: adeo, ut illius unitate gaudentia omnia
Plato. *unum dicantur: ut doctè, & profundè diſputat* Plato *in* Parmenide: *Cui Ari-*
Ariſtote. Simpli. *ſtoteles contradicens potius ad uerba (ut* Simplicius *ait) quàm ad ſenſa arguit.*
Eſt enim (docente Orpheo*) Deus unus per identitatem: cæterorum autem unũ-*
quodque per diuerſitatem unum dicunt, & per depēdentiam, participationem,
& colligationem cum uero uno, qui Deus *eſt: Qui nunc per ſpecies multiplices*
materiam figurat, nunc autem illa multa (ut ait) ad unam opificem colligit ideã.
Et *tandem ipſa omnia complicans cum ſuo principio, à quo emanarunt, ad uni-*
Plato. Pythag. *tatem eadem impellit, & trahit. Ideo* Plato, *& alij* Pythagorici, *ut machinã iſtã*
unicam illa ſuprema unitate demonſtrent, & cum ipſa denique per concordiam,
& conuenientiam uniri, colligunt portiones rerum pares, & impares: & earũ
proportiones, & conuenientias harmonicas, illas omnes ab unitate procedere di
centes: atque ad unitatem tendere: cuius deſyderium tribuit ille, qui ſummè unus
exiſtens dat omnibus, ut unum ſint: & in unũ tendant. Omne enim quod eſt (in-
Boëtius procul. *quit* Boëtius*) ideo eſt. quia unũ numero eſt. Et omnia hæc (ait* Proculus *in theo-*
rematibus theologicis) ſicut ab uno proceſſerunt: ita ad illud unum continuo cur
ſu properant: cum ipſo tanto maiori concordia conuenientia, quanto magis de il
lo uno participant, de quo dicitur: Porro *unum eſt neceſſarium, tanquam finis,*
uidelicet, & terminus, in quo omnia, aut beentur, aut quieſcant. Ipſe enim opifex
Diony. *(inquit* Dionyſius*) tanquam omnium cauſa omnia in ſe conuertit: ne deficiant,*
aut turbentur ſibiipſis derelicta.

Qua nota heptachordum exaratum animæ conueniat. Cap. IX.

ET quia Plato per hoc ſuum heptachordum uidetur tam animæ hu- Plato
manæ quã mundanæ opificium deſcribere, etiam quomodo ipſi hu-
manæ animæ coaptetur perſcrutandum eſt, ubi hoc primo præ-
ſupponitur: ꝙ non eſt numerus, quãtus ipſa anima ſemota ab om-
nibus corporeis legibus: undè nec diuiditur, nec per partes multiplicatur. Sed
eſt numerus ſubſtantialis, uniformis, ad ſeipſum conuerſiuus, & rationalis, cor
porea omnia, & materialia longo ſuperans interuallo: Cuius partitio non eſt
ſecundum materiam: nec ab inferioribus, & craſſioribus: ſed ab efficiente cau
ſa (inquit Proculus) proueniens. Ab his inquam perfectis rerum omnium men- Procul.
ſuris, ad quas opifex reſpiciens operatur, animam partitur, quemadmodum &
uniuerſum hoc ad intelligibilia diuiſit exemplaria. Eſt igitur in anima iſte diui-
ſionis modus immaterialis, intellectualis, impermixtus, animalis ſubſtãtiæ per-
fectiuus, generatiuus multitudinis, quæ in ipſam, & ſub ipſa eſt, eiuſdemque
ad unum ordinem per harmoniam collectiuus: qui diuerſas partes colligit: &
impermixtæ puritatis cauſa exiſtens, conferensque ipſi animæ multitudinis cõ-
fluentem rationum communionem, ut ſit ipſa anima (ſicut docent Timæus, & Timæ.
Plato) partibilis, & impartibilis. Nam ſi (ut Ariſtoteles rectè ſentit) eſt in ipſis Plato. Ariſto.
partibilibus impartibile quoddam, quod eorum contentiuum eſt: multo magis
in his, quæ non ſolum diuiduam, ſed indiuiduam naturam habent, aliquid im-
partibile neceſſe eſt eſſe, quod ſemper maneat: Nam opifex ipſe ſempiternus
(ut aiunt) fabricator totum quiddam unum ante diuiſionem conſtituit animam,
& alia. Nec ſempiternus productor, cum unum producit, aliud deſtruit in
toto: quia non perit totalitas deſtructione, aut productione partium: ſed ma-
net, partibúſque ipſis præeſt. Non enim partes ante totum produxit: ſed ipſum
totum ante partes: non quidem integrale, ſed eſſentiale. Inſimul igitur eſt ani-
mæ ſubſtantia totum habens partes, unum, & multitudo harmonia mirabili
collecta: Quam qui percipere uoluerit, non ſtatuat metam ſuæ induſtriæ ad
mathematicas ſpeculationes: ſed ſeipſum ad conuenientem animalis ſubſtan-
tiæ locum quammaximè excitatus erigat: & recta trutina penſitet triplicem
eſſe totalitatem: Hanc quidem ante ipſas partes, illam autem ex ipſis partibus,
aliam uerò in unaquaq; partiũ. Sed de illa, quæ eſt ante partes tradidit Plato:
quæ etiã in productione partiũ minimè abſumitur, ſed manet: Nã q partes tra- Plato
dit, bonus eſt: nec cõpactum ſoluit: quod mali, & non boni eſt officiũ. Permanet
igitur ipſum totũ, quod partes præcedit: & diſſoluitur id, quod ex ptibus eſſe
dicitur: & cõflatũ ex nouarũ partiũ harmonica ratione ſolutis partibus perit:
Diſſoluitur enim quod in partibus eſt ſignatũ à Plat. per circulos illos, in quos
ipſam animã diuidit. Eſt igitur anima unica, & multiplex, unitatẽ habẽs in ipſo
intellectu: qualitatẽ autẽ, & multitudinẽ ad inferiora tendẽs: Et quæ in ſe exi-
ſtens unica eſt, ad infima deſcẽdens diuiditur: Rurſus ad ſe reuerſa cõponitur,

Procul. *& reunitur pergens uia Dionyſiaca, & Apollinea: ut tangit* Proculus *ex anti-*
Orph. Heſiod. Euripi. Aeſchy. *qua theologia* Orphei, Heſiodi, Euripidis, *&* Æſchyli*: qui in fabulis inuolue-runt, quæ à uiris diuinis didicerant. Eſt enim (ut illi docent) in archetypo diuinus ſol: à quo omnis numeroſa pulchritudo, omníſque decor, & couniens harmonia, uitaque emanat: In cuius dextera eſt pietas, & beneficentia: & in ſiniſtra ſeuera punitio. Sed uates iſti gentiles aut non percipientes Dei ſacramenta, aut occultare ea ſtudentes, omnia quæ in ſupremo ſole uigent, decantarunt de hoc, quem oculis corporeis uidemus, ſole.* Et hunc appellarunt Phœbum, Apollinem, Solem, *ut ſupra tetigimus: Quem dicebant gratias geſtare in dextera manu: arcum uerò, & ſagittas in ſiniſtra. Ipſum quoque uocarunt* Bacchum, *&* Liberum patrem. *Sed iſtis omiſſis quantum ad præſens negotium ſpectat, uocarunt ipſum in nocte* Dionyſium *diſcerpentem, & dilaniantem, & ipſummet in ſeptem partes diſcerptum:* Apollinem *uerò in die componẽtem, quæ diſcerpta erant: & ipſum quoque in ſeptem partes conciſum: & hoc per ſeptenarium counientem, adeo ut ſemper ſeptenario procedat. Quapropter uocabant ipſum ſeptenarium ducem. Et hic ex unitate, binario, & quaternario reſultat: ex quibus cõſurgit biſdiapaſon, harmonia uidelicet perfectiſſima: Vndè merito lyram geſtare dicitur: & harmoniæ dux. Et bene uitæ, diſſolutioníſque authori ſeptenarius attribuitur: qui ex primo impari, ſcilicet ternario, & ex pri-*
Pythag. *mo pari, quaternario uidelicet componitur. Binarius enim à* Pythagoreis *numerus non dicitur: ſed confuſio quædam unitatum. Ex pari igitur, & impari tanquam ex actiuo, & paſſiuo generantur omnia: & eadem uia diſſoluuntur: ſed generatio, & uita eſt à ſupna luce, & ui uniẽte: diſſolutio uerò ab infernis, & nocte dilaniante. Ideo in nocte* Dionyſius *diſcerpens dicitur: In die autem uniẽs*
Veteres Atheñ. Home. Apollo, *ſic dictus quaſi mala pellens: Ideo ueteres* Apellinem *pro* Apolline *dicebant. Et* Athenienſes Alexiacon, *id eſt malorum expulſorem. Ab* Homero *autem* Vlion, *id eſt ſalubritatis author dictus eſt: In quo etiam reſidet unitas illa omnia conſonantiſſima reddens: Quæ ſi inferioribus indulgens diuiſionẽ pati uideatur, à ſtatu tamẽ ſuo non diuellitur: ſed diſperſa colligit, & reunit.*
Pſalm. *Quo forſitan tendit illud propheticum: Auferes ſpiritum eorum (ſpiritum inquam unitatis, & unientem) & deficient ſibiipſis dimiſſa omnia. Si autem remittitur ſpiritus ille uitæ, & unitatis, renouantur, & recreantur eadem omnia: Quæ cum à Deo benedicto efficiantur: ideo ſequitur: Sit gloria Domini in ſæculum: lætabitur Dominus in operibus ſuis: quando uidelicet ea conduxerit ad debitum temperamentum, & unionem cum ſuo principio, à quo proceſſerant, uiſa quippe ab eo ex ſectili natura diſcedere: Ab ipſo tamen non deſtituuntur: ut diſſoluta perpetuò maneant: cum ſemper adſit unitas illa, quæ partes & antecedit, & ſubſequitur ui ſua tandem diſcerpta omnia ad ſe trahens.*

Quomodo tres illi nouenarij reperiantur in homine. Cap.X.

HOmo perfectiſsimum ſimulachrum mundi exiſtens illa omnia, quæ in magno mundo glomerantur, eadem proportione continet: Et primo nouenariũ centenariorum in deteriori parte, quæ eſt bifarium corpus: ut Plato *aſſerit: Quorum utrumque ex quatuor elementis: Corruptibile enim ex quatuor alterabilibus, & incorruptibile ſaltem poſt reſurrectionem erit ex elementis nobilioribus, nequaquã corruptioni obnoxiis: qui duo quaterni dant mihi octo: Quibus (ut compaginatum ſit corpus, & uiuat) ineſt uita quædam unica: Sit modo illa anima, quam Hebræi* נֶפֶשׁ *id eſt nephes uocant: aut ſit uitalis ſpiritus, uel rationalis anima ſupplens omnium uitarum uices: ut nouitiores dicunt.* Ex ea *cum illis octo reſultat primus nouenarius: qui terminatur in decimum, proportionem uidelicet ſuperiorem. In anima uerò eſt ſecundus nouenarius collectus ex quinque ſenſibus exterioribus, & quatuor interioribus, uidelicet imaginatiua, cogitatiua, phantaſia, & ſenſu communi: terminaturque ad intellectum, tanquam ad decimum: Et in hoc eſt alius nouenarius purior in ſimplicibus numeris: quibus cum nouem ordinibus angelorum, & ſuperioribus annumerationibus conuenit: ut ſit in eo plena angelorum, &* Dei *imago: ſicut ſuo loco diſſeremus: & terminatur in illum decimum, fontem uidelicet ſupremum, & omnium parentem:* Cui *operationes, & preces debentur omnes: ſic docente filio* Dei *qui ait:* Cum *oraueritis, dicite* Pater *noſter.* Et *ad quem tandem conuerſi cum eodem uniri debemus. Interualla autem harum enneadum per operationes (quas actus ſecundos appellant) complentur.* Habet *enim homo triplicem operationem: & hanc conſonantem, & harmonicam: cum mundo hoc inferiori in natura: cum cœlis in ſenſibus: cum angelis in parte ſuperiori, rationali uidelicet intellectiua, & uoluntaria: Quam conſonantiam niſi haberet cum omnibus, non poſſet, nec in omnibus operari: nec omnia intelligere. Et inter omnia animantia ſolus homo gaudet hoc honore: ut cum omnibus agat: & in omnia poſsit, etiam in ſummum opificem, intelligendo & amando. Sed ſi nolumus exactè deducere hominem ad* Platonis, *&* Pythagoreorum *figuram, quæ ſeptem terminis præcipuis continetur collectis ex primo pari, & ex primo impari, tanquam ex actiuo & paſsiuo, recordabimur illius tritiſsimi, apud* Peripateticos: *eſſe, in homine, uidelicet intellectum poſsibilem omnia ſuſcipientem, & intellectum agentem omnes producentem conceptus: qui in paſsiuo illo intellectu ſuſcipiuntur. Et in utroque hoc quidem ſuſcipiente, illo uerò producente eſt ſeptenarius ex ternario, & quaternario collectus: quia eſt conceptus ſupernorum, quibus ternarius: & compoſitorum, quibus quaternarius eſt addictus. Inſuper & ipſe homo eſt ex utraque parte confectus, ex ſpirituali, uidelicet mente, & craſsiori, ſcilicet corpore: ex quibus quoddã mixtũ ex utroq; reſultat, ſenſus potiſsimè interiores: q partim animales ſunt, partim intellectuales, utrũq; cõnectẽtes.*

Plato

CHRISTVS.

Plato Pytha.

Peripate.

Plato. *Et ſi(ultra q̃ permittit Plato)ad particularia deſcẽdere licet:limites illos omnes
ipſi homini applicabimus. Nam in eo eſt unitas:portio uidelicet quædam diuini-
tatis: qua Deum intelligit: & circa ipſum operatur. Et hæc duplatur in du-
plici intellectu, agenti, & paßiuo: quadruplatur in quadruplici ui elementa-
ria: octuplatur in combinatis (ut aiunt)quadruplicibus elementis. Ex alia par-
te in trinum uenit per triplicem animæ potentiam, In nouenarium per nouem ſen
ſus, quinque corporeos, & extrinſecos, & quatuor interiores: In uigeſimum
ſeptimum autem pergit amplectendo tres ipſas enneades contentas in homine:
in quo ipſe intellectus, aut portio illa ſuprema eſt dux, & uita præcipua. Et
horum limitum interualla omnia replentur per operationes proportionatas, om
nium illarum potentiarum, & partium: ſed ad mundanum heptachordum re-
uertamur.*

*Quid ſibi uelint illæ tres proportiones Muſica, Geometrica, & Arithmeti-
ca, quibus anima & totus mundus diſponitur.* Cap. XI.

Ariſto. *CElebrando Ariſtoteles ternarium numerum ex Pythagoreis prõ
ptuariis depromit, quòd ipſum habemus à natura: & ſuſtinemus
ipſum quaſi legem. A natura quippe eſt progreſſus multitudinis
ab uno, & ad eundem regreſſus, qui per ternarium ipſum fit:
Opifex enim ſeipſo contentus, & clauſus ſumma unitas eſt:in multa autem ab
eo producta, quæ altera dicuntur, binarius diffunditur: ſed eadem omnia ad
ſe reuocando ternarium complet. Vnitáſque illa perfectißima, & fauſtißima
eſt:binarius uerò infauſtus:ſed ternarius conuertens multitudinem, & ipſe fœ-
lix eſt numerus:quo Deus gaudet, deducto uidelicet opere in debitum finem cũ
perfecta ſui imagine:In ipſo enim eſt unitas illa perfectißima generans, undè
patris nomen ſortitur. Secundus qui binarium facit in diuinis, eſt filius genitus,
non tamen infauſtus:quia non extra illam omnimodam perfectionem diuinæ eſ-
ſentiæ, ſed intra eius ambitum continetur: Vndè nec omnino eſt alter, aut ſecun-
dus, niſi in perſona: nam in eſſentia eſt penitus idem. Tertius eſt amor conne-
Pythag. ctens parentem cum prole, & econuerſo. Hinc (ut Pythagorei dicunt (ubi-
cunque unum reperitur:illud fœcundum eſt, & generans: generatum uerò bi-
narius eſt, aut ſecundus:ſed illud quod utrũque connectit ternarium facit. Nec
enim quieſcit binarius, & alter, donec per ternarium, id eſt, formam reuertatur
in primũ. Identitas igitur omnium rerum exiſtentium in Opificè muſica propor
Procul. tione(inquit Proculus)declaratur. Alteritas autem rerũ productarum Arith-
metica:ſed alteritatũ unio Geometrica, Eadem ſerie animæ negotium (ut idem
Idem. Proculus ait) procedit, eadem exiſtens in ſe, multiplex in potentiis, & ſenſibus
ſibiipſis iterum collecta: Eadem iterum in opificè, multiplex uerò in ſe, ſemper au-
tem ad unionem cũ eodem opificè tendens. Tres enim fabricator cõtẽtiuas unio-
Plato nes ipſi animæ, & mũdo tribuit:quas Plato medietates appellauit: ideo q̃a uni-
uerſi ordinem alligare uidetur. Geometrica quidem ſubſtantiarum cõprehendit*

multitudinem, ſubſtantialéſque unit proceſſus: Ratio enim *unionis ſimilitudo eſt harmonica: quæ identitates omnes, illarúmque eſſentias in unam contineat unionem.* Arithmetica *autem, quæ alteritates, primas, ſcilicet medias, & ultimas in unum complicet: & coniungat.* Quibus etiam medietatibus ciuitates gubernari docet Plato in Rep. Nam *harmonica medietas iuſtitiæ ſimilitudo eſt, maioribus quidem terminis maiorem tribuens rationem, minoribus autem minorem,* Arithmetica *dans unicuique, quod ſecundum menſuram æquale eſt, pacem in populis conducit,* Geometrica *uerò æquando, & colligando unionẽ præſtat.* Et has proportiones finxere antiqui uates Græcorum (*ut* Heſiodus, & *alij ſicut ipſe* Proculus *meminit*) *fuiſſe* Themidis *filias: quæ omnium potentias, uiréſque continet: & eſt numen eorum, quæ fas ſunt:* Nam *fas Græcè* Θέμις, *eiúſque filiæ* Eunomia Dice, Irene: *Eunomiæ ſimulacbrum eſt Geometrica medietas: quæ eſt quaſi bonam unionem conducens.* Irenes Arithmetica, *quæ (ut diximus) ad pacem deducit:* Nam *pax Græce* εἰρήνη, *id eſt* Irene *dicitur.* Hinc Martianus *iureconſultus, eos, qui diſciplinæ publicæ, & corrigendis moribus præficiebantur,* Irenarchas *appellabat.* Dice *autem in muſica repræſentatur: qua declaratur identitas, & iuſtitia æquale ſecundum dignitatem conſequens.* Et *unaquæque ligat, & uincit,* Muſica *in identitate principij,* Arithmetica *in æquali diſtributione,* Geometrica *in unione cũ principio, à quo proceſſerunt.* Hinc Timæus *has proportiones uincula nominauit.* Hæ *igitur medietates per totam mundi, & animæ penetrant ſubſtantiam: unamque ipſam ex multis efficiunt uariarum ſortitæ ſpecierum colligatiuas, unitiuáſque uires.* Cum *autem tres ſint hæ:* Geometrica *quidem omne, quod ad ſubſtantiam in ipſis animis, & rebus attinet, colligat:* Nam *ſubſtantia una eſt ratio, quæ per omnia commeat continens, complectenſque omnia, prima, media, & ultima: quemadmodum ipſa* Geometrica *medietas una, & eadem eſt ratio per tres penitus commeans terminos:* Harmonica *autem omnem identitatem animarum diuiſam extremis ipſis rationum communitatem, cognatámque copulationẽ tribuit.* Quæ *inquam identitas in uniuerſalibus quidem communioribus longè euidentius cernitur:* In *particularibus uerò minus, & obſcurius.* Arithmetica *autẽ alteritatem colligat: uariumq́; animæ & rei proceſſum: & hæc maioribus quidem ſecundum ordinem minus ineſt: minoribus uerò magis:* Dominatur *enim in particularibus alteritas: ſicut identitas in uniuerſalibus, melioribúſque: habẽtque hæ duæ quomodo comparentur ad ſe inuicem, ſicut identitas, & alteritas.* Et *quemadmodũ harũ unitas eſt ſubſtantia ipſa, ſic* Geometrica *medietas unitas eſt.* Omniũ *igitur ſubſtantiarum, quæ in quatuor & triginta terminos intelligi uolumus, unio, uinculúmque eſt ipſa* Geometrica *medietas: necnon æqualium identitatum ipſa* harmonica, *ſicut alteritatum ipſa* Arithmetica, *omnes inquam per omnes extenſæ terminos.*

Plato
Heſiod.
Procul.
Martia.

Cur ſeptem limitibus mundi, & animæ negotium complectantur Pythagorici & Academici. Cap. XII.

Timæ. Idem. VIſum eſt Timæo, & Platoni ipſum æmulanti animam ſeptē limiti
bus cõplecti: In primo præponendo unitatē, tanquã ipſius animæ
ſupremũ: quo in opificè ſummã unitatem cõtinens idē ſit cum eo:
quia omnia in uerbo præexiſtentia, idem erãt cum ipſo uerbo: ut
Orph. dicunt Theologi noſtri. Sed Orpheũ imitantes, dicimus, ꝙ anima in intellectu
primo ſuũ collocat caput. Secũdus limes, qui duplam proportionē ad primam cõ
tinet, progreſſum innuit ipſius animæ à Deo. Tertius uerò egreſſum ad eundē.
Quartus autē egreſſum à ſeipſa, ut circa alia peragenda uerſetur. Quintus re
troceſſionē ad ſeſe, ita, ꝙ proceſſus à ſeipſa annectatur progreſſui, quē facit ab
eo, qui eandē præcedit: & regreſſus ad ſeipſam à regreſſu ſuiipſius ad præce-
dentē ipſam opificē dependeat. Vltimi uerò limites, qui ex ſolidis conſtituuntur,
cõuerſionē docent corporũ, quibus annectitur ipſa anima, Corporum dixi, quia
mundus ex biſario corpore cõſtat, incorruptibili, & cœleſti: & corruptibili, &
feculento: Pariq́ue modo, ut perfectam mundi imaginem cõtineat, homo ex biſa
Platoni. rio corpore perficitur, ſecundum Platonicos, elementari, & cœleſti: Elementare
autem, per cubum, aut ſolidum binarij qui materiam ſignat, Cæleſte uerò per cu
bũ ternarij denotatur. Itaq; mũdi harmoniam, illa quæ eſt in mente, & anima,
Academ. & toto homine conſequitur: ut plæriſque locis ab Academicis habetur, maximè
Procul. Proculo: ſed hic dicit mundum decem modis harmoniæ participem: animã uerò
quadrifariam. Et quemadmodũ ipſa unitas quaternarij eſt cauſa: hic autē de-
narij: ſic intellectualis harmonia animalē efficit: hæc autē ſenſibilē. Hinc dicunt
Hebræi, ex recõditiſſimis ipſorũ arcanis, animam ex magno Dei nomine qua-
tuor literarũ procedere, mũdũ autē totũ ex decē annumerationibus prouenire,
& regi: Sed à tribus ſupremis iuſſu, à ſeptē uerò reliquis executione: hinc uo-
Syria. cant has ſeptē, annumerationes fabricæ. Secũdũ itaq; unitatem (ut Syriano pla-
cet) perfectus, & totus mundus repræſentatur. Secũdũ binariũ autē multitudo
in ipſo innuitur, atq; uarietas: Per diuiſionē uerò pariũ & impariũ, maſculinũ,
& fœmininũ ab ipſis incipiēdo Diis uſq; ad ſtirpes, & plãtas: Secundũ binariũ
enim & ternarium, id quod in Diis eſt: ſecundum uerò quaternariũ, & noue-
narium, id quod in generibus melioribus nobis, ſuperioribúſq; eſt: ſecundũ cu-
bos autē uſq; ad terreſtres, ultimáſq; procedēs uitæ ſpecies, & eaſdē in primo
Pythag. reducendo. Cõpletur igitur harmonia perfecta per cubos: quos Pythagorei har
moniã nominare conſueuere: quoniam ſoli figurarum angulos proportionabili-
ter æquales habent ad latera, & ad ſuperficies. Sed hoc fit duplici uia, diuidē-
Procul. do uidelicet, & colligēdo: Ideo (inquit Proculus ſequēs, ut ait, antiquos theolo-
Theolo. Antiqui. gos) ſunt in Opificè duplices uires, diuiſiuæ, & cõtentiuæ: per alteras quidē im-
periũ ſuũ à patre ſecernere autumat: per alteras uerò omnē ipſius fabricã pa-
Idem. ternæ appellicare unitati: Ideo ipſi Theologi hæc opera uocant inciſiones, &

uincula. Sed quæ generatiuæ ſunt uires, & inciſiuæ, duplæ ſunt: quæ autẽ perfectiuæ, triplæ. Nec miretur quiſpiã, ſi Proculus Opificẽ à patre diſtinguere ui- Procul.
deatur de mente Theologorũ: *qui abſq; dubio* Hebræi *ſunt: & qui ab eis didicerũt, quorũ doctrina totum Platonicũ dogma cõſperſum eſſe facilè iudicabit, qui utrorũq; ſemitas uel olfecerit:* Nã & Moſes *(ut cautè obſeruandũ eſt) inducit* Elohim *rerum opificem: quod nos Deũ habemus interpretatum.* Et hoc *bene attẽdenti ſeriem Hebraicæ Theologiæ nomen eſt Spiritus ſancti: qui etiã inducitur uolitare ſuper aquas, eas cõfouendo.* Horum *etiam ſacramentorũ conſcius* Dauid *cecinit.* Verbo *Domini cœli firmati ſunt: & ſpiritu oris eius omnis* Pſalm.
uirtus eorũ. Firmatum *eſt enim opus à uerbo, ſed diſpoſitum per ſpiritum oris eius: quẽ* Moſes *dixit* Spiritum Elohim. Nec *triſtẽtur Theologi noſtri, exiſtimãtes id eſſe cõtra* Auguſtini *ſententiam ab omnibus celebratam: qua decernuntur opera trinitatis ad extra, adeo indiuiſa eſſe: ut quicquid facit una perſona, faciant & reliquæ:* Quod *uerum eſt, ſed uni tanquam iubenti aſcribitur opus: alij tanquam ſuſtentanti: alij uerò ueluti diſponenti: ut* Paulus *omnium iſtorũ ſa-* Paulus
cramẽtorum præcipuus doctor exprimit dicẽs: A *quo omnia, in quo omnia, per quem omnia.* A *patre enim tanquam à primo fonte emanant omnia:* In *filio uerò tanquam in piſcina per ideas collocantur:* Per *ſpiritum uerò explicantur: & propriis gradibus unumquodque diſtribuitur.*

Quomodo in mundi anima (more Platonico loquendo) limitum eorum interualla repleantur. Cap. XIII.

CVm *ad interuallorũ cõplemẽta deueniunt, qui* Platonem *interpretantur, exemplificant de anima mundi, qua omnia uiuificantur: ut dicunt* Academici. Sed *hoc nos attribuimus ſpiritui uitæ:* Academ.
& illi, qui lignum uitæ, fons uitæ, & mundi uita dicitur. Innuunt *igitur iſti, aut quod* Plato *de illa uniuerſali anima tãtũmodo locutus ſit: aut per illam uniuerſi animã, conſequenter etiam minoris mundi, qui ſimulacbrũ maioris, & archetypi tenet, cõplementa, & colligationes exaret:* Dicunt *enim, quòd harmonica medietas omnẽ animæ colligit idẽtitatem: cœleſtibúſq; inſeparabilẽ tribuit cõmunionẽ, maioribus quidem circulis maiores motus, minoribus autem minores motus diſtribuens:* Celerius *enim mouentur, quæ continent, quàm quæ cõtinẽtur.* Sic *& elemẽtis ſubtilioribus, tenuioribúſq; maiores, & ueloclores motus, craſsioribus autem minores, & tardiores, & cõſequẽter inferiores gradus in quibus reſultant cõſonantiæ illæ uariæ, diſtribuit.* Et *queãdmodum duæ medietates, harmonica uidelicet, & Arithmetica, uniuerſum in duo diuiſerunt: ſic ſeſquitertiæ, & ſeſqualteræ rationes conſtituerunt particularẽ mundi ornatũ:* Et *in exemplũ adducũt diuina genera animarum, dæmones, & particulares animas rationales, quibus replentur ſphæræ.* Et *dicunt (maximè Procul. diuina* Procul.
genera tota ſe totis priorum genera participare. Dæmones *uerò (nõ illos quos diabolos uocamus: ſed intelligẽtias quaſdã cœleſtes & ſapiẽtes) ſic totorũ par-*

ticipare aiũt, nõ tamẽ illa tota ſuperiora, ſed aliquid illorũ: quia ſuſcipere nequeũt ꝓprietates diuinorũ generũ. i. ſupernarũ intelligẽtiarũ, aut annumeratio-nũ: quæ ſunt in archetypo. Particularia autẽ genera, animæ uidelicet noſtræ rationales ſuꝑiorũ participãt, nõ tamẽ ſemꝑ· ſed partibiliter, & ꝓ tẽpore. Ideo nõ aßiduè, ſed multa intercapidine homo ſpeculatur multipliciter à craßiori materia, cui alligatus eſt, præpeditus. Anima autẽ illa uniuerſalis habet horũ omniũ rationes: quia in omnes diffuſa omnia replet, & uiuificat: Idẽ de anima noſtra

Ariſtote. ſuprema dici poteſt: quã Ariſt. intellectũ agentẽ, Plot. intellectũ abſolutè, Ioan.
Plotin. Ioannes Auguſti. lucem, Auguſt. portionẽ ſuperiorẽ uocat: ſed Moſes נִשְׁמַת־חַיִּים pro quo nos
Moſes. habemus ſpiraculũ uitæ: In textu autem habetur uitarum: quia illud ſupremum
Acade. (quocũq; nomine uocetur) uiuit ſuperiori uita, & inferioribus eãdẽ cõmunicat:
Triſm. Cũ quo ſi unitur anima noſtra rationalis (quã Acad. particularẽ dicũt) tũc ſecũdum Triſm. mentẽ adipiſcitur: & ſentit uirtutẽ animæ illius ſuperioris: ut cum Tatio filio diſſerens ait: Quicũq; ô fi'ij diuino hoc munere ſunt ſuffulti, hi ſecũdũ operum cõparationẽ ꝓ mortalibus immortales habentur intelligentia ſua cũcta cõplexi, quæ in terra ſunt, quæ in mari, & ſi quid eſt præter ea ſupra cœlũ. Atq; adeo ſeipſos erigũt: ut ipſum quoq; bonũ intueãtur immortales effecti. Tũc quoq; ſentit homo eã plenißimam harmoniam, quã cum omnibus habet, cum omnibus ipſis domeſticè agẽs. Sed quia duæ ſunt portiones, ex quibus omnia fabri-

Moſes, cata ſunt: materia uidelicet, atq; forma: & illã Moſ. nũc terrã, nũc תהו (quod nos chaos dicere poſſumus) uocat: hãc autẽ lucẽ. Sed cũ materia ſit unica in om-

Plato nibus inferioribus, & partibilis ad partitionem formæ, ut innuit Pla. & nõ mul-
Idem tiplicatur forma ad partitionẽ materiæ: ideo hãc dimittemus (ut idẽ Plato ait) particula ſingulorũ relicta: particula inquã materiali, cuius proportio eſt (ut ip-

Idem ſe ait) 256. ad 243. Quarũ differentia eſt 13: quod ad materiã pertinet, inquit
procul. Procul. quia ultra duodenariũ eſt, numerũ quippe diuinũ: & quo cœleſtia metiũtur. In hoc terdenario fundatur lẽma, ꝓportio quidẽ animæ ad ipſa materialia, feces, ſedimẽta atq; turbata, ad cõplemẽtũ tamẽ utriuſq: mũdi ꝑtinẽtia. Hac igitur ſemota deformi partitione, eã in qua reliquæ omnes ꝓportiones cõperiũtur, uideamus. In principio, inquit, unã ex uniuerſo accepit opifex portionẽ: quã duplauit, dũ materiã informari iußit, ad quã lẽmatis ꝓportionẽ habebat. Quadruplauit aũt dũ in elementa diſtincta effudit: quæ octuplatur cõpoſita perfundens, & uiuificans: ſed hoc per uim fœmineam. Ex imparibus autem (ut diximus) tanq̃ ex ui maſculina omnia eadem ſerie replet uſq; ad ſuũ cubũ, ꝑfectã ui-

Pytha. delicet, ſecũdũ Pythag. harmoniam. Replet autem interualla, diapente, diateſſaro, tono, & lemmate: Diapente quidem ad diuina genera aſpiciens: Diateſſaro ad dæmonum genera, & particulares animas, quibus ſphæras plenas eſſe dicunt. Tonis uerò replet ad brutales animas deueniens: quæ comparatio eſt tertij ternarij ad cubum dualitatis: Lemma autem ad corporale, & uegetatiuum, attendens uſque ad metalla, lapides, & infima quæque genera.

Quod ea, quæ de exiſtentibus in ſphæris dicta ſunt, ſcripturæ ſacræ cõue-nire uideantur. Cap. XIIII.

Ec miretur quiſpiam ſi Pythagorei, & Academici ſphæras replețas dicant intelligentiis, & animabus in eiſdem locatis; cum & in ſacro eloquio à Moſe dictum ſit: Completi ſunt cœli, & omnis exercitus eorum: pro quo nos habemus, ornatus eorum. Exercitus enim, & militiæ cœleſtes intelligẽtiæ ſunt, & formæ intellectuales: quæ ſunt ipſorum cœlorum ornatus pulcherrimus. Nam per has formas, quas Plato cum Moſe exercitus cœlorum uocat, ſphæræ cœleſtes (ait Proculus) ornantur. Ideo has Euripides, & poſt eum multi dixerunt domicilia, & atria eſſe Deorum, id eſt mentium cœleſtium. Quæ autem, & quot ſint in cœlis formæ, & intellectus ob ipſo Deo ſummo diſtincti, ſolus ille nouit, qui numerat multitudinem ſtellarũ (ut canit Pſalmographus) & omnibus eis nomina uocat. Nomina quippe uocat non corporalium ſtellarum, ſed intelligentiarum præſidentium: ut nonnulli ſapientes exponunt. Vnicuiq; enim orbi, unam ſaltem intelligentiam tota ſchola ſapientum, etiam Peripateticorum aſſignat. Sed & cum unaquæque ſtella ſuam habeat uim, & influxum in inferiora: neceſſe eſt: ut & ipſa ſuam habeat præſidentem intelligentiam: quæ uim conferat, ut agat: cum operatio à puro corpore prouenire minimè poſſit. De animabus autem noſtris reſtat difficultas: & apud multos ridiculum exiſtimaretur: quòd ipſæ animæ in ſphæris collocentur. Nec tamen extraneum uidetur ſanè intelligentibus. Decantarunt enim etiã catholici aliqui non mediocris ingenij animas humanas ad ſphæras uarias ſubuectas: Quod non de corporeis ſphæris tantummodo intelligendum eſt: ſed de illis ſupramundanis rotis, ad quas reuertuntur animæ: prout ab eis proceſſerũt: ut in ſecretiori Theologia Hebræorum pleniſſimè traditur. Et iſtæ ſunt, nulli dubiũ, manſiones uariæ, & multæ in domo patris: ut ſumma ueritas intonat. Trãſitum autẽ eas facere Pythagorei autumant: dũ deſcendunt per eas intelligentias, & ſphæras: ad quas reuertuntur perfecto curſu bene actæ uitæ: Et hinc aſtronomi (ſi quid ueritatis habent) prognoſticando decernunt hunc eſſe Saturnium, uel Martium, alium Iouium, Venereum, uel Mercurialem, aut Phæbeum, uel Lunarem. Varij quippe ſunt affectus, inclinationes, & mores in hominibus: non quidem tantummodo à materia uariè diſpoſita (ut nonnulli opinantur) prouenientes: ſed ab influxu uario, & forma diuerſa: non quidem diuerſitate ſpecifica, ſed particulari, & propria: Quorum gradus, & ſi uariè ſunt diſtributi ab eo, qui idem manens diuidit (inquit Apoſtolus) ſingulis, prout uult, cooperantur tamen ſecundariæ cauſæ angelicæ, & cœleſtes corpus, & alia, quæ Deus ipſis commiſit, diſponentes. Nec dicat aliquis Apoſtolum de diuiſione gratiarũ inibi locutum fuiſſe: quia (ut rectè ſentit Gregorius) mentes tam angelicæ, quàm humanæ in donis ſuſcipiendis aſſimilantur, ſicut in naturaliũ graduum participatione conueniunt.

Pythag. Academ. Plato Moſes. Procul. Euripid. Pſalm. CHRISTVS. Pythag. Aſtron. Paulus

Quid poſſit dici de complementis interuallorũ triũ enneadum. Cap. X V.

POſtquam de repletione interuallorum cudimus: quicquid dici poteſt de complementis primorum generum, uiginti & ſeptem, aut trium enneadum percurrendum eſt. Replentur quidem ſecundum proportiones ſuperparticulares: ut dicunt Pythagorei: Et hoc eſt
Pythag. ſecundum unam tantummodo portionem rebus impartitam: Non tamen diuiditur illa unica uita: ſed ſicut ſol unicus eſt in ſe, in radiis autem, & effectibus multiplex, & uarius, efficaciuſque in uno tempore, & loco, quàm alio influens: ſic & anima unica in corpore exiſtens diuerſiſsimos habet effectus. Et ut à nobilioribus incipiamus: In intellectu, aut in capite, intelligit: in corde uult: in oculis uidet: in auribus audit: in manibus operatur: in pedibus ambulat: in inteſtinis digerit, & uſque ad feces expellendas interuenit: Vbi, quamuis tota operetur, cum non ſit diuiſibilis, non tamen ſecundum ſe totam, ſed ſecundum partem uirtutis peragit: Nam ſi uirtus ſemper eſſet eadem: & opus conſequenter idem eſſet. Nec organorum uarietas ſufficit ad tam uarios effectus conducendos: quia abſoluta à corpore non poſset niſi unicum opus conducere: Nihilominus à corpore ſemota uult, intelligit, ſecundum locum mouetur & ſenſibus utitur: qui ſecũdum interiorem hominem ſunt. Varia igitur eſt in effectibus, & unica in ſe: quæ organis, & inſtrumentis ſuis ſecundum partem ſeſe impedit: undè reſultat proportio ſuperparticularis, totius uidelicet ad aliquã partẽ proportionatam: ſic & uita mundi unica eſt, de qua dicitur: Deus cui omnia uiuunt. Et
Paulus Aratus Orph. Paulus Arati ſententiã celebrãs ait: In ipſo (ſcilicet Deo) uiuimus, mouemur, & ſumus. Ex cuius unitatis latibulis (inquit Orpheus) prouenit numeroſa multitudo. Vndè arbor uitæ in medio paradiſi ſituata, quæ uitã omnibus præſtat, unica eſt: & tamẽ dicitur עץ חיים hez chaiim, id eſt arbor uitarũ: quia ipſa unica diuerſos uitæ radios in alia diffundit: ſicut de corporis myſtici uita dicit Pau-
Paulus. lus: Vnus, atq; idem ſpiritus diuidit ſingulis, prout uult. Qui etiã ſpiritus uitæ
Ezechi. exiſtens idem cum arbore uitarum omnia uiuificat: ut Ezechielis docemur oraculo, quo ait: Spiritus uitæ erat in rotis: In rotis inquã mundanis, aut cœleſtibus, & terreſtribus. Nam omnia ob ſphæricam formam gaudentia ſphæram illam ſupremam, & diuinam imitantur. Hæc igitur uita tota in ſe exiſtens ſecundũ quandam portionem (quæ ab ea minimè diſſecatur) ſe communicat, uni quidem in proportione ſeſqualtera, alij in proportione ſeſquitertia, alij in ſeſquioctaua, alij in ſeſquiſextadecima: undè diapente, diateſſaron, tonus, & lemma reſultant, Cum quibus autem particularibus generibus, & ſpeciebus, hac uel illa proportione uita ipſa prima ſeſe diffundens omnia diſponat ſuis numeris, ponderibus, atque menſuris, in particulari nullus adhuc uel innuit. Nec puto exprimi poſſe, nec percipi, niſi ab expurgatis, & repletis ſapientia: qua omnia
Sapien. noſcere, omniáque amplecti ualeant: ſicut in libro Sapientiæ dicitur: Ipſe mihi dedit eorum, quæ ſunt, ſcientiam ueram: ut ſciam diſpoſitionem orbis ter-

rarum, & uirtutes elementorum: initium, & conſummationem, & medietatem temporum: uiciſſitudinum permutationes: cõſummationes temporum: mutationes morũ: ſtellarum diſpoſitiones: naturas animalium: iras beſtiarum: uim uentorũ: & cogitationes hominum: differentias uirgultorum: uirtutes radicum: & quæcunque ſunt abſcondita, & improuiſa didici. Et hoc fit illa mente adepta, & illius chariſmatis perfuſione, de quo Ioannes ait: Vos unctionẽ habetis à ſancto: & noſtis omnia. Et iterũ: Nõ neceſſe habetis, ut aliquis uos doceat: quia unctio eius docet uos de omnibus. Vnctio quippe illius, de quo ſumma Veritas ait: Ille ſuggeret uobis omnia: & docebit uos omnia. Et hoc fit per mortem oſculi, ut ſecretiores theologi docent: de qua dicitur in Pſalmo: Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius. Vel ut Paulus ait: per trasformationem in eandem imaginẽ: aut ſecundũ Platonicos, contactu quodã eſſentiali idearũ ipſius primi intellectus potentis omnia facere in ſuſcipiente. Ex quo contactu, quaſi ex coitu quædam cõcipiuntur imagines: & inſeruntur rerum ſpecies: aut expergiſcitur anima: & purgatur ambroſia & nectare à contagione inducta ex lethæo gurgite: ut Pythag. Empedoc. Heracli. & Socrat. in Phædro deponunt: & poſt eos turba quãplurima decantauit. Sed Peripateticorum familia aſſerit animam rationalem à principio fuiſſe tanquam tabulam raſam, & hanc ſemper nouas ſuſcipere formas. Sed neutri illorum ſuam probant ſententiam: undè quæ ſit rei ueritas Deus nouit, & qui ſunt diuino lumine colluſtrati. Et de purgatione quæ exquiritur ad ſapientiã illam ſuſcipiendam loquẽs Plotinus ait: ꝙ illucuſq; pergit: ut à rubigine, & ab extraneis affectibus nudatus animus purus poſſit cognato, & parenti primo adhærere, ipſumq; cõtẽplari. Quod exerta uoce admonet ſumma ueritas dicens: Beati mundo corde: quoniam ipſi Deum uidebũt. In quo etiam, tanquam in archiuo, & idearum fonte omnes rerũ gradus diſtinctè, & clarè percipere poſſint cognitione illa, quã Auguſt. matutinam uocat: & poſtea deſcendere ad eam cognitionem rerum in ſeipſis: quæ ab eodem ueſpertina nominatur. Qua nedum beatorũ animæ, ſed & non plenè à corporibus abſolutæ potiuntur inextaſi, & mentis quodam exceſſu, ultra quàm patiatur hac caligine obtenebrata humana conditio: Aut edocti ſunt diuinis oraculis: ſicut de Abraham magno patriarcha coniectare poſſumus ex libro de formatione, ab eo (ut aſſeritur) compilato: ubi ex connotatis per literas nominum rerum in idiomate Hebraico, & per reuolutiones, & permutationes earum, perque numeros ab eis conſignatos: & punctaturas, atque accentus inuuit rerum quidditates, & conuentum earum mirando quodam artificio, potius contemplando, ꝙ̃ exprimendo. Ideo hic rem noſtram proſequamur.

[Margin notes: Ioan. — CHRISTVS. — Pſalmus — Paulus — Platonic. — Pythag. Empedo. Heracl. Peripate. — Plotinus — CHRISTVS. — Auguſt. — Abrahã]

Quomodo omnia ſuo numero, põdere, & mẽſura cõſtituta ſint. Cap. XVI.

POſtquam igitur plenam rerum cõuenientiam deſcribere nequimus, methaphoricos ſermones, & à rebus inferioribus mutuatos proſequemur: Qui quamuis uarij ſæpius uideantur, multoties tamen cõ-

ueniunt in ſententia: qui in uerbis diſcrepantes, aut extranei iudicantur. Quod
Plato. *enim ſapiens innuit per numerum, pondus, & menſuram,* Plato *deſcribit per nu*
meros, figuras, atque ſolida: Numeris nãque ſignificare uoluit formas rerũ ſpe-
Ariſtote. *cificas: quas etiam* Ariſtoteles *numeris cõparauit: Per menſuras uerò uires uni-*
cuique rei præſtitas indicat: de quibus etiam ſumma Veritas *in euangelio loqui*
CHRISTVS. *tur dicens: Vnicuique dedit ſecundum propriam menſuram, id eſt ſecundum id*
quod unicuique menſuratum eſt ab illis archetypi menſuris, quæ omnia iuſtiſ-
ſimò examine metiuntur. Per ſolida autem, rerum pondera deprehendi, atque
grauia elementa, quæ nos ſemper ad ima deducunt: aut rerũ inclinationes, quæ
Auguſti. *quaſi pondera, ſiue in bonum, ſiue in malum trahunt, & impellunt. Hinc* Augu-
ſtinus amorem pondus nuncupat dicẽs: Pondus meum amor meus, illuc feror,
ubi amo. Iterum per numeros medium arithmeticum deſignatur. Per dimenſio-
nes, atque menſuras medium geometricum. Per pondera autem medium muſi-
cum: quod in librata portione, aut ſimilitudne uelocitatem, tarditatemq́ue mo-
tionum, & acumen, grauitatemq́ue uocum, ac rerum inclinationes grauiores, ſi-
ue leuiores comprehendit. Et ſicut in fibris, aut fiſtulis, ſiue inſtrumentis, qui-
buſcunque ſonantibus, temperamenta ex ponderibus deducta neceſſaria ſunt.
Sic in rebus quibuſlibet, maximè in homine, omniũ rerum uinculo, ut ſit bene cor
datus temperandi ſunt appetitus: & inclinationes naturales ad metam ratio-
nis, aut diuinæ legis in humanis mentibus inſitæ. Temperandi ſunt quoque cibi,
& omnia, quæ in noſtrũ uſum conuertimus, ponderibus ſuis: ſicut in maiori hac
machina, elementa, cœli, & omnia, propriis gaudent temperamentis: adeo, ut
innumerabiles ſpecies, & formæ, ſuis mẽſuris libratæ cõcinnè cõueniant: Quo-
rum ſubiecta corpora, quamuis cuncta ex quatuor elementis componantur, ta-
mẽ innumerabilia reperiuntur. Nec mirũ: Nã ſi ex cubo, qui ex tribus numeris,
lineari uidelicet, plano, & ſolido cõficitur: & ex quatuor figuratur ſupficie-
bus, diuerſæ lineæ, & penè infinitæ à centro ad circunferentiam conducuntur:
quanto magis in mundano cubo, à ternario (ut ſupra exarauimus) in uigintiſe-
ptem deducto reperiẽtur innumerabiles formæ, ac innumerabilia cõpoſita ſub-
iecta? quamuis omnia ex quatuor elementis, tanquam ex quatuor præcipuis ſu-
perficiebus per ſuos meliores numeros, quibus formæ multiplicatæ ſubiectis cor
poribus correſpondeant. Quæ conducuntur per ſeptem ſidera, perq́; ſeptẽ intel
ligentias ipſis præſidẽtes: ac per ſeptẽ numina: à quibus intelligẽtiæ ſuſcipiũt: un
dè influãt. Et quãoptimè ſeptenarius ille ex quatuor ſuperficiebus & tribus nu
meris reſultans conducitur in compoſitũ per ſeptenarium cœleſtem, angelicum,
& diuinum, interueniente quoque duodenario ſignorum: qui per partes ſepte-
narij conducitur. Nam ter quatuor, & quater tria, duodenarium conſtituunt.
Vndè tanta conſonantia reſultat: ut artifices muſici, naturam ducem proſequẽ-
tes ſua harmonica inſtrumenta huiuſmodi concinnis cauſis coaptare ſtuduerint.
Priſci enim elementorum numero contenti, Mercurio *inuentore, quatuor ha-*

l uere neruos:ut Nicomachus *eſt author,quorum* Hypate *terram,* Parhypate Nicomā.
*aquam,*Nete *ignem,*Paranete *aërem reſignare uoluerunt.Qui numerus ipſis ſa*
tis fuit uſque ad Orphei *tempora. Et quia inuenta facilem exitum præbẽt ad-*
*dere uolentibus,poſteri facilè ultra progreſſi ſunt:*Nam *quintam chordam* Cho Chore.
*rebus rex lydorum adiunxit:*Sextam Hyagnis Phryx: Septimam Terpander Hyag. Terpan,
Lesbius *inueniens ſeptem planetarum numero æquauit. Et huius ſeptenarij fi-*
brarum grauiorem,& tardiorem graui Saturno, *& tardiſſimo in motu attri-*
*buerunt.*Sic *reliquarum unamquamq; ſuo ordine planetis coæquarũt.*Poſterio-
res autem adhuc ulterius ſunt progreſſi: Lycaon *enim octauam addidit.* Pro- Lycaon. Prophr.
phraſtus uerò Periotes *nonam:ut concentum nouem ſphærarum reſignaret,aut* Eſtiacus Timoth.
primæ enneadis quam deſcripſimus.Eſtiacus autem Colophonius*, decimam ap*
*poſuit:*Timotheus Mileſius *undecimã. Eorum uerò ſemitonia interponentes uſ-*
que ad quintamdecimam protraxerunt: Vndè *bis diapaſonicum inſtrumentum*
*cõfecere.*Tandẽ *enharmonicũ, atq; chromaticũ genus cũ diatonico intermiſcẽ*
tes,uſque ad uigeſimã octauã deuenerunt: Qui *numerus tres noſtras enneades*
cõtinet,uno ſuperaddito,anima uidelicet,quæ eſt uita unica omnia replẽs,omnia
perfundens, omnia colligans:ut unũ reddat corpus totius humanæ machinæ: ut
Platonici *aſſerunt: ſitq; uerũ monochordum ex tribus generibus creaturarum,*
angelica,cœleſti,& corruptibili reboans unico flatu tantũmodo,& unica uita:
de qua Ezechiel *ait:*Et *ſpiritus uitæ erat in rotis.*Eſt *igitur hæc mundi machi-* Ezechie.
na ex numero ſimplici,quadrato,& cubo ſumma conſonantia conducta. Nec *ſo*
lum ex ternario in uigintiſeptem,ſed ex ſenario in 162: *& ex* 384. *in* 10068:
*ſicuti ſupra explicauimus:*Et *ex quocunq; numero conſonanti eodem modo pro-*
tenſo in longũ,latũ,atq; profundum:ut omnia interualla debita cõſonantia reple
ta reſignent omnia intermedia genera, & ſpecies conſonantiſſimas ad inuicem,
& in toto mũdano inſtrumento:quæ ſpecies diſtinguntur per numeros, formã-
tur per figuras,& ſuſtentantur in ſolidis.

Quibus cauſis interuenięntibus hæc multiplicia genera cõducãtur. Ca. XVII.

OMnium rerum cauſas perſcrutatus Ariſtoteles *quatuor tantummo* Ariſtote.
do reperit omnibus iam communes materiam, formam, efficientem,
& finem. Quarum tres ſatis copioſe deſcripſit:ſed de cauſa agen
te in particulari, aut parum, aut nihil reſerauit hoc tantum dicens:
quoniam Deus,*& natura in huiuſmodi operatur:* Sed *quo influxu,quibus in-*
ſtrumentis,& quando ea conducat,nullatenus tetigit. Et *quia rerum initiũ de-*
prehendere nequiuit,contendit defendere mundum æternum. Alia *quoque tan*
quam aliena, & à ſua doctrina, & ab humanis ingeniis ſilentio præteriit. Illi Hebręi
*autem,quia meliori doctore ſunt inſtructi,*Abraham *potiſſimè,de huiuſmodi re-* Abrahã
bus profundiori quodam modo pertractant. Tria *enim elementaria principia*
*præſupponunt,terram,aquam, & ignem:*Aërem *uerò non habent tanquam ma*
teriam:ſed ueluti glutinum,& ſpiritum illa tria cõnectentẽ. Quibus *ternis prin*

cipiis tres literas alphabeti ipſorum applicuerunt, אמש. Et quia illa à quibuſdam intelligentiis(quas Ophaninos uocant)diſponuntur per ſeptem erratica ſidera: quæ aliquando in propria, aliquando in peregrina domo reperiuntur, per ſeptē literas denotare uoluerūt: quæ ſunt bifariæ productionis, remiſsius uidelicet, & fortius pro uarietate apicū ipſis appoſitorum. Quæ literæ huiuſmodi ſunt בגד כפרת. Reliquas autem duodecim literas ſemper uniformis prolationis, duodenis ſignis aſcribūt: quæ ſunt הוזחט ילנסעצק. Et ſic omnes literas alphabeti ipſorū diſtribuerūt: quæ uigintiduo ſunt. Eæ autē permixtæ, & permutatæ inexplicabiles cōſtituunt dictiones: quas ſignare uolunt innumerabilia corpora: quæ ex illis, quas ſupra adduximus, planis, & ſolidis, & eorum permixtionibus cōducuntur. Voluūt inſuper unūquodq; cōpoſitū denominari illis literis: quæ deſignāt cauſas cōgredientes ad cōpoſitū illud conducendū. Et quia in unoquoq; fabrificio ſupereminet aliquod elemētū, aliquis planeta, & aliquod ſignū opinantur unūquodq; ritè denominatū: quādo cōponitur nomen ex tribus literis denotantibus illas tres ſupereminentes cauſas: Sicq; aſſerunt aliqui Adā cognouiſſe, quod nomen unicuiq; rei accommodatum imponeret. Sed quia corpora abſq; uita, & anima mortua ſunt, & imperfecta: hinc literis illis, certa, & accōmodata addiderūt puncta. Quæ ſicut literis illis præſtant, quomodo proferātur: & quodāmodo uiuant: ſic ꝑ ipſa deſignare uolunt uitā rerum cōpoſitarum. Et quia omnia emanant: & incrementa ſuſcipiūt à ſupramūdanis fontibus, ab ipſiſque ſemper dependent, uoluerunt etiā per accentus ſuprapoſitos literis illis deſignare fontes, canales, & influxus illos à denis numinibus, uel fontibus procedētes. Qui denarius numerus, ſi iungatur cū illis uigintiduobus, triginta-

Abrahā duo conſtituit. Hinc Abraham docēs de mūdi genitura, atq; de cōcinna formatione, & cōpoſitione ipſius inquit: In triginta duabus ſemitis ſapientiæ Deus benedictus ſuū mundū creauit: Quāuis hoc dictum interpretari poſsimus de triginta duobus gradibus intellectualibus. Sed proſequentes negotium noſtrum explicabimus, quid ſibi uelit ille quaternarius: quo, 32, excedit nuper numeratū numerum, 28: quo monochordū mundi declarauimus completum, & repletū ſua unica uita. Quaternarius enim hic eſt illius tetragrāmi, aut quadriliteri(ut Latino ſermone loquamur)qui dum adeſt, omnia fœlicē ſortem conſequuntur. Nam aduenit tanquam perficiēs, cōplens, pulchrifaciēs, & ut omnia iam inter ſe conſonātia reddat cū Deo cōſonantiſsima: ſicuti ex ſacris literis diſcere poſſumus.

Ierem. Ipſe enim eſt, qui in Ieremia loquitur dicens: Cœlum, & terrā ego impleo. Hinc non ſine myſterio in mundanæ fabricæ deſcriptione à Moſe introducitur poſt

Geneſ. omnem mundi fabricam tanquam perficiens, & complens omnia dum in principio ſecundi capitis libri Geneſ. ait. Hæ ſunt generationes cœli, & terræ, in creatione eorum, in die, qua creauit יְהֹוָה אֱלֹהִים Adonai Elohim terram, & cœlū, pro quo noſtra diminuta traductio habet: In die qua creauit Deus terram, & cœlum. Id enim obſeruandum eſt: quoniam cum unūquodq; in fabrica hac mun-

dana productum enarretur ſub nomine Elohim, *ſolummodo introducitur opifex. Sed dum reperit complementa, & conſummationes rerum deſcribit, ſimul cum* Elohim *introducitur tetragrammus. Quando etiã deſcribit hominis fabricam: qui eſt totius mundi perfectum uinculum, & pulcherrimum* Dei *opus, præ cæteris diuinitate repletum, quadriliterum ſimul cum* Elohim *introducitur plaſmator: dum dicitur: Et formauit* יהוהאלהים Adonai Elohim *hominem puluerem de terra. Hic nanque quaternarius eſt, tanquam fons, à quo nedum quatuor elementaria flumina (ſicut alibi explicabimus) emanant, ſed etiam quæcunque ex eis, in quacunque nota reperiantur, compoſita ſunt: ſicuti ex quaternario numerali, tanquam ex radice, & fundamento omnis numerus pullulare comprobatur: ut patet per arithmeticas deductiones: Qui tamen quaternarius in diuinis quaternitatem non conſtituit: cum nunquam ab unitate diuinitatis diſcedat. Et cum ſit fons, & origo totius harmoniæ, & cuiuſuis pulchritudinis, ideo in archetypo præcipuam ſedem, ſecundum* Hebræorum Theologiã, *obtinet in* תפארת Tipheret: *Quod pulchritudinem, gloriam, maieſtatem, omnimodam perfectionem, & conſummatiſſimam conſonantiam importat, à nobis minimè expreſſibilem. Bene igitur introducitur in mundano monochordo, tanquam uiuificans, & ornans, ille à quo omnis uita, & pulchritudo.*

Quomodo omnes iſti tres nouenarij adhuc contineantur in ſupremo nomine Dei, *& ab ipſo emanent.* Cap. XVIII.

SEd ut uſque ad primum, & ſupremum conſcendamus principium, ultra quod nõ datur acceſſus, adumbrabimus quanto myſterio, qualiue ſacramento, illi tres nouenarij, ſiue cubus ternarij ſupercœleſtis, à quo totus cubus rerum creatarum deſcendit, contineatur in ſupremo Dei nomine: & in ſuperexcelſa Dei menſura: cui illud nomen attribuitur: & inde emanant omnia, quæ in illo lineari quadrato, ſiue ſuperficiali, & cubo continentur: Ab illa enim ſuprema menſura, & fonte omnium emanationum (quem Hebræi Coronam ſuperiorem, & nos, Chriſto docente, Patrẽ uocamus) primo emanat filius: qui ab Hebræis, & à nobis ſapiẽtia uocatur: Et ab utroq; ſpiritus producitur: qui primũ, & uerum ternarium perficit. Nec, quia ad ternarium peruenit, effœta eſt prima illa unitas, & infœcunda: imò fœcundiſſima tota trinitas fuit: & ternarium ſuum quadrans nouem choros angelorum produxit: atque iterum quadrans nouem cœlos fabricauit. Et per iteratam quadraturam, nouenarium rerum inferiorum eduxit: Ex quibus nouenariis cubus reſultat 27: ultra quem non extenditur ternarius. Idcirco ad illum cubum deueniẽs, ultrà non eſt progreſſus: cum numerus ſuapte natura, cum in longũ, latum, profundúmque creuerit, ulterius extendi nequeat. Sed quia omnis generans prius eſt illa genitura fœcundus, ut innueretur fœcunditas hæc in Patre, & in ſupremo fonte præfuiſſe, nomen ſibi uendicauit, quod utrumq; cubum ternarij con-

Pebræi CHRISTVS. Hebræi.

tineret: qui 27, eſt, Vtrumq; dixi: quia cubo ad extra producto reſpondet ille, à quo iſte productus eſt: Qui in fonte illo ſupremo exiſtens, tanquam idea, & principium pullulatiuũ, nunquam ab unitate recedit. Quod nomẽ Hebraico ſermone hoc ipſum eſt אהיה אשר אהיה ehieh aſſer ehieh, Quod nos traductũ habemus, Ego ſum, qui ſum. Quarũ literarum numerus, ſi ſupputetur in prima dictione cũ ſecunda: & iterũ in ſecunda cũ tertia: utrobiq; ſecundum cõputationem numeri maioris in dictione media 27, reddit: Siquidem utrumq; אהיה 21 præſtat, אשר autem 6, Nam א dat unum: ש 3, ר uerò, 2, qui ſimul iuncti cõſtituunt 6. Et is numerus cũ 21, reddit 27: Ecce igitur quomodo 27, in illo nomine bifariæ reperiuntur: ut denotetur & ille numerus diuinus, qui nunquam ab unitate diſcedens eſt idea, & fons numerorum: & ille creaturarũ, qui in generibus rerũ diſtinguitur, & numeratur. Et nõ ſine myſterio geminus 27, connectitur per illam dictionẽ aſſer: quæ apud nos relatiuum importat, quod eſt, qui. Per quã relationẽ, aut in qua cõiunguntur illi duo numeri: & exprimitur eorũ cõiunctio: ſicuti per relationes indicantur omnes operationes, quas Deus habet ad intra, & ad extra. Nam ſummus doctor Chriſtus Ieſus, dum explicare uoluit illas ſanctiſſimas perſonas productas, & producentes, non aliter expreſſit, niſi per relationes quaſdam, uocans Patrẽ, Filium, & Spiritũ ſanctũ. Pari modo, & in omnibus quæ agit nobiſcũ, ſortitur aliquod nomen relatiuũ: per quod opus quoq; ipſius indicetur. Dũ enim mundũ fabricauit, ſortitus eſt nomẽ fabricatoris, ſiue creatoris: & id reſpectu creaturæ productæ. Similiter, dum regit, atq; ordinat ipſum mundũ, dicitur rector, & gubernator: ac per regimẽ, & gubernationẽ cõiungitur nobiſcũ: ſicut & per creationẽ, quãdo creauit, aut produxit. Sic deniq; ſemper reperies Deũ agere, & coniũgi nobiſcum per relationes quaſdam: quæ an ſint reales, uel rationes, ut diſputatur à Theologis, nõ ſit cõtẽtio ad præſens. Et dũ etiam re ipſa ſeſe in nobis non modo per gratiam, ſed meliori modo diffundit, ex iſta diffuſione reſultat relatio replentis ad repletũ. Nõ mirũ igitur ſi etiã ille bifarius numerus, 27, relatiuo cõplectitur: quod tamẽ in Deo abſolutiſſimũ quoddam eſt, multo plura, multóq; maiora importans. Quod tanq̃ maximũ arcanum Moſi indicauit referendum patribus, & fratribus ſuis, dum in manu graui, & brachio extento, multiſque prodigiis uoluit liberare eos de Aegyptiaca ſeruitute. Et ut de multis, & maximis mirabilibus illo ſanctiſſimo nomine contentis aliqua adumbremus, id primum obſeruandum eſt: in illo nomine contineri tres dictiones: quarum media habet tres literas: Quarum literarum media, quæ eſt ש, habet tres ramuſculos in unum colligatos: Quæ indicat trinitatẽ perſonarum colligatarum in una eſſentia diuina. Illæ autem duæ trinitates quæ ex literis, & dictionibus diſiunctis, trinitates rerum ab ipſo emanatarum deſignare uidẽtur. Nam diximus numerum rerum creatarũ eſſe nouenarium, ubi trinitas reducitur in ſeipſam, dicendo ter tria faciunt nouẽ. Deductus iterũ nouenarius per ternariũ, mũdi cubũ perfectum cõſtituit. Eſtq; multi-

plex trinitas in rebus omnibus: cũ eadem omnia ſimulachrũ, aut ueſtigiũ Dei tri
ni habeant, ſaltẽ in hoc: quia cuncta habent egreſſum, & principiũ à Deo: *pro-*
greſſumq́;, ac finẽ in ipſum à quo proceſſerunt. Quod principiũ, & finis rerum
eſt ipſe Deus: *ſicut ꝑ literas ipſius ſupremi nominis indicatur.* Nã *ibi eſt* א, *quæ*
eſt principiũ literarũ: & unitatem ſignificat: quæ principiũ numerorum eſt. Et
י, *iod, quæ denarium, & cõplementũ numerorũ importat.* Et *ſic iſtæ duæ literæ*
denotant ipſum nominatum eſſe principium, & finem rerum omnium. Interce-
dunt quoq; duo הה, *he: quarum prima mediat inter unitatem, & denarium, indi*
cans primam rerum creatarum fœturam, quæ in mente Dei *fit, emanãtem à pri*
mo principio ſignificato, per א, *aleph, & tendentem in ultimum finem indicatũ*
per י, *iod.* Aliud *uerò,* ה, *quæ eſt ultima litera, tam iſtius ſupremi nominis, quàm*
tetragrammi, explicationẽ rerum innuit in genere proprio. Ideo *dicunt* Hebræi Hebræi.
Deũ *ſabricaſſe mundum* ה, *he.* In *primo quidẽ produxit in mẽte:* In *ſecundo ue-*
rò explicauit in ꝓprias formas, hac tamẽ lege, ut res in ſecũda productione ex-
plicatæ conſequantur, & æmulentur primã productionẽ in ſimulachro, & con
ſonantia. Illud *quoq; obſeruandũ eſt in utróq; nomine* Dei *magno, eſſe quater-*
nariũ literarũ: qui tamẽ à ternario non diſcedit: nã utrobiq; ſunt tres literæ tan
tum: ſed una geminata, quæ indicat utramq́; fœturam in mẽte, & in effectu. Vn
dè nõ eſt quaternarius propriè, in illa diuinitate, quæ ſemper ternario gaudet.
Et *ut denotẽtur omnia numina, ſiue attributa, aut ꝓprietates, uel menſuræ, ſiue*
quæcunq; in Deo *numerari uidentur, omnes illi numeri tetragrammi, qui ſunt*
26. *reducuntur in* א, *quæ litera unũ importat: & figuratur ex* ו, *uau: quæ litera*
6, *dat in numero: & ex duobus* יי, *iod: quorũ quodlibet dat decẽ:* Qui *denarij ſi*
mul iuncti reddunt 20: Qui *numerus ſimul cum illis* 6, *conſtituunt* 26, A *qua li*
tera ,incipiunt ferè omnia diuina nomina celebriora: quæ ſunt ארני אלהים
אל. Et *ſimilia: & potiſſimè illud ſupremum nomen, cuius principiũ eſt etiã ip-*
ſum א, *aleph: quod etiam ſignificat mille, finem, uidelicet, & terminum omnium*
numerorũ, decadum, & centenariorũ: innuens illud quod eſt principiũ, & *finis*
omniũ, eſſe penitus unũ: Deus *igitur unicus in ſeipſo exiſtit, & etiã diffuſus in*
multigenas creaturas, ſicut unũ diffunditur in omnes numeros, nunq̃ diſcedit ab
unitate ipſi ꝓpria, & peculiari: Imò *ex hac unitate omnes chordas mũdani en-*
harmonij in unũ colligẽs, tẽperatas, & cõcinnas reddit: Nã *ſicut in muſica uoca*
li (ut Boët. *docet) harmonia, & cõſonãtia eſt pariũ, diſpariũq́; uocũ, in unũ re-* Boëtius
dacta cõcordia, pari modo in enharmonio machinæ huius, harmonia & cõſonã
tia eſt pariũ, diſpariũq; generũ, ſpecierũ, & indiuiduorũ in unũ redacta cõue
niẽtia: In *illo quippe uno, à quo omnis multitudo emanat, ſuſtẽtatur, regitur, &*
perfunditur: ſicut ab unico ſole colluſtrantur omnia domicilia, & ſpatia nõ im-
pedita illius hemiſphærij, in quo eſt. Et *ſicut unum colligit omnes numeros, poſt*
quadratum primi numeri in denarium, & poſt tot denarios, quot numeri ſunt
in quadrato ternarij, colligit ipſos denarios in unum centenarium: & denique

enumeratis tot centenariis, quot numeri, & denarij, colligit omnia in milenariũ: quod ſignificatur per א *alepb: Quæ litera in lineis, qbus formatur character, comprehendit (ut diximus) omnes numeros literarũ tetragrammi: Quarũ quælibet non ſine magno ſacramento importat numerum circularem: adeo ut omnes numeri illi ſint circulares: & omnes numeri circulares in eiſdem literis comprehendantur: Qui ſunt quinarius, ſenarius, & denarius: Et quinarius denotatur per literam* ה *, be: Senarius per* ו *, uau: Denarius uerò per* י *, iod: Qui ſinguli numeri, & omnes ſimul, ueram illam ſphæram intelligibilem, Deum propriè ſignificant: qui & omnibus rebus ab eo productis ſuum ipſius ſimulacbrum dedit in circulo: ut redire conentur completo mundi curſu, ad id, à quo proceſſerunt. Aliud quoque ſacramentum, quod in eiſdem literis continetur, obſeruandum eſt. Nam* ה *, be quinarium ſignificans quintam eſſentiam indicat, inſitam omnibus rebus ex quatuor elementis compoſitis:* ו *, Vau uerò ſenarium numerum perfectũ importans uitam denotat illam, qua omnia uiuunt, Et* י *, iod importans denarium numerum perfectum, diuinitatem ipſam repræſentat, qua omnia replentur: ut ſæpius dictum eſt: & quam omnia repræſentant: uel per imaginem, aut per ueſtigiũ, & ſimulacbrum. Si autem reuertamur ad ſupremum nomen, in quo, loco* ו *, uau, ponitur* א *alepb: & id in prima fronte dictionis: ut intelligatur, nunquã nominatum diſcedere ab eius circulari proprietate: & ipſum* א *, alepb unum importans, quod eſt principium omnium numerorum circularium. Nam & ipſe redit in ſeipſum: & omnes numeros potentia continet: & ipſos deducit ad actum per unitatem multiplicatam: Et tandem conducit ad unitatem denarij, centenarij, & milenarij, quod iterum ſignificatur per* א*, alepb. In boc accommodatiſſimè Deum figurans: qui ſummè unum exiſtens, omnia numerata, poteſtate continet, & omnia in particulares, & numeratas explicat formas: atque tandẽ in ſeipſum illa eadem omnia reuocat: ut totum mundanũ enbarmonium ab uno procedens, unica uita, & flatu conſonantiſſimum, in unum tendat, & redeat.*

QVa concordia omnia, in homine tanquam in paruo inſtrumento contineantur. Tonus Sextus.
De modo procedendi,& concordia generali hominis cum mundo maiori,& archetypo. Cap. Primum.
Quòd homo imitetur mundum in figura circulari. Cap. II.
De proportione menſurarum in homine. Cap. III.
De conſonantia membrorum,& lineamentorum eius adinuicē. Cap. IIII.
Quòd omnia includantur in homine ſermo generalis. Cap. V.
Quanta elegantia elementa in hoc homine reperiantur. Cap. VI.
Quid in ipſo homine elementis reſpondeat. Cap. VII.
Ex compoſitis cum quibus lapides conueniant. Cap. VIII.
Quibus reſpondeant metalla. Cap. IX.
Quibus concinant quædam mixta mineralia mirādo artificio. Cap. X.
Cum quibus plantæ uireſcant,& vegetent. Cap. XI.
Animales conditiones in homine viuere omnibus patet. Cap. XII.
Quid de tranſmigratione animæ humanę in beſtias ſenſerint antiqui:& quę ſit rei veritas. Cap. XIII.
Quid de particularibus tranſmutationibus mira conſonantia cum noſtris depoſuerint externi. Cap. XIIII.
Omnia contineri in homine ſacro artificio deſcribit Moſes in arca Noë. Cap. XV.
Cur animalia immunda bina ex vtroque ſexu, munda autem ſeptena in arcam dicantur introducta. Cap. XVI.
Quòd omnes quoque cœli in homine contineantur. Cap. XVII.
Vndè vnumquodque ſignorum zodiaci habeat denominationem: & quid agant illa animalia,à quibus denominantur cum Sole. Cap. XVIII.
Cur illa ſigna, & præcipui articuli in homine ſint duodenario numero diſtributi. Cap. XIX.
De correſpondentia qualitatum cum planetis,& octauo cœlo. Cap. XX.
Quòd intellectus conueniat cum orbe ſignorum. Cap. XXI.
Quòd primū mobilè rapiat cum corde,& libertate animi ibi reſidente. Cap. XXII.
Quæ conſtipentur,& ſolidentur cum Saturno. Cap. XXIII.
Quę ęquentur cum Ioue. Cap. XXIIII.
Quæ ferueant cum Marte. Cap. XXV.
Quæ viuificentur,& clareſcant cum Sole. Cap. XXVI.
Quę molleſcant cum Venere. Cap. XXVII.
Quę acuantur,& penetrent cum Mercurio. Cap. XXVIII
Quę agitentur à Luna. Cap. XXIX.
Quòd ex proportione motuum planetarum adinuicem, & cum octauo cœlo innatur proportio virium noſtrarum. Cap. XXX.
De concordia admirabili rerum inordinatarum,& ſecum vtriuſque mundi. Cap. XXXI.
Quòd homo concinat cum angelis eos continens. Cap. XXXII.
Quòd homo moduletur cum Deo ipſius tēplum,& imago exiſtens. Cap. XXXIII.
De conſonantia membrorum Dei & hominis. Cap. XXXIIII.

CANTICI PRIMI

DE MODO PROCEDENDI, ET *concordia generali hominis cum mundo maiori, & archetypo.* *Caput primum.*

PICTORES *naturæ æmuli accuratiſſimi ea, quæ figurant, quoad poſſunt, ſedulò imitantur:* Nam *pictura* (*inquit*
Apollo — Apollonius Pythagoreus) *eſt imitatio quædam rei naturalis, à natura comparata: ſed colorum compoſitio eſt ab arte: Iu prima autem potior pingendi uis collocata eſt*. Et *quod faciunt illi coloribus, itidem pro uirili ſua & ueri deſcriptores facere conantur: ſiue poëtæ, ſiue oratores, ſiue hiſtoriographi ſint*: *Iu quibus omnibus magis imitatio, & plena rerum deſcriptio, quam natura tribuit, quàm artificioſa characterũ compoſitio commendatur*. Ideo, *eum nos deſcriptores ſimus operũ ſummi artificis, æquum eſt, ut iis, quæ exaramus, ſcribẽdi modus pro uiribus congruat*: Cuius *rei noſter* Moſes Deo plenus *extat exemplar clariſſimũ: qui utriuſque mundi fabricam ſcribens, pro ut illorũ uterque exquirebat, accommodata cura contexuit*: Nam *macrocoſmi partes* (*prout naturæ ordo poſcebat*) *ſolo iuſſu productas enarrat*. Ad *minorem uerò mũdum deueniẽs, qui tamen maior eſt uirtute & myſterio*) *eius opificium tanto celebriori artificio deſcribit, quanto ipſe eſt excellentiori munere fabricatus*: Quod *manifeſtum eſt in his, quæ circa eum geſta ſunt*: Nam *domum pro eodem antea præparauerat, in quam iam confectam, & paratam induxit*. Ditionem *poſtea in animantia quæcunque tribuit: amœnitatis locum omnibus deliciis conſitum ad eius uoluptatem plantauit: ſociam iucundiſſimam dedit*: Atque *omnia, tanquam legitimo hæredi, eius donauit arbitrio, unica tãtum arbore excepta: ut inde ſuperiorem* Dominum *recognoſceret: in hoc enim tanquam in propria forma* (*inquit*
Mercur. — Mercurius, & Salomon) *deliciabatur*. Sed & *ipſum fabricans, ſolẽniſſimo accerſito collegio, aut ſanctiſſimæ* Trinitatis, *ut catholici dicunt: aut ſanctorum angelorum, ut nomulli* Hebræorum *autumant: ſiue ſupramundanorum numinum, aut menſurarum rerum faciendarum* (*quas ideas dicere poſſumus ſimul cum attributis, & perſonis*) *ut ſecretiores* Theologi *aſſerunt: exordio quodam præmiſſo, non ſolo iuſſu, ſed propriis manibus, & uirtute eum plaſmauit*. Quod *obſer-*
Moſes — *uans ſapientiſſimus* Moſes *longiori, & celebriori ſermone hominis opificium narrat*: Bis *enim eius formationem repetit, nunc creatum, nunc factum, nunc ſpiratũ in nares eius ſpiraculũ uitarũ, non ſine myſterio exarans diſtinctè omnia, quæ ab artifice circa eum geſta ſunt, depromit*: Cætera *quoque ad eundem pertinentia ſolenniſſima enarratione differit*. Meritò *itaq; opifex, & ſcriptor hominẽ tanta diligentia pſequũtur, cũ in eo tota naturæ uis, & numẽ ſublimiſſimũ ſit collocatũ, ut dicat ſapiẽs ille ſaracenus* Algazel: Ad *cõpoſitionẽ homi-*
Algazel — *nis ueniẽs natura ceſſauit, tanquam nihil honoratius componendũ præ manibus*

babens. In ipſo enim concluſa eſt (Galeno teſte) omnis ſapientia, ultra quam nō Galeñ.
reperitur, ſed (ut rectius dicamus) non excogitatur à nobis. Cognoſcebat inſu-
per in terris ſolum hominem uirtutē, & ſuperna eſſe culturū, ideo ipſum ea di-
ligentia fabricauit. Vndè cum Moſem in utriuſque mundi deſcriptione meritò
prætulerimus, ipſum e ueſtigio ſequentes & nos operoſiori diligētia humani mū
di artificium deſcribemus: In quo arte quadam inextimabili, & ſapientia incō-
prehenſibili omnia glomerauit artifex, quæ in tam ſpatioſa machina diſtribue-
rat: ut omnium rerum uinculum factus, omnìaque in unum conglomerans, ſicut
ab uno emanarunt ipſa omnia, ita ad idem in homine cōglobata per eūdem redu
cerentur. Quòd neceſſe eſt, ſi opus debet imitari artificē: qui ſphæra quædā, &
circulus eſt, ait Hermes. Paríque modo & fabrica eius eſt circulus: cuius ex- Hermes
tremum alterum eſt exemplar eius, uel idea in unica illa mente, uel uerbo re-
ſidēs, medium fabricata omnia, ſed alterum extremum homo, qui & ultimo eſt
ab artificè productus, & producenti ſimillimus: ut & in hoc locum habeat il-
lud Origenis: quòd ſemper finis in rectè agentibus initiis conſimilis eſt. Stabat Orige.
igitur circulus rerum creatarum apertus, quouſque homine cum uerbo unito, il
la duo clauderētur extrema: Quod potiſſimè fecit ille, qui dixit: Ego ſum α &
ω. Et ſicut Trinitas illa diuina una includitur eſſentia, ſic tres iſti mundi unico
concluduntur circulo: De quo ampliſſimè Plato in Phædro, Et poſt eum Procu- Plato. Procul.
lus in de uotis & precibus ſummatim tradit: Is enim ait: Circuli gyrum quē-
dam creata efficiunt à Deo incipientia, & in ipſum deſinentia Deum: Omnia
enim in ipſo manent, & ad eundem conuertuntur: quam conuerſionem ſecundum
perfectricem trinitatem habent. Hos trinos mundos Ioannes commemorat di- Ioan.
cens: In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non co-
gnouit: Vocat omnes mundos, ut idem omnium eſſe declaret. Omnia enim ſunt,
& eſſe habent communicatum ab illò, qui dixit: Qui eſt, miſit me ad uos: Eos
tamen diſtinguit: ut & differentiam inter eos eſſe demonſtret. Alter tamen eſt
alterius ſimulachrum: Mundus enim quem habitamus, ſimulachrum Dei cōtinet:
& homo mundi, & archetypi habet imaginem: Hincque eſt homini cum utro-
que concordia. Sed incipiamus à conuenientia, quam habet per corpus cum fa-
brica iſta mundana, ut à uiſibilibus ad inuiſibilia debito ordine conſcendamus.

Quòd homo imitetur mundum in figura circulari. Cap. II.

EXtat ſententia ſapientum, quòd inferiora ſemper ſuperiora æmu
lantur: adeo, ut ſi fieri poſſet, etiam ſupremi cōſequerentur perfe
ctionem: ſed cū id fieri nequeat, alterum alterius typum proſequi
tur. Hinc metalla plantarū, & plāta, Zoophyti, & hoc animalis,
animal autem hominis, & homo Dei ſimulachrum habet: ut docent Platonici. Platon.
Eodē Curſu (inquit Boëtius) tēpus æuiternorū menſuram, & illa Dei æterni- Boëtius
tatē, & totam ſimul plenitudinem imitatur: Quam cum æquare nō poſſint, ex to

ta ſimul plenitudine in ſucceſsionem, & illud ex immobilitate declinat ad motū. Imitatur enim ignis hic elementaris phœbeam lucem, & *illā diuinam & inacceſ ſibilem: Sed quanto Sol à luce ſuprema deficit, tanto hæc elementaris à ſolar i: ſi comparatio cum infinitis permittitur. Omnia igitur inferiora ſuprema imitantur, etiam ſummum opificem: qui meritò archetypus dicitur, quaſi primus omnium typus, principatumq́ue in omnibus tenens, imò omnium imaginum, quæ in inferioribus conſpiciuntur idea exiſtens, ea quæ magis ipſi accedunt, perfectius aſſimilat. Cum igitur Deus ſit intelligibilis ſphæra, & mūdus hic totum ſe præbeat in ſphærica figura conſpiciendum, homo etiam, qui inter Deum, mundumq; hunc medium tenet, eadem figura terminari neceſſe eſt: & imitari intellectualem illam ſphæram in anima, ſenſibilem uerò in corpore: ut hæc præſens pictura docere poteſt: A cuius umbilico ſecundum aliquos, ſed à pectine (ut uerius eſt) ſi circinus ducatur circulus ille perfectè cōducitur: Vnde tota corporis menſura à rotunditate prouenire, & ad ipſam tendere dignoſcitur. Caput enim rotundum* Lactan. *eſt, globo, & orbi ſimile, inquit Lactantius: Corpus quoque omne tornatile menſura proportionatiſſima: Nam ab extremitate lacerti uerſus manum, ubi pulſus agitatur, ad pollicem in circulari mēſura reperitur*

proportio dupla ſeſqualtera: A collo uerò ad tibias eadem proportio: Pollicis ad brachium prope ſpatulam tripla: Brachij pari modo ad pulpam coxæ tripla. Alia quoque multa de numeris, & proportionibus humani corporis proſequi poſſemus, tam patentibus, quàm occultis: ſed timeo, ne dum de numeris diſſerimus, numerum, & menſuram excedamus: & tenues uires tanto oneri ſuccumbant: cum ea lateant (harmonicè tamen conducta) in uenis, neruis, & interiori-
Auguſti. *bus uiſceribus: quæ nullus aliquādo reperit, inquit Aug. nec etiā crudelis diligētia anatomicorum: qui corpora mortuorum dilaniant, ut abdita cuncta rimentur: & inde, quomodo, & quibus locis curandum ſit, addiſcant: Completos tamen numeros, quibus coaptatio hæc harmonica, tanquam cuiuſdam organi intrinſecus, atque extrinſecus totius corporis conſtat, nullus ualuit inuenire: quos forſitan nullus eſt auſus quærere. Extant tamen (ut proſequitur Auguſtinus, &*
Hippoc. Pythag. *docet Hippocrates, & Pythagorei) Vndè nos uel quædam (ſi nō omnia) in hoc harmonico opere ſaltem adumbrare poſſimus.*

De proportione menſurarum in homine. Cap. III.

CVm nihil temere, nihilque diſſonum factum ſit in homine, ſed omnia his numeris conducta, ut ſeruent (inquit Damaſcenus) illius membra proportionem quandam ad inuicem, & ad mundi partes, ſicut chordæ in cithara: Ideo etiam de cura ſummi Opificis circa conſonantiſſimam diſpoſitionem, & menſuras membrorum, ex multis pauca percurremus: In quibus omnis concentus, omniſque harmonia conſummata uidebitur, cæteris omiſſis, quibus intermedia, tanquam interualla repleta perficiũtur: Totius enim corporis ad truncum eſt proportio ſeſquioctaua: A trunco uel thorace ad crura tota uſque ad plantas, ſeſquitertia: Pectoris uerò à collo uſque ad umbilicum, & ad lumbos uel aluum uſque ad finem trunci dupla: Latitudo uerò iliorum ad coxæ latitudines ſeſqualtera: In quibus tonus, diateſſarõ, diapente, & diapaſon reſultant. Eſt etiam capitis ad collum tripla, ubi eſt diapaſon ſimul & diapente: Et iterum capitis ad genu tripla: Eademque ad pernã, uel petaſonem: Et ſic omnia membra humani corporis menſuris exactiſſimis cõducta comprobantur, ſicut Hippocrates Theſſalum filium ſapienter docet: Et Boëtius id lõgiori ſermone diſſerit: Hoc quidẽ placuit Opifici per Moſem ſub typo arcæ à Noë fabricatæ explicare: Ait etenim Trecẽtorum cubitorum erit longitudo arcæ, Quinquaginta cubitorum latitudõ, & triginta altitudo: ut ſit lõgitudinis ad latitudinem ſexcupla proportio, ad altitudinem decupla: Quibus menſuris corporis noſtri ſtructura docetur: ut non modo mea ſententia eſt, ſed diui Auguſtini: Quem legens poſt mea inuenta gauiſus ſum teſtimonio, & fauore tanti uiri: ſed (ut uerum fatear) dolui, quòd ante me inuẽta mea aliquis dixerit. Extat itaque eadem proportio in arca illa, quæ & in humano corpore: Sed ſi etiam numerum coaptare deſideramus, attendendum eſt ad menſuras: quibus nonnulli microcoſmographi metiuntur ipſum humanũ corpus: Diuidunt enim id per ſex pedes, qui aliquantulum minorantur à communibus: & menſuram unius ex iis pedibus hexipedam uocant: & hanc partiuntur in gradus decem: unde ex ſex hexipedis ſexaginta gradus reſultant: Gradum uerò quemlibet in decem, ſecundum aliquos: ſed melius, ut alij dicunt, in quinque minuta: ut omnes gradus ſimul trecenta minuta reddant: quæ Moſes cubitos uocat: Qui ſi communes intelligerentur, nec ad arcam, nec ad humanum opificium conuenire poſſent: Nam ſi ad arcam referantur, paruula fuiſſet ex communibus cubitis: qui ſunt duorum duntaxat ſpithamarum, pedem habẽtes & dimidium, aut ſex palmos. Ideo prudenter Auguſtinus, & Origenes (ut capax eſſet arca, ad omnium animalium genera capeſcenda) opinati ſunt illos fuiſſe Geometricos: Geometricus enim ſex communes capit: Et hoc nõ ignorabat ille, qui inſtructus erat in omni ſapientia Aegyptiorum, apud quos hæc doctrina uigebat quam maximè. Si etiam ad opificium humani corporis hoc referre uoluerimus, huiuſmodi menſura conuenire minimè poteſt. Conueniunt itaque minuta, & proportio ex

Damaſc.

Hippoc. Boëtius Moſes.

Auguſti.

numero ipſorum reſultans, quæ in huiuſmodi à ſapientioribus penditur. Eſt igitur corpus humanum in longitudine trecentorum minutorum, in latitudine quinquaginta, & triginta in altitudine: ut cum arca conueniat: Cuius corporis artificium ſummus curauit artifex potius, quàm arcæ, quæ ab arte naturam imitante conſtituēda erat. Duas inſuper feneſtras commemorat, alteram deſuper tāquam ſpiraculum ad aërem, cæteráque neceſſaria capeſcenda: Alteram uerò deorſum ad euacuāda ſuperflua. Et quid aptius corpori humano dici poteſt, cui eſt feneſtra ſuperior, multiplex tamen, qua & neceſſaria pro ſuſtentando corpore, & lucem pro eo conducendo ſuſcipimus? Sed hæc cubito dicitur conſummata, modica quidem menſura, cum paruum ſit os in comparatione cæterorum animantium. Oſtij autem inferioris nec menſuram, nec officium ob honeſtatem deſcribit: ſed ex feneſtra dimiſſum coruum immundum, atque columbam mundiſſimam commemorat: & quòd coruus fœtentia petierit, columba uerò cum oliua ſigno pacis reuerſa ſit. Clarum eſt harum auium myſterium: Nam ex ſuperiori feneſtra noſtra, ore uidelicet, exeunt mūda, & immunda quāplurima. De immundis cœleſtis doctor aperto ſermone loquitur dicens: Quæ de ore exeūt, à corde procedunt, & coinquinant hominem, cogitationes malæ uidelicet, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ, & huiuſmodi ritè per coruum ſignificata, qui ſemper immundis delectatur, uoce, & prognoſticatione infauſtus. Exeunt quoque ex eadem feneſtra laudes, hymni, orationes, confeſſiones, inſtructiones, & uerba bona multigena per columbā ſimpliciſſimam quàm optimè deſcripta: Et hæc pacis ſignum reportat ad arcam: quia bona uerba (inquit Sapiens) amicos multiplicant, diuinos uidelicet, angelicos, & humanos. Et quàm ſibi grata ſit laus, in pſalmo Deus declarat dicens: Sacrificium laudis honorificabit me: & illic iter, quo oſtendam illi ſalutare Dei, & pacem, unionemque cum ipſo.

CHRISTVS. Sapien. Pſalm.

Conſonantia membrorum, & lineamentorum eius ad inuicem. Cap. IIII.

Et niſi, uel nimia curioſitate accuſari dubitaremus (quod tamen ſolummodo à uulgaribus contingeret) accederemus & ad ipſa lineamenta faciei, & manuum: Quæ omnia ſagaciſſimus artifex nō caſu in tam eleganti corpore euenire permittit, ſed accurato ſigillo, ſicut animam, & corpus format: parique modo & omnia, quæ adiacent corpori conſignat, & imprimit: ut eo artificio, quo per corporis & animæ partes ordinatiſſimas machinam hanc cum archetypo repræſentat: artem etiam, magiſterium, & ſecretiſſimam compaginem, diſpoſitionemque animalis humani reſignaret tanto ſecretiori indicio, quanto & ipſa, quæ indicat, ſunt obſcuriori uelo recluſa. Hinc multi in metopoſcorum prognoſticationibus errores, & plures in chiromantia: quia ſunt in manibus inferiora, & debiliora ſigna. Nec exiſtimet quiſpiam hæc ad uitia, uirtuteſque conducere: quia talia nihil penitus opo-

rautur, ſed uim, diſpoſitioneſque naturæ indicant, bonas utique omnes, dummodo dux totius corporis animus eas in bonum ſua prudentia dirigat. Et cum ſuo homo ducatur arbitrio, hinc ſecundo errant prognoſticantes, ſi uolunt ultra naturæ diſpoſitionem mores quoque ipſos, & effectus auſpicari. Quod in Zopyri iudicio comprobatum fuiſſe, in ſcholis, & in triuiis iam inoleuit: Qui cum ex forma Socratem non ad uitia (ut uulgò dicitur) ſed ad Venereum opus propagationi neceſſarium, & hinc illis uitiis, quæ inde ex malo regimine oriri ſolent, inquinatum iudicaret, & ideo irrideretur à Socraticis diſcipulis, quia huiuſmodi uitia in præceptore non cognoſcerent, compreſsit eos Socrates dicens: Ne irrideatis hominem: Talis quippe eſſem, qualem me Zopyrus adiudicauit, niſi ratione, & philoſophiæ præceptis naturam ſuperaſſem: ſed melius dixiſſet, in bonum direxiſſem. Quo forſitan ſenſu eſt illud Saluatoris: Nolite iudicare ſecundum faciem. Nec omnino aſpernẽda eſt huiuſmodi doctrina, quæ non ex ſuperſtitione, ſed ex partium omnium harmonica correſpondẽtia procedit. Hinc quoque accuratiſsimam artificis diligentiam admirari, & laudare cogimur: qui etiam corporis huius corruptibilis lineamenta, & colores tanto artificio, tantóque ſacramento cõduxit. Hinc grauiſsimi iudicij uiri, ſe eiuſmodi doctrinæ dediderunt. Ariſtoteles Peripateticorum dux, & naturæ ſolertiſsimus indagator in tractatu particulari, & ad Alexandrum, & in primo de partibus animaliũ, multa de huiuſmodi conſcripſit. Aedidit quoque Conſtantinus Aphricanus de hac rè uolumen egregium. Raſis in ſecundo ad Almanſorem. Scripſit Galenus, Auicenà, Albertus magnus, Michaël, Scotus, Conciliator, & multi noſtri temporis uiri non infimi. Pythagoras quoque (ut ad antiquos, & grauiſsimos uiros redeamus) adoleſcentes, qui ſeſe ad eius diſciplinam ſuſcipiendam offerebant proſpiciens, φυσιογνωμόνημα, *id eſt mores, naturaſque eorũ coniectatione quadam ex oris, & uultus ingenio, déque totius corporis filo, atque habitu ſciſcitabatur: Et quem idoneum iudicabat, in diſciplinam recipi iubebat. Hoc & à Pharaote Indorum rege celebratum fuit: qui iuuenes ad philoſophiam admittendos, ex quibus parentibus progeniti forent, quibus moribus imbuti, quo pudore, & affectu referti, examinari ſuadebat. Ideo cum Apollonio loquens ſubintulit: Oculi nanque mores hominum plæroſque indicant. Multa quoque in ſuperciliis, genis, totóque uultu poſita ſunt: ex quibus ſapientes, & natura periti homines imagines, tanquam in ſpeculo aſpicientes, quæ mens illis ſit, quodq́; ingenium contemplantur. Lucius enim Sylla, & Cæſar dictator (ut Horatius canit, & Liuius narrat) hoc iudicio mores aduerſariorum ſub uulpe latentes ſæpius coniectabãt. Nec ab re Plautus in Comœdiis lenones, & facinoroſos: & Martialis Zoilum peſsimum ex mendoſa phyſiognomia deſcribunt. Et Satyricus ille Aquinàs de plebeia muliere ait: Frontemq́;, manumq́; Præbebat uati. Sed ne credatur hoc alienum à debita pietate, adducamus Iob Dei teſtimonio comprobatum, qui ait: In manibus hominum ſignat, ut nouerint ſinguli opera ſua: Quamuis*

Zopy.
Socrates
CHRISTVS.
Ariſtote.
Cõſtant.
Raſis
Galen.
Auicenà.
Alber. m.
Micha.
Scotus.
Cõcilia.
pythag.
Pharaoi
Lu Sy.
Cęſar.
Horat.
Liuius.
Plautus
Martia.
Iuuena.
Iob

doctores noſtri magis ad animos moribus inſtruendos, quàm ad naturæ, & opificis ſacramenta attendentes in alio ſenſu interpretati ſint. Triuiale *eſt etiam apud phyſicos iudicium de complexione, & ꝓprietate naturæ per colores. Terreus enim color ex frigido, ſiccoque conductus atram bilem* Saturniamq́ue *naturam pollicetur.* Cæruleus *uerò, aut ad albedinem tendens pituitam ſignificat:*
Auice. Nam *frigus (teſte* Auicena*) albefacit materiam humidam, ſiccamque denigrat.* Subrubeus *autẽ color, ueluti ſpiſſus aër ex radiis phœbeis rubens ſanguinẽ indicat: ſed igneus tanq̃ flãma excãdeſcens, choleram:* Quæ *quãuis ſit ex acutiſſima uirtute actiua aliis prædominans, facilè tamen ex eius ſubtilitate eſt alteri commixtibilis, ſanguini maximè, & atræ bili.* Vndè *ſi cum ſanguine ſuperabũdante miſceatur, rubore uiget:* Si *uerò cholera ſuperabũdat, ſubruffum efficit:* Si *autem æquali mixtione, ruffum: ſed ſi cholera eſt aduſta cum ſanguine canopum reddit, rubicundum prædominante ſanguine, & ſubrubicundum præualente cholera.* Si *autem bilis cũ atra bili miſceatur, nigredine tingit: ſi cum atra bili, & flegmate æquali mixtione, erit color canopus:* Superabundante *flegmate, luteus: uincente uerò atra bili glaucus :* Si *autem cum flegmate miſceatur æquali portione, color erit citrinus:* Si *per ſuperabũdantiam alterius, pallidus aut ſubpallidus:* Hinc *dicitur cholera rubea, citrina, uitellina, nigra, & huiuſmodi.* Ex *actibus quoq;,* & *operationibus coniectatur hominis natura:* Tardus *enim motus, & ſolidus atram bilem terream ſignat:* Pauor *& inertia, remiſſumq́ue opus flegma:* Alacritas, *& amicabiles mores ſanguinem:* Impetus *acutus, igneáq; uis cholerã.* Multa *quoq; huiuſce generis ab inſtructis in naturæ opificio tradũtur: ſed hæc pauca tetigimus, ut innueremus quanto ordine, quantaque correſpondẽtia conſtruxerit ſummus opifex hoc tabernaculum, & corticem ueri hominis in eo habitantis : ut inde ſubleuemur ad contemplandam conſonantiam ipſius melioris hominis, quam intrinſecus habet, & cum archetypo: ſicut exterior figura cum ipſo homine interiori.*

Quòd *omnia includantur in homine, ſermo generalis.* Cap. V.

QVauta *plenitudine, quantáque cõcordia omnia in hoc homine ab*
Moſes. *artifice ſummo fuerint concluſa,* Moſes *noſter integerrimus philoſophus unico,* & *myſterioſo uerbo innuit dicens:* Formauit Dominus Deus *hominem puluerem de terra : & inſpirauit in faciẽ eius, aut in nares eius ſpiraculum uitarum.* Vtrumq́ue *extremum rerum omniũ tangit, ut intermedia quæque, quæ inter illa extrema continentur, incluſa quoque intelligantur in homine: in cuius opificio ſummum, & infimum cõciliata deſcribit:* Infimum *enim & præ omnibus minoratum eſt terræ elementum:* Supremum *uerò ille, qui ait:* Ego *ſum uita, in omnia uidelicet uitæ radios diffundens.*
CHRISTVS. Et *ut omnes uitæ gradus in homine concluſos declararet* Moſes, *non ab re dixit ſpiraculum uitarũ: quia omnibus uitæ gradibus uiuit hic homo.* Ambo *igitur extrema, & medium conueniſſe innuit in homine: dum terram, puluerẽ, & ſpira-*

*culum uitarum in eo conueniſſe dicit. Et ſicut in maiori mundo diuina uniuntur
cum terrenis influendo per cœlos, & illa econuerſo ſuſcipiendo per eoſdem cœ-
los, qui naturam ſapiunt utriuſque extremi: ſic diuinum illud homini communi-
catum per cœleſte quoddam ſignatum per puluerē ſecreto indicio, ut & nomen
hominis primo expreſſum indicat, quod eſt* אדם. *Vbi* א, *diuinitatem* ד, *cœleſtem
naturam* ם, *uerò corporeũ corruptibile apud peritos importat. Eſt itaque in ho
mine corruptibile, celeſte, & diuinum, aut uitale omnigenũ. Viuit enim homo ele
mentorũ, & lapidũ uita: quibus eſſendi, augendi, & alterabilitatis uigor conti-
tinuè ſubminiſtratur. Viuit cum metallis ſuperiori uita: quæ ſpiritũ quendam oc
cultiſſimum habent: ideo aut nunquam, aut quàm rariſſimè ab artificibus inuen-
tus, quãuis multa ſit diligentia perquiſitus. Viuit cum plantis uegetatiua uita, cũ
animalibus motiua, cũ mentibus ſeparatis rationali, aut intellectiua, cũ Deo ue-
rò diuina & æterna: de qua Ioannes: Vita erat lux hominum. Et iterum: Sũma* Ioan.
Veritas: Veni, ut uitam habeant: & abundantius habeant. Meritò igitur dicitur CHRISTVS.
inſufflatũ, in hũc hominem ſpiraculum uitarũ, omnigenũ uidelicet, Et quod Mo-
ſes per duo extrema, & medium occultè innuit, Salomon, ſiue Philon aperto ſer Salomon Philon.
*mone exprimit dicens: Eduxit Deus hominē de limo terræ, aut puluerem de ter
ra: & dedit ei uirtutē continendi omnia: Cui adſtipulatur Triſmegiſtus: qui in-* Triſm.
*terrogatus à filio de hominis generatione reſpondit: Homo eſt quoddam omne,
& quoddam totum in omni, id eſt in Deo, qui omnia uirtute conſtat, non quidē
cõpoſitione: homo autē cõpoſitione conſtans eſt ex omnibus rerum poteſtatibus.
Auguſtinus autē nedum in toto homine, ſed in anima tantummodo hanc omni-* Auguſt.
*modam rerum continentiam contēplabatur: Ad totius (inquit) ſapientiæ ſimilitu
dinem facta anima omnium rerum in ſe gerit imaginem, undè à philoſopho dif-* Philoſo.
*finita eſt omniũ rerũ ſimilitudo: Habet enim in ſe uires, quibus omnia comprehē
dit, omnia inueſtigat, omnibuſq; ſimilis exiſtit: Cum enim ſit una, ſimilis eſt ter-
ræ per ſenſum, aquæ per imaginationē, Aëri per rationē, firmamento per intel-
lectũ, Cœlorũ cœlo p intelligentiã. Et ſicut Deus eſt omnibus captibilis, & par-
ticipabilis: ſic anima eſt omnium capax. Sed ad hominem ipſum reuertamur: qui
omnia nedũ ſimilitudine, ſed uirtute, & actu tanta dignitate, & cõſonãtia cõti-
net: ut meritò Boëtius priſcos illos patres imitatus uocet ipſum ſecũdũ muſicæ ge* Boëtius
*nus ſic diſſerēdo de eo: uiuacitas illa rationis incorporea quadã coaptatione mi
ſcetur: & ueluti grauiũ, leuiumq; uocũ in unã cõſonantiã eſt efficiēs tēperatio.
Sed hanc Mercurius uocat harmoniã ſuperiorē, ad eã uidelicet, quæ corporis,* Mercur. Zoroa.
*aut corporei mundi eſt. Illam Zoroaſtres (forſitã in ſolitudine, quã bisdenis an
nis incoluit) ritè perſenſit: ut diceret: Exultat homo ob harmoniam, in qua mor-
tale corpus exiſtit, ſimul uidelicet cum anima temperatum. De quo (ut Origeni* Orige.
*placet) meminit Moſes, cum ait: Maſculum, & fœminam creauit eos, diuinum ui
delicet illud per maſculum intelligens, & per fœminã corpus hoc animale: quod
ſpiritui & diuino illi ſubiiciatur: ut ipſo incubante, concipiat, & pariat tanta cõ*

ſonantia, quòd non ſolum homo opus Dei, ſed & opus ipſius hominis reddatur harmonicum & conſonantiſſimum: Quam utriuſque conſonantiam ſuo loco reſeruantes, proſequemur eam, quam ex partibus omnibus maioris mundi, quibus homo componitur, reſultare non ambigimus.

Quanta elegantia elementa in hoc homine reperiantur. Cap. VI.

HOmo perfectiſſimum, abſolutiſſimumq́ue Dei opus, omniũ quoque Dominus, ea quæ ad ipſius compoſitionem conueniunt, tanquam electas pro Domino portiones perfectiori condimento, ſuauiorique conſonantia continet, quàm ea, quæ in eius mancipiis concluduntur. Hinc elementa, cæteráque omnia hominem componentia, in eo tanquam in capite ſublimiori quadam dignitate conſpiciuntur. Elementa igitur, & ſi in omnibus craſſioribus rebus comperiuntur conſonantia, in homine tamẽ tanto maiori, quanto ipſe eſt meliori uita donatus: Eſt nanque (ut diximus) ſolus ex cunctis animantibus cœleſtis, diuinæq́; uitæ particeps: Ideo elementa, cæteráq; omnia in ſupremo hoc opificio ſupremam quandam ſortem proſequuntur. Non eſt mirum igitur, ſi ultra communem conſonantiam, quam habent portiones, & qualitates corporeæ ad inuicem, & in aliis compoſitis, neſcio quæ alia modulatio in huius hominis complexione proportionata, coloribus, figuris, & lineamentis bene conductis perſentitur: Quæ clarius à cordatis uiris, & expertis dignoſcitur longè gratior, quàm uocis harmonia hauriatur ab auribus etiam bene iudicantibus. Et cum de proportione elementorum, & eorum qualitatum ſuperius tetigerimus, nunc illis omiſſis eam, quam tenent in homine bene conducto, percurremus: Cui, ut ſit bene compoſitus, hæc complexionum & humorum pondera conſignarunt, Sanguini octo, Pituitæ quatuor, bili duo: atræ bili unum, ut ubiq́ue ſit
proportio dupla: ſed primi ad tertiã quadrupla, ad ultimũ uerò octupla: Quãuis
Appoñ. *Apponenſis Aphrodiſeum imitatus aliter has proportiones aſſignet, triplam*
Alc. Ap *uidelicet ſupertripartientẽ quartam, duplam ſuperbipartientem tertias, & ſeſqualteram: qualis eſt proportio quindecim ad quatuor, uel triginta ad octo, & 8. ad 3, & 3. ad 2. Sed neſcio qua ratione munitus id fecerit, cũ antiqui, & peritiſſimi*
procul. *in negotio harmonico nunquam admiſerint harmoniam (teſte Proculo) ex ſuperpartientibus proportionibus reſultare. Corpus uerò, eiuſque humores conſonantiſſimi ſunt, à quorum conuenientia, ſi unus quidem diſcrepet, totum*
Hippo. *diſtemperatur corpus: ut ex Hippocrate, Galeno, & Haliabbate ultra Auice-*
Galen. Haliab. *nam pleniſſimè diſcere poſſumus, ſi legere uoluerimus, quæ primus in de natu-*
Auicena. *ra hominis, ſecundus in primo de complexionibus, ultimus uerò in primo theori-*
Pythag. *cæ ſcripſerit. Pythagoras quoque formari hominem docuit concretione, & cõpagine humorum intra dies quadraginta, iuxta uerò rationem harmoniæ intra ſeptem, aut nouem, uel decem (ut plurimum) menſes conſummatum, atque perfectum infantem gigni.*

Quæ in ipſo homine elementis reſpondeant. Cap. VII.

CVm elementis ultra eorum portiones, quæ ſunt in corpore, uiuaciores hominis partes (inquit Aug.) cõueniũt, ſenſus, uidelicet exteriores. Oculus enim (quia luce mediante uidet) igni reſpondet: & abſq; igne, & luce nequaq̃ percipit. Aures cum aëre conueniũt, quo ſonus reboat: aut ipſo percuſſo ſonus efficitur. Olfactus autem, & guſtus cũ aqua, in qua reſidet ſapor, & odor: Sed olfactus in iſtis exhalationibus humidis, quibus craſſatur hoc ſpatium, per quod conuolant aues: guſtus uerò in iſtis fluxilibus, & corpulentioribus humoribus: Tactus autẽ terram & craſſiorem materiam ſibi aſciſcit: A quo Franciſcus acutus nimis declinans dicit Auguſtinum loquutum fuiſſe ad aliorum mentẽ de aqueo ipſius guſtus obiecto, nihilominus proſequendo, rationem reddit Aug. cur guſtus aquæ cõueniat: ait enim: Quæcunq; in ore ſapiunt, ipſius oris humore cõmiſcentur, ut ſapiant, etiã ſi arida, cũ acciperẽtur, fuiſſe uideãtur. Qui tamẽ ſenſus omnes pcipiunt ui quadam ignea, qua anima, cui ſentiẽdi uis eſt, motum incohat in omnibus ſenſibus, ſed non eadẽ ſerie: In uiſu enim repreſſo colore uſq; ad eius lucẽ: In auditu, uſq; ad liquidiorẽ aërẽ ignis calore ſuo penetrat: In olfactu, tranſit aërẽ purũ uſq; ad humidam exhalationẽ perueniẽs, undè craſſior hæc aura ſubſiſtit. Sed in guſtu, tranſit, & peruenit uſq; ad humorem corpulentiorem: Quo etiam penetrato, atque traiecto cum ad terream grauitatem peruenerit, tactum ultimum ſenſum agit. Auguſti. Franc. de Ma.

Ex compoſitis cum quibus lapides conueniant. Cap. VIII.

POſt elementa prima, ex quibus omnia componuntur, mixta ſuccedunt: quæ quamuis ex omnibus elementis commiſceantur, alicuius tamen naturam unumquodque imitatur. Lapides enim terream proprietatem ſapiunt: quamuis Albertus Auicenæ teſtimonio ſuffultus quid aquei, quo componi, & conglutinari poſſint, eis attribuerit: ne uincẽs ſiccitas coagulari non permittat: uincit tamẽ terrea uis. Et cum mẽbra, & partes hominis ordinem ſequantur mundani corporis, lapidum locum in homine oſſa poſſident: Nam & ipſi oſſa mundani corporis ab Empedocle dicebantur: Quem æmulatus poëta decantat. Albertus Auicena Emped.

Magna parens terra eſt, lapides in corpore terræ
Oſſa reor dici, iacere hos poſt terga iubemur.

Qui lapides & ipſi uiuunt in hoc mundano corpore, ſicut oſſa in humano: Vndè & priſcorũ nõnulli dixere lapidibus ineſſe animas: quæ uenenũ fugarẽt, phãtaſmata pellerẽt, ferrum, & paleam traherent, fortitudinẽ præſtarent, & audaciam, cæteráq; id genus operarentur: quæ magis ad uitam, q̃ ad qualitates ſpectant. Ouiat nihilominus Alber. cum (iudicio ſuo) primum animæ opus ſit uiuens, tum quia poroſitate carẽt, qua uita penetrat: tum etiam, quia anima multa operatur: lapides autem tantummodo unũ habẽt effectum. Sed rationes iſtæ de uita ſuperiori concludunt, de inferiori uerò nequaquã: Alio enim gradu uitæ an- Albertus.

gelicæ mẽtes uiuũt:alio homines:alio plãtæ:alio metalla:alio lapides. Horũ *enim uita unã tãtũ operationẽ habet:ſuprema autẽ anima omniũ inferiorũ opationibus præeſt:* Viuit *nã*q; *lapis,*& *unius generis tãtũmodo opatur effectũ,attrahẽdo,uel pellẽdo,aut lætificando,& huiuſmodi:* Viuit *planta,uegetat,& cibat:animal ultra hæc mouetur, & ſentit:* Homo *uerò ſuperaddit ratiocinationẽ, atq; diſcurſum.* Viuit *utiq; lapis:undè & uiuens dicitur,creſcitq;, & compaginatur cum alio lapide,aut cum oſtreis,nitro,uel huiuſmodi:* Viuumq; *eſt opus eius,augmentum uidelicet, attractio,uel expulſio,& quodcunque illud ſit.* Viuunt *& oſſa in humano corpore: quæ creſcunt,motui ſeruiunt, & medulla eorum eiſdem uitam, & fomentum præbet.* Nec *poroſitas exquiritur, ubi non eſt uegetatio, & motus: poſſet tamen poroſitas comprobari in lapidibus: ut in aliquibus patet penetratio aquæ,& olei, & ſudor multoties:niſi dicatur, quòd ille producitur ex aëre adiacenti reſoluto:ſed hæc non ſunt præſentis ſpeculationis.* Ad-
Dauid *ſunt etiam oſſa melioris hominis, de quibus* Regius *propheta:* Exultabunt *omnia oſſa mea.* Et *iterum:* Conturbata *ſunt omnia oſſa mea.* Rurſumque: *Aruerunt oſſa mea, quia oblitus ſum comedere panem meum:* Panem *utique cœleſtẽ,*
CHRISTVS. *& angelis communem,quo paſcitur melior homo in ſuperna curia: de quo ſumma* Veritas *ait:* Vt *edatis, & bibatis ſuper menſam meam in regno meo.*

Quibus reſpondeant metalla. Cap. VIII.

HVmores *ſuccedũt,q quãuis diuerſam imitẽtur naturã elemẽtorũ,aquei tamẽ omnes ſunt:ſicut & metalla cõmuni natura aquã ſapiũt:* Virtutẽ *tamẽ quodlibet habet cũ aliquo elemẽto,& aliquo planeta cõuenictẽ:in quibus reſidet potior uita,quã in oſſibus, & lapidibus.* Generantur *itaq; humores, & habitant in humano corpore, ueluti metalla in terra tãquã in uiſceribus*
Her. Eu. *mũdani corporis.* Hinc Her. Euates Arabũ *rex uocat ipſam genitricẽ metallo-*
Ptolm. *rũ:quæ tanquã mater in uẽtre geſtat:nutriũturq; (ut* Ptole. *placet) ex radiorũ*
Auicena. *omniũ ſtellarũ cõcurſu,aut(phyſicas rationes ſi ſequamur cũ* Auic. *)per uirtutem mineralẽ,aut per uim cõmunẽ: ut idẽ* Hermes *opinabatur:* Quã *uim ultra phyſicas metas tranſcẽdens in* Marte *collocabat,* Vel *generantur p calidũ, uſti*
Emped. *uum,ut* Emped.*uoluit:uel per calorẽ igneum exiſtentẽ in mõtibus, ſicuti aſſeue-*
Abuba. Albertus *rat* Abubacher*:aut per uirtutẽ naturalem lapidis formatiuam,ut tenet* Albertus. *Ad humorum quoque productionem interuenit ſtellarum concurſatio,uirtus generatiua, planetæ alicuius ſupereminens uis, calor naturalis, quo decoquantur,& purificentur, formáque eorum particularis.* Eſt *in metallis (ut diximus) uita imperfecta: eſt etiam in humoribus uita, qua cum toto corpore uniantur: & præſeruati à putredine diuerſis ipſius corporis operationibus inſeruiant:* Reſidetque *uitæ uigor magis in bili, & ſanguine:* In *hoc,ut per ipſum traducatur eadẽ uita ad omnes corporis partes:* In *illa uerò, ut uiuacius operetur:* Et *uſq; adeo ſanguini uitã ineſſe opinati ſunt nõnulli: ut ſedẽ ipſius uitæ ſanguinem adiudicauerint:ſicut & ſacræ literæ docent, dicente* Moſe*, uice tamen*

Dei,in Leuitico:In ſanguine animalis eſt anima eius.Ex ipſo etiam bene deco- Leuiti.
cto ſemen efficitur,ex quo uiuens,& animal generatur. Et ſpiritum,tanquam
uitæ uebiculum Triſmegiſtus in ſanguine collocat : quo abeunte,ſanguis , ueluti Triſ.
eius uebiculum , aut abit cum ipſo:aut triſtans , & dolens de priuata ipſi pro-
pinqua uita congelatur.Sunt etiam in bomine metalla illa ſuperiora , de quibus
in plæriſque locis meminerunt eloquia ſacra : Eſt enim aurum , de quo ſuperna CHRISTVS.
ueritas,& reparator interioris bominis,ubi iſta reſident, ait : Suadeo tibi eme
re à me aurum ignitum : ut locuples fias. Et boc eſt aurum,quod offerri iuſſum
eſt in conſtructionem tabernaculi,bominis expreſsiſsimi typi. Iuſſum eſt quoque
offerri argentum cum ære,byacintbo, pellibus uariis , lignis Thymiamate , &
gemmis:Quod argentum aliquando uertitur in ſcoriam,ut in Iſaia conqueritur Iſaias
Dominus:quia ſapientia , & doctrina uiri,(etiam diuinorum eloquiorum, quæ
argentum purgatum terræ , purgatum ſeptuplum in Pſalmo dicuntur) multo- Pſalm.
ties deprauantur:quando uidelicet cum mala uita,uel errore aliquo miſcentur:
Sed boc ſæpius purgatur,fauente ſummo Artifice, de quo Malacbias ait:Sede- Malaci
bit conflans,& emundans argentum,& purgabit filios Leui: qui præcipuè pur
gati eſſe debent in auro charitatis,& argento ſapientiæ. Sed ſuper omnes ex-
purgati debent eſſe ſacerdotes, quibus in lege iuſſum fuit portare ואת התמים
האורים *id eſt urim ue tumim:ubi noſtra traductio babet doctrinam, & ueri-*
tatem:Sed melius diceretur illuſtrationes,ſcilicet ueritatis,& perfectiones,om
nimodas uidelicet.Et iſti dicuntur ab Apoſtolo ædificare ſupra fundamentum, Paulus
quod Cbriſtus eſt,aurum,& argentum . Ab argento itaque , ſi bene ædificare
uolumus,ammoueri debet omne erroneum, & bumanam ſapiēs pompam,falſá-
que adinuentio,& uitæ coinquinamentum:& tunc ſequetur, quod Salomō ait:
Aufer rubiginem de argento,& egredietur uas puriſsimum.Sunt quoque in bo
mine æs,ſtānum,cuprum,ferrum , & plumbum ex eadem quippe materia pro-
genita:Deficit autem eis digeſtio decoctio,fixio , puritas pondus , uel aliquod
illorum,undè decidūt à perfectione auri,uel argenti. Sed ſi digeratur materia,
decoquatur,fixetur , & ad puritatem , pondúſque conueniens deducatur:tunc
aurum , atque argentum dignum regia efficietur præſentia , ut de domo Iſraël,
& conſequenter de omnibus ouibus, quæ perierant illius domus , per Ezecbielē Ezechiel
efficere permittit]ſummus faber dicens : Verſa eſt mibi in ſcoriā domus Iſraël:
Omnes iſti æs,ſtannum,ferrum, & plumbum in medio fornacis ſcoria argenti
facti ſunt,propterea bæc dicit Dominus:Eo ꝙ uerſi eſtis omnes in ſcoriam,ideo
colligam uos in medio Ieruſalem,ſicut coadunatur argentū,æs, ſtannum,ferrū,
& plumbū in colatorio uaſe,ut cōflato igne liquefiant,illo uidelicet igne,de quo
idem Faber ait:Ignem ueni mittere in terrā : Quo miſſo dicato ſibi quinquage-
ſimo die factum eſt(ait Lucas) illis conflatis omnibus cor unum,& anima una. Lucas
Tunc illud Iſaiæ uaticinium impletum eſt , quo dicitur : Auferam omne ſtan- Iſaias
num tuum:& iterum in ſequentibus.Pro ære adducā aurum, pro ferro argētū

& pro lignis æs,& pro lapidibus ferrum. Sed hac noſtra tempeſtate(heu do-
Ierem. lendum)Ieremiæ uaticinium tragica uoce proclamandum eſſet , quo dicitur : Aes & ferrum uniuerſi, corrupti ſunt , & defecit ſufflatorium : In igne conſumptum eſt plumbum : fruſtra conflauit conflator : malitiæ enim horum non deficiunt: Argentum abominabile uocate hos,ſcilicet proteruos : Nam Dominus abominatus eſt eos : Qui niſi citò ſuccurrat, breui omnes abominatione ꝑpetua
Ioan. digni reddentur ,ſicut de Babyloniis ſcripſit Ioannes in ſua Apocalypſi . Et de
Iſaias Ezechi. aliis Iſaias , & Ezechiel : Vndè conflator exorandus eſt , ut conflet , & expurget , & reſtituat contaminatos ad puritatem priſcorum : qui fuerunt tempore magni expurgamenti.

Quibus concinant quædam mixta mineralia mirando artificio. Cap.X.

VLtra humores ſunt inteſtina eorum uaſa , quæ medium inter oſſa carnéſque tenent:Quem locũ in magno mundo marcheſita, & a-
Albertus lumen poßident : quæ(ut Albertus docet) inter lapides,& metalla media ſunt . Duriora quoque inteſtina carnibus ſunt , oßibus uerò molliora,minúſq; ſentiũt,& uiuũt,quàm caro,magis autẽ quàm oſſa: Vndè media comprobantur inter utraq;: Corruptioni uerò magis ſunt obnoxia quàm caro ex materia,quam continent,corrumpente.Sed in meliori homine uaſa humorum,id eſt uerorum influxuum ſunt potentiæ, & uires naturales eoſdẽ ſuſcipiẽtes,intellectiua uidelicet uis,uoluntas,iraſcibilis, & cõcupiſcibilis: quæ omnes influxus colluſtratiuos inflammantes , & ad opus conducendum amore, uel impetu ſuſcipiunt : Quæ medium inter naturalem uitam , & diuinas uirtutes,quibus ipſi Deo aßimilamur, tenent : ſicut media illa exiſtunt inter lapides & metalla , & inteſtina inter carnem & oſſa . Sed ſunt corruptioni obnoxiæ potentiæ iſtæ, & tantæ peruerſioni , ut etiam dicantur ablatæ , ſicut myſticæ in Machabeorum uolumine ſcribitur : ꝙ Antiochus uidelicet aſportauit à templo magno Dei non ſolum aurum : argentum , & omnes lapides pretioſos , ſed etiam altare aureum , candelabrum luminis,& uniuerſa uaſa. Et quid per altare aureum aſportatum ab Antiocho diabolum, & peccatum figurante intelligitur,niſi uoluntas , in qua aurea charitas reſidet? Et quid per candelabrum luminis,niſi intellectus deſignatur, in quo ſplendet omne lumen interioris hominis tã naturale,quàm diuinũ? Sed per cætera uaſa cæteræ intelliguntur potentiæ ſuſcipientes , & operantes : Quas particularius exprimendo ſubinfert: quòd abſtulit etiam mortariola, & uaſa concupiſcibilia : Quorum hæc , citra omne uelamen, concupiſcibilem uirtutem indicant : Verum mortariola , quibus conteruntur dura , uim iraſcibilem innuunt : qua contra uitia, & ſeipſum peccantem iratus homo duros affectus , duráque opera , & obliqua in puluerem redigit : Quod alumen , & huiuſmodi efficiunt mordentia, & corrodentia carnem ſuperfluam,& contaminatam : quæ malam operationem, & malos, corruptóſq; fructus ſignificãt. Auferũtur autẽ huiuſmodi uaſa,& potẽtiæ, aut

uires:quãdo exercentur in alios uſus,quàm in eos,quibus ſunt deputatæ: ſicut in alio typo habemus de uaſis aſportatis ab Ieruſalem in Babylonẽ:quibus Babylonius rex abutens in laſciuiis ſenſit manum Domini cõtra ipſum ſcribentẽ ſententiam in pariete:ut in Daniele legimus enarrante, & interpretante. Daniel

Cum quibus plantæ uireſcant, & uegetentur. Cap. XI.

POſt metalla primarium genus eſt plãtarum: Quarum uirtus in carne, & ſanguine cum ſpiritibus uitalibus illac tranſmeantibus in hoc paruo mundo ſatis clare conſpicitur. Eſt enim planta uegetans natura ſuaipſius(mediante ſpiritu uitali) altrix & creſcẽs. Eſt quoque in carne uegetatiua uirtus præbens alimentum, & augmentum manifeſtum, in quorum utroque deperditum facillimè reparatur: Inciſa nanque planta iterum pullulat, etiam duriuſculus cortex: Sic caro, cutiſque ſecta iterum creſcit quamuis ſæpe & cutis in carne, & cortex in planta cum æterno uibice: Viuitque utraque ſpiritu quodam ſecretiſſimò: ſed hoc planta creſcit, & effectus uarios inducit in folia, fructus, aut radicem eius comedentem: Caro autem non tantum creſcit, ſed multiplici agitatur motu, dilatando, reſtringendo, & ſecundum locum mouendo, pro diuerſitate muſculorum in ipſa exiſtentium. Et ſi carnes non creſcunt in iam adultis, deductiſque ad terminum augmenti, nutriuntur tamen continuè, ut Galenus, Auicena, Albertus, & alij diffuſe pertractant. Adſunt itaque in homine uires plantarum nedum terreſtrium, ſed excelſarum. De terreſtribus ſenſitiuus doctor Ariſtoteles in ſermone de anima loquens dicit: ꝙ homo eſt arbor inuerſa capillos capitis, tanquam radices in ſuperiorem partem protendens, & per os in ſupernis exiſtens nutrimentum capit, ſicut planta radices in terram, & deorſum extendit, inferneque nutritur. Et de cœleſtibus arboribus cœleſtis doctor, poſtquam de pane, uino, & oleo cœleſti decantauit, ſubinfert: Saturabuntur ligna Adonai, pro quo nos habemus ligna campi, & cedri Libani, quas plantauit. Plantat enim has arbores ille, de quo dicitur: omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus cœleſtis, eradicabitur. De qua plantatione Moſes antea ſcripſerat dicens: Plantauit Dominus Deus paradiſum uoluptatis à principio, quod in Hebræo habetur מִקֶּדֶם id eſt michedem: Et ſi bene perpendatur uis & myſterium huius uocabuli chedem Patrem ſignificare uidebitur, qui eſt principium, fons, & radix omnium plantarum. Plantatus eſt itaque homo in horto uoluptatis per radices, capillorũ: de quibus dicitur in Cãticis: Comæ capitis tui, ſicut purpura regis iuncta canalibus: illis uidelicet ſupernis, per quos fluũt omnia chariſmata à fonte omniũ bonorũ: Et huiuſmodi arbores plantatæ ſecus decurſus aquarum, fructum dant in tempore ſuo: & folium earum non defluet: & omnia, quæcunque faciunt, proſperabuntur: Nam tunc arbor eſt bona: Si autem ſeiuncta à canalibus illis ſupernis, in terrenis, & inferioribus radices figit, tunc eſt arbor mala: de qua ſumma Veritas ait: Non poteſt arbor mala bonos fructus facere: ſicut nec arbor bona malos fructus red

Margin notes: Gale. Auicena Albertus / Ariſtot. Dauid / CHRISTVS. / Moſes. / Cãtico. / Pſalm. / CHRISTVS.

dere. Et illa, quæ bonos fructus producit, firmatis radicibus in plantatore tandem mediantibus fructibus, & uirtute plantatoris ipſius, cum eodem unitatem
Idem. *cōſequetur, iuxta mediatoris interceſsionem, qua dixit: Rogo Pater, ut ſicut ego & tu unum ſumus, ita & iſti unum ſint in, radicati uidelicet, concluſi, & conglutinati, reuerſique ad eundem, à quo proceſſerunt.*

Animales conditiones in homine uiuere omnibus patet. Cap. XII.

QVæcunque *ad animalia pertinent, ſi in homine contineantur, quia manifeſta ſunt, breuius quàm materia exquireret, percurremus: Sentit enim homo, mouetur, imaginatur, timet, dolet, concupiſcit, odit, comedit, digerit, expurgat, mingit, dormit, ſuſpirat, clamat, ululat, cantat, garrit, ambulat, ſaltat, natat, fert onera, trahit, diuerſiſsimiſque cibis paſcitur, herbis, fructibus, carnibus, piſcibus, radicibus, pane, uino, & aqua: Inſuper omnigenos mores, & effectus uarios facit diuerſiſsimorum animalium.*
Peripate. *Hinc naturas eorum poteſtate (ut dicunt Peripatetici) aut uirtute (ut nouitio-*
Ariſtote. *res aſſerunt) continere uidetur: Ideo Ariſtoteles in ſuo de phyſiognomia mores hominum diiudicat ex figurarum, & partium conuenientia cum animalibus.*
Nume. *Et aliquando adeo beſtias imitatur: ut* Numenius Pythagoreus, Harpocra-
Harpo. Boëtius. *tius,* Boëtius, Plotinus, Empedocles, *& ante eos* Pythagoras *dixerit, quòd ad*
Plotiuus Emped. *expiationem anima depoſita ueſte humana beſtiæ indumentum aſſumit, cuius*
Pythag. Hermi. *ſe moribus ſimillimam præbuerat: uel fit comes ferarū, ut urbanius dicunt* Her-
Syriā. *mias,* Syrianus, *&* Proculus*: Cuius tranſmutationis, aut denominationis au-*
procul. Moſes, *thorem, quamuis aliqui* Pythagoram, *aliqui uerò adhuc antiquiores fuiſſe autument,* Moſes *(ni fallor) tamen noſter, & ſacri eloquij ſcriptores fuere: quorum monumenta omnium antiquiſsima habentur: Ille nanque uxorem* Lot *in ſtatuam ſalis conuerſam ſcribit: &* Enoch *non in beſtiam, ſed in melius immutatum, ſcilicet in angelum, aut in ipſum* Deum. Daniel *autem* Nabucdonoſor *uerſum in beſtiam, fœnumque inſtar bouis comediſſe deſcribit.* Ieremias *ob crudelitatem populum ſuum ſtruthionibus æquiperat: & multa huiuſmodi in pro-*
CHRI STVS. *phetis, &* Salomone *reperiuntur.* Sed Chriſtus *omnium doctor præcipuus uo- races, & cruentos lupos appellat dicens: Intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. Et* Iudam *in nequitia ſua proteruientem diabolum nominat, dum ait: Nonne uos elegi duodecim, & unus ex uobis diabolus eſt? Et à* Moſe Pythagoras
Apule. *(ut diximus) accepit: quamuis* Apuleius Madaurenſis *aſſerat ipſum* Pytha-
Zoroa. *goram imbutum etiam à* Zoroaſtre Oromaſi *filio* Bactrianorum *rege: qui in ſuis oraculis ait:* σὸν γὰρ ἄγγειον θῆρες χθονὸς οἰκήσουσι. *id eſt tuum uas beſtiæ terræ inhabitant, in tuo uidelicet corpore uires beſtiarum ſunt: & non uermes co-*
Gemiſt. *medent tuum uas, ut* Gemiſtus *exponit. Et ſi* Pythagoras, *tanquam omnium doctrinarum accuratus perquiſitor aliqua in parte à* Zoroaſtre *edoctus fuerit, tamen, omni errore poſtpoſito, multo plura ab eis, qui diuina ubera ſuxerunt,*
Archyta. Euritus. *didicit: Et ab eo poſtea* Archyta Tarentinus, Euritus, *&* Philolaus*: qui illa pau-*

luſcula carmina, & ſymbola Pythagoræ aſcripta (ut nonnullis placet) literis cõ
mendauit: Quæ carmina exponens Hierocles irridet illos, qui animam hominis Hiero.
in beſtias tranſmigrare exiſtimant: Ideo, quid ſenſerint illi antiqui ſapientes in
huiuſmodi re, percurremus.

Quid de tranſmigratione animæ humanæ in beſtias ſenſerint antiqui, & quæ ſit rei ueritas. Cap. XIII.

METamorphoſes huiuſmodi de mẽte Pythagoræ, & Platonis de- Pythag. Plato.
cantatas, etiã pueris in ſcholis notiſſimũ eſt. Hanc enim in lau-
rum, illum in lupum, aliam in philomelam, aliam in hyrundinẽ,
& huiuſmodi tranſmutationes quãplurimi cecinerũt: Sed utrũ
Pythagoras, Plato, & ſacri authores, à quibus illi didicerũt,
opinati fuerint illas tranſmutationes re ipſa fieri, aut affectu tantummodo, di-
ſputatur ab eorum ſectatoribus: Aliqui enim contendunt Pythagoram ſic opina-
tum fuiſſe: Alij uerò ſcripta illa poëtico more à Platone tradita exiſtimarunt, Zenoc.
ut de Atticis Zenocrates, Archeſilas: & Carneades, De Aegyptiis uerò Am- Archeſ. Carnea.
monius, & ſequentes. Sed Carneades ipſius Platonis ueſtigia obſeruando ſce- Ammo.
pticorum more, potius quàm determinãdo, eum ſcripſiſſe arbitrabatur: Ar- Archeſ.
cheſilas ueritatem potius à Platone deſcriptam opinatus eſt: Zenocrates uerò, Zenoc.
& Ammonius aliqua, uel pauca tanquam uera ipſum dixiſſe crediderunt, tam Ammo.
de anima, quàm de prouidentia, & aliis huiuſmodi occultiſſimis negotiis; cæte-
ra uerò ſub ænigmatibus uariis occultare ſtuduiſſe: Inter quæ, circuitũ anima-
rum, reſtitutionemque rerum in triginta ſex millibus annorum, iuxta comple-
tam octauæ ſphæræ reuolutionem: Sed animarum tranſmigrationes in beſtias
non tanquam à ſe excogitatam, ſed ab Aegyptiis ſacerdotibus accepit, ad ani- Sà. ægy.
marum (ut aiunt) expiationem confictam: Deinde ab Orpheo, Empedocle, & Orph. Emped.
Heraclito carminibus decantatã. Qui autem rectè ſenſerunt, & ueram Plato- Heracl. Plato.
nis ſententiam proſecuti ſunt, tranſmigrationem animæ humanæ in beſtias peni- Iamblic.
tus reprobarunt. Id effecit Iamblicus, id Porphyrius, qui animam à centro, in Porphy. Procul.
quo ſemel eſt defixa, diuelli non permittit. Sed Proculus, Hermias, atque Sy- Hermi. Syria.
rianus horrendum exiſtimarunt facinus, cæleſtem animam in beſtias præcipita-
ri: quia humanum corpus non aliam capit animam, quam humanam: nec humana
anima in aliud quàm humanũ corpus inclinatur. Neque fas eſt (inquiunt) in cor-
pus animantis ratione carentis animam rationalem corruere, prohibente diui-
na lege tam nefariã generationẽ: Vndè Porphyrius, & Iamblicus, cõfutato ho- Porph.
rum errore, cõcludũt hominẽ moribus deprauatũ nequaquã aſinũ, ſed aſininũ, Iambl.
neque leonem eſſe, ſed leoninum dici debere. Et ante hos quid Timœus Locrus Timœus
Pythagoreus inſignis, & etiã Plato in ſuo de legibus ſenſerint, audiamus: Quẽ- Plato
admodũ (inquiunt) corpora quandoque uirulentis, ac letalibus ſanitati reſtitui-
mus, cum ſaluberrimis non poſſimus, ita animas cohibemus ſermonibus figura-

tiuis, & metaphoricis, cum regi ueris non poſſint. Neceſſe igitur mulctæ perhibentur infligi, ꝙ uidelicet animæ improbæ meticuloſorũ temoria ſubeant muliebria: & demũ cõtumeliæ datas immanium, ac ſanguine humano cruenta ferarũ corpora ſubeundo afflictari: Laſciuientium animas, porcorum, aprorũue ſubire formas: Leuia, & ſublimia captantiũ, figuram uolucrum, & aërea petentium: Segnium autem, & inertium, aquatilium ideam: Cuncta autem hæc fatum ſecũdo ortui deputaſſe, Hucuſque Timæus. Hinc circa tranſmigrationes iſtas, ſanè intelligendo, rectè ſapientes iſti opinati ſunt, imò fideliter recitarunt, quæ à diuino, & prophetico dogmate acceperant: ubi docentur tranſmutationes huiuſmodi citra omnia uelamina: In imaginem (inquit Dauid) pertranſit homo.

Pſalm. Paulus *De tranſitu quoq; corporis in melius, dicit Apoſtolus cum Philippenſibus agens: Saluatorem expectamus dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratũ corpori claritatis ſuæ. De tranſmigratione uerò animæ Corinthiis ſcribens ait: In eandem imaginem transformamur, Quæ uidelicet Filius Dei eſt: Nam poteſtas data eſt nobis, qua fiamus filij Dei. Et de:*

Pſalm. *tranſitu in peiorem conditionem iterum decantat regius Propheta: Homo, cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus: & ſimilis factus eſt illis: non quidem natura, ſed moribus, & conſuetudine: Cum quibus*

Pythag. Plato Boetius *Pythagoras, Plato, & omnes eorum aſſeclæ, qui rectè ſentiunt: Quorum dogma hincinde conſperſum de mutatis in peius colligens Boëtius fidiſſimus eorum interpres ait: Euenit igitur, ut quem transformatum uitiis uideas, hominem exiſtimare non poſſis. Auaritia feruet alienarum opum uiolentus raptor, lupo ſimilem dixeris. Ferox, atque inquietus in litigiis linguam exercet, cani comparabis. Inſidiator occultus ſurripuiſſe fraudibus gaudet, uulpeculis exæquetur. Iræ intemperans fremit, leonis animum geſtare credatur. Pauidus, & qui non metuenda formidat, ceruis ſimilis habeatur. Segnis, ac ſtupidus torpet, aſinum uiuit. Leuis, & inconſtans ſtudia permutat, nil ab auibus diſtat. Fœdis, immundiſque libidinibus mergitur, ſordida ſuis uoluptate detinetur. Ita fit, ut quis ꝓbitate deſerta, homo eſſe deſiſtat: & cum in diuinam conditionem uitiis mancipatus trãſire nõ poſſit, uertatur in belluã: Hucuſq; Boëtius ex Timæo Locro, & aliis Pythag. Iſta igitur trãſformatio fit ſecũdũ affectus, habitus, mores, & operationes: quibus non minus dignoſcitur rei natura, ꝗ forma, & effigie: Clarius enim pomũ à piro, & pſicũ ab amygdalis fructu cognoſco, ꝗ trũco: Nec minus lupum à cane, & aſinũ, aut mulũ ab equo per uocem diiudico, quàm ex pelle. Solẽ quoq; magis luce, & colore, quàm figura à Luna diſtinguo: Ex beſtiis uerò egredi animæ dicitur, quando earũ affectus ſuperauerint: ut quampulcherrimè*

Theſpiõ. *Theſpion Gymnoſophiſtarum dux cum Apollonio diſſerens aiebat: Si iuxta Herculis iudicium electionem feceris, frugalitatem nunquam contemnens, & eam, quæ ſecundũ naturam eſt, parſimoniam amplexus, multos leones ſuperaſſe diceris, multaſq; hydras obtrũcaſſe: Geryones quoque, & Neſſos uiciſſe.*

quāplurimos, & alia quæcunq; de ipſo prædicātur certamina. Et tūc anima bo minis, quæ beſtiarū malis moribus coërcita ſpiritu bruti imaginario circunduce batur, ſoluta, & longo tēporis curriculo, magniſq; laboribus purificata, à beſtiarum expedita conditionibus ad cœleſtem digna redeat ſedem.

Quid de particularibus tranſmutationibus mira conſonantia cum noſtris depoſuerint externi. Cap. XIIII.

VNdiq; habemus de hac tranſmigratione teſtes concordes: Heraclitus enim ſucceſsione neceſſaria è ſummis ad ima, econtra; , ex imis ad ſumma iter animā agere dixit: ut uera ſit illa apud Chaldæos celebrata ſententia, de qua ſcribit Euantes, hominem uidelicet eſſe diſſolutoriæ naturæ animal, nullā habens propriam imaginem, extrarias autē, & aduētitias quamplurimas. In ſupremam enim naturam, & diuinam, ho minē trāsformari per uirtutis excellentiā, & Ariſt. in Ethicis, & Plotin. in libro de uirtutibus aſſerunt: Quos tota ſequitur poëtarum turba decantantium, homines Deos effectos. Cantat & noſter Dauid inter uates eximius: Ego dixi Dij eſtis: Et Paulus cum Epheſiis diſſerens ait: Qui adhæret Deo, unus ſpiritus efficitur cum eo. Intercedit Pythagoras ſemitheologus & ſemiphiloſophus dicens: Si depoſito corpore æthera aſcenderis, eris immortalis Deus. Et Ioannē conuerſum in angelum Malachias apertè teſtatur Deum introducens dicentē: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam: Quos angelos, antiqui Deos nominare ſolebant: Ad quorum gradum multos euectos etiam ipſi gentiles perhibent: & uſque ad eam inſaniam deuenere, ut etiam pro Diis adorarent huiuſmodi homines ſuperiori honore, quo nos ueneramur noſtros, quos ſanctos, id eſt confirmatos in unione cum Deo dicimus: Hos nanque ſolummodo interceſſores ad Deum, cui ſunt uniti, flagitamus: Illi autem, tanquam Deos, ipſos colebāt. In deteriorem autem partem multo plures labuntur: quia (ut ſubinfert Heraclitus) cum non modici ſit laboris in ſupernis ſedibus perpetuò degendi, fatigari, conuerſarique cum Diis, & eis iugiter ſubiici, Ideo partim quieſcendi deſyderio illectam, partim imperandi ſpe erectam animam ad inferiora labi facilè aſſerit. Ad quæ deiecta aliquando (ut Empedocles ait) mutatur in plantā, ut de Daphne in laurum uerſa decantat Ouidius. Poëta quoque Polydori animā ex ſtipite clamantem deſcribit. Ex Ariſtotele quoque, ſed clarius ex Euangelio in plæriſque locis diſcere poſſumus, homines arbores dici, nunc bonas, nunc malas: Bonæ autem (ut antea tetigimus) plantatæ dicuntur in Dei hortulo: Malæ uerò in terra hac depreſſa, ſteriles utique, & infructuoſæ, exciſionemq; expectātes: ut in ignē mittantur arſuræ: Et de his clamat Baptiſta: Iam ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. Et aliquando etiam in lapides mali dicuntur mutati, ut idem Baptiſta ait: Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Moſes quoque narrat uxorem Lot in ſtatuam ſalis conuerſam: Qui enim nutritioni tantummodo deditus die, noctuq; torpet, uiuit, ut planta: Obduratus autem, ut

Heracl. Chaldæi Euantes Ariſto. Plotin. Pſalm. Paulus Pytha. Malac. Heracl. Emped. Ouidi. Virgilius Euange. Ioā. Bap. Idem Moſes.

nec uerbum Dei, *nec ſuperna charisſmata ſuſcipiens aliquando molliatur* , lapis *merito dicitur.* In *ſalem uerò conuerſa deſcribitur mulier illa, quæ in exemplũ, & condimentum obaudientium data erat.* In *animalia quoque homines muta-*
Ariſto. *tos infiniti penè utrinque authores habentur concordes.* Ariſtoteles in Politicis *ſcribit hominem moribus deprauatum nõ ſolum in beſtiam mutari, ſed ea ipſum*
Plotin. *deteriorem fieri.* Plotinus *de tranſmutatione in animalia & plantas in ſuo de proprio cuiuſque dæmone differens ait:* Quicunque *proprietatem ſeruauerunt humanam, homines iterum naſcuntur:* Quicũque *uerò ſolo uſi fuerint ſenſu, bruta animalia redeunt, ita tamen, ut qui ſenſu præcipuè una cum ira, animalia fera exoriantur:* Quicunque *autem ſenſu per concupiſcentiam, uoluptatemq́; utãtur, ſalacia, & ingluuioſa animalia reuertantur.* Verum *ſi non tam ſenſu, una cum his, quàm ſenſus degeneratione uixerint, una cum ipſis, plantæ repullulant: ſolum nanq;, uel maximè in his uitale uiguit, omníſq; illis cura fuit ut in plãtas commutarentur.* Verum *qui muſicis modulis nimium deliniti uixerunt, in cæteris non deprauati, animalia muſica renaſcuntur:* Et *qui ſine ratione regnarũt, aquilæ fiunt, niſi prauitate aliqua ſint infecti:* Qui *uerò ciuilem uirtutem conſecutus eſt, homo reuertitur.* Hucuſque Plotinus *ibidem, ſed in eo, quem de prouidentia ædidit, hæc adiungit:* Ratio *ſeminaria bouis nõ in alia quàm in bouis materia eſt, ſimiliter & ratio ſeminaria hominis in ſubiecto humano exiſtens nec minuitur, nec augetur, quod ab initio natura tributum fuit.* Non *quidem minuitur ſecundum ſubiectum, aut rationem ſpecificam, ſed mutatur ſecundum affe-*
Pythag. Academ. *ctus:* Quibus *omnes* Pythagorei, & Academici *conſentiunt.* Sed *hæc eadem in*
Sa.ſcri. *plæriſq; locis ſacri eloquij antea ſcripta cõperimus ultra ea: quæ ſuperius ad-*
Petrus. *ducta ſunt:* Ad *malè nanque initiatos inquit* Apoſtolus: Veluti *animalia muta,*
Iſaias *prout ducebamini, euntes.* Et *obtenebratum populum, atque ingratum per* Iſaiã *execrando* Dominus *ait:* Cognouit *bos poſſeſſorem ſuũ, & aſinus præſepe* Domini *ſui:* Iſraël *autem me nõ cognouit, peior uidelicet beſtiis effectus.* Et *in pro-*
Salomon *uerbiis* Salomon *hominẽ nunc leonem, tigridem, urſum, uel aprum appellat: nunc leporem, canem leporarium, aut cuniculum: nunc formicam, hericium, ſerpentem, uel araneam: nunc aquilam, ſtellionem, gallum, uel auem aliam nominat: & multa huiuſmodi in metaphoris differens mores hominum per beſtias, quibus aſsimilantur, deſcribit.* Sed *ne nimium excedamus omnia externorum, & ſcripturæ ſa-*
Moſes, *cræ loca huiuſcemodi explicãdo, adducemus, quæ* Moſes *ſummatim, & pefectè cõcluſi ſub typo arcæ, quam* Noë *ſummo myſterio iuſſu* Dei *dicitur fabricaſſe.*

Omnia contineri in homine ſacro artificio deſcribit Moſes, *in arca* Noë. Cap. XV.

NOë, *aut* Noach *(ut dicunt* Hebræi *atque* Chaldæi) *omnium hu-manorum* Deorum *maiorum, & minorum pater, renouator hu-*
Scythę *mani generis, ſemenq́; mundi à* Scythis *denominatus,* Ianus *quo-*
Beroſus *que dictus (ſi deflorationi* Beroſi *creditur) is fuit, cui magno ty-*

po & myſterio dixit Deus:Finis uniuerſæ carnis uenit coram me, quia repleta eſt terra iniquitate,ſeu rapinis:ut habet ueritas hebraica: Rapuerat enim ho*mo inferiorum ſortes,undè à ſtatu ſuo deciderat. Pro ipſius igitur reparatione dixit ſummus* Pontifex *ad eum, qui ſolus reperiebatur iuſtus.in generationibus ſuis:Fac tibi arcam de lignis leuigatis:pro quo in Hebræo habetur de lignis* גפר *id eſt gopher, quod cupreſſum ſignificat, ut quibusdam placet, & ſecundum alios,pinũ picẽ ſtillantem :* Hinc Hieronymus *in traditione ſuper Geneſim* Hieron.
ait: Pro quadratis, aut leuigatis, in Hebræo legimus bituminatis. In qua arca Auguſtinus,*Hebræi ſapientes,& omnes,qui rectè ſentiũt, hominem quo ad om* Auguſt. Hebræi
nes partes putant deſcribi:Cuius arcæ,& hominis partitiones cum paulo ſuperius ſatis explicauerimus,ueniamus ad ea , quæ in ipſa, & conſequenter in homine continentur: Cui dicitur:*Ingredere tu in arcam, & omnis domus tua:Intrare enim debet homo intra ſeipſum,ſi ſaluti ſuæ conſulere uelit,ſicut ad Abraham dictum fuit:*Vade *ad te,pro quo nos habemus,exi de terra tua.* Et in euan*gelio* Ioannis *dicitur:Abierunt diſcipuli iterum ad ſemetipſos, cognito uidelicet* Ioan.
Ieſu ſuſcitato:Nam receſſerant à ſemetipſis per incredulitatem contractam ex morte, & paſſione ipſius.Sic quoque de laſciuo illo adoleſcentulo, qui abierat in regionem longinquam, inquit Ambroſius: Q*uid eſt longius ire, niſi extra ſe* Ambroſ.
ire?Intrat ergo homo ad ſe, quando ad cor redit, in quo cubiculo collectus, & clauſo oſtio (iuxta Saluatoris edictũ)expeditus, & diſpoſitus ad patrẽ orat. CHRISTVS.
Iubetur quoque intrare cum liberis, & omni familia ſua, quam explicans ait: V*xor tua,& filij tui,& uxores filiorum tuorum tecũ.Celebratur nimis in ſacris literis uxorarium ſacramẽtum,ipſique regnum cœlorum comparatur. Nec uoluit* Chriſtus *mulieri ſamaritanæ pandere ſacramentũ aliquod, niſi accerſito uiro:* Vade,*inquit,& uoca uirum tuum:*Et *ad uirum ait* Sapiens:P*erfruere uita cum uxore,quam diligis:* Q*uæ non ſit ſterilis, ſed tanquam uitis abundans, & producens conuenientes fructus:de quibus dicitur:*Facite *dignos fructus pœnitentiæ:& appropinquabit uobis regnum cœlorum.* Q*uo forſitan ſenſu docebat* Mercurius *præcauendũ à uiro,cui nec uxor, nec filius eſſet.* Hinc *&* Chri- Mercur.
ſtus omnium dux,& doctor nõ minus factis, quàm uerbis uxorem ſumpſit, qua CHRISTVS.
omnes nos generauit:& de qua in Apocalypſi *dicitur:* Et *uxor eius præparauit* Apocal.
ſe.Sed quæ ſit uxor,quam introducere debemus in arcã,ſatis in nomine uxoris Noë *exprimitur, ſi uera ſunt, quæ in monumẽtis Scytharum, & Chaldæorũ reperiuntur, quòd uidelicet diceretur* Tythea *magna, &* Aretia, *id eſt terra,quam Hebræi* ארץ *erez: & Chaldæi* ארעא *arca dicunt:Cum qua terra, tanquam cum omnium matre unitus ſpiritus noſter, & mens fœcundos nos reddit.* Hinc *homini ſtatim producto cum ſua uxore iubet oraculum dicẽs:* Fructi*ficate, & multiplicate,& replete terram,& ſubmittite eam,animal uidelicet noſtrum:*Q*uo in ſeruitutem redacto, digni efficiamur adhærere illi uxori, quæ de cœlo deſcendit à Deo parata,ſicut ſponſa ornata uiro ſuo.* Et *hoc fit repu-*

diata priore, ſicut & imperator noſter Chriſtus factis edocuit: qui eam uxorem, in qua continebantur ea, quæ ſanctificabant hominem animalem, ſynagogã uidelicet, aut dimiſit, aut in meliorem, & ſpiritualem uxorem, in qua ſanctificaretur homo ſpiritualis, ſua excellenti uirtute conuertit. Proſequitur ſcriptura enumerans filios, quos homo ad penetralia mentis deducere debet: Quorum nomina ſunt, Sem, Cham, & Iaphet, Sem nomen ſignificat, quo res exprimitur, & nominatur, denotans, quòd fructus debent eſſe expreſſi, & nominati, cognitique Deo: qui omnibus nomina uocat, & capillos capitis enumerat. Sequens eſt Cham, quod Hebræi חם *ſcribunt, & calorem ſignificat: quo feruere debent opera, ne tepida ſint, aut frigida, ſed calida, & feruentia. Et quia ſummo pulchro nõn debent præſentari opera, niſi pulchra, ideo nomen tertij filij dicitur Iaphet, quod dilatatum, aut pulchrum interpretatur. Vxorata quoque dicuntur opera, quia commixta eſſe oportet cum uirtute diuina: quam gratiam, ſiue charitatem uſitato uocabulo appellãt: ſine qua opus noſtrum inualidum eſt*

CHRISTVS. *& inutile, ut ait cœleſtis ſpõſus: Sine me nihil poteſtis facere. Sic etiam nec opera noſtra ſine eius gratia perfici poſſunt. Hinc Iſaias ait: à facie tua Domine cõcepimus, Poſtea ſubinſertur de animalibus immundis, ꝙ bina introducantur & bina, id eſt duo mares, & totidẽ fœminæ: & de mũdis ſeptena, & ſeptena eadẽ ſerie, pariq́ue modo & uolucres. Animalia itaque, id eſt omnes animaliũ uires in arcam introduci dicuntur ſub imperio Noë, hominis uidelicet, pacificè dominantis, & quieſcentis in arca mentis ſuæ: Quod fit, quando ſubiugatis paſſionibus ſcit homo premere, & laxare habenas ſecundum exigentiam, ut de Aeolo*

Virgilius *Poëta Moſem æmulatus decantat. Eſt autem ratio, aut portio illa ſuperior, uel intellectus, more Platonico loquendo, tanquam antiſtes in tota humana domo, omnibus præſidens: ſunt & uires beſtiarum intellectu, uel mente regendæ, eius uidelicet, qui iam mentem adeptus eſt, de quo loqui prætendunt eloquia ſacra. Sed quæ ſint beſtiarum uires, Moſes trifariam exprimit dicens: Ex cunctis animantibus uniuerſæ carnis inducas tecum in arcam, maſculini ſexus, & fœminini de uolucribus iuxta genus ſuum, de iumentis in genere ſuo, & ex omni reptili terræ ſecundum genus ſuum. Serpit enim homo, uegetatiua uirtute cum reptilibus, quæ ſuper terram reptant: Ambulat cum animalibus extimatiua, Phantaſia, & cogitatiua: Volat cum uolucribus ſpeculatiua, & contemplatiua. Harum primis homo inſeruit in primæua ætate, mediis in iuuẽtute, ultimis iam pro-*

Ariſtote. *uectus, & illam adeptus mentem, quæ (Ariſtotele authore, & practica comprobante) ſerò aduenit. Sic & in animali mundano, aut in totius generis humani ſucceſſione occurrit: Cui in primæua ætate ante diluuium data ſunt olera, plantæ, & huiuſmodi uegetatiua ſolummodo in cibum: Sequenti uerò ætati animalia conceſſa ſunt, & animalium ſacrificium indictum: Prouecto autem in ci-*

Vgo Pa. *bum datus eſt panis ille: qui de cœlo deſcendit: Quæ aliqualiter olfecit Vgo Pariſienſis in ſuo de arca Noë. Pro triplici itaque genere iſto* τριστεγῆ *in arca*

fieri iuſſa ſunt, uel, ut habet textus Hebræus, inferiora, media, & ſuprema: Quæ partitiones, quomodo ad unguem ſint in corpore humano, neoteritij dicant, apud quos hæc triuialia ſunt: Eſt enim ſub diaphragmate uenter inferior cũ inteſtinis: & ab eo uſque ad collum, interſtitium pro corde, & hepate, & aliis uaſis uirtutum animalium. Supra collum uerò eſt caput, tertium, & ſupremum hoſpitium, in quo reſidet ratiocinatiua uirtus, & intellectus cum ſenſibus interioribus, & exterioribus, tanquã ſuis cubiculariis: Sed hoc hoſpitiũ adhuc in tria cœnacula partitũ eſt: ut inhabitare poſſint tres hoſpites illi, quorum medius ait: Intrabo, & cœnabo ſecum: Et iterũ de reliquis dicit: Ad eum ueniemus, & manſionem apud eũ faciemus, ego, ſcilicet Pater, & Spiritus ſanctus. Et pro tot hoſpitibus commorantibus in hoc humano mundo iubetur introduci ex omnibus cibis, qui mãdi poſſunt tam à uirtutibus animalibus, & rationalibus, quàm à diuinis: quia nullus affectus in homine relinqui debet à bonis, & licitis cibariis ieiunus: alioquin eos cibos appetunt, quos non licet, aut ſeipſos ex fame deuorantes, inquietudine, & litigiis arcam, & omnia in ea exiſtentia turbarent: Impoſsibile eſt enim (inquit Hieronymus) humanam animã aliquid nõ amare: idcirco præparari iubentur eſcæ, & opera pro omnibus uiribus noſtris: in quibus cibari, & delitiari poſsimus. Et quod per arbores plantatas in paradiſo uoluptatis, & homini in cibum dicatas antequam expulſionem, & diluuium pateretur, dictũ eſt, nunc per cibaria omnigena innuitur: Quibus cibis etiam cæleſtis hoſpes ſeſe cibandum promittit, dum aperta uoce nobiſcum cœnaturus intrare teſtatur. Nec *prætereundum cenſeo id, quod dicitur, arcam, ſcilicet bitumine linitam intrinſecus, & extrinſecus, ne uidelicet ex rimis aliquibus, uel modicis exeat uentorum flatus: paſsionum uidelicet, & affectuum malè frenatorum: aut fluctus tentationũ introeãt: Sunt tamen in arca humana foramina, atque poroſitates, quas ſagaciſsimus artifex ad naturæ expurgamẽta, & ad alia neceſſaria diſpoſuit.* Neote. CHRISTVS. Idem Hiero.

Cur animalia immunda bina ex utroque ſexu, munda autem ſeptena in arcam dicantur introducta. Cap. XVI.

QVare immunda animalia binario numero deduci iubeantur ad arcam, quamuis (ut Origines ait) difficile ſit exarare, tamen (Si quid in his difficillimis auſim dicere) hoc eſſe exiſtimo: quia ex cõcupiſcentia, & ira omnis immundus affectus trahit originẽ: Ideo iraſcibilem partem (inquit Alcinous) conſtituerunt Dei miniſtri in corde, concupiſcibilem in loco, qui eſt inter umbilicum, & renes, eam illic uincientes tanquam ſyluestrem belluam uinctam catena argentea: ut illa liberum arbitrium, quod & ipſum in corde eſt, moderetur: & ad libitum dirigat: hancque uinctã & incarceratam habeat: ut nihil poſsit, niſi quantum uerus Noẽ permiſerit. Et niſi his frenis moderaremur impetus utriuſque belluæ, rapidè ſecum ferrent omnia in præceps. Et bene immundi affectus per binarium deſignantur: qui numerus (ut Hieronymus contra Iouinianum diſſerens ait) infauſtus eſt, & malus, Orige. Alcinous Hieron.

& ad materiam pertinens, quæ eſt omnium malorum fons, & origo. Ideo ſecun
da die, nõ abſque cauſa, ſilentiõ prætergreſſum eſt illud delectabile uerbum: Et
uidit Deus quòd bonum. Hinc quoque maſculus & fœmina dicuntur introdu-
cti, quia in utroque homine uigent immundæ uires, quibus propagãtur omnia: ſed
in inferiori homine illæ ex materiali natura infectæ dicuntur, in ſuperiori ue-
rò per commixtionem cum illo. Benignè autem nimis egit nobiſcum artifex inſe-
rendo in nobis affectus immundos, & mundandos binos: mundos autem ſepte-
nos: tum quia plures, tum quia continentur numero celeberrimo: qui totum, &
Auguſti. *uniuerſum innuit (inquit Auguſt.) quia ex toto impari ſcilicet ternario, & ex to*
to, & primo pari, quaternario uidelicet cõponitur, aut ex primo numero maſcu
lino, & ex primo fœminino: qui complicati duodenariũ reddũt, numerum quip-
Procul. *pe diuinum, atque cœleſtem, ait Proculus: quo cœlorum ſigna, intelligẽtiæ præ-*
ſidentes, reuolutio magni nominis, multáque alia (ut ſtatim dicemus) partiun
tur. Partes autem illæ ſicut complicatæ reddunt duodecim, ſic combinatæ con-
ſtituunt ſeptem, numerum quidem quo expurgationes diſtribuuntur: ut non ſi-
ne myſterio priſci illi patres in peccatorum expurgationem multa per hunc ſep-
tenarium ſtatuerint, ſeptennem uidelicet pœnitentiam pro quolibet peccato, iu-
Salomon *xta ſapientis ſententiam, qua dicitur: Et ſuper peccatorem ſeptuplum. Lepro*
ſus quoq; mũdandus paſſeris ſanguine aſpergebatur ſepties: Iuxta quod Naa-
man Syrus ſepties lauari in Iordane, qui fluuius iudicij interpretatur, iuſſus
Eliſeo *fuit ab Eliſeo. Septimo quoque anno fiebant remiſſiones, & ſeptimo menſe cu-*
iuſlibet anni, ut Hebræorum theologia docet: Et poſt quadratum ſeptenariũ
Leuiti. *dabatur plena remiſſio, ut in Leuitico legimus. Septem quoque petitionibus*
conſummauit cœleſtis Doctor orationem ordinatam in expiationem noſtram:
Dauid *Quo ſeptenario purgantur etiam eloquia Domini (inquit Propheta) ueluti ar-*
gentum à terra. Et ſi altius conſcendere uoluerimus, fontemque, & originem
remiſſionis perquirere, in ſeptimo loco, aut in manſione ſummi archetypi eam
reperiemus: ubi etiam per ſeptenarium ipſum expurgati uerum ſabbatum,
quod in hoc ſeptenario datur, læta animo celebrare poſſimus. Vndè & ſep-
tem, & ſabbati nomina apud Hebræos admodum conueniunt, imò penitus
idem ſunt. Merito igitur munda in nos introducenda diſtribuuntur ſeptenario
numero, quo typum gerimus ſeptenarij excelſi. Vlterius progreditur Orige-
nes aſſignando ſeptem uires mundæ portionis in homine, quæ ſuo loco legenda
relinquimus.

Quòd omnes quoque cœli in homine continentur. Cap. XVII.

POſtquã primam enneadẽ concluſam in homine demonſtrauimus,
ſecundã quoq; in eodẽ contineri nobis declarandũ eſt, cœlos ui-
delicet, qui adeo eum homine cõueniunt, ut aliquãdo homines cœ-
Dauid *li nominentur, dicente Dauide: Cœli enarrant gloriam Dei:*
Quod quidẽ omnes de Apoſtolis, & prædicatoribus interpretandũ autumãt:

Nam ſi uera eſt Ptolemæi doctrina, quòd aſpectus huius terreſtris mundi cœleſtibus uultibus ſubiiciautur, ut ſit Scorpio terreſtris ſub ſcorpione cœleſti: & taurus, aut aries hic degens ſub cœleſtibus imaginibus: multomagis homo, qui eſt totus mundus, conuenit cum omnibus cœlorum aſpectibus: adeo, ut omnes ipſorum cœlorum, & intelligentiarum eis præſidentium uires ſuſcipiat, & cõtineat. Vndè Triſmegiſtus ait: Cumque homo in ſe omnium poteſtatem contineret, opificia ſeptem gubernatorum animaduertit: Ii autem humanæ mentis meditatione gaudentes, ſinguli eorum proprij ordinis participẽ hominem reddidere: Sed altius loquitur, quàm in corticè literæ uideatur. Quomodo autem ab ipſis planetis hauriat homo, docet Plato, Plotinus, cæteriq́ue Academici. Recipit (in quiunt) anima in deſcenſu à Saturno ratiocinationem, intelligentiam, & ſpeculatiuam uim: à Ioue uires agendi, & practicam: à Marte iraſcibilẽ, & animoſitatis ardorem: A Sole imaginationem ſciendi, & opinandi naturam: A Venere concupiſcibilem, & deſyderij motum: A Mercurio interpretandi, pronuntiandi, penetrandiq́ue uigorem: A Luna undè plantare, generare, & augere poſſit. Corpus autem ipſum tractabilè ex elementis, & inferiori enneade confectum, & eidem ſimile declarauimus. Et ut ab uniuerſo accipiat, & totum quoddam conficiatur, etiam à ſupremo ſeptenario (ut Mercurius innuit) imò à tota archetypo haurit ea, quæ ſaltem pro parte ſuo loco (Deo fauente) declarabimus. Nunc autem proſequamur ea, in quibus cum ſignis duodenis conuenit: & omiſſis multis, quibus quamplurimi uolumina compleuere, adducam tantũmodo, quæ Manilius Mathematicus inſignis decantat dicens.

Dauid Ptolem. — Triſm. — Plato. Plotin. Academ. — Mercu. — Manilius

Accipe diuerſas hominis per ſydera partes:
Singulaq́ue in propriis patentia ſigna figuris:
In queis præcipuas toto de corpore uires
Exercent: Aries caput eſt ante omnia princeps.
Sortitur cenſuſque ſui pulcherrima colla
Taurus: & in Geminis æquali brachia ſorte
Scribuntur connexa humeris: pectuſque locatum
Sub Cancro eſt: laterum regnum, ſcapulæq́ue Leoni:
Virginis in propriam deſcendunt ilia ſortem:
Libra regit clunes: Et Scorpius inguine gaudet:
Centauro femora accedunt: Capricornus utriſque
In genibus: Piſceſque pedum ſibi iura popoſcit.

Nec credantur hæc poëticè tammodo decantata: Nam Chirurgici expertiſſimi clara comprobarunt experientia inciſiones multis nocuiſſe, etiã uſque ad mortem: quando uidelicet ferrum applicatum fuerit membro ſubiecto, aut correſpõdenti ſigno, per quod tunc Luna decurrit: Quod aduertentibus minimè contingit. Inde quoque comprobatur conuenientia cœleſtis, & humani corporis, quia triplicitas manifeſtè correſpondens in hoc, ſicut in illo experientia clara conii-

citur, quando ex frigore pedum dolet uenter, & pectus, quæ reſpondent eidem triplicitati: undè & medela uni appoſita alteri medetur: Nam calefactis pedibus ceſſat dolor uentris: & huiuſmodi multa ſunt, quæ alios aſpectus triquetros, quadratos, & ſextiles, & omnem cœlorum uim comprobant eſſe in corpore humano, ſicut & in cœleſti: Quod non latebat illum Termaximum, qui cũ Tatio filio diſſerens ait: Tabernaculum iſtud ô filij eſt zodiaco conſtitutum: qui ex duodenario numero conſtat: Et ne dum planetæ & ſigna: quæ ſunt in octauo cœlo, ſed etiam primi mobilis, & empyrei uirtus in homine continetur. Nunc autem proſequamur de imaginibus octaui cœli, & nono correſpondentibus.

Mercu.

Vndè unumquodq; ſignorum zodiaci habeat denominationem, & quid agant illa animalia, à quibus denominantur, cum Sole. Cap. XVIII.

Macro.

DArum denominationum rationes Macrobius ex fontibus Academicis, uel leuiter tetigit: quibus addemus ea, quæ ex melioribus riuulis hauſta ſunt. Primum itaque ſignum Aries dicitur: quod animal ſex menſes hybernales ſiniſtro incumbit lateri: ſed ab æquinoctio uerno ſuper dextro: Sic & Sol eodem tempore dextrum Hemiſphærium, reliquo ambit ſiniſtrum. Eſt inſuper aries caput, & dux ouium, & ſignum illud ab eo denominatum caput ſignorum eſt, & dux menſium anni. Vndè Aſtronomi ab introitu ſolis in primam partem Arietis, totius anni euentus prognoſticantur. Ab eodem quoque uaticinantur philoſophantes rurales, qui (ut refert Iſahac) ſi uiderint arietes ſeniores magis procliuos ad coitũ, quàm iuuenes ſtatuto tempore: inde arguunt fœlix, fauſtumque anni curriculum, & optimam tẽperiem. Succedit Taurus, quem ad Solem referri multiplici ratione Aegyptius cultus oſtendit, uel quia apud Heliopolim Taurum Soli conſecratum (quem neritem cognominant) maximè colunt: uel quia bos apis in ciuitate Memphi Solis inſtar excipitur: uel quia in oppido Herminti magnifico Apollinis templo conſecratum Soli colunt taurum, Pacbim eundem cognominantes, inſignem miraculis naturæ Solis conuenientibus: Nam & per ſingulas horas colores mutaſſe aſſeritur, & hirſutus ſetis dicitur in aduerſum naſcẽtibus contra omniũ animalium naturam: undè habetur ueluti imago ſolis in aduerſam mundi partem nitẽtis. Sed cum hæc ſapiant fabellas ſatis meraciſſimas, aliæ rationes quærendæ ſunt: Eſt enim taurus armentorum rex, ſicut aries pecorum, leo ferarum, & homo omnium creaturarum rationabilium: quorum imagines Sol planetarum rex pro ſuis domicilijs uendicat: Et ab Ariete, cuius uirtus eſt in capite, ad Taurum uim in collo potiſſimè continentem aſcendit: & ex rege pecorum ad regem armentorum, & hinc ad regem ratione utentium pergit: Et hinc Geminos uocant alternis mortibus ſemper ſuccedentes, ut finxit antiquitas de Caſtore & Polluce: Nã homo proſequatur uita aut ſuccedat mors, ſemper uiuit in potiori parte, quæ in æternũ permanet, pecudum animis in nihilum reſolutis: Viuit etiã hac mortali uita ipſe homo perpetua indiuiduorum uiciſſitudine. Geminorum

Aſtron.

inſuper dicitur ſignum,aut quia , illuc cum applicauerit, Sol uires geminat: aut quia tunc geminat iter deſcēdēdo,ſicut aſcēderat. Sequitur ergo Cācer animal quidē retrocedens,quia Sol cū ad eius primū limen aduenerit, ad ima retrocedere incipit. Eſt etiā Cācer ſuper omnia animalia lunaris , merito Lunæ domicilium: Et hoc tanquā pectus cœli, Gemini autē brachia.Succedit Leo tanquam ſcapulæ, & latera eiuſdem cœli,in quo ſigno,tanquā in proprio domicilio,& imagine ſibi potiſsimè dicata feruet Sol ſuper omnia tempora,licet eius radij magis flectantur , quàm dum per Cancrum, & Geminos pergeret: Nam inde uires ſuſcipit,tanquā à loco à Leone inter ſolaria animalia præcipuo denominato : Hic enim ex ſubſtantia ſolis naturam deducere uidetur: undè ex caloris intemperie ſæpius languet , ſicut & corpora noſtra , quando Sol eſt in eodem ſigno : Ideo tunc Phyſici Pharmaca , flebotomiam, & ſanguinis diminutionem uetant , niſi quatenus cogit neceſsitas.Succedens ſignum Virgo iure uocatur: quia tunc Sol, à quo ſignorum præcipua denominatio fit,omnem uirtutem producendi amittere uidetur: & ad ſterilitatem quandam deuenire:quia illac commeante,iam ſegetes,uinum,& fructus terræ maturi, & parti terræ fœturam claudere uidentur. Quod poſtea ſubſequitur ſignum, Libra merito dicitur:quia tunc diuidi libra,aut menſura fructus collecti incipiunt: Partiturque Solaris curſus in portiones æquales diurnam & nocturnam:Statera quoque librari uidetur tempus maxima gaudens tēperie inter calorem,frigusque medium. Huic adiicitur Scorpio, uenenoſum animal,eo cæteris importunior , quo grauiori ſupplicio afficit: In cauda uirus habet:ferit ſemper obliquo ictu: Et id mirandum uidetur , quòd nunquam ei deeſt uenenum,medio die pòtiſsimè, quādo ardoribus feruet Sol,cū tamen Phœbus medicus ſit omnibus medelam afferens:Quod tamen ſane inſpicientibus abſonum minimè uideri debet,cum omnia quanto perniciosius uenenū habent,tanto & efficacius antidotum:Viperæ enim aut tiri caro,ex qua tiriaca conficitur,remedium uirulentis præbet : cum tamen ipſa ſanie uenenoſa ebulliat:Itidem efficit carò ipſius ſcorpionis etiam ab eodem uenenatis:Sic undecūque prouenit unum extremum, & aliud inde procedit: Nam & ipſe Deus ſummè bonus hæc de ſeipſo teſtimonia profert:Ego percutiam, & ſanabo : occidā, & uiuere faciam . Et de Sole diximus , quòd aliquando ſit diſcerpens Dionyſius , & aliquando Phœbus reuniens:Nec mirum igitur ſi pro domicilio ſuo aliquando ſcorpionem aſciſcit. Hic forſitan ad illum ſcorpionem alluditur, de quo in Ioſuhe, & in numerorū uolumine legimus:Terminus Iebuda erit ab extremo maris ſalſi,à ſinu,qui reſpicit ad meridiem, & egreditur de meridie ad aſcenſum ſcorpionis,uel ſcorpionum,ut Hebraica ueritas habet:Quæ altius conſcendunt,quàm præ ſe ferat in cortice litera:Eſt enim Scorpius terreus,cœleſtis, & ſupercœleſtis,à quo ſol aliquam ſuſcipit uim. Sunt etiā in inferiori cratere ſcorpiones,de quibus ſumma Veritas ait:Ecce dedi uobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes, & ſcorpiones, & ſuper omnem uirtutem inimici:Nec enim de ſigno

Deuter. Ioſuhe Nume. CHRISTVS.

cœleſti, aut paruulo animali, quod quilibet facilè comprimere poteſt tantummo do loquebatur. Adiungitur Sagittarius, ubi exiſtens Sol hyeme grandinũ, & imbrium in nos ſagittas dirigit. Monſtrum quoque dicitur in poſteriori parte degenerans, quia ſol iſtuc pergens luce, influxu, & effectu degenerare uidetur. Capricornus ſequitur, quem Hebræi expreſſo uocabulo גְּדִי *id eſt gedi nominant, quod nos hædum poſſumus interpretari, qui eſt animal: ſemper ad alta tendẽs, dum paſcitur, domus quippe ſoli conueniens, dũ aſcendere incipit. Illuc enim intrãs iter cõuertit ex deſcẽſu in aſcẽſum, Ideoq́; tropicus dicitur locus ille* ἀπὸ τῆς τροπῆς *quod eſt conuerſio: Inde ad Aquariũ pergit, quod Hebraicè* דְּלִי*, id eſt deli dicitur: & hoc ſitula, uel uas hauriẽs interpretatur. Aptiſſimè quidẽ tũc in hauriente uaſe contineri dicitur, quando terra, & inferiora omnia incipiunt à cœleſtibus haurire uim iam cõtractam, ſicut cœli à ſupramundanis fontibus. Poſtremo ſunt Piſces, in quos terminatur zodiacus, quos etiam conſecrauit Sol, ut nõ tantũ aëreis, terreniſque animalibus uitã præbere dignoſcatur, ſed illis quoque, quorũ conuerſatio in aquis eſt merſa: Tanta eſt enim uis Solis: ut abſtruſa quæque penetrando uiuificet uſque ad infima terræ. Fœlici quippe homine terminatur ſolis curſus in piſces, quos humani generis redemptor, & uerus mundi Sol comedit perfecto uitæ curriculo, & tranſmutatus in meliorem ſortem. Eadem quoque ſerie Deifica uita, & influxus per Solem ſignificatus deſcendit in*
Pſalm. *hominem à capite incipiens uſque ad pedes, & fimbrias: ut Pſalmographus ſub alio typo decantat dicens: Sicut unguentum in capite, quod deſcendit in barbã, barbam Aaron, quod deſcendit in oram ueſtimenti eius. Incipit igitur à capite, uel ab Ariete, tranſit per Taurum, quia per colli uirtutem diffunditur ad brachia, & geminas partes duplicium uirtutum, & operationum. & trãſmeat per Cancrum pectus, & uirilem, Leoninamq́ue uim ſcapularum & laterum: Ad ilia autem ueniens ſteriles reddit fontes illos à carnis operibus: Si tamen id naturæ conſeruatio exigit, uoluptatẽ ſaltẽ libra ſubſequẽti moderatur, & ſuperioris Scorpionis influxu coërcet huius ſcorpionis extremũ morſum caudæ, id eſt nouiſſimæ excælſa præponẽdo, quibus nouiſſima uolupatis mortificet. Ferit in-*
Iob *ſuper lumbos, & carnis fomenta per arcitenentis ſagittas: De quibus in Iob dicitur: Sagittæ Domini militant contra me. In parte enim ſuperiori fauentes uirtutes, & in interiori coërcentes exquiruntur: Tandem uis illa cœleſtis per*
CHRISTVS. *Capricornũ genua flectit: undè iterum aſcendere incipiat, iuxta Imperatoris edictum: Qui ſe humiliat, exaltabitur: Crura quoque confouens, per hauſtus rerum ſupernarum ad currendum in uiam mandatorum Dei. Virtus autem piſciũ perambulantium ſemitas maris ducit pedes noſtros per hos mundanos latices ad mare illud excelſum, & aquas quæ ſuper cœlos exiſtentes continuè laudãt Do-*
Idem *minum: & quæ producunt ueros piſces, quibus paſcamur cum Chriſto completo curriculo uolubilis uitæ huius. Hinc nõ ſine myſterio dicũt ſecretiores Theologi, quòd Deus in conuiuio iuſtorum parat auem, taurũ, & piſcem, duo illa in-*

xta illud Euangelicum: Tauros meos paraui, & altilia mea occiſa ſunt: Piſcem uerò tanquam nouiſſimum ferculum, in quod pedes affectuum noſtrorum ſemper tendere debent.

Cur illa ſigna, & præcipui articuli in homine ſint duodenario numero diſtributi. Cap. XIX.

IN archiuis ſapientum binos comperimus progeſſus rerum, Alterum quippe per ternarium à ſupremis infima petentem, Alterum uerò per quaternarium ab inferioribus conſcendentem ad ſuperna: & illum à diuinis ad deteriora ſecutus eſt Plato: hunc uerò ab infimis ad ſuperna proſequens Ariſtoteles tantum procedit, quantum ex his per ſuos ſenſus poterat manu duci. Quaternarius igitur eſt elementaris numerus, & etiam myſterio magno diuinus reperitur pro rei condecentia: ut Orpheus & ante eum ſapientiores dixere: Et hic parit omnium infatigabilem (ut proſequitur idem Orpheus) impermutabilemq́ue numerum denarium, ultra quem non datur numerus. Quaternarius autem ipſe per ternarium complicatus numerum conducit duodenarium primum creſcentem, & magis cœleſtem, & diuinum, quàm terreſtrem: Vndè creſcentia omnia, & diuina quamplurima ipſo diſtribuuntur. Eſt etiam hic numerus compoſitus ex duobus primo perfectis, ſenariis uidelicet: & eſt primus creſcens, & hoc in ſexdecim abundans per quatuor, undè illa excreſcentia fœlix eſt, quia fit per quadratum æquilaterum, & parentem denarij: Ideo merito Plato in Phædone, & plæriſque in locis hunc numerum ueneratur, & ipſo ſupernum mundum partitur duodecim faciebus, totidemq́ue coloribus, perfectiori tamen nota: Nam lapides, fructus, arbores, flores, & huiuſmodi in ſuperna regione reperiri aſſerit tanta perfectione, quòd ad noſtram notitiam hućuſque nec deuenere, nec illa eadem imaginari poſſumus: Hæc enim ab eis ſuſceperant, qui diuinis oraculis edocti fuere: Quibus etiam inſtructus Ioannes, in calce ſuæ Pathmoticæ uiſionis ab arbore uitæ per ſingulos menſes duodecim fructus produci enarrat: Ciuitatem quoque illam ſupernam conſtructam deſcribit duodecim fundamentis ex lapidibus ꝓtioſis cũ duodecim nominibus Apoſtolorũ, duodecimq; diſtinctã portis, quibus totidẽ angeli præſidebant: & in ipſis inſcripta meminit duodecim tribuũ nomina. Inſuper ex omni latere eius, mẽſuram duodecim millibus ſtadiorũ conſummat, ut uates Ezechiel antea fecerat. Hos itaq; ſecutus Plato, ut Rẽpu. ſuã cœleſti cõformaret: ciuitatem, & agros in ſuo de legibus hoc numero diſponit, & in libro de Repu. duodenariũ ſolidat, in corpusq; reducit, uidelicet 1728, ad quẽ cũ deuenerit Reſp. aut dominiũ, diſciplina ſi uigeat, ſuũ (ut aſſerit) finem cõſequitur: & ſi ulterius ꝑgreditur, ſenſim in peius fatali lege decurrit, id maxime degenerante diſciplina: Et idem huius numeri ſolidũ Reip. terminum fore exiſtimauit, cum ſit creſcens primus, & ultra ſolidum nõ detur progreſſus: tũ

Plato. Ariſtoteles. Orph. Plato. Ioan.

quia haurit totum cœleſtem influxum: Per millenarium enim qui eſt ſolidus denarij, ſtelliferi cœli denotatur influxus multiplex millenarius pro numero ſtellarum ibidem reſidentium. In ſeptingentis autem ſeptem planetarum uires, & per uiginti octo Lunæ fauor deſignatur: Eius enim motus diſtans à curſu aliorum ſiderum erraticorum, quaſi ſolitarius habetur, reuolutionem complens uigeſimo octauo die, quo redit ad idem punctum Zodiaci: ſed uigeſimo nono ad ſolem, quo tempore ipſe proceſſit gradu ferè uno. Plato. *Plato igitur hunc numerum celebrat Mercurium æmulatus, & ambo Moſem, & Deificos uates, imò ipſum Deum: qui elegit duodenam familiam illam Iſraëliticam, quam ſemper ſic partitam ſtare iuſſit, & eidem præfici duodecim principes: & totidem lapides locari in fundo Iordanis, dum per ipſum ad terram promiſſionis tranſmearent: & in pectore ſummi ſacerdotis eodem numero lapides figi præcepit. Duodecim inſuper panes facierum, pro quo nos habemus panes propoſitionis, in arca collocantur: & totidem lapidibus altare conſtruitur. Quo etiam numero mare* Salomon *æneum à Salomone fabricatum pro offerendorum lauacro, boues ſuſtinebant. Mari quoque rubro tranſacto, illi electæ familiæ duodecim fontes in helim parati fuere: & ad explorandam promiſſam terram duodecim exploratores miſſi ſunt. Ad cuius numeri metam Chriſtus Dei ſapiẽtia Apoſtolicam familiam ſecernit, quos & duodenis tribubus præficit: Et illarum conſignati, & electi præcipui à Ioanne per duodena millia enumerantur: Cuius etiam populi Reginam ſtellis duodenis coronatam deſcribit: Excreſcentibus panibus cophynis duodenis fragmenta colliguntur. Diem inſuper per bis duodenas horas partiuntur, & Luna quotidie gradus duodecim percurrit: & Iuppiter omnia æquans duodenis annis curſum proprium perficit. Hinc non abſque cauſa Timæus Lo-* Tim.lo. *crus totum mundum duodenis faciebus deſcribit. Et ſi ad inferiora deſcendamus, creſcentia multa hoc numero progrediuntur. Lepus, & cuniculus fœcundiſſimi duodecies in anno generant. Camela duodecim menſibus fœtum gerit.* Plato *Pauo duodecim oua ponit. Quadrat ulterius Plato millenarium, & ſolidat centenarios in decies centena millia, ut etiam ſuperna, & miniſtrantes, & aſſiſtentes intelligentias, iuxta Danielis uaticinium, cõnumeret. Quarũ præcipui principes per duodenarium complicatum ex eius medietate, ſenario uidelicet diſtribuuntur in ſeptuaginta duos: Quo numero & ſeniores in figuratiuo populo, & diſcipuli in uero, iuxta idiomatum numerum præferuntur: Quibus idiomati-* Sapien. *bus (ut ab antiquis ſapientibus diſcere poſſumus) totidem angelici principes* Hiero. *præferuntur: Quæ ab Hieronymo ſuper illud pſalmi, circumamicta uarietate, aliqualiter pertractantur. Sed aſſignando cuilibet ſuum ſenarium, non* Procul. *ſine myſterio duodecim principes potiores reſtant: Ideo Proculus hunc numerũ Diis, generibusque his, quæ ab eis procedunt, conſecratum aſſerit. Hinc cœlum diuinitatis ſedes in duodecim ſigna partitur, quibus præſident duodecim angeli præcipui ſuffulti duodenis irrigationibus magni nominis Dei:*

Quod poëtæ uelut ſimiæ imitantes duodecim adinuenere numina, quæ ſignis illis præferrent: Palladem Arieti, & conſequenter humano capiti: Venerem Tauro, ceruici, & collo: Phœbum particularem Geminis, & brachiis: Mercurium Cancro, & pectori: Iouem particularem Leoni, humeris, aut ſcapulis: Cererem Virgini, & iliis: Vulcanum Libræ, & natibus: Martem Scorpioni, & pudendis: Dianam Sagittario, & femori: Veſtam Capricorno, & genibus: Iunonem Aquario, ſimul & cruribus: Neptunum uerò Piſcibus, atque pedibus: Vndè Manilius decantat. Poëtæ Mani.

Lanigerum Pallas, Taurum cytheræa tuetur,
Famoſos Phœbus Geminos, Cyllenius Cancrum,
Iuppiter & cum matre Deûm regit ipſe Leonem:
Spiciferæ eſt Virgo Cereris, fabricatáq; Libra
Vulcano, pugnans Mauorti Scorpius hæret:
Venantemque Diana uirum, ſed partis equinæ
Atque anguſta fouet, Capricorni ſydera Veſta:
Et Iouis aduerſum, Iunonis Aquarius ſignum eſt:
Agnoſcitque ſuos Neptunus in æquore Piſces.

Quorum numinum non ſine cauſa aliqua maſculina, & aliqua fœminina aſſignantur, ut innuatur utráque uis à ſupernis deſcendere. Illud quoque obſeruandum cenſeo, quòd cœlum ſedem diuinorũ, & ultimum corporalium duodenarius partitur numerus: qui ex quaternario elementari, & ternario diuino deductus reſultat, ac quaſi uinculum exiſtens corporea cũ diuinis cõnectit. Cõtinet inſuper hic numerus (ut Pythagorei dicũt) perfectã harmoniã diapaſonicam in partibus, ex quibus componitur, 7, uidelicet & 5. Quorum, 7, cõtinet ſeſquitertiã proportionem ex 4. ad 3. & 5. ſeſqualteram ex. 3. ad 2. ex quibus proportionibus reſultat diapaſon: Cuius extrema quaſi circulum quẽdam efficiunt ad eandem notam, ſed altiorem, terminando extremum unum, à quo alterum incipit, ut circularis, cõueniat circulari cœlo, & harmonico. Vltra hæc quaſi neceſſariò cœlũ eiusq; ſigna ſunt duodenario numero diſtributa: ut in eo cõperirentur aſpectus oppoſiti trini, quadrati, & ſextiles, qui, niſi in duodenario, haberi minimè poſſunt: Ibidẽ inſuper cõtinerẽtur elemẽta ſecũdũ principiũ, mediũ, & finẽ. Ad huius quoq; numeri metã diſpoſiti ſunt articuli in humano corpore correſpõdentes duodecim ſignis (ut diximus) ſecũdum proprietatem figuratorũ, quæ in illis imaginibus repræſentantur. Aries, cuius robur eſt in capite, capiti meritò correſpondet: Taurus collo, & ceruici: & ſic de reliquis. Sed hoc parum foret, ni ſi adeſſet homini etiam ſupernum robur multiplex, cui reſpondent humana membra: adeo ut inferiore moto, moueatur & ſuperius, cui illud correſpondet, ſicut nerui in citharis bene chordatis. Et hoc innuit ſumma Veritas dum ait: Date, & dabitur uobis, tanquam ſi diceret, ſi manus ueſtra in pietatem proximi moueatur, extendetur quoque diuina multo plura uobis impartiens. Et huiuſmodi Pythag. CHRISTVS.

multa proſequi poſſemus: ſed illa relinquimus ſuo loco latius declaranda.

Correſpondentia qualitatum cum planetis, & octauo cœlo. Cap. X X.

EXtant in humano corpore qualitates, & complexiones ſuam habentes conſonantiam cum planetis, & ſtellifero cœlo: Eam enim, quam hoc habet cum eis manifeſtam, in ſuis triplicitatibus poſtponentes, ad eam ueniamus, quam Saturnus habet conuenientiã cũ atra bili: ut ij, in quibus hæc præualet, Saturnij dicantur, motumque, & influxum eius adeo conſequentes, ut omnibus eorum operationibus Saturnus intereſſe uideatur: Et ab eodem attracti ui quadam conſonanti ſemper in Saturniis rebus delectentur, ſolitudine, contemplatione, profunda imaginatione, appetitu congregandi ex timore illato à terra frigida, ſiccáque natura, & in huiuſmodi Saturni decretis. Iuppiter autem cum ſanguine ſuum habet concentum, & cum aëre humido, atque calido, & conſequenter cum uita, quæ potiſsimè in huiuſmodi reſidet: Qui & concinna ſua dilatatione æquante ui ſuos phaëthonteos tractabiles, & benignos reddit, & ad opus facillimos, ſicut Saturnus conſtipans ad quietem, & concentricam delectationem inuitat: ex ui tamen bene compaginante, robore, & fortitudine munit. Mars igneus totus, cum bili, & omnibus igneis ſymbolum habens ad omnes igneos impetus ſuos mauortios, tam ciuiles, quàm ſpirituales impellit: hos quidem ad feruidum amorem, illos autem ad bella, & inuaſiones. Sol etiam cum rubea cholera, & igneis cõtemperamẽtis cõueniẽs phœbæos ſuos ab illuſtriora opera, & ſatis contẽperata deducit. Venus cum aëreo calore, & bullienti cholera, uel ſaltem excitata, & aqueis rarioribus, quæ quaſi aëream naturam ſapiunt, conueniens, ad mollia quæque ſcalpenti quadam ui trahit: & ad uoluptatem circunferentias uerſus fluentem allicit: niſi eius influxus cõtinua propinquitate Solis corroboretur: & in humano mundo rationis freno coërceatur: Eſt enim ipſa ueluti aurora, in qua pro maiori anni ſpatio dominatur humida atque laſciua, rorem demittẽs, ſomnum prouocans, artus diſſoluens: ſed confota uigore ſuccedentis, aut ſociantis Solis faciles effluxus aliquantulum comprimit. Mercurius cum ſubtiliori, & acutiori ſpiritu conuentum habens penetrat: & ad quodcunque opus peragendum promptum, facilemque conſtituit nullum ſuaptè natura habens determinatum opus: ſed huc, illucque uagans in penetralia omnia ſua acutie ſeſe recipit: Sed effectus eius non minori difficultate dignoſcitur, quàm eius aſpectus corporeis oculis uideatur. Luna & ſi aquarum ductrix habeatur, non tamen aquea tantummodo, ſed omnia, quæ ſuperiora influunt in inferioribus, explicat.

Quòd intellectus conueniat cum orbe ſignorum. Cap. X X I.

COncinere demonſtrauimus ſtelliferum cœlum uariis pictum figuris cum Cherubinis, qui pulchræ figuræ interpretãtur: Nunc autem conuenire faciemus cum intellectu pleno imaginibus, & concepti-

bus rerum, quas intelligimus, plenóque ideis eorum, quæ facturi ſumus. Et ut do-
ceatur cœlum ipſum cuncta complecti nõ tantũ reuolutione, ſed uirtute, ſapien-
tes partiti ſunt illa ſigna in quatuor ternarios, iuxta quatuor elementa, & fun
damenta omnium rerum, cuilibet ternario aſſignantes principium, medium, &
finem ipſius elementi ipſi conuenientis: Vndè generationes, ſtatus, & reſolutio-
nes rerũ omniũ conficiuntur: Principiũ enim ignis Arieti dederunt, augmẽtũ, uel
progreſſum Leoni, finẽ uerò Sagittario: Terræ autẽ principiũ Tauro, progreſ-
ſum Virgini, & extremum Capricono: Aëris principiũ Geminis, proceſſum Li-
bræ, terminũ uerò Aquario: Sed aquæ principium Cãcer poſſidet, mediũ Scor-
pio, finem autẽ Piſces. Sic intellectus apprehendit principiũ, progreſſum, finem-
que rerũ omniũ ex ipſis elemẽtis productarũ, & producẽdarum, ultra quæ ni-
hil reperitur, quod intelligi poſſit: quia extra ipſa nihil eſt. Et ſicut in intellectu
opificis diuini uel humani omnia ab eo facienda concipiuntur, ſic omnium rerũ
fœtura in cœlo cõcipitur: explicatur autẽ, & producitur per planetas, ſicut per
uires inferiores ad effectum conducuntur ea, quæ noſter concipit intellectus:
qui potiſſimè reſidet in cerebro, & hoc in craneo pleno innumerabilibus capil-
lis: Sic uirtus illa gignendi eſt (ut dicunt Theologi Hebræorum) in ſacro Dei
nomine diffuſo per cœlum, & replẽte ipſum tãquam craneum, & teſtam quã-
dam plenam innumerabilibus ſtellis: Numerus tamen cognitus eſt illi, qui nu-
merat multitudinem ſtellarum, ſicut & capillos capitis, ut ait Veritas ſumma: CHRISTVS.
Capilli capitis ueſtri omnes numerati ſunt: Non utique illi, qui abciſi peſſundan
tur (inquit Origenes) ſed illi, qui erant in Nazaræis Spiritu ſancto repletis: ut Orige. Cantica.
alios proſternerent: de quibus dicitur in Canticis: Comæ capitis tui ſicut purpu
ra regis iuncta canalibus, illis uidelicet ſupernis, per quos fluunt omnes effuſio-
nes gratiarum, quibus exciſis debilis homo à fœmina, id eſt parte ſenſitiua uin-
citur, ut de Samſone legimus: Qui capilli influxum, & uim ſuſcipiunt à ſuperno
fonte, ſicut & ſtellæ. Sed ad intellectum redeamus. Componit etenim cõceptus,
& imagines, quas continet, & orationes, & ſententias, quibus inſtruimur: &
generatur ſcientia tota, ſicut quando ſtellarum influxus componuntur cum uir-
tutibus planetarum, & elementis: quorum uis in cœlis continetur, interueni-
ente potiſſimè magni nominis, aut ipſius opificis uirtute, producuntur diuer-
ſæ ſpecies, & particulares res, quarum nomina (ut aiunt) reſultant ſecun-
dum proprietatem influxuum, & influentium: Quæ cognoſcens Protoplaſtes
nomina rebus ſecundum earum quidditates impoſuit: Quò forſitan tendit il-
lud ſummæ Veritatis: Nomina ueſtra ſcripta ſunt in cœlis. Trifariam enim CHRISTVS.
partiuntur Hebræi uiginti duas literas ſui alphabeti: quarum tres tria ele-
menta, ſeptem totidem planetas, & duodecim duodena ſigna, tanquam
characteres eorum ſignificare aſſerunt: Et illas ſeptem literas duplices uo-
cant, tum quia bifariam pronunciantur, blæſe, & acutè: tum quia planetas re-
præſentant, qui pro diuerſitate ſignorum, in quibus reperiuntur, remittunt, &

acuunt uim: Duodecim uerò ſimplices uocant, quia unico modo proferũtur ſem per, & quia ſigna repræſentant: quorum uirtus ſemper eodem modo ſe habet: Tres autem tribus elementis aſcribunt, igni uidelicet, aquæ, & terræ: Aërem uerò non tanquam elementum, ſed ueluti glutinum elementorum habẽt. Sicut igitur ex planetarum, & ſignorum aſpectibus ſimul cum elementis conficiuntur omnia corpora, ita ex literis, & characteribus illas partes ſignificantibus conſtituuntur nomina rerum ex ipſis compoſitarum: ut in libro de formatione, qui Abrahæ inſcribitur, myſterio non mediocri innuitur: Quorum cõpoſitorum corporum ſpiritum, & animam per puncta, & accentus ſignificari nonnulli aſſerunt.

Rapit primum mobile cum corde, aut libertate animi ibi reſidentis. Cap. XXII.

*E*St nonus circulus, quod primum mobilè dicitur, cœlorum dux, ui ſua omnes cœlos rapiens ſecum conducit: & ipſe à nullo inferiori circulo ducitur, ſed à ſola intelligentia ipſum mouente, uel à Deo iubente: In quem, tanquam in primum motorem, ne tota cœli harmonia confundatur, ducitur omnis motus, ut in calce organi ſui probat Ariſto. Sic in noſtro hoc paruo mundo eſt uoluntas domina omnium aliarum uirium, & earum ductrix ad libitum: Cui merito regnum, & principatus debetur, quia ſemper ad bonum, tanquam in obiectum ſibi adæquatum tendit: quãuis aliquãdo errore, aut ui animali impellente, malũ eligat credens, aut præfingẽs illud eſſe bonum: Et tunc non domina, ſed ſerua miſerrima efficitur, ut ſumma Veritas ait: Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Rectè igitur & in bonum tẽdens iure præfertur, ſicut in Politiis, qui in melius, & magis bonũ reſpicit merito præponitur. Hæc autẽ uolũtas, aut ſynderesis cũ portione ſuperiori iuncta, ueluti mobile primũ, omnes inferiores uires ſecũ ducit ad uotũ: ſed ipſa recta à nullo deducitur, niſi à ſummo mouente, uel ab eo influxu, quẽ gratiã, charitatem, uel amorem infuſum dicũt theologi. De qua iterum ſumma Veritas: Nemo uenit ad me, niſi Pater meus traxerit eum: Et regius propheta, tunc currere dicit per uiã mandatorũ Dei, quãdo per amorẽ dilatatũ, & motum fuerat eius cor. Ad eius quoq; uolũtatis ordinatum motũ reliqui inferiorũ uiriũ progreſſus ſequuntur, ſicut orbiũ motus omnes ipſius primi mobilis gyro regulãtur. Nec quiſpiam dicat uolũtatẽ, tãquam cæcã ab intellectu deduci: quia nihil amare poſſumus, niſi præcognitum: in quod ſolũ fertur ipſa uoluntas, ut Auguſt. & Ariſtot. conſentiunt: Nam ſicut lux oculo uiam oſtendit, ipſum tamẽ minimè ducit, ſic intellectus demouſtrat uolũtati ſemitas, non tamen per eas ipſam cõducit, ſed reſtat ſuæ operationis domina. Sic quoque ſtelliferum cœlum primo mobili quodãmodo repreſentat gradus, & nomina rerũ p ipſum, & planetas producẽdarũ, & ad ea exequenda primũ mobile accẽdiuar: & uoluit omnia motu diurno. Eſt igitur in homine uolũtas, & cor (ut ait Ariſtot.) ſicut prima intelligen-

Marginalia: Ariſto. — CHRISTVS. — Theolo. — CHRISTVS. — Dauid — Auguſt. — Ariſtote. — Idem

tia in orbe, primo uidelicet, ipſiuſque primæ ſphæræ ſimulachrum habẽs gyrat, & trahit omnia, ſicut primũ mobilè cæteros orbès. Et ſicuti peccatum in natura conſequitur, quando inferiores cauſæ à prima diſcrepant, & inferiores orbes à primo mobili: Sic quãdo mẽbrorũ, & inferiorũ uirium lex mẽti repugnãs ducit hominẽ captiuũ in legẽ peccati. Cedere itaq; debet omnis mẽbrorũ lex mẽtis dictamini, ſicut oẽs ſphæræ cedũt primæ mouẽti, & rapiẽti eas oẽs ſuo diurno motu. Et q̃uis unaquæq; inferiorũ peragat curſum ſuum, multo tamẽ tardiores ſunt in ſuis motibus q̃ prima, pulcherrimè nos inſtruẽtes uires inferiores, & ſi aliquid, ſecũdũ quod eſt ſibi propriũ, operãtur, tardũ uel paucũ illud opus eſſe reſpectu operis arbitrij bene regulati. Omniũ autẽ motuum tardiſſimus eſt ille ſtelliferi cœli, quod in cẽtũ annis mouetur gradu uno, ut Ptolemæo placet: qui Ptolem.
eſt numerus quadratus denarij, qui cõficitur ex ꝑtibus quaternarij numeri elemẽtaris: Vndè innuitur ꝙ cœlũ illud corpus repreſentat elemẽtare: & etiã quia integratur ex quadruplici genere ſignorũ, ꝓ natura quatuor elemẽtorum, ſicut & corpus ex eiſdẽ cõponitur. Nec carpat me quiſpiã, quod paulo ſupius cõuenire fecerimus ſtellatũ cœlũ cũ intellectu, nũc autẽ æquemus cũ corpore: Nã ſerpẽs nũc diaboli, nũc Chriſti typũ tenet: & hoc, dum ipſemet ait: Sicut Moſes ſerpẽtem exaltauit in eremo, ſic oportet exaltari Filiũ hominis. Et planeta quilibet nũc alicui elemento, nunc alicui angelorũ ordini æquiparatur. Huiuſmodi quoque multa reperiuntur cum diuerſis comparata ex ſymboleitate, quam diuerſa nota res habent ad inuicẽ: Reſpectu enim ſuperiorũ mentiũ cœlũ illud ſe habet, ut corpus: & reſpectu rerum inferiorum producendarum ſimilitudinẽ habet in- Porph.
tellectus producẽtis ideas. Sic quoq; in coordinatione rerũ à Porphy. & Ariſt. Ariſto.
aſsignata idem ad ſuperius cõparatũ habet rationẽ ſpeciei, ad inferius uerò rationẽ generis. Eſt itaq; in propoſito noſtro motus primi mobilis, ueluti motus animi, & motus ſtelliferi cœli, corporei motus ſimulachrum habens: ſed planetarũ reuolutiones motus uirium inter corpus, animumq́ue exiſtentium repræſentant. Sed ſi iſta hæc cum infimis, & ſupremis æquare uoluerimus, eſt in cœlis feruidius omnium mobilè primũ, In paruo mundo cor, & uoluntas, In angelico ſeraphinus ardens. Eſt iterum uis ignea in ſeraphinis inflammans, in primo mobili rapiens, in uoluntate & corde noſtro feruẽs uirtus: Ideo hæc habitat in corde calidiſsimo omnium membrorum, calore quippe & naturali & meliori: de quo David
Pſalmographus ait: Cõcaluit cor meum intra me. Et iterum: Inflammatũ eſt cor meum. Eſt quoque uis terrea in Cherubinis pulcherrima ideãrum figura, in ſtellifero cœlo ſplendida ſiderum pictura, in infimo uerò elemento ex uariis herbis, & floribus ornatus.

Quæ conſtipentur, & ſolidentur cum Saturno. Cap. XXIII.

SEntẽtia Ptolemæi eſt explicata ab aſſeclis ſuis, planetas omnes ad Ptolem.
hominem hunc fouendum deſtinatos, quorum quatuor ad cõſeruandum indiuiduum, tres uerò ad opus conducendum: Quatuor ſunt

Idem Luna, Sol, Iuppiter, & Saturnus: Sol autem, ut idem dicit ad uerbum, eſt origo
uirtutis uitalis, quæ eſt in corde: Iuppiter reſpicit uirtutem naturalem in hepa-
te: Saturnus uim receptiuam: & Luna creſcentem, & decreſcentem uigorem:
Sed tres alij ad mores & operationes exquiruntur: Phãtaſtica enim uis, & pe-
netratiua in rebus faciendis à Mercurio expetenda eſt: Appetitus, concupiſcen-
tia, & delectatio, quæ opus perficit à Venere: Impulſus cum iraſcibili, & impe
tu, ut fortunatum ſit opus, à Marte. Saturnus igitur uirtutem receptiuam regit,
& inter intellectuales uires potiſſimè memoria receptiua eſt, adeo, ut à Ioanne
Scoto Scoto & ab aſſeclis non connumeretur inter potentias actiuas: cum ſit tantum-
modo (ut aſſerunt) uirtus ſuſcipiens. Huic enim Saturnus præſidens reddit Sa
turnios ſuos bene memorantes, cum habeant uim illam aqueam adeo conſtipatã,
Alcabi. ut diu conſeruare poſſint ſuſceptas imagines. Regit quoque aures (teſte Alcabi
Iul Fir. tio) ſuper omnes ſenſus receptiuas: ſed Firmicus ei potiſſimè aſcribit dextram.
Eſt inſuper auditus omnium ſenſuum ſpiritualior, & conſequenter inſtrumẽtũ
ſecretioris, & profundioris ſapientiæ: ad quam Saturnus peculiari uirtute cõ-
ducit. Audiens (inquit ſcriptura) ſapiens ſapientior erit: uel adiiciet, ut accipiat:
ut habet textus Hebræus. Et hoc eſt proprium Saturniorum, ut audiant, & cũ
ſilentio audita ruminantes ad ſecretiora penetralia ingrediantur: ubi diutur-
na, longáque rerum multarum conſideratione, & experientia prudentes efficiã
Hebrei tur, quod proprium eſt Saturni cœleſtis, & ſupramundani, quem Hebræi בִּנָה
bina dicunt, quod intelligentiam, uel prudẽtiam interpretantur. Cõueniũt quoq;
cum ipſo lien, ſtomachus, ueſica, & matrix. Et bene ſplen ipſi dicatur, qui (teſte
Galen. Auicena Galeno & Auicena) eſt uas, & receptaculum ſuperfluitatum terreſtrium, &
groſſarum: quæ potiſſimè à Saturno reguntur. Eſt inſuper (ut iidem teſtantur)
rarus, mollis, & ſpongiæ ſimilis: ut attrahat, & recipiat ſuperfluitatem nigram:
nutriturq́ue ſanguine ſubtili nigro: Quæ omnia ad ipſum Saturnum referũtur.
Stomachus quoq; à Saturno conuenientiſſimè regitur, qui eſt ex ſui natura uin
centibus partibus neruoſis frigidus, atque ſiccus: ideo attrahens humiditates, ſi-
cut terra, Saturnus, & Luna. Calefacit uerò, & digerit ex caliditate inſita car
ni eius confota caliditate membrorum illi adiacentium, ſcilicet hepatis, cordis,
Idem. ſplenis, fellis, & hymenæi, ut docet Auicena: ex q̃bus adminiculis calidior hepa-
Galeno te redditur, quamuis contrarium ſortitus ſit à natura: quæ (teſte Galeno) pro-
pe uentrem ipſius excalefactoria collocauit. Et ſicut ſtomachus conſtipatus eſt
ui Saturnia ad cõtinẽdum cibum, ita matrix ad continendum fœtum, & uter-
que neruoſis partibus compaginatur. Si autem humores Saturnij nimium aucti
ad diſtemperamentum deueniant, pariunt infirmitates chronicas ex humore me
lãcholico groſſo, & uiſcoſo phlegmate generatas, epilepſiam, apoplexiam, para
lyſim, apoſtemata dura, quæ ſclirotica dicuntur, cancros, podagras, phthiſim,
hæmorrhoides ani, & uuluæ, ragadias, fiſtulas, ulcera occulta, chronicos deflu-
xus uentris, ictericiam nigram, elephantiam, quartanam febrem, & huiuſmodi

morbos, qui cum difficultate curantur: & corpus exterminant. Et ſi tempus adeſt, etiam ad mortẽ prædicta nimia alteratione agitata deducit. In facie quoq; que hominis & cute hæc, dum diſpoſitor fuerit, imprimit ſuæ complexionis ſigna, maculas uarias, oculos impares, longam faciem, aſpectum indecentem, & fœtidum, dentes uarios, & turpes, ſtaturam diuerſam, pedes deformes, contortos, calcaneos corrugatos, nigros quoque pilos, raros, & groſſos, iuncta ſupercilia, colorem fuſcum, glaucum, uel plumbeum: Sed hæc pro Solis diſpoſitione uariantur. Ad mores etiam melancholicos ducit, nigra indumenta, tardas operationes, ſolitudinem, cauernis & antris aliquando mancipatos, puteorum, & cochlearum foſſores, calcis & cementi compoſitores, & multa huiuſmodi exercitia uilia, ſi depreſſus fuerit, inducit: Bene autem diſpoſitus, ad profundiſſima quæque, & ſublimia euehit.

Quæ æquentur cum Ioue. Cap. XXIIII.

AEquans omnia Iuppiter, ſibi uendicat aurem ſiniſtram, ad cõplendam ſapientiam iam à Saturno excitatã. Et amori fauens æquat iecur amoris ſedem, tanquã peculiare domicilium. Hic enim amorẽ incoboat, quem explicat Venus, cui amor aſcribitur: Nam à iecore Iouis ſede trahit orginem: undè apud authores medicinæ iam eſt uulgatum adagium: Splen ridere facit, cogit amare iecur. Cui adſtipulatur, quod Galenus & Moſes Cordubenſis ex antiquorum inſtitutis deducunt: qui malefactores in membris, quibus peccauerant punire ſolebant. Aſcendentes enim domos alienas, fuſtigabantur pedibus, maledici & blaſphemi lingua torquebantur, & multa huiuſmodi. Sed Titionem nimio amore laſciuientem iuſſu Apollinis punitum deſcribunt Vates in iecore perfoſſo roſtro uulturis, & falconis. Contemperatus igitur Iuppiter in uirtute, ex calido & humido, rectè hepati præſidet: quod eadem qualitate gaudens, alitur ex ſanguine ingroſſato, ut inquit Galenus, Haliabas, & Conciliator: Cuius rei ſignũ adducunt: quòd ſanguis extra uenas coagulatus ipſi aſſimiletur: undè à Galeno uocatur primum ſanguinis organum. Aequat ſibi & ſtomachum ſimul cum Saturno: ſed hic parti neruoſæ, frigidæ, atque ſiccæ prædominans, ille uerò parti carneæ, calidæ, & humidæ. Et cum uẽter ſit etiam humido calore ſuffultus, ipſum quoque Ioui ſubiiciunt: Occurrerẽt hic multa de muſculis uentris, & aliis particularibus diſſerenda: Sed cum forſitan hæc nimis longa, & ſuperuacanea cura foret, abducẽnſque nos à propoſito, nõ breui ſemita, Ideo illis omiſſis, de ſolis membris principalibus proſequamur. Supponunt quoque eidem brachia, dexteramq́ue manum non abſque ſublimi ſacramento, ut pius Iuppiter ſupramundanus deducat ad ea opera, per quæ quis poſſit merito in iudicis dextera collocari. Addunt umbilicum, ad quem tanquam ad centrum referuntur circumadiacentia: Vndè in templo Iouis Ammonij effigiem umbilici repoſitam tradit antiquitas. Sunt, & qui aſſeuerant etiam coſtas, pecten, inteſtina, & ſanguinem Iouia eſſe. Et ſi ſuprabundauerit ſanguis, uſque

Margin notes: Galen. Moſes. Poëtę Gale. Haliab. Concili.

P v.

ad diſtemperamentum, proueniunt morbi ſynochi, id eſt continuati, uenarũ fracturæ, ſputa ſanguinea, ſanguiniſque defluxus per hæmorrhoides, per mẽſtrua, per nares, & undecũque fluant: Apoſtemata quoque hepatis calida, & ex plurimo ſanguine concreta. Et ſi ad mortem deducit infirmitas, eius mortis genera ſunt, per ſynochas febres, per tertias notas, cardiacam, id eſt corporis imbecillitatẽ laſſeſcente ſtomacho, ſquinantiã, colicã, & iliacam paſſionem, & ea, quæ huiuſmodi conſequuntur. Corporis autem diſpoſitor figuram tribuit condecentem, ſtaturam moderatam, & formoſam, oculos ad magnitudinem tẽdẽtes, ſubnigros, capillos flauos cum caluitie quadam, duoſque dentes inciſorios cæteris longiores. Sed oriente ſole reddit cutem ſatis albam, & oculos mediocres: occidente uerò, albedinem remiſſiorem præſtat. In moribus autem honeſtos facit, fideles, parentibus obſequentes, iuſtos, legales, & huiuſmodi multa, quæ ab Aſtronis memorantur. Sed hæc tamen quantum uirtus illa cæleſtis ſe extendit, aut diſponens corpus ipſum cæleſte ſydus, aut ulterius operans præſidens intelligentia, iubente & cooperante prima.

Quæ ferueant cum Marte. Cap. X X V.

MArs ſua ſedilia habet in renibus, uenis, & diſcurſu ſpermatis p dorſum, & in chyſti fellis. Sed hæc quidem ſolus, cum Ioue autem (authore Firmico) *in hepate, & naribus. In renibus itaq;* Iul. Fir. *conuenienter feruet, cum & ipſi (teſte* Auicena) *calidi ſint, &* Auicena *ſicci: quamuis alij ipſos calidos, & humidos opinentur. Sed hoc eſt, quia calidum & humidum & radicale, calore uiuifico informatum uiget in eis, ex ſui autem ſimplici natura ſicci ſunt, &* Martij. *Cuius rei ſignum præbẽt calculi, qui in ipſis generantur: quia feruent potiſſimè in* Martialibus, *&* Mar*te fauente. Et hos naturæ diſpoſitor combinauit, ſicut & multa corporis mem-* Galen. Auicen. *bra: ut* Galenus *&* Auicena *diſputant. Ii autẽ dati ſunt ad coquendum ſuperfluum aqueum, & ſanguineum: ſicut chyſtis pro receptaculo choleræ: & ſpleni* Galen. *pro ſuſceptorio humoris melancholici groſſi, ut idem* Galenus *determinat. Præfertur etiam decurſui ſpermatis & dorſo, per quod deſcendit: ut ſuo calore calefiat ſemen: & uigorem ſuſcipiat ad prolem gignendã. Adiudicant inſuper, qui de re huiuſmodi tractant, eundem præeſſe uenis: quamuis ex natura neruea pãniculari, & ligamentali frigidæ, & ſiccæ, ut forſitan (non obſtante natura frigida, quæ ad eas conſtipandas exquiritur) calefactæ ab eo, ſanguinem in ſuo calore conſeruent. Et (ut ſecretiorem rationem educamus de promptuariis naturæ) etiam ex loco id concludemus. Nam inter hepar* Iouium, *& cor ſolare ſitum habent, ſicut* Mars *inter utrumque.* Venæ *etenim omnes ſiue hepatis porta, ſiue meſeraicæ, in quas ipſa diuiditur, ortum habent à concauo hepatis, in cuius pun-* Galen. *cto, ueluti chordæ tentorij in clauo (*Galeno *authore) colligantur, cui ſapientes* Ariſtote. *multi conſentiunt. Similiter & uena, quæ maior ab* Ariſtotele *nũcupatur, à* Ga- Haliab. *leno, & ab* Haliabate *concaua, ab* Auicena *uenter, ab aliis pergibba: quia in-*

xta gibbum, & conuexum hepatis eſt, omniumque prædictorum opinione (Aui- Auicena
cena excepto) collocatur in hepate, & ab eodẽ oritur, quãuis phyſici nõ cõſẽtiãt:
Sed ab Auicena, tanquã neutro inter eoſdẽ inter hepar, & cor collocatur: & Idem
omnes alij nominati, ipſi hepati eas cõtinuari aſſentiũt: ſicut Mars Ioui. Et ſicut
inter hepar & cor ſanguis fluit per uenas uitam baiulans, ſic inter Iouem &
Solem eſt Mars, quaſi uehiculum, aut fomentum uitæ, ſuo calore, & impulſu il-
lam confouens. Et nedum ex ſitu, ſed ex proprietate, & uirtute, quæ eſt ultra
qualitates ipſas, uenis cõuenientiſſimè præſidet: & canali ſpermatis in ipſa iſtis
cõueniens: ſed potiſſimè chyſti uaſi feruentis bilis, quæ ei propriiſſima eſt. Hæc
autem diſtemperata excedens nimis, aut corrupta (maximè in prædictis locis)
cauſat infirmitates Martias, puſtulas malignas, carbũculos, antraces, eriſipil-
lã, formicã, impetigines, febres, quæ ex cholera fiunt, acutas phreneſes, & mor-
bos omnes, ex feruenti & adurenti colera prouenientes, cancros, gangrenas, fi-
ſtulas, ſcabiem, pruritum, uariolas, excoriationem, aduſtionem, aborſum, uene-
noſas infirmitates, & in diuerſis corporis membris ulcera, pro manſione ua-
ria in cœleſtibus ſignis membris ipſis conuenientibus: Et ſi in huiuſmodi tantus
ſit exceſſus, ut natura aut ars cohibere non poſſit, mortẽ inducit. Naribus quo-
que præeſt: ex quibus feruor bilis accenſæ in chyſti, inflammatæ in corde, &
uaporantis ad cerebrum exhalat: Et aliquando ibi ſiſtens tantum exæſtuare ho-
minem facit, ut dicat, Iſaias: Quieſcite ab homine, cuius ſpiritus in naribus eius Iſaias
eſt. In figura quoque exteriori rubeum facit: oculos uarios, ad citrinum tenden-
tes, barbam, capillos, cæteróſque corporis pilos rubeos, obſcuros, ſpiſſos, & groſ
ſos, ſtaturam mediam, faciem rotundam, lentiginibus & maculis quibuſdam cõ-
ſperſam, nares amplas, & latas, plenas ſpiritu, aſpectum horridum, dentes lon-
giores, greſſus diſtantes. In complexione uerò efficit calidum, & inde impetũ,
& uim maximam confert: & promptum reddit ad omnia: hinc & ad mala
præualidum. Et niſi impetus ille rationis freno moderetur, facilè ducit in præ-
ceps.

Quæ uiuificentur, & clareſcant cum Sole. Cap. XXVI.

CVm Sol (omnium ſapientum teſtimonio) ſit pater uitæ, & in quo
reſidet (ut Pythagorei opinantur) uirtute quadam uita; & ue- Pytha.
rus Sol, ideo ipſum cordi aſſignant, tanquam præcipuo uitæ ſe-
dili. Et ſicut ipſe Sol in maiori mundo eſt principiũ lucis, & uitæ,
dans omnibus planetis, ut luceant: ſic cor in humano mundo (teſte Galeno, & a- Galen.
liis ſapientibus) eſt origo uitæ, & caloris, dans omnibus membris, ut uiuant &
operentur. Eſt enim anima (cuius primaria ſedes eſt cor, ut ait Ariſtot.) prin- Ariſtote.
cipium intelligendi, ſentiendi, & ſecundum locum mouendi: Et ſicut Sol ipſe ex
uita conuenit cordi, ita ex luce oculis, maximè dextro reſpondet, ſiniſtrum Lu-
næ relinquens: præfertur etiam medullæ, quæ non ueluti ſuperflua aſpernenda
eſt, inquit Ariſtoteles, ſed tanquam uita oſſium, & fomentum eorum, eſt in ipſis Idem.

recluſa: Eſt enim alter ſanguis, ſed ex decoctione, & calore in albedinem mutatam ait Auicena, & cum ipſo Ariſto. Cuius rei ſignum hic reddens dicit, quòd nouellis adhuc animalibus medulla cruenta admodum eſt: ætate autem pronectis, & pingueſcentibus ad adipem trahitur. Subiiciunt quoque Soli patri generationis, femora, & lumbos uaſa quippe ſeminaria: undè non ſine cauſa ſapientiſſimus priſcorum patrum Abraham, ab alumno ſuo iuramentum exegit ſuper femora Meſſiæ, ſeminarium uas, pro cuius munda & myſterioſa generatione, ſolicitus erat ipſe Abraham, dum mitteret ſeruum iuramento aſtrictum ad accipiendam uxorem Arameā pro Iſahac: ex cuius ſemine Meſſiah generari debebat. Regulat inſuper tanquam uitæ inſtrumentum uitalem ſpiritum: intellectum quoque, & rationem: undè doctrinæ, & ueræ philoſophiæ, & cognitioni ſegregatæ à ſenſibilibus mirum in modum fauet: Fidelemque facit pro uirili ſua, magnanimum, compoſitum moribus, ſublimia appetentem, & principatus, per fidē tamen clarum, & excellens ingenium, & uirtutē. In exteriori autem proſpectu reddit hominē formoſum, & pulchrum: nec immeritò, cū ipſe reſpōdeat ſupramunda næ pulchritudini, & ſic eius uas, receptaculū, & inſtrumētum. Varios quoque, & pulcherrimos præbet oculos, animi potiſſimū indiciū. Hinc de Dauid non ſine myſterio dicitur in primo uolumine Regum: ꝙ erat ruffus, cum pulchritudine oculorum, & bono aſpectu, pro quo nos habemus, pulcher aſpectu, decoráq; facie. Et his potiſſimè fauet cum in ortu fuerit: & ſi altius cōſcendere uoluerimus, id facit Sol quādo ſuſcipit influxū à ſuperno oriēte, de quo dicitur. Veniet ab oriēte iuſtus. Staturā inſuper decētē præſtat, in colore albū cū fuſcedine quadā, aut rubedine, capillos criſpos & multos, faciē rotundā, atq; uenuſtam, os decēs, labia exigua, ſupercilia gracilia, colloquio dulcē, & grauē, inceſſumq; uenuſtum: In complexione autē tēperatè calidū. Si autē corpus malè fuerit diſpoſitum, uarias mouet infirmitates, in oculis potiſſimè: In ore autē alcolā, & cancreuam: & puſtulas in corpore: Mouetq; mēbra, unūquodq; ꝓ domicilio in quo repitur: ſed diuerſiſſimo de à Luna. In Ariete enī mouet femora: In Tauro genua: In Geminis tibias, & cauillas: In cancro pedes: In Leone, & Virgine, collum: In Libra, brachia & humeros: In Scorpione, pectus & cor: In Sagittario, ſtomachē & uentrū: In Capricorno dorſum: In Aquario coxas, & uerenda: In Piſcibus, iterū femora cū ſuccedēte Ariete. Sed ſi nimis ebullit humor ab eo motus, & corpus ſit (ut diximus) malè diſpoſitū, benefico ipſius fauore abutēs, exæſtuationes fiūt, anxietates & inquietudines, apoſtemata, potētes oppreſſiones, uel ſanguinis fluxus ex ebullitione illa, qua nimium aucta, letalia eadem fiunt. Et ſic Phœbus medicus, & medens, atque uiuifica uirtus eius, ex mala diſpotione recipientis nocumenta etiam mortifera infert. Nec mirum quia ex uaria diſpoſitione recipientium lutum indurat, ceram autem liquefacit. Sic & de uero, diuinóque Sole dictum eſt: Poſitus eſt hic in ruinam, & in reſurrectionem multorum in Iſraël.

Auicen. Ariſtote.

Regum

Iſaias

Quæ molleſcant cum Venere. Cap. XXVII.

*V*Enus ex membris capitis, ori præeſſe dicitur: quo oſculum, amoris
pignus, donatur. In corpore autem dominatur anchæ, ſpinæ dorſi,
ſpermati, pinguedini, carnibus, renibus, uuluæ, uel matrici cũ Sa-
turno, uentri, pectini, & umbilico, & huiuſmodi omnibus, quæ
operi uenereo inſeruiunt: ut Aſtronomi docent. Ancha enim quæ à Galeno os Aſtrono. Galen.
ſacrum dicitur, ſiue latus amplum, ut carnem multam circa illud amictam ſu-
ſtinere ualeat, quaſi pixidem quandam habet: in qua extremitas coxæ ſupe-
rior (quæ uertebrum dicitur) ingreditur, & in ea uertitur, & mouetur: undè
quadrifariam nũcupatur ad quatuor aſpiciens: In eo enim quòd ad partem ſyl-
ueſtrem tendit (teſte Auicena, & Alberto) uocatur os ilij, Arabicè autem al- Auicena Albertus
bartapha: Ad interius autem relatum os femoris dicitur, ad poſterius os anchæ:
& ad ſubiectum uertebrum pixis coxæ: In qua regione ueluti intra parietes cõ
tinentur ueſica, matrix ſpermatis receptaculum, & huiuſmodi, quæ Veneri in-
ſeruiunt: & ſunt quaſi promptuaria Venerearum rerum. Cur autem Venus ſpi
næ dorſi præferatur, duæ tantummodo rationes occurrũt: Altera, quia eſt qua-
ſi canalis, & colatorium Venereæ ſubſtantiæ: Altera uerò, quia in illa ſpinula
colligantur oſſa: undè eſt quaſi uinculum corporis, & eorum ſuſtentaculum, &
quaſi platea publica (ut aiunt) arteriarum, neruorum, ſpirituum, & uirtutũ, cõ-
tinens medullam ueræ humiditatis, ut ait Conciliator. Et eſt (Galeno authore) Concil. Galen.
tanquam carina neceſſaria uitæ, & motui animalium, hinc quamoptimè Veneri
correſpondens, quaſi uinculum connectens hominis partes, affectus, mores, &
ſpiritus: Amor enim in archetypo nexus, & neuma dicitur: in maiori uerò mun-
do amore, & amicitia generantur, & colligantur omnia, ſi rectè ſentit Ana- Anaxa.
xagoras, Boëtius, & alij ſapiẽtes quamplurimi: Pariq; modo in minori mundo, Boetius Græci.
ut ipſe utriq; ſit conformis, omnia Venere colligantur. In ſemine quoque (quod
Græci ſperma dicunt) tanquam in maſſa quadã ſunt animalis partes omnes colli
gatæ, exitq; ſemen eo actu prouocatum, qui paſſim uenereus dicitur: undè om-
nia, quæ ad ipſum pertinent, meritò Veneri conuenire uidentur: Pinguedini etiã
præfertur, quia aërea eſt: Cuius ſignum dabat Ariſtot. quia natat ſuper aquas Ariſto.
delata ab aëre, quaſi ab utre. Concordat Galenus dicens, ꝙ pinguedo, & oleũ Galen.
ſunt de natura aëris tẽperati, & utrumque ex natura humida collatur, ex cali
da autem ardet: Sed Ioannes Serapiõ pinguedinem collocat inter elementa gra Ioã. Ser.
uiora: & leuia, calida, & frigida: Habet enim (inquit) ſupra ſe ignem, & aë-
rem, undè temperatiſſimæ eſt complexionis, ſicut & Venus, quæ eis præfer-
tur. Eadem ratione ſubiicitur ei caro calida, & humida cum debito tempera-
mento: ut ab Auicena, & Galeno diſcere poſſumus: Renes etiam, & ſi ratio- Auicena Galen.
ne ſuæ calidæ, & ſiccæ complexionis ſubiiciebantur Marti, tamen quia uiget
in eis humidum radicale, Veneri quoq; mãcipantur. Additur uenter, qui Ioui,
Veneriq; ex ſymbolica eorum natura reſpõdet: undè Venus Iouis dicitur filia,

& in eadem ſede ambo regnare dicuntur. Cur autem uulua, & matrix Veneri ſubiiciantur, magis ſilentio prætereundum, quàm ſermone declarãdum duxi: cum natura illa mẽbra eo pudore affecerit, ut cum uirorũ cadauera à fluctibus
Plinius uehãtur ſupina, mulierũ prona ducuntur, ut occultẽtur occultãda, ſicut Plinius
Solinus & Solinus referunt. Pectini etiam, & umbilico tanquam propriis inſtrumentis
Iob Grego. præfertur: Virtus enim uenerea (authore Iob, & Gregor. eius interprete) fœminis eſt in umbilico, ſed uiris in lumbis: Si autem humores in eiſdem partibus exiſtentes diſtemperantur, tunc ægritudines uariæ Veneris motum conſequentes inducuntur: & facilius, ſi ſuperfluunt humores ipſi: Nam ex ſuperfluo cibo, & potu, & nimio luxu iſtiuſmodi generantur infirmitates, quæ inualeſcentes mortem inducũt: febres uidelicet, & morbi phlegmatici, & prouenĩẽtes ex humoribus ſuperabundantibus in membris prædictis, in quibus eſt uirtus concupiſcibi-
Ptolem. lis, & quibus (Ptolemæo authore) Venus præſidet: Quæ ſi domina fuerit in horoſcopo, hæc ſui dominij ſigilla imprimit, colorem albũ cũ fuſcedine quadã, aut rubedine, capillos pulchros, multos, & ſpiſſos, faciem rotundã, uenuſtam, & uagam, oculos nigros, ſupercilia gracilia, dulcia colloquia, decentem inceſſum, motus faciles, & lepidos. Sed ſi mala, & inferior Venus præualuerit, delitiis deditos efficit, mulierũ amatores, labiles ad omnia uitia mollia: Si autẽ bona, cui animus legũ freno coërcitus reſpondet, recto, & ſancto amore omnia peragit.

Quæ acuantur, & penetrent cum Mercurio. Cap. XXVIII.

MErcurius in capite ſibi uendicat linguam, cuius ſermo penetrat uſque ad interiora mentis: hinc eloquentiæ fautor, & Hermes, ſcilicet naturæ interpres: Quæ lingua occultiſsima omnium mẽbrorum efficaciſsimè operatur etiam in magnam diſtantiam, ſicut Mercurius adeo occultus, ut cũ difficultate, & raro uideatur, tamen acutiſsimè penetrando magna cũ efficacia peragit: ſicut & ei præſidens intelligentia Michaël angelorũ Princeps, ut nonnulli aſſerunt. Quia etiã
Idem Mercurius ſua ſubtilitate efficaci, & aſtu (ptolemæo teſte) reddit hominẽ ad opera diſpoſitum, & promptum, ideo manibus tanquam omniũ operum inſtrumento neceſſario præfertur: Addunt neruos, quorũ aliqui, paſsiui uidelicet ſunt frigidæ & ſiccæ naturæ, motiui uero calidiores tum ex motu, tum ex ſimplicio-
Idem. ri ſpiritu in eis exiſtente: Sic Mercurius (authore Ptolemæo, & ſuo interpre-
Hali te Hali (biſariam habet uirtutem: aliquando deſiccat, id maximè cũ ſoli applicatur, à quo abũdantiorem uirtutem ſuſcipit: aliquando humectat, & hoc quãdo cum Luna annectitur uirtute, ſicut contigui eorum ſunt orbes. Ex ſuaptè autẽ natura conſtringit Mercurius, undè reddit ſuos Mercuriales graciles, & neruoſos: Neruis etenim præeſt, qui ſunt generale operum inſtrumentum, ſicut manus particulare, & ſi ulterius procedere iuuat, etiam ex ortu ipſorum neruorũ conuenientiã eorundẽ cũ Mercurio cõiectare poſſumus, etiam uarias authorũ
Ariſto. Galen. ſequendo opiniones. Ariſto. enim ipſos à corde originẽ trahere autumat: Galen.

à cerebro: Auicena uerò, Auerrois, Albertus, & Cōciliator Ariſtoteli fauere uidentur. Sed qui rectè ſapiunt, eos cōcordantes dicūt neruos ipſos habere ortū immediatū à corde, à quo & cerebrum: formari autē, & diuidi ab ipſo cerebro. A corde iterum (ut inquit Alber.) habēt duritiē, mollitiē uerò à cerebro, à quo diuiduntur. Sic & Mercur. cuius uirtus in neruis uiget, à Sole, qui eſt cor mundani corporis, habet uim: & tanquā eius filius ſemper ſequitur patrē eidē obſequēs, adeo ut ab eo uel nullis, uel paucis gradibus diſtet: Et eſt Lunæ, quæ conuenientiā habet cum cerebro, contiguus: undè uim ſuſcipit ab utroque. In cerebro quoq; uim habet cū uentriculis eius, uenis, & arteriis. Vltimo præfertur cruribus, & pedibus manuum coadiutoribus, tam etiam fidelibus, ut alteris deficientibus altera ſuppleant: Viſi nāq; fuere nōnulli, quibus manus deficiebant, pedibus ſuere, ſcribere, & multa huiuſmodi officia manuum peragere. Si autem prævalet eius uirtus in homine, reddit ipſum ſtatura medioerē, & gracilem, colore ſubalbū, capillos, barbam, & oculos nigros & pulchros, frontem eleuatam faciem longam, nares æquales, iuncta ſupercilia dentes minutos, digitos ſubtiles, & longos, figura ſatis formoſum, id maximè Solis ortu ſuffultus: ſed occidente Sole efficit colore ſubnigrum croceo permixtum, corpus extenuatum, complexione ſiccum. Malè autem diſpoſito ſubiecto inducit amentiam, memoriæ defectum, morbos inquietantes, uarios abſq; cauſa timores, ignauiam in membris, & neruis, balbutiemq;: item phreneſim, apoplexiā, epilepſiam, colicū & morbos conſequentes materias furentes, ſanguinis ſputum, cuius cauſa non uidetur: & occultas ægritudines. Si autem infirmitates proueniāt à cauſa extrinſeca; ea eſt, lectio, ſcriptura, ratiocinatio, menſura, nimia excogitatio circa poëſim, & huiuſmodi. Et quia efficax eſt nimis in operando, & uelox, breui ſpatio ſuum Mercurialem conducit ad uitæ terminum: ut in ipſo locum habeat illud ſacri eloquij: Conſummatus in breui expleuit tempora multa.

Auicen. Auerrois Albert. Cōcilia. Albertus. Sapien.

Quæ agitentur à Luna. Cap. XXIX.

ET ſi Luna totum corpus, & ſingula mēbra pro uarietate ſignorum, & aſpectuum cum Sole, aliiſque planetis diſponit, maximā tamen uim habere dicitur in agitandis quibuſdam membris peculiari cōuenientia ipſi reſpondentibus: Præeſt enim ſiniſtro oculo, ſicut Sol dextro: ut duo in utroq; mūdo luminaria mutuo cōcināt. Crebrò quoq; prædominatur, & humoribus omnibus, qui in utroq; mūdo, & etiam in arboribus animantibus aſcēdūt, & deſcendūt Lunam ipſam proſequentes: Quod in mulierū pfluxibus ſatis euidēter cōprobatur: qui ideo menſtruales dicūtur, quia Lunæ pſequūtur curriculū: quod menſe ferè pficitur. In aliis quoq; humoribus iidem eſt bene intuentibus manifeſtū, cum pcliuiores ſint, cū Luna eſt in aqueo ſigno, quā cum in igneo, uel terreo. Et ideo obſeruari hæc in Pharmacis dandis iubent in huiuſmodi negotio periti. Pulmoni quoque præferri adiudicatur, qui tanquam flabellum cor; & ea quæ inflammantur ab ipſo corde, refrigerat, atq;

contemperat,ſicut Luna ea quæ ardentiſsimo Solis uigore exæſtuant: Et ſicut
Galen. Auerrois *cor(teſte Galeno,& Auerroi) pulmonem nutrit præbens eidem calorem dige-*
ſtum,& ſuauē:ita Sol ſua excalefactoria uirtute eſt Lunæ ipſius alumnus. Me
3 *dullæ inſuper ſpinæ dorſi præſidet, & expurgamentis,quæ per colatoria naſi,*
oris,& huiuſmodi defluunt:ſuperfluis quoq; ungulis,pilis,& ſimilibus:ſed ſimul
cum Venere præeſt pinguedini.In exterioribus autē hæc ſigna ſuæ diſpoſitio-
nis imprimit,colorem cæruleum, & ſubalbũ,oculos caprinos, & glaucos, motũ
uelocem,& uarium,ſtaturam mediocrem,& gracilem,ut in pluribus: In mori-
bus autē facilè mutabilem, niſi aliqua bona irradiatione fuerit ſuffultus: & in
exequēdo quæ cogitauerit prōptũ,uelocē,& uulgo ſatis beneuolũ: Varias inſu
per diſpoſitiones pro uarietate ſigni,in quo recipitur,& aſpectuum concurren
tiũ,& luminis,quo nũc ſemiplena habetur. Male autem diſpoſito ſubiecto infir
mitates inducit ex illis ſuperfluitatibus prouenientes. Omnia inſuper mēbra fer
ro,uel alio quouis modo agitata,pro ſigni cōuenientia cũ mēbris illis,lædit:Sed
potiſsimè cerebrũ,cui efficacius prædominatur:undè in eo læſi(etiam in ſcriptu
ra ſacra)lunatici dicuntur,& patientes morbos dæmoniacos:Nam in huiuſmo-
di lunaribus,& fœminis larga uidetur dæmonibus eos agitandi conceſſa facul-
tas.Quod ſi uerũ ſit,& undè eueniat,& quomodo cuilibet mēbro aliquis pla-
neta,& ſignũ,aut ſuperior uirtus(ut tetigimus)dominetur, altior hîc exquire-
Paulus *retur indago forſitan literis non committenda, dicente Apoſtolo:Sapientiam lo*
quimur inter pfectos:qui uidelicet poſsint eſſe capaces diuinæ,& ſummæ proui
dentiæ:Quæ & ſi omnia regit,atq; diſponit, curã tamen exequendi uariis mi-
niſtris diſtribuit beneficis,& maleficis:prout magna hæc mũdi exquirit Reſpu
Dauid *blica.De beneficis autē miniſtris canit Propheta: Immittit angelus Domini in*
circuitu timentiũ eũ, ut eripiat eos:De maleficis uerò, Immiſsiones per angelos
Ioan, *malos.Cōcordat Ioan.qui in Apocalypſi angelos fauentes meminit, & nocen-*
tes.Ex aliis quoq; ſcripturæ ſacræ plæriſq; locis de utriſque poſſumus edoce-
ri.Et quod facit ſummus Prouiſor per angelos,tanquã per miniſtros,idem facit
(ut aliâs diximus) per cœlos,tanquam per inſtrumēta: ut omnia cooperentur in
miniſterium Dei: Quod antiquitas, uel in parte olfaciens uaria finxit numina
Virgilius *membris humanis præfecta:Aurem aliqui Memoriæ, ſed Phæbo dedicatã Vir*
Nu. Pō. Ti. Liu. *gilius meminit dicens: Cynthius aurem Vellit, & admonuit. Dexterã autē for*
titudinis ſedē,& per quã fit iuramentũ Numa Pōpilius Fidei cōſecrauit,ut Li-
uius narrat.Digitos ſub Mineruæ tutela collocarunt:Genua Miſericordiæ dedi
cauere:hinc ea flectunt ueniam, & miſericordiã flagitantes. Vmbilicum uerò,
quem Veneri tanquã luxuriæ ſedē ſubiecimus, Ioui conſecratũ perhibent: undè
umbilici effigies celebrabatur in templo Iouis Ammonij:eo ꝙ omnia membra ad
ipſum umbilicũ,tanquã ad centrum referri exiſtimabãt:ſicut mēbra omnia mũ-
dana ad cētrũ ſphæræ illius deducuntur,cuius circũferentia eſt nuſquã,ſed cen
Hermes *trum ipſum ubiq;:ut Hermes docuit. Et multa huiuſmodi proſequuntur antiqui*

adiudicantes omnia, etiam minima membra, à ſuperis regi. Quod ſi rectè intelligatur, & ueri cognoſcantur præſidentes, non erit à debita pietate alienũ, cũ & ſacra eloquia teſtentur membra noſtra à ſupernis uirtutibus gubernari. Et ut ab infimis incipiamus, de pedibus ait Propheta: Et ſtatuit ſupra petram pedes meos, & direxit greſſus meos. De manibus quoque ait: Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Et de ore inquit: Immiſit in os meum canticum nouum, carmen Deo noſtro: Cum quo illud Saluatoris, Ego dabo uobis os, & ſapiẽtiam: Sed & capillos capitis adeo curat, ut dicat: Capillus de capite ueſtro non peribit. Sic igitur omnia membra utriuſque mundi regi à ſuperioribus comprobantur: De quo ſaltem pro parte (Deo fauente) ſuo loco diſſeremus.

Dauid Pſalm. Dauid CHRISTVS.

Quod ex proportione motuum planetarum adinuicem, & cum octauo cœlo, imuatur proportio uirium noſtrarum. Cap. XXX.

PErficit Saturnus motum ſuum in triginta annis: Iuppiter in duodecim: ex quo reſultat proportio uelocitatis motuum duplex ſeſquáltera: Iouis autem ad Martem, qui duobus annis perficit curſum ſuum, ſeſcupla: Sed Martis ad Solem, Venerem, & Mercurium dupla: cum iſti ferè anno uno compleant ſphæræ uolumen aliquantulum, propter epyciclos mutatis uicibus: undè nunc uelocior, nunc tardior uideatur uniuſcuiuſque illorum motus, tamen pariter perficiunt iter, quod cœperant, muſicam hanc cœlorum ſuauiſſimam efficientes debitis modulaminibus, nunc alter alterũ præcedens, nunc ſubſequens. Saturni iterum ad ſtelliferum cœlum millecupla, & ducentupla proportione eſt motus uelocior, ſi uerum eſt, quòd octaua ſphæra moueatur contra primum mobilè, & quibuſlibet centum annis gradu uno, ut Ptolemæo placet: Nam utrumque apud nonnullos dubium eſt, uel falſum: Sed illud præſuppouimus, quod communiter tenetur. Martis etiam motus, qui ter millecupla proportione uelocior eſt motu octauæ ſphæræ: & ſic de reliquis planetarum motibus ad reuolutionem ſtellati cœli, & ipſorum adinuicem facilis eſt ſupputatio ſcientibus ipſarum reuolutionum terminum. Hinc igitur in paruo mundo proportio uirium, & operationum coniectari poteſt: Nam motus cogitatiuæ ad practicam talis eſſe debet, qualis Saturni, qui illi dominatur, ad Ionem huic fauentem: Et horum ad impetum à Marte agitatum: Vita autem, & concupiſcibilis uirtus, atque ingenium, quorum primum regit Sol, ſecundum Venus, tertium Mercurius ſimul eandem cantilenam efficiunt, cum unum nequeat ſtare ſine conſocio: Vitam enim potiſſimè rationalem conſequitur concupiſcibilis, & amor, ſpiritu ſque peragendi. Hinc Academici docent per hæc tria ſimul homini dari reditum in Deũ: Sed hæc cum ſuperioribus ſuis numeris proportionantur. Et quamoptimè ſemper concupiſcibilis uirtus, & ſolertia concomitatur animum, & uitam: ut & delectatio faſtidia, quæ laborem, & opus conſequuntur, nonnũquã ammoueat: & ſolertia, aſtuque omnia debitè peragãtur.

Ptolo. Academ.

Q

Poſt hos omnes eſt Luna omnia explicans, & hæc conuenit cum intellectu practico, qui omne opus dirigit, uelut gubernator in naui, dum mare tranſmeat: Ipſius autem, & planetarum ad ſigniferum cœlum ſe habet proportio., pro uelocitate motus eorum: Quam proportionem ſequitur illa, quæ eſt intellectus practici ad omnes uires tam intellectuales, quam animales: & ea quæ eſt ipſarũ ad inuicem, & omnium ipſorũ ad corpus, quod non mouetur, niſi quatenus à ſuperioribus uiribus ducitur, ſicut cœlum octauum: cui ex ſua triplicitate quaternaria comparatur corpus quatrielementale, ultra motum diurnum, quo ducitur à primo mobili, non habet motum proprium, nec trepidationis, nec alium quempiam, ut aliqui aſſerunt: & illum, quem uidetur habere, autumãt eſſe ex uariatione Solis: cuius motus eſt quodammodo regula, & amuſſis aliorum. Hic enim Zodiacum in quolibet anno tranſgreditur, & ultra: ne dum per ſex horas, quæ in quibuſlibet quatuor annis computatæ reddunt diem integrum, qui additur omni quarto anno biſextili denominato, ſed etiam minuta quædam, centeſimam uidelicet partem diei, uel circa: Quæ ex centum annis collecta diem conſtituit: Sed cum hic non addatur ſicut in biſextili, ideo quibuſlibet centum annis uidetur Sol præuenire introitum in Capricornum die uno, quamuis Ptolemæus dicat, quòd hoc faciat quibuſlibet trecentis annis: Nos autem comprobatum habemus ab anno natiuitatis Chriſti, quo Sol uigeſimoquinto decẽbris die intrabat in Capricornũ hucuſque, quo intrat die undecimo, uel circa, Solem in 1520 annis præueniſſe ſuum introitum quatuordecim diebus, uel circa: undè clara luce comprobatur, quòd quibuſlibet centum annis præueniat per diem, in quo ſolet moueri gradu uno: Sed hoc exiſtimatur (ut nonnulli aſſerunt) ex motu octauæ ſphæræ in contrariũ orbẽ, quod eſt ex iſta Solis uariatione. Hac autẽ omiſſa ſimul cum proportionibus, quibus uirtutes, & opera noſtra proportionantur adinuicem, & cum ſphærarum motibus, undè harmonia reſultat ſuauiſſima, quod potius ad tertium uolumen pertinet, ad particularem effectus ipſarũ ſphærarum circa diuinas, humanaſque uirtutes deſcendamus. Septem igitur uirtutes præcipuæ paſſim connumerantur, quæ per ſeptem planetas, tanquam per inſtrumenta à ſummo bonorum fonte in homines diffunduntur: Per Saturnum ſpes, & contemplatiua uita: per Iouem iuſtitia, & æquitas: per Martem fortitudo: per Solem omnium regem charitas omnium uirtutum regina: per Venerem pietas, & temperantia: per Mercurium prudentia in agendis: per Lunam, quæ nunc occultatur, nunc apparet, fides: quæ in apertis, occultiſque uerſans ducatũ præbet pergentibus per huius noctis caliginoſas tenebras, quouſque illuceſcat Sol ille ſupremus matutina, ueſpertina, & meridiana luce, quæ etiam peregrinantes in hac ualle tenebrarum illuminet, quantum peregrinationis ſtatus exquirit: & quantum mortales diſponuntur ad ipſam ſuſcipiendam per fidem, & expurgatoria opera.

Ptolem.

De concordia admirabili rerum inordinatarum, & fecum utriuſque mundi. Cap. XXXI.

ET antequam ad concordiam hominis cum ſupercœleſti mundo con ſcendamus, percurremus etiam cõuenientiã, quam habent utriuſque mundi huius corporei, & inferioris expurgamenta, infernæque partes. Eſt enim in mundo hoc ſenſibile terrenum habitaculum, eſt domus cœleſtis, eſt denique excelſa, & ſupercœleſtis, ubi ſummus reſidet Moderator: *Sed ultra hæc omnia ſunt expurgatoria loca, quo feces tã huius domeſtici, quàm cœleſtis mundi confluunt, tanquam quid ſuperfluum, & expurgamentum cibi ſupremæ uitæ, quæ paſcitur mentibus angelicis, & humanis*
animis: ut ipſe teſtatur in Euangelio, *cui titulus eſt ſecundum* Ioannem *dicens:* CHRISTVS.
Meus *cibus eſt, ut faciam uoluntatem* Patris *mei, qui in cœlis eſt.* Q*uæ autem ſit hæc uoluntas, alibi declarans ait:* De*ſcendi de cœlo, non ut faciam uoluntatẽ*
meam, ſed eius, qui miſit me: Hæc *eſt enim uoluntas eius, qui miſit me, ut omne,* Idem.
quod dedit mihi, non perdam ex eo, ſed reſuſcitem illud in nouiſsimo die. Anima *igitur, & mens angelica eſt cibus* Dei, *&* Chriſti, *qui comedit, & ſuſcipit eas omnes: ut ſua calefactoria & diuina uirtute expurgando, & coquendo in uiſceribus miſericordiæ ſuæ, quibus uiſitauit nos oriens ex alto, faciat illas dignas* Deo. Digerens *itaque hunc cibum, quem aſſumpſit, illam partem melioris ſubſtantiæ in ſeipſum tanquam nutrimentum non neceſsitatis, ſed com-*
placentiæ tranſmutat. In *eandem (inquit* Paulus*) imaginem transformamur,* Paulus
ut & nos filij Dei *(ut inquit* Ioannes*) nominemur, & ſimus.* Nec *tantum hu-* Ioan.
manas animas in cibum ſuſcipit, ſed etiam mentes angelicas, ut ipſas expurget,
& tãquam omnium mediator eaſdem Deo *uniat, ut ex* Dionyſio, *&* Lynconiẽ Diony. Lyncon.
ſe diſcere poſſumus: Ille *enim dicit: angeli purgantur à ſuperbia, & ignorantia:* Et *hic interpretando ait:* Illis *primis ſubſtantiis diuina ſcientia, quæ eſt uerbum, & filius* Dei, *eſt ueluti purgans non à ſorde, quæ infuit, quæ apud nos ſolet dici uera purgatio: ſed ne inſit obſtans, quod genus purgationis eſt ſecundũ ueritatẽ optimum, & ſufficientiſsimum.* Vltimæ *igitur digeſtionis ſuperflua ad fœtida, & feculẽta loca inferni demiſſa ſunt, & demittuntur:* Q*uo ſine aliquo ordine corruẽtes, in illo cõfuſiſsimo globo, & tenebrarum horrẽdiſsimo*
chaos inuoluti debitas luũt pœnas ſuæ proteruiæ, qua noluerũt cibare illũ, q̃ cõ- CHRISTVS.
querẽdo minatur dicẽs: E*ſuriui, & nõ dediſtis mihi mãducare:* Ideo *maledicti à me, & exploſi ite in ignẽ æternũ, cui dati eſtis in cibũ perpetuũ, poſtq̃ mihi, & mẽbris meis cibus eſſe noluiſtis, ſicut ego meipſum in cibum uobis præbui: ut in me uiueretis.* Iſti *igitur tanquam mortui, & cadauera fœtentia proiiciuntur,*
iuxta Iſaiæ *uaticinium:* Facta *ſunt (inquit) morticina eorum, quaſi ſtercus in* Iſaias
medio platearũ inferni: Q*uod idem factũ eſt antea de mentibus angelicis: quæ nedũ noluerunt epulum eſſe ſummæ* Veritatis, *& mediatoris: ſed præſumpſe-*
runt ipſum deuorare, dicente Ioanne *in celeberrima illa uiſione:* Et *ſtetit draco* Apocal.

ante mulierem, quæ erat paritura, ut cum peperiſſet, filium eius deuoraret: Vndè ortum eſt prælium magnum in cœlo, Michaël & angeli eius præliabantur cum dracone: & draco pugnabat, & angeli eius: & non præualuerunt, neque locus inuētus eſt amplius eorum in cælo: Et proiectus eſt draco ille magnus, ſerpens antiquus, qui eſt diabolus, & Satanas. Proiectus eſt igitur cum ſatellitibus ſuis, tanquam expurgamenta, & feces in cloacam inferni: ad quam demittuntur in dies mortales multi, & ipſi feces in rem ſuam malā effecti: Quod an conueniat cum mundo iſto humano, ſatis in propatulo eſt attendenti eius diſpoſitionem: In ipſo enim eſt arx ſuprema cerebri, ubi portio ſuperior rationis, imò portio diuina reſidet omnia inferiora gubernans. Eſt etiam cœleſtis manſiuncula pars anterior capitis, ubi uirtutes obſequentes, imaginatiua uidelicet cogitatiua, & huiuſmodi inhabitant, tanquam cœli, & regis ſuperioris ancillæ exequentes, quæ Dominus iuſſerit. Sūt etiam inferiores pediſſequæ, uirtutes uidelicet ſenſitiuæ habitantes domum inferiorem & ſenſibilem, quæ merito ſuperioribus miniſtris, ſed principi potiſſimè famulari deberent, ut ſummus Imperator præcepit dicens: Subter te erit appetitus tuus. Eſt infimus quoque huſti locus, ſub quo pedes uelati columnæ tantummodo ſubiiciuntur: ubi eſt expurgatoria domus, & oſtium inferius huius humanæ arcæ: ex quo ſuperflua feculenta, ſordidáque emittuntur perpetuò negligenda. Sic & animi illi, imò animæ, muliereulæ uiles effectæ, quæ relicto auro primo, croco, & delitiis cœleſtibus, qbus nutriri debebant, amplexatæ ſunt (inquit Ieremias) ſtercora, id eſt

Ierem. *oblectamenta rerum inferiorum, & ipſæ iumenta, & ſtercora ſunt effectæ: de quibus alius propheta ait: Computruerunt iumenta in ſtercore ſuo. De quo-*

Ioël. *rū etiam confuſione, & inordinatione conſonanti, hæc pauca tetigimus, ne pars aliqua huius mundanæ, & humanæ domus relinquatur intacta.*

Q'uòd Homo concinat cum angelis eos continens. Cap. XXXII.

HOmo eſt (inquit ſapiens) cui data eſt uirtus continendi omnia: Ideo ultra inferiora; & media, alterabilia uidelicet & cœleſtia, apprehendit etiam angelos, & ipſum Deum: ut ſit quodammodo uinculum omnium, omnibuſque proximus, ac uerus mundus omnia continens, cum omnibusque conuerſans: cum ſuperis quidem per fidem, & ſapientiam, cum mediis per rationē, & diſcurſum: cum infimis per ſenſum, & dominium: Sitque cum omnibus ſymbolū habens, cū materia in proprio ſubiecto, cum elementis in corpore quadrifario, cum plantis in uegetatiua uirtute, cum cœlis in influxu partium ſuperiorum ad inferiores, & in motu circulari ad idem tendens à quo uenit cū angelis in mente, & ſapientiam: cum Deo in omnium continentia, quam habet homo compoſitione, Deus autem ſim-

Mercu. *plicitate quadam. Hinc ait Mercurius: Homo uel cælicolis eſt præſtantior,*

uel ſaltem pari ſorte potitur: Etenim quicunque cœlitum ad terram deſcendit, cœli limitem deſerit: homo autem aſcendit in cœlum, illudque metitur: Nec eum fugiunt, quæ ima ſunt, & quæ ſublimia, ac reliqua omnia: & quod maius eſt, terram haud dimittens in cælum attollitur: tam ampla eſt humana poteſtas. Quamobrem audendum eſt dicere hominem quidem terrenum Deum eſſe mortalem, Deum uerò cœleſtem immortalem hominem: Vndè horum uirtute gubernantur ſingula: uni tamen cuncta ſubiiciuntur. Eſſe itaque angelos nedum ſacra eloquia docent, ſed & philoſophi naturales id aſſerunt, & probant, Plato maximè cum omnibus ſuis Academicis, Chryſippus, & Ariſtoteles: Hic ſiquidem ait, Abſurdum fore, eam partem, quæ eſt ad gignenda animalia aptiſſima, ueluti ſydera, & æthereas regiones, priuatam eſſe ſua fœtura: Vndè neceſſarias adiudicabat ibi genituras, & has eſſe intelligentias. Chryſippus uerò in unoquoque perfectionem reperiri aſſerebat: Nam catulus imperfectus eſt, canis autem perfectus in ſuo genere: Sic equuleus fit equus perfectus, & puer uir. Eadem ſerie & in partibus contingit, cum manus ſit perfectior pede, & oculus manu: Vndè cum mundi inferioris partes imperfectæ ſint, quia terra tantummodo gignit: beſtiæ ſenſu, & motu uigent: homo ratione regitur, & appetitu ad ima trahitur. Eſt igitur ratio ſenſibus non præpedita, & hanc in angelis eſſe oportet. Hinc aſſerebat Plato inter Deos, atque homines natura & loco medias quaſdam diuorum poteſtates interſitas, easque diuinationes cunctas, miracula, particulareſque homines gubernare: Et ſi à gentilibus genij, à noſtris autem angeli nominantur. Sed quomodo ſe habeant nobiſcum influendo, & conuerſando, undè ſuauiſſimus reſultet in operando concentus, quia hæc intuitum oculorum, cæteroſque ſenſus effugiunt, non facilè eſt de eis differere, ideo non Zenonem, Cleanthem, Chryſippum, uel Ariſtotelem, Sed prophetas, & pontifices noſtros, Dionyſium, cæteroſque patres diuino lumine colluſtratos in hoc negotio conſulere debemus: ſed præcipuè illum pontificem maximum, qui ait: Omnia, quæcunque audiui à Patre meo, nota feci uobis: Is enim ait: Angeli eorum, paruulorum uidelicet, ſemper uident faciem Patris mei: à quo hauriunt: quod in nos influant, ut tanquam fermentum cum noſtra maſſa adiuncti, uirtute tamen ſummi opificis non quidem corrumpant, ſed in diuinam ſortem nos commutent: Vndè iuxta propheticum illud: Cum ſancto ſanctus eris, nobis quoque dici poſſit, cum angelo angelus eris. Dum igitur homo eorum influxum, & uigorem ſuſcipit, dicitur Seraphicus, Cherubicus, angelicus, & huiuſmodi pro natura ſuſcepti influxus. Habet itaque homo conuenientiam cum omnibus illis, & ab omnibus ſuſcipit (iuxta Dionyſii monumenta) purgationes, illuminationes, & profectus. Sed ad particularia deſcendendo, ſuſcipit homo ab angelis, ut bonus ſit Dei nuntius, & interpres diuinæ mentis: Ab archangelis, ut dominetur omnibus, quibus præſidere datum eſt: A principatibus, ut etiam ſubditorum omnium uires

Philoſo. Plato Academ. Chryſo. Ariſto. Chry.

Zeno. Clean. Chryſ. Ariſtote. Diony.

CHRISTVS.

Diony.

compleƈtens omnes ad ſe ui quadam occultiſſima, & ſupercœleſti attrabat : A
uirtutibus uim ſuſcipit, qua in boſtes ueritatis, & brauij, pro quo pugnamus, ro
boretur : A poteſtatibus præſidium in mundanæ huius domus inimicos : A Do-
minationibus auxilium, quo ſubiïcere poſſimus inimicum domeſticum, quem ſem-
per nobiſcum portamus : Et ut debitum finem conſequamur, à thronis ſuſcipi-
mus, undè compaginemur: & undè in nobis ipſis collecti memoriam in illa æter-
na ſpectacula figamus: A Cherubinis mentis lumen, aut ſuperexcelſas imagi-
nes, & figuras : quibus ipſa contemplari poſſimus: A Seraphinis uerò, ut per-
fecto amore tandem ipſis inhærcamus. Et niſi ſymbolum, & communicatio-
nem cum angelis baberet bomo, non poſſet in angelum tranſmutari, ſicut iam
effectum fuiſſe ſupra declarauimus.

Modulatur homo cum Deo ipſius templum, & imago exiſtens. Cap. XXXIII.

SAtis, ſuperq; bomini datum fuit, ut ipſe alter mundus effectus mun
di ipſius partes omnes in ſe complecteretur, id tamen munificentiſ-
mò Datori parum uidebatur, niſi & ſeipſum bomini, tanquàm di-
lecto filio præberet: Quod aſſerere minimè auderem, niſi ſapien-
Xiſtus. tes, & ipſemet omnium bonorum largitor idem teſtaretur. Adiudicauit Xiſtus
Pythag. Pythagoricus hominis animã eſſe templum Dei, & inde immortalẽ inſtar hoſpi
Paulus tis, ut locus ſit proportionatus locato: Sed exerta uoce hoc Paulus intonat di-
cens: Templum Dei, quod eſtis uos : Quod pluribus locis ſcripturæ ſacræ com-
probari poſſet : Sed præmittamus, qualiter homo ſit Dei ſimulachrũ ad imagi-
nẽ Dei, & cũ ſimilitudine ipſius factus, ut ipſemet opifex ante, quàm eum pro-
duceret, reſerauit: Eſt enim ſimulachrũ, & imago Dei continens omnia, quæ in
Deo ſunt: Et in hoc differt imago à ueſtigio, quia hoc partem, illa autem totum
(ut docent noſtri theologi) repræſentat. Hinc qui de hac imagine pertractarũt,
inueſtigare conati ſunt omnia, quæ in Deo repræſentare poſſit homo: Triuia-
les enim omnes tres hominis potentias cum tribus perſonis coaptare ſtudentes
dixerunt, quòd in memoria Pater, qui memoria fœcunda dicitur: in intellectu
Filius, Dei uerbum, & ſapientia, & in uoluntate Spiritus ſanctus amor quippe
diuinus reſignetur. Sed acutiores Theologi ulterius progredientes docent, quòd
etiã in operationibus (quas actus ſecundos dicunt) repræſentantur diuinæ illæ
proprietates, aut actiones: ſiue (ut dicunt) notionalia, & ſentialia, uel quocun-
que alio nominè diuina nuncupari poſſunt : Neſcimus enim nec ſcientibus loqui
licet arcana illa Dei ſemoti ab omnibus creaturarum modis : & qui eſt (in-
Diony. quit Dionyſius) omnia eminenter: adeo ut hæc, quibus utimur, uocabula ea,
quæ in ipſo ſunt, exprimere nequeant, niſi per ſimilitudinẽ, & analogiam quan
dam: ſecundum quã ulterius progredientes dicemus, quòd etiã in paſſionibus no
ſtris aliqua in Deo repræſentamus, quæ quãuis in Deo paſſiones nõ ſint, analo-
gicè tamẽ paſſionum nomine ipſas nũcupamus : ut eſt ira, furor, atque concupi-

ſcentia. Et hinc de primis ait Propheta: Domine ne in furore tuo arguas me, Dauid
neq; in ira tua corripias me: Et iterum: Cũ exarſerit in breui ira eius: Et quis nouit poteſtatẽ iræ tuæ? Infinita penè ſunt loca ſcripturæ ſacræ atteſtantia irã, furorem, & excandeſcẽtiam Dei. De complacentia quoque, quæ eſt ex concupiſcenti uirtute, intonuit Paterna uox dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: & de cõplacentia, quam habet nobiſcum, in Prouer- Prouer.
biorum uolumine ait: Delectabar per ſingulos dies ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarũ, & delitiæ meæ cum filiis hominum. Ioannes quo- Ioan.
que ait: Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigetum daret. Plena ſunt ſacra eloquia tam de amore Dei in bonos, quàm de indignatione eius in proteruos, & rebelles, Sed hæc omittentes ad particularia membra Dei ſimul cum Dionyſio ſacri eloquij teſtimoniis ſuffulti deſcendamus, ſecundũ quæ Dei por- Diony.
tamus expreſsiorem imaginem: Ipſe enim ex pluribus ſcripturæ locis membra humana Deo attributa comprobat, caput, oculos, nares, os, linguam, manus, pedes, digitos, & cætera huiuſmodi: Pedibus nanque eius terram pro ſcabello dedicatam, & cœlum pro conſeſſu Iſaiæ uaticinio edocemur: Manibus quo- Iſaias
que omnia plaſmaſſe, & digitis eadem appendere, quorum illa opera ſunt, canente Dauide: Quoniam uidebo cœlos tuos opera digitorum tuorum, Lunam, Dauid.
& ſtellas, quæ tu fundaſti, aut paraſti, ut habet ueritas Hebraica. Oculi autem eius ſuper iuſtos eſſe perhibentur, & aures eius ad preces eorum, uultus autem, aut facies eius, irata uidelicet, ſuper facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum. Et multa huiuſmodi reperiuntur in Deo, ſed clarius in Chriſto, in quo ipſe Deus eſt habitu inuentus, ut homo: undè facilius cum eo confor- Paulus
mari poſſumus, dicente ipſo Apoſtolo: Dedit nos conformes fieri imagini filij ſui: Ad quod peragendum Corinthios excitat dicens: Sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœleſtis, illius uidelicet, qui eſt uera imago Dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ: in quem transformari nobis datum eſt, dicente eodem Apoſtolo: In eandem imaginem transformamur, in eandem uidelicet, quæ eſt filij Dei: Cui Ioannes adſtipulatur dicens: Dedit eis Ioan.
poteſtatem filios Dei fieri: Et hoc fit, quando ei conformes efficimur, primo in uirtutibus intellectiuis, poſtea ſi uires omnes exteriores, & membra ritè concordemus cum Deo, & redemptore noſtro, ut ſibi inuicem concinna ſuauitate reſpondeant. De ſupernis nanque potentiis, intellectu, uoluntate, & memoria inquit Auguſtinus in ſuo de Trinitate: In eo, quod ad contemplationem per- Auguſt.
tinet æternorum, non ſolum trinitas, ſed imago Dei eſt: Et alibi de intelligentia in ſeipſam reflexa proſequitur dicens: Ecce mens meminit ſui, intelligit ſe, Idem
diligit ſe: Hoc ſi cernimus, cernimus quippe trinitatem, non quidem Deum, ſed ipſam imaginem Dei: Si uerò declinat mens ad inferiora, nullibi reperio, quòd inde reſultet imago, imò fœdatur ratio imaginis, & tanto magis, quanto homo turpioribus occupatur. Rationalem igitur creaturam ad imaginem

Dei factam contemplantes, diligentes, eamq́ue rememorantes rationem imaginis excitamus in nobis: Deum autem ipſum excogitantes, & amore proſequentes in eandem imaginem, quæ eſt ipſe filius Dei, transformamur: Nã amor (au-
Diony. thore Dionyſio) eſt uirtus transformãs amantem in amatum: Quem amorem, & concupiſcibilem uirtutem ſi moderemur, iramq́ue, & excandeſcentiam ratione frenatam exerceamus in hoſtes principis, adhuc imaginem portamus il-
Pſalmographus. lius, de quo excandeſcente in prophanatores templi dicit propheta (ut Ioannes
Ioan. interpretatur) Zelus domus tuæ comedit me. De quo iterum amore ſuccenſo in Apocalypſi dicitur: Dilexit nos, & lauit nos in ſanguine ſuo. Nec tantum Filio conformamur, ſed etiam Patris, & totius trinitatis gerentes imaginem ipſi con-
Moſes. formari poſſumus: Dixerat nanque Deus (ut Moſes narrat) Faciamus hominẽ
Triſm. ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram. Cuius doctrinam redolens Triſmegiſtus trinitatem, cuius imaginem gerimus, non ſub perſonarum nominibus, ſed aliis uocabulis exprimit dicens: At Pater omnium intellectus, uita, & fulgor exiſtens hominem ipſi ſimilem procreauit: cui tanquam filio congratulatus eſt: Pulcher enim erat: atque patris ſui ferebat imaginem: Qui Pater eſt intellectus, ha-
Theol. bens (ut dicunt Theologi) eſſentiam pro obiecto: Filius eſt uita ipſomet docente, dum ait: Ego ſum uita: Spiritus ſanctus eſt fulgor, imò & ipſe ignis, fulgens, & inflammans: Quibus omnibus conformamur, recta intelligentia, recta uita, rectoque amore: Conformamurq́ue ipſi in particularibus quibuſdã, quæ per analogiam ſcriptura membrorum nominibus nuncupare ſolet, de quibus particulariter uideamus.

De conſonantia membrorum Dei, & hominis. Cap. XXXIIII.

QVæ autem ſint membra in Deo, quibus homo conformari poſsit, adumbrando potius quàm pingendo percurremus, adducentes de pluribus aliqua, quæ ſcriptura ſacra de re huiuſmodi atteſtatur:
Antiqui & in typo arboris ſuperexcælſæ deſcripſerunt antiqui: Omnes enim tam creaturæ ratione utentes, quàm redẽptor, & ipſe Deus arbores di-
Moſes. cuntur, ut innuit Moſes in ſuo horto uoluptatis, quem deſcribit plantatum, & conſitum diuerſis arboribus, id eſt multigenis gradibus, & conditionibus creaturarum rationabilium: Sed in medio arbor uitarum dicitur collocata, à qua omnis uita tam angelica, quàm humana, & quæcunque alia ſit, emanat, & fluit: & in qua omnia uiuunt, & uiuebant antequam in proprias formas explicarentur, dicente Ioanne: Quod factũ eſt, in ipſo uita erat. Ibidem quoque dicitur fuiſſe arbor ſcientiæ boni, & mali, quæ (niſi fallor) Chriſtus homo eſt, qui ſolus ſimul, & ſemel guſtabat bonum beatitudinis, & malum paſſionum noſtrarũ. Nec
Theolo. enim (ut omnes Theologi clamant) alius quiſquam fuit, qui ſimul fuerit beatus, & uiator, niſi Chriſtus Ieſus: Cuius gradus interdictus fuit Adæ, aliis omnibus conceſsis. Arbor itaque homo eſt, arbor Chriſtus, arbor & ipſe Deus, qui in arboris typo, eo ſacramento deſcribitur, ut membra hominis omnia ipſi con

ueniāt: Eius enim cacumen(quod coronam uocant)caput eſt,cui ipſa corona imponitur: Capiti autem utrinque eſt oculus: Dextro quidem remunerandos benigniſſimè intuetur, & ſiniſtro puniēdos acrius reſpicit: De quibus oculis dicit ſcriptura: Oculi Domini contemplantur bonos, & malos. Sed illud minimè prætereundum cenſeo, quòd עין, *id eſt bain Hebraicè fontem ſignificat, & oculum: adeo ꝙ oculus, & fons diuinæ pietatis idem fit, ſicut & idem eſt oculus, & fons pietatis in nobis: Qui ſi aperiatur ad lachrymas fundendas pro Dei amore, &* CHRISTVS.
præ dolore Chriſti patientis, & afflicti proximi, ſtatim diuinæ pietatis fons ad compatiendum lachrymanti aperitur: Ideo ſaluator non ſine cauſa dixit: Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur, exuberātia uidelicet diuinæ pietatis ſuſcepta ab illo fonte, de quo dicitur: Quoniam apud te eſt fons uitæ. Sunt ibidē Pſalm.
& aures, de quibus quoq; canitur in pſalmis: Et aures eius in preces eorū: Ad preces etenim noſtras mouentur, quando & nos aperimus aures, ut audiamus, quid loquatur in nobis Dominus Deus: & quādo audimus preces, & clamores proximi noſtra ope indigentis. Sed ſi moueatur caput noſtrum(portio uidelicet illa ſuprema in arce reſidens)in obiectum Deificum, uel bonum aliquod, mouetur & ipſum omnium præcipuum caput, & omnium bonorum largitor Deus at trahēs, & deducens, iuxta illud Saluatoris: Nemo uenit ad me niſi Pater meus CHRISTVS.
traxerit eum. Præuenit enim aliquando Deus, ut ait Propheta: Miſericordia Dauid
eius præueniet me. Sed aliquando ipſe Deus exquirit, ut nos primo moueamur, Ioël. CHRISTVS.
ſicut ſcriptum eſt: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos. Mouetur tūc & ille, qui factus eſt caput corporis eccleſiæ, ſicut ipſe omnibus proteſtatur, dum, ait: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiā uos benignè ad uos ueniendo, uobiſcumque manſionem faciens. Sub oculis & capite ſunt utráque brachia, & manus dextra & ſiniſtra: Illa quippe miſericordiam impartitur, & omnia bona: hac autē punit malemerentes lege ſeueriſſima, quæ ab ipſa prouenit: Inde enim lex, & iuſtitia dura: & à dextera uenit lex miſericordiæ, & gratiæ per Filium Dei, qui non ſine cauſa ſemper dicitur in Patris dextera collocatus. Hinc magno myſterio flagitioſi duram Chriſti ſententiā ſuſcepturi ad iudicis ſiniſtram dicuntur collocandi: miſericordiam autem conſecuturi ad dexteram. Brachium itaque ſiniſtrum reuelatum fuerat patribus in duriori lege: ſed dexterum reſeratum eſt nobis per Filium Dei, de quo uaticinari uolēs Iſaias clamabat: Domine quis credet auditui noſtro, & brachium Domi Iſaias
ni cui reuelatū eſt? aut per quem reuelatum eſt, ut habet ueritas Hebraica: Vtique per illum, aut ſupra illum, qui aſcendit tanquam uirgultum de terra ſitienti, iudaica uidelicet gente ſuis ſceleribus tunc arida effecta. Venit itaque ſine aſpectu, & pompa regij apparatus, plenus tamen theſauris ſapientiæ, & miſericordiæ, quæ collocantur ad dexteram: Ideo diffudit ſapientiam, clementiam, & miſericordiam in diſcipulos, populumque ipſi creditum omnia ſua diſtribuēs, corpus, ſanguinem, & animam, beatius exiſtimans dare, quàm accipere, omni-

CHRISTVS. *buſque proteſtaus,* & *clamans:* Date, & *dabitur uobis:* Mouete *manum ueſtrã*
David *in proximum,* & *ſentietis dexteram Dei in uos largiſsimè apertam.* In meditul-
lio autem tanquam cor, & *totus uenter eſt uerum pulchrum Socraticum, imò di*
uinum, à quo omnia pulchra: de quo pſalmographus ait: Virtus, & *pulchritudo*
in ſanctuario eius: pro quo nos habemus : Confeſsio & *pulchritudo in ſanctifi-*
catione eius: Illud enim תפארת Tipheret, *quod interpretatum eſt magnificen-*
tia, potius illud uerum pulchrum ſignificat, quo omnia pulchreſcunt uita, & *pul-*
chritudine diuina. Huic *reſpondet pulcherrimum ,* & *excellentius omnium mẽ-*
brorum cor ſummopere à Deo ipſo concupitum: Quo *moto in Dei amorem, mo-*
Cantici. *uetur* & *cor diuinũ in amorem diligentis, ut in Canticis dicitur:* Dilectus *meus*
mihi, & *ego illi, inter ubera mea commorabitur ;* Vbera *enim hæc ſub brachiis*
Salomon *collocata ſunt, quæ lactere deſyderabat Salomon dicens:* Oſculetur *me oſculo*
oris ſui, quia meliora ſunt ubera tua uino, quia ſuauiſsimum lac propinant, quod
prophetas, & *amicos* Dei *conſtituit,* & *ſapientes rerum diuinarũ.* Et *quia hæc*
propinatio facta fuit potiſsimè in terra promiſsionis (*quæ uulgò terra ſancta di*
Daniel. *citur, ſed à* Daniele *terra zebi , id eſt præcipua,* & *iucunda, cum in ea diffuſa*
ſint omnia chariſmata, & *omnia dogmata legalia,* & *prophetica*) *ideo dicta*
fuit terra fluens lac, & *mel, id eſt ſapientiam,* & *guſtum rerum diuinarum:* Vn-
dè nec mirum : ſi butyrum comedens, ex illo lacte confecto ſcit reprobare malũ
Isaias (*ut Iſaias ait*) & *eligere bonum: quia ſpiritualis iudicat de omnibus.* Hæc *igi-*
tur ubera lactarunt omnes prophetas , quæ alio nomine dicuntur tertiũ cœlum,
Paulus *ad quod conſcendens* Paulus *uidit arcana Dei, quæ non licet homini loqui.* Sub
corde autem ſunt inteſtina omnia, & *inſtrumenta quædam, tanquam fundamen*
ta totius uitæ, & *generationis :* Vndè *in archetypo hoc inteſtinum dicitur fun-*
damentum, arbor, & *truncus uitarum omnium :* A *quo loco largiſsimi influxus*
uitæ cœleſtis in nos, deſcendunt: dummodo Deo uiuere , & *ipſi uitæ uacare cu-*
CHRISTVS. *remus, ut author uitæ ait :* Oues *meæ uocem meam audiunt ,* & *cognoſco eas,*
& *ſequuntur me ,* & *ego uitam æternam do eis.* Vltimum *autem in archety-*
po exiſtens pedes repræſentat , per quos terram inhabitat, quæ dicitur ſcabel-
lum pedum ſuorum: undè & *illud Hebraicè* Sachina *dicitur , id eſt habitatio in*
nobis: Dicitur *etiam terra uiuentium,* & *regnum, quo uidelicet immediatè re-*
Idem. *gnat in nobis:* Et *hanc diuinitatem mortalibus communicatam ſummus doctor re*
gnum cœlorum uocat, dum ait: Regnum *Dei intra nos eſt ;* Sed *hoc qui uult, ſi-*
biipſi uiolentiam inferat, cum ſoli uiolenti rapiant illud, maximè à diebus Ioan-
nis Baptiſtæ, qui fuit terminus legis Moſaicæ, Chriſto *Euangelicã legem ordiẽ-*
te, in qua non animalium, ſed ſuipſius mortificatio omnimoda exquiritur , &
perfecta in homine animali ſubiugando uiolentia.

QVa ſonoritate omnia, etiam particularia in hoc feculento mundo exiſtentia cum archetypo conueniant. Tonus Septimus.

Rationibus & authoritatibus proban tur omnia habere in archetypo aliquid, cui reſpondeant. Cap. I.
Cui maieſtati materia prima ſuccentet. Cap. II.
Cum quo ſtabiliatur terra. Cap. III.
Cum quibus cætera elementa in eodem reſonant. Cap. IIII.
Quid inibi notent lapides. Cap. V.
Quam ſedem illic habeant metalla. Cap. VI.
Quem locum ibidem contineant plantæ. Cap. VII.
Cum quibus noſtra hæc æquetur planities. Cap. VIII.
Quibus eleuentur montes. Cap. IX.
Quid deſertum, & arida. Cap. X.
Quid frugifera terra. Cap. XI.
Quid mare, & aquæ. Cap. XII.
Quid fontes. Cap. XIII.
Quid flumina, & canales. Cap. XIIII.
Quid piſcinæ, lacus, & ſtagna. Cap. XV.
Quid mare rubrum. Cap. XVI.
Quid nubes, & pluuia. Cap. XVII.
Quid ros, & pruina. Cap. XVIII.
Quid grando, nix, & pruina. Cap. XIX.
Quid glacies, & cryſtallus. Cap. XX.
Quid paradiſus voluptatis Cap. XXI.
Quid Gion, Phyſon, Tigris, & Euphrates ex ipſo paradiſo fluentes. Cap. XXII.
Quid Iordanis, & Ieor fluuius Aegypti. Cap. XXIII.
Quid vinum, lac, butyrum, & mel. Cap. XXIIII.
Quid terra fluens lacte & melle. Cap. XXV.
Quid oleum. Cap. XXVI.
Quid palma, cedrus, lignum ſetim, & hyſſopus, atque ſalix. Cap. XXVII.
Quid uitis, & uinea. Cap. XXVIII.
Quid animalia ſanctitatis. Cap. XXIX.
Quid capreæ, cerui, & hinnuli. Cap. XXX.
Qnid oues, & paſtores ouium. Cap. XXXI.
Quid animalia, piſces, aues, & plantæ mundæ, & immundæ. Cap. XXXII.
Quid Ieruſalem, Sion, & templum. Cap. XXXIII.
Quid Aegyptus, Babylon, & Damaſcus. Cap. XXXIIII.
Quid Arabia, mons Syna, & Meſopotamia Syriæ. Cap. XXXV.

RATIONIBVS ET AVTHORITATIBVS PROBANTVR OMNIA HABERE IN ARCHETYPO ALIQVID cui reſpondeant. Caput primum.

SAPIENTVM dogma probatiſſimum eſt, nec minus tritiſſimum, omnia fabricata præexiſtere in artificè prudenter, & non fortuito caſu fabricante: Pari modo domus in architecto: ſic quoque ſermo præexiſtit in oratore: neque aliter fœtura in generante, & prægnante: ſic machina hæc uniuerſitatis in ſummo progenitore Deo, tanquã uita creatrix præerat, ad cuius metam omnia membra formaret. Numerus etenim, pondus, & menſura, quibus annumerantur, firmantur, & metiũtur omnia (ut
Augusti. Auguſtinus ſapientiſsimè docet) non ſunt in rebus productis, ſicut nec menſura, qua menſuratur pannus, aut pondus, quo grauiora ponderantur, uel numerus, quo numerantur omnia, in rebus menſuratis, firmatis, aut numeratis reperitur, ſed proculdubio extra eas. Numerus itaque, pondus, & menſura, quibus metita, & librata ſunt omnia, extra illa omnia neceſſariò ſunt. Et cum nihil ſit extra omnia producta, niſi ipſe Deus, reſtat, quòd in ipſo ſit numerus, põdus, atque mẽ
Prisci. Theolo. ſura. Quamoptimè igitur & eleganter Priſci Theologi celebrarunt dogma il-
Abrahã lud antiquiſsimum, primo (ut fertur) ab Abraham patriarcha propalatum, quo docemur menſuras, & annumerationes eſſe in archetypo, quibus omnia diſpo-
August. nuntur, & numerantur. Et de his Auguſtinus optimè proſequitur dicẽs: In Deo ſunt numeri ſine numero, cum omnia, quæ in eo ſunt, ſint ipſe Deus unicus. Eſtque pondus ſine pondere, quo non grauatur, ſed ſtabilitur ipſe opifex dans cætera cuncta moueri, & ſtabiliri tandem. Sic & anima noſtra eſt numerus qui-
Academ. dam, & menſura rationalis dicta ab Academicis, qua omnia intelligenda à nobis & operanda metimur, ut ab errore, ſtultitia, & deformitate in operibus noſtris declinare poſsimus. Nec profectò ſubſiſteret hæc mundi fabrica concinna, & librata ponderibus debitis niſi numerata, & librata ab opificè & gubernatore ipſius. Sic nec domus aut Reſp. ſua pace, & tranquillitate gauderet, niſi moderaretur ab eo, qui eandem regit: Cuius menſura, & libramen eſt in moderante, ad cuius metrum diſponuntur omnia eidem credita. Neceſſariò igitur in Deo benedicto intelliguntur menſuræ, & annumerationes, quibus omnia mẽ
Ecclesia. ſurat, & numerat, ut in Eccleſiaſtico legitur: Arenam maris, pluuiæ guttas, &
Dauid dies ſæculi, quis dinumerauit? Altitudinem maris, & profundum abyſsi quis di
CHRISTVS. menſus eſt? niſi uidelicet illa opifex, & gubernatrix ſapiẽtia, de qua & in pſalmo canitur: Qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina uocat. Sed & capillos capitis omnes cõnumerat, ut in Euangelio dicitur. Qua au
Ezechie. tem menſura opifex menſurauerit hanc mundanam domum, ab Ezechiele &
Ioan. Ioanne ſerio edocemur, quorum alter calamo ſex cubitorum & palmo, alter ue

rò arundine aurea menſuratam ciuitatem, aut domum hanc mundialẽ ſe uidiſſe
perhibet, ut ſuo loco latius diſſeremus. Baltaſſari quoque per Danielem dictum
eſt: Numerauit Deus regnum tuum, & compleuit: ut innuatur quoque uitæ cur-
ricula numerata eſſe, ultra quæ tranſgredi non poßimus, ſicuti Iob aperto ore Iob
loquitur dicens: Breues dies hominis ſunt, & numerus menſium eius apud te eſt:
conſtituiſti terminos eius, qui præteriri non poterunt, quamuis abbreuiari. Nu-
merantur etiam omnium merita & flagitia, ut conuenienti proportione remune
rentur, & puniantur ab eo, qui per Zachariam loquitur dicens: Metiar Ieruſa Zach.
lem, animam uidelicet (ut in ſenſu morali exponitur) & uideam quanta ſit longi
tudo, & latitudo eius. Quod Chriſtus clarius referat dicẽs: Qua menſura mẽ CHRISTVS.
ſi fueritis, remetietur & uobis. Et per alium Euangeliſtam ait: Date, & dabi- Lucas.
tur uobis: Menſuram bonam, confertam, coagitatam, & ſuperfluentem dabit in
ſinum ueſtrum, quia eadẽ menſura qua menſi fueritis, remetietur & uobis. Sed
flagitia hominum duplici dicuntur librata menſura, maiori uidelicet & minori.
Maior montibus comparatur, dum dicitur: Iuſtitia tua ſicut montes Dei: Quæ Dauid
ab Hebræis dicitur Din, Quod iudicium durum, & forte ſignificat, ut nullus
ad ipſum poßit iuſtificari, ſicut dicit Propheta: Non intres in iudicium cum ſer-
uo tuo Domine, quia nõ iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens. Et in Iſaia Iſaias
dicitur: Facti ſumus immundi omnes, & quaſi pannus mẽſtruatæ uniuerſæ iuſti-
tiæ noſtræ. Cum quibus Gregorius, Omnis (inquit) humana iuſtitia iniuſtitia eſ Grego.
ſe cõuincitur, ſi diſtrictè iudicetur. De iuſtitia autem minori dicit Micheas pro- Miche.
pheta: Adhuc ignis in domo impij, theſauri iniquitatis, menſura minor iræ plena.
Menſa quoq; dicuntur chariſmata nobis tributa, & donata fides, ut cum Ro- Paulus
manis Apoſtolus ait: Sicut Deus diuiſit menſuram fidei. Et iterum cum Epheſiis: Idem
Vnicuique noſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti.
Perfectam quoque menſuram, & determinatam corporis reſumendi in fœlici
ac beato ſtatu nos habituros ibidem proteſtatur, dum ait. Occurremus omnes
in unitatem fidei, & agnitionis filij Dei in uirum perfectum, in menſuram æta-
tis plenitudinis Chriſti. Mẽſuratur quòque ſpirituale corpus, eiuſque membra, Ibidem
ut paulopoſt ſubintulit dicens. Veritatem facientes in charitate creſcamus in il-
lo per omnia, qui eſt caput Chriſtus, ex quo totum corpus compactum, & cõne-
xum per omnem iuncturã ſubminiſtrationis ſecũdũ operationẽ in mẽſurã uniuſ
cuiuſq; mẽbri. Ex iſtis, & plæriſq; aliis locis ſcripturæ ſacræ cõprobantur men
ſuræ, & libramina eſſe in archetypo, quibus omnia inferiora, & quando crea-
bantur mẽſurata ſunt, ut unũ quodq; ſuis gradibus ſtaret cõcinnũ, & nũc quo-
q; librantur, & penſitantur, adeo ut nihil ſit in creatis, aut agatur, quod non re-
ſpondeat, & examinetur menſuris illis æternis, & tantum unaquæque res ſit,
tantumque agat, quantum à ſupernis illis menſuris tributum fuerit: & tantum
pro bene, aut malè actis reportent, quantum per menſuras illas decretum fuerit
conuenire. Sed ad rerum particularium correſpondentiam deſcendamus.

Cui maieſtati materia prima ſuccentet. Cap. II.

OMnia facienti, & primo actui Deo ſummo, ut reſpondeat omnipatiens materia, & prima potentia receptiua, conueniens eſt, ut inter illa duo extrema reſultent intermedia omnia, ex eo, qui eſt in omnia conducenda omnipotens, & ex ea, quæ eſt ad omnia ſuſcipienda diſpoſitiſſima. De quorum conuenientia Euſebius Pãphilus in ſuo de Triade & Monade concinnè diſſerit. Primo (inquit) enti ſemper eſt aduerſa materia: Ille nanque ſolum facit, hæc ſolum patitur: Ille duntaxat mouet, hæc tãtummodo mouetur: Quam ſuſceptricem omnium ſpecierum phyſici aliqui pandochem nominarunt: Sed Pythagoras, & Empedocles cum Peripateticis ſyluam: Plato uerò ſinum informem, matrem mundi, receptaculum, ſubiectum, nutricem formarum, & earum omnium capacem potentiam, ſicuti Deus eſt omnia potens facere, omnium earundem formator, prima cauſa agens in omnibus, mundi pater, fons in omnibus fluens. Et rurſum dixerunt, materiam ſuſceptricem, & expultricem omnium ſpecierum, ſicut ipſas opifex iuxta diuina, cauſatiuáque exẽplaria diſtinguit. Hæc non ens, & principium paſſiuum entium, ſicut Deus actiuum principium omnium, exiſtens in omnibus, & extra omnia. Ex quo habet imagines, & obſcuras oſtenſiones, exactionesq́ue primi entis: Vndè omnis eſſentia eſt ad actionem per potentiam deducta, idq́ue iure: Nam ex diametro ad ſe inuicem poſita ſimulachra quædam proiiciunt ſimulitudinis. Incomprehenſibile quoque intellectui primum ens conſtituit incomprehenſibile intellectui etiam extremum: Et ſiquid eorum apprehendi poteſt, negatiuo deprehendetur ratiocinio: Nam primum ex negatiua diffinitur, ut Dionyſius docet, quòd nihil exiſtat entium, ſed effectrix cauſa, & melior ipſis. Ex negatione etiam diffinitur aliud extremum, quòd entium nihil exiſtat, ſed ipſis deterius. Simpliciſſimum primum, ſimpliciſſimum quoque poſtremum. Sed hoc uacillat, à ſpecie in ſpeciem tranſiliendo, illud autem ſemper eſt idem, ſemperq́ue agens, ſicut hæc ſemper ſuſcipiẽs quouſq́ue durabit ſucceſſiua generatio. Media uerò interualla de utróque extremo participando minus & magis perfecta reperiuntur, quanto magis altero extremorum appropinquant. Hinc Zeno Mnaſei filius Citienſis duo poſuit principia rerum, Deũ & materiam: quorũ illum agẽdi dicebat cauſam, hanc patiendi. Sed Plato, & Socrates tertium addiderunt, ideam, uidelicet in diuis ſenſis, uiſisq́ue Dei, aut in diuina mente, uel uerbo: ut noſtri Theologi habent in uſu, Quod tamen idem eſt. Sed hîc rei ſeries eſt attendenda. Reſpondet materia & pura ipſius potentia omnipotenti Patri: Vndè nõ ſine myſterio Moſes Deum inducit creatorem, & opificem materiæ huius, quæ ipſi ſine aliqua intermediã cauſa correſpondet. Cætera autem producta enarrat per intermedias cauſas, iuſſu tamen parentis primi, & opificis ſummi: ita quòd productio materiæ, & ipſa materia producta differt à productione aliarum rerum, & ab ipſis rebus in lucem, æditis: adeo, ut Timæus Locrus, & Plato uo-

Euſebius Pamp. | Pythag. | Emped. | Peripate. | Plato | Diony. | Zeno. | Plato. | Socrates | Theolo. | Timæ. | Plato.

cauerint cogitationem materiæ ſpuriam, & alienã à cogitatione aliarum rerũ.

Cum quo ſtabiliatur terra. Cap. III.

ELementa omnia in cœlis, angelis, & Deo reperiri conuenienti ſua nota patefecimus: Nunc autem, qua conſonantia conueniãt eadẽ elementa cum archetypo, referandum occurrit. Eſt quippe paterna mens omnium fœcundiſſima, ut germina illa bina produceret, filium uidelicet, & ſimul cum ipſo Spiritum ſanctum: quibus cætera omnia huius uniuerſi produxit, & totum ipſum globum: Quod filiale germen perfecto à ſe decreto temporum curriculo in ſalutem gentium dedit. Pro quo Iſaias horum Sacramentorum conſcius deprecabatur dicens: Aperiatur terra, & germinet ſaluatorem. Hoc Theologi noſtri de beata uirgine, Hebræi de ultima archetypi menſura (quam ſachinam, id eſt habitationem mediatã Dei in nobis, & domeſticam uocant) interpretantur. Sed (ni fallor) de paterna mente meritò intelligi poteſt: quæ eſt filij in primis, & conſequenter omniũ aliarum rerum prima pullulatrix. Nam de filio, qui uerbum & ueritas Dei dicitur, canit Propheta: Veritas de terra orta eſt. Qui etiam dicitur aqua ſalutaris ex eadem terra ſcaturiens. Eſt itaque terra hæc receptiua omnium fœcunditatum, & conſequenter ueluti prima parens etiam omnium pullulatiua: adeo (ut Plutarcho authore) phyſici opinentur Deum auſpicatum mundi creationem à terra tanquam à centro, & matre omniũ. Quod & Moſes innuit enarrans productionem, quã Deus iactis fundamentis elementaribus iuſſit fieri dicens: Germinet terra herbam uirentem, & lignum fructiferum iuxta genus ſuum. Et ſicut hæ terrenæ arbores, niſi plantatæ ſint in terreo elemento, minimè uiuunt: ſic de meliori, & rationali arbore dicit ſumma Veritas, quòd niſi ſit plantata à Patre ſummo agricola, in terra uidelicet illa ſuperna, eradicabitur. Eſt etiam terra hæc in æternũ ſtans à ſuo nunquam centro diuulſa, nec ad locum alium deſtinata, omnibus aliis elementis, & elementariis rebus ſucceſſione quadam agitatis, & diuerſa petentibus ſpatia. Eſt & paterna illa mens ſemper in ſe ſtabilis, nequo miſſa, neque à centro ſuo dimota, & ſi filius, ſpiritusſanctus, intelligentiæque omnes ad diuerſa exequenda mitti dicuntur. Eſt iterum terra centrum uniuerſi: eſt & Pater cẽtrum ſphæræ intellectualis, ubique per ſuam eſſentiam & potentiam exiſtens: ſed in cœleſti palatio aperta præſentia apparens, tanquam terra, & habitatio illorum. Ad quam ſuſpirando Propheta dicebat: Credo uidere bona Domini in terra uiuentium.

Iſaias — Theolog. — Dauid — Plutarc. — Phyſici — Moſes. — CHRISTVS. — Dauid

Cum quibus cætera elementa in eodem reſonent. Cap. IIII.

AQua in qua eſt ſeminaria uirtus animalium (cum eorũ ſemen aqueum ſit) cum filio conuenit: qui uera aqua exiſtens continet ſeminariam uirtutem omnium rerum, dicente Ioanne: Omnia per uerbum facta ſunt. Et hoc eſt, quod dixit Moſes ex parte iubentis opificis: Producant aquæ ſerpituram, aut fœturam animæ uiuentis, & uola-

Ioan. — Moſes

tilis uolitantis ſuper terram, & ſuper faciem globi cœlorũ. Vndè forſitan Tha
Thales *les Mileſius, à quo Ionica ſecta, exiſtimauit aquam principium eſſe rerum: & omnia in ipſam aquam reſolui, & eadem omnia ab ipſa nutriri, & ipſa priuata areſcere. Et quamuis fructuum & herbarum ſemina terrea ſint, tabefieri tamen neceſſarium adiudicauit Triſmegiſtus, ſi fœcunda eſſe debuerint. Tabefacta enim fuere à principio in fonte diuinarum idearum. Tabefiunt quoque aut humore terreo, aut rore, uel pluuia, uel de induſtria adiecta aqua, ſi germinare debent. Vndè non ab re dicitur in mundanæ fabricæ deſcriptione, quòd uirgulta, & plantæ non germinauerant: quia Deus non pluerat ſuper terram. Nec etiam ſpiritualis genitura fit ſine aqua, quæ Dei filius eſt: ut ipſemet Nicodemo dixit: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto non poteſt introire in regnũ Dei. Ex aqua enim illa diuina ſuſcipit uim diuinæ, geniture: ſed ex ſpiritu illo igneo fomentum uitæ, & nutrimenti. Nec opinãdum eſt hominem renaſci debere ex hac aqua elementari, ut aptus ſit regno Dei; ſed ex aqua illa diuina, cuius hæc elementaris eſt ſignum, & ſacramentum. Eſt iterum aqua neceſſarius potus pro uita plantarum animaliumque omnium ſuſtentanda: quamuis homini tanquam regio animanti elegantior præparatus ſit potus, aquæ uidelicet, quã continuo ſtillat uitis illa, quæ ait: Ego ſum uitis uera, & Pater meus agricola eſt. A qua uite uirtutem quandam ſolarem, & beneficam imbibens aqua, magis proficuum & celebrius poculum efficitur pro homine omnium rerum creatarum antiſtite: & ipſius opificis legitimo hærede. Eſt & ſapientia illa filij Dei potus expurgatæ mẽtis, ut in Eccleſiaſtico dicitur: Et aqua ſapiẽtiæ ſalutaris potauit illum. Quæ etiam clamat dicens: Si quis ſitit, ueniat ad me, & bibat. Et iterum, cũ Samaritana illa loquens ait: Si quis biberit ex aqua, quã ego dedero, fiet in eo fons aquæ ſalientis in uitam æternam. Sed hæc quoque aliquando diſtillata per uitem illam ſupramundanam conuertitur in uinum ſaluberrimum ipſius electæ familiæ propinandum: Ad quod inuitabat Sapiens in Canticis dicens: Venite, & inebriamini chariſſimi. De quo uino in ultimo ſympoſio celebrato ab ipſa uera uite dixit: Bibite ex hoc omnes, Ex hoc uidelicet uino terreſtri in cœleſte commutato, ſubiungens: Sed ego ultrà non bibam de hoc genimine uitis, donec bibam illud nouum uobiſcum in domo Patris mei: ubi adminiſtratur uinum, de quo propheta agens de conuiuio cœleſti in pſalmo cecinit: Calix meus inebrians quàm præclarus eſt. Eſt etiam aqua hæc lauans, abluẽs, & purificans. Et de Filio Dei inquit Ioannes: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris, aqua uidelicet illius fontis, de quo Zacharias uaticinando: In illa die erit fons patens domui Dauid in ablutionem peccatoris, & menſtruatæ. Cum quibus Paulus cum Hebræis diſſerens de hoc Filio Dei inquit: Portãs omnia uerbo uirtutis ſuæ, purgationem peccatorum faciens, aquea uidelicet uirtute. Iſaias autem eundem uocat ſpiritum iudicij, aqueum tamen: ſicut aliud germen diuinum ſpiritum nominat ardoris dicens: Saluus erit omnis, cuius nomen*

Margin notes: Triſm. — Geneſi. — CHRISTVS. — Idem. — Eccleſia. — CHRISTVS — Idem — Salomon — CHRISTVS. — Dauid. — Apocal. — Zach. — Paulus — Iſaias

ſcriptum fuerit in libro uitæ in Ieruſalem. Et hoc ſi abluerit Dominus *ſordes filiarum* Sion,*id eſt animarum electarum in ſpiritu iudicij,& in ſpiritu ardoris. Iudicium ad filium pertinet,qui ait:*Omne *iudicium dedit mihi* Pater.*Ardor autem ad* Spiritum *ſanctum refertur,qui perficit,& abſtergit ea,quæ* Filius *purgando,& abluendo madefecerat:* Cui *ardori reſpondet hic elementaris ignis, qui cruda coquit,& calefacit:qui aurum,cateráque metalla purgat,& diuerſa in unũ conflat:qui tandem unam in alteram naturã tranſmutat.* Sic *illud cruda & horreſcentia decoquit,& condit:ut poſsint tanquam* Dei *fercula ad menſam præſentari in cœleſti,* Deificóque *ſympoſio.* Nam *cũ de* Samaritanis *incipientibus iam albeſcere,& decoqui tanquam ſegetes per diſpoſitionem* Spiritus *ſancti loqueretur,ait:* Alium *cibum habeo manducare,quem uos neſcitis, animas uidelicet* Samaritanorum *diſpoſitas:& quæ iam decoquebantur intrinſecus operatione* Deifici *ignis:*Calefacit,*& expellit omne frigus peccati,& timoris,eo quòd non poſsit cohabitare gratia cum peccato:*Et *charitas,ſi perfecta eſt(inquit* Ioannes*)foras expellit timorem.* Conflauit *uirtus illius ſacri flaminis tempore* Apoſtolorum *corda populi audientis uerba illa inflammata,ut omnibus breui eſſet cor unum,& anima una.*Et *adeo conflat,ut ſeparari nequeat,dicente* Paulo:Q*uis nos ſeparabit à charitate* Chriſti? Purgat *quoque omnem ſcoriam peccati,& cõcupiſcentiæ igneus ille ſpiritus in nobis perfuſus:* Tranſmutat *etiam,adeo,ut puerum paſtorem & citharœdum in exquiſitiſsimũ prophetam,&* Pſalmographum *redderet.*Implet *piſcatores,& doctores gentium,& lumina mundi conſtituit.* Perfundit *perſecutorem* Saulũ,*& in uas electionis,& in* Paulum *immutat.*Fit *igitur,ut quotquot ex malis in bonos uertantur,id ſit huius caloris beneficio.*Aër *uerò (ut docet* Abraham *in libro de* Formatione*)non connumeratur inter elementa:ſed tanquam medium,glutinum,& compago habetur diuerſa inſimul coniungens:ideo merito reſpondet (ut uerbis eius utamur)ſpiritui,qui de ſpiritu eſt.* Sed *ne offendantur piæ aures exiſtimantes,quòd duo aſſerantur ſancti ſpiritus,dicemus, quòd conuenit cum uirtute ſpiritus conuiente omnia,quæ diſsidentia uidentur,& reboanti in omnibus fiſtulis mundani inſtrumenti.* Et *hoc eſt, quod per* Ezechielem *dicitur:*Et *ſpiritus uitæ erat in rotis.*Et *quod hic de mundano,* Paulus *de humano inſtrumento docet, dum ait:* Idem *autem ſpiritus diuidit ſingulis, prout uult.* Et *plæriſque in locis habetur,* Spiritus *ſanctus homines implet, qui ignis dicitur, quia purgat,& conflat:* Aër *autem quia nectit, ligat,conglutinat,& implet omnia ab eo complenda.*

[Margin notes: CHRISTVS. — Idem. — Ioan. — Paulus — Abrahã — Ezechl. — Paulus]

Quid inibi notent lapides. Cap. V.

AD *elemẽtaria ueniẽtes incipiamus à lapidibus,qui terrei ſunt,& ad fundamẽta ædificiáq; accommodati* Patri,Filióq; *reſpondẽt.* Hinc *aliquãdo pro uno, aliquãdo pro altero, aliquãdo ꝑ utróque petrá, uel lapis accipitur.*Filius *enim petram ſe eſſe oſtendit,* CHRISTVS.

quando dixit Petro: Et ſuper banc petram ædificabo eccleſiam meã.i. ſupra me
Paulus *ipſum, ut omnes exponũt. Ipſe ſiquidẽ eſt lapis fundamẽtalis, ut Apoſt. ait: Ne-*
mo poteſt ponere aliud fundamẽtũ, niſi quod poſitũ eſt Chriſtus Ieſus: Qui & lapis angularis dicitur, reprobatus quidẽ ab ædificantibus ſecũdũ carnẽ, & ſan guinẽ: ſed ab opificè ſummo poſitus in caput anguli ſtructuræ, & ædificij illius ſacræ Ieroſolimæ, quæ ædificatur ex uiuis lapidibus. Qui etiam fuit illa petra à Moſe percuſſa, à qua fluxerũt aquæ pro poculo Iſraëliticæ gentis, ſi bene in-
Idem *terpretatur Paulus cũ Corinthiis diſſerẽs. Oẽs (inquit) patres noſtri ſub nube fuerũt, omnes mare tranſierũt, & omnes in Moſe baptizati ſunt in nube, & ma ri: & omnes manducauerũt eandẽ eſcam ſpiritalẽ, & omnes biberunt eundẽ po tum ſpiritualẽ: Bibebant enim de ſpiritali conſequenti eos petra, petra autẽ erat Chriſtus. Si autẽ per aquã ſapientiã Dei, qui eſt filius, intelligere uoluerimus, ut ſupra reſerauimus: petra, ex qua fluxit illa aqua ſapientiæ ſalutaris, Patrem merito ſignat: Quæ סלע Hebraicè dicitur, quod nos fortẽ, uel montẽ petroſum, aut cõfugiũ poſſumus interpretari. Et quis eſt fortis, & omnipotẽs, & ſupremũ omniũ confugiũ, niſi Pater æternus? Nec miretur quiſpiam, ꝙ petram nũc pro Patre, nũc pro Filio accipiamus: quia in ſacris literis aliquando pro utróque ſi-mul ponitur. Nã euen אבן Hebraicè lapidẽ ſignificat, cuius dictionis ſi duæ pri mæ literæ accipiantur, אב ab faciũt, quod Patrẽ ſignificat: Si autẽ media cum ultima coniungitur בן ben cõſtituũt, quod Filius interpretatur אבן igitur quod nos dicimus petram, & Patrem & filium reſignat, qui idem ſunt, reprobati qui-dem ab illis ædificantibus, & conſtruentibus, doctrinas & ſtatuta Hebræis, ſi-ue gentilibus: qui nõ confitẽtur Deũ Patrem, & Filiũ eius Ieſum Chriſtũ: Qui nunc aqua fluens de petra, nunc ipſa eadem petra dicitur: quia à Patre proce-dit, idem tamen cum Patre ſemper exiſtens. Sed quomodo, & cur Moſes banc petram percuſſerit, & cur ex illa percuſſione indignatus Deus contra ipſum Moſem, & Aaron dixerit: Quia non credidiſtis mihi, ut ſanctificaretis me coram filiis Iſraël, propterea non introducetis populum bunc ad terram, quam dedi eis, altiorem exquireret indaginem boc negotium. Percuſſit bis, dupli-ci errore uidelicet: Altero, quia minus credidit quàm debebat: Altero uerò, quia præceptum tranſgreſſus eſt: Demandauerat enim Dominus, ut loqueren-tur ad petram: & Moſes, conſentiente Aaron, ipſam percuſſit: Ideóque con-queſtus eſt Deus quòd non crediderint, ſolum uidelicet ſermonem ſufficere, & quòd tranſgreſſi ſunt limites mandati percutientes petram, ad quam imperaue rat Dominus, ut tantummodo loquerentur. Et boc fuit eorum peccatum, non au tem, quia uendicauerint ſibi, quod Deo tribuere debuiſſent, ſicuti multi ex-ponunt. Nec parua fuit tranſgreſſio conducere Dei opus per ſeueritatem (id enim percuſſio innuit) quod Deus per pietatem, ut magis ſanctificaretur in po-pulo, perpetrare ſtatuerat iubens, ut pio & dulci ſermone abſque percuſſio-ne aquam de petra educerent: cum non eſſent extrabendæ aquæ miſericordiæ*

*per aſperã iuſtitiæ fiſtulam. Poſtquã igitur uoluerũt in uirga ferrea (ut aiũt)
agere cũ populo, meruerũt ſentire diuinã, ferreãq; ſentẽtiam, q̃ua dictũ eſt. Nõ
introducetis populum in terram, quã dedi eis. Longius & myſterioſius forſitã
eſſet, quàm hic exquirat locus, retexere omnia arcana, quæ de petra poſſent re
ſerari: & cur nunc* אבן *eben, nunc dicatur* סלע *ſelah, nunc* צור *zur, de qua in
pſalmo ait David* בצור *bezur, id eſt ĩ petra exaltauit me: Quod uocabulũ etiã* David
*nomẽ Dei forte ſignificat. Sed his omiſſis ad noſtra ueniamus, concludẽtes quòd
in archetypo, à quo omne robur, & uirtus à quocũque inferiori hauriatur eſt
idea, & uirtus petræ, cui hæc inferior ſubiectione æquatur conuenienti.*

Quam ſedem illic habeant metalla. Cap. VI.

*Metalla, quæ aquea ſunt, illi ſupremæ aquæ reſpondent: de qua
dicitur in Ezechiele: Effundam ſup uos aquã uiuã, Deũ uideli-* Ezechi.
*cet Filiũ: qui & uitæ, & ſapiẽtiæ dicitur aqua, & plenus the-
ſauris abſconditis: quos tanq̃ uerus dux, & imperator totius
militiæ ſpiritualis copioſiſſimè ꝓ exigẽtia uniuſcuiuſq; expen-
dit, donãs ex eis omnibus, qui de nouo ſuæ militiæ aſcribũtur donatiuũ opulẽtiſ-
ſimũ, ut p Oſee prophetã dicitur: Argẽtũ multiplicaui, & aurũ, in donatiuo ui-* Oſee.
*delicet. Sed cõqueritur, ꝙ eius milites illud dedicauerint Baḥal polluẽtes dona,
& chariſmata diuina, ſicut in Ioële apertiori querela proſequitur dicẽs: argen* Ioël.
*tum meũ, & aurũ meum tuliſtis: & deſiderabilia mea, & pulcherrima mea in-
duxiſtis in delubra ueſtra, Sicut & de Balthaſſare legimus in Daniele, qui ua-* Daniel
*ſa aurea, & argẽtea, & ꝑtioſa quæquæ ꝓfanauit abutẽdo eis cũ epulonibus,
meretricibus, & ganeonibus: Quem (proh dolor) imitantes q̃ plurimi donatiuo
gratiæ, & donis Spiritus ſancti abutũtur in rebus peſſimis cõflãtes idolũ, & ui
tulum proſtitutionis ſuæ, ſicut olim præuaricatores illi, quos deduxit Deus ex
Ægypto in argẽto, & auro multo, quo neceſſaria cõpararẽt, & offerrẽt pro
tabernaculo Domini conſtruendo, illud conflauerũt in idolũ ſcandali, & perdi-
tionis. Gratia igitur, & chariſmata diuina nobis per filiũ Deũ impartita ſunt,
uerum aurum, & argentum: cuius proprius poſſeſſor Deus eſt, qui per Aggeũ* Aggeus
*proteſtatur dicens: Meum eſt aurum, & meũ argentũ. Illud tamen nobis libẽter
communicat gratam habens permutationẽ quandam, de qua in Apocal. dicitur* Apocal.
*Suadeo tibi emere à me aurum ignitũ, ut locuples fias. Nec habemus, quod per-
mutare poſſimus, niſi flagitia, peccata, & liberum arbitrium. Sed aliquando gra
tis impartitur pro neceſſariis cibis, & ueſtimentis, ut queamus in conſpectu re
gio nuptiiſque cœleſtibus comparere: Quod ſi amittimus, ueh nobis, quia ex-
pulſi à nuptiis ꝓiiciemur in tenebras exteriores. Et hoc eſt, quod deplorabat Ie* Ierem.
*remias in lamentationibus dicens: Filij Sion inclyti amicti auro primo, quomo-
do conuerſi ſunt in uaſa teſtea. Et iterum: Quomodo obſcuratum eſt aurum. Et
per Iſaiam dicitur: Argentum tuum uerſum eſt in ſcoriam, offuſcata uidelicet co* Iſaias
gnitione ſpirituali, refrigerata charitate, & fœdatis, aut fugatis chariſmatibus

diuinis. Et tanti auri eſt poſſeſſor cœleſtis Imperator,*ut etiam pauimentum ſupernæ ciuitatis ab ipſo rurſum fabricatæ,ex auro in* Apocalypſi *legamus confe*
Iob *ctum. Sed ultrà progreditur* Iob *dicens, etiam glebas terræ illius ſupernæ regionis ex auro fabrefactas,ut concordet terra cum pauimento, & fundamento*
Paulus *unico,qui eſt ipſe* Ieſus Dei Filius,*ut ait* Apoſtolus: *Super quo & nos ædificare ſuadet aurum,argentum, & lapides pretioſos: Quod ſignabant omnes oblationes,quæ in antiqua lege fieri iubebantur. Sed & hoc theſauro nobis impartito mandat,ut lucremur ſupramundanas diuitias datis nobis quinq;,duobus,aut*
Matthe. *uno talento,ut refert* Matthæus:*uel decem,aut quinque,ſiue una tantū mna,ſi-*
Lucas *cut in alio euangeliſta legimus, duriſſimè comminando,niſi curemus augere pecuniam, & multiplicare cœleſtes theſauros,in quos has theſauri feces commutare debemus. Nec tãtummodo iſte Deus Filius ſibi uendicat pretioſiora metalla, quæ ad theſaurum pertinent,ſed & omnia alia aquea,& fuſilia, quæ eiuſdem generis ſunt pro diuerſis conducendis ab opificè præparata, maximè uero pro bello gerendo,& imperio conſeruando. Ad quod ferrum neceſſarium eſt in malorum ſupplicium,& ſtabilè robur regni, & imperij ipſius Filij Dei: de quo di-*
Dauid *citur in pſalmo*: *Dominus dixit ad me,Filius meus es tu, ego hodie genui te: Poſtula me, & dabo tibi gentes in hæreditatem tuam, & poſſeſſiones tuas termi-*
Idem. *nos terræ: Et reges eos in uirga ferrea. Et iterum in alio pſalmo: Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Sed & de*
Apocal. *ferro pro re bellica in* Apocalypſi *dicitur, quòd gladius ex ore eius procedebat ex utraque parte acutus, ad debellandos uidelicet, & comprimendos rebelles. Et ſi non adeſt uindictæ, aut iuſtitiæ tempus, adhuc tamen ferrum ex-*
Ierem. *quiritur,quo ſcribantur peccata punienda, ſicut in* Ieremia *legimus:* Peccatum
Iob *Iehuda ſcriptum eſt in libro ferreo. Sic &* Iob *ait,* Vt *exarentur in libro ferreo. Eſt quoque neceſſarium æs ad uaſa templi conflanda: ideo non ſine myſte-*
Exodus *rio in* Exodo *iubentur omnia uaſa tabernaculi confici ex ære, ſimiliter & ua-*
Re.iii. *ſa templi, & mare,ut in tertio uolumine regum legimus: Quod æs multum nimis ſanctus* Dauid, *qui elegantiſſimum* Filij *Dei typum geſſit, Spiritu ſancto plenus accipiens de bet, & berot ciuitatibus Adadezer Aſſyrij præparauit pro uaſis illis,mari, altare, & columnis conflandis.* Tulit *quippe æs de Aſſyriis,qui negotiatores interpretãtur,bonus negotiator: ut ipſum in meliorē uſum,*
CHRISTVS. *&* Dei *miniſterium conuerteret,ſicut docet ſumma* Veritas *dicens:* Facite *nobis amicos de mamona iniquitatis, commutãdo uidelicet æs,ferrum, & lapides iſtos, qui pretioſi dicuntur,in illos ſupernæ ciuitatis: in qua non tantum aurum,*
Deut. *ſed ferrum,& æs pretioſum reperitur, ut typicè loquitur* Moſes *in* Deuteron. *dicēs:Eius lapides ferrei ſunt,& de montibus eius æs foditur. Nec enim in terra hac inferiori,quæ Canahã,aut Charam dicitur,ab illo peregrinanti populo, iuxta ſponſiones diuinas poſſeſſa, ſunt (ſicut nouimus,& uidimus) lapides ferrei:nec de montibus eius æs,aut metallū aliquod foditur:undè de meliori regio-*

ne,cuius illa inferior typum geßit,neceſſario intelligitur. Stãnũ autẽ, & plũbũ quaſi feces metallorum non reperiri dicuntur in illa ſuperna regione: in qua ni hil feculentum,nihil imperfectum adeſſe poteſt.Hinc aliquando imperfecti, & Ezechi.
à diuinis recedentes,tanquam argenti ſcoria illis comparãtur fecibus,ut in Eze Iſaias
chiele dicitur : Omnes iſti æs,ferrum, ſtannum, & plumbum in medio fornacis ſcoria argenti facti ſunt. Et per Iſaiam promittit Dominus auferre ſtannum, & ſcoriam argenti à populo ſuo, reducendo eos ad argenti & auri ueram ſpe ciem. Ideo expreßius & excellentius habetur in archetypo aurum & argentum,cui hoc inferius aliquid pretioſitatis continens correſpondet:Inter quæ homo tenens locum medium alteri eorum adhæreat neceſſe eſt. Sed audiamus Re CHRISTVS.
demptoris monita dicentis:Theſaurizate uobis theſauros in cœlo,Cætera quoque metalla, & omnia quæque neceſſaria in ſupernis habent ſuum locum, undè ſumant uirtutem & robur cuiuſcunque bonitatis,quæ in ipſis eſt.

Quem locum ibidem teneant plantæ. Cap. VII.

C*Vm trium mundorum connexio, & correſpondentia pertractetur, & de conuenientia arboris huius uegetalis cum intellectiuis arboribus plantatis in cœleſti hortulo dictũ ſit, reſtat,ut de ſu perexcelſa arbore, quæ eſt idea,fons, & origo omnium aliarum, & illarum cum ipſa concentu pertractemus: Eſt enim arbor illa ſuprema typus, & radix omnium, nedum arborum, ſed quarumcunque rerum, ut habetur ex Hebræorum monimentis. Sed illa aliquando dicitur arbor uitæ ſita in medio paradiſi, id eſt ſupramundanæ regionis, de qua plenius habetur in Geneſi. Quã etiam celebrat Ioannes in ſua uiſione pathmotica dicens: In me-* Apocal.
dio plateæ, eius & ex utrãque parte fluminis lignum uitæ afferẽs fructus duodecim,per menſes ſingulos reddens fructus ſuos: & folia ligni ad ſanitatem gen tium. Verum ut fructifera ſit arbor continuò irrigatur à fonte illo ſupremo, qui ait: Me dereliquerunt fontem aquarum uiuentium dominum. Ideo dici- Ierem.
tur, quòd lignum & arbor illa uitæ erat ex utrãque parte fluminis. Nec ab re dicitur producere fructus duodecim per duodecim menſes: quia irrigata eſt à quadruplici fluuio magni nominis quadrilateri ab æterno illo fonte emanante:Qui quadruplex fluuius, aut nomen ter reuolutum duodenarium facit: & pro qualibet reuolutione alicui ſigno præfertur, ut docetur in Theologia The. He.
Hebræorum. Et inde omnium ſignorum & intelligentiarum præſidentium fœcunditas, & primarij influxus, & fructus duodenarij per totius anni & temporis ſpatium. Sed nedum fructus rationales, id eſt bene initiati, & perfuſi il lo influxu ſunt ſalubres & proficui,ſed etiam ſibiipſis infructuoſi,& non plena gratia(quam gratum facientem uocant)donati,ſunt utiles aliis impartientes do ctrinam, & conferentes ſanitatem per ſacramenta & ſacrificia, licet nihil eis proſit. Et iſti ſunt folia, de quibus dicitur: Et folia ligni ad ſanitatem gentium. Et hæc eadem arbor aliquãdo dicitur ſcientia boni & mali, dum uidelicet exi-

nanita, & mortali unita carni experitur etiam malum paſsionum humanarum
ſimul cum bono, quo pleniſsimè diuina illa portione perfruitur. Quæ arbor eſt
CHRI *in medio paradiſi, ut omnibus pro recipientium exigentia, aut dantis liberalita-*
SIVS. *te fructus ſuos æqua portione communicet. Et hinc aliquando ſeſe uitem nomi-*
nat dicens: Ego ſum uitis, & uos palmites: ut in ſtatu myſtico, aut in uera tranſ-
mutatione, quam facimus aliquando in Deum, eadem planta ſimus cum ſupre-
ma imò rami & ſurculi ipſius. Cuius arboris, aut uitis, & totius hortuli cum
cæteris arboribus agricola eſt ille, de quo dicitur: Et Pater meus agricola eſt.
Nam in illo ſupremo horto non tantum diuina illa, excelſa, & ſupramundana
arbor plantata eſt, ſed multæ aliæ: quibus totus hortulus eſt completus, de qui-
Geneſi. *bus dicitur in Geneſi: Produxit dominus Deus de terra, illa uidelicet uiuen-*
Idem. *tium omne lignum, ùel arborem pulchram uiſu, & ad ueſcendum ſuauem. Et*
iterũ: Ex omni ligno paradiſi comede. Nèc enim in illo paradiſo ſunt ligna hæc
uegetautia: quæ ſolent à nobis pro tempore plantari, & in uſum ædificiorum
conuerti, uel areſactioni exponi, ut comburantur: ſed quæ ab æterno plantatæ
Ibidem *ſunt ab illo agricola, de quo dicitur ibidem: Plantauerat Dominus Deus para-*
Iſaias *radiſum uoluptatis à principio. Ipſemet quoque in Iſaia dicit: Ego plantaui te-*
Pſalm. Idem *uineam electam. Et in pſalmo dicitur: Perficè eam, quam plantauit dextera*
tua. Sed in alio pſalmo nihil expreſsius eo, quod dicitur: Saturabuntur ligna A-
donai: pro quo nos habemus ligna campi & cedri Libani, quas plãtauit. Ligna
hæc, aut arbores uocantur Adonai, & tetragrammi, aut quadriliteri: ut intelli-
gatur de quibus arboribus loquitur. Et cedros adiungit quas plantauit ille, qui
niſi plantet, omnes eradicabuntur. Si autem à ſenſu anagogico ad ſenſum mo-
Orige. *ralem Origenem ſequentes tranſcendere uoluerimus, arbores ſunt uirtutes*
plantatæ, & infuſæ nobis à cœleſti agricola, à quo omne datum optimum, &
omne donum perfectũ: In paradiſo enim, & in ſtatu hominis delitiantis in illis
ueris, & æternis delitiis eſt plantata arbor iuſtitiæ, & arbor prudẽtiæ, fortitu
dinis, & temperantiæ: uel arbor pietatis, clementiæ, & ſapiẽtiæ, aut diſciplinæ:
Quæ bonæ arbores nõ poſsũt malos fructus facere: q̃a pudicitia bona eſt, nec po
teſt afferre fructũ impudicitiæ: nec iuſtitia iniuſtitiæ fructus ꝑducit: nec ea ſtul
titia, quæ plãtata eſt in corde tuo, poterit afferre fructũ ſapiẽtiæ: neq; ulla iniu
ſtitiæ arbor dabit fructũ, aut florẽ iuſtitiæ. Sed aduertẽdũ eſt, ꝙ arbores bonæ
Paulus *ſunt Spiritus Dei & diuinæ, quarum fructus cõnumerãtur à Paulo, dũ inquit:*
Fructus autẽ Spiritus eſt pax, charitas, gaudiũ, patientia, longanimitas, benigni-
tas, bonitas, & quæ ſequuntur. Arbores autem malæ ſunt carnis, cuius opera, &
Idem *fructus deſcribuntur ab eodem dicente: Manifeſta ſunt opera carnis, immundi-*
CHRI *tia, impudicitia, luxuria, & id genus. Quæ arbores infructuoſæ, aut mali fru-*
STVS. *ctus ſucciſæ areſient igne comburendæ inextinguibili, ut ſumma Veritas ait: In*
ignem mittent, & ardent. Ad ſuperiorem autem ſenſum redeundo, in quem ali
Orige. *bi idem Origenes conſentit, omnis arbor eſt omne genus perſonarũ, ſiue rex ſit,*

aut ſeruus, ciuis, aut ruſticus, artifex, aut etiam mulier: Vterque enim ſexus tam in arboribus, quàm in animantibus reperitur: Illas autẽ aliquãdo plantat Deus pulcherrimas etiam in cœleſti paradiſo: & aliquando euellit, ut per Ieremiam ait: Quos plantaui, ego euello. Sed per Ezechielem tota ſeries arboris plantatæ in horto delitiarum, & irrigatæ, confotæ, atque euulſæ deſcribitur ſub nomine Aſſur per quandam hyperbolen, ut ſentit Hieronymus. Ait enim Ezechiel: Ecce Aſſur, quaſi cedrus in Libano pulcher ramis, & frõdibus nemoroſus, in excelſum eleuatus: Aquæ nutrierunt illum, abyſſus exaltauit eum, flumina eius ibãt in circuitu plantationis ſuæ, & riuos illius miſit ad omnia ligna campi: Ideo exaltatus, & eleuatus eſt ſuper omnia ligna agri: Et adeo deſcribit ipſam arborem excelſam, quòd in paradiſo, ubi erat plantata, nec cedrus, nec abies, aut cupreſſus, uel alia quæpiam arbor paradiſi Dei ipſi poterat aſſimilari. Sed ne de tanta altitudine nimium confidat, ſubiungit: Iuxta impietatem eius eieci eum, & ſuccident eum alieni: Et multa proſequens de ipſius ruina tandem ſubinfert: Ecce deſcendere te feci cum lignis uoluptatis ad infima terræ: Vndè docemur, quòd etiam plantati quacunque ſublimitate in paradiſo delitiarum decidunt, ſicut protoplaſtes, & intelligentiæ illæ, quæ ceciderunt: cum nullus ex ſe ſtare, aut erigi poſſit, ut ſumma Veritas ait: Si quis (inquiẽs) in me non manſerit, mittetur foras ſicut palmes, & areſcet, & in ignem mittent, & ardet. Sunt igitur arbores uegetabiles: ſunt arbores humanæ: ſunt arbores angelicæ eſt: & arbor ſuprema, atq; diuina. Nec iſtæ uegetabiles uireſcunt, nec fructum producunt, niſi donatæ uita, & fœcunditate à ſuprema per medias. Nec humanæ, aut angelicæ arbores uiuunt, aut ſtabiles ſunt niſi conſeruentur ab ea, quæ ſola in ſe ſtabilis eſt: & ab eadem uitam hauriant, & irrigentur à fonte illo ſuperno, à quo omne bonum: ut de angelis Iob perhibet dicens: Ecce qui ſeruiunt ei, nõ ſunt ſtabiles, aut nõ credẽt, ſcilicet firmiter: & in angelis ſuis poſuit mutationem, quã aliqui prauitatẽ, alij autẽ ſplendorem interpretati ſunt. Et de arboribus humanis dixit ſumma Veritas: Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructũ multum: quia ſine me nihil poteſtis facere. Habent igitur arbores omnes inferiores illam ſupernam arborem, cui correſpondeant: & à qua uitã, incrementa, & fructus ſuſcipiant: de qua multoties in ſacris eloquiis innuitur ſub typo harum inferiorum. De illa igitur déque aliis arboribus excelſis (ut opinor) à prophetis edoctus Plato in Phædro ſub Socratis perſona ſupra humanas ſemitas loquens, altiorem illum mũdum, & puriorem deſcribit, ſimul & omnia, quæ ad hominis uſum producta ſunt, à communi hac conditione ſeiungẽs. Puriora nanque illa & perfectiora eſſe aſſerit: uerumque ibi eſſe cœlum, ueramq; lucem, ueram quoq; terram: A qua ſi quis ad hanc, quæ à nobis colitur, terram, lapides, arbores, flores, fructus, & huiuſmodi deuenerit, ambeſa atque corrupta omnia ſalſedine quadam maris huius uideantur. Declarat quoque, quãta ſit differentia inter eam ſpeculationem quã ueri Saturnij, & à turba ſe-

Ierem. Ezechiel. Hiero. Ezechie. CHRISTVS. Iob CHRISTVS. Plato

moti, diuiniq́ue uiri habent, & eam, qua potiuntur, qui terrenis huiuſmodi curis impliciti contaminati ſunt ſalſedine, id eſt ſapientia huius mundani maris. Sunt nanque (inquit) ibi arbores, flores, fructus, montes, lapides Sardij, Iaſpis, Smaragdus, & cætera huiuſmodi: quorum iſtæ ſunt particulæ quædam deformes, & ad horum ſpeculationem, & claram intuitionem peruenimus mortui, ut ſuperius admodum apertè reſerauit, non quidem morte corporis, ſed per omnimodam ſenſuum ſequeſtrationem, & purgatorias uirtutes ab omni extraneo, & alieno. Quouſque autem illa omnia claro intuitu nobis proſpicienda offerentur, & reuelata facie contemplanda, per has inferiores inter nos eſt habendus ſermo, ex quibus intuere ualeamus ſupramundana atque diuina, & horum tandem auſpiciis ad ea ſortis noſtræ non immemores euehi.

Cum quibus noſtra hæc æquetur planities. Cap. VIII.

IN cœleſti regione nõ ſolum ſunt lapides, metalla, arbores, & fructus, ad quæ per hæc inferiora conduci poſſimus, ſed etiam eſt ſitus planus, & montuoſus, & aſper: eſtq́ue frugifer, irriguus, & ſatiuus: & ex aduerſo ſylueſtris, & aridus, ſicut & hic inferior diuiſus eſt mundus. Tripartitam *enim hanc uidemus terram, cuius una pars eſt plana, habitabilis, & irrigua: alia deſerta, & arida: tertia uerò montuoſa.* Et *montium aliqui, maximè colles, fœcundi ſunt & pingues: & aliqui deſerti, & aridi.* Sed *pro nunc de planitie proſequamur, quam in regione illa ſuperna repe*

Pſalm. *riri teſtatur* Pſalmographus *dicens:* Qui *aſcendit, uel equitat ſuper planitiem.* Dominus *nomen illi: pro quo mendoſa traductio habet occaſum:* Nam ערות *id eſt harauot iucundum, aut planitiem ſignificat: quod traductor noſter uertit occaſum, exiſtimans fortè uerbum illud prouenire ab* ערב, *quod ueſperum denotat, & horam illam, qua* Sol *ad occaſum uergit:* Sed *hoc per duo ſegol, illud autem per pata het camez punctatur, & differũt penitus in ſignificato.* Be*nc igitur dicit* Propheta, *quòd* Deus *equitat ſuper iucunditatem, & planitiem: cum ſit fœliciſſimus ex ſe, nihil aſperi, nihil hiſpidi continens.* Verũ *alij (& forſitan melius) illud harauot interpretantur cœlum empyreum ſummè planum, & lene: in quo nec tumefactio ſtellarum, nec gibboſum, uel aſperum aliquod reperitur: ſed totum eſt planum, totum iucundum, atque amœnum.* Si *autem adhuc altius conſcendere uoluerimus ad ſupramundanam, ſcilicet planitiem, comperiemus, quòd ſicut ſunt aquæ ſupercœleſtes, quæ* Dominum *continuè laudant, & aquæ, & ignis diuinus, ut ſupra tetigimus, pari modo ſunt in archetypo illo planities, à quibus omnia iucunda, lenia, dulcia, amœna, & delectabilia procedunt.*

Ant. the. Et *hæc apud antiquos* Theologos *dicitur regio meridionalis ſupramundana,*

Canti. *de qua in* Canticis *concinitur:* Indica *mihi, ubi paſcas, ubi cubes in meridie.* Et

iterum: Veni Auſter, *& perfla hortum meũ, & fluent aromata, & omnia de-*

Iſaias Ioã. bap. *lectabilia:* A *qua plaga uenit ille, in cuius aduentu (ut* Iſaias *ſimul cum* Baptiſta *teſtatur) fuerũt praua in directa, & aſpera in uias planas.* A *meridie enim ue-*

nit Redẽptor, ſi uera præſenſit Abacuc, qui ait, Deus מתימן *id eſt de Teman ueniet ſcilicet ab Auſtro, ut bene interpretatus eſt Theod. & cõſenuit Hierony.* Thedd. Hiero.
in cõmẽtariis, & rei ueritas eſt: Nã uenire ab Auſtro, eſt uenire cũ lumine ueritatis, & cum gratia, & miſericordia: Quod totũ tangit Ioan. dicens, quòd ipſe eſt lux, & ueritas, & quòd gratia per eundem facta, & diffuſa eſt. Et ſicut à fulgenti meridie, & leni planitie uenit, ita ab eius aſſeclis hoc planum iter aſſequendum eſt, pacis quippe, manſuetudinis, patientiæ, quietis, æquitatis, pietatis & æquanimitatis ut (ſi fieri poſſet) nihil aſperi, nihil horridi in eis præſentiatur. Hinc iuſſit remittendas iniurias, pacem omnibus denuntiari, & afferri, CHRI
patienter omnia ſufferri dicens: Beati miſericordes, Beati pacifici, & beati qui STVS.
perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam: Imò & omnia inſtrumenta bellica, & occaſiones pugnandi deponi iuſſit, iuxta Iſaiæ uaticinium, quo ait: Et con- Iſaias
flabunt gladios ſuos in uomeres, & lanceas ſuas in falces. Non leuabit gens con- CHRI
tra gentem gladiũ, nec exercebuntur ultrà ad prælium. Quod obſeruauit Chri- STVS.
ſtus iubens Petro, ut poneret gladium in uaginam omnem uindicandi animum interdicens. Sic & quando Iacobus, & Ioannes (ut narrat Lucas) uoluerunt Lucas.
aduocare ignem de cœlo, ut conſumeret Samaritas, qui neglexerant ſuſcipere Chriſtũ hoſpitio, increpauit eos dicens: Neſcitis cuius ſpiritus filij eſtis? pacis CHRI
uidelicet, & charitatis, Et ſubinfert: Filius hominis nõ uenit animas perdere, ſed STVS.
ſaluare, Vndè & ipſe melius factis ꝙ uerbis docẽs, tanquã mutus ſtetit corã tõdente ipſum, non aperiens os ſuum, & tanquam agnus, qui ducitur ad uictimã. Quod obſeruauere tot ueri chriſtiani, qui per trecentos, & iis plures annos, innumerabiles omne genus martyrij animo imperturbato ſuſtinuerunt: Apud quos nec murmur, nec querimonia reſonabat, imitatores enim effecti erãt illius ueri agni in dextera dei collocati, qui ad uictimã ſilens ductus eſt, os ſuum non aperiens in blaſphemiam, contumelias, aut querimonias aliquas: Sed heu infœlicia tempora, cum in Chriſtianis ſolum nomen relictum ſit, fugata omni Iſraëlitica, imò Chriſtiana manſuetudine, & lenitate, falces & uomeres, in quos conflati erant gladij, iterum conflauerunt in lanceas, & romphæas acutiſſimas & noxias effecti Eſauani, & Idumæi, hiſpidi, horridi & contentioſi ſuper omnes nationes & populos, adeo ut neque in temporalibus, neque in ſpiritualibus aliquando à litigiis uacent, ſempiternis cõtentionibus ubique addicti, ut Chriſtus Idem.
eos iam ſuos eſſe minimè cognoſcat, ſed eis dicat: Neſcio uos: & excludat à regno pacatiſſimò, leni, & amœno eos, qui ſemper aſpera itinera, & uitam hiſpidam proſequuti ſunt. Poſſedimus (inquit Moſes ſuo typico ſermone) omnes ciui- Moſes.
tates, quæ ſitæ ſunt in planitie, factuſque eſt earum bonus poſſeſſor ipſe, de quo in Numeris dicitur, quòd erat uir mitiſſimus ſuper omnes, qui morabantur in Numer.
terra: Per quã uiam inceſſit & ille, qui dixit: Memento domine Dauid, & om- Dauid
nis manſuetudinis eius. Chriſtus quoque ſuis chriſticolis dixit: Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram, illam uidelicet planam, & pacatiſſimam. Sed quia

R v.

montes,& eorum habitatores commendãtur in ſacris eloquiis,ideo,& quid iſti montes ſignificent,proſequendum eſt.

Quibus eleuantur montes. Cap. XIX.

Iosue *INtrantes electi filij Iſraël promiſsionis terram non modo planities,ſed montes poſſederunt debellatis, & expulſis eorum habitatoribus, ut in Ioſue legimus, ubi dicitur:* Cœpitque Ioſue omnem terram montanam, *& meridianam, terramq́ue Ieſſe,& planitiem,& occidentalem plagam,montemq́ue Iſraël,& campeſtria eius, & partem montis, quæ aſcendit* Sebir *uſque* Baalgat *per planitiem* Libani *ſubter mõtem* Hermon, *ſingula quæque diſtribuens tribubus & familiis illis, ut longo ſermone proſequitur:Quæ omnia in figura contingebant patribus illis,qui typum tenebant introëuntium ueram promiſsionis terram duce Ieſu , cuius Ioſuatb figura præceſsit.Eſt nanque ſuperna terra (ut diximus) uera planities, ubi ſunt etiam montes irrigui,& aridi,& utrique neceſſarij.* De *primis canitur in pſal*
Pſalm. *mis:*Rigans montes de *ſuperioribus,aut excelſis ſuis , ſicut iſti materiales irrigantur à nubibus ſuperioribus:ſed iſti non producunt aromata ſicut illi,de qui-*
Cantic. *bus dicitur in Canticis:*Fuge *dilecte mi,& aſsimilare capreæ , binnulóque cer-*
*uorum ſuper montes aromatum.*Nec *ſtillant dulcedinem ſicut illi, de quibus ait*
Ioël. Ioël:Et erit Ieruſalem *ſancta,illa uidelicet ſuperna completo electorum nume-*
ro, aut apertis portis per Redemptorem *, ſic ordinata, quòd alieni non tranſi-*
Canti. *bunt per eam , & in die illa(ut ſequitur)ſtillabunt montes dulcedinem,& colles fluent lacte,ſicut de tota terra* Zebi *dicit,quòd fluet lacte & melle, non quidem lacte,quod exprimitur ex uberibus caprarum , uaccarum , & ouium,ſed ab illis uberibus excelſis, de quibus dicitur:*Meliora *ſunt ubera tua uino :* Nec *melle,quod deducit ex floribus ſolicita apis,ſed illo,de quo iterũ dicitur :* Mel
Dauid *& lac ſub lingua eius :* Et *à* Dauid *in pſalmo :* De *petra , melle ſaturauit eos,*
Salomon *id eſt de melle emanãte à petra,quæ eſt* Deus:Nam צור *id eſt* Zur, *Quod nos babemus interpretatum petram,nomen* Dei *forte ſignificat.* Reddunt *igitur illi montes & lac, & mel dulciſsimum & aromata ſuauiſsima: ideo anbelabat ad eos ille , qui dixit:*Ibo *ad montes myrrbæ.* Eſt *autem inter eos præcipuus mons, ad quem multoties ipſe clementiſsimus* Deus *ſua benignitate nos deducit , dum-*
Iſaias *modo exequamur, quæ nobis mandauit:ut per Iſaiam proteſtans ait:*Cuſtodiẽ*tes ſabbatum meum,& tenentes fœdus meum adducã in montem ſanctum meũ,*
Dauid *& ex boc tanquam ex ærario omnium theſaurorum aſſerebat* Dauid *ſe impetrare,quod petebat dicens:*Exaudiuit *me de monte ſancto ſuo.* Et *bic mons aliquando pro boſpite , & aliquando pro boſpitio ſumitur .* De *boc iterum* Pro-
Idem Itidem. *pheta canit:Quis aſcendet in montẽ* Domini, *aut quis ſtabit in loco ſancto eius?* Et *alibi:*Domine *quis babitabit in tabernáculo tuo, aut quis requieſcet in monte ſancto tuo?* Eſt *etiam ipſe* Deus *boſpes, mons ſupremus , cuius cacumen ele-*
Iſaias. *uatum eſt in immẽſum.* Eſt *quoque mons excelſus* Meſsiab,*de quo* Iſaias *aper-*

to ſermone ait: Et erit in nouiſſimis diebus præparatus mons Domini in uerti-
cè montium, & eleuabitur ſuper omnes colles, & fluent ad eum omnes gentes:
& ibunt populi multi, & dicent: Venite aſcēdamus ad montem Domini, & ad
domum Dei Iabacob, id eſt ad Chriſtum, & eccleſiā, & docebit nos uias ſuas:
& ambulabimus in ſemitis eius, quia de Sion exibit lex, ubi diffudit ſpiritū ſan
ctum ſuum ſuper Apoſtolos, qui ſuggeſſit eis omnia, quæ continebantur in lege.
Sequitur: Et uerbum Domini de Ieruſalem: Nam ipſum Dei uerbum æternū
humanatum uerbum frequens habuit in Ieruſalem, & in templo illo Ieroſoly-
mitano. Iſte igitur mons fuit, qui & aliquando planities dictus eſt, quando in
aduentu ſuo reddidit omnia aſpera in uias planas. Sed & mons dictus eſt ſubli
mis ſuper alios propter eminentiam naturæ: plenitudinem gratiæ, & culmen
uirtutum, atque meritorum. Sunt alij quoque montes intellectuales, qui tanquā
miniſtri ſupremo monti aſsiſtunt, & inſeruiunt, de quibus Iſaias ait: Montes & Iſaias
colles cantabunt laudem, & omnia ligna regionis plaudent manibus. Nec enim
cantant ſaxoſi, & terrei montes, nec ligna combuſtibilia plaudunt manibus, ſed
rationales arbores, & montes, de quibus iterum in pſalmo: Simul montes exul- Pſalm.
tabunt ante faciem Domini, quia uenit: Et rurſus: Montes exultauerunt, aut ſal Pſalm.
tarunt (iuxta Hebraicam ueritatem) ut arietes, & colles, ſicut agni ouiū: Quæ
omnia ad ſuperiores montes, colles, arietes, & agnos, quorum ſimulachrum ha
bent, & quibus correſpondent, referuntur, ſi rectè intelligi debent. Sunt etiam
montes mali magni robore, & malitia, ut in Ieremia loquitur Dominus dicens: Ierem.
Ecce ego ad te mons peſtifer, aut deſolatè, uel corruptor: ait Dominus, qui cor
rumpis uniuerſam terram: extendam manum meam ad te, & euoluam te de pe-
tris, quibus ſcilicet confectus es, & dabo te in montem combuſtionis, ubi, iuxta
ſapientis ſententiam, potentes potenter tormenta ſuſtinebunt. Et ad ſatan, qui Saplen.
aduerſabatur Zorobobeli ædificanti templum, dicit Dominus per Zachariam: Zacha.
Quis tu mons magne contra Zorobobel? Sed hos facilè Dominus demolitur, &
diſsipat per ſe, aut per electos ſibi montes, ſicut ad Iſaiā inquit: Triturabis mō- Iſaias
tes, & comminues: & colles quaſi puluerem pones. Et in ſortem iſtorum montiū
poſitus eſt שעיר *id eſt Sebir datus in poſſeſsionē Eſau, & ducum, qui egreſſi*
ſunt de lumbis eius, id eſt hominis animalis & omnium, quæ ad ipſum pertinēt,
ut in Geneſi ſub figuratiua teſta longo ſermone deſcribitur: Hoc enim indicat Geneſi.
nomen ſebir, quod non tantum montem illum, ſed turbinem, turpitudinem, malā
cogitationem, malam mentem; crinem, pilum; capillum, hircum, & diabolum nō
ſine myſterio ſignificat: Ad quem montem conſcenderat ille, qui fuit caput totius
rebellionis, turpitudinis, ſuperbiæ, & malæ cogitationis dicens: In cœlum con-
ſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte teſtamenti
in lateribus Aquilonis. Et iſti ſunt montes meritò explanandi, ut infert Iſaias de Iſaias.
iſto arrogantiæ principe dicens: Veruntamen ad infernum detrahens in profun
dum laci. Et in particulari de monte Sebir per Ezechielem ait Dominus: Dabo Ezechie.

montem Sebir deſolatum, & auferam ex eo euntem & redeuntem. Et de om-
Abacuc. *nigena hac turba inquit Abacuc:* Contriti ſunt *montes ſæculi, & incuruati ſunt colles mundi ab itineribus æternitatis eius:* Per quos *montes ſæculi dæmones in-*
Hieron. *telliguntur (ut putat* Hieronymus *) qui eleuāt ſe contra ſcientiam Dei, & per colles aliæ dæmonum fortitudines, quæ faciunt homines corporum pulchritudinem, dignitates, diuitias ſæculi, nobilitatem generis, cæteráque mundi bona admirari.* Et cum *ipſis dæmonibus, & principibus tenebrarum tumefacti, & obtenebrati mali homines, & ipſi cum principibus obſcuritatis dicuntur mõtes ca-*
Ierem. *liginoſi, de quibus per* Ieremiam Dominus *ait:* Non *impingantur pedes ueſtri ad montes caliginoſos, & obtenebratos. Iſti ſunt enim mõtes, & excelſa in quibus adoletur incenſum ſuperbiæ cũ maxima Dei indignatione, ut multiplici que-*
Regum *rimonia in libris.* Regum *lamentatur* Dominus, *& de populo adhuc immolante in excelſis, & de regibus, qui ipſa excelſa non abſtulerant. Iſti ſunt quoq; mõ*
Hiero. *tes & excelſa in quibus* Saul *(ut ait* Hieronymus*) ſacerdotes Dei interfecit tumefactus, & eleuatus appetitu regnandi contra Deum, & contra* Dauid, *cui ipſe Deus iam tradiderat regnum:* Erat *enim in* Gabaa *quod excelſum, aut eleuatum interpretatur:* A *quibus montibus nobis declinandum eſt, tanquam à ci-*
Apocal. Dauid *tiſſimè ruituris, & in nihilum deducendis, undè in* Apocalypſi *legimus, ꝙ quando effundetur calix indignationis* Dei *montes non ſunt inuenti, ut &* Pſalmo*graphus ſub typo arboris loquitur dicens:* Vidi *impium ſuperexaltatum, & eleuatum ſicut cedros* Dei, *& tranſiui, & ecce non erat, quæſiui, & non eſt inuentus locus eius.* Sunt *quippe & alij montes nobis conſcendendi, culmina uidelicet*
Pſalm. *uirtutum, ut conueniamus cum uirtute diuina, de quo diuus* Citharœdus *ait:* Iu*ſtitia tua ſicut montes* Dei: In *iuſtitia enim, quæ communis eſt uirtus, omnis ca-*
Dauid *terua uirtutum deprehenditur.* Et *de uirtutibus noſtris inquit idẽ* Regius Pro*pheta: montes excelſi ceruis, id eſt culmina uirtutum ſunt pro illis robuſtis cer-*
Hiero. *uis, qui nouerunt occidere ſerpentem, ut ſentit* Hieronymus *in commentariis,*
Orige. Canti. *&* Origines *in Canticis:* Sed *hic addit, quòd montes etiam ſignificant eminentes cognitiones, dicens:* Venit *quis ſaliens ſuper mõtes alti ſenſus, & ſublimis intelligentiæ, de quibus dicitur:* Ecce *hic uenit ſaliens in montibus, tranſiliens colles.* Et *rurſus:* Fuge *dilecte mi ad montes aromatum:* In *quos conſcendentes utinam mereamur cum* Elia, *&* Moſe *audire uocem* Domini *blandientis, docentis, & paſcentis eo lacte, & melle, quo pauit* Moſem, *& per ipſum to-*
Ezechil. *tum populum ex monte* Sinai, *ut ſimus illæ oues, de quibus ait* Dominus *per* Eze*chielem:* In *paſcuis uberrimis paſcam oues meas in montibus excelſis.* Sic Chri*ſtus ex monte* Thabor *tanta dulcedine tres pauit* Apoſtolos, *ut* Petrus *omnium aliarum rerum oblitus exclamando diceret:* Domine *bonũ eſt nos hic eſſe.* Pauit *quoque ex monte* Sion *omnes* Apoſtolos, *& eos, qui cum ipſis erant ſupremo pabulo* Spiritus *ſancti ſui, quo adeo eos refecit ſuggerens eis omnia, ut bona crapula & ebrietate madefacti eructarẽt uariis linguis in populos magnalia* Dei.

Et ob hanc cauſam, & alias pro nunc ſubticendas regius propheta hunc mon- tem Sion celebrat dicens: Mons Sion, quem dilexi. Et iterum: Diligit Dominus portas Sion. Et rurſus: Videbitur Deus deorum in Sion. Et alibi: Elegit Dominus Sion, elegit eum in habitationem ſibi. Sic in plærisque aliis locis. Sed & per Iſaiam ipſe Dominus ait: Dabo in Sion ſalutẽ. Et in Ioële: Ego Dominus Deus noſter, qui habito in Sion. Et ex Abdia: In monte Sion erit ſaluatio. Ioãnes quoque in ſua celeberrima uiſione: Vidi ſupra montem Sion, agnum ſtantem, & cum eo magnum ſignatorum numerum, quibus omnibus impartiebatur de plenitudine ſua, quam omnes accipimus. Sed (ut opinor) de illo ſupremo Sion loquitur, cui hic inferior in meditullio mundi exiſtens perpendiculariter ſubiicitur, ut ex utróq; uerus mediator, & fons ſupernus omnibus diſtribuat mana, mel, lac, aquam ſapientiæ, & omnia bona: ut poßideamus non ſolum planitiem, ſed montanam irriguam, id eſt eminentiam gloriæ, & graduum in meridiano illo gratiarum, & Geſſem, complutam uidelicet regionem & madefactam ab illis ſupernis canalibus, & riuulis, uel illam ſupernam pluuiam, de qua in pſalmo: Pluuiam uoluntariam ſegregabis Deus hæreditati tuæ, Geſſem enim pluuia interpretatur. Poßideamus quoq; Planitiẽ, & harauah, de qua ſupra diximus, & cãpeſtria, & mõtes Iſraël, nõ ꝗppe ſyluestres & aridos, ſed feraces & optimos, & partẽ illã montis, quæ aſcẽdit Sehir: Mons quippe Sehir eſt culmen proſperitatis mundanæ datæ Eſau, cuius pars quoque data eſt Iſraëli, quamuis portio rerum diuinarum data ſit ei in funiculum hæreditatis ſuæ, non tamen deſtituti ſunt in bonis temporalibus, quæ fortunæ dicuntur. Quæ bona ueri Iſraëlitæ nõ poſſederunt ſeiuncta à patrono ſuo, qui Deus eſt: ſed ſimul cum ipſo, qui dixit Abrahæ: Ego ero merces tua magna nimis. Et de quo dixit propheta pro ſe, & ſuis Iſraëlitis: Dominus pars hæreditatis meæ. Ideo notanter dixit Ioſue, quòd eorum pars fuit uſque ad Baalgad, quod patronus, uel Dominus fortunæ interpretatur. Sunt etiam montes aridi, & deſerti, qui in ſortem ueniunt cum arida, de qua ſtatim dicemus: Ideo per huiuſmodi montes ſiccos ſicco pede tranſibimus uſque ad incultam, & inferacem eremum, ubi de utroque tractabimus.

Margin notes: David Pſalm. — Pſalm. — Pſalm. — Iſaias. — Ioëlis. — Abdias — Ioan. — Pſalmus — Geneſ. — Dauid.

Quid deſertum, & arida. Cap. X.

CVm nihil ſit in mundo hoc inferiori abſque ſua præſidente intelligentia (ut ſapientes multi conſentiunt) & abſque idea, uel menſura in archetypo, cui reſpondeat, & undè regatur; cõueniens eſt ut etiã deſertum, & loca arida etiã ipſa manu Domini fabricata habeãt ſuas intelligentias, & aliquid in ſupramundana curia quocunque nomine cenſeatur: undè ariditatem ſuſcipiant, aut ſecludãtur ab irriguo ſupremi fontis, undè omnis uera irrigatio. Eſt itaque deſertum (ut ab etymologia uocabuli incipiamus) deſtitutus & derelictus locus à fauore cœleſti, ſicut etiam ſonat uocabulum Hebræum, quod eſt מדבר *id eſt midbar; & id ſine aliqua re ſecundum eius linguæ etymologiam dicitur: Vocatur quoque arida uel ſiccum, ut he-*

ne ſonat uocabulum Hebræum *congregatis aquis in locum unum*. Cum igi-
tur congregantur aquæ ſupramundanæ in locum unum, remanent alia loca
cum arido influxu non irrigantia, nec madefacientia ea, quæ curant: ideo tor
Pſalm. *rida, & ſicca remanent illa omnia priuata cœleſti beneficio*, ut in *pſalmo ca-*
nitur: Auertente te faciem turbabuntur: *auferes ſpiritum eorum, qui datur*
per ſupernum irriguum, & deficient, & in puluerem ſuum reuertentur. Et
Leuiti. *in* Leuitico ait Dominus: Si non *audieritis me, dabo uobis cœlum deſuper fer-*
reum, & terram æneam: Conſumetur *incaſſum labor ueſter, non proferet ter-*
ra germen, nec arbores poma præbebunt. Econuerſo *autem, quid bene operan-*
Deuter. *tibus ſummus moderator in* Deuteronomio *promittat, audiamus*: Aperiet(in-
quit ipſe Dominus) T*beſaurum ſuum optimum cœlum, ut tribuat pluuiam ter-*
ræ tuæ in tempore ſuo: Benedicetque *cunctis operibus manuum tuarũ*. Sed ad-
uertēdum eſt, quòd loca deſerta, & arida ſunt in multiplici differentia: Quæ-
dam enim ſunt tãtummodo priuata irrigatione ſuperna non quidē in toto, quia
in nibilum tenderent: ſed illa plus, illáque minus pro ſuſcipientium condecentia,
aut pro imperio irrigantis. Quædam *etiam ſunt arefacta non tantum priua-*
tione ſummi irrigui, ſed incendio chaldaico fornacis illius, cuius flamma aſcen-
debat cubitis quadraginta nouem, quadrato uidelicet numeri remiſſionis, &
punitionis: & adeo torrentur huiuſmodi, ut fiant habitacula tartareorum ci-
uium, ſicut de Babylone *à ſuperno fauore deſtituta, & ſuo igne contoſta inquit*
Ioannes Ioannes *in* Apocalypſi: *quòd facta eſt habitatio dæmoniorum, & cuſtodia om*
nis ſpiritus immundi. Non ſecus *de alia* Babylone, *& miſera* Roma *commina-*
Iſaias Hieron. *tur* Deus *per* Iſaiam *ſub nomine* Boſra, *id eſt uindemiatricis, ut exponit* Hie-
ronymus: Hæc *enim uindemiauit uniuerſum orbem, primo quidem gladio tem-*
porali, deinde gladio ſpirituali: Ait igitur: Et *conuertentur torrentes eius in pi-*
cem, & humus eius in ſulfur, & erit terra eius in picem ardentem nocte ac die,
& non extinguetur in ſempiternum. Aſcendet *fumus eius à generatione in ge-*
nerationem, & deſolabitur in ſæcula ſæculorum. Non *erit tranſiens per eam,*
ſed upupa, ulula, ibis, hericius, onocrotalus, lamia, onocentaurus hirſutus, &
quicquid eſt terrifici generis habitabit in ea. Per *quæ omnia diuerſa ſpirituum*
immũdorũ genera intelligũtur: Quorum *princeps eſt* עזאזל *id eſt bazazel, pro*
Leuiti. *quo nos habemus, neſcio quo ſenſu, interpretatum emiſſarium in libro* Leuitici.
Huic *igitur habitanti in deſerto, & principi deſertorum ſpirituum mittebatur*
hædus ſortis, & peccati: *& iubebatur illic dimitti non ſine magno myſterio, ut*
uidelicet diabolo habitanti in inculta eremo, & ſqualenti deſerto dimittatur
peccatum, & quicquid ad ipſum pertinet aridum, & hiſpidum. Alterum *autem*
hædum, qui eſt caro & concupiſcentia eius, offeramus Domino *crucifigentes il*
Paulus *lam, iuxta apoſtolicum monumentum*: Qui *autem* Chriſti *ſunt carnem ſuam cru*
cifixerunt cum uitiis, & concupiſcentiis: ut tandem uiuat, & ipſa cum ſpiritu
coram Domino, *ut denotabat caper conſtitutus uiuus coram* Domino. Ex euan

gelio quoque habemus deſertum eſſe ſedem malorum ſpirituum, narrante Lu- Lucæ.
ca quòd uir ille nequam ſpiritu uexatus fractis catenis agebatur à dæmonio
in deſerto. Dicuntur quoque habitare in deſerto, qui priuati ſunt irriguo cœle-
ſti, aut peccatis ſeruientes, aut ea per pœnitentiam expurgantes non adhuc di-
gni ſuperno rore. Ideo notanter dicitur in Geneſi, *quòd Iſmaël expulſus à domo* Geneſ.
Abrahæ, arcuique ac ſagittis inſeruiēs morabatur in ſolitudine in deſerto Pha
ram. Et pro non adhuc bene initiatis, & diſpoſitis ad cœleſtes imbres dicitur,
quòd Ioannes Baptiſta *prædicabat baptiſmum pœnitentiæ in deſerto; ubi non-*
dum bene perfuſus morabatur puer. Et Moſes cœleſtium iam influxuū particeps
paſcebat gregem non intra in penetralibus, ſed ultra deſertum. Sed & per de-
ſertum traduxit totum populum Iſraëliticum typum gerentem eorum omnium,
qui per pœnitentiam ad ſupercœleſtem patriam conſcendere ſatagunt. Chriſtus
quoque omnium exemplar, & dux pœnitentiæ & initium euangelicæ uitæ uo-
luit agere in deſerto, quo ductus fuit à Spiritu *ſancto: ut ieiunaret, & bellū ini-*
ret cū principe mundi huius deſerti, & derelicti à ſupercœleſti irriguo. Sic &
Dauid figura præcedens ipſum Chriſtū, & futuram eccleſiam antequam de-
ueniret ad regnum, quod figurabat regnum illud, quod intra nos eſt, morabatur
in deſerto ipſe, & uiri, qui cum eo erant. In deſerto eſt etiam omnis anima de
nouo intrans in ergaſtulum corporis huius, ubi deſeritur à ſapientia, uirtute, co-
gnitione, & operatione bonorum operum, iuxta illud Sophoniæ: Et ponet ſpecio Sopho.
ſam in ſolitudinem, & cremum, ueluti in deſerto. Sed quāto magis anima à de-
ſerto huius corporis ſequeſtratur, tanto magis diſponitur ad cœleſtem influxū,
& conſtipatur affluentia omniū bonorum redolentium, uelut aromata: ut in Cā
ticis dicitur: Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto, ſicut uirgula fumi ex aro- Cantic.
matibus myrrhæ, & thuris, & uniuerſi pulueris pigmētarij. Sed & uidens eā
fauore dilectiſsimi filij Dei *munitam, de cuius plenitudine omnes accepimus, ite-*
rum ait: Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto delitiis affluens, innixa ſupra Ibidem
dilectum filium? Et aliquando tantis chariſmatibus perfunditur, ut redundet etiā
in corpus, quod deſertum erat, ut Pſalmographus *ait: Pingueſcent ſpecioſa deſer* Dauid Pſalm.
ti. Et iterum: Poſuiſti deſertum in ſtagna aquarum. Et per Iſaiam *ad egenos, &* Iſaias.
pauperes quærentes aquam dicit Dominus: *Ponam deſertum in ſtagna aquarū,*
& terram inuiam in exitus aquarum. Sed multoties cōtrarium euenit, quòd fru-
gifera anima adhærens arido corpori deſeritur & ipſa, dicente Zachariā: *Po* Zachá.
ſuerunt terram deſiderabilem in deſertum, terram utique bonam & aptam ad
ſuſcipiendum cœleſte ſemen, ut redderet fructum cētuplum. Quos rebelles odit
Dominus, *& deſerit, ut ipſe ait per* Malachiam *de* Eſau, *qui animal noſtrum* Malac.
ab ipſo odio habitum, & à nobis odio habendum ſignificat. Eſau, *inquit, odio ha*
bui, & poſui montem eius Sehir in ſolitudinem, & hæreditatem eius in draco-
nes deſerti. Nec enim Deus Eſau, *Iſmaël, peccatores omnes, corpus noſtrum, &*
ſpiritus malos relegaret in deſerto, niſi & ipſius eſſet deſertum, & aliquid in.

archetypo: cui talia reſpondeant, & praeſto ſint. Eſt ergo (ni fallor) tribunal iuſtitiæ ipſius ſeueræ, quam Hebræi דין *id eſt din uocant, aut eſt menſura illa ſeueritatis, à qua omnia dura, aſpa, & aduſta igne: Vnde ſunt etiã angeli ignei, & miniſtri iuſtitiæ eius ſeueriſſimæ, qui in ſcriptura antiqua dicuntur filij Elo-*
Ioannes *him: ſed à Ioanne in ſua Apocalypſi angeli nocumenti, quibus datum eſt nocere terræ, & mari, arboribus, hominibus; & cunctis diuino iudicio ſubiectis. Inde ſunt etiam angeli aduerſantes, & probantes eos, qui ſunt in fuſorio huius corpo-*
Iob *reæ molis: hinc Satani, id eſt aduerſantes nominantur: iuxta illud Iob: Cum ſtarent filij Elohim corã Domino, uenit etiam Satan ſuccinctus ad aduerſandum Iob, & probandam eius patientiam, & fidelitatem in dominum. Et quando illinc mittuntur punitiones; & fiunt hominum pericula, fiunt quoque arefactiones ſubtracto irriguo ſuperno, ut probentur, aut condignam pœnam ſuæ tranſgreſſionis reportent delinquentes: Quibus ſuccurrat clementiſſimus moderator fauore, & irroratione tribunalis ſuæ benignitatis, & irrorãtis gratiæ, atque lenientis miſericordiæ.*

Quid frugifera terra. Cap. XI.

Geneſis *NVlli dubium, quin terra omnis arida ſit ſuaptè natura, ut in Geneſi dicitur: Terra antè erat inanis, & uacua: Et iterũ: Vocauit Deus aridã terrã: & hoc quouſque irrigetur à ſuis fontibus, ut ibidem ſequitur: Fons aſcendebat irrigans uniuerſam faciem terræ. Hoc igitur irriguo madefacta terra bona efficitur, quam multigenam ſupra eſſe comprobauimus, elementarem, humanam, cœleſtem, angelicam, diuinã,*
Iob *& infernam: quæ à Iob dicitur terra miſeriæ & tenebrarum: ubi umbra mortis, & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. Sed hanc tanquam ſemper aridam, & toſtam æterno igne poſthabentes, quæ ſit ferax, & unde irrigetur, proſequamur. Eſt nanque terra hæc elementaris tantum fœcunda, quantum à ſupernis fontibus irrigatur, non quidem pluuia communi tantummodo, quæ in ſteriles montes, ſaxa, aridam, & penitus in inferacẽ arenam deſcendit: ſed à ſuperioribus aquis, & cœleſtibus; & ſupracœleſtibus. Nec enim aliunde fœcunditatem naturalem ſuſcipit frugifera terra, ut ex multis locis ſcripturæ ſacræ facilè comprobare poſſumus, ſed de quamplurimis uel panca adducam. Ait igitur*
Deut. *in* Deuteronomio *Moſes: Si audieris uocem* Domini, *abundare te faciet in omnibus operibus tuis; fructu uteri tui, fructu iumentorum tuorum, fructúque terræ tuæ, quam iurauit* Dominus *dare patribus tuis, ut daret tibi. Aperiet* Dominus *theſaurum optimum cœlum, ut tribuat pluuiam terræ tuæ tempore ſuo.*
Ezechi. Et *per Ezechielem inquit:* Dabo in circuitu colli mei benedictionem, & deducam imbrem in tempore ſuo, & pluuiæ benedictionis erunt: Et dabit lignum a-
Zacha. *gri fructum ſuum, & terra dabit germen ſuum.* In Zacharia *quoque ait:* Hæc *faciam reliquiis populi huius: uinea dabit fructum ſuum, & terra dabit germẽ ſuum, & cœli dabunt rorem ſuum.* Quod *& ſi facit, ut in pluribus, per cauſas*

ſecūdas aliquando tamen facit immediatè: ut apertiſſimo ſermone loquitur Dominus in Deuter. dicens: Terra, ad quā ingredieris poſſidendā, nō eſt ſicut terra Aegypti, de qua exiſti: ubi iacto ſemine in hortorum more aquæ ducuntur irriguæ, ſed montuoſa eſt, & campeſtris de cœlo expectans pluuias, quam Dominus Deus tuus ſemper inuiſit, & oculi illius in ea ſunt à principio anni uſq; in finem. Et ſi obedieritis mandatis meis, quæ ego præcipio uobis hodie, ut diligatis Dominum Deum ueſtrū, & ſeruiatis ei in toto corde ueſtro, & in tota anima ueſtra, dabit pluuiam terræ ueſtræ tēporaneam, & ſerotinam: ut colligatis frumentū, uinū, oleū, & fœnū ex agris ad paſcenda iumenta. Pulcherrima eſt hæc doctrina, qua docemur Aegyptū, quæ mūdū hūc, & mundanos homines ſignat, ſuſcipere irriguum à cauſis ſecundariis proſequentibus ordinem, quem eis dedit ille, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos: ſed peculiaria loca, & eorum hoſpites ſuſcipere incrementum immediatum ab ipſo omnium bonorum fonte, qui ultra quàm ordo ſecūdarum cauſarum exigit, aperit uenas, & canales ſuæ bonitatis diffundēs & immittens quādo, & quo lubet. Illud quoque dicitur opus naturæ, quia ex cauſis ordinatis, & agentibus immutabiliter ad imperium opificis, aut ab intelligentia (ut aiunt) non errante in iubendo, aut in exequendo: Sed in hoc particulari quodam modo operatur opifex pro meritis, uel flagitiis recipientium, ut uideatur ultra generalem curam omnium & communem, quam naturalem influxum dicunt, ipſe liber moderator pro ſuſcipientium diſpoſitione exuberantiam tribuere merentibus, iuxta promiſſiones adductas, & retrahere à male merentibus: Quod etiā ex plæriſque locis ſcripturæ cōprobare poſſumus: Comminatus eſt enim in eadem repetitione legis dicens: Si nolueris audire uocem Domini Dei tui, maledictus fructus uentris tui, & fructus terræ tuæ, armēta boum tuorum, & greges ouium tuarū: & percutiet te Dominus egeſtate, febræ, frigore, ardore, æſtu, & aëre corrupto: Eritque cœlū ſuper te æneū, & terra, quam calcas, ferrea: Dabit Dominus imbrem terræ tuæ puluerem, & cætera: quæ ſequuntur: Quod diuerſis temporibus euenit: Nam tempore Eliſei terra illa feraciſſima arefacta fuit, ut dicerent habitatores Ierico ad ipſum, ſicut in quarto uolumine Regum legimus: Aquæ hæ peſſimæ ſunt, & terra ſterilis, & tota planities circa haſphaltum, quæ (ut in Geneſi legitur) antequam ſubuerteret Dominus pentapolim illam erat irrigua, ſicut paradiſus Dei, nunc (ut uidimus) tota arefacta eſt, uelu ti cinis fornacis, iuxta illud Ieremiæ: A facie maledictionis arefacta ſunt arua. Quod contigit etiam propter ſcelera Achab tempore Eliæ, quando prohibitæ ſunt pluuiæ annis tribus. Et de huiuſmodi ait Pſalmographus: Poſuit terrā fructiferam in ſalſuginem à malitia habitantiū in ea. Terra igitur, quæcunque ſit, ſi ferax eſſe debet, neceſſe eſt, ut irrigetur à ſupernis fontibus mediante terra illa, de qua inquit propheta: Credo uidere bona Domini in terra uiuentiū: Quæ irrigata à ſuperioribus canalibus, tanquam piſcina ſuperior effundit in

Deut. | Deuter. | Regū. 4 | Geneſi. | Ierem. | Dauid

Idem *terram inferiorem, & in eius hoſpites. Et de illa ait idẽ propheta: Viſitaſti terram, & inebriaſti eam, multiplicaſti locupletare eam: Non enim de hac feculenta loquitur, ſed de diuina, ut innuit in eo, quod ſequitur:* Flumẽ Dei repletum eſt aquis. Nec enim flumen Dei conuenit cum hac infima terra, *ſed cum illa cœleſti, & collibus, & uallibus melioribus, de quibus ſubinfertur: Et exultatione colles accingentur, & ualles abundabunt frumento, clamabunt, & hymnum dicent.* Hæc denique eſt terra illa, *de qua in Geneſi legimus, quòd antequam plueret* Dominus, *fons, uel uapor (ut habet ueritas textus) aſcendebat de terra irrigans uniuerſam faciem terræ: Quæ terra uiuentium irrigatur à ſupramundano uapore, qui tanquam aqua uitæ aſcendebat, & aſcendit de terra illa: Quæ etiam irrigatur ab eo fonte, qui in quatuor fluuios diuiſus madefacit, humectat, & fœcundum reddit uniuerſum circuitum terrarum.* Ex qua terra tãquam ex

Iſahac. *uera piſcina omnium chariſmatum, & benedictionum Iſahac in huiuſmodi bene initiatus uoluit benedicere utrumque eius filium, illud pro utróque repetens,* In pinguedine terræ, *& in rore cœli erit benedictio tua. Sed benedicendo* Eſau *addidit illud uerbum deſuper, ne uideretur tanquam carnalis, & animalis homo excludi à benedictione ſupernæ piſcinæ, à qua omnis benedictio deſcendit. Ab hac enim irrorantur angeli, qui terrei dicuntur, ut ſupra diſſeruimus. Irrorantur & plagæ cœli, & cœli ipſi terrei, & corpora noſtra, & quicquid in no-*

Pſalm. *bis aridum eſt expectans ſupernum irriguum, ut in pſalmo dicitur: Dominus dabit benignitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuum. Benignitas enim uel bonitas (ut habet textus* Hebræus*) eſt benedictio, & irriguum emanans ab illa terra uiuentium irrorata, & repleta aquis, quæ ſupra cœlos ſunt. Quibus irrigationibus madefactus terreus homo fit capax diuini ſeminis de quo ait cœleſtis*

CHRISTVS. *agricola:* Exit, *qui ſeminat ſeminare ſemẽ ſuum:* Cuius portio, *ut ſubinfert, cecidit in terram bonam: Quæ (nulli dubium) eſt anima, uel mens infuſa, uel compacta in hoc terreo & corporeo uaſe: Vndè effecta quodammodo & ipſa terrea, ideo irroranda eſt à ſupercœleſti irriguo mediante illa uiuentium terra, de qua iterũ dicitur:* Veritas *de terra orta eſt, & iuſtitia de cœlo proſpexit. Hæc igitur noſtra omni induſtria excolenda eſt irrorante, & ſeminante cœleſti agricola, ut fructus reddat, quibus mereamur in eius ſupercœleſtem terram intrãtes cum diuino agricola in æternis mãſionibus ſuper terram illã fabricatis perpetuo degere: Quod ipſe ſua benignitate concedat.*

Quid mare, & aquæ. Cap. XII.

EX *ſacris eloquiis, & experientia clara edocemur mare eſſe collectionem aquarum, & hãc bipartitam: Alteram, quæ ſub cœlo eſt: & alteram, quæ ſupra cœlum:* Inter *quas eſt globus uel maſſa cœlorũ. Eſt igitur mare hoc infimũ exagitatione & æſtu feculentũ & ſalſum: inde homini pro cibo & potu nocuum: Eſt tamen piſcibus fœcundum, corallum quoque & uniones, uel margaritas producẽs, omnium fluuiorum*

dulcium, & imbrium regiones fœcundantium origo. Eius *inſuper aqua tranſiens per meatus ſubterraneos ad fontes ſua humiditate, & uirtute relinquit, unde terra radiis ſolaribus confota metalla producat:* Quam *tamen fœcunditatem ſuſcipit ab illis aquis ſupernis,de quibus dicitur:* Serpant,aut producant Geneſis.
aquæ ſerpituram animæ uiuentis. Nec *enim omnis anima uiuens à mari producitur, ſed ab illis aquis, quæ ſunt ſuper cœlum:*Quod *niſi interpoſitum obſtaret, illæ ſuperexcelſæ aquæ fœcundiores redderent has infernas, & terram, & omnia inferiora :* Obſtat *enim intermedium cœlum, imò miniſtri inibi præſidentes,tanquam cenſores,ne plus diſtribuatur infimis rebus,quàm mereantur, aut ordo, uel diſpoſitio principis exigat:*Si *quid tamen fertilitatis reperitur in huiuſmodi aquis,hoc prouenit ab illo mari excelſo, quod eſt ſupra cœlum partitum in duodecim ſigna:*Quod, *ut in templo* Dei *gerente mundi imaginem repræſentaret,*Salomon *fecit mare æneum ſuſtentatum à duodecim bobus: quorũ* Salomon
*tres aſpiciebant ad orientem,totidem ad meridiem,tres ad occidentem,& totidem ad aquilonem, quemadmodum diuididuntur per eoſdem aſpectus duodecim cœli ſigna:ut apud aſtronomos tritiſsimum eſt.*Mare *itaq; excelſum, & pelagus infinitæ ſubſtantiæ* Deus *eſt:ut* Damaſcenus *ait.*Et *cũ in ipſo* Deo *omnia* Damaſ.
contineantur, eſt locus particularis,aut menſura,quæ mare dicitur, aut aquæ, uel collectio aquarum. Et *eſt illa meridionalis regio ſuperna, in qua (ut habetur in* Theologia *antiqua) eſt aqua ſapientiæ ſupremæ, miſericordiæ, clemẽtiæ, pietatis,& gratiæ:*Quæ *eſt poſſeſsio peculiaris* Filij Dei,*de quo ait* Pater: Et *ponam in mari manum eius,& in fluminibus dexterã eius:* Ipſe *inuoca-* Pſalm.
bit me, Pater *meus es tu : & ego* Primogenitum *ponam illum excelſum præ regibus terræ.* Proximiorem *huic dein locum in illis manſionibus tenet cœlorum* Regina, *quæ ideo dicitur mater miſericordiæ, gratiæ & pietatis :* Quod *& nomen eius indicat* Hebræo *idiomate huiuſmodi literis ſcriptum* מרים Miriam, *quod ſi per ſiruph, aut reuolutionem literarum more eorum ſcribatur,* ים רם *ram iam dicit :* Quod *mare excelſum ſignificat :* Cum *quo adeo ipſa unita eſt, ut idem mare cenſeatur, ut in cœleſti oraculo innuere uoluit* Gabriel Gabriel.
dum ait : Inueniſti *gratiam apud* Deum *immediatè : & non illam, quæ ſub interpoſito cœlorum globo inferioribus diſtribnitur.* Quod *mare, & aquas cognoſcens* Ionas,*cum durus nuncius ad* Niniuitas *delectus fuiſſet,bonus & pius* Ionas
uir,ſimplex columba nomine & re, ne ſeuera mandata perferret, iter arripuit ad ipſum mare per Tharſis *aliquãdo ſignificatum, ut etiam ſentit* Hieronymus. Hieron.
in commentariis Ieremiæ *dicẽs:*Per Tharſim *omne pelagus intelligitur,iuxta il-* Pſalm.
*lud pſalmi:*Conterens *naues tharſis.*Illuc *enim proficiſci uoluit, ut inde miſericordiam, & ueniã pro* Niniuitis *reportaret:* Quod *& fecit,ſuſcepta tamẽ in ſe pœna,ut ſeruaretur dei iuſtitia,quæ nullũ delictũ impune permittit.* Hinc *ad ſedandos tempeſtuoſos impetus à miniſtris ſeueræ iuſtitiæ* Dei *excitatos ait:* Ecce *ego,mittite me in mare hoc agitatum, & ceſſabunt fluctus,ſuſcepta uidelicet*

pœna, quã debebant Niniuitæ. Gratũ quippe habuit Deus hoc charitatis opus, uoluit tamẽ, ut Niniuitæ ipſi cooperarẽtur ad placandũ diuinum tribunal propria pœnitentia, quam fecerunt ad prædicationẽ Ionæ, & ſaluati ſunt. Ad hoc

IESVS *quoque mare fugit Ieſus redemptor noſter, ut pro nobis inde reportaret ueniã, & gratiam tanta quidem copia, ut pro toto mundo, & mille mundis ſufficeret. Hinc & Samaritæ illi, & in templo omni populo aquam gratis offerebat. Sed ut faceret ſatis tribunali iuſtitiæ diuinæ pœnam pro delictis exigenti, ſponte mari agitato ſeſe obtulit ſuſcipiens in ſe omnes tempeſtates, & fluctus, iuxta illud*

Pſalm. *pſalmi: Omnes fluctus tuos induxiſti ſuper me. Voluit tamen Deus, ut ipſi cooperaremur per opera pœnitentiæ reuertentes ad ipſum Deum, ut clamabat ip-*

Bapti. *ſe Redemptor, & præcurſor eius uterque dicens: Agite pœnitentiam, & appropinquabit regnum cœlorum, impetrata iam uenia. Ideo magno ſacramento*

CHRISTVS. *dictum eſt: Non dabitur uobis ſignum, niſi ſignum Ionæ prophetæ, qui ſicut ueniam pro populo unius ciuitatis impetrauit ſuſcepta in ſe pœnitentia triduani ſepulchri in uentre piſcis, Sic uniuerſalis Redemptor pro toto humano gene-*

Iſaias *re remiſſionem obtinuit ſuſcepta in ſe pœna, iuxta illud Iſaiæ: Attritus eſt propter ſcelera noſtra, contritione quidẽ quã maxima perlata in paſſione, & deſignata per triduanũ ſepulchrum, de quo alibi. Hoc eſt quippe excelſum illud ma-*

Pſalm. *re, & regio meridionalis, ad quam ambulabat Deus commiſſa tranſgreſſione à protoplaſte, & per quod mare delectatur dirigere greſſus, ut in pſalmo canitur: In mari uia tua, & ſemitæ tuæ in aquis multis: Magis enim frequentat iter miſericordiæ & clementiæ ſignatæ per mare, quàm iuſtitiæ & punitionis. Frequentat & aquas ſapientiæ, in qua omnia fecit, omniáque moderatur greſſibus quidem à nobis non perceptis: ideo ſequitur: Et ueſtigia tua non cognoſcentur, quia nullus in illam ſapientiam ſupremam intrauit, nec ipſe Moſes, dicente*

CHRISTVS. *Veritate infallibili: Nemo nouit filium, ſupremam uidelicet ipſam ſapientiam, aut aquam, niſi pater: neque patrem quis nouit, niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Habet quoque Deus iter in mari hoc amaro, & feculento: ut iuxta*

Hieron. *Hieronymi ſententiam, tanquam fons uitæ uiuificet omnia, quæ in hoc mari ſalſo, & uenefico mancipata ſunt morti abſque illius uitæ adminiculo. Per hoc nihilominus mare nobis tranſeundum eſt, ut deuenire poſſimus ad portum, & ter-*

Paulus *ram uiuentium: ſicut apoſtolus myſtico ſermone diſſerit dicens: Omnes mare trãſierũt: & omnes ſub Moſe baptizati ſunt in nube, & mari: Cuius aquæ cum repræſentent aquas illas ſuperexcelſas gratiæ, & ſapientiæ, ad quas pergimus, ideo à ductore noſtro nobis indictus eſt tranſitus per has aquas inferiores, tanquã per ſacramentũ illarum, in quibus mundamur, & beamur: ſicuti habemus in*

Ioan. *euãgelio, cui titulus eſt ſecũdũ Ioannẽ: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, nõ intrabit in regnum cœlorum: His enim aquis ſenſibilibus renaſcimur in cõſpectu hominum, aut in faciem eccleſiæ: ſed in conſpectu Dei renaſci-*

Apocal. *mur illis aquis, de quibus habetur in Apocalypſi: In conſpectu eius tanquã mare*

uitreum ſimile cryſtallo. Vndè forſitan aliqui ſumpſere, ut dicerent aquas quæ ſunt ſupra cœlum, eſſe cœlum cryſtallinum, quod primum mobilè dicitur: Ridicu*la quidem res, cum cœlum illud ſit igneum, & non aqueum, aut cryſtallinum: & aquæ illæ ſupercœleſtes, de quibus in plæriſque locis ſcripturæ legimus, ſiut angeli* Deum *laudantes, aut ipſum tribunal miſericordiæ, uel domus ſapientiæ:* A *quibus aquis irrigantur & cœli, qui aquei ſunt, & purificantur animæ ſuis ſordibus coinquinatæ, & fœcunditatem & uitam ſuſcipiunt omnes aquæ iſtæ inferiores.* Et *cum* Deus *adiudicauerit noſtris exigentibus flagitiis ſubtrahere irrorationem, & influxum aquarum ſuperexcelſarum, deſiccantur iſtæ inferiores, & in mala occurſitacula aliquando conuertuntur: ut atteſtatur diuinus noſter* Ioannes *in* Apocalypſi *dicens:* Et *ſextus angelus effudit phialam ſuam in* Ioannes *magnum flumen* Euphratem, *& exiccauit aquam eius.* Secundus *autem, & tertius, qui effuderant phialas ſuas, alter in mare, & alter in flumina, in mortiferum ſanguinẽ ea reddiderunt.* Et *utinã flumina, quæ debebãt ſcaturire de uentribus noſtris, & mare, in quo baptizati ſumus (ſic noſtris expoſcentibus meritis) nõ fuiſſent nũc cõuerſa in ſanguinẽ, qui regnũ* Dei *poſſidere nõ poteſt,* Aut *nõ fuiſſent exiccata obſtructis canalibus excelſis: adeo ut aridi & toſti, qui tanquã flumina irrigare deberẽt uniuerſam terram, nec pro aliis, nec pro ſe habent uel undè uiuant maxima ſiti æſtuantes.* Et *utinã nõ deueniãt tanquã* Babylonij, Ierem. *ad quos* Ieremias *ait:* Ecce *ego dicit* Dominus *iudicabo cauſam tuã:* De*ſertum faciam mare, & ſiccabo uenam eius.* Quod *euenit omnibus illis, qui nolũt audi-* CHRISTVS. *re dicentem:* Si *quis ſitit, ueniat ad me, & bibat.* Sed *ad alia tranſeamus.*

Quid fontes. Cap. XIII.

NOn *multum nobis laborandum eſt, ut declaremus* Deum *eſſe fontem, ipſomet acclamante, & in huiuſmodi uerbis cõquerente:* Me *dereliquerũt* Fontem *aquarũ uiuentium* Dominum: *hoc etiam re-* Ierem. Dauid *gius propheta, & qui à diuinis ſecretis erat, atteſtati ſunt:* Alter *enim ait:* Apud *te eſt fons uitæ:* Alter *autẽ ipſum introducit dicentẽ:* Sitienti *da-* Ioan. *bo de fonte aquæ uiuæ gratis.* Qui *fons (ut paulo inferius ait) mittebat fluuium ꝓcedẽtẽ de ſede* Dei, *&* Agni. Sed Iſaias *plures teſtatur eſſe diuinos fontes di-* Iſaias. *cens:* Haurietis *aquas in gaudio de fontibus ſaluatoris.* Qui *fontes ſunt ipſe* Pa*ter prima origo omnium, ipſe* Dei Filius, *ſanctus quoque ſpiritus:* Et *hic quãuis ſit ignis, tamen aliquando ſortitur nomen fontis, uel fluuij.* Vndè Ioannes *exponens illud uerbum ſummæ* Veritatis: Fiet *in eo fons aquæ ſalientis in uitam æternam, inquit, hoc autem dixit de ſpiritu, quẽ accepturi erant credentes.* Vel *fontes ſunt (ſicut exponit* Hieronymus*) documẽta euangelica, & uerba diuina,* Hieron. *quæ lauant, & purgant animas melius quàm aquæ fontis abluant corpus, iuxta illud* Saluatoris: Vos *mundi eſtis propter ſermonem, quem ego locutus ſum uobis.* De *quibus fontibus ait propheta:* In *eccleſiis benedicite* Deo Domino *de* CHRISTVS, Dauid *fontibus* Iſraël, *illius uidelicet* Iſraëlis *uniuerſalis, de quo dicitur:* Non *ueni niſi*

CHRISTVS. *ad oues,quæ perierant domus Iſraël,domus utique illius, quæ eſt tota collectio fidelium ſuſcipientium uerbum,& aquam ſapientiæ ſalutaris,ut alibi, Deo fauente, declarabimus. Sed ut ad ſublimiores fontes redeamus, fons primus, &*
Canti. Zacha. *origo omnium bonorum* Pater *eſt, de quo in Canticis dicitur:* Fons hortorum, *& puteus aquarum uiuentium.* Fons quoque *eſt* Filius, *de quo* Zacharias:In il*la die erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Ieruſalem in ablutionem peccatoris,& menſtruatæ:quod omnes,citra controuerſiam,exponunt de* Chri*ſto & filio Dei.* Et quòd *Spiritus ſanctus ſit fons, iam diximus. Eſt etiam fons ſapientia,& lex à primo fonte emanans facta & ipſa fons,ut in prouerbiis ait*
Salomon Canti. Salomon:*Lex ſapientis fons uitæ:*Et in *Canticis:*Hortus *concluſus, fons ſignatus.Eſt quippe lex diuina hortus conſitus ex omni genere arborum: quia omnis doctrina,omniſque diſciplina in diuina lege ſub mirabili corticè continetur: & ideo dicitur, quòd eſt hortus clauſus. Eſt quoque fons ſignatus ſigillo* Dei *uini eam docentis,ut non ſine myſterio dicatur, quòd ſumma legis comprehenſa decem præceptis deſcripta fuerit digito* Dei.*Nec enim tot, & tanta ſacramenta in ea lege recluſa ſub teſta hiſtoriæ poſſunt à mortalibus proſpici, aut excogita*
Dauid. *ri,niſi diuino lumine colluſtrentur,iuxta illud* Prophetæ: *Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua. Eſt inſuper fons aliquando humana crea*
Heſter *tura, ut de* Heſter *dixit* Mardochęus:*Paruus fons, qui creuit in fluuium, & in aquas plurimas redundauit,* Heſter *eſt.*Fuit *quoque, & eſt* Regina *cæli exuberantiſſimus fons immediatè hauriēs ab infinito pelago.*Sunt *& alij fontes apo ſtoli, prophetæ, & doctores, qui propinant populo aquas ſapientiæ & do-*
Iſaias *ctrinæ,de quibus ait* Iſaias: *Ad fontes aquarum potabit eos,id eſt ad doctores*
Hiero. *tā ueteris,quàm noui teſtamenti,ut ſentit* Hieronymus.*Et iterum ſuper illud:*In *illo die haurietis aquas in gaudio de fontibus ſaluatoris,ait:*Haurient *de fontibus repletis à ſaluatore,de cuius plenitudine omnes accipiūt, effecti & ipſi fontes non quidem infiniti, ſicut diuini, ſed eorum aquis completi. Sed aliquando (proh dolor) exiccati ſunt fontes,contrahente ſummo fonte influxum ſuum, de*
Petrus. *quibus ait* Petrus:*Hi ſunt fontes ſine aqua, & nebulæ turbinis exagitatæ,quibus caligo tenebrarum reſeruatur, & toſtura æterna poſtquam in ariditate, & ſiccitate ciſternarum diſſipatarum oblectati ſunt relicto fonte aquarum uiuentium,qui nos continuè ſua clementia potando foueat.*

Quid flumina,aut canales. Cap.XIIII.

Salomon F*Lumina ortū habere à mari ex ſcripturæ teſtimonio clariſſimè patet dicēte* Salo.*in* Eccleſi.*Omnia flumina intrāt in mare, & mare nō repletur,magis uidelicet q̄ erat,aut nō redundat,ut habet traductio noſtra,* Ad *locū ſuū flumīa reuertūtur:& ecce ipſa redeūt,ut uadāt:*Redeūt *qppe ad fontes,ut iterū fluāt, & in mare,undè originē habēt,re uertūtur.* In *quibus fluuiis generātur piſces, & ex eis irrigātur regiones, & ad*

nauigationem peruij multigenis obſequiis hominibus proficui ſunt. Magna *quidẽ ſunt fluuiorum myſteria:* Mare *enim & pelagus infinitum eſt ipſe* Deus, *fontes uerò in multiplici genere:flumina autẽ* rationales *animæ ſunt ab ipſo mari emanantes, & ad idem redeuntes*. *Sed hæc flumina elementaria ſempiterno lapſu, & circuitu fluunt, & refluunt:illa autem meliora flumina per hæc denotata ſemel, & unico curſu ad ſuum principium tendunt, niſi* Pythagoreorum *ſit uera opinio de circuitu animarum, quam fides catholica non admittit:* De *quibus* Pythag: *fluminibus canitur in pſalmo:*Eleuauerũt *flumina* Domini, *eleuauerunt flumina* Pſalm. *uocem ſuam:eleuauerunt flumina fractiones ſuas.* Nec *enim* Erydanus, Danubius, Tagus, Nilus, Euphrates, *uel* Indus *dicuntur flumina* Domini, *ſed terrarum & regionum:nec clamant,aut uocem eleuant.* Sũt *igitur hæc flumina* Domini, *ore, lingua, auribus, oculis, manibuſque donata: de quibus iterum dicitur :* Flumina *plaudent manibus:* Et *horum impetus lætificat ciuitatem* Dei, *dũ per terreos meatus corporis huius à mari æterno tranſegerint ad fontes,à quibus adhuc per terreos alueos,ſed patentes publicè operando in corpore mundi ad mare ipſum redeunt dantes in tranſitu debitos fructus, terræ irriguum, piſcibus genituram, & nauigantibus tranſitum, non ſuffocationem, non terrarũ colluuionem,non ædificiorum ruinam:* Quia *hoc facientes non fluuij pacis lætificantes ciuitatem* Domini, *ſed* Babylonij *dicuntur de quibus in pſalmo :* Super Pſalm. *flumina* Babylonis, *illic ſedimus,& fleuimus:* Quia *nimio, aut inordinato impetu ſuffocant, & deſtruunt: aut exiccantur, & areſiunt, iuxta illud* Iſaiæ:Et Iſaias *areſcet aqua de mari,& fluuius deſolabitur,& deſiccabitur, & deficient flumina.* Attenuabuntur, *& ſiccabuntur riui aggerum,& nudabitur alueus riui à fonte ſuo: & omnis ſementis irrigua ſiccabuntur.* Multa *quoque proſequitur, quæ omnia longum eſſet retexere, & explicare.* Sed *hi aluei exiccati aliquando replentur igne iuſtitiæ punientis,quæ exiccare facit fluuios miſericordiæ, & pietatis,quos impij ſuſcipere non merentur.* Sunt *etiam flumina eloquentiæ , ut adagium iam tritum eſt.* Sunt *& flumina ſapientiæ, ut nudo ſermone in* Eccleſia. *Eccleſiaſtico dicitur:*Ego *ſapientia effudi flumina quaſi trames aquæ immenſæ:* Ego *quaſi fluuij diorix,id eſt fluuij piſcina,ſiue deriuatio,& nõ fluuius dorix, ut habent mẽdoſi codices: & ſicut aquæductus exiui de* Paradiſo, *& dixi:*Rigabo *hortũ plantationũ,& inebriabo partus mei fructũ.* Et *de* Salomone *iterũ dici-* Idem *tur:*Repletus *eſt quaſi flumine ſapiẽtia.*Iob *quoq; de inquirẽte ſapiẽtiã ait:*Pro- Iob CHRISTVS. *funda fluuiorũ ſcrutatus eſt, & abſcõdita ꝓduxit in lucẽ:* Qui *fluuij potiſsimè fluunt à terra lacte & melle manante.*Fluunt *quoque ab humana terra,ſi uerũ ſumma* Veritas *profert,dum ait :* Qui *crediderit in me,flumina de uẽtre eius fluent aquæ uiuæ.* Et *hæc ſunt flumina, ſuper quæ ordinatus eſt orbis ſpiritualis, ut canit regius propheta dicens :* Domini *eſt terra, & plenitudo eius,* Dauid *orbis terrarum, & uniuerſi, qui habitant in eo:quia ipſe ſuper maria fundauit eũ, & ſuper flumina præparauit illum.* Nec *enim orbis hic terræ feculẽtæ,*

cuius Dominus *eſt princeps tenebrarum, fundatus eſt ſuper flumina: ſed orbis eccleſiæ, & terra, à qua ueritas orta eſt, ſanctorum quidem habitaculum fundata eſt ſuper flumina, & fundamenta illa, de quibus apoſtolus ait:* Paulus Eſtis *ciues ſanctorum, & domeſtici* Dei *ſuperædificati ſupra fundamentum apoſtolorū, & prophetarum:* Qui *& ſolidæ baſes ſunt ædificij ſpiritualis, & flumina irrigantia per circuitum:* Quæ *tamen flumina omnia uim habent ab illo fluuio maximo, qui (ut in* Geneſi *legimus) egrediebatur de loco uoluptatis ad irrigandum paradiſum.* Et *ecce erat in quatuor capita:* Irrigat *enim fluuius ille primo paradiſum uoluptatis per omnes canales excelſos, diuiſus poſtea in quatuor capita maximo ſacramēto importata per quatuor literas ſacratiſſimi nominis, cuius plena reuolutio duodena dat (ut diximus) omnibus ſigniferi cœli portionibus, & intelligentiis illis præſidentibus fœcunditatem, undè fluant in inferiora contenta ſub illis portionibus, ut aquam illam haurientes, & madefacti, & abluti redeamus ad ipſum fontem, & pelagus omnium chariſmatum, & uoluptatum, completo debito peregrinationis curriculo.*

Quid *piſcinæ, lacus, & ſtagna.* Cap. XV.

E*X mari, fontibus, fluminibus, & aquis ſcaturientibus è uiſceribus terræ, fauente aliquando pluuia, oriuntur ſtagna, lacus, & piſcinæ: quæ tamen in ſcriptura ſacra ſunt in maxima differentia.* Piſcina *enim, quæ apud* Hebræos *nomen habet benedictionis, ſemper fauſta eſt:* Nam בריכה *beraca utrumque ſignificat, benedictionem & piſcinam.* Lacus *uerò nomen, ut in pluribus traductum à* בור *bor, quod puteum, uel quendā inferni locum ſignificat, ſemper infauſtum eſt.* Stagnum *uerò, quod* Hebraicè אגם *agam dicitur, nunc in bonam, nunc in malam partem aſſumitur.* Ad *meliora autem conſcendendo, quæ per hæc inferiora ſignificantur, aduertendum eſt: quòd piſcina, ſicut aquam ſuſcipit, ſic & diffundit, nulla aliquando facta in ea aquarum putrefactione.* Et *hi ſunt, qui talenta accepta communicant, & lucrantur in benedictionem, impartiendo ſeipſos aliis, iuxta apoſtolicam ſen-* Idem *tentiam, qua dicitur:* Omnibus *omnia factus ſum, ut* Chriſto *lucrifaciam.* Sic *& qui ſapientiam, uel doctrinam ipſis tributam communicant, ſicut ſumma* CHRISTVS. Veritas *docet:* Gratis *accepiſtis, & gratis date.* Et *de his loquitur* Sapiens, *qui* Salomon *eam ſapientiam, quam diuino dono ſuſcepit docens, & ſcribens communicauit.* Extruxi *mihi, inquit, piſcinas aquarum, ut irrigarem ſyluam lignorum germinā-* Iſaias *tium.* Sed *hæc eſt piſcina inferior, de qua* Iſaias: Cōgregaſtis *aquas piſcinæ in-* Idem *ferioris.* Eſt *quoque piſcina ſuperior, & excelſa, de qua in eodem* Iſaia *loquitur* Deus *dicens:* Egredere *in occurſum* Achaz *tu, & qui derelictus eſt* Iaſub *filius tuus ad extremum aggeris, uel aquæductus piſcinæ ſuperioris in uia, uel ſemita trita agri fullonis.* Quæ *uerba ſunt plena myſteriis:* Iuſſus *enim fuit* Iſaias, *ut iret in occurſum* Achaz, *contra quem inſurrexerant rex* Syriæ, *& rex* Iſraël, *tanquā allaturus ei opem, & fauorē à* Dei *benignitate, quæ ex illa*

*ſuperiori piſcina emanat: & ideo dicitur, quòd uenit ad piſcinam. Et ducere iuſ-
ſus fuit, qui derelictus fuerat filius eius* Iaſub, *qui pœnitẽs, aut reuertẽs ad* Deũ
*interpretatur, tanquam dignus ſuſcipere donum benedictionis, & aquam illius
piſcinæ. Nec uacat à myſterio, quòd ad extremũ aquæductus, uel aggeris, aut
aluei ſuperioris piſcinæ iuſſus fuerit uenire propheta: Hoc enim eſt uas, & al-
ueus molis huius corporeæ nobis ſanctificandæ, ut ad ipſam tanquam ad alueũ
fluuij mundum, & diſpoſitum deſcendere poſſit, & per ipſum tranſcurrere a-
qua illius ſupremæ piſcinæ, & in eo tanquam in domicilio, in quo tum oportue-
rit immorari: Ipſum enim corpus templum eſt animæ: hæc uerò ſedes Dei: ut ait
apoſtolus:* Templum Dei, *quod eſtis uos. In quod intrat, & exit ſpiritus adeo* Paulus
*occultè, ut nemo ſciat, undè ueniat, aut quo uadat, uel quando inhabitet, aut rece
dat, niſi ipſe ſpiritus, & qui cum ipſo uenit* Filius Dei, *&* Pater *æternus, ſicut
ipſa* Veritas *atteſtatur dicens:* Ad eum *uenienus, & manſionem apud eum fa-* CHRISTVS.
ciemus. E*fficitur autem quis dignus diuinæ aquæ alueus, quando reuerſus, &
directus in Deum peccata relinquit, & fugat concupiſcentias, & carnem eius
fomitem terit, premit, & calcat: & ſeipſum tanquam pannos purgandos abluit.*
Et hoc eſt, *quod dicitur: In uia, aut trita ſemita agri fullonis,* מסלת Meſilat
*enim, pro quo noſtra traductio habet uiam ſtratam, ſignificat pedibus calcatã,
& tritam, purgatamque lapidibus.* Ad eundem locum legimus in quarto uolumi-
ne Regum ueniſſe Ezechiam, *quando perrexit ad eum* Rapſaces *miſſus à re-* Regum
ge Aſſyriorum, *ut exprobraret, & comminaretur regi, & populo* Ieroſolymi-
*tano: ut & ipſe tanquam uerus pœnitens aquam gratiæ, & benedictionis mere
retur à Deo: quam etiã commeruit: liberatus enim fuit de manu regis* Aſſyrio-
rum, percuſſis in caſtris ex militibus eius centum octoginta quinque millibus. Eſt
*igitur piſcina ſuperior benedictio diuina propinans omnia bona: Piſcina autem
inferior eſt benedictio ſanctorum impartiens nobis, pro quanto à piſcina ſupe-
riori ſuſceperunt communicanda.* Eſt *quoque piſcina ad lauandum, de qua no-
ſter* Ioannes *meminit dicens:* Eſt *autem* Ieroſolymis *probatica piſcina, in qua* Ioan.
lauabantur oues in templo Domini *offerendæ: quia coinquinatus, & non lotus
in uerum* Domini *templum intrare nequit, iuxta* Domini *uerbum:* Niſi *lauero* CHRISTVS.
te, non habebis partem mecum, ſicut etiam per Iſaiam dicitur: Sanctus *uocabi-* Iſaias.
tur omnis, cuius nomen ſcriptum fuerit in libro uitæ in Ieruſalẽ: Et *hoc, ſi ablue-
rit* Dominum *ſordes filiarum* Sion, Nam *licet oues ſint ad dexteram iudicis re-
ponendæ, & licet eorum nomina ſcripta ſint in libro uitæ, tamen ut lauentur ne-
ceſſe eſt, in illa utique piſcina, de qua dicitur in pſalmo:* Amplius *laua me ab ini-* Pſalm.
quitate mea. Et *in* Ezechiele: Laui *te aqua, & mundaui te.* In *qua etiam piſci-* Ezechi.
na eſt ſanguis melius abluens quàm aqua, de quo in Apocalypſi *dicitur:* Lauit Apocal.
nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Et *iterum in calce uiſionis ait:* Beati *qui la* Ibidem
*uant ſtolas ſuas in ſanguine agni, ut ſit poteſtas eorum in ligno uitæ, & per por
tas intrent in ciuitatem.* Et *aliquando hanc piſcinam in nobiſipſis,* Deo *fauente,*

S v.

conſtructam habemus, quãdo uidelicet tacti à Deo uenimus ad lachrymas, quæ
Canti. *abluũt delicta, iuxta illud Canticorũ: Oculi tui ſicut piſcinæ hesbõ:* Hesbõ *enim*
Ezechi. *cogitationẽ ſignificat, illã utiq;, de qua dicebat* Ezechias: *Recogitabo tibi omnes*
annos meos in amaritudine animæ meæ. Ex *qua recogitatione fluunt lachrymæ*
Dauid *abluentes: ut dicebat regius propheta :* Lauabo *per ſingulos noctes lectum meũ,*
lachrymis meis ſtratum meum rigabo. Bona eſt itaque piſcina, ſed lacus, in qui-
bus putreſcit aqua, & moritur, infauſtus eſt ut ex plæriſq; locis ſcripturæ ꝓ-
Apocal. *bare poſſumus:* Nam de botris terrenæ uineæ in *Apocalyſi legimus, quòd uinde*
miati miſsi ſunt in lacum iræ Dei magnum. Et in Trenis ait Ieremias *deplorans*
Ierem. *præuaricatricem Ieroſolymam :* Poſuerunt in lacum *uitam meam.* Sed quòd hic
lacus locũ inferni ſignificet, qui בור *bor Hebraicè, puteus autẽ* Latinè *dicitur,*
Iſaias *aperto ſermone habemus in Iſaia dicẽte:* Ad *infernum detraheris in latera pu-*
Pſalm. *tei, pro quo nos habemus in profundum laci. Item in pſalmo: Poſuerunt me in la*
cu inferiori. Et ſic paſsim, ubi de lacu fit mentio, bor, id eſt puteus inferni in He
bræo habetur: Cuius in ſupernis, cum nihil infauſtum ibi ſit, non habetur exem-
plar. Eſt tamen illic tribunal, à quo diiudicantur, qui illuc mittendi ſunt: Cui re-
ſpondet & ſubiicitur locus iſte, & conſimiles ſimul & omnes, qui inibi detru-
dendi ſunt ſimul & miniſtri illic eos uincientes, & torquentes, aut perpetuò, aut
Zacha. *pro tempore, ut poſtea liberentur, ſicut* Zacharias *ad eorum ſaluatorem, & li-*
beratorem loquitur dicens : Tu *quoque in ſanguine teſtamenti tui eduxiſti uin-*
ctos de lacu, ubi non ſunt aquæ, id eſt de puteo inferiorum: Ibi enim non reperiũ
tur aquæ linientes, & refrigerantes, quamuis per aquas miſericordiæ inde tem
pore ſuo eripiantur expurgati. Stagnorum autem aliqua fiũt ex pura collectio-
ne aquarum extrinſecus aduenientium, & hæc facilè corrumpuntur, putrefiũt,
& areſcunt. Aliqua uero colliguntur ex ſcaturientibus aquis , & hæc non pu-
Iſaias *treſcunt, cum ueluti piſcinæ ſuſcipiant, & diffundant. Altera itaque ſtagna no-*
cua ſunt, & infauſta: quia cito areſiunt, & exiccantur , iuxta illud Iſaiæ eulo-
gium: Arefaciam ſtagna, & deducam cæcos in uiam, quam neſciunt : Aut *quia*
in ſulfurem & ignem conuertuntur, ſicut legimus in Apocalypſi : Timidis &
incredulis pars eorum erit in ſtagno ignis, & ſulfuris, quò etiam malorum prin
ceps paulo antè miſſus declaratur. Sed ſtagna, quæ ex ſcaturientibus aquis , &
fontibus fiunt, tanquam piſcinæ, benefica, & proficua ſunt : Vndè *inter potiora*
Dauid *beneficia collata populo illi peculiari in tot prodigiis egredienti de* Ægypto *à*
Idem. Pſalmographo *connumerantur, dum ait :* Poſuit *deſerta in ſtagna aquarum, &*
terram ſine aqua in exitu aquarum : Et *iterum :* Qui *conuertit petram in ſta-*
gna aquarum , & rupem in fontes aquarum. A *quibus ſtagnis ad fluuios, &*
fontes terræ uiuentium conducat nos ſummos ductor , & tandem ad mare il-
lud immenſum, in quo ablui, mergi, inuolui, & pleno hauſtu compleri ualeamus.

Quid mare Rubrum. Cap. XVI.

MAre rubrum non ſine cauſa adeo in ſacris celebratur eloquiis, quod ים סוף iam ſupb, id eſt mare finitũ, aut mare paluſtre uera interpretatione ſignificat: Solus enim Deus mare infinitũ eſt. Cætera autem maria, lacus, & ſtagna finita, determinata, perturbatáque ſunt, aut ſalſedine, aut terra, lutóque perfuſa paludoſa, & cœnoſa redduntur. Et hæc ſunt maria à nobis tranſeunda ſimul cum adiacenti deſerto, ut tandem penetratis collibus & montibus ad illud mare clarum, & dulciſſimum deuenire poſſimus, à quo uerum lac, & mel continuè fluit, relicto Pharaone, id eſt diſſipatore & concuſſore cum ſuis Ægyptiis: qui anguſtiæ, aut anguſtiantes interpretantur: & ſunt in ipſa palude, quæ fit ex commixtione aquæ cum terra: Vndè paludoſum efficitur, & ut in pluribus carectũ: ut bene interpretatum habemus textum illum, quando mater Moſi poſuit filium in carecto ripæ fluminis, ubi in Hebræo habetur בסוף quod alibi rubrum habemus interpretatum: & ſimul cum ים quod mare ſignificat, interpretatum eſt mare rubrum. Nec tamen carectũ hoc eſt illius maris rubri, aut paluſtris, quod ſinus Arabicus dicitur à populo Iſraëlitico pertranſitum, cum diſtet à ciuitate regia multo itinere. Ideo per Zuph bene interpretatum eſt carectum, aut paluſtre, ubi (heu nos miſeros) omnes ſimul cum Moſe ponimur, quando à mari illo lympidiſſimo, & immẽſo emanantes intramus in hoc corporeum ergaſtulum ad idem ſupremum pelagus iterum reuerſuri. Nobis igitur faciendus eſt tranſitus per hoc anguſtum, & paludoſum mare, ſed hoc quidem ſciſſum: ut liberũ nanciſcamur tranſitum dimiſſis illius accolis cœno illo obuoluendis, & cum duce ſuo pertinaciſſimo à ſua palude obruendis, in cuius uolutabro obuoluti erant. Quo mari traiecto maxima ſolennitate uerum phaſce, id eſt uerus tranſitus ductore Deo nobis celebrandus eſt, cum Pſalmographóque dicendum: Peccauimus cum patribus noſtris, iniquè egimus, impietatem fecimus, dum in Aegypto, paluſtri mari, arida, deſertóque habitauimus. Patres noſtri in Aegypto non intellexerunt mirabilia tua, nec fuerunt memores multitudinis miſericordiæ tuæ: Nec nos intelligimus opus, quod continuè peragis nobiſcum deducens nos ex hoc cœnoſo pelago. Illi irritauerunt, uel (ut melius dicamus ad ueritatem literæ) rebellarunt ſupra mare rubrũ, uel paluſtre: & nos rebellamus in corporea hac palude, quæ eſt cauſa, & excitamentum totius rebellionis. Illi meritò laudarunt nomen magnum quadriliterum, in quo ſaluati ſunt: & nos laudare debemus nomen Ieſu, in quo ſolummodo (inquit Petrus) oportet nos ſaluos fieri: & in quo uirtus illius magni nominis quadriliteri continetur. In hac igitur altercatione cum mari, & Aegyptiis cum arida, & hoſtibus multigenis collocauit nos opifex noſter, ut notam faceret in populis potentiam ſuam à multiplicibus laqueis nos liberans. Et hoc facit increpando hoc paludoſum mare corporis noſtri, docendoque nos illud mortificare, ut exiccetur ab omni molliẽt humore, & fœdã-

David

Petrus.

ti cœno, deducendo nos per aridã ipſius, & per deſertum pœnitentiæ fœlicius, quàm per molles luxus: Quos qui fugiunt, & auſteri uiuunt in ſolitudine, & in Dauid *ipſo deſerto pœnitentiæ, ſaluantur: ut propheta ſubinfert: Et ſaluauit eos de manu odientium, & redemit eos de manu inimicorum, qui cum auſteris facilè in pugna ſuccumbunt, cum mollibus autem uincunt. Qui autem temerariè illud tranſmeare præſumunt propria uirtute confiſi, in ea palude ſeſe inuoluentes ſuffocantur, ut de Aegyptiis ſcriptum eſt: Equum & aſcenſorem inuoluit in mari, id eſt inuolui permiſit, ꝓ quo nos habemus proiecit. Vndè ſequitur: & operuit aquas tribulantes eos: unus ex eis non remanſit. Hoc eſt igitur mare, quod omnes pa-* Paulus *tres illi (iuxta Apoſtoli ſententiam) tranſierunt in nube, & mari, ſupremo uidelicet baptizati: Quod & omnes tranſire debemus, ſi uolumus portum ſalutis attingere.*

Quid nubes, & pluuia. Cap. XVII.

DVo ex nubibus cõferuntur nobis beneficia: Alterum eſt obtectus: Alterum uerò pluuia: & ambo ſolis uigorem mitigant: Lux enim eius nimis excellens percellit oculos minus diſpoſitos, aut tantæ luci non aſſuetos: & calor exiccans, & exæſtuans perurit aliquãdo: utrumque tamen neceſſarium eſt: Ad quorum temperamentum ſummus moderator nubes pro tempore interiici iubet, quæ lucem comprimant, & arefacta madefaciant, & irrorent. Non ſecus nubes illæ meliores, quorũ iſtæ ſimulachrũ tenent, interponuntur tanquam uelamina, quando non poſſunt debiles mortaliũ oculi in gloriam, & ſplendorem opificis ueri quidem ſolis intendere: In quod Plotin. *ſpectaculum lucidiſſimum (inquit Plotinus) ſi oculus ſordibus infectus, nec dum purgatus, aut ignauia debilis intẽdat, caligabit protinus, nihilq; diſcernet. Ideo, ne offendantur oculi ſic infecti, opponitur nubes: ſicuti populo murmuranti glo-* Exodus *ria Domini apparuit in nube, ut in Exodo legimus. Et iterum: Veniam ad te in caligine nubis, ut audiat me populus loquentem ad te. Sic & aſcendente Moſe ad Dominum in montis uerticem nubes operuit montem, ne offenderentur uulgares oculi intendentes in gloriam Domini, quæ erat tanquam ignis ardens ſu-* Ezechi. *per uerticem montis. Et Ezechieli loquens atrium & domum, ubi erant, nube cõ-* Regum *pleuit. Sic quoque in tertio uolumine Regum legimus, quòd Deus loquens Salomoni in templo, ne gloria eius ibi apparens offenderet conniuentes oculos, nebula impleuit templum, & domum. In hunc itaque modum Deus ſeſe inferioribus* Pſalm. *præbet, ut in pſalmo canitur: Nubes, & caligo in conſpectu eius. Quod & cum apoſtolis obſeruauit, quando enim eis glorioſus apparuit, nubem præmiſit, quæ eos obumbraret, ne eorum adhuc debiles oculi à ſpendore gloriæ ſuæ inſtar ſolis reſplendentis offenderentur. Alterum beneficium eſt, quòd ſicut inualeſcente ſole refrigeramur in corpore obtectu nubium, ſic & ferueſcente calore diuinæ iræ in arefactos animos abſque cœleſti rore nube clementiæ eos pientiſſimus* Iſaias *iudex protegit, ſicut per Iſaiam ad gentem diſſipatam, & areſcentem loquitur*

dicens: Ero ſicut nubes roris in die meſsis. Quo rore madefacti, & nube prote-
cti tales euadimus, ut in nobis illud eiuſdem Iſaiæ locum habeat: Rorate cœli Iſaias
deſuper, & nubes pluant iuſtum, uel iuſtitiam, ut habet ueritas Hebraica, *id eſt*
iuſtus efficiatur illud ſupernum irriguum, & pluuiam ſuſcipiens, de qua dicitur
in pſalmo: Pluuiam uoluntariam *ſegregabis Deus hæreditati tuæ, quæ infirma-* Pſalmus
ta erat per peccatum: Tu uero *perfeciſti eam pluuia miſericordiæ, gratiæ, &*
omnium bonorum: quæ diſsipantur per peccatum, & iuſtitiam punitiuam proce
dentem ab aquilone, à quo panditur, uel aperitur omne malum ſuper habitato-
res terræ. Et hoc eſt quod idem propheta antea dixerat; Poſuiſti terram in for Prophe.
nicationibus tuis, & malitiis tuis: ideo prohibitæ ſunt ſtillæ pluuiarum. Et ſi nu-
bes (ut in pluribus) beneficæ ſunt, tamen aliquando tenues leuiter reſoluuntur
in auram: & aliquando nocuæ ſunt. De primis inquit Iob: Abſtulit *quaſi uen-* Iob
tus deſiderium meum, & uelut nubes pertranſiit ſalus mea. Et de his, qui beſtias
uiuunt, & fruſtra ſuſceperunt diuinam irrigationem ait Thadæus: Hi in *epu-* Thade.
lis conuiuantes ſine timore ſeipſos paſcentes nubes ſunt ſine aqua, quæ à uento
circunferuntur. Et in Oſee huiuſmodi dicuntur nubes matutinæ pertranſeuntes Oſee.
abſque aliquo fructu ſuper terram: & utinam abſque maximo in ſeipſos detri-
mento, poſtquam in uanum acceperunt animam ſuam. Nocuæ *igitur fiunt aliquã*
do ſibiipſis, & aliis, quando ex eo, quod acceperunt, non modo nõ lucrantur, ſed
abutuntur in perniciem: ut nebula, quam acceperunt in profectum, uergat eis
in detrimentum, ſicut dicitur in Ioële: Conturbabuntur habitatores *terræ, quia* Ioël.
prope eſt dies obſcuritatis, & tenebrarum, dies nebulæ, & caliginis adeo con-
ſenſatæ, ut non leuem obtectum præbeat, ſed obſcurum, & tenebras miſerabi-
les. Et adeo conſtipatur aliquando, ut tanquam murus opponatur, ne aliquis in-
ter Deum & nos fiat acceſſus, ut in Trenis inquit Ieremias: Oppoſuiſti *nubem* Ierem.
tibi, ne tranſeat oratio: Ibique Hieronymus: Nubes *oppoſita orationi uidetur,* Hiero.
cum caligine quadam, & nubilo cæcitatis mens obuoluitur, ne radio diuinæ con
templationis illuſtrari mereatur. Sunt etiam meliores nubes, in quibus Deus ha
bitare dicitur, ut in Marco *legimus, quòd* uenit uox de nube. *Et Chriſtum aſcẽ* Marco.
dentem nubes ſuſcepit ab oculis diſcipulorum, ſicut Lucas teſtatur. Necnon *etiã* Lucas.
ſimilem filio hominis uidit Ioannes *in ſua celeberrima uiſione ſedentem ſuper nu* Ioan.
bem. Quod *cognoſcens* Dauid *ait:* Qui *ponis nubem aſcenſum tuum, aut tri-* Dauid
bunal tuum: & melius, ut habet ueritas literæ. Hæc autem omnia pro nobis di-
cta ſint, qui non poſſumus intueri, & conſcendere lucem illam inacceſsibilem, quã
ipſe Deus inhabitat. Vndè *gloria eius, aut ipſe ſedens in gloria ſua eſt tanquã*
nubes non ualentibus ipſam præ uiſus debilitate contueri, quouſque dabitur ui-
dere eum facie ad faciem, ſicuti eſt.

Quid ros, & pruina. Cap. XVIII.

Pluunt ſereno tempore ros & pruina, è cœlo, ſed maxima differẽtia: Ille enim purus, fœcundus, fœlix, atque ſemper beneficus: Hæc autem infauſta, & nocua deſcẽdens cũ maximo algore, & quãdo exiccantur, & deficiunt flumina. Et mirum quidem eſt, quòd humor ille roris foueat, hic autem brumalis exiccet, uratque plantas, & ipſam terram quodammodo conflagret. Sic enim ab eodem cœlo egreditur beneficium, & maleficium: A ſole enim induratur lutum, & cera liqueſcit pro uaria diſpoſitione recipientis. A Chriſto beneficentiſſimo ſuſcepere aliqui beneficium, aliqui damnum iuxta Simeonis *uaticinium:* Ecce hic poſitus eſt in ruinam, & reſurrectionem multorum in Iſraël. *A Deo tandem optimo egreditur & bonum, & malum, dicente Iſaia:* Ego ſum faciens bonum, & creans malum, faciens lucẽ, & creans tenebras, *Cum hoc tamen ſtat illud, quod* Ieremias *in Trenis de ipſo* Deo optimo ait: Ex ore altiſſimi non egredientur bona, neque mala. *Et ne ſint hi ſermones in controuerſia, dicemus, quòd omnia quæ à Deo, & à cœlo procedũt, ſunt bona in ſe, ſed nobis nec bona, nec mala, niſi pro noſtra bona, & mala diſpoſitione: aut in quantum eis bene utimur, ut abutimur. Pruina igitur, & ſi inter nocua computatur, fauet tamen braſſicæ, aut cauli, quæ ipſa maturatur, & conficitur:* Occidit quoque uermes, ne grana corrodant. *Sed hac pruina dimiſſa, ad aliam per hanc figuratam deueniamus, quæ eſt effectus quidam iuſtitiæ punitiuæ deſcendens, quando terra congelata eſt refrigerata charitate, & quando flumina canalesue gratiarum, atque diuinorum chariſmatum exiccantur areſcentibus hominibus præ timore, & iniquitate ſua, adeo, ut irroratio illa ſit nocua, quæ bene diſpoſitis minimè noceret: ſed adhuc ſæpe prodeſt, dicente* Gregorio: Mala, *quæ hic nos premunt,* ad Deum ire compellũt. *Ecce igitur quomodo hæc pruina, & ſi improbos deſtruit, bene tamen diſpoſitos, & cum patientia eam ſuſcipientes maturat, & perficit: Ros autem ſemper beneficus eſt uirtus diuini uerbi irrorans audiẽtes, liniens, & refrigerans: Ideo accommodatè Moſes dixit in cantico extremo habito pro commendatione legis, & doctrinæ datæ:* Stillet ut pluuia doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum: *Vtrumque & pluuia & ros leuiter, & ſine tumultu deſcendit ſuper herbam fouens, & fœcundans: Sermo enim eſt de leni & ſilenti pluuia, undè ſequitur:* Et quaſi imber ſup herbam, & ſicut ſtillæ ſuper gramen. *Non ſecus eſt uirtus diuini uerbi irrorans, fœcundans, fouens, demulcens, & paſcens animos: Quod perbellè figuratum eſt in mana angelorum, aut fortium cibo, quod ſimul cum rore deſcendebat eloquia Dei, & uirtutem eorum ſignificans, ut longo ſermone in* Exodum Origenes *pertractat. Et quamoptimè ſacra eloquia dicuntur Manuh, quod ſignificat, quid eſt hoc, quaſi quàm mirabile eſt hoc? Nam ipſa eloquia diuina magis intelligentibus ſunt magis miranda, & in maiorem ſtuporem inducentia, ut benedicere poſſint: Quid eſt hoc? Quod bene perſenſit ille, qui dixit:*

Simeon | Iſaias | Ierem. | Grego. | Moſes. | Orige. | Dauid

Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua. Et iterum: Mirabi- David
lis facta eſt ſcientia tua, id eſt eloquiorum tuorum, ex me, ſed melius ſupra me
eleuata eſt, & non potero ad eam. Ideo meritò ipſorum diuinorũ eloquiorũ co-
gnitio, & ſenſu dicitur panis fortiũ: quia & ſi exteriori facie omnibus ſeſe do-
meſtica præbent, medullam tamen continent non niſi à robuſtiſſimis dẽtibus cor-
rodendam. Dicuntur quoque ab eodem propheta Ros hermon, qui deſcendit in Idem.
montem Sion. Eſt enim hoc uerbum diuinum, ros, anathematizatũ (ut ſentit Hie Hieron.
ronymus) ab Hebræis: ſic nanquam Hermon interpretatur, Sed deſcendens ſu-
pra mõtem Sion, id eſt ſuper eccleſiam & uiros in Spiritu ſancto congregatos.
Hæc eſt quippe eccleſia, non fabrica, aut poſſeſſio præbendarum, uel dominium
temporalium. Et cum per hunc rorem det nobis Deus fœcunditatem, cibum, &
uitam, ideo ſequitur: Quoniam mandauit Dominus illic benedictionem, & ui-
tam uſque in ſæculũ. Quomodo autem, quando, & quibus diſtribuerit Deus ro
rẽ eloquii ſui, pulchro myſterio declaratũ eſt Gedeoni, cui primo datũ eſt ſignũ
de rore cadente ſupra uellus terra intacta, cũ poſtea ceciderit ros ſuper terrã
ſicco uellere: Nã eloquia diuina primo ceciderũt ſupra Iſraëliticũ populũ, gẽte
ꝑ terrã denotata ſicca remanẽte: poſtea diffuſa ſunt in gẽtibus, Iudæis, & Iſra
ëliticis in ariditate dimiſſis, ut publica & conſtanti uoce Paulus & Barnabas
(ſicut habetur in actibus apoſtolicis) Iudæis proteſtati ſunt dicentes: Vobis pri Paulus Barnab.
mum oportebat loqui uerbum Dei, ſed quia repuliſtis illud, & indignos uos iu-
dicaſtis æternæ uitæ, ecce conuertimur ad gentes, ſicut nobis præcepit Domi-
nus: Poſui te (ait) in lucem gentium, ut ſis in ſalutem uſque ad extremum terræ.
Quod audiẽtes gentes gauiſæ ſunt, & glorificauerunt uerbum Dei. Ideo magno
ſacramento Iſahac plenus Spiritu ſancto primo benedixit Iahacob in rore cæ-
li, & in pinguedine terræ madefactæ ab illo rore: Poſtea eleuatus in mentis ex-
ceſſum præſentiens, quæ futura erant, eandem benedictionem roris impartitus
eſt Eſau, qui aliquando excutere debeat iugũ ſeruitutis à collo ſuo, & ad Chri
ſtum deduci, & repleri rore cœleſti. Eſt quoque eloquium diuinum canale, the-
ca, & uagina diuinitatis, ſicut, טל, tal quod ros ſignificat, eſt uagina ſacratiſſi
mi nominis quadriliteri, ut aliquid de ſecretis reconditæ theologiæ Hebræorum
pandamus. Et quamuis uerbum Dei paſſim, etiam ruſticulis, & plebeculis publi- Theolo. Hebræi.
cetur: & uox ſonans ad aures omnium deueniat, ſenſus tamen & guſtus eius,
qui ſunt ros & manna, ad pauciſſimos diffunduntur, quia omnibus indignis de-
negatur, ut per Aggeum prophetam inquit Dominus: Quia domus mea deſer- Aggeus
ta eſt, id eſt diuinus cultus, & feſtinat unuſquiſque in domum ſuam quærendo
quæ ſua, & non quæ Dei ſunt, propter hoc probibiti ſunt cœli, id eſt cœleſtes
uiri ne darent rorem: & terra, id eſt populus indignus, ne daret germen ſuum.
Et uocaui ſiccitatem ſuper terram, ſuper montes, & tandem ſuper opera ma-
nuum hominum eorum, qui nõ curant, quæ Dei ſunt. Et cognoſcens regius pro-
pheta rorem probiberi ex Dei ſeuera iuſtitia, dixit de montibus, in quibus ab David

ea punitus eſt Saul: Montes Gelboë nec ros, nec pluuia tranſeat ſuper uos. Sic dum ipſam iuſtitiam Dei in nos noſtris improbitatibus irritamus, terra noſtra areſit, & infœcunda probibito rore & pluuia non poteſt dare fructum ſuum: quia non ſuſcipit à piſcina illa ſuprema benedictionem per pluuiam, & rorem: Quem Dominus ſua benignitate in nos demittat, ut poßimus dicere cum propbe

Pſalm.. *ta: Etenim Dominus dabit benignitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuũ.*

Quid graudo, & nix. Cap. XIX.

SVmmus & æquus iudex & ſi multa bona in bonórum fauorẽ præparauit, aliqua tamen etiã in uindictam malefactorum conſtuuit,

Eccleſia. *quorũ quædã connumerãtur in Eccleſiaſtico, ubi dicitur: Ignis, grã do, fames, & mors, hæc omnia ad uindictam creata ſunt. Et de igne*

CHRISTVS. *non fouente, ſed torquente ipſemet iudex comminatur ſe dicturum puniendis: Ite maledicti in ignẽ æternũ, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius: ut ſit in utrorumque uindictam & pœnam. Sed cum ſatis ſupra de igne dixerimus, ueniamus ad grandinem, quæ eſt aqua in aëre cõgelata, differtque à niue, & pruina: quia grando congelato firmius imbre gignitur: Nix humore mollius coacto, & pruina ex rore gelido: Et illa aqua cõgelata, ſi fortiori frigore conſtipetur, ipſa grã do efficitur: ſi leuiori autem, graunla generatur, quæ ſolet cadere ueris tempore utpote, Martio, & Aprili, Et non ſine admiratione eſt, quòd aqua tempore æſtiuo congeletur in grandinem, & in maiori æſtu fiat maior congelatio, & grandioris aquæ, undè dicitur grando quaſi grandis aquæ gutta: Ideo non ſine cauſa inter theſauros Dei, aut naturæ, quæ eſt opus & peculium eius, computa*

Iob *tur nix, & grando, dicente ipſo Deo in Iob: Nunquid ingreſſus es theſauros niuis, aut theſauros grandinis aſpexiſti, quæ præparaui in tempus hoſti in diem pugnæ, & belli? Hinc habemus, quod nõ tantum producta ſunt huiuſmodi à cauſis inferioribus, & naturalibus, ut phantaſticè & fruſtrà declarare nituntur illi, quos naturales, aut phyſicos uocant, cum ignorent ea, quæ in theſauris opificis recondita ſunt: Et ad eius libitum præparata in pugnam, aut fauorem ſuſcipien*

Pſalm. *tium, ſiccuti etiam in pſalmo dicitur: Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procella-*

Sapien. *rum, quæ faciunt uerbum eius. Et in libro Sapientiæ: A petroſa, id eſt à dura ira plenæ mittentur grandines. Sed & hæc à myſterio minimè uacant, maximè ſi ad minorem mundum, & humanum tranſire uoluerimus: Qui confotus multoties temperie, & multiplici calore, nihilominus in ipſo tepeſcit, & alget ex abundantia iniquitatis, adeo, quòd pluuia illa uoluntaria fausta, de qua ſupra diximus, conuertatur in grandinem. Et quanto maiora ſunt dona, & chariſmata, quibus donati ſumus, & quanto plura ſunt beneficia collata, tanto magis ex in-*

Dauid. *gratitudine congelatur pluuia gratiarũ in pernitiem noſtram, ut ait regius propheta: Poſuit pluuias eorum in grandinem, & ignem non fouentem, ſed comburentem in terra ipſorum. Quod utinam non contingeret falſo fungentibus Chriſtiano nomine, qui ferueſcere, & ardere deberent igne ſpiritus ſancti ſumma co*

pia diffuſo in progenitores noſtros apoſtolos, & inflammari amore Chriſti, qui tot & tanta pro nobis perpeſſus eſt. Hinc maius eſt Chriſtianorum ſacerdotum, doctorum, & maiorum uirorum peccatum, qui in beneficiorum multitudine potius congelati in grandinem ſæuiſſimam fiunt, grandinemque iuſtitiæ punientis prouocant, ut Ægyptiis contigiſſe in Exodo *pariter & in pſalmo legimus: Et occidit in grandine uineas eorum, & moros eorum in pruina: Et tradidi grandini iumenta eorum, & greges eorum in carbonibus ignis. Poſtea ſæuit in quinque reges* Cananeorum, *& eorum exercitum in* Gabaon, *ſicut ſcribitur in libro Ioſue, ubi dicitur:* Mortui *ſunt multo plures lapidibus grandinis, quã quos gladio percuſſerunt filij Iſraël: quia multo plures ex ingratitudine pereunt, & propria malitia, qua congelatur aqua gratiarum in grandinem, & in ruinam propriam, quàm quos occidunt inſequentes hoſtes. Habet enim peccatum, ut perpetranti pœna ſit, & ſuo pondere ad aliud trahat, & inducat* Dei *iram, & punitionem, & chariſmatum carentiam, ut* Dominus *in* Aggeo *loquitur dicens: Percuſſi uos uento urẽte, aurigine, & grandine, & omnia opera manuum ueſtrarum. Sed melius iuxta ueritatem literæ: Percuſſi uos arefactione, ſiccitate, & grandine: Nam aurigo morbus regius eſt nihil ad propoſitum faciens. Et ſic, ubicunque de grandine fit mentio in ſcriptura ſacra, in uindictam proculdubio deductam eſſe comperies. Sed qui minus potentes ſunt, minuſque in malo conſtipati, granulæ comparantur, ipſáque, id eſt leniori uindicta ueniunt puniendi.* Nix *autem, quæ eſt mollis & lenis aquæ coagulatio uelut lana, non in perniciem data legitur, nec nocua eſt niſi fortius congeletur, imò ſæpius proficua ſato tritico fomentum præſtans: tantáque albedine decoratur, ut eidem dealbanda etiam ſpiritualia comparentur, ſicuti habetur in pſalmo: Lauabis me, & ſuper niuem dealbabor. Et iterùm:* Niue *dealbabuntur in* Selmon. Et in *Iſaia: Si fuerint peccata ueſtra rubra, ut uermiculus, & ut coccinum, quaſi nix dealbabuntur. In euangelio quoque legimus ueſtimenta Chriſti tranſfigurati effecta fuiſſe alba uclut nix. Et in Apocalypſi, capilli illius, qui erat ueſtitus podere albi dicuntur ſicut nix. Illius quoque* Nazaræi *in* Trenis *dicti ſunt candidiores niue, cum purior ſit candor rerum ſpiritualium quàm albedo niuis, quamuis ipſa in rebus corporalibus ſupremum teneat gradum in albedine.* Huic *etiam tanquam fauſtæ* Salomon *in* Prouerbiis *fœlicia æquiparat dicens: Sicut frigus niuis in die meſſis, ita legatus fidelis ei, qui miſerit eum, animam domini ſui quieſcere faciet.* Hoc *pro orientalibus adductum eſt, qui ſolent ſeruare niuem fidelem cuſtodem doni, quod eis tribuit ſummus prouiſor, ut in æſtate & meſſis tempore aliquantulum refrigerent ſolis incendia, & ardentes temperent artus, ut quieſcant ab illa agitatione ignea. Sic legatus fidelis anxias curas ſui principis temperat:* Quod *etiam in oratoribus euangelicis locũ habuit, qui miſſi fuere ad meſſem illã, de qua dixit* Dominus: *Meſſis quidem multa operarij autẽ pauci: A qua reuertẽtes ſeptuaginta duo fideles legati (ut*

Pſalm. Ioſue Aggeo Pſalmus Iſaias Euange. Apocal. Treno. Salomon

T

Lucas narrat) cum gaudio de operatione facta in meſſe, gauiſus eſt & princeps, qui eos miſerat, undè ſequitur: In illa hora exultauit in ſpiritu ſancto di*cens:* Confiteor tibi Pater domine cœli & terræ, & cætera *quæ ſequuntur.* Ecce *quantum refrigerabatur* Dominus *in fideli executione legatorum, quos miſerat. Cæterum friget nix, ſed frigus eius, quæ conſeruatur in palea bono temperamento referta, imò tendenti potius ad caliditatem, non eſt frigus expellens calorem charitatis, ſed potius compeſcens ardorem concupiſcentiæ: & confouetur ueſtimento duplicis amoris, uel charitatis Dei & proximi iuxta illud Sapientis in prouerbiis:* Non timebit domui ſuæ à frigoribus niuis, omnes domeſtici eius ueſtiti ſunt duplicibus, *utráque uidelicet charitate, aut bona mente ſimul & bono opere ſuffulti, ut tangit* Hieronymus *in commentariis.* Si tamen *nix reſoluatur in aquam igne non decoctam, lædit:* Parimodo *ſi frigus hoc, & zelus caſtitatis reſoluatur in fluentem aquam mundanæ gloriæ, & non coctam igne ſpiritus ſancti, & amoris diuini, nocet, & damnat, & redire facit in maiorem concupiſcentiæ ardorem, iuxta illud* Iob: Ad nimium calorem tranſibunt ab aquis niuium. Nix *igitur eſt zelus bonorum operum, qui comprimit ardorem malæ concupiſcentiæ, feruet in Deum & in proximum, & nitet candore bonæ exemplaritatis, & albeſcit munditia.* Pruina *autem, cum ſit ros congelatus, eos quippe reſignat, qui uerbum Dei ſuſcipiunt duri uelut petra, undè eis uirtus ipſius diuini uerbi congelatur.* Et *de huiuſmodi dicitur in* Euangelio, *in quo de ſemine uerbi Dei agitur:* Aliud cecidit ſupra petram, & natum aruit, quia non habebat humorem, *congelata ex ſuſcipientis duritie uirtute diuini uerbi, adeo, ut nullum in eis afferat fructum.*

Hiero. — Iob — CHRISTVS.

Quid glacies & cryſtallus. Cap. XX.

Glacies & cryſtallus, nulli dubium, aqua ſunt congelata, ſed differunt, quia glacies eſt facillimæ reſolutionis, ut in libro Sapientiæ dicitur: Facilè reſoluebatur ſicut glacies. Cryſtallus *autem adeo conſtipata eſt, ut euacuatis, & ablatis penitus poroſitatibus non poſſit ultra calorem intrinſecus admittere, ut reſoluatur.* Et *hæc quoque in ærario* Domini *condita ſunt, & in ſacris eloquiis myſterioſo typo cōmemorantur, inuitanturq; in opificis laudē a pueris illis diuino rore in ardenti fornace perfuſis:* Benedicite glacies, & niues Domino: *eo quòd & ipſa faciunt uerbum eius, & exequuntur imperium principis.* Sed *ad hominem propter quem omnia facta ſunt, & omnia hæc commemorantur, ueniamus.* Glacies *ſimulacbrum tenet peccatoris, cui aqua diuinæ benignitatis congelata eſt à frigore peccati, & à uento aquilonari, undè panditur, & aperitur omne malum, ſicut in* Eccleſiaſtico *dicitur:* Frigidus uentus Aquilo flauit, & gelauit cryſtallus ab aqua. *Sed utinam aqua hæc congelata tranſcendens limites glaciei non uertatur in cryſtallum, adeo in ſe compactā & conſtipatam, ut hoſpitem Deum, & peregri*

Sapien.

num calorem ſuſcipere nequeat, neque diſſolui, niſi adſit uirtus omnem uim naturæ excedens. Cæterum reſoluitur glacies humana à calore amoris ſereni, & puri in Deum & proximum, ut in eodem Eccleſiaſtico legimus: Sicut in ſereno glacies, ſoluentur peccata tua. Cryſtallus uero & ſi fortius exquirat robur, tamen ne in abyſſo peccatorum congelati deſperent, propheta ſpiritu ſancto plenus conſolatur eos præcinens ea, quæ uerbum, & ipſe ſpiritus ſanctus mittendi à Patre facturi ſint pro reparatione ſupnæ Hieroſolymæ dicẽs: Mittit cryſtallum ſuam ſicut buccellam, quæ ualde poroſa eſt & ſuſcipiens peregrinũ humorem madefacientem. Et unde hoc fiat, quod natura non poteſt, admirans ipſe propheta ſubnectit: Ante faciem frigoris eius, ſcilicet cryſtalli, quis ſtabit potens diſſoluere illam? Sed ſtatim ſancto lumine colluſtratus ſubintulit: Mittet uerbum ſuum, & liquefaciet eam, flabit ſpiritus eius, & fluent aquæ lacbrymarũ, & gratiarum profluuia in locũ peccati, iuxta illud Apoſtoli: Vbi abundauit iniquitas, ſuperabundauit & gratia. Sed ad meliora tranſeamus.

Ecclesia. Dauid

Quid paradiſus uoluptatis. *Cap. XXI.*

Latus quippe nobis oblatus eſt dicendi căput. Sed quia ea, quæ ad illum delitiarum hortum, & fœlicitatis locum pertinent, latent penitus ſenſus humanos, ideo Sapiens illius deſcriptor Moſes uel pauca ſub metaphoris tetigit, innuens ſemper ad anagogicum ſenſum, cum non terreſtris (ut uulgò dicitur) ſed cœleſtis, diuinuſque ſit hortus ille plantatus à cœleſti agricola, & opificẽ ſummo in terra quidem non hac feculenta, ſed in terra uiuentium figurata per terram illã promiſſam, de qua dicitur: Vineam tranſtuliſti de Aegypto, eieciſti gentes, & plantaſti eam: & radices eius plantaſti, & impleuit terram. Et ne decipiatur quis credens, quòd de terra hac craſſa loqueretur, paulo inferius ſubinfert: Viſita uineam iſtam, & perfice eam, quam plantauit dextera tua, & ſuper filium, quem confirmaſti, uel corroboraſti tibi. Ecce quàm clarè innuit uineam illam meliorẽ, & cõſequenter omnes arbores ſacri horti plantatas eſſe in filio, & in uerbo diuino, quod ait: Si quis in me nõ manſerit, mittetur foras ſicut palmes & areſcet, & in ignẽ mittent & ardet. Et ut aliquid aperiamus de arcanis recõditis ſub uelamine hiſtoriæ, uel pauca (ut non exponantur indignis margaritæ) percurremus. In uerbo enim & filio Dei nedũ arbores, ſed omnia plantata & fundata ſunt, dicẽte Ioãne: Quod factũ eſt in ipſo uita erat: Cũ quo Paulus: Portãs omnia uerbo uirtutis ſuæ. Quod & liber uitæ à diuino cõcentore dicitur: Et in libro tuo omnes ſcribẽtur: Nam ibi omnes deſcripti ſunt ſub imaginibus, & exemplaribus æternis: Sed & ipſe cum omnibus ſimul in eo contentis eſt in Patre: Et ideo plãtati ſumus etiam in Patre, in quo eſt ipſe, qui ait: Sicut tu Pater in me, & ego in te, & ipſi in nobis unũ ſunt, Hinc ſupra diximus hortulũ plãtatũ in Patre, cũ ſit plantatus in filio, qui eſt à Patre, & à quo (ut ipſemet fatetur) omnia acce-

Moses Psalmi. CHRISTVS. Idem.

pit. Et in his ſunt ueræ delitiæ, & uoluptates, undè meritò dicitur paradiſus, uel hortulus deliciarum irrigatus ab illo fluuio uoluptatis, de quo diuus cytharœdus ait: Inebriabuntur *ab ubertate domus tuæ, & torrēte uoluptatis tuæ potabis eos, ex fonte, ſcilicet de quo ſequitur.* Quoniam *apud te eſt fons uitæ. Cōſitus itaque eſt hic hortus omnibus arboribus uiſu pulcherrimis, & guſtu ſuauiſſimis, cum omnia in eo contenta pulchra ſint & iucunda, maximè rationales mentes, quæ ipſius gerunt imaginem, quamuis in cœno iſto corporeo detruſæ ſordeſcant, ut tamen inde pulchriores euadant.* In *quo paradiſo nedum homo, ſed etiam angelus collocatus fuit, ut ad cherubinum principem* Tyri, *uel* Aſſur *(qui non homo, ſed angelus erat, ut inquit* Origenes: *uel fortitudo quædam*

Hiero. Ezechi. Tyri, *ut ſentit* Hieronymus *) loquitur* Ezechiel *dicens:* Tu *ſignaculum ſimilitudinis:* Ad *quam etiam homo tendit perfectam conſequuturus, quando ſimi-*

Idem. *les ei erimus uidentes eum facie ad faciem ſicuti eſt.* Tunc *erimus & nos in illis deliciis, in quibus fuerat cherub, de quo ſequitur propheta: perfectus ſapientia, & plenus decore in deliciis paradiſi fuiſti.* Et *hoc quouſque inuenta fuit iniquitas in eo, quia tunc ei dictum eſt:* Repleta *ſunt interiora tua iniquitate, peccaſti, & eieci te de monte ſancto* Dei: Perdidi *te ô cherub:* Non *quippe ad illum fit ſermo, qui poſitus eſt ad cuſtodiam ligni uitæ, quia hic eſt unus de cherubinis locatis ſupra propitiatorium, undè remiſſiones peccatorum expectabantur:* Quod *denotat gladius ille uerſatilis in manu cherubini cuſtodientis uitæ arborem:* Nam *uerti debet homo à creatura in* Deum *per ueram pœnitentiam, quæ reſuba* Hebraicè, *&* Latinè *uerſio dicitur, ſi uult in paradiſum delitiarum redire, ſicut per auerſionem à* Deo, *& conuerſionem uel (ut melius dicamus) per prolapſum ad creaturam, & caſum eiectus erat, ſicut & de alio principe tranſgreſſore dicitur:* Cecidiſti lucifer, *qui mane oriebा-*

Iſaias *ris, uel ut habet ueritas literæ,* Quomodo *cecidiſti ulula fili auroræ? ut aſſe-*

Hieron. *rit* Hieronymus *in cōmentariis, ut uerbum illud* הילל *ſit à* ילל *quod eſt interiectio, aut uerbū querelandi, ſicut paulo antè,* Vlulate, *quia prope eſt dies* Domini, *habetur* הילילו. Et *bene quidem ululandum ipſi erat, cum eiiceretur ab omnigena uoluptate ad omnimodā calamitatem.* Sequitur: Confractus *es in terram, qui uulnerabas gentes.* Inuidia *enim fuit, ſui peccati initium, qua æmulans*

Sapien. *hominē ſublimādū conabatur ipſum perdere, ut in libro ſapiētiæ dicitur:* Inuidia *mors introiuit in orbē terrarū.* Homini *itaq; conceſſus eſt ad ipſum paradiſum regreſſus, quia aliquali ignorantia deceptus, & fragilitate attractus cecidit:* Ille *autem nulla ignorantia obuolutus, nec carnis fragilitate circūdatus propria malitia peccauit peccato irremiſſibili, & penitus in ſpiritū ſanctū.* Regreſſus *autē nobis datur per pœnitentiā, & reuerſionē ad* Deū, *& ad locū delitiarū figuratum per terrā illā lacte & melle manantē:* Figuratuſq; *eſt reditus in populo illo* Iſraëlitico, *qui primo in* Aegypto *oppreſſus fuit maxima pœnitentia per multos annos ſub oneribus luti, & laterum, & paleæ conducendæ, quæ ſignant*

preſſuram multiplicem, quam patimur in hac corporea mole, maximè dum con-
tendimus redire in Deum: Tranſeundumque nobis eſt per cœnoſum & paludo
ſum mare, ut paulo ãte diximus. Vinea igitur traducta de Aegypto eſt totus nu
merus ſaluandorum, qui deducendi ſunt in ueram terrã promiſſionis, & in ter-
ram uiuentium, ex qua eiectæ ſunt gentes, de quibus dicitur in Apocalypſi: Pro- Apocal.
iectus eſt draco ille magnus, ſerpens antiquus, qui eſt diabolus, & ſatan: & an
geli eius cum eo emiſſi ſunt, nec locus eorum inuentus eſt amplius in cœlo. Ele-
cti autem replantati ſunt, ſicut tranſplantantur plantæ materiales, & uegeta-
tiuæ, ut melius producant: Qui plantati enim erant in uerbo ab æterno, tranſ-
plantati ſunt poſtea in Meſſiah, ſicut ipſemet clara luce teſtatur dicens: Sicut CHRISTVS.
palmes non poteſt facere fructum à ſemetipſo niſi manſerit in uite, ſic nec uos
niſi manſeritis in me: Vos enim elegi, & poſui in horto meo; ut eatis, & fru-
ctum afferatis, & fructus ueſter maneat, neque unquam de horto eiiciemi-
ni. Et hic eſt hortus, uel uinea, de qua iterum ait: Ite & uos in uineam meam, ut Idem
operemini mea gratia, ſicut poſitus fuit protoplaſtes, ut operaretur iuſtitia illa,
& lumine dato ab initio, ſed per peccatum deperdito. Et quamuis Deus filius
ſit hortus, & uinea, eſt etiam arbor uitæ, quia uitam omnibus præſtat: & in
quem qui credit, non perit, ſed habet uitam æternam. Eſt etiam panis uitæ, ut ip
ſe teſtatur dicens: Ego ſum panis uiuus, qui de cœlo deſcendi, ſiquis manducaue
rit ex hoc pane, uiuet in æternum. Eſt itaque fons uitæ, arbor uitæ, panis uitæ,
& ipſa uita. Eſt quoque arbor ſcientiæ boni & mali, iuxta ſuperius dicta &
infra dicenda: Quam æmulatus eſt Diabolus, & eius ſuaſu æmulatus eſt &
protoplaſtes credens obtinere gradum nulli conceſſum, & ipſi peculiariter de-
negatum, cum interdiceretur, ne de arbore illa comederet, ut bene interpre-
tantur nonnulli uerbum illud Ionæ typum Chriſti (eius teſtimonio) gerentis, Ionas
propter me uenit hæc tempeſtas, in angelis quidem, & hominibus: cum utrique
gradum ſibi illũ uendicare præſumpſerint, undè eiecti ſunt. Eſt itaq; paradiſus
uoluptatis locus, & manſio in archetypo omnibus delitiis conſita, ubi ſunt gra-
dus omniũ creaturarũ, & in medio omnium Chriſtus tanquam arbor, & fons
uitæ, ac omniũ bonorũ pleniſſimus, de cuius plenitudine omnes ſuſcipiunt: Quo
introductus fuit protoplaſtes, & angeli omnes: Et expulſis rebellibus nõnulli fi-
deles aliquãdo introducti ſunt, quibus datus eſt acceſſus ad intima cubicula ſu-
perni regis, ut de Henoc & de Elia communis ſentẽtia eſt. Nec ſecus de Moſe,
Abrahã, & prophetis multis opinandũ eſt: Quibus adeo patefacta ſunt ſummi
Dei arcana, ut aliqui illorum facie ad faciem regem Deum ſe uidiſſe glorien-
tur, & Chriſtũ, quẽ uenturũ multifarie prædicarunt. Neq; minus excogitandũ
eſt de familiaribus ipſius Chriſti iã à Patre in mũdũ deſtinati, qbus ipſe dixit:
Ego ſum oſtium: Per me ſi quis introierit, ſaluabitur: & ingredietur, & egre- CHRISTVS.
dietur, ad libitum uidelicet in paradiſum ipſum uoluptatis: Qui non terreſtris
eſt (ut uulgò dicitur) ſed plantatus ante mundi fabricam, ſicuti bene ſentit

Hiero. *Hierony.qui in Geneſim ad uerbum ait*: Pro *paradiſo textus habet* גן חעדן
Symma. *Gan abedē,id eſt hortū delitiarū*: Pro *quo* Symmachus *trāſtulit paradiſum flo-*
Aquila *rētē.* Necnō *quod ſequitur cōtra oriētē in* Hebræo מקדם *mikcdē*: Q*uod* Aqui-
Symma. *la poſuit* ἀπὸ ἀρχῆς, *& nos ab exordio poſſumus dicere*: Symm.*uerò* ἐν πρώτοις,
Theod. *&* Theodotio ἐν πρώτοις, *quod & ipſum non oriētē,ſed principiū ſignificat*: Ex *quo manifeſtiſſimè cōprobatur,ꝙ priuſquā cœlū, & terrā* Deus *faceret,paradiſum antè cōdiderat*. Hucuſq; Hierony. *quē ad uerbum adduxi,ne aliqui abuſu decepti opinentur me ſomniare, cū dixerim paradiſum illū nō eſſe terreſtrē, ut à ſciolis dicitur, ſed cœleſtē,imò diuinū, in quē datur introitus, quādo homo auerſus à peccato, & creatis in Deū toto & mūdo corde reuertitur*: Tūc *enim* Deū *uidet,mentē adipiſcitur,regnū cœlorū poſſidet,quod intra nos eſt: & in ipſo paradiſo delitiatur*: Q*uæ omnia(ni fallor,nec falli reor)idē ſunt*. Et *hæc eſt rōphea uerſatilis,quā tenet cherubinus ꝓ cuſtodia ipſius paradiſi,uerſio uidelicet*: Q*uæ ſi eſt à* Deo *ad creaturas,tunc expulit ſic auerſum à ligno uitæ,& à delitiis ipſius paradiſi*: Si *autem ipſa auerſio erit à peccatis, & creaturis ad* Deū, *tūc per cherubinū cōſequitur remiſſionē & reditū ad eundē paradiſum, à quo expulſus erat*. Et *idcirco cherubini iuſſi ſunt collocari ſuper cooperioriū arcæ fœderis,quod ꝓpitiatoriū dicebatur,quia inde fiebāt ꝓpitiationes, & remiſſiones peccatorū*: Q*ui cherubinus multis rationibus* Chriſtū *figurat, in quo facta eſt uera ꝓpitiatio & remiſſio peccatorū*, Et *geminus cherubinus arcæ,geminam eiuſdē* Chriſti *naturā indicat*. Multa *omitto,quæ in huius ſententiæ corroborationem adduci poſſent per numeros literarum* Hebraicarum, *& reuolutionem earum,ne uiderentur extranea, & commentitia non aſſuetis, & non habentibus elementa illius progreſſus*: Sed *quia inſtatur cum deſcriptione fluuiorum inde egredientium,cum illi per terram hanc habitabilem fluere uideantur,& ortū habere ex terreſtri loco,ideo qd & fluuij ipſi ſignificēt,uideamus.*

Q*uid* Gion, Phyſon, Tigris, *&* Euphrates *ex ipſo paradiſo fluentes.* Cap. XXII.

AB *illo fonte paradiſi emanare aqua dicitur,uel fluuius,qui ſtatim partitur in quatuor capita*: Q*uæ ſi ſecūdum uerū ſenſum intelligere uoluerimus,recordabimur,ꝙ à diuino illo fonte uitæ decurrit aqua,eſſentia uidelicet & eſſe omnium rerum, quod prima diuiſione diuiditur in quatuor elemēta tanquā in præcipua, & primaria principia materialia rerum*: Q*ui fluuius eſſentiæ egrediebatur de uoluptate,id eſt de deitate fœliciſſima ad irrigandā,& perfundēdam uniuerſam terrā,id eſt materiā: quæ primo producta terra appellata eſt*. Et *bene primo decurſu diuidi dicitur in quatuor capita,in quatuor uidelicet elemēta,cū qbus & nomina fluuiorū cōueniūt*: Nomen *enim unius eſt* פישון Phyſon, *quod oris reuolutionē aliqui interpretantur*: Sed *melius os,& dentatio à* שן *ſen, quod eſt dens diceretur: nc à* שנה .*i. ſana permutauit,tractū putemus*. Hinc *etiā terrā indicat,de qua dicitur,*

ꝙ circuit omnẽ terram hauilat, quod parturiẽs interpretantur, quia terra hauilat, id eſt fœcũda & frugifera circũdatur à litore arido, undè illis uerbis utraq; terra exprimitur, arida, & frugifera. Et bene terra primo per aridã exprimitur, cum in Geneſi dictũ ſit: Et uocauit Deus aridam terram: Quæ ſic arida Geneſi permaneret, niſi irrigaretur à fluuio illo egrediente de paradiſo uoluptatis ad irrigandam (ut in textu habetur) uniuerſam terram. Accepta igitur à Deo fœcunditate pro captu ſuo producit nõ tantum herbas, & plantas (ut omnibus patet) ſed etiã metalla, & lapides prætioſos. Ideo ſequitur: Et ibi aurũ, & aurum terræ illius bonũ, & ibi naſcitur הבדולח ואבן השהם Bedolach aliqui Bdelium, alij cryſtallum, uel talcum interpretantur: Et Auen aſoham lapidem onychinum. Nec ſine cauſa hæc tria naſci dicuntur in terra, ut uidelicet paucis uerbis indicetur, quid boni & mali habeamus ab ipſa terra. Habemus enim aurũ, & cætera metalla, quæ omnia theſauros defectibiles, & contemnendos ſignificant, conceſſos tamẽ ad noſtros uſus, dum in hac feculenta terra peregrinamur: & ut ꝑ ipſos acquiramus cœleſtes. Bdelius uerò, id eſt cryſtallus, uel talcus nullo ſunt calore reſolubiles, ut clara experientia comprobauimus. Et onychinus lapis præſtigioſus dicitur, intus circa centrum coloris terrei, in circunferentia uero cœleſtis: Quæ duo biuium denotant mortalium pergentium, aut habitantium ſuper terra. Sunt enim qui adeo terrena ſapiunt: ut induretur mens, & anima eorum aquea, ueluti cryſtallus, uel talcus, in quæ nullus ignis præualere poteſt. Aqueam dixi animã, cum non ab re in ſcriptura dicatur: Producant aquæ omnẽ animã uiuentem. Sed potiſſimè rationalis eſt aquea, ut ſit capax aquæ ſapientiæ ſalutaris. Sed aliquando adeo induratur malitia, & peccato, ut nullo calore naturali ſit reſolubilis. Sed ne mortales ſic indurati deſperent per prophetã Dauid dicitur: Mittit cryſtallum ſuam ſicut buccellas ante faciẽ frigoris eius, quis ſuſtinebit? Emittet uerbum ſuum, & liquefaciet ea, flabit ſpiritus eius, & fluẽt aquæ. Alij uero lapides onychini efficiuntur, qui & ſi terrei ſunt in cẽtrali natura, mẽte tamen & affectu cœlum contemplantur, & in cœlum tendunt. Quantum autem ad etymologiam fluuij attinet, diximus, quòd os dentatum ſignificat: quia dum in terra ſumus dentibus, id eſt certis uiribus animæ premendus, conterendus, & ruminãdus eſt omnis cibus: quem ore pro anima capimus: Quod niſi quis fecerit immundus habetur in lege: Secundus fluuius גיחון Gion dicitur, & pectus ſignificat, quod pedum officium præſtare ſerpenti iuſſum fuit: Cuius ſimulacbrum tenet aqua fluens ſine pedibus, & manibus ſuper alueum terreum, quaſi pectore ſuper terram: & aqua maris ſuper littora quaſi eodem modo reptat. Hic autem fluuius circuit omnem terram כוש cus, quod Aethiopiam interpretantur, & etiam coopertum: Nã כוש cus à כשה caſſab uenit, quod eſt cooperuit: Circuit namq; aqua omnem terrã cooperiens & inuoluens eam in circuitu, dempta hac parua portione, quam habitamus. Et nomẽ tertij fluuij חדקל hidechel, quod à noſtris interꝑtatũ eſt tigris: Sed uenit ab חדד

hadad,quod ſignificat acuit,& קל chal,quod leue interpretatur, ut ſignificatū
eius ſit acutum,& leue:Et denotat aërem,uel ſpiritum aëreum, qui leuis eſt,&
penetratiuus magis quàm ignis:quia facilius poteſt excludi ignis ne alicubi in-
tret quàm aër.Et hic præuenit Aſſur, id eſt diuitem , qui uento & aëre infla-
tur.Vel uadit contra Aſſur,id eſt contra ſpeculantem per ſe: Aſſur enim utrū-
que ſignificat & diuitem & ſpeculātem:Qui enim uult per ſeipſum diuina ſpe
culari, remanet uento plenus.Et tandem ſpiritus ille aëreus adeo acuet corpus
per dotem iam effectum leue,ut penetrare poſſit cœlos , & quodcunq; ipſi ob-
iicictur melius quàm aër hic craſſus . Ad quartum fluuium ueniens Moſes ait:
Quartus fluuius הוא פרת hu , id eſt ipſe perat, pro quo nos habemus,ipſe eſt
Euphrates: Euphrates enim multiplicans,uel fructificans,aut frugifer interpre
tatur,ſicut & perat fructificare ſignificat: Vndè calorem & uim igneam deuo
rat,quæ omnibus fœcunditatem præſtat,ſicuti experientia comprobamus : Nā
adueniente calore incipiunt germinare omnia,& ipſo ferueſcēte maturare: &
eodem recedente ſpoliatur terra,& arbores dimittunt fructus & folia:Sol e-
nim,qui pater uitæ dicitur , mediante calore rebus inferioribus uitam præſtat,
& conuenit cum Deo,qui ignis exiſtens dat omnibus fœcunditatem, & fructū:
Qui Deus non ſolum uim igneam,ſed omnium elementorum continens,tanquam
uerus fons exiſtit,à quo omnis uirtus elemētaris emanat.Et hoc innuitur(ut ſe-
cretiores Theologi aſſerunt)per quatuor literas ſui magni nominis: Per primā
enim multis de cauſis,quas ſubticeo,ignis indicatur: Per ſecundam,quæ eſt no-
ta aſpirationis, aër: Per tertiā aqua, & p quartā terra, & terreſtria omnia,
cū qbus unitur uirtus illa diuina ignea . Et hoc innuitur in figura illius literæ in
qua י quod eſt prima litera igneam uirtutem diuinam(ut diximus) indicās loca-
tur in uentre illius literæ,quæ ר res dicitur,& ducenta importat, binarium ui-
delicet per centenariū deductum,qui numerus rerum materialium eſt. Sed hæc
tanquam extranea Latinis noſtris , & non initiatis in huiuſmodi dimittemus.
Fons igitur & mare ſuperexcelſum,à quo iſta quatuor flumina fluunt,eſt ma-
Hebræi gnum nomen Dei quadriliterum(ut Hebræi dicunt) uel uirtus importata per il
Pythag. lud nomen,quod Pythagorei tetractim dicunt: & indicat illud diuinum eſſe fœ-
Orpheus Homer. cūdum omnium rerum,& à quo omnia:Quod Orpheus, & Homerus Oceanū
uocant diuinarum , & humanarum rerum originem primo ſemper exiſtentem,
ſecundo in Deorum generatione emanantem,tertio irrigantem terrena, quarto
ſtillantem in omnem fluidam materiam:Cuius iterum emanatio per formā qui-
dem in angelis,per participationem ueram, & imaginem in animabus rationabi
libus,per imaginariam in rationis expertibus, per umbram in corporum figuris
reperitur : Quæ emanatio quadriuia innuitur etiam per animalia quadrigena
Ezechi. uiſa ab Ezechiele,quorum Leo igneus eſt:Aquila aërea: Homo in anima potiſ-
ſimè,& in ſemine aqueus,ut alibi declarauimus:Vitulus uero terreus,& terræ
cultui ſemper addictus : Quæ elementa compoſita ſimul unicam oſtendunt fa-

ciem,& uirtutem,ideo dicitur: Quatuor facies uni,& quatuor pennæ uni:De
quo ſatis ſuperius diximus. Et quia aliquid ueritatis in litera continetur circa
deſcriptionem illorum fluuiorum, etiam de ipſis undè oriantur, & qua fluant
dicendum eſt, prout à diligentiſsimis Geographis accepimus. Phyſon(ut nõnul- Geogra.
li aſſerunt,quibus aſſentit Hieronymus) Ganges eſt Indiæ fluuius,inter fluuios
afferentes aurum præcipuus.Hi enim auriferi connumerantur,Tagus in Hiſpa
nia, Eridanus in Italia,Hebrus in Thracia, Pactolus in Aſia,Ganges in India:
cuius ortus eſt ex Medis mõtibus,Artemidoro authore. Et de hoc dicit textus: Artemi.
Et aurum terræ illius eſt optimum. Gion autem qui Nilus exiſtimatur,tranſiẽs
per omnẽ terram Aethiopiæ & ab ultimis finibus terræ auſtralis fluit ad ſeptẽ
trionem mirabili,& uario curſu:Hic enim quamuis longo tempore incertis or-
tus ſit fontibus, tamen tẽpore Neronis eius origo inuenta traditur in monte in-
ferioris Mauritaniæ,nõ longe ab Oceano,ſtagnante ibi lacu,quem Hilidem uo Nero
cant:Deinde condit ſe itinere aliquot dierum, rurſuſque erumpit alio lacu ma-
iori in Mauritania Cæſarienſi:Iterumq́ue harenis receptus per deſerta uigin-
ti dierum fertur ad proximos Aethiopas: Deinde proſilit in fontem, qui niger
dicitur:Inde Aphricam ab Aethiopia diſterminans medios ſecat Aethiopas co-
gnomine Aſtaplus,quod gentium illarum lingua ſignificat aquam è tenebris flu-
entem.Et hic plurimas inſulas facit,quarum clariſsima eſt Meroẽ,à ciuitate Me
roẽ à Cambiſe condita,& à matris nomine uocitata: Et tandẽ ad mare Aegy-
ptium deueniens per multa oſtia ipſam Aegyptum inſulam in formam Δ delta
Græcæ literæ facit.Hic igitur in Aphrica oritur per mare Arabicum diſtermi-
nata ab Aſia, in qua alij fluuij trahunt originem: Tigris enim qui uadit contra
Aſſyrios,in regione Armeniæ minoris fonte cõſpicuo oritur in planitiæ,ubi tar-
dior fluit,hoc uſque ad Medorum fines Diglito appellato:tum incipit uocari Ti
gris,quòd ueluti ſagitta uolare uideatur: Medi enim tigrim ſagittam appellãt:
Et influit in lacum Arethiſſam: indéque tranſuectus occurrente Tauro mõte in
ſpecu mergitur,ſubterq́ue lapſus ab altero latere eius erumpit: quem locum Ze
roandam nominant.Alterum deinde tranſit lacum,qui Thesbitis dicitur,Rurſuſ
q́ue in cuniculos mergitur, & poſt uiginti quinque millia paſſuum circa Nym-
pheum redditur tam uicinum Arſaniæ,ut confluant, non tamen miſceantur:Le-
uior enim Arſanias innatat:Quatuor fere milliũ ſpatio mox diuiſus in Euphra
tem mergitur. Et tandem uaſto alueo perfuſus in mare Perſicum decem oſtiis
infertur.Euphrates uerò in mõte Pariedro maioris Armeniæ oriri dicitur, ea-
dem plaga percurrens Armeniam maiorẽ à Cappadocia diſtinguit, & in ſinũ
Arabicum uel Perſicũ (quod mare rubrum dicitur)fluit. Hinc nulla coniectura
reſtat, quomodo iſta quatuor flumina eandem habeant originẽ, cum ex diſtan-
tiſsimis locis oriri uideantur.Nec tamen deſunt, qui aſſerant eorum omniũ uni-
cum eſſe ortum primarium,ſed per meatus ſubterraneos illa currere ad diuer-
ſa loca,à quibus uidentur curſum ſuum exordiri. Sed prudentioribus non uidẽ-

tur conſentanea, cum ea ſint interpoſita terrarum & marium ſpatia, ut ortus illorum fluuiorum conuenire non poſſint, niſi diceretur, quòd mare, à quo omnia flumina oriuntur, ſit fons etiam illorum quatuor nominatorum fluminũ: Sed tũc non erit locus aliquis particularis, qui hortus, aut paradiſus delitiarum dicatur à nobis inacceſſibilis. Vndè typica uidetur omnino illa deſcriptio fluuiorum, per quos intelliguntur quatuor elementa, & principia totius eſſe producti: & indicatur illa quadruplex uirtus nominis quadriliteri, aut quadruplex effluxus præcipuus archetypi: Quæ omnia deſcribũtur p illa quatuor flumina: eo quòd ipſorum habeant ſimulacbrum, ſicuti per arbores, fontes, hortum, & huiuſmodi altiora deſcribuntur ſacramenta.

Quid Iordanis, & Ieor fluuius Ægypti. Cap. XXIII.

POſt illa quatuor elementaria flumina, ex quibus omnia conſtant, duo alij fluuij in ſcriptura celebrantur, alter in terra promiſſionis ſancta, qui Iordanis dicitur, & alter in reproba terra Ægypti nominatus Ieor: Qui magno myſterio fauſtos, & infauſtos efflu xus à ſupramundano tribunali ſignificant: Cuius rei ſignũ eſt, quia omnia in Ior dane perpetrata bona fuerunt, atque benefica: & quæ in Ieor perpetrata ſunt, econuerſo infauſta & malefica fuere. In Iordane enim poſiti fuere lapides memoriales tranſitus filiorum Iſraël uenientium de Aegypto, & de Moabitis: In eo ſanatus fuit Naamã Syrus iubente Eliſeo: In eo baptizatus fuit Chriſtus, & Ioannes, qui Chriſti baptiſmum præueniens, & ipſe in eo baptizauerat. Ideo hinc, & aliis de cauſis à prophetis, maximè à Pſalmographo eſt pleriſque in lo cis decantatus. In Ieor autem multa commemorantur mala perpetrata in diuer ſorum perniciem: Ibi enim uidebantur ſubmergi infantes Hebræorum. Poſtea a-
Pſalm. *quæ illæ, iubente Deo, per Moſem conuerſæ ſunt in ſanguinem adeo fœtentem, ut morerẽtur piſces, & affligerentur Aegyptij uolentes eas bibere, & diffunde retur cruor ille putridus in totam regionem. Ebulliuit quoque ranas, quæ operuerũt terram illam Memphiticam, & tandem mortuæ in immẽſos aggeres col lectæ totum circuncirca aërem infecerunt. Eſt igitur aqua Iordanis benefica, illa uero Ieor ex aduerſo nocua, & pernicioſa. Sed ueniamus ad nomina, quæ rebus conſona eſſe debent. Scribitur enim Iordanis ſuo proprio idiomate Hebræo ירדן ierden quod uerſum facit נדרי nederi, id eſt uotum meum, ſpontanea uidelicet oblatio, quam unuſquiſque facit de ſeipſo uolẽs perfectè ſeruire Deo: Qua oblatione facta omnia fauſtè, & fœliciter ſuccedunt. Alter autem fluuius qui prius in ſcriptura dicebatur יארה iorah poſtea dictus fuit היאר haior præpoſterata litera ה magno myſterio nunc ſubticendo. Sed in præſenti ne om nimodo ſilentio prætereamus ſignificationem dictionis permutatæ tantummodo adducemus יאר Ior enim lucem ſignificat cui dictioni præpoſita ה ſecũdũ proprietatem grammaticæ Hebrææ habet uim interrogandi, ut ſignificatum היאר haior interpretetur, nunquid eſt lux? Quæ interrogatiua ſententia negatiuam*

inſert,ut ſit ſenſus: Nõ *eſt lux, & conſequenter nec bonum,nec diuinum aliquod ibi eſt,ſed remanet nominatũ pernicioſum illis apud quos fluit.. Qui tamen fluuij emanant uterque à ſupernis tribunalibus,* Iordanis *à tribunali miſericordiæ, &* Haior *à tribunali iuſtitiæ,ut in illo lauentur oues in dextera collocandæ,in iſto autem ſubmergantur hædi damnandi & puniendi.*

Quid uinum,lac,butyrum,& mel. Cap. XXIIII.

HEc *uacant à myſterio uinum,lac,butyrum,& mel, toties in ſacra ſcriptura celebrata .* Et *ut expeditis manibus ueniamus ad interpretamenta horum uerborum , quæ ſicut & cætera metaphoricè in ſacris eloquiis habentur , uinum ſapientiam rerum inferiorum ſignificat , lac & butyrum rerum ſupernarum , & mel guſtus & ſuauitas eſt, quæ habetur ex ipſis delibatis.* Vino *nanque & ſapientia rerum inferiorum refertus fuit* Salomon *ſuper omnes,qui ante, & poſt ipſum fuerunt, prout poſtulauerat à* Deo *offerẽte,& promittente ſeſe daturum quodcunque peteret:* Ait *enim,* Da *ſeruo tuo cor docile , ut populum tuum iudicare poſſit , & diſcernere inter bonum & malum:Quis enim iudicare poterit populum tuum hunc multum?* Cui Dominus: *Quia poſtulaſti ſapientiam ad diſcernendum iudicium,ecce feci tibi ſecundum ſermones tuos,& dedi tibi cor ſapiens,& intelligens in tantum, ut nullus ante te ſimilis tui fuerit,nec poſt te ſurrecturus ſit.* Nihilominus *cũ eſſet plenus illa ſapientia,adhuc aliam quærere uidetur dolẽs, quòd non poſſet eã adipiſci,ut in concionatorio ſuo,quod* Græcè Eccleſiaſtes , Hebraicè *uerò coëler dicitur,inquit:*Et *appoſui cor meum,ut inuenirem ſapientiam.* Et *iterum:* Co Eccleſia.
gitaui in corde meo abſtrahere à uino carnem meam,ut animum meum trãsferrem ad ſapientiam. A *quo enim uino abſtrahit carnem ſuam,niſi à ſapientia terrenorum,quæ non bene conueniunt cum ſupernis,ſicut nec utrorumque ſapientia? Hæc enim rerum inferiorum per uinum ſignatur, de uite terrena, id eſt de humanis ingeniis naſcens,quamuis aliquando à* Deo *elargiatur , ſicut nuper de* Salomone *diximus: Illa autem diuinorum propinatur ab illis uberibus excelſis, de quibus in* Canticis *dicitur:*Meliora *ſunt ubera tua uino.* Et *hæc docet ueram diſcretionem boni & mali,ut in Iſaia de* Chriſto *dicitur:* Butyrum *& mel co-* Iſaias
medet,ut ſciat reprobare malum & eligere bonum . Nec *enim in butyro uaccino ſciet quiſpiam diſcretionẽ facere inter bonum & malũ , ſed in ſapientia illa meliori,quæ de ſurſum eſt figurata per meliorem partem lactis , ex qua butyrũ conficitur.* Et *quia ad hanc ſapientiam comparandam exquiritur ſequeſtratio melioris hominis ab animali,& exceſſus quidam mentis,qui mors oſculi à ſecretioribus* Theologis *dicitur , ideo ad ipſam aſpirans præmittit:* Oſculetur *me oſ* Theolo.
culo oris ſui. Cur *autem hæc melior, & diuina ſapientia lacti comparetur , illa uero inferior uino, explicandum cenſeo .* Vinum *enim à planta deducitur , ſed lac ab animali quod melius eſt:*Illud *itẽ inebriat:lac uero minimè,quamuis utrũque nutriat:* Vinum *quoque cõſeruatum, & expoſitum non facilè permutatur,*

citharœdus, qui ait: Credo uidere bona Domini in terra uiuentium: Cuius typū geſsit illa, ad quam deductus fuit populus Iſraëliticus poſt longam deſerti peragrationem: In qua ſuper omnes regiones uiguit ſpiritus propheticus, & arcanorum legis perſcrutatio, & ſapientia, & guſtus rerum diuinarum: adeo quòd terra illa à Daniele uocetur צבי *Zebi, id eſt glorioſa, ut habet traductio noſtra aut inclyta, ut Hieronymus ait, uel terra fortitudinis, ut Symmacho placuit, ſiue iucunda, & præcipua ſuper omnes alias non quidem fertilitate rerum corruptibilium, quia (teſte Deo in Deuteronomio) fertilior eſt terra Aegypti: Nec latitudine, aut amœnitate alias excedit, quia paruula & ſatis rigida. Eſt igitur præcipua, glorioſa, & inclyta, quia ſuppoſita eſt largiſsimæ influentiæ prophetiæ, ſapientiæ, & rerum omnium diuinarum. Ibi enim Patriarchæ educati ſunt uocato Abraham de Meſopotamia Syriæ: Illuc pergenti Iſraëlitico populo data eſt lex omni ſapientia pleniſsima, ut habitatores futuri eſſent loco conuenientes: Illic prophetia pene omnis effuſa eſt: Ibi prophetæ quamplurimi potentes opere, ſermone, & ſapientia: Ibi Chriſtus: in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, conceptus, natus, & educatus eſt: Ibíque prædicauit, & multos ſapientia repleuit: Nec aliquando ab eo loco diſceſsit, niſi cū adhuc paruulus abductus fuit in Aegyptum, ut Herodis immanitati cederet. Ibi paſſus ſurrexit, & inde aſcendit in cœlum, ſpiritum ſanctum ibidem diſcipulis ſuis dedit, qui corda eorum omni ſapientia, omníque peritia linguarum compleret, & paſceret eos lacte, & melle à ſuperexcelſa terra deducto. Illic quoque natus, educatus, & ſpiritu repletus eſt ille, qui dixit: Quā dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo: Ad quam dulcedinem delibandam alios inuitabat dicens: Guſtate, uidete quoniam ſuauis eſt Dominus. Si autem ad ſenſum allegoricum, & forſitan magis intentū à ſpiritu ſancto conſcendere uoluerimus, terra hæc fluens lacte & melle eſt caro, & corpus Chriſti, à quo fluxit & aqua in lauacrum peccatorum, & lac & mel in uerum cibum uitæ & ſpiritus: imò exhibitum eſt ipſum corpus nobis in panem, & ſanguis in uinum. Lac autem ab ipſo propinatum nunc datur incipientibus, iuxta illud apoſtoli: Vobis autē quaſi infantibus lac præbemus, Nūc autem datur perfectis, ut de apoſtolis & primariis fundatoribus eccleſiæ ſub nomine ſponſæ in Canticis dicitur: Mel & lac ſub lingua tua. Tūc enim fuit mel & lac ſub lingua ſponſæ, id eſt apoſtolorum, quorum cœtum Chriſtus accepit in ſponſam, ut per eos cæteros filios generaret, quando ſpiritus ille ueritatis eos perfudit, & pauit, adeo ut per totum mundum diffunderent lac & mel ab illo ſuſceptum, id eſt doctrinam, & guſtum rerum diuinarum. Et uerè lac cibus eſt perfectorum, & eorum, qui ſunt paruuli, aſtutia uidelicet & malitia, ut ait ille præcipuus diſtributor lactis & mellis: Abſcōdiſti hæc à ſapiētibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Eſt itaque cibus hic perfectorum, qui iuxta regis edictū efficiuntur ſicut paruuli, ut intrare poſsint ad penetralia regni cœlorum, ubi paſcantur uero lacte propinato ab illis uberibus, de quibus dicitur in*

Daniel. Hieron. Symma. Deuter. Dauid Paulus Cantic. CHRISTVS.

Canticis: Ibi dabo tibi ubera mea. Et iterum: Dilectus meus mihi, & ego illi, inter ubera mea commorabitur. Quod lac ſemper conſequitur mel, quia ad ſapientiam, & cognitionem diuinorum accedit guſtus, & delectatio.

Quid oleum. Cap. XXVI.

Oleum quoque in ſacris eloquiis celebratiſſimum eſt, & ad multa neceſſarium, ad reges uidelicet, ſacerdotes, & prophetas ungen-
Dauid Ioël. CHRISTVS. *dos, & linienda ea, quæ offerebantur munera cerealia ad luminaria confouenda, & ſanandas infirmitates. Nec reor ſacerdotes, reges, & prophetas, atque ſacrificia ſanctificari oliuarum oleo, ſed meliori uirtute, cuius oleum illud materiale ſacramentum erat. Oleum itaque melius, & uerum diuina quædam eſt uirtus, imò ipſa diuinitas effigiata per oleũ, quo*
Canti. *utimur. Et de iſto meliori dicitur in Canticis: Oleum effuſum nomen tuum, id eſt diuinitas, & uirtus ipſius diuinitatis indicata per oleũ: Qua uirtute præcipuè referti eſſe debent reges, prophetæ, & ſacerdotes: Reges, quia uicem, & imaginem Dei peculiarem gerunt in terris: prophetæ, quia miracula perpetrant, & futura prænuntiant, quod proprium Dei eſt, dicente Iſaia: Annuntiate nobis, quæ uentura ſunt, & dicemus, ꝙ dij eſtis uos: Sacerdotes, quia funguntur Dei officio diiudicando animas, & remittendo peccata, & quia mediatores exiſtunt inter Deum & homines: Mediũ autem (ut triuiale eſt in ſcholis) de utroq; extremo participare debet. Et quia IESVS fuit Rex regum, ſummus propheta, & pontifex maximus, ideo refertus eſſe debuit diuinitate ſuper omnes, ut Pſalmographus canit: Vnxit te Deus, Deus tuus oleo letitiæ præ participibus tuis, Bene quippe dicitur oleum letitiæ, quia nullum eſt uerum gaudium, niſi ubi Deus reſidet: Cui ſeruiens ſemper lætus eſſe debet. Hinc Chriſtus ait: Cum ieiunatis, id eſt Deo per ieiunium uacatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes: Sed*
CHRISTVS. *potius id temporis unge caput tuum, ut lætus ſis uidelicet, iuxta illud propheti-*
Dauid *cum: Vt exhilaret faciem in oleo. Et hic eſt hilaris dator, quẽ diligit Deus. Nec adducatur illud euangelicum: Beati, qui lugent, quia luctus ille ad animalem hominem ſpectat, qui aſſumi debet, ut ſubſequatur conſolatio, ideo ſtatim ſubinfertur: Quoniam ipſi conſolabuntur. Sicut igitur per aquam baptiſmi indicatur aqua illa ſupramundana, ita per oleum & chriſma denotatur oleum, chriſma,*
Ioan. *& unctio illa diuinitatis, de qua inquit Ioãnes: Vnctionem habetis à ſancto, &*
Paulus *noſtis omnia. Et Paulus: Qui unxit nos Deus, & qui ſignauit nos, & dedit*
Petrus. *pignus ſpiritus in cordibus noſtris: A quo etiam Chriſtus homo unctus eſt, dicente Petro in Actibus apoſtolicis: Vnxit eum Deus ſpiritu ſancto, & uirtute.*

Quid Palma, cedrus, lignum ſetim & hyſſopus, atq; ſalix. Cap. XXVII.

Inter plantas autẽ celebrãtur nimis palma, cedrus, & hyſſopus, illæ tanquam omnium arborum, & hæc tanquam omnium plantarum minorum excellentiſſima: palma enim adeo celebris eſt, ut in duobus animalis ſimulachrum teneat. Alterum eſt, quia nõ fru

ctificat ſine coitu,ſed grauidãtur eius rami gemmis maſculeis, quaſi ſemine quodã. Alterũ quia in ſuperiori parte habet quaſi cerebrũ, quod Hebræi הלולב Hebręi
balulab, Arabes uerò chedar, uel gemar uocant: Quo deſtructo moritur ar- Arabes
bor, ſicut deſtructo cerebro animalis moritur ipſum animal: quod quidem huic ſoli inter plantas contingit: & adeo celebris eſt, ut in ſolennitate ſeptimi menſis iuſſæ fuerint offerri ſpatulæ eius, quas Hebræi propriè כפות *caphot, id eſt palmas dicunt ſimul cum ſalicibus torrẽtis, & ramis arboris* עבות *habot, quod nos* Hebręi.
habemus traductum denſarum frondium: ſed Hieronymus frondoſas, & alij il- Hieroni.
lud habot myrtum interpretari uolunt. Et hæc omnia ſimul cum fructibus arboris pulcherrimæ, quæ eſt citrus, uel citria ſemper uirens, & omnibus horis pomifera, ut eſt communis ſentẽtia Hebræorũ, qui uſque in hodiernum diem ſolẽni- Hebręi.
tatem illam celebrant fructu eius, quem citrinum Galenus uocat cum frondibus ſupra adductis: Quos Hebræos æmulati Lacedæmonij Deos ſuos coronare ſo- Lacedę
lebant illis fructibus, quos oximala perſica nuncupant, ut Ariſtophanes author Ariſtop.
eſt. Nec uacat à myſterio quòd ſolennitas illa celebratur hoc fructu, qui contra uenenum ualet poſitum in uino, quod bibitur, ut Dioſcorides ſcribit. Neque etiã Dioſco.
ſine myſterio ſunt aliæ arbores, quæ in eadem ſolennitate lætum diem reddebant. Palma enim (ut diximus) ſatis expreſſum animalis ſimulachrum tenet in coitu, & cerebro, & etiam in eo, quòd comam in cacumine habeat circum extenſam, & ramos in digitorum modum protenſos, & fructus quaſi in digitorum figuram formatos, undè dactyli, id eſt digiti uocantur. Pulpa quoque ipſorum fructuũ caro nuncupatur, ualde quidem medicinalis & ſummæ nutritionis, aut ex ui quadam quaſi animali, aut ex natura phœbæa: Et tanti nutrimenti eſt, ut Anachoritæ quidam illa tantummodo cibo contenti fuerint, ſicut uſque in hodiernum diem multi in Aphrica alios cibos non habent in uſu: Eſtque multigenus fructus, & uarius ſuper omnes alios. Glorioſa inſup eſt arbor, & expreſſum habet uictoriæ ſymbolum, quia rami eius nunquam flectuntur, ſed onu- Ariſtote.
ſti contra pondus ſurgũt, ut Ariſtoteles, & Plutarchus ſcribunt, & nos expe- Plutarc.
rientia didicimus: Hæc igitur gloriæ typus, ſimulachrum, & ſignum eſt, ſicuti à ſede gloriæ uim ſuam habet, ut notum eſt his, qui in huiuſmodi initiati ſunt. Cedrus autem (ut ſatis conueniunt ij, qui de plantis pertractant, Theophraſtus, Theop.
Dioſcorides, & Plinius) ea eſt, quæ tya uocatur reſinam præbens electiſſimã, Diſcord. Plinius
quæ cedria dicitur, & cedrium, dentium doloribus utiliſſima in cauernas addita eos frangit, & dolores ſedat: Expirantibus quoque uitam aufert, quia uires aſſumit adiuncto calore uitali, ſed defuncta corpora incorrupta conſeruat uitioſos humores exterens, & abſumẽs. Multa quoq; de cedro proſequũtur ij, qui de plantis ſcripſerunt, quòd ictibus ceraſtæ impoſita cum ſale remedio eſt: Elephantias curat, & ad pulmonis ulcera prodeſt cyathũ eius ſorbere: Aduerſus uermes, & tineas in clyſterium iniecta præſidium eſt, & contra quadrupedum ſcabiem, canum, & boum: & quòd ardet uelut facula. Oleum quoque,

quod ex ea ſit, multum celebratur indicans forſitan ueri olei fontem, miſericordiæ uidelicet & pietatis diuinæ locum, cui illa arbor reſpondet: Sed an hæc ſit
Hebræi *arbor, ex qua arca fœderis fabricata fuit, an fuerit larix, ut Hebræi multi aſ-*
Plinius *ſerunt, ſiue cedrus ex alio genere, ex qua (ut Plinius, & alij narrant) fiebant menſæ nobilium pretioſæ, incertum habemus. Sed in hoc conueniunt omnes Hebreorum ſapientes, quòd lignũ ſetim, & cedrus quam ipſi ſuo idiomate* ארזים ארז *erez arezim uocant, idem penitus ſint, arbor quippe à diuo cytharœdo*
Dauid *celeberrimè decantata, quòd uidelicet ſit arbor Adonai, ab eo plantata in libano, id eſt in uera ſylua ſupramundana, & horto delitiarum, aut in candida illa mente diuina eminentiſſima: Vtrunque enim libanus ſignificat, ſaltum uidelicet & candidum uel album. Sacramentaria igitur eſt hæc arbor ſimul & palma, & myrtus, quibus iuſſu* Dei *dies feſti ſeptimi menſis celebrabantur: Cedri enim eminentiores ſanctos, & Dei primarios duces ab ipſo plantatos ſignificãt: Palmæ uerò uictorias, quas in Dei militia reportant: Myrtus autem in multiplici infirmitate conferens, multigenam gratiam ſanitatum, quam Deus uincentibus confert. Et ij legitimè Dei feſta celebrant, qui plantati ſunt à Patre: uincunt enim & triumphum reportant cum filio, atque benefici ſunt indigentiis aliorũ ſuccurrentes cum ſeptiformi ſpiritu: uel (Hebræorum theologiam ſequendo) ij uera Dei feſta celebrãt, qui pulchræ arbores ſunt à tipheret & gloria* Dei *decoratæ, roborataeq́; à uero robore cœleſti, quod gebura dicũt, & linitæ oleo pietatis, & diuinæ benignitatis in propriã, & aliorũ ſanitatem atq; ſalutẽ. His autem adduntur ſalices torrentis, non quia (ut reor) ad hos pertineant infructuoſæ arbores, in quibus ſuſpenſa dicuntur organa à propheta, ne audiantur* Dei
Idem *cantica, & concentus ſuper indigna flumina* Babylonis: *Ait enim, In ſalicibus in medio eius ſuſpendimus organa noſtra. Sed quantum ad aliud ſignificatũ conuenire poſſunt cum arboribus illis ſacramentalibus, & feſtis: ubi enim nos habemus & ſalices torrentis, in Hebræo dicitur* וערבי נחל *uehirbe nachal: quod ſignificare poteſt, & iucunditates hæreditatis: Nam* ערב *harab ſalix, & iucũdum uel amœnum interpretatur.* נחל *nachal autem torrentem, & hæreditatem ſignificat, ut uterque ſenſus eſſe poſſit, ſalices uidelicet torrentis, & iucunditates hæreditatis ſupernæ, ſcilicet, & cœleſtis, quarum delibatio fit à ritè cele-*
Dauid *brantibus ueras ſolennitates: Ideo pro ſic celebrãtibus pecãtat propheta: Exultate Deo adiutori noſtro, iubilate Deo Iacob: ſumite pſalmũ, & date tympanum, pſalterium iucundum cum cithara: Buccinate in neomenia tuba in inſigni die ſolennitatis ueſtræ. Si autem in alio ſenſu intelligantur ſalices torrentis ſignificati per illud hirbe nachal, per hos indicantur corpora noſtra, quæ infructuoſa ſunt, imò & noſmetipſi infœcundi ſumus, niſi irrigati ab aquis ſuperioribus, & plantati ſimus ſecus decurſus aquarum, ut poſſimus fructum dare in tempore ſuo: Ideo non ab re ſalices iſtæ dicuntur torrentis, quæ ſecernũtur ad celebrandas feſtiuitates* Dei. *Nec abſque myſterio iſti celebrantes, nunc per*

ſalices, nunc per arbores frugiferas deſcribuntur: quia unuſquiſque infœcun-
dus eſt ſibiipſi dimiſſus, fœcūdus autē irrigatus ab illa ſupramūdana aqua, quæ
ait: Sine me nihil poteſtis facere. *Celebratur quoq; nimis planta illa, quæ in He* CHRISTVS.
bræo dicitur אזוב *ezob, quod ex uicinitate uocabuli traduxerūt hyſſopū, ſed*
pro ueritate libanotis eſt, quā Romani *prius, ſed hodie* Italici *omnes* Roſmari-
num dicunt: quæ inter plantas quidem nobiliſſima eſt, & magis quàm exiſtima-
tur excellens, quamuis multitudine, & frequentia uileſcat. Eſt enim ſemper ui-
rens, nulli nocens, & multis infirmitatibus inimica, maximè morbo comitiali, qui
dæmoniacus eſt. Radix quoque eius cum melle purgat ulcera, torminibus me-
detur, & ſerpentum ictibus, ſi cum uino bibatur. Prodeſt etiam in morbum re-
gium in uino cum pipere: Et tanto in maiora mala prævalet, quanto maiori gau
det tutela, & fauore cœleſti, à quo omnis uirtus confouetur: Ideo non ſine cau-
ſa ad aſperſiones faciendas cum ſanguine animalium in lege iubebatur aſſumi,
iuxta quod decātat propheta: Aſperges me domine hyſſopo, & mūdabor. *Gra* Dauid
dum enim illum apud ſecretiores Theologos *diuinitatis indicat, aut menſuram*
illam, qua nos Deo, & Deus *nobiſcum coniungitur: Cuius perfuſione & à pec*
catis mundamur, expiamur, & perficimur. Hinc in huius rei ſacramentum iuſ-
ſæ fuerunt fieri aſperſiones planta illa ſacramentaria.

Quid uitis, & uinea. Cap. XXVIII.

E*St quoque inter arbores celeberrima uitis à* Noë *(prout apertè in*
ſacris eloquiis continetur) primo plantata in terra, à qua ſubla-
ta fuit maledictio data per peccatum protoplaſtis, & fratricidæ,
cuius ſemen penitus aquarum illuuione deletum fuit. Sed non ad-
huc bene initiatus Noë *in huius uitis, & uini negotio inebriatus pudenda reue-*
lauit, ut irriſui haberetur à filio, qui ligauit ipſius patris uerēda (ut Beroſus *ſcri* Beroſus
bit, uel abſcidit, ſicut alij tradunt) ne compleret, quod conceperat, dum uitem
plantauerat: Quæ omnia in figura & ſub uelaminibus ſcripta ſunt: Per hanc
etenim uitem melior uitis intelligitur: quam ſuſcipiens Redemptor *noſter, adeo,*
ut ipſa effectus ſit, ait: Ego ſum uitis uera, & uos palmites. *Atque iterum* CHRISTVS.
de utraque uite loquens inquit: A modo non bibam de hoc genimine uitis, do-
nec illud nouum bibam uobiſcum in regno Patris mei. *Ecce quàm clarè & uitē*
hanc, quæ uinum noſtrum materiale præbet, & illam, quæ cœleſte uinum, &
melius producit, exponit. Per hanc nanque illa ſuprema intelligitur uitis, quæ ui
num tradit ad cor uniuſcuiuſque lætificandum, iuxta illud prophetæ: Et ui-
num lætificet cor hominis. *Nam abſque illo nulla uera eſt lætitia. Eſt itaque ui-* Dauid
tis uera Dei *iuſtitia, quæ & in diſtribuendo, & in puniendo recta corda lætifi-*
cat, ſicuti Pſalmographus *canit:* Lætabitur iuſtus, cum uiderit uindictam. *Qui* Idem
& ſi aliquando ex apparenti iniuſtitia turbatur pacem peccatorum uidens, &
iuſtorum immeritam oppreſſionem, omnibus tamen ab æquiſſimò gubernatore
æqua lance penſitatis, & recto libratis examine lætantur tādē in his, de quibus

paulo ante non bene perceptis triſtabantur. Dicitur quoque hæc uiti fœcunda,
Pſalm. *adeo ut fertiles ei plæriſq; in locis comparetur,ſicuti habetur in pſalmo: Vxor*
Eccleſia *tua ſicuti uitis abundans in lateribus domus tuæ. Et in Eccleſiaſtico inquit Sapiẽ*
tia: Ego quaſi uitis fructificaui ſuauitatẽ odoris. Hoc ideo quia inde,id eſt à ro
bore illo excelſo per uitẽ deuotato acrior uirtus emanat, quæ mediãte Dei gra
tia, affert fructus quamplurimos. Et quod mirum eſt, uitis cuiuis arbori ap-
plicata fructus producit, ſed diuerſimodè: Debiliores enim innixa ſalicibus
quàm fraxino, ulmo, nuci, & huiuſmodi. Non ſecus diuina illa uitis, & robur
perfuſum omnibus arboribus rationabilibus, de quibus alibi diximus, fouet, &
fructum producit: Sed meliorem adhærens Petro, Ioanni, Paulo, & huiuſmo
di arboribus robuſtioribus, quàm debilibus & obſcuris. Placidè quoque hæc
uitis, quamuis natura acris, adumbrat, dum lignis uel colũnis inhæret. Sic ro-
bur illud cœleſte ipſius Dei gratia, & benignitate permixtum iucundiſsima um
bracula præbet, ſicuti Chriſtiferæ Virgini ab angelo dictum fuit: Et uirtus al-
Canti. *tiſsimi obumbrabit tibi. Et in Canticis Salomon: Sub umbra illius, quem deſide-*
rauerã, ſedi, & fructus eius dulcis gutturi meo. Quam umbram & eius pa
ter deſiderabat, dum diceret: Sub umbra alarum tuarum protege me. Et quod
hic alas uocat, alibi propagines nuncupantur, ut de ipſa typica uinea canens
Dauid *propheta inquit: Operuit montes umbra eius, & arbuſta eius cedros Dei: Ex-*
tendit palmites eius uſque ad mare, & uſque ad flumen propagines eius. Ve-
rum differt hæc uitis noſtra ab illa ſuperiori, quia hæc arboribus inhærẽdo ful-
citur, illa autem arbores ſuſtentat, & fouet fœcunditatem præſtans, ut ipſa-
CHRI *met uitis perhibet dicens: Qui manſerit in me, & ego in eo, hic fert fructum*
STVS. *multum. Et quia Chriſtus huic uiti iuſtitiæ connexuit pietatem, & miſericor-*
Iahacob *diam, ideo Iahacob cum de Iehuda, imò de ipſo Chriſto, qui ex illa tribu de-*
ſcendit, ageret in oraculo teſtamentario ait: Ligans ad uineam pullum ſuum,
& ad uitem fili mi aſinam ſuam: Aſina enim, & pullus pietas eſt, & gratia,
ut alibi declaratum eſt, quæ in Chriſto obuiarunt eum ueritate & iuſtitia, &
in ſimul colligata pararunt ei ſedẽ in domo Iahacob in æternũ. Et quod hîc per
uitem & aſinum, alibi per uinũ & panem innuitur: Quæ duo ordinauit pro ſa
crificio in ea domo, eccleſia uidelicet, nõ ſine magno myſterio indicãs aſinũ ad ui
tem ligatum, & pietatem, atq; miſericordiam ſimul cum iuſtitia & ueritate per
eum oſculata, & connexa fuiſſe. Voluit itaq; Noë plãtare, & firmare uitẽ di-
uinæ iuſtitiæ, ne ultra eius poſteros puniret, fretus diuina promiſsione, qua di-
DEVS. *ctũ eſt: Statuã pactũ meum uobiſcum, & nequaquã ultra interficietur omnis ca*
ro aquis diluuij, neque erit deinceps diluuium diſsipans omnem terram. Et quia
magis præſumpſerat ꝙ debuerat, ſperãs obtinere, quod nec particularia ſcelera
ultra puniret, inebriatus dicitur & illuſus à חם *Chã, qui calorẽ ſignificat, diui*
næ uidelicet excãdeſcẽtiæ, ne generaret eos filios, quos ipſe ædere decreuerat,
Doc he. *neq; præferret genitos ultra id, quod debebat: Statuerat enim (ut dicũt docto-*

res Hebræi) in eo loco collocare Canaban nouiſſimum filium ipſius Cham ut non ſentiret ſuper ſe diuinam iuſtitiam, & minus alij fratres, qui eum præcedebant. Hinc non Cham maledixit Noë, ſed Canaban, à quo ſumpta fuit errandi occaſio: Cuius maledictionis ſententia fuit: Canaban ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis: Vt ſic error, quem commiſerat, dum eum nimis præferret, per debitam oppreſſionem emendaretur. Si autem quis uitem debito loco plantet, & de fructu eius bibat aqua ſapientiæ temperato, & compreſſo conuenienti pane, non aſcendunt uapores, nec ad ebrietatem deducit: ſed uires corroborat, & uim tribuit operandi. Hinc ſummus doctor nos ad utrumque cibum capeſcendum adhortatur dicens: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo: Quam carnē antea panē uocauerat, & ſanguinem alibi uinum nuncupauit. Quæ iterum ſumenda iuſſit ſub interminationis pœna, dū ait: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis uitam in uobis. Hæc igitur nobis edenda ſunt, ut & uitam habeamus, & bonum opus operari poſſimus. Ad quæ iterum inuitat nos cœleſtis doctor dicens: Ite & uos in uineam meam: uineam utique eccleſiæ ſuæ, quam plantauit hic inferius ad inſtar illius ſupramundanæ uineæ, & curiæ: Vtrobique enim erectum eſt binum tribunal: iuſtitiæ uidelicet, & miſericordiæ per uinum & panem, ſanguinem & carnem, dextrum & ſiniſtrum, & huiuſmodi multa præfigiatum, ut & pro bonis operibus præmia reddantur, & pro malis conueniens infligatur pœna: Hac enim lege unuſquiſque introducitur in uineam domini, ſuſcepturus uidelicet iuxta opera ſua pœnam, uel præmium. Ideo dicitur: quod Paterfamilias, poſtquam plantauit uineam, ſepe circundedit terminos, aut cuſtodiam poſuit, fodit in ea torcular, quo premeretur uinum iuſtitiæ: & ædificauit turrim: aut horreum, quo reconderetur triticum miſericordiæ, & pietatis: Quorum duorum uſus neceſſarius eſt, ut quamoptimè dixit Auguſtinus. Ad omne rectè factum amor, & timor ducit: Amor utique benignæ promiſſionis, & rei promiſſæ, atque timor iuſtitiæ punientis: Quæ tanquam duo calcaria impellunt ad omne opus bonum, aut tanquam panis & uinum mentem reficiunt operantis. Si autem hæc duo inordinata fuerint, & diligatur, & timeatur, quod nō debet, efficiuntur calcaria impellentia ad omne malum, & cibus atque potus letalis. Hinc Auguſtinus aduerſam priori ſubinfert ſententiam dicens: Ad omne peccatum amor, & timor ducit: Sicuti enim amor, & timor Dei ad omne bonū trahit, ſic amor & timor mundi ad omne malum impellit. Quod à ſaluatore diſcere poſſumus, qui ſicut uitam & præmium promittit iis, qui paſcūtur pane & uino, uel carne & ſanguine illa duo ſignificātibus, amorem uidelicet & timorē, ſic cōminatur Apoſtolus eis, qui huiuſmodi abutuntur diligentes & timentes, quæ non debent, dū ait: Qui manducat & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit non diiudicans corpus Domini: in quo utrūque ſuſceperat, iuſtitiam, dum ipſum corpus pœnis expoſuit, pietatem & miſericordiam, dum per idem uulne-

CHRISTVS. Idem August. Idem Paulus

ratum gratiam & ueniam nobis obtinuit: Sic & corpus myſticum per hæc duo conducens ad opus reddere ſtatuit tandem unicuique ſecundum opera ſua. Et ne pro Dei timore & amore mundum timeat, & diligat homo, eum ab ipſo mũdo omni diligentia diuellere ſtuduit. Et hoc eſt quod ſub typo uineæ canit propheta: Vineã tranſtuliſti de Aegypto, eieciſti gentes, & plantaſti eam. De tenebris enim & anguſtiis huius mundi traduxit nos in admirabile lumen ſuum, à quo eiecti fuerant illi, qui angeli lucis nũcupabantur, nunc autem tenebrarum:
David *Vel literæ ueritatem ſequendo, in qua habetur uitis & nõ uinea, hæc uitis Aegypti eſt humanum genus peccato obnoxium, & concluſum in tenebris & anguſtia huius mundi per Aegyptum figuratis: quam quaſſauit, aut quaſſare, uel conculcare permiſit* תסיע *taſiah enim uerbum eſt præſens tertij modi, aut coniugationis, & ſignificat non tranſtuliſti (ut habemus in traductione noſtra) ſed quaſſare, aut conculcare permittis, uel facis: Nã ab aduerſario & ſatellitibus ſuis multum peſſundatur ipſum humanum genus. Et quia deprauata una generatione,*
Iob *uel gente Deus erigit, & collocat aliam pro ea, iuxta illud Iob: Deus conteret multos, & ſtare faciet alios pro eis, ideo ſequitur: Eieciſti gentes, id eſt beſtiales, & plantaſti eam, ſicuti tempore diluuij factum eſt, replantato uidelicet humano genere: Quod in præſenti denotatur per uitem, quam alibi diximus ſignificare diuinam iuſtitiam. Nec ab re, quia Opifex ſummus produxit, & diſpoſuit totam mũdi fabricã, & ipſum humanũ genus iuſtitia illa diſtributiua, & regulante. Hinc Elohim, id eſt Deus in eo, ꝙ princeps illius tribunalis, inducitur mũdi fabricator & diſpoſitor. Sequitur: Reſpexiſti ante ipſum, omnia uidelicet præparando, ut omnibus prius ritè diſpoſitis introduceretur tãdem homo, tanquam mundi ipſius antiſtes in domum iam paratam, & inſtructam. Plantaſti ra*
CHRISTVS. *dices eius, iuxta illud Saluatoris: Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus, eradicabitur. Et impleuit terram breui temporis curriculo, ut manifeſtum eſt. Et operuit montes, id eſt eminentiora quæque umbra eius, quam præſtitit Dei benignitas, ut omnes alias creaturas tranſcendere poſſit. Et rami eius ce-*
Ierem. *dros Dei, cedros utiq; illos, quos, ut in Ieremia legimus, ſuccẽdit, & in ignẽ præci pitauit. Nam pro angelis, qui in paradiſo erãt, Homines ſublimiori ſorte planta*
CHRISTVS. *ti ſunt. Extendit uſq; ad mare palmites eius, palmites quidẽ, quibus dixit: Et uos palmites, qui uſq; ad Oceanũ perrexerunt euangelizantes, & fructificantes in uinea Domini. Et uſq; ad flumen propagines eius: Mare eſt primus fons omniũ aquarũ figurans eas aquas, quæ ſupra cœlos ſunt, à quibus fluunt omnes aquæ inferiores, quæ tranſeũt per firmamẽtũ, uel extẽſum cœlorum, ſicut aquæ maris tranſeuntes per meatus ſubterraneos fluunt dulces in emolumentũ noſtrũ, ut ſit ſenſus, ꝙ uirtus horũ palmitũ extẽſa ſit ad omnes aquas, ad mare uidelicet excelſum, à quo hauſerũt chariſmata, & ad aquas fluuiales, quæ per ipſos cæteris*
Idem. *communicatæ ſunt, iuxta illud Saluatoris: Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Præſentiens autem propheta*

*inuaſiones, & ſtrages, quæ ab inimicis fieri debebãt in uinea iſta, dixit: Vt quid
deſtruxiſti, id eſt deſtruere permiſiſti maceriam, aut ſepem eius, & uindemiãt
eam omnes, qui prætergrediuntur uiã, hoſtes uidelicet diabolici, & mundani?
De prioribus ſequitur dicens:* Exterminauit, aut deuaſtauit eam aper, *uel por
cus de ſylua, qui diabolum ſignificat: cum ſit animal dæmoniacum: undè diabo-
li, qui expellebantur à* Chriſto, *dixerunt:* Mitte nos in porcos, *tanquam in lo-
cum eis conuenientem. Et de hoſtibus mundanis ſubinfert:* וזיז שדי *uezīz ſa-
dai, id eſt uapor, uel fumus campi, depaſtus, & demolitus eſt eam: Pro quo
nos habemus: & ſingularis ferus depaſtus eſt eam: Vapor enim & fumus cam-
pi omnia mundana lenocinia ſignificat, quæ conſumunt, & diſſipant humanam
uitem, ne creſcat Deo, & fructificet. Pro hac igitur ſic demolita reparanda
precatur propheta ſubinferens:* Deus exercituum conuertere, iam reſpice de
cœlo, & uide, & uiſita uineam iſtam: Et perfice eam, *quam plantauit dexte-
ra tua, & ſuper filium hominis, quem confirmaſti, aut corroboraſti tibi. Quis
autem ſit iſte filius hominis, omnibus patens eſt, cui* Pater *omnem uirtutem tra-
didit purgandi, & perficiendi ipſam uitem, ut in* Ioanne *legimus:* Omnem pal- Ioan.
*mitem, qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat: Quod, quam-
uis de* Patre *dictum ſit, de filio etiam intelligitur, qui unum & idem eſt cum* Pa
*tre, & qui nunc eſt uitis uera, nunc agricola, & nunc dominus uitis & uineæ
dicitur, habens etiam poteſtatem coartandi eos, qui ipſam demoliuntur, & ha-
bens ius præmiandi & omnes, qui in ipſa operantur.* Hanc igitur uel pater, *uel
ipſemet filius locauit agricolis, id eſt nobiſipſis, ut operaremur, & cuſtodiremus
eam reddentes debitos fructus tempore ſuo. Vitis igitur arbor eſt, qui ſumus
nos: & uinea locus, in quo ſunt uites, id eſt mundus hic, aut locus, in quo plan-
tati ſumus diſtributione diuinæ iuſtitiæ, quæ eſt uitis ſupramundana, qua ex-
colitur, & confouetur hæc uitis inferior, cuius truncus* Chriſtus *eſt, nos autem
rami, uel palmites tantum fructus afferentes, quantum in ipſa uite manentes ſu-
ſcipimus ab ea, undè fructus producamus, dicente ipſa uite:* Sicut palmes non CHRI-
poteſt ferre fructum à ſemetipſo, niſi manſerit in uite, ſic nec uos, niſi manſe- STVS.
ritis in me.

Quid animalia ſanctitatis. Cap. XXIX.

ET *quãuis alibi tetigerimus illa, quæ* Ezechiel *uiderat animalia, nõ* Ezechi.
*modo quatuor euangeliſtas in ſenſu allegorico ſignificare (ut eſt
cõmunis ſentẽtia noſtrorum ſapientum) ſed aliquid in archetypo,
ad cuius uiſionẽ ſubuectus erat propheta, ut ſatis clarè innuit, dũ
ait:* Et ſup firmamẽtũ, quod erat imminẽs capiti eorũ, quaſi aſpectus lapidis ſap
phyri: ſuper firmamẽtũ enim thronus eſt illius, qui ait: Cœlũ mihi ſedes eſt: *Cu-* DEVS.
ius aſpectus non ſine myſterio ſcribitur ſimilis lapidis ſapphyro. Et iterum ait:
Hæc uiſio ſimilitudo gloriæ Domini: *Tamen hic declarabimus, ꝙ non ſolum illa
quatuor animalia, quæ ab Hebræis dicuntur animalia ſanctitatis, ſed ꝙ omnia*

alia habẽt in archetypo ſuas imagines,& exemplaria: quæ omnia in ſancto armario collocata,ſancta dici poſſunt. Quando igitur Ioannes perhibet ſe uidiſſe ante thronum Dei leones,pardos,equos,boues,dracones, & huiuſmodi, nõ quippe loquitur de his, qui nos uehunt equi. aut qui nos mordent ſerpentes, ſed eorum exemplaria,quæ in Deo ſunt,aut loca,uel numina opificis (undè hæc inferiora ſuſcipiunt uim)indicat: Vel intelligẽtias innuit, quæ ipſis animalibus præſident,ſicut & plantis,lapidibus, & omnibus, quæ hic inferius habent aliquam uim. Nec offendatur aliquis,ſi dicimus animalia eſſe in Deo,cum Ioannes dicat: Quod factum eſt in ipſo uita erat,uita utique creatrix, pullulatrix, & continuè fluens ſuſtentãdo uidelicet, & conſeruando producta,ne in nihilũ defluant. Quæ animalia in ſenſu anagogico, nulli dubium,ſunt ea, quæ explicauimus: In ſenſu uerò morali (ut Hieronymus rectè ſentit)homo rationem indicat, Aquila portionem illam ſupremam,qua in diuina & cœleſtia ſemper tenditur, Leo iraſcibilem,Bos uerò concupiſcibilem uim: ex quibus quatuor fontibus omnes operationes humanæ egrediuntur. In ſenſu autem literali per illa quatuor animalia quatuor reges animalium præcipui intelliguntur: Inter aues enim Aquila cẽſetur regina: Inter feras Leo: Inter armenta & beſtias, quas Hebræi dicunt בהמות behemot,eſt bos: Inter creaturas autem rationales homo principatũ tenet. Per hæc igitur tanquam per animalium reges cætera omnia innuuntur animalia. In ſenſu uerò naturali hæc quatuor animalia omniũ rerum primaria elementa intelliguntur, ut nuper enodauimus. Sed ad anagogicum ſenſum redeundo, quem,citra omne dubiũ,ſequitur propheta: Aquila eſt numẽ quoddam, aut effluxus,uel menſura quædam diuinitatis (ut dicunt Hebræi) nobis domeſtica: quæ nos ad intimiora diuinitatis aut ſuperiora deducit: de quo numine Moſes in cantico ait: Sicut aquila prouocans filios ſuos uolando,& ſuper eos uolitans, expandit alas ſuas,& aſſumpſit eum,atque portauit in humeris ſuis, uſque uidelicet ad manſionẽ ipſi præparatam. Eſt iracundus,& excandeſcens leo iuſtitia punitiua in ſiniſtris: Manſuetus uerò, & domeſticus uitulus,uel bos, per quẽ concupiſciua uirtus intelligitur in alia parte, quæ ſiniſtra nobis eſt, archetypo autem dextera,licet bos armiger ex ſiniſtra cenſeatur,per ipſum tamen mãſueta animalia indicantur,quæ ex dextera ſunt: Vndè agnus,ouis ad dexteram tãdem collocandi dicuntur,& ipſe homo, inquantum eſt animal manſuetum. Sed in eo,quòd principatum tenet,in meditulio eſt,& in domo Iahacob,in qua Chriſtus regnare dicitur: Quæ cuncta iuncta ſunt facie, & uirtute,ut dicat propheta: Quatuor facies uni,& quatuor pennæ uni: quia uidelicet unus eſt Deus omnia, quamuis diuerſiſſima meliori nota, & uirtute cõtinens. Ad hæc igitur quatuor omnia alia referuntur animalia: quia omnia emanant uel à dextro, uel à ſiniſtro, aut ab inferiori, ſiue à ſupremo numine archetypi: Cui reſpondent intelligentiæ, & planetæ, cum quibus autem hæc animalia, & aliarum rerũ genera conueniant, ſuprà aliqualiter explicauimus. Nunc uerò de quibuſdam

Ioan. Idem Hieron. Hebræi Hebræi. Moſes

particularibus animãtibus expreſsius diuinitatem, uel menſuras illas Archetypi ſignificantibus percurremus.

Quid capreæ, cerui, & binnuli. Cap. XXX.

CElebratos nimis in ſcriptura ſacra proſpicimus ceruos, binnulos, capreas, & capras, non ſolum in Canticis, ſed in lege, & Dauidicis hymnis. In lege enim iubetur cooperiri tabernaculum ex pellibus caprarum rubricatis. Et probibitis renibus, & adipe cuiuſcunque animalis, cerui & capreæ omnia comedenda conceduntur tanquam mũda, ut in Deuteronomio legimus, ubi dicitur: Verùm ſicut comedes capream, comedes & ceruum. Et iterum: Veſcentur eis, quaſi caprea & ceruo, quorum uidelicet omnia inteſtina comeduntur, excepto ſanguine: quia in eo eſt anima, quæ non debet comedi ſimul cum carne, eo quòd animalis anima non in nutrimentũ hominis, ſed in deprauationem, coinquinamentum & perniciem ipſius (ut aiunt) deuenit. In titulo uerò pſalmi uigeſimi primi, ubi nos habemus, In fine pro ſuſceptiõe matutina, habetur in ueritate literæ, Vicẽti pro cerua auroræ. Et aliis pleriſq; in locis ꝓpheta hic adeo celebrat ceruos, ut clarè intelligamus illos referri ad aliqua meliora, & occulta, ſicuti & Origenes conſentit, dum ait: Ceruus, uel caprea animalia quidem ſecundum rationem naturæ, quam corporaliter gerunt, referuntur ad aliquas rerum corporalium cauſas, atque illis inuiſibilibus ceruis uidetur conuenire id, quod ſcriptum eſt: Vox Domini præparantis ceruos. Quæ enim præparatio ex uoce Domini fit iſtis uiſibilibus ceruis? Aut quæ doctrina ex uoce Domini ad eos deſcendit aliquando? Cerui igitur ſpirituales ſunt, quorum formam & imaginem tenet illud animal corporale, quod uoce Domini diſponitur ad perſequendum ſerpentium genus: Voce utique illa legis, & doctrinæ euangelicæ, quæ ceruos, id eſt eos qui uerè mundi effecti ſunt lauacro baptiſmi, & ſermonum Chriſti diſponit, & præparat ad pugnandum ſub Michaële, imò ſub Chriſto contra ſerpentem, & draconem illum antiquum, qui eſt diabolus: In qua pugna tum ex labore, tum ex colera zeli accenſa, tum etiã ex ueneno ſerpentis propulſato ſitibundi reddũtur, fontemque ueræ aquæ appetentes, ut in pſalmo dicitur: Quemadmodũ deſiderat ceruus ad fontẽ aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus. Quorũ pulli aut binnuli ſunt, qui de nouo initiantur in uia Domini, ut currant ad montes, de quibus dicitur: Montes excelſi ceruis. Montes enim culmina ſunt uirtutum, ad quos currunt, qui uirtutis amore ſuccenſi ſunt, & ſuperconſcendunt, qui iam ad culmen uirtutis peruenerunt. In archetypo uerò cerui, & capreæ numina illa repræſentant & influxus, à quibus animalia illa, & homines per ipſa ſignificati ſuſcipiunt, undè poſſint, & dicantur cerui, uel capreæ: Quorum ceruorum ſublimium binnuli dicuntur apud ſecretiores theologos illæ menſuræ inferiores, quæ ſunt ſub illis plenioribus menſuris pietatis, & iuſtitiæ per ceruos & capreas deſignatis. Per hæc igitur numina, aut proprietates diuinas obteſtatur Salomon

Exodi. Deuter. Origen. Pſalm. Pſalm. Salomon

ſapientiſſimus in Canticis dum ait: Adiuro uos filiæ Ieruſalem per capreas, ceruoſque camporum, ne ſuſcitetis, neque uigilare faciatis dilectam. Cuius iuramenti uinculum eſt, per tribunal gratiæ, à quo præmiantur boni, & per tribunal iuſtitiæ, undè ſceleſti puniuntur. Hinc per hæc iurans, & obteſtans omnibus cenſuris, & ſententiis à ſupernis tribunalibus emanantibus ſe ſubmittit, & obſtringit, ut nequeat aliquo modo diſſolui, ſed reportet præmium de obſeruantia ſacramenti, pœnam autem de eius tranſgreſſione. Et quia inferiores menſuræ, quæ binnuli dicuntur, uocantur etiam ubera, illa uidelicet, quæ lactarunt

Idem *omnes prophetæ, ideo in eiſdem Canticis dicitur: Duo ubera tua, ſicut duo binnuli capreæ gemelli.*

Quid oues, & paſtores ouium. Cap. XXXI.

SVnt quoque oues in ſcriptura ſacra ſemper fauſtæ, adeo ut tãdem conſtituendi ad dexteram iudicis præmiũ reportaturi de bene actis oues dicantur: & ex iis complures, qui ad excellentiores gradus ſubuecti ſunt, paſcebant oues. Paſtor enim ouium fuit Abel iuſtus, Abraham patriarcha præcipuus, Paſtor ouium Iabacob, & duodecim filij principes duodecim tribuum: Qui etiam à Ioſeph docentur, ut interrogati à Pharaone de exercitio, & induſtria eorum, reſponderent, Paſtores ouium ſumus nos, & patres noſtri ab infantia noſtra uſq; in præsẽs. Nec uacat à myſterio quod ſequitur: Deteſtantur Aegyptij omnes paſtores ouium: Nam ſemper mundani & mali deteſtati ſunt eos, qui in ſimplicitate omnia, & in recta Domini uia in-

CHRISTVS. *cedunt, iuxta id, quod ait ſumma Veritas: Si mundus uos odit, ſcitote, quia me priorem uobis odio habuit: Aegyptus enim ſemper mundanos & anguſtiatores bonorum ſignificat. Paſcebat quoque oues Moſes, quando à Deo uocatus fuit ad meliora peragenda. Paſtor quoque ouium erat Dauid, quando, iubente Domino, à Samuele unctus eſt in regem Iſraël. Sed quod maius eſt, paſtor ouium*

Idem. *Deus, & ipſe Chriſtus & Meſſiah, qui ait: Ego ſum paſtor bonus, & cognoſco oues meas. Sed de ipſo Deo nulla carne ueſtito inquit Pſalmographus: Dedu-*

Dauid Ezechi. *xiſti, ſicut oues, populum tuum. Clarius autem in Ezechiele: Ego ipſe (inquit) requiram oues meas, & uiſitabo eas, ſicut uiſitat paſtor gregem ſuum: & liberabo eas de omnibus locis, in qbus diſperſæ fuerint: In paſcuis uberrimis paſcam eas, in montibus excelſis Iſraël erunt paſcua earum: Ibi requieſcent in herbis uirentibus, & in paſcuis pinguibus paſcentur ſuper montes Iſraël: Ego enim paſcã oues meas dicit Dominus Deus. Paſcuntur quippe oues, paſcuntur boues, capræ, & hœdi, paſcuntur & porci, ſed de his non fit mentio in ſcriptura ſacra, quia penitus immundi ſunt. Oues autem, boues, & hœdi, uel capræ ſua continent ſacramenta: Oues enim animalia ſimpliciſſima ſunt, ſemperque utiliſſima, omni manſuetudine plena, & ab omni nocumento ſemota. Idcirco qui oues paſcunt, id eſt mites ſunt & ſimplices, nulli nocentes, & ſemper benefici, à Deo diliguntur, & exaltantur: Hœdi autem, & capræ nocent uiti ipſam prouocan-*

tes: Quam uitem nuper ſignificare diximus iuſtitiam diuinam, quæ decerpitur, & excitatur ab his, qui Deum offendunt, & peccant. Ideóque tanquam petulantes hœdi reponendi dicuntur ad ſiniſtram iudicis ab ipſo pœnam flagitiorum ſuſcepturi, ſicuti manſueti, & benefici oues dicuntur ad dexteram collocandæ. Ouium igitur harum paſtoribus tãquam in bonis exercitatis, & fidis miniſtris credit Deus oues ſuas meliores, quas ipſe tanquam uerus, & principalis paſtor paſcit, & regit. Sunt igitur ueri paſtores ouium, qui ſimplices, innocui, & ſemper bene agentes manſuetudinem, & pietatem ſequũtur. Si autem hœdi ſunt nobis paſcendi, obſeruãdum eſt, quod dicitur in Canticis: Paſce hœdos tuos iuxta tabernacula paſtorum, ſcilicet ouium: Iuxta quæ tabernacula paſcimus hœdos, quando iram, & excandeſcentiam noſtram, & furentes impetus laſciuiæ frenamus illos regentes ſimplicitate ouina: Tunc enim hœdi paſti, & initiati moribus ouium poſſunt cum ipſis ad dexteram iudicis collocati expectare benedictionem, & præmium bonorum operum. Canti:

Quid animalia, piſces, aues, & plantæ mũdæ, & immũdæ. Cap. XXXII.

Quatuor genera uiuentium produxit Opifex ſummus in cibos hominis, plantas, & plantarum fructus, piſces, aues, & quadrupedia: In quorum quolibet genere munda, & immunda fabricauit, ſicuti & eorum, qui ipſis ueſcuntur, aliqui mundi, & aliqui immundi ſunt. Plantis enim paſcũtur animalia, & homines, ſed diſtinctæ ſunt eſcæ dicente Deo: Ecce uobis hominibus dedi omnem herbam afferentem ſemen, quæ eſt ſuper faciem terræ, & omnem arborem frugiferam, & arborem afferentem ſemen, hæc erunt uobis in eſcam. Sed omni beſtiæ terræ, & uolucribus cœlorum, & cuilibet reptanti ſuper terram, in quo eſt anima uiuens, dedi omnẽ uirorem herbæ in cibum. Et ſic ſtatutum eſt. Diſtinguit igitur cibos, quãuis traductio noſtra in confuſo de huiuſmodi loquatur: Seminiferentes enim plantas, & arbores fructificantes dedit homini, qui ſeminandi & colligendi habet induſtriam: Beſtiis autẽ, quæ ſeminare neſciunt, uirorẽ herbarũ, quæ uidelicet ſponte naſcũtur, tribuit, ſicut canit Pſalmographus producẽs fœnũ iumentis, quod fit ex herbis, quæ ſponte naſcuntur, & herbam, ſcilicet ſatiuam ſeruituti hominum. Hanc quidem ſimul & arbores fructificantes, tanquam mundas, & meliores homini conceſſit: Illas autem ſylueſtres herbas tanquam immundas tacitè prohibuit, dum eas animalibus dedit in eſcam: Quæ ænigmaticè dicta indicant, ꝙ opera infructuoſa, quæ nec ſemen habent, undè poſſunt ſeminari, & colligi fructus, tanquam immunda beſtiis relinquuntur: Quæ uerò fructum, & ſemen fructus benefaciendi habent, tanquam munda homini aſſignantur. De animalibus uerò, piſcibus, & uolucribus apertam diſcretionem inter munda & immũda tribuens hæc uetauit, & illa conceſſit, ut in Leuitico, & in Deuteronomio legimus: Secernit enim primo animalia munda ab immundis duplici ſigno: Quorum alterum eſt ruminare, uel (ut in Hebræo habetur) leuare granum: Alterum eſt un-

DEVS.

Dauid

Leuit. Deuter.

Orige. *gularum ſciſsio: Quæ omnia de animalibus dicta Origenes munitus authoritatibus apoſtolorum, & Chriſti, diiudicat ad homines pertinere:* Paulus *Paulus enim cũ de patribus illis ageret, quibus hæc lex data eſt, inquit: Omnes eandem eſcã ſpiritalem manducauerunt, & eundem potum ſpiritalem biberunt: Bibebant autẽ* Idem *de ſpiritali conſequenti eos petra, petra autem erat Chriſtus. Et iterum: Nec quis uos iudicet in cibo uel potu, quæ ſunt umbra futurorum, hominum uidelicet,* Petrus. *ad quos illa omnia referuntur: Et Petro, qui ſurſum oraturus aſcenderat, quærens cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt, oſtenſum eſt uas, in quo erant omnia quadrupedia, ſerpentia, & uolatilia, & adiuncta eſt uox dicens: Surge, occide, & mãduca: Et timenti Petro id facere, ne contaminaretur, iterum dictum fuit: Quod Deus mundauit, tu commune ne dixeris. Et hoc repetitum fuit ter, quia* Orige. *mũdata erant (inquit ipſe Origenes) in uirtute ſanctiſsimæ trinitatis, quã Chriſtus earum rerum mundator docuerat: Qui etiam dixit: Quod intrat in os non coinquinat hominem. Leuare igitur, aut reducere granum, uel ruminare eſt meditari cibũ ſacræ ſcripturæ, quem ſumimus, & orationes, quas Deo fundimus: Quæ incaſſum & in uanum proferuntur ſine mentis attentione: ſic & fruſtra* Dauid *legũtur ſacra eloquia, niſi qui ipſa legit, meditetur. Idcirco canit propheta: Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius. Et iterum: Beatus uir, qui in lege Domini meditatur die ac nocte: Vbi non lectura, ſed meditatio commendatur, & in ea homo prædicatur beatus. Ruminat igitur, & reducit granũ, qui attenta mente reuoluit, quæ legit, ut opere compleat, quæ intelligit, & meditatur: Leuat autem granum, quando bona opera efficit præponderantia debitis, quæ contrahuntur ex defectibus commiſsis: Sciſſam uerò ungulam habet, qui ex lege præmeditata nouit diſcretionem ponere inter bonum & malum, hoc reſpuens, & illud amplectens. Vtrumque autem neceſſarium eſt, quia non ſufficit cognitio & diſcretio, niſi opere compleatur quod naſcitur: Nec electio boni fieri poteſt, niſi rei eligendæ præcedat cognitio. Piſces autem iudicantur mundi, qui habent alas & pinnulas, quibus à cœno eleuentur, & ſquammas deponẽdas, ut nouũ hominem induãt: Qui uerò ſine ſquãmis & alis cœno uolutantur illos ſignificant, qui in luxuriæ ſtercore, aut luto rerũ terrenarum obuoluti nunquã ab eis norũt diſcedere. Immundæ uerò aues ſunt, quæ ungulas fortes habent, & roſtra uorãtia ex rapina uiuentes. Et hæc illos ſignificant, qui ſemper aliena inuadunt nunquam ſua portione contenti. Innocuæ uerò aues mundæ cenſentur, quæ mites, manſuetos, & qui neminem lædunt, ſignificant. Quod autem hi comedendi cibi homines ſignificent, ſatis apertè ex euãgelio diſcere poſſumus, dicente Chri-* CHRISTVS. *ſto de Samaritanis uenientibus ad fidem: Alium cibum habeo manducare, quẽ uos neſcitis. Meus cibus eſt, ut faciam uoluntatem Patris mei, qui miſit me. Sicut igitur Samaritani incipientes conuerti erant cibus Chriſti, ſic & unuſquiſque noſtrum, dum bene operatur eſt cibus eius, & dum proximo doctrinam, uel aliquã utilitatem impartitur, eſt cibus ipſius, cui ſeruit. Sic Chriſtus factus eſt*

cibus noſter ſeipſum nobis multipliciter tradendo, ut cõuenienter dicat: Ego ſum panis uiuus, qui de cœlo deſcendi, ſi quis mãducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum. Panis & cibus utique uitæ erat adminiſtrans nobis doctrinam uitæ, cibũ uitæ, & opera uitæ. Sic & nos dũ talia proximis noſtris exhibemus, ſumus eis cibus uitæ, & cibus purus, & mundus. Sunt autem cibus mortis, & immundus, qui docent doctrinas peſtiferas, uel ſcandalum uitæ præbent, aut factis negant, quod uerbis prædicant: quibus inquit Deus: Quare tu enarras iuſtitiam meam, & ſumis teſtamentum meum per os tuum, Tu uerò odiſti diſciplinam, & proieciſti ſermones meos retrorſum? Si uidebas furem currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas, & cætera quæ ſequuntur. De his ueluti immundis animalibus inquit Apoſtolus: Cum huiuſmodi nolite cibũ ſumere. Et hæc quo ad ſenſum myſticum. Ad literam autem reuertendo, undè animalia & plãtæ munditiam, aut immunditiam ſuſcipiant, percurrendum eſſet. Sed nequit fieri ſine altiori & profunda indagine: Non enim ex ſeipſis mũda uel immũda ſunt: Nec uidetur, quòd à bono progenitore Deo pueniat aliquod malũ, aut à ſummè lympido aliquid decidat immundum, cum potiſſimè dictum ſit: Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant ualde bona. Ex aduerſo autem apparet, quòd infeſta & mala procedant ab eo, qui per Iſaiam dicit: Ego ſum faciens bonum, & creans malum, faciens lucem, & creans tenebras. Quod ſic intelligi poteſt: Cum creare ſit ex nihilo, & terminetur ad ſubiectum, uel materiam, quæ habet rationem mali, ideo dicitur creans malum: Et cum facere terminetur ad formam, quæ habet rationem boni, ideo dicitur faciens bonum. Itaque quæcunque, quantum declinant ad materiam, habent rationem mali, & quæ magis ſummæ formæ appropinquant, eo magis habent rationem boni. Et hoc eſt, quod dicitur in Eccleſiaſtico: Contra malum bonum, contra uitam mors, & contra uirum iuſtum, qui Deo uacat, peccator ſemper ad ima declinans. Sequitur: Sic intuere omnia opera altiſſimi duo contra duo, & unum contra unum, quia non eſt aliquod bonum in mundo ſine ſuo contrario. Sunt enim angeli lucis, & angeli tenebrarum: angeli uitæ, & angeli mortis: hoſpitium lucis, & hoſpitium tenebrarum: Crater mundorum, & crater immundorum: Quæ quidem à Deo facta ſunt & bona in ſuo ordine, quamuis immũda nobis: Quam immunditiam trahunt aut à ſpiritu feroci & rapienti, influente Marte (ut dicunt Aſtronoñi) uel Samaële eius intelligentia: ſicuti Hebræi aſſerunt: Aut id habent à Saturno, ut infecta humore melancholico malo ſedes efficiantur immunditiæ, ſicut bona lætitia eſt ſedes boni ſpiritus, imò Dei: Vndè propheta: Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & plæriſque in locis docet ſeruire Domino in lætitia. Vel ſit iſte influxus à ſuperiori numine, mediantibus ſecundis cauſis fauſtis uel infauſtis. Aliqua dicuntur, & ſunt munda, quia nullum inquinamentum afferunt comedenti, ſed lætum & bonum nutrimentum: Alia autem detrimentum præſtant multa atra bili generata, uel ueneno inficiẽtia, ſicut de multis plantis, & reptilibus om-

Idem
DEVS.
Pſalm.
Geneſ.
Iſaias
Eccleſia.
Dauid

nibus notum eſt: Vndè hæc tanquam nociua aperto, uel occulto detrimẽto, Deo tamen cognito, ab ipſo, qui nos diligit, probibentur, aliis conceßis, quæ beneficiũ corpori, & ſpiritui tribuunt.

Quid Ieruſalem, Sion, & templum. Cap. XXXIII.

SI autem ad hoſpitia illius ſacratißimæ regionis ueniamus, quæ non ab re dicitur terra Sancta, etiam illa cum adiacentibus locis ſacramentaria ſunt. Et inter alia loca illius promiſſæ, & figuratiuæ regionis celebratißima omnium ciuitatũ eſt Ieroſolyma: quæ cõmuni ſententia ciuitatem illam ſupercœleſtem indicat, & figurat, in qua omnes beari debent. Sion autem, ubi erat arx, & palatium regium, & principis ſacerdotium, eminentiores illius ſupernæ ciuitatis manſiones innuit, quæ (teſte Chri-
CHRISTVS. ſto) ibidem multæ ſunt. Harum igitur cõuenientia percurrenda eſt: Primo quidem nomine conſentiunt, ut triuiale eſt, & etiam in ipſius nominis ſignificato: Ieruſalem enim (ut paßim dicitur) uiſionem pacis ſignificat, quæ perfectißima uiſio, & fruitio pacis, & principis eius in illa ſuperna ciuitate habetur: Vel (ut alij dicunt) Ieruſalem transferri poteſt hæreditas ipſis, ut uerbum deductum ſit à iaras, quod eſt hæreditare, & lemo quod eſt ipſi: Vnde bene dicitur Ieroſolyma quaſi Ierus lemo ירוש למו Quæ interpretatio bene competit ſupernæ Ie-
Dauid roſolymæ, in qua unicuique datur hæreditas, de qua inquit propheta: Hæreditas mea præclara eſt mihi. Rex quoque & fundator huius inferioris ciuitatis fuit Melchizedec & rex atque fundator, & præcipuum fundamentum illius ſupernæ Ieroſolymæ fuit ille, qui conſtitutus eſt à Deo ſacerdos ſecundum ordinem Melchizedec. Corregnantes autem & cooperatores ipſius in conſtruenda ciuitate ex lapidibus uiuis ſunt omnes, qui ſecundum mandata principis bene regunt ſeipſos: ut unuſquiſque dici poßit Melchizedec, quod rex meus iuſtus ſignificat. Hæc quoque ſuper montes ſita eſt cum templo, & in meditullio mundi: Illa etiam ſuper reuolutionem ultimi uoluminis habẽs templum in medio perpendiculariter ſuper huius inferioris templum erectum, ut non mediocris fidei teſtes aſſerunt: Inter quæ templa eſt cœleſte, uel angelicum recta linea utriq; reſpõdens: De quibus tribus templis ſolebant gloriari Ieroſolymitani dicẽtes: (ut
Ierem. habetur in Ieremia) Templum Domini, templum Domini, templum Domini eſt: Quos tamen reprehendit Ieremias dicens: Nolite confidere in uerbis mendacij dicentes, templum Domini. Non quidem aſcribens mendacio, quod aſſererent tẽplum Domini eſſe, & hoc triplicatum: ſed quia confidere nolebant in templo abſque opere, quod magnum mendacium erat ingratitudo, & peccatũ tãto maius, quanto efficacior erat influxus charismatum ſuper locum, & templum, & ciuitatẽ, quæ præcipua erat in regione fluẽte lacte, & melle: Et in qua lac prophetiæ, hymnorum cœleſtium, euangeliorum, & totius doctrinæ cœleſtis emanauit: Et in qua erat templum Dei celeberrimum reſpondens templo ſuperiori
Ezechi. Iſaias deſcripto ab Ezechiele, & commemorato ab Iſaia, qui ait: Plena erat domus

maieſtate eius, & ea, quæ ſub ipſo erant replebant templum. Ideo locus ille iu-
xta ſupramundanum templum electus fuit peculiariter à Domino, *qui in ſecun-*
do Paralipomenon *ait:* Elegi, & *ſanctificaui* locum iſtum, *ut ſit nomen meum ibi* Paralip.
in ſempiternum: & permaneant oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus. Iuſ-
ſit quoque offerri ibidem omnia ſacrificia ſignificantia ſacrificium ſacrificiorũ,
quod in ara crucis extra portam ipſius ciuitatis obtulit ſummus pontifex Chri-
ſtus. Hinc à doctoribus Hebræis *aſſeritur maius eſſe peccatum, quod committi*
tur in Ieruſalem., & *templo tantis excellentiis munito, & præcipuo conſpectu*
principis gaudente. Hinc *non ſine myſterio dictum fuit* Dauidi *aſcendenti de*
Hebron, *ut regnaret in* Ieruſalem: Non *ingredieris huc, niſi abſtuleris cæcos, &*
claudos, id eſt ignorantiam, & peccatum. Ipſe *autem ſanctus rex non tantũ ab-*
ſtulit cæcos, & claudos odio habentes animam ſuam, & ipſi inuiſos (ut prouer
bio diuulgatum eſt: Cæcus & *claudus non intrabunt in templum) ſed habitauit*
(dicit noſter textus) arcem Sion, *uel munitionem eius, ut habet* Veritas *literæ,*
id eſt in influxu præcipuo, quo ſeſe corroborauit & muniuit, nec peccaret: Vo-
cauitque eam ciuitatem Dauid, & *ædificauit eam per gyrum à melo, & intrin* Dauid
ſecus, ut habet traductio noſtra: Vel *ſecundum ueritatem* Hebraicã מן המלוא
min amilo, id eſt ex plenitudine chariſmatum muniuit eam. Et *quòd de munitio-*
ne meliori quàm murorum loquatur textus, apparet in eo, quod ſequitur: Et *in-*
grediebatur proficiens atque ſuccreſcens, & Dominus Deus *exercituum erat*
cum eo: quia uidelicet donis & effluxibus diuinis ſe munierat. Templũ *autem il*
lud fabricatũ erat ad inſtar arcæ, uel tabernaculi fœderis mundũ utrũque re-
præſentans, maiorem uidelicet & minorem, ad quorum exemplar (ut diximus)
arca & templum fabricatæ erant: In *quibus figuratiuis fiebant ſacra figurati-*
ua quouſque uera ſacra ſuccederent, quæ non in templo manufacto perficeren-
tur, ſed in meliori & perfectiori, de quo inquit Apoſtolus: Tẽplum Dei, *quod* Paulus
eſtis uos. In *hoc ſi bene peragerimus ſacra ipſum purificando, conſcendemus ad*
aliud templum, de quo iterum Apoſtolus *ait:* Tabernaculum *non manufactum* Idem
quod eſt ipſe Chriſtus: *in quẽ datur nobis ingreſſus per oſtiũ, quod eſt ipſemet:*
In *quem ingreſſi, & cum ipſo uniti conſcendimus ad ſupramundanum templum,*
de quo dicitur in Apocalypſi: Dominus Deus *omnipotens templum illius eſt, ci-* Apocal.
uitatis uidelicet ſupernæ. Sic *itaque operantes, ut mereamur uſque ad ſupremũ*
templum peruenire, tunc læti & abſque mendacio dicere poterimus: Templum
Domini, Templum Domini, Templum Domini *eſt:* In *quæ templa* Deus *ſua cle*
mentia fœlicem concedat ingreſſum.

Quid Aegyptus, Babylon, & Damaſcus. Cap. XXXIIII.

CVm *bipartitum ſemper fuerit humanũ genus, in* Dei *uidelicet fa-*
miliam, & diaboli, ut Auguſtinus *præmittit in proœmio uolumi-* Auguſt.
nis de ciuitate Dei, & *in toto contextu proſequitur, conueniens*
erat, ut in regione illa myſterioſa, & typica ſacra eloquia cele-

brarent loca, quæ utriuſque familiæ eſſent hoſpitia. Et ſicut Ieroſolyma cum omnibus circūiacentibus locis pro Dei familia, citra omne dubium, ordinata erat, de quibus longum eſſet enarrare per ſingula, ſic Aegyptus, Babylon, & Damaſcus ſemper illi aduerſam ſuſcepere familiam, à qua ſæpius populus Dei uexatus eſt. Aegyptus amplum ab Iſraëlitica gente ſuſceperat beneficium, undè Pharao uocauit Ioſeph צפנת פענח *Zaphnat pabaneab, quod eſt uocabulum Ae-*

Rabbi Salomon. *gyptium nullibi aliàs in ſcriptura repertum, ut ait Rabbi Salomon: pro quo tra ductio noſtra habet, ſaluatorem mundi, ſed ut alij uolunt ſignificat reſeratorem ſecretorum: zaphan enim reſerare Hebraicè importat, pabaneab autem eſt penitus Aegyptium, & occultum uel futurum incognitum ſignificat. Verùm quicquid ſit de uerbis, Ioſeph Iſraëliticus ſaluauit Aegyptum reſerans ſecretum uiſionis, qua demonſtrata fuerant Pharaoni ea mala, quæ ſuper populū ipſius uentura erant ab eis præcauens: Nibilominus ipſa Aegyptus ducentis & decem annis oppreſſit populum, qui Ioſeph auſpicio illuc deſcenderat: Vndè bene Aegyptum, qui Hebraicè* מצרים *mizraim dicitur, anguſtias interpretantur, quamuis aliqui, neſcio qua ratione, addant, quod etiā tenebras ſignificet: Anguſtiæ enim & anguſtiatores bonorum ſemper fuerunt Aegyptij. Babylonij quoque tanquā Dei miniſtri captiuos duxerunt optimos quoſque de Ieruſalem, tranſlato etiam rege eorum Ioachim in Babylonem. Poſtea iterum Sedechiam regem obſeſſum ceperunt cum toto exercitu, occiſis filijs, & ſuccenſo templo: tenueruntque populum captiuum ſeptuaginta annis, Damaſcus etiam multoties Dei populum afflixit, ſed in captiuitatem non deduxit. Aduertatur hic quæſo differētia inter hos oppreſſores. Aegyptus gratioſè ſuſcepit populum, poſtea afflixit, tandem ui dimiſit. Babylon ui captiuum duxit, & ſemper mitius agens deniquè ſponte dimiſit. Damaſcus autem citra captiuitatem multoties moleſtauit. Aegyptus enim anguſtiatrix diabolus eſt; qui lepide ſuſcipit hominem, & ſuſceptum ſubiugat: nec dimittit, niſi uirtute diuina abſtrahatur. Babylon confuſio eſt caro, quæ animā ſuſcipiens captiuam ſtatim tenet, atque confuſam per ſeptuaginta annos, curriculum uidelicet commune humanæ uitæ: Verùm ſemper remiſſius agit, cū in dies anima, quæ primo adeò opprimebatur, ut nihil intelligere poſſet, abſoluatur ab opprimente & offuſcante carne, ut ſucceſſiue expeditius agat: tandem poſt curriculum uitæ pœnitus liberatur abſoluta à uinculis corporeis. Damaſcus autem, quæ ſanguinem bibens interpretatur, mundus eſt: qui non paſcitur niſi his, quæ ſunt ſecundum carnem & ſanguinem, nunc moleſtat hominem, nunc abſque moleſtia ipſum dimittit: Diciturque Damaſcus caput Aſſyriæ, uelut Aſſur, quod diuitiæ interpretantur, quarum non quidem ſupernarum, ſed inferiorum, mundus hic caput & receptaculum eſt. Horū autem locorū onera, uel ſententiæ, aut ſan*

Iſaias. *ctiones diuinæ ab Iſaia deſcribuntur: Quæ ſummatim hæc ſunt: Onus Aegypti,*

CHRISTVS. *id eſt diaboli eſt, quòd ſimulachra eius commouebuntur, & tabeſcent, in aduentu uidelicet illius, qui dixit: Nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Onus*

Babylonis,carnis ſcilicet quæ mentē confundit;eſt,ꝙ omnis manus, & cor, &
corpus corruptibile diſſoluetur; & erit homo in melius trāſmutatus pretioſior
auro obrizo.Onus Damaſci,mundi huius uidelicet eſt,quia deſinet eſſe ciuitas;
& erit ſicut aceruus lapidū:Nam ſublatis hoſpitibus deſtruentur omnia ædifi-
cia huius mūdanæ ciuitatis. Multa alia,quæ ibidē dicuntur;poſſent in hanc ſen
tentiam adduci,quæ omittimus, ne ulterius progrediamur,quàm deceat.

Quid Arabia, mons Sina, & Meſopotamia Syriæ. Cap. XXXV.

HEc ab re in Arabia,quæ Sina mōte gaudet fœlix thure,atque ua
riis gummis, data eſt lex.Neque ſine myſterio Abrahā Spiritu
ſancto plenus iuramento præſtito exegit à ſeruo ſeniori domus
ſuæ,ut nullatenus acciperet uxorem, niſi de cognatione ſua, quæ
erat in Meſopotamia Syriæ:Quē ſequutus Izabac, & ipſe Deo plenus præce
pit Iabacob,dū ipſum benediceret dicēs: Noli accipere cōiugē de genere cana-
ban, ſed uade,& proficiſcere ad Meſopotamiā Syriæ,ad domū Batuel fratris
matris tuæ,& accipe tibi inde uxorē de filiabus Labā auunculi tui. De Ara-
biæ myſterio inquit Apoſt. Abrahā duos filios habuit, unū de ancilla,& unum Paulus
de libera:Qui de ancilla,ſecūdū carnē natus eſt:Qui autē de libera,per repro
miſſionē:Quæ ſunt per allegoriam dicta: Hæc enim ſunt duo teſtamēta:Vnum
quidē in mōte Sina in ſeruitutē generās, quæ eſt Agar.Sina mōs eſt in Arabia,
qui cōiunctus eſt ei,quæ nunc eſt Ieruſalem,& ſeruit cū filiis ſuis. Illa autē quæ
ſurſum eſt Ieruſalē,libera eſt,quæ eſt mater noſtra.Vbi aduertendū eſt, quo-
modo Apoſt. dicat Sina mōtē contiguū eſſe Ieroſolimæ,cū diſtet ab ea per quin
decim dietas,interpoſita uaſta eremo.Non igitur de coniunctione locali (quia
magno ſpatio diſiuncta ſunt) loquitur, ſed de coniunctione influxus,ſicut me-
taphoricè dicit Pſalmographus de rore Hermō, ꝙ deſcēdit in mōtē Siō,cū tamē David
diſtent mōtes illi per octoginta millia paſſuum.Cōiuncta igitur intelliguntur per
influxū,qui idem eſt in monte Sina,ubi lex ſcripta data eſt,& in Ieroſolymis,
ubi ſeruata eſt magno fauore regis Dauid,qui cultū Dei ſecūdū legē ipſam am
pliauit,& Salom.qui ædificauit tēplū,& multorū prophetarum,qui floruerunt
in Ieruſalē, & locis circūadiacentibus. Hæc lex ſeruitutis figurata eſt per fi-
lium ancillæ,quæ eiecta fuit ab Abrahā, iubente Deo, ad ſolitudinē Berſabee;
quæ coniungitur cū deſerto Arabiæ:nec procul inde Sina eſt,ubi Moſes paſce-
bat gregē poſt deſertū,ut pauloante explicauimus. In hoc igitur mōte data eſt
lex ſeruitutis illis,qui exierūt de Aegypto, figuratis per illos qui egreſſi ſunt de
Agar ancilla Aegyptia, ut innuit Apoſt. in uerbis nuper adductis.Et quia eadē Paulus
lex ſeruitutis ſeruata fuit in Ieruſalē inferiori, idcirco coniuncta dicitur cū Si-
na:quia eodē iugo ſeruitutis uterq; locus ꝑmebatur,quouſq; deſcēderet illa no-
ua Ieruſalem deſurſum libera,quæ eſt mater noſtra,de qua Ioā.in Apocal. Vidi Ioan.
ciuitatem ſanctā Ieruſalem nouā deſcēdentem de cœlo,à Deo paratam ſicut ſpō
ſam ornatā uiro ſuo,id eſt Patri noſtro Chriſto,cui erat ſponſa,nobis autē ma-

ter: quæ non ex lapidibus ferro quadratis aut lateritiis confecta eſt, ſed ex uiuis lapidibus ſuſcitatis in filios Abrahæ, qui nunc filij, nunc autem inſimul collecti, ex quibus pater alios generauit, ſponſa dicti ſunt: Quæ noua uiſa eſt, quia nouo influxu fabricata ab eo, qui nouus homo exiſtẽs, & liber ad omnes nos innouãdos uenerat, & liberandos à ſeruitute diaboli & peccati, ut infert Apoſt. Itaq; fratres nõ ſumus ancillæ filij, ſed liberæ: qua libertate Chriſtus nos liberauit. Qui & dedit noua inſtituta, nõ quidẽ mutans, ſed innouans legẽ antiquam, & tranſmutans eam in legem libertatis, quæ eſt ſecundum ſpiritum, ut alibi inquit: Vbi ſpiritus, ibi libertas. Secũdũ quam legem regenerauit nos nouo ſemine, deducto ab eodẽ loco, à quo & ſponſa ipſi parata deſcenderat. Eſt igitur mõs Sina perfuſus eodem influxu, quo Ieruſalem, quamuis ipſe dicatur uallatus deſerto: Quod bene explicatur in Exodo, ubi dicitur: In menſe tertio egreſsionis Iſraël de terra Aegypti uenerunt in deſertum Sina: Nam profecti de Raphadim uenerũt in deſertũ Sina, & caſtrametati ſunt in deſerto, & caſtrametatus eſt ibi Iſraël è regione montis, ubi plurima aduertenda ſunt. Primo, ꝙ locus prope Sina (ut diximus) deſertus erat. Aliud eſt, ꝙ non ab re dicit Iſraëlem ex aduerſo montis caſtra locaſſe, ut ab irriguo monte ſaltem è regione ſtantes ſuſciperent ea, quæ ſuſcipere nequibant ſuper montẽ, ad quẽ non dabatur acceſſus, imò penitus interdictus erat, ut paulo inferius dicitur: Cauete, ne aſcendatis in montem, nec attingatis fines illius: Omnis quippe, qui tetigerit eũ, morte morietur, quia nondum erãt capaces potentiarũ influxuum, ueluti infirmus, qui nõ eſt capax uini, & ſolidioris cibi. Ideo tertio myſterioſè tangitur ordo debiti progreſſus, dum dicitur: ꝙ profecti de Raphadim uenerunt in deſertũ, poſtea caſtrametati ſunt iuxta montẽ Sina, & tandem debitis ſacris expiati uenerunt ad regionem ſanctam: Raphadim enim pauimenta ſignificat, quæ artificio conducuntur: A quo loco nõ ſine myſterio populus dicitur deueniſſe ad deſertum, poſtea ad Sina innuẽs myſterioſum progreſſum ab artificio Aegyptiaco, aut mundano: à quo qui recedit, & ipſo expoliatur, ſtatim inuenit deſertum, quia nudatus eſt fauore: Sed immediatè applicat ad Sina, ubi incipit cœleſtẽ influxũ ſuſcipere, quo bene perfuſus tandem deuenit ad terram, in qua frui poſſit pleniori irroratione diuina. Vltimo aduertendũ eſt, ꝙ myſterio non paruo, primo dicitur in plurali, & caſtrametati ſunt in deſerto, & poſtea in ſingulari dicitur, & caſtrametatus eſt Iſraël contra Sina. Hoc ideo dictũ eſt, ut doceamur, ꝙ non poteſt multitudo aliqua influxui cœleſti appropinquare, niſi in charitate unita. Quod cognoſcens diuus Citbariſta decantat: Ecce quàm bonum, & quàm iucũdũ habitare fratres in unum: quia in illos cœleſtis influxus deſcẽdit, ſicut unguẽtum ex capite ad barbam uſq; ad oram ueſtimẽti, id eſt per totũ corpus unitum charitate diffunditur. Et iterum cõfirmans, inquit, Quoniam illic mandauit Dominus benedictionem & uitam, ubi uidelicet ſunt habitantes uniti in corde uno, & in animo uno. Et hæc Arabia Sina monte, & aliis bonis influxibus fœlix eſt

Idem (margin, beside "quit: Vbi ſpiritus…")

Exodus (margin, beside "ſerto: Quod bene explicatur…")

Idem. (margin, beside "tum ex capite ad barbam…")

illa uidelicet, à qua uenit regina ſapientia, & diuitiis referta ad comprobandã ſapientiã Salomonis: quæ Saba dicta eſt à loco, undè uenit. Nã שבא Saba Hebraicè, Latinè Arabia dicitur, & differt à Saba, undè Sabæi dicuntur, quia hæc cum ס, ſcribitur, Arabia autem cum ש Et habetur utrunque in pſalmo ſe- Pſalm.
ptuageſimo ſecundo, ubi dicimus: reges Arabum, & Saba: in Hebræo ſcriptum eſt מלבי שבא וסבא. Cum autem de regina illa ſit mentio, ſcribitur per ש ex quo intelligitur illa fuiſſe regina Arabiæ: Quæ, quãuis ſapiẽs, meliorẽ quæſiuit ſapientiam in Ieroſolymis, innuens quod lex ſapientiæ data in Arabia miguit maiori ſapientia in Ieruſalem, potiſſimè quando completa, & explicata eſt ab illo, qui dixit: Ecce pluſquã Salomon hic. Meſopotamia autem Syriæ, quæ Hebraicè Padan arã dicitur, locus eſt inter Chaldæos, & Cananæos aliquali potius progenie, quàm ſitu fauſta: Inde enim Abrahã, & tota Hebraica gẽs traxit originem à Thare, qui de Vr Chaldæorum in חרם uenerat locum & regionẽ, quæ erat Padan aram: Et inde Abraham in Canahan perrexit, plagam illam tandem poſſeſſurus, tanquam dignus illius peculiaris loci habitator. Iuſſit itaque Abraham dicens ad Izahac filium ſuum, & hic ad Iahacob, ut non acciperent uxores de filiabus Canahan, cui maledixerat Noë cũ tota poſteritate ſua dicẽs: Maledictus Canahan ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis. Nec enim debebat ex ſemine ſeruili accipi uxor pro filio liberæ, aut pro Iahacob, in cuius benedictione dictum eſt: Eſto dominus fratrum tuorum. Ideo cum iterum pater repeteret benedictionem, ait: Noli accipere uxorẽ de filiabus Canahan, quaſi inferendo, Si commiſcueris te cum ſemine maledicto & ſeruili, non poteris conſequi benedictionem, qua dictum eſt, eſto dominus fratrum tuorũ. Miſſi ſunt itaque ambo, hic ab Izahac, & ille ab Abraham ad terram, & gentem ſuæ geniture, quæ deſcenderat ex Sem filio Noë nequaquam maledicto, ut inde acciperent uxores, ex quibus producerent progeniem, quæ expelleret maledictos, & poſſideret totam regionem illam occupatam ab iniuſto poſſeſſore: In qua, ut dignè habitaret, expiata fuit familia illa lege, & ſacrificiis. Si autẽ ad ſenſum myſticum tranſcendere uoluerimus, exiit progenies iſta de Vr, id eſt de incendio Chaldæorum, & confuſionis Babylonicæ, & uenit adhuc exigua familia, Tarah uidelicet pater Abraham cum filio ſuo, & Lot filio Haram, & Sarai uxore Abraham, ut uenirent in Canahan. Sed cũ ueniſſent ad Haram, mortuus eſt ibi Tarah pater Abrahã nequiẽs applicare ad Canahã. Sed ipſo mortuo dictũ eſt ad Abrahã: Egredere de terra tua, & de genitura, uel progenie tua, & de domo patris tui, & ueni in terram, quam monſtrauero tibi. Quo contextu docemur, ꝙ familia illa, ut poſſideret regionem ſpecioſam, & à Deo dilectam, egredi primo debebat de confuſione peccati, & incendio cõcupiſcẽtiæ, & proficiſci in Haram, quod excandeſcentiam, iram, uel zelum ſignificat, quo armari quis debet cõtra peccatum, & malum. Sed cauendũ eſt, ne excandeſcentia ſit nimia, & effrenata, ut non moriatur ibi cũ Tarah: Sed mãſuetudine corrigat,

& frenet iram cum Abraham, & cum ipſo exeat de terra confuſionis, & de progenie impetuoſa, & de domo patris confracti impetu ſuo, & ueniat mitis ad poſſidendam terram benedictam, ut in euangelio dicitur, cui titulus eſt ſecun CHRISTVS. *dum Matthæum: Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram.*

Quid Amalech, Moab, Amon, & Philiſtiim. Cap. XXXVI.

SEd cũ aliqualiter de regionibus tranſegerimus, percurramus etiam de populis ultra ea, quæ de gente Aegypti, Babylonis, & Damaſci dictũ eſt: Fuerunt enim populo Dei infeſti nimis Amalech, Moab, Amon, & Philiſtiim. Amalech enim adeo inſolens fuit, ut pientiſſi- Deuter. *mus Deus dixerit in Deuter. Memento quæ tibi fecerit Amalech in uia, quando egrediebaris de Aegypto: quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui, qui laſſi reſidebãt, ceciderit, quãdo tu eras fame, & labore cõfectus, & nõ timuerunt Deũ. Cũ ergo dominus Deus tuus dederit tibi requiem, & ſubiecerit cunctas per circuitum nationes, in terra, quã tibi pollicitus eſt, delebis nomẽ eius de ſub cœlo: Caue ne obliuiſcaris.* Nagna quidẽ uidetur Dei ſeueritas in iſtum Amalech, quod non abſque myſterio factũ eſſe credimus: Erat enim Amalech gens magna, ueneno antiqui ſerpentis infecta, undè familiæ Dei inimica: Idcirco huic contra illam ſemper pugnandum erat, ſicut & ſuperni rectores bonæ fa- Exod. miliæ decertabant, ut in Exodo legimus: דורכי ירעל כסיה מלחמה ליהוה בעמל קמדור Quod ad uerbum interpretatum dicit: Quia manus ſuper ſedẽ iah, id eſt Dei, pugnans pro Domino contra Amalech à generatione in genera- Saul tionem. Ideo graui indignatione eiectus fuit Saul de regno: quia noluit ſe cõfor mare cum bellatrice manu Domini, & pugnare contra eum, in quem lata erat di Samuel. uina ſententia, & indictum bellum, ſicuti per Samuelẽ fuerat ipſi indicatum, ne uidelicet percuteret, & deſtrueret ipſum Amalech, & omnia quæ illi erãt, interficiens à uiro uſque ad mulierem, ab infante uſq; ad lactentem, ab agno uſq; ad ouem, à camelo uſq; ad aſinũ: quia omnia fœda erant, & nulla conſeruatione digna, & minus in ſacrificium offerẽda. Hinc graue fuit peccatum Saul, quia offerre uoluit abominanda contra diuinum præceptum. Moſes uerò, Ioſue, Dauid, & quotquot diuinum honorem zelantes fideles Deo inuenti ſunt, pugnarũt pro uirili ſua contra iſtum Amalech, quamuis non deſtruxerint eum penitus, ſi- Numer. cut lata erat in eũ diuina ſententia, ut in libro Numerorũ legimus: Principiũ gẽtium Amalech, cuius extrema perdẽtur. Et hoc, quia Meſſiah reſeruatum erat, ut penitus eum deleret, ſicut & factum eſt: nec per alium id fieri potuit, imò a- Moſes. lij uirtute Chriſti uenturi contra ipſum præualebãt, ſicuti de Moſe legimus, qui miſſis militibus ad concertandum contra Amalech pugnabat & ipſe precibus, eleuatis manibus in Deum: Sed graues erant manus eius, quia non erat ei plena uirtus expugnandi Amalech. Tulerunt igitur aſtantes petram, in qua ſedit, Paulus quæ, Apoſtolo interpretante, erat Chriſtus, cui innitebatur: Et quouſque adueniret Chriſtus, qui eum penitus deleuit, ſuſtentabatur ab Aaron, & Vr, id eſt

à ſacerdotio figurante Chriſtum, & incendio ignis, quē ipſe uenit mittere in ter
rā: Vt enim incēdiū, aut fornax iterpretatur. Et ut innuatur hæc familia Ama
lechitarū penitus diabolica, ſine genealogia introducitur, ſicut econuerſo ad de-
notandā diuinitatē Melchizedech, & ipſe abſq; cognatione deſcribitur. Moab
quoq;, & Hamō, q̄uis de genere Sem fuerint, tamē ſemper infeuſi Dei familiæ,
nec cum ea aliquando commixtibiles, q̄uis admiſſa fuerit Ruth Moabitis nō tan
tū in familiā ipſam Dei, ſed etiam in genealogiā ſaluatoris: hoc ideo, quia fœmi
nis non fuerit facta illa prohibitio, qua in Deuter. iubetur, ut manſeres, & dimi Deuter.
nuti aliquo membro non ingrediantur templum Domini, niſi uſque ad decimam
generationem, & Philiſtei uſque ad tertiam: ſed Moabitis, & Hamonitis prohi-
betur acceſſus ille in perpetuum. Interdicitur quoque pax, & commixtio cū eis
tanquam penitus infructuoſa, ſicuti in planta patere poteſt, cuius ſurculus, ſi in
eodem trunco à quo diuellitur, inferatur, nullum fructum penitus producit. Sic
nec ſemen filij cum matre, aut patris cum filia pōteſt producere fructus bonos:
& dignos familiæ Dei: ut in Moabitis & Hamonitis factum eſt: qui nati ſunt
de obſcœna commixtione filiarum cum patre. Philiſtiim autem de genere Chā
ſimul cum Aegyptiis proceſſerunt: Fuit enim Philiſtiim filius Chaſlubim & hic
filius Mizraim, qui eſt Aegyptus, & iſte filius Cham: Qui Philiſtiim quamuis
exiguus populus, tamen diu Iſraëliticæ familiæ fuit infeſtus, & nunquam dele-
tus, adeo, ut adhuc aliqui cenſeantur Philiſtei, qui non quidem cadentes, ſed ob-
uoluti dicuntur, aut inuoluentes à פלש *palas, quod eſt inuoluit: Multa enim re*
uolutione, & uaria fortuna pugnarum contra Iſraël, & circa quāplurima ob-
uoluti ſunt. Hós autem populos & ad ſenſum myſticum reducendo, Amalech
diabolum ſignificat, contra quem nobis bellum continuum indictum eſt, dicente
Deo: Ponam inimicitias inter te & mulierem, & inter ſemen tuum, & ſemen DEVS.
illius. Moab & Hamon geniti de patre Lot; qui incluſus interpretatur, carnē
ſignificant, quæ generatur de ſpiritibus animalibus, & uirtute ſeminali incluſa
in uiſceribus paternis. Philiſtiim uerò mundum ſignificant, cum quo ludimus con
tinuis reuolutionibus, nunc ab ipſo expediti, nunc in eo iterum obuoluti. Hinc cō
tra Amalech, & contra Moab, & Hamon (quorum primus diabolum, ſequen-
tes uero carnem effigiant) continua pugna ſumenda eſt, & nulla habenda pax,
nulla concordia, nullum commercium, ut lege iubetur. Cum mundo uerò nunc pu
gnandum eſt, nunc uerò conuerſandum: ut ſuos dilectores ab ipſo trahentes de-
ducamus in ſeruitutem Dei, ſicuti Chriſtus nos docuit: qui cū publicanis, & pec
catoribus manducabat, & conuerſabatur, ut eos ad pœnitentiā reuocaret. Mul
ta alia adducere poſſemus de rebus naturalibus, plantis, & lapidibus, mōtibus,
& uallibus, locis, & populis particularibus, per quos tanquam per ænigmata
quædam ſacra eloquia indicant meliora, & ea quæ ad ſpiritum pertinent. Sed
ne longius progrediamur, quàm deceat, de multis hæc pauca ſufficiant.

QVid ſit illud vltimum, in quod omnia diapaſonica conſonantia conducuntur. Tonus Octauus.

DEus omnia complet flatu, & vita ſuauiſsima. Ca. Primum.
Quis ſit iſte, qui omnia complet, & quid de ipſo cognoſcere poſsimus. Ca. II.
Omnia verè tendunt in Deum. Ca. III.
Quo appetitu in eundem pergant. Ca. IIII.
Quo curriculo vehantur. Ca. V.
A quibus trahatur iſte currus. Ca. VI.
Quid operentur angelici Dei miniſtri in iſto attractu, cõprobatur à ſcriptura ſacra. Ca. VII.
Quomodo omnia per ſenarium à Deo egrediantur. Ca. VIII.
Qualiter per ſenarium in eũdem redeãt, in Chriſtum maximè, qui eſt vera quies, & ſabbatum. Ca. IX.
Quomodo per ſenarium ætatum reducatur genus humanum in ipſum Deum. Ca. X.
Quomodò homo particularis regulatè viuens deueniat in Chriſtũ ſabbatum per ſex ætates ſignificatas per ſex illos dies. Ca. XI.
Chriſtus eſt vera quies, & ſabbatum. Ca. XII.
Cur completis operibus quinque dierum dictum ſit, vidit Deus quod bonum: ſed completo opere ſexti dictum ſit, & erant ualde bona. Ca. XIII.
Conſummatur perfectum diapaſon in octonario. Ca. XIIII.
Quòd cœli in ſua reuolutione diapaſon perfectè conducant. Ca. XV.
De concentu cœlorum tam ex diſtantia, quàm ex conſonantia motuum. Ca. XVI.
De conſonanti fœcunditate in ſeptenario numero planetarum. Ca. XVII.
De harmonica conuenientia ſeptenarij planetarum cum duodenis ſignis. Ca. XVIII.
De vera cœlorum harmonia, quam aliqui non intelligentes falsò negant. Ca. XIX.
De concordia cœlorum cum ſupernis mentibus. Ca. XX.
Omnia in eundem deducunt, quia ab eodem ſuſcipiunt, vndè influant, quãuis influxus videatur diuerſus. Ca. XXI.

DEVS OMNIA COMPLET FLATV, ET *uita ſuauiſsima.* *Caput primum.*

POSTQVAM *mundanam hanc domum cum ſuo hoſpi*
te ſummo concentu diſpoſitam demonſtrauimus, & in ennea
dibus, & in repletis interuallis; reſtat, ut melos eius audire
faciamus, qui ex uiuenti, & indefectibili flatu Opificis ſui
omnia complentis inexplicabili harmonia reſultat: de qua
Orpheus σὺ δὲ πάντα πόλον κιθάρῃ πολυκρέκτῳ ἁρμόζεις, *id* Orph.
eſt, tu totum cœlum canora cithara temperas. Sed ultrà progrediens Dory- Dorylai.
laus Pythagoræus dicit mundum eſſe organum Dei: Itidem Alexander Mile- Alex. mil.
ſius cum Gregorio Nazianzeno: Laudabilis (hic inquit) mundus eſt pro ſin- Gre. na.
gulis quibuſcunque ſpeciebus; ſed multo laudabilior ex harmonia omnium, com
pagéque uniuerſorum, in quo ſumma eſt, & ſtupenda ex contrarietate in eadẽ
uita, & ſono concordia, dum inter ſe inuicem diuerſa ſunt; & cum ſingulis cun
cta conueniunt, ueluti inſtrumenti fiſtulæ uel fibræ in eundem ſonum congrediũ
tur. Hinc manet mundi fabrica (Timæo Locro atteſtate) in ipſa concinnitate Tim. loc.
indiſſolubili ratione præſtantiſsima. Vna quoque (inquit Apuleius illos ſapien Apuleius
tes æmulatus) mundani orbis conuerſio, unus concentus, atque unus ſtellarum,
& aliarum rerum chorus ex diuerſis occaſibus, ortibuſque: Nam ſicut in cho-
reis dux carminis hymno præcinit concinentium uulgus uirorum, ac mulierum
mixtis grauibus, & acutis clamoribus unam harmoniam reſonant, ſic diuina mẽs
mundanas uarietates ad inſtar unius concentionis reuelat: Quam uniuerſarum
rerum coaptationem, atq; concentũ homines (inquit Auguſtinus in ſuo uolumine Auguſti.
de ordine) imbecilli mente cõplecti, & conſiderare nequeunt: ſicut ſi quis in an
gulo ampliſsimarum, & conſonantiſsimarũ ædium, tanquã ſtatua collocaretur;
pulchritudinẽ & conſonantiam eius fabricæ non ſentiret, cuius tamen ipſe pars
eſſet, nec totius exercitus ordinem miles in acie exiſtens intueri poteſt: Et hoc
eſt, quia anima cũ infimis degens inferioris pulchritudinis amore polluta ordinẽ
pulchritudinemq; ſuam perdidit: adeo ut in pulchrũ uniuerſi, & archetypi inſpi
cere nequeat, niſi iterum pulchra, deiformiſq; efficiatur: & reſumat priſtinum
oculum deorbatum craſsitudine mortiferæ huius, & obtenebrantis caliginis:
ut ipſo expurgato, uel recuperato quocunque ſe uertat, perſentiat hoc munda-
num inſtrumentum conſonantiſsimum, & modulante Deo, concentum ipſius tan-
to ſuauiorem ſono ex artificiis muſicalibus proueniente; quanto natura, & na-
turæ opifex arte ipſa præſtantior eſt. Si ad primum igitur muſicæ formalis ge-
nus (quod mundanum Boëtius uocat) ſeſe conferat, & ad baſem ipſius incli-
nauerit aures, ſentiet in elementis contrariis moderatam antipariſtaſim; in com
poſitiſque ex eis cantionem à ſummo concentore conductam tranquillam, &

ſuauiſsimam. Hinc domeſticè de huiuſmodi cum Iob agens ſummus opifex ait: Vbi eras, quando ponebam fundamenta terræ? Quis poſuit menſuras eius, uel quis tetendit ſuper ea lineam, ut examuſsim in debitam conſonantiam ponderarentur, & extenderentur producta omnia? Et ſup quo baſes eius fundatæ ſunt? Aut quis proiecit lapidem fundamentalem? Si noſti, enarra: Sin autem, dicam tibi: Id fuit à me factum tanta conſonãtia, ut præ gaudio & ſuauitate exultarẽt aſtra matutina, & iubilarent omnes filij Elohim, qui opifex introducitur à Moſe in tota fabrica: A qua tamen non defuit ſapientia diuina omnia illa diſponẽs,
Salomon undè ex perſona eius Salomon in Prouerbiis loquens dicit: Quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens: & delectabar per ſingulos dies ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum, uel ut textus Hebræus ſonat, delitians in uniuerſi conſonantia: Vndè ſequitur: Et delitiæ meæ cum filiis hominum. Nam שעשעו ſahaſuah, quod interpretatum habemus delitias, ſuperius ludens larga licentia traductum eſt. Proſequitur de mixtis imperfectis, quæ ex elementis producuntur dicens: Auſculta Iob, & conſidera mirabilia Dei: Nunquid ſcis, quando præcepit Deus pluuiis? Nunquid noſti ſemitas nubium? Et aliquantulum progreſſus ait: Nunquid ingreſſus es theſauros niuis? Aut theſauros grandinis aſpicies? Et iterum: Quis dedit uehementiſsimo hymbri curſum, & uiam ſonanti tonitrui? Poſtpaulumq́ue ſubinfert: Quis eſt pluuiæ pater? Aut quis genuit ſtillas roris? De cuius utero egreſſa eſt glacies? De cœlo quis hæc genuit? Ille quippe Archimuſæus, & omniũ altiſonans Deus
Auguſt. qui omnia illa ſuauiſsima concordia, & fortiſsimis numeris (ut inquit Auguſtinus) diſponit. Eleuatus quoque animus ad medium huius inſtrumenti ſpatium
Pythag. Tim. lo. Plato. Ptolem. Plinius Cenſo. perſentiet cum Pythagora, Timæo Locro, Platone, & Ptolemæo cœlorum cõſonãtiam: quam Plinius, & Cẽſorinus ex eorũ officina deſcribũt dyapaſonicã ex tonis ſex, & ſeptẽ interuallis, q ex diſtantia planetarũ reſultant muſicis dyaſtematibus cõſonãtiſsimi, ſed à nobis (ut aliqui opinantur) propter uocis magnitudinẽ non ſunt intelligibiles: uel ut uerius dicamus, quia cõſonantia illa ad muſicã naturalẽ, aut formalẽ pertinens nõ aure, ſed mẽte expurgata percipitur tãta cõſonantia, ut omnis, quæ apud nos uocalis eſt harmonia, exiguũ quoddã exem
Pythag. plar (Pythag. teſtante) habeatur, de quo in Iob iterũ dicitur: Quis enarrabit cœlorũ uoces, & concentũ cœli quis dormire faciet? Aut ut textus Hebræus habet: Quis exponet nubes in ſapiẽtia, aut inſtrumentũ cœlorũ quis faciet quieſcere? Nullus quippe: Sed audiẽt (ut paulo ſuperius dixerat) ſonũ in tremore uocis ſuæ, & tonum de ore ſuo procedentem. Audiat (inquit) cum terrore ſonum uocis eius, ſapiẽtiæ uidelicet diuinæ omnia moderantis, timens non poſſe correſpondere ſonoritati tanti artificis, aut ne imbecillis mens opprimatur à gloria eius: ſicut, quando ad populum Iſraëliticum loquebatur Deus, terrore correpti dixerunt ad Moſem: Loquere tu, & audiemus: Nõ loquatur nobis Deus, ne moris-
Exodus mur non ualentes ſufferre debilibus auribus gloriam, & maieſtatem loquentis:

Vndè iterū Iob: *Cum uix paruam ſcintillam ſermonis eius audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis eius intueri?* Sicut itaq; omnia implet, omnia circūſonare facit, ideo ſeqtur: *Sub omni cœlo cōcertatio, & modulatio ipſius*: Quod ut percipiatur potius meliori oculo, quàm auribus, præmiſit dicens: *Extendit lumen ſuum ſuper omnes extremitates terræ*, quo. uidelicet ab expurgatis poſſint uideri hæc recondita myſteria. Reſonat igitur in hoc magno uniuerſi inſtrumēto in uocibus magnitudinis ſuæ: ſed ab imbecillibus ingeniis comprehēdi nequeūt mirabiles concentus, cum expurgatus animus nedum hæc inferiora, ſed ſi ad ſupremum huius mundani organi interſtitium erexerit aures, ſenſurus ſit concordiam, & harmoniam, uel pacem, quam fecit Deus (authore ipſo Iob) in ſublimibus ſuis: Quod non de cœlis, ſed de angelis, errore poſtpoſito, exponi debet: Vndè ſubinfert: *Nunquid eſt numerus militum eius, aut cuneis eius, ſuper quem nō ſurgat lumē, uel oculus ipſius omnia perſcrutans, omnia numerans, & coaptās: ut ipſi ſimul cum cœleſtibus circulis modulantiſſima ſucceſſione, & ordinatiſſimis uicibus percurrendo cum uarietate unigena curſum conſonantiſſimum compleant?* Qui nunc calore, nunc frigore, nunc humido, nunc ſicco & multigenis influxibus perfundendo terram, reddunt eam nunc ſpoliatam, nunc depictam floribus & herbis, & fructibus pro qualitate & opportunitate temporū, ad idē ſemper (continua tamen ſucceſſione) reducentes: ut unicum omnium moderatorem, ad cuius nutum omnia diſponūtur clariſſimè inuicem, ſicut moduli uel fibræ ab eodem perſonante ſucceſſione quadam permotæ unam efficiunt harmoniam unicum indicantes carminis ducem. Si iterum ad occentores, & intercinentes in hac pſalmodia direxerimus aures, percipiemus ipſum altiſonantem omnia interſonare facientem proportione quadam (inquit Albertus) à creatoris ſapientia adinuenta, nec ab intelligentia aliqua cōparata à ſeipſa, ſed à fonte ſupramūdanæ ſapiētiæ hauſta: Si enim tēperatura eſt partiū corporis, quæ ſanitas dicitur, nonne hæc ab eo, qui omnia ualde bona, & tēperata à principio diſpoſuit, & iterū diſſona cōtemperando ſonat? Hinc Pſalmog. canit: *Miſit uerbū ſuū, & ſanauit eos.* Et ſi conueniūt affectus animaliū ratione carentiū ad inuicē, & ad ſibi neceſſariā paſturā, nōne hoc indidit naturæ opifex, ut condelectētur ſimilia cū ſimilibus habitare, & reiectis noxiis cibis ſumant ſibi cōuenientes præparatos ab eo? De his proſequitur Iob dicēs: *Quis præparat coruo eſcam ſuā, quando pulli eius clamant ad Deum uagientes, eo quod nō habeant cibos?* Cū quo regius propheta decātat: *Qui dat eſcā omni carni*, ei uidelicet cōuenientē. Si quoque ratione utētes inſimul moribus coaptātur, nōne hoc facit ille, de quo iterū in pſalmis canitur: *Qui habitare facit unanimes in domo?* Si iterū conueniūt cōcordes in ciuitate, uel repub. aliqua, nonne hoc eſt ab eo, qui per angelos pacis iuſsit pacem denuntiari, & tribui hominibus bonæ uoluntatis: quique per apoſtolos, & nuntios ſuos omnes in quancunque ciuitatem, domum, aut locum intrauerint, pacem mandauit offerri omnibus uolentibus eam ſuſcipere? Si prompto,

Marginal notes: Iob (line 1); Idem (line 11); Albert. (line 24); Dauid (line 28); Iob (line 32); Dauid (line 34)

quoque animo aliqui legis onus ſuſcipiunt, quo moderati tanquam bene diſpoſi
tæ cicutæ admittantur in ſupercæleſte inſtrumentum, ætbereumque concentum
CHRISTVS. ſuauiſſimum, nonne boc eſt ab eo, de quo dicitur: Nemo uenit ad me, niſi Pater
Idem meus traxerit eum? Si qui autem ſyncero corde, aut attrahēti, aut uocanti ſua-
uitate melliflua adbærēt, nonne boc eſt ab eo, qui iterum dicit: Iugum meū ſua-
Dauid ue eſt, & onus meum leue? Quod comprobauerat ille, qui dixit: Quàm bònus
Iſraël Deus iis, qui recto ſunt corde. Et bæc eſt pax, & barmonia illa, ad quā
tendimus: quæ exuperat omnem ſenſum. Ecce igitur idē in omnibus perſonator
omnibus affluens, omnia ſua uiuificante, & deifica uirtute circumſonare facit.
Quis autem ſit bic præcentor, aut quam notitiam de eo babere poſſimus, per-
currendum eſt.

Quis ſit iſte, qui omnia cōplet, & quid de ipſo cognoſcere poſſimus. Ca. II.

VNum eſſe, à quo omnia proceſſerint, qui omnia cōpleat, & in quē,
tanquam in finem amatum, & prædilectum eadem omnia tendāt,
nulli dubium eſt: Et illud idem Deum uocari ab omnibus, diuer-
ſis tamen nominibus pro diuerſitate idiomatum. Hic autē ille eſt,
Iſaias qui per Iſaiam dicit: Ego ſum ipſe, ego primus, & ego nouiſſimus: Manus mea
fundauit terram, & dextera mea menſa eſt, aut palmo concluſit cælos. Ter nō
ſine myſterio (ut babet textus Hebræus) repetitur ego, ut denotetur aliqua tri
nitas in ſumma illa unitate contineri. Ego igitur (inquit) ſum ipſe, qui uidelicet
eſt à ſe: aut ego ſum illud, quod eſt: ut clarè ſonant uerba Hebraica. Sequitur:
Et ego primus, & origo omnium: & ego nouiſſimus & finis, in quem tendunt
omnia: Et tanquam primum efficiens manu mea fundaui terram ſtabile funda-
mentum totius macbinæ, quæ ſuper ipſam, aut circa ipſam fabricata eſt: Et de-
xtera mea metior, ordino, dirigo, aut palmo concludo omnia aduocans, & tra-
bens ad me, à quo ipſa omnia progreſſa ſunt: undè ſequitur: Voco ea, & ſtant
ſimul, in meipſum uidelicet collecta: Quis autem, quātus, uel qualis ſit iſte Deus,
cum omnem captum bumanum fugiat, difficilè, imò impoſſibilè erit inueſtigare:
Paulus quia inbabitat (teste Paulo) lucem inacceſſibilē, quem nullus bominum uidit, nec
uidere poteſt: Quod non latebat illos antiquos patres, qui pro conſtanti aſſeue-
rabant duas ſupremas menſuras, aut dignitates diuinas, quarū ſuperiorem fon
tem, coronam, originem, undè ſcilicet omnia emanant, alteram uerò ſapientiam,
primogenitum, & aliis multis appropriatis nominibus uocant, non eſſe cognitas
mortalibus, nec etiam ipſi Moſi: qui (ut dicunt) nec quinquageſimam portam mē
ſuræ præcedentis intrauit. Nullus igitur potuit intelligere Patrem, aut filium,
quouſque uenit ille, qui dixit: Nemo nouit filium, niſi pater, neque Patrem quis
Ioan. nouit, niſi Filius, & cui uoluerit Filius reuelare. Itidem & Ioannes dicit: Deum
nemo uidit unquam, ſed unigenitus, qui eſt in ſinu Patris, ipſe annutiauit nobis.
Iob Quod & Iob ſub nomine lucis tetigit dicens: Indica mibi, ſi noſti, in qua uia lux
Iacobus inbabitet: Lux utique illa, quæ à Iacobo dicitur pater luminum, & illa quæ di-

xit: Ego ſum lux mundi. De qua iterum Ioãnes: Vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Quod & Iob proſequens ait: Auferetur ab impiis lux ſua: Quæ omnibus cõmunicatur, ut omnem hominem illuminet, dummodo ſuis tenebris non offuſcetur, & tantæ lucis indignum ſe reddat. Hac quidem ſola luce Deus, & diuina percipi poſſunt. Si igitur aliqua de hoc præcentore, & delectabili concentu, & beatificante fine, & pauſa habeatur cognitio, ex hac luce ut procedat, neceſſe eſt: nec eam à ſapientibus mundi, qui in tenebris ſuarum adinuentionum inuoluuntur, expectare poſſumus, Paulo atteſtante, qui ait: Loquimur Dei ſapientiã in miniſterio, quæ abſcondita eſt, quam prædeſtinauit Deus ante ſæcula in gloriam noſtram: & quã nemo principum huius ſæculi cognouit: Nam neque finem, neque media, quibus in eundem finem, aut in concentum ſuauiſſimum inter Deum & hominem, quo ipſe beatur homo, deuenitur, ullus aliquando philoſophorum, aut mundi ſapientum docuit: quia animalis homo, aut ſapientia mundi, quæ carnalis eſt, non percipit quæ ſunt ſpiritus Dei, ut ſequitur Apoſtolus: Et rationem ſubnectens ait: Quis enim ſcit hominum, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt? Ita & quæ Dei ſunt, nemo cognouit, niſi ſpiritus Dei. Nos itaque non ſpiritũ huius mundi accepimus, ſed ſpiritum, qui ex Deo eſt: ut ſciamus, quæ à Deo donata ſunt, qui & loquimur non in doctis humanæ ſapientiæ uerbis, ſed in doctrina ſpiritus ſpiritualibus ſpiritualia comparantes. Triplex enim eſt apud philoſophos Peripateticos maximè celebratus progreſſus in ſcientia, reſolutiuus aut diffiniens, diuidens, & componens: Quorũ nullus ad Deum attinet, qui nec diffiniri, nec diuidi, nec componi poteſt. Hinc diminuta nimis eſt theologia Peripatetica, & doctrina illa minus ſufficiens ad diuina, quæ puro intellectu, aut expurgato ſpiritu percipiuntur. Alius igitur modus nobis quærendus eſt, quo diuina ſuſcipiamus. Eſt nanque unus atque ſublimis, qui intuitiuus dicitur, dum homo mundo corde &, oculo aſpicit in ſpecula, & ſpectacula illa clara & æterna: ad quæ prophetæ omnes deuenerãt, hinc merito uidẽtes dicebãtur, Sic Iſaias uolens explicare, quod ſenſerat, dixit: Viſio Iſaiæ: Et iterũ: Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & eleuatum. Sic Ezechiel indicans unde haberet, quæ annuntiabat, dixit: Facta eſt ſuper me manus Domini, & uidi. Similiter & Daniel ait: Videbam in uiſione mea. Ad quem gradum deuenerant prophetæ omnes, quamuis diuerſa uiderint: Quos ſequuti ſunt Ioannes, Paulus, Stephanus, & alij apoſtolici uiri, quorum primus ait: Vidimus gloriam eius: Et ultimus de ſeipſo protulit: Ecce uideo cœlos apertos, & Ieſum ſtantẽ à dextris uirtutis Dei. Medius autẽ teſtatur ſe uidiſſe, & audiuiſſe arcana Dei, quæ nõ licet homini loqui: quia nec uocabula ſuppetunt, nec mortales uoluti in cœni uolutabro digni habentur ſuſcipere pretioſas margaritas, & ſplendorem, à quo coinquinati oculi potius offenduntur, quàm illuſtrentur. Eſt itaque progreſſus, & cognoſcendi uia media inter hanc intuitiuam, & peripateticos illos modos: quoſ

Ioannes
Iob
Paulus
Idem
Iſaias.
Ezechi.
Daniel
Stephanus

*omnes meritò pro uno computauerim, conuenientia uidelicet ueritatum, quas an-
nuntiarunt, qui uiderunt, ad intellectum noſtrum, qui capax eſt omnium uerita-
tum: undè intellectus paſsibilis dicitur, ſcilicet omnium intelligibiliũ ſuſceptiuus,
imò ueritatum omnium cupidiſsimus: Qui expurgatus, dum aſſentit ueritati
declaratæ, & in ipſa quieſcit, magnum ſibi comparat iudicium, uerum illud eſſe,
quod tam bene cum ſuo intellectu coaptatur, ueluti clauis cum ſera, quæ ſi non
conuenit artificio ipſius ſeræ, conuincitur non eſſe clauis illius: ſi autem coæqua-
tur, trãſit, aperit, & claudit, ſua eſſe diiudicatur: Nõ ſecus ſenſus, uel interpre
tatio alicuius rei à ꝓphetis enuntiatæ, ſi intellectui expurgato ſine aliquo diſsi-
dio coaptatur, conijcitur uera, ſin autem, falſa, & non ſua. Hæc igitur eſt uia
quærenda à nobis, qui non poſſumus cum prophetis, & apoſtolis diuina intue-
ri, ut procuremus intelligentiam, & interpretationem ſcripturarum: quas ædide
runt, qui uero oculo intuiti ſunt, quæ dicunt: Quam interpretationem uerã diiu
dicabimus, cum fuerit intellectui noſtro expurgato æquilibrata, & concinna.
Hac itaque ueritate, & doctrina diximus Deum benedictum fuiſſe non tantũ
huius machinæ opificem (ut in principio diſſeruimus) & finem, in quem omnia
tendunt, ut ſtatim declarabimus, ſed eum eſſe, qui omnia complens omnia circũ-
Ierem. ſonare facit, ſicuti exerta uoce in Ieremia profitetur dicens: Nunquid non cæ-
lum, & terram ego implebo? ſpiritu uidelicet, uoce, & concinna uirtute, & glo-
Iſaias ria: ut Iſaias ſe uidiſſe teſtatur, dum ait: Vidi, & plena erat domus, cœleſtis ui-
delicet, maieſtate eius, & quæ ſub ipſo erant, replebant templũ illud excelſum.
Aggeus Sed non contentus opifex illo complemento, per Aggeum prophetam in aduen-
tu Meſsiæ ſeſe eandem melius completurum promittit dicens, Veniet deſidera-
Iſaias tus cunctis gentibus, & implebo domum iſtam gloria. Et ne terra exiſtimetur
uacua eius maieſtate, Seraphini præmiſſo triſagio inducuntur clamantes: Plena
Ezechi. eſt omnis terra gloria eius. Ezechiel quoque cum de mundana, & cœleſti rota,
uel de ophaninis tractaret, per quos elementales rotæ diſponũtur, ſubinfert: Spi
ritus uitæ erat in rotis. Addit quoque ſe audiuiſſe ſonum, uel uocem animaliũ
ſanctitatis: à quibus rotæ, uel ophanini eas ſequentes regebantur. Et audiebam
(inquit) ſonum alarum, quaſi ſonum aquarum multarum, quaſi ſonum ſublimis
Dei, uel שדי ſadai, ut habet ueritas Hebraica: Sonum dicit audiuiſſe in alis
animalium, quibus rotis uel ophaninis faciebant, tanquam ſonum aquarũ: ex
quibus ueluti ex uirtute ſeminaria omnia producuntur. Et cũ omnia ſint à Deo,
ideo dicit quaſi ſonum, aut uocem שדי: Quod nos aliquando omnipotentem, a-
liquando Deum cæli, hic autem ſublimem Deum habemus interpretatum: quã-
uis forte melius, ſufficientem cauſam, aut Deum plenè operantem poſſemus in-
Dauid terpretari: Eſt enim ille, de quo in pſalmo canitur: Aperiente te manum tuã om
nia implebuntur bonitate. Et iterum: Impleta eſt terra poſſeſsione, & influxu
tuo. Ideo illo abſente turbantur omnia, & in puluerem ſuum reuertuntur. Si ue-
rò repleta cuncta manent, quamuis uiciſsitudinaria tranſmutatione ſuccedant,*

non tamen à ſua harmonia deficiunt, ſed ſua ſucceſſione, ueluti ſonus in organo ſuccedentibus digitorum, & manuum uicibus intactis modulis, ut in libro Sapiẽ- Sapien.
tiæ dicitur: In ſe enim elementa dum conuertuntur, ſicut in organo qualitatis ſonus immutatur, & omnia ſuum ſonum cuſtodiunt. Hæc in calce libri habentur: in principio quoque dicitur: Spiritus Domini *repleuit orbem terrarum: & hoc quod continet omnia ſcientiam habet uocis. Vbi docemur, non tantum ſpiritum* Dei *omnia concinno ſono replere, ſed & dare antiſtiti homini, undè concentum ipſum percipiat dicens: quòd homo, qui omnia continet, & habet ſcientiam illius uocis, & cõcentionis, dummodo uidelicet ſit ſpiritualis, & ipſius ſpiritus capax effectus. Infinita ſunt penè loca ſcripturæ ſacræ, qbus propoſitũ noſtrũ cõfirmare poſſemus; ſed hæc ſufficiant, ut iam deueniamus ad externos, qui hos uidentes patres æmulati ſunt: Quorum præcipui* Pythagoras, & Plato *ab huiuſmodi familia edocti cum ſuis Academicis docent diuinum numen rebus omnibus infuſum: Quod aliqui animam mundi, Aliqui Dei ſpiritum nominarunt: quos imitatus* Poëta *decantat.* Pythág. Plato

Spiritus intus alit, totamque infuſa per artus Virgilius
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet:
Inde hominum, pecudumque genus, uitæque uolantum,
Et quæ marmoreo fert monſtra ſub æquore pontus.
Igneus eſt olli uigor, & cœleſtis origo.

In eundem ſenſum canit Manilius *dicens:* Manil.

Nanque canunt tacitæ naturæ mente potentem,
Infuſumque Deum *terræ, cœlóque, fretóque.*

In idem conueniunt Orpheus, Alexander Mileſius, & Dorylaus, *ut ſupra tetigimus: Ex quorum omnium officina* Boëtius *ait:* Orph. Alexan. Doryla. Boëtius

Tu triplicis mediam naturæ cuncta mouentem
Connectẽs animam per conſona membra reſoluis:
Quæ conſecta duos motum glomerauit in orbes,
In ſemet reditura meat, mentémque profundam
Circuit, & ſimili conuertit imagine cœlum.

Et Aratus *ſub nomine* Iouis *decantat.* Aratus

Vita elementorum, mundi calor, ætheris ignis,
Aſtrorumque uigor, perpes ſubſtantia lucis,
Et numerus celſi modulaminis.

Alexãder *quoq;* Mileſius Pythagoricus *ait: Ille animus, qui* Iuppiter, *id eſt* Deus *ſummus dicitur, uiget, atque implet omnia, & cœlum quaſi citharam quãdam exagitans cœleſtem efficit harmoniam. Et* Triſmegiſtus *philoſophorũ ſplẽdor in eo libro, cui titulus eſt, quòd* Deus *latens ſimul ac patens ſit, ait:* Ita *Deũ exiſtere ſemper, niſi ſemper agat omnia, impoſſibile eſt: In cælo uidelicet, in aëre, terra, mari, in mundo toto, in qualibet particula mũdi tota, tum in eo quod* Alexan. Triſm.

eſt,tum in eo quod non extat.Nibil eſt in omni natura,quod ille ipſe non ſit:Eſt ille ſiquidem,quæ ſunt:eſt ea etiam, quæ minimè ſunt: Quæ quidem ſunt deducit in lucem,& quæ non ſunt,occulit in ſeipſo. Hic Deus nomine melior, hic occultus,hic rurſus omnium patentiſsimus, hic menti conſpicuus, hic præſens oculis,hic incorporeus,hic(ut ita dixerim) multicorporeus: Nam nihil in corporibus eſt, quod non ſit ipſe: Omnia enim ipſe ſolus exiſtit, ut etiam docebat Par-
Parme. Ariſto. *menides,quem Ariſto.iniuſtè redarguere conatur. Et idem Mercurius de Cō-*
Mercur. Orphe. Euſeb. *muni: Nec quicquam eſt in omni, quod non ſit ipſe Deus: iuxta illud Orphei recitatum ab Euſebio:*

Iuppiter eſt ſummus uertex,atque infima planta:
Ipſe eſt æternus ſemper ſimul,ac totus ubique
Terrai fundus. Et iterum:

Iuppiter eſt quodcunq; uides,quocunque moueris.Et cætera multa, quæ plu-
Anaxa. Democr. Zeno. *ribus carminibus proſequitur. Omitto, quæ Anaxagoras, Democritus, Zeno,*
Theop. Hiarch. *Theophraſtus, Hierchas cum ſuis Brachmanis authore Philoſtrato, Platonici*
Philoſt. Plato. *quamplurimi, Origenes, & multi alij de huiuſmodi ſcripſerunt: Et concludam*
Orige. Diony. *cum Dionyſio, qui omnia penè, quæ illi tradiderunt, & probārunt multis rationibus,unica concluſione ediſſerit:Deum in mentibus eſſe dicunt,& in animātibus,& in corporibus,& in cœlo,& in terra, & ſimul in eodem,eundem mundanum,circamundanum,ſupramundanum, ſupercœleſtem, ſuperſubſtantialem, ſolem,aſtrum,ignem,aquam,ſpiritum,rorem,nubem,ipſum lapidē, & petrā,omnia exiſtentia,& nihil exiſtentiū. Et ſic omnia implens omnia circūſonare facit.*

Omnia uerè tendunt in Deum. *Cap. III.*

FAbrica hæc uniuerſa, ſphærarum motus, ſucceſsiua generatio, & corruptio rerum,quæ omnia circularia ſunt, Opificis gerunt ueſtigium: quo docemur,ſicut Deus ſibiipſi eſt principium,& finis, cōpletáque ſphæra, ſic omnia, quæ eius ſimulachrum tenent in eundem tendere,à quo proceſſerunt: Nam hoc eſt unicuique proprium:ut de flumi-
Eccleſia *nibus ait Eccleſiaſtes: Ad locum, undè exeunt, flumina reuertuntur, ut iterum fluant. Sic & de terreo corpore dixit Opifex homini delinquenti: Puluis es, &*
Geneſis Salōmon *in puluerem reuertêris: Quod & omnia facere docet ipſe Salomon inquiens: Omnia pergunt ad unum locum,quæ de terra facta ſunt, & in terram pariter reuertuntur. Et hæc de terrenis dicta ſint. De duabus uerò hominis partibus*
Idem *proſequitur in calce uoluminis dicens: Reuertitur puluis in terram ſuam, undè erat,& ſpiritus redit ad Deum,qui fecit illum. Hic enim qui eſt à Deo,ſolutus à corpore ſtatim in eundem reuertitur,niſi uiolento impedimēto detineatur: Terrea autem pars ad terram,undè immediatè proceſsit,reducitur. Et cū terra ſit à Deo,qui ipſam creauit,& illa cum omnibus ex ea pullulantibus debitum ordinem ſequens,ut aliquando in Deum reuertatur,neceſſe eſt. Qui mouet omnia,*
Ariſtot. *& trahit in ſe omnia(inquit Ariſtoteles cum ſuis Peripateticis) tanquam con-*

cupitus, & prædilectus ab omnibus dilectione, & concupiſcentia à natura inſita: Qui & uia mathematica procedens antea dixerat omnia ad unum reduci, ſicut & ab uno proceſſerant. Quod academici (*maximè* Proculus *in ſuis* Theorematibus Theologicis) *apertiſſimè docent. Sic & non modico myſterio characteres* Hebraici *numeros ſignificantes eodem ordine procedunt*: Nam א *eſt character ſignificans unum, ſed completo diſcurſu per omnes characteres, quorum aliqui ſignificant numeros, aliqui denarios, aliqui centenarios, deuenitur tandem ad idem* א *quod pronuntiatum dicendo* Aleph, *ſignificat millenarium complementum omnium numerorum, & cubum denarij ſupremi numeri: ut ſicut ipſo charactere ſignificat unum, ita pronuntiatum ſignificet mille: & etiam idem ſignificat character addito puncto* א: *Sed & hoc* Aleph *ducem ſignificat, & eſt ſigillum ſummæ coronæ, aut* Patris *ſummi continens in ſua figura duo*, י, *& unum*, ו, *quæ literæ in numeris reddunt*. 26. *ſicut magnum nomen* Dei *quatuor literarum. Itaque magno myſterio illud, quod in numeris myſterio quodam occulto contentis diuinum nomen repræſentat, in ipſo ſimplici charactere* Deum *unicum, & primum omnium principium, & in ſuo pronuntiatu finem numerorum reſignat. Sed & aliud ſacramentum attendendum eſt in illo magno* Dei *nomine: in quo omnes literæ ſignificant numeros circulares*: Nã י *dat denarium* ה *quinarium* ו *ſenarium*: Qui *omnes & ſoli ſunt numeri circulares: ut innuatur, quòd* Deus *eſt uera ſphæra: & omni progreſſu ſphærico ordine procedit reducendo omnia in ſe, ſicut ab ipſo proceſſerãt*: Quod *per* Iſaiã *teſtatur dicens*: Ego *ſum primus, & nouiſſimus: manus meæ fundauerunt omnia, ordinando uidelicet eadem in meipſum, ut ſphæricum ordinem proſequerentur*: Vndè *non poteſt in aliud tendere maſſa hæc rerum creatarum, niſi in eum, cuius ſimulachrum tenet*. Omnes *inſuper lineæ circuli à centro exeuntes in circumferentiam, & ab ea in centrum denotant, quòd omnes creaturæ emanantes à centro ſupremæ ſphæræ tendunt in circunferentiam eiuſdem ſphæræ, tanquam in finem earum*: Et *ſicut eædem lineæ nunquam exeunt limites ſphæræ, aut circuli, ſic nec creaturæ exeunt terminos illius diuinæ ſphæræ: adeo quòd ab ipſo ſunt, & in ipſo manent, & in ipſum eundem tendunt*: Sicut *etiã accidentia omnia innituntur ſubſtantiæ, quæ eſt eorũ ſubiectum, & ſuſtentaculum, ſic creata omnia quæ ſunt tanquam accidentia reſpectu primi, & ſupremi eſſe, quod eſt à ſeipſo, innituntur ipſi, à quo dependent: & in quo tanquam in ſuſtentaculo continentur: & in quo erant, ante quam in proprias formas explicarentur, & ad ipſum aſpiciunt, & tendunt tanquã ad locũ & domũ propriam: undè ſine ipſo, tanquam peregrina non poſſunt diu manere: ſed ad ipſum redire ſatagunt, maximè homo: qui omnia uirtute continet, & poteſtate, ut docet* Triſmegiſtus: Qui *moriens*, Calcidio *referente, dicebat*: Hactenus *fili pulſus à patria uixi peregrinus, & exul: nunc incolumis patriam repeto*: Cumque *poſt paululum à uobis corporis uinculis abſolutus diſceſſero* à

Iſaiæ

Triſm. Calcid.

uidetote ne me quaſi mortuum lugeatis: Nam *ad illam optimam, beatamque ciuitatem regredior, ad quam uniuerſi ciues mortis contione uenturi ſunt*: Ibi *nanque ſolus Deus eſt ſummus princeps, qui ciues ſuos replet ſuauitate mirifica, quo hæc, quam multi uitam exiſtimant, mors potius eſt dicenda, quàm*
Didym⁹. *uita.* In *hanc ſententiam ueniunt* Didymus, Hiarchas, Porphyrius, Proculus,
Hiarchas Porphy. *in de orationibus, & precibus: ubi docet de mente* Platonis, Iamblici, *&* Por-
Procul. Plato. *phyrij orationes eſſe neceſſarias, ut per eas reducamur ad patriam, à qua quãdiu hic ſumus peregrinamur, inquit* Paulus: Qui *cum* Hebræis *differens exer-*
Iambli. Porphy. Paulus *ta uoce ait*: Non *habemus hic manentem ciuitatem, ſed futuram inquirimus.* Et *ut breuiter concludamus, in hanc ſententiam ueniunt omnes, quorum lumina colluſtrata ſunt.*

Quo appetitu in eundem pergant. Cap. IIII.

DVplicem *eſſe appetitum in rebus omnes aſſeuerãt naturalem, & liberum*: Sed *in homine (ni fallor) tertium addere poſſemus, qui forinſecus, & ſupernaturalis eſt, atque diuinus ad ſe trahens effectu; & ad diuina opera meritoria & ipſi* Deo *grata perficienda inducitur.* Et *illud eſt, quod ſemper deprecatur ad optima, non quidem naturalis diſcurſus, ut putant quamplurimi, ſed portio illa ſuperior,*
Plotinus. *quam* Plotinus *intellectum uocat à ui rationali diſtinctum*: Quo *mediãte* Deũ, *diuináque intelligimus: & in ipſum mente, & opere tendimus: ut diffuſe in ſuo de homine pertractat.* Et *hic in animi arce reſidens ſemper repugnat legi, quæ eſt in membris noſtris deducens quo naturalis uirtus, & affectus minimè*
Paulus *poteſt.* Hic *itaque eſt ego, ille autem eſt gratia, ſecundũ* Apoſtoli *doctrinã, qui ait*: Non *ego, ſed gratia* Dei *mecũ.* Hoc *igitur diuinum ad optima, diuináq; tendit*: Illud *autẽ deterius, & animal noſtrũ ſemper trahit ad ima, ex materia maximè à ſupremo diſtante.* Medius *uerò eſt animus noſter, ſiue rationalis uis nũc huc, nũc illuc lata: uel nũc iſti, nunc illi adhærens ignauia, ſiue uolũtatis arbitrio, quamuis ſuaptè natura tendat ad illud principium, à quo proceſſit, niſi erro-*
Boetius *ris mater materia diſtrahat: ut accommodatum eſt illud uulgare* Boëtij: Ineſt *mentibus hominum ueri boni certa cupiditas, ſed ad falſa deuius error abducit.* Quod *eſt aut à materia (ut diximus) ad ima trahente, uel à corporeis imaginibus & obiectis multiplicibus præſentia diſtrahentibus*: Præſens *enim obiectum, & ſenſibile fortius mouet hominem adhuc animalem, & eum, qui non habet exercitatos ſenſus ad adiſcretionem boni & mali: & qui non guſtat uerum mel, lac, & butyrum, ut ſciat reprobare malum, & eligere bonum:*
Paulus Qui *non audit, quid loquatur in ipſo* Dominus Deus, *nec guſtat, nec uidet, nec ſentit, nec percipit (ut* Apoſtolus *ait) ipſe animalis homo, quæ* Dei *ſunt: ſed allicitur lenocinio horum apparentium bonorum, quæ umbra uerorum ſunt:*

ut ſapientes dicunt, maximè Plato in Rep. *& in plæriſq; locis, & ſacra eloquia undique reſonant hæc tanquã feces, & umbras, imò letale uenenum contemni debere: ut exerta uoce admonet ſumma* Veritas *dicẽs:* Nolite *theſaurizare uobis theſauros in terra, quos tinea demolitur, & latrones furantur, rubigóque cõſumit omni deuaſtationi obnoxios: quia corruptibiles, & feculenti, atque umbratici ſunt: Sed theſaurizate uobis theſauros in cœlo ueros, permanentes, ſtabiles, & perfectos.* Et Paulus *hæc omnia umbratica arbitratus eſt uelut ſtercora, ut meliores illos acquireret, & illuc pergeret, undè uenit. Sic omnes, quotquot habent lumina expurgata, & non ſunt à grauante materia diſtracti, eodem ſedulo deuenire contendunt, uocante, & attrahente eos ſummo bono ad ſeipſum: ut patet in latiſſimo campo ſcripturæ ſacræ: Quos quidem aliquando aut propria uirtute, aut per fidos miniſtros impellit: & ui trahit, ut in Euangelio, cui titulus eſt ſecundum* Lucam, *dicitur:* Compelle *eos intrare.*

Plato — CHRISTVS. — Paulus — Lucas

Quo curriculo uehantur. Cap. V.

C*A omnia, quæ nullam habent motionem liberam, nullum aliud aſcẽdunt curriculum, quo uehantur in primum, à quo receſſerunt, niſi inſtinctum, quem naturalem dicũt, quia à natura inſitus, ut dicũt* Peripatetici, *aut (ut eorum uerbis utamur) quia fit in pluribus & frequenter: Sic enim naturalia diffinierunt: Sed, ut rei ueritas eſt, ſic ab* Opifice *ſummo donati ſunt: Qui uerò rationis, & libertatis Dei munere ſunt participes, hi aſcendunt curriculum ſuæ uoluntatis, aut amoris, iuxta illud* Auguſtini: *Amor meus pondus meum, uel curriculum meum, illuc feror, ubi amo. Ad hoc tamen multoties magnam uim conferente natura, & attrahente diuinitate facilius currunt: Ad profectum enim ſapientiæ, & doctrinæ promptius ueniunt bene chordati uiri in corpore, & ſortiti bonam animam, & ad doctrinam diſpoſitam, fauente ei* Phœbo, Venere, *&* Mercurio, *ſi* Platonicos *ſequi uolumus.* Et *hoc aut diſponendo corpus, aut quia intelligentiæ illis ſtellis præſidentes ſuo influxu fauẽt, aut (ut* Pythagorei *dicunt) quia in deſcẽdendo anima induit naturam illarum intelligẽtiarum, ſicut lux uidetur ſuſcipere colorem uitri, per quod tranſit rubeum, cæleſtem, uiridem, uel croceum. Currunt alij facilius ad dominium, ſi genitura, & uirtus id præſtat: & ſi* Sol, *&* Mars *& huiuſmodi ei fauerint: ſi uera ſunt, quæ tradunt* Aſtronomi. *Currũt alij ad diuerſas uirtutes naturali curriculo pro uaria diſpoſitione corporis, & animi, & cœli fauentis: uerum nihil boni attingũt, niſi faueat ſuperna uirtus, à qua omne bonũ:* Non *enim ſapientia acquiritur uiribus propriis, ut teſtatur ille, qui iure cognomento ſapiẽs dicitur:* Et *appoſui cor meum, ut ſcirem ſapientiam: & intellexi, quòd omnium operum* Domini *nullam poteſt homo inuenire rationem, eorum, quæ fiunt ſub ſole: Et quanto plus laborauerit ad inquirendũ, tanto minus inueniet: Et hoc quia ſapientia datur à* Deo, *iuxta* Iacobi *ſententiam:* Qui *indiget ſapientia, poſtulet à* Domino, *qui dat omnibus affluenter, & ſolus dat.* Nec *ad dominium uenire*

Peripate. — Auguſt. — Platonſ. — Pythag. — Aſtronõ. — Salomon — Iacobus

Paulus Dyon CHRISTVS. quis poterit, niſi donante Deo, ut ait Paulus, & cum eo Dyon Platonicus in ſuo uolumine de regno: Nō eſt poteſtas niſi à Deo. Sed & ipſa ſumma Veritas ad Romanum præſulem inquit: Non haberes in me poteſtatem, niſi tibi datum fuiſſet deſuper. Neque ad aliquod bonum opus ualet homo ſine diuino fauore, ut ipſemet paſſim proteſtatur dicens: Sine me nihil poteſtis facere. Et ille, in cuius pectore ipſe Chriſtus reſonabat, ait: Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis: ſed omnis noſtra ſufficientia ex Deo eſt. Hinc Iorā (ut in quarto uolumine regum legimus) propria uirtute cōfiſus, contempto diuino oraculo, & fauore, bellicum currum aſcendit congreſſurus cum Aſſyriis, à quibus uulneratus ſagitta in incertum iacta inter ſtomachum & pulmonem, uel inter thoracem & loricam, ut habet ueritas literæ, miſerabili caſu de curru corruit: Quæ non uacant myſterio: Cadit enim curru propriæ uirtutis, qua cōfidebat: uulneratur inter duo fabreficia humano ingenio contexta, ut denotetur textura, & omnē opus excogitatum humano aſtu, aut laboratum ingenio, ac uiribus propriis fruſtrari: atque in perniciem elaborantis abſque diuino fauore conuerti, ut clara uoce per Iſaiam loquitur dicens Veh filij deſertores, ut faceretis conſilium, & non ex me: & ordiremini telam, & non per ſpiritum meum: ut adderetur peccatum ſuper peccatum: Qui ambulatis, ut deſcēdatis in Aegyptum, ad uirtutes uidelicet, & aſtutias inferiores: & os meum non interrogaſtis, nec fauorem flagitaſtis ſperantes auxilium in fortitudine Pharaonis: qui nudans, uel diſſipans interpretatur illumque aſtutiſſimum & nudum ſerpentem ſignificat: qui ſua aſtutia diſſipauit genus humanum, & nudauit protoplaſtem, adeo ut erubeſceret à facie Domini. Sequitur: Et erit uobis fortitudo Pharaonis in cōfuſione, & fiducia umbræ Ægypti in ignominiam. In uanum igitur laborat, qui naturali curſu, aut inferiori fauore diuina pertingere opinatur: Quod confirmare poſſumus exemplo eunuchi Candacis reginæ, qui in curru legebat Iſaiam caſſo labore, quouſque iubente Spiritu ſancto Philippus iunxit ſe currui illi docens, quæ ille intelligere nequibat: & lumen præbens, fideique inſigne: ut inde operari poſſet, quæ antea non ualebat: Et tunc præſentia, & fauore Philippi, imò Spiritus ſancti mittentis, & aſſiſtentis effectus eſt ille currus ad inſtar illius, de quo dicitur in pſalmo: Currus Dei decem millibus multiplex millia lætantium. Adeſt ſiquidem diuino currui ad fauorem illuc conſcendentium nō tantum Spiritus ſanctus, ſed multa millia adminiſtratoriarum poteſtatū, dicta decem millia hyperbolicè, ut inquit Hieronymus. Adſunt igitur iſti coniuncti pſallentibus, & operantibus, & aliquando currum prouehunt, ut ſtatim dicemus: Qui currus Dei multigenus eſt: Quorum unum conſcenderat Petrus, alterum Ioannes, ut dicitur in Euangelio: Currebant duo ſimul, ſed ille in curru fidei, hic uerò charitatis: Quæ cum ignea ſit, ideo uelocius ducit: Vndè ſequitur: Sed ille, qui erat iunior cucurrit citius Petro: Non quidem quia iunior, ſed quia amore feruentior. Petrus autem prior introiuit in monumentum: quia prima ianua,

Marginal notes: Idem Paulus (beside "Et ille, in cuius pectore"); Ioram (beside "nobis, quaſi ex nobis"); Iſaias (beside "ti, ut clara uoce"); Eunuch. (beside "mare poſſumus"); Philipp. (beside "caſſo labore"); Pſalmus (beside "lius, de quo"); Hiero. (beside "cem millia hyperbolicè"); Ioan. (beside "Ioannes, ut dicitur").

per quam datur introitus ad Chriſtum ſuſcitatum, ad ſæculum uenturum, & ad Deum eſt fides, dicente. Paulo: Oportet accedentem ad Deum per fidem accedere: Qua babita, curſus in charitate fit uelociſſimus: Et aliquando in curru igneo cum equis ignis, ſuper quem conſcenderat feruidus Elias cum rediret ad Deum, à quo proceſſerat: Quem ignem ſentientes, ſimul & fragrantiam dilecti illo calore in nos ſpirantis dicemus ſtatim: In odorem unguentorum tuorum currimus. Et iterum cum propbeta: Viam mandatorum tuorum cucurri, dilataſti cor meum.

Paulus. Dauid

A quibus trabatur iſte currus. Cap. VI.

CVm currus iſte Dei ſit, ut etiam à uirtute diuina trabatur, neceſſe eſt: quia uirtus inferior nõ ſufficeret: Ideo ſumma Veritas ait: Nemo uenit ad me, niſi Pater meus traxerit eum: Quod cognoſcens ille, qui nomen ſapientis peculiari priuilegio obtinuit, dicebat: Trahe me poſt te. Trabit quippe dupliciter, ut per Oſee aperto ſermone ait. Trabam te in funiculis bominum, in uinculis charitatis: Funiculi bominum ad bumanitatem Meſſiæb pertinent, uincula autem charitatis ad diuinitatem: Nõne Chriſtus bomo attraxit nos præſentia, doctrina, oratione, exemplo multiplici, & operibus multigenis, maximè bis, quæ perpeſſus eſt pro nobis in carne & corpore? Nonne etiam attraxit numine quodam diuino. Quod ſentiens Petrus dixit: Verba uitæ æternæ babes, ad quem ibimus? Et iterum: Tu es Chriſtus filius Dei uiui. Complexurus itaque ſimul uincula bumanitatis, & diuinitatis, maximè in extremo, quo ordinatè agens ſolet fortius operari dixit: Cum exaltatus fuero à terra omnia trabam ad meipſum. Et adeo uerè ad ſe traxit, ut per multos annos, quos amore ligauerat, deduxerit ad omne genus martyrij intrepidos. Sed & banc uim attrahendi apoſtolis, & legatis ſuis donauit, dum dixit: Venite poſt me, faciam uos fieri piſcatores bominum: ut trabatis eos in ſagenam uerbi Dei. Et etiam in quam partem deberent proïcere ſagenam docuit poſt reſurrectionem non ſine myſterio dicens: Mittite in dexteram nauigij rete: In qua dextera eſt charitas, pietas, amor, miſericordia, benignitas, & cætera id genus: In ſiniſtra autem timor, terror, comminatio, iuſtitia ſeuera, punitio, & ſimilia. Hinc innuens, quòd diuinus cõcionator magis attrabere debet animos liniendo quàm terrendo, & potius uinculis charitatis, q̃ terroris, ut ipſe fecit cum adultera, peccatrice, publicano, telonario, & buiuſmodi benignitate deducens, & non terrendo minis. Et quamuis aliquando debeat orator diuinus alta uoce annuntiare populo ſcelera eorum, nibilominus id facere debet non improperans, ſed cum charitate admonendo proponere ea, quæ à rectitudine iuſtitiæ pro ſceleribus parata ſunt. In banc igitur partem mittentes illi Apoſtoli retia ſua non ualebant ea trabere præ multitudine piſcium, ut doceamur, quãtus prouentus fiat in amore, & charitate. Nec abſque cauſa ſubinfertur: Et cum tanti eſſent, non eſt ſciſſum rete: quia uirtus, & prædicandi officiũ in

CHRISTVS. Salomon Oſee. Petrus. CHRISTVS. Idem Idem

charitate exhibitũ,coadiuuante Deo,ſirmatur,& corroboratur, ut frangi,aut
Paulus *ſcindi nequeat:ſed omnia perficere, iuxta illud Apoſtoli* : Omnia poſſum in eo,
qui me confortat: Trahunt etiam angeli,*& adminiſtratorij ſpiritus,ut exequan*
Pſalmus *tur ea,quæ iubet ſummus moderator,ut de eis dicitur in pſalmo*: Benedicite Do
minum omnes angeli eius,miniſtri eius , qui facitis uoluntatem eius, *nõ tantum in*
hominibus, ſed omnia mouendo,& in omnibus influendo , quãtumcunque mini-
mis.Hinc multa uidemus agitari, & operari præter id, quod eorũ natura præ-
ſtat: & neſcientes mortales,undè hæc eueniant,admirantur: Quod tamen con-
tingit multifariam: Aliquando enim præueniunt præſenſione , & motione qua-
dam ea,quæ homini uentura ſunt:ut ex authoribus grauiſſimis externis, & ca-
Cicero *tholicis,& clariſſima experientia comprobare poſſumus.* Narrat Cicero in pri
mo de diuinatione, *ꝙ Lacedæmoniis pauloante leuctricam calamitatẽ in phano*
Caliſth. Herculis *arma ſonuerũt: At eodem tempore Thebis(ut ait Caliſthenes)in tem-*
plo Herculis ualuæ clauſæ repagulis ſeipſas aperuerunt: & arma,quæ parieti-
bus infixa erant,humi inuẽta ſunt: Eademq́ue tempeſtate multis ſignis Lacedæ-
monij leuctricæ pugnæ calmitates denuntiabant : Nam Lyſandri, qui Lacedæ-
moniorum clariſſimus fuit , ſtatuæ quæ delphis ſtabat , in capite còrona ſubito
extitit ex aſperis herbis , & agreſtibus: Stellæq́ue aureæ,quæ in delphis erant
à Lacedæmoniis poſitæ poſt naualem illam uictoriam,qua Athenienſes concide
runt pauloante leuctricam pugnam, deciderunt:neque repertæ ſunt. Quid me-
Ioſeph *morem ea multa portenta recitata à Ioſepho quæ præuenerunt Ieroſolymitanã*
cladem perpeſſam ſub Tito , & Veſpaſiano? Luna multorum dierum inſolita
eclipſi uidebatur cõpati futuræ ruinæ: Fulgur per mediam horam, tanquã meri
dies templum circundedit: Ianua eius ærea , quæ uix à uiginti uiris mouebatur,
hora ſexta noctis ultro aperta eſt: Currus,& exercitus armatorum magno im
Euſeb. *petu per regionem circumuehi uidebantur: Quæ omnia confirmat Euſebius Cæ*
ſarienſis in tertio eccleſiaſticæ hiſtoriæ. Et ut breuiter me expediam, omnes pe-
nè clades inſignes aliquibus portentis , & prodigiis à Dei miniſtris præuentæ
Myda Cicero *ſunt. Multos quoque ſigna præuenere in ortu,ut de Myda puero refert Cicero*
ibidem,cui dormienti formicæ in os tritici grana congeſſere , omen dictum ma-
Plato *gnarum diuitiarum, quod euenit. Platoni autem cum in cunis dormienti apes in*
labello conſediſſent,reſponſum fuit,ſingulari illum ſuauitate orationis fore: ita
futura eloquentia præuenta eſt in infante : Quod Ambroſio epiſcopo Medio-
lanenſi in noſtris hiſtoriis legimus contigiſſe . Hecubæ uxori Priami pariture
Paridem uiſum eſt parere ardentem facem: quæ Troiam , & totam Aſiam in-
Heracl. *cenderet . Matri Phalaridis (ut ſcribit Heraclitus Ponticus auditor Platonis)*
uiſum fuit Mercurij ſimulachrum ſanguinem fundere in terram , quo tota do-
mus redundaret: Quod immanis crudelitatis ſignum in filio pariendo præbuit:
Philiſtus *Dionyſij genitrici (ut Philiſtus ait) prægnanti uiſum eſt parere ſatyriſcum.*
Hortulanæ uero Claræ Aſiſinatis matri nedum uiſum eſt,ſed clara uoce ſigni

ficatum fuit, quòd ſalua parere deberet lumen quoddam clariſſimum. Portentum, quod in Ioannis Baptiſtæ natiuitate fuit, omnibus notū eſt: quo cōprobatur quid angeli agant nobiſcū & ortū præueniendo, & celebrando: quāuis in gētilibus mali angeli operarētur. Patri Zachariæ Gabriel apparuit: Nō credēti ſermo ſubtrabitur: ſterilis fœcundatur: nato puero, ſermo patri obmuteſcēti reſtituitur: ut uicini, & rerū cōſcij cogerentur exclamare admirantes, Quis putas puer iſte erit? Ad antiquiores autem conſcēdendo, Izabac oraculo celeberrimo præuenitur: à ſterili, & anu cōcipitur: à decrepito generatur: Eius filius Iabacob in matris utero cū germano altercatur: undè parentes diuino oraculo docētur duas gētes in uētre illo materno cōtineri. Antiquus legiſlator fluuio, & carecto necādus exponitur: & à filia Pharaonis nō caſu, ſed diſponēte Deo ſuſcipitur: qui per angelū ſuū eā illud deduxit, ut puerū ſaluaret, & diceretur Moſes i. ſumptus ex aquis, & qui fauore angelico cōtinuò dux eſſet illius celeberrimæ, & decātatæ traductionis Iſraëlitici populi de Aegypto. Robuſtorū fortiſſimus Sanſon à ſterili angelico oraculo fœcundata cōcipitur: & Nazareus, id eſt ſacratus Domino cōſtituitur anteq̃ natus. Longū eſſet nimis retexere omnia, quæ in ſcripturis ſacris, & gentilibus hiſtoriis q̄plurimis poſſent adduci exēpla: q̄bus ꝓbaretur Dei miniſtri ꝑueniſſe multos aut ante, aut in ipſo ortu, uel fauiſſe bello, ſiue aliis rebus arduis, aut familiariter multifariā cū hominibus egiſſe: Sed hæc pauca dicta ſint, ut diſcāt increduli, & qui nolūt admittere niſi ea, quæ ſuis animalibus ſenſibus apprehēdūt, ꝙ ſunt angelici miniſtri miſſi in miniſteriū noſtrum: qui nō tātū nobis ſuadēt peragēda modo inſenſibili, ſed uiſibiles, & ſenſibiles ſeſe multipliciter præbuiſſe trahētes homines etiā nō adhuc natos, aut non adultos ad diuerſa: & præcauētes uariis portētis à futuro excidio, uel ad opus ſtrenuum deducentes: Quæ adhuc ex ſacris literis comprobare poſſumus.

Quid operentur angelici Dei miniſtri in iſto attractu, comprobatur ex ſcriptura ſacra. Cap. VII.

M*iniſtri circumſonantiſſimi tribunalis, & Archimuſæi ſummi, ut fidi ſint, omnia pro uiribus deducere ſatagunt in conſonantiā cum Principe, ſicut Dionyſius ſæpiſſimè repetit in ſuo de angelica hierarchia: Hi enim (inquit propheta) præueniunt coniuncti pſallentibus, & ſeipſos harmonizantibus, tanquam inſtructi concentores chordas omnes, & uoces adaptantes in ſummo Dei monochordio, ut illud reddant concinnum, & ſuauiſſimum. Et ſi quæ ſunt inutiles fibræ, uel moduli, aut diſſentire uolentes, eos abiiciunt, reſcindunt, & peſſundant: ne in mundano, atque cœleſti, uel humano inſtrumento aliquod diſſonum ſua ignauia inueniatur. Et ut ab altioribus locis exordiamur, Ductori populi Iſraëlitici, ne in tanta prouincia abſonus, aut diſſonus inueniretur, magna celebritate à Deo ſummo aſſignatus fuit angelus ducens, & pertrahens. Ecce ego (inquit) mitto angelum meum, qui præcedat te, & cuſtodiat te in*

Diony. Dauid

uia: & introducat in locum, quem præparaui tibi. Obſerua eum, & audi uocē eius, quia non dimittet, cum peccaueris, quia nihil abſonum admittere uult. Et ut ſcias ipſum meo iuſſu, & uirtute omnia peragere dico, quia in illo eſt nomē meū, uirtus uidelicet nominis illius, in quo omnia mirabilia efficiuntur. Hic igitur angelus nunc præcedendo, nunc ſubſequēdo caſtra defendit, docuit, cuſtodiuit, traxit de Aegypto, & deduxit ducem, & populum, quo pergebant. Angelus quoq; comes, & dux fuit patri electæ familiæ Abrahæ in Aegypto, in Charam, & quocunq; perrexit. Angelus Izahac ſaluauit ab immolatione, cuſtodiuit in peregrinatione facta in Geraris, & in diuerſis locis, & à iurgio habito cum Abimelech. Angelus etiam Iahacob duxit in Meſopotamiam Syriæ, ditauit, & protexit ab inuido Laban, & à perſecutione fratris Eſau eum perſequētis. Sed & quid operentur angeli in nobis, proſpexit in ſomnis non adhuc bene in huiuſmodi initiatus, ut ſomno ſopirentur animales ſenſus angelicæ conſuetudinis inimici, quos non adhuc plenè mortificauerat. Magnum quippe eſt ſacramentum ſcalæ, & angelorum aſcendentium, & deſcendentium: ſed hoc ad præſens ſufficiat, quòd inde docemur omnes angelorum miniſterio deduci ad quemcumque gradū uirtutum, meritorum, & dignitatis, & indignos deponi uſque ad extremum miſeriæ gradum: prout eorum exquirunt mala merita: Hoc enim angelorum aſcēſus, deſcenſuſque ſignificat: Et ſcala gradibus diſtincta ordinem uniuerſi, & rerum omnium gradus reſignat. Nec ulterius in tanto myſterio fandi datur facultas. Neque defuit angelus Ioſeph huius patriarchæ filio, dum fratres eum multo inſequerentur odio uſque ad uenditionem: Apparuit enim ei uir in agro, qui

Hebręi. *Hebraicè* איש *dicitur, quo nomine plæriſq; in locis dictus eſt Gabriel illius Ioſeph aſſiduus comes, & doctor, ut Hebræi aſſerūt. Longum quippe foret omnia adducere, quæ per angelos in ſacris eloquiis pro hominibus facta leguntur: ſed*

Dauid *concludamus cum illa Pſalmographi ſententia pro quocunque iuſto (ut bene ſen-*

Hieron. *tit Hieronymus) decantata: Angelis ſuis Deus mandauit de te, ut cuſtodiant te in omnibus uiis tuis: In manibus portabunt te, ne unquā offendas ad lapidem pedem tuum: Super aſpidē, & baſiliſcum ambulabis, & cōculcabis leonē, & draconē. Neſcio quid clarius adduci poſſet de tutela, cuſtodia, & ducatu angelorum. Sed ne uideantur, qui in lege euangelica ſunt, & gentiles ab angelis derelicti, & tantū circūciſis inſeruiſſe, ut falsò iactitāt Hebræi, uideamus quid in euāgelicis, & apoſtolicis ſcripturis petractetur. Ad Philippū, qui Spiritus ſancti iuſſu currui eunuchi illius Candacis reginæ (ut pauloante diximus) ſe iunxit, locutus primo fuerat angelus mandans, ut illuc pergeret, docens, quòd etiam gentiliū curam habent. Et Cornelio Centurioni gentili ſeſe uiſibilem præbuit iubens & Petro, ne contēneret gentiles, & incircunciſos, qui uidebātur immundi. Legimus quoque angelum datum cuſtodem uiſibilem Agneti, & Cæciliæ, atque huius interceſſione marito Tyburtio, & leuiro Valeriano baptiſmate expurgatis oculis corporis ſeſe obtuliſſe cōtuendū, & nares eorū odore, atq; fragrantia reple-*

niſſe. Cum mulieribus euangelicis quãta familiaritate egerit, ſuſcitato Chriſto, plenius docemur in euangelio. Petrum autem in carcere excitauit, ſoluit, deduxit, & traxit quo iuſſerat princeps, qui eum miſerat. Importunũ certè foret omnes retexere, quos angelus Domini eripuit, & deduxit: Hoc eſt enim eorum officium, ut ait propheta: Immittit, ſed melius iuxta literam, moratur, aut caſtrametatur, angelus Domini *in circuitu timentium eum, ut eripiat eos. De his etiam, quos tanquam diſſonas fibras coërcuit, aut abiecit hic angelus, exempla non deſunt.* Conductus *erat* Bilham, *ut malediceret Iſraëlitico exercitui, ſed angelus* Domini *aſtitit ei, euaginato, ſtrictóque gladio aſinam perterruit, & iumentum, id eſt animalem hominẽ ſignificatum per iumenta illa, de quibus in pſalmo: Homines, & iumenta ſaluabis Domine: Hæc enim aſina aliquando animal noſtrum ſignificat, aliquãdo uulgarem populũ, ut ſentit Origenes, quæ prius portauit legiſlatorem: poſtea, præuio Zachariæ oraculo, portat Chriſtum, & redẽptorem mũdi: Sed hæc iubetur ſolui ab apoſtolis ſimul cũ filio ſubiugali, quia in euangelio ſolutus eſt populus ab oneribus antiquæ legis: Qui, ut denotetur nouus, nouáque ſynagoga, aut collectio credentium, additur pullus, & filius ſubiugalis. Hic ſimplex populus* Deo *adhærens uidet, quæ non poteſt uidere deprauatus, & maledicus propheta, atque male operans doctor, ſicut pleriſque in locis euangelij legimus, quòd à turba ſuſcipiebatur Ieſus, & redemptor: qui à legiſperitis, & phariſeis, & principibus ſacerdotum in ſua malitia obcæcatis contemnebatur.* Arcet *itaq; angelus ſimplex uulgus, & per ipſum multoties maledicũ doctorem, & qui ueſaria moliri conatur. In caſtris Aſſyriorũ demõſtrans quãtum blaſphemia ſit* Deo *execrabilis octogintaquinq; milia de exercitu blaſphemantis penitus deleuit & abiecit. Sodomitas, & gomorrheanos igne cõſumpſit.* Aegyptios *aquis obruit. Chaldæos flamma combuſſit pueros in fornace ab incẽdio præſeruans. Septuaginta milia ex numeratis à* Dauid *occidit in Iſraël extendens manũ ad delendã* Ieruſalem, *niſi eius miſertus Dominus iuſſiſſet ipſi angelo percutienti, ut manũ contineret.* Hoc *eſt enim miniſtrorũ* Dei *officiũ cõſummata mẽſura nequitiæ, nõ permittere diſſonos modulos in conſonantiſſimo* Dei *inſtrumẽto, ut canit diuus* Citharœdus: Angelus Domini *coartans, & perſequẽs eos: Verũ aliquando id exequitur ſummus* Moderatur *per angelos malos, tanquam per miniſtros iuſtitiæ, ut alibi teſtatur idem propheta dicẽs.* Et *immiſsiones per angelos malos.* Cœleſtis *etiam uoſter* Ioãnes *de his meminit, quibus datum eſt nocere terræ, & mari, cæteriſq; rebus. Hucuſque ad pauca ex multis digreſſi ſumus, ut cõprobaremus ducatũ, attractũque in bonum, & in pœnam, iuxta merita & flagitia datum fuiſſe angelis: qui etiã ad omnia diſponẽda præfecti ſunt, ut longo ſermone proſequitur* Origenes *in librum* Numerorum *dicens:* Opus *eſt ipſi mundo angelis, qui præſint exercitibus terrenis, regnis, prouinciis, cœlis, hominibus, beſtiis, animalium natiuitati, & progreſſui, uirgultis, plantis, lapidibus, cæteriſq; rebus eam uirtutem donãtes, quã dicunt ineſſe rebus à pro-*

Dauid
Pſalm.
Orige.
Euang.
Dauid
Idem
Ioan.
Orige.

prietate occulta: Multo magis opus eſt angelis, qui præſint operibus ſanctis, uirtutibus, & hominibus, ut ipſi qui ſemper uidem faciem patris ſummi recto ducatu poſsint cõducere homines, cœlos, & unumquodque etiam minutiſsimum ad locum ſuum, tanquam membra huius mundi concinna, in quo Deus tanquã præcipuus antiſtes omnia ſuauiſsimè diſponens inhabitat non contentus, aut circumſcriptus, ſed continens omnia.

Quomodo omnia per ſenarium à Deo egrediantur. Cap. VIII.

POſtquam de attrahentibus nos in Deũ aliquantulum diſſeruimus, etiam numeri, per quos exiuimus, & iterum reuertimur in Deũ
Auguſt. (ut cum Auguſtino conueniam) contemnendi non ſunt: cum in multis ſacrarum ſcripturarum locis eorum ratio magnifacta uideatur, & merito: cum Deus omnia fecerit in numero, pondere, & menſura. Legimus igitur, non ſine myſterio, opificem ſummum egreſſum in creaturas producẽdas per ſenarium numerum quidem primo perfectum, & dantem trigonum magno ſacramento, ut ſupra explicauimus: Quam perfectionem habet à ſe, nõ au-
Idem tem quia in eo Deus creauerit mundum, ut alibi idem Auguſtinus affirmat. Hũc igitur primo perfectum elegit ad mundi fabricam perfectã perfectiſsimus artifex: Et ut concinna eſſet, illum numerum elegit, quota ſunt media diapaſonicæ conſonantiæ perfectæ: Senaria enim ſunt cum ſeptem interuallis, poſt quos deuenitur in octauum, quod ipſum diapaſon complet: Quo etiam ordine procedit reuolutio hebdomadaria rediens ad eundem octauum, à quo cœpit: ut ſabbatum in ſabbatum, dominica in dominicã, & intermedij dies ſemper ſenarij ſint: Qui ſenarius, ſi quadretur in 36. & ſimul cum denario in cubum reducatur, omnes gradus Zodiaci cõplent, 360. Compleret etiã dies anni, niſi ſol parcè tranſiret quolibet die gradum unum: Prorogat enim curſum ſuũ uſque ad 365. dies quot ſunt artus in humano corpore. Si uerò combinetur ſenarius, ſigna ipſius Zodiaci reddit, & articulos præcipuos in corpore noſtro, multáque alia cõducit memorata ſupra, ubi de duodenario numero tractauimus. Et inſuper ſenarius bis ter binum tenarium deſignans, quibus opifex exiuit in opus: Primo enim fabricam, ſecundo ornatum eius perfecit: Primis nanque tribus diebus creauit elemẽtaria omnia, & fundamenta huius mundanæ fabricæ, & diſtinxit ea: Primo ſupercœleſtia à terreſtribus per globum, & maſſam cœlorũ, poſtea aquas à terra donans huic ſuam fœcunditatem: Reliquis autem tribus diebus fabricam ſuis ornauit hoſpitibus collocãs in cœlo bina luminaria, & ſtellas: In terra animalia quadrupedia: In aquis piſces, & ſua reptilia: In aëre aues, & uolatilia. Et ſic Deus trinus cũ materialibus agens, quorum ex materia eſt binarius, ſiue dualitas, biſariam ſe communicauit: Spiritus in igne, luce, & calore omnia uiuificante: Filius in aquis, & genitura ex eis procedente: Pater autem omnium principiũ, & origo exiſtẽs in primordiali fundamento, & in baſe, ſuper quã firmãtur omnia. Sexto autem die mundi totius antiſtitem hominem produxit omnia illa

complectentem: Qui etiam per ſex ætates creſcens proficeret, ut in ſeptima & in uero ſabbato requieſceret.

Quomodo per ſenarium in eundem redeant, & in Chriſtum maximè, qui eſt uera quies, & uerum ſabbatum. Cap. IX.

SIcut per ſenarium omnia egreſſa ſunt à Deo, ita per eundem numerũ, & eodem ordine in ipſum redeunt quieſcentia, & benedicta in uero ſabbato: Quod aliquantulum tangit Auguſtinus in ſuo de Geneſi contra Manichæos. Auguſti. *Sed nos ulterius procedemus, quouſque ſpiritus ſuggeſſerit. Prima die facta eſt lux, & nobis redeuntibus in Deum neceſſe eſt, ut appareat illa lux, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum: & lux illa fidei, quæ eſt principium progrediendi in Deum. Secunda die poſitus eſt globus cœlorum diuidens inter aquas ſupra cœleſtes, & inferiores ſignificans eam diſcretionem, & prudentiam ſpiritualem, qua ſciamus reprobare malum, & eligere bonum: & ſecernere amorem ſpiritualem, & ſuperiorẽ à carnali, & inferiori: Conueniũt enim illi amores, & ex quodam ſymbolo facilis datur trãſitus à ſpirituali ad carnalem, niſi interponatur cortina, & firmamẽtum prudentiæ fulcitæ diuina gratia, quæ diuidat inter eos. Aquæ autẽ, quæ tertio die congregantur, in locum unum paſſiones naturales, & uoluptuoſas notant: quæ inſimul ſub dominio rationis colligi debẽt, ut appareat arida mens noſtra, nuda, & expoliata ab omnibus terrenis affectibus: Quod tantum placet in oculis Domini, ut id proſpiciens condelectetur, quòd ſit bonum: Et tunc imperat terræ mentis noſtræ, ut germinet, & producat herbam uirentem, & lignum, uel arborem fructiferam, iuxta genus ſuum, id eſt multigenam uirtutem. Sed quia non poteſt lux abſcondi ſupra montẽ poſita, neque lucerna accenſa occultari debet ſub modio, ſed imponi cãdelabro, ut luceat omnibus, lux uidelicet & exemplar bonorũ operum: Ideo ſequenti die, qui quartus eſt iubẽtur fieri duo luminaria magna in quolibet bene operãte. Luminare maius eſt opus meritorium in gratia factum lucẽs corã Deo, & angelis eius. Luminare minus eſt prudentia, & ſapiẽtia in rebus inferioribus diſponẽdis: quæ nox quædã ſunt reſpectu rerũ ſupercœleſtium, quibus uacans ſplendet tanquã ſol. In rebus autem iſtis depreſſioribus diſponendis cum multũ proſint doctrinæ exẽpla, & fauores ſanctorũ, & angelorum, qui ſunt tanquã ſtellæ in firmamẽto cœlorum, Ideo addũtur ſtellæ ibidem collocatæ in fauorem Lunæ. Quinto autẽ die proficiſcentibus de uirtute in uirtutẽ dicitur: Serpant aquæ ſerpituram animæ uiuẽtis, & uolatile uolans ſuper terram, & ſuper faciẽ firmamẽti cœlorũ, & non ſub firmamento, ut habet traductio noſtra. Seqtur, ꝙ creauit Deus* התנינים הגרולים *hataninim hagadolim, quod nos interpretatum habemus cete grandia. Sequitur: Et omnem animam uiuẽtem, quæ produxerant aquæ ad ſpeciem ſuam. Grãdia ſunt ſacramenta de iſtis cetis, aut hataninim hagadolim: Non enim apparet, cur magis debuerint exprimi cete, quàm alij piſces, qui ſunt forſitã ipſis maiores, Alij au-*

tem interpretati ſunt illud uerbum bataninim,dracones, ſicut in pſalmo ultimo:
Pſalm. *Dracones & omnes abyſſi.* *Volunt enim uocabulum illud bataninim utrunque ſignificare,& cete, & dracones. Sed nec etiam uidetur, cur magis debuerint exprimi dracones,quàm leones animalium ſylueſtrium reges: aut boues armẽtorum duces, niſi uelimus intelligere draconem illum, de quo dicitur in pſalmo:*
Dauid *Draco iſte,quem formaſti ad illudendum ei.* Q*ui omnibus aduerſatur,maximè proficiſcentibus in uia Dei,& tanto acriorem pugnam ipſe cum ſuis reptilibus, qui eum ſequuntur abſque numero præparat, quanto quis rectius, & uigoroſius incedit.* Cõ*tra hos itaque oportet, quòd ſumamus pennas ſicut columbæ,& aues, quæ uolant non ſub firmamento, ſed ſuper faciem cœlorum per contem-*
Idem *plationem,& eleuationem mentis in Deum dicentes cum propheta:* Q*uis dabit mihi pennas ut columbæ,& uolabo,ut fugiam ab his laqueis?* Et iterum: *Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo uenantium,laqueus contritus eſt,& nos liberati ſumus.* Si *autem bataninim ſecundum etymologiam uocabuli interpretari uoluerimus,donata ſignificat: per quæ dona Spiritus ſancti (ut ſentit Orig.)*
Orige. *intelligere poſſumus:* Q*uibus præualere ualeamus cõtra omnia reptilia, & inſidias paratas ab aduerſariis in hoc mundano mari, & eiſdem uiuere uera uita, quod innuitur in eo,quod ſequitur :* Et *omnem animam uiuentem.* Et *quia iſta dona,quæ largitur nobis Spiritus,parata ſunt primo à filio Dei,qui eſt uera aqua ſupramundana, ut ſuperius diximus,ideo ſequitur :* Q*uæ produxerant aquæ ad ſpeciem ſuam:* Sic *enim de hoc ſpiritu loquitur in euangelio:*Ille *ſugge-*
CHRISTVS. *ret uobis omnia,quæcunque dixero uobis:* Et *iterum:*Ille *de meo accipiet, & annuntiabit uobis.* Multa *ſubticeo, quæ de his bataninis,uolatilibus, & auibus iterum productis deducere poſſemus ſacramenta,ne ultrà digrediamur, quàm hic exigat locus :* Sed *cum & hoc condelectatus fuiſſet* Deus *fœlici oculo proſpexit,quod bonum.* Sexto *tandem die ait:*Producat *terra(quam ſuprà pro mente interpretati ſumus)animã uiuentem,id eſt meliores uitæ fructus:*Et *hoc quãdo aliqualiter abſoluti ſumus ab hoc mortali corpore* Deo *uiuentes eidem conformati:*In *quo adeo* Deus *condelectatur,ut non tantum laudet,& dicat,quod bonum,ſed cooperetur nobiſcum dicens:*Faciamus *hominem in imaginem noſtrã cum ſimilitudine noſtra:*Nam *quando homo* Deo*, & uirtuti incumbit, transformatur,& tranſit in imaginem eius actu,quam primo habebat poteſtate: & efficitur maſculus & fœmina:* Fœmina *quidem ſuſcipiendo ſemen, & conceptum*
Iſaias *à uero agente,iuxta illud* Iſaiæ:A *facie tua* Domine *concepimus,& peperimus ſpiritum ſalutis:*Maſculus *autem efficitur,quando operatur ſecundum ſuſceptã gratiam.* Copulato *itaque intellectu noſtro cũ lumine diuino fit mens, & homo cõpletus,& producẽs fructus,de quibus ſequitur:* Fructificate*, & multiplicate multum fructũ producentes, pauco non contenti, repletéque terram,terreum uidelicet animal profuſione ſuperioris hominis, aut chariſmatibus deſurſum præceptis:ut redigatis animal illud in debitam ſeruitutem ſpiritus: & tunc domi-*

*nabimini piſcibus, uolucribus, & beſtiis, id eſt omnibus uirtutibus animantibus,
ſiue ſint aqueæ, ſiue aëreæ, ſiue terreæ: Igneæ enim uirtutes tanquam cœleſtes,
& diuinæ præeſſe debent. Et cum tranſierit homo per iſtos ſex gradus, ſtatim
perueniet ad ſeptimum, ubi ueram requiem nanciſcetur: & Ieſum, qui ſuo pro-
prio nomine dicitur* ישו *in quo ſunt duæ literæ magni nominis Dei* י *&* ו *inter-
poſita* ש *quæ eſt principium ſabat* שבת, *id eſt ueræ requiei: ut intelligamus Ie
ſum eſſe non tantum redemptorem hominum, ſed eorum ueram requiem, & refe
ctionem quieſcere facientem nos ab operibus, & laboribus noſtris, & cibantem
nos ſeipſo pane uiuo, qui de cœlo deſcendit, & potantem uino conuerſo in illud
nouum, quod bibitur in regno Patris ſui. Octauum diem ſubticuit Moſes, cuius
prouincia eſt per typos legis deducere ſuos Hebræos uſque ad requiem Chri-
ſtum cedens ipſi in opere, ad quod poſt illam requiem nos deducere intendebat:
Ad terminũ enim umbræ umbratica lex conducere nos debebat, nec ultrà pro-
uehere, ſed ille perfectus exequutor, & reſerator legis (de quo dicebat Moſes,* Moſes.
*Mitte Domine quem miſſurus es) tanquam perfectiſſimus doctor nos inſtruit,
quibus operibus uacare debeamus poſt requiem dicens Apoſtolis, quòd in rege-
neratione, quæ poſt reſurrectionem erit, ſedere debebant iudicaturi duodecim
tribus Iſraël exercentes officium Dei, ſua gratia eius cooperatores effecti. Et
de omnibus dixit, ꝙ poſt reſurrectionem erunt tanquã angeli Dei qui continuè
ſeruiunt, & miniſtrãt ei exequentes, quæ ipſe iubet: Quod opus multum differt
à primo, quia illud cum labore, & anxietate, hoc autem ſine labore, & cũ dele
ctatione: Illud tendit in requiem, hoc autem nullam requiem appetit, cum ipſum
ſit ſibi quies, & delectatio ſumma, quam homo deſiderare, & habere poteſt.*

Qualiter per ſenariũ ætatũ inducatur genus humanũ in ipſum Deũ. Ca. X.

*SIcut mundanum opus in ſex diebus, ita & ipſius mundi curſus per
ſex diſtincta tempora, tanquam per ſex ætates deuenit ad ſabbata
rium millenarium deſcriptus à Ioanne in Apocalypſi: Primo enim* Ioan.
*die dicũtur terra, cœlumq́ue factæ cum luce quadam communi, &
eius diuiſione à tenebris: & quòd ſpiritus Elohim uolitabat ſuper aquas, Sic ho
mo in prima mundi ætate dicitur fabricatus ex anima & corpore, tanquam ex
cœlo & terra cum aliqua luce legis naturalis, & diuinitate colluſtrante, maxi-
mè dum erat in ſtatu innocentiæ. Sed diuiſa fuit lux à tenebris, quando homo
expulſus fuit de illo paradiſo uoluptatis: & quando lucens & diuinus Henoc
ſublatus fuit à tenebroſo uulgo: Et in fine illius ætatis dicitur, quòd filij Elohim
acceſſerunt ad filias hominum grauidãtes eas. Maxima quidem ſunt hic ſacra-
menta de correſpondentia filiorum Elohim fœcundantium filias hominum, ut gi
gantes, uel cadentes (ut habetur in litera) generarent uiros nominis, & poten
tes à ſæculo cum ſpiritu Elohim: qui uolitans ſuper faciem aquarum reddebat
eas fœcundas inter tenebras, quæ cooperiebant faciem abyſſi. Incepit ſecunda
ætas in Noë, qui tanquam medium & firmamentum quoddam fuit diuidens in-*

Y v.

ter primam illam ætatem longæuam, & ſecundam, in qua occurrit linguarum cõfuſio: denotatam per aquas inferiores: Et illud medium uocatum fuit cœlum: *quia cœleſtis fuit* Noë *diuidens, & iuſtus in generationibus ſuis, id eſt quantum patiebatur illud curriculum temporis: Diuiſa nanque fuit ea tempeſtate famlia* Dei in Sem & Iapbet *à familia diaboli in* Cam *cum poſteris ſuis: Ab hoc enim uenit* Cbus, *id eſt* Aetbiops, Mizraim, *id eſt* Aegyptij, & Cbanaan, *à quo* Cbananæi, *generationes quidẽ deteriores, & reprobatæ ſignatæ per aquas inferiores: & diuiſæ ab illis, quæ irrigatæ fuerunt ab aquis ſuperioribus: Et hæc diui-*
Hieron. *ſio huc uſque manet, ut doctè, & bene tractat* Hieronymus *in Geneſim.* Vel *firmamentum, aut globus cœlorum diſcriminans inter aquas & aquas* Diuus Abraham *fuit, in quo illa ætate particulari ſigno fœderis diſtinctus fuit cum ſua familia ab aquis, id eſt populis terreſtribus, & animalibus:* Ipſi enim *primo datum fuit ſignum ſenſibile, & diſtinctiuum inter familiam & familiam, & pater fidei, id eſt fidelium dictus eſt:* Non tamen in hoc die, aut ætate dictum eſt, ꝙ *bonum: quia tota mancipata fuit ærumnis, & calamitatibus:* Diſperſæ enim & *diuiſæ fuerunt tunc gentes in terra, factáque fuit linguarum cõfuſio, & ſemper tunc tumultuauit mundus etiam in ipſo patre electæ familiæ* Abraham: *qui tot, & tanta perpeſſus eſt à* Cbaldæis, *ut uix ereptus ſit de fornace incẽdij:* Et *inde peregrinatus eſt in* Aegypto *in* Cbaram, *oppreſſuſque nimis, quouſque eum conſolaretur familiare hoſpitium angelorum: qui & ipſi decrepito genituram, & uxori ſterili & uetulæ partum denuntiarunt,* Izabac *uidelicet, qui riſus interpretatur, quia in eo gauiſus eſt pater, & cœpit fœlicior ætas.* In hac igitur *cœperunt congregari aquæ, id eſt populus electus, & Dei familia ad locũ unũ, & ſecerni à gentilibus priuatis diuinis chariſmatibus, ut tunc appareret arida.* Segregata *quoque illa tempeſtate fuit gens* Iſraëlitica *ab* Aegyptiis: *& tanquã terra madefacta aquis legis, doctrinæ, ſapientiæ, & ſacrificiorum diſpoſita fuit, ut ipſi diceretur:* Producat terra herbam uirentem, & lignum frugiferum, *quæ prius erat inanis, & uacua ſine lege, & ſacrificiis legalibus: & proceſſit hæc ætas uſque ad* Dauid *per quatuordecim generationes, duplicem uidelicet ſeptenarium.* Alter *fuit ab* Abraham *uſque ad* Aminadab, *in quo ſeruiuit populus oneribus preſſus, mare tranſiuit, deſerta peragrauit, montes conſcendit.* In *altero ab* Aminadab *ſub* Salmone *uſque ad* Dauid *legem ſuſcepit, belláque egit, & labore bellico terram promiſſam obtinuit poſſidendam: regno inſuper & prophetia decorata fuit:* Et *hæc tertia ætas, quaſi duplex fuit ex duobus ſeptenariis: quorum alter expurgationi addictus fuit per ſeruitutem, mare, deſertũ, & uarias oppreſſiones:* Alter *fructui, & prouentui in promiſſa terra, & regno obtento eſt aſcriptus.* Et *bene utrumque per ſeptenarium fit, cum expurgatio, & remiſſio, & bonum opus ipſo numero (ut alibi fauente* Deo *declarabimus) perficiatur:* Quod *in myſtica fabricæ deſcriptione innuitur, cum in eodem die hæc duo facta fuiſſe deſcribantur.* Primo *enim congregatæ ſunt aquæ, &*

apparuit arida, ſicut congregatæ ſunt in tranſitu populi per ſiccum, & aridam maris rubri: In quibus aquis (inquit Paulus) omnes baptizati ſunt, & initiati in ſeruitium Dei: Et diuerſas manſiones fecerunt in deſerto, quæ progreſſum pœnitentium, & proficiſcentium in uia Dei ſignāt, ſicut Hieronymus longo ediſſerit tractatu, quem de quadraginta duabus manſionibus nominauit, in quibus totus homo debita pœnitentia caſtigatur. Altero autem (ut diximus) germen, & fœcunditas terræ iam in poſſeſſione poſt mare, & deſertum peragratum obtenta tribuitur. Sed cum hæc omnia adueſperauerint in deprauato Saule, & clauſa ſit hæc dies, ideo neceſſe eſt, ut alia ſuccedat. In quarto igitur ſplendet regnū in Dauide, Salomone, & reliquis regibus: fulget ſacerdotiū erecto tēplo, & ſacris celeberrimè inſtitutis, tāquā Luna & Sol: Coruſcāt ꝓphetæ q̄ plurimi, tāq̄ ſtellæ in firmamēto. Succeſſit & hæc per binū ſeptenarium ſplendidiſſima dies, quouſque ſucceſſit ueſper, & infœlix nox deprauatis, & peſſimis effectis regibus illis Manaſſe, Amon, Ieconia, & reliquis: adeo ut ad captiuitatem miſerrimam in Babyloniam ducerentur: Vndè aliam diē renouari oportuit. Cœpit itaque quinta ætas ſub captiuitate in populo errabundo, & uago, nullamque habente determinatam ſedem, inſtar uolatilium cœlorum, quæ illo die producta ſunt: Sed ad ſolatium cœlum habebant, quod contemplari poterant. Nec defuerunt cete grandia, magni uidelicet uiri Ieremias, Iſaias, Ezechiel, Daniel, Zorobabel, Eſra, Neemias, Aggeus, Tbobias & ſimiles: qui in captiuitate, & in omnibus quaſſantibus fluctibus præſtabant: nec ad idolorū cultum, nec ad ritū gentium, inter quas errabundi captiui erant, inclinabātur: Quibus aduerſitatibus, tanquam uomeribus, ligonibus, & raſtris ritè excultis dictum eſt: Fructificate, multiplicate, & replete terram: & dominamini citò à captiuitate liberandi: Ex eis nanque productum eſt germen illud ſalutis Ieſus filius Dei, Beata uirgo, & apoſtoli, cæterique apoſtolici, & euangelici uiri ex ſtirpe illa generati. Sed cum etiam ætas iſta adueſperaſceret ex malis, auaris, & hypocritis ſacerdotibus: & datis principibus in Romanorum ditionē ſexta ſucceſſit, ætas & dies: Hæc igitur fœliciſſima, & fauſtiſſima fuit à filio Dei & redemptore mūdi ſub quo cœpit: & in quem Dei gratia fœliciſſimo terminabitur ſucceſſu, quamuis diuerſa paſſa ſit, & patiatur: In hac homo de terra productus ad ueram imaginem, & ſimilitudinem Dei deducitur, ut poſſit etiam fieri ipſius Dei filius, dūmodo credat in nomine eius non uiuens ſecundum carnem, & ſanguinem, ſed ſi renatus ſit ex Deo profeſſione, & opere. In hac etiam ſerpentes, reptilia, & omnia immunda pacificata, & mundata ſunt, ut Petro hoſpitanti apud Simonē Coriarium demonſtratum eſt in uaſe illo pleno reptilibus, & animalibus immūdis: Cui & dictum eſt: Surge, & māduca: & renitenti ipſi iterū dicitur: Quod Deus mūdauit, tu commune & immundum ne dixeris: Mundauit enim omnia in ſanguine ſuo. In hac quoque dicitur: Maſculum & fœminam creauit eos: quia facta eſt deſponſatio animæ, & eccleſiæ cum Chriſto illo ſacramento, de quo in-

Paulus

Hieron.

Paulus quit Paulus: Sacramentum hoc magnum eſt Chriſti, & eccleſiæ, In hac rurſus datur dominium homini, & præponitur pecoribus, ſerpentibus, & uolatilibus: quia effectus Filius Dei, & cohæres Chriſti omnibus ritè dominatur, niſi homo ultrò ſe in ſeruitutem redigat peccati, carnis, & diaboli. Præparantur inſuper in eſcam herbæ omnes afferentes ſemen, & arbores fructiferæ, & habentes in ſe ſemen: animantibus uerò cæteris omnis uiror herbæ. Dubitat meritò hic

Auguſt. Auguſtinus in ſuo de Geneſi contra Manichæos, an poſſit hæc litera ſaluari, cũ leones, tigrides, elephantes, urſi, ſimiæ, & huiuſmodi animalia diuerſa ſyluestria, & habitantia loca deſerta, & arenoſa non paſcantur herbis, ſed carnibus: Sic milui, aquilæ, accipitres, & aues, quæ uiuunt ex rapina: Vndè quamuis in libro retractationũ conetur ſaluare literam, tamen alius exquirendus eſt ſenſus, ad quem forſitan potius uerba prætendunt. Obſeruandum igitur eſt, ꝙ cum omnia animalia reducta fuerint in ſeruitutem hominis, tunc cibus omnibus præparatur, denotando, ꝙ ſubiugatis paſſionibus, & deductis omnibus in ſeruitutem rationis, & Chriſti, tunc habent in cibum herbam ſeminiferam, & arborẽ dantem fructum: quia omnia opera in gratia Meſsiæ meritoria, & fructifera ſunt: Illis autem, qui beſtias uiuunt, datur tantummodo uiror herbæ ſylueſtris, nec ſatiuæ, nec ſeminiferæ: Diſtinguntur enim cibi in ueritate literæ, quamuis noſtra traductio habeat, ut ſint uobis in eſcam, & cunctis animantibus terræ, nulla diſtinctione declarata inter cibos hominum, & cibos animalium. Datur etiam purè uiuentibus ſub Meſsiah cibus peculiaris, & reconditus: de quo

Apocal. in Apocalypſi: Qui uicerit, dabo ei mana abſconditum, quod nemo ſcit, niſi qui accipit. Datur quoque ei hic cibus adhuc uiuenti in hoc mundo ſimul cum pane illo uiuo, qui de cœlo deſcendit, donec perueniat ad octauum ipſum, quo in domo Patris ſimul cum Filio comedamus, & bibamus ſuper menſam eius nouum illud ciborum genus. Si autem rebellis, aut infidus quis efficitur Chriſto, diſſentiunt animales uires ab eo: undè eius cibo non contentæ paſcuntur puro uirore herbarum ſimul cum pecudibus. Ecce quomodo genus humanũ per curriculum ſex ætatum tandem deuenit ad Chriſtum, tanquam ad uerum ſabbatum, & quietem, & ſeptimum: per quem reuertitur in octauum illud, à quo receſſerat.

Quomodo homo particularis regulatè uiuens deuenit in Chriſtum per ſex ætates ſignificatas per ſex illos dies. Cap. XI.

TOtum decurſum iſtum quibus ex partibus conueniat ſex curriculis hominum in ſeptimum, difficilè perſcrutandum uidetur, niſi lux illa colluſtret, quæ omnem hominem per illas ætates eius, ſuis radiis uariè, & accommodatè illuminat: Illa itaque luce perfuſi, & hominis curricula cum illis ſex diebus æquare conabimur: Infans enim ex materno utero, ubi in tenebris degit, egrediens in lucem uenire dicitur, ut ipſi quãoptimè conueniat illud, quod dicitur: Fiat, aut ſit lux etiam ipſum illuminans. Illud quoque obſeruandum eſt, quòd ætas ipſa ſilentio tranſit nullum opus celebre

peragens: imò ſi quod eſt, diluuio obliuionis conſumitur: quia omnia illa infantilia deponuntur: & obliuiſcuntur pauca familia ſaluata: quia pauca reſtant in adoleſcentibus ex infantia, uis uidelicet ſeminaria & adoleſcens uirtus: Quod denotat in capite ſeptenij mutatio dentiũ, qui robora, & uirtutes hominis ſignificant, ut alibi longo ſermone declarauimus. Sequitur ſecunda ætas poſt ſeptem annorum curriculũ, quo ſemper (ut Chalcidius, & Macrobius diffuſè tradũt) Chalci: Macro:
aliqua in homine mutatio fit. In hac itaque puer ſolutus ab infantilibus uinculis edoceri incipit doctrinas uarias, & diuinum cultum, ſicut mundus à Noë tunc edoctus fuit: Suſcipitque puer firmamentum diuidens, id eſt diſcretionem, qua ſecernit inter aquas & aquas, operationes uidelicet rationales ab animalibus: Et quia completur ætas, & non completur opus aliquod, ſed ſolummodo incipitur, ideo aptiſſimè conuenit cum illo die, quem ſapiens deſcriptor Moſes conſummatum ut aſſerit, ſic ait: Et factum eſt ueſpere, & mane dies ſecundus: Sed in eo nullum opus perfici innuit, cum taceat, quod de aliis diebus ait: Et uidit Deus quòd bonũ. Hinc non præmiatur, nec punitur puer ex opere perpetrato in iſta ætate, cum nulla lege exiſtimetur legitimum, nec à Deo uidetur inter alia opera computari. Neque etiam inſtetur, quòd prima die dictum fuerit, & uidit Deus lucem, quòd bona: quia lux non eſt opus noſtrum, ſed à Deo in noſtrum beneficium, & adiutorium producta. Et quamuis etiam dicatur in ſecundo die factũ fuiſſe firmamentum, aut globum cœlorum, non tamen perfectum erat opus: quia nondum ſole, luna, & ſuis ſtellis decoratum. Sequitur tertia ætas, qua adoleſcit homo utrique germini aptus, corporali, & ſpirituali: Fit enim aptior ad generãdum ſecundum carnem, & etiam ſecundum ſpiritum: quia tunc irrigari incipit doctrina, lege, & ſpiritu, adeo ut tunc aptus religioni, & oneri ſpirituali à ſapientibus iudicetur: undè merito ipſi dici poteſt: Germinet terra, ſcilicet mentis tuæ herbam uirentem, & arborem frugiferam: Et hoc congregatis primo aquis uirium ſuarum ad debitum locum, quæ primo erant permixtæ, ut non diſcernerentur uirtutes animales à rationalibus: Tunc enim fit melior ſequeſtratio uiriũ, & apparet ei, quàm ſit arida uirtus naturalis ſibiipſi dimiſſa. Et uidet hic Deus dupliciter, quòd bonum: primo, quia aquæ uirium cõgregatæ ſunt inſimul: poſtea, quia terra madefacta imbribus ſupercœleſtibus producat fructum, ut poſſit dicere cum propheta: Etenim Dominus dabit benignitatem, & terra no- Dauid
ſtra dabit fructũ ſuum. Succedit quarta, quæ florentiſſima iuuentus dicitur: ubi rectè incedẽs perfectè illuſtratur in mẽte, ut ſol: & in intellectu inferiori, uelut luna: Sic enim docet Plato in Sympoſio, quòd intellectus noſter cum diuina lu- Plato:
ce unitus, & effectus mens dicitur ſol: ſibiipſi autẽ derelictus eſt luna: immixtus uero cũ paſsionibus animalibus eſt terra producens inferiores fructus. Poſt iuuentutem autem ſequitur quinto loco uirilitas, qua homo debet eſſe perfectus uir, & perfectiori uirtute decoratus, & ſapientia, quæ aqua ſalutaris in Eccle- Eccle
ſiaſtico dicitur: Et quia in ſapiẽtia producit meliora germina, ideo dicitur, pro-

ducant aquæ animam uiuentem. producuntur etiam cete grandia, robuſta uidelicet opera, & ſtrenua, atque cõſilia ſolidiſſima: quæ nullos impetus maris pertimeſcunt. Creſcunt itaque uiribus, uirtutibus, operibus, nomine, & fama: ideo dictum eſt exiſtentibus in hac ætate: Fructificate, & multiplicate, & replete aquas maris, id eſt completam habeatis aqueam ſapientiam, qua liceat uobis per omnes ſinus maris diſcurrere. Sed niſi hæc omnia in Deum dirigat homo, uiuit adhuc aliqualiter beſtiam, ſicuti Salomoni (quamuis eſſet ſapientiſſimus) euenit: ideo dicitur, quòd factæ ſunt beſtiæ, & iumenta, iuxta genus ſuum: Si autẽ

Pſalm. Deo uiuit, ipſi immediatè ſuccedit ſexta ætas cum ſenectute illa, de qua in pſalmo dicitur: Exaltabitur, ſicut unicornis cornu meum, & ſenectus mea in miſericordia uberum. Mirum in modum, quãdo deficere credebatur in ſenectute, exultat ſe accepiſſe rhinocerotis uires: Et quando ſterilis putabatur, eam uberrimam fuiſſe iucundatur: Quod paucis contigiſſe legimus, ut robuſtiores in ſenectute effecti fuerint. Sunt tamen, qui in ſenectute non deficiant à robore uiriũ ſpiritualiũ, ut de Moſe prouectæ, & maturæ ætatis ſcriptum eſt in calcè legis non ſine myſterio, quòd cum eſſet centum & uiginti annorum non ſunt diminuti eius dentes, nec caligauit eius oculus: quia nec in ſpeculatiua, nec in operatiua uirtute uſque ad extremum defecit. Et in huiuſmodi ſexta ætas, & ſenectus fœ

CHRISTVS. liciſſima eſt: quibus noſtra requies ait: Ego uobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi mundani, & ueſtri. Et ſicut mundus in ultima ætate donatus eſt perfectioribus chariſmatibus, ſic & humanus mundus gratia ſanitatum, uirtutum, miraculorum, & omnigenæ perfectionis: quæ potius donatur in uitæ termino, quàm in principio & medio. Et hi mentem adipiſcuntur: quæ ut in pluribus ſero aduenit: Qua mente adepta, decorantur etiam perfecta Dei imagine, & ſimilitudine: Vndè reliquum ſibi eſt, ut conſummato curſu coronam iuſtitiæ

Paulus accipiant cum Paulo, qui ait: Non ſolum autem mihi, ſed & his, qui diligunt aduẽtum eius. Et hanc accipiũt in illo ſeptimo, & requie perfecta Chriſto: per quem tandem ueniant ad octauum, undè progreſſi ſunt, conſummato curſu, perfectáque harmonia, & conducto concinno, & ſuauiſſimo diapaſon. Nec ſine myſterio hæc ſeptima dies, in qua perfecta quieſcere debent omnia, ponitur ſine ueſpere ſuccedente: quia tũc nox non erit ultrà, neque dolor, neque defectus: ſed quieſcemus in luce perfecta, & perpetua, ſicut rogauit ꝑ nobis ipſa requies no-

CHRISTVS. ſtra dicens: Pater, quos dediſti mihi, uolo ut ubi ſum, & illi ſint mecum: & uideant claritatem, quam dediſti mihi ante mundi conſtitutionem: & ſemper durabit abſque aliqua tenebrarũ admixtione. Benedixitq; huic ætati ſeptimæ, & requiei, iuxta quod promiſit ſe dicturũ in ſeptima mundi ætate: Venite benedi-

Idem cti Patris mei, poſſidete paratum uobis regnum à conſtitutione mundi.

Chriſtus eſt uera requies, & uerum ſabbatum. Cap. XII.

*VT ab interpretatione uocabuli exordiamur ſabbatum à שבת ue
nit, quod requiem ſignificat: Quæ cum in continuo motu, & pere
grinatione uitæ huius haberi non poſſit, ideo inquit Paulus: Feſti-* Paulus
*nemus ingredi in illam requiem, quæ eſt patria cœleſtis, & uita
æterna, & quis eam dabit, audiamus noſtrum Chriſtum: Ego (inquit) ueni, ut ui
tam habeant, & abundantius habeant: Et iterum: Oues meæ uocem meam au-* CHRISTVS.
*diunt, & ego uitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, nec rapiet eas
quiſquã de manu mea: quia requies illa erit æterna, à qua nemo rapi, nemo ex-
trahi poterit. Et erunt (inquit Iſaias) in requie opulẽta, in tabernaculis fiduciæ:* Iſaias
*Quibus uerbis & abundantia, & ſecuritas denotatur: Et utrumque dabit no-
ſter Ieſus uera omnium requies ex infinita illa participata eſſentia. Hinc poſtq̃
uitam, & fœlicitatem promiſit, & hanc æternam ſubintulit: Pater meus, quod* CHRISTVS.
*maius eſt omnibus, dedit mihi, eſſentiam uidelicet, ut omnes interpretantur, &
obiectum, in quo omnes beari debent: Quod in ipſo literarum myſterio compre-
hendi poteſt, ſi quis myſteria ſacrarum literarum deguſtauerit: Nam in hac di-
ctione שבת eſt ב litera, quæ eſt ſigillum ſummæ ſapientiæ, qui eſt Deus Filius:
Et eſt ת ultima litera rationem finalem deſignans ש autem principium שבת ſa
bat pro tota dictione accipitur, ſicut eſt tritus modus accipiẽdi apud Hebræos
quod ſabbatum requiem ſignificat. Si totum itaque texatur, hoc importat: ſa-
pientia, uel Deus Filius eſt finis, & requies: Quæ quantum conueniant Chriſto,
Paulus cum Hebræis horum ſacramentorum peritis diſſerens deponit: Ingredia* Paulus
*mur (inquit) in requiẽ, qui credidimus: quemadmodũ dixit: Quibus iuraui in ira
mea, ſi introibunt in requiem meam. Supereſt igitur introire quoſdam in illã: ſed
hi, quibus prius annuntiatum eſt, non introierunt propter incredulitatem. Et cũ
perfectis operibus ab inſtitutione mundi dictum ſit: Et requieuit Deus die ſepti
mo ab omnibus operibus ſuis: Et hîc rurſum, ſi introibunt in requiem meam, &
determinat diem quendam dicendo hodie, in Dauid uidelicet poſt tantum tem-
poris: Ait enim, Hodie ſi uocẽ eius audieritis, nolite obdurare corda ueſtra: Nã
ſi eis Ieſus requiem præſtitiſſet, nunquam de alia loqueretur: Hac die itaque re
linquitur Ieſus ſabbatiſsimus populo Dei; qui ingreſſi ſunt, aut ingredientur in
requiẽ eius: in qua ipſe quieſcit, ſicut Deus ab operibus ſuis: Feſtinemus ergo in-
gredi in illam requiẽ. Ecce quàm clarè, quàm lympidè teſtatur, & probat Apo
ſtolus Chriſtum eſſe noſtram requiem: Quem longo ſermone ſequitur Auguſti* Auguſt.
*nus contra Manichæos: In Chriſto enim tanta requieſcit plenitudo diuinitatis,
ut omnia, quæ in antiqua lege diuerſiſsimis rationibus partita uidebantur, mul
tigenis ſacrificiis, quamplurimis præceptis, inexplicabilibus cærimoniis, hoc uni-
co tantum abſoluuntur ſine Chriſto Ieſu: qui (ut idem Apoſtolus docet) eſt au-* Paulus
*thor, & conſummator fidei: & in quo omnia conſummari, & quieſcere debent:
In hoc ætates, & tempora complentur, & clauduntur: In hoc laborantes om-*

nes quieſcunt: Et (ut audacter loquar) in hoc quieuit & ipſe Deus, cum omnia in ipſum direxerit. Nec enim uideo, quæ alia quies in Deo eſſe debeat: Fatigatus ne erat, aut laſſus opifex ſummus, ut quieſcendo refrigerium caperet? Quo-

CHRISTVS. modo iterum quieuit, cum dicat Filius? Pater meus uſq; modo operatur, & ego operor: Si illucuſque ambo operabantur, quomodo quieuerat Deus? An fortè

Ioan. filius, & Pater non erant iſte Deus, qui mundum creauerat? Sed Ioãnes inquit: Omnia per uerbum facta ſunt: Quod uerbum factum eſt caro, & habitauit in

Moſes. nobis, & illa eadem loquebatur. Et quamuis Moſes dicat, quieuit. Et Chriſtus dicat, uſque modo operatur, non eſt Chriſtus contra Moſem, nec Moſes contra Chriſtum, Imò pro Chriſto, & cum Moſe Chriſtus, qui ait: Eſt qui accuſat uos Moſes: Ille enim ſcripſit de me. Videamus igitur quid noſter Moſes de Chriſto ſcribat: Quod quidem faciemus, dummodo à nobis per ipſum auferatur uelamen, & reueletur facies, undè hoc primum cognoſcere poſſimus, quòd Deum nunquam pœnituit, qui omnia nouerat, antequam fierent. Nec ingemiſcit Spiritus, qui paracletus, & conſolator aliorum dicitur: Nec ignorauit diem aliquem, uel horam ille, qui eſt in ſinu Patris omnia eius ſecreta cognoſcens: & etiã omnia, quæ ſunt recluſa in homine: Sed ſeruauit ſcriptura conſuetum modũ loquendi, quo nos in quotidianis ſermonibus utimur: Dicimus enim lætum diem, quia nos lætos facit: politam linguam, quia uerba polita proferat, quietum tempus, in

Paulus quo nos quieti ſumus: & multa huiuſmodi. Sic intelligitur illud Apoſtoli, quòd ſpiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, quia uos reducit ad cor, & compunctionem, qua cum gemitibus ueniam poſtulamus. Sic & illud Sal

CHRISTVS. uatoris, De die illo, aut hora nemò ſcit, neque Filius, qui eſt in ſinu Patris, ut ſci

Auguſti. re uidelicet faciat diſcipulos, inquit Auguſtinus. Similiter quando dicitur, Pœnituit me, hoc ideo quia punire uolebat malos: qua caſtigatione faciebat eos pœnitere, quamuis pœnitentia fuerit ipſis infructuoſa. Pari modo & quieuiſſe dicẽdum eſt, id eſt præſtitiſſe finem, qui Chriſtus eſt: in quo quieſcere, & pauſare debemus: Quod quàm mirabili, & occulto modo tetigerit, & ſcripſerit Moſes in illa enarratione mundanæ fabricæ, Deo fauente, ſuo loco declarabimus.

CHRISTVS. Hinc ipſe Chriſtus, & uerum ſabbatum ait: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam uos: & inuenietis requiem animabus ueſtris.

Cur completis operibus quinq; dierũ dictũ ſit, Vidit Deus quod bonum: ſed completo opere ſexti dictũ ſit, Et erant ualde bona. Cap. XIII.

Auguſti. NOn ſine induſtria (ut cum Auguſtino conueniam) dictum eſt in ſexto die: Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant ualde bona: quia ſi unaquæque res habet in genere ſuo menſuras proprias, numeros, & ordines, quanto magis omnia ſimul, & uniuerſitas ipſa, quæ iſtis ſingulis in unum collectis cõpletur? Omnis enim pulchritudo multo laudabilior eſt in toto, quàm in parte: Nam maior pulchritudo eſt totius corporis, quàm naſi, aut oris, uel genarum: Et pulchrior eſt ſermo compoſitus ex dictio-

nibus, & clauſulis ſuis, quàm ſint ipſa uerba, aut particulares ſententiæ: Iucundiorque eſt cantus ex omnibus uocibus, & conſonantia multorum, quàm unius tantummodo, quamuis ſonoræ uocis. Sic mundi uniuerſitas pulchrior, meliorque eſt, quàm ipſius partes, & membra: ideo completa fabrica dictum eſt, quòd omnia erant ualde bona, peſecta uidelicet in ſuo toto. Pulcher quidē hic ſenſus, ſed pulchrior (ni fallor) interpretatio in pulcherrimo Ieſu: ſi uera docēt ſapientes, quòd tantum res ſunt, tantum bonæ, tantum denique pulchræ, ut addunt Academici, quanto magis ſummū ens, ſummum bonum, ſummumque pulchrum, à quo omnia pulchra, participant. Hinc dixere Theologi noſtri naturam humanam perfectiorem eſſe poſt lapſum, quàm antea: quia Chriſto Deo unita, tanquam regio monili ornata eſt: diuinóque ſtemmate, & proſapia decora ex ipſius in ipſo Chriſto regeneratione, & maiori cōmunione cum Deo. Cum igitur tantū unūquodq; pulchrius, & melius ſit, quanto magis de ſummo pulchro, & ſummo bono Deo participat, ea, quæ in Chriſto pulcherrimo & optimo omnium productorum conueniunt, pulchriora, & meliora ſunt: Ideo Chriſto, qui prædeſtinatus eſt ſecundum Apoſtolum filius Dei, in uirtute producto ſexto die primo omnium creaturarum, & collocato in capite æterni uoluminis, ut ſapientes nonnulli docent, & reductis omnibus in ditionem eius, recenſitiſque omnibus in eo, in quo complacuit ſummo Patri omnem plenitudinem inhabitare facere, tunc omnia meliori gradu pulchrefacta, & meliora effecta ſunt, frugiferáq; in eo, cui Pater omnia dedit: & in quo ſi quis non manſerit, mittetur foras ſicut palmes, & areſcet: & in ignem mittetur, & ardet. Sic etiā & ſacrificium, & ſacerdotium, & omnia, quæ ad ſacra pertinēt, ſuſceperunt in eo ſuæ bonitatis incremēta, dicente Paulo, Chriſtus aſſiſtens pontifex futurorum bonorum per amplius, & perfectius, Et lōga procedit diſceptatione cum Hebræis, & Romanis, demōſtrans, ꝙ lex, ſacerdotium, & ſacrificia perfectiora effecta ſunt in Chriſto incrementa meliora ſuſcipientia: In ipſo enim perficiuntur, magnificātur, & exaltantur omnia, ut ſine myſterio non dixerit: Cum exaltatus fuero à terra, omnia trabam ad meipſum, & ipſa quoque exaltando. Qui uult ergo perfici, & exaltari, ipſi adhæreat, & ſeruiat: qui ait: Si quis mihi miniſtrauerit, honorificabit eū Pater meus, qui in cœlis eſt: quia ubi ſum ego, illic & miniſter meus erit.

Academ. Theolo. Paulus Idem CHRISTVS. Idem

Conſummatur perfectum diapaſon in octonario. Cap. XIIII.

SI ad octauū, & uerum diapaſon peruenire cupimus, oportet quidem, ut ad intima penetralia ingrediamur: Tunc enim ad octauū peruenimus, quando ad ipſum Deum, à quo proceſſimus, reuertimur: ut dicere poſſimus cum Chriſto: Exiui à Patre, & ueni in mundum: iterum relinquo mundum, & uado ad Patrem: Nam & nos ab eodem parente exiuimus in hunc mundum ingreſſi, ut in eundem reuerteremur per ſex dies, aut per ſex ætates, uel progreſſus: poſt quos dabitur quies, iuxta illud Apocalypſis: Beati mortui: q in Domino moriuntur, morte uidelicet iuſtorū, amodo

CHRISTVS, Apocal.

iam dicit ſpiritus,ut requieſcãt à laboribus ſuis,in Chriſto ſcilicet,cui uiuũt mortui mundo. Poſt quam quietem (mira quippe res) ſequitur operatio ipſa quiete fœlicior, multum tamen diſtans à primæua operatione, imò quaſi ipſi oppoſita: Prior enim exitum à Deo concernit in Chriſtum,in quo perficimur,& quieſcimus:hæc autem reditum cum Chriſto in Deum,& unionem per ipſum cum Patre. Accommodatè quidem inter iſtos duos motus oppoſitos eo modo, quo diximus,datur quies media:quã docet naturales reperiri inter quoſcunq; duos motus cõtrarios: Sũt enim motiones contrariæ exitus,& reditus:ſunt & cõtrariæ operationes illarum:quia altera laborioſa quietem expectãs, altera nullã quietem appetit,nec offendit terminum:cum illa operatio, & continuus ingreſſus in Deum ſit ipſa quies,& uoluptas ſumma,ultra quam alia non datur: Et hoc ſecundũ genus operationis facit binariũ non illum materialem infauſtũ, ſed fauſtiſsimum, & uerum diapaſon conſiſtens in proportione dupla, cum ſeptem tamen interuallis, & octo limitibus. Et cùm per quietem habitam in Chriſto, & per Chriſtum deuenerimus ad hanc ſupremam operationem, non eſt nobis amplius requiei dies ſeptimo,& ſabbatum celebrandum:ſed dies ille, in quo ſuccedit melior operatio,quàm prima, quæ eodem die à principio effecta eſt. Egreſſus enim omnium creaturarum à Deo, & operatio ipſius Dei in creaturas eas explicando cœpit primo die, & regreſſus in eundem Deum per reſurrectionẽ, & ſtabilem unionẽ eodem die exordiũ ſumpſit,qui idcirco dominicus,uel dominica dies dicitur: ideo ipſum ſabbatũ, & ſeptimus,& quietis dies in hanc octauam, & dominicam diem celebriorem quidem feſtiuitatem myſterio, atque arcano profundiſsimo commutata eſt. Ceſſant igitur meritò in nobis, quibus per ueram requiẽ Chriſtum datur regreſſus in Deum,omnes ſabbatariæ feſtiuitates ab antiquis celebratæ: qui expectabant uenire in ſabbatum,per quod ſolum

CHRISTVS. *datur regreſſus iu octauam,ut ipſemet ait: Sine me nihil poteſtis facere: Et iterum: Nemo intrat niſi per me: Et quia Hebræi hoc ſabbatum, quod iam uenit ſuſcipere nolunt,nec per ipſum intrare curant,ideo nõ poſſunt deuenire ad octa*

Idem *uam, ad quam deuenimus ſolummodo per ſabbatum Chriſtum, qui iterum ait: Per me ſiquis non introierit, ille fur eſt & latro: Per me autem ſiquis intrauerit,ad octauã uidelicet,ingredietur ad penetralia diuina, & egredietur ad ueſtibula rerum creatarum non ipſis ſeruiens, ſed per ipſas laudans opificem: & utrobique paſcua inueniet. In quo ſympoſio ſuauiſsimo perſentiet illum concentum gloriæ, qua Seraphini (ut Iſaias uidit) concinebant plenum eſſe cœlum,& terram,creatorem,& creaturam,opificem, & opus ex amore,& correſpondẽtia mutua ad inuicem.*

Quòd cœli in ſua reuolutione diapaſon perfectè cõducant. Cap. XV.

DVo ſunt in diapaſon conſideranda: Alterum, ſemper ad eundem tonum à quo recedit reuertitur: Alterum, quòd non eſt ille tonus eiuſdem clauis & naturæ: Fit enim à ſol in ſol,uel à re in re,ut muſicis

*terminis utamur, & huiuſmodi,ut patet:ſed unum eſt de ♮ graui, Alterum de
♮ acuto,ſicut habent in uſu nouitiores muſici: Vel(ut Græcos ſequamur) unũ* Muſici Græci
*eſt à proſlambomenos,quæ adiecta dicitur,quia poſt omnes inuenta:alterum eſt
in meſe, quam nos mediam dicimus: Et ab hac uſque ad nete hyperboleon, id
eſt ultimam excellentiam eſt alterum diapaſon: Et eodem ordine in aliis termi-
nis reperitur: in quibus eſt aliqualis identitas, uel conuentio cum differentia ta-
men: quia ſunt diuerſæ claues, & acutior tonus alius quàm alius,ſed in natura
ſummopere correſpondentes: Sic & cœli ſuo circuitu quotidiano ſemper omnes
ad eundem locum redeunt, à quo per punctum circuitus receſſerant:non eſt ta-
men eadem reuolutio, neque illius diei, gradus, uel minuti: quia quodlibet cœ-
lum aut planeta mutat gradum quouis die, uel ſaltem minutum, ut Mars, Iup-
piter, & Saturnus:qui non prætergrediuntur gradum quolibet die, ſed minu-
ta aliqua: Cœlum autem ſtelliferum & ſi (ut opinantur multi) aliquali ſpatio
mouetur à loco ſuo, complet & ipſum reuolutionem ſuam quolibet die rediens
ad eundem locum per punctum, à quo receſſerat: Qui omnes cœli iſtis ſuis re-
uolutionibus non tantum ſignant, ſed fauent, ut omnia, in quibus influunt, hunc
motum circularem ſequantur, & ad id redeant, à quo proceſſerant: Alia qui-
dem per corruptionem ad terram, uel materiam, ex qua compacta ſunt: alia
uerò incorruptibilia per ſequeſtrationem ab hac craſſa materia reuertuntur
ad illud principium, à quo emanarunt, ſub alia tamen ratione: Proceſſerunt
enim ab eo, inquantum principium eſt, & tendunt in eundem in eo, quòd fi-
nis eſt: Idem tamen Deus eſt principium & terminus. Reuolutionem quoque
ſuam diurnam faciunt omnes in 24.horis:quæ tres octauas,aut octonarios red
dunt: qui ad inuicem comparati dant proportionem triplam: Nã 24.ter octo
continet: Et hæc proportio conſtituit diapaſon, & diapente: ut etiam circui-
tus cœlorum concinnus ſit,ſicut & ipſorum diſtãtia, & correſpondentia motuũ
eorundem ad inuicem.*

De concentu cœlorum tam ex diſtantia, quàm ex conſonantia motuum. Cap. XVI.

*COElos eſſe conſonantiſſimos non tantum ex motu, ſed ex diſtan-
tia, & conuentione adinuicem omnis ferè antiquitas atteſtatur.
Cẽſorinus, Plinius, & Eratoſthenes diſtantias cœlorum ex offici* Cenſo.
na Pythagorea aſſignantes colligunt terræ circuitũ eſſe ſtadiorũ Plinius Eratoſt.
*ducentorum & quinquaginta duorum millium: Et quot ſtadia in terra ſunt, tot
in ſingulis eſſe ſtellis adiudicarũt, q̃uis diuerſarũ dicãtur magnitudinũ: Sed hãc,
ut minus opportunã controuerſiã dimittentes dicimus, ſtadia hæc eſſe Italica cẽ
tum & uiginti quinq; pedũ, nõ olympica, quæ ſunt pedum ſexcẽtorũ: nec pythi-
ca, quæ ſunt pedum millenorũ. A terra igitur ad Lunam ſunt ſtadiorũ centũ &
uiginti ſex milia, & faciunt toni interuallum: A Luna autem ad Mercurij ſtel-*

lam,quæ ſtilbon uocatur,dimidium eius, ueluti ſemitonium: Hinc ad phoſphorō, quæ eſt Veneris ſtella,ferè tantūdem, hoc eſt aliud ſemitonium : Inde porrò ad ſolem triplum,quaſi tonum & dimidium,quod uocatur diapente : A Luna autē duplum cum dimidio,quod eſt diateſſaron: A Sole uero ad ſtellam Martis, cui nomen pyrois,tantūdem interualli eſſe, quantum à terra ad Lunam,idque tonū facere: Hinc ad Iouis ſtellam,quæ Phaëthon appellatur,dimidiū eius,quod facit hemitonium: Tantundem à Ioue ad Saturnum, cui phanum nomē eſt, inde aliud ſemitonium: Hinc uerò ad ſummum cœlum, ubi ſigna ſunt,itidem ſemitoniū: Itaq; ab ipſo cœlo ad ſolē diaſtema eſſe diateſſarō duorū tonorū cum dimidio: Ad terræ autē ſummitatē ab eodē cœlo tonos eſſe ſex,in quibus fit diapaſon ſymphonia, ut tota cœli machina enharmoniū quoddā ſit conſonantiſſimis diſtantiis diſtinctum, & concinnis numeris colligatum. Concentum igitur cœlorū ſuauiſſimum,& quos allegauimus,authores, & Pythagorei omnes eſſe affirmāt non tantum in diſtantia,ſed etiam in motu eorū conſonantiſſimū. Plato *autē ad conducēdū modulamē hoc ſingulis orbibus ſingulas ſirenas inſidere dixit ſignificās (ut quidam de eius familia declarat) ſphærarū motus cantus numinibus exhibere.* Hunc eundē concentū *aſſerūt quotquot eius doctrinā profitentur,* Proculus *potiſſimè in* Cratylo, *& in* Rep. *& ſimul cū* Chalcidio *in* Timæo. Ptolemæus *autem cœleſtiū trutinator præcipuus in ſuo de harmonia inquit:* Sol,& Luna *primi geneſeos, & uitæ noſtræ moderatores certis numeris ſonoris cum aliis non tantum in motu,ſed etiam in effectu conueniūt.* Et quia Iuppiter *omnibus numeris fœlicibus Soli,pluribus autem Lunæ aſſociatur,* Venus *uerò omnibus Lunæ, pluribus uerò Soli coniungitur, ideo Iouē primū bonorū datorē,deinde Venerē decernit animæ,& corporis,* Cui adſtipulatur Cic. *in ſuo de natura deorū dicens:* Cœlorū *tantus eſt cōcentus ex diſsimilibus motibus,ut cū ſumma Saturnus refrigeret,his interiecta Iouis ſtella illuſtrat, & tēperat :* Multáq; *proſequitur de cōuenientia non tantū uirtutis qualitatiuæ,ſed operationū eorū cōſonantium ad mundi incolumitatem,rerumq; ſaltem per ſucceſsionem augmentū,uel ſtatū.* Omitto etiā,*quæ* Boëtius *in procemio arithmeticæ,* Macrobrius *in primo de ſomnio Scipionis,* Albertus *in ſex principia Porphyrij, &* Stoici *(teſte* Iſahac *in libro de diffinitionibus)tradunt.* Sed *potiſsimè ſubticeo,quanto myſterio in ſcriptura ſacra* Hebraica, *& propria lingua ſcripta accentus ſuper ſingulas ſyllabas motum,concentumq́; cœlorū reſignent,quæ quanto profundiora ſunt ſacramenta, tanto magis uulgaribus occluſa.* Pertranſeo *quoque ea, quæ nouitiores hic diffuſe ſenſerint diſtinguentes cantica in tria genera ſenſuale, intellectuale, & diuinum:* Ad quorum medium pertinet *cœleſtis concentus, qui non ſenſu, ſed intellectu, & ratione percipitur.* Nec *grauiores uiros offendam,ſi adduxero ea,quæ coæui noſtri perſenſerunt, & cōprobarunt,atteſtatique ſunt de planetarum, & cœlorum modulationibus ex motibus ſuis magnis, & ſuper epiciclos prouenientibus, adeo ut omnis, qui hic exercetur concentus,horridus qui-*

Marginal notes: Pythag. Plato — Procul. Calcid. Ptolem. — Cicero — Boëtius. Macro. Stoici Albertus. Iſahac

dam ſtrepitus in illius cõparatione iudicari debeat, ſi cõparatio dari poteſt inter ea, quæ his craſſioribus, & ea, quæ melioribus ſenſibus percipiuntur. Et hinc cum admiratione fidem præbui, quia illi mathematicarum rerum ignari tam doctè ea, quæ diuina luce proſpexerant, exponebant, quàm nec peritiſsimi in illis diſciplinis, nulli dubium, loquerentur. Nec mirum ſi ordinatiſsimæ mentes, & opifici conformes uident, & ſpeculantur ea, quæ ab eodem ordinatiſsima proceſſerunt: Hinc Paulus ad tertium cœlum, & ad ubera excelſa, quæ ſolebant lactere prophetæ, ſubuectus, quanto ordine ſummus omnium moderator cuncta mẽbra ſui mundani inſtrumenti coaptauerit proſpiciens, dixit: Omnia quæ ſunt, à Deo ordinata ſunt: ne uidelicet inordinata & confuſione plena facilè diſſoluerentur. Paulus

De conſonanti fœcũditate in ſeptenario numero planetarũ. Cap. XVII.

M*Irum quippe uidetur, quòd planetæ, per quos omnibus rebus ſubminiſtratur fœcunditas, diſtributi ſint numero ſeptenario, qui à peritis in formali arithmetica, & potiſsimè à Pythagoreis dicitur numerus infœcundus, eo quòd infra denarium nec numerum generat, nec ab aliquo numero generatur: undè dicitur ſterilis, & inde infœlix cenſetur, & infauſtus. Si quis tamen recta trutina hunc numerum librauerit, nanciſcetur illum fœcundum, & fauſtiſsimũ: Generatur enim ex primo pari quaternario, tanquam ex fœmina: & ex primo impari ternario, tanquam ex maſculo: undè omnis fœcunditas, ultra quam alia non datur. Hinc poſtquam deuenitur ad ſeptenarium, ulterior non fit progreſſus, ſed mutatio aliqua ſemper in melius uſque ad debitum incrementũ, De quibus mutationibus, quæ in homine fiũt per omnẽ ſeptenariũ, ampliſsimè ſcribũt Chalcidius, Macrobius, Galenus, & alij: Quod cõprobatiſsimũ eſt in mũdi fabrica, in qua cũ deuenit opifex ad ſeptenariũ, quieuit ulterius non progrediẽs, ſed relinquẽs fabrefactis omnibus, ut per ſua ſeptenaria curricula & ipſa producerent. Hinc nõ erat neceſſe ipſum ex partibus aliquotis cõponi, ut pareret: quia ex primo numero maſculino, & fœminino perfectã hauſerat fœcunditatem: Sterilis tamen dicitur à Mathematicis, quia non parit numerum infra limites denarij: nec paritur à partibus aliquotis. Sed à ſecretioribus ſapientibus fœcundiſsimus exiſtimatur: cum ex ui fœminea, & maſculea, quam cõtinet, det rebus fœcunditatem, & fructus. Planetæ igitur, atq; ſigna præſtant rebus inferioribus fœcunditatem ex numero duodeno, & ſepteno: quorũ uterq; ex primo pari, & primo impari, tanquam ex maſculino, & fœminino cõponitur, ſed diuerſimodè, ut ſtatim dicemus: Et hinc quilibet planeta, & unumquodque ſignum maſculeam, uel fœmineam naturam ſapit: ſed Mercurius utramq;. Perfecta autem fœcunditate in ipſo ſeptenario fit quies perfecta: Cõtinet enim hic numerus ſenarium primo perfectum, in quo facta ſunt omnia, & ſeptimum diẽ quietis, qui conuenit cum utroq; Saturno, cœleſti, ſcilicet & ſupramundano: & ab utroque ſabbatum non infœcundum, ſed terminus eſt præcedentis curriculi:*

Pythag. (beside "in formali arithmetica")
Chalcid. Macro. Galen. (beside "ampliſsimè ſcribũt Chalcidius")

poſt quem immediatè alius ſequitur, in quo iterum fiunt operationes. Et hunc ſeptenarium continens perfectiſſimè Chriſtus uerum ſabbatum noſtrum nos (ut Ioan. *diximus) ad octauum introducit. Hinc non modico ſacramento* Ioannes *Spiritu ſubuectus uidit ſeptem candelabra aurea, ſeptem uidelicet planetas, & omnem ſeptenariam uim: & in medio ſimilem* Filio *hominis ueſtitum podere, id eſt tala ri ueſtimento omnia cooperiente uſque ad talos, denotans, quòd ipſe omnia pec cata noſtra, ignominiam, & nuditatem cooperuit: & perfecit opus, & comple ctitur ipſum uſque ad extremum: & dat omnibus in medio exiſtens genituram, & fructum, tam in prima rerum genitura, quàm in ipſarũ regeneratione. Hinc declarans ſe illam perfeciſſe, deducto opere ad calcem, clamauit: Conſummatũ eſt. Eſt igitur ſeptenarius fœcundiſſimus in rebus, quamuis in ipſis numeris ſteri lis, & infœcundus uideatur.*

De harmonica conuenientia ſeptenarij planetarum cum duodenis ſignis. Cap. XVIII.

ET quãuis diſcrepãtia uideatur in numeris planetarũ, & ſignorũ maxima tamen cõuenientia eſt in radicè utriuſq;, quæ eſt quaternarius, & ternarius: Qui ſi iungantur ſeptenarium conſtituunt: Si uero alter p alterũ quadretur dicendo, Ter quatuor, aut quater tria, reddũt duodecim. Cõueniũt inſuper planetæ cũ ſignis in uirtutibus qualitatiuis, & elementaribus, & melioribus uiribus, undè quilibet planetarũ habet in aliquo ſigno ſuum domicilium: & in aliquo ſuam exaltationem à quolibet illorum aliquam uim, & fomentum ſuſcipiens. Nec minorem conuenientiam habent ſeptem intelligentiæ præſidentes planetis cum illis duodenis mentibus: qui Ioannes *ſignis duodecim præſunt. De quorum quibuſlibet* Ioannes *meminit in Apocalypſi, in cuius fronte ait: Et à ſeptem ſpiritibus, qui in conſpectu throni* Dei *ſunt: quos reperi præſidere etiam planetis. In calce autem uoluminis, ubi ciuitatis ſupernæ fabricam deſcribit, teſtatur, quòd in duodecim portis eius erant duodecim angeli: Et idcirco ipſorum angelorum, planetarum, & ſignorum conuenientiam tetigimus: ut intelligatur quanta conſonantia & miniſtri, & inſtrumẽta Opificis conducant nos in eundem. Sed & ſigna ipſa effecta, & dicta ſunt portæ ſupernæ ciuitatis, illæ forſitan duodenæ, de quibus ibidem ſcribit* Ioannes. *Quomodo autem hæc ſigna ſint portæ ſupernæ ciuitatis aliqualiter tangit* Plato *dicens, quòd* Cancer *eſt porta per quàm deſcendit anima ad corpus:* Plato. *&* Campricornus *porta, per quã iterum conſcendit in Deum: Hinc illam homi-* Ioan. *num, hanc uerò deorum portam dixere. Sed ſi duodecim ſunt portæ (ut* Ioannes *perhibet) æquatæ cum duodecim, ſignis, aut illa ſignantibus, quodlibet illorum ſignorum dicetur porta, ſed quomodo, breuiter percurremus. Eſt enim porta* Aries, & Taurus, *qui offeruntur pro peccato, ſine euius purgatione illuc nemo intrare poteſt. Hinc deuenitur ad* Geminos *charitatis actus,* Dei, *ſcilicet & ꝓximi: Quæ bina charitas roboratur in brachijs fortiſſimis Cãcri, qui-*

bus homo cōplectitur omne obiectū diligibile: Poſtea mirum in modum efficitur ualidiſſima in Leone animaliū potentiſſimo: Quo deueniens homo debilitat ſuū animal in ſeruitutem id redigēs, ſterilēq; reddit per Virginem: Sed in Libra pōderat utriuſq; uires, & actiones recogitās quotidie, quæ ſunt maiora, & ualidiora opera, aut ſecundū ſpiritum, aut ſecundū carnē. Venit poſtea ad fœlicem Scorpionē, de quo ſupra diximus: q mordeat cauda, id eſt fine omnia opera mala, ſicut myſticè præceptū fuiſſe legimus Moſi: ut ſerpētem, & ſuggeſtorem malorum operum apprehenderet per caudam; Videnſque quanta ſit ſerpentis malitia, arrepto arcu, & ſagitta feriat illum per Sagittarium. Venietque ad Capricornum Saturni domicilium Deo uacans per contemplationem, mente intuēs cœlum figuratum per pelles caprarum, ex quibus fieri iuſſum fuit coopertoriū tabernaculi: Etinde pergat ad aquas illas, quæ ſupra cœlos ſunt, quarum porta eſt Aquarius cœleſtis: Nam per aquas eleemoſynæ, & miſericordiæ, quæ opera cœleſtia ſunt, deuenitur ad aquas diuinæ gratiæ, pietatis, & ſapientiæ: Et tandem applicabimus ad piſces, qui in eiſdem aquis nutriuntur; denotatos per piſces, quos comedit Chriſtus iam in meliorem ſortem per reſurrectionem mutatus: qui ſimul cum uitulo & aue (ut docetur in Theologia Hebræorum) parantur in conuiuium pro iuſtis. Hæc pauca perſtricta ſint ex multis, quæ poſſemus dicere de iſtis portis ſupernæ ciuitatis, & de inducētibus, & attrahentibus nos in eas: ut ex iſtis paucis intelligamus, quòd omnia inducunt nos in Deum, angeli, cœli, planetæ, ſigna, & quicquid ex ſupernis eſt: ſed potiſſimè ratio, & conditio hominis, in quo coaceruantur, & concluduntur omnia memorata. Theo. he.

De uera cœlorum harmonia, quam aliqui non intelligentes falsò negant. Cap. XIX.

SVnt uiri grauiſſimæ authoritatis, qui modulamenta cœleſtium orbium ridicula penitus exiſtiment: eo q nō auditur ille ſonus, nec ſenſu aliquo percipitur, nullatenus ſibiipſis perſuadentes, quomodo ex triplici motu illo uelociſſimo in aëre ſpiſſo, uel igne non reſonet cœleſtis chorus, aut concentus non audiatur. Hinc abſtulerunt ſimul cum Pythagora concinnium à motu naturali: & contra Pythagoreos omnes, & Academicos à motu uiolento, & diurno adhærentes in hoc ſuo Ariſtoteli huius harmoniæ inimico præcipuo: Sed ne in ſupremis ſpeculatoribus huius uniuerſi conſonantiſſimi diſcrepantia ſit, atque diſsidium, facilè eos conuenire faciemus attendentes ad id, in quo diſſident. Negant Peripatetici uocalem ſonum his ſenſibilibus auribus perceptibilem: hoc ſibi damus. Tranſeunt Academici: & Pythagorei à numero uocali ad naturalem, uel formalem, & in intimo rationis ſenſu pedes, numeroſque uniuerſi digerunt: & uocalem harmoniam prurientem auribus tympano, lyra, organo, & humanis uocibus relinquentes, meliorem, quæ eſt in numeris, quibus opifex uniuerſum diſpoſuit, aſſumpſerunt. Quod clarè exprimit Plotinus, quando nos docet redire in Deum per muſicam dicens: Peripate. Acade. Pythag. Plotinus

Quamobrem poſt ſenſibiles huiuſmodi ſonos, numeros, & figuras ſic ducere hunc oportet, ut materiam, in qua ſunt proportiones ſenſibiles, & earum comparationes ſeparet: atque pulchritudinem, conſonantiam uidelicet formalem, quæ in his eſt, reducatur. Præterea addiſcat ea, ad quæ mirabundus uehementer afficitur, non eſſe ipſum pulchrum, in quod tendimus: Adeo quòd illud nõ eſt
Idem Auguſt. *hoc, uel illud pulchrum, ſed pulchrum tãtummodo. Et quod de pulchro dicit Plotinus, idem proſequitur Auguſtinus de bono, dum inquit:* Tolle hoc bonum, *tolle illud: & conſidera bonum in ſe, ſi potès, & illud eſt ſummum bonum, in quod tendimus. Et inter ſummum bonum, ſummum pulchrum, ſummumque concentum, & ſenſibile hoc bonum, pulchrum, & concentum eſt medius ille cœleſtis, qui nõ eſt ſenſibilis, & uocalis, nec ſimpliciſſimus, atque diuinus, ſed medius,* & *rationalis. Harmonia igitur hæc extrinſeca, atque uocalis quaſi ſtatua eſt, & imago quædam melioris harmoniæ ratione perceptibilis: Quam ſtatuariam ſymphoniam, ſi quis in foris reliquerit, adoraréque contempſerit, mittetur in caminum expurgantis ignis: ubi illuſtratus, ac inflammatus tres ſuas potentias ad uniuerſorum contionem coaptabit: ſimulque cum omnibus concinẽtibus tentabit diſcurrens per ſingulas creaturas uſque ad ſummum opificem, quem trinum omnium authorem benedicet intellectus, ratio, & uoluntas: & aliquãdo apparebit quartus, id eſt animal hoc noſtrum ſimile effectum rationali: quia in melius transformatum, & ipſum quaſi rationale, & legitimus filius prorumpit in Patris laudes, omnia creata, ut itidem faciant, ſimul inuitans ſicut tres illi pueri, ut in Da-*
Daniel Dauid *niele legimus: & ante eos Dauid effecerat inuitans elementa, plantas, grãdines, niues, pluuias, piſces, animalia, ſtellas, cœlos, & ultra mũdanas aquas in laudem opificis. Et ut cantica diuina mundana, atque cœleſtia accommòdato ſtylo exprimerent, ipſi, & alij prophetæ diuerſo metro ſua ſcripta deprompſerũt:*
Hieron. Euſebi. Hieron. *ut* Hieronymus, *Euſebius, & alij peritiſſimi atteſtantur.* Iob *(ut eidem Hieronymo placet) proſa incipit, uerſibus hexametris dactylo, ſpondeoq́; currentibus procedit, & propter linguæ idioma crebrò admittens & alios pedes non earundem ſyllabarum, ſed eorundem temporum: Interdumque rythmus ipſe dulcis, & timulus fertur numeris pedum ſolutis, quod metrici magis quàm ſimplex lector intelligunt. Sed alij probare nituntur, certis adinuentis regulis metricæ artis in illo idiomate, progreſſum illum* Iob *totũ hexametris eſſe carminibus: ut*
Idem Romæ *mihi nuper monſtratum fuit. Dauidem autẽ Hieronymus præfatus Pindarum, Alcæum,* Flaccum *& Sirenum uocat: quia diuerſis metris procedens ſimul cum lyra Chriſtum perſonat, & pſalterio decachordo ab inferis excitat re-*
Salomon *ſurgentem.* Salomon *dilectus* Domini *epithalamium ſanctarum nuptiarum hominis cum Deo, Chriſti cũ eccleſia, utriuſque teſtamenti ad inuicem, ſcripturæ cum ſenſu myſtico, ex harmonia utriuſque mundi cum archetypo reſultantem conſonantiam pulcherrimo carmine decantat in eo opuſculo, quod meritò Canticũ canticorum denominat. Concentum uerò,* & *unionem archetypi cum paruo*

mũdo in uentre mulieris celebratum,laudeſque mulieris ipſum geſtantis hymno mirabili præcinit. Ieremias quoque ſuas lamentationes tragico carmine decurrit: Et (ut nonnulli aſſerunt) Iſaias etiam metrico quodam ordine procedit. Tota autem ſcriptura ſiue uerſu,ſiue ſoluta oratione accentibus ſuis (ut diximus) magno myſterio cœlorum reſignat motum, atque cõcentum. Hos itaque Deificos uates, & ſcriptores ſacræ paginæ imitati,lõgis tamẽ paſſibus, ueteres Theologi gẽtiũ Orpheus, Aglaophemus, Empedocles, Parmenides, Heraclitus, Lucretius, & alij naturalia, diuináque modulamina numeroſis carminibus exprimere conati ſunt: ut & ſtylus cum materia conueniret. Ierem. Iſaias Orph. Aglao. Emped. Parme. Heracle. Lucre.

De concordia cœlorum cum ſupernis mentibus. Cap. XX.

VLtra ea, quæ ſuperius de ſyderum conuenientia cum angelis dicta ſunt,hoc etiam percurrendum cenſeo, quòd ipſi angeli mouentur à Patre,qui eſt fons, & origo, & primus omniũ motor. Hinc Dionyſius: Gaudent omnes mouente Patre. Illi itaque à Deo moti mouẽt orbem: & iſti corpora noſtra, cæteráque inferiora diſponunt ad eam conſonantiam, quam iubet ipſe primus omnium motor. Vt igitur illæ motiones, & influxus eſſent concinni accommodatas intelligentias unicuique orbi, & ſingulis ſtellis præpoſuit, Septẽ illos ſupremos totidẽ planetis, ut diximus, & duodecim duodenis ſignis, & toti illi orbi, atq; planetis cœlorum Reginam, quæ ideo coronata dicitur duodenis ſtellis pro numero ſignorum, & plurimis ſeptenariis decorata, plenáque innumerabilibus chariſmatibus, ſicut cœlum ſtelliferum plenum eſt innumerabilibus ſtellis: Et quia cœlorum omnium, & angelorum eis præſidẽtium uirtutem continet, ideo merito exaltata aſſeritur ſuper omnes choros angelorum. Primum autem mobile à primo mouente regi debet: & per ipſum cæteri orbes: quibus tamen particulares miniſtri deputati ſunt, per quos, & per inſtrumenta cœlica omnia inferiora, & particularia diſponat ſummus ille moderator, hac tamen lege, ut ſuperiores miniſtri, & ſummo regi propinquiores paucioribus, magis autem diſtantes pluribus motibus moueant: Et conſequenter illi fœliciores ſunt magis cum ſummo uno adhærentes, quàm iſti, ſicut docet Ariſtoteles, Albertus, Ptolemæus, Meſtalac: ſed potiſſimè Academici cum diuo noſtro Dionyſio. Et quamuis inferiores pluribus agitentur motibus, in eãdem tamen conſonantiam deueniunt ui primi unici, & uniformis motus ab eodem unico mouente. Hinc primo, & unico magis adhærẽs eſt ipſa cœlorum Regina paucioribus agitata motibus, uim tamen omnium in ſe colligens, ipſamque collectam diffundens primo in duodecim principes Apoſtolicos, & conſequenter ad particularia deſcendendo in quamplurimos, ſicut uis illa ſtelliferi cœli diuiditur in duodecim ſigna, & conſequenter in ſtellas innumerabiles: & ſicut uis animæ collecta primo in cerebro per collum unicum canalem, quod in corpore myſtico eccleſiæ typum gerit beatæ Virginis (ut docet Hieronymus) deſcendit ad duode- Diony. Ariſtote. Albertus. Ptolem. Meſta. Acade. Diony. Hiero.

nos præcipuos articulos corporis, & inde ad plures, & magis particulares, Non minus eadẽ uirtus reperitur in capite Chriſto collecta, & diffuſa in duodenas, & poſtea in quamplurimas partes, dicente Ioanne: De plenitudine eius omnes accepimus, ut in ſequenti uolumine, Deo fauente, latius reſerabimus. Per Chriſtum itaque, tanquam per uirtutem maſculeam, per illam autem, tanquam per fœmineam fit hæc profuſio: Qui in iſto corpore myſtico coniuncti ſunt, ſicut caput & collum, aut ſicut coniuges in carnem unam, ita illi duo in ſpiritum unum, ſicut de omnibus deſponſatis, aut adhærentibus Deo inquit Apoſtolus: Qui adhæret Deo, unus ſpiritus efficitur cũ eo. Hæc ſupra ad ducta tetigimus ut diſcant legentes quanta conſonantia ab omnibus, quamuis diuerſis, ab uno tamen motis deducamur in eundem unum: Nam ſicut particularis homo eſt unum indiuiduũ, & ad unicum finem directum, quamuis uariis diſtinctum mẽbris, & motibus, ſic unica hæc fabrica, & mundanum corpus diuerſis, & accommodatis membris diſtinctum unicum eſt, motum ab uno motore, in eũdemque finem diſtinctum, quamuis in partes plurimas uideatur diuiſum. Omnia itaque in Deum tendunt: & in eundem nos dirigunt, licet uideantur ad diuerſa ſuos greſſus dirigere: Et tandem illò conducent, niſi noſmet libero animi arbitrio obſiſtamus ipſis omnibus inuitantibus, deducentibus, & attrahentibus.

Ioan.

Paulus

Omnia in eundem deducunt, quia ab eodem ſuſcipiunt, undè influant, quãuis influxus uideatur diuerſus. Cap. XXI.

QVomodo autem omnia eundem influxum, & ab eodem fonte per diuerſos tamen canales ſuſcipiant, ut in eundem pergant, quamuis diuerſis ſemitis, difficilius erit explicare, quàm aſſerere: Nam rei ueritas eſt, in quam expeditis pedibus ueniunt Philoſophi cum diuinis noſtris ſapiẽtibus, quòd omnia bona de ſurſum à ſummo Bono, & Patre luminũ procedunt: Sed quomodo, difficile quippe explicatu eſt, prohibente Platone ad particularia deſcendere, tamen colluſtrante ipſo Patre luminum aliqua pro uirili noſtra explicabimus, prout ipſe Plato, & antiquiſſimi Theologi docent, omnia uidelicet catena quadam colligata, adeo, ut inferius ſemper à ſuperiori ſuſcipiat, & ſuperius à ſupremo, ſicut aliqualiter in præcedentibus reſerauimus: Habet enim herba, uel lapis ſuam uim ſubminiſtratã à cœlo: cœlũ ab intelligentia: intelligentia autẽ ab opificè, in quo omnia uirtute maxima præexiſtunt: Et ſemper eodem ordine unaquæque res alteri correſpondet: Quod innuitur ab artificè ſummo in Exodo, quando iubet, ut unaquæque cortina tabernaculi, quod mundanæ huius machinæ typum gerebat expreſſiſſimũ, coniuncta ſit cum ſorore, aut ſocia ſua. Iunguntur enim elementa, & mixta omnia cum cœlis, ſyderibus, & intelligentiis ſuis: & per iſta media cum archetypo, in quo ſunt omnes annumerationes, & omnia exemplaria rerum. Sed cum ſupra ſatis explicauerimus: quomodo res ſingulæ ad ſuos planetas, & ſydera referantur, à quibus uim, & uirtutem ſuſcipiunt, nunc percurremus colligationes planetarum cũ

Plato

Exod.

menſuris ſupremis: ut inde prudens, & intelligens lector percipiat omnium inferiorũ conuenientiam cum ſummo: Manſiones enim in domo Patris quãplurimas eſſe teſtatur infallibilis Veritas: ſed antiquiores Theologos ſequentes decem illas ueuerabimur, undè denarius numerus, quo non datur ulterior. Luna itaque, in quantum eſt omnium ſuperiorũ influxuum receptaculum, ultimæ annumerationi reſpondet: aut primæ in aſcendendo: quæ nunc terra uiuentiũ, nunc tabernaculum, nunc Luna, nunc receptaculũ, & ſinus omnium influxuum, nunc autẽ regnum dicitur: de quo in pſalmo canitur: Regnũ tuum regnum omnium ſæculorum: Et iterum: Regnum ipſius omnibus dominabitur. In qua manſione exiſtẽs ille, qui ſemper ubique eſt, uocatur אדני Adonai, aut מלך melec, id eſt Dominus aut rex. Sed in eo, quod ipſa Luna particularis eſt planeta, habet ſuam uim à ſecunda annumeratione, quæ יסוד iſod, id eſt fundamentum dicitur, & Deus uiuus, uita mundi, & diſpoſitor rerum omnium, ſicut Luna corporum inferiorũ: Et ibi Deus uocatur שדי ſadai, quod nos omnipotentem, uel ſufficientem omnibus ſatisfacere poſſumus interpretari: de quo habemus in pſalmo: Qui habitat in adiutorio altiſsimi, in umbra ſadai morabitur: ubi traductũ eſt, in protectione Dei cœli commorabitur: Quod nomen cum uideatur magno myſterio ſiluiſſe, ideo aliud illius loci nomen aſsignandũ eſt, quod אל חי el chai dicitur, quod nos Deum uiuum interpretatum habemus: cum inde, aut per ipſum à ſuperiori fonte, ſiue à ſupramundano ſole uita omnium procedat, ſicut per lunam uitæ fauor à ſole profunditur. Mercurius reſpondet ſecundæ annumerationi particulari denominatæ הוד hod, quod apud nos ornatum, decorem, aut celebritatẽ ſonat: de quo propheta: Confeſsio, & pulchritudo in conſpectu eius, Pro quo melius diceretur: Celebritas, uel ornatus, & decor in conſpectu eius: Et iterũ: Confeſsio, & magnificentia opus eius: ſed ut ueritas literæ habet: Celebritas, uel ornatus, & decor opus eius: Et hic Deus influens uocatur יהוה צבאות Adonai Zeuaot, id eſt Dominus exercituum: Quod nomen non belli, ſed pietatis eſt, & conſonãtiæ, & ſuauitatis: Ad quã inferiorẽ inferior Mercurius, & ad quã ſuperiorẽ ſuperior Mercurius inducit. Venus autem à נצח nizach habet ſuam uim, quod interpretatum dicitur uincens, aut uictoria, aut perpetuum: & ponitur uerbum hoc in titulis plærumque pſalmorum: Amor enim omnia uincit, & deducit opus uſque ad calcem, omni paruipenſo labore, & pro nihilo habito: Illic uero influens Deus dicitur אלהים צבאות Elohim Zeuaot, id eſt Deus exercituum: Quod nomen eſt Dei ordinantis, uel fabricantis, & ulciſcentis iudicij per bella, ſiue per alias punitiones. Nec miretur quiſpiam, quòd Venus in belli uirtute collocetur, quia omne bellum iniuſtum à Venere deprauata, id eſt nimio amore proprio, uel inordinato procedit: Sic & omne bellum iuſtũ à recto amore, & bona Venere procedit: quia iuſtè bellatur Dei zelo, uel pro releuandis indebitè oppreſsis, quos diligimus. Sol autem cœlorum cor cum תפארת tipheret archetypi corde conuenit: Quod pulchritudo, aut pulchrum illud interpre-

Dauid

Pſalm.

Idem

Pſalm. *tantur, à quo omnia pulchra: de quo in pſalmo ſuprà adducto: Virtus & tipheret, id eſt pulchritudo in ſanctitate, uel ſanctuario eius: quod in medio totius Deifici templi tanquã Sanctum ſanctorũ eſt: Pro quo in traductione noſtra habemus ſanctimonia, & magnificẽtia in ſanctificatione eius: Et ſicut ſol iſte ſenſibilis omnia ſplendeſcere, & pulchra apparere facit, ſic ille diuinus cuncta pul*
Socrates *chrefacit illa pulchritudine, quam Socrates ab Hyppia perquirebat: In qua gloria, & pulcherrimo throno reſidẽs Deus dicitur* יהוה *tetragrammus, & quadriliteris: quod cũ ineffabile, & inexpreſſibile ſit, ſicut & eius pulchritudo, & gloria, quando legitur, exprimitur ſub nomine Adonai: Sed cum iſtud nomen alibi reperiatur, præponitur & aliud particulare, quod eſt* ודעת *uau dabat, qđ in noſtram linguam uerſum ſonat uau, quæ eſt litera uitæ, & ſcientiæ, id eſt uita & ſcientia, & accommodatiſſimè, cum inibi ſit arbor uitæ, & ſcientiæ boni & mali, quæ eſt Ieſus Meſſiah. Mars à* גבורה *geburah, quod robur ſignificat,*
Dauid *habet robur ſuum: de quo propheta in hymno centeſimo quadrageſimoquarto ſuprà adducto ait: Potentiam tuam pronuntiabunt: ubi habetur* גבורתך *gebur ateca: Et quod potiſſimè ibi exerceatur, dicitur* דין *din, id eſt iudicium du-*
Pſalm. *rum, & ſcuerum: de quo etiam in pſalmo: De cœlo auditum feciſti iudiciũ: ubi habetur* דין *terra tremuit, & quieuit: quia tremebũdum eſt: Et ab illo per Martem ueniunt ſeueræ punitiones, & ſtrages, belligeriq; uiri. Hinc & Deus exer*
Exodus Ierem. *ceus potentiam ſuam puniendo flagitioſos dicitur uir belli, ut in Exodo, Et in Ieremia habetur: Dominus mecum tanquam bellator fortis, uel tanquam robuſtus confractor, propriè interpretando illud* כגבור עריץ *chegibur bariz: Quod officium exercens ipſe Deus dicitur* אלהים *Elohim: Et angeli ibi ſeruientes dicuntur filij Elohim. Iuppiter uerò ſic dictus, quia omnes iuuat, ſemper beneficus cum illa manſione conuenit, quæ* חסד *cheſed dicitur: quod miſericordia, pietas, uel clementia poteſt interpretari: Qua ſummus Deus omnibus beneficus dura, & aſpera ſemper contemperat in omnibus ſuam benignitatem diffundẽs, iuxta*
Pſalm. *illud pſalmi: Miſericordia eius ſuper omnia opera eius: Et ibi operans Deus dicitur* אל *el, quod nos interpretatum habemus Deum: quia omnia fouet, & omnibus ſuccurrit cum ſumma pietate, & clementia: quod eſt ei proprium. Saturnum autem reperimus ſuſcipere quicquid habet à* בינה *bina, quod intelligentiã*
Eccleſia *ſonat: ubi præcipuè reſidere dicitur Spiritus ſanctus: de quo in Eccleſiaſtico: Et ſpiritu intelligentiæ replebit illum: Qui etiam dedit prophetis, & apoſtolis rerum ſecretarum intelligentiam: A quo loco Hebræi ſuſceperunt ſuum ſabbatum, & diem ſeptimum utrique Saturno cœleſti ſcilicet & ſupramundano dedicatum: Et inde remiſſiones, & anni quietis, & iubilei per ſeptenarium ſimplicẽ, aut quadratum: Quæ omnia Deus operans dicitur* ה יהוה *id eſt litera* ה *he cum nomine ineffabili, & quadrilitero: de quo fari nos uetat myſterij magnitudo. Stellıferum cœlum ſubeſt* חכמה *chocmah, quod ſapientia illa ſuprema eſt quæ eſt Dei filius plena ideis, & formis rerum omnium producendarum, &*

*produ*c*tarum, ſicut cœlum illud eſt plenum ſyderibus uim omniũ in ſe continens: ut pauloantè diximus:* In quo throno Filius ad dexteram Patris ſedens, & ipſe Deus nominatur יהוה י quod eſt ipſum ſemaphoras, & quadriliterum ſimul cum י iod, litera quidem ſignificante ipſam diuinitatem ſimpliciſſimam. Primum uerò mobile primo mouenti, & fonti omnium rerum reſpondet: qui omnia mouens trahit ad ſe omnia, ueluti centrum omnes lineas circunſcrentiæ in ſe conducit: Centrum eſt enim & circulus, & ſphæra omnia complectens, & complens, & omnes lineas in ſeipſum conducens: Quem attractum non auderem aſcribere Patri ſummo, niſi eius me doceret Filius dicens: Nemo uenit ad me, niſi Pater meus attrahat ipſum: Quã uim attractiuam cum habeat Filius à Patre, ideo dixit: Cum exaltatus fuero à terra omnia traham ad meipſum: In qua ſuprema ſede reſidens Pater ſummus dicitur אהיה אשר אהיה quod nos interpretatũ habemus, Ego ſum, qui ſum, ſed melius diceretur ad ſenſum literæ, Sim qui ſim: Vel ſecundum aliam uiam nomen eius eſt ſolummodo אהיה quod ſimpliciſſimũ eſſe diuinitatis ſonat, de quo effari non licet: Vndè à peritis cognominatur ראה עין לא bain lo roeh, id eſt oculus non uidet: quia nemo nouit Patrem, niſi Filius, & cui uoluerit Filius reuelare. Solum igitur hoc dicam, quòd cum nominetur ille, qui eſt, aut ſum, qui ſum, Pater luminum intelligitur: à quo (teſte Iacobo) omne datum optimum, & omne donum perfectum emanat, per diuerſos tamen canales in omnia inferiora influens, ut omnia ipſi cooperentur, præſtât, quo omnia cõducibilia in ipſum conducantur. Hinc omnes orationes in ipſum dirigi debent: ut ille docuit, qui ſolus ipſum agnouit dicens: Cum oraueritis dicite: Pater noſter: Et ſæpius repetens hortatus eſt, ut à Patre omnium bonorum largitore petamus: Qui ſua clementia dirigat nos in eundem finem, propter quem, & ad quem aſpiciendum inſtituti ſumus.

CHRISTVS. Iacobus. CHRISTVS.

CANTICI PRIMI FINIS.

Canticum ſecundum, quod NOVVM DICITVR, IN QVO OMNIA IN CHRISTO MVLTIPLICI CONSONANTIA COR-reſpondere demonſtrabimus dulcioribus modulis, quàm articuli, & membra in mundano, aut humano corpore.

PROOEMIVM.

CVM in plæriſque locis. P.B. & ſæpius repetitum cõſpicia-
Dauid mus à Regio propheta in ſuis hymnis illud iucundum (ut ita
dicamus) celeuma, Cantate Domino canticum nouum, per-
quirebam, an aliqua noua facta ſint nouo decantanda can-
tico: cum non aliud cœlum, aut ſydera nouo ſplendore micã
tia uideamus: Nec alia curricula ſolem per diem, & Lunã
in nocte peragere: Nec aliis horis diem diſtingui, nec nouis incrementis æſtatis
tempus proficere, aut recentibus decrementis brumali tempeſtate deficere: Nec
noua aliqua animantia, aut nouas aliquas rerum ſpecies cernimus: Et ut breui-
ter cum Sapiente concludamus, nihil ſub ſole nouum: Nihilominus cœleſti oracu
lo docemur omnia noua tempore redemptoris effecta fuiſſe: Dixit enim, qui ſe-
Ioan. debat in throno (inquit Ioannes in celeberrima uiſione) Ecce noua facio omnia.
Paulus Et Paulus, in cuius pectore Chriſtus ipſe reſonat, cum Corynthiis diſſerens ait:
Vetera tranſierunt, ecce noua facta ſunt omnia. Hinc docet nos nedum nouo cã
tico, ſed nouis operibus, nouaque uita Deum laudare, dum ait: Expoliantes ue-
terem hominem cum actibus ſuis induite nouũ: qui renouatur in agnitionẽ Dei
ſecundum imaginem illius, qui creauit illum. Quæ agnitio datur per uerbũ, &
lucem, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum: ut deturpatã
imaginem illuſtret, & perpoliat, nouamq́ue quadammodo reddat: ut ſicut om-
nia per ipſum facta fuere, ita per eundem omnia renouarentur in homine: ut
Idem docet nos idem Paulus in Coloſſenſibus dicẽs: Qui eſt imago Dei inuiſibilis, pri
mogenitus omnis creaturæ, quoniam in ipſo condita ſunt uniuerſa in cœlis, &
in terra, uiſibilia, & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus,
ſiue poteſtates, omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt: Et ipſe eſt ante omnes,
& omnia in ipſo conſtant: Et hoc quoad antiquum: Sed de nouo proſequitur di
cens: Et in ipſo complacuit omnem plenitudinem inhabitare facere, & per eum
reconciliari, ſiue recapitulari (ut Græci habent) aut renouari omnia, ſicuti eſt
rei ueritas, pacificans, & renouans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in ter-
ris, ſiue quæ in cœlis ſunt dulciori ſono, & ſuauiori concentu, quàm fuerãt in-

ſtituta: Ideo (*ut diuinus teſtatur* Ioannes) *cum hæc in plena gloria proſpicerent* Ioan.
ſancti, cantabant canticum nouum: Quod *& miniſtri ipſius* Principis, *&* Redemptoris *cognoſcentes ad eius in hunc mundũ egreſſum de materno utero clara uoce præter ſolitum cecinerunt dicentes*: Gloria in excelſis Deo, *& in terra* Angeli
pax hominibus bonæ uoluntatis: quibus uidelicet datur innouatio, & unio cum Deo, *cui excelſo ſit gloria, qui tandem per filium omnia innouando reduxit ultimum* Dei *opus in ſeipſum noua quadam harmonia, nouáque, & miranda conſonantia: quam nec muſici cognouerunt, nec* Pindarus, *aut* Homerus *carmine, nec* Pinda. Homer.
Ligiſtus *lyra, nec* Orpheus *hymnis, nec* Apollo *ſua cheli, aut teſtudine decantarunt*: Nec Philoſophorum, *aut ſapientum mundi ingenia excogitarunt*: Sed hoc Ligiſtus Orphe. Philoſo.
ſolummodo nouit ille, qui hanc harmoniam conduxit, & ſpiritus eius, de quo dicitur: Ille *ſuggeret uobis omnia, & docebit uos omnia*: Qui *non tantum docet extrinſecus, ſed in animas ſanctas ſe transfert, amicos, & concinnatores* Dei, *& arcanorum eius inſtituit*. Ipſe *igitur aſtitit ſanctiſſimis prophetis, ut præludio quodam ſuauiſſimo hoc nouum canticum præcinerent*: Ipſeque *docens, & excitans nouos concinnatores, & ipſum nouum canticum clariori uoce decantãtes nos in eodem aliqualiter redderet inſtructos, adeo, ut ab ipſis edocti, & eodem ſpiritu corroborati ad ipſius cantici modulos manus poſſimus extendere, & clariſſima uoce auribus omnium intonare* Ieſum Chriſtum Dei *excelſi filium nouo modo conceptum, nouóque modo natum, nouum eccleſiæ corpus erexiſſe*: Cui *nouæ militiæ nouum ſignum tradidit, nouam uitam, nouoſque mores, & nouam doctrinam docuit: nouum cibum præparauit: noua ſacramenta inſtituit: nouum dominiũ, nouumque principatũ erexit, nouumque præmiandi modum*: Nouum *deniq; in* Deum *tranſitũ præbuit omnia innouãs: adeo, ut de ipſo ſcribentibus nonũ ſit nobis canendũ canticũ, & hoc octo tonis, more noſtro, tanquam diapaſon quodam nouo conſummabimus.*

TONI CANTICI SECVNDI.

CHriſtus,& Meſsiah eſt Dei ſapientia, & verbum omnia ratione ideali continens, & homo exiſtens omnia inferiora actu complectens. To. primus
Chriſtus eſt vita,& ſuſtentaculum omnium cuncta viuificans, & omnia ad ſe trahens. To. II.
Chriſtus eſt verus ſacerdos,verus panis,hoſtia,& ſacrificium omnia purgans,& omnia pacificans. To. III.
Chriſtus eſt ſumma veritas, & lux omnes docens, & omnia colluſtrans. To. IIII.
Chriſtus pater omnium per veram regenerationem effectus,& caput corporis myſtici in omnia membra influit. To. V.
Chriſtus eſt finis,& complementum omnium operum omnibus dans, vt operentur. To. VI.
Chriſtus eſt Rex regum , & ſummus Imperator omnia regens, & moderans. To. VII.
Chriſtus eſt mediator: per quem omnibus datur tranſitus, vt in finem ſuum deueniant. To. VIII.

CAPITA PRIMI TONI.

MEſsiæ deitas rationibus comprobatur. Ca. Primum.
Idem corroboratur vaticiniis. Ca. II.
Quomodo ſit in eo deitas,& verbum. Ca. III.
In eodem verbo continebantur omnia. Ca. IIII.
Ibidem omnia ſunt numero,pondere,& mẽſura. Ca. V.
Cognitiones exemplares in mente ſummi artificis ideæ dicuntur, & ſunt. Ca. VI.
Qui has ideas admiſerint. Ca. VII.
Qui eas reſpuerint,& quibus rationibus. Ca. VIII.
Errores ſunt,& non rationes,quæ contra eas facere videntur. Ca. IX.
Quid habeamus ex ideis. Ca. X.
Quòd omnis harmonia à verbo procedit. Ca. XI.
Quomodo iſtæ ideæ intelligantur à nobis. Ca. XII.
Rerum neceſsitas,& omne eſſe ab ideis dependet. Ca. XIII.
Ibidem ſunt etiam ideę virtutum, & regulę,quibus cõformiter viuere debemus. Ca. XIIII.
Ibi ſunt rationes moderantes honeſtas,& turpes actiones. Ca. XV.
Chriſtus eſt verus homo diuinitate plenus. Ca. XVI.
Sicut Chriſtus in eo quòd Deus, continet omnia uirtute, ſic in eo ꝙ homo,continet eadem omnia in eundem excellentiſsima nota collecta. Ca. XVII.

MESSIÆH DEITAS RATIONIBVS COMprobatur. · Caput primum.

MESSIAM CHRISTVM *Vnctum noſtrum fuiſ-*
ſe, & eſſe Deum nedum teſtibus, & oraculis, ſed fortiſsimis
rationibus probare poſſumus: Nam *facilem omnium conſen*
ſum, & abſque diſcrepantia uidemus, quòd Deus benedi-
ctus à ſe exiſtens omnia habet à ſemetipſo, ab alio autem ni-
bil: Cætera autem omnia ab ipſo habent, ut ſint, & ope-
rentur: ideo dicebat magnus Theodorus, *teſte* Proculo: *Omnia orant, præter* Theod.
primum, & aliquid hauriunt ab eo, qui eſt à ſe: & eſt fons, & origo omnium: Procul.
alioqui in nihil defluerent. Cum igitur cuncta & eſſe, & naturalem uim, &
decus, atque ornatum habeant à Deo, omnia de ipſa diuinitate participant, ſed
diuerſimodè: Omnia (inquit Origenes *) habent à Deo Patre, ut ſint: à ſpiritu* Orige.
uitæ, ut uiuant: à Filio, ut intelligant, & rationis portionem: à Spiritu ſancto au
tem (qui tamen idem eſt cum ſpiritu uitæ) ut ſancta ſint. Igitur diuinum aliquod
omnibus ineſt: In hoc quidem eſſe tantum aut ſimplex, aut compoſitum: In illo eſ-
ſe, & operari: In alio autem eſſe, operari, & intelligere. Sed aliis dimiſsis, de
homine loquamur: cui omnia communicata ſunt, ut perfectiſsimam Dei, & pa-
tris præ ſe ferat imaginem: Vndè merito Filius Dei dici poteſt, ut canit regius
propheta: Ego dixi dij eſtis, & filij excelſi omnes. Et cum Deus ſeſe magis com Dauid
municet illi, quem excelſiorem, & perfectiorem efficere libet, condecens fuit,
ut hunc, quem aliorum caput, redemptorem, regem, & æternum ſacerdotem
conſtituit, magis decoraret diuinitate, quæ oleum in ſacra ſcriptura dicitur, ut
iterum decantat propheta: Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ parti- Idem
cipibus tuis, adeo, ut excellentiorem omnium effecerit in diuinitate ipſa cõmuni-
cata: Vndè per antonomaſiã, & hyperbolen quandam dicitur Deus. Alia quo-
que ratio in prõptu eſt: quia cum homo diuinitatis capax, in qua ſolũmodo quie-
ſcere, & beari poteſt, effectus ſit, ad ipſam aliquando deuenire debuit: & cum
eadem uniri: qua unione non tantum deducitur Deus in hominem, ſed potius
homo in ipſum Deum, cum ſit omnimodæ uirtutis, & efficaciæ: Et quanto ma-
gis hîc Deus unitur cũ aliquo, tãto magis reddit ipſum Deũ. Nõ mirũ igitur eſt,
ſi hunc Meſsiam, & Chriſtum, cui ſe præbuit ea plenitudine, & quam poteſt
homo ſuſcipere, talem reddiderit, ut merito Deum ipſum dicere poſsimus: qui
& aliis dedit poteſtatem filios Dei fieri. Addamus & aliam rationem, quòd
ſicut omnia continentur, & recapitulantur in homine, ita omnia recapitulari,
& couniri in Deo multo magis debuerunt per hominem: Per hominem quippe il
lum, qui inter alios primum tenere debebat, & obtinet locum: & qui omnia tra
xit ad ſe ipſum, ut ipſa omnia in Deum reduceret. Nec contendant aliqui di-
centes, ꝙ iſta unio non arguit diuinitatem in unito, ſed coniunctionem tantum-

modo: quia ipſa Veritas ſumma, qualis ſit iſtiuſmodi unio, declarat, dũ ait: Ro-
CHRISTVS. go Pater, ut ſicut ego & tu unum ſumus, ita & iſti unum ſint in te. Qualis autẽ
ſit eorum unio, alibi exprimit dicens: Ego in Patre, & Pater in me eſt. Et iterũ:
Paulus Ego & Pater unũ ſumus. Quod & Paulus exerta admonet uoce: Qui adhæ
ret (inquit) Deo unus ſpiritus efficitur cum eo. Si omnes igitur unus ſpiritus ef-
fici poſſunt cum Deo, cur non erit unitus cum ipſo ille, qui ex antonomaſia dici-
tur Meſsiah, Chriſtus, & Vnctus, diuinitate uidelicet, qua adeo plenus erat, ut
de plenitudine eius omnes accipiamus? Nec enim (ut ulterius progrediar) debe
bat omnigena creatura homo reparari per alium, quàm per quem fuerat inſti-
tutus: Sed omnia inſtituta, & effecta ſunt per uerbum, quod factum eſt caro, igi
tur & omnia per ipſum idem reparari debuerunt. Et ut honorificentiſsimo libe
ratori deberent redempti angeli, & homines, omniáque in ipſis contenta: conue
niens fuit, ut liberator cui omnia mанciparentur, omnium eſſet excellentiſsimus:
quod fieri nequit, niſi per magis participatam diuinitatem. Nec debebat reſti-
tutio, & reparatio, quæ maioris æſtimatur, quàm inſtitutio, fieri per inferiorẽ,
quàm per quem inſtitutio ipſa effecta fuerat: Sed hæc facta eſt per Dei uerbũ,
ideo debebat & illa per idem fieri, cum maius medium non haberetur, per quod
fieri potuiſſet. Cũ inſuper tota humana creatura deliquerit, nõ poterat per de-
linquentem lapſus huiuſmodi reparari. Nec per angelum fieri debuit, qui minor
à ſapientibus exiſtimatur quàm homo, cui datur ſuper omnes angelicos choros
tranſcẽdere: Quod effici nequiret, niſi potentia præexiſteret homo ipſis ange-
lis maior. Nec erat angelus, uel alia creatura, niſi omnigenus homo, unibilis cum
Idem omnigeno creatore, ideo dixit apoſtolus: Nuſquam angelos apprehendit, ſed ſe
men Abrahæ. Peccatũ quoq; ipſum cum fuerit in Deum, non potuit reparari, ni-
ſi per Deum: Non enim interfuit ignorantia: quia hæc data in pœnam peccati nõ
debebat culpam præcedere. Nec mera fragilitas fuit, quia nõdum ſenſualitas
rebellauerat: Sed affuit ſuperbia, quæ fecit & angelos, & hominem ab opifice
ſuo apoſtatare: quia præſumpſerat uterque uendicare ſibi gradum eminentio-
rem, quàm ipſi cõpeteret: Omniũ enim creaturarũ conditionem æmulari conceſ-
ſum homini fuerat, ſed Chriſti uenturi nequaq̃. Hinc arbores omnes meliores,
& rationales, aut uirtutũ in cibũ permiſſæ ei fuerãt, præter arborẽ ſcientiæ bo
ni & mali, quæ Chriſtus eſt: qui ſimul experiri debebat, & expertus eſt bonum
beatitudinis, & malum paſsionum noſtrarũ: Quem gradum non ex ignorãtia,
aut fragilitate, ſed nimis ex cognitione lympidiſsima præſumens aggredi uoluit:
Vndè eius peccatum quaſi in Spiritum ſanctum fuerat: quod eſt omnimoda de-
ſperatio, ſiue nimia præſumptio, aut proterua malitia, uel crimẽ læſæ maieſta-
tis. Quæ ſcelera nullo ſacrificio expiabantur, nec lege purgari poterãt, iuxta il
Paulus Dauid lud Apoſt. Ex operibus legis nõ iuſtificabitur omnis caro corã illo. Hinc Dauid
in ſcelus minus, q̃ crimẽ læſæ maieſtatis ſe cecidiſſe pſentiẽs, dũ pſalleret, & pro
peccato ſuo deprecaretur, ait: Quoniam ſi uoluiſſes ſacrificium dediſſem, utiq;

*bolocauſtis non delectaberis. Et bæc peccata ſunt, per quæ bomo adeo nudaba-
tur, ut nullum tegmentum arte, uel ingenio, aut uiribus bumanis elaboratum, uel
comparatum à natura ad tegendum ſufficeret.* Vndè non contentus Deus, quòd
*bomo perizomate ex folio ficus contexto cooperuiſſet nuditatem ſuam, ueſtiuit
eum tunicam pelliceam cõfectam quidẽ ex pelle illius* Agni, *de quo dixit* Bap- Ioã bap.
tiſta: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et quòd de *Ieſu noſtro re
demptore loquatur ſcriptura illa, manifeſtum eſt ex reuolutione literarum tex-
tus* Hebraici *illorum uerborum:* Et *ueſtiuit eos:* Et *boc ſecundum doctrinam* He
braicæ Theologiæ *celebratiſsimam, bæc tamen,* Deo *fauente, ſuo loco reſerabi-
mus:* Hinc *nec bumana uirtus, aut legale ſacrificium poterat illud peccatum obte
gere:* Q*uæ cũ à ſcriptura ſacra edoceamur, ideo uidendũ eſt, quid ipſa de bac*
Chriſti *natiuitate perbibeat.*

Idem corroboratur uaticiniis. Cap. II.

SI *igitur diuina diuinis oraculis comprobemus, ueniamus ad diuinos
uates* Spiritus *ſancti furore debacchantes.* Regius *propheta* Chriſti Dauid
elegantiſsimus typus in eius perſona decantat: Adonai, *uel* Deus *di-
xit ad me,* Filius *meus es tu, ego bodie genui te.* Nec *enim alius eſt filius, qui bo-
die, id eſt cõtinuè generetur à* Patre Deo, *niſi ipſe* Deus Filius, *qui eſt* Meſsiah,
& Chriſtus *: contra quem conſpirauerant principes ſacerdotum, & in unum
conuenerant gẽtes, & reges terræ,* Pilatus *uidelicet, &* Herodes *cum ſatelliti-* Pilatus
bus ſuis. Et *ille eſt, cui datæ ſunt gentes in bæreditatem : & ditio eius protenſa* Herodes
uſque ad terminos terræ. Iſaias *quoq;, poſtquã partum adoleſcentulæ, aut uirgi* Iſaias.
nis in ſignum fœderis, reconciliationis, paciſq; diuinæ promiſit, ſubintulit: Et *uo-
cabitur nomen eius* עמנואל *bimanuel, id eſt* Deus *nobiſcum, excellentiori quidẽ
modo quàm antea unquã fuerit.* Et *iterũ, dũ de paruulo naſcituro, & filio do-* Idem
nando uaticinaretur, ait: Et *uocabitur admirabilis cõſilij angelus* אל גבור El *gi
bor, id eſt* Deus *fortis, princeps pacis,* Pater *futuri ſæculi.* Nec *contendant* Iu-
dæi dicentes, ꝙ אל *fortẽ ſignificet: quia incõgruus eſſet ſermo dicendo forti for
tis:* Nam *proprio ſignificato* גבור *gibor fortis dicitur.* אל *el uerò communi uſu*
Deũ *ſignificat.* Nec *poterat eſſe* Pater *futuri ſæculi (quod paradiſus delitiarũ
eſt, ut ſapientes* Hebræi *docent) bomo aliquis, nec introductor ad eum, cum to-
tus bomo in ꝓtoplaſte ab ipſo fuerit expulſus.* Si *autẽ pater futuri ſæculi intelli
gatur pater & dator beatæ uitæ, quod idẽ exiſtimo, nullus poteſt eſſe bic pa-
ter, aut æternæ uitæ, niſi qui eã babet ex ſe, uerus exiſtẽs beatitudinis dominus,
qui eſt ſolus* Deus *in* Chriſto *dicente:* Ego *uitam æternam do ouibus meis.* Iere- CHRI
mias autem claro contuitu boc idem proſpiciens familiari ſermone ipſum Deum STVS.
bumanandum alloquitur dicens : Q*uare colonus, & peregrinus futurus es in* Ierem.
terra, & quaſi uiator declinans ad manendum modo quidem inſolito? Et *quia
babitu inuẽtus fuit, ut bomo fragilis, & paſsionibus ſubiectus, ideo ſequitur ꝓ-
pbeta :* Q*uare futurus es uelut uir uagus, & fortis, qui nõ poteſt ſaluare?* Vi-

*ſus enim fuit tanquam leproſus, & uir dolorũ, & obnoxius infirmitati noſtræ.
Sed hæc quomodocunq; ſe habeant, Deus ipſe eſt ſub humanitatis pallio: Vndè
adhuc proſequitur uates: Tu autẽ in nobis es Domine, & nomẽ tuũ inuocatũ eſt
ſuper nos. Quæ uerba ſole clarius exprimunt Meſsiæh diuinitatẽ, cum dictum
ſit, quòd peregrinus futurus erat in nobis: & ꝙ inter nos eſſet, modo uidelicet
quodam inſolito: & ꝙ nomẽ Dei uocaretur ſuper nos, id eſt ſuper hominẽ, Meſ
ſiam uidelicet, qui peculiariter uocatus eſt Dei nomine, ut alibi exprimit dicens:*
Idem *Ecce dies ueniunt dicit Dominus, & ſuſcitabo Dauid germẽ iuſtum & regna-
bit rex, & intelliget: & faciet iudiciũ, & iuſtitiam in terram. In diebus illis ſal
uabitur Iuda: & Iſraël habitabit confidenter: & hoc eſt nomẽ, quo uocabũt eũ*
יהוה Adonai, *uel Dominus iuſtus noſter: Quo nomine (ut omnes ſapientes He-
bræi citra controuerſiam aſſerũt) nullus poteſt uocari niſi Deus, & Meſsiah di
uinitate plenus: de quo (ut omnes conſentiũt) loquitur propheta: Quod & Tar*
Targon *gõ celeberrima interpretatio Chaldaica expreſſe habet ſic dicens: Et ſuſcitabo
Dauid Meſsiam iuſtum. Qui Meſsiah accommodatè dictus eſt Dauid, & Fi-
lius Dauid: quia de ſemine eius: & quia regnũ uerũ habuit, quod Dauidicũ re-
gnũ uerba præceſſit: & quia ſunt in Dauid multa ſacramenta nunc ſubticenda,
per quæ ſæpius Meſsiæh perſonam induens de ipſo loquitur ſub propria perſo-
na, & nomine, ut illud Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui*
Moſes *te, & multa huiuſmodi. Sed conſcendamus ad Moſem, à quo exordiri debeba-*
Bilham *mus: Hic enim inducit Bilhan Dei ſpiritu arreptum de futuro Meſsiah, & de
eius diuinitate hæc præſenſiſſe* לאאיש אל ויכזבובן ארם ויתנחם: *Quod
(quicquid habeat traductio noſtra) ad uerbũ ſic interpretatur: Nõ homo Deus
& mentietur: & filius hominis, & pœnitebit? Cuius ſententiæ ſenſus eſt: Nõ po
teſt eſſe, ꝙ Meſsiah cũ erit Deus homo mẽtiatur, ut illud, non, referatur ad uer
bum mentiatur, ac ſi diceretur: Homo Deus, & nõ mentietur. Et ꝙ de Meſsiah
loquatur, clariſsimè patet ex his, quæ ſequuntur: Ait enim: Et filius hominis,* &
pœnitebit? Sic equidem ſeipſum uocabat Meſsiah, ut illud: Quem dicũt homines
CHRISTVS. *eſſe filiũ hominis? & pleriſque aliis in locis. Sequitur: Ipſe dixit, & non fiet: Ipſe
loquutus eſt, & non ſtabit? Quæ, ut declaremus aliquid de reconditis arcanis,*
Idem *producamus. Omnes prophetæ in aliquo defecerunt præter Chriſtum: qui ideo
dixit: Cœlum, & terra tranſibunt, uerba autem mea non præteribunt. Defecit*
Moſes. *enim Moſes, cum non introduxerit populum in terram promiſsionis, ſicut prædi*
Ionas *xerat. Defecit Ionas cũ Niniuitis, quia nõ ſtatim poſt quadraginta dies ſubmer*
Elias *ſa eſt ciuitas, ut prædicauerat. Defecit Elias cum Achab, cui prædixerat mul-
ta mala eius tẽpore affutura: ſed Deus propter ipſius Achab pœnitentiam diſtu
lit illa mala uſque ad obitum eius: undè minus cõpletum eſt, quod dixerat Va-
tes. Defecerũt & alij prophetæ ex aliqua mutatione facta in iis, quibus prophe
tauerant: adeo, ꝙ ipſorum omnium uaticinia reperiebãtur aliquando conditio-
nata:* & *uiſi ſunt, & ſecundum quid fuerũt mendaces: Chriſtus autem Deus,*

& homo nunꝗ repertus fuit, aut reperietur mēdax: nec eius uerba mutabūtur, aut deficiēt. Et ꝙ Bilhan loqueretur de ipſo Chriſto clara luce cōiectare poſſumus tā ex adductis uerbis, ꝗ ex eis, quæ ſequūtur: Subinfert enim: Benedictionē accepi: benedicā, & nō mutabor: quia nō uidetur iniquitas in Iacob, neq; fraus in Iſraël: quamuis noſtra traductio habeat, Nō eſt idolū in Iacob, neq; ſimulachrū in Iſraël. Veritatē autē literæ proſequētes clarè conſpicimus, ꝙ de populo illo pleno iniquitate, rebellione, & fraude non poterat uerificari ſententia illa, ꝙ in eo non eſſet iniquitas, & fraus: ſed tantummodo in Meſſiah de illo populo naſcituro: in cuius ore non eſt inuentū mendaciū, aut dolus: & qui iniquitatē nō fecit: ut inquit Iſaias. Propter ipſum igitur nō poterat Bilbā maledicere populū Iſaias
illū, & progenitores eius. Sequitur Vates: Dominus Deus eius cū eo, & clāgor & applauſus regius in eo: quia fuit uerus rex regū, & Dominus dominātiū de ſtirpe regia Iehuda progenitus. Sequitur: Deus deduxit eū de Aegypto, id eſt de anguſtia, & ergaſtulo humanæ calamitatis: Et etiā ad literā ex Aegypto reuocauit eū defuncto Herode, ut habetur ex Euangelio ſecūdum Matthæum. Se- Matthæi
quitur: Fortitudo eius, ſicut ראם, quod eſt animal omniū potentiſſimū: in traductione noſtra uocatū Rhinoceros ex ῥὶν quod narem, & κέρας, quod cornu ſignificat: quia cornu habet in nare differens ab unicorni: qui cornu ſuū habet in fronte: & uocatur Græcè μονόκερως monoceros, id eſt unicornis. Differt etiā ferocitate, & corpore: quia hic equinū, ille autem bouinū corpus habet: Vndè ab aliquibus dicitur bos Aegyptius, ut Sextus Pompeius refert. Aduerſatur hoc Sext.Pō.
animal elephanti cum eo pugnans cornu prius ad ſaxa limato, longitudine ei ſimilis crura habens breuiora, colore buxeus, corpore aliquantulum gibbo., aſpectu horribilis, robore ingentiſſimo: Ideo Meſſiah omnibus præualens uirtute, & robore cœleſti illi fortiſſimo animali aſſimilatur. Zacharias quoque tam apertè Zacha.
de Chriſti natiuitate loquitur, ꝙ nihil clarius: inducit enim Deū loquentē ſuper Iſraël, & poſt multa dicentem: Et effundam ſuper domum Dauid, & ſuper habitatores Ieruſalem ſpiritum gratiæ, & precum: & aſpicient in me, quē transfixerunt. Neq; enim poterat Deus transfigi, niſi in aliquo corpore aſſumpto: Sed aliud corpus, quàm Meſſiæh, nō legitur aſſumpſiſſe: nec cōueniens erat, ut aſſumeret illo reiecto. De Meſſiah igitur loquitur, in quo habitans transfixus eſt à Romano milite: qui eo uulnerato ſtatim aſpiciens in eum meliori oculo excla- Longi.
mauit dicens: Verè Filius Dei erat iſte: De quo omnia, quæ præcedūt, & ſubſequūtur, citra dubiū dicta ſunt: Nūquam enim tā largè diffuſus eſt ſpiritus gratiæ ſuæ: & precum, ſicut tēpore Meſſiæh: quando ſupra multos orantes uiſibili ſpecie, & igneis linguis apparuit: Nec aliquis transfixus fuit aliquando, ꝗ tanta celebritate & ab aſtanti populo corporeis oculis aſpiceretur, & omnibus retroactis tēporibus ab omnibus credētibus oculo mētis, & cōtēplationis nō ſine lachrymis, & fletu cōſpiceretur: De quo planctu magno faciēdo à diuerſis familiis ſubintulit propheta: Et mirum quippe eſt, ꝙ à mille & quingentis annis citra

ſemper in die paraſceues à populo publicè, & quotidie in priuatis cubiculis à deuotis deploretur mors noſtri transfixi I E S V; Quod de nullo alio ſaltem

Aggeus poſt annum aliquando factum fuit. Aggeus quoque Chriſti diuinitatem & ſi nõ

Hieron. claris, ſaltem obſcuris uerbis profitetur, ſi bene ipſa interpretatur Hieronymus. Ait enim: Adhuc modicum, & ego, qui uidelicet moui cœlum, quando audita eſt uox mea: moui terram, quando me legem tradente, caligo & turbo tenebroſa, & mons ardere uidebatur: moui mare rubrum, quando uiam tranſeunti populo præbui: moui aridam Aegyptum cultu Dei uacuam per denas plagas: & ſolitudinem tegens populum in die per nubem, & in nocte illuſtrans ignea colũna, manna paſcens eundem: mouebo adhuc cœlum fugans ſolem, & inducẽs tenebras in morte deſiderati à populo: & à me dilecti Filij: mouebo terram magno terræmotu ſcindẽs duriſſimos lapides, reſerans, & terrens ſepulcbra, ut reddãt mortuos ſuos: mouebo mare interfecto dracone, qui in eo cum multis reptilibus capiebat gentes: mouebo aridam, & eremum replens eam contemplatiuis, & ſolitariis uiris: & mouebo omnes gẽtes ad ſuſcipiendam legem, & Dei cultum: qui ſolummodo ſuſceptus fuerat ab Hebraica familia, & paucis aduenitiis: Vndè ſequitur: Et ueniet deſideratus cunctis gẽtibus: pro quibus primus legiſlator Moſes non ſuffecerat. Et implebo domum iſtam, ſcilicet nouam eccleſiam, & collectionẽ populorũ gloria. Et erit magna gloria domus iſtius nouiſſimæ, pluſquam primæ: Prima enim fuit ſynagoga: & nouiſſima eſt eccleſia: quamuis Iudæi neſcio quid cõfingãt de duabus domibus: Vna enim fuit eorũ familia, unus cultus, unus ſacrificandi modus, unà templi fabrica, à Zorobabel tamen, & Nehemia reſarcita: Quæ nec diſtabat à fabrica tabernaculi: quamuis una lignea, & altera eſſet lapidea: quia unus utriuſque fabricæ erat ordo: Vndè non alia domus poſt Dauid, aut Zorobabel dici poterat. Sed iſta nouiſſima eſt Chriſti eccleſia: in qua omnia innouata ſunt: Quæ ſi glorioſior prima eſſe debebat, meliora ſacrificia exquirebantur, melior fabrica, & melior architectus. Sanctus enim fuit, & plenus Deo Moſes primæ domus inſtitutor: Verũ plenior debebat eſſe huius ſecundæ domus architectus: quia quanto hæc glorioſior eſſe debebat, tanto eius artifex magis Deo plenus. Et ſi Bezeleel filius Vri electus ad fabricam lignei tabernaculi repletus fuit ſpiritu Dei, quanto magis debebat repleri Deo cõſtructor tabernaculi non manufacti, id eſt nõ huius cõſtructionis huma-

Dauid næ, ſed diuinæ? De quo & regius ꝓpheta (ut alios omittamus) exerta uoce decãtat in pſalmo octogeſimo octauo dicẽs: Quis in nubibus, id eſt in ſanctis æquabitur Domino, Meſſiah uidelicet uẽturo: aut ſimilis erit Deo in filiis Dei, ſicut Chriſtus: qui eſt Filius per uerã generationẽ: alij autẽ per adoptionẽ, aut per generationẽ anagogicã. Deus ſcilicet & homo, qui glorificatur in cõcilio, & eccleſia ſanctorũ utriuſq; teſtamenti, magnus, & terribilis ſup omnes, qui in circuitu eius ſunt: qui delicet intrare nõ poſſunt in ſphærã diuinitatis. Adonai Deus uirtutũ quis ſimilis tibi potẽs? יה ia, & ueritas: id eſt diuinitas tua in circuitu tuo.

*Tu dominaris poteſtati maris, & motum fluctuu eius tu mitigas : ut fecit impe-
rans uento, & mari, in quo agitabantur diſcipuli. Tu bumiliaſti, ſicut uulneratũ
ſuperbum diabolum eiiciens, ſcilicet eum foras. In brachio uirtutis tuæ: non inuo
cando, ſicut prophetæ, & ſancti alij diſperſiſti inimicos tuos. Tui ſunt cœli, &
tua eſt terra: orbem terrarum, & plenitudinem eius tu fundaſti: Aquilonem, &
mare tu creaſti ſimul cũ* Patre:*de quo dixiſti:*Omnia dedit mibi Pater. Thabor CHRISTVS.
& bermõ exultabunt, ut clarè patuit in transfiguratione. Tibi brachium, *id eſt
uirtus cum potẽtia: ideo* firmabitur manus tua, *in operibus uidelicet, quæ facies:
ut nullus poſſit deſtruere, aut rapere quicquã de manu tua:* & exaltetur dexte
ra tua *hæc perpetrans.* Iuſtitia, & iudiciũ præparatio ſedis tuæ: miſericordia,
& ueritas præcedet faciem tuã: *ut conueniebat illi, cui datum eſt omne iudiciũ à*
Patre. Beatus populus, qui ſcit, & experitur iubilationem, *quæ eſt ſub eo.* Do-
mine in lumine uultus tui ambulabunt: *quia es lux uera omnes illuminãs.* Et in no
mine tuo exultabunt tota die: *quando dabitur in eo loqui linguis, dæmones eiice
re, & ægros ſanare:* & in iuſtitia tua exaltabuntur *ipſa, ſcilicet releuati: qui
propriis meritis proficere nequeunt.* Quoniam gloria uirtutis eorum tu es, *cum
ſine te nihil fieri poſſit.* Et in beneplacito tuo, *quo nos uocaſti,* exaltabitur cornu
noſtrum: Quoniã domini eſt aſſumptio noſtra: & ſancti Iſraël regis noſtri: *qui
uocauit nos de mundo, ut fructum afferamus.* Tunc loquutus es in uiſione ſan-
ctis tuis: & dixiſti: Poſui adiutorium in potente, & exaltaui electum de plebe
mea: inueni Dauid ſeruum meum. *Inducitur hic Pater loquens nõ de Dauid fi-
lio Ieſſe, ſed de proprio Filio Chriſto: qui Dauid plæriſque in locis dictus eſt.*
Oleo ſancto meo, *id eſt diuinitate,* unxi eum *præ omnibus participibus eius:* Ma
nus enim mea auxiliabitur ei, & brachiũ meũ cõfortabit: *Ideo dixit Filius:* Pater CHRISTVS.
meus non relinquit me ſolum, ſed mecum eſt. Nihil proficiet inimicus in eo, & fi
lius iniquitatis nõ apponet nocere ei: *iuxta illud edictum à filio:* Venit enim prin
ceps mundi huius, & in me non habet quicquam. Et concidam à facie ipſius ini
micos eius: & odientes eum in fugam conuertam: *ut in alio pſalmo dicitur:* Ponã Pſalm.
inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum, Et ueritas mea, & miſericordia mea cũ
ipſo: *undè idẽ ipſe effectus eſt ueritas, & miſericordiæ, gratiæq; plenus, adeo,
ut de plenitudine eius omnes accipiamus.* Et in nomine meo exaltabitur cornu
eius: *Nam* Pater *eum glorificare curauit.* Et ponam in mari, *uidelicet excel-
ſo,* & ſupranundano manum eius, & in fluminibus dexteram eius: *de quibus
ſupra diſſeruimus. Sed uideamus, quàm clarè ſubinferat:* Ipſe inuocabit me, Pa
ter meus es tu, Deus meus, & ſuſceptor ſalutis meæ: *ideo uocabat Deum* Pa-
trem: *Quod arcanũ non intelligẽtes obtenebrati* Iudæi *uoluerunt ipſum lapida
re.* Et ego primogenitũ ponam illum *in multis fratribus: ex quo (inquit* Paulus*)* Paulus
omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur, Excelſum præ regibus terræ:
undè rex regum uiſus, & prædicatus eſt à Ioanne. In æternum ſeruabo illi miſe Ioan.
ricordiam meam, & teſtimonium meum fidele ipſi: *Ideo filius ait:* Hic calix no-

CHRISTVS. ui, & æterni teſtamenti eſt in meo ſanguine. Et ponam in ſæculum ſæculi ſemẽ eius: quo regenerauit nos in ſpem uiuam ſecundum ſpiritum. Et thronus eius, ſicut dies cœli: Quod de filio Ieſſe uerificari non poteſt, cum defecerit thronus eius. Et paulo inferius dictum coroborat dicens: Semel iuraui in ſancto meo, id eſt in Chriſto ſancto, uel in meipſo archetypo ſancto, ſi Dauid mentiar, cum mẽtiri non poſſe, neque Pater dans, neque Filius ſuſcipiens. Semen eius, ſpirituale uidelicet, in æternũ manebit. Et thronus eius ſicut ſol ſemper eodem modo perſeuerans in conſpectu meo: & ſicut Luna perfecta in æternum: Quorum neutrum in filio Ieſſe habuit locum: quia nec ſicut Sol eadem continua luce, & gloria ſplẽduit thronus eius: nec fuit ſicut Luna perfecta in æternũ: Nam & ſi plenus fuerit in ipſo Dauid, & Salomone, ſicut Luna pefecta, diminutus fuit tamẽ in Roboam, & extinctus penitus in Ieconia, abducto ipſo, & populo in captiuitatẽ Babylonicam. Et teſtis in cœlo fidelis: Nec enim reperitur alius teſtis in cœ

Ioan. lo (ſi rectè ſentit Ioannes) niſi Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus: qui tres unũ

Idem ſunt. Hinc alibi dixit magno myſterio, & conſonantia cum Pſalmographo: Et à IESV Chriſto, qui eſt teſtis fidelis, primogenitus mortuorum. Proſequitur poſtea propheta domeſticam querelam cum Patre, quòd permiſerit Filium tot, & tam indigna pati dicens: Tu uerò dereliquiſti, abominatus es, & excanduiſti in

CHRISTVS. Chriſtum tuum: Ideo omnibus audientibus clamauit in cruce ad Patrem Deũ dicens: Deus Deus meus, ut quid dereliquiſti me, tanquam abominabile quoddam, & inimicum, inuiſum, percuſſum, & humiliatũ. Fregiſti fœdus ſerui tui, id eſt humanæ naturæ, cum qua unitus erat fœdere perpetuo, & uiſus fuit eam relinquere in mortem. Prophanaſti ad terram diadema, uel coronam ſanctam, qua eum coronaueras, & conſtitueras ſuper opera manuum tuarum. Diſſipaſti, uel amouiſti omnes ſepes, ſiue munitiones eius, angelorum uidelicet cuſtodiam, ut nec legio eorum, nec angelus, nec homo fuerit ei in adiutorium: ſed ſolus calcauerit torcular crucis. Poſuiſti munitiones eius formidinẽ, uel confractionem: quia & ipſi angeli pacis amarè flebant. Sic proſequitur uſque ad calcem hymni de progreſſu facto circa hunc Deum hominem in paſſione ſua, quam

Baruch. ſuſtinuit in humana natura pro toto genere humano. Baruch etiam (quamuis in Hebræo canone non habeatur: quia tamen eſt in uulgata traductione, & communi uſu eccleſiæ) quàm clarè de diuinitate nouiſſimi legiſlatoris, qui eſt Meſſiah, loquatur, audiamus: Hic (inquit) eſt Deus noſter, & nõ extimabitur alius ad illum: Hic adinuenit omnem uiam diſciplinæ: & tradidit eam Iahacob puero ſuo, & Iſraël dilecto ſuo dans legem, & præcepta, atq; ordinãs ſacrificia: Poſt hæc in terris uiſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt factus caro, & aperto ore docens, quæ in lege, & prophetis ænigmaticè antè tradiderat: adeo, ut diſcipuli dicerent: Ecce palam loqueris, & prouerbium nullum dicis. Ex multis autem oraculis, quæ poſſemus adducere hæc pauca ſufficiant, quibus non credentes nec aliis credent.

Quomodo ſit deitas, & uerbum in ipſo Chriſto. Cap. III.

QVamuis modus, quo Deitas erat, & eſt in Redemptore noſtro, ſit difficilis, & penè impoßibilis explicatu, imò nec intellectu perceptibilis, cum dicat Damaſcenus, quod incarnatio uerbi fuit ignota etiam ſummo Seraphino nedum quantum ad tempus, ſed & quantum ad modum, tamen pro quanto nobis fari permiſerit Deus, explicare conabimur, quomodo deitas, & uerbum ſit in hoc homine redemptore. Aliquid patris ſemper reperitur in filio per ſemen, quo generatur: Hinc Ariſtoteles in Ethicis concludit, quòd pater magis diligit filium, quàm econuerſo: quia ſentit in ipſo filio aliquid de ſuo: undè in multis apparet non tantū paternus ſpiritus, ſed loquela, uox, mores, ſpecies, lineamenta acici, ſtatura corporis, & huiuſmodi. Sed Deus, quamuis ſit omnium parens per analogiam quandā, perfectiori ratione eſt pater hominis: qui ipſius gerit imaginem, quàm aliarum creaturarum, quæ tantummodo eius ueſtigio gaudent. Sentit igitur, & continet homo aliquid diuinitatis excellentius, quàm cætera creata: quia ipſius peculiare genus ſumus: ut inquit ſapiens Aratus: Et ante eum Pythagoras ait: Diuinum genus hominibus ineſt: Cum quibus ambigens ille ſemipythagoreus inquit: Natus homo eſt: ſiue hunc diuino ſemine fecit ille opifex rerū, Multòque, & incomparabiliter maius deitatis munus eſſe in eo debuit, qui antonomaticè dicitur Filius Dei, & per quem cæteri filij Dei efficiuntur. Nedum ſeminaria uirtus Dei in omnibus productis rebus, & potiſſimè in homine eſt, ſed continuus affluxus illius diuinitatis, ſicut continua diffuſio radiorum ſolis illuſtrat, & confouet omnia loca: ad quæ peruenit ſemper ipſis beneficus, uitam & fœcunditatem præſtans: Quod clara luce comprobamus, dum per eius acceſſum ad nos fœcundatur terra: pullulant plantæ: gliſcunt animalia ad generationem, & fœtum: feſtinant aues ad oua producēda, & confouēda: & piſces diffuſis ouis ſuo generi maximū præbent incrementum: Et uerſa uice ipſo recedente, clauſa uidetur fœtura: & plantæ deponunt, quæ antea fœcundatæ produxerant: Vndè ſi æquiformis eſſet ipſius ſolis affluentia, eadem ſemper in omnibus æqua eſſet fœtura. Summus autem, & ſupramundanus Sol cum non accedat nec recedat, quia ſemper ubique eſt, ſemper in omnibus pro eorum capacitate diffunditur: Semperque in cūctis affluens illorū eſſe conſeruat fœcunditatem & operandi uim continuè tribuēs, & ſuggerens, niſi recipientis imbecillitas obſtet: Vndè quanto quis eſt magis diſpoſitus, tanto magis perſentit diuinitatis affluentiam: Quod cognoſcens Ieremias dicebat: Tu autem in nobis es Domine, & nomen tuum inuocatum eſt ſuper nos, id eſt uirtus nominis, & ipſius nominati perſentitur in nobis: Nam idem eſt nomen Dei, quod ipſe Deus: & uirtus nominis diuini, quod uirtus Dei, ſi rectè ſentiunt ſapientes Hebræorum ſic interpretantes: Sicut de angelo miſſo pro tutela, & ducatu Moſi teſtatur Dominus dicens: Ecce ego mitto angelum meū, qui præcedet te: Obſerua eū, & audi uocem eius: quia nomen meum in ipſo eſt,

Ariſto. Aratus Pythag. Ouidius Ierem. Sap. He. DEVS.

id eſt uirtus nominis mei,& diuinitatis meæ:ut ſupra adducti exponunt. Et adeo uirtus nominis Dei tranſierat ad Chriſtum, ut & ipſe conſequutus fuerit id nomen,in quo omnia genufleĉtãtur:& in quo omnia efficiũtur mirabilia:quæ ſolebant fieri antiquitus in אל שדי *el ſadai uſque ad Moſem: Et à Moſe uſque ad Chriſtum in quadrilitero illo nomine magno* יהוה*: Quorum nominum uirtu*

CHRISTVS. *tem ſentiens Chriſtus conflatam in ſe, & in ſuo nomine magna authoritate dixit:In nomine meo dæmonia eiiciẽt:linguis, loquentur nouis:ſerpentes tollẽt:& ſi mortiferum quid biberint,non eis nocebit:ſuper ægros manus imponent, & bene habebunt.Influit igitur Deus in omnibus omnia implens pro captu ſuo, ſicut aër replet omne ſpatium non occupatum alio corpore: quia Iouis omnia plena: quod de aëre,& de Deo intelligi poteſt.Et ſicut totum corpus repletur anima, ut ſit tota in toto, & tota in qualibet parte,ſed modo quodam eminentiori in cerebro, & corde medio in ſenſibus, infimo autem in cæteris membris, Sic & in*

Ierem. *hoc mundano corpore eſt Deus dicens per Ieremiam:Cœlum,& terram ego impleo: Terram quidem,& elementa, cæteráque inferiora remiſſius, media plenius, ſuprema autem pleniſſimè replet: Quæ ſuprema ſunt angelus & homo, quos tanquam cor & cerebrum replet non tantum uita communi, ſed rationali,intellectiua, & libera,aut amatiua. Nec minori uirtute ipſa membra mundana replet Deus,quàm Sol ſpatia mundi, & anima membra omnia humani corporis.Eſt igitur Deus in homine,ſed potiſſimè in Chriſto per ſemen, per afflu-*

Theol. *entiam,& per repletionem.Eſt etiam(ut nouitiores Theologi docent) per hypoſtaſim,aut perſonam,quam adiudicant in ipſo Chriſto,& uncto noſtro: eo* ꝙ *uideant opera tranſcendentia limites naturæ humanæ,quæ à ſuppoſito neceſſariò ueniunt:quia actiones ſuppoſitorum,aut ſingularium ſunt.Eſt etiam per in-*

Iacobus *ſertionem dicente Iacobo: Suſcipite inſitum uerbum. Accõmodata quippe trãſlatio eſt:quia ubi duæ naturæ unitæ ſimul glutino quodam naturali, aut diuino, & ſupernaturali fructum producunt magis ſecundum naturam inſerti ſurculi,quàm ſuſcipientis trunci.Sed ipſe Chriſtus dixit ſe eſſe unitum nobiſcum cõ*

CHRISTVS. *tinuatione quadam dicens:Ego ſum uitis,& uos palmites:ſic & eius natura aſſumpta continuatione quadam meliori nota unita eſt cum uite diuinitatis. Alia quoque exempla poſſent adduci iſtius unionis diuinitatis cum illa natura humana aſſumpta, ſed hæc ad præſens ſufficiant.*

In uerbo diuino continebantur omnia. Cap. IIII.

Ioan. *OMnia præextitiſſe in uerbo, antequam in proprias formas explicarentur,Ioãnes huius myſterij ſummarius,& compendioſus deſcriptor aperto ſermone teſtatur dicens: Quod factum eſt, in ipſo, uidelicet uerbo,uita erat:Quod non ex legis tantummodo aſſertio-*

Auerro *ne(ut blaſphemat impius Arabs) tanquam loquens, & fabulator deprompſit, ſed ea protulit, quæ tanquam Aquila ultra humanos limites peruolitans uidit.*

Ioannes *Quod (inquit)audiuimus, & uidimus, & contrectauimus de uerbo uitæ,hoc*

annuntiamus uobis. Et iterum: Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi unigeniti à Patre. Ideo merito ipſum ſequuntur ſtupentes ſapientiſsimi non tantum chriſtianorum, ſed etiam externorum non pauci. Aemilius ipſius Ioannis dogmata, Aemili.
quando de rerum emanatione diſputat, ad unguem proſequitur: conaturque eũ cum Heracliti carminibus concordare: Proculus in Parmenidẽ Ioannis doctri- Procul.
nam adeo ueneratur, ut nullus eam pluribus, aut fortioribus rationibus probet. Alpharabius quoque in libro de entibus mutatis ponderat noſtri Ioannis diuiniſ- Alphar.
ſimam ſapientiam: quem Ioannem Chriſtianum appellat: Nec diſsidet Platoni- Platon.
corum dogma de ideis rerum, & numerorum à Ioannis noſtri ſententia. Sed &
Hebræi ſapientes ב bet dicunt eſſe ſigillum ſupremæ ſapientiæ, quæ eſt filius Sap. He.
Dei: in quo omnia præexiſtebant conſignata, & collocata tanquã in domo: Nã ב bet domũ ſignificat, in qua exiſtebant, & facta ſunt omnia, ſicut & pſalmo- Dauid
graphus canit: Omnia in ſapientia feciſti. Erat enim ibi cœlum, & terra primo producta: Erant & omnium rerum formæ inde manantes, quando materiæ diſpoſitæ donantur. Quod non percipientes Peripatetici, maximè nouitiores, in- Peripate.
genti controuerſia diſputant de introductione, aut incobatione formarũ. Sed ſi antiquiores recenſere uoluerimus, hi multigeni ſunt: quãuis Auerrois dicat eos Auerroïs
tripartitos: Anaxagorei enim nihil opinabantur de nouo fieri: ſed in lucem pro- Anaxa.
duci eas quæ latitabant formas, exiſtimantes, quodlibet eſſe in quolibet, Quo autem ſenſu, alibi declarauimus. Alpetragius exiſtimabat formas eſſe à ſubſtan Alpetr.
tia cœli: & quòd diſpoſitiones eſſentiales non eſſent in rebus per ſuum eſſe particulare, ſed ab influentia primi cœli. Mathematici ipſam formam dari à ſyde- Mathe.
ribus: Themiſtius, & cum ipſo nonnulli alij diuerſimodè hoc negotium determi- Them.
nabãt pro diuerſitate generatorum: Inanimata enim ut elementa generari exiſtimabant ab unica forma materiæ: Animata uerò, quæ æquiuoca generatione producuntur, ut ueſpæ ex cadaueribus equorum, apes ex putrefactione uaccarum, muſciliones ex uino corrupto, ranæ atque mures ex terræ computreſcentia: Hæc & huiuſmodi à forma abſtracta à materia produci exiſtimabãt præſupponẽtes omne quod fit, à ſibi ſimili neceſſe fieri. Et cum non ſit in rebus inferioribus aliquod ſimile, ex quo iſtiuſmodi generentur, ideo exiſtimabant abſtractas formas, à quibus uel ad quarum ſimilitudinem generarentur. Sed peripa- Ariſto.
teticorum dux cum ſua familia docens, quòd productor nõ aliud agit in ratione compoſiti, niſi mouendo materiam, & tranſmutando ipſam, educit formã de gremio ipſius materiæ: ubi prius præexiſtebat in potentia. Et ibi Arabs ait: quod Auerroïs
hæc opinio habet ſimilitudinem quandam cum ſententia Anaxagoreorum, & Anaxa.
Empedocliſtarum: cũ utrique dicant agentem ſequeſtrare formam à ſubiecto: Emped.
Sed differunt, quia illi ſeparãt quod actu præexiſtebat: Peripatetici uerò, quod potentia tantummodo: Auicena autem, & eius abbreuiator Algazel dederunt Auice. Algazel
decreta Ioanni noſtro ſatis confinia dicentes, quòd ſecundum diſpoſitam materiam per cœlos, & cauſas ſecũdas infunduntur formæ à datore formarũ Deo:

Et hoc quidem in productionibus particularibus, & ſucceſſiuis: Sed in prima-ua productione exiſtimarunt, quòd primo materia, poſtea formæ ipſam determinantes ab eodem fonte, ſcilicet diuino uerbo emanarunt. Accedit ad hos Cine-
Cineſius *ſius ille Cyrenenſis philoſophus illuſtris: qui in hunc modum philoſophatur dicens:* Entia prima ſimplicia ſunt: *deſcendens uerò natura ab eis multiplici ratione uariatur: Sed ens primum ſimplicißimum eſt: à quo media, & ultima proueniunt: Illud autem ſimplicißimum Deus eſt per ſuum uerbum omnia continẽs.*
Procul. Proculus *uero Dyatocus in ſuis* Theorematibus *theologizans, & philoſophans probat, quòd ſicut omnis numerus ab unitate, ita omnis multitudo ab uno procedit, in quo continebatur uirtute. Ipſum autem unum in omnibus eſt actu: quia in ternario ſunt tres unitates, in quaternario quatuor, & ſic de reliquis, ut copio-*
Rab. Sa. *ſius tractat* Rabbi Samuel *in commentariis libri, cui titulus eſt de formatione rerum. Sic & illud ſupremum unum eſt actu in omnibus omnia ſuſtentans, ut ex*
Diony. Dionyſio *habemus in ſuo de diuinis nominibus : ubi ait:* Monas habet omnem in *ſe numerum unicè, & omnis quidem numerus complicatus in monade eſt: quantum uerò à monade progreditur, tãtum diſcernitur, & multiplicatur:* Quod de *numero, & unitate formali, atque eſſentiali intelligẽdũ eſt.* Et ut antiquiores re*petamus: qui fatentur omnia præfuiſſe in uerbo diuino, antequam in proprias*
Hermes *formas explicarentur, audiamus, quid Hermes cum Tatio filio concionetur :* O *fili, inquit, arcanum eſt ſapientiæ uerbum ſanctum ſancti ſolius* Domini *omniũ, quod effari ſupra hominem eſt: quia ab ipſo homo, & omnia,* & *in ipſo omnia.*
Plato Plato *in Epimonide, cum de diuinorum conſortio, & æqua dignitate diſſereret, ait: Et nos honores reddamus, non alij menſem, alij annum, alij nullam ſortẽ deſtinantes, nullumque tempus excludamus: ſed totum ei tribuatur: in quo ſuũ curriculum percurrere mundum facit:* Quod *ordinauit uerbũ omniũ diuinißimũ:*
Ioan. *Nihil aptius cum eo, quod noſter* Ioãnes *dicit,* Omnia *per ipſum uerbum facta*
Dauid *ſunt: & cum eo, quod canit propheta:* Verbo Domini *cæli firmati ſunt.*

Ibidem omnia ſunt numero, pondere, & menſura. Cap. V.

ET *ſicut omnia ſunt ab opifice diſpoſita numero, pondere, & mẽſura, eodem modo præexiſtebat in uerbo illo ſanctißimo :* Nume*ro quidem, quia numeroſitas rerum uniuerſitatem exquirit ſuorũ exemplarium in archetypo, ut ſupra latius diſſeruimus.* Ea tamẽ *multitudine ibi ſunt, ut nunquam ab unitate promptuarij diſcedant.* Quod &
Proculus Proculus *in ſuis theorematibus theologicis docet:* Omne, *inquit, quod unũ participat, unũ eſt, & nõ unum. Sic & diuinæ perſonæ (ut edocemur à noſtris* Theo*logis) ſunt unum in radice eſſentiæ, quam participant: & tres ſeipſis diſtinctæ:* Creaturæ *autem omnes ſunt unum in fonte, à quo fluunt (ut ſapientiſsimè dice-*
Parme. *bat* Parmenides *falsò ab Ariſtotele de errore calũniatus) in particularibus uerò formis diſtinctæ: iterum tamen uniendæ cum illo uno, ad cuius unionem aca-*
Academ. Plotinus *demici (*Plotinus *maximè) tanta celebritate nos ſuadent.* Numeroſa *ergo maſ-*

ſa ſtellarum eſt in Deo, & in uerbo, quo cœli firmati ſunt: ſic & numeroſa multitudo animalium, arborum, lapidum, & omnium, quæ creata ſunt. Nedũ eſt ibi numerus ſpecierum, ſed etiam ſingularium ſuppoſitorum, dicente ipſo uerbo ad particulares homines: Nomina ueſtra ſcripta ſunt in cœlis. Et quod maius eſt, etiam eorum, quæ ſuperflua uidentur in nobis, numerus reperitur in eo, dicente eodem uerbo: Capilli capitis ueſtri omnes numerati ſunt. Pondus quoque, & menſura omniũ: & quo omnia ponderantur, & menſurantur in eo præeſſe debet: de quo inquit Iſaias: Quis menſus eſt pugillo aquas, & cœlos palmo ponderauit? Quis appendit tribus digitis molem terræ, & librauit pondere montes, & colles in ſtatera? Deus quippe, qui in fortitudine ueniet, & brachiũ eius dominabitur, & merces eius cum eo. De uerbo quidem incarnãdo loquitur propheta: quo Deus Pater omnia fecit, omnia ſuis nexuit ordinibus, iuxta illud Pauli, qui cũ de filio loqueretur, ait: Quem conſtituit hæredem uniuerſorum: per quẽ fecit & ſæcula: Qui cum ſit ſplendor Patris, & figura ſubſtantiæ eius, portãs omnia uerbo uirtutis ſuæ. Quod Auguſtinus in Geneſim exprimens ait: Nihil creatum fuit, nec ante tempora productum, quod non in Dei uerbo Patri coæterno coæterna uita uiueret, Ideo ſcriptura priuſquam inſinuaret unamquamque creaturam ex ordine, quo condita ſunt, reſpicit ad Dei uerbum prius proponens: Et dixit Deus, Fiat & factum eſt. Non enim inuenit cauſam aliquam rei creandæ, niſi quia in uerbo Dei depictam iam reperit eam per uerbum, aut iuſſum in propriam formam conducens, & explicans, ſecundum quod in dicto uerbo diſtincta erant, & enumerata rationibus ſuis. Hinc Pythagorei numeros abſtractos ponebant in Deo: quos uocabant ideam rerum faciendarum (ut ſtatim dicemus) quas immutari in res Phyſicas opinabantur. Sed & Plato aliquan tulũ eorũ dictũ corrigens docebat ideas illas participari rebus phyſicis, non autem ipſas mutari cum perpetuæ ſint, & mutari non poſſint, niſi per mutationem intelligant earum communicationem cum rebus, quæ ad earum fabricantur imagines, & earundem uirtutem ſuſcipiunt: adeo, ut nihil ſit quod ab aliqua illarũ non dependeat. Et hæc eſt (ut opinor) elegantiſsima ratio, cur non poſſit tranſcẽdi denarius numerus: quia uidelicet numerorum idea non ultra extenditur, ut Abraham in libro de formatione conſtanter aſſeuerans dicit: Decem, & non nouem, decem & non undecim. In hoc enim denario, tanquam in omnium menſura, & pondere omnia includuntur, & ab eodem emanant: Quæ tamen omnia prius collocata ſunt in domo diuinæ ſapiẽtiæ, & depicta in æterno uerbo, quod eſt centrum diuinæ ſphæræ ubique exiſtens: quia omnia continet, & in omnia ſe extẽdit: ut pulcherrimè docet diuus Dionyſius in ſuo de diuinis nominibus: Eſt (inquit) centrum ſphæræ uniuerſi omnes lineas continens, & principium rerum: ex quo eſt & ipſum eſſe, & omnia, quæ quomodolibet ſunt. Et eſt omne initiũ, omnis finis, omnis uita, immortalitas omnis, omnis ſapiẽtia, omnis ordo, numerus, & harmonia omnis, omnis uirtus, & omnis cuſtodia, firmitas omnis, omnis

CHRISTVS. Idem. Iſaias. Paulus. Auguſt. Pythag. Abrahã. Diony.

diſtributio,omnis intelligẽtia,omnis ratio,omnis ſenſus,omnis ſtatus,omnis motus,omnis unio,temperamentum omne,omnis amicitia,omnis continentia, diſcretio omnis,omnis diffinitio,& alia quæq; (quæcunque ſunt) ab ipſo exculpũtur, ſicut erant in ipſo uno,à quo omnis numerus,& harmonia mũdani huius inſtrumenti procedit,ueluti ab unitate,tanquam à fonte omniũ numerorum, & pro-
Nicom. Boetius *portionũ omnis numerus,& harmonia uocalis emanat:ut* Nicomachus, & Boëtius *diffuſe pertractant. Et hoc unum omnium principium eſt illud, de quo di-*
Moſes. Paulus *uus doctor Moſes ait:In principio id eſt in ſapiẽtia, uel uerbo creauit Deus cœlum,& terram. Quod clarius explicat Paulus dicens:Ipſe eſt primogenitus omnis creaturæ, in quo condita ſunt uniuerſa.*

Cognitiones exẽplares in mente artificis ideæ dicuntur, & ſunt. Cap. VI.

*D*Vplices eſſe regulas in mente,& uerbo diuino à ſapiẽtibus quãplurimis didicimus: Quarum alteræ ſunt rerum faciendarum à ſeipſo: & ſunt propriè ideæ dictæ ἀπὸ τοῦ εἴδους quod ſpeciem, formamq́ue ſignificat: Alteræ autem exemplaria ſunt,ad quorũ metas opera noſtra deducenda ſunt,quæ & ipſa ideæ dicuntur per analogiam quandam. Sunt ergo ideæ formæ,ſpecies, exemplariáque rerum æterna in mẽte diuina ſemper exiſtentia, & antequam res fierent, ut ab eis tanquam à propriis ſigillis unumquodque ſubiectum imprimeretur: Et nunc in ſua exiſtentia perſeuerant:ut ſpecies ipſæ ſemper conſeruentur,& æternæ ſint:nec corrumpãtur & tranſmutentur ad corruptionem,aut tranſmutationem indiuidui. Et per analogiam quandam etiam cogitationes rerum à nobis per artem faciendarum
Auguſti. *ideæ dicuntur, & exemplaria: ut longo progreſſu diſceptat* Auguſtinus *ſuper Ioannem.Sed quia non ſunt exemplaria ſpecierum,& rerum eſſentialium, non*
Plato. *ſunt proprie ideæ,ſed analogicè dicuntur,per quas illas diuinas coniectare poſſumus:Quæ(ut Plato docet)in paterno intellectu una, & ſimplex idea eſt,uirtute,& cauſalitate uniuerſalis,& in ſeipſa uirtute præbabẽs formas omnes excellentiori quodam modo.Hæc autem procedens relucet multiplicata in eo,qui omnia habet à Patre:Et ultrà diffunditur aliquo modo diuiſa in diuerſis locis, aut manſionibus archetypi. Deuenit poſtea ad motores orbium, & alias intelligentias,quibus inferiora diſponẽda cõmiſit,præbens eis quaſi ſementẽ:& præcipiens,ut exequantur,& cõducant ſecundũ ſibi datã infuſionẽ. Ipſi autẽ explicant per cœlos tanq̃ per inſtrumẽta diuerſis irradiationibus,& aſpectibus opportunis,trigonis,exagonis,& tetragonis,nunc accedendo, nunc recedendo: Et tandem infunduntur formæ ſecundum ſubiectorum diſpoſitionem, quas ſemper appetunt,ut informentur,& perficiantur: ſicut fœmina appetit uirum, ut ab eo ſuſcipiat fœtum, & geniturã:uel ut eius ſexu gaudeat. Illa autem omnia diſponuntur uirtute luminis cauſæ primæ:quod à principio iuſſum fuit illuſtrare, & fœcundare omnia,tanquam ſemen,forma,& uita omnium.Hinc dixit* Ioannes*:Et uita erat lux hominum: Quia lux illa ſuprema eſt ipſorum,& omnium*

uita: Quæ uita, & lux inducitur in materiam per cauſas ſecundas, & cœlica inſtrumenta, ſicut forma excogitata in mente artificis inducitur in ſubiectũ per inſtrumenta artificialia. Sunt etiã regulæ, & exemplaria in Verbo diuino, quibus (inquit Auguſtinus) conformes uiuere debemus: Quas demonſtrans ſummus opifex Moſi dixit: Inſpice, & fac ſecundum exemplar, quod tibi in monte monſtratum eſt. Nec tantum de tabernaculo ligneo conſtruendo loquitur, ſed de tabernaculo, & templo uiuo Dei uiui componendo, quod ſumus nos: quorũ uniuſcuiuſque illud cũ ſuis ſacris ibi peractis typum gerebat: ut ſuo loco latius, Deo fauente, reſerabimus: Quas regulas etiam angeli (inquit idem Auguſtinus) conſulunt in agendis, tanquam uitæ & ueritatis fontem. August. DEVS. Auguſti.

Qui has ideas admiſerint. Cap. VII.

Facilis conuentus multorum ſapientum in eandem ſententiam quantum autoritatis præſtet, quãtæque ueritatis illam eſſe demõſtret, dicat Ariſtoteles, Proculus, Porphyrius, & alij ſapiẽtes: qui ueritatem rei probant multoties ex ſapientum communi conſenſu. In negotio itaque idearum non ſolum Catholici, aut Chriſtiani omnes cõueniunt, ſed externi ſapientes tot, & tanti uiri, ut omnis ſuſpitio merito tolli poſſit, quòd noſtri magis lege, quã ueritate eas affirmẽt. Zeno antiquus Philoſophus Deũ prædicat naturæ principẽ, & diſpoſitorẽ: quẽ logon, id eſt uerbũ nominat, quod, eſt intelligentia ſuiipſius, & rerum faciendarum, & cõſequẽter idea: Quod accepiſſe opinor ex officina Mercurij: qui in Pymandro ait: Mens Deus utriuſq; ſexus fœcunditate pleniſſimus, uita, & lux uerbo ſuo mentem alteram opificem peperit: Qui quidem Deus ignis, atque ſpiritus ſeptem deinceps fabricauit gubernatores: qui circulis mundum ſenſibilem complectuntur: eorumque diſpoſitio fatum uocatur. Connexuit inde Dei uerbum ex elementis Dei deorſum tendentibus purum naturæ artificium, unitumque opifici menti: conſubſtantiale enim erat. Ecce quàm piè, quàm doctè, quàm clarè docet omnia præfuiſſe in illa fœcundiſſima Dei mente, aut intelligentia: quam uerbum appellat, iuxta Ioannis noſtri doctrinam. Mens autem quam peperit, altera eſt perſona, ſed eadem eſſentia: in qua opifici mente, id eſt uerbo producto, omnia fabricauit: Primum uerò fabricatæ ſunt ſeptẽ illæ mentes, qui primi intellectus ſeparati dicũtur, iuxta illud ſeptenariũ ſupramundanũ: quẽ ſeptenariũ fabricæ Hebræi appellãt: cum quo & has intelligẽtias, & ſuos orbes conuenire declarauimus: Quæ ſeptẽ intelligentiæ aut Spiritus (ut in Apoc. & Thobia legimus) ſemper ſunt in conſpectu throni ſummi Principis: qui diſponentes inferiora exequuntur: quæ ſupremus iubet: hincque eorum diſpoſitio fatum uocatur. Poſtea clarè loquitur quomodo Dei uerbum, id eſt excogitatio rerum faciendarũ: aut in quo eſt ipſa excogitatio, fabricauerit hoc mundanum opus uniendum cum opifice primo. Et ſicut ipſum uerbum eſt conſubſtantiale, & unitum primo, id eſt ſummo Patri, ſic omnia, quæ per ipſum fabricata ſunt ad unionem deducit. Et ab iſtis, uel à ſu- Ariſtote. Procul. Porphy. Zeno. Mercur. Ioan. Hebræi. Apocal. Thobi.

Socrates Plato *periori officina prophetis , & ſanctis uiris reſerata didicerunt Socrates , &*
Plato:qui dixerunt ideas ſeiunctas à materia in penetralibus Dei exiſtẽtes , nõ
Peripate. *inter nubes,aut in concauo Lunæ:ut falsò calumniantur Peripatetici, uel alij na*
ſuti. Sint igitur ideæ in ſummi architecti mente,uel uerbo, tanquam rerum cau-
Plato *ſæ:à quibus procedens Plato ſuper omnes philoſophos cauſas à diuina prouidẽ*
Theop. Stoici. *tia aſsignaſſe meritò dicitur à Theophraſto. Stoici ſuum Zenonem imitati dixe*
Zeno. *runt notiones in animis noſtris anticipatas ideas eſſe:Sed hæ analogicè, illæ au-*
tem in mente diuina uerè,quia ad earum ſimilitudines effigiãtur materiæ infor-
Plutarc. *mes in ratione ſpecifica,ut dicit Plutarchus in de Placitis philoſophorum. Et an*
Tim.Lo. *te hos docet Timæus Locrus ideam ingenitam,ad extra uerò exemplar, adiu-*
Epicha. *uantemque cauſam,uel formam omnium,quæ tranſmutantur:Cum quibus Epi-*
Sphær Iambli. *charmus Sphæreus,& multi alij antiqui cõueniunt. Nouitiores autem Plato-*
Porph. *nici,Iãblicus,Porphyrius,Plotinus,Hermias,Numenius,Proculus,& eius præ-*
Herml. Nume. *ceptor Syrianus hanc doctrinam ampliarunt: Quorum ultimus adeo in Apolo*
Proculus Syrya. *getico pro Platone ſe diffundit,ut uolumen ampliſsimũ ædiderit. Alcinous etiã*
Alcinous *magiſtri dogma explicãs in libro,cui titulus eſt de doctrina Platonis, & in Epi*
tomis inquit: Platoni placuit ideas eſſe , non quidem artificum propriè, ut ſcuti,
& lyræ:neque eorum,quæ ſunt præter naturam,ut febris, & bilis:neque ſin-
gularium,ut Socratis, aut Platonis:neque minutiſsimarum rerum , ut pulueris,
uel feſtucæ: ſed ſunt entium perfectorum , & notiones immutabiles,ſemperque
manentes: & menſuræ quædam immateriales exiſtentes, eo quòd mundus nõ ſit
à caſu, ſed ſummo ordine ad inſtar eorum exemplarium , quæ erant in artifice
fabricata:Quæ ideæ in opifice una eſt,& uniuerſalis cauſa,uirtute omnia ha-
bens,& præhabẽs,ſed multiplicata per reſpectum ad ideata : quia multorũ eſt:
Vndè origine eſt una , multæ autem ex determinatis ab ea: Quæ opinio fulci-
ta tot ſapientibus, & diuinis oraculis,maiori aſſertione digna iudicatur,quàm
Ariſto. *Ariſtotelis hæreſis,uel irriſio:quamuis offuſcati Alexander, & Auerrois con-*
Alexan. Auerrois *trarium ſenſerint. Et pulchrũ eſt(ſi bene perpẽdatur Ariſtoteles) ipſe & ſi uer*
bis,neſcio quo ſpiritu,diſcrepare uideatur,in re tamen non aliud ſentit: Conce
dit enim potentiam actiuam, & artem præeſſe in artificè , antequam ad ſuum
opus deueniat. Nec minor ratio eſt in artificè mundanæ fabricæ, quem cum nõ
cognouerint, & quando, & cur,& quomodo mũdanam hanc domum fabrica-
ueru,fabricam ipſam,& modum,& ordinem negat alicubi: quæ alibi ueritate
coactus confitetur. Negauit forſitan ideas,& mundi fabricam, dum infra ter-
minos phyſicos cõtentus profitetur,& docet: Aſſerit enim in eo tractatu de mũ
do,qui eidem aſcribitur,hanc machinam à ſummo artificè fabrefactam:& in ſu
periori philoſophia à phyſicis legibus abſolutus , ſatis bene theologizans dicit,
quòd ſicut intelligentia noſtra cauſatur à rebus, & obiectis cognitis, ita ſcien-
tia , & cognitio Dei eſt cauſa eorum,quæ ſunt:Sed quid eſt,quæſo,intelligen-
tia Dei cauſatiua rerum,niſi uerbum eius,per quod facta ſunt omnia? Sed iam

ad colluſtratos diuino lumine redeamus. Paulus cum de uerbo incarnato cum Paulus
Coloſſenſibus diſſereret, ex promptuario tertij cœli hæc depromit: Ipſe eſt primogenitus omnis creaturæ, in quo cõdita ſunt uniuerſa in cœlo, & in terra. Nec quippe condita ſunt materiali ſtructura, aut in officina ferraria, uel lignaria, ſed per rationes exemplares exiſtẽtes in uerbo, & in filio, quem (ut alibi dixit) conſtituit hæredem uniuerſorum: per quem fecit & ſæcula. Moſes quoque, cum Moſes
fabricam mundi miro artificio deſcriberet, binas ſemper productiones meminit: quarũ alteras in mente, alteras in productione exteriori fuiſſe innuit: Illæ quidem per uerbum, dum ait: Et dixit Deus: Fiat, producat, uel faciamus: Hæ autẽ exterius explicatæ deſcribuntur. Salomon Dei, & hominum iudicio ſapientiſ- Salomon
ſimus adiudicatus, cum de ſapientia Dei loqueretur, in qua facta ſunt omnia, ipſam productam præmittit ante terram, montes, colles, abyſſos, uel materiam informem, ante flumina, maria, & quicquid in eis continetur: & cœlorum atque inferiorum fabricæ aſtitiſſe, dum ait: Quando præparabat cœlos, aderã: quãdo ſtatuto ſuo, & gyro uallabat abyſſum, omnia uidelicet formans, & in omnibus imprimens ſuis menſuris, & ordine: Vndè ſequitur: Quãdo æthera firmabat ſurſum: uel ut habet ueritas literæ: Cũ deduceret nubes deſuper, & firmaret fontes aquarum, & poneret aquis ſtatutũ, ne tranſirent fines ſuos: Cumque ordinaret fundamenta terra, eram apud eũ אמון *amon, quod magiſter in qualibet arte, aut artifex, & figurans interpretatur. Ecce quàm clarè profitetur in ſapientia diuina eſſe artificiũ, quo omnia formarentur, & moderarentur: Et illud eſt exemplar, & idea rerum faciendarum.*

Qui ideas reſpuerint, & quibus rationibus. Cap. VIII.

PRæcipuus inter eos, qui ideas abiecerunt, Ariſtoteles eſt cũ ſuis Ariſtot.
Peripateticis: & hic uir quidem grauiſſimæ authoritatis apud eos, qui ſenſibilem tantummodo ſequuntur doctrinam, & inferiorem philoſophiam: qui nec piè, nec iuſtè, ſed ingrati diſcipuli more magiſtrum irridendo ait: Valeant ideæ Platonis: quia nihil ſunt, aut monſtra ſunt: ſuperfluum, ridiculum, inconueniens, & falſum exiſtimans ipſam ideas admittere. Superfluum quippe exiſtimabat: cum ſufficiat primo agenti obiectũ ſuum, quod eſt eius eſſentia, per quam omnia operatur: & in qua continet omnia. Ridiculum quidem, quia non indiget Deus ſimulachro, aut paradigmate, per quod aliud cognoſcat, ſicut indiget homo ſpecie ſenſibili, aut intelligibili. Inconueniens quoque, & abſurdum eis uidebatur, quòd ex formis illis ſempiternis generentur corruptibilia, & temporanea. Et cum ideæ ſint relatiua, quia ad ideata referuntur, non poſſunt eſſe in ſubſtãtia illa ſimpliciſſima ab omni imperfectione aliena. Abſurdè etiam dicuntur conferre ad numerum, cum æquiuoca exiſtant diuerſæ rationis à rebus numeratis. Falſum inſuper opinabantur per illa exẽplaria res productas aſſimilari opifici: ut idearum fautores aſſere-

re uidentur, cū res productæ non aſsimilentur primo, niſi per attributa: quorū rationes multò inferiori nota, & per analogiam quandam reperiuntur in productis: Hinc uacillant, etiam qui Chriſtiani ſunt nomine, aſſeclæ autem cacodæmonis, exiſtimantes erroneum, & ridiculū, quod non eſt imaginatus ipſorū Ariſtoteles *ſolertiſsimus cauſarum, & rerum perſcrutatoriid maximè, cum fuerit* Platonis *auditor uiginti & uno anno: Vndè mirum eſt, quòd ſi aliquid boni de iſtis ideis ab eo percepiſſet non approbaſſet, & ſcripturæ commiſiſſet. Et ulterius progredientes leue iudicant, aſſertum etiam in doctrina Chriſtiana, quod nulla authoritate ſcripturæ ſacræ fulciatur: & id potiſsimè cum de Deo, de cognitione noſtra, déque rerum æternitate abſq; ideis omnia, quæ dicuntur, ſaluari poſſe exiſtimēt: Nā cognitio noſtra (ut aiunt) ſufficiētiſsima eſt per genus in uniuerſali, & per differētiā propriā in particulari, dūmodo ipſa cognoſcatur: Quæ ſpeciem, & formam propriam ſpecificam decernit: quæ non eſt exēplar in alio, ſed ut eſt actu exiſtens in compoſito eſt ipſum informans. Nec Deus uidetur illis figuris indigere, tāquam ſigillo imprimente, quia uirtute ſua omnia agere poteſt, & agit abſq; inſtrumento: Si tamen inſtrumentum aliquod concurrere iubet, illud eſt extra ipſum, & non in ipſo, ut de ideis dicitur. Nec poſſunt (inquiunt) exemplaria illa cauſare generatiuum, & corruptiuum motū: quia nō ſunt in ſubiecto, ſicut uirtus in ſemine: Nec per contactū mouent, ſicut uirtus ſyderum pertingens uſque ad qualitates elementares: quia ipſa penitus ſeparata dicuntur. Hæc ſunt potiſsima monumenta, & robora eorum, qui negant ideas.*

Errores ſunt, & non rationes, quæ contra eas facere uidentur. Cap. IX.

Contra idearum hoſtes an nobis pugnandum ſit, necne, dubia eſt mens: quia nō ſunt exponenda ſancta canibus: neque lucernæ, nec lumina accēdēda ſunt ueſpertilionibus: nec margaritæ ſunt proiiciendæ porcis conculcandæ: Quod nobis faciendum eſſet, ſi arcana idearum cum huiuſmodi diſceptando (ut opus eſſet) exponeremus. Ne tamen lectores penitus ieiunos dimittamus, aliquid uel leuiter percurremus, ea tamen lege, qua Orpheus *de arcanis diuinis decātare ſolitus eſt, hac in primis de more proteſtatione præmiſſa.*

Orphe. *Vos, qui uirtutem colitis, uos ad mea tantum*
Dicta aures adhibete, animoſque intendite ueſtros:
Contra qui ſanctas leges contemnitis, hinc uos
Effugite procul ô miſeri, procul ite profani.

Vos inquam, qui diuina contemnitis, oracula ſpernitis, leges abiicitis, ut ille maledictus Arabs: *aut uenari uultis rationibus* Deū, & *ſua arcana, quæ propriis uiribus inueſtigari non poſſunt, ſed tantummodo ab oraculis addiſcenda: undè* Orpheus *fatetur* Deum *cognitum ſoli* Abrahæ *(cui ſoli, & familiæ ſuæ credi-*

ta ſunt eloquia Dei) ſubinferens de Deo ipſo.
Nemo illum, niſi Chaldæo de ſanguine quidam
Progenitus uidit: quem cœlorum aurea ſedes,
Sublimiſque tenet: cuius ſe dextera tendit Idem
Oceani ad fines: quem de radicibus imis
Concuſſique tremunt montes, nec pondere quamuis
Immenſo ſit, ferre queunt: qui culmina cœli
Attollens, terris nunquam tamen ille fit abſens:
Ipſe eſt principium, medium, qui & exitus idem.

Fatetur igitur Deum *eſſe principium, & finem omnium, & medium, quo fiũt omnia, iuxta illud* Pauli: *A quo omnia, in quo omnia, per quẽ omnia. Quod ar-* Paulus *canum explicatum fuit Abrabæ Chaldæo, & poſteris ſuis (qui Hebræi dicti ſunt à tranſitu) & ſcripturæ commendatum in libro de Formatione: qui ipſi Abrabæ inſcribitur. Vndè & Ariſtoteles, cum de ipſius* Dei *cognitione in prima* Ariſto. *philoſophia diſſereret, patres Chaldæos ueneratur cedens ipſis: quia ab oraculis acceperunt: Qui (ut inquit Proculus neſcio quo lumine colluſtratus) apud Deum epulati, & in puro uiuentes ſplendore, ſecundum perfecta undique, ſtabiliáque initiati ſunt Phantaſmata, aſſeuerantes opiniones, & rationes ſciẽtificas pro nugis, & anilibus fabellis reputabant, cum illæ quidem incertæ, & dubiæ ſint, nõ procul ab irrationali exiſtunt uita: Eæ autem ſyllogiſticæ ſunt, & compoſitæ: nullóque modo opificis ipſius ſolitariam, intellectualémque naturam attingere poſſunt. Illas tamen faciles, & fallaces rationes, ne uideamur eorum uerſutiam declinare, iam enodabimus. Et primo cur irriſerit Ariſtoteles, aut contempſerit ideas, dicant Themiſtius, & Simplicius eius expoſitores,* Themi. Simpli. *& Franciſcus inter nouitiores theologos inſignis illuminati cognomine decora-* Franci. *tus: Horũ primus ait: Ariſtoteles ſemper conatus eſt contradicere ad apparẽs: Sequens uerò inquit: Arguit Ariſtoteles potius ad uerba, q̃ ad ſenſa: Vltimus autem largiori licentia, aut zelo diuiniſſimæ theologiæ in eum huiuſmodi uerbis prorumpit: Ariſtoteles duplici de cauſa Platonẽ criminatur: Prima eſt inuidia, qua falsò, & impiè magiſtrum, à quo multa didicit ubique inſequitur: ut manifeſtum eſt etiam mediocriter in Platonis dogmatibus expertis. Altera, quia & ſi fuit bonus philoſophus, fuit peſſimus metaphyſicus: Sed nec in phyſicis inuentor, uerum tantum collector fuit, ut ipſemet in Elenchis fatetur dicens: Si de inuentis detur alicui laus, mihi debetur de Elenchis: Vbi ueritate coactus noluit ſibi arrogare, quod nõ fecerat: In illis itaq; arguendi regulis, & ſenſibilibus uerſatus ſponte diſceſſit à diuino ſympoſio: in quo (inquit Simplicius) nutritus Pla-* Simpli. Plato. *to ſemper diuina ueneratur, & à ſpeciebus illis æternis, & ideis exorſus uſq; ad ima deuenit: Ariſtoteles autem à ſenſibilibus procedens eouſque conſcen-* Ariſto. *dit, quo ſuæ rationes ex ſenſibilibus formatæ deducere poſſunt. Diuiſiones enim gratiarum ſunt, inquit noſter Paulus: Ideo alij datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo* Paulus

ſcientiæ, alij genera linguarum, & huiuſmodi. Alij itaq; datur ſcire in humanis: alij ſapere in diuinis. Aliis etiam (ut Cicero inquit) data fuit copia fandi: Aliis ad penetralia doctrinarum ingreſſus: ſed ad utrunque (ut ait) nemini Græcorũ uiderat contigiſſe. Quid autẽ ipſi de ſeipſo uiſum fuerit, ſubticeo: ſed ueniamus ad rationes. Exiſtimant ſufficere Deo ſuum obiectum: damus eis, ſed dicimus, quòd in illo, uel in uerbo ab ipſo producto, quod, idem eſt cum ipſo obiecto, ſunt rerum ideæ: Quod non eſt obiectum ſub ratione filij, aut uerbi producti, uel idearum: ſed ſub ratione deitatis, uel eſſentiæ. Nec ridiculum proponũt fautores idearum dicentes, quòd Deus indiget ſimulachro, cum ipſe ſeſe conſtituerit exemplar rerum faciendarum. Nec mirum, ſi ex exemplaribus æternis generentur corruptibilia, & temporanea: cum ſemper opus degeneret ab artifice uoluntario, & libero: & multoties ab inſtrumento: Imprimit enim ſigillũ argẽteum, ſiue aureum in cera, uel luto multo ignobiliori ipſo auro. Nec ſunt ideæ relationes alio modo, quàm ea relatio, qua Deus refertur ad creaturas: ſunt autem rationes (ut aiunt) aut quocunq; uocabulo nuncupentur: Sicut enim creatura dependet à Deo, ita dependet ab ideis: quæ idem ſunt, cum ipſo Deo. Conferre quoq; ideas ad numerum non abſonum eſt: cum tot ſint ſpecies, quot ideæ earũ. Nec ſunt ſpeciebus æquiuoca, ut imaginabatur Arabs: cuius cura fuit ſemper mordere diuinos ſapientes: Intricat enim hic neſcio quid de numeris, adeo ut Albertus ille magnus meritò ipſum ſpernat: cum eſſet in æquiuoco, eo quòd non fiat ſermo de numero mathematico, quando aſſignantur rerum principia, & ideæ, ſed de meliori numero, ad quem non peruenit Arabs. Poſtea excuſat eum (ſi excuſatione dignus eſt) aſcribens errorẽ ſẽtẽtiæ corruptæ: qui potius aſcribendus erat corruptæ menti, quæ ſemper diuinis inimicabatur. Ad aliud autẽ: Verum eſt, quòd aſſimilatio in progreſſu ad Deum fit per attributa, & uirtutes: ex quibus cõſcendentes ſummæ ueritati, & exemplari uirtutũ magis ac magis appropinquamur: In exitu autẽ ab ipſo Deo progredimur ſimiles per ideas, quibus figuramur eius imagine: Quod ſi Ariſto. aſſiduus Platonis auditor noluit inuidia admittere, aut quia non erat conſonum progreſſui ſuo facto ex ſenſibus, uel quia illi cacodæmoni Plato nõ explicauerit, nec crediderit diuina, quid ad nos? Nec deficiũt ſacra eloquia de ideis perhibentia, dummodo ſane intelligantur: ut ſupra tetigimus. Nec admittimus eas, tanquam neceſſarias admodum doctrinæ, quam docet Ariſtoteles ex diffinitione per genus, & propriam differentiam: ſed ad illum, qui à ſuperiori cauſa procedit: quò deuenire (dũmodo adſit facultas) laudat etiam Ariſtot. dolẽs, quòd oculus noſter ad ea, quæ ſunt maniſeſtiſſima in natura, & in Deo ipſius naturæ, & rerũ naturaliũ authore ſit tanquam oculus nycticoracis ad lumen ſolis. Dolet inſuper, ꝙ ſermo de diuina ſubſtãtia ſit in nobis perpaucus & debilis. Hinc uenerãdi ſunt illi, quibus Deus credidit eloquia, & arcana, quæ nos propriis uiribus inueſtigare nequimus. Et uerum eſt, ꝙ non indiget Deus in operando aliquo inſtrumento, uel re ex-

Cicero

Auerrois

Albertus.

Ariſtote.

traria,ſeipſo contentus, & ſufficiens: ſed ideæ in eo ſunt idem cum ipſo, etiam
impartitæ rebus,non autem extrariæ. Nec inconueniens eſt ſecundum Platoni- Platon.
cos, & diuinos ſapientes,quod à ſummo ente emanat, & ipſum participat, eſſe
aliquo modo unum,& aliquo modo non unum:aliquo modo idem, & aliquo mo
do non idem,ſicut ſol unus eſt in ſe, multiplex in radiis: & calor ab eo proce-
dens idem eſt cum ſole, & in ſuſcipiente non idem: Sic & arbor una eſt in ſe,
multiplex in ramis: eadem eſt cum fructu, & non eadem in ſapore, guſtu, &
natura: Quod à Proculo in Timæum, & in theorematibus theologicis doctè, Procul.
atque ſapienter diſſeritur:Sic & Ioannes Scotus docet,quòd obiectum, ut eſt in Ioã. Sco.
cognoſcente,eſt idem cum ipſo,ſed in proprio eſſe diuerſum. Nec ipſis ideis uti-
tur opifex,tanquam inſtrumento,ſed tanquam ui (ut ita dicam) ſeminaria, &
impreſſiua formarum eſſentialium, à qua relinquatur ſimulachrum in ſuſcipien
te, ſicut à generante naturali imprimitur forma ſpecifica: Ab equo enim fit e-
quus,& non ſimia: & ab aquila fit aquila,& non aſinus. Et miror quippe,cur
dubitauerint,quomodo uirtus illa idearum, cum ſit ueluti ſeminaria uirtus,mo-
ueat paſſum ad formam ſuſcipiendam: quia eadem dubitatio eſſet de quocun-
que agente, cum non minor applicatio,ſiue dicatur uirtualis contactus,ſit in pri
maria cauſa,quàm in ſecundariis. Multa proſequi poſſemus diſputãtes cum hu
iuſmodi,ſed ſuperuacaneum adiudicamus,cum hæc non ſint in controuerſiã de-
ducenda:ſed potius ſuſcipienda cum omni reuerentia,gratias agendo Deo collu
ſtranti intellectum noſtrum ad arcana, & theſauros ſuos ſuſcipiendos.

Quid habeamus ex ideis. Cap. X.

ET ne credantur ideæ fruſtra eſſe; & falſa imaginatione confi-
ctæ, uideamus, quid utilitatis aſſequamur ex ipſis, quas tantum
ueneramur. Habemus ex eis formam, & eſſe ſpecificum, ut con-
ſeruemur, & intelligamus:habemus denique noſtrum pondus, at-
que menſuram. Et quantum ad primum, diſputatur à multis de origine, & in-
cobatione formarum,undè progrediantur: Et communi greſſu conueniunt Peri- Peripate.
patetici,quòd animæ corruptibiles,ac mortales egrediantur de gremio materiæ,
ut eorum uerbis utamur. De intellectiua autem, cum adhuc apud eos dubiũ ſit
an ſit mortalis,uel immortalis,nec undè ueniat determinarunt,ſed eorum Prin- Ariſtote.
ceps dubius loquens ait: Si eſt aliqua forma ueniẽs deforis, ipſa eſt anima in-
tellectiua:ſed neſcio uerè,quomodo quis imaginari poſſit,quòd forma educatur
de materia, niſi ſit uera opinio Anaxagoræ aſcripta, ꝙ quodlibet ſit in quoli- Anaxa.
bet. Sed dicunt,quòd ineſt potentia in actum aliquando deducenda. Sed ô Peri
patetici,quis illam dedit materiæ in potentia, & quis in actum deducit? Natu-
ra (inquiunt) materiæ & ſubiecto hoc tribuit, & particulare agens uirtute
ſeminaria deducit in actum. Quid autem ſit hæc natura (ut alibi diximus) non
determinant, ſed aliud eſſe non poteſt, niſi primus opifex operans omnia in
omnibus, aut ſecundariæ cauſæ agentes ad imperium eius, & uirtute ipſius.

Ipſe eſt ergo primum agens, & primus formarum dator, à quo omnis uita, forma, & ordo. Sed cum nemo det, quod non habet (ut ipſi Peripatici docent) neceſſe eſt ergo, ut omnis forma ſit in opifice, à quo proceſſit: Et formæ ibi exiſtẽtes ideæ ſunt, ad quarum metas habemus particulares formas, & eſſe: Et cum illud eſſe continuè fluat ab ipſo, qui dedit, habemus ab ideis, ſecundum quas tribuit, undè ſuſtentemur, ne defluamus in nihilum: cũ noſtrum eſſe continuè fluat: Et quod fluit, neceſſe eſt, ut in aliquo permanente ſuſtentetur: Fluunt enim tempus, & motus, & ſuſtentantur in cœlo permanente: Fluit calor naturalis, & ſuſtentatur cibo: Fluit aqua in fluuio, & ſuſtentatur alueo: Fluit denique omnis creatura in nihilum, & ſuſtentatur diuino uerbo: in quo omnia condita ſunt.

Paulus Hoc eſt, quod inquit Paulus de Patre omnium bonorum fonte: Portans omnia uerbo uirtutis ſuæ. Hinc habemus: undè intelligamus ab eis, quæ inuariata, & immutata permaneant: Nam ex his continuè fluentibus, & nunquam permanentibus in eodẽ ſtatu nihil ſciri poteſt, ut opinabatur Heraclitus Epheſius, Cyrillus, Paron, & multi alij: quia cum forma rerum tranſmutabilium continuè fluat, exiſtimabant illam non eſſe ſemper eandem, neque habere determinatum eſſe: adeo, quòd neque diffinitio, quæ eſt permanentium, & neceſſariorum, de eis haberi poteſt: Quamobrem & Parmenides aſſerebat nihil ſciri de inferioribus, niſi inquantum à ſupremo, de quo eſt uera cognitio, dependent: Qui poſtquam de diuinis decantauit de inferioribus ſubinfert.

Heracl. Cyrillus Paron Parmen.

Hactenus & ueri mentem, intemeratáque uerba.
Nunc res mortales carmen quoque ſumite fallax.

Ecce quàm piè, quàm iuſtè, & quã eleuata mente uocat diuinorũ cognitionem ueram ſcientiam, & ſermonem de eis intemeratum: quia ſtabilia, & firma ſunt: Inferiorum autem, & tranſmutabilium opinionem, fallacemq́; ſermonẽ diiudicat: Quæ nõ uidit, aut uidere noluit Ariſtoteles, & Auerrois: quia noluerunt excitare, & aſſumere oculum, quem (ut Plotinus ait) habent quidẽ omnes, utuntur uerò perpauci: aut noluerunt admittere: quæ docentur ſolummodo in ſcriptura illa ſacra bipartita: ex qua, tanquã ex uero theſauro extrahi poſſunt noua, & uetera, quæ nouo, & ueteri decãtamus cãtico: Quod perpẽdẽs Aug. ex ſacris eloquiis colluſtratus, & diuino ſubuectus ſpiritu, quid de ideis dicat, per quas habemus eſſe, & cognitionẽ, audiamus: In ideis eſt tanta uis, ut niſi eis intellectis nemo ſapiens eſſe poſſit. Quæ cũ in uerbo incarnato ſint, nõ immerito Paulus de ipſo depromit: Ibi ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ abſcõditi. Cui ſententiæ fauet Philon ſapiẽtiſſimus in libro, quẽ ſcripſit, ꝙ peiora melioribus inſultare ſolẽt, dicẽs: Decet omnes, qui ſciẽtiã quærũt, ad Deũ patrem mentem erigere: Si uerò nequeunt, ad imaginem ſaltem eius, ſcilicet uerbum ſacratiſſimũ. Faciũt etiam ideæ neceſſariò ad numerum: quia in rebus tranſmutabilibus, & continuæ uariationi ſubiectis non poteſt uerificari, aut ſtabiliri annumeratio. Neque aliter omnia diſpoſuit Opifex in numero, pondere, & men-

Ariſto. Auerrois Auguſt. Paulus Philon

ſura, niſi quatenus in uerbo annumerata, ponderibus ſuis librata, & menſurata ſunt. Septuaginta hebdomades (dixit Gabriel ad Danielem) determinatæ ſunt ſuper populum iſtum, pro quo nos habemus abbreuiatæ: Determinata ſunt enim ibi non tantum hebdomades, ſed omnia, quæ in hoc mundo fiunt, & facta ſunt: pōderanturque, ut harmonica ſint. Nam (ut Pythagoras primo, & poſt eū multi comprobarunt) à ponderibus uera harmoniæ ratio deprehēditur: quæ tamen in numeris fundatur: Et iſti numeri uocales ſimul cum naturalibus, uel formalibus, & rationalibus à diuinis procedunt, ſine quibus, tanquā primariis fundamentis illi penitus nihil eſſent. Gabriel Pythag.

Quòd omnis harmonia à uerbo procedit. Cap. XI.

CVm in uerbo omnia numerata, & ponderata ſint, & harmonia à numero, ponderéque dependeat, facilè concludimus cuncta conſequi ſuam harmoniam ab ipſo uerbo, in quo numerati, & diſtincti ſunt rerum gradus concinni: Qui & neceſſariò harmonici ſunt, ſi uera docet academicæ doctrinæ illuſtrator præcipuus Proculus: ꝙ omnis multitudo ab aliquo uno deſcendens harmonia indiget: qua uidelicet inter ſe, & cum ipſo uno conueniat. Verum omnia ab illo uno uerbo emanarunt, & facta ſunt utique harmonica, prout ab eodem unico uerbo accipiunt, & eius uirtute in unitatem primi tendunt: & eius attractu conducuntur. Hinc accepta fuit portio illa, de qua inquit Plato in Timæo: Vnam in principio accepit opifex ex uniuerſo portionem: Ex fonte enim uniuerſi, & totius eſſe accepta eſt una portio, quæ eſt (ni fallor) ipſum eſſe omnium rerum communicatum ab eo, qui dixit: Ego ſum, qui ſum, habens uidelicet eſſe à meipſo: & ab inuidia ſemotus omnibus illud communico, ſuis tantum diſtributum gradibus. Quæ communicatio: cum ſit facta materiæ primæ ab eo ad extra productæ, ideo ſequitur Plato, quòd ab illo uno primo emanat binarius ipſi materiæ attributus: quia primo dualitatem conſequuta eſt: Nam ſicut ab unitate primus numerus emanans eſt binarius (ſi numerus cenſeri poteſt) ſic ab illo ſummè uno eſſe communicatum primo determinatum fuit in materia: Et hunc binarium congeminat uſque ad cubum, trinam uidelicet dilatationem, ultra quam non datur alia: Quod ex iſta Platonis officina Ariſtoteles tradit in principio libri de cœlo. Ex alio uerò latere, quod formæ competit ſecundo productæ, & tertiæ à producente per ternarium procedit, uſque etiam ad eius cubum: in quo omnigenam formam concludit: per quam materia reducitur in actum, & redit in primum: Vndè ineſt forma, tanquam medium inter perfectiſſimum & imperfectiſſimum utrique familiaris, & ſymbolum quoddam habens cum ſummo & infimo, ut hoc reducat in illud: Quo ternario forma, & ipſe dator formarum gaudet: ideo hic, ſecundum noſtram diuiniſſimam Theologiam, in ipſam diffunditur, aliqualiter nobis eam communicans: Quod academici ipſa ueritate excitati profitentur: Proculus nanque dicit animam hoc potiſſimè numero lætari, ſen- Proclus. Plato. DEVS. Ariſto. Academ. Procul.

Plotinus. *tiens quodam modo conuenientiam cum illo, cuius gerit imaginem.* Plotinus *autem, cui ſemper curæ fuit nuda palæſtra, & expedita ab ænigmatibus, truncis tamen, & obſcuris uerbis proponere, quæ antiquiores ſui academici: & Pythagorici uelaminibus ænigmatum obuoluerunt, in libro de tribus ſubſtantiis inquit:* Aeternum illud, atque perfectum, æternum ſemper, perfectumq; generat: quo

CHRISTVS. *genitore genitum minus eſt, iuxta illud quod genitus ait: Pater maior me eſt. Se*

Plotinus *quitur* Plotinus: *Ab ipſo enim primo procedit, quod omnium maximum eſt poſt ipſum primum: Et hoc ipſe uocat intellectum, intelligentiam, mentem, & Dei uer*

Mercur. *bum, Sic &* Mercurius *uocat ipſum Dei uerbum, & mentem: Sed* Zoroaſtres

Zoroa. Pythag. *mentem:* Pythagoras *ſimul cum* Pſalmographo *uocat ipſum* Dei *primogenitum*

Dauid Eccleſia *ſapientiam, iuxta illud Eccleſiaſtici: Ego ex ore altiſsimi prodij primogenita an*

Orphe. *te omnem creaturam:* Orpheus *uerò, poëtico more, uocat ipſam palladem de cerebro Iouis natam: Nam ſapientia eſt ſupremi intellectus germen. Sequitur de-*

Plotinus *inde* Plotinus: *Genitum ei, qui genuit, uſque adeo cohæret, ut ſola alietate ui-*

Theolo. *deatur eſſe diſcretum. Verum Theologi noſtri dicunt, quòd relatione reali differt, non tamen eſſentia, uel ſubſtantia: quamuis aliqui per abſoluta quædam opinentur ipſos diſtingui. Sed his dimiſsis ad negotium noſtrum reuertamur. Iam ex* Plotino *habemus duo in diuinis, generantem, & genitum, non quidem generationi animali, quam iubet procul aſtare, cum de ſempiternis ſit ſermo: Et cum adhæſionem, connexionemque doceat inter generantem & genitum, confitetur etiam Spiritum ſanctum: quem nexum, & amorem mutuum dicimus. Ecce quomodo confitētur Trinitatem in diuinis, qui ipſam ueritatem uenantur: Sed melius perciperent, ſi ipſum ſuſciperent, & audirent, qui omnia, quæ audiuit à Pa*

Plotinus *tre, nota fecit ſecretioribus diſcipulis. Poſtea ad animam deſcendit* Plotinus: *quam dicit uerbum diuinæ mentis eius, gerentem imaginem: Nam ipſa, & omnia alia producta ſunt Dei uerbo exiſtentia, & ipſa uerbum non quidē illud eſſentiale, & Dei filius, ſed expreſsiuum quoddam conceptus idealis: Sicut enim uerbum, quod uoce proferimus, manifeſtat cogitationem, quam mēte concepimus, ſic creatura producta, quaſi uerbum quoddam manifeſtat, quod Deus mēte cōceperat: Et quamuis quodlibet creatum poſſet hoc modo dici Dei uerbum, nulliū tamē habet imaginē, niſi anima: Ideo & ipſa gaudet ternario, quo & eius progenitor: Et quæcunque ſit rerum trinitas, eſt à primo ternario, à quo ꝑ uerbiū omnis effluit multitudo: In qua cum ſit ſimilitudo, & diſsimilitudo, paritas, &*

Boëtius Nicome. *imparitas, hinc tibi reſultat harmonia, quæ eſt (authore* Boëtio, & *Nicomacho) parium, impariumque, aut ſimilium, diſsimiliumque uocum in unum redacta concordia. Ecce igitur quomodo & omnis harmonia à uerbo ipſo procedit.*

Quomodo iſtæ ideæ intelligantur à nobis. Cap. XII.

E*St dogma Platonicum, quòd naturalia ſunt diſcēda, moralia uſu cōparanda, ſed diuina cum reuerentia ab oraculis ſuſcipienda: quia ad ea non poſſumus, niſi quantum ipſa ſuprema lux noſtros collu-*

ſtrauerit oculos: Vndè nec angelus, cuius intellectus non eſt materia præpeditus, ſine luce illa diuina Dei fabricam intelligere ualet. Ideo Moſes (ut ſentit Auguſtinus) miro artificio innuit, quomodo omnia, quæ producebantur, manifeſta fiebant mentibus angelicis ſucceſſione quadam illius luminis coruſcantis, dicens: Sicut ratio, qua creatura conditur, prior eſt in uerbo Dei, quã in ipſa creatura, quæ conditur, ſic & eius rationis cognitio prius fit in creatura intellectuali peccato non obnoxia per lumen uerbi, poſtea in genere proprio. Ex quibus binis cognitionibus eodem lumine, tanquam ex mane & ueſpere, integratur dies: Et eſto quòd incipiat ſcriptura à ueſpere, illud facit reſumendo ſucceſſionem à poſteriori parte. Multa proſequitur Auguſtinus, quibus demonſtrat angelos nõ intelligere illa arcana, niſi quatenus fuerint diuina luce perfuſi: multominus nos grauati mole corporea ſubuehi poſſumus ad illa ſpectacula, niſi diuina gratia noſter emundetur oculus, & ſuo lumine colluſtretur: Ideo hæc abſconduntur à ſapientibus, & prudentibus huius ſæculi: & reuelantur paruulis malitia effectis diſcipulis ueræ lucis, & ueritatis æternæ, quæ omnia condidit, & ordinauit. Et mirum quippe eſt, quòd nolint multi credere de mundi, & rerum particularium genitura progenitori, & opifici earum, & credant Ariſtoteli, & Auerroi, qui nec fabricarunt, nec eorum artificem, nec ipſam fabricam cognouerũt, niſi quatenus ſubeſt animalibus ſenſibus. Satis eis fuit ſtare intra limites ſuæ Philoſophiæ naturalis: quæ de rebus, prout motui multiplici ſubiiciũtur, pertractat: Quæ autem à Deo effecta ſunt, relinquunt his, qui ipſius Dei ſcholam frequentant: & aliquando ad eius penetralia introducuntur: ut non tantum audiant, ſed uideant, & manibus contrectent ea, quæ latent extrariò: Quomodo uidelicet ab ipſo uno ꝓceſſit hæc numeroſa multitudo, Ab ipſo bono cũcta hæc ualde bona, Ab ipſo uerò, ut hæc omnia uera ſint: Ab ipſo uerbo, & intelligentia ſuprema, ut cognoſcibilia ſint, & cognoſcantur: Ab ipſa uita, ut uiuant: Ab ipſo ſancto, ut ſancta ſint, quæ ſanctificari uolunt: Ab ipſo pulchro, ut pulchra ſint: Quod in parte ſua benignitate manifeſtauit ipſum Dei uerbum dicens: Ego ſum uia, ueritas, & uita: Et ſummatim concludens ait: Omnia dedit mihi Pater: qui eſt fons omnium bonorum immenſus, ut per me uidelicet producãtur, & cognoſcantur.

Auguſt.

CHRISTVS.

Rerum neceſſitas, & omne eſſe ab ideis dependet. Cap. XIII.

EX officina itaque ſummi architecti habemus, quòd ab ipſis ideis non tantum ſuſcipimus formas, & eſſe continuè fluens, cognitionemq́ue, & numerum rerum, pondus, atque menſuram, & conſequenter, ut concinna ſint omnia, ſed habent, undè ſint, & neceſſaria ſint: quod probare poſſumus: Nam omnibus notum cenſemus, quòd nullus habet ea, quæ acquirere, & conſeruare ſatagit: Quærimus enim ueritatẽ, & ſapientiam, quia eam non habemus à nobis: Quærimus bonitatem, & uoluptatem, & uirtute proficere, & præfici, cum hæc in nobis non ſint, ſed aliunde com

BB v.

paranda: Laboramus & ipſum eſſe conſeruare, cum illud continuè ab alio hauriamus: & tandem, quicquid boni eſt, acquirere procuramus, tanquam aliunde proueniens: Deus autem nihil quærit, cum bonorum noſtrorum non indigeat, inquit propheta: Cum quo Ariſtoteles in Politicis ait: Teſte Deo, non eſt fœlicitas in rebus exterioribus: quia ipſe eſt fœlix abſque aliquo extra ſeipſum, Cum Deus igitur omnia habeat à ſe, nos autem nihil, omnia ſuſcipere expectamus ab eo, qui tribuit ſecundum menſuras illas æquiſsimas, quæ ſunt in archetypo: Quas nonnulli ſapientum Hebræorum ideas eſſe docēt, ut nomina cōſonant: Nam idea eſt exemplar, meta, & menſura rei faciēdæ: Aequus enim & iuſtus diſtributor menſurat, & ponderat, quæ diſtribuit: ut unicuiq; tribuat ſecundum propriam uirtutem, aut ſecundum id, quod meretur: Sic & opulentiſſimus largitor Deus, eſto quòd ſit interminatæ bonitatis, tamen influit ſecūdum exigentiam recipientium: ſed in primæua diſtributione ſecundum quod requirebat ordo uniuerſi. Hinc poſita eſt cortina in medio aquarum ſuperexcelſarū, quæ immenſæ ſunt, & inter aquas has inferiores, & terminatas. Per cœlos itaque ſupramundanos menſurātur omnia donanda, ne plus detur recipienti, quàm conueniat: ſed omnia menſurata, & librata diſtribuantur illis ponderibus, & menſuris, quæ non ſunt in rebus menſuratis (ut ex doctrina Auguſtini ſupra diximus) ſed in menſurante: Et iſtæ ſunt ideæ, & exemplaria rerum æterna, à quibus unumquodque recipit eſſe, & donatiua, ſecundum gradum, & terminū, qui præteriri non poteſt: Vndè ex ordine ab opificē dato, & ab idea eius ſigillante, iuxta mandatum regis, eſt ipſarum rerum recipientium & ipſum eſſe, & neceſsitas eſſendi, ſecundum formam datam.

Danid. Ariſtote. Auguſti. (margin notes)

Ibidem ſunt etiam ideæ uirtutum, & regulæ, quibus conformiter uiuere debemus. Cap. XIIII.

REges, regulas, & metas uiuēdi deſcriptas eſſe in uerbo, ſatis erat ad comprobandum illud uerbi æterni, & infallibilis Veritatis dicentis: Ego ſum ueritas, & uia: à qua uidelicet emanat, undè omnia creata ſint uera entia, & undè unuſquiſque rectum uiuendi tramitem teneat: & à qua omne iudicium rectum ſit: Nihilominus & Auguſtinum adducemus explicantem, quæ Chriſtus paucis uerbis complicata tradidit, Hæc enim in ſuo de trinitate ait: In libro lucis illius, qui ueritas dicitur, ſcriptæ ſunt regulæ, quibus uidetur quemadmodum quiſque uiuere debeat: & ibi quid ſit iuſtum, & iniuſtum agnoſcit: Ibi cernit habendum, quod non habet: Inde omnis lex iuxta deſcribitur, & in corde hominis, qui operatur iuſtitiam, non migrando, ſed tanquam imprimendo transfertur, ſicut imago ex anulo in ceram tranſit, & aurum non relinquit: Nam illæ æternæ, & immutabiles ſunt. Et cum de ciuitate ſuperna ageret, docet has regulas etiam angelos dirigere dicens: Incommutabilis ueritas tanquam lex æterna: in illa eorum curia ſuperna ab angelis conſulitur: Neque enim ſibiipſis ſunt ueritas, ſed creatricis participes ueritа-

CHRISTVS. Auguſti. Idem (margin notes)

tis:ad quam mouentur, tanquam ad uitæ fontem: à qua ſi declinauerint, & ipſi iniqui, & filij mortis efficientur, ut ipſa Veritas perhibet dicens. Ille homicida ab initio in ueritate non ſtetit, quia non eſt ueritas in eo: Vndè oportebat, ꝙ aliunde, id eſt à uerbo ſuſciperet: de quo incarnato inquit Paulus: Nihil putaui me ſcire inter uos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum: quia tunc impleuit omnem ueritatem aperiendo uiam ad finem: in quem tendimus, complendo prophetias, & legem, attrahens omnia uirtute ſua, præbenſque doctrinam uiuendi conſummatiſsimam: Quod ut declararet, clamans ait: Conſummatum eſt, omne uidelicet myſterium, & completa ueritas, quam obtenebratæ mentes non cognoſcunt, nec undè ueniat, neque à quo emanet. Ex ſcriptura quoque antiqua edocemur, quòd in Chriſto Dei filio, & ſapientia humanata eſt omnis regula uiuendi, & iudicandi, ut ipſamet in Prouerbiis Salomonis loquitur dicens: Per me reges regnant, & legum conditores ſtatuta decernunt: Per me principes imperãt, & potentes decernunt iuſtitiam. Et paulo inferius: Nunc ergo filij audite me: Beati qui cuſtodiunt uias meas: Audite diſciplinam: & eſtote ſapientes, & nolite abiicere eam. Beatus homo, qui audit me: & qui uigilat ad fores meas quotidie, & obſeruat ad poſtes oſtij mei. Necnon in carne exiſtens dixit: Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit, ſaluabitur. Vndè ſequitur: Qui me inuenerit, inueniet uitam, & hauriet ſalutem à Domino. Ex Vaticinio quoque Ieremiæ hæc de ipſo habemus: Hic adinuenit omnem uiam diſciplinæ, & tradidit eũ Iacob puero ſuo, & Iſraël dilecto ſuo: poſt hæc in terris uiſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt, unitus uidelicet carni humanæ. Ecce igitur quomodo hoc uerbum incarnatum, qui eſt Chriſtus, & Meſsiah, omnem legem, & omnem ueritatem tradidit: quæ in utroque continetur teſtamento.

CHRISTVS. — Paulus — CHRISTVS. — Salomon — CHRISTVS. — Baruch.

Ibi ſunt rationes moderantes honeſtas, & turpes actiones. Cap. XV.

Cvm igitur in uerbo diuino ſint omnes regulæ bene, rectéque uiuendi, à quibus diſcrepare peccatum eſt, merito eidem, in quo ſunt iſtæ regulæ diſcretio bene, aut malè actorum committitur, ſicut ipſemet ait: Omne iudicium dedit mihi Pater. Ipſe enim iudicabit uiuos, & mortuos, qui diſcernere omniũ merita, & flagitia nouit. Quod & Iſaiæ oraculũ perhibet, dum de Filio naſcituro de Virgine (qui Himanuel uocandus erat) pertractat dicens: Butyrum, & mel comedet, ut ſciat reprobare malum, & eligere bonum. Comederunt quippe butyrum, ſiue lac, & mel omnes prophetæ, & patres illi, quibus data eſt promiſſa terra fluens lacte, & melle, & qbus datũ eſt ſugere ubera illa excelſa: Sed nullus tãtũ comedit, ut poſit pleniſsimè diſcernere malum à bono, niſi noſter Himanuel, qui non tamũ opus, ſed corda hominum cognoſcebat, ſicut ait Ioannes: Ipſe nouerat omnes. Nec opus ei erat, ut quis teſtimoniũ perhiberet de homine: Ipſe enim ſciebat, quid eſſet in homine. Cui incarnando etiam regius propheta cum ſumma reuerentia loquebatur dicẽs: Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es: mirabilia ope

CHRISTVS. — Iſaias — Ioan. — David

ra tua,& anima mea cognoſcet nimis. Inter *quæ mirabilia hoc enumerat,quòd omnia abſcondita uidet,ſubinferens:* Non *eſt occultatum os meum à te,quod feciſti in occulto, & ſubſtantia mea in inferioribus terræ:*Imperfectũ *meũ uiderunt oculi tui,& in libro tuo omnes ſcribentur.*Sic *& omnium merita, & flagitia connotantur in eodem libro,qui citra omnem controuerſiam,uerbum diuinũ, & ſapientia illa eſt , quæ unita cum humanitate facit noſtrum* Meſſiam *, & Chriſtum.*

Chriſtus eſt uerus homo diuinitate plenus. Cap. XVI.

SI *Chriſtus fuerit uerus homo, cum omnes paſſim confiteantur, ſuperfluum eſt diſputare:* Vndè, *cur uoluerit redimere genus humanum in humana natura aſſumpta, uobis reſtat percurrendum:* Cuius *rei prima ratio ſit, quia cum in primo homine totum genus humanum præuaricatum ſit,æquum erat,ut & ſatisfactio tribunali ſummæ iuſtitiæ* Dei *fieret per hominem , ſtante ipſius* Dei *lege,quòd quiſque puniri debet,*
Exodus *per quæ & peccauit : & ſatisfactio facienda eſt p̄ æquiualens,ſicut in* Exodo,
Deuter. & in Deuteronomio *legimus repetitum,quòd nocens alicui reddat animam pro anima,oculum pro oculo,dentem pro dente,manum pro manu,pedem pro pede, aduſtionẽ pro aduſtione , uulnus pro uulnere,liuorẽ,pro liuore:*Ideo *homo pro homine exponi debuit:ſed homo quidẽ cœleſtis, & innocens,& innoxius à peccato pro homine terreno,tranſgreſſore,& flagitioſo:ut non tantum ſumeretur*
Paulus *debita pœna,ſed legitima redemptio fieret à non obligato pro ſe :* Quod Paulus *ſuis reboantibus uerbis intonat dicens :* Quoniam *quidem per hominẽ mors, & per hominem reſurrectio mortuorum :* Et *ſicut in* Adam *omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes uiuificabuntur .* Neque *enim ſatisfactio , quæ pœnam exigit,fieri potuit, niſi per eum,qui paſſioni eſſet ſubiectus.* Præfici *inſuper debuit is unicuiq; operi, qui in eo expertus ſit:* Hine *homini fragili,& multis ſubiecto poſſionibus cõueniens fuit princeps in huiuſmodi inſtructus , & aſſuetus,*
Idem *ut inquit noſter* Paulus *cum Hebræis differens :* Non *enim habemus põtificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris,tentatum autem per omnia pro ſimilitudine abſque peccato:ut regat cum debita clementia,& dolore de malo alieno:& piè iudicet expertus infirmitatem iudicandorum:*Quod *ipſe Chriſtus*
CHRISTVS. *his uerbis innuit:*Poteſtatem *dedit* Pater Filio *hominis iudicium facere:quia* Fi-
Lucæ. *lius hominis eſt,conſcius uidelicet per experientiam conditionis eorum,qui iudicandi ſunt .* Conſtitui *quoque debuit caput corporis, qui eiuſdem rationis eſſet cum corpore,ne fieret chimæra,de qua dicitur:*Prima *leo,poſtrema draco,media ipſa chimæra.* Eſt *enim collectio omnium* Deo *ſeruientium corpus quoddã,*
Paulus *cuius caput Chriſtus eſt,ut inquit Apoſtolus:* Ipſe *eſt caput corporis eccleſiæ:* & *alibi:*Sicut *in uno corpore multa membra habemus,omnia autem mẽbra nõ eundem actum habent,ita multi unum ſumus in Chriſto:ſinguli autem alter alterius*

membra. Cum inſuper paratum ſit nobis cœleſte regnum à conſtitutione mundi; & ad ipſum obtinẽdũ inſtituti ſimus, ut iure hæreditario illud acquiramus, erexit Pater hominem adeo plenum Deo, & filiali diuinitate, ut non tantum faceret eum primogenitum, ſed per eum daret omnibus uolentibus piè uiuere, non ſecundum carnem & ſanguinem, ut & ipſi filij Dei efficerentur. Et hic primogenitus uniuoca, & cõgenea ratione debuit eſſe frater cum aliis, ſi primus eorũ numerari debebat: Quod horum arcanorũ conſcius Paulus non tacuit, ſed ait: Quos præſciuit, & prædeſtinauit cõformes fieri imagini filij ſui, ut ſit ipſe primogenitus in multis fratribus: Et iterũ: Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. In hunc inſuper hominem uenit, in quo per ipſius rebellionem contaminata erant omnia, ut omnia in ipſo purgãs, omnia reſtitueret ad priſtinum ſtatum: Affuit enim in homine tanquam fermentum, non quidem corrumpens maſſam totam, ſed perficiens: deſtruens uerò, & expellens corruptum, & deterius: Aut tanquam uirtus perfecta auri fuit, quam lapidem philoſophorum uocant, quæ (ut aiunt) omne metallum ſtatim in aurum conuertit, ſic iſte ea, quæ per peccatum conuerſa erant in ſcoriam, in aurum uel argentum immutauit. Hinc per Iſaiam dicitur: Et conuertam manum meam ad te, id eſt Filium, qui nunc manus, nunc brachium dicitur æterni Patris: & excoquam ad purum ſcoriam tuam: & auferam omne ſtannum tuum. Et per Malachiam: Et ſedebit conflans, & emundabit argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quaſi aurum, & quaſi argentum: & erunt Domino offerentes ſacrificia in iuſtitia. Et per Iſaiam iterum, cum de Meſsiah futuro longo progreſſu ageretur, aperta uoce intulit: Et ſcias, quia ego Dominus ſaluans te, redemptor tuus, ſanctus Iſraël: Pro ære educam aurum, & pro ferro educam argentum: ponãque uiſitationem tuam pacem, & cætera, quæ ſequuntur: Quòd & ſi diſpoſitiuè in omnibus, effectu autem in quibuſdam fecit in primo aduentu, plenius & perfectius faciet in ſecundo: ut Apoſtolus ait: Saluatorem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ, ſecundum operationem, qua poſsit ſubiicere ſibi omnia. Tandẽ cũ homine uniri uoluit, & per ipſum genus humanũ redimere, & purgare, ut ipſe Deus homo uiã faceret ad diuinitatẽ: ad quã conſequendã inſtituti ſumus, ſicut ipſemet teſtatur dicens: Ego ſum uia: Ego ſum oſtium: per me ſi quis introierit ſaluabitur: & ingredietur, & egredietur, & utrobique paſcua inueniet. Venit itaque Deus ad hominem, ut hominem deduceret in Deum: Ideò cum in forma Dei eſſet, non rapinã arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, & homines deos facere, cum ad hoc eſſent inſtituti: Propter quod conducendum ipſe Deus exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo: humiliauit ſemetipſum factus obediens uſque ad mortem: propter quod, & Deus exaltauit illum: & dedit illi nomẽ, quod eſt ſuper omne nomen. Exaltabit quippe etiam illos, qui uoluerint ſecum uniri,

Paulus
Idem
Iſaias
Malachi.
Iſaias
Paulus

dans eis nomen diuinitatis, quod eſt ſuper omne nomen: Ideo inquit Ioannes: *Videte qualem charitatem dedit nobis* Pater, *ut filij Dei nominemur, & ſimus.*

Sicut Chriſtus in eo, quod Deus, continet omnia uirtute, ſic in eo, quod homo, continet eadem omnia in eundem excellentiſſima nota collecta. Cap. XVII.

Paulus *NOn abſque profundiſſima doctrina; & ſacramēto* Paulus *ex intimis penetralibus, ad quæ aliquando fuerat introductus, affert nobis celeberrimum Chriſti elogium dicens:* Complacuit Deo *patri in eo reconciliari, ſiue recapitulare omnia: ut expreſſe ſentit,*
Hieron. & *longo progreſſu diſſerit* Hieronymus *in epiſtolam ad* Epheſios, *dolens, quòd traductio* Latina *habeat inſtaurare pro recapitulare:* Recapitulat *utique* Chriſtus *omnia in ſe omnia cōtinens:* Nam *ſicut in ſummaria, & extrema repetitione orationis orator omnia recapitulat, & cōplectitur, quæ diffuſe, & ſingillatim in tota oratione pertractauerat, ſic ſummus opifex productis omnibus creaturis diſtinctè, in ſexto & ultimo die hominem produxit, in quo continentur omnia.* Sic *etiam in ultimo hoc tempore, & ætate erexit, & mundo monſtrauit filium ſuum* Chriſtum Ieſum, *in quo continentur eadem omnia multo maiori excellentia, quàm in aliis hominibus:* Continet *enim in eo, quòd* Deus, *ipſum* Patrem
CHRISTVS. *æternum:* Pater *(inquit) in me eſt, & ego in eo:* Continet Spiritum *ſanctum, de quo ait:* Ille *de meo accipiet.* Et *iterum* Mittam *uobis eum.* Sed *non mittit, niſi qui producit, dicunt* Theologi *noſtri: nec producit, niſi illud in ſe primo contineat.* Continet *omnes perfectiones diuinas, ut idem ipſe clara uoce profite-*
Idem *tur dicens:* Omnia *dedit mihi* Pater. Et *iterum:* Omnia *tua mea ſunt.* Quæ *ſicut infinita, & immenſa ſunt, ſic impoſſibilis eorum explicatus:* Continet *enim pietatem, iuſtitiā, clementiam, fortitudinem, pulchritudinem, imperium, regnum, omnia attributa, & omnia chariſmata; omnemque uirtutem fabricandi:* Vndè *dicitur*
Idem *& ipſe fabricator mundi, & per quem omnia facta ſunt, & fiunt.* Hinc *ait:* Pater *meus uſque modo operatur, & ego operor.* In *eo autem quòd homo, continet omnia, quæ in homine connectuntur, ſed perfectiori nota: ſicut & ipſe homo* Deo *unitus pefectior eſt, imò perfectiſſimus omnium.* Hinc *dicitur primogenitus omnis creaturæ non tantū tempore, ſed dignitate,* & *perfectione:* Et *per ſymbolum omnium rerum, quod aſſumpſit, omnia perfecit, & purificauit, ut* Petrus *hoſpitans apud* Simonem *coriarium edoctus fuit per uiſionem animalium quadrupedum, & uolatilium exiſtentium in uaſe, quæ ante* Chriſtum *reputabātur immūda in antiqua lege, ſed cœleſti oraculo purificata declarantur, tempore uidelicet* Chriſti, *qui omnia purgauit:* Nam *& ſi hoc in typum gentilitatis purificandæ demonſtratū fuit, non decidunt tamē à ueritate rei.* Hinc *permiſſi* Chriſtianis *ſunt cibi, qui dicebantur, & erant immundi ante* Chriſti *aduentū:* Quod
Idem *& ipſe declarauit, dum dixit:* Non *quod intrat in os, coinquinat hominem: quia uid. licet iam per ipſum mūdabantur.* Si *enim per* Noë *purificata fuit terra ma*

ledicta in peccato Adæ,ut inducitur à ſacra ſcriptura Lamec dicens,poſtquam genuit Noë: Iſte conſolabitur nos ab operibus, & ſudoribus manuum noſtrarũ, à terra cui maledixit Dominus, adeo, ut ſicut fructus terræ maledicta inſenſus, & odibilis erat Deo ante diluuium,unde reprobatæ fuere oblationes, & munera Chain ex fructibus terræ maledictæ, & non purificatæ,ſic poſt Noë ſuſcepit Dominus,imò requiſiuit in lege primitias omnium fructuũ terræ, à qua per Noë ſublata erat maledictio,ut diffuſius tractant ſapientes Hebræi. Multo itaque magis,& perfectius terræ fructus, & omnia purificari,& mundari debebant per eum,de quo dicit Apoſtolus: Pacificauit per ſanguinẽ crucis eius, ſiue quæ in cœlis,ſiue quæ in terris ſunt. Nec pacificaſſet, niſi prius purificatis ab omni immunditia rebus,ex qua reddebantur Deo odibiles: Cui adſtipulatur illud Ioannis: Miſit Deus filium ſuum, non ut iudicet mundum, tanquam reum uidelicet,& immundum,ſed ut ſaluetur mundus per ipſum, eum,ſcilicet purificantẽ, & mundantem: Quod & ipſe Redemptor innuit,dum ait: Pater diligit filium,& omnia dedit in manu eius,ut omnia cõtineat,ſanctificet, & poſſideat: Sicut enim homo in ſe continet elementa & elementata omnia perfectiori nota, quam in ſeipſis exiſtant,ita eadem omnia perfectiſsimè continentur in Chriſto perfectiſſimo omniũ hominum,& omnium creaturarum: quia tabernaculũ illud Dei (inquit Apoſtolus) fuit non manufactũ,id eſt nõ huius creationis: quia non manu,aut uirtute humana genitum,& fabricatum, ſed Spiritu ſancto, & uirtute altiſsimi obumbrata Maria genuit, & peperit Ieſum, non ſecundum hãc productionem,aut generationem carnis,& ſanguinis,ſed ſecundum Deum,qui dedit ei fœcunditatem, aut formando portionem illam incontaminatam, quæ ex primo parente per Patriarchas traducta tandem fuit in Mariam, ut forſitã non inſulsè opinatur Petrus Lombardus, aut per nouam portionem extractam (ut ait Damaſcenus) ex puriſsimis uirginis ſanguinibus: quæ incontaminata nullatenus uidit corruptionẽ. Sed hæc,& omnia alia committimus iudicio, & determinationi ſanctæ matris eccleſiæ in Spiritu ſancto congregatæ,à quo omnis, infallibilis, & inconcuſſa ueritas.

Marginalia: Lamec · Sap. heb. · Paulus · CHRISTVS. · Paulus · Pet. Lõb. Damaſc.

CHriſtus eſt vita, & ſuſtentaculum omnia viuificans, & omnia ad ſe trahens. Tonus ſecundus

MVltiplex, & vnica eſt vita omnium.	Ca. Primum.
Vndè omnia ſortiantur vitam.	Ca. II.
Quid ſit arbor vitæ.	Ca. III.
Vbi plantata ſit hæc arbor.	Ca. IIII.
Qualiter ſit formata ipſa arbor.	Ca. V.
Quibus, & quomodo communicata.	Ca. VI.
Quando, & cur vetita ſit arbor.	Ca. VII.
Quomodo omnia in ea arbore, & conſequenter in Chriſto viuant.	Ca. VIII.
Chriſtus eſt ſuſtentaculum omnium.	Ca. IX.
Cur non omnes ſuſtententur ab eo.	Ca. X.
Quomodo à terra fuerit exaltatus.	Ca. XI.
Qualiter exaltatus omnia traxerit ad ſeipſum.	Ca. XII.
Quomodo uirtutes, & numina in plura videbantur diffuſa.	Ca. XIII.
Chriſtùs liberans ab hac calamitate humanum genus deiècit tricipitem illam beſtiam.	Ca. XIIII.
Quomodo aduocauerit ad ſe omnia alia numina.	Ca. XV.
Hoc dominium obtentum, & attractio omnium numinum ad ſe, probantur euidenti facto.	Ca. XVI.
Eadem comprobantur vaticiniis.	Ca. XVII.
Quomodo diſtrahentia omnia tandem amouebit, vt ad ſe vnum omnia perfectè attrahat.	Ca. XVIII.
Quòd tandem trahet omnes attrahendos.	Ca. XIX.

MVLTIPLEX, ET VNICA EST VITA *omnium.* *Caput primum.*

NISI Sol, quem Deus ad declarandam ſuam maieſtatem accendit, & anima, quam tanta excellentia fabricauit, me docerent, quomodo unū poſſit eſſe multiplex aut plura, nō auderē equidē dicere uitā eſſe unicā ſimul atq; multiplicē. Eſt nanq; ſol uuicus in ſe, multiplex in radiis, unicus in eſſentia, uirtute tamē omnigenus. Eſt etiā anima unica in ſe, ſed multiplex in operatione: Audit enim iu auribus: uidet in oculis: odorat in naribus: guſtat in ore: palpat, & operatur in manibus: intelligit iu cerebro: diligit in corde: graditur in pedibus: digerit in ſtomacho, hepate, & aliis mēbris digeſtiuis: generat in deputatis ad hoc inſtrumētis, adeo, ut uideatur multiplex, cū tamē unica ſit. Nec ex hoc, ꝙ in aliquo mēbro pati uideatur defectū, diminuta eſt: Nā ſi debilis eſſet oculus, uel manus, non inde minor eſt in cerebro, uel corde. Ex quibus facilè dignoſcetur, quomodo uita illa unica multiplex eſſet in membris, ſi admitteremus mundum eſſe animal, ut multi ſapientes conueniunt, etiam illi, qui ſacra eloquia uenerantur, cum ipſa obſtare minimè uideātur: ut excitatiſſimi ingenij, & excellentis doctrinæ Auguſtinus decernit: undè & huic ſententiæ aſſentire uidetur. Origenes autem in hanc eandem ſententiam currit expeditis pedibus: quā & rationibus, & ſacræ ſcripturæ teſtimonio probare nititur dicens in ſuo de principiis: Quamuis diuerſis officiis ſit ordinatus mundus: non tamen diſſonans, atq; diſcrepans ipſius intelligendus eſt ſtatus: ſed ſicut corpus noſtrū unū ex multis membris aptatum eſt, & ab una continetur anima, ita & uniuerſum mundū animal quoddā eſſe immēſum, & immane opinādū exiſtimo: quod quaſi ab una anima uirtute Dei & ratione teneatur. Quod etiā à ſacra ſcriptura iudicari arbitror per id, quod à propheta dicitur: Nōne cœlū, & terram ego impleo, dicit Dominus? Et iterū per aliū Vatē: Cœlum mihi ſedes eſt, & terra ſcabellū pedū meorū. Quod etiā Saluator cōfirmat, dū ait: Nolite iurare, neq; per cœlum, quia ſedes Dei eſt: neq; per terrā, quia ſcabellum pedum eius eſt: Sed & illud, quod Apoſtolus, cum apud Athenienſes concionaretur Arati approbans ſententiam, dixit: Quoniam in ipſo uiuimus, mouemur, & ſumus. Et quomodo id eſt, niſi quia Deus uirtute ſua uniuerſum conſtringit, continet, & uiuificat mundum? Quomodo etiam cœlum ſedes Dei eſt, & terra ſcabellum pedū eius, niſi quia in cœlo, & in terra replet uniuerſa? Hucuſque Origenes, Cum quo Euſebius Pamphilus in ſolutionibus Theologicis de ſummo opificè ratiocinans ait: Vita illic eſt, & mens, ut ipſi uitæ perpetuo ens permaneat, menti autem effigiet, & contineat ea, quæ ſunt. Hinc primum ens uitale eſſe oportet, & intellectile: Vndè omnis eſſentia, uita, & intellectus participatione magis quā ſpecie nominatur: Illud nāq; ipſum eſſe per ſe uita, & per ſe intellectus: Quod

Auguſti. Orige. Ierem. Iſaias CHRISTVS. Paulus Aratus. Euſeb.

ſtro: Is enim inquit: Quod factum eſt in ipſo uita erat, & uita erat lux, omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Quod intelligere poſſumus in duplici ſenſu: aut quòd nihil factum eſt ſine ipſo, aut quòd illud quod factum eſt ſine ipſo conſeruante, replente, & uiuificante, nihil eſt. Cum his Orpheus in ſua theologia longo progreſſu decantat Deum eſſe, & conſpici in omnibus mundanis membris: Quæ ad unguem proſequens Manilius canit. Orphe. Manil.

Cum ſpiritus unus
Per cunctas habitet partes, atque irriget orbem
Omnia peruolitans, corpuſque animale figuret:
Quod niſi cognatis mēbris contexta maneret
Machina, & impoſito pareret tota magiſtro,
Ac totum mundi regeret prudentia ſenſum,
Non eſſet ſtatio terris, non ambitus aſtris:
Hæreretque uagus mundus, ſtandóque rigeret.
Nec ſua diſpoſitos ſeruarent ſydera curſus:
Noxque alterna diem fugeret, rurſumque fugaret:
Non imbres alerent terras, non æthera uenti,
Non pontus grauidas nubes, nec flumina pontum,
Nec pelagus fontes, nec ſtaret ſumma per omnes
Pars, ſed per partes æquo digeſta parente:
Vt neque deficerent undæ, nec ſydera nobis,
Nec cœlum iuſto maiúſue minúſue uolaret:
Motus alit, non mutat opus: ſic omnia toto
Diſpenſata manent mundo, dominumque ſequuntur.
Hic igitur Deus, & ratio, quæ cuncta gubernat.

Platonici autem omnes iſtud idē una uoce affirmant: eorū enim peculiare eſt dogma, Et ex multis rationibus, quibus itidem aſſeuerabant, hanc tantū à Platone educemus: Huic enim placebat duos eſſe motus, unū propriū, alterum externum: Eſſe autē diuinius, quod ex ſe ſua ſpōte mouetur, q̄ quod pulſu alieno agitatur: Hūc autē motū in ſolis animis collocabat, ab hiſque principiū alterius motus deduci putabat. Quapropter, cū ex mūdi ardore motus oriatur omnis, & hic ardor non alieno impulſu, ſed ſua ſponte mouetur, ut animus ſit, neceſſe eſt: Ex quo intelligimus animantem eſſe mundum: atque ex hoc quoque intelligi poterit, in eo eſſe intelligentiam. Sed meritò quis dubitaret, cum mundus ſit animal, cur non alteretur, aut infirmetur, aut deficiat, ſicut cætera animantia. Placet hic Chalcidij ſolutio, qui in Timæum ait: Quod à Deo inſtituitur, ab immutatione ætatis, morbis, ſenectute, & occaſu immune eſt: ut omnes academici conſentiunt, & deductione comprobatur, ſi bene perpenduntur ea, quæ à Deo immediate, & quæ per ſecundas cauſas producta enarrantur à ſapiētiſſimo Philoſopho Moſe. Nec inſtetur de homine manibus Dei fabricato: quid Platon. Chalci. Moſes.

nec ipſe ſine puluere,aut terra ſubiecto intermedio,formatus eſt: Sicut cœli, & tota machina:quæ ex nihilo à Deo immediatè facta eſt,ideo ipſa , quo ad partes ſubiectiuas, & immediatè fabricatas à Deo eſt ꝑpetua, & indefectibilis:ſic & anima hominis ſine medio ab ipſo Deo ꝓducta. Extat & alia ratio:quia cõſtat mũdus ex omnibus partibus,ut nulla,uel minima quidẽ pars alicuius corporis extra mũdi ambitũ relicta ſit,quæ ab extrinſeco accedẽs calida, uel frigida moueat ægritudinẽ mundo: qui in ſe proportionatiſſimus eſt,eſto ꝙ partes eius uideantur aliquando alteratæ,ratione tamẽ totius conſonantes ſunt. Eſt inſuper mundus totum corpus,ut nihil extra ſe,quod effluat,dimittat, & minuatur, aut detrimentũ ſuſcipiat:quod ex perditione partiũ, quæ in aliud quid reſoluũtur, procedit:Intra mundũ enim degunt omnia:undè fluũt partes, & nõ fluunt:cum nihil extra eius terminos ſit: in quo fluant. Partes igitur ipſius, quæ aliquando fatigatæ fluunt,ad naturam uniuerſi tandem recurrunt recreatæ.

Vndè omnia ſortiantur uitam. Cap. II.

Ierem. *CVm unicus ſit fons duplicis uitæ,q in Ieremia ait: Me dereliquerunt fontem aquarũ uiuentium Dominũ,neceſſe eſt,ut omnes &*
Geneſis. *naturalẽ,& ſpiritualẽ uitã,& quæcunq; alia ſit,hauriant ab illo fonte,à quo procedit fluuius,de quo in Geneſi dicitur:Et fluuius egrediebatur de loco uoluptatis, qui Deus eſt,ad irrigandũ primo ipſum paradiſum,id eſt totũ archetypũ per diuerſos canales rerũ nobis cõmunicãdarũ: Et*
Moſes Dauid *iſtæ ſunt aquæ ſupramũdanæ,quæ ſupra cœlos à Moſe,& Dauid eſſe dicũtur. Poſtea diuiſus fluuius in quatuor capita irrigat uniuerſam terram.Quæ aquæ uitæ prius ſunt in paterno fonte,poſtea in Filio,qui & ipſe eſt fons apud Patrẽ exiſtens,ut in pſalmo canitur:Quoniam apud te eſt fons uitæ.Apud Patrẽ enim*
Idem CHRISTVS. *eſt Filius,cui Pater omnia dans & ipſum fontem cõſtituit,ut meritò dicere poſſit:Ego ſum uita,utramq;,naturalem uidelicet, & ſpiritualem,omnibus tribuẽs: Quãdo enim dicimus omnia,quæ facta ſunt,in ipſo uita,erant,de naturali intelligitur uita:Sed cũ ipſe ait,Ego ſum reſurrectio,& uita, de ſpirituali intelligitur:Quæ ꝑpetuata ſit uita æterna:quã & ab ipſo Filio Dei habemus,ſicut ip-*
Idem *ſemet plæriſq; in locis teſtatur dicens:Ego uitam æternam do eis.Et iterũ: Si qs biberit ex aqua,quam ego dedero, fiet in eo fons aquæ ſalientis in uitam æternã.Extat & alius fons uitæ in illo ſanctiſsimo archetypo, qui Spiritus ſanctus*
Ezechi. *eſt, & hic aliquando dictus Spiritus uitæ,ſicut in Ezech.legimus:Et ſpiritus ui-*
Dauid *tæ erat in rotis.De quo & in pſalmo canitur: Emitte ſpiritũ tuũ,& creabũtur, ea quidẽ,quæ mortua,& deſtructa erant. Ii tamen tres fontes unus ſunt in fonte illo uitæ , & eſſentiæ diuinæ , ſine qua nihil uiuit, & nihil eſt, ut pulcherri-*
Apule. *mè , & piè Apuleius Madaurenſis ea , quæ ex officina Platonica collegerat, depromit dicens: De rectore omnium,quantum dicere fas eſt(quia de ipſo multa loqui uetus opinio prohibet,cum omnem captũ humanũ aufugiat) hæc primo decernimus:In cogitationes omnium hominum incidere Deum eſſe, & ſuæ ori-*

ginis non habere authorem: Denique eſſe ſalutem, & perſeuerātiam earum re rum, quas effecerit: Neque ulla res eſt tam præſtantibus uiribus, quæ uiduata Dei auxilio, ſui natura contēta ſit: Hanc opinionem ſecuti uates, profiteri auſi ſunt omnia plena Deo. Et paulo inferius: Quæ priora ſunt, amplius trahunt, un dè corpora illa cœleſtia, quanto finitima ſunt ei, tanto amplius de Deo capiunt: Minus quæ ab eo ſecunda ſunt: & ſic uſque ad terrena pro interuallorum mo do indulgentiam Dei ad nos uſque, beneficáque ſuſcipiunt: Sed cum credamus Deum per omnia permeare, & ad nos, & ultra poteſtatem ſui nominis tende re, quātum abeſt, uel imminet, tantū exiſtimandū eſt eū amplius, minúſue rebus utilitatis dare. Nec diſſonat hæc doctrina ab ea, quam Apoſtolus tradit, quan- Paulus *do, & gradus in eccleſia deſcribit, & omnem congregationem corpori æquiparat: cuius anima, & uita plus, minúſue ſeſe in membra diffundit ſecundū eorum exigentiā, & propinquitatem, non quidem ſitus, ſed uirtutis, & ſymboli.*

Quid ſit arbor uitæ. Cap. III.

OMnibus triuiale eſt Chriſtū, & Meſsiam noſtrū multigenis myſteriis celebratum, pluribusque uocatum nominibus: Vocatur enim Agnus, Leo, Lapis angularis, Chriſtus, Verbū, Veritas, Vita, & huiuſmodi: Sic & arbor uitæ dicitur, quæ collocata eſt in medio horti delitiarum, ut omnibus uitā impartiatur, ſicut ſupra patefecimus. Sed quare dicatur arbor, nunc aperiendum reſtat. Eſt arbor in terra radicata, à qua uitæ ſuſcipit incrementa: Et Chriſtus eſt arbor radicem habens in terra uiuentium, undè primam traxit originem, quamuis corpus, & organum ſuæ diuinitatis tra xerit à populo iam ſicco, & arido, ut inquit Iſaias: Aſcendit ut uirgultū de ter- Iſaias *ra, & ſicut radix de terra ſitienti. Diuiditur arbor primo in ramos maiores, & pauciores, poſtea in minores quamplurimos: Et Chriſti pleniſsima uirtus, & gratia diffuſa primo fuit in paucos Apoſtolos, ſed magnos & robuſtos uirtute, & per illos in quamplurimos alios, quibus ideo illi meritò præferendi ſunt. Haurit arbor à terra continuè uitæ incrementa palmitibus, ramuſculis, floribus, & fructibus communicanda: Viuit & Chriſtus in terra illa diuinitatis, & pa terna: ſicut ipſemet perhibet dicens: Sicut miſit me uiuens Pater, & ego uiuo* CHRISTVS, *propter Patrem: Quam ſuſceptam uitam à Patre, cæteris impartitur, ut uiuant: undè ſubinfert: Et qui manducat me ſumendo cibum, ſicut ramus à trunco, & radicè, ipſe uiuet propter me. Et iterū: Si quis in me non manſerit, hauriendo ſcilicet à me uitam mittetur foras, ſicut palmes, & areſcet. Viuunt, & pulchreſcunt flores in arbore, ſucciſi autem ſtatim areſcunt, aut putreſcunt: Viuunt, & flores cogitationum noſtrarum in ea arbore, quæ ait: Sine me nihil poteſtis facere. Neque cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis poſſumus, inquit Apoſtolus Matureſcunt quoque fructus in arbore ab ea ſuſcipientes continua* Paulus *fomenta, ſicuti ipſamet arbor loquitur dicens: Qui manet in me, & ego in eo,* CHRISTVS, *hic fert fructum multum.*

Vbi plantata ſit hæc arbor. Cap. IIII.

VBi autẽ hæc uiuifica arbor habeat ſuas radices, duo habemus ex diuinis prõptuariis monumenta. Alterũ eſt, ꝙ paradiſus, uel hortus ille delitiarũ plantatus fuerat à Domino Deo מקדם *michedem, quod à principio, uel ex antiquo ſignificat: cum totus hortus, & omnis uera uoluptas radicata ſit in antiquiſſimo illo* Patre *æterno omniũ bonorum origine prima: ſiue plantatus eſt hortus in eſſentia illa diuina, quæ eſt uera terra uiuẽtiũ: à qua omnis uita, omneſq; delitiæ, & uoluptates pullulãt.* Alterũ *eſt, ꝙ lignũ uitæ erat in medio paradiſi: quia uerbũ diuinũ, quod eſt uera uitæ arbor, eſt perſona media in illa ſanctiſſima trinitate: & carne humana indutũ cũ hominibus cõuerſans ſemper mediũ tenuit:* Naſcẽs *enim in medio animaliũ, diſputãs in medio doctorũ, moriẽs in medio latronũ, reſurgẽs in medio diſcipulorũ inuẽtus eſt.* Et *quãuis ipſe, ut* Verbũ, *ut* Filius, *ut* Dei *ſapiẽtia ſedeat ad* dexteram Patris, *tamẽ ut doctor, ut redẽptor, ut* Meſſiah, *ut arbor uitæ ſtat in medio archetypi: ſicut uita hominis, qui eſt ad imaginẽ illius, habet ſedẽ in corde, quod mediũ obtinet in humano corpore: à quo & uita in omnia membra defluit.* Et *quamuis* Deus *ſit totus ubique, non per partes, aut membra diuiſus, nec cõſequenter in eo ſit dextrum, & ſiniſtrum, mediũ, uel extremũ his noſtris corporeis legibus, eſt tamen diuino, & excellenti quodam modo nobis nõ plenè perceptibili diſpoſitio quædam, nõ rei, quæ ſimpliciſſima eſt, ſed influxus per reſpectum ad nos, ſecundum quam ipſius tenemus imaginem: & de qua uerificatur ſcriptura ſæpius reiterans de dextera, ſiniſtra, medio, oriente, occidente, meridie, aquilone, & huiuſmodi diſpoſitionibus ipſius diuini influxus, ſecundum quẽ arbor illa uitæ dicitur in medio collocata.*

Qualiter ſit formata ipſa arbor. Cap. V.

Sap. He. *FIgurant hanc uitæ arborẽ ſapientes* Hebræi *eo meliori modo, quo poſſunt, per haſtã literæ* ו *quæ recta eſt ad inſtar arborei trũci, cũ illa ſuperiori parte, quæ eſt tanq̃ litera* י *unita illi haſtæ, ſupremũ uitæ fontẽ ſignificans* Patrẽ *æternũ in* Filiũ *influẽtẽ: quẽ ipſi* Hebræi *coronam ſuperiorẽ uocant: cui uolũt dicatũ eſſe* א & י*: quarũ altera unũ, & principiũ ſignificat: altera decẽ, & numerorũ cõplemẽtũ: ut innuatur, ꝙ* Pater *æternus ſit principiũ, & finis omniũ.* Et *per cõtinuationẽ, & unionem cũ haſta illa, quæ arborẽ uitæ figurat, denotatur unio, quam habet cũ* Filio: *in quẽ omnia influit, ut & ipſe dici poſſit principium, & finis: & totũ* ו *attribuatur* Filio. Hinc *magno ſacramento iuſſit* Deus *in* Exodo *ſculpi in columnis tabernaculi* וויהם כסף *uauehẽ chaſeph, id eſt uauim eorũ argentea: pro quo nos habemus cum capitibus argenteis:* Quod *aut ignorauit traductor, quid importet: aut noluit pandere ſaramentum:* Columna *enim tabernaculi, & totius mundi, ad cuius exemplar illud fabricatum erat,* Chriſtus, *& uerbum humanatum eſt: quo & cœli firmati ſunt, &* Pater *omnia portat, & ſuſtentat.* In *hac igitur iuſſu*

Dei inſculpta erat litera, quæ uitam importat: ut denotaretur, ꝙ principium uitæ collocatum erat in eo à Patre æterno: ut ipſam aliis impartiretur, ſicut pate facere dignatus eſt ipſemet Chriſtus dicēs: Sicut miſit me uiuens Pater, & ego uiuo propter Patrem: & qui manducat me, ipſe uiuet propter me. Et diſtinguitur hæc arbor in radicem, truncum, ramos, flores, & *fructus: Radix enim eſt ipſa pullulās deitas: Truncus eſt uerbū in ipſa à Patre productum: Rami ſunt attributa ipſi cōmunicata ab eo, qui dedit eidem omnia: Folia, & flores ſunt ideæ uiuentes in ea: Sed folia ideæ ſunt rerum irrationabiliū: quæ in obſequium intellectualiū producta ſunt creaturarū, ſicut folia ad tegendum flores, & fructus, & quaſi in eorū obſequiū cōſtituta ſunt. Flores autē ideæ intellectualiū rerū, à quibus expectātur debiti fructus: Sed ſicut multi flores decidunt ſine fructu, ſic multi angeli, & homines abſque fructu ceciderunt, & cadūt continuè: & ab illa uitæ arbore ſemoti areſiunt, igne inextinguibili comburendi. Fructus uerò ſunt regulæ bene agendorum à nobis, & dona, atque chariſmata, quibus donamur continuè, ut ſecundum illas regulas uiuentes poſſimus nos quoque fructus operum noſtrorum præſentare illi, qui & ipſam arborem uitæ, & nos qualiacūque arbuſcula plantauit, ut ab ea arbore uitæ ſuſcipiamus, undè debitos producamus fructus ſecundū ſpiritum: quorum Paulus meminit dicens: Fructus autē ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, & c. quæ ſequūtur. Nec ulterius progrediemur de figura illius, qui nulla figura effigiatur, dantis tamen omnibus, ut figurata ſint: nec termino aliquo clauditur, cum omnia tamen in ſe concludat. Sed hæc pauca dicta ſint, prout ex ſacris literis diſcere potuimus.*

CHRISTVS.

Paulus

Quibus, & quomodo communicata. Cap. VI.

CItra omne dubium habemus, quòd omnia, quæ uita gaudent, ipſam hauriunt à uitæ fonte, uel ſuſcipiunt, & comedunt de fructibus arboris uitarum: Sed in controuerſia uenit, quæ ſint uiuentia: & utrum omnia uiuant. Viuunt quippe angeli, homines, animalia, & plantæ, unumquodq; ſua uita, ut omnes conueniunt: ſed de metallis, lapidibus, elementis, & cœlis extat apud nonnullos difficultas: quia cum eorum uita non appareat, diiudicant ipſa minimè uiuere, & inanimata uocant: Si uero mundus eſt animal, ut ſupra diſſeruimus, & ut conueniunt pleriq; ſapientes, nulli dubiū eſt, ꝙ hæc omnia uiuunt, ſicut mēbra omnia, caro, inteſtina, nerui, ſanguis, & oſſa in humano, uel beſtiarū corpore: quāuis oſſa, & huiuſmodi ſemota uideātur à uita priuata. In corpore autē creſcunt oſſa, mouentur, ſuſtentāt corpus ipſum, quaſi uiuæ colūnæ. Vireſcit caro, & redintegratur, ut uulnus & inciſionē non timeat: & redintegrantur oſſa confracta, quod mortuis rebus minimè contigit: Sic & membra magni, & mundani animalis uiuunt, unumquodque ſua uita, ut Mercurius in eo tractatu, quem de communi appellat, inquit: Totum, quod eſt in mundo, aut creſcendo, aut decreſcendo mouetur: Quod autem mouetur, id propterea uiuit. Et cum omnia moueantur, etiam terra,

Mercur.

maximè motu generatiuo, & alteratiuo, ipſa quoque uiuit. Sed ueniamus ad ſuperiora membra, de quibus dubitatur, an uiuant: & hæc ſunt cœli, quos qui dubitat uiuere (inquit Theophraſtus) non cenſetur philoſophus. Nec defuerunt, qui dicerent cœlos animalia eſſe: Quod ex motu rationali, & cõtinuo influxu probare nituntur, quia non poſſent uiuentem præſtare uim, niſi & ipſi uiuerẽt. Ad inferiora uerò deſcendendo, Lapides ideo dicuntur uiui, quia uiuunt: Creſcunt enim condenſantur, dureſcunt, & uarios effectus habent eorum quamplurimi: qui non poſſunt procedere, niſi à uiuente. Viuunt metalla (ut diximus) ſuperiori uita, quibus infunditur ſpiritus quidam occultiſſimus à luminaribus, & cœlis: Quod etiam nonnulli naturæ æmuli efficere geſtiunt, exiſtimãtes poſſe ſtannum, æs, aut argentum uiuum in aurum, uel argentum tranſmutare, immittendo in ea ſpiritum, & uitam auri uel argenti, ut aiunt. Viuit aqua, cui potiſſimè attributum eſt germen animalium, in eo, quod dictum eſt: Producant, uel ſerpant aquæ ſerpituram, uel genituram animæ uiuentis. Viuit & terra, ut diximus: cuius uitam facilè comprobamus, dum uidemus eam fœcundiſſimam plantarum uiuentium. Et unà pars feracior eſt quàm alia, quod eſſe nequit, niſi quia uiuacior. Huius quoque terræ uita dignoſcitur ex craſſitudine, & pinguedine quadam, quæ augetur fimo animalium ex animali uiuo decidẽte: undè ſecum aliquo modo uitam ferens, terræ, cui commiſcetur, impartitur fauens generationi plantarum uiuentium: quæ à non uiuente prouenire minimè poſſent. Aër autem tantum de uita continet, ut Hebræi ipſum ſæpius ſpiritum uocent, ſpiritum inquam continentem, & copulantem cætera elementa. De igne uerò nihil dicam, cum omnes antiqui fateantur uitam eſſe ignem quendam, & ipſam ab igne, luceq; procedere. Et hæc omnia ſimul cum eis, quæ patenti uita uiuunt pro captu ſuo uitã ſuſcipiunt ab authore uitæ: qui nunc fons, nunc fluuius, nunc arbor uitæ dicitur: quæ ſeſe diffundit in totum mundanum corpus, ſicut anima particularis in omnia membra corporis ſui, ut omnes operationes, quæ fiunt per aliquod ipſius corporis membrum, ab anima uiuificante, & mouente proueniant: Sicut enim homo loquitur in ore, in oculis uidet, in auribus audit, in pedibus ambulat, & cætera huiuſmodi, ſic Deus prima omnium uita in ſole illuſtrat, & calefacit, in ſyderibus uariis diuerſa influit, in nubibus pluit, in aëre ſpirat, in terra germinat, in aquis, piſcibus, & animalibus diuerſa operatur: Sic & in diuerſis hominibus operatur (inquit Paulus) omnia in omnibus. Et hic Deus, & uita eſt natura illa cõmunis operãs, quam Ariſtoteles uidetur à Deo diſtinguere, dum ait: Deus & natura, quaſi ſit ſocia, & cõiunx Dei. Nec eſt alia natura uniuerſalis, niſi Deus qui in omnia diffuſus, omnibus dat, ut operentur: Quod (ut refert Socrates in Phædone) docet Anaxagoras cœli contemplator in principio libri, quem de mũdo ædidit, dicens: Mens omnium cauſa eſt fabricator & moderator, omnia exornans, atque replens. Et dolet Socrates, quòd rationem & modum eorum, quæ ab ipſa prima mente fiunt, non declaret. Academici uerò omnes animam mundi

Theop. Hebræi Antiqui. Ariſto. Socrates Anaxa. Academ.

*profitentur uno ore, qua omnia uiuunt: Et hanc maior pars eorum opinantur eſ-
ſe Deum. Porphyrius enim (Cyrillo referente in antiiuliano) Deũ primo ſum-* Porphy. Cyrillus
*mum bonum dicebat, ſecundo Creatorem, tertio animam mundi: ut primo eſ-
ſet in ſe, ſecũdo res crearet, tertio repleret, & uiuificaret omnia. Numenius au* Nume.
*tem ulterius forſitan progrediens, quàm expediat, inquit: Deus primus in ſe ſub-
ſtans eſt, ſecundus autem, & tertius unus cum primo eſt: Sed ille ſecundus inhæ
rens materiæ, quæ binaria eſt, ab ipſa diſſecatur: Ipſe tamen cum tertio uitam
rebus infundit: Quæ tamen, ſanè intelligendo, conueniunt cũ Theologia noſtra
in qua dicimus Patrem primum omnium principium, & ab eo non quidem ſecũ
dum Deum, ſed ſecundam perſonam noſtro modo loquentes, quæ inhæſit mate-
riæ, dum carnem humanam aſſumpſit, aut dum exiuit in opus imprimens formas
in rebus ſecundum exemplaria in ipſo exiſtentia, ſecundum quæ formans res di
uerſas, quaſi in eas diſſecatur: non tamen minuitur, nec aliquid ab eo decidit. Et
hi ſimul cum tertio, id eſt cum tertia perſona, qui tamen omnes unus Deus ſunt,
uitam rebus infundunt: Nã & Filius dicitur uita, & arbor uitæ, & tertia per-
ſona dicitur ſpiritus uitæ: quia ambo rebus inferioribus uitã infundunt: Sed uer
bum, & Filius dat rebus uitam, ut uiuant: Spiritus autem, ut operentur opera
uitæ: Quod innuit propheta dum ait: quòd uerbo cæli, & conſequenter omnia* Dauid
*formata, & ſtabilità ſunt, ſed ſpiritu oris eius eſt omnis uirtus eorum, in operan
do uidelicet, ſicut & in libro Sapiẽtiæ legimus: Spiritus intelligẽtiæ ſanctus mo* Sapien.
*bilis eſt, id eſt faciẽs alia moueri ad opus: Quod ut melius exprimat, ſubinfert:
Omnem habens uirtutem. Sic & Paulus diuidit opera diuerſorum ſecundũ ſpi-* Paulus
*ritum, tandem concludens: Hæc autem operatur unus, atque idem ſpiritus diui-
dens ſingulis, prout uult.*

Quando, & cur uetita ſit arbor. Cap. VII.

E*Xpreſſam doctrinam habemus in ſacris eloquiis, quòd Deus poſt
Adæ trãſgreſſionem dixit: En Adam factus eſt, ſicut unus ex no
bis, cognoſcens bonum, & malum: Et nunc, ne fortè extendat ma-
num ſuam, & accipiat etiam lignũ uitæ, ut uiuat in æternũ, eiicia-
mus eum: Quod & factum eſt. Nec miretur quiſpiam, quòd uideatur Deus æ-
grè tuliſſe Adam effectum eſſe boni & mali cognitorẽ: Non enim de profectu,
ſed de arrogantia uindictam ſumpſit: cum uellet diſcernere bonum, & malum,
& decernere quid iuſtum, & iniuſtum: quod Elohim, & iudicum eſt: in quorũ
ſynagoga & cætu aſtat Deus diiudicãs: quia id homo ſine ipſo Deo facere ne-
quit: Aut quia uoluit aſſumere gradum, & locum Meſſiæh: qui (ut alibi dixi-
mus) eſt uera arbor ſcientiæ boni, & mali. Prohibuerat igitur, ne quiſpiam, fi-
lij Dei, & Meſsiæh dignitatem æmulãdo ſibi uendicaret, qui eſt ueræ uitæ trũ
cus, & arbor ſcientiæ boni & mali. Sed hoc altius eſt myſterium, quàm fari li-
ceat, Ideo aliam rationem aſsignemus: quæ ab omnibus intelligatur: Et ea eſt,
ne homo peccato infectus indignè uitæ fomẽtum ſuſciperet in ſui perniciem: Nã*

ſi in immunditiam deueniſſet, perpetuò ſtetiſſet, & ſtaret immundus, ſi immunditia cum illa uita ſtare poteſt: Vel ne indiſpoſitus ſuſcipiens uitæ nutrimentũ, ei cederet in malum, ſicut optimum uinum febricitãti, & delectiſſima caro quãuis bene condita pleuretico nocet. Et hoc eſt, *quod inquit* Paulus *de comeſuro panem uitæ: Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calicè bibat:* Qui enim manducat, & bibit indignè, *iudicium ſibi manducat, & bibit,* Quod *enim erat primis parentibus arbor uitæ, nobis eſt panis uitæ: qui interdicitur indignis, ſicut & illa arbor interdicta fuit præuaricatori* Adæ, *& cuicũque indigno, & aliquo ſcelere fœdato interdicitur:* Quia *cum ſcelus, & peccatum ſit opus mortis, conuenire cum uita minimè poteſt.*

Idem

Quomodo omnia in ea arbore, & cõſequẽter in Chriſto *uiuãt.* Cap. VIII.

Ioan. ITerata *ſæpius eſt illa celeberrima* Ioañis *ſententia, quòd omnia, antequam fierent, erant uita in uerbo.* Nec *opinãdum eſt, quòd in formas proprias explicata deſtituãtur ab illa uita creatricè, qua in opificis mente uiuebant :* Sed *ultra hanc alias acquirunt uitas pro captu ſuo :* Multiptex *etenim eſt uita , ideo celebri nota dicitur hæc arbor* עץ חיים *ez haiim, id eſt arbor uitarum, & non uitæ in ſingulari.* Viuunt *itaque omnia, illa uita creatricè: uiuũt & propria uita naturali: quæ tamẽ ab illa ſumma uita dependet, & eſt radius, uel ſcintilla ipſius, in quo uiuimus, mouemur, & ſumus.* Viuit *quoque homo ultra naturalem uitam multiplicem uita quadam ſpiritus, de quo dicitur:* Spiritus *eſt, qui uiuificat.* Et *hic duplici uitæ fauet:* Naturali, *iuxta illud* Ezechiëlis: Et *ſpiritus uitæ erat in rotis, omnia uiuificans:* Spirituali, *de qua idem propheta:* A *quatuor uentis ueni ſpiritus , & inſuffla ſuper interfectos iſtos, & reuiuiſcant:* Mortui *enim erant peccato, & indigebant uita ſpiritus: de qua* Paulus: Si *ſpiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis:* Quæ *utraque uita, & ſi à ſpiritu uitæ ſubminiſtratur, prouenit tamen ab arbore uitæ, quæ eſt ipſum uerbum* Dei *humanatum, quod ait :* Qui *credit in filium* Dei *habet uitam æternam.* Et *iterum:* Sicut *enim* Pater *uitam habet in ſemetipſo, ſic dedit* Filio *uitam habere in ſemetipſo.* Et *ſæpius repetens affirmat, quòd eſt uita, aliis quoque pro gradibus ſuis cõmunicanda: per quos gradus prætendit nos deducere in uitam illam beatam, & æternam, ultra quam non eſt alia:* Ego *(inquit) uitam æternam do ouibus meis.* Et *iterum:* Oportet *exaltari* Filium *hominis, ut omnis, qui credit in illum non pereat, ſed habeat uitam æternã.* Cuius *uitæ fons eſt* Pater, *qui ait:* Me *dereliquerunt fontem aquarum uiuentium.* Filius *autem eſt fluuius uitæ de* Paterno *fonte procedens , aut arbor uitæ plantata in terra uiuentium.* Spiritus *uerò eſt, tãquam piſcina, uitæ aquam ſuſcipiens à fonte, & fluuio uitarum in nos quoque eam diffundens:* Quod Origenes *in* Matthæum *longo ſermone diſſerit.*

CHRISTVS. Ezechi. Paulus CHRISTVS. Idem Ierem. Orige.

Chriſtus eſt ſuſtentaculum omnium. Cap. IX.

ET ſi Chriſtum diuinitate ſua, & uerbi uirtute ſuſtentare hãc mũdanam fabricã ſupra tetigerimus, tamen clarius explicantes proſequemur: Paulus enim id aperto ſermone depromit, primo cum Hebræis dicens: Portat omnia uerbo uirtutis ſuæ. Et iterum cum Coloſſenſibus ait: In ipſo cõdita ſunt uniuerſa, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cœlis ſunt. Et proſequens rurſum ait: Omnia in ipſo conſtant. Quod & Iſaiæ uaticinio roboratur, dum ait: Et factus eſt principatus, ſcilicet totius machinæ ſuper humeros eius, conſtituens eum hæredem uniuerſorum, per quẽ fecit & ſæcula, Hanc igitur machinam mundanæ domus, & omnes eius hoſpites ſuſtentat, ut columna: regit, ut princeps: paſcit, ut paſtor cibo uitæ tam corporis, quàm ſpiritus: Si enim omnia per ipſum facta ſunt, igitur & eſcæ per idem cõtinuè producuntur: Sed pro uita ſpirituali ſeipſum in edulium præbuit dicẽs: Ego ſum panis uiuus, qui de cœlo deſcendi, ſi quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum: Et iterum: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis uitam in uobis: Et rurſum: Caro mea uerè eſt cibus, & ſanguis meus uerè eſt potus. Sed quia continuè lauamur, & noſtris iniquitatibus corruimus, ideo & huic ruinæ ſe ſuppoſuit ſuſtentaculum, purgationem peccatorum faciens, & portans omnia peccata noſtra, ut iuſſerat Pater, ſicut in Iſaia legimus: Poſuit in eo Dominus iniquitates omniũ noſtrum, & liuore eius ſanati ſumus. Nec contentus nos expurgaſſe ab omnibus coinquinamentis, ſed ut uirtutes conſtrueremus, ſeipſum præbuit fundamentum ſtabile, quod totum noſtrum ſuſtentaret ædificium. Nemo (inquit Paulus) poteſt ponere aliud fundamentũ, niſi quod poſitum eſt Chriſtus Ieſus: Quod & Iſaias antè prædixerat: Loquens enim ſub Redemptoris, & Chriſti patientis perſona multa commemorat, quæ paſſus eſt, dicẽs: Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas uellentibus: Faciem meam non auerti ab increpantibus & ſpuentibus in me. Poſtque multa commemorata ad ignauum, & obcæcatum populum conuerſus, ait: Qui ambulat in tenebris, & non eſt lumen ei, ſperet in nomine Domini, in quo ſolummodo eſt ſalus: & innitatur ſupra Dominum Deum ſuum, qui uidelicet in humana carne ſaluauit mundum. Nec ſuper alio, quàm ſuper baculo iſto, qui conſolatur, & ſuſtentat omnes, inniti poſſumus. Hoc eſt, quod de regina cœlorum, & mundi Imperatrice dicitur: Innixa ſupra dilectum Filium.

[Margin: Paulus — Idem — Iſaias — CHRISTVS. — Iſaias — Paulus — Iſaias]

Cur non omnes ſuſtententur ab eo. Cap. X.

ET ſi Chriſtus ad omnium productionem, conſeruationem, & prouiſionem ſimul cum Patre conuenit, in omniumque redemptionem datus eſt, dicente Paulo: Pro omnibus nobis tradidit illum: Et eſto quòd poſitæ ſint in eo iniquitates omnium noſtrum, & ſaluati dicamur eius liuore, nihilominus nec omnes uitam ſpiritualem ab ipſa uita Chriſto

[Margin: Paulus]

ſuſcipiunt, nec eius fulcimento ſuſtentantur, ne pereant: Quod non mediocrem difficultatem affert nobis, an ſcilicet hoc ſit, quia non omnes ſunt prædeſtinati, aut electi, an quia non tribuitur uita, & ſuſtentaculum, niſi uolentibus: Sed illud derogat clementiæ diuinæ, & authoritati ſcripturæ ſacræ, quæ ait: Deus
Idem uult omnes homines ſaluos fieri: Hoc autem inferre uidetur calumniam electioni diuinæ, dum dicimus eam dependere à conſenſu, & uoluntate noſtra: Sed (ni fallor) ab utroq; procedit, ſalua clementia, & dignitate diuinæ electionis: Quæ à noſtro conſenſu non dependet, ſed uult nos cooperatores in his, quæ ſpectant ad noſtram ſalutem: Nam ſicut corona regni parata eſt nobis à cõſtitutione mũdi, non tamen coronabitur, niſi qui legitimè certauerit, pari modo nec uitam ſuſcipiunt omnes ab arbore, uel fluuio uitæ exiſtente, ſiue fluente in medio paradiſi omnibus communicando, niſi qui ſe diſpoſuerint ad ipſam uitam ſuſcipiendã:
Apocal. Quæ ideo clamat in calce Apocalypſis: Qui ſitit, ueniat: & qui uult, accipiat aquam uitæ gratis. Nec ſolummodo conſenſum, & uotum noſtrum exquirit à nobis, ſed etiam ſtrenuitatem noſtrã: qua bellando uincamus, ſicut in principio eiuſ-
Ibidem dem reuelationis deſcribitur: Vincenti dabo edere de ligno uitæ, quod eſt in paradiſo Dei mei. Et dum in carne mortali degeret, clamabat in templo: Si quis
STVS DEVS. ſitit, ueniat ad me, & bibat. Satis quippe eſt, quòd uitã nobis procurauerit, & eam dare paratus ſit, & quòd tulerit iniquitates omnium noſtrum, conſenſum à nobis exquirens, & ut ipſi cooperatores ſimus in negotio noſtro: Qui igitur non uult audire uocantem, nec acquieſcere attrahenti, nec à donante munus ſuſcipere, meritò à tanto beneficio ſecluditur: ut ingenuè, & conſtanter dixerũt
Paulus Barnab. Paulus & Barnabas ad Iudæos, ſicut legimus in Actibus Apoſtolicis: Vobis oportebat primum loqui uerbum Dei, ſed quoniam indignos uos iudicaſtis æternæ uitæ, ecce conuertimur ad gentes. Et ipſe Dominus in euangelio à Mat-
Matth. Lucas thæo, & Luca annotato, cum parabolam de nuptiis, prandio, uel cœna proponeret, ſubintulit, quòd multi ſe indignos tanto conuiuio iudicarunt, contemnentes ſcilicet uocantem nuntium, ideo ſecluſi ſunt. Et ubicunque ſit ſermo de acquirendo regno cœleſti, aut habendo Chriſti ſuffragio, & patrocinio, noſter exquiri
Augusti. tur conſenſus: undè ſapienter, & doctè Auguſtinus inquit in uolumine, quod de eccleſiaſticis dogmatibus inſcribitur: Initium ſalutis noſtræ Deo miſerante habemus: ut acquieſcamus ſalutari inſpirationi, hoc noſtræ eſt poteſtatis: In omni enim loco, prouincia, & regione Deus uoce prophetarum, prædicatione Apoſtolorum, euangelio diuulgato, Angelorum ſuggeſtione, internoque afflatu quẽli
Paulus bet noſtrum inuitat: ut Paulus cum Romanis differens ait: Non eſt diſtinctio Iudæi & Græci: Nam idem Dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant illũ: Omnis enim quicunque inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Quomodo ergo inuocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo audient ſine prædicante? Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum: Verba quidem Apoſtolorum,

& prædicantium, uerba angelorum internè loquentium, & præbentium ducatum, uerba Chriſti, & Spiritus ſancti intrinſecus loquentis, & inſpirantis. Omnia enim tentat Chriſtus, & ſuſtentaculum noſtrum, ut habeat à nobis conſenſum pro ſuſcipienda gratia, & ſalute, quam ipſe conferre intendit: ut ad electum populum aperta uoce, & conſequenter ad omnes ait: Quoties uolui congregare filios tuos, ſicut gallina cōgregat pullos ſuos ſub ala, & noluiſti. Ad omnes enim eſt ſermo illius, qui uult omnes homines ſaluos fieri. CHRISTVS.

Quomodo à terra fuerit exaltatus. Cap. XI.

O Portet (inquit ipſe Deus Filius) exaltari Filiū hominis, ut omnis qui credit in illum non pereat, ſed habeat uitam æternam. Magnū quidem eſt hic ſacramentum, quòd uita æterna donetur in exaltatione Filij hominis, & quòd ipſe exaltatus dicatur à terra, ſicut ſerpens in deſerto. Nec opinor hoc intelligendum de exaltatione corporis, quando in ligno appenſum à terra, & monte, in quo fixa erat crux, ſubleuatum fuit. Nec arbitror hoc intelligi de illa exaltatione, qua ſemper apud Patrem excelſus eſt in dextera ipſius ſedens: ſed de ea exaltatione, quæ fit in conſpectu noſtro, quādo uidelicet ſublimitas diuinitatis eius hominibus aperitur: ut uidentes ipſum qualis ſit uenerentur, exaltent, & magnificent, Sicut in eius morte Centurio, & qui cum eo erant uidentes aërem præter ordinem naturæ obſcuratum, terram tremere, lapides ſcindi, mortuos reſurgere, exclamauerunt dicentes: Verè Filius Dei erat iſte: Aut de illa exaltatione, qua per ipſam crucē meruit Chriſtus homo præfici omni creaturæ, ſicuti Apoſtolus aperto ſermone loquitur dicens: Paulus Chriſtus factus eſt pro nobis obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen: ut in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris: Quod & ipſe ſaluator confirmat dicēs: Oportuit Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam: Quibus uerbis apertè demōſtrat ſe, inquantum homo eſt, acquiſiuiſſe gloriam, & regnum per opus conſummatum in paſſione, & cruce: Sed exaltatus dicitur à terra, quia & opus, quod operatus eſt, & regnum ſublimè, & excelſum, quod obtinuit, nō erat terreum, ſed cœleſte, ſublime, & altum: regnum (inquit) meum non eſt de hoc mundo, ſed eſt illud, quod parauit Pater à conſtitutione mundi: Cuius poſſeſſionē pro nobis, pro ſe autem imperium obtinuit in cruce. Cur autem exaltatio Chriſti in cruce facta æquiparetur exaltationi ſerpentis, quem erexit Moſes, iubente Domino, ſatis aperta habetur litera in libro Numerorum: ubi legitur, quòd cum peccaſſet populus ſtomachando cibum à cœlo delatum, miſit Deus ſerpentes ignitos in populum: qui percuſſus ab eis, & plagatus uenit ad Moſem ſupplex, rogansque ut tollerentur ſerpentes illi: Quapropter oranti Moſi pro populo dixit Dominus:

Marginal notes: CHRISTVS. (beside "in gloria eſt Dei Patris") — Idem (beside "in paſſione") — Num. (beside "quòd cum peccaſſet")

Fac ſerpẽtem æneum, & pone eum pro ſigno: qui percuſſus aſpexerit eum, uiuet: quod & factum eſt. Sic & percuſſi quocunque genere peccati quo ſerpens antiquus, & eius ſatellites ſolent uulnerare mortales, ſi intueantur Chriſtum in ligno pendentem, ubi omnium ſanitatem, & ſalutem obtinuit, eius expoſcentes ſuffragium, ſanantur. Sed hic latet myſterium, cur Deus uoluerit ſerpentem exaltari, qui eſt imago hoſtis humani generis: & cur Chriſtus eidem aſſimiletur: Quid enim ſerpens ad ſanitatem confert? Quæ cõuentio figuræ principis tenebrarum cum Principe lucis: Quod ſymbolum Chriſti cum immundo & diabolico illo reptili? Non eſt quidem hic conuentio, aut ſymbolum, niſi in erectione: Sanitas autẽ confertur modo uario, imò penitus oppoſito: Sanantur enim intuẽtes Chriſtum ab ipſo effectiuè, qui tanquam uerus medicus omnibus nobis attu
Dauid *lit ſanitatem, iuxta illud propheticum: Miſit uerbum ſuum, & ſanauit eos. Sanabantur uerò intuentes ſerpentem occaſione ſumpta, non quidem ei adhærentes, aut ab ipſo ſanitatem efflagitantes, ſed abhorrẽtes: Nam uidentes figuram ſerpentum, qui miſſi fuerant à Deo in pœnam peccati, compũcti reuertebantur ad cor, & ad ipſum Deũ deprecantes pro ſanitate, & remedio cõtra ſerpentum morſus: Sicut & apud nos pingitur diabolus horrendus, & terrificus aſpectu, ut deformitatem, & truculentam eius rabiem uidentes, & contemplãtes populi ipſum perhorreſcant, & ei inimicentur, quoad poſſunt. Alia ſecretiora myſteria de ſerpente proſequi poſſemus aperientes, cur omnium malorũ ſuggeſtor in primo congreſſu cũ homine ſerpentis effigiem induerit: & quomodo per eandem imaginem figuratiuus populus obtinuerit ſanitatẽ corporis, quæ typus erat ſanitatis utriuſque hominis donatæ à Chriſto ipſi ſerpenti aſſimilato: ſed hæc pauca dicta ſufficiant, cum non omnia fari liceat.*

Qualiter exaltatus omnia traxerit ad ſeipſum. Cap. XII.

EXaltatus itaq; meritò omnia traxit, quia tũc omnimodam uim attrahentem induit: Attrahit enim bonitas, & amor, adeo, ut uniat
CHRISTVS. *ſimul amantes. Sed quis maior, quis intimior, & intenſior amor oſtendi potuit, quàm uitam, & animam dare pro dilecto? Maiorẽ eum charitatem nemo habet, quàm ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis, inquit ipſe Chriſtus, ut omnibus ſignificaret: quantum uirtutis attractiuæ ſuſceperit in cruce exaltatus. Trahit item ſapientia, atque facundia. Hinc ſapiens Sa*
Salomon *lomon traxit reginam illam à finibus terræ, & lectores ſapientes trahunt diſcipulos undequaq; ad ſuum auditorium. Nec minus ad facundum concionatorem conueniunt undiq; audientes. Sed ecce pluſquã Salomon, & pluſquã Demoſthenes, aut Cicero, Chriſtus rex noſter in cruce exaltatus, in quo (ut inquit Pau-*
Paulus *lus) ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ abſconditi. Et iterum: Nos prædicamus Chriſtum crucifixũ, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam, ipſis autem uocatis Iudæis, atque Græcis, Dei uirtutem, & Dei ſapientiam. Quam abſconditam cum omnes non uideant, nec cognoſcant, exiſtimantes*

illud opus ſtultitiæ, & non ſapientiæ, nō attrahuntur: Attrahunt quoq; diuitiæ, & pecuniæ, quibus omnia obediūt, etiā uſq; ad mortem, ut patet in his, qui militiæ ſtipendia accipiunt: Ad quæ tanto frequentius undiq; confluunt, quanto maior eſt copia in cōducente ad militiam. Sed adeo ueris diuitiis repletus fuit crucifixus noſter, maximè in cruce, ut de plenitudine eius omnes accipiamus, & diues ſit in omnes, qui inuocant illum: Qui & clamat ad quēcūq;: Suadeo tibi emere, uel acquirere à me aurum ignitum, ut locuples fias: Gloria enim & diuitiæ copioſæ ſunt in domo eius. Trahit etiam potentia, & uictoria: Nam uincenti, & magno, atque potenti principi adhærent multi fauētes: & etiam inimici perterriti deditionem faciūt. Sed nulla maior uictoria, nullus glorioſior triūphus iſto, quem Imperator Chriſtianæ militiæ in duello habito in cruce reportauit de hoſte humani generis, ſicut ipſe prædixerat pauloante quàm crucem ſubiret. Nūc (inquit) princeps huius mundi eiicietur foras. Quo debellato ſpolia diripuit: captiuos redemit: ſubegit mundum uincendi omnibus facultatem tribuēs: tot millia attraxit, ut non ſit numerus eorum, qui ipſum imitantes uitam dederint, ut uincerent: Quod minimè feciſſent, niſi attracti uirtute morientis in cruce. Eſt quodq; inter attractiua nouitas, ad quam & uulgus & cuiuſcunq; grauitatis uiri ducūtur: Sed nulla maior nouitas ea, quam Chriſtus in cruce exaltatus effecit, ut diceret ſedens in throno poſt uictoriam: Ecce noua facio omnia: ut refert Ioānes, prout uiderat, & audierat in illis ſupremis, & recōditis penetralibus: De quibus innouatis agere curamus in hoc nouo cantico. Eſt etiam de maximè attrahētibus liberalitas, & larga diſtributio, potiſſimè eorum, quæ indigentibus neceſſaria ſunt: Chriſtus autem in patibulo illo ſuſpenſus omnia noſtra delicta donauit: & pro nobis æterno Patri omne debitum ſoluit: Cum enim omnes eſſemus debitores, nullo excepto, omnibus indulſit, omnibus donauit, ut inquit Apoſtol. Cū eſſetis mortui in delictis, conuiuificauit uos donans uobis omnia delicta, delens, quod erat aduerſus uos, chirographum decreti, affigens illud cruci. Et de Patris liberalitate cum Romanis inquit: Qui proprio Filio ſuo nō pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo nobis omnia donauit? Hucuſque locuti ſumus de multiplici ui attrahendi, quam Chriſtus in cruce moriens ſibi comparauit: quæ in multiplici uirtute acquiſita radicatur: Nunc autem proſequemur de eius propria uirtute attrahente, quæ ei connaturalis eſt & conſubſtantialis: Omnes enim comprobant, quanta ſit uis attractiua in lapidibus. Magnes omnibus uidentibus ferrum attrahit: & balagius, atq; electrum confricatum allicit paleam, & multa huiuſmodi. Quid igitur dicemus de illo lapide pretioſiſſimo collocato in capite anguli, ab hominibus quidem reprobato, à Deo autem electo, & honorificato? ut ait Petrus: Siquidem in eo non tantū uirtus balagij, magnetis, adamantis, & omnium lapidum pretioſorum, ſed uirtus plantarum omnium, metallorum, animalium, hominum, angelorum, & etiam ipſius Patris æterni, qui dedit illi omnia: Ideo meritò omnes attrahit, maximè

CHRISTVS. CHRISTVS. Idem Paulus Idem Petrus

electos, & qui ſymbolum nolunt habere cum illo: Quod quidem habere poſſumus, ſi uoluerimus ſuſcipere eius inſtituta, & monumenta, ſacra quoque, & omnia, quæ docuit ad expiationem, & purificationem noſtram: Aut ſi dignabitur Pater æternus ſua interminata uirtute trahere nos ad Filium, cui adhærent ritè purificati. Sed ad alia tranſeamus.

Quomodo uirtutes, & numina in plura uidebantur diffuſa. Cap. XIIII.

DEus, ut probauimus, in omnibus mũdani corporis membris operatur, omnibus præſtans, ut ipſi cooperentur, ne partes mundi diſſectæ, abſque uniente uirtute deficerent, uel ſibi inuicem adeo repugnarent, ut ſtare minimè poſſent. Sed hoc unitatis ſacramentũ non percipientes antiqui exiſtimabant multigena numina, ſecundum rerum pluralitatem multiplicata, ut colligit Porphyrius, & poſt eum Euſebius Cæſarienſis ex iis, quæ antiqui uates ſparſim, & plæriſque in locis decantarunt: Quæ breui ſermone perſtringemus. Vniuerſi quidem aëris uirtutem Iunonẽ (quia mortales iuuet) appellarunt: Sed aërem effœminatum Iunonem inferiorem, cum nihil mollius: Eius autem aëris inferioris uirtutem, qui lunari luce illuſtratur, Latonam dixere à latendo, quia latere facit, & obliuiſci animas eorum, quibus inſtitutæ erant, antequam lunarem orbem deſcenderent: ut uideantur, tanquã tabulæ raſæ in hunc inferiorem aërem ingreſſæ. Telluris autem uim Veſtem appellant: quia herbas, floreſque producit: quæ ſint tanquam ueſtes, & ornamenta ipſius terræ. Et quia uirtus hæc ferax eſt, in mulieris ſpecie eam denotare uoluerunt. Rheam uerò (quam Opem Latini dixerunt) lapidoſæ, atque montanæ terræ uirtutem eſſe arbitrati ſunt: Cererem autem feracis planæ: ſed ſeminum uirtutem Perſephonem uocarũt: Plantarum uerò omnium Dionyſiũ promiſcuũ, quia herbæ ſunt ſemper utroque ſexu cõbinatæ: Quam uirtutẽ Aegyptij Irim, & Oſirim nominarunt: Eſt etiam (ut ait Plato in Cratylo) Dionyſius, quaſi didus inon, id eſt uini dator, & conſequenter cæterorum fructuum, ipſos maturãs ſua ignea uirtute, non quidem elementari, ſed ſolari: Ignis enim elementarem uirtutem Vulcanum nuncuparunt: Sed ignis edacis uim dixere Veſtam, & hanc infœcundam: Vndè Poëta.

Porphy. Euſebius

Plato.

Nec tu aliud Veſtam, quàm uiuam intellige flammam:
Nataque de flamma corpora nulla uides.
Iure igitur uirgo, quæ ſemina nulla reliquit.

Sed ut Plato ſentit Veſtem, quam & Veſtiam dicunt, uocarunt rerum οὐσίαν id eſt eſſentiam: quia ipſa omnia ueſtiuntur. Et ſterilis eſt, quia eſſentia non generat, nec generatur, ſed indiuiduum generat, & generatur, nõ quidem ratione eſſentiæ, ſed ratione uirtutis generatiuæ exiſtentis in generante: cui reſpondet potentia paſſiua ingenito. Sed proſequamur. In Sole igitur hæc uirtus ignea dicitur Apollo, à motu radiorũ, uel quadruplici etymologia (ut Platoni placet) ſe-

Idem

cundum quadruplicem uirtutem ipſi dedicatam,muſicam,medicinam, uaticiniū, & ſagittandi peritiam. Hinc Apollo dicitur ab bemopolon, id eſt ſimul uertens omnia, & *barmonia quadam conducens ad temperamentum: Vel ab apolyon, quod eſt abluens, & purificans: & conſequēter ſanans: quod quidem medici eſt: Vel ab aplon, quod eſt ſimplex, & rectum, & uaticinantium eſt: qui rectè diiudicant futura: uel quia ſimplici mente, & recto corde ſuſcipitur uaticinium: Vel ab aiballon, quod eſt perpetuus, uel fortis iaculator. Verum progrediamur. Atym porro, atque Adonidem ad fruges,* & *fructus pertinere diiudicant: Sed Atys ad flores, qui antequam ad fructum ueniant, defluunt. Hinc pudenda ei abſciſa dicuntur, quoniam flores defluxi nec ſemina, nec fructus producunt: Adonis autem perfectos fructus reſpicit. Silenum uerò ſpiritalis motus dixere ſymbolum: Aquarum effectiuam uirtutem Oceanum: Sed ſymbolum eius Thetym, id eſt quaſi ſcaturiētem fontem, ut Platoni placet: Eius autem aquæ, quam bibere poſſumus, uirtus Achelous dicitur: marinæ Neptunus: Sed in quantum generat Amphitrites, apud Aegyptios Nilus: Aquarum quippe dulciū particulares uirtutes Nymphæ, maris uerò Nereides nūcupantur: Ad ſolem reuertendo, eius robur Herculem nonnulli appellarunt ei tribuentes duodecim certamina propter decurſum per duodecim ſigna Cui aſſiſtere dicunt nouem muſas, id eſt nouem cœlorum orbes, in motu & uirtute conſonantiſſimos: Qua uerò ratione anni tempora circūuolutus conficit, Chorus dicitur. Lunā uero Dianam uocarunt, & Lucinam: quæ confert mulieribus parturientibus ex nouilunio. Et quod Apollo in ſole eſt, id in Luna Minerua. Et rurſus Luna Hecate dicitur ꝓpter uarias corporis ſui figuras: cui parcæ aſſociantur Clotho ad generādum, Lachesis ad nutriendū, Atropos quaſi ſine conuerſione ad pietatem neci præſidet, non quia Luna ſola hæc faciat, ſed quia effundit immediatè influxus, quos à ſuperioribus, tanquam matrix ſuſcipit effundendos. Saturni autem uirtutem, quoniam frigida & tarda eſt, tempori attribuerunt ſenem pingentes, quia tempore omnia ſeneſcunt. Martem igneum bello præfecerunt, ex impetu, quem in bili præſtat: Venerem cū ſuo Cupidine generationi & amori. Orationis, & interpretandi uim Mercurium nūcuparunt. Multa proſequitur Plato de borum nominū etymologia, quam conatur demōſtrare rebus congruā, pro quanto illud patitur idioma: Et ante eum Heſiodus, ubi de genealogia deorū pertractat, & plæriq; poſteri, Quæ omnia lōgū eſſet adducere, nec nimiū neceſſaria exiſtimo, nec multum congrua, quia duriuſculè applicata ſunt: Imitari enim uoluit Plato etymologiā primæ linguæ, in qua protoplaſtes nomina rebus impoſuit accōmodatiſſima. Sed tātum differt cōueniētia nominū cum rebus in lingua Hebræa ab ea, quæ eſt in idiomate Græco, & Latino, quāto ipſa lingua Hebræa ſacratior, & diuinior eſt iſtis, quæ illā proſequūtur, longis tamen paſſibus, & longioribus Latina ꝙ Græca: quia hæc immediatè ab Hebræa, Latina autē à Græca deducta eſt. Sed proſequamur. Vniuerſi ſymbolum Pana, id eſt totū dixere.*

Plato. | Aegypt. | Plato | Heſiod.

Et hoc diffuſum in plurima membra exiſtimabāt multiplicata numina: Hinc pro diuerſis indigentiis, hæc quæ diuerſa opinabantur numina uariis orationibus, multigenis ſacrificiis, & ſuffumigiis deprecabantur: Sapientiam etenim à Minerua *efflagitabant, quam de cerebro* Iouis *natam numen fauens ſapientiæ putabant.* Vincere *in bello expoſcebant à numine* Victoriæ, *quā opinabantur progenitam ex* Acheronte & Styge, *id eſt ex afflictione, & triſtitia:* Acheron *enim ſine lætitia, uel ſine gaudio, &* Styx *triſtitiam ſignificat: eo quòd qui uincere cupiunt, ut à multis abſtineant, & ſibiipſis maximam uim inferāt, neceſſe eſt: undè triſtitia exoritur.* Sed *in puniendis flagitioſis, uictricis* Iuſtitiæ *numen implorabant, quam* Nemeſim *dicunt.* Regnum *obtinere exiſtimabant à* Ioue *omniū domino:* Et *nuptiarum fœlicem copulam ab* Hymenæo: Proſperam *autem nauigationē à uentis* Aſtræi Titanis, & Auroræ *filiis, quaſi natis ex ſolis calore rarefaciente aërem, maximè in aurora, quando ſol incipit radios ſuos ſuper terram diffundere:* Quod *ſequitur* Ariſtoteles *dum in* Meteoris *dicit uentos produci ex calore ſolis:* A Iunone *nihilominus dicuntur habere imperium, quia non niſi in aëre (quæ* Iuno *dicitur) perflant.* Sed *undè ueniant uenti, quamuis longæ ſint poëtarum, & philoſophorum ambages, ueritas tamen una eſt: de qua inquit propheta:* Qui *producit uentos de theſauris ſuis.* Sed *proſequamur.* Gratias *comparare à* Venere *opinabantur, quæ ſic dicitur quaſi omnia uenuſtans, uel ad omnia ueniēs, ut* Ciceroni *placet.* Et *ſi aliud quippiam emolumēti ſperabant accipere à terra, mari, æthere, plantis, arboribus, cœlis, & huiuſmodi, inuocabant ea, quæ ipſis opinabantur præſidere numina.* Vulgares *autem, quorum cura eſt ſemper in multitudinem tendere, his non contenti numinibus, illa diuiſerunt in plura:* Soles *enim quinque ex uariis effectibus credebant: quatuor* Vulcanos: *quinque* Mercurios: Apollines *quatuor: tres* Aeſculapios: *tres* Dianas: Dionyſios *quinque: quinque* Mineruas: Veneres *quatuor:* Cupidines *tres.* Et *per huiuſmodi multa uagantes etiam perniciosis rebus immiſſis per angelos malos non tantum nomina deorum dedere, ſed & etiam iuſtaurarunt ſacra:* Febri *enim phanum publicè in palatio* Romani *dedicarunt: & aram malæ* Fortunæ *in eſquiliis, ut* Plinius *refert.* Et *ad hāc uſq; inſaniā deuenere, ut etiā furtorum, & ſcelerum uoluerint aſſignare numina:* Et *horū omniū ſimulachra effingentes ſacra inſtituerūt eis, ſpreto unico* Deo, *à quo omnia.* Hinc *idololatrandi ſumpſere cauſam cōponēte ſibi unoquoq; (ut cū* Plinio *iocer)* Iunones, Ioues, Genios, Lares, Penates, & *deos, quos uoluerint.* Ad *extremā quoq; dementiā, & caliginē deducti à* Principe *tenebrarū nō erubuerūt etiā apud inferos deos inuenire, quos colerent, omnium miſerrimū, & infimū ſub tribus nominibus uenerantes:* Quem *à ditando dixere* Ditem, & Plutonem: Nam πλοῦτος *Græcè,* Latinè *diues nuncupatur:* Cui *aſſignarunt* Cerberū *tricipitem, quaſi carnem uorātem:* κρέας *enim carnē, &* βόρος *edacē dicunt:* Et *bene, quia ſemp circuit, quærēs, quem deuoret, nulli parcens, ſed continuè accuſans, uel nocens:* Vndè Poëta.

Ariſto.

Dauid

Cicero

Plinius

Idem

Statius.

Dux Erebi populo poſcebat crimina uitæ
Nil hominum miſerans, iratus omnibus umbris:
Stant furiæ circum, uariæque exordia mortis:
Sæuáque multiſonas exercet pœna catenas.

Cui & aſsignarunt tridentem ſceptrum, & currum trium rotarum: quem tres equi ducebant: & *canem cerberum. Alij quoque ipſum pinxerunt tricipitẽ Et hæc omnia, quia tribus ſcelerum fontibus præſidet, auaritiæ, ſuperbiæ, & luxui: Quod à ſcriptura ſacra non eſt alienum: Hæc enim ipſum uocat* Amon *mino in* Ieremia, *ſed in euangelio* Mamona, *in quantum præeſt diuitiis:* Azazel *uerò in Leuitico, ubi nos habemus hœdum emiſſarium: ſed in Tobia Aſmodæũ: Iuxta quæ trina nomina triplicem habet poteſtatem in mundo: de quo inquit* Ioannes: *Omne quod eſt in mundo, aut eſt concupiſcentia carnis, aut concupiſcentia oculorũ, aut ſuperbia uitæ. Et perbellè proſequũtur ſæculariũ literarũ gnari, collocatum deſcribentes in ſeceſſu tartari, domo quidem obſcura, & liuentibus ſemper umbris, & dira caligine opaca: unde princeps tenebrarum dicitur: ſed princeps mundi, quia ſuggeſtor eſt malarum concupiſcentiarum, quæ uigent in hoc mundo: Habitat quippe in ſeceſſu, id eſt in fœculentiſsimis rebus, quibus dominatur: Quid enim aurum, quid argentum hoc infimum, niſi fex terræ? Quid carnis concupiſcentia, niſi feruor quidam, & ebullitio terreæ carnis? Et quid ambitus, niſi feculentæ huius portionis appetitus? Ad hanc igitur calamitatem deuenere mortales, ut in fece hac miſerrima ſummerſi dominum fecis ipſius adorarent: Ad quam calamitatem ferè mortales omnes deuenere, præcipuè* Romani *rerum domini: cum quibus tanquam præcipuis huius ſceleris authoribus agens* Paulus *dicit: Et mutauerunt gloriam incorruptibilis* Dei *in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & uolucrum, & quadrupedum, & ſerpentum: propter quod tradidit eos* Deus *in deſideria cordis eorum, in immunditiã, ut contumeliis afficiant corpora ſua in ſemetipſis: Quia commutauerunt uirtutem* Dei *in mendacium, & coluerunt,* & *ſeruierunt creaturæ potius, quàm creatori. Et adeo perniciosis ſpiritibus agitati erãt, ut ſeipſos mactarent dæmoniis, & filiorum ſanguine ſceleſtas quærerent placare uirtutes.* Rhodij *(teſte* Euſebio *) hominem ſacrificabant* Saturno, *non quippe bono, ſed malo.* In Salamina *quoque (quam antiquiſsimis temporibus* Coroneam *uocabant) uſque ad* Diomedis *tempora* Graualæ Ceclopis *filiæ homo cædebatur.* Manethus *etiam hiſtoricus* Aegyptius *in libro de pietate narrat homines in* Heliopoli *immolatos fuiſſe. Multáque huiuſmodi proſequitur* Euſebius, *& apud eum* Dionyſius Halicarnaſeus *&* Diodorus Siculus: *Sed hæc de multis ſufficiant ad hominum calamitatem miſerrimam ante* Redemptoris *aduentum innuendam.*

Ierem. Matth. Leuiti. Thobi. Ioan. Paulus Euſebius Mane. Euſeb. Diony. Diodo.

Chriſtus liberans ab hac calamitate humanum genus, deiecit tricipitem illam beſtiam. Cap. XIIII.

T*Antum itaque errorem, ſcelus, & infœlicitatem miſeratus Pater æternus demiſit filium ſuum Chriſtum Ieſum, qui eripuit nos de poteſtate tenebrarum: & tranſtulit in regnū filij dilectionis ſuæ. Hic igitur pugna aſſumpta contra totius mali ſuggeſtorem, eum debellauit: & ablata ipſius poteſtate, ligauit eum tartareis carceribus habens* Apocal. *(ut in Apocalypſi dicitur) claues abyſſi, & inferni. Et eius imperio angelus deſcendens de cœlo ligauit catena magna(ut ibidem dicitur) ſerpentem magnū, qui eſt diabolus: quem in cruce exaltatus iam debellauerat, ſicut promiſerat di-* CHRISTVS. Paulus *cens: Nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Pro quo exultans Paulus cum Corinthiis ait: Abſorta eſt mors in uictoria: Mors quippe eſt ipſe angelus mortis, & princeps tenebrarū, ut exponunt omnes, qui rectè ſentiunt. Sequitur: Vbi eſt mors uictoria tua? Vbi eſt mors ſtimulus tuus? Stimulus nanque, & ſagitta mortis peccatum eſt: quo ipſe angelus mortis ferit, & occidit nos, ueluti ſagitta uenenata: Sed uirtus peccati, & robur eius eſt lex, cuius tranſgreſsio peccatum eſt: quæ ſi non eſſet peccatum, non imputaretur: Sed Deo patri gratias, qui dedit nobis uictoriam per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Quam tamen uictoriam non conſequimur, niſi cooperemur uincenti, ut exquirit ſtatus uiæ, & pugnæ. Sed tandem(iubente Deo)ipſa mors, & angelus mortis penitus deſtruetur, ablata ab eo omnimoda nocendi poteſtate, ut paulo ſuperius dixerat Apoſtolus: Oportet hunc ſic regnare, donec ponat inimicos ſuos ſub pedibus eius: Nouiſsimè autem inimica deſtruetur mors: ut clarius cū Hebræis diſſerens ait: Vt per mortem deſtrueret eum, qui habebat imperium mortis, id eſt diabolum: & liberaret eos, qui timore mortis per totam uitam obnoxij erant ſeruituti. Et ut deſtrueret cupiditatem habendi, docuit uerbo, & facto deteſtari diuitias, proteſtans, ꝙ non poſſumus ſeruire Deo, & Mamonæ. Et ut ſuppeditaret ambitū dominandi, docuit nos eſſe mites, & humiles corde: Et inuitatus ad regnum recuſauit fugiens. Et ut amoueret à nobis omnia carnis deſideria, iuſſit nos lumbos præcingere, noſq; hortatus eſt caſtrari propter regnum cœlorū. Nec contentus uerbo tantūmodo inſtruxiſſe mortales, facto etiā docere uoluit, ut tanꝗ uerus dux præiret in bellum dicēs: Venite poſt me. Ductus enim à ſpiritu in deſertum illa trina prælia ſuſtinuit: in quibus ſemper feriens inimicum gladio ſpiritus, quod eſt uerbum Dei, glorioſum reportauit triumphum: Quid enim per panem fomentum præcipuum animalis hominis, niſi cōcupiſcentia, & carnis illecebræ, & totum, quod ad ipſam pertinet, intelligitur? Et quid per ſuggeſtionem gloriæ comparandæ in deiectione à pinnaculo templi, niſi ambitio, & ſuperbiæ faſtus denotatur? Et quid per omnia regna mūdi oſtenſa, & promiſſa, niſi poßidendi cupiditas intelligi poteſt? Victor itaq; in principē tenebrarū, & mortis, peccatiue ſuggeſtorem effectus, fortior illo totū eius regnū deſtruxit, ſpolia diripuit,*

prædamque captiuam è manibus ipſius eruit: Quo proſtrato, facilè omnia, quæ ſuo aſtu, & nequitia machinatus fuerat, ut auerteret hominem à Dei cultu, demolitus eſt.

Quomodo aduocauerit ad ſe omnia alia numina. Cap. XV.

VErum, ut idololatriam, & cultum plurium numinum amoueret à mortalibus, totum numen in multa diffuſum (ſic iubente Patre) ad ſeipſum aduocauit: Quod ſacramentum ſanè intelligentibus patefaciens ait: Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo, id eſt omnium uires, omnium uirtutes, omnium numina, ut Paulus exerta uoce nos admonet dicens: Expolians principatus, & poteſtates, palam triumphans in ſemetipſo traduxit confidenter omnem aliorum uim ad ſeipſum: Et iterum: Euacuauit omnem principatum, & poteſtatem, & uirtutem, ut non ultrà ab aliis procuremus neceſſaria, & opportuna, ſed ab eo, cui Pater omnia donauit. Hinc docuit omnes, ut de cætero à Patre peterent in nomine ſuo: Quæcũque (inquit) petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. Et hic eſt principatus, qui (atteſtãte Iſaiæ oraculo) factus eſt ſuper humeros eius: qui eſſe ſolebat ſuper humeros diuerſorum principum: ſed illis expoliatis, omnia collecta ſunt in eum: quem prouiſor ſummus iuſsit apparere in carne uiſibili, ut uulgarium oculi, qui ſpiritualia aſpicere nequeunt, nec ipſa contemplari ualent, oblatam haberent figuram, quã conſpicerent: & in ea numen, & diuinitatem adorarent: quam depreſſæ mentes imaginari non poterant. Qui ergo ſapientiam ueram, non mineruam imaginatam deſiderat, Chriſtum Dei ſapientiam inuocet. Qui uult uitam, & ſanitatẽ, non quidem Apollinem, uel Aeſculapium imploret, ſed illum, qui eſt uera uita, & medicus omnes ſanans languores: de quo canit Regius propheta: Miſit uerbum ſuum, & ſanauit eos. Qui uult iter proſperum in terra, & mari, non Aeolum, aut Aſtræos, ſed illum oret, qui mari & uentis imperat: & obſequuntur. Qui opulentiam frugum, aut uini appetit, nõ iam Cererem, uel Bacchũ, ſed illum deprecetur, qui ex quinq; panibus ſtatim multiplicatis ſatiauit uirorũ, & mulierũ turbam copioſam, & ſolo iuſſu aquam in uinum conuertit: qui etiã inquit: Ego ſum uitis uera, præbens uidelicet uinũ melius, quàm Bacchus, aut Dionyſius. Si uerò aqua quis indiget, non ad Oceanum, Achelоum, Nereides, Cymothoem, uel Amphitritem accedat, ſed ad illum fontem uitæ uberrimum cõuolet, à quo aqua effluit: quam qui biberit, nõ ſitiet iterum. Si quis autem floribus, fructibus, atque oleribus oblectari uoluerit, non iam Atym uel Adonidem inuocet, ſed ueram illam arborem uitæ geminam, quæ præbet diuinos, & humanos fructus uel paſcit corticè, & medulla, ut utrobique in ea paſcua inueniamus. Et ſi quis diuitias appetit, non iam ad Plutonem ſecum terræ dominum accedat, ſed ad Principem uerorum theſaurorũ, qui conſeruantur in cœlis: qui etiam ſcit remunerare in centuplum renuntiantes partem habere cum Mamona: Quibus centenariis, & millenariis pecuniis à Deo, & non à Mamona datis, li-

[Margin notes: CHRISTVS. / CHRISTVS. / Iſaias / Dauid / CHRISTVS.]

citè uti poterimus, ſicuti fecerunt Abraham, Dauid, & alij amici Dei, qui diuitiis abundarunt. Sed ſi quis nuptiarum optimam copulam deſiderat, non iam Hymenæum coniunctionis, & amoris numen excogitatum petat, ſed ad illum, qui coniunxit ea, quæ incõnexibilia exiſtimabãtur, diuinã uidelicet & humanã naturã accedat: Qui & nos omnes ad nuptias, non tanquã extrarios, aut miniſtros, ſed tanquam ueras ſpõſas inuitat: Et qui has carnales nuptias prius copulat in cœlo, quàm coniuges iungantur in terris. Et ſi quis delitias appetit, non iã à Venere, Cupidinéque expetat, ſed ab illo, qui hortulum delitiarum plantauit ab initio in cuius dextera ſunt delectationes ſempiternæ: & qui torrente uoluptatis ſuæ potat omnes ad ipſum accedentes. Si quis denique regnum, & primatum ambit, non iam ſupplex à Ioue expoſcat, neque Martio fauore, bello, & armis quærat, ſed ad illum accedat, qui dixit: Ego diſpono uobis regnum, ſicut diſpoſuit mihi Pater: Et qui ſe dicturũ promiſit: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum uobis regnum à conſtitutione mundi. Sed quid plura? Dicamus cum Apoſtolo: Diues in omnes, qui inuocant illum: adeo, quòd ad nullum aliud numen poſthac recurrendum eſt, niſi ad Patrem: ad quem intramus per Filium, tanquam per oſtium: & deducimur per Spiritum ſanctum, iuxta illud propheticum: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Qui tamen tres unum ſunt in deitate, & numine: à quo ſolo quærenda ſunt neceſſaria, & opportuna, & non à diuerſis numinibus: Ad cuius unici Dei cultum ipſe prius deduxerat familiã Iſraëliticam, nunc autem totum humanum genus, eſto quòd Hebræi Meſſiã ueniſſe non admittant, & Iſmaëlitæ ſequantur hæreſes Mahumeticas, unicum tamen Deum omnes adorant: Quod uirtute Chriſti in cruce exaltati factum eſſe non ambigimus. Cur autem Hebræos in ſua obſtinatione, & Iſmaëlitas in illo errore diutius immorari permittat, alibi diſcutiendum eſt.

CHRISTVS. — Paulus — Dauid

Hoc dominium obtentum, & attractio omnium numinum ad ſe probatur euidenti facto. Cap. XVI.

ET ne ſolum uerbis uideamur aſtruere, quod molimur, percurremus & aliquos, qui uiſi fuerunt effectus manifeſtiſſimi hoc comprobantes: Nam mortuo Chriſto in cruce, in qua eum reportauit de hoſtè triumphum, ut deiectæ fuerint tenebrarum poteſtates: adeo, ut quæ primo coli procurabant dantes reſponſa ex idolis, & templis tanquam diuina oracula, ſtatim ſiluerint, ablata ab eis omnimoda poteſtate nedũ dominandi, ſed etiam loquendi mortalibus ſub perſona Deorum, & mundi huius diſpoſitorum: Quod non modo uidemus oculis propriis, ſed (quod mirũ eſt) ipſi eorum cultores præcipui fatentur admirantes: Porphyrius enim in libro De oraculis deficientibus hæc ueritate compulſus decantat:

Porphy.

Ablata eſt Pythij uox haud reuocabilis ulli
Temporibus longis, etenim iam ceſſat Apollo,
Clauibus occluſis ſilet, ergo ritè peractis.

Diſcedas patria, & redeas ad limina, ſacris.

Et *Plutarchus in eiuſdem libri titulo: Cum (inquit) dicerem ad Cleombrotũ* Plutarc.
Narra ô amice, ſi placet, cur oracula, de quibus tanta dicebatis extincta ſint, ta
cente illo præ pudore, Quid oportet (inquit Demetrius) de illis quærere, cum Demetr.
omnia hîc ferè præter unum defeciſſe proſpiciamus. Sed & in Boëtia multiuo-
ca dicta propter multitudinem oraculorum, omnia quaſi aquarum fluenta de-
ſiccata ſunt: Quin & plus dicit Plutarchus, uocem delatam ex Echinadis in- Plutarc.
ſulis tempore Chriſti patientis, magnum Pana ipſorum mortuum eſſe, extincta
uidelicet eius uirtute, tam in dominando, quàm in reſpondendo, quamuis addu-
catur oraculũ in cõprobationem, quòd dæmones moriãtur. Hanc autẽ uocẽ de-
latam celebri fama, diuulgatũ eſt, etiam apud Tyberiũ Cæſarẽ, qui examinatis
teſtibus in archiuis regiis depoſitionem collocauit. Ceſſauit igitur oraculũ Del
phicũ celebratiſſimũ: ceſſauit & Pythiũ, & alia omnia. Sed & paulo poſt mor
tem debellatoris dæmonũ deſtructa ſunt tẽpla omnia Apollinis, Iouis, Iunouis,
Mineruæ, Dianæ, & quorũcunq; falſorũ deorum, & erecta ſunt templa Chri
ſti, & in honorem eorum, qui ipſum ſecuti ſunt: ut exclamare poſſimus:

Ecce Deus noſter CHRISTVS *per ſæcula regnat:*
Dantque Creatori cuncta creata preces.

Et *quid Porphyrius aduerſus nos rabidus canis dicat in eo libro, quẽ cõtra reli* Porphy.
gionẽ noſtrã ædidit, audiamus: Nec miremur (inquit) ſi iã multis annis ciuitas pe
ſte uexatur, cũ Aeſculapius, & alij Dij longè ſint ab ea: Ex quo enim Ieſus coli
tur, nihil utilitatis à diis cõſequi poſſumus. Mira eſt quidẽ ueritatis uis, ut ſpicu-
lũ, quod acerrimus hoſtis in nos dirigit, in dirigentẽ ui ueritatis uerſum, eũ, qui
miſerat, feriat. Si dij ceſſerunt Ieſu ô Porphyri, nonne profiteris inuitus Ieſum
fortiorem tuis diis? Si dicas: Indignati abierunt: Cur (inquam) nõ deprimũt eũ,
qui ſuam dignitatẽ occupat, & cultores ipſius? Puniunt (inquies) morbo uexan-
tes: Sed ceſſante morbo, & præualẽtibus Ieſu cultoribus, nunquid pœnitẽtia du
cti dij tui ceſſarũt à uexatione cultorũ Ieſu? Hũc enim colentes, à diis tuis, &
Romanis principibus per multa tẽpora impugnati ſemper meliora incremẽta ſu
ſcepere, & cultus eius adeo eſt ampliatus, ut mũdi principes prorſus debellati
fuerint: & totius mũdi uires paucis, & pauperculis euãgelij nũtiis ceſſerint. Inſu
per & Aeſculapij, & Apollines, & Plutones, & Serapides, & Mineruæ, &
Pallades, & Veneres, & Cupidines, & quodcũq; eſt portẽti genus, aut quæ e-
rãt idololatriæ nomina, reſurgẽte Chriſto ex mortuis, quaſi audito terræmotu
corruerũt: ut nec reſpõſa dare poſſent, nec cultũ exquirere: nec hominũ cruorẽ
expoſcere, nec auguriis, aut quibuſcũq; præſtigiis fauere, nec Ieſu obſtare nũtiis
quibus dedit poteſtatẽ in illos hoſtes facilè ſubiugãdos, & deiiciẽdos, ut in euã
gelio, cui titulus eſt ſecundũ Lucã, ait: Videbã Satanam, ſicut fulgur de cœlo ca Lucas
dentẽ. Ecce dedi uobis poteſtatẽ calcandi ſuper ſerpẽtes, & ſcorpiones, & ſup
omnẽ uirtutem inimici, & nihil uobis nocebit. Sed & hanc poteſtatem dedit nõ

in nominibus aliquibus inuocatis, ut ſolent Magi, uerum in nomine proprio ipſius uincentis, & obtinentis imperium in omnem uirtutem inimicam, ſicut poſt reſur
CHRISTVS. *rectionem triumphans de omnibus ipſius cultoribus dixit: Signa autem eos, qui crediderint, hæc ſequẽtur: In nomine meo dæmonia eiicient: linguis loquẽtur nouis: ſerpentes tollent: & ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit: ſuper ægros manus imponent, & bene habebunt. Illi autẽ profecti, prædicauerũt ubiq;, Domino cooperante, & ſermonem confirmante, ſequentibus ſignis. Quæ perpetrata ab Apoſtolis, & Ieſu triumphantis aſſeclis, adeo manifeſta ſunt, & ubiq;*
Paulus *comprobata, ut nouis probationibus non indigeant. Quæ propriis oculis conſpicientes mundi principes, cum negare non poſſent, attribuebant magicis artibus opera, & miracula illorum, qui magiam, necromantiam, auſpicia, præſtigia, & quicquid dæmonum arte moliebantur gentiles, toto conatu deſtruere ſatagebãt. Nec dubitandum eſt de ſcripturæ ueritate, cum tot conueniant in diuerſis mundi partibus teſtes, ut impoßibile ſit eorum conuentum eſſe falſum, id maximè, cũ & ipſi horum aduerſarij huiuſmodi facta ab eis confiteantur. Verum quid egemus teſtibus? Iam ipſi uidemus templa deorum deſtructa, oraculaque extincta: Quæ ſtatim mortuo, imò triũphanti Chriſto cedere cœperunt, ut & ipſi crucifixi hoſtes ſua ſponte faßi ſunt: & in noſtris libris ampliſsimè legimus. Siquidem cũ Albanam maioris Armeniæ urbem Bartholomæus ingrederetur, & intraret in templum, ubi Aſtarot colebatur, dæmones ulterius dare non potuere reſponſa: Admirantibus incolis, & ad uicinã ciuitatem, quo adhuc nõ perrexerat Apoſtolus, proficiſcentibus, ſciſcitantibusque ab idolo illic exiſtente, cur in Albana reſponſa non haberent, faſſus eſt cacodæmon ueritatem ui Chriſti compulſus, Albanorum Deum, imò cacodæmonem ob ingreſſum Bartholomæi in ciuitatem, & templum, cathenis ligatum, ut loqui amplius non ualeret. Confeßi etiam ſunt mali dæmones Cypriano tunc mago, aut necromanti Chriſtum preualuiſſe in eos: Quare ſpretis Cyprianus uictis adhæſit uincenti. Fœlix presbyter, & martyr non modo dæmones ligauit, ſed ſolo flatu Mercurij ſtatuam, & Dianæ ſimulacbrum deiecit: Arborem quoq; ubi lucus, & templum erat, ſolo iuſſu in crucifixi nomine cõminuit. Margarita proprio cingulo dæmonem ligatum in crucifixi uirtute ducebat ad nutum. Innumerabilia ſunt in huiuſmodi paradigmata. Sed quid moror exemplis, quorum me turba fatigat? Iam celebri fama diuulgatum eſt omnes poteſtates aëreas pauere non tantum Chriſtum ieſum, ſed olim infamem, nunc autem inſignem crucem, in qua triumphauit: ut iam in prouerbium uenerit: Magis timetur hoc, uel illud, quàm diabolus timeat crucẽ. Neque tacebo, quod experimento didici, nullum dæmonem, malum ſpiritum, uel tetram uirtutem ex his, quæ uexant, uel poßident humana corpora, poſſe reſiſtere, quin, uelint nolint, genuflectant, quando nomen Ieſu debitè pronuntiatum ipſis proponitur uenerandum: Et quod plus eſt, iam experimento comprobatũ eſt nihil fauoris haberi poſſe à cœleſtibus, niſi interueniat nomen, authoritas, fauor,*

*& aſſenſus Ieſu. Hinc Hebræi in diuinis nominibus peritiſſimi, nihil poſt Chri-
ſtum operari poſſunt, ſicuti faciebant priſci eorum patres. Vndè cum aduoca-
re nequeant cœleſtia, & munda numina, ad tartareas poteſtates, & immun-
dos dæmones confugiunt: & ad necromantiam illam artem omni lege; omnique
religione damnatam: ut mihi proprio ore faſſi ſunt, qui in huiuſmodi magis ex-
perti, & præcipui habebantur. Aliqui tamen, ut ſuam incredulitatem, & perfi
diam obtegant, criminantur peregrinationem ſuam, in qua longè diſtantes à ter-
ra promiſſionis, & templo, nihil (ut inquiunt) authoritatis, aut uirium obtinent:
Sed hæc uerba & nugæ meraciſſimæ ſunt, cum Ioſeph in Aegypto, Ezechiel in
Chaldæa ſimul & Daniel uaticinati fuerint: Et hic etiam Dagon ibidem deſtru
xerit: & Chriſti diſcipuli ubiq́ue terrarum in dæmones prorſus præualuerint,
& mirabilia operari paſſim comprobentur.*

Eadem comprobantur uaticiniis. Cap. XVII.

AD *oracula autem, quæ huiuſmodi negotium præuenerunt, uenië-
tes, incipiemus à Moſe, à quo habemus in Leuitico, quòd* Nadab, Leuit.
& Habiu filij Aaron *arreptis thuribulis impoſuerunt ignem, &
incenſum deſuper, offerentes coram* Domino *ignem alienum, uel
extraneum, quod eis non præceperat: Et egreſſus ignis à* Domino, *deuorauit
eos, & mortui ſunt corã* Domino. Non *ſine admiratione legi poteſt hic textus,
niſi intelligatur latens, & myſteriosus ſenſus.* Laborauit Abrahã, Moſes, Aa-
ron, *& electi illi ſacerdotes, ut idololatriã extinguerent: atque omnes ad cultũ
ſummi* Dei *deducerent: quod ſuper omnia peroptabant.* Hoc *zelo* Abraham, *cũ
Deum unicum doceret* Chaldæos, *in ur, uel fornacẽ miſſus fuit ab eis.* Hoc *ze-
lo* Elias *impetrauit ignem de cœlo contra prophetas* Bahal. Hoc *zelo* Nadab,
& Habiu *arrepti uoluerunt adolere cum igne alieno, id eſt ſacra offerre pro
extraneis: Sed cum arrogarent ſibi maximum opus Meſſiæh tantũmodo reſer
uatum, & minimè ipſis commiſſum, de arrogãtia puniti ſunt: Vndè cum doleret*
Aaron *de filiis perditis ex opere, maximè bono zelo perpetrato, dixit ei* Mo- Moſes.
ſes: Hæc dicit Dominus: *Sanctificabor in proximis, uel propinquis meis, & in
conſpectu totius populi glorificabor. Propinquus, & proximus* Deo, *in primis
Chriſtus eius* Filius *fuit: Poſtea Apoſtoli: quorum plærique propinqui Chriſti
erant in ſecundo gradu conſanguinitatis ſecundum carnem: ut* Ioannes, *uterq;*
Iacobus, Philippus, Simon, *& Thadæus: Secundum autem ſpiritum diſcipuli om
nes, præcipuè Apoſtoli, in quibus ſanctificatus, & glorificatus eſt in conſpectu
cuiuſque populi & uniuerſi mundi: Quam gloriam ſibi uendicare uoluerunt il
li duo ſacerdotes, non præcipiente* Domino, *nec exigente tempore, ideo puniti
fuere: Quod audiens* Aaron *tacuit, rationi, & iuſtitiæ cedens. Iſaias autem, cũ* Iſaias
*de Meſsiah multa uaticinatus eſſet, quid de idolis deprimendis adiecerit, uidea
mus: ait enim:* In *nouiſſimis diebus, id eſt in ultima ætate, erit præparatus mons*
Domini *in uerticè montium: Et eleuabitur ſuper omnes colles.* Nec *enim legi-*

mus, aut uidimus, ꝗ aliquis mons proximè eleuatus ſit ſuper colles, aut alios mõtes, ad quem confluxerint gentes: Vndè mons hic eleuatus ſuper omnes colles eſt ille, qui ſcriptus eſt in capite libri, & effectus Rex regum, & *Dominus dominantium, prælatus, atque eleuatus ſuper omnes principes, qui tãquam colles eleuati ſunt ſuper populos: Et ad hunc confluxerunt gentes ſuſcipientes eius charactérem, & donatiuum, & ipſum adorantes: tunc enim, ut ſequitur, eleuatus eſt Dominus ſolus cõtritis penitus, & demolitis idolis: undè ſequitur: In illa die proiiciet homo idola argenti ſui, & ſimulachra auri ſui. Zacharias quoq; ſole clarius loquitur dicens: In illa die erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Ieruſalem, in ablutionem peccatoris, & menſtruatæ: Qui fons (ut omnes interpretantur) Meſsiah eſt: qui abluit peccatum, & menſtruata, id eſt actuale, & originale peccatum. Et tunc (inquit Dominus exercituum) diſperdam nomina idolorum de terra, & non memorabuntur ultrà: quod iam facto comprobamus.*

Zacha.

Ezechi. *Iterum in Ezechiele inquit contra Aegyptum idolis opulentam: Diſperdam ſimulachra, & ceſſare faciam idola de Memphis: & dux de terra Aegypti non erit amplius: Et multa proſequitur Vates de ſtrage Aegyptiorum, quam principes Romani, & alij executioni demandarũt. Sed hæc omittentes de idolis proſequamur, quæ primo in Aegypto, Memphis, Taphene, Canopo, Alexandria, Thebis, Heliopoli, & aliis ipſius Aegypti locis, florẽte cultu crucifixi, demolita ſunt: & repleta loca Anachoritis, Monachis, & quãplurimis Ieſum à terra exaltatum uenerantibus. Sed & Malachias ultimus prophetarum de abiectione Iſraël, & uocatione gentium per Meſsiæh uirtutem quàm apertè loquatur, uideamus: Non eſt (inquit ad populum Iſraëliticum) uoluntas mea in uobis, dicit Dominus exercituum: & munus non ſuſcipiam de manu ueſtra: Ab ortu enim ſolis uſque ad occaſum magnum nomen meum in gentibus, & in omni loco adoletur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum: Quæ propheta ipſe tanta certitudine cognoſcebat, ut ipſa futura tanquã præſentia, more prophetico, denũtiaret: Nec enim in gentibus tunc glorificabatur nomen Domini, ſed exaltato crucifixo bonorari cœpit: Ad quẽ uerum Meſsiam tandẽ ueniẽt Iſraëlitici omnes, ut per Iſaiam dicitur: In die illa erit radix Ieſſe, qui ſtat in ſignum populorum, in cruce uidelicet exaltatus: Ipſum gentes deprecabuntur, & erit ſepulchrum eius glorioſum: uel (ut habet ueritas textus) erit requies eius honor. Et adiiciet Dominus ſecundo manum ſuam ad poſsidendum reſiduum populi ſui, quem uidelicet reduxit aliquando, ſed plenius reducet ex uariis captiuitatibus, & ingenti diſperſione, quæ impræſentiarum eſt ubique terrarũ, ut tãgit propheta: dũ ſequitur: Quod ſcilicet reſiduũ relinquetur, & ab Aegypto, & à Phetros, & ab Aethiopia, & ab Elam, & à Senahar, & ab Emath, & ab inſulis maris: Quibus uerbis tres mũdi partes præcipuas tangit, Aphricam, Aſiam, & Europam: ut ex illis omnia loca intelligantur, in quibus diſperſi ſunt. Sequitur: Et leuabit ſignum in natio-*

Malach. · Iſaias · Idem · Idem

nes, & cõgregabit ꝓfugos Iſraël, & diſperſos Iehuda colliget à quatuor plagis terræ. Nec aliquid clarius dici poteſt, ſicut ad uerbum completum eſt, triũphãte crucifixo, & miſſo ſpiritu ſancto: Quo repleti Apoſtoli, dum loquerentur, erant (inquit Lucas) admirantes Parthi, Medi, Elamitæ, & habitantes in Meſopotamia, Syria, & Cappadocia, Ponto, & Aſia, Phrygia, & Pamphilia, Aegypto, & Libya, Cyrene, & aduenæ Romani: Iudæi quoque Proſelyti, Cretes, & Arabes, & dicebant: Audiuimus eos loquentes noſtris linguis magnalia Dei. Hoc enim primo die, quo Chriſtus prædicari cœpit actũ eſt: Quæ autẽ ab illis cunabulis ad noſtra uſq; tẽpora ſucceſſere, uolumẽ noſtrum capere minimè poſſet. Multis quoq; aliis oraculis hoc idẽ corroborari ſolet, ſed quæ dicta ſunt, ad præſens ſufficiãt: Hoc tamẽ unũ ꝑſtringã, quod à Moſe, Chriſto, Paulo, & aliis prædictũ eſt, ꝙ tanq̃ omniũ immaniſſimũ ſcelus, & peſtis, atq; abominatio ſæuiſſima à I E S V crucifixo cõteretur, qui ꝑ antonomaſiã antichriſtus dicetur. Multi enim (inquit Ioã.) antichriſti facti ſunt, ſed unus omnium acerrimus; qui eleuabitur, nõ tãtum cõtra Chriſtũ, ſed (ut inquit Apoſt.) cõtra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita, ut in templo Dei ſedeat oſtendens ſe, tanquam Deum: De quo Moſes inducit Bilhan uaticinantem in huiuſmodi uerbis

Lucas.

Ioan.

Paulus

Moſes Bilhan

אוי מי יחיה משמו אל וצים מיד כתים וענו אשור וענו עבר וגם הוא עדי אובד

Quod ad uerbum traductum dicit: Heu quis uiuet ab eo, id eſt à facie eius, qui poſitus eſt contra Deum? Et naues de litore Italiæ, ſupple uenient, & affligent Aſſyrium, & affligent Hebræũ: & etiam ipſe tandem peribit: Eleuabitur enim abominabilis, & affliget potiſſimè Aſſyrios & Hebræos, ubi reſidebit: & conſequenter affliget quoſcunque potuerit ſtrage, & tribulatione magna, ut etiam infallibilis Veritas proteſtata eſt dicens: Cum uideritis abominationem deſolationis, quæ dicta eſt à Daniele, ſtantem in loco ſancto: qui legit, intelligat. Veh prægnantibus, & nutrientibus in die illa, in qua erit tribulatio magna, qualis nõ fuit ab initio mũdi uſque modo, neque fiet: & multa, quæ ſequuntur: quæ apertè innuunt, nunquam acriorem hoſtem in Chriſtum, & Deum, & ſalutem noſtram inſurrexiſſe, aut inſurrecturum: De quo nihilominus crucifixus noſter reportabit uictoriam, & triumphum trahens de manibus ſuis omnes, quos acceperit: ut ſubinfert Paulus dicens: Quem Dominus I E S V S interficiet ſpiritu oris ſui: & deſtruet illuſtratione aduentus ſui eum, cuius eſt aduentus ſecundum operationes ſatanæ in omni uirtute, & ſignis, & prodigiis mendacibus, & in omni ſeductione iniquitatis iis, qui pereunt, eo quòd charitatem ueritatis non acceperunt, ut ſani fierent: & meritò attraherentur à crucifixo noſtro. De eius quoque uictoria ſequitur ſumma Veritas dicens, quòd tunc apparebit ſignum filij hominis in cœlo, quo ipſum ſceleſtum uidelicet debellabit. Et mittet angelos ſuos cum tuba, & uoce magna, & congregabũt electos eius à quatuor uẽtis cœli, à ſummis cœlorum uſque ad terminos eorum. Poſtea ſubinfert: Cœlum & terra tranſibunt, uerba autem mea non præteribunt. Quo debellato deſtruetur,

CHRISTVS.

Paulus

CHRISTVS.

& inimica mors: quæ in hoc ultimo, & ſupremo conatu confracta peribit, triũphante Ieſu, & attrahente ad ſe omnia attrahenda, ut ſtatim dicetur.

Quomodo diſtrahentia omnia tandem amouebit, ut ad ſe unum omnia perfectè trahat. Cap. XVIII.

Agna quippe ex antè dictis inſurgit admiratio, cur non uideamus attractum iſtum omnium gentium, & etiam populi Iſraëlitici, ſicut uidetur prædixiſſe oracula: Ait enim Regius propheta: *Et adorabunt eum omnes reges, omnes gentes ſeruient ei:* Et Iſaias: *Surge, illuminare Ieruſalem, quia uenit lumen tuum, & gloria Domini ſuper te orta eſt: quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos: ſuper te autem orietur* Dominus, *& gloria eius in te uidebitur: & ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in ſplendore ortus tui: Caligo enim & tenebræ operiebant populos, quando idolis, & poteſtatibus tenebrarum ſeruiebant: Sed orto Domino in Ieroſolymorum agro, & uiſa eius gloria, gentes cœperunt ambulare in lumine ſuo, & reges in ſplendore ortus ſui, uiſa eius ſtella in oriente. Sunt quoque innumera alia oracula, quibus prædictum eſt omnes illuminari, dirigi,* & *deduci debere à luce iſta à terra exaltata pro illuſtratione, & ſalute noſtra. Sed hoc infert ſpeculantibus admirationem non modicam, ſi hæc lux (ut dictum eſt) omnes colluſtrauit, cur tot remanent obtenebrati, & illi, qui ſpurciſſimæ beſtiæ characterem ſuſcepere, & qui eam lucem reſpuentes à figuris, & ænigmatibus diſcedere nolunt? Nonne & illi, qui nomen tantummodo ſuſcepere, undè chriſtiani denominentur, operibus autem illud nomen impugnant? certant enim inter ſe odiis, & litigiis, Deumque ueluti detruſi tartareis carceribus blaſphemãt, carnis illecebris obuoluuntur, idola pecuniarum adorãt, terrena ſapiunt, ſpiritualia oderunt, caſtrimargiæ inſeruiunt, cultum* Dei *contẽnunt, adeo, ut non attracti, ſed expulſi penitus ab iſta luce uideantur: Vndè & prophetarum oracula, & ſummæ Veritatis ſententia de falſitate argui poſſe diiudicetur: quia nec ad eum confluunt gentes, nec ipſum adorant omnes populi, nec ab codẽ omnia attracta conſpiciuntur: Quibus ſatisfacientes, dicimus* Chriſtum *omnium ſalutem operatum fuiſſe pro omnibus, traditum pro omnium liuoribus ſanandis, & in lucem omnium inſtar ueri* Solis *ortum, & accenſum:* Non *tamen omnes ſalutem capiunt, etiam quibus ſalus parata eſt, quouſque ipſorum tempus aduenerit: Sol enim in ſua primæua fabrica refertus fuit ea luce, quæ ꝑ omnibus mundi partibus illuminandis eſt ſufficientiſſima non tamen partes omnes ſimul colluſtrat, ſed completo circuitu, nulla remanet lucis ipſius beneficio priuata, & omnia ſuo tempore lumen ſuſcipiunt. Ortus quoque eſt ſol iuſtitiæ* Chriſtus *luce perfecta, qua poſſet omnem hominem illuminare: Sed ſunt tenebræ, quæ nequeunt eam comprehendere, uel nunquam uel pro tempore: Et qui nunquam eam ſuſcipere uoluerint, tanquam lucis inimici dabuntur in ſortẽ peſſimam cum principe tenebrarum: Qui autem ſtatim, uel ſaltem aliquando eam*

David

Iſaias

ſuſceperint, hi & in patria lucis eius beneficio perfruentur: Virtus enim Chriſti diſtributa in omnia membra myſtici, & Chriſtiani corporis diffunditur tanquam fermentum in totam maſſam, & tanquam ignis in plura ligna: Sed ſicut maſſa illa tota fermentatur cum tempore, & ligna calefacta ſuo tempore accẽduntur, & in ignem tranſmutantur; ſic & maſſa iſta humani generis, ſuſceptá Chriſti uirtute, tota ſuo tempore fermentabitur bono fermento: & calefacta igne illo diuino in ipſum tranſmutabitur, excepta ea parte, quæ ueluti fex, & purgamentum proiicietur ad latrinas tartareas. Sed id erit completo curriculo, quod Pater æternus decreuit pro expurgatione maſſæ in illum tranſmutandæ: de quo Sophonias ait: Expecta me, dicit Dominus, in die, quo ſurgam: quia iudicium meum, id eſt decretum mihi datum eſt, ut congregem gentes, & colligã regna, & effundã ſuper eos indignationem meam, omnem iram furoris mei, quia in ira zeli mei deuorabitur omnis terra, id eſt omnis, qui terrena ſapit, & ſecundũ carnem, & ſanguinem uiuit: & expurgabo omnem ſcoriam, tam in operibus, quàm in uerbis: & tunc omnes erũt puri, & in operibus, & in uerbis: Vnde ſequitur: Tunc effundam ſuper populos labium purum, ut inuocent omnes nomen Domini, ea uidelicet ſanctimonia, & puritate, qua inuocare debent. Et hoc quo ad uerba. Sed de operibus ſequitur: Et ſeruient ei humero uno, id eſt unico corde, unico cultu, & conformibus operibus: Quod adhuc minimè uidimus: Speramus autem uidere, & lætari, quando congregatis gentibus, & collectis regnis effundetur furor, zelus, & ſancta indignatio emũdans, & expurgans omnia immunda, & colligens omnia diſperſa, reddenſque unicum labium, & illud purum, & mũdum: Quod (inquiunt Hebræi) illud erit, quo lex, & oracula data ſunt, & celebres hymni dictati: Vel ſit ſermo purus, & clarus, non ſecundum idioma, ſed procedens à corde puro, & unico in omnibus ex colliganti charitate: Et tunc homines à multiplicitate rituũ, & cæremoniarum, in qua multoties confunduntur, ad unicum cultum reducentur: qui tunc clarè, ſecundum Dei beneplacitum explicabitur, ceſſante omni diſcordia, & diſsidio: Quæ an ab animis natura diſsidentibus, an ex corporibus ex contrariis qualitatibus compoſitis, an ex formis multigenis procedant, an ex uario cultu, influxu multiplici; & diuerſis nutrimentis foueatur, altiſsima quippe ad diſcernendum exquireretur indago. Adſunt quidem in homine contrariæ qualitates diuerſiſsimè commixtæ: undè diuerſæ complexiones. Intercedunt quoque uarij influxus diuerſiſsimè diſponentes corpora noſtra. Interſunt etiam diuerſæ regiones, uarij cibi; conuerſationes multiplices: ex quibus omnibus (ut Ptolemæo placet) deducitur homo ad diuerſos effectus. Nec minus id procedit ab animis, qui ſi ab eodem fonte procedunt, tranſeuntes tamen per diuerſa media (ut Pythagorei, & Academici autumant) diuerſas induũt naturas, & inclinationes: undè diſſenſio exoritur. Sed cum illud, quod eſt ſummè unum, à quo omnis multitudo emanat, deducere intendat debito rerum curriculo omnem multitudinem in ſeipſum unũ, oportet, ꝙ col-

Sophō. Hebræi. Ptole. Pythag. Academ.

ligendo multitudinem reſecet, & amoueat omnia, quæ ab unitate diſtrahunt. Hinc (quod dictu mirabile eſt) etiam intelligentias ab eis, quos tuentur, tandem
Iſaias *amouebit: Quod dicere nõ auderẽ, niſi Iſaias me aperto ſermone doceret dicẽs de multiplici militia præſidente* Edom, & Boſra: *Et tabeſcet omnis militia cœli, & cõplicabuntur, ſicut liber, in quo chartæ multæ colligũtur, & cõplicãtur. Et hoc amplius ſubinfert: Et omnis militia eorũ defluet, ſicut defluit foliũ de uinea, & de ficu, quoniam inebriatus eſt gladius meus in cœlo: Quod non de militia intellectuum beatorum intelligitur, neque de primæua expulſione principis tenebrarum: quia de militia* Edom, & Boſra *loquitur: quæ tunc non erant, & de futuro eſt ſermo, & non de præterito: Sic & antea clariſſimè loquitur di-*
Idem *cens:* Viſitauit Dominus *ſuper militiam cœli in excelſo, & ſuper omnes reges, qui ſunt ſuper terram, auferens forſitan ab hominibus, & regnis (ut aliquibus placet) omnem particularem tutelam, ut regens ipſe unicus, quos regit, deducat ad omnimodam unitatem cordis, amoris, cultus, & idiomatis meliori fruge, q̃*
Moſes. *principes angelici, eſto ꝗ boni. Hinc Moſes non contentus ducatu angelico, ipſum Deum uoluit habere ductorem: Reducet (inquit) plura idiomata ad unum, quæ tot ſunt, quot principes cœleſtes diſtributi per portiones ſignorum, ut ſecretiores Theologi docent: Sex enim ſunt pro quolibet duodenario illo cœleſti, qui connumerati reperiuntur ſeptuaginta duo, quot erant ſapientes in conſilio Sinedrim iudicantes turbam, & quot electi ſunt poſt Apoſtolos duodenarios in doctores, & ductores gentium non ſine magno myſterio, ut Reſp. patrum antiquorum, & Chriſtiana ſimulachrum tenerent Reip. cœleſtis. Et cum dignabitur Princeps habere de nobis tutelam immediatam, tunc forſitan deuenient gen-*
Ioan. *tes ad illud millenarium, de quo* Ioannes *in Apocalypſi: Et uiuent, & regnabunt cum Chriſto mille annos, & omnes facti ſacerdotes Dei, & Chriſti: Et iterũ: Et ipſi populus eius erunt, & ipſe Deus erit cum eis eorum Deus in millenario ſeptimo ſabbatario, & quietis: In quo Deus quieſcet ab operibus, quæ nobiſcũ*
CHRISTVS. *agit: & in nobis quieſcet, & nos in eo, iuxta illud, quod dixit: Qui manet in me, & ego in eo: Sed multo fœlicius erimus in alterutro, & uniti perfecto amore, & quiete in patria illa, ubi dabitur perpetua manſio, & quies.*

Quòd tandem trahet omnes attrahendos. Cap. XIX.

Idem A*Motis igitur omnibus impedimentis, & collecta tutela omnes attrahendos tandem ad ſeipſum deducet abſque aliqua reſiſtentia, aut errore, iuxta id, quod ait: Ego uitã æternam do ouibus meis, & non rapiet eas quiſquam de manibus meis: Et iterum: Omnes quos dediſti mihi, non perdidi ex eis quemquam: Et rurſum: Omnes, quos dediſti mihi, ego cuſtodiui, & nemo ex eis periit, niſi filius perditionis, ut ſcriptura impleatur, quæ multa de proditore prædixerat: Nam ſicut Deus elegit, ita modum adinuenit, & uiam, qua ipſos ad ſe deducat, ſicut docet nos Paulus cũ Ro*

manis differens: Quos præſciuit, & prædeſtinauit conformes fieri imagini Filij ſui, hos & uocauit: & quos uocauit, hos & iuſtificauit: quos autem iuſtificauit, illos & magnificauit: quid ergo dicemus? Si Deus pro nobis, attrahens ui delicet, & deducens, quis contra nos diſtrahens & deuians? quaſi dicat nullus. Et de huiuſmodi attractu fortiſſimo ſequitur Paulus dicens: Quis ergo nos ſeparabit à charitate Chriſti? An tribulatio, an anguſtia, an fames, an nuditas, an periculum, an perſecutio, an gladius? Nã in his omnibus ſuperamus propter eum, qui dilexit nos: & qui nos attrahit, & tenet. Ideo deprecabatur ille ſapiens dicens: Trahe me poſt te curremus. Traxit quippe, & trahit Pater æternus in funiculis diuinis, ſed Deus factus homo trahit in funiculis hominum, ſicu ti per Oſee prædixit: In uinculis hominum traham eos, in uinculis charitatis: uel in ſeruitute amoris, ut habet ueritas literæ. Quibus uinculis hominis extenſis ab illo, qui habitu eſt inuentus, ut homo, quia ſenſibilia, quia domeſtica, quia maximi amoris pignora traxit multo maiorem multitudinem, quàm irretierat uinculis illis inuiſibilibus, & non perceptis ſenſibus, quibus uulgariũ copioſa turba innititur. Sed hic inſurgit non modica inter multos ſapientes diſceptatio, quænam ſit maior turba, aut eorum, qui trahuntur, aut eorum, qui abijciuntur à Chriſto: Quod uolens determinare Symeon dixit: Ecce poſitus eſt hic in ruinam, & in reſurrectionem multorum in Iſraël, non magis unam, quam alteram multitudinem præponderans. Mouentur nonnulli & illo uerbo, quod iſte attractor dixerat: Multi ſunt uocati, pauci uerò electi, exiſtimantes, quòd ſoli pauci electi ex multis uocatis ſaluentur: Sed quid dicemus ad Paulum, qui non contra Chriſtum, ſed pro Chriſto loquitur dicens: Quos uocauit, hos & iuſtificauit? Omnes igitur uocati in numerum electorum uenire cenſentur. Nec quidem à ueritate eſt alienum: Nam illi pauci electi non ſecernuntur à uocatis, tanquã à reprobis, ſed tanquam conſignati ab illa turba magna, quàm dinumerare nemo poterat, deliguntur, ut ordine, & numero illo duodenario ſacramentorum pleno alijs præferantur. In cœna quoque illa, ad quam multi uocati fuere, unum tantummodo expulſum, & abiectum legimus, cæteris autem in nuptiis illis æternæ beatitudinis perſiſtentibus: Vndè edocemur, quòd ex uocatis non pauci, ſed pene omnes ſaluantur. Nec illud uerbum Chriſti, quo ait: Multi ſunt uocati, pauci uerò electi, intelligi poteſt de illo uno tantummodo expulſo, ſed de illis, qui multi inuitati fuere: quamuis Hieronymus dicat per illum unum intelligi debere omnes, qui ſimul uniti ſunt in malitia, cum Iudæis uidelicet, qui erant uocati per legem, & ex ipſis pauci nuptiarum participes ſunt effecti: Ne tamen ſedilia uacua remanerent, miſſi fuerunt nuntij ad exitus uiarum, id eſt ad gentilium populos, qui erant extra uiam legis, ut introducerent ad nuptias, quoſcunque aduenirent, ſicuti bene interpretatur Hieronymus. Sic igitur pauci ex uocatis p legem electi fiunt, quouſque dabitur tempus: ut conuertantur reliquiæ Iſraël, ſicut edocemur oraculo Iſaiæ dicentis: In ueritate reliquiæ conuertentur, reli-

Paulus

Salomon

Oſee.

Symeon

Paulus

CHRISTVS.

Hieron.

Idem

quia inquam Iabacob ad Deum fortem: Si enim fuerit populus tuus Iſraël quaſi arena maris, reliquiæ conuertentur ex eo: Quod & Paulus adducit cum Romanis diſſerens. Sed ex maxima turba gentilium omnes uocantur, omnes introducuntur, qui ubicunque ſunt, reperiuntur. Sunt ergo pauci electi ex multis Iudæis uocatis, ad quos ſermo Chriſti dirigebatur: Vel ſunt pauci electi, ut aliis præferantur: Nam ſeruatorum eſt turba magna ex omnibus linguis, populis, & & nationibus: Quorum nomina, & ſi uulgò obſcura, Deo tamē cognita, & maniſeſtiſſima ſunt, annotataque in libro uitæ, qui Deo ſemper patens eſt. Inſuper iſti diminuentes numerum ſaluandorum in fauorem eorum, quæ dixerant, aliud

CHRISTVS. *uerbum Saluatoris adducunt, qui ait: Anguſta eſt porta, & arta eſt uia, quæ ducit ad uitam: & pauci ſunt, qui inueniunt eam: Vnde uidetur ſatis manifeſtū, quòd pauci ingrediantur, aut attrahantur ad uitam, reſpectu multorum qui per uiam mortis, & damnationis gradiuntur. Sed attendant, quæſo, iſti cautum loquendi modum ſummæ Veritatis, quæ ait: Et pauci ſunt, qui inueniunt eam: Nam ſi dixerimus, quòd nullus eam inuenit, non diſcedemus à ueritate, acclamante*

Baruc. *Baruc: Nō eſt, qui poſſit ſcire uiā eius: neque qui excogitet ſemitas eius. Et ſi non poſſumus excogitare, minus adinuenire, niſi oſtendat nobis, & ducat ille, qui ſcit uniuerſa: & nouit eam, & tradidit eam Iabacob puero ſuo, & Iſraël dilecto ſuo: Poſtea in terris apparens docuit eam ore proprio: imò fecit ſe*

CHRISTVS. *uiam, & oſtium dicens: Ego ſum uia: Ego ſum oſtium, per me ſolum datur introitus ad uitam. Hic ergo ſolus uiam inuenit, & oſtium, ſine quo nihil facere poſſumus, aut excogitare: illum tamen docentem, ducentem, & præeuntem ſecuti ſunt multi, & turba magna, quā dinumerare nemo poteſt. Nec arbitror fuiſſe tam paruæ uirtutis illum, qui uult omnes homines ſaluos fieri, ut ſalute paucorum contentus ab aliorum cura deſtiterit. Nec tam exigua fuit ducis uirtus,*

Paulus *ut in paucorū attractu uideatur extincta, dicente Paulo ad Romanos: Si unius delicto multi mortui ſunt, multomagis gratia Dei, & donum in gratia unius hominis IESV Chriſti in plures abundauit: Et iterum: Si unius delicto mors regnauit per unum, multomàgis abundantiam gratiæ, & donationis, & iuſtitiæ accipientes in uita regnabunt per unum Ieſum Chriſtum: Igitur ſicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, ſic & per unius iuſtitiam in omnes homines in iuſtificationē uitæ: Et ſicut per inobedientiā unius hominis peccatores cōſtituti ſunt multi, ita & per unius obedientiā iuſti conſtituentur multi. Si*

CHRISTVS. *igitur multi, quomodo pauci? Neque contra Chriſtum Paulus, in cuius pectore Chriſtus reſonat, ſed cum Chriſto, qui ait: Veni ſaluos facere, & quærere eos, qui perierāt. Et qui iterum dixit: Omnes quos dedit mihi Pater, non perdidi ex eis quemquam. Igitur omnes datos à Patre ſaluat. Sed nec opinandum eſt, quòd largiſſimus dator omnium bonorum ex maxima multitudine paucos dederit filio, cui omnia donauit: Nec bonitati Dei, & miſericordiæ conuenit, ut plures perire ſinat, quàm ſaluet, cùm poſſit, & uelit omnes ſaluare, niſi qui ſalutem re-*

cuſant. Dabitur *quidem*(Deo *fauente*) *tempus, quando reliquiæ,quando diſperſi congregabuntur,quãdo omnes ſeruient* Deo *humero uno,& quando* (*ut inquit* Zacharias) *erit Dominus unus in omnibus, & nomen eius unum*: Quod *erit* (*ut ſupra dixit*)*in die nota Domino*: In *qua exibunt aquæ, quæ ſupra cœlos ſunt,de Ieruſalẽ ſuperna uidelicet, & medietas earum ibit ad mare orientale*: Ad *orientem quippe illum*, *de quo Iſaias*: Vocans *ab oriente iuſtum*:Et *de quo Pſalmographus*: A*ſcendit ſuper cœlos cœlorum ad orientem*:Medietas *uerò altera ibit ad mare*, *non quidem illud Syriacũ, quod facit littora Palæſtinæ,ut aliqui interpretantur:ſed ad Chriſtum,qui nouiſſimis temporibus repletus fuit aqua illa diuina,& ſupercœleſti,ut pelagus effectus ſua plenitudine irrigaret uniuerſos*:Q*uam aquam tam libenti animo propinat,ut publicè in templo clamet,& dicat*:Si *quis ſitit,ueniat ad me, & bibat.* Et *iſtæ aquæ*(*ut ſequitur propheta*)*nunquam deficient,ſed erunt in hyeme,& æſtate ſemper refocillantes animas.* Et *tunc erit* Dominus *rex ſuper uniuerſam terram*, *non quidem id temporis nouum adeptus regnum, quia iam effectus eſt* Rex *regum, &* Dominus *dominantium*:Sed *quia habebunt eum in dominum omnes*, *quos permiſit per tempus uagari ſuo arbitrio*:Vel *erit* Dominus *omnium, quia ceſſabunt dominia & principatus aliorũ, ut paulo antè diximus* : Q*uod ſuum ſortietur effectum aut in ſecundo Chriſti aduentu,ut ſentit* Hieronymus, *aut quando id ille decreuerit,cui ſoli hæc dies cognita eſt*: Q*uandoquidem noſtrum non eſt ſcire tempora,uel momenta, quæ* (*ut Chriſtus diſcipulos ab huiuſmodi inquiſitione reuocans apertè reſerauit*)Pater *poſuit in ſua poteſtate.*

[Margin notes: Zacha. — Iſaias — Dauid — CHRISTVS. — Hieron. — CHRISTVS.]

EE

CHriſtus eſt verus ſacerdos, & verus panis, & hoſtia, & ſacrificium omnia purgans, & omnia pacificans. Tonus tertius.

QVid ſit ſacerdos, & eius officium. Ca. Primum.
Quod Chriſtus fuerit verus ſacerdos & omnibus refertus, quæ ad verum ſacerdotem, & ſummum pontificem ſpectant. Ca. II.
Chriſto tanquam uero ſacerdoti omnia ſacerdotalia debentur. Ca. III.
Sacerdotis veſtimenta quæ ſint. Ca. IIII.
Quid hæc veſtimenta ad ſacerdotes, atque ad antiſtitem maximum conferebant. Ca. V.
Quid ad ſacerdotes Chriſti pertineant hæc figuratiua indumenta. Ca. VI.
Quid omnia illa veſtimenta cum Chriſto, quem potiſsimè figurabant. Ca. VII.
Chriſtus eſt ſacerdos in æternum. Ca. VIII.
Cur Chriſtus fuerit ſacerdos iureiurando. Ca. IX.
Quomodo Chriſtus fuerit ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedec. Ca. X.
Quanto maior, & melior ſacerdos fuerit Chriſtus, quàm Aaron, & omnes ſacerdotes legales. Ca. XI.
Chriſtus fuit vera hoſtia, & omnigenum ſacrificium, & oblatio. Ca. XII.
Quomodo Chriſtus fuerit verus agnus. Ca. XIII.
De virga Moſi, & cruce. Ca. XIIII.
Ad quid ſacrificia, & cur hirci ſorte delecti pro peccato offerri iuſſi ſint. Ca. XV.
Cur par turturum, aut duo pulli columbarum offerri iubeantur in purificationem partus, & mulieris parientis. Ca. XVI.
Cur aues duæ offerebantur pro leproſo mundando. Ca. XVII.
Cur ſimul cum hirco uitulus, ſiue bos pro peccato offerebatur. Ca. XVIII.
Quid ouis, & agnus. Ca. XIX.
Quid de panibus propoſitionis, placēta azyma, lagana, panibus ſimilę, & huiuſmodi oleo delinitis. Ca. XX.
Quid ſuffumerium, ſiue thyribulum, thus & thurificatio. Ca. XXI.

QVID SIT SACERDOS, ET EIVS *officium.* *Caput primum.*

LATISSIMVM *campum, & qui ſeſe ab oculis noſtris ſua magnitudine tollit, intramus, dum tractare uolumus de ſacerdote, qui medium inter Deum & hominem tenet: & eſt quaſi Deus uiſibilis. Et maximè ſummus, & uerus ſacerdos Chriſtus, cuius ſacerdotium pro uirili noſtra explicare intẽdimus. Sacerdos itaque ſic dicitur, quaſi ſacra dans: Ea enim quæ à ſacrario ſupramundano ſuſcipit, plebi adminiſtrat: Vndè quàm mũdus, quàm purus, quam diuinus eſſe debeat, iudicent ſapientes: Nam & ſi omnia ſacra nobis adminiſtrare debet, ſeptem potiſſimè ei neceſſaria ad præſens percurremus. Primo igitur orare debet pro populo, tanquam mediator, ut in Leuitico, quando agitur de perfido periuroq́;, bis repetitur: Et rogabit pro eo ſacerdos, & dimittetur ei: uel propitiabitur ei, aut pro remiſſione ſup eũ deprecabitur, ut ſonat ueritas literæ, quæ ſic habetur* וכפר עליו הכהן *uecaper alau hacoben. Sic, & ubi tractatur de purificatione mulieris poſt partũ, dicitur: Et orabit pro ea ſacerdos, & mundabitur, & in quacunque expiatione, aut propitiatione lege iubetur, ꝙ interuẽniat ſacerdos, tanq̃ medius, & impetrator ueniæ, & remiſſionis. Sic & Iacobus ait: Infirmatur quis in uobis, inducat presbyteros eccleſiæ, & orent ſuper eum. Debet quoque ſecundo loco offerre ſacra, ut Paulus cum Hebræis differens nos admonet dicens: Omnis pontifex ad offerendum munera, & hoſtias conſtituitur: & paulo antè: Neceſſe habent ſacerdotes pro ſuis delictis prius hoſtias offerre, deinde pro delictis populi: Et de hoc in lege pleniſſimè edocemur. Tertio doctor populi conſtituitur, non quidem uanæ, & curioſæ doctrinæ, ſed legis, & eorum, quæ Dei ſunt: ut in Aggeo dicitur: Interroga ſacerdotem legem: Et per Malachiam: Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam: & legem requirent ex ore eius: quia Angelus exercituum eſt, id eſt dux exercitus Domini. Vndè conſequenter quarto loco dux diuini exercitus conſtituitur: ut dirigat, corroboretque debiliorem populum, & hoſtium impetum primus ſuſtineat: ut aperto ſermone docemur in Deuteronomio: Si exieris (inquit) Dominus ad bellum contra hoſtes tuos, & uideris equitatus, & currus, & maiorem, quàm tu habeas aduerſarij exercitus multitudinem, non timebis eos: quia Dominus Deus tuus tecũ in medio ueſtri: Et hoc interueniẽte ſacerdote: Vndè ſequitur: Appropinquabit ſacerdos ad populum & dicet ad uos: Nõ pertimeſcat cor ueſtrum, nolite cedere, nolite formidare eos, quia Dominus Deus ueſter uadit uobiſcum, & præliabitur pro uobis contra aduerſarios, & ſaluabit uos. Quod & factũ eſt in Phinee zelantiſſimo ſacerdote, qui iubente Deo conſtitutus fuit dux exercitus duodecim milliũ electorũ ex omni tribu Iſraël, contra magnã multitudinem Madianitarũ: de quibus glorioſum reporta-*

Leuiti. Iacobus Paulus Aggeus Malachi. Deuter.

runt triumphum. Id quoque facere debet contra omnes hoſtes uiſibiles, aut aereas poteſtates quilibet ſacerdos: quando imminet periculum plebis, & diuini cultus: Et pugnare debent potius zelo, & oratione, & gladio Spiritus, quod eſt uerbum Dei, quàm armis: ut in antiqua lege fecit Samuel, Eliſeus, Moſes, & Aaron: pugnāte enim populo contra Amalech, orabat Moſes pro populo manibus eleuatis: Quas nutantes ſuſtinebant Aaron, & Hur qui unà cum eo orabant: Et præualente oratione, præualebat populus Dei contra hoſtes. De quibus, & aliis ſic pugnantibus, inquit Paulus: *Fortes facti ſunt in bello, caſtra uerterunt exterorum, effugauerunt aciem gladij.* Et poſt Chriſtum Martinus non adhuc conſtitutus, ſed futurus ſacerdos ſeſe obtulit ſecurus in ipſius Chriſti uexillo hoſtiles cuneos inuaſurum. Leo primus Pontifex Maximus commiſereſcēs populo inuaſo ab Attila Hunnorum rege, ad ipſum intrepidè Dei Spiritu confortatus acceſſit: qui coram rege orans animum immaniſſimum barbari adeo emolliuit, ut omiſſa Italia, ad propria redire promiſerit. Et admiranti toti exercitui, & ſciſcitanti cur id faceret, reſpondit: (ut fama eſt) Non id feci Præſulis ratione allectus, ſed perterruerunt me duo, qui ſtrictos mucrones tenentes ei aſtabant, necemque mihi, ac exercitui comminabātur. Hi uerò Petrus & Paulus fuiſſe creduntur: Vel fuerint angeli, ſicuti aſtiterunt Eliſeo circundato in Dotaim à militibus Aſſyriis, ut caperent eū: quos timenti miniſtro, & acclamanti, heu, heu, heu, domine mi quid faciemus? dixit: *Noli timere, plures ſunt nobiſcum, quàm contra nos:* Et orante uiro Dei, ut aperirentur oculi miniſtri uidit montem plenum equorum, & curruum igneorum in circuitu. Inſuper adhuc orāte propheta, ut percuteret eos Dominus cæcitate, obcæcati fuere, ut ducerentur ab Eliſeo in Samariam terram quippe hoſtium ſuorum. Nouiſſimè Capiſtranus ille cum uexillo crucis pro Pannonibus irruens in hoſtes in tantam fugam conuertit, ut ſempiternus terror ipſius apud eos, qui rem uiderant, & audierant, remaneret. Quinto loco ſacerdos ducere debet populum ad ipſis deſtinatum finem, ſicuti in libro Ioſueh legimus figuratiuè factum, quòd uidelicet dum Iſraëlitæ Iordanem tranſirent perrecturi ad promiſſam terram, ſacerdotes pergebant ante populum diuidentes Iordanem: Cuius pars aquarum retrorſum reſilibat, pars uerò alia in mare ſalſum rapido fluxu diffugiebat: Sic uerus ſacerdos ſub IESV pontifice ſummo uolens introducere populum in ueram promiſſionis terram præcedit per Iordanem, illum uidelicet in quo (ut ait Apoſtolus) omnes baptizati ſumus, faciens aquarum diuiſionem in baptiſmate adminiſtrato: Nam pars in ſua dulcedine firmiter, & conſtanter permanet, in his uidelicet, qui opere cōplent, quod in baptiſmate promiſerunt: Altera uerò, quæ in amaritudinē cōuertitur, eſt eorū (ut cū dolore loquamur) qui illecebris carnis, & mūdi uitiis inquinati dulciſſimū gratiæ donatiuū in amaram damnationem conuertunt. Sexto, ſacerdotum eſt iudicare: ut in Deuteronomio dicitur: *Si difficilè, & ambiguum iudicium apud te eſſe perſpexeris, inter ſanguinem & ſan-*

Paulus

Ioſueh

Paulus

Deuter.

guinem, cauſam & *cauſam, lepram & non lepram, & iudicium intra portas tuas uideris uarium, ſurge, tanquam uidelicet pro ultimo remedio, & aſcende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, ueniesque ad ſacerdotes leuitici generis, & quæres ab eis: Qui iudicabũt tibi iudicij ueritatẽ, unde facies, quæcunque dixerint: Et docebunt te iuxta legem Domini, & ſequeris ſententiam eorum, & non declinabis ad dextram, neque ad ſiniſtram. Non autem admittebantur tunc ad ſacerdotium, niſi peritiſſimi in lege, & in omnibus iudiciis, ſed heu infœlicia tempora, in quibus multoties feces ignorantiæ, & cloacæ turpitudinis deliguntur ad ſacerdotium, nec habentes ungulam fiſſam, nec comedentes aliquando butyrum, & mel, ut ſciant reprobare malum, & eligere bonum, nec ruminantes uel minimum iota, nec in uero ſenſu legis meditantes. In exodo quoque tanti Deus facit ſacerdotes,* & *ueros iudices, ut eos Deos uocet dicens: quòd damnificantes proximum debent applicari ad Deos, id eſt iudices, qui præcipuè ex ſacerdotibus deligebantur, ut iã ex teſtimonio Deuteronomij comprobauimus. Vltimo loco, debet ſacerdos tanquam bonus paſtor curã habere de ouibus ſuis, ſacramenta miniſtrare, inuigilare ſuper gregem, & omnia exponere pro ſalute plebis commiſſæ, etiam animam, ſi opus eſſet: quia bonus paſtor dat animam ſuam pro ouibus ſuis. Hæc ſunt, quæ potiſſimè pertinent ad officium ſacerdotis.* Exodus

Quod Chriſtus fuerit uerus ſacerdos, & omnibus refertus, quæ ad uerum ſacerdotem, & ſummum pontificem ſpectant. Cap. II.

C*Hriſtus* IESVS *unctus in regem, prophetã, & ſacerdotẽ præ omnibus cõſortibus ſuis, merito fuit Rex regum, propheta prophetarum, Sacerdos ſacerdotũ, aut Pontifex põtificũ. Sed primis duobus dimiſſis loco ſuo declarandis, quàm bene functus ſit officio ſacerdotis uideamus. Primo enim orauit pro populo, non ſemel tantum, ſed pluries, & toto tempore uitæ ſuæ, nunc in monte, nunc in ſpelunca, nunc publicè, nunc ſecretè, ut ab euangeliſtis plærisque in locis recitatur. Nec Paulus tacuit, ſed cum Hebræis diſſerens ait. In diebus carnis ſuæ obtulit preces cum lacbrymis, & clamore ualido, & exauditus eſt pro ſua reuerẽtia: Et potiſſimè in extremo uitæ oſtendens quantum in fine dilexerit eos, ſumpta myſterioſa & ultima cœna orauit Patrem dicens: Pater ſancte conſerua eos, quos dediſti mihi: nunc autem pro eis rogo: Et iterum: Ego rogabo Patrem, & alium Paracletũ dabit uobis. Et rurſum orauit pro tota eccleſia, ut habemus in euangelio, cui titulus eſt ſecundũ Lucam: Ego, inquiens, pro te rogaui Petre, ut non deficiat fides tua. Sed & nunc in gloria triumphans interpellat uultui Dei pro nobis, ut inquit Apoſtolus. Sacra quoque obtulit Deo,* & *ſacratiſſimũ omnium ſacrificiorum, ſeipſum uidelicet Agnum immaculatũ: De qua oblatione, cũ multa diſſeruiſſet Paulus cum Hebræis, tandẽ ſubintulit: Hic autem unam pro peccatis offerens hoſtiam, in ſempiternum ſedet ad dexterã Dei, Cuius hoſtiæ ſemel oblatæ* Paulus CHRISTVS. Lucas. Paulus Idem

uirtus præſtat, ut nos quotidianum, & perpetuum ſacrificium offeramus. Et
Petrus *quid effecerit hac ſua oblatione Petrus innuit dicẽs: Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt, offerens ſe uidelicet æterno Patri, iuſtus pro iniuſtis, ut nos offerret Deo mortificatos quidem carne, uiuificatos autem ſpiritu. Doctorem inſuper ſe exhibuit docens eam doctrinam abſconditam à ſapientibus mũdi, quã ſuſceperat à Patre luminum: Mea (inquit) doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me Patris. Ea etenim erat, ut etiam puerulus in ſtuporem induceret au*
CHRISTVS.
Lucas *dientes, ut habemus in euangelio, quod eſt ſecundum Lucam: ubi dicitur: Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, ſuper prudentia, & reſponſis eius. Hæc quippe ſua doctrina eſt, qua maior à quocunque ingenio excogitari non poſſit. Nec mirum, cum in ipſo eſſent omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ abſconditi: Quam doctrinam huc & illuc peragrando ore proprio docebat prædicans in ſynagogis Galilææ, & in templo: De qua doctrina (Deo fauẽte) ſequenti Tono diſſeremus. Contra hoſtem etiam in certamen ſtricto mucrone perrexit, quẽ primo expugnauit in deſerto pro ſe, poſtea pro omnibus nobis obtinuit uictoriã,*
Paulus *dum modo uelimus eam ſequi. Deo autem gratias (inquit Paulus) qui dedit nobis uictoriam per IESVM Chriſtum Dominum noſtrum: Hic enim de omnibus inimicis humani generis triumphauit expolians principatus, & poteſtates, palam triumphans in ſemetipſo. Dux etiam fuit regens, & ducens, ut à Mat*
Matth. Miche. *thæo extat adductum Micheæ uaticinium, quo de Bethlehem loco natiuitatis Chriſti ait: Et tu Bethlehem terra Iuda nequaquam minima es in principibus Iu*
Iſaias *da: ex te enim egredietur dux, qui regat populum meum Iſraël. Et Iſaias, poſtquam Dei uicem gerens inuitauerat ſitientes ad aquas, & uinum, & lac gratis comparandum, ſequitur: Et feriam uobiſcum pactum ſempiternum, miſericordias Dauid fideles: Ecce teſtem in populis dedi eum, ducem, ac præceptorem gẽtibus: Per quem Dauid omnes interpretantur Chriſtum plæriſque in locis figuratum, & denotatum per filium Iſai, & meritò: Nam hic non rexit, nec dux, uel præceptor fuit in gentibus, ſed in ſolo populo Iſraëlitico. Chriſtus ergo noſter datus eſt in præceptorem gentium, quas in Dei cultum deduxit eis prædicans nõ tantum ore proprio, ſed in Paulo, cæteriſque Apoſtolis, & prædicatoribus: Pro*
Paulus *quibus omnibus prædicantibus in ueritate inquit idem Paulus: An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Chriſtus? Curam tandem animarum eam habuit uerus Sacerdos ſacerdotum, pontifex pontificum, & Princeps principũ ſacerdotum, ut bonus, & optimus paſtor animam daret pro ouibus ſuis, peccata dimittens, redimens eas non in ſanguine hircorum, aut uitulorum, ſed in proprio ſanguine, introiens quidem pro nobis in ſancta non manu artificis fabricata, ſed excelſa, cœlos penetrans, & ſuper omnes creaturas conſcendens ad eũ, qui habitat lucem inacceſſibilem, Patrem uniuerſitatis: cui præſentauit ouẽ deperditam, id eſt naturam humanam, portans eam humeris ſuis.*

Chriſto tanquã uero ſacerdoti omnia ſacerdotalia debentur. Cap. III.

SAcerdoti(lege iubente)dabantur primitiæ cum omnibus, quæ offerebantur in ſanctuario: Item hoſtiæ omnes, & à populo iubebantur honori, & revereri. De primo in libro Numerorum dicitur ad Aaron: Omnes primitiæ, quas offerunt filij Iſraël, ad ſacerdotem pertinent: & quicquid in ſanctuarium infertur à quocunque, & traditur manibus ſacerdotis, ipſius eſt: Sed poſtea in capite decimo octauo ait Dominus: Ecce dedi uobis cuſtodiam primitiarum mearum, ac ſi diceret: Primitias meas ad cuſtodiendum tradidi, ut bene ſentit Origenes: Quod ad legem literæ applicari minimè poteſt: quia hæ conſumebantur in cibo, & digeſtæ(ut in euangelio dicitur) in ſeceſſum ibant: Vndè ad legem ſpiritus neceſſariò referendum eſt, ſecundum quem primitiæ conſeruari poſſunt: Illæ utique, de quibus ait Apoſtolus ad Romanos: Nos autem primitias ſpiritus habentes: Quod dupliciter intelligi poteſt: Aut primitiæ, quas Spiritus ſanctus in primitiua eccleſia donauit Apoſtolis, dona uidelicet, & chariſmata multiplicia: Aut per has primitias intelligimus initia bona noſtrorum operum, ſeu bonas inſpirationes: & has conſeruare debemus, & offerre illas Chriſto ſacerdoti magno ab ipſo ſua gratia conſeruandas, ſuiſque augendas meritis, ut eas Patri gratiſſimas repræſentet. Hæ autem dicũtur offerendæ ſolummodo à ſanctificatis Iſraël, id eſt ab illis, qui principes Dei effecti pugnare incipiunt in hoſtem, contra quem pugnauit & noſter IESVS Pontifex Maximus, & ab his qui initiati, & conſecrati ſunt Deo per baptiſmum, & alia ſacramenta. Primitiæ autem fructuum operum noſtrorum ſunt initia dilectionis, & charitatis: qua Deum & proximum complectimur: Siquidem inter fructus ſpiritus charitas prima à Paulo collocatur: Quam & noſter maximus Antiſtes, tanquam ueras primitias, & decimas, ſuper omnia alia exquirit, concludens in ipſa, ueluti in primario fundamento, & fine decorante omnia alia præcepta, & totam legem, & prophetas, mandans peculiari præcepto, ut ipſa omni diligentia obſeruetur dicens: Hoc mando uobis, ut diligatis inuicem: Et iterum: In hoc cognoſcent homines, quòd eritis mei diſcipuli; & oues mihi bono Antiſtiti creditæ, ſi dilectionem habueritis ad inuicem. Sed ut omnia opera fiant in charitate, & Deo grata, conſecranda ſunt initia Chriſto, ſicut Paulus nos in Coloſſenſibus docet: Omnia(inquit) quæ facitis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti facite. Primitias igitur, & omnia, quæ inferuntur in ſanctuarium, debemus huic ſummo Põtifici præſentare: ut ipſe eadem conſperſa ſuo ſanguine, & cõdita ſuis meritis grata præſentet Patri æterno præſentatione ſempiterna. Et hoc eſt, quod dicitur: Hæ erãt pro officio ſacerdotali, ſtatuto ſempiterno. Sed cum huiuſmodi defecerint in ſacerdotio legis, ne ſoluatur ſcriptura, oportet, ut compleantur in noſtro uero ſacerdote Chriſto, in quẽ, & in ſuos poſteros, presbyteros uidelicet ſeu ſacerdotes tranſlatum eſt omne ſacerdotiũ legis: Debetur quoq; huic Antiſtiti non tantum primitiæ, quas

Numer.
Ibidem
Orige.
Euange.
Paulus
Idem
CHRISTVS.
Paulus

Hebræi תרומה *terumah dicunt, ſed terumah de terumah, id eſt primitiæ primitiarum: Quæ ſic deligebantur: Populus ex centum decem offerebant ſacer-*
Nume. *dotibus: Sacerdotes uerò ex decem unum offerebant Deo, ut in libro numerorũ legimus. Deo itaque ſimpliciſſimo dabatur unum, populo tanquam materiali cẽtum: Sacerdoti autem, qui medium tenet inter Deum & populum, decem: qui eſt finis numerorum, & principium denariorum, mediuſque inter unum, & centũ. Chriſto autem noſtro ſummo ſacerdoti debentur unum, & decem: Decem quidem tanquam homini ſacerdoti, Vnum autem tanquam Deo: Eſt enim mediator, & finis quietans, & reficiens. Sacerdoti inſuper noſtro debentur non tantum primitiæ uirtutum, ſed hominum. Et iĳ fuere innocentes primi pro ipſo occiſi, de quibus Ioannes: Ii empti ſunt ex omnibus, primitiæ Deo, & Agno. Nec ex hoc quidem alios reſpuit, dummodo uelint ei offerre primitias, & decimas, id eſt initia, & complemẽta operum ſuorum: Vndè inquit: Qui perſeuerauerit uſque in finem, hic ſaluus erit: Perſeuerantia enim eſt uerarum decimarum oblatio. Exquirit etiam primitias dierum: Nam in antiqua lege contẽtus erat Deus, ut ſanctificaretur ultimus dierum & ſeptimus in hebdomada: Chriſto autẽ ſimul cum Deo Patre damus primum, qui ex eo, quòd eſt Domino conſecratus, dies dominica dicitur: In qua & mundo dedit exordium, ſimul & uitæ ſpirituali, reſurgente Chriſto ipſo die, ut in eo principium daret beatæ uitæ, ſicut in eo exorſus eſt fabricam ſuam. Hinc dicũt nonnulli hunc fore ultimum diem, quo Deus claudet ſtatum peregrinationis noſtræ, ueluti in diapaſon perfecto deducto*
Dauid *ex multis octonariis curriculis: Pro qua octaua Dauid nonnullos celebrauit hymnos, ut patet in eorum titulis. Sacerdoti quoque debentur hoſtiæ, ſicuti*
Leuiti. *ex libro Leuitico edocemur, ubi dicitur: Sicut pro peccato, ita & pro culpa, uel pro delicto, ut habet noſtra traductio, ad ſacerdotẽ pertinet hoſtia: Duas enim hoſtias hic meminit textus: Altera eſt ꝑ peccato cõmiſſionis uidelicet, ubi eſt aliqualis uoluntaria culpa: Altera eſt pro delicto, id eſt peccato omiſſionis, ut ſen-*
Orige. *tit Orig. Sed ſi bene perpẽdatur ueritas literæ, eſt pro culpa cõmiſſa ꝑ errorẽ: Quod ſacrificiũ* אשם *aſſam Hebræi uocãt, ut patet ĩ quĩto capite eiuſdẽ Leuitici, ubi dicitur.* אשר שגג והוא לא ידע ונסלח לו: אשם הוא אשם אשם ליהוה *quod ad uerbum interpretatum dicit: Quia errauit, & ipſe non cognouit, & propitiabitur, uel parcetur ei, culpatarium ipſe offeret in culpatarium Domino, id eſt in ſacrificium culpæ commiſſæ per errorem. Tales & aliæ hoſtiæ ſacerdotis erant, ut ipſas ſuſcipiens in ſe, ſuſciperet & delictum, & peccatum, & culpam quãcunque, pro qua erant oblatæ: & intercederet apud Deum pro offerentibus: In quo penitus figurabatur Pontifex Maximus Chriſtus: in quo Pater poſuit, & ipſe ſuſcepit, iniquitates omnium noſtrum: & effectus ipſe Agnus, &*
Paulus *uera hoſtia tulit peccata totius mundi, ſicut & Apoſtolus eum Hebræis inquit: Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata: Et iterum: Sanctificati ſumus per oblationem corporis Ieſu Chriſti ſemel: Et rurſum eũ Ephe*

ſus ait: Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem; & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. Et plæriſque in locis habemus de oblatione facta à Chriſto uerò Pontifice pro nobis, adeo, ut non amplius neceſſe habeamus offerre animalia, aut alias hoſtias, quàm noſmetipſos in agnitionem tãti beneficij, & ut nos ipſi uero ſacerdoti oblatos ſanctificet, purget, & præſentet æterno Patri. Et de prima oblatione Apoſtolus cum Hebræis agens inquit: Per ſpiritum offeramus hoſtiam laudis ſemper Deo, id eſt fructum labiorum cõfitentiũ nomini ſuo: talibus enim hoſtiis promeretur Deus. De qua & in Pſalmographo dicit Deus: Sacrificium laudis honorificabit me. Et hoc tam in confeſſione, & laude ſui nominis, quàm in gratiarum actione. De ſecũda uerò oblatione idẽ Apoſtolus nos in Romanis docens inquit: Obſecro uos per miſericordiam Dei, ut exhibeatis corpora ueſtra hoſtiam uiuẽtem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium ueſtrum. Si etiam ad particularia deſcendere uoluerimus, in Leuitico legimus, quòd ſacerdoti dabatur pectuſculum pacificorum, & armus eius dexter: In pectuſculo extat cor: & armus in Hebræo dicitur שוק *quod apud nos armum ſignificat, & concupiſcentiam. Cor itaque quod reſidet in pectuſculo, & armus in quo eſt concupiſcentia, & appetitus ſacerdoti dantur iudicandi, & mũdandi. Hinc & nos exponimus ſacerdoti in cõfeſſione cogitationes, & affectus noſtros, & omnia ea mala, quæ (ut Chriſtus ait) de corde exeunt, & mala concupiſcentia fiunt: ut ipſe ea diiudicet, & abſolutione & pœnitentia iniuncta expurget, & mundet. Et ualde quidem proficuum eſt, ut quiſque habeat cor, & affectum in manu boni, & ſapientis ſacerdotis, à quo ſemper expurgetur, & dirigatur in bonum: Nam (ut ſupra diximus) iudicium cauſarum difficillium, & cognoſcere inter lepram & lepram, & expurgare ipſam (quod difficillimum eſt) ad ſacerdotem pertinet: qui minimè iudicare poteſt cauſam cordis, niſi illud ipſi præbeamus apertum. Et quia ſacerdos Dei uicem tenet in terris occulta diiudicans, & ea, quæ ad diuinum iudicium ſpectant, ideo ex diuino præcepto ipſi quoq; debetur honor, ut in Deuteronomio dicitur: Qui ſuperbierit, & noluerit obedire ſacerdotis imperio, qui eo tẽpore miniſtrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur ille, & auferes malum ex Iſraël, cũctuſque populus timebit audiens, ut nullus deinceps intumeſcat ſuperbia: Quod ſummatim reſumendo dico, quòd Deus iubet, ut ſacerdos, quia eius miniſter in tanta reuerentia habeatur à populo, ut contemnens illum moriatur: Cui adſtipulatur illud Regij prophetæ: Nolite tangere Chriſtos meos, & in ꝓphetis meis nolite malignari: Et hoc, quia quicquid agit ſacerdos in terris ſacerdotali officio fungens, id facit uicem Dei gerens: ut clara uoce Chriſtus proteſtatur dicens: Quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlis: & quæcunque ligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlis. Ineſt inſuper in ſacerdote aut character quidam (ut dicunt noſtri Theologi) aut numen quoddam, uel terror impreſſus, quem cæteri timeant, ſicut & in principibus, & in regibus mũ*

Paulus | Idem | Dauid | Paulus | Leuitic. | CHRISTVS. | Deutei. | Dauid | Theolo.

danis eſt quoddam, quod populus timens reuereatur. Eſt quoque, aut eſſe debet in ſacerdote inſigne quoddam uirtutis, & conſequenter diuinus fauor, ut omnes eum reuereri debeant. Origen. *Hinc Alexander (ut refert Origenes in Cælſum) dũ bellum ageret contra Darium, ſacerdotem Dei magnum Hebræum reueritus eſt, ſicut edoctus fuerat nocturno oraculo. Theodoſius Imperator reueritus eſt Ambroſium ipſum increpantem. Attila (ut diximus) perterritus eſt à Leone Pōtificè. Sed longum nimis eſſet omnia adducere, quæ de his & huiuſmodi ſcripta reperimus. Verum dolendum nobis eſt de calamitate horum temporum, in quibus (cum rubore, & ſtomacho loquar) ſacerdotes adeo ſeſe uilibus, & turpibus immiſcuerunt, ſceleſtis, & non cœleſtibus inſeruientes, ut iam ludibrio ſint Deo, angelis, & hominibus. Chriſto autem uero, & maximo ſacerdoti ſtigmatizato non communi charactere ſacerdotali, ſed pontificatus maximi, & imperij ſuper omnes doctrina, ſapientia, & ſanctitate præ omnibus fulgenti debetur honor, & gloria præ cæteris: Vndè non ſolum in nomine eius flectitur omne genu cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, ſed etiam inſenſibilia eum reuerẽtur, & ad eius nutum contremiſcunt omnia: Imperat enim mari, & uentis, & obediunt ei: Panem benedicit, & mirum immodum ſtatim multiplicatur: Iubet impleri hydrias aqua, & uinum efficitur: Animas euocat ab inferis, & reuniuntur corporibus: Imperat febribus, & ceſſant uexare: Et ut breuiter concludamus, omnia eum reuerentur: omnia ipſi obediunt: imò & poteſtatem dedit nobis ſuper omnem uirtutem inimici, dummodo ſequi uelimus eius ueſtigia, & effici ueri ſacerdotes conſecrantes noſmetipſos Deo in odorem ſuauitatis.*

Sacerdotis ueſtimenta quæ ſint. Cap. IIII.

Vt uideamus, quàm legitimus, & uerus ſacerdos, & Pōtifex fuerit Chriſtus noſter, opportunum duximus adducere, quæ ueſtimenta præordinata ſint à Deo pro ſacerdotibus, & pontificibus antiquæ legis: quæ omnia figuram, & typũ gerebant noſtri ſummi pontificis IESV, *& eorum, quæ in ſacerdotio euangelico conſtituit. Veſtimenta itaq; (prout ex diuerſis locis ſcripturæ collegimus) octonaria ſunt: Quorum quatuor ad ſacerdotes, ſimul & pontifices pertinent: Aliis autem quatuor utebatur ſolũmodo ſummus Pontifex. Primũ eſt* מכנסי *micneſe, Græcè* περισκελῆ, *Latinè uerò feminalia, uel braccæ uſq; ad genua: quæ de byſſo retorta (inquit* Ioſeph. *Ioſephus) texebantur, ut fortia eſſent. Aliud eſt* כתונת *cetonet, Græcè* χιτῶν, *Latinè tunica, uel camiſia ſtricta dicitur abſque ruga. Tertium eſt* אבנט *abnet, quod nos cingulum, baltheũ, uel zonam dicere poſſumus: Et eſt quaſi pellis colubri, qua exuit ſenectutem, textum ſub tegmine cocci, purpuræ, & hyacinthi, & ſtamine byſſino ob decorem & fortitudinem: atque ita polymita arte diſtinctum* Hieron. *(inquit Hieronymus) ut diuerſos flores, & gemmas artificis manu non textas, ſed additas arbitreris: Quo baltheo, qui eſt quatuor digitorũ in la-*

titudine, linea tunica perſtrigebatur inter umbilicum & pectus. Quartum ueſtimenti genus eſt pileolus rotundus, quaſi ſphæra media, quod Græci & noſtri κίδαριν tiaram, & alij galerum uocant, ſed Hebræi מצנפת *miznephet: Nec habet acutum in ſummo, nec totum caput tegit tertiam partem à fronte inopertam relinquens: & eſt in occipitio uitta conſtrictus, ut non facilè labatur ex capite: & eſt byſſinus ſic affabrè opertus linteolo, ut nulla acus ueſtigia appareant. Reliquorum autem indumentorum, quæ propriè pontificum ſunt, primum eſt* מעיל *mabil, id eſt tunica talaris tota byacinthina ex lateribus, eiuſdem coloris aſſutas habens manicas, & in ſuperiori parte, qua collo inducitur, aperta: quod uulgo caputium dicitur, oris firmiſſimis ex ſe textis, ne facilè abrumpantur: In lumbo autem pedes uerſus ſunt ſeptuaginta duo tintinnabula, & totidē malagranata ſibi inuicem, alternìſque ſuccedentia, ut totus uocalis in templum accederet, ne moreretur. Sextum eſt* אפוד, *quod ſeptuaginta* ἐπωμίδα, *id eſt ſuperbumerale appellāt: Aquila* ἐπένδυμα*: Sed Hieronymus ſuo proprio nomine ephod* Hiero.
nominat: quod duplex eſt: alterum ſacerdotum, & hoc ſimplex lineum, quo uſus eſt Samuel leuita, & ſacerdos: Vſus eſt & Dauid rex quando uoluit conſulere Dauid
Dominum, an deberet perſequi latrunculos, qui ſuccēderant Siceleeb, & deprædauerant eam: tunc enim dixit ad Abiatar ſacerdotē: Applica mihi ephod: quo ueſtitus conſuluit Dominum, & clarum reſpōſum habuit: Alterum eſt ephod, ex ſæpe in lege repetitis quatuor coloribus byacinthino, byſſino, coccino, & purpureo, contextum ex auro cum ſubtegmine byacinthino, coccino, & purpureo, & cum ſtamine byſſino, mira pulchritudine habens in utroque humero geminos lapides clauſos, & inſertos auro, qui Hebraicè dicuntur שהם *ſoham: quod ſep-* Septua.
tuaginta tranſtulerūt ſmaragdum, Ioſephus Sardonychum, Aquila autem, Sym- Ioſeph. Aquila.
machus, & Theodotio onychinū, & bene, ut ſuo loco declarabimus: & in uno- Symma. Theod.
quoque illorum ſena Patriarcharum nomina: In dextro humero maiores filij Iahacob, in ſiniſtro uerò minores inſcripti erant. Septimum ueſtimentum eſt menſura paruū, ſed cunctis prædictis celebrius: quod Hebraicè dicitur חשן *hoſſen Græce λόγιον. Hinc Latinè traductum eſt rationale: Pannus quidem breuis ex quatuor antedictis coloribus intextus, habens magnitudinē ſpithamæ per quadrum, & duplex ne facilè rumperetur: Habebatq; quatuor ordines, uel lineas, in quorum quolibet erant tres lapides pretioſi: In primo ſardius, topatius, & ſmaragdus: In ſecundo carbunculus, ſapphyrus, & iaſpis: In tertio lyngurius, achates, & amethyſtus: In quarto uerò chryſolithus, onychinus, & beryllus: In quibus cælata erant duodecim nomina duodecim filiorum Iſraël. In cuius rationalis quatuor cingulis erant quatuor annuli aurei correſpondentes quatuor annulis, qui erant in ſuperhumerali copulati uittis byacinthinis, & cathenis aureis: ut ligatura firma eſſet, & una textura uideretur. Erat quoque (quod maximè importat) in ipſo rationali iudicij, iuſſu Dei poſitum,* האורים והתמים *haurim ue tumim, quod nos habemus interpretatum, doctrinam, & ueritatem. Et*

hæc erant ſuper cor Aaron,pro quo nos habemus ſuper pectus Aaron:quando
ingrediebatur in templum coram Domino, ut portaret Aaron iudicium filiorũ
Iſraël ſuper cor ſuum:quando ingrediebatur coram Domino ſemper.Octauum
ornamentum erat lamina quædam aurea, quæ Hebraicè dicitur ציץ זהב ziz
zahab,in qua inſcriptum erat nomen magnum Dei quadriliterum יהוה. Et hæc
erat ſuper pileolum lineum cõmune omnibus ſacerdotibus. Põtifici autem ſtrin-
gebatur in fronte uitta hyacinthina: Et his omnibus coronabatur, & protege-
batur caput ſacerdotis mira pulchritudine uiſibili, & intrinſeca uirtuali, & di
uina,quæ eſt ſecundum Platonicos participatio diuinæ pulchritudinis. Hæc ex
Platon. multis de ſacerdotalibus ueſtimentis excerpta ſunt: Quid autem ſignificent,ui-
deamus.

Quid hæc ueſtimenta ad ſacerdotes,atque ad Antiſtitem maximum
conferebant. Cap. V.

QVo myſterio, quaue figura hæc indumenta à Deo maximo iuſſa
ſint fieri, diſcutere uolentes non contemnemus ea, quæ doctores
Hieron. Hebræi pro ſenſu myſtico declarando exponunt: Quos & Hie-
ronymus,tanquam in hoc negotio peritiſſimos non erubuit imita-
ri: Poſtea amoto uelamine, & diuino lumine illuſtrati declarabimus in ſenſu
myſtico,quid in noſtris ſacerdotibus, & quid in ſummo Pontificè noſtro Chri-
Sap. He. ſto, ad quem omnia tendunt,repræſentent. Dicunt igitur ſapientes Hebræi, ꝙ
quatuor colores ad quatuor elementa referuntur,ex quibus uniuerſa conſiſtũt.
Byſſus,qui ex terra gignitur,terræ deputatur: Purpura mari quæ ex eius con-
cheolis tingitur:Hyacinthus aëri propter coloris ſimilitudinem:Coccus quaſi ar
dens igni,& ætheri.Aequũ enim adiudicarunt,ut Pontifex ſummi opificis gra
tias ageret illi,qui & ipſa elementa,& quæcunque ex eis fabricata ſunt, pro-
duxit: repræſentaretq; ipſa elementa, & conſequenter elementata omnia opi-
fici ſuo. Primum itaque ueſtimentum, quo pudenda cooperiebãtur lineum erat
terram ſignificans,à qua traximus,undè genitalia nobis cooperienda ſunt:quia
inde uoluptatem ſentimus, ad quam nullatenus condeſcendere debet ſacerdos:
nec cum ipſis membris aliquid agere,niſi quatenus neceſſitas, quã ex terra de-
duximus,cogit.Sed de terrenis paulatim ad excelſa erecti,à capite uſque ad ta
los cooperiebantur ueſte hyacinthina: quæ aërem indicat à cœlis uſque ad ter-
ram diffuſum:Cui appenſa erant tintinnabula,& mala punica.Quorum ſtrepi
tus,tonitrua,& fulgura,quæ in aëre fiunt,comprimebant,aut ſuo ſonitu terre-
bant aëreas poteſtates:Vel(ut melius dicatur)repræſentabant harmoniam,&
conſonãtiam elementorum,& omnium,quæ ex eis compacta ſunt. Quod & ma
lorum punicorum compoſitio, & ordo mirabilis ſignificat. Altius quoque con-
ſcendentes dicunt,quòd per ſeptuaginta duo illa tintinnabula,& totidem malo-
granata citabant etiam ſeptuaginta duos principes idiomatum, ſex pro quoli-
bet ſignorum cum omnibus ipſis creditis, ut intereſſent ſacrificio, quod fiebat

à ſummo Pontificè Domino uniuerſorum. Sed ſi uera eſt hæc eorum ſententia; citatio illa erat figuratiua per tintinnabula quaſi præludio quodam ſonantia, ut indicarent ea, quæ in aduentu ueri Pontificis ſummi effecta ſunt: ut ſtatim declarabimus. Aurum uerò, quo intexti erant colores, aut colorata illa uitale uinculum, quo elementa connectuntur in compoſitis, repræſentat. Superhumerale uerò hemiſphærium ſuperius reſignat, in quo ſunt duo lapides Onychini, id eſt duo luminaria magna deſuper rutilantia. Zonam autem, qua ſacerdotis pectus artatur, & linea tunica aliqui Oceanum, alij uerò zodiacum ſignificare uolũt: ſed utrumque dicere poſſumus: In eo enim, quòd ueſtis linea, id eſt terra cingitur, Oceanus eſt terram circundans: In eo autem, quòd circumuoluitur pectus ſacerdotis, quod mundi minoris meditullium eſt, Zodiacus intelligitur, omnia mũdi maioris centralia circumcingens. Rationale in medio pectore poſitum terrã, & eius ornatum ediſſerunt floribus, herbis, & fructibus ueſtitam: Quæ meditullium tenens huius mũdani corporis ſuſcipit uirtutes duodecim ſignorum, quæ duodecim lapides in eo rationali fixi repræſentant. Quatuor uerò ordinibus, in quorum quolibet ſunt tres lapides, quatuor anni tempora, quibus terra uariè diſponitur, diſtinguũtur, dãtes cuilibet tẽpori mẽſes tres. Vel per quatuor ordines quatuor ſignorũ naturæ repræſentãtur, cũ tria in cuiuſlibet elementi proprietate reperiantur. Et ut omnia, quæ in pectorali ſunt, terræ applicentur, uolunt etiam ut per urim ue tumim claritates, & perfectiones ſignificentur: quæ in terra, ubi effectus ſecundarum cauſarum apparent, paſſim dignoſcuntur: Hic enim aliqualiter cõprehendimus quàm clara, & quàm perfecta ſint opera Dei, & ſuorum miniſtrorum. Pulchrè igitur hoc ipſum, quod in medio eſt, rationale appellatur: quia in terra hæc media ratio cauſarum ſecundarum, & effectũum ſummi Dei ab expurgatis mentibus percipitur: Ratione enim cuncta hic plena ſunt, terrenis ad cœleſtia correſpondentibus, & colligatis. Hinc rationale cum ephod, id eſt ſuphumerale cõſtrictũ dicitur. Et illud urim ue tumim clarius explicantes dicunt ſignificare ueritatẽ, & perfectionem rerum, ueritatem quippe, quia omne, quod eſt, ipſum quoq; uerũ eſt: ut Metaphyſici dicũt: Pari modo & omne, quod eſt, bonum eſt, dicente ſcriptura: Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant ualde bona, id eſt perfecta in ſuo genere. Nec ab re in ſacerdote ſummo Opifici ſacrificanti ipſius opificium figuratur, adiecta ueritate, uel claritate, & bonitate in eo, qui ſplendore doctrinæ, perfectioniſque bonorũ operum erudire populum debet: adeo, ut greſſus eius (ut inquit Hieronymus) motus, & uniuerſa, quæ agit, uocalia ſint. Veritatem itaque, & diuinum ſplendorem mente ſuſcipiat, & toto eum habitu reſonet, & ornatu, ut quicquid agit, quicquid loquitur, ſic doctrina populorum. Cidaris autem, & uitta hyacinthina citra omnem controuerſiam cœlum monſtrat: quod debet ſemper eſſe ſuper caput ſacerdotis, & oculis eius obiectum, nec aliquando deponi: In quo eſt lamina aurea inſcripta nomine magno Dei: Ex qua addiſcimus in cœlo eſſe magnũ nomẽ Dei

Metaph. Geneſis. Hieron.

Abraham inſculptum, præſidens, & ſigillans omnia duodecim ſigna, & omnes mundi angulos, ſicuti docemur in libro de formatione, qui Abrabæ inſcribitur: A quo nomine uniuerſa ſuſcipiunt uim, & fomentum. Sed inſcriptum dicitur nomen in lamina ex auro, quod uitam naturalem, & ſpiritualem ſignificare comperimus: Et non inconcinne, quia ſolare eſt, & cum ſole cœleſti conueniens, qui dator uitæ naturalis dicitur, & cum ſole ſupramundano, qui uitam largitur ſpiritualē. Pontifex itaque omnium creaturarum, & mundi totius ueſtigium portans indicabat, cum Deo ſacrificaret, cuncta indigere miſericordia, & fauore ipſius, à quo debent expiari, & foueri: Et ſic non pro liberis, parentibus, ac propinquis tantum, ſed pro omni creatura, uoce, & babitu precaretur. Et buius pontificis

Exodus Leuitic. ueſtimenta in Exodo iubentur fieri, ſed in Leuitico à Moſe (Deo iubente) Aaron ipſis induitur: quia à lege bæc addiſcenda ſunt, & Deo iubēte aſſumenda:

Paulus Nemo enim ſibi aſſumere debet bonorem, niſi (inquit Apoſtolus) uocatus à Deo tanquam Aaron: nec præſumere debet diiudicare, quæ Deo ſunt placita, niſi ipſo dictante.

Quid ad ſacerdotes Chriſti pertineant bæc figuratiua indumenta. Cap. VI.

CVm omnia in figura patribus illis contingerent, & cuncta bæc ſacra (ut Origenes inquit) ad Chriſtum Pontificem maximum referantur, & ad ea, quæ à ſuis Chriſticolis fieri iubet, uidebimus primo, quomodo bæc omnia in uſum Chriſtianorum ſacerdotum deueniant, poſtea diſcutiemus, quomodo bæc eadem omnia in Chriſto cōcluſa, & reſoluta ſint. Sed bic illud præmittendum cenſeo, quòd ſacerdotes, & pontificēs priuſquam induerent aliquod illorum ueſtimentorum, lauabantur, ut in

Leuiti. Leuitico legimus: Vbi babetur, quòd ex Domini præcepto aduocato Aaron, & filiis eius ad oſtium tabernaculi cum uitulo pro peccato, & duobus arietibus, & caniſtra azimorum, conuocatóque cœtu filiorum Iſraël ante fores tabernaculi, ait Moſes: Iſte eſt ſermo, quem iuſſit Dominus fieri: Statimq; obtulit Aaron, & filios eius, & lauit eos, & ueſtiuit pontificem ſubucula linea, accingens eum baltheo, & induens tunicam byacintbinam, & deſuper bumerale impoſuit, quod aſtringens cingulo aptauit rationali, in quo erant urim ue tumim. Cidare quoque texit caput, & ſuper eum contra frontem poſuit laminam auream conſecratam in ſanctificationem, ſicut præceperat Dominus. Lauabatur itaque ſacerdos antequam indueret ueſtimentum aliquod, ſed lotio illa erat uirtute, & iudicio legis, quam dedit Dominus per Moſem, ideo dicitur, quòd lauabatur à

Hieron. Moſe: Quod tamen (ut inquit Hieronynus) mundi purgationem figurabat, & baptiſmi ſacramentum, uel pœnitentiæ: in quibus abluimur, antequam induamus

Paulus illam ſacram ueſtem, de qua inquit Paulus: Induimini Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: quinimmo & ipſe uoluit lauari in Iordane, & indui, atq; repleri Spiritu ſancto, qui ſuper eum egredientem de lauacro aſcendit in ſpecie columbæ,

antequam intraret in ſacra, & in expiationem generis humani: Quàm baptizatus ſtatim cœpit, aſſumpta pugna in eremo contra hoſtem humani generis, proſequendo poſtea docens, & ſanans, & tandem offerens ſe in ſacrificiū. Lotus itaque ſacerdos induebatur primo ſubucula, aut feminalibus, quia ſacrificaturus hoc primum obſeruare debet, ut ſuccingat lumbos ſuos, quando nec uxori iure matrimonij ſeruiēs poteſt Deo, & ſacris bene uacare, niſi ab actu uxorario abſtineat. Hinc Apoſtolus docēs uxoratos, ut alter alteri redderet debitum (quia neuter habet poteſtatē ſui corporis, ſed alter alterius) ſubiungit: Niſi ut uacetis orationi ad tempus: Quod nihil eſſet, niſi præſupponeret non poſſe quempiam ſeruire rei uxoriæ, & orationi, aliiſque ſacris ſimul: Quia ſicut non poſſumus Deo ſeruire, & mamonæ, ita nec ſpiritui & carni, ambitui mundi, & Chriſti iugo. Succingebatur poſtea balteo cōfecto ex quatuor coloribus, p̄ quos (ut diximus) quatuor elementa primaria, & omnia ex eis compoſita intelliguntur; denotans, quòd omnia hæc, quæ dicuntur mundi huius, & ex elementis corruptibilibus ſunt, femori & parti inferiori alligari, & ſtringi debent: ut ibi dimiſſa non præpediant partem ſuperiorem ſacerdotis, quando in ſacris agens Deo eſt ſacrificaturus. Induitur poſtea tunica hyacinthina, ut ex colore diſcat totus cœleſtis fieri: Nam hic tendens in ſapphireum cœlum ſacerdotem ad cœleſtem mā ſionem inuitat, quam uidit Ezechiel eſſe ſapphirini coloris: Et hoc magno myſterio ſuo loco declarando. Imponebaturque ſuperhumerale ex eiſdem coloribus, quibus & baltheus, ſuperintextum, ut iam elemētis iſtis alterabilibus cū ſuis elementatis ad animalem partem dimiſſis, ad meliora elementa cœleſtia, atque diuina (de quibus ſupra diximus) erigat animum: Quod & lapis שהם ſoham, id eſt onychinus aſtrictus auro in utróque humero deſignat: Eſt enim hic lapis circa centrum terreus, in ſuperficie autem ſapphireus: quo docetur, ut terrenis iam concluſis in cētro, & circa ima ſacerdos ubique cœleſtis appareat. Et quia ſacerdotis eſt tanquam hierarchæ medij deducere infimum in ſupremū, & plebem ipſi creditam in Deum, ideo dicitur, quòd in lapidibus illis inſcripta erāt nomina filiorum Iſraël, & conſequenter tribuum cunctarum ex illis deſcēdentiū, ut totum populum in ſacrificio Deo præſentans, cum ipſo eundem reconciliaret. Quod autem maiorum nomina in dextera, minorum autem in ſiniſtra collocata dicuntur, id ſignificare exiſtimo quòd potiora dantur maioribus, non quidem ætate, ſed uirtutibus & meritis: & minora minoribus, & minus merentibus dā tur. Multa poſſent dici de particularibus filiis, & tribubus: & quomodo, Deo iubente, in caſtris figuratiue locabantur: & quid importatur per dextrum & ſiniſtrum, quæ non ſunt præſentis ſpeculationis, ideo ueniamus ad ea, quæ portare debent ſacerdotes noſtri temporis: qui non nomina filiorum Iſraël, & quadriliteri portant, ſed nomina Apoſtolorum, qui ſtant pro filiis Iſraël in eccleſia; & nomen I E S V in quo eſt tetragrammi uirtus. In fundamētis ſanctæ, & nouæ ciuitatis deſcendentis de cœlo (inquit Ioannes) ſcripta erant nomina Apoſto

Paulus
Ezechi.
Ioan.

lorum,& Agni: *Vndè quilibet ſacerdos huius ciuitatis fungens officio ueri ſacerdotis habere debet hæc nomina,id eſt uirtutem,& fauorem eorum,qui iecerunt ipſius ciuitatis primaria fundamenta. Hinc ſacerdos celebraturus in canone miſſæ poſt* Deum Patrem,*&* Ieſum *Chriſtum filium eius,Apoſtolos*, & *aliquos,qui ſi non prima ſaltem ſecundaria iecere fundamenta,nominat implorando eorum ſuffragia. Appendebatur poſtea rationale omnium ſacratiſſimum cũ duodecim lapidibus pretioſis, & urim ue tumim*: *Et ligabatur rationale cum ſuperhumerali, utrunque duodenarium: In ſuperhumerali enim inſcripta erant duodecim nomina filiorum Iſraël duobus lapidibus onychinis: In pectorali uerò uel rationali erant duodecim lapides pretioſi, in quatuor ordinibus cum duodecim nominibus cælatis correſpondentibus magno myſterio duodenis nominibus exiſtentibus poſt tergum: Quod magno ſacramento factum fuiſſe non ambigimus*: *Nam duodenarius inferior reſpondet duodenario cœleſti, quem alibi quamplurimum cribratum demonſtrauimus. Aequatur & duodenarius euangelicus figuratus in lapidibus pretioſis pectoralis cum duodenario legali: qui continebatur in duobus lapidibus ſuperhumeralis. Lapides igitur duodecim pretioſi exiſtentes in pectorali ephod duodenos principes Apoſtolicos repræſentãt cum duodena familia duodecim millium electorum, habentes ſingulos duodecim*

Paulus *fructus, quos arbor uitæ producit*: *Qui nominantur à Paulo fructus ſpiritus*: *Nam idem eſt uita & ſpiritus,cum ſpiritus ſit uita,& aliis uitam præbẽs*. *Sed alij ſunt fructus, quos Dei gratia producimus in terra,& alij, quos colligemus in æterna beatitudine: Et iſtis ſupernis reſpõdere debent illi, quos in terra producimus, & duodenarius terreſtris duodenario cœleſti, & duodena familia euangelica duodenæ familiæ figuratiuæ, & colligari ad inuicem, ſicut pectorale cum ſuperhumerali,eo quod Pontifex noſter Chriſtus fecit ex utraq; unũ*: *Quod ſuo loco relinquimus declarãdum. Erant inſuper in illo pectorali, uel rationali urim ue tumim,quod,ueſcio quo modo,interpretati ſunt doctrinam, & ueritatem*: Nam אורים *ab* אור *uenit,quod lucem ſignificat*: *Vndè urim claritates,& illuſtrationes doctrinæ, & ſpiritus mihi ſignificare uidentur:quas habere debet ſacerdos,qui mediatoris inter Deum,& hominẽ officio fungitur, & ducatũ in Deum populo præſtat. Nec enim ſciet dux, aut poterit dirigere quẽpiam in uiam,quã neſcit: Nec cæcus alteri bonũ poterit præſtare ducatũ*: *Nec propitiationem adinueniet cum Deo, qui nõ eſt ſuæ gratiæ lumine colluſtratus*: *quia nec Deum nec diuina abſque eius lumine cognoſcere poſſumus. Clarus itaque,& colluſtratus debet eſſe pontifex doctrina,ſcientia utriuſque teſtamenti, & ſpiritu,ut ſciat,quid faciat,& intelligat,per quam uiam plebẽ deducat, & cognoſcat,quid Deus expetat à nobis pro purificatione, & ſanctificatione noſtra. Hoc myſterio portare dicũtur põtifices noſtri bipartitam illam mitram, ut denotetur uidelicet peritia,quã habere debent ipſi pontifices in utróque teſtamẽto*: *quamuis in plæriſque noſtri temporis res nimium deficiat à ſacramento. Eſſe*

quoque debet pontifex purus, mundus, & perfectus, ne Deo inuiſus ponat potius inter Deum ipſum, & populum offendiculum, quam propitiationem: Et hoc ſignificat illud תמים tumim, quod immaculatum, perfectum, completum, ſimplicem, & ſine defectu poſſumus interpretari. Hinc tanta diligentia iubetur ut ſacerdos non modo caueat à peccatis, ſed ſit impollutus etiam à mortuo, à muliere etiam, quæ corpus ſuum alteri uiro conceſſit: Item quòd ſit liber à lepra, à fluxu ſanguinis, ab hernia: ſitque integer in omnibus mẽbris, nõ cæcus, non claudus, nõ gibbus, non naſo nimis grandi, & deformi: quæ omnia in aliis tolerãtur, in ſacerdote uerò nequaquam: quia completus eſſe debet omni perfectione intrinſeca, & extrinſeca. De primo in Leuitico dicitur ad uerbum: Sacerdos magnus ſit de fratribus ſuis, in cuius caput fuſum eſt oleum unctionis, & manus impletæ, ſcilicet bonis operibus ad ueſtiendum, ueſtimenta uidelicet ſacerdotalia, caput ſuum non diſcooperiat, & ueſtimẽta ſua non ſcindat, & ad omnem animã mortuam nullo modo ueniat, etiam in patre ſuo, & in matre ſua nõ polluatur: Et de ſanctuario non egredietur, & non prophanabit ſanctũ Dei ſui: quia נזר nezer, id eſt nazareus, hoc eſt ſeparatus, à turba uidelicet, uel coronatus, corona ſcilicet ſanctitatis: Oleum chriſmatis Dei ſui ſuper eũ: Ego Dominus. Plena ſacramentis ſunt uerba hæc: Sed quid ſignificent, breuiter percurramus: Oleum, quod effunditur ſuper caput ſacerdotis, diuinitas eſt, qua perfuſus debet eſſe ſacerdos præ turba, in capite præcipuè, ubi reſidet portio illa ſuprema animæ, quæ diuina eſt: & qua Deum intelligimus, & ea operamur, quæ ipſi Deo grata ſunt, dummodo ſit ſua gratia irrorata. In Pontificibus itaque, Regibus, & prophetis, qui ungebantur, eſſe debet particulari effuſione comſperſa. Impletio uerò manuum multitudinem bonorum operum ſignificat, quibus refertus eſſe debet ſacerdos. Diuinitate ergo perfuſus, & diuinus effectus, plenuſq; bonis operibus habitum quoq; ſumat diuini miniſterij, qui pontificalis, ſeu ſacerdotalis eſt: Caput nõ diſcooperiat deponens cidarim, quæ (ut diximus) hemiſphæriũ ſuperius ſignificat: quo caput ſacerdotis obtectum eſſe debet. Et ut clarius loquamur, nunquam deponat cœleſtia, ſed illis ſemper mente, animóque intendat: Nam ſi omnibus à Chriſto indictũ eſt ſemper orare, & nunq̃ deficere, ſemper & unuſquiſq; animũ, & mentẽ in cœlum habere debet, cum nõ oret mẽte, qui eã non habet in Deum eleuatam: Oratio (inquit Damaſcenus) eſt eleuatio mentis in Deũ. Multo magis igitur ſacerdos, qui orat pro ſe, & pro populo habere debet ſemper mentem, & caput in cœlum erectum, & diuino tegmine obumbratum. Veſtimentũ quoque non ſcindat. Duplex eſt genus ueſtimenti, quod ueſtire debet quilibet Chriſtianus: Alterum eſt baptiſmatis, de quo inquit Hieronymus: Veſtem Chriſti Romæ ſuſcepi: De baptiſmo enim loquebatur: Alterũ eſt pœnitẽtiæ, quæ eſt ſecunda ueſtis cooperiens nuditatem in his qui perdiderũt ueſtimentum baptiſmale: Et hanc ueſtiuit Deus protoplaſten, & quotquot in peccata lapſi ſaluantur: de quibus inquit propheta: Beati quorum remiſſæ ſunt

Leuitici. CHRISTVS. Damaſc. Hierony. Dauid.

FF

iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Et hoc duplici genere ueſtimenti ute batur noſter Pontifex maximus Chriſtus non pro ſe, ſed pro omnibus, quorum peccata tulit: Altera enim erat tunica inconſutilis, quæ baptiſmi ueſtem ſignificat indiuiſibilē, & nunq̃ reiterandā: Altera erat diuiſibilis per partē, & partē: Et hæc ſignificat ueſtē pœnitentiæ, toties reſumendam, quoties homo peccat, dicente ipſo Chriſto ad Petrum, cui præcipue facultatem dederat hanc ueſtem induendi: Non dico tibi ſepties, ſed ſeptuagies ſepties, id eſt toties, quoties, ut omnes exponunt: Vtitur autem uterq; numero ſeptenario remiſſiuo, ſed Chriſtus multiplicat per denarium, & per illum ex completo denario deductum ſeptenarium quadrat, nō ſine myſterio ſuo loco declarando: Ex quibus omnibus reiteratis uicibus pœnitentiæ conficitur una tātummodo ueſtis, quæ unica eſt: quamuis eo modo, quo diximus, diuiſibilis. Nullam autem iſtarum ſacerdos, & pontifex ſcindere debet, ſed utramq; tenere inconſciſſam, ne unquam appareat eius ignominioſa nuditas ueſte per peccatum conſciſſa, eo ꝙ ipſius eſt ueſtire denudatos. Impollutus itaque eſſe debet, ſanctus, & mundus. Nec obſtat, quòd offerat primo pro peccato ſuo uitulum, arietes duos, & caniſtrum azymorum, cū nullus dicatur mundus à ſorde, etiam infans unius diei: quia omnes naſcimur filij iræ, & peccato obnoxij. Siquidem ſunt peccata, quæ uenialia dicuntur, nec ſcindunt ueſtimenta, & digna facilis ueniæ: à quibus nihilominus mundus debet eſſe ſacerdos agere uolens cum Deo ſancto, mundo, & puro. Vndè ſequitur, quòd ad nullam animam mortuam accedat, ne polluatur, & coinquinetur ſuper mortuo, eſto quòd fuerit ipſius pater, uel mater: Ex quo habetur, quanto maior mundities exquiratur in pontificè, quàm in ſacerdote, cum iſti concedatur in principio capitis acceſſus ad funus patris, matris, filij, filiæ, fratris quoque, & ſororis uirginis: Pontifici autem ſummo interdicitur acceſſus ad quodcunque funus. Et quid fœditatis cōtineat funus, ut poſſit coinquinare accedentem ad ipſum, non eſt præſentis tractatus: Hoc tamen dicam, ꝙ antiqui Patres in rebus ſpiritualibus peritiores quàm hi, qui in relationibus, & quidditatibus inueniendis phantaſticantur, quas nunquam inueniunt, non ſine cauſa ordinarunt, ut cadauer ſepeliatur in loco ſacro, lumine aſſocietur, quouſq; ſuper terram extiterit, aqua benedicta aſpergatur, & incenſo thurificetur: Quæ omnia nō fruſtra, ut uulgus opinatur, ſed ad expiationē cadaueris, quod ualde immūdū eſt, ordinata ſunt: Et quis iſta fœditas nō grauet fœdatū de mortali, imò cū merito contrahitur, quando quis charitate mortuū ſepulchro demandat, nihilominus ab iſta etiam fœditate iubet Deus ſacerdotem eſſe immunem. Iubet etiam, ut nunquam de ſanctuario exeat, ſed ſemper (ſi fieri poteſt) ſanctus ſit, qui ſancto ſanctorum miniſtraturus eſt: Nazareus eſt enim, id eſt ſeparatus à turba coinquinata, & à uulgaribus operibus fœdantibus dignitatem ſuam: Aut Nazareus, id eſt coronatus diademate ſanctitatis, & perfuſus diuinitatis oleo. Subinfert Deus poſt omnia hæc: Ego Dominus, id eſt ego adonai,

CHRISTVS.

nel quadriliterus, qui uidelicet ſanctiſſimus, & puriſſimus ſum, ideo exquiro mi niſtros meos puros, & ſanctos, ſicuti alibi clara uoce ait: Sancti eſtote, quoniã ego ſanctus ſum. Nec uult, ꝙ fœdetur ſacerdos cum muliere uidua, repudiata, ſordida, aut meretricẽ, ſed habeat uxorẽ uirginem, cũ qua copulatus ſacramen tũ teneat unicæ copulæ, quã cũ Deo habere debemus nuptiis, ad quas pleriſq; in locis ſcripturæ ſacræ inuitamur: Quod & in ſacerdotibus noſtris obſeruatur, & dicũtur irregulares ex digamia, qui duobus mulieribus copulati ſunt, aut cũ muliere, quæ ab alio uiro cognita eſt: ne uioletur ſacramentũ bifario matrimonio. Sed heu infœlicia tempora, & perditos mores, quãdo uerba ſtatuti, & legis præcepta ſeruantur tãtũmodo in corticẽ deprauato trũco, & putrefacta ra dice. Nõ admittũtur ad ſacerdotiũ huiuſmodi digami, niſi à Põtifice, & gerẽte uicem Dei in terris contra Domini ſtatutũ diſpenſetur. Et meretrices, & cinædi paſſim admittuntur à ſacerdotibus, qui uiolati, deturpati, coinquinatiq; ad põtificatũ, & ſacra peragẽda abſq; diſpẽſatione, & punitione, nudata fronte acce dunt. Inſuper & gibbi, & claudi, & hernioſi, & ſpurij, & habentes naſum tor tum, & immodicũ, & omne genus monſtroſitatis: Quæ ſecũdum ſenſum myſticum intelligentes uitia, & defectus in anima denotant, quibus diminuti nõ poſſunt portare tumim, quod perfectiones, & cõplemẽta ſignificat, tam in naturalibus, ꝗ in ſpiritualibus: Nã portare uerũ urim ue tumim eſt habere lumẽ Dei, & uerã perfectionẽ in opere: ut de Ioãn. inquit Chriſtus ſub aliis, ſed his ſimilibus Ioan. *uerbis, dicẽs: Ille erat lucerna ardẽs, & lucens: Lucebat quippe doctrina, & ar debat charitate ſimul cũ bonis operibus. Cidaris uerò, quæ iubebatur portari in capite, pro quo amictũ nos gerimus, eſt cœlũ, & cœleſtia, quæ ſemper ſpeculari debet ſacerdos actu, uel uirtute: ut dicunt Theologi noſtri. Hinc Nazarei non* Theolo. *tondebant capillos, aut comas: quæ (ut in Canticis dicitur) iunctæ eſſe debent* Canti. *canalibus, ꝑ quos ueniunt influxus, & chariſmata ſuperiora ad nos. Nec adhuc didici, cur nobis ſit indicta denudatio capitis, & raſura contra id, quod Chriſtus obſeruare uoluit, qui capillos nutriuit, & barbam. Dicunt aliqui: Hoc fit, quia Petro barba, & capilli in Antiochia raſi fuere. Sed miror, cur ignominiam Petro illatam repræſentare curamus, & ad ea, quæ Chriſtus magno ſacramento, & ſapientia maxima fecit, nõ attendimus, id maximè præcipiẽte lege in Leuitico: Nõ tondebitis comam in rotundum, nec radetis barbam. Inſuper mi-* Leuitic. *ror, ſi Petrũ raſum imitari uolũt, cur permittant, ꝙ ubiq; pingatur cũ barba, & capillis: quæ indicãt, ꝙ Petrus ipſe poſt illuſionẽ illã nutriuerit capillos, & bar bam. Ad Apoſtolũ confugiẽt, qui cum Corinthiis ait: Vir nõ debet uelare caput* Paulus *ſuum, quoniam imago, & gloria Dei eſt: Nã uir orans, aut prophetans uelato capite deturpat caput ſuum, quod uidelicet Chriſtus eſt: cui debet homo eſſe expoſitus atque apertus. Et iterum: Vir ſi comam nutriat, ignominia eſt illi: Quibus dicere poſſumus: Non iubet Apoſtolus caput radendum, uel barbam,* Idem. *ſed dicit non nutriat comam, curioſe uidelicet: Nec uelet caput ornatu munda-*

FF ij

no, & pompatico, cum nullam gloriam ex mundanis ornatibus capiti cõparare poſſint, quod Chriſtum ſignificat. Vel dicamus, *quòd hic ſermo eſt ad communes homines, & mulieres, non ad pontificem, uel ſacerdotẽ: ut inde concludi poſſit raſuram eſſe neceſſariam pontifici, aut ſacerdoti:* Sed quicquid ſit, Deo, & Sanctæ eccleſiæ me, & mea omnia committo. *Poſita tandem dicitur lamina aurea ſuper caput ſacerdotis, in qua deſcriptum erat nomen magnum* Dei: Quod

Apocal. *& inſcriptũ eſt in fronte uniuſcuiuſq; credentis: ut in* Apocalypſi *dicitur:* Qui *uicerit, ſcribam ſuper eum nomen Dei mei.* Et ad numerum ueniens Ioannes *peculiarium electorum dicit:* Vidi *ſupra montẽ* Sion Agnum *ſtantem, & cum eo centum & quadraginta quatuor milia habentium nomen eius, & nomẽ* Patris *eius ſcriptum in frõtibus ſuis.* Qui *centum & quadraginta quatuor milia ſunt collecti ex illis duodenis milibus, ex qualibet tribu, magno myſterio ſuo loco declarando:* Quod *nomen Chriſti, & Dei, ſi omnes milites portant, tanquam characterẽ, & ſtigma, aut inſigne Chriſtianæ religionis, quanto magis portare debet* Pontifex *maximus, ſimul & ſacerdotes, qui ſunt tanquam angeli, & duces diuini exercitus?* Sed Pontifex *ſummus & maximus tanquam dux totius militiæ* Imperatorſie, *cæteri autem ſacerdotes inſtar ducum priuatarum legionum ſeu cohortum.* Quid *autem hæc cum* Pontificẽ *maximo Chriſto agant, in quem ipſa omnia tendunt, uideamus.*

Quid *illa omnia ueſtimẽta cũ Chriſto, quẽ potiſſimẽ figurabãt.* Cap. VII.

IAm ad Chriſtum nobis deueniendum eſt, in quem omnia tendunt, & ad quem omnia reſpiciunt, tanquam ad dominum rerum, propter quem illa omnia ordinata ſunt, & in quo omnia uerificari debent:* Quia *ſemper Moſes cum Chriſto, & lex cum euangelio:* Ideo *erroris notatur* Petrus, *qui in monte* Thabor, *quando Moſes affuit Chriſto, uolebat facere tria tabernacula, cum unum ſufficeret Chriſto, Moſi, & Eliæ: Nam unum ſunt lex, prophetia, & euangelium: & unum alteri adeo correſpondens, & connexum, ut idem penitus ſint:* Quod *uidere poſſumus, dummodo Deus ſua benignitate auferat à nobis uelamen, ut reuelata facie ualeamus gloriam Domini contemplari, transformati & nos in eandem imaginẽ ueri* Filij Dei, *qui primo ſub ænigmatibus legis, & prophetarũ continebatur:* Quem *nobis iam exhibitum contemplabimur aſcendentes à claritate legis in claritatẽ euãgelij.* Dicitur *in* Leuiti. *ꝙ congregata multitudine ad oſtiũ tabernaculi,* Aaron

Leuiti. *conſtitutus eſt ſacerdos à* Moſe: Qui *eum citauerat illuc cum filiis, & cum uitulo pro peccato, & duobus arietibus, & caniſtro, azymorum:* Nónne *&* Chriſtus *uolens offerre unicum ſacrificium pro peccatis totius mũdi, exhibens ſeipſum hoſtiam pro peccato, pro delicto, pro errore, pro iniquitate, pro tranſgreſſione, pro rebellione, & pro omni ſcelere, quod legis ſacrificio non purgabatur, uenit extra portam magna* Hebræorum, Romanorum, *& omnium gentium comitante caterua, inſtitutus ſacerdos nõ quidem à* Moſe, *id eſt à lege, ſed à* Deo

Patre, qui iurauit, & non pœnitebit eum, ut eſſet ſacerdos in æternum, ſeipſum tandem obtulit in hoſtiam ipſi Deo Patri placentem, aduocans in ſe uirtutẽ, myſteria, & ſignificata uitulorum, hircorum, azymorum, & omnium: quæ à ſacerdote legali offerebantur? Nónne, & antequam ad altare crucis conſcenderet, lotionem præmiſit meliorem quàm Aaron? Lauari quippe uoluit à Baptiſta in Iordane faciens ſeipſum lauacrum, quo diluerentur omnes ſordes. Nec adhuc hac lotione cõtentus lauare uoluit pedes diſcipulorũ eo lauacro, quod iam ſeipſum fecerat: Quod myſteriũ non intelligẽti Petro dixit: Quod ego facio, tu neſcis modo, ſcies autem poſtea, quando uidelicet intelliges, quo ſacramento, quo lauacro, qua aqua lauerim te. Intellexit quippe docente Spiritu ſancto, qui ſuggeſſit, & declarauit omnia, quòd antequam aliquid agamus cum Deo mundiſſimo, oportet, quòd baptizemur, & mundemur lauacro baptiſmi confecto ex aqua, qui eſt ipſe filius Dei: qui lauit nos (inquit Ioannes) à peccatis noſtris per uerũ baptiſmum: Et lauat ab affectibus ſignificatis per pedes uerbo, & amore, iuxta id quod dixit: Vos mundi eſtis propter ſermonem, quem locutus ſum uobis, plenum uidelicet doctrina, & amore. Lotione itaque præmiſſa ueſtimẽta ſuſcepit, imò ſeipſum ueſtimentum fecit, quo operiret nuditatem noſtram, ſicut ſe fecerat aquam, qua lauaremur, & hoſtiam, quam pro nobis offerret, panem, quo nos paſceret, & oſtium, per quod intraremus. Factus eſt igitur feminale cooperiens turpitudinem, quam patefecerat humanum genus per peccatum, ut in Ieremia loquitur Dominus dicens: Nudaui femora tua contra faciem tuam: & apruit ĩgnominia tua. Tegit autẽ ignominiam noſtram ueſte confecta ex ſuaipſius pelle, qui eſt uerus Agnus tollens peccata mundi: Quibus ſublatis cooperta eſt ignominia. Et hæc eſt illa pellicea tunica, quam Deus ueſtiuit Adam: cuius peccati ignominia non poterat tegi, nec tolli, niſi uirtute, & merito iſtius Agni, qui tollit peccata mundi. Extat & tunica byſſina: Quæ ex terra facta, terrãque ſignificans (ut omnes affirmant) carnẽ terream, quam aſſumpſit, ut in ea nos redderet Deo placato, abſq; dubio repræſentat: Qua indutus habitu fuit inuẽtus ut homo. Et hæc retorta erat uirtute diuinitatis, ut nequiret rumpi: aut ſciſſurã aliquã præbere peccato, & ſenſualitati: Quod in noſtro ſummo Põtificẽ Chriſto tãtummodo locum habet. Et hæc ſtricta fuit balteo ex quatuor coloribus, quos diximus ſignificare quatuor elementa, ex quibus compoſitum, artatum, & compaginatum fuit corpus illud מצנפת Miznephet uerò, id eſt pileolus, uel tiara, quod ſignificare cœlum diximus, quo inuolui, & cõtegi caput debebat ſacerdos, IESV noſtro præ omnibus cõuenit: qui cœleſtis fuit totus, atq; diuinus, cœlo, Deóq; ſine aliqua intercapedine ſemp incũbẽs: iuxta illud quod dicitur, ꝙ ſacerdos illud tegmentũ nunq̃ deponere debet. מעיל Mahil quoq;.i. palliũ hyacinthinũ nõ dicã ſumpſit, ſed effectus eſt cũ tintinnabulis, & malogranatis: Fuit enim non ſolum colore cœleſtis, ut hyacinthus, ſed re & opere, ſicut dicit Apoſtolus. Secundus homo de cœlo cœleſtis. Quinimo (ut idem Apoſtolus ait)

CHRISTVS. Ioan. CHRISTVS. Ierem. Paulus

cœlos penetrauit melior ipſis effectus. *Cœlũ etenim fuit ſupremum figuratũ ꝑ coopertoriũ arcæ,alias dictum propitiatoriũ, quia inde fiebãt ꝓpitiationes,ſi-*
Exodus *cut in* Exodo *legimus*:Pari, *& meliori modo ex corpore noſtri* Pontificis.i. *ex eis quæ tulit in corpore ſuo,fiunt remiſſiones omnibus nobis*. Mente *autem cœlos penetrauit conſcendẽs ad dexterã* Patris *in excelſis,ut mediator eſſet inter ipſum* Patrem *uniuerſorũ,& nos*:Et *appẽſa tenebat malogranata, & tintinnabula utraque ſeptuaginta duo*: Q*uæ tintinnabula diximus ſignificare ſeptuaginta duos principes præpoſitos ſeptuagintaduobus idiomatibus cũ populis ipſis ereditis,figuratis in totidem malogranatis,eo ꝙ omnia illa numina, & intelligẽtia-*
Paulus *rum ipſarum uirtutes ad ſe aduocauit ſibi omnia ſubiiciẽs,ut* Apoſto.*ait*: Q*uia in ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, ut ſicut per ipſum* Deũ,
Idem *& in ipſo omnia creata ſunt,ita in corpore caput eſſet eccleſiæ in omnibus pri-*
Dauid *matũ tenẽs*:Et *cũ* Hebræis *aſſerẽs de* Chriſto *dictũ fuiſſe illud prophetæ*:Om*nia ſubieciſti ſub pedibus eius,adiũgit*:In *eo enim ꝙ omnia ſubiecit,nihil reliquit ei nõ ſubiectũ*.Prĩcipes *eſſe ꝓuinciarũ*,& *populorũ nemo ex his, q ſacris literis*
Dionv. Daniel. *ſtudent,ambigit,ut docemur pleriſq; in locis,maximè à* Diony.& Daniele:*qui angelũ principẽ* Perſarũ *commemorat,& Michaëlem ſtantẽ pro populo Iſraëlitico*. Séd *ij omnes aduenienti* Chriſto *ceſſerunt,imò ipſi ſubiecti, quicquid deinceps faciunt,eius perpetrant imperio*. Populi *quoq; ipſis crediti ſignificati per malogranata* Chriſti *pontificis noſtri diſponuntur arbitrio*. Hinc *ipſe non tãtũ* Iſraëliticam *familiam curat,ſed ex omni natione,quæ ſub cœlo eſt,& ex omnibus populis(ut inquit* Ioã.) *& ex omnibus tribubus, & linguis ſuam collegit eccleſiam*. Bene *itaque portauit ſuperhumerale cum lapidibus, in quibus ſcripta erant nomina filiorum* Iſraël: *quia in humeris ſuis portauit totam familiam Iſraëliticam,& purgans,& ſaluans eam*:Et *quod durum uidetur, inquit*:Non *ue-*
CHRISTVS. *ni,niſi ad oues, quæ perierant domus* Iſraël: Q*uod tamen intelligendum eſt de utraque familia,figuratiua uidelicet & uera*:*quæ eſt eccleſia, & collectio omnium fidelium,ſicuti infra(*Deo *fauente)declarabimus*: Et *ideo dicuntur colligata pectorale, & ſuperhumerale catenis ſuis per annulos quatuor utrinque tranſeuntibus*: Vndè *innuitur utraque familia colligata quaternario magni nominis, quo omnia ligantur,& in quo omnes ſaluantur*. Sed *hæc nomina ſcripta dicuntur in lapidibus onychinis,qui inferius circa centrum ſunt terrei, in ſuperficie autem cœleſtes*:*in quibus innuitur, quòd totã illam familiã, quæ terreſtris, & animalis erat,prætendit facere cœleſtem*. Suſcepit *&* חשן *choſſen,quod logion* Græci *dicũt,id eſt rationale*:*& eſt pectorale ornamentũ,in quo erãt duodecim lapides pretioſi cũ duodecim nominibus filiorũ* Iſraël. Nomina *autẽ illa portabantur cælata in duobus lapidibus ſuperhumeralis, & in duodecim lapidibus pectoralis*: Vndè *expreſſe demõſtratur noſter* Pontifex *maximus* Chriſtus: *qui altare crucis conſcendit oraturus, & ſacrificaturus pro utraque familia duodenaria*: Q*uarum figuratiua erat à tergo contenta duobus lapidi-*

bus onychinis, uera autem inſcripta duodecim lapidibus pretioſis, & uariis: Hoc ideo, quia illa Patriarcharum familia non erat collecta ex omni natione, quæ ſub duodecim ſignis cœleſtibus continetur, ſed ex genere uno, & ex Patre uno Iabacob progenita: Bipartita tamen dicitur, quia ex eadem familia ſunt, qui collocari debebāt à dextris, & qui collocari debebant à ſiniſtris. Iſta autem noua familia, & noua ſponſa deſcendens de cœlo, collecta fuit à noſtro ſummo ſacerdote I E S V *ex omni tribu, lingua, populo, & natione, quæ ſub cœlo eſt, diuiſa præcipuè in duodecim partes contentas ſub duodecim ſignis cœleſtibus: Ideo inſcripta dicitur in duodecim lapidibus pretioſis: quia omnia, quæ in hac familia geſta ſunt, pretioſa meritò dici poſſunt. Verum ad unumquemque lapidum applicare poſſemus duodenam partem iſtius nouæ familiæ cum ſuis duodenis principibus: Sed hoc ſuo loco faciendū (Deo fauente) reſeruabimus. Cur autem ipſum pectorale ex quatuor coloribus ſæpe antedictis dicatur intextū, facilè enodare poterimus, ſi meminerimus nós dixiſſe quatuor illos colores ſignificare quatuor elementa, ex quibus omnia cōponuntur,* & *in quæ etiā ipſum cœlū dicitur partitum, & ex ipſis cōpoſitū, nō quidem ex his elementis defecātibus, ſed melioribus. Hinc illius ſigna tria dicūtur terrea, tria aquea, totidem aërea, reliqua uerò ignea: Quibus omnia eis correſpondentia conueniunt, adeo, ut omnia tam cœleſtia, quàm terreſtria diſtribuātur illis elemenis ſignificatis per quatuor colores: Ideo typus utriuſque familiæ per illos quatuor colores diſtinguitur: Illa autem duo ſacramenta, quæ dicuntur urim ue tumim, adeo Chriſto noſt ro Pontifici ſummo conueniunt, ut ipſe non tantum portet, ſed eadem penitus ſit, quæ per illa ſignificatur, interpretētur quomodocūq;: Si enim traducatur doctrina, & ueritas, iā ipſe publicè clamat: Ego ſum ueritas: & doctrina mea nō eſt mea origine, ſed eius, qui me miſit, mihi autem ſic cōmunicata, ut uerbo, & facto ſim populorū doctrina: quia omnis Chriſti actio noſtra inſtructio fuit. Si uerò interpretentur claritatem & perfectionē, ipſe fuit lux illuminans omnem hominem, & adeo immaculatus, & perfectus, ut nos ſua gratia, & meritis immaculatos Deo Patri repræſentet. Et ſi totū pectorale dicatur logion, id eſt uerbale, uel rationale, nōne ipſe eſt uerbū, in quo ſunt omnes regulæ tam rerū creatarū, quàm corū, quæ facere debemus? Ipſum quoq; omnibus rationē intelligēdi, & operandi præbet: Et duplex dicitur, quia ibi duæ fuere naturæ: in quarum qualibet paſcua rationis, & intelligentiæ inuenimus. Erant quoq; ligata pectorale & ſuperhumerale uittis hyacinthinis, & catenulis aureis in binis quatuor annulis, qui erant quatuor in uno, quatuor in altero, ſibi inuicē correſpōdētes: Sed quæ melior uitta hyacinthina, & cœleſtis, quàm ille totus cœleſtis, qui de cœlo deſcendit, ut nos faceret cœleſtes? Et quæ eſt catena hæc aurea, niſi charitas, & amor, quo ligare nos uenit noſter Pontifex maximus, ad hoc tendens omni uerbo & opere ſuo? Ligauit itaq; utrāq; familiam, antiquā, & nouā: ligauit cœleſtia, & terreſtria: ligauit creaturā cū Deo, ſicut in ipſo erāt ligatæ duæ*

CHRISTVS.

naturæ, & factum eſt ex utraque unum. Ligauit tandem *omnia membra ipſe caput exiſtens, & neruorum compactio. Reſtat lamina aurea, in qua ſcrip tum erat nomen magnum* Dei *quadriliterum: quod explicatur in nomine quadragin ta duarum literarum, in quo* Deus *mundum fabricauit, ſicut conueniunt omnes, qui de huiuſmodi nominibus tractant*: Q*uod nomen conueniens, & combinatũ cum nomine noſtri maximi* Antiſtitis ישו *cuius literæ omnes reddunt*.316.*in nu mero: Cui ſi addantur quadraginta duo, conſcendetur ad*.358. *quantum reddit nomẽ huius rationalis, quod eſt* חשן: ש *enim dat*.300.ן.50. & ח 8.*quæ ſuppu tata dant mihi*.358.*Ex quibus concluditur à peritioribus huius artis ſacræ, ſcilicet arithmetices diuinarum literarum, quòd illud pectorale myſterioſiſſimum, in quo erant duodecim lapides pretioſi inſcripti cum nominibus electæ familiæ,* & *cum urim ue tumim ſacratiſſimis, in quibus ſplendebant omnia intelligẽda, & facienda, Chriſtum uerè repreſentabat: in quo eſt uirtus mundi creati, dicente*

Ioan. Ioanne: *Omnia per uerbum facta ſunt*. *Ecce igitur quàm bene nomen illud quadraginta duarũ literarum, in quo fabricatus eſt mundus, cõuenit cum* I E S V: *Sed in tot & tanta intramus ſacramenta, quòd ſi uoluerimus omnia explicare, quæ hic occurrerent, nec meæ uires ſuppeterẽt ad dicendum, nec lectores perciperent, quæ ſcriberentur.* Nec *conueniens eſt, ut ea, quæ ſunt ore communicanda*

Dauid *inter paucos ſapiẽtes, publicis literis committantur: Abſcondi (inquit propheta) in corde meo eloquia tua, ut non peccem tibi.* Ne *tamen ieiuni lectores penitus dimittantur, aliqua uel pauca perſtringemus. Si omnes illi electi* & *cõſignati dicuntur habere nomen* Agni, & *nomen* Patris *ſui ſcriptum in frontibus eorum, non mirum eſt, ſi dicimus ipſum* Filium Dei *primogenitum in multis fratribus, & cui omnia dedit* Pater, *habere nomen ipſius* Dei *in ſe.* Et *hic aduertant, quæſo, legentes, cur ipſe,* Pontifex *noſter maximus in diebus carnis ſuæ dixerit:*

CHRISTVS. Q*uicquid petieritis* Patrem *in nomine meo dabit uobis: cum poſtea reſurgens dicat*: In *nomine meo dæmonia eiicient: & cætera quæ ſequuntur*: Vbi *attenta indagine aduertendum eſt, cur de nomine magno* Dei *taceat, in quo* Moſes, Patres & *prophetæ omnes ab eo uſque ad Chriſtum, quicquid mirandi faciebant, operabantur*: Et *quod à diuo citharœdo tanta celebritate plæriſque in locis decantatur*: Et *hoc nihilominus ſilentio prætermiſſo noſter* Ieſus *ſuum tantummodo proponit nomẽ, in quo* Patrem *rogare, & petere docet, quicquid habere cupimus.* Nunquid *uoluit ſibi arrogare, quod non debebat? Abſit*: Non *enim rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem* Deo. Id *autem fecit, quia ſenſit uirtutẽ magni nominis ſibi à* Patre *donatam, atque in nomine ſuo proprio concluſam.* De*dit itaque poteſtatem hominibus, qui perpetrarẽt miracula, loquerentur linguis, & huiuſmodi, quæ fiebant uirtute magni nominis quadriliteri.* Sed *hoc noſtro temporis curriculo à* Ieſu *citrà, portare debemus nomen ipſius* Ieſu, & *conſequenter nomen magnum* Dei *in ipſo nomine* Ieſu *incluſum*: & *hoc in frontibus noſtris ligatum uitta hyacinthina, & cœleſti, id eſt uita, cõuerſatione, & mente*

*cœleſti, & ſpirituali: quia (ut inquit Apoſtolus) Nemo poteſt dicere Dominũ
Ieſum, niſi in Spiritu ſancto. Non ergo nominando Ieſum polluto ore, aut tanꝗ
nomen hominis cuiuſdam, uel etiam indiuidui aſſumpti à diuinitate, illud ore ꝓ-
fitendo, & illud intelligentes ſecundum doctrinas hominũ, facere poſſumus mi-
racula in uirtute ipſius nominis: ſed uocantes, illud in Spiritu ſancto mente ex-
purgata, & animo feruenti conſequemur ea, quæ promiſſa ſunt in nomine iſto;
maximè cognitione præuia, iuxta illud propheticum: Protegam eum, quoniã co-
gnouit nomẽ meum. Nunc itaque in nomine Ieſu fiunt mirabilia, & datur ſalus,
quia nõ eſt (inquit Petrus) aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo opor* Petrus.
*teat homines ſaluos fieri, niſi iſtud: de quo & de uirtute illius, & quomodo alia
nomina ſint concluſa in ipſo, cui pater dedit omnia, loqui uolentes poſſemus il-
lud Pauli adducere; Grandis eſt nobis ſermo, & interpretabilis ad dicendum,
& multi imbecilles facti ad intelligendum: illi potiſsimè, qui in ſacratiſsimis Dei
arcanis uolunt habere duces, Ariſtotelem, & Aueroim. Nam iſta non addiſcũ-
tur in ſcholis, uel gymnaſiis gentium, ſed à Spiritu ſancto: & à diuino lumine ſu
ſcipiunt hi tantummodo, qui à Patre æterno ad huiuſmodi ſunt electi, dicente Fi
lio: Pater manifeſtaui nomen tuum hominibus, quos dediſti mihi. Nomen dixit* CHRISTVS.
*tuum loquẽs cum Patre, & ſuum manifeſtauit Filius, qui loquebatur: Hoc ideo,
quia in ſuo nomen Patris includebatur: Quod nomen, & quomodo unum in al-
tero ſit incluſum, nec totus mundus ſimul intelligere poſſet, niſi ipſo reuelante:
quia abſcondita ſunt hæc ſapientibus, & prudentibus, & reuelata paruulis, &
his, qui ſunt puro, & mundo corde.*

Chriſtus eſt ſacerdos in æternum. Cap. VIII.

*VErus itaque Sacerdos, & Põtifex maximus eſt noſter Chriſtus,
fungens æterno ſacerdotio, ut Paulus cum Hebræis ait: Alij quidẽ* Paulus
*plures ſacerdotes facti ſunt ſecũdum legẽ, idcirco, quia morte ꝓ-
hiberentur permanere: Hic autem, eo ꝙ maneat in æternũ, ſempi-
ternum habet ſacerdotium: Vndè & ſaluare in perpetuum poteſt accedens per
ſemetipſum ad Deum, ſemper uiuens, ad interpellandum pro nobis. Hinc prædi
xit Dauid Spiritu prophetico: Tu es ſacerdos in æternum. Nec morte præpedi* Dauid
*tur, quin fungatur ꝑpetuo ſacerdotio: imò in morte obtulit ſeipſum hoſtiã Deo
Patri conſecratam, & per reſurrectionem mutatam in melius: Vndè permanẽs,
atque indefectibilis effecta, ſemper, perſeuerãterq; aſsiſtit corã deo, ut ſit æter
na propitiatio pro peccatis noſtris: Per quam præſentatam æterno Patri, & di
uino tribunali, interpellat pro nobis impetrans ueniam ea mediante, & ſolutio-
nem à debitis: Omnia enim ſoluit ſanguine ſuo ſparſo, quo & mundos de die in
diẽ nos præſentat Deo, quos ſua morte, & ſacrificio ſemel oblato expurgauit:
Hoc quidem (infert Apoſtolus) fecit ſe ſemel offerendo. Et talis effectus eſt põ* Paulus
*tifex, qui conſedit in dextera ſedis magnitudinis in cœlis ſanctorum miniſter, &
tabernaculi ueri, quod fixit Deus, & nõ homo. Fũgitur ergo Chriſtus ſacerdo-*

tio æterno in cœlo, meliori quàm Michaël, de quo dicitur, quòd eſt ſacerdos, & princeps ſuper omnes animas ſuſcipiēdas, nec minus ſuper corpora: Nā & pro corpore Moſi altercatus eſt cum diabolo, ut refert Thadeus in epiſtola ſua canonica: Diabolus enim uolebat illud auferre, tanquā peccato obnoxium: ſed Michaël ex aduerſo illud præſentare uolebat Deo, tanquam lege purgatum, & purificatum ex diuino conſortio; undè ad tantam claritatem deduxerat faciem, ut nō poſſent intēdere filij Iſraël in eam ob ſplendorem uultus eius: Quod & merito noſtri æterni ſacerdotis, de quo ipſe Moſes multa dixit, factum eſſe credimus, ut animā, & corpus illud iam expurgatum potuerit Deo præſentari. Pugnauit itaque Michaël tanquam uerus ſacerdos, & Angeli, id eſt miniſtri eius cum eo pro animabus omnium, contra ſerpentem antiquū: qui eas continuè quærit, ut deuoret: Sed præualuit Michaël, & eiectus eſt draco. Nec minus nunc,
Daniel. *& cōtinuò eſt in adiutorium populo Dei, ut in Daniele legimus: Michaël princeps magnus, qui ſtat pro filiis populi tui, id eſt pro electis. De hoc canit eccleſia, ꝙ cōſtitutus ſit princeps ſuper omnes animas electas à Deo ſuſcipiendas. Si igitur Michaël fungitur perpetuo ſacerdotio habēs cōtinuam curam animarum, quanto magis filius Dei, & ſummus ſacerdos Chriſtus, cui data eſt ipſarum animarū omnimoda redēptio, & qui ſuo oblato ſacrificio iuge, & perpetuo æternam pro nobis inuenit redemptionē, debet fungi æterno ſacerdotio interpellans cōtinuè uultui Dei pro animabus omnibus, pro quibus ſeipſum obtulit ſacrificiū,*
Ioannes *& hoſtiam? Et hoc eſt, quod inquit Ioannes: Siquis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum iuſtum. Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, & non pro noſtris tantum, ſed pro totius mundi.*

Cur Chriſtus fuerit ſacerdos iureiurando. Cap. IX.

Paulus *NEc tacuit noſter Paulus ad pedes Gamalielis eruditus, & inſtructus in tertio cœlo, quomodo Chriſtus conſtitutus fuerit ſacerdos iureiurando, dicens ad Hebræos: Alij quidem ſacerdotes ſine iureiurando facti ſunt, hic autem iureiurando per eum, qui dixit*
Dauid *ad illum: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternū. Sed quid hoc iuramentum importet, & quomodo omnes iurantes liget, ut nō poſſint à iuramento ſine cauſa diſcedere, reconditū eſt hoc arcanū. Dicunt ſecretiores Hebræi, ꝙ iuramentum multa connectit, maximè ſeptenarium illum excelſum, à quo proueniunt omnia, ſicut & uocabula iuramenti, & ſeptenarij idem ſunt in eorū lingua, adeo, ꝙ* השבע *haſbah, quod iurauit ſignificat, uenit à* שבע *quod ſignificat ſeptem, ut ſecundum eorum ſenſus ſit, Iurauit, id eſt ſeptenauit, uel per ſeptem obteſtatus eſt, & illa ſeptem adduxit in teſtimonium: Quod uolens ſignificare Abraham, quando pepigit fœdus cum Abimelech ſtatuit ſeptem agnas in teſtimoniū: per quas ſeptem agnas repræſentare intendebat ſeptenariū illud excelſum, iuxta quod ſtant ſeptē ſpiritus, qui in cōſpectu throni Dei ſunt. Vndè trāſgreſſio iuramenti eſt quodammodo uelle facere illos teſtes menda-*

ces, & priuare ſeipſos ab influxu illorũ, à quibus omne bonũ. Iurauit igitur Dominus Chriſto obteſtans illi per ſeptenarium illud, & communicans omnimodũ eius influxum ſeptenarium, iuxta illud Iſaiæ oraculũ, quo de Chriſto facto ſacerdote hoc iureiurando inquit: Egredietur uirga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet; & requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ, & intellectus, ſpiritus cõſilij, & fortitudinis, ſpiritus ſciẽtiæ, & pietatis: & requieſcet ſuper eum ſpiritus timoris Domini: Ac ſi diceretur, iuxta illud ſeptenarium, requieſcet in eo ſpiritus intelligentiæ, & culparũ remiſſiuus: Item gratia uel pietas, iuſtitia & terror, pulchritudo & rectitudo, uictoria & perpetuitas, decor & ornatus, uita & regnum, ut non ſine cauſa dixerit: Omnia dedit mihi Pater. Quod ponderans Origenes ſcribens in illud Iſaiæ, Apprehendẽt ſeptem mulieres uirum unum, ait: Supra multos fuit Spiritus ſanctus cũ ſuis donis, ſed in nullo requieuit, niſi ſupra I E S V M: qui eſt ille unicus ſponſus, quem apprehenderunt ſeptem mulieres, id eſt ſeptenarius ille excelſus indiſſolubili uinculo: Nam uenit ſpiritus ſapientiæ cum cæteris donis, in Moſem, ſed non requieuit, maximè quando errauit in percuſſione petræ, propter quod oblatus fuit ab eo ducatus populi ad promiſſam terram: Venit ſuper Aaron, ſed in peccato uituli receſſit: Venit & ſuper Iſaiam, ſed quid ait? Immundus labiis ego ſum: Venit & ſuper Dauid, ſed ſentiens ſe id commeruiſſe, quo foret iure priuandus, clamabat dicens: Spiritum ſanctum tuum ne auferas à me. Et cum nullus ſit, qui non peccet, nullus eſt, à quo non recedat ſpiritus Domini ad tempus, niſi ſolus Ieſus, de quo dictum fuit Ioanni: Super quem uideris ſpiritum deſcendentem, & manentem in eo, hic eſt Filius Dei, hic eſt, qui baptizat in Spiritu ſancto, potens ipſum ſpiritum, quem firmiter poſſidet, & aliis impartiri: Et quia uidi (inquit Ioannes) Spiritum deſcendentem, & manentem, teſtimoniũ perhibui, quia hic eſt Filius Dei. Manſit itaq; ſpiritus, manſit & ſeptenarius ille ſuper Ieſum firmiter, & ſine aliqua intercapedine, & abſq; aliquo receſſu: Sed quare hoc? Quia iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: Iurauit, ut eſſet ſacerdos in æternum: Iurauit, ut eſſet Pontifex maximus: Iurauit, ut eſſet ſanctus, purus, mũdus, & ſegregatus à peccatoribus, ut omnium peccata tollere poſſet. Et quia iurauit, ideo quieuit ſuper eum ſpiritus, & illud maius omnibus, quod dedit ipſi Pater: Vndè æquatur illud tertiũ, ſcilicet שבת Sabat, quod Hebræi dicũt cõuenire cũ iuramento, & ſeptenario: & quietem ſignificat. Quieuit igitur ſeptiformis ſpiritus in eo & ſeptenarius ille excelſus, quia iurauit Pater omnipotẽs ad eũ, ut ſemper ſanctus, & diuinus permanens alios ſanctificaret, & diuinos faceret.

Iſaias (margin) · CHRISTVS. Origen. (margin) · Iſaias (margin) · Moſes. (margin) · Aaron. (margin) · Iſaias. (margin) · Dauid (margin) · Ioan. (margin) · Hebræi. (margin)

Quomodo fuerit ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech. Cap. X.

Qui iureiurãdo conſtituit Chriſtum noſtrum Pontificem maximũ ſtatuit eum ſecundum ordinem Melchiſedech: Quod cũ omnibus innoteſcat, uideamus igitur quis ſit ordo Melchiſedech, ſecundum quem Chriſtus conſtitutus eſt. Diſcuſſis itaque his, quæ in Geneſi Geneſis

Paulus legimus, & his quæ à Paulo cum Hebræis pertractantur de hoc Melchiſedech, quinque reperimus, in quibus Chriſtus noſter cum ipſo conuenit: Quatuor tanguntur à Paulo, quorum primum eſt: quoniam Melchiſedech inducitur in ſcriptura ſine patre, & matre, neque initiũ dierum, neque finem habens, ſic filius Dei conſtitutus eſt ſacerdos ſine principio, & fine dierum, cũ ſit æternus: nec in eius

Idem ſacerdotio aſſignatur pater, aut mater: Ideo inquit Paulus: In hoc Melchiſedech

Rab. Sal. Hebręi Hieron. aſſimilatus eſt filio Dei. Dicit tamen Rabbi Salomon, & cum eo multi ſapiẽtes Hebræorum, quibus conſentit Hieronymus, ꝙ Melchiſedech eſt nomen appellatiuum, & ſignificat regẽ iuſtũ, cuius nomen proprium eſt Sem: ille utique filius

Sem Noë: & ſic habemus patrẽ eius, quamuis non expreſsè à ſcriptura: Sic & Chriſti noſtri habemus patrem, quamuis non expreſſum, ubi de ſacerdotio eius agitur. Secundum eſt, quia fuit rex Salem, id eſt pacis, Chriſtum noſtrum Pontificem, & regẽ ueræ pacis ſignificans: qui uenit dare, & relinquere eã uerã pacẽ nobis: quam mundus dare non poteſt: Ideo introëunte ipſo in mundum miniſtri eius cantabant: Et in terra pax hominibus bonæ uolũtatis: Et relinquens mundũ

CHRISTVS. ipſemet dixit diſcipulis ſuis: Pacem meam do uobis, pacem relinquo uobis, non quomodo mundus dat, ego do uobis. Tertium eſt nominis interpretatio, quæ eſt

Iſaias rex iuſtitiæ, quadrans cum noſtro Chriſto, de quo Iſaias ait: Et regnabit rex, & ſapiens erit: & faciet iudicium, & iuſtitiam in terra. Quartum, quod ex hoc infertur, quia ſicut Melchiſedech fuit rex & ſacerdos, ſic & Chriſtus: Qui ideo uenit de tribu regali Iehuda, ut & regnum aſſumeret hæreditario iure ſecundum carnem, ſicuti & à Patre cœleſti acceperat, quod etiam nobis daret ſi-

Ioan. mul cum ſacerdotio. Hinc Ioannes in Apocalypſi: Et fecit nos regnum, & ſacer-

Petrus. dotes Deo, & Patri ſuo: Cum quo Petrus ſcribens aduenis diſperſis Ponti, & Galatiæ, Cappadociæ, Aſiæ, & Bithyniæ dixit: Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium. Quintũ, quod magis pondero, eſt oblatio, quæ facta repitur ab iſto Melchiſedech in ſolo pane, & uino, nulla mentione habita de animalibus, aut aliis quibuſcunque rebus: Ritus quidem conuenientiſſimus Pontifici noſtro Chriſto Ieſu, qui omne ſacrificium concluſit in ſolo pane, & uino, tanquam in primaria ſubſtãtia humani cibi: Cui ſacrificio omnis ſanguis, & occiſio animalium, & quodcunque aliud offerebatur in lege, ceſſit: cum modo non indigeamus ſanguine, in quo mundemur: quia iam in ſanguine Chriſti perfectè mundatum eſt humanum genus: & omnia, quæ erant immunda tunc: quia noſtra lex eſt gratiæ, & aquea, undè non intramus amplius in hanc legem, aut in chriſtianam familiã per ſanguinem circuncíſionis, ſed per aquam baptiſmatis, tum etiam, quia nihil expreſſius figurat corpus myſticum uniuerſalis eccleſiæ, cuius Chriſtus eſt caput, quàm panis: Hic enim conficitur ex multis granis, & eſt communis, & uniuerſalis cibus omnium nationum: ſicut hoc corpus myſticum conficitur ex multis indiuiduis cuiuſcunque nationis, quæ ſub cœlo eſt. Hinc dicitur congregatio iſta eccleſia catholica, id eſt uniuerſalis. Et nihil magis conſonum uitæ, quam Chri-

ſtus uenit nobis daturus, quàm ſanguis in quo potiſſimè reſidet uita, ut multi ſapientes affirmant & ex ſcriptura ſacra ſatis clarè conijcere poſſumus. Hic eſt igitur ordo Melchiſedech, in quo Chriſtus noſter cōſtitutus eſt ſacerdos, & Pōtifex maximus. Et huic tanquam ſummo Pontifici detulit Abraham dans decimas de omnibus, & accipiens ab eo benedictionem. Ex quo concluditur Melchiſedech maiorem fuiſſe quàm Abraham, per argumentum Pauli, qui ait: Sine ulla contradictione, qui minor eſt à meliori benedicitur. Cum igitur acceperit decimas ab Abraham, & conſequenter à Leui: qui adhuc (inquit Paulus) erat in lūbis eius, & benedixit ei, maior fuit quàm Abraham, & Leui: & eius ſacerdotium maius quàm ſacerdotium leuiticum, & legale: id maximè (ut ponderat Apoſtolus) quia legale ſacerdotiū in illud Melchiſedech transferri debebat, id eſt in ſacerdotiū Chriſti, qui cōſtitutus fuit ſacerdos ſecūdū ordinē Melchiſedech: Ideo ipſe Chriſtus non fuit de ſacerdotio Aaron, neque de tribu Leui, ſed de tribu regali Iehudæ: ut intelligatur, ꝙ ſacerdotiū Chriſti fuit regale, & ſecūdū uerum ordinem regis iuſti: Vndè hæc conteſtatio, Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech, reprobatio quidem fuit prioris mandati, & ſacerdotij, tanquam infirmi & inutilis, cum ad nullam perfectionem deducat lex. Ceſſare igitur debebat ſacerdos, qui ſecundum legem mandati carnalis factus erat, & ſurgere ille, qui ſecundum uirtutē erat uitæ indiſſolubilis: Hæc ex Paulo d eduximus. Cur autem Chriſti ſacerdotium æternum figurabatur in ſacerdotio Melchiſedech? Ad hoc reſpōdens dicam cum Hieronymo: Si uas electionis ſtupet ad myſterium, & de quo diſputat ineffabile confitetur, quanto magis nos uermiculi, & culices ſolam debemus ſcientiam inſcitiæ confiteri, & ampliſſimam domum paruo quaſi foramine uidiſſe? Grādis enim eſt ſermo, & interpretabilis ad dicendum, cur ſine genealogia inductus ſit Melchiſedech. Et ſi uerum dicunt Hebræi, ꝙ fuerit Sem, quid importat hoc nomen Sem, quod interpretatum Latinè nomen ſignificat? Illud fortè nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ſicut quando dicitur uirgo, intelligitur Virgo, quæ eſt ſuper omnes uirgines: Et Apoſtolus ſuper omnes Apoſtolos: & Pater ſuper omnes patres, & ut breuiter ex omnibus cōcludamus, in Melchiſedech erat aliquid diuinū, & permanens, in quo repræſentabatur ſacerdotium Chriſti æternum: de quo (ut inquit Paulus) effari non licet, ideo ad alia ueniamus.

Paulus. Idem. Idem. Hieron. Paulus.

Quanto maior, & melior ſacerdos fuerit Chriſtus quàm Aaron, & omnes ſacerdotes legales. Cap. XI.

VErum quantum Chriſtus noſter Pontifex maximus alios omnes ſacerdotes leuiticos, & legales exceſſerit, Paulus cum Hebræis differens apertè demonſtrat: Vbi, poſtquam multa enarrauit de ſacerdotio legali & tabernaculo, ſubintulit: Chriſtus aſſiſtēs Pōtifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id eſt non huius creationis: Neque per ſanguinem hircorum, aut uitu- Idem

lorum, ſed per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta. Sex à Paulo tanguntur, in quibus Chriſtus fuit perfectior, & excellentior pontifex, quàm legalis & figuratiuus: Primo quia illi impetrabant propitiationem à Deo, qua placatus faueret in bonis temporalibus, ut patet in tota promiſsione legis, qua dicitur: Si audieritis me, bona terræ comedetis: Et poſſidebit ſemen ueſtrum portas inimicorum ſuorum: Et unus ex uobis fugabit mile & duo decem milia, & huiuſmodi: Quæ omnia temporalia erant, quamuis eſſent figura æternorum. Ad quæ ſapientiores aliquando introcedebant loquentes de ſæculo futuro, de beata uita, & de uero paradiſo delitiarum: Ad cuius ſtatum non deueniebatur per ſacrificium, ſed per meliorem ſortem, & pretioſam mortem ſanctorum, ſicut deuenerāt prophetæ. Sed loquamur de ſacrificio, per quod tantummodo expiabantur peccata aliqua, & non omnia: Vndè ab illis expurgati nō merebantur præmium æternum, ſed ea quæ ſecundum præſens ſæculum promittebantur. Noſter autē Pōtifex factus eſt (inquit Paulus) futurorum bonorum, ideo per amplius & perfectius. Secundo loco ſacerdos leuiticus introibat tabernaculum manufactum, imò ligneum, poſtea lapideum erecto templo: Sed noſter Pontifex introiuit tabernaculum non manufactum, id eſt non huius creationis: Per quod tabernaculum Origenes cœlum intelligit: Quod confirmari poſſet teſtimonio Pauli dicentis: Habemus Pontificem maximum, qui penetrauit cœlos, Ieſum filium Dei: Et iterum: Talem habemus pontificem, qui conſedit in dextera ſedis magnitudinis in cœlis ſanctorū miniſter, & tabernaculi ueri, quod fixit Deus, & non homo. Ipſe autem Origines dictum ſuum roborat teſtimonio diui Citharœdi dicentis: Hæc recordatus ſum, & effudi in me animam meam: quoniam ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, uſque ad domum Dei: Et iterū in alio pſalmo: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? Qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiam. Et quis eſt locus tabernaculi admirabilis, ex quo peruenitur uſque ad domum Dei? Et quod eſt illud tabernaculum, cuius memor factus propheta effuſa eſt in ipſo anima eius, ueluti quodam intolerabili deſyderio reſoluta? Non quidē erat illud ex pellibus caprinis, & cortinis byſsi, purpuræ, hyacinthi, & cocci: Nec illud quod ab Allophylis captū eſt: Nec illud, quod à filio fabricādū erat: Sed tabernaculum Paternum, quod diuiſum in plures manſiones in plurali nominatur à Chriſto dicente: Facite uobis amicos de mamona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiāt uos in æterna tabernacula. Et à Regio propheta in pſalmo: Quam dilecta tabernacula tua Domine uirtutum, concupiſcit & deficit anima mea in atria Domini. Tabernaculum igitur hoc non manufactum eſt cœlū, quod non manu hominum, ſed uirtute & iuſſu Dei fabricatum eſt. Eſt & aliud tabernaculum, in quo Deus habitare delectatur, quod templum Dei uocatur à Paulo dicente: Templum Dei, quod eſtis uos. Anima igitur uniuſcuiuſque mundata & purificata eſt templum, & tabernaculum Dei: Et hoc non manufactū,

Paulus · Dauid · CHRISTVS.

& non huius creationis, uel fabricę, qua ſcilicet materialia hæc omnia fabricata ſunt, ſed modo quodam ſingulari Dei ore inſufflatum. Tertio quia legalis pō tifex accedebat in ſancta in ſanguine hircorum, uitulorum, arietum, agnorum, paſſerum, & columbarum, uel in cinere uitulæ aſperſo, & huiuſmodi: Quæ omnia animalia ſunt, & ad animalem hominem expurgandum pertinentia: Chriſtus autem introiuit per proprium ſanguinem in ſancta, ut omnia emundaret tanto melius, quanto ſanguis, non dicam hominis, ſed filij Dei ſanctiſſimi pretioſiorem, quàm ſanguis animalium, quo mundabatur animalis homo: Et conſequenter tanto perfectius ſacerdotium Chriſti mundantis in ſanguine proprio, quàm ſacerdotium legale mundans in ſanguine animalium. Cur autem omnia penè (ut inquit Apoſtolus) mundentur in ſanguine (pene inquit, quia uaſa metallorū purgabantur igne, & alia uaſa & ueſtimenta aqua mundabantur, ut in libro numerorum legimus) id in cauſa eſſe exiſtimo, quia peccatum trahit originem à ſanguine & carne, ideo expiatio fieri debebat per ſanguinem: Tribunal enim iuſtitiæ Dei exquirens pœnam, ubi fuit peccatum, uult ut ſanguis effundatur, & comprimatur caro, quæ fuerunt fomenta peccati: Sed in ſacrificio legali & figuratiuo, quod non plenè expiabat, fiebant expurgationes in ſanguine figuratiuo animalium. Veniens autem Chriſtus, promittens, & dans cœleſtia, effectus caput omnium membrorum huius myſtici corporis, ſanguinem non humanum peccato obnoxium, & non animalium, ſed pretioſiſſimum quoque ſuper omnes ſanguines, qui erant in hoc myſtico corpore pro expiatione omniū fudit. Hinc Paulus noſter ait: Neceſſe erat, ut exemplaria cœleſtium illis animalium ſacrificiis mūdarētur: hæc autem cœleſtia melioribus hoſtiis, quàm iſtis, id eſt ſanguine Redemptoris, ut inquit Ioannes in epiſtola: Sanguis Ieſu Chriſti emundauit nos ab omni peccato: Et in Apocalypſi: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo: Iamque omnibus notum eſt, ꝙ Chriſtus patiens non in ſanguine animalium figuratiuo, ſed in proprio ſanguine ſatisfecit tribunali iuſtitiæ diuinæ. Quarto quia ſacerdotes legales toties, quoties pro peccātibus ad ipſos recurrentibus impetrare uolebant propitiationem, introibant in ſancta, mactabāt que animalia: Noſter autem Pontifex Chriſtus introiuit ſemel in ſancta: quia ſemel in crucem aſcendit offerens ſe Deo Patri, & ſatisfaciens pro omnibus nō figuratiua, ſed uera ſatisfactione, etiam pro precedētibus patribus: Quia hæc oblatio facienda iam accepta fuit à Patre ante mundi conſtitutionem, & in eā expiabantur quotquot ſalui fiebant: ut expreſſè inquit Ioannes in Apocalypſi: Adorauerunt beſtiam omnes, quorum nomina non ſunt ſcripta in libro uitæ agni, qui occiſus eſt ab origine mundi. Et Petrus: Nō corruptibilibus auro, & argento redempti eſtis de uana ueſtra conuerſatione paternæ traditionis, ſed pretioſo ſanguine, quaſi agni immaculati Chriſti, & incōtaminati, præcogniti quidem ante mūdi conſtitutionem, manifeſtati autem nouiſſimis temporibus. Quibus uerbis citra omnem ambiguitatem declaratur ſacrificiū huius Pōtificis no-

Paulus

Idem

Ioan.

Apocal.

Ioan.

Petrus

ſtri Ieſu factum de ſeipſo præordinatum fuiſſe ab æterno, ut ipſo mundaretur etiam Hebraicus populus à coinquinationibus, à quibus non poterant per *ſacrificia animalium emundari.* Quinto in eo, quod ait: *Aeterna redemptione inuenta:* Quæ *uerba duplicem poſſunt habere ſenſum:* Alter *eſt, ꝙ ſimus redempti à peccato & ducti ad æternam gloriam:* Alter, *ꝙ noſter Pontifex Ieſus adinuenerit redemptionem, quæ unica eſt & æterna, adeo, ut alia non indigeamus, ſicut indigebant illi Patres antiquæ legis, qui expectabant hanc redemptionem:* Et *hoc interim plures faciebant redemptiones:* Redimebant *enim primogenita certo pretio:* Nam *primogenitum aſini redimebant oue, & facultates uenditas, & libertatem redimebant anno iubilei.* Sed *& ipſe populus totus redẽptus fuit de Ægyptiaca ſeruitute, iterum captiuandus:* Et *pluries redempti ſunt aliquãdo generaliter, aliquando uerò particulariter, nunc ab una, nunc ab alia ſeruitute, nunc à peccato, nunc ab obligatione:* Chriſtus *autẽ ſemel redemit nos æterna redemptione inuenta:* Redemit *inquam propriè, & non emit: quia iam antè per naturã ipſius eramus, licet admodum noſtris ab eo auerſi delictis.* Redẽptis *quidem omnibus nihil deeſt, niſi ut conſequamur effectum huius redemptionis:* Quem *conſequi poſſumus, ſi tamen uolumus, quia fons baptiſmatis, ubi illum effectum conſequimur, omnibus iam patens eſt.* Patet *& ærarium gratiæ, & remiſſionis:* Nam *facta redemptione miniſtros, & executores ipſius reliquit tri-*

CHRISTVS. *buens eis omnimodã eiuſdem redemptionis diſtribuendæ poteſtatẽ dicẽs:* Quorum *remiſeritis peccata, remittẽtur eis.* Et *iterum:* Quæcunque *ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis.* Ex *quibus omnibus ſextũ infertur maximè põderandum, ꝙ ex ſacrificiis legis non iuſtificabatur homo, ſed per Chriſtum, ut* Paulus Romanis *ſcribens aperta uoce teſtatur dicens:* Ex *operibus legis, tam naturalis uidelicet, quàm ſcriptæ non iuſtificatur omnis caro coram illo:* Iuſtitia *autem* Dei *per fidem* Ieſu Chriſti, *in omnes, & ſuper omnes, qui credunt in eũ:* Omnes *enim peccauerunt, & egent gloria* Dei, *iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in* Chriſto Ieſu: *quem propoſuit* Deus *propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius, ad oſtẽſionem iuſtitiæ ſuæ propter remiſſionem præcedentium delictorum: quæ punire decreuerat, niſi uidelicet mediator redemiſſet ſatisfaciens tribunali iuſtitiæ:* Quã *ſatisfactionem iuſtus & clemens* Deus *acceptauit iuſtificans eos, qui ex fide* Ieſu Chriſti *ſunt, & non per legem naturalem, aut ſcriptam:* Nam *cognitio peccati fit per legem, naturalem uidelicet, ut cõcordes interpretantur* Hieronymus, *&* Origenes: *quia ex ea quilibet diiudicare poteſt, quid iuſtum, & quid iniuſtũ, ut idem* Paulus *paulo ſuperius dixerat:* Cum *enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt faciunt, eiuſmodi legẽ non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtẽdunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicem cogitationum accuſantium, atque defendentium.* Et *hac lege obſtruitur omne os, & ſubditus fit omnis mũdus* Deo: Quod *de lege ſcripta*

intelligi uon poteſt,cum non ligaret omnes,nec obſtrueret omnium ora:quæ tan tummodo Iſraëliticis data erat: Quæ nec iuſtificabat, niſi à peccatis commiſſis per errorem & aliis uel paucis,quæ ſecreta erant,& non ueniebāt morte mul ctanda:Scelera autem,rebelliones,& iniquitates, quæ ſunt acriora peccat a,nō remittebantur in lege neque per ſacrificia, neque per orationem ſacerdotis, ſed morte propria expiabantur:ut patet de blaſphemo,homicida,adultero,coëunte cum beſtiis, & contra naturam:Qui omnes lapidari, aut cōburi iuſſi ſunt,ut in diuerſis locis librorum legalium legimus: Ideo inquit Apoſtolus cum Hebræis: Paulus Impoſſibile *eſt in ſanguine taurorum, & hircorum auferri peccata.* Ideo ingre *diens mundum noſter* Pontifex maximus, *& Dei uiui* Filius *dicit:Hoſtiam, & oblationem noluiſti,corpus autem aptaſti mihi, in quo,ſcilicet offerrē ſacrificiū pro omnibus:*Holocauſtomata *& pro peccato tibi non placuerunt,tūc dixi: Ec ce uenio:*In capite libri *ſcriptū eſt de me,ut facerē uoluntatē tuā,Deus meus uo lui:iuxta illud Iſaiæ:Oblatus eſt,quia ipſe noluit.* Supius *dixerat, quia hoſtias,* Iſaias. *& oblationes,*& *holocauſtomata,& pro peccato,ſcilicet ſacrificiū peccatariū noluiſti,tunc dixi,ecce uenio,ut faciā uoluntatē tuā.* Aufert *primū,ſcilicet ſacri ficium legis : ut ſequens ſtatuat, Chriſti uidelicet oblationem: undè ſequitur:*In *qua uoluntate ſanctificati ſumus per oblationem corporis* Ieſu *Chriſti ſemel.* Et *omnis quidem ſacerdos præſto erat quotidie miniſtrans, & eaſdem ſemper offe rens hoſtias,quæ non poſſunt auferre peccata:* Hic *autem unam pro peccatis of ferēs hoſtiam, in ſempiternum ſedet ad dexteram* Dei *de cætero expectans,do nec ponantur inimici eius ſcabellum pedum ipſius:* Vna *enim oblatione conſum mauit in ſempiternum ſanctificatos:Quæ adeo clara ſunt,ut expoſitione nō in digeant:*Ideo Dauid,*qui commiſerat adulterium, & homicidium,ſciens huiuſ modi ſacrificiis emundari non poſſe,clamat,& dicit:Quoniam ſi uoluiſſes ſacri* Dauid *ficium dediſſem, utique holocauſta non uoles:pro quo habemus:holocauſtis non delectaberis.*Et *cum nihil aliud facere poſſet, niſi dolere de peccato expectans redemptionem à cœlo,aut in aduentu* Meſſiæh,*aut in ſua paſſione præuiſa ,di cit:* Cor contritum, *& humiliatum* Deus *non deſpicies*. Sed *quia non erat ex* Idem *hibita paſſio , ideo ſupplicium mortis effugere non potuit,ſed ei dictum eſt per* Natam *propheta*m*, ut patet in ſecundo uolumine* Regum : *Quare contempſi* Natam *ſti uerbum* Domini,*ut faceres malum in conſpectu eius: Vriam Ethe*um *percuſ* Li. Reg. *ſiſti gladio,& uxorem illius accepiſti in uxorem tibi , & interfeciſti eum gla dio filiorum* Amon:*Quamobrem non recedet gladius de domo tua uſque in ſem piternum :* Ecce *ego ſuſcitabo ſuper te malum de domo tua, & tollam mulieres tuas in oculis tuis,& dabo proximo tuo , & iacebit cum mulieribus tuis in ocu lis ſolis huius .* Hoc *tantum impetrauit , ut mortem non ſubiret , forſitan meri to* Chriſti *uenturi , quem maximo affectu decantauerat fore redemptorem, & ſaluatorē mundi,cætera autem mala ipſi prædicta ſuſtinuit: Expulſus enim fuit à filio ſtupratis eius mulieribus,uidit mortem Amō,& Abſalō filiorum ſuorum:*

Adonias autem ſtatim poſt eius mortem, iubente Salomone, neci traditus eſt. Hic autem noſter Pontifex maximus omnia ſcelera expurgauit, & omnia peccata tulit per ſacrificium, quod tulit: ut pulchro Iſaiæ oraculo prædictum fuerat יהוא מחולל מפשעינו מדכא מעונתינו. *Et ipſe infirmatus eſt propter impietates noſtras, & attritus eſt propter iniquitates noſtras: Quæ impietas, & iniquitas Hebraicè dicta* עון *hauon, &* פשעה *paſſah, non remittebantur per ſacrificium legale: Ideo clementiſſimus Pater hæc omnia poſuit ſuper humeros Filij ſui, qui ſeſe offerens in ſacrificium omnia tolleret. Et quia non omnes huius expiationis beneficium conſequi uolunt, ideo ſequitur: Et ipſe peccata multorum tulit, illorum uidelicet, qui ſaluari uolunt: Et pro tranſgreſſoribus orauit, faciẽs, quod in ſe eſt pro omnibus: Qui ſi non conſequuntur ſalutẽ, ipſis imputetur: quia nolunt eam ſibi acquiſitam complecti.*

Chriſtus fuit uera hoſtia, & omnigenum ſacrificiũ, & oblatio. Cap. XII.

OBlatus itaque pro nobis effectus eſt uera hoſtia, holocauſtum, ſacrificium, peccatarium, culpatarium, pacificorum cherbona, id eſt oblatio, munus, & quicquid in lege offerebatur. Hoſtia enim & uictima eſt illa, quæ offertur (ut docẽt authores noſtræ linguæ) quãdo quis aggreditur hoſtes aut de eis uictoriam, uel triumphũ reportat: ut Poëta in huiuſmodi peritiſſimus decantat: Ouidius. *Victima, quæ dextra cecidit uictrice uocatur: Hoſtibus à domitis hoſtia nomen habet. Chriſtus itaque aggreſſus hoſtem humani generis ſeipſum obtulit Patri hoſtiam uiuam, & eum deiiciens, & debellans ſe in uictimam mactauit, ut ſimul uictoriam reportaret, & ſe in hoſtiam de hoſtibus debellatis offerret: Ideo inquit Paulus cum Epheſiis:* Paulus *Chriſtus dilexit nos. & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem, & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis, ut nos, debellatis hoſtibus, eriperet ex eorum manibus: Et* Idem *iterum cum Hebræis ait: Nunc autem ſemel in conſummationem ſæculorum, ad deſtructionem peccati per hoſtiam ſuam apparuit. De qua hoſtia Origenes* Orige. *multa diſſerit in epiſtolam ad Romanos. Fuit quoque Chriſtus holocauſtum, quod apud Latinos totum combuſtum ſignificat: Hebraicè autẽ dicitur* העולה *haholah, quod propriè interpretatum dicitur aſcendens: Combuſtus enim fuit totus igne amoris, & conſumptus, & tranſmutatus in naturam ſpiritualem. Hinc demonſtrans qualis futurus erat, transfiguratus fuit ante eos, mutato corpore paſſibili, obſcuro, & graui in corpus agile, lucidum, & impaſſibilè: Sed non ſtetit, quia non adhuc oblatus in holocauſtum erat uerè combuſtus, & tranſmutatus: Poſt factum autem holocauſtum in cruce ſuſcitans ſe oſtendit (ut erat) penitus tranſmutatum, intrans clauſis ianuis, apparens quando uolebat, & ſe occultans ad nutum: & tandem leuiſſimus effectus multis uidentibus aſcendit glorioſus: Vndè accommodatè dictus eſt* עולה *holah, id eſt aſcendens. Cõbuſtus igitur, & uirtute diuini ignis in naturam ipſius ignis, & ſpiritus tranſ-*

mutatus aſcendit ad Patrem, præſtita primo fide diſcipulis per quadraginta dies de ueritate ſuæ reſurrectionis: Et aſcendens in altum quamplurimos conſcẽdere uoluit ſecũ, iuxta illud prophetæ: Aſcendẽs in altum captiuam duxit captiuitatem. Dauid *Fuit quoq; ſacrificiũ oblatum pro peccato, quod Hebræi* חטאת *batat uocant, & propriè interpretando nihil accõmodatius dicere poſſumus, q̃ peccatariũ ab* חטא *bata, quod eſt peccatũ: De quo ſacrificio, inquit Paulus cũ Corinthiis:* Paulus *Qui non nouit peccatum, pro nobis peccatarium ſe fecit: pro quo mendoſi codices habent, pro nobis peccatum fecit: Quomodo enim qui nõ nouit peccatum, potuit facere peccatũ? Et quẽ fructũ nobis attuliſſet faciẽs peccatũ? Nec placet illa expoſitio à nonnullis data: fecit peccatũ, id eſt ſe obtulit pro peccato: quia & ſi conueniunt in ſententia, non tamẽ illa interpretatio conuenire poteſt. Fuit igitur peccatariũ, id eſt pro omniũ peccatis oblatũ. Fuit etiã culpatariũ, ſacrificiũ uidelicet oblatũ pro culpa, aut pro errore, ut propriè loquamur: Quod ſacrificium in lege* אשם *aſſam dicitur: quod nos traductum habemus, pro delicto: In quo à ſacerdote, uel uncto peccante, & à turba offerebatur uitulus, à principe uerò bircus: Sed uulgaris anima capram offerebat, uel ouem, ut in Leuitico legimus:* Leuiti. *Et ſanguine partim intincto digito ſacerdotis aſpergebatur cornu altaris, partim ad ipſius baſim fundebatur: Quæ omnia plena ſunt ſacramentis: Vitulo enim birco, & capra placabatur tribunal diuinæ iuſtitiæ, cui omnia illa correſpondent: quæ etiam ſignificant in bomine partem illam, in qua eſt fomes peccati, ut non ſine cauſa ſuſcepturi ſententiam, & Dei iuſtitiam punitiuã à Saluatore comparentur bœdis, qui ſunt caprini, & bircini generis: Per quæ animalia cæſa, & ſacrificata facilè placabatur Deus, errore in parte excuſante: Et aſpergebatur cornu altaris erecti ante ipſum tribunal ſanguine ipſius animalis oblati ad placandas cœleſtes uirtutes, quæ ſanguinem exquirunt ab his, qui peccant ſecundum carnem, & ſanguinem, ut ſecundum rectitudinem iuſtitiæ quiſque puniretur per ea, per quæ & peccauit. Et boc fiebat digito ſacerdotis, qui tanquam mediator interuenit ad placandum Deum cũ bomine peccante. Cbriſtus autem non ſolũ Sacerdos, & Pontifex, ſed etiã bircus, uitulus, ouis, agnus, & omnimodum ſacrificium effectus, ut ſtatim declarabimus, ipſemet fundens ſanguinem proprium in quolibet cornu altaris crucis peramplius, & perfectius placauit Patrem æternum, & tribunal iuſtitiæ ſuæ, quàm fiebat ſanguine animalium. Nec uacat à myſterio ſanguis, qui fundebatur ad baſim altaris, in multo maiori quantitate, quàm is, quo aſpergebatur cornu altaris, quia multo plus eſt ſanguis, & meritũ per effuſum ſanguinem acquiſitum, quod ſuperabundat, & reſeruatur, q̃ ille ſanguis, uel meritũ expoſitũ ad cornu altaris digito ueri ſacerdotis in purificationem peccantis: Sãguis enim Cbriſti, & meritum eius ſuffeciſſet, & ſufficit pro millibus & millenis millibus mundis, ut dicunt noſtri Tbeologi. Maior eſt igitur pars, quæ ſuperabũdans reſeruatur, q̃ illa, quæ in noſtram actualem expurgationem exponitur. Sed boc quoque aduertẽdũ eſt,*

quòd hæc pars, qua emũdamur, digito ſacerdotis aſpergitur: quia merita Chri-
Act. Ap. ſti diſpenſantur nobis per manus ſacerdotis, ut in Actibus Apoſtolicis legimus: Per manus autem Apoſtolorum fiebant ſigna, & prodigia multa, data uidelicet
Paulus ipſis poteſtate per ſanguinem, & meritum Chriſti. Hinc Paulus ad Timotheum: Admoneo te, ut reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem
Idem manuum mearum: Et in priori epiſtola ad eundem: Noli negligere gratiam, quæ
Act. Ap. data eſt tibi per impoſitionem manuum presbyteri. Et iterum in actibus Apoſtolicis dicitur: Tunc imponebant manus ſuper illos, & accipiebant Spiritũ ſanctum: Quæ omnia dicta ſint ad denotandum, quòd merita, & dona Chriſti diſpenſantur per manus ſacerdotum, & miniſtrorum ſuorum, largè & apertè, ſicut ſanguis figurativus parcè aſpgebatur ſolo digito ſacerdotis legalis. Quòd autem uitulus, hircus, capra, uel ouis oblata pro peccato Chriſtum figurarent, habemus ab Iſaia dicente: Omnes nos ſicut oues errauimus, unuſquiſque in uiã ſuã declinauit: & poſuit Dominus in eo iniquitates omniũ noſtrũ: Oblatus eſt quia ipſe uoluit: Tanquam ouis ad occiſionem ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ipſum, non aperuit os ſuum. Ecce quomodo nunc ouis, nunc agnus dicitur oblatus, pro expurgandis peccatis. Fuit etiam hoſtia pacificorum, quæ in le-
Paulus ge dicitur זבח השלמים zebah aſelamin: Quod clariſſimè referatur à Paulo ſcribente ad Coloſſenſes: Pacificans per ſanguinẽ crucis eius, ſiue quæ in cœlis, ſiue quæ in terris ſunt. Et uos cum eſſetis aliquando alienati & inimici ſenſu in operibus malis, nunc reconciliauit in corpore carnis huius per mortem exhibere uos ſanctos, & immaculatos, & irreprehenſibiles coram ipſo, ſi tamẽ permanetis in fide fundati, & ſtabiles, & immobiles à ſpe euangelij, quod audiſtis, & quod prædicatum eſt in uniuerſa creatura, quæ ſub cœlo eſt. Quæ uerba Apoſtoli ponderanda ſunt, & attendenda quàm clarè excludant à benefico effectu perpetrato à noſtro Pontificè maximo Chriſto in cruce pro nobis eos, qui nolunt ipſius cooperatores eſſe, conſentientes & firmiter cuſtodientes ea, quæ ipſe donauit: quia (ut ſæpius diximus) uult, ut ſimus cooperatores eius: ut pretioſius ſit nobis præmium, & illi iuſtius, quod dat noſtris interuenientibus operibus. Fuit etiam munus quod קרבנה cherbonah, & apud nos oblationem ſonat: in quo quàm optimè denotatur Chriſtus, qui ſponte ſua oblatus eſt, ut in-
Iſaias. quit Iſaias: Et Paulus de eo cum Epheſiis dicit: Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem: & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis: Et iterum cum Hebræis: Sanctificati ſumus per oblationem corporis Ieſu Chriſti ſemel. Fuit etiam munus, quod מנחה minha dicunt Hebræi, & aliud genus doni, & ipſum ſponte oblatum ſignificat, quaſi in ſignum amoris ſine aliqua obligatione: Et differt à cherbonah, quod dabatur quodammodo in ſignum feudi, & ſubiectionis. Hoc igitur donum in ſignum amoris datum quàm optimè
Idem Chriſtum ſignificet, explicat Paulus cum Romanis dicens: Deus proprio filio non pepercit, ſed pro omnibus nobis tradidit illum: Et cum ipſo, qui continet

omnia, omnia donauit, ut ſubinfert Apoſtolus inquiens: Quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Et cum nihil habeamus, quod non acceperimus, æquum eſt, ut & apophoreta reddamus diſtribuentes hæc paluſcula, & uilia bona terreſtria ſuis patientibus membris, & egentibus: cor autem, & animum, atque amorem demus illi, qui omnia nobis dedit, id maximè ipſo acclamante: Date, & dabitur uobis: Date de terrenis unum, & dabo de cœleſtibus centum: Date uos mihi uiles, & ſeruos: & dabo uobis meipſum Dominum. CHRISTVS.

Quomodo Chriſtus fuerit uerus agnus. Cap. XIII.

P*Rimum ſacrificiorum, quod mactauerunt filij Iſraël, fuit agnus, quem iuſſu Dei præparauerunt pro paſchate, id eſt pro tranſitu de Aegypto celebrãdo. Cuius præparatio hæc fuit, ſicut in Exodo legimus. Menſis iſte Martij, quem Hebræi* ניסן *niſan uocant, erit uobis primus in menſibus anni. Bene quippe primus cum in ipſo datum fuerit principium nouæ uitæ, non primus, eo quod in ipſo fuerit mundus fabricatus, quia ex lege, & clarius à ſapientibus Hebræis habetur, quòd mundi fabrica facta fuit in menſe Septembris, eo uidelicet tempore, quo ſata matureſcũt, & arbores ſuos fructus reddunt, ut ſicut homo introductus fuit in domum iam pleno ædificio conſtructam, ita adinueniret matura, & præparata ea, quæ ad uictum humanum pertinent: Quod tempus celeberrimum habent Hebræi, & dies remiſſionis uenerantur: Quibus ſicut Deus munificus fuit in fabricando, ita eſſet in remittendo. Hinc conuenienter denominatur hic menſis Septembris à numero ſeptenario remiſſiuo: Sed ab Hebræis* תשרי *tiſri quaſi dirigens, & æquilibrans omnia. Celebrant quoque eodem menſe feſtum tabernaculorum, ſed de his aliâs. Dictus ergo fuit ille menſis primus, non reſpectu creationis, ſed renouationis ipſius mundi. Sequitur edictum Dei: In decima die menſis tollat unuſquiſque Agnum per familias, & domos ſuas: Qui denarius numerus quidem completus denotat plenum curriculum uitæ, & conſummatum opus; quod tunc expleuit author uitæ: in cuius typum agnus legalis immolari, & comedi iubebatur. Nec attenditur hic numerus materialis, ſed ratio formalis cõplementi, quæ eſt in denario: ad quod potiſſimè ſpectant, qui philoſophantur, & theologizantur per numeros. Iuſſus itaque fuit tolli agnus per familias, & domos eo numero, & diſtributione, quæ ſufficeret ueſcentibus: & ipſi totum ueſci poſſent, ut nihil remaneret abijciendum, nec deficeret comedere uolentibus. Iam incipiunt ſacramenta rerum ſpiritualium, quæ omnibus accipientibus, quotquot ſint, ſufficiunt: nec aliquid proijciendum reſtat: in quorum figura illud de agno typico datum erat præceptum. Sitque agnus anniculus, qui menſium, & totam reuolutionem cœli ſuſceperit, ut plenus ſine macula, & perfectus eum meritò figuraret, qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus, aut error uel defectus in ore, uel operibus eius. Iuxta quem ritum tolles & hœdum,*

Exodus

qui ad ſiniſtram dicitur collocandus, ſicut agnus ad dexteram: undè innuitur, ꝙ Chriſtus per illa duo animalia figuratus medium tenet de utroque latere participans, regnans in domo Iabacob media inter Abraham & Iſaac: In quo com
Dauid *pletum eſt illud Dauidici oraculi: Miſericordia & ueritas obuiauerunt ſibi: iuſtitia & pax oſculatæ ſunt: Iuſtitia enim & ueritas cum bœdo in latere ſiniſtro Archetypi collocantur: miſericordia autem & pax cum agno in dextera: medium uerò locum tenet mediator Chriſtus Ieſus. Seruari quoque iubetur agnus uſque ad ueſperam quartidecimi diei, quo immolaretur adueniente quintodecimo die & plenilunio: à nouilunio enim incipiebat mẽſis. Sed quid expectabatur Luna in iis quæ ſignificabant Chriſtum, & Dominum, qui nec Lunæ nec Soli, nec ſtellis ſubiicitur, ſed omnium fabricator omnibus imperat? Dicimus quòd non expectabatur plenilunium huius ſeptimi erratici ſideris, ſed ſuperioris: cuius hoc ſimulachrũ gerit. Luna quoq; domum figuratiuã ſignificat, quæ habuit ſuam plenitudinem in Dauid, qui fuit quartusdecimus ab Abraham, à quo cœpit illa domus, & in Salomone, qui fuit quintusdecimus, in quo perfectum fuit plenilunium, & fœlicitas familiæ illius: A Roboam autem Salomonis filio deficere cœpit uſque ad omnimodam occultationem, quæ facta fuit tempore Ieconiæ per captiuitatem Babylonicam. Duo itaque duces figurarunt iſtud plenilunium, Dauid ſcilicet & Salomon: ſub quibus regnantibus habitus eſt cultus pleniſſimus Moſaicæ & figuratiuæ legis, qui & ambo figurauerunt Chriſtum ſed*
Idem. *diuerſimodè: Dauid enim multa perpeſſus imago fuit Chriſti patientis in car-*
Salomon *ne: Salomon autem fœliciſſimè regnans typus fuit Chriſti reſurgentis, & fœliciſſimè poſt reſurrectionem regnantis. Hinc ambo de ipſo Chriſto prophetantes loquebantur ſub perſona propria, tanquam gerentes Chriſti imaginem, ſed ille patientis, hic autem triumphantis. Plerique ſacræ ſcripturæ loci hoc cõprobant, uerũ duo tantũmodo exempli gratia ſubiiciamus: Ait enim Dauid: Foderunt manus meas & pedes meos: & alia quæ ibidem, & alibi proſequitur: quibus expreſſiſsimè pingit Chriſtũ patientem. Salomon autẽ ait: Venite & uidete Regem Salomonẽ diademate coronatum: & multa quæ in canticis de Chriſto triumphante canit ſub uariis ænigmatibus, & hoc ſub propria perſona, quæ ſuo loco relinquimus declaranda. Plenilunium itaque, & conſummatum opus legis expectauit figuratum per plenilunium, quod fuit ſub illis duobus regibus: Altius autem conſcendendo (ut theologiam Hebræorum proſequamur, qui diligentius de hoc pertractant) Luna eſt menſura infima archetypi nobis domeſtica: quæ nunc uacua, nunc ſemiplena, nunc pleniſſima dicitur, prout chariſmata ſuſcipit à ſuperioribus nobis communicanda. Hoc itaque plenilunium pleniſſimam illam innuit menſuram gratiarum, & omnium bonorum, quæ ab ea in ſe*
Ioan. *ſuſcipiens Chriſtus nobis per paſſionem communicaret, iuxta illud Ioannis: De plenitudine eius omnes accepimus. Tunc igitur ſumi præcipitur de ſanguine ipſius Agni, & liniri uterque poſtis, & ſuperliminaria domorum, in quibus*

comedebant Agnum. Domus autem in qua comedimus, eccleſia Chriſti eſt: oſtium ipſe Chriſtus, qui ait: Ego ſum oſtium. In quod non datur introitus niſi linitis poſtibus, & ſuperliminari ſanguine ipſius Chriſti ueri agni: quia per ſanguinem eius datur introitus (inquit Paulus) ad Sion, & ad ſanctam ciuitatem, & ad omnem ſalutem. Et tunc edent carnes nocte illa aſſas igni. Nobis quoque iuſſum fuit ſub interminatione uitæ æternæ denegandæ, ut comederemus carnes huius agni, qui tulit peccata mundi: Niſi (inquit) manducaueritis carnem filij hominis, nō habebitis uitam in nobis. Comedimus autem aſſas igni, illo utique igni, de quo dicitur: Ignem ueni mittere in terram. Et azymos panes cum lactucis agreſtibus: Neque Deus adeo ponderat fermentum, ut iubeat exterminari animam de populo, quæ azymum non comedit, & habeat uel modicum fermentum in domo, ſed propter ea, quæ fermentum ſignificat, ſub tanta comminatione prohibuit: Fermētum enim malitiam ſignificat, quæ uel minima nō admittitur in his, qui tranſitum uerum facturi ſunt in Deum: quia modicū fermētum (inquit Apoſtolus) totam maſſam corrumpit, & coinquinatio uel modica prohibet acceſſum ad Deum. Vult igitur Deus in hac ſolemnitate tranſitus ad nouam uitam ſpiritualem ſignificari per trāſitū illū de Aegypto, ut comedantur azymi ſynceritatis, & ueritatis, & מרור merur, id eſt amaritudines, pro quo noſtra traductio habet lactucas agreſtes: Amaritudines enim comedendæ ſunt: quia non poteſt fieri tranſitus ad meliorem uitam, niſi moriatur homo uita hac animali: Sed cum hoc fieri nequeat abſque uiolentia, inde ſequitur dolor, & amaritudo. Et hoc eſt, quod dixit uerus Dux huius tranſitus: Regnum cælorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud. Violenti uidelicet deprædatores, & oppreſſores, atque homicidæ animalis hominis comprimendi, nullo reſpectu habito ad dolorem inde ſequentem. Caput cum pedibus & inteſtinis uorabitis, & nō remanebit ex eo quicquam uſque manè. Totum igitur comedere debemus, ſicuti manet totus ſub utraque ſpecie, ut omnibus partibus aſſumptis, ſecundum quoque omnes partes, ipſo fauente, in eundē transformari ualeamus, & caput rationis, & pedes affectuū, atque omnia interiora cordis migrent in ipſum Chriſtū, quē ſumimus. Nec poteſt quis eſſe ſpiritualis, & diuinus, niſi ſecundū totum: quia qui deficit, aut offendit in uno (inquit Iacobus) factus eſt omnium reus. Hoc antē diuinū & ſacrum conuiuiū oportet, ꝙ fiat in ueſpere ipſa tranſitus, ut corroborati ualeamus tranſitū perfectum facere. Quod autem dicitur, ut nihil relinquatur in manè, ſignificat, quod de ſacramento figurato nihil relinqui debet non aſſumptum, ſed totum aſſumi: ut perfectè, & ſecundum omnes partes (ut diximus) transformemur ipſum. Si quid tamen remanebit, quod aſſumens non adhuc bene corroboratus comedere nequeat, comburatur igne amoris, fidei, & bonæ uoluntatis: quæ pro facto ſufficit, quando quis non poteſt perficere, quod deſiderat. Alienigena autem, à fide uidelicet, & peregrinus nō exiſtens de eccleſia nō comedat, ſed tantummodo illi, qui continentur in domo eccleſiæ: Vndè ſequitur:

CHRISTVS. Paulus CHRISTVS. Paulus CHRISTVS. Iacobus

In una domo, id eſt in una eccleſia, & in una fide comedetur: Non enim profe*rendæ ſunt carnes, paßimque infidelibus exponendæ.* Nec os illius confringetis:

Ioan. Quod Ioannes de ipſo uero Agno crucifixo ad literam interpretatur dicẽs: *Ad Ieſum autem cum ueniſſent, ut uiderunt eum mortuuum, non fregerunt eius crura, ut ſcriptura impleretur: quæ dicit: Os non comminuetis ex eo. Si uerò ad corpus myſticũ referre uoluerimus, id quidẽ ſignificat, ꝙ de mẽbris illis electis per oſſa denotatis nullũ debebat comminui, iuxta illud, quod dixit uerus agnus: Om*

CHRISTVS *nes quos dediſti mihi, non perdidi ex eis quemquã. Si qui autem confracti ſunt, ut filius ꝑditionis, illi non erant de oſsibus ſuis, nec de ouibus ſuis:* Nam oſſa eius *integra manſerũt: & de ouibus inquit: Oues meæ uocẽ meã audiunt, & ego cognoſco eas: & ſequuntur me, & uitam æternã do eis: & non peribũt in æternũ, & non rapiet quiſquam de manu mea. Poſtea tradens modũ comedendi ait: Sic autem comedetis illum.* Renes ueſtros accingetis tenentes baculos in manibus, *& comedetis feſtinanter: eſt enim phaſce, id eſt tranſitus Domini.* Quibus uer*bis docemur, quòd primo debemus totam carnis uoluptatem comprimere, quæ potißimè in lumbis uiget, ſi aptè uolumus comedere cibũ, quo trãſmutemur in naturam ſpiritualem. Poſtea ꝙ habeamus calciatos pedes affectuũ, quos Chriſtus uoluit etiam eſſe lotos, antequam comederetur agnus ille.* Tenere inſuper debe*mus in manibus, id eſt in operationibus baculum crucis, ut meritò in ea facientes opera noſtra ſint Deo grata: Comederéq; debemus feſtinãter: quia maledictus*

Ierem. *homo, qui facit opus Dei negligenter, inquit Ieremias. Sed potißimè excuſſi debemus eſſe à negligentia in hoc opere, in quo tota ſumma negotij noſtri concludi tur, ut ſcilicet transformati in meliorem ſortẽ Deo uiuamus, undẽ ſequitur: Eſt enim phaſce, id eſt tranſitus Domini, de ſeruitute Aegyptiaca ad regnũ: de tenebris ad uiſionem pacis: de anguſtia ad regiones lætas, de palea, luto, & latetere, ad mana, legem, & ſapiẽtiam rerum diuinarum: de uita beſtiali ad diuinã. Hinc ſequitur: Et tranſibo per Ægyptũ nocte illa: percutiamq; omne primogenitum in terra Ægypti ab homine uſq; ad pecus: & in cunctis diis Aegypti faciam iudicia: Ego Dominus. Primogenitus occidendus in hoc tranſitu eſt ille, de*

Paulus *quo* Paulus: *Prius quod animale, deinde quod ſpirituale: Prior enim natus eſt Eſau, quem odit, poſtea Iabacob, quem diligit. Occidendus eſt ergo animalis homo, & Aegyptiacus, qui ſpiritualem opprimit, ſi uolumus facere uerum tranſi-*

Idem *tũ, & uiuere meliori uita: iuxta illud Apoſtoli ad Coloſſenſes: Mortificate mẽbra ueſtra: quia cum mortui fueritis, uita ueſtra erit cum Chriſto. Et clarius cũ* Romanis *hoc (inquit) ſciẽtes, quia uetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, ut deſtruatur corpus peccati, & ultrà nõ ſeruiamus peccato:* Qui enim mortuus eſt, *iuſtificatus eſt à peccato: Si autem mortui ſumus cũ Chriſto, credimus, ꝙ ſimul etiam uiuemus cum illo.* Quo *animali noſtro mortuo fit iudiciũ in cunctis diis Aegypti, id eſt in his, quæ adorabat animalis homo, ut ſequitur* Paulus *dicens:* Non *ergo regnet peccatum in ueſtro mortali corpore, ut obediatis cõcupiſcen-*

tiis eius: Sed neque exhibeatis membra ueſtra arma iniquitatis peccato: Peccatum enim uobis non dominabitur: An neſcitis, quoniam cui exhibetis uos ſeruos ad obediẽdũ, ſerui eſtis eius cui obeditis? Dij igitur ſeruičtium peccato ſunt, aut uenter, iuxta illud Pauli: Quorum Deus uenter eſt: Aut auaritia, quæ eſt idolorum ſeruitus: Aut diabolus, cui obediunt ſeruientes peccato: Quæ omnia indicabit Deus, dicẽte Apoſtolo: Eſca uentri, & uẽter eſcis, & Deus deſtruct hãc, & illum ſimul cũ ſuggeſtore corũ. Et talis eſt differentia inter ſeruientes Deo, & inter ſeruientes peccato, qualis erat inter filios Iſraël, & inter Aegyptios: quia uidelicet illorũ ædes erãt linitæ ſanguine agni: Nam ſerui imò amici Dei, & hi qui iuſtificantur à peccato, habere debent ſuperliminaria linita ſanguinẽ agni, qui tollit peccata mundi: quo mereantur tutelã ab angelo percutiente, gratiam bene operandi, & introitũ ad cœleſte regnum: Seruiẽtes autẽ peccato priuati illo ſanguine uera omniũ tutela occiduntur ab angelo percutiente, cũ nõ uideat in eis pignus reconciliationis: ideo ſentiunt & primogenita, & omnem uirtutem eorum colliſam, & tandem ſe in mari ſuffocatos, & penitus deſtructos: Paulus

De uirga Moſi, & cruce. Cap. XIIII.

VLtra agnum typicũ affuit in illo trãſitu Iſraëlitici populi ſacramentalis uirga, primo in conſpectu Pharaonis admodum prodigioſa, poſtea in omnibus miraculis perpetratis in mari, deſerto, & locis omnibus, quouſq; intraret populus in terram promiſſionis inſignis ualde: Quæ uirga, quamuis Moſi diceretur, uirtus tamen Dei citra omnẽ dubium fuit: ſuper quam ſuſtentabatur Moſes nulla propria uirtute confiſus. Et inter alia, ipſius uirgæ auſpicio perpetrata hoc inſigne prodigium fuit, ꝙ in terram proiecta in colubrum ſe erexit: Cuius cauda cum à proiiciẽte foret apprehenſa, iterum uirga apparuit: Vndè docemur, ꝙ proiecta Dei uirtute, non operatur quis, niſi fauore colubri, qui præſtigiorũ author facillimè pro uirga ſubintrat fauens ad præſtigia, cum ad uera miracula conuenire nequeat. Ad quorum præſtigiorum exitum, qui ſemper malus eſt, aſpicere debet ſapiens, ut illa; & eorum authorẽ contemnens Deo uero operatori adhæreat: Ideo iuſſum fuit Moſi, ut apprehenderet per caudam, id eſt ad finem attenderet, & exitum uenenatorũ, & letaliũ præſtigiorum, & ipſa fugans ſoli Deo inniteretur. Quod etiam indicant diſcalciamenta pedum, & paſtura gregum poſt deſertum: Iuſſerat enim Deus, ut pedes affectuum, quos calciatos habebat Aegyptiorum doctrinis diſcalciaret: quia locus, & terra, aut ſtatus, ad quẽ deuenerat, ſanctus erat: Nõ enim amplius in deſerto loco uacuo diuinorum influxuum morabatur, ſed poſt deſertum magicæ, & Aegyptiacæ artis: Pro quo nos male habemus; ad interiora deſerti: Non enim tunc in deſerti penetralibus, ſed poſt ipſum deſertum morabatur, in Arabia uidelicet fœlice, in monte Sina multo influxu diuino irrigato: In cacumine enim illius montis, qui Oreb nuncupatur, cum Elia domeſticè locutus eſt Deus: Et in alio uerticẽ eiuſdẽ montis denominato Sina Mo-

ſi legem dedit multa eum eo familiariſſimè agens, multáque oſtendeus prodigia, ut non deſertum, ſed locus irrigatiſſimus eſſet. Quæ etiam uirga diuinæ uirtutis proiecta coram Pharaone ſerpens uiſa fuit, maximè ipſi, & ſuis ſapientibus aſſuetis magicis artibus: qui omnia ſua præſtigia uirtute antiqui ſerpentis perpetrabant. Hinc opinantes uirtutē Môſi præſtitam ab ipſo antiquo ſerpente proceſsiſſe, oppoſuerunt ex aduerſo uires, quas uerè à ſerpente malo acceperant, & uerſæ ſunt in ſerpentes: Sed uirga Moſi, id eſt uera diuina uirtus, quãuis ſerpens uidereur, uirgas illas, & uirtutes necromanticas deuorauit: ut indicaretur quòd uirga, id eſt uirtute diuina, quæ omnem uim dæmoniacam ſuperat, miracula in Aegypto, mari rubro, & deſerto perfecerit. Fœlicius autem uerus, & uniuerſalis redemptor Chriſtus uirga crucis ſublimiora, & excellentiora prodigia peregit, quàm legiſlator Moſes: cum iſta uirtus Chriſti non ſolum uirga fuerit unica extēſione cōtenta, ſed & per tranſuerſum tranſiens, quaſi texturam quandam fortem & amplam ex ſtamine & ſubtegmine confecerit. Virga enim Iabacob & Moſi erecta erat tantūmodo in altum, ſed hæc Chriſti ad omnem partem extenſa fuit, in longum, latum, ſublime, atque profundum: Ideo non tantum ad liberandum unicum populum Iſraëliticum præualuit, ſed in totū humanum genus, & aëreas poteſtates, has debellans, & illos ſuſtentans, ut nihil

Paulus *remanſerit, in quod non præualuerit eius uirtus. Et de hac loquitur Apoſtolus dicens: Vt poſſitis comprehendere cum omnibus ſanctis, quæ ſit latitudo, longitudo, ſublimitas, atque profundum, ſcientiæ uidelicet ſupereminentis charitatis, & uirtutis Chriſti in cruce affixi: Cuius extenſio, & intenſio indicatur per ramos & ipſorū angulos: Rami enim in altum, & profundū, & per tranſuerſum extendūtur, ut in diuerſas, & omnes mundi partes protenſi innuant uirtutē illā ubique diffuſam. Sexdecim anguli, quatuor ſcilicet in quolibet ſtipitis capite, innuunt quantum ſit eius uirtus intenſa: Nam ſexdenarius eſt primus numerus auctus ex duodenario primo creſcente, & quo (ut ſupra diximus) creſcentia omnia diſtributa ſunt. Sed & hoc obſeruandum eſt, quòd unus quaternarius in terra occultatur, fixo ſtipite in ipſa terra, uel lapide: & apparent patentes duodecim anguli in tribus patulis ramis: Qui duodenarius numerus inſurgens per ternarium conductum à quaternario, uel per quaternariū multiplicatum ex ternario, quorum hic diuinus, & ille elementaris, expreſsè indicat diuina, & terrena omnia in ipſa cruce cōciliata eſſe, cū in duodenario alter per alterum con*

Paulus *ducatur, & uterque in ipſo connexus ſit. Et hoc eſt, quod inquit Apoſtolus: Cōplacuit, ſcilicet Patri omnem plenitudinem in ipſo habitare, & per eum reconciliari omnia pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cœlis ſunt. Sic & in cœlo partito hoc duodenario conciliātur ſpiritualia, & corporalia, aſſiſtentibus illic intelligētiis influentibus per illa duodenaria ſigna corporea. Quaternarius autem augmenti occultatus fructum ipſius crucis ſignificat occultum noſtris ſenſibus, & iudiciis, ſed eum tamen, qui ſit radix, & fun-*

damentum omnium fructuũ,& meritorum,ſicuti quaternarius eſt radix omniũ numerorũ. Duodenarius quoque ille,alio non mediocri myſterio conducitur, ex quatuor uidelicet capitibus ipſius crucis, tribus clauis,& quinque plagis in ea patientis: Vbi duodenarius ipſe reſultat ex quaternario materiali,ternario diuino,& quinario conglutinatiuo: Nam hic denotatur apud Hebræos per literã ה in qua dicunt mundum fabricatum, & conglutinatum, & quæ eſt ſigillum illius opificis ſpiritus,qui nexus dicitur. Et hæc crux uiſa fuit aliquando ſerpẽs, non quidem præſtigioſus & letalis,ſed ſalutaris: de quo dicitur:Sicut Moſes exaltauit ſerpentem in eremo, ſic oportet exaltari Filium hominis, in cruce uidelicet,& in modum crucis extenſum,ut ipſe quoque fuerit crucifixus,crux,& ſerpens,non in perniciem,ſed in ſalutem expoſitus,undè ſequitur: Vt omnis qui credit in illum non pereat,ſed habeat uitam æternam. Sicut enim caro ſerpentis medelã affert uulneri uenenoſo,undè fit thiriaca, quæ eſt antidotum ueneni, ex carne thiri,ſic caro Chriſti ſanitatem & uitam præſtat omnibus,quos momordit non ipſe Chriſtus,ſed malus ſerpens: Ideo contra huius uenena ipſa caro nobis comedẽda eſt. Et quia ipſe ſibi uiſus fuit uulneratus,leproſus,& maculoſus ſerpens,ideo cœpit pauere,tædere,& mæſtus eſſe,& tandem dicere: Pater ſi poſſibile eſt,trãſeat à me calix iſte. Erat quippe,& cognoſcebat poſſibilẽ, undè illud ſi pro quia(ut aiunt)accipi poteſt: Alium enim ordinem ſuccurrendi nobis peroptabat(ni fallor)utiliorem: Neque à charitate ſumma deficiens ſenſitiuæ parti condeſcendebat,ut opinantur nonnulli,cum ſemper corpus & animã pro omnibus ſuis exponere paratus fuerit: Sed longiorem moram contentus erat nobiſcum trahere, ut opus excellentius perficeret. Hinc non dixit, ut amoueretur calix,ſed ut tranſiret, & differretur uſque ad illud tempus,quo compleret illud,quod inquit Apoſtolus horum ſacramentorum conſcius: Nouiſſimè autem inimica deſtruẽtur mors,id eſt angelus mortis,ſicuti alibi clarius explicat dicẽs: Vt per mortem deſtrueret eum, qui habebat imperium mortis,id eſt diabolum: & liberaret eos,qui timore mortis per totam uitam erãt obnoxij ſeruituti. Noluit tamen acquieſcere Pater,non quidem ſpernens orationem ſupplicantis, quẽ ſemper audiebat,ſed ut omnia librarentur ſuis ponderibus, & diſtribuerentur ſuis tẽporibus, & momentis, quæ ipſe Pater habet in ſua poteſtate cum magno ſacramento,ut nec noſtrum nec Apoſtolorum iſtæc noſſe ſit: Sed quod in primo aduentu non perfecit, in ſecundo citra omne dubium perficiet. Verum ut,undè digreſſi ſumus,reuertamur,quamuis horrorẽ ſenſerit ex terrifica paſſione, & mortè oblata,nihilominus apprehendens per caudam, id eſt ad finem glorioſum aſpiciens,iterum uirga inſignis & celeberrima apparuit: Quæ iterum coluber uiſa fuit phariſeis,& maliuolis qui dicebãt: In Beelzebub principe dæmoniorũ eiicit dæmonia. Verum oſtendit uirtutem illam diuinam,quæ deuoraret omnem uim diabolicam, probans quòd dæmon non à dæmone, ſed à digito & uirtute Dei eiicitur. Qua uirtute multis miraculis in Ægypto huius mundi perpetra-

CHRISTVS. Idem Paulus Phariſei

tis, in donatis ſanitatibus, ſuſcitatis mortuis pane multiplicato, aqua in uinũ trãſmutata, & huiuſmodi innumeris non in Aegyptiorum perniciem, ſed ſemper in beneficium & emolumentum: Tandem mare, *aquam uidelicet baptiſmi ſanctificauit, per quem tranſitus datur nobis ad diuinum conſortium in* Sina, *ubi legẽ audimus, &* Deum *ſentimus familiariter agentem, & meliori quàm roratico illo paſcimur pane, qui uidelicet uiuus de cælo deſcendit, oblatus & coctus in clibano crucis:* Qua *deniq; doctor noſter* Chriſtus *nos introduxit in ueram promiſſam terram, uero lacte & melle manantem:* Quod *facere nequiuit* Moſes, *nõ enim potuit introducere populum ad figuratiuam terram uirga illa, qua abuſus erat percutiens ubi, & quando non debebat.* Fœlicius *igitur uirgæ crucis &* Chriſti, *quàm* Moſi & Iabacob *nobis innitendum eſt, quia illis innixi, aut deficiemus in uia, aut ad umbraticam terram tantummodo deueniemus, ſed hac ſuffulti ad terram, & ueras manſiones uiuentium applicabimus ducem ſequentes,*

Iabacob *qui errare non poteſt.* Hinc Iabacob *dum nouiſſima uerba proponeret, quibus penè omnia negotia tam figuratiuæ, quàm ueræ familiæ ſummatim prædixit, non iam baculo ſuo, quo tranſiuit iordanem, ſed huic meliori uirgæ innitebatur, in cuius uirtute illa omnia efficienda proſpiciebat:* Dicitur enim in textu: Et *collegit pedes ſuos, id eſt affectus* אל המטה El bamitab: Quod *quamuis bene traductum habeamus ad lectum, poteſt etiam intelligi ad uirgam:* Nam מטה *uirgam & lectum mutatis punctis ſignificat.* In *ſenſu igitur literali ad lectum, ſed in ſenſu allegorico aptius traſfertur ad uirgam, quæ eſt crux, cuius uirtutẽ non minus præſentiebat, quàm antiquorum nonnulli, qui ante* Chriſtũ *ſignũ crucis uenerabantur: ut non modicæ authoritatis uiri ſcribunt:* Quod *erat aut natura, aut ſpiritu dictante, aut à ſapientioribus intelligentius edocentibus, quæ nouerant quanta per crucem fieri debebant.*

Ad quid ſacrificia, & cur hirci ſorte delecti pro peccato offerri iuſsi ſint. Cap. XV.

C*Vm ad ſacrificia inſtituẽda deueniret* Deus, *multa præcepit pro diuerſis, uariiſque expiationibus offerri:* Quod *quidẽ prima frõte durum uidetur & extraneum,* Deum *uidelicet delectari ſanguine animalium fuſo, carnibus aſſatis, aut combuſtis, & horum atque aliarum rerum odoramentis, ut pleriſque in locis dicitur:* Et odoratus eſt Dominus odorem *ſuauitatis.* Ideo *hæc inter maxima habentur ſacramenta:* Pro *cuius aliquali explicatione id pro conſtanti tenendum eſt, quòd* Deus *ſummus nullis odoribus, nullis ſaporibus oblectatur, nec cibis paſcitur materialibus ex carnibus animalium, aut panibus confectis, & oleo linitis, aut adipe aliqua perfuſis, quamuis hæc omnia fieri iuberentur in lege:* Et hoc, *aut in ſacramẽtum eorum, quæ à* Chriſto *uerè fieri debebant, & eorum, quæ conſequenter à nobis*

Paulus *peragenda ſunt, mortificando uidelicet, iuxta apoſtolicum præceptum, membra noſtra, & offerendo in ſacrificium acceptabile ea, quæ in nobis ſunt, quorum*

illa figuram gerebant: Vel ut uirtutes illæ, quæ nos continuè de criminibus à nobis perpetratis, & omnibus bonis omiſſis accuſant, ad tribunal Dei placarentur peractis his, quæ figurabant ueram oblationem illam, per quam plena expiatio fieri debebat omnium peccatorum: Aut ut accepta (quod aſſeriũt doctores Hebræi) portione, quæ ad eos ſpectat, & in qua paſcuntur, & oblectantur, quieſcerent. Paſcuntur enim uirtutes illæ his craſſioribus cibis ex terrea materia confectis, ſicuti à Deo ſerpenti antiquo indictum eſt, ut in Geneſi legimus: Terram comedes omnibus diebus uitæ tuæ. Et per Iſaiam etiam, quando dabitur perfecta requies electis, dicitur: Et ſerpenti: Puluis panis eius: Puluis autem eſt animal noſtrum, ſicuti ſcriptum eſt: Formauit Deus hominem puluerem de terra, pro quo nos habemus, de limo terræ: Qui puluis eſt animal, non quidem in melius tranſmutatum, & ſurgens ſpirituale, ſed corruptioni derelictum, aut terra, & puluis, atque fex dimiſſum in cibum ſerpentis, quia, ut inquit Apoſtolus: Et ſi omnes reſurgemus, non omnes immutabimur, remanentibus uidelicet aliquibus in cibum ſerpentis: quos etiam in hac uita comedere ſtudet: ut decantat propheta: Catuli leonũ rugientes, ut rapiant: & quærant à Deo eſcã ſibi. Catulos enim leonum omnes cõmuniter interpretãtur aduerſarios noſtros, qui (ut Petrus inquit) circũeunt quærentes, quem deuorent. Et dicuntur quærere à Deo eſcam, quia nihil ſibi poſſunt aſſumere, niſi quantum Deus permittit. Et huiuſmodi dantur, quæ in nobis animalia, & deturpata ſunt, aut quia Deus permittit diabolo, ut tollat, quod diabolicũ eſt, ſicut de proditore dicitur: Vnus ex uobis diabolus eſt. Aut quia nos ſpõte relinquimus, & damus diabolo, quod ſuum eſt, ut reddamus Deo quod Dei eſt, iuxta edictũ ſaluatoris dicentis: Red dite, quæ ſunt Cæſaris Cæſari: & quæ ſunt Dei Deo. Quæ autem diaboli ſint ex ſcriptura ſacrã luce clara docemur: Nam ſummus doctor uocat diabolum principem mundi huius: Quæ autem mundi ſunt Ioannes breuiter ad tria reducit, ad cõcupiſcentiam oculorum, & carnis, & ſuperbiam uitæ. Sed hoc, tanquã ſpirituali quodam ad præſens dimiſſo, ueniamus ad alia duo, quæ ſunt caro, & diuitiæ: à quibus uouent ſe abſtinere, qui Deo penitus uacare prætendunt, aut ut ab ipſis exuantur, omni diligentia ſtudent. Primo à diuitiis, dicente Chriſto: Nemo poteſt Deo ſeruire & mamonæ. Et iterum: Niſi quis renunciauerit omnibus, quæ poſſidet, nõ poteſt meus eſſe diſcipulus. Poſtea à carnis illecebris iuxta Apoſtolicum præceptum: Qui Chriſti ſunt carnem ſuam crucifixerunt cum uitiis, & concupiſcentiis. Dum igitur diſtribuuntur diuitiæ, quæ mamonæ ſunt, & crucifigitur, domatur & ſacrificatur caro (quæ quãtũ ad pruritũ, & repugnantem uim à nobis debellandam, Azazelis eſt, qui idem à ſapientibus cenſetur cum mamona) ut reddatur Deo purificatum, quod ipſius eſt: Tunc (ni fallor) Chriſti monumentum ſeruatur, quo ait: Eſto conſentiens aduerſario tuo citò, dum es cum eo in uia: ne fortè tradat te iudici: Qui quidem conſenſus eſt in erogando, uel relinquendo, quod ad ipſius iuriſditionem ſpectat, uel ſacrificant-

Margin notes: Geneſi. — Iſaias — Paulus — Dauid — Petrus — CHRISTVS. — Ioan. — CHRISTVS. — Paulus — CHRISTVS.

do animal noſtrum, quod ſedes potiſſima ipſius aduerſarij eſt, ut ipſo ſanctifica to, & mundato nō reperiat ingreſſum in ipſum, facta ſatisfactione tribunali di uinæ iuſtitiæ, & ſanctifiato ipſo animali, ut non amplius diaboli, ſed Dei ſit, reli ctóq; diabolo, quod pruritui, oblectamēto, uel corruptioni erat obnoxium, & à Leuitic. *nobis penitus euulſo*. Quod magno myſterio in Leuitico præfiguratū legimus, *ubi iuſſit* Deus *deligi duos hœdos, & ut ſuper eos iacta ſorte, alter* Deo *ſacrifi caretur, alter uerò dimitteretur in deſerto* Azazeli *principi omnium deſerto- rū*: Qui *hœdus, caper, uel hircus deſtinatus* Azazeli *dicitur emiſſarius in tra- ductione noſtra, non quidem, quia tanquam equus detur ad grauidandas fœmel las, ſed forſitan, quamuis minus accommodatè, dicitur emiſſarius, quia emitte- batur*: Et *hic caper, antequam mitteretur in eremum, ſtatuebatur coram* Domi- *no uiuus, ut fuſis primo precibus ſuper eum, mitteretur in ſolitudinem ad accu- ſatorem humani generis, ut comprimeretur os ipſius accuſantis*. Et *ut aliquid de incluſo hic ſacramento aperiamus, animal illud quod mittebatur*, Hebraico *idio mate dicitur* שעיר *ſabir, quod ſignificat caprum, hœdum, piloſum, diabolum, ma lam cogitationem, turpitudinem, malam mentem, turbinem: ut intelligamus, quod ad deſertum, & diabolum deſtinatur, quod malum eſt, diabolicū, uerſutum, tur- pe, piloſum*, & *hiſpidum*. Hinc Iabacob *lenis dilectus fuit à* Domino, *primogeni ta à fratre abſtulit, benedictionem ſuſcepit, dominum in fratres cōparauit, ſem- per & ubique diuino fauore ſuffultus*: Eſau *autem piloſus, & hiſpidus eiectus eſt cum omnibus ducibus, & familia ab ipſo egrediente ad montem* Sebir, *locū quidem denominatum in myſterioſa lingua eo uocabulo, quo nominatur omne il lud, quod illuc deſtinatur*. Duo *enim ſunt in nomine, alterum ſpirituale, & alte- rum animale*: Et *in animali iterum duo, alterum quod diabolo relinquitur, alte-* Paulus *rum quod transmutatur in melius, & ſpirituale, dicente* Paulo: *Seminatur quod animale, & ſurgit, quod ſpirituale*. Cuius *rei ſimulachrum habemus in ſemine plantarum, de quo aliquid mutatur in plantam uireſcens, & fructum producēs: aliquid uerò corrumpitur breui in terram reſoluendum*: Quæ *duo ſignificātur per hos capros, quorum alter* Domino *offertur, alter uerò proiicitur* Principi Orige. *corruptionis, & mortis*: Vel *ſint ij duo hirci (ut ſentit* Origenes) *duæ familiæ* Dei, & *diaboli: quarum altera oblata* Domino *ſacrificatur in hoſtiam immacu latam, uiuam, ſanctam*, Deo *placentem: altera uerò dimittitur diabolo, cui uixit: ſicut de diuite, &* Lazaro *mendico legimus, quòd hunc angeli deportauerunt co ram* Domino: & *ille ſepultus eſt in inferno denotato per eremū, quæ eſt locus deſertus uirtutibus, deſertus* Deo, *deſertus iuſtitia, deſertus* Chriſto, *deſertus omni bono*. Illud *quoque aduertendum eſt, quòd animalia, quæ hic, & ubicunque offeruntur in ſacrificiis, non immunda ſed munda ſunt: quamuis alterum illorū tanquam immundum proiici uideatur, ut intelligantur hæc eorum tenere figu- ram, qui non modo extra fidem ſunt, ſed qui oblati ſunt* Deo *per baptiſmū: quo- rum aliqui ipſi* Deo *reſeruantur, alij uerò iterum immundi effecti diabolo tra-*

dũtur magis cruciandi:quorum cuilibet dici poteſt dũ Deo oblati ſunt: Iam amplius uoli peccare:ne deterius tibi aliquid contingat. Quando igitur iubetur dari bircus pro peccato, reddi præcipitur ſcoria,ſex, & quod ſuum eſt ipſi diabolo:ut quod Dei eſt, purum, & mundum Deo reddi poßit: Figuratiua enim, ſicut & cæteræ,erat oblatio illa: Aut dicamus quòd pro re capraria, quæ eſt in nobis male gubernata,& quæ paſci iubetur in Canticis, non ab re,iuxta tabernacula paſtorum, datur caper,non quidem iuſtificans,quia (teſte Paulo)nemo ex operibus legis iuſtificatur,ſed in expiationem quandam figuratiuam,ad obturandum os accuſantis nos apud Deum, quouſq; ueniret ille qui offerens uerã expiationem penitus accuſatorem noſtrum expelleret,ut in Apocalypſi inquit Ioannes: Nunc facta eſt ſalus,& uirtus,& regnum Dei noſtri,& poteſtas Chriſti eius: quia proiectus eſt accuſator fratrũ noſtrorum,qui accuſabat illos antè conſpectum Dei noſtri die,ac nocte. Relinquenda igitur ſunt diabolo omnia, quæ cum ipſo re,& nomine conueniunt,mala uidelicet cogitatio,turpitudo,quicquid piloſum,& biſpidũ in nobis eſt:quæ omnia ſabir appellantur,ſicut & diabolus,& animal quod in huiuſmodi expiationem offerri iuſſum eſt. Si autẽ hæc uoluerimus(ut debemus)referre ad Chriſtum, qui eſt omnium ſacrificiorũ armarium,nexus,uirtus,& ueritas,poſſumus quidem In ipſo enim erat diuinitas, quæ nec ſacrificabat,nec ſacrificabatur: Erat quoque humanitas ex duobus reſultans,anima uidelicet,& corpore,aut ex animali,& ſpirituali: Etború utrũq; oblatum eſt pro peccato, ut dicitur de illis duobus capris: Anima nanque Deo oblata eſt pro peccatis populi,iuxta illud Iſaiæ: Si poſuerit pro peccato animã ſuam. Poſuit quidem, ut ipſemet teſtatur dicens: Ego animam meam pono pro ouibus meis. Oblatum quoque corpus traditum eſt uoluntati,non dicam diaboli,ſed membrorum eius,dicente Luca: Ieſum autem tradidit uoluntati eorum, quantum uidelicet ad corpus crucifigendum. Et ſicut is,qui portabat bircum in deſertum,tradebatque ipſum poteſtati deſerti,rediens lauabat ueſtimenta ſua, ſic Pilatus illius aliquale ſimulachrum gerens, cum tradidiſſet Ieſum poteſtati tenebrarum,lauit manus ſuas. Vel ſit caper illud,quod crucifigendum, conterendum,& mortificandum tradidit ipſemet Ieſus,ponens ſuper illud,iubente Patre,iniquitates omnium noſtrum,quas portaret in ſolitudinem, ut de figuratiuo birco dicitur. Solitarius quippe erat ille Caluariæ locus, quo conductus eſt Ieſus:quia ibi in patibulo pendens ille, qui pro omnibus ſuſcipere ſolebat pleniſſima charíſmata nobis communicãda,tunc adeo deſertus fuit,ut clamaret ad Patrem,qui eſt omnium confugium,& pro omnibus ſemper patentiſſimus fons: Vt quid dereliquiſti me? Qua oblatione à Chriſto exbibita,& facta ſatisfactione pro omnibus, amouit penitus figuratiuas omnes illas oblationes, & expulſa atque foras eiecta omni uirtute,& poteſtate immunda,aduocata que,& attracta ad ſeipſum exaltatum à terra omni uirtute munda, nihil reliquit,cui deberetur caper, uel animal aliquod, aut oblatio quæuis,niſi illa, quam de ſeipſo

Cantic.
Paulus
Ioan.
Iſaias
CHRISTVS.
Lucas.

fecit is, qui fuit ſacerdos, & hoſtia Chriſtus Ieſus, Deo patri æterno: Quam & nos recolere iuſſit in illius memoriam, quamuis ſemel facta fuerit in pleniſſimam remiſſionem omnium peccatouum: Et hanc reuocationem oblationis, quæ fiebat Azazeli, uel cuicunque huiuſce generis poteſtati, Moſes (iubente Deo)
Moſes. *prædixit poſt textus trigintatres, more Hebræorum, quos ipſi paſſuchim appellant, innuentes, quòd poſt trigintatres annos uitæ Meſsiæh ipſa reuocatio fieri debebat: Ait enim: Et non ſacrificabunt amplius ſacrificium Sabarim, poſt quos fornicati ſunt, adeo uidelicet ipſis condeſcendentes, & obnoxij effecti, ut eiſdē aliquid deberent, quouſque ueniret pleniſſimus liberator. Sequitur: Et hoc ſtatutum ſempiternum erit in generationem, & generationem, nunquam uidelicet re*
CHRISTVS. *uocandum, ſicuti liberator dixit, dum illud nouum ſacrificium inſtitueret: Hic calix noui, & æterni teſtamenti eſt in meo ſanguine: Aeterni inquit, quia ultra illud non dabitur aliud, ut ſapientes exponunt. Sequitur: Et ad eos, id eſt ad populum dices: Quilibet de domo Iſraël, aut de peregrinante in medio eius, qui obtulerit holocauſtum, aut ſacrificium, & non deduxerit ipſum ad hoſtiam tentorij teſtimonij, ut offerat illud Domino, abſcindetur uir ille de populo ſuo. Liberati itaque à ſeruitute diaboli Deo tantummodo uacemus offerentes preces, & & ſacrificia, & oblationes noſtras omnes ad illud oſtium teſtimonij, qui dixit:*
Idem *Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit, ſaluabitur. Et eſt oſtium teſtimonij, cū*
Ioan. *ipſe ſit (ut inquit Ioannes) teſtis fidelis: Ad hoc enim oſtium offerimus preces, & oblationes, quando Patri dicimus, per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, tanquam per medium, quo introducimur, & impetramus quicquid petimus. Et quia dicitur, quòd odorabat Dominus illa ſacrificia in odorēm ſuauitatis, tanquam ipſi oblata, & ueluti oblectaretur odore rerum craſſarum, dicimus pro aliquali ſatisfactione, quòd omnia illa ſacrificia ad Dei honorem in primis offerebantur, quamuis daretur portio uirtutibus uariis, prout exigentia exquirebat: Et odorabat ipſe Dominus, non quidem illos craſſos fumos, ſed oblectabatur ſuauitate reſultāte ex ordine, quo diſtribuebatur unicuique, prout cōueniens erat.*

Cur par turturum, aut duo pulli columbarum offerri iuſſi ſint in purificationem partus, & mulieris parturientis. Cap. XVI.

IN *partus uerò purificationem, cur præcepto diuino offerebatur par turturum, aut duo pupilli columbarum, perſcrutari pulchrū eſt: Id enim (ut à ſapiētioribus accepi) in cauſa eſt, quia & ſi matrimonium à Deo indictum eſt, cum difficultate tamen maxima, ſtante lapſu naturæ humanæ, exercetur abſq; culpa: Quod fit, quando cohabitant coniuges, ut prolem generent in Dei honorem, & augmentum generis humani: Sed hoc rariſsimè fit, condeſcendente unoquoque concupiſcentiæ, & prurituі, & explendæ libidini, & conſequenter inficienti diabolo per hæc media, per quæ contrahitur immunditia. Pro hac igitur expellenda, & purificādo ſe-*

mine ſuſcepto ex binο parente, patre ſcilicet & matre ambobus infectis offertur par turturum, qui fideliſsimi coniuges ſunt atque grandi puritate gaudentes, aut duo pulli columbarum, aues quidem & ipſæ ſimpliciſſimæ atque omni puritate refertæ, nullique nocentes, maximè pulli, qui iubentur offerri. Et tanta puritate donatæ ſunt, ut Saluator Dei ſapientia munditiam, & ſimplicitatem, quam exquirit à nobis, per ſimplicitatem horum animalium, tanquam nihil haberet ſimplicius, indicauit dicens: Eſtote ſimplices, ſicut columbæ. Et in Canticis puriſſima, ſponſa columbæ comparatur à ſponſo, qui ait: Amica mea, columba mea, formoſa mea. Quæ etiam tanta ſimplicitate, & rectitudine uolat, ut propheta eius alis perferri in Deum appetat dicens: Quis dabit mihi pēnas, ut columbæ: & uolabo, & requieſcam? Et quod maius eſt, Spiritus ſanctus nulli animali aſſimilari uoluit, niſi ſoli columbæ, ut in Matthæo legimus: Et ecce aperti ſunt cœli, & uidit ſpiritum Dei deſcendētem, ſicut columbam, & uenientem ſuper ſe: Et Baptiſta apud Ioannem euangeliſtam inquit: Vidi ſpiritum deſcendentem, & manſit ſuper eum. Deſcendit nanque ueluti columba, quæ fixo, & magno impetu uolat ad ima: Vel in ſpecie columbæ, ut nonnulli dicunt ſuffulti uerbis Lucæ, qui ait: Apertum eſt cœlum, & deſcendit Spiritus ſanctus corporali ſpecie, ſicut columba, in ipſum: Sed adhuc non concluditur, quod fuerit in forma columbæ: quādoquidem columba deſcendens ſuper hominē non intrat in ipſum. Videtur igitur, ꝙ illa comparatio ſit potius ad uolatum, uel proprietatem, quàm ad formam: Vel ſi inſtetur, quòd etiam in figura effigiabat columbam, dicemus, quòd figura illa quamuis corporea, non tamen craſſa erat, ſed tenuis: ut nihil obſtaret ad introitum eius in hominem, ſicuti flatus, uel ignis deſcēdit, & introiuit in Apoſtolos. Comparatus eſt itaq; columbæ ſimpliciſſimæ, & puræ ille, qui omnes purificat, ut in Actibus Apoſtolicis dicitur: Deus miſit illis Spiritum ſanctum, qui fide purificaret corda eorum. Hoc itaq; animal cū Spiritu ſancto purificante conueniens accommodatè offertur in purificationem partus figurans purificationem faciendam uirtute ipſius Spiritus ſancti, qui purificator dicitur omniū flagitiorū. Et quia turtur, & columba in eadē puritate conueniunt, ideo indifferēter alteræ earum iubētur offerri à pauperibus, quibus nō eſt facultas offerendi agnum: qui eadem puritate refertus, qua aues illæ, lege iubente, offerebatur à ditioribus. Nec ſine myſterio eſt, ꝙ turtures iam fideliſsimo matrimonio cōiugatæ iubētur offerri, ſed columbarū pulli ſimpliciores, quia hi prolem, illæ autem parentes purificandos indicant. Et quia ad unius purificationem alter quoque purificatur, ideo alterum par iſtorum animalium indifferenter offerri præcipitur. Sed cur in fine quadraginta dierum hæc purificatio indicatur, nō uacat à myſterio: Sicut enim quadraginta diebus ſemē embryo factum uegetatur & transformatur, quouſque in corpus organicum perfectum ſuis debitis, & harmonicis menſuris conducatur, ut diſpoſitum ſit ad ſuſcipiendam animam maſculeam, quæ eſt potiſſima hominis ratio, ita quadraginta die-

CHRISTVS. Canti. Dauid Matth. Baptiſt. Lucas Actus

bus decurrit mulier poſt fœtum æditum, ut adaptentur muliebria in partu commota, antequam purificetur. In columba itaque, aut turtute Deus per ſacerdotem (figura tamen quadam) purificabat fœtum, & mulierem parturientem, ut totus ſanctus genitus eſſet, innuens ueram purificationem faciendam per ſummum Pontificem *Chriſtum in* Spiritu *ſancto; qui uenit uelut columba, ad quem ſpectat (ut diximus) purificare homines*: Nam *quando dedit nobis poteſtatem purificandi homines à coinquinatione peccati, dixit*: Accipite Spiritum *ſanctũ, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis*: Nam *ſpiritum hunc* Deus *mittit*
Paulus *per* Filium *ſuũ, dicente* Paulo: Miſit Deus *ſpiritum* Filij *ſui in corda ueſtra clamantẽ* Abba Pater, *ſpiritum quidem ſanctificantem, ut alibi dicit idem* Apoſtolus: Chriſtus *prædeſtinatus eſt in uirtute ſecundum ſpiritum ſanctificationis*: Se-
Iſaias. *cundum quẽm, & purificationem, & multa alia bona nobis tribuit, ut* Iſaias *ſub eius perſona antè prædixerat*: Spiritus Domini *ſuper me, euangelizare pauperibus miſit me, ut mederer contritis corde, & prædicarem cõtritis indulgentiã, & clauſis apertionem, & annum placabilem* Domini.

Cur aues duæ offerebantur pro leproſo mundando. Cap. XVII.

CVm *originale peccatum, & eius concupiſcentia purificari iuſſa ſit animalibus puris, quia puer ſimpliciſſimus purificabatur ſimul cum matre, non à malitia, ſed ab ea, quæ in generatione prolis interceſſit concupiſcẽtia maior, quàm exquirebatur, lepra, quæ indicat peccatum, uaria & multiplici diſpoſitione contractum aliis auibus, uel indifferentibus expiari iuſſum eſt: quamuis in traductione noſtra exprimantur paſſeres illæ aues, quæ ad purificandos leproſos offerri iubebãtur*: Nam צפרים Zipurim *indifferenter aues ſignificat, ut ex multis locis ſcripturæ ſacræ comprehendere poſſumus, & particulariter ex præſenti textu, ubi dicitur*: Præcipe *ſacerdoti, ut accipiat duos zipurim uiuos, mundos, pro quo traductio noſtra habet ex his; quæ mandi poſſunt*: Si *enim* Zipurim *ſignificaret paſſeres ſignanter, non oportebat addere mundas, aut ex his, quæ mandi poſſunt.* In com-
Orige. *muni igitur aues iubentur aſſumi, quas* Origenes *exiſtimauit gallinas.* Sed *quia, quæ ſint, ſcriptura clarius non exprimit, ideo aues in communi illas fuiſſe admittentes ad alia myſteria explananda ueniamus.* Duæ *aues iubebantur offerri, quarum altera immolabatur, aut iugulabatur in uaſe fictili ſuper aquas uiuentes*: Altera *autem uiua cum ligno cedrino, & cocco, & byſſopo intingebatur in ſanguine paſſeris immolati, quo aſpergeretur, qui mundandus erat à lepra, ſepties: & dimittebatur auis uiua ſuper faciem campi.* Duæ *quidem aues in leproſo duas conditiones carnis indicant*: Nam *pars quædam carnis uiuit, pars autem alia adeo mortua eſt, ut ſi quis eam pungat, non ſentiat leproſus.* Auis *igitur, quæ uiua dimittitur, purificationem, aut ſignum uiuacis carnis, & non plenè infectæ indicat.* Altera *uerò occidebatur in purificationem & reuiuificationem illius carnis præmortuæ.* Fiebat *quoque hoc*

ſuper aquas, primum & præcipuum omnium ſordium lauacrum, & uiuas, quia aquæ mortuæ communiter putridæ ſunt, coinquinantes potius, quàm lauantes. Iugulabatur autem in uaſe fictili, & terreo, quod corpus ſignificat, in quo purgari debet per mortificationem ſpiritus ille animalis uolatilis inficiens carnem ipſam, quam præmortuam dicimus. Viua autem auis, quæ dimittebatur in agrum, carnem illam ualidiorem, aut ſpiritus non adhuc infectos, uel meliorem animam ſignificat. Sed ad ſenſum allegoricum conſcendendo, duæ aues duo indicant pignora, quæ obtulit in expiationem noſtram ille ſummus purificator Chriſtus Ieſus, *hominem uidelicet ſpiritualem, & animalem:* Et hic *occiſus fuit, ut noſtram concupiſcentiam expurgaret.* In *uaſe autem fictili dicitur iugulatus, quia in corpore ipſius de terra fabricato immolatus fuit:* Et *hoc ſuper aqueam uirtutem miſericordiæ, cuius ſignum ſimul cum ſanguine, iuſtitiæ uidelicet ſigno, exiuit de latere ipſius morientis.* Auis *itaque occiſa eſt corpus, uel uirtus eius animalis in uaſe corporis ſui extincta:* Auis *autem uiua eſt ſpiritus, uel anima eius, & ipſa oblata in expiationem noſtram, iuxta id, quod ait:* Et *animã meam pono pro ouibus meis.* Sed *tamen cum occidi non poſſit, dimiſſa fuit uiua in agrum, aut campum illum ſupremum, undè omnia trahunt originem: qui eſt* Pater *æternus, cui moriens & ſpiritum dimittens ait:* Pater *in manus tuas cõmendo ſpiritum meum.* Hanc *autem animam, uel ſpiritum dimiſit aſperſum ſanguine auis iugulatæ, & etiam ſanguine eorum, pro quibus iugulata erat auis, ſicuti per* Iſaiam *loquitur dicens:* Et *aſperſus eſt ſanguis eorum ſuper ueſtimenta mea,* Quẽ *ſic aſperſum uidentes angeli (ut diuinus* Dionyſius *exponit) dicebãt:* Quis *eſt iſte, qui uenit de Edom aſperſis ueſtibus de boſra, id eſt de uindemia, quam ſcilicet fecit de animabus per aſperſionem ſanguinis ipſius?* Et *iterum dicebant:* Quare *rubrum factum eſt ueſtimentum tuum, ſicut calcantis in torculari?* Reſpondet: Torcular *calcaui ſolus: quia ſolus in ſanguine proprio operatus eſt ſalutem humani generis.* Illa *autem aſperſio ſiebat cum ligno cedrino figurante uerum aſperſorium crucis fabricatæ (ut dicitur) ex cedro præcipuè.* Adde*batur coccus & byſſopus:* Coccus *quidem uermiculus eſt, qui* Hebraicè *dicitur* תולעת *tolahat:* Ille *utique uermiculus, qui in pſalmo inquit* אנכי תולעת *anochi tolahat, id eſt:* Ego *ſum uermis, & non homo.* Additur שני *ſeni, quod noſtra tradu ctio aliquandò habet bis tinctum, ſed propriè ſecundarium, aut geminum ſignificat:* Quod *aptiſſimè* Chriſto *competit, qui ſolus hoc habuit, ut duplici natura gauderet, diuina ſcilicet & humana:* Quæ *ambo aſperſæ fuerũt ſanguine illius ueræ auis pro humana ſalute iugulatæ.* Sed *diuina natura aſperſa erat in ueſtimento naturæ humanæ: de qua* Paulus: Habitu *inuentus, ut homo.* Ideo *dicebant angeli:* Quare *rubrum & conſperſum eſt ueſtimentum tuum?* Hyſſopus *uerò aut libanotis (ut alibi declarauimus) planta quidẽ eſt omnium excellentiſſima, ut ſapientibus notum eſt, & aſperſioni aptiſſima, cum ramuſculos habeat ligneos, denſiſſimis, & minutis foliis.* Hinc *ipſa iubeban-*

CHRISTVS. Idem Iſaias Diony. Angeli CHRISTVS. Paulus

tur fieri aſperſiones effigiantes ueram aſperſionem faciendam planta, aut uirgulto omnium arbuſtorum optimo: de quo inquit Iſaias: Et aſcendit, ut uirgultũ, uel planta coram eo. Sanguine igitur occiſæ auis aſpergebatur mundandus ſepties, numero quidem (ut alibi diximus) remiſſioni, & expiationi aptiſſimo. Nec fruſtra additur in textu: Et mundus erit ipſe: *quia multa lauacra pro mũdatione, & multæ medicinæ pro curatione fruſtra expenduntur: Sed hæc una inanis non fuit, maximè in figurato generi humano leproſo, quod totum abſque dubio mundatum eſt ſanguine illius ueræ auis Chriſti, qui ſicut de cœlo uolauit ad nos, ſic nobis purificatis, iterum reuolauit ad cœlum: Quem mundatorem illic uidẽs Ioãnes in fronte ſuæ celeberrimæ uiſionis ait: Chriſtus dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſauguine ſuo, melius & efficacius expurgans, quàm infecerit protoplaſtes.*

Iſaias — Ioan. (margin)

Cur ſimul cum hirco uitulus, ſiue bos pro peccato offerebatur. Cap. XVIII.

PRo peccato autem offerri iubetur hircus, pater uidelicet hœdorum, qui in ſiniſtra reponentur iudicandi, ut per hircum oblatum hircina, aut hœdina pars, quæ eſt in homine, expietur: Eſt enim laſciua portio in homine ſimilis hirco, aut hœdo, uel capræ matri eius laſciuienti & demolienti uineas: Idcirco expiandus, comprimendus, uinciendus, & deducẽdus eſt in ſeruitutem melioris portionis, ſicuti de alio animali huic ſimili dicitur in Canticis: Capite nobis uulpes paruulas, quæ demoliuntur uineas. De hœdis quoque ibidem dicitur: Paſce hœdos tuos iuxta tabernacula paſtorum, illorum uidelicet, qui in ſcriptura dicti ſunt bene paſcere oues: quorum princeps eſt ille, qui ait: Ego ſum paſtor bonus, & animam meam do pro ouibus meis. Offerendi igitur, & caſtigandi ſunt huiuſmodi appetitus, qui demoliuntur uineam, illam utique, quæ (ut Iſaias ait) domus Iſraël eſt, & cœtus electorum, atque hæreditas Domini: de qua in parabolis loquẽs Chriſtus inquit: Ite & uos in uineam meam, in quam intrare nequit caro, & ſanguis, ac portio illa laſciuiens: Ideo in hirco ueniebat offerenda, & expianda: in quo eſt maior, & magis inueterata laſciuia, quàm in hœdo: adeo, ut ualde fœteat, ſicut & carnes nimium laſciuiẽtium, & multo magis, quàm carnes caſtè uiuentium. Nec uacat à myſterio barba, quam habet hoc animal offerendũ pro peccato: Barba enim robur ſignificat, quod multiplex eſt, & aliquando bonum, & conſeruandum, & aliquando malum, & omnino reſecandum. Eſt nanque robur, & uirtus Græcorum (inquit Origenes) in ſapiẽtia humanis ingeniis acquiſita: Et eſt robur Aſſyriorũ, & Chaldæorum in cognitione ſtellarum, & in influxu inde ſuſcipiendo: Eſt quoq; robur, & uirtus Perſarum, & Aegyptiorum in ſecretiori Philoſophia, uſq; ad fœdera cum malis ſpiritibus: Eſt quoque robur dominorum temporalium in pecuniis, militibus, & bellicis inſtrumentis: Eſt tandem robur carnalium uis ipſa generatiua: Et ſimilia multa cũcta

Cantic. — CHRISTVS. — Iſaias — CHRISTVS. — Orige. (margin)

ſignificata in barba, non utique illa Nazareorum, quæ nunquam abradi, nec di minui, neque peſſundari debet, ſed illa, quæ robur ſignificat eorũ, qui extra gre mium bonorum ſunt, & ultra flumen diuidens inter collectos in ſinu Abrahæ, & eos, qui ſepulti, aut ſepeliendi ſunt in inferno, ſicuti præſentientis Iſaiæ edo- cemur oraculo: Qui ubi de partu Halmæ & Himanuel comeſuro butyrum, & mel, ut inde diſcat diſcernere inter malum & bonum, uaticinatur, ſubinfert: In die illa radet Dominus nouacula conducta in his, qui ſunt trans flumen, in re- ge Aſſyriorũ, caput, pilos pedum, & barbam uniuerſam. Robur itaque, & uir tus, quæ eſt ſecundum carnem, & ſanguinem abradenda eſt, aut offerenda in ſa crificium: ut hac debilitata, aut mactata, altera pars, melior ſcilicet robuſtior fiat: Quod & in Deuteronomio clarius explicatur, cum dicitur: Si quis ex alie nigena uoluerit aliquam aſſumere in uxorem, radetur ei cæſaries, circumciden- tur ungues, & deponat ueſtem in qua capta eſt, ut uidelicet denotentur omnia deponenda fore, quæ ad gentilitatis, & carnalitatis robur, & uirtutem perti- nent, ab his, qui in electorum gremium aſſumendi ſunt. Hæc igitur barba hirci- na, aut radenda & auferenda à nobis, aut offerenda in ſacrificium cum eo, in quo eſt ipſa uirtus. Offerendus quoque uenit pro peccato uitulus, uel bos armen torum rex, faſtus uidelicet, & ſuperbia animalis hominis, qui gloriatur in mali- tia, & lætatur, cum male fecerit: Quæ duo, laſciuia ſcilicet & faſtus, pro- cedunt à duobus præcipuis fontibus ſcaturientibus in deteriori homine, concu- piſcibili uidelicet & iraſcibili, quæ ab homine pergente ad Deum ipſi Deo offe renda ſunt, ut longo & egregio ſermone diſſerit Origenes ſuper Numeris: De- duxit (inquit) Dominus populum ſuum in manu Moſi, & Aaron, hoc ideo, quia alterius manus tantũmodo non ſufficiebat: Moſes enim ſcientiam legis indicat, Aarõ uerò ſacrificandi Deo, & immolandi peritiã: Nã ſi exiens de Aegypto, & conuerſus ad Deum ſuperbiam abiiciam: taurum ipſi Deo per manum Aa- ron ſacrifico: ſed uitulum, ſi adhuc tenera ſuperbia, & elatio eſt: Si uerò petulantiam, laſciuiamque peremero, hircum Domino iugulaſſe me quoq; Aa- ron manu credam: Quæ manus Aaron rectè nullatenus offert, niſi à lege regu- lata, ideo & Moſi manus exquiritur. Nec iudicium legis ſufficeret, niſi perficia tur opus per uerum ſacerdotem, qui iuxta Apoſtoli ſententiam, offert ſeipſum hoſtiam uiuentem, ſanctam, Deo placentem, cum rationabili obſequio, diſcretio- ne legis uidelicet. Ecce igitur, quomodo utraque manus Moſi, & Aaron exquiri tur, ut introducatur electus populus in promiſſam terram, & tranſmeetur per deſertum huius arentis ſæculi: Quod Chriſtus perfectiſſimè effecit, iuxta eum, qui præceſſerat typum: Ipſe enim legem obſeruans uſq; ad minimũ ι, iod minutiſ ſimum apicem, obtulit ſeipſum ſummus Sacerdos hoſtiã uiuã, pro uitulo, pro hir co, & pro quocunque holocauſto: cum ipſe ſit totum, & omnia continens, ut ſuo loco latius declarabimus. Et inter alia obtulit barbam, robur uidelicet, ho- minis inferioris, ipſum penitus mortificans in ſe, qui eſt caput omnium, ut in

Iſaias. Deuter. Origen. Paulus

CHRISTVS. *omnibus membris idem mortificaret, iuxta illud, quod dixit: Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: Si autem mortuum fuerit, multũ fructum affert. Et hoc eſt myſterium mortis Chriſti figuratæ per mortem omnium animalium, quæ, iubente lege, in ſacrificiis offerebantur, ut ex illa morte uitam, atque omnes fructus uitæ nobis tribueret.*

Quid ouis, & agnus. Cap. XIX.

ET ſi lege iubetur offerri hircus, uitulus, ouis, agnus, uacca, paſſeres, turtures, & huiuſmodi, alia tamen, & alia eſt offerendi ratio: Pro partus etenim purificatione agnus, uel turtures, ſiue duo pulli columbarum: In purificationem leproſorum paſſeres: Pro peccato autem uitulus, & hircus: Vacca uerò rubea pro uniuerſali, & ingenti ſcelere primorum parentum, & adorati uituli: Sed oues, atque agnos nullibi reperio offerendos, niſi pro purificatione partus, & pace conducenda hominis cum Deo. Ratio autem huius myſterij tam ſublimis eſt, & eleuata à noſtro contuitu, ut uix de ipſo fari audeamus. Sed id præmittere opportunum duxi, quòd צאן *zon totam familiam ouinam ſignificat, oues uidelicet, arietes, agnos, & agnas:* כבש *chebes, uel* כשב *cheſſeb, quod idem eſt, agnum, uel agnam tenerrimam, & aliquando (ſemper tamen cum myſterio) in ſcriptura ponitur zon, & aliquando alterum iſtorum duorum: Cuius rei ſacramentum ſubticentes pro nunc, aliud præmittamus, quòd agni, uel oues, quamquam in dexteram iudicis collocabuntur ſuſcepturi benedictionem, & uitam, ab altiori tamen loco eſt eorum origo, ut non ſine myſterio Redemptor noſter, qui à Patre progreſſus eſt, nunc agnus, nunc ouis dictus fuerit. De altero inquit ille, quo non ſurrexit maior, loquens de Chriſto: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.*

Ioã.Bap.

Iſaias

De utroque autem ait Iſaias: Tanquam ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tõdente ſe. Et quia curauit facere nos omnes oues, ipſe ex oue, & agno effectus eſt paſtor bonus, adeo ut animam ſuã poneret pro ouibus ſuis. Bene igitur ouis, uerus typus illius, qui pacificauit omnia per ſanguinẽ crucis eius, offertur in pacificationẽ hominis cum Deo: Nullus enim æquè bene poterat pacificare nos cum ſummo Patre, ſicut ille, qui eſt in ſinu Patris, & ab eo procedit, expreſſius effigiatus per ouẽ & agnum, tũ quia nulli nocent, quin ſemper benefici ſunt multigeno beneficio: tũ etiã ex proprietate intrinſeca, & origine, de qua ad præſens fari nõ licet. Hinc nõ immerito tanti exiſtimatur ouis, ut maximi uiri, & Deo gratiſſimi paſtores ouiũ fuerint, ſicuti Abel primus iuſtitiæ nomine, etiã filij Dei teſtimonio decoratus, Abraham Pater fidei, & multarũ gentium, Iahacob Pater electæ familiæ, & princeps, atque hæres Dei, Moſes legiſlator, & Deo ſuper omnes ꝓphetas domeſticus, Dauid electus ſecũdũ cor Domini, primus Rex de tribu Iehuda, Spiritus ſancti concentor, & ſacratiſſimi cultus reparator, & fautor. Et tãdẽ ipſe omniũ Redẽptor & Filius Dei ſummi: q etiã perhibet ſe ueniſſe tantũmodo ad quærendas oues perditas Iſraëliticæ, &

CHRISTVS.

electæ familiæ: Pro cuius eductione de Aegypto, id eſt de peccato anguſtiante, & obtenebrãte, ueluti ouis, & agnus oblatus eſt, ſicut ille typicus iubente lege immolabatur. Quod quidem myſterium explicare per ſingula, quamuis difficillimum ſit, adumbrando tamen aliquid percurremus. Iubetur in lege, ut unaquæque familia tollat agnum immolandum, & penitus comedendum, adeo, ut ſi una familia, quia paruula, nõ ſit ſufficiens ad eſum eius, aſſumat uicinum in conuiuũ: Omnis enim familia aſſumere debet agnum, ne aliqua remaneat priuata fauore ueri Agni, cuius ille typum gerebat. Totus quoque comedi iubetur, ne aliquid remaneat peſſundandum, iuxta illud ipſius ueri Agni: Colligite fragmenta, ne pereant: quia rerum pretioſarum nihil perire debet noſtra incuria: Panis enim & agnus pari ab his, qui ſciunt, æſtimantur pretio: ideo Redemptor peculiariter panis & agnus nuncupari uoluit. Maſculus eſſe debuit, in quo uirtus nobilior, & fortior uigeret: Anniculus uerò, id eſt perfectus toto decurſu ſolis, qui & ipſe redemptorem ſignificat fœcundantem duodenarios principes quos conſtituit ſuper duodenas tribus electorum, ſicut ille in anno fœcundat duodena ſigna cœleſtia. Sine macula quoq; eſſe debebat, ut ſignificaret diuina, quæ omnia integra ſunt, iuxta illud prophetæ: Magni Dei perfecta ſunt opera: Et noſter Agnus inquit: Totũ hominem ſaluum feci. Additur, ut eodẽ ritu ſumatur & hœdus, qui (ut nuper diximus) offerebatur pro expiatione animalis hominis, ſicut agnus, & ouis ad cõfœderandum meliorem hominem cum Deo, ut totus homo perfectum tranſitum faceret ad ueram promiſſionis terram. Sed cum agnus immolari iubeatur decima die, hœdus ſeruabatur uſque ad quartamdecimã, nõ ſine ſacramento: Nam conſummato uitæ curſu deſignato per denarium numerum completum protrahitur adhuc perfecta expiatio animalis, & quadrielementalis hominis: quia beatificato ſpiritu, & reſtituto ad Deum, qui dedit illum certo tẽporis curriculo à Patre determinato, prorogatur releuatio animalis hominis, & quadrifarij corporis à corruptione, & tranſitus eius in cœleſtẽ, beatãq; naturam. Vt igitur indicetur totus homo trãſiturus de Aegypto ad ueram promiſſam patriã cœlorum, totus homo expiatur, ſed primo melior pars per agnũ, poſtea reliqua quadrifaria per hœdũ, qui ideo poſt quartũ diem immolandus reſeruatur. Verũ agnus iubetur maiori obſeruãtia atq; celebrioribus cæremoniis immolari, & comedi: quia diligẽtior cura habẽda eſt de cœleſti homine ſanctificãdo: ad cuius ſanctificationẽ ſubſequitur & terreni ſanctificatio. Et ut tribuatur patẽs introitus utriq; homini, iubetur ex ſanguine immolati agni intingi uterq; poſtis, per quos uterq; homo intrare debet: melior quidẽ homo p dexterũ, alter autẽ p ſiniſtrũ, ſicuti & ouis illũ pacificãs dicitur reponẽda in dextera, & hœdus hũc expiãs collocabitur in ſiniſtra. Altiſſima quippe ſunt hæc myſteria, nec uerbũ, nec minimũ iod uacat à ſacramento. Liniuntur autem uterq; poſtis ſanguine, quia (ut Apoſtolus ait) Omnia penè mundantur in ſanguine, & ſine ſanguinis effuſione nõ fit remiſſio. Cauetur inſuper ne crudum quicquam comeda-

[Margin notes: CHRISTVS. — Moſes. CHRISTVS. — Paulus]

tur, aut coctum aqua, ſed tantummodo aſſum igni, per quem quoq; fit expiatio, ſicut ait Apoſtolus: Saluus fiet ſic quaſi per ignem, quamuis ab igne detrimentũ patiatur, id uidelicet quod deterius eſt: cuius pars & ſi in ſcoriã collata proijci tur, quicquid tamen boni auri retinet, expurgatur: & cum meliori iam purifica ta unitur. Iubetur inſuper, ut comedatur totus agnus; qui nunc caput, nunc totũ corpus myſticum repræſentat: Cuius nullum membrum proijci, aut cõtemni de- bet, ſed per dilectionem ſuſcipi, comedi, & in ſeipſum traijci, ut ſeruetur præcep
Lex tum, quo dicitur: Diliges proximum tuum, ſicut teipſum. Et cum caput ſuper om nia membra diligi, & ſuſcipi debeat, ideo primo fit de capite mentio, & dicitur: Caput cum pedibus & inteſtinis comedetis: Et ut diligenter obſeruemus, ne ali quem excludamus à dilectione, & cõmunione noſtra, iubetur, ut nihil remaneat non comeſum: Si uerò aliquid remanet, illud detur igni, ut comedat, & tranſmu tatum offerat Deo: quia ſi quis eſt, cui non poſsimus beneficium dilectionis impẽ dere, & actuale obſequium, illum offeramus Deo igneo amore decoctum, & oratione commendatum. Comedere autem debemus cum azymis panibus, id eſt cum ſyncera charitate: in qua non ſit uel modicum fermentum nequitiæ, & ma- litiæ, aut ſimulationis corrumpens panem dilectionis. Et quãuis ſic putrefactus panis guſtui uideatur ſuauior, continet tamen malitiam corruptionis: Quæ, ſi- cut & alia omnia, in figura iubebantur patribus illis. Adduntur lactucæ agre- ſtes, ut habet noſtra traductio, uel indiuia, ut alij uolunt, ſed מרור marur, ſicut habet litera Hebraica, quod amarum, uel acrem ſaporem ſignificat: qui appeti- tum diſponit, ſicut uerſa uice dulce tollit, ut uidelicet comedatur cum affectu, & appetitu: qui faciat ad digeſtionem bonam, & tranſmutationem comeſi in co- medentem: Aut cum amaritudine, & mortificatione animalis hominis, ut ſpiri- tualis ſit fortior, & ad digerendũ aptior: Quod clarius exprimitur in his, quæ ſequuntur: Subnectitur enim, Renes ueſtros accingetis, ne quid uidelicet carna- le ſentiatur, aut cogitetur in hoc edulio. Et ne affectus offendãtur ab aliquo ex- trinſeco, & deuiante obiecto, ulterius ſubinfertur, ut ſcilicet calciati ſint pe- des: qui communiter in ſcriptura affectus ſignificãt. Baculus quoque in manibus teneri iubetur, id eſt uirtus præſtita meliori homini à Deo, in cuius uirtute om- nia facimus: Hunc autem baculum tenere debemus, ut ipſo percutiamus omnem uirtutem inimicam, & impedientem opera, & iter noſtrum. Et hic eſt baculus, aut uirga, qua ſemper utebatur Moſes, & in qua Iahacob tranſiuit Iordanem:
CHRISTVS. Quam uirgam Moſi tribuit Adonai, nobis autem præſtat noſter IESVS, qui ait: Ecce dedi uobis poteſtatem ſuper omnem uirtutem inimici, dummodo ipſam conſeruare nouerimus. Comedi tandẽ iubetur feſtinanter, ne maledicatur quiſ- quam faciens opus Dei negligenter: & ut citò ſuſcipiamus citò tranſeuntem, ſi-
Iſaias cut in Iſaia dicitur: Eleuabit ſignum, crucis uidelicet, in nationibus procul, quan do, ſcilicet exiens à Patre uenit in mundum nos educturus de Ægyptiaca angu ſtia, & quando perfecto opere tranſire debebat de hoc mundo ad Patrem. Se-

quitur propheta de illius aduentu dicens: Ecce feſtinus uelociter uenit, iuxta illud Regij prophetæ: Velociter currit ſermo eius. Quam Domini conſuetudinẽ Dauid *noſcens angelus, qui ad Petrum liberandum de carceribus uenerat, ipſi ait: Surge uelociter, ne tranſeat uidelicet tẽpus fauoris: Nam quamuis Dominus ſua benignitate ſemper præſto ſit, ut nobis ſuccurrat, faueatque; Spiritus tamen eius* CHRISTVS. *ubi, & quando uult, ſpirat, ut ipſemet ait in euangelio; cui titulus eſt ſecundũ Ioannẽ: Quod & ipſe Dominus iubens clariſsimè explicat dicẽs: Eſt enim Phaſce id eſt tranſitus Domini, ſic enim in Hebræo ſcribitur* פסח *paſcah, à uerbo* פסח *Paſcah, quod eſt tranſiuit: Tranſit autem, ut & nos tranſire faciat: Sed feſtinat, ut & nos feſtinos reddat ad ingreſſum in terram promiſſam, ubi datur uera requies, de qua Apoſtolus: Feſtinemus ingredi in illam requiem. Feſtinandũ* Paului *quippe eſt, quia periculum eſt in morà, ſicut infert idem Apoſtolus: Ne in idipſum quis incidat incredulitatis exemplum: in quam incredulitatem incidit populus ille trahens longam moram in deſerto.* Idem

Quid de panibus propoſitionis, placenta azyma, lagana, panibus ſimilæ, & huiuſmodi oleo delinitis. Cap. XX.

S*Ed cum de carnibus diuerſorum animalium offerendis ſatis dictum ſit, reſtat, ut etiam de panibus aliquid percurramus: Qui offerri iubentur ſub diuerſis figuris, & modis, non ſine profundo myſterio à pauciſsimis percepto: De quibus & ſi in pleriſque locis pertractetur, pro nunc tamen explicabimus tantummodo ea, quæ de panibus facierum, pro quo nos habemus panes propoſitionis, & ea, quæ tanguntur in ſeptimo capite libri Leuiticorum, quem Hebræi uaicra appellãt in tractatu, cuius titulus apud eos eſt* צו*, id eſt præcipe: Vbi & uaria forma panis deſcribitur, & multiplex modus conducendi ipſum cum maximo myſterio: Ad quod omnia, quæ alibi pertractãtur, myſteria de panibus reduci poſſunt: Iubetur enim primo accipi* מצות חלות *halot mazot, quod noſtri traductum habent azymos panes. Sed erat placenta, aut collyrida azyma, & hæc ſubacta oleo. Poſtea exiguntur* רקיקי *rechiche, quæ laganas ſignificãt: Et eæ iubentur tantũmodo oleo liniri. Poſtea offerri præcipitur* סולת מרבכת חלות *ſolet murbebet halot, id eſt ſimila addita cũ placẽta; & illud totum ſimul ſubactum, & inuolutum oleo: Quæ noſtra traductio tam implicatè, & confusè habet, ut nec factum, nec myſterium, nec ſacramentũ, quod magnum eſt, percipi poſsit: Hæc enim ſimul cum his, quæ de panibus facierum dicuntur reconditiſsima ſunt arcana, & ſymbolum habentia cum eo ſacrificio, quod unicum ſummus Pontifex noſter Chriſtus Ieſus offerri iuſsit in cibum, ut tamque noſtram, atque in ſui commemorationem: Sacramentum autem eſt, quid per illum panem unicum compactum ex diuerſis granis, atque tranſmutatum in corpus ipſius inuit nos omnes, qui ſumus membra eius, primo conficiendos fore in unum corpus per charitatem, & amorem, poſtea offerendos Deo in hoſtiam ſanctam, ipſique Deo placẽtem, ut tandem inde transformẽmur in Chri-*

HH v.

*ſtum,ut dicamus: Viuo ego,iam non ego, uiuit uerò in me Chriſtus: Qui Ponti-
fex ſummus,ſicut in terris uiſus,totum ſacrificium carne, & pane concluſit,ue
luti præ omnibus magis exprimens corpus noſtrum couniendum cum capite no-
ſtro Chriſto, & animam in Deum transformandam, ita dum olim loqueretur
Iſraël dilecto ſuo figuratiuum ſacrificium in huiuſmodi, carne uidelicet & pa-
ne concluſit. Et primo ordinauit panes quoſdam reponēdos ſuper menſam in ar
ca ante faciem Domini ibi exiſtentis,undè panis facierum,id eſt coram Domi-
no propoſitus dicebatur: De quo nō licebat comedere, niſi ſacerdotibus, & his,
qui erant mundi à mulieribus, & coinquinatione corporis à die tertio citra,ſi-
cuti patefecit Achimelech Dauid flagitanti panem illum in extrema neceſſita-
te conſtituto,pro qua tantummodo illis qui ſacerdotes non erant comedere per-
mittebatur. Qui panis ſanctus expreſsè ſignificabat panem illum, qui de cœlo
deſcendit: quique eſt uerus panis facierum,quia introducens ad uitam,in qua ui
debimus Deum facie ad faciem. Et ſicut ille non pertractabatur,uiſi à ſolis ſa-
cerdotibus,nec dabatur niſi mundis,ita hic nō pertractatur niſi à ſacerdotibus:
Paulus & probibetur dari immundis ſub comminatione maxima, dicente Paulo: Qui
manducat & bibit indignè,iudicium ſibi manducat,& bibit: Imò,ſi bene perpē-
Petrus dimus,nō datur niſi ſacerdotibus: quia datur ſolummodo chriſtianis, quibus Pe
trus ait: Vos eſtis regale ſacerdotium: Sumus enim membra illius, qui conſtitu-
tus eſt ſacerdos ſecūdū ordinē Melchiſedech,id eſt regis iuſti: quia omnes obtuli
mus nos in baptiſmate mortificatos quidem carne, ſed Deo hoſtiam uiuentem.
Leuitic. Et ut Deus perficeret myſteriū de panibus,in Leuitico iubet addi oleum, quod
(ut alibi diximus) ſignificat diuinitatem, qua ungebantur, & perfundebantur
reges,uates,& ſacerdotes offerentes ſacrificia. Vngebantur quoque panes ſi-
gnificantes in nobis ea,quæ perfundenda ſunt diuinitate, animas noſtras uideli-
cet: Caro enim illa animalium ſignificabat corpus Chriſti: primò, quod traxit
de puriſſimis ſanguinibus Virginis, poſtea corpora noſtra ſimul offerenda cum
eo,cuius membra ſumus: Panis uerò effigiat primo animam illam Pontificis no-
ſtri,qui de cœlo deſcēdit, & conſequenter animas noſtras perfundendas de ple
nitudine diuinitatis ipſius,ideo illi panes hæc ſignificantes iubebantur oleo per-
fundi. Sed obſerua quæſo huius perfuſionis ordinem: Primo enim offerebatur
placenta azyma oleo ſubacta, poſtea lagaua tantummodo illita oleo, poſtremo
placentæ addebatur ſimila, quæ ſimul cum placenta ſubigebatur oleo, & azy-
mus panis: quibus denotatur egreſſus animæ per panē ſignatæ à Deo,progreſ-
ſus in uita,& debitus redditus in ipſum Deū. Anima nanque noſtra dum egre
ditur à Deo,ſentit naturam parentis,& Dei ipſam inſufflantis,undè dicitur in-
uoluta,atque ſubacta diuinitate: Cuius ſignum eſt, quia nocere neſcit, diuina li
benter geſtit, & aſpirare uidetur ad Deum, cuius ſemen retinet adhuc recens,
quouſque obtenebretur, & fuget hoſpitem Deum admittens oblectamenta re-
rum inferiorum, & peccati: quibus ſubintrantibus recedit Deus. Sed quia non*

penitus deſtituitur anima, quamuis ſit in peccato, & affectibus terrenorum ple na, adhuc tamē chriſtiana, id eſt uncta, ideo deſignatur per laganam tantūmodo oleo illitam. Si autem laborat homo reuerti in Deum, & effici filius eius, iuxtà poteſtatem ab eo ipſi traditam, tunc iterum linitur oleo diuinitatis, & repletur de plenitudine chriſti, ſicut contigit priſcis illis patribus, de quibus dicitur: Repleti ſunt omnes ſpiritu ſancto: Et tunc reuertitur homo ad illū ſtatū, & conuentionem cū Deo, qua eramus, quando ab ipſo exiuimus: Quò optat nos deuenire cœleſtis doctor: imò ut illuc deueniamus hortatur comminando etiam, dum ait: Niſi efficiamini, ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum: Quod innuitur per placentam uel collyridam, quæ ſubacta oleo tertio loco offerri iubetur. Simila autem, id eſt deflorata farina, & reliqua parte candidior, ex qua oriētales ſolent albiſſimas ſpiras conficere, indicat eam meliorem ſortem diuinitatis, quam in Dei ſeruitio puro, mundo, atque fideli, diuina præſtāte gratia, compàramus: Quod ſignatur per quinque, uel duo talenta acquiſita ultra illa bono negotiatori à principio tradita: Non enim talento præſtito ſtare debemus contenti, ne ut torpentes, & ingrati ab eo qui tradidit, arguamur. Additur adhuc huic placentæ, & ſimilæ fermentatus panis cum ſacrificio laudis, in pacificatione offerentis uidelicet. Quod fermentum non quidem eſt nequitiæ, & malitiæ totā maſſam corrumpens, ſed melius fermentum tranſmutans uidelicet hominem in ſortem, & gradum ſuperiorem, & in eādem imaginem, quæ eſt filius Dei, exiſtens uerus lapis, non quidem philoſophorum, aut medicorum, ſed cœleſtis, & diuinus, qui Chriſtus eſt: Ideòque intrat in nos, ut diuinos & cœleſtes nos efficiat, de quo inquit Petrus: Ad quem accedentes lapidem uiuum ab hominibus quidē Petrus. *reprobatum, à Deo autem electum, & honorificatum: Qui nunc fundamentum noſtrum eſt, nunc uirtus quædam ſanctificans, & tranſmutans, ideo ſequitur Pe* Idem *trus: Et ipſi tanquam lapides uiui ſuperædificamini in domos ſpirituales, ecce primum: Poſtea de ſecundo ſequitur dicens: In ſacerdotium ſanctum offerentes ſpirituales hoſtias, acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum, qui uidelicet uirtute ſua tranſmutat nos in ueros ſacerdotes, & Dei filios: ut cohæredes ſimus regni, & gloriæ ipſius. Quam uirtutem, & poteſtatem nobis contulit, ſicut & ſeipſum tradidit comedendum: ut ingrati in ipſum transformemur effecti & nos in panem cœleſtis diuinitatis oleo ſubactum, & fermentatum gratia, & uirtute ipſius.*

Quid ſuffumerium, ſiue thuribulum, thus, & thurificatio. Cap. XXI.

NEc uacat à myſterio ſuffumigatio, quæ in ſacris fieri iubetur: quia æquum eſt, ut & Deus colatur, & homo interior nutriatur omnibus poſſibilibus modis: Colitur enim Deus auditu, dum orationibus, & laudibus ipſum, quantum poſſumus, complemus. Nutritur homo per aures cibo uerborum omnium, quæ procedunt de ore Dei, & eis Dauid *internis locutionibus, de quibus inquit propheta: Audiā quid loquatur in me dō*

minus Deus. Colitur Deus cibo, quem apponimus, quando ipſe intrat ad nos cœ
CHRISTVS. *naturus nobiſcum: Et hic cibus eſt conuerſio, & attractio animarum noſtrarũ, ſicut ipſemet teſtatur loquens de Samaritis conuerſis cum diſcipulis, & dicens: Alium cibum habeo mãducare, quem uos neſcitis. Nutritur & homo per os pa ne illo, qui de cœlo deſcẽdit, & carne agni ꝓ nobis oblati, illius quippe, qui tulit peccata mũdi. Colitur Deus cognitione & meditatione noſtra: de qua canit re*
Dauid *gius Vates: Beati qui ſcrutãtur teſtimonia eius, in toto corde exquirũt eũ: Et ite rũ: Et meditabor in mandatis tuis, quæ dilexi. Nutritur & melior oculus noſter ea luce, quæ illuminat omnem hominem uenietem in hunc mũdum. Colitur Deus multiplici ſuffumigatione, ut pleriſque in locis dicat ſcriptura: Odoratus eſt Do minus odorem ſuauitatis. Nutritur & melior homo per nares, per quas infuſa eſt anima illa melior quæ ſpiraculum uitæ, ſed uitarum dicitur in ueritate lite ræ; eadem ſuffumigatione thuris, & thymiamatum, quæ ab eo loco proueniũt, à quo & ipſum ſpiraculũ infuſum: ut cõgeneus ſit cibus cum eo, qui cibatur: & is, qui colit, cum medio quo colit conueniat, & utrumque ſimul cum eo qui colitur: Prouenit nanque anima à ſupremo fonte bonorum, & uero datore forma-*
CHRISTVS. *rum per eum, per quem facta ſunt omnia, ſicut ipſemet teſtatur dicens: Pater meus uſque modo operatur, & ego operor, aut de nouo creando, ut dicunt noſtri Theologi, aut infundendo id, quod ab ipſo fonte emanat, ut alij aſſerunt. Ab eodem loco originem, & uim ſuſcipiunt & thus, & huiuſmodi odoramenta, quæ in lege adoleri iubentur, ut dicunt ſecretiores Theologi: Nam unaquæque res, ut ipſi docent, habet in archetypo particularem locum, unde uim & origi nem trahit. Hinc ſuſcipit Dominus in odorem ſuauiſsimum huiuſmodi, quæ ipſi reſtituuntur ab anima purificata, & iam diſpoſita ſimul conſcendere cũ illa ſuf*
Dauid *fumigatione: cum qũa optabat diuus Citharœdus, ut ſaltẽ eius cõſcenderet oratio, dum cecinit dicens: Dirigatur Domine oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo. Condelectatur in huiuſmodi odoramentis & anima noſtra ipſius Dei proles, ſuſcipiens ea per illas nares, per quas & ipſa intrauit in inferiorem hominem: per quas etiam aliquando emittuntur ſpiritus uiuaciſsimi, qui retineri ne queunt in corde, bile, aut labore exæſtuante. Hinc exiſtimatur à quibuſdã odoratus ipſe uiuacior, & ſpiritualior cæteris ſenſibus: Thus autem, quod in lege adoleri iubetur, uariis componebatur aromatibus, & gummis, tanta arte, & ſacramento conductis, ut magna comminatione iubeat Deus, ne compoſitio illa ad alios uſus conuertatur, aut alteri adoleatur quàm ipſi Deo, ſicuti habetur in fine trigeſimi capitis libri Exodi, ubi dicitur: Sãctum ſanctorum erit uobis thymiama illud uidelicet: Quod nullatenus facietis in uſus ueſtros, quia ſanctum tibi erit Domino. Vir quicunque fecerit tale thymiama pro odoratu ſenſuali uidelicet, abſcindetur à populo ſuo. Quæ autem ingrediebãtur compoſitionem illam, & quomodo conducebatur, non adhuc perfectè exploratum habeo, quamquam aliqui iactitant de ſcientia illius compoſitionis, & gummarum, atque aro-*

matum ingredientium ad thymiama illud conducendum: Varias quippe inuenio ſententias, atque interpretamenta de gummis, & aromatibus iſtud conficientibus נטף *Nataph enim in noſtra traductione uerſum habemus ſtacten, ſed alij nō ignari aſſerunt, quòd ſit balſamum, alij opobalſamum,* שחלת *Sachelet, quod noſtra traductio habet onychã, apud alios habetur ambracã.* חלבנה *Helbena; quod traductor noſter interpretatus eſt galbanam boni odoris, alij aſſerunt eſſe maſticen. Item quamuis dicatur in textu, quòd omnia iſta ſumantur in æquali pondere ſimul cum thure lucidiſſimo, aut tranſparenti, tamen de modo componendi nihil dicitur, ſed tantum, quod fiat arte pigmentarij: Qualis autem illa ſit Deus nouit: Nouerant & illi patres, qui huiuſmodi odoramenta ſolebāt Deò adolere: Nobis autem, in quibus figura ceſſit ueritati, diligētiſſimè curandū eſt, ꝓ ſacrificiis animaliū, & delicato thymiamate, ut offeramus noſmetipſos Deo in hoſtiam ſanctam, ipſi placentem, & in thymiama ex diuerſis uirtutibus compoſitum, gratia, & arte ſummi pigmentarij noſtri Chriſti Ieſu, ut dicere poſſimus cum Apoſtolo: Chriſti bonus odor ſumus. Deo uidelicet & hominibus.*

Chriſtus eſt ſumma ueritas, & lux omnes docens, & omnia colluſtrans. *Tonus Quartus.*

QVid ſit ueritas. Cap. Primum.
Chriſtus eſt ueritas. Cap. II.
Chriſtus eſt legis ueritas. Cap. III.
Quomodo iota unum, aut unus apex legis non præteribit non cõpletus, & non uerificatus in Chriſto. Cap. IIII.
Chriſtus legem perfecit. Cap. V.
Quid ſibi uelit uitula rubea, & eius cinis in ſacris, & in expiatione coinquinatorum. Cap. VI.
Qualiter doctrina Chriſti eſt ſummè uera. Cap. VII.
Quid cum ueritate legis ea, quæ Chriſtus docuit. Cap. VIII.
Qua ueritatis rectitudine Chriſtus Deus regat mundum. Cap. IX.
Quæ in ueritate de credendis Chriſtus docuerit. Cap. X.
Quòd ſola fides, quæ eſt pura credulitas, minimè ſufficiat ad ſalutem. Cap. XI.

QVID SIT VERITAS, *Caput primum.*

CANTVS *eſt ueritatis ſplendor, ut omnes debiles oculos opprimat, & paruam potentiæ uirtutem excedẽs offendat:* Hinc *uulgarium animi, & non adhuc bene expiati magis craſſo mendacio, quàm ſubtili ueritate oblectãtur: quia ueritas eſt rectitudo ſola mẽte perceptibilis, ut communi ſententia diffiniunt* Sapientes: Et *ſi ſola mente percipitur, non igitur deprehenditur ab iis, qui mentẽ ipſam nullatenus poßidẽt, qui nec ſapiunt ea, quæ Dei ſunt, qui eſt fons totius ueritatis:* Cuius *propria uis eſt concordia, & conuenientia medij cum principio, & fine.* Hinc *myſterio non modico in antiquißima lingua (quæ ſancta dicitur) ueritas ſic deſcribitur* אמת. In *quo uerbo prima litera alphabeti, media, & extrema connexæ conueniunt:* Nam א Aleph *eſt prima* ת Tau *ultima* מ Mem *uerò media, & cũ earũ punctaturis profertur emet:* Q*uibus literis indicatur tota rerum textura, egreſſus uidelicet à principio in rẽ ipſam, atque reuerſio in finem:* Et *hæc eſt propriè ueritas, & rectitudo, quæ ad ueritatem ſpectat.* Inſuper *ad denotandam firmitudinem, ſtabilitatemq́ue ueritatis, eius nomen componitur ex literis bifariè quadratis, figura uidelicet & numeris:* Figura *enim ipſarum literarum ea eſt, quæ firmos habeat pedes, & baſes, quibus ſtet quælibet earum ſeorſum, & fortius omnes ſimul, ſicuti econtrario nomen ſignificans mendacium ſcribitur eis literis, quæ nullam habent ſtabilitatem, nec ſtare poſſunt ſeorſum, neque ſimul iunctæ, ut uerum ſit adagium, mendacium breues pedes habet, imò claudos, & debiles:* Sic *enim illud nomen ſcribitur* שקר *quod proferentes noſtra lingua dicimus ſecher.* In *numeris quoque omnes literæ, ex quibus componitur nomen ueritatis, importãt numerum quaternarium ſolidum, & firmum:* א *Aleph enim unum ſignificat, & mille:* Q*uod unum eſt principium ſolidum, & eſſentia omnium numerorum:* Mille *quoque eſt cubus denarij numeri completi,* מ *mem autẽ ſignificat.* 40. *qui eſt numerus deductus per denarium numerum completum, & per quaternarium numerum radicalem, & ſolidum fundamentum omnium numerorum.* ת Tau *uerò ſignificat.* 400.*numerum deductum per denarium, & quadragenarium, ſiue per quaternarium, & centenarium, qui eſt quadratus denarij:* Decies *enim quadraginta, aut quater centum conſtituit.* 400. *ſicq́ue numeri, atque figuræ literarum, quæ continentur in nomine ueritatis, ſemper ſolidæ ſunt:* In *literis autem, quibus componitur nomen mendacij, nec figuræ (ut diximus) nec numeri importati per eas continent aliquid ſoliditatis: undè innuitur quòd ex ſe mendacium facilè corruit.* Inſuper *aduertendum eſt, numeros literarum mendacij multum diſcrepare à numeris denotatis per literas ueritatis:* In *iſtis enim una litera ſignificat (ut di*

Sapien.

ximus) unitatem, & millenarium, alia quatuor denarios, tertia uerò quatuor cẽtenarios, indicans quòd ipſa ueritas deprehendit, & colligat res diuinas denotatas per א aleph, cœleſtes per מ mem, & quadragenariũ, & terreſtres per ת tau, & quatuor centenarios: ut patet iis, qui ſciunt ueram mathematicam formalem. Litteræ autem, ex quibus componitur nomen mendacij, omnes importent centenarios, numeros quippe addictos rebus inferioribus, & craſſioribus, ubi uiget mendacium, & falſitas: Nam illarum literarum ק coph dat centum, ר res ducentos, & ש ſin trecentos.

Chriſtus eſt ueritas. Cap. II.

EX antedictis facilè deprehditur, quomodo Chriſtus ſit ueritas, qui non modo conuenire facit medium cum principio, & fine, ſed eſt ipſum medium, principium, & finis, ſicuti ipſemet atteſtatur loquens Ioanni in pathmotica uiſione dicẽs: Ego ſum α & ω, alpha CHRISTVS. & omega, principium & finis: Græco enim ſermone loquebatur ſicuti & reuelatio ipſa fuit tota Græco idiomate conſcripta, & perinde eſt ac ſi dixiſſet Hebraico ſermone: Ego ſum א aleph & ת tau: Harum enim una eſt prima, altera uerò ultima litera, ſicuti in Græco alphabeto alpha eſt prima, & omega poſtrema. Nulli igitur relinquitur dubium, quin Chriſtus ſit primus & ultimus, principium & finis: Qui iterum dixit: Ego principium: Et iterum: Omnia traham ad Idem meipſum, tanquam uidelicet ad finem. Hoc quidem ſolum teſtabar, ut medium quoque conſtitueretur. Hinc (ut ſuo loco explicabimus) in mediũ, & mediatorẽ multifariè effectus eſt. Ecce igitur elegantiſſimam rationem quare ſcilicet Dei uerbum humanitatem, & corpus, atque totum hominem omnigenam creaturam aſſumpſit: ut uidelicet principium exiſtens, mediumq́ue aſſumens, id eſt hominẽ, qui eſt medius inter Deum, & creaturas alias, omnes ipſas continens, deduceret ipſum, & omnia, quæ in eo ſunt, in debitum finem: Atque hoc modo conuenire faciens extrema, & medium cum utróque, meritò ueritatis nomen ſibi uendicaret, & diceret: Ego ſum ueritas. Inſuper ueritatis nomen ſortitur, quia in ip- Idem ſo ſunt regulæ æternæ, quibus conformari omnes debẽt in uita, & moribus: Vndè ipſe moderator eſt omnium factus uia, oſtium, uitis, truncus, regula, doctor, magiſter, regulator, omnes dirigens, & ueritate complens, quia ipſe pleniſſimus eſt, iuxta illud Ioannis: Vidimus eum plenum gratiæ, & ueritatis, de cuius ple- Ioan. nitudine omnes accepimus.

Chriſtus eſt legis ueritas. Cap. III.

IN hunc quoque Chriſtum nõ tantum omnis creatura colligitur, ſed adeo tendit tota lex & prophetæ, ut ipſe ſit ueritas ipſius legis: quia per ipſum, & in ipſo tota lex uerificatur: Et hoc eſt ꝙ Ioannes ait: Lex per Moſem data eſt, gratia & ueritas per Ie- Idem ſum Chriſtum facta eſt, complendo uidelicet, quæ in lege de ipſo ſcripta erant: Et in hunc ſenſum Philippus de ipſo, qui non adhuc compleuerat ſcripturas, in- Philipp.

CHRISTVS. quit: Quem ſcripſit Moſes in lege, & prophetæ, inuenimus Ieſum filium Ioſeph à Nazaret: Et ipſamet Veritas ait: De me ſcripſit Moſes, uolēs inferre ea, quæ in lege ſcripta ſunt, in ipſo uerificari: Quod uerum eſt, ſed diuerſimodè: Nam aliquando retexitur eius genealogia, aliquando ſcriptura de ipſo loquitur typicè, & figuratiuè, alibi per effectus exhibitos in uirtute Chriſti uenturi, alicubi uerò uaticinatur promittens ipſum uenturum, & pleriſque in locis ipſius dignitatem, gloriam, uirtutem, & opera præclariſſima multigena exarat: Et hæc omnia eo uelamine recluſa, ut niſi amoueatur, nullibi clarè percipi poſſit, ubi Moſes de Chriſto ſcripſerit: Sed reuelata facie aliquid de gloria Domini ſpeculari poterimus: Quod ſua benignitate cōcedat ille, qui (ut Lucas narrat) incipiēs à Moſe, & prophetis, ſic interpretabatur ſcripturas duobus comitibus, ut dicerent, Nónne cor noſtrum ardens erat in nobis, dum in uia aperiret nobis ſcripturas? Genealogiam enim texere incipit à protoplaſte, proceds per totum Pētateucum, & per libros ducum, iudicum, & regum, & per libros dierum, quos paralipomenon dicunt: Vndè Matthæus, & Lucas aſſumpſerunt, quid de ipſius genealogia perſtrictè recenſerent: Et quamuis ij duo diſcordes aliquando uideantur, non tamen falſa enarrant: cum alter naturalem geneſim, alter uerò legalem deſcribat, ſicuti Hieronymus, & Auguſtinus longa ſerie diſſerunt. Per figuras uerò, & ſimilitudines in locis penè innumerabilibus hunc noſtrum Chriſtum depictum habemus: In tota enim ſerie tabernaculi, ſacrificiorum, & ſacerdotij Melchiſedech, atque Aaron (Paulo interpretante) ipſe magnis ſacramentis diſcribitur, ut aliqualiter ſuprà adumbrauimus. Non ſecus de Iona miſſo ad Niniuitas, qui fugiens in Tharſim in mare poiicitur, & tandē per prædicationem Aſſyrios ad pœnitentiā impellit, ſicut ipſamet Veritas negotium illud in ipſius typum, & ſignum exhibitum fuiſſe referat. Itidem quoque in tota hiſtoria Abrahæ, qui (ſicut Paulus cum Galatis diſſerens interpretatur) duos filios genuit, ſignificantes duo teſtamenta: alterū quippe in ſeruitute legis, alterū autē in libertate ſpiritus. Et filius ancillæ fuit prior natu, ſicut & teſtamentum ſeruitutis: Poſterior autem & hæres filius liberæ, ſicut & teſtamentū libertatis in ſpiritu hæreditatem ueram, & ſempiternam promittit. Et ſicut tunc filius ancillæ perſequebatur filium liberæ, ſic & à multis temporibus citra deſcendentes à filio ancillæ, qui Iſmaëlitæ dicuntur, perſecuti ſunt, & perſequuntur cohæredes Chriſti, quouſque dabitur tempus, quo fiet unum ouile, & unus paſtor: Et tunc omnia clara luce completa uidebuntur: Quod tempus (ni fallor) propinquiſſimū eſt: Effectus autem, qui in uirtute Chriſti exhibiti narrantur in lege, ſunt penè infiniti, ex una tamen radice prodeuntes omnes: Quæ radix eſt redemptio, ſiue liberatio, clementia, pietas, miſericordia, condonatio delicti, iuxta illud Apoſtoli: Cum mortui eſſetis in delictis, cōuiuificauit uos, donans uobis omnia delicta, delens, quod erat aduerſus uos, chirographum decreti, quod erat contrariū nobis. Et ipſum tulit de medio affigens illud cruci: Imò tota Pauli doctrina hac ra

Idem Lucas.

Hieron. Auguſti.

Paulus

Idem

*dice pullulat, ſæpius, & pleriſque in locis repetens gratiam, quam nobis acqui-
ſiuit Chriſtus, & omnia pietatis obſequia, quæ nobis exhibuit. Et ut aliquid de
antiquis effectibus percurramus, id indicauit ueſtis illa pellicea, quam Deus
eius clementia ueſtiuit primos parentes peccati ignominia denudatos. Hoc in-
nuit quælibet promiſſio facta* Patribus *de benedicendis omnibus tribubus ter-
ræ in ſemine* Abrabæ, Izabac, Iabacob, & Dauid: Hoc *liberatio* Abrabæ *de*
Vr *Chaldæorũ, benedictio* Iabacob, & *uictoria deducta:* Hoc *deductio poſte
ritatis eius de* Aegypto, & *cibus de cœlo miniſtratus in deſerto, & aqua pro-
pinata de petra, quæ (ut clarè inquit Apoſtolus) erat Chriſtus:* Quem Moſes *in* Paulus
*petra percutiens grauiter peccauit, non confidens de aqua miſericordiæ gratis
tribuendæ, abſque ipſius petræ percuſſione.* Et *ſecundum gratiam à Chriſto im
petratam dictum fuit* Dauid *per* Natam *propbetam:* Diſtuli *peccatum tuum:* Natam
Et *de* Acbab *dictum eſt ad* Iſaiam: Nónne *uidiſti* Acbab *bumiliatum?* Ideo *nõ* Iſaias
inducã malum in diebus eius. Omnia *itaque buiuſmodi, quibus* Deus *ſe clemen-
tem, & miſericordem præbebat, erant effectus Chriſti uenturi: in cuius uirtu-
te aperta eſt ianua pietatis, & clementiæ: quæ brachium dextrum à ſecretiori
bus* Theologis *nũcupatur:* De *quo* Iſaias: Et *brachium* Domini, *cui reuelatũ eſt?* Idem Btã Vir.
Et *cælorum regina in* Cantico: Fecit *potentiam in brachio ſuo: potentiam quip-
pe, quia non minor uirtus requirebatur in reſtaurando, & redimendo, quam
requiſita fuit in creando.* Tunc *quoque lex, quæ erat ignea, & à ſiniſtris ter-
rificans, & occidens, deducta eſt in dexteram pietatis, ſicuti præcinuit* Moſes, Moſes
antequam benediceret filios Iſraël, *dicens:* Dominus *de* Syna *uenit, & de* Sebir
*ortus eſt nobis: & hoc, quo ad legem, in qua uiſus eſt oriri apparens in igne,
quando ipſam dedit, & ſenſibiliter loquens, ac in tabernaculo babitans, atque
legis doctrina (ſub uelo tamen quodam) contentus.* Sequitur Moſes: Apparuit Idem
Dominus *de monte* Pbaran, *uel uel ut melius dicamus iuxta literam, de monte*
פארן Paaran, *id eſt de monte pulcbro, & gloria pleno:* Qui *mons eſt* Chri- Pſalm.
ſtus noſter, de quo alibi dicitur: Mons *coagulatus, mons pinguis, mons, in quo
beneplacitum eſt* Deo *babitare in eo, iuxta illud paternæ uocis:* Hic *eſt filius* DEVS.
meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Ex *monte igitur hoc pleno gloria,
& gratia apparuit iterum* Dominus; & *cum eo ſanctorum milia, qui (ut* Mat Matth.
*thæus inquit) introierunt cum eo in ſanctam ciuitatem, & apparuerunt mul-
tis.* Tunc *uiſa eſt in dextera eius ignea lex:* Quia *tunc ignis zeli, & excan-
deſcentiæ diuinæ deductus fuit in dexteram, & conuerſus in aquam ſapientiæ,
& pietatis:* Ideo *Chriſtus uenit in aqua, & per aquam dicitur nos regeneraſ-
ſe:* Et *hoc quia (ut ſequitur) dilexit populos nõ ultra puniẽs, & terrificãs, ſed ut
benignus* Pater *diligens, purificans, paſcens, & dans ſeipſum in redemptionem
pro multis:* Per *quos omnes effectus babemus Chriſtum prænuntiatum in lege,
decantatum à propbetis, & atteſtatum ab Apoſtolis, & Euangeliſtis:* Vaticiniũ
autem factum de ipſo, à Moſe *potiſſimè, ſemper occultũ fuit, adeo, ut in cortice*

literæ nullum uideatur. Si autem quis amoto uelamine introſpexerit, ſentiet cor
in uia ardere ſummopere: Et ut aliquã feneſtrenulã aperiamus, narrat Moſes
hominẽ ſolertiſſimo artificio fabricatũ cum imagine, & ſimilitudine Dei utroq;
Merc. ſexu decoratũ, ſicut de opifice atteſtatur Mercurius, ut alibi diximus: Et ipſum
deſcribit prælatum omnibus creaturis, ſicuti ad uerbũ de Chriſto interpreta-
Paulus tur Paulus: Et hoc antequã (ut ipſe Moſes ait) eſſet homo, qui operaretur ſuper
terram: De cuius hominis fabrica ſtatim ſubintulit dicens: Formauit igitur Do-
minus Deus hominẽ puluerem de terra, & cætera, quæ ſequuntur: Vndè clariſ
ſimè habemus primam deſcriptionẽ humanæ fabricæ (ut nonnulli ſapientes aſſe
Ioan. runt) fuiſſe de Chriſto: Qui ſicut (teſte Ioã.) occiſus fuit ab origine mundi, ita
Paulus quoq; ab origine mũdi productus fuit, & omnibus prælatus, iuxta illud Pauli:
& cum introduceret Primogenitũ in orbẽ terræ, dixit: Et adorent eũ omnes an
Moſes. geli eius. De ipſo quoq; loquitur Moſes, aut lex in Iahacob dicens: Veniet Silo
id eſt Meſſiah, & ipſe erit expectatio gentium. De ipſo quoq; dicebat ipſe Mo-
Idem ſes, dum eligeretur à Deo liberator populi: Mitte, quẽ miſſurus es. Innumerabi-
les ſunt huiuſmodi loci, in quibus Chriſtus præcinitur: Et pleraq; ſunt, in quibus
dignitas, gloria, uirtus, & egregia opera ipſius enarrantur quãplurima, ut illud
Iſaias Iſaiæ: Et factus eſt principatus ſuper humerũ eius, & uocabitur nomẽ eius ad-
mirabilis conſiliarius, Deus fortis, Pater futuri ſæculi, Princeps pacis, multipli-
cabitur eius imperium, & pacis non erit finis, ſuper ſolium Dauid, & ſuper re-
gnũ eius, ut confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iuſtitia amodo, & uſq;
Iahacob in ſempiternũ: Et illud, quod in Geneſi antea uaticinatus fuerat Iahacob dicẽs:
Non auferetur ſceptrum de Iehuda, donec ueniat Meſſiah: Et ipſi congregabũ
Dauid tur omnes gentes, aut populi: Quod clarius regius propheta decantauit in ſecũ
do hymno dicens ad ipſum ſub nomine Patris: Poſtula à me, & dabo tibi gentes
Paulus in hæreditatem tuam: Nam (ut inquit Paulus) factus eſt hæres uniuerſorum, ſi-
cuti per ipſum facta ſunt ſæcula, id eſt machina hæc tota, atque omnes hoſpitan
tes in ea: Ideo ſequitur propheta: Et poſſeſſionem tuam terminos terræ. Sic &
Pſalm. in pleriſque pſalmis, maximè in ſeptuageſimo primo, & octogeſimo octauo mul
tas de Chriſto cantat regius propheta egregias laudes: Et ut breuiter me ex-
pediam, nulla eſt legis, aut prophetarũ enarratio, quæ non referatur aliquo mo
do ad Chriſtum, ſiue immediatè, ut tetigimus, ſiue mediatè, ſicuti myſterium de
ueſtimentis ſacerdotum, quæ ſacramenta habent in ipſis Sacerdotibus induẽdis:
Item in noſtris, & tandem in Chriſto, ad quem omnia referuntur, ſicuti in ſupe
riori tono explicauimus. Et omnia denique adeo referuntur ad Chriſtum, ut
nullum ſit iota, aut apex, qui non compleatur in ipſo, ut patet ſanè intelligenti:
Sed omnia exarare ſingilatim labor quidẽ eſſet inexplicabilis: Ne tamẽ uidea-
mur hæc ſine fundamento aſſerere, aliqua percurremus, in quibus etiam minimũ
iota, uel apex locum habuit in Chriſto, ut ex paucis adumbratis cætera facilius
poſſint credi, & aliqualiter attingi.

Quomodo iota unum, aut unus apex legis non præteribit non completus, & non uerificatus in Chriſto. Cap. IIII.

IOta minima eſt alphabeti litera, apex uerò punctus, ſiue accẽtus: Quæ omnia in ſcriptura debito numero, pondere, & ſacramento collocata ſunt, adeo, ut Rabbi Symeon Ben Iochai & poſt eũ Elchana, & alij, non ſolũ ſententias, & uerba interpretari conati ſunt, ſed etiam rationem reddere de literis, & ipſarum figuris, cum apicibus ſub, & ſupra poſitis: Et ut aliquid exempli gratia adducamus in medium, primum uerbum legis, quod eſt בראשית Bereſit interpretantes quærunt primo, cur lex, & deſcriptio fabricæ incipiat à ב Bet: Reſpondent: Quia ב Bet ſignificat domum, & indicat ſapientiã ſuperiorẽ: in qua omnia collocata erãt prius, quàm in proprias formas educerentur & per ipſam producta ſunt omnia iuxta illud Pſalmographi: Omnia in ſapientia feciſti: Cui adſtipulatur Ioannes, qui dixit omnia præfuiſſe in uerbo, ueluti uitam quandam creatricem: & poſtea omnia per ipſum uerbum facta fuiſſe. Quæritur ſecundo, cur ſequens litera ſit ר res: Et ut omittamus ea multa, quæ tangit Elchana, dicunt aliqui, quoniam cum Bet ב importans duo in numero denotet primum productum in diuinis, qui eſt Filius, & ſecũda perſona Trinitatis ר res importans duo centenaria innuit primã rem productam in rebus craſſiſſimis, materiam uidelicet, quæ apud Pythagoreos denotatur per dualitatem. Tertio loco ponitur א Aleph litera quidem diuinitatis, & primi fontis omnium bonorum, innuens quoniam producta materia interuenit formarũ dator, qui (ut Elchana ait) influens in ב Bet & ר res dat, ut materia formetur, & uiuificetur per filium, qui eſt ſapientia creatrix, & omnium rerum uita: Et ꝙ pulchrum eſt, iunctò א Aleph cum ב fit אב ab, quod patrem ſignificat, qui pater non poteſt eſſe ſine filio. Ecce igitur, quomodo doctores Hebræi reſerantes myſteria literarum confitentur Patrẽ, & filium, & conſequenter totã Trinitatem: Nam de Spirituſancto nulla eſt apud eos ambiguitas: Qui primus dator formarũ deducens in materiã formam, quæ præerat in filio, tanquã idea, & uita rei producẽdæ, cauſat ש ſin, quæ litera ternariũ cẽtenariorũ importat, innuẽs expreſſè illis, qui huiuſmodi myſteria norũt, ꝙ in materia illa craſſa producta ſit forma. Et cũ nihil poſſit ſtare in mũdo, niſi repleatur diuinitate, iuxta illud propheticũ: Auferes ſpiritum eorũ, quẽ ſcilicet uiuificantem dediſti eis, & deficient: ac in puluerẽ ſuũ reuertentur: aperiente autẽ te manũ tuã omnia implebuntur ubertate: ideo quinto loco ponitur י iod, quod noſtri proferũt iota, Quæ litera quoq; diuinitatẽ ſignificat rebus infuſam, & omnia replentẽ, iuxta illud, ꝙ habetur in Ieremia: Cœlũ, & terrã ego impleo. Quæ plenitudo prius fuit ĩ Chriſto, dicẽte Paulo: Quoniã placuit Patri uidelicet omnem plenitudinẽ habitare facere in eo. Omnibus itaq; ſic productis coaceruata eſt maſſa generis humani, & ſeparatus electorũ cœtus dictus populus Iſraël, ad quem ſolum reparandũ uenit Meſſiah. Et ut etiam hunc cõplecteretur in pri

Symeon Elchana — David — Ioan. — Elchana — Pythag. — Elchana — David — Ierem. — Paulus

mo uerbo legis, & hiſtoriæ mũdanæ fabricæ, addidit ת *Tau, quod cõgregatio-*
Elchana *nem Iſraël ſignificat, ſicuti Elchana exrepſsè ait: Quorũ omniũ ſummarius ſen ſus eſt: In ſapiẽtia, quæ eſt uerbũ, & Filius ſummi Patris, producta eſt prima materia omniũ rerũ, poſtea à fonte omniũ bonorũ data eſt forma rebus, & cõ ſequẽter omnia ſunt bonitate cõpleta: & tandẽ genus hominũ, præcipuè electorum, propter quos facta ſunt omnia, inuitur productum. Quæ cuncta, cum re duci debeant ad illud primũ, à quo prodierũt, prima litera ſecũdæ dictionis ite rum eſt* ב *Bet, ſigillũ quippe ſapientiæ, quæ Chriſtus eſt, & eſt principiũ* ברא *Bara, quod creare, purificare, & innouare ſignificat, innuẽs omnia reſumẽda à Chriſto, atq; purificanda per lauacrũ, quod in paſsione effudit, & tandẽ renouã da per ipſum ſuſcitatũ, & reducẽtẽ hominẽ renouatũ, & per ipſum omnes crea turas in eo cõtentas, in Deũ Patrẽ, ſignatũ per* א *Aleph: Creatura autẽ reducenda ſignatur per* ר *res, quod ducentos importat, ſicut* א *Aleph unũ, & mille,*
Cantic. *ut expreſſe dicitur in fine Canticorũ: Aleph tibi ſelomo, & ducẽti iis, qui cuſto diũt fructus eius, id eſt creaturis omnibus, quãuis mẽdoſi codices habeant: Mille pacifici tui. Ecce igitur quomodo omnes literæ illorũ uerborũ referũtur, & cõ plentur in Chriſto, etiã minima litera, quæ eſt* י *iod: cuius ſpinula ſuperior, quãdo bene formatur, ſubtiliſsima eſt, & extenditur quouſq; aufugiat aciem oculi*
Elchana *noſtri, innuens inuiſibilem diuinitatẽ: à qua (ut dicit Elchana) repletur illud iod, id eſt Chriſtus per ipſum denotatus, qui benedictionem illam, & influentiã ſu-*
Ioan. *ſceptam influit inferius, ut expreſsè inquit Ioan. Vidimus eũ plenũ gratia, & ue ritate: de cuius plenitudine omnes accepimus. Ideo non ſine cauſa illud iod poni tur in principio nominis* ישו *Ieſu. Aliud quoque myſteriũ cõtinetur in literis eu iuſq; dictionis, quoniã ſi reuoluãtur p modũ apud Hebræos celebrẽ q dicitur ſirupb diuerſa inde extrahuntur myſteria, ut exẽpli gratia, in dictione* חמר *Ha mor, quæ aſinũ ſignificat: quẽ non ſine myſterio aſcẽdere uoluit Chriſtus in die palmarum, quando ex pietate, horridam prouinciam redimẽdi humanum genus aggreſſus eſt: in quo uerbo ſi ꝑponatur ultima litera, habebimus* רחם *Rehem, quod pietatem, & clementiam ſignificat, qua potiſsimè uſus fuit ab illo die, uſq; ad extremum paſsionis pro nobis toleratæ. Hinc quoq; diuina diſpoſitione factum eſt, ut in illa die pueri ſemiuates proſternerent ante ipſum ramos oliuarũ: ut denotaretur opus pietatis, & miſericordiæ, quod tunc aſſumere incipiebat. Alio quoque ordine à literis illis excerpũtur myſteria, aſſumẽdo uidelicet, aut primas, aut extremas literas diuerſarum dictionũ: ex quibus componitur nomẽ illius, de quo occultè loquũtur uerba oraculi, ut in exemplum adducamus illud,*
Iabacob *quod Iabacob Deo plenus in Iehuda de Chriſto uaticinatus eſt dicens: Quouſque ueniet Silo, id eſt Meſsiah, & ipſi congregabuntur populi: in Hebræo habetur* יבוא שילה ולו יקהת *Iabo ſiloh uelo: Quarum dictionum primæ literæ ſunt* ישו*, quæ ſi componantur ordine, & more Hebraico, conſtituunt* ישו *Ieſu, ut ſit ſenſus: Donec ueniat Meſsiah, qui eſt Ieſu, cui congregabũtur gentes*

ſuſcipientes cultum, & teſtamentum eius. Simili modo in pſalmo ſeptuageſimo primo, in quo multa eulogia decantantur de Chriſto; inter quæ illud habemus: Permanet, aut firmatur nomẽ eius, & beneditẽtur ĩ ipſo omnes gẽtes, ubi in Hebræo habetur ינון שמו ויתברכו בו כל גוים iinon ſemo ueit barcu bo col goim: Quarum priorum trium dictionum, ſi primæ literæ accipiantur, & ordinentur eo modo, quo nuper dictũ eſt, conſtituitur hoc nomen ישו Ieſu: Vbi expreſſe innuitur, quòd Ieſu eſt nomen illius, de quo tot, & tanta decãtat Vates, in quo benedicentur omnes gentes, & in quo ſolummodo (ut ait Petrus) oportet homines ſaluos fieri. Celebriori autem myſterio illud idem nomen eodem modo retexitur in pſalmo nonageſimo quinto, ubi propheta inuitat omnes ad celebrandum nouũ canticũ pro nouo opere, quod celebrare debebat Meſſiah: Et inter alia momẽta hoc habemus: Lætẽtur cœli, & exultet terra: cõmoueatur mare, & plenitudo eius: gaudebũt cãpi, & omnia quæ in eis ſunt: Quæ uerba in Hebræo ſic habẽtur ישמחו השמים ותגל הארץ ירעם הים ומלואו יעלז שדי וכל אשר בו Ioſmehu baſſamaim uetagel baarez, irbam haiam, umluo iabelaz ſadai, uccol aſſerbo: Quæ dictiones eo modo ſunt diſpoſitæ, ut ſi accipiantur primæ literæ priorũ quatuor, debito ordine collocatæ, conſtituunt nomen magnum Dei quadriliterum, quod eſt יהוה. Si uerò accipiantur primæ literæ trium dictionum ſequentium habemus idem nomen ſine ultima litera, quæ eſt ה: & hoc magno myſterio: Nam per illud ה probant in eo libro, qui dicitur ſepher temunot, uerbum & diuinitatẽ uniendã cũ carne, ex qua unione conſtituitur Ieſu: in quem uirtus magni nominis Dei diffunditur, ut quaſi uideatur cedere Ieſu: quo ſolo nomine datur nunc homines ſaluos fieri: & datum eſt nobis operari ea mirabilia, quæ ſolebant fieri in uirtute illius magni nominis quadriliteri, ſicut alibi diximus. Hinc mirando ordine ſequuntur aliæ tres dictiones, quarum primæ literæ debito ordine collocatæ conſtituunt nomen ישו Ieſu. Quia igitur erectum eſt hoc nouum nomen, quod os Domini nominauit, ideo incipit hic propheticus hymnus: Cantate Domino Canticum nouum. Hinc inuitantur cœli, mare, terræ, campi, & omnia, quæ in eis ſunt, ad depromendas laudes huius noſtri Chriſti, cui Pater dedit nomen, quod eſt ſuper omne nomen. Longum quippe eſſet omnia loca ſacra ſcripturæ retexere cum eorum myſteriis, cum nullus à ſuo ſacramento uacuus ſit: Ideo his paucis adductis in exemplum, ad apices ueniemus, qui bifarij ſunt: Inferiores enim qui pro maiori parte puncta dicuntur, Hebraicè autem נקודות necudot, uiuificantem ſpiritum ſignificant, atque uolitantem, & incubantem ſuper omnia membra, tam mundani, quàm myſtici corporis, de quouis loquatur ſcriptura. Quod uidens Ezechiel dixit: Et ſpiritus uitæ erat in rotis, mundana uidelicet, atque humana, utramque uiuificans: Superiores autem apices, qui à nobis accentus dicuntur, Hebraicè autem טעמים ſpiritum diuinum, & ſanctum ſignificant, ſanctificantem, & in Deum redeuntem: De quo bifario ſpiritu, qui tamen unus eſt, loquitur Origenes in Periarchon nõ in-

Pſalm. David Petrus Pſalm. Origen.

doctè: Nam quamuis multiplex ſit diuini ſpiritus uirtus, hæc tamẽ bifaria præcipuè eſt, ex qua dicitur ſpiritus uitæ, & ſpiritus ſanctus: Et cum iſte ſit ſpiritus Ieſu, ideo opera ab eo perpetrata dicũtur opera Ieſu, & conſequenter eá, quæ in ſpiritu completa reperiuntur, de Ieſu intelliguntur completa: Et hoc eſt,
CHRISTVS. *quod dixit noſter Ieſus, ille de meo accipiet, & annuntiabit uobis: Et iterũ: Spiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille uos docebit omnia, atq; omnia uidelicet perpetrabit in nomine meo. Et cum nihil fecerit, neq; faciat Ieſus,*
Paulus *niſi in Spiritu ſancto, imò teſte Paulo, nemo poteſt ritè nominare Dominum Ieſum, niſi in Spirituſancto, ideo nõ reperitur aliqua litera in ſcriptura innuens, & ſignãs nomen Ieſu ſine eius apice, & punctatura: Pari ratione nõ reperitur aliqua ſyllaba ſine eius accentu. Et hæc ſufficiant dicta de apicibus abſtinendo ab ulteriori reſeratione: quia ulterius loqui non licet: Sed huiuſmodi communicanda ſunt inter perfectos, aut ſpiritu contemplanda, dicẽdumque eſt cum pro-*
Dauid *pheta: Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua.*

Chriſtus legem perfecit. Cap. V.

NEque tantummodo uerificauit legem complens omnia, quæ in ipſa continentur, ſicuti ipſemet teſtatus eſt dicens: Non ueni ſoluè-
CHRISTVS. *re legem, ſed adimplere, ſed etiã perfecit, & deduxit ad meliorem gradum per Euangelium, quod bonum nuntium ſignificat, uelut ſi quis acciperet characteres plumbeos impreſſorum cõpoſitos in tabella ad exprimenda aliqua dura, & eoſdem rurſum coaptaret ad exprimenda uerba dulciora, & ſublimiora, eadem tamen manente figura characterum: Pari modo fecit Chriſtus non adinueniens aliam, ſed perficiens eandem legem, & deducẽs in eam meliorem ſortem, ut uideatur alia, cũ tamen non ſit, ſed eadem, ſicuti pannus quando tingitur uermiculo, aut aliquo colore pretioſo, perficitur, & nõ mutatur. Perfecta igitur fuit lex tincta, & colorata ſanguine Chriſti multo fœli-*
Paulus *cius, q̃ reſperſa ſanguine animaliũ, ſicut inquit Apoſt. Chriſtus aſsiſtens Põtifex futurorum bonorũ, peramplius & perfectius tabernaculum, qui uidelicet ipſemet Chriſtus erat, uerum, & uiuens, non quidem manufactum, id eſt non huius creationis: neque per ſanguinẽ hircorum, aut uitulorum, ſed per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta: Ex quibus uerbis liquidò habemus, quòd Chriſtus in proprio ſanguine ampliauit, & perfecit legem: Ampliauit quidẽ, quia ea lex, quæ obſeruabatur ab unica familia Iſraëlitica, & paucis aduentitiis in paruulo Iudeæ, & Phœnicis loco, ꝑ Chriſtũ diffuſa eſt in uniuerſum orbẽ, & in om-*
Pſalmus *nes gentes, ſicuti in pſalmo canitur: Et adorabũt eũ omnes reges, & omnes gentes ſeruiẽt ei: & aliis plæriſq; in locis. Perfecit quoq; & adeo immutauit, & mitiorẽ, atq; benigniorẽ reddidit, ut adultera, quæ lege lapidari iubebatur, ab ipſo Chriſto facilè abſolueretur: & publicanus, ac famoſa meretrix ꝓtegeretur: & alter in Euãgeliſtã & Apoſtolũ, altera autẽ in hoſpitã eligeretur. Latroni,*

dũ ipſi adhæreret, paradiſum promittit. Et ut breuiter cõcludamus, in omnes peccatores miſericordiã oſtẽdit aperto ſermone dicẽs: Nõ ueni uocare iuſtos, ſed peccatores: Et quod grande uidetur, permiſit Deus omnes incurrere peccatum, & indignationem, ut omnes ſentirent miſericordiam impetratam per Chriſtum, & non per legem, per quam (inquit Paulus) nemo iuſtificatur: Quod aſſerere minimè auderem, niſi me idem Apoſtolus doceret, dũ ait: Omnia concluſit ſub peccato, ut omnibus miſereatur: quamuis Apoſtolus dicat, concluſit in incredulitatem: Nam ipſa eſt fons omniũ peccatorum, & uera alienatio à Deo. Et adeo ponderat Apoſtolus hoc uerbum, quamuis ſciat eſſe uerum, ut ſtatim clamando ſubinferat: O altitudo diuitiarum, ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, quàm incõpreſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles uiæ eius. Verum ſi alicui illa ſecreta credita ſunt, ea tamen lege id factum eſt, ut indignis non pandantur. Hinc Paulus fidelis in commiſſis arcanis non explicauit, ſed innuit, cur Deus id fecerit, dicẽs: Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo facta ſunt omnia: uoluit enim inferre: Quoniam ſicut per ipſum Dei uerbum facta ſunt omnia, ita ipſa deprauata per idem reſtaurarentur, ut ab ipſo tanquam à capite, omnes influxus, & omnia bona cognoſceremus ſuſcipi: Ideo ſubinfert: Non plus ſapere, quàm oportet ſapere: quia unuſquiſque habet, ſicut Deus diuiſit: Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, ſic etiam habemus donationes ſecundum gratiam, quæ data eſt nobis, differentes. Et ꝙ uita, & operationes omnium membrorum proueniant à Chriſto, longo ſermone refert cum Corinthiis, & Ephesiis inter alia dicens: Vnicuique noſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti iuxta id, quod dicitur: Aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatẽ, dedit dona hominibus: Nã dedit quoſdam eſſe Apoſtolos, alios autem prophetas, & cætera, quæ ſequuntur. Voluit itaq; Pater, ut omnia, quæ habemus, ſuſcipiamus per filiũ, & ipſum eſſe, & munera omnia, & chariſmata, atq; ſalutem, & miſericordiã cõſequamur. Hinc dixit Zacharias ad filiũ præcurſorẽ Domini nuper æditũ: Præibis ante Dominũ parare uias eius, qui ſcilicet uenit ad dãdã ſalutẽ plebi eius in remiſſionẽ peccatorũ eorũ per uiſcera miſericordiæ ſuæ, quibus uiſitauit nos oriẽs ex alto. Nõ igitur ꝑ legẽ quis iuſtificatur, aut per ſanguinẽ animaliũ, ſed per eũ, in quo poſuit Dominus iniquitates omniũ noſtrũ, cuius liuore ſanati ſumus. Et Paulus nedũ homines, ſed & omnia deducta eſſe in debitũ concentũ per ſanguinẽ Chriſti refert dicẽs: Pacificans per ſanguinẽ crucis eius, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cœlis ſunt. Magnũ quippe tangit myſteriũ, dum etiã ea, quæ in cœlis ſunt pacificata atteſtatur per Chriſti ſanguinem, cum omnes aſſerant angelos malos à cœlo expulſos ſine ſpe reditus. Quæ igitur reſtabant in cœlo pacificanda Chriſti ſanguine, niſi intelligamus de Patre æterno, & de omnibus cœleſtibus numinibus nobis pacificatis, quando Chriſtus ſoluens pro nobis debitũ in paſſione Patri nos cõciliauit, qui prouocatus fuerat trãſgreſſione protoplaſti: Nam ut Apoſtolus cũ Corinthiis ait: Sicut unius delicto mors

Paulus — Idem — Idem — Zachar. — Paulus — Idem

regnauit per unum, multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iuſtitiæ ſuſcipientes in uita regnabunt per unum Ieſum Chriſtum: in quo, & non in lege ſanantur, iuſtificantur, & perficiuntur omnes, non tantum in carne, ut fiebat in lege, ſed in ſpiritu, & in operibus, ut Paulus *proſequitur cum Hebræis di-*

Paulus

cens: Si enim ſanguis bircorum, aut uitulorum, & cinis uitulæ aſperſus coinquinatos ſanctificat ad emũdationem carnis, quanto magis ſanguis Chriſti, qui per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo, emundauit conſcientiam noſtram ab operibus mortis ad ſeruiẽdum Deo uiuenti? Et cum de ſanguine animaliũ pleriſque in locis dictum ſit, percurrendum eſt etiam aliquid de myſterio cineris uitulæ ruffæ, quo aſpergebantur inquinati.

Quid ſibi uelit uitula rubea, & eius cinis in ſacris, & in expiatione coinquinatorum. Cap. VI.

ET *quamuis omnes expiationes à Summo legiſlatore fuerint miro ordine conſtitutæ, myſterium tamen uaccæ rubeæ excellentiſſimum, & ſuper alia ſacrificia celeberrimũ æſtimabatur, cum id ordinatum eſſet in expiationem immaniſſimorũ ſcelerum, & trãſgreſsionis primorum parentum, & conflati uituli, erectique ab Aaron, & à populo in deſerto: In expiationem inquam, pro quanto patiebatur figuratiuum ſacrificium: nam omnia uerè plenè expiantur in Chriſto, ut nuper tetigimus: & quanto hoc myſterium de uacca rubea excellentius opus redemptionis præfigurauit, tanto celebrius eſt. Si autem id ordinatum fuerit pro expiatione delicti erecti uituli, uideamus: Nam educti filij Iſraël de Aegypto, & ſoluti à iugo dominij illius, qui regebatur ab ariete, adhuc tamen timentes influxum illũ, ductore eorum priuati (ut rebantur) uoluerunt aſciſcere uirtutem fortiorem illa Aegyptiorũ tauri uidelicet, qui ſuperſedet in cœleſti circulo arieti: Vndè arte quadã ſecretiori diſpoſitis rebus, liquefacto de more metallo fabrefactus eſt uitulus: Illumque erigentes rerum diuinarum adhuc ignari opinabatur haurire uirtutem ſuperiorem arieti, & inde præualere (ſi opus foret) contra eos, qui ab ariete regebantur: Sed hic fuit error, & peccatum maximum, dũ attribuere uoluerunt tauro cœleſti fauorem, quem à Deo uiuo ſuſcipere debebant, ſicut illucuſq; ſuſceperant. Auctus quoque fuit error, quia erexerunt imaginem beſtiæ contra præceptum Dei adiutoris eorum: Cui ſceleri, & uulneri, ipſo Deo iubente, duo ſunt adhibita remedia: Alterum, quia iuſsi fuere expiari multi in ſanguine proprio: Quod effectum eſt per filios Leui, undè meruerunt benedictionem, qua priuata erat illa familia ob ſcelus perpetratum in ſichimitas: Alterum remedium fuit uitula hæc rubea: Cuius myſteriũ aliqualiter percurramus: Obſerua, quæſo, ordinem: Vacca, ſiue uitula eligitur contra peccatum uituli adorati, ut expurgatio fiat per id, per quod quis peccauit: Sed debilior ſexus aſſumitur, ne credamus expiationem fieri ex uirtute ipſius animalis: non enim ex animali, ſed ex diuino numine influebatur, undè expurgatio fieret: Hinc nõ dignius*

animal,ſed debilius in ſexu ſecernitur. Et ut comprabaretur fauor hauriendus, non ab ipſo animali, ſed à cœlo, iuſsit Deus ipſum cum omnibus eius extis comburi, igne illo uidelicet, qui è cœlo miniſtrabatur ad holocauſta ſuſcipienda, ut ex pleriſque locis ſcripturæ diſcere poſſumus, & celebri fama apud Hebræos *diuulgatum eſt:* Q*ui in his(ut aiunt)dabatur è cœlo in toto tempore primæ domus,ſed etiam in ſecunda aliquando ſubminiſtratus fuit, ut ex ſecundo uolumine* Machabeorum *habemus:ubi legitur,quòd ueniens* Neemias *de* Perſide,*ut ſa* Neemias
crificaret,quæſiuit ignem cœleſtem reconditum, & non inuenit,ſed aquam craſſam: qua iuſsit aſpergi ſacrificia,cum ignē non haberet à cœlo miniſtratū. Elias *autem tempore primæ domus, ut comprobaret cultum* Dei *ſui meliorem; quàm cultus prophetarum* Babal, *expoſuit ſacrificium ſuum igni de cœlo ſubminiſtrādo,exquirēs, ut & ipſi prophetæ* Bahal *itidem facerent:Et cum ignis nequaquā abſumeret ſacrificium illorum pſeudo prophetarum, ſed ſacrificium* Eliæ *combureret, & tranſmutatum in ignem cœlo præſentaret, comprobatus fuit cultus* Eliæ *uerus,& bonus,ut habetur in tertio uolumine* Regum. *Hoc igitur igne cōbuſta uaccà cum omnibus inteſtinis eius,ex illis cineribus conſpergebantur inqui*
nati, iuxta illud Pauli:*Si enim ſanguis hircorum, & taurorum & cinis uitulæ* Paulus
aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis,& ſanguinis uidelicet, ſecundum quæ prouenit peccatum in hominem,ideo peccatum ſapit naturam rubei ſanguinis:undè Eſau *peccator* Edom, *id eſt rubeus dictus fuit,& pro quodam rubeo uendidiſſe primogenituram.Primus quoque parens,per quem intro ductum fuit peccatum in omnes,nominatus fuit* Adam, *qui terra rubea (ut dicunt)in lingua noſtra ſignificat.* Sed *ſi bene perpendimus characteres illos,illud nomen ſignificat quid ſanguineum diuinitate conſperſum:* Componitur *enim ex* א Aleph,*quæ eſt litera diuinitatem innuens,&* דם *,dam, quod ſanguinem ſignificat.Hinc potiſsimè pro expiatione peccati non ſolum adorati uituli,ſed etiam protoplaſti deligitur uitula rubea,ſapiens uidelicet non ruborem carnis & ſan*
guinēs,ſed meliorem,de quò dicitur in Canticis:Dilectus *meus candidus,& ru-* Canti.
bicundus:candidus quidem innocentia,rubicundus charitate, & igneo feruore: Et *ſicut* Adam,*per quem inductum fuit peccatum in inferiorem mūdum, dictus fuit rubeus uel terra rubea,quia tractus ab* האדמה *adama, quod terram rubeam ſignificat,ita* Dauid *electus ſecundū cor* Domini *dictus fuit* אדמוני Ad-
moni,id eſt rubens,uel ruffus,ut habemus in primo uolumine Regum: Et Chri- Regum
ſtus ab eo deſcendēs,homo quippe de cœlo cœleſtis, reparator peccati inducti à primo homine terreno,rubeus fuit,ſi pictura nos uerū docet, & ij,qui eius phyſiognomiam deſcribunt: Cuius *rubor adeo efficax fuit, ut ſicut candor corporis ipſius transfigurati redundauit in ueſtimenta, ut apparerent alba ſicut nix, ſic & feruor eiuſdem patientis diffuſus fuit in ueſtimenta, adeo,ut (* Dionyſio
teſte) Angeli *admirantes dicerent illud* Iſaiæ:Q*uare rubeum factum eſt ueſti-* Isaiæ
mentum tuum? Non mirum igitur,ſi ad figurandam expiationem faciendam per

H v.

hominem ruffum cœleſtem à peccato contracto per hominem rubeum terrenum, iubetur eligi uacca rubea: Sed hæc perfecta eſſe debebat, & nulla macula deturpata, nullumq́; iugum inferioris ſeruitutis portare, ut plenè indicaret expurgationem, quæ debebat fieri in lege libertatis, & perfectiſſima ab eo, qui ab omni ſeruitute nos liberauit: Et ut facilius ſuſciperet cœleſtem influxum, ſi quis tūc dabatur, qui declinat à coinquinatis & aliqua deprauatis macula, ut in lege clarius edocemur. Iugulabatur quoque uitula extra caſtra, ut de ipſa, & de uerò holocauſto inquit Apoſtolus cum Hebræis: Quorū animalium infertur ſanguis pro peccato in ſancta, horum corpora cremabātur extra caſtra: Propter quod & Ieſus, ut ſanctificaret per ſanguinem eius populum, extra caſtra paſſus eſt, ut expiaret eos, etiam qui per peccatum extra cœtum iuſtorum excluſi erant, iuxta illud quod ſummus Redemptor ait: Non ueni uocare iuſtos, ſed peccatores: Et iterum per alium Euangeliſtam: Venit Filius hominis quærere, & ſaluum facere, quod perierat. Ex ſanguine quoque iugulatæ uitulæ ſacerdos intincto digito aſpergebat contra fores tabernaculi ſepties, numero quidem remiſſionis, ut indicaret remiſſionem faciendam in ſanguine ueri holocauſti, qui etiam ſolus oſtium eſt, per quod ingredimur ad ſalutem, & uitam. Poſtea cremabatur igne illo à cœlo miniſtrato, ut conueniens eſſet medela, uel ſaltem figura medelæ, contra maculam ex inferiori igne, & rubeo deductam. Denique ex cineribus combuſti animalis aſpergebātur non ſine myſterio coinquinati, quia nihil magis ſanctificat animal, & rubeum noſtrum, quàm eius mortificatio, & combuſtio facta à ſancto illo igne, quem redemptor uenit mittere in terram. Sed mirandū ſacramētum occurrit: Nam ſi cinis ille coinquinatos ſanctificabat, & mundabat, cur inquinabatur ſacerdos, qui ipſum cinerem extra caſtra portabat, uel qui eū cōburebat? Vndè de iſto cinere dicebatur, quòd purgaret coinquinatos, & fœdaret mundos. Ex his infero, quòd cum ſacramentum huius uaccæ, & aliorum ſacrificiorum ſit multigenum, & profundum inter omnia, quæ habentur in ſcriptura ſacra, hinc multipliciter, & pro diuerſis ſenſis reſoluitur quæſtio. Aliqui igitur dicunt, quòd inquinatio illa & mundities contrahebatur in ſacerdote illam comburente, quia ſacratior erat res, quam gradus ille ſacerdotalis, ſicut contigit laico, aut mulieri tangenti ſacra, & corpus Chriſti, quod à ſolis exiſtentibus in ſacris pertractandum eſt: Alij, quia ſacra ſuſcepta cum deuotione, & reuerentia mundificant, irreuerenter autem pertractata, aut curioſè inueſtigata inquinant: Alij uerò dicunt, quòd pro quanto litera ſonat immundus erat comburens eam, id eſt tāgens, quouſq́; per ignem illud animal expiaretur: & qui pertractabat illos cineres extra caſtra, aut quomodocunque, tanquam morticinum quiſque illa pertractaret: undè ſtatim ſequitur: Qui tetigerit cadauer hominis, immundus erit ſeptem diebus: ſed aſperſus aqua cum illis cineribus die tertio & ſeptimo mundabitur. Alij dicunt, quòd locus ipſorum cinerū erat in caſtris, ideo tangens illos extra caſtra immundus erat, ſicut conſecratis in loco non cōueniē-

Paulus

CHRISTVS.

ti. Si autem ulterius hoc negotium perſcrutari uoluerimus, & reſerare aliquid de recōditis myſteriis, dicemus quòd hæc uitula rubea eſt beata Virgo de progenie ruffi Dauid per quam inducta eſt benedictio expellens maledictionē; & infectionem diffuſam per Euā in humanū Genus. Et ne erubeſcamus id ſine ratione aſſerere, uideamus breuiter quanta conſonantia omnia in hunc ſenſum cō ueniant. Eua rubea terreſtris, Maria rubea cœleſtis, & plena igneo ſpiritu, plenáque gratia, & uirtutibus, ſicuti cœleſte perhibet oraculum, ut dicere poſſit illud Eccleſiaſtici: In plenitudine ſanctorum detentio mea: Ideo dicitur, quòd uitula illa eligenda erat perfecta, integra, & ſine aliqua macula: Quæ nec fuerit preſſa aliquo iugo, ſicut & Virgo cœleſti nuntio proteſtata eſt dicens: Quoniā uirum non cognoſco. Huius quoque uitulæ ſacrificium, & omnia eius myſteria celebrata fuere extra caſtra, & communem cœtum etiam electi populi, ſicut & Mariæ myſteria omnia celebrata ſunt extra communem legem: Fuit enim ab angelo denuntiata, à Spiritu ſancto obumbrata, à uirtute diuina grauidata, & repleta gratia non communi, ſed ea quæ erat apud Deum primarium fontem omnium bonorum: peperitque filium ſine dolore ſeruato clauſtro uirginitatis, ſemper procedens ultra naturæ leges. Hinc Salomon quærens, & inueſtigans de ipſa in Prouerbiis dicit: Mulierem fortem quis inueniet? Et ne quæſiſſe uideatur deſperans, ſubdit prophetando: Procul & de ultimis finibus, aut de penetralibus (ut habet ueritas literæ) pretium eius. Et ut aliquid de myſteriis ſecretioris Theologiæ referemus, obſeruabimus etiam quanto ſacramento numeri literarum uitulæ, & Mariæ conueniant: Nomen enim Mariæ, quæ in Hebræo ſic ſcribitur מרים dat mihi 290: Vacca autem, quæ Hebraicis characteribus ſic exaratur פרה dat in numero 285. Cui ſi reſtituatur he ה ſiue quinarius à שרה Sara ablatus, iubente Domino, quæ prius dicebatur שרי Sarai, cō ſurgit 290: Qui numerus fuit etiam ablatus à prima muliere per Adam, quando uocauit eam אשה Iſſa, ubi paſſim habetur uirago, quoniam de uiro aſſumpta erat: Vbi aduertendum eſt, quòd nomen uiri, quod eſt איש Ais, dat 311: ſed nomen mulieris, quod eſt אשה Iſſa, dat 306, deficiens per quinarium à nomine uiri. Hoc igitur quinario reſtituto uitulæ, ut ſit perfecta, & quadam uirilitate plena, dat 290, quantum reddit nomen Mariæ, quæ plena fuit omni uirtute, & uirilitate, ut pareret ſine uiro, myſterio quidem occultiſſimo: quod à nemine adhuc in ſcriptis explicatum uidi. Aderat quoque in illa expiatione altiſſima larix uel cedrus, ut habet traductio noſtra, & minima omnium byſſopus, quæ aut ipſa roſmarinus eſt, aut ſpecies quædam ipſius, ut de mente quorūdam alibi diximus, qui eſt minima arbor, uel maior plantarum, & forſitan de utroque participat, ſicut in aliis cōtingit, quod alias tetigimus: Intererant itaque ſuprema, & infima arbor: illa, ut denotaret eminentiſſimum culmen excellentiæ Mariæ, ſecūdum quod dictum eſt: Benedicta tu inter mulieres: hæc autem, ut innueret ipſius profundam humilitatem, de qua ipſamet ait: Quia reſpexit humilitatē an-

Eccleſiā.

Salomon

cillæ ſuæ. His itaque aſpergebatur populus, quaſi quodam præludio ueræ, & cõ ſummatæ expiationis, quæ debebat fieri in Chriſto: Cui tandem mediatè, uel immediatè reſpondent cuncta legalia, & cætera quæque. Sed de iſto ſacrificio, tanquam celebriori, & profundiori ſacramento pleno, ſpiritu nobis ſuggerente, & impellente aliquid percurremus explicantes qualiter illud ſit uerificatum in noſtro Chriſto, ut per ipſum etiam cætera uerificata intelligantur. Nec me carpat quiſpiam, quia dixi uitulam combuſtam in expiationem peccati ſignificare Beatam Virginem, quaſi uelim innuere hanc expoſitam in expiationem noſtram: Non hoc ſentio, cum unicus tantũmodo ſit expiator, & redemptor omnium: Sed id uolui innuere, quòd ſicut peccatum exordiũ habuit à muliere præ-
Angelus. *uenta ab angelo mortis, ita & expiatio exordiretur ab angelo lucis, & uitæ,*
Matth. *qui ipſi à cœlo hoc detulit oraculum: Ecce concipies, & paries filium, & uocabis nomen eius Ieſum, qui (ut in alio Euangeliſta dicitur) ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum, ſed ad alia tranſeamus.*

Qualiter Doctrina Chriſti ſit ſummè uera. Cap. VII.

IN Chriſto non ſolum lex uerificata eſt, ut de milibus aliqua adũbrauimus, ſed etiam ea, quæ docuit, uerißima comprobantur,
CHRISTVS. *Primo, quia emanauit illa eius doctrina à fonte ueritatis, qui eſt Pater, ſicut ipſe explicauit dicens: Qui miſit me uerax eſt: Et iterum: A me ipſo non ſum locutus, ſed qui miſit me Pater, ipſe mihi mandatum dedit, quid dicam, & quid loquar. Hæc igitur doctrina emanans à paterno fonte deſcendit per primum canalem ueritatis faciens profundißimum mare altißimæ*
CHRISTVS. *ſapientiæ, qui eſt filius, ut Hebræorum more loquamur. Hinc iterato ſermone ipſe ait: Mea doctrina non eſt mea: mea quippe, quia mihi hæreditario iure tributa: mea, quia à me edocta: ſed non mea, quia aliũde traxit originem. Hinc ue-*
Auguſti. *ra quia concors, imò eadem cum illa ſupremi fontis ueritatis. Idcirco ſemper uera, quia in Filio exiſtens effecta eſt meta, linea, & regula eorum omnium quæ in mundo facta ſunt, cum ipſa omnia in ipſo præexiſterent, & examußim per ipſum facta ſint, prout in eodem erat ipſorum idea. Et quia ea eſt regula omniũ agendorum, tam à nobis, quàm ab intelligentiis, quæ ipſam conſulunt (ut ait Auguſtinus) tanquam uitæ & ueritatis fontem, ideo quanto quis cum ea ſapientia, & regula magis conuenit, tanto perfectius in ueritate eſt: & quanto quis ma-*
CHRISTVS. *gis ab ea elongatur, tanto longius à ueritate diſcedit. Hinc de diabolo dixit ipſa ueritas: Ille homicida, ſiue occiſor, & ipſa mors effectus ab initio in ueritate non ſtetit: Hoc ideo, quia receßit à Chriſto, imò præſumpſit contra eum inſurgere, ipſumq́ue deuorare, quando præoſtenſus fuit in cœlo naſciturus de muliere amicta ſole, & coronata duodenis ſtellis. Vera inſuper fuit, quia nullum in eius uerbis aliquando contentum fuit mendacium: Quod perſentiens ipſe omniũ cognitor dixit: Cœlum, & terra tranſibunt, uerba autem mea non præteribunt. Nam (ut diximu) nullus fuit propheta, quem aliquando non fefellerit opinio,*

præter Chriſtum, in quo nullus error. Hoc enim priuilegio decoratus fuerat à Patre, qui ſemper erat ſecum complens omnia, quæ dicebat, iuxta id, quod ait: Qui miſit me mecum eſt, & non relinquit me ſolum, quia ego quæ placita ſunt ei facio ſemper. Nam omnes nos (inquit Iſaias) quaſi oues errauimus, ſed ipſe Iſaias *iniquitatem nunquam fecit, nec dolus inuentus eſt in ore eius. Vera denique fuit, quia deducta ſemper ex primo & omnium ueriſſimo principio, quod ait: Ego* CHRISTVS. *principium, qui loquor uobis: Principium quidem omnium rerum, principium totius perfectionis & ſalutis, principium quoque cunctarum ueritatũ: Cui omnes facilè aſſentiunt notis terminis, cognito uidelicet quomodo illud principium ſignificat eum, per quem, & in quo facta ſunt omnia, & in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ abſconditi, atque omnes ueritates, quæ de quacunq; re demonſtrari poſſunt, ut meritò de ipſo dicat Abacuch. Hic inuenit omnem uiam* Abacuch *diſciplinæ, & tradidit eam Iabacob puero ſuo, & Iſraël dilecto ſuo: Poſt hæc in terris uiſus eſt docens & explicans, quæ per ora Prophetarum antè prædixerat.*

Quid cum ueritate legis ea, quæ Chriſtus docuit. Cap. VIII.

S*Ed cum lex iam data ſit à Deo ſumma ueritate per angelos ueritatis in manu mediatoris, non inſulsè quærendum eſt, quid ueritatis contineant, & quem conuentum habeant cum lege ea, quæ Chriſtus docuit: An ſit aliquid contra legem, an aliud à lege, an ex ipſa, an interpretamenta, & perfectio legis. Non quippe continet aliquid contra legem doctrina illius, qui uenit adimplere legem etiam uſque ad minimum apicem. Nec aliud à lege, cum ipſe ad legem remiſerit eos, qui ſalutem quærebant: Nec ipſa lex ad unguẽ, quia ſuperflua fuiſſet duplex legis traditio, & ſimplex reiteratio, imò ea, quæ Chriſtus docuit, uidentur quid aliud à lege ex doctrina illius, in cuius pectore ipſe Chriſtus reſonat: qui ponens differentiam inter legem, & euangelium inquit cum Romanis: Ex operibus legis non iuſtificabitur omnis* Paulus *caro: per legem enim cognitio peccati: nunc autem ſine lege iuſtitia Dei manifeſtata eſt, teſtificata à lege, & prophetis. Si autem lex dat cognitionem peccati, & non iuſtificat, euangelium uerò iuſtificat, & id ſine lege, quamuis illud prædictum fuerit in lege, euangelium omnino eſt aliquid aliud à lege, nec tamen diuerſum, cum de euangelio teſtetur lex. Hæc itaque fuit locus umbra, & obſcuritate occupatus, quouſque illuſtraretur ſuccedẽte luce, quæ ait: Ego ſum lux mũ-* CHRISTVS. *di: de qua Iſaias quoque uaticinatus erat, dum diceret: Populus, qui habitabat in* Iſaias *tenebris, uidit lucem magnam: & habitantibus in regione umbræ mortis lux orta eſt eis: Sed quando? Quando paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis: cuius nomen eſt admirabilis conſiliarius, Deus fortis, Princeps pacis, Pater futuri ſæculi: qui eſt Chriſtus noſter, à quo regenerati, & edocti ſumus. Eſt igitur euangelium lux colluſtrans, & interpretans legem: Eſt quoque dulciſſimus fructus duri trunci, & amaræ radicis legis: Amara quippe hæc fuit, dicẽte Pau* Paulus

lo: Lex iram Dei operatur, quia ubi non eſt lex, nec præuaricatio: Et iterum, *quod durum ſummopere uidetur*: Lex *ſubintrauit, ut abundaret delictum*: Ergo
Paulus *lex mala, lex peccatum eſt? Abſit inquit Apoſtolus*: Nam *peccatum cognoui per legem, à qua ipſum accepit occaſionem, ut ſubintraret*: Lex *quidem ſancta, & mandatum iuſtum, & bonum*: Et *iterum*: Lex *ſpiritualis eſt*: Et *ſi malum cognoſco per legem, ergo lex non eſt mala*: Et *ſi, quod nolo, illud facio, conſentio legi, quia bona eſt: cui uidelicet uolens conſentire nollem malum illud facere, quia cõtra legem*. Non *igitur lex mala, ſed amara, quia inde ſentio amaritudinem peccati*: Nam *concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret*, Non *concupiſces*: *Sine lege enim peccatum mortuum erat*: Et *tunc uiuebam ſine lege*: *Sed cũ ueniſſet mãdatum, peccatum reuixit, quod uidelicet contractum fuit per legem, qua primo parenti dictum eſt*: *De ligno ſcientiæ boni & mali ne comedas*. Nec *alij ligabãtur lege aliqua, niſi ea, quæ ſcripta erat in cordibus eorum, quouſque publicatũ eſt mandatum, quod ligabat familiam illam* Iſraëliticam, *& alienigenas quoſdam, qui legem ſuſceperant: in quibus peccatum reuixit data peccati occaſione: quia uirtus peccati lex*: Quæ *adeo fuit amara, atque mortifera, ut ex ipſa mor ti omnes mancipati ſint, ſicut primo* Progenitori, *ex cuius ſemine omnes prodierunt, dictum fuit*: Quacunque *hora comederis, morte morieris*. *Sauiſſimus autem fructus legis eſt euãgelium, in quo fauſtè annuntiatur, & declaratur* Chriſtus: *cui qui credit, reputatur id ſibi ad iuſtitiã*: Nac *hæc uox* (*teſte* Paulo) *non ſolum propter* Abraham, *ſed propter nos omnes delata eſt, quibus reputatur ad iuſtitiam credentibus in eum, qui ſuſcitauit* Dominum *noſtrum* Ieſum Chriſtum *à mortuis, qui traditus eſt propter delicta noſtra, & ſurrexit propter iuſtificationem noſtram*. Iuſtificati *ergo ex fide, pacem habemus ad* Deum *per* Dominum *noſtrum* Ieſum Chriſtum: *per quem habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtam, per quam ſtamus, & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum* Dei: Quam *gloriam, & conſolationem habemus in* Chriſto, *qui eſt fructus legis, atque uerum legis ipſius interpretamentum, uerãque perfectio ipſius*: Nam *ex illa ſapiẽtia habemus, undè iuſtificemur à peccatis contractis per legem, & undè liberemur à ſeruitute legis, & undè conſequamur miſericordiam, & gratiam: quæ ſunt inficientis legis antidota*: A *lege enim contrahimus culpam, ab euãgelio medicinam*: A *lege ſentimus punientem iuſtitiam, à* Chriſto *autem & euangelio gratiam, & miſericordiam*, A *lege delictum, ab euangelio undè delictum condonetur*: Per *legem omnes, tanquam oues errauimus, per* Chriſtum, *qui eſt uia, ueritas, & uita diriguntur pedes noſtri in uiam pacis*: A *lege, undè iniquitates noſtræ, ſicut onus graue grauentur ſuper nos*: *in* Chriſto *uerò poſuit* Pater *iniquitates omnium noſtrum*: Per *legem uulneratur, & infirmatur anima*: Chriſti *autem liuore ſanati ſumus*.

Qua ueritatis rectitudine Chriſtus Deus regat mundum. Cap. IX.

SEd antequam deueniamus ad ea particularia, quæ ſecundum ueritatem docuit, uideamus, qua rectitudine regat mundum ille, cui Pater dedit omne iudicium, omnemque poteſtatem in cœlo, & in terra, quamuis contrarium uideatur iis, qui non plenè percipiunt ea, quæ Dei ſunt: & quàm occulta ſapientia ſummus ipſe moderator permittat multa mala, ut inde extrahat maius bonum, & appareat ſapientia, & bonitas ipſius moderantis: Qui ſicut à principio in mundana fabrica poſuit malum contra bonum, inuerſum, & obliquum contra rectum, tenebras contra lucem, paſſiuum contra actiuum, frigus contra calorem, & huiuſmodi multa, pari modo in membris ueri, & myſtici corporis, alterum contra alterum collocauit, in illo dextrū contra ſiniſtrum, in hoc autem angelum tenebrarum contra angelum lucis, malos contra bonos: Ex his nonnulli eleganter connumerantur à Clemente in recognitione Petri: Cain ſcilicet contra Abel, Gigantes contra Noë, Pharao contra Abraham, & contra eius à Deo electam familiā, Philiſtiim & Gerarites cōtra Izahac, Eſau cōtra Iabacob, Magos itē adducit cōtra Moſem, Tētatorē cōtra Redemptorem, Simonem magum contra Petrum, Gentes contra fideles, filium iniquitatis contra Chriſtum: Ideo iam ab omnibus antichriſtus uocatur; quaſi contra Chriſtum. Et ſic omnia habent eorum contraria, ut quaſi per quandam antipariſtaſim concentus mundani, & humani corporis ſuauior habeatur: Vndè Dionyſius in eo, in quo tractat de diuinis nominibus, de malo diſſerit, tanquā de aliquo pertinente ad Diuinam prouidentiam, & ad concinam rerum diſpoſitionem. Hinc & Amos magna confidentia prorupit: Non eſt malum in ciuitate, quod non faciat Dominus: Et Iſaias ſub Dei perſona loquens ait: Ego ſum creans malum: Nec tamen Deus creat pœnam, ut aliqui exponunt, quia malus eam generat ex diſſonantibus moribus, & turbato animo: cum omnis inordinatus animus (ut rectè ſentit Auguſtinus) ſibiipſi pœna ſit. Eſt itaq; Deus creās malum, quia creauit materiam, quæ ex ipſius natura mala eſt, & omnia ei immixa, & adhærentia trahit ad malum, quia facit recedere à primo, & ſummo actu, qui eſt ipſa regula boni, & ueritatis: Facit quoque omne malū, qui fecit naturam uertibilem, & materiæ annexam, undē efficitur prona ad malū. Nec inde cenſeri poteſt ipſe opifex malus, cum multo maius remedium bonitatis præparauerit, & præſtet uolenti illud, quàm ſit pronitudo ad malum. Nec poterat aliqua creatura produci, quæ ſuapte natura nō diſtaret à prima regula, à qua, & moribus, & uoluntate diſcrepans peccat. Hinc Anſelmus, & alij eum ſequētes, dicunt Deum non potuiſſe facere naturam impeccabilem: quia non potuit facere alium Deum, qui eſſet prima regula omnium. Sed cum nolim eſſe cenſor diuinæ potentiæ, & aſſerere an Deus potuerit hoc, uel illud facere, necne cum ipſe poſſit multa facere, quæ nos intelligere nequimus, ideo ab illa cenſura nos abſtinentes dicamus, quòd omnino in primæua diſtributione rerum exquirebatur;

Clemens
Diony.
Amos
Iſaias.
Auguſti.
Anſelm.

ut congrua limitatiōnè daretur unicuique menſura bonorum, ne aliquis ſibi uen dicare præſumeret, quod à ſummo datore tributum erat: Vndè quia plus æquo fuerat donatus primus apoſtata, ſuperbia grandi intumuit dicens: In cœlum aſcendam, ſuper aſtra Dei, id eſt ſuper omnes electos, exaltabo ſolium meum: ſedebo in monte teſtamenti in lateribus aquilonis, aſcendam ſuper altitudinem nubium, illarum uidelicet ſuperiorum, in quibus ſolet Dominus habitare: & ſimilis ero Altiſsimo: Et dum præſumebat propriis uiribus aſsimilari Deo, ab ipſo recedebat peccator, & diſsimilis penitus effectus: Ideo ad eius collidēdam, & puniendam ſuperbiam ſubinfertur: ueruntamen ad infernū detraheris in profundum laci. Conueniens inſuper erat, ut ſeipſam cognoſcens creatura omnis rationalis diceret cum Auguſtino: Quando ſteti, per te ſteti: Quando cecidi, per me cecidi: Et cum cecidiſſem, ſemper in luto iacuiſſem, niſi tu me erexiſſes. Poſtremò iterum cōdecebat unumquodque ſic regi, ut eorum moderator proprios motus agere ſineret: Si autem ipſa deciderent moderatoris prouidentia ad debitum ordinem conducerentur. Et in primo uidetur opifex ſapientiſsimus diſtributor, in ſecundo benignus & liber conſeruator, in tertio ex affluētia bonitatis optimus reparator. Fecit itaque Deus omnia ualde bona, & ordinata: & tamen nullum malum eſt, quod ipſe non faciat naturam tribuens uertibilem, & ad caſum proprio pondere inclinatam, niſi ab ipſo ſummo bono ſuſtentetur, à quo & condita ſunt, ut diſcant omnia eundem eſſe conſeruatorem, & auxiliatorē, qui & conditor fuit: Et ſic bifariè ei teneremur, & quia opifex, & quia conſeruans, & perficiens. Non igitur eſt malum aliquod propriè, aut formaliter (ut aiunt) à ſummo bono: ſed illud, in quo fundatur malum, natura ſcilicet uertibilis, & illud à quo trahimur ad malum, quod eſt materia penitus elongata à bono, id maximè impellente nequiſsimo ſuggeſtore, qui penitus elongatus à Deo, ſecum colligere affectat omnes ad cētrum ſuæ nequitiæ, & diuellere eos à ſphæra boni, & fœlicitatis: Inter quæ duo, ſummum uidelicet bonum, & nequiſsimū peruerſorem collocatus eſt homo in tanta libertate, ut Deus nolit boni, aut mali cēſeri patrator, iuxta illud Ieremiæ in Lamentationibus: Ex ore altiſsimi non egredietur bonum, neque malum, ut uidelicet alicuius illorum integer ſit perpetrator quamuis ſit cooperator cuiuſlibet bene operantis. Nec malum aliquod reperitur à Deo effectum, quod concupiſcens homo peccatum faciat: quia nihil extra uniuerſum: & ea, quæ in ipſo reperiuntur ſunt ualde bona, propriis tamen limitibus contenta, & ipſorum gradibus diſtributa: ſed malū perpetratur, quando ſpreto maiori bono minori adhæremus. Hinc Dionyſius, & Vgo eius interpres, omneſque ueri ſapiētes conueniunt, quòd peccatum tam in angelis, quàm hominibus fuit, & eſt quando quis diſcedens à ſummo bono uel maiori, oblectari uult in minori. Hinc totam peccati ſummam complectitur ipſe Deus, dum inquit per Ieremiam: Duo mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquarū uiuentium Dominum, & foderunt ſibi ciſternas diſsipatas: quæ continere non

Auguſti. Ierem. Diony. Vgo Sapien. Ierem.

ualent aquas, Nec *tantummodo peccatum eſt,quando præeligitur bonum crea-
tum ſummo bono,ſed etiam quando exiſtentibus duobus bonis creatis,præeligi-
tur minus,ſicuti præponens commodum proprium publicæ aut multorum utili-
tati:A quo errore declinans Apoſtolus aiebat:* Non *quærẽs quod mihi utile eſt,* Paulus
*ſed quod multis:*Pari *modo,quando bonum , & delectatio corporea præponi-
tur oblectamento ſpirituali.* E*ſt(ut denique concludamus)peccatum, & error,
quando debitus peruertitur ordo,ut uerum ſit illud* Auguſtini: Malum *eſt pri-* Auguſti.
*uatio ordinis , aut debitæ rectitudinis.*Hic *autem error , aut peruerſio ordinis
non eſt ex aliqua uirtute à* Deo *tributa ,ſed ex debilitate , aut obſcuritate no-* Saluator
ſtra ignauia contracta, quam ſaluator, & cum eo Dionyſius, & Damaſcenus Diony.
uocat noctem,uel tenebras dicens: Qui *in tenebris eſt,neſcit quo uadat* : Et *ite-* Damaſc.
rum: Qui *ſequitur me,ſummum uidelicet directorem, non ambulat in tenebris,
peccatorum uidelicet :* Quas *tenebras ſequitur ſempiterna nox inferni: de qua
iterum ait:* Veniet *nox,quando nemo poterit operari.* Et *ſicut nox,uel obſcurũ
eſt priuatio lucis,ita error eſt priuatio rectitudinis:* Vndè *concluditur , ꝙ pro-
prium eſſe peccati eſt priuatio boni:in quam currit homo aut peruertendo ordi-
nẽ in electione,aut præſumendo à ſe,quod à ſummo doctore recognoſcere debe
ret.*Itaque *culpa non eſt à* Deo,*ſed à uoluntate malè eligente, aut nimis præſu-
mente:*Sed *bene eſt à* Deo *illud,quod malè præeligitur, & uoluntas, quæ pro-
pria culpa errat in eligendo.* Reſtat *igitur* Chriſtus,*& homo* Deus,*ſiue* Deus
*homo uerus optimus moderator , dum hortatur & fauet ad bene,rectéque ui-
uendum , ſicuti in eius doctrina, & geſtis clariſſimè comprobamus.*

Quæ in ueritate de credendis Chriſtus docuerit. Cap. X.

QVæ *autem de credendis ſummus* Doctor *noſter tradiderit , om-
nes conueniunt in eos , qui dicuntur articuli fidei :* In *quibus ex-
preſſè trinitas iam à* Chriſto *explicata cotinetur:* Nemo *enim an
te ipſum apertè reſerauerat trinitatem clarè exprimens* Patrem,
Filium, *&* Spiritum *ſanctum, & ipſarum perſonarum (ut aiunt) circumince-
ſionem , ſicuti* Chriſtus *docuit dicens :* Ego *in* Patre, *&* Pater *in me eſt.* Et *de
ipſarũ productionũ nullus antea uel uerbũ fecit,ſed* Chriſtus *apertè explicauit
dicẽs:*Exiui *à* Patre,*tanquã filius uidelicet ab eo progenitus.* Et *de* Spiritu *ſan
cto,ꝙ à* Patre *procedat,inquit:*Spiritus *qui à* Patre *ꝓcedit:ꝙ etiã ab ipſo filio
progrediatur,cõtra id, quod nõnulli ſcioli* Græci *malè intelligẽtes dicta patrum
ſuorũ falsò aſſeuerãt,ait:*Ille *de meo accipiet:* Nõ *utiq; tantũmodo doctrinã ac
cepit ipſius uerbi diſcipulus effectus, ueluti puerulus inſtructus in ſcholis,ſed eſ
ſe accepit ſimul atque intelligentiam,qua* Apoſtolos, & *antea prophetas inſtru
xerat :* Non *enim ſapientia, & intelligentia diuinarum perſonarum,atque aliæ
ipſarũ proprietates uel attributa (ut dicunt)diſtinguuntur; nec ueluti accidẽtia*

KK

de nouo infunduntur: undè quicquid dicitur una perſona ab alia accepiſſe, ſtatim concluditur accepiſſe totum, quod ipſa eſt, & omnia ipſi attributa: cum nec ſeparari, nec ſucceſſiuè illa recipi poſſint: Idcirco, *ſicut filius fatetur ſe exiſſe à patre, & ab eodem ita doctrinam accepiſſe, ut ipſam doctrinam* Patris *nũcupet & non ſuam, pari modo fateamur* Spiritum *ſanctum à* Patre, & Filio *eſſe ſimul cum doctrina, & doctrinam ſimul cum eſſe perſonali ſuſcepiſſe.* Et *cum ex uerbis noſtri doctoris Chriſti ſatis clara luce didicerimus ea, quæ unicuiq; perſonæ attributa ſunt, & ea, ad quæ ipſe Chriſtus perpetranda uenerat, facilè eum Apoſtolis articulos fidei profiteri, uel decantare poſſumus:* Nam *cũ didicerimus* Patrem *eſſe primum fontem, à quo filius, ſpirituſque proceſſerunt, ipſi tanquam præcipuo opifici mundi fabricã attribuere poſſumus dicentes:* Credo *in* Deum Patrem *omnipotentem, creatorem cœli, & terræ, uiſibilium omniũ, & inuiſibilium.* Et *cum didicerimus* Filio *attributam eſſe ſapientiam, in qua & mundus, & nos conditi ſumus, & per quam omnes illuſtramur: dicaturque uera aqua non tantum ſupercœleſtis, ſed ſupramundana, huic meritò totius fabricæ, & potiſſimè hominis reſtauratio attribuitur, ut omnia eadem ſapientia reſtaurarentur, qua* & *condita ſunt: & lauaretur humanum genus lauacro illo emanante à ſupramũdano fonte, cum à mundano ablui nequierit, eo quòd totum hoc infectum penitus erat:* Hanc *autem reſtaurationem profitemur, dũ redemptoris geſta præcipua reteximus, conceptum uidelicet ipſius de Spiritu ſancto, natiuitatem, paſſionem, ſepulturã, deſcenſum ad inferos, ut inde captiuos educeret, reſurrectionem, atque aſcenſum, & reditum ad* Patrem, *à quo exierat, ut illuc omnes eius aſſeclas fœliciter eueheret.* Et *cum Spiritui ſancto doceamur attribuere amorem, & nexum: hinc cum ipſum ſpiritum profeſſi ſumus, ſtatim ſubiũgimus:* Et *ſanctam eccleſiam catholicam, uniuerſalem ſcilicet communionem, & nexum fidelium.* Et *cum iterum didicerimus remiſsionem dari per Spiritũ ſanctum dicente doctore noſtro,* Accipite *Spiritũ ſanctũ, quorũ remiſeritis peccata remittuntur eis, ideo quoq; ſubnectimus,* Remiſsionẽ *peccatorũ.* Et *perbellè & colligatio fideliũ in unam eccleſiam, quã matrẽ uocant, & remiſsio peccatorũ à* Spiritu *ſancto prouenire dicitur: quia idẽ eſt locus utriuſq; in archetypo, &*
Theolo. *Spiritus ſancti remittentis, & matris filiorũ lætantis, ut docet antiqui theologi: de quibus in huiuſmodi myſteriis non initiatis per ſingula fari non datur.* Et *cũ ad* Patrẽ, *undè digreſsi ſumus, reuerti debeamus, & cũ ipſo uniri, ſicuti à noſtro docemur doctore, neceſſaria eſt nobis corporis tranſmutatio in melius: ideo profitemur* Carnis *reſurrectionem,* & *renouationẽ, antequam deueniamus ad uitam, quæ eſt ultimus & æternus finis noſter.* Et *quamuis alia* Patri, *alia* Filio, *aliáque eorum, quæ profitemur,* Spiritui *ſancto attribuantur, non tamen ſe-*
Idem *iungũtur perſonæ diuinæ in operando circa nos, ut* Theologi *noſtri omnes cõueniũt:* Nã *& ſi mũdi fabrica* Patri, *tanq̃ præcipuo parẽti attributa eſt, nõ defuit tamẽ* Filius, *in quo* Pater *omnia produxit, & portat.* Nec *exterus fuit ſpiritus*

ille, qui uolitãs ſup aquas incubabat, & informabat omnia. Pari modo, quis mũdi reſtauratio, & humani generis lauacrum adſcribatur Filio, *ueluti immediato reſtauratori, & ſeruatori, nõ defuit tamen uirtus* Patris *luminũ, à quo omne datum optimũ, & qui eſt primus fons, à quo* Filius *aquam ſuſcepit in noſtrã lotionẽ effuſam:* Nec *alienus fuit* Spiritus *ſanctus, cuius uirtute fœcundata eſt uirgo, & unitum uerbũ cũ natura illa aſſumpta, per quam totam maſſam humani generis repararet.* Hæc *quidẽ à noſtro doctore edocti legitimè profitemur.* Sed *& aliud reſtat nullatenus prætermittendum, quod etiam ſumma obſeruatione profiteri debemus, unicum uidelicet eſſe omniũ redemptorem, in quem credentes ſalui efficiamur dicente* Petro: Non *eſt in aliquo alio ſalus:* Non *enim eſt aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat homines ſaluos fieri, niſi iſtud.* Quod *& ipſe redemptor reſeraūit in eo euangelio, cui titulus eſt ſecundum* Ioannẽ *dicens:* Sic Deus *dilexit mundũ, ut* Filium *ſuum unigenitum daret, ut omnis, qui credit in illum, non pereat, ſed habeat uitam æternam:* Et *iterum:* Qui *crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui uerò nõ crediderit, cõdẽnabitur.* Ex *quibus uerbis, & aliis pleriſque in locis deſcriptis habemus, quòd nobis credendum eſt in filium* Dei *conceptum de* Spirituſancto, *de uirgine natum, paſſum propter delicta noſtra: ut uidelicet per mortem ſuam omnigenam culpam noſtram expiaret, & antidotum afferret omnibus uenenatis à letali uulnere antiqui ſerpentis:* Et *ſurrexiſſe propter iuſtificationem noſtram: & ut daret principium nouæ uitæ, quam expectamus, & in qua beari poſſimus:* Quod *& ſi in ſymbolo noſtro uirtute continetur, non tamen clarè explicatum habemus.* Hic *enim uidetur concluſum totum hominis, redemptionis, & fidei negotiũ: quòd fuerit uidelicet productus primus homo de terra terrenus, qui diaboli, & mortiferi ſerpentis uenenum imbibens receſſit à* Deo *trahens ſecum in radicẽ totam arborem generis humani in ſeruitutem diaboli, & in pabulum mortis, ſecundum quod dictum fuerat:* Quacunque *hora comederis, ſuaſu, ſcilicet ſerpentis, morte morieris.* Bene *enim nouerat ſapientiſſimus* Opifex *hominẽ inuadendum, & tentandum à mortis angelo, & uirulento ſerpente, undè fuit uulneratum humanũ genus letali, & irreparabili uulnere: quia peccatum fuit (ut alibi diximus) quodã modo in ſpiritum ſanctũ.* Hinc *medela afferri debebat ab hominè, qui non eſſet de illa ſtirpe infecta, ſed deſcenderet de cœlo cœleſtis:* Cuius *pelle primo tegeretur nuditas hominis terreni per peccatũ (ut legimus) inducta:* Poſtea *carne ipſius melioris ſerpentis à nobis comeſa ſanaremur à uulnere inflicto à ſerpente illo nequiſſimo.* Et *hoc eſt, quod noſter bonus ſerpens & cœleſtis homo ait:* Sicut *exaltauit* Moſes *ſerpentẽ in deſerto, ita oportet exaltari* Filium *hominis, ut omnis, qui credit in illum, non pereat, ſed habeat uitam æternam.* Bonũ *quidẽ fuit antidotũ ſerpentis caro cõtra ſerpentis uenenũ:* Et *ſi unuſquiſque ſerpens habet antidotũ ꝓprij ueneni, fœlicius habet melior & optimus ſerpẽs, qui nõ ſolũ curauit nos à ueneno, ſed dedit poteſtatẽ nobis calcandi ſup ſerpẽtes, & ſcorpiones, & ſup*

[Margin: Pet. 1 a; CHRISTVS; Idem]

Lucas omnē uirtutē inimici:ut dicitur in euāgelio,cui ti. eſt ſecundū Luc. Poſtremò cre dēdū eſt,ꝙ uenerit ea magna uirtute, qua poſſet nos eripere de imperio mortis,

Petrus & à poteſtate tenebrarū,& facere nos credentes (ut Petrus ait)genus electū, regale ſacerdotiū,gentē ſanctam,populū acquiſitionis, ſiue acquiſitū,& ereptū de perditione inducta per peccatū,& detrahentē noſtram terream ſortē impel lente ad caſum illo mortifero angelo,qui iam à fœlici ſorte ſua deciderat. Hæc quippe ſunt, quæ profitenda docuit nos doctor noſter Chriſtus, dūmodo opere cōpleamus,quæ profitemur,& credimus:Et quia aliqui nō modo hac noſtra tē peſtate,ſed etiā retroactis tēporibus pertinaciter aſſerere conati ſunt ſolā fi dē ſufficere ad ſalutē,ideo quid in hoc pro cōſtanti tenēdū ſit,ex ſacris eloquiis breuiter enucleare tentabimus:Nam aliunde id exprimere nequimus,cū ratio nes ſint minus ſufficiētes,nec aliis credendū eſt de iis, quæ in ſecreta curia prin cipis petractantur,niſi iis,qui ſunt à ſecretis ipſius principis: Cuiuſmodi fuere in noſtro negotio Apoſtoli,Euangeliſtæ, prophetæ, & ipſemet princeps Chriſtus, & doctor noſter ſupremus,cui omnes fidem indubiam debent adhibere.

Quòd ſola fides, quæ eſt pura credulitas, minimè ſufficiat ad ſa- lutem. Cap. XI.

Erunt quidē non ſolū hac tēpeſtate,ſed lōgè antiquiores,etiam apud Hebræos,qui aſſerere uoluerunt ſolam fidem ſufficere ad ſalutem:Et illi dicti ſunt Rabini: quia ſequebantur opiniones quorūdam magiſtrorū:contra quos ex aduerſo inſurrexit alia ſecta, quæ dicebatur Carienorum:quia ſequebatur tantūmodo lectionē, & textum ſcriptu ræ ſacræ nullas admittendo opiniones hominum, nec ſophiſticas rationes magi ſtrorū: Quorū rationes, & adinuenta impræſentiarū omittentes ueniemus ad

Noui- tiores. coæuos noſtros,qui innixi multis authoritatibus Euangelij,& Apoſtolorū,quæ idē aſſerere uidentur,auſi ſunt tantū tribuere fidei,ut opera quodāmodo dam nent:imò aſſeuerare uidentur fidem non poſſe ſubſiſtere cum operibus, quia ſi per opera quis iuſtificari præſumeret,hoc eſſet in duas partes claudicare,Ado rare Baal,& manum oſculari: quod eſt iniquitas maxima, ut Iob inquit, Ad- huc ſubinferentes dicunt: Cum incipis credere,ſimul diſcis omnia,quæ in te ſunt,

Paulus eſſe prorſus culpabilia,peccata,& dānanda,iuxta illud Apoſtoli: Omnes pec-

Pſalm. cauerunt,& egent gloria Dei:Et iterū: Nō eſt iuſtus,nō eſt qui faciat bonū,om nes declinauerūt,ſimul inutiles facti ſunt? Et multa huiuſmodi ꝓſequētes tādem hæc inferūt: Quare cuiuſlibet chriſtiani prima cura eſſe debet, ut poſita operū opinione ſola fides magis ac magis roboret, & ꝑ eādē creſcat in cognitione nō operū,ſed Chriſti Ieſu ꝓ ipſo paſſi,& ſuſcitati:in quē ut(ait Petrus)credentes exultabitis lætitia inenarrabili,reportātes finē fidei ueſtræ ſalutē animarū ue ſtrarū. Sic & Chriſtus,q(ut narrat Ioā.)cū interrogaretur à Iudæis,qd face- rēt,ut operarētur ōpa Dei,Ipſe operū multitudine,qua illos uidebat turgere,re pulſa unū eis præſcribit dicēs:Hoc eſt opus Dei,ut credatis in eū,quē miſit ille.

Habet enim fides ſecum uniuerſam ſalutem, ſeruans ab omni malo, ſicut ipſe author fidei breui ſermone explicat in calce euãgelij, cui titulus eſt ſecundũ Marcum, dum ait: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: Qui uerò non crediderit, condemnabitur. Adſtipulatur Paulus, qui cum Romanis diſſerens ait: Si confitearis in ore tuo Dominum Ieſum, & in corde tuo credideris, quòd Deus illum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris: Et iterum: Finis legis eſt Chriſtus ad iuſtitiã omni credẽti: Et antea adducẽs prophetæ, & oraculi ſententiam ait: Iuſtus ex fide uiuit: Multæque aliæ ſententiæ euangelij, & Apoſtolorum poſſent adduci, quæ idem ſonare uidentur, quas etiam ipſi non adduxerunt: ſed hæ pro tempore ſufficiant. Adducamus quoque in medium, quomodo ſophiſticè ſaluare conãtur, per ſolam fidem ſatisfactum iri tot operibus demandatis, cærimoniis legis, & omnibus præceptis affirmatiuis: Dicunt enim ad interiorẽ hominẽ aliud pertinere minimè, niſi fidem, ſed ad exteriorem expedire opera, quibus mortificetur, & ſubiiciatur interiori credẽti: Deniq; iterũ ſcripturã bipartitam faciunt, præcepta ſcilicet & promiſſa, & præcepta docere quædam dicunt à nobis faciẽda, quæ nõ poſſunt fieri: uerũ ad id ordinata, ut cognoſcat homo impotẽtiam propriam, & de ſuis uiribus deſperet: Nam lex dicit: Non concupiſces: Nemo tamẽ eſt, qui poſſit nõ concupiſcere: & pari modo de aliis præceptis: Vndè cũ moneatur de impotẽtia propria ad legẽ obſeruandã, cuius uel minimũ iod, aut apex præteriri nõ debet nõ obſeruatũ, inde deſperet, ad nihilũq; redigatur in oculis propriis, nec audeat accedere ad alterã partẽ ſcripturæ, quæ ſunt promiſſa, quibus annuntiatur gloria Dei, & ibi audiat: Si uis legem adimplere, ut ipſa exigit, uade ad Ieſum, in quo promittitur tibi gratia, pax, iuſtitia, libertas, & omnia, quæ habebis, ſi credes, ſi non credis, carebis. Hinc promiſſa Dei donãt, quod præcepta exigunt, & implet ibi, quod lex iubet: & ſicut tactu Chriſti ſanabatur infirmus, ſic fide, & uerbo Chriſti tenerrimus in fide iuſtificatur, uerificatur, ſanctificatur, pacificatur, liberatur, omni bonore pletur, & efficitur filius Dei credens in nomine eius: Et hanc ſententiam longo proſequuntur ſermone, & perſuaſionibus repetẽtes, & affirmantes, aliis, & aliis uerbis aſſeuerãtes id, quod ſæpius dixerant: Nam & Abrahæ ut proſequuntur, fides reputata fuit ad iuſtitiam, non opus aliquod: Idem de aliis ſentiendum adiudicant: Quæ omnia repetere reor ſuperfluum, cum eadem ſententia poſsimus omnibus adductis, & eodem fundamento adducendis facere ſatis.

Eliminatio illorum fundamentorum. Cap. XII.

AD euellenda omnia illorũ malè collocata fundamẽta, primo ruminãdã admonemus illã Iacobi ſententiã, Fides ſine operibus mortua eſt: Et iterũ: Dæmones credũt, & cõtremiſcũt: In quibus cõcluditur fides ſine opibus penitus extincta. Sed ſi his uerbis, tanquã dubij authoris, ſtare noluerint, ueniamus ad euãgeliũ, & ad ſentẽtiã Ieſu Chriſti, qui eſt teſtis fidelis: Hic enim quid dixit? Qui crediderit, & baptizatus fuerit,

ſaluus erit: Alibi quoque dixit: Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata: Et quod maius eſt, totum negotium ſalutis, & beatitudinis conſequendæ concluſit in operibus dicens: Ab his duobus mandatis tota lex depēdet, & prophetæ: Nec quippe dixit, à fide dependet lex, & prophetæ, ſed à dilectione Dei, & proximi: quæ in opere conſiſtunt, & non in pura credulitate: Quid igitur ad hoc dicent noui dogmatizantes? Deuicti enim hac, & ſimilibus ſummæ Veritatis, & diſcipulorum eius ſententiis laudent opus, cum ſecludere illud non poſſint, ſed ſtatim adhibito ueneno ſubinferunt, quòd opus faciendum eſt tantummodo, ut mortificetur rebelle corpus, & ſubiiciatur ſpiritui, ſed ad ſalutem nihil ualere opus, magnificare opinantes in hoc Chriſti redemptoris obſequium, cui omnia attribuunt: Maximè quidem efficaciæ fuit oblatio illa, & oratio pro nobis facta, ac ſufficientiſſima pro ſalute omnium: Ea tamen fuit, ut ipſe offerens uelit nos cooperatores eius, iuxta illud Apoſtoli: Dei enim adiutores ſumus. Hinc ipſe Redemptor diſpenſatis cenſibus in opere redemptionis acquiſitis (quos in Matthæo talenta, in Luca autem mnas uocat) ſubinfert: Negotiamini, dum uenio: Vbi duo attēdenda occurrunt, Primo pecunia, aut munera præſtita ex ærario ſuæ clementiæ, & plenitudinis acquiſitæ in opere redēptionis, Secūdo innuitur cooperatio noſtra dum dicitur: Negotiamini. Et quod magis obſeruādū eſt, niſi negotiando reddamus lucrum, comminatur de pœna, ei uidelicet qui abſcondito talento nihil lucri cooperando reportat. Si igitur opus neceſſarium non eſt, cur tanta comminatione à nobis exquiritur? Cur eum, qui cooperari negligit in talento præſtito, eiici iubet ad tenebras exteriores? Dicite, quæſo, noui theologi, qua iuſtitia puniuntur omittentes ea, ad quæ nullatenus obligantur? Quomodo ſtat ſententia ueſtra cum ſententia ueritatis? Summa Veritas ait: Qui non operatur ſecundum gratiam præſtitam, eiicietur ad tenebras exteriores, id eſt damnabitur, ſaluteque priuabitur: Vos uerò dicitis, Fides ſaluat ſine operibus: Alterutri proculdubio errant: Non quidem ſumma Veritas: Vos igitur erratis, qui nimis contra, & ſupra tot ſapientes ſenſa euangelij interpretantes præſumitis. Nec mirū, ſi in apertū errorem irruitis, cū à ſumma Veritate familiariter cū Patre loquēte ſit illud decretū rememoratū: Abſcōdiſti hæc à ſapientibus, & prudētibus, in oculis ꝓpriis uidelicet, & alios cōtēnētibus, & reuelaſti ea paruulis, qui malūt humiliter aliis cōſentire, ꝙ ut ſingulares uideantur, faſtu & arrogantia elati ſimul cum negligētibus operariis ad tenebras interiores, & exteriores deduci. Si iterū Redemptor noſter non exigit opera noſtra, tanquā neceſſaria ad ſalutē: cur eius præco iā in doctrina euāgelica inſtructus clamat, & proteſtatur dicens: Facite dignos fructus pœnitētiæ? Et eſto, ꝙ pœnitentia ſit reuerſio ad Deum (ut aſſeritis, & ſicut indicat uocabulū Hebraicum תשובה *quod reuerſionē ſignificat) cur ultra pœnitentiā requiruntur fructus? Qui enim ſunt iſti fructus, niſi bona opera perpetrata ab eis, qui iā ad Deū reuerſi perfectā pœnitentiæ uiā proſequuntur? In quos ſic cū Deo adaptatos ſub-*

*intrat ipſius Dei ſpiritus grauidans animam ad producendos iterũ fructus me-
liorum operum quos commemorat Apoſtolus cum Galatis dicens :* Fructus autẽ
*ſpiritus eſt charitas,gaudiũ,pax,patientia,benignitas,modeſtia,continentia,ca-
ſtitas,&c.Si igitur fides hic enumeratur,tanq̃ ſingularis fructus,&* pars eorũ,
quæ exigit à nobis ſpiritus: Quomodo *fides ſola,tãquam mediũ ſufficiẽs eſt ad
complenda ea,quæ ſpiritus ſunt?* Audite hæc *& intelligite uos, qui cæteros cõ-
temnentes uobis tãtummodo ſcientiam ſpiritus,& euangelij uẽdicatis,atq; per-
pendite quàm longo itinere à ſpiritualibus ſemitis aberratis.* Nec hic tantummo
do errabundi uagamini,ſed etiam matrimonia,à quibus Paulus *hortatur abſti-* Paulus
*nere eos,qui orationi uacare prætendunt,extollitis,continentiam , & caſtitatẽ,
& abſtinentiam à fomentis carnalibus contẽnitis, quamuis paucis uerbis huiuſ-
modi cõmendetis,ne ueniatis ab omnibus cõtemnendi:* Vno *enim uerbo* Pauli,*a-
deo connubia,& liberum ciborum uſum commendatis,ut dãnatos penitus exiſti
metis eos,qui cœlibatum,& ciborum abſtinẽtiam , ſaltem certis temporibus ob-
ſeruant, ut fomentis carnalibus aliquantulum ſemotis , liberius in ſolennitatibus
ſubſequentibus dies ieiunij, & abſtinctiæ* Deo *uacare poßint chriſticolæ,* Cur
quæſo,adeo uno Apoſtoli *uerbo ducimini, ut mille alia cõtrarium aſſerentia cõ
tẽnatis?* Nõne *ipſe* Apoſtolus *luxũ carnis,& comeſationes,liberas uidelicet cõ-
numerat inter opera carnis,quæ ſemper cõtrariantur ſpiritui?* Manifeſta *igitur
(ĩnquit cũ* Galatis *loquẽs)ſunt opera carnis,quæ ſunt,fornicatio,immũditia, im
pudicitia, luxuria, diſſenſiones,ſectæ,ebrietates, comeſationes , & his ſimilia,
quæ prædico uobis,ſicut prædixi,quoniã qui talia agunt,regnũ* Dei *nõ cõſequũ
tur.* Nec *futurum uidelicet regnum dandum his, qui à dextris erunt in extremo
examine:* Nec *præſens,quod* Chriſti *teſtimonio intra nos eſt, comparandum ta
men,& augendũ ui nobiſipſis illata,dũ cohibemus noſipſos ab oblectamẽtis, &
uoluptatibus carnis:* Quod *regnũ cœlorum,* & Dei *proculdubio eſt* Deus *habi
tãs in nobis,ſiue per gratiam,ut multi habẽt in uſu,ſiue per lucem,quæ(ut inquit*
Ioã.*)illuminat omnẽ hominẽ,ſiue per uim , & chriſma quoddam, quod eſt ipſe*
Deus *perfundẽs,& liniẽs nós ſua clemẽtia, & bonitate: qua primo pfuſus fuit
ille,qui per antonomaſiã dictus eſt unctus* Latinè,Chriſtus Græcè,*&* Meßiah
Hebraicè:*ſiue quocunq; alio nomine,ſiue ſub quacunq; metaphora deſcribatur,
ipſum regnum* Dei *eſt ipſe* Deus *habitans in his, qui non ſolũ credunt in nomine
eius, ſed operantur ſecundũ fidẽ ſuſceptam , ſicuti ipſe cœleſtis doctor perhibet
dicens:*Si *quis ſermonem meum ſeruauerit ,* Pater *meus diliget eum,& ad eum
ueniemus,& manſionẽ apud eum faciemus :* Sermo *enim eius non ſolum eſt de
fide habenda in eundem ,ſed de dilectione, & obſeruatione mandatorum,quæ
operis eſt , & non ſolius fidei .* Hoc *itaque* Dei *regnum , &* Deum *hoſpitan-
tem in nobis tanto melius , & amplius ſuſcipimus , quanto magis elongamur ab
operibus carnis, & ſeruamus cœlibatum, quem uos impudicè contẽnitis .* Hinc
Paulus *cum* Romanis *inquit:*Non *in comeſationibus,& ebrietatibus,non in cu-* Idem

bilibus, & impudicitiis, ſed induimini dominũ Ieſum chriſtum, & carnis curam non feceritis in deſideriis, oblectando uidelicet in huiuſmodi, quia hæc oblectamẽ
Petrus *ta, & carnalia deſideria (ut inquit Petrus) militant aduerſus animam. Innumeræ ſunt huiuſmodi Apoſtolorum ſententiæ, quibus ſuademur pugnare cõtra carnem & ſanguinem repugnantẽ ſpiritui: Quod fit per abſtinentiam ciborum, & omnis luxus, & per uerum cœlibatum, quem uos ſpernitis. Sed reuertamur, undè digreſſi ſumus: Venite, & audite omnes, qui ſpretis operibus ſolam fidẽ ex-*
CHRISTVS *tollitis, quid Chriſtus conſtitutus omniũ iudex remunerare promittat, & dãnare comminetur, an ſolam fidem, uel incredulitatem, an opera ipſa: Hæc enim ſe dicturum proteſtatur: Venite benedicti Patris mei; poſſidete paratũ uobis regnum: Et rationem huius remunerationis ſubinferens ait: Eſuriui, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere: &c. quæ ſequuntur. Econuerſo autem comminatur ſe puniturum non fidei, ſed operum defectum ſubnectẽs: Ite maledicti in ignem æternum, quia non pauiſtis me, neque dediſtis mihi potum, non uiſitaſtis, non ueſtiſtis, non curaſtis, non feciſtis denique opera charitatis. Quo fugient noctuæ iſtæ à rutilante & clariſſima hac iudicis, & ueræ lucis mundi ſententia? Nec equidem uideo, qua fronte quis audeat excludere opera, & atteſtari ipſa non requiri à iudice, & non fore neceſſaria ad ſalutem, & regnum conſequẽdum. Nònne hoc eſt temerariè contra iudicis edictũ præſumere? Cur, quæſo, tantum attribuere uultis fidei, ut poſtergetis opera, quæ iam introductis in domum Chriſti per oſtium fidei, tanto affectu ab ipſo Chriſto exquiruntur, ut omnia in eis, maximè in charitate omnium bonorum operum radice conclude-*
Ioan. *re uideatur dicens: Hoc mando uobis, ut diligatis inuicem. Et iterum quaſi omnium aliorum oblitus repetit: Hoc eſt præceptũ meum, ut diligatis inuicem: Hoc ſæpius repetit, & confirmat in epiſtolis ſuis diſcipulus ille, quem diligebat Ieſus:*
Paulus *& qui præ omnibus aliis erat eius ſecretorũ conſcius. Et Paulus, in cuius quoque pectore Chriſtus ipſe reſonabat, Charitatem præfert fidei dicens: Nũc autem manent tria hæc, Fides, Spes, Charitas: Maior autem horum eſt charitas: Et ulterius proſequens aſſerit, quòd etiam ſuprema fides, & adeo grandis ut etiã per ipſam montes transferãtur, nihil eſt ſine charitate. Quid ad hæc dicetis noui dogmatizantes: Forſitan, ꝙ charitas ſit fides: Sed hoc non eſt ſecundum doctrinam Apoſtoli, qui illas uirtutes cõnumerans aliam ab alia penitus diſtinguit, adeo, ut aliquando ceſſante fide remaneat charitas, quæ nunquam excidit. Cũ igitur charitas diſtinguatur à fide, illa inter opera computatur, id maximè ſtãte communi omnium diſtinctione, quòd ea, quæ pertinent ad legem, & euãgeliũ, & totum negotium noſtrum inter credenda, & operanda diuiduntur. Charitas igitur, quæ fidei præponitur, opus eſt, cum omnibus quæ in ipſa charitate fiunt. Et ipſa charitas ſimul cum contemplatiuo amore, & opera omnia in charitate perpetrata fœliciſſima illa paſcua ſunt, quæ inuenit omnis, qui ingreditur per oſtium fidei ad diuina paſcua ipſa, & egreditur quoq; ad paſcua dilectionis, &*

operis in proximum exhibendi: quæ pabula minimè guſtabunt, qui morantur tantummodo ſuper oſtio fidei.

Quomodo intelligantur authoritates, quæ fidei tantum tribuere uidentur. Cap. XIII.

*A*Vthoritates igitur omnes, quas noui dogmatizantes in nimium fauorem fidei ad duxerunt, quòd non obſtent ueræ doctrinæ, quam omnes bene ſentientes profitentur, neque faueant hæreſi ipſorũ, unica poſſemus comprobare ſolutione dicentes, ꝙ omnes illæ atteſtantur fidem neceſſariam, tanquam oſtium, & principiũ ſalutis, & ueluti ſemen bonorum operum, atque eorum radicem: Vndè omnia opera meritoria, ac Deo grata in fide perpetrata fuiſſe ab Apoſtolo aſſeuerantur: Sed ſummus doctor exerta nos admonet uoce, quòd uerbum Dei, cui credere debemus, eſt ſemẽ bonorum operum: Quomodo igitur ô Aquilonares Theologi fides excludit opera? Quid enim nobis oſtiũ ſine domo, aut radix, & ſtirps ſine fructu? Quid uerum claudicat, qui iuſtificari cupit & Deo gratum ſeſe exhibere ex fructibus ſimul cum radice, & ſemine? Claudicatis uos, & paſſim labentes ruitis, qui uno tantum pede contenti alterum, & ſummè neceſſariũ ſpernitis: Nos enim utroque pede, fidei uidelicet & charitatis ambulare uolumus ſolidiori greſſu, quàm uos monopedes. Nec manum noſtram oſculari oblectamur, ſed Dei, cuius auxilio fræti opus quodcunque nobis deſtinatum aggredi confidimus: Non enim nos ſoli, ſed gratia Dei nobiſcum Apoſtolum imitantes operari conamur bonum, dũ tempus habemus. Et hoc eſt quod credentes diſcimus: quia nos omnes naſcimur filij iræ, & indigemus non tantum gloria, ſed & gratia Dei, ut operemur bonũ in fide, quam ſuſcepimus. Cognoſcimus inſuper procliuem naturam, frequentem caſum, imbecillitatẽ noſtrã, ac proinde quo fauore indigemus, ut poſſimus operari bonũ. Nec deponẽda eſt opinio operum, imò aſpirandũ ad ipſa per gratiã Chriſti pro nobis paſſi, ſuſcitati, & merito ſuo ſemper fauentis: In quo exultamus lætitia inenarrabili reportantes finem fidei noſtræ ſalutem animarum noſtrarum: Et id dummodo fides ipſa perficiatur per charitatem, cum qua producantur fructus bonorum operum, pro quibus promittitur remuneratio. O bone Deus, qua fronte, quo auſu, qua (ut uerum dicam) temeritate iſti glorioſi recentiores theologi opera excludere præſumunt, cũ regius propheta denunciet, Apoſtolus proclamet, & ipſe omnium iudex profiteatur, quòd ueniens cum angelis ſuis, ut negotio humano finem imponat, reddet unicuique ſecundum opera ſua: Obmuteſcite igitur, & nolite acquieſcere ſpiritui erroris, ſed cedite prophetæ, cedite Apoſtolo, cedite Chriſto, & Spiritui ſancto, quo inſpirati loquuti ſunt ſancti Dei homines: Qui & ſi fidem extulerunt, non tamen excluſerunt opera, niſi ea, quæ facimus abſque fauore illius, qui dixit: Sine me nihil poteſtis facere: Qui Iudæis nondum initiatis, & qui adhuc ſemen fidei non ſuſceperant, neque radicem collocauerant bonorum operum, dixit: Quoniam opus Dei erat,

Paulus

DEVS. CHRI

ut crederent in eum, quem ille miſerat, qui & ſemen bonũ fidei ſeminat in agro animæ noſtræ, ut fructum producamus bonorum operum: Qui oſtium eſt, per quod intramus in uineam, & agrum Domini fructum inde reportaturi. Et hoc pacto habet ſecum uniuerſam ſalutem, tanquam oſtium, & ſemen, per quod (ut
Petrus *Petrus inquit) generamur in ipſo Chriſto: quod innuit, dum ait: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: Qui uidelicet tanquam terra bona, & bene irrigata ſuſceperit uerbum Dei, quod eſt ſemen fidei: Sunt enim qui ueluti arida petra ſuſcipiunt ad tempus credentes, & in tempore tentationis recedentes, eo quòd non habeant humorem gratiæ uidelicet irrigantis, per quam operamur bonum. Ecce igitur, quòd ex hoc uerbo Euãgelico, quod ſic magnipenditis aliquid aliud exquiritur à Chriſto, quàm fides: Semen enim ipſo interpretante eſt uerbũ Dei, cui credere debemus. Sed ultra hoc exquiritur & terra bona: exquiritur & irrigatio, quæ fit p̱ uerã baptiſmatis aquã: Quæ aqua eſt ſapientia ſalutaris: eſt & gratia, atque fauor bene operandi impetrata à Chriſto: Qui omnibus in templo clamat dicens: Si quis ſitit, ueniat ad me, & bibat: Et iterum ad ſamaritem: Siquis biberit ex aqua, quam ego dedero, fiet in eo fons aquæ ſaliẽtis in uitam æternam. Nec dicant idem eſſe fidem, & baptiſmum, quia hæc duo primo ſeiungit, poſtea copulat atteſtans utrũque neceſſarium: quia copulata ſententia eſt. Per hanc uiam currit illud Pauli: Si cõfitearis in ore tuo dominum Ieſum, & in corde tuo credideris, quòd Deus illũ ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris: quia iam habes ſalutis arram, & ſemen fidei ſuſcepiſti non utique in petra ſine humore, quia huiuſmodi à Chriſto excludũtur, ſed in terra bene irrigata & producente fructum tempore ſuo. Et hoc eſt credere Chriſtum ſuſcitatum, & ſuſcitantem nos ad bona, atque cœleſtia opera conducenda, iuxta illud apoſtoli:*
Paulus *Si conſurrexiſtis cum Chriſto, credentes uidelicet ipſum ſuſcitatum, quæ ſurſum ſunt quærite, quæ ſurſum ſunt ſapite. Quærite quidem affectu, & ſapite guſtu, quando uidelicet illa perpetrabitis, quæ ſurſum ſpectant. Non igitur hic excluduntur, ſed includuntur opera. Confitemur inſuper cum Apoſtolo Chriſtũ eſſe finem legis ad iuſtitiam omni credenti, finem utiq;, quem lex, & ipſius legis præcepta operibus comprobata deſyderant, & ab eo ſuſcipiuntur, ut uiua ſint ipſa opera ſecundum legem perpetrata: Quæ, nulli dubium, mortua erant ſine arbore uitæ, ſine pane uitæ, ſine denique uita ipſa, quæ Chriſtus eſt: ubi nec ſola fide poteſt ſatiſfieri cærimoniis, & operibus demandatis in lege, atque præceptis affirmatiuis: Satiſfit enim per fidem Chriſti omnibus, quæ ipſum Chriſtum præfigurabant, atque in ipſo completa, imò perfecta ſunt: cuiuſmodi ſunt ſacrificia, ſacramenta, ueſtes, ornatus, tota tabernaculi ac templi fabrica, omnes denique cærimoniæ, quæ in figuram Chriſti contingebant eis. Præcepta autem nequaquam adimplentur ſola fide, alioquin non dixiſſet Chriſtus: Si uis ad uitã ingredi, ſerua mandata: ſed dixiſſet: Si uis ad uitam ingredi, crede me. Si igitur obſeruatio mandatorum eſt conditio adeo neceſſaria ad ſalutem, ut per ipſam ab authore*

ſalutis promittatur nobis ſalus,quomodo opus pertinet tantummodo ad exteriorem hominem? Nunquid exterior,aut inferior homo ſolummodo ſaluatur? Hæc quippe dogmata mulierculis delirantibus; & uulgò tantummodo perſuaſibilia ſunt,nemini tamen perſuadenda. At forſitan inquient: Mortificare exteriorem hominem eſſe neceſſarium,ut ad uitam quis ingrediatur: Damus: Eſt igitur neceſſarium hoc opus,eſt neceſſaria quoque manus ſimul cum corde: Sed plus dicimus,quòd non uidetur ſufficiens cor credens ſimul cum lingua confitente, cum ipſa ueritas,& ſummus Index dicat: Non omnis,qui dicit mihi Domine Domine,*credens uidelicet,& confitens,intrabit in regnum cœlorũ:ſed qui fecerit uoluntatem* Patris *mei,qui in cœlis eſt. Qui iterum proteſtatur ſeruum inutilem, & qui operari neglexerit, cum pecunia accepta à domino ſuo eiiciẽdum ad tenebrans exteriores,atque à Deo, & ſalute anathematizandum. Et quòd lucrũ exquirat,ſtatim declarat ſubinferens:ut minimi, & membra eius cibentur, ueſtiantur,& huiuſmodi,quæ opera ſunt,& non ſola fides. Et quòd præſuppoñũt Deum præcepiſſe impoſſibilia, hoc ſecundum* Hieronymum *anathema eſt*: Sed plus dicam: *Impium eſt,blaſphemia peſſima eſt,damnare* Deum *eſt, ſi præcipit; & exquirit à nobis impoſſibilia, cum id nullo ordine, nulla æquitate,nulla ratione ſuſtentari poßit,ut* Dominus *exquirat,& uelit à ſeruo; quod impoſſibile eſt*: At inquient: Supplet Chriſtus *meritò,& gratia ſua: Iam hoc ſciunt omnes, & delirantes uetulæ*. Quid *igitur proponitis hæc tanquam ueſtra adinuenta?* Hoc *enim iam declaratum erat Chriſto dicente: Sine me nihil poteſtis facere:* Hoc *comprobatur à Paulo,qui ait:* Non ego, *ſed gratia Dei mecum.* Nec *poteſtis aliud innuere per promiſſa,ut dicitis: nouo enim utimini uocabulo, ut noui uideamini,& nouitate moliri ualeatis,quod prætẽditis:ſed cõfido in ſpiritu Chriſti Ieſu recto, quòd deducet in meliorem ſortem, quod forſitan obliquo animo aſtruitur:* Quid *enim eſt,non poteſt quis legẽ implere ſine Chriſto, niſi ſine adiutorio Chriſti? Hoc iam conceſſimus:* Et *cum dicunt;* Non *poteſt quis accedere ad Chriſtum ſine fide,ergo fides ſufficit,illatio eſt falſa,& incõgrua,& præmiſſa ſententia dubia, cum ipſemet Chriſtus dicat:* Nemo *uenit ad me,niſi* Pater *meus traxerit eum:* Quæ *attractio an ſit ipſa fides, an aliquid aliud,iſti noui dogmatizantes nõ adhuc declararunt:* Non *enim dubitamus an fides ſit neceſſaria,ut accedamus ad Deum,quia ea eſt aperta ſententia Pauli, ſi ab eo ædita ſit epiſtola ad Hebræos,ubi ait: Sine fide impoſſibile eſt placere Deo*: Credere *enim oportet accedẽtem ad* Deum. *Sed quòd hæc ſola exquiratur,hoc negamus:* Nam *attractus quis à Patre,& introductus in domũ, & familiã Chriſti per oſtium fidei ſtatim ſuſcipit talenta,uel mnas,ſiue quocunque alio nomine uocetur donatiuum illud,ut ſtatim incipiat operari; & lucrum reddat donatiui accepti*. Nec *opus erat ô nouitij theologi multis uerbis offuſcare ueritatem iam omnibus manifeſtam,& ab omnibus acceptam, ut uel uideremini quid noui attuliſſe in medium,aut ut moliremini aliquod ſcandalum,quod adhuc è pectore*

CHRISTVS Paulus

ueſtro non euomiſtis: Quid enim eſt damnare opera niſi peruertere totam uitã euangelicam, & præparare ſe cum Sardanapalo, & alijs ſpurciſsimis non dicam Epicureis, ſed beſtiis ad omnimodam uoluptatem? Id enim proculdubio ſequitur, ſi in ſola fide confidunt, ne non damnentur uigiliæ, ieiunia, caſtitas, auſteritas uitæ, opera charitatis, & omnis cælibatus, ut facitis, Nec innitamini uerbis illis, quibus dictum eſt: Credidit Abrabam Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam: Nam quamuis fides illa fuerit opus iuſtitiæ, nõ tamen fuit tantummodo iuſtitia, per quam fuerit tam Deo gratus, ut fuerim ei tot & tãta repromiſſa, le
Gene. 26 *gatur (ſi placet) liber Geneſeos cap. 26. & hæc inuenies ad uerbum dicta ad Izahac filium ipſius Abrabæ: Tibi enim & ſemini tuo dabo uniuerſas regiones has, complens iuramentum, quod ſpopondi Abrabæ patri tuo, & multiplicabo ſemen tuum, ſicut ſtellas cœli: daboque poſteris tuis uniuerſas regiones has, & benedicetur in ſemine tuo omnes gentes terræ: eo quòd obedierit Abrabam uoci meæ, & cuſtodierit præcepta mea, & mandata mea, & cærimonias, legemque ſeruauerit: uel ut habet ueritas Hebraica; & cuſtodierit cuſtodiam meam, ea uidelicet, quæ tradidi cuſtodiẽda præcepta mea, ſtatuta mea, & legẽ meam. Si igitur fides ſufficiebat, cur addita eſt legis obſeruatio? Cur nunc per fidem, nunc per obſeruationem legis cõmendatur Abrabam, & fit ei tam pulchra promiſsio? Non quidẽ, quia idẽ ſit fides & operatio, ſed quia utraq; præſupponit, aut trahit alterã, nec poteſt altera ſine altera eſſe pfecta: Fides enim ut uiuat, ad opus cõducit, opus uerò fidẽ præſupponit: Abrabã igitur in utraq; perfectus commẽdatur, & aliquando ſeorſum de fide, & aliquando de obſeruatione mandatorum: Quæ reſerata fuerant à Deo ipſi Abrabæ non minus quàm Moſi, quamuis hic iubente ipſo Deo populo tradiderit, & ſcripturæ commendauerit. Et ſic Abrabam ſeruauit legem, præcepta, & ſtatuta, ergo hæc poſſunt obſeruari: Quid igitur garritis dicentes, ꝙ lex obſeruari nequit, & quòd Abrabam ex ſola fide, & non ex opere iuſtificatus ſit? Scrutemini ſcripturas, & ſententiam ſententiæ coaptetis, ſi uultis ueritatem percipere. Reputata quidẽ fuit fides Abrabæ ad iuſtitiam, reputata fuere & opera, propter quæ promiſſa fuit benedictio omnium gentium in ſemine eius, id maximè, quando obtulit filium Izahac in ſacrificium: quem & ſi in fide obtulit (ut inquit Apoſtolus) illa tamẽ oblatio non erat ipſa fides, ſed opus fundatum in fide, quæ eſt fundamentum ſpiritualis ædificij.*

Solutio magnæ difficultatis, quam afferunt dicta Pauli in Epiſtola ad Romanos. Cap. XIIII.

Paulus *SEd ne aliquid relinquamus intactũ, quod nos in hoc negotio urgeat, ueniamus ad ea, quæ Paulus agens cũ Romanis ſcribit in Cap. 4. ubi adeo apertè deponere uidentur pro fide, ut magis anguſtẽt uerba ipſius, quàm alia, quæcunque ſint à nouis dogmatizantibus adducta: Ait enim. Si Abrabam ex operibus legis iuſtificatus eſt, habet gloriam,*

ſed non apud Deum: Quid enim dicit ſcriptura? Credidit Abraham Deo, &
reputatum eſt ei ad iuſtitiam: Ei autem, qui operatur, merces non imputatur ſe-
cundum gratiam, ſed ſecundum debitum: Ei uerò, qui non operatur, credenti au
tem in eum, qui iuſtificat impiũ, reputatur fides eius ad iuſtitiam, ſecundũ pro-
poſitum gratiæ Dei: Vndè & David decantat beatitudinẽ hominis, cui Deus David
accepto fert iuſtitiam ſine operibus: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, &
quorum tecta ſunt peccata: Beatus uir, cui non imputauit Dominus peccatum:
Et paulo poſt: Non enim per legem promiſsio Abrahæ, aut ſemini eius, ut hæres
eſſet mundi: Si enim q̃ ex lege hæredes ſunt, exinanita eſt fides, abolita eſt pro-
miſsio: Quæ uerba & ſi nouo dogmati fauere uidentur, non tamen ſunt aliena
ab ea, quæ pleriſque in locis contraria prædicat Apoſtolus: Non enim ille, in cu
ius pectore Chriſtus reſonat, adeo delirat, ut nunc unum aſſerat; & ſtatim pa-
linodiam canere incipiat: Sermo nanque erat ad ſedandos Hebræos; atq; Ro-
manos: quorum illi in circunciſione, & lege confidebant, iſti uerò in præputio;
& baptiſmate: Vndè nunc pro illis, nunc pro iſtis pientiſsimum ſe exhibet defen
ſorem: Et iis, in quibus illi, uel iſti nimia elatione turgentes confidebant, acerri-
mus obuiat impugnatur: Inter eos etenim ſeſe collocat eorundem quæſtionũ di-
remptorem, ut Hieronymus optimè ſentit, Conatur quoque demonſtrare, ꝙ ſa-
lus allata à Meſsiah non confertur neque ex circunciſione, neque ex lege, neque
ex operibus, quæ fecimus nos, ſed ex gratia, & munificentia Dei, qui per ſuam
miſericordiam, & clementiam miſit ad nos ſaluatorem: Nihil enim feceramus,
quo extorqueremus, aut diſponeremus Dei clementiam ad dandum redempto-
rem, & ad impetrandum agnum tollentem peccata noſtra: Qui ex decreto pa-
tris occiſus fuit (ut inquit Ioannes) ab origine mundi pro uniuerſali ſalute om- Ioan.
nium, ſed ex mera Dei gratia id factum eſt: Vt autem quis ex hac uniuerſali af
fluentia ſalutis ſuſcipiat portionẽ aquæ, & benedictionis in propriam, & par-
ticularem ſalutem, neceſſe eſt, ut per fidem adhæreat propinanti & afferen-
ti aquam ſalutarem, ut bibat, & mediante ipſa operando creſcat in immẽſum;
& fiat in eo fons aquæ ſalientis in uitam æternam: Vndè non ſtandum eſt in ſo
la fide, ſed ulterius progrediendum ad opera, quæ expoſcit ipſa fides ſuſcepta.
Si autem quis operari nequiuerit, uoluntas pro facto reputatur, & in hunc ſen
ſum intelligitur illud Apoſtoli: Ei autem, qui non operatur, credenti uerò in eũ,
qui iuſtificat impiũ, reputatur fides eius ad iuſtitiam ſecundum propoſitũ gra-
tiæ Dei, qui uoluntatẽ ſuſcipit, quando adeſt operandi impoſsibilitas. Et hæc eſt
gratia ſingularis, & beatitudo quædam, iuxta id quod ſequitur. David dicit
beatum hominem, cui Deus acceptam fert iuſtitiam ſine operibus: Beati quorũ
remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Poſſet utique Deus, qui
uult omnes homines ſaluos fieri, omnes ſaluare, etiam ſine operibus, ſed nec om-
nes ſaluat, quia non omnes ei obediunt, nec omnes uolunt operari iuxta fidem Paulus
ſuſceptam, de quibus dicit idem Apoſtolus: Non coronabitur, niſi qui legitimè

certauerit : Et iterum: Dum tempus habemus, operemur bonum, tempore enim
Paulus *ſuo metemus. Audite ô contemptores operum quid dicat Apoſtolus: Non enim*
inquit, credamus & metemus, ſed ait, operemur & metemus: Et hoc ſecundum
menſuram operum, ſicut alibi dicit: Qui parce ſeminat, parce & metet, & qui
ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet, in benedictionibus qui-
dem gratiæ præſtitæ ad cooperandum, ſicut ſubinfert : Potens eſt autem Deus
omnem gratiam abundare facere in uobis, ut in omnibus omnem ſufficientiam
habentes abundetis in omne opus bonum: Et ad quid hoc opus bonum? Non uti-
que, ut tantummodo corpus ſubiiciatur ſpiritui, ſed ut mercedem accipiamus, ſi
manſerit opus, quod ſuperædificauimus, ut docet in priori epiſtola ad Corin-
Idem *thios: Sed ad priora uerba Apoſtoli redeuntes, confitemur nullum ex operibus*
legis iuſtificari, nec iuſtificatum fuiſſe, quia peccatum primi parentis, & conſe-
quēter totius generis humani id erat, ut nullis humanis uiribus poſſet auelli, nec
naturali, ſiue legali medela expurgari, neque uelari poterat ignominia illa ali-
qua ueſte rerum inferiorum: Hinc non ſuffecit folium fici ad tegendam nudita-
tem protoplaſtorum, quamuis ficu Iſaias ſanauerit Ezechiā regem à plaga par
ticulari. Hinc clementiſſimus Deus miſeratus humanum caſum, amoto tegmen
to ex ficu folio conſuto, & accepta tunica pellicea ueſtiuit eos, tunica utique cō
fecta ex pelle agni illius, qui ſuſtulit peccata mundi: Qua ueſte diuina clementia
non modo tegit nuditatem primorum parentum, ſed omnium, quos adiudicaue-
rat dignos illo tegmento : Quod opus, & quam ueſtem nec lex præſtare pote-
rat, nec ſacrificium, nec ſacerdos quiſpiam, niſi ille, qui ſacerdos, hoſtia, & a-
gnus exiſtens occiſus fuit pro omnibus ab origine mūdi, ut omnibus prodeſſe poſ
ſet. Cum igitur lex ſiue legis obſeruatio id minimè conferre poſſet, ideo ex ope
ribus legis nullus iuſtificabatur: Nec Abraham, nec quiſquam alius ex patribus
ex operibus legis iuſtificatus fuit, ut habuerit gloriam apud Deum, qui iuſtifica-
tionem, & purificationem iuſsit fieri per illum, qui omnium peccata portauit, &
per ſanguinem ipſius, non autem per ſanguinem animalium: Cui Redēptori cre-
didit Abraham, reputatumque fuit illi ad iuſtitiam, quia non in propriis meritis,
nec in ſeipſo, nec in operibus legis confidebat, ſed in uero expurgatore, in quē
uenturum credebat: Et ſic contingit omnibus, qui operabantur, & operantur ſe-
cundum legem, quibus datur merces ſecundum meritum illius regulæ, qua dici-
tur: Reddet unicuique ſecundum opera ſua: Sed cum illa opera, quæcūque ſint,
non ſufficiant ad ſalutem, quæ datur per gratiam impetratam à Chriſto, ideo
Idem *inquit Apoſtolus, quòd non imputatur ei ſecundum gratiam, ſed ſecundum debi-*
tum iuxta euangelicum illud denuntiatum ad ſeruos, qui complent opere ea, quæ
CHRI- *mandantur in lege: Cū hæc omnia feceritis, dicite, ſerui inutiles ſumus: quod de-*
STVS. *buimus facere, fecimus: Nec inde acquirimus gratiam filiorum Dei, niſi adiuue*
mur per illum, qui obtinuit, & dedit nobis poteſtatem, ut efficeremur filij Dei:
In cuius nomine æquum eſt, ut credamus: & nō ſequamur natiuitatem, quæ eſt

ſecundum carnem, & ſanguinem, ſed illam quæ eſt ſecundum Deum, & ſpiritum, ſecundum quam & operemur, cum ocioſi ſtare non poſsimus, nec filij Dei conſtituti ſecundum carnem & ſanguinem operari debeamus: ad quem gradũ; & ad præmium ſecundum illum reportaturi de condigno (ut aiunt) aut ſecundum proportionem æqualitatis, & aritbmeticam peruenire nequimus, ſed per gratiam, & in proportione geometrica: ut ſi pro uno dantur centum, pro duobus dari debeant ducenta, & pro decem reddantur mille. Hic plura ſeruantur, quæ prima fronte uidebantur malè conuenire: Hic enim ſaluatur, quomodo non ſunt condignæ paſsiones huius temporis, & opera noſtra ad futuram gloriam: quia illa per numeros perpetrantur, hæc autem per centenaria redditur. Saluatur etiam quomodo gratia Dei ſit uita æterna: cum per opus quod perpetramus in pondere, uel menſura unius, nõ poſsimus per illud unum attingere ad remunerationem faciendam per centenarium, niſi faueat gratia illius, qui eſt diues in omnes, qui inuocant illum. Hic etiam explicatur, quomodo ſaluamur per fidẽ, cum adhærere debeamus ei, qui id effecit, ut opera noſtra exhibita per unitates remunerentur per centenaria. Hic denique reſeratur, quòd & ſi per gratiam ſaluamur, & fidem, & licet non ſint condigna opera noſtra ad futuram gloriã; æquus tamen iudex in remunerando reddet unicuique ſecũdum opera ſua: quia hæc remuneratio ſit æqua proportione, intercedente nihilominus ſemper gratia Redemptoris promiſsi in lege, & prophetis: Et in hunc ſenſum intelliguntur illa uerba Pauli: Si qui ex lege hæredes ſunt, exinanita eſt fides, abolita eſt promiſsio. Id enim apud omnes clariſsimũ eſt, quòd ſalus nõ eſt data p legẽ, aut ſanguinem animaliũ, ſed per Chriſtũ, & Meſsiam: cui reſpondent ſacrificia, prophetæ, & tota lex: & in quo complacuit Patri omnem plenitudinem inhabitare facere, & per eum reconciliari omnia: Et id, dummodo accipiamus nos crucem noſtram, laborantes, decertantes, operantes, & uim nobis inferentes, ut à uitiis abſtineamus: & operemur bonum pro uirili noſtra: Reliquum autem ſupplebit ille omnium bonorũ pleniſsimus, adeo, ut de plenitudine eius omnes accipiamus. Hæc eſt uera doctrina à Chriſto, & Apoſtolis plerisq; in locis prædicata, omnibus ſyncerè proclamata, & quæ omnes ſentẽtias ab eodem ſpiritu per ora diuerſorum, & pleriſque in locis æditas conuenire facit in unum. Ad hoc igitur dogma diaboli aſtu aliâs perſuaſum, & Dei prouidentia iam ſopitum, denuo ſuſcitatur, ut pernicioſum ſcandalum, & ſciſma emergat: & ut retrahantur fideles à bonis operibus, pro quibus uita, & ſalus promittitur.

Paulus

CHRISTVS Pater omnium per ueram regenerationem effectus, & caput corporis myſtici in omnia membra influit. Tonus Quintus.

QVomodo Deus ſit pater omnium.	Cap. Primum.
Quomodo Chriſtus in natura humana iterum nos regenerans effectus ſit uerus Pater.	Cap. II.
Cur in hac regeneratione exigatur à nobis fides.	Cap. III.
Vndè generetur maſculus, fœmina, uel androgynus.	Cap. IIII.
Vndè ſimilitudo perficiens imaginem generantis in genito.	Cap. V.
Quomodo Chriſtus omnes, quos generat, paſcat.	Cap. VI.
Quomodo, ut nauſeam tolleret, hos cibos decoxerit.	Cap. VII.
Hic, qui genuit, & paſcit, etiam ueluti bonus pater nos inſtruit.	Cap. VIII.
Quam doctrinam nos docuerit.	Cap. IX.
Breuis epilogus eorum, quæ docuit Chriſtus de negotio hominis.	Cap. X.
In quo gymnaſio, & qua cathedra non inſtruxerit.	Cap. XI.
Quibus theſauris ueluti bonus pater ditet nos Chriſtus.	Cap. XII.
Quo peculio ditauerit filios.	Cap. XIII.
Quod tandem legatum fecerit.	Cap. XIIII.
Quibus, & quanta legauerit.	Cap. XV.
Quanta ſolennitate hoc teſtamentum celebrauerit.	Cap. XVI.
Quomodo teſtamentum confirmatum ſit.	Cap. XVII.
Quomodo Chriſtus nõ tantum Pater, ſed caput omnium effectus ſit.	Cap. XVIII.
Qualiter Chriſtus tanquam uerum caput influat in omnia membra.	Cap. XIX.
Quam curam habeat Chriſtus parens noſter de nobis filiis, quos genuit, in ſubminiſtratione rerum temporalium.	Cap. XX.

QVOMODO DEVS SIT PATER OMNIVM. Caput primum.

QVALITER primo Pater æternus, poſtea Chriſtus dictus etiam ſit pater omnium, ſi explicare uoluerimus, nõ erit ineptũ repetere ea, quæ à ſapientibus naturalibus dicũtur de uniuſcuiuſq; animalis genitura, hominis potiſſimè, cum in his inferioribus ſint ſimulachra, & imagines rerum diuinarum. Exiſtimauit itaque Hippocrates partẽ ſpumoſam, & carnoſam ſeminis emanare à cerebro: Ariſtoteles à corde, quod eſt præcipua animæ ſedes: Galenus ab hepate, cum in eo uirtus naturalis digeſtiua, & generatiua ſituata ſit: Sed Auicena à tribus membris principalibus, à corde uidelicet, cerebro, & hepate, ut omniũ admittat ſententias, & rationes, effluere profitetur. Aliqui uerò (ut Ariſto. meminit) opinãtur ipſum ſemẽ ab omni mẽbro, quo ad utrãq; partẽ, decidere, quia delectatio tũc in omnibus mẽbris ſentitur: tũ quia ex quolibet ſtigmate alicuius mẽbri paterni ſimile generatur in filio, tum etiã quia in multis quælibet pars geniti effigiatur cũ ſimilitudine patris: undè cõiicitur, ꝙ à qualibet parte generãtis ſecũdum idolũ in ea exiſtens ſemen defluit: Quod totũ forti imaginationi aliqui, & falsò attribuere uolucrũt: tum quia id euenit abſq; imaginatione generantis, tum etiam quia ex nimia deciſione ſeminis quodlibet membrũ ipſius generantis debilitatur. Dicant igitur alij pro exercitio ingenij, quicquid uelint: mihi uidetur, ꝙ à quolibet mẽbro decidat portio ſeminis, undè ex ipſo formetur filius cum generantis imagine, quæ totum repræſentat, & membra omnia: Et ſic cor geniti eſt à corde generantis, cerebrum à cerebro, oculus ab oculo, manus à manu, & ſic de unoquoque: eſto ꝙ uirtus, & ſpiritus præcipuè ſit à cerebro, corde, & hepate, tãquã à principalibus, & magis ſpiritualibus mẽbris. A cerebro itaq; deſcẽdẽs uim trahit rationalẽ, & tranſiẽs per uenas, quæ ſunt poſt ambas aures, ad micã, cui continuantur, pergit per renes uſq; ad uaſa ſeminaria, & teſtes: A corde uerò progrediens, & ab hepate uim deducit, & ſpiritũ amoris, & dilectionis. Sic & Chriſtus Dei filius, perfecta Patris imago, & ſapiẽtia emanauit ab omnibus, quæ in Patre ſunt, omnia ſecũ trahẽs, ideo dixit: Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo; ſicut uidelicet ab omnibus proceſſit: Ab eſſentia enim pietate, clemẽtia, iuſtitia, bonitate, infinitate, & à toto fonte omniũ bonorũ emanauit, & emanat, ſed ꝑcipuè in eo, qđ ſapiẽtia eſt, proceſſit à cerebro, id eſt à mẽte paterna, ut nõ incõcinnè dixerit Orph. & poſt eũ Theologi gentiliũ, Palladẽ, id eſt uerã ſapientiam è cerebro Iouis natam: A corde uerò & intimo penetrali paterno traxit, undè ſimul cũ Patre ſpiritũ dilectionis produceret: Ad cuius exemplar & nos geniti fuimus primo ab æterno Patre, per filiũ tamen, in quẽ ſemen idearũ perfuſum erat: Poſtea iterũ regenerati ſumus per filiũ hominẽ factum: Hæc enim noſtra ſeminaria uirtus primo

Hippoc. Ariſto. Galenus Auicena. Ariſtot. CHRISTVS. Orph.

uenit à cerebro paternæ mentis, à quo uerbum & armarium omnium rerũ crea tarũ: Nam in ipſo ideata ſunt, tanquam in uirtute ſeminaria, uniuerſa, ſiue quæ in cœlis, ſiue quæ in terris ſunt, uiſibilia, & inuiſibilia: Explicantur'que iſta cum imagine, uel ſimulachro Patris generantis, prout perfectio eorum exigit: undè & *emanant, & decidunt ab omnibus, quæ repræſentant. Hinc cum homo habeat patris imaginem, ut totum, quod eſt in patre repræſentet, formatur ex omnibus, quæ ſunt in parente generante, nõ tamen ea perfectione, qua filius, ſed lõgiori & obſcuriori imagine, ſufficienti nihilominus ad hoc, ut dicatur filius, qui*
Ariſto. *debet eſſe ſimilis generanti, ut docet Ariſtoteles in ſermone ſecundo de anima.*
Dauid Cum his omnibus igitur propheta hilari ſpiritu exultans decantat: Ego dixi dij
Moſes. *eſtis, & filij excelſi omnes.* Et Moſes *quaſi de ingratitudine reprehẽdens populum ipſi creditum, & conſequenter totum humanum genus, ait:* Nunquid non eſt ipſe Pater tuus, qui fecit te, creauit te, & poſſedit te? *De qbus & ipſe* Deus in
Malac. Malachia *conqueritur dicens:* Si ego Pater ſum, ubi eſt bonor meus? *Et iterum admonens mortales omnes fratres eſſe, inquit:* Nunquid non Deus unus creauit nos? Nunquid non Pater unus omnium noſtrum? *Sed & ille regenerator noſter præponens ipſum uerum omnium Patrem Deum, ac ſi omnes alij eſſent patres*
Matth. *ſimilitudinarij, inquit in Euangelio, cui titulus eſt ſecundum Matthæum:* Nolite
CHRISTVS. *uocare patrẽ ſuper terram, unus eſt enim Pater ueſter, qui in cœlis eſt: Ad quẽ quoque magna confidentia nos docet accedere, dum oramus, dicens: Cum oraueritis dicite: Pater noſter, qui es in cœlis. Quem etiam Patrem non tantũ crea-*
Paul. *turarum rationabilium, ſed omnium rerum Paulus uocat, dum ait: Ex quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur.*

Quomodo Chriſtus in natura humana iterum nos regenerans effectus ſit uerus pater. Cap. II.

D*iximus filiũ, qui ſimilis eſt generanti, & producenti: Ideo cum facti fuerimus in imagine,* & *ſimilitudine Dei ſummi omnium opificis, dicimur præ omnibus productis ab eo filij* Dei: *Sed imagine deturpata, & ſimilitudine penitus deperdita non dicebamur meritò filij ſummi* Patris, *niſi iterum regenerati reformaremus dehoneſtatam ima*
CHRISTVS. *ginem, & recuperaremus ſimilitudinem penitus abolitam:* Ideo *dixit ille, qui re*
Nicod. *generaturus nos uenerat, ad* Nicodemum: Oportet uos naſci denuò: *Sed non intelligens myſterium* Nicodemus, *dixit:* Quomodo poſſunt hæc fieri? Nun-
CHRISTVS. *quid poteſt quis in uentrem matris ſuæ iterato introire & renaſci? Reſpondit nouus* Pater *nouam docens generationem, affirmans, & declarans, quæ dixerat:* Amen amen dico uobis, *niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei:* Aquam *aſſignat principium regeneratio*
Moſes. *nis, ſicut & primæuæ generationis animaliũ, aquæ fuiſſe à Moſe dicuntur: dũ inducit Deum iubentem, atque dicentem: Producant, uel ſerpant aquæ ſerpituram animæ uiuentis:* Quod *& indicat ſemẽ animalis aqueum.* Tanquam *igitur*

optimus philoſophus, & bene gnarus antiquæ generationis filius Dei, *de ſecun-*
da ueluti primæ conformi dixit, quòd oportet nos renaſci ex aqua, ut ſicut ab
aquis ſupramundanis, & cœleſtibus emanauit prima genitura, etiam ab eiſdem
proueniret regeneratio. In Dei *itaque filio, qui uera aqua ſupramundana eſt,*
condita ſunt uniuerſa, & in eodem regenerantur omnia: Neque *enim de aqua*
elementari loquebatur: quando dixit: Niſi *quis renatus fuerit ex aqua, & ſpi-* CHRISTVS.
ritu ſancto: Nam *quid aqua hæc feculenta cum ſancto, & diuino illo ſpiritu?*
Q*uomodo poſſunt hæc penitus diuerſa conuenire, ut ſint unum principium re-*
generationis? De *aqua igitur loquitur, quæ eſt filius* Dei, *qui ſimul cum ſpiritu*
ſancto regenerat homines: Q*uorum ſacramentum eſt hoc elementum aqueum,*
quod ſupra caput regenerandi extrinſecus ponitur, ſimul & uerbum hoc foris
ſonans: Q*uorũ alterum ſemen, alterum uerò uim propagandi ſignificat.* Et *quia*
in hac regeneratione ex ſpiritu ignea, & excalefactoria, atque diſpoſitiua
uirtus ſpiritus ſancti exquiritur, ideo & ipſe per ſenſibilem uocem, tanquam
per ſacramentum à miniſtro, & regenerando ſignatur, dum fides, & abrenun-
tiatio diabolici & mundani impedimenti exquiritur, & promittitur, quando à
ſacerdote interrogatur baptizandus: Q*uid petis ab ecclesia?* Et *abrenuntias*
diabolo, mundo, & pompis eius? Proteſtatur *regenerandus illis omnibus renun-*
tiare, ut amoto amore rerum inferiorum totus colligetur per ſpiritum ſanctũ in
amorem Dei. Fidem *quoque exigit, & donum ipſius ſancti ſpiritus, quo firmi-*
ter adhærere poßit illi, à quo generatur, & cum eo connecti eodem ſpiritu, qui
nexus & uinculum amoris dicitur. Regeneramur *itaque à filio, & ſpiritu ſan-*
cto in baptiſmo, quorum regenerantium ſigna, & ſacramenta ſunt aqua, uerba,
& illa, quæ extrinſecus fiunt: Q*uæ non tantum effectum, & gratiam donandã*
ſignificant, ſed ipſum regenerantem, tanquam ueram efficientem cauſam. Sed
quia in generatione naturali exquiritur pater generãs, ſemen, quod infunditur,
& mater illum ſuſcipiẽs, poſſet meritò quis hic dicere: Patrẽ *habeo, qui eſt* Chri-
ſtus regenerans, & ſemen, quod eſt aquea uirtus ipſius, & efficax ſeminarium,
matrem autem non cognoſco, quæ ſemen ſuſcipiat. Nec *mihi ſatisfacit quod cõ-*
muniter dicunt, Eccleſiam *eſſe coniugem formatam de latere* Chriſti *dormien-*
tis in cruce, quia Eccleſia *nihil eſt, niſi relatiuũ quoddã aggregationis, aut fide-*
les ipſi cõgregati: Q*ui cũ generẽtur, nõ poſſunt eſſe mater generans, & filij ge-*
nerati: Et *minus aggregatio, aut relatiuũ illud poteſt cõcipere, & generare ho-*
mines ſecundũ carnẽ, uel ſpiritum. Huic *difficultati duplici poſſumus uia occur-*
rere, Primo, *ꝙ ſicut* Pater *æternus in generatione illa æterna, & diuina filij nõ*
exegit matrẽ, neq; in primæua mũdi, & hominis genitura, ita nec Chriſtus, *ꝗ re-*
generat nos genitura ſpirituali, & diuina, exigit matrẽ. Sed *ſi cõtẽdatur, ꝙ om-*
niũ uoce Eccleſia *dicitur cõiũx* Chriſti, *& mater noſtra, dicemus, ne ſit cõtẽtio,*
ubi eſſe nõ debet: Primũ *matrimoniũ, qđ fuit inter* Adã *&* Euã, *magnũ ꝗdẽ ſa-*
cramẽtũ (inqt Paul.) Chriſti *&* Eccleſiæ *docet nos, quõ hæc ſe habeãt:* Ibi *enim* Paulus

mulier primo fuit filia, quia accepta de coſta Adæ, tanquam de materia magno myſterio ipſi proportionata: Poſtea uerò uxor ex coſta eius formata genuit filios. Sic & prima Chriſti cõiunx eccleſia .i. collectio Apoſtolorũ fuit formata in uitam ſpiritualẽ ex coſta .i. ex dilectione cordiali, quia eos elegit de mundo: uel ex aqua gratiæ, & uirtutis baptiſmalis fluentis ex latere, & ex corde Chriſti, maximè dormientis in cruce: Quibus formatis, & inſtructis miſit per omnes mundi plagas grauidos ſemine, & uirtute generandi filios, quã eis præbuit, dum CHRISTVS. *ait: Euntes in mundũ uniuerſum prædicate euangeliũ omni creaturæ, baptizãtes eos in nomine Patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Et ſic ex eis, quos primo fundamenta, & eccleſiã, & cõſequenter matrẽ conſtituerat omniũ generandorũ, cæteros filios eccleſiæ genuit. Ideo Apoſtolus tanq̃ tenera mater Galatis blandiens dixit: Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in uobis, ut .ſ. poſſitis & uos ab ipſo Chriſto grauidi gratia, & uirtute alios parturire. Iterũ dicit, iuxta illud Chriſti: Oportet uos naſci denuò. Fuere igitur Apoſtoli prima fundamẽta ædificij ſpũalis, fuere & primogeniti, & primò Chriſti ſponſa, ex qua regenerati ſumus. Nec enim legitur, ꝙ Chriſtus aliquẽ baptizauerit, niſi Iohannẽ: Baptizauit (ut creditur) etiã Apoſtolos, & matrẽ, in quos, & oẽs uicẽ ipſorũ tenẽtes ĩfudit ſeminariã uirtutẽ, qua ꝑ uniuerſum mũdũ cæteros de nouo parturirẽt, præſtãtes regenerationis, & noui partus ſenſibilia ſigna, quæ ſacramenta dicũtur, id eſt, ſacrarũ rerũ ſigna, & eorũ quæ non uidẽtur: Quæ ſacramẽta an ſint tantũmodo ſigna, uel etiã inſtrumẽta, aut efficaciter operẽtur, diſputatur ſerioſius à Theologis noſtris: Sed (ni fallor) per ſeipſam ſoluta eſt difficultas, & tota ablata ãbiguitas, ſi attendimus ad illud, undè prouenit tota uis: Hæc enim eſt à generãte nos Patre noſtro Dei filio, ſicut ſemẽ habet uim ab eo à quo decidit: Sed continetur hæc uirtus, aut ſignatur per extrinſeca, & ſenſibilia ſigna, ut percipere poſſint aliqualiter myſteriũ ij, qui tantũmodo ſẽſibus exterioribus innituntur, nõ habentes adhuc interiores ſenſus exercitatos ad diſcretionem rerum ſpiritualiũ. Quia igitur filius Dei, & Redemptor noſter ſic nos regenerat, tanq̃ uerus Pater, ideo uaticinando Iſaias ipſum alloquitur dicẽs: Tu autem Pater noſter, redẽptor noſter, à ſæculo nomen tuum. De quo paruulo loquens iterum ait: Et uocabitur Deus fortis, princeps pacis, & pater futuri ſæculi, id eſt pater regenerationis, per quã frui poſſemus futuro ſæculo: Cum ſemine enim ſuo, quod ab ipſo decidit, deſcendunt & ſpiritus genitiui, qui ſapiunt naturam diuinam, & faciunt regeneratos capaces futuri ſæculi.*

Paul. Iſaias. Idem.

Cur in hac regeneratione exigatur à nobis fides. Cap. III.

ET ſi in quolibet matrimonio carnali exquiritur fides, tanq̃ unum de præcipuis bonis eius, qua & alter alteri coniugum fidelis ſit, & credatur ſucceſſura poſteritas: In hoc etiam matrimonio, & regeneratione ſpirituali exigitur fides, nõ ſolũ à formata cõiuge, ſed etiam à regenerandis, tanquam principium, & diſpoſitio acceſſus in Deum:

Et etiam(ut aliquid de intimis penetralibus educamus) exquiritur tanta diligẽtia à baptizando fides per miniſtrum, ut firma adhæſione intẽti ad ea, quæ peraguntur in nobis, ex forti imaginatione per illam regenerationem melius aſſimilemur generanti: Multum etenim operatur fides, quæ eſt firma adhæſio, & fixa intentio cooperantis in quacunque re, aut ſuſcipientis ſeminarium doctrinæ, & inſtructionis ſanitatem, aut generatiuum ſemen. Opinabatur enim Ariſtoteles natum aſſimilari generanti ex forti imaginatione tam concipientis, quã ipſius generantis. Et Auicena tantum tribuit imaginationi, ut non ſolum in proprium ſubiectum, & fœtum, ſed etiam in externum multoties operetur, ſi eſt intenſa: In quam ſententiam alibi deſcendit etiam Ariſtoteles, & cum eo Algazel Saracenorum ſapientiſſimus, atque Galenus: Quorum primus opinionem ſuam comprobat per id, quod triuiale eſt: mulierem generaſſe filium Aethiopẽ ex forti imaginatione, quam habebat ad picturam æthiopis exiſtẽtem in cubiculo: Galenus autem hortatur, ut tali imagini à concipiente fixi teneantur oculi, & ex conſequenti mens ad effigiatum, qualem fœtum eſſe deſiderat: Si enim formoſum expetit, Polycretum, uel Abſalonem ante mentem, & eiuſdem ſtatuam ante oculos habeat: ſi militem ſtrenuum, feratur in Cæſarem, Alexandrum, Hannibalem, uel aliquem huiuſmodi. Si expetatur philoſophus, Ariſtotelem, uel Platonem conſideret. Qui ſapientes forſitan didicere ab integerrimo philoſopho noſtro Moſe, qui narrat Iabacob uirgas inieciſſe canalibus, ubi potabãtur oues, quales fœtus peroptabat, albos, nigros, aut uarios. Nec aliud eſt fides firma, & certa, quam à nobis exigit parens noſter Chriſtus non ſolum in baptiſmate, ſed in quocunque opere, quod perpetramus, quàm ſtabilis adhæſio, & uehemens applicatio ad ipſum cooperantem, & dantẽ uim, & ad opus, quod facere intẽdimus, adeo, ut fiat quodãmodo in nobis idolum uirtutis ſuſcipiendæ, & rei à nobis, uel in nobis faciendæ. Et quia in infantulo non poteſt eſſe hæc fides, hinc in baptizãdo nõ adulto requiritur fides in patrinis, ut ipſi in eũdẽ tenerum infantem operẽtur diſponendo, & cooperando matri, id eſt miniſtro concipienti, atq; parturienti, & præcipuo genitori Chriſto, cuius uirtute regeneratur infans. Prodeſt itaq; ualde hæc firma adhæſio cũ genitore, aut præcipuo cooperatore Deo, aut Chriſto IESV, adeo, ut Paulus omnia opera egregia a magnis uiris perpetrata fidei attribuat, ſicut patet in his, quæ longa ſerie eum Hebræis recitat. Sed potiſsimè hæc fides exquiritur in ſuſcipiẽtibus diuinum ſemen in agro animæ, & mentis ſuæ, ut totus in Deum occupatus per firmam fidei adhæſionem cum eo, ſuperueniens inimicus hominis nullum uacuum reperiat, ubi ſuperſeminet zizaniam: Quanto enim plenior diuino ſemine eſt ager animæ noſtræ, tanto minor locus relinquitur hoſti humani generis, qui procurat ſuperſeminare zizaniam: Ideo non ſine cauſa exquiritur fides, quæ eſſe debet non tamen in pura credulitate, ſed firma & fortis mentis adhæſio, & tota applicatio animi in ſeminantem, & regenerantem.

Ariſto. Auice. Alga. Gale. Galen. Moſes. Iabacob. Paulus

Vndè generetur maſculus, fœmina, uel androgynus. Cap. IIII.

C*Lara experientia comprobamus in naturalibus generationibus
aliquos eſſe fœtus maſculinos, aliquos fœmininos, & aliquos (q̃-
uis raró) promiſcui ſexus: Sed undè hoc ſit, uaria eſt inter ſa-
pientes opinio. Aliqui id influxibus cœleſtibus attribuunt: aliqui
uaſi matricis dicentes, quòd ſi in caſula reſidente ad dexteram recipiatur ſemẽ,
fœtus erit maſculus: ſi autem ad ſiniſtram, concipitur fœmina: Sed placet hic*
Galen. Haliab. *ſententia Galeni, & Haliabbatis, quòd hoc proueniat à ſeminè: Nam ſi ſemen
uirile ſuperabundauerit, patri ſimilior erit fœtus, & maſculus: Si uerò præua-
luerit ſemen fœmineum, concipietur fœmina matri ſimilior: Si uerò conſequenter
æquè permixtum, androgynus erit conceptus. Quod pulcherrimè ad noſtrum*
Plato. *ſenſum myſticum diſſerit Plato in conuiuio: Quando (inquit) homo adhæret ſo
lis lumini uidelicet, & ſemini diuino, maſculum generat, fœminam ſi terræ, an-
drogynum uerò, quando Lunæ commiſcetur. Ad uerum nanque ſolem ſuſpicit
homo, & cum ipſo generat, quando ſuſcipit lucem, quæ omnem hominem illumi
nat, & ſemen ſuſcipit, qui melius omnes rationales mentes grauidat, quàm hic,
quem uidemus lucere ſuper terram, grauidet ſydera, tanquam cœlorum gal-
lus. Superiori igitur Soli adhærentes efficimur duo in ſpiritu uno, dicente Pau*
Paulus *lo: Qui adhæret Deo, unus ſpiritus efficitur cum eo. Et tunc ſuſcepto eius ſemi
ne opus egregium, & maſculeum generamus: Si uerò inhæret quis terreo ani-
mali eidem condelectatus, opus animale, & infimum concipiens, quod fœmineũ
dicitur, effœminatur & ipſe, ut in ſcriptura ſacra dicitur: Qui etiã iubẽtur ex-
terminari de terra, tanq̃ deturpatores, & cõtẽptores ſuæ dignitatis. Si autẽ na
turali innititur lumini, quod lunare dicitur, immiſcẽdo ſe ciuilibus cõtentus philo
ſophia naturali, & morali, androgynũ parit opus inter diuinũ, & animale me-
diũ. Diuinũ igitur cũ habeamus præ manibus Patrẽ, qui nos generat, paſcit, &
inſtruit Chriſtus, & habeamus animal noſtrũ, qđ nobis blanditur, ut ad infima
trahat, & deturpet, & habeamus ciuile mediũ, quod nos agitat, & turbat circa
plurima: & diſtrahit à meliori, & optio libera nobis data ſit, ut adhærere poſ
ſimus, cui uoluerimus, cauẽdũ eſt, ut bene eligamus: Si enim animali, & ipſius il-
lecebris adhærere maluerimus, effœminati fœmineũ opus cõcipiemus, quod ui-
rũ decipiẽs præuaricari illũ faciet, & diuellet à ſtatu ſuo, in quo per regenera-
tionẽ poſitus erat, ſicut & collocatus fuit in primæua generatione. Si uerò diui
nũ ſemẽ in bona terra ſeminatũ præualuerit, maſculi effecti maſculeũ & uirile
opus, imò diuinũ generabimus, quo digni efficiamur filij Dei, iuxta poteſtatẽ il-
lis traditã, qui credũt in nomine eius ipſi penitus adhærẽtes, & qui nõ ex ſan-
guinibus, neq; ex uoluntate, aut concupiſcentia carnis, ſed ex Deo nati ſunt. Si
autem circa ciuilia ſoliciti ibi præfigerimus terminum, androgyni effecti promi-
ſcuũ cõcipiemus opus, iuxta illud Pauli: Qui ſeruit uxori, ſolicitus eſt quæ ſunt
mundi, & quomodo placeat uxori, & diuiſus eſt. Vt igitur partus noſter, gene-*

[illegible]

[illegible] tempore Apoſtolorũ, ne [illegible] bus [illegible] & Valeriano ab Vrbano epiſcopo bap[illegible] aliqua contra antiquum hoſtem, quia nec habet qua[illegible] fidei, & inhærentiæ, quam Chriſtus, & eius [illegible] det, uel tu min[illegible] obſeruat. Hinc abit uir[illegible] ne, nulloque ueſtigio, ut tantummodo [illegible]

Vnde ſimilitudo perficiens imaginem [illegible]

PVlchrum quidem eſt, [illegible] da ſimilitudine quæ [illegible] formam primo [illegible] generatione [illegible] ti ſimilitudo [illegible] mamen [illegible] gratiæ, & [illegible] excellet [illegible] Vel a uel [illegible] te ſemen [illegible] & [illegible] ſum ſemen [illegible] quodam ſa[illegible] generati, & [illegible] moribus quando [illegible]: Qui [illegible] teſt, & debet pa[illegible] Prima [illegible] tuali, natura [illegible] exigente ut [illegible] Apoſtolus: Primus [illegible] nus ſecundus [illegible] cœleſtis, tales & cœleſtes. Sicut [illegible] portauimus imaginem [illegible] & imaginem cœleſtis. In [illegible] Chriſtianus [illegible] tur ſemine [illegible] eſt genitus: Ideo [illegible] fieri ex aqua, & Spiritu ſancto [illegible] que [illegible] imago in patre [illegible] [illegible] mo[illegible]: Nam in prima [illegible]

[illegible]

[illegible]

Idem [illegible]

[illegible] Paulus CHRISTVS Exo.

[illegible] Quem [illegible] imagin[illegible]

[illegible] Cap. VI.

[illegible] generale [illegible] præparaſſet: Non e[illegible] quam de ani[illegible] A[illegible]em nanque, [illegible] multiplicibus cæ[illegible]

[illegible]

ſæ autem familiæ diuinæ de [illegible] Aegypto a [illegible]
dem angelorum, aut [illegible] rtium, [illegible] [illegible]
ſuum ſacrificium, data lex, & ce[illegible] Quæ [illegible]
ſpirituali, & meliori homine: A qua ſ[illegible] egeneraue [illegible]
obuoluta ſubtracti fuere ibi, [illegible]ata [illegible] ad [illegible] Babylon[illegible]
ſoluta, ſed non plene reſtaurata [illegible] debi[illegible]
quibus pientiſſimus, atque munificus Pater [illegible] aut[illegible]
generis maſſam, præparans meliorem [illegible]um, [illegible]
CHRISTVS. arcanum reſeruandum: Amen a[illegible] n [illegible] ,[illegible]
de cœlo: Ego cum [illegible] panis uiuus, qui d[illegible] deſcendi [illegible]
cauerũt mana in de[illegible]to, & mortui ſunt. Ego autem [illegible]
lo deſcendi, ſi quis manducauerit ex hoc [illegible], [illegible]
tur nobis ar[illegible], & [illegible], [illegible] primus [illegible]
à loco illo uoluptatis [illegible] nobis co[illegible] [illegible]
dicitur: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, quæ [illegible]
tæ, & biberitis eius ſanguinem, [illegible] in [illegible]
ſui pro utroque homine pendendo [illegible] Pa[illegible]
& hic ab eo miſſus, qui n[illegible] generan[illegible] del[illegible] Ni
hil ſoliciti ſitis animæ ueſtræ, quid manducetis, aut corpori [illegible]
ni: Reſpicite [illegible] ia cœli, quæ neque [illegible], ne [illegible]
in horrea, & Pater uoſter [illegible] paſcit illa: N[illegible]
tis? Quid ergo de Patre [illegible]dit? Quid [illegible]
bitatis? Quando uoſſis cum [illegible] am [illegible]
hominis [illegible] du[illegible]ta [illegible], tanta [illegible]tia [illegible]
quid [illegible] de [illegible] ne. Ne[illegible]
& ueſti[illegible] ad [illegible] agri a [illegible]
aut roſas, quomodo creſcunt: non laborant [illegible]
ſtitutor, [illegible] mni [illegible]
to & c[illegible] p[illegible] [illegible]
ut, indu[illegible] [illegible]
bilior eſt, qui [illegible]
num m[illegible] [illegible]
[illegible]
tantis, ex [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
præ[illegible] [illegible]
[illegible]

teneriilis adminiſtratur: Adultis uerò & grandioribus idem ſanguis, in quo eſt uita cœleſtis, mutatus in cœleſte uinum propinatur, iuxta illud Apoſtoli: Vobis tanquam infantibus lac præbemus: Perfectorum autem eſt ſolidus cibus, eorum, qui pro conſuetudine exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni, & mali: Cui Petrus adſtipulatur dicens: Quaſi modo geniti infantes ſine dolo lac concupiſcite, ut in eo creſcatis in ſalutem: quia tunc guſtare poteritis quàm ſuauis eſt Dominus: Et ſic idem potus, qui infantibus datur in lacte pro cibo & potu, adultis datur ſub uino & ſanguine, non utique illo, in quo reſidet beſtialis anima, & qui regnum Dei poſsidere non poteſt, ſed in quo reſidet diuina uita, quã uiuere debet ſpiritualis, & diuinus homo: Et hic præparatus fuit in peculiare donum in nouiſsima cœna, dum diceret: Bibite ex hòc omnes: Hic eſt enim ſanguis meus noui, & æterni teſtamenti, qui pro uobis, & pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum: à quibus per ipſum mundati uiuatis diuina uita. Hinc concluditur, quòd ſanguis ille fuit lauacrum, & potus: Cui potui conformẽ dedit panem, & carnem, & hæc igne decocta, ut nauſeam tolleret, ſicut ſtatim dicemus: Quem panem alibi uerbum uocauit, quod procedit de ore Dei, in quo etiam dixit, hominẽ uiuere, & nõ in ſolo pane: Quia in hoc uiuit homo animalis, & in uerbo ſpiritualis. Si autem per hunc panem intelligitur ille uitæ, & ſpiritualis, tunc dicere poſſumus, quòd hoc pane ſuſtentatur uita ſpiritualis hominis: in quantum autem eſt uerbum, & ſapientia, paſcitur portio illa intellectiua: Idem tamen eſt diuerſas proprietates induens: Idem enim Chriſtus in corpore eſt panis, in diuinitate eſt uerbum, in anima eſt ſanguis, & uinum: In unoquoque tamen eſt cuiuſcunque uirtus, undè qui ſuſcipit panem, ſuſcipit quoque uirtutem ſanguinis, & diuinitatis, ſicut edocemur cõmuni ritu eccleſiæ, quæ diiudicat laicos ſpiritualiter cibari ſumendo tantummodo panem, & corpus, ueluti cõtineatur in eo, & uirtus ſanguinis, & diuina: Qui parẽs noſter declarãs, q; ſit hic multigenus cibus, dixit: Ego ſum panis uiuus, qui de cœlo deſcendi: Et iterum. Caro mea uerè eſt cibus, & ſanguis meus uerè eſt potus. Effectum quoque huius cibi manducandi ſubiungit dicens: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo. Se quoque non tantum uinum eſſe docet, ſed uitem, ex qua naſcitur, dicẽs: Ego ſum uitis uera: Dixitque rurſum: Ego ſum ueritas, id eſt uerum Dei uerbũ, in quo paſcitur homo noſter interior. Omnia itaq; quæ ad hanc nouam doctrinam, nouumque cibum pertinent ipſemet exprimere uoluit ſciens, quòd alium doctorem, qui hæc doceat, habere nequimus.

Petrus

CHRISTVS

Idem

Quomodo, ut nauſeam tolleret, hos cibos decoxerit. Cap. VII.

SEd ne ſtomacharẽtur ſuſcipientes, pientiſsimus Pater hos cibos decoquere curauit, ut in figuratiuis cibis fœlici præſagio obſeruatum fuit: Facturis enim Iſraëliticis typicũ tranſitum iuſsit Deus, ut agnum figuratiuum igne aſſarent. Et offerentibus panem in lege in-

dictum fuit, ut nullatenus crudum, ſed coctum clibano præſentarent: Ideo Pater *& ſacerdos noſter maximus* Chriſtus *omnia, quæ in lege præmiſſa ſunt uſque*
IESV *ad minimum apicem obſeruans & complēs, omnem cibum quem præparauit, decoxit in clibano crucis illo igne, de quo ait:* Ignem ueni mittere in terrā, & quid uolo, niſi ut ardeat? Ardet quippe, non ut conſumat, ſed ut decoquat cibos præparatos:
Ieremi. *ratos: ut conflet nos in unum: ut erudiat, & tranſmutet, iuxta illud Ieremiæ in* Trenis: De excelſo miſit ignem in oſſibus meis, & erudiuit me: *aut diſſoluit liquefaciens, ut habet ueritas literæ: uel acquiſiuit me, tranſmutatum uidelicet de animali in ſpirituale:* וירדנה *uairdenah enim* & *acquiſiuit, uel & diſſoluit interpretatur.* Diſſoluit itaque nos hic ignis, ut conflet, & tranſmutet in melius, ut
Gui.Lo. *non incongruè exclamet ad hunc ignem Lateberacenſis dicens:* O fœlix flamma ardens, & non urens, illuminans, & non incinerans, ſic omnes, quos tangis, in te transformas amantes, ut meritò Dei uiui nomine appellentur: Calefeciſti Apoſtolos, & omnia præter te relinquentes filii Dei effecti ſunt: Calefeciſti martyres, & ſanguinem fuderunt, ut ille eorum mixtus cū tuo ſanguine unum quid efficeretur: Calefeciſti uirgines, & igne amoris ignem fœtoris extinxerunt, ut legitimæ efficerentur ſponſæ tibi coniungendæ: Calefeciſti confeſſores, & duris ſeſe carceribus manciparunt, ut tibi ſoli uacātes facilè tecum unirentur. *Omnis itaque creatura huius ignis beneficio uiuit, ut non ſit, qui ſe abſcondat a calore eius: ſi cupit* Dei habere conſortium. Ignem igitur hunc diuinum accendit in coquendis cibis præparatis, adiiciens fomenta lignorum ipſi conuenientium: Quæ figurata ſunt per ligna crucis ueri clibani, ubi hi cibi coquūtur. Et hæc ligna fuere cedrus, cupreſſus, oliua, & palma, ut paſſim aſſeritur: Prima igitur eſt cedrus corruptionis inſcia, & ſemper durans, denotās affectum, & effectum indefectibilem, & bonitatem ignei amoris fomentum ſemper durans: quia etiā bonus amore ſemper ardet. Cupreſſus olens odorem ſignificat uirtutum ipſius expurgatis naribus ſemper fragrantem, ut illum perſentiens dicat: In odorem un-
Orige. guentorum tuorum currimus. Variis quippe (inquit Origenes) Deus Pater eum ungens unguentis fecit illum Chriſtum, & medicum. Fecit quoque ipſum uirgulam fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & uniuerſi pulueris pigmentarij: Quibus odoribus oblectatus inflammabatur deſiderio, ut ipſis nos cōſpergeret,
Paulus. & redolētes nos faceret, iuxta illud Apoſtoli. Chriſti bonus odor ſumus. Odore quidem fragramus: quādo Deo offerimus opera noſtra, & noſipſos hoſtiam uiuam, Deo placentem, quam ſuſcipit in odorem ſuauitatis. Et hoc fuit fomentum excalefactorij amoris, quo accenſus eſt ad conducendum opus redemptionis noſtræ. Oliua præ ſe fert miſericordiam, & benignitatem, qua in nos ſemper beneficus ardenti fertur amore. Palma uerò triumphum reportandū de antiquo hoſte deſignat, cuius etiam amore accendebatur: Nam palma martyres portant in ſignum conſtantiæ, & triumphi, eo quòd quanto magis eius ramus eſt onuſtus fructibus, tanto magis erigitur nanquàm flexus. Hæc igitur quatuor ligna ſunt,

quæ illi diuino igni fomentũ præſtabant, quo perfectus, decoctus, & conditus redemptor noſter cõductus eſt in optimum panem, & carnẽ nobis pro edulio ſubminiſtrandam. Inſuper eodem igne in nobis diffuſo, tanquam bonus panifex, & artopta nos decoquit, & parat in panem, & cibum ab eo mãducandum. Intrabo (inquit in Apocalypſi) ad mihi aperiẽtem, & cœnabo ſecum, & ipſe mecum. Effectus eſt enim homo, ut hominem faceret Deum: Se quoque fecit hominis cibum, ut hominem cibum ſuum efficeret, & ambo pranderent, & cœnarẽt ſimul in cœna illa ultima, & æterna: in qua decocti, & ſemper excalefacti cibi igne illo diuino appoſiti ſunt indefectibiles: Vbi etiam eſt uinum illud nouum productum ab ea uite, quæ ait: Ego ſum uitis uera: Et expreſſum eſt ĩ torculari crucis ab eodem, qui dixit: Torcular calcaui ſolus & de gentibus non eſt uir mecum. Solus quippe calcauit uinum meriti, quia ſolus meruit gratiam, qua bene operaremur, & præmium gloriæ, quod nobis datur. Hos itaque cibos diuino igne decoctos præparauit pro cibandis filiis ex diuinis illis, & ſacratiſſimis femoribus genitis, ne deficiant. Vt ſicut animalis homo uiuit pane ſiligineo, hordeaceo, triticeo & hoc attolagano primario, ſecundario, uel ſubcineritio, & huiuſmodi, cũ carnibus multigenis, piſcibus, fructibus, & oleribus uariis, potaturque uino multiplici, & uario latice, ſic ſpiritualis homo paſceretur pane de cœlo præſtito omne delectamentũ in ſe habente, & omnium ciborũ uirtute referto, ſubactoque dulci ſanguine ueri Agni: cibareturq; carne, in qua omniũ carnium uirtus excellentiſſima quadam nota concluſa eſt, non ſolum, quia eſt caro hominis omnes alias excedens, ſed quia caro Principis, quia caro immaculata, arca exiſtens diuinitatis, quia caro illius, qui eſt omnium creaturarum uinculum. Paſcitur etiam lacte, uel butyro, quod qui comederit, ſcit reprobare malum & eligere bonum: Quod lac expreſſum eſt ab illis uberibus excelſis, de quibus dicitur in Cãticis: Meliora ſunt ubera tua uino: Et iterum: Ibi dabo tibi ubera mea. Bibitur quoq; aqua ſapiẽtiæ ſalutaris propinata ab illo hoſpite, qui nobiſcum peregrinans clamabat dicens: Si quis ſitit, ueniat ad me, & bibat: Et iterum: Qui biberit ex hac aqua, quam ego dedero, fiet in eo fons aquæ ſalientis in uitam æternam. Aderit etiam mel, quod eſt guſtus, & dulcedo ſacrorum eloquiorum, & ſapientiæ diuinæ tunc clariſſimè manifeſtatæ: Quod perſentiens aliquantulũ Propheta in hac peregrinationis uia, dicebat: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo. Sed de his cibis comedẽdis in cœleſtibus nuptiis diffuſius ſuo loco diſſeremus.

[margin: CHRISTVS. — Idem — Cantica. — CHRISTVS. — Dauid]

Hic, qui genuit, & paſcit, etiam ueluti bonus pater nos inſtruit. Cap. VIII.

[margin: Eccleſ.]

Filij tibi ſunt (inquit ille ſapiens) erudi illos. Hinc omnium ſapientiſſimus, & optimus pater IESVS poſt genituram, & cibum ſumma diligentia curauit nos inſtruere in omnimoda doctrina non ſolum uerbis, ſed factis, & exemplis edocta. De doctrina uerbo facta, omnia euangelia plena

ſunt, ubi pluries habetur qualiter aperuerit os ſuũ & docuerit, & prædicauerit in ſynagogis Galilææ, & Iudææ, ut doctrina in mundi meditullio ſeminata facilius ad mũdi extrema omnia deduceretur. Perfudit quoq; Apoſtolos, & diſcipulos ſancto ſpiritu promiſſo, qui ſuggerens eis omnia, edocuit ipſos omnia, ut per totum mundum diffunderent doctrinam, quam ſuſceperant, & ad metam euangelicam, & diuinæ ſapientiæ omnia deducerent, ut præcinuit diuus Ci-

Dauid tharœdus dicens: In omnem terram exiuit ſonus eorum, aut linea eorum, ut habet ueritas textus, omnia uidelicet regulans, & in fines orbis terræ uerba eorum: uel, & melius iuxta literã, conciones eorum. Nec fuerunt idiomata aliqua, in quibus non audita fuerint uerba eorum, quibus datum fuerat in nomine I E S V parentis, & doctoris noſtri loqui omnium linguis, ut ab omnibus doctrina illa intelligeretur, & in confirmationem, quòd doctrina illa erat à Spiritu ſan-

CHRISTVS. cto, ſicuti & donum linguarum, & conſequenter à doctore noſtro Chriſto, qui miſerat illum. Docuit etiam factis, & exemplis, iuxta illud, quod dixit: Exemplum enim dedi uobis, ut quemadmodum ego feci, & uos faciatis. Et adeo factis docuit, ut dicant noſtri ſapientes, quòd omnis eius operatio fuerit doctrina & inſtructio noſtra. Ipſe igitur ſapientia Patris, & Dei ſummi expreſſit, & manifeſtauit ſeipſum uerbis, factis, ueſtimẽtis, diſcipulis, ĩternis inſpirationibus, & per diuinũ lumen, quo multoties melius docet, q̃ uerbis, ut nõ ſine cauſa dixe

Ioan. rit Ioannes: quòd erat lux uera illuminans omnem hominem uenientem in hunc mundum. Quomodo autem per diuinum lumen nos alloquatur, & doceat, Dio-

Diony. nyſius in ſuo de diuinis nominibus ampliſſimè tractat. Per uerba igitur myſtica,

Idem. & per hoc lumen docuit nos eam doctrinam, quæ (ut inquit idem Dionyſius in de myſtica Theologia) ſuperincognita eſt, ſuperlucida, & ſupremus uertex ſapiẽtiæ: Quia in ea ſunt myſteria ſimplicia, & abſoluta ab omni infima diſciplina, cõtenta, & inuellata inſuperlucida caligine, & in tenebroſiſſimo lumine, edocta magis occulto ſilentio, quàm uerbis publicis: Nihilominus quæ, & quanta ſit, aliqualiter percurremus.

Quam doctrinam nos docuerit. Cap. IX.

Ioannes HAnc etenim doctrinam ſi uoluerimus explicare, nec uires noſtræ debiles ſuppetẽt, nec tempus, neque charta & atramentum ſufficient, ſed (ut uerbis Ioannis utar) nec totus mundus capere poſſet eos, qui ſcribendi eſſent libri, ſi exararentur per ſingula ea, quæ docuit I E S V S: aut exponerentur etiam illa, uel modica, quæ ab euangeliſtis texuntur ſimplicibus quidem uerbis, ſed longè ſublimioribus, & profundioribus ſenſibus, ut omnes quamuis ſapientes non pertingant, & acerrima ingenia hebeſcant, ut ipſemet doctor proteſtatur dicens: Confiteor tibi Pater Domine cœli, ac terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus. Diuina tamen opitulante gratia, quantum ipſum lumen & lux uera I E S V S noſtros di-

gnabitur colluſtrare oculos pro uiribus. Euangeliſtarum ueſtigiis inhærentes aliquid innuemus de his mirabilibus, quæ continentur ſub cortice literæ utriuſq; paginæ: de quibus dicebat propheta: Reuela oculos meos, & conſyderabo mirabilia de lege tua. Quæ quidem lex plena ſapientia primo data eſt Moſi, ſed à Chriſto conuoluta, & conducta in melius: quemadmodum ſi figulus eandem maſſam, quæ erat ſub figura bouis, arietis, uel agni conduceret in figuram hominis nihil addito, niſi noua forma, ſubſtantia & materia eadem permanente. Noſter itaque pater, & doctor IESVS eam legem, quæ prius ſubacta erat ſanguine animalium pro ſanctificando homine animali rurſum ſubegit; tanquam maſſam aliquam, proprio ſanguine circumuoluit, & conduxit pro ſanctificando homine ſpirituali, & meliori nihil perdens, nihil relinquens, quod ad ſubſtantiam legis pertineat, ſed figuram tantum, & effectum commutauit in meliorem ſortem: & hoc eſt quod dixit: Iota unum, aut unus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant, & compleantur uidelicet per euangelium, & euangelij aſſeclas, quæ in lege dicta ſunt. Iota quippe eſt minima alphabeti litera, ex qua (inquit Hieronymus) oſtenditur, quòd ea, quæ minima putantur in lege, ſacramentis ſpiritualibus plena ſunt, & quòd omnia recapitulantur in euangelio. Eſt etiã apex, id eſt punctus, & accentus: Quæ duo ſimul cum literis de ſubſtantia ſacri eloquij ſunt, ut dicunt ſecretiores Theologi: Nam literæ corpus legis faciunt, puncta animam tribuunt, & mobile reddunt corpus illud; accentus autem dant ſpiritum, uitam cœleſtem, & conſonantiam harmoniæ cælorum conformẽ: undè illa tria complent, & perficiũt legem facientia eam quodammodo uiuam, iuxta illud Pauli: Viuus eſt ſermo Dei, & efficax. Viuus quidem, quia penetrat uſq; ad interiora animæ, & ſpiritus, & ad penetralia cordis omnia proſpiciens. Efficax autem, quia diuidit ſpiritum ab anima, animali uidelicet uniens illum cum portione ſuperiori, ut tãdem deducat etiam animalem animam iam ſpiritui ſubiugatam in Deum, ut canitur in Pſalmo: Lex Domini immaculata, id eſt perfecta conuertens animas, ad creatorẽ ſuũ uidelicet, à quo proceſſit, & ſapientiam præſtãs paruulis, malitia ſcilicet & aſtutia humana, ſicuti doctor noſter poſtquã de iſta ſapientia occultata prudentibus mundi locutus eſt, ſubiunxit: Et reuelaſti ea paruulis: Qui immunes a peccato, & mundo corde admittuntur ad hanc doctrinam, ſapientibus mundi, tanquam immundis porcis, & canibus denegatã: De qua loqui uolens Paulus cum Hebreis, inquit: Grandis eſt nobis ſermo, & interpretabilis ad dicendum, maximè quoniam multi imbecilles ſunt ad audiendum: Et hi ſunt, qui indigent, ut doceantur, quæ ſint elementa exordij ſermonis Dei, & quibus tanquam infantibus lac præbendum eſt, non ſolidus cibus, qui perfectorum eſt. Quæ autem ſint hæc elemẽta proſequens declarat, dum ait: Si ferri ultis ad perfectam Chriſti doctrinam, omittendus eſt ſermo inchoationis, in quo uidelicet tractatur de principiis, & fundamentis diuinæ ſapiẽtiæ. Quæ ſunt de pœnitentia ab operibus mortuis, de fide, de baptiſmate, & ſacramentis, de

Dauid

CHRISTVS. Hieron.

Paulus.

Dauid

CHRISTVS.

Paulus

Idem

authoritate abſoluendi, & impoſitione manuum, & de reſurrectione mortuorum, & iudicij æterni: Quæ omnia habentur in cortice euangelij, & pertractãtur à ſcholaſticis Theologis quotidie in ſcholis, & in problemata diſcutiẽda deducuntur: Sed inter perfectos (ut ibidem Paulus innuit) hæc pertinentia ad meliorem ſapientiam pertractantur: Quod ſit donum cœleſte, & manna abſconditum, quod nemo ſcit, niſi qui accipit, ideo non pertractandum de eo, niſi inter expertos: quia alij capere non poſſunt. Inſuper quomodo homo ſit particeps ſpiritus Dei, & unum & idem cum ipſo: Quomodo etiam deguſtatur bonum, & melius uerbum Dei quàm id, quod foris ad aures ſonat, & plebeis in parabolis diſſeminatur, iuxta illud noſtri doctoris dictum ad ſecretiores diſcipulos: CHRISTVS. Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, cæteris autem in parabolis: Quæ inſuper ſunt uirtutes ſæculi futuri, & fœlicitatis, quam expectamus, quam nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, niſi ſubuectus fuerit quis uirtute Spiritus ſancti ad ea cognoſcenda, quæ homo propriis uiribus indagare Iſaias non poteſt, ſicut cautè loquitur Iſaias dicens: Non uidebit Deus abſque te, quæ præparaſti diligentibus te: Demonſtrata tamen hæc fuere primo parenti, dum Theolo. Paulus exiſteret in paradiſo uoluptatis, quem ſecretiores Theologi ſimul cũ Paulo uocant ſæculum futurum, id eſt reſtituendum nobis, qui illud perdidimus: A quibus dependet cognitio perfecta de origine, & fine animæ, de angelicis ſpiritibus, de conditione, & qualitate illius immenſæ gloriæ, de ratione illius paradiſi uoluptatis deſcripti penitus ſub metaphoris: Quæ omnia in medulla, & nucleo euãgelij includuntur: Ad quæ deuenit, qui ſcit auferre corticem, & frãgere nucleũ: Idem. Cuiuſmomi erat ille, qui dixit: Nos autem reuelata facie gloriam Domini ſpeculantes. Hanc autem doctrinam, quæ nõ reſeratur literis, aut uerbis, nemo ſcit, niſi qui dono peculiari accipit, dimittentes pertractandam inter perfectos, & eos, qui ipſam deguſtauerint, percurremus aliquid de ea quæ poteſt propalari doctrina, & maximè de hominis conditione quid docuerit doctor noſter Chriſtus melius quàm omnes mundi ſapientes.

Breuis epilogus circa ea, quæ docuit Chriſtus de negotio hominis. Cap. X.

QVinaria ſunt de homine inſtituta à ſapiẽtibus mundi, maximè ab his, qui nunc habentur præ manibus, tacta, & non deciſa, à Chriſto autem clariſſimè definita: Qui ſumus: Vndè uenimus: Vbi habitamus: Quo tendimus: Per quam uiam. Quis ſit homo, hoc tantum Peripate. à Peripateticis determinatum habemus, quod ſit animal, & hoc rationale productum ab homine, & à ſole. Academ. Ab Academicis autem (prout ex prophetica officina deduxerãt) additur, quòd ultra animal, & rationẽ in homine eſt quod- Plotinus dam diuinum, quod Plotinus intellectum nominat, aut lumen intellectuale, quo mediãte cognoſcere poſſumus Deum, & bonum operari ipſi Deo gratũ: Quod

& Pythagoras ex eadem officina depromit dicens in aureis uerbis: Confide, *quoniam diuinum genus hominibus ineſt. Sed Chriſtus ulterius tráſcendens docuit, quòd ſimus filij* Dei, *dum prophetam commendat, qui dixerat*: Ego dixi dij *eſtis, & filij excelſi omnes. Sed quia ab hac dignitate cecidimus, adeò, ut nullum ipſius in nobis remanſerit ueſtigium, nec adinuẽtus ſit, qui de ipſa aliquid uel docere, uel ſcire poſſit*, I E S V S *doctor noſter non tantum docuit, ſed poteſtatem dedit* (*inquit* Ioannes) *ut filij* Dei *fieri poſſemus, mortificata carne, & ſanguine, quæ nos ab illa dignitate diuulſerant*: Qui & *alibi exultans ait*: Videte qualẽ *charitatem dedit nobis* Deus, *per Chriſtum uidelicet, ut filij* Dei *nominemur, & ſimus*. Docuit *iterum, ut efficiamur filij* Dei *per ſuauem concordiam cum ipſo, dicens*: Beati *pacifici, quoniam filij* Dei *uocabuntur*: Quæ *pax non eſt quidẽ illa* Octauiani, *aut quam mũdus cupit, ut abſque prædonibus, uel ſicariis potiri poſſit unuſquiſque ſuis bonis ſecurius*: *ſed illa, quam cum* Deo *habere debemus*: *quæ in omnimoda conſonantia, & concordia cum ipſo conſiſtit*: *ut nihil optemus, nihil peragamus, niſi quatenus ipſi gratum ſit, ſuppeditatis penitus uitiis, & concupiſcentiis, debellatis hoſtibus, & pacatis affectibus*: Quod *facere nec ſciebamus, nec poteramus, niſi per* I E S V M *Chriſtum patrem, & doctorem noſtrum, dicente* Paulo: Deo *autem gratias, qui dedit nobis uictoriam per* I E S V M *Chriſtum dominum noſtrum*. Quæ *pax, & uictoria ſtat cum omnimodo bello extrinſeco, perſecutione, & martyrio*: In *quo uexatus* Vincentius *dicebat*. In *ſublimibus agor, ideo tormenta tua non timeo*: Docuit *inſuper conditionẽ humanam angelicæ tandem aſſimilandam, dum ait*: Et *erunt in cœlo, ſicut angeli* Dei, *maiori forſitã nedum ſimilitudine, ſed identitate, quàm exiſtimetur*. Declarauit *quoq; animæ pretiũ, dum ipſam toti mundo prætulit dicens*: Quid *prodeſt homini, ſi uniuerſum mundum lucretur, animæ uerò ſuæ detrimentũ patiatur?* Quæ *omnia, & his ſimilia, ſiquis bene perpenderit, intelliget ea definita de hominis conditione, quæ ſapientes mundi huius minimè declararunt*. Secũdũ *eſt*: Vndè *uenimus*: Quod *ab* Ariſtotele *diſcere nequimus, cum nõ determinet, undè egrediatur rationalis anima, an de ipſius gremio materiæ, an ueniat deforis, ſed dubitatiuè, & palpitando loquitur dicens*: Si *eſt aliqua forma ueniens deforis, ipſa eſt anima intellectiua*. Pythagoras *autem ex antedicta officina* (Alexandro, & Laërtio *referẽtibus*) *aliquid celebrius protulit dicens*: Anima *eſt immortalis, cum illud quidem à quo auulſa eſt, immortale ſit*: Vbi *duo profitetur*, Alterum, *quòd anima ſit immortalis*, Alterum, *quòd à* Deo *emanauerit*: *quorũ utrũq; ab* Ariſt. *relinquitur dubiũ, quia non curauit addiſcere à gymnaſio cœleſti, undè omnis ueritas*: *in quo præ omnibus edoctus* Chriſtus *aperta uoce inſtruit nos à* Deo *ꝓgenitos, dũ docet, ut magna cõfidẽtia recurramus ad* Deũ *uocãtes ipſum* Patrẽ, *ſicuti eſt, imò nullũ aliũ cognoſcamus patrẽ, dum ait*: Nolite *uocare uobis patrem ſuper terram*: Vnus *eſt enim* Pater *ueſter, qui in cœlis eſt*: Et *de ſeipſo ait*: Exiui *à* Patre, & *ueni in mũdum*. Sed *cum fratres ſimus potius ex*

Pytag. — Dauid — Ioan. — Idem. — CHRISTVS. — Paulus — Vicent. — CHRISTVS. — Ariſto. — Pythag. — Alexan. — Laërti. — CHRISTVS. — Idem

patre, quàm ex matre, & nos ab eodem abſque dubio exiuimus, non tamen eadẽ perfectione, & gradu: Quod minimè cognoſcimus, ſic nos primorũ parentum obtenebrante peccato, unde ignorantiæ, aut obliuionis pœnã incidimus: Proinde
Poëtæ *confinxerũt Poëtæ antiquiores, & gentium Theologi nos bibiſſe de Lethẽo gur*
The.Gẽ. Philo. *gite. Tertiũ eſt ubi habitamus: Circa quod adhuc uagãtur Philoſophi naturales, An hæc ſit noſtra patria, ubi conſequi poſſimus intellectum adeptum, in quo (ut ipſi opinantur) beari poſſimus, An ſit hoſpitium hic locus peregrinationis no*
Peripate. Brach. *ſtræ, & an hæc ſit manſio amica, uel hoſtilis: Circa quod, quid ſenſerint Peripa*
Academ. *tetici, nondum exploratum habeo: Brachmanæ autem & Academici diuinam doctrinam, quam Chriſtus explicandam uenerat, olfaciẽtes aliquid ueritatis in*
Didy. *huiuſmodi protulerunt: Non ſumus (inquit illorum rex Didymus) huius mundi incolæ, ſed aduenæ. Et Academici ſuum Platonem ſequentes fatentur alias manſiones tam pro bene, quàm pro malè merentibus, ut expreſſè in Phædone diſſe-*
Plato. *rit ipſe Plato. Mercurius quoque à ſuo Pymãdro edoctus, & in mentẽ erectus,*
Mercur. Chald. *dũ moreretur (Chalcidio referente) dixit: Hactenus fili pulſus à patria uixi peregrinus, & exul: nunc uerò patriam repeto: Cumq́ue paululum à uobis uinculis corporeis abſolutus abſceſſero, uidetote ne me quaſi mortuum lugeatis: nam ad illam optimam, beatamq́ue ciuitatem regredior, ad quam uniuerſi ciues mortis concione uenturi ſunt. Noſter autem doctor Chriſtus, quomodo ſe habeat no*
CHRISTVS. *biſcum hic, quem habitamus, mundus, ante omnes apertè declarauit dicens: Ego teſtimonium perhibeo de mundo, quia opera eius mala ſunt: Et iterum: Si mundus uos odit, ſcitote, quia me priorem uobis odio habuit. Et multa huiuſmodi tangit, ex quibus cognoſcimus mundum, & hoc hoſpitium, in quo peregrinamur, no*
Iacobus. *ſtrum eſſe acerrimum inimicum: Quem ſecuti Iacobus, & Ioannes dixerunt:*
Ioannes. *Qui uoluerit eſſe amicus huius mundi, inimicus Dei conſtituetur. Sed Ioannes paterna charitate nos blandiendo admonet dicens: Filioli nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo ſunt, quia in eo non ſunt, niſi nobis inimica omnia, concupiſcentia carnis, atque oculorum, & ſuperbia uitæ. Oſtendit inſuper noſter doctor, & Pater factis magis, quàm uerbis hanc non eſſe patriam noſtram, ſed peregrinationis diuerticulum, dum tanquam peregrinum ſe exhibuit*
Dauid *diſcipulis, ſub cuius perſona dicit propheta: Aduena ego ſum, & peregrinus, ſicut omnes patres mei. Hinc concluditur mundus non eſſe diligendus, ſicut nec diuerticula peregrinationis, imò cautiſſimè aduertendum, ne expoliemur, dilapidemur, & uulneremur. Quartum, quod magis mirum eſt, quia cum continuè peregrinemur, nullus tamen ſapientum mundi declarauit, quò properemus, niſi qui*
Pythag. *à diuinis eloquiis didicerunt, ut Pythagoras, cuius ſententia ad metrum redacta hoc reſonat: Corpore depoſito cum liber ad æthera perges, Euades hominẽ factus Deus ætheris almi. Cum quo Plato eadem diſciplina imbutus in Phæ-*
Plato. *done inquit: Qui piè præ cæteris uixiſſe inueniũtur, hi ex his terrenis locis, tanq̃ è carcere ſoluti, ad altiora tranſcendũt, puramq́; ſupra terram habitant regio-*

nem, ubi præmium pulchrum eſt, & ſpes ingens. Sed noſter doctor Ieſus nos de hoc aperto ſermone docet, dũ ait: Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcant te Deũ Patrem, & quem miſiſti filium tuum: Quæ cognitio cum haberi nõ poſsit in hac peregrinatione, quando habebitur, declarauit dicens: Quando uenerit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, congregabuntur ante eum omnes gentes: quibus ſeparatis, dicet iis, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum uobis regnum à conſtitutione mundi: In quo regno erit patens uiſio Patris, & opificis: erit fruitio omnium bonorum: erit denique ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus, qui eſt ſtatus ueræ beatitudinis: Quis autem Philoſophorum aliquando declarauit paratum eſſe uobis regnum? Quis auſus fuiſſet ipſum petere, aut ſperare, niſi ipſius regni Dominus declaraſſet, & promiſiſſet? Quis iterum declarauit nos inuitari ad illud regnum, tanquam ad nuptias, niſi doctor noſter, ut patet in parabola de nuptiis? Vltimũ, qđ omniũ difficillimum eſt, qua uia in illum finem pergendum ſit: Nullus eſt (inquit Baruch) qui illius regni uiam ſcire poſsit: nec eſt, qui excogitet ſemitas eius: Nec gigantes, qui fuerunt à principio ſtatura magna, & uiri nominis: Nec aliquis principum huius ſæculi, qui deſtruuntur: Nec philoſophorum quiſpiam, quamuis in exquirendo ætatem conſumpſerint, & tempus (ut longo ſermone diſſerit Lactantius) ſimul & induſtriam perdiderint, quouſque iſte doctor noſter, & Pater uiſus fuit in terris, & cum hominibus conuerſatus: Qui non tantum docuit, ſed fecit ſeipſum uiam, non in quam illam præceptorum, per quam currebat Dauid dilatato eius corde, nec uirtutum tantummodo, quamuis eam omnimodam pleniſsimè docuerit, ſed fecit ſe uiam, & baculum, cui innixi pergeremus ad Patrem, nedũ ſuſtentans, ſed ducens, attrahens, & portans, ut in parabola de oue perdita, & humeris paſtoris portata docemur: ſub cuius pſona inquit Auguſtinus diſputãs contra quinque hæreſes: Cum eſſes inimicus Patri meo, reconciliaui te: Cum errares inter montes, & ſyluas, quæſiui te: inter lapides & ligna, quæ adorabas, inueni te: humeris meis portaui te uſque ad Patrem, cui te reddidi. Omnia quoque pondera peccatorũ noſtrorum in ſe ſuſcepit, ut exonerati facilius pergeremus, aut portaremur. Docuit etiam, quomodo renouari, & tranſmutari debeamus, ut leuiores effecti non deficiamus in altiſsimo & difficillimo itinere, & ne in effigie beſtiæ, quam per peccatum aſſumpſeramus, apparentes in curia illa mentium, & intellectualiũ ſpirituum expelleremur multò ſeuerius, quàm eiectus dicatur à nuptiis ille, qui non habebat ueſtem nuptialem. Cuius tranſmutationis principium fit per ſacramentale ſemen, quo concipimur in baptiſmo, & renaſcimur ſecundum ſpiritum: Sed per reſurrectionem complementa ſuſcipimus perfectæ regenerationis, de qua dicitur: In regeneratione cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ cum angelis ſuis, uos, ſcilicet Apoſtoli, ſedebitis ſuper ſedes duodecim iudicantes duodecim tribus Iſraël: Sed alij omnes, qui reliquerint domum, fratres, uel ſorores, aut patrem, aut matrem, aut filios,

CHRISTVS. Baruch. Lactan. Auguſti

uel agros, centuplũ accipient, & uitam æternam poſſidebunt. Quis enim de hac regeneratione ante ipſum ſermonem habuit, uel excogitauit? Cuius regeneratio-
Paulus *nis, quæ fit in reſurrectione, ipſe fuit principium, & uia, dicente Paulo: Chriſtus ſurrexit à mortuis primitiæ dormientium, quoniam quidem per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum : Et ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes uiuificabuntur. Et hæc eſt uera uia uitæ, quam docuit*
Dauid *doctor noſter Chriſtus, ſicut prædixerat propheta : Notas mihi feciſti uias ui-*
Ambroſ. *tæ, quæ (inquit Ambroſius) antea habebantur ignotæ: Quem præuidens in ſpi-*
Iſaias *ritu Iſaias lætabundus ait: Venite, aſcendamus ad montem Domini, montem utique illum eleuatum ſuper uerticem montium, & ſuper omnes colles, id eſt ſuper omnes ſublimes in potẽtia, ſapientia, & ſanctitate, & ad domũ Dei Iacob, de qua egreſſus eſt ſecũdũ carnẽ iſte Doctor noſter* I E S V S, *& docebit nos uias ſuas: & ambulabimus in ſemitis eius: quia de Sion exibit lex, & uerbũ Domini de Ieruſalem, Lex quidem proximè ſubacta (ut diximus) & uerbum Domini, quod eſt factum caro, & docuit nos potiſſimè in templo, quod eſt in Ieruſalem, & in cruce fixa ante portam ipſius.*

In quo gymnaſio, & qua cathedra nos inſtruxerit. Cap. XI.

ET *quamuis iſte Pater, & Doctor noſter docuerit nos in templo, in montibus, in ſynagogis Galilææ, & in diuerſis locis, totam tamen doctrinæ ſummam, & efficacius tradidit in cruce, ut meritò*
Auguſti. Paulus *dicat Auguſtinus: Crux Chriſti patientis fuit cathedra magiſtri docentis. Quod cognouit & ille, qui dixit eum Corinthiis: Nihil putaui me ſcire inter uos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum: quia in cruce poſitus nobis omnigenam doctrinam dedit: quam in ſuperficie percurrentes dicemus, ꝙ ab elementis melioris, & myſticæ grammaticæ incipiens deduxit nos uſq; ad ſummos apices profundiſſimæ theologiæ nullam doctrinam intermediã relinquens intactam. Primo enim docuit uerbũ æternum concordare cum nomine illo, quod*
Idem. *eſt ſuper omne nomen, datum quidem ei per uirtutem crucis, ſi uera docet Paulus: qui de hoc uerbo incarnato, qui cognominatur Chriſtus, inquit: Factus eſt ꝑ nobis obediẽs uſq; ad mortẽ, mortẽ autẽ crucis: propter quod & Deus exaltauit illũ: & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomẽ, ut in nomine* I E S V *omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtriũ, & infernorũ: Cuius nominis uirtus, & ſi data in cruce eſt, id tamẽ intuitu diuini uerbi uniti, & perfundentis hoc nomen* I E S V M, *& ipſum nominatũ, adeo, ut per antonomaſiã cognominetur Meſſiah, & Chriſtus, id eſt unctus præ omnibus participibus ſuis. Hinc docuit & participiũ, id eſt captũ ex utraq; natura portionẽ, qua cõſtituitur ipſe Chriſtus. Aliud quoq; participiũ explicauit in cruce, dũ participauit nobiſcum gratiam, gloriam, & meritum, quod acquiſiuit in ea, ut nos ſuipſius participes faceret, & ſecum uniret. Pronomen uerum eſt illud cognomen Chriſtus, quo utimur loco nominis* I E S V, *& uocamur Chriſtiani à Chriſto, ſicut deberemus dici Ie-*

ſuani à Ieſu: Aut dicamus, quòd & ſi Ieſus eſt nomen, poteſt tamen eſſe pronomen, quia ſtat nobis pro nomine magno Dei, quod exprimi non poterat, quouſque exigeretur opus crucis: in qua (ut diximus) data eſt uirtus huic nomini, quod inuocamus pro uomine magno Dei, ſicut ſupra declarauimus. Præpoſitionem autem docuit, dum nomen ſuum tradidit in omnibus operibus noſtris præponendum, ſicuti expreſſit Paulus dicens: Quæcunq; facitis, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti facite. Docuit quoq; nos præponere crucē ſequendam dicens: Qui uult uenire poſt me, abneget ſemetipſum & tollat crucē ſuam, & ſequatur me, qui cruci affigendus ſum præbens ipſam uobis, tanquam baculum, & ſignum præuium in omnibus operibus proponendum. Explicauit quoque aduerbium, matrem uidelicet ſtantem iuxta uerbum, quando dixit diſcipulo, & conſequenter omnibus nobis: Ecce mater tua, quam relinquo loco mei, ut mediante ipſa: quæ ſtat cōtinuè iuxta me, & antè faciem Patris, poſitis à Patre, & à me obtinere quicquid uultis: Ideo tunc diſcipulus nomine ſuo, & nomine omnium noſtrum accepit eam in ſuam tutelam, & refugium pro Chriſto, & ſimul cum ipſo. Sed & interiectiones maximas docuit nos facere, præbens undè ſuſpiria & omnes dictiones dolentis emittamus. Poſtremò coniunctionem illam, ad quam omnes inſtituti ſumus, cum Deo uidelicet nos beatificante: Nam ſentiens quid in cruce breui facturus erat, ut efficacius operaretur, poſt nouiſſimam cœnam Patrem orauit dicens: Rogo Pater, ut ſicut ego & tu unū ſumus, ita & iſti unū ſint in te. In logica uerò meliori inſtruxit nos quàm Ariſtoteles, eum longè clarius ſciamus per ipſam diſcernere uerum à falſo, quàm per hanc, quam in ſcholis & Peripateticis gymnaſiis iuuenes inſtruuntur. In doctrina enim crucis (ſiquis bene perpendere uoluerit) abſque dubio diſtinguet inter uerum & falſum, iuſtū & iniuſtum: In ea nanque homo efficitur ſpiritualis, & conſequenter (ut docet Paulus) iudicat de omnibus: Ibi comeditur uerū lac, & butyrum, quo ſciat unuſquiſque reprobare malum & falſum, & eligere bonum & uerū. Summā quoque Rhetoricam docuit, imò omnem efficaciam orationi tribuit, dum meruit, & is effectus eſt, per quem omnia impetramus à Patre: Nomen enim hoc IESV (in quo petere docemur, quicquid cupimus) habuit (ut paulo antè diximus) efficaciam à cruce, ex qua acquiſiuit illud nomen, quod eſt ſuper omne nomen. Duo etiam præbuit gratiſſima ad reconciliandum auditorem Patrem, ad cuius præſentiam ſemper orare debemus: Alterum eſt diligens cura, quam habere debemus, ut repræſentetur anima pura & munda Deo Patri, à quo ipſam accepimus, quod facto efficere docuit, dum ait: Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum: Alterum eſt dilectio inimicorum, in qua ſingulari efficacia præbuit ſe imitandum dicens: Pater ignoſce illis, quia neſciunt, quid faciunt, excuſans eos de ignorantia. Inſuper & ad orationem pro nobis factam deueniens obtulit (inquit Paulus) preces cum lachrymis, & clamore ualido nos inſtruens, ut idem faciamus orātes, cū clamore uidelicet cordis, magis q̄ oris. Nec Arithme-

Paulus. CHRISTVS. Idem Ibidem Paulus CHRISTVS. Paulus

ticam prætermiſit, quin eam profundè doceret, dum multitudinem ab uno ema-
CHRI *nantem in idem conducere ſtuduit in eo, quod ait: Cum exaltatus ſuero à terra,*
STVS. *omnia traham ad meipſum, unicū uidelicet principium, à quo emanarūt. Sed & multiplicare docuit, quando inſtruxit nos coniungere pauca merita noſtra cum ſuis abūdantiſſimis, ut debita ratio inueniri poſſit. Docuit & diuidere animam uidelicet à ſpiritu per gladium ſpiritualem, quod eſt uerbum Dei nobis creditū, & habens efficaciam potiſſimè per crucem, & Chriſtum crucifixum. Subtrahere quoque demonſtrauit debita à meritis noſtris, ut uiderentur, qui fructus ex noſtris reſtarent operibus. In Geometria uerò docuit illud, quòd omnes, ut inueniant, fruſtra & incaſſum laborant, quomodo uidelicet quadretur circulus: Et hoc, dum ſphæram intellectualem, & naturæ diuinæ quadrauit in corpore quadrifarij elementi præbens & nobis eiſdem elementis quadratis, undè poſſimus conuenire cum ſphæra illa diuina. Et hæc eſt unica uia, ut premamur ſub torculari crucis, & ex quadrariis, atque corporeis efficiamur ſphærei, & diuini: Non enim poteſt ritè dari ſphæra quadrati, aut cubi, niſi reſoluatur figura illa quadrataria: & reducatur in circulū: Ideo oportet diſſolui corpus hoc corruptibile, & quadrāgulare, uel quadrifarium per crucem mortificādum, ſi de-*
Paulus *bet fieri ſphæricum & diuinum induendo (ut inquit Paulus) incorruptionem, & immortalitatem, atq; naturam illam unigenam, & ſpiritualem: Dedit nāq; per crucem nobis poteſtatem filios Dei fieri, per ipſam carnem & ſanguinem mortificando, & per uirtutem Chriſti patientis renaſcendo, ut ſupra diximus. Muſicā adiecit, docēs eam, & ſonans cū tympano corporis extenſi in cruce, pulſante anima, & reboante ſpiritu tanta ſuauitate, ut longè melius, quàm de Orpheo dicatur trahere ad ſe etiam longiſſimè diſtantes in omnibus mūdi partibus: Cōſonantiā nāq;, & concordiā ibi cōduxit rerum inferiorū cū cæleſtibus omnia*
Idem. *cōcilians, omnia pacificans per ſanguinē crucis eius, ut inquit Paul. Quod nemini antea, uel pòſt efficere datum eſt. Docuit inſuper uerā, & meliorē aſtrologiā cū effectu ꝓducēs, & diffundēs cæleſtes, & diuinos influxus in nos omnes: Imò ſeipſum uerū cœlum aperuit, ut de pleniſsimis ſuis chariſmatibus in nos oēs diffunderet. Expoſuit etiam ueram philoſophiam, quæ docet abſtrahere intellectualia, & ſpiritualia à ſenſibilibus, dum docuit hæc cōtēnere, & illa appetere.*
Idem. *Ad quē doctorem inuitat nos Paulus dicens: Occurramus in oppoſitum nobis certamē ſuſpiciētes in authorem fidei, & conſummatorem IESVM: qui poſtpoſito ſibi gaudio, mundano uidelicet, & ſenſibili, ſuſtinuit crucem ignominia cōtempta, quæ inde ſequebatur, ut potiretur cæleſtibus, & diuinis deliciis. Medicinam autem docuit, & exercuit gratis effectus omnium languentium medicus, donans etiam medicinas, atque unguenta, quibus uariis delibutus ubique fragrabat ſuauitatis odorem. In philoſophia uerò morali adeo omnes exceſſit, ut uirtutes, quas docuerunt ij, qui de moribus tractant, umbræ ſint tantummodo, & picturæ in comparatione uirtutum perfectiſſimarum, quas docuit in cru-*

ce: Ibi enim charitatem palàm oſtendit ſuper omnem charitatem, & dilectionem exponens corpus, & animam pro amicis ſuis: Ibi humilitatem, cum humiliauerit ſemetipſum uſque ad extremum gradum ignominiæ: Ibi obedientiam factus obediens uſq; ad mortẽ, mortem autem crucis: Ibi fidem, quando crucẽ conſcenſurus dixit diſcipulis: Creditis in Deũ, & in me credite, qui ſum author, & conſummator fidei: Ibi patiẽtiam, & ſpem futurorum bonorum cum innumeris, & immanibus laceſſitus iniuriis ſtetit, tanquã agnus coram tondente ipſum, & non aperuit os ſuum. Verum tandem ſummum apicem Theologiæ docuit, dum omnia cõpleuit, quæ in tota ſcriptura ſacra, lege uidelicet. & prophetis continentur, adeo, ut ritè omnibus perfectis alta uoce exclamaret dicens: Conſummatum eſt, & completum, omne uidelicet, quod de me ſcriptũ erat, & de redẽptione humani generis, & de reſeratione ianuæ cœleſtis, & de omnibus, quæ hominẽ, & conſequenter omnem creaturam in debitum finem conducunt. Quæ uniuerſa latent eos, qui non habent ſenſus interiores exercitatos in agnitione ueritatis. His autem, qui colluſtratos habent oculos manifeſta ſunt, ſicut dicebat Apoſtolus: Nos prædicamus Chriſtũ crucifixũ, Iudæis quidem ſcandalũ, gentibus autẽ ſtultitiã, ipſis autẽ uocatis, & illuminatis Iudæis, atq; Græcis Chriſtũ Dei uirtutẽ, & Dei ſapientiã: Quia quod ſtultũ eſt Dei, ſapientius eſt hominibus: & quod infirmũ eſt Dei, fortius eſt hominibus: qui magnipendunt ſapientiam, & doctrinas humano ingenio excogitatas, quæ nihil ſunt apud Deũ. Nam infimus gradus diuinæ ſapientiæ, quæ ſtultitia quædam exiſtimatur, maior eſt omni ſapiẽtia mundi, adeo, ut in omni gradu ſapientiæ ſuæ perdantur mundi ſapiẽtes, ſicut ſcriptum eſt in Iſaia, & allegatum à Paulo: Perdam ſapientiã ſapientũ, & prudentiam prudentum reprobabo: Vbi ſapiens, ubi ſcriba, ubi inquiſitor huius ſæculi, qui intelligat myſterium crucis? Ibi enim ſunt theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ abſconditi, ſapientiæ quidem non huius ſæculi, neque principum mundi huius, quæ deſtruitur, ſed eſt ſapientia in myſterio abſcondita, quam prædeſtinauit Deus ante ſæcula in gloriam noſtram, quã nemo principum huius ſæculi cognouit: Ad quam percipiendam ſæpius Deus ſtultos huius mundi elegit, ut confundat ſapientes, & infirma, ut confundat fortia, & ignobilia mundi & contemptibilia elegit, & ea, quæ non ſunt, in conſpectu hominum uidelicet, aut ea, quæ nõ ſunt, ut faciat, & deſtruat ea, quæ ſunt, & non glorietur omnis caro in conſpectu eius: Qui conſtituit Chriſtum IESVM nobis ſapientiam, iuſtitiã, ſanctificationem, & redemptionem, ut qui gloriatur ſe ſcire, uel poſſe aliquid, in Domino Chriſto IESV glorietur, qui eſt uera ſapientia, uerus doctor, & nobis omnia adminiſtrans: Qui docuit ſuos electos non longo temporis ſpàtio, nec tot uigiliis, & aſſiduis laboribus, quot ſolent iuuenes addiſcere doctrinas gentium, ſed ſola unctione Spiritus ſancti eos in omnibus inſtruxit, ſicut promiſerat dicens: Ille ſuggeret uobis omnia, & docebit uos omnia: Et Ioãnes in epiſtola: Vnctionem habetis à ſancto, & noſtis omnia: Et iterum: Non neceſſe ha-

CHRISTVS. Idem. Paul. Iſaias. Paulus CHRISTVS. Ioan.

betis, ut aliquis uos doceat, ſed ſicut unctio eius docet uos de omnibus, ita uerum eſt. Nec dubitandũ eſt de doctore, & doctrina eius, quia nõ eſt mẽdaciũ in eo.

Quibus theſauris, ueluti bonus pater, ditet nos Chriſtus. Cap. XII.

Non ſuffeciſſet parenti noſtro nos generaſſe, & *continuò paſcere,*
& inſtruere, niſi & *nos diuites faceret, & accommodaret in om*
M. Var. *nibus: Diuitiæ enim dicuntur (ut docet* Marcus Varro; *& alij*
grammatici) quia diuos nos faciant, nullóque egentes, ſicut Deus
eſt: Ad *quem ſtatum nos conducunt ueræ diuitiæ.* Sed tantus error inoleuit in
hominibus, ut diuites ſeſe facere exiſtiment in his, quæ inferioribus regnis tan-
quam fceces & expurgamenta dicata ſunt: Habet *enim &* Pluto *antideus ſuas*
diuitias ex terra effoſſas, undè Dis *dicatur, quia ſemper his terrenis diues, ut*
Claudi. *inquit ipſe* Pluto *in* Claudiano*: ſemper'que tenemus, Quod ſuperi tenuere ſe-*
mel. Qui *Pluto (ut diximus)* Mamona *à* Saluatore *nominatur, ſimul & diuitiæ*
quas poſſidet: Quæ diuitiæ ueris opponuntur, ſicut & princeps eius Mamona
opponitur Patri *noſtro uerò diuiti non tantũ pro ſe, ſed pro omnibus aliis, ut in-*
Paulus *quit* Apoſtolus*:* Diues *in omnes, qui inuocant illum:* Et *tãta eſt inter ipſos diſcre-*
pantia, ut nemo poſſit utrique inſeruire, ſicuti teſtatur ipſe ſummus doctor no-
CHRISTVS. *ſter dicens:* Non *poteſtis* Deo *ſeruire, & mamonæ: qui opponuntur, tanquam*
uerum & falſum. Et *ideo nos admonet falſas contemnere diuitias, & ueras ap*
petere: Nolite *(inquit) theſaurizare uobis theſauros in terra, ubi ærugo, & ti-*
nea demolitur: & ubi fures effodiunt, & furantur: ſed theſaurizate uobis the-
ſauros in cœlo, ubi nec ærugo, nec tinea demolitur: & ubi fures nec effodiunt,
nec furantur: Qui *theſauri, & diuitiæ ex multis peculiis coaceruantur.* Eſt *e-*
Paulus *nim theſaurus gratiæ, de quo inquit* Apoſtolus *cum* Epheſiis*:* Habemus *remiſ-*
ſionem peccatorum ſecundum diuitias gratiæ eius, quæ ſuperabundauit in no-
bis: Et *iterum:* Deus*, qui diues eſt in miſericordia propter multam charitatem*
ſuam, qua dilexit nos, conuiuificauit nos in Chriſto*, cuius gratia eſtis ſaluati:*
& *coëxcitauit,* & *conſcendere fecit in cœleſtibus, in* Chriſto IESV*, ut oſten-*
deret in ſæculis ſuperuenientibus abundantes diuitias gratiæ ſuæ in bonitate ſu
per nos. Et *non ſine cauſa commiſcet* Apoſtolus *diuitias miſericordiæ* Dei*, gra-*
tiæ, & bonitatis: quia omnia illa ex eodem ærario ſupramundano proueniunt.
Idem. *Eſt quoque theſaurus ſapientiæ, ut cum* Coloſſenſibus *ait:* In Chriſto *ſunt om-*
nes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ communicati amicis ſuis, ut Corinthios *allo-*
quens dicit: Diuites *facti eſtis in illo in omni uerbo, & in omni ſcientia:* Quos
theſauros diſpenſandos ſibi creditos eſſe Epheſiis *declarat, dum ait:* Mihi *autẽ*
ſanctorum minimo data eſt gratia hæc, in gentibus euangelizare inueſtigabi-
les diuitias Chriſti*, & illuminare omnes, quæ ſit diſpenſatio myſterij abſcondi*
ti à ſæculis in Deo*, qui uniuerſa creauit: ut innoteſceret nunc principatibus, &*
poteſtatibus in cœleſtibus per eccleſiam multiplex ſapientia Dei *ſecũdum præ-*

finitionem ſæculorum, quam fecit in Chriſto Ieſu domino noſtro. Erãt enim hæ diuitiæ abſconditæ in Deo omnibus retroactis ſæculis, quouſque per Chriſtum fuerunt reuelatæ, & creditæ Apoſtolis diſpenſandæ: Quas cum omni reuerẽtia diſtribuere uolens Paulus ſubinfert : Huius rei gratia flecto genua mea ad Paulus.
Deum patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti: ex quo tanquam metro, & menſura, atque origine omnium paternitatum omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur. Nec eſt enim aliquis pater, qui non ſit primo genitus à Patre ſummo, & ab eo habuerit fœcunditatem, undè poſſit effici pater. Hunc igitur rogo (inquit) Paulus, ut det uobis ſecundum diuitias gloriæ ſuæ, quas uidelicet ego diſpẽ Idem
ſo, corroborari per ſpiritum eius in interiorẽ hominem, habitare Chriſtum per fidem in cordibus ueſtris, in charitate radicati, & fundati, ut poſſitis cõprehẽdere cũ omnibus ſanctis, quæ ſit lõgitudo, latitudo, ſublimitas, & profundũ, ſapientiæ uidelicet Dei, & ſcire ſupereminentem charitatem Chriſti, in qua ſcilicet ditiſſimus fuit, ut de plenitudine eius omnibus erogare poſſit, undè ſequitur: Vt impleamini in omni plenitudine Dei. Eſt quoque ditiſſimus gloria, ut idem teſtis cum eiſdem loquens deponit. Precor continuè in orationibus meis, ut illuminati oculos cordis ueſtri ſciatis, quæ ſit ſpes uocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius: Et iterum: Det uobis corroborari per ſpiritum in interiori homine, ſecundum diuitias gloriæ ſuæ: Sine quibus diuitiis Chriſti, quamuis potiamur inferioribus & terrenis, pauperrimi ſumus, ut ipſemet aperta uoce Paulus
inſinuat dicens: Tu dicis, Diues ſum, & locupletatus, & nullius egeo, & neſcis, Apocal.
quia tu es miſer, & miſerabilis, & cæcus, & nudus: Suadeo itaque tibi emere à me aurum ignitum probatum, ut locuples fias ſecundum ueras diuitias. Et iterũ in euangelio, cui titulus eſt ſecundum Lucam: Facite uobis ſacculos, qui non ueteraſcunt, & theſaurum non deficientem in cœlis, loco quippe ueris diuitiis pleno, ut canit diuus Citharœdus: Gloria, & diuitiæ in domo eius. Lucas.

Quo peculio ditauerit filias. Cap. XIII.

NEc Pater iſte noſter contentus eſt habere filios, ſed uult quoque habere filias, ut utroque ſexu compleatur debitus naturæ concentus, ſicut & ipſe eſt (teſte Mercurio) utriuſque ſexus fœcunditate munitus: Quæ filiæ ſumus nos, qui aliquãdo filij, milites, & mi- Mercur.
niſtri eius dicimur, aliquando filiæ, & ſponſæ, ut in Canticis legimus: Egredimini, & uidete filiæ Sion Regem Salomonem in diademate, quo coronauit eũ mater ſua in die deſponſationis illius, quando uidelicet multas accepit ſponſas, ut paulo inferius dicitur: Sexaginta ſunt reginæ, & octoginta concubinæ, adoleſcentularum non erat numerus. Omnes utique deſcriptæ magno myſterio in figuram accipiendarum à Chriſto, quod relinquimus ſuo loco declarandum: Hic enim non tantum illas reginas, concubinas, & adoleſcentulas accepit in ſponſas, ſed etiam totam fidelium collectionem innumerabilem: Quam Ioannes dicit uidiſſe paratam, tanquam ſponſam ornatam uiro ſuo, ut unaquæque ſit ſponſa, & Canticis. Ibidem Ioannes.

tota ſimul collectio ſit ſponſa, & filia, uel filius, ſicut eadem forma etiam apud grammaticos diuerſis rationibus dicitur animus, & anima in utroque ſexu, ſicuti etiam in ſcriptura habemus dictũ fuiſſe, antequam produceretur mulier, Maſculum & fœminam *creauit eos, id eſt creauit hominem utroque ſexu gauden-*
Mercur. Plato. Iſaias *tem, ut tangit* Mercurius *in* Pymandro, *& ſerioſius explicat* Plato *in* Sympoſio: *Et hoc, quia aliquando ueluti fœmina ſemen ſuſcipit, & grauidatur, iuxta illud Iſaiæ:* A facie tua Domine concepimus, & peperimus: *Aliquando autem uiriliter agens alios grauidat ſemine uerbi Dei diſſeminato. Sunt & qui dicunt, quòd anima dicitur, qua uiuimus accipientes uitam à ſuperis, & animus quo ſapimus, redire uidelicet in eum, à quo uenimus. Dum igitur filij ſumus, ditamur à* Patre, *& hæreditate donamur: dum uerò filiæ exiſtimus dotamur ab eodem* Parente, *qui eſt* Pater, *&* Spõſus, *ſicuti primus homo fuit pater, & maritus primæ mulieris. Dum ergo anima eſt filia, dotatur primo gratia præueniente, qua non tantum introducatur ad nuptias, ſed ut intereſſe poſſit conuenienter ornata, ut tantus ſponſus exquirit: Et hoc quouſque coniungatur ſponſo: Ad quam coniunctionem cum peruenerit, aliam partem dotis ſuſcipit, quæ eſt gratia cooperans, qua mediante ueſtit & filios, ut habitu nuptiali ueſtiti admittantur ad nuptias, & in aulam regiam: Ipſe eſt enim qui operatur omnia in omnibus, & qui eſurientes replet bonis. Præbet itaque in dotem ueſtes, quibus operiant animæ nuditatem, ne expellantur à nuptiis, & dicatur:* Quomodo huc intraſti,
Matth. *non habens ueſtem nuptialem?* Quam ueſtem ipſe confecit (ut diximus) ex propria pelle. *Donat & omnia ornamenta opportuna ſpõſæ tanti uiri, quæ à propheta, præcipuè* Ezechiele *memorantur, prout,* Deo *fauente, explicabimus.*
Ezechi. *Præbet aurum, argentum, lapides pretioſos, & omnes ueros theſauros affluenter tam filiis, quàm ſponſis. Nec dubitet quiſpiam de tanto coniuge, quaſi non poſſint ſuppetere tot ſponſis ipſius diuitiæ, ut dona & cætera quæ ad negotiũ matrimoniale ſpectant abundè ſubminiſtret, quia ipſe eſt diues, & potens ſatiſfacere omnibus, qui illi adhærent: cum plenitudo diuitiarum ſit in eo nunquã deficiens, quoniam complacuit* Patri *(ut inquit* Apoſtolus *cum* Coloſſenſibus) *omnem plenitudinem habitare facere in eo: Et iterum:* In ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis, *quæ de ſe eſt infinita, & immenſa.*
Paulus

Quod tandem legatum fecerit. Cap. XIIII.

Optimus *autem hic* Pater *& ſi ſemper dilexit filios, in fine tamen maiora dilectionis pignora reliquit, non tantum in eo, quòd uitam expoſuit, ſed quia opulentiſſimum teſtamentum fecit, in quo legauit illud, quo maius excogitari nõ poteſt: Legauit enim æternum, & fœliciſſimum regnum beatitudinis, quod ſtatim ſe daturum promiſit latroni ei com*
CHRISTVS. *miſerenti, dum ait:* Hodie mecum eris in paradiſo. *Et paulo antè* Apoſtolis, *& conſequenter omnibus nobis promiſerat dicens:* Ego diſpono uobis regnum, ſicut diſpoſuit mihi Pater. *Et quamuis hanc hæreditatem ſtatim non poſſideamus*

eſt tamen in loco tuto repoſita ſtatim aſsignanda, quando adimpleuerimus teſtamentum: Cuius rei fideiuſſores ſunt Petrus, Paulus, Ioannes, & cæteri, qui eam uiderunt, & atteſtati ſunt: quorum primus ait: Benedictus Deus, & Pater Domini noſtri I E S V Chriſti, qui regenerauit nos in hæreditatem incorruptibilem conſeruatam in cœlis, paratam reuelari in tempore nouiſsimo, in quo exultabitis: Sed modicum nunc oportet contriſtari in uariis tentationibus, ut probatio ueſtræ fidei multo pretioſior ſit auro, quod per ignem probatur. Et tandiu oportet nos eſſe ſub tutoribus, & actoribus ſub ſeruitute præceptorum, donec (inquit Paulus) euadamus in uirum perfectum in ætatem plenitudinis Chriſti: ut iam non ſimus paruuli fluctuātes, & circumacti ab omni uento, ſed compaginati & firmi per omnem iuncturam, & in menſuram uniuſcuiuſque mēbri correſpondentis præceptis diuinis, ut alibi declaratum eſt. Si qui tamen ſunt non adhuc adulti, ſupplebit Chriſtus, prout tanta hæreditas poſsidenda exigit. Ioannes quoque bis adſtipulatur dicens: Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi unigeniti à Patre, plenum gratiæ, & ueritatis. De cuius plenitudine omnes accepimus, ut poſsimus cohæredes effici illius unigeniti ſummi Patris.

Petrus. Paulus. Ioannes.

Quibus, & quanta legauerit. Cap. X V.

C*Vm hæc, quæ in ciuilibus fiunt, conſentanea ſint diuinis, & cœleſtibus, &* *una reſpublica ſit alterius ſimulachrum, aptiſsimè ex his, quæ nobis domeſtica ſunt, addiſcere poſſumus diuina. Teſtator ciuilis plura pluribus legare poteſt, ſi tamen hæres aliquis inſtitutus ſit, à quo hæreditaria legata (ut Iureconſulti aſſerunt) debeantur. Pari modo Chriſtus effecit, ut bene diſſerit Ambroſius dicens: Author pietatis in cruce pendens teſtamentum condidit, ſingulis pietatis opera diſtribuens, Patri ſpiritum, Virgini Paranymphum, Nicodemo corpus terræ tradendum, Apoſtolis perſecutionem, Peccatori infernum, Chriſtianis pœnitētibus crucem; Latroni paradiſum, & omnibus fidelibus filiis hæreditatem uitæ æternæ: De qua loqui non datur, cum ipſi, qui eam uiderunt, proteſtentur, quòd non licet homini loqui, & ipſemet teſtator dicat: Nemo ſcit manna, & ſympoſium, quod præparatū dandum, atque delicias diſtribuendas, niſi qui accipit. Hinc ſatagenti Auguſtino, & ſciſcitanti, quæ gloria & lætitia beatis præparata ſit, illuxit lux, & inſonuit uox dicens: Auguſtine, Auguſtine quid quæris? Putáſne immittere uaſculō mare totum? Breui includere pugillo terrarum orbem? Cœlum firmare, ne uſitatos exerceat motus? Quæ oculus nullius hominum uidere potuit; tuus uidebit? Quæ auris nulla hauſit, hauriet tua? Quæ cor humanum nullatenus intellexit; intelliget tuum? Infinitæ rei quis erit finis? Immenſa qua menſura metieris? Infinitū quippe eſt obiectum, quo ciues illi friūutur: infinita erit duratio illis beatis per ſucceſsionem: infinitus erit eorum progreſſus, quia nunquam terminabitur: nec finem adinuenient eorum bonorum, in quibus oblectantur, aut illius boni om*

Ambroſ.

uia continentis tanta excellentia,ut in propria forma cuncta umbratica dici poſ ſint ratione ſingularis excellentiæ, quam habent in fonte omnium bonorum: In *dextera enim ipſius ſunt iucunditates æternæ, pro quo nos habemus uſque in fi-*
Dauid *nem.* Has *præſenſit regius propheta,dũ prophetico ſpiritu afflatus cecinit:* Ad*implebis me lætitia cum uultu tuo,quando uidelicet oſtendes mihi faciem tuam, adimplebis me lætitia dans de iucunditatibus æternis, quæ ſunt in dextera tua. Sed ne dubitaremus de hac glorioſa hæreditate,ipſam præoſtendit, antequam teſtaretur,* & *poſt:Siquidem ante eam demonſtrauit tribus Apoſtolis: ex qui-*
Petrus *bus* Petrus *ait:Audiuimus,cum eſſemus cum ipſo in monte ſancto,uocem huiuſ cemodi allatam à magnifica gloria,Hic eſt filius meus dilectus: Cuius faciem ui derunt ſplendeſcere,inſtar ſolis,& ueſtimenta alba,inſtar niuis ex gloria,in cu*
Ioan. *ius ſtatum transfiguratus erat.* Ioannes *quoque ait: Vidimus gloriam eius:* Et *iterum:Quod audiuimus,& uidimus,& contrectauimus de uerbo uitæ,annun tiamus uobis. Condito uerò teſtamento Stephano protomartyri ipſam gloriam*
Lucas. Stepha. *oſtendit,Luca atteſtante in actibus apoſtolicis,ubi inquit:Cum eſſet* Stephanus *plenus ſpiritu ſancto,intuens in cœlũ uidit gloriam Dei,*& Ieſum *ſtantem à dex tris uirtutis Dei,iam uidelicet in poſſeſsionem ingreſſum, tam pro nobis, quàm*
CHRISTVS. *pro ſe:De qua certus dixerat latroni:Hodie mecum eris in paradiſo. Et ne quis ſuſpectos haberet ipſos atteſtantes, tanquam conſanguineos,aut familiares ami cos,aſſumpſit quoque in teſtem Paulum perſequutorem,& inimicum, atque a- cerrimi ingenij uirũ,ne quis de credula ſimplicitate eum poſſet criminari:Quẽ ſubuexit uſque ad tertium cœlum,ubi ſecundum* Hebræorum *theologiam ſplen- det decor, & gloria Dei, & ubi ſunt ubera,quæ lactare ſolebant prophetæ, & ibi oſtendit,*& *credidit eam gloriam,& arcana,quæ non licet homini loqui: Pro rei tamen ueritate atteſtanda uitam, & caput expoſuit. Sic & pro huius gloriæ ueritate(prout diuino lumine colluſtrati perfecta in mẽte,& corde diſ- finitione ſentiebant)uitam tradiderunt alij quamplurimi,qui martyres,id eſt te ſtes dicuntur.* Et *horum tanta fuit copia, quòd uſque ad tempora Conſtantini ſupputata fuerint triginta duo milia milium,qui uitam expoſuerunt pro atteſtã da ueritate gloriæ præparatæ animæ noſtræ, & toti compoſito poſt reſurre- ctionem corporum,quod nullatenus feciſſent,niſi Spiritu ſancto edocti, & ali- quo modo certiores eſſent effecti de his,quæ tanto uitæ diſcrimine cõprobabãt. Omnes autem inſtituit hæredes huiuſmodi gloriæ & regni cœlorum,qui tamen uoluerint fieri filij eius,& regenerari eius ſemine. Exhæredantur uerò hi, qui uolunt uiuere ſecundum carnem, & ſanguinem, qui regnum Dei poſsidere non poſſunt:*& *quos neque inuitos arrogat tartareus princeps,de quibus aliquando*
Idem. *dixit teſtator noſter: Vos ex patre diabolo eſtis,& deſideria patris ueſtri uul tis facere:quia eius mores ſuſcipientes faciunt eius opera: quæ omnia in mẽda- cio fundata ſunt,cum ipſe ſit mendax,& mendacij pater inſtruens filios in men dacio,& deceptione:* Neque enim promittere, aut agere poteſt nobiſcum, niſi

in mēdacio, & dolo, cū nihil dare poſsit, niſi pœnam, luctū, horrorem, tenebras, & huiuſmodi, quæ homo natura ipſa abhorret: Ideo opus eſt, ut aliqua falſitate alliciat eos, quos ad ſe trahit. Offert igitur uoluptates, tāquam lenocinia ſuæ fraudis, ut illis illecebris, quæ regnum Dei poſsidere nequeunt, allecti mortales auellantur, & diuertant ab illo regno, & hæreditate, à qua ipſe expulſus eſt: Quæ pro nobis parata eſt à cōſtitutione mundi, & legata in celeberrimo teſtamento filij Dei.

Qua ſolennitate hoc teſtamentum celebrauerit. Cap. XVI.

IN *teſtamenti celebritate requiritur (ut dicunt Iureconſulti uel ut fieri ſolet) teſtator habilis, bonæ & ſanæ mentis, tabellio habens authoritatem, teſtes, & hæredes. Teſtator fuit Chriſtus filius æterni Patris cōſtitutus iampridem hæres uniuerſorum cum pleniſsima authoritate teſtandi, legandi, hæredeſque inſtituēdi, ea aſsis partitione, quæ unicuique (optimi patris iudicio) congruere uidebitur. De hoc teſtamento nimirum prædictum fuerat in oraculo Baruch prophetæ huiuſmodi uerbis: Statuam illis teſtamentum alterum ſempiternum, ut ſim illis in Deum, & ipſi mihi in populum. De quo etiam in Ieremia dicitur: Ecce dies uenient, dicit Dominus, & feriā domui Iſraël, & domui Iehuda fœdus nouum non ſecundum pactū, quod pepigi cum patribus ueſtris, pactum quod irritum fecerunt: Nam hoc erit pactum, & teſtamentum nouum, & æternum, & non amplius amouendum, neque uetuſtandum. Dicendo enim nouū (inquit Paulus) inueterauit prius: Et quod antiquatur, & ſeneſcit, prope eſt interitum. Cum igitur teſtamentum illud antiquum fuerit, debebat in nouū mutari, & mutatū eſt in id, ultra quod ulterius non expectatur. Nec conturbet aliquem, quòd Ieremias dicat fœdus, uel pactū, quia pro eodem accipitur fœdus, pactum, & teſtamentum; ut ex progreſſu Pauli cum Hebræis diſcere poſſumus: Sic etiam dicebatur arca fœderis & teſtamēti. Et paſsim illa promiſsio facta in lege, & confirmata morte animalium, dicitur teſtamentū uetus. Fuit igitur iſte teſtator habilis, teſtatuſque eſt adeò optimæ & ſanæ mentis compos, ut nullus ei æqualis aliquando fuerit, ut patet ex celeberrima eius doctrina, & in his, quæ prudentiſsimè geſsit, quando teſtamētum condidit. Fuit quoque non unus ſolummodo, ſed quatuor tabelliones omni exceptione maiores, Matthæus, Marcus, Lucas, & Ioannes, conſtituti à ſummo Imperatore: qui ſcripſerunt uitam, doctrinam, geſta, atque teſtamentum huius noſtri Patris. Teſtes fuerūt innumerabiles ex omni natione, quæ ſub cœlo eſt: Ad hoc enim ſpectaculū conuenerāt Parthi, Medi, Elamitæ, Meſopotamij, Cappadoces, Phrygij, Ægyptij, Arabes, Cretenſes, & cæteri, qui in Actibus Apoſtolicis nominantur, ſed præcipuè ex tribus celebrioribus idiomatibus Hebræo, Græco, & Latino, in quorum quolibet ſupra ſcripta fuit cauſa ipſius teſtatoris: Qui omnes audierunt, quæ uir magnus IESVS ante mortem ordinauerit in ſuo teſtamento: & uiderunt ea ſigna, & mirabilia, quæ in eius corrobo-*

Baruch. Paul. Idem. Actu.

rationē perpetrata ſunt, & tūc, & poſtea. Hæredes ſunt omnes, qui ex Deo na
ti ſunt, & renaſcuntur nolentes uiuere ſecundum carnem, & ſanguinem. Nam ſi
Paulus *quis nō eſt filius, nec hæres: ſi autem filius, & hæres, inquit Paulus: Nos autem*
cum ſimus filij non quidem ancillæ, & ſpurij, ſed liberæ, & legitimi, ſumus ex
conſequēti hæredes. Et paulo antè: Omnes filij Dei eſtis per fidem in Ieſu Chri
ſto, quicunque in Chriſto baptizati eſtis: Et iterū cū Romanis: Si autē filij, &
Petrus *hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autē Chriſti: Et Petrus: Vos ſaluos*
facit baptiſma Ieſu Chriſti, qui eſt in dextera Dei deglutiens mortem, ut uitæ
æternæ hæredes efficeremur: Deglutiuit enim & deſtruxit mortē, quæ nos im-
pedit, & amouet ab illa hæreditate.

Quomodo teſtamentum confirmatum ſit. Cap. XVII.

VTriuſque Iuris conſulti, & omnes qui de re teſtamentaria tra-
ctant, in hoc unum cōueniūt, quòd teſtamentum ſtabilitur in mor
Paulus. *tę teſtatoris, ut Paulus exerta uoce atteſtatur dicens: Vbi enim*
teſtamentum eſt, neceſſariū eſt, ut intercedat mors teſtatoris: Te-
ſtamentum enim in mortuis confirmatum eſt: alioquin non ualet, dum uiuit, qui
teſtatus eſt: quia uoluntas humana eſt deambulatoria uſque ad mortem, & in
quamlibet partem mutabilis: Nec poteſt quis imponere ſibiipſi legem, à qua nō
poſſit recedere: Et cū mutari poſſit teſtator, quouſque uiuit, & deſtruere, quod
iam confecit teſtamentum, ideo nullū robur habet, niſi teſtator deueniat ad mor
tem, poſt quam amplius mutari non poteſt. Nec dicat quiſpiam antiquum fuiſſe
uerum teſtamentum, in quo legauit terram fluentem lacte, & melle, & tamē nul
Idem. *la morte confirmatum, quia iam ſatisfecit Paulus dicens: Nec primum quidem*
teſtamentum ſine morte, & ſanguine dedicatum eſt: Lecto enim mandato legis
à Moſe uniuerſo populo, accipiens ſanguinem uitulorum, & hircorum cū aqua,
& lana coccinea, & hyſſopo ipſum quoque librum, & omnem populum aſper-
ſit dicens: Hic ſanguis teſtamenti, quod mandauit ad uos Deus. Teſtamentum
autem figuratiuum confirmabatur morte animalium figurāte mortem illius, qui
per illa animalia quoque repræſentabatur, undè ſequitur Apoſtolus: Neceſſe
erat ergo exemplaria cœleſtium his mundari, ipſa autem cœleſtia melioribus ho
ſtiis, quàm iſtis, morte uidelicet propria ipſius ueri teſtatoris: Ideo in ultima cœ
na dixit: Hic calix noui, & æterni teſtamenti eſt in meo ſanguine: Æterni qui-
dem, quia ultra illud non dabitur aliud, cum ſit ſufficiens, & immutabile promit
tens hæreditatem non figuratiuam, quæ in ueram tendit, & terminatur, ſed ip-
Ioan. *ſam ueram, ultra quam aliam non expectamus. Nec prætereundum cenſeo, cur*
utrumque teſtamentum confirmatum dicatur non ſolum in morte, ſed in ſangui-
ne, cum ſuffeciſſe uideatur mors teſtatoris, ut præſuppoſitū erat: Id fuit (ni fal-
lor) ut habiles fierent hæredes, & capaces relictæ hæreditatis: nam fœdati, &
coinquinati illam poſſidere non poſſunt, dicente Ioanne: Nihil coinquinatum in-

troibit illuc: Nec uiuentes ſecundum carnem, & ſanguinem ad illam hæreditatẽ poterunt peruenire: Vt igitur nos mundaret à coinquinante ſanguine, uoluit teſtator ſanguinem ſuum puriſſimum fundere, quo mundaremur à coinquinatione noſtri fœdantis ſanguinis, & iterum inquit Ioannes: Qui lauit nos à peccatis in Ioan.
ſanguine ſuo. Neque erat ſecundum diuinam iuſtitiam alia uia, qua inſtitueret filios, & eſſent capaces tantæ hæreditatis. Sed nonnullos conturbat, dum dicitur, quòd homo ſpiritualis mundatur ſanguine, qui corporeus eſt: & quòd illo mundantur etiã mentes angelicæ, dicente Paulo: Pacificans per ſanguinem cru- Paulus
cis eius, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cœlis ſunt: Quibus ſatisfacientes dicimus, quòd cum uita ſit (docente ſcriptura) in ſanguine, ideo uita Chriſti in ſanguine exiſtente, purgantur angelici ſpiritus, & animæ: qui tamen ſanguis effundi debet, tãquam totius peccati occaſio: Sanguis enim & materia illa terrea, & ſanguinea eſt fomes omnium peccatorum, ut Dionyſius in de diuinis nominibus definit: Nam peccatum eſt ex propria complacentia uſque ad contemptum Dei, ut optimè cenſuit Auguſtinus: Sed complacẽtia, quæ nos ſeparat à Deo eſt ex par Auguſt.
te materiæ, id eſt ſenſibilis appetitus, cui homo cõplacere uult, undè ligatur lege mẽbrorũ: pro quo Paulus ſuſpirans dicit: Video aliã legem in mẽbris meis repu Paulus
gnantẽ legi mentis meæ: & ducere me captiuatũ in legẽ peccati, ut non quod uolo bonum, hoc faciam, ſed quod nolo malum: Sic & in angelis pondus, quod eos diuertit à Deo eſt materia, quæcunque ſit illa, ſecundum quam ſibi complacere uolentes receſſerunt ab illo actu puriſſimo, qui eſt Deus. Et in habentibus organizatum corpus, & ſanguinem concupiſcentia potiſſimè reſidet in ſanguine, quæ non poteſt habere hæreditatem in regno Chriſti, & Dei, quouſque per puriſſimum Chriſti ſanguinem expurgatus ſit ſanguis noſter coinquinatus, iuxta legẽ, quã in libro ſapientiæ decernitur: Per ea, per quæ quis peccauit, per ea & pu- Sapien.
nietur. Expurgatur itaque ſanguis noſter in ſanguine Chriſti, cum omnes unum corpus effecti ſimus, & ipſe omnium caput. Vndè ſicut medicina, quæ ſumitur à capite per os, expurgat totum corpus, ſic & medicina ſumpta à capite Chriſto ſanauit omnia mẽbra: Traxit enim ad ſe omnes iniquitates noſtras per ſuũ ſanguinem expurgandas, ut illud Iſaiæ adimpleretur oraculum, quo dicitur, li- Iſaias
uore eius ſanati ſumus.

Quomodo Chriſtus non tantum pater, ſed caput omnium effectus ſit. Cap. XVIII.

FVnctus itaque Chriſtus omni paterno officio, generans, paſcens, inſtruens, ditans, dotans, & legans, non adhuc contentus uoluit omnes nos unire ſimul in idem corpus, qua unione non datur maior: cuius ipſe caput effectus omnia membra regeret, & in ipſa influeret: Quod ſacramentum Paulus Coloſſenſibus tam clarè explicauit, ut declaratione non egeat, dum ait: Ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, noſque membra eius: Paulus

*& ne ſuperna crederētur excluſa,iterum ait:Ipſe eſt caput omnis principatus, & poteſtatis:*Et *iterum cum Ephesiis: Et ipſe dedit caput ſuper omnem Eccleſiam,quæ eſt corpus ipſius,& plenitudo eius,qui omnia in omnibus adimpletur.* Et *quomodo nos omnes ſimus membra huius corporis,ſatis explicatum habemus*

Paulus *ab eodem* Paulo,*ubi cum* Romanis,*&* Corinthiis *differens ait: Sicut unum corpus eſt,& membra multa habet, omnia autem membra corporis cum ſint multa,unum tamen corpus ſunt, ita &* Chriſtus:In *uno etenim ſpiritu omnes nos in unum corpus baptizati ſumus,ſiue* Iudæi,*ſiue gentiles,ſiue ſerui,ſiue liberi , & omnes in uno ſpiritu potati ſumus.* Q*uæ mēbra prius diuiduntur partitione generali omnibus nota,& à multis explicata:*Q*uæ in ſuis libris legenda relinquētes ueniemus ad aliqua particularia ab aliis nō tacta.*In *corpore habemus duodecim præcipuas iuncturas:tres in dextera,ad ſpatulam uidelicet cubitum , & manum,& totidem in ſiniſtra:quæ ſunt ſex: Tres quoque in quolibet pede,unā ad coxam uel femur:aliam ad genu,tertiam ad uertebrum pedis, ubi eſt clauicula:* Q*uæ geminatæ ſenariæ ſunt, & ſimul cum ſenariis illis brachiorum duodecim reddunt,quot ſunt iuncturæ præcipuæ in corpore cœleſti:*I*ungitur enim* Aries *cum* Tauro,*hic cum* Geminis, *& ſic deinceps uſque ad duodecimam iuncturam,quibus articulis præſunt duodecim angeli,ut alibi diximus, &* Deo *fauente,dicemus.*Vt *ergo corpus hoc* Chriſti *myſticum conforme eſſet corpori cœleſti,& humano, duodecim uoluit habere præcipuos articulos , & membra to-*

DEVS *tius corporis:*Q*uorum unus,qui locum calcanei tenebat,præuaricatus eſt,iuxta illud,quod prædixerat* Deus *à principio:* Ponam *inimicitias inter te, & mulierem,& inter ſemen tuum,*& *ſemen illius:*Et *ipſum ſcilicet ſemen mulieris, nō ipſa(ut mendoſa habet traductio)conteret caput tuum:* Nam Chriſtus *ex ſemine primorum parentum genitus debellauit, & contriuit caput diabolici draconis.*Et *ſequitur :* Tu *inſidiaberis calcaneo,id eſt* Iudæ, *qui & ipſe erat unū de duodenariis membris huius myſtici corporis:*Q*ui admittens inſidias, & bibēs uenenum letale ab hoc ſerpente propinatum utraque morte periit.* Sed *ne auulſo illo membro,corpus monſtroſum eſſet,loco ipſius ſuffectus eſt* Mathias. Vlterius *autem progrediens huius myſtici corporis inſtitutor,elegit & ſeptuaginta duos diſcipulos,iuxta numerum articulorum omnium patentium :* Nam *in unoquoque digito,tam manuum quàm pedum ſunt tres articuli,& digiti omnes ſunt uiginti,undè conſurgunt articuli ſexaginta:qui ſi coniunguntur cum illis duodecim,ſeptuaginta duo reſultabunt.* Hinc *opinor,ut utrūque corpus ſit conforme,* Apoſtolos *fuiſſe de numero ſeptuaginta duorum.*Et *ſi inſtetur per illud , quod*

Lucas. *ſcribit* Lucas,Deſignauit *dominus* IESVS *& alios* 72.Reſpondeo,*quòd illa litera ſic poſſet intelligi, quòd aucto numero diſcipulorum ultra illos duodenos, tunc deſignauit alios,qui tamen omnes erant* 72. Per *hos igitur expreſſa eſt tota textura corporis myſtici,ſicut ꝑ duodecim fundamenta deſignatur tota ſtructura ſupernæ ciuitatis:*Et *ſicut omnes ſtellæ cōtinētur in duodecim ſignis,par-*

tito quolibet in ſenas partes, ut ſuit ad ſummã partes 72. quibus præſident ſeptuaginta duo principes, ſic & tota ſamilia huius myſtici corporis, & *omnes electi ſtellis* à Paulo *comparati continentur, ſub duodecim* A*poſtolis, & diſcipulis ipſis adiunctis. Et quamuis aliqui diuidant ſigna per denarios attribuentes cuilibet ſigno decanos tres, doctior tamẽ eſt hæc partitio per ſex quinarios, quorum quilibet ſauet uni idiomati tanta efficacia, ut aliqui temporibus noſtris periculum ſecerint coram multis peritis aſtronomis dignoſcendi ex mera phyſiognomia, cuius idiomatis unuſquiſque eſſet.* V*erum ad id, quod cœpimus, redeamus, unum eſt ex omnibus membris corpus, cuius caput Chriſtus eſt, & collum uniens buſtum cum capite eſt beata* Virgo*, ut bene ſentit* Hieronymus: *Cuius colli iunctura cum capite, & buſto eſt ultra illas 72: nã collum eſt ultra, & ſupra totum buſtum, & ſupra ipſum collum eſt caput : Sic beata uirgo eſt ſuper omnes angelos, & ſanctos: Chriſtus autem ſuper beatam Virginem: Quos ſi cœlis comparare uoluerimus, erit beata* Virgo *tanquam nona ſphæra ſupra octauam, & ſtelliferum cœlum: in quas ſtellas influit, ſicut beata* Virgo *in omnes nos diffundit de plenitudine gratiæ, quam immediatè inuenit apud Deum: Chriſtus uerò utraque natura, diuina ſcilicet & corporea gaudens empyreo cœlo comparatur, quod eſt ſemidiuinum, & ſemicorporeum, ſentiens naturam denarij.* Paulus Hieroni.

Qualiter Chriſtus tanquã uerũ caput influat in omnia mẽbra. Cap. XIX.

CHriſtum eſſe caput totius myſtici corporis iam probauimus, reſtat, ut uideamus quomodo in omnes articulos, & artus influat uitæ nutrimentum, regimen, motum, & quicquid ad ipſius coporis ſuſtentaculum, & ſomentum pertinet. Et quamuis uita, & motus (ut nonnulli ſapientes exiſtimant) ſit principaliter in corde, tamen ex ſententia Galeni, Haliabbatis, & aliorum, qui de natura, & conditione corporis humani ſcripſerunt, omnis uirtus motiua, ſenſitiua, & rationalis eſt in capite : Motiua enim ab ipſo capite deſcendit per neruos, qui à poſteriori parte cerebri ortum habent, & diffunduntur per diuerſa membra. Nec motus eſſet regulatus, & rationalis, niſi à loco ubi reſidet ratio, aut ſimulacbrum rationis procederet: ſimulacbrum dico, quia hoc in beſtiis pro ratione exiſtit. Senſitiua patet in oculis, auribus, ore, & naribus, omnibus in capite ſituatis. Et quamuis tactus ſit principaliter in manibus, non abeſt tamen à capite, & à toto corpore: Et ad hoc, quòd ſit circa pertractata rationale iudicium, neceſſe eſt, ut totus referatur ad caput, ubi reſidet iudicium rationis. Sunt quoq; in capite omnes interiores ſenſus, communis, uirtus phantaſtica, imaginatiua, cogitatiua, & omnium dux intellectus, & ratio: unde membra dicuntur à capite regi, tanquam à duce, & repleri uirtute, ueluti riuuli, & aluei replẽtur à fonte: Quæ omnia ſecundum ſpiritalem influxum prouenire à noſtro capite Chriſto minimè ambigẽdum eſt: In ipſo enim ſunt, & ab ipſo replentur omnes ſenſus interioris hominis, cũ nec guſtare, nec uidere, nec odorare, nec audire poſſimus, quæ Dei ſunt, niſi p Galeni Hali.

NN

Paulus *uirtutem huius capitis Chriſti, dicente Paulo: Gratia Dei ſum id, quod ſum: Quæ gratia emanat in nos per Ieſum Chriſtum, Hinc Philippenſibus ait. Gratia uobis, & pax à Deo Patre, & Domino noſtro Ieſu Chriſto: Ab utroq; recognoſcit, Patre æterno, & Chriſto, quia ab utroque emanat. Sed neque ratio, neque intellectus, neque lumen ad cognoſcẽdum diuina in nobis exiſtit, niſi ſubminiſtretur à noſtro capite, quæ eſt lux uera omnes illuminans. Nec ad opus aliquod moueri poſſumus, niſi ipſo præſtãte, qui ait: Sine me nihil poteſtis facere. Nã ſicuti abſciſſo capite nihil, quod in trunco remanet, aliquid operari poteſt, ſic abſcedente Chriſto ab homine, abſcedit uita, & ex conſequenti omnis operatio, & motus qui ad ipſam uitam ſpiritualem pertinet. Quicquid igitur fauoris pro interiori homine habere uoluerimus, ab eo efflagitare neceſſe eſt, de cu-*

Ioan. *ius plenitudine (ut inquit Ioannes) omnes accepimus. Verum quia hæc paſſim ab euangeliis, & apoſtolis ſatis edocemur, his dimiſſis ad alia ueniamus.*

Quam curam habeat Chriſtus parens noſter de nobis filiis, quos genuit in ſubminiſtratione rerum temporalium. Cap. XX.

VT nos totos diuinos faceret, omnem uoluit ſolicitudinem rerum tẽporalium amouere à nobis, onus & prouinciam aſſumens ſubminiſtrandi, quæcunque neceſſaria ſunt, Patrem in fideiuſſorem huius liberalitatis adducens, ut in euangelio, cui titulus eſt ſecun-

Matth. *dum Matthæum, inquit: Nolite ſoliciti eſſe dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, uel quo operiemur? Hæc omnia gentes inquirunt: Scit enim Pater ueſter cæleſtis, quibus indigetis: Quærite primum regnum Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur uobis. Hic tribus rationibus probat amouendam eſſe omnem ſolicitudinem. Prima ratio eſt, quia hoc gẽtium eſt, eorum uidelicet, qui non admittunt Dei prouidentiam, ſed caſui, aut ingenio, & prudentiæ propriæ omnes euentus aſcribunt. Secunda: quia Pater optimus omnia curans ſolicitus eſt pro nobis, ſcitque indigentiam noſtram, undè ſi prouidet uolatilibus, cæteriſque animantibus, æquum eſt, ut nobis fœlicius prouideat. Poſtrema ratio eſt, quia ordo & rectitudo iuſtitiæ exquirit, ut quæramus primo regnum Dei, & iuſtitiam eius, ut omnia hæc ipſi ſuccedentia parata inueniamus: Quod*

Plato. *& Plato ex prophetico ſympoſio docet in primo de legibus dicens: Si quis maiora ſuſceperit, minora quoque poſſidebit: ſi autem illis caret, utroque priuatur. Maiora autem & diuina bona ſunt iuſtitia, pietas, cæteræque uirtutes, quæ deducunt in Deum: Humana uerò bona ſunt uires, forma, ſanitas, di-*

Cicero *uitiæ, ciuiles quoque uirtutes. Quem ſequens Cicero in ſuo de officiis ait: Qui præponunt commoda uirtutibus, ordinem, & fundamentum naturæ peruer-*

Macro. *tunt. Quæ fulciuntur his, quæ Macrobius in de ſomno Scipionis adducit. Rerum omniũ, & actuum naturã Plato inſpiciẽs aduertit in omni ſermone ſuo de Reip. inſtitutione propoſito infundendum iuſtitiæ amorem, ſine qua non ſolum reſp. ſed nec exiguus hominum cœtus, nec domus quidem parua conſtabit. Et*

antè Platonē ex eodē fonte potatus Pythagoras dixit in ſymbolis uerba ſacro euangelio ſatis cōſinia: Ne ſedeas (inquit) ſuper modiū, uel ſuper chœnicem (ut eſt rei ueritas) id eſt ſuper cibū diurnū, ut bene interpretantur Hierony. Laërtius, & Suida: Quod idē eſt, ac ſi diceret: Nolite cogitare de craſtino, quamuis Plutarch. & alij aliter locū illū intelligāt. Ex antedictis igitur omnibus cōcluditur, ꝙ omnis cura uictus, & ueſtitus collocāda eſt in ſummo patrefamilias, ut docet Petrus dicēs: Omnē ſolicitudinē ueſtrā proiicite in Deū: quoniā ipſi cura eſt de uobis. Quod cōprobamus multis experiētiis: Eſculēta enim multigena terra, Deo iubēte, producit, ne dū pro neceſſitate habitātiū in ea, ſed etiā ad largiſſimā opulentiam. Itidē de lignis pro ædificiis, & igne cōfouēdo, & de lana, lino, & ſerico ad ueſtimētorū copiā, affluētiam uberrimam efficitneq; aliter de metallis in uſum pecuniarū & aliarū rerū. Et quod mirandū eſt, cōtinuè ſuffoditur aurū & argentū ad cudēdā pecuniā, nulla tamē maior eſt in præſenti nummorū copia, ꝗ multis retrò ſæculis fuerit. Quæ omnia ab uno prouiſore diſponi neceſſe eſt: diſpoſitáq; ſunt tanto ordine, ut melior excogitari nō poſſit. Quòd ſi ſecus quis opinatus fuerit, ei dicā illud Chryſippi: Doceas, qd melius ſit: Quod cum nunquā docere potueris, ſi id attētaueris, aut deterius facies, aut quod fieri non poteſt, deſiderabis. Quæ ſerioſius diſſerenda ſuo loco relinquimus.

Hieron. Laër. Suida. Plutarc. Petrus. Chryſip.

Chriſtus eſt finis & complementum omnium operum omnibus dans, ut operentur. Tonus Sextus.

CHRISTVS eſt author, & finis fidei. Cap. Primum.
Chriſtus non tantum fidei, ſed cunctarum rerum cauſa omnia ſua diuinitate replet. Cap. II.
Chriſtus nō eſt pars, neque totum, eſt tamen totum, & pars. Cap. III.
Ex ſacris eloquiis habemus Chriſtum eſſe omnia. Cap. IIII.
Quòd adhuc ex ſcriptura ſacra habeamus ipſum Chriſtum multorum artificialium nomina ſibi uendicaſſe. Cap. V.
Quòd etiam abſque rapina Chriſtus Ieſus uendicauerit ſibi omnia diuina nomina. Cap. VI.
Quō in noīe Ieſu omnia tā ꝑducta, ꝗ diuina noīa includātur. Cap. VII.
Cur ſolū Ieſu nomē hodie inuocetur à ueris Dei cultoribus. Cap. VIII.
Quomodo ex ſcriptura ſacra præfiguratum habeamus Chriſtū eſſe fontē totius meriti, gratiæ, & gloriæ. Cap. IX.
Idem comprobatur uaticiniis. Cap. X.
Quam clarè Iſaias hæc omnia unico reſerauerit oraculo. Cap. XI.
Ex omnibus antedictis concluditur Ieſus fuiſſe complementum non tantum operum Dei, ſed noſtrarum quoque operationum, atque meritorum, & cōſequēter dans, undè operemur. Cap. XII.

CHRISTVS EST AVTHOR, ET FI-
nis fidei. *Caput primum.*

TOT VIDENTVR *Credenda, quæ non ſunt*
Chriſtus IESVS, *ꝙ nullatenus dicereauderē ipſum*
Paulus *authorem, & finem fidei, niſi id me doceret* Paulus,*in*
cuius pectore ille reſonat: Q*ui cum* Hebr*æis diſſerens*
in eis omnes cohortatur dicens: Occurramus *in oppoſi*
tum nobis certamen ſuſpiciētes in authorem fidei, & *cō*
ſummatorē IESVM.Id *autē hac de cauſa dictū fuiſ-*
ſe arbitror,quia cū ad cæteros articulos aliquas poſſemus adducere rationes,
ad eos autē,qui de Chriſto IESV *tractant,nullas penitus,niſi rationes conue*
nientes, & has quantū ex diuinis docemur oraculis:*Deū enim eſſe naturali di-*
Ariſto. *ſcurſu indagare poſſumus,& eūdem omnium opificē fuiſſe, quāuis Ariſto.tan-*
quā Phyſicus,& per ſenſata procedens hoc non admittat:*Experrectus tamen*
à ſenſatis ipſis,non diſcrepat ab aliis ſapientibus , qui fatentur Deum mundi to-
tius opificē.Q*uod autē per uerbū incarnatum,qui eſt Chriſtus* IESVS *, hæc*
omnia fecerit,id tantūmodo habemus ex ſacris eloquiis ſimul cū cæteris articu-
lis ad ipſum pertinentibus; adeò, ut quidā de nouitioribus theologis aſſeruerint
Chriſtū eſſe ſubiectum,circa quod uerſatur tota noſtra theologia,cū omnes ar-
ticuli ad ipſum Chriſtū referri uideantur:In primo enim dicitur:Credo in Deū
Patrem:*Nec quidem pater poteſt eſſe ſine filio,qui eſt Chriſtus* IESVS. Se-
cūdus autē eſt:Et in IESVM *Chriſtū filiū eius unicū dominū noſtrum*. Ter-
tius:Q*ui cōceptus eſt de Spiritu ſancto,natus ex Maria uirgine*. Q*uartus*:P*aſ*
ſus ſub Pontio Pilato,*crucifixus,mortuus,& ſepultus eſt*.Q*uintus*:D*eſcēdit ad*
inferos.*Sextus*:T*ertia die reſurrexit à mortuis*.*Septimus*: *Et aſcēdit in cœlū,ſe*
det ad dexterā Patris. O*ctauus*:Inde *uenturus eſt iudicare uiuos & mortuos*.
Nonus:Credo in Spiritum *ſanctum*.Et *quia hic à* Patre,Filióq; *procedit,nec ha*
beri,nec intelligi poteſt ſine filio. Decimus:Sanctā *eccleſiā catholicā*,Sanctorū
cōmunionem,remiſsionē peccatorum.Q*uæ omnia cū ad corpus myſticum, cuius*
caput eſt Chriſtus,pertineāt,nequeūt omnino ſine ipſo Chriſto fieri,aut haberi,
id maximè,cū & *gratia uniens, & uita,qua communicant omnia mēbra,& me*
ritum , undè remiſsionem conſequantur,ſit ab eodem Chriſto IESV. V*nde-*
cimus : *Carnis reſurrectionem* : Q*uæ non poteſt eſſe, niſi reſurrexerit Chri-*
ſtus , qui eſt primitiæ dormientium . Duodecimus: V*itam æternam, quæ datur*
CHRISTVS. *à Chriſto,ꝗ ait* : Ego *uitā æternā do eis*, Ecce *igitur quomodo omnia credēda,*
aut ſunt circa Chriſtū, aut emanant ab ipſo, aut ad eundē referuntur:Facien-
da uerò,& mandata omnia,quamuis extranea, & diſparata uideantur ab eo,
Idem. *nihilominus ſine ipſo conduci nequeunt,qui ait* : Sine *me nihil poteſtis facere*.
Chriſtus itaque eſt author , & conſummator fidei, & omnium, quæ ad ipſam

pertinent tam in credendis, quàm in peragendis. Si autem theologiam Hebræorum admittere uoluerimus, extant & eorum denaria elementa, & multa in lege deſcripta, quæ reuelata ſunt per uerbum Domini, & Dei ſapientiam tandem diffuſam in homine, qui eſt Chriſtus I E S V S, *iuxta illud* Baruch: *Hic adinuenit omnem uiam diſciplinæ, & tradidit eam Iabacob puero ſuo, & Iſraël dilecto ſuo: Poſt hæc in terris uiſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt, idem dãs inſtituta in teſtamento nouo, qui etiam tradiderat in ueteri:* Nam *ueritas omnis tandem per* I E S V M *Chriſtum facta, & explicata eſt. Eſt itaq; ipſe author, & conſummator fidei, & omnium, quæ credere, & operari debemus: & eſt author, & dator fidei, quæ eſt habitus, & uirtus:* Hinc Paulus ait: *Quomodo credent in quem non audierunt?* Et *quomodo audient ſine prædicante?* Et *infert:* Er*go fides ex auditu: auditus autem per uerbum Chriſti. Ecce igitur quomodo eſt author fidei. Conſummator uerò, quia in ipſum fides noſtra dirigi debet, qui* & *præmium fidei tribuet: quod utrumque ipſemet explicat, dum ait: Qui credit in me, etiam ſi mortuus fuerit, uiuet: & omnis, qui credit in me, non morietur in æternum:* Et *iterum: Qui credit in me, habet uitam æternam:* Et *rurſum:* Opor*tet exaltari filium hominis, ut omnis, qui credit in illum non pereat, ſed habeat uitam æternam:* Et Ioannes. *Qui credit in Filium Dei, habet uitam æternam.* Nec *etiam priſci patres abſque hac fide ſaluabantur, ut de Abraham dictũ eſt:* Cre*didit* Abrahã *Deo,* & *reputatũ eſt ei ad iuſtitiam:* Sed *quid credidit, & cui credidit?* Credidit *utique (inquit* Paulus*) in eum, qui iuſtificat impios.* Nec *propter eum tantum ſcriptum eſt, quia reputatum eſt illi ad iuſtitiam, ſed propter nos, quibus etiam reputabitur credentibus in eum, qui ſuſcitauit* I E S V M *Chriſtum à mortuis, qui traditus eſt propter delicta noſtra, & ſurrexit propter iuſtificationes noſtras.* Ecce *quomodo* Paulus *dirigit fidem Abrahæ, & omnium credentium in Chriſtum* I E S V M, *tanquam in uerum authorem, & conſummatorem fidei:* Cui *adſtipulatur illud, quod ſequitur: Iuſtificati ergo ex fide pacem habemus ad Deum per Dominum noſtrum* I E S V M *Chriſtum, per quem habemus acceſſum per fidem ad hanc gratiam, in qua ſtamus, qui antè iacebamus per peccatum.* Per *Abraham itaque patrem fidei, qui credidit in eum, qui iuſtificat impios, omnes cerdentes intelliguntur, qui & in ſinu eius colligi dicebantur.* Sed *uideamus, quid credidit.* Dictum *ei fuerat:* In *ſemine tuo, quod eſt Chriſtus, benedicentur omnes gentes terræ, hi uidelicet, qui credent in nomine eius, qui eſt author, & conſummator fidei.*

Baruch. Paulus CHRISTVS. Ioan. Paul.

Chriſtus non tantum fidei, ſed cunctarum rerum cauſa omnia ſua diuinitate replet. Cap. II.

ETſi *explicauimus, quòd in Dei uerbo, & per ipſum facta ſunt omnia, undè & meritò omnium cauſa dicitur, non minus tamen replet eadem omnia, quàm ille, de quo dicitur:* Spiritus *Domini repleuit orbem terrarum.* Replet *quoque ſimul cum Patre, qui* Sapien.

Ieremi. *aut tota trinitas ſimul inquit per Ieremiam: Cœlum, & terram ego impleo. Sed diuerſimodè ſecundum diuerſa ipſis appropriata. Suprà diximus de mente O-*
Orige. *riginis, quòd à Patre habemus, ut ſimus: à Filio, ut intelligamus: cætera autem, ut ordinata ſint: A Spiritu ſancto uerò, ut ſancti ſimus: ſed à ſpiritu uitæ, ut ui-*
Theo.ant. *uant omnia. Si autem antiquos theologos ſequi uoluerimus, qui dicunt unũ præcedere ipſum eſſe, illud unum attribuemus primo, qui eſt Pater prima omnium origo: eſſe autem Filio, ut expreſſè habetur in eorum theologia, quòd uidelicet eſſe eſt ſupremæ ſapientiæ, quæ eſt Filius: eſſe utique illud communicabile, ſicut & ſapientia nobis communicanda attribuitur Filio, quæ, ut in Patre exiſtit, dãda eſt ſolummodo ipſi Filio: Et hoc eſt, quod dixit: Nemo nouit Patrem, niſi Fi-*
CHRISTVS. *lius, & cui uoluerit Filius reuelare. Ecce quomodo expreſſè habemus ſapientiam primo eſſe in Patre, poſtea in Filio, deinde per ipſum aliis communicari. Sic & eſſe, antequam aliis communicetur, eſt in Filio, & in ſapientia ſuprema, tanquam in armario, ubi ſunt omnia per rationem idealem ſecundum eſſe ſimpliciter, antequam in proprias formas habeant eſſe determinatum. Vnitas itaque à Patre emanans omnia replet, ut unumquodque unum ſit, & mediante illa unitate annumerentur: Eſſe uerò à Filio, & per Filium omnibus communicatur, ut*
Ioannes Paulus *fiant, & ſint: quia omnia per uerbum facta ſunt, inquit Ioãnes: Et, ut Paulus ait, in eo condita ſunt uniuerſa: A ſpiritu autem omnia replentur bonitate, iuxta il-*
Dauid *lud prophetæ: Aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate: Manus enim eſt ſpiritus Dei, per quem tanquam per omnium artificem, aut manum operantem omnia in nobis peragit. Et ſicut unum, ens, & bonum idem ſunt, ut dicunt hi, qui tradunt elementa dialecticæ diſciplinæ, ita Pater, Filius, & Spiritus ſanctus unũ ſunt in eſſentia, quãuis ipſorum relationibus diſtincti. Sed proſequamur de Filio, qui replet omnia eſſe, & ueritate, ſicut Pater replet unitate, & Spiritus ſanctus bonitate, & quilibet eorum, & omnes ſimul replent uirtu-*
Hieroth. Diony. *te diuinitatis. Sed de IESV noſtro inquit Hierotheus apud Dionyſ. de diuinis nominibus: Omniũ cauſa, & adimpletiua eſt Ieſu Deitas: & eſt eorũ, quæ ſunt cauſa, eſſe, & uita, ut ſuprà dixerat: eorũ autem, qui à Deo prolapſi ſunt, reuocatio, atque reſurrectio: ſed eorum, qui lapſu quodam diuinam in ſe effigiem perdiderunt, renouatio, atque reformatio: Rurſum eorum, qui prophana quadam agitatione quatiuntur, confirmatio ſacra, ne collidantur: permanentium uerò tuta ſecuritas: ad eum quoque proficiſcentium porrecta manu productio: illuminatorum fulgor, eorum, qui perficiuntur principatus ipſe perfectionis, uel eorum, qui deificantur, thearchia: eorũ qui ſimplices ſunt, ipſa ſimplicitas: qui in unum conueniunt, ſimiliter unitas: & occulti ſacratiſſimi, quãtum fas eſt, benefica diſtributio: Et ut ſimpliciter dicam: Viuentium uita, exiſtentiũ ſubſtantia, omnis uitæ, & ſubſtantiæ principium, & cauſa. Quæ omnia à diuinis eloquiis ſe accepiſſe profitetur. Sed particularia omittentes ueniamus ad illud*
Paulus *Pauli, quo cum Epheſiis loquens ait: Et ipſum dedit caput ſuper omnem eccle-*

ſiam, quæ eſt corpus ipſius, & eſt plenitudo eius qui omnia in omnibus adimplet. Et iterum cum Coloſſenſibus: Omnia in omnibus Chriſtus, quia omnia complet plenitudine unicuique conuenienti. Quomodo autem iſte Chriſtus ſit quoddam ſeparatum ab omnibus, & omnia in omnibus, uideamus.

Chriſtus non eſt pars, neq; totum, & tamen eſt totum, & pars. Cap. III.

CVm igitur Chriſtus ſit omnia in omnibus, meritò quæri poſſet, an ſit tanquam pars cuiuſlibet, aut totum in partibus omnibus, aut numen quoddam omnia complens. Veneratus hic Dionyſius Hierothei ſententiam ait: IESVS neque pars eſt, neque totum: Et tamen eſt totum, & pars, omnium partem, & totum in ſeipſo accipiẽs, & præbens: Quod declarans ait, IESV deitas perfecta quidem eſt in imperfectis, ſicuti perfecta gemma in capſula lignea putrida, quæ debet eſſe in auro: Non tamen æquè bene fulget, nec ita perfectè operatur, ſicuti ſi ligata eſſet in metallo, uel in re ipſi proportionata: In rebus uerò perfectis non perfecta perfectione, qua illa perfecta ſunt, ſed ſupraperfecta, & præperfecta, omnem uidelicet perfectionem inferiorem excedens: Eſtq; forma faciens, & inducens formã in his, quæ ipſa carent, tanquam uerus dator formarum, & princeps formæ non exiſtens forma, determinata uidelicet, ſed ſuper omnes formas, ſicut Sol fauet ad omnes herbas, & animalia producenda non exiſtens ipſe animal, neque planta, ſed habens uirtutem ſuperexcellentem ad omnia illa producenda: Et eſt ſubſtantia omnibus ſubſtantiis ſuperueniens omnes illas colluſtrans abſque ſui coinquinatione: quia ab omni ſubſtantia ſegregata, ſicut ſolares radij nullatenus coinquinantur perfundentes cœnum, lutum, & quodcunque uile, quia ab ipſis ſeparati: Et eſt ordinans omnia principia, determinans omnes ordines, collocata tamen ſuper omnem ordinem, & omne principium, & ſuper omnẽ principatum, ſicuti Imperator ordinare debet omnes ſuos duces ſupra omnem ducatum exiſtens, & ſicut Papa ordinat omnes epiſcopos exiſtens & ipſe epiſcopus, ſupra omnem tamen epiſcopatũ: Et hoc eſt, quod ait Apoſtolus cum Coloſſenſibus: Ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtant, cum ſit caput corporis eccleſiæ: Et eſt menſura omniũ exiſtentium exiſtens duratio ſupra omnem duratiõẽ, quia æternitate gaudet, quæ eſt tota poſſeſſio ſimul: Et eſt metrũ totius pfectionis: Ideo quãtò quis magis ipſi appropinquat, tantò perfectior eſt: Et eſt plena mẽſura in minus habentibus ex parte ſua non deficiens, quin omnia ſua plenitudine repleat: In plenis autem non euacuatur eius plenitudo, ſed eſt ſuper omnem plenitudinẽ: & adeo excedit, ut ſit nobis ineffabilis, & inexplicabilis, & ſuper omnẽ mentẽ: Et eſt uita omnia uiuificans, non tamẽ uiuens uita inferiori, ſed ſuprema ipſa uita exiſtit, quæ eſt ſuper omnes uitas: & omnia naturalia ſupernaturaliter habet: Vndè quãuis ſua benignitate uſque ad noſtrã naturã uenerit, & uerè ſubſtantia humana, & homo factus ſit, & uir ſummus, Deus tamẽ appellatus eſt: Diony. Hierot.

Et quamuis acceperit propria naturæ noſtræ, ſemper tamen extitit ſupernaturale quoddam, & ſuperſubſtantiale, nullam prorſus paſſus iniuriā in ſua dignitate ex illa ineffabili exinanitione, quæ inuariabiliter, & inconfuſè nobis ſe communicauit: Vndè fuit nouitas omnes nouitates ſupereminens, exiſtens in naturalibus noſtris ſupernaturaliter, & in ſubſtantiis noſtris ſuperſubſtantialiter, omnia noſtra ſuper nos habens, & continens, omniáque perficiens, ut ſuprà diximus: Eſtque (ut inquit Apoſtolus) uinculum, fundamētum, & ſubſtētaculum omnis creaturæ, omnia ligans, omnia connectens, omnia complectens, omnia uiuificans, & implens.

Paul.

Ex ſacris eloquiis habemus Chriſtum eſſe omnia. Cap. IIII.

GEnerali quadam uia demonſtrauimus Chriſtum eſſe quoddam totum in omnibus partibus, ſed quæ teſtimonia de huiuſmodi in particulari reddant ſacræ literæ, breuiter percurremus: Et ab infima omnium rerum formatarum incipientes dicemus, quòd Deus eſt terra, illa quippe uera fluens lac ſapientiæ ſuperioris, & mel diuinitatis, aut guſtum rerum diuinarum, de qua cecinit propheta: Etenim dominus dabit benignitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuum. Eſt etiam aqua, ut ſuprà latius explicauimus. Eſt etiam aër, & flatus, quo inſufflans in diſcipulos inquit: Accipite Spiritum ſanctum: Neque enim eum daret, niſi haberet. Eſt ignis, quem uenit mittere in terram, ut ardeat. Eſt granum frumenti, & germen terræ dicens de ſeipſo: Niſi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit, nullum fructū affert: ſecus autem, ſi mortuum fuerit: Ex quo frumento confectus eſt ille panis uiuus de cœlo in noſtram ſalutem deſcendens. Eſt arbor (ut diximus) ſcientiæ boni & mali, & arbor uitæ præbens ligna ad contignationem, & coaſſationem totius ueri ædificij à nobis conſtruendi. Eſt quoque lapis, & petra, dicente Paulo: Petra autem erat Chriſtus: Super qua fundata eſt Eccleſia, & etiam poſita in angulo compaginauit totum ædificium, & eſt petra, quæ præbuit nobis aquam in lauacrum, & potum. Eſt aurum, quod uendere ſpondens ait: Suadeo tibi emere à me aurum ignitum. Eſt argentum iuxta illud propheticum: Eloquia, aut uerba Domini, uerba munda, argentum igne examinatum, purgatum ſeptuplum: Et quid eſt uerum Domini uerbum, niſi Chriſtus, qui eſt uerbum caro factum? Inter animalia eſt leo ferarum rex, de quo in Apocalypſi: Vicit leo de tribu Iehuda, radix Dauid. Eſt uitulus, aut bos armētorum princeps, ut communiter exponunt doctores illud, quod habetur in euangelio ſecundum Lucam: Et occīdit uitulum ſaginatū. Eſt agnus inter manſueta animalia præcipuus, ideo Baptiſta horum ſacramētorum gnarus ipſum oſtendens inquit: Ecce Agnus Dei. Eſt quoque aquila auium regina, cuius progreſſum in cœlum oculis irreuerberatis ſolem intuentis Salomon inter quatuor difficillima connumerat. Et bene aquila fuit, quæ pullos portat in dorſo, extentis alis contra ſagittarios, ſuſcipiens in ſe uulnus, ut filios præſeruet: Ideo de Chriſto inqt Iſaias: Ipſe uulneratus eſt pro-

Dauid. CHRISTVS. Idem. Paulus. Apocal. Dauid. Lucas. Baptiſta. Iſaias.

pter ſcelera noſtra: Et Moſes in cantico: Sicut aquila prouocans ad uolandum pullos ſuos ſuper eos uolitans: expandit alas ſuas, & aſſumpſit eos, atque portauit in humeris ſuis. Eſt etiam Sol & Luna præcipui planetarum, ſicut diuus Citharœdus canit: Thronus eius, ſicut Sol in cõſpectu meo, & ſicut Luna perfecta in æternum, & teſtis in cœlo fidelis: iuxta illud Ioannis in Apocalypſi: Et à I E S V Chriſto, qui eſt teſtis fidelis. Hic à Malachia dicitur Sol iuſtitiæ naſciturus timentibus nomen Domini: iuxta quod Eccleſia frequenti uſu dicit ad Virginem: Quia ex te ortus eſt Sol iuſtitiæ Chriſtus Deus noſter. In eo quoq;, quòd cœleſtis eſt, & totum cœlorum globum continet, dicitur oriens, pars uidelicet præcipua cœli innuens ad orientem archetypi, à quo uenit, iuxta illud Zachariæ: Ecce uir oriens nomen eius, ſub quo ædificatur templum Domino, quod uidelicet ſumus nos. Poſſemus quoque adducere, quomodo omnium planetarum nomina meritò ſibi uendicare poſſet, cum omnium influxus, & effectus eminentia quadam habuerit. Interpres enim fuit rerum diuinarum melius quàm Mercurius, qui Hermes & interpres diuinorum dicitur: Et quàm excellens interpres Chriſtus fuerit, ipſemet paucis uerbis explicat dicens: Omnia quæcunque audiui à Patre meo, nota feci uobis: Et tanquam ſuperior, & bona Venus ipſius effectum, amorem uidelicet, & dilectionem præ omnibus nobis oſtendit, animam & uitam dans pro dilectis, Sed & in receſſu ſuo in præceptum, & teſtamentum amorem reliquit dicens: Hoc mando uobis, ut diligatis inuicẽ. Eſt quoque uerus Mars, acerrimus malefactorum punitor, quia omne iudicium dedit ei Pater: Ideo inquit Petrus in actibus Apoſtolicis: Conſtitutus eſt iudex uiuorũ, & mortuorum. Eſt Iuppiter æquus benignitate, atque pietate plenus, iuxta illud, quod inquit Ioãnes: Gratia & ueritas per I E S V M Chriſtum facta eſt. Eſt denique uerus Saturnus, & uerum ſabbatum ab ipſo emanans, in quo quieſcere debemus, ſicut promiſerat dicens: Tollite iugum meum ſuper uos, & diſcite à me, & inuenietis requiem animabus ueſtris: Quæ requies erit in me, qui reficiam uos omnes, qui laboratis, & onerati eſtis. Nec conturbetur quiſpiam, ſi dicimus Chriſtũ ſibi uendicaſſe planetarum nomina, cum uoluerit & animalium, quæ planetis inferiora ſunt, nominibus uocari. Dicitur quoque mons eleuatus ſupra uerticem montium: Mons utique coagulatus, mons pinguis, mons in quo beneplacitum eſt Deo habitare in eo: Etenim Adonai habitabit in finẽ, aut iugiter, quia nunquam diuinitas ab eo ſeparabitur. Dictus fuit quoque angelus in Malachia, ubi poſtquam de Ioanne angelo præcedente faciem Meſſiæ locutus eſt, de ipſo Chriſto ſubinfertur: Et ſtatim ueniet ad templum ſanctum ſuum dominator, quem uos quæritis, & angelus teſtamẽti, quem uos uultis. Fuit enim uerus angelus teſtamenti, & pacis, quamuis melior angelis effectus, & angelorum Dominus. Eſt enim uerbum, per quod facta ſunt omnia: Vnde à Dionyſio dicitur ons, id eſt ens omnia entificans, ſupereminens cauſa, exiſtens fundatrix, & principians omnia. Hunc Plato on, & Hierotheus in libro elementorum ſu-

Moſes. Dauid Ioan. Zachar. CHRISTVS. Idem. Petrus Ioan. CHRISTVS. Malac. Diony. Plato. Hieroth.

perſubſtantiale eus uocat omnes producẽs eſſentias, & ſubſtentans omnia: To-
Diony. tum eſſe (inquit Dionyſius) in ſe pariter ambiens, & ſuperapprehendens: Idcir
co rex ſæculorum dicitur, & in quo, & circa quem totum eſſe, & ens, ſubſiſtẽſ-
Plato. q; uerſatur. Quod Plato in epiſtola ad Dionyſiũ tangit minimè explicãs: Quæ
omnia Chriſto applicata ſecũdũ meliorẽ ſenſum dicta ſint, ut ſit elemẽtũ, metal
lum, animal, cœlum, & huiuſmodi ſupracœleſte, & ſupramũdanũ omnium uirtu
tes excellentiſsimè continens, undè in omnes influat. Per hæc igitur multigena no
mina innuunt ipſum eſſe quoddam totum, & quodlibet, cui illa nomina compe-
tunt, cum & ipſis, & huic uera nomina impoſita ſint non à caſu, ſed à conſilio,
Geneſis iuxta proprietatem nominati à protoplaſte, ut in Geneſi legimus: Quod percipi
tur à bene ſcientibus proprietatem linguæ primæ, quæ Hebræa nunc dicitur, in
qua impoſita fuere illa accommodatiſsima nomina: Hæc Græci, tanquam ſimiæ,
Plato. aliquantulum imitati ſunt, ut demonſtrare conatur Plato in Cratylo. Hic igitur
Chriſtus, quia omnigenus, & omnia continens, omnigena nomina ſortitus eſt nõ
ſolũ in naturalibus, infernis, & cœleſtibus, ſed etiã in artificialibus, & diuinis.

Quòd adhuc ex ſcriptura ſacra habeamus ipſum Chriſtũ multo-
rum artificialium nomina ſibi uendicaſſe. Cap. V.

QVæ etiam artificialium nomina ſortitus ſit, ex eadem ſcriptura
diſcere poſſumus: Eſt enim domus magna Dei, in qua collocatæ
fuere omnes rerum formæ, & imagines, antequam in propriis ap
pareret ſubiectis: Vndè ſigillum ipſius, & ſapientiæ ſupremæ in
theologia Hebræorũ aſsignatur ב, quod explicatum domum ſignificat: Et hæc
domus typicè fabricata dicitur abſque ſerra, ſecuri, malleo, & omni genere fer
ramenti, quia tota eſt referta clementia, pietate, beneficentia, abſque aliqua du
ritie ferrea: In qua domo offeruntur Patri ſacrificia, oblationes, & orationes:
quod innuitur in eo, quod dixit: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, da-
bit uobis: Nam in nomine eius petere, eſt in uirtute eius, & intra ambitũ ipſius
operari. Dicitur quoque tabernaculum melius quàm illud manufactum, diſponẽ
te Moſe, prout Deus iuſſerat: Eſt enim Chriſtus tabernaculum non manufa-
ctum, id eſt non huius creationis: Quod non tãtum cœlum eſt, ut alibi diximus,
ſed ipſemet Chriſtus non minus, imò melius tabernaculum Dei exiſtens, quàm
Paulus nos, de quibus inquit Apoſtolus: Templum Dei, quod eſtis uos. Et eſt oſtium, ut
CHRISTVS. ipſemet ait: Ego ſum oſtium, ſi quis per me introierit, ſaluabitur. Eſtq́ue uera
arca fœderis, & pacti inter Deum & nos, uerusq́ue mediator exiſtens: undè
& arcus fœderis dicitur. Eſt quoque non tantum frumentũ, ſed panis ſubactus
& confectus arte ſummi artificis. Eſt etiam uinum expreſsũ à calcante in tor-
culari crucis. Dicitur inſuper ueſtimentum, quo teguntur peccata omnium, iu-
Paulus xta illud Apoſtoli ad Romanos: Induimini dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ.
Eſt etiam liber uitæ, in quo omnes ſaluandi ſcripti ſunt, iuxta illud, quod canit

propheta: Et in libro tuo omnes ſcribentur. Nominatur etiam altare, & hoſtia, quæ ſuper illo altare offertur. Eſtque (ipſomet teſte) uia perpolita, & recta, per quam in Deum pergere poſſumus. Eſt ſcala media inter Deum & nos, per quam in ipſum Deum ſcandimus: Quæ olim demonſtrata fuit Iabacob defixa in terrea carne, & cacumine diuinitatis tangens cœlum, non quidem hoc, quod uidemus omnes, aut illud tertium, quod Paulus in ſuo raptu intuitus eſt, ſed ſupremum illud, de quo ſimul, atque de terra, ſuper qua erat ſcala; inquit propheta: Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum: Ad quod cœlum, quia non conſcenditur, niſi per Chriſtum, ideo meritò dicitur ſcala, qua uidelicet ad Deum conſcenditur. Eſt inſuper omne, quod in arca fœderis continebatur, manna uidelicet illud ſuauiſſimum diuinitatis, quod nemo ſcit, niſi qui accipit. Sunt quoque in eo tabulæ legis, quia ſicut ibi, tanquam in libro omnes creaturæ ſcriptæ ſunt, ita tota lex, & omnis ſapientia, iuxta illud Pauli: In eo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi: Et eſt uirga Aaron florida, id eſt uirtus ſacerdotalis floreſcens, & germinans; cum omne ſacerdotium tetenderit in Chriſtum, & efficaciam habuerit ab eo, qui iureiurando conſtitutus fuerat ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchizedech, ſacerdotio quidem regali, & diuino. Eſt tandem uerum candelabrum diuini luminis; undè Iſaias lætabundus ad hoc capeſcendum excitabat Dei familiam clamans: Surge illuminare Ieruſalem, quia uenit lumen tuum, & gloria Domini ſuper te orta eſt, id eſt Chriſtus, qui eſt gloria Patris: ad quem loquens propheta ſubinfert: Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in ſplendore ortus tui.

Dauid

Paulus

Iſaias.

Quòd etiam abſque rapina Chriſtus IESVS *uindicauerit ſibi omnia diuina nomina.* *Cap.* VI.

AD ſupramundana autem ueniendo, quamuis Deus ſit unicus, & maximè unus, multis tamen uocatur nominibus, non quidem, ut illis exprimantur plures eſſentiæ, aut deitates eius, ſed proprietates, quæ & ſi ab eodem fonte deitatis emanant, ibidem tamen radicatæ unum ſemper ſunt, ſed plures dicuntur ratione habita ad nos, in quos multa beneficia, & diuerſa munera per diuerſos canales diſtillant. Quapropter Deus ipſe unitiſſimus ſortitur diuerſa nomina, de quorum decem Hieronymus ad Marcellam breue compilauit opuſculum. Dionyſius autē ulterius progrediens quadraginta quinque nomina Dei, & Chriſti noſtri colligit. Doctores uero Hebræi ex quodam textu, qui habetur in quartodecimo capite Exodi, ſeptuaginta duo nomina deducunt ex nomine (ut aiunt) ſeptuaginta duarum literarum. Alij autem adhuc ulterius progredientes tot innuunt diuina nomina, ut tam eorum numerus, quàm ea, quæ ſignificant, ſint nobis penitus ignota, ſed loquitur unuſquiſque pro captu ſuo, quia non omnibus ſunt arcana omnia reuelata: Nec de ipſis aliquid dicere auderemus, niſi quatenus à Deo ſunt nobis ſua

Hieron.

Diony.

Doc. He. Exod.

*benignitate reuelata, ut docet nos Dionyſius, & cum eo cæteri ſapientes non mo
dò catholici, & Hebræi, ſed etiã Plato, qui in Cratylo: Diuina nomina habita
ſunt à barbaris, id eſt Hebræis, qui habuerũt à Deo, ſine quo nullatenus capere
poſſumus ueros ſermones, ueráque nomina, quibus Deus nuncupatur. Nos ita-
que pro quanto diuina lux effulſerit, de aliquibus perſtringemus, quæ omnia*
Diony. *Chriſto conueniunt, ea tamen lege, quam Dionyſius docet, ut nullatenus præſu
mamus exponere ſupremam illam, ineffabilemque ſubſtantiam, quam neque ſen
ſus, neque phãtaſia, neque ſermo, neque tactus, neque ſciẽtia noſtra attingit: quia
inuocabilis, ſupernominabilis, & ſuperſubſtantialis deitas eſt, contenta in remo
tiſſimò ſuæ diuinitatis receſſu, ac ſolitaria retractatione, in abyſſo ſuarum te-
nebrarum ſe contegens: In ſuperſubſtantiali quoque thearchia ab omni habitu,
motu, deliberatione, nomine, uerbo, intellectu, collocatione, ſtatione, & ſine excel
lenter ſegregata cognitionem noſtram & expoſitionem penitus refugiens: quam*
Hebræi. *Hebræi infinitam uocant cauſam cauſarum, & ſubſtantiam ſuper omnem ſub-
ſtantiam: Nec aliud de ipſo loqui præſumunt, quia infinitus, & nullatenus ab*
Iſaias *intellectu noſtro perceptibilis: quem (ni fallor) Iſaias non explicare, ſed uix
innuere uoluit generali quodam uocabulo, dum ipſum inducit in hæc uerba lo-
quentem:* אני יהוה הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן: *id eſt Ego Dominus, ipſum
ſcilicet quod eſt, eſt nomen meum, gloriam meam, hãc uidelicet alteri, aut extra-
neo à me non dabo: Pro quo noſtra traductio habet: Hoc eſt nomen meum, ut ui
deatur illud relatiuum hoc, aliquod nomen referre: nullum enim nomen indicat,
ſed tantummodo innuit illud, quod ſummè eſt, & à ſe, à nobisque penitus inex-
preſſibile, ſicut melius interpretatũ habemus paulo inferius, ubi inqt* כי אני הוא
*id eſt chi ani hu: Quia ego ipſe ſum, à me uidelicet & per eſſentiã, undè ſequi
tur: Ante me nõ eſt formatus Deus, & poſt me nõ erit, à quo uidelicet poſſim de*
Dauid *pendere, & eſſe ſuſcipere: Sic & illud Dauiticũ* ואתה הוא ושנותיך לא יתמו
*ueata hu neſenoteca lo iitamu, congruè uerſum eſt: Tu autem idem ipſe es,
& anni tui non deficient. Illud itaque* הוא *non eſt relatiuum illic, ſed innu-
ens id, quod eſt, à ſe uidelicet, & primum eſſe, quod eſt per eſſentiam: De quo
nomine & nominato nihil omnino ulterius fari permittunt ſecretiores Theo-
logi, niſi quòd eſt à ſe, & infinitum. Cum autem ipſe Deus incipit fontẽ ſuæ bo-
nitatis aperire, & diffundere ad intrà (ut aiunt) & ad extrà, tunc alia ſor-
titur nomina quamplurima: De quibus loqui uolentes proteſtamur id tantummo*
Diony. *do efficere ea lege, qua Dionyſius agit cum Timotheo: ut auribus indignorum
non perfundantur arcana, ſed inter ſapientes collecta cuſtodiantur ea qua de-
cet reuerentia. Eſt itaque primum nomen Dei producentis,* אהיה אשר אהיה
*ehieh aſſer ehieh tantis myſteriis fœcundum, ut omnia ab ipſo producantur: Eſt
enim nomen attributum coronæ ſuperiori, & fonti, bonitati, & origini omnium,
quem Chriſtus docuit nos uocare patrem: Qui adeo eſt noſtrum captum fugiẽs,
ut nemo nouerit ipſum, niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare: A quo noſtra*

traductio breuiter ſe expediens interpretatum habet, Ego ſum, qui ſum: Quod melius ad ueritatem literæ ſonaret: Sim, qui ſim, uel ero, qui ero, cum uerbum illud repetitum bis in Hebræo futurum ſit: Nihilominus multò longiora myſteria includit, quàm ad uerbum poßit interpretari: Sed per ſuperficiem tantummodo percurrentes dicemus, quomodo ex illo אהיה *formatur illud magnum nomen Dei quadriliterum, aut tetragrammaton* יהוה *attributum filio: ut ſicut filius à Patre procedit, ſic & nomen eius à patris nomine producatur: Cum enim* אהיה *datur* אשר *quod ex uno numero minori, & duobus maioribus dat mihi ſex, qui numerus ſignatur apud Hebræos per* ו *& ponatur hoc in loco* י, *& hoc ſi præponatur, conſtituitur tetragrammum* יהוה*: Quod eſt nomen filij tribuens uitam inferioribus: Quod innuitur per illum* ו *charactere uidelicet uitæ ſuſceptum à Patre., à quo omnia ipſi tradita ſunt: Et ſic, qui unicus erat in Patre ſignatus in* א *quæ eſt prima litera unum ſignificans, efficitur* ו *uita uidelicet, & ſenarius communicans eſſe, & uitam omnibus rebus in ſenario illo denotato in operibus ſex dierum: Omnia enim per uerbum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Et ne credatur Filius ſegregatus à Patre, illud nomen quadriliterum filij includitur in domus, menſuræ, uel Paternæ manſionis ſigillo, quod eſt* א *formatum ex* ו *& duobus* י *quæ literæ in numero computatæ reddunt 26. quantum dat nomen quadriliterum, quod eſt filij: Per quos numeros non intelligimus uocales, aut naturales, uel rationales, ſed diuinos, & diuinitatis proprietates, quæ ſunt adeò reciproca communione in Patre, & Filio, ut dicat ipſe filius: Ego in Patre, & Pater in me eſt. Et ex præfato nomine* אה׳ה *mutata una litera* ה *uidelicet in* ל *&* ם *quæ literæ in medijs numeris reddunt ſeptem, id eſt ſeptem denarios, conſtituitur* אלהים *quod eſt nomen Spiritus ſancti, cui ſemper tribuitur ſeptenarius: In quo connectitur ternarius cum quaternario, ad denotandum quòd uirtus Spiritus ſancti unit quaternaria corporea cum diuino ternario. Ad denotandam quoque connexionem, quam habet Spiritus ſanctus cum Filio, accipit duas literas, quæ tam in nomine Patris, quã Filij reperiuntur* י *uidelicet, atque* ה. *Hinc ait Filius de ipſo ſpiritu: Ille de meo accipiet. Et cum Filius acceperit à Patre, ideo à Patre, Filióque procedit, & accipit. Et cum omnia illa nomina includantur in quadrilitero, quod eſt nomen Filij, idcirco uendicat ſibi abſque rapina omnia prædicta nomina, & omnia alia, quæ ad diuinitatem, & archetypum pertinent: Perfecta itaque productione perſonarum aperit fontanum ſplendorem ſuæ bonitatis in creaturas producendas à Patre in Filio, & per Filium, perque Spiritum ſanctum, tanquam per immediatum opificem: ideo ſemper nomen eius operans, & diſponens inducitur à Moſe dicente: Et dixit Elohim, & fecit Elohim. Et ut denotetur etiam Filius in hac productione interceßiſſe, in epilogando omnia, quæ facta ſunt, utriuſque nomen tam Filij, quàm Spiritus ſancti inducit dicens: Hæ ſunt generationes cœli, & terræ creatæ in die, qua fecit Adonai Elohim terram, & cœlum. In hac igitur productione Deus opifex, qui*

CHRISTVS.

Idem.

Moſes.

eſt in Chriſto I E S V*,ſortitur alia plura nomina,ſed ſeptem præcipua:nam cũ ſola bonitate,& amore inductus fuerit ad opus, & in amore produxerit,ſorti*

Hieron. *tur nomen clementiæ,quod eſt* אל *uel* אלהי El,uel Elohe,Quòd El(*ut* Hieronymus *docet & in frequenti uſu habemus)* Deum *ſignificat,clementiſſimum ui*-

Aquila. *delicet , & pium:quamuis aliquando etiam fortem ſignificet , ut ſæpius* Aquila

Pſalm. *interpretatus eſt*. De El *habemus in pſalmo*. 49. *ſecundum nos*, *ſed* 50. *ſecundum* Hebræos אל אלהים יהוה El *elohim adonai diber:quod interpretatum habemus* , Deus *deorum* Dominus *loquutus*. De Elohe *habemus in* Exodo יהוה אלהי העברים נקרה עלינו Adonai *elohe abibrim nicrab halenu,id eſt*, Adonai Deus Hebræórum *inuocatus eſt ſuper nos:pro quo nos habemus* : Vo*cauit nos*: Et *utrunque nomen* El & Elohe *ſunt pietatis, & clementiæ*. Et *quia non tantum pietas,miſericordia,clementia,& benignitas exquiritur,ſed aliquã do iuſtitia,& ſeueritas in flagitioſos,& improbos, ideo eſt aliud tribunal* Dei, *quod dicitur iuſtitiæ ſeueræ, & punitiuæ,timoris, & roboris: & tunc* Deus *uocatur* אלהים גבור Elohim *gibor,id eſt*, Deus *robuſtus,ordinans, & coaptans omnes culpas per pœnam,& punitionem,ſicut ordinauerat prius in fabricando omnia ſuis gradibus diſtribuens*. Q*uæ duo nomina,ſi* Ieſu *cõueniant,uideamus:* Ipſe *enim eſt dator gratiæ,& miſericordiæ,pius, & clemens, factuſque iudex omnium,ut etiam omnes culpas ordinet per inflictam pœnam*: Hinc *dicitur collo*

Iſaias *candus in medio hœdorum,& ouium,ut in nos gratiam, & clementiam , in illos autem iudiciũ,& ſeueritatem exerceat* : Ideo *utroque nomine uocatur in* Iſaia, *qui de eius natiuitate uáticinando inquit*: Paruulus *natus eſt nobis, & uocabitur nomen eius admirabilis conſiliarius* אל גבור El *gibor*: Nam El *ad tribunal pietatis,& gratiæ pertinet* : Gibor *uerò ad menſuram iudicij & iuſtitiæ ſeueræ*. Nec *tantum his duobus extremis* Deus *agit nobiſcum , ſed medio temperamento harmonizans, & pulchrifaciens omnia aliud ſortitur nomen, & dicitur*

Dauid תפארת *tipheret*: Q*uo ſæpius nominatur in ſacra ſcriptura, maximè à* Dauide *pleriſq; in locis,ut in pſalmo*. 96. עוז ותפארת במקדשו *hoz ue tipheret be michdaſo*: Pro *quo habemus interpretatum* : Confeſsio,& *magnificentia in ſanctitate eius:ſed melius diceretur:* Virtus & *pulchritudo,uel gloria in ſanctuario eius*: Tipheret *enim collocatũ in medio archetypi repræſentatum eſt per ſanctum ſanctorum, in quod introibat ſacerdos legalis* : In *illud autem ſupramundanum,& non manufactum introiuit* Ieſus *factus ſacerdos in æternum* : Vndè & *habetur in ſecretiori theologia* Hebræorum, *quòd in menſura, uel manſione ipſius tipheret eſt ſacerdos* , Chriſtus *uidelicet* Ieſus *omnia expurgans, glorificans,& pulchrifaciẽs:hinc dicitur gloria,& pulchritudo*. De *altero inquit* Pau-

Paulus *lus*: Nos *autem reuelata facie gloriam* Domini *ſpeculantes in eandem imaginem transformamur*. Sed *cũ imago idem ſit quod gloria,filius igitur , qui eſt imago, eſt etiam gloria*. De *altero autem dicit* Auguſtinus *in ſermone* : Vbiq; Chriſtus Dominus *pulcher occurrit* : *pulcher in cœlo,pulcher in terris , pulcher in patre*

uerbum, pulcher in matre caro: Et adeò pulcher hic noſter Ieſus nazareus, ut omnes ſuos pulchros faciat, ut in Trenis dicit Ieremias, quòd ſcilicet nazarei eius ſunt ſapphyro pulchriores, id eſt pulchriores cœlo per ſapphyrum indicato. Ieremi.
Huic quoque menſuræ, quæ dicitur tipheret, aſsignatur nomen magnum quadriliterum, & aliud nomen, quod ſcribitur ודעת uaudabat, id eſt uita innoteſcẽs, aut uita ſcientificans. Et quid aptius illi, qui dixit: Ego ſum ueritas & uita, dãs uidelicet ſcientiam ueritatis, & ueram uitam? Nominatur etiam nomine magno quadrilitero, ut clariſsimè habemus à Ieremia dicente: Hoc eſt nomen, quod uocabunt eum יהוה צדקנו Adonai zidchenu, id eſt tetragrammus iuſtus noſter: de Chriſto enim uaticinabatur propheta, ut patet in antè dictis. Gaudet itaque Chriſtus etiam hoc nomine collocato in medio illorum duorum, ſcilicet אל & אלהים: Et ſic exponunt Hebræi illud uerbum Michææ, quòd habetur in tertio uolumine Regum: Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium ſuum, & omnem exercitum cœlorum à dextris, & à ſiniſtris: à dextris enim אל & omnis militia, quæ dependet à proprietate ſignificata per אל: à ſiniſtris autem אלהים & omnes, qui dicuntur filij Elohim: & qui dependent à proprietate ſignificata per illud nomen. Et quia ſummus princeps tam ſecundum pietatem, quàm ſecundum ſeueritatem iudicij aliquando remiſsius agit, & ſecundum ordinem ab æterno conſtitutum, adſunt & aliæ duæ menſuræ, uel proprietates, undè immediatius & remiſsius influat: Quæ etiam dicuntur duo ubera, quibus propinat lac ſapientiæ diuinæ & mel domeſticis ſuis. Et aliquando ambo ſimul uocãtur tertium cœlũ, ad quod dicitur raptus fuiſſe Paulus, & multa imbibiſſe arcana pinẽtia ad lac diuinæ ſapientiæ: & ſic Deus uocatur יהוה צבאות & אלהים צבאות Adonai zeuaot, & Elohim zeuaot: Habet enim utrumque tribunal pietatis & iuſtitiæ ſuum exercitum, eorum uidelicet, qui militant ſub eo in pace, & clementia, in pugna, & iuſtitia: quæ duo exercuit Chriſtus nobiſcum agens: Pugnam, dum contra hoſtem humani generis bellans maximam reportauit uictoriã pro ſe, & pro omnibus nobis, dummodo ipſam uelimus, iuxta illud Apoſtoli: Deo autem gratias, qui dedit nobis uictoriam per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrũ. Pietate uerò, gratia, clementia, & decore refertiſsimus fuit, ut ſæpius tactum eſt: imò gratia per ipſum facta, & communicata eſt. Effectus eſt itaque meritò princeps utriuſque exercitus, & totius angelicæ militiæ, ut explicat Paulus horum ſacramentorum conſcius, & doctor, dum ait: Et cum introduceret eum primogenitum in orbem terræ dixit: Et adorent eum omnes angeli eius. Quia uerò Deus omnibus uitam communicat, & præſtat, undè omnia uiuant, ſortitur aliud nomen, quo dicitur אל חי El chai, id eſt Deus uiuus. Vocatur quoq; שדי Sadai, id eſt ſufficiens pro omnibus, aut ſufficienter dans eſſe, uitam, & omne bonum: Et Chriſtus noſter non tantum uocatus eſt Deus uiuus, ſed uita, præſtãs non modo uitam communem, ſed meliorem dicens: Ego uitam æternam do ouibus meis, id eſt electis merentibus, & credentibus in me. Agens tandem Deus

Margin notes: Idem. (beside "quod uocabunt"); Michę. (beside "in tertio"); Paulus (beside "arcana"); Idem (beside "Deo autem"); Ibidem (beside "Paulus horum"); CHRISTVS. (beside "præſtãs")

domeſticè & generali quodam influxu cum omnibus, dicitur, מלך & אדני *Me lech & Adonai, id eſt* Rex & *Dominus omnium omnia gubernans ,* Et Chri-
Ioan. *ſtus à* Ioanne *in Apocalypſi dicitur* Rex *regum, & Dominus dominantium, & princeps regũ terræ.* Multa *ſunt alia nomina pertinentia ad diuinitatẽ, quæ poſſemus addacere, ſed hæc ſufficient, quæ in ſcriptura ſacra celebriora ſunt, & à quibus alia omnia depẽdẽt, imò (ut dicũt ſecretiores theologi) omnia diuina nomina deducũtur ex quadrilitero, uel tetragrãmo: quo cognito omnia alia cognoſcuntur:* Et *quo cõcluſo in nomine* Ieſu, *omnia alia intelligũtur in eodẽ concluſa.*

Quomodo in nomine Ieſu omnia tam producta, quàm diuina nomina includantur. Cap. VII.

NIſi *uirtus omnium nominum includeretur in nomine* Ieſu, *non diceret* Apoſtolus: Dedit *illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen.* Magnum *quippe uerbum eſt, quo ait:* Dedit *illi nomen quod eſt ſuper omne nomen:* Eſt *quidem ſuper omne nomen rerum omnium crea*
paul. *tarum, etiam* Angelorum, *ut alibi dicit* Apoſtolus: Tanto *melior angelis effectus quanto differentius præ illis nomen hæreditauit .* Et *quia uirtus omnium nominum diuinorũ includitur in nomine* Ieſu, *cũ reuerentia dicemus, ꝙ hoc nomen ſit ſuper omnia nomina exprimentia attributa, uel proprietates particulares:* Nam *ſicut omnia dedit ei* Pater , *ſic etiam ipſi donauit nomen importans illa omnia, ut ſit ipſum nomen conueniens nominato .* Quanto *etiam artificio omnia includantur in nomine* ישו *aliqualiter pecurramus .* Apud *eos, qui periti ſunt in arithmetica formali, numerus ſimplex indicat diuina, denarius cœleſtia, centenarius craßiora & corruptibilia, millenarius uerò iterum diuina,* & Deum, *quem*
Canti. *tandem omnia repetunt:* Ideo *in fine* Canticorum *dicitur:* Mille *tibi* Sclomo, *id eſt tibi, qui es pax tua, & ducenti ĩis, qui cuſtodiunt fructus eius, id eſt nobis in carne corruptibili uiuentibus , qui cuſtodire quærimus mandata eius, ex quibus capimus fructus uitæ æternæ:* Quam *doctrinam ſequuntur ſapientes* Hebræi, *dum declarant myſterium illud teruma, quod nos decimationem dicimus: in qua centenarius eſt populi: denarius uerò, qui eſt decima centenarij dabatur ſacerdotibus uiris utique cœleſtibus: decima autem huius denarij, quæ eſt unum, dabatur* Deo. Ecce *igitur, quòd numerus ſimplicior datur* Deo, *centenarius craßiori populo adhuc rudi, & corruptioni obnoxio, ſed denarius ſacerdotibus mediantibus inter utrunque :* Hæc *autem omnia intelliguntur concluſa in nomine* Ieſu: *componitur enim ex tribus literis, quarum una importat numerum ſimplicem, ſcilicet* ו: *alia, quæ eſt* י *denarium, alia autẽ id eſt* ש *centenarios includit.* Nec *mirãdum eſt, ſi litera importans numerum non unitatem , ſed ſenarium referat, quia non ſine ſacramento factum eſt:* Nam *cum opifex ſummus deuenerit in fabricã per ſenarium, numerum utique primo perfectum , conueniens eſt, ut includatur in nomine uerbi incarnati, per quod facta ſunt omnia.* Sed *quãto myſterio egreſſus in fabricam fuerit per ſenarium, præter ea, quæ alibi dicta ſunt , hæc pauca*

*perſtringemus. Monas, & ſummè unum fœcundum eſt, ideo alterum producit,
undè binarius conſurgit: & inter producentem & productum eſt relatio mu-
tua, ecce ternarius: complica modo tria, dabuntque ſenarium ſic faciendo, unum
& 2. faciunt tria: quibus ſi adduntur tria, faciunt 6. quorum primus terna-
rius collectus ex producente, producto, & relatione mutua, uel amore recipro
co eſt in Deo: alter autem ternarius eſt in rebus creatis, cum omnia contineant
ueſtigium Dei etiam in numero: habent enim materiam, & formam, ex qui-
bus reſultat compoſitum, quod tertium quoddam uocant. Nec inſtetur de ange
lis, quia etiam illi ſuam materiam, & ſuam compoſitionem habent. Eſt quoque
alius ternarius in unaquaque creatura, principium uidelicet medium, & finis.
Et bene inter literas ſignificantes numeros in nomine Ieſu ponitur ו per quod ar
bor uitæ deſignatur, cum ipſe fuerit & ipſa arbor uitæ, & uita, & omnibus do
nãs uitã. Ecce igitur quàm bellè in hoc nomine Ieſu indicãtur omnia incluſa fuiſ
ſe in nominato, ut inquit Apoſtolus: Quoniam complacuit, Patri uidelicet, omnẽ* Paulus
*plenitudinẽ inhabitare facere in eo, & per eũ recõciliari, aut recapitulari om-
nia. Sed cũ producta quælibet cõtineãtur in Chriſto homine, etiã rationes pro-
ducentes, & operãtes, quæ ſunt in archetypo continentur in Chriſto Deo: De
quibus omnibus exarare longum nimis eſſet, & ulterius progrederemur, quàm
præſens exigat opus. Quomodo autẽ principalia nomina Dei, & quæ frequen-
tius in ſcriptura ſacra apertè repetũtur, in hoc nomine ישו Ieſu cõtineãtur, ad-
umbrabimus. Hoc nomẽ quadrilīterũ eſt celeberrimũ, & frequẽtatiſſimũ, quod
ſic ſcribitur יהוה nec exprimi poteſt: ſed quãdo legitur, pronuntiatur Adonai.
Huius itaq; nominis duæ literæ præcipuæ י, uidelicet atq; ו cõtinẽtur in nomine
ישו Duo uerò ה maximò myſterio mutãtur in ש: Dicũt enim ſecretiores theolo
gi, ꝙ ſummus opifex Deus ſpiritualia omnia produxit per quandã uim ſignifica
tam in priori ש. Corporalia uerò per uirtutẽ ſignatã in poſteriori ה. Et cũ om-
nia per uerbũ humanatum, quod nominatur Ieſus effecta ſint, uirtutes, aut pro-
prietates ipſæ ſignatæ per illa duo ה includũtur in eo. Sed quia Ieſus datus, &
miſſus eſt nobis tanquã redẽptor, & ductor ad uerã quietẽ, quæ eſt uita æter-
na, imò factus eſt ipſa quies noſtra, ideo in loco illorũ duorũ ה ſignificantiũ ra-
tiones principij in nomine ישו Ieſu ponitur ש, quod eſt principiũ שבת ſabat, &
ipſum ſignificat, quod interpretatur requies. Ecce quot & quãta myſteria im-
portãtur in tribus literis huius nominis ישו Ieſu: Nã י diuinitatẽ ſignificat, ut eſt
notiſſimũ apud ipſos theologos: ו arborem uitæ, & ש requiẽ: denotaturq;, ꝙ Ie
ſus noſter eſt Deus omnes uiuificans utraq; uita, & tandẽ beatificãs in requie il
la æterna. Extat quoq; illud nomẽ quadrilīterũ alio myſterio in nomine Ieſu, ꝑ
uiã uidelicet numerorũ adiũcto nomine matris, à qua ſubſtantiam corporis tra
xit: Nam quatuor literæ illius nominis reddunt in numero 26. & nomẽ matris,
quod eſt מרים miriã dãt 290. Qui numerus iunctus cũ illis. 26. cõſtituit. 316,
quẽ etiam numerũ dant literæ nominis ישו. In quo denotatur nominatum ipſum*

à patre Deo, matre'que humana proceſsiſſe. Per hanc eandem uiam numerorum concludimus concluſum in Ieſu illud terrificum nomē שדי ſadai: cuius literæ in numero dant 314: Cui numero ſi addatur binarius, qui corporaturam ſignificat, conſtituit 316. qui eſt numerus literarum nominis ישו ut nuper diximus, Da-

Dauid ta eſt quo huic uirtus illius nominis שדי ſadai, quod ſemper terreficum fuit in hoſtes humani generis: Vndè in pſalmo 90. qui factus eſt ad terrendos illos hoſtes, dicit propheta: In umbra Sadai morabitur: Pro quo nos habemus: In prote-

CHRISTVS. ctione Dei cœli commorabitur. Cum igitur Chriſtus cognoſceret ipſius nominis uirtutem in ſuo fuiſſe concluſam Apoſtolis myſterium reſerauit dicens: In nomine meo dæmonia eiicient, & cætera quæ ſequuntur. Eſt quoque in nomine Ieſu hoc nomen אל quod Deum ſignificat: & אלהי quod idem eſt cum ſuo plurali אלהים: quamuis aliquando hoc nomen ſit ſingulare, & importet ſingularem Deum diffuſum, & multiplicatum in multa creata. Hinc in mundi fabrica, quando Deus ſeſe diffundendo in creaturas cœpit multiplex apparere, inducitur fabricans ſub hoc nomine Elohim, dicente ſcriptura: Et dixit Elohim, & fecit Elohim, creauitque Elohim: Quod aliqui non intelligentes malè traduxerūt dicendo: Creauit Dij. Alij uerò adiungunt cum uerbo ſingulari nomen ſingulare dicentes, quòd per illud intelligitur trinitas, & pluralitas perſonarum: Sed uerè & propriè exponendo, per illud nomen Elohim intelligitur opifex diffundens ſe in multa, uel iudicans multos per miniſtros multiplices exequens iudiciū: Vndè in ſcriptura aliquando & angeli exequentes Dei iudicia, & iudices iu-

Exod. dicantes dicuntur Elohim, ut habemus in Exodo, quando fures, & damnificantes iubentur deduci ad Elohim, ut ab eis iudicētur: ubi nos traductum habemus ad Deos horum cauſa perueniet. Horum igitur nominum non tantum uirtutes, quæ ſunt miſereri, diſtribuere, & iudicare conueniunt in noſtro Ieſu, ſed etiā myſteria literarum: Quæ ſi declarare uoluerimus, dubito ne ulterius progrediamur, q̃ ſcribere, aut fari liceat: Aliquid tamen, uel in ſuperficie pcurremus: In hoc igitur nomīe אל prima litera eſt א, quæ explicata in ſuis literis dicēdo אלף mille ſignificat, quod iam attributū declarauimus: noſtro uerò Salomoni, qui eſt pax ſibiipſi, & uerus Rex pacificus: Si uerò numerus illarum trium literarum ſupputetur, grande adhuc inſurgit myſterium, פ enim dat 80. ל 30. א unū: Qui numeri ſimul iuncti reddunt 111. centenarium uidelicet, denarium, & unitatem, de quo ſuprà diximus. Et ſi attēdatur ad characteres numerorū, adhuc proſpicietur myſteriū: Sunt enim tres emanātes ab uno charactere, qui unū importat, ut innuatur, quòd trinitas perſonarū prouenit, & cōtinetur in una unitate, ſicut etiā pronuntiando ipſum א neceſſe eſt, ut explicemus in tres literas illas ſupradictas. Habemus igitur in א myſterium unicæ deitatis, & trinitatis: Sed huic additur ל, quod ſignificat 30. in numero, id eſt tres denarios, ad denotandam uirtutem cœleſtem munitam ſanctiſsima trinitate, per quam Deus tanquam per cauſas ſecūdas diſponit omnia inferiora: Quæ omnia ſi in Chriſto Ieſu reperiātur,

clarum eſt:Eſt enim I E S V S *principium ſignificatum per* א̄ *,ſicuti ipſemet teſtatur dicens:*Ego principium,*qui loquor uobis.* Et *eſt in eo ratio trinitatis, dum* CHRISTVS.
*de Patre ait:*Pater *in me eſt:*Et *iterum:* Ego & Pater *unum ſumus.* De Spiritu *ſancto quoque inquit:*Ille *de meo accipiet.* Ex *quibus colligimus rationem trinitatis,& principium eſſe in eo,undè ipſi competat nomen illa duo importans .* Et *hinc coniicere poſſumus, quomodo etiam uirtus ſupremi nominis contineantur in* Ieſu:Illud *enim eſt* אהיה *incipiens ab* א & *continens* י *& duplex* ה , Per *quod* א *ſcientibus myſteria literarum denotatur principium primũ, & finis ultimus, cum ſignificet unum,& mille,qui eſt cubus denarij, & ultimi numeri ſimplicis:* Similiter י *importat principium,ſicut eius interpretatio indicat, & importat finem , cum ſit litera ſignificans ultimum numerum :* Vndè *utraque litera diuina eſt, & utraque ſignificat principium, & finem,quod idem eſt: quia illud , quod eſt principium rerum,eſt etiam finis earum : & una figuratur per aliam :* Nam א *figuratur ex duobus* י *interpoſito tranſuerſaliter uno* ו:Idcirco *in nomine quadrilitero,& in nomine* Ieſu *ponitur* י *pro* א*,& pro ipſo* י :Et *ſic habemus in nomine* Ieſu *myſterium duarum literarum,& ſignificata earum in ipſo nominato: quia ipſe* Ieſus *eſt principium (ut nuper diximus) & eſt finis dans quietem , & beatitudinem.*Sunt *quoque in illo ſupremo nomine duo* ה *ſignificantia duos exitus producentis in res productas :* In *quibus omnibus productionibus intercedit* Filius,*dempta productione ſuiipſius à* Patre:Hinc *dixit:*Pater *meus uſque modo operatur,& ego operor,ſecũ uidelicet omnia producẽdo.* Nec *ulterius procedamus in huiuſmodi myſteriis declarandis, quamuis plurima ſint.* Quia *igitur uirtus,& myſteria omnium nominum continentur in nomine* Ieſu,*non eſt mirum ſi* Paulus *dicit , quòd in hoc nomine omne genu flectitur cœleſtium , terreſtrium,& infernorum.* Idem. Paul.

Cur ſolum Ieſu *nomẽ hodie inuocetur à ueris* Dei *cultoribus.* Cap. VIII.

CVm *omnia nomina,atq; uirtutes omnigenas ipſorũ cõcluſas declarauerimus in* Ieſu,*& eius nomine,meritò ipſum nomẽ ſolũ inuocamus,iuxta* Zachariæ *uaticinium,quo ait:*Et *erit* Dominus *rex* Zachai.
ſuper omnẽ terrã,& in die illa erit Dominus *unus,& nomẽ eius unũ.* Nec *aliquis inuenitur,qui fuerit rex uniuerſæ terræ, &* Dominus,*niſi* Ieſus,*ſub quo deſtructa idololatria omnes habuerũt eũ in* Regẽ,*&* Dominũ,*paucis* Hebræis *diſperſis exceptis,quouſque inſurrexit beſtia illa* Mahumeth: Nec *tamen inde aliud datum eſt nomen hominibus , in quo ſaluari poſſent , niſi nomen* I E S V , *ut dixit* Petrus *in* Actibus Apoſtolicis : Quod *diffundi iuſſit in* Petrus.
omnes gentes,ſicut quadriliterum nomen erat ſolummodo notum in populo Iſraëlitico *: dixit enim ad* Ananiam *de* Paulo: Vas *electionis eſt mihi iſte , ut portet nomen meum coram gentibus,& regibus,& filiis* Iſraël *: quod & fecit:* Nã CHRISTVS.
ſtatim ex Damaſco *abiit* Ieruſalem *, inde* Tharſum Ciliciæ *metropolim , deinde* Antiochiam *egregiam* Syriæ *urbem,* Poſtea Phrygiam,Galatiã, Troiam,

Macedoniam, Athenaſque, ubi uigebat mundi ſapientia. Poſt hæc Corinthum, Epheſum, Miletum, Con, Rhodum, & per inſulas illas Achaiæ, & Græciæ ulterius proficiſcens perrexit ad Arabes, & uenit in Italiam: & profectus eſt uſque ad Hiſpanos per Aſiam & Europam portans, & diuulgans nomen Ieſu: Et quod reliquum mundi erat, cæteri Apoſtoli nominis huius uirtute compleuerunt, ut omnes & omnia petere poſſent in nomine Ieſu, ſicuti ipſemet docuit

CHRISTVS. dicens: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis: Cuius nomi-

Paulus. nis tanta eſt uirtus, ut omnes in eo ditari poßint, dicente Paulo: Diues in omnes, qui inuocant illum, id eſt nomen IESV, quod tam lene, tam communicabi-

Cantica le, & diffuſiuum ſuipſius eſt, ut oleo in Canticis comparetur, ubi dicitur: Oleũ effuſum nomen tuum, quia eius uirtus chriſmate plena diffunditur in eos, quos tangit, ſicut oleum in panno: & quia ſanat, quia condit, & omnia facit, ſicut uerum oleum ſcientibus ipſum ſuſcipere, & inuocare, ſicuti Apoſtoli faciebant: Nã in nomine eius loquebantur linguis, dæmones expellebant, infirmos ſanabant: Di

Petrus xit enim Petrus ad claudum ſedentem ad portã ſpecioſam templi: Argentum, & aurũ non eſt mihi, ſed melior theſaurus, uirtus uidelicet nominis Ieſu in quo præcipio tibi, ut ſurgas, & ambules: & protinus conſolidatæ ſunt baſes eius, & plãtæ: & exiliens ſtetit ambulans, & intrans in templum, laudans Deum. Fluit quippe uirtus nominis illius, quãdo debitè inuocatur, ſicut fluuius à fõte: Nã (ut De-

Democ Epicu. mocritus ait, & poſt eũ Epicurus) uox, & nomẽ ſonãs eſt tãquã rheuma, aut alueus cõducens uerbũ mentis, quæ eſt tanquã fons, dans uirtutẽ uerbo prolato & cõcipiẽs ipſum: Sed ueri aluei diuinorũ nominũ ſunt in idiomate Hebræo cũ ſuis characteribus, quibus primo illa nomĩa etiam myſterio maximo deſcripta ſunt:

Iambli. Hinc Iambl. ait: Dij, id eſt angeli agẽtes nobiſcũ ſermonẽ barbarũ, Hebræũ uidelicet, quaſi ſatis cõgruẽtem approbauerũt, præſertim, quia antiquior, & primus fuit modus loquẽdi: Sed addamus hoc: quia characteres illi tũ ex numeris importatis, tũ ex effigiatione rerũ cœleſtiũ mirabiles, & myſterioſi ſunt: Idcir

Zoroa. co & Zoroaſtres peritißimus in operando docet, ne barbara uerba, id eſt Hebraica immutẽtur in ſacris: Quod & eccleſia catholica pleriſque in locis obſeruauit, ſicuti quando iußit dicere alleluia, quod ſignificat laudate יה Iah, quod eſt nomẽ diuinũ maximi momẽti, & fœcundũ nominis tetragrammi, quia plenis illis duabus literis reddit in numero 26. qualis eſt numerus quadriliteri: Sic & illud Adonai Domine: & illud oſianu, pro quo nos dicimus oſana: & illud, Dominus Deus zebaot, pro quo corrupto uocabulo dicitur ſabbaot: hoc enim uocabulum requies ſonat in plurali: illud autem exercitus: hic enim debet dici Dominus Deus exercituum. Et nomen redemptoris noſtri ſcribi deberet tribus literis tantummodo ipſius plenis myſterij ſcilicet ישו Nec addenda eſt litera ה combinata, ut aliqui opinati ſunt, quia illæ iam (ut diximus) conuerſæ ſunt in ש. Nec apponendum eſt ſecundum ש dicendo ישוש quamuis Latinè dicatur, ſic exquirente ordine declinationis grammaticalis: De quo non multum curan-

*dum eſt, quia myſteria non ſunt in idiomate Latino, ſed Hebræo, ubi attenden-
dum eſt, ne aliquid addatur, uel minuatur: quia multa deſtruerentur myſteria,
quæ tã in ſignificatis literarũ illius nominis, quàm in numeris earum, & etiam in
naticiniis correſpondentibus continentur: ex quibus aliqua uel pauca percurre-
mus.* Habent pro conſtanti ſecretiores Theologi, quòd oracula multoties cõtinẽt Theolo.
nomina illorũ, de quibus prophetatur, in principio, fine, uel medio dictionũ: ſecũ
dum quẽ modũ nomẽ Meſsiæh ſæpius reperitur, ut in uerſiculo pſalmi ſeptuage-
ſimi primi: Ante ſolẽ permanet nomẽ eius, & benedicentur in ipſo omnes tribus Pſalm.
terræ: Nomẽ enim. ישו Ieſu continetur in capitibus horũ uerborũ, permanet no
mẽ eius, & benedicẽtur, quæ in Hebræo ſic dicũt: ינון שמו וית ברכו: inin ſemo
ueit barcu: ubi ſi accipiãtur capita dictionũ, quæ ſunt י ש ו cõſtituũt ישו Ieſu:
Quod nomẽ fuit ante ſolẽ, & in ipſo benedictæ ſunt õnes gẽtes. Similiter in lib. Geneſis.
Gen. cap. 49. ubi dicitur: Veniat Meſsiah, & ipſi cõgregabũtur, capita dictionũ
cõſtituũt nomen Ieſu, quæ in Hebræo ſic dicunt: יבא של ולו iabo ſilo uelo. Ca
pita enim ſunt י ש & ו: Quæ literæ collocatæ ordine Hebraico reddũt ישו Sed
mirabilius eſt in pſalmo nonageſimo quinto in uerbis illis: Lætentur cœli, &
exultet terra, contremiſcat mare, & omnis plenitudo eius: Exultabũt campi, &
omnia, quæ in eis ſunt: In quorum uerborum capitibus habetur nomen quadrili-
terum completum: Et poſtea idem nomen abſque ultimo ה: Deinde nomen Ieſu
ad denotãdũ, ꝙ quadriliterũ illud cõplecti debebat in nomine Ieſu, tanq̃ ſucceſ-
ſore ſuo, cui quodãmodo cedebat, quia uirtus illius nominis quadriliteri data eſt
Ieſu, cui Pater omnia dedit: Vndè probat author Sepher temunot per illud ה ul Se. Te.
timũ ipſius nominis quadriliteri, diuinitatẽ debere uniri cũ humanitate, & effici
Meſsiah, in quo exiſteret uirtus illius magni nominis: Ideo uniuntur nomina, &
ſuccedit nomen Ieſu, incõpleto illo quadrilitero, quando ſecũdo repetitur: Quia
ſicut in priori teſtimonio uenerabantur cõpletũ, ſic in ſecũdo, & ultimo ceſsiſſe
innuitur (ut diximus) noſtro Ieſu: Verba enim Hebræa textus illius pſalmi ſic
habẽtur ישמחו השמים ותגל הארץ ירעם הים ומלוא יעלוז שדי ובל: Qua-
rũ dictionũ capita ordine Hebræo poſita ſunt יהו ה יהו ש ו. Sed poſtquã de li
teris nominis Ieſu pertractamus, opportunũ exiſtimaui explicare etiã ꝙ ex lite
rarũ interpretatione plures literæ in illo reperiri non debeant, cũ iſtæ perfecte
importent ea, quæ continentur in nominato per hoc nomen ישו: Nam י princi-
pium ſignificat י ipſe ש principium ſabat innuens ipſum requiem, & finem. De-
notant igitur, ꝙ ipſe eſt principium, finis, & requies omnium, ſicut in Apoca- Apocal.
lypſi ipſemet ait: Ego ſum α, & ω: principiũ & finis. Et cum in his uerbis omnia
includantur, ſufficiunt illæ literæ, neq; aliæ debẽt apponi. Completur inſup hoc
nomen ישו ex numero maiori, minori, & medio in denariis, qui eſt numerus cõ-
pletus: Eſt enim ſenarius, unus denarius, & tres cẽtenarij, qui ſimul iuncti cõſti
tuunt decẽ, numerũ quidẽ perfectũ, & cõſtitutũ ex omnibus generibus rerũ, ſpi
ritualiũ uidelicet, cœleſtiũ, & terreſtriũ, quæ importãtur p numeros, denarios,

Paul. & centenarios, iuxta illud, quod Paulus ſæpius repetit dicẽs: In ipſo eſt omnis plenitudo, & in ipſo reconciliantur omnia. Sed inferiora dimittentes, ut loquamur de ſuperioribus, dico ꝙ omnes aquæ ſupernæ gratiarũ, & donorũ collectæ ſunt in ipſo, tanquam in uera piſcina ſuperiori, de qua in Canticis dicitur:
Canti. Oculi tui, ſicut piſcina in heſbon, id eſt in cogitatione uel uerbo, in quo omnia continebantur antè quàm crearentur: Heſbon enim cogitationes ad uerbum ſignificat: Vnde ubi nos habenus, In principio erat uerbum, in Hebræo habetur בראשית היה השבון bereſit haiah heſbon, id eſt erat cogitatio, uerbũ, piſcina, in qua continebantur omnia, antequam crearentur. Eſt iterum uera piſcina probatica, in qua lauari debent omnes oues reponendæ in dextera ſummi Iudicis: Quæ piſcina figurabatur per illam, quæ erat in Ieruſalem terrena, in qua ſanabatur unus, quiſquis fuerat ille, & à quacunque detineretur infirmitate, quia unica ratione ſanandi in uerbo diuino ſanantur omnes à quacunque ægrotatione, iuxta illud prophetæ:
Dauid Miſit uerbum ſuum, & ſanauit eos. Hæc pauca, uel minima ſunt cõparatione eorum, quæ dici poſſent de hoc ſanctiſſimo nomine, quod à Deo fuit nominatum, denuntiatum ab angelo, impoſitũ a parentibus, celebratũ à mundo, ueneratũ ab omni genu, poſitũq; omnibus in ſalutẽ, dæmonibus tamẽ in errorem, & operãtibus in uirtutẽ: Nã in ſeraphinis ui ignea inflãmat: In cherubinis ſplẽdet: In thronis cõpaginat: In dominationibus imperat: In uirtutibus exequitur: In poteſtatibus arcet: In prĩcipatibus curat prouincias, principes, & magiſtratus: In archãgelis ſacerdotio fungens dirigit mortales in Deum: In angelis omnia noſtra curat: In homine omnium uinculo omnia operatur: Docet nanque, & uariis loquitur linguis in apoſtolis: ueritate fulget in euangeliſtis, & doctoribus: uirtute diffunditur in operantibus miracula: dulcedine replet contemplantes: ueniam præſtat pœnitentibus: & omnigenum auxilium omnibus indigẽtibus. Nec ultrà procedendum eſt ad particulares uirtutes huius nominis, in quo cuncta nobis nunc petenda ſunt: quia cũ omnia in ipſo includi, & ab eodem dependere demonſtrauerimus, ſuperfluum duxerim laborare per ſingula.

Qualiter ex ſcriptura ſacra præfiguratum habeamus Chriſtum eſſe fontem totius meriti, gratiæ, & gloriæ. Cap. IX.

VT nominatũ nomini correſpondeat, ſicut in nomine omnia contineri cõprobauimus, ſic neceſſe eſt, ut in ipſo nominato cõtineatur omnis uirtus, omne meritũ, & omnis gratia, à quo tanq̃ à fonte ueri paradiſi delitiarũ irrigetur uniuerſa terra. Verũ quæ de huiuſmodi à noſtris Theologis tractata ſunt, quaſi iã triuialia ſuis in locis legẽda relinquẽtes pſtringemus tãtũmodo aliqua, quæ in diuinis oraculis occultantur: Et primo ea, quæ factis præfigurata ſunt: poſtea, quæ diuinis oraculis ſunt prædicta, enodabimus: Petẽtibus enim Phariſeis uerũ ſignũ aduẽtus Meſſiæ reſpõdit
CHRISTVS. Chriſtus: Generatio hæc ſignũ quærit, & nõ dabitur ei ſignum, niſi ſignũ Ionæ

ꝓphetæ: Quia ſicut fuit Ionas in uẽtre ceti tribus diebus,& tribus noctibus,ſic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Attendendus eſt hic ſermo Chriſti, quo non ſine cauſa prætulit ſignum Ionæ cæteris ſignis, quia in eo illud includitur,propter quod præcipuè uenerat Chriſtus.ſ.redemptio humana per plenitudinem gratiæ,& meriti: Cuius rei (prout poterat purus homo) Ionas typum elegantiſſimum geſſit: Ideo aliis omiſſis,in quibus celebrata eſt trinitas dierum,Ionam ſolummodo expoſuit, & adduxit in ſignum: Profecti enim filij Iſrael de monte Ephrain perrexerunt uiam trium rerum: & ambulauerunt tribus diebus per deſertum Etham: Stetitque Daniel in lacu leonum,& tres pueri in fornace,& Ioſeph in carcere uaticinaus per trinum dierum numerum,hæc tamen ſigna nuſquam adducuntur a ſaluatore in exemplum, & typum,ſed ſolummodo Ionas,quia in eo ſolo celebratus eſt redẽptionis progreſſus:quem ut explicemus,exordiemur a nomine: Iona enim columba interpretatur animal ſimpliciſſimum, quod offerebatur in purificationẽ partus mulieris maledictæ,& condemnatæ per peccatum originale,ut cum dolore, & immunditia pareret: Ideo aptè figurat Chriſtũ innocentẽ, & manſuetũ oblatũ in ablutionẽ,& purificationẽ omniũ inquinamẽtorũ,quæ cõtraximus per peccatũ. Verũ ingrediamur ad ſecretiora myſteria, Huic Ionæ præceperat Deus, ut prædicaret Niniuitis errãtibus: Et Chriſto præcepit Pater, ut ꝑdicaret,& redimeret totũ mundũ deperditũ. Timuit Ionas ſubire onus impoſitũ,& fugere ſatagebat: Et Filius Dei cœpit pauere,& tædere,fugamq; procurare ad Patrẽ dicẽs: Pater,ſi poſſibile eſt,trãſeat à me calix iſte. Confugit Ionas ad mare ſuperexcelſum uidelicet, & ad aquas miſericordiæ,& gratiæ,quã ꝓcurauit Niniuitis: CHRISTVS. Confugit & Chriſtus ad aquas ad quas inuitabat ſitiẽtes,& ꝑ quas ſaluos nos fecit,& expurgauit: In cuius expurgationis ſignũ meritò aquã elementarẽ inſtituit. Orta eſt tempeſtas in mari ex fuga Ionæ,aut ex impetrata uenia pro Niniuitis,facta contentione autè tribunal iuſtitiæ diuinæ, quæ nolebat permittere, ut ſcelera Niniuitarum tranſirent impunita. Orta pari modo, & excitata eſt procella in cœlo,& in mundo,quia non patiebatur idem tribunal,ut liberaretur humanũ genus ſola interceſſione redemptoris, abſq; condigna pœnitentia ſcelerum ſuorum: Factum eſt (inquit Ioannes) prælium magnũ in cœlo non ſolum ex Ioan. rebellione draconis,& ſatellitũ ſuorũ,ſed etiã,quia nolebãt pati,ut humanũ genus redimeretur,maximè abſque cõdigna pœna: Quærebãt enim à Deo eſcã ſibi,ut ſcilicet deuorarẽt humanũ genus iuxta flagitia. Obtulit ſeſe Ionas paſſurũ pro Niniuitis dicẽs: Tollite me,& mittite in mare, & ceſſabit mare à uobis: ſcio enim quòd propter me uenit hæc grãdis tempeſtas: at ego non renuo mari tradi, ad quietandos hos tumultus ſuſcitatos contra peccata Niniuitarũ,pro quorum uenia ſum deprecatus, Pari modo Chriſtus uidens totum Dei tribunal agitatum, atque expetens uindictam malè actorum à genere humano, & quòd non poterat ſtante iuſtitia mitigari,dixit ipſe Filius Dei: Ecce ego,mittite in hoc

mare memet paratum ſuſcipere omnem pœnam, quæ debetur omnibus tranſ-
greſſoribus,qui ſunt in hoc mundano mari. De oblatione *hac facta ab antiquo*
Iſaias *loquutus eſt* Iſaias,*dum in eius perſona dixit:* Ecce ego,*mitte me.*Sed *de eadem*
Euang. *facto exbibita babemus in euangelio,quando ipſi timenti bibere calicem paſſio-*
nis ſemper tamẽ parato obedire paternæ iuſſioni miſit Pater *æternus angelum,*
qui confortaret eum: & exponeret, quæ agitabantur à tribunali diuino: Nam
tunc ipſe,ſicut antea dixerat Patri,*non mea,ſed tua uoluntas fiat,opere comple*
Iſaias *uit offerens ſe(ut uaticinatus eſt* Iſaias*)quia ipſemet uoluit:* Et *tunc ſuſcepit ini*
quitates omnium noſtrum,quas Pater *poſuit ſuper eum:* Tuncque *portauit om-*
Ierem. *nes dolores noſtros, qui tot,& tanti fuere,ut clamet* Ieremias: Magna *eſt uelut*
*mare contritio tua.*Et *quãuis* Ionas *in ſe peccata* Niniuitarum *ſuſcepit,&* Cbri
ſtus peccata totius mundi,oportuit tamen,ut & Niniuitæ,*& populi totius mun*
di ſuſciperent aliquam partem pœnæ compatientes & ipſi, ſicuti æquum erat:
Ideo Ionas *intrans ad* Niniuitas *prædicauit pœnitẽtiam proteſtãs, quòd ex ſen*
CHRI *tentia iam lata uſque ad quadraginta dies debebant pati pœnam ſubuerſionis,ni*
STVS. *ſi uidelicet per pœnitentiã immutaretur ſententiæ executio.* Ad *hanc igitur im*
mutandam ſaccis ueſtiti ſunt omnes à maiori uſque ad minimum,& ſalua facta
*eſt ciuitas;*Pari *modo &* Cbriſtus *cum miſſus à* Patre *prædicare cœpiſſet, ſic*
*exorſus eſt:*Agite *pœnitentiam,& appropinquabit uobis regnum cœlorum:* Cu
ius reſtitutionem uobis impetraui,dummodo uelitis mecum condolere, & pœni-
Idem. *tere,id eſt reuerti ad* Deum,*quod eſt uera pœnitẽtia.*Hinc *iterum ait:*Niſi *pœ-*
nitentiam egeritis,omnes ſimul peribitis, eſto quòd fecerim, & faciam ne perea
tis,quantum in me eſt,quia oportet(ſic iuſtitia exigente) ut & uos cooperemi-
ni. Sed *conqueritur* Cbriſtus *de mundo & de* Hebræis *præſertim præferẽs* Ni
Ibidem. *niuitas, & dicens:* Viri Niniuitæ *ſurgent in iudicium cõtra generationem hãc,*
& condemnabunt eã,quia egerunt pœnitentiam ad prædicationem Ionæ, *& ec*
ce pluſquam Ionas *bic:nam ille fuit umbraticus,& figuratiuus ſaluator ad unũ*
*populum tantummodo deſtinatus, qui relapſus tandem interiit:*Cbriſtus *autem*
uerus ſaluator pro toto humano genere introiuit ſemel in ſancta, æterna redẽ-
ptione inuẽta, dans utiq; nobis continuè gratiam,qua operari poſſimus ea, quæ
pertinent ad ſalutem, & impartiens de meritis pro nobis acquiſitis, & tandem
tribuens gloriam accumulatiſſimè præparatam:undè eius gratia operamur bo-
num,& eius meritis deuenimus ad ſalutem,& gloriam.

Idem comprobatur uaticiniis. Cap. X.

NEc *tantum id babemus ex figura, ſed à multis etiam oraculis com*
probatum: Regius *enim propheta uidens humanum genus præua-*
Dauid *ricaſſe,& indigere redemptore,qui meritis, & gratia, atque ue*
nia impetrata ſuccurreret indigẽtibus, ſub perſona redimẽtis ait,
Paulus *ſicuti bene* Paulus *interpretatur:* Quoniam, *ſi uoluiſſes, ſacrificium dediſſem,*

animalium uidelicet,ſed ſacrificium,& oblationem noluiſti,aures autē,uel corpus(ut Paulus inquit)aptaſti mihi, corpus meum uidelicet offerendum in redemptionē præuaricatorum. In capite libri ſcriptum eſt de me,ut facerem uoluntatem tuam,Deus meus uolui,& legem tuam in medio cordis mei : *In capite quidem,uel in uolumine (ut habet ueritas* Hebraica *) libri uitæ ſcriptus fuit* Meſſiah *ſuper omnes,& præ omnibus:qui & ipſe(inquit* Paulus *)prædeſtinatus eſt in uirtute.Scriptum quippe eſt,ut facerem uoluntatem tuam, quam faciens mererer pro me,& pro omnibus aliis.* Deus meus uolui,& *acquieui hoc onus ſubire:dixit enim:* Veruntamen non mea uoluntas,ſed tua fiat: Et legem tuam, *qua iuſsiſti peccata puniri per ſanguinem, & præuaricatorem per me redimi debere,hanc tenui in medio cordis mei:* Et hanc iuſtitiam tuam, *qua iubes omnia peccata purgari per uerum ſacrificium,& omnia debita ſolui per eum, qui eſt diues in omnes,qui inuocant illum.* Annuntiaui non tantum in ſynagoga Iudæorū, *ſed in eccleſia,& congregatione magna omnium gentium , pro quibus meipſum obtuli in uerum ſacrificium:* Cuius omnes illæ antiquæ immolationes erant *figuræ,non quidem expiantes,ſed placantes accuſatores,quouſque offerretur uerū ſacrificium expurgans,& iuſtificans:* Vndè magno myſterio liber Leuiticus,*in quo tractatur de ſacrificiis, incipit* ויקרא *uaicra : Vbi non ſine myſterio dicit ſcriptura in principio uoluminis:* Et uocauit Moſem, *non exprimens quis uocauerit,ſicut dicere conſueuerat:* Et uocauit Dominus, & *loquutus eſt* Dominus,& *huiuſmodi:Vndè inquirendū eſt,quis uocauerit,cum non ſine myſterio prætermiſſum ſit in hoc principio libri,quod in toto progreſſu facere conſueuit : Sed ſi ſupputetur numerus importatus per literas illius principij, quod eſt* ויקרא *myſterium incipit indagari: dant enim illæ literæ (ut patet ſcienti ſupputare)* 316. *adiuncto* א *ubi innuitur Ieſu* ישו *quod nomen tantumdem in numero importat: & eſt nomen illius,qui dedit uirtutem omnibus ſacrificiis:* Cui adiungitur א Patrē *ſignificans exiſtentē cū Filio,& omnia ſecū operantem, ſicuti ipſemet Filius teſtatur dicens:*Pater meus uſque modò operatur,& ego operor:Et iterū: A meipſo facio nihil,ſed ſicut docuit me Pater,hæc loquor:Et qui me miſit,mecū eſt. *Ab iſto igitur* Meſſiah *pleno paterno numine incipit liber, ubi tractatur de ſacrificiis offerendis ipſo Patri,& typum gerentibus ueri ſacrificij, quod ipſe* Meſsiah *obtulit, & in uirtute eius illa ſacrificia umbratica offerebantur.* Hic *eſt ergo,qui exiſtens non tantum ante Moſem,ſed antequam Abraham fieret,*Moſem *uocauit,& excitauit,ut faceret ea,quæ ipſum præfigurabant:* & *ut de eo in capite libri ſcriberet, & in principio Geneſeos, & in principio huius uoluminis:* Quod *bene nouerat ille,de quo ſcriptum erat:qui dixit ad legiſperitos, ut habetur in euangelio* Ioannis: Si crederetis Moſi, *crederetis forſitan* & mihi:Ille enim ſcripſit de me. Non habetur , *ubi* Moſes *clarè ſcripſerit de eo : ſed ſi ille, qui ſolus habet claues aperiendi ſcripturas, nobis eas commodauerit , ex mille,& pene infinitis locis aperire,& enodare poterimus, ubi* Moſes *ſcripſe-*

Paulus. Leuit. CHRISTVS. Idem.

OO v.

Zacha. *rit de eo:ſed proſequamur. Zacharias etiam idem myſterium aperit domeſtico ſermone loquens cum redemptore, & dicens: Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui eduxiſti uinctos de lacu: Per quem ſanguinem nos redemit, omnia debita ſoluit, & omnem gratiã, & meritũ nobis cõparauit, ut inquit Petrus: In obedientiam, & aſperſionem ſanguinis Ieſu Chriſti gratia uobis, & pax multiplicetur.*

Quàm clarè Iſaias hæc omnia unico reſerauerit oraculo. Cap. XI.

Iſaias. Hieron. I*Saias autem hoc negotium adeò apertè deſcribit, ut non uaticiniũ ſed euangelium iam exhibitum (ſicuti inquit Hieronymus) uideatur: Ait enim Parauit Dominus brachium ſuũ, brachiumq́ue utique dextrum, miſericordiæ uidelicet, & gratiæ, in oculis omnium gentium: Quod brachium erat tantummodo in populum Iſraëliticum extenſum: Vndè ſequitur: Videbunt omnes fines terræ ſalutare, uel ſalutem, aut ſaluatorẽ Dei noſtri, quẽ ſcilicet mittet pro omnibus redimendis. Poſtea propheta ad gentes ſermonẽ dirigens ſubinfert: Recedite, recedite à cultura, dæmonũ uidelicet, & idolis: Pollutũ, id eſt idolotytũ nolite tangere. Exite igitur de medio eius, cultus, ſcilicet idolatriæ, & mũdabimini ab omnibus inquinamẽtis, & pollutionibus ueſtris. Vos, qui fertis uaſa Domini, id eſt qui habetis potẽtias receptiuas diuinitatis, adeo, ut dicamini tẽplũ, & habitaculũ Dei: uel uos, q fungimini officio* CHRISTVS. *ſacerdotali, nolite uaſa, quæ Domino dare debetis, ãplius offerre idolis ueſtris: uaſa utiq;, in qbus locatis ſacrificia, uel uaſa, quæ eſtis uos, ſicut de Paulo dixit* Hieron. *oraculũ: Vas electionis eſt mihi iſte: Vel (ut ſentit Hierony.) uos Apoſtoli, qui fertis uaſa, id eſt uirtutẽ, in qua habetis, undè poſſitis baptizare populũ, recedite à Iudæis obſtinatis, blaſphemis, & iniquis, in quorũ pniciẽ paratus eſt Romanus exercitus. Nec tumultuatim recedetis, ſicut olim fecerunt de Aegypto,* CHRISTVS. *ſed præcedet uos Dominus, & princeps pacis, qui ait: Ego uobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi. Hoc igitur opus, quamuis aridum, fiet ſine ſtrepitu, & tumultu: quia ſine ſtrage populorum, imò cum eorum ſalute, quamquam plerique mortem in teſtimonium prædicatæ fidei, & doctrinæ ſuſtinebunt:* Sapien. *quia id cũ pace ſuſtinentiũ fiet, ut in libro Sapiẽtiæ dicitur: Viſi ſunt oculis inſipientiũ mori, & exiſtimata eſt afflictio exitus illorũ: illi autem ſunt in pace. Et hoc eſt, quod ſequitur propheta: Quoniã in tumultu aggrediemur hoc opus, nec cum tumultu exibitis ab eo, nec cum fuga properabitis ad illud exequendũ: Præcedet enim uos Dominus, & congregabit, uel ſociabit uos Deus Iſraël. Ecce ſeruus meus, populus uidelicet uerè Iſraëliticus, intelliget, & exaltabitur, & eleuabitur, atq; ſublimis erit ualde: Nã ex ipſo electi ſunt Apoſtoli, qui præfecti ſunt uniuerſæ eccleſiæ, conſtitutiq; aſſeſſores principis, qui & ipſe ex eodẽ populo Iſraëlitico traxit orginẽ, & multi alij ex eadẽ ſtirpe diuerſimodè ſublimati. Et ſicut obſtupuerunt ſuper te multi, quãdo uidelicet extraxi te de ſeruitute Ægyptiaca, & præfeci ſuper gentes, & exaltaui te in prodigiis, & miraculis multis, & dedi te ſuper gentes, & regna, ſic obſtupebunt in iſto Redẽptore,*

& opere eius: Nam qui prius uidebatur inglorius, & uilis inter uiros, & aſpectus eius inter filios hominum non reputabatur, hic aſperget gentes multas, ſanguine ſuo uidelicet eos mundans: Ideo ſuper ipſum continebunt reges mundi os ſuum eum reuerentes: Nam quibus non eſt narratum de eo uiderunt: & qui nō audierunt, prophetas uidelicet loquentes, contemplati ſunt hoc magnū ſacramentum: Quod tam magnū, & arduum eſt, ut uix ſperem me aliquid perſuaſurum, ſi enarrare uoluero: Vndè ſequitur: Domine quis credet auditui noſtro, id eſt his quæ audire faciemus? Aut uirtus, & brachium Domini plenum miſericordia, gratia, & pietate cui reuelatum eſt? ut exerceatur, & appareat in hoc, qui aſcendit tanquam uirgultum coram eo, ex terrea uidelicet carne, & ſicuti radix de terra ſitienti, humana ſcilicet natura arida meritis, & operibus, & priuata influxibus diuinis, quibus poſſit mereri æternam uitam. Non eſt ei ſpecies, neque decor diuinitatis, aut redemptoris, cum appareat purus homo, & natus iudicetur communi uia. Vidimus eum, & non erat aſpectus aliquis; ut faceret ea, quæ omnia alia opera exceſſerunt: Omnia enim innouauit, & immutauit, & magis occultas uirtutes, & diſpoſitiones, quàm uiſibiles oculis corporeis: Bene deſiderabamus eum, ſed iſte uidetur deſpectus pauper, à patria profugus, nouiſſimus uirorum: Vir utique dolorum, & ſubiectus infirmitatibus, & paſſionibus naturalibus: & tormentis plenus, quibus uexantur etiā maximi ſicarij. Et quia abſconditus eſt uultus eius, & deſpectus à multis, ideo non reputauimus eū, nec exiſtimauimus illum eſſe, qui in rei ueritate erat: Sed uerè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit habitu inuentus, ut homo: Qui ſciret (inquit Paulus) cōpati infirmitatibus noſtris tētatus per omnia: Aut tulit infirmitates, & dolores, quia ſanauit ægrotos & oppreſſos, ut exponit Matthæus in octauo capite ſui euangelij. Onus quoque noſtrum, peccatorum uidelicet, quod maximum eſt, ipſe portauit. Et nos cogitauimus eum plagatū, percuſſum à Deo, & humiliatum, & non uoluntariè aſſumpſiſſe plagas illas ob noſtram redemptionem: Sed ipſe infirmatus eſt propter ſcelera, aut tranſgreſſiones noſtras, & attritus eſt propter iniquitates noſtras: Quod maximum eſt: Nam ex lege non iuſtificabatur quis, niſi à peccato per ignorantiam contracto, aut per mentis ſurreptionem, & huiuſmodi, ſicuti ſuprà explicauimus: Ab iniquitate uerò quam עון hauon dicunt, & à tranſgreſſione, uel rebellione, quam פשע piſſah nominant, & ab impietate, quam רשע nuncupant, nequaquam: Ideo Dauid commiſſo adulterio, quod eſt iniquitas: & homicidio, quod impietas dicitur, ſciens quòd huiuſmodi non purgabantur ſacrificiis, dixit: Quoniam ſi uoluiſſes ſacrificium dediſſem, utique holocauſtis non delectaberis. Hinc Paulus cū Romanis diſſerens ait: Non iuſtificabitur quis ex lege. Huiuſmodi autem iubebantur lapidari, uel aliquo necis propriæ genere expiari: à quibus omnibus ueniens Meſſiah nos liberauit: ideo ſequitur propheta: Diſciplina pacis id eſt modus reconciliationis cum Deo acquirendæ ſuper eū, & liuore eius ſanati ſumus;

Paulus

Matth.

Dauid

Paulus

Nam omnes nos, quaſi oues errauimus, unuſquiſque in uiam ſuam declinauit, omnes peccatis & iniquitatibus, & eis reatibus erant obnoxij, à quibus non poterant eripi: Ideo poſuit in eo Dominus iniquitates omnium noſtrum: Quod opus, quamuis cum repugnantia partis ſenſitiuæ, tamẽ uoluntariè aggreſſus eſt: undè

CHRISTVS. ſequitur: Oblatus eſt, quia ipſe uoluit. Hinc dixit Petro conanti eripere eũ de manu capiẽtium: Calicẽ, quẽ dedit mihi Pater, nõ uis ut bibam illum? Et cum antea abhorreret Petrus nomen, & opus crucis, dixit ei: Vade retro ſatana, ſcãdalum mihi es, quia non ſapis, quæ Dei ſunt, ſed quæ hominũ. Quia igitur uolũtariè ſuſcepit hoc opus, ideo non aperuit os ſuum in ſui defenſionẽ, ſed tanq̃ mutus ſtetit corã Herode, & Pilato, qui quærebant liberare eum: undè ſequitur. Sicut ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondẽte ſe obmuteſcet: Agnus quidem fuit tollens peccata mundi, & ſcelera omnia, quæ nullo ſacrificio expiari poterant, immolatus in uero paſchate, & trãſitu ad meliorem uitam. De anguſtia igitur pro nobis tolerata, & iudicio, atque ſentẽtia quam ſuſtinuit pro nobis acceptus eſt, & glorificatus. Et cũ ea fecerit, quæ quiuis homo facere nequit, igitur ſupra hominem eſſe comprobatur: unde ſubinfert propheta: Generationem eius quis enarrabit? Nã abſciſus eſt de terra, non morientium, ſed uiuentium, qui uiuificare nos uenerat. Propter iniquitatem populi mei plagatus eſt, uel plaga illata eſt ei, ut ſit uox Patris æterni, aut prophetæ enarrantis, quãuis nos habeamus percuſſi eum, ut expreſſè intelligatur illa eſſe paterna uox. Sequitur: Et donabit impiis ſepultura ſua, id eſt morte, & ſepultura donabit populis peccata eorum, & ueniã impetrabit pro eis: Et diuitias in morte ſua acquiret: Siquidem diues erit in omnes, qui inuocabunt nomen illud, quod dedit ei Pater: quia factus eſt obediẽs uſq; ad mortẽ crucis. Nec fecit iniquitatẽ, neq; dolus inuentus eſt in ore eius, neceſſe ipſi fuerit in expiationem propriam pati: propter nos igitur uoluit Dominus conterere eum. Et quia ipſe ſciebat, ꝙ ſi exponeret pro peccato populi animam ſuam, uiſurus erat ſemen longæuum, ſponte eã tradidit: undè uidit ſemen ſuum dilatatum, & multiplicatum magis quàm illud Abrahæ, quod ſicut ſtellæ cœli, & arena maris fuit innumerabile: Nam ultra electos, & conſignatos principes, turbam magnam genuit, quam dinumerare nemo poterat. Fuit quoq; longæuum ſemen eius, quia ipſius familia in æternum durat,

Pſalm. & potitur perpetuo regno, ut in pſalmo dicitur: Semen eius in æternum permanet, & thronus eius, ſicut Sol in conſpectu meo: Et iterum: Et ponã in ſæculũ ſæculi ſemen eius, & thronum eius, ſicut dies cœli. Sequitur: Et uoluntas Domini in manu eius dirigetur, uel germinabit, aut proſperabitur, ut habet ueritas lite-

CHRISTVS. ræ: Patri enim dixit: Non mea, ſed tua uoluntas fiat: Et iterum: Meus cibus eſt, ut faciam uoluntatem Patris mei, qui in cœlis eſt: Quam etiam nobis obſeruandam explicauit dicens: Omnia, quæcunque audiui à Patre meo, nota feci uobis. Sequitur: Pro eo, ꝙ laborauit anima ſua, aut præ labore animæ ſuæ uidebit ſaturitatem, iuxta regulam ab eodem publicatam, Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iu

ſtitiam: quoniam ipſi ſaturabuntur. In ſcientia ſua ipſe iuſtus iuſtificabit ſeruos meos multos: Deſcenderat enim ſuper eum ſpiritus ſapientiæ, & ſcientiæ, qua ſciens, quæ Deo placita ſunt, & ad iuſtificationem noſtram exquirũtur, illa omnia efficere ſedulò procurauit portans iniquitates ipſorum ſeruorũ Dei. Sequitur: Quapropter diuidam, uel diſpartiar ei plurimos, aſsignans eos ipſi in populos, quibus ipſe diuidat, & tribuat de ſua plenitudine: Nam fortium, id eſt principum tenebrarum diuidet ſpolia, ſicuti inquit Apoſtolus: Expoliãs principatus, & poteſtates: De quo & Regius propheta decãtat: Species, uel pulcbritudo domus diuidere ſpolia: Quæ ſpolia reportauit ex uictoria habita in morte ſua, ideo ſubinſertur: Pro eo, quòd tradidit in mortem animam ſuam, mortem utiq; ignominioſam, undè ſequitur: Et cũ iniquis uel rebellibus connumeratus eſt. Sed ipſe peccata multorum tulit, eorum uidelicet, qui uolũt ipſius redemptionis beneficium, & portare crucem ſequentes ipſum. Et pro tranſgreſſoribus, aut rebellibus, uel crucifixoribus ſuis rogauit dicens: Pater ignoſce illis: Nec tantum pro crucifixoribus, ſed pro omnibus aliis, dicente Paulo: In diebus carnis ſuæ obtulit preces cum lacbrymis, & clamore ualido, & exauditus eſt pro ſua reuerentia. Paulus. Dauid CHRISTVS. Paulus

Ex omnibus antè dictis concluditur Ieſus fuiſſe complementum, non tantum operum Dei, ſed noſtrarum quoque operationum, atque meritorum, & conſequenter dans, undè operemur. Cap. XII.

DVm igitur Meſsiah, & Chriſtus noſter fuerit, per quem antea facta ſunt omnia, & ſit author, & conſummator fidei, & omnia replens ſua diuinitate, pars & totum exiſtens, & quodammodo omnia exiſtẽs in omnibus, omnia mẽbra myſtici corporis, ſicut anima humana, uiuificans, extendens ſe uſque ad artificialia, & opera noſtra, ſicuti ex nomine proprio ſacramentorum pleno, & eius cognominibus nõ à caſu, ſed ex euentibus, & accommodatis myſteriis impoſitis diſcere poſſumus, adeo, ut ſolum eius nomen à ueris cultoribus inuocetur: & in ſeipſo ſuſceperit omnes languores, infirmitates, & debita noſtra, ut liberi expeditius operari ualeamus, meritò is effectus eſt, per quem operamur omnia, dicente Paulo. Omnia poſſum in eo, qui me confortat: Et iterum: Idem uerò Deus, qui operatur omnia in omnibus: Qui Deus eſt in Chriſto Ieſu omnia diſponens, undè ipſemet aperto ſermone ait: Sine me nihil poteſtis facere: Et ſi quis in me non manſerit, mittetur foras, & areſcet, & in ignem mittent, & ardet, ſicuti Deo fauente, apertius reſerabimus in fine huius ſecundi uoluminis: Ideo ad ipſum omnium bonorum largitorem, & uerum mediatorem recurrendum eſt, & per ipſum omnia à Patre efflagitanda, ut ipſo annuente, det nobis de plenitudine diuitiarum ſuarum: quibus ditati honeſtè apparere poſsimus in conſpectu tanti principis: De cuius dominio, & regno iam nobis differendum eſt. Idem. CHRISTVS.

Chriſtus eſt Rex regum, & ſummus Imperator omnia moderans. Tonus Septimus.

CHRISTVM eſſe verum Dominum uaticiniis Moſaicis prænunciatum eſt. Cap. Primum.
Idem probatur oraculis aliorum prophetarum. Cap. II.
Cur Chriſtus nõ dicatur regnare in domo Abrahæ, cum ipſi fuerit de eo primo facta repromiſsio. Cap. III.
Cur nec in domo Izahac regnet, cui ſecundo repromiſsio facta eſt. Cap. IIII.
Cur ab oraculo dictum ſit, regnabit Ieſus in domo Iahacob in æternum. Cap. V.
De fructibus huius domus, in qua Chriſtus regnat. Cap. VI.
Quæ ſit hæc domus ſecundum ſenſum allegoricum. Cap. VII.
Quanta conſonantia tribus illæ Apoſtolicæ diſtributę ſint iuxta partitionem figuratiuę familię, & ſigna ſtelliferi cœli. Cap. VIII.
Qua diſtributione, & quo myſterio pro cœlorum aſpectibus caſtra locauerint ſingulę figuratiuę tribus. Cap. IX.
In quot trigonos cœli diſtincti ſint, & cui trigono, aut ſigno unaquęque regio ſit ſubiecta. Cap. X.
In quibus prouinciis, & quibus ſignis ſubiectis prędicauerit vnuſquiſque apoſtolorum. Cap. XI.
De conuenientia Apoſtolorum cum ſignis cœleſtibus. Cap. XII.
Conueniunt etiam tribus cum imaginibus, ad quorum aſpectus caſtrametabuntur. Cap. XIII.
De concordia benedictionũ, quas dedit Iahacob filiis ſuis xij. cum populis xij. qui bus prędicarunt. xij. Apoſtoli, ſecundum ordinem ſignorum, quibus reſpondent. Cap. XIIII.
Digreſsio, cur ordo primarius non ſeruabitur. Cap. XV.
Proſecutio concordię benedictionum Iſſacar, & Zabulon cum populis eorum. Cap. XVI.
De concordia benedictionis datę Iehuda, cum populo directo à ſigno ipſi correſpondenti. Cap. XVII.
De aliarum duarum benedictionũ tribuum huius trigoni concordia cum ſignis, & populis ipſis conuenientibus. Cap. XVIII.
De concordia benedictionum trium familiarum, quę caſtra locarunt contra tertium trigonum, cum populis ab ipſo directis. Cap. XIX.
De concordia benedictionum reliquarum trium tribuum, quę caſtrametatę ſunt contra quartum trigonum, cum populis ab ipſo directis. Cap. XX.
Digreſsio, quare Paulo celeberrimo Apoſtolo nulla fuerit aſsignata particularis tribus, aut regio. Cap. XXI.
Quid ſibi velit in caſtrametatione circa tabernaculum fœderis illa interiecta trinaria turma. Cap. XXII.
Quid innuãt ſeptuaginta duo diſcipuli, quos princeps noſter IESVS in euangelio elegiſſe dicitur. Cap. XXIII.
Quòd Chriſtus regit & gubernat totum corpus myſticum, & mũdanum. Cap. XXIIII.
Explicatur id per oraculum. Cap. XXV.

CHRISTVM ESSE VERVM DOMINVM VAticiniis Moſaicis prænuntiatum eſt. Caput primum.

VT QVID DE Chriſti noſtri dominio, & regno Spiritus ſanctus per ora prophetarum prædixerit, uel in parte
reſeremus, à Moſe nobis exordiẽdũ eſt. Legigraphus enim Moſes.
cum de hominis genitura loqueretur, bis eius productionem
exarare uidetur: Primo, quòd maſculum & fœminam crea
uerit eos, enarrat, cum imagine & ſimilitudine ſua: Poſtea,
ac ſi nihil de homine dixiſſet, in ſequentibus ait: Nec homo erat, qui operaretur
in terra, undè formauit Dominus Deus hominem de limo terræ, aut puluerem
de terra, & inſufflauit in facie eius ſpiraculum uitarum. Nec opinandum eſt tã
tum uirum in omni ſapientia eruditiſſimum, ac Deo plenum, & Spiritu ſancto
perfuſum, ea hebetudine percuſſum, ut immemor eorũ, quæ paulo antè dixerat,
iterum eius formationem repetat, quem iam in ſimilitudinem & imaginem Dei
effectum, atque omnium rerum Dominum conſtitutum prædixerat: Parique ra
tione poſtquã enarrauerat maſculum & fœminam fuiſſe productos, ſtatim obli
tus, quæ dixerat, ſubiungat: Et homini non inueniebatur adiutorium ſimile ipſi;
aut quod ſtaret coram eo, ut habet ueritas literæ: Quis enim hanc mentis igna-
uiam tanto uiro aſcribere poſſet, ut bis idem repetat fruſtra, qui nec iota ſuper-
fluum in ſua deſcriptione interpoſuit? Vt ergo à uiro Deo pleno, & à ſacris elo
quiis hunc, qui uidetur, errorem tollamus, ex ſacratiſſimis promptuariis pandi-
mus (ut affirmant harum rerum peritiſſimi) quòd primo Moſes deſcripſit Meſ-
ſiah, & matris eius productionem: Quorum Chriſtus eſt cum uera imagine
Dei, & omnium primogenitus, dicente Paulo: Qui eſt imago Dei inuiſibilis, pri Paulus
mogenitus omnis creaturæ. Et factus eſt ipſe maſculus, & ipſa fœmina in mente
diuina primi, & ante, & ſupra omnes alios: Quibus etiam ſubiecit omnia dicẽs:
Dominamini piſcibus maris, uolucribus cœli, beſtiis terræ, & uniuerſis animan
tibus, quæ mouentur ſuper terram: Quod decantans diuus Citharœdus ait: Glo Dauid
ria, & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarũ:
Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius, oues, & boues, uniuerſas, inſuper & pecora
campi, uolucres cœli, & piſces maris, & qui perãbulant ſemitas maris. Et quòd
ibi decantetur de Chriſto, Paulus arcanorum reſerator cum Corinthiis, & Paulus
Hebræis aperto ſermone explicat dicens illa de Chriſto prædicta fuiſſe, &
deueniens ad uerbum illud, Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius, dicit: In eo, quòd Idem
omnia ſubiecit, nihil reliquit non ſubiectum præter eum, qui ſubiecit omnia, cui
ille filius ſubiectus erat: Quem (ut ſequitur cum Hebræis) uidimus propter paſ
ſionem mortis ſuæ gloria, & honore (ut in pſalmo dicitur) coronatum. Quibus
maſculo, & fœminæ dictum eſt: Creſcite, & multiplicamini, non quidem multi-
plicatione carnali, ſed ſpirituali, & diuina, ſicuti factum eſt: adeo; ut de plenitú

dine meriti,& gratiæ uiri, & de plenitudine gratiæ, & miſericordiæ mulieris
omnes accepimus:ut paßim ſapiẽtes,& ſancti atteſtãtur. Inducitur quoq; à Mo
Iahacob ſe Iahacob uaticinãs ad filiũ ſuũ Iehuda,& dicẽs: Nõ auferetur ſceptrũ de Ie
huda,nec dux de ſemore eius,aut ſtatutor de medio pedũ eius (ut habet ueritas
literæ)donec ueniat,q mittẽdus eſt:& ipſe erit expectatio gẽtiũ: Sed melius(ut
Onche. habet ueritas Hebrai.)donec ueniat שלוה Siloh: Quod Targõ Onchelos apd
Hebræos celebratiſsimũ Chaldaicè habet משיחא Meſsiah: Cuius uerba ſunt:
לא יעדי עבד שלטןמדבית יהודה וספרא מבני בנוהי עד עלמא עד דייתי
Quod interpretando משיחאדדיליה היא מלכותא וליה ישתמעון עממיא
ad uerbum dicit: Non præteribit ſultan de domo Iehuda,& ſcriba,aut doctor
de filiis filiorum eius uſque in ſæculum,quouſque ueniat Meßiah:& ipſius erit
Dau. Ki. regnũ,& ipſi obedient populi,ſiue gentes. Cui adſtipulatur Dauid Kimhi mul
ta adducens, quibus probat per Siloh debere intelligi Meßiah. Nec audiendi
ſunt recentiores Hebræi,qui uariè,& ſemper erroneè interpretantur uerba il-
Nabuch. la,ut ſuam defendant pertinaciam: Dicunt enim aliqui, quòd iſte Siloh fuit Na
buchdonozor rex Babylonis miſſus à Deo ad puniẽda peccata iudaicæ gentis:
qui impoſuit finem regno Iehudæ abducto Sedechia rege in Babylonem capti-
uo,& deuaſtata ciuitate,& templo: adeo, ut nunquam fuerit poſtea rex in Ie-
ruſalem,nec in domo Iehuda: Et dicunt, quòd iſte Nabuchdonozor fuit expe-
ctatio gentium: quia ſub ipſo ampliatum eſt dominium,& imperium gẽtium: Sed
iſti uerè potius ſunt ridendi,& exibilandi, quàm audiendi: quia Siloh non ſigni-
ficat miſſum: neque fuit Nabuchdonozor expectatio gentium, nec ipſi congre-
gatæ ſunt gentes aliæ,quàm Chaldæorum, Perſarum,atque Medorum,quæ uel
modica pars ſunt reſpectu aliarum nationum. Nec defecit penitus ſceptrum Iu-
daicum ſub Nabuchdonozor: quia reducto populo de captiuitate multi fuerunt
duces in tribu illa. Alij dicunt, quòd habuit locum in Saul, qui fuit de tribu Ben-
iamim unctus rex in Siloh: quia tunc gloria regni,& ſceptri Iehuda tranſiuit ad
tribu Beniamim: Quod non minus ridiculum eſt, quàm primum: cum non ablatũ
fuerit ſceptrum regni ex Iehuda, non enim adhuc fuerat executioni demanda-
tum decretum Dei, quòd illa tribus haberet regem, ſicut regalis ſemper fuerat
ex diuina ſanctione, Ideo (ut dicunt ſapientiores Hebræi) magis credidit Iaha
cob promiſſo facto à Iehuda pro Beniamim reducendo, quam aliis decem filiis
Geneſis fideiubentibus pro eo,ut in libro Geneſeos legimus. Hoc igitur ſceptrum regium
tribui Iehuda a principio tributum a deo fuit, per modicum tempus tribui Benia
mim conceſſum, & ſtatim reſtitutum tribui Iehuda in Dauide, uiuente adhuc
Saule: Et durauit regnum in illa familia per quatuordecim generationes, uſque
ad captiuitatem Babylonicam: poſt quam fuerunt adhuc duces de tribu Iehuda,
ut Zorobabel,& ſequentes. Nec Saul unctus fuit in Siloh, ſed in Cariathiarim
(ut aliqui dicunt) uel in terra Suph, ſicuti habetur in primo uolumine regum. In-
ueni quoque noſtra hac tempeſtate proteruè aſſerẽtes oraculum habuiſſe locum

in Ieroboam : quia tunc ablatæ fuere à ſceptro Iudaico *decem tribus, & datæ ipſi Ieroboam, qui fuit de tribu* Ephraim *, ſicut ei prædixerat* Abias Silonites: Dicunt *igitur:* Donec ueniat Siloh,id eſt Abias de Siloh: Quod *nequaquam ſtare poteſt : quia non fuit tunc ablatum regnum à tribu* Iehuda *, ſed tantummodo diminutũ,remanente regno in* Roboam, *& eius deſcendentibus adbuc per duodecim generationes : & poſtea fuere duces quamplurimi: in quibus adbuc perſeuerauit ſceptrum:* Nam שבט *ſebet,quod nos ſceptrum interpretatum habemus,poteſt eſſe tam* Ducum,*quàm* Regum,*ut habetur in libro* Iudicum,*ubi dicitur:* De Machir *principes deſcenderunt, & de* Zabulon, *qui exercitum ducerẽt ad bellandum:uel ut habet ueritas* Hebraica: Et de Zabulon *trahens;uel ducẽs in uirga ſcribæ : ubi in* Hebræo *habetur* שבט *quod nec* Latinè *, nec* Hebraicè *ſtare poteſt pro ſceptro regali , cum in tribu* Zabulon *nunquam fuerit regnũ, ſed bene ducatus & ſceptrum ducis.*Fuerunt *quippe in tribu* Iehuda *etiam poſt captiuitatem* Babylonicam *duces, & magni ſtatutores,aut interpretes, uel doctores legis uſque ad* Herodem Aſcalonitam,*in cuius regni anno tríceſimo primo natus eſt* Chriſtus *noſter:* Neque *ante eum poſt ſceptrum datum populo, & tribui illi* Iehudæ,*regnauit aliquis alienigena ſuper eos, nec in regione illi conſignata.*Tunc *igitur ablatum fuit ab ea tribu ſceptrum,quod in captiuitate* Babylonica *ſiluerat:*Nec *infauſtè,ſed fœliciſſimè à* Meſſiah *ablatum fuit:quia mutatum in melius,de temporali uidelicet & terreno in perpetuum atque cœleſte:* Et *hoc per ipſum* Meſſiam *, qui fuit de eadem tribu, & uerus* Rex *regum, &* Dominus *dominantium,quamuis regnum ſuum non apparuerit in hoc mundo: ſiquidem,ut cœleſti regno incumberet factus omnium uerum exemplar,ab hoc temporali uacauit : quamuis in eo haberet plenum dominium,ſicuti ipſemet atteſtatus eſt dicens :* Data *eſt mihi omnis poteſtas in cœlo , & in terra :* Qua *poteſtate etiam in humanis agens utebatur pro libito imperans mari & uentis , multiplicans panes & piſces, expellens infirmitates & uexationes uarias , ſed potiſſimè expolians mundi huius principem, & eiiciens eum foras.* Sed *multo fœlicius nunc in eo dominatur,quãuis ſedem ſuam in cœlis fixerit: nam datum eſt illi nomen,cui flectitur omne genu,cœleſtium,terreſtriũ, & infernorum.* Hic *eſt ergo* Meſſiah, Chriſtus, & *unctus ſuper omnes in uerum regem, ſacerdotem, & prophetã, cui congregatæ ſunt omnes gentes , ut habetur in textu* ולו יקהת עמים *uelo icheha bamim : quod ſic ad uerbum interpretatur :* Et *ipſi congregabitur gens,aut populus:* Pro *quo traductio noſtra habet:* Et *ipſe erit expectatio gentium.*Neque *enim alicui de* Iſraëlitica *familia regnanti congregatæ ſunt gentes, ut parerent ditioni ipſius, niſi* Chriſto:*cui totus mũdus adhæſit, & ex omni natione,quæ ſub cœlo eſt:attrahit enim uirtute ſua omnes,etiam inimicos ad ſe,ſicut antea dixerat oraculum :* Manus *tua in ceruicibus inimicorum , & adorabũt te filij* Patris *tui,*Patris *utiq; cœleſtis,q omnibus dominatur, & omniũ dicitur* Pater.*Extẽdit itaq; dominiũ, & regnũ etiã ad exteros qnouſq; ſicuti diuut*

Iudicum

CHRISTVS.

Citharœdus canit: Iehuda Rex meus, id eſt Adonai, uel tetragrammus humanatus eſt rex meus: Nam יהודה Iehuda Hebraicè ſcriptum eſt ex quatuor literis magni nominis quadriliteri interpoſita ד dalet, quod quatuor importat, id eſt quadraturam corporeæ molis. Sequitur propheta: Moab olla ſpei meæ, id eſt expurgandus in camino, uel igne, & in olla probationis, ut ſit exemplar omnibus conuerſuris. In Idumæam extendam calciamentum meum, id eſt humanitatem, qua calciatus, & ueſtitus eſt populus Idumæus, atque totum humanū genus expoliatum, & nudatum in protoplaſti peccato, & etiam in iis, quæ unuſquiſque committit. Et quia gentes etiam extrariæ ſunt ab ipſo redemptæ, ideo ſeqtur: Mihi alienigenæ ſubditi ſunt. Vndè uirga regia in tribu Iehuda coartata, adeò in Chriſto dilatata eſt, ut non tantū in familia illa, & domo Iſraëlitica, ſed in omnia extenſa ſit, cum Chriſto omnia ſint ſubiecta. Tunc impletum eſt illud, quod ſequitur: Ligabit ad uitem pullum ſuum, & ad ramos, uel ſurculos uitis fili mi aſinam ſuam: Per pullum autem (ut rectè ſentit Hieronymus) populus gentilis intelligitur nouellus in fide, & filius miſericordiæ, & gratiæ, qui ligatus eſt ad uitem illam, quæ ait: Ego ſum uitis: Aſina uerò eſt mater eccleſia, cuius & populus gentilis, & Iſraëliticus eſt filius, ſed ille nouellus, & pullus, hic autem iam longæuus, forſitan indicati per duos filios, quorum unus acceptā portionem à patre diſtraxit, & conſumpſit in regione longinqua alienigena quadāmodo effectus patri. Horum igitur matrem eccleſiam non ſine myſterio per aſinam ſignificatam ligauit ad ſurculos, uel ad palmites uitis, quibus ipſa ſubinferendo dixit: Et uos palmites in me contenti: Apoſtolis enim & ſucceſſoribus eccleſiam cōmendauit, & ſubiecit, adeò, ut eorū inſtitutis & iudiciis ligata ſit, Et quia Chriſto uiro puriſſimo, & ſancto non debebat copulari ſponſa idololatra, & aliis fœditatibus polluta, ideo ſequitur: Lauabit in uino ueſtimentum ſuum, & in ſanguine uuæ cooperimentum ſuum: Quod ueſtimentum, aut eſt illud confectum ex pelle Agni, & eius ſanguine tinctum, & mundatum, quo cooperuit nuditatem totius generis humani: aut eſt populus gentilis, & omnis qui beneficium redemptionis cognoſcens Chriſto adhæſit cooperiens ignominiā Chriſto in paſſione illatam, ne uideretur fruſtra tot ludibria ſuſtuliſſe: Quod ueſtimentum lotum eſt in ſanguine uuæ, quem propinans dixit: Hic calix ſanguinis mei noui, & æterni teſtamenti: qui pro uobis, & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Quod totum depromſit oraculum, ut indicaret, undè Chriſtus legitimū acceperit imperium ſuper totum genus humanum, Angelicam naturam, & cætera omnia, per paſſionem, & mortem uidelicet, qua omnia redemit, & ſubiecit. Hinc Paulus arcanorum reſerator ait: Factus eſt obediens uſque ad mortē, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen ſuper omne nomen, cui curuantur, & flectuntur omnia cœleſtia, terreſtria, & inferna.

Hieron. CHRISTVS. Idem.

Idem comprobatur aliis uaticiniis. Cap. II.

QVid alij Vates prædixerint de hoc dominio, & regno dato no-
ſtro Ieſu, aliqua de multis percurremus: Dauid enim ſub eius pſo Dauid
na loquens in pſal. ſecundo ait: Dominus dixit ad me: Filius meus
es tu, ego hodie genui te: ubi in Hebræo habetur: היום ילדתיך
haiom ielidtica: per quod uocabulum haiom intelligitur æternitas ſine aliquo
determinato tempore, ut bene interpretatur author libri, qui dicitur, Eloquia Au. &c.
pulchritudinis. Adhuc igitur ab æternitate genitum, & natum temporaliter
ſecũdum carnem dicit: Poſtula à me, & dabo tibi gentes in hæreditatem tuam,
& poſſeſsionem tuam terminos terræ: Poſtula, opere uidelicet exequendo,
quod ſtatui, ut habeas legitimum dominium in omnibus finibus terræ: Quod ha
buit, & habet, quamuis diſciſsio Mahumetica diuina diſpenſatione, non ſine or-
dine & myſterio permiſſa ſit: de qua grandis eſſet ſermo, ſed tantummòdo ad-
ducam, quod Paulus Dei arcanorum conſcius uaticinando Theſſalonicenſi- Paulus
bus ſcribit: Ne uos terreat, aut uos ſeducat quiſpiam per ſermonem, aut per epi
ſtolam, quaſi inſtet dies Domini: quoniam non ueniet, in ſedem uidelicet maieſta
tis ſuæ oſtendens authoritatem ſui imperij, niſi uenerit diſſenſio primum: quæ
uerè & magna facta fuit per Mahumet: & reuelatus etiam fuerit homo pec-
cati, filius perditionis, qui aduerſabitur, & extolletur ſuper omne, quod dici-
tur Deus: undè antichriſtus, & antideus, id eſt contra Chriſtum & Deum di-
cetur: Sed hunc interficiet Dominus Ieſus ſpiritu oris ſui, & redintegrabit ea,
quæ per Mahumeticam beſtiam ſciſſa ſunt. Tunc autem reget omnia in uirga
ferrea, id eſt inſuperabili & prorſus inuicta poteſtate: & tanquã uas figuli con
fringet eos, beſtiam uidelicet cũ ſecta ſua, & filium iniquitatis cũ patre ſuo dia
bolo, qui habet imperiũ mortis: tunc autẽ inimica deſtruetur mors. In alio quo-
q; pſalmo idem propheta ait: Ipſe inuocabit me, Pater meus es tu, & fortitudo, Dauid
uel rupis, aut confugium ſalutis meæ, Et ego primogenitum ponam illum excel-
ſum præ regibus terræ, ut meritò dicatur (ſicut inquit Ioannes) Rex regum, Ioan.
& Dominus dominantium, & princeps regum terræ, & ea, quæ ſequuntur,
ut ſuprà declarauimus. Iſaias quoque ait: Et factus eſt principatus ſuper hume
ros eius: & uocabitur admirabilis conſilij angelus, uel admirabilis conſiliarius,
Deus fortis, Pater futuri ſæculi, quod omnes iuſti expectant, tanquam uerum re
gnum, in quo perfecta pace regnare debemus: Ideo ſubinfert, quòd uocabitur
princeps pacis: Et paulo inferius: Multiplicabitur eius imperium, & pacis eius
non erit finis: Super ſoliũ Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit uidelicet, ut con
firmet illud, & corroboret in iudicio, & iuſtitia, amodo & uſq; in ſempiternũ.
Ex quo ridẽdi ſunt ſcioli Hebræorũ, aut obſtinatione excæcati, qui dicũt uati-
ciniũ illud in Ezechia eſſe completũ, cum nec Ezechiæ, nec Dauidis regnũ, fami
liáue ſecundum carnem duret, imò regalis illa proſapia olim penitus extincta Ioſeph.
fuit, ut Ioſephus, & Euſebius narrant, remanente ſola paupercula Chriſti fa- Euſebi.

milia, quæ iam à regia põpa excluſa erat, quia ad aliud regnũ aſpirabat, in quo uerificaretur oraculum. Chriſtus igitur regnum Daniticum in melius commutãs iam firma, & perpetua pace fruitur. Et ut *omnis tollatur ambiguitas, quòd uaticinium non loquatur niſi de Meſſiah, & de* Deo *homine, ſubinfert:* Et *uocabitur* אל אל גבור El *gibor, id eſt* Deus *fortis:* Quod *dici nõ poteſt niſi de* Deo, & *de Meſſiah* Deo *& homine.* Nec *cauillentur* Hebræi *dicentes, quòd* El *aliquando ſignificat fortem, quia eſſet nimis incongruus ſermo, ſi diceretur:* Fortis Fortis, *cum* Gibor *nihil aliud ſignificet, quàm fortem, & robuſtum.* Ieremias

Ierem. *quoq; aperto ſermone hoc negotium prædicat dicẽs:* Ecce *dies ueniunt, dicit* Do*minus,* & *ſuſcitabo* Dauid *germen iuſtum, pro quo* Targon *Chaldaicũ Ionatha*

Tar.ch. Ionatha. *ben ahoziel* ואקים לדוד משיחא דצדקא *uaachim ledauid meſſiah dezidcha.* Quod *ad uerbũ interpretatum dicit:* Et *ſuſcitabo* Dauidi *Meſſiah iuſtũ, id eſt ſuſcitabo in familia, aut domo* Dauid *Meſſiam iuſtum.* Et *regnabit rex, & ſapiens erit, & faciet iudicium, & iuſtitiam in terra.* Nec *delirent* Hebræi *dicentes hoc dictum fuiſſe de* Ioſia, *aut* Ezechia: *quia in neutro illorũ ſaluari poteſt, quod ſequitur:* In *diebus illis ſaluabitur* Iehuda, *&* Iſraël *habitabit cõfidenter:* Et *hoc eſt nomẽ, quod uocabunt eũ* יהוה צדקנו Adonai *zidchenu, id eſt tetra-*

Symma. *grãmus iuſtus noſter, uel (ut* Symmachus *interpretatur)* Adonai *iuſtifica nos.* Neq; *enim tempore illorum regũ ſaluatus eſt* Iehuda, *nec* Iſraël *habitauit cum fiducia, neque ſecundum regnum temporale, neq; ſecundum ſpiritualem cultum, aut æternum regnum, ſicut fuit, & eſt in Meſſiah, quo regnante ſtabilita eſt eccleſia,* & *cultus Chriſtianus, qui nũquam ceſſabit quouſq; duraturũ eſt ſæculũ:* Quo *etiam operante diſpoſitum eſt regnũ, & in dies diſtributum, quod paratũ erat à cõſtitutione mũdi, ſed nulli cõceſſum, cũ omnes rebelles,* & *filij iræ naſcerentur:* Sed *reconcilians nos Chriſtus reddidit illius regni capaces poſſeſſores.* Et *quod poſtremo ſubinfertur de nomine, quo uocabitur, minus illis regibus, aut alicui puro homini competere poteſt: quia nullus homo uocari debet nomine*

Moſ. Ae. *illo magno quadrilitero, ut dicit Moſes Ægyptius in libro de directione:* Vndè *ſapientiores* Hebræi *ſponte fatentur oraculũ loquutũ fuiſſe de Meſſiah, ut habetur in gloſſa quadã magiſtrali ſuper Geneſim, & alibi à pluribus.* Dauid *ite-*

Dauid *rum Spiritu ſancto arreptus decantat.* Dixit Dominus Domino *meo, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* Et *de quo loquatur propheta, ipſemet Chriſtus exponit, dum phariſeos interrogat, de quo loquitur propheta, de ſeipſo ne an de alio?* Non *quidem uocaret ſeipſum Dominum ſuum.* Cum *igitur de alio loquatur, quẽ uocauit Dominũ ſuum rex exiſtẽs ſuper omnem populum electum?* Non *quippe aliquem de ſubditis ſuis, nec exterum quempiam, aut gentilem:* Idcirco *de Meſſiah tantummodo loquitur, quem*

ſulu *in ſpiritu uiderat Dominum ſuum, & rerum omnium, ut explicat* Paulus *cum* Epheſijs *apertiſſimo ſermone dicens:* Deus Pater *ſuſcitauit Chriſtum à mortuis conſtituens ad dexteram ſuam in cæleſtibus ſupra omnem principatum,*

poteſtatem, uirtutem, & dominationem, & omne nomẽ quod nominatur non ſolum in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro: & omnia ſubiecit ſub pedibus eius: & ipſum dedit caput ſuper omnem eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius.: Et iterum cum Hebræis: Ad quem aliquando angelorum dixit, Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum? Omnes enim ſunt adminiſtratorij ſpiritus, non ergo domini: ideo nec ponendi ſunt inimici ſub ſcabellum pedum eorum: neque ſedent à dextris Dei. Reſtat igitur, ut propheta loquatur de eo, qui imperat in cœlis, & dominatur ſuper omnes reges terræ. Paulus.

Cur Chriſtus non dicatur regnare in domo Abrabæ, cum ipſi fuerit de eo primo facta repromiſsio. Cap. III.

ABraham citra omnem dubitationẽ dictus fuit pater electæ familiæ, pater fidei, præſes exiſtens, ut in Euangelio edocemur, ſinui, in quem confluebant omnes electi: nihilominus non dixit cœleſte oraculum, cum Redemptoris annunciaret conceptum, regnabit in domo Abrahæ, ſed regnabit in domo Iahacob. Quod fuiſſe opinor, quia Abrahæ dictum eſt: Eiice ancillam, & filium eius: Gerit in hoc Abraham magni, & uniuerſalis patris imaginem, qui habet filios bonos, & malos, iuſtos, & iniuſtos, ſuper quos pluit, & ſolem ſuum oriri facit: Ideo non ſine myſterio ex Abrã uocatus fuit Abraham, id eſt Pater multarum, & mixtarum gentium: Qui etiã in fœtura, & prole ipſius patris tenet imaginem: Habuit enim Izahac ex legitimo coniugio, & Iſmaëlem ex ſpurio. Sed, heu me, quo ingredior? Quod erit paternæ, & diuinæ mentis legitimum, & ſpurium coniugium, ut ibidem Abraham poſsit ipſius tenere ſimulachrum? Fuit quippe legitimum coniugium Patri, quando ab æterno eſſentiam ſuam tanquam propriam uxorem, uel (ut aiunt) obiectum proprium oculus ille diuinus intuitus eſt, & facti ſunt intellectus uidens, & eſſentia uiſa duo non in carne una, ſed in mente una fœcundiſſima: quæ & Pater dicitur filium ſuum prædilectum generans, meritò Izahac, id eſt riſum, & oblectamentum, patris uidelicet denominatum. Hic eſt (inquit uox illa paterna) Filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacui: Et hic eſt legitimus filius, qui naturaliter genitus omni dignitate, omníque priuilegio donatus conſtitutus eſt hæres uniuerſorum, per quem fecit & ſæcula. Sed quis fuerit Iſmaël de ſpurio coniugio natus, impium eſt primo aſpectu uel hæc conſiderare, quòd Pater æternus habuerit filium ex alio, quàm legitimo coniugio: Nec tamen prudentes aures offendit ſermo, quamuis piæ audire pertimeſcant. Dicatur quæſo, quomodo angelicæ mentes, cæteráque omnia extra Deum producta ſint a cómuni omnium parente: Non quippe ex legitima, & naturali unione illius paternæ mentis cum diuina eſſentia, quia ex illa tantummodo unigenitus ipſius prodiit, uerum ex alia proculdubio, id eſt complacenti intuitione ideas omnium rerum in mente produxit, ad quorum exemplarium metas omnia exteriora confinxit: Quæ idearũ cognitio, & rerũ productio ſpuria qua-

dam denominatione effecta dici poteſt reſpectu naturalis intuitionis, ex qua legitimus natus eſt filius. Prima itaque productione ſpuria natus eſt ille, de quo inquit Dominus in Iob: Ipſe eſt initium uiarum Dei. Et hic eſt princeps rebellantium, ut omnes ſapientes conueniunt, & ille, qui opprimere uolebat legitimum filium, Qui ſi ad Chriſtum comparatur, non eſt initium uiarũ Dei: quia Chriſtus nõ fuit productus quo ad diuinitatem in niis creaturarum: Nec eſt (inquit Paulus *Paulus) huius creationis, ſed ab initio, & ante ſæcula genitus eſt filius per modum* Theolo. *naturæ, ut dicunt Theologi noſtri. Alia autem omnia non ex naturali, ſed uoluntario, & complacenti cõiugio. Vidit tamen hic primogenitus ex ſpuria productione, filium legitimum cum humanitate aſſumpta futurum hæredem omnium, quem Pater æternus propoſuit ab omnibus angelis adorãdum, iuxta illud* Paulus *Pauli: Et cum introduceret eum primogenitum in orbem terræ, dixit: Et adorent eũ omnes angeli eius. Idcirco liuore tactus, & elatus ſuperbia ille nequam cœpit eũ perſequi, undè ex digniſſima creatura draco teterrimus effectus eſt. Et ſte-* Ioan. *tit (inquit Ioannes) draco, qui eſt diabolus, ut deuoraret filium mulieris amictæ ſole, & ſtellis duodenis coronatæ: Sed ſublatus eſt filius, & dictum eſt in cœlo: Eiice ancillam, & filium eius, id eſt delectationem habitam in producendo illam nobiliſſimam creaturam ſimul cum ipſo filio producto: Et proiectus eſt draco ille magnus, qui eſt diabolus. Percutientur nonnulli incredibili forſitan admiratione interrogantes: Quomodo ex delectatione exteriori & Deo natus eſt ille, qui effectus eſt diabolus, quo etiam pacto ipſe & delectatio, quæ erat circa eum producẽdum, & conſeruandum eiecta eſt, cum in Deo nec externa delectatio ſit, nec proiiciatur aliquid, tanquam reprobũ à ſummo bono? Quibus ſatis ſufficienter reſpõdere poſſumus declarantes, ꝙ & ſi Deus optimus eſt fœlix ſine aliquo bono exteriori, nullóq; bonorũ noſtrorũ indigens, imò illa omnia no-* Salomon *bis tribuens, Salomon tamen eius perſonã gerens canit in prouerbiis: Et deliciæ meæ eſſe cum filiis hominum. Et ſi delectatur in humanis mentibus, cõueniens eſt, etiam ut in ſuperioribus, aut angelicis delectetur. Deliciatur etiam in ſingulis creaturis, quas produxit, ut paulò antè dixerat: Et delectabar ꝑ ſingulos dies, ideſt in unaquaq; forma apparente in creaturis meis, quæcunq; illa fuerit: Hoc enim propriũ eſt cuiuſcunq; artificis, delectari, ſcilicet in operibus manuũ ſuarũ, in quibus imaginẽ, aut ſimulachrũ ſui ſentit, & intuetur, quod natura ipſa miram affert delectationẽ artifici. Nec alia eſt apud me elegãtior ratio, cur Deus tantum diligat creaturas, niſi quia aliquid de ſuo ſentit in opere, & imaginem ſuam, aut ueſtigium conſpicit. Nec eſt delectatio ab opere exteriori prouenien, ſed ab ipſo opifice fluit ſimul cum idea, & forma rerũ, quæ omnes ductæ ſunt à ſuperno exemplari: Quæ delectatio, cum tranſit in creaturas, meritò ancillæ nomen ſortitur. Hanc igitur fugat à domo ſua regali cum filio, quando quis immundus, aut rebellis effectus reperitur indignus tanto ſympoſio, & regno. Expulſus eſt igitur primo ab illo regno ille nequã, & rebellis cum ſuis ſatelliti-*

bus:quia uolebat effici hæres,& opprimere legitimum filiũ: Qui ſpurius,id eſt natus ex complacenti delectatione tandiu ſtetit in regno paterno, quandiu legitimum filium reueritus eſt: Sed ſtatim cum inſurrexit in eũ,eiectus eſt ſimul cũ ipſi adhærentibus:Et tunc ablata eſt ab eo imago Patris,& delectatio inde cõſequens:Nam ex angelo pulcherrimo horridus coluber, & ex amico domeſtico inimicus atrociſſimus effectus eſt. In hoc igitur regno non adhuc pacato noluit Pater æternus,ut regnaret filius,qui Rex pacificus dicitur,cum oportuerit, ut primo ponerentur eius inimici ſcabellum pedum ſuorum,ut ait cœleſte oraculum:Non igitur dictum fuit,Regnabit in domo Abrahæ.

Cur nec in domo Izahac regnat,cui ſecundo facta eſt repromiſſio. Cap. IIII.

SEcundus pater electæ familiæ fuit Izahac, in cuius etiam domo non dicitur regnare Chriſtus: quia in eadem fuit,quẽ oderat Dominus, ut in Malachia inquit:Iahacob dilexi, Eſau autẽ odio habui: Hic da Malach. *tus eſt in ſeruitutem fratris minoris,& ab eo ſupplantatus, & ſpoliatus primogenitura, & tandin ſeruus effectus, quandiu fratrẽ indebitè perſequebatur: Quæ ſicut & cætera,magno myſterio deſcripta ſunt in figuram rerum meliorum: Hic etenim & opificis gerit imaginem,qui bifariam genuit hominem,prius animalem,quem odit,deinde ſpiritualem, quem diligit,dicente Pau* Paulus *lo:Prius quod animale,deinde quod ſpirituale. Quod & Moſes innuit, dũ ait: Formauit Deus hominẽ puluerem,aut fauillam de terra: & hoc quo ad hominẽ animalẽ: & poſtea inſpirauit, uel inſufflauit in nares eius ſpiraculum uitarum, quod in Hebræo ſonat portionem illam meliorẽ, undè dicitur homo ſpiritualis. Et quãuis alter alterũ præcedat, gemelli tamẽ ſunt Eſau & Iahacob. Et iubet progenitor,ut maior ſeruiat minori,dum ait homini meliori: Subter te erit appe* DEVS *titus tuus. Et tãdiu maiorem odit, quandiu fratri,cui ſubiici debet, rebellis eſt. Nec eum in amicitiam admittit, nec in ipſo regnat Chriſtus,niſi minori natu,ſeſe ſubmittat,ut cum Pilato diſſerẽs ait:Regnum meum non eſt de hoc mundo,in* CHRISTVS, *quo præualet animalis homo,& Eſau,qui & Edõ,id eſt rubeus,& ſanguineus dicitur:imò apertè fatetur inimicitias,quæ ſunt inter eos,dũ ait: Si mundus uos* Idem. *odit,ſcitote,quia me priorem uobis odio habuit. A quo edocti duo ſecretiores diſcipuli Iacobus & Ioannes id aſſerunt concordes: Qui uoluerit eſſe amicus hu* Iacobus. Ioannes, *ius mundi, inimicus Dei cõſtituetur:Et ut clarè intelligatur, de quo fiat ſermo, Paulus poſtquã multa de homine animali,& ſpirituali diſſeruit,ſubinfert: Ca-* Paulus *ro & ſanguis regnũ Dei poſſidere non poſſunt,niſi uidelicet mutẽtur in melius, & in naturam ſpiritus.ut proſequitur dicẽs: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionẽ,& mortale hoc induere immortalitatem. Nec uacat à myſterio, ꝙ minor maiorem ſupplantat, & ſubiicit,dicente Paulo:Caſtigo corpus meum,* Idem. *& in ſeruitutẽ redigo. Primogenita igitur aufert, dignitatem uidelicet præeminentiæ,& cultũ Dei,qui ad ſpiritualẽ,non ad animalem hominẽ pertinet. Bene-*

dictionem quoque non ſine myſterio præripit: quia benedicitur uera benedictione, qui Deo uacans, proximum debita charitate complectitur, ut habemus à noſtro uero progenitore dicente ad huiuſmodi pios quidem & *benignos.* Venite
CHRISTVS. *benedicti Patris mei, poßidete paratum uobis regnum. Quam benedictionem præripit ſuaſu matris* Rebeccæ, *id eſt eccleſiæ, quæ docet ſanctificare hominẽ,*
Izahac. *ut capax ſit benedictionis illius magnæ, quam myſticè innuit* Pater Izahac, *dũ ait: Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, uini,* & *olei: & ſeruiant tibi populi, & adorent te tribus: Eſto Dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij matris tuæ: Qui maledixerit tibi, ſit ille maledictus: & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur. Prima itaque portio iſtius benedictionis eſt de rore cœli, de rore utiq; illo ſupramundano deſignato p* Hermon, *qui anathema mœroris dicitur. Ros eſt diſtillatio à cœlo denotans irrorationem gratiæ diuinæ, aut Spiritus ſancti, uel quodcunque bonum fluit à patria illa ſupercœleſti, ubi anathematizatus eſt omnis mœror, & dolor: Et hæc eſt prima benedictionis portio, quæ datur uero Iſraëlitæ. Adiungit etiam de pinguedine terræ, non quidem omnem pinguedinem, ſed frumenti, uini, & olei. Frumentum uerum eſt illud, de quo confectus eſt panis uiuus, qui de cœ*
CHRISTVS. *lo deſcendit. Vinum eſt expreſſum ab illa uite, quæ ait: Ego ſum uitis uera. Oleum eſt, de quo diuus Citharœdus canit: Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ. Et iterum: Oleo ſancto meo unxi eum. Quæ omnia, cum alibi explicauerimus, declarata prætermittemus. Seruiãt tibi populi,* & *ardorent te tribus: quia*
Paul. *uerè benedicto à Deo omnia ſeruiunt, cum omnia ſint iuſtorum. Hinc Apoſto-*
Lib. Sap. *lus ad rectè incedentes ait: Omnia ueſtra ſunt, uos autem Chriſti. Et Salomon, ſiue quiſquis fuerit author libri ſapientiæ, poſtquam de iuſtis multa bona protulit, hoc quoque ſubinfert: Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis. Nec perturbetur quiſpiam, ꝙ boni in hac uita multoties affligantur, ſubiiciantur'que, nec dominẽtur: quia nec Iabacob ſtatim poſt benedictionem dominium obtinuit, & fœlicitatem: ſed prius profugus fuit in Meſopotamia Syriæ, uxores duxit, filios genuit, diſcordiam filiorum ſenſit, peregrinatus eſt cum tota familia in Ægypto, ſub ſeruitute fuit eius poſteritas, laborauit in luto, & latere, mare tranſiuit, deſertum peragrauit, tranſuadauit flumina, debellauit gentes, & tandem regnum poſſedit: Quod etiam ipſe ſapiens tetigit dicens: In paucis uexati, in multis bene diſponentur, quoniam Deus tentauit eos, & inuenit eos dignos ſe. Verũ non ſine admiratione legi poteſt, quod ſequitur. Eſto dominus fratrum tuorũ. cum tantum unum habuerit fratrem, Et cum iterum populos, & tribus ipſi ſubiecerit, cur poſtea in particulari fratres ſubmittat. Altius (ut opinor) conſcendit oraculum, quàm demonſtret contextus facies: Sed hæc mirabilia in lege Domini recondita denudabimus, dummodo ipſe Dominus oculos noſtros illuſtrare di*
Ioan. *gnetur: Dicit Ioannes, quòd cum uellet adorare Angelum, qui loquebatur ſecum, ipſemet prohibuit dicens: Vide ne feceris, conſeruus tuus ſum, & fratrum tuorũ*

habentium teſtimonium Ieſu. Nunc ſeruum ſe cognoſcit eorum, qui habent teſtimonium Ieſu, qui ſe prius adorari permittebat: Vndè quæſo hoc? Profectò quia regnat iu domo Iabacob, & nos cohæredes ſuos fecit ille, de quo dicitur: Et adorent eum omnes angeli eius. Vndè poſt Chriſtum non amplius funditur ſanguis Paulus. *animalium ad placandas poteſtates, & uirtutes cæleſtes: imò omnes facti ſunt adminiſtratorij ſpiritus (ut ſequitur Paulus) in miniſteriũ miſsi: Qui & noſtri* Idem. *fratres ſunt ex eodem Parente Deo progeniti, & ſeruiunt nobis: Pro qua benedictione præaccepta uehementer contriſtatur prior natu animalis homo, rugitque clamore magno, quia nollet ſubiici ſpiritui, quouſque ueluti nouellus equus ſub domitore manſueſcat: Conqueritur, & rogat Patrem, ut ſaltem unam partem benedictionis ſeruatã donec, ut poſsit & ipſe præualere in aliquo: Vel reſipiſcens cupit cum fratre benedici, ut cum ipſo corregnare poſsit: Dominium fratris non recuſat, nec reuocari petit, quod ipſi (Deo iubente) tributum eſt, ſed cupit & ipſe combenedici. Super quo Pater, qui uult utrunque ſaluare, miſericordia motus ait: In rore cæli, & in pinguedine terræ erit benedictio tua: Nam ſi animalis homo, etiã inuitus, ſpiritui ſubiicitur cupiens cum eo benedici, fit particeps benedictionis iam minori filio conceſſæ, quæ eſt in rore cæli, & in pinguedine terræ: ut ſicut quadrifarius fons eſt pro irrigando potiſsimè homine ſpirituali, ita ros, qui per numeros eſt eius cognomen, uel uagina, eſt ad irrigandum hominem inferiorem, ut dicunt ſecretiores Theologi: Pinguedo autem terræ in frumento, uino, & oleo eſt pro utroque: quia panis cæleſtis, & uinum Deificũ aſſumitur ab utroque homine: ſic & uterque ungitur chriſmate, & oleo ſancto, ſicut & uterque perfunditur rore cæleſti, quamuis (ut diximus) in cõparatione aliorum influxuũ addictus dicatur homini inferiori. Benedicitur itaque etiã hic homo, dummodo cõtentus ſit redigi in ſeruitutem ſpiritualis, quamuis ſentiat repugnantiam magnam, ut lugeat clamore uehementi: Et tunc fit una familia, in qua Chriſtus regnat. Nec tamen dicitur regnare in domo Izahac, ubi Eſau, qui & Edom, quem interpretãtur rubeum, & ſanguineum, præeſſe uult: quia nõ regnat, ubi præualet caro, & ſanguis, quæ regnum Dei participare non poſſunt, niſi conuertantur in naturam ſpiritus, & redigantur in ſeruitutem eius. Si autem rebellis perſiſtit Eſau, efficitur de familia Iſmaëlis, & filius illius, qui de regno illo eiectus eſt, ut quibuſdam dixit, qui regnaturus erat: Vos ex Patre diabolo* CHRISTVS. *eſtis: Et iterum: Vnus ex uobis diabolus eſt. Ideo nec in iſta familia, in qua adhuc ſunt inimici, & rebelles, regnare debet rex pacificus, quouſque ponãtur omnes tanquam ſcabellum pedum eius.*

Cur angelico oraculo dictum ſit, regnabit Ieſus in domo Iabacob in æternum. Cap. V.

EX diuino decreto ab angelo proclamato habemus, quòd Chriſtus regnare debet in domo Iabacob, qui ipſius typum expreſsiſsimum geſsit: Fuerunt enim ambo patres duodenæ familiæ, ille quidem fi-

gratiuæ, iſte autem ueræ: Et fuerunt ambo principes diuinæ, & electæ familiæ: Iabacob enim dum pugnauit cum angelo, princeps, uel hæres Dei appellatus eſt: ſic enim Iſraël interpretatur: Et Chriſtus, dum pugnauit cōtra mundi ty-
Ioan. rannum, princeps regum terræ (authore Ioāne) meritò dictus eſt: Vterq; etiam familiæ ſuæ nomē dedit: Sicut enim ab Iſraël ipſius poſteri Iſraëlitici dicti ſunt, ſic à Chriſto chriſtiani: Non autem ab Abraham Abrabamitici, nec ab Izabac Izabaditici progeniti ab eis fuere dominati. In multis quoque aliis conueniunt, ut proſequendo explicabimus: Verum aliqua obſcœna, & abſurda præoccurrere uidentur de iſto Iabacob, quæ mentem ſupramodum primo intuitu perturbant, & à Chriſti figuratione uidentur penitus aliena: quod uidelicet fratrem ſupplantauerit, & eius abſtulerit primogenita: quòd duas ſorores babuerit in uxores, nec earum coniugio contentus uel ad explendam libidinem, uel prolis amore etiam cum earum ancillis ſe commiſcuerit: Quis quæſo huiuſmodi uirum Chriſti ſacramenta præueniſſe, & eundem ipſum effigiaſſe credat, niſi alius exquiratur ſenſus, quàm præbeat occidens litera? Quicquid enim circa hūc uirum geſtum eſt, ad ſacramenta altiſſima pertinet: Supplantauit maiorem natu, & eripuit benedictionem ab eo, qui carnem & ſanguinem effigiat, ſicut facere debet uerus bomo ſpiritualis. In Meſopotamiā à patre deſtinatur, id eſt ad
Paulus eleuatam uocationem, de qua dictum eſt: Nos ad cœleſtia regna uocauit: Huic præceptum datū eſt: Accipe tibi inde uxorē, uitā uidelicet, aut operationē geminā, cui addiceretur: quæ ſit de filiabus Laban, albedinis uidelicet ſuperioris, cuius ille typum gerebat, uel claræ lucis, qua indiget qui niger eſt, & tenebris circumuoluitur: Quod iter dum aggredi incipit bomo, à patre multis benedictionibus præuenitur: Quorſum etiam tendens ſopitur aliquando illo ſomno, de quo dicitur: In pace in idipſum dormiam, & requieſcam. Et tunc uidet ſcalam uirtutum, aut graduum, per quos in Deum aſcendimus: de quibus iterum propbe-
Dauid ta: Aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit in ualle lacbrymarum in loco; quem poſuit. De quo loco dicitur, quòd erat pes eius in terra, id eſt in corde noſtro ex terra fabricato: quod eſſe debet uallis quædam lacbrymarum, cum nobis, dum
CHRISTVS. terram babitamus lugendum ſit, iuxta ſummi Imperatoris edictum, ut in patria conſolemur. Cacumen autem ſcalæ cœlum tangere debet, quia illuc & mens, & oculus, & totus progreſſus figi debet: Per hanc uidentur angeli aſcendentes, atque portantes ad Deū orationes, & opera noſtra, & deſcendentes ad nos portantes gratias, & illuminationes cœleſtes. Pleraque alia arcana enarrantur, quæ duci noſtro Chriſto, & familiæ ſuæ ad Deum pergenti occurrunt iucundiſſima: quibus pro tempore prætermiſſis, enodabimus, quæ ſint bæ quatuor mulieres, quarum conſortium babuit Iabacob, quamuis pro una tantummodo ſeruierit, Hīc igitur aduertēdum eſt, quòd barum mulierum duæ ſunt uxores, reliquæ uerò ancillæ, & concubinæ. Illæ autem duæ ſorores, quas ducit in uxores ſpiritualis bomo figuratus per Iabacob, in cuius domo Chriſtus regnat, ſunt duæ ui-

tæ, actiua ſcilicet & contemplatiua: quibus applicat & coniungit duas portiones, ſuperiorem, & inferiorem: Neque enim eſt homo de familia Chriſti, niſi ſe exerceat in uita actiua cum Martha, uel contẽplatiua cum Maria, aut in utraque cum Apoſtolis. Actiua itaque figurata eſt in Lia, quæ laborioſa dicitur, & lippos habet oculos, & impeditos à clara uiſione indicans, quòd mens occupata in operibus exterioribus turbatur erga plurima, ut non poſſit perfectè uacare, & oculo interiori intendere diuinis: Contemplatiua uerò in Rachel, quæ uidẽs principium interpretatur, & pulcherrima eſt: quia oculus mentis, & portio illa ſuprema uacans contemplationi ſpeculatur Deum omnium rerum principiũ: qui cum pulcherrimus ſit, neceſſe eſt, ut oculus illum conſpiciens pulcher ſit, dicente Plotino: Efficiatur pulcher, atque Deiformis, ſi modo ſit diuinam pulchritudinẽ inſpecturus. Sed ordo (quæſo) huius negotij obſeruetur: Pro Rachele ſuſpirat, & ſeruit Iahacob, & tamen primo Liæ coniungitur, eo quòd ſpiritualis homo prò quiete, & uiſione, quæ eſt in contemplatione ſuſpirat: pro qua ſubiit iugum ſeruitutis Dei: nihilominus ut Liæ, & uitæ actiuæ coniungatur primo; neceſſe eſt, antequam deueniat ad perfectionem contemplatiuam: Ideo patres illi antiqui decreuerunt, ne quis admitteretur ad uitam ſolitariam, & contemplatiuam, niſi exercitati per decem & octo, uel uiginti annos in operibus charitatis, & ſeruitiis monaſterij: Hic eſt enim mos patriæ, & familiæ Deo uacantis, ut per opera pœnitentiæ, & laborioſa expurgatus homo conſcendat ad diuinorum dulcem contemplationem: pro qua ſeruit iteratis ſeptenis annis, quibus duplex homo bene expiatus, & initiatus Deo uocare poſſit: Eſt enim ſeptenarius numerus creticus, purgatiuus, atque remiſsiuus. Creticus quidem, quia in eo fiũt cõmuniter mutationes, & renouationes: Nã infantulus, utrũ uicturus ſit, ſeptima hora dignoſcitur: & poſt dies ſeptẽ reiicit reliquias umbilici: & poſt bis ſeptem incipit ad lumen uiſus eius moueri: & poſt ſepties ſeptem liberè iam pupillas, & totam faciem uertit ad metus ſingulos circa uidenda: Poſt ſeptem uerò menſes dentes incipiunt maxillis emergere: & poſt bis ſeptem ſedet ſine caſus timore: Poſt ter ſeptem ſonus eius in uerba prorumpit: Poſt quater ſeptem non ſolum ſtat firmiter, ſed incedit: Poſt quinquies ſeptem incipit lac nutricis abhorreſcere: In ſeptimo anno mutantur dentes in aptiores, & eodem anno plenè abſoluitur perfectio loquendi: completaque ſecũda hebdomade pubeſcit, & incipit uis generationis moueri: In tertia oſtendit flores, & lanugines: In quarta diffiniuntur incrementa ſtaturæ: In quinta completur iuuenilis perfectio: In ſexta ſeruantur uires antè collectæ: In ſeptima ætatem perficit, ut conſilio aptus ſit. Cum uerò ad decades ſeptenas deuenerit, ubi ſeptenarius per numerum cõpletum conducitur, tunc metam communem uiuendi habet, dicẽte propheta: Dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta annis. Et per hunc ſeptenarium numerum authores medicinæ multas alterationes in febribus fieri decernũt. Hæc perſtrinximus, ut intelligatur, quòd non ſine cauſa deſcribitur ſeruitus bis ſepte-

Plotinus
Dauid
Auth. q[c]

ria facta ab homine, qui uult incumbere Deo, & cõtemplationi: Ad quam ſi deuenire uult, oportet, quòd bis mutetur, & transformetur à claritate in claritatem, ut poſſit oculum mentis figere ſine ipſius offenſione in æterna illa ſpectacula. Indicatur & per eundem numerum expurgatio facienda, cum expurgatus

Eliſeus *ſit: Ideo Eliſeus huius ſacramenti non ignarus iuſſit, ut Naamã lauaretur ſepties in Iordane. Et in lege ſancitum eſt, ut leprorſus mũdatus aſpergeretur ſep-*

Leuitic. *ties in ſanguine paſſeris. Et quia expiatio fit in ſeptenario, remiſſio quoque eundem numerum proſequitur, ut longa ſerie docemur in Leuitico, quòd uidelicet in ſeptimo anno remitterentur debita, & quieſcerent agri, nulla exactione facta*

Petrus *ab eis per cultum. In ſeptimo autem quadrato fiebat plena remiſſio debitorum, ſeruorum, & omnium, quæ alienata fuerant. Hinc Petrus cum de remiſſione a-*

CHRISTVS. *geret, ſeptenarium numerum propoſuit dicens: Domine quoties peccauerit frater meus, dimittam ei uſque ſepties? A quo numero Chriſtus reſpondens noluit diſcedere, ſed ait: Non dico tibi uſque ſepties, ſed uſque ſeptuagies ſepties cõducens ſeptenarium per denarium numerum completum: Et de prudentia lauda-*

Hieron. *tur uillicus iniquitatis, qui centum non ſine myſterio reduxit ad quinquaginta:*

Theop. *ut inde facilius remiſſionem conſequeretur, ſicut diſſerit Hieronymus ad Galaſium, & apud eum Theophilus. Hunc tandem numerum ſeruauit Redemptor in Spiritus ſancti miſſione, qui uenit poſt eundem quadratum, ſicut in lege dabatur in ipſo quinquagenario plena remiſſio. Meritò igitur Iabacob hoc numero laborans expurgatus remiſſionem conſecutus, atque in melius bis mutatus deuenit ad ſuam Rachelem, quæ contemplationẽ præfigurat. Sed redeamus ad uxores binas, quarum quælibet habet ſuam ancillam. Legitimæ itaque uxores ſunt*

Academ. *uita actiua, & contemplatiua, quibus duæ potentiæ Iabacob condelectãtur, intellectus uidelicet atque uoluntas: uel (ut academici docent) portio illa ſuperior intellectus, quam aliqui ſynderesim uocant, & portio rationalis, & diſcurſiua, quarum hæc uitæ actiuæ inſeruit, illa uerò contemplatiuæ. Sed mirandum eſt ſacramentum, quomodo utraque illarum ſuam præbeat ancillam. Habet utiq; portio illa ſuperior, & contemplatiua ancillam, qua creata hæc, & inferiora contemplans delectetur: per quæ uiſibilia ad creatorem inuiſibilem conſcendat. Et hæc eſt ratio diſcurrens annexa ſenſibus, per quos ſenſibilia percipit: coniungiturque ipſi noſter Iabacob, quando per hæc inferiora conſpecta uenatur opifi cis magnitudinem: Coniungitur uerò Racheli, quando ipſum rerum principium, & omnium bonorum fontem in lumine ab eo emanante oculo mẽtis intuetur, & contemplatur. Habet etiam portio inferior, ſiue uoluntas, aut operatiua uirtus ancillam ſuam, delectationem uidelicet in rebus peragendis: cui delectationi, aut condelectanti uirtuti ſi coniungitur Iabacob, & ſpiritualis homo dirigens omnia in Deum parit & ipſa bonos fructus dignos uita æterna: Coniungitur Liæ, quando immediatè agit propter Deum. Sed & nomina ancillarum, ſi cõueniant, obſeruemus: Rachelis ancilla eſt Bala, quæ abſorpta, uel inueterata dici-*

tur: Nam contemplans homo hæc, quæ miranda producta ſunt, ab eorum magnitudine abſorbetur in contemplationem creatoris, ad quem ſuſpirando uidetur ei uita longa, & tædioſa, ut clamet cum propheta : Hei mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt: *Videturque ipſi plus nimio in huiuſce inferioribus uetereſcere, ut accommodatè hæc conſyderatio inueterata dicatur. Altera ancilla eſt Zelpha, quæ os hians interpretatur, id eſt deſyderium inexplebile; quod ûdelicet in rebus iſtis pertractandis exoritur: Et hoc etiam bonum eſt, dummodo Iahacob, id eſt ſpirituali homini ſubiiciatur. In hac igitur domo, quæ tota Deo uacat, & ex qua cuncta colligitur eccleſia, regnat noſter Chriſtus in æternum. Et hæc, quantum ad ſenſum moralem pertinent, dicta ſint.*

De *fructibus huius domus, in qua Chriſtus regnat.* Cap. VI.

S*Ed qui ſint fructus, quos* Iahacob *ex iſtis uxoribus,* & *ancillis ſuſceperit, uideamus. Primo, non uacat à myſterio, quod plures habuerit de Lia, quam de Rachele, quia plures de uita actiua, quam de contemplatiua, & tempeſtiuiores expectamus, quamuis amabiliores de contemplatiua. Hinc, eſto quòd à* Saluatore *commendetur* Mariæ *electio, quia optima,* Marthæ *tamen ſolicitudo non uituperatur, quamuis laborioſa, & turbationes multas perſentiat. Optima eſt quoq; pars, quæ meritum actiuæ præſuppont, & altius conſcendere ſatagit: Ideo primus filius* Rachelis *dicitur* Ioſeph, *ideſt augmentum ad omnia, quæ in uita priori acquiſita ſunt. Hinc etiam declaratur, quare nouiſsimi fructus ſint de* Rachele: *quia uidelicet omnes fructus actiuæ, per quos ad contemplatiuã diſponimur, præſupponuntur. Hoc quoq; prætermittendum non eſt, quod in ancillis non adulteratur* Iahacob, *neque id ægrè ferunt uxores, imò ſponte ancillas offerunt: quia etſi in rebus creatis ſpeculandis & pertractandis condelectatur homo, dummodo omnia in Deum dirigat, non peccat, imo meretur:* Neque *ægrè fert utraque portio, quæ Deum quærit immediatè, ſed ſpontè offerunt uiro etiam rerum creatarum delectationem, dum modo ipſæ ſuſcipiant proles ex ancillis conceptas: ideò dixit* Rachel: Habeo an- Rachel
cillam Bala, *ingredere ad eam, ut pariat ſupra genua mea, & habeam ex ea filios: Quod æmulata ſoror itidem fecit. Deuenientes autem ad particulares filios exordiamur à partu, à quo incipit ſpiritualis homo: quia longè facilius per actiuam, quàm per contemplatiuam uitam fructus producitur. Ex ea igitur generatur primo* Reuben, *poſtea* Simeon, Leui, & Iehuda. Reuben, *qui interpretatur uidens per medium, intentionem ſanctam ſignificat: quæ omnia recto itinere in Deum dirigit, ne declinet ad dextram, neq; ad ſiniſtram. Et primogenita debet eſſe hæc intentio, ſi filios, & fructus dignos uitæ æternæ producere deſideramus: quod exerta uoce* Saluator *admonet dicens :* Si oculus tuus ſimplex fuerit, *totum corpus tuum lucidum erit, non habens aliquam partem tenebrarum, ſed ut lucerna fulgoris illuminabit te, per uerum uidelicet medium aſpiciens in* CHRISTVS.

obiectum,quo tendimus: Nam oculus hic (ut omnes conueniunt) intentionem ſignificat: poſt quam intentionem in rebus faciendis, & præceptis obſeruandis ſequitur obedientia erga præcipientē, ut omnia ad nutum eius peragantur: Hinc ſecundo generatur Simeon, qui audiens, & obediens interpretatur. Subſequitur Leui, qui applicatus, additus, uel appoſitus dicitur: quia rectam habens intentionem cū obediendi promptitudine, reſtat, ut applicet manus ad opus. Et quia in cunctis, quæ facimus, Deum laudare debemus inuocato nomine eius, ideo poſt hos naſcitur Iehuda, qui laus, uel confeſſio à noſtris dicitur: Sed uidens contemplatiua uita, aut portio illa ſuperior partum ſororis feſtinum, atque fœcundum ſanctiſſimo zelo inuidit: Et cum non ſe tam perfectam ſentiret, ut parere poſſet, quia non adhuc expiata in Deum nequit figere oculum, ancillam præbet, id eſt contemplationem creaturarum, per quam à creatura mundi deuenitur ad inuiſibilia, & in Deum: Quæ concipit, & parit Dan, id eſt iudicium exiſtimatiuum magnitudinis rerum diuinarum ex his creatis, quæ contemplatur: aut iudicium, quo ſubtiliſſimè ſeſe dānat, & expiat, ut tendere poſſit in Deū immediatè: Poſt quem ſtatim concipitur, & paritur Nephtalim, qui dilatatio cordis dicitur: quia ex magnitudine rerum creatarum contemplata ab expurgata mente dilatatur cor, ut currere poſſit in Deum: Hanc æmulata ſoror & & ipſa præbet ancillam, delectationem uidelicet in rebus pertractandis, quæ tanquam calcar, & ſtimulus quidam mentem noſtram ad merita cumulada ſolicitā reddit. Hinc poſtea bene producitur Gad, qui ſuccinctus dicitur, ad prædam uidelicet, & cumulum meritorum, quibus meritis ditata, & contēta quodammodo ſe beatam exiſtimat: undè Aſſer poſtea ſuſcipit: qui beatitudinē ſignificat: Quare læta, & iucunda adhuc animatur ad prolem, quā geminam iterum ſuſcipit Iſſacar & Zabulon: Quorum alter Domini memorans, alter habitaculum fortitudinis interpretatur: idque indicat, quòd perfecta uita actiua, & ditata meritis, conſummatóque opere domum mentis diſponit pulcherrimo ornatu, ut ſuſcipere ualeat cœleſtem hoſpitem, de quo ſemper memorans ipſi Deo per contemplationem uacet. Quieſcens igitur noſter Iabacob productis operibus à Lia ſuſceptis, quæ ad ipſam uitam actiuam, & ad præambula contemplatiuæ pertinent, reſtat, ut tantummodo Rachel, & perfectæ contemplationi incumbat: ex qua primo ſuſcipit Ioſeph, qui augmentum dicitur, ad omnia: uidelicet opera, & merita, quæ ex Lia, & ex utraque ancilla ſuſcepit. Quapropter (ni fallor) hæc eſt optima pars non tantū, quia ſecurior, & iucundior, ſed quia omne uitæ actiuæ meritum præſupponit, & augmentum quærit: Ideo hunc partum plus cæteris diligit, quia omnibus auctus eſt, & eo quòd optima quiete ipſum genuerit. Nec à myſterio uacat, quòd ad hunc partum diſpoſita fuerit Rachel ex mandragoris: quas primogenitus Liæ Reuben ei præbuerat, quem ſupra intentionem ſignificare declarauimus: nam eadem intentio, quæ præuia fuit in fructibus operatiuæ uitæ, eadem etiam in progreſſu, & fructificatione contemplati-

næ exquiritur, ut utrobique per rectam, mediamque lineã in idipſum inſpiciat. Qua intentione bene firmata uenit ad germina contemplatiuæ uitæ, Ioſeph ſcilicet & Beniamin, in quorum ſolummodo tribubus, & familiis non ſine myſterio fuerunt domus Dei. Prima enim fuit in Silo, quæ eſt in tribu Ioſeph: Altera omniũ celeberrima ædificata eſt in Ieruſalẽ, quæ eſt in tribu Bẽiamin, quo cõceptu, & partu celebrior nõ expectatur. Primo itaque filio babito cœleſtis cõtẽplationis, & guſtus, appoſitóq; ad omnia merita iã acquiſita, alter quoq; generatur; qui Beniamin fuit, & filius dexteræ interpretatur non alium ſignificans; quàm illum, qui ſedet à dextris Dei, Ieſum Chriſtum Redemptorem noſtrum: quem omnes perfecti generare debent in mente, & uiſceribus: poſt quem, tanquam ultimam prolem parere ceſſent. Illud quoque aduertendum eſt, quòd in eius partu moritur Rachel, portio uidelicet illa ſuperior, & diuina nobis communicata; quia iam unita cum ipſo Chriſto in mente generato dicere debet noſter ſpiritualis homo ei cedens ſimul cum Paulo: Viuo ego, iam non ego; uiuit uerò in me Chriſtus. Ipſi nanque pleniſſimo, & perfecto cedit portio, quæ ex parte eſt, & moritur, ut uiuat in toto. Mortua itaque Rachele in partu iſtius Bẽiamin ſepelitur in Ephrata inter Ieruſalem & Bethlehem, id eſt in abundantia, & diuitiis cœleſtibus, ſic enim Ephrata interpretatur: Quæ nec ſine myſterio poſita dicitur inter Ieruſalem, quæ eſt uiſio pacis, & Bethlehem, quæ domum panis ſignificat: Nam qui moritur mundo, & animali homini, aut qui moritur morte oſculi, quod fit in exceſſu mentis (ut alibi enodauimus) ſepelitur in diuitiis abundantiſſimis, quæ dantur omnibus, qui inuocant illum, & collocatæ ſunt inter uiſionẽ ueræ, & ſupernæ pacis, & panem illum uitæ, quem qui manducat uiuit in æternum: Habet enim tunc principium uiſionis beatificæ, & uitæ æternæ: ad quam conſcendere cupit uerus Iahacob, & uerus Iſraëlita, qui concipit & peperit fructus illos duodenos explicatos, & deſcriptos à Ioanne in ſua ſacratiſſima reuelatione, ubi ait: In medio plateæ eius, id eſt in corde ueri Iſraëlitæ, & ex utraque parte fluminis, ex utraque uidelicet portione eſt lignum uitæ, Chriſtus uidelicet, aut ſpiritus, uel gratia eius nos uiuificans, & fœcundos reddens fructibus duodenis productis per ſingulos menſes, id eſt per ſingulas reuolutiones menſtruales, & lunares, quæ continentur ſub una reuolutione ſolari. Maxima hic occurrerent myſteria explicanda, cur ſcilicet ſol, cæteríque planetæ in ſuo pleno, & proprio circuitu diſcurrant per duodecim ſigna confota (ut dicunt Theologi Hebræi) à duodecim reuolutionibus magni nominis Dei, in cuius uirtute omnia fiunt: Et cur Luna duodecies gyret per illud duodenarium in eo temporis ſpatio, quo Sol ſemel percurrit. Et quid Sol, & quid Luna in nobis ſignificent: Plato enim in Sympoſio ſuperiorem, & diuinam portionem in nobis ſolem nominat, inferiorem uerò diſcurſum lunam: Et utraque producit: ſed inferior uirtute ſuperioris à uirtute diuina confotæ: pluriesque gyrat ratio diſcurſiua, quàm ſuperior, quæ magis fixa, & ſemper directa, uelut ſol in diuina

Paulus. Ioannes. Th. he. Plato.

ſemper intendit. Et ſicut utrunque luminare per duodenarium circulum influendo, & producēdo percurrit, ita Sol, & Luna in humano mundo per hunc duodenarium, tanquam per numerum primo creſcentem fructificare dicuntur. Hinc

Paulus & Paulus *fructus ſpiritus, & uirtutum, qui in peragendis rebus producuntur, duodenarios enumerat dicens:* Fructus *autem ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, & cæteri, qui ſequuntur, iuxta numerum ſignorum, & articulorum principalium in humano corpore, & tribuum Iſraëliticæ domus, in qua Chriſtus regnat, & ad cuius oues, quæ perierant redimendas Redemptor uenit in mundū.*

Orige. *Quæ (ut Origenes ait) non ſunt intelligenda ſecundum carnem, ſicuti Ebionitæ toto (ut aiunt) cœlo aberrantes ſenſerunt, qui re & nomine pauperrimi ſunt ſed ſecundum ſpiritum, uel in ſenſu morali, de quo diximus, uel in ſenſu allegorico, ut nunc latius explicabimus.*

Quæ ſit hæc domus ſecundum allegoriam. Cap. VII.

S*I autem à ſenſu morali ad allegoricum, uel anagogicum procedere uoluerimus, clarius intelligemus, quomodo Ieſus regnat in domo Iacob in æternum: Quod ſecundum corticem literæ intelligi nequit, cum illa amplius non dignoſcatur, niſi in aliquibus reprobis & diſperſis. Nec domus, aut familia* Dauid *(in qua particularis promiſſio regni facta erat) reliquit aliquod ueſtigium, cum eius memoria amplius nō habeatur iā extincta tempore Euſebij, &* Ioſephi, *ut ipſi referunt. Hæc igitur domus, in qua Ieſus regnat in æternum, eſt eccleſia uniuerſalis, cuius illa typum geſſit: Quæ per totum orbem diffuſa meritò dicitur domus* Iabacob, *quem diligit, aut Iſraël, id eſt principis, aut heredis Dei ſummi, qui eſt Chriſtus Ieſus: De qua etiam (er*

Matth. *rore poſthabito) locutus eſt in euangelio, cui titulus eſt ſecundum Matthæum, dicens:* Non *ſum miſſus, niſi ad oues, quæ perierant domus Iſraël, ueræ uidelicet, & non figuratiuæ tantum:* Huius *quidem tribus & familias duodenas ſedes duodenariæ, iudicium ſcilicet apoſtolicum cenſebit, ut promiſſum fuit à dicente:*

CHRISTVS. *Sedebitis ſuper ſedes duodecim iudicantes duodecim tribus Iſraël. Quod enim iudicium dari potuit, aut debuit Apoſtolis ſuper familiam, in quam nullam penitus iuriſditionem haberet? Quodúe dominium dari decuit filiis in progenitores ſuos? Apoſtoli enim fuerūt nouiſſimi filij illius tūc tēporis nobilis, & regiæ familiæ. Neq; in iſtos profugos & nobis extrarios collatū eſt iudicium, & do-*

Paulus *minium, atteſtante Paulo: Quid nobis de his, qui foris ſunt iudicare? Nam eos, qui foris ſunt, Deus iudicabit. Non ergo illi, qui duces & principes facti ſunt in eccleſia iudicabunt extraneos, ſed tantummodo domeſticos:* Forenſes *autem, & extrarios iudicabit ille, qui in omnibus primatum tenens* Rex *regum, & Dominus dominantium non immeritò dicitur. Nec quiſquam ſibi perſuadeat, quòd ex mera uoluntate* Principis *datum ſit* Apoſtolis *illud iudicium, & illa confeſſio, quia eſto quòd ſit prima regula omnium, & poſſit eſſe pro ratione uoluntas,*

omnia tamen æquiſſimus Princeps, *imò omnimodæ rectitudinis fons ordinatè diſponit: poſſet quidem dare paradiſum ſine meritis, nibilominus milites iuxta præclara cuiuſque geſta remunerare decreuit: Poſſet itidem remittere illatam ſibi ab hoſtibus, & à deſertoribus iniuriam abſque ulla pœnitentia, iuſſit tamen, ut quiſque peccans legi pœnitentiæ ſubiaceat, iuxta grauitatem delicti:* Poterat *etiam ſolo nutu tribuere filio imperium, uniuerſique ditionem: non tamen id fecit, ſed potius ſtatuit, ut bæreditario, & bellico iure dominium ſibi acquireret, idque debellatis, fugatisq; hoſtibus quietiſſimè poſſideret: ſiquidem primogenitus eſt illius, qui cuncta fabricauit:* Hinc *magnanimus* Imperator *immaniſſimum humani generis tyrannum & principem mundi ad ſingulare certamen prouocauit, quem etiam fœlici* Marte *profligauit: ſanguinéque ex generoſis ſuiipſius uulneribus effluente omnem humanam fœditatem lauit, & à peſſimo tyranno iniuſtè oppreſſos in priſtinam libertatem reſtituit, ſummáque hac liberalitate ſibi hominum genus deuinxit:* Hinc *dictum eſt:* Oportuit *Chriſtum pati,* CHRISTVS.
pro liberandis uidelicet captiuis, & ita intrare in gloriam ſuam: Cuius *gloriæ pars eſt dominium, & principatus omnium rerum*. Simili *etiam uia ſuos electos principes conduxit, quos miſit in uniuerſum mundum prædicare euangelium omni creaturæ, & unicuique partem mundanæ familiæ conſignauit, ut eis prædicans, & docens ſanguinem etiam in teſtimonium doctrinæ expendens meritò tribui, uel familiæ, aut genti, quam acquiſierit, tanquam filiis, & quodammodo redemptis (uirtute tamen ſummi redemptoris) præſideret.* Et *iſtæ ſunt ueræ duodecim tribus, ſuper quas præſidentiam, & iudicium uniuerſi imperator &* Redemptor *Apoſtolis repromiſit:* Quarum *tribuum duodecim illæ* Iſraëliticæ *paruulæ ſimulacbrum fuerunt, & figura: & utraque familia numero duodenario diſtributa eſt:* Apoſtolica, *ut duodecim orbis partes duodecim ſignis correſpondentes debito ordine proſequeretur:* Illa *uerò* Iſraëlitica, *ut duodenam eccleſiæ familiam eodem numero præſignaret.* Et *quamoptimè utraque partita eſt illo duodenario numero primo creſcenti, ſicut creſcentia omnia (ut ſuprà tetigimus) annumerata ſunt.* Creuit *enim illa typica gens breuiſſimo tempore in immenſum, adeo, ut primo* Ægyptum, *poſtea terram illam promiſſam, quæ ſanctæ eccleſiæ ſimilitudinem geſſit, compleret:* Creuerunt *& duodenæ tribus ab* Apoſtolis *edoctæ, & acquiſitæ, ut breui totum orbem complerent credentibus.* Aucta *itaque fuit, & eſt utraque familia, ut æquet ſpatia immenſæ terræ illius de qua propheta canit:* Credo *uidere bona* Domini *in terra uiuentium:* Ad Dauid
quam ſit introitus per duodecim portas cuſtoditas à duodecim angelis: quæ ædificata eſt ſuper duodecim fundamentis: ſicuti & cœlum ipſum uiſibile partium eſt in duodecim ſigna plena innumerabilibus ſtellis, ſicut in qualibet duodenaria familia fuerunt innumerabiles electi ultra duodecim milia conſignatorum.

Quanta conſonantia tribus illæ Apoſtolicæ diſtributæ ſint iuxta partitionem figuratiuæ familiæ, & ſigna ſtelliferi cœli. Cap. VIII.

ILlud quoque ſacrarum rerum myſterium attendendum eſt, quòd duodenarius numerus ex quatuor trigonis, uel ex tribus quaternis naſcitur, diuiditurque tanquam ſolidum quid in quatuor angulos: quod in hac utraque familia, & cœlo ſtellarum obſeruatum cõperitur: Differens enim dilectus Apoſtolus Chriſti de partitione illa cœleſti, & uero hoſpitio electarum tribuum dicit: Ab oriente portæ tres: ab occidente portæ tres: ab aquilone portæ tres: Ad cuius ſimilitudinem factum eſt tẽplum, per cuius quaſlibet tres portas intrare ſolebant tribus tres, ut in monumẽtis Hebræorũ comperimus. Hoc eodem ordine & ſacramẽto caſtrametati ſunt filij Iſraël, iubente Domino, ad orientem tribus tres: ad meridiem tribus tres: ad occidentem tribus tres: & ad aquilonem tribus tres: Quæ cœleſtis familia cœli ordinem conſequitur, de quo dicunt Aſtronomi, quòd orienti aſſignantur ſigna uel imagines tres: meridiei imagines tres: occidenti imagines tres: & aquiloni imagines tres. In regionibus autem ſubiectis tribus primis imaginibus, & orientalibus prædicarũt tres Apoſtoli, Simõ, Bartholomæus, & Mathæus. Et in regionibus directis à tribus figuris meridionalibus prædicarunt tres alij Apoſtoli, Thadæus, Andreas, & Thomas: Sed in plagis trium imaginum occidentalium concionati ſunt Iacobus minor, Ioannes, & Philippus: Regiones uerò directæ ab aquilonaribus imaginibus creditæ ſunt Iacobo maiori, Petro, & Mathiæ: Hæc ſufficere poſſent ad eorum conuenientiam deſcribendam cõticeſcendo (ut iubet Plato) à particularibus: attamen pro quanto Dominus noſtros colluſtrauerit oculos, particularia quædam percurrere tentabimus: quæ ſi plena conſonantia perſoluerimus, gloria ſummo reddatur concentori: ſi uerò minus dixerimus, excuſent quæſo legentes imbecillitatem noſtram, quæ nec turbatur, ſi ſupremus Dominus ſeruis ſuis indignis aliqua occultauerit, quæ electis amicis communicanda reſeruat. Freti igitur gratia illius, à quo omne bonum, aggrediemur etiam particularium quorundam concordiam explicantes ſub quo uerò principe unaquæque tribus militet, & per quam portam ipſo duce ingredi poſſit cœleſte regnum, quod obtinendum ſperat continua, & fideli militia: Et ut id faciamus, uidendum eſt primo, quo aſpectu, & qua cœli plaga unaquæque typica tribus, & quo myſterio caſtrametata ſit: Poſtea uidendum cenſemus, in quos trigonos cœlum diſtribuatur, cuique trigono, aut cui ſigno unaquæque regio dicata ſit: Denique qua plaga unuſquiſque Apoſtolorum prædicauerit.

Ioan. Aſtro. Plato.

Qua diſtributione, & quo myſterio pro cœlorum aſpectibus caſtra locauerint ſingulæ figuratiuæ tribus. Cap. IX.

ET ne quis exiſtimet diſtributiones regionum ad aſpectus cœlorum (ut docent Aſtronomi) eſſe ſuperſtitioſas, & uanas, ſacra ſcriptura perhibet, quod Deus, cuius opera omnia in ſapientia diſpoſita ſunt, iuſſit tribus illas electiſſimæ familiæ Iſraëliticæ caſtrametari circa tabernaculũ fœderis ad cœlorũ aſpectus triarias, & triariaſ, ut in numerorum uolumine legimus: Præcepit enim Moſi, & Aaron, ut ſinguli per turmas ſuas ſigna, atque uexilla, & domos cognationum ſuarum caſtrametarẽtur per gyrum in circuitu tabernaculi fœderis: ubi Origenes: Hic formam dicimus eſſe præſcriptam, quomodo populus Dei egrediens de Ægypto ad ueram promiſſionis terram, & regni cœlorum gloriam ordinibus quibuſdam, & meritorum gradibus deducantur ſacramento quodã mirãdo, & ordine ſacro: Dicitur enim ad orientem Iebuda figet tentoria per turmas exercitus ſui: princeps Nabaſon filius Aminadab: numerus pugnantium ſeptuaginta quatuor milia ſexcẽti: Prope ipſum tribus Iſſacar: princeps Natãnaël filius Suar: numerus pugnatorum quinquaginta quatuor milia quadringenti. Deinde tribus Zabulon: princeps Eliab filius Helon: milites numerati quinquaginta ſeptem milia, & quadringenti: & uniuerſa multitudo huius triarij exercitus militantis ſub Iebuda erant centum octogintaſex milia, & quadringenti. Vexillum caſtri Reuben uerſus meridiem: princeps Elizar filius Sedeu: computus bellantium quadragintaſex milia, & quingenti: & caſtrametabantur iuxta eum illi de tribu Simeon: princeps Salamiel filius Zuri Sadai: ſumma pugnantium quadraginta nouem milia trecenti. Poſtea tribus Gad: princeps Eliaza filius Rebuel: numerati milites quadraginta quinque milia ſexcenti quinquaginta: ſumma uerò omnium militãtium ſub triario Reuben centum quinquaginta milia mille quadringenti, & quinquaginta, qui proficiſcebantur ſecundo loco: Sed tabernaculum teſtimonij portabatur à Leuitis, qui erant in medio caſtrorum. Vexillum caſtri Ephraim erigebatur ad mare, uel occidentem: princeps Eliſſamah filius Hamihud: militantes quadraginta milia quingenti: Et iuxta eum tribus Manaſſe: princeps Gamaliel filius Pedabzur: ſumma bellatorum triginta duo milia ducenti. Poſtea tribus Beniamin: princeps Abidã filius Gedeonis: numerus pugnatorũ trigintaquinq; milia quadringẽti: Summa militantiũ ſub Ephraim cẽtũ & octo milia atq; cẽtũ, & hi tertio ordine proficiſcebãtur. Vexillũ caſtri Dan ad aquilonẽ: Princeps Abibezer filius hamiſadai: Annumerati milites ſexagintaduo milia, & ſeptingẽti: iuxta quos caſtra locauit tribus Aſſer: princeps Paghiel filius Hocrã: Pugnatorũ numerus quadraginta milia, mille, & quingẽti. Poſt quã tribus Nephtalin: princeps Abirab filius Henan: Milites erant quinquagintatria milia, & quadringenti: ſumma omniũ militantium ſub Dan centum quinquaginta ſeptem

Aſtron. Nume. Orige.

milia ſexcenti: Sed ſumma omniũ tribuũ erat 603550, ſexcẽta tria milia quingẽti quinquaginta: quot literæ radicales (ut aſſeritur) ſunt in toto Pentateucho. Nec ideo *caſtrametari dicti ſunt ad cœli plagas, eo quòd aſpectibus, & influxibus ſyderum ſubiicerentur, cum in pleriſque ſacræ ſcripturæ locis declarentur exempti, ſicuti & Ptolemæus fatetur in fructu, ſed ut reſpondeant ſupramundano cœlo, à quo præcipuè omnes dirigimur: & cui omnes conformari debemus: in quo etiam ſunt quatuor cœli plagæ: ut ex ſcriptura inſtruimur:* Oriens, *de quo inquit* Iſaias: Nomen eius oriens: *Et iterum:* Vocans *ab oriente iuſtum:* Illinc *enim uenit Meſſiah. Auſter, de quo Abacuch: Deus ab auſtro ueniet. Nec diſſident prophetæ, cum ab utroque loco uenerit, ut notum eſt his, qui ſciunt denominationes illas, & conuenientiam mundi inferioris cum archetypo. Occidens, pro quo communiter Hebræi habent mare, aquas illas ſupremas indicat, cum quibus uenit Chriſtus, dicente Ioanne: Hic eſt Ieſus, qui uenit in aqua, & ſanguine. Neque enim de aqua elementari, ſed ſupracœleſti & ſpirituali intelligi debet. Aquilo eſt rectitudo iuſtitiæ, à qua panditur, & manifeſtatur omne malum: quod à recto iudice primo dignoſcitur, poſtea punitur:* Qui *ſupramundani aſpectus priores ſunt his, qui à curſu ſolis ſic denominantur: Et hi ab illis omnem uim, omnéque robur ſuſcipiũt: ad quorum aſpectus magno myſterio caſtrametari iuſſæ ſunt tribus non ſolum illius typicæ familiæ, ſed ueræ, & militantis ſub principe Chriſto, ut ſtatim dicemus.*

Ptolem.

Iſaias

Ioan.

In quot trigonos cœli diſtincti ſint, cuique trigono, aut ſigno unaquæque regio ſit ſubiecta. Cap. X.

Aſtron.

EST *in cœlo iſto uiſibili (ut omnes* Aſtronomi *conueniunt) quadruplex trigonus:* Quorum *primus eſt aëreus, & orientalis ab oriente in ſeptentrionem uergens: cuius imagines ſunt* Gemini, Libra, & Aquarius: & *ipſorum Domini* Mercurius, Venus, & Saturnus. *Geminis autẽ cũ Mercurio ſubiiciũtur* Hyrcanica, Armenia, Mantiana, Cyrenaica, Marmarica, & *inferior Ægypti regio: Libræ uerò, & Veneri* Bactriana, Caſpia, Syria, Thebais, Oaxis, & Troglodytica *regio: Sed Aquario cum Saturno* Sauromatica, Oxiana, Sogdiana, Arabia, Azania, Media, Ethiopia: & *hæ regiones pro maiori parte ad Aſiam interiorem pertinet. Secundus trigonus terreus eſt, & meridionalis, à meridie in orientem tendens: cuius imagines* Taurus, Virgo, & Capriconus: *Domini* Venus, Mercurius, & Saturnus: *Tauro cum Venere ſubiiciuntur* Cyclades, Maritima paruæ Aſiæ, Cyprus, Parthia, Media, & Perſis: *Virgini cum* Mercurio Græcia, Achaia, Creta, Babylon, Meſopotamia, Aſſyria, & Elam, *undè* Elamitæ, *Sed Capricorno, & Saturno* Macedonia, Thracia, Illyria, India, Ariana, Gordiana: Quarum *regionum multæ ſunt in Aſia minori.* Tertius *trigonus eſt aqueus, & occidentalis ab occidente in meridiem diſtentus: cuius*

imagines ſunt Piſces, Cancer, & Scorpius: Domini Iuppiter, Luna, & Mars, Piſcibus cum Ioue ſubiiciuntur Lycia, Lydia, Cilicia, Pamphilia, Paphlagonia, Nazamonitis, & Garamãtica. Cancro uerò & Lunæ Bithynia, Phrygia, Colchica, Numidia, Aphrica, Carthago, & tota Carchedonia. Scorpioni autem & Marti Syria, Comagene, Cappadocia, Metagonitis, Mauritania, & Getulia. Vltimus trigonus igneus aquilonaris ab aquilone in occidentem uergens: cuius imagines ſunt Aries, Leo, Sagittarius: Domini Mars, Sol, & Iuppiter: Arieti & Marti, ſubiecta eſt Britannia, pars Galliæ, quæ à Græcis Galatia dicitur: Germania, Barſania, Concaua Syriæ, Idumæa, & Iudæa: Leoni, & Soli Italia, Appulia, Sicilia, Phœnices, Chaldæi, Orſenij, uel Orchenij: Sagittario & Ioui Thuſcia, Celtica, Hiſpania, & fœlix Arabia. Hæc ſunt, quæ ex Aſtronomis Aſtron. *potiſſimè ex Ptolemæo aſtronomorum facilè principe certa habere poſſumus:* Ptolm. *Et ſi quæ ſunt aliæ regiones, ſubtilis indagator eas cum iſtis præcipuis concordare poteſt.*

In quibus prouinciis, & quibus ſignis ſubiectis prædicauerit unuſquiſque Apoſtolus. Cap. XI.

ET maxima quidem prouidentia (Spiritu ſancto ſic decernente) factum eſt, ut unicuique Apoſtolo aſſignata fuerit regio aliqua ab uno ſignorum directa, adeò, quòd ipſi duodecim Apoſtoli prædicauerint in omnibus duodecim præcipuis cœli plagis conuenientibus cum duodecim imaginibus cœleſtibus. In trigono enim orientali ſubiecto Geminis, Libræ, & Aquario concionati ſunt Simeõ, Bartholomæus, & Matthæus: Barthol. Matth. *Simeon enim in Ægypto, quæ Geminis aſſignata eſt, ſortem prædicationis habuit: Bartholomæus in Bactriana, Lycaonia, & Armenia regionibus Libræ ſubiectis: Matthæus in Æthiopia, quæ Aquarij eſt. Nec dicã quemlibet Apoſtolũ prædicaſſe in omnibus regionibus, & ciuitatibus ſubiectis illi ſigno, cui reſpõdet, ſed in aliqua illarum: Et hoc ſatis fuit pro collocandis in magna domo Dei duodecim fundamentis correſpondentibus duodecim imaginibus cœleſtibus, & duodecim intelligẽtiis præſidẽtibus, & duodenario illi ſacramentorũ pleno: undè in ædificio illo ſupramundano, aut eccleſiæ Dei meritò uniuſcuiuſque Apoſtoli nomẽ collocatũ eſt in fundamẽto, ſicut nomen angeli uniuſcuiuſque in ſingulis portis, ut habemus à cœleſti Ioanne, quæ ſuo loco (fauente diuinò numine) latius explicabimus. Et aliquando unus Apoſtolus alterius coadiutor fuit:* Ioan. *Paulus* Paulus *enim omniũ coadiutor ſolicitus fuit pro omnibus (ut inquit) eccleſiis, & præ omnibus laborans circunquaq; diſcurrit. In particulari autẽ Simeon, poſtq̃ Ægyptum totã peragrauit, tandem poſt mortem Iacobi ad Ieroſolymitanũ epiſcopatum aſſumptus fuit, ut ſuppleret, quæ Iacobus martyrio præuẽtus perficere nequiuit: Matthæus quoque ad Macedones acceſſit, qui ad Andreæ iuriſditionem* Simeon *ſpectabant: qui etiam ſimul cum Simeone ad Perſides deuenere: & Ioannes ul-* Matth. Simeon

tra Ionios Romam quoque perrexit. In ſecundo uerò trigono, & meridionali aſſignato Tauro, Virgini, & Capricorno prædicarunt Andreas, Thadæus, &
Andreas Thomas: Andreas enim In Achaia, & Græcia uirgini ſuppoſita concionatus eſt: deinde tranſiuit ad Thraces, & Byzantios Saturno & Capricorno ſubie-
Metha. ctos, ut habemus ex Methaphraſte: Quæ regiones in Thomæ ditione ſunt collocatæ: Et inde ad Bithyniam regionem, quæ Cancro & Lunæ ſubeſt Ioanni aſſignatam: Et inde ad Pontum Euxinum, & Propontidis ambas partes: quæ uſque, ad Aſtacenum ſinum pertinẽt: & rurſum nauigatione ſuſcepta peruenit ad Macedoniam, & Theſſaliam uſque ad Iſtrum, & tandem in Patris martyrio
Thadæ. Thomas coronatus eſt. Thadæus in Perſide, & Meſopotamia & partibus ſuperioribus Ponti: quorum Perſidẽ iam Tauro aſſignatã explicauimus: Thomas Indiã ſuperiorem, quæ ſummopere barbaricis moribus tenebatur, in ſortẽ ſuſcepit: Brachmanas quoq;, & Hyrcanos ſubiectos Capricorno: Parthos inſup, & Medos, quamuis hi ſint de iuriſditione Thadæi. In tertio Trigono occidentali, cuius imagines ſunt Piſces, Cancer, & Scorpius, ſortem habuere Iacobus minor, Ioannes,
Philipp. Ioannes. & Philippus: Hic enim in Syria dicata Scorpioni conuerſatus eſt: Ioannes poſt Paleſtinam in Aſiam peragrauit, & ingreſſus Ioniã morabatur in Epheſo percurrens tamen aliquando per eccleſias, quæ ad Phrygiam, & minorem Aſiam
Iacb. mi. pertinent Cancro & Lunæ ſubiectam: Iacobus autẽ minor quo perrexerit, aut ſi diſceſſerit à Iudæa ex hiſtoriis non habemus, ſed tantummodo fuiſſe epiſcopum Ieroſolymitanũ uirum utiq; ſanctimonia, & deuotione inſignem: Hic ſaltẽ
Lucas. ibi docuit, quo conuenerant (ut Lucas narrat) illi, qui erant ex Cilicia, Pamphilia, & huiuſmodi regionibus, quæ à Piſcibus aſpiciũtur, ut & ipſe gaudeat ſuo populo conducto in obſequium Chriſti. In quarto trigono aquilonari, cuius imagines ſunt Aries, Leo, & Sagittarius, concionati ſunt Mathias, Petrus, & Iaco
Math. bus maior: Mathiæ enim in ſortem uenit Iudæa, Idumæa & cõcaua Syriæ, quæ
Petrus. Arieti ſubiecta eſt: Petro Italia, maximè Roma, quæ à Leone penitus regitur:
Iacb. mi. Iacobo uerò maiori Hiſpania, ubi uſque ad præſens fulget miraculis immenſis, quæ ſimul cum Celtica, Thuſcia, & Arabia fœlici à Sagittario, & Marte diſponitur. Quæ omnia ſecundum analogiam intelligantur relata ad ſupramundanos cœlos, aſpectus, & planetas, ad quorũ duodenas metas formata eſt utraque eccleſia: & cum utraque habeat eundem influxum, eadem cenſeri poteſt: Nam eccleſia noſtra eodem influxu conſota, eodem ordine collocata, & ab eodem fluuio quadrario egrediente de paradiſo uoluptatis irrigata, qua Iſraelitica familia, poteſt dici uera domus Iſraël, & tanto fœlicius, quanto meliori influxu gaudet, Pro hac igitur & pro ipſius ouibus, quæ perierant, dicit ſe ueniſſe Saluator: qui non mutauit, ſed perfecit, cõglutinauit, & in meliorem ſortem deduxit familiam, & domum ipſam: Sic & principes iſtius familiæ fœlicius hanc rexere, quàm principes domus illius figuratiuæ: ſed utrique maxima concordia: de qua ſtatim (duce & fauente Deo) differemus.

De conuenientia Apoſtolorum cum ſignis cœleſtibus. Cap. XII.

ET cum non ſine myſterio unaquæque regiõ ſuo ſigno ſubiecta aſſignata ſit uni Apoſtolo, hinc percurrendam cenſeo conuenientiam quã habet unuſquiſq; Apoſtolus cum ſigno regionis ſibi aſſignatæ: quod ut faciamus, uidenda ſunt propria nomina Apoſtolorum, prout ex monumentis reconditiſſimis Hebræorum excipere potui: quæ nomina cõueniunt cũ in nominibus quæ habentur in דברי הימים, id eſt in uerbis dierũ. Et hæc nomina ſunt, Primum ipſorum Apoſtolorum principis שמעון הכפי Simehon hacephi, qui à nobis dicitur Simehõ Petrus: Simehõ enim audiẽs, uel obediẽs interpretatur: hacephi autẽ eſt petra, & nõ caput, ut aliqui decepti affirmãt: nõ enim eſt uocabulum Græcũ, ſed Syriacũ petrã ſignificãs. Secũdi apoſtoli nomẽ eſt אלעזי Aleuzi, id eſt Deus fortitudo mea: pro quo nos habemus Andreã, qui reſpõdẽs pabulo interpretatur. Tertius eſt Iacobus maior, qui proprio uocabulo dicitur יעקבה Iahacobah, id eſt opprimens: ſed literis inuerſis more Hebraico dicendo קבע cabah, galeã, aut galeatum ſignificat. Quarti nomen eſt פוליפוס Polipos, id eſt humile os, aut humiliatio oris: pro quo nos Philippũ habemus. Quintus ברכיה Barachiah, id eſt benedictus à Domino: pro quo neſcio quo modo habeamus Bartholomæum, quem filium ſuſpendentis aquas interpretantur: Bar enim eſt uocabulũ potius Chaldaicũ: quàm Hebræũ, nec in nominibus Hebræis aliquando reperitur Bartholomæus. Sextus יוחנה Iochana, quẽ Ioãnem dicimus, & Dei gratia interpretatur. Septimus תמני Tamni, qui Thomas eſt, & geminũ, uel didymum importat. Octauus מדון Medon. i. diiudicans: pro quo nos habemus Matthæum quẽ donatũ interpretantur aliqui exiſtimãtes nomẽ illud deſcẽdere à uerbo נתן natan, quod dedit, aut donauit ſignificat. Nonus Iacobus Alphei, uel Iacobus minor, qui propriè dicitur יעקב Iahacob, quẽ ſupplantatorẽ, aut ueſtigiatorem, uel imitantẽ ueſtigia ſignificat. Decimus Thadæus, qui proprio uocabulo dicitur חטיפא Chatepha, id eſt cõprimens, uel uim inferẽs, & non à תודה Todah, qđ laus interpretatur. Vndecimus Simõ Cananeus, qui proprio uocabulo שמאם Samam, quod interpretatũ dicitur nomẽ matris, aut deſtruẽs eos. Duodecimus מתניה Matania, id eſt donatus à Deo, qui ſorte (Deo iubente) electus fuit in loco proditoris. Proſequentes autem ordinem caſtrametationis, & conuenientiam familiarum Apoſtolicarum cum tribubus Iſraeliticis, & cœlorum aſpectibus, ad quos caſtrametati ſunt, incipiemus à Samam, cui geminæ interpretationis Geminorum imago attributa eſt: Et bene nomen matris ipſi competit: quia (ut in quibuſdam occultiſſimis monumentis repperi) frequentabat inuocare nomen ſummæ matris Mariæ uirginis, cuius fauore hoſtes Chriſti, & eccleſiæ deſtruebat: quem æmulans eccleſia ſupplex ait: Da mihi uirtutem contra hoſtes tuos. Et quia feruidus fuit in hoſtes Chriſti, hinc meritò Cananeus, id eſt Zelotes dictus eſt: qui etiam tanquam cœleſtia

Simeon

Eccleſ.

brachia corporis myſtici amplexus eſt fidem, honorem Chriſti, & eccleſiam Ieroſolymitanam, quæ tunc inter omnes eccleſias præcipua erat. Pro illius itaq; defenſione, & tutela fidei Chriſti cum ipſo crucis patibulum ſuſtinuit. Libra,
Bartho. *qua æqua lance appenduntur commutanda, & diſtribuenda, Bartholomæo, uel Barachiæ dicata eſt, qui benedictio Domini dicitur: Nam benedictio Domini æquo libramine, & debita portione diſtribui debet, & aqua gratiarum iuſta ſtatera appendi, ut unuſquiſque in pace quieſcat: Hinc fit per illum, qui uirtutem haurit à ſigno cœleſti, & influxu ſupercœleſti, qui membris ſeſſionis præficitur.*
Matth. *Matthæus, qui Midon dicitur, & diiudicans interpretatur, Aquarium poßidet qui eſt ſignum reſpondens cruribus, quibus bene diiudicans inter diuina, & terrena, recedens à terrenis, quibus abundat ſedens in Teloneo, iter arripuit poſt Chriſtum ad cœleſtia, ſcripſitque euangelium, quod pro cruribus, & firma columnia chriſtianæ religionis habetur.*
Thadę. *Thadæus, qui Chatepha, ideſt conculcãs, comprimens, aut ui rapiens dicitur, Taurum ſibi uendicat collo correſpondentem: quia ſicut hic collo iugo ſubmiſſo omnem terram quamuis aſperam domat,*
Thadæ. *& ſoluit, ſic Thadæus ſtatim ſuppoſito collo iugo Chriſti ad inferioris Ponti regiones uenit, ubi efferas, atq; indomitas nationes, quaſi beluarum more degentes ſuo ſancto dogmate (ut in geſtis eius legimus) chriſtianam religionem erudiẽs fidei dominicæ ſubiugauit: durumque barbaricarum gentium ad fidem reducendarum iugum portauit.*
Andreas *Andreas, qui Eleuzi, ideſt fortitudo mea, Virginis regiones in præcipuam ſortem habuit, exiſtens & ipſe uerus Virgo, integerrimæ uidelicet uitæ, & primogenitus illius, qui corona uirginum exiſtens in horoſcopo habuit Virginem, & de Virgine natus eſt. Huius itaq; fauore redegit in ſeruitutem regiones Virgini dicatas docens comprimere ilia, quibus Virgo præeſt,*
Thomas *& omnia uaſa luxuriæ, ut ſeruirent Deo in munditia cordis, & corporis. Thomas, qui Didymus, aut Geminus dicitur, Capricornum poßidet, qui Geminorum antiſius exiſtit, & ipſe geminus, quia Sol illuc intrans incipit geminare curſum denuo aſcendens. Et ſicut Capricornus in Zodiaco extremum poßidet locum, ſic Thomas ad Indiam uſque extremam terræ habitabilis regionem concionaturus acceßit: Ibiq; incolarum genua duriſſima ad redemptoris cultum ui mirabili flexit, quam ſuſcepit à ſupramundano Capricorno, qui corporeis genibus,*
Iac. min. *& melioribus præeſt. Iacobus minor Iabacob. i. ſupplantator, aut ueſtigiator nuncupatus Piſcium ſignum, & regiones eius adeptus eſt: Hoc enim ſignum pedes reſpicit, à quo & melioribus piſcibus uirtutem hauriens didicit, & docuit ſupplantare, atq; conculcare omnia inferiora, & perfectè obſeruare ueſtigia Chriſti, eius pfectus imitator: Nazareus enim fuit Ieſu Nazareni diſcipulus, nunquam tonſus, nec uiribus diminutus, templum frequentabat, & orationem,*
Hieron. *adeo, ut eius genua duritiem camelorum, Hieronymo teſte, ſuſceperint. Sed fœlicius intrauit in tabernaculum non manufactum, in quod Chriſtus ſemel introiuit pro omnibus: Vinum & ſiceram non bibit, neque omne, quod inebriare po-*

teſt, & diſtrahere à Deo, & diuinis: non tamẽ inde Chriſtum excedens, qui uinum bibit, cum hic ebrietatem pati nequiuerit omnibus prædominans, à quorum multis abſtinere debent, qui ipſius Chriſti nolunt ſequi ueſtigia. Ioannes, qui & Iochana, *Dei gratia dicitur, cum Cancro conuenit omnium ſignorum ſublimiſſimo, ſicut ipſe ſublimiſſimus fuit in charitate omnium uirtutum præcipua: iuxta illud* Hieronymi: *Qui priuilegio amoris cæteris altius meruit honorari. In ipſo quoque uerus ſol ſublimiſſimum ſe oſtendit, ſicuti eius doctrina, & priuilegia indicant, ueluti hic ſol ſublimẽ ſe præbet in Cancro: cuius imago pectus aſpicit repræſentans illum ſuperiorem fautorem pectoris illius, in quo dormiens* Ioannes *potauit (ut ait* Hieronymus*) fluenta euangelij.* Philippus, *qui Polipos dicitur cum Scorpione conuenit, qui ſemper os humile, & depreſſum in terram portat, & inguini præeſt: qui ſi in malum accipitur, & uenenoſi ſcorpionis figurã gerit, illos ſcorpiones malos innuit, qui blanditiis decipiunt homines, & benignitate ſimulata inguen, & omnia uaſa laſciuiæ, & concupiſcentiæ in luxuriam mouent: de quibus in Apocalypſi:* Data eſt locuſtis poteſtas, ſicut habent poteſtatem ſcorpiones terræ: *Non quidem hæc paruula animalia, ſed nequiora iſtis, quæ aliquantulum infrà referans ait:* Et habebant ſuper ſe locuſtæ *ſcilicet &* ſcorpiones angelum abyſſi, cui nomen Abadon, id eſt exterminator, *ſuper quos calcandos dedit Chriſtus Apoſtolis poteſtatem. Si autem in meliorem ſortem accipiatur ſcorpio, ille cœleſtis uidelicet, ut fieri debet, tunc antidotum eſt, & medicina ſcorpionis huius uenenoſi, ſicuti ſerpens ille ſuperior, cuius imaginem iuſſit* Dominus *erigi in deſerto, in medelam fuit eorum, qui mordebantur à ſerpentibus uenenoſis: Cum hoc igitur meliori ſcorpione conuenit* Philippus, *qui patrem uidere flagitabat in ſanitatem incredulitatis, & uulneris illati per morſum antiqui ſerpentis: quod fuit potiſſimẽ obſcuritas, ignorantia, & impotẽtia rerum diuinarum capeſcendarum. Cum ipſo quoque ſermonem habuit* Chriſtus, *quando de panibus ſatagebat prouidere in ſalutẽ animæ & corporis turbæ defeſſæ, dum ſequeretur* Chriſtum: *Qui etiam eunuchum ſanauit medela ueritatis declaratæ. Hic quoque humilis ore & corde inguina laſciuiæ bullientis compri mit:* Nullus enim poteſt eſſe continens, niſi Deus det: nec donat Deus, nec audit, niſi humilem, & trementem uerba ipſius. Mathatia, *qui &* Mathias *donum* Dei *dicitur, uel donatus à Domino, quia peculiari ſorte Apoſtolorum cœtui donatus fuit:* Dixerant enim Apoſtoli: Domine oſtende, quem elegeris ex his duobus unum. *Arietem ſibi uendicat Deo ſæpius in lege oblatum, & donatum: Habuit autem in ſortem regionem Iudææ, regionem quippe ſorte diſtributam electo populo.* Symeon, *qui caphi, id eſt* Petrus *dictus eſt, Leonem, Romam, & omnia directa à Leone ferarum principe meritò ſibi ſubiicit princeps Apoſtolorũ effectus: In quo uerus Sol, ſicut hic cœleſtis in Leone, oſtendit maximam uim: tantam enim uirtutem ei contulit uerus Sol, ut ſola umbra ſanitatem conferret infirmis, & ſummum apicem in Apoſtolico cœtu, & tota eccleſia tenens eam po*

Ioan. Hiero. Philip. Apocal. Math. Petrus.

teſtatem haberet, cui portæ, & uirtutes infernales cederent: Vndè fuit uerus
Sapien. Leo, de quo Sapiens in prouerbiis ait: Leo potentiſſimus beſtiarum ad nullius
pauebit occurſum. Iacobus minor, qui & Iabacobab, opprimens, ſed literis inuer
Iacob. ſis galeatus dicitur, Sagittarium obtinet, qui Hiſpaniæ præſidens effectus fuit
oppreſſor gentilitatis ſalutis galea obtectus & defenſor populi Hiſpaniarum,
quem ſuſcepit, hucuſque miraculis, & magna tutela eum protegens: Nec tantū
illius populi tutelam accepit, ſed cunctorum, qui ad ipſum confugiunt omnibus
ſuffragiorum beneficium præſtās. Hæc percurrimus, non tantum ut demonſtraremus
conuenientiam Apoſtolorum cum ſignis cœleſtibus à quibus abſoluti, &
cœli effecti enarrarunt ubique gloriam Dei, ſed ut innueremus eam correſpondentiam
harmonicam, quam habent cum ſupercœleſtibus ſignis, & cum duodecim
præſidibus ſignorum cœleſtium, ut ſicut illorum præſidum nomina ſcripta
ſūnt in portis ſupernæ ciuitatis, ita hi apoſtoli effecti fundamenta concinna portis,
& toti ciuitati ornarent ipſa fundamenta nominibus eorum: Hauriebant enim
uim ſuam nō à cœleſtibus ſignis, ſed ſimul cum tribubus duodenis à meliori-
Pſalm. bus fontibus, de quibus dicitur in pſalmo, Benedicite Deo Domino de fontibus
Iſraël: Ibi Beniamin, ibi principes Iuda, principes Zabulon & Nephtalim, &
quicunque principes ad utraſque tribus ueras, & figuratiuas pertinent: à quibus
fontibus hauriens utraque familia breuiſſimo tempore creuit in immenſum
numero, & chariſmatibus, ſed multo fœlicius Apoſtolica & Chriſtiana familia,
quæ non tantum creuit in ſexcenta tria milia quingentos & quinquaginta,
ſed in turbam copioſiſſimam ex omni tribu & lingua, populo & natione, quam
dinumerare nemo poterat. Nec ſolum cum figuratiuis & umbraticis chariſmatibus,
ſed ueris & manifeſtis.

Conueniunt etiam Tribus cum imaginibus, ad quorum aſpectus caſtrametabantur. Cap. XIII.

ETſi (ut diximus) populus Iſraëliticus exemptus erat ab influxu ſyderum,
nō tamen habebatur præter ipſorum ordinem, ſed illis correſpondebant,
ut ab eorum numinibus, & à uirtute magni nominis
ſua circunuolutione in ipſa partiū, fauorem ſuſciperent, & amplecterentur
omnia, quæ ſignis illis correſpondent, omnium domini effecti maximè
in figurata familia. Hinc figuratiua, cui omnia in figura contingebant, caſtrametari
iuſſa eſt ad cœlorum & ſignorum aſpectus: Ad orientalē enim plagam,
Iehuda. ubi ſunt hæ imagines Gemini, Libra, & Aquarius, caſtra locarunt Iehuda, Iſſacar,
& Zabulon: Iehuda confeſſio uel celebritas interpretatur, quæ debet dari
gemino naturæ Meſſiæh, aut Deo qui dedit geminam legem, quæ tamen una
eſt, ſicut illæ duæ imagines geminorum pro uno ſigno computātur: Quam legem
Mercur. interpretatus eſt Mercurius melior, quàm ille qui Geminis præſidet: uerus enim
Abacuc. eius interpres ille fuit: de quo inquit Abacuc. Hic eſt Deus noſter, qui adinue-

nit omnem uiam diſciplinæ,& tradidit eam Iabacob puero ſuo, & Iſraël dilecto ſuo:poſt hæc in terris uiſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt proprio ore ipſam legem interpretans:ad quam acceditur per ueram confeſſionem fidei tam corde quam ore,dicente Paulo:Corde enim creditur ad iuſtitiam, oris autem confeſſio fit ad ſalutem.Iſſacar mercedem ſignificat,quæ libratur ſecũdum uniuſcuiuſq; merita,dicente ſcriptura pleriſq; in locis:Tu reddes unicuique ſecundum opera ſua:Hine dicitur Iſſacar caſtra iuxta Libram locaſſe. Zabulon habitaculũ uel terminum pulchritudinis ſignificat,quod hoſpitium habemus poſt fidem,& merita præſentata atq; librata:Quod habitaculũ erit in dextra ſummi & ueri tabernaculi,ad quã collocandæ ſunt omnes oues præmium ſuſceptura:In qua dextera ſunt aquæ illæ,quæ ſupra firmamentum eſſe dicuntur, hinc iuxta Aquarium caſtra ſua locauit. In plaga meridionali, cuius ſunt tres imagines Taurus, Virgo,& Capricornus,caſtrametatæ ſunt Tribus Reuben, Simeon,& Gad.Reuben primogenitus tẽtoria erexit iuxta Taurum, qui eſt princeps armentorum, & domeſticorum animalium, atque robuſtiſſimum eorum; Ideo de Reuben dixit Iabacob in ſuo teſtamentario uaticinio.Reuben tu fortitudo mea.Interpretatur quoque filius uiſionis dicente Lia: Sic uoco eum: quia uidit Dominus afflictionẽ meã. Caſtrametatus eſt igitur iuxta Taurum illum, de quo Moſes,dum Ioſeph benediceret,ait:Quaſi primogenitus Tauri pulchritudo Ioſeph. Accomodatè quidẽ aſſimulatur Reuben, & participat de priuilegio Ioſeph,quia uidit afflictionem eius & compaſſus eſt liberans eum, quando fratres eius uolebant ipſum occidere, ſicut Deus uidit afflictionem matris paruipenſæ à patre Iabacob:Vnde utrinque bene filius uiſionis nuncupatur.Simeon inſignia ſua erexit in Virginem,ſignum equidem ſterile, ſicut & ipſe ſatis ſterilis fuit,iuxta patris oraculum quo ait: Diuidam Simeon & Leui in Iabacob,& diſperdam eos in Iſraël: Diuiſum enim fuit Robur eius in fratres, & in ſe diminutum. Gad, de quo pater ait,Accingetur retrorſum,iuxta Capricornum caſtra locauit,in quo ſol accingitur ut retrorſum pergens reaſcendat ſicut deſcẽderat:Accinctus eſt enim Gad retrorſum ut habet noſtra traductio,quãuis dicatur aliter in ueritate literæ:de quo alibi dicetur.In plaga autem occidentali ubi pictæ ſunt figuræ Piſciũ,Cãcri,& Scorpionis,caſtra locarũt Ephraim, Manaſſes,& Beniamin.Ephraim iuxta Piſces aciẽ direxit:quod ſignũ aqueum eſt & ualde fœcundum,ſicuti eſt natura piſcium & aquarum. Hinc introeunte ſole in ipſum incipit terra germinare, & piſces in aquas effundere oua, aues quoque & animalia ad genituram ſe diſponere: & bene iuxta fertile ſignum caſtrametatus eſt Ephraim, quem frugiferum interpretantur:Hunc benedicens auus eius Iabacob poſita dextra manu ſuper eum dixit: Creſcat Ephraim in multitudinem ſuper terram. Manaſſes autem quem obliuionem interpretantur ad Cancrũ caſtra locauit,in quod ſignum cum intrat Sol, quaſi ſui aſcenſus oblitus retrograditur deſcendere incipiens. Hine non ſine ſacramento cum auus eiꝰ

(Margin notes: Paulus. Iſſacar. Zabulõ. Reuben. Iabacob. Lia. Moſes. Simeon. Gad. Ephraim. Iabacob.)

benediceret, cancellatis manibus poſuit dexteram ſupra Ephraim minorem na-
Manaſſ. *tu, præponens illum Manaſſe, apertè indicans retroceſſionem ipſius Manaſſe.*
Beniamin ad Scorpionem inſigne erexit, ſignum utique occidentale de directo
oppoſitum contra ſigna orientalia, in quorum uno Iehuda caſtrametabatur (ut
in libro Numerorum & Ioſue dicitur) quando terra promiſſionis diuidebatur.
Initium ſortis filiorum Iehuda eſt à ſummitate mare ſalſiſſimi, & à littore eius,
quæ reſpicit ad meridiẽ: graditurq́; contra aſcenſum Scorpionis, contra quẽ etiã
Beniam. *locauit Beniamin caſtra, ut ſimul unus hinc, alius inde amplectẽtes Scorpionẽ cœ*
leſtẽ, præualerẽt contra Scorpionẽ inferiorẽ & malũ, & contra omnia uenena
colubri illius, de quo dicitur: Erit Dan coluber ſuper uiam, ceraſtes ſuper ſemi-
tam, mordens calcaneũ equi, ut cadat equitator retrorſum. Ex Tribu enim Dan
exiit ſerpens ceraſtes Ieroboam, qui uenenauit totum Iſraël deducens decem
Regum. *tribus ad idololatriam erectis uitulis in Samaria, ut habetur in iij. uolu. Regũ.*
Contra quod uenenum præualuerunt ſolæ tribus Iehuda & Beniamin perſe-
uerantes in cultu ueri Dei, & adorantes in templo Ieroſolymitano. In trigono
aquilonari, ubi ſunt figuræ igneæ Arietis, Leonis, & Sagittarij, reſponden-
Dan. *tes igni aquilonari ſupramundano, caſtra locarunt Dan, Aſſer & Nephta-*
lim, & quàm optimè Dan, quod iudicium interpretantur, aciem dirigit in a-
quilonem, undè per ſeuerum iudicium panditur omne malum. Et id facit iuxta
Arietem animal quidem quod offerri iubet lex ad comburendum in expiatio-
nem peccati ſimul cum uitulo, quod offertur pro peccato, ut ceſſet ipſum Dei iu
dicium in peccantem. Aſſer, qui diuitiæ interpretatur, iuxta Leonem & aqui-
lonem, undè uenit aurum, exercitum ſtatuit: Eſt enim Leo animal aquilonare, ro
Aſſer. Moſes. *buſtum, & ferociſſimum. Et de Aſſer dixit Moſes dum ipſum benediceret: Fer-*
rum æs calciamentum tuum: Quæ denotant aquilonare robur, ut patet ſcien-
Iahucob. *tibus, & de abundantia eius, & diuitiis dixit pater Iahacob. De Aſſer pin-*
guis panis eius, & præbebit delicias regibus. Et de robore eius in inimicum ſe-
quitur Moſes, Equitator cœli auxiliator tuus. Et iterum: Expelles à facie tua
Nepht. *inimicum & dices: Cõtere uigore uidelicet Leonino. Nephtalim manipulos cõ-*
ponit uerſus Sagittarium, aut arcitenentem: ſic enim Hebræi ipſum uocant: qui
& ipſe in parte aquilonis eſt, undè diriguntur ſagittæ in flagitioſos: Quæ quia
comprimuntur, quando pœnitentia aut meritum æqua trutina reſpondet pecca-
to, flagitio, & inde iudicio punienti, ideo iuxta illud ponitur Nephtalim, qui
non ſolum dilatationem ſignificat, ut habetur in Chaldaicis interpretationibus,
& ſuprà diximus, ſed æquationem iuxta ueram etymologiam uocabuli. Ve-
nit enim à פתל *Patal quod eſt æquauit. Hinc mater Rachel ei nomen impo-*
nens dixit. Comparauit uel æquauit me Dominus cum ſorore mea, ideo uocabi-
tur nomen eius Nephtalim.

De concordia benedictionum, quas dedit Iabacob ad filios ſuos duodecim cum duodenis populis, quibus prædicarunt duodecim Apoſtoli, ſecundũ ordinem ſignorũ, quibus reſpõdent. Cap. XIIII.

IAm aliqualiter explicauimus concordiam utrarumq́ue tribuum,
figuratiuæ uidelicet & apoſtolicæ familiæ cum ſignis cœleſtibus:
Nunc uideamus quàm concinnè uaticinatus fuerit de utraque in
extremo uitæ ſuæ pater utriuſque familiæ Iſraël, qui de Reuben Iſraël.
ait: Reuben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris, aut ui
rilitatis meæ: prior in donis, & maior in imperio: Vel ut habet ueritas literæ:
Reſiduum doni, aut tumefactionis, & reſiduum fortitudinis: Effuſus es ſicut a-
qua, non creſcas, quia aſcendiſti ſtratum patris tui, & maculaſti lectulum eius:
Quod oraculum pro maiori parte ſatis clarum eſt: Fuit enim primogenitus, &
principium fructus uirilitatis paternæ: Maculauit quoque thorum paternum,
quia commiſcuit ſe cum Bala concubina patris ipſius ancilla Rachel, ut habetur
in Geneſi: Quapropter fecit ſe penitus indignum cœleſti influxu: hinc dixit pa- Geneſ.
ter: Non deſcendet ſuper te illud, quod tibi paratum erat uidelicet, quia poſui-
ſti obſtaculum maculãs paternum cubiculũ: Vndè ſequitur: Reſiduum doni, &
reſiduum fortitudinis, quod tibi uidelicet debebatur ratione primogenituræ, nõ
do: Nam effuſus es uelut aqua, ideo non reſtat, quod uidelicet tibi dem. Pro quo
nos habemus, Non creſcas: & ratio eſt, quia poſuiſti obſtaculum maculans tho-
rum patris tui, & polluens uiam, aut curſum aſcenſus. Quæ hic dicta de Reu-
ben cum his quæ dicentur de aliis filiis, uel tribubus, locum habent in familia ge-
nita à Patre Chriſto, cuius Iabacob typum gerebat. Hinc ille tanquam uerus CHRISTVS.
pater, & redemptor ueræ Iſraëliticæ familiæ dixit: Non ſum miſſus, niſi ad o-
ues, quæ perierant domus Iſraël. De qua domo uera, & figurata potius quàm
de figurante pater antiquus Iabacob breui ad maiores ſuos demigraturus Spi-
ritu ſancto plenus dixit ad filios ſuos האספו heazephu. Quod non congrega-
mini ſignificat, ut habet mẽdoſa traductio, ſed augemini, & creſcite meritis, at-
que lumine, ut poſſitis capere ea profunda myſteria, quæ uaticinari uolo uentu
ra uobis in extremo tempore, id eſt in ultima ætate, quando ueniet Meſſiah.
Poſtea ſequitur הקבצו hicabzu, id eſt coniungimini non tantum uos, qui eſtis de
ſtirpe mea, ſed omnes, qui principari debent, aut militare ſub Deo in utraque fa
milia: Hinc notãter dixit: Audite filij Iabacob, id eſt uos qui de lũbis meis pro-
ceſſiſtis, & proceſſuri eſtis: Et iterum ait: Audite filij Iſraël, id eſt omnes, qui
militaturi eſtis ſub Deo: A longe enim ſequens ueſtigia ueritatis ſum Iabacob,
Deo autem familiaris, & ab eo principatum uerum obtinens pro filiis meis nouiſ
ſimis, de quibus dictum eſt: Conſtitues eos principes ſuper omnem terram. Iſraël
nuncupor prædicens ea, quæ uentura ſunt filiis illis melioribus, & melioris fa-
miliæ principibus, qui nati ſunt pro patribus ſuis, & conſtituti principes ueræ

familiæ pro illis, qui fuerunt in figuratiua. Ad hanc itaque figuratiuam familiã dico, Reuben primogenitus meus: Dirigitur *enim hic ſermo ad populum reſpondentem primo ſigno cœleſti, qui eſt* Aries*, aut uirtuti angelicæ ſiue diuinæ ipſi præſidenti:* Hic *populus eſt habitans* Iudæam, Idumæam, *concauam* Syriæ, Æ-
Hebræi. *gyptum(ut* Hebræi *aſſerunt)* Britanniam, Galliam, *&* Germaniam. Bene *pro-fectò populus Iudaicus(ut à priori incipiam) dicitur filius uiſionis, cum omnis pene uiſio, & prophetia populo.* Hebraico *data ſit: qui & priuilegio primogeni-*
Exod. *turæ decoratus eſt* Dei *teſtimonio, qui in* Exodo *ait: Iſraël primogenitus meus:* Cuius *præcipua, & regia* Tribus *fuit* Iehuda: *undè aliquando ſumitur Iudæus*
Paulus *pro tota familia Iſraëlitica, iuxta illud Pauli: Iudæo primo, &* Græco. *Tu fortitudo mea, & principiũ uirilitatis meæ:* Quod *de utraque familia figuratiua,* & *uera ad unguem uerificatur:* Nam *prima & præcipua ſigna uirtutis, & roboris excelſi ſummus* Pater Deus *oſtendit deducens primogenitum ipſius de Ægypto, & in noua familia prima miracula, & ſigna fecit in* Iudæa *& circũ adiacenti regione:* Nec *defuit* Ægypto, *in qua primos annos deduxit.* In Gal*lia quoque adeo robur ſuũ perfudit, ut* Rex *ipſius* Chriſtianiſſimi *nomine decoratus ſit, & præcipuam tutelam habeat pro* Patre *literarũ ſtudio, & armamis.* Et Germania Imperatorem *eligit, qui præcipua inſignia gerit principatus ad tutandam* Patris Chriſti *&* Dei *familiam. Verum de populo Iudaico uerificatur illud, quod ſequitur:* Reſiduum *doni, & reſiduum fortitudinis, quod tibi debebatur tanquã primogenito, dare nequeo, ſic tuis malis meritis exigentibus: maculaſti enim cubile, & decorem* Patris *tui incuſans ipſum falsò, inferens opprobria, & iniurias quamplurimas, conſpirãs tandem maxima nequitia in eius necem:* Ideo *effuſus es ſicut aqua:* Ex *illa enim ſi effundatur, minus reſtat in uaſe, quàm ex quocunque alio liquore:* Hinc *aquæ effuſæ bene æquiparatur populus Iudaicus, quia ſtatim euacuata ſunt omnia chariſmata ab eo:* Defecit *enim citò eccleſia* Ieroſolymitana, *& ea, quæ erat in tota* Iudæa, *adeo ut nihil chriſtianitatis ibi relictum ſit, niſi tantummodo nomina, & aliqualis memoria locorum, in quibus celebratæ fuerunt illæ ſummè reuerendæ primitiæ* Chriſtianita*tis: ad quæ uiſitanda conueniunt hac etiam noſtra tempeſtate nonnulli.* Viuit *igitur adhuc in illa regione paruulus igniculus* Chriſtianitatis, *ut habeat locum illud* Moſaici *oraculi:* Viuat Reuben, & *non moriatur, & ſit paruus in numero, quia paruulus eſt* Iudææ *locus, paruulúſque ibi* Dei *cultus.*

Digreſſio, cur ordo primarius non ſeruabitur. Cap. X V.

NEc *mirabitur quiſpiam, ſi non ſemper proſequemur eundem ordinem in applicatione tribuum, & familiarum inſimul cũ ſignis cœleſtibus, & populis eis correſpondentibus. cum ſcriptura ſacra ordinem ipſum pluries immutet:* In *benedictione enim patris* Iabacob, *& in deſcriptione facta in lapidibus, quæ dicuntur urim ue tumim idem ordo ſeruatur: alius uerò in locandis caſtris: alius in benedictione data à* Moſe:

alius in Apocalypſi. Et ut uariationē ipſam proponamus, hic ſubnectemus unū-quemque ordinem ſeorſum.

In benedictione Iabacob.	In caſtrametatione.	In benedictione Moſi.	In Apocalypſi.
Reuben.	Iebuda.	Reuben.	Iebuda.
Simeon.	Iſſacar.	Iebuda.	Reuben.
Leui.	Zabulon.	Leui.	Gad.
Iebuda.	Reuben.	Beniamin.	Aſſer.
Zabulon.	Simeon.	Manaſſe.	Nephtalim
Iſſacar.	Gad.	Ephraim.	Manaſſe.
Dan.	Ephraim.	Zabulon.	Simeon.
Gad.	Manaſſe.	Iſſacar.	Leui.
Aſſer.	Beniamin.	Gad.	Iſſacar.
Neptbalim.	Dan.	Dan.	Zabulon.
Ioſeph.	Aſſer.	Nephtalim.	Ioſeph.
Beniamin.	Nephtalim.	Aſſer.	Beniamin.

Aliæ quoque uariationes factæ reperiuntur: Nam ad explorandam terram promiſſionis electi fuerunt principes alio ordine, & aliis in locis, ſed quæ dicta ſunt, ſufficient ad explicationem, & comprobationem eorum, quæ diximus. Nec ſe. us fecere qui à ſecretis cœleſtibus erāt in enumeratione principum figuratæ, & ueræ familiæ: Hic eſt enim uarius ordo eorum.

In Matthæo.	In Marco	In Luca	In Actibus.
Petrus.	Petrus.	Petrus.	Petrus.
Andreas.	Iacobus Ze.	Andreas.	Ioannes.
Philippus.	Ioannes.	Iacobus Ze.	Iacobus Ze.
Bartbolomæus.	Andreas.	Ioannes.	Andreas.
Iacobus Ze.	Philippus.	Philippus.	Philippus.
Ioannes.	Bartholomæus.	Bartholomæus.	Thomas.
Thomas.	Matthæus.	Matthæus.	Bartholom.
Matthæus.	Thomas.	Thomas.	Matthæus.
Iacobus Al.	Iacobus Al.	Iacobus Al.	Iacobus Al.
Thadæus.	Thadæus.	Simon.	Simon Ca.
Simon Ca.	Simon Ca.	Thadæus.	Thadæus.
Iudas.	Iudas.	Iudas.	Mathias.

Cur autem id in utraque familia ſuis rationibus, & ſacramentis factum ſit, multa dicenda forent, quæ forſitan longius abducerent, quàm præſens negotium exquirat: Sed ne id caſu, aut ſine ratione factum fuiſſe credatur, aſſignabimus

ſaltem rationem, quare Moſes, dum tribubus benediceret, prætermiſerit Simeonem, quaſi ipſius oblitus, in cuius loco poſuit filiū Ioſeph Manaſſem, qui obliuio interpretatur: In hoc enim fuit conformis cum Iabacob, qui ad Simeonem deueniens dixit: Simeon, & Leui uaſa iniquitatis bellantia: Iſti quidem à robore excelſo uim robuſtā ſuſceperāt, ſed quia ipſa abuſi ſunt in Sichimitas, & in fratrē Ioſeph, hinc ſapiens pater, & plenus Deo non tantum proteſtatur conſilio, & furori eorum non aſſentire, ſed maledixit dicens: Maledictus furor eorum, quia pertinax: & indignatio eorum, quia dura: quia in furore ſuo occiderunt uirū, Emor uidelicet, & Sichem filium eius cum populo ipſius: corde autem & uoluntate occiderunt Ioſeph fratrem ipſorum: & in uoluntate ſua ſuffoderunt, uel euulſerunt murum, Sichimitarum uidelicet, aut taurum: שור *Sor enim murum & taurum ſignificat. Si igitur pro tauro accipitur, de Ioſeph loquitur, de quo inquit Moſes: Quaſi primogeniti tauri pulchritudo eius. Et ne tam robuſtus furor in duabus illis tribubus collectus noceret, ſequitur diuus Patriarcha: Diuidam illos in Iabacob, & diſpergam eos in Iſraël. Diuiſa itaque fuit tribus Leui, quæ pro omnibus tribubus tabernaculo ſeruiebat, & ex decimis ab illis oblatis alebantur. Simeoni quoque non benedixit, quia non erat capax benedictionis, nec terminos aſſignauit illi Moſes, uel Ioſue miniſter eius, quādo diuiſa fuit promiſſa terra, ſed locauit eum in terminis Iehuda, à cuius bono, & copioſo influxu comprimeretur eius indignatio dura: & capax fieret ex conſortio eius alicuius boni influxus. Leui autem, quē Iabacob noluit benedicere, benedictus fuit à Moſe: quia redemit maledictionem ſibi datam, & promeruit benedictionem ex zelo maximo diuini amoris, quē oſtendit contra idololatras, & uituli cultores, ut in Exodo legimus: Nam uidens Moſes uitulum erectum in deſerto, & populum circa ipſum ludentem, dixit: Si quis eſt Domini, iungatur mihi: Congregatique ſunt ad eum omnes filij Leui, quibus ait: Hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Ponat uir gladium ſuper femur ſuum: Ite, redite de porta uſque ad portam per medium caſtrorum, & occidat unuſquiſque fratrē, amicum, & proximum ſuū: Feceruntque filij Leui iuxta ſermonem Moſi, & occiderunt in die illa quaſi uiginti tria milia hominum: & ait Moſes: Conſecraſtis hodie manus ueſtras Domino, unuſquiſque in filio, & fratre ſuo, ut detur uobis benedictio. Ecce igitur quomodo compararunt ſibi benedictionem: quam confirmauit Phinees, quando zelatus pro Domino Deo ſuo accepto pugione transfodit in membris genitalibus Zambri filium Salumi ducem tribus Simeonis ſimul cum Cozbi Madianite filia principis Madianitarum, cum qua cubabat in iniuriam Dei Iſraël, à quo receſſerant multi initiati Beelphegor, & permixti cum Moabitis, & Madianitis: & morte unius tanto zelo illata expurgatum fuit ſcelus Iſraël, ut in libro Numerorum legimus. Et ſicut leuiticis zelantibus reſtituta eſt benedictio, qua priuati erant ob ſcelus uiolati fœderis, & fratricidij, ſic zelanti Phineæ datum eſt ſacerdotium ſempiternum. Cūm autem Simeon nullo bono ope-*

Exo. · Numer.

re redemiſſet commiſſum facinus, nec à patre Iabacob, nec à legiſlatore benedicitur: nec confinia, nec particularem ſortem in diſtributione promiſſæ terræ ſuſcipit: Nam collocatus fuit in Iebuda, ut babemus in decimo nono capite libri Io- Ioſueb
ſueb. Si igitur, & nos poſtponentes eum aliquo ſibi conuenienti loco aſſignabimus, id ſuo ſacramento, & ratione fiet. Aliæ quoque tribus non ſine cauſa bîc præmittenda (ut aſſignauimus) tranſmutatæ ſunt.

Proſecutio concordiæ benedictionum Iſſacar, & Zabulon cum populis eorum. Cap. X V I.

ISſacar ſecundus in caſtrametatione cum ſecundo ſigno, qui eſt Taurus, mihi conuenire uidetur: De illo enim inquit oraculum: Iſſacar aſinus fortis, patiens uidelicet, & robuſtus in ſtudio literarum, cui illa tribus dedita erat. Sapit etiã aſinus neſcio quid clementiæ, & eius influxus, à quo eſt ſapiẽtia, ut dicunt ſecretiores Theologi: Sed Theolo.
bæc myſteria occultiora pro tẽpore miſſa facientes literam proſequamur: Robuſtus enim exquiritur ut ſit, qui in doctrina proficere debet, ideo in benedictione cum aſino, in ſignis cœleſtibus cum Tauro æquiparatur omnium armentorum robuſtiſſimo. Vidit bic requiem, & ocium ſtudij, quia bonum, & terram in qua morabatur ipſa tribus ſine diſcurſu, quem ſolent facere mercatores, & milites, quia delectabilis, ideo aptauit bumeros ſuos ad portandum magnum onus, quod in ſtudio literarum eſt. Et factus eſt tributo ſeruiens: Nam ſeruiuit quodammodo Iſſacar tribui Zabulon, qui diuites, & negociatores prouidebãt neceſſaria illis de tribu Iſſacar uacantibus ſtudio literarum, ut aſſerunt Hebræi Hinc dixit Moſes, dum ſuæ benedictionis portionem diſtribueret: Lætaberis Zabulon in egreſſu tuo, quando ſcilicet huc & illuc proficiſceris merces conducẽs: & Iſſacar in tentoriis tuis, habitabit uidelicet, aut frequentabit, ut in mercedem emolumenta uitæ accipiat, ſicut & nomen eius indicat, quod merces interpretatur. Si autem bæc uerba aptentur cum regionibus directis à Tauro, uideamus: Illæ enim ſunt maritimæ, paruæ Aſiæ, Perſis, Media, Partbia, Cyclades, Cyprus: In maritimis paruæ Aſiæ fuerunt ſeptẽ eccleſiæ, quibus propbetia illa celeberrima, & unica in nouo teſtamẽto Ioãni reuelata in Patbmo inſula, quæ nunc Chios dicitur, dedicata eſt, ut in principio ipſius uiſionis dicitur: Ioannes ſeptem eccleſiis, quæ ſunt in Aſia, gratia uobis, & pax ab eo, qui erat, qui eſt, & qui uẽturus eſt, & à ſeptẽ ſpiritibus, qui in cõſpectu eius ſunt, ac ſi ſeptẽ illi præcipui ſpiritus curã ſpecialẽ ipſarũ gererẽt eccleſiarũ, quæ ſunt Epbeſi, Smyrnæ, Pergami, Tbyatiræ, Sardis, Pbiladelpbiæ & Laodiceæ, iuxta quas ciuitates eſt inſula Patbmos una de Cycladibus, quæ nũc Chios dicitur, in qua diuina reuelatio illa facta eſt. Et in bis locis cũ circũadiacẽtibus regionibus multũ uiguit literarũ bumanarũ ſtudium: & multi ex eis in doctrina celeberrimi uiri prodierunt: Ex Epbeſo enim Heraclitus dictus Epbeſius: ex Scepſi ciuitate in conti-

nenti poſita prope Antandrum iuxta Mitylenem *fuere Socratici philoſophi* Eraſtus, *& Coriſcus, ad quos epiſtolæ à Platone datæ reperiuntur:* Fuit *&* Neleus *Coriſci filius,* Demetrius *grammaticus, &* Metodorus: Ex Pergamo *illi uicino fuit* Galenus: Ibidem *cura* Attalicorum *regum maxima fuit conſtituta bibliotheca, & in ea ab* Appellicone *repoſiti fuere libri Ariſtotelici, & Theophraſtici: Ariſtoteles enim bibliothecam, & ſcholam* Theophraſto *reliquit: & hic primus omnium Græcorũ libros congregauit, &* Aegypti *reges bibliothecæ ordinem docuit:* Theophraſtus *quoque eam* Neleo *tradidit:* Neleus *uerò eandẽ Scepſim detulit, ac poſteris dedit, hominibus quidem imperitis, quorum negligẽtia humiditate labefactati, & tineis corroſi fuere libri: ſed ab* Appellicone *trãſcripti erroribus pleni, ut refert* Strabo: *Vndè ab aliquibus Philoſophia Ariſtotelica, & Theophraſtica mendoſa iudicatur: & non illa nitida, & caſta, quam tradiderunt eius authores: Sed quomodocunque res ſe habeat, prima bibliotheca doctrinæ* Athenarum, *quæ mater ſtudiorum erat, in* Pergamo *fuit erecta:* Verum *ex uicinitate* Athenarum *cum illis maritimis cum eis ſatis conueniebat, q̃uis in regione* Græciæ *Europeæ ſitæ ſint: Sũt enim inter illa maritima & Athenas* Cyclades *inſulæ aliquo maris tractu ab utriſq; ſolũmodo diſiunctæ, quæ ſimul cum maritimis illis à* Tauro *directis cõueniunt, & cum ſtudioſa tribu* Iſſacar: *Ex quibus quamplurimi in doctrina clari traxerunt originem: Ex* Co *eum habemus* Hippocratem, *& ut aliqui pro conſtanti aſſerunt,* Homerum: *Inter quas eſt etiam* Delos *Apollinis templo & oraculo clara, undè antiqui eorũ ſapientiæ magna ſuſcepere fomenta. Occidentem quoq; uerſus iuxta* Rhodũ *eſt* Halicarnaſus *ſuo* Dionyſio *clara: ex* Mitylene *uerò* Pittacus *unus de ſeptẽ ſapientibus egreſſus eſt. Longum foret retexere omnes uiros claros, qui ex illis locis prodiere, & quãto labore incolæ eorum ſtudio literarum operam dederũt.* Ad *Perſidẽ autẽ accedendo, ibi Magia, quæ ſecretior philoſophia eſt, undè uenerũt hi, qui primi Chriſtũ adorauerunt:* Inde *Charũdas in doctrina illa præſtãtiſſimus, &* Auicena, *ut aliqui aſſerunt.* Et *quamuis ſchola eorum fuerit equitandi & ſagittãdi cultus, & ornatus, non defuerunt tamen literarum ſtudio in rebus maximè reconditis: Vndè in ſacris fuerunt diligentiſſimi. Omitto alia multa, quæ de ſtudio, quod habebant incolæ harum regionum, dici poſſent, cum hæc pauca ſufficiant ad innuendum quàm concinnè conueniat influxus cœlorũ ſuper illas cũ influentia tribus* Iſſacar, *cuius ſtudium erat incumbere doctrinæ humanitus acquiſitæ: Nã illa diuinitus reuelata Leuitis præcipuè data erat. Caſtrametationes uerò ut ſequamur,* Zabulon *tenuit tertiũ locũ in plaga orientali, cui dabimus tertium ſignum, quod Geminorum eſt, & primum in triplicitate ſua: cuius regiones ſunt* Hyrcania, Armenia, Margiana, Cyrenaica, Marmarica, *& inferior* Aegypti *regio: & huic dictum eſt à paterno oraculo:* Zabulon *ad littus marium habitabit, & non maris, ut habet noſtra traductio: Et ipſe ad portum nauium, ſupple habebit confinia: & dilatabitur uſque ad* Sidonem. Bene

Strabo

Char
Auicena.

ad littus marium dicitur extendi, quia ex orientali plaga habet Getuliam *&* עמרבלה *umarbalah, quod noſtri* Magdalum *dicunt, uel* Medala. Extat *&* ibi Tyberias *cum mari eius.* Ex *occidentali uerò habet* Carmelum *montem cum portu, qui nũc dicitur* Caſtrum *peregrinorum:* Habet *& portum* Ptolemaidis, *quæ nunc* Acon *nominatur: & extenditur per mare* Syriacũ *uſque ad* Tyrũ, *&* Sidonem, *quãuis mẽdoſæ figuræ aſsignent* Ptolemaidam *tribui* Aſſer: Nam *ut expreſſè habemus in oraculo, extẽditur* Zabulon *uſque ad* Sidonem: Nec *aliud priuilegium datum legimus huic tribui, niſi maria, & portus, per quæ, & ad quos ſuas merces conducerent:* Quæ *omnia conſequuntur regiones à* Gemi*nis directæ: quarum prima eſt* Hyrcania *ſita ad mare* Hyrcanum, *uel* Caſpiũ: *contra quod mare dirigitur etiam* Armenia *maior.* Cyrenaica *quoque regio in mare tendit contra* Græciam: Marmarica *autem, &* Ægypti *inferioris* Regio *in mare idem ferè protenduntur:* Quæ *omnes regiones contentæ ſunt ea, quæ in ipſis fit, nauigatione, & mercibus, ſicut & tribus* Zabulon, *cui reſpondent, niſi eleuemus oraculi ſententias ad altiores ſenſus, & ad mare ſupramundanum, de quo non eſt pro nunc habendus ſermo.*

De concordia benedictionis datæ Iehuda *cum populo directo à ſigno ipſi correſpondente.* Cap. XVII.

A Parte *meridionali in ſecundo ordine locauit primo loco* Reuben *aciem ſuam, qui tamen locus eſt quartus in ordine caſtrametationis. Sed cum in exponendis paternis benedictionibus ordinem geniture ſequentes, atque patrem imitantes ipſum in primo loco ſtatuerimus, in hoc quarto ordine locabimus* Iehudã *quarto loco natũ, & quarto loco benedictum in huiuſmodi uerbis:* Iehuda *te laudabunt fratres tui, & honorabunt, uidelicet tanquã regẽ: Ipſi enim datũ fuit regiũ ſceptrũ uigens occultè in ipſa tribu quouſq; ueniret* Dauid *publicè ſublimatus in illo ſceptro regio,* CHRISTVS *quod & durauit in regibus, uel ducibus uſq; ad* Siloh, *id eſt uerũ* Meſsiã: Qui *tamẽ regnũ nõ abſtulit, ſed illud in melius, & fœlicius cõmutauit promittẽs illud omnibus ſuis ueris, & piis aſſeclis dicẽs:* Venite *benedicti* Patris *mei, poſsidete paratũ uobis regnũ.* Quia *igitur regnũ iſtud erat in lumbis* Iehuda *ſimul cũ rege illo, cui curuatur omne genu, ideo ſequitur:* Curuabuntur *ante te filij patris tui: & uera authoritate, & uigore regio manus tuæ erunt in ceruicibus inimicorũ tuorũ:* Catulus *uel terror leonis* Iehuda. גור, Gur *enim utrũq; ſignificat catulũ ſcilicet & terrorẽ: Sed meliùs (ut reor) hîc accipitur pro terrore, quia ſequitur ad id, quod præcedit:* Manus *tuæ in ceruicibus inimicorũ: & ad id, quod ſequitur bene cõpetit:* De *præda fili mi aſcendiſti:* Quæ *omnia uerificãtur potiſsimè in* Chriſto, *de quo inquit* Ioan. Vicit *leo de tribu* Iehuda. Et *bene* Chriſtus *de tribu* יהודה Iehudà, *cũ hoc nomen ipſi* Chriſto *aptiſsimè conueniat, in quo ſunt quatuor literæ magni nominis* Dei, *interpoſita,* ד *dalet quæ quatuor importat in numero, ſignificãs quadrariũ corpus qđ ipſe* Deus *aſſumpſit, ueſtiuit ſe iuxta* Paulus

illū d Apoſtoli: Habitu inuentus, ut homo. Hic igitur ille fuit, qui de præda aſcē-dens eduxit in ſanguine teſtamenti ſui uinctos de lacu, humiliatus primo, ut ſe-quitur כרע carab, id eſt genuflexit, aut humiliauit ſe, & nō quieuit, ut habet tra ductio noſtra. Accubuiſti ut leo, & ſicut leena, qui quando ſaltare uolunt, ma-gno impetu primo accumbunt uentre in terra: Sic Chriſtus humiliauit ſemetip-ſum factus obediens uſque ad mortē, inde ſurgens cum tanto impetu, ut omnes ini micos proſterneret, & acquireret ſibi nomen quod eſt ſuper omne nomen: Illud autem, quod ſequitur: Non auferetur ſceptrum de Iehuda (ut hic, & alibi ſuprà explicatū habemus) de nullo alio intelligi poteſt, niſi de Chriſto ex his, quæ ibi dicta ſunt, & ex eo, quod ſeqtur: & ipſe erit expectatio gētiū: Solus enim Chri ſtus in ſalutem gentium uenit. Ligabit ad uitem pullū ſuū. Vitis ſuper omnes ar-bores dat copioſum, & optimū fructum: Ad quā ligauit Chriſtus pullū ſuū, dū eſſet uidelicet in infantia, & pueritia, & adoleſcentia ſemper comprimēs appe-titus animalis, fructificans uelut uitis, imò exiſtens ipſe uera uitis. Et ad pampi-nū uuæ, ſiue ad ramuſculū fili mi aſinam ſuā, id eſt partē animalē iam fœcūdā, & à ſpiritu, atq; à facie illa ſuperna grauidatā: Vocat eā uocabulo fœmineo, quia pars iſta inferior in hoc ſexu, ſuperior autē in maſculino nūcupari ſolet, ut

Geneſi. Mercur. Plato. in Geneſi habetur: Maſculū & fœminā creauit eos, prout bene explicat Mercu rius in Pymandro, & Plato in Sympoſio. Lauabit in uino ueſtimentū ſuū, & in

Ioan. ſanguine uuæ pallium ſuū: Quod ad uerbū factū eſſe Ioan. perhibet in Apoca-lypſi dicēs: Lauit nos in ſanguine ſuo: Nos utique creaturas eius, qui & ueſti-menta ipſius dicimur, quoniam creando nos, ueſtiuit ſe uarias ueſtes, ut ſuo loco (Deo fauente) differemus: Vel lauabit ſeipſum, aut nos in ſeipſo, qui factus eſt ueſtimentum noſtrum, iuxta illud Apoſtoli: Induimini Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: quæ omnia cōueniūt eū populis directis à Leone, cui reſpōdet ille, qui nuper & catulus leonis, & leena dictus eſt: Qui populi, & regiones ipſorum

Ptolem. Manilius ſunt Italia (ut Ptolemæo placet) quāuis Manilius eam Libræ ſubiiciat: Itē Appu lia, Sicilia, Phœnicia, Chaldæa, Orſenia, uel Orchenia: Quarum regionū habi-

Ptolem. tatores (ut Ptolemæo placet) ſunt periti regiminis, & laudabiliū omnium artiū cultores, & præcipuè Italia multo tēpore Imperiali maieſtate, & ſemper Pōtifi cia dignitate refulgens: Nā à Petro citra ſemper Romana eccleſia inter alias tenuit principatum: cuius epiſcopus ſol in canone dicitur, ſicut & ipſa ciuitas præcipuo ſolis aſpectu præfulgida ſemper fuit. Fuerunt quoque in hac regione oratores facundi, Poëtæ excellentiſſimi, & in omni facultate uiri præſtātes, ut ſit hic populus elegātiſſimum myſtici corporis membrum, cui ea, quæ de capite ſub nomine antiqui progenitoris eius dicta ſunt, accommodatiſſimè ipſi poſſint aptari: Incipiendo enim à nomine, bene dici poteſt Iehuda, qui confeſſor, & laus interpretatur, quia ſemper Patrem Chriſtum ritè confeſſus laudauit. Te laudabunt fratres tui: quia omnes Latinorū fidem, & eccleſiam Romanā ſemp laudauerunt, & uenerati ſunt, ſquis nouiſſimi aliq liuore, aut ſtulto zelo abducti

lacerent, & mordeant: ſed Deo moderante piè tandem confitebuntur, quod im
piè denegarent. Nec *ſolum iſti, qui nouiſsimè aberrarũt à uentre, & locuti ſunt*
falſa, ſed etiam qui antea diſceſſerant ab utero matris ſuæ Græci, & Agareni
reducti omnes ad unum ouile, & facti filij ueræ matris eccleſiæ laudabunt te lo
cum capitis Chriſti *tenentem*. Te *quoque adorabunt filij matris tuæ, quia om-*
nes eccleſiæ tanquam regiam, & præcipuam reuerentur. Manus *tuæ in cer-*
uicibus inimicorum ſunt, quia data eſt tibi poteſtas, contra quam inferorum por
tæ, & inimicorum uirtus præualere nequit. Terror *quoq; huius leonis* Iehuda,
Chriſti *uidelicet, aut eius locum tenentis, ſiue ipſum purè cõfitentis omnes inua-*
dit, quando excitatur contra aliquẽ excommunicans, aut maledicens: Quod *cõ-*
probarunt Græci *luentes pœnam maledictionis datæ ab* Eugenio. *ij. quoniam fi-*
ctè uenerant ad concilium Florentinum, & *ſimulatè dederant de rebus obſeruã*
dis ibidem pertractatis ſponſionẽ. Neque *morabor in adducendis his, quæ con*
tigerũt ſpernẽtibus miniſtros, & Vicarios Chriſti, *imò ipſum* Chriſtũ. *dicentẽ:*
Qui *uos ſpernit, me ſpernit.* Requieſcens *accubuiſti ut leo, per lõgum tẽpus uſ-* CHRISTVS.
que uidelicet ad Conſtantinum *magnum nihil tunc temporis publicè, plenáque*
iuriſditione agens: Quis *ſuſcitabit eum, imperiũ uidelicet ipſius?* Nullus *quippe*
mortalium, ſed diuina uirtus, quæ Imperatoris, & *regũ terræ animos mouit ad*
amplexandam fidem Chriſti *ſubmittendo colla iugo, & ditioni ipſius.* Non *au-*
feretur ſceptrũ, pontificij uidelicet de eccleſia hac Italica, & Romana: *nec legis*
ſtatutor de femore, id eſt electione ipſius, donec ueniat aut Meſsiah *in ſecundo*
aduentu, aut ille, quem mittet reparatorem ſuarum rerum diſsipatarum. Et *hic*
erit expectatio gentium, ut ſub eo fiat unum ouile, & unus paſtor: & ſeruient
omnes Chriſto, & Deo *humero uno, & cultu uno:* Ligabit *tunc eccleſia quen-*
cumque pullum generabit ad uitem Chriſtum, & *ad ramuſculos uitis ô fili mi*
aſinam ſuam: Eſt *enim inibi ſermo uel* Patris *ad* Chriſtum *filium dilectum, uel*
Chriſti *ad uicarium ſuum de liganda eccleſia ad uitem, quæ ipſe eſt, ſignifica-*
tam per aſinam fœcundam, & matrem pullorum. Lauabit *quoque ſtolam ſuam*
in uino, & in illo ſanguine uuæ, de quo dictum eſt: Hic *calix noui, & æterni*
teſtamenti eſt, qui pro uobis & pro multis effundetur in remiſsionem peccatorũ.
Oculi *tui uino pulchriores, quia ſpeculatores effecti ueri* Chriſticolæ *lactis, &*
rerum ſupernarum: quæ ſpeculatio, & cognitio longè melior eſt, q̃ ſpeculatio
rerum inferiorum denotata per uinum. Et *dentes illius ruminantes cibum illum*
cœleſtẽ ſunt niue candidiores: Hanc *benedictionem corroborans* Moſes *ait:* Au Moſes.
di Domine *uocem* Iehuda, *id eſt uerè confitentis, & laudantis te, & ad popu-*
lum ſuum, collegium uidelicet electorum introduc eum. Manus *ipſius* Iehuda,
id eſt uerbi incarnati pugnabunt pro eo, populo uidelicet: & adiutor illius con-
tra aduerſarios illius, qui dixit ad Petrum, *cuius præcipua ſedes eſt* Italica,
& Romana: Ego *pro te rogaui* Petre, *ut non deficiat fides tua: &* Italiæ *pars* CHRISTVS.
eſt Appulia, & Calabria, *quæ quondã magna* Græcia *uocabatur, atq; illi uici-*

na Sicilia omnes directæ à Leone:cum quibus intelliguntur omnes eccleſiæ coniunctæ,& unitæ cum Latina & Romana. Ex Chaldæis quoque ſunt Maronitæ,*ut ipſi profitentur,& idioma eorum indicat,qui Romanam eccleſiam ſequẽtes eius ritum penitus obſeruant ſuper omnes orientales,dempto ſolũmodo idio-* Strabo *mate:* Ad *quos Chaldæos pertinent etiam Orcheníj,qui(Strabone teſte) fuerunt quidam* Chaldæorũ *Aſtronomi.Phœnices etiam de primis fuere, qui Chri-* CHRISTVS. *ſtum ſuſceperunt:nam inde fuit illa Syrophœniſſa,de qua dixit Chriſtus:* O *mulier magna eſt fides tua.* Et *hucuſque laudes Dei, & Chriſti eius in Phœnicia perſoluuntur, in Beruto uidelicet ciuitate in Phœniciæ meditullio collocata,ubi eſt eccleſia fratrum minorum,in quam non modo ipſi fratres,ſed Maronitæ,& quotquot ritum eccleſiæ Romanæ obſeruãt conueniunt.*

De aliarum duarum benedictionum tribuum huius trigoni concordia cũ ſignis & populis ipſi conuenientibus. Cap.XVIII.

ALiæ duæ tribus ſunt Simeon, & Gad:*cuius Simeonis oraculum iam explicatũ eſt fuiſſe potius maledictionem, & diuiſionẽ quandam,quàm benedictionẽ:Hinc munere, & influxu uacuus à Moſe Deo pleno, & Ioſueh miniſtro eius pientiſſimè collocatus fuit in tribu Iehuda,ne ſuperno influxu deſtitutus, ſibiipſiq́; derelictus labefactaretur in totum,uel pro maiori parte.* Et *cum hi Simeonitæ non haberent proprios fines,neque plenam portionem partitæ regionis, uictitabant(ut* Hebræi *dicunt) de lucro acquiſito in docẽdo,aſſerentes non fuiſſe ſcriptorem, aut pædagogum, niſi de ſtirpe Simeonis:*Q*uæ mihi uidentur habere locum in populis, & regionibus* Aquario *ſubiectis: quæ ſunt* Arabia, Aethiopia, *Sauromatica,*Oxiana, Sogdiana,*Azania,&* Media: *Arabibus enim nulla eſt determinata regio, ſed in aliorum finibus degũt,quamuis triplex ſit Arabia,fœlix,deſerta, & petrea, quandoquidem in eis non continetur omnis multitudo gentis illius,quæ inde extenditur poſt Syros,Phœnices,Paleſtinos,& Carthaginenſes,ſemper inter maritimos populos,& deſerta Perſica,Aegyptiaca,uel Libyca tranſiens per* Mar*maricam & Cyrenaicam regionem uſque ad fines* Mauritaniæ, *& mare Atlãticum,ut in ipſis habeat locum illud oraculi:Diuidam eos in Iacob, & diſperdam eos in Iſraël, figuratum uidelicet, qui omnem populum, & numerum electorum comprehendit.Diſperſi autem,& diuiſi* Arabes Agareni *ſunt:de qui-* Geneſis *bus dixit angelus* Domini *ad Agar (ut in Geneſi legimus) loquens de eorum patre, & conſequenter de tota familia :* Hic *erit ferus homo : è regione fratrum ſuorum figet tẽtoria:Hi etiam uictitant aliorũ præſidiis arte militari, uel huc,illucq́; diſcurrẽtes latrociniis,& prædis cõtinuis,atque agrorum depopulationibus ditantur,iuxta illud, quod idem oraculum ait:* Manus *eius contra omnes :* Non *enim fabricant, nec terras colunt, nec firmas habent manſiones, ſed hac illacque diſcurrunt portantes ſecum domicilia, quæ quidem tentoria ſunt,*

ut potius in aliorum, quàm in ſuis finibus collecti uideãtur. Hos *ſequũtur Æthio*
pes nati ex Cus *filio* Cam, *qui eandẽ, & deteriorẽ uitã degũt, ut luere uideãtur*
maledictionẽ, quã Noë *dedit poſteris per progenitorẽ* Cam: *quoniã patrẽ calũ-*
niatus fuerat turpiter illudẽs: Ij *enim proprios filios uendũt pro uictu: & ex eis*
ſunt aliqui nõ pleno colore nigri ex regione inter Ægyptũ & Æthiopiã pro-
uenientes, qui per orbẽ uniuerſum uagantur erigẽtes tẽtoria extra ciuitates in
agris, & triuiis: deceptionibus, & permutationibus, atq; pgnoſticationibus ex
liniamẽtis manuũ, & oblectãtes his fraudibus uictũ acquirũt, qui uulgari uoca
bulo Cingani *nũcupãtur, diuiſiq; ſunt & ipſi in diuerſos populos.* De Sauroma
tis autẽ, ſiue Hyperboreis, *quos alij* Arimaſpos *uocãt, nõ amplius dicã, q̃ ſcriptũ*
reperiã, cũ authores nihil de eis exquiſitè dixerint: ſunt enim populi in Sarma-
tia collocati, ſicut Medi *inter* Hyrcanos, Parthos, & Armenos, *atq;* Perſas: Me
dia enim inter duas partes diuiſa, altera maior uocatur, cuius Metropolis *eſt*
Ecbatana, *qua* Parthi *utũtur p ciuitate regia degẽtes ibi æſtate, cũ frigida ſit:*
Hyeme *uerò uitã* Seleutiæ *ducũt, quæ eſt ſecus* Tigrim *prope* Babylonẽ: Alte-
ra pars Mediæ Atropatia *dicitur ab* Atropato *duce nominata: quorum incolæ*
cũ Armenis *cõiũcti affinitate* Armeniæ *ipſi* Mantianæ *ad orientem adiacẽtes:*
ſed Perſis *potiſſimè confœderati adhærent:* Acheſuaros *enim quẽ noſtri* Aſſue-
rũ dicũt, Rex *fuit* Perſarũ, *atq;* Medorũ, *ut in libro* Heſter *legimus:* Cuius or- Heſt. 1
tus, & origo fuit in Suſa, *quã* Hebræi שושן Suſan, *noſtri autẽ* Suſis *dicunt:* Et
eſt regio à finibus Perſicæ *oræ uſq; ad* Babylonicã *regionẽ ad* Tigris *oſtia triũ*
milium fere ſtadiorum habẽs ab aquilone Medos: De *quibus relatu dignum com*
perio nihil, niſi quia ſemper didicerunt ſubiici alijs adhærentes. Reſtat Oxia-
na, Sogdiana, & Azania *regiones inter* Bactrianos, & Maſſagetas, Noma-
des, &c *eam, quæ* Sacra *regio dicitur:* Quæ *omnes cum obſcuræ ſint, nullam de*
ſe memoriam præſtitere ſcriptoribus, niſi quia domos non habent, & pecoribus,
ac lacte uiuunt, maximè equino: Vicinis *autem regionibus, intra quarũ fines ha-*
bitant aliquantulum nominatæ, Bactriana *enim ſuo* Zoroaſtre *ſplendet:* Maſſa
getæ uerò Thomyri *regina, quæ* Cyrum Perſarum *regem debellauit:* Azaniæ
autem oppida ſimul cum memoria deleta ſunt. Vltima *illius trigoni familia fuit*
Gad, *qui primus eſt* Zelphæ *ancillæ* Liæ *filius,* Iabacob *autem ſeptimus, undè*
nomen eius ex duabus literis ſeptem importantibus accommodatiſſimum eſt: He- Hebræi
bræi enim duabus literis tantummodo ipſum nomen ſcribunt hoc modo גד Gad
quarum ג gimel *tria,* ד dalet *autem quatuor in numero reddunt: qui ſimul iun-*
cti ſeptem conſtituunt: Nos *autem caſtrametationis ordinem proſequentes ſex-*
tum locum ipſi aſſignabimus: nam omnes illorum ordines, cum uarij ſint uno con
textu ſequi non poſſumus: Huius *igitur benedictio fuit:* Gad *fœlix, aut eu-*
fortunium fortunatos nos faciet: & ipſe fortunatus erit calcaneo, uel ueſtigio.
Et *neſcio quomodo traductum habeamus:* Gad *accinctus præliabitur contra*
eum, & ipſe accingetur retrorſum: Gad *enim non accinctum, ſed fœlicem aut*

bene fortunatũ ſignificat: ut explicatum habemus à matre, uel à domina ancillæ parturientis, quæ illo ſuſcepto filio inquit בגד *bagad, id eſt in proſperitate, uel euſortunio, ſiue, ut noſtra traductio habet, fœliciter: Cuius fœlicitatem, aut bonam fortunam pater Iahacob declarauit in calcaneo: Moſes autẽ ipſam deduxit uſque ad uerticem dicens: Benedictus in latitudine Gad, quaſi leo accubuit, & deprædabit robuſtus uſque ad uerticem. Dilatauit quidẽ, & auxit Moſes influxum, & bonam fortunã ipſius: quia præceſſit audacter, & fideliter omnem Iſraël in bello cõtra gentes, quas iuſſerat Dominus expelli de terra ipſi po*
Nume. *pulo promiſſa, ut in libro Numerorum legimus. Euſortunium autem ipſius non fuit ſacerdotium, neque regnum, aut ſapiẽtia, uel inſigne aliquod acquiſitum in-*
Ariſto. *duſtria, uel ingenio: quia (Ariſtotele teſte) ubi hoc uiget, ibi minus eſt de fortuna: ſed in bello, peculiis, & diuitiis, quibus affluẽtes uulgò fortunati dicuntur. De huius autem tribus diuitiis ibidem legimus: Reuben, & Gad habebant pecora multa, & erat illis in iumentis ſubſtantia multa: Vndè uoluerunt ultra Iordanem in paſcuis illis uberrimis degere: Hinc cum ſuo Capricorno, iuxta quem caſtrametatus fuerat, & cum regionibus, & populis ab eo directis conuenit: quæ ſunt Macedonia, Thracia, Illyria, India, Ariana, & Gerdoſia. Macedones autem fuere bello fortunati, maximè Alexandro duce: Pecoribus quoque,*
Strabo *& argento ditiſſimi: ideo (ut Strabo ait) Philippus inde maxima ex metallis, & reliqua locorum ubertate uectigalia conſtituit: Ad cuius Macedoniæ meridiem eſt Theſſalonica oppidum quondam ſpoliis opulentiſſimum. Thraces quoque & Illyrici diuitiis multis abundant: Bizantio, Adrianopoli: & multis oppidis, mercibus, & diuitiis celebres. India autem Ariana ab Indo fluuio auro locupletiſſima eſt. Gerdoſia uerò aut Gedroſia aromatibus tantũ, maximè myrrha & nardo abundat. Ii igitur omnes benedictionem Gad conſequuti ipſi in hoc particulari munere quamoptime æquiparantur. Ex electione autem, & fide, ſi aliqua in eis eſt, in Iſraëlitica familia recenſentur.*

De concordia benedictionum trium familiarum, quæ caſtra locarunt cõtra tertium trigonum, cũ populis ab ipſo directis. Cap. XIX.

IN *tertio Trigono caſtrametati ſunt Ephraim, Manaſſe, & Bẽiamin: Quorũ primis ſimul data fuit ab auo Iahacob huiuſmodi benedictio: Deus, qui paſcit me ab adoleſcentia mea uſq; in præſentem diem, angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis, & inuocetur ſuper eos nomen meum, & nomina patrum eorum, & creſcãt in multitudinem ſuper terram. Nec aliud in particulari habemus de Ephraim in benedictionibus paternis, niſi quia Iahacob cancellatis manibus poſuit manũ dextram ſuper eũ, cũ eſſet iunior, dicens: Hic maior erit fratre ſuo minori. Cur autem præmiſerit minorem, & poſtpoſuerit maiorem, id eſt in cauſa, quia pater Ioſeph ſuſcepto Manaſſe dixit: Obliuiſci me fecit Deus laborum meorum, &*

domus patris mei: Quod uerbum minus conſultè dictum fuit, quia in iniuriã domus paternæ cum aliquali diſplicentia, non ſine culpa, & perturbatione cordis proferentis illud, ideo ipſi à Iabacob Deo pleno præpoſitus fuit Ephraim, in cuius natiuitate meliori diſpoſitione dixit Ioſeph: Creſcere, uel abundare me fecit Deus in terra afflictionis meæ: Vndè hic potius eſt bona, ille autem luit malam diſpoſitionem patris: Et de utroque proſequens Ioſeph ſubintulit: In te benedicetur Iſraël, atque dicetur: Fiat tibi, ſicut Ephraim, & Manaſſe. Similiter & Moſes eos ſimul proſequens, & benedicens ait: Hæ ſunt multitudines Ephraim, & hæc milia Manaſſe. Et cum ſimul ab utroque benedicti ſint, nos patres illos ſequentes ſimul de ipſis loquemur, in quos etiam peruenit benedictio locupletiſſima data patri ſuo Ioſeph, cui Iabacob ait: Filius remuneraudus Ioſeph, filius remuneraudus, pro beneficio uidelicet ſummæ liberalitatis fratri, & patribus in Ægypto exhibitæ, cum fames deſæuiret. Nec bene habet traductio noſtra filius accreſcens, cum uerbum illud פורת porat non ſit Hebræum ueniens à פרה parah, quod fructificauit, aut creuit ſignificat, ſed eſt uocabulum Ægyptiacum remunerandum, uel dignum remuneratione importans. Et decòrus aſpectu, Filiæ ſcilicet Ægyptiorum diſcurrerunt, aut ambularunt ſupra murum, ut uiderent ſcilicet pulchritudinem eius: Et hoc quãtum ad literam dictum ſit, quam pro nũc ſequimur omiſſis altioribus myſteriis, quæ in penetralibus latẽt: Amaricare fecerunt eum, & contenderunt ſecũ ſagittarij, aut patroni ſagittarum, ut habet ueritas literæ, qui in malam partem à ſacra ſcriptura accipiuntur, pro duris uidelicet, & offendentibus proximum. Et ij fuerunt fratres eius, qui uolebãt occidere eum, & tandem uendiderunt: Sed quia Dominus inſontes liberat eripiẽs eos de manu iniuſtè opprimentium, ideo ſequitur: Reuertetur in fortem, & in proiicientem, uel dirigentem arcus eius. Nam mala, quæ uolebant potentes fratres eius inducere ſuper puerum Ioſeph, redundarunt ſuper capita eorũ: & undè id fiat, exprimit ſubinferẽs: Diſperdetur fortis manus eius à manu fortis Iabacob, q fortis Deus eſt: Sequitur: Inde, à Deo uidelicet uel Iſraël, ueniet paſtor lapidis Iſraël: Lapis enim uerus eſt ille, de quo dicitur: Et ſuper hanc petrã ædificabo eccleſiam meam: Paſtor uerò ille, qui ait: Ego ſum paſtor bonus: Qui non ex Ioſeph, ſed ex patre eius, & à Deo proceſſit, ideo notanter dicit, inde: attribuit enim priuilegium hoc celeberrimũ patri, quod filio attribuere nequiuit: & ne iactabundus de ſcipſo loqui uideretur, dixit quòd inde ueniet: & quia id nõ poterat fieri, niſi à Dei uirtute, ideo ſeqtur: A Deo patris ſui, & adiutore tuo, & Sadai (pro quo nos omnipotentem habemus) erit iſtud uidelicet: & benediceris benedictionibus cœli deſuper, & benedictionibus abyſsi iacentis ſub benedictionibus uberum, & uuluæ: quæ non abſq; myſterio dicta credãtur: nõ enim tantũmodo de uulua, & uberibus mulierum, & de cremento in duas tribus loquitur: quia hæc parũipẽdẽda eſſent, ſed de ſupernis innuit oraculum: ab uberibus enim illis ſupramũdanis lac ſuxerunt prophetæ omnes, & de uulua illa, quæ

CHRISTVS

pietatẽ indicat, fuit benedictus Abrahã. Ioſeph igitur cũ iſerior fuerit Abrahã, nec habuerit in tribu, uel in tribubus ſuis ꝓphetã lactẽtẽ ubera illa excelſa, ideo benedicitur tantũmodo inferiori benedictione, quæ eſt congeminationis familiæ ſuæ cũ donatus fuerit priuilegio duarũ tribuũ: quarũ una dicta fuit Ephraim, altera autem Manaſſe, ideo ſequitur: Benedictiones patris tui roboratæ, & auctæ ſunt ſup benedictionibus cõcipiẽtis, aut cõceptus, & cõgeminationis tribus. Quæ benedictio extẽdetur uſq; ad deſideriũ colliũ excelſorũ, aut collium mundi, uel occultorũ: quia ſuũ deſideriũ erit non tantũ familiæ multiplicãdæ, & rerum terrenarũ, ſed etiam ab excelſis collibus cupiebat aliquid haurire: & hauſit quantum ipſi datum erat deſuper: Sequitur: Et hæc omnia ſint in capite Ioſeph, & in uertice Nazarei, id eſt ſeparati à fratribus ſuis, iuxta illud quod ſuprà dicitur: Do tibi partem unã extra fratres tuos: Aequum enim erat, ut ſeorſum aliquid acciperet à patre, q indebitè expulſus fuerat à fratribus: à qua benedictione, quantum fas erat, dilatata, & intra limites ſuos cõtenta nõ diſcedẽs

Moſes. *Moſes ait: De benedictionibus Domini terra eius, ſcilicet benedicatur, de fructibus cœli, & de rore, & de abyſſo latẽte, ſubter terra illa uidelicet, & rore, qui eſt ultimus fons benedictionis ſupernæ. Proſequitur benedictionẽ circa huiuſmodi inferiora dicẽs: De fructibus ſolis, id eſt à ſole generatis, & de fructibus lunæ, à luna uidelicet æditis (Sol enim generat, & luna partum ædit) & de uertice mõtiũ oriẽtis, & de fructibus colliũ mundi: Mõtes enim oriẽtis, q in Hebræo dicitur* קדם *kedem, mõtes ſupernæ regionis ſignificant, in qua plantatus dicitur paradiſus uoluptatis. Colles autẽ mundi hos inferiores ſignificãt, de quorũ fructibus ſequitur: Et de fructibus terræ, & plenitudinis eius, & ouiũ uidelicet fœcunditate: Habitator Sina, id eſt habitaturus, & daturus legẽ in Sina, deducat ſuper caput Ioſeph, & ſuper uerticem Nazarei eius, ſicut nuper expoſitum eſt. Primogenitus tauri, illius uidelicet excelſi, quẽ uidit Ezechiel à ſiniſtris ſupni tribunalis, eſt decor uel pulchritudo eius: Et cornua unicornis cornua eius: illis enim cornibus animal defendit ſe ab infeſtãtibus: & his defendũtur alij à ueneno: Sic & Ioſeph nõ ſolũ defenſus fuit ab inſidiis fratrũ, ſed à falſa calũnia uxoris Putipharis. Defendit quoque patrẽ, ac fratres ab exitio famis præualidæ. Sed ad Ephraim reuertamur. Hic caſtra locauit iuxta piſces: Cuius imaginis, regiones ſunt Lycia, Lydia, Cilicia, Pamphilia, Phazania uel Hazania, ut alij dicũt, Nazamonitis, & Garamantica. Lycia, & Lydia, atq; Myſia ſunt paruæ Aſiæ regiones mediterraneæ ab olympo mõte uſq; ad Pãphiliã, cui ſuccedit Cilicia, opulẽtæ quidẽ & fertiles, ſed adeò confuſis terminis, ut uix extet antiqua memoria: Nam cum ſæpe alij, atq; alij imperauerint, aliæ cõfuſæ ſunt, aliæ penitus euerſæ: Capta enim Troia Phryges, ac Myſii imperauerunt illic, deinde Lydij, poſt eos Aeoles, & Iones, deinde Perſæ & Macedones, poſtea Romani, poſtremò Turcæ, ſub quibus nedum Aſiani, ſed alij quãplurimi populi linguas, & nomina ſimul amiſere: Quæ regiones in ea ratione, qua fructibus & homi-*

nibus fœcundæ ſunt, cum Ephraim conueniunt, qui frugifer interpretatur. Cilicia uero Tharſo, & Paulo celebris: qui quamuis de tribu Beniamin fuerit, tamen in regione correſpondente Ephraim, de quo eſt benedictio illa data patri ſuo Ioſeph: Inde paſtor lapidis Iſraël: Fuit enim Paulus uniuerſalis paſtor ouiũ lapidis: qui Chriſtus eſt, & uerum fundamẽtum totius Iſraël. Garamantica autem regio in Libya interiori ultra Marmaricam uſq; ad Ethiopiam, ſub Aegypto uſq; ad Ammonẽ procedit: cui ſimilis eſt palmifera, & aquoſa: ubi adſunt, & Nazamones, Pſylli, & Getulorum pars: Quorum regiones ſatis fœcundæ referuntur, ſed in particulari non multũ nobis cognitæ: quia illuc difficilis & rarus noſtratium acceſſus: Manaſſes autẽ contra Cancrum caſtra locauit: cuius imaginis ſunt Bithynia, Phrygia, Colchica, Numidia, Aphrica, Carthago, & Carchedonia, regiones quidem non maiori dignitate præditæ, quàm ferat oraculum de Manaſſe: connumeratur enim hæc inter duodecim tribus fœcunda ſatis, & ipſa communi portione benedictionis communicans. Nec aliquid magis ſingulare de regionibus illis dicitur, quàm de familia iſta, de qua inquit Moſes: Et hæc Moſes. *milia Manaſſe: Quod quidem duobus modis intelligi poteſt: aut quia ſit numeroſa tribus per illud milia expreſſa: aut influxus denotatur, qui eſt ab* א *aleph, quod mille ſignificat, ſed primo ipſum Deum, à quo omne bonum, ac ſi dicat: Hæc ſunt quæ tibi conceſſit Deus, ut ſatis abũdanter, & cõmuni uita uiuas inter alios populos. Nec aliud inſigne ipſi particulariter attribuitur. Tertium locum in hoc trigono tenuit Beniamin contra Scorpionem, qui tegit Syriã; Cõmagenẽ, Cappadociam, Metagonitem, Mauritaniam, & Getuliam. Eius autem benedictio data à patre Iahacob hæc fuit: Beniamin Lupus rapax manè capiens prædam, & ueſpere diuidet ſpolia. Sed Moſes longa diſtantia uidetur eam proſequi dicens: Amantiſſimus Domino habitabit confidenter, in eo quaſi in thalamo tota die morabitur, & inter humeros illius requieſcet. Verum, ut patet bene intelligenti, in idẽ cõueniunt uerba utriuſque: Ad literam de Saul unico rege de tribu Beniamin uterque uaticinatus eſt, fuit enim ueluti lupus qui occultè rapuit prædam: nam occultè introiuit in regnum, quod debebatur tribui Iehuda, & hoc obtinuit à mane uſq; ad ueſperam uitæ ſuæ. Et quod à mane uſq; ad ueſperam inquit Iahacob, Moſes per totam diem innuit, cum aſſerit morari eum in thalamo, id eſt tribunali regio: Cõpleto enim uitæ curriculo diuiſa fuit præda, quia ad domum Dauid, & ad domum Iehuda deductum fuit regnum, quod ab ea quaſi præda per diem uitæ Saul ſublatũ fuerat: Requieuerat enim regnum (inquit Moſes) tempore uidelicet Saulis, ſuper humeros eius: Super humeros quippe illos, de quibus dicitur: Eminebat Saul ſuper alios ab humeris ſuprà. Sed quid ad populum correſpondentem tribui Beniamin, & qui caſtrametatus eſt iuxta Scorpionem, uideamus: Eſt enim ſub hac imagine in Aſia Syria Cõmagenæ continua, quæ à Tauro monte confinia ſuſcipit: ultra quem, & ſubſequentem Armeniam eſt Cappadocia ab eodem ſigno directa: In Aphrica ne-* Idem.

rò Metagonia, quæ eſt Carthagini nouæ contigua, Mauritania, & Getulia: quarum populi manè comederunt prædam illam, de qua dicitur: Ad prædam fili mi aſcendiſti. Propoſuit enim Redemptor mundi cæleſte pabulum nobis comedendum, quaſi prædam quandam, ereptum à Patre, uel de manibus hoſtium nos impedientium: Quod comederunt hi populi manè, quando fidem Chriſti paulo antè crucifixi ſuſcepere: Sed ueſperaſcente die euangelico malè diuiſerunt ſpolia adhærentes ſpurciſſimo Mahumeti tam Aſiatici illi populi, quàm Aphricani, qui omnes diuiſi ſunt à Chriſto per plura tempora: In qua diuiſione permodicũ (ut opinor) perdurabunt, quia citò (ni fallor) ueniet iubente Deo illa dies, in qua fiet unum ouile, & unus paſtor: Qui populi aliquo modo fuerunt diuiſi, aliquali ter uerò minimè, ſicut de antiqua illa, & figuratè familia in tertio uolumine Regum legimus, in qua diuiſæ fuere decem tribus à domo Iehuda, in qua erat regnum & templum, & ab imperio Dauidicæ ſtirpis: Nam ſicut illi penitus deſtituti non fuerunt, quamuis apoſtatæ in uitulorum adoratione reperti: ſiquidẽ ad reges mittebãtur prophetæ ad populos illos dirigendos, & inſtruendos, ut ſemper Deus in Iahacob dominaretur, Pari modo proſecutus eſt hanc familiã diuiſam ab ea, quæ uerè Chriſtiana eſt, cum adhæſerit ſpurciſſimo Mahumet: Nã ipſis relicta eſt utraque lex, Moſaica ſcilicet, & euangelica: ex quarum qualibet aliqua acceperunt, quæ obſeruent Chriſtum uenerantes natum ex uirgine, quamuis paſſum denegent, ut & ipſe Chriſtus dominetur in Iahacob, & in omnibus finibus terræ.

De concordia benedictionũ reliquarum tribuum, quæ caſtrametatæ ſunt contra quartum trigonum, cum populis ab ipſo directis. Cap. XX.

IN quarto ſignorum ternario caſtra locarũt Dan, Aſſer, & Nephtalim: Dan enim cum populis à Virgine directis conuenit, qui ſunt Græci, Achæi, Cretenſes, Babylonij Meſopotamij, Aſſyrij, & Elamitæ: Græcia enim latiora extẽdens confinia (ut Geographi aſsignant) à Boſphoro uſque ad Acarnaniam, quæ Achaiam (quam Phthiã dicunt) includit, & etiam Cretam cum multis adiacentibus inſulis. In quibus regionibus uiguit literarum ſtudium humanis ingeniis acquiſitum. Nec minus in Babylonica regione, cuius principiũ ab oriente eſt Suſis, ut Strabo refert, & Ptolemæus oſtendit: Ab aquilone Euphrate circundatur: Ab alia parte Arabia: & à ſeptentrione Armenis terminatur: Quæ adeò ſtudiis incaluit, mathematicis potiſsimum, ut etiam in plures ſectas Babylonij diſtenti ſint: Eorum enim aliqui Chaldæi dicti Genethlialogiam profitentes in Orchenos, & Boriſphenos diuiſi ſunt: Horũ Boriſpheni à Boriſpa ciuitate Dianæ & Apollini dicata denominantur. Meſopotamia inter Tigrim & Euphratem ſita eſt, regio quidem in paſcuis uberrima, Babylonicæ prouinciæ contigua, inde & doctrinæ illius particeps. Hic enim Abraham omnium uerorum aſtronomorum facilè princeps diuinam aſtrologiam primo ab hominibus, ſed perfectius diuina colluſtratione didicit:

Strabo. Ptolem.

Cui contigui ſunt Aſſyrij, & Elamitæ non mediocri ſapientia referti, ut in Ioanne Damaſceno, Pherecide Syro, Bardaſſane, Euſebio Cæſarieñ, & multis aliis comprobatur: Ij enim clariſſimi uiri fuere poſt Apoſtolos, & Prophetas, qui & ipſi Aſſyrij extitere: Sed hos cum ſapientibus doctrinæ humanis ingeniis ac quiſitæ non commumeramus, cum eorum ſapiētia longè exceſſerit humanam. De populis igitur iſtis, & principibus, qui humanæ ſapientiæ uacabant, dici poteſt, quod de Dan inquit Iabacob: Dan iudicabit populum ſuum, ſicut & alia tribus: Iabac. quia uidelicet in his populis erūt ſapientes ad iudicandum. Idē proſequitur Moſes, quamuis aliis uerbis utatur: Ait enim catulus leonis Dan. Non quippe fuit Moſes. ipſe leo ferarum rex, ſicut Iehuda, de quo ſcriptum eſt: Vicit leo de tribu Iehuda: ſed catulus leonis dicitur, quaſi filius regis: Nulli enim tribui datum eſt uerū regnum, niſi tribui Iehuda: cæteris autem per quandam participationem illius regiæ hæreditatis. Quod autem ſequitur Iabacob, dum ait: Erit Dan coluber in uia, ceraſtes in ſemita mordens ungulas equi, ut cadat aſcenſor eius retrorſum, hoc totum ad Sanſonem refertur, qui fuit de tribu Dan, mirandum quippe atq; ſtupendum exemplar roboris, & fortitudinis: Hic enim momordit ungulas, & pedes equi, id eſt roboris Philiſtinorum, quando euulſis columnis palatij, quibus tāquam pedibus quibuſdam ſuſtentabatur, corruere fecit principes, & inſigniores uiros Philiſtinorum, qui illic aderant. Sed cum hæc omnia à Deo decreta fuerint, ideo ſequitur: Salutem tuam, ut uidelicet ſaluus fias à caſibus iſtis, uel ſalutem tuam, id eſt fortitudinem tuam à Domino expectabis: Pro quo nos habemus: Salutare tuum expectabo domine. Quod & Moſes aliis uerbis explicat dicens: Fluet, ſcilicet hæc tua fortitudo largiter de Baſſan, id eſt de pinguedine illa ſupramundana, unde omne datum optimum. Nec deſunt, qui hoc oraculum aliter interpretentur, de Antichriſto uidelicet, quem de tribu Dan naſciturum exiſtimāt, qui erit hæreſiarcha, & tortuoſus coluber omnes cadere faciēs, quos mordebit: Cuius uirtus fluet de Baſſan, id eſt de ſiccitate gratiæ, & pinguedine rerum temporalium: utrunque enim Baſſan ſignificat. Hinc opinantur etiam hanc tribum Dan à Ioanne in ſignatorum ſupputatione poſthabitam, ne tanti ſceleris origo computetur in beatorum numero: Hic enim mordet equos illos, de quibus ait Abacuc: Qui aſcendis ſuper equos tuos, conſtrictos uidelicet chamo, Abacuc. & freno ueræ diſciplinæ, & uirtute diuini nominis, de quo ad præſens fari nō licet. Aſſer uerò aſſignabimus Libram, cuius regiones ſunt Bactriana, Caſpiria, Syriaca, Thebais, Oaxis, & Troglodytica regio. Bactriana eſt ab Oxiano fluuio in aquilone, & oriente uallata: à meridie uerò Arianis conterranea intercedente Caucaſo monte: ab aquilone autem Margianis, & Hyrcanis: eſtque dromedariis & elephantibus fœcunda, atque rerum aliarum copia ſatis fœlix: Inſuper ſuo Pharaote à Philoſtrato, Zoroaſtre autem à quamplurimis celebrata. Caſpiria à Bactriana non multum diſtat, monte & mare Caſpio celebris: cuius incolæ in parentes nimis impij: quandoquidem eos, cum ad ſeptuageſimum

annum deuenerint,fame & inedia enecãt. Syria tota à ſeptentrione Cilicia & Amano terminatur:oriẽtem uerſus Euphrate:ad auſtrum fœlici Arabia: ab occidente autem Aegyptio, & Cyprio mari, regio quippe multa fœlicitate præclara. Thebais inter Nilum fluuium, & Libycos montes: Poſt quos Oaxites uſque ad fontem Solis, & ultra extenti. Troglodytica autem regio diſtẽditur per lineam ad Arabicum ſinum uſque ad montem Elephantem: Incolarum uita paſtoralis eſt, mulieres & filios communes habent, niſi quæ tyrannorum ſunt, qui quamplurimi inter eos reperiuntur: Horum uerò uxores ſi quis corruperit, oue mulctatur. Sed uideamus, quantũ iſtis populis conueniant ea, quæ de Aſſer oraculum perhibet: Ait enim Iabacob: Aſſer pinguis panis eius, & præbebit delicias regibus. Et Moſes: Benedictus in filiis Aſſer, ſit placens fratribus ſuis, & intingat in oleo pedem ſuum: ferrum, & æs calciamentum eius: ſicut dies iuuentutis, ita & ſenectus. Pinguedo cibi ipſi attributa ad eas refertur regiones, quæ fertiles ſunt, & inde placidæ inter fratres, & cõterraneos ſuos. Verum quod dicitur: Ferrum, & æs calciamentum eius, ad Caſpicos refertur, qui crudeles, & impij in parentes dicuntur. Quod autem iuuentutis dies cum ſenectute æquiparantur, indicat regiones illas nullas, aut paucas mutationes feciſſe, ſed per diuerſa tempora eoſdem mores fuiſſe proſecutas: Idem enim cultus, ingenium, & mores apud eos quaſi ſemp extitere. Nephtalim quippe Sagittario dabimus: cuius regiones ſunt Thuſcia, Colchis, Hiſpania, & fœlix Arabia. Thuſcia inter Tyrrhenum mare, & amnem Tyberim fructibus multis nobilibus, & tempeſtiuis referta eſt, ſed facilè præſtigioſa. Colchica regio eſt inter Iberiam, & Pontum Euxinum, & ab illa Caucaſo monte diſterminata: Corante autem fluuio aquilonari parte à Sarmatia Aſiatica diſtincta: ſed occidentali Moſchio mõte, Trapezis autem conterranea: Ex ea quoque parte quæ eſt aduerſus Sarmaticos cãpos omnigena ſylua ditiſſima, maximè his arboribus, quæ fabricandis nauibus idoneæ ſunt. Arabiam Fœlicem à ſeptentrione deſerta alterius Arabiæ diſtinguunt: ab oriente Perſicus ſinus: ab occidente Arabicus: à meridie mare magnum, quod extra utrunque ſinu eſt: Fœlix quidem quamplurimis gummis, & odoribus, & tanta opulentia, ut Alexander Macedo mirum in modum ipſa delectaretur, prout Hiſtorici meminerunt. Fœlicior autem fuit lege data in monte Sina non ſine myſterio, quod Apoſtolus innuit, quamuis non explicet, dum ait: Sina mons eſt in Arabia coniuncta ei, quæ nunc eſt Ieruſalem, quæ eſt mater noſtra: Profundiora enim ſunt uerba Apoſtoli, quàm in uoce reſonant. Hiſpania ad meridiem Sardium habet mare, ab occidente Atlanticum uſque ad ſeptentrionem, à qua parte quidem ſylueſtris, & noxia eſt: ab auſtro uerò uniuerſa ferè fœcundiſſima, & fœlix: Quibus regionibus ſi elogium Nephtalim conueniat, uideamus: dixit enim Iabacob: Nephtalim ceruus emiſſus dans eloquia pulchritudinis: Sed Moſes ait: Nephtalim abundantia perfruetur, & plenus erit benedictionibus Domini: mare, & meridiem poſſidebit: Pro cuius literæ declaratione

Iabac. Moſes. Paulus

ſciendum eſt ex terra Nephtalim demeſſos ſemper primos fructus, qui tanquã primitiæ offerebantur Domino: In qua etiam oblatione perſoluebantur iucundæ, & pulchræ laudes Deo, Ideo inquit Iabacob ipſum dare eloquia pulchritudinis, cum quo Moſes dicit ipſum frui abundantia, & benedictionibus plenum; atque poſſidere mare, & meridiem, ſupercœleſtem uidelicet, undè omnis benedictio, largitas, & affluentia: ubi etiam eſt reconditiſſima uis ceruorum ſuperexcelſorum, qui adiurantur in Canticis: Ideo Iabacob uocat eum ceruum emiſſum, quia inde eius uirtus, & affluentia: qua fœcundata regio aſcripta Nephtalim tempeſtiuiores fructus, quàm aliæ regiones præbens, primitias Deo offerendas præſtabat: & inde ipſi ſoluebãtur pulcberrimæ laudes, & eloquia pulchra. Præbet & Arabia fœlix thura, & thymiamata; quibus ſolemus perſoluere Deo ſolennes laudes, & orationes dirigere in eum ſimul cum ipſo incenſo, ut de ipſa quoque dici poſſit: Præbet eloquia pulchritudinis. Profert quoq; Thuſcia, & Hiſpania tempeſtiuos fructus, maximè huius ea regio, quæ ad meridiem habet mare mediterraneum, iuxta illud Moſaicum: Mare & meridiem poſſidebit: Quod ſecundum literam, quomodo ſaluari poſſit, minimè uideo, quamuis aliqui minus periti in mundi deſcriptione inepta quædam dixerint, ipſam uidelicet tribum ſortem habuiſſe ad mare Tyberiadis: Quod ſtare minimè poteſt, cũ inter ipſum mare & tribum Nephtalim intercidat tribus Iſſacar, & brachium quoddam tribus Manaſſe. Nec deſunt, qui ineptius dicant tribum ipſam habuiſſe ſortem ad mare Tyrrhenum, qui ridendos potius ſe præbent, quàm confutandos. Nec de mari Syriaco poteſt uerificari litera, cum illud habeat perpaucũ, & hoc in plaga occidentali: Nam tribus Dan illa maritima occupat uſque ad tribum Simeonis, & Philiſteam. Alibi igitur exquirẽda eſt ueritas Moſaici oraculi, poſtquam in cortice literæ haberi nequit. Secundum quippe ſenſum anagogicum habet mare ſupramundanum, & uerum meridiem, & auſtrum perflantẽ, à quo largam affluentiam, & tempeſtiuos fructus ſuſcipit. In ſenſu uerò noſtro allegorico Hiſpanam regionem ſignificat, quæ à montibus Pyreneis uſque ad columnas Herculeas gaudet illo mari Sardio in meridiana plaga, quæ etiam fertilior eſt cæteris Hiſpaniarum regionibus: quibus Hiſpanis oraculum quoque ſecundum literam, & etymologiam uocabuli accommodari poteſt, ut bene dicantur cerui emiſſi, cũ uelociſſimi, agiles, & graciles ſint, ueluti cerui, qđ etiã interpretatio Chaldaica indicat: Hiſpani enim accincti, uel expediti interpretantur. Dant quoque eloquia pulchritudinis, cum uagus, & lepidus ſit ſermo illorũ ex Ioue forſitan, & Sagittario, ut dicerent Aſtronomi. Alia multa poſſemus adducere pro harum rerum concordia, ſed hæc pauca ſufficiant ad inuenienda potius, quàm bene explicanda huiuſmodi ſacramenta, cum hoc impoſſibile ſit: Nam quamplurima maiora his abſcondita ſunt, quæ partim non uidemus, & partim effari non licet.

Moſes. Aſtron.

Digreſsio quare Paulo celeberrimo apoſtolo nulla fuerit aſsignata particularis tribus, aut regio. Cap. XXI.

HEc prætereundum cenſeo, cur Paulo, qui plus cæteris laborauit, nulla tribus, nulla familia, uel eccleſia, ullaque regio aſsignata legatur: Id autẽ (ut clarè cõiicio) in cauſa fuit, quia ipſi non unius tantum, ſed omnium eccleſiarum, tanquam uniuerſali paſtori, aut generali uaſi electo in ſalutem omniũ gentium cura demandata fuit, ut ipſe-
Paulus *met cum Corinthiis differens ait: Inſtantia mea quotidiana, & ſolicitudo omniũ eccleſiarum. Sicuti quoque regius Vates Spiritu ſancto plenus in triumphantẽ*
David *carmine decantat dicens: In eccleſiis, nouis uidelicet ex omnibus tribubus collectis, benedicite Deo Domino de fontibus Iſraël, de fontibus quippe Apoſtolicis duodenis, quorum typum gerebant duodecim tribus, & illarum duodecim fontes Elim. Sed quia figuratiui fontes defecturi erant, bene illos effigiantes defectiui dicuntur: Elim enim deficiens interpretatur. Veri autem, & figurati fontes nequaquam deficiunt, ſed (ſumma Veritate atteſtante) ex illis fluit aqua, atq; fontes uiui ſalientes in uitam æternam, & continuè irrigantes regiones ipſis creditas. Fons itaq; fuit Petrus, fons Iacobus, fons Ioannes, fontes deniq; Apoſtoli omnes unuſquiſque irrigans ſuam familiam: Paulus autem omnium uberrimus fons omnes irrigabat: Hinc ſequitur Vates: Ibi, id eſt in omnibus eccleſiis illis, Beniamin adoleſcentulus in mentis exceſſu, & raptus uſque ad tertium cœlum, & ubera illa excelſa, à quibus hauſit lac, & aquam, quam propinaret omnibus eccleſiis: Idcirco omnes interpretantur hunc Beniamin pro Paulo, qui & de eius familia oriundus fuit; & quia ea, quæ oraculum profert, de eodem uerificãtur ad uerbũ: ait etenim patriarcha Iahacob: Beniamin lupus rapax manè*
Iahac. *rapiet prædã, & ueſpere diuidet eſcas: Raptor profectò fuit in primordio ſuæ ætatis, quando perſequebatur eccleſiã Dei: ſed in ueſpere ſeneſcens adeo diuiſit*
Paulus *eſcas, & ſpolia, ut diceret: Omnibus omnia factus ſum, ut Chriſto lucrifaciam. Nomẽ quoq; biforme utriq; cõueniens obſeruandum cenſeo: Ille enim poſtremus noſtri Patriarchæ Iahacob filius dictus primo fuit Benoni, id eſt filius doloris mei: quia mater ipſum extremo dolore peperit: Poſtea à patre, Beniamin id eſt filius dexteræ fuit nuncupatus. Non ſecus Paulus fuit, qui primo fuit eccleſiæ filius doloris, dum ipſam acriter perſequeretur uſq; ad eius extremã internicionem, ſi ei permiſſum fuiſſet deſuper: Sed Chriſti uoce admonitus mutatus fuit in uirum alterum, & effectus uerus filius dexteræ, dum ipſum uocãtẽ, cuius propria ſedes eſt ad dexterã Dei patris, in cordis penetralibus adeo omnibus ſu-*
Idem. *ſcepit uiribus, ut non ultrà ſibiipſi uiueret, ſed magis hoſpiti dicens: Viuo ego iam non ego, uiuit uerò in me Chriſtus. Nec ipſe deinde ex ſe loquebatur, cum*
Idem. *Chriſtus ei uerba ſuggereret, ut alibi teſtatur: An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Chriſtus? Hinc non ſine myſterio Paulus filius dexteræ iam*
Horati. *effectus non ſolum à pictoribus, quibus ſimul cum poëtis, Quidlibet auden-*

di ſemper fuit æqua poteſtas, ſed etiam in ſigillis diplomatū apoſtolicorū ad dexterā Petri collocatur. Nec opinādū cenſeo beatū Syluestrum & priſcos illos patres in eccleſiaſtica diſciplina omnino peruigiles hunc ordinem tantorū principū à caſu, aut inconſulto in ſigillis apoſtolicis permiſiſſe, ſed Deo pleni ſacra myſteria inſpicientes de induſtria ad dextram poſuere illum, qui bellauit bella pricipis dexteræ, q eſt Chriſtus IESVS*: Fuitq; miles admodū ſtrenuus, & ſuper omnes laborans* Imperatori *ſuo innumeros cōmilitones aſcripſit, quos ex diuerſis gentibus, nationibus, & tribubus collegerat: vndè & doctor gentiū à ſummo* Imperatore *appellatus eſt: Prædicauit enim, vt ipſemet ait, euangelium Chriſti, vbi Chriſtus minimè nominabatur, ſicut ſcriptū eſt: Quoniā, quibus non eſt annuntiatum de eo, videbunt: & qui non audierūt de eo, intelligent. Vt igitur ad gentes deferret euangelium, acceſsit ad Arabes, Græcos, Italos, Hiſpanos, & diuerſarū gentium regiones magnam orbis partem peragrans, & cū* Petro *denique apoſtolorum principe vniuerſalis eccleſiæ curam ſuſcepit fauens virtute dexteræ diuini verbi, ſicuti Petrus eandem ſuſtentabat ſiniſtra iudicij ſibi crediti. Hinc ille gladio ſpiritus, quod eſt verbū Dei, hic autē clauibus iudicij nobilibus ſtēmatibus decorantur:* Et ex *vtraq; parte cōplexi Chriſtum ſecuti ſunt, qui ſemper meditulliū in eccleſiaſtico regno tenuit, quāuis ex patris dextera prodiens illuc iterū reuerſus ſit: Et quia ſunt in peregrinatione cōplexi, & ſimul pro Chriſto interempti inſimul quoq; regnant. Ibi itaq;* Beniamin *in mentis exceſſu, quia ad ſuperna eleuatus vidit arcana Dei, quæ non licet homini loqui. Et cū hoc præclaro exercitus magiſtro non ſine myſterio connumerantur principes Iehuda, principes Zabulon, principes* Nephtalim, *vt per hos intelligantur principes omnes, & milites, qui pugnāt contra omnigenas noſtrorū hoſtiū turmas, quæ ad triplicem aciem à Iohanne, & à noſtris ſapientibus reducūtur: Princeps enim militiæ fidei, & debitæ ſummiſsionis contra ſuperbiæ aciem Iehuda decantatur. qui laus, & confeſsio interpretatus eos regit, qui deum corde, & ore confitentes eum tanquam Dominū, & omnium bonorum doctorem recognoſcunt.* Princeps *verò turmæ ſpei Zabulon dicitur, qui fortitudinis habitaculū ſignificat, in quo collecti milites, & tutela ſpei muniti belli duritiem, atq; horrorem minimè timent.* Princeps *autem charitatis eſt* Nephtalim, *qui dilatationem, aut verius (vt ſuprà tetigimus) æquationem ſignificat: Charitas enim cor, & cūcta dilatat, atq; omnia æquat: Et hæc turma contra auaritiam, odium, factiones, & omnia veræ paci inimica erigitur, ſicut ſpei propugnacula cōtra eneruantē, & mollem laſciuiā. Sub magno itaq; & inſigni duce Paulo, & ſummo* Imperatore *Chriſto omnes trinaria turma cōtra tricipitē hoſtē, & immanem illū, dirūq; Cerberū militamus:* Ideo *Paulo tanq̄ totius exercitus magiſtro nō una particularis, ſed vniuerſalis aſsignatur eccleſia, ſicuti Petro à ſūmo* Principe *iudici cōſtituto omnis* Reipublicæ *Chriſtianæ iuriſditio dēmandatur.*

Iſaias.

Quid ſibi velit in caſtramentatione circa tabernaculum fœderis illa interiecta quinaria turma. Cap.XXII.

Nume. *Diſpoſita itaq; caſtrametatione, circa tabernaculũ fœderis aut citationis, vbi citabatur populus ad diuinum oraculum, interiecta fuiſſe legimus in libro* Numerorum *tentoria quinque inter tabernaculum & duodenas illas tribus ipſum circumplectentes:* Horum *duo erant* Moſi, *&* Aaron*:de quibus ibidem dicitur:* Caſtrametabuntur *ante tabernaculum fœderis, id eſt ad orientalem plagam* Moſes, *&* Aaron *cum filiis ſuis habentes cuſtodiam ſanctuarij in medio filiorũ* Iſráel, *quo quiſque alienus acceſſerit, morietur,* Alia *quoq; tria tentoria filiorum* Leui *tendi iubentur per tres familias, quæ ſunt:* Caatitæ *ad meridiem,* Meraritæ *ad aquilonem,* Gerſonitæ *ad occidentem:*Et *hæ omnes cum ſuis aßignatis curis: ſuper quorum omnium principibus princeps erat* Eleazar *filius* Aaron. Caatitis *autem dux erat* Eliſaphan, *& hi curabant vaſa, menſam uidelicet, mortariola, crateres, candelabra, lucernas, uaſa olei, ignis receptacula, fuſcinulas, tridẽtes, uncinos, cadulos, & huiuſmodi:*Inſuper *& oleum ad cõcinnãdas lucernas, thymiamata quoq;, & ſacrificia.* Gerſonitæ, *quorum dux erat* Eliaſaph, *cuſtodiebant cortinas tabernaculi, tectum, & operimentum aliud, & præcipuè uelamen hyacinthinum tentorij, quod pendebat in ueſtibulo tabernaculi fœderis:* Cortinas *quoq; atrij, & uelum, quod erat ante ipſum tabernaculum:necnon funiculos, uaſa miniſterij, & omnia, quæ ad altare pertinebant.* Sed Meraritæ, *quorum dux erat* Suriel, *ſuſcepere conſignatas tabulas, uectes tabernaculi, columnas atrij per circuitum cum baſibus, paxillis, & funibus ipſorum, atque totam altaris ſupellectilem, ſicut* Gerſonitæ *ea, quæ ad ipſum altare erigendum pertinebant:*Et *eligebantur ab anno triceſimo ætatis ipſorum uſque ad quinquageſimum.* Quod *tabernaculum abſque dubio illud uerum tabernaculum figurabat non manufactum, ſicuti* Apoſtolus *cum* Hebræis *differens longo ſermone proſequitur dicens:* Tabernacu-

Paulus. *lum enim factum eſt primum, in quo erant candelabra, menſa, panes facierum, quæ dicuntur ſancta:*Poſt *uelamen autem ſecundum tabernaculũ, quod dicitur ſancta ſanctorum, aureum habens thuribulum, & arcam teſtamenti circuntectam ex omni parte auro:in qua erat* Vrna *aurea habẽs mana, & uirga* Aaron, *quæ fronduerat, & tabulæ teſtamẽti: ſuper quibus erant* Cherubini *gloriæ obũbrantes propitiatoriũ, de quibus non eſt dicẽdũ per ſingula.*His *verò ita compoſitis, in prius quidem tabernaculum ſemper introibant ſacerdotes ſacrificiorum officia conſummantes, in poſterius autem ſolus* Põtifex *non ſine ſanguine, quem offerret pro ſua, & totius populi ignorãtia: hoc ſignificante* Spiritu *ſancto, nondum propalatam eſſe ſanctorum uiam, adhuc priore tabernaculo habente ſtatum.* Quæ *parabola eſt temporis inſtantis, iuxta quam munera, & hoſtiæ offerebantur, quæ non poterant ſecun-*

dum conſcientiam perfectum facere ſeruientẽ ſolummodo in cibis, in potibus, & in variis baptiſmatibus, & iuſtitiis carnis, vſq; ad tempus correctionis illis impoſitis. Chriſtus autem aſsiſtens Pontifex futurorum bonorum per am plius, & perfectius tabernaculum non manufactum, ideſt non huius creationis, neq; per ſanguinem hircorum, aut vitulorum, ſed per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta. De quo tabernaculo diſſerere per ſingula temerarium forſitan exiſtimabitur, ex merito, poſtquam Apoſtolus id facere non eſt auſus: aut noluit, quia non habebat initiatos diſcipulos, & perfectos; quibus ſapientiæ arcana propalaret. Sed poſtquam reuelata facie nobis datur gloriam Domini ſpeculari, aliquid vel ſaltem adumbrare de huiuſmodi (Spiritu ſancto duce) minime temerarium putabimus. Erat igitur tabernaculum illud typicum in medio caſtrorum, & figuratiuarum tribuum ſignificans verum tabernaculum non manufactum, ideſt non huius creationis, ſed fœliciori genitura productum, quod eſt Chriſtus Ieſus erectus in medio verarum tribuum, & caſtrorum omnium totius machinæ huius, iuxta propheticum illud. Operatus eſt ſalutem in medio terræ. Eſt nanq; Ieruſalem, vbi propitiationẽ inuenit, in meditullio mundi, iuxta ſupercœleſte templum, vt aſſerunt ſecretiores Theologi: Eſtq; (vt aſtronomos ſequamur) in angulo trigoni meridionalis, iuxta illum verum meridiem, de quo inquit Abacuc: Deus ab auſtro veniet. Ad quam plagam etiam deambulaſſe dicitur Deus, dum volebat primo parenti ſuccurrere, & eius operire peccatum veſte pellicea confecta ex illius Agni pelle, qui tulit peccata mundi: Ex illa nanque regione omnia nobis tribuit chariſmata: Ibi enim natus, ibi docuit, ibi paſſus, ibidemq; ſurrexit, & inde aſcendit ad illum verum meridiem, & ſupernum templũ, vndè dedit dona hominibus, & vndè omnis miſericordia, gratia, & ſalus: Iuxta quod tendere debent turmæ, & caſtra omnia vexillum, & faciem, vt illuc dirigatur vultus & oratio, vndè emolumenta ſuſcipere ſperatur: Erectum eſt igitur tabernaculum hoc in vtriuſque mundi meditullio, vt utrobiq; regnet in domo Iabacob, qui in ſupramundano ſolio medium tenere dicitur: & hic inferius meditullium terræ habitabilis in poſſeſſionem ſuſcepit, Sic & Chriſtus verum tabernaculum, ſicut naſcens, docens, apparens, moriénſque ſemper medium tenuit, ita regnans in media domo Iabacob verus Iſraël, ideſt hæres, aut princeps Dei ſedet. Ad hunc igitur verum Dei hæredem, & principem, qui mundi principatum crucis trophæo in medio mundi erecto expugnauit, reſpiciunt tribus & familiæ omnes Deo militantes deductæ in illum ſacrum duodenarium, tres pro qualibet parte cœli: quarum quibuſlibet (vt Iohannes perhibet) tres patent portæ ad cœleſtè regnum. Perquampulchrè etiam, & myſterioſiſsimè tabernaculum illud typicum bipartitum deſcribitur, ut uerum tabernaculum ſignificaret biforme: ubi primum reperitur natura humana, &

David.

Abacuc.

Iohan.

CHRISTVS. *ipſa ſancta nuncupata: quia linita eſt ſancto oleo diuinitatis præ omnibus participibus ſuis, & illuſtrata lumine illius cãdelabri, quod ait: Ego ſum lux mũdi. Ibiq; etiam reperiuntur panes faciерum, hoc etiam perhibente Christo, ait enim: Ingredietur, & egredietur, & vtrobiq; paſcua inueniet: Ipſe enim Christus homo eſt verus princeps facierum, per quẽ introducimur ad faciem diuinitatis. In hæc igitur ſancta omnes ſacrificãtes, & meditantes intrant ad libitum: quia facilis eſt hominis, & operis eius meditatio. In ſancta autem ſanctorum (quæ diuina natura eſt in humana recluſa, vnde propriè expectatur propitiatio & ſalus) ſacerdos magnus, & non vulgaris ingreditur: quia non niſi perfectus, & qui optimè ſe deo conſecrauerit, ad diuina intrat penetralia: Ingreditur verò ſemel in anno, quando ſcilicet renouatus, & tranſmutatus in melius, nouos & annuales fructus veluti alter mundus bene cultus decerpit: & hos vtiq; ſemper tanto meliores, quanto magis à domata carne, & penè extincto ſanguine ſegregatur: Ideo non ſine ſanguine intrare dicitur, à quo proficiens ſemper expurgatur, quouſq; penitus extincto mereatur ſecũdum poteſtatem à verbo traditam effici filius Dei. Sed magna differẽtia eſt inter typicum, & verum tabernaculum: ibi enim ſanguis animalium expiabat tantummodo ſacerdotis, & populi ignorantiam: hîc autem in ſanguine Chriſti omnia expurgantur ſcelera, dummodo ea in ſpiritum ſanctum perpetrata non ſint, quæ neq; in hoc ſæculo, neq; in futuro dimittuntur. Eóque intrans aureum thuribulũ reperit, ideſt vas orationis perfecta charitate ditatæ: Ibi arcam teſtamẽti, perfectam videlicet ſcripturæ intelligentiã, quæ datur veris ſacerdotibus, & his qui bene expurgati mentem adepti ſunt, & Deum videri merentur, Mana quoq; ſuſcipiunt ſuauiſſimum illud & abſconditum, quod nemo ſcit, niſi qui accipit. Virgã inſuper, id eſt ſacerdotalem virtutem frondeſcentẽ, atq; ſemper in melius proficiẽtem offendit. Tabulas quoque teſtamenti digito Dei exaratas intuetur ad libitum: quia ſculptum in corde reperit Dei amorem, & proximi: ad quem tãquam ad duas præcipuas cælaturas tota lex reducitur, & prophetæ. Ibi demũ intuetur cherubinos gloriæ, per quos ſplendent (ut ſuprà tetigimus) creata omnia bipartita in cæleſtem, atq; terreſtrem machinã: ſuper quã ſedet ille, à quo omnis emanat propitiatio. Verum inter hoc tabernaculũ, & duodenas tribus ipſum circũuallãtes, quæ omnẽ Dei militũ cœtum apprehendũt, non ſine ſacramento quinque interiacere dicuntur particulares, & ſegregatæ turmæ in totidem tẽtoriis: Quæ (vt pro nunc ſenſum anagogicum dimittamus) in eccleſia Dei (ni fallor) quinque ſignificant approbatas ſacerdotũ, ducum, leuitarum, atq; mediatorũ acies inter ipſum Deũ, qui reſidere dicebatur in tabernaculo, & populũ Dei collectum, & deſcriptum per illas duodenas turmas. Et hæc ſunt collegia Petri, Auguſtini, Benedicti, Baſilij, & Franciſci: ad quæ omnes aliæ particularium miniſtrorum Dei turmæ reducuntur, aut ex ipſis tanquam ex prin-*

cipalibus truncis veluti quidam ramuſculi pullulant. Prima *itaq; duo tentoria erant* Moſi, *&* Aaron *ſimul: quibus reſpondent* Petri, & Auguſtini *collegia, quorũ vtriq;* Canonici *dicũtur*. Sed *hi regulati, & magis expediti ad ſacra illa pertractanda, dũmodo ſeruent inſtituta à patre ipſorum* Auguſtino *tradita: tradita inquam, non vt* Petri, *imò* Chriſti *religionem perficeret, ſed vt hos ad priſtinos illos mores reduceret, in quibus cœtus ille apoſtolicus fuerat educatus: penes quos ſtetit ſemper authoritas iudicandi, ſicut penes* Moſem, *qui & primum locũ in illo quinario poßidebat.* Tres *autem ſequẽtes turbæ leuitarum, qui ſunt* Caatitæ, Meraritæ, *&* Gerſonitæ *tres alios cœtus regulatorum ſignificant:* Caatitæ *enim qui dolentes interpretantur*, Benedicti *turmas figurant, qui obſcuri, & ſemper ſquallidi continuo luctui peccatorũ, & mortis* Chriſti *addicti vidẽtur:* Hinc *eis mortariola, vaſa videlicet in quibus cõterũtur peccata, thuribula ſuffumigãtiũ orationũ, & crateres, quibus delibãtur cœleſtia, crediti ſunt:* Cãdelabra *inſuper, & lucernæ lectionum, & ſupernorũ luminũ:* Vaſa *quoq; olei miſericordiæ, qua ſemp alios cõmiſcreſcãt, & receptacula igniũ, & flammarũ ſpiritus sãcti:* Fuſcinulæ *etiã, tridẽtes, vncinæ, latillæ, & huiuſmodi, quibus excitetur ignis feruoris, & amoris.* Sed *hæc omnia credebantur eis veſtita colore hyacinthino, & cœleſti, cum ſupernis ſemper intenti continua contemplatione eſſe debeant actu, aut virtute, vt ſeruent euangelicũ illud:* Oportet *ſemper orare, & nunquã deficere.* Meraritæ, *qui amaricatos, aut operientes vigilias ſignificant,* Baſilij, *&* CHRISTVS. Anachoritarũ *familiam repræſentant, qui acerrima quadam auſteritate in ſolitaria vita cõtinuis vigiliis intẽti duros & amaros ſe in ſeipſos reddebãt, vt aliis eſſent in exemplar euangelici luctus:* Quibus *meritò tanquã viris robuſtißimis omnia robora credita ſunt, colũnæ, baſes, vectes, tabulæ, & huiuſmodi tabernaculi monimenta:* Sed *heu dolendũ, non mirum, ſi vidimus tabernaculum maiori ex parte dirutũ, quia nec* Paulos *habet, nec* Petros, *nec* Macharios, *nec* Antonios, *nec* Hilariones, *neq; huiuſmodi, qui ipſum tabernaculum ſanctimonia, doctrina, miraculis, & exemplo ſuſtentẽt,* Gerſonitæ *autem, quos aduenas, vel eiectos interpretantur, pauperculos euangelij viros repræſentant, quibus præceptũ eſt, vt ad euangelij metã examußim vitam deducãt, & ſint aduenæ, & peregrini in hoc ſæculo: & viuant ab eo penitus ſemoti atq; exploſi, ut cum* Apoſtolo *dicere poßint:* Mihi *mundus crucifixus eſt, & ego mundo.* His *creditæ ſunt cortinæ tabernaculi, cortinæ atrij, uelamina, tecta, operimenta, & omnia, quæ ſpectabant ad ſacra contegenda, ut reuelarent nihilominus, & detegerent arcana tempore à ſummo* Patre *ſtatuto.* Hoc *interim præceſſere nonnulli, qui de immenſa luce in tabernaculo recondita aliquas dedere coruſcationes, ut patere poteſt his, qui* Scotenſes, Maronenſes, Halenſes, Occhanenſes, Bibracenſes, *& huiuſmodi lectitarunt.* Eis *quoque commiſſum fuit hyacinthinum, & cœleſte uelamen,*

per quod ad tabernaculum patebat introitus, commiſſa quoq; fuere funicula: Quæ etſi abſq; multorũ inuidia explicare nequeã, non tamẽ deſiſtã, quin ſaltem aliqua ex parte exponã: Per hos enim cœleſtes viros, quot & quibus patuit, atq; patet introitus ad verum tabernaculum, & ligantur funiculis Seraphici amoris, & charitatis, in quibus ſummus habitator tabernaculi ad ſe trahit, quos elegit in propatulo eſt, Credita quoq; fuere vaſa, quibus poſſent ſimul cum collegis delibare cœleſtia: quod tanto magis efficiunt, quanto perfectius inſtitutis euangelicis initiantur. Et vtinam ipſi & commilitones totum ſtudium, & conatum apponerent, vt ipſis euangelicis documentis ſeſe, vt debent, expurgarent, & abluerent, vt locum haberet euangelicum illud:

CHRISTVS. *Vos mundi eſtis propter ſermonem, quem ego locutus ſum vobis.*

Quid innuant ſeptuaginta duo diſcipuli, quos princeps noſter IESVS *in euangelio elegiſſe dicitur.* Cap. XXIII.

V*Ltra duodenariũ, & quinariũ cœtum, de quibus iam diſſeruimus, perhibẽt, qui à ſecretis diuinis fuere* Chriſtum IESVM *rerum, & gentium omniũ dominũ ſeptuaginta duos delegiſſe diſcipulos, id quidem, ut utraq; familia typica, & euangelica cũ ſupremo mundo omni conueniret ex parte: nec minus cum tabernaculo noſtro, quod & ipſum mundi ſimulachrũ gerit: In figuratiua enim & legali familia non ſolum duodenarius, & quinarius reperitur, ſed etiam ſeptuaginta duo deligi iuſſi ſunt principes à* Domino, *ut & ipſa perfectũ rerũ cœleſtium ſimulachrũ gereret, ubi duodena ſigna, ſeptuaginta duo principes, & quinarium illud ſacrum reperitur, ad cuius metam* Deus *familiarius agit nobiſcum & in ipſo denotato per ultimam literam magni nominis quadriliteri (ut ſecretiores theologi aſſerunt) ſummus opifex mundũ fabricauit. Illi autem ſeptuaginta duo principes eo modo in cœlis diſtribuuntur, ut cuilibet ſigno ſex præſidere dicantur, & ſeptuaginta duobus idiomatibus: ex quibus colligitur electorum turba illa maxima, quam dinumerare nemo poteſt. Et perbellè ex ſeptuaginta duobus colligitur, qui numerus deducitur ex ſenario primo perfecto, & ex duodenario primo creſcẽti: ut familia hæc collecta ex omni gente, quæ ſub cœlo eſt, intelligatur perfecta, & ſuperabũdãs: quod pleniſſimũ ſacramentũ fœlicius quàm in cœlo, & in figuratiua, reperitur in regno, & familia* Chriſti, *cui data eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra: Quod corpus myſticũ ſub perfecto capite* Chriſto *omni quoq; plenitudine pficitur, ſicut corpus hoc naturale, & humanũ tabernaculũ cõficitur ex ſeptuaginta duobus articulis, & totidẽ iuncturis: quorũ duodecim præcipui ſunt in brachiis, & cruribus: In utroq; enim brachio ſunt tres iuncturæ, una ad ſpatulam, ſecũda in cubito, tertia ad manus: quæ cõbinatæ ſenarias reddũt. Tres iterũ in quolibet crure, una ad femur, ſecũda in genu, tertia in uertebro pedis: quæ tot quidem ſunt, quot in brachiis, & ſimul ſupputatæ duodenas conſtituunt. Tres iterum*

iuncturæ ſunt in quolibet digito manuum, vndè ex ipſarum decem digitis triginta iuncturæ reſultant, tot idemq; in decem digitis pedum, quæ omnes ſimul combinatæ ſexaginta conſtituũt, & ſimul cum illis duodecim maioribus ſeptuagintaduo perficiunt: Nec opponat quiſpiam per illud, quod in libro numerorum præceptum eſt, vt ſeptuaginta congregarentur tantummodo, quibus de Moſi ſpiritu traderetur: Nã & ibi ſeptuagintaduorũ numerus reperitur, ſi connumerentur illi duo, qui repleti eodem ſpiritu (ut ibidem legimus) prophetabant in caſtris, qui ideo cum aliis numerati non fuerãt, quia (vt Rabi Salomon ait) non ſcriptam ſcedulam ſortiti fuere: Vel (vt aliis placet) cum illis ſeptuaginta numerabantur Moſes, & Aaron, vt æqua portio ſenaria ex qualibet tribu colligeretur. Nec mirum ſi Moſes & Aaron aliquando cum cæteris numerabantur, aliquando verò minimè cum id contigerit in nona familia Paulò, & in antiqua Ephraim, & Manaſſe, & aliis, non ſine myſterio. Ex iſtis igitur duodecim principalioribus, & ex omnibus ſeptuaginta duobus patentibus articulis, quos Chriſtus habere uoluit in ſuo corpore myſtico, facilè coniicitur ipſum quoq; delegiſſe omnia alia corporis membra, & partes quaſq; minutiſſimas, & occultas, vt corpus illud perfecta integritate gauderet: Vndè etiã capilli, & quicunq; pili corporis humani (vt Origenes rectè ſentit) aliquid repræſentant in myſtico corpore, quod non minori diligentia compaginauit vniuerſi opifex, quam à principio fabricauerit hominis tabernaculum citò diſſoluendum, cum longè magis diligat hoc ſpirituale corpus, proprio ſanguine conglutinatum, quam illud, quod de terræ puluere fabricatum eſt. Nume. Ra. Sa. Orige.

Quòd Chriſtus regit, & gubernat totum corpus myſticum, & mundanum. Cap. XXIIII.

FOrmato itaq; ipſo corpore myſtico ex omnibus electis ad vitam tãquam ex membris magnis, & paruis, æquum eſt, vt totum corpus ipſius, & omnia membra eius viuificet ille, qui eſt vita, & reſurrectio omniũ, ſicuti anima particularis viuificat corpus, quod informat, & omnia membra eius. Illud quoq; obſeruandũ eſt, quòd anima nõ modo viuificat corpus, ſed regit, & moderatur ipſum totum, & omnes eius partes: Nec minus Chriſtus eſt corporis eius moderator & rector: Idcirco Paulus vocat ipſum non modo vitam, ſed etiam caput huius catholici corporis dicens Coloſſenſibus: Ipſe eſt caput corporis eccleſiæ. Nec ſolum huius myſtici, ſed etiam totius mundani corporis eſt rector, ſicuti & ipſum per verbum, quod in Chriſto latet fabricatum eſt, vt non ſine cauſa proteſtetur, & dicat: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra: Data eſt vtique ab illo, cui in libro ſapientiæ dicitur: Tu autem Pater prouidentia tua ab initio cũcta gubernas. Et id ſuauiſſima harmonia, vt ſuprà præmiſſũ eſt: Tu autem cum tranquillitate omnia iudicas, quãuis aliquando nullum, & Paulus. CHRISTVS. Sapien.

aliquando horridũ nobis cæcutientibus videatur mundi regimen. Nihil enim inordinatũ relinquit, ſed omnia ſuis nectit ordinibus, ſicuti & cuncta etiam

Ecclesi. minutiſſima nouit, ut Sapiens ille, quiſquis fuerit, perhibet dicens: Arenam maris, pluuiæ guttas, & dies ſæculi quis dinumerauit? Altitudinem cœli, & latitudinem terræ quis dimenſus eſt? Et id explicans ſubintulit: Vnus eſt omnipotens creator omnium altiſſimus & rex potens, ac metuendus nimis: qui ſicut numerat, ſic etiam ordinat, moderatur, & curat, vt deponit ille,

CHRISTVS. qui ab eodem Patre poteſtatem accepit, dum ait: Reſpicite volatilia cœli, quæ non ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & pater veſter cœleſtis paſcit illa, quanto magis vos modicæ fidei? Et vſque ad minutiſ-

Idem. ſimas herbas deſcendens ait: Conſiderate lilia agri, quomodo creſcunt: non laborant, neque nent: Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt, ſicut vnum ex illis quia hæc naturali, & viuo colore decorantur: veſtimenta autem Salomonis colore artificiali, & mortuo picta erãt. Fœnũ igitur agri, quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur. Deus ſic veſtit, & curat, ut nihil incognitum, nihil inordinatum ab illo relinquatur in

Plato. uniuerſo. Hic diuus Plato ait: Nullus eſt locus Deo immortali incognitus, nihil ei inexploratum eſt, quoniam ſiue hîc mãſeritis, ſiue ꝓfundiſſimas terræ cauernas ſubieritis, ſiue aliud quoduis diffugiũ, atq; latibulum queſieritis, nequicquam latêre poteritis diuinũ illum oculum, atq; peruigilem, nec pœnas

Dauid. vobis iuſtè debitas euitare. Qui forſitã ab eo didicerat, qui cecinit: Quo ibo à ſpiritu tuo, & quo à facie tua fugiam: Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum, ades: Si ſumpſero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, etenim manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua: Et dixi: Forſitan tenebræ abſcondent me: ſed tenebræ non obſcurabuntur à te: neque os aliquod tibi occultatur, quanquam illud diuerſimodè

Orphe. cooperuiſti: Imperfectum quoque meum viderunt oculi tui. Quibus adſtipulatur Orpheus dicens: Dei perfectus oculus, atq; Iouis mens, quæcunque apud nos fiunt, inſpicit omnia. Et iterum in Apollinis hymno: Tu habes mundi vniuerſi terminos: tibi curæ eſt principium, atq; finis: per te vireſcunt omnia: tu ſphæram totam cithara reſonante contemperas, omnia videlicet ſuauiſſimè & harmonicè diſponens. His autem impiis, qui negant Deum hæc inferiora,

Plato. tanquã vilia, & infima & negligenda curare, obſiſtit pius, & diuus Plato in decimo de legibus dicens: Qui Deum prouidere negant rebus humanis, certè euenire ita neceſſe eſt, fateãtur, vel quia nõ vult, vel quia nequit, uel quia officiũ ignorat: Sed cur non vult, eſt ne ocio deditus, an inferiorem cõditionẽ, tan

Lactan. quã vilem, & abiectam aſpernatur, quaſi cura tãti Principis indigna ſint hæc uilia regulari? Sed (vt Lactantius inquit) ſi artifex peritus, cum ædificium facere conſtituit, omnia cogitat, quæ ad perfectum ædificium futura ſint, omniaq; menſurat, & ponderat, vt vbi ea collocet, intelligat: curat

inſuper diligenter quomodo conſeruet ea, quæ conſtruxit, Cur igitur Deum quiuis putet in machinandis animantibus, cæteriſq; mundi membris non antè præuidiſſe, vbi collocanda erant omnia, priuſquam fierent, & non videre, quomodo eadem omnia propriis locis conſeruentur? Non igitur ignorat ille, *qui omnia nouit: Nec impotens eſt regere: qui omnia facere potuit: Nec renuit aut dedignatur moderari ea, quæ fabricauit, quæcũque ſint nobiliora aut vilia.* Nullum itaq; *de hac prouidentia relinquitur dubium ſapientibus, qui diuinam naturam norunt ſapientem, optimam, atq; validiſſimam.* Nec habet ip*ſe moderator vniuerſi tantũmodo prouidentiam generali quodam regimine, vt aliqui autumant, quia ſi vniuerſum tuetur, & curat, partibus etiam, vt conſulat, oportet:* Ita enim *natura cõparatum eſt, ut bene eſſe in vniuerſo non poſsit, niſi partes etiã ſint rectè diſpoſitæ: Non enim medicus, nõ gubernator nauis, non dux exercitus, non paterfamilias, non rector, gubernatorq́; Reipublicæ, nõ artifex, quiſquis ſit, ita curat, vt grauiora adminiſtret, leuioráq; contemnat, ſed tunc ſuo quiſq; officio fungi exiſtimatur cum ſingulis ſtudio, & diligentia, vt cuiusque ratio poſcit, incumbit. Quòd ſi homines nec leuiora quidem prætereunt, profectò nec Deus exiſtimandus eſt exigua quæque negligere, & multominus hominem contemnit, quem animantibus omnibus præfecit.* Pater *itaq; ſummus ille eſt, qui omnia nouit, omnia numerat, omnia metitur, & omnia curat præcipuo regimine: quod regimen filio quoq; tanquam legitimo hæredi poſt triumphum de tyranno habitum commiſit.* Hic *itaq; eadem omnia regit ſapiẽtia, & poteſtate à* Patre *tradita.* Verum *multos conturbant ea, quæ videntur præter ordinem euenire, nec digna tanto regimine:* Ea *enim mala vndique conſurgunt, quæ Deo regẽte fieri non deberent, cum mala à Deo prouenire nequeant, vt non modo noſtri aſſerunt, ſed &* Plato *in tertio de Repu. oſtendit.* Et *vt cætera, quæ naturæ, & boni regiminis ordinem declinare videntur, omittamus aliqua de mundi antiſtite, an malè gubernet, percurremus:* Ea *enim adeo ſapientes etiam; & præcipuos heroas in Dei regno percuſſerunt, vt impatientia quadam etiam in ipſum Deum moderatorem prorumpere videantur.* Vociferabor *(inquit* Abacuc*) vim patiens, & non ſaluabis?* Quare *oſtendiſti mihi iniquitatem, & laborem, videre prædam, & iniuſtitiam contra me?* Quare *reſpicis contemptores, & taces conculcante impio iuſtiorem ipſo?* Et *regius* Vates *ait:* Mei *autem penè moti ſunt pedes, penè effuſi ſunt greſſus mei, quia zelaui ſuper iniquos pacem peccatorum videns, quia non eſt reſpectus mortieorum, & firmamentum in plaga ipſorum:* In *labore hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur:* Ideò *tenuit eos ſuperbia, qua videlicet ex indebito ſucceſſu proruperunt contra Deum, & homines.* Nec *minus de huiuſmodi conqueruntur* Ieremias, Auguſtinus Hieronymus *& plerique alij domeſtici* Dei*: quibus dicere poſſemus illam ſemper apud Græcos ve-*

Plato. Abacuc. Dauid. Ieremię. Auguſt. Hiero. Auguſt.

nerandam ſententiam, & ab Auguſtino in libro de quantitate animæ ſum-
CHRISTVS. *mopere celebratam:* Non quæras, quæ ſupra te ſunt: *Nam hæc connume-rantur inter illa, de quibus inquit Saluator:* Confiteor tibi Pater, quoniam abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus. *Et hæc eſt (vt aliqui aſſerũt)*
Moſes. *illa gloria iuſti, & æqui reginiinis Dei, de qua dicebat Moſes:* Oſtende mihi gloriam tuam, *quomodo videlicet te habeas in hoc regimine, vt poßim tibi gloriam dare, & eam gloriam defendere à detractoribus: Cui dixit Deus:*
DEVS. Non videbis faciem meam, *rationem ſcilicet cur id facio, ſed videbis poſteriora mea, facta videlicet, & effectus. Et hoc eſt quod proſequitur ipſe re-*
Dauid. *gius, uates dicens:* Exiſtimabam, vt cognoſcerem, hic labor eſt ante me, donec intrem in ſanctuarium Dei, & intelligam in nouißimis eorum: *Quæ nouißima ſunt, quando diſcußis omnibus meritis ſingulorum reddetur vnicuique ſecundum opera ſua. Sed hoc interim illud nobis ſemper decantandum*
Idem. *eſt:* Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum: *Hic enim ea ſapientia, qua de omni malo nouit extrahere bonum, ſcit etiam omnia, quæ videntur obliqua adaptare in rectum vſum eorum, quæ gubernat, ſicuti exemplificat Au-*
Auguſt. *guſtinus de carpentario, cui opportuna, & neceſſaria ſunt inſtrumenta obliqua, & complicata non minus quam recta. Aliud quoque occurrit, quod particulariter ſpectat ad Chriſtum, cui data eſt regendi poteſtas, & illud eſt, Cum ipſe venerit pro ſalute omnium, cur doctrina, & redemptio eius à quamplurimis videtur repudiata: & cur permittit deſtrui uineam ſuam ab omnibus, qui prætergrediuntur viam, & depaſci à ſingulari fera, & tyranno mundi huius, quem iam foras eieciſſe gloriatur: Et cur magis præ-*
CHRISTVS. *dicauit in Corozaim, & Bethſaida quàm in Tyro, & Sidone, cum ipſemet comminetur, & dicat:* Veh tibi Corozaim, veh tibi Bethſaida, quia ſi in Tyro, & Sidone facta fuiſſent, quæ facta ſunt in te, in cinere & cilicio pœnitentiam egiſſent: *Cur etiam potiora chariſmata magis in vnum locum, & gentem, quam in alium diffundit: Et ſi omnibus prouidere poteſt, cur (vt ipſemet prænunciauit) permiſit inſurgere quamplurimos pſeudoprophetas, & pſeudapoſtolos, & pſeudochriſtos, & ſeducere multos: Quibus ſatisfacientes dicemus: Quoniam ſicut in corpore à qualicumque anima bene regulato ſæpius ex diuerſis cauſis alterantur humores, quibus ſi reſiſtat potens virtus animæ, conſeruatur corpus validum, quamuis aliqua ex parte, & aliquo modo alteretur, non enim poteſt fieri, quin alteretur corpus ſubiectum alterationi, & corruptioni, Pari modo in tam magno corpore eccleſiæ conſtituto ex viatoribus adhuc bellantibus, & variis defectibus ſubiectis non poteſt fieri (niſi viatores eſſent impeccabiles, quod habet, vt aiunt, contradictionem in adiecto) quin aliqui alterentur, quamuis membra viuificata à Chriſto vera, & potenti vita, & ſalute omnium infirmorum, qui ſuccurrere non deſiſtit ex debilitate virtutis eis, quos iuſſit in ſtadio ſuo*

ſponte bellare: verum expectat tempus præfinitum à Patre, de quo edoctus Apoſtolus inquit: Abſorpta eſt mors in victoria, parta videlicet virtute Chriſti: quod paulo ſuperius clarius explicauerat dicens: Nouiſſimè inimica deſtruetur mors à qua uidelicet omnis infirmitas animæ, omnia enim ſub iecit pedibus eius: Subiecit utiq; Pater, qui eſt præter omnia, quæ ſubiecit: cui tantummodo filius ſubiicitur, cæteris autem dominatur, & contra ea omnia præualet, quando uult. Nec poteſt deſtrui maceries in ruinam uineæ, & fidei ipſius, cum ipſa Veritas infallibilis dicat: Ego pro te rogaui Petre, ut non deficiat fides tua, ideſt, corpus eccleſiæ à me uiuificatum, quod tibi Petre credidi. Et cur non fuerit prædicatum Dei uerbum in Tyro & Sydone, magis quàm in Corozaim & Bethſaida, inquit Origines: Quia fortè non ſtetiſſent. Sed debilis reſponſio fulcimentis indiget: nam ſicut pro redimendo uniuerſo genere humano expectauit illud tempus, de quo Apoſtolus: At ubi uenit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum, ſic pro Tyro conuertenda expectauit illius temporis plenitudinem, de qua in geſtis apoſtolorum dicitur: Cum Paulus ueniſſet Tyrum, moratus eſt ibi diebus ſeptem: quibus expletis Tyrij cum uxoribus & filiis aſſociati ſunt Paulum: Ipſe autem cum ſociis poſitis genibus in littore orauit pro illis, & fide ipſorum. Eodem modo de quibuſcunq; aliis dicendum eſt: quia expectauit, & expectat tempora, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate: & quæ noſcere noſtrum non eſt. Diffunduntur quoque potiora chariſmata in potiora, & nobiliora membra, ſicuti in corpore, regulante natura, purior ſanguis mittitur ad cor: & puriores ſpiritus cerebro, & potioribus membris diſtribuuntur: diuidit enim ſpiritus Chriſti eius munera ſingulis, prout uult, & prout decet: Quibus membris ſecundum propriam uirtutem donatis diuerſos permittit hoſtes, qui nos uiribus, aſtu, dolo, inſidiis, & importunitate impugnent, ut glorioſior ſit uincentium triumphus in uirtute illius, de quo dicitur: Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum.

CHRISTVS. Orige. Paulus. Act. Apl. Paulo ti

Explicatur id per oraculum. Cap. XXV.

DE hoc dominio à patre dando Redemptori noſtro Chriſto extat mirabile, & ſanè intelligentibus clariſſimum oraculum, ubi etiam tempus, quando illud dabitur, occultè innuitur: Loquitur enim Deus ad Dauid præcipuum patrem, & uerum typum Chriſti dicens in ſecundo uolumine Regum, & in primo Paralipomenon: Quando completi fuerint dies tui, & quieſces cum patribus tuis ſuſcitare faciam ſemen tuum poſt te, quod egredietur de utero, uel inteſtinis tuis: quandoquidem in Hebræo habetur ממעיך mimeheca, quod de inteſtinis ſignificat. Idcirco non poteſt referri ad patrem, ſed ad matrem, ex cuius inteſtinis Chriſtus exiit. Nam puer non egreditur de inteſtinis, ſed de lumbis, & uirga paternas Vt igitur denotaret uerum regem naſciturum de ſola muliere, quæ fuit filia,

Regum Paralip.

& caro Dauid, notanter dixit ſemen illud, ex quo naſciturus foret uerus rex, egreſſurum de inteſtinis. Sequitur oraculum: Et firmabo regnum eius: Quod de Salomone non poteſt intelligi, quia adhuc uiuente ipſo Dominus per Haiam Silonitem id promiſit decem tribus Ieroboam, quas & dedit in ditionem eius. Sequitur: Ipſe ædificabit domum nomini meo: domum utique ueram Iſraël figuratam per illam typicam, quæ præceßit. Et hæc eſt illa domus, de qua
Gabriel. *cœleſtis nuntius ad matrem: Et regnabit in domo Iahacob in æternum, ſicuti ſuprà expoſuimus. Sequitur: Et ſtabiliam thronum eius uſque in ſempiternū, Ecce quàm clarè excludit regnum Salomonis, quod citò defecit. De regno igitur illus loquitur, qui eſt Rex Regum, & Dominus dominantium: De quo ipſe Dauid in quadrageſimo quarto hymno totius alphabeti ſerie decantat dicens ſub litera* ם *mem* מלכותך *Malcuteca, ideſt regnum tuum regnum omniū ſæculorum: Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium: Quod intelligi nequit, niſi de illo, qui ait per os prophetæ, cui de ipſo facta eſt repromißio.*
Pſal. *Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quomodo autem intelligatur illud. Quando completi fuerint dies tui, enodabimus, quantum Dominus permiſerit. Dies enim uniuſcuiuſq; ab initio conſtituti (ut habemus in ſecretiori Theologia Hebræorum) mille anni ſunt, ad quem terminum, quāuis aliqui appropinquauerint, ut Adam, Matuſalem, & alij, nullus tamen applicuit, ſic exigente peccato protoplaſtæ. Et ex illuuione propter peccatā cōmunia generi humano inflicta contractus eſt terminus ad centum & uiginti*
Gene. *annos, ut in Geneſi legimus ſecundum communem interpretationem, quamuis aliud innuat oraculum, nec propriè uerificetur in hoc ſenſu, cum Abraham uixerit annos. 175: Izahac. 180. Iahacob. 137: Si quis autem ad ſtatutum ab initio terminum deueniret, attingeret ad milleſimum annum, ſecundum quem terminum locutus eſt Dominus ad Dauid: Nam ab orbe cōdito vſque ad Chriſtum fuerunt anni. 3784. Sed ab orbe condito vſque ad mortē Dauid 2880. Igitur à morte Dauid vſque ad Chriſtum fuerunt anni. 906. Vt patet ſupputanti: Adde, 70. annos vitæ Dauid, & erunt. 976. Adde iterum numerum literarum nominis Dauid, ſicut ſcribitur in Paralipomenon, cùm iod videlicet ſic* דויד*: Nam in libris Regum ſcribitur ſine iod ſic* דוד *non ſine myſterio hæc omnia. Illud igitur nomen ſic ſcriptum dat. 24. Qui numerus ſi addatur numero ſuperiori; reddit ad vnguem mille: qui numerus eſt completæ ætatis,*
Iohan. Pytha. *vt diximus. Nec miretur aliquis, ſi additur numerus nominis, quia niſi aliquod myſterium ibi lateret, non dixiſſet Iohannes in Apocalypſi: Qui habet intellectum, computet numerum nominis beſtiæ, qui eſt numerus hominis. Pythagorei etiam multa prognoſticari profitebantur per numeros nominum. Huic igitur numero vigintiquatuor, qui conficitur ex duplici duodenario, ſi addatur numerus annorum, quos vixit, & annorum qui fluxerunt à morte eius uſque ad Chriſtum, completur curriculum perfectum vitæ hominis:*

Et rurſum in computatione numerorum, qui reſultabant ex aliquibus verbis oraculi, habetur ille millenarius completus cum annis vitæ Meſsiah, quæ verba ſunt hæc כי ימלאו ימיך ושכבת: *Quando complebuntur dies tui, & dormieris &c. computus illarum literarũ eſt ad vnguẽ .1035. quot ſunt anni à die conceptionis David vſque ad mortem Chriſti: Nam vltra illos mille annos vixit Chriſtus triginta tres cum dimidio: Et ſi accipiantur nouem mẽſes, quibus David ſtetit in materno vtero, & nouem ipſius Chriſti, dant annum cum dimidio: quod tempus additum illis triginta tribus annis cum dimidio reddit triceſimum quintum. Nec miretur aliquis, cur Chriſtus omnium virorum perfectiſsimus non attigerit ad illos mille annos pleuum curriculum humanæ vitæ: Nam Chriſtus nouus homo nouæ vitæ & nouis legibus dedit initium: Primus enim homo de terra terrenus: Secundus homo de cœlo cœleſtis nouum vitæ curriculum compleuit hîc minimè explicandum. Quibus verbis oraculi, vt propoſitum proſequamur, reſpondens David Deo plenus multa tangit myſteria dicens: Hoc non eſt ex meis meritis uidelicet, ſed quia bonum viſum fuit in oculis tuis domine Deus, ut loquereris de domo ſerui tui à longè: Hæc enim eſt lex Adam domine Deus: Quorum verborum myſteria non percipiuntur, niſi in characteribus Hebræis, qui ſunt* עבדך למרחוק וזאת תורת האדם ארני. *Quarum dictionum extremæ literæ ſunt* כקתת םי *cum* ל *quæ eſt dictio per ſe, quarum numerus ſupputatus eſt ſine dubio millenarius. Qui modus ſupputandi per extremas, aut primas literas dictionum apud Hebræos celeberrimus eſt: Et dempto* ה *à* תורת *reſtat* תור *quod ſupputatum dat, 606. quem etiam numerum dant literæ nominis Ieſu, & Mariæ* ישו מרים*, ut patet ſcienti. Et hoc fecit uera lex hominis, ut ſicut per hominem omnia bona perdideramus; ita per hominem omnia bona recuperaremus, iuxta illud Pauli: Quoniam quidem p̱ hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum.*

CHRISTVS eſt mediator, per quem omnibus datur tranſitus, ut in finem ſuum deueniant. Tonus. Octauus.

CHRISTVS in ſanctiſſima trinitate eſt perſona media. Cap. I.
Chriſtus eſt uera arbor in medio paradiſi collocata. Cap. II.
Quid hæc diuina perſonæ media cum natura humana, quam aſſumpſit. Cap. III.
Quomodo ex illa arbore inductum ſit peccatum, & malum in mundum. Cap. IIII.
Chriſtus in hac uita ſemper oblectatus eſt medio. Cap. V.
Chriſtus fuit optimus mediator. Cap. VI.
Per Chriſtum hominem conſcendimus in Deum, & Patrem. Cap. VII.
Quomodo ſecundum Apoſtoli ſententiam Chriſtus noui teſtamenti mediator ſit. Cap. VIII.
Digreſſio de bello indicto antiquis Patribus contra illos populos. Cap. IX.
An indigeamus medio, ut in hunc Chriſtum mediatorem deueniamus. Cap. X.

CHRISTVS IN SANCTISSIMA TRINITATE *eſt perſona media.* *Caput primum.*

OMNES *qui de Trinitate loquuntur, facilè conueniunt, quod filius, & verbum, quod factum eſt caro,* & IESVS *denominatus, atque* Chriſtus *Græcè, &* Meſsiah Hebraicè, *vnctus verò* Latinè *eſt cognominatus, tenet medium inter perſonas illius ſanctiſsimæ* Trinitatis:*in qua eſt pater prima radix omnium pullulationum tam in diuinis, quam in creatis:*Et *eſt Spiritus ſanctus productus à* Patre & Filio, *& nihil producens in illa ſanctiſſima* Trinitate:*Eſt quoque filius perſona media productus quidem à* Patre, *atque ſimul cum ipſo* Spiritum *ſanctum æterno effluxu producens:*Quam *doctrinam non ſolum chriſtiani omnes profitentur., ſed etiam ſecretiores* Hebræorum Theologi,*qui docent* חכמה *hoema, quod ſapientiã ſignificat, emanare à fonte ſupremo, uel à radice ſuperexcelſa pullulat, quam ipſi* vocant כתר עליונה *cheterhaliona à quibus duobus fontibus, vel à primo fonte,* & *flumine ab eo procedente producitur illud tertium, quod ipſi* בינה *bina nũcupant, quod nos propriè interpretantes prudentiam, ſiue intelligentiam dicere poſſumus:*Intelligentiam *vtiq; illam, de qua in* Eccleſiaſtico *dicitur:* Et Thebe. Ecclesi. *ſpiritu intelligentiæ replebit illum:*Intelligentia *quidem eſt cognitionis gradus magis nobis propinquus, quàm ſapientiæ, quæ attribuitur* Filio *: & ideò facilius à nobis ſuſceptibilis:* Idcirco dixit Filius: *Multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modò, quia videlicet non valetis ſufferre ſplendorem ſapientiæ meæ:*Cum *autem uenerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnia, & ſuggeret uobis omnia, quæcunq; dixero vobis gradu quodam inferiori, quàm in me ſint hæc docenda:*Nam *nemo nouit* Filium, *propriè videlicet, niſi* Pater:*Gradu autem quodam inferiori ſeſe nobis quoquè præbet conſpiciendum, iuxta illud, quod dixit:* Qui *diligit me, diligetur à* Patre *meo, & ego diligam eum :* Et *manifeſtabo ei meipſum.* Et *etiam aliquando per ſeipſum manifeſtat* Patrem *ſecundum id, quod ait:* Qui *videt me, uidet* & Patrem *meum, perſonam utique omnium noſtrum ſublimiorem, cum ideo remotior ſit à captu noſtro:*Spiritus *ſanctus uerò eſt magis nobis domeſticus:ſed* Filius *medius inter utrunque.*Et *quamuis* Deus *ſit circulus,* & *ſphæra quædam intellectualis, cuius centrum, ideſt omne qđ creatum eſt ubique, tamen ſub ratione perſonarum non per circulum, ſed per numerum ipſas exprimimus dicentes:* Prima, *ſecunda, & tertia, aut ultima perſona, ultra quam non datur productio perſonarum in diuinis.* In *illa autem media tanquam in domo quadam omnes res per ideas uitales locatæ ſunt:*Vndè *ſicut ipſa perſona media mediũ fuit, per quod à* Patre *emanabant omnia, ita* & *medium eſt, per quod patrem*

CHRISTVS.

*cognoſcimus:*Nam *ad ipſius notitiam quis peruenire non poterit, niſi cui voluerit* Filius *reuelare.*Quod *autem egreſsio à patre fiat per filium,qui ſecũda perſona eſt in diuinis, innuit* Iamblicus*, dum per numeros huiuſmodi pe-* Iambli.
*tractat dicens:Vnitas identitatis, vnionisq́; cauſa exiſtit: binarius verò diſcretionis,progreſſusq́;præbitor:ſed ternarius regreſſus eorum,quæ proceſſerunt dux.*Referentes *itaque hæc quæ dicta ſunt,primum & vnicum eſt* Pa*ter:Secundum autem,uel Binarius eſt filius,per quem omnia facta ſunt: vnde eſt diſcretionis,progreſſusq́; cauſa:*Tertium *autem, quod illam trinitatem complet,Spiritus ſanctus eſt,qui ſuper aquas volitans omnibus præbet formas,& fauorem præſtat,vt reducantur in primum,per illud idem tamen,per quod diſgregata fuerant.*

Christus eſt uera arbor in medio paradiſi collocata. Cap.II.

ET *vt clarè ſignificetur quòd filius, qui* Chriſtus *eſt medium tanquam ſibiipſi peculiare quoddam uendicet,cum de ſerie rerum intellectualium ſub hortuli,*& *arborum metaphora à* Moſe *pertractaretur, in medio ipſius horti deſcribit plantatam uitæ arborem,quæ nulli dubium* Chriſtus *eſt,qui panis uitæ,lignum uitæ, & ipſa uita nuncupatur.*Plãtata *autem fuit in medio,vt unuſquiſq; facilius de uita eius plenitudine pro captu ſuo ſuſcipere poſſet.*Hinc *etiam quando uenit temporis plenitudo hæc arbor inſerta fuit in arbore naturæ aſſumptæ in meditullio mundi,ut fructus ſuos omnibus circuncirca debita proportione diſtribueret:*De *qua inſertione* Iacobus *ait:* Suſcipite *inſitum uerbum, quod poteſt ſaluare animas ueſtras.*Et *hæc arbor uitæ,diuina uidelicet perſona in natura humana inſita eſt arbor ſcientiæ boni,* & *mali; quia ipſe ſolus (ut alibi diximus) uiator exiſtens experiebatur bonum beatitudinis,*& *malum humanarum paſsionum.*Eſt *inſuper arbor boni & mali,quia ipſe præ cæteris nouit* Iſaias.
diſcernere bonum à malo,iuxta illud Iſaiæ *uaticinium:* Butyrum & *mel comedet,vt ſciat reprobare malum,* & *eligere bonum.* Nec *tantum ipſe nouit, ſed nos quoq; docuit cognoſcere vera bona, quæ diligere debemus, & vera mala à nobis timenda,*& *declinanda.*Eſt *denique arbor ſcientiæ boni* & *mali,cui datum eſt iudicium,*& *cognitio diſcernẽdi bonos* & *malos:* Vndè,*ipſomet in euangelio atteſtante, quando ueniet ad vniuerſale examen collocabit bonos à dextris malos, autem à ſiniſtris ſtans ipſe in medio, hoſque ab illis ſegregatione perpetua ſeiungens.*Hæc *autem arbor, ideo à principio prohibita fuit,ne tangeretur,aut probaretur,ſiue de ea comederetur,quia legem,*& *iudicium in ipſo exiſtens experiri,aut probare nemo debebat,ſed reuereri,*& *timere,ſemperq́; habere ante oculos,vt ad ipſius metam omnes noſtras diſponeremus operationes:*Quo *ſenſu illud* Dei *viuentis dictum fuiſſe non ambigimus:*Erunt *hæc verba,quæ tibi præcipio hodie,in corde tuo: & narrabis ea filiis tuis,& meditaberis ea ſedens in domo tua, & ambulans in itinere,*

unum:uel ꝓ datæ ſunt(ut alius euangeliſta ait)decem mnæ decem ſeruis,ut ope Lucas.
raretur unuſquiſq; ſecundũ menſuram ipſi præſtitam. Secundũ quam uirtutem,
qui operatur, reportat præmiũ pro conditione nũmi, uel doni præſtiti. Si uerò
operari negligit,aufertur donatiuum,& datur alij operanti,ut compleat locum
præparatum pro influxu,& donatiuo conceſſo. De qua reuerſione animarũ ad
loca ipſis proportionata,& à quibus diſceſſerunt loquentes academici cum ſuo Academ.
Platone dicunt, quòd redeunt ad ſuos planetas,altius forſitan loquentes , quam Plato.
multi lectores exiſtiment. Theologi autem noſtri dicunt,quòd reuertuntur ad il Theolo.
los choros angelorum, quibus conformiter uixerunt. Sed (ni fallor) ad illa ſu-
pramũdana hoſpitia reuertuntur,ad quæ uia , & oſtium eſt ille,qui dixit: Ego
ſum uia , Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit , ſaluabitur . Nec enim per CHRISTVS.
Chriſtum datur ingreſſus ad planetas , uel angelos., ſed ad ipſum Deum , &
Patrem æternum:in cuius domo , & in cuius amplitudine diuinitatis ſunt man-
ſiones illæ multæ,& æternæ.

Vndè in corpore diſſonantia oriatur. Cap. III.

Corpus autem,cũ tẽperatiſſimũ ſit,aliquando diſſonantiã uehemẽ
tiſſimã ſentit. Quod duplici ex cauſa præcipuè,fieri non ambigi-
mus. Altera eſt diſtẽperamentũ humorũ,aut ex ſuperfluitate,aut
ex diminutione,aut alteramento intrinſeco uel extrinſeco proue-
niens. Altera,quia à cœleſtibus diſſidet,ut influxus aliàs boni,ipſi noceãt. Diſſi
det quidem,declinante animo ab eo,quod exquirit cœleſtis influxus. Quam de-
ordinationẽ multæ aliæ ſubſequuntur,quia ſtatim ſubiicitur diſſidens malo dæ-
moni(inquit Proculus)quouſque debitis expiationibus expurgetur. Quæ autẽ Procul.
ſint humorum diſtemperamenta,cum hoc medicorum ſit,ipſis relinquẽtes,quod
ſuum eſt,percurremus ea quæ ad rem noſtram , & ad meliorem hominem bene
inſtituendum ſpectant. Diſtemperãtur enim humores , undè infirmitates ſubori
untur,non tantum ex ſuperflua,diminuta, uel alterata materia,ſed ſæpius,quia
ab animo malè regitur corpus. Si enim ſuperfluo cibo paſcitur , undè ſuperflui
generantur humores, nónne hæc culpa eſt animi non frenantis ingluuiem ? Et ſi
cibi nociui comeduntur, nònne culpanda eſt animi imprudentia ? Et ſi labor ſu-
perfluus, undè laſſitudo , & uaria humorum alteratio , nónne inſcitia noſtra
criminanda eſt ? Et ſi homo aliquid perpetrat,undè oriatur triſtitia , & au-
geatur atra bilis , qua humores inficiuntur aut magis doleat , & triſtetur de
occurrentibus , quàm deceat , ut bili exæſtuet, ſiue melancholia comprimatur,
nónne hoc eſt ab animo malè ſe habente , qui triſtitia abſorbetur Ariſtotelica,
quæ corrumpit potentiam habentis ? Si uerò animus tanquam dux in toto hu-
mano exercitu cum imperatore ſeu rege conſentiens , omnes inferiores appe-
titus,& uires bene moderatur,dirigens omnes in debitos hoſtes: ſi aliquà triſti
tia ex pugna,aut labore reportatur,illa euangelica eſt, nõ nocens,ſed quæ ſta-
tim uertetur in gaudium. Nã ſicut diligẽtibus Deũ(ut inquit Paulus) omnia co- Paulus

uitæ, cuius folia erant in ſanitatem gentium. Qua ſanitate recuperata, ſumerent gentes ipſæ iam in uiros effectæ, de fructibus uitæ, qui dicuntur cibi fortium, à nullo infirmo aſſumendi. De medico uerò, canit Pſalmographus. Miſit uerbum ſuum, & ſanauit eos. Hinc ipſum uerbum miſſum à Patre, & caro factum, de ſe ipſo dixit. Non eſt opus ualentibus medico, ſed malè habentibus. Et CHRISTVS. *Origines exponens illud ſacramentale canticum. In odorem curremus unguentorum tuorum, inquit. Variis quippe Deus Pater eum ungens unguentis, fecit illum Chriſtum, & medicum. Talem nanque ſponſum ad infirmam ſponſam, Deū Patrem decebat deſtinare. Qui ſponſus, ut boni medici perficeret officium, ſanans totum hominem, Apoſtolis quoque dedit poteſtatem, & mandatū de utroque homine ſanando: ut habetur in Euangelio, cui titulus eſt ſecundū Matthæū.* Orige. Matth. *Qua poteſtate tradita, dixit. Infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones eiicite. Poſtea iubet, ut expediti ab auro, argento, pecunia omnigena, pera, tunicis ſuperfluis, calciamentis uanarum rerum, & uirga humanæ, uel mundanæ poteſtatis, annuntiarent pacem, in quācūque domum ingrederentur. Obſerua (quæſo) ordinem ſummi medici: Mandat enim his, quos mittit directores hominum in uiam ſalutis: ut primo ſanent corpora: & ſuſcitent eos, qui mortui ſunt: & curent obſeſſos à dæmonio: poſtea ut ab omnibus terrenis expediti, annuntient, & tribuant pacem: quæ eſt uerum temperamētum, & uera ſanitas, imò tranquillitas animi. Quā nec præſtare, nec habere poteſt, niſi bene cordatus. & à terrenis impedimētis, & perturbātibus curis penitus expeditus: ideo iubet, ut ab huiuſmodi expediantur, qui ipſam denuntiaturi erant. Curāda ſunt igitur primo corpora: ut ex harmonia corporis ſani, deueniamus ad harmoniā ſpiritus, uirtutū, & rerū meliorū, tandē; ad diuinā: ſicut Pytha. docet. Quæ ſicut ī exterioribus cōducūtur Phœbi fauore, q & ſanitati, & harmoniæ uim maximā præſtat: ſic ī meliori homīe, imò in utroq; cōducitur fauore ueri ſolis, uter q; effectus, ſanitatis uidelicet, & harmoniæ. Tēperatis itaq; corporibus, tēperātur ſpiritus, ſenſus, operationes omnes, & mens: ut guſtare poſsint cœleſtia, & diuina pabula. Quod ut perfectē fiat, in perfecto ſtatu beatitudinis pficitur, tēperaturq; ipſum corpus, & mutatur in naturam ſpiritus: ut nullo diſtēperamēto grauatū, ſēp pabula illa ſimul cū ſpiritu ſuſcipe ualeat. Nec perterreat quēpiā Apoſtolica illa ſentētia. Cū infirmor, tūc fortior ſum: quia ibi diuinus homo nō de infirmitate, & diſtēperamēto corporis loquitur: qđ quidē multa mala conſequuntur: ſed de ea ceſſione, quam animalis homo ſpiritui facere debet in continua pugna: in qua alterutri illorū ſuccūbendum eſt. Vbi nō corporis infirmitas, ſed animalis hominis ſubiectio exquiritur: quod fit non qualitatum diſtemperamento, ſed concordi ceſſione, & mutatione quadam uirium animalium, in uires ſpirituales. Corporis autem diſsidium patientis; cura fit per medicamina, exercitia, purum, & parcum uictum, atq; cœleſtem fauorem. Medicamina autē multa ſunt: tum ex natura ſimplicium à cœlis, & intelligentiis, ſed in primis à* CHRISTVS. Pythag. Paulus

VV iij

Deo hauſta: tum ex harmonica compoſitione medicaminum inter ſe, & concinna corpori ſuſcipienti, Quæ multum operatur, quamuis parum cognita ſapientibus noſtri temporis: qui ſuum Ariſtotelem ſequentes, omnia tribuunt primis, & ſecundis qualitatibus, cõtenti ſolum earum libramine, cum tamen uidemus aliqua ſimplicia magis operari, quàm ignis, qui eſt non ſolum in tertio, uel quarto gradu, ſed ſummè calidus: & omnium elementorum actiuiſsimus. Vndè id à uirtute maiori, quàm ſit illa qualitatum primarum, procedere neceſſe eſt. Videmus quoque proportionata ualde prodeſſe, quæ diſtemperata nocent: ut opinari cogamur harmonicam uim multum conferre. Operatur inſuper uirtus, & efficax medici animus, quia (ut diximus) fortis imaginatio immutat qualitates etiam in corpore alieno. Id maximè, quãdo infirmus medico adhibens fidem, ſeſe diſponit ad medentis uirtutem ſuſcipiendam. Quæ diſpoſitio quantum

CHRISTVS. *ualeat, illæ omnium medicorum magiſter Chriſtus Ieſus indicat, dum ſuſceptu- ris ab eo ſanitatem, tam melioris quàm deterioris hominis, ipſam exquirere: tiaut in his qui ſuſceperant commendaret. Dixit enim mulieri Cananeæ, O mulier magna eſt fides tua: Fiat tibi, ſicut petiſti. Et hæmorrhoiſſæ inquit, Fides tua te ſaluam fecit. Et à cæcis petentibus lumen, fidem requiſiuit dicens, Creditis, quòd poſſim uos illuminare? Et eunucho Candacis reginæ quærenti medelam baptiſ-*

Philip. *mi, ait Philippus. Si credis ex toto corde, licet mihi uidelicet dare tibi hoc baptiſmi medicamen. Et ſic ſemper cæleſtis medicus, & ab eo inſtructi diſcipuli fidem exquirebant ab his, qui ſanari cupiebãt, ſiue in altero, ſiue in utroque homine. Proſunt etiam ad temperamentum coporis, & conſequenter animæ, exercitia debita, & lætæ atque honeſtæ occupationes. Adſunt quoque iuuamenta quàm plurima, pro recuperandis & conſeruandis uiribus. Inter quæ eſt electio ciborum conuenientium, & ſalubrium, de quibus omnibus authores medicinæ, plenis uoluminibus conſcribunt. Quibus de more, committimus, eos qui ipſorum auxilio indigent: ut conſcendamus ad ea pertractanda, quæ potiſsimè hominẽ meliorem temperant, ſed de inferiori, quantum ad ipſius ſuperioris temperamentum ſpectat. Et cum inter alia ad id conducat prudentia, de ipſa etiam aliquid percurrendum eſt.*

Quantum in huiuſmodi temperamentis conducendis conferat prudentia, atque debitum regimen. Cap. VI.

NEC adeò expectanda eſt ſanitas, & temperamentum corporis ab extraneis, ut contemnatur proprium regimen, quod non minus eſſe debet quàm in animantibus ratione carentibus ad quæ

Salomon *mittit Salomon rationalem creaturam, dum ait: Si ignoras te ô pulcherrima mulierũ, egredere, & abi poſt ueſtigia gregũ tuorũ. In quibus, uidemus prudentiã in malis præcauendis, & in bonis procurandis. Cauet enim equi, & aſini nos portãtes, atq; cætera animalia à præcipitiis: & duabus obiectis*

*uiis, meliorem eligunt. In paſcuis herbas proficuas ſumunt, nociuas renuunt.
Vulneratæ capræ Cretenſes ditamum in medelã quærunt, & ſanantur. Quam
cum guſtant, ſagittas dicuntur excutere de corpore. Ceruæ paulo antè partum
purgant ſe quadam herbula, quæ ſeſelis dicitur. Corui cum uenenatos ſe ſen-
tiunt toxico gallico, quercum quærunt (ut aliqui aſſerunt) ſed coruatiam (ut
alijs placet) pro medela. Pantheræ barbaricæ (ſicut Tullius refert) uenenata* Tullius.
*carne remedium quoddam habent, quo uſæ non moriuntur. Cerui quoque poſt
actam pugnam cum ſerpentibus, ad fontes aquarum properant: ut extinguant
ſitim, ueneno ſo flatu commotam. Mittit iterum ſapiẽs pigros ad formicam, quæ
tanta ſolicitudine munit horreum ſuum, præſentiens ſubſequuturam hyemem, ut
prudentia maxima uigere uideatur. Ciconia (ut fertur) roſtro purgat inteſti-
na, Camelus debitè oneratus ſurgit, recuſans ulterius onerari quia cognoſcit
ferre illud non poſſe. Cum autem infinita ſint huiuſmodi in animalibus exempla,
multo magis in homine mente donato id reperiri debet. Sed adeo prudens regi-
men, aliqui diiudicarunt expediens: ut medicamenta extrinſeca renuerint: ſicut* Aſcle.
de Aſclepiade narrat Plinius: qui omnibus medicamentis abiectis, & tota medi- Plinius.
*cina ad caſum reuocata: quinque res maximè communium auxiliorum profeſ-
ſus eſt. Abſtinentiam cibi, aliâs uini, fricationem corporis, ambulationes, geſta-
tionesque: quæ unuſquiſque ſibi præſtare poteſt: laudant alij ſudores citatos
exercitio à ſanis, & multiplicibus ueſtibus ab ægris. Et huiuſmodi multa com-
mendantur à nonnullis, quæ prudentia quadam, ſimul cum fauore naturæ, con
ducere poſſumus. Quod & Plato in Timæo docet. Morbi, inquiens (niſi pe-
riculoſiſſimi ſint) pharmacis irritandi non ſunt: ſed diligentia corrigendi, &
gubernandi: pro ut cuique datur otium. Motum quoque ſummè laudat pro con
ſeruãda ſanitate, & curãdo corpore ab ægritudine. At (inquiẽs) in ſanãdo cor-
pore illã imitetur naturã, quã altricẽ uniuerſi uocamus: ita, ut nunquã torpere
permittat: ſed moueat ſemper iugiq; agitatione, internis, externiſq; motibus, ſe-
cũdũ naturã ubiq; reſiſtẽs, moderata quadã cõmotionẽ, oberrãtes paſſiones cor
poris, parteſq; cognationis, ratione ſeruata, uiciſſim in ordinẽ redigat. Omnium
autẽ motuũ optimũ opinatur, qui ex ſemetipſo fit, quia mẽti cognatiſſimus. Qui
uerò ab alio fit, deterior eſt. Quapropter purgationũ, cõſtitutionũq; omniũ cor
poris, quæ gymnaſtica fit, ſaluberrima eſt. Proxima ad hanc accedit uectio fa
cilis, ſiue naui, ſiue quouis alio uehiculo peragatur. Prudentia igitur exquiri-
tur non ſolum in huiuſmodi adminiculis utillimis, facilè à prudente comparãdis:
ſed etiam ut frenet ingluuiem, & à ſuperfluis, & nociuis eſculentis caueat. Op-
timũ foret (quãuis difficillimũ ſit) ut unuſquiſq; cognoſceret, quãtũ eſcæ ſibi ſuf-* CHRI
ficeret, nec plus ſumeret, ut ſupfluos uitaret humores: ſicuti de Chriſto aſſerũt STVS.
*nõnulli: ꝙ ea meta cibũ ſumebat: ut non generaret ſuperfluũ quartæ digeſtionis:
Multi quoque alij parcitate cibi, ſimul & ſanitate atque agilitate quadam cor-
poris gauiſi ſunt. Moſes, & Elias uſque ad quadrageſimũ diẽ, ieiuniũ protra-* Moſes.

xerunt: undè ille ſplendebat facie, purificato iam corpore: & iſte leui, & igneo curru ſubuectus eſt: & corpus ſuum uelutiſpiritum quẽdam facilè ducebat ad
Hieron. nutum. Hieronymus gloriabatur, didiciſſe hebdomadarum ſufferre inediam, robuſtus tamen, mente & corpore. Multique alij maximas abſtinentias obſeruantes, contenti erant ſolo naturæ ſuſtentamento, omnem cibi delectationem à ſe pe
Hilariõ. Macha. Francĩ. nitus abdicantes ſicut Hilarion, Macharius, Franciſcus, & alij quàm plurimi, nullam inde mentis, aut corporis ſentientes iacturam, imò uim, & robur maximũ. Quod fit, & diuino fauore, & perſpicaci prudentia, qua homo appetitus corporis moderatur, & ipſum corpus ad ſpiritus ſymbolum educans, cibat quodãmodo ipſum meliori cibo, ſpiritus uidelicet, & delectatione debiti temperamenti, & concordiæ, cum præſidente ipſius: ut inde cibus ſit ad ſuſtentationem, & nõ ad oblectamentũ. Quod cum difficillimum ſit noſcere, nõnulli maiori inedia, quàm debeant, corpora affligentes, manifeſta, & uaria inde nocumenta paſſi ſunt. Magna enim hic prudentiæ indago exigitur, ut ueluti bonus muſicus, trahat, & aptet chordas omnes iuſto modulamine, ne plus, aut minus quàm deceat tenſis, conſonantias potius abducat, quàm adducat. Nec enim minor ſolertia, & acumen exquiritur in diiudicando conſonantiam artuum corporis, & in moderandis ipſis, ut omnia contemperata ſint cum ſpiritu, & anima, quàm exquirat muſicus in temperandis inſtrumentis ſuis. Sed cum perfecta de huiuſmodi re notitia haberi nequeat, niſi à perfectiſſimis: ideo unuſquiſque cõſulere debet peritiores. Qui, ſi non omnia, tamen aliqua præcauenda docent, quouſque adepta mente, perueniat ad perfectam cognitionem proprij tentorij, hoſpitantis animæ, intelligentiæ cuſtodientis, & omnium quæ ad ipſam animam perficiendam attinent, & ad perfectum temperamentum corporis, & conſummatam concordiam ipſius cum anima.

Quantum ad hæc conducenda ualeat unicuique uera ſui cognitio. Cap. VII.

Extat monumentum à ſapientibus celebratiſſimum, quo ualeat homo corpus propriũ, & omnia quæ intra corpus ſunt, & quæ circa ipſum adiacent, moderari. Id autem eſt propria ſui cognitio, non quidem, quòd terra ſit, aut ex uili materia ortus, aut breui in terram reſoluendus, ac uiuens innumerabilibus quæſtionibus immixtus, ut nonnulli monumentum illud interpretantur: Sed exquiritur, ut cognoſcatur, quæ ſit anima propria, undè progrediatur, quantis, & quot gradibus perfectionis referta, qua intelligentia communita, quibus mediis in corpus diffuſa, qua harmonia cum ipſo compacta, quam affinitatem cum Deo, intelligentiis, cœlis, elemẽtis, & rebus omnibus habeat, quorum imaginem & ſimulachrũ tenet: Quibuſue influxibus compaginatum ſit corpus, & quo uitæ curriculo terminandum, ultrà quod non detur progreſſus. Hæc enim & huiuſmodi, exquirit monumen-

*undè ſubſequuta eſt perturbatio animæ, & corporis, & omnimoda deiectio à
ſtatu, & à rectitudine ſua. Quod in* Protoplaſte *pleniſſimè indicatur, qui non
contentus recta lege, quam ei conſtituerat* Plaſmator *ipſius, cœpit quærere ue-
tita, undè ea perturbatio animi ſequuta eſt. Et ſentiens carnem rebellem, erubuit
de nuditate ſua: & tandem eiectus de fœlici ſtatu addictus eſt laboribus, ſudo-
ribus, & perturbationibus multis, interdicta ei arbore uitæ, & ſanitatis: qua
ſemper ſe illæſum conſeruare potuiſſet. Deiecto itaque homine à rectiſſimo, &
fœlici ſtatu ipſius, ſubiicitur naſcens ignorantiæ, malæ ualitudini, & perturba-
tionibus multis, quouſque ratio recuperetur & mens. Quæ ſi corpus regat, om
nia temperata erunt: quia animæ uel menti tanquam nobiliori obediunt omnia,
ut docet* Ariſto. *in primo uolumine de cœlo, ſicut fit in hominibus bene cordatis,* Ariſto.
& qui animam in ſuam ſedem adegerunt, & mentem adepti ſunt: A *qua ſi non
deiicitur homo, nec corpus diſtemperatur: nec infirmitati ſubiicitur: ut de* Moſe
ſcriptura perhibet, dicens in fine Deuteronomij *: quòd cum eſſet centum & ui-* Deuter.
*ginti annorum non eſt ei caligatus oculus, neque demoliti dentes, uel (ut habet ue
ritas literæ) neque rugata maxilla. Quæ reſeruamus cum* Dei *adiutorio, cla-
rius ſuo loco explicanda.*

Vndè, & quæ inter corpus & animã cõſonãtia uel diſſonantia. Cap. IIII.

E*Xtat quoq; inter corpus & animam cõuentio, tanto maiori admi
ratione dignior, quanto ea quæ cõnectuntur uidentur magis di-
uerſa: adeò ut artificiũ illud omnẽ captũ humanũ tranſcendat.
Tanta eſt enim eorũ colligatio, ut ipſorũ diſſolutionẽ homo, exi-
ſtimans ultimũ terribiliũ, fugiat quoad poſſit, appetens potius, ut inquit* Apoſto. Paulus
ſuperueſtiri quàm expoliari. Et hac ſpe uiuimus læti. Nec *inter hæc duo aliquã
do indictum eſt bellum: ſed inter hominem ſpiritualẽ* & *animalẽ: quæ multa ra-
tione differunt à corpore & anima: quamuis aliquando ſpiritus accipiatur pro
anima,* & *corpus uel caro pro animali homĩe. De pace autẽ, cõcordia, & unio-
ne illorũ dicit ſcriptura. Inſpirauit* Deus *in faciem hominis ſpiraculum uitarũ,
& factus eſt homo unicũ quid, uidelicet in animam uiuẽtẽ. De pugna autẽ iſto-
rũ inquit* Paulus. *Caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritũ, & ſpiritus aduerſus carnẽ:* Idem.
*hæc autẽ ſibi inuicẽ aduerſantur: & iterũ. Video aliam legẽ in mẽbris meis, re-
pugnantẽ legi mentis meæ, & ducere me captiuatum in legem peccati: ita ut nõ
quod uolo bonũ, hoc faciam, ſed quod nolo malum. Vndè nõ eſt diſsidium inter
corpus & animam, quæ naturalia ſunt: & nullam pugnam, ſed pacẽ deſideran-
tia: ſicuti colligauit ea ſummus opifex firmo,* & *continuo fœdere. Hinc errant
quàm plurimi, qui dum opinantur cum* Paulo *in ſeruitutem ſpiritus redigere
corpus, id eſt animales appetitus: deſtruunt naturam, aut naturalia dona,
quæ in* Dei *laudem, proprium beneficiũ, & commodum proximi, plenis & non
debilitatis uiribus exercenda ſunt. Nõ itaq; procuranda eſt diſcordia inter na-
turalia, nec deſtruenda ſunt, ſed potius cõſeruanda. Hinc idem* Apoſtolus *ſuum*

eob angelorum familiaritate, in tota ſua peregrinatione ſæpius uſus eſt. Elias non minus mente, quàm corpore, manu angelica paſtus eſt. Petrus quoque liberatorem à carcere angelum ſenſit, & comitē: quouſque ciuitatem egrederetur, & pericula euaderet. Ioannes pluries gauiſus eſt conſortio angeli, à quo & celeberrimam uiſionem edoctus eſt. Et alios quamplurimos omittens, breuiter me expediam, Moſi (inquit Paulus) lex data eſt per angelos, cum ipſo nimis familiariter agentes. Nec tamen eorum tantummodo contentus fauore, patrocinio & conſuetudine, ad diuinitatem aſpirans, Deum quæſiuit ſui itineris ducem, magna confidentia ipſi proteſtans & dicens: Niſi tu ueneris nobiſcum, non uadam. Deus itaque clientulos ſuos tanto numine munire ſtuduit: ut cœlorum influxus minime timerent: ſicuti in Deuteronomio inquit. Gentes audiunt diuinos & מעונים mehonenim, quod noſtri habent augures: ſed ſupputatores, ut Achinas dicit. Tu autem aliter inſtitutus es à Deo tuo. Satiſque exiſtimauit pro eis obtinuiſſe oraculum, & Deum domeſticum, à quo, debito, & ſacratiſſimo cultu omnia opportunè haurire poſſent. Quod melius adhuc pfecit legis uerus reſerator Chriſtus Ieſus, docens, quomodo non in tabernaculum manu factum, ſed in nos metipſos templum Dei uiui effectos & palatia cœleſtis regni, Deum poſſemus trahere, & in iis hoſpitari, dicens: Ad eum ueniemus, & manſionem apud eum faciemus. Docuit inſuper, & facultatem dedit, qua poſsimus Deum, qui intra nos eſt, excitare in fauorem noſtrum: imò nos in ipſum mutare, dicente Ioanne. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Quod nec faciunt, nec cognoſcūt Chriſtiani noſtri temporis: quia adeò obliterata ſunt, & poſtergata monumenta euangelica: ut uix eorum ueſtigia, & lineamenta uideantur. Ecce igitur, quomodo à Deo, ab angelis eius miniſtris, & à cœlis inſtrumentis eiuſdem, queas fauorem ſuſcipere. nunc qualiter id breui, & facili itinere facias, accipe.

Elias. Petrus. Ioannes. Moſes. Paulus. Deuter. Achinas. CHRISTVS. Ioan.

Qua breui uia à cœlo, angelis, & Deo fauorem haurire poſsimus. Cap. IX.

ESſet ſanè longum, arduū, dubiūque nimis iter, ſi omnia ſidera, & influxus, aſpectuſque fauentes uenari uoluerimus, & per ea quis, aut qualis ſit cuſtos, aut genius noſter, cognoſcere: cum profeſſores iſtius doctrinæ, longa, difficillima, dubia, & aliquando inter ſe diſsidentia inſtituta, tradiderint. Porphyrius enim ex planeta domino geniture, genium quærit. Firmicus quoque uel inde, uel ex eo, qui plures ibi habet dignitates: uel ex eo, cuius domicilium ſtatim ingreſſura eſt luna, poſt ſignū, quod homine naſcente, detinet. Chaldæi à ſole potius, aut à luna genium auſpicantur. Alij, ab aliquo cœli cardine id exquirere docent. Et ſic per multa uagātur profeſſores huius doctrinæ: aut quia non plenè nouerunt cœlorum ſacramenta, & ordinem: aut quia pandere noluerunt, & communia facere ea, quæ inter paucos ſapientes communicanda ſunt. Cum igitur illa ſemita, longa, & occultiſsima

Porphy. Iul. Fir. Chaldæi.

ſit,breue arripiēdum eſt iter,percontando à nobis ipſis, quod à cœlis facere nequimus. Quod quidem faciemus, ſi amotis impedimentis,ſubmittamus nos ſpiritui noſtro duci,qui nobis non reſiſtentibus demonſtrabit iter, quo cœlum, quo genius, imò quo ſummus moderator conducit. Et hoc,ſi attendamus ad ea,quæ à primæua ætate nullis contagiis diſtracta,nobis ſuggerit, aut quod expurgata mente ab inani cura; & obliquo affectu, natura ipſa uel ſpiritu dictante ſentimus,fingimus,imitamur,& tentamus frequentius. Sentit enim natura: & ſpiritus noſter cœli inſtinctum,atque fauorem:ſentit & genij proprij ſuadelas: quod
Platoni. unicuique datum eſt,à principio ſuæ natiuitatis: ut nō modo Platonici ſimul cū
Doc. no. doctoribus noſtris aſſerunt, ſed infallibilis Veritas ſermone profitetur aperto,
CHRISTVS. dum ait. Angeli eorum ſemper uident faciem Patris. Hi enim ſuis clientulis fauent,illò ducentes,quo & eius ſidus inclinat.ſemper utique ad bonum:niſi homo ab his illecebris,aut mali dæmonis ſuadelis deceptus,ſuum obliquet iter. Non enim ducem re uera itineris habet,qui per deuia ambulat:quoniam ſtellarum,atque cuſtodum noſtrorum officium eſt,ſemper recta agere: atque ad recta, & excellentiora diſponere. Cœli igitur,& genij, uel angeli proprij (ut catholicè loquamur)ſuaſionibus aſſentiens,aget proſperè, & uiuet fœlix. Alioqui,cœlum ſentiet,& ſuperos inimicos: & aduerſam fortunam(quæ diuinorū ducatus eſt) in omnibus peragendis,alienus effectus à patronis cœleſtibus. Quo forſitan tē-
Zoroa. dit adagium illud: Nihil agas inuita Minerua. Et ſi(ut Zoroaſtres docet) fatū non eſt augendum,minus immutandum. Nam ſi ingenio tuo, contra genium, & cœleſtium uocem continuè inuitantem, aliquid profeſſus fueris:fruſtra labora-
Dauid bis,dicente propheta. Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatē,fruſtra uigilat,qui cuſtodit eam. Et niſi Dominus ædificauerit domum,in uanum laborauerūt, qui ædificant eam. Vanum eſt enim uobiſipſis ſurgere,uel ante,ſiue contra lucem quæ à cœlo ſplendet: & ducit,atque conducit hominem,quo pergere debet. Quærētibus igitur rerum agendarum fauſtum omen,omni diligentia obſeruandum eſt: ut audiamus,quid in nobis loquatur Deus:aut in ſcriptura ſua ſancta, & lege: quid ſuadeat bonus cuſtos,quid ſuggerat ſpiritus,& ad quid ſidus faueat. Attendendum quoque eſt, quo te ducant. Locus enim multum confert, quia non ab
DEVS re dixit Deus,uel bonus cuſtos,eius uice,& nomine ad Abraham: Veni in terrā quam monſtrauero tibi,& faciam te in gentem magnam: & benedicam tibi,& magnificabo nomen tuum: ubi clarè deprehenditur, quantum locus conferat ad fauorem. Et paulo poſt ſequitur. Perrexit Abraham uadens, & ultrà progrediens,aut proficiens ad meridiem. Ibi fauorem ſupercœleſtiū ampliſſimum ſen-
Izah. ſit:ſicut Izahac in aquilone, de quo dicitur. Venit Izahac in Gerarah, ubi ſeminauit,& collegit centuplum:aut centum hordeos: ut habet ueritas literæ. Et locupletatus eſt homo,& effectus eſt diues ualde. Sacramentum huius negocij quærit Hieronymus, nec ſoluit:nolens forſitan pandere indigno uulgo, quid locus operetur, quid hordeum ſignificet, quo adeo profecit,& creuit Izahac,ut

tum,quod Græcia iactat ſe ab oraculo Delphico in uetuſtiſsimo tripode ante om- Oracu.
nes accepiſſe. Nec tamen loquenti in oraculo detur laus, tanquam illius documẽ-
ti inuentori,cum ante Apollinis oraculum,illud tradiderint qui à Spiritu Sancto
edocti fuerant:ait enim Iob,uiſitans ſpeciem tuam non peccabis. Viſitat nan- Iob
que ſpeciem ſuam, qui aliquãdo mente formam propriam,atque ſeipſum contem-
platur. Quod neceſſe eſt,ſi partes omnes ſuiipſius, tanquam totius inſtrumenti
chordas ſuo loco diſponere uelit, & in dignitatem ſuam reſtituere ſeipſum. De Dauid
quo diuus Citbariſta *clara uoce intonat,dicens.* Homo cum in bonore eſſet, non
intellexit,comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Dolet
nanque,quòd non cognoſcat bomo dignitatem, & excellentiam,in qua conſtitu-
tus eſt, omnibus præſtans,& ab omnibus fomentũ dignitatis ſuæ ſuſcipere ua-
lens,cum non tantum omnium partium ſuarum concordia,ſed omniũ rerum bar-
monia, & ſubiectione gaudere poſsit,niſi ſe ipſum deiiciens, iumentis inſipienti-
bus aſsimiletur. Et *bæc(ni fallor)ſunt illa mirabilia,de quorum cognitione alibi*
exultat propbeta,dum ait. Mirabilia opera tua,& anima mea cognoſcet nimis. Idem.
Et quæ,& circa quos ſint bæc mirabilia, explicans,ſubinfert. Mibi autem nimis
bonorificati ſunt amici tui Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum:co-
gnoſcens uidelicet quanta naturæ, & donorum excellentia eos decoraueris,
quantòue dominio præfeceris,eos ſcilicet qui cognouerunt, & conſeruare ſtu-
duerunt pretium,& dignitatem, in qua conſtituti ſunt. Et ne glorietur quiſpiã
de exteriori apparentia,ſed ſemper timeat, & reuereatur Dei iudicium, ad cu-
ius metam bomo eſt uerè magnus,uel paruus,eſtque bonus,uel malus,inquit. Nõ
eſt occultatum os meum à te,quod feciſti in occulto: & ſubſtãtia, uel compactio
mea in inferioribus terræ. Imperfectum meum uiderunt oculi tui. Mercurius Mercur.
quoque Triſmegiſtus *idem,ante oraculum docuit dicens.* Vos,quibus mentis por-
tio conceſſa eſt,genus recognoſcite ueſtrum; ueſtramque naturam immortalem
conſiderate. Non igitur mortalem,aut deteriorem conditionem,iubet iſte ſapiẽs Macro.
contemplandam,ſed meliorẽ: Quod explicans Macrobius *in de ſomnio Scipio-*
nis,ait. Animas dicimus de cœlo lapſas in corpora,& banc eſſe perfectam ani-
mi ſapientiam,dum corpore utitur,ut undè orta ſit,recognoſcat. Sic enim omnes
rectè ſentientes uolunt,ut cognitio illa exigatur,per quam, excluſis impedimen-
tis,rectum in Deum capiatur iter. Hinc diiudicarunt oraculum potius à cœlo,
quàm à dæmone emanaſſe, ut Satyricus *canit.* E cœlo deſcendit γνῶθι σεαυτόν. Iuuen.
A cœlo quippe, & à ſpiritu ſancto proſiliit documentum, ut diximus: quamuis
à dæmone per oraculum Græcis prolatum fuerit. Hac igitur cognitione de no-
bis ipſis babita,cognoſcimus Deum,ad cuius imaginem facti ſumus:cognoſcimus
mundum,cuius ſimulacbrum portamus: cognoſcimus creaturas omnes,quas com-
plectimur, & cum quibus babemus ſymbolum, & barmonicam proportionem:
cognoſcimus quid fomenti à lapidibus,quid ab berbis, quid à cœlis, quid tandẽ
ab unaquaque re baurire poſsimus. Cognoſcimus inſuper, quomodo unamquã-

que chordam noſtri corporei inſtrumenti ſuo loco aptare ualeamus.

Quòd temperetur, corroboreturq́; corpus, & conſequenter totus homo cœleſti fauore. Cap. VIII.

ET quia fatales ſunt aliquando morbi (ut in Timæo aſſeuerat Plato) ab ipſo generationis exordio; certis temporum curriculis terminantes, atque magni animalis ſequentes motus: ideo contemperandus eſt morbus, & corroboranda uirtus cœleſti fauore, ab his tamen, qui in harmoniam inferiorem lapſi, ſerui miſerrimi cœlorum, & a-
Mercur. Ieremi. *liarum rerum inferiorum (ut Triſmegiſtus ait) effecti ſunt. Aliqui enim fuere, & reperiuntur, quibus per Ieremiam dicitur. A ſignis cœli, ne timueritis, ſicut gẽtes timent, quia non cœlum, non terra, non corporea quæque, ſed ipſe Dominus immediatè eſt pars & funiculus hæreditatis illorum, quibus iterum idem Propheta ait. Nolite timere hæc, quia nec malè poſſuuit facere, nec bene. Cum quibus erit ſuo loco nobis ſermo: ſed pro nunc, cum his qui cœlis ſubiiciuntur: quibus dicimus, ut quouſque ab eorum præſidentia abſoluantur, curent ueluti ſapientes Aſtrouomi, præcauere non ſolum mala multa, quæ cœli minantur (ſicuti docet*
Ptolem. *Ptolemæus) ſed continuè fauorem, & præſidium hauriant, quouſque à cœlorũ*
Plotino. *præſidentia abſoluantur. Qui hauſtus ſit (docente Plotino) mediante anima mũdi quæ tot rationes ſeminales continens, quot ſunt ideæ in mente diuina præſtat unicuique ſuam particularem uim, iuxta uirtutes idearum ſuſceptas, ſicut & uitam tribuit. Nõ enim eſt in mundano hoc animali mẽbrũ tã deforme, cui (ut Pla-*
Platonici *tonici aſſeuerant) non inſit, & animæ, & uitæ munus. Quas uitæ connexiones,*
Zoroaſt. Syne. *Zoroaſtres diuinas illices uocat: & Syneſius ſymbolicas illecebras: Secundum quas, non omnia bona ſimul oriuntur à cœlo: ſed pro temporum curriculis, & opportunitate, & pro uniuſcuiuſque aptitudine, & diſpoſitione. Hac igitur inducta, ſtellæ, & intelligentiæ præſidentis, fauorem ſuſcipit diſpoſitus ipſi conuenientem, ſicut corpus organizatum, & ultima diſpoſitione conductum, ſuſcipit uitam, & animam. Videmus enim ſucceſſione temporis, & multis atque uariis cœlorum reuolutionibus, homines ualde proficere, in uitæ, animæ, rationis, & multorum munerũ augmentis, & dilatationibus: quæ artis, & induſtriæ adminiculis conduci nequeunt: adeo ut cœleſtem fauorem confiteri cogamur. Quod ſæpius diligenti obſeruatione comprobatum eſt: quamuis aliquando fallantur prognoſticantes: aut quia non plenè cognoſcunt influxus omnes, & undè proueniãt: aut quia homo arbitrio ſuo & animi libertate aliò tendit, quàm dictet ipſe cœle-*
Ptolem. *ſtis influxus. Nam (ut ipſe Aſtronomorum princeps Ptolemæus in principio Apoteleſmatum docet) non ſufficit alicui, ut caſtus, & iuſtus ſit, habere Iouem in ſuo horoſcopo fauentem: niſi cauerit à lenonibus, & meretricibus, quorum conuerſatio obſtat influxui. Obſtant enim conſuetudines, mores, ſanguis, locus genituræ, libertas animi, & occaſiones quamplurimæ, cum influxus illi non cogant, ſed*

diſponant, & faueant. Et hoc (ut diximus) per mundi animam, particulari tamen uirtute imaginum, & intelligentiarum præſidentium, & concurſu radiorum, & aſpectuum, conuenientibus ſtellis & imaginibus illis, peculiari quodam, & harmonico conuentu. Et horum omnium uirtus, per ſolem tanquam per uerū cœli gallum confouetur, qui & communem uitæ uim, & particularium uirtutū ſemina fundit. Cuius ſeminis uirtute grauidata ſidera, maximè Luna, tempore ſuo in nos fœtum diffundit, tanquam matrix, non tantum ſolis, ſed aliorum planetarum. A quibus omnibus ſemen, & influxus à ſuperioribus ſuſceptos: ueluti domeſtica mater nobis tribuit. Hinc diligētiori cura ipſa ferme ab omnibus obſeruatur. Quod in minori mundo, & in nobiſmetipſis diſcere, & comprobare poſſumus. In corde enim hominis, quod ſolis imaginem, & uirtutem tenet, eſt cō munis uitæ fons: & omnium membrorū totius corporis uirtus: Nam omnia quæ in corpore ſunt, à corde fomentum ſuſcipiunt, & uitæ, atque motionis uim: quæ à corde tranſit ad cerebrum, quod lunare eſt: & inde ad omnia membra corporis diffunditur per uenas, & neruos ab ipſo deſcendentes. Platonicos igitur ſequentes, qui communi ſententia conueniunt, mundum eſſe animal, magis unum, quàm quodlibet aliud quodcunque ſit, dicimus uniuerſalis, & particularis membra, eodem modo colligata, & paria eſſe, atque ſimilima, in influxu, & communicatione mutua, in motu, qualitate, & omnimoda correſpōdentia. Influit enim utrobique, præcipuè membrum principale, quod eſt ſol in mundano animali: & cor in particulari. Cæteraque membra ſuperiora utriuſque, in inferiora influunt, pro ſuſcipientium diſpoſitione. Quæ & à natura inſita eſt, & prudentiæ, atque artis adminiculis coadiuuatur. Sed hæc, quæ induſtria cōparatur uel exigua, ſufficit ad cœli munera capeſcenda, ideo non aſpernenda, cū multū conferat, & naturali diſpoſitioni, ut plena ſit, & animæ diſponenti, cū diſponendo faueat & ipſa, ſicuti cœli influentes. Et quāuis homo à toto cœlo fauorem ſuſcipiat, potiſsimè tamen haurit à corde cœli, quod eſt ſol, cum ſolaris ſit homo, (ut Arabes aſtronomi dicunt) & peculiari quodam munere utriuſque ſolis, cœleſtis uidelicet, & ſupramundani decoratus, ut ex theologia Hebræorum decerpimus. Quod & docet eius pulchra & erecta ſtatura, humor ſubtilis, ſpiritus clarus, imaginatio perſpicua, ueritatis & gloriæ ſtudium, & multa, in quibus homo habet utriuſque ſolis ſymbolū, & peculiarem eius imaginē, & tanto expreſsiorē quanto perfectior eſt. Hinc hominū princeps, & caput Chriſtus Ieſus plæriſque locis ſol dictus eſt: à cuius luminis, uitæ, & omnium bonorum plenitudine (inquit Ioannes) omnes accepimus. Haurimus quoque ab aliis planetis, & ſtellis: ſed uirtute ſolis illas ſuo ipſius ſemine, uel uirtute confouentis. Sicut in myſtico corpore (quamuis præcipuè ſuſcipiamus à corde uel capite Chriſto) accipimus: tamen etiam illius uirtute, ab aliis membris: quæ ueluti ſtellæ ſunt in magno corpore myſtico: ut Daniel, & Paulus perhibēt. In ſole itaque, mundi præcipua lampade, tanquam in corde eſt potiſsimè mundani animalis uita: cuius &

Plato. Arabes. The. he. Ioan. Daniel. Paulus

efficeretur diues ualde. Dauid quoq; Sion elegit in peculiare habitaculũ dicẽs. Hæc requies mea in ſæculum ſæculi, hic habitabo quoniam elegi eam. Nec quidem horum aliquid, abſq; myſterio ſcriptum eſt. Quis autem ſit locus tuus, ſi ratione, aut doctrina inuenire nequis, obſerua ubi potiſsimè tuus ſpiritus recreetur: ubi ſenſus uegetior fiat, ubi corporis ualitudo, & agilitas proficiat, ubi uota ſuccedant, ubi plærique faueant, ubi infenſi ſuccumbant. Hanc regionem ſcito tibi à Deo, ſuperiſque paratam. Hanc citra omnem ſuperſtitionem cole, habens huius obſeruantiæ præſtantiſsimos duces, Chriſtum maximè, qui frequentabat montem oliuarum. Colebat etiam Hieronymus Bethleemiticum præſepe. Diligebat Franciſcus locum ſanctæ Mariæ de angelis: Multiq; alij uiri Deo pleni, loca particularia ſibi deligebant. Nec aliquando uno tantummodo contenti, ſed alia, uel pro tempore, uel pro negocio, occurrente procurabant. Sic & tu, locum, uel regionem muta: & quancũque tibi, & operi quod moliris, fauere ſenſeris, elige: infauſtam autem fugito. Opera pariter uirtutis aggredere, in quibus oblectaris, & utriuſque hominis profectum ſentis. Horas inſuper elige pro orationibus, contemplationibus, & aliis operibus ſpiritus conducẽdis, à patribus nõ ſine ratione traditas, & eas quas ſpiritus ipſe ſuggeſſerit. Qui aliquando adeò complet, quos tangit, ut ſuggerat omnia, quæ ad eorum profectum ſpectant. Et de hoc (ni fallor) inquit Apoſtolus, ubi ſpiritus, ibi libertas, animi uidelicet à ſolo ſpiritu deducti: ut alio duce, aut præſide non indigeat. Vel (ut inquit Hieronymus.) Qui ſpiritũ Dei habẽt, omnia illi nuda ſunt, & aperta: ideo nõ indiget alio ductore deductus à ſpiritu, qui omnia ſcrutatur. Nec fixus in eodem loco, aut opere, ſemper permaneas: ſed uariis te motibus exerce: gyros quoſdam circunduces inſtar cœleſtium, à quibus fauorem quæris. Nec contemnenda eſt profeſſionis mutatio: cum non modo catholici conſuetudine approbent: ſed aſtronomi, & Platonici geminos doceant eſſe genios: alteros quidem natiuitatis: alteros autem profeſſionis. Et hos quippe, aliquando concordes: Aliquando uerò ad diuerſa deducentes. Si igitur concordes habueris, geminum ſenties profectum, & augmẽtum, naturæ uidelicet, & profeſſionis. Si uerò diſpares fuerint, melius aliquando fomentum percipies profeſſionis, quàm natiuitatis. Quem fauorem, ut magis proſequaris, prodeſt mirum immodum mutatio nominis, habitus, loci, uictus, & conſuetudinis. Nam in mutatione profeſſionis, mutatur uis naturæ, imò ſuperari penitus, & uinci debet, ſicuti infallibilis Veritas docet, ſuis nouis profeſſoribus loquens. Regnum cœlorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud, qui ſcilicet profeſſione naturam ſuperare ſtudent. Quantum autem proſit mutatio nominis, à ſcriptura, quæ non fallit, nec aliquid ſine cauſa admittit, diſcere poſſumus. In qua habetur, quòd dum ſummus moderator uellet magnificare amicũ ſuum Abram, immutauit nomen, & iuſſit eum uocari Abraham, non ſine magno myſterio, ut alibi diximus. Sic dum uellet conſtituere nepotẽ eius Iabacob principem totius electæ familiæ, iuſsit eum uocari Iſraël, id eſt principãtem Dei, aut

Dauid

CHRISTVS.

Hiero.
Franciſ.

Aſtro.
Platoni.

CHRISTVS.

Abrahã.
Iabac.

principatum Dei ducens. Quantum etiam ualeat ueſtimentorum mutatio ab eadem ſcriptura diſcere poſſumus, quæ iubet, ut ſacerdotes, & miniſtri Dei ſacra peracturi, ueſtirentur apta quædam, & ibi determinata ueſtimenta. Pari modo, quantum ualeant aſſumendi cibi, ab eadem inſtruimur: quæ maxima diligentia docet ſuos initiatos, à quibus cibis abſtineant, & quos admittant. Sic & eos abſtinere iubet à conſuetudine diuerſarum gentium, quarũ mores, & ritus, etiam adiecta comminatione, interdicit. Mutandi itaque ſunt mores, ueſtimenta, conuerſationes, exercitia, & nomina, mutata profeſſione, & gradu: quia tunc etiam nobiliorem cuſtodem, & directorem aſſumimus. Hic enim nobis datus eſt progreſſus, ut conſcendere poßimus de gradu in gradum, & de uirtute in uirtutem: quouſque uideamus Deum Deorum in Siõ. Qui igitur locum, opus, profeßionem, ſidus, genium, & ſpiritum ſuum cognouerit, pignus ſui profectus, & fœlicitatis, certißimum habet.

Quomodo ualeat homo paruus mundus ab omnibus mẽbris maioris mundi, (cui ſimillimus eſt) fomentum ſuſcipere. Cap. X.

NEc ſolum à cœlo, angelis, & intelligentiis, ſed à quocunque membro mundani corporis, fauorem, & munimentum ſuſcipimus nõ modicum. In quinque enim partes à nonnullis ſapientibus partitur homo: In intellectualem, rationalem, iraſcentiam, cupidinem, & ſenſus, cum omnibus eorum inſtrumentis. Intellectus in ſumma arce collocatus, ſolus ſummo principi domeſticus, ab eo haurit, quæ nec ratio, nec ſenſus haurire poteſt: cum ipſe Deus, & miniſtri eius, non ſubiiciantur iudicio ſenſuum noſtrorum, niſi quatenus ipſi uelint, per ſenſibiles imagines, ſuo arbitrio oſtendendas. Nec ratione percipiuntur, niſi orbium motores per eorum motum: ut uenatur
Ariſtot. *Ariſtoteles, & alij naturales. Multo minus Deus percipitur à ſenſu, uel ratione, niſi tantummodo, quod eſt. Si autem aliqua arcana de Deo, déque mini-*
Plato. *ſtris eius percipimus, id facimus portione illa ſuprema, quam Platonici intellectum uocant, à ratione diſtinctum. Et hoc, mediante lumine quodam diuino, quo*
Dauid *pfunditur ipſe intellectus, uel portiò illa ſuperior. De quo lumine inquit propheta. In lumine tuo, uidebimus lumen. Rationalis uerò, & ipſa in ſuperiori ſolio collocata, media inter intellectum, & phantaſiam, ab omnibus, circa quæ diſcurrit, incrementum ſuſcipit: à cœleſtibus, terrenis, & humanis, & hominis potißimè præſentia dilatatur, & acuitur ueluti ferrum ferro, ſicuti eſt commune adagium. Iraſcentia in domicilio cordis habitans, non multum, extrinſeco fauore indiget, ipſo corde, & bili ſatis inflammata, niſi quatenus obiectum, in quod iraſcitur exterius ſuſcipit. Cupido autem, atque appetitus bifarius eſt: alter in corde, qui ratione ſuffultus, in omnia fertur, in quæ ratio diſcurrit: & ab ipſis, undè dilatetur, & augeatur, ſuſcipit. Sed potiſsimè à ſummo obiecto dilectionis Deo: dummodo in ipſum ducatur per intellectum, eius lumine colluſtratum. Alter religatus in infernis ſedibus, longéque à ſapientia, & ratione conſtitutus eſt: ne*

importuna uicinitas rationem, & ſuperna cuncta diſturbaret. Qui tantū ărebus ſuſcipit ueri hominis incrementum, quantum eſt ſuperioribus obtemperans ipſis deuinctus. Media uerò, quibus ſuperior appetitus fouetur, ſunt inſtituta, & documenta: quæ in rectis legibus, & doctrinis continentur, maximè in ſacris eloquiis: ubi continentur omnia, quæ ad ipſum dirigendū, & colendū ſpectāt. Sunt etiam ſacra, quibus expurgatur, ut fortius creſcat. Senſus deniq; ueluti rationis, & uoluntatis miniſtri, ab omnibus ſenſibilibus ſuſcipiunt undè condelectētur: & ipſorum præſidibus faueant. Auditus enim aëris particeps, & eorū, quæ aliis ſenſibus apprehendi nequeunt, organū accuratiſsimū, & ſuperiorum miniſter magnificus, pro ſapientia comparanda, præ omnibus aliis ſenſibus ſeruit. Numeros nanque orationis, & totius conſonantiæ metitur, ac modos rerum, & totius diſcurſus: undè fieri poteſt & ipſe modulator, & muſicus, & ſemirationalis, cum ſolus inter ſenſus percipiat rationis diſcurſus. A compoſitis quoque, & artificialibus inſtrumentis, & ab harmonia mundi, quam ſentit meliori auditu, miranda ſuſcipit oblectamenta, & inſtituta: undè homo ſeipſum componat, ut Platonici, & Pythagorici aſſerunt. Oculis quoque metitur cœlum, ſiderum, & aſtrorum circuitus conſonantiſſimos, obitus, atque ortus, picturam terræ pulcherrimam, aquarum fœcunditatem, atque rerum omnium uiſibiliū compoſitionem: undè philoſophiæ fons uberrimus imbibitur, ex quo, ad ſuperiorē ſapientiā peruenitur. Nec minus inde pabulum utriuſque hominis, quàm doctrina decerpitur. Inter oculos autem, & aures, oris media regione nares natura conſtituit: quarum ſymphonia, odor cum ſpiritu commeat. Qui ſolamē à rebus bene olentibus, & bene cōpoſitis ſuſcipientes, & ipſi non modicum quæſtum homini præſtant. Os quoque in meditullio faciei, dentibus, palato, & lingua munitum, multigenum homini tribuit lucrum. Suſcipit enim omnia corporis nutrimenta, uētri, tanquam promptuario cuidam, & toti corpori inferēda. Sed prius palati iudicio committuntur, ut nocina reſpuat, & proficua admittat. Et hæc dentes mandunt, ut cibus iam tritus præbeatur lebeti ſtomachi facilè decoquendus. Ad cuius cibi reuolutionem data eſt lingua, quæ etiam non minus ſpiritui, & animæ, quàm corpori inſeruit, promens oratione, quæ prudentia, & corde concipit: ut & proximo beneficium præſtet, & ab eodem, imò à ſuperis, & ab ipſo Deo commoda reportet, atque collatione plurimam ſapientiam comparet. Quid igitur reſtat in tota machina, à quibus homo auribus, oculis, naribus, ore, lingua, uel mente beneficium non ſuſcipiat? Nihil enim fugit, quin alicuius illorum ſubiiciatur iudicio. Nam quæ tactum, uiſum, odoratum, & guſtum reſpuunt, auribus ſaltem percipiuntur, & lingua pertractantur: cum hæc de omnibus loqui, & illæ de omnibus, ſiue ſenſibilibus, ſiue intellectualibus audire poſſint. Vndè auditus eſt ſenſus præ omnibus aliis ſeruiens intellectui, & eius peculiaris miniſter. Poſt quem ſunt tres alij ſenſus, in regia aula capitis conſtituti, in rationis conſpectu: ut eius trutina, omne ipſorum libretur iudicium. Tactus

Plato. Pythag.

uerò, ad partes animales relictus eſt: ut & ipſo ſolidiora hæc, & magis materialia capiente, nihil relinquatur, quod hominis iudicium fugiat, & à quo ipſe homo fomentum non accipiat. Et ſi quid eſt, quod ſenſus non percipiat, mente ſal

Mercur. tem contemplatur. Hæc enim Mercurius filio Tatio proponebat conſideranda, dicens. Illud animaduertas fili mi, quòd unumquodque genus uiuentium propriã mundi prouinciam inhabitat. Humida quidem, aquam: terreſtria terram: aërẽ uolatilia: homo autem his omnibus utitur, terra, aqua, aëre, igne, & quibuſlibet in eis contentis. Cœlum inſuper ſuſpicit, ſenſuque illud attingit: ſed ipſum Deũ, mente, & intellectu. Et quia cum omnibus proportionem, & ſymbolum habet: ideo omnia intelligit, & ab omnibus ſymbolica ui trahit, undè alatur, & creſcat. Bifaria autem ſumit incrementa: A Deo quidem opificè, & genitore, tanquam à Patre omnia præbente nutrimenta, alitur: à rebus autem cæteris, tanquam pabulo à Patre præparato in eius ſubſidium, & nutrimentum. In quod cõ

Ariſtote. ſentit Peripateticorum Dux, dum ait: Nos ſumus quodammodo finis omnium.

Simplic. Thomæ. Nec placet Simplicij, & Thomæ ſententia, quod de artificialibus tãtũmodo in-

Ariſto. telligatur ſermo, & nos fecerit artificialium ſolummodo, & non aliorum finẽ. Nam ipſemet in fronte Politicorum ſe exponens, inquit: Exiſtimandum eſt, ut plantæ animalium cauſa ſint, ipſa autem animalia hominis gratia: Cicures enim id eſt manſueta animalia, quæ Hebræi בהמות behemot dicunt, ad uſum, uictũque: feræ autem, & ſi non omnes tamen plurimæ uictus, cõmodique noſtri cauſa habentur: quo ueſtes, & plæraque ex his alia ſubminiſtrẽtur. Quod ſi natura nihil uel imperfectum, uel fruſtra facit, hæc hominis cauſa facta eſſe, nemo eſt, qui neſciat. Et quamuis ipſe Ariſtoteles nõ admitteret cœlos propter

Idem. hominem factos, cum ipſos in Ethicis præferat homini: tamen quantum ex ſcriptura ſacra, & ex his, qui rectè ſentiunt, diſcere poſſumus, & ipſi in hominis ſeruitium conditi ſunt: eſto quòd immediatius Dei influxum ſuſcipiant. Nam in inferiora influunt, ut faueãt homini abſque alio medio: aut plantis, & animalibus, quæ ordinata eſſe in hominis ſeruitiũ, iam cõceſſum eſt. Suſcipit igitur homo ab omnibus ſui profectus incrementa, dummodo omnibus uti ſciat, & dominari omnibus: ſicuti ab opifice inditum eſt ei, ut ſuo loco (fauente ipſo Deo) differemus.

De conſenſu animæ cum ſeipſa. Cap. XI.

Origé. NE autẽ ab aliquo diſſentiat anima, ſed ab omnibus fomentũ accipiat; neceſſarius eſt cum ſeipſa conſenſus. Quia ſicut ſentimus (inquit Origenes) immenſi doloris cruciatum, quando ſunt diſſoluta corporis membra, atque à ſuis inuicem diuulſa compagibus: ita cum anima extra ordinem, atq; compaginem, qua ad harmoniã, ad bene agendũ, & utiliter ſentiendũ, à Deo creata eſt, fuerit inuenta. Vndè ſibimetipſi, rationabilium motuum compágine ſoluta, pœnam, cruciatumque infert. Et huius deordinationis ſupplicium, omnes ſenſus, omniáq; membra deſtituta, uel deordinata

*ſentiunt,quæ ab ipſa regi debebãt.Curanda eſt igitur anima per ueram philo-
ſophiam,ueritatiſque ſtudia,uulgò quidẽ occulta:per ſacrificia,& omnes con-
uenientes expiationes:ut ſanitati reſtituta, ueritate firmata, & talibus præſi-
diis munita,nihil timeat(ut Chalcidius lõgo ſermone diſſerit)concuſſiones ſubo-* Chalcid.
*rientes:ſed ſibiipſi conueniens, cum cæteris inde conſentiat & amica ab omni-
bus ſumat ſui augmenti præſidia:*Nec *quidem poteſt ſibiipſi diſsidens,cum aliis
conuenire:nec aliorum ſentire harmonicum ſymbolum.*Qui *enim(inquit* Procu* Proculus
*lus)ipſe ſecum pugnat,nimirum cũ aliis conſentire nequit:nec in aliis uerè oble-
ctari, aut ab eis fomentum ſumere.*Imò *ex diſsidio habet, undè ſemper luat ſui
erroris pœnam,dicente* Auguſtino.Iuſsiſti Domine*,& ita eſt,ut omnis inordi-* Auguſt.
*natus animus ſibi pœna ſit.*Cui *adſtipulantur diuerſis uerbis,ſed eadem ſenten
tia,*Ambroſius,Hieronymus,Gregorius, Seneca, Cicero, *& omnes rectè ſen-* Ambroſ. Hieron.
tientes confirmant. Quod *etiam ex ſacris eloquiis,diſcere poſſumus.*Impij(*in-* Gregor. Sene.
quit Iſaias)*quaſi mare ferueſcunt,nullibi quieſcentes:ſed redundant fluctus eo-* Cicero
rum in conculcationem,& luctũ:quia non eſt pax impiis, dicit Dominus.*Adeſt* Iſaias
*& ratio. Nam fugata probitate, diſturbatur ordo, exulatque uera pax,quæ
eſt rerum tranquillitas ordinis.* Hinc *inſurgit diſtemperamentum, perturbatio,
inquietudo,inconſtantia,afflictio, & uaria tormentorum genera.*Quorum *mul
ta connumerantur à* Dauide,*in pſalmo trigeſimoſeptimo, ubi ab infirmitate ani* Dauid
mæ,& eius diſsidio incipiens,multa mala,quæ inde conſequuntur commemorat.
Non *eſt(inquit)ſanitas in carne mea,*& *non eſt pax in oſsibus meis, à facie pec
cati mei.*Nec *enim de oſsibus materialibus loquitur propheta:ſed de uirtutibus,
& uiribus animæ,ſignificatis per oſſa:*Sequitur : Quoniam *iniquitates meæ ſi-* Idem
cut onus graue,grauatæ ſunt ſuper me. Poſtea *putredinem adducit,miſeriam,
curuamenta,illuſiones,afflictiones,uſque ad rugientem cordis gemitum.*Hinc *be
ne diiudicarunt* Platonici,*animi temperantiam, eſſe omnium uirtutum optimam* Plato.
*harmoniam:quam cæteræ ſequuntur,& imitantur.*Vndè *ante omnia, animi cõ
ſenſus cum ſeipſo procurandus eſt,ſi quis aliorũ harmonia oblectari, & ab eis
uim, undè proficiat, comparare deſiderat, & liberari ab omnibus calamitati-
bus:quæ ipſo perturbato proficiſcuntur.*

De *uirtutum concentu conducendo, ut poſsit ex eis anima ſanari,
& oblectari.* Cap. XII.

ET *quia uirtutes ſunt animæ oblectamenta: & medelæ,ut concin-
næ ſint,neceſſe eſt: cum & ſanitas,& oblectatio à conſonantibus
proficiſcantur, & conſonantiæ quædam ſint.* Eſt *enim ſanitas
corporis, temperamentum(ut diximus)humorum,& eorum,quæ
ad corporis ſubſtantiam pertinent.* Eſt *quoque animæ ſanitas, concentus uir-
tutum, & operationum.* Eſtque, *oblectatio, ex proportione potentiæ cum
obiecto.* Et *quanto maior proportio, tanto maior delectatio.* Et *etiam effici-
tur idem oblectans,& ſanans,utramque uim trahens ab* Apolline, *qui citharæ,*

& medicinæ inuētor decantatur, nō modo corporis, uerū animi quoq;. Sed multo melius id efficit uerior, & ſupramūdanus Apollo, *meliori reſonans harmonia, qua artificialis hæc, aut naturalis, eſt longè inferior,* & *imago etiam obſcura. Ipſe enim præſtitit, & dare docuit, perfectam utriuſque hominis ſanitatē, & temperamentum, per ea, quæ diiudicauit expertus, & ſapientiſſimus medicus, conuenire infirmitati noſtræ. & partibus omnibus temperandis: adeò, ut uana exiſtimari poſſit omnis induſtria, qua decernitur, aut excogitatur, alia doctrina aut uia, uel regula, ad inſtruendum, & perficiendū humanum genus, quàm illa, quæ à Chriſto perfectiſſima tradita eſt. Sed ſicut in corporibus ſanandis, adeò confert harmonia, ut non modo naturalis, ſed etiam uocalis medelam attulerit,*

Democ. *ut* Democritus, & Theophraſtus *affirmare uidentur* : & Pythagoras, *atque*
Theoph. Pythag. Emped. Empedocles *ſimul cum* Aſclepiade, *uerbis demonſtrant: quod* Dauid, & *alij fa*
Aſclepia. *ctis comprobarunt. Ille enim Saulem malo ſpiritu furentem cantu,* & *lyra cura-*
Dauid Boëtius *uit. Et* Boëtio *referente,* Terpander, *atque* Arion Methimneus, Leſbios, *atque*
Terpan. *Iones grauiſſimis morbis uexatos cantus eripuere præſidio.* Hiſmenias Theba-
Hiſme, *nus* Bœotiorum *quàm plurimis, quos ſciatici doloris tormenta uexabant, modulamine cunctas fertur abſterſiſſe moleſtias. Multi quoque alij harmonia ſenſi-*
Boëtius *bili, & ab ipſo* Boëtio, & *ab aliis, recitantur ſanati, Iure igitur id facere debet harmonia naturalis, utique fortior, & excellētior, quàm artificialis. Illa autem conſiſtit in proportione, & temperamento medicinarum ad inuicem, & cū qualitatibus corporis, cui tribuuntur. Temperatæ itaque medicinæ eſſe debent ad*
Demaſc. *inuicem, & cum corpore, ſi lenimentum,* & *ſanitatis temperamenta afferre de-*
Antiqui. *beant. Hinc* Damaſceni, & *aliorum antiquorum, qui de huiuſmodi tractant, diligentiſſima cura fuit, in proportionandis, & contemperandis medicinis, aſsignādo in commixtione earum, iuſta, & harmonica pondera, relinquētes medicis eas tribuentibus, curam proportionandi ipſas corporibus, quibus mederi prætendant. Quod multi hac tempeſtate ignari contemnentes, ſæpius eam diſſonantiam inteſtinis inferunt: ut horreſcant, doleant, & crucientur ex diſſonantia pharmaci, cum conſonans temperamentum, & ſanitatem afferre debuiſſet. Nec ſecus uirtutes, quæ ſunt animæ medicamina temperatæ eſſe debent inter ſe, &* & *cum anima, ſi ſanitatem, & oblectamentum ipſi animæ afferre ualeant. Di-*
Theolo. *ſputant noſtri* Theologi *longis ſermonibus de connexione, & compagine uirtu-*
Thomas *tum:* Thomas *uidelicet,* Henricus, Ioannes Scotus, & *alij. Quæ connexio, cum*
Henricus Scotus. *ſine harmonica conuenientia, fieri nequeat, quicquid ſenſerint de illarum omniū, aut aliquarum particularium connexione, poſthabentes, loquemur de noſtra cō*
Boëtius. *uenientia harmonica. Sicut enim harmonia uocalis (ut* Boëtius *diffinit) eſt pariū, diſpariūq; uocū, in unū redacta concordia: ſic harmonia perficiens animam, eſt pariū, diſpariumq; uirtutum, in unū redactus concētus. Diſpares enim uirtutes ſunt liberalitas, & fides, Parſimonia, & ſpes, contēplatio, & ſolicitū opus charitatis in frequēti miniſterio, & huiuſmodi multæ. Quæ nihilominus omnes*

conueniunt in unũ cõcordes: alioquin non uirtutes, ſed uitia cenſeri poſſunt. Illud autem, in quod conuenire omnes debent, charitas eſt, & dilectio Dei, & proximi: in qua, tanquam in radice, fundamento, uita, & anima omniũ uirtutũ, fundantur, & pendent omnia, quæ cõtinentur in lege, & prophetis: ut ſumma Veritas docet. Quod etiam exerta uoce admonet Paulus, dicens. Si linguis hominũ loquar, & angelorũ, & ſi habuero fidem, ut montes transferam, & prophetiã, & pietatẽ in erogãdis facultatibus, & cæteras omnes uirtutes: charitatẽ autẽ non habuero (in quam uidelicet conuenire omnes aliæ debẽt) nihil ſum, niſi cymbalum tinniens, in utilitatẽ, ſcilicet & oblectamentũ aliorũ. Nihil autẽ mihi prodeſt, ueluti cymbalũ, quod nullũ ex ſonitu commodũ ſibi cõparat: ſed potius cõſumitur, & extenuatur, licet audientium demulceat aures. Non eſt utique profectus aliquis in uirtutibus, niſi in radice & fundamento charitatis firmetur. Nec eſt delectatio, niſi conueniant omnes in unum, quod Plato in Epinomi de pietatem, ſed Paulus noſter, & eius doctor Chriſtus charitatem nuncupant. Et quamuis illud commune, in quod conuenire debent uirtutes omnes, ipſe Plato in Republica (quem Macrobius ſequitur, Ambroſius quoque, & Lactantius) aſſerere uideatur, ꝙ ſit iuſtitia, & (ut alij dicunt) temperantia, quæ modum omnibus uirtutibus imponit: non tamen aduerſantur iis, quæ de charitate dicta ſunt. Nam ſicut in ſono concentus eſt duplex: alter fibrarum, modulorum, aut fiſtularum ſeorſum: Alter autem cum aliis fibris, modulis, uel fiſtulis: ut ex toto inſtrumento, & etiam ex pluribus inſtrumentis una reboet conſonantia. Sic in cõcentu uirtutum bifaria eſt modulatio: Altera quidem cuiuſlibet uirtutis in ſeipſa, & hæc eſt iuſtitia: quæ (ut inquit Ambroſius) communis eſt uirtus: qua unamquãque uirtutem metimur, ne excedat, aut deficiat: ſed extendatur, quãtum conueniens eſt: quod librame.n: alij dixere temperantiam. Altera uerò modulatio eſt omnium uirtutum ad inuicem conuenientium, in eodem concentu charitatis, & dilectionis Dei, uel proximi, aut utriuſque ſimul: ut non tantum audientes oblectent uirtutes: ſed utilitatem afferant pulſanti. Hac enim charitate temperamus, & moderamur omnes uirtutes: necnon dirigitur omne opus bonũ in Deum, à quo eſt omnis uera ſymphonia, ut non modo noſtri catholici docent concordes: ſed etiam gentilium ſapientes quàm plurimi, ex quibus, Hierocles ait. Rationale genus, ſi ſplendorem ſuum ſortiri cupit, illa eadem uelit, quæ diuina lex determinat. Nec enim aliter, niſi ſecundum Deum, eſt bene diſpoſitus animus. Et à Deo decidens, ab intellectu quoque cadit: & à bonorum regula in obſcurum relegatur. Et iterum clarius: Mens ex diuino ſpiritu ducta, adiungitur Deo: quia ſimile ad eius ſimile accedere neceſſe eſt. Nec bonus Dei ſacerdos eſſe poteſt, niſi ſeipſum hoſtiam producens, propriam animam quaſi ſimulacrum quoddam ædificet, & mentem, ac intellectum, in templum conſtruat, in quo, diuinam lucem ſuſcipere poſſit. Hæc autem unio cum Deo, & diſpoſitio templi, fit per ueram dilectionem, quæ eſt plenitudo legis, & totius

CHRISTVS. Paulus

Plato. Paulus CHRISTVS. Plato. Macro. Ambroſ. Lactan.

Hiero.

Idem.

mentis profectus, præuia tamen debita cognitione. Cuius ſententia, quantum cõ ueniat cum doctrina Pauli, in cuius pectore Chriſtus reſonat, audiamus, quid ip ſe cum Ephcſiis dicat: Corroboramini (inquit) per ſpiritum Chriſti radicati, & fundati, ut poſsitis comprehendere cum omnibus ſanctis latitudinem, longitudinem, ſublimitatem, & profundum, uitæ uidelicet perfectæ: ad quam tendimus, ut tandem impleamini in omni plenitudine Dei: quæ eſt ſcientia ſupereminentis charitatis, aut charitas ſupereminentis intelligentiæ. Hac igitur habita, ad ipſam conducuntur uirtutes omnes: tanquam ad uitam, & harmonicam nim ipſarum. CHRISTVS. *Hinc Saluator toties repetens, illam præcipuè commendauit, quam etiam reliquit nobis hæreditario iure, atque in ſignũ ſuæ inſtitutionis tradidit. A quo* Ioan. *edoctus dilectus ipſius diſcipulus Ioannes, qui ſemper à ſecretis ipſius erat, hanc mirum immodum extollit, & tot proſequitur laudibus, ut omnium aliarum uirtutum oblitus, hanc ſolã obſeruandam præferre uideatur. Nec ab re, cum ſit radix, fundamentum, uita, uigor, ſpiritus, & concentus omnium aliarum.*

De conſonantia Virtutum cum anima. Cap. XIII.

E*T quia (ut diximus) non tantum exquiritur pro corporibus ſanandis proportio antidotorum adinuicem: ſed cum corpore, & qualitatibus quoque corporis ipſius temperandi. Nobis enim ultra proportionem uirtutum adinuicem, exquirenda eſt proportio uirtutũ cum anima. Et quamuis uirtus omnis cuilibet animæ conferat, alij tamen animæ melius confert alia uirtus, quàm alia, in quocũq; genere ſit. Canere enim alicui adeò proportionatum eſt, & propriũ, ut (ita dicã) ſine doctore, & errore cantet, & omnẽ muſicæ uim facillimè penetret, ad quod alius etiã diligẽtiſsima induſtria, lõgo tẽpore, peruenire nõ poteſt: & ſuapte natura adeò diſſonus eſt: ut ſi etiã arte polleat, uoce cõuenire nõ poſſit. Picturã uel cælaturam aliquis breui arte, ſed multa naturæ ui, pfectã conducet, quæ alius multa diligẽtia facere nequit. Alius gẽmas, genio, uel ingenio facillimè nouit, alius uerò nequaq̃. Proficit aliquis in ſcientiis exiguo tẽpore, & labore exiguo, & alius multo ſudore, & ſtudio fruſtra laborat. Eſt alius contemplationi deditiſsimus, exercitio minimè. Alius uerò magna delectatione, & facilitate frequentat miniſteria. Ex quibus facilè dignoſcitur, ꝙ quãuis unus ſit Deus, & Spiritus artifex, operãs omnia in omnibus, nõ tamẽ omnia in unũ eundẽ immittit, ſed diſtribuit ſingulis, prout uult. Quæ etiã uaria miniſteria, & uirtutes ſequuntur ſidera, & genios, & Deum ipſum diſtribuentẽ, ut paulo antè diximus. Hinc, quãuis nulla ſit cõtẽnenda uirtus, unuſquiſq; tamẽ eã ſibi aſciſcere ſtudeat, ad quã ſidus, genius, natura, imò ipſe Sũmus diſtributor inducit. Qui Petrũ fide, Ioannem charitate, Iacobũ deuotione, Thomã prudentia, Abraham pietate, Moſem manſuetudine, Phineem. & Eliam Zelo, & Dauidem religione, & robore ditauit. Vide igitur in qua uirtute facilius proficias, & in illa uerſare, & ad eius apicẽ cures cõſcendere: ut in una præſtes, qui in omnibus præſtare nõ potes. In aliis autẽ proficere, q̃tũ*

ualeas,non contemnas.In quibus nulla dari poteſt regula, qua unuſquiſq̃ue metiatur, ubi ſenſerit faciliorem animæ profectum. Ad quē deuenitur, per illud triplex genus uirtutum, à Plotino primo deſcriptum,& ab omnibus ſapientibus celebratiſſimum,politicum uidelicet,purgatorium,& heroicum. Quibus adiūgitur exemplare, ſed hoc non eſt propriè in nobis,uerum ueluti regula dirigēs, & menſurans uirtutes,quæ in nobis ſunt. Illud igitur triplex genus conducit in nobis perfectiſſimam uirtutum harmoniam.Eſt enim politicum, tanquam hypate,aut proſlambanomenos in inſtrumento,aut grauior,& depreſſior uox in cantu. Eſt heroicum ueluti nete, hyperboleum,uel eleuata & acutiſſima uox.Eſtque purgatorium genus ſicuti meſe,id eſt medij uerui in inſtrumento,uel mediæ uoces in cātu.Et(ut Muſici tradūt) à proſlambanomenos ad meſe,eſt diapaſon, & inde ad nete hyperboleum, aliud diapaſon: & utrobique perfecta harmonia.Sic à uirtutibus ciuilibus conſcendens homo ad purgatorias eleuatur, quaſi prima diapaſonica harmonia,ſed à purgatoriis,ad heroicas uirtutes ſubuectus, aliud diapaſon conducit harmoniam quidem conſummatiſſimam. Et quomodo uirtutes harmonicam faciant animam, Plotinus huius doctrinæ inter Philoſophos meritò princeps,ſatis clarè explicat, dicens.In homine duæ occurrunt motiones,animam diſturbantes: Alteræ quippe ſunt nonnulli animalis impetus inconſulti,ſiue ſint incitantes,ſiue terrentes. Alteræ autem ſunt dum proſequimur dedita opera, & conſultò motiones illas. Ciuiles itaque uirtutes temperant hos ſecundos motus, prudentia atq; conſultatione: ut non admittat illud quod ratio diiudicat malū.Quod tēperamentum inducentes,incipiunt harmonizare animā. Verum purgatoriæ,non modo frenant motiones illas,ſed extirpant, & eradicant: atque primas motiones adeò comprimunt, ut ſufficiat præſentia rationis, dominæ uidelicet appetituum ad ipſos comprimendos. Quæ purgatiuæ uirtutes,cum animum ab illis perturbationibus penitus liberauerint, reddunt inſtrumentum animæ temperatiſſimum,ut nihil reſtet niſi aggredi cantum,& opus harmonicū, atq; egregium. Quod cum efficit animus,maximis profectibus incumbens,heros euadit. Sunt iterum politicæ uirtutes cōponentes animal noſtrū,uel exteriorē hominem. Purgatoriæ, quaſi per primū diapaſon expurgant ſpiritū, & concinū reddunt,ut homo dicatur ſpiritualis,& ſit.Heroicæ autē mētē eleuant ad ſupremū cōcentū:unientes hominē cū intelligētiis, imò cū ipſo Deo. Cui cōſentit Ariſtot.dicens,ꝙ homines efficiuntur Dij, per uirtutis excellentiā. Sed noſter Plotinus proſequitur dicēs, ꝙ Heroici ſtudiū eſt,atque uotū,non tantum extra peccatum eſſe, ſed eſſe Deum,reuertíque, undè proceſſit:ſicut & ille qui dixit.Exiui à Patre,& ueni in mundum:iterum relinquo mundum,& uado ad Patrem. Et cum nos illius fratres ſimus ab eodem Patre progreſſi, ad eundem nobis repetendum eſt:depreſſiori tamen gradu.Cum autem repetimus,undè uenimus, conſummamus perfectum diapaſon: in quo tonus redit in eundem, à quo diſceſſerat: quamuis diuerſa claui, ut aiunt Muſici. Sic & nos emanaui-

Plotini. Idem. Ariſto. Ploti. CHRISTVS.

mus à Deo, tanquam à principio productiuo: & reuertimur in eūdē, ſub alia tamē ratione, finis uidelicet beatificantis. Eſt itaq; homo (ut ſequamur ꝓpoſitū de

Plotini. mente Plotini) ſi aliquid, incōſulto tantūmodo, admittit erroneū, ſequens primas motiones illas, Deus, atq; dæmō, geminus exiſtens, cū & dæmones, id eſt ſapien

Platoni. tes intelligētiæ (ut dicūt Platonici nōnullis tangūtur affectibus. Et hi ſunt, de q-

Chryſo. bus Chryſoſtomus ait. Et ſi ſancti ſunt, tamē homines ſunt: & ſi uinci à malo non poſſunt, tamē percuti poſſunt. Si uerò nihil primorū motuum ſentit homo, dū ſic eſt, Deus ſolūmodo eſt. Deus inquam, ex eorū numero, qui primū ſequūtur, fi-

Ioānnes. lij Dei uidelicet, de quibus Ioān. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Sed ultrà

Plotin. progrediens Plotinus, euehit homines, uſq; ad exēplares uirtutes, quas duplices eſſe dicit. Alteras quidē, in intellectu: Alteras uerò in anima. In intellectu autē,

Idem. non ſunt propriè uirtutes, ſed uirtutū exemplaria. In anima uerò, quæ eſt (ut alibi docet) ꝓpria hominis forma, ſunt ꝓpriè uirtutes. In intellectu enim ſunt quaſi in Deo, & idcirco exemplaria dicuntur. Nā in Deo, & in intellectu, qui diuinū quoddam eſt nobis infuſum, ſunt actiones illius, quod eſt. In anima uerò, ſunt uirtutes perficientes. Ibi nāq; iuſtitia, tēperantia, & ſimiles non ſunt propriè uirtutes, ſed regulæ dirigētes: quæ dū in anima ſunt, propriè uirtutes ſunt. Illic enim iuſtitia eſt unius ad ſeipſum, cōuerſio uidelicet, & nihil diuerſum ab eo in quo eſt. In anima uerò eſt dirigēs ipſam in Deū. Tēperantia quoq; eſt ibi intima ad ſeipſum intellectus conuerſio, quatiū decens eſt. Sed in anima eſt temperās paſſiones eius. Fortitudo eſt illic extra paſſionē penitus cōſtituta, in omnia præualens, In anima autē paſſionis particeps, per ſimilitudinē eius à quo ſuſcepit. Prudentia eſt ibi plenus contuitus, omnia moderans, Hic autē habitus ex multis experimentis acquiſitus. Eſt ibi charitas (ut etiam de noſtris uirtutibus theologicis pertractemus) dilectio, & amor omnia complectens, & cuncta ſuis conuenientibus gradibus perfundens: In anima eſt donum diſtributum, per partes, & partes. Et quæ in anima eſt fides inſtruens, & aliquorū cognitio diuino lumine donata, ex qua fit ſolidum argumentum uerorum nō apparentiū, In intellectu eſt diuinarū, & omnium rerum certiſſima cognitio. Et ea, quæ anima tenet ꝑ ſpem,

Idem intellectus firma apprehēſione poſſidet. Tendit quoq; anima in illud, quod intellectus per cōtactum attingit. Intellectus enim (inquit ipſe Plotin.) tactu quodam habet illud, quod anima cōcupiſcit, & ſperat. Et ne uideatur hic ſomniaſſe Plo-

Ioan. tinus, audiamus quid deponat Ioan. noſter, qui gradū illū conſcenderat. Quod audiuimus (inquit) & uidimus, & contrectauimus de uerbo uitæ, hoc annunciamus uobis. Contrectat autem diuina, qui ipſa, experientia quadam com-

Plotinus procul. probat, aut ſuperiori portione (quam Plotinus intellectum uocat) Deo adhæret, ipſi innixus & contiguitate quadam unitus. Tangimus (inquit Proculus). diuinam eſſentiam, & ad illam inclinati innitimur ſupremo animi capite. Et Pau-

Paulus lus. Qui adhæret Deo, unus ſpiritus efficitur cum eo. Quæ ſpiritus unitas ſequitur ipſius intellectus unionem.

De animæ conſonantia per rerum intelligentias. Tonus ſecundus.

Vid ſit anima. Cap. primum

Q An omnes animas æquales creauerit opifex. Cap. II.

Cur in primæua diſtributione, hac inæqualitate uſus ſit æquiſſimus iudex. Cap. III.

An ex hoc quòd inæqualibus gradibus diſtribuerit à principio, & uariis donis & præmiis proſequatur mortales, cenſeatur opifex acceptator perſonarum. Cap. IIII.

Solutio aliquarum difficultatum. Cap. V.

Quomodo anima à principio nuda ſit, aut appareat. Cap. VI.

Ad quem gradum intelligentiæ pertiugere poſſit anima. Cap. VII.

An ſemper intellectus ad id perueniat, ad quod peruenire poſſet. Cap. VIII.

Quibus mediis, cognitionis gradum nobis præparatum attingerere poſſimus. Cap. IX.

An per ſenſus exteriores procedẽdum ſit, ut ad ipſum deueniamus terminum. Cap. X.

Quòd ueri & neceſſarij ſint ſenſus interiores, quibus plura, & certius percipi poſſint quàm per exteriores. Cap. XI.

An ſemper homo uſurus ſit his ſenſibus interioribus. Cap. XII.

QVID SIT ANIMA. Caput primum.

POſtquam animæ conſonantiam cum corpore, cuius eſt forma, & cũ uirtutibus, quarum eſt ſubiectum, perſcrutati fuimus, uidendum nobis eſt, quam cõuenientiam habeat cũ omnibus rebus, quas intelligit. Pro quo opportunum uidere diiudico, quid ſit anima, quæ cũ tot rebus eam habet proportionẽ. ut ipſas omnes intelligere poſſit. Et omiſſis multis, quas de ipſa in primo uolumine adduximus, opinionibus, uidebimus, quid ea ſit, quantum ad hãc rationẽ intelligendi ſpectat. Vbi mihi quidẽ minimè ſatisfacit illa, quæ ab Ariſtotele data eſt iam uulgatiſſima diffinitio, ꝙ anima eſt actus corporis phyſici, organici, potentia uitam habentis. Quia hæc tantummodo explicat, quòd anima eſt ipſius corporis motrix, nec inde habemus, quomodo poſſit omnia intelligere. Neq; alia diffinitio eſt ſufficiens, quam ipſe tradidit, dicens, Anima eſt principium ſentiẽdi, intelligendi, & ſecundum locũ mouendi. Quia ex hac tantũ habemus, ꝙ ſit principium intelligendi, non autem quomodo omnia intelligat, Nec mirum ſi defecerit, cum notitia de anima (ipſo eodem teſte) penitus difficillimorum ſit. Quod à Platone extractum non ambigimus: qui in decimo de legibus ait. Qualis anima ſit, & quam uim habeat, omnes ferme ignoraſſe uidentur. Nihilominus hic, eam doctrinam de ipſa anima tradidit, ex qua facilius eius ſymbolũ, & proportionẽ eum rebus omnibus indagare poſſumus. Sed quia nec ipſe aperto ſermone loqui uoluit de animæ negocio, quod difficillimum, & penè omnibus occultum exiſtimabat: hinc eius diſcipuli uariis ſermonibus eam diffinierunt, ut ibidem adduximus. Et quamuis Proculus multos reſpuat, qui mentem Platonis de anima explicare conati ſunt, nec ipſe tamen, quid Plato ſenſerit, aperire uoluit. Sed (ni fallor) id reliquit legentibus ex multis coniiciendum, ſicut facere ſolent ſecretiores Theologi, in quibuſcunque arduis negotiis: quorum ueſtigia, & doctrinam, nulli dubium, Plato ſecutus eſt. Ab ipſo itaque id de anima uenari poſſumus: quòd ea ſit diuina quædam ſubſtantia, à diuinis fontibus emanans, ducens ſecum numerum, non quippe illum diuinũ, quo opifex omnia diſpoſuit, ſed rationalem numerum: quo eum omnibus proportionẽ habens, omnia intelligere poſſit. Nec quępiam conturbet, quia diximus animã eſſe quoddã diuinũ, & à diuinis fontibus emanare: cum & Pythagoras philoſophorum pater id aſſeueret, dicens in aureis uerbis. Confide quia diuinum genus hominibus ineſt. Et quod plus eſt, Paulus in Actibus apoſtolicis Arati ſententiam adducit, & approbat, qua inquit. Ipſius enim genus ſumus. Genus ergo cum ſimus Dei, non debemus æſtimare auro, & argento, aut lapidi, ſculpturæ artis, & induſtriæ humanæ, diuinum eſſe ſimile. Ecce quàm clarè concedit genus humanum diuinum eſſe. Et hoc ex parte portionis illius ſuperioris, quam ſemper, ut diuinam, uenerantur Platonici. Nu-

Ariſtote. Idem. Plato. Proculus Theolo. Plato Pythag. Paulus.

merũ autem illũ, quo anima eſt Ariſtoxenus, & Xenocrates dixerunt eſſe ſeipſum mouentem: Et hoc, quia ipſa anima eſt principiũ motus corporis (ut probat Ariſtot.) & etiam ſui ipſius: quamuis hic, impugnare uideatur & ſentẽtiã hãc, pariter & omnes, qui dicunt animam eſſe numerum. Et id exiſtimo Ariſtotelẽ feciſſe, potius ut aſſumeret diſputandi materiam, quàm ut deſtrueret ueritatem. Id maximè, cum illi loquantur de numero rationali, & formali: hic autem de materiali, & uocali numero mercatorum: Et loquantur illi de motione, quæ cõpetit animæ, hic autem de motu corporis, acquirentis locũ per ſucceſſionem partis, & partis. Vndè tota diſputatio Ariſtotelis, utrobiq; eſt in æquiuoco. Ex doctrina enim Auguſtini, quam omnes Theologi uenerantur, anima, liberum arbitrium, aut uoluntas, quæ eſt uis ipſius animæ, mouet ſeipſam ad quodcunq;. Nihil eſt (inquit) tam in poteſtate uoluntatis, quàm ipſa uoluntas. Quæ etiam ex communi iſtorum ſententia, præcipere poteſt intellectui, ut intelligat: & ſibi ipſi, ut uelit, uel nolit, ferens ſeipſam in quodcunque. Quæ motio, quamuis non ſit ſecundum diuiſionem partibilis (ut præſupponit Ariſtoteles) eſt tamen uera mutatio, & motus, de quo loquuntur, qui dicunt eam ſeipſam mouere. Et hic motus eſt etiam angelorum, & intelligentiarum: de quibus ait Iob. Ecce qui ſeruiunt ei, non ſunt ſtabiles, uel non ſunt fideles: & in angelis ſuis poſuit mutationem: ut habet ueritas literæ, pro quo nos mendosè habemus, reperit prauitatem. Quæ mutatio, quamuis non fiat per ſucceſſionem partis, & partis, tamen motus quidam eſt. Mouetur quoque anima dum mouet corpus, quod ni faceret, non poſſet Ariſtoteles tanquam phyſicus de ipſa pertractare per id, quod in phyſicis præſupponit, dicens. Quæcunque mouentur dum mouent, ſub phyſica conſideratione collocantur: quæ autem non mouentur dum mouent, non pertinẽt ad phyſicam ſpeculationem. Cum autem ipſe tanquam phyſicus tractet de anima mouente corpus, igitur ex doctrina eius, anima mouendo mouetur. Qui motus & ſi per accidens dicitur, tamen eſt uerus motus: cum habeat principium motus in ſe, & ab alio non moueatur. Nec anguſtant rationes, quibus probare nititur, animam non eſſe numerum, neque harmonicam: cum fundatæ ſint in numeris materialibus, proculdubio, & ſenſibilibus: & anima ſit ex numeris, & harmonia formali, extracta à ſenſibus, à quibus nolẽs diſcere Ariſtoteles, eam admittere non uult in ſua doctrina ſenſibili. Nec eſt (inquit) in anima harmonica ratio ad inuicem compoſitorum: quia anima ipſa non habet partes, ex quibus componatur. Hoc damus: Sed dicimus, quod eſt harmonia ſuperior, & rationalis, habẽs ſpecies rerum in ſe, quibus eas intelligit, & numeros rerum, quibus ipſas numerat. Qui quidem numeri, & ſpecies, non ſunt tantummodo aduentitij, & de nouo acquiſiti: ſed congenij ipſi animæ, in ea exiſtentes, meliori quadam nota, q̃ in ſeipſis: ſicut de exemplaribus, uel ideis omnes conueniunt: quòd perfectius eſſe habent in Deo producente, & intelligente, quàm in genere proprio. dicente Ioanne. Quod factum eſt, in ipſo uita erat. Vita utique creatrix, & diuina:

Ariſtox. Xenocr. Ariſtote. Auguſt. Theolo. Iob. Ariſtote. Idem Ioan.

Auguſti. quia nihil poteſt eſſe in Deo niſi diuinum. Et idem iudicat Auguſtinus de exem
plaribus rerum artificialium exiſtentibus in mente artificis, quòd uidelicet per-
fectius ibi eſſe habeant, quàm formæ artificialium: quia hîc formæ illæ ſunt ac-
cidentia, & artificium quoddam, Ibi autem uiuunt, & de ratione animæ intel-
Theolo. ligentis participant. Quia obiectum, ut cognitum (dicunt nonnulli Theologi) ha
bet illud eſſe, quod habet ipſa cognitio. Habet quoque illud eſſe, quod habet ip-
Academ. ſa uirtus, uel potentia cognitiua: ſi ipſi comproductæ ſint ſpecies ſicut academi-
ci aſſerunt: quia non uident quomodo anima poſsit metiri ea, quæ intelligit: niſi
habeat in ſe menſuras, quibus illa metiatur. Nec uideo, quomodo intellectus poſ
ſit percipere, ſe intelligere ueritatem: niſi in ſe aliquid habeat, cui conformetur
quod intelligit. Nec ſufficit uirtus illa intellectiua: ſed particulare quoddã ex-
quiritur, cui æquetur illud, quod percipit. Hæc autem ſunt ſpecies ibi exiſtentes
Platoni. Antiqui actu, ſed impeditæ, ut Platoni, & antiquis placuit. Cui & Ariſtoteles conſen-
Ariſto. tit, dum ait. Anima eſt quodammodo omnia. Nec aliter intelligo, niſi quia con-
Pythag. tinet omnia in ratione intelligendi, aut habet proportionem cum omnibus: Et il-
Platoni. la eſt harmonia rationalis, de qua, ſimul cum Pythagoreis, & Platonicis loqui-
mur. Deficit tamen ualde anima à primo, & ſupremo intellectu, quia omnia ſi-
mul intelligit. Nã hæc, & ſi pariter uirtute quadam, aut actu, uel potentia(ut
Peripate. dicunt Peripatetici) continet formas, & ſimulachra rerũ omnium intelligenda-
rum, & ab ipſa faciendarum per artem, non tamen ſimul omnia intelligit actu,
& unica intellectione, ueluti primus intellectus: ſed multis & ſucceſsiuis acti-
Idem bus. Eſt itaque anima intellectiuum quoddam, omnia cõtinens concinnio quodã:
ut cuncta intelligenda ab ea: intelligere poſsit.

An omnes animas æquales creauerit opifex. Cap. II.

DIxerunt Peripatetici, omnes animas productas fuiſſe æquis gra-
dibus, & produci: ducti ſententia ipſorum præceptoris, qui in ſu-
periori philoſophia inquit. Species ſe habent ſicut numeri, in qui-
bus uno uariato mutatur ſpecies. Nam ſi ternario addatur unus,
Theolo. fit quaternarius, & ſic de aliis. Nouitiores tamen pariſienſes Theologi, in arti
culis ipſorum decreuerunt, animas differre, non tantum accidentibus, ſed gradi-
bus quibuſdam intrinſecis, radicatis in eſſentia ipſarum, quibus unaquæque res
eſt hæc, differẽs ab alia, per illud quod eſt ipſi proprium, hoc decernentes, quòd
Ioã. Sco. qui dixerit animam Petri, non eſſe perfectiorem gradu illo ſuo intrinſeco quàm
anima Iudæ, ſit in errore. Quod ex ſuo Ioanne Scoto non inſulsè decerpunt.
Qui in ſecundo uolumine theologicarum quæſtionum dicit, quòd unumquodque
Sapien. diſtinguitur, primo per naturam ſuam, quæ eſt hæc, antequam diſtinguatur per
principium operandi, aut per opus, ſiue per aliquod accidens adueniens. Cui
ualde adſtipulatur illud ſapientiæ: Puer eram ingenioſus, & ſortitus ſum ani-
mam bonam, meliorem uidelicet quàm multi alij. Tanta eſt quidem diſtantia

unius animæ ab altera, in ſapientia, bonitate, robore, uiribus & diſpoſitione ad diuerſa, ut nõ uideam, quomodo poſſint ſortitæ eſſe æqualẽ gradum. Nec dicãt aliqui, quòd differant donis; quia obſtat ſumma Veritas dicens. Vni dedit quinque talenta, alij duo, alij uerò unum, unicuique ſecundum propriam uirtutem. CHRISTVS.
Cum igitur talenta ſint dona accepta ab unoquoque ſecundum propriam uirtutem, quid (quæſo) eſt illa propria uirtus uniuſcuiuſque? Non quippe eſt donum gratuitum, quia illud diſtribuitur unicuique ſecundum propriam uirtutem. Hæc itaque uirtus eſt naturalis quædam uis, certo gradu determinata, ſecundum quã eſt capax ſui muneris, & ipſum ſuſcipit. Nec obuiet quiſpiã dicẽs, ꝙ iuxta Apoſtoli ſententiam, Deus munera diſtribuit ſingulis, prout uult. Nõnne (quæſo) ſeruatur iuſtitia in diſtributione donorũ, ut correſpondeãt dona uirtuti uniuſcuiuſque? Alioquin nec ordo, nec pulchritudo, nec condecentia ſeruaretur ab eo, qui eſt ſumma iuſtitia, ipſa pulchritudo, & ipſe omnium concentus. Obſerua precor Apoſtoli uerba. Dedit (inquit) alios fieri Apoſtolos, alios prophetas, alios euangeliſtas, & doctores ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterij, in ædificationẽ corporis Chriſti. Si enim dedit aliquos fieri Apoſtolos, nónne diſtinguit Apoſtolicatus donum, à diſpoſitione intrinſeca, qua dedit eos conuenienter aſſumi ad apoſtolatum? Quod niſi dediſſet, ad ipſum gradum minus conuenienter fuiſſent aſſumpti. Quam optimè in hoc negotio loquitur Gregorius. Conueniunt (inquit) angeli, ſimiliter & homines in muneribus: ſicut & in donis, aut gradibus natura tributis. Conſentit Origenes dicens. Sunt quædam inuiſibiles uirtutes, quibus ea, quæ ſunt ſuper terram diſpenſanda, credita ſunt: in quibus non parua differentia credenda eſt, ſicut & in hominibus reperitur. Et ſicut magna diſtantia differunt membra humani corporis, quãuis omnia unica uita uiuant, non ſecus myſtici corporis membra differunt, quàm oculus, & tibia, uel genu in humano corpore. Nec obſtat fundamentum, & ſimilitudo de numeris: cum non mentiatur infallibile euangelium, & infallibilis ueritas. Sed ne tantum uirum uideamur contemnere, dicemus, quòd etiam in unitate muſica, uel formali ſunt quidam occulti gradus, ut poſſit diuidi in partes inæquales. Exemplum præbeamus in unitate muſica tanquam magis manifeſta. Eſt quidem tonus in proportione ſexquioctaua, ſicuti 9. ad 8. ubi 9. excedit 8. per unitatem, quæ facit ipſum tonum. Tonus autem diuiditur in ſemitonia, lemmata, & dieſes, id eſt in medium tonũ, & quartam partem, & in plures ſi opus fuerit. Ad cuius diuiſionem neceſſe eſt, ut diuidatur unitas, non quippe illa materialis, ſed muſica. Ponantur enim in loco nouenarij 18. & in loco octonarij, 16. & à 18. ad 16. eſt eadem proportio ſexquioctaua: in qua iam ſunt duo numeri, & duæ diſtantiæ facientes duo ſemitonia. Eſt enim diſtantia à 18. ad 17. & hinc, ad 16. Et iterum diuiditur ſemitonium in quatuor partes toni, quæ dicũtur dieſes: Et hoc accipiendo maiores numeros uidelicet 36. loco nouenarij, & 32. loco octonarij: Et à 32. ad 36. ſunt quatuor numeri facientes quatuor dieſes. Et ſic multiplicã-

Paulus. Idem. Grego. Orige.

do numeros, illa unitas muſica diuidi poteſt, uſque ad non diuiſibile. Eadem ratio eſt in numero naturali, qui eſt proportio naturalis rerum: ubi diuidi poteſt unitas eodem ordine. Sit ergo unitas, toni ratio ſpecifica, & ſemitonij, & lemmatis aut dieſis, ratio & gradus indiuidualis. Quæ rationes conueniunt in ſpecie, ſicut illæ partes toni conueniunt in unitate. Quos gradus indiuiduan-
Hieron. *tes* Hieronymus *uires nuncupat, dicens ſuper illud de quinque talētis datis unicuique ſecundum propriam uirtutē: Non pro largitate, & parcitate alteri plus & alteri minus tribuit: ſed pro accipientium uiribus.*

Cur in primæua diſtributione, hac inæqualitate uſus ſit æquiſſimus iudex. *Cap. III.*

ET quia (*ut ſcio*) *non deſunt* Martiones, Valentij, Baſilides, *atque horum ſimiles, qui ſciſcitentur, cur tanta inæqualitate diſtributæ ſint animæ, ut alius ſummum apicem ſapientiæ attingat, Alius uerò parum diſtet à beſtiis, Alius ſit uirtutibus plenus, alius uel nullam, uel pauluſculam habeat, Alius ad regnum, & imperium aſſumatur, & tot ipſi tradantur, ut ebrius ſit, & ſuperabundans: ab alio etiam modicum quod habet auferatur, & detur habenti. Alius ad Apoſtolatum & apicem ſummum deducitur, & alius beſtias paſcit ſemibeſtia effectus. Quis hæc ſine admiratione conſideret? Quis hanc Dei diſtributionem, qua trutina librata ſit, intelligere non deſideret? Verum id quærere nihil aliud eſt, niſi ſciſcitari cur ipſe Opifex non fecerit omnia animalia angelos: aut omnes planetas ſolem: ſiue omnia membra, oculos. Si enim omnes artus eſſent oculi: ubi manus, ubi pedes, ubi os, ſtomachus, & alia membra corpori neceſſaria? Et ſi omnes planetæ ſol, ubi* Luna, *ſuſcipiens ſiderum genituram, ut nobis partum ædat? ubi* Mars *roborans,* Iuppiter *æquās,* Mercurius *acuens,* Saturnus *conſolidans, &* Venus *amore connectens? Et ſi omnia animalia angeli, ubi homo peculiaris imago Dei? ubi equi ipſum portantes? ubi boues miniſtri humani uictus? ubi alia animalia, quæ ad mundi ornatum & hominis ſeruitium producta ſunt? Sicut enim non eſt conſonantia, ſi quilibet neruus inſtrumenti eſſet nete, uel paranete, aut meſe, uel quoduis huiuſmodi uniforme, cum ex paribus, diſparibusque chordis, aut uocibus conſonantia generetur* (Harmonia *enim & pulchritudo uniuerſi eſt ex rebus paribus, diſparibusque gradibus reſultans*) *non ſecus pulchritudo totius humani generis eſt in uarietate indiuiduo-*
Origen. *rum, quæ diuerſiſſima ſummus* Moderator (*ut inquit* Origenes) *in unius corporis myſtici ſub capite Chriſto conſonantiam traxit, Quæ conſonantia & mundi, & myſtici corporis huius, quamuis pauciſſimis cognita, tanta nihilominus elegantia, & ſuauitate conducta eſt, ut nulla perfectior inueniri queat.* Vnde *eſt accommodata Chryſippi ſententia,* Doceat *aliquis res melius*

fieri potuiſſe. Nemo utique docebit. Et ſi quis aliquid corrigere uellet, aut deterius faciet, aut id, quod fieri non potuit, aut non congruit, deſiderabit. Omnes itaq; mundi partes ita conſtitutæ ſunt, ut neq; ad uſum meliores fieri potuerint: neque ad ſpecies, pulchriores. Sic & indiuidua in ſuarum ſpecierum latitudine diſtributa ſunt quadam inæquali æqualitate, & conſonanti uarietate, maximè humana: quorum quodlibet, & omnia ſimul, mundani corporis imaginem gerunt. His igitur natura differentibus, aſsignata ſunt dona uaria, unicuique ſecundum propriam uirtutem, & diſpoſitionem: Quibus etiam præmia redduntur ſecundum opera ipſorum, proportione tamen geometrica, quæ non eſt penes numerum, ſed penes proportionem proportionum: ut quæ ſit proportio munerum ad munera, & meritorum ad merita, eadem ſit proportio præmiorum ad præmia. Et hac proportione non tantum Deus omnibus reddet præmia, ſed etiam ciuilis Reſpub. gubernatur: ut Plato, Iamblicus, & Proculus ſcribunt. Addunt autem ad Rempubl. bene regendam, neceſſariam quoque proportionem arithmeticã: qua, tanquam iuſtitia quadam moderatis rebus, ſaluetur pax. Nec deeſt Muſica proportio, quæ eſt iuſtitia maioribus maiorem tribuens rationem, minoribus autem minorem, ut Proculus ait. Et hæc fundata eſt in utraque, ab arithmetica ſumens, unde æquet numerum ad numerum: à geometrica, unde comparet proportionem ad proportionem. Ex quibus omnibus proportionibus (ut in primo uolumine diximus) conducta eſt hæc harmonica mundi machina. Ideo eiſdem regitur, & diſponitur, non modo ab iis, qui imaginem ſummi principis tenent, ſed ab ipſo ſummo Moderatore: Qui eiſdem proportionibus fabricauit humanum genus: quod ipſius Dei, & magnæ huius machinæ ſimulachrum tenet. Sicut igitur in toto hoc ingenti opificio ſunt diſpares, atque pares rerum gradus, ex quibus illæ proportiones omnes reſultant, ſic in Repub. humana ſunt pares, atque diſpares gradus, & rationes indiuiduorum, ex quibus, & pariter ex eorum muneribus, & operationibus reſultant omnes illæ proportiones: ut utraque reſpu, mundana, & humana ſit harmonica, & conformis.

Plato Iambli. Procul.

Idem.

An ex hoc quòd inæqualibus gradibus diſtribuerit à principio, & uariis donis, & præmiis proſequatur mortales, cenſeatur Opifex acceptator perſonarum. Cap. IIII.

Et cum ex ea: quæ uidetur inæqualis diſtributio, ſoleant (maximè ſcioli) dubitare, an inde diſtributor cenſeatur perſonarum acceptator, maiora dona uni, quàm alteri tribuens. Hinc primo patrum ſententiis, poſtea rationibus, dubiis omnibus obuiandum duximus. Paulus enim ueritatis præco, cum Romanis, Epheſiis, & Co- Paulus

Petrus. Acta. *loſſenſibus agens repetit. Deus non eſt acceptator perſonarum*. Hoc idem Petrus aſſerit, *ſcribens ſuis* Ponticis, Galatis, Cappadocibus & Bithyniis. *Et iterum in Apoſtolicis actibus gratias agit Deo, cum certiſsimè comprobaret, non eſſe acceptationem perſonarum apud ipſum*. Acceptator *enim perſonarum* (*ut*
Theolo. *noſtri* Theologi *docent*) *eſt is qui aliqua ratione, aliis debet, & paribus exiſtentibus meritis, & delictis, non reddit paria præmia, aut æquas pœnas*. Nam *iudex iuſtitiæ adminiſtrandæ præfectus, duos nactus in homicidio pares, quorum alterum ſi luere iubeat pœnam ſui reatus, alterum autem uel penitus, uel aliquantum à debita pœna abſoluat, hic meritò perſonarum acceptator dicitur*, & *eſt*. Non *ſecus ſi duos habet æquè de Repub. benemeritos, & alteri præmia reddit iuxta opera ipſius, alteri uerò nequaquam. Si autem quis liberalitate ſua alicui donat, quod alteri dare non uult, non inde perſonam acceptat, quia nulli eſt debitor. Hinc in primæua diſtributione, nullo merito præuiſo, nullaque intercedente obligatione, aut naturali, ſiue ex lege, uel ex pacto, ſi* Deus *dat alicui, ut fiat* Apoſtolus: *alij autem, ut fiat doctor, uel propheta: aliis autem, ut ſint ruſtici, uel macellarij: quis eum accuſabit de iniuſtitia, aut*
Paulus. *de acceptatione perſonarum?* Nunquid *dicit figmentum* (*inquit Apoſtolus*) *ei, qui ipſum finxit, quid me feciſti ſic? An non habet poteſtatem figulus, luti ex eadem maſſa facere aliud quidem uas in honorem, aliud autem in contumeliam?* Poteſtne *dicere formica, aut pulex opifici ſuo, cur non me equum, aut elephantem fabricaſti? Voluit quippe ſummus* Moderator *in ſua mundana domo oues, boues, aſinos, capras, camelos, & huiuſmodi multa genera animalium, non ſolum terreſtrium, ſed eorum, quæ in aquis, uel aëre ſunt, eſſe diuerſiſſimas ſpecies*. Sic *& in humana* Repu, *quæ typum ſupracœleſtis curiæ gerit, noluit eſſe* Reges, *& conſiliarios, qui aſsiſtant: milites autem, artifices, lictores, ruſticos, & huiuſmodi, qui miniſtrent. Iuſsit & in ſpiritualibus eſſe* Pontifices, Præſules *diuerſos, prædicatores, & doctores, qui ſint aliorum duces*. Q*uibus ſubiecit regendos, & qui audituri eſſent prædicantium uerba*. Sunt *enim* (*inquit Apoſtolus*) *in magna domo Dei uaſa aurea, argentea, & lignea, atque fictilia: ut ordo, & pulchritudo uniuerſi exquirit. Varia igitur hominum genera eſſe uoluit ſummus* Moderator, *diuerſaque conceſsit dona, redditurus diuerſa præmia pro diuerſis manſionibus, quæ in domo eius ſunt*. Et *aliquando* (*ut ipſe remunerator inquit*) *reddet præmium ultra om-*
CHRISTUS. *nem correſpondentiam ad opus, nulla tamen uiolata iuſtitia*. Ait *enim in euangelio, cui titulus eſt ſecundum Matthæum, quòd Paterfamilias remunerauit ex denario diurno, tam eum, qui ad ueſperam uineam intrauerat, quàm illos, qui portauerant pondus totius diei, & æſtus. Et cum hi conquererentur de mercede, non æqua tributa portione, cum eo qui nouiſsimè uenerat, reſpondit iuſtus remunerator*, Nonne *ex denario diurno conueniſti mecum?*

Tolle quod tuum eſt, & vade. Volo & huic nouiſſimo dare, ſicut & tibi. An non licet mihi facere quod volo, cum ſim liber conductor? An oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum? Quæ vel de Iudaico populo, & gentili dicta ſint, quorum ille venerat primo mane ad vineam Domini, hic autem veſperi. Vnde inter eos altercatio, ſicuti per totam epiſtolam ad Romanos (teſte Hieronymo in prooemio) percurrit Paulus. Siue intelligatur de particularibus hominibus, hoc unum habemus, quòd præmium promiſſum eſt ad libitum promittentis, citra omnem iniuſtitiam, cum nulla intercedat obligatio. Vbi autem ratio aliqua interuenit, aut pactum, æqua ſemper portione agit nobiſcum Deus. Eſt enim in ipſo quædam obligatio, aut naturæ dictantis, vt de omnibus filiis curam habens, ſalutem & regnum pro ipſis procuret, in quibus etiam ſui imaginem conſpiciens multum eos diligat, tanquam opus ſuum, & ſuper ipſos tam bonos, quàm malos pluat, & ſolem ſuum oriri faciat. Aut eſt obligatio ſponte inducta ex pacto inito de vita, & regno æterno tribuendo ſeruantibus eius præcepta. Quæ iniunxit, vt haberet (iuxta Hieronymi ſententiam) remunerandi cauſam: uel ut hominem ipſis præceptis, & ſacrificiis expiaret, & perficeret. Vnde nec his contentus, vt magis adhuc perficeret filios, dedit perfectionis conſilia, cum expreſſo pacto remunerationis dicens. Omnis, qui reliquerit domum, fratres, vel ſorores, ſiue patrem aut matrem, ſiue filios, vel agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſsidebit. Et quia omnium eſt Pater, omnes tanquam filios vocat ad regnum. Hinc cum vidiſſet Petrus, quòd curam haberet de Cornelio gentili ſaluando ſicut de Iudæis, dixit. Nunc cognoui, quòd non eſt acceptatio perſonarum apud Deum. Facto autem pacto de remunerando unoquoque, ſecundum opera ipſorum ſi in aliquo deficeret, de acceptatione perſonarum poſſet accuſari. Si autem vltra promiſſa aliquid ex ſua liberalitate largitur; nullam acceptationis notam incurrit.

Paulus. Hiero. Idem. CHRISTVS. Petrus.

Solutio aliquarum difficultatum. Cap.V.

NVnc verò antequam procedamus, explicanda ſunt pro uirili noſtra aliqua quæ nos ſupramodum anguſtare uidetur, quæ præcipua ſunt. Cur de duobus fratribus ex eiſdem parentibus natis, cum nihil boni aut mali egiſſent, per Malachiam dictum ſit: Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Nec minus nos angit, id quod de Pharaone dicit ſcriptura. In hoc ipſum excitaui te, ut oſtenderem in te uirtutem meam, & ut annuntietur nomen meum in uniuerſa terra. Quæ commemorans Paulus ſubinfert. Ergo cui uult miſeretur, & quem uult in-

Malach. Exod. Paulus.

durat. Durus quippe ſermo, & ab eo, quem Deus protulit ualde diſcrepãs. Ait enim in Exodo, miſerebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit. Vel (ut habetur in veritate literæ) gratum habebo, cui præſtabo gratiam, & clementiam habebo, in quem ero clemens. Sed Paulus cum de Pharaone loqueretur, cuius cor à Domino dicitur induratum, inquit. Quem vult indurat. Si igitur Deus indurat, quis emolliri poterit? Et ſi Deus odit, quis gratiam inueniet? Etſi Deus repulit quempiam, quis faciet ipſum electum? Quomodo igitur vult omnes ſaluos fieri, & diligit omnia quæ fecit nihil odiens, ſi aliquos odit, & reprobat, antequam aliquid boni aut mali faciãt? Sed abſit à Deo contradictio, cuius uerba ſunt regulæ æternæ veritatis. Et quamuis obiurget Paulus eos, qui hæc inueſtigare præſumunt. Quis es tu ô homo (inquit) qui reſpondeas Deo? Nunquid poteſt dicere figmentum ei, qui ipſum finxit, quid me ſic feciſti? An non habet poteſtatem figulus luti, ex eadem maſſa facere quidem aliud uas in honorem, & aliud in contumeliam? Nihilominus pro huius difficultatis reſolutione aliquid pcurremus, vt ſatisfaciamus aliqualiter legentibus, non tantum de aliquibus, ſed de omnibus, quos indurare videtur. Concluſit enim Deus (inquit ipſe Paulus) omnia in incredulitate, ut omnium miſereatur. Infideles enim erant gentiles, inuiſi Idumæi, indurati Aegyptij, multi effecti uaſa contumeliæ, imo omnes nati filij iræ. Hæc adeo apoſtolum anguſtant, vt exclamare cogatur. O altitudo ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles uiæ eius. Quis cognouit ſenſum domini? aut quis conſiliarius eius fuit? Quid igitur ad hæc dicemus nos tantilli, cum uas electionis conticeſcat, & quaſi de reſolutione deſperans dicat iudicia Dei à nobis incomprehenſibilia? Verum (ut Origenes ait) ſpecialem, & ſingulorum rationem & quærere imperiti eſt, & reddere uelle dementis. Aliquam autem (ſaltem in genere) aßignare rationem, & pro quanto Dominus conceſſerit, ſoluere hos, qui uidentur inexplicabiles, duri, & contradictorij nodi, non temerarium iudicamus. Quod ut melius faciamus, illud quidem præmittendum eſt, quòd Deus omnes diligit, & omnes uult ſaluos fieri. Bonus eſt (inquit Sapiens) & ſuauis domine ſpiritus tuus in omnibus, & diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti. Et adeo dilexit, ut dicat ipſe Paulus. Proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro omnibus nobis tradidit illum. Nec eſt (inquit Auguſtinus) Deus prius ultor, quàm homo fuerit peccator. Non igitur quempiam reprobat, antequam ipſemet prauis operibus citet Dei iudicium contra ſe. Non igitur odio habuit Eſau in ſuam damnationem, ipſum penitus reprobans: ſed fratris dominio ad tempus ſubiecit, ſicut egregiè ait apoſtolus. Vt ſecundum electionem, propoſitum Dei maneret, non ex operibus, ſed ex uocatione dictum eſt ei: Maior ſeruiet minori. Nec enim de perſona particulari erat ſermo, cum Eſau nunquam ſeruierit Iabacob, eſto

Marginal notes: Paulus (beside "cuerit"); Idem. (beside "abſit"); Idem. (beside "durare"); Orige. (beside "Verum"); Sapien. (beside "camus"); Paulus, Auguſtil (beside "& ſuauis", "hil odiſti"); Palus (beside "ait apoſtolus")

quòd hic primogenita ipſius abſtulerit, ſed de populo dictum eſt, vt ipſemet Dominus explanauit, dicens ad Rebeccam. *Duæ gentes ſunt in vtero tuo, & duo populi ex ventre tuo diuidentur, populusque populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori. Nec tamen perpetuò ſeruiuit, ſed ad tempus: ut patet Iſahac ſpiritu ſancto edoctus, ipſi promiſerat dicens: Super gladium tuum viues, & fratri tuo ſeruies: tempusque veniet, cum excutias, & ſoluas iugum eius, de ceruicibus tuis. Seruiuit enim, qui & Edom dictus eſt, regibus Iſraël, vt* Dauid *bis repetens dicit. In Idumæam extendam calciamentum meum, eam mihi videlicet ſubiiciendo, vt exponit* Hieronymus. *Mihi alienigenæ, id eſt* Allophyli, *vel Philiſtei ſubditi ſunt. Sed excuſſum eſt iugum, quando venit Meſsiah; qui omnes à ſeruitute liberauit, vocans ad fidem: vt* Paulus *ſubinfert. Vocauit non ſolum ex Iudeis, ſed ex gentibus ſicut in Oſee dictum eſt. Vocabo non plebem meam, plebem meam: & non dilectam, dilectam: & non miſericordiam conſequutam, miſericordiam conſequutam. Poſitus enim eſt in Sion lapis viuus: Omnis qui credit in illum, non confundetur, nec ſeruus erit, ſed liber: qua libertate ipſe Chriſtus nos liberauit. Voluit quoque indurare cor* Pharaonis, *&* Aegyptios: *vt oſtenderet in eis virtutem ipſius: ſed veniente Meſsiah, adeo emolliuit Aegyptios illos, vt omnia eorum deſerta complerentur monachis inſeruientibus ipſi Chriſto. Vel dicamus, quòd non aliter indurat, niſi quemadmodum induratur lutum ex ſui diſpoſitione ab eo ſole, qui ceram liquefacit. Nam idem Deus (vt longa ſerie diſputat* Auguſtinus) *radios iuſtitiæ ſuæ diffudit in duos reges, & populos,* Chaldæum, & Aegyptium. *Cor autem* Babylonij, *ab eodem ſole emollitum eſt,* Aegyptij *verò induratum. Emollit quotidie Deus cor exaudientis vocem eius: obaudientis verò indurat; & exiccat, ut ipſe apoſtolus alibi teſtatur. Tu autem ſecundum duritiam tuam, & cor impœnitens, theſaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij* Dei. *Si quis igitur induratur, id abſque propria culpa non fit, Mittit enim Deus radios ſuos in nos, vt calefaciendo emolliat, ſi quis verò induratus reſiſtit, induratur adhuc. Vult itaque calefacere, ſi autem durities ſequitur, id fit, quia recipiens ipſum calorem, eo abutitur, ſicuti aliqui abuſi ſunt redemptionis beneficio, & ceſsit eis in ruinam: quæ aliis bene diſpoſitis fuit, & eſt in reſurrectionis beneficium. Sic enim contingit infirmis* Pharmacum *ſuſcipere recuſantibus, aut ſuſcipientibus abſque regimine: ut aggrauetur infirmitas, non quidem ex medici vitiò, ſed ipſius infirmi cauſa: ſic abutentibus* Dei *beneficio fit. Sed adhuc nos præmimur conſiderantes, quàm pia; & paterna cura factum ſit, ut aliqui nati ſint inter* Hebræos, *apud quos erat diuinæ legis eruditio, vel naſcantur inter* Chriſtianos *euangelica doctrina inſtructos. Alij verò inter* Aethiopas, *vel inſulas canarias: in quibus veſci humanis carnibus, vſus eſt: aut apud* Scythas, *quibus patricidium,*

Dauid.
Hiero.
Paulus.
Oſee.
Auguſt.
Paulus.

quaſi pietate quadam perpetrabatur, vel apud Tauros, vbi immolabantur hoſpites: ſiue inter Indos, ubi diabolus, tanquam numen quoddam adhuc ueneratur. Quod non contra pietatem paternam effectum eſt: cum idem ſit (in-
Paulus *quit Paulus) Dominus omnium, & diues in omnes, qui inuocant illum. Omnis enim quicunque inuocauerit nomen domini, ſaluus erit. Et pro altercante ſubinfert apoſtolus. Et quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt? Et quomodo credent ei, quem non audierunt? Cui reſpondet. Nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum ſcilicet prædicantium nomen domini: qui contentus eſt habere varios cultores, & diuerſos in moribus ad pulchritudinem vniuerſi. Si autem noluerunt perſeuerare in cultu ab apoſtolis tradito, eorum ſit culpa, & non Dei, qui eos vocauit. Sed quid dicemus de gentilibus ante Chriſtum, aut de habitatoribus inſularum orientalium nuper repertarũ: ad quos non uidetur perueniſſe nomen Domini? De his dicamus, quod qui fuerunt ante Chriſtum lege Moſi non ligabantur, ſed tantum domus Iſraël & aduentitij quidam, qui ſponte illis addicti erant. Aliis autem ſufficiebat, lex naturalis, cum eſſent ſibiipſis lex, oſtẽdentes opus legis ſcriptum in cordibus ſuis,*
Grego. *teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum. De quibus eſt Gregorij ſententia, à nouitioribus Theologis celebrata. Quod apud nos valet aqua baptiſmatis, hoc egit apud veteres, vel pro paruulis ſola fides, vel pro adultis uirtus ſacrificij, & pro eis qui erant de ſtirpe Abrahæ myſterium circunciſionis. Sed poſt Meſsiæ aduentum, de his, qui nati ſunt extra fidem, poſſemus*
Paulus. *dicere cum apoſtolo. Quid ad nos de his, qui foris ſunt, iudicare? De his videlicet qui non ſunt Chriſtianæ militiæ publicè aſcripti, ſub ſenſibilibus ſignis ſtigmatizati, de quibus tantummodo iudicat eccleſia. Nam Deus, cuius iudicium non ſubiicitur ſenſibus, eos, qui foris ſunt, iudicabit, inquit*
Idem. *apoſtolus. Noſtrum autem iudicium ſit de publicè conſignatis. Sed dicent aliqui. Cur Deus reliquit eos foris? Reſpondeant principes mundi, qui adeo expreſſam Dei gerunt imaginem, vt Dij nuncupentur, cur ipſi in ipſorum curias non omnes admittant: ſed eos tantummodo, quos volunt: cæteros autem extrà relinquunt. Ipſorum quoque curam gerentes, ipſos diiudicant, remunerantes fideles, & punientes infidos, quamuis ſint ex-*
CHRISTVS. *tra curiam. Caue (inquies) quia ſummus imperator ait. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. Dicere poſſemus. Credunt forſitan multi, quamuis ſymbolum fidei*
CHRISTVS. *manifeſtum non habeant. Ait enim ipſe imperator. Alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & fiet vnum ouile & vnus paſtor. Nec enim intelligitur aliud ouile, niſi gremium eccleſiæ: ad quod duducentur illi, qui in ipſo non erant. De quo ſub nomine regni cœ-*
Idem. *lorum iterum ait. Multi uenient ab oriente & occidente, & recumbent*

cum Abraham, Iſahac, & Iahacob, in regno cœlorum: Filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores. Multi enim regni cœlorum expertes iudicantur ab his, qui tantummodo ſecundum ea quæ foris ſunt, diiudicant: amici tamen ſunt Deo gratiſsimi. Aeſtimabatur Centurio exterus, nihilominus de fide commendatur ſuper omnes Iſraelitas. In huiuſmodi enim homines & ſi non habent ſenſibile ſignum, tranſire tamen poteſt virtus Chriſti, ſicuti pluries Paulus repetit. Si vnius (inquit) delicto multi mortui ſunt, multò magis gratia Dei, & donum in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in plures abundauit. Et iterum. Si enim vnius delicto mors regnauit, per vnum multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iuſtitiæ accipientes in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum. Et rurſus. Igitur ſicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, & per vnius iuſtitiam in omnes homines in iuſtificationem vitæ. Etſi per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ita & per vnius obedientiam iuſti conſtituuntur multi. Sæpius repetit, vt nos attentos reddat, quòd non minor ſit virtus Chriſti iuſtificans, & expurgans, quàm fuerit peccatum Adæ coinquinans. In Chriſto enim & per Chriſtum qui eſt vera aqua diluens (cuius hæc elementaris eſt ſignum) regeneramur, & expiamur. Et quamuis ſignum nunquàm ſit abſque ſignato (dummodo ſuſcipiens non obſtet) res tamen ſacramenti quæ ſignatur bene poteſt eſſe ſine ſigno. Eſt (inquiunt Theologi) triplex baptiſma, fluminis, flaminis, & ſanguinis. Sufficitq́; (vt aiunt) baptiſma flaminis, ſine baptiſmate fluminis, nõ autẽ hoc ſine illo. Potens eſt autem Deus ex lapidibus iſtis, qui ſcilicet videbãtur reprobati, ſuſcitare filios Abrahæ. Et potens eſt Deus (ait Paulus) inſerere illos, qui propter incredulitatem exciſi ſunt, niſi permaneant in ipſa incredulitate. Et per inſitionẽ, tam ſurculus oleaſtri, quàm bonæ oliuæ arbor fructifera fit. Vterque enim hìc inſeritur fructificans. Inſitum quoque eſt (vt ait Iacobus) diuinum verbum in nobis: Noſque in ipſo inſerimur, quando adhæremus ei per fidem: & in ipſo iacimus fundamentum operum noſtrorum: & tunc vaſa quæ formata erant in contumeliam, efficiuntur vaſa honoris, & digna menſa regia. Nec aliqua tantummodo vaſa erant in contumeliam (vt alicubi tangit apoſtolus) ſed omnia, vt ipſemet alibi ait. Omnes naſcimur filij iræ, ſubiecti videlicet peccato; & vaſa contumeliæ: quamuis aliqui ordinati ſint in honorem. Et quis? Dicat ipſe Paulus cum Timotheo diſſerens. Si quis (inquit) emundauerit ſe, ex uaſe contumeliæ fiet vas in honorem ſanctificatum, & vtile in omne opus domino, paratum ad omne opus bonum. Ecce quod prius tribuebat diuinæ electioni, nunc tribuit operibus, & diſpoſitioni noſtræ. Id tamen citra omnem controuerſiam: Interuenit namque electio Dei, & gratia præueniens, cooperans, & iuſtificans. Adeſt quoque conſenſus noſter, & noſtra uoluntas cooperans. Cooperatores enim ſumus Dei, ſed ad animam harmonizandam, de qua erat

Cẽturio. Paulus. Theologi. Paulus. Iacob. Paulus.

ſermo, reuertamur.

Quomodo anima in principio nuda ſit, aut appareat. Cap. VI.

DEVS. *ET ſi diuerſis gradibus animæ ab opifice diſtinctæ ſunt, vna tamen eſt communis omnium earum origo, & idem ortus: Omnes animæ (inquit cœleſtis Pater & formarum omnium dator) meæ ſunt, & à me videlicet progenitæ, & in corpora diffuſæ.*

Sapiens. *Quantum autem ad ortum, ſum quidem (ait ſapiens) homo mortalis, ſimilis omnibus, ex ſemine hominis, & delectamento carnis conueniente conceptus. Et naſcens accepi communem aërem, & in ſimiliter factam decidi terram; & primam vocem ſimilem omnibus emiſi plorans. Nec ex regibus habuit quis aliud natiuitatis initium. Vnus eſt ergo introitus omnibus ad uitam, & ſimilis exitus, abſque uidelicet cognitione & virtute aliqua.*

Peripate. *Hinc apud Peripateticos eſt illa iam omnibus triuialis ſententia, quòd anima à principio eſt tanquam tabula raſa, in qua nihil ſit depictum. Cui adſtipulari uidetur id, quod infert ille ſapiēs quiſquis fuerit. Propter hoc (quia videlicet nudus, & ignorās egreſſus ſum de vtero matris) optaui, & datus eſt mihi ſenſus: inuocaui, & uenit in me ſpiritus ſapientiæ.*

Plato. *Sed Plato, quem multi ex eius academia ſequuntur, cum uidiſſet multos ſine difficultate diſcere, imo multoties ſcire, quæ non didicerant, opinatus eſt ſpecies & formas rerum, & conſequenter doctrinas animæ concreatas, ſed impeditas ſenſibus, & ligaminibus corporeis, adeo ut ſtudio, tempore, & exercitio excutiantur ſpecies, quæ inerant.*

Antiqui. *Hinc dixere antiqui nonnulli, quòd anima intrans corpus bibit de gurgite lethæo dicto* ἀπὸ τῆς λήθης, *id eſt ab obliuione. Quamuis alij dicant hunc eſſe fluuium inferni, ad quem deſcendentes de ipſo bibunt; quia obliuiſcuntur omnium uoluptatum, quibus in mundo oblectati ſunt. Vndè*

Seneca. *Seneca, Intus immenſo ſinu, placido quieta labitur lethes uado: Demitq́ue curas, neúe remeandi amplius pateat facultas. Flexibus multis grauem inuoluit amnem. Et uerè utrobique lethargum maximum patitur anima, & quando corpore immergitur, & ligatur: & quando luce diuina deſtituta traditur barathri obſcuris tenebris. Nec fuit hæc ſententia primo à Pla-*

Plato. Theolo. Antiqui. *tone ædita, ſed ab antiquis Theologis accepta: qui opinantur omnes animas à progenitore ſuo productas, omnibus ſuis formis perfectas: ſicut producta fuerat anima protoplaſtis. Quam ipſe tranſgreſſione obſcurauit, ex cuius peccati contagione, noſtræ quoque animæ corpus intrantes obſcurantur: & penitus ſopiuntur. Et ſicut ipſi primo parenti de corporali cibo, & forſitan de utroque, dictum eſt: In ſudore uultus tui, aut narium tuarum id eſt ſpiritus tui, ueſceris pane tuo: ſic illa uox, & dura ſententia, omnibus nobis intonare mihi uidetur: In ſudore & labore tuo ueſcēris pane, & corporis, & animæ tuæ, qui eſt doctrina, & cognitio rerum. Nam nobis algendum, ſudandumq́ue eſt, & multa ſufferenda,*

ſi uolumus aut de nouo addiſcere (ut dicunt Peripatetici) aut extrahere
eam doctrinam quam animæ noſtræ perſpicacem à principio infudit largiſſi-
mus diſtributor. ſed mox parentum primorum culpa offuſcatam tetro ve-
lamine. Quod Deus ſua benignitate, à quorundam oculis dignatus eſt au-
ferre. Dauid enim literas non didicit, & ex paſtore effectus eſt vates, & Dauid.
diuinarum rerum doctor præcipuus. Quibus adeo ſuos compleuit hymnos,
vt omnes quamuis exquiſitiſſimi poetæ, ipſi longo cedant interteruallo. Sic Iſaias.
Iſaias, Ezechiel, Daniel, cæterique prophetæ, & etiam apoſtoli, quibus di- Ezechiel
xit: Ego dabo vobis os, & ſapientiam. Salomonē quoque in vnius noctis ſom- Daniel. CHRI
nio Deus tāta ſapientia rerum gerendarum & inferiorum compleuit, vt ne STVS.
vnus quidem ex cunctis priſcis Regibus ſimilis ei (longo etiam interuallo)
extiterit. In ſapientia autem rerum diuinarum, nulli dubium magis excel-
luit, Dauid pater eius, vnctione facta ex Dei præcepto à Samuele. Hinc i-
pſo vncto (vt habetur in primo volumine Regum) ſtatim directus eſt ſpiritus
Domini in eum. Spiritus quippe qui ſuggerit, & docet omnia, ſine ipſius pro-
prio chriſmate, vel vnctione, & virtute ſacri nominis, de quo in Canticis di-
citur, Oleum effuſum nomen tuum. Quam vnctionem habentibus inquit Iohā- Cantica.
nes, Vnctionem habetis a ſancto, & noſtis omnia. Cuius nominis chriſma, & Iohan.
virtutem cum tradidiſſet Chriſtus iis, quos nouerat idoneos, & electos à CHRI
Patre dixit. Pater manifeſtaui nomen tuum hominibus, quos dediſti mihi. STVS. Iohānes.
Aliqui etiam hoc chriſmate præuenti fuere in materno vtero: vt de Iohanne, Ieremiꝗ.
& Ieremia legimus. Quod an fuerit per infuſionem nouæ ſapientiæ, an per
amotionem velaminis, vt intellectus expeditus & reuelata facie poſſet
tranſcendere à claritate in claritatem, Deus nouit. Ego enim veritati cedo,
& ſacris ſcripturis in ipſa veritate firmatis. A quibus habemus, quod
Deus fecerat omnia ualde bona, in ſua uidelicet completa perfectione. Nam
ſicut uegetatiuas arbores compleuit fructibus, quorum uſum protoplaſti
conceſſit. ſic reor feciſſe arbores rationales formis, & cognitionibus fœcun-
das: ſed ex tranſgreſſione primi parentis, utrarumque contracti ſunt fru-
ctus. & indictus earum cultus, cum labore, & ſudore ſpiritus, & omnium
uirium exercitio.

Ad quem gradum intelligentiæ pertingere poſſit anima. Cap VII.

QVamplurima intelligibilia ſunt, quæ quidem omnia ſolus diui-
nus intellectus percipit, cæteri autem, quantum ipſis præſtatur.
Nec conueniens eſt, ut omnes æquentur primo, quia nihil inter
Deum, creaturamque diſtaret, ſi omnia quæ Deus nouit cæ-
terorum cogitatio aſſequeretur. Sunt item multa, quæ angeli (maxime ſu-
periores) intelligunt (unde intelligentiæ, aut intelligentes dicuntur) quæ nos

intelligere nequimus corporeis ligaminibus præpediti. In h[illegible]us quoque, apertiſsimè dignoſcuntur diſtincti cognitionum gradus. Multa en[illegible] no-
Adam. Abrahā. Moſes. Salomō. *uit* Adam, Abraham, Moſes, Salomon, *cæterique prophetæ, quæ vulgares & etiam multi, qui doctoris, & ſapientis ſibi nomen uendicant, minimè norunt.*
Reperi *in celeberrima* Theologia *antiqua, Abrahæ patriarchæ aſcripta triginta duas eſſe ſemitas ſapientiæ, aut triginta duos gradus intellectus, iuxta trigintaduos numeros, qui continentur in dictione cordis Hebraice conſcripta, quæ ſic exaratur* לב. *Quarum literarum,* ל, *dat 30. &* ב *2. qui ſimul iuncti 32. numerum quippe iuſtitiæ, quia ſemper diuiſibilis in partes æquales vſque ad vnitatem. Qui item numerus coacervatur non ſine magno ſacramento ex 22 literis alphabeti, & 10 annumerationibus, uel menſuris diuinis, quibus Deus omnia metitur. Ex quibus conſtituuntur illi triginta duo gradus*
David. *intellectus, ad quos cordi bene diſpoſito & mundo, datum eſt conſcendere iuxta illud quod dicitur in Dauidico carmine. Aſcēſiones in corde ſuo diſpoſuit. Ibunt de virtute in virtutem, vel de fortitudine in fortitudinem, aut de gradu in gradum, & videbitur Deus Deorum in Sion. Cuius* [illegible]
CHRISTVS. *poſitionem, & munditiam cordis, iuxta illud ſummæ Veritatis. Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Graduum autem iſtorum primus eſt Intellectus antiquus abſque principio, & gloria prima omnium intelligentiarū, ad cuius entitatē nulla creatura peruenire poteſt. Secundus eſt intellectus colluſtrans, gloria quidem rerum creatarum & ſplendor vnitatis, poſitus in capite, atque omnium lux exiſtens, & omnes illuminans. Tertius eſt intellectus ſanctus, fundamentum exiſtens ſapientiæ antiquæ, vocatus magiſter verus & fidelis, radix eius fidelis, ſuggerens nobis omnem veritatem. Quartus eſt intellectus profundus, ideo ſic dictus, quia ab eo egrediuntur omnes virtutes, vel vires ſpirituales, quæ producunt in v[illegible] pr[illegible] antiquæ. Quintus eſt intellectus radicatus, adæquans, & vniens in proprietate intelligentiæ productus vel ſeparatus a ſepe, vel termino ſapientiæ antiquæ. Sextus vocatur influentia magnificata, vel ampliata, [illegible]tur influentia producta. & ipſe eſt influēs & ſuper omnes [illegible]s aut piſcinas vnientes. Et cæteri gradus qui ſequūtur, quorum profunditas aliquē non patitur explicatum. Sunt enim gradus ſapientiæ occultiſsimæ, de quibus innuitur tantummodo inter perfectos, abſque pleno explicatu. Cum igitur tot ſint gradus, nulli dubium, inferior intellectus attingere nequit ea quæ ſuperioribus patent, ſed vnuſquiſque intellectus pro captu ſuo ordinatus eſt*
Peripat. Ariſto. *ad gradum ipſi conuenientem. Verum obuiabunt* Peripatetici *cum ſuo Ariſtole dicentes. Intellectus poſsibilis eſt, quo omnia fieri, & intel[illegible] quo omnia facere, potens uidelicet in omne intelligibile. Quibus dicemus quod loquitur* Ariſtoteles *de intellectu agente, & poſsibili, in communi, quem aliqui eorum exiſtimarunt vnicum eſſe in omnibus, non autem de intellectu*

hoc vel illo particulari, quem negarunt nonnulli eorum, maximè Auerroïs, Auer. Antiquũ.
iudicans ſatis eſſe ad conſtituendum hominem, intellectum illum vniuerſa-
lem cum animali hoc, vel illo particulari, In hoc deprauans ſententiam anti-
quorum, qui locuti ſunt de intellectu illo vnico, & vniuerſali. Et fixit, atque
finxit eum errorem, qui ſubuertit philoſophiam naturalem antiquorum, & ve-
rum: deſtruit philoſophiam moralem, & Theologiam: aufert iuſtitiam, &
omnem virtutem: & adeo ab omni ratione elongatur, vt neque computatione,
neque memoratu dignus ſit: ſed omnimoda obliuione in perpetuum ſapientium Theolo:
deportandus. Poſſemus etiam dicere, quod intellectus & ſi omnia appre-
hendit non tamen comprehendit, vt aiunt nonnulli Theologi: aut non plenè
apprehendit. De Deo enim omnes apprehendunt, quod ipſe eſt: quid autem
ſit nemo. Patrem etiam ſimpliciſſimi confitentur, quis autem ſit, nemo nouit,
niſi filius, & cui voluerit filius reuelare. De filio quoque plerique multa lo-
quuntur: tamen ipſum nemo nouit. De his igitur, & de arcanis, & de my-
ſteriis, quæ circa ipſam ſanctiſsimam trinitatem, & ipſum Deum ſunt, dicere Eccleſia.
poſſumus illud Eccleſiaſtici. Glorificate ipſum quantum potueritis, ſuperua-
lebit adhuc, & admirabilis magnificentia eius: Exaltate illum quantum po-
teſtis, maior eſt enim omni laude. Exaltantes eum replemini virtute: Nec labo-
retis, quia non comprehendetis. Multa enim ſunt abſcondita maiora his, &
pauca videntur ex plurimis operibus eius. Conſentit & Ariſtoteles, dum Ariſtote:
ait. Sermo noſter de diuina ſubſtantia perpaucus eſt, & debilis. Laudatq; Simoni.
etiam Simonidis ſententiam, quod ſolus Deus habet hunc honorem, vt ſit
metaphyſicus, intelligens videlicet ſeipſum, diuina omnia, ſubſtantias ſepa-
ratas, quidditates, proprietates, numerum, proportionem, ac omnimodam
rerum omnium proportionem. Ecce igitur quàm multa ſunt quæ intellectus CHRI
noſter attingere nequit. Nec ſolutus a corpore intelliget perfectè omnia, quæ STVS.
intellectus ille diuinus & infinitus comprehendit. Nec obſtat quod dixit ſum-
ma Veritas de ſpiritu quem accepturi erant credentes: ille ſuggeret vobis
omnia, & docebit vos omnia: Nam hoc intelligitur, non de omnibus abſolutè,
ſed de iis, quæ ab eis erant intelligenda, & præſertim de iis, quæ diſcipulis
manifeſtare cupiebat, dum viueret, dicens. Multa habeo vobis dicere, ſed
non poteſtis portare modo. Sic etiam intelligitur illud Iohannis. Vnctionem Idem. Iohãnes.
habetis a ſancto, & noſtis omnia, omnia videlicet a vobis intelligenda.

An ſemper intellectus ad id perueniat ad quod peruenire poſsit. Cap. VIII.

N*Ec parua hinc difficultas inſurgit, an intellectus ſemper attin-*
gat omne intelligibile, ad quod ſuapte natura cõcedere poſſet.
Hîc breuiter dicimus, quòd (ni fallor) eodem paſſu currunt in-
telligere, & viuere. Eſt enim vnicuiq; terminus vitæ præfixus,
quem præterire non poteſt, ad quem tamen vel pauci deueniunt, morte mul-

tis de cauſis præueniente. Aliquando, quia violentia inf[illegible] a[illegible]
Sapien. *mine citatur infirmitas, & ipſa mors, Aut (vt cum ſap[illegible] qu[illegible] cõ*
ſummatus in breui, expleuit tempora multa: placita enim erat [illegible]
pſius; propter hoc properauit educere eam de medio iniquitatis. N[illegible]
tingit deſtinato ad aliquem gradum doctrinæ, & al[illegible]ius gratiæ. Nam [illegible]
luc pergere, aliquando & ſæpius negligit, aut aliis implicatus [illegible]
laborem timens, ſiue propria offuſcatus malitia, vnde ſapientia [illegible]
rerum diuinarum, & humanarum in maliuolam il[illegible]m, [illegible] to[illegible]
Oſee Dauid. *intrare contemnit: ſicut ab ipſa contemnitur, vt in Oſee pr[illegible]*
Tu autem ſcientiam repuliſti. Et in Dauidico hymno. Noluit i[illegible]el[illegible]t be
ne ageret. Et multoties deficit homo a gradu cognitionis ipſi præparato [illegible]
Ieremi. *ſpernit totius ſcientiæ, & luminis fontem: vt Ieremias ait. Dominu[illegible] quæ*
ſierunt, propterea non intellexerunt. Quia ſicut non videtur ſol, n[illegible] in l[illegible]
Dauid. *ne ſolis: ita non uidetur Deus niſi in lumine illo de quo P[illegible]l no[illegible]*
lumine tuo uidebimus lumen. Lum[illegible]n inquit, non tantum r[illegible]um [illegible]
ſed etiam naturalium. Quo illu[illegible]rati, multo clariu[illegible] p[illegible]unt nat[illegible]
& proprietates rerum ſapientes, qu[illegible] mil[illegible]i, qui ſolum lumini n[illegible]
ſunt. Hinc Euſebius Cæſarienſis optimum profert [illegible]roque lumine iudi
Euſebi. *cium, dicens. Cum philoſophos inter ſe, aut cum aliis comparo, non f[illegible]è*
negauerim illos, claros fuiſſe uiros. Quando autem Hebræorum Th[illegible]ol[illegible],
atque philoſophis comparo, & doctrinam d[illegible]ri[illegible]æ i[illegible]rum c[illegible]fer[illegible], cadu[illegible],
& friuola mihi uidentur omnia, quæ p[illegible]hi c[illegible]o[illegible]itarunt [illegible]rum. Il-
la diuinitus ædita ſunt, hæc humanitus. Il[illegible]a inqua[illegible] [illegible]unt ut cum [illegible]e
Plato. *loquar) lunari lumine, hæc autem ſolari. S[illegible] nanque lumen u[illegible] la[illegible]o*
illud quod à Deo perfunditur: lunare autem, [illegible]d n[illegible]r[illegible] uiribu[illegible] c[illegible]
CHRISTVS. *tur. Sed proſequamur negotium. Mul[illegible] in euan[illegible]nu[illegible]ti[illegible]ur [illegible]nu*
ptias, ſed quia uenire contempſerunt [illegible]urro[illegible]t[illegible]un[illegible] Mu[illegible] u[illegible] ſu[illegible]d
regnum cæleſte: quibus etiam di[illegible]um e[illegible]: A[illegible]erc[illegible] a u[illegible] [illegible]um [illegible], &
dabitur genti facienti fru[illegible]. Duod[illegible]t in[illegible]ui[illegible]
rētur arcana Dei recondit[illegible]iſſima, unus ta[illegible]n[illegible]rum d[illegible]u[illegible] u[illegible]
tenebrarum horrendum antrum. Plures iterum [illegible]ipu[illegible]u Ch[illegible]i uocati
ſunt, quibus gratiam, regnum, [illegible] rerum uer[illegible]m d[illegible]in[illegible]n[illegible]tui us er[illegible]t [illegible]i
ſtetiſſent. Nam diſcipulis, qui eum ſequebantur, q[illegible]e ſuo lumi[illegible]e uul[illegible]
ſuggerebat, ſed aliqui obſcurati & obuoluti in tenebris ſuæ obſtina[illegible]o[illegible]i[illegible], aut
malorum operum, lucem illam ſuff[illegible]e non ualentes, abierunt retro, inquit
Iohannes, & abeunt in dies. Quibus miſeratus clementiſſimus Pa[illegible] & [illegible]
ctor, ait. Tene quod [illegible], ne alius accipiat co[illegible]nam tuam.

Quibus mediis, cognitionis gradum nobis præparatum attingere poſſimus. Cap. IX.

*NE fruſtra laboret quiſpiam circa multa, ut ad ipſum cognitio-
nis gradum deueniat, ad quem pro ipſius diſpoſitione pertin-
gere poteſt, adibimus ſummum totius ſapientiæ, & doctrinæ
magiſtrum Chriſtũ* IESVM; *& videbimus undè ſuam hauſe-
rit doctrinam. Mea (inquit) doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me Patris:
Et diſcipulos huius inſtructionis participes reddens, ait. Omnia quæcunque
audiui à Patre meo, nota feci uobis, pro veſtra, ſcilicet capacitate. Nam mul-
ta reſeruauit: quæ, quamuis baptizati, & abluti eſſent aqua ſapientiæ ſalu-
taris; tamen nec capere, nec portare tunc poterant: quia non adhuc bene ex-
terſi, & corroborati, offendebantur ſuperiori luce. Ideo inquit: Cum autem
venerit ille ſpiritus ueritatis, quem mittet Pater in nomine meo, ille tanquam
videlicet vobis magis domeſticus, ui ſua ignea excitabit, & acuet mentes vè-
ſtras: & vobiſcum habitans, atque in vobis perfuſus, ſuggeret uobis omnia:
& docebit uos omnia, quæcunque dixero uobis. Nec tantum hoc de duode-
cim apoſtolis dictum ſit. Nam ille ſpiritus perfudit omnes, qui erant pariter
in eodem loco, quorum ſumma (ut* Lucas *paulo antè dixerat) erat hominum
ferè centum uiginti. Alios quoque multos perfuderat iſte ſpiritus, ut de Sa-
maritis proſequitur* Lucas. *Cum audiſſent (inquit) apoſtoli, qui erant Ieroſo-* Lucas.
*lymis, quia recepit Samaria uerbum Dei, miſerunt ad eos Petrum, & Iohan-
nem. Qui cum ueniſſent orauerunt pro ipſis, ut acciperẽt ſpiritum ſanctum.
Et tunc imponebant manus ſuper illos, & accipiebant ſpiritum ſanctum: Qui
dabatur per impoſitionem manuum apoſtolorum, & aliquando per eorum
ſermones, ut infrà dicitur. Loquente Petro cum Centurione, cecidit ſpiritus* Idem.
*ſanctus ſuper omnes, qui audierant verbum Dei. Vndè obſtupuerunt multi:
quòd etiam in gentes gratia ſpiritus ſancti diffunderetur: Et Paulus cum ba-
ptizaſſet quoſdam Epheſios, & impoſuiſſet manus ſuper illos, uenit in eos ſpi-* Paulus.
*ritus ſanctus. Et quid operabatur hic ſpiritus, ſtatim declaratur, dum dici-
tur. Et ipſi loquebantur linguis, & prophetabant. Conſequebãtur enim ex
illo ſacro chriſmate immediatè donum ſcientiæ, & genera linguarum, ut o-
mnibus exprimere poſſent, quæ nouerant. Et hoc eſt uerum chriſma, quo anti-
quitus ungebantur illi, qui ſtatim prophetæ euadebant, & ungebantur pri-
mi patres euangelici: ut omnia noſcerent, & linguis loquerẽtur. Cuius chriſ-
matis (heu infœlicia tempora) nunc habemus tantummodo extrinſecum ſignũ,
aut nomẽ, ut dicamur Chriſtiani, & uncti. Hæc enim (inquit ſumma ueritas)* CHRISTVS.
*erunt ſigna eorum, qui in me crediderint, & meo uidelicet chriſmate uncti
fuerint. In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis: & cætera
quæ ſequuntur. Cuius nominis uirtutem, & ſpiritus ſancti donum obliti,
qui dicuntur ſapientes hac noſtra tempeſtate laborant, ut à perfido Arabe,*

aut à Græco dæmone, diſcant ea, quæ à cœlo & à ſpiritu ſancto ſuſcipere deberent. Poſſent quidem multi (ſi uellent) Chriſti ueſtigia in ueritate ſequi, & eius luce perfundi. Sed quamplurimi adeo obtenebreſcunt, ut capere nequeant lucem illam, quæ omnes illuminat. Quid igitur faciendum? Quærendū eſt inquam donum Dei, & ſancti ſpiritus, qui omnia ſuggerit pro capacitate noſtra: Quærendáque eſt mens, quam conſecuti (inquit Triſmegiſtus) pro mortalibus immortales habentur, intelligentia ſua cuncta complexi, quæ in terra ſunt, quæ in mari, & ſi quid eſt præter ea ſuper cœlum. Atque adeo ſeipſos erigunt, ut ipſum quoque bonum intueãtur. Quod ſanè cum proſpiciūt, eam, qua hîc ueſcimur, auram, miſeriam quandam arbitrantur: neglectuiq; habentes corporea omnia, ad unum ſolum feruntur. Hæc enim ſcientia mentis eſt: diuinorum ſcilicet contemplatio, & Dei intelligentia, diuino exiſtente cratere, intellectúque uidelicet, & illo diuino nobis communicato. Quod cum ſapientia impleſſet, præconem miſit, bonam utique ſynderesim, aut bonum genium iubens talia annuntiare animis hominum. Mergat ſeipſum in hāc pateram quicunque poteſt, credens craterem, animam ad Deum qui demiſerat redituram, quæue finem noſcens cuius gratia nata fuerit. Quicunque igitur præconem exaudiunt, ſeſe mergentes in mentem, hi cognitionis participes effecti, mentemque ſuſcipientes, in homines perfectos euadunt. Et quærenti filio quo pacto huius crateris latice ablueretur, inquit. Niſi ô fili tuum corpus oderis, teipſum amare non poteris. Quamprimum non te, ſed Deum dilexeris, mentem protinus conſequêris: Hanc denique nactus, ſcientiam è ueſtigio nāciſcêris. Nec credas ſimul utriſque intendere, mortalibus atque diuinis. Duo nanque habemus corruptibile, & incorruptibile, electione unius amittimus alterum. Et quotienſcunque unius cura remittitur, alterius intenditur. Et ut ipſe Mercurius animum ſapientiæ applicaret, remiſſa omni cura rerum inferiorum, laborauit (ut bono authore didicimus) antequam mentem cōſequeretur, uiginti & ſex annis, pro ipſa conſequenda. Quam ſtatim ueri Chriſti diſcipuli conſequebantur, quamuis pro ipſa conſequenda, paria uterque præcepta tradiderit. Nónne & Chriſtus docuit odiſſe corpus, & animam hanc uidelicet inferiorem & animalem? Nónne ore rotundo proteſtatus eſt nos minimè poſſe duobus dominis ſeruire, Deo, & Mammonæ: ſpiritui, & carni: diuinis, & terrenis? quæ omnia eodem paſſu currunt. Nónne docuit primum quærere regnum Dei, quo adepto omnia alia conſequuntur? Sed non poſſum (inquies) nec mentem hanc adipiſci, nec Chriſti, aut Sancti ſpiritus lumine perfundi, cum iam hac noſtra infœlici tempeſtate, non uideantur amplius numina uerſari nobiſcum, forſitan (ſed utinam falſo) noſtris fugata flagitiis. Reuocanda ſunt igitur pro uiribus. Quod ſi fieri nequit, audi quid dicat Hieronymus contra Ruffinum. Quod apoſtolis ſpiritus ſanctus ſuggeſſit, mihi ſtudio literarum comparandum eſt. Literarum quidem, quæ exarant ea, quæ di-

Mer.

Idem.

uinis oraculis ſuſcepta ſunt, non quæ humanis ingeniis excogitata: quia hæc non illuſtrant, ſed obtenebreſcere faciunt ingenia. Quem enim docent & inſtruunt (inquit Firmianus*) qui ſeipſos nondum inſtruxerunt? Quem ſanare ægroti, aut regere cæci poſſunt? Huc ergo hos omnes, quibus vitæ cura eſt, conferamus. An expectabimus donec* Socrates *aliquid ſciat? aut* Anaxagoras *in tenebris lumen uideat? aut* Democritus *uirtutem de puteo extrahat? aut* Empedocles *dilatet animi ſui ſemitam? aut* Archeſilas & Carneades *videant, ſentiant, & percipiant? Vox ecce de cælo docens, & nobis ſole clarius lumen oſtendens: Quid nobis iniqui ſumus, & ſapientiam ſuſcipere cunctamur, quã docti homines contritis in inquirendo ætatibus ſuis nunquam reperire potuerunt? Qui uult igitur ſapiens, ac beatus eſſe, audiat vocem Dei, qui in ſcripturis ſanctis omnibus loquitur eam veritatem, quam ſolus cognouit, iter præbẽs, quod ſolus docuit: lumen oſtendens, in quod excellentiſſimum acies humanæ mentis non figitur niſi ab eo, qui lucem diffundit, expurgetur & excitetur.* Lactan. Socra. Anaxa. Demo. Empe. Arche. Carnea.

Omnia enim naturæ, & Dei *ſecreta in ſacris eloquiis traduntur: ea tamen lege, vt non percipiant, niſi verè ſapientes, & colluſtrati: cæteri autem in veſtibulo parabolis paſcuntur, & ænigmatibus. Hic erat enim mos (vt* Origenes *ait) nõ modo chriſtianæ, & propheticæ doctrinæ, ſed & philoſophiæ ſtudentium: ut aliqua in apertum ederentur, nonnulla verò minus vulgata, præmerentur ſilentio. Erãt enim qui* Pythagorã *publicè audirent docentem: & qui ſeorſum inſtruerentur in his, quæ (vt dicere ſolebat) digna nequaquã erant, vt ad prophanas, & nondum expiatas aures peruenirent. Erant quoque apoſtolo* Paulo *perfecti diſcipuli, inter quos ſapientiam loquebatur: & erant communes, & nondum initiati, quibus conciones publicas, & epiſtolas exponebat. Erant inſuper* Chriſto *ſecretiores amici, quibus ſacra, & margaritas tradebat pretioſiſſimas: Et erat diſcipulorum turba, quibus in parabolis loquebatur. Amoueat igitur velamen ab oculis, & ad penetralia ſcripturæ ingrediatur, qui naturæ, & Dei arcana diſcere cupit: & ad eum terminum perfectionis deuenire, ad quem ſuapte natura: aut diuino munere deſtinatus eſt.* Orige. Paulus.

An per ſenſus exteriores procedendum ſit, ut ad ipſum deueniamus terminum. Cap. X.

ET *quia multi addicti ſunt corporeis ſenſibus, his naturæ arcana, &* Dei *ſacramenta, ſub velaminibus, & ſenſibilibus ſignis data ſunt. Eis autem, qui pro cõſuetudine (vt inquit apoſtolus) habent exercitatos ſenſus, interiores videlicet, ad diſcretionem boni & mali, atque veri & falſi datur ſolidus cibus: & communicatur ſapientia, quæ perfectorum eſt: & eorum, qui vſum ſenſuum exteriorum, in meliorem commutarunt: vtentes ſcilicet interioribus, vt* Origenes *contra* Celſum *optimè diſſerit. Sed durum hoc, & extraneum nimis videretur* Pe- Orige. Peripate.

Ariſt. ripateticis: qui pleriſque locis habent à ſuo Ariſtotele repetitum: Nihil eſt
in intellectu: quin prius fuerit in ſenſu. Quod damus his; qui ſolam cognitio-
nem deductam à ſenſibus deguſtarunt; & contenti ſunt ſuo triplici modo co-
gnoſcendi, per diffinitionem, diuiſionem, & compoſitionem: Sed nobis con-
ſtat duos alios eſſe modos intelligendi, non tactos à præceptore doctrinæ ſen-
ſibilis. Quorum alter eſt viſio, & clara rerum diuinarum, & naturalium non
dicam ſpeculatio, ſed contuitus, & contactus: Alter eſt æquatio ipſius veri-
Moſes. tatis, ab aliis expoſitæ cum intellectu noſtro. Ad primum deuenerat Moſes cir
ca naturalia, iuxta id, quod ipſi promiſerat Dominus dicens. Videbis poſte-
riora mea, creaturas uidelicet: quæ reſpectu opificis, ſunt poſteriora, & ef-
Peripate. fectus eius Hinc eſt apud Peripateticos conſuetus loquendi modus: quòd ar-
guentes ab effectu dicuntur arguere à poſteriori. Secundum quem modum co
gnoſcendi rerum opificem, docemur procedere in libro Sapientiæ, ubi dici-
Sapiens. Moſes. tur. A magnitudine ſpeciei, & creaturæ, poterit cognoſci horum creator. Et
niſi Moſes rerum naturam, & conuenientiam cognouiſſet, neque ſcitè ordi-
naſſet arcam, & tabernaculum Domini: in quo triplicis mundi perfecta con-
tinebatur imago. Neque ritè applicaſſet ſacrificia: quæ exquiruntur ad
Deum, & virtutes cœleſtes placandas; & ad expiandum hominem, qui &
ipſe Dei, & mundi gerit imaginem. De quorum ſacrificiorum ſacramen-
Rabi. Simeon. tis Rabi, Simeon, Ben, Iochai ſuper Leuiticum, celeberrimum, & ampliſſi-
mum volumen ædidit. In quo penè omnium rerum naturas diſcutit. Diui-
DEVS. na quoque ipſi Moſi patefecit ille, qui ait: Oſtendam tibi omne bonum. Nec
eſt aliud omne bonum, niſi illud, à quo omnia bona. Et quamuis aliquando
faciem ſuam negauerit, ulteriuſque ſit proteſtatus; quòd nullus uidebit fa-
ciem ſuam uiuens, nihilominus paulo ſuperius dicitur. Loquebatur domi-
nus ad Moſem facie ad faciem, ſicut ſolet loqui homo ad amicum ſuum. Quæ
collocutio faciei ad faciem, uidetur præſupponere ipſius faciei uiſionem. Et
Hebræi. (ut Hebræi dicunt) angelus, qui loquebatur ſecum, nuncupabatur Matatron
princeps facierum, quia eius officium eſt introducere alios ad faciem princi-
Iahacob. pis. Quam etiam Iahacob ſe uidiſſe teſtatur, dum ait. Vidi dominum facie ad
Dauid. faciem. Nec ignorabat diuus cithariſta ſpiritu ſancto plenus, an poſſet uideri
hæc Dei facies, qui toties in ſuis hymnis, de ipſa oſtendenda repetit: Oſtende
inquit faciem tuam, & ſalui erimus. Et iterum: Quærite faciem eius ſemper,
& rurſum: Illumina ideſt illuceſcere fac faciem tuam ſuper ſeruos tuos. Iſaias
Iſaias. quoque ait: Vidi dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & eleuatum. Et
ne ſit contradictio in ſacris eloquiis, breuiter dico, quòd Deum non uidebit
homo, niſi moriatur pretioſa morte iuſtorum: de qua ſumma ueritas con-
CHRI TVS. ſueto ſermone myſterioſo, & parabolico ait. Niſi granum frumenti cadens in
terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet, ſine fructu uidelicet melio-
ris hominis: Si autem mortuum fuerit, & ceſſerit homini ſpirituali, & iu-

teriori multũ fructũ affert, operando, uidendo, & deguſtando diuina. Quod aliqualiter explicãs apoſtolus inquit. Mortui eſtis, & uita ueſtra abſcõdita eſt cũ Chriſto. Hac igitur morte moriebãtur prophetæ, & amici Dei omnes, quã do ingrediebãtur ad illa Dei penetralia. Hac quoq; morte arreptus eſt Iohã- nes, quando in principio ſacratiſſimæ uiſionis ait. Fui in ſpiritu in dominica die, quo ſubuectus uidit thronum Dei, & agnum, & ſeptem ſpiritus aſtantes, & omnia quæ decernebantur fieri uariis retroactis temporibus. Audiuit quo que cantica ſanctorum, & angelorum ad multáque reconditiſſima ſacramen- ta penetrauit. De hac morte etiam meminit Paulus dicens: Scio hominem, in corpore ſiue extra corpus neſcio, Deus ſcit, raptum huiuſmodi, uſque ad ter- tium cœlum, & audiuit arcana Dei, quæ non licet homini loqui. Fit enim tunc ſeparatio animæ à corpore, & non corporis ab anima: quia illud uiuificatur ipſa anima, quæ nec operatur in corpore, nec uiuit in eo, niſi quatenus ipſum uiuificat. Ad hunc quoque modum ſciendi deuenerant apoſtoli: & quotquot diuina illa luce, & ſpiritu omnia ſuggerente perfuſi ſunt, qui & ipſi hac pre- tioſa morte emigrabant. Cuius rei ſignum erat, quia nec mortem, nec paſſio- nem, nec contumeliam illatam corpori, & animali iam mortuo pertimeſcebãt. Verum illa myſteria aliquibus minus, aliquibus magis pro illorum capacita- te oſtendebantur: eſto quòd eadem morte arrepti fuiſſent. Alter autem modus ſciendi eſt per æquatam ueritatem cum intellectu noſtro: ſicuti æquatur cla- uis ſeræ ſuæ. Quo & ſi non pleno lumine percipimus ea, quæ deponunt hi, qui ipſa ſacramenta conſpexerunt, aperitur tamen nobis porta, ut ex conformi- tate veritatis perceptæ, & ex lumine quod ab ipſis penetralibus apertis nos illuſtrat, certiores reddamur, quàm ex apparentibus philoſophorum demon- ſtrationibus. Apparentes dixerim, quia aut nullam, aut pauciſſimas ueras fe- cerunt demonſtrationes in naturalibus: ſed deducuntur ex præacceptis ab A- riſtotele, aut à quocunque ſit, qui illa antè prædixerat. Hunc igitur modum intelligendi à Philoſophis aſſignatum: infimum omnium, & minus certum di iudico. Summum, qui habetur illo claro contuitu. Medium verò, quando datur nobis, ut non modo legamus, & intelligamus auribus exterioribus, ſed per- cipiamus melioribus ſenſibus ea, quæ recondita ſunt in his, quæ ſub velamini- bus tradunt hi, qui vero intuitu eadem conſpexerunt. Multi enim ſunt, de qui bus ſumma veritas inquit, quòd audientes non audiunt & intelligentes non intelligunt. Nobis enim aliquando datur, vt clarè percipiamus ueritatem è medulla ſacrarum literarum emanantem, & ut ablato velamine, & reuelata facie inſpiciamus ea, quæ uulgò, & ſapientibus mundi abſcondita ſunt: & tan ta certitudine, vt omnis amoueatur perplexitas, cum ipſa percipiamus me- lioribus ſenſibus quàm exterioribus.

Paulus. Iohan. Paulus Philoſo. CHRISTVS.

Quod veri & neceſſarij ſint ſenſus interiores, quibus plura & certiora percipi poſſunt quam per exteriores. Cap. XI.

Peripa. De iſtis igitur interioribus ſenſibus tanquam melioribus, nobis diſſerendum eſt: Id maximè, cum Peripatetici, qui potiſſimè ſunt hac tempeſtate præ manibus de exterioribus pleniſſimè & minutim ſcripſerint, de interioribus autem nihil, niſi quòd eſt ſenſus quidam communis, & phātaſia, aut imaginatio, quam locarunt in anteriori cōcauitate cerebri: vt ſenſatas ſpecies recipiens, diiudicaret inter ipſas, atque expoliatas à materialibus conditionibus, eas iam depuratas intellectui repræſentaret: Et (vt Algazel ait) omnes ſenſus in eo coniungerentur, & emanarent, & penderent ab ipſo veluti partes à ſuo toto. Vel (ut alij dicunt) ipſe reſultaret ex partibus, quaſi quoddam totum integrale. Aut eſt (vt ab aliis habetur) virtus aut potentia magis ſpiritualis, quàm ſenſus particulares: nihilque ulterius de ipſis ſenſibus interioribus proceſſerunt. Verum Plato cum Mercurio, & Moſe conueniens, hominem bifarium aſſerit in conuiuio, & vtrunque cum ſuis ſenſibus: vt habeat quatuor oculos, duos ad exteriorem, alteros ad interiorem hominem pertinentes, & totidem aures, atq; nares, manus quoque, & pedes totidem. Duo item ora, & duplicem guſtum, & omnia denique geminata: Quæ in homilia prima ſuper Canticis cāticorum à Hieronymo, vel ab Origene, vel ab eo (quicunque fuerit) qui eam ædidit (incertus enim eſt illius author) & præſupponuntur, & pertractantur. Vbi per multas ſcripturæ ſacræ ſententias commonemur hominem eſſe geminum. Sic enim Moſes in principio Geneſeos ſcripſit: maſculum & fœminam creauit eos. Nec tamen tunc fœmina producta fuit, ſed poſtea, aliis multis interſtitio illo productis, ideo exaratio illa eſt de bifario homine, quorū exterior & animalis, fœmineus & deterior dicitur: interior autem & melior, maſculus nuncupatur. De quibus Paulus ſæpius repetens, multa docet de interiori homine ab exteriore qui corrumpitur ſegregando. De illo quoque eſt tota decantatio diuini epithalamij. Non enim de oculis, naribus, ore, dentibus mammis, pectore, ventre, cruribus, & cæteris membris animalis hominis concinitur: ſed de meliori & archetypo, vt alibi diffuſius diſſeruimus. De ſenſibus autem proſequentes dicimus, quòd eos non cognoſcunt: nec per ipſos ſenſata aliqua meliora: niſi qui habent eos (vt ait apoſtolus), exercitatos ad diſcretionem boni & mali. Quæ diſcretio nequaquam fit per ſenſus exteriores. Nam tactus confinia ſunt, calidum & frigidum, durum & molle, aſperum & lene. Viſus verò vſque ad colorem & lucem, & tenebras extenditur. Odoratus inter odores, & fœtores diſcrimen habet. Guſtus inter dulce & amarum: acutum & pingue: ſalſum & acre: auſterum & ſuaue: acerbum & acidum: auditus uerò ſonum tantummodo apprehendit. Nullus igitur illorum inter bonum & malum diſcretionem facit, ſed ſenſus meliores, quibus non tantum mora-

Margin notes: Algazel; Plato; Mer.; Moſes.; Hiero.; Orige.; Moſes.; Paulus.; Idem.

lia, ſed ipſum Deum percipere poſſumus, iuxta illud Dauidici carminis, Guſtate & videte quoniam ſuauis eſt Dominus. Et iterum. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus: cuius odorem quoque perſentiens interior homo, clamat in canticis: In odorem vnguentorum tuorum currimus, exſibilabunt forſitan Peripatetici & dicent. Omni ſtudio, omníque diligentia, naturæ humanæ ſortem inueſtigauimus, nec tamen, an ſenſus iſti interiores ſint, percepimus, imo nec audiuimus. Non equidem miror cum diuina & ſpiritualia huiuſmodi ſint, vt ſuperbos, & de ſeipſis præſumentes irrideant: & ab ipſis penitus abſcondantur. De quibus Plato in epiſtola ad Dionyſium. Quicunque enim hæc audiunt, primo aſpectu renuunt: Poſtquam uerò hæc bene diſcuſſa fuerint & comprobata, conſentientes nobiſcũ adinuenimus. Nulla enim ſunt quæ populo, & ſolis ſenſibus exterioribus addictis, magis ridicula videantur, nec quæ apud ingenuos, & exercitatos magis ſuſpicienda & diuina. Quamplurimi enim fuerunt & quidem acumine ingenij præclari, & optimo præditi iudicio, qui hæc prima fronte nænias (vt ita dicam) prorſus diiudicarent: poſteà verò nedum aſſentirent ſed ad hæc mirum in modum anhelarent, & quæ tunc penitus probabilia, ea nunc ſibi contraria uiderentur. Inter quæ illud eſt potiſsimum, quòd per ſenſus exteriores totius ueritatis principium oriatur. Imo omnes iſti ſpernendi ſunt, cum deuenerimus (vt docet Origenes contra Celſum) ad exercitium ſenſuum interiorum quibus vtimur, quando agimus cum Deo, qui omnem captum ſenſuum exteriorum aufugit. Nec enim (vt reor) ſufficit ad completam beatitudinem, vt anima intelligat, & diligat Deum: quamuis intellectus & ratio dicantur ſecundum Ariſtotelem totus homo. Nam homo completus, eſt ex anima & corpore quoddam totum reſultans, omnes operationes vtrorumque ſenſuum habens, etiam in corpore exiſtens: Sed ſenſuum exteriorum in corpore, & per corpus corruptioni obnoxium: Interiorum autem in meliori corpore, in quod hoc corpus animale mutabitur, dicente apoſtolo. Seminatur quod animale, ſurget quod ſpirituale: Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione: Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria. Seminatur in infirmitate, ſurget in uirtute. At (inquies) cum ſimus in hac miſeriæ ualle, corpore hac corruptibili induti, non poſſumus vti ſenſibus interioribus. Audias (precor) quid Paulus ſubinferat. Si eſt (inquit) corpus animale, eſt & ſpirituale: ſicut ſcriptum eſt. Factus eſt primus homo, vel Adam in animam viuentem nouiſsimus, uel poſterior Adam in ſpiritum uiuificantem. Primus homo de terra terrenus: ſecundus homo de cœlo cœleſtis. Loquitur (inquies) de Chriſto. Audi quod ſequitur. Qualis terrenus, tales terreni: & qualis cœleſtis, tales cœleſtes: Igitur ſi portauimus imaginem terreni, portemus & cœleſtis. Vtrunque igitur ex Pauli ſententia eſſe videtur in nobis, quod dicere minimè auderem, niſi doctus ab apoſtolo. Vnum (inquies) tantummodo

Dauid. Cantica Peripate Plato. Ariſto. Paulus. Idem. Paulus.

habemus corpus, quod nunc eſt corruptibile: & fiet incorruptibile per reſurrectionem: iuxta illud ipſius apoſtoli. Paulus. *Saluatorem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ. Eſt ne inquam granum aliquando futurum herba, niſi corpus herbæ viuens habeat ſaltem in potentia, vt Peripatetici omnes conueniunt? Hoc enim ſurgit ex grano mortificato, & corpus noſtrum ſpirituale, in quo portamus imaginem cœleſtis, ſurgit ex corpore animali & corruptibili mortificato: vel hac communi morte, quam omnes ſuſcipiunt & comprobant: vel illa morte, de qua idem apoſtolus:* Idem. *Mortificate membra veſtra.* Pſalmus. *Et iterum: Scriptum eſt, propter te mortificamur tota die.* Paulus. *Et cum Corinthiis apertius ait. Semper mortificationem* IESV *Chriſti in corpore noſtro circunferentes, vt vita* IESV *manifeſtetur in corporibus noſtris. Semper enim nos qui viuimus, in mortem tradimur propter Ieſum: vt & vita* IESV *manifeſtetur in carne noſtra mortali, de qua latius paulò antè diſſeruimus.* Idem. *Non delirat hîc Paulus, quamuis hæc deliramenta uideantur his, qui nec Chriſtum, nec vitam meliorem, nec corpus ſpirituale comprobarunt. Ecce quàm clarè loquitur, ut manifeſtetur inquiens uita* IESV *in noſtro mortali corpore. Et ne cauillentur, quòd hæc manifeſtatio fiet poſt reſurrectionem, audi quid dicat cum Romanis diſſerens.* Idem. *Conſepulti ſumus Chriſto per baptiſmum in mortem. Et ſi complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus: Hoc ſcientes quòd uetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, ut deſtruatur corpus peccati: & ultrà non ſeruiamus peccato. Ecce quòd apoſtolus aſſerit utrunque hominem, & ueterem qui crucifigi, & nouum qui cum Chriſto uiuere debet. Aſſerit enim corpus peccati & mortis, & ſtatim ſubinfert de corpore uitæ & gratiæ: Non regnet (inquit) peccatum in ueſtro mortali corpore: ut obediatis concupiſcētiis eius. Sed neq; exhibeatis membra ueſtra arma iniquitatis peccato, ſed exhibete uos Deo, tanquam ex mortuis uiuentes & membra ueſtra arma iuſtitiæ Deo. Quod fieri nequit, niſi membra ipſa carnalia mortificata cedant membris melioris hominis. Ad quod noſter Paulus in hac uita degens, & peregrinus in hoc corpore deuenerat, dū ait.* Idem. *Nunc autem ſoluti ſumus à lege mortis, in qua detinebamur, ita ut ſeruiamus in nouitate ſpiritus, & non in uetuſtate literæ. Legem mortis uocabat legem ſcriptam, quæ expiabat hominem animalem, & moriturum, ſed lex Chriſti, imo ipſe Chriſtus ſanctificat hominem ſpiritualem ſemper uicturum. Qui Chriſtus (ut non multo interuallo ſubnectit) ſi in uobis eſt, corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus uerò uiuit propter iuſtificationem: à mortuis enim uiuificabit uos, & mortalia corpora ueſtra, propter inhabitantem ſpiritum eius in uobis. Mortalia quippe corpora in melius renaſcentia ueluti grana pullulant, ut ſuperius explicauimus, quod in reſurrectione fiet. Hîc autem exiſtentes, præuiam quan-*

dam mortificationem habere poſſumus: vt cum Chriſto viuamus in interiori homine, imo ipſe uiuat in eo, vt dicebat Paulus cum Galatis. Viuo ego, iam non ego, uiuit verò in me Chriſtus. Quod & nos omnes facere docuit, in Corinthiis dicens. Qui uiuunt, iam non ſibi uiuant, ſed ei, qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit. Qui ergo uiuit Chriſto, aut is in quo uiuit Chriſtus, aſſumet illos meliores ſenſus, quibus percipere poſſit omnia, quæ Dei, & Chriſti ſunt. Nam tunc reuelata facie in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem, ſemper videlicet proficientes, à Domini ſpiritu deducti. Ad quod deuenerant, non modo prophetæ, & primi patres noſtri, ſed & multi poſteri: vt de Benedicto, Franciſco, & aliis legimus, qui meliori viſu contuebantur abſentia, & proſpiciebant ea, quæ latebant corporeos oculos, atque in meliorem ſortem mutati præſentes erant abſentibus. Sic Ambroſius Mediolani exiſtens, exequiis beati Martini affuit, quæ tamen Turonis fiebant. Sic Franciſcus in Arelatenſi capitulo Antonio prædicanti aſtitit, quamuis in remotis moraretur. Et aliquando ſtatim corpus veluti ſpiritus ad longinquas partes deducebatur, vt de Philippo legimus in actibus Apoſtolicis quando baptizato Eunucho in Iudæa: ſtatim inuentus eſt in Azoto. Vel fractis aut penetratis portis & munimentis cuſtodiæ liberi euadebant, vt de Petro exorciſta legitur, qui iubente Arthemio, duplicatis catenis, & munitis clauſtris, ex infima cuſtodia affuit Arthemio, & vxori ſuæ Candidæ, albis indutus veſtibus. Vnde harum rerum ignari, & his non aſſueti, coacti fuerunt proni in terra exclamantes magnificare Chriſti, & Dei uirtutem: qui ſuos aſſeclas ad tam excellentem ſortem deduxerat. Alios q̃ plurimos omitto, ad eandem ſortem deductos, ne tam multos memorando, lõgius progrediar, quàm deceat.

Benedi. Franci.

Ambroſ. Franciſc.

Philip. Acta.

Petrus. Exorci.

An ſemper homo utatur his ſenſibus interioribus. Cap. XII.

DEuenientes quidem eò, nunquam dimittent ſenſus, & organa hominis illius, qui beatificatur. Beatitudo enim conſiſtit in uiſione, & fruitione. Sed uiſio, eſt operatio illius uiſus, & ſenſus interioris. Fruitio autem oblectamentum uoluntatis, & omnium ipſorum ſenſuum interiorum. Tunc enim audiemus laudes, cantus, & ſonos eorum, de quibus dicitur. Qui habitant in domo tua in ſæcula ſæculorum laudabunt te. Qui cantabunt plenis faucibus ſonantes in tympano, & choro, in chordis & organo, & cæteris inſtrumentis, quæ commemorantur in Dauidicis hymnis. Tunc etiam guſtabimus ſaporem uerum illius panis angelorum, uel fortium, de quo dicitur. Panem de cœlo præſtitiſti eis, omne delectamentum in ſe habentem, & omnis ſaporis ſuauitatem. Et tantum comedet, ut eructent memoriam abundantiæ ſuauitatis illius. Tunc ſen-

Dauid. Sapient.

tiemus in toto cœlo perfuſum odorem ſanctiſsimi nominis, de quo dicitur. O-
Cantici. *leum effuſum nomen tuum, & chriſma uidelicet omni ſuauitate redolens: tũc*
tactus & amplexus ibi dabuntur, de quibus iterum dicitur. Læua eius ſub ca
Eadem. *pite meo, & dextera illius amplexabitur me. Vt igitur plena ſit hominis oble-*
ctatio, uigebunt ſemper ſenſus illi omnes, quibus Deum quæſiuimus: ut in le-
ge iubetur, quando præcipitur, ut Deum ipſum diligamus, & quæramus, nõ
modo anima, corde, & mente, ſed omnibus uiribus, ſi quæ ſunt in homine,
quibus ipſum Deum proſequi poſsimus: ut ſicut his Deo ſeruiuimus, ſic eiſdem
in ipſo Deo oblectemur. Nec quidem corruptibilibus ſenſibus illic utemur:
quia nihil corruptibile erit in illis æternis, & incorruptibilibus manſionibus.
Senſibus igitur melioribus in ipſo Deo, perpetuo oblectabimur.

De hominis conuenientia cum intelligentiis, cœlis, & ſacris. Tonus tertius.

QVod ſymbolum, & quam conuenientiam habeat homo cum angelis. Cap.I.
An homo ſit excelſior angelis, uel econtrario. Cap.II.
Quæ inuidia fuerit, & ſit inter ãgelos & homines. Cap.III.
An homines cum angelis conueniant in numero. Cap.IIII.
Qua æquiſsima lance eos, qui ex ipſis præuaricati ſunt, dimiſerit in nos hoſtes. Cap.V.
Quid poſsit homo à cœlis ſuſcipere, ut melior fiat. Cap.VI.
Vndè cœli ſuſcipiant fauorem: quem harmonicum influunt. Cap.VII.
Quid habeat homo cum ſacramentis. Cap.VIII.
Quid habeat homo cum ſacrificiis. Cap.IX.
Quid habeat homo cum uerbis, & orationibus: quæ ipſi ſuffragantur. Cap.X.

QVOD SYMBOLVM, ET QVAM CONVENIENTIAM *habeat homo cum angelis.* Cap. Primum.

DISPOSITO, *& temperato homine, ac aſsignato modo ſui profectus, & ratione, quantum ad gradus, & dona ipſi diſtributa, nunc percurrendum eſt, quam conuenientiam habeat cum creatis: & maximè cum angelis, à quibus tanquam ab indiuiduis totius ſui itineris comitibus, ſuſcipere. valeat profectus incrementa.* Primo itaque conueniunt diſpoſitione naturali cum vtrique rationis ſint participes, intelligentiæ capaces, & in eundem finem tendant, eiuſdem Domini immediati ſerui. Vtrique item incorruptibiles & perpetui ſint, ſed angeli æquali & continua succeſsione, homo autem ſecũdum meliorem partem eodem modo: ſecundum alteram verò tranſmutatione quadam, de qua dicitur. Corruptibile hoc induet incorruptionem. Potantur Paulus.
quoq; vtriq; ex eodem fontè & petra, de qua iterum dicitur. Bibebant autem de ſpiritali conſequenti eos petra, Petra autem erat Chriſtus: ipſis quidem præuiſa, nobis autem ſculpta, erecta, & immenſa aqua completa, vt de plenitudine eius omnes plenè ſuſcipere poſsimus. Quia nedum homines, ſed etiam angeli ab ipſa hauriunt, dicente Auguſtino. Ipſum conſulunt angeli, tanquam Auguſt. Petrus.
vitæ fontem. In eum quoque (vt inquit Petrus) deſiderant angeli proſpicere: vt uidelicet ſemper hauriant pro ſe, & pro nobis, quorum curam habet, quouſq; ſumus, hoc corporeo carcere detruſi. Et quamuis ſpecie dicantur differre ab hominibus, non minus tamen ipſis conueniunt, q̃ ij cum equis, quibus inſident, & paruo fr̃eno eos deducunt ad libitum, atq; modico calcarium tactu, uel corporis geſtu impellunt: & inſtruunt, prudentiam quandã ad peragendum iter eis iugerentes. Neq; minorem conuenientiam habẽt cum hominibus, q̃ ipſi cum auibus, quas inſtruunt, vel ad venationem, vel ad cãtum, & ad ſermones humanos effingendos. Sic ipſi nobis præſidentes regunt impellunt, & Adam.
inſtruunt, vt capiamus prædam cæleſtium, & vt diuina eloquia reportemus Sem. Abrahã.
plus minúsve pro noſtra capacitate, & pro diligentia quam exhibemus, vt i- Iſahac. Iahac.
pſos audiamus, & nobis reddamus domeſticos. Hinc antiqui patres omni dili- Ioſeph. Moſes.
gentia ſtuduerunt ipſis adhærere, & domeſticum cum eis habere conſortium. Elias. Petrus.
Sic enim (vt in antiquiſsimis Hebræorũ monumẽtis reperi) Adam familiarem conſuetudinem habuit cũ angelo Raziele: Sem filius Noë, cũ Iophiele: Abraham autem habuit domeſticum Zadchiel: Iſahac, & Iahacob Pelie: Ioſeph Gabriel: Moſes Mitatron: Elias Maltiel. Et in euangelica familia Petrus habebat angelum non tantum ſibi, ſed aliis amicis domeſticum, adeo vt quũ Petrus de carcere veniſſet ad domum mariæ eius hoſpitis pulſans, ipſa cum cæteris amicis conſciis eius conſuetudinis, quam habebat Petrus cum angelo, dixerint an-

Iohan. Cecilia Agnes. gelus ipſius eſt, Sic Ioannes angelum habuit, qui oſtenderet, & doceret eum ſacramenta celeberrimæ viſionis. Sic Cecilia angelum habuit, quem marito, & Leuiro oſtenderet. Sic Agnes eum ſenſibilem habuit angelum, vt etiam in lupanari ipſam cuſtodiret. Et multi alij angelos habuerunt familiares cuſtodes, quos commemorare non patitur hæc breuis rerum perſtrictio. Ex ſacris quoque literis habemus, vnumquenque ſuum angelum habere cuſtodem, quamuis eius domeſtica conſuetudine non perfruatur, quia hoc paucis & mundiſſimis datum eſt. Ii autem ſymbolum & conuenientiam quam habemus cum ipſis, & q̃ ſit iucunda, & proficua nobis eorum conſuetudo, cognoſcentes, ſemper eorum procurarunt fauorem, eos ſibi pro virili ſua aſciſcentes amicos, vt iam no-
Franci. bis Franciſcus poſitus ſit in exemplar. Hic enim quadrageſimam beati Michaëlis archangeli arcto ieiunio, & accurata diligentia celebrabat: loca quoque eligebat, in quibus eos magis propitios exiſtimabat, locum videlicet ſanctæ mariæ de angelis, Aluernæ montem angelis (vt fertur) peculiariter dedicatũ. Quod obſeruant, & procurant qui ſpiritualia ſapiunt, & quibus aliqualiter notus eſt ordo rerum in deum, à quo proceſſerunt, Is enim eſt, vt quæ inferiorem locum poſſident, per intermedia in ſupremum deducantur.

An homo ſit excelſior angelis, vel econtrario. Cap. II.

ET quia diximus hominem tanquam inferiorem deduci in Deum per angelum, prætermittendam hic minimè cenſeo diſcuſſionem, àn nobilior ſit angelus nobis præſidens, ſeu miniſtrans, an homo ab ipſo cuſtoditus, & miniſteriũ ſuſcipiens. Videtur enim angu-
David. ſtare illa omnibus nota ſententia in Dauidico carmine, quam cum de homine agitur, præcinit uates. Minuiſti eum paulominus ab angelis. Necnon ea,
August. quæ dicuntur ab Auguſtino, quòd angelum fecit propè ſe, tanquam digniorem, & excellentiorẽ cæteris rebus ab ipſo perpetratis. Nam quæ magis appropinquant primæ cauſæ & perfectiſſimæ, perfectiora eſſe uidentur. Et cũ iterum angeli ſint ſupra tempus, & æuiternitate quadã producti, atq; ſemoti ab aggrauante materia, uidentur nobiliores. Addunt aliqui ꝙ angelus, quia intellectualis, cenſeatur dignior homine qui rationalis eſt. Et comprobare co-
Ezechi. nantur Ezechielis oraculo, quo dicitur: Tu ſignaculum ſimilitudinis. Quibus verbis (vt aliqui exponunt) videtur aliquid magis tribui angelo quàm homini, qui ad imaginem Dei factus eſt. Ii enim iudicant aliquid perfectius innui
CHRISTVS. per ſignaculum ſimilitudinis, quàm per imaginem. Quibus ex aduerſo ſtãtes, ab infallibili veritate ſumimus maiorẽ eſſe qui recumbit, quàm qui miniſtrat.
Paulus. Sed de angelis inquit Paulus: Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus, non tãtum quidem dei, ſed etiam hominum: vndè ſequitur. Miſſi propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis. Dicunt aliqui, ꝙ angeli miniſtrant nobis, non tanq̃ nobilioribus, ſed tanquã infirmis, & ipſorũ egẽtibus præſidio. Quibus dicimus,

quòd angeli deportauerunt in ſinu Abrahæ animam Lazari, non infirmam, ſed ſolutam à corpore & colluſtratam. Et quãmuis puer indigeat aliquando ducatu pædagogi, tamen maior eſt pædagogo, breui poſſeſſurus regnum. Nos autem, *quibus ſeruiunt angeli, poſſeſſuri ſumus paratum nobis, non angelis regnum à conſtitutione mundi. Vnde & noſtra conditio, melior quàm conditio angelorum concluditur. Quod etiam declarat productionis ordo: Nã* vltimum Dei opus fuit homo: *qui primus* & excellentior erat in diuina mente, *ex communi philoſophorum ſententia, qua dicitur. Quod eſt primum in intentione, eſt vltimum in executione.* Homo autem fuit extremum Dei opus, *inductus in hunc mundum, tanquam eius antiſtes, veluti in domum iam fabricatam, & paratam, Cum inſuper* Chriſtus homo habeatur *angelis nobilior, concludere poſſumus naturam humanam nobiliorem, per illud* Ariſtotelicum *ab omnibus admiſſum. Cum optimum in hoc genere ſit melius optimo illius generis, hoc genus eſt illo nobilius. Et niſi Chriſtus, & beata virgo nobiliores eſſent quàm angeli, nunquam potuiſſent eorum choros, & gradus tranſcendere. Sed de Chriſto inquit* Paulus. *Tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomẽ hæreditauit. Sed omiſſis quampluribus, quæ ad ſaluã dam opinionem ſuam de nobilitate angelorum adducuntur ab aliquibus, vnũ ſoluam eorum potiſſimum robur, ꝙ uidelicet anima Chriſti fuerit nobilior per gratiam, eſto quòd per naturam fuerit inferior. Quod quidem ſi bene perpendatur, multum à veritate diſtare uidebitur: cum dona gratuita (vt ſuprà explicauimus) dentur ſecundum diſpoſitiones naturæ. Et ponderetur (quæſo) illud apoſtoli, quòd tanto melior ſit angelis, quanto dignius conſequutus eſt nomen. Quod vtique nomen, non à caſu, & impropriè impoſitum fuit, ſicut noſtra quotidie imponuntur: ſed conuenientiſſimum nominato, atque fabricatum in ſanctiſſimæ Trinitatis collegio: vbi & gradus rerum, & proprietates omnes, etiam indiuiduales cognoſcuntur. Et ſi Adam paruo lumine impartito, nouit imponere nomina rebus ſecundum illarum proprietatem: nõnne melius nouit Sanctiſſima Trinitas, & origo totius luminis? Ab hac enim deſtinatus fuit Gabriel nuntiaturus virgini partum, cum mandato de nomine imponendo filio, cuius conceptum denuntiabat. Curauit quoque Deus addere nomini Abrahæ characterem vnum, vt nominato accommodatius foret. Quid credimus de nomine impoſito filio, & Chriſto homini, quem præ omnibus dilexit & honorauit? Si igitur huic dedit nomen honoratius quàm angelis: fecit & ipſum nominatum honorabiliorem. Non quidem dicam ſecundum diuinitatem, quia non dignè ipſi compararentur angeli, cum infinitate, & immenſo interuallo eos excedat. Adeo ut ſecundum illam nulla poſſit eſſe comparatio. Reliquum igitur eſt, ut Chriſtus homo honoratior ſit, ſicut & nomen differentius hæreditauit. Addam & unum, quòd ualde explicat hominis nobilitatem: quia continet in ſe mundi machinam, ange-*

Philoſo. Paulus.

los, & archetypum, vt ſupra explicauimus, ideo habet expreſsiorem imagi nem Dei, in quo ſua pulcherrima nota relucent omnia. Nec urget ſententia illa prophetica, qua dicitur, hominem paulominus ab angelis minoratũ, cum in veritate literæ habeantur ותחסרהו מעט מאלהים *vate chaſrehu mehat meelohim Quod ad verbum ſi traducatur, habet:* Minuiſti eum aliquantulum, vel paulominus à Deo: Elohim enim Deum ſignificat, quamuis aliquando angelos, & aliquando iudices: ſed in hoc loco (vt communiter ſentiunt ſapientes Hebræi) ſignificat Deum. Quod innuitur ex verbis, quæ immediatè ſequuntur: Et cõſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum. Non igitur homo eſt inferior angelis, quia & ipſi ſunt opera manuũ Dei: Et quanti ipſe Deus fece-
Paulus. rit hominem, Paulus innuit, dum ait: Nuſquam angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ, tanquàm videlicet magis vnibile, quàm angeli. Vlterius procedunt ſecretiores Theologi, explanantes illud מעט per numeros: Nam literæ illæ reddunt, 119. מ n. dat. 40: ט 9 ע 70: qui numeri ſimul iuncti reddunt. 119. Vbi habetur vnum centenarium, vnum denarium, & totus numerus, vſque ad ipſum denarium excluſiuè. Quod magnum myſterium eſt, recõditurque apud eos, qui ſciunt artem numerorum diuinorum, & naturalium, de quibus fari in præſenti non licet. Ad Auguſtinum autem dicentem, quòd Deus fecit angelum prope ſe digniorem, & perfectiorem. Verum eſt quo ad actum immediatum, cum quo tamen poteſt ſtare, quod homo ſit factus potẽtia nobilior, aliquando reducendus ad actum: & tunc homo ſuo completo curriculo apparebit nobilior, qui dum ſub pedagogo erat, ignobilior videbatur. Idem dicemus ad id, quod dictum fuit de angelis exiſtentibus ſupra tempus, quia & homines erunt ſupra tempus, quando æterna beatitudine perfruentur. Quod autem quarto loco adducitur, angelum eſſe intellectiuum, & hominem rationalem, nihil eſt: cum & homo ſit intellectualis, vt conſen-
Ariſt. tit Ariſtoteles dicens. Homo eſt potiſsimè intellectus, & ratio. Nec regius
Dauid. vates, niſi ſenſiſſet ſe capacem intellectus, toties repeteret. Da mihi intelle-
CHRISTVS. ctum. Et ſumma veritas quaſi exprobrans diſcipulos inquit. Adhuc & vos ſine intellectu eſtis. Eſt enim triplex intellectus, diuinus & purus: item ſeparatus, & angelicus: inſuper mixtus, & humanus. Cum autem hic ſolutus erit à corporeis ligaminibus, non ſolum attinget ad intellectum angelicum, ſed ipſum tranſcendens ad diuinum applicabit, cum ipſo vniendus, fœlicius quàm angelus: vt multæ ſententiæ ſacræ ſcripturæ reſonant. In quibus habemus, quòd homo efficitur filius Dei: transformaturque in eandem imaginem, quæ eſt Deus, & cum ipſo unitur: quæ de angelis, nuſquam leguntur, Illud quoque de ſignaculo, vel ſigillo ex ſeipſo corruit. In Hebræo enim habetur אתה חותם תבבית atah chotem tabnit, ideſt, tu ſigillum ſimilitudinis. Nec aliquando reperi, quòd ſigillum aut ſignaculum, dicat aliquid
Auguſt. maius, quàm imago. Bene dicit Auguſtinus, imaginem Dei eſſe in homine tanq̃

in ſigillo, in Chriſto verò, tanquam in filio. In quam imaginem datur nobis aliquando transformari, remanentibus angelis cum imagine ſigilli, quæ inferior eſt. Vel ſi dicatur, quòd angelus eſt ſigillum imaginis, hoc nihil ad rem, cũ ſemper ſigillatum ſit nobilius q̃ ſigillum. Nihil igitur nobilitatis arguit ſigillum in angelo. Homo itaque reſtat nobilior, cui angelus ſeruit, & de eius profectu lætatur: vt ex euangelio didicimus: & aliquid vtilitatis reportat, cum omne agens agat propter finem, vtilem utiq; & delectabilem, niſi ſit error in operante. Sed cum angelus non decipiatur, habet illum finem vtilem, quem Deus nouit, & cui uoluerit Deus reuelare.

Quæ inuidia fuerit & ſit inter angelos, & homines. Cap. III.

CVm autem viderit angelus expreſsiorem imaginem, & maiorem perfectionem in homine, quàm in ſeipſo, hinc forſitan ſumpſit, undè ei inuideret. Nam inuidia eſt triſtitia de bono alieno, cum deſiderio aut priuandi habentem illud bonum, aut ſuperexcedēdi ipſum. Hac igitur inuidia (vt inquit Sapiens) mors introiuit in orbem terrarum: quia angelus mortis ſeduxit, & ſubiecit hominem, inferens ei mortem, ne perueniret ad eam ſortem à qua ipſe expulſus erat. Nec opinandum eſt angelum inuidiſſe Deo, qui adeo eleuatus eſt in immenſum, ut nullus ſit homini, aut angelo locus æmulandi ipſum. Verum cognouit gradum hominis, perfectiſſimumq́ue finem ipſi conſtitutum, & imperium quod unus homo cōſequuturus erat. Et id, quando (ut inquit Paulus) Deus Pater introduxit eũ, primogenitum in orbem terræ, dicens. Et adorent eum omnes angeli eius, Vidit inſuper unde hîc originem traheret, & futurum ortum eius, ut Iohannes in apocalypſi perhibet, dicens. Signum magnum apparuit in cœlo. Mulier amicta ſole diuinitatis, & ſuperioris pulchritudinis, & luna luminis, & decoris naturalis ſub pedibus eius. Et in capite eius corona duodecim ſtellarum, ideſt omnium gratiarum, & munerum, cum cœleſtia omnia diuidantur per duodenarium. Et in utero habens, clamabat parturiens, non quidem uoce doloris, ſed exultationis, aut terroris, quem incutere debebat naſciturus omnibus poteſtatibus, & uirtutibus mundi: undè ſequitur. Et hæc peperit filium, qui recturus erat gentes in uirga ferrea: iuxta illud pſalmi. Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Poſtula à me, & dabo tibi gentes in hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Et reges eos in uirga ferrea. Hinc timens, & inuidens draco magnus, ſtetit ante mulierem, quæ erat paritura, ut deuoraret filium eius. Et hinc ortum eſt prælium magnum in cœlo: Michaël, & angeli eius præliabantur cum dracone & angelis eius, ſed iſti non præualuerunt, neque locus eorum inuentus eſt amplius in cœlo. Et ne quis dubitaret, quis eſſet hic draco, ſubinfert. Et proiectus eſt draco ille magnus, qui eſt diabolus: & ſathanas. Et cum hic filius non ſolum recturus eſſet mundum in uirga ferrea, ſed exaltatus trahere de-

Sapiens. Paulus. Iohan. Pſalmus.

beret ad ſe omnia, maximè fratres ſuos, & electos: ideo inuidia agitatus omnibus nobis inſidiabatur. Aegrè enim tulit, & erubuit, quòd homo terreno corpore præpeditus, obtineret quod ipſe perdidit, & vinceret pugnam, in qua ipſe ſuccubuit. Vtriſque enim data fuit pugna: quia non debet coronari, qui non certat legitimè. Vtriſque quoque indictum eſt præceptum, cuius tranſ-
Paulus *greßio peccatum eſt: vt Paulus pluries cum Romanis repetit dicens. Sublata lege, tollitur peccatum. Et ſi lex non eſſet, peccatum non imputaretur. Lex itaque data fuit angelis: vt adorarent Dei primogenitum: Lex data fuit homini, ne comederet id eſt ne æmularetur lignum ſcientiæ boni & mali, quòd Christus eſt, vt ſuprà explicauimus. Sed vterque tranſgreſſus eſt præceptum:*
Bernar. *ille non reuerendo Dei præcipuum filium: hic æmulando eius gradum, ipſi particulariter interdictum. Huc conueniunt nonnulli ſapientes, Bernardus præcipuè, qui Dei contemplatione edoctus, dum exponit illud Ionæ, propter me venit hæc tempeſtas, inquit. Verbum eſt filij dicentis. Propter me venit tempeſtas hæc in angelis, & primis parentibus: In illis, quia nolèbant eum in dominum ſuſcipere: In iſtis, quia æmulabantur ſapientiam, uel gradum ipſius Chriſti: Quod iſti fecerūt ſuaſu illius, qui primo præuaricatus eſt. Qui caſum hominis procurauit, vt ſocios haberet contumeliæ, & pœnarum: & vt hominem abduceret ab illa fœlicitate, quam ipſe adipiſci non poterat.*

An homines cum angelis conueniant in numero. Cap. IIII

NEc tantum multa natura conueniunt angeli, & homines: ſed etiam numero, vt aliqui autumant dicentes, quòd tot ſaluabuntur homines, quot ruerunt angeli, vt impleant illas euacuatas ſedes: & tot damnabuntur, quot cum Michaële præualuerunt contra ſerpentem, & rebellantes, vt omnium ſumma ſit æqualis. Hoc non ad-
Peripate *mitterent Peripatetici, qui tot tantummodo rentur intelligentias, quot orbes exiſtimantes ociari intellectuales illas virtutes, & deficere à ſua perfectio-*
Aſtro. *ne, ſi non habeant ſuum, quem moueant, orbem. Et quia veteres Aſtronomi quinque ſupra quinquaginta aſſerebant motus, hinc totidem admittebant intelligentias. Sed dicant (quæſo) iſti ſapientes. Cur Deo non eſt tanta cura de rationali, ſicut de ætherea creatura? Si enim vnicuique cœlo, aut orbi particulari, ſuam aßignauit intelligentiam mouentem, & moderantem, cur homines ſine auriga reliquit? Nec enim iſti minus indigent ductore quàm orbes, tam in infantilibus annis, in quibus nec prudētia, nec ſolertia, nec ingenium adeſt: quàm in prouecta ætate, in qua nauigant hoc tenebroſum, & periculo-*
Auer. *ſißimum mare, caſibus innumerabilibus expoſitum. Et ſi aliqui Arabo adhærentes dicant, ſufficit ille vnicus intellectus omnia colluſtrans, & dirigens, dicemus. Cur ſaltem hominum congeriei, quam vult veluti organi fiſtulas vnico flatu perflatas repleri, eius gubernatricem intelligētiam non aßignauit? Fortè enim vult eundem eſſe intellectum illuſtrantem, dirigentem, atque mo-*

uentem. Sed adducta exempla de fiſtula, & organo, obuiant, ubi aliunde flatus perſonans, aliunde manus mouens accedit. Et ne uideamur faceto exemplo, ſolidum (ut aiunt) philoſophum uelle concutere, adducamus inuictiſsimas rationes paucas tamen de multis. Placet quod aliqui adducunt, ad probandam intelligentiarum numeroſitatem. Ii enim ordinem præſupponunt, ſine quo uniuerſum ſtare nequit: & hunc triplicem, adeſſe uidelicet, ad operationem, & ad finem. Vel ad ſuperiora, inferiora, & æqualia, maximè quando intermedia ordinata ſunt. Quæ enim gloria Ducis ſi oblito imperatore ſeu rege, tantummodo reſpiciat ad milites? Quid epiſcopus agit cum clero, poſthabito ſummo pontifice, aut Chriſto, quem repræſentat? Et quis ſapiens excogitabit aliquando mentes illas cæleſtes, in cælorum reuolutione adeo occupatas, ut ad nihil aliud aſpiciant? Aut etiam (ut aliqui uolunt) in influentia, & generatione inferiorum beentur, & non potius in opifice, à quo ſuſcipiunt: unde influant? Id maximè cum ipſe Ariſtoteles doceat, quòd ſi anima moueretur continuè, nunquam beatam uitam conſequeretur: quia ipſa beata uita eſt potius in quiete, quàm in motu actiuo, uel paſsiuo. Eſt igitur ordo intelligentiarum non ſolum ad cælos, quos mouent, & ad ſeipſas mouentes ad inuicem, ſed ad Deum à quo ſuſcipiunt, vndè moueãt, & in quo beentur. Hinc earum numerus non eſt ſupputandus à ſphæris, quas mouent ſed à miniſterio, quod Deo exhibent, in ampliſsima curia, & in tota machina: prout magnificentia illa Dei immenſa exquirit: ut Daniel, non ſecundum quod imaginabatur, ſed pro ut uiderat, aſſerit dicens. Millia millium miniſtrabant ei, & decies cẽtena millia aſsiſtebant ei. Quem numerũ maximũ omniũ ſumit propheta, potius ad innuendã, quàm ad determinandã eorũ multitudinem: quæ nobis inexplicabilis eſt, quamuis Deo perfectiſsimè cognita: Hinc melius, quàm Peripatetici docẽt Pythagorei, maximè Hierocles, *cuilibet ſphæræ, & ſigno, tanquam in ſubſellis & corticibus, aut ueſtibulis ſummi principis inſidere multos angelicos miniſtros. Conſentiunt Arabes, qui in eorum theologia habent ad verbum:* Tot in uno quoque cælorum habentur angeli, quot numerare poteſt nullus, niſi ſolus Deus. *Aegyptij autem (ut Iamblicus ſcribit) cum Dionyſio noſtro conſentiunt, diſtinguentes angelorum ordines, & cuilibet ordini quamplurimos aſsignãtes, numero quidem (ut Auguſtinus ait) omnem noſtrum computum tranſcẽdente,* Nec aliter exquirebat *tam ampla, & immenſa curia, & ſumma Dei magnificentia. Sicut igitur numerus angelorum, ſic & hominum eſt nobis incognitus: & is quem ſupputare nemo poteſt, niſi qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina uocat. Sed generali comparatione* Auguſtinus *in Enchiridio uidetur præferre numerum electorum hominum, numero eorum qui ceciderũt, quamuis dubius loquatur dicens.* Superna Ieruſalem mater noſtra, ciuitas Dei nulla ciuiũ ſuorum numeroſitate fraudabitur, *aut uberiori etiam copia fortaſſe*

Ariſtotẽ.
Daniel.
Peripatẽ.
Pytha.
Hiero.
Arabes.
Aegyp.
Iamblii.
Dionyſi.
Auguſti.

regnabit. Neque enim numerum aut ſanctorum hominum, aut immundorum dæmonum nouimus, in quorum locum ſuccedentes filij catholicæ matris, ſine vllo termino permanebunt. Moſes. *Moſes autẽ vtriuſque familiæ, angelicæ & humanæ numerum coæquare videtur dicens. Conſtituiſti terminos populorum, iuxta numerum filiorum Iſraël idest principantium, aut rectè incedentiũ ſub Deo: populos enim homines, & filios Iſraël, angelos (ut nonnullis placet) ritè interpretari poſſumus: Qui & pro angelis aſſumuntur, & pro electis, qui erunt ſicut angeli dei, de quibus dicitur. Non veni, niſi ad oues quæ perierant domus Iſraël, ideſt ad omnes ſaluandos, qui ex quacunque familia ſint, dicuntur filij Iſraël rationibus ſuis pro tempore prætermittendis.*

Qua æquiſſima lance eos, qui ex ipſis præuaricati ſunt dimiſerit in nos hoſtes. Cap. V.

ET ſicut ex eis, qui fideles ſunt vnicuique proprius deputatus eſt cuſtos, ita ex rebellibus aliquis dimittitur hoſtis, vt inde, non ignominiam & damnum, ſed lucrum & gloriam reportemus. Vnde iniuſtè conqueritur de his aſsignatis hoſtibus humanum genus: id maximè, cum æqua lance, & compenſato nobiſcum agone colluctentur. Paulus. *Non enim (inquit Paulus) permittit vos Deus tentari ſuper id, quod poteſtis, ſed facit cum tentatione prouentum.* Orige. *Vbi Origenes: Niſi æqualis fuerit concertantium virtus, non erit iuſta palma vincentis. Ideo ij, qui in agonibus præſunt, eos, qui ad certamen veniunt, non vtcumque fortuito inter ſe ſinunt inire certamina, ſed diligenti examinatione, prout vel corpora viderint, vel ætatem, æquiſsima comparatione iungentes hunc cum illo, hac lege, & edicto, vt uincens ſit dominus, victus autem ſeruus, iuxta illud Petri.* Petrus. *A quo qui ſuperatus eſt, eius ſeruus eſt. Et victus diabolus, atque ſubiectus, veluti ueſpa fracto aculeo (vt à fide dignis habui) altum ultrà moleſtare nequit.* Orige. *Fauet Origenes dicens. Puto ſanè, quia ſancti repugnantes aduerſus iſtos hoſtes, & vincentes, minuant exercitum dæmonũ, ne ultrà fas ſit illi, qui ab aliquo ſuperatus eſt, alterum impugnare. Pugnat itaq; contra nos hoſtis, pugnatq; nobiſcũ genius, & cuſtos noſter contra ipſum hoſtem: ut eadem ſit pugna carnis, & ſpiritus: & ea quæ eſt diaboli præſidentis carni, & pruritui eius, cum angelo corroborante ſpiritum. Vnde in certamine illo magno, Michaël pugnabat pro principe, & angeli eius pro militibus ipſius. Draco autem pugnabat contra ipſum principem generis humani, & principem angelorum pro eodem pugnantem. Satellites autem eius contra milites principis, & angelos eorum: ut ſemper æqua ſit pugna principis contra principem, & militum contra milites. Homo igitur inter iſtos concertantes medius cui uult uictoriam præſtat, atque ipſam conſequitur. ut bene dicat Hieronymus* Hiero. *. Debilis eſt hoſtis, qui non uincit niſi uolẽtem. Quicquid enim magni prædicatur de hoſte, quòd aſtutiſsimus ſit, & ueluti ſerpens inſidians, aut furiat tanquam leo rugiens, & ſint ipſi nomina-*

*mille,quia mille nocendi artes, tamen hæc omnia æquilibrata ſunt cum vir-
tute,prudentia,& ſagacitate cuſtodis noſtri,atq; diuini ſplendoris nos con-
foucntis,& auxiliantis contra hoſpitem tenebrarum. Et niſi ſponte ſe dedat
homo,præualent angeli vitæ,& lucis,contra angelos mortis,& tenebrarum.
Duæ nanque ſunt viæ(inquit* Barnabas *apud* Origenem *in periarchon)nobis* Bernar. Orige.
*propoſitæ,altera lucis;& altera tenebrarum:per illam autem nos conducere
ſtudet angelus lucis,per hanc autem angelus obſcuritatis,&* Satanas. *Quæ
viæ in eccleſiaſtico dicuntur vita,& mors:malum,& bonum.* Hominem *uerò* Eccleſi.
*reliquit in manu conſilij ſui,licet ad vtrunque habeat ductores,& ſuggeſto-
res. Sed audiendus eſt lucis angelus, cum quo habemus ſymbolum, & amici-
tiam:& refellendus eſt ille,inter quem & nos ab initio poſitæ ſunt inimicitiæ
implacabiles,& acerrimæ:vt animus & ſpiritus noſter ſemper horreſcat,&
conturbentur omnia quæ in nobis ſunt,quando ipſum ſentimus, maximè in
tenebris,in quibus vires aſſumit non modicas.*

Quid poſsit homo à cœlis ſuſcipere,ut melior fiat. Cap.VI.

*NOn ea tantum,quæ de conuenientia hominis cum cœlis, & de
ſuſcipienda ab eis ſanitate, dicta ſint,ſed etiam quid vtilitatis
ab eis hauriat,ut melior fiat, percurrendum eſt.* Haurit *enim
primo lucem, quæ tenebras,& malè operantes fugat: ut in pro
phetico carmine dicitur.* Ortus *eſt ſol,& congregati ſunt,& in cubiculis ſuis* Daniel.
collocabuntur. Habet *enim hæc lux ſimulachrum quoddam,& vehiculum nu-
minis,& lucis illius,qui ait.* Egó *ſum lux mundi.* Dum *lucem habetis,ambula-* CHRISTVS.
te in luce,ne tenebræ vos comprehendant. Et *ſicut principes tenebrarum in
tenebris ipſis robuſtiores fiunt:ſic & angeli lucis nobis fauentes,virium incre
menta ſuſcipiunt à luce,nõ modo diuina,ſed ſolari, & cœleſti:per quam etiam
illa diuina, & ſuprema lux ſplendeſcens,virtutem quandam cœlis, & per i-
pſos inferioribus influit.* A Patre *enim luminũ,à quo omne datum optimũ &
venit,& eſſe:& motus,& generatio,& omnis operãs virtus, tam in cœlis q̃
in elementis,plantis,animantibus,& hominibus.* Sed *illa omnia per cœlos,tã-
quam per media,& inſtrumenta,fomenta quædam ſuſcipiunt, quæ naturalia
dona dicuntur.* Homines *autem vltra hæc, ſuſcipiunt undè mores uarios, &
vitam multigenam componant:vt* Aſtronomi *omnes paſsim aſſerunt, decernẽ-* Aſtro.
tes hunc benignum ex Ioue,*illum impetuoſum ex* Marte,*alium ſplendidum à
ſole,& huiuſmodi multa,de quibus aliqua ſuprà tetigimus,& ipſi* Aſtronomi
immenſa compleuere uolumina. Id *autẽ fit,ſiue per diſpoſitionem tentorij,ſi-
ue per uim quandam,quæ ab intelligentiis proueniẽs,per cœlosque penetrãs,
peruenit non tantum ad corpora noſtra,ſed ad interiora ſpiritus,à ſpiritibus
proueniens.* Suſcipimus *quoque maximam uim à concentu cœlorum, qui nos
ad concinnandos mores diſponunt:niſi mala noſtra diſpoſitione obuiantes, cõ-
centum in perſtrepentem ſonum conuertamus.* De *quo concentu cœlorum in-*

ſluentium in nos cōſonātiſſimos influxus loquūtur Pythagoras, *&* Plato,*ma-*
Pytha. Plato. *ximè in republica:Quem* Cicero *in libro ſub eodē titulo ſequitur:*Sed Macro-
Cicero. Macro. *bius in primo de ſomnio Scipionis,eorū dicta reſumēs inquit. Cū cœlum intue*
rer ſtupēs,Is(inquam)eſt,q cōplet aures meas,tātus & tā dulcis ſonus. Hic
(inquit)ille eſt,qui interuallis imparibus,ſed tamē pro rata parte ratione di
ſtinctis,impulſu,& motu ipſorū orbiū conficitur: & acuta cū grauibus tēpe-
rās,uarios æqualiter cōcētus efficit.Stelliferū enim cœlum cuius cōuerſio exci
tatior eſt,acutiorem facit ſonū,grauiſſimus autē lunaris, motu videlicet violē
to,quo ſuperior orbis velocius mouetur. Sed *motu proprio inferior velocior*
eſt,& acutior : ſuperior autem, tardior & grauior.Quæ concentio pulcher-
rima quidem eſt,& ſua reciprocatione ſuauiſſima:adeo vt cantus nullus ſua-
uior ſit, q̄ hic,qui ex numeris, & menſuris ad inſtar ſphærarum motus de-
*ductus eſt:vt clarè comprobauimus.*Nec *minor concentus eſt inſignis ſtelliferi*
Plato. *cœli:quibus(vt* Plato *ait)præpoſitæ ſunt Sirenes,quæ cātus dicuntur,eo quòd*
præſidentes illi,reddunt influxus concinnos.

Vndè cœli ſuſcipiant fauorem,quem harmonicum influunt. Cap.VII

Idem. QVæ *autem ſint illæ Sirenes tacuit* Plato *,ſed ex ſcriptura ſacra*
(ni fallor)diſcere poſſumus.Hæc enim perhibet(ut in Apocaly-
Apoca. *pſi legimus)duodecim angelos præſidere duodecim portis illius*
cœleſtis ciuitatis : qui ſummo & indefeſſo concentu gyrant, &
influunt in portas illas,quæ (vt Academicis placet) ſigna ſunt ſtelliferi cœli:
quorum Capricornus,*eſt porta aſcenſus præcipua,&* Cancer *deſcenſus:cæ-*
tera autem cum alterutro illorum conueniunt. In hæc autem ſigna gyrantes
influunt multigeni angeli(ſub illis tamen duodecim principibus ordinati)cū
influxum multiplicem,& ſuauiſſimum,atque omnimoda concinnitate plenum,
quem à diuino nomine ſuſcipiunt,duodecies reuoluto:vt Hebræi *pro conſtan-*
Hebræi Iohan. *ti habent.*De *quo* Iohannes *ibidem:Et in fundamentis illius ciuitatis nomina*
*duodecim apoſtolorum,& agni.*Nec *enim agnus habet duodecim nomina:ſed*
nomen illud magnum (vt ſuperius diximus)in quo tantummodo oportet ho-
mines ſaluos fieri. Salutem *itaque in hoc nomine conſequimur per* Chriſtum
qui ipſum nomen hæreditauit: & hanc per angelos,per cœlos,& per quācun-
que creaturā : quia omnia diligentibus Deum *cooperantur in bonum his,qui*
*ſecundum propoſitū vocati ſunt ſancti.*His *enim & cœlorū influxus,& ange-*
lorum uirtus,& creatura omnis fauet,ſicuti ecōuerſo eadē omnis creatura ſe
Sapiens. *ſe armat ad debellandos inimicos* Dei,*vt in libro* Sapientiæ *legimus.*Meminit
etiam Iohānes *de ſeptem ſpiritibus,qui ante thronū* Dei *ſunt,quos præſidere*
Mercu. *ſeptem planetis plerique affirmant .* Vndè Mercurius *hos vocat ſeptem gu-*
bernatores , quia videlicet per ſeptem planetas,quos mouent,omnia moderā-
tur etiam influxum duodecim ſignorum. Et *quanta conſonantia,hinc cōiice-*

re poſſumus,quia vterque numerus ex eadem radice reſultat. Tria enim & quatuor,ſeptem conſtituunt. Sed alter illorum per alterum multiplicatus duodenarium reddit. Ab angelis itaque ſuſcipiunt cœli,vnde influant, & faueant ad bonum,illi autem a nomine magno Dei: Cuius uirtus in primis eſt in Deo,poſtea diffuſa in duodenos illos & ſeptenos angelos, per quos extenditur in duodena ſigna,& ſeptem planetas: & conſequenter in omnes miniſtros & inſtrumenta ipſius Dei. Sic etiam eſt in mundo hoc,uel corpore myſtico ſpirituali: Virtus enim magni nominis Dei exiſtens in Chriſto, & complens eum omnimoda perfectione,poſteà diffunditur in duodecim illos apoſtolos,tanquā in duodecim ſigna,& fundamenta poſt Chriſtum præcipua cæleſtis & ſpiritualis ædificij. Nam (vt apoſtolus ait) fundati ſumus ſupra fundamentum apoſtolorum,& prophetarum: à quibus & ſeptuaginta duo diſcipuli, & epiſcopi & prælati omnes, qui ſunt loco priſcorum patrum, & eorum,qui tanquam prima iacta ſunt fundamenta huius ſacri ædificij: & conſequenter omnes,qui ab eis reguntur. Illi enim fuere primarij lapides fundamenti ciuitatis huius nouæ deſcendentis de cœlo,& irradiantes ſtellæ,aut ſigna firmamēti, ſed melius cælorum. Qui prius repleti ſunt numine filij, & chriſmate ſpiritus ſancti,iuxta illud Dauidici hymni. Verbo domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum. Poſtea,quæ ſuſcepere, in alios diffuderunt: vt in alio carmine decantat vates: Cœli enarrant gloriam Dei,& opera manuum eius annuntiat firmamētum. Et iterum: Annuntiauerunt cœli iuſtitiam eius, & uiderunt omnes populi gloriam eius. Ecce igitur quomodo utrique cœli,& machinæ huius,& ſpiritualis ædificij tantum influunt,quāto imbuuntur, & replentur à ſupercœleſti uirtute: ut de utriſque cælis decantari poſsit illud eiuſdem diuini vatis. Etenim cæli diſtillauerunt à facie Dei Sinai,à facie Domini Iſraël: Diſtillauerunt utique pluuiam (ideſt quemcunque influxum) voluntariam uel ſpontaneam,quia non neceſſitate aliqua naturali, ſed Dei benignitate diffunditur in hæreditatem eius peculiarem; cum ipſius influxus capax fuerit, Non enim chariſmata ſpiritualia à Deo per cœlos,& angelos,omnes ſuſcipiunt: quamuis gaudeant omnes cōmuni beneficio pluuiarum,quas æternus Pater deſcendere iubet ſuper iuſtos & iniuſtos: potianturq́; corporea luce ſolis,quem oriri facit ſuper bonos,& malos.

Paulus. Dauid. Idem Dauid.

Quid habeat homo cum ſacramentis Cap. VIII.

QVamuis ſummus moderator ſimpliciſſimus unicuique ſit, & omnipotens: multoties tamen agit nobiſcum,angelis, cælis, & alijs conuenientibus mediis intercedentibus, quæ cum utroque ſymbolum habent. Cœli enim qui duodenario, & ſeptenario diſtribuuntur, ex ternario quaternarióque deductis,per ternarium de diuinitate: per quaternarium uerò de inferiorum rerum natura participant.

Angeli quoque multa cum Deo, multáque cum homine peregrinante habent communia: ideo ſunt medientes miniſtri, quouſque dabitur ipſi homini ea melior ſors, quæ angelico fauore non indigeat. His tamen non contentus pientiſsimus Pater, alia conſtituit media, quibus nobiſcum familiarius ageret. Et hæc ſunt ſacramenta, & ſacrificia, quæ vtriuſque naturam ſapiunt, aut diuina illa analogicè repræſentant. Humanæ enim ſordes diluuntur aqua illa ſupramundana, quæ Dei filius eſt, & Dei ſapientia, & Dei verbum, quod ſuſtentat, & ſanat omnia: & ille quoque qui ſolus tulit peccata mundi, purgationem peccatorum faciens. Hinc in huius ablutionis ſignum ordinata eſt aqua hæc elementaris cuius eſt abluere corporum inquinamenta, & reſignare aquam illam, quæ lauat omnes maculas animæ, & ſpiritus.

Theo. Hebræ. *Nec enim poterant fœdamenta hæc dilui, niſi aqua illa, quæ Dei pietas, clementia, gratia, & miſericordia eſt: adeo ut etiam Hebræorum Theologi confiteri cogantur Meſsiam expurgare hominem debere per aquam, qui in lege ignea expurgabatur per ſanguinem, ſic exquirente iuſtitia, quam non*

Ioannes. *omittens, ſed perficiens Chriſtus, venit (ut inquit Iohannes) non in aqua ſolum, ſed in aqua & ſanguine. Et cum ultra ablutionem, indigeamus quoque corroborari, ordinatum eſt oleum liniens, & corroborans: Quod eam conuenientiam habet cum diuino nomine, à quo eſt omnis uirtus oblectans,*

Canticis *& corroborans, ut nomen ipſum dicatur in Canticis oleum effuſum: Habetque conuenientiam cum ſancto ſpiritu, qui omnia ſolidat, nectit & linit, ut dicatur chriſma, unctio, & nexus. Et ſicut olei ſimul & carnis pinguedo, fercula omnia condit, & in nutrimentum noſtrum roborat, ſic huius ſancti ſpiritus pinguedo & chriſma, condit omnia opera noſtra: ut tanquam bene cō dita fer.cula, poſsint in mēſa ſummi regis apponi. Sine enim gratia ipſius diffuſa in cordibus noſtris & conſpergēte nos, omnia opera noſtra inſipida ſunt, & nullius nutrimenti. Ideo hoc oleo corroborantur infantes, & à nobis recedentes, & quando quis aliis perficitur rex ſeu ſacerdos, aut epiſcopus cōſtituitur, Et quia natura omnis creata, continuè deficit, continuo indiget cibo, & alimento, hinc aliud ſacramentum inſtituit, panis uidelicet & uini: quæ ſymbolum habent maximum cum illo, qui panis uiuus, & uitis uera nuncupatur, datus utique in cibum, & potum noſtri melioris hominis nutriendi. Habent quoq; panis & uinum eā conuenientiam, & ſymbolum nobiſcum: ut nullum ſit nobis accommodatius nutrimentum. Reſtat ſacramentum pœnitentiæ, quod exhibetur p uerbum repræſentans uerbum illud, cuius virtute omnia purgantur, & purgatio peccatorum efficitur. Quod uerbum exquiritur etiam in primo ſacramento confecto, & uerbo, & elemento: Et ſi matrimoniū eſt ſacramentum, illud quoq; verbo conficitur. Habet igitur homo ſymbolum maximum cum ſacramentis: quæ media ſunt inter Deum temperantem animas, & hanc temperandam, & cum ipſo tandem uniendā. Habet*

inſuper homo cum eiſdem conuentum ex diuina inſtitutione, cum Dei uoluntas non habeat minorem uirtutem, & efficaciam in inſtituendo de nouo, quàm habuerit à principio, quando legem, & ordinem ſimul & eſſe indidit rebus. Ea tamen inſtituit ſacramentalia ſigna, quæ rebus ſignatis, & ſuſcipientibus conuenirent. Quod uel leuiter adumbrauimus, ſuo loco reſeruantes declarare, quomodo homo per hæc ſacramenta melior fiat.

Quid habeat homo cum ſacrificiis. Cap. IX.

NOn ſolum autem ſacramenta, ſed ſacrificia quoque tanquam media utriſque ſymbolica ordinata ſunt. Habent enim cum eo cui offeruntur, & cum his qui expiantur ſymbolum quoddam: ſed adeò occultum, ut ipſum capere nequeant humana ingenia: quamuis omnes confiteantur ſacrificia neceſſaria: & ipſa eſſe intermedia quædam quaſi naturalia inter Deum & hominem. Sacrificare enim Deo (inquit Ariſtoteles) eſt à natura: huius autē, uel illius ſacrificij oblatio, pro hac uel illa expiatione, quāuis ordine naturali conuenientiſſima ſit, tamen à lege inſtituta eſt: cū humana ingenia nequeant adinuenire, aut excogitare ea, quæ Deus in particulari exquirat pro noſtra expiatione ſecundum ordinem rerum cœleſtium cū ipſis expiandis, & ſacrificiis expiantibus, ut placatæ reddantur uirtutes cœleſtes: & ſeſe contineant ab executione punitionis, quam merebantur delicta illa perpetrata. Sanguis enim animalium expurgare uidetur peccatum contractum in carne, & ſanguine animalis noſtri: iuxta illud Apoſtoli. Omnia penè mundantur in ſanguine. Penè (inquit) quia uaſa terrea, & ænea mundabantur aqua. Nec enim ab re, homo qui eſt omnium uinculum, & omnia continet, & ſymbolum maximum habet in parte inferiori, in qua & per quam contrahitur initiū peccati, cum animalibus expurgabatur per ſanguinē animalium immaculatorū quouſque offerretur agnus immaculatus, ſupplens uices omnium, quæ offerebantur. Hic enim tanto perfectius omnium peccata tulit, & expurgauit, quanto ipſe eſt celebrius uinculum omnium creaturarum rationabilium, & irrationabilium, atque inſenſibilium, & cœleſtium. Fuſus itaque animalium ſanguis, ſuſcipiebatur in ſancta, ſimul cum peccatis eorum, pro quibus fundebatur: quouſque ueniret ille, qui per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta.

Ariſtote. Paulus.

Quid habeat homo cum uerbis, & orationibus, quæ ipſi ſuffragantur. Cap. X.

ET quia homo expurgatur, & perficitur, non tātū uerbis expreſſis in ſacramentis, ſed etiam in hymnis, orationibus, & quomodocunque debitè exprimantur: ideo quid etiam habeat homo cum ipſis uerbis, percurrendum eſt, Sunt.n. uerba media inter loquētem

& audientem, deferentia non tantum conceptum, ſed uirtutem loquentis, energia quadam in audientes, & ſuſcipientes. Vndè immutant nedum audiẽtes, ſed multoties alia quæque. Nec enim dixiſſet Chriſtus, in nomine meo dæmonia eijcient, niſi uirtus quædam eſſet in nomine illo expreſſo, ſuper dæmones, & infirmos & huiuſmodi. Mouent quoque uerba incantantiũ ſapienter, & modis ſuis.

CHRISTVS.

Et hoc, aut ex ui inſita uerbis, aut uirtute rerum explicatarum per uerba, quæ tãquã uehicula ſunt uirtutis rei expreſſæ, Sunt inſup uerba, (maximè Hebræa) ſigna quædam, & ſacramenta rerum cœleſtium: unde habent uim quaſi ſacramẽtorum: & hoc, aut ex uirtute inſtituentis, aut ex repræſentatione illa ſacrorum, ſicut de celebrioribus ſacramentis dicitur. Et quia Hebraica uerba, tam diuina, quam cœleſtia, & etiam naturalia, expræſſius, & myſterioſius repræſentant, ideo iubet Orpheus nõ mutãda eſſe nomina barbara .i. Hebraica in ſacris, ſi efficaciter operari uolumus. Et ultra efficaciam quam habent uerba, ſiue ex ui quadam ipſis inſita, ſiue ex diuinis, & ſacris, quæ repræſentant, aut undecũque ſit, alia quoque reperitur uirtus in orationibus cõplexis, ex ueritate in eis contenta, quæ maximam uim imprimendi, immutandi, ac ſtabiliẽdi habet, adeo ut exagitata magis ſplendeat, impugnata magis firmetur, & conſolidetur. Quæ ueritas non eſt in uerbis ſimplicibus, & incomplexis, ſed in enuntiationibus: in quibus aliquid affirmatur, uel negatur. Ex iſtis igitur orationibus ueris, & ſacris, quas mente, ſenſu uel interiori proferimus, magnam uim comparamus. Id potiſſimè, quando ſunt directæ in Deum, ad quem applicantes, mouent ipſum, ut in nos dirigat uerba eius fauente numine plena, per radium diuinum, quo (teſte Dionyſio) loquitur nobis: ſed adeo occultè, ut pauci percipiant. Percipiebat autem ille qui dixit. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Nunquam igitur redeunt uacuæ orationes Deo oblatæ, & decantati hymni: dummodo non emittamus uerba illa ſenſu uacua ore tantũmodo, & non corde prolata, in aërem citò reſoluenda: ſed ſi dirigamus ea pleno ſenſu, & efficaci mente in ipſum Deum, ſicut dirigitur ſagitta extento arcu, à potenti manu.

Orpheus

Diony.

Dauid

De conuenientia omnium rerum cum homine benè cordato, ut poſſit in cunctis operari, & omnibus iubere. Tonus quartus.

DE conuenientia quadam occulta rerum inter ſe, undè altera in alteram mirabiliter operatur. Caput. I.
Quæ conueniunt inter ſe multo fœlicius congrediuntur in homine, qui eſt perfectiſſimum omnium uinculum, & præ omnibus diuinitate ſuffultus. Cap. II.
Quod uates efficiatur homo benè cordatus, aliquando multiplici ſuffragio inferiorum. Cap. III.
Quis & undè efficiatur uerus uates. Cap. IIII.
Apologeticum pro uaticinio. Cap. V.
Omnia ad ſe deducunt homines bene cordati. Cap. VI.
Homines ſuo loco poſiti & concinni, facilè rebus omnibus dominãtur. C. VII.
Vnde ſit hæc uis dominãdi, quomodo perdita, & quomodo reſtituta. C. VIII.
Varia & mira operandi, atque dominandi conditio. Cap. IX.
Quæ ſint naturalia opera, quæ falſa, & quæ uera miracula, & quæ legitima dominandi uis. Cap. X.
Homo bene cordatus exauditur ad uota de quacunque re petierit. Cap. XI.
Solus homo bene cordatus cum Deo uiuit lætus. Cap. XII.

DE CONVENIENTIA QVADAM OCculta rerum inter ſe, undè altera in alteram mirabiliter operatur. Caput primum.

Triſme. EXuperantiſſimus opifex Deus finxit (ut Triſmegiſtus ait) duas ſui imagines, mundum uidelicet atq; hominẽ, in quorũ altero luderet, in altero uerò deliciis frueretur. In mũdo nãque ludit miris quibuſdã operationibus, non qualitatiua tantum, aut elementari, uel ſyderea uirtute: ſed ui quadam ingeniis hominum occulta, niſi quatenus ipſe amicis ſuis manifeſtare dignatur. Omnibus etenim notum eſt, uirtutẽ quandam magneti ineſſe, qua ferrum attrahat: & electro atq; balagio, ut cõfricatione calefacta paleam deducant. Sed undè, aut quæ ſit, adhuc nemo ex his prodidit, qui de rerũ proprietate ingentia uolumina complent. Sic nec undè habeat Aetites, ut fœtum mulierum, & plantarũ ſuperpoſita corroboret, & ſuppoſita trahat. Nec ûndè iaſpis ſanguinem comprimat, & Echneis quæ (& remora dicitur) nauẽ ſiſtat. Nec undè corallus appenſus aliquid lætitiæ operetur in homine, & uim cõferat hiacynthus optimus comes peragrantium. Nec undè rheu barbarũ (quod Arabes rauend nocant) choleram ab humano corpore expellat: & medicinalia multa humores diuerſiſſimos detrahant, & depellant: atq; huiuſmodi multa, de quibus lõgum eſſet per ſingula diſcutere. Animalia quoq; multa uidemus ex ui quadã ipſis inſita, præſtigioſa, atq; fatidica, Gallus cantu horas ſolertiſſimè indicat, & alis apertis leonẽ fugat. Aues etiam cõplures cantu, & garritu, & muſcæ acri pũctura pluuiã futuram denũtiant: & Delphines tẽpeſtatẽ crebris ſaltibus ſup

Cicero aquã præcurrũt. Et (ut particularia perſtringamus) galli gallinacei (ut Cicero ſcribit) apud Thebaidam canẽdo totis noctibus Bœotiis illam aduerſus Lacedæ

Augures monios præſagiere uictoriam. Vndè augures interpretati ſunt auẽ illam uictã ſilere, canere autẽ ſi uicerit. Maximũ quoq; portẽtũ Spartiatis oſtendit ſimia, quam rex Moloſſorum in deliciis habebat. Hæc enim cum illi à Ioue Dodoneo petiiſſent de uictoria ſciſcitantes, legatíque id in quo inierant ſortes collocaſſent, ſortes ipſas, & cætera, quæ ad ſortem parata erant, diſturbauit aliud ab alio diſſipans. Tum ea, quæ præpoſita erat oraculo, ſacerdos dixiſſe fertur: De ſalute eſſe Lacedæmoniis non de uictoria cogitandum. Chamæleon-

Democ. tis iecur (ut Democritus atteſtatur) ſummis tegulis exuſtum imbres & tonitrua excitat. Ligurus (ut comprobatum eſt) præſtigioſa uelamina ab oculis aufert. Longum eſſet retexere omnia præſagia, quæ ex auibus didicere Phrygii, Pyſidæ, Cilices, Arabes, Vmbri, Tuſci, & alij populi, qui auguria ſe-

Panę. Carne. cuti ſunt. Et quamuis eos Panætius & Carneades irrideant, cum ſæpenumero fallãt hæc auſpicia: quos ſeqtur Cicero poſt multa excẽpla adductà de diuinatione per aues, & animaliũ exta. Id tamẽ ſæpius comprobatũ fuit: Et quod plus

eſt, aliquas aues à dextera uaticinari, ut coruus: aliquas à ſiniſtra, ut cornix. Inſuper & inanimata aliqua prognoſticari uiſa ſunt. Nonne obſcurata aſtra, & aër, atque terra mota, & lapides ſciſſi, triſtitiam quandam prætulere in morte Chriſti omnium rerum Domini? Quod etiam aliàs factũ legimus in morte quorundam regum. Sol enim multimodè præſagit: aliquãdo enim luxiſſe uiſus eſt, utpote Cæſaris caſum, ut Poëta ſcribit. Sol tibi ſigna dabit, ſolem quis dicere fal ſum Audeat? Ille etiam cæcos inſtare tumulus Sæpe monet, fraudem, & operta tumeſcere bella. Ille etiam extincto miſeratus Cæſare Romam, Cum caput obſcura nitidum ferrugine texit. Et de inferioribus elementis alius uates decantat dicens. Atque etiam uentos præmonſtrat ſæpe futuros Inflatum mare, cum ſubitò, penituſq; tumeſcit, Saxáque curua ſalis niueo ſpumata liquore & c. quæ ibi dicuntur. Strages quoq; multas Romanorum prænũtiauit fluuius tinctus ſan guine, imberque lapidũ, ſanguinis, interdum etiam lactis, ut Cicero teſtatur. Belláque & pernicioſas ſeditiones præceſſit maxima terræ motuum cõflictatio. Et his temporibus expugnationem Bizantij terræ motus indicauit: nouiſſimè autẽ Venetis bellum, Bononienſibus ſtragem, multiſque regionibus horrendos caſus. Summa quoque Veritas terrificum diem uniuerſalis examinis prænuntiandum teſtatur à terræ motibus magnis, qui erũt per loca, ſimul & ab aliis inſuetis, miriſque portentis: undè comprobatur terræ motus educi, ſicut & uenti de theſauris Dei. Sed iſti ſæpius ad utilitatem hominum, illi autem ad eos cõmonendos de malis euentibus, ut rectè ſentit Pythagoras: quamuis plærique philoſophãtes dicant eos procedere à cauſa naturali. Sed cum hæc non ſit, ipſam adinuenire nequeunt. Vndè per multa uagati ſunt. Anaxagoras enim terræ motus cauſam ætherem dixit: Empedocles ignem: Democritus & Thales Mileſius aquam: Ariſtoteles, Theophraſtus, & Albertus uentũ, uel uaporem ſubterraneum: Aſclepiades caſum, uel ruinam: Sic Poſsidonius, Metrodorus, Calliſthenes, Parcas, Seneca, & alij in diuerſa diſtracti, nunquam adinuenerũt cauſam illius effectus: qui eſt à ſummo Moderatore, aut ĩmediato iuſſu, uel p̃ iuſſos miniſtros, ſiue ui quadam rebus infuſa, & in effectum pro libito explicanda, ad ſtrages prænũtiandas, quæ cõmuniter terræ motum ſubſequuntur: ut etiam Ariſtoteles fatetur in Meteoris. Eſt etiam uis iſta præſaga aliis rebus inſita. Nam bellum Marſicum præuentum fuit ſudore, & ſanguine ſimulachrorum, & uocibus. Agri autẽ Priuernatis labes, præceſsit fremitus auditus de cœlo, & animaduerſi globi, Lunæ tres, & faces in nocte uiſæ. Ieroſolymæ cladem præiuere gladij furentes in cœlo, ſtrepitus portarum templi nullo uiſo mouente, & multa alia prodigia. Et noſtra hac tempeſtate in agro Mutinenſi ante ciuitatis ipſius nouiſsimam deditionem & ante bella in regione illa peracta uiſi fuerunt à quamplurimis fide dignis globi inter ſe certantes. Non equidem uolumine immenſo exempla complecterer ſi omnia adducantur, quæ præſenſione quadam multos euentus præuenerunt: ſed hæc pauca dicta ſint: ut intelligatur rerum conuẽtus & mutua in

Virgilius

Cicero.

CHRISTVS.

Pythag.

Quæ ſit cauſa terræ motus

Ariſtot.

alterutrum diſpoſitio,& operatio per rerum cõcentum, quem Græci ſympathiã uocãt:& inde diſcantur hæc omnia perfectiore modo eſſe in homine, qui eſt omnium uinculum,& omnia complectitur.

Quæ conueniunt inter ſe, multo fœlicius congrediuntur in homine, qui eſt perfectiſſimum omnium uinculum,& præ omnibus diuinitate ſuffultus. Cap. II.

EX mutua correſpondentia rerum(ut explicauimus) alterã in alteram mirabili quadam, & occulta uirtute operatur. Ideo non mirum ſi homo cũ habeat omnium & ſimulachrum, & ſymbolũ, in omnibus operari poſſit. Quod quidem efficit, dũmodo ſuo debito temperamento gaudeat: & ſibiipſi præſideat:ut meritò dominari inter cætera poſſit. Nã homini ſibiipſi bene præſidenti adeſt,& ineſt Deus omnia ope-
Paulus *rans:ut non modo Paulus,& noſtræ literæ, ſed externi ſapientes aſſerunt. Id*
Plato. *enim docet Plato in Ione:& in Parmenide: Mercurius in Pymãdro, & Xiſtus*
Mercur. Xiſtus. *Pythagoricus,qui dicit hominem Dei templum, Deum autem hoſpitem. Quod & Poëta his decantat carminibus. Eſt Deus in nobis,ſunt & commercia cœli: Sedibus æthereis ſpiritus ille uenit. Ipſe nanque Deus in animas ſanctas ſe trãſfert:prophetas,& amicos ſuos conſtituit potentes in opere, & ſermone. Quod*
Paulus *perſentiens Paulus aiebat. Omnia poſſum in eo,qui me cõfortat. Deus enim eſt animus nobis, tota uirtus,ſine qua(ut ipſemet perhibet) nihil facere poſſumus.*
Ariſtote. *Quod & Ariſtoteles fatetur in Meteoris: & in fine Ethicorum,dicens nullam eſſe uirtutem,ſiue naturalem,ſiue moralem, niſi per Deum. Et in ſecretioribus dogmatibus aſtruit intellectum bonum,& ſanum poſſe in naturæ ſecreta: dũmodo adſit diuinæ uirtutis influentia,aliàs nequaquã. Quã influentiam tãto copioſius ſuſcipimus, quãto magis abſoluimur ab impedimẽtis aggrauãtis carnis,& terrenarũ occupationũ,atq; ambitionis,& animi in proximũ,uel in quãcũq; rem*
Mercur. *indebitè agitati:ut nõ modo habemus ex noſtris dogmatibus,ſed etiam Mercur.*
Cicero. *& Cicero atteſtantur. Hic enim in ſuo de Diuinatione ait. Nec aliquando animus hominis diuinat,niſi cum ita ſolutus eſt, ut ei planè nihil ſit cũ corpore, aut parũ. Ille autẽ ad Tatiũ inquit: Deſpiciant utiq;, cũ corpora, tũ etiam corporea omnia: & ad unũ ſolũ ferantur:ſi mentẽ,atq; Deũ conſequi uoluerint. Impoſſibile eſt enim ô fili utriſq; ſimul intẽdere,mortalibus,atq; diuinis. Quanto nanq; magis animalem uitam relinquimus & humanam: tanto magis uiuimus angelos, aut Deum: Quibus coniuncti,& in propriam atq; meliorem ſortem reſtituti, in omnia poſſumus, omnibus dominantes. Et hic eſt honor, in quo cum eſſet homo antè peccatum, non intellexit:ſed concupiſcentiæ obſequens, ſimilis effectus*
Triſme. *eſt iumentis inſipientibus: & ex domino (ut Triſmegiſtus ait) ſeruus miſerrimus euaſit. Iterũ itaque ſubuectus per uirtutem, & per ſui ipſius uictoriã ad priſtinam dignitatẽ reſtitutus,illud ſibi dominiũ comparat,de quo ſcriptum eſt.*

Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius. Hoc autem dominium acquirẽdum eſt eo or Pſalm. Geneſi.
dine, quo ab initio ſtatuit ſummus moderator dicens. Fructificate, & multiplica
te, & replete terram, & ſummittite eam, & dominamini. Fructificate uidelicet
in operibus bonis, multòque fructu abundetis: ut replere poſſitis etiam terreum
corpus, per redundantiam quandam, deducendo uidelicet hominem animalem
in ſeruitutem, & quoad poſſit in naturã ſpiritus: & tunc dominabimini piſcibus
maris, uolucribus cœli, & beſtiis terræ: quæ quidem cum tria elementa inhabi-
tent, cætera quoque hominis ditioni ſubiecta teſtantur. Sed ut altius con-
ſcendamus, per uolucres cœlorum, omnes hoſpites intelligi poſſunt: per piſces,
& beſtias terræ, omnes aqueæ & terreæ uirtutes: ſub quibus etiam infernæ
continentur. Retento itaque Deo, & eius gratia in nobis ſeruata, & bo-
nis operibus replendo totum hominem diuinitate, reſtitutique in priſtinum, &
in nobis conſtitutum gradum, omnium rerum facilè adipiſcemur dominium: Sed
ad particularia deueniamus.

Quòd uates efficiatur homo bene cordatus aliquãdo multiplici ſuffragio inferiorum. Cap. III.

Efficitur multoties homo ſibi ipſi præſidens, conſors diuinæ mentis
ut futura prognoſticetur: quod propriũ Dei eſt iuxta illud Iſaiæ: Iſaias.
Annuntiate nobis quæ uentura ſunt, & dicemus, quia dij eſtis
uos. Cui Petrus adſtipulatur dicens. Non enim uoluntate hu- Petrus.
mana allata eſt aliquãdo prophetia: ſed ſpiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſan
cti Dei homines. Fatentur hoc & Stoici, quos ſequitur Cicero primo de Diui- Stoici Cicero
natione dicens. Præſenſionem futurorum tantummodo Diis competere: quia nõ
eſt de futuris contingentibus aliqua determinata ueritas, puro uidelicet morta-
lium iudicio: quibus conſentiens Ptolemæus inquit in Fructu. Soli numine affla- Ptolem.
ti prædicunt particularia. Fuiſſe autẽ multos uates, & multas ueras præſenſio-
nes (ut noſtros omittamus) teſtatur Cratippus, qui ſummis Peripateticis Cice-
rone teſte par habitus eſt. Teſtatur & Zeno, & multi qui ab eo profecti ſunt Zeno.
cum ueteri academia. Sed ante eos Pythagoras, hos etiam ſecuti Stoici itidem Pythag.
aſſerunt. Calanus enim Indus Alexandri mortem; & Magi Aſiatici ipſum Quorũdã præſagia
Alexandrum natum Aſiæ perniciem prædixerunt. Socrates diuinatus eſt mor-
tem imminere Critoni in tertiam lucem, Sacerdos Diotima, fatidica mulier pe
ſtem prædixit. Anaximander Lacedæmoniis terræ motum annuntiauit inſtan-
tem: & ut urbem & tecta relinquerent admonuit. Quæ tota corruit, & è mon
te Taygeto extrema pars quaſi puppis euulſa eſt. Epimenides Cretenſis uir di Epime.
uinus, decem annos ante bellum Perſicum oraculo monitus peruenit Athenas: &
ſacrificia quædam oraculo ædita fecit: Athenienſibuſque formidantibus Per- Vates diuerſi.
ſicã claſſem, prædixit decẽnio Perſas non uenturos, & poſtq̃ uenerint infecta
re diſceſſuros. Quid referã uaticinia Caſſandræ, Heleni, Chalcantis, Amphia-

ral, Tireſiæ, Mopſi, Amphilochi, Polybij Corinthi, Druidum Gallorum, Magorum Perſarum, Chaldæorum, atque Memphiticorũ uates, Sybillarũ, & aliorũ oracula repetere uolumẽ nequaquam poſſet quorum aliquos audiui, & cõprobaui uera prædixiſſe. Sed ab innumerabiliũ memoria abſtinentes, undè ueniat hæc præſenſio, uideamus. Eſt enim quoddã diuinandi genus, quod arte & experientia fit in uariis rebus agendis. In republica Athenienſi orientem tyrannidem Solon multò antè proſpexit, & de Cæſare Cato præſaga mente dicebat: Cauete à puero malè præcincto. Et huiuſmodi innumerabilia poſſent adduci exempla. In domeſticis quoque rebus, & naturales euentus ſapientes multi uaticinati ſunt. Pherecides Pythagoræ magiſter cum uidiſſet hauſtam aquam de iugi puteo, terræ motũ uenturũ prædixit. Thales Mileſius, ut obiurgatores cõuinceret, & quid philoſophus facere poſſet, oſtenderet, omnem oleam, anteq̃ floreſceret, in agro Mileſio coëmit, animaduertẽs docta naturæ coniectura olei ubertatem fore. Quod euenit, reportauitq́ue commodum pecuniæ, non pecuniæ gratia, ſed in obiurgatorum inuidiam. Multa medici, agricolæ & nautæ, unuſquiſque ſua arte, & probabilibus ſignis præſentium, quæ tanquam omnibus notiſsima poſthabemus. Et quia præſentienda non modica ueniunt ab his, qui præſunt: quæ prudentia, & arte præuideri nequeunt: ideo uates, aut Deum conſulere antiquis quamplurimis gentilibus, Barbaris, Græcis & Romanis, ſed potiſſimè Hebræis cura diligentiſſima fuit. Athenienſes ſemper publicis conſiliis diuinos quoſdam ſacerdotes (quos Mantes appellabant) adhibuerunt. Lacedæmonij regibus ſuis augurem aſſeſſorem dederunt, & publico intereſſe conſilio uoluere. Iidem de rebus maioribus ſemper aut Delphicum oraculum, aut Ammonẽ, aut Dodonam conſulebant. Romani in arduis rebus ſenatus, decem uiros ad libros ſybillinos ire iubebant. Hebræorum reges, uates ipſorum, qui uigebant quamplurimi ſemper adhibere conſueuerant: & ſi ipſi uates erant, Deum ipſum immediatè conſulebant: ut de Dauid ſæpius legimus. Sed ij diuini multigeni fuere. Erant enim Aſtronomi, qui diuinabant per cœlorum aſpectus: Augures, qui aues influxu aut cœlorum, aut eorum, qui ipſis præſident deductas obſeruabãt: Aruſpices uel extipices, qui perſpectis extis futura prædicebant. Pyromantici qui per ignem, Hydromantici per aquam. Geomantici punctis, uel caſu primo proiectis, uel ui quadam brachio, aut manu deducta, ut antiqui facere conſueuerant, ex quibus figuras cœleſtes arte componebant, per quas diuinarent. Necromantici uerò (qui & Magi uulgò dicuntur) immundas intelligentias aduocabant, à quibus rerum euentus ſciſcitarentur. Sed ij bifariam proceſſerunt. Alij enim nefandiſsimi (& hac tempeſtate) immundis intelligentiis ſe ſummittentes ſacrificant, duplicis immaniſsimi ſceleris rei: quoniam idololatriam cõmittunt: & quia uiliſsimis ſe uiliores exhibẽt: nobilem, & excellentem naturam ipſorum peſſundantes. Alij autem uirtute quadam, maximè diuinorum nominum, ipſos aduocant, & cogunt, ut indicent quæ à ſecretis, ſuperiorum moderatorum ſuſcepe

Solon
Cato.
Phere.
Thales.
Athen.
Laced.
Roma.
Hebræi.
Dauid
Aruſpic.
Pyromã.
Hydro.
Geomã.
Necrom

rint. Sed utrique pluries falluntur, quia nihil ſciunt dæmones de futuris euentibus, quæ à ſummo moderatore diſponuntur: niſi quatenus proclamatum, & diuulgatum eſt in cœleſti, imò extra cœleſtem curiam, antequã res effectui demãdentur. Et ab his quoque aliquando mouentur aues, & exta animalium, aqua, ignis, manus ad puncta conducenda, & huiuſmodi. Aliquando etiam ſpiritus humanus ab ipſis malis ſpiritibus exagitatur. Et ij omnes, aut per aſtra ab angelis circũuoluta, aut per inferiora inſtrumenta ab immundis deducta ſpiritibus diuinant. Sunt etiam qui naturam ducem ſequentes, ex hominum lineamentis ꝓgnoſticentur. Qui enim ex ſignis, quæ Deus (authore Iob) poſuit in manibus hominum, ut inde noſcat unuſquiſque opera ſua, auſpicantur, Chiromantici dicũtur. Qui autem ex faciei filo, & colore diiudicant Phyſiognomi nuncupantur. In manibus enim & facie hominum quaſi in libro quodam legunt nonnulli, ſagaciſſimo ingenio, & docta experientia præditi euentus mores, & geſta ipſorũ. Sed in fronte ſecretiores Theologi legere profitẽtur omnia hominũ initia, progreſſus, & fines. Quod & ſi eſt, pauciſſimis tamen inuenitur conceſſum. Ideo multitudini, & plebi dixit Chriſtus. Nolite iudicare ſecundum faciẽ. Multi ſunt alij diuinandi modi, per inferiores cauſas, uel ſigna: ſed omnes reducuntur ad deſcripta primaria genera. His autem omiſſis: qui ſint ueri uates uideamus.

Iob. Chirom. Physio. CHRISTVS.

Quis & undè efficiatur uerus uates. Cap. IIII.

EST uaticinium profectò legitimum & uerum ſemper (ut diximus) à Deo, & ſuperorum fauore procedens, & hoc multigenũ. Aliquando enim efficitur per ſomnium: Aliquoties per eam uiſionem, quæ eſt inter ſomnum & uigiliam: Et aliquando furore, & ſpiritus agitatione. Qui omnes modi cõueniũt in uno genere diuinandi, quod Hebræi בת קול bat chol, id eſt filiam uocis nuncupant, quam nos echo dicimus, id eſt reflexionem uocis. Sunt enim hæc quædam reflexiones diuinæ, & prophetícæ uocis. Diuinant autem alij per claram uiſionem, quam habet depurata mẽs. Alij uerò quatenus ſuſcipiunt à uiua, & uera uoce. Quæ omnia genera in ſacris eloquiis expreſſa conſpicimus. De ſomnio enim inquit Mathæus. Apparuit angelus Domini in ſomnis Ioſeph, indicans uidelicet quid de coniuge, & de puero ſibi faciendum erat. Somnium quoque uidit Pharao, & Nabucdonoſor: Ille autem de ciborum opulentia, & penuria imminenti: hic uerò de myſterioſiſſima regnorum ſucceſſione: Et ille Ioſeph, hic autem Danielem habuit ſuarum uiſionum ueridicum interpretem, nequaquam digni, ut cognoſcerent myſteria, quæ ipſis regio ſtemmate decoratis oſtenſa erant. De quo etiam ſomno Iob loquitur dicens. In horrore uiſionis nocturnæ, aut uiſionum noctis, quando cadit ſopor ſuper homines, terror uocauit me: & cætera quæ ſequuntur, quibus docet qualis ſit uiſio ſomni. De ea autem quæ inter ſomnum & uigiliam occurrit uiſione, nec ſopitis nec occupati ſenſibus loquitur Ambroſius, dicens de ſeipſo. Cum Domi-

Hebræi. Math. Ioſeph. Pharao. Nabuc. Iob.

nus dediſſet mihi, ut ieiunantium & orantium participem me faceret, ita me ſom
nus aggreſſus eſt: ut nec uigilans apertè, nec dormiens integrè uiderer: apertis ta
men oculis uidi duos iuuenes ephebos, ueſtibus candidiſsimis, id eſt collobio, &
pallio indutos. Hi enim Geruaſius & Prothaſius erant, paſſi pro Chriſti nomi
Lucia. *ne, ut longa ſerie proſequitur. Idem contigit Luciano presbytero quando appa*
ruit ei Gamaliel indicans de corpore ſuo, filiorum, & beati Stephani proto-
martyris. Et quamuis legatur in hac, quam habemus præ manibus exaratione,
ipſum plenè tunc uigilaſſe, id uitio ſcriptorum eueniſſe opinor: cum ordo uiſio-
nis ſic exquirat, ut exiſtenti in lecto uiſio occurrat, aut dormienti, aut non plenè
uigilanti. Si autem id alicui contingit in plena uigilia exiſtenti, hoc fit aut in o-
ratione, aut aliqua meliori diſpoſitione, quam quieſcenti in lecto, ſoporíque ſta-
tim ceſſuro. Vaticinium autem per furorem, & gentilibus, & diuinis noſtris ua
Democ. *tibus contigiſſe legimus. Democritus aſſerit nonnullos furore decantaſſe ea,*
quæ nec eorum natura, nec ars docuerat. Nec quidem aliquos magno opinaba-
Plato *tur ingenio præditos, niſi qui furore quodam perciti erant. Meminit Plato de*
Tymnic. *Tymnico Chalcidio, qui nullum poëma memoria dignum compoſuerat: ſed ali-*
quando furore quodam arreptus, hymnum quendam in Apollinem omnium pul
cherrimum confinxit: ut diuinum, potius quàm humanum opus fuiſſe cõiiciatur.
Et in Phædro docet, poëticas fores fruſtra abſque furore pulſari. Quem furo-
rem Græci Mantiam uocant à Mantone Mantuæ conditricè: quamuis Mantia
pro omni genere inferioris diuinationis ſæpius accipiatur. Ipſum autem furorẽ
diffiniens ait. Furor eſt abſtractio, alienatio, & nexus: Abſtractio quippe, &
alienatio ab umbris iſtis, & imaginibus: quibus corporei excitantur, & ſæpius
decipiuntur ſenſus. Nexus quoniam ab animali homine alieni, numinibuſq; adhæ
rentes, multa ab eis ſuſcipiunt, quæ ingenio & uiribus uenari nequeunt. Vndè
Dicear. *Dicearchus Peripateticus cum de diuinatione tractaret, ſomnium & furorem*
Ariſtote. *comprobat. Nec Ariſtoteles diſſentit, ut ex problematibus colligimus. Omittam*
plæroſque philoſophos, & poëtas, qui de huiuſmodi multoties docuerunt: & ue-
niemus ad ſacra eloquia, quæ etiam de furore ſub nomine ſpiritus pertractant:
Primus Regum *ut illud, de quo in primo uolumine Regum legitur. Et inſiluit ſpiritus Domini in*
Saul *Saul, & prophetauit in medio eorum, & mutatus in uirum alterum annumera*
tus eſt inter prophetas, mirante & acclamante populo. Num & Saul inter pro-
phetas? Hæc autem mutatio à ſpiritu Domini fuit eum arripiente, qui eſt uerus
furor arripiens aliquando hominem, etiam peccatis obnoxium, legitima interce-
Ioan. *dente cauſa: ut de Caipha inquit Euangeliſta: Et prophetauit, cum eſſet pon-*
tifex anni illius. Sic multi poëtæ, aut ſtudij amore, aut uirtute aliqua referti, uel
bona aliqua ratione Deo cognita, furore repleti aliquãdo occulta prodiderũt,
Cicero *& aliquãdo uaticinati ſunt. De quo furore, & ſomno meminit Cicero in libro*
de diuinatione dicens. Eſt aliud diuinandi genus in his, qui non ratione, aut con-
iectura aliqua obſeruatis ac notatis ſignis: ſed concitatione quadam animi, aut

ſoluto liberoque motu futura præſentiunt. Quod & ſomniantibus ſæpius contingit, & nonnunquam uaticinantibus per furorem: ut Bacchus Bœotiis, & Epimenides Cois, & Sibylla Erythrea Troianis. Sed fallitur Cicero de Sybilla, quia ipſius diuinandi genus: nec cum ſomnio, nec cum furore conuenit. Eſt enim influxus quidam particularis in eis: de quo in præſenti fari non licet. Sequitur Cicero: *Ineſt nanque animi præſagatio extrinſecus iniecta, atque incluſa diuinitus. Ea ſi exarſit acrius, furor appellatur, cum à corpore abſtractus animus, diuino furore concitatur, ut* Democritus & Plato *aſſerunt. Quem furorem ſequitur exceſſus quidam mentis, & extaſis, ut de Plotino ſcribit Porphyrius: Qui ſæpe ſoluebatur à corpore, uultumque mutabat, unde tunc mira quædam inueniebat, quæ ſcriberet: quibus miraculis ſe quater interfuiſſe aſſerit Porphyrius. Seipſum uerò, cum ageret octauum & ſexageſimum ætatis annũ à numine correptum ſemel inter contemplandum affirmat. Sed antè hos multis annis idem feciſſe* Heraclitum, & Democritum *legimus: qui eam ob cauſam ſolitudine delectabantur. Quorum alter uehementia ſtudij ſubtriſtis: Alter uerò ſuper omnia inferiora euectus, ridebat de ſingulis: unde ab Abderiis (ut* Hippocrates *ſcribit) fatuus iudicabatur. Qua extatica delectatione correpti Pythagoras, &* Zoroaſtres, *prior decem, alter autem uiginti annis latuit. Harmonij Clazomenij anima euagari ſolita erat relicto corpore (ut aiebat) non tamen relicta à corpore, ut rei ueritas eſt. Meminit etiam* Rabbi *Semtoph benſalchiera Ariſtotelẽ teſtari in libro de Bdelio, ſuam propriam animam ſenſibilibus excuſſis ſubuectã ad contemplationem rerum altiſsimarum. Legimus etiam Diomedem Syracuſanum geometricis figuris intentum, tumultuoſum excidium pereuntis patriæ, & imminentem ſuper caput hoſtem non ſenſiſſe. Quod contingit aut nimia intentio* Speculantis, *aut ob ſtrenuas hominis uirtutes, ut de Cornelio ſacerdote caſtiſsimo ſcripſit* Aulus Gelius, *qui Patauij, eo tempore quo* Cæſar & *Pompeius in* Theſſalia *conflictabant mente ſubuectus, tempus, ordinem, & exitum pugnæ proſpexit. Socrates (ut Plato ſcribit) à ſolis ortu uſque ad ſolem alterum orientem, ſine cibo, ſineque ſenſu, & corporis motu, ore & oculis in eundem locum directis, cogitabundus, abſtractus, à corpore ſtabat. Plato cum frequenter contemplationis intentione longè ſeceſsiſſet à corpore, tandem in eadem ipſa abſtractione, à corporeis uinculis omnino diſceſsit. Eius diſcipulus Xenocrates ſingulis diebus per integram horam abſtrahebatur à corpore. Et quod philoſophis contingebat ui intenſiſsimæ ſpeculationis, multo fœlicius effecerunt uiri & mulieres euangelici uirtute Sancti ſpiritus, in eorum multis copioſiſsimè diffuſi,* & *eo amplius, quo magis expiati adinueniebantur. Franciſcus (ut à noſtris exordiar) ſuſpendebatur multoties tanto mentis exceſſu, ut extra ſemetipſum raptus, & ultra humanum ſenſum aliquid ſentiens, quid circa ſe ageretur exterius, omnino neſciret. Per burgum enim ſancti ſepulchri tranſiens, adeò in ſeipſum erat collectus, imò Deo coniunctus, ut nec locum uiderit, nec multa quæ circa eũ ex-*

Bacchus Epimen. Sibylla Cicero. Democri. Plato. Plotinus Porphy. Heracli. Democri. Hippocr. Pythag. Zoroa. Harmo. Semtoph Ariſtote. Diome. Cornel. Aul. Ge. Socrates. Plato. Idem. Xenoc. Franc.

Auguſti. bibuere Burgenſes illi, cognouerit. *Auguſtinus cum meditationi intenderet, mu-
lierem quæ ipſum adierat conſultura dum loqueretur, non ſenſit. Vndè inconſul
ta abijt, antiſtiti aliquantulum indignata, credens ſe à tanto uiro contemptã. Sed
poſtera die ſuſcipiens benignum reſponſum, non neglectam ſed non animaduer-*
Thomas *ſam ſe fuiſſe cognouit.* Thomas *aquinâs (ut fertur) ſublimioribus intentus, men-*
Maria. Magdal. *te ſimul cum corpore à terra per cubitum eleuari uiſus eſt.* Maria Magdalena
Maria. Aegypt. *à bono magiſtro instructa & ſuffulta, in ſolitudine* Maßilienſi *degens, ſtatis bo*
Clara. *ris angelorum miniſterio in ſublime attolli ſolebat. Quã ſecuta illa* Maria Ae-
*gyptiaca, à priſtina mollitie eremi aſperitate expurgata, inter precandum cubi-
tali altitudine ſublimis à terra pendere uiſa eſt.* Clara Aßiſiâs *à cœna Domi-
ni iacens uſque ad reſurrectionis diem, crucis trophæum altius contemplans, dũ
reuerſa eſt, uiſa ſibi fuit nec horam quidem acquieuiſſe.* Quod comprobaui in
*altera, nomine & uita conſimili, quæ aſſumpto ſacramento in crepuſculo eiuſ-
dem quintæ feriæ, genibus innixa ſtetit immobilis uſque ad diem* Dominicũ: *quo
ueluti cũ* Chriſto *reſurgens, multa mihi enarrauit, quæ uiderat.* Innumera *huiuſ
modi adducere poſſemus exempla, &* Pauli *& poſterorum uſque ad hæc no*
Paulus. *ſtra tempora, quos aut uidi, aut digna relatione cognoui, à furore, imò à ſancto
numine arreptos, eò deductos, quo mens humana ſuis innixa uiribus pertingere
nequit.* Sed *ad aliud diuinandi genus ueniamus, quod fit per claram uiſionem.*
Vbi homo (ut Proculus ait) *ueritatem epulatus, in puro uiuit ſplendore, ſecundũ*
Proculus *perfecta undique, ſtabiliáq; & ſyncera iniatus phantaſmata, nõ utique hæc ex-
tracta à ſenſibus, ſed meliora illa ſacramenta, quæ prophetæ in archetypo pro-
ſpiciebant, prius tamen expurgati per ſacrificia, & aliquo peculiari* Dei *mune-
re, interuenientibus etiam uirtutibus, quas* Plotinus *accommodato nomine pur-*
Plotini. *gatorias uocat.* Quibus *docet, ut noſipſos radamus, perpoliamus, & abſterga-
mus, quouſque unuſquiſque ſeipſum in ſtatuam ſpecioſam formauerit.* Statuam
(inquam) & imaginem, qua perfectè perfectißimum Opificem *referamus.* Ef-
ficiatur enim (inquit) unuſquiſque pulcher atque Deiformis, *ſi modo ſit diuinam
pulchritudinem inſpecturus.* Oportet *nanque uidentem uiſo ſimilẽ fieri.* Et *mul
ta proſequitur, quæ omnia unico uerbo ſumma* Veritas *complectitur dicens.*
CHRISTVS. Beati mundo corde, *quoniam ipſi* Deum *uidebunt.* In *quo* Deo *omnia uidentur,
omnia cognoſcuntur, plus minúſue, prout uiſio illa idoneam uidentis diſpoſitionẽ
exquirit.* Et *iſti ſunt ueri uates, qui ea quæ prædicunt in ſpeculo illius æternæ
lucis uidentes addiſcunt.* Hinc *ſcriptura de more, oracula à prophetis ædita ui-
ſiones uocat, dum ait.* Viſio Iſaiæ, Ieremiæ, Ezechielis, *uel cæterorum uatum, &
ipſi prophetæ uidentes dicebantur.* Sed *cum* Moſi *præ cæteris expoſitum fue-*
Moſes. *rit lucis pleniſsimum ſpeculum, adeò ut facie ad faciem cum* Deo *loqui dicere-
tur, ideo ſcriptura ſacra ipſum cæteris prophetis anteponit: ut habemus in uer-
bis illis, quæ* Ioſue *(iubente* Domino *) addidit in calcè* Deuteronomij *dicens:* Et
Ioſue. *non ſurrexit propheta in* Iſraël *ſicut* Moſes, *quem noſceret* Dominus *facie ad*

faciem in omnibus ſignis, atque portentis, quæ miſit per eum facienda in terra Ægypti, Pharaoni, & omnibus ſeruis eius, & cora\u0304m uniuerſo Iſraël. Eſt ultimum uaticinij genus, quod per articulatam uocem & expreſſam efficitur, omnium excellentiſſimum. Hinc Ioannes, qui uox dictus fuit, etiam pluſquam propheta à ſumma Veritate eſſe perhibetur. Hæc enim uox primo legitur delata fuiſſe Abrahæ ab angelo de cœlo clamante, Abraham Abraham. Qua uoce, & filij liberatio, & benedictio, quæ per ſemen eius effuſa fuit in totum genus humanum, denuntiata eſt. Ad Moſem quoque paſcentem gregẽ in monte Sina, uox illa diuina intonuit dicens: Moſe Moſe: cui uocato ſtatim credidit negotium liberandi populum de Aegypto: & legis publicandæ, & ſcripturæ committendæ. Vox inſuper ad Samuelem facta eſt bis uocans, & dicens: Samuel Samuel, cõſtituens eum ſacerdotem, atque directorem & ducẽ Iſraëlitici populi. Nec prætereundum cenſeo ſacramẽtum, cur ſemper uox bis nominatim quoſpiam inclamauerit. Id enim factum fuiſſe ſapientes autumant; quia uox ſemper ad ſubliniorem gradum euebit eum, qui uocatur. Innuit igitur bina uox, & gradum in quo erat, & gradum ad quem uocatus conſcendit. Ad hoc itaque deueniũt expurgati, & bene cordati uiri, ut ſpiritus Dei & ſancti numinis ſæpius participes effecti uaticinentur, occulta dignoſcant, & futura prædicant, quod ſolius Dei eſt, & eorum, quibus Deus ſe cõmunicare, ac familiarem præbere ſtatuit. Quod minimè præſtat, niſi bene expiatis & compoſitis uiris.

Ioan. Abrahã. Moſes. Samuel

Apologeticum pro uaticinio. Cap. V.

ET *quamuis omnibus pateat fuiſſe uates, & uaticinia multa: nihilominus non deſunt, qui ea impugnare conẽtur: hinc rationes eorũ breuiter diſſoluendas opportunum diiudico. Dicunt enim (ut colligit Cicero ſecundo de Diuinatione) Cuius eſt diuinatio fortuitarum, an fatalium rerum? Fortuitarum non, quia earum rerum quæ nihil habẽt rationis, quare futuræ ſint, nõ poteſt eſſe præſenſio. Sed quid eſt caſus, quid fortuitus euentus, niſi cum ſic aliquid cecidit, ſic euenit, ut uel non cadere uel aliter cadere potuerit? Quomodo igitur quod temere fit, cæco caſu, & uolubilitate fortunæ euenit, præſentiri & prædici poteſt? Nec rerum fataliũ eſt diuinatio: quia cum neceſſariò eueniant, nihil prodeſt imò cruciat earum præſenſio, ſi malus euentus futurus ſit. Nec præcaueri poſſunt ea, quæ fatalia ſunt. Nec dicatur quidem, omnia leuius caſura rebus diuinis procuratis, quia (ut dicunt) cum nihil ſit extra fatum, nihil re diuina leuari poteſt. Concludunt itaque. Si præuideri nihil poteſt futurum eſſe eorum quæ caſu fiunt, quia eſſe certa nõ poſſunt, diuinatio nulla erit. Si autem idcirco poſſunt præuideri, quia certa ſunt, & fatalia: diuinatio nihil proderit. Addunt Chryſippus, Diogenes, & Antipater: Si Dij ſunt quorũ auſpicio (ut dicitur) fit diuinatio, cur ipſi apertè nõ explicãt, quæ futura ſunt præcauenda, aut amplexanda? id maximè cum dicantur gene-*

Cicero. Chryſip. Dioge. Antipa.

*ri hominum benefici,& amici:niſi exiſtiment nihil intereſſe hominum ſcire, aut
ignorare quod futurum ſit, Et cur tot & tanta hominibus occultant,ut ea quæ
ſciunt,aut præuident,nihil ſint in comparatione eorum quæ latent? Hinc conclu
dere uidentur , quod Dij nihil reuelant , ſed ſi aliqua præſentiuntur,id fit in-
genio , arte , uel caſu. Inuehunt quoque aliqui in ſigna, quæ à cœlo dari uiden-
tur,hac potiſsimè freti ratione,quòd uenti,fulmina,tonitrua,ſtellæ comatæ ter-
ræ motus , uapores uiſi decertare in aëre,& huiuſmodi,naturalia ſunt,& non
prognoſticationes. Cuius rei ſignum comprobatiuum eſt fulmen in medium ma-
re proiectum,aut aliò fruſtra demiſſum,& quoniam nõ ſemper comatas ſtellas,
& terræ motus ſequuntur hi,qui dicuntur eorum euentus,& multa proſequen
tes contra diuinationem maiorem in modum machinantur,quæ quidem ex ſe ſun
ditus corruunt. Nihilominus ad ea quæ adducta ſunt,reſpondebimus. Eſt enim
Cicero. (ut ad Ciceronem,& eos qui ipſum ſequuntur,me uertam)rerum fortuitarum
& fatalium diuinatio. Et quãuis fortuita nihil uideantur habere rationis,id ta
men eſt in his,quibus hæc eueniunt. Nam in ſummo moderatore à quo eueniũt,
Aristo. abſque ratione non ſunt. Omnia enim fortuita à Deo ſua diſponuntur ratione.
Nos autem(ut bene ſentit Ariſtoteles in de bona & mala fortuna)cum non ui-
deamus earum rerum cauſam,quæ eſt Deus,attribuimus fortunæ, ideſt cauſæ
ignotæ. Non igitur eueniunt hæc præter intentionem ſummi moderantis,ueluti
ferrum ſecuris in aquam cadit præter intentionem ligna incidentis. Viſa enim
Saul. fuit à caſu ſors cecidiſſe ſuper Saul,quando electus fuit in regẽ,is tamen à Do
mino fuerat Samueli indicatus rex : & ab eo qui indicauerat diſpoſitæ fuerè
ſortes,ut caderent ſuper Saul,quæ non intelligentibus ipſius Dei diſpoſitionem,
à caſu cecidiſſe uiſæ ſunt, Sic in multis contingit,ut iudicentur fortuita , quæ à
diuino decreto ſumma ratione procedunt. Et hæc in Deo prouiſiones diuinæ di-
cuntur : quæ ſi per cœlos diſponuntur , fatalium nomen aſſumunt: in his autem
quibus occurrunt fortuiti iudicantur euẽtus. Et horum uaticinia ſæpius præmit-
tuntur,ut cognoſcant mortales quoniam huiuſmodi à Deo præuidentur & de-
ſtinantur:undè ſeſe diſponant ad ipſos influxus benè ſuſcipiendos , & grati ſint
tribuenti. Aliquando uerò ea ſerie diſponuntur res,ut euentus illarum ſint in di-
ſpoſitione recipientis , ſicuti eſt gratia benè operãtis,& fauor multiplex. Quæ
etiam ſub conditione promittuntur , ut ſæpius in ſcriptura ſacra ſummus mode-
rator repetit dicens. Si audieritis me, ſi hæc , uel illa feceritis,munificus ero re
munerator. Et quamuis cognoſcat ſummus moderator quid homo facturus ſit ,
non tamen in præteritum tranſit uiſio : ut ex illa iam habita & decurſa, res in-
fallibili euentu ſuccedat. Quomodo autem idem contingens euentus , in Deo ſit
infallibilis prouidentia,& in cœlis fatum(ſicuti Plato benè ſentit)id penitus dif
Plato. ficillimorum eſt. Et quamuis hæc uideamus ,& cõprobemus ,quomodo tamẽ cõ-
ueniant,adhuc declarauit nemo . Aliquod tamen exemplum præbere poſſumus,
quo ad huiuſce rei explicatum perducamur. Currit fluuius Dei iuſſu ſempi-*

terno, & indefectibili lapſu tranſit per uarias regiones in omnium incolarum beneficium: Suſcipere curat aliquis aquæ profluuium, admittendo quantum ei ſufficiat ad irrigandos agros, Alius munitis aggeribus nihil aquæ admittit in beneficium, aut maleficium. Alius uerò ſua ignauia nullis extructis aggeribus, tota permittit prædia ſuffocari, & ſata omnia opprimi. Eſt itaque fluuii curſus á Dei prouidentia, & inuariabili iuſſu, uel à cœlorum ordine, ſiue fato: beneficium autem, uel maleficium eſt contingens, pro induſtria, uel ignauia ſuſcipientis. Si autem de inundatione illa uaticinaretur quiſpiam, forſitan incolarum aliquis melius muniſſet aggera ad maleficium euitandum, & alius ſe diſpoſuiſſet ad copioſius beneficium ſuſcipiendum. Ecce igitur quomodo releuãtur ea quæ fatalia ſunt, ſed (ut more noſtro loquamur) ea quæ ab infallibili Dei prouidentia deueniunt. Ad Chryſippum uerò, & collegas dicemus. Deos ideſt angelos ſummi moderatoris iuſſu aliqua nobis reuelare, ut & Principis decus, *& noſtra merita exigunt. Et ex his oraculo declaratis, alia pleraque conſimilia uenari poſſumus, quia ſemel (inquit* Iob*) loquitur* Deus, *in eadem cauſa uidelicet, ad cuius unici ſermonis metas, in conſimilibus noſtra opera dirigamus. Et hoc eſt quod inquit uates* Amos: Non faciet Dominus uerbum, *niſi reuelauerit ſecretum ſuum ad ſeruos ſuos prophetas, aut expreſsè uidelicet, aut per conſimile. Verum indignis multa occultantur, ſicut & multa cognitio rerum à nobis cognoſcendarum. Nec decens eſt, ut* Princeps *arcana ipſius uulgo reuelet, ſed paucis qui ſint à ſecretis, & his fideliſſimis: quorum tamen exequutio per tempus populo demãdatur. Et tunc omnes cognoſcunt ea, quæ inter paucos recondita erant. Et hic eſt ordo rerum diſponendarum, nõ quidem in maleficium, ſed beneficium totius* Reip. *Quòd autem negant effectus aliquos cœleſtes ſigna eſſe futuri euẽtus, nihil eſt: cũ aliqui effectus ſint naturales, aliqui immediato Dei iuſſu eueniãt. Qui igitur naturales ſunt, ſigna nõ ſunt: ſed q à Deo demãdantur ad terrẽdos, uel puniẽdos populos: ut prodigia illa immiſſa per Moſem in Ægyptios, & ſimilia multa, ſigna meritò dici poſſunt, & ſunt: ex quibus coniectare poteſt homo rerum exitum. Non itaque adeò anguſtant adductæ rationes, ut angulus ueri ſubterfugij (ſicut opinabantur arguentes) ſit nobis præcluſus. Nec miretur quiſpiam, ſi obſcuræ ſint prognoſticationes,* & *interpretibus indigeant, cum nihil quodammodo in rebus naturalibus efficiatur, quin homines adiumento indigeat. Aurum enim* & *argentum, cæteráque metalla fodiũtur, & excauantur ſcoria & luto plena, ſed induſtria humana expurgantur. Vua naturæ præſidio naſcitur, & matureſcit: ſed eadem mareeſcit niſi diligentia humana collecta, & calcata in uinum exprimatur. Grana quoque multo labore demeſſa, triturantur, conteruntur, & ſæpius præ manibus habentur, antequam panes in cibum conficiantur. Linum innumeras operas (ut ita dicam) exquirit, antequam tela in hominum uſus texatur. Et ſicut naturæ opera arte complentur, ſic & oracula diuina nobis explicanda offeruntur: ut naturæ, & Dei*

CHRISTVS.

Amos

coadiutores effecti, in utroq; habeamus undè exercitari poſſimus. Verum aliquando diuinandum eſt, ut intelligamus quid diuini uates præſenſerint. Vndè ſæpius error contingit, non quidem ex uitio ſeu defectu uaticinij, quia quæ ex ore Dei procedunt non fiunt irrita: ſed id fit ex culpa malè intelligētis. Nec uaticinium ideo negandum eſt, quia interpres ignorat, aut errat in interpretādo: quia nec medicina neganda eſt, quamuis medici fallantur in multis. Fallūtur & ruſtici, & nauium gubernatores, quamuis ex comprobatis ſignis boni habeantur aruſpices. Nec deeſt prudētia, atque ratio reipublicæ gubernandæ, quāuis Gneus Pompeius, Marcus Cato, Hannibal, & plerique prudentiſſimi ſenatores, & præclariſsimi duces aliquando decepti fuerint. Sic quoque euenit in diuinandi arte, quæ aut prudentia, aut coniectura, ſiue ſpiritus agitatione aut uiſione efficitur, ut aliquando fallantur diuinantes: uel quia non bene percipitur quid ſuggerat ſpiritus, aut indicet uiſio: uel quia aliqua fit mutatio in eo, de quo erat uaticinium: undè oraculi ſentētia aut mutetur, ſi in maleficium erat delata:

Ionas. aut ſi in beneficium, differatur. Ionas etenim diuina uoce percitus Niniuitis cladem futuram in quadrageſimum diem nuntiauit, hæc tamen Niniuitarū pœnitē

Iſaias tia, & ꝓphetæ oratione (ut ſuprà diximus) dilata eſt. Prognoſticatus eſt Iſaias mortem Ezechiæ imminere in craſtinum: quæ tamen regio fletu uſque ad annos

Moſes. quindecim prorogata eſt. Electus fuit Moſes Dei oraculo, ut traduceret populum de Aegypto ad promiſſam terram: De Aegypto quippe populum eduxit:

CHRISTVS. ſed errans in petra, ad ſtatutum locum minimè perduxit. Solus Chriſtus erroris expers uaticinium nequaquam irritandum protulit, qui ideo dixit: Cœlum & terra tranſibunt, uerba autem mea non præteribunt.

Omnia ad ſe deducunt homines bene compoſiti. Cap. VI.

NOn mediocri experientia comprobatum eſt, neruos bene compoſitos in fidibus, perculſis aliis alios reſonare. Oſtreis quoque & conchyliis omnibus contingere, ut cum Luna pariter creſcant, pariterque decreſcant. Arbores quoque hyemali tempore cum Luna, & Sole ſimul ſeneſcere, & humores demittere, undè opportunè cædi exiſtimantur. Pullulant omnia, & floreſcūt uere, ac læta ſolis curſum proſequuntur. Multa quoque huiuſmodi fiunt: in quibus deprehenditur rerum connexio, atque correſpondentia. Cum igitur homo ſit omnium rerum uinculum, bene compoſitus facilè omnia mouet, & ad ſe trahit, atq; deducit: non minus quàm magnes ferrum, aut electrum confricatum paleam. Hinc ille, qui eſt perfectiſſimum omnium

Idem uinculū, & plena concinnitate gaudet, dixit: Cum exaltatus fuero à terra, perfectiſſimè uidelicet in ligno crucis extēſus, & congruens eum omnibus, qui ſunt in longitudine, latitudine, ſublimi, atque profundo machinæ huius mundanæ, omnia traham ad meipſum, de cunctis diſpoſiturus ad libitum. Huic qui magis conſimilis efficitur, & unitur, tanto maiorem uim attrahendi conſequitur, eóque

magis corroboratur, eam communiens uim, quæ à natura homini inſita eſt trahendi ex ſymbolo, quod habet cum omnibus. Quod hinc conijcitur, quia cum habeat unumquodque animal cibaria ſua, alia fœnum, uel hordeum: alia herbas: alia legumina, uel ſemina: alia carnes, & id genus: homo ſolus omnibus cibis ueſcens, ab omnibus uitæ incrementa, & fulcimenta ſuſcipit. Poſſident item ex animantibus aliqua terram, aliqua mare, aliqua aërem, & digniora cœlum. Homo autem omni elemento in ſui beneficium utens, uoluptatem & commodum undique trahit. Nec illis contentus, in cœlum, imò in ipſum Deum *conſcendere ſatagit, ut nullus ſit locus, quem non aſciſcat in uſum, & meritò, ut uera ſit ſententia ſummi* Principis: *Omnis locus, quem calcauerit pes ueſter, ueſter erit:* Deuter. *quouſque uidelicet reuertemini ad me, omnia uobiſcum deducentes. Et ſicut omnia emolumentum afferunt homini bene ſe habenti cum Deo, dicente* Paulo: Paulus. *Diligentibus* Deum *omnia cooperantur in bonum: Sic diſſonanti à Deo, omnia in perniciem uergunt, iam uerò filio effecto illius rebellis cui dicitur: Maledicta terra in opere tuo. Ad cuius terræ, quæ eſt primarium elementum, & fundamētum omnium rerum corporalium, maledictionem, ſequitur maledictio rerum omniũ, quæ ex ipſa fabricatæ ſunt, aut ipſi inhærēt. Hinc & hos rebelles abducunt mali & diſſoni dæmones, de quibus* Porphyrius *in de bonis & malis dæmonibus ait. Bonorum corpora in commenſuratione conſiſtunt: Sed maleficorum corpora inconcinna ſunt: ac affectione paſſiua, locum incolunt terræ uicinum, imò intra ipſam terram. Nullum eſt malum, quod perpetrare non audeāt. Habent omnino uiolentum, & malè ſanum morem, deſertum uidelicet cuſtodia dæmonũ meliorum.* Ideoque *uehementes, repentinasque inſidias plurimum machinantur & moliuntur. Ac dum agunt incurſiones, partim latere ſolent, partim uerò inferre uiolentiam. Quamobrem acutæ, & ueloces ſunt paſſiones ab eis illatæ. Curationes autem, emendationesque dæmonibus melioribus tardiores ſiunt. Et poſtquam multa mala quæ perpetrant cōnumerauit, ſubinfert. Omnibus enim rebus ſic iniquè, diſcorditerque factis admodum delectantur. Qui igitur à Deo, à conſcientia, & à bonis ſpiritibus diſſoni uiuunt, cum diſſonantibus ſpiritibus cōmercium habētes, diſſona, inordinata, & horrentia omnia perpetrant: adeò ut diſſonantes ſibiipſis cum nullo conueniant: ſed omnia diſſentientia, & inordinata comprobent. Qui autem ſibiipſis conueniunt, & cum Deo, ſuo loco poſiti omnia ſentiunt ipſis correſpondentia, & facilè conducenda: quia (ut ibidem inquit* Porphyrius *) omne bonum gubernatione facile, æqualéque eſt, quia progreditur ab ordine: ex quo ſequitur conuentio, tranquillitas, & facilis omnium conſenſus.*

Porphy. Idem Idem.

BBB

Homines ſuo loco poſiti, & concinni facilè rebus omnibus dominantur. Cap. VII.

Celebri fama diuulgatum eſt (ut ſæpe iam diximus) hominem ſacrarum literarum teſtimonio prælatum, & conſtitutum ſuper omnia opera manuum Dei. Quæ dogmata imitatus Sulmonen. decantat: Sanctius his animal mentiſque capacius altæ Deerat adhuc, & quod dominari ī cætera poſſet Natus homo eſt. Nihilominus plæroſq; uidemus, & ferè omnem hominum turbam mancipari, potius quàm dominari. Quod eueniſſe non ambigimus, quia homo rebellis Deo (ut Triſmegiſtus ait) à cōtēplatione Patris, & ab eius cōſortio undè dominādi uim ſuſcipiebat, ad ſphæram generationis delapſus, ſeruus miſerrimus omnium effectus eſt. Et (ſumma ueritate teſte) peccans homo ſeruus efficitur peccati, id eſt ſatanæ deducentis ad peccatum, aut concupiſcentiæ, quæ eſt ipſius peccati parens. Concupiſcentia

Iacobus. enim (inquit Iacobus) cum conceperit, parit peccatum. Hinc homini à ſua dignitate delapſo repugnant omnia, neq; dignantur habere in dominum eum, qui tam uile mancipium iam effectus eſt. Atq; ipſi obtemperare recuſant, quouſq; in priſtinum honorem, à quo deciderat, reſtituatur, & unanimis fiat cum Deo, à quo dominandi uim reſumat, ſicuti à principio iam acceperat. Tunc uenena, & ho-

Primus regum. ſtes nō timebit, tunc feras nō metuet: ſed ipſas terrore cōcutiet, ſicuti de Dauid in primo uolumine Regum legimus: qui Sauli regi perterrenti eum, & reuocāti à congreſſu gigantis dixit. Perſequutus ſum ſeruus tuus leonē, & urſum, & pcutiebā eos eripiens prædam de ore ipſorum. Et cum inſurgerēt aduerſum me, apprehendebam mentum ipſorum, & ſuffocabam eos. Daniel draconem interfecit, & inter leones famelicos ſtetit intrepidus. Paulus uiperā manui adhærentē ueluti paleam excuſſit, nihil timens morſum, aut offendicula eius, cuius iam plenum obtinuerat dominium. Non enim defluit Paulo ille, qui cæteris Apoſtolis di-

CHRISTVS. xit. Ecce dedi uobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes: & ſcorpiones, & ſup omnem uirtutem inimici, & nihil uobis nocebit. Bibit Ioānes uenenum lætus, &

Auguſt. conſtans, & ex bullienti oleo illæſus euaſit. Non enim (ut Auguſtinus (iudicio meo) rectè decernit in tertio ſuper Geneſim ad literam) animalia fuere à principio producta uenenoſa, inimica, & moleſta humano generi: ſed poſt peccatum infeſta, inimicáque conſtituta ſunt. Quod ex Domini ſententia in pœnam iniuſtæ rebellionis primorum parentum delata eſt. Ad ſerpentem enim omnium animalium homini infeſtiſſimum (ut inde ad cætera animalia inimica dictum intelligamus) inquit. Ponam inimicitias inter te & mulierem, & inter ſemen tuum & ſemen illius. Et uix prolata ſententia, de remedio quoque prouidens dixit: Ipſum, ſemen uidelicet mulieris conteret caput tuum: ut nec ipſi, nec ueris eius aſſeclis nocere ualeas. Hinc non tantum Apoſtoli, ſed etiam poſteri præualuerunt contra inimica animalia. Hieronymus enim leonem acerrimum hoſtem, in propriū obſequium conduxit. Et Anachoritæ mul-

ti ſtabant in ſpeluncis & cauernis terræ , non timentes nec leones , nec urſos , nec ſerpentes, nec ualidiſſimos dæmones infeſtantes. Et quod plus eſt, præualuerunt amici Dei cõtra acerrimam uim naturalem impetuoſiſſimi ignis. Nam tres pueri in fornace Chaldaica, & Thomas in India impetum ignis, & Franciſcus cãdentis ferri uigorem extinxit. Et ut cum Paulo concludam (deficeret enim tẽpus enarranti) ſancti per fidem, id eſt per fidelẽ & firmã adhæſionem cũ Deo, uicerunt regna, operati ſunt iuſtitiam, adepti ſunt repromiſsiones, obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, fortes facti ſunt in bello, caſtra uerterunt exterorum, & reddiderunt mulieribus mortuos ſuos, atque ex multis infirmitatibus conualeſcere fecerunt. Quibus portentis uiſi ſunt obtinuiſſe iam omnium rerum dominium, ſicut obtinuit pro antiquis præuiſus, & pro poſteris iam exiſtens ille, qui dixit. In nomine meo dæmonia eiicient, & cætera quæ ſequuntur. Ipſe enim in uirtute nominis ſui ſaluos nos fecit, in priſtinam dignitatem reſtituit, & uniuit cum illo, qui facit mirabilia magna ſolus: ut & nos eadem faciamus, ſicut idem reſtitutor iterum ait. Qui crediderit in me, faciet opera quæ ego facio, & maiora horum faciet.

Paulus

CHRISTVS.

Idem.

Vndè ſit uis dominandi, quomodo perdita, & quomodo reſtituta. Cap. VIII.

DIximus iampridem ab opifice ſummo inſitam eſſe homini dominandi uim. Sed quæ ipſa ſit, & quomodo eandem habeamus, percurrendum cenſeo. Plinius id ſubtili indagatione percurrit dicẽs: Elephas homine obuio fortè in ſolitudine, & ſimpliciter oberrante, clemens placiduſq; etiã demõſtrare uiã traditur: Idẽ ueſtigia hominis adnimaduertens priuſquam hominem, intremiſcere inſidiarum metu, ſubſiſtere ab olfatu, circunſpectare, iras perflare, his & aliis indiciis quæ ibidem ſubnectit naturalis hiſtoricus, hominem timeri hoc maximè, ſed undè timeatur, haud facilè poſſemus comprehendere. Verũ ne uideamur, ex una tantum roſa (ut aiunt) uer aſſerere, hoc eodem modo tigris expauet quæ feris cæteris truculentior, atq; ipſa elephantis quoq; ſpernẽs ueſtigia homine uiſo transferre dicitur protinus catulos. Quonã modo agnito? ubi antè conſpecto illo, quẽ timet? Etenim huiuſmodi ſyluas minimè frequentari certum eſt, Sanè mirantur ipſam ueſtigij raritatem. Sed undè ſciũt timẽdos eſſe? Imò uerò cur ſæpius cõſpectum pauent tanto uiribus, magnitudine, uelocitate præſtantiores? Nimirum hæc eſt natura rerum, hæc potentia eius, ſæuiſsimas ferarum & maximas, quæ nunquam uidiſſent, quod debeant timere, & ſtatim intelligere cur timendum ſit. Quæ autem ſit hæc hominis natura timorem feris incutiens, non declarat Plinius quamuis inquirat & innuat. Apollonius uerò, dum Pharaotis regis Bactrianorum elephantibus duceretur ad Brachmanas, cum uidiſſet paruulum unco quodam elephantis ceruici infixo, ducere ipſum ingens animal, tentauit Damum eius indiuiduum comitem, undè eſſet hæc tanta tam uaſti animalis erga puerum obedientia, & ignoranti

Plinius

Apollo.

BBB ij

atque doceri exoptanti Damo dixit. Id eſt ex terrore quodam actiuo, homini ab opifice immiſſo, quem perſentientes inferiores, & animalia omnia ipſum hominem timent, & *reuerentur. Hunc autem terrorem Hebræi* פחד *pachad appellant. Et hic in alio magis, in alio minus uiget. Maximus uerò fuit in Izahac: ideo Iabacob, cui iure hæreditario pater illum tribuerat, dixit ad Laban Arameum patruum,* & *ſocerum eius. Niſi Dominus Deus patris mei Abraham, & timor Izahac affuiſſet mihi, forſitan me nudum dimiſiſſes. Vbi in Hebræo pro timore habetur illud pachad: Et ibidem iterū iurauit Iabacob per timorem, id eſt pachad patris ſui Izahac. Hoc enim eſt tanquam ſignum terrificans quodcunque ſubiicitur homini: ſit uel ſeruus, uel animal: alioquin nec puer regeret boues, equos, & elephantes, nec rex perterreret populum totius regionis. Nec tantum habet homo ſignum quo timeatur, ſed aliud quo diligatur: in hoc quoque effectus ſimulachrum Dei: qui utroque tribunali, amoris, & timoris uallatur. Efficitur etiam in huiuſmodi imitator Chriſti, de quo dictum eſt. Regnabit in domo Iabacob, qui & de benignitate Abrahæ, & de terrore Izahac participans, meditullium temperatum poſsidebat: Et utroq; hoc regio inſigni protoplaſtes decoratus erat. Hinc adducta dicuntur animalia omnia ad ipſum ueluti ad dominum: ut eis omnibus nomina accommodata imponeret, quibus eadem uocaret ad libitum. Erant enim ipſi & terrore ſubiecta, & à placida manſuetudine attracta. Et id quouſque præuaricatus priſtinam dignitatem amiſit, & ex domino miſerrimus ſeruus effectus eſt. Et quanto magis aggrauatur peccatum in homine, tanto magis à dignitate illa terrorem incutiente, & benignitate attrahente decidit in timorem, & ſeruitutem aliorū. Inde primus fratricida, qui peccato parentis, quod contraxerat addens homicidiū, ſe à dignitate illa deiectum ſenſit, adeò ut timens dixerit ad Dominum. Omnis qui inuenerit me, occidet me. Beſtias quippe, aut dæmones timebat, non homines, cū paruula eſſet generis humani familia: Pater eius, mater, uxor, & fratria, quam poſtea accepit Lamech in uxorem, qui ſolus dicitur habuiſſe duas uxores ex his qui fuerunt ante diluuium. Et quia ſuſcitauit ſemen pro Abel, quod tenebatur facere Caim, ideo dicitur interfeciſſe Caim contemptorem ſigni dati à Deo, ut uidelicet ſuſcitaret ſemen fratris ſui. Quod quia facere cōtempſit, iure à Lamech illud ſuſcitante dicitur interfectus, tanquā legis datæ peculiariter, & poſtea populo diuulgādæ contēptor. Magnū latet hic ſacramentū, ſed proſequamur. Succeſsit Noë, qui dictus eſt iuſtus in generationibus ſuis: ideo quanto fauore ad priſtinam dignitatē reſtitutus ſit, uideamus. Arcā fabricat, in quā introducūtur ab eo aduocatæ omnes beſtiarū, ferarū, & auium ſpecies, atq; ſub eius imperio morantur quietæ, donec ceſſent aquæ diluuij. Quibus decreſcentibus, nulla adhuc arcā exire præſumit, niſi coruus,* & *colūba, nō ſine myſterio ab ipſo dimiſſi. Sed coruus (ut habetur in ueritate literæ) egrediens egrediebatur, & reuertebatur, quouſque ſiccarentur aquæ deſuper terram. Et nō (ut ha-*

Hebræi. Izahac Iabacob. Adam Caim. Noë.

bent noſtri mendoſi codices)egrediebatur, & non reuertebatur. Coruus autem
redibat uacuus,columba uerò cum oliua, ſigno pacis. Sed undè tanta beſtiarum
erga hominem reſtituta obedientia? Obſerua ſcripturæ uerba, & intelliges: Na
to enim Noë uaticinatus eſt pater eius Lamech dicens. Iſte conſolabitur nos ab
operibus, & laboribus manuum noſtrarum in terra, cui maledixit Dominus:
Purgauit enim eam aqua diluuij, tanquam ſignum & ſacramentum illius aquæ,
per quam à Meſſiah fieri debebat uera, & plena purgatio. Hunc ſequutus eſt
Moſes qui ranas, cynifices, uel pediculos, & muſcas, atque alia quampluri-
ma aduocauit in flagellum Ægyptiorum: Mana autem, aquam, coturnices,
nubem obumbrantem, & columnam igneam in pabulum; & beneficium popu-
li ſibi crediti. Adueniente autem uero reſtitutore humani generis Chriſto, cu-
ius Moſes typum geſſit omnia plenè ſubiecta homini iterum fuere: data diſcipu-
lis poteſtate (ut nuper diximus) calcandi ſuper ſerpentes, & ſcorpiones; &
ſuper omnem uirtutem inimici. Quod dominium tandiu durauit in credenti-
bus, quãdiu perſeuerauit fidelis, & perfecta ſeruitus in Chriſtũ. Aduenien-
te autem tempore, quando ſucceſſores Petri mentirentur dicentes: Argentum,
& aurum non eſt nobis, perdiderunt quoque ius dicendi ſurge, & ambula: uel
ſurge, & miniſtra nobis: Siue præcipio tibi in nomine IESV *Nazareni, exi*
ab eo: & omnem tandem uim, & dominium in uirtutem inimicam. Franciſcus Francis.
uerò iterũ uitam Apoſtolicam amplexus, à pecuniis penitus ſimul & uitiis de-
nudatus, creaturis omnibus imperat, & obediunt ei: Aquam in uinum conuertit,
ſiccis pedibus fluidum elementum pertranſiit: Rabidum lupum manſuetiſſimum,
& domeſticum reddidit: hyrundinibus garrientibus ſolo iuſſu ſilentium impo-
ſuit: Falconi iubet, & ueluti gallus excitator efficitur: lepores, & cuniculos
domeſticos fecit: ignem urentem alloquitur, & uirtutis ſuæ oblitus uiro Dei fo
mentum ſine horrida aduſtione præbet. Multa quoque huiuſce generis miran-
da peregit ad priſtinam dignitatem reſtitutus. Nec eſt abbreuiata manus Do-
mini, omnibus qui ipſi fidele exhibent obſequium. Nec quidem hoc exhibent om
nes qui dicunt, Domine Domine, aut qui exterius inſigne Chriſti, uel imitatorũ
eius deferunt, potius geſtientes ueluti ſimiæ, quàm Chriſti & ſanctorum ueram
uitam deducentes.

Varia & mira operandi & dominandi conditio. Cap. IX.

E*T quamuis ſolius Dei ſit miracula facere, nihilominus huma-*
num genus audaciſſimæ (ut Zoroaſtres inquit) naturæ opus, & Zoroa.
audax omnia perpetrare, fauente maximè antiquo & ualido
ſerpente, qui ſe ſimiam ſummi opificis ſemper conatus eſt ex-
hibere, multa aggreſſum eſt, in quibus homo Dei, & naturæ æmulator ap-
paruit. Archyta Tarẽtinus (ut fertur) columbam igneam fecit uolitantem per
aërẽ. Quod & aliqui noſtri tẽporis facere gloriãtur. Ægyptij (ut Mercurius Aegypt. Mercur.

Albertus Magn. *tradit) Deorum ſtatuas conſtruxere tales, ut loquerentur. Quod & Albertus cognomento magnus feciſſe traditur, caput uidelicet æneum loquens. Et reperi qui ſe iactitarent facere corpora euntia, & loquentia: nec tamen habere uirtutes animales, neque diu permanere. Ad quæ conducenda dicunt aſciſcere uirtutes cœlorũ, obſeruatis quibuſdã aſpectibus. Sed forſitã aliud eſt in cauſa* Dædalus *Dædalus artificioſis pennis uolaſſe fertur. Quod hac noſtra tẽpeſtate quidam per modicũ ſpatiũ fecit.* Roge. Bachom. *Multa iactat Rogerius Bachom ſe feciſſe magia pura, & naturali: tonitrua uidelicet in aëre, nubes & pluuias, atque rerum trãſmutationes quãplurimas. Nonnulli quoq; per artem reperti ſunt naturæ ſagaciſſimi æmulatores: de qua* Athen. Plato. *Athenien. apud Platonem in decimo de legibus: ars data eſt mortalibus, qua res poſteriores quaſdam generarent, non quidem ueritatis & diuinitatis participes, ſed ſimulachra quædam ſibiipſis cognita deducerent. Aliqui nõ contenti arte, naturæ accuratiſſimi indagatores effecti, ſtuduerunt cõducere ea, quæ à natura præparata erant, applicãtes actiua paſſiuis, ante tempus natura ipſa ordinatũ: Vndè uulgò uiſi ſunt facere miracula: quæ tamen naturalia opera ſunt, interueniente ſola præuentione temporis. Ij autẽ qui* Magi. *hæc perpetrare ſolebant uocabulo Perſico magi id eſt ſapientes dicti ſunt: quãuis nomen illud abuſu quodam pro necromante à multis accipiatur. Erant enim ſapiẽtes & occultarũ rerũ gnari: ex quibus fuere illi, qui uidẽtes ſtellã in natiuitate Redẽptoris humani generis: ultrà, & præter naturæ ordinẽ q̃ optimè ipſis cognitũ, & domeſticũ, auſpicati ſunt (ut æquũ erat) natũ aliquẽ fuiſſe, qui naturæ ordinẽ, & limites tranſcẽderet. Hinc moti à Perſide & regionibus orientis (id tamen quo ad ciuitatẽ Ieroſolymitanam Bethlehemiticam) uenerunt ad adorãdum puerum prodigio mirando, & ſupernaturali demonſtratum. Ii enim qui magi dicuntur, primo medicinæ ſtuduerunt: ut ſcirẽt quid ad choleram, quid ad flegma, quid ad atram bilem expellendam conueniret: quid ad cor, epar, uel ſtomachum temperandum, & huiuſmodi: Quod ut melius facerent, aſtronomiã addiderunt, arbitrantes infirmitates, & herbarum, radicumque atq; aliarũ rerum medicinalium naturas, ex planetis, & ſtellis, quibus conueniunt facilè diiudicari, ut Hermetem feciſſe comprobamus. Et cum eo Zoroaſtrem, Charundam, Oſtanem, Zamolxen, Brachmanas, Gymnoſophiſtas, multóſque inter medios, & poſteros, quorum etiam (licet excelluerint) fama obſcura eſt. Verũ multis de cauſis hìc ſubticẽdis (ne magis digrediamur quã deceat) deperdita eſt naturalis ordinis illius, & rerum applicationis cognitio. Vndè dæmones malos alij nominibus diuinis adiurare ſtuduere. Alij obſcæni & deteſtandi effecti, ipſos adorantes conſulere uoluerunt, ſcelus quidem omni mulcta plectendum. Malos autem & immundos conſuluerunt, quia poteſtates mundæ, & ſuperiores nõ faciles ſe præbẽt: ſed cordis mũditiã, uitæ ſanctimoniam, iuſſumq; Dei expectãt. Ipſæ autem immũdæ faciles ſe exhibẽt, falsò fauẽtes hominibus, ut ſuo aſtu conducentes ad id quod optant eorum cultores, obliuiſcantur Dei, imò opinẽtur*

dæmones illos malos diuinitate refertos. Ab huiuſmodi itaque docentur uerba excantandi, & eoſdem citandi pro libito ad conducenda opera, quibus ueluti Dij apparentes, adorentur à uulgo. Et quia mulieres maius habent cum dæmonibus ſymbolum, & leuius illuduntur: ideo mulieribus faciliores ſe præbent: quæ arte dæmonum uidentur facere ingentia, ut de Circe decantat Poëta. Virgil. Circe.

Carminibus Circe ſocios mutauit Vlixis,
Atque ſatas aliò uidi traducere meſſes.

Quòd & confirmant Cicero, Plinius, & Seneca. Elementa quoque concuſſa, & turbatas hominum mentes, atque plæroſque interemptos non ſuccis, ſed uerbis uenenoſis decantat alius Vates. Plinius Seneca.

Mens hauſti nulla ſanie polluta ueneni
Incantata perit. Alius quoque Poëta. Lucan. Ouid.
Carmine læſa Ceres ſterilem uaneſcit in herbam,
Deficiunt læſi carmine fontis aquæ.
Ilicibus glandes, cantatáque uitibus uua
Decidit: & nullo poma mouente fluunt.

Et iterum inducit Medeam de ſeipſa dicentem, Idem. Medea.

Cum uolui ripis ipſis mirantibus amnes
In fontes rediere ſuos: concuſſáque ſiſto,
Stantia concutio cantu: freta nubila pello,
Nubiláque induco: conuulſáque robora terra,
Et ſyluas moueo, iubeóque tremiſcere, montes:
Et mugire ſolum: manesque exire ſepulchris:
Te quoque Luna traho. Et de quadam incantatrice alius ſimilia ſe uidiſſe perhibet.

Hanc ego de cœlo ducentem ſydera uidi: Tibull.
Fluminis hæc rapidi carmine uertit iter.
Hæc cantu finditque ſolum: manesque ſepulchris
Elicit, & rapido deuocat oſſa rogo.
Cum libet, hæc triſti depellit nubila cœlo,
Cum libet, æſtiuas euocat ore niues.

Auguſtinus quoque perhibet ſe in Italia exiſtentem adiuiſſe mulieres quaſdam malignis artibus adeò imbutas, ut dato caſu ſtatim homines conuerterent in iumenta, quæ neceſſaria portarent, & hæc finito opere in homines iterum reducerent. Quod comprobat Apuleius, qui longa ſerie recitat ſe ueneficiis cuiuſdam mulieris, dum per magicam auis fieri conaretur, in aſinum conuerſum fuiſſe. Quod & temporibus noſtris multorũ teſtimonio contigit cuidã in Cherſo Illyrici inſula, qui per multos annos omnibus uiſus eſt aſinus: Tãdem ad ſe reuerſus, & ueneficia, & malefacta propter quæ id ſibi contigerat, ſacerdoti & publico concionatori enarrauit. Et ne quis opinetur fuiſſe deliramenta, Auguſt. Apulei.

Daniel Nabuc. *ſacræ literæ narrant (ut habemus in Daniele) Nabucdonoſor non mulierum ue neficiis,ſed iuſſu Dei ad eius elidendam ſuperbiam mutatum in bouem: & annis* Regum. *ſeptem fœnum comediſſe.* In primo quoque uolumine Regum legimus Phitoniſ- Samuel. *ſam mulierem,quæ erat in Endor aduocaſſe Samuelem prophetam: quem intel-* Saul. *lexit Saul eſſe uerè Samuelem.ſciſcitatus ab eo rerum ſuarum euentus.* Qui cō*firmauit omnia quæ dixerat,antequam ab humanis diſcederet.* Et fuit uerus ſpi*ritus Samuelis,ante completum annum poſt diſceſſum à corpore facilè aduocan* Hebræi. *dus, ut Hebræi dicunt:quamuis plærique in diuerſos ſenſus literam interpreten* Exo. Magi *tur.* In Exodo quoque perhibentur magi Pharaonis uirgas in ſerpentes mutaſ*ſe,ranarum multitudinem adductam,aquam in ſanguinem conuerſam in interitum piſcium, & Ægyptiorum iacturam.* Et niſi magi, phitones,necromantes, *malefici,& excantatores, atque huiuſmodi in rei ueritate fuiſſent: non iuberet in plærisque locis Dei uiui oraculū eos exterminandos de terra: Sed magna eſt magorum,aut mirabiliter operantium differentia.* Sunt enim qui operantur inge*nio,arte, & doctrina:ſupplentes,aut accelerantes, uel augentes naturæ opus ſi* Zoroa. *licet.* Si licet(inquio)quia Zoroaſtres magicæ artis inuentor (ut atteſtantur Gē*tilium literæ)in ſuis oraculis inquit.* Ne augeas fatum, *id eſt non magis te exten* Gemi. *das quàm datum ſit deſuper,aut ſeries rerū exigat, ut interpres eius Gemiſtus Plethon exarat.* Et iſti magi *,ſapientes,aut ueri philoſophi dicuntur.* Sunt etiā *qui attentāt ea,quæ uires,& humanam cognitionem traſcendunt.* Et hi ea quæ *neſciunt,& nequeunt,ſciſcitantur:& fieri flagitant ab immundis dæmonibus,aliquando ſe ſubmittentes, & adorantes,duplicis criminis rei,idolatriæ, ſcilicet & uiliſsimæ ſubiectionis: his maximè,quibus ipſi longè ſuperiores natura exiſtunt.* Alij autem uirtute nominum diuinorum adiurantes, *ipſos dæmones coartant.* Et hi quamuis idolatriæ,& deiectionis ſcelus non perpetrent,tamen mani*feſtis periculis ſe exponunt:quia & ſi coacti dæmones,tamen ſemper inuigilāt, ut errantem decipiant.* Alij uerò non contenti immundis dæmonibus,meliores & *mundas intelligētias aſciſcunt,uel ipſum Deum immediatè,quod paucis uel nul* Moſes. *li datum eſt.* Nam & Moſi omnium prophetarum ſummo loquebatur Deus per Paulus *angelos,dicente Paulo.* Lex data eſt per angelos in manu mediatoris. *Sed quia uicem Dei gerebat angelus, ideo loquens dicebat.* Ego Adonai, *quod eſt nomē quadriliterum,ſoli Deo competens.* Abrahæ quoq;*(ut in Geneſi legimus)*loque*bātur angeli prædicentes Saræ cōceptum:& pentapolitanum incendium, quā-* Abrahā. *uis Abraham adorans mittentem,dixerit ad nuntios Adonai,quod nomen magis mittenti, quàm miſsis competebat.* Et quod patribus illis faciebant angeli, nobis *operatur uirtus Chriſti,qui omnia(ut diximus)ad ſe numina traxit: & qui habet nomen cui flectitur omne genu, & omne nomen cœleſtium,terreſtrium, & infernorum.* Hinc iuſſum eſt nobis,ut in nomine illo omnia faciamus. Nec enim *hoc noſtro tempore alia uia faciendi miracula nobis relicta eſt.*

Quæ ſint naturalia opera, & quæ falſa, & quæ uera miracula, & quæ legitima dominandi uis. Cap. X.

CVm igitur (ut diximus) contenti ſint aliqui quantum ars, ingeniũ, & natura noſtra patitur maritare mundum, & applicare actiua paſſiuis, ij ſapientes, ueri philoſophi, aut magi dicuntur, naturæ ſecreta & rerum ſymbola rimantes. Nec iſti animaduerſione, uel iniuria aliqua, ſed omni ueneratione digni habendi ſunt: quos uniuerſorũ Dominus teſtes & fautores habere uoluit ſuæ fœliciſſimæ natiuitatis. Cũ autẽ malos dæmones conſulunt eorũ implorantes auxiliũ, ut ea cõducant, quæ nec ars, nec humanum ingenium patitur: tunc quæcunque eorum fauore perpetrantur, illa non miracula, ſed præſtigia ſunt: quia aut ſecundum apparentiam tantummodo ſiunt, aut in maleficium eorum qui ſuſcipiunt, aut qui ipſa perpetrant. Apparent enim aſini, uel equi, aut quæuis alia animalia, uiſi tranſmutati tantummodo ab oculis faſcinatis, & illuſis. Hinc mulier illa, quæ equa iudicabatur à uulgo, Hilarioni mulier uidebatur, ut erat. Multa quidem comprobamus illata, aut remota impedimenta à Deo, angelis, & dæmonibus: aliquando enim oculos aſpicientium perturbant, & aliquando medium per quod aſpiciunt. Aſtant enim dæmones (ut clara experiẽtia didicimus) coram decem, uel uiginti, ab uno uel duobus tantum uiſi, ab aliis autem nequaquam. Et hoc quia ad libitum ſe occultant, & ad libitum ſe uiſibiles præbent. Iudicabunt item multi aſtare aſinum, leonẽ, aut gallum, hircum, uel hominem. Alij autem nihil penitus uident: & id ſit arte, & illuſione malorum dæmonum. Sed ueniamus ad ſuperos. Obſeſſo Eliſeo ab exercitu regis Syriæ uallantis Dotaim, timuit miniſter eius uidens currus, & equites in circuitu ciuitatis: Cui Eliſeus: Ne timeas, plures ſunt nobiſcum quàm contra nos. Et orante ipſo ad Dominum, ut aperiret oculos pueri ſui, ecce uidit hic mõtem plenum equorum, & curruum igneorum in circuitu Eliſei. Orans iterum contra hoſtes, ut auferretur ab eis uidendi facultas, ſtatim quoque exauditus fuit. Vndè ſicut ipſo orãte aperti ſunt oculi pueri, ſic clauſa fuere hoſtiũ lumina, ut nihil uidere poſſent: & cæci effecti, manuducerentur ab Eliſeo dicente: Non eſt hæc uia, nec ciuitas: ſequamini me, & oſtendam uobis uirum quem quæritis. Duxitque eos in Samariam. Quam cum ingreſſi eſſent, orauit iterum Eliſeus dicens: Aperi Domine oculos iſtorum, ut uideant. Ad cuius præcationem aperuit Dominus oculos eorum, & uiderunt ſe eſſe in Samaria. Quod nequaq̃ in dammum Aſſyriorum petiit uir ſanctus: ſed in Dei ſui gloriam. Nam cum rex Iſraël uellet eos percutere, dixit: Nequaquam: non enim cœpiſti eos in gladio tuo: ſed pone panem, & aquam coram eis, ut comedant & bibant, & uadãt ad dominum ſuum. Ecce quomodo ad orationem bene chordati uiri aucta eſt uiſiua ultra naturales terminos in puero: & diminuta in Aſſyriis & iterum reſtituta. Sed redeamus undè digreſſi ſumus. Facta ſunt itaque à fatidicis, & præſtigioſis, quocunque uocabulo cenſeantur, aliqua miracula, ſecũdum apparentiã,

Eliſeus.

quæ præſtigia meritò dicuntur. Aliqua quoque facta ſunt arte dæmonum, aut transferentium, ut de meßibus ad alios agros traductis iam diximus: aut admouentium actiua paßiuis, ſicuti excantantibus magis Pharaonis, eductæ ſunt ranæ, & muſcæ, fa ta à dæmonibus appropinquatione breui tempore, quæ longo ſpatio conducenda erant: uel tranſmutantium: ſicuti iidem fecere conuertentes aquas in ſanguinem. Et de fatidicis mulieribus multa trāſmutantibus dictū eſt. Sed ij nec beneficium aliquod conferunt, nec poſſunt in his, quæ ſunt ſupra naturam. Ranæ enim muſcæ, & ſanguis in maleficium ſuorum Ægyptiorum fuere. Quæ autem ſupra naturam perpetrata ſunt, & in beneficiū, uera miracula dicuntur. Moſes igitur Dei iuſſu educendo pediculos, quorum non aderat materia appropinquanda, miraculum fecit. Educendo inſuper aquam de petra, manna de cœlo, præſeruando populum ab infirmitate, ut canit Pſalmographus: Et non erat in tribubus eorum infirmus. Conſeruatio quoque ueſtimentorum, ne conſumerētur, & huiuſmodi multa fuere uera miracula: Quorum aliqua, & ſi in maleficium, imò in pœnam incredulitatis Ægyptiorum, & proteruiæ ipſorū perpetrata fuere, ceſſerunt tamen in utilitatem populi liberati. Præſtigia autem Ægyptiorū in nullius utilitatē fuere. Miracula fecit Elias, & Eliſeus mortuos ſuſcitantes, oleum, & farinam multiplicantes, infirmos ſanantes, & huiuſmodi. Sed ſuper omnes, miracula fecit Chriſtus præcipiens tanquam uerus Dominus rerum: & ſemper in beneficium, in maleficium autem nunquam. Et in nomine ipſius quid fecerint aſſeclæ eiuſdem, iam per uniuerſum orbem celebri fama diuulgatum eſt, & nos ſuprà tetigimus. Inde quidē uidebatur in illis immediatis, aut propinquis diſcipulis ipſius eſſe uerum regnum Dei, quod ſe daturum promiſerat: imò quod dederat, dum ait: Regnum Dei intra uos eſt: Et iterum: Ecce dedi uobis poteſtatem ſuper omnem uirtutem inimicam, & reſiſtentem uidelicet: Nam amicam uirtutem facilè habebitis ad nutū. Hic igitur nobis reſtituit perditum regnum: dummodo bene chordati ipſius ueſtigia, recto & perfecto greſſu proſequamur.

(Dauid) (CHRISTUS.)

Bene chordatus homo exauditur ad uota de quacunque re petierit. Cap. XI.

(Idem.) *EXtat ſummæ Veritatis ſententia. Quicquid petieritis Patrem, fiet uobis. Sed quibus id fiet attendēdum eſt, ait enim. Vbi fuerint duo uel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum, poſtea ſubinfert: De quacunque re conſenſerint, ij uidelicet qui congregati conuenerint in nomine meo, fiet eis. Magnum quippe, & apertißimum uerbum: Collectio & conſenſio præmitti debent ab his qui impetraturi ſunt. Conſenſio quidem non tantum duorum uel trium hominum: Sed (ut rectè ſentit* (Orige.) *Origenes) concordia duorum eſt animalis hominis cum ſpirituali: concordia autem trium, eſt utriuſque illorum cum Deo. Et hoc eſt illud temperamentum quod*

exquirimus, imò quod expectat ipſe Deus ab omnibus: ſi gratas, & ſuaues orationes ſuſcepturus ſit. Nam tunc homo quaſi temperata cithara, omnem uocē, *& ſonum operis reddit Deo iucundum, & ſuauiſsimum, adeò ut ipſe in medio eorum interſonans uim atque energiam præſtet: ut gratæ & efficaces ſint orationes paterno fonti omnium bonorum, à quo hauriuntur omnia bona: & impetratur quicquid petitur*. Hic adeò inualuit oratio Moſi, aut Moſes orans, ut diuinam ſententiam mutauerit. Et dicente Deo, dimitte me, ut iraſcatur furor meus contra eos, & deleam ipſos, faciamque te in gentem magnam: non curauit Moſes de promiſſa exaltatione, iam Deo concors & unitus, ſed de ipſius gloria, undè orabat dicens. Ne iraſcatur (quæſo) furor tuus contra populum iſtum, ne dicant Ægyptij: Callidè eduxit eos, ut interficeret in montibus, & deleret eos in terra. Recordare Abraham, Izahac, & Iſraël ſeruorum tuorum, quibus iuraſti per temetipſum dicēs: Multiplicabo ſemen ueſtrum ſicut ſtellas cœli, & uniuerſam terram hanc, de qua locutus ſum dabo ſemini ueſtro: & poſsidebitis eā. Hinc placatus eſt Dominus exaudiens precantem Moſem, ueluti uerum fidelem & bene conſonum ſeruum, qui zelans honorem Domini propoſuit ea, quæ gentes in iniuriam Domini adducere poſſent, obiecitque iuſiurandum iam præſtitum, ne maliuoli taxarent ipſum de infidelitate in promiſſo. Et tantam uim cum Deo habuit hic bene chordatus cum eo, ut ipſum deuinceret, ne contra Moſi ſententiam, & conſenſum punire poſſet rebelles. Hinc dicebat: Dimitte me: Et quod mirum eſt, uenit Deus in ſententiam Moſi, ne diſſentiret ab eo, qui tā bene chordatus erat cum ipſo. Per Iſaiam quoque intimauit Ezechiæ ſententiam iam latam, ut diſponeret domui ſuæ citò moriturus. Orauit & fleuit Ezechias, ut Dominus illicò ſententiam mutauerit, & per eundem uatem ſignificauerit dicens. Vidi lachrymas tuas, & exaudiui orationem tuam. Ecce ego adiiciam ſuper dies tuos quindecim annos, & de manu regis Aſſyriorum eruam te, & ciuitatē iſtam: & protegam eam. Pro ſe orat Ezechias, & non tantum impetrat pro ſe, ſed pro ciuitate, & populo liberando ab Aſſyriis. Et qua uirtute (quæſo) fretus, quáue ratione munitus. Vtique quia bene ſe ſenſerat chordatum cum Deo. Hinc dicebat: Memēto (quæſo) quomodo ambulauerim coram te in ueritate, & corde perfecto; & quod bonum eſt in oculis tuis fecerim. Tradiderat Dominus Druſianam Epheſiam morti, & iam cadauer ipſius ad ſepulchrū efferebatur. Ad inſtantiam ſupplicantis populi orat Ioannes: & eam iterum ad uitam reuocat differens ſententiam iam exhibitam, ad aliud tempus, magiſtrum æmulatus, qui Lazari iam fœtentis letalem ſententiam reuocans, uitam interruptam in longius ſpatium prorogauit, effuſa oratione ad Patrem. Orat Paulus pro patientibus maris æſtuantis impetum, & ab imminenti naufragio liberat, Domino ipſi eos donante. Orauit Clemens, & aperuit Dominus fontem aquæ uiuæ, omnibus exiſtentibus in inſula, in quam erant cum ipſo relegati. Catharina uidens tormentum rotarum ſibi paratum, erectis ad cœlum luminibus tacitè orā-

Moſes.

Iſaias Ezechie. DEVS.

uit, & moles illa uehementi impetu concuſſa eſt. Hoc ideo, quia ille fidus uicarius Chriſti, iſta autem unitiſsima ſponſa. Innumera ſunt exempla, quæ comprobant orationes fidelium, & bene chordatorum cum Deo exaudiri ad uota. Sed cum in ore duorum uel trium ſtet omnis comprobatio, hæc pauca de multis ſufficiant.

Solus homo, bene chordatus cum Deo uiuit lætus. Cap. XII.

ET mirum quippe eſt, cum omnes quærant uiuere læti, id tamen pauciſsimi aſſequantur. Hoc ideo, quia extra ſe quærunt intra ſe poſitam fœlicitatem: Intra nos enim eſt regnum Dei; intra nos eſt uera lætitia, & fœlicitas, dummodo ſuſcipiamus hoſpitem, à quo om-
CHRISTVS. nis fœlicitas, & beatitudo ſecundum id quod ait: Si quis aperuerit, intrabo, & cœnabo ſecum, cœna illa uidelicet fœliciſsima & æterna. Nec aliud oſtium eſt, per quod intrare poſsimus niſi ipſemet, ad quem intramus, & quem ſuſcipimus in nos uenientem per amorem reciprocum, & bene chordantem hominem, quo nos ſecum, & ipſe nobiſcum non tantum conuerſamur, ſed unimur ea lætitia, qua maior expectari non poteſt. Et ſicut ſumma triſtitia eſt, & tartarearum acerba pœnarum diſsidere à ſeipſo, & conſequenter à Deo: ſic uera fœlicitas
Triſme. eſt cum utroque concordia. Quæ autem triſtitia ſit diſsidenti, & impio, Triſmegiſtus in claui ad Latium explicat dicens: Impietas eſt fili mi animæ grauiſsimum ſupplicium: Nec eſt enim ignis alicuius ardentior flamma, quàm impietas: Nec aliqua fera mordacior ita corpus lacerat, ſicut impietas, quæ eſt diſsidentia à Deo & ſeipſo, lacerat animã. Nónne uides quot malis animus impius prematur? Heu fili, ſic uociferatur malus animus: Vror, abſumor, quid agam, quid dicam neſcio. Deuorant me miſerum mala undique confluentia. Rationem au-
Procul. tem horum tormentorum aſsignat Proculus in de anima, & dæmone dicens: Improbus ſecum conſentire non poteſt, & repugnans ſibiipſi cum aliis conſentire nequit. Vndè ex perturbata imaginatione plurima ignorare conſtat, ſecumque diſsidens torqueri. Declarat hoc pœnitentia dimiſsis perturbationibus ueniẽs, in qua erubeſcit, & torquetur in his, quæ delectatione obcæcatus dum perpe-
Hierocl. trat, cognoſcere nequit. Addam illud Hieroclis in carmina Pythagorica: Stulti undique ſuis uitiis, & aſpectus diuini priuatione affliguntur. Et quia bono adhærere recuſant, hinc mentes ad malorum affectiones ita feruntur in hac uita,
Ieremi. tanquam in procellas. In quibus cœleſte oraculum per Ieremiam, nos paterno amore cautos reddit, dum ait. Duo mala fecit populus meus: Me dereliquerũt fontem aquæ uiuæ: & foderunt ſibi ciſternas diſsipatas, quæ aquas continere non ualent. Mutauerunt quoque gloriam ſuam in idolum: Gloria enim hominis, bonum, & fœlicitas, eſt adhærere Deo. Idolum autem facit, qui neglecto Deo ſeipſum, aut aliquid uilius, cum magna diſſonantia & diſsipato ordine adorat. Et cum ex ordine oriatur tranquillitas, carens ordine caret quoque tranquilli-

tate. Faciens itaque idolum de ſeipſo, aut de inferioribus rebus inuerſo ordine, ſodit ſibi ciſternas diſsipatas, quæ nullam aquam ueræ delectationis continere poſſunt. Ad gloriam itaque, & dignitatem ſuam reſtitutus homo, & ad fontem aquæ uiuæ, & ueræ refrigerantis reuertens, à quo ſemper undè gaudere poſſit hauriat, tunc uiuit lætus & fœlix.

De conſonantia animæ cum ſpiritu proprio, & aliis ſpiritibus
Tonus quintus.

Quid ſit ſpiritus.	*Cap.*	*primũ.*
Quotuplex ſit ſpiritus.	*Cap.*	II.
Quid agat ſpiritus in homine ultra animam.	*Cap.*	III.
Quam conuentionem habeat homo cum ſpiritu Dei.	*Cap.*	IIII.
Quod commercium habeat homo cum ſpiritu angelico.	*Cap.*	V.
Quid habeat homo cum ſpiritu diabolico.	*Cap.*	VI.
Quomodo intelligatur ſpiritus unius intrare ĩ corpus alterius.	*Cap.*	VII.
Quæ conſonantia deducatur inter ſpiritum & animam.	*Cap.*	VIII.

QVID SIT SPIRITVS. *Caput primum.*

*CVM tota lex euangelica tractet de homine perficiendo ſe-
cundũ ſpiritum, uerſans ſemper circa ſpiritualia, hinc æquũ
& opportunum eſt, ut aliquid de ſpiritu percurramus: qui
tam uariè accipitur in ſcriptura ſacra, ut cũ difficultate nõ
modica intelligatur quid ſit. Eſt enim de reconditiſsimis na-
turæ rebus, nec aliquid de ipſo pertractandum, niſi quantũ
ex ſcriptura ſacra à præcipuo & principali ſpiritu ædita coniicere poſſumus,
aut excudere ex characteribus uocabuli linguæ illius, in qua omnia nomina im
poſita ſunt rebus, ſecundum illarum proprietates. Hebræi enim uocant ſpiritum*
Hebræi. רוח *Ruah. In qua dictione ſunt tres literæ. Vna eſt* ו *quæ eſt litera diuinitatis,
importans numerum ſenarium, ſecundum quem ipſe ſpiritus ſummus omnium ar
tifex primo incubans ſuper fœcundis aquis diſpoſuit (ut conueniens erat) totam
hanc mundi machinam. Trinum eſt enim omnium rerum principium, egrediens
in opus, ornans, & confouens, & quodlibet illorum per intermedium ſpiritum,
ex quibus ſenarius reſultat in maxima unitate. Hinc dixere reconditiſsimi theo*
The. He. *logi Hebræorum illam literam diuinitatis, quæ eſt* י*, ſignificans principium &
finem, cum ſit finis numerorum, & principium denariorum, habere ſex ſpinulas:
quoniam in ea ratione, qua principium eſt ipſe Deus ſignatus per literam illam,
ternarius eſt: à quo, in quo, & per quem omnia. In ea autem ratione qua dire-
ctor, confouẽs, & reducens eſt, alio ternario, ſpiritali uidelicet gaudet: nõ quia*
Abraha. *tres ſint ſpiritus Dei (quamuis Abraham in libro de formatione dicat ſpiritum
de ſpiritu) ſed quia triplex eſt eius operatio, ſecundum quam regius uates in*
Dauid *pſalmo quinquageſimo nuncupat eum ſpiritum principalem, ſpiritum rectum, &
ſpiritum ſanctũ. Eſt igitur in uocabulo & nomine illo litera diuinitatis, quæ eſt,*
ו*. Eſt etiam alia litera uitæ, quæ eſt,* ח*. Nam uita dicicitur,* ח *hai. Tertia eſt,* ר*.
quæ binos centenarios, & materiam, aut corporeitatem quandam ſignificat: Bi*
Hieron. *narius enim materiam importat, hinc (teſte Hieronymo) ſemper infauſtus, niſi
cum alio numero coniunctus fœlicitetur: Nam materiale cum uita & diuinitate*
Cantic. *aſſociatum fœlix eſt. Ducenti enim per* ר*, importati, illi ſunt de quibus in Canti
cis agitur. Vbi poſtquam,* א*, aleph, & unum, & mille attributa ſunt diuinitati
ſubinfertur. Et ducenti his qui cuſtodiunt fructus eius: Cuſtodes enim poſiti ſu-
mus in uinea Domini cum binaria corporeitate. Vbi ſi cuſtodierimus fructiſe-
ra Domini præcepta: tandem uniemur cum ipſo aleph præparato omni uere pa
cifico, & illi qui habet pacem in ſeipſo. Spiritus igitur quidam nexus eſt, ligans,
& nectens duo extrema ſimul: ipſa uiuificans, & corroborans, pro conditione
ſpiritus unientis. Hinc ſapit naturam duorum extremorum, quæ uniuntur, & ſui
ipſius medij connectentis, ut innuitur per literas nominis ipſius iam declaratas.
Viuificat enim cũ in ſe uitã cõtineat, undè dicitur aliquãdo ſpiritus uitæ. Cor-*

roborat uerò dans uim operandi iuxta illud Apoſtoli: Corroborari per ſpiritũ eius. Et de Sãſone legitur in libro Iudicũ: Irruit ſpiritus Domini in Samſon, & lacerauit leonem. Et quodcunque robur in uiuente procedit à ſpiritu uitæ, qui eſt in eo: Spiritus autem hominis nexus quidam eſt, & medium ſapiens naturam intellectiuam & corpoream, ligans & connectens animam animalem & craſſiorem cum intellectiua uirtute, quæ dicitur portio ſuperior. Corporeus quidem eſt ſpiritus, non tamen habens corpus groſſum, tangibile, aut uiſibile, iuxta illud ſummæ ueritatis: Palpate, & uidete, quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet. Sed corpus illud ſubtiliſſimum eſt, & facilè unibile cum mente ſuperiori; & diuino illo, quod eſt in nobis. Hinc qui diuini efficiuntur communi, & uulgari uocabulo dicuntur ſpirituales, quia eorum ſtudium eſt deducere corpus in naturam ſpiritus uergentis ad diuinum. Aut quia ſtudent mediante Dei ſpiritu reduci in ipſum Deum: Hinc clarè conijcitur ſpiritus differre ab anima ſuprema, quæ intellectus, mens, lux, & portio ſuperior dicitur: & etiam differre ab animali, à qua ſeparari docet Apoſtolus per uirtutem uerbi Dei dicens: Viuus eſt ſermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens uſque ad diuiſionem animæ, & ſpiritus. Docet enim uerbum Dei, ut totum affectum rationalem, qui ad ſpiritum pertinet, remoueamus à concupiſcentia, & oblectamento animali: & reducamus in Deum per illud ſupremum, & diuinum, quod Dei gratia eſt in nobis: cum quo uniri debet ſpiritus non tantum affectu, ſed re ipſa. Nec poteſt cum ſuperiori uniri penitus, niſi quatenus ab inferiori, ſeparatur: ſicuti ignis procedens à ligno, non unitur cum ſuperiori, & æthereo igne, niſi ſeparetur à groſsiori ſubiecto. Quod autem ſeparatur, etiam diſtinguitur. Et ſi dicant ſpiritum eſſe animam rationalem, damus quidem: Nam eſt medium quoddam (ut Plotino & academicis placet) inter animale inferius, & diuinum, quod eſt ſuperius, connectens utrũque, & eũ utroque unibile. Sed ne offendantur legentes, dum audiunt animam eſſe aliquid corporeum, dicimus ipſam habere, uel ſapere aliquid corporeitatis, dum eſt in corpore, & corpore utitur, tanquàm inſtrumento ſibi neceſſario. Si autem ſeparetur penitus à corpore, unitur cum ſuperiori illo diuino, imò cum ipſo Deo, ab omni corporeitate penitus ſemoto: trahens tandem ſecum corpus, quod glorificatur, cuius immediata forma extitit. & cum medium ſit ipſa anima deducens corpus in meliorem ſortem, neceſſe eſt ut utriuſque naturam ſapiat. Et hoc eſt quantum de ſpiritu noſtro in præſenti dicere poſſumus.

Paul. Samſon CHRISTVS. Paulus Plotin. Academ.

Quotuplex ſit ſpiritus. Cap. II.

ET quia non tantũ in homine, ſed in alijs quoque rebus ſpiritus reperiuntur: ideo explicemus uarias naturas ſpirituum. Eſt enim ſpiritus naturalis, cœleſtis, dæmoniacus, humanus, angelicus, & diuinus. Spiritus naturalis eſt tã in maiori, quàm in minori mundo medium illud, quo unum membrum in aliud operatur. Eſt in homine uirtus imagi-

natiua,uel phantaſtica in capite,ut moueat manum,uel pedē,& ſtatim mouetur: quamuis ſatis diſtet à capite, ubi eſt uis illa cogitatiua. Vndè hoc fit mediantibus ſpiritibus multiplicibus, qui ſunt inter caput & manū uel pedem. De quibus ſpiritibus naturalibus,ſiue uitalibus multa pertractant authores medicinæ: quæ in ſuis libris legenda relinquimus. Per ipſos enim unitur anima cū carne, & corpore,undè uiuit: & per ipſum corpus mediantibus illis ſpiritibus anima operatur. Eſt eodem modo ſpiritus multiplex in mundano hoc corpore inferiori: per quos una res operatur in alia:ſicuti magnes in ferrum, attrahens ipſum:& lapides multiplices in homines,lætificantes, roborantes,& multiplices diſpoſitiones inducentes: & quodcunque in alio operatur non tantum qualitatibus primis interuenientibus, ſed ex uirtute(ut aiunt)occulta. Quæ cum medium ſit,ut unum operetur in aliud,meritò ſpiritus dici poteſt. Eſt quoque ſpiritus cœleſtis, quo mediante inferiora ligantur cum cœlis: ut ab ipſis per ipſum ſpiritum banriāt,& ſuſcipiant cœleſtes inflexus. Eſt etiā ſpiritus dæmoniacus malus, & ſpiritus angelicus bonus,uterque datus cuilibet homini. Quorum officium eſt quærere unionem cum ſpiritu noſtro,ut unuſquiſque euocet, & trahat ipſum ad ſe. Malus autē per mala opera conformes,& unitos ſibi reddere ſtudet: ut de proditore perhibet ſumma Veritas dicens: Ego uos elegi duodecim,& unus ex uobis diabolus eſt, in ſpiritum uidelicet diabolicum per ſuam iniquitatem conuerſus,& ſecum unitus atque idem effectus: Commiſcētur enim hi ſpiritus ſicut aqua & uinū,uel duo uina,aut duæ aquæ ſimul. Bonus uerò per bona opera, & ipſi ſymbolica nos in angelos deducere ſtudet: ut de Ioanne atteſtatur Deus in Malachia: Ecce (inquit) ego mitto angelum meum ante faciem tuam. Eſt denique ſpiritus diuinus, qui à ſacris & ueris doctoribus dicitur nexus, ligans uidelicet animam noſtram cum ipſo Deo, unum primo effectam cum ſpiritu illo, iuxta Apoſtolicam illam ſententiam: Qui adhæret Deo unus ſpiritus efficitur cum eo. Et hæc eſt conſummata unio,quam denique conſequi ſperamus. Et quia omnia reducenda ſunt tandem ad ſuum principium,à quo proceſſerunt: quia omnia ſunt per ipſum, à quo omnia emanarunt (ut Apoſtolus docet) ideo ille ſpiritus, per quem incubantem ſuper aquas omnia in lucem deducta ſunt, exigitur,ut etiam per eundem reducātur ad id,à quo prodierūt. Hinc de ipſo dicitur: Spiritus Domini repleuit orbem terrarū. Et iterū. Et ſpiritu oris eius omnis uirtus eorū. Ab ipſo enim nedū cœli, ſed machina hæc uniuerſa ſuſtentatur, uiuit, corroboratur, nutritur,& tandem reducitur,quo tendunt omnia. Diuinus autem hic ſpiritus eſt ab omni corporeitate penitus abſolutus,& eſt tanquam ignis conſumens,conflans, conuertens, & deducens quos tangit in naturam propriā, & diuinos faciens. Quouſque autem eos penitus deificet, ſemper in ipſos illabitur,ipſoſque perfundit,exiſtens ignis,& canalis per quem fluit.

CHRISTVS. Malach. Paulus. Idem. Sapien.

dormiens, atque conſurgens & ligabis ea, quaſi ſignum in manu tua, & erũt ante oculos tuos: Quod etiam in Pſalmo *dicitur*: Beatus vir, qui in lege Do- Pſalm.
mini meditatur die, ac nocte. Et quamoptime hæc arbor legis & regula diuini uerbi dicitur eſſe ſcientiæ boni & mali, quia ex illa quid rectum, quid obliquum, quid bonum, & quid malum ſit, perpendere poſſumus. Hæc enim docet nos, quando ſupremo bono frui debemus: & quando, aut qualiter infimo, aut medio potiri licitè ualemus. Et ſeruata illa arbore, & regula illæſa tunc poſſumus de omnibus arboribus comedere, id eſt in omnibus creaturis condelectari, & ipſas appetere appetitu minimè obliquato. Hæc dicta ſint pro his, quæ ſpectant ad moralem ſenſum, nam in allegorico, & ſuperiori alibi interpretati ſumus.

Quid hæc diuina perſona media cum natura humana, quam aſſumpſit. Cap. III.

*N*Ec ſine myſterio illa perſona media in ſanctiſſima Trinitate naturam humanam aſſumpſit: quia & ipſa media eſt inter cœlum, & terram: media inter Deũ, & cæteras creaturas utriuſq; naturam ſapiens, ut per ipſam naturam mediam omnia uniret extrema: Ipſa enim humana natura meditullium poſſidens omnium uinculũ exiſtit: & cum omnibus partem habens cum omnibus deliciatur: Bonum enim, in quo eſt delectatio, totam latitudinem rerum apprehendit, in quod omne nulla creatura fertur, niſi homo:* Nam vnicuique ſummus moderator tribuit propriam eſcam, homini autem omnigenam: *quod* Moſes *cum ſuis ænigmatibus* Moſes.
indicat: Primo *quando homini exiſtenti in paradiſo deliciarum omnem arborem in edulium conceſſit: licet hoc iam antea tribuerit, nondum homine in paradiſo collocato, dum ait:* Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram, & omnia ligna, quæ habent in ſemetipſis ſementem generis ſui vt ſint uobis in eſcam: Cunctis autem animantibus dedi virorem herbæ, tãtummodo videlicet. *Ecce quòd non eadem lex ciborum beſtiis, & hominibus præſcribitur: Siquidem beſtiis cum ſuo herbarum uirore relictis, homini cõceduntur non tantum ſatiuæ herbæ, ſed aliquando animantia. Et in paradiſo voluptatis poſito omnis arbor, id eſt omnis creaturarum rationabiliũ vigor, & oblectatio in eſcam conceditur, & etiam lignũ uitæ, quod erat in paradiſi meditullio: Vnde habemus, qualiter homo creatura media inter Deum & cætera creata deliciari poteſt tã in ipſo Deo, quàm in omnibus creatis: Pro ipſo enim Deo fruendo producti ſumus, ſi* Auguſtinus *& omnis* Theologorũ *turba rectè ſentiũt: & quouſque ad ipſius Dei fruitionem, & cũ eodem vnionem pertingamus omnibus creaturis recta lege ſeruata potiri poſſumus:* Potimur *enim terra, quam calcamus, & quæ nobis præbet, cibos, & pro ædificiis conſtruendis ſtabile fundamentum: In aqua nauigamus, mundanda abluimus;* Auguſti.

TT

& in multis opportunis ipſa utimur: Potimur quoque aëre, quo reſpiramus, & per quem oculorum beneficio fungimur: Ignea quoq; , atq; excalefactoria virtute viuimus, & excoquenda, ac expurganda perficimus. Veſcimur plantis, & carnibus animalium: quorum etiam pilis, & pellibus induimur, & ipſorum fauore terram colimus, onerofa conducimus, & longa itinera etiã debiles commodè peragramus. A cœlis quoq; magna ſuſcipimus beneficia: maiora autem ab angelis, & ab hominibus, cum quibus ſiue ſpiritu, ſiue corporali præſentia conuerſantes mirumimmodum honeſta uoluptate oblectamur: Sed ab arbore vitæ, quæ eſt in omnium iſtorum medio, omnigenum, atq; perfectiſſimum omnium oblectamentum, & uitæ, & omnium voluptatum uerarum ſuſcipimus. Concinnè itaq; illa diuinarum perſonarum media vnita eſt cum homine creatura media, & cum ea, quæ eſt omnium vinculum, vt per ipſum medium omnia conniruntur extrema.

Quomodo ex illa arbore inductum ſit peccatum, & malum in mundum Cap IIII.

SIcut enim ab arbore illa rectè & debitè ſuſcepta omnis iuſtitia, omne rectum, omne deniq; bonum procedit, ſic ab arbore violata omne malum in genus humanum, & etiam in angelos proueniſſe non ambigimus. Nec miretur quiſpiam, ſi malum à bono oriri dici-
Auguſt. *mus, cum aliunde progredi nequeat, vt apertè diffinit Auguſtinus in Enchi-*
Dyoniſi. *ridio, & ante eum Dionyſius dicat: Omnium malorum principium & finis eſt bonum: Et rationem aßignans ait: Nihil operatur ad malum aſpiciens, ſed ad bonum videlicet, quod aut negligit, aut indebitè appetit. Eſt igitur hæc arbor principium omnium bonorum, atq; malorum: quia ipſam ſiquis veneratur, & obſeruat, operatur bonum: Si autem quis eam negligit, & deuorare, aut peſſundare præſumit, operatur malum, ſicut de ipſa humano ſurculo in-*
Symeõ. *ſita proteſtatus eſt ille ſanctißimus ſenex Symeon dicens: Ecce poſitus eſt hîc in ruinam, & in reſurrectionem multorum in Iſraël, & in omni populo tam angelico, quàm humano: Peccauit enim angelus nolẽs ipſum ſuſcipere tanquã verum Dominum, & verum legiſlatorem, atque obedire regulis in eodem deſcriptis, nolẽsque reuereri ipſum tanquam mediatorem, & per quem cohæredes efficeremur iuxta regis edictum: Quod Paulus cum Hebræis propala-*
Paulus. *uit dicens: Et cum introduceret eum primogenitum in orbem terræ, dixit: Et adorẽt eũ omnes angeli eius. Sed aliqui illorum proterui à ſumma illa veritatis regula ſuperbè declinantes in errorem, & mẽdaciũ prolapſi ſunt: Quod*
CHRISTVS *ipſemet veritatis fons atteſtatur, dum ait: Ille homicida ab initio in ueritate non ſtetit: Hinc peccauit & homo auſus extendere ad ipſum rebellem manum, qui ſub typo arboris ſcientiæ boni & mali in medio paradiſi collo-*
Moſes. *cata à Moſe deſcribitur. Ecce quomodo hinc ſoluimur à magno labore,*

qui eſt apud Dionyſium, & alios ſapientes in venando, quid ſit malum, & vnde ſuam trahat originem: Quod decidere, maximæ quippe videtur difficultatis, cum malum non ſit ens, nec purum nihil, nec cauſa aliqua, cum omnis cauſa ſit aliquid realiter exiſtens: Nec videtur effectus, quoniam omnis effectus procedit a cauſa, & cauſa huiuſmodi eſt, vt in operando ſemper ad bonum aſpiciat: & ſemper agat bonum, quamuis in agente libero ſæpius fallat imaginatio exiſtimans, aut præfingens bonum illud, quod non eſt bonum. Nec videtur quomodo malum poſsit oriri ex bono, acclamante ſumma veritate: Non poteſt arbor bona malos fructus facere: Et etiam, quia nihil fit ex contrariis, niſi tanquam ex termino a quo, vt dicere ſolent Peripatetici. Nec malum poteſt produci a malo, cum malum nullius ſit cauſa, quia haberet rationem boni: Quæ omnia quamuis prima fronte difficillima, tamen attentis his, quæ de arbore dicta ſunt, facilime diſſoluuntur: Eſt enim malum carentia rectitudinis, & boni, aut ordinis, qui in opere exquiritur: Rectitudo autem & ordo eſt conformitas cum regulis illis exiſtentibus in ipſa arbore, vndè dignoſcitur bonum & malum: Quæ rectitudo, dum adeſt, opus eſt bonum, dum verò abeſt, fit malum, eſto quòd bona ſit lex prohibens bonum obiectum, in quod fertur voluntas: bona voluntas, quæ eligit: bonum corpus, & animal noſtrum, cui conſentimus. bonus appetitus concupiſcibilis, & iraſcibilis virtus, quibus uel appetimus, uel renuimus: quia hæc omnia præſtita ſunt à bono authore in beneficium noſtrum: Bonus inſuper eſt actus exterior, quod ſubſtratum deformitatis dicitur: Sola autem illa deordinatio, & in cõcinnitas, aut carentia ab ordine, & conformitate cum regulis exiſtentibus in illa arbore eſt malum: vndè clariſsimè infertur, quod ab illa arbore prouenit malum, non quidem ab ea productum, ſed quoniam operans ab ipſa declinat, ut apertè intonat apoſtolus dicens: Sublata lege, tollitur peccatum: Et iterum; Si lex non eſſet, peccatum non imputaretur. Iaceat igitur hic Manichæus, qui duo ſomniauit eſſe principia, alterum bonorum, & illud bonum, alterum malorũ, & illud malum: Non enim poteſt eſſe principium producens, niſi ſit bonum: Neque binarius poteſt eſſe, niſi ab uno trahat originem: Vnum igitur omnino eſſet primum, a quo iſta bina principia emanarent: Nec poſſet Deus eſſe fœlix, ſi aliquid ei in mundo aduerſaretur. Hæc igitur Manichæorum marcida & putrida aqua de ignorantiæ fonte proceſſit: Lex enim bona eſt, cuius præuaricatio eſt malum: Sed lex eſt ipſa ueritas, & agendi regula, quæ in uerbo incarnato eſt quod nunc IESVS dicitur, & redemptor, olim autem arbor uitæ & arbor ſcientiæ boni & mali, quia inde cognoſcimus bonum & malum, & inde habemus, undè operemur bonum & malum: Et cum illinc omne malum ſumat originem, idcirco cum Ionâ, qui ipſius IESV teſtimonio eiuſdem perſonam, & typum geſsit, dicere poteſt: Propter me uenit hæc tempeſtas. In cœlis quippe, quia angelus, qui draco & diabolus effectus eſt, uoluit

Diony. Peripat. Paulus.

Iohan. *ipſam deuorare, dicente Iohanne: Et ſtetit draco, vt deuoraret filium eius, filium videlicet mulieris amictæ ſolis, qui olim arbor vitæ, & ſcientia boni & mali dictus eſt. In paradiſo autem voluptatis, quia homo voluit cõtra regis edictum ad ipſam manum extendere, eamque deuorare, grando illa deſæuit.*

Chriſtus in hac vita ſemper oblectatus eſt medio. Cap. V.

ET vt factis oſtenderet ſe perfectum mediatorem, in ingreſſu, in ſtatu, in receſſu, & in regno ſemper locum medium tenere curauit: Naſcens enim in medio duorum animalium, bouis videlicet & aſini non ſine magno myſterio collocatur. Eſt enim aſinus (vt
Theolo. *ſecretiores Theologi dicunt) reſpondens in archetypo dexteræ, vbi eſt miſericordia, bos autem ſiniſtræ, vbi eſt iuſtitia: ſiquidem has in ſuo aduentu inuicem obuiare faciens mediator noſter in medio earum ſtetit: quod per collocationem factam à principio inter bouem & aſinum ſignificari voluit: Primum quoque opus celebre in medio exercere voluit, diſputauit enim adhuc puerulus in medio doctorum: Et vitæ, atque virtutum cum iam perfecta incrementa ſuſcepiſſet, ea quibus plenus erat charïſmata impartiri volens in medio ſe collocauit, ſicut ipſemet perhibet dicens: Ego ſum in medio veſtrum, tanquam qui miniſtrat, vt omnibus videlicet æqua diſtributione, ſaltem geometrica, ſuſcepta munera diſtribueret. Et cum ad vitæ, & myſteriorum ipſi creditorum metam deueniſſet, medium quoque tenere curauit: Affixus enim cruci poſitus fuit in medio duorum latronum pendentium, vnius a dextris, alterius autem à ſiniſtris, ut iam eorum conſtitutus iudex, redderet vtrique debitas vices iuxta vtriuſque merita: & præſagio quodam magni & extremi iudicij præmiandum habebat ad dexteram, puniendum autem ad ſiniſtram: Quos etiam diuidens eam, quam facturus eſt, extremam diuiſionem innuit. In regno quoque ſuo ſemper tenuit, & tenebit locum medium inter Patrem, & nos aduocatus & mediator exiſtens, atque pro nobis continue intercedens: Eſt enim, vt Iohannes perhibet in regno illo cæleſti in medio throni, in medio quatuor animalium, & in medio ſeniorum. Eſt denique medium*
Abrahã. *tenens in illo diuino archetypo, in quo Abraham plenus pietate a Theologis Hebræis in dextera, Izahac verò ſeueriſsimè in ſacrificium oblatus in*
Theolo. *ſiniſtra reponitur, In meditullio autem Iahacob, in cuius domo, angelico atteſtante oraculo, noſter mediator in æternum regnat iam reuerſus ad locum, vnde venerat: quo etiam nos veros Iſraelitas effectos conducere intendit, vt non ſine cauſa dixerit: Non veni, niſi ad oues, quæ perierant do-*
CHRISTVS. *mus Iſraël. Et vt non modo nos, ſed vota, & opera noſtra illuc verus mediator conduceret, dum oramus concordes, in charitate videlicet ſiue bene ordinati cum Deo, aut in aliquod bonum opus conuenimus in medio noſtrum adeſt ſuſcepturus, & delaturus Patri ſummo vota noſtra & opera,*
Idem. *quæ in charitate peragimus, ſicuti ipſemet teſtatur dicens: Vbi fuerint duo,*

uel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum: Et de quacunque re conſenſerint ſuper terram, fiet eis à patre meo, apud quem pro eis mediator conſtitutus ſum.

Chriſtus fuit optimus mediator. Cap. VI.

MEritò igitur hic, qui eſt medius in diuinis, & in medio paradiſi veluti arbor in medio horti plantatus, & ſemper in uita medium tenuit, factus eſt uerus, & optimus mediator inter Deum & hominen, iuxta illud apoſtoli: Vnus eſt mediator Dei, & hominum Chriſtus Ieſus: Qui eſt verus mediator multiplici ratione, ſed potiſsimè (ut opinantur aliqui) ex carne, & natura humana aſſumpta: propter quod ex utroque extremo participans bonum fuit medium, uinculum, & glutinum ligans, connectens, & uniens hominem cum Deo: Quo officio quia etiam ueri ſacerdotes funguntur, quilibet illorum dicitur mediator, non quidem primus, ſed ſecundarius, & tenens uicem ueri, & primi mediatoris. Eſt inſuper optimum medium, & mediator, ac ueluti canalis quidam, per quem à fonte uiuo, & ſupremo fluunt ad nos aquæ uiuæ, quas gratis pleriſq; in locis nobis offert: Vndè tãtum quis poſsidet de ſuperiori influxu, quantum de iſtius mediatoris plenitudine ſuſcipit. Neque demum poterat creatura redire in Deum, à quo proceſſerat, niſi per hoc medium, quod de vtroq; extremo participat. Paulus.

Per Chriſtum hominem conſcendimus in Deum & Patrem. Cap. VII.

EſT itaque hic noſter Chriſtus uia media, & ſcala, per quam aſcendimus ad Deum Patrem, vt ipſemet in euangelio, cui titulus eſt ſecundum Iohannem, aperto ſermone proteſtatur dicens: Ego ſum uia, nemo uenit ad Patrem, niſi per me. Qui & antiquo patri Iabacob, in cuius domo regnare debebat, in figura ſcalæ ſeſe oſtẽdit, per quam in Deum conſcenderet ipſius uidentis electa poſteritas: Huius enim ſcalæ inferius extremum figebatur in terra, quia mediatoris anima, quæ data eſt in pretium redemptionis humanæ, & præparauit iter, quo cõſcenderemus in Deum, fixa fuit, ſicut & cæteræ animæ in terrea carne, quam comitabatur ipſa diuinitas: ſiquidem alterum extremum ſcalæ, ſiue ſupremum cacumen ipſius mediatoris Chriſti cœlum tangebat ipſum penetrans uſque ad Deum Patrem, qui illi cacumini innitebatur, quaſi in ipſo quieſcens, & eundem ipſum ſuſcipiens, iuxta illam eiuſdem Filij Dei, quã nemo, niſi ipſe auſus fuiſſet aſſerere ſententiam: Ego in Patre, & Pater in me eſt: Et iterum: Pater in me manens ipſe facit opera. Quod cognoſcens ſanctus Iabacob, ſurgens erexit lapidem in titulum, fundens oleum deſuper, & dicens: Verè Dominus eſt in loco ſancto iſto, & ego neſciebam. Quis autem ſit lapis, Apoſtolus apertè reſerat dicens: Petra autem erat Chriſtus. Hunc igitur lapidem erexit Iabacob in titulum, ſuſcipiens uidelicet ipſum in Do-

Iohãn. CHRISTVS. Iabac. Paulus.

Paulus. *minum, & in Deum: In Dominum quippe erigens illum: nam eum ſemper ſuſcipimus, & veneramur, cuius vexillum, aut inſigne erigimus: in Deum uerò ſuſcepit oleum, quod in ſcriptura ſacra diuinitatem reſignat, perfundens, quadam videlicet profeſſione confitens. Nec mirum ſi ille, qui nuper ſcala per quam aſcendimus ad Deum dictus eſt, nunc dicatur lapis pro fundamento collocandus, ſuper quem omnia noſtra edificemus: Cum enim* Iahacob *vtrobique clara luce conſpiceret diuinitatem huius mediatoris in humana carne latentem admirans, credens, & confitens ait: Verè* Dominus, *aut* Tetragrammus, *vel Adonai (quod nomen diuinitatis importat) eſt in loco ſancto iſto, & ego neſciebā: Non eſt hic aliud, niſi domus Dei, & porta cœli:* Porta *vtique vt ipſemet ait: Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit, ſaluabitur. Domus verò illa, in qua omnia à principio collocata erant, & in quam ſuſcipit domeſticos, vt paſcua tribuat, ea ſcilicet quæ ſtantes in veſtibulo, ſiue etiam in atrium, uel porticum humanitatis intrantes guſtare nequeunt. Nec ambigendum eſt, redemptorem, fuiſſe* Iahacob *in hac celeberrima viſione præoſtenſum, tum id clarè expreſſerit Deus ſuprà ſcalam innixus illo pulcherrimo eulogio: Benedicentur in te, & in ſemine tuo cunctæ tribus terræ: Quæ uerba ubicunque patribus demonſtrata ſunt, omnes ea dicta fuiſſe de Chriſto communi aſſenſu aſſerunt: cui etiam uouit, & iurauit patriarcha noſter* Iahacob, *exigens prius ſignum conformatiuum eorum, quæ oraculum ſpoponderat in eo quod dicitur: Vouit etiam uotum dicens: Si fuerit Dominus mecum, confirmans uidelicet ea, quæ in uita hac me conſecuturum promiſit: Vndè ſequitur: Et cuſtodierit me in uia, per quam ambulo, & dederit mihi panem ad ueſcendum, & ueſtimentum ad induendum, reuerſuſque fuero proſper ad domum patris mei, erit mihi* Dominus *in* Deum, *& lapis iſte quem erexi in titulum, uocabitur domus* Dei: *Cunctorum quoque, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi: Latus quidem & amplus eſt ſpiritus prophetarum, imo Spiritus ſanctus replens prophetas, & loquens per ora ipſorum, ideo loquens de uno de pluribus uerificatur. Sed alijs omiſſis proſequamur, ea quæ de Chriſto mediatore pater* Iahacob *Deo plenus perſtringit. Tria quidem exigit in comprobationem* Meſſiæh, *de quo uaticinatur: Primum eſt uiæ præoſtenſio, ducatus, & cuſtodia; quæ omnia præbuit* Meſſiah *ouibus omnibus, quæ perierant domus* Iſraël: *Qui nedum uiam oſtendit, ſed fecit ſeipſum uiam, lumen, & ducatum omnibus præbens: Eam quoque tutelam habuit, ut dicat:* Non *rapiet quiſquam oues meas de manu mea, quas uidelicet tanquam bonus paſtor cuſtodio. Præbuit inſuper in cibum panem uiuum, qui de cœlo deſcendit. Tribuit denique ipſe Agnus effectus ſuam ipſius pellem in tegmentum nuditatis, & ignominiæ noſtræ, imo ſolus potuit tegere peccata noſtra: quia nos omnes eramus filij iræ, & denudati: Ideo inquit Apo-*

ſtolus: Induimini Dominum noſtrum I E S V M Chriſtum. Habita itaq; via, Paulus.
& præoſtenſa cum tutela itineris, & optimo viatico ad ſtatutam regionem pergenti, tunc confitetur ipſum, tanquam verum Parentem, & Dominum. Suſcipit quoque in Deum, quando ab ipſo habet omnia, quæ ad vitam æternã ſpectant: ad quam nemo conducere poterat naturam humanam, maximè lapſam, niſi qui eſſet ſuper ipſam humanam naturam, & non infectus ab ea, atque de vtroq; participaret extremo: Et hic ſolus eſt Chriſtus, & Meſſiah, homo Deus, & Deus homo. Tunc igitur cognouit ipſum verùm mediatorem, & ſcalam, per quam acceſſus in cœlum nobis tribuitur: quò nullus ex maſſa infecta accedere vnquam potuit, quouſque fores aperiret mediator noſter, de quo Paulus: Teneamus ſpei noſtræ firmam confeſſionem habentes Pontificem magnum, qui penetrauit cœlos, I E S V M filium Dei vt nos quoque illuc introduceret, & Patri præſentaret. Idem.
Hîc prætereundum non eſt illud, quod habemus pulcherrimum documentum, quòd omni ſpiritui, omni oraculo, omniq; reuelationi credendum non eſt: ſed veritas exquirenda eſt eorum, quæ præcedunt illa, quæ prædicuntur: Aut aliquando efflagitandæ ſunt comprobantia ſigna, vt hîc fecit noſter Patriarcha Iabacob; Quæ etiam aliquoties offeruntur à ſpiritu prædicente, ſicuti Ezechiæ per Iſaiam dictum eſt: Pete tibi ſignum à Domino Deo tuo: Quod & Propheta tribuit ipſi uolenti petere dicens: Dominus dabit ipſe vobis ſignũ. Iabac. Iſaias.
Petierunt autem apoſtoli dicentes: Quod ſignum aduentus tui? Nec quempiam conturbet, quòd Dominus generationem incredulam, & peruerſam vocat eam, quæ ſignum quærit: quia illi plurima ſigna habebant comprobantia ipſum eſſe à Deo, ad quæ aliquando eos mittebat dicens: Si non vultis mihi credere, operibus credite: Opera enim, quæ ego facio, illa teſtimonium perhibent de me. Quærebant igitur iſti ſignum ſignorum, non vt haberent, unde crederent, ſed vt cauillarentur, ideo meruerunt taxari à cognitore cordium. Apoſt. CHRISTVS.

Quomodo ſecundum apoſtoli ſententiam Chriſtus noui teſtamenti mediator ſit. Cap. VIII.

ET vltra ea, quæ de noſtro mediatore explicata ſunt, declarandum occurrit, cur ab apoſtolo dicatur mediator noui teſtamenti: Pro cuius explicatu aduertendum eſt, quod in teſtamento alius eſt qui teſtatur, alius legatarius, alius teſtis, alius fidei commiſſarius uel executor teſtamenti: Et hic propriè dicitur mediator, ſicut Moſes ab apoſtolo nuncupatus fuit mediator antiqui teſtamenti: Lex (inquit ad Galatas) data eſt per angelos in manu mediatoris, ideſt Moſi, qui executor fuit illius teſtamenti, non quidem in toto ob peccatum percuſſi lapidis. Pro ipſo igitur ſuppleuit Ioſue introducens populum ad terram in illo antiquo teſtamento promiſſam: At I E S V S verè perfe- Moſes. Paulus. Ioſue.

ctus, & in nullo deficiens plenus fuit noui teſtamenti executor: Quod teſtamentum à filio fuit promulgatum, & demandatum executioni: à Patre autem ordinatum, vt ipſemet Filius teſtatur iu Euangelio, cui titulus eſt ſecundum Lucam, dicens: Ecce ego diſpono vobis regnum, ſicut diſpoſuit mihi Pater: Et iterum veluti fidelis executor paternæ voluntatis ſe dicturum promiſit: Venite benedicti Patris mei, poßidete paratum vobis regnum, paratum vtique à patre, à quo & benedicti eſtis. Ecce igitur ex his, & pleriſque aliis locis ea, quæ ad teſtamentum nouum pertinent à Patre æterno diſpoſita fuiſſe: verùm à filio executioni demandata: cui tantam tribuit poteſtatem, vt etiam teſtamentum conficere poſſet. Fuit igitur IESVS Christus teſtator poteſtate ei à Patre tradita: fuit quoque huius melioris teſtamenti executor, ſicut Moſes fuit prioris: Cur autem hoc nouum teſtamentum melius ſit quàm antiquum, Paulus cum Hebræis rationem aßignans ait: Quoniam in melioribus promißionibus ſancitum eſt: In priori enim teſtamento promiſſa fuit terra hæc inferior, terra videlicet Canahan, fluens tamen illud lac & mel, de quibus ſæpius dictùm eſt. In ſecundo autem fuit promiſſa, & data terra quæ eſt caro, & tabernaculum animæ, & diuinitatis Meßiæh, ex qua fluxit perfectius lac & mel, quàm ex terra Canahan: Nam ex corpore ipſius carneo ea ſapientia nobis communicata eſt, quam nullus ſapientum huius ſæculi antea nouerat, & is mellifluus guſtus datus eſt humano generi, vt innumerabilis multitudo virorum, ac mulierum ea dulcedine allecti corpus & animam expoſuerint variis, & atrocißimis generibus mortis: Quæ minimè tanta alacritate ſufferre potuiſſent, niſi confortati, & liniti dulcedine mellis fluentis à diuinitate per terream carnem, & humanitatem Chriſti. Fuit denique promiſſa terra illa viuentium, vt ipſemet teſtator clarè promittit in euangelio, cui titulus eſt ſecundum Matthæum, dicens: Beati mites, quoniam ipſi poßidebunt terram. In priori iterum teſtamento crebrò promiſſa fuit ſuper inferiori illa terra uitæ longitudo, & in eo potißimum loco, vbi in Deuteronomio dicitur: Cuſtodi mandata domini, & cæremonias, atq; iudicia, vt viuas, & multiplicet te, atq; benedicat in terra, ad quam ingredieris poßidendam. Ipſe eſt enim vita tua, & longitudo dierum tuorum: ut inhabites in terra, pro qua iurauit Dominus Patribus tuis: In nouo autem teſtamento promiſſa eſt vita cœleſtis, diuina, & æterna. In priori quoq; teſtamento promiſſa eſt pluuia elementaris, fertilitas terræ, abundantia fructuum, & omnis denique fauor & copia rerum temporalium: In nouo verò promiſſa ſunt melioris hominis paſcua aſſumenda intus & foris, in vtraque videlicet natura Chriſti. Promiſſus fuit quoque largus affluxus fructuum, & omnium bonorum cœleſtium, gratiarum videlicet, chariſmatum, & omnium rerum diuinarum. In priori rurſus teſtamento promiſſa fuit pax citò perdenda, atque victoria de inimicis humanis, Aſſyriis, Philiſteis, Moab, Ammon, Amalech, & huiuſmodi:

CHRISTVS. Paulus. CHRISTVS. Deute.

Sed in nouo teſtamento promittitur æterna pax, fœdere perpetuo conſeruanda, ſicuti in eius receſſu dixit teſtator: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis: non vtiq; illam, quam mundus dare ſolet, ſed meliorem, & cum Deo, & angelis, quam mundus ipſe dare non poteſt: Sed & hanc nullatenus cõſequi poſſumus, niſi parta prius perfecta victoria: quam quoque (teſte Paulo) per ſolum noſtrum mediatorem adipiſcimur: in qua victoria, & pace conſequimur omne bonum. CHRISTVS. Paulus.

Digreſſio de bello indicto antiquis Patribus contra illos populos. Cap. IX.

ET *quia tetigimus bellum perpetuum demandatum patribus antiquis contra Aſſyrios. Philiſteos, & alios populos proximè nominatos, nullatenus prætermittendum duximus negotium inexplicatum, quod & alia omnia in figura contingebant patribus illis, Id autem non paruipendimus potiſſimè propter duo tacta in conteſtatione belli illius, quæ nequaquam populo Dei, & minus ipſi Deo conuenire videntur: Quorum alterum eſt, quia iuſſum eſt bellum perpetuum, & vſque ad vltimam hoſtiũ internicionem, & eorum omniũ quæ ipſi poſſidebant. Alterũ, quia inter Deum & ipſos hoſtes bellum perpetuũ eſſe declaratur. De altero habetur dei præceptũ in Deuteronomio cõtra Amalech in huiuſmodi verbis: Memento, quæ fecerit tibi Amalech in via, quando egrediebaris de Aegypto, quomodo ceciderit extremos agminis tui, qui laſſi reſidebant, quando tu eras fame & labore confectus, & non timuerit Deum: Cum ergo Dominus Deus tuus dederit tibi requiem, delebis nomẽ eius de ſub cœlo. Quod cũ non plenè factum fuerit, idcirco Sauli iterum demandatur, vt deſtrueret ipſum Amalech, & omnia, quæ eius erant vſque ad minima quæque animalia, & vniuerſam eius ſupellectilem, vt in primo volumine Regum legimus. De altero autem habemus in Exodo, qualiter manus ſuper ſedem Dei pugnare dicitur contra ipſum Amalech à generatione in generationem: Hi quippe Amalechitæ ſimul cum Aſſyriis, Philiſteis, Moabitis, & Ammonitis, poteſtates quaſdam tenebrarum indicant, contra quas acerrimum indictũ eſt nobis bellum, & poſitæ inimicitiæ perpetuæ, vt in Geneſi dicitur: Ponã inimicitias inter te & ſemen mulieris, eo quòd ipſe antiquus ſerpens (cuius membrum, & virtus aliqua erat Amalech) obuiare præſumpſit primo homini, & cõſequẽter ipſius poſteritati proficiſcenti ad veram terram promiſſionis, & locum verè & non figuratiuè deſtinatũ, ſicut hic patrem, & ducem ſequens obuiare præſumpſit populo pergenti ad figuratiuum locum. Hinc contra vtrunq; perpetuum indictum eſt bellum abſque vlla pace, & induciis, & cõtra omnia, quæ eorum ſunt, quia illa omnia ſunt impedimento nobis tendentibus ad patriam. Hinc militaturi pro Chriſto nouemus renuntiare diabolo, mundo, &* Deute. Lib. Re. Exodus. Geneſis.

*pompis eius. De quibus populis vltra ea, quæ ſuprà diſſeruimus, id omni ob-
ſeruatione dignum iudicauimus, quòd contra hos hoſtes uictoriam habemus
ſolummodo à Deo per Ieſum Chriſtum mediatorem noſtrum; quod & Paulus*
Paulus. *exerta uoce proclamat dicens: Deo autem gratias, qui dedit nobis uictoriam*
Moſes. *per* IESVM *Chriſtum dominum noſtrum. Et Moſes hoc idem ſuo typico
progreſſu innuit: Nam populus, qui contra Amalech pugnabat, tunc ſolum-
modo uincebat, quando Moſes extenſis brachiis in modum crucis orabat, ut
imploraret uidelicet auxilium à Deo per illum, qui cruci affingendus erat.
Parta quoq; uictoria ædificauit Moſes altare, & inuocauit Adonai uexilli-
fer meus: Pro quo mendoſa traductio habet, & uocauit nomen eius, Domi-
nus exaltatio mea. Accommodatè quidem uocauit ipſum mediatorem, per quẽ
habuit uictoriam, Adonai, uel quadriliterum, ſicuti ſæpius in ſcriptura Meſ-
ſiah & mediator noſter illo nomine uocatus eſt. Bene quoque ſubintulit, uexil
lifer meus, quia ipſe eſt uexillifer uniuſcuiuſque bellantis contra poteſtates te
nebrarum, & principem eorum, quem noſter uexillifer in crucem erectus
debellauit, & eiecit foras. Verum quia Pater æternus ſemper fauet Filio, pu-
gnans etiam pro eo contra eius inimicos, iuxta illud propheticum: Sede à dex
tris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum, ideo ſubintu-
lit Moſes, quia manus ſeper ſedem* יה *Iah, bellans pro Adonai, uel tetragrã-
mo à generatione in generationem: Manus utique uirtus eſt non quidem
creata, ſed diuina, quia hæc ſola poteſt eſſe ſuper ſedem Iah. Quod uerbum
diuinitatem ſignat, imò eſſentiã Dei puram, quam laudare conuenienter ne-
mo poteſt, niſi expurgatus, & in meliorem, atque puriorem transformatus.
Hinc eccleſia prohibuit, ne tempore pœnitentiæ, antequam homo eſſet plenè
purificatus, quiſquam dicat alleluia: quod interpretatum dicit, Laudate Iah.
Et hoc illi antiqui & boni Patres didicerant à Dauide deo pleno, qui nunquã
uoluit cantare alleluia, niſi prius per multos pſalmos quæcunque amouiſ-*
Dauid. *ſet impedimẽta iſtius celeberrimæ laudis: Vnde in fine centeſimi tertij pſalmi,
debellatis hoſtibus, & ab omnibus impedimentis abſolutus cecinit: Deſi-
ciant peccatores à terra & iniqui, ita ut non ſint: benèdic anima mea domi-
num, alleluia. Sic autem purificatus quaſi in omnibus pſalmis ſequentibus re-
petit alleluia: quod in præcedentibus nunquam fecerat. Manus itaque Patris
æterni ſuper ſedem diuinitatis pugnat pro Adonai, ideſt Chriſto, & media-
tore noſtro contra Amalech, poteſtatem uidelicet diabolicam, quouſque pe-
nitus deſtruatur inimica mors: & abſorbeatur in uictoria data à Deo Chri
ſto capiti, & mẽbris eius. Non eſt mirũ igitur, ſi tam dirum bellũ, & perpe-
tuũ indictum eſt nobis cõtra hũc Amalech, & ipſius conſimiles populos: Et ſi
Deus dicitur bellare continuò contra ipſos, non quidem pro ſe, ſed tribuen
nobis uictoriam per* IESVM *Chriſtum dominum noſtrum: Ex quo conclu-
dimus, quòd hic eſt etiam mediator victoriæ à nobis conſequendæ.*

An indigeamus medio, ut in hunc Chriſtum mediatorem deueniamus. Cap. X.

E*T quia ambigi poteſt, an aliud medium nobis ſit neceſſarium, per quod in hunc mediatorē ueniamus: De hoc breuiter me expediēs dico, quoniam non eſt mediator mediatoris, ne progrediamur in infinitum, ſed bene exiguntur duo media, aut diſpoſitiones præuiæ, per quas ipſum ſuſcipiamus, atque eidem uniamur: Quarum altera eſt deſuper emanans, electio uidelicet diuinæ clementiæ, & pietatis collocans nos inter oues, quæ perierant ueræ domus Iſraël, pro quibus redimendis uenit: Altera eſt, ut pro talentis nobis creditis laboremus fideliter, ut electio illa ſit efficax in nobis, ſecundum propoſitum eligentis, & ſequamur ueſtigia ipſius mediatoris, qui dixit: Exemplum dedi uobis, ut quemadmodum ego feci, ita & uos faciatis: Qui iterum ad ipſius ſequelam nos hortatur, & inuitat dicens: Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen uitæ: lumen utique illud, quod omnē hominem illuminat, dummodo ne quis in tenebris peccatorum obuolutus, ſponte recuſet lumen ipſum, per quod abſque alio medio, ſtante diuina electione, poſſumus uniri cum mediatore, & ſuſcipere pro captu noſtro omnia, quæ explicauimus in hoc cantico fore communicanda à ſupramundano fonte omnibus membris chriſtiani corporis per caput, & mediatorem noſtrum Chriſtum: de cuius plenitudine unuſquiſque accipit partem ipſi conuenientem.* CHRISTVS.

CANTICI SECVNDI

Prooemium in tertium & nouiſſimum canticum.

CVM DVO iam cantica perſoluerimus, quorum prius, & antiquum, ad maioris mundi cum minori, & archetypo concordiam pertinet, Alterum nouum, de membrorum omnium cum capite Chriſto conuenientia, reſtat, vt nouiſſimum canticum aggrediamur, quo perſoluamus mundi minoris, propter quem facta ſunt omnia, concordem in debitum finem, progreſſum, & ſtatum. Quod eo gratius Principi ſummo exiſtimamus, quo ipſum hominem cæteris rebus, de quibus iam pertractauimus, accu-

Dauid. ratius effinxerit, De quo cantico (ni fallor) Propheta, pleno lumine ad omnia intelligenda perfuſus, præcinebat, dum diceret. Deus, canticum nouum cantabo tibi. Cantabo vtiq; de homine, qui eſt nouiſſimum dei opus, cum opifice cõcordandum, per legis, & decem præceptorum obſeruationem, quæ per pſalterium decachordum, in quo pſallebat Propheta, indicantur. Quorũ præceptorum ſacramentum, cum totum includatur in cithara euangelica, & amborum laus perſoluatur, corpora bene chordato, & ſpiritu concinno, atq; animo bene pſallenti, ideo in alio hymno decantat. Exultate ô bene chordati vi-

Idem. ri Deo adiutori noſtro, à quo omnis perfecta ſymphonia, & laus. Iubilate Deo Iahacob, vos qui ſuppeditaſtis, & cõculcaſtis omnia impedimenta debitæ laudis. Sumite pſalmum, quo mente & animo, deũ laudetis, & date in ipſius laudem tympanũ corporis bene cõpoſitum, & tunc aſſumetis pſalteriũ iucũdum cum cithara. Pſalteriũ enim legis iucũdiſſimũ ſumitur, quãdo pficitur in cithara euangelica, in qua (vt bene intelligẽti patet) completur etiam minimum iod, & minutiſſimus apex ipſius legis. Illa enim omnia, ſua ſacramẽta continẽt. Et tunc concinna perſoluuntur cantica, quando bene chordatis inſtrumentis corporis, ſpiritus & animi, reddimus Deo pro uirili noſtra debitas laudes, & concinna opera. Sed pleniora perſoluimus cantica, quando ſuperatis, & ſuppeditatis inimicis deuenimus in veras laudes יה iah, ſicuti propheta præmiſ-

Idem. ſis primo centum & tribus pſalmis, docet, dum ait. Deficiant peccatores à terra & iniqui, ita vt non ſint, benedic anima mea domino, alleluia, id eſt laudate iah. Quod nemo facere poteſt, niſi fugatis inimicis, vt in præmiſſis pſalmis docemur. Perfectiſſima autem & pleniſſima cantica (Deo fauente) perſoluemus quando laudabimus eum in excelſis ſimul cum angelis, in illo beatorum choro reſonantibus, non ſolum lingua, ſed ſpiritu, anima, corpore, & omnibus membris, in laudem opificis, cui omnia debent gloriã, & honorem in ſæcula. Et hoc perſoluemus diapaſonica conſonantia octo tonorum, ſicut in duobus præmiſſis canticis perfecimus.

DE animæ, & corporis, atq; virtutũ cõcordia multiplici. Tonus.I.
De animæ conſonantia, per rerum intelligentias. Tonus.II.
De hominis cõuenientia cũ intelligẽtiis, cœlis, & ſacris. Tonus.III.
De conuenie͂tia omnium rerum cum homine bene chordato, vt poſſit in cunctis operari, & omnibus imperare. Tonus.IIII.
De conſonantia animæ, cum proprio ſpiritu, & omnibus aliis ſpiritibus. Tonus.V.
De concentu ſuauiſſimo, quem faciunt homines bene chordati cum Deo. Tonus.VI.
De corporis, & animæ harmonia mutata in melius, per reſurrectionem. Tonus.VII.
De ſuauiſſimis concentibus, & pauſa illa æterna in adepta beatitudine. Tonus.VIII.

CAPITA PRIMI TONI.

DE ea quæ eſt in corpore conuenientia & ſymmetria. Cap.I.
De ea conſonantia, quæ eſt inter corpus & animam. Cap.II.
Vndè in corpore diſſonantia oriatur. Cap.III.
Vnde, & quæ inter corpus & animam conſonantia, vel diſſonantia. Cap.IIII.
De temperando corpore, & diſpoſitione tentorij per naturales medelas. Cap.V.
Quantum in huiuſmodi temperamentis conducendis, conferat prudentia, atq; debitum regimen. Cap.VI.
Quantum ad hæc conducenda valeat vnicuique ſui vera cognitio. Cap.VII.
Quod temperetur corroboreturq; corpus, & conſequenter totus homo cœleſti fauore. Cap.VIII.
Qua breui via a cœlo, Angelis, & Deo fauorem haurire poſſimus. Cap.IX.
Quomodo valeat homo paruus mundus ab omnibus membris maioris mundi: cui ſimillimus eſt, fomentum ſuſcipere. Cap.X.
De conſenſu animæ cum ſeipſa. Cap.XI.
De virtutum concentu conducendo, vt poſſit ex eis anima ſanari, & oblectari. Cap,XII.
De conſonantia virtutum cum anima. Cap.XIII.

CANTICI TERTII

DE EA QVAE EST IN CORPORE CONVENIENTIA & ſymmetria. Caput primum.

TANTA eſt corporis commenſuratio, ut periti architecti templa, ædes, domos, columnas epiſty-lia, baſes, & omnia membra artificioru quæ ſint, cum ſuis partibus etiam minut s, t ris, videlicet, quadris, trochilis, plinthis ſup cili, a s galis, modulis, ſpyris, ſtylobatis & quicu ad epiſtylia, baſes, columnas, & ad ant pertinet, uel ad quodcunq; ædifi ij genus, a metam orporis humani partitum ſit: ſicut huius doctrinæ facilè princeps Vitruuius l o ſermone differẽs, interſerit. Non poteſt ædes, ulla ſymmetria atq; prop ne rationem habere compoſitionis, niſi in ſe hominis bene fi urat rum habuerit exactam rationem. Proportio enim archite ræ ut in ratæ partis membrorum in omni opere, totiusq; modulati, ex qu ratio efficitur ſymmetriarum. Et vltrà progreſſus, probare nititur ex articu s corporis numerum omnem, atque numeros, qui denarij, vel ſexterti di untur, inuentos fuiſſe. Nam antiqui digitis numerabant, & numeros indicabant digitis ipſis: & ædes omnes ad corporis menſuram partiebantur. Cui nimis fauet ſummus archıtectus Deus, qui Noe docuit fabric re ar am ad menſuram humani corporis, vt ſuprà explicauimus. Inſuper & nauigiorum menſuras a e ritis deducere uidi ex humano corpore: Imo ipſe opifex ſummus totam mundi machinã, ſymmetrã corpori humano & totam ei ſymbolica fabricauit vn non immeritò ille magnus, hic autem paruus mundus nuncup tur. Quoru o-ſonantiã, & ſymbolũ pro parte demonſ rauimus, dũ elemeta atque elemẽtata omnia, cœlos, angelos, & ipſum Deũ (ſi licet in homine clufum patef imus. Explicauimus quoque quanta proportione elementa, qualit t s, at mpl-xiones, in corpooe humano conueni nt, & quanta conſ nanti m rum ir cunferentia concinant. Sed alij addunt, etiam cõmenſurationes a n um membrorum corporis eſſe proporti natas. Os enim capitis, a mento d frontem ſummam, & radices imas capilli, eſt decimæ partis. Item manus palma ad extremum digitum medium, tantundem. Caput, a mento ad ſummum verti m, octauæ. A ſummo pectore ad radices capillorum, ſextæ. Ad ſummu uert m, quartæ. Ipſius autem oris vel vultus altitudinis, tertia pars, ab imo men d imas nares. Naſus ab imis naribus, ad finem medium ſup ior ta em. Ab eo fine, ad imas radices capilli, vbi frons efficitur, item tertiæ partis. Pes verò, altitudinis corporis, ſextæ, Cubitus, quartæ. Pe us item, quar æ re liqua omnia membra ſuas habent cõmenſurationes proportionis, & ha ſemper harmonicas: vt bene proportionatus, mirabilem ex cõſonantia afferat in-

Vitru.

cunditatem aſpicientibus. Sunt enim omnes menſuræ illæ partitæ per proportiones multiplices, aut ſuperparticulares, aut mixtæ: ex quibus ſemper reſultat harmonia, aut ſimplex, aut cõpoſita. Decupla enim proportio, facit tridiapaſon & diapente. Octupla tridiapaſon. Quadrupla, bis diapaſon. Sexcupla bis diapaſon, & diapente. Tripla, diapaſon, & diapente. Pariq; modo omnes aliorum membrorum cõmenſurationes ſunt proportionatæ, & conſonantes: & quod maius eſt, conuenientiſſimæ cum mundi membris, cælorum articulis, atq; menſuris archetypi, quod ſummum eſt. Nam nullum eſt membrum in homine, quod non reſpondeat alicui ſigno, alicui planetæ, & alicui menſuræ, quæ ſit in archetypo, ut docent antiqui Thelogi. Sunt inſuper in eo (ſicut ſuperius explicauimus) elementa, & humores, debitis & harmonicis proportionibus cõmixti. ex quorum temperamento ſanitas, & ex diſtemperamento prouenit infirmitas. Et omnes, non dicam corporis partes, ſed hominis totius portiones, in una eadem anima omnia uiuificante, tanquam inſtrumentorum chordæ, aut moduli varij in vna conſonantia conueniunt. Et quamuis multigena videatur hominis vita, uegetatiua, animalis, ſpiritalis, intellectiua, ſiue quæcunq; alia ſit, unica tamen eſt ratio uitæ in omnibus. Hinc non ſine myſterio dicit ſcriptura, quòd Deus, cum uitam donaret homini, inſpirauit in faciem eius ſpiraculum, aut animam uitarum, quam Hebræi dicunt נשמת חיים *niſmat haiim: uitarum dicit, ut innuatur, quòd in illo ſpiraculo, aut anima, quæ infundebatur, omnimoda continebatur uita, quæ ad totum ipſum hominem ſpectat.* An. Thel.

De ea conſonantia quæ eſt inter corpus & animam. Cap. II.

Qualis autem ſit harmonia inter corpus & animam, quæ uidentur penitus diuerſa, Pythagorei præcipui cõſonãtiarum inueſtigatores, ex ea, quæ ab omnibus conſpicitur quietiſſima, & ſuaui unione, cõiectare conati ſunt. Ex quibus, Timæus Locrus Pythagoricus inſignis, ſolito more adumbrauit, dicens. Quo autem bene habeat anima, corpus expedit habere ſuas uires, ſanitatem, ſenſus expeditos, robur, pulchritudinem, cuius pulchritudinis exterioris initium, eſt commenſurabilitas, quam ſymmetriam uocant. Ad membra ipſa, atque animam natura concinnat tentorium, tanquam inſtrumentum: obtemperanſque eſt ueluti modulabile quoddam uiuendi & ſubiectionis rationibus: cui conſentit Proculus in Timæum Platonis dicens. Anima à principio, ſecundum harmonicas conſtituta eſt rationes: & corpus illi omne, ſecũdum proportiones dicitur eſſe coniunctum: uniuerſum quoque ipſum harmonicè, concinnéque deuinctum eſt. Et undè proueniant hæ harmonicæ compagines, proſequens ait. Harum principia ſunt à natura, uel à ſummo opifice inſita uis, ut ſit homo bene chordatus cum corpore & anima. Quod & Plato ſatis clarè explicat, dũ de anima utriuſque mundi, quorum ratio eſt ſi-

Quid agat ſpiritus in homine vltra animam. Cap. III.

VErum ſi Peripateticum dogma ſequi voluerimus, ex quo habemus hominē ex anima & corpore tantūmodo cōfectum, difficile erit explicare quid ſit, & quid agat ſpiritus in homine ultra animam, cum vterq; ab eis idem eſſe cenſeatur. Si autem Platonicos, & Hebræos audiemus, qui illa diſtingunt, & plura in homine collocāt, facilè exarabimus quid ſit, & quid agat ſpiritus: Plotinus enim tria ponit in homine, ſupremum, infimum, & medium. Supremum eſt illud diuinū, quod noſtri portionem ſuperiorem vocant. Infimum eſt, quod Paulus animalem hominem nuncupat. Medium eſt anima, vel ſpiritus vtrūque connectens. Quæ tria Hebræi omnes dicunt. נפש רוח נשמא *nephes ruah neſſamah. Quod nos interpretatum dicimus, animam, ſpiritum, & diuinum quoddam, cuius vocabulum accommodatius non habemus q̃ portionem ſuperiorem: vel vt traductum habemus in Geneſi ſpiraculum, à Deo videlicet vel à ſpiritu eius in nos ſpiratū. Quod vnitum cum anima inferiori mediante ſpiritu noſtro, totum communi vocabulo dicitur,* נפש *nephes, id eſt anima. Illud itaque intermedium eſt, quod Plotinus rationale uocat, & Hebræi ſpiritum, noſtri autem animam ex mixtione quam habet cum ipſa. Supremum quoque illud ſemper deprecatur ad optima nunq̃ peccās, ſed peccato & errori remurmurat. Infimū in malo & cōcupiſcentia ſemper immergitur, iuxta id quod ait apoſtolus: Video aliam legem in mēbris meis repugnantem legi mentis meæ, & ducere me captiuatum in legem peccati: ita vt non quòd uolo bonum, hoc facio: ſed quod nolo malum. Spiritus uerò medius, qui & rationalis anima à Plotino dicitur, cū vtroq; adhærere poteſt ad libitum. Meretur autem adhærens ſuperiori, & inferiori cohærens à Deo ſe auertit. Illud verò ſuperius cū nunq̃ peccato aſſentiat, nequaq̃ peccat, proinde nec damnatur, ſed puniendis ſociis illæſum abit, veluti quādo clauditur feneſtra, abit ſolaris lux, ſpatio remanente tenebroſo: ſic abeunte luce illa remanet anima, & ſpiritus detrudendus in tenebras interiores, cui addentur exteriores, iuxta illud ſummæ Veritatis de damnandis teſtimonium: Ite in tenebras exteriores. Et quia bifarium opus peragit homo mediāte illo ſuperiori: Deum uidelicet intelligit, & meretur bene operans: hinc illo abſcedēte, nec Deum intelligere, nec aliquid mereri poteſt. Itaq; impœnitens efficitur, nunq̃ ad Deum reuerſurus. Sed anima media, quam reor idem eſſe cum ſpiritu, aut conſentit illi ſuperiori, & meretur, cum ipſóque tandem vnitur, & fœlicitatur: aut conſentit inferiori trahenti ad malum, & à malo dæmone agitato, & tunc malè meretur: & adeo deprauatur, vt idem efficiatur cum ipſo malo dæmone. Differt igitur ſpiritus à ſorte animæ ſuperioris, & inferioris, cum utraque tamen ad libitum vnibilis: ſed debito calle incedens ſeparanda venit ab inferiori, & cum ſuperiori vnienda.*

Platoni. Hebræi Plotinus Paulus. Hebræi Geneſis Plotinus Paulus Plotinus CHRISTVS.

Quam conuentionem habeat homo cum ſpiritu Dei. Cap. IIII.

S*Ed cum dixerimus ſpiritum eſſe medium connectens vtrunque extremum, hinc ſapit naturam utriuſque.* Ideo *Dei ſpiritus, quo mediante unitur homo cum* Deo, *ſapit naturam diuinam: imo eſt ipſe* Deus. *Habet quoque ſymbolum maximum cum illo diuino, quod eſt in homine. Hinc diſcipuli melius ueniebant docendi à* Spiritu *ſancto, tanq̃ à proximiori perſona, & habẽte expreßius ſymbolum cũ homine, q̃ ab illo qui* CHRISTVS. *dicebat: Multa habeo uobis dicere, ſed non poteſtis portare modo, me uidelicet docente. Sed cum venerit ille ſpiritus ueritatis, ſuggeret uobis omnia, & docebit uos omnia, tanquam magis uobis domeſticus.* Vnde *non ſine cauſa* Ste- Stepha. Apoſto. *phanus, apoſtoli, & alij potius dicuntur repleti* Spiritu *ſancto, q̃ filio* Dei, Hoc *quia ſpiritus eſt magis nobis unibilis q̃ uerbum: vnde nec iſtud ſine ſpiritu unitum fuit cum homine, dicente oraculo ad virginem concipientem: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, quo videlicet medio & tu cõcipies, & fiet vnio duarum naturarum. Dum itaque ſpiritus noſter eſt in corpore, habet aliquid cor-* Platoni. *poreitatis: ſed vnitus cum* Deo *ſeparatur à corpore, maximè hoc corruptibili, & graui. Nam ſecundum* Platonicos *ducit ſecum corpus æthereum ex quinta (ut aiunt) eſſentia confectum: quod animæ vehiculum nuncupãt:* In *quo poteſt anima pati tormẽtũ ignis, & cum ipſo triſtari, & gaudere de multis corporeis, & apparere uiſibilis ad libitum. Sunt etiã ex eis qui aſſerant animam tãdẽ ab illo corpore æthereo ſeparari: & vniri penitus cum* Deo. Et id, *quãdo non tantũ in primo, ſed in ſecundo purgatorio bene purificata erit.* Duplex *enim purgatorium illi eſſe opinantur:* In *quorum altero expurgãtur animæ à ſordibus, ſi quæ ſunt:* In *altero autẽ melius purificãtur, vt diuiniores fiant, &* Dauid *dicere poßint cum diuo* Citharista: In *pace in idipſum dormiam, & requieſcã.* Sed *cum ex ſacris eloquiis habeamus corpora noſtra glorificanda ſimul cum anima, id quidem fiet, cum induerint ſecundũ apoſtolicum documentum naturam ſpiritus, & relicto animali, & corruptibili ſurgent incorruptibilia & ſpiritualia.*

Quod commerciũ habeat homo cum ſpiritu angelico. Cap. V.

Idem. E*T quia etiã angeli dicuntur ſpiritus iuxta propheticum illud: Qui facis angelos tuos ſpiritus, percurrẽdũ eſt quod particulare ſymbolum, aut commercium habeat homo cum ſpiritu angelico:* Paulus. *Miniſterium enim ſuſcipimus ab eis, qui (ut ait apoſtolus) facti ſunt omnes adminiſtratorij ſpiritus.* In *quo miniſterio laborant, vt nos in* Deũ *deducant tanquam medij & veri ſpiritus: vnde vtriuſque, &* Dei, & *noſtram naturam ſapiunt.* Et *cum infimi deducantur in ſuperiores p medios, & medij in ſummum per ſuperiores, inter ſupremũ & infimos in illũ deducendos, ſunt innumerabiles intermedij ſpiritus: qui ſucceßiuè curant hominem, qui alium*

& alium ſibi in dies comparat cuſtodem, prout conſcendit de virtute in virtutem, quouſque perueniat ad claram uiſionem Dei in ſpeculo ſuperno. Et ut indicet non vnum, ſed multos eſſe hominis cuſtodes, inquit Propheta: angelis ſuis Deus mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus uiis tuis. Quod non tãtum in Chriſto, ſed in quocunque homine (vt rectè ſentit Hieronymus) locum habet. Nec tantummodo ſunt ſpiritus intermedij, qui deducunt in ſuperiores: ſed etiam ipſi ſupremi qui deducunt in Deum. Hinc Ioannes in celeberrima uiſione eas ſupremas intelligentias, quæ in diuino tribunali primarium locum tenent, ſpiritus nuncupat dicens: Et à ſeptem ſpiritibus, qui in conſpectu Dei ſunt. Per quorum unum facta eſt denuntiatio uerbi diuini uniendi cum homine, ſicut & per illos immediatè reducimur in Deum. Dauid. Hieron. Iohan.

Quid habeat homo cum ſpiritu diabo ico. Cap. VI.

HOmo (Mercurio teſte) ex omnibus poteſtatibus conſtans, cum omnibus habet commercium: ex intellectu cum ſupernis & bonis: ex materia cum infernis & malis. Hinc Michaël princeps bonorum ſpirituum, dicitur habere principatum ſuper omnes animas iam expiatas, & à Deo ſuſcipiendas: & malus dæmõ, ſerpens antiquus Azazel, vel Aſmodeus, vel quicunque ſit, eſt dominus carnis, & ſanguinis, & totius hominis, ſi ſpiritus carni, & ſanguini adhæret. Ex mala itaque diſpoſitione materiæ, & omnium quæ ſuper ipſam innituntur, habet homo nexum, ſeruitutem, & aliquando identitatem (vt diximus) cum malo dæmone: ſicut in quibuſdam comprobaui, qui proprio ore faſſi ſunt ſentire in ſe nõ animam, ſed malum dæmonem, ſemper ad blaſphemias Dei, & ad quæcũque ſcelera deducentem. Sunt & qui commercium, & commixtionem coniugalem habent cũ malis dæmonibus, & carnales: atque terrei toti in cibum illorum effecti, vt intonat diuina ſententia in pœnam primi præuaricantis, terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ. Ad præuaricatorẽ autem: Terra, uel puluis es, & in puluerem reuertêris. Vndè colligitur hominem malum datum in cibum mali dæmonis. Mer. Micha.

Quomodo intelligatur ſpiritus unius intrare in corpus alterius. Cap. VII.

FActa itaque mixtione duorum ſpirituum, humani & mali dæmonis, hoc ſubintrante in corpus aliquod, ſubintrat & alter iam malus dæmon effectus. Intrant autem ambo idem effecti, vt non connectant animal cum portione ſuperiori, ſed ut & ſpiritum illius in quem intrant, in ſuam ſortem (ſi poſſunt) deducant: Sin autem, vt accepta à Deo, occulto nobis iudicio, poteſtate torqueãt: & ut oblectetur malus dæmon in ſede illa, quæ ſupremo Domino erat præparata. Delectatur quidem nimis habitare in domo ordinata pro ſummo hoſpite, q̃ & multa diligẽtia eam præparandam præcipit, & hortatur. Hinc præcurſor reſumens quod Iſaias Ioan. Iſaias.

antea proclamauerat, dicebat: Parate uiã Domini, rectas facite ſemitas eius. Nec minus parandum eſt hoſpitium q̃ via, & vtrunq; diſponendum eſt rectitudine, cum habitaturus hoſpes ſit, qui ſumma veritas eſt, & rectitudo. Malus autem dæmon cum natura ſit mendax, & obliquus, pro ſe errore, & mendacio diſponendum procurat. Nec aliquando habitaculum cordis noſtri uacuum
Saul. *relinquitur: nam vno hoſpite recedente alius ſtatim ſubintrat, ſicut de Saule in primo volumine Regum dicitur: Spiritus domini receſſerat à Saul, & exagitabat eũ ſpiritus neq̃, à domino videlicet demiſſus, vt rerum ordo exigebat:*
Lucas. *Sicuti etiam habetur in euangelio, cui titulus eſt ſecundũ Lucã de illo obſeſſo à ſpiritu immũdo, quo expulſo ſubintrauit mũdus. Huc reuertens expulſus vt ſubintraret, nequit quouſq; p immunditiã illatam à ſeptẽ ſpiritibus nequio*
Paulus. *ribus fugaretur bonus hoſpes: Quo fugato ingreſſi ſunt mali, Nec enim Deus, angelus, vel dæmon in quopiam habitat, aut aliquid ſecum agit, niſi mediante uirtute ſpirituali. Hinc Paulus poſtq̃ multa meminerat, quæ Deus largitur, & operatur nobiſcũ, ſubinfert: Hæc autẽ operatur unus atq; idem ſpiritus. Qui tamen aliquando (vt ſuprà tetigimus) dicitur ſpiritus Patris, iuxta illud ſal-*
CHRISTVS *uatoris: Sed ſpiritus Patris ueſtri qui loquitur in vobis. Aliquãdo dicitur ſpi*
Paulus. *ritus filij, de quo ait apoſtolus cum Galatis agẽs: Miſit Deus ſpiritum filij ſui*
Act. apo. *in corda noſtra. Aliquando eſt ſpiritus de ſpiritu: vt in Actibus apoſtolicis legimus: Repleti ſunt omnes ſpiritu ſancto: Qui tamen non diſceſſit à dignitate, & deitate ſua: ſed uirtute quadam ſpirituali ſanctificauit, & deificauit ſpiritum apoſtolorum quos perfuderat.*

Quæ conſonantia conducatur inter ſpiritum & animam. Cap. VIII.

VT igitur introducatur in nos bonus ſpiritus, ſiue angelicus, ſiue diuinus, conducenda eſt conſonantia inter ſpiritum & animam, non utique illam, quæ eſt idem quod ſpiritus, ſed cum meliori. Ex qua conſonantia deueniat tandem ad unionem cum ea, & tanquam medium ſecum deducat inferius trãſmutatum in ſpiritum ad meliorem ſortem. Sicut enim in arte tranſmutatoria (vt dicunt ſecretiores philo-
Philoſophi *ſophi) eſt medium, tanquam ſpiritus quidam indutus, & imbibens primo naturam auri, poſtea deducit ui quadam ingenti, & velociſſima cætera metalla in aurum. Et quia tranſmutabilis eſt ſpiritus hominis in diuerſas naturas, hinc*
Chaldæi. *dixere Chaldæi hominem eſſe diſſolutoriæ naturæ animal, nullã habẽs determinatam imaginem, ſed aduentitias & extrarias quamplurimas. Nam tranſmutatur ſpiritus non ſolum in naturam ſuperiorem, & inferiorem, quæ ſunt in homine, ſed in dæmonem, angelum, & Deum, ut tetigimus. Et cum trãſmutatus in meliorem ſortem ſecum inferius deducit, hoc per ſeipſum ſubtiliat, ſicut ſubtiliatur aurum deductum per anguſtiſſimum foramen: vt veluti filum ſericum, vel lineũ deducatur ad libitũ, & de animali fiat ſpirituale. Hinc non ſine myſterio* רוח *quod eſt ſpiritus inuerſis literis, per ſiruph more cabali*

ſtico reddit חור *hur, quod foramen ſignificat, per quod tranſiens corpus animale fit ſpirituale, ut unitum cum ſuperiori beatificetur. Et hoc quando ſpiritus primo unitur cum illo diuino, & ſuperiore. Si autem decidens conglutinatur cum inferiore, tunc per ipſum tanq̃ per foramina cribri diſtillat, & deperditur quicquid ex ſuperiore deteriorari poteſt. Si igitur homo cupit fieri diuinus, neceſſe eſt, ut eius ſpiritus conueniat cum illo diuino, quod eſt in ipſo, in quod tandem reducat animam inferiorem, primo ſpiritualem effectam. Conſonantem autem facimus ſpiritum cum illo diuino, quando obediens adhæret illi, quæ ſynderesis dicitur, ſemper malo remurmurans, & ad bonũ deprecans. Cui conſentiens, & nullatenus diſcrepans ſequitur in homine pax, & tranquillitas, & inde lætitia cordis, mentis iubilatio, & arrha beatitudinis: ut dicat cum propheta:* Mihi autem adhærere Deo bonum eſt. *Subſequitur e-* Dauid.
tiam dilatatio cordis, & auidus curſus, atque uolatus uelociſſimus in bonum: ut iterum dicat cum eodem propheta: Viam mandatorum tuorum cucurri, cũ Idem.
dilataſti cor meum.

De conuenientia ſuauiſſima hominis cum Deo, ut ipſo hîc frui incipiat. Tonus ſextus.

HOmo Deum natura æmulatur. Cap.I.
Homo effigiat archetypum in figura. Cap.II.
Corpus non minus conuenit Deo veſtito, q̃ ipſi nudo, & ſimpliciſſimo pura, & expoliata materia (ut diximus) reſpondeat. Cap.III.
Cum in homine ſint infimũ, & ſummum, atq; intermedia, omnia facilè per ipſum hominem cum Deo conciliantur. Cap.IIII.
Cur anima in corpore tãq̃ in fuſorio uaſe purgãda collocata ſit. Cap.V.
Cur Deus hic collocauerit animã & mentem uertibilem. Cap.VI.
Quomodo homo à Deo peccato diſsideat. Cap.VII.
Sicut homo per peccatum à Deo deficit, & diſsidet: ſic per pœnitentiã reducitur, & temperatur. Cap.VIII.
Sacramentis homo redditur perfectior in ſeipſo, & cum Deo magis ſonorus. Cap.IX.
Sacrificiis expiatur. Cap.X.
Eleemoſynis abluitur. Cap.XI.
Perſonat uirtutibus. Cap.XII.
Lectione imbibit undè modulari poſsit. Cap.XIII.
Meditatione præludit. Cap.XIIII.
Oratione modulatur. Cap.XV.
Contemplatione introducitur. Cap.XVI.
Amore unitur. Cap.XVII.
Extaſi & exceſſu tranſmutatur. Cap.XVIII.

HOMO DEVM NATVRA AEMVlatur. Caput Primum.

POSTQVAM *propoſitum noſtrum eſt, vt explicemus qua ratione homo cum Deo conueniat, & ipſi aſſimiletur, vt pleriſq; locis ſuademur, & inuitamur, opportunum duximus repetere cum qua ſui imagine ipſe ſummus opifex produxerit hominem: Omnibus enim iam triuiale eſt hominem cum imagine dei factū, & ad ipſius deductum ſimilitudinem. In quo autem conſiſtat hæc imago (vt cum bona venia dixerim eorū qui de hac ſcripſerūt) cum adhuc non ſit enucleatum, perſcrutemur.* Vulgari enim & anili doctrina *dicitur, tres diuinas perſonas repræſentari in tribus potentiis animæ, memoria, intellectu, & voluntate.* Nec quidem hæc poteſt dici imago, *cuius eſt repræſentare totum, & omnimodum effigiatum, vt à theologis noſtris perſpicacioribus quàm optimè decernitur: veſtigij autem eſt repræſentare non plenum imaginatum, ſed aliquam eius rationem, vel partem. Et quamuis tota diuinitas comprehendatur in tribus perſonis, & etiam in ratione ipſa deitatis: plura tamen in* Deo *explicari poſſunt, quæ homo pleniſſimè repræſentat in a-*
Scotiſtę. *liis partibus, quàm in prædictis tribus potentiis. Hinc ex nouitioribus theologis aliqui acutiores, non contenti illa ſimplici aſſignata ratione imaginis, dicunt ipſam conſiſtere non tantum in illis tribus potentiis, vel (vt ſuo more loquamur) in actibus primis ſolummodo: ſed etiam in ſecundis. Eſt enim in nobis intellectus, memoria, atque voluntas: hecque eadem tria in* Deo *repræſentant Eſt inſuper uerbum ab intellectu noſtro productum, & amor à voluntate emanans, quorum altero diuinum uerbum, altero autem ſpiritus ſanctus, qui amor quidam eſt, reſignatur. Intellectus uerò habens obiectum præſens, & producens patrem effigiat: ſed non minus deficit imago hæc in homine ab effigiato* Deo, *quàm imago hominis picta decidat ab ipſo homine uero:* Verbum *enim in nobis productum, ſimiliter & amor, qui actus ſecundi ab ipſis dicuntur, in nobis accidentia ſunt: in* Deo *uerò ſubſtantia, & idem cum ipſo* Deo: Et *memoria quæ in nobis eſt recordatio præteritorum, in* Deo *eſt pleniſſimus omnium præcedentium, præſentium, & futurorū contuitus: ſed adhuc expreſſiorem imaginem dei in homine uenari poſſumus, comparantes* Deo *non ſolum animam, ſed totum hominem, in quo relucet omnimoda ipſius* Dei *imago:* Eſt *itaque* Deus *plena uita, omnia mundani corporis membra viuificans.* Eſt *quoque in anima fons quidam vitæ, à ſupremo tamen & diuino mari emanans, omnibusque proprij corporis membris pro ſua conditione uitam tribuens.* Hinc in *ſacra pagina dicitur:* Et *inſpirauit in nares eius ſpiraculum, aut animam uitarum: vt præſtet corpori vitam*

vegetatiuã, ſenſualem, rationalem, intellectiuam, atque diuinam. Eſt deus uirtute ſua omnia continens: & de homine inquit Sapiens in concione ſua: fecit Deus *hominem puluerem de terra: & dedit ei uirtutem continendi omnia.* Salom.
Cognouit Deus *cuncta.* Cognoſcere *quoque poteſt homo omnia cognoſcibilia, cum pro obiecto adæquato (vt dicunt theologi, & philoſophi) habeat uerum, vel ens in communi: ſed diſtat imago ab imaginato: hic vnico actu omnia intelligit, homo autem per quandam ſucceſsionem. Eſt inſuper Deus circulus quidam, non aliunde quàm à ſeipſo trahens originem, & in ſeipſum tendens omnia illuc ſecum deducit. Eſt etiam homo circulus à Deo procedens, & in ipſum tendens: illuc omnia deducens cum omnia contineat. Nec aliquando quieſcit quouſque ad ipſum Deum, à quo proceſsit, pertingat. Aemulatur quoque ipſum Deum quoad poteſt in duratione. Sed cum nequeat habere ſuæ durationis totam ſimul poſſeſsionem, durat ſaltem ſucceſsione perpetua: Et adeo eſt ſimilis & (vt ita dicam) Deo congeneus, vt tandem cum ipſo uniatur: ſicuti ſuo loco Deo fauente declarabimus. Eſt denique Deus liber à paſsionibus, niſi quatenus paſſus eſt in corpore aſſumpto: nulla quidem ad ipſum Deum paſsione tranſeunte: ſicut nec paſsionem ſuſcipit, quando (vt inquit* Ieremias *) cœlum, & terram implens alteratur in membris mundani corporis, quod replet. In quem ſenſum forſitan non inſulſè intelligi poſſunt ſententiæ illæ omnes, quibus dicitur Deus iraſci, pœnitere, dolere, concupiſcere, & huiuſmodi.* Nec *enim pœnitet: niſi quatenus id apparet in membris, vel rebus, quas replet: à quibus ſe ſubtrahente, & auertente faciem, turbantur omnia: & vacua* Deo *viuificante in puluerem ſuum reuertuntur: vt uideantur membra illa, imo Deus in illis dolere, triſtari, & indignari, atque pœnitere:* D*eſiſtens ſcilicet à conſueta influentia.* Reuertente *autem ſpiritu eius, qui replet orbem terrarum uniuerſum, recreantur & gaudere videntur omnia.* Nec *aliter ſe habet anima noſtra, de qua* Ariſtoteles, & Plotinus *inquiunt, qui dixerit animam triſtari, vel gaudere: dixit hãc texere, vel filare.* Non *itaque gaudet, vel triſtatur anima: ſicut nec texit, nec filat: niſi quatenus eſt coniuncta corpori.* Nam *animalis (ut ſequitur* Plotinus*) eſt pati, atque operari, non autem animæ rationalis, neque intellectus: ſed horum eſt dirigere animal quod operatur: ſicut* Dei *eſt moderari mundum, cuius membra ſunt ſecundariæ cauſæ operantes, cum huiuſmodi agitationibus, & paſsionibus.* Nec *reperitur aliqua in homine diſpoſitio, quin in ipſa refulgeat aliquid diuinitatis, nec quicquam eſt in deo, quod non repræſentetur in homine: ſed veniamus ad figuram.*

Theolo. Philoſo. Ieremias. Ariſtote. Plotin.

Homo effigiat archetypum in figura. Cap. II.

SI *autem homo continere debet ueram imaginem, neceſſe eſt, vt cõſimili ei figura gaudeat. Sed heu quo intramus? Quam figuram aſſignabimus ei, qui nullis terminis clauditur, nullis lineis figuratur, nullis coloribus pingitur? Hinc tanta diligentia diuina lege caue-tur, ne aliqua imago penitus fieret, neque ipſius* Dei, *neque rerum aliquarum cœleſtium: tum ne per idola illa adorarentur creaturæ viſibiles: tum etiã ne falsò exprimeretur, quod effigiari nequit. Verum & ſi nulla poteſt figura deduci, nec in rebus inferioribus reperiatur aliqua, in qua dignoſcatur dei ſimilitudo, aut effigies: nihilominus* Dei *teſtimonio ſuffulti, in homine uenabimur ipſius ſimilitudinem, & figuram ſaltem per analogiam quandam, qua quidem ipſe ſummus opifex ſibi eam aſſcribere dignatus eſt, ſicut partitiones, & membra humani corporis omnia. Dixit enim ſe habere dexteram, ſi-*
Dauid *cut in* Dauidico *carmine decantatur:* Dixit Dominus domino meo, *ſede à dextris meis. Habet etiam ſiniſtram, ad quam collocabuntur flagitioſi damnãdi nouiſsimo examine. Sedere quoque dicitur aliquando velut homo, vt in Iſaia inquit:* Cœlum mihi ſedes eſt: & terra ſcabellum pedum meorum. *Ambula-*
Iſaias *re etiam in Geneſi dicitur ad meridiem, uel aduentum* Dei. *Et de itineribus æternitatis eius inquit* Pſalmographus: *Viderunt ingreſſus tuos* Deus, *in-*
Dauid *greſſus* Dei, *& regis mei qui eſt in ſancto. Qui greſſus, & itinera aliquando eum terrorem immittunt: vt ab eis (teſte* Abachuc) *conterantur montes*
Abacuc. *ſæculi, & inclinentur colles mundi: quia (vt rectè exponit* Hieronymus)
Hieron. *quando uenit ad nos, deſtruxit dæmoniacas poteſtates: & altitudines ſæculi ad nihilum redegit. De membris quoque ipſi* Deo *aſſcriptis ſcriptura ſacra locupletiſſima teſtis eſt. Sunt nanque ei oculi, & aures: de quibus in* Daui-
Dauid. *dico hymno:* Oculi domini ſuper iuſtos, & aures eius in præces eorum. *Palpebræ: de quibus in alio carmine. Oculi eius in pauperem reſpiciunt: & palpebræ eius interrogant filios hominum. Sunt nares: quibus (vt in lege ſæpius repetitur) odorabat ſacrificia in odorem ſuauitatis. Eſt os: de quo in Iſaia*
Iſaias. *inquit: Os meum non interrogaſtis. Eſt guſtus, & guttur: de quo in canticis:*
Cantic *Guttur tuum ſicut uinum optimum. De capite quoque ibidem dicitur: Caput tuum ſicut Chermel non quidem mons ille magnus in maritimis Syriæ (vt q̃ plurimi etiam* Hebræi *decipiũtur) ſed ut uermis, qui gignit purpuram. Chermel enim vtrunque ſignificat, & montem & vermem. Et quòd comparatio fiat uermi, & non monti indicant uerba, quæ ſubſequuntur: Et comæ capi-*
Pſalmus *pitis tui ſicut purpura regis. Manus quoque ſunt ei: de quibus regius vates: Manus tuæ domine fecerunt me: & plaſmauerunt me. Digiti: de quibus iterum canit: Videbo cœlos tuos: opera digitorum tuorum. Dentes: vt in canticis*
Cantica. *dicitur: Dignum eſt uinum dilecto meo ad potandum, & cibus labiis, & den-*

tibus illius ad ruminandum. Sunt humeri: de quibus Iſaias : Factus *eſt princi-* Iſaias.
patus ſuper humeros eius . Quibus etiam (vt in euangelio dicitur) portauit
inuentam ouem. Brachia *etiam ei miranda ſunt , dicente Iſaia :* Brachium *do-*
mini cui reuelatum eſt? Nam *in brachio extento (vt ſæpius in ſcriptura repe-*
titur) eduxit populum de Aegypto, *ſignis, & portentis quàm maximis ſubſe-*
quentibus. Cor: *ſecundum quod in primo volumine* Regum *dicitur inueniſſe* Reg. I.
David. Pectus: *à quo diſcipulus dormiens ebibit fluenta euangelij.* Dorſum:
de quo in Ieremia: Dorſum *& non faciem oſtendam eis in die perditionis eo-* Ieremiæ.
rum. Et *regius vates in hymno ,* Poſteriora *dorſi eius in pallore auri.* Pedes: David.
de quibus idem vates in alio carmine: Et *caligo ſub pedibus eius.* Pennæ , &
volatus : de quibus in eodem carmine: Volauit *ſuper pennas ventorũ.* Et *in a-*
lio hymno dicit, cœleſti regi fuiſſe pennas columbæ deargentatas : quas ipſe
propheta alibi exoptabat dicens: Quis *dabit mihi pennas ſicut columbæ ?* Et
aliquando veſtitum uariis indumentis ſe ſe nobis oſtendit opifex, non quidem
ut tecta ipſius membra ueluti noſtra carnea protegantur à frigore: & ob ho-
neſtatem uelentur: ſed ea ſunt hæc indumenta , in quibus , & per quæ Deum
cognoſcere poſſumus: quæ in nuda, & pura eſſentia apprehendere nequimus.
Membra *itaque ſunt vires multiplices in illo uno ſimpliciſſimo: & veſtimenta*
uiæ quædã, per quas graditur nobiſcum : aut in nobis ſe ſe diffundit, dum per
membra , id eſt per uires eius multiplices quo ad nos, ſed unicam in ſe, aliquid
operatur. De *quibus veſtimentis* Hebræi *ampliſſimè in eorum theologia per*
tractant : Quorum *fimbria tacta ab hæmorrhoiſſa clamauit* IESVS *dicens:*
Quis *me tetigit ?* Nam *& ego noui uirtutem de me exiſſe.* Per *hæc enim ueſti-*
mẽta (ut ipſi Hebræi *docent) omnis uirtus ab eo emanans procedit: nam à* Deo
nudo (vt aiũt) id eſt penitus ſemoto ab õni reſpectu nihil fluit: quãuis fons exi-
ſtat totius bonitatis. In *eo enim quòd influit, relationem quãdam induit, quam*
ipſi veſtimentum nuncupant. Membra *autem (vt diximus) uires quædam ſunt.*
Oculi *enim ſignificant clariſſimum eius contuitum: cui omnia nuda ſunt.* Olfa-
tus diſcretiuam uim, & ſuſceptiuam odoris bonorum operũ. Aures *illud quo*
omnia percipit, & intelligit vſque ad cogitationes cordis : quas nouit ipſe ſo-
lus Deus. Palpebræ *iudicia* Dei *occulta, & ſubtilia (inquit* Hieronymus*) qui-* Hieron.
bus omnia penetralia diſcutit. Dentibus *optimè contritum cibum multiplicem*
nobis tribuit : & noſtra opera tanquam edulium ſuſcipit conterendum in no-
ſtrum incrementum & prouentum, ſicut de Samaritis *cõuerſis dixit filius dei:*
quoniam effecti erant cibus, quem habebat ad manducandum apoſtolis mini- CHRISTVS.
mè cognitum . Humeris *omnia portat, & ſunt peculiares filij* Dei *iuxta illud* Paulus.
apoſtoli: Portans *omnia uerbo uirtutis ſuæ, ſuper quo etiam poſuit oues por-*
tãdas, & onera omnium ſcelerum noſtrorum, & pondus dominij, & ſceptri, CHRISTVS.
& iudicij: ut ipſemet atteſtatur dicens : Omne *iudicium dedit mihi* Pater.
Brachium *eſt virtus , quæ omnia miranda ſæpius perpetrauit, & perpetrat.*

Corde nos tenerrimè diligit. Pectore ſuſcipit, & chariſſimè nos complectẽdo confouet. Dorſum: quod aliquando uertens ſe indignabundum oſtendit: & aliquando ſplendens in rebus creatis nobis ſe contemplandum præbet: ſicuti ad Moſem ait, videbis poſteriora mea. Pedibus affectuum aliquando ad nos uenit: & aliquando noſtris flagitiis exigentibus abit. Pennis celerrimè volat, vt noſtris neceſſitatibus occurrat: quas optare debemus, vt & nos in ipſum uolare poſſimus. Ecce igitur quomodo Deus in omnibus ſe ſimilẽ nobis præbuit: imo nos fabrefaciens ſibi conformes effecit in membris, & figura: ſiqua eſt in ipſo. Eſt quippe, ſed nullis terminis artata, nec lineis circumſcripta: ſed fontalis origo omnium proprietatũ & figurarum. Quæ membra (vt diximus) meliora ueſtimenta induit, quàm noſtra veſtita ſint. De quibus ſupramũdanis veſtimẽtis aliquid (ſacra ſcriptura duce) percurremus: ea tamen non arroganti quidem, ſed conuenienti lege qua dicitur.

Effugite, & procul hinc miſeri procul ite prophani.

Corpus non minus conuenit Deo veſtito, q̃ ipſi nudo, pura & expoliata materia. Cap. III.

Explicauimus iam ſuprà, quàm concinnè materia potentia puriſſima primo creata reſpondeat Deo puriſſimo actui, & primæ omnium cauſæ. Nunc explicanda eſt ea conuenientia, quam habet homo conſummatiſſimum dei opus, & omnium totius mundanæ machinæ celeberrimum cum ipſo Deo, iam omnes perfectiones, quæ ſunt ad intrà, uel extrà (vt aiunt) induto. Nec perterreat quempiam hîc apud theologos noſtros inuſitatus loquendi modus de veſtibus Dei: cum habeamus à ſcriptura ſacra, omnium theologorum matre, & fonte, locupletiſſimas de ipſis ue-
Dauid ſtibus atteſtationes. Canit Dauid in hymno nonageſimo ſecundo: Dominus regnauit, decorem indutus eſt: induit dominus fortitudinem, & præcinxit ſe virtute, Hebræorum autem theologi vſq; ad decem ueſtimenta non ſine ſacramento enumerant. Quibus non crederem, niſi illa eadem me ſacra ſcriptura doceret. Nudum nanque Deum aſſerunt: quando conſideratur ipſe (benedictum nomen eius) in ſua ſolitaria natura penitus remota ab omni relatione (vt aiunt) intrinſecus, & extrinſecus adueniente: & vt eſt ſummè hic. Qui,
Iſaias. vt intelligitur ſic remotus, loquitur in Iſaia dicens, אני יהוה הוא שמי Ani adonai hu ſemi. Quod nos interpretatum habemus: Ego Dominus, hoc eſt nomen meum, ſed melius diceretur: Ipſum ſcilicet quod eſt nomen meum. Non enim illud הוא hu eſt relatiuum aliquid referens, ſed dictio importans ipſum, quod eſt ſummè hoc. Qui vt ſic, nulli ſe communicat, ideo ſequitur: Gloriam meam, quam ſcilicet habeo in ſumma vnitate mea, alteri non dabo. Ipſe igitur ſummè hic, antequam ſeſe in creaturas diffunderet, filium genuit, cum quo ſimul ſanctum ſpiritum produxit. Dum itaque filium generare ſtatuit,

induit primam veſtem: quæ à noſtris paternitas dicitur: Sed eſt lux quædam inacceſsibilis, ſecũdum quam à Iacobo dicitur Pater *luminum.* De *qua ueſte cecinit* Pſalmographus: *Amictus lumine, ſicut ueſtimento. Suſcipiens autem in paterno ſinu filiũ quẽ genuit, aliud induit ueſtimentũ, de quo vates in eodẽ carmine: Qui tegis aquis ſuperiora, vel excelſa eius. Quid enim eſt hoc excelſum niſi ille, de quo* Paulus: Excelſior *cœlis factus? Aut quid eſt ſuperius, & ſublime* Dei, *niſi ille de quo idem apoſtolus:* Deus *conſtituit filium ſuum ſuper omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem, & dominationem, & ſuper omne nomen quod nominatur, non ſolum in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro: & omnia ſubiecit ſub pedibus eius: & ipſum dedit caput ſuper omnem eccleſiam?* Hoc *igitur genito, qui ſupremum eius opus exiſtit, & vera aqua ſupramundana habens uim omnium rerum generatiuam: ſecundum quam dictum eſt:* Producant *aquæ ſerpituram animæ viuentis:* Et *iterum:* Omnia *per uerbum facta ſunt:* Tunc *aquis indutus dicitur* Deus: *in quo idem eſt* Pater, *& filius.* In *qua diuinitate filius, qui eſt dei ſapientia, induit proprietatem aquæ: ut recte dicat ille ſapiens:* Et *aqua ſapientiæ ſalutaris potauit illum.* Quas *aquas non tantum ſumpſit ſibi in ueſtimentum, ſed ut eas in nos diffundat, non ſolũ ad ſitim comprimendam, vt clamabat in templo dicens:* Si *quis ſitit ueniat ad me & bibat: ſed etiam ad profuſam ſatietatem, vt cum* Samarite *loquens ait:* Si *quis biberit ex aqua, quam ego dedero, fiet in eo fons aquæ ſalientis in uitam æternam.* Non *enim de aqua hac elementari loquebatur, ſed de illa ſuperexcelſa: in qua uenit filius dei, ut nos à ſordibus ablueret: & propinaret nobis poculum illius aquæ ſapientiæ ſalutaris.* Qui *filius dei ueſtitus quoque dicitur ueſtimentum regium.* In *ueſtimento (ait qui à diuinis ſecretis fuit) in femore eius ſcriptum erat:* Rex *regum, & dominus dominantium.* Spiritus *autem ſanctus ab utroque procedens in utraque lege igneus uiſus eſt, & igne circumamictus:* Fumabat *enim totus mons* Synai *(ut in* Exodo *legimus) quando deſcendit dominus ſuper eum in igne:* Et *iterum dicitur:* Erat *autem ſpecies gloriæ* Domini, *quaſi ignis ardens ſuper uerticem montis, in conſpectu filiorum* Iſraël. Ille *igitur ſpiritus, cuius uirtute data eſt priſcis patribus ignea lex, apoſtolis quoque apparuit in linguis igneis, eos confouens, & accendens ad explicandam legem illam, quam impleturus uenit filius* Dei: Et *de qua in nouiſsimo carmine decantans* Moſes *inquit:* Et *in dextera eius ignea lex.* Poſt *illam autem ſacratiſsimam, & intrinſecam, perfectãque productionem uoluit ipſum ſummũ bonũ in creaturas ſeſe diffundere: vndè ſumpſit (ut aiunt) ſeptem alia ueſtimenta, quibus nobiſcũ ageret, & conuerſaretur.* Horum *primũ magnitudo dicitur miſericordiæ, clementiæ, bonitatis, & pietatis, quo ſe in alios diffundit: & ipſos pientiſsimè regit, atque clemẽtiſsimè præuenit, iuſtificat, & remunerat: de quo in* Apocalypſi *dicitur:* Et *datum eſt illi ſcilicet agno, & ſponſæ ſuæ eccleſiæ, quã miſericordia deſpõſauit, ut cooperiret*

Dauid. Paulus. Sapien. CHRISTVS. Moſes. Ioan.

ſe byſsino ſplendenti & candido. Byſsinum enim iuſtificationes ſanctorũ ſunt, quæ per Dei gratiam, & clementiam nobis (mediante Chriſto) communicantur. Hac igitur veſte nobis bona impartiendo, tanquam byſsino quodam veſtitur. Et quia clementia, & pietas immenſa, iuſtitiæ libramine temperatur, ideo aliud iuſtitiæ veſtimentum aſſumit: quod nunc ſanguineum, nũc lineum

Idem. *in ſcriptura dicitur. Veſtitus enim erat (inquit Ioannes) veſte reſperſa ſanguine, & vocabatur nomen eius uerbum Dei: uerbum utique illud per quod facta, & reſtaurata ſunt omnia: Cui unita natura humana ſanguinem fudit ad placandam diuinam iuſtitiam, quæ ſanguinem exquirit, ubi contractum eſt peccatum per carnem, & ſanguinem. Quod veſtimentum admirantes angegeli (ut Dionyſio placet) dixerunt. Quare rubrum factum eſt veſtimentum tuum, ſicut calcantium in torculari? In Daniele autem Gabriel, qui Chriſtum virgini illicò concipiendum denuntiauit, & aliquando (non ſine myſterio) ipſius perſonam gerit, uiſus fuit ueſtitus lineo, ſacramento forſitan alibi declarando. Et cum ſit ſummum pulchrum omnia pulchrifaciens, maximè naturam humanam, cui ſui omnimodam imaginem tribuit: Hinc aliud ueſtimentũ aſſumit, quod in pleriſque locis ſcripturæ ſacræ, maximè in Dauidicis hymnis* תפארת *tipheret dicitur. Quod nos nunc decorem, nunc pulchritudinem, nunc magnificentiam interpretatum habemus: Sed eſt propriè nomẽ gloriæ, & pulchritudinis diuinæ: Quam multifariam in nobis communicans inquit in Eze-*

Ezechi. *chiele. Et ueſtiui te diſcoloribus, & byſſo, & polymita: & multa, quæ ibi cõmemorantur, concludens: Hæc dedi tibi, vt eſſes perfecta decore, & pulchri-*

Cantic. *tudine. Hinc dicitur in cãticis: Creatura humana pulcherrima mulierum, id eſt omnium creaturarum. Poſt hæc, duo alia veſtimenta amictus eſt ſummus moderator: quibus magis domeſticum ſe nobis præbeat: Per quæ multa chariſmata in nos defluunt. De quibus ueſtimentis in Dauidica ode decantatur.*

Dauid *Confeſsionem, vel celebritatem, & decorem induiſti: quia uidelicet per illa facit Deus homines celebres, & decoros. Quæ ueſtimenta aliquando dicuntur ubera, quæ quidem lactarunt prophetas, & lactant quoſlibet Deo familiares, ſicuti in canticis dicitur: Dabo tibi vbera mea. Quæ etiam tertium cœ-*

Paulus *lum aliquando nominatur: ad quod Paulus euectus fuit. Et quia ipſe opifex nobis quoque præſtat vitam, fundamentum, atque ſtabilitatem totius boni operis, hinc dicitur uita, arbor uitæ, & terra uiuentium; In qua terra etiam ſe nobis ueſtitum præbet: vt diuus Citthariſta decantat: Abyſſus, ſicut ueſtimẽ-*

Dauid CHRISTVS. *tum amictus eius: Eius utique terræ, non quidem huius corruptibilis, quæ ſimul cum cœlo materiali tranſibit, vt ait ſumma ueritas: Sed illius, quæ nunq̃ mutatur, de qua ſequitur uates: Non inclinabitur in ſæculum ſæculi. Denique ſumma hæc diuina maieſtas ultimum ſumit amictum: quo nobis penitus familiarem ſe præbeat. Et hoc Hebræi* מלכות *malcut id eſt regnum uocãt: quia ipſo nos domeſticè regit. Nuncupatur quoque* שכינה *ſechina id eſt inhabita-*

tio Dei in nobis immediata:ſecundum quam dixit Ieremias: *Tu autem in nobis es domine.Et ſic ille qui habitabat cum populo ſuo in figuratiuo tentorio citationis:nunc habitat nobiſcum in tabernaculo non manufacto:ideſt non huius creationis(vt docet apoſtolus)* Habitans autem in nobis tanquam nubes, *defendit nos ab æſtu diuinæ iræ:& tegit nuditatem,& ignominiam noſtram, ne confundamur à conſpectu gloriæ ſuæ.Et de hoc veſtimento in* Ezechiele *loquitur dicens:*Expandi amictum meum ſuper te:& operui ignominiam tuã: *lõgóque ſermone proſequitur veſtimenta,quibus tegit turpitudinem noſtrã: & quibus ornati,honeſti reperiamur in cœleſtibus nuptiis.Veſtiuit itaq; ſe Deus,vt cum creatura ageret: & homini daret ſui perfectam imaginem: Et vt hunc hominem ueſtiret diuinitate,ſeipſum induit humanitatem,& corpus hoc paſſibile.In quo corpore exiſtente anima cum diuino illo lumine,ſiue mente, aut intellectu,habet homo(ut ſapientes quidam aſſerunt) expreßiorẽ* Dei *imaginem quàm angelus:quoniam corpus hoc organicum cum membris,& particulis ſuis ea eſt ueſtis, per quam omnia* Dei *indumenta repræſentantur. Hinc Deus(ut nuper tetigimus)dicitur habere caput,oculos,aures,& omnia membra,quæ ſunt in humano corpore: Quæ aliqua ratione dicuntur membra: alia uerò ratione ueſtimenta: alia autem nuncupãtur menſuræ: quibus ipſe* Deus *omnia metitur, & moderatur: ſed hominem potißimè ad perfectam ſui metam.*

Ieremias. Paulus. Ezechiel.

Cum in homine ſint infimum, ſummum,& intermedia, omnia facilè per ipſum hominem cum deo conciliantur. Cap.IIII.

EXtat in homine aliud Dei expreßißimum ſimulachrum: Id autem eſt:quoniam homo omnia continet actu,quæ Deus continet uirtute:& per eminentiam quandam,vt Dionyſius docet.Sic & homini dedit uirtutem continendi omnia.undè omnis creatura à ſaluatore(Gregorio interpretante)nominatur, ſicuti iam in primo uolumine explicauimus.Homine itaque Deo conciliato, eidem omnia conciliantur: ſicuti in aſſumpta humanitate omnia conſequenter aſſumpta dicũtur: Anima in primis,& ſpiritus,animaleſque uires omnes,uegetandi uis, atque elementa,vſque ad materiam,ex qua fabrefactum eſt humanum corpus:& denique omnia quæ in ipſo continentur. Nec tantum id factum eſſe credimus in homine, & natura illa particulari aſſumpta à uerbo,ſed idem fieri in omnibus,qui hoſpites efficiuntur illius,qui dixit: Ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus: Et in omnibus, pro quibus exaudita eſt illa cordialißima oratio, quam filius in eius receſſu à nobis porrexit ad Patrem dicens:Rogo Pater,vt ſicut ego & tu vnum ſumus,ita & iſti unum ſint in te.Hic eſt enim finis hominis,vt ſtatim dicemus:Et finis,in quem tendunt omnia: Nam in Deum cuncta tendunt:ad quem tandem per hominem reducuntur.

Dionyſ. CHRISTVS.

Cur anima in corpore tāq̄ in fuſorio uaſe purgāda collocata ſit antequam reuertatur ad eum, a quo venit. Cap. V.

SEd antequam ad hanc unitatem cum Deo reuertatur anima, includitur in corpore, ut ipſum perficiat: & ab ipſo perficiatur. Et neſcio, an prius perficiat, an potius perficiatur, an vtrunque fiat ſimul. Et forſitan utrunque ſimul perficitur in bene, & ritè procedentibus. Eſt (inquiunt Peripatetici & theologi noſtri) anima in corpore veluti forma perficiens ipſum corpus: non quidem dans ſolummodo motum, atq; ſentiendi, vegetandi, & intelligendi vim: ſed ipſum perficiens, & expurgans: vt in meliorem ſortem transformari valeat. Nec corpus diſponit ut tranſmutetur, niſi ipſa expurgata ſit. Non enim omnes tranſmutabimur (inquit apo-
Paulus. ſtolus) quanq̄ omnes reſurgemus. Sed tranſmutabūtur ſolūmodo corpora eorum, quorū animæ expurgatæ reperientur. Anima itaque in hoc corpore collocata eſt tanquam in vaſe fuſorio collanda, & expurganda igne charitatis, & diuino perfuſo in toto homine per gratiam infundentis, & pro recipientis diſpoſitione, interuenientibus potiſſimè ſacrificiis, & ſacramentis. Hinc oblato illo ſummo ſacrificio, cui omnia alia aſſiſtunt & cedunt, à ſummo ſacerdote IESV redemptore humani generis, miſſus fuit ille igneus Spiritus, ad liquefacienda, expurganda, & conflanda corda diſcipulorum, & eorum, qui crediturì erant per eos. Nec aliquod interfuit temporis ſpatium poſt illum ſūmum ſacrificium exhibitum, niſi quinquaginta dierum: numero quidem ſpi-
CHRISTVS. ritui illi igneo mittendo conueniente. Qui nec miſſus fuiſſet, niſi Dei filius in ſacrificium fuiſſet oblatus, ipſomet atteſtante, qui ait: Niſi ego abiero, oblatus ſcilicet Patri in holocauſtum, Paracletus non veniet ad uos. Quæ quidem hoſtia in lege antiqua ſæpius præfigurata fuit: Et id quando oblato ſacrificio ignis expectabatur de cœlo, qui veniens, & ſacrificium iam accenſum, & in ignē mutatum, ad ſublime unde uenerat, maximo myſterio de-
Deuter. duceret: & in offerentes diffunderet ignē illum, de quo in Deuteronomio dicitur: Deus ignis uorans, aut comedens, & conſumens eſt. Sicut enim comedēs conſumit cibum, & eius ſubſtantiam immutat in ſeipſum. ſic Deus ſuſcipiēs verum ſacrificium debitè offerentis, paſcitur & ſacrificio, & offerente, traducens utrunque in ſeipſum. Verum autem ſacrificium, quod nos offerre debemus ſimul cum ſacrificio oblato à ſummo ſacerdote Chriſto IESV, eſt, vt vnuſquiſque ſecundum apoſtolicum documentum offerat ſeipſum in hoſtiam
PA
VLV viuam, immaculatam, ſanctam, Deo placentem cum rationali obſequio. Et ſic non tantum anima aſcendet in ipſum Deum: ſed etiam corpus mortale, & corruptibile induens (vt idem apoſtolus ait) incorruptionem, & immortali-
Paulus tatem: Et tunc erit verum holocauſtum, id eſt cōbuſtum igne illo diuino, qui omnia tranſmutat. Hebræi autem hoc ſacrificium עולה holah, ſcilicet aſcēdēs.

nuncupant: quia totũ ſacrificium combuſtum, & iam in ignem mutatum aſcendebat coram Deo: Sic & noſtrum corpus ſeminatum animale, diuino igne confotum ſurget, & aſcendet ſpirituale ſimul cum anima, ab ea perfectum, & utraque à Deo, qui eſt verus ignis ardens, conflans, & tranſmutans.

Cur Deus hic collocauerit animã & mentem uertibilem. Cap. VI.

ET cum anima ſit in hoc uaſe fuſorio expurgandi, & perficiendi cauſa, mirantur nonnulli etiam inferiores, quorum ſtudium ſemper eſt ſuis ipſorum iudiciis, & verbis ferire maiores, cur Deus ipſam animam huc demiſerit non tantum uertibilem, ſed ab acerrimo hoſte continuè impugnandam. Et quaſi Dei conſiliarios ſeſe procaci temeritate conſtituentes, audent veſpertiliones ſummam lucem, ſummamque ſapientiam incuſare. Sed erubeſcat puluis, & cinis, uel nominare illum: cuius decoris ſpecies ſplen det ab ortu ſolis vſque ad occaſum. Et ſi (ex monumento ſapientis) in medio magnorum & ſenum iuuenes conticeſcere debent: quid nos in conſpectu antiquiſſimi dierum, & illius, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ abſconditi? Poſſumus nihilominus, non vt incuſemus: Sed ut illuminemur, interrogare: cur ſapientiſſimus opifex non fecerit hominem ſtabilem, & continuè recto itinere pergentem. Reſpondet hîc Anſelmus: quia non potuit. Sed (vt melius dicamus) non decuit facere alium Deũ: qui ſolus natura impeccabilis, & immutabilis eſt. Cuius dicti rationes conatur adducere Alexander: Quas Ioannes Scotus tanquam debiles fulcire ſtatuit, cedens tamẽ magis ſanctorum ſentẽtiis q̃ propriis rationibus. Has igitur tanquam inualidas ex proprij autoris iudicio, in illius libris legendas relinquentes, confitebimur cum Auguſtino ad Voluſianum, Deum multa poſſe, quæ nos intelligere non valemus, cum tota ratio facti ſit potentia facientis: quæ infinita eſt, & omne ingenium humanum, & angelicum trãſcendens. Ad huius itaque rei diſcuſſionem (prout Dominus noſtros colluſtrauerit oculos) aliquid dicemus, præſupponentes quid exigat rerum ordo: qui (vt etiam Ariſtoteles docet) duplex eſt in omni exercitu, militum uidelicet inter ſe, & eorũ omnium ad principem & caput: cui ſi conueniunt, omnia rectè peraguntur: Si autem diſſident, incõcinna & confuſa reddũtur. Sicut autem omnes milites ab imperatore quamuis bono deficere poſſunt: ſic cunctæ creaturæ à Deo: multa enim obiecta diſtrahentia ſunt nobis, à quibus nunc in ſummum, nunc in mediocre, nunc in infimum ferimur. Nunc quoque diſtrahimur à bono inferiori, nũc ab apparenti, nunc (vt aiunt) à præfixo: Et his continuis illudimur ludis: quouſque cor noſtrum ſemper inquietum, ſemper inſtabile, firmetur in principe: qui ſolus ſtabilis eſt: vndè ſi ſtabiles aliquando efficimur: id non naturæ eſt (inquit Auguſtinus) ſed à gratia illius, cuius eſt omnia ſtabilire. Quam conuenienter autem factum ſit, ut in cãpo certaminis homo poſitus ſit ancipiti pugna, Gre-

Anſel. Alex. Ioan. Sc. Auguſti. Ariſto. Auguſti. Grego.

goriꝰ diuino afflatus ſpiritu declarat. In laboribus (inquit) flagellorum, & vitiorum certaminibus, non ſolum nobis noſtra infirmitas innoteſcit: ſed etiam quanta uirtute proficiamus, cognoſcimus. Nemo quippe uires ſuas in pace nouit. Si enim bella deſunt uirtutum experimenta non prodeunt. Improuidus miles eſt, qui in pace ſe fortem gloriatur: Nemo enim quantum profecerit, niſi
Firmia. *inter aduerſa, & ambigua cognoſcit. Cui adſtipulatur Firmianus dicens: Ante omnia Deus voluit eſſe in nobis diuerſitatem, vulgóque non aperuit ſacramentum: ſed paucißimus reuelauit. Hæc autē diuerſitas, omne mundi arcanum cōtinet. Hæc enim facit uirtutem: ſine qua non modo eſſe, ſed nec appetere quidem eam poſſet: quia uirtus eſſe nequit, niſi ſit compar aliquis, in quo ſuperādo, vim ſuam, vel exerceat, uel oſtendat. Nam vt uictoria ſine certamine conſtare non poteſt: ſic nec uirtus quidem ſine hoſte. Itaque quando uirtutem dedit homini, ſtatuit ei econtrario inimicum: ne uirtus ocio torpens naturam ſuam perderet. Cuius ratio in eo eſt: vt cōcuſſa, & labefactata firmetur. Nec aliter ad ſummum faſtigium peruenire poſſet, niſi oppugnanti manu ſemper agitata ad ſalutem ſuam dimicaudi ſtudio fundauerit: Noluit enim Dominus ad illam beatitudinem, & præmiū, delicato itinere pertingi. Daturus ergo uirtutem, dedit & hoſtem: qui animis hominū, cupiditates, & uitia immitteret: in ambiguóq; teneret author malorum, errorūq; omnium machinator exiſtēs: ut quoniam hominem uocat ad uitam: ille econtrario rapiat, & ducat ad mortem. Hinc iter noſtrum relinquitur dubium, ambigua pugna, & caſus q̄plurimi. Ille enim hoſtis abducit, aut decipit eos, qui ueritati ſtudēt. Aut ſi dolo, & ſtudiis nequiuerit: uirilem gerit animam. qua ſublimium uigorem labefactare conatur: obſcæna dictu, & execrabilia moliens, uexat, & interficit: Et tamen ut proſternit multos: ſic à multis uictus, & proſtratus diſcedit: Magna eſt enim hominis uis, magna ratio, magnūque ſacramentum. Origenes quoq; in ſuo de principiis hoc negociū proſequitur dicens: Si enim Deus dediſſet, ut nullo modo uinceremur: quæ iam ſupereſt certādi cauſa ei, qui uincere non poteſt? Aut quod palmæ meritum, ubi repugnandi ratio & facultas non admittitur uincendi? Vndè ſatis bona ei ſunt, quæ ſibi aduerſantur: quæ cum uicerit, maioris ei gloriæ cauſa exiſtunt. Iob enim duplum recepit poſt uictoriam hoſtis: qui contra eum pugnandi poteſtatem acceperat. Nec quidem nobis debetur corona: niſi certamen antè præcedat. Quæ enim gloria, & quæ laus coronati, niſi aliquo curſu, aut pugna meruerit? Nā merendi ca conditio eſt, ut inde præualeat: undè poterat naufragari. Et uictoriæ eſt laus: ut inde uincat, undè*
Sapiens. *potuit debellari. Hinc laudat ſapiens eum, qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus: facere malum, & non fecit: Huius tandem ſtabilientur bona in Domino: ut ultra ab ordine, pace, & quiete nullatenus diſcedat.*

Quomodo homo à peccato diſsideat. Cap. VII.

CVm igitur homo à Deo ſæpius recedat tunc errat, peccat, & de-
ficit ab ordine, quem tanti facit Deus: vt prudens Licentius di- Licenti.
cat apud Auguſtinum in libro de ordine: Præter manifeſtum a-
liquid accipio: ſed præter ordinem nihil mihi fieri videtur: Nam
quæcunq; à Deo ſunt, ordinata ſunt: Quæ autem citra Deum, aut abſq; Deo,
ſiue præter Deum, inordinata ſunt. Et conſequenter culpa, deordinatio, diſſẽ-
ſio, carentia rectitudinis, defectus, peccatũ, & nihil. Sed heu in ſyluam intra-
mus teterrimã, & horrẽdam, deſcribentes illud, quod nihil eſt: Et decernẽtes
malam eſſe deordinationem in eo opificio: quod à ſummo moderatore omnia or
dinante regitur. Eſt quidem mala deordinatio, & defectus ab eo quod eſt: &
quod bonũ eſt. Nec malũ eſt ſubſtantia: quia eius eſſe eſt eſſe in alio. Nec eſt ac-
cidens: quia contrariatur bono, & conſequenter in genere boni: cum contra-
ria ſint eiuſdem generis: & bonum uerũ, & à ſe ſit ſubſtãtia. Nec eſt exiſtens:
quia quodcunq; huiuſmodi habet rationẽ boni. Nec ſuprà omne exiſtens: quia
illud eſt Deus, & ſummũ bonum. Nec eſt omnino nihil: quia malum contraria-
tur bono: & vitium uirtuti. Nihil autem non contrariatur alicui: quia quæ cõ
trariantur aliquid ſunt. Nec bonũ contrariatur ſibiipſi. Eſt itaq; malũ, mediũ
inter ens, & nihil, ens habẽs, in quo fundatur defectus ipſe exiſtens à rectitu-
dine, quæ in illo quod eſt, ineſſe debebat. Qui defectus eſt priuatio quædam in
ente fundata, ſed in nihil tẽdẽs. Sicut igitur bonũ eſt ſupra omne ens: vbi quic-
quid eò tendit perficitur: ita malum eſt infra omne ens: in quod tendens deficit.
Et ſicut cogitando bonum, quod eſt ſupra omne ens (vt Academicis, & Dio- Acade.
nyſio placet) tandem in ens reſoluimur: Sic etiam cogitantes malum in priua- Dionyſi.
tionem quandam deuenimus. Eſt itaq; malum in natura defectus & priuatio
ordinis naturalis, & perfectionis. Hinc fœmina eſt malum (vt dicebat Pytha- Pytha.
goras) quia deficit à perfectione uiri, Sic tenebræ, quia deficiunt à luce: & or
batũ, aut monſtrũ quodq;: quia deficit ab ordine à natura inſtituto. Et malũ
in moribus eſt defectus a rectitudine: quæ debet eſſe in actu; & operatione,
quã perpetramus: aut diſsidentia à ſummo bono, cui inhærere debemus. Eſtq;
in priuatione deprehenſum, è lucis, & entis regione profugum, infirmum, mi-
ſerũ, lanians, deſtruens: & à bono non tantum diſsidens, ſed abducens.

Sicut homo per peccatum à Deo deficit, & diſsidet: ſic per pœniten-
tiam reducitur, & temperatur. Cap. VIII.

DEficiens itaq; homo à Deo, & diſsidens per peccatũ, antidotum v-
nicum habet, vt reuertatur, & cõueniat cũ ipſo Deo. Et hæc eſt ve-
ra pœnitentia: quæ non eſt (vt aliquid aſſerũt) pœnæ tenentia, aut
dolor pro peccatis voluntariè aſſumptus, ſed reuerſio ad Deum,
à quo receſſerat: vt etymologia perfectioris linguæ indicat: Dicitur enim
pœnitentia Hebraicè השובה *eſuba, quod reuerſionem ſignificat. Multi nan-*

que dolent:& pœnis maximis cruciantur ex delicto perpetrato, nec tamen liberantur, nec iuſtificantur: quia non habent antidotum peccati, quod eſt reuerti ad Deum, à quo diſceſſerunt, & conuenire cum Deo, à quo diſſentiunt. Hinc ſemper oraculi uox ad peccantem intonat: Reuertere, aut conuertere.
Zachar. Ieremiæ. *Conuertimini ad me (inquit in Zacharia) & ego conuertar ad uos. Et per alium vatem: Tu autem fornicata es cum amatoribus multis, ueruntamen reuertere ad me, & ego ſuſcipiam te. Et hoc idem eſt cum eo, quod ſaluator pro fundamento ſuarum concionum iecit: Agite pœnitentiam: & appropin-*
CHRISTVS. *quabit regnum cœlorum. Quid eſt enim regnum cœlorum: niſi Deus, qui conuertitur ad nos: quando conuertimur ad eum? Et quia tunc peculiari modo habitabat nobiſcum, & iam faciliorem in natura humana aſſumpta præbebat nobis uiam reuertendi ad ipſum Deum, ideo dicebat: quoniam regnum cœlorum, & ipſe Deus, in quem tendimus per ueram pœnitentiam, nobis appropinquabat. Si autem ad hanc conuerſionem, quæ præſupponit ſeceſſum, & ieiunium ab omni illicita uoluptate, ſequatur dolor, & afflictio: id ex accidenti, & non ex eſſentia pœnitentiæ, aut illius conuerſionis eſt: Multæ enim afflictiones conſequuntur peccatum: ex quibus tamen homo non dicitur pœnitẽs. Nec exiſtimet quiſpiam aliquẽ pœnitentem eſſe, quia aſſumit dolorem uoluntarium: quia is in peccato aliquando eſt: Nam ſicut ad actum cõuerſionis ſequitur dolor, ſic ad peccatũ: quoniã omnis deordinatio ſecũ trahit afflictionem & pœnam. Nullus enim poteſt immediatè uelle dolorem: quia triſtitia (ut*
Auguſti. *inquit Auguſtinus) eſt quæ accidit ex rebus à nobis nolitis. Differt tamen doloris occaſio: quia in peccãte eſt progreſſus ab bonum: in peccantem autẽ caſus & præcipitatio, aut malũ. Verũ igitur animæ temperamentum eſt reuerſio, applicatio, & adaptatio cũ Deo in ueritate, & affectu: ſicut per Ioëlem exqui-*
Ioel. *rit Dominus dicẽs: Conuertimini ad me in toto corde veſtro, affectu uidelicet pleno: in ieiunio à rebus abducẽtibus ab ipſo Deo: in fletu, & planctu: ut lachrymis ab oculis ueſtris dẽductis, moueatis diuinos oculos, & fontem clemẽtiæ eius ad ſtillandam gratiam pro uobis irrigandis. Oculus enim noſter lachrymans mouet fontem diuinæ pietatis: qui in myſterioſa lingua eodem uocabulo nuncupatur, quo & oculus. Nam uterq; hain עין dicitur. Vndè ſicut in nomine, ita & in re ſymbolum habent: & inde facilis eſt motus unius ad motum alterius: ut de neruis citharæ bene chordatæ aliâs diximus.*

Sacramentis homo redditur perfectior in ſeipſo, & cum Deo magis ſonorus. Cap. IX.

ET ſi reuerſio hæc in Deum ſatis temperat hominem cũ ipſo: nihilominus reſtat aliquid magis tẽperãdum: cũ magnũ, imò maximũ ſit eum qui quaſi ipſa natura diſsidet, cõuenire cũ illo, qui natura ipſa concinnus eſt. Diſsidet enim homo à primordiis naſcens filius iræ, & peccato obnoxius: & curriculo uitæ etiam ſi iuſtus ſit, ſepties (ut ait

ſapiens) cadit in die: Et qui exiſtimat ſe à peccato immunem, ſeipſum ſeducit Sapiens.
(vt inquit Ioannes) & non eſt in eo veritas: quæ eſt vera conuentio, & concẽ- Ioan.
tus cum ſumma veritate. Deus autem cum ſit prima regula contingentium omnia moderans, ſemper concinnus eſt: imò illud vnũ, & harmonica virtus: per quam omnia quæ conueniunt, concinna redduntur. Hinc ſacramenta ordinata ſunt tanquam rei ſacræ, & diuinæ ſigna: & quodãmodo effectrices cauſæ, Sũt enim ſigna efficacia diuinæ gratiæ, & fauoris: qui in ipſis præſtatur homini, vt conducatur ad debitum concentum cum Deo. *Quia igitur homo naſcitur filius iræ, & peccato diſſonus, pro eius temperamento datum eſt ſacramẽtum baptiſmi: in quo abluitur, & temperatur cum* Deo, *non tantum virtute, & efficacia ipſius ſacramenti, ſed fauore inſtituentis: dummodo ſuſcipiens ſit bene diſpoſitus.* Diſsidet *quoq; homo, & deficit quotidianis operationibus, in quibus nec tota mens, nec tota anima, nec omnes uires conueniunt, vt iubet lex: ideo defectus, & diſſonantia quotidiana.* Pro *cuius temperamento ſacramentum pœnitentiæ datum eſt: qua, & ratione cõuerſionis ad* Deum *(vt diximus) & ſacramenti, atq; abſolutionis efficacia, diſſona coaptãtur.* Et *quia cõtinuis alimentis inficimur, & diſtemperamur, ordinatum eſt ſacramentum euchariſtiæ: quo reparamus id quod aliis cibis infectum eſt: & diſponimus corpus humilitatis noſtræ, vt coaptetur & cõfiguretur corpori claritatis ſuæ.* Et *quod in prolis generatione carnis lenocinio deturpatur, & abſonum fit: id ſacramento matrimonij debitè ſeruato reparatur.* Adiudicata *ſunt alia duo ſacramenta ſatis opportuna: quorum alterum eſt cõfirmatio, vel corroboratio eius, quod in baptiſmate factum eſt: in his maximè, qui debili virtute, nulláque poſitiua diſpoſitione illud ſuſcepere, in prima videlicet, & infantili ætate.* Alterum *extrema vnctio nuncupatur, in qua abolere prætendimus, & perfectè abſtergere hominem ab omni contagione, & à cuncta (ſi qua relicta eſt) diſsidentia.* Extat *& aliud ſacramentum, quo hierarcha in corpore hoc myſtico inſtituitur, & in caput erigitur cum barba: ex quo, & per quem ſacrum chriſma omnia liniens, & omnia temperans, deſcendat vſque ad oram veſtimenti ipſius corporis: vt in* Dauidico *carmine dicitur: Sicut vnguentum in ca-* Dauid.
pitè, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron: *quod deſcendit in oram veſtimẽti eius.* Quod *chriſma, aut qui influxus, alia metaphora dicitur ros* Hermõ *id eſt loci illius, ex quo anathematizata eſt triſtitia:* Hermon *enim anathema mœroris interpretatur,* Qui *ros primo deſcendit in mõtem* Sion, *id eſt in eos, qui poſiti ſunt in ſpecula ſuper alios:* Et *inde diffunditur ad totam ciuitatem, & collectionem fidelium.* Vndè *& per id chriſma, aut rorem demandatur etiam benedictio, & vita vſq; in ſæculum.*

Sacrificiis expiatur. Cap. X.

POſtquam homo temperatus eſt per pœnitentiam, & adhuc plenio-
ri ſonoritate conductus per ſacramenta, reſtat, vt per ſacrificia
(cum quibus etiam conuenientiam habet non modicam) penitus,
Heracli. expiatus, dignus Deo inueniatur. Sunt enim ſacrificia (vt Hera-
Proculus clitus ait) medelæ quædam animarum à ſummo medico inſtitutæ: Poſsidet e-
nim malus dæmon hominem (inquit Proculus) quouſque per ſacrificia expie-
tur. Et tunc fugato malo dæmone, in Deum reuertitur. Verum autem ſacrifi-
cium purgans, temperans, & vniens bifarium eſt. Alterum eſt illud, quod ob-
tulit ſummus pontifex Chriſtus in remiſsionem omnium peccatorum, pacifi-
cans per ſanguinem crucis ſuæ, ſiue quæ in cœlis, ſiue quæ in terris ſunt. Quæ
pacificatio reddit hominem iam expiatum, ſummo concentu Deo concordem,
& ſuauiſsimè modulantem. Alterum ſacrificium eſt offerre ſeipſum mundum,
immaculatum, atq; perfectum Deo in hoſtiam viuentem, ſanctam Deo placē-
Porphy. tem. De quo Porphyrius quoque in de abſtinentia ab animatis ait: Colamus
Deum ſilentio, cura, religione, puris, veriſque de eo opinionibus, laborantes i-
pſi aſsimilari, atque cum eo coniungi: uitæque noſtræ ſanctimoniam pro ſacri
ficio offerre, idque ſacris accommodare. Quod Chriſtus noſter ſe expectare
CHRISTVS. innuit, dum cum Samarite loqueretur inquiens: Erunt veri adoratores, qui
adorabūt Patrem in ſpiritu, & veritate. Spiritus enim eſt Deus: & adorato-
res quærit ipſi conformes: Vt autem ipſi conformaremur ſpirituales effecti, i-
mò in ſpiritum meliorem conuerſi, voluit Chriſtus mortificare ſeipſum obla-
tum in ſummum holocauſtum: vt nos offerret Deo mortificatos quidem carne,
Idem. viuificatos autem ſpiritu. Vt igitur Deo conformemur, & uniamur, mortifi-
candum eſt animal noſtrū: vt ſurgat, & inualeſcat ſpirituale. Et hoc eſt quod
ait, Ioanne referente: Si granum frumenti cadens, in terra mortuum fuerit,
ſecundum carnem videlicet & ſanguinem, multum fructum affert: Et iterum:
Spiritus eſt qui uiuificat: caro autem non prodeſt quicquam. Hinc ſummus pō-
tifex Chriſtus ſeipſum obtulit, & docuit nos offerendos ſimul cum eo, dum
ait. Hoc facite in meam commemorationem, & imitationem, voſipſos uidelicet
offerentes: ſicuti ego oblatus ſum. Iubebat enim commemorandum myſterium
corporis, iam in ſacrificiū oblati, mortificati per paſsionem, & in ſpiritum iam
uiuificati: vt illud de ſacramento corporis ſui à nobis comedendi, & ab ipſo in
cruce offerendi, & commemorationis faciendæ ei poſsit aptari. Verba quæ e-
go locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt. In quem ſpiritum, & in quam ui-
tam omnia noſtra reducenda ſunt, ſi Deum conſequi uolumus.

Eleemoſynis abluitur. Cap. XI.

POſt temperantem pœnitentiam, conſonantia ſacramenta, & expiantia ſacrificia, vt nulla coinquinatione abducatur homo à cõſuetudine, & vnione cum Deo, ſequitur ablutio, quæ poſt illam baptiſmalẽ fit per eleemoſynam. Quod aſſerere minimè auderẽ: niſi id me doceret ſumma ueritas dicens: Date eleemoſynã, & omnia munda ſunt uobis. Eſt enim aqua quædam emanans à fontibus ſupramundanis, iuxta quod dicitur in Eccleſiaſtico: Sicut aqua extinguit ignem, ſic eleemoſyna extinguit peccatum. Eccleſi. Quod idem ſub aliis uerbis Daniel regem Babylonis docuit dicens, Eleemoſynis redime peccata tua. Et Raphaël angelus in Thobia. Eleemoſyna à peccato, & à morte liberat. Thobi. Si. Ben. Ratio autem mea eſt, quia (vt inquit Rabi Simeon Benoicai) & ſi omnis regula aliquando deficiat: hæc nunq̃ fallit: CHRISTVS. Eadem menſura qua menſi fueritis, remetietur & vobis. Hæc enim regula eſt ſummæ Veritatis, quæ iterum ait: Date, & dabitur uobis. Et rurſum: Tãquã fideiuſſor docet, vt ad Patrẽ ſecurè dicamus. Dimitte nobis, ſicut dimittimus: Da, ſicut damus. Ideo ſicuti homo eſt pius in proximum remittens debita, erogans, & donans de ſuo. ita ſentit Deum in ſe pientiſſimum, & largiſſimum donatorem: & tanto abundatius, quanto ille, qui erogat, munificentior eſt. Hinc dixit ipſe munificus remunerator: Centum pro vno accipietis, & vitam æternam poſſidebitis.

Perſonat homo Virtutibus. Cap. XII.

ABlutus itaq;, & temperatus homo, atq; compoſitis inſtrumentis, cupit concinnos reddere modulos. Sed prima fronte difficultatem Plato. ſentit: quia (vt Plato inquit) anima noſtra à Deo proueniẽs, & in corpore incluſa diſſonantiam patitur. Pro qua cõponenda data eſt harmonia à muſis: quæ motiones animæ noſtræ cõcinnas, & cognatas reddũt: dũmodo homo ipſis bene vtatur, congruas virtutes amplexans. Quod explicans Chalci. Chalcidius ait: Quũ iuxta rationem harmonicã animam in ſuperioribus fabricauerit opifex, omneſq; actus eius rithmis, modiſq; conſtare iuſſerit: ſed hæc exoleſcere conſueuerit, ob conſortium corporis, quod neceſſario obtinet: vndè immodulas fore animas plurimorũ. Ideo pro medela huius vitij muſicam ſtatuit: non eã, qua vulgus oblectatur, & quæ ad uoluptatẽ excitat, & ad uitia plerũq;: plato. ſed illã diuinã, quæ nũq̃ ab intelligentia ſeparatur. Hanc enim cẽſet Plato exorbitantes animas à via recta reuocare ad veterem ſymphoniam. Optima porrò ſymphonia eſt in moribus noſtris, & iuſtitia uirtutum omniũ temperamento, per quam cæteræ quæq; uirtutes ſuum munus, atque opus exequuntur: vt ratio quidem dux ſit, & vigor qui eſt intimus, iracundiæ ſimilis auxiliarem ſe rationi præbeat. Porrò hæc prouenire ſine modulatione non poſſunt. Modulatio autem ſine ſymphonia nulla eſt: Ipſa verò ſymphonia eſt intelligentia, & uirtutum concentus exornãs animam, & rationabili-

ter ad antiquam naturam reuocans:atq; talem demum efficiens,qualem ab initio Deus opifex eam fecerat,ut virtutibus ſcilicet perſonaret. Quæ quãuis quadruplices ſint,omnes tamen reperiuntur concinnæ, ueluti citharæ nerui: quorum aliqui ſunt infimi,& grauiores,aliqui medij,& aliqui ſuperiores,& acuti,Virtutes enim ſunt omnia opera exeuntia ab inſtrumẽto bene chordato dictæ quidem à viro. Vel quia concinna eſt, ſic à grammaticis diffinitur. Virtus eſt animi habitus naturæ modo conſentaneus.In ea ratione autem,qua à viro dicitur,ſic eam deſcribunt:Virtus eſt affectio animi conſtans,conueniẽſq;,laudabiles efficiens eos in quibus eſt:vel,Virtus eſt ferendorum fortis atq; inuicta patientia:nam uir(vt aiunt)fortem,vel fortitudinem innuit.Si autem ad ſacrum,atq; propriũ idioma acceſſerimus,eamq; denominare uoluerimus, obſeruãdum erit quibus vocabulis in ea lingua dicatur homo,& dicatur uir. Homo enim dicitur אדם אנוש & גבר Adam,enos,& geuer, diuerſis rationibus pro nunc ſubticendis. Et hoc tantummodo aduertẽdum, in quolibet illorũ nominum eſſe, aut unam,aut nullam literam diuinitatis. Vir autem dicitur איש Ais, in quo uocabulo ſunt duæ literæ diuinitatis א aleph uidelicet & י iod,ubi innuunt hominem uirtute præditum,bis eſſe diuinum: natura ſcilicet qua continet imaginem Dei:& uirtute,qua continet ſimilitudinem. Secundũ quod myſterium,uirtus poteſt ſic diffiniri:Virtus eſt operatio aſsimilans hominem Deo,atque deificans. Aliud quoq; obſeruandum eſt in hoc uocabulo אדם Adam duas eſſe literas quadrarias,ד.dalet uidelicet quæ quatuor & ם men,quæ quadraginta importat. Ex quibus innuunt hominem ex duabus quadraturis compoſitum,& aliquali diuinitate perfuſum,denotata per ipſum,א. Quod ſatis clarè indicatur in uerbis illis. Fecit Deus hominem puluerem de terra:pro quo nos habemus de limo terræ:& inſuflauit in nares eius ſpiraculum vitarum.Vbi tria tanguntur,puluis,terra,& ſpiraculum: Terra enim eſt ex quatuor elementis inferioribus unum,עפר Aphar, quod nos puluerem dicimus,uel Atomos melius,& ſubtilius corpus ſpiritui conueniens indicat, ut notum eſt ſcientibus. Spiraculum autem illud diuinum eſt nobis perfuſum: quod noſtri dicunt portionem ſuperiorem.Ex qua cum animali noſtro(ut Plotino placet)pullulat anima rationalis. Sed quando ex hoc duplici quadrario, mediante uirtute,totus homo reducitur ad illud diuinum,& trãſit in Deum, tunc commutat quadrariam & elementariã literam in notam diuinitatis: & aliam literã quadrariã reducit cum magno myſterio ad trinũ centenariũ denotatũ per ש ſin tertiã literã uocabuli ſignificãtis uirũ.Et ut breuiter me expediã,per uirtutes,& alia media expurgatoria homo animalis,& terrenus, efficitur ſpiritualis,& cæleſtis:iuxta illud apoſtoli: Primus homo de terra terrenus:Secundus homo de cœlo cœleſtis:Et iterũ:Sicut portauimus imaginẽ terreſtris,portemus & cœleſtis.Qui trãſitus de homine terreſtri ad cœleſtem fit per quadrifarias uirtutes,tãq per quatuor gradus:Per ciuiles uel morales,

Plotinus

Pualus.

per purgatorias, heroicas, & exemplares. De quibus Plotinus, *& alij diffu-* Plotin.
ſiſſimè tractant. Sed nos breuiter ſumma colligentes dicimus: quòd homo in
moralibus, vel ciuilibus uirtutibus laborat: In purgatoriis præualet: In heroi-
cis lætatur: In exemplaribus ſplendet, & diuinitatem conſequitur. Et quam-
uis labor ſit in tribus primis uirtutum generibus, ſecundum quod dicit apo-
ſtolus ad Timotheum: *Labora ſicut bonus miles christi: præcipuè tamen in ci-* Paulus.
uilibus, & moralibus eſt labor nulla redemptus delectatione: quæ eſt in aliis
uirtutibus melioribus. Vndè nouitiis in via uirtutum paſſim prædicatur. ar-
duum eſſe, & difficile ipſarum uirtutum iter. Ieccirco Baſilius: *Aſpera primo,* Baſilius.
& penè inuia, ſudoriſque continui, ac laborũ plena eſt virtutis uia. Quãobrẽ
magna uis exquiritur propter arduitatẽ illius capeſſẽdæ: nec affectanti faci-
le eſt ad illius cacumen aſcendere. Et Lactantius: *Ad ſupremum boni apicem,* Lactan.
non niſi cum ſumma difficultate: ac labore peruenitur. Nihilominus cum homo
expurgari incipit, præualet ſemper: atq; corroborato ſpiritu, leuius ſentit in
dies virtutum iter. Et hoc eſt, quod ait apoſtolus: Cum infirmor, tum fortior
ſum. Non *enim loquitur de infirmitate corporea, ex qua nunq̃ vidi aliquẽ for-* Paulus
tiorẽ: Sed vult dicere: Cũ infirmor in parte animali, eam debilitãs auſteritate
vitæ, & amore uirtutũ frenans cõcupiſcentiam, tunc fortior efficior in parte
ſpirituali: Quia virtus, quæ tota erat vt octo, in æquas portiones diuiſa, vtrin
q; reperitur ut quatuor. Si verò altera pars per dimidiũ debilitatur, accedũt
duo ad quatuor portiones alterius partis, & redditur triplo fortior. Nec *am* Idem.
bigendum eſt, apoſtolum non fuiſſe locutum de infirmitate corporali: cum ex
verbis, quæ præmittit facilè coniiciatur, de qua eſſet ſermo. Ait enim Com-
placeo mihi in infirmitatibus meis, in cõtumeliis, in neceſſitatibus, in anguſtiis,
in perſecutionibus pro Christo: quæ omnia potius ad animalem hominem cõ-
primendum, q̃ ad corporis infirmitatẽ ſpectant. Et iſtæ ſunt ueræ uirtutes pur-
gatoriæ: quæ cõcupiſcentiam diminuunt, & ſpiritum corroborant. Hinc *Plo-* Plotin.
tinus quamoptimè de uirtutibus ipſis purgatoriis differens ait: Huius vir-
tutis eſt dolorem auferre: aut ſi nequeat, vt moderatè ferat: & quia non ſimul
doleat, eum comminuat, Iram tollat quoad poteſt de medio, ſi fieri poſſit omni-
no: Si minus: Non *ſimul iraſcatur melior homo.* Dabit *ſanè operam; vt alte-*
rius ſit iraſci. Timorem *præterea expellet, nulla de re metuens. Cupiditatem*
turpium proculdubio non habebit, neque venereorum. Si autẽ habuerit, na-
turalium duntaxat, vt arbitror: ut neque inconſultum hæc habeant impetum:
Omnino *enim ab his omnibus phantaſia erit pura, volenſque irrationale pu-*
rum efficere, adeo ut ne commoueatur quidem, aut ſaltem quamminime: Cõ-
motionesque illius ſtatim rationis propinquitate ſedari queant, ac ſi quis ſa-
pienti appropinquans, ipſa propinquitate aliquid ab eo percipiat, vel ſi-
milis illi fiat, vel uereatur, vt nihil audeat facere, quæ bonus non au-
det. Expurgatus *itaque homo à concupiſcentia, vt vltrà non dicat:* Sentiã

aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: & ducere me captiuatum in legem peccati, ſed dicat: Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo. Tunc abſolutus ab infœliciſſimo ligamine, gaudet etiam in quacunque aduerſitate, quæ homini expurgato minimè nocet, ſed carni: quam iam odit, & in ſeruitutem redegit, tanquam crudeliſſimum hoſtem. Hinc lætatur tanquam iuſtus, qui viderit hoſtem Deo meritas ſoluiſſe pœnas. Sic expurgati apoſtoli, & corroborati illo ſancto flamine ibant gaudentes à conſpectu concilij: quoniam digni habiti erant pro nomine IESV *contumeliam pati. Et*

Paulus. Petrus. *Paulus cum Coloſſenſibus: Nunc gaudeo in paſſionibus meis pro vobis. Et Petrus: Communicantes Chriſti paſſionibus gaudete. Et hæc eſt vera uirtus heroica gaudere, & lætari de omni aduerſitate illata corpori, & animali noſtro inimico quidem acerrimo. Et adeo gaudendum eſt: vt id iam beatitudinis*

CHRISTVS. *arrham, & pignus putemus. Ad hoc itaque loquitur Chriſtus, dum ait: Beati pauperes ſpiritu, ieiunantes videlicet à concupiſcentiis rerum inferiorũ, quoniam ipſorũ eſt regnum cœlorũ: & delectatio rerũ cœleſtiũ, & diuinarũ: Beati mites, manſueti ſcilicet & nemini dantes ullam offenſionem, extincto, aut ſaltem compreſſo impetu iræ, & uindictæ, quæ eſt in carne, & ſanguine clamãte de terra, ideſt de terreo hoc corpore, quoniam ipſi poßidebunt terram, viuentium videlicet, à qua expelluntur malefici, & coinquinati. Beati qui lugẽt, aut ex aduerſitatibus proximis, ſiue etiam indignabundi de prolongato incolatu huius miſerrimæ uallis mundanæ, in qua iam purgatus, impatiens degit, ad ſuperna ſemper aſpirans, iam excuſſa grauedine ad ima pellẽte. Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam: Quam optime ſuccedunt hi perfectionis gradus. Expurgatus homo abſtinet à concupiſcentia inferiorum: Hinc nemini inuidẽs & nihil appetens, mitis efficitur. Poſtea condolens & lugens de malo alieno triſtatur, necnon de prorogatione carceris huius: vndè eſurit, & ſitit Dei iuſtitiã, & ſuperna omnia: ex quibus uerè ſaturetur. Beneficus poſtea fit in proximum, & uera charitate ſuccenſus uellet omnes trahere ſecum: vndè ſequitur: Beati miſericordes, condolentes, & pij in proximum, quoniam ipſi miſericordiam, & pietatem conſequentur. Perfectè denique purgati, imo exornati puritate, & munditia introducuntur ad præſentiam regis: vndè ſequitur: Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum uidebunt. Videbunt itaque uniti, & concordes cũ eo, in pace perfecta, & omnimoda trãquillitate, quã ex pace cõſequimur: de qua ſubinfertur: Beati pacifici, quoniã filij Dei vocabuntur, iam ad ſublimem gradũ euecti, & perfecta charitate muniti, quæ foras mittit timorem: intrepidi enim & ſecuri ardua quæq; apprehendere audent: & omnia læto animo perpetiuntur adepto iã regno cœlorum: quod (ſumma veritate docẽte) intra nos eſt. Hinc ait: Beati qui perſecutionem patiũtur propter iuſtitiam, quoniã ipſorũ eſt regnum cœlorũ. Iſti itaq; per uirtutes exẽplares deificantur, & aliis ſplendent. Nec aſſerere auderem homines ad deitatẽ perue-*

Idem.

nire poſſe, niſi Ioannes aperto ſermone me doceret dicens: Dedit eis poteſtatẽ filios Dei fieri. Splendent autem iuxta illud ſummæ veritatis: Luceat lux veſtra coram hominibus, vt videamini ab eis: Candela enim vel lucerna accenſa non ſub modio, ſed ſuper candelabro ponitur, vt luceat omnibus, qui in domo ſunt. Lucerna quippe accenſa, & ſplendens eſt ille, qui ad ſummum apicem virtutis iam perfectus aſcendit: ſicut de Ioanne baptiſta ſummo inter natos mulierum dixit Chriſtus: Ipſe erat lucerna ardens, & lucens: Et ſicuti erat Moſes: cuius non tantum virtus, ſed facies adeo ſplendebat, vt non poſſent intendere filij Iſraël in faciem illam, ob ſplendorem uultus eius: Obtenebrati enim oculi offunduntur à ſplendenti luce. Hinc multa conticebimus, quæ de ſplendoribus, qui procedunt ab illis perfectis, qui iam ad virtutes exemplares deuenerunt, dicere poſſemus. Ioan. CHRISTVS. Ioan ba. CHRISTVS. Moſes.

Lectione imbibit undè modulari poſſit homo. Cap. XIII.

E*Xpurgatus, ornatus, & concinnus factus homo debet iam coram rege introductus aliquid compoſitè modulari. Id autem decantãdum occurrit, quod homo minimè nouit, niſi diſcat ab eo, qui cõcentum exquirit: Is enim cantiones omnes ibidem recenſendas cõpoſuit, & nobis facilè legẽdas obiecit, q̃uis obſcuras, & difficiles q̃plurimas. Non eſt (inquit Baruch) qui exquirat uias Domini: neq; qui exeogitet ſemitas eius: Sed qui ſcit uniuerſa, nouit eas, Hic adinuenit omnem uiam diſciplinæ, & tradidit eam, ſcriptam uidelicet Iahacob puero ſuo, & Iſraël dilecto ſuo: aperiens aliquibus occultiſſima, & miranda ſacramenta in ipſa cõtenta. Inter quos fuit ille, qui ait: Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua. Sequitur Baruch: Poſt hæc in terris uiſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt, tradens eandem diſciplinam ſub meliori forma: Quam ij quatuor conſcripſere qui Chriſto à ſecretis aderant, ea tamen lege & forma, vt iuxta doctoris edictũ, non daretur ſanctum canibus, nec margaritæ exponerentur porcis conculcandæ: non enim propalanda ſunt altiſſimi Regis arcana. Hinc diuus citharista decantat: Abſcondi in corde meo eloquia tua: vt non peccem tibi. Et quia extranei, & non bene initiati in diuinis, & ſacris, ea capere nequeunt: ſed tanq̃ extranei audiunt loquentẽ idiomate ipſis incognito: ſtantq́ue (vt aiunt) tanq̃ aſini ad lyram: ideo iterum decantat uates: Quomodo cantabimus canticũ Domini in terra aliena? Locutus eſt igitur ſapientiſſimus concionator noſter Chriſtus ea lege, & ratione, ut tantũmodo ſecretiores diſcipuli intelligerent myſterium regni Dei: cæteri autem ſolas parabolas ſentirent. Eſt enim ſcriptura ſacra ueluti humanum corpus: in quo ſit cutis, caro, & oſſa cum medullis. Multi uident cutem, ſed non carnem: multo minus autem oſſa cũ medullis. Literalis quidem ſenſus eſt ueluti cutis ab omnibus cognitus: & nulli proſpicienti occultus. Moralis verò, uel allegoricus ſicut caro cute cooperta nihilominus perceptibilis ab introſpiciẽte. Anagogicus autẽ, & diuinus eſt ſi-* Baruch. Dauid. CHRISTVS. Dauid. CHRISTVS.

cut oſſa occultiſsima, obtecta carne, & cute, plenáq; medullis. Nec quippe explicabilis eſt medulla; quæ pinguiſsima continetur in oſsibus, & virtute ſacrarum literarum: quia ea eſt quæ omne ingenium humanũ trãſcendit, nec perceptibilis: niſi declaret ille, qui eã tradidit. In bibliis itaq; legis ipſius tã priſcis, in quibus eſt data, quàm nouiſsimis, ubi Chriſti & diſcipulorum commentariis explanata, & non alibi proſpicimus, aut accipimus, vndè concinamus omnia abdita & ſecretiora cantica. Hinc igitur quærendæ ſunt uobis cantiones ſua-

Dauid. uiſsimæ, de quibus dicitur. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua ſuper mel ori meo: Et iterum: Iudicia Domini uera iuſtificata in ſemetipſis: deſiderabilia ſuper aurum, & lapidem pretioſum: & dulciora ſuper mel, & fauum. Sunt enim recta, & conſonantia in ſcipſis, & hinc lætificantia cor, & illuminantia oculos: & adeo totum hominem oblectantia, ut beatus ſit qui in ipſis uerſatur: ſicut alibi canit idem uates: Beatus quem tu erudieris Domine: & de lege

Idem. tua docueris eum.

Meditatione præludit. Cap. XIIII.

LEx quidem & ſcriptura ſancta beatificat, conuertit animas, & ſapientiam præſtat paruulis, dummodo legens in ea meditetur, & admittatur tanq̃ animal ruminans, & mundũ, quod offertur

Idem. in ſacrificium Deo per ſtudium ſcripturæ ſacræ. Hinc in Dauidico carmine prædicatur beatus is, qui in lege Domini meditatur die ac nocte: Et in alio carmine: Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius. Quod non tantũ lau-

Idem. dat, ſed obſeruat: dum ait. Præuenerunt oculi mei ad te diluculo, aut anticipa-

Deutero. uerunt cuſtodias, vel vigilias oculi mei, vt meditarer eloquia tua: Et id eſt quod in repetitione legis iubetur. Verba quæ ego præcipio tibi hodie, erũt in corde tuo: & meditaberis ea ſedens in domo tua: & ambulans in itinere, & dormiens, atque conſurgens: & ligabis ea, vt nunq̃ moueantur ab oculis tuis. Non quidẽ vincienda ſunt filo lineo, vel ſerico, vt ſuperſtitioſi legis obſeruatores facere ſolebant, ſed firma mentis tenacitate: vt ſemper habeas undè exciteris, & ducaris ad ſuauiſsimum cõcentum, qui multigenus, imo omnigenus cõtinetur in eis. Ibi enim ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ abſconditi, inde igitur meditari poſſumus, vndè canamus non ſolum errantem lunam, ſolisq; labores; quorum alter tanq̃ gallus grauidat totum cælum: altera autem uelut matrix ſuſcipiens effectus ab omnibus ſideribus, eos nobis explicat: ſed vndè reſonare faciamus melos totius machinæ, & hoſpitum, & archetypi, atq; opificis eius, & omnium ſimul. Cuncta enim in ea miris modis decantare ſolent, dummodo illa ſciamus perſcrutari: & detur nobis, vt reuelata facie gloriam Domini in ipſa contentam ſpeculemur à claritate in claritatem procedentes, quouſque ad fontem lucis uiribus noſtris inacceſsibilem Dei gratia ſuffulti applicemus. Hinc in ipſa ſcriptura meditãs beatus cenſetur, non ſolũ in Dauidicis hymnis, ſed etiam à Platone, qui in Phædro ait. Diuinis medita-

*tionibus qui rectè utitur, perfectisq; myſteriis ſemper imbuitur, perfectus re
vera ſolus euadit. Ab humanis itaq; ſtudiis ſegregatus, diuinisq; inhærẽs, car-
pitur à multitudine quaſi extra ſe poſitus: ſed ipſe Deo plenus multitudinem
latet: Et quæ vulgus opulentiam exiſtimat, ipſe ſummam indigentiam diiudi-
cat: Vndè horum inferiorum impatiens, quia ſuperna deguſtat ad eà anhelat,
& pro illis ſolicitus orat.*

Oratione modulatur. Cap. XV.

IS *igitur indigentiam ſuam cognoſcit, neceſſaria procurat, &
poſcit id quo adhuc caret. Nam cum nos uniuerſi partes ſimus,
indigemus vniuerſo: vt docet* Proculus *ex fontibus* Porphyria- Proculus
nis, & aliorum ſapientum. Et *cum vnicuiq; naturæ ſalus, & cõ-
ſeruatio ex cõuerſione ipſius ad totalitatem ſuã ueriſsimè depẽdeat, Ab eo qui
uirtutem poſsidere cupit precationibus inſiſtendũ eſt, & crebrò ſupplicandũ,
vt is eam influat, qui omnen in ſe continet uirtutem, & ſummum bonum eſt: at-
q; bonitatis cuiuſcunq; cauſa, non tantum ſerie, & ſucceſſu quodam exiſtens,
ſed immediatè omnia producens, etiam ſi uolueris materiam ipſam.* Nec *ab a-
liquo ſemouetur, aut diſtat diuinitas: ſed omnibus ex æquo adeſt: cum unum-
quodque* Dei *munere exiſtat,* Nec *extra* Deum *eſt aliquid: cum ipſe omnia cõ-
plectatur, & comprehendat:* Et *quicquid extra* Deum *imaginamur, eſt peni-
tus nihil.* Addit Iamblicus *precum neceſsitatẽ ſuper omnem ſpem: quia omnia* Iambli.
producta ſunt, & cuſtodiuntur à Diis, *iubente ſummo.* Ideo *qui ſaluari cupit
exorandum ſibi eſt ad eos qui ſaluant: à quibus res ſeparari nequeunt:* Nam
*omne genitum diuulſum à parentibus, & radice, ad non ens ſtatim, & perdi-
tionem dilabitur: ea maximè, quæ quamuis in ſeipſa proceſſerint, in parente ta
men permanent: ut ſunt creata omnia, quæ à* Deo *incipiunt, & in ipſum deſi-
nent* Deum, *ſecundum perfectricem trinitatem, qua à* Deo *procedũt, in ſeipſis
exiſtunt, & in ipſum* Deum *tendunt.* Gyrum *enim quendam creata omnia effi
ciunt (ut de mente* Platonis *proſequitur* Proculus) *à* Deo *incipientia, & in i-* Proculus
pſum deſinentia Deum, *ueluti circuli linea, quæ ibi clauditur undè incipit.* Vt
autem reuertantur, indigent fauore illorum, à quibus proceſſerunt: Fauor *ue
rò impetratur precibus, quarum eſt ſuadere tum angelis, tum etiam* Deo, *vt
hic ſcilicet iubeat, illi cuſtodiant tutela perpetua: & eandem reducãt illuc, un-
de uenimus.* Quid *enim eſt (inquit) unaquæq; res ſine conſenſu, & reditu ad*
Deum: *& ſine conſpiratione, quam ſympathiam uocant?* Et *quamuis oratio o-
nibus neceſſaria ſit, præcipuè tamen uiris probis, cum applicatio quædam ſit,
& coniunctio illorum ad* Deum: Simile *nanq; ſimili complicari, & coniungi
natum eſt:* Probus *autem, & integer,* Deo *ſimilis eſt: hinc cum ipſo complican-
dus, ut auxilium impetret: quo abſtrahatur à cæco carcere, & uinculis cor-
poris, in quo exiſtens peregrinatur ab eo, cui ſimilis eſt: & cui uniendus uenit.*
Et *ſicut à parẽtibus abducti pueri ſupplicãt natura impulſi, donec ad eos re-*

nertantur:ſic nos à verò omnium Patre *ſemotos,& ſeiugatos,ut reducamur, illum orare: & illi ſupplicare oportet.*Hinc *academici nõnulli orbos illos, & vtriuſq; carentes parentibus dicebant,qui orationibus,precibusq; ſpretis ad ſuperiorem,diuinamq; naturam conuerti negligebãt.*Ideo *apud uarias hominum nationes quicunq; nomen aliquod ſibi duce uirtute uẽdicauere,circa pre-*

Brach. *cum orationumq; ſtudia ſe exercuerũt:vt apud* Indos Brachmanæ, *apud* Per-

Magi. Theolo. *ſas* Magi,Inter *Græcos theologi,in Aſſyriis Chaldei:qui feſta Deorũ, & ab*

Chaldei. *dita myſteria ſanxere,ea orationibus venerantes* : *Quãto magis id nobis faciendum eſt,quibus cæli ianua iam eſt reſerata?Quot autem ſunt animi bene compoſiti,prolatæ voces,aut intenſæ cogitationes ad Deũ pro indigentiis rẽperandis:aut donis aliquibus impetrãdis,tot ſunt cantilenæ ſuauiſsimæ* Deo *porrectæ,vltrà laudes, & hymnos,quos frequenter in eius honorem perſolui*

Proculus *mus.* Ad *illas autem cantilenas quam optime concinnandas* Proculus *quinque præbet exactiſsima documẽta:Quorum primum eſt cognitio ordinum diuinorum:ad quos ille qui precatur,accedit:*Non *enim propriè expeditéq; accedere poteſt,qui illorũ proprietates ignorat.*Quamobrem *oraculum,ſiue diuina reſponſa primam in ſacrorũ* Dei *cultu iubẽt ignis accenſam eſſe notionem:*Quod

Leuitic. *à* Moſaicis *inſtitutis acceptum eſſe non ambigimus:*Nam *in* Leuitico *ſummo iubente oraculo præcipitur:*Ignis *in altari meo ſemper ardebit.*Poſt *hanc ſecundum obtinent locum cognatio,affinitaſq; noſtra ad* Deum *ipſum,ſecundum omnifàriam in nobis ſynceritatem,expurgationem,& fidelitatem in commiſsis:*

CHRISTVS. *iuxta illud quod ſummus doctor ait:*Qui *fecerit uoluntatem* Patris *mei,qui in cœlis eſt,ille meus frater,ſoror, & mater eſt.*Tertium *in ordine eſt contactus ſecundum quem diuinam tangimus eſſentiam, ipſo animi ſupremo capitè, & ad illam inclinati innitimur.*Quo *ſenſu(vt opinor)inquit* Ioannes: Quod *au-*

Ioannes. *diuimus,& vidimus,& contrectauimus de verbo uitæ.*Sequitur *quarto loco*

Dauid. *applicatio,ſiue adhæſio* : *ſic enim illam uocat oraculum.* Quod *& in* Dauidico *carmine expreſsè habemus, ubi dicitur* : Mihi *autem adhærere* Deo *bonum eſt.*In *oraculo autem:* Mortalis *igni adhærens lumen diuinitatis habebit:*Hæc *enim nobis magnam præbet communionem,euidentioremq́ue participationem diuini luminis:& conducit per morum ſimilitudinem, & affectum intenſum.*Vltimum *eſt vnio quæ unum illud quod in animo eſt, in* Dei *vnitate collocat:& ſtabiles nos reddit in vnum redigẽs actum: ſecundum quem non noſtri ſumus,ſed* Dei,*in diuino manẽtes lumine: & ab ipſo in gyrum circumplexi:*Et *hîc eſt eſt finis optimus uerarum precum, ut applicet conuerſionem ipſam manſioni:& omne quod ab uno* Deo *procedit,rurſum in uno collocet,& ſtabiliat.*Hic *quoq; eſt uerus,& conſummatus concentus: quem ſolummodo uir probus, & verò bonus habere poteſt.* Hoc *etiam eſt facile,& expeditiſsimum iter ad fœlicem,beatamq; uitam,dum precationibus eleuamur, & in* Deum *conſcendimus.*

Contemplatione introducitur. Cap.XVI.

V Erum cum in oratione petamus, nondum habemus quod concupiſcimus: ſed poſt exauditam orationem, & iam adepto optato munere introducimur ad penetralia: in quibus proſpicere licet illa ſpectacula æterna pleno animi oblectamento. Et hæc eſt vera contemplatio: ſicut in de arca myſtica bene diffinit Ricardus *dicens:* Contem- Ricar. *platio eſt libera mentis perſpicacia in ſpectacula ſapientiæ cum admiratione ſuſpenſa.* Pulſatus enim Dominus *precibus aperit aliquando ex quamplurimis cubiculis aliquod: in quod ingreſſus colluſtratis oculis uidet ſpectacula diuinæ ſapientiæ vulgo reconditiſsima. Et quia in infinitum extenduntur, omnia penetrare nequiens remanet videntis mens cum admiratione ſuſpenſa. Nam (vt in* Eccleſiaſtico *dicitur) exaltate* Dominum *quãtum poteſtis: maior eſt e-* Eccleſia. *nim omni laude: Quis enim magnificabit eum ſicuti eſt? Multa abſcondita ſunt maiora his: Pauca enim vident operum, & magnificentiæ eius infinitæ etiam beati, qui quamuis uideant eum ſicuti eſt, non tamen quantus eſt: quia hic infinitus: Illi autem determinatos habent ſuæ uirtutis gradus. Hinc* Iſaias *cũ* Deo Iſaias. *ipſo familiariter agens inquit:* Verè tu es Deus abſconditus: Abſcõditus quip*pe, & patens: eſt enim* Deus *in omnibus rebus, hinc omnibus patens: Eſtque in ſeipſo tanquam in abyſſo ſuarum tenebrarũ contectus omnes latens: vt in* Da Dauid. *uidico carmine dicitur. Poſuit tenebras latibulum ſuum in circuitu eius tabernaculũ eius, tenebroſa aqua in nubibus aëris. Ecce quomodo cõtegitur tenebris, tabernaculo, & tenebroſis aquis. Et aliquando diruptis impedimẽtis apparet patens, & manifeſtus: vndè ſequitur: Præfulgore in conſpectu eius nubes tranſierunt, grando, & carbones ignis: Et intonuit de cœlo* Dominus, & *altiſsimus dedit vocem ſuam manifeſtum ſe faciẽs cui, & quando voluerit: nõ ſolum in hac ingenti mundi machina: ſed eum particulari homine agẽs aliquando abſcondit faciem ſuam ab eo, & ait:* Non videbit me homo, & *viuet. Aliquando facie ad faciem loquitur, nimis domeſticè agens: Vndè precabatur regius propheta dicens: Oſtende faciem tuam, & ſalui erimus. Quam faciem oſtendit nobis* Deus *potiſsimè in oratione, dicente* Iob *de appropinquãte* Deo: Idem. Iob. Deprecabitur Deũ, *& placabilis erit: & videbit faciem eius in iubilo. Reuertitur igitur homo ad* Deum *per orationem: Quo perueniens (inquit* Pla- Plato. *to in* Phædro*) ſiſtit equos: & cubiculum ſympoſij intrat: vbi paſcitur ambroſia, & potatur nectare. Quæ ambroſia eſt mana illud, de quo dicitur:* Dabo ei *mana abſconditum, quod nemo ſcit, niſi qui accipit.* Nectar *autem illud eſt, de quo cœleſtis doctor inquit in euangelio:* Bibam illud nouum vobiſcum in domo CHRISTVS. Patris mei. *Hæc enim (ſequitur* Plato*) eſt* Deorum, & *fœlicium hominum vi-* Plato. *ta: ut circulari motu in* Deum *reflexi eius eibis paſcantur, & in ipſo conuer-* Diony. *ſi quieſcant. Rectus eſt enim (vt* Dionyſio *placet) progreſſus, quando fit à* Deo *in creaturas: circularis autem eſt reflexio, ſiue reuerſio creaturæ in*

Deum: quæ ſit completo uitæ curriculo: & aliquando non adhuc plenè ſoluta anima à corpore: Et id quando homini datur, vt amoto uelamine, & reuelata facie gloriam Domini *ſpeculetur, conſcendens à claritate in claritatem.* Et *hæc eſt uera contemplatio.* Nam *illa excogitatio, quæ per ænigmata, aut imagines fit, ſpeculatio, aut diſcurſus quidam eſt: Ea verò quæ ſit circa* Deum *immediatè, tanquam in ſpeculo claro cõtemplatio eſt: vt rectè ſentit Auguſtinus.* Ideò Rachel, *quam uidens principium, uel uidens* Deum *interpretantur, accõmodatiſsimè pro uita, uel mente contemplatiua ſumitur: quæ non per ænigmata, neq; per creaturas, ſed ipſummet* Deum, *& principium, in quo relucent omnia, contuetur.* Et *hæc eſt optima portio, imò finis, & complementum totius curriculi, quod expectamus: Ad quod* Philippus *aliquo lumine ſuperno perfu-* Philip. *ſus aſpirabat cum diceret:* Domine *oſtende uobis patrem, & ſufficit nobis.* Et *quia idẽ eſt* Pater *& filius, ideo hic reſpondebit dicens:* Philippe *qui uidet me, uidet &* Patrem *meum: quia quicquid relucet in uno, in altero quoque pleniſſimè ſplendet.*

Amore unitur. Cap. XVII.

IN *ſpeculum igitur diuinæ claritatis ſubuecta mens, ſentit quoque calorem igneum: qui ex reuerberante illa luce conſequitur: unde liqueſit, reſoluitur, & tãdem cum ipſo illuſtrante* Deo *in unum conflatur.* Nec *obuient huic ueritati ſcioli, & uolentes legibus mathematicæ inferioris ligare eum, qui ab omnibus legibus eſt abſolutus, ineptè dicentes, finiti ad infinitum nullam eſſe proportionem, & conſequẽter nec unionem. Inſuper cum Deus ſit ſimpliciſsimus nullam admittit unionem aut mixtionem.* Nam *ipſe eſt unus, ſimpliciſsimus in multis meliori ſorte, quàm ſol, qui unicus eſt in omnibus locis illuminatis totius orbis terrarũ.* Et *cum hic omnia illuminans, & calefaciens, nullam admittat admixtionem: multò minus ille, qui ſimpliciſsimus eſt omnia perfundens, & omnia in ſe tranſmutans ad libitum.* Nec *mirum, quia ſi ignis hic infimus comburens lignum, illud conuertit in ſeipſum nullã patiens admixtionẽ: multò magis ſine admixtione conuer-* Deutero *tit in ſeipſũ eos, quos accẽdit ille ignis, de quo in* Deuteronomio *dicitur:* Deus *ignis comedẽs eſt: Comedẽs enim ui ignea & uitali, conuertit cibum in naturã comedẽtis.* Nec *proportio quãtitatis, aut uirtutis exigitur in prima cauſa ab omni lege ſubſecundariarum cauſarum penitus abſoluta, qualis exquiritur in ipſis ſecundis cauſis legibus ipſarum ſubiectis: Illa enim prima cauſa, quamuis ſit infinitæ uirtutis, & omnium rerum inferiorum proportionem excedẽs, tamen in quodcunque etiam minimum producendum extenditur.* Quod *etiam ſibi unit ad libitum, quamuis in infinitum excedat.* Quod *enim eſt in rebus inferioribus proportio maioris inæqualitatis in agente, id in prima cauſa eſt omnimodus exceſſus; Agens tamen eſt ipſa prima cauſa, ſecundum ab ipſamet* Theolo. *determinatam uirtutem: quia liberè operatur (ut tota noſtra theologia pro-*

clamat) & non ſecundum ommimodam virtutem, vt falſò aſſerunt illi, qui opinantur Deum neceſſariò agere. Tenet igitur lex proportionis in his, quæ ſunt determinatæ uirtutis, & non in excellentiſſimo agente: qui omnem uim naturalem excedit: & cuius nutui omnia præſto ſunt: & antequã ſint, vt fiãt: & poſtquam facta ſunt, vt iterum in ipſum reducantur: homo autem potiſſimè, qui ipſius capax eſt: & ſuapte natura natus vniri: dũmodo intercedat uis illa amoris, quæ vnit amantem cum amato: & facit duo, non dicam in carnem unam, ſed in ſpiritum unum dicente Paulo: Qui adhæret Deo, vnus ſpiritus efficitur cum eo. Quæ unio fit, non tantum per amorem, & dilectionẽ, de qua dicitur: Deus charitas eſt, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Sed etiam per tranſmutationem, quæ fit per extaſim & exceſſũ quẽdã. Philoſo. Paulus. Ioannes.

Extaſi, & exceſſu tranſmutatur. Cap. XVIII.

NOn igitur cõtenti (vt nõnulli faciunt) euehere hominem vſq; ad vnionem cum Deo, ad ulteriorẽ vltimũq; gradum ipſum deducere conabimur: ad trãſmutationẽ videlicet corporis in ſpiritũ: & ſpiritus in Deũ. De quarũ altera inquit apoſtolus: Saluatorẽ expectamus Dominum noſtrum IESVM Chriſtum: qui reformabit corpus humilitatis noſtræ comfiguratum corpori claritatis ſuæ. Hæc autem reformatio cuiuſmodi ſit futura, alibi declarat, dum ait: Seminatur quod animale, ſurget quod ſpirituale. De altera autem inquit euangeliſta: Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri: dum videlicet trãsformantur homines in eãdem imaginem: quæ eſt filius Dei. Quæ transformatio fit per exceſſum mentis & extaſim quãdã: quã Hebræi mortẽ oſculi nuncupant, de qua in Dauidico carmine dicitur: Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius. Moritur enim in mẽtis exceſſu per oſculum illud: de quo in canticis inquit Sapiens: Oſculetur me oſculo oris ſui. Exiſtens nanq; homo in mentis exceſſu moritur corpori, vt eius vita tunc minimè viuat, nec eius vtatur præſidio: quamuis corpus ab animæ viuificante uirtute nequaquam deſtituatur. Quæ anima in illo exceſſu Deo innixa, oſculo quodam Deo unitur, tanta ſuauitate ipſo oblectata, vt omnium exteriorum, & etiam ipſius corporis oblita ipſum uiuens ſed ſenſibus priuatũ, & ſemimortuum relinquat. Quod explicat Paulus, dum ait: Mortui eſtis, & uita ueſtra abſcõdita eſt cum Chriſto. Qui adeo ipſam animam ſuſcipit, & ſecum unit, ut uiuat potius Chriſti, qui propria vita, ſicut iterum inquit apoſtolus: Viuo ego iam non ego: uiuit uerò in me Chriſtus. Sed cum transformatio iſta fiat non tantum per mentis ipſius colluſtrationem, uerumetiam per venientem amorem, qui ignis quidam diuinus eſt, conflans, vniens, & transformans: de hoc peculiarem tonum ædere opportunum duxerim: quem huic ſubnectemus. Paulus. Ioannes. Hebrei Dauid. Cantica. Paulus Idem.

De animæ & corporis harmonia mutata in melius per ignem, & reſurrectionem. *Tonus ſeptimuss.*

AN reſurrectio ſit poßibilis.	Cap.	I.
An fuerit & futurá ne ſit.	Cap.	II.
An reſurrectio futura poßit probari rationibus.	Cap.	III.
Quis primo dederit aditũ reſurrectioni, & q̃ cõuenieter.	Cap.	IIII.
Quæ de reſurrectione habeamus à ſacris eloquiis reſerata.	Cap.	V.
Si aliqua coniectura poßit dignoſci, quando hæc reſurrectio futura ſit.	Cap.	VI.
Cuius virtute reſurrectio conducatur.	Cap.	VII.
Quid ſit uox angelica & Dei tuba.	Cap.	VIII.
Quæ mutatio corporum ſit futura.	Cap.	IX.
Qui ſint immutandi, & qui non, & cur.	Cap.	X.
Qua carne, & quo corpore ſuſcitandi ſint dormientes.	Cap.	XI.
Quis capillus non ſit periturus.	Cap.	XII.
Quibus membris gauiſuri ſimus.	Cap.	XIII.
Quo igne conflandi ſint boni.	Cap.	XIIII.
Quo particulari igne cremandi ſint mali.	Cap.	XV.
Quomodo mali cruciandi ſint.	Cup.	XVI.
Reſolutio difficultatis de hoc igne.	Cap.	XVII.

AN RESVRRECTIO SIT POSſibilis. Caput primum.

OPIFEX ille ſummus, cuius ſpiritus omniū artifex ſuauiſſimus eſt, ſicuti ſumma conſonantia in opus exiuit, ipſumq; cum tranquillitate diſponit, & moderatur: ſic tandem ad perfectum, & conſummatum cōcentum, fœliciori & perfecta ſorte deducet: idque erit, quādo depoſita omni perſtrepenti, & diſſonanti materia, quæ ſuapte natura ad diſſolutionem tendit, homo conſummatiſsimum Dei opus, cum opifice perfectis modulis coaptabitur: ut ſemper ei debitas, & concinnas laudes reddat. Illam etenim diſſonam & horridam materiam morte deponimus, ut eam in meliorem ſortem cōmutatam reſumamus: & aliquādo ui quadā ſpiritus uehementiſſima in melius commutemus: ut Enoc primo contigit, qui cum Deo perrexit: neq; deinceps uiſus eſt, in carne uidelicet paſsibili, & corruptioni obnoxia. Id quoque aſſecutus eſt Elias, qui curru igneo euectus eſt. Id Moſes: cuius adhuc in humanis degentis facies, ex diuino conſortio adeò ſplendebat: ut nō poſſent intendere in ipſam filij Iſrael ob ſplēdorem ab ea rutilantem. Quod ſignum euidentiſsimum erat corporis iam in melius tranſmutati. Hinc non uidit corruptionem: nec inter homines reperitur, nec diaboli poteſtati, ſicut alia cadauera, relictum eſt: ſed tranſmutatum in naturam ſpiritus, iuxta illud Apoſtoli, Seminatur quod animale, ſurgit quod ſpirituale. Ideo & reductum innuitur à Thadæo in ditionem Michaelis, qui conſtitutus eſt princeps ſuper omnes animas, & ſpiritus ſuſcipiendos. Et hæc eſt diſputatio illa, & altercatio, quæ ab eodem dicitur facta cum diabolo de corpore Moſi. Sed cum hæc tranſmutatio paucißimis data ſit, ideo per depoſitionem tabernaculi huius, & igneam uim ſummi archimuſei in reſurrectionis opere ad illam conſonantiam nobis deueniendum eſt: De qua aliqualiter tangit Ambroſius, dum ait: Notum uobis faciant, qui primitias reſurrectionis deguſtarunt, quemadmodum organum corporis diſsipatum, in priorem ſtatum neruorum rurſus coaptauerit: imò in melius deduxerit ſuauioribus modulis, & tanta concinnitate, ut nunquam amplius diſſoluatur: ſed abſque ulla intercapedine, continuis laudibus omnium artificem benedicant & laudent. Verum antequam hunc deſcribamus concentum, amouenda ſunt à mētibus hominū uirulenta dubia, quæ inficiunt ſalutaria pabula ueritatis: quæ de ſtatu, & fine noſtro continua meditatione à nobis ruminanda ſunt: Omnis enim uita ſapientis, & fœlicis eſt meditatio nō corporeæ mortis, & diſſolutionis huius noſtri tabernaculi, ſed mortis ſanctorū: quæ pretioſa eſt in conſpectu Domini: & per quā Deo uiuimus, atq; in meliorem ſortē trāsformati eam beatitudinē quam expectamus, delibare incipimus. Hinc præmittēdum duximus, qualiter hæc reſurrectio, & tranſmutatio ſit poſsibilis, atq; uera. Hic

[Margin: Enoc. · Iſaias · Moſes. · Paul. · Ambroſ.]

equidem de quamplurimis non mirari nequeo, qui tantum fidei præſtant aſſerenti impoſsibile fore id, quod ſemel deſtructum eſt, iterum poſſe redire, cum quotidie comprobemus hos reditus, in pleriſque rebus pluries reiteratos, nunc ſub alia, nunc ſub eadem forma ſpecifica. Ex corpore enim tauri fuſtibus cæſi cellulaque recluſi ac humo ſepulti, paucis, id eſt uiginti diebus plus minus generãtur apes. Ex equino autẽ cadauere ſcarabæi: Sed ex corporibus quorũcunque animalium uermes diuerſi, ita, ut quæ nunc erat materia bouis, uel equi, fiat apis, aut ueſpa. Et ſæpius eadem ſpecifica forma reſtituitur. Lactuca enim, Braſsica, Serpillum, Petroſelinum & huiuſmodi ex terra producta, uirtute tamen ſeminali, iterum in terram reſoluuntur reſeruato ſemine, in quo uirtus remanet: qua cum terra iterum eadem producant, ut ſingulis annis reſurgere uideantur. Nec tamen reſurgere dicuntur: quia non diiudicatur eadem forma indiuidua reuerti, cum prædictarum rerum forma corruptibilis iudicetur. Si autem maneret forma, non uideo quin poſsit idem redire, quod aliquando diſſolutum fuit. Cum igitur hominis forma, & anima (ut omnes ueri ſapientes aſſerunt & rei ueritas eſt) ſemper incorrupta perſeueret, citra omnem contradictionem, dum eius materiæ reuiuitur, idem quod prius erat, conſtitui. Nec fiat difficultas, de quadam (ut aiunt) tertia entitate, quia illa aut nihil eſt, uel ſi aliquid eſt, non uideo quin poſsit eadem redire, ſi eſt de hominis eſſentia. Si uerò accidens eſt, etiam ſi non redeat, non obſtat quin homo idem redeat. Quãuis in reſurrectione non tantum occurrat partium ſeparatarum reiterata unio, ſed etiam tranſmutatio quædam in meliorẽ ſortẽ, ſicut ſemen mortuũ in herbã. Deus itaq;, ut huiuſmodi cunctationem & incredulitatẽ de reſurrectione iugularet, multa quotidiana experimenta naturæ nobis præbuit contemplanda. Iuſsit enim, ut tellus animantia proferret quamplurima, atq; innumeras plantas, illãq; iterũ ad reddendũ fœnus exerceri, ne cũ iuſſa fuerit producere mortuos, imperij nouitate turbetur. Si enim, quæ diſſoluta erant, uiuentia corpora profert, non illi iam nouum uidebitur, ſi hominum cadauera cũ eius forma, quæ mãſit, counienda reſtituat. Phœnix quoque Arabiæ inſignis auis uiuit ultrà annos quingentos, & cum ad ſenectam deuenerit, collectis in rogum aromatum uirgulis, ad ſolem conuerſa, alarum applauſu uoluntarium ſibi comparat incendium: ut reuiuiſcat potius, quàm ut moriatur. Ex eius nãq; carne combuſta (ut refert Ambroſ. Plinius *Ambroſius) aut ex medulla (ut Plinius aſſerit) uermis ſuauiſsimus prodit: qui alas emittens in auem formatur eandem. Nec mirum exiſtimetur, ſi ex puluere, luto, & plantis inde pullulatis, uel ex cadaueribus animalium, aut piſcium deuorantium humana corpora, eadem tabernacula hominum reſtituantur, cum ex oſſe duriſsimo perſici Armeniaci, ſed potiſsimè dactyli, ubi nucleus tenuis, arbor naſcendi aſſumat initiũ: & iteratis uicibus ex oſsibus iterum arbor producatur. Vermes qui bombyces dicuntur, & ſericum faciunt, conſummato opere in ipſo (ut ita dicã) ſcapo tanquã in carcere, uel antro detruſi includũtur,*

Poſtea in farfallas mutantur, quæ oua tanquam ſeminaria quædam producũt: hæc uerò ſtatuto tempore calefacta in eoſdem uermes iterum erumpunt. Nec ab his (ut ſecretiores theologi aſſerunt) differt reiteratio hominis, cuius os quod ipſi, לוז, luz appellant, in magnitudine ciceris mundati, nulli igni, nullique corruptioni obnoxium, ſemper conſeruatur illæſum: ex quo (ut dicunt) repullulat totum corpus animale, ueluti planta ex ſemine: cum quo reſumpto eodem ſpiritu, & anima, quam Hebræi *ipſi Neſſaman uocant, ſuperior conſtituitur homo & ſpiritualis: ſicut homo inferior conſtituitur ex ratione & diſcurſu, cum animali noſtro, uel cum corpore cœleſti, ut* Platonicis *placet: in quod corpus hoc graue & corruptibile ſecundum* Apoſtoli *ſentẽtiam tranſmutabitur. Nec enim fex corporis, & groſſior materia eſt de hominis ſubſtantia, ut ipſi autumant. Quod comprobare poſſumus ex his, quæ contingunt in tranſmutationibus artiſi cum: ubi uidemus totam rei ſubſtantiam, atque ſpiritum, & uitam, in paruam re ductam materiam, & hanc liquidam & raram, ac abſolutam à fecali portione. Non ſecus relicto, quod animale eſt & feculentum reſurget (ut* Apoſtolus *ait) quod ſpirituale eſt, ſufficiens quidem ad hominis integritatem, imò rediturus eſt homo longè meliori ſorte munitus, transformatus uidelicet in angelum & in ipſum* Filium Dei.

Theolo. Hebræi. Plato. Paulus. Idem.

An reſurrectio fuerit. *Cap. II.*

Sed an reſurrectio aliqua hominum facta fuerit, cum ſit merè contin gens, probari nequit, niſi teſtibus, & facti euidentia: Complures etenim habemus, qui atteſtantur Chriſtum *reſurrexiſſe ex mortuis, atq; dediſſe ſuæ ueræ reſurrectionis pignora. Seſe enim uiſibilẽ præbuit non tantum* Apoſtolis, *& mulieribus: ſed & quingentis ſimul fratribus uel pluribus, ut* Paulus *refert, & multis, qui aderant, quando cœlum non ſine intuẽtium admiratione conſcẽdit ſe inſuper palpabilem, & impaſſibilem* Thomæ *exhibuit: quando uulnera abſq; ullo timore doloris, ex ipſis uulneribus tactis prouenientе, intrepidus obtulit contrectanda. Hinc ille* Thomæ *clamor maxima ratione obortus, quo ait* Dominus meus, & Deus meus: *Nunc (inquit) te fidelem ſponſorem, & patronum cognoui, dum præmium fidelibus militibus promiſſum pro laboribus, & morte tui amore tolerata, demonſtras. Nunc te Deum cognoſco, dum mortale & paſſibile hoc corpus, in immortale & in impaſſibile commutaſti, & hoc in pignus noſtri quoque corporis commutandi. Quod inde coniicio, quia uulnus hoc tuum recens (nullum prorſus dolorem tibi innouando) digitis (ut iuſſiſti) contrecto: Talia autem præſtare, quia Dei tantummodo ſit, hinc te, qui hæc feciſti, Deum meum confiteor. Atteſtati ſunt quoque ipſius* Chriſti *reſurrectionẽ cœleſtes ſpiritus, qui mulieribus dixerunt:* IESVS, *quem quæritis, non eſt hîc, ſurrexit & præcedet uos in Galilæam. Sed ne relatione mulierum tantummodo atteſtatio angelorum nobis innoteſceret: Proinde aſcendente* Chriſto *iidem obſtupeſcentem turbam his uerbis allocuti ſunt.*

Idem. Thoma.

EEE ij

Viri Galilæi quid admiramini aſpicientes in cœlū? Hic I E S V S *qui aſſumptus*
eſt à uobis in cœlum, ſic ueniet in carne, uel corpore iam glorificato, iudicaturus
orbem, & eandem gloriam uobis daturus, quemadmodum uidiſtis eum cœlum aſ
cendere iam glorificatum. Quod *cum cæteris à Chriſto geſtis atteſtantes* Apo
ſtoli, prout uiderant, id non ſolum uerbis, ſed prodigiis multis, & tandem uitæ
diſcrimine comprobarunt. Et *ad tollendam omnem ſuſpicionem temeritatis, &*
fraudis, quæ ex hac atteſtatione Apoſtolis *poſſet aſcribi, ſapienter arguit* Pau
Paulus. *lus dicens: Niſi Chriſtus ſurrexiſſet, præbuiſſetque nobis reſurrectionis aditū,*
miſerabiliores eſſemus omnibus aliis creaturis: quæ oblectamentis ſibi conueni-
entibus potiuntur. Nam ſicut bruta animalia, ſic incredulus homo inferiorem ap
petitum turpiter fouet: Verus autem Chriſtianus ab omnibus huiuſcemodi ſe
abſtinet: ut illis fruatur bonis, quæ fœlici animæ, uel à corpore ſeparatæ, uel cum
ipſo meliori ſorte donato, præparata ſunt. Hinc *meritò* Apoſtoli, *& euangelici*
uiri omnes, qui ab omnibus uoluptatibus abſtinent, ut incorruptibilem coronam
illam accipiant, niſi ipſam poſt reſurrectionem promiſſam, pleniſſimè à toto ho-
mine fruendam conſequerentur, uerè eſſent miſerabiliores omnibus aliis creatu
ris, quæ ſaltem aliqua uoluptate potiuntur. Nec *parum roboris habet hæc ue*
ritas, quæ ab omnibus non deprauatis ſuſcipitur, omni lege aſſeritur, ab omni-
bus expectatur, niſi ſint aliqui tantis & tot ſceleribus inquinati, ut nullam ſibi
futuram uitam perſuadeant, nullum tribunal, nullum tantorum ſcelerum iudicē.
Hierocl. *Horrida enim ſcelera (ut* Hierocles *ait) omnem fidem, omnem Deum, omnē de-*
nique iudicem, ab obcæcatorum mentibus aufert. Omni (inquam) lege reſurre-
Mahum. *ctio aſſeritur, cum nō modo Chriſtiana hanc fateatur, ſed* Mahumetica, *&* He
Hebræi. *bræa. Nam Hebræorum præcipui, qui phariſei, id eſt ſeparati, & ſemoti à com*
Paulus *muni tuba dicebantur, id citra omne dubium aſſerebant.* Hinc Paulus *non eru-*
buit ſe phariſeum profiteri: & dogma ipſorum de reſurrectione mortuorum ſu
ſcipere. Phariſeus *enim (inquit) ego ſum, & filius phariſeorum: ac de reſurre-*
ctione ego iudicor. Erant *quippe phariſei antiquitus ueri Hebræorum religio-*
ſi, & à uulgo ſeparati dicti à פרש Paraz, *quod ſeparauit ſignificat, quam-*
uis remiſſo ſpiritu, & feruore (ut ſæpiſſimè contingere ſolet) turbis commiſce
bantur, perpetrantes ea quæ fas non erat. Sed *cum Chriſtus uerus Phariſeus,*
& à mundo, atque ab omni quod in eo eſt penitus ſeparatus, ipſos redargueret
tanquam reos ſuæ profeſſionis, & nominis: hinc inſurrexerunt in doctorem ue
ritatis, quæ communi lege odium parit. Qui *igitur ex Hebræis ipſis bene ſen*
tiunt, reſurrectionem profitentur, mundum uenturum expectant, & cele-
brant uoluminibus multis, ſummopere magnificantes eos, qui de ſæculo uen-
turo ſolicitam curam habent. Nec *adducam quæ* Mahumet *in ſua theologia*
de reſurrectione aſſerit, cum omnem, quam profitetur ueritatem, à Moſaica, uel
euāgelica lege furto acceperit. Illius tamē ſectā adducere opportunū exiſtima
ui, cū ad præſens totum humanum genus in has treis ſectas præcipuas, Hebrai-

eam, Chriſtianam, & Mahumeticam partitum uideatur, ut intelligant omnes nullam eſſe religionem, aut dogma, quod hanc de reſurrectione ueritatem non profiteatur, & doceat.

An reſurrectio futura poſsit probari rationibus. Cap. III.

ET *quamuis (authore* Platone*) diuina ſint potius oraculis ſuſcipienda, quàm inueſtiganda ingenio, aut rationibus comprobanda, nihilominus cum oracula ipſa ea ſint, quæ nihil abſonum, nihil non naturæ cõſentaneum doceant, non incongruè perſcrutandam diiudico harum rerum diuinitus reuelatarum cũ ratione & intellectu noſtro conuentionem: quod genus ſciendi apud me elegantiſsimum eſt, quando uidelicet aliquid cum intellectu conſonat, qui ſola ueritate paſcitur, & in ipſa oblectatur, dummodo expurgatus exiſtat.* Nam *obtenebratus ueritatis lucem ſuſcipere nequit dicente* Ioanne: Et *tenebræ eam non comprehenderunt. Cũ expurgatis igitur mentibus agentes, proponemus animam eſſe immortalem, ut non modo leges aſſerunt, ſed omnes ueri ſapientes profitentur: & ratio ſuadet, ut uidelicet conſequatur eum finem, quem in hac peregrinatione nullo modo aſſequi poteſt, ut ſapienter inquit Apoſtolus:* Quamdiu *ſumus in hoc corpore, peregrinamur à* Domino. *Eſt inſuper anima diuini* & *æterni luminis particeps, ſicuti angelus:* Nam *ipſe* Deus *(dicente* Ioanne*) erat lux uera, quæ illuminat omnem hominem: illa utique lux, quæ eſt uerbum, & ſplendor* Patris: *ad quam etiam angeli (ut inquit* Auguſtinus*) accedunt, tanquam ad uitæ fontem.* Et *(ut ultrà procedamus) omnis qui eſt particeps alicuius rei, eius natura ſentit, cuius eſt particeps.* Oculus *enim huius ſenſibilis luminis capax, eiuſdem naturæ cenſetur, etiam ſi aliquis minus,* & *aliquis magis, alius uerò acutius, & alius obtuſius uideat.* Nõ *ſecus eſt in auditu, cæteriſque potentiis.* Non *erit igitur homo alienus à natura angeli, &* Dei, *cum omnes (quamuis diuerſo gradu) eadem luce fruantur.* Et *cum illi ſint incorrupti & immortales, proculdubio & immortalis erit anima, cum habeat cum ipſis communionem: id maximè, quoniam immediatè ipſa anima trahit originem ſimul cum angelo ab illo intranſmutabili, & perpetuo parente, qui quicquid immediatè,* & *ſine alio adminiculo produxit, æternum proculdubio ædidit: ut docet* Plato, & *confirmat* Plotinus. Produxit *nanque cœlum, terram, quæ in æternum ſtat, hominem quo ad animam, & dracones magnos immediatè, & abſq; adminiculo ſecundæ cauſæ, uel præſuppoſitæ materiæ: quæ omnia perpetua, & permanentia ſunt.* Nec *per dracones hos, ſuper terrã reptãtes intelligo, ſed utroſq; angelos, bonos & malos: ut nonnulli ſecretiores theologi non incõgruè interpretãtur, ſicut alibi diximus.* Nec *obſtat illud ſummæ* Veritatis: *Cœlũ, & terra trãſibũt: qa trãſitus ille erit ſecũdũ aliquẽ effectũ: uel erit trãſmutatio in meliorem ſortem, ſine ſui deſtructione.* Eadem *lege ideæ rerum, aut uniuerſalia (ſi qua re ipſa ſunt) ſempiterna ſunt: quia immediatè, & ſine aliqua*

Plato. Ioan. Paulus Ioan. Auguſt. Plato. Plotinus Theolo. CHRISTVS.

intercedente cauſa producta. Eſt itaq; anima hæc immortalis, & perpetua: ut perpetuo frui poſſit ſempiterno Deo, & ipſius particeps eſſe: à cuius conſortio peregrina & ſi aliquando per negligentiam decidit, nec plenè & purè ſuſcipit ipſum, in ſe tamē habet ſeminaria quædā, undè fauēte ipſo ſuperno ſole reparare ac reuocare poſſit cōpreſſas uires: quouſq; pfectā eius conſequatur ſimilitudinem, imaginem, atque cōſummatam unionem. Quæ cum integrè facere nō poſſit peregrina, & hac graui induta mole: neceſſe eſt, ut eius transformetur corpus configuratum corpori claritatis illius, qui reſurrectioni, & uitæ dedit principium: ut ipſius pleno fruatur conſortio: Efficietur enim tranſmutatum corpus, ueluti ſemen in uiuidam herbam, ipſius beatitudinis principis conſors, & ferculum: ſicut ipſe factus eſt panis uiuus, & in edulium nobis exhibitus. Et hoc eſt illud mutuum conuiuium, de quo ipſe cibus, & conuiua in Apocalypſi loquitur dicens: Cœnabo cum eo, & ipſe mecum. Ipſe quippe me manducabit panem uiuū, & mana abſconditum: quo & continuè ſuſtentabitur: Ego autem oblectabor illo meliori uita inſignito, atque effecto mihi conſimile: cui ego reſurrectio & uita, uitam illam meliorem præſtabo continuò. Neque hîc nobis laborandum eſt, in adducendis ſcripturæ ſacræ ſententiis: cum eadem fides uni tantūmodo præſtari debeat, quæ multis: cum quælibet illarum à fronte impermixtæ & infallibilis ueritatis emanet. Paulus qui uidit arcana Dei, & in cuius pectore Chriſtus reſonat, hæc à magiſtro, & in gymnaſio ueritatis edoctus depromit: Ecce myſterium uobis dico, omnes quidem reſurgemus in momento, in ictu oculi, in nouiſsima tuba: Canet enim tuba, & mortui ſurgent incorrupti: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Ecce quàm clarè reſurrectionis arcanum, & modum detegit: cū quo omnes cōueniunt, qui in eadem academia ſunt edocti. Nec deſunt, qui innuant reſurrectionem probari poſſe ex aſtris, ſi demonſtrarentur aſpectus, ac loca planetarū eadem eſſe, ſicut quando fabricatus eſt mundus: atque ſuperficies illas, ſuper quas aſtra uoluuntur, non eſſe incommenſurabiles, ſicut diameter quadrati ad coſtam: ſed ſymmetras, ut omnia tandem poſſint cōuenire, ſicut erant. Quod tamen nihil eſt, cum uniuerſalis mortuorum reſurrectio non exquirat eandem penitus aſtrorum conditionem, qūam tenebat mundus, quādo à principio conditus eſt: quia tunc non fuere fabricata humana corpora, nec facta cum ipſis animarū unio: ſed in multis & ſucceſsiuis annorum curriculis. Vndè ueritas hæc de reſurrectione ab eo tantummodo exquirenda eſt, qui ipſam conducet ad libitum: & qui dedit homini undè reſurgere poſſit, ſicut dedit Plantis, & quibuſdam animalibus undè (ſicut diximus) ſuis renouentur temporibus. Ex quibus tantummodo (ultrà ea quæ dicunt oracula) de reſurrectione coniectare poſſumus.

Apocal.

Paulus.

Quis primo dederit aditum reſurrectioni, & q̃ cõuenietẽr. Cap. IIII.

QVis autem huic ueræ reſurrectionis principium, & nobis ad eandem aditum dederit, minimè dubitandũ eſt, intonante Paulo ſum- Paulus
mi principis ueridica tuba: Chriſtus ſurrexit à mortuis, primitiæ dormientium: Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum: Et ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes uiuificabuntur: Et iterum: Factus eſt primus homo in animam uiuentem, quod & cæteris animantibus tributum eſt. Secũdus autem homo in ſpiritũ uiuificantem, quod ſoli homini Dei gratia conceditur, mediante illo, qui reſurre- CHRISTVS.
ctionis principium præſtitit: ſicut ipſemet in euangelio, cui titulus eſt ſecundum Ioannem, exprimit dicens. Hæc eſt uoluntas Patris qui miſit me, ut omne quod dedit mihi Pater ipſe, non perdam ex eo: ſed reſuſcitem illud in nouiſsimo die: Et iterum: Hæc eſt uoluntas eius qui miſit me: ut omnis qui uidet filium, & Idem.
credit in eum, habeat uitam æternam: & ego reſuſcitabo eum in nouiſsimo die. Concinnum quippe eſt, ut reparetur homo per quem fuerat institutus: & ſicut per inferiorem hominem in mortẽ deſcenderat, ita per ſuperiorem ad uitam cõſurgat. De homine quippe terreno dictũ eſt: Creauit Dominus Deus hominem puluerẽ de terra: & inde ſubinfertur: Puluis es, & in puluerẽ reuerteris, quouſq; uidelicet ſurgas meliori ſorte decoratus. In ſecundi autem hominis genitura dixit Gabriel angelus eius, qui fuit utriuſq; hominis opifex, ad matrẽ ſecũdi hominis mox futurã: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſsimi obumbrabit tibi: Inde cõcipies & paries filiũ, nõ utiq; terrenũ, ſicut prior fuit, ſed cœleſtẽ, diuinũ, & ſaluatorẽ prioris, & totius humanæ ſobolis. Hinc ſubintulit nũtius: Ipſe ſaluũ faciet populũ ſuum (quem uidelicet noua generatione regenerabit) à peccatis eorũ: & cõſequenter à morte, quã inde cõtraxerant. A terreno igitur homine habemus, undè cum ipſo reuertamur ad terram, de qua ſumptus eſt: A cœleſti autem, undè reducamur ad cœlum, à quo ipſe deſcẽdit, ut iſtuc nos conduceret. Quod cum fieri nequeat cũ hac ueſte corruptioni obnoxia, neceſſe eſt, ut illa depoſita induamur incorruptã, iuxta illud Apoſtoli: Cum autem mor- Paul.
tale hoc induerit immortalitatem, & corruptibile hoc induerit incorruptionem, tunc fiet (ut ſubinfertur) ſermo, qui ſcriptus eſt: Abſorpta eſt mors in uictoria. Mors quippe, non modo illa quæ eſt diſſolutio noſtra, & diuulſio animæ à corpore: ſed & ipſe angelus mortis, qui mors dicitur, potiſsiméque in iſto loco: Cuius poteſtas & uirtus penitus abſorbebitur, quando pro uictoria habita conſequemur in reſurrectione triumphum. Nam tunc nulla erit contra nos hoſti uirtus relicta: quando inſtrumentum eius, quod eſt animal noſtrum, mutatum erit in eam ſortem, cui nocere minimè poterit. Ideo exinanita erit eius uirtus, & penitus extincta, ſicut extinguitur ignis ſublato fomento. Abſorpta itaque erit mors, & author eius cum tota ipſius uirtute: quando conſequemur in reſurrectione immortalitatẽ, incorruptionẽ, & perpetuã uitã. Quã tamẽ uicto-

riam, & quem triumphum habere nequimus, niſi per illum, in quo mors, qui eſt diabolus & *princeps mundi huius corruptibilis, non habet quicquam: imò ſicut in primo aduẽtu ab eo eiectus fuit, ne ultrà tanquam alter* Deus *ab humana creatura adoraretur: ita in ſecundo penitus eiicietur: ut in nullo milite, aut membro ipſius ueri triumphatoris uel minimo præualere poßit.* Parta *enim fuit plenißima uictoria à* C*hriſto principe, quãdo exaltatus fuit à terra, quia tunc eiectus fuit princeps huius mundi, corruptioni & morti obnoxij, tũc attraxit omnia ad ſeipſum uirtute quadam, & diſpoſitione ſufficientißima: citra tamen effectus conſecutionem, quouſque à ſtatu peregrinationis & pugnæ, fuerimus penitus abſoluti: & adipiſcamur regnum nobis paratum à conſtitutione mundi, & obtẽ*

Ioan. *tum ab* Agno: *qui(ut* Ioannes *ait) occiſus eſt ab origine mundi.* Nec erat *quippe mundus,* & *humanum genus per alium reparandum, niſi per quem fuerat in-*

CHRISTVS. *ſtitutum:* Omnia *enim per uerbum facta ſunt: & omnia per uerbum reſtituta ſunt.* Hinc *illa reparatoris uox:* Sine *me nihil poteſtis facere.*

Quæ de hac reſurrectione habeamus à ſacris eloquiis reſerata. Cap. V.

SEd *cuncta hæc, cum omnem humanum captum tranſcendãt, necunde de eis plenam fidem habere poterimus, niſi de more à diuinis oraculis (quæ frequenter hæc eadem aſſerunt) edoceamur.* Scio *(inquit* Iob*) quia redemptor meus uiuit, & in nouißimo die de terra*

Iob. *ſurrecturus ſum, & rurſus circũdabor pelle mea, & in carne mea uidebo* Deũ *ſaluatorem meum:* In *carne quidem non hac corruptibili, ſed in melius tranſmutata.* Itidẽ *&* Martha *iam optimo* Doctore *theologa effecta(* Ioanne *referente)*

Martha. *aſſerit dicens:* Scio *quia reſurget frater meus in nouißimo die.* Paulus *& cum*

Paulus *Theſſalonicenſibus & Corinthiis agens, longo ſermone* & *rei ueritatem explicat, atque ipſam probare nititur, modúmque miris ſacramentis aperit dicẽs:* Seminatur *quod animale, ſurget quod ſpirituale: ſeminatur in ignobilitate, ſurget in gloria: ſeminatur in corruptione, ſurget in incorruptione: & cætera, quæ ibi*

CHRISTVS. *commemorantur.* Quod *&* C*hriſtus antè docuerat in euangelio, cui titulus eſt ſecundum* Lucam, *dum ait:* In *reſurrectione non nubent, neque nubentur, ſed erunt homines ſicut angeli* Dei, *incorruptibiles uidelicet, agiles, nobiles, ſpirituales, & triumpho decorati: ut non ultrà ſuccũbant, imò efficientur & angeli, & filij* Dei *ſecundum traditam eis poteſtatem, ut* Ioannes *perhibet.* Non *igitur ſine*

Ioan. *cauſa, neque abſque ſacramento aſſerit ſummus* Doctor, *homines futuros ſicut*

Theolo. *angelos* Dei: *quamuis dicãt nouitiores theologi illos differre ſpecie ab iſtis.* Sed

Peripate. *quomodo(quæſo) illa quæ ſpecie diſtant, poſſunt aßimilari?* Dicerent *Peripatetici, aßimilationem illam accidentalem fore, & non in ratione ſpecifica, aut eſ-*

Paulus. *ſentiali.* Quod *nullatenus uidetur ad mentem* C*hriſti, cui etiam hæc* A*poſtoli uerba aduerſantur:* Mortale *hoc* & *animale induet immortalitatem, & ſurget ſpirituale.* Inſuper *docet nos, qua ratione tranſmutemur in ſuperiorem imagi-*

nem,quæ eſt ipſe Filius Dei: Quam tranſmutationem nec docuerunt,nec uiderunt,qui naturales philoſophi nuncupantur. Hinc ipſam prætermittunt,qui naturæ duces penitus imitantur:cum hæc inferioris naturæ ordinem longis paſsibus tranſcendat. Non igitur à noſtro Paulo habemus tantummodo reſurrectionem futuram aliquando, ſed quibus dotibus reſurgent corpora, & quam conditionẽ conſequemur. Et ultrà progrediens explicat qua uirtute hæc fient:quia in iuſſu Dei,& in tuba archangeli:nec non quàm cito,quia in ictu oculi.Quã etiam differentia reſurgent homines:quia aliqui mutabuntur,alij uerò minimè: Cui etiam tribunali aſtabunt ſuſcitati, quia dicitur: Cum uenerit Filius hominis in maieſtate ſua, & omnes angeli eius cum eo,tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis: & ſtatuet oues quidem à dextris, hœdos autem à ſiniſtris. Exprimitur denique iudicium, & præmium quod unuſquiſq; reportabit iuxta opera ſua, dum dicitur: Ibunt hi in ſupplicium æternum, iuſti autem in uitam æternam.Solum uerò tempus quo huiuſmodi fient in Patris pectore recluſum declaratur. Paulus CHRISTVS.

Si aliqua coniectura poſſit dignoſci, quando hæc reſurrectio futura ſit. Cap. VI.

QVando igitur hæc reſurrectio ſit futura diffinire difficillimũ eſt, dicente Chriſto: Non eſt ueſtrum noſſe tempora uel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate. Et iterum in euangelio, de die illo aut hora nullus ſcit,neque angeli cœlorum, niſi Pater ſolus. Et(ut Marcus addit)neque filius,ſed Pater ſolus: & cui uidelicet reuelatur ab ipſo Patre, in cuius poteſtate eſt hæc omnia decernere. Nam hoc, & alia omnia filius fatetur ſe à Patre accepiſſe,dum ait:Omnia dedit mihi pater. Et iterum etiam de rerum cognitione ait:Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me Patris.Qui igitur à Patre luminum ſunt edocti, aliqua poſſunt prognoſticari de illo extremo examine, & rerum ſolenni mutatione. Inter quos ipſe filius Dei,qui Apoſtolis de re hac ſciſcitantibus, quamuis tempus apertè non expreſſerit,aliqua tamen præuia commemorauit dicens. Audituri enim eſtis primo prælia,& opiniones præliorum:& multa ſubinfert longè antè præceſſura: inter quæ connumerat pſeudopropbetas,qui uidelicet uaticinari præſumunt ea, quæ ſpiritus ſanctus non ſuggeſſerit,uel ut quid nominis aucupentur, ſectas & inaudita quædam falsò ſtudent plebeculis ſuadere, quæ non ſunt ad ueritatem euangelij,nec ad unitatem ſpiritus, neque ad uinculum pacis ſolenni teſtamento nobis à Chriſto relictæ.Poſtea ſubinfert de filio iniquitatis, qui & ipſe per aliquod tempus diem illum nouiſsimum præcedet, ſicut ipſemet referat dicens in euangelio,cui titulus eſt ſecundum Lucam: Oportet primum hæc fieri,ſed nondum ſtatim finis. Tandem ſubinfert propinquiora indicia, dum ait: Erunt ſi- Idem. Marcus. CHRISTVS. Idem. Idem.

gna in ſole, Luna, & ſtellis, & in terris preſſura gentium, & præ confuſione ſonitus maris & fluctuum, areſcentibus hominibus præ timore, & expectatione, quæ ſuperueniet uniuerſo orbi. Nam uirtutes cœlorum mouebuntur, ad exequenda uidelicet quæ ſupra omnem naturæ ordinem paſsim contingent. Verum cum multa huiuſcemodi commemoret, nihil de tempore innuit, niſi in uerbis illis, quæ ultimo ſubintulit dicens: Amē dico uobis, quia nō præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Quod uerbum ſatis obſcurum eſt, cum diuerſimodè intelligi poſsit. Nam pro illud generatio hæc, interpretari poſſumus generationem humanā: Sed nónne ſupfluū fuiſſet de humano genere dicere, nō præteribit generatio illa, donec compleantur ea, quæ in ipſa generatione exequenda ſunt? Eſt quoque generatio communis hominis uita, ſecundum quod ſignificatum illa ſententia minime locum habet: cum uita hominis à tempore diluuij citrà, infra ſpatium centum & uiginti annorum concluſa ſit: & iam mille & quingenti & iis plures anni poſt illam comminationem fluxerint. Nec etiam interpretari poteſt uerbum illud de uita hominis magna, quæ uſque ad millenarium proroganda à principio ſtatuta erat: quamuis nemo mortalium terminum illum (nō ſine ſacramento) attigerit, ſed bene ad ipſum appropinquarunt aliqui, ut Adam, Mathuſſalem: & alij. Adam ſiquidem uixit nongentos & triginta annos: Alter uerò nongentos & ſexaginta nouem: Nam & generatio uel uita hæc deficit à tempore iam poſt illa uerba deuoluto. Nec pro ſæculo intelligi poſſet, quia ſæculū pro uitæ communi ſpatio accipiatur aliquando: ut illud quod in Exodo legimus. Et erit ſeruus in ſæculum, quouſque uidelicet compleuerit uitæ ſpatium. Et aliquando extenditur ſæculum uſque ad millenarium annorum, ultra quē terminum (ut Hebræi aſſerunt) minimè prorogari poteſt. Hinc (ni fallor) per generationem hanc ſaluator tertiam fluctuantis mundi curriculi partem intelligit. Nā (ut ex aliquibus non debilioribus locis coniectare poſſumus) labor generationis humanæ in ſex millibus annorum conſummatur: in ſeptimo autem requieſcet: Sicuti opifex ſummus ſex diebus mundum fabricauit, & in ſeptimo requieuit. Nec inconcinnè aptamus millenaria annorum cum totidem diebus, quia apud ſecretiores Theologos ſæpius millenarium annorum pro die computatur, iuxta illud Dauidici hymni: Quoniam mille anni in conſpectu tuo ſicut dies exerna, quæ præteriit. Senarium quoque laboris, & ſeptimum requiei, tam in diebus, quàm in annis, diuina lege corroboratur. Nam ſex dies hebdomadæ ad opera exercenda lege conceduntur: ſeptimus uerò requiei dedicatur. Et iterum, ſex annis conceſſis pro agris colēdis, ſeptimo, & agro & cultori requies indicitur, ut in Exodo legimus. Non mirum igitur, ſi poſtquam per ſex milia annorum uariis incōmodis, & diuerſis agitationibus à ſatana, id eſt aduerſante procuratis, laborauerit humanum genus, requieſcet in ſeptimo millenario, ut dilectus Chriſti Apoſtolus in Apocalypſi deſcribit. Et hoc ligato prius ipſo ſatana & aduerſario noſtro, qui eſt antiquus ſerpens: ut non ſeducat, neque perturbet in illo fœlici

Margin notes: Exo. — Hebræi. — Theolo. — Dauid — Exodo. — Ioannes.

*millenario gentes:ſed ſint homines ueri Chriſti ſacerdotes, dedicantes ſemetip-
ſos Deo:ut regnent iam in illo regno,quod intra nos conſtitutũ eſt: & quod ad-
epti uerè quieſcunt. Labor autem qui hanc requiem præcedit trifarius eſt tri-
na lege diſtinctus,naturæ,uidelicet(ut aiunt)ſcripturæ, & gratiæ. Horum tem
porum primum, & prima generatio lege naturæ tãtummodo directa, abſque ſa
crificiis, & gratiæ influxu,quodammodo arida fuit, & inanis. Secundum autẽ
temporis ſpatium,atque generatio in illo decurrens,aliquid lucri & fauoris re-
portauit ex lege.In tertio autem ſpatio plenos manipulos Chriſti gratia ſufful-
tis ipſi iudici & Deo Patri offerre cõceſſum eſt. Hinc illud apud Hebræos E- Iſaias
liæ oraculum ſummè ueneratum. Duo milia inanes:Duo milia ſub lege: Duo mi-
lia ſub Meſsiah. Sed cum ex diligenti Hebræorum ſupputatione, nunc quando
ſcilicet degimus annum à Chriſti natiuitate ſupputatum, Milleſimum Quingen
teſimum uigeſimum tertium, habemus ab origine mũdi Ducenteſimum & octo-
geſimum quartum ſupra quintum millenarium, reſtantq́ue ad complemẽtum ſe-
xti millenarij,ſeptingenti & ſexdecim anni: Poſt quos intrabimus in ſeptimum
millenarium ſabbati, & quietis. Generatio igitur hæc ſecundum huiuſmodi ſup-
putationem eſt duorum milium annorum, qui complendi ſunt ſub Meſsiah: in
quibus omnia à Chriſto prædicta complebuntur,antequam deueniamus ad ma
gnum diem, & ſpatium ſabbatarium mille annorum. Verum poſt millenarium Ioannes
illud quietis ſoluetur(inquit Ioannes)ſatanas & aduerſarius noſter, modico tẽ
pore ut adhuc tentet ſanctos Dei: & probet eos conſummata & ultima proba-
tione. Quo conflictu,extrema parta uictoria, & adepto pleno triumpho,ſeque
tur plena renouatio, & unio perfecta hominum cum Deo, à quo proceſſerunt. Idem
Et tunc miſſo diabolo in ſtagnum ignis(ut Ioannes ſubinfert) abſorptáque mor
te in plena uictoria Chriſti, & membrorum eius, fiet cœlum nouum, & terra
noua: primum nanque cœlum, & prima terra (ut ſubſequitur diuinus ille ſcri-
ba) abibit, & mare primum, & agitabile iam non erit, quia dixit qui ſedebat
in throno:Ecce noua facio omnia. Hæc ſunt quæ ex cõiecturis à rebus inferio-
ribus excerptis de temporis extremi determinato curſu haberi poſſunt. Ab infe
rioribus inquio, quia etiã ex reuolutionibus,& menſuris inferiora determinan
tibus, quæ ſunt in archetypo,idem coniectari poſſet:quæ tamẽ omittimus, quia
Latini noſtri nec illius doctrinæ elementa, nec progreſſum ex illis habent præ
manibus.*

Cuius uirtute reſurrectio conducetur. Cap. VII.

*COmpleto itaque temporum curſu, conueniet & cauſa omnis, &
inſtrumenta ad conducendam renouationem rerum, quæ ab eiſdẽ
fuerant inſtitutæ. Deus enim Pater eſt, à quo tanquam à prima
origine, & Filius,in quo ueluti in ſolido fundamento omnia fabre
facta ſunt per ſpiritum omnium rerum fabricatarum artificẽ: de quo in ſcriptu Geneſis
ra dicitur: Spiritus Domini uolitabat ſuper aquas: ut ex eis particulares for-*

mas in lucem deduceret. Ad quæ tamen conducenda creatas iam res tanquam cooperatrices, aut ueluti inſtrumenta aſſumpſit opifex iubens terræ, ut æderet herbam uirentem: & aquis ut ſerperent, & traderent animam uiuentem in genere ſuo: Et cætera quæ ſequuntur. Quæ poſt prima fundamenta iacta, interuenientibus uirtutibus quibuſdam eduxit, per quas omnia moderatur: & tandē ipſa omnia in debitum finem conducet. Eodem itaque ordine completa ea temporum uiciſſitudine, quam Pater poſuit in ſua poteſtate, iubebit, ut in eo uerbo, in quo portat omnia, reſtituantur eadem ad integram perfectionē per eundem artificem, & per eadem media, per quæ à principio conducta fuere. Et quamuis ſacra eloquia uideantur atteſtari de ſolo homine reſuſcitando, & reſtituendo ipſius primo, & ſummo parenti: attamen ſi quis bene perpenderit uerba ſummæ
CHRISTVS. *Veritatis, clarè intuebitur omnia eſſe renouanda, ait enim Cœlū & terra trāſibunt: Nec (ut reor) tranſitum aliquem facient, niſi in meliorem ſortem. Nam tranſire perire non eſt: ſed mutare locum, ſtatum, uel conditionē aliquam. Trāſibunt igitur mobiles cœli ad ſtatum & quietem, in quam tendit omnis motus. Trāſibit & ſemper alterabilis terra, ad eum ſtatum quo ſuſcipiat ſortem quandam terræ uiuentium. Tranſibunt & homines, in quibus omnia continentur, in angelicam & diuinam naturā: ut uerè locum habeat illud cœleſtis oraculi nuper adducti.*
Apoca. *Ecce noua facio omnia. Renouata quippe fuerat in primo redēptoris aduentu humana conditio ſignis, ſacramentis, lege, cultu, & omnibus diſpoſitiuis mediis ad perfectam, integram, atque euidentem renouationē. Sed in ſecundo & celebriori aduētu, ea erit renouatio conſummata, qua apparebit quid noua ſacramenta, quid noua ſigna, & noui ritus profecerint. Author igitur reſurrectionis, & innouationis huius uniuerſalis erit Deus trinus & unus: cuius iuſſu hæc omnia fient. Sed meritò illi aſcribetur peculiariter, qui eſt principium reſurrectionis, & qui reſurgens primus reſurgendi aditum cæteris præſtitit.*
Paulus *Executores uerò erunt angeli, & miniſtri ipſius Dei, ut Apoſtolus aperto ſermone reſerat dicens: Ipſe Dominus in iuſſu uidelicet ſuo, & in uoce archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cœlo. Et mortui qui in Chriſto ſunt reſurgent primi. Pari modo & Chriſtus, à quo Paulus didicerat, in euangelio, cui titulus eſt*
Matthæū *ſecundum Matthæum, idem explicat, dum ait: Videbunt Filium hominis uenientem in nubibus cœli cum uirtute multa, & maieſtate. Et mittet angelos ſuos cum tuba, & uoce magna, & congregabit electos ſuos à quatuor uentis, à ſummis cœlorum, uſque ad terminos eorum.*

Quid ſit hæc uox angelica & Dei tuba. Cap. VIII.

VErum obſeruandum eſt, cur tuba hæc ab Apoſtolo dicatur Dei, & à Chriſto angelis aſcribatur. Id enim effectum eſt, ut intelligamus uocem illam à quocunque proferatur, deferri ad nos iuſſu Dei præcipientis. Sæpe nanque legimus angelos locutos in perſo-

na Dei:adcò ut præceptum illud,& ſermo ab angelo proferatur, & tamẽ Deo
aſcribitur.Lex enim (inquit Apoſtolus)data fuit per angelos:nihilominus ſem- Paul.
per Deus introducitur mandans, & præcipiens. Et id,quia angelus illa omnia
iuſſu,& uirtute Dei ad Moſem deferebat.Iccirco dicitur: Et locutus eſt Do-
minus ad Moſem: Semper enim angelus influxũ & mãdatum à Deo ſuſcipiens
ad ipſius nutum mouetur, loquitur, clamat , & ſonat ueluti tuba : Hinc quan-
do Dei & Chriſti præceptum de mortuis ſuſcitandis diuulgabitur per angelos,
ipſi erunt ueluti tubæ deferentes non modo uocem,ſed uirtutẽ ipſius Dei ad ca-
dauera ſuſcitanda,aut ad animas iterum ueſtiendas. Angelica igitur erit tuba,
quia angelus uocem , & iuſſum deferet:ſed Dei erit,qui iubebit & inſufflabit,
aut ſignum dabit per angelos(ut aliqui opinãtur) aut effectum aliquem per eos
deducet,quicunque fuerit.Et meritò tuba nuncupatur,qui uocem Dei ad aures
hominum tanquam canalis quidam deducit.Et ſicut tubæ flatum,& uim à tubici
ne ſuſcipientes ad caſtra mouenda excitant equos, homines ad bellum accendũt,
& ad donatiuum ſuſcipiẽdum,atque ad omnes celebres militiæ actus milites in-
uitant,ſic angeli uocem,& uirtutem ſimul cum mandato à Deo principe ſuſci-
pientes excitabunt equos corporum noſtrorum , ſimul cum aſcenſoribus ipſorũ
ad terribile illud examen,ad noua inuadenda hoſpitia , & ad præmia pro re-
bus bene geſtis ſuſcipienda.

Quæ mutatio corporum ſit futura. Cap. IX.

HAC *igitur tuba ſonante maxima fiet rerum,ſed potiſſimè corpo-*
rum noſtrorum immutatio , dicente Apoſtolo: Canet enim tuba, Idem.
& mortui reſurgent incorrupti: & nos immutabimur . Sciſcitari
autem uolentibus, quomodo & quali corpore mortui reſurgent,
reſpondet Apoſtolus dicens: Inſipiens tu,qui non credis uidelicet,aut non intel-
ligis:Non uides qualiter mortui reſurgent,& *mutabuntur?Quod enim ſeminas*
nõ uiuificatur,niſi prius moriatur.Et aduerte quid ſeminas:non corpus,quod fu
turum eſt,ſulcis commendas:ſed nudum granũ tritici,aut alicuius plantæ : Deus
autem dat illi corpus ſicut uult: & unicuique ſeminũ proprium corpus. Sic cuili-
bet hominum ſuſcitando dabit corpus ſtatui ſuo conueniens: & qualecunq; cor-
pus illud fuerit,erit uerum corpus(quamuis beati futurum ſit corpus cœleſte,im
paſſibile,& glorioſum,reprobi autem paſſibile, & graue) ſicut & corpus ter-
reum, & corpus cœleſte utrunque uerum corpus eſt : Quæ corpora differunt,
ſicut carnes diuerſorum animalium,iuxta Apoſtoli ſententiã,qui ſubinfert:Non Idem.
omnis caro eadem caro,ſed alia hominum, alia pecudum, alia uolucrum,& a-
lia piſcium:ſic & corpora cœleſtia,& corpora terreſtria: Sed alia quidem cœ
leſtium gloria,alia autem terreſtrium: Et inter cœleſtia corpora,alia eſt claritas
ſolis , alia lunæ , & *alia ſtellarum. Et iterum conſtituens differentiam inter ſi-*
derea corpora , ſubnectit:Sicut ſtella differt à ſtella in claritate , ſic ſanctus à Genes.
ſancto in gloria.Et ut clarius explicet ea , quæ per metaphoras adũbrauerat,

aperto ſermone explicat ſubinferens: Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione: Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria: Seminatur in infirmitate, ſurget in uirtute: Seminatur denique corpus animale, ſurget corpus ſpirituale: ut ſemper Patri *æterno conformemur*. Nam *prior homo factus eſt in animam uiuentem: Poſterior homo in ſpiritũ uiuificantem: quamuis hic cœleſtis, ut terrenum illud in cœleſte deduceret, corpus terreſtre & paſsibilè aſſumpſerit: ſecundum quod paſſus, mortuus, & ſepultus eſt. Poſt quæ ſurrexit impaſsibilis, cœleſtis, & ſpiritualis, ſecundus iam parens effectus: cui conformes etiam in corpore nos effici oportet, ſi cum ipſo regnare debemus, ut ſubinfert* Apoſt. *Sicut igitur portauimus imaginem terreſtris, portemus & imaginem cœleſtis*. Et adeò Paulus *hanc tranſmutationem neceſſariam fore determinat, ut oppoſitum prædicet impoſsibile dicens:* Hoc autem *dico, & proclamo: quia caro & ſanguis regnum Dei poſsidere non poſſunt, neque corruptio incorruptionem poſsidebit: caro utique hæc corruptibilis, mortalis, & paſsibilis: ſed potiſsimum peccato, & ſuggeſtori obnoxia.* Hinc *apertiſsimè concludit hanc carnem in aliam tranſmutandã, natura uidelicet cœleſti, & ſpirituali decoratam*. Sed *ualde obſtare uidentur ea uerba, quæ de ſeipſo ſuſcitato Chriſtus protulit dicens*: Palpate, & *uidete, quia ſpiritus carnem & oſſa nõ habet, ſicut me uidetis habere:* Quod *nihil fuiſſet, niſi corpus eius ſuſcitatum haberet carnem, & oſſa palpabilia:* Verũ *inquam eſt: ſed incorruptibilem carnem, & quæ non poſsint minui oſſa, ad placitum tamen palpabile, & uiſibile corpus:* Nam *ad undecim diſcipulos intrauit ia nuis clauſis, quod fieri nullatenus potuiſſet, niſi fuiſſet corpus illud pro libito attenuabile, ueluti uentus & ſpiritus*. Nec *ſecus dum ageret cum hominibus per quadraginta dies poſt reſurrectionem, nunc uiſibilem & palpabilem ſeſe exhibebat, nunc contactum & contuitum fugiebat humanum.* Poteſt *iterum ſe ad libitum præbere magnum & paruum, ac ſine aliqua loci circunſcriptione, ut in ſacramento altaris contingit: quod omnes ſapiẽtes comprobant: quamuis aliqui id per miraculum fieri opinentur, remoto reſpectu partium ad locum, ſtante tamen relatione earundem partium ad totum:* Sed (*ni fallor*) *id fit ex natura ſpiritus in quam reſurgens tranſmutatus eſt.* Mutatio *itaque horum corruptibilium corporum erit in naturam corporum cœleſtium, & ſpirituum.*

Paulus.

CHRISTVS.

Qui ſint immutandi, & qui non, *& cur*. Cap. X.

SI *autem immutabuntur omnes, nec ne, minimè dubitandum eſt cum habeamus cœleſtem tubam apertè id clangentem*: Omnes *quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur*. Immutabuntur *enim in naturam cœleſtem ij, qui corporea & terrena peſſundantes uixerunt cœleſtes: ac regionibus cœleſtibus potituri ſunt.* Cæteri *uerò, qui ultro terræ & ipſius terræ fecibus ſe ſubmittentes, infernis atque tartareis regionibus mancipati ſunt, in imum machinæ centrum detrudendi: ſi carnem, corpúſque terreum manſioni conforme retinebunt, abſoluti tamen ab ulteriori diſſolutione, ut*

Paulus.

perpetuo lumine, & gratia Dei deſtituti, ſemperq́; à Deo auerſi tenebroſo igne in perpetuũ cruciẽtur, iuxta Imperatoris edictũ, iã ab ipſo promulgatũ: Ite maledicti in ignẽ æternũ. Illi igitur tantũmodo mutabũtur in meliorẽ ſortẽ, qui ultrà homines euecti Deorũ cõditionẽ, & ipſius ſummi opificis adipiſcentur conſortium: Quod hac corruptibili ueſte circũamicti conſequi nequeunt. Hac enim lege bellum nobis indictũ eſt ab initio inter carnẽ & ſpiritũ, & inter corpus & animam: ut quicũq; uinceret propriis legibus uictũ donaret. Si enim uincit caro, aut animale corpus: ſpiritui, & animæ rationali grauitatẽ tribuit, ut ad infimas mũdi partes deſcendat. Obſcuritate quoq; inuoluit, ut ultrà percipere nequeat lucẽ illam diuinã: cuius bene inſtitutæ animæ fulgore lætantur. Paſsibilẽ inſuper reddit eam animam, quæ ex ſe triſtari nõ poterat, ſicut nec texere nec filare: adeò ut ab igne etiam corporeo patiatur. Groſsiciẽ deniq; cũ ſuo pondere præſtat: ut ab infernis manſionibus nequaquã diſcedere ualeat, ſed perpetuis uinculis & carceribus mancipata, ſemper grauiſsimò pondere propriis ſceleribus cõparato, in infima mũdi parte perpetuò iaceat. Si autẽ præualuerit ſpiritus, ꝓprias leges, & has meliores (quas theologi dotes nũcupant) deteriori noſtro con- Theolo. donabit: iuxta Apoſtolicũ illud. Cũ autem mortale hoc induerit immortalitatẽ, Paulus & corruptibile hoc induerit incorruptionem. Ad quam immortalitatem ſequitur agilitas, ſubtilitas, claritas, & omnes, quas tribuunt glorioſis corporibus, dotes: quas corpora accõmodato uocabulo induere dicũtur. Nam ſicut corpus noſtrũ, ut nuditatẽ cõtegat, & à frigore ſe defendat, ueſtẽ alterius naturæ induit: pari modo ipſum corpus alterius, & melioris naturæ cõditionem ueſtit: ut à labore, & paſsionibus quibuſcũq; immune meliori ſorte ſemper gaudeat. Efficietur igitur corpus agile atq; leue: ut altiſsimũ cœlum facilè ſcãdere poſsit. Erit ſubtile, ut cuncta penetrare ualeat. Erit lucidum & fulgens tanquam ſcintilla, imò tanquam ſtella, ut dignus ſit regionis lucis, & ſplendoris habitator. Impaſsibile quoq; erit, ut nihil ſentiat quod beatitudinem, & plenum illud gaudiũ impediat. Erit denique immortale, ut ſemper gaudiis illis perfruatur æternis.

Qua carne, & quo corpore ſuſcitandi ſint dormientes. Cap. XI.

ET quamuis multa tetigerimus de corporis noſtri tranſmutatione, & quali conditione reſurget, nihilominus faciendum eſt ſatis aliquibus, qui ſubtiliter inquirunt, an iſtud idem corpus, & cum eadem forma futurum ſit poſt reſurrectionem, quo in hac peregrinatione utimur. Hieronymus enim & Ruffinus Aquileienſis de huiuſmodi re- Hieron. Ruffi. pertractãtes dicunt unicuiq; animæ non confuſum, aut extraneũ corpus, ſed ſuũ quod habuerat, reparabitur, ut conſequenter poſsit pro agonibus præſentis uitæ, cum anima ſua caro uel pudica coronari, uel impudica puniri. Ad cuius rei maiorem expreſsionem Ruffinus ait, ab eccleſia ipſius, ubi cõmuniter habetur Idem in ſymbolo carnis reſurrectionẽ, additũ fuiſſe, carnis eius, uel eorũ reſurrectionẽ: Eius proculdubio quã habet is, ꝗ profitetur ſignaculo crucis frõti impoſito.

*Alij aũtẽ ecõuerſo clamãt, & dicũt: Quomodo poteſt caro, quæ putrefacta diſ-
ſoluitur, aut in puluerẽ uertitur, maris etiã interdũ ꝓfundo abſorbetur, flucti-
búſq; diſꝑgitur, colligi rurſum, & cõpaginari in unũ, & corpus ex ea hominis
reparari? Quomodo iterũ poteſt eadẽ caro, quæ nũc corruptibilis & diſſolubi
lis eſt, ſtatim aut poſt aliquod tẽpus incorruptibilis eſſe, immortalis, & ab omni
trãſmutatione penitus immunis: cũ corruptibile & incorruptibile (ut aiũt) diffe
rant plusq̃ genere? Horum primum facilè ſoluitur, ſi ad opificis & moderatoris
ſummi maieſtatẽ aſpiciatur. Nõ enim tã anguſta & inualida eſt diuina uirtus,
ut diſꝑſum uniuſcuiuſq; carnis puluerẽ in eius rationem colligere, & reparare
nõ poſſit: cũ uideamus mortale ingeniũ dimerſas in profundũ terræ metallorũ
uenas rimari, ubi induſtrius artificis oculus aurũ uidet, quod imperitus terram
exiſtimat: Cur igitur hæc cõcedere dubitabimus ei qui hominẽ fecit, quãdo is q
ab eo factus eſt tãtũ cõſequi poteſt? Et cũ auri eſſe propriã uenã, & argẽti, aliã
æris quoq; lõgè diſparẽ, ferri ac plũbi diuerſam, intra ſpeciẽ terræ latẽre mor-
tale deprehẽdat ingenium, diuina uirtus inuenire poſſe, ac diſcernere nõ putabi-
tur uniuſcuiuſq; carnis propriũ ſenſum, & in unũ colligere, ſi uideatur diſper-
ſus, ꝑ uim ſui ignis, ſicut colligũt foſſores metallorũ ipſorũ minutiſſimas particu-
las hoc cõmuni igne, quo utimur? Quod uerò ſecũdo obiicitur, an eadẽ erit for-
ma incorruptibilis corporis, & iam in ſpiritus naturã cõuerſi, cũ ea, quã hîc ha
bet corruptibilẽ, id facilè aſſerere nõ debemus: cũ nõ uideatur eadẽ eſſe forma
corruptioni obnoxia, & ea quæ eſt penitus ab omni trãſmutatione libera: Id ma
Paulus ximè dicẽte Apoſtolo: Saluatorẽ expectamus Dominũ noſtrũ* IESVM *Chri
ſtũ, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ cõfiguratũ corpori claritatis ſuæ.
Quibus uerbis (ſiquis ſanè intelligit) Apoſtolus innuit aliã formã, aliámq; figu
ram corporis reſumẽdã à ſuſcitandis, ſicuti iterũ dicit: quia immutabimur, quia
ſurget ſpirituale, quia induet incorruptionem corruptibile hoc, & quia ex ſemi
nato corpore fiet noua pullulatio. Nã alia eſt forma grani ſeminati, alia illius,
quod pullulat: Illud enim moritur, & mortuum in terra remanet: Hoc autem ui
reſcit, & uiuit. Corpus quoque, quod reſurget, uitam aſſumet ſemper manſurũ.
Carne itaque & corpore ſuſcitabimur, quod ex eo quod moritur, pullulat me-
liori ſorte, quàm illud quod moritur, dicente iterum Apoſtolo. Chriſtus ſurrexit
à mortuis, iam non moritur, mors illi ultrà non dominabitur. Quem ut ſequa-
Iob. mur, eiſdem dotibus reſurgent corpora noſtra. Nec obſtat illud Iob, quo ait:
Rurſum circũdabor pelle mea, & in carne mea uidebo Deum ſaluatorem meũ.
Quia & ſi alia erit, tamen erit ipſius reſurgentis, ut unuſquiſque dicere poſ-
ſit: Hæc eſt caro mea, & cutis mea.*

Quis capillus non periturus ſit. Cap. XII.

*SEd cum ſcriptura ſacra mentionẽ faciat de capillis, aliquid etiã de
ipſis percurrẽdũ eſt. Chriſtus enim ait: Capilli capitis ueſtri omnes
numerati ſunt. Super quibus uerbis Hieron. ait: Deridẽt intelligẽ-*

tiam eccleſiaſticam in hoc loco, qui carnis reſurrectionem negat. quaſi nos & capillos qui numerati ſunt, & à tonſore deciſi omnes dicamus reſurgere, cum ſaluator non dixerit: Veſtri capilli capitis omnes ſaluandi ſunt, ſed numerati ſunt. Vbi numerus eſt, ſcientia numeri demonſtratur, non eiuſdem numeri conſeruatio. Quibus uerbis Hieronymus uidetur refellere capillos nos iterum reſumpturos. Sed quid dicemus ad illud quod habetur in euāgelio, cui titulus eſt ſecundū Lucam: Capillus de capite ueſtro non peribit? Iccirco (ni fallor) non de iſtis capillis, qui abſciſi peſſundantur, aut igne comburuntur, loquitur Chriſtus: ſed de melioribus capillis, qui in Nazareis commendantur: & abſcindi prohibentur. Quibus inerat uirtus ſpiritus ſancti, ad proſternendos alienigenas, ut bene ſentit Origenes. Ii enim capilli ſunt uirtutes animi, & multiplices ſenſus, qui de potiori parte mentis de Apoſtolorū capite producebantur. Hinc Nazareis, & aliis Deo familiaribus, non ſolū erat interdicta abſciſio: ſed etiam ne nouacula aſcenderet ſuper caput eorū: ut de Samuele, Samſone, & aliis legimus: quia iuſtorū cogitationes non abſcindendæ, ſed conſeruandæ ſunt. Nam quæcunque faciunt iuſti, proſperantur, & folium eorum non decidit. Peccatorum autem opus omne, omnis ſermo, omniſque cogitatio tanquā mala abſcindi, & ammoueri debet. Hinc in Deuteronomio iubetur: ut ſi qua mulier ex alienigenis, id eſt gentilitatis erroribus captiua ducatur, radat cæſariem: uel ſicut habet ueritas literæ radat capillos capitis ſui, & præcidat ungues: ut nihil gentilitatis, aut erroris remaneat in coniunctа cum uerò Iſraëlita. In Iſaia quoq;, poſtquam de cōceptu, & partu almæ uaticinatus eſt uates, ſubinfertur: In die illa radet Dominus nouacula conducta eorum, qui trans flumen ſunt, in rege Aſſyriorum caput, & pilos pedum, & barbam uniuerſam, apertè ſignificans, quoniam tempore Meſſieh debebant abſcidi in gentilibus uenientibus ad fidem omnia, quæ erant idolatriæ, & erroris. Et hoc nouacula conducta mercede, id eſt merito redemptoris: quo omnia quæ ſunt peccati, & erroris deraſa fuere. Capilli igitur peccatorū, & errantiū radendi ſunt. Iuſtorū autē, & Nazareorū conſeruandi: iuxta illud quod myſteriosè ſcribitur in Cāticis: Comæ capitis tui ſicut purpura regis, iuncta canalibus. Quod enim antea dixerat, caput tuū ſicut chermel, nūc dicit, comæ capitis tui ſicut purpura. Hæc enim ex uerme naſcitur, qui chermel dicitur: unde aliquādo pro purpura ponitur: ſicuti in ſecūdo uolumine Paralipomenon legimus: quando Salomon miſit ad Hiram regem Tyri, ut mitteret ad ipſum uirū eruditum, qui ſciret operari in auro, argento, ære, ferro, & purpura: Pro quo in Hebræo habetur כרמיל charmil. Nec enim hic de carmelo mōte loquitur, aut de uerme generāte purpuram: ſed de ipſa purpura, quæ proprio uocabulo in Hebræo ארגמן argaman dicitur. Vult igitur, ut comæ, id eſt cogitationes, & opera ſint ueluti purpura regia, ditata, & refulgentia gratia, & merito ſummi regis redemptoris noſtri. Quæ ut fœcunda ſint, oportet ut iungantur canalibus illis ſupernis emanantibus ab illo fonte omnia irrigante, de quo

Margin notes: Origẽ. Deuter. Iſaias. Cantica. Paralip.

FFF

Pſalm. Ierem. *dicitur in pſalmo: Quoniam apud te eſt fons uitæ. De hoc Dominus per Ieremiam inquit. Me dereliquerunt fontem aquarum uiuentium Dominũ, à quo omnia irrigari debent, ut bona, & fœcunda ſint.*

Quibus membris gauiſuri ſimus. Cap. XIII.

ETt ſi per capillos opera intelligũtur, aut cogitationes, qualia etiã erunt membra omnia corporis huius in naturam ſpiritus transmutandi, percurrendũ eſt. Nec opinari poſſem, quoniã ij futuri ſint pedes, qui offendũtur ad lapidẽ, aut genua, quæ ieiunio uel nimia flexione debilitãtur. Nec manus erunt, quæ laſſæ, & hiſpidæ ex labore, & duris inſtrumentis efficiũtur. Nec lingua, quæ aliquãdo in ocioſa & ſcurrilia uerba reſoluitur. Nec oculi continendi ne aſpiciant uanitatem. Neq; aures, quæ fabellas, atq; cantilenas laſciuas ſuſcipientes, mortẽ ad penetralia admittant. Nec os, quod uentri nimis indulgens ſuperfluũ, & nociuum cibum ſuſcipiat. Nec cor, ex quo aliquando exeant malæ cogitationes, furta, homicidia, & ſcelera multa. Sed ſuſcipiemus (nulli dubiũ) meliora, & cõcinna membra, quibus ſine aliqua intercapedine, & abſq; diſſonantia continuas opifici perſoluemus & ſuauiſſimas laudes. Eis enim (ni fallor) gaudebimus mẽbris, quæ ſolenni epithalamio ce-
Cantic. *lebrantur in Canticis. De pedibus nanque gradientibus dicitur. Quàm pulchri ſunt egreſſus tui in calciamentis filia principis. Ad animam fit ſermo iam cũ eius corpore glorificatam, atq; effectã ſponſam, & filiã ſummi principis Dei. Eius itaque greſſus pulchri, & pedes pulcherrimi calciati ſecundum Apoſtoli ſentẽtiã, nõ tantũ in præparationẽ euãgelij, ſed in obſeruationẽ ipſius iam habitã. Nõ enim minus calciati erũt pedes noſtri iam obſeruato euangelio, quàm dũ præpararemur ad ipſum ſuſcipiendũ. Ij pedes (ut reor) erũt corporis iam in naturam interioris hominis mutati: quia ſunt ipſius melioris hominis, & hi affectus eſſe dicuntur, & iſti adeo calciati, ut nullo malo obiecto offendantur: & in ipſum ſummum bonum directi, in quod ſempiterno & fœliciſſimo curſu properabunt. Crura uerò erũt tãquam columnæ, שש ſes, quod nos traductũ habemus, marmoreæ, ſed id ſæpius interpretatur byſſus: Si autẽ ſecundũ numeros theologizari uoluerimus ipſum שש ſes dat in numeris maioribus, 6, Vel ſecundum numerum communẽ, dat ſenarium multiplicatũ per centum: ut ſit ſenſus: Crura, id eſt robora, & uirtutes affectuũ, quæ nos portabunt, erũt perfectæ: quod denotatur per ſenariũ primo perfectũ. Quorum ſex cuilibet, reſpõdet cẽtenariũ, de quo dicitur: Cẽtuplum accipietis: undè, 6 0 0, reſurgunt. Et hæ uirtutes fundatæ ſunt ſuprà baſes aureas, id eſt affectus charitate inflammatos, ut intelligatur, ibi ſignatũ eſſe myſteriũ, nõ modo uirtutũ per ſenarium numerũ perfectũ cõductarum, ſed & præmiũ eis per centenarium correſpondens. Venter autem aceruus tritici aptè dicitur, uallatus roſis, aut liliis, ut habet traductio noſtra: qui bene conſentit cum pedibus aureis. Nam & triticum, quod contritum in unum colligitur ad conficiendum panem, coniunctionem, & unionem fidelium ſignificat in*

charitate collectorum,ſicuti Chriſtus innuere uoluit (Paulo & Auguſtino interpretantibus) quãdo corpus ſuũ magnũ charitatis inſigne ſub ſpecie panis tradidit nobis in cibum:ut inde non tantum nos colligaret mutuò, ſed etiã ſecũ uniret: Qui cibus charitatis omniũ optimus uallari debet odoriferis roſis, ꝑ quibus noſtra traductio habet lilia,ut poſſimus dicere cũ Apoſtolo,Chriſti bonus odor ſumus.Manus quoq;,id eſt uirtutes operãdi erũt aureæ, refertæ ſcilicet ea charitate,qua pedes affectuum:& eæ plenæ hyacinthis,id eſt gẽmis meritorũ Chriſti,ſine quibus opera noſtra nihil ualent.Guttur uerò, id eſt organum exprimendi conceptum erit ſuauiſsimũ, ut ſemper Deo reddat concinnas laudes. Collum ſicut turris Dauid ædificata cum propugnaculis: turris inquã Dauid non quidẽ ex lateribus,aut uiuis lapidibus,uel marmore fabricata,cum nunq̃ in huiuſmodi confideret ille rex ſanctiſsimus, & uerus typus, atq; peculiaris Meſsiæ progenitor,cui & de ipſo peculiaris promiſsio facta fuit, Sed turris, & refugiũ,atq; propugnaculum ipſius ille erat:de quo ſæpius in pſalmis repetit dicẽs: Deus refugium noſtrum & uirtus: Et iterum: Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus. Et rurſum: Protector meus, & cornu ſalutis meæ.Et hoc eſt quod ſequitur:Mille clypei pendent ex ea,pro quo in Hebræo habetur אלף המגן תלוי עליו *Aleph hamagen talui balau:Quod interpretatũ dicit:Mille,ſiue aleph ſcutum appendent ſuper eam: Aleph ſiquidem unum, & mille ſignificat:& ſignat Deum,qui eſt principium & finis numerorũ,ut ſit ſenſus: Deus eſt ſcutum pendens,& imminens ſuper ipſam turrim,ut protegat, & defendat:Vndè malè traductum eſt, pendent ex ea:nam Deus non dependet ab alio,ſed à ſeipſo:qui eſt uerum ſcutum omnes ſperantes in ſe perfectiſsimè protegens:undè ſequitur,quia eſt omnis armatura fortium. Naſus uerò erit ueluti turris libani,quæ reſpicit contra Damaſcum. Pro naſo uigor ſpiritus, & iræ impetus bonus intelligitur,qui debet eſſe rectus & fortis, ueluti turris,atque reſpicere debet non contra Deum,aut proximum, uel aliquod bonum:ſed contra Damaſcum, qui bibens ſanguinem,ſanguinis oſculum, & propinans ſanguinem interpretatur. Et hæc (ni fallor) nihil aliud ſignificant, niſi regnum mundi,carnis, & ſanguinis cum ſuis peſsimis turmis,quæ ſunt concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, & ſuperbia uitæ:Quis enim eſt ſanguinem bibens,niſi auarus,qui ſugit ſecundarium ſanguinem pauperum, puſillorum, & orphanorum? Et quid eſt ſanguinis oſculum, niſi concupiſcentia carnis, ubi fuerint ſecundum carnem & ſanguinem mutua oſcula & amplexus? Et quid propinans ſanguinem, niſi ſuperbia, faſtus, & ambitio, pro qua explenda tam immenſus ſanguis quotidie effunditur? Contra quæ mala opera debet eſſe indignatio & zelus,ut dici poſsit cum Chriſto:Ego teſtimonium perhibeo de mundo, quia opera eius mala ſunt. Et iterum cum Paulo: Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Alioqui, niſi quis inſurgat contra mundum, ſed amicus eius uoluerit eſſe (teſte Ioanne) inimicus Dei conſtituetur.Oculi denique erũt columbarum, de-*

CHRISTVS. Paulus. Auguſti. Paulus. Dauid CHRISTVS. Paulus. Ioan.

CHRISTVS. bita uidelicet ſimplicitate referti, iuxta illud euãgelicum: Si oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit: quia opus omne fabricatur ſupra intentionem, ueluti colũna ſupra baſem, & paries ſupra firmamẽtũ. Hæc itaque ſunt futura membra corporis noſtri mutandi in naturam ſpiritus, ſecundum quam utetur membris, & organis non interioris, ſed exterioris hominis.

Quo igne conflandi ſint boni. Cap. XIIII.

Cleant. Cicero

IAm ſuprà reſerauimus reperiri ignem multiplicem, aut eundẽ diuerſa nota diſtributum, & uariũ in diuerſis, ut Cleantes lõga ſerie apud Ciceronem diſputat. Eſt enim ignis hic aduentitius, quo utimur: eſtq́; in lapidibus, quẽ ictu, & conflictu chalybis excutimus: Eſt etiã in terra, quæ ex refoſſione fumat, & aquã calefacit in puteis profundis, maximè temporibus hybernis ob eã cauſam, ꝙ calorẽ inſitũ in terris contineat: Aquis pari modo immixtũ eſſe calorẽ comprobamus: eo ꝙ aquilonibus, reliquisq́; frigoribus adiectis obdureſcit humus, & eadẽ uiciſſim liqueſcit tepefacta, & calore tabeſcit. Maria quoq; agitata uentis ita tepeſcunt, ut facilè intelligi poſſit, in tantis illis humoribus incluſum eſſe calorẽ. Aerem quoque multoties ferueſcere uidemus. Reliqua magni mundi pars, ſcilicet quarta tota, natura ipſa feruida eſt. Animalia inſuper & omnia uiuentia calore nutriuntur. In ſtomacho enim tantus eſt calor, ut nullus tam grauis cibus ſit, qui die ac nocte non coquatur. Venæ, & arteriæ non deſinunt micare quodam igneo motu. Omne nanque quod uiuit, propter incluſum calorem uiuit. Inde colligitur, caloris naturã uim habere in ſe uitalem, in mũdo paſſim diffuſam, imò omnia ex igne facta eſſe

Zoroa. atteſtatur Zoroaſtres, dum ait: Omnia ſub igne uno genita ſunt. Igni quippe il-

Plato. lo, quem Deus igneæ eſſentiæ habitator (ut Plato ait) ineſſe iuſſit materiæ terræ, & cœli iam creatæ rudi, & informi: ut uitam præſtaret & formam. Hinc illis productis, ſtatim ſubintulit opifex. Sit lux: Pro quo mendoſa traductio habet fiat lux. Non enim facta eſt lux, ſed rebus adhuc obſcuris communicata, & inſita: ut in ſuis formis claræ, & ſplendentes fierent. Nam ſine illa luce in qua

Synesius habitat Deus, & ſine igne ipſo qui Deus eſt, omnia ſunt obtenebrata, ut Syneſius ex monumentis Chaldæorum de inferna regione decantat dicens.

Nec tu deſpicias nigrum & ſine lumine mundum,
Cuius profunda ſubſternitur atra tenebra:
Sordidus eſt obſcurus item, ſimul idola paſcens.

CHRISTVS. Sed clarius ſumma Veritas ait de mittendis ad regionem illam: Ite in tenebras exteriores. Et ſi qua eſt lux in rebus iſtis exterioribus & obſcuris, ipſa eſt umbra, & idolum ueræ lucis, quæ Deus eſt. Qui omnia colluſtrat, ſed potiſſimè omnem hominem uenientem in hunc mundũ medium: dummodo ipſe adeò non ſe inuoluat in peccatorum tenebris: ut lucem illam apprehendere nequeat. Quanto enim quis magis diſpoſitus eſt, tanto magis illa luce perfunditur: ut de Ioanne Baptiſta perhibet ipſa lux dicens. Ille erat lucerna ardens & lucens.

Sed magis lucebat, & ardebat illa uera lux, de qua Ioannes rependens uicem teſtimonij,ait:Ille uos baptizabit ſpirituſancto, & igne: Igne itaque illo,de quo per Zachariam inquit:Ego ero eis murus ignis in circuitu:Ignis utique aut purgantis, aut punientis, aut transformantis. Punit enim malos igne coartato, torquente, nequaquam uerò colluſtrante, aut conſumente. Hinc qui illo igne cruciãtur,in tenebris degere dicuntur. Et hoc,ſi uerum eſt Pythagoreorum dogma, unicum uidelicet eſſe ignem ubique:In cœlo dilatatum colluſtrantem: In inferno uerò coartatum,tenebroſum, & cruciantem: In meditullio autem totius machinæ eſt de utroque participans. Purgat etiam,ſi quis ſcoria aliqua ſquallet, ut in Iſaia dicitur, Excoquam ad purum ſcoriam tuam. Et Malachias, Purgabit filios Leui. Nam diſſoluta anima, aut uulnere peccati deſtructa niſi deplorata ſit, antidoto conſtipatur, cõſolidatur, & ſanitati reſtituitur, aut per ipſam harmoniæ reuolutionem,ſicuti Plato in calce Timæi aſſerit: Aut adhibitis ignibus, ſecundum Apoſtolum qui ait:Saluus fiet, quaſi per ignem ſcilicet tranſiens, iuxta illud,quod per figurã in libro numerorũ legimus. Omne quod poteſt trãſire per flammas,igne purgabitur. Sermo enim erat de uaſis tabernaculi, quæ figurabant uaſa illa, de quibus Apoſtolus ait:In magna domo Dei nõ ſolum ſunt uaſa aurea,aut argentea,ſed ignea, & fictilia. Et iterum cum Theſſalonicenſibus: Sciat unuſquiſque uas ſuum poſsidere in ſanctificationem, & honorem. Purgatos autem ille ignis transformat. Iccirco in Deuteronomio dicitur: Deus ignis comedens eſt:Pro quo nos habemus conſumens. Non enim conſumit, & deſtruit amicos:ſed comedit,id eſt ſuſcipit in ſe, & ipſos tanquam cibum in ſeipſum trãſmutat. Quod & Plutarchus (ut hinc inde ex antiquis collegerat) teſtatur dicens:Deus eſt ſpiritus igneus intellectualis,non habens formam:ſed transformãs in ſe quodcũque uoluerit, & coæquans ſe uniuerſis, & uniuerſa ſibi. Et id efficit non per elementarem ignem,ſed per ſeipſum, aut per ſeraphicum incendium ipſi diuino igni propinquum. Pytha. Iſaias. Malac. Plato. Paulus. Idem. Plutarc.

Quo peculiari igne cremandi ſint mali. Cap. XV.

MAlos itaque igne cruciari, & cruciandos,omnes ferè fatentur, & conſentiunt cum ſumma Veritate dicẽte:Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum,excidetur, & in ignẽ mittetur, & ardet,illo utiq; igne,qui paratus eſt diabolo, & angelis eius. Non enim eſt ipſe ignis in noſtram perniciem ordinatus à Deo. Nec quiſquã ab eo cruciabitur,niſi eundẽ accẽderit: ut diſcere poſſumus ex oraculo Iſaiæ dicẽtis:Ambulate in lumine ignis ueſtri, & in flãma quam accẽdiſtis: De manu mea factũ eſt hoc uobis, in doloribus iacetis. Vtrũq; tangit uates & quia à Deo id efficitur, & quia nos illum ignem accendimus. Nam quamuis ſit paratus à Deo,non tamen aliquis illo cruciabitur, niſi ipſum accendat fomentis peccatorũ:ut bene ſentit Origenes. Sicut enim igneas febres in corpore accendimus nociuis pabulis, & immoderatis laboribus,ſic accẽdemus in anima, & in corpo- CHRISTVS. Iſaias. Orige.

re(quando erunt unitæ)igneos cruciatus, ex ſuperfluitate malorũ operum, & obliquorum affectuum: Quorum abundãtia in homine cõgregata tempore ſuo ferueſcit ad ſupplicium,& pœnam eorum, qui ipſum accenderunt. Et *ſic(ut ſequamur* Pythag. *dogma)ille ignis qui dilatatus,& colluſtrans beatificat eũ,qui cor habet dilatatũ in uia mãdatorũ Dei: ſic coartatus ignis ex mala diſpoſitione eorum,qui habent coartatum cor,& induratum ad bonum quaſi lapidẽ, & & incudem malleatoris,& tenebroſum effectum (nam ipſi obtenebrati immanitate ſcelerum ſuorum diuinã lucem capere nequeũt)fit obſcurus,& cruciãs:ſicut idẽ ſol,aut ignis indurat,uel liquefacit pro uarietate ſubiectorũ recipientiũ lucem,& calorem illum. Quæ doctrina de eodem igne,beatificante,& torquẽte, non eſt aliena à ſacris eloquiis. Quandoquidem ille ignis, qui in Deuteronomio dicitur comedens:& conſequenter beatificans,& transformans, & qui in* Exodo *uiſibili flamma dedit igneam legem,& qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros eius ignem urentem,in Iſaia dicitur flamma increpans,diiudicans, & puniens:Ait enim ꝓpheta:*Ecce *Dominus in igne ueniet:*& *quaſi turbo quadriga,uel tribunal eius,reddere in indignatione,uel excandeſcẽtia furorẽ ſuum, & increpationẽ ſuã in flãma ignis:quia in igne ipſe Dominus iudicabit: Quem ignẽ iuſtis,& ordinatis parauit à conſtitutione mũdi in ſplẽdorẽ,gaudiũ,& lætitiam:*Sed *parauit malis in tormentum,& ſupplicium, ſic exigẽtibus eorum flagitiis, & mala diſpoſitione inducta ex multitudine, & immanitate ſcelerum. Qui ignis beatificans erit perpetuus:expurgans autem, breui & ſtatuto tempore extinguetur.* Sed *crucians erit ipſe quoque æternus: ut habemus non ſolũ ex uerbo ſummi* Iudicis *dicentis:*Ite *maledicti in ignem æternum:*Sed *ex uaticinio Iſaiæ,qui dum loqueretur de cadaueribus eorum,qui grauiter præuaricati ſunt in Deum,ait:*Vermis *eorum non morietur:& ignis eorum non extinguetur. Quibus uerbis referat propheta damnatorum utrũmque cruciatum, intrinſecũ ſcilicet & extrinſecum fore perpetuos.*

Pythag. — Deuter. — Exo. — Iſaias. — CHRISTVS. — Iſaias.

Quomodo cruciandi ſint mali. Cap. XVI.

S*Ed cum de igne cruciante ſatis dixerimus,percurrendum eſt etiam quomodo illo igne ſceleſti cruciabuntur.Quod non modicam affert difficultatẽ,præſupponẽdo ignẽ illũ eſſe corporeũ(ut cõmunis ſententia eſt)& animas noſtras,atq; malas intelligentias,ſemotas eſſe penitus à corpore.* Et *hic locus tanto occurrit nobis difficilior, quanto plures & uarios & cenſores habet.* Gregorius *enim citò ſe expediens cenſet illũ ignẽ cruciare malos tanquam inſtrumentũ diuinæ iuſtitiæ:Sed quomodo ſit inſtrumẽtum,& an cruciatum inferat ex propria forma, an ab alio ducatur ſicut ſerra, uel malleus,in ſectionem,aut percuſſionem malorum, hoc poſteris explicandum reliquit.* Verum *mirandum eſt, quomodo* Gregorius *in huiuſmodi palpitauerit, cum alibi aſſerat angelos, & dæmones habere corpora: ſed adeò tenuia, ut comparatione noſtrorũ corporum dicantur incorporei.* Vndè *de negocio hoc*

Grego.

nulla debebat apud ipſum eſſe difficultas. De nouitioribus autem theologis ali- Theolo.
qui opinantur ſceleſtos ſpiritus, & animas cruciari ab illo igne corporeo, tanquã ab obiecto ipſis diſproportionatiſſimo, & moleſto uehementer: ſicuti moleſtus eſt nobis aſpectus horridi ſerpentis: & id potiſſimum, quia ab inuiſo illis, & infenſiſſimo Deo ui detinentur detruſi in illo igne, cuius præſentiam declinare nequeunt. Academici autem facilius ab hac explicantur difficultate, cum om Academ.
nes ſaltem (ut aiunt) pedibus currant in hanc ſententiã, quod mali dæmones omnes corporei ſunt: quibus conſentit Baſilius, Gregorius Nazianzenus, & com Baſilius. Gregor. Naziani.
muniter antiqui doctores: A quibus nec Auguſtinus diſcrepat, qui ſuper Gene- Auguſt.
ſim reddens rationem cur mali ſpiritus diuinent ait: Quia corporibus ſubtilioribus uigent: Et in ſequentibus inquit: Dæmones ſunt aërea atque ignea animalia: Quæ cum actiua ſint, nõ diſſoluuntur, ſicut terrea, & aquea animalia. Nec deſunt qui dicant non modo ipſos dæmones, ſed etiam omnes angelos, atque animas à terreo corpore ſeparatas habere ætherea corpora. Si autem ad ſcholam Pauli, qui in tertio cœlo inſtructus fuit, accedere uoluerimus, facilè hos nodos Paulus
diſſoluemus. Hic enim docet bellum inter ſpiritum & carnem hac lege indictum eſſe: ut qui uicerit det uicto eius proprietates, & dotes: & uictus induat naturam uincentis. Iccirco de his quorum ſpiritus uictor extiterit, ait: Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem: Et iterum: Seminatur quod animale: ſurget quod ſpirituale. Atque eadẽ contrariorum diſciplina, anima à carne & corpore uicta induet grauitatem, ut ad infernas partes deſcendat: & ſuſcipiet eas malas dotes corporis, quibus ueluti corpus patiatur ab igne corporeo. Sicut igitur anima induta naturã corporis torquebitur ab igne corporeo: ſic corpus induens naturam ſpiritus, beatitudinem ſimul cum anima ſuſcipiet ab eo, qui à Mo Moſes.
ſe Deus ſpirituum appellatus eſt. Aliud quoque ab Origene, & antiquis acade Origen. Acade.
micis dãnatorum aſsignatur ſupplicium, ex deordinatione uidelicet, & confuſione proueniens earũ partiũ, quæ ordinatæ, & concinnæ eſſe debebant. Nã ſicut ſolutis corporis membris, atque propriis diuulſis compaginibus, immenſi doloris generalem cruciatum ſentimus: ita cum anima extra ordinem, uel eam harmoniam, qua ad bene agendum, & utiliter ſentiendum à Deo creata eſt, fuerit inuenta, à deordinatione illa, & confuſione ſupplicium patietur & pœnã: iuxta illud Auguſtini: Iuſsiſti Domine, & ita eſt, ut omnis inordinatus animus ſibi pœ Auguſt.
na ſit. Atque de hoc tormento conſequente ex deordinatione animæ à ſe ipſa, & à Deo, cui ſemper concors eſſe debet, multa dicunt, non ſolum Ambroſius: Hieronymus, Auguſtinus, multique alij doctores catholici: ſed etiam externi Proculus, Hierocles, & alij quamplurimi: inter quos Cicero in Catilinam ait: Cicero.
Nõne iniquitates tuæ quaſi furiæ tibi occurrunt? Prophetæ quoque itidem aſſerunt. Scito (inquit Ieremias) & uide, quia malũ, & amarum eſt te dereliquiſ Ieremias Iſaias.
ſe Dominũ. Et Iſaias: Cor impij quaſi mare feruẽs, qđ nũquã quieſcere poteſt: ſed redundant fluctus eius in conculcationem & luctum: quia non eſt pax im-

piis dicit Dominus: Ecce quomodo uates deſcribit malorum pœnas conſequẽtes ex deordinatione, & priuatione pacis, quæ eſt rerum tranquillitas ordinis. Anima igitur non ſentiens rationabilium motuum compaginem ſibimetipſi conſonare, pœnam, cruciatúmq; ſuſtineat neceſſe eſt: atq; diſsidij inconſtantiæq; ſuæ, ac inordinationis ſentiat ſupplicii. Aliam quoq; tormẽti rationẽ deſcribũt illi, quos ſuprà memorauimus authores: quod ex malo idolo generatur. Nam mens, ſiue animus noſter in memoriam recipiens ea, quorũ in ſemetipſo ſigna quædã, atque formas cũ peccabat, expreſsit, hiſtoriam quãdam ſcelerum ſuorũ ante oculos ui-
Paulus. *debit expoſitam. Et tunc ipſa conſcientia propriis ſtimulis agitabitur, cogitationibus inter ſe inuicem (ut ait Apoſtolus) accuſantibus. Vndè tormenta quædã ex ipſis peſsimis affectibus generabuntur: Vnde etiam flamma mali incendij, & obliqui amoris, ac indignationis contra ſeipſum, ſiue liuoris ignibus cruciabitur: uel inſana triſtitia conſumetur. Quam aliqui (dum adhuc remedium afferre poſſunt) non ferentes, ut ab ipſa declinarent, mortem ſpontaneam ſubierunt, tolerabilius exiſtimantes mori, quàm illa tormenta ſuſtinere. Attamen à tormento facilè ammouendo, ad perpetuam pœnam propria ſtultitia, & malo genio decepti infœliciter tranſeunt. Vbi & ignis ſpiritualis eſt eos intus urens, & crucians, ſed non conſumens. Corpori quoque applicatur ignis perpetuo torquens: Et id iuſto Dei iudicio. Nã ſicut corporis mẽbris adeò uitiatis, ut ſanari nequeant, applicãtur ferrũ & ignis: nõ ſecus animabus ſceleſtis, æque ac corporibus, quæ olim membra magni corporis eccleſiaſtici extiterant, oppreſsis diuerſorum ſcelerum immanitate, ut ſanari non poſsint, adhibetur ignis in eorum ſupplicium: & ut ſemper urantur, non tamen alia membra inficere, aut moleſtare queant.*

Reſolutio difficultatis de hoc igne. Cap. XVII.

ET quia per ea quæ ſuprà dicta ſunt innuimus, nunc ignem illum, qui malos cruciat, eſſe corporeum, nunc autem eſſe eundem ignem coartatum, & obſcurũ, qui dilatatus bonos beatos, & lætos reddit: ideo opportunum erit clarius explicare, qualis ille ſit ignis. Et cum omnes ferè aſſerant illum eſſe corporeum, durum quidem erit à communi ſententia declinare: Si autem uoluerimus iam uulgatam opinionem proſequi, ne-
Idem. *que etiam diſſentire quòd corporeus ſit, quomodo idem erit ſpiritualis, beans animas, & corporeus affligens corpora? Hanc controuerſiam ſoluit Apoſtolus dicens Corinthiis: Diuiſiones operationum ſunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus: ſicuti eadem anima operatur omnia in omnibus membris corporis. Ideo nemo dicat quòd ibi Paulus loquatur de operatione ſpirituali, & interna: Nã ille qui non ſolum mentes hominum, ſed cœlum totum, & terrã implet, omnia in eis operatur: & in omnibus, quæ in eiſdem continentur. Non mirum igitur, ſi omnium iudex etiam in inferno reos punit: aut uirtute ſua eos torquens, aut præſentia diſconuenienti illis infectis oculis, maiorem eis inferens pœnam, quàm clariſsima lux oculis lippientibus, tumefactis, aut quomodocunque*

læſis: Siue ſubtrahendo ab eis benignum influxum, à quo omnia implentur bonitate, & derelinquens eos in mala eorum deordinatione ſine aliquo bono refrigerante. Et *ſic illemet qui bene diſpoſitis eſt in reſurrectionem & gaudiũ, malè ſe habentibus eſt in ruinam & pœnam.* Et *hoc eſt, quod* Ezechiel *perbibet ſe uidiſſe Dominum, uidelicet à renibus ſuprà in ſpeciem electri refulgentis: à renibus uerò deorſum in figura ignis candentis. Ille utique Dominus eſt, qui cœlũ & terram implens, in cœlo ſedet bonos lætificans: In terra autem (quæ ſcabellum pedum eius eſt) tenens pedes ignis candentis, homines terreos & à cœleſtibus elongatos torquet, & cruciat.* Et *niſi ſcriptura ſacra id me doceret, nullatenus proferre præſumerem, quoniam idem Dominus nunc eſt lux, & ignis beatificans, & faciens fulgere iuſtos tanquam ſtellas, & tanquam ſcintillas ignis:* Nunc *igitur eſt ignis conflans, & purgans filios* Leui: *Nũc uerò eſt ignis conſumens lignũ, & ſtipulam: quæ malè ædificauimus: & deuorat, ac deſtruit (ut* Ioël *ait) ſpecioſa deſerti, id eſt quæque opera, quæ glorioſa uidentur perpetrata ab his, qui deſerti ſunt à gratia & influxu cœleſti:* Et *nunc eſt ignis torquens & cremans.* Hinc *iterum* Ioël *ait:* Ante *faciem eius ignis uorans: & poſt eum exurens flamma.* Q*uorum uerborum ſenſus eſt:* I*pſe his, qui digni ſunt uidere faciẽ eius eſt ignis comedens,* & *tranſmutans in ſe ipſum: ut ſuprà tetigimus:* Illis *autem, qui derelicti ſunt in poſteriorum, id eſt inferiorum affectuum delectatione eſt flamma exurens, & crucians, uel per ſe (quamuis in ſeipſo optimus ſit) ſicut contigit quibuſcunque malè diſpoſitis, quibus lux, uinum, caro, & huiuſmodi bona corporea ſunt nociua.* Siue *id faciat per miniſtros, quos facit (teſte propheta) ignem urentem, ſed bonis in gaudium, malis autem in tormentum.* Vel *itidem faciat per aliquod corporeum in torturam malorum fabricatũ: ut fiat ſatis his, qui contendunt ignem illum eſſe corporeum.* An *autem ſit corporeus nécne,* Deus *nouit: ſed bene inuiſibilis comprobatur ab* Origene *ex* Apoſtolica *ſententia:* Ille *(inquit) ignis talis ſubſtantiæ eſt: ut uiſibilia comburat ipſe inuiſibilis conſtitutus, ut* Apoſtolus *ait:* Q*uoniam quæ uidentur temporalia ſunt: quæ autem nõ uidentur, æterna.* Si *igitur ille ignis quo puniuntur, qui à* Deo *recedunt æternus eſt, neceſſe quoque eſt, ut ſit inuiſibilis: cum ex ſententia* Apoſtolica *ſola inuiſibila æterna ſint.* Nec *admireris (ut ſequitur* Origenes *) ignem eſſe inuiſibilem, & cruciantem, cum non uideas calorem corporibus accidentem, & nõ mediocriter cruciantem in his, qui ab eo ualidiſſimè moleſtantur.* Alterius *itaque generis eſt hic ignis crucians ab eo, quem habemus in communi uſu, ipſi tamen ille ſummè torquens comparatur, cum nihil ſit inter nos magis crucians, quàm hic uiſibilis ignis:* Q*uem cruciantem in æternum ſi declinare cupimus, caueamus ne ſit in nobis mala diſpoſitio æterna: ſed ea ſit, qua ſuſcipere poſſimus ignem illum ſupremum in gaudium, aut ſaltem in conſumptionem ligni & ſtipulæ, & in expurgationem ſcoriæ: ut ſimus pulchra uaſa ex auro mundo, collocanda in cœleſtibus nuptiis, & manſionibus illis beatis, & æternis.*

[Margin: Ezechie. — Ioël. — Idem. — Dauid — Orige. — Paulus. — Orige.]

DE SVAVISSIMIS CONCENTIBVS, & pauſa illa æterna in adepta beatitudine. Tonus octauus.

EXTREMÆ huic cantilenæ nouiſſimi cãtici manũ extre
mam imponentes, muſicos excellentiores pro uirili noſtra
imitabimur: qui ſemper ſtudẽt cõcẽtũ nouiſſimũ ſuauiorẽ red
dere: & aliquando tanta attrahuntur ſuauitate, ut niſi tem
poraneis motibus ſubiacerẽt, & labore fatigati deficerẽt,
carmen protraherent perpetuũ. Sed quoad poſſunt duran-
tes, nunc continuatis, nunc mutatis uicibus non deſiunt ab ouo uſque ad pomũ.
Summus autem archimuſeus, cuius cantum deſcribere tentamus, cum & tempus
excedat, & æternitate gaudeat, cantica ſua nunc per tẽpora diſtribuit & par
titur, nunc ad ipſam conducit æternitatem. Harmonicam enim machinam iſtam
(neſcio quo mirando artificio) & temporaneæ ſucceſſioni ſubiecit, & à tempo-
re ipſam abſoluit: Generantur enim diurnis, & annuis uiciſſitudinibus elemẽta-
ria hæc omnia. Mouentur & cœli in tẽpore, aut (ut rectius dicamus) moti ipſum
tempus generant. Terra nihilominus in æternum ſtat, & cœli à ſuo eſſe nunquã
Dauid deficient, quanquam quo ad motum & influxum (ut canit pſalmographus) peri
bunt. Suauiorem quoque concentum redemptionis paucis (non dicam) menſibus,
ſed diebus conſummauit: manet tamen perpetuò, apud eum copioſa redẽptio: ma
CHRISTVS. nẽtq; fructus æternus. Si quis (inquit Redẽptor) mãducauerit ex hoc pane, in ue
ſtram, uidelicet, redemptionẽ oblato, uiuet in æternum, fruens ipſius æternæ re-
demptionis fructu. Suauiſſimũ etiam canticũ unionis, ex acquiſitis per tempora
meritis conducere uoluit, perpetuis præmiis omnes ad ipſam perpetuitatem at-
trahere, ſibique coæternos facere ſtatuit. Hinc à temporanea ſucceſſione abſol
uet omnes, quos exaltatus à terra meliori ui harmonica ad ſe traxerit, quã Or
Orpheus Amphiõ. pheus, & Amphion, collocans eos in mãſionibus illis conſonantiſſimis, ubi (ſi Au
guſtino illa aliquando ſuauitate allecto credimus) etiam numeri, & harmoniæ
corporeæ nunc latentes ſimul cum aliis concentoribus in publicas laudes artifi-
cis, & ſummæ illius pulchritudinis circunſonare uidebuntur. Ideo ſumma cũ dili
gentia ſcribæ illi cœleſtes utriuſque teſtamenti, Ezechiel, & Ioannes, manſiones
illas exactiſſimis figuris, & conſonantiſſimis menſuris, & partitionibus, prout
Ezechi. eos Spiritus ſanctus edocuit, deſcripſerunt. Verũ Ezechiel menſuras fabricæ,
diſpoſitione, partitione pro tribubus duodenis, ſacrificia, & nomen ciuitatis tan
Ioan. tummodo deſcribit. Ioannes uerò principi domeſticus, ad ſecretiora penetralia
admiſſus, ſuauiora depromit cantica. Vterque tamen ea caligine obnubilati, ut
niſi ſupremus ſol calore ſuo illius craſſitudinẽ extenuet, & ſua luce eiuſdẽ ex-
pellat tenebras, nec audire quidem quod dicunt, nec uidere quod deſcribunt,
& metiuntur, aliquatenus poterimus: in ſenſibilibus enim ænigmatibus obuoluta
huiuſmodi tradunt, aut ut ex his quæ animus nouit, ad incognita ſurgere queat.

& inuiſibilia per huiuſmodi ſenſibilia conſpicere: aut quia, nec nobis qui audimus, nec ipſis qui loquũtur, uerba adhuc tradiderit, quibus illa exprimi poſſint: ſicut qui ipſa uiderunt, id palam affirmant, quòd non licet ea homini loqui. Aut quia mens adhuc corporeæ molis pondere prægrauata, ad hæc ſuprema conſcẽdere nequit: ut Iſaias, & Paulus conueniunt, quòd nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quod Deus præparauit diligentibus ſe. Ideo, ſi nec nos illa ſacramenta explicauerimus, ueniam dabitis: cum ea ſint pertractanda, quæ omne ingenium noſtrum tranſcendunt: omnem memoriam fugiunt: omnem facundiam ſuperant. Vnico tamẽ auxilio freti, & hoc arduiſſimum opus aggrediemur: cum habeamus duces, quibus Deus hæc patefecit: ut idẽ Paulus ſubinfert: Nobis autem hæc reuelauit Deus per ſpiritum ſuum. Hinc cautius loquitur Iſaias dicens: Oculus non uidit Deus abſque te, quæ præparaſti expectantibus te. Hos igitur diuinos duces è ueſtigio ſequentes, quantũ ſuprema lux noſtros colluſtrauerit oculos, enodabimus noſtris uerbis ea, quæ illi ſuis ænigmatibus complicuerũt: Ioanniſque præcipuè ſecretiora, & pleniora cãtica proſequemur: qui in pegaſeo pectoris Chriſti, inter duo cacumina diuinæ & humanæ naturæ quieſcẽs, ea fuit luce perfuſus, eòque furore repletus: ut diuinorũ uates facilè euaſerit. Poſtea à Pathmotica inſula ad continentem ſupramundanam ſpiritu diuino ſubductus, nunc ab angelo, nunc à ſupremo concentore Chriſto Ieſu, nunc à diuerſis circũſonantibus edoctus, tradidit nobis illa conſummata cantica: mirandóque artificio hincinde diſcurrens, nunc conſcendendo, nunc deſcendẽdo, plenis muſicæ legibus, nullum modulum ſupramundani inſtrumenti, nullámque uocẽ muſicæ diſtributionis reliquit intactam. Per uiginti enim gradus diſtingunt muſici totam ab eis inuentam harmoniam: quos ſuper manum collocarunt, ut inde facilior praxis, & memoria tenacior haberetur. Totidem modulos tangit Ioannes, in quibus tota harmonia ſupracœleſtis conſummatur. Et hoc ſub figura ciuitatis, quæ tanquam cithara cœleſtis proponitur, in qua temperatis omnibus his uocibus, & à ſummo archimuſæo tactis, conſonãtia illa omnes alias tranſcendens perficiatur. Gaudent omnes (inquit Dionyſius) mouente Patre. Filius nanque organum Dei factum eſt, cum in ipſo rerum omnium fabricatarum ideæ exiſtant: & in ipſo omnes tanquam fiſtulæ collocatæ ſint, undè ſiquis in eo non manſerit, nec utile, nec concinnum aliquid afferre poteſt. Flatus autem eſt ſpiritus omnia replens: ut in lib. Sapientiæ dicitur: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, & hoc, quod continet omnia, ſcientiam habet uocis. Pater uerò eſt primus, & omniũ motor præcipuus, potiſſimè in illa ciuitate ſuperna, in qua omnia ei correſpondent tanquam fiſtulæ, fibræ, uel moduli inſtrumenti: Quos modulos declarantes, & in concentus diuidentes, Ioannem ſequemur: & cum eo Ezechielem pro uiribus conuenire faciemus.

Iſaias. Paulus. Idem Iſaias. Diony. Sapient.

MODVLI SEQVENTIS CANTICI.

Materia.	*Lux.*	*Inſtrumenta.*	*Pax.*
Diſpoſitio.	*Partitio.*	*Epithalamia.*	*Vnio.*
Menſuræ.	*Hoſpites.*	*Triumphi.*	*Fœlicitas.*
Structura.	*Sponſalitia.*	*Præmia.*	*Omne bonum.*
Ornatus.	*Victus.*	*Imperium.*	*Silentium.*

MODVLVS PRIMVS, MATERIA.

CVR *dicatur ciuitas illa ædificata ex auro.* — *Cōcetus primus.*
Cur parietes ex iaſpide. — Con. II.
Quid ſibi uelint.xij.lapides in fundamento. — Con. III.
Digreſsio undè lapides habeant uim. — Con. IIII.
Quæ ſit uera materia ſupernæ ciuitatis. — Con. V.

Modulus Secundus, Diſpoſitio.

De generali partitione Ezechielis, & Ioannis. — Con. I.
Cur in quadro poſita ſit hæc ciuitas. — Con. II.
De portis eiuſdem ciuitatis. — Con. III.
Quæ plateæ ibi ſint. — Con. IIII.

Modulus Tertius, *Menſuræ.*

De menſura particulari ſecundum Ezechielem. — Con. I.
De menſur a primitiarum, aut decimarum. — Con. II.
De menſura ciuitatis ſecundum Ioannem. — Con. III.

Modulus Quartus, Structura.

Quis eam ſtruxerit. — Con. I.
Quomodo, & quo glutino compacta, & unita ſit. — Con. II.
Cur nomina Apoſtolorum, & tribuum in fundamento, & in portis nomina angelorum cælata ſint. — Con. III.

Modulus Quintus, Ornatus.

Typica ornatus deſcriptio ſecundum Ezechielem. — Con. I.
Cur Ioannes non exprimat ornatum, ſicum Ezechiel. — Con. II.

Modulus Sextus, Lux.

Quid ſit lux in genere. — Con. I.
Quæ ſit lux genita. — Con. II.
Quomodo à luce omnia creata proueniant. — Con. III.
Quomodo illuſtret lux. — Con. IIII.
Quomodo ipſa lux accendat, & excitet. — Con. V.
Quomodo iſta lux amplificet, & dilatet. — Con. VI.
Quomodo hæc lux lætificet, & beatificet. — Con. VII.

Modulus Septimus, Partitio.

Quòd partita ſit domus, & familia illa cœleſtis. — Con. I.

De particularibus manſionibus,& ſedilibus beatorum. Con. II.
De Mercaua,ſiue tribunali Dei ſecundum Hebræos. Con. III.
Modulus Octauus,Hoſpites.
Quot ſint hoſpites illius ciuitatis. Con. I.
De hoſpitibus angelicis. Con. II.
De hoſpitibus humanis. Con. III.
De hoſpitibus diuinis. Con. IIII.
Modulus Nonus,Sponſalitia.
Quomodo,& quando initiatum fuerit matrimonium inter Deũ & animam. Con. I.
Quomodo fuerit contractum. Con. II.
Qualiter ratificatum. Con. III.
Quomodo conſummatum. Con. IIII.
Modulus Decimus,Victus.
Quis panis paratus ſit in hoc conuiuio. Con. I.
Quod uinum. Con. II.
Quis panis,& quæ caro. Con. III.
Qui fructus huius conuiuij. Con. IIII.
Quæ copia,& ſuauitas ciborum. Con. V.
Modulus Vndecimus,Inſtrumenta.
De primo inſtrumento quod eſt cœlorum globus. Con. I.
De ſecundo inſtrumento,quod eſt humana lingua. Con. II.
De tertio inſtrumento,quod eſt corpus noſtrum. Con. III.
De quarto inſtrumento,ſcilicet lingua angelica. Con. IIII.
De mentibus angelicis,& beatorum,quæ & ipſæ inſtrumenta ſunt reſonantia. Con. V.
De flatu præſtante ſonum omnibus iſtis inſtrumentis:qui ſpiritus ſanctus,& uerbum diuinum eſt. Con. VI.
Quid ſibi uelint illa multa inſtrumenta, quæ commemorantur in Dauidicis hymnis. Con. VII.
Modulus Duodecimus.Epithalamia.
Quis Epithalamia cantet. Con. I.
Epithalamium in ſponſam. Con. II.
Epithalamium in ſponſum. Con. III.
Epithalamium in connubium. Con. IIII.
Modulus Tertiuſdecimus,Triumphus.
Quæ ſit iuſta pugna. Con. I.
De ampliſſima uictoria habita à Chriſto pro ſe, & pro militibus ſuis. Con. II.
Triumphi,gloria Imperatoris & militum. Con. III.

De triumpho diuerſorum Ducum poſt Chriſti receſſum.	Con.	IIII.
Modulus Quartuſdecimus, Præmium.		
Quam magnum, & pretioſum ſit pugnantium præmium.	Con.	I.
Quòd illud præmium ſit iucundum, & æternum.	Con.	II.
Modulus Quintuſdecimus, Imperium.		
De amplo principis Imperio.	Con.	I.
Quàm ſit iuſtum eius principis imperium,	Con.	II.
De regno Commilitonum.	Con.	III.
Modulus Sextuſdecimus, Pax.		
Quid ſit Pax.	Con.	I.
A quo detur Pax.	Con.	II.
Quàm ſuauis, & concinna ſit ipſa Pax.	Con.	III.
Modulus Decimuſſeptimus, Vnio.		
De beatorum unione cum Deo.	Con.	I.
Modulus Decimuſoctauus, Fœlicitas.		
Quis ſit fœlix, & beatus.	Con.	I.
In quo conſiſtat fœlicitas.	Con.	II.
Quibus fœlicitas perfecta detur.	Con.	III.
Modulus Decimuſnonus, Omne bonum.		
Quid ſit bonum, quod dicitur uerum, & ſummum bonum.	Con.	I.
Modulus Vigeſimus, Silentium.		
De Pauſa, quiete, & ſilentio, ad quod deuenitur adepto iam bono, in quod tendimus.	Con.	I.
Hymnus perſoluendus in ſilentio ſoli Deo, pura, & eleuata mente.	Con.	II.

PRIMVS MODVLVS, MATERIA.

Cur dicatur ciuitas illa ædificata ex auro. Concentus primus.

ACIENS *itaque* Ioannes *ſuperni ædificij fundamen-
tum,illud deſcribit ex auro,pretioſiſque lapidibus confe-
ctum.* Aurum *nanque non tantum eſt pro lithocolla ad pa*
I *rietes ueſtiendos,ſed pro cemento,& glutino ad lapidum,
pro corpuſculis,& clauis colligantibus ædificium:*Et *quod
mirandum eſt, non offuſcat aurum illud nitorem pretioſo-
rum lapidum,cum perfecta diaphaneitate gaudeat* . Hinc
*concinnator noſter dicit,quòd aurum ipſum ſimile eſt uitro mundo:*Lapides *au-
tem pretioſi ſunt pro fundamento , pro portis, & pro tota parietum ſtructura:
ut & lapides , & glutinum pretioſiſſimi ſint pro hoſpitio illo pretioſiſſimo:
& imputreſcibilia pro manſionibus illis æternis.*Et *penetralia adeuntes, quan-
tum fas erit, & permittetur ab archimuſæo,percurremus ſacramenta,& ſecre
tiores ſymphonias,quæ deſcribuntur ſub typo lapidũ pretioſorũ, & auri, quod
uittã ſignificat , iuxta illud ſapientis:* Antequã *decurrat uitta aurea:quæ uitta,* Sapien.
*aut filum aureum ueram uitam ſignificat.*Quod *ut faciamus,percurrẽdæ ſunt
nobis proprietates, & natura auri & ipſorum lapidum .* Eſt *enim aurum pul-
chrum & decorum,hinc dictum quaſi* ὡραῖον *(ut quibuſdã placet) uel ab aura,
quæ ſignificat ſplendorem: quamuis* Hippocrates *ab* αὔρου *inuentore dictũ exi-* Hippoc.
*ſtimauerit:*Pulchrum *eſt enim,pulchráque alia facit:nec tamen omnia(ut aliquã
do deceptus dixerat* Hippias*)ſed ea,quibus ipſum aurum decens eſt:*Eſtque *in-* Hippias.
*ter metalla, & liquentia omnia perfectioris pretij.*Eſt *etiam ſuapte natura con
ſtantiſſimum, ut in tenuiſſimas bracteolas extentus minimè frangatur:* Ex *auro
enim denario centũ & uiginti quatuor bracteæ quaternorum utrinq; digitorũ
noſtris temporibus deducuntur,cum id ad ſeptuaginta tantummodo antiquiores
extenderẽt.*Eſt *inſuper cum quadam ceſſione tenaciſſimũ, cedit enim percutien
ti & plicanti,conſumenti autem igni nequaquã,non rubigini ,non ærugini,nõ ace
ti & ſalis ſuccis omnium rerũ domitoribus,nec arſenico ſublimato,qui(teſte Al-* Albertus
*berto)cætera omnia metalla conſumit.*Nec *aliquid ex ipſo inceſſit, quod aliquã
do eis bonitatem,aut põdus diminuat:nec partes ſuas à ſe ſponte dimittit.* Quæ
eſt apud Plinium *elegantiſſima ratio eius prætij,ꝙ ipſum uſus minimè deterit.* Et Plinius
*mirum quippe eſt: ꝙ igni acerrimo omnium cõſumptore nullatenus lædatur , cũ
tamẽ ab eo liquefiat,imò quo ſæpius ardet,fit purius & perfectius,undè obrizũ
dicitur:quia ſæpenumero igne candefactũ,& exuſtum,nõ conſumptũ,ſed puriſ
ſimũ redditur.*Beneficia *autem ipſius multa cõnumerantur ab expertis.*Cor *læ
tificat,ulcera ſanat,multis infirmitatibus prodeſſe,melãcholicis maximè:& om-
ni diſtemperamẽto inimicatur,ex ſuo forſitan temperamento, quo gaudet ſuper
omnia metalla:aut ex ui quadã* Phœbea *omnibus conferente, lædẽte uerò nemi-*

nem. Aurũ igitur uita eſt diuina, ſiue ſpiritualis, uel charitas, quæ uitã præſtat: & qua decorantur, ſplendent, pulchreſcunt, uiuunt, & ditãtur omnes hoſpites,
CHRISTVS. *& concentores illi. Quã ſi cares, audi archimuſæũ dicentem:* Suadeo tibi emere à me aurum ignitum, ut locuples fias. *Hoc properantibus ad manſiones illas dictum ſit: quo qui intrant abſq; illa ueſte, quæ nuptialis dicitur, turpiſsimè expelluntur. Omnes enim hoſpites illi, hac aurea ueſte charitatis induti eſſe debẽt,*
Pſalm. *iuxta illud ꝓpheticũ:* In ueſtitu deaurato. *Hæc itaq; aurea charitas ardẽtiſsima*
Paulus. *fuit in martyribus, & ſanctis omnibus, qua fretus Paulus magna cõſtãtia dicebat:* Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti, an tribulatio, an anguſtia, an fames, an nuditas, an perſecutio, an gladius? Et ſi propter Deũ mortificamur tota die, & premimur ſub malleo tribulationũ, tamen in his omnibus cõſtantes ſumus: &
Idem. ſuperamus in charitate illius, qui dilexit nos. *Qua perfuſus Apoſtol. ſubinfert:* Certus ſum, ꝙ neque mors, neq; uita, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, nec aliquid huiuſmodi poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in
Idem. Chriſto IESV. *Cedit quoque charitas percutienti, torquenti, & dilanianti, ut ipſius charitatis præco inſignis iterum ait:* Suſtinetis enim, ſiquis uos in ſeruitutem redigit, ſiquis deuorat, ſiquis accipit, ſiquis extollitur, ſiquis in faciem uos cædit. *Cedit igitur, quia in patientibus charitate perfuſis non murmur reſonat, non querimonia. Tenaciſsima tamẽ eſt: ut nec confricatione, nec percuſsione aliquid ſuum amittat: imò in huiuſmodi coaleſcit. Nec corroditur à rubigine peccati, nec ab ærugine malitiæ, non à ſucco ſalis, & aceti, humanæ uel diabolicæ aſtutiæ: nec ab aliquo, quantumcunque acerrimè mordeat. Statque inuicta igni moleſtiæ, igníque diuino: ſed in illo perficitur: in hoc autem augetur, & incremẽtum ſuſcipit. Exponit nanque ſummus ille diuinus ignis ſuos dilectores igni anguſtiarum: ut probentur, ſicut aurum in camino, & uaſe fuſorio: ut illo igne expurgati irradient, & ſplendeſcant in manſionibus æternis: ubi ardent, & palam ſplendent hoſpites, tanquam aurum obrizum. Liqueſcit autem hoc charitatis aurum, non ut à perfectione, aut gradu ipſius cadat: ſed ut cum cæteris metallis, imò cũ ipſo igne conflante itidem cõflatũ fiat: ut ſuo loco (annuẽte Deo) diſſeremus. In operatione quidẽ eius, & uirtute cor lætificat: quia nihil uerè iucũdũ*
Dauid *abſq; charitate haberi poteſt. Quod à regio ꝓpheta diſcere poſſumus, qui ipſa charitate amiſſa cõtriſtatus, afflictũ, curuatũ, cõputreſcẽtẽ, & moleſtia plenum ſe prædicat: adeò ut nullatenus gaudere poſſit. Pro ipſa quoq;, undè ſibi lætãdũ*
Idem *ſit, ſuſpirans, clamans, deprecatur.* Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, *quã in peccato ſimul cũ charitate perdiderã. Sanat ulcera omnia ſola præſentia: quia ſecũ nullum ulcus peccati cohabitare permittit: cum peccatum ipſum ſit deordinatio actus, & deturpatio quædã potentiarũ, & uirtutum. Charitas autem eſt uiriũ*
Paulus. *& uirtutum decor: ideo eas omnes ſine charitate Paulus penitus nihilipendit. Referta eſt itaque ui, pulchritudine, & ſplendore ſupramundani ſolis: ut omnia quæ replet, ad perfectam conſonantiam, ſplendorem, & perfectam pulchritudi-*

nem perducat. Hinc meritò *vbique diffuſa dicitur à* Ioanne *in hoſpitiis, & hoſpitibus cœleſtibus.* Hac enim *ſtratum eſt pauimentum, hac contexti lapides ſanctuarij, hac veſtiti parietes, & hoſpites omnes. Quæ vtiq; veſtis tã parietum q̃ hoſpitum, non eſt ad tegendum: cum nihil ſit fœdatum, nihil paßibile, nihil pudendum, quod tegi debeat, ne turpe uideatur, vel frigore crucietur, aut ſuffundatur pudore.* Erit igitur *hæc ueſtis ornatus non tegens, ſed tranſparẽs vt nihil decorum occultetur, vbi nulla adeſt inuidia: nihil pudendum cooperiatur, cum turpitudo omnis ceſſauerit:* Patentia *enim erunt omnia vnicuiq; cõciui ſuo, ut vnuſquiſq; amore conſocij ferueat, pulchritudine gaudeat: & conſonantiſsimis fibris omnium membrorum coniubilet.*

Cur parietes ex iaſpide. *Concen.* II.

S*Tructura parietum omnium (inquit concentor noſter* Ioannes*) erat ex iaſpide: quam ſupramodum celebrant ſapientes.* Is *enim vtroque ſexu gaudet, decoro lætatur aſpectu, multigena uirtute præſtat, multiplicique uarietate, & nomine gloriatur.* Tradunt enim Aaron, Plinius, Albertus, *& alij nouitiores, qui de lapidibus ſcribunt, quòd iaſpidum genera uſque ad decem & ſeptem reperiuntur: quamuis* Albertus *de decem tantummodo mentionem faciat.* Horum *autem præcipuus eſt viridis, & lucens, rubeas habens uenas. Sequitur rubeus ad inſtar ignis, & tranſlucidus; alius uerò rubeus opacus:* Hic *præſtat utilitate, ille autem pretio. Alius ſmaragdo ſimilis præcinctus linea alba: quem gramantiam uocant. Alius pluribus lineis diſtinctus, & polycalamos dicitur: quem ſecretiores philoſophi utilem dicunt eſſe concentoribus. Virtus eius multiplex eſt, ut* Bocus, Aarõ, Thetel, Zenothemis, Arnoldus, *&* Albertus *tradunt: ſed ſuper omnia ſanguinem ſiſtit, caſtum reddit geſtantem, & gratum: phãtaſmatibus inimicatur, & concinentibus fauet, maximè polycalamos, ut diximus.* Multaque *alia proſequitur* Plinius, *& apud eum* Thetel *de iaſpide, & quomodo ſit genus lapidum expectatißimum, quæ omittimus.* Concιnnè *itaque nimis cœleſtis concentor, concentorum hoſpitium contextũ deſcribit ex iaſpide utriuſque ſexus decore gloriante: cum lapides illi uiui per hunc deſcripti, ex quibus conſtruitur ciuitas ipſa, ex utroque ſexu coaceruentur: ut laudes depromant illius, qui eſt (ut* Mercurius *ait) utriuſque ſexus fœcunditate pleniſsimus,* Decorque *eius perbellè decorem omnium ciuium, & lapidum illorum ignitorum figurat:* Non *enim coram ſumma pulchritudine aliquid niſi pulchrum, & decorum aſtare debet.* Varietas *inſuper eius pretioſa, quàm pulcherrimæ ciuitatis illius regiam pompam deſignat, quæ circumamicta eſt uarietate multarum rerum pretioſarum.* Differt *enim* Cherubinus *à* Seraphino: *differt uirtus à poteſtate: & angelus àb archãgelo.* Non *ſecus ſanctus à ſancto differt in gloria (ut* Paulus *ait) quam ſtella à ſtella differt in claritate.* Varia *quippe ſunt genera iaſpidum, una tamen ſpecies*

Ioannes
Aaron.
Plinius.
Albert.
Bo. Aa.
Th. Ze.
Ar. Al.
Plinius.
Mercuri.
Paulus.

GGG

omnium: ſi genera plura in eadem ſpecie contineri admittantur, ſicut genus
Græcorum, Italorum, & Arabum in eadem ſpecie humana conueniunt. Varia
pari modo ſunt illorum concentorum genera, prophetarum videlicet, patriar-
charum, apoſtolorum, martyrum, confeſſorum, & virginum: omnes tamen in
eadem ſpecie continentur. Verum ſi ad virtutes huius lapidis proſpicere uo-
luerimus: quid aptius dici poteſt pro ædificio illo deſignando quàm virtute i-
Apoſto. *pſius ſiſti ſanguinem, cum caro & ſanguis ab illo regno (teſte apoſtolo) exu-*
lent, nec inter filios Dei annumerari poſsint, qui ſanguinis & carnis appeti-
tum aſſequuntur? Et quid accomodatius concentoribus illis hoc lapide, qui ca-
ſtum reddit? vt poſsint & ipſi cantare illa cantica, quæ decantabant ij, qui
cum mulieribus non ſunt coinquinati, ſine macula exiſtentes ante thronum
CHRISTVS *Dei. Vel ſaltem, vt ſint mundati à coinquinatione illa. Nam ſi (Chriſti teſti-*
monio) mundi corde Deum uidebunt, qui non habuerint cor mundum, ipſum
uidere non debent, Nec tantum per iaſpidem mundi, & viſionis capaces in-
telligi debent, ſed etiam Deo grati: cum gratum reddant portantem. Grati
enim ſunt omnes illi hoſpites principi, & vnuſquiſque conſocio ſuo: quia gra-
Apoſto. *tia Dei eſt vita æterna: vt teſtatur apoſtolus ad illud hoſpitium contuendum*
aliquando ſubuectus. Perpulchrè additur, quòd inimicatur phantaſmatibus
ipſa fugans, ad denotandum, quòd effugatis & deuictis omnibus phantaſ-
matum occurſitaculis, hoſpites illi perpetua pace, & fœlicitate lætantur: trã-
quillisq́ue concionibus uacant. Quibus omnia cœleſtia (etiam parietes) fauent:
ideo deſcribuntur conſtructi ex iaſpide, qui & concentoribus fauet, & inimi-
ca phantaſmata fugat.

Quid ſibi velint duodecim lapides in fundamento. Con. III.

A*Ccedens Ioannes noſter ad fundamenta huius concinni hoſpitij, i-*
pſa fundamenta duodena deſcribit, ex duodecim lapidibus pre-
tioſis: fundamentum primum iaſpis, ſecundum ſapphyrus, tertium
chalcedonius, quartum ſmaragdus, quintum ſardonyx, ſextum
ſardus, ſeptimum chryſolithus, octauum beryllus, nonum topacius, deci-
mum chryſopaſſus, vndecimum hyacinthus, duodecimum amethiſtus. Vbi duo
aduertenda eſſe exiſtimo antequam ulterius procedamus: alterum eſt, quomo-
do conueniat Ioannes noſter in ſuo progreſſu, cum proponat fundamenta eſ-
ſe ornata omni lapide pretioſo, & ea deſcribendo tantummodo duodecim e-
numeret, cum tamen multò plures ſint pretioſi lapides. Alterum verò, quomo-
do conueniant in eodem ædificio fundamenta duodecim, vnumquodque ex ſuo
lapide contextum: cum unigenum ſoleat fieri fundamentum: & in cœleſti ſtru
ctura, de qua eſt ſermo, nemini detur ponere aliud fundamentum, niſi qui
poſitus eſt Chriſtus IESVS*: ut teſtatur ille, qui etiam ſupernam ipſam uide-*
rat ciuitatem. Priori obiectioni obuiare poſſumus dicentes, quòd quamnis
fundamenta ſint ex illis duodecim lapidibus tanquam principalibus, inter eos

*tamen aderant & aliſ lapides pretioſi:Licet fiat denominatio ab ipſis princi-
palibus,ex quibus conſtructa ſunt fundamenta.Ad allegoriam autem conſcē-
dentes,ſecundum quam deſcribitur illa conſtructio, ædificata eſt illa ciuitas
ſuper duodecim apoſtolis præcipuè(exiſtente tamen Chriſto firma ipſius pe-
tra)conſequenter uerò ex multis alus lapidibus, his apoſtolicis connexis, &* Ioannes
*admotis:qui cum ſint quamplurimi numero illo duodenario commixti, neſcio
quo numero comprehendi poßint.Hinc ipſe Ioannes poſtquam partitus eſt ele-
ctorum numerum, & lapides illos uiuos, & conſignatos per duodena milia,
ſubiungit:& turba magna, quam dinumerare nemo poterat:Quæ tamen non
auget,nec diſturbat partitionem illam duodenariam: Sed & aliud dicemus
ad inferiora reuertentes,quòd non omnes lapides,qui à mūdanis ciuibus pre-
tioſi exiſtimantur, ſunt in pretio apud ciues cœleſtes, vt adamas: quiritia,
achates, & multi aliſ, de quibus non fit mentio in ſcriptura ſacra, neque à* Moſes.
Moſe,quando deſcribit lapides reponendos in pectorale ſumui ſacerdotis,nec Ezechie.
ab Ezechiele,dum opertmentum quōdam fœlicißimæ tyri ex lapidibus pre- Ioan.
*tioſis contextum deſcribit: neque hic à noſtro Ioanne: Adamas enim, qui in
tanto pretio eſt apud diuites mundi huius, à uiris diuinis repudiatur: quia for
ſitan recipientibus mirum in modum nocet:vndè(vt Mercurius,& aliſ exper* Mercuri.
*ti tradunt) cum Helleboro nigro conuenit, & cum capite algol, aut capite
diaboli, ſtella quidem aquilonari, vndè omne malum panditur: & ſic de a-
liis multis lapidibus aßignare poſſemus rationes,cur in ſacratißimo illo ædi-
ficio non admittantur. Sunt etiam qui aſſerant lapidum interpretationes non
eſſe factas ad veritatem literæ: Et inter alias* יהלום *quod interpretantur
iaſpidem, contendunt aliqui, quòd Adamantem ſignificet: & ſi hoc non
placet aliis, ratione prædicta. Vndè hæc prætermittemus tanquam longa,
& incerta, etiam apud ipſos Hebræos: & ad ſecundam obiectionem re-
ſpondebimus dicentes: quòd diuerſæ ſunt cincturæ lapidum ingredientium
fundamentum: & vnaquæque illarum poterat eſſe ex ſuo lapide. Si autem
ad ueritatem rei penetrare voluerimus,cōſiderabimus quàm ſacer,& quàm
myſterioſus ſit numerus duodenarius à Platonicis, necnon à ſcriptura ſacra
celebratiſsimus: vt ſuprà tetigimus. Hoc enim numero electa Dei familia
in coordinatione bellica, in diſtributione promiſſæ terræ & in omni celebri
progreſſu partita eſt. Summa quoque conſonantia & Chriſti familia eo-
dem numero complexa eſt: cui & duodeui principes apoſtolici præfecti
ſunt. Qui in militia, & regno principes dicuntur: In ſeſsione verò iudi-
ces: ſed in fabrica illius ſupernæ ciuitatis dicuntur fundamenta, non qui-
dem primaria, cum nemò (teſte Paulo) poßit ponere aliud fundamentum,* Paulus
niſi qui iam poſitus eſt CHRISTVS IESVS.*De ſecundario igitur fun-
damento eſt ſermo: de quo idem Paulus ſuperædificati ſupra fundamen-* Idem.
tum apoſtolorum & prophetarum: apoſtolorum inquam, quo ad familiam

hanc Chriſtianam, & veram: Prophetarum autem, quo ad familiam figuratiuam. Iſta ſunt ergo fundamenta duodena: in quibus ſunt duodecim nomina apoſtolorum, & agni: ad cuius declarationem ſtatim veniemus. Sunt nanque apoſtoli fundamenta ſecundaria, cum eorum animæ, & gradus eis donati, ſint ſtabiles, & pretioſiſsimi, pretioſisque uirtutibus referti: ideo deſcribuntur per lapides pretioſos, quorum conuenientiam aliqualiter percurremus. Iaſpis enim multigenus, & rubeis guttulis conſperſus, quid aliud ſignificat, niſi fidem formatam, conſperſam charitate & multimodam in di-

Petrus. *uerſis fidelibus, potiſsimè tamen & ſuper omnes apoſtolos in* Petro *omnium eorum, & conſequenter omnium credentium principe?* Cui & *cælorum claues ſunt peculiarius conſignatæ. In quod regnum primus introitus eſt per fidem, dicente* Chriſto: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit.*

Iacobus. *In ſapphyro autem cæleſtis coloris, Iacobi minoris, cognomento iuſti, denotatur contemplatio: qua totus ſemper ferebatur in cælum: adeo aſsiduus precationibus, vt genua eius in Camelorum duritiam venerint: Et uerus* Nazareus *ſeiunctus à mundo, vinum & ſiceram non bibens: nec nouacula ſuper caput, aut barbam admittens, totus ſapphyrinus & cæleſtis, in illud ſemper cælum aſpiciebat, quod eſt quaſi aſpectus lapidis ſapphyri (vt inquit* E-

Ezechie. *zechiel) non ſine magno myſterio alibi pertractando. Per chalcedonium ue-*

Ioan. *rò omnibus reſperſum coloribus* Ioannis *charitas deſignatur: quæ omnibus virtutibus eſt forma illas complectens, complementumque exiſtens legis & prophetarum: de qua dixit: Qui manet in charitate, in* Deo *manet, &* Deus *in eo, tanquam in ciuitate, & templo peculiari. Verum in ſmaragdo adeo intenſæ uiriditatis, vt nec ſubiectus cuiquam lumini, aut radiis ſolaribus, quin potius omnem uirorem ſuperans, ſua ipſius uirtute totum circuncirca*

Andreas. *aerem inficit,* Andreas *denotatur: qui adeò uiridis & viuax fuit in myſterio crucis, vt nec facundis Achiuis, nec ſtrenuo Ro. præſidi Egeæ unquã ceſſerit, imo moriens crucis uirtutem adeo diffudit: vt totam Achaiam ſuo uirore cõpleuerit. Eſt etiam ſmaragdus (vt inquit* Aaron, *& alij qui de lapidibus tra-*

Aaron. *ctant) conſperſus notulis diuerſorũ colorum: hinc adeo delectabilis, ut nulla gratior oculorum recreatio. Eſt etiam in cruce ab Andrea prædicata, defenſa, laudata, & inuocata uariis uirtutibus micans refectio, vt animæ afflictæ, & oculo interiori contemplanti nihil ſit gratius, & delectabilius: ſicut ait apoſtolus: Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri* I E S V *Chriſti. Proſequuntur de ſmaragdo, quòd ſatis conferat cognitionibus futurorum, augeat ſubſtantiam, motus laſciuiæ compeſcat, tempeſtates eliminet, & in cauſis vim eloquentiæ præſtet. Quæ omnia cruci ab Andrea noſtro amplexatæ conueniunt. Ea etenim qui delectatur & gaudet, omnia proficua cognoſcit, ſubſtantiam ſpiritualem & merita auget, laſciuiam compeſcit, dæmones & aduerſas poteſtates fugat, fandiq; copiam accipit. Hinc veri Chriſti*

concentores, qui crucifixum regem vbiq; prædicãt, tantam hauriũt ſapientiã (Paulo teſte) ut nulla maior. Per Sardoniũ (*ni fallor*) *Mathias denotatur: Eſt enim lapis ille compoſitus ex ſardo & onice, plurimumq; à chalcedonio diſtinctus, nonnunq̃ tribus coloribus, ſubtericio, nigro, & medio, chalcedonióq; ſuperius rubet, & luxuriam depellit, caſtumque reddit.* Et *Mathias primo diſcipulus, poſtea apoſtolus, vtraq; dignitate refertus, & decoratus chalcedonio diuinæ & ſingularis ſortis in electione ſua.* Trifarius *quoq; fuit eius color, p trina eius priuilegia quibus excellebat.* Dicitur *enim ꝙ erat prudens in conſilio, animo ſapiens, & ſermone facundus: quæ omnia non ſine conuenientia per illos tres colores denotantur.* Ad *conſilium enim & prudentiam* Saturnus *cõducit: cui ſubtericius, vel plumbeus, aut æreus color attribuitur.* Ad *eloquentiam verò* Mercurius *fauet, qui cum* Saturno *conueniens ſecundus* Saturnus *dicitur:* Sed *hæc non minus forſitan curioſa q̃ longa dimittentes, ſuccinctum noſtrum decurſum proſequamur.* In Sardio, *qui acuit ingenia, mitem reddit, animũq; accendit ad gaudium,* Thadæus *accommodatè deſcribitur: de quo dicitur, quod cum prædicaret euãgelium* Chriſti *in inferiori parte* Ponti, *nationes quaſi beluinis moribus ſæuientes ſancto euangelij dogmate mitigauit, & eorum ingenia excitauit ad myſteria euãgelicæ &* Chriſtianæ *doctrinæ ſubtiliſsimè percipiendam.* Per *chryſolithum verò, qui ex* Aethiopia *uenit, auróque ſimilis ardentibus ſcintillis refulget,* Matthæus *figuratur: cuius ſors fuit in* Aethiopia, *vbi & euangelium compoſuit fulgens vt aurum, cõſperſum ardentibus ſcintillis myſteriorum* Chriſti, *de cuius incarnatione, & natiuitate in principio, de prædicatione, & miraculis in medio, de paſsione, morte, & reſurrectione in fine pertractat.* Conuentionem *quoque habet cum virtutibus ipſius iaſpidis, de quo dicitur, ꝙ ſpiritualibus conferat, & in auro ligatus nocturnis obſiſtat timoribus, & pertuſus, ſetisque aſini infulcitus perterreat, & exagitet dæmones.* Vndè *enim maiorẽ uim corroborandi ſpiritualia habemus quam ex euangelio, dummodo eius doctrina ligetur in auro charitatis?* Et *tunc non ſolum obſiſtimus timoribus nocturnis illatis à poteſtatibus tenebrarum, ſed ipſis (quod plus eſt) timorẽ incutimus, promittente principe in euangelio, & dicente:* Ecce *dedi uobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpẽtes, & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici: quæ uirtus præſtatur cum penetrata fuerit ſetis aſini: quod forſitan ſuperſtitioſum alicui uidebitur non intelligenti naturam rerum: ſed dimittamus lapidem, & eius ſecreta ſecretioribus philoſophis: pſcrutemurq́: quomodo uirtus euãgelica ſetis aſininis infulciatur: qđ quidẽ eſt ſcitu facilẽ, ſi intellexerimus, cur* Chriſtus *aſinã, & filium ſubiugalẽ, ſolui iuſſerit in die palmarũ, vt his inſidens* Ieruſalẽ *intraret applaudentibus turbis, & pueris, ſternentibusq; ueſtimenta, & ramos oliuarum: ut magno myſterio per* Zachariæ *oraculum præſcriptum fuerat:* Et *cur pater clementiæ* Abraham *tantũmodo (prout legitur) aſinos equitauerit.*

Paul. Matth. Thadæ. Matth. CHRISTVS. Zachar.

Hic enim clementiam, & pietatem ſignat: vt inuerſis literis in primæua lingua Hebraica *liquet.* Nam חמר *aſinus dicitur, ubi ſi præferatur.* ר.dicendo רחם *pietatem, uel clementiam ſignificat, ad denotandum, ꝙ tunc* Christus *cæ-*
Hebræi. *pit exercere ſupremum opus pietatis, redimendo humanum genus. Ideo patres illi antiqui horum myſteriorum conſcij, ſtatuerunt myſteriũ illud annua memoria celebrandum.* Beryllus *quoq; fauens cõtra hoſtes* & *lites, mitem moribus reddẽs, & ingeniũ bonũ præſtans,* Bartholomæum *repræſentat, qui in* Al-
Bartho. *bano maioris* Armeniæ *tantum præualuit contra hoſtes humani generis: ut nullum deinceps reſponſum darẽt uincti catenis* Bartholomæi, *genteſq;* Aonias & Bactrianos *indomitos mites reddidit,* & *cultioris ingenij ad percipiẽda euangelica myſteria.* Topacius *uirore auri ad viriditatem tendente reſplendens, feruidam aquam tepidam reddit in eam miſſus: ut clara experiẽ-*
Simon. *tia comprobatum eſt: diuerſaſque ſanans infirmitates* Simonem Zelotem *repræſentat, qui* Dei Zelo *feruidus ſplendebat pallore aureæ charitatis cum uirore bonorum operũ.* Vndè *feruidos* Aegyptios *in mamonæ ſeruitute* & *cultu diaboli, uirtute ei præſtitia temperauit, madefaciens eos irrigua euangelij prædicatione, abſtergẽnſq; & accendens igne ſuperno, oppoſito penitus igni diabolico: ſanauitque eos ab animarum & corporum infirmitatibus. Sed per* Chryſopaſſum *ab* India *uenientem* & *rarum, nõnne clara luce intellige-*
Thomas *re poſſumus* Thomam, *qui in* India *prædicauit rarus & ſolus, quo nullus alius apoſtolorum acceſsit? Qui lapis pallore auri gaudens, ipſum* Thomam *charitate fulgentem repræſentat: qua inflammatus, cum cæteris apoſtolis, vitam,* & *ſanguinem fudit pro amore* Chriſti, & *hominũ ſalute.* Dicitur *etiã conuenire hic lapis cum* Chryſolitho, *per quẽ ſupra declarauimus* Ioãnis *charitatem ſignificari,* Hyacinthus, *cui præcipua uirtus eſt præſtare gratiam ob-*
Iac. ma. *tinendi ea, quæ petuntur ſine ulla repulſione, nõnne ad vnguẽ cum* Iacobo *maiori conuenit? Qui tantam gratiam hominibus præſtat impetrandi à principe ea que petunt, vt ad reliquias ipſius* Compoſtellam *undiq; nedum priſcis tẽporibus, uerũetiam hac noſtra tempeſtate magis ac magis confluatur: vt facilè comprobari poſsit, ipſum aperuiſſe aures clementiæ diuinæ,* & *gratiã impetrandi obtinuiſſe petentibus: neq; enim ad aliquẽ ſanctorũ itur tanta frequẽtia.* Amethyſtus, *cui à cælo datum eſt (ut aiũt) fæcũdare ſteriles, ebrieta-*
Philippo *tẽ extinguere,* & *ueneni malitiã cohibere, ſi cũ* Philippo *conueniat uideamus:* Is *enim ſterilem eunuchum fæcundũ fecit in vinea domini:* Scytharum *poſtea ebrioſitatẽ extinxit.* Ebrij *enim erant ſanguine,* & *uitiis, ſed eos ſancta prædicatione. & virtute à cælo præſtita ſanauit.* Poſt *hæc propinatũ ꝑ totã* Aſiã Ebionitarũ *uenenũ cohibuit.* Hi *enim aſſerebant* Chriſtum *aſſumpſiſſe corpus nõ uerũ, ſed phãtaſticũ.* Et *quia per quãlibet iſtarũ uirtutũ, aut per gratiam,* & *fauorem iſtorum ducum, tanquam per portã quãdam fit introitus in illam ſanctã ciuitatẽ: ideo & duodenæ portæ dicuntur ex eiſdem lapidibus erectæ:*

vt ſplendores iſti cœleſtes, tanquam numina quædam & in fundamentis, & in portis fulgerent: & concinna redderētur duodecim illis ſplēdoribus, & intelligentiis præſidentibus, quorum nomina etiam dicūtur ſcripta, aut ſculpta in portis. Reſponderētq; duodenis tribubus figuratiuis & ueris, quorū etiā nomina ſcripta enarrantur in eiſdem portis. Et perbellè numeris primo creſcētibus, alternis ſuauiter intercinūt āgeli, apoſtoli, & electæ tribus, quaſi quibuſdam antithetis cantantes, & ſuccentantes in laudem, & gloriam ſummi opificis, cōtinuè creſcunt. Hinc concentor noſter Ioannes *ſæpe repetit, ꝙ tribus illæ duodenæ, & ij peculiariter conſignati cantabant indefeſſis uocibus ante thronum* Dei & *agni, nunc cantica expreſſa* & *publica, nunc cantica ſecretiora, quæ nemo cantare poterat, niſi gaudentes illa mundicia, & illo charactere conſignati, Ad quam melodiam dignetur ſummus princeps ipſius gratia, & tot concinentium interceſſione, nos conducere: Incolatus ſiquidē huius prolongati tædio ac mœrore tabeſcimus.*

Digreſſio, *vndè lapides ſuam habeant uim.*   *Concen.* IIII.

N*On ſine admiratione mortales, quamuis ſapientes exiſtant, lapidum admirandas uirtutes contemplantur.* Vndè *magnes ferrū attrahat:* Adamas *ſua præſentia uirtutem magnetis tollat:* Apiſtos *accenſus nūquam, aut uix extinguatur:* Vndè *etiā* Balagius, & Gagates, & *ferè omnes lapides pretioſi cōfricati paleam attrahāt.* Succinū, *aut electrum* (*vt* Græci *dicūt*) *non tantū paleam, ſed folia,* & *fimbrias ueſtium trahit.* Carbunculus *uerus in tenebris lucet, uenenū aëreū,* & *vaporoſum fugat.* Liparis *ſuffitu omnes beſtiæ dicuntur euocari.* Hieniæ, *quæ tabido in uaſe reperiri dicūtur, ſi hominis linguæ ſubdātur, futura præmonſtrāt.* Anāchitides *in necromantia imagines* (*vt aiūt*) *deorū euocat, ſicut ſynochitides vmbras inferorū.* Dendris *ſub arbore defoſſa non permittit aciem ſecuris hebetari.* Hyacinthus *tutū reddit peregrinū,* & *gratum hoſpitibus,* Iris *ſi ptem alteram ipſius vmbra occupet, altera verò pars ſoli exponatur, reflectit pulcherrimos radios inſtar cœleſtis iridis, vndè etiam denominatur.* Daphnia *comitialibus morbis utilis exiſtimatur.* Dionyſias *mixtis nigrò rubētibus maculis ebrietati reſiſtit, tritáq; in aqua ſaporē uini facit.* Eumetis *capiti ſuppoſita nocturna uiſa inſtar oraculi reddit.* Chloritē, *quam magi aſſerunt in ſyllæ auis uentre reperiri, ferro incluſam ad prodigioſa quædā adhibent.* Heliotropiū *admixta herba eiuſdē nominis, quibuſdam etiam additis precationibus, gerētem* (*ut nōnulli aſſerūt*) *conſpici uetat.* Ombria, *quā alij notiā uocāt, in aras addita, ea libamēta cōburi nequeunt.* Hepiſthites, *quæ ſpeculi naturā habēt, in reddendis imaginibus, feruētem aquam addita refrigerat.* Multa *ꝓſequūtur de lapidū* virtutibus Bocus, Aaron, Thetel, Zenotemis, Zoroaſtres, Hermes, Euantes *rex* Arabū, Dioſcorides, Ioſeph, Arnoldus, & *alijꝗ̃ plurimi.* Autores qui de lap. tractant.

Zacharias quoq; Babylonius ſcribens ad Mithridatem dicit: Magnam vim, & fata humana lapidibus ineſſe. Sed vndè hæc veniant, altior ſpeculatio exquiritur. Alexander Peripateticus à ſuis ſenſibus, & qualitatibus non diſcedens, opinabatur hæc prouenire ab elementis, aut qualitatibus elementorum componentium ipſos lapides. Quod ſtare nullatenus poteſt, cum qualitates ſint eiuſdem ſpeciei, operationes autem lapidũ multæ nec in ſpeciè, nec in genere cõuenire probantur. Ideo Academici altius conſcendentes, eorum nonnulli ideis rerum formatricibus hæc attribuũt: Hermes autem ad ſtellas: Auicena ad intelligentias: Albertus verò ad formas rerum ſpecificas huiuſmodi operationes reducit. Et quamuis iſti ſapientes ſibi inuicem aduerſari videantur, tamẽ ſi res bene perpendatur, nullus eorum diſtat à veritate, dummodo ipſorum dicta ſanè intelligantur: Nam ad eũdem effectum diuerſa vt in pluribus conueniunt. Deus enim in primis tanq̃ omnium virtutum fons, & origo, ſigillum idearum miniſtris eius præſtat: Intelligentiæ autem tanq̃ fidi exequutores non alio ſigillo q̃ regio conſignant res ſibi creditas: Cœli autem tanq̃ inſtrumenta materiam diſponunt ad ſuſcipiendas formas illas, quæ (vt inquit Plato in Timæo) in maieſtate diuina per aſtra deducẽdæ reſident, eaſq; omnium formarum dator diſtribuit per miniſtrorum manus, quos ſuper opera eius conſtituit rectores & cuſtodes. Nec enim ipſis indiget opifex ueluti coadiutoribus: ſed habet eos ut miniſtros, ſicut Regia & imperialis maieſtas exquirit. Ipſis tamen eam facultatem in rebus ſibi creditis commiſit ſummus moderator, vt omnis uirtus lapidum, herbarum, metallorum, & huiuſmodi ſint ab ipſis intelligentiis præſidentibus, vt nonnulli ſapiẽtes aſſeuerant: eo quòd opus, & motus, quæ videmus eſſe in lapidibus, & metallis, nõ poſſint prouenire à non viuente ea vita, quam eorum effectus, & virtus exigit. Itaque conuenit forma & virtus lapidum cum idea, cum intelligentiis regentibus, cum cœlorum aſpectibus diſponentibus; & cum elementorum diſpoſitis complexionibus correſpondentibus cœlorum influxibus, à quibus ipſa elementa diſponuntur. Eſt igitur operatio huiuſmodi in mundo hoc inferiori per formas expreſſas, in cœlis per uirtutes diſponentes, in intelligentiis per rationes moderantes, in Deo per ideas, & formas exemplares. Et ſic conueniunt omnes tam effectuum executores, q̃ ipſarum cauſarum deſcriptores, quamuis intelligendo quemlibet ipſorum per ſe, imperfectam haberemus notitiam: ſed ſi dictis dicta admoueatur, optimam cognitionem in huiuſmodi re & in aliis quamplurimis conſequemur.

Plato.

Quæ ſit uera materia ſupernæ ciuitatis. Con. V.

QVum hucuſq; ea, quæ de materia cœli ſub ænigmatibus à prophetis deſcripta ſunt, tractauerimus, reſtat, vt aliquid dicamus de uera materia ſupernæ ciuitatis: De qua non modica eſt cõtrouerſia, an in cœlo ſit materia necne: & ſi eſt, qualis ipſa ſit. Nam Pe-

ripateticorum nonnulli (maximè Auerrois) aſſerere videntur, quod ibi nō ſit materia, quia hæc eſt in potētia cōtradictionis, & ad diuerſas formas: ex quo videretur cœlum eſſe corruptioni obnoxium, cum illa materia poſſet ſuſcipere aliam formam. Ariſtoteles verò ſolito more in hoc, ſicut in aliis rebus difficillimis aliquid breuiter, & obſcurè uix tangit, Hinc ſententia ab eis ſatis dubia relicta eſt: cum nec incorruptibilitatem cœli probauerit, ſed tantummodo opinati fuerint: nec determinauerint, an materiæ poßit dari forma admodum eius quietans appetitum, ut nullā vlteriorem appetat formam. Nec etiam probauerint, an materia cœli ſit eiuſdem rationis cum materia rerum inferiorum, & tranſmutabilium. Themiſtius verò, Simplicius, Auicena, multique alij philoſophi inſignes, ſimul cum Theologis noſtris vel pedibus currunt in hanc ſententiam, pluribuſque in locis atteſtantur, ꝙ in cœlo ſit materia. Quod & Ariſtoteles innuit dicens: Qui dicit hoc cœlum, dicit materiam, per quam videlicet cœlum rationem indiuiduationis ſuſcipiat. Vndè maior difficultas eſt decernere, quæ materia ſit illa corporum cœleſtium, ſi ſit in ipſis materia: quia nō videntur habere conditiones compoſitorum ex hac materia ſubiecta tranſmutationi, generationi, & corruptioni. Vndè Albertus ſuos Peripateticos ſequēs dicit, materiam eſſe in cœlo, ſed æquiuoca ratione differre ab iſta rerum trāſmutabilium. Quod etiam facilè ex ſcriptura ſacra coniici poteſt: Nam Moſes cum rerum materiam deſcriberet, quamuis eodem die vtranque materiam & cœli & terræ creatam enarret, tamen ſeorſum alteram diſtinguit ab altera dicens: In principio creauit Deus cœlum & terram, ideſt materiā cœli, & materiam terræ, vt ſuprà declarauimus: Quam forſitan non ineptè aliqui vocāt quintam eſſentiam: cum ſit diſtincta à materia quatuor elementorum cōtinuò alterabilium, tranſmutabiliū, & commixtibilium ad inuicem, & inalterabilis. Purior autem omniū eſt materia cœli empyrei, & decimi: quod ſapit quodammodo naturam ſpiritus, ut iam declarauimus. Sed quia elementa reperiri in cœlis multi affirmant: ut ſuprà diſſeruimus: non iniucundum erit uidere, ex quo potiſſimè elemento cœli fabricati dicantur. Vndè ſi ſapientes Hebræos ſequi uoluerimus, dicemus, ꝙ ſunt ex materia aquea, & ignea: non quidem aquæ & ignis corruptibilis, & alterabilis, ſed melioris notæ: Quod confirmant ex etymologia uocabuli ipſorū idiomatis, in quo cœli dicūtur השמים aſſamaim: ubi tres ultimæ literæ, uidelicet מים aquas ſine controuerſia ſignificant: Duæ uerò primæ, quæ ſunt הש reuertendo ה in א ſecundum eorum regulas, ignem ſignificant & ſimul coniunctæ illæ quinque literæ ignem & aquam ſignificant: à quibus cœlorum denominationem tanquam ex partibus componentibus deductam aſſerunt. Sed cum ſtabilitatem quandam habeant, ut ſuſtineant aquas ſuperiores, uidentur etiam de terra participare: de aëre quoque, ut ibi reſpiratio fieri poßit. Vndè non ſine cauſa, & ratione pleriſque in locis Aſtronomi dicunt cœlorū alios eſſe igneos, alios aëreos, quoſdā terreos, & aqueos, quoſ-

Peripate. Auerrois

Ariſtote.

Th. Sim. Auic. Ph. Th.

Albert.

Moſes.

Hebræi.

Aſtro.

dam. Similiter & ſigna octauæ ſphæra partiuntur per quatuor elemēta vnicuique aßignantes tria ſigna: ſed cum nobilißimum elementorum ſit ignis, opi-
Zo. Cl. De. Pla. Ariſto. *nantur nonnulli cælos potißimè igneos eſſe: vt* Zoroaſtres, Cleantes, Democritus, Plato *& ferè omnes antiqui, vt palam fatetur* Ariſtoteles: *& ſi ingratus diſcipulus nunc magiſtrum* Platonem *deridet: nunc illum latenter inſequitur: cum ab eius dogmatibus diſcedere neſciat, quamuis multoties aliud dicere videatur.* Hic enim ad Alexandrum *ſcribens, enarrat ſe à* Brachmanis *accepiſſe quintam eſſentiam: & hanc igneam eſſe manſionem diuinitatis.* Circa Deum *(inquit) non aberrantes, ipſum in quinta eſſentia eſſe dicimus: quæ eſt materia abſoluta ab omni alteratione, & conditione degenerante.* Nec *diſſonum cenſeatur, quod* Deus *in ignea domo reſideat, qui non tantum* Moſi, *&*
Moſes. Paulus. Plutar. Pauli *teſtimonio ignis eſt, ſed etiam externorum complurium aſſeueratione.* Scribit Plutarchus *multiplici doctrina inſignis,* Deum *eſſe ſpiritum, intellectualem ignem, non habentem formam, ſed transformantem in ſe quodcun-*
Zo. Ha. Phœni. Iul. Cæ. Porphy. *que uoluerit, & coæquantē ſe vniuerſis.* A *quo vno igne (vt* Zoroaſtri, *&* Heraclito *placet) omnia genita ſunt: qui ignis à* Ioanne *noſtro dicitur lux.* Sic *& in theologia* Phœnicum *(vt ſcribit* Iulius Cæſar*) habetur, quòd ab illa luce natura quidē incorporea emanat corporea lux, & ignis, à quibus ſubleuari poſſumus ad lucem illam, ignemque diuinum:* Qui *(inquit* Porphyrius*) lux exiſtens ignem æthereum inhabitat, magis ſibi propinquos adeo inflammans, vt*
Pſalm. *in ignem conuertat: ſicut in pſalmo legimus.* Qui *facis angelos tuos ſpiritus, & miniſtros tuos ignem vrentem, uel ignem coruſcantem, aut flammam ignis, ut ſonat litera* Hebræa: Eliam *quoque ſuum familiarem miniſtrum ſuſtulit in curru igneo: ſic & de* Ioanne *admodum* Eliæ *ſimili perhibuit ſumma veritas:*
CHRISTVS. *Ille erat inquiens lucerna ardens, & lucens.* Et *omnes quos ad ſe trahere prætendit, & ſecum connectere renouandos cenſet ſpiritu & igne.* Hinc *non ſine myſterio* Moſi, *quem elegerat ad promulgandam igneam legem, apparuit in rubo igneo, & ardenti.* Nóſque *aliquando tanq̄ ignis uallat, & defendit ab omni aduerſa poteſtate, ut per* Zachariā *ait:* Ego *ero eis* Deus *murus igneus*
Zachai *in circuitu ſicuti apoſtolos, & diſcipulos euangelicis prius inſtitutionibus eruditos ſpiritu illuſtrauit, muniuit, & corroborauit, nedum eos inflammans, ſed etiam poſteros, qui per eos deducendi erant in igneam illam ciuitatem ſupernam:* Cuius *ſpecies apparuit aliquando nonullis expurgatis oculis, vt* E-
Ezechiel. *zechiel inquit de ſpecie, quam uidebat ad cælos aſpiciens.* Hæc *erat viſio diſcurrens, ſplendor ignis, & de igne fulgur egrediens.* Quo *igne calefaciat, liquefaciat, conflet que in unum nos cum ſanctißima maieſtate ſua, cui honor, laus; & gloria in ſæcula ſæculorum* Amen.

MODVLVS SECVNDVS DISPOSITIO.

De generali partitione Ezechielis, & Ioannis. Con. I.

TAngentes ſecundum modulum noſtræ harmonicæ ciuitatis perſonabimus, cur ab Ezechiele, & Ioãne uario modo uideatur partita: Ezechiel enim prima partitione diuidit fabricam in templum, ciuitatem, & totam promiſſam regionem: Et hanc in duodecim partes, pro duodecim tribubus, cum duodecim portis. Sed & templum diuidit in veſtibula, thalamos, atria, gazophilatia, porticus, ſancta ſanctorũ, & alias partes ad coquinam, & peculiares uſus. Ioannes verò templum penitus excludit: Templum (inquit) non vidi in ea. Concinnè nimis & aptè Ezechiel figuratiuæ familiæ ædificia deſcribens includit templum ei neceſſarium pro oratione, & ſacrificiis faciendis. Ioannes verò domum & ciuitatem exarat Chriſtiani cœtus: qui non indigent alio templo, quàm ſe ipſis iam extructis in Dei templum, ſecundum apoſtoli doctrinam. Ideo Chriſtus ad ſamaritem illam inquit: Veniet tempus, & nunc eſt, quando veri adoratores adorabũt Patrem non in monte hoc, aut templo: ſed in ſpiritu, & veritate. Et ſic nos purificati hîc in uia efficimur Dei templum, ipſum ſuſcipientes per pietatem, mũdiciam, & bona opera, ſicut ipſe hoſpes promittit dicens: Si quis ſermonem meum ſeruauerit, Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionẽ apud eum faciemus. Quanto magis erimus noſipſi templum, quando videlicet ſuſcepti in illa æterna tabernacula, aperto cõtuitu, faciè ad faciem, & mutua conſuetudine coutemur tanquam ciues illius ſupernæ ciuitatis? Nunc autem domeſticè ſuſcipimus Deum hoſpitem, tunc verò ſuſcipiemur ab illo de quo ſequitur Ioannes: Dominus enim omnipotens, templum illius eſt, & agnus: Illius quippe ciuitatis, & cœtus beatorum illuc conſcendentium. Portas quoque deſcribit, per quas omnibus patet introitus: dummodo uelint audire inuitantem. Eius etiam ſplendorem, quo omnes illuſtrantur, deſcribit: necnon fluuium aquæ viuæ, & arborem uitæ in medio plateæ ipſius, ad cõtinuandam uitam illic degentium in ſempiternum. Narrat & ſedem agni, qui perpetuò regnaturus eſt in ea cum ſuis cohæredibus. Ioannes. CHRISTVS

Quæ ſit ciuitatis huius magnitudo. Con. II.

MAgna, imo maxima eſt domus illa Dei, & beatorum: adeo, vt exclamet Baruch dicens: O Iſraël quàm magna eſt domus Dei: & ingens locus poſſeſsionis eius. Magnus, & non habet finem excælſus, & immenſus: ut quamoptimè dicat Plinius, & nonnulli alij ſapientes, eos inſano furore repletos, qui ipſam metiri opinantur. Nihilominus Ioannes noſter eam ſub paucis ſtadiis comprehendere uidetur: Et menſus eſt (inquit) ciuitatem cum arundine aurea per ſtadia duodecim milia ex quolibet quadrilatere, conſummans totam ciuitatem Baruch. Plinius. Ioannes

ſtadiis quadraginta octo milibus: quæ ſunt ſex milia miliariorum. Ezechiel uerò eam metitur quatuor milibus & quingentis calamis in qualibet quatuor plagarum: qui ſupputati reddunt decem & octo milia calamorum: Qui ſunt quadraginta quatuor millia trecenti & quadraginta

Hieron. *paſſus* Romani, *plus minus ſecundum* Hieronymum: *ſed ſunt paſſus* Veneti *tricies & ſemel mille quingenti, & quadraginta. Nam paſſus* Romanus *(vt accipit* Hieronymus*) continet quindecim palmos vel paulò minus: Venetus viginti palmos ad vnguem: vndè hic maior eſt illo quarta parte: calamus autem triginta ſeptem palmos continet id eſt ſex cubitos, & palmum: nam cubitus ſex palmis conſummatur. Erit igitur totus ambitus ad ſummam triginta milia paſſuum ſupra mille & quingentos plus minus, ſi Veneto paſſu fiat cõmenſuratio. Nec miretur quiſpiam, ſi* Ioannes *reperit ambitum illius ciuitatis ad ſex milia miliariorum, qui ab* Ezechiele *deſcribitur triginta & uno miliario circitérue: quia ciuitas hæc noua ædificata à* Chriſto *tanquam ſpõſa ornata uiro ſuo, tanto maior eſſe debebat illa priſtina, &* Iſraëlitica, *quãto maior eſt familia hæc* Chriſtiana *illa figuratiua: quæ continebatur in parvula terra promiſſionis. Metitur etiam* Ioannes *altitudinem murorum per cẽtum & quadraginta quatuor cubitos, & hæc omnia arundine aurea, menſura hominis, quæ eſt angeli: & hæc forſitã (Deo fauente) ſuo loco explicabimus. Nunc autem proſequamur de magnitudine eius, in cuius comparatione illa deſcripta, imo terræ totius ambitus, qui eſt triginta milia miliariorum, nihil exiſtimatur, uel tanquam granum milij comparatum monti ingenti: vbi non reperitur proportio. Nec quidem ratio admittit, vt pro tam* Auguſto *regno ciuitas eſſet tam anguſta: & quòd in tam humili hoſpitio reciperentur tot milia electorum cum turba illa magna ex omni tribu, & ex omni gente, quam dinumerare nemo poterat. Ideo ſi* Ezechielem, *&* Ioannem *explanare voluerimus, uocalis hic numerus eſt nobis neceſſariò relinquendus. Nam ſcriptura ſacra*

Auguſt. Pythag. Acade. *(vt* Auguſtinus *rectè ſentit) &* Pythagorici, *atq;* Academici *de illo parũ curant, intendentes ad proportionem ex illo reſultantem, quam numerum naturalem, uel formalem uocant: & ad diuinum, & ad ſacramenta inde emanantia. Quod & nos obſeruantes facilè* Ezechielem, *ac* Ioannem *cum aliis ſapienti-*

Ezechi. *bus, qui de immenſitate illius ſupernæ ciuitatis loquũtur, conuenire faciemus. Summa enim totius circuitus (prout* Ezechiel *deſcribit) decem & octo milibus calamorum terminatur. Pro cuius declaratione notandum eſt, quòd milenarius numerus ad vltimum complementum pertinet, cum ſit cubus, & ſolidus numeri completi: qui denarius eſt, vltra quem non datur vlterior, ſed repetitio præcedentium numerorum. Nec vltra ſolidum, qui creſcit in longum, latũ, & profundum, poteſt numerus dilatari. Hic igitur numerus conſummatam perfectionem illius hoſpitij reſignat. Ideo* Ezechiel *milenis calamis metitur ciuitatem, templum, & totius regionis ſpatium: Et* Ioannes *eandem ciuitatem*

metitur duodenis milibus uirgis aureis. Quo etiam numero partitur electorũ Ezechiel. Ioannes.
multitudinem, milleque annorum ſpatium aſsignat quieto ſtatui, poſt calamitates perpeſſas: Permilenaria etiam, & mille milia Daniel enumerat, & partitur angelorum exercitum. Quod autem per decem & octo multiplicetur hic Daniel.
millenarius numerus ad hoſpites hoc pertinet. Qui diuiduntur in nouem choros angelorum, & in totidem choros hominum, qui ſunt inter illos angelicos collocandi: unuſquiſque enim ad eum ordinem, vel cœtum angelorum, cuius & naturam, & officium geſsit in uita, conuolabit: vt ex Gregorio, & aliis ſapiẽ- Grego.
tioribus diſcere poſſumus. Coniuncti uerò iſti duo nouenarij hoſpitum chori decem & octo reddunt. Si autem ad duodenas tribus hunc numerum applicare uoluerimus, poſſumus quidem, accipientes duodenarium, qui ad tribus illas pertinet, cui addemus ſenarium primum perfectum, per quem multiplicato duodenario ſeptuaginta duo inſurgunt: Quo numero comprehendebãtur ſapientes, & iudices populi in figuratiua illa familia: & totidem diſcipuli in uera Chriſti militia, iuxta numerum principum cœleſtium: vt habetur apud ſecretiores theologos: iuxta quem numerum & idiomata diuiſa ſunt, aſsignataque à peritis Aſtronomis ſena pro quolibet ſigno Zodiaci: ſed ad Ioãnem ue- Theolo. Aſtro. Ioannes.
niamus. Hic etiam per duodecim milia uirgarum aurearum quodlibet quadrũ ciuitatis deſcribit, complectens totum ambitum quadraginta octo uirgarum milibus. Altitudinem quoq; muri per quadratum duodenarij videlicet centũ & quadraginta quatuor metitur: Hic enim utitur millenario tanquam numero perfecto, vltima dilatatione profuſo, & duodenario primo creſcente. Et hoc ad denotandam excreſcentiam, & multitudinem electorum in manſione, & ſtatu perfectiſsimo denotato per millenarium. Quæ ſumma exprimitur, & terminatur in א aleph, quæ & Deum ipſum, & primum omnium principiũ & finem importat, in quem omnis multitudo reducetur tandem, completo curſu ab eo ipſi aſsignato.

Cur in quadro poſita dicatur hæc ciuitas. Con. II.

Figuram huius ciuitatis uterque quadratam deſcribit ad ſoliditatem demonſtrandã, quæ per figuram quadrariã denotatur, & p quaternarium numerum, à quo illa figura deducitur: Hic enim numerus eſt fundamentum & radix omnium aliorũ numerorũ: vndè & omnia fundamentr tam in artificialibus q̃ in naturalibus, moralibus, & diuinis quadraria ſunt: vt alibi tetigimus. Hinc Plato dixit à ſummo artifi- Plato.
cè iacta fuiſſe prima fundamenta huius machinæ mundialis quadrifaria vt ſolida eſſet. Nam ſolida (vt ait) non uno, ſed duobus mediis ſemper copulantur, inter quæ media eſt correſpondens proportio, ſicut inter ignem & aërem, aërem & aquam hanc & terram, & iterum inter terram & ignem. Qua mirabili concinnitate connexuit, ea mundi opifex, vt nequeant diſſolui ab alio, niſi à quo fuerunt colligata. Vt ergo firma eſſet & concinna ciuitas ſacra, ple-

na myſteriis, partitur eam per quadratum numerum ſolidum & concinnum: Nam in eo omnis muſica conſonantia contineri videtur: In quaternario enim proportio dupla, tripla, ſeſqualtera, & ſeſquitertia reperitur: vndè reſultat diapaſon, biſdiapaſon, diapente, & diateſſaron, & etiam tonus, ſi quatuor ſumantur tria & unum, quæ reddunt octo, & iterum 4.3. & 2. quæ faciunt 9. à quo numero ad 8. eſt proportio ſeſquioctaua, & facit tonum: & ſic ex eo omnis harmonia reſultat. Sed vt adhuc concinnior ſit, occentat in ea nomen magnum Dei *quadriliterum: cuilibet angulo una litera præſidente, & influẽ-*

Paral. *te, iuxta illud quod habetur in verbis dierum:* Elegi Ieruſalem, *vt ſit nomen*

Dauid *meum in ea. Cuius nominis ſuauiſsimi influxu excitati hoſpites cõtinuò ipſum nomen* Dei *laudant, vt regius concentor ait:* Laudate *nomen domini, ſit nomen domini benedictum ex hoc nunc & vſque in ſæculum.* Laudant *igitur in illa ciuitate eius opificem aſtra matutina, & omnes filij* Dei: *laudant viginti quatuor ſeniores: & centum & quadraginta quatuor milia habentium nomen eius, & nomen* Patris *eius ſcriptum in frontibus ſuis.* Omnis *denique tur-*

Idem. *ba in tympano & choro, in chordis & organo, in cymbalis, & tubis continuè laudant* Dominum: *vt idem regius concentor in fine ſuorum hymnorum concludit dicẽs:* Omnis *ſpiritus laudet dominum: vel vt melius habet ueritas* Hebraica כל הנשמה תהלליה *col aneſſama tehalel iah:* Quod *ad uerbũ interpretantes dicimus:* Omnis *aneſſama, id eſt anima purgata & ſuperior vel diuina effecta laudet iah, quod eſt nomen innuens diuinam eſſentiam, ad quam intuendam introducuntur beati.* Hic *circunloquuti ſumus, quia non habemus nomina ad vnguem exprimentia ſignificata illorum verborum, iah, & aneſſama,*

De portis eiuſdem ciuitatis. Con. III.

P*Ortæ ciuitatis noſtræ pro duodecim tribubus duodecim aſsignantur tam ab* Ezechiele, *q̃ à* Ioanne: Et *tres in qualibet plagarum, aut in quolibet quatuor laterum: ne credatur quòd quaternitas illa ſit quid differens à trinitate ſumma.* Dicit *enim*

Ioannes. Io*annes, ꝙ à qualibet quatuor plagarum erant portæ tres, vt ternarius intelligatur contextus in quaternario: quorum quilibet multiplicatus per alterum duodenarium illum ſacratiſsimum toties ſuprà repetitum conducit.* Sicut *enim ter quatuor duodenarium faciunt: ſic quater tria.* Quaternarius *igitur illius ſacratiſsimi nominis, & aliarum ſacrarũ rerum cõcluditur in trinitate illa ſuperexcelſa: & trinitas in quaternario.* Ex *quibus deductis in alterutrũ prouenit duodenarius: ſecundum quem diſtribuuntur cœleſtia illa omnia:* E*lectæ familiæ tribus conſignati lapides fundamenti, angeli præſidentes, & portæ, per quas fit introitus:* Per *ſanctam enim trinitatem ad regnũ illud in-*

CHRISTVS. *trare nos oportet, dicente ipſius regni principe:* Niſi *quis renatus fuerit ex a-*

qua, id eſt filio (vt alibi declarauimus) & ſpiritu ſancto, non intrabit in regnũ cœlorum: ſed nec ad filiũ venire quis poterit, nec p eũ renaſci, niſi Pater cœleſtis traxerit eũ. Ecce igitur, ꝙ per has ternarias portas ſanctiſsimæ trinitatis patefit introitus in cœleſte regnũ. Et ideò initiãdis iubet Saluator, vt baptizẽtur, & conſignẽtur in nomine Patris, & filij & ſpiritus ſancti. A quacũq; igitur plaga illuc voluerimus ingredi, p has tres portas trãſeundũ nobis eſt: ſiue introeãmus ab oriẽte adoleſcẽtiæ, ſiue à meridie iuuẽtutis, & viriditatis: ſiue ab occidẽte ſenectutis: ſeu ab aquilone decrepitatis: uel fiat introitus ab oriẽte ſublimis bonitatis: aut à meridie pietatis, & clementiæ: aut ab aquilone timoris iudicij diuini: ſiue ab occidente benignæ condeſcenſionis, ſemper intratur in quadrifariam ciuitatem per ternarias portas. His autem portis præſidere dicuntur duodecim angeli: quia fidem ſanctiſsimæ trinitatis nemo ſuſcipit in eccleſia militanti, niſi per miniſterium ſacerdotis, qui à Malachia dicitur angelus domini exercituum. Nec in regno triumphantium per ſanctiſsimæ trinitatis portas intratur ſine miniſterio angelorum, vt ſummus imperator docet, quando videlicet Lazari animam conductam dicit in ſinum Abrahæ. Et ſi ad locum inferiorem, vbi Abraham pater fidei præſidebat, anima iuſti portabatur miniſterio angelico: quanto magis per ſummi Dei miniſtros portari debent animæ ad ſinum Patris æterni? Id maximè, cum tranſitus fiat per portas ſanctiſsimæ trinitatis. Duodecim quoque ſunt angeli præſidentes portis duodenis, diſtributi & ipſi per duodenarium numerum, quo multa cœleſtia connumerantur: & electorum familia in vtraque eccleſia: & eorum principes. Hinc non ab re imperator cœleſtis exercitus innuit ipſos partitos per duodenarium, quando dixit Petro: Nónne putas, quòd poſſim rogare Patrẽ, & exhibebit mihi modo pluſquam duodecim legiones angelorum? Legio autem id temporis decem cohortibus firmabatur, habebatque peditum ſex milia centũ, equites verò ſeptingentos triginta: Varronis tamen temporibus tribus tantummodo milibus conſtabat: aliis etiam temporibus alio militum numero claudebatur, licet vulgò ex ſex milibus ſexcentum ſexaginta & ſex milia equitum, neque peditum habita differentia firmari perſuaſum ſit. Sed ne quis crederet angelorum numerum conſummatum in illis duodenis legionibus, non ab re adiungit pluſquam duodecim: Ii enim per plures legiones diſtincti deueniũt (vt Daniel ait) vſque ad mille milium & decies centena milia, qui omnes vno ore, & conſonanti uoce ſimul cum aliis hoſpitibus principem ciuitatis laudant continuè.

CHRISTVS. Malach. CHRISTVS. Idem. Daniel.

Quæ plateæ ſint ibi. Con. IIII.

PLateæ ſunt, quas frequentant ciues, & populi: & vbi ſolent reſidere magiſtratus: *Quæ illius ſupernæ ciuitatis deſcribuntur ex auro, quod charitatem ſignificat, ut ſuprà expoſuimus. Et hoc, ut intelligatur omnium hoſpitum conuentus in Dei, & proximi*

CHRISTVS amore ſplendeſcere: iuxta ſignum datum à principe dicente: In hoc cognoſcent homines, quòd eritis mei diſcipuli, & ciues ſupramundanæ ciuitatis, ſi dilectionē habueritis ad inuicem. In cuius plateæ medio (inquit Ioannes) Lignum vitæ collocatum erat: & ex vtraque parte ipſius ligni fluuius vitæ fluens: vt intelligamus hoſpites refertos eſſe non tantum charitate, ſed etiam ſapientia, quæ per fluuium aquæ uiuæ denotatur: iuxta illud quod habetur in libro ſapientiæ: Et aqua ſapientiæ ſalutaris potauit illum. Quæ ſapientia quam optimè dicitur abundare, & fluere in plateis, vt ſapiens ait: Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem ſuam, in capite turbarum clamitat. Quod duplici de cauſa factum arbitror: altera eſt, vt percipiat vnuſquiſque, quòd ſapientia eſt cuilibet communicanda, dummodo ipſe velit eam ſuſcipere, vt dicit Mercurius cum filio Tatio cōcionans: Deus craterem patulum ſapientia impleuit: & præconem miſit iubens, vt mergeret ſeipſum in hanc pateram, qui uoluerit mentem, quæ vera ſapientia eſt, ſuſcipere. Altera, vt perſuadeatur magiſtratibus, qui præcipuè habitant in plateis, quòd ſapientia diuina perfundi omnino deberent. Sic etiam, qui in illa ſuperiori ciuitate potiora loca poſſidēt, maiori ſapientia, & charitate repleri exiſtimantur. Et hi longè excellentiores ſunt ciuibus mundanis: quia adeſt eis arbor uitæ, à qua decerpentes continuè uitæ fructus in perpetua felicitate viuunt. Quas quidem plateas niſi ſedulò frequentent, vt lætentur per charitatem in cōuentu proximorum, & præſentia principis fruantur, vndè meliori amore continuo accendantur, deficientes à fonte totius boni, & pulchritudinis, deturpantur, & deficiunt ignominia pleni: vt deplorando Ieremias inquit in Lamentationibus: Denigrata eſt ſuper carbones facies eorum, non ſunt cogniti in plateis: Adhæſit cutis eorum oſſibus, Aruit ſine videlicet fluuio aquæ viuæ: & facta eſt quaſi lignum aridū igne perpetuo comburendum.

Ioannes. Sapien. Mercu. Ieremiæ.

MODVLVS TERTIVS. MENSVRA.

De menſura particulari ſecundum Ezechielem. Con. I.

ETſi monumentis vtriuſque uatis de magnitudine huius ciuitatis tetigerimus, opportunum nihilominus exiſtimo ad particulares menſurationes ciuitatis eiuſdem, & eorum quæ ad ipſam pertinent deuenire. Et primo percurremus ea, quæ Ezechiel vaticinādo occultiſſimo myſterio, dura expreſſione, fractóque ſermone deſcribit: Is ſiquidem metitur ſuis calamis ædificium neſcio quoddam ſatis obſcurè: Item templum, gazophylatia, portas, veſtibula, & multa quæ ad illa ædificia conducibilia putat: Poſtea torrentem, primitias, reſidua primitiarum, ciuitatem, & ſuburbia. Quæ omnia tantis ænigmatibus inuoluit, & tam breuiter exprimit, vt uix intelligi poſſit. Nihilominus prout is qui reuelauit prophetæ, no-

ſtros colluſtrauerit oculos, abdita illa myſteria ſaltem adumbrabimus. Et in primis hoc præmittendum cenſeo, quò facilior ſit aditus contendentibus ad ea penetralia, quod Ezechiel incipit à diuino tribunali, & poſt variam rerum deſcriptionem tãdem deſinit in menſuras eorum, quæ tacta ſunt, tanq̃ effectus ultimi cum primo per illas menſuras coniungendi ſint & vniendi. In principio itaque viſionis Deũ, & tribunal eius miro artificio, occultóq; myſterio propo nit: poſtea ſub nomine fabricæ multiplicis, hominem cum Deo proportionando metitur, necnon ea, quæ ad ipſum pertinent. Sed anteq̃ arcana patefaciamus, quæ ſit illa menſura, de qua in contextu ſecundum literam loquitur, breuiter inſinuabimus. Et in manu uiri calamus menſuræ ſex cubitorum, in cubito, & palmo: Hoc ad unguem habemus in litera: quorum uerborum ſenſus eſt: Calamus continet ſex cubitos, quorũ cuilibet additur palmus. Sed cum cubitus cõtineat palmos ſex, adito illo uno erunt ſeptem: Et ſupputata tota calami menſura per ſepties ſex palmos, conſurgit palmorum numerus 42. Et differt iſta ſupputatio ab ea Hieronymi ſuperius adducta, in qua nulla erat hæſitatio, q̃n menſura calami eſſet tantummodo ſex cubitorum & palmi: non autem ſex cubitorum: totidemq; palmorũ. Verã igitur interpretationem iuxta mentem prophetæ ſequẽtes, dicimus, ꝙ menſura illa non erat 37. palmorum, ut ſonat noſtra traductio, ſed 42. & occultiſſimo ſacramẽto, de quo id tantum reſerabimus, quod diuina permittent oracula. Palmo enim & manu, uel digitis opus conditur: & hoc auſpiciis quadrageſimi ſecundi numeri, quo Deus exiuit in opus, & omnia menſurat ut tritum eſt apud ſapientes. Vnde non ſine myſterio dixerunt ſecretiores theologi nomen Dei 42. literarum extrahi à primis uerbis, quibus enarratur, & occulto myſterio à Moſe deſcribitur mundi fabrica: Et iterum per eiuſdem numeri manſiones (ut prudenter obſeruat Hieronymus) populum tam celebri myſterio eductum de Aegypto ad terram repromiſſionis, melioris terræ typum gerentem conducit. Sed hæc mẽſura quæ unica eſt, & 42. aliquando per numeros, aliquando per centenarios, aliquando per denarios, & millenarios multiplicat omnia propriis myſteriis diſtribuẽs. Hac igitur menſura propheta primo metitur ſeipſum: Et conſequenter quemlibet hominem: & hoc ſub figura ædificij nõ expreſſi, ut myſterium ſubticeat. Poſtea menſurat templum illud, de quo apoſtolus ait: Templum Dei q̃d eſtis uos. Poſt hoc gazophylatia, & æraria ideſt animæ potentias, in quibus ſuſcipiuntur theſauri cœleſtes. Deinde portas & ueſtibula, quæ ſunt ſenſus exteriores, & omnia, quæ extrinſecus homini adiacent: attamen ad integritatem hominis pertinentia. Poſt hæc menſurat totam ciuitatem, ideſt hominem interiorem, qui effectus eſt ciuitas, & hoſpitium ſuſcipiens hoſpitem Deum, & ſanctos angelos. Poſt quẽ metitur & ſuburbia ideſt ea extrinſeca, quæ homini ſunt: & per quæ fit introitus ad Deũ, & Dei ad nos, & unio cũ ipſo. Tãdem deuenit ad primitias uel decimas, bona uidelicet opera, quæ Deo offeri-

Hieron.

Th. an Moſes.

Hieron.

Paulus.

mus, quæ menſurata eſſe debent: vt & præmiũ eis cõgruens bona & coagu-
CHRISTVS. *lata mẽſura ſit proportionatum: Eadẽ enim menſura (inquit princeps omniũ) qua mẽſi fueritis, remetietur & vobis, proportione tamen geometrica vnumquodque in centuplum repẽdente ex maxima Dei liberalitate. Perbellè igitur qui decimas exquirit, eaſdem nobis millenis reddit apophoretis, vt ex centupla euangelij retributione ſupputanti patebit. Vel dicamus, ꝙ decimæ à Deo ſuſceptæ ex numeris deueniunt ad millenarios: quia adiuncta Dei gratia, cui millenarius attribuitur, illa quæ prius erant denaria, fiunt decem milia, & ſic de reliquis. Illud quoque aduertendum eſt, ꝙ in calce viſionis metitur per millenas menſuras, quod antè menſurabat per unitatem, denarium, & viginti quinque. Nec illud prætermittendum eſt, ꝙ limina portæ metiebatur calamo vno, & paulò poſt ſubiicit limen portæ eſſe decem cubitorum. Quæ omnia ſacramentorum non ignarus uates, eorum myſterio deſcribebat. Omnium enim menſura ſit per vnum, quod principium denotat, & per denarium, omniũ numerorũ ſimplicium complementum: quia omnium remuneratio, & præmiũ eſt ille, qui eſt principium, & finis: Et hinc ei iure debentur primitiæ, & decimæ. Deinde à denario tranſit ad centum, aſſignans diſtantiam inter portã & portam per centenarios cubitos: quia differt præmium centenario multiplicato eorum, qui per vnam, & eorum, qui per aliam portam ingrediuntur. Et tamen deuenit ad millenarium, cubũ uidelicet denarij numeri cõpleti: in quo omnẽ mẽſurã claudit, & cõſummat, quãuis nõ plenè exprimat: quinimo ingenuè fatetur ſe tã profundo pelago immergi: nam cum veniret ad oriẽtem, vndè eſt origo omnium menſurarũ, dicit, ꝙ aquæ redũdantes erant nimis à latere dextro, vndè miſericordia, gratia & omnia dona, denotãs ea quæ impartitus eſt nobis largitor omniũ bonorũ, tanta eſſe: vt ea comprehendere nequeamus. Et dixit, ꝙ uir veniens ab oriente (vbi fons omniũ bonorum, quamuis cõmunicentur per virtutem dexteræ) cum funiculo menſus eſt mille cubitos: Et dictæ aquæ deuenerunt vſq; ad talos: Et menſus adhuc mille, ecce aquæ vſque ad genua: Et mẽſus eſt iterum mille, & traductus fuit per aquam vſq; ad renes. Sed cum vlterius progrederetur metitor, adeo creuerunt aquæ, vt tranſire non poſſet: quia aquæ profundæ nimis. Verum, vt de arcanis aliquid referemus (qđ nihilo minus fari liceat) quouſq; metiebatur metitor ea, quæ ſunt animalis hominis, ſiue ſint tali, genua, vel lumbi, aut renes, tranſire poterat profundũ aquarum ſapiẽtiæ, qua diſpoſitus cõmẽſuratusq; ipſe hõ. Sed cũ ulterius ꝓgrederetur, ad ea uidelicet q̃ ad interiorẽ hominẽ ſpectãt: nõ dabatur ei ulterior trãſitus. Cũ igitur tãta ſint hæc, ut ꝓphetæ humeri præ onere ſuccubuerint, multò minus noſtri tãtũ ſapiẽtiæ onus ſuſtinebũt: quia dũ homo ſpiritualis eſt, in ipſo habitat Deus, qui eſt infinitus. Nã cõpleta mẽſura tẽpli, & ciuitatis, & perfectis ſacris, ſubinfert propheta: Et nomen ciuitatis* יהוה שמה *adonai ſama, quod*
Ezechie. *interpretatum ſignificat: Dominus ibidem, ideſt in homine iam in ciuitatem*

*& templum Dei effecto:à quo nunq̃ recedet ipſe dominus,ſicut penitus receſſit à ſynagoga , & à multis de eccleſia:non tamen ab omnibus , cum promiſerit dicens:*Ego *uobiſcun ſum uſque ad conſummationem ſæculi:*Hæc *quantum ad menſuram ciuitatis ſecundum* Ezechielem *leuiſſimè tacta ſint:ut percipiãt legentes quò tẽdant tam exactæ menſuræ: Quæ profectò non ad terram illam crebrò quondam repromiſſam,noſtra autem & uatis tempeſtate denudatam, expoliatamq́; ſacrificiis,cærimoniis, gazophylatiis,ſuburbiis,decimis,& primitiis.*Metiebatur *itaq; nos,noſtráq; opera,& præmia correſpõdentia:Quæ omnia ſubſunt* Dei *trutinæ,& menſuræ.*

De *menſura primitiarum,aut decimarum.* Con. II.

NOn *prætermittendas cenſeo etiam menſuras, quibus vates metitur primitias,ſed(ut melius dicamus)decimas offerendas:quæ* Exodus.
תרומה *teruma* Hebraicè *dicuntur,ut in libro* Exodi *pleniſſimè legimus:*Ait *enim propheta:* Et *ſuper terminum* Iehuda *à plaga orientali,uſq; ad plagam maris erunt primitiæ,quas ſeparabitis uigintiquinq; milibus calamis longitudinis,& latitudinis:ſicut ſingulæ partes,tam à plaga orientali ad mare,q̃ in aliis plagis: uel tam in longitudine q̃ in latitudine, ut totus ambitus ſit per centum millenaria,non dicam calamorum, quia calamus hic non habetur in textu* Hebræo,*q̃uis ſit in noſtra traductione ad libitũ, & non ſecundum myſterium adiunctum.*Hic *etenim per centum menſuratur præmium,quo remunerantur illi, qui ueras primitias ſui corporis mundè,&* Hieron:
pudicè conſeruati Deo *offerunt.*Ii *enim (ut* Hieronymo *placet) coronãtur numero centenario, qui à propheta multiplicatur per millenarium* Deo *ſemper attributum:ut præmium correſpondens operi* Deo *grato intelligatur diuinũ.* Aliarum *autẽ tribuũ primitiæ menſurantur uigintiquinq; milibus ex parte aquilonari,& ex parte auſtrali totidem.ſed à plaga orientali decem milibus:& ab occidente totidem,quæ in unum redactæ reddunt ſeptuaginta milia.*Cuius *numeri radix eſt ſeptenarius,numerus quidem remiſsionis,ductus per denarium,numerum completum: & iterũ reductus per millenariũ diuinũ denotat opera,oblationes ,& præmia pænitẽtum,qui remiſsiones à uero ſeptenario expectãt: poſtea præmium operũ cõpletorũ per denariũ ſuffultũ p millenariũ diuinũ.*Vndè *qui nõ poſſunt cum* Iehuda *regali tribu ſeipſos dicare,utpote qui ſatis infidi ac rebelles extiterint,ſaltẽ oblationes pænitẽtum offerãt per manus ſacerdotis,nõ cuiuſcunq;,& potius polluentis oblationem q̃ offerentis,ſed p manus eorum,qui ſunt de filiis* Zadoc,*qui iuſtus interpretatur: de quo ſequitur:*Qui *cuſtodierunt cærimonias meas,& non errauerunt,cum errarent filij* Iſrael, *ſicut errauerunt & leuitæ .* Hic *autem* Zadoc *(ut ſentit* Hieronymus*)*Chriſtus *eſt,ſacerdos in æternum, & iuſtus:ideo dicitur ,ſe-* Hieron.
cundum ordinem Melchizedec *: qui rex meus iuſtus interpretatur.* De *quo*

Dauid. *à regio propheta ſub nomine Salomonis in huiuſmodi verbis decãtatur:* Deus *iudicium tuum regi da: & iuſtitiam tuam filio regis. Huius itaque filij, & ab eo renati eſſe debent omnes, qui volunt per oblationes gratas admitti in regiam ciuitatem & locum, quem propheta figuratiuè deſcribit. Sed & illud aduertendum arbitror, quod dicitur:* Et non mutabuntur, *neque transferentur primitiæ, terræ videlicet illius, quia ſanctificatæ ſunt* Domino, *& oblatæ oblatione perpetua, & non repetenda ſingulis annis, ſicut illæ quæ annuatim ſerie quadam offerebantur de corruptibilibus fructibus: & aliquando polluendis per ſacerdotum iniquitatem. Multa inſuper proſequitur vates de menſuris, & numero, ſitúque ſuburbiorum, & confiniium eorum, & de mẽſuris olei, & aliorũ, quæ offerenda erant in ſacrificium: quæ iis relinquimus declaranda, qui contextum literæ interpretantur:* Nam *nos tantummodo adumbrauimus ea, quæ per typum quendam ad ciuitatis ſupernæ menſuram, in qua beamur pertinere cenſuimus.*

De menſura huius ciuitatis ſecundum Ioannem. Con. III.

SAtis *differre videtur menſura* Ioannis, *ab illa* E*zechielis:* H*ic enim calamo ligneo menſurat ea, quæ ad figuratiuam familiam pertinent, non adhuc expeditam ab oneribus lapidum, lignorum, & paleæ: ſed* Ioannes *beatorum merita, & fabrica deſcribit ciuitatis illius, quam ſuprà declarauimus ex auro & lapidibus pretioſis contextam: ideo meritò arundine aurea menſurari dicitur. Quanta autem ſit menſura, non exprimit: quia nec ea, quæ metitur, determinari poſſunt: cum beatorum gloria ſit circa obiectum infinitum & interminatum, replens continuò ſuſcipientes ipſam pro eorum capacitate: & locus ille ſit immenſus nulláque menſura uere terminabilis.* Ad *duodena tamen milia ſtadiorum ſua arundine deducit ambitum illum: & muros per duodenos cubitos quadratos ſcilicet centum quadraginta quatuor milium, vtrunque magno myſterio aliqualiter percurrendo.* Dicit *ergo, ꝙ ille, qui loquebatur ſecum menſurabat men-*
Ioannes. *ſura hominis, quæ eſt angeli: ſed quanta ſit, nec etiam hoc in loco declarat.* In *eo tamen quod dicit, quoniam menſura hominis, & menſura angeli, præmium immuit, in quo vterque beatur. Quod cum (vt diximus)* Deus *ſit: eius menſura nec terminari, nec exprimi poteſt.* Eadem *tamen dicitur menſura angeli & hominis, quia eadem portione datur, dummodo capacitas, & merita eorum id exquirant. Illa itaque menſura angelus, qui loquebatur ſecum, menſus eſt ciuitatem, per ſtadia duodecim milia: quæ in quadro poſita eſt, & tanta eſt altitudo eius, quãta latitudo, cũ hæ ad inuicem æqualiter ſe habeant.* Et *menſus eſt muros eius centũ quadraginta quatuor cubitorũ. Multa hîc occurrũt, quæ nõ modicã afferũt difficultatẽ:* Et *primo quomodo ſit æqualis ciuitas in latitudine, & altitudine, cũ latitudo dicatur duodecim miliũ ſtadiorũ, altitudo autẽ.* 144 *cubitorũ tãtũmodo. Quomodo itẽ intelligẽdũ, ꝙ in quadro*

ſit extructa, an quòd in quolibet latere ſint duodecim milia ſtadiorum, & totus ambitus ſit quadraginta octo miliū ſtadiorū: an verò ꝙ totus ambitus duodecim milibus ſtadiis conſummetur, extenſo quolibet latere ad 300. milia ſtadiorum ſolummodo: Et quid inſuper ſtadia, & quid cubiti ad ſupernā illā, & diuinam ciuitatem menſuratā illa arūdine aurea, cuius longitudo interminata dicebatur. Quibus obiectis, prout Dominus ſuccurrere dignabitur, faciemus ſatis. Si enim literā ſaluare uoluerimus, dicemus ad primū, aliā eſſe altitudinē murorū, & aliā altitudinē ciuitatis: Muri etenim centum quadraginta quatuor cubitis cōſummantur, ut textus clariſſimè aperit: ſed altitudo ciuitatis, quæ poſita dicitur à Ioanne ſuper montē magnū & altum, habet à radice mōtis vſque ad ſummitatem murorū, menſurā illorū duodecim miliū ſtadiorum, ſacramento ſtatim declarando. Quadra autē eſt illa ciuitas (inquit Ioānes) & in quadro poſita: quod ſic (meo iudicio) intelligitur, vt quodlibet latus ciuitatis ſit duodecim miliū ſtadiorum: & totus ambitus ſit quater duodecim miliū, quæ reddūt quadraginta octo milia, & non ex numero quadrato, vt aliqui decepti literam extorquent, concludentes ambitū in centum quadraginta quatuor milibus ſtadiis, quæ non eſt quadratura æquilatera (ut opinantur) ſed quadratura tantummodo numerorum, omiſſis milenariis, in quibus potiſſimū huius menſuræ ſacramentum conſiſtit. Si enim quadrentur duodecim milia ſtadiorum per aream, reſultabunt ſtadia. 144. millena milia. Si uerò dicant totum ambitum eſſe duadena milia, & quodlibet latus triū milliū ſtadiorum tantummodo: tunc ſi quadretur, reddet ad unguem nouem millena millia. Quæ utique menſura non erit illius ciuitatis Ieruſalem, in qua Chriſtus paſſus eſt, cum illa, teſte Ioſepho, concludatur trigintaquinque ſtadiis, ſed illius, in qua nunc regnat, quæ millenis, & millenis, & duodenis millibus diſtribuitur: ut ſit accommoda, aptáq; duodenis millibus ex qualibet tribu conſignatis: Atque duodenis familiis tam figuratiuæ, q̄ ueræ militiæ ſummi imperatoris: Quæ etiam reſpondeat magno nomini Dei quadrilitero in ea conſcripto, ut eius uirtute compaginata ſit, ſicut ſtatim dicemus. Quadratā quoque, ſicut & q̄driliterū nomē, eſſe oportet, cū rotunditate tamen, ſicut quælibet litera eiuſdē nominis circularē numerū importat, & ſphæricū. Prima enim litera denariū cōtinet: ſecūda, & quarta quinariū: tertia uerò ſenariū: Quorū quilibet circularis eſt numerus. Totū autem nomem reducitur ad duodenarium ꝑ reuolutionem, quā Hebræi ſiruph dicūt, ut alibi diximus: ſecundū quas reuolutiones præponitur duodecim ſignis, quibus diuiditur totus cœleſtis ambitus, & ciuitas illa ſupna. Duodenarius uerò reducitur ad millenariū noſtrū, qui eſt peculiaris Dei, cui & mille, & aleph, ipſum mille ſignificans attribuitur. Eſt autē æqualis latitudo, lōgitudo, atq; altitudo: quia quicquid eſt in Deo, nō eſt maius aut minus, ſed ſemper æquale: nec eſt uera latitudo, aut lōgitudo in illa diuinitate, quæ ubiq; ſphærica eſt: unde illæ mēſuræ, ſimilitudine, & myſterio quo-

Ioannes.

Ioſeph.

Hebræi

benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Triplex enim hoſpitium præparauit ſummus architectus pro humano hoſpite: vnum quippe eſt regnum illud cæleſte, & beatorum manſiones. Alterum eſt hoc mundanum pro peregrinatione noſtra: ex quo elegantiſſimè diſpoſito facilè coniectare poſſumus, quantum & quale ſit illud, quod pro æterna manſione parauit. Tertium eſt hoc conſtructum ſupra fundamentum, qui quidem Chriſtus eſt, & ſuprà duodecim fundamenta apoſtolica, confectum ex viuis lapidibus, & menſuratum menſuris Ezechielis & Ioannis, de quibus ſuprà tetigimus. Et tanta eſt horũ trium conſonantia, vt ex uno aliud coniicere poſſimus, dummodo bene intelligamus cuiuſlibet ædificij naturam, & diſpoſitionẽ: q̃uis hoc, quod nunc habitamus, feculentum, & infimum: & illud ad quod tendimus expurgatũ ſit & exquiſitiſſimũ: id etiam quod mediũ eſt, & cuius auſpiciis ad illud ſupernum properamus ſpirituale ſit, domus videlicet, & ciuitas eccleſiæ in cuius ſinu vel ambitu, vt cõtineamur, neceſſe eſt, ſi cæleſte ac ſupernum conſcendere volumus. Conſimiles enim ſunt fabricæ iſtæ ab eodem artifice conſtructæ: Ipſiusq; imaginem gerit vnaqueque pro captu ſuo: Vndè ſymbolum & ſimilitudo inter eas, ex qua de vno pertractãtes, de alio quoq; intelligere poſſumus. Nec alius horum ædificiorũ fuit opifex, niſi ille, de quo dicitur: Omnium eſt enim artifex, omnium habens virtutem, omnia proſpiciens..

Quomodo, & quo glutino compacta, & vnita ſit hæc fabrica. Con. II.

OMnia plura, quæ in vnum conueniunt, oportet ꝙ aut arte, aut natura, aut diuino myſterio conglutinentur. Lapides enim in domo lithocola, calce, ferreiſque, aut æneis carpuſculis, ſuper infuſo plumbo connectuntur. Ligna verò clauis, ſiue colla caſca, vel piſcea, aut taurina, quæ perfectiſſima exiſtimatur, cõiungũtur. Oſſa autem in humano corpore colligantur neruis, carne, & cute. Et aliquando lapides, & corpora diuerſa ui quadam naturali, non dicam, conglutinantur, ſed vniuntur: vt duæ arbores per inſertionem: & oſtreæ cum lapidibus ui quadam naturæ occultiori. Vidi & corpora humana in lapides uerſa, & adeo cum lapidibus unita, ut iam unum corpus, & illud homogeneũ, effecta uiderentur. Et quia fortior eſt vis naturæ q̃ artis, ideo fortius illa ligat. Sed cum omniũ fortiſſima ſit diuina uirtus, ideo non ſolũ connectit, ſed etiã unit. Et hæc uis eſt nominis ipſius ſancti, & magni, de quo dicitur: Domine dominus noſter q̃ admirabile eſt nomẽ tuũ in uniuerſa terra: vtraq; videlicet ſuperiori & inferiori, in vtraq; ligãs, cõnectẽs, & vniẽs omnes partes, & earũ mẽbra ſimul. Ad cuius ſimilitudinẽ in Ieroſolymis (quæ typũ gerit illius ſupernæ ciuitatis, quã de ſcribimus) iuſſit Deus, vt fabricaretur tẽplũ: Poſtea ſubintulit in eo uolumine, qđ Græcè Paralipomenon, latinè autẽ uerba dierũ dicitur: Elegi Ieruſalem, vt ſit nomen meũ in ea: quã elegi: ut ædificaretur in ipſa templũ nomini meo. Sed nedum templũ lapideum, & tota mundi maioris machina, uerumetiam ratio-

nalis, & humana fabrica eſt illius nominis uinculo colligata: Nam cum *huma-*
Abel. Cain. *na familia biuium faceret in* Abel & Cain *(in* Abel *enim diuina; &* in Cain
diabolica familia fabricatur) hic, qui ſecundum carnem, & diabolum erat, de
more perſequẽs eum, qui erat ſecundũ ſpiritũ, interfecit Abel: *ſed ſtatim repa-*
rata fuit in Seth, & multiplicari cœpit in Enos *ipſius Seth filio. Quæ ut con-*
iuncta eſſet debito nexu, dicit ſcriptura: Tunc *cœptũ eſt inuocari nomẽ* Domi-
ni, quamuis mendoſi textus habeant: Iſte cœpit inuocare nomen domini: inuo-
catum enim fuit, & interpoſitum tanquam nexus, glutinum, & uinculum. Sic
Deuter. *& in* Deuteronomio, *poſtquam de vinculo charitatis, quod habere debent o-*
mnes, qui Dei ſunt, ſacerdotes, leuitæ, ſerui, ancillæ, aduenæ, & peregrini in
offerendo, epulando, cohabitãdo, & huiuſmodi præceptum dederat dominus,
ſubintulit: Vt inhabitet nomen meum ibi, omnia videlicet connectens. Sic &
Ieremię. *Ieremias pro electa familia inquit:* Tu *autem in nobis es Domine, & nomen*
tuum inuocatum eſt ſuper nos: Quod ne in patria credatur omiſſum, inquit
Ioannes. *Ioannes: ꝙ illi conſignati habebant nomen eius ſcilicet agni, & nomen* Patris
eius ſcriptum in frõtibus ſuis. Sed quod hic eſt occultum, ibi erit patens, & o-
Idem. *mnibus manifeſtum: vt in calce uiſionis teſtatur dicens:* Et *videbunt faciem e-*
ius, & nomen eius ſcriptum in frõtibus eorum. Et *primo in baptiſmate ſcribi-*
tur per militiam: quando homo militaturus ſub Christo, *accipiens ab eo ſtipẽ-*
Theolo. *dium ſtigmatizatur charactere (vt dicunt theologi noſtri) vel ſuſcipit nomen,*
quod ſculpitur in fronte eius: vt ab omni ſaltem ſpirituali milita dignoſcatur.
Poſtea idem nomen ſcribitur, dum homo triumphat in bello: vt in principio vi-
Ioannes. *ſionis inquit* Ioannes: *Qui uicerit, faciam illum columnam in templo* Dei *mei:*
& foras non egredietur amplius: Et *ſcribam ſuper eum nomen* Dei *mei, & no*
men ciuitatis Dei *mei nouæ* Ieruſalem, *quæ deſcendit de cœlo à* Deo *meo: &*
nomen meum nouum. Perpulchrè *ponitur victor & triumphator tãquam co-*
lumna, & ſuſtentaculum aliorum in ædificio, & templo Dei, *quod eſt eccle-*
ſia illa triumphans: ſicut victor & fortis fuit columna, & ſubſtentaculum a-
liorum in ipſa eccleſia militanti. In *hoc igitur ſcribitur nomen* Dei *magni, tãq̃*
familiæ ipſius aſcripto, & ſtemmate decorato. Scribitur & nomẽ ciuitatis Ie-
ruſalem, non quippe illius ædificatæ á Sem *in terra* Canahan, *ſed illius, quæ*
deſcendit à cœlo erecta uidelicet à filio Dei, *qui de cœlo venit:* Cuius *nomen*
eſt Ieruſalem, *ſicut & illius materialis quæ huius typum gerit.* Sed Ieruſalem
uiſio pacis interpretatur: pacis vtique æternæ, ex qua ſcatet beatitudo noſtra,
iuxta illud Auguſtini. *Viſio eſt tota merces:* Et *hæc ſculpi dicitur in beato, ut*
nunquam ab eo ammoueatur: ſed ipſam iure quodam peculiari iugiter poſſi-
deat. Scribetur inſuper & nomen nouum, ſcilicet IESV *in quo nomina anti-*
qua magno myſterio concluduntur: & dicentur (vt nonnulli aſſerunt) cohæ-
redes IESV Christi Ieſuani: *& meritò, tum maximè, quia eodem utrique*
vinculo connectendi ſunt: vndè ab eo tanquam nobiliori (vt vero ſatis con-

gruit) ſiet denominatio.

Cur & nomina apoſtolorum, & tribuum in fundamentis, ſed in portis nomina angelorum inſculpta ſint. Con. III.

E*T ſi nomina electorum omnium inſculpta ſunt in ſancta illa ciuitate, ut ſumma ueritas perhibet dicens: Nomina ueſtra ſcripta ſunt in cœlis. Et ſi unumquodque habet ſcriptum nomē* IESV, *& nomen* Patris *eius in fronte ſua: ut ſit eorum perfecta connexio.* Præcipuè *tamen dicuntur inſcripta nomina apoſtolorum, & tribuum in fundamentis: & nomina angelorum in portis. Quę inſcriptio non tantum ad characteres ſpectat, quia hoc exigui eſſet momenti: ſed ad latentem uirtutem, quæ in ipſis nominibus uiget, ſecundum quam nomina impoſita ſunt electis, ab illo, qui dixit noui te ex nomine.* Verum *de paucis habetur expreſſum nomen, quod os* Domini *nominauit: & ſi omnibus ſtellis, & hominibus per ſtellas ſignificatis nomina uocat: quæ & in cœlis ſcripta ſunt: & ſecundum ea ibi nominabimur. Quorundā nihilominus explicata nomina habemus à* Deo *illis impoſita, ut* Abrahā, Izahac, Iſraël, Iedidia, Ioānes, IESV. Abrahā *enim* Abrā *dicebatur, ſed iuſſu* Dei *(ut legimus in libro* Geneſeos*) uocatus fuit* Abraham *adiuncta, uidelicet litera,* ה, *quæ quinque in numero importat. Qui numerus quinarius addito priori nomini, quod ſic ſcribitur* אברם *& 243. importat in numero, cōſtituit nomē, quod ſic ſcribitur* אברהם, *& reddit in numero 248. quot ſunt oſſa in humano corpore: & quot ſunt præcepta affirmatiua.* Ideo *ibidem, cum adaptare uellet nomen addito* ה, *quod quinarium importat, premittit:* Ambula *coram me, & eſto perfectus in uirtutibus uidelicet & præceptis meis per oſſa ſignificatis. Quem numerum quinarium (ut ſtatim infert) abſtulit à* שרה *ſara; quæ prius uocabatur* שרי *ſarai, qđ in numero quingenta & decem importat, myſterio alibi declarando: & remanſit cum quingentis tantummodo & quinque.* Et *ſicut hic ſummotum eſt à muliere, & additum uiro, ſic in primis parentibus acceptum eſt à uiro, & datū mulieri, quæ de coſta à uiro ſumpta formata eſt.* Hinc Adam *lapſus, & hinc* Abrahā *perfectus coram* Deo. Nec *ultrà hîc quàm liceat progrediamur.* Izahac *quoque ſic uocatus fuit à* Patre Abraham *alludente ad myſterium de riſu* Saræ *in oraculo angelorum: & innuendo quo pacto eſſe deberet riſus, & gaudium* Patris, *ſicut* Iſmaël *onus, & moleſtia:* Vndè *à domo paterna ſimul cum matre iuſſu* Dei *eiectus eſt.* Iahacob *ab angelo cum quo luctatus eſt nomen accepit* Iſraël *id eſt princeps uel hæres* Dei: *& eo quòd præualuerit cum magno* Dei *principe, & pater, & princeps populi ſub* Deo *uero militantis effectus eſt. Sed &* Ioannes *ab angelo denominatus eſt: ut nomen, quòd* Dei *gratia importat, cōueniret præcurſori legis gratiæ, & clementiſſimi legiſlatoris nuntio.* Filio *autem* Dei *quanta celebritate fuerit impoſitum illud nomen* IESV, *cum alibi tetigerimus, ideo hîc alia proſequemur.* Nomina *igitur apoſtolorum funda-*

CHRISTVS.

*mētis inſcripta ſunt, cū ipſi fundauerint eccleſiam in duodecim mūdi partibus,
ſuper illud tamen fundamētum uniuerſale, & unicū, qui poſitus eſt* Chriſtus
Paulus. IESVS, *ut ait apoſtolus. Supra quod præcipuū iacta ſunt fundamenta apo-
ſtolica cum & ipſa ſuſtineāt ædificiū hoc, ut idem apoſtolus ait: Superædifica-
ti ſupra fundamentum apoſtolorū, & prophetarum. Sed cū in ciuitate hac no-
ua, quam deſcribimus, præcipua fundamēta fuerint apoſtoli, ideo eorū nomi-
na in eis dicuntur deſcripta. In portis autem perbellè ſculpta enarrātur nomi-
na angelorum: quorū officio incumbit, ut nos in aulā regiā inducāt, ſicut* Deus
Exodus. *in* Exodo *inquit:* Ecce ego mitto *angelū meum, qui præcedat te, & cuſtodiat in*
Lucas. *via, & introducat in locū, quem pæparaui tibi.* Et *in euāgelio* Lucæ *habemus,
ꝗ angeli deportauerunt animā* Lazari *ad locū videlicet ſalutis: quo electorū
animæ, anteq̄ aperiretur ianua cœli, deferebantur. Qui angeli & ſi diſtribu-
ti ſunt in tres* Hierarchias, *& in nouem choros, multæ ſunt tamen aliæ diſtri-
butiones ipſorū ad diuerſa officia. Septem enim ſunt principes, qui aſtāt ante
thronū* Dei: *Quatuor, quibus datū eſt nocere terræ, & mari, à quatuor mūdi
plagis: ſeptuaginta duo, ſuper ſeptuaginta duo idiomata: & duodecim ſuper
duodecim ſigna, quæ (ut diximus) ſunt tanq̄ duodecim cœli portæ.* Ad *quarum*
Iſaias *cuſtodiā præcipuè poſiti ſunt duodecim angeli: & in tutelam murorum omniū
complures angeli deſtinati, ut clarè teſtatur Iſaias, qui dū de renouatione ſu-
pernæ ciuitatis noſtræ loqueretur, inter alia munera ſibi donata inquit: Super
muros tuos* Ieruſalem *poſui cuſtodes, ideſt angelos: ut omnes interpretantur.*
Malac. 2 *Qui angeli non incongruè dicuntur etiam ſacerdotes: ſicuti habemus in* Ma-
lachia: Labia *ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, quia angelus domini exercituū
eſt ducens uidelicet & introducens in illam ciuitatem.* Nec *abre præſidēt por
tis, cum ipſarum claues à ſummo principe ſibi fuerint cōceſſæ. Sūt autē duo-
decim principales ſuper duodecim portas, uel duodecim angeli duodecim apo-
ſtolorum: aut principes angelici eis correſpondentes, uel ipſi duodecim apoſto-
li: qui ſacerdotio fungentes, & euangelicis clauibus utentes angeli officium
exercent:* Vndè *angeli meritò dici poſſunt, ſiue angelici principes gradum ſu-
premum tenentes citra imperatorem in eccleſia, & ſancta illa ciuitate: ut in
ordine illius conſonantiſſimo nullus ſuperior, aut æqualis reperiatur, iuxta*
Paulus. *illud apoſtoli:* Primo *quidem in eccleſia dedit fieri apoſtolos. Qui cum ſint cō-
ſtituti iudices duodecim tribuum à ſummo principe, ideo & nomina ipſarum
tribuum ibidem dicuntur inſcripta, unaquæque ſub ſuo principe, & apoſtolo,
omnes tamen ſub imperatore ſummo.* Et *cum quilibet eorum ſit pars ædificij,
ideo ait apoſtolus cum* Epheſiis *loquens:* Et *uos coædificamini in habitaculum*
Dei *in* Spiritu *ſancto. Qui ſimul cum uirtute magni nominis* Dei *totū ædificiū
viuificat, ſanctificat, & communit. Sunt igitur nomina apoſtolorum in fun-
damentis, tanq̄ peculiarium ipſius ciuitatis fundatorum, uirtute tamen præ-
cipui fundamenti & fundatoris* Chriſti IESV. *Sunt etiam nomina tri-*

buum in toto ædificio, quod ex omnibus illis fit. Sunt quoque nomina angelorum tanquam cuſtodum in portis. Sed nomen Dei eſt in toto ædificio, & in fronte uniuſcuiuſque hoſpitis, ligans, vniens, conſolidans, viuificans, & deificans totum ædificium.

MODVLVS QVINTVS, ORNATVS.

Typica ornatus deſcriptio ſecundum Ezechielem. Con. I.

ORnatus huius ciuitatis diffuſè ab Ezechiele deſcribitur ſub typo ſponſæ à Domino ex humili gradu ad præclarum ſublimatæ: quē Ezechie. *Ioannes non exprimit, ſed innuit, dum ait: A Deo paratam, ſicut* Ioannes. *ſponſam ornatam viro ſuo. Dominus igitur inducitur ab Ezechiele in huiuſmodi uerbis conquerens de ſynagoga, quæ poſt tam nobiles ornatus ceciderat in multa ſcelera: ex quibus ornatibus ſub metaphora deſcriptis facilè intelligere poterimus ea ornamenta, quibus ueſtietur ipſa ſummo principi, & agno perpetuò deſponſanda iis quidem nuptiis, de quibus inquit Ioannes, gaudeamus, & exultemus, & demus gloriā Deo: quia uenerunt nuptiæ agni & vxor eius præparauit ſe: Et datum eſt ei, vt cooperiat ſe byſſino ſplendenti, & candido, byſſinum enim iuſtificationes ſanctorum ſunt, Nec ultrà progreditur Ioannes de ornatu: Ezechiel autem longo ſermone enarrat quibus ornamentis, & muneribus donata fuerit prior ſponſa ſynagoga à ſponſo: & quibus lamentis conqueratur de ipſius ingratitudine dicens: Multiplicatam quaſi germen agri dedi te; quòd uidelicet numerari non poteſt: ſicut nec beatorum turba. Sequitur: Multiplicata es, & grandis effecta, & perueniſti ad ornatum ornamentorum: pro quo nos habemus mundum muliebrem: Ornatus enim ornamentorum ponitur tempore nuptiarū. Vbera tua intumuerunt: illa vtique ubera, de quibus in canticis, Duo ubera tua, ſicut duo hinnulli gemelli capreæ, uel ceruæ, qui paſcuntur in liliis, donec aſpiret dies, & inclinentur umbræ. Ceruæ utique & capreæ excelſæ, per quas adiurat omnes filias Ieruſalem, ne ſuſcitent dilectam. Quæ ubera lac ſuſcipiunt fluens, & emanans à terra illa quondam promiſſa, nunc autem deſcripta à noſtro Ioanne. Ad quod lac Iſaias nomine ſponſi inuitat dicens: Venite, & emite abſque ulla commutatione uinum, & lac. Et de non habente hoc lac, neque ubera id eſt capacitatem, ut ſuſcipiat, conqueritur ſponſus in canticis dicens: Soror noſtra paruula eſt, & ubera non habet. Beati igitur, qui habent plena illa ubera, quæ ſunt meliora uino. Hinc pro magno munere illud adducit: Vbera tua intumuerunt plena lacte illo, quod qui ſugit, ſcit reprobare malū, & eligere bonū. Et pilus tuus germinauit: Ille utique, q in nazareis non raditur, ſed creſcit, & cum capillis, qui numerantur omnes, connumeratur. Dānabile autem nimis eſt, quòd tumefactis uberibus illo lacte ſuperno, & florente pilo, ideſt inualeſcente uirore, & robore iuuentutis nuda fuerit, &*

Idem. Cantic. Iſaias. Cantic.

confuſione plena. Ideo *miſeratus opulentiſsimus largitor ait:* Et *trāſiui per te,*
Cantic. *& vidi te:* Et *ecce tempus tuum tempus amātiū.* Idcirco *uolui & ego præbe-*
re maximum amoris pignus donans tibi meipſum, & portans ſuper me omnia
ſcelera tua, tegens illa, ne appareat ignominia tua, vndè ſequitur: Expandi *a-*
mictū meū, vel alas meas ſuper te: & *operui ignominiā tuā, vt & de te dicat*
Dauid. *propheta,* Beati *quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt pec-*
cata. Sequitur: Et *iuraui tibi, & ingreſſus ſum pactum meum tecum,* & *facta*
es mihi ſcilicet ſponſa, facta ſponſione in baptiſmate ex parte animæ, ſed in ple
CHRISTVS. *riſq; locis euangelij ex parte ſponſi dicētis:* Ego *uitam æternā do ouibus meis:*
Et *qui manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum:* & , Venite *benedicti* Pa-
tris mei poſsidete paratum vobis regnū. Sed *nec ſic cooperta, & iuratæ con-*
iungi vult, niſi lauetur, & *ornetur: vndè ſequitur:* Et *laui te aqua, ſuperna vi-*
delicet de qua antea diximus: Et *emundaui ſanguinem tuum ex te, id eſt præ-*
ceptum tuum, & opus tuum ſecundum carnem, & *ſanguinem: à quo niſi quis*
mūdetur, nec ſponſo cōiungi poteſt, nec ciuitas Dei *effici, nec in illam intrare,*
Iſaias. *vt* Iſaias *aperta voce teſtatur dicens:* Sanctus *erit omnis, cuius nomen ſcriptū*
fuerit in libro vitæ in Ieruſalem. Et *hoc ſi abluerit* Dominus *ſordes filiarum*
Sion, *& ſanguinem* Ieruſalem *de medio eius in ſpiritu iudicij, & in ſpiritu ar-*
doris. Spiritus *iudicij ad filium pertinet: cui pater omne iudiciū dedit:* Spiri-
tus autem ardoris ad Spiritum *ſanctū ſpectat: qui in ſpecie ignis diſcipulis ap-*
Cantic. *paruit.* Poſt *lotionem autem ſequitur vnctio, de qua ſubinfert:* Et *vnxi te oleo,*
chariſmatum videlicet & *diuinitatis.* Ad *ornatum uerò deueniens primò ait:*
Pſalm. Et *cooperui te* רקמה *ricmah, id eſt diſcoloribus, vel opere phrygio, quod nos*
iuxta uernaculam linguam dicere poſſumus recamo, ſicut & *in pſalmo legi-*
mus: In *veſtitu deaurato, circundata varietate.* Multis *quidem coloribus ve-*
ſtita fuit ſynagoga, cui Deus *dedit multigena ſacrificia, plurima præcepta,*
variaſq; cæremonias. Veſtitur & *anima diuerſis coloribus,* & *variis veſtimē-*
Paulus. *tis, de quibus inquit apoſtolus:* Induimini *viſcera miſericordiæ, bonitatis, hu-*
militatis, manſuetudinis, patientiæ, cæterarumq; virtutū. Et *calciaui te* תחש
tahas, quod Theodotio, & Hieronymus *traduxerunt hyacinthum, quo calcia-*
batur, & veſtiebatur ſacerdos: Et *eſt aerei coloris. per quem (vt* Philo *ait, &*
Ph.He. *cōmuniter* Hebræi) *cæleſtia, atque ſuperna ſignificantur.* Ideo *intraturi in cæ-*
leſtem ciuitatem ipſo calciari debent affectus per pedes ſignificati. Et *cinxi te*
byſſo, vt cingebantur ſacerdotes, & *etiam fœminæ orientales: quæ ad ornatū*
ſuum, præter caligas ſuas habēt ſubligacula, aut ſuccinctoria, vel femoralia
Ioannes. *pretioſiſsima, quibus lumbos præcingūt:* Cui *byſſo non auſim niſi* Ioannis *ex-*
poſitionem accommodare, qui eodem ſpiritu, quo Ezechiel, *edoctus erat: hæc e-*
nim ſubiūxit, byſſus ſunt iuſtificationes ſanctorū, quibus omnes illuc introdu-
cēdi fulgere debent. Et *indui te* משי *meſsi, hoc eſt ſubtilibus, uel trichapto, vt*
ſeptuaginta interpretati ſunt. Et *eſt ſericum ſubtiliſsimum in ſtamine, & ſub-*

tegmine, vt inquit Hieronymus. Et quid ſubtilius q̃ illæ ſpeculationes, quæ fiũt Hieron.
à ſublimioribus theologis vtriuſque teſtamenti circa recõditiſsima arcana le-
gis, & euangelij? Et compoſui te ornamento pulchro, videlicet in ſe, & ſpon-
ſæ q̃ pulcherrimæ accommodato. Ad particularia autẽ deueniẽs inquit: Et de-
di armillã in manibus tuis id eſt donatiuũ, aut gratiã bene operandi ſine qua Cantic.
nihil fit. Et dedi torquẽ, vel corymbũ ſuper pectus tuum in ſignũ principatus,
& dominij, qđ dedi tibi ſuper omnes creaturas, quando dixi, Dominamini. Et
dedi inaurẽ, aut rotulã, uel circulũ, ſiue gẽmã ſuper nares tuas quæ נזם nezẽ
Hebraicè dicitur: & vario modo traducitur, & largo modo inauris: ſed eſt or
namẽtum naſi, quod in naribus ponitur. Sed de ornamẽto auriũ ſequitur dicẽs
Et circulũ in auribus tuis: Quibus omnibus adhuc vtũtur mulieres oriẽtales.
Nec cõtentus ſponſus principatu tradito, & denotato per torquẽ, ſiue corym-
bum de corona quoque ſequitur dicens: Et corona תפארת tipheret in capite
tuo: Vbi noſtra traductio habet coronã decoris. Sed tipheret illud ſummũ pul
chrum denotat: à quo omnia pulchra, & quo potiſsimè homo dicitur pulcher-
rimum Dei opus: Et eſt gloria maieſtatis Dei: ad quam omnes tendimus. Et hãc
coronam expectabat apoſtolus, quando dicebat: In reliquo repoſita eſt mihi co
rona iuſtitiæ, quã reddet mihi Deus in illa die iuſtus iudex: non ſolũ autẽ mi- Paulus.
hi, ſed & his, qui diligunt aduentum eius. Et de quocunq; proficiſcente ad re-
gnum ſupernæ ciuitatis paratum à cõſtitutione mundi dicitur illud prophe-
tæ: Poſuiſti in capite eius coronã de lapide pretioſo. Et ad opulẽtiam oſtendẽ-
dam diuitiarum, & gloriæ addit: Et ornata es auro, & argẽto. Quibus nõ re-
peritur in rebus inferioribus quicq̃ accõmodatius, quo luxus illius apparatus,
& theſauri ſuperni exprimi poſsint. Aurum enim (vt ſentit Hieronymus) do- Hieron.
na cordis, gratiarum, & charitatis ſignificat: Argẽtum uerò ſonorum, dona
intellectus, & eloquij venuſtatẽ, & cõcẽtũ. Et veſtiui te byſſo, trichapto, vel Cantic.
ſubtilibus: & opere phrygio, aut polymito: Quod quidem nõ eſt repetitio: nam
ſuperius dixerat. Veſtiui te veſtimẽtis ſcilicet interioribus, quæ corpori adhæ Hieron.
rẽt: & hîc intelligitur de exterioribus, amictu, pallio, & huiuſmodi, ut inter- Hi e. ſep.
pretatur Hieronymus & ſeptuaginta: & etiã de ſuppellectili domus: vt nõ ſo
lũ cultu corporis ornata eſſe intelligatur, & õnia habere monilia fœminarũ,
ſed ſtrata quoq; eius, & lectuli parati ſint diligentia, & ſolicitudine marita-
li, vt anteq̃ veniret ad ciborum delicias, nec in his quidẽ aliquid deeſſe patere-
tur. Sequitur igitur de cibo dicens: Similã, mel, & oleum comediſti: uel per ſe
vnumquodque (vt plerique exiſtimãt) vel cõmixtione trium dulciorem inquit
panẽ, qui de cœlo deſcendit, vt alij opinantur, & Hieronymo placet: Vbi ſub
tribus nominibus ſacramentum indicat trinitatis: Nõ ꝙ alia, & alia ſubſtan-
tia ſit, ſed diuerſis rebus diuerſas perſonarum figurent proprietates. Similia
enim quæ tritici medulla eſt pleriſq; locis in ſacrificiis iuſſa offerri Chriſtum
ſignificat, & illius tritici medullam, de qua in pſalmo dicitur: Cibauit eos ex Pſalmo.

adipe frumẽti:Quod ſcilicet mortuum in terra multum fructum attulit. Mel autem, quo omnia dulceſcunt, Spiritus ſanctus eſt: qui omnes ærumnas & dolores, quibus ij vexantur, qui ſancto flamine lætantur, mirum in modũ lenit: Dauid. *de quo ſequitur pſalmographus:*Et de petra, melle ſaturauit eos. Hoc enim CHRISTVS. *mel à petra Chriſto procedit, qui ait:*Ille de meo accipiet, & annunciabit vobis. *Oleũ verò omnia membra debilia roborans, & communiens, atq; lumini nutrimentũ præbens, quo etiã in tabernaculo* Dei *iuge lucernæ lumen accenditur,* Patri *luminum dicitur cõuenire.*Harũ *itaq; influentia perſonarum, in vna tamen vnitarum eſſentia verè decoratur, & paſcitur omnis creatura rationalis:Quæ ſine illarum influxu egeſtate, & inedia inops eſt, debilis, deformis, & famelica.*Ideo *tãta diligẽtia* Deus *in oblationibus illa tria exquirebat, ſimilã ſcilicet, mel: & oleũ, vt has ſacramentarias oblationes accipiẽs redderet diuina quædam apophoreta non modico etiam auctario cumulata, ſicuti Chriſtus aquam petebat à Samarite illa, vt redderet de propria præſtãte uitã æternã:Quo cibo, & influxu cibata, & pulchrefacta anima, ſequitur:* De-*cora facta es nimis, & profeciſti in regno:*Et *egreſſum eſt nomen tuum in gẽtes propter ſpeciem tuã. Sic enim in quoſcunq; præualebat Iſraëliticus populus dum ſtabat in decore ſuo, imo in decore à* Deo *præſtito: vndè ſequitur, quia perfecta eras in decore meo, quẽ poſui ſup te, dicit* Dominus. Et *quia de ſynagoga primo vaticinatur propheta, in qua multi præuaricati ſunt: ideo ſubnectit querelas, quas facit ipſe* Deus *de fornicationibus, ſtupris, adulteriis, & de idolatriis ab ingrato illo populo perpetratis:* Vndè *& eius flagitium grauius cenſet q̃* Gomorræ, & Sodomæ *ſcelus.*Si *autem verũ ornatũ eius ſponſæ, quæ eſt indiſſolubili vinculo ſponſo colligata, p illũ figuratiuũ intelligere voluerimus: tunc omnes caſus, & ſcelera & abominationes procul ammoueãtur,* Ioannes. *cũ in ea ciuitate, & perpetuò deſponſatis ſponſo cœleſti hæc minimè reperiãtur, dicente noſtro* Ioanne:*Nihil coinquinatũ, aut immundum intrabit in eã, in thalamos illos videlicet pudiciſſimos: ſed foris ſtabunt impudici omnes, venefici, homicidæ, mẽdaces, & quoquo modo polluti fuerint.* Habes *itaq; ornatũ fabricæ ſuperius declaratum ex auro, iaſpide, & diuerſis lapidibus pretioſis:* Habes *& hic myſtica ornamẽta uiuæ ciuitatis, ex uiuis lapidibus fabricatæ, ſeu ornamenta hoſpitum ciuitatis illius:*Nec *modo vlteriorem ornatum noſtris uerbis exprimere poſſumus.*

Cur Ioannes *non exprimat ornatum, ſicut* Ezechiel. Con. II.

V*Terque autem propheta* Ezechiel & Ioannes *comparat ornatum illius ciuitatis ornatui ſpõſæ paratæ viro ſuo, cũ accuratior apparatus illo non reperiatur: tũ etiã quia unio illius ciuitatis, aut hoſpitum cũ principe, celebritas quædam, & connexio nuptiarũ di-* Ezechie. *citur, vt expreſſè inquit* Ioãnes: Gaudeamus *& exultemus, quia uenerũt nu-* Idem. *ptiæ agni, & uxor eius præparauit ſe.*Hunc *autem ornatũ proſequitur* Eze-

chiel, Ioannes autem ſubticuit: & hoc quia ille de figuratiua ſponſa loquēs, ab Ezechie.
ornatu hoc ſimilitudinario mutuari poterat, undè cultum illum figuratiuum
deſcriberet. Sed Ioānes, cum de uera ſponſa iā ab umbris, figuris, & ænigmatibus omnibus abſoluta pertractet, multoties uerba, & imagines non ſuppetebant, quibus uerum illum apparatum, & gloriā deſcriberet: quæ omnem oculum, & humanū ingenium exuperat. Ideo iam mihi videor deueniſſe ad bonitatem ſilentij, quod (ut inquit Dionyſius) eſt in abditis, & in penetralibus di Diony.
uinis: Vbi omnium gloria, & decor eſt præcipuè in contēplatione Dei: qui eſt omnia adeo eminenter, ut nihil ipſi poſſit comparari. Hinc qui ipſam gloriam adepti ſunt, ſilere ſatius exiſtimarunt, q̃ diminutè loqui: & per inepta tantæ rei exempla, & uerba deficere, aut ea exprimere uelle; quæ non licet homini loqui. Reliquit tamen Ioannes contemplantibus uiam, per quam multa uenari poſſunt, dū unico uerbo ait: Sicut ſponſam ornatam uiro ſuo: Quo ornatu nullus diligentior, nullus celebrior: nec illa coniunctione maritali ulla magis intrinſeca. Quæ maximam principis ciuitatis illius charitatem in nos arguunt: cum non in ſeruos, & ancillas, ſed in ſponſas ipſi amantiſſimas nos exquirat cœleſtium nuptiarum nexibus deuinciendos, de quibus ſtatim Deo duce diſſeremus.

MODVLVS SEXTVS, LVX.

Quid ſit lux in genere. Con. I.

POſt ciuitatis ornatum concinnè admodum de luce pertractatur: qua uideri poſſint ornamēta ipſa, & aſpicientes delectari in eo, à quo omnia bona ſuſcipiunt. Sicut enim (ut docent Phœnices in ſua theologia Iamblico referente) bona omnia corporea à luce Iambli.
ſolis abſque ullo medio, aut à planetis & ſtellis, quibus ipſa lux Phœbea cōmunicatur, ſuſcipimus: ſic in cœleſti ciuitate quicquid boni habent ciues illi, ſuſcipiunt à Patre luminum, & ab illo ſole, qui ait: Ego ſum lux mundi: Aut à ſuperioribus mentibus, qui fortiores illuminationes à ſuprema luce comparantes, inferiores poſtea illuminant: ut Dionyſius arcanorum illorum cōſcius tra CHRISTVS. Dionyſi.
dit de qua tamē luce cum aliquid dicere ſtatuerim, primo intuitu perhorreſco: quia obſcuriſſimum omnium quid mihi ſeſe offert, quod quidē quo magis ſplēdet, eo etiam obſcuriori caligine contrahitur: & denſiori inuoluitur nebula: ut oculi non bene expurgati offendantur potius q̃ illuſtrentur. Hinc Salomoni, prophetis, & ipſi Moſi in caligine loquebatur illa ſuprema lux, quouſque eorum oculi ab inferioribus tenebris excuſſi ipſum lumē ſufferre poſſent. Vndè Moſes à corporeis impedimētis aliquando expeditus, caliginem tranſcendens uidebat ſupremā lucē, & ipſum bonum facie ad faciem: undè facies eius adeo ſplendebat, ut non poſſent intendere filij Iſraël in faciem ipſius (inquit Paulus) ob ſplendorem uultus eius: Deſcendens enim de monte habebat ex cō-

ſortio diuino faciem ſplendentem: quamuis traductio noſtra habeat cornutam: Qui error ex ſimilitudine uocabuli ortus eſt. Hebræi enim ſplendentem dicũt קרן *karã: & cornu* קרן *qeren eiſdem quidem literis, ſed uariatis punctis. Redeamus autem ad rem noſtram. Multi ſunt, qui nequeunt ſufferre illam lucem, ſicuti & ille vulgaris populus: vndè neceſſe eſt, vt interponatur velamen: alioquin ſuis tenebris offenſi non valentes comprehendere illam lucem, cũ de ipſa loqui præſumunt, multa proferunt deliramenta. Dicunt enim aliqui, & probare opinantur lucem non eſſe ſubſtantiã: eo ꝙ aliquando alicui accidit: & quia non poteſt eſſe forma ſpecifica alicuius formæ: Que puerilia ſunt, & liga-*
Peripat. *ta legibus Peripateticis: habemus enim á Ioanne noſtro: quod vita erat lux hominum. Sed cũ vita dicatur lux, infertur ꝙ etiam ipſa lux ſit ſubſtãtia, ſicut*
Au. Plo. Ariſtot. Plato. *& vita. Habemus quoque ab Auguſtino, à magno Plotino, & ab ipſo Ariſtotele in ſermone ſecũdo de anima, ꝙ lux hæc, quæ oculis cernitur, eſt forma quædam corporea. Quam lucem (inquit Plato) producta materia cœli, & terræ ſtatim adeſſe iuſſit opifex: vt ipſa omnia viuificaret, diſtingueret, & colluſtraret, ne omnia confuſa, ſed diſtincta eſſent. Hæc enim adeo clara eſt, vt omnia clareſcere faciat: & adeo obſcura, vt nihil difficilius deprehẽdatur. De ipſa autem loquendo non vlterius progrediemur, q̃ ab ipſo lumine fuerit oſtenſum. Lux enim eſt ſplendidus ſpiritus, aut ſplẽdor ſpiritualis, ſiue diuinus ignis, omnia colluſtrãs, & omnia viuificans. Sed viſibilis hæc lux eſt ſpiritalis quędã, ſubita, & latiſſima, ſine detrimento effundentis emanatio, impartiens rebus inferioribus ea beneficia, quæ à ſuprema luce ſuſcipit. Nec vltrà de luce omniũ clariſſima, & omnium obſcuriſſima in generali datur ſermo.*

Quæ ſit lux genita. Con. II.

SEd cum de luce colluſtrante ciuitatem, quam deſcribimus, ſermo nobis faciendus ſit, de luce genita loqui neceſſe eſt: à qua ciuitas illuminatur dicente Ioanne: Et lucerna eius erat Agnus. Ab ingenita quippe luce cum ſumma reuerentia ſe abſtinet: Nos etiam inſtruit, ne præſumamus de ipſa loqui, quouſque ſuſceperimus genitam, à qua diſcamus ingenitam: Quam nemo vidit, nec nouit, niſi cui voluerit filius, & lux genita reuelare. Hæc igitur eſt ſplendor à paterna luce emanans, & à Pa-
Paulus. *tre luminum: ſi ritè Paulus docet Hebræos dicens: Qui cum ſit ſplendor Patris. Lux itaque genita verbum eſt, à luce ingenita procedens: Quæ à Mer-*
Pa. Me. Plato. CHRISTVS. *curio dicitur verbum lucens: à Paulo ſplendor, & gloria Patris: à Platone, ſol, primuſque lucis ſupernæ filius: Qui cum inter homines degeret, id ſæpius teſtatus eſt: Ego ſum lux mundi: Méque in me, & per me aſpicite, nullam aliam lucem expectantes, in qua, vel me, vel mei originem lucem illam paternam aſpicere poſſitis: A qua cũ diſceſſeritis, ſtatim in tenebris palpitabitis. Lucem ideo hanc ſuſcipite: & in ea ambulate, dũ lucem ipſam habetis: quia in ſolo hoc lumine uidebitis lumen. Hæc eſt, de qua dixit Iſaias futura tanquam præteri-*

ta referans: Populus qui ſedebat in tenebris uidit lucem magnam, de hac alibi furore prophetico afflatus exclamabat: Surge, illuminare Ieruſalem, quia uenit lumen tuum: & gloria Domini ſuper te orta eſt. Nec enim alia lux eſt gloria Domini, niſi hæc in mundo aliquando orta, & ab æterno à Patre genita: Quæ lux genita ſimul cum ingenita opificem mentem peperit (inquit Mercurius) id eſt Spiritum ſanctum, omnium artificem produxit: ut more noſtro loquamur. Hic enim calor eſt, qui à luce, ſplendoréque procedens exiſtit & ipſe lux: Nam tres illæ perſonæ ſanctiſſimæ ſunt tanquam tres radij, in uno ſplendore exiſtentes: ut Dionyſius docet: qui tamen radij non confunduntur. Quod & in tribus luminibus comprobamus, dum trinitatem in umbris ab illis luminibus prouenientibus conſpicimus. Vnitas uerò ineſt, dum unum lumen, & unum ſplendorem efficiunt. Deficit tamen exemplum, eo quòd ſplendores illi lucernarum multiplicati maius lumen præſtant, cum ex terminatione ſua alterum alterius lumen augeat: ſed radij illi ſupramundani infiniti augeri non poſſunt: cōmunicant tamen infinitum ſuum lumen inferioribus quantum ipſis lubet. In umbris quoque ſecernuntur, id eſt in effectibus ab ipſis productis, cum à Patre luminum habeamus eſſe: à Filio intelligere: à Spiritu calorem, & amorem. Diſtinguntur etiam inter ſe tanquam lux, ſplendor, & calor, qui tamen ſubſtantia ijdem ſunt: Non quidem ſplendor, & calor qualitatiuus (ut logici dicunt) ſed eſſentialis lux, ſplendor, & calor: quæ per ſe ſubſiſtunt, abſque eo, quod ſint in corpore, & à corpore emanent: cuiuſmodi ſunt lux, ſplendor, & calor ille diuinus, de quibus loquimur: undè tota uita, & omnia emanant. Quam lucem Ioannes paucis uerbis explicauit: ut moris eorum eſt, qui luci ipſi propinquiores ſunt. Sicut enim lux quanto propinquior eſt ſplendenti, & diffundenti, tanto intenſior, & minus dilatatur: Et quanto magis remota, tanto magis dilatata, & minus intenſa. Pari modo ipſam edocentes, eandémque diffundentes quanto magis ei appropinquauerint, tanto intenſius intelligunt, & paucioribus uerbis explicant. Longinquiores autem à luce, & doctrina, cum non bene ſciant exprimere, quod non bene percipiunt, uerba multiplicant, & audientes atque legentes implicant. Ioannes igitur illuminanti illi propinquiſſimus, & ſupra pectus eius recumbens lucem ſuſcepit intenſam, & minus dilatatam, undè & paucis ab ipſa ſe expedit. Nos autem multo magis diſtantes ab ea luce, & cum ſedentibus in inferioribus ſubſelliis agentes, neceſſe eſt, ut ſicut per plures radios eam recepimus, pluribus etiam uerbis inferioribus noſtris eandē explicemus: ea tamen proſequentes, quæ à Ioanne admiſſo ad lucis interna cubicula didicimus paucis ſed ſuauiſſimis concentibus tradita, tam de ipſa luce, quàm de his quæ ex ea emanarunt, & continuò emanant.

Mercur.

Diony.

Logici

Ioannes

Idem.

Quomodo à luce omnia creata proueniant. Con. III.

LVx itaque illa primo genita unica eſt, unico quoque, & ſimpliciſsimo in ſeipſa uibrans radio unicam diuino oculo offert ideam Sed pro ſuſcipiĕtium multiplicitate, multigena efficitur: Et quãto magis deſcendit, tanto plures radios habere uidetur. Quæ omnia complectens Ioannes unico uerbo dicit: Omne quod factum eſt, in ipſo uita erat, uita utique creatrix inquit Auguſtinus. Et ſtatim ſubiungit: ꝙ hæc uita erat lux, à qua omnia facta ſunt: quam alio uocabulo uerbum appellat. Sunt etiam qui exiſtimant illud à Moſe præſcriptum, fiat lux, ad angelos referri, tanquam prima lumina à Deo emanantia: per quæ tanquam per uitra (ut Iamblicus ex officina Pythagorica depromit) in cætera inferiora ſuprema illa lux lumen ſuum tranſmittat: Sintq́ue ueluti diaphana, & prima media ſuperiores angeli ſuſcipientes lucem ipſam, qua omnes inferiores ſuis gradibus illuminantur, ut Dionyſio placet. Infimorum autem unumquodque per medium, aut media ſibi conuenientia, quibus etiam reſpondent, ut ſuprà tetigimus. Hominum autem unuſquiſque ſuſcipit eam lucis ſortem, cuius naturæ eſt medium cui obiicitur: uel cum quo connectitur. Si enim per Seraphicas intelligentias anima ab illa luce ſuprema emanat, ſeraphica efficitur: & ad ſeraphicas manſiones (naturæ auſpiciis, ſed in primis fauente Deo & attrahente) deuenire contendit. Si uerò per cherubicas mentes ſplendorem ſcientiæ ſuſcipit anima familiaris illius lucis effecta ad cherubica ſubſellia deuenire ſatagit: cuius naturam per tranſuerberantem lucem iam induit: & ſic de aliis quibuſcunque ordinibus dicatur. Sicut enim lux uitrã diuerſorum colorum pertranſiens diſcolores etiam radios diffundit, rubeos ſcilicet per rubeum, uirides per uiridem, albos per album, & ſic de cæteris dicendum. Pari modo intellectus, ſeu anima eam naturam induit, per cuius diaphanum tranſit. Nec ſpiritualis lucis diaphanum aër eſt, ſed ſpiritus, & intelligentia: quæ poſsit illam lucem ſuſcipere, & tranſmittere. Et de his forſitan loquitur magiſter ſummus, dum ait: angeli eorum ſemper uident faciem Patris. Et qui ſunt angeli eorum, niſi deputati ad eorum cuſtodiam? Et quomodo aptè deputantur, niſi ſymbolum aliquod habeant cum his, quibus deſtinantur? Sed cum ſuperius omnia inferiora æquauerimus cum cœlis, & cœlos cum angelis, angelos uerò cum luce illa ſuprema: facilè intelligere poſſumus, quomodo ipſa omnia ab eadem luce emanent.

Marginal notes: Ioannes. Auguſti. Moſes. Iamblic. Dyoni. CHRISTVS.

Qualiter lux illuſtret. Con. IIII.

LVx illa in diuina mente omnem intelligĕtiam ſuperat: adeò ut ibi contineantur ea, quæ latent etiam ſummum ſeraphinum, ut inquit Dionyſius. In angelicis autem mentibus diffuſa, & ſecundum intelligentiæ ſuſcipiĕtis naturam ſuſcepta in uarios diuiditur

Diony.

gradus, omnes nihilominus ſupra terminos rationis. In mentes autem hominum demiſſa rationalis eſt: & hæc multiplex, aut pro diſpoſitione corporis (ut uolunt peripatetici) aut pro libito eam largientis, qui diuidit ſingulis prout uult: Peripate. Theolo.
ut forſitan, & melius dicere uolunt ueri theologi. Hinc Salomon *ait: A prin-* Salomon
cipio ſortitus ſum animam bonam. Deſcendit deinceps lux iſta ad phantaſiam, ſupra ſenſum tamen: Ad quem tandem deuenit, maximè ad ſenſum oculorum, qui luminaria ſunt huius parui mundi: Et hoc fit eadem per lucē iſtam uiſibilem diffuſa, quam Orpheus, Plotinus, *&* Proculus *exiſtimarunt eſſe uiſum quē-* Orph. Plot. Procul.
dam numinum, per radios cœleſtium oculorum, ſpiritúmque omnia uidentem: & qui ab omnibus uideatur. Deuenit ulterius ad perſpicua corpora, ut flores, & pulchritudines colorum, & corporum conſpiciantur: Color enim (ut opinabantur) lux eſt opaca. Quæ omnia Plotinus, *non in corpore, ſed in ſplendore* Plotinus.
quodam collocauit emanente à ſummo illo pulchro, à quo omnia pulchra: quod quidem penes Patrē *luminū ſitū eſt. Penetrat ulterius hæc lux opaca quæq; uſque ad centrum: ſed penes ſuperficiem non adhuc artata irradians uirtute ſua, ut metalla generentur, efficit. In centro autem (ut* Pythagoræ *&* Platonicis Pyt. Pla.
placet) fortiſsimi fiunt radij in anguſtum collecti: adeò ut terra ibi ſicca, & humoris expers facilè accendatur, & extenuetur: ita ut per meatus eructet æſtus, & incendia aliquando: Sitque ibi lux accenſa in caliginoſum ignem abſq; ſplendore, ſicut in cœlo, ubi dilatatur, eſt lumen clariſsimū expers incendij. Nec mirū; ſi lux iſta nobiliſsima multigena ſit: cum & anima ipſius lucis radius (ſicut quidam Platonici *docent) uel effectus lucis (ut* Triſmegiſtus *ait) in corde ui-* Mercur.
uificet, in cerebro intelligat, in oculis uideat, in auribus audiat, in lingua loquatur, in pedibus ambulet, in ſtomacho uegetet, & uſque ad infimas operationes deſcendat. Lux itaque optima nota in Patre luminum eſt uera lux: *In* Filio, *ipſius bonitatis exuberantia, & ſplendor illuſtrās: In* Spiritu ſancto, *ardēs fulgor: In angelis, ſplēdēs intelligētia, profuſumq; gaudiū: In hominibus, perlucidus rationis diſcurſus, & rerū diuinarū cognitio: In cœleſtibus ſplendor uiſibilis, copia uitæ, & efficax propagatio: In igne, uitalis quidā uigor à cœleſtibus inſitus:* In *perſpicuis corporibus color, & pulchritudo retinens: In opacis autē, uirtus quædā benefica, & generans: In cētro uerò, calor quidā crucians, & exæſtuās: adeò ut omnia lucis beneficiū pro eorū capacitate perſentiāt. Et quāuis homines* Idem.
(ut Mercur. *docet) ex uita, & luce in animā, mētēq; procedāt, animā à uita, & mentē à luce ſuſcipiētes, tamē in tenebris ſua ſpōte obuoluti mentē perdūt: & animam aliquando: & detruſi in tartareis carceribus, & exæſtuante centro incendium crucians experiuntur, lucem autē beneficā nequaquā: ideo dicūtur miſſi ad tenebras exteriores facti & ipſi intus, atq; foris in miſerrimas tenebras. Cætera uerò animantia lucem hanc, quæ corporeis percipitur oculis, ſuſcipiūt tantūmodo: meliorē uerò nequaquā. Homines etiā plæriq; in hac peregrinatione exiſtētes, lunare lumē, id eſt rationis diſcurſum admittūt cōniuētes ad lumē*

Ioannes. *ueri ſolis,de quibus Ioannes: Venit lux in mundum,& dilexerunt homines magis tenebras,quàm lucem:quia eorũ erãt mala opera,& obtenebrata. Nec expurgare ſtuduerunt oculum: ut non modo Chriſtus, ſed Plotinus docet in ſuo de pulchro: Pythagoras quoque, Lyſides Pythagoreus, Democritus, Hierocles ſtoicus, & communiter academici aſſerunt lippoſum oculum non poſſe lucem illam aſpicere. Nec etiam(ut Hoſpes Heliates in ſophiſta ait)uulgares oculi, radios diuinitatis ſufferre queunt. Extant & inter homines, quamuis pauci,qui uocem præconiam principis lucis audire ſatagant, qua dicitur: Dum lucem habetis,credite in lucem: Ambulate dum lucem habetis: Ego ſum lux mundi:me ipſum uidelicet manifeſtans uolentibus me ſuſcipere. Se ipſum enim lumen diuinum exhibet contuendum,ſine quo diuina uidere non poſſumus: quia(ut inquit Dionyſius) tantum fas eſt ad cœleſtia conſcendere,quantum ſeipſum diuinorum eloquiorum radius inſinuare dignabitur. Ipſe autem non ſolum ſeſe inſinuat,ſed etiam inuitat,nobis commiſereſcens,qui paruam lucis portionem à principio accepimus:& hanc obtectã craſſiſſima caligine corporis huius: ut nec ſupremam lucem,nec ipſam modicam portionem præſtitam apprehendere aliquatenus poſſimus,niſi ab eadem noſter colluſtretur oculus, & aſſiduis ſtudiis expurgemur. Quod facientes, iugiter fauente eadem luce, filij lucis efficimur ſimul cum angelis lucis:qui(ut bene ſentit Auguſtinus) ad ipſam ueram lucem,tanquam ad uitæ fontem accedentes,eandem continuè conſulunt. In hominibus itaque & angelis illam lucem ſequentibus, lucis character imprimitur,de quo inquit propheta: Signatum, aut eleuatum eſt ſuper nos lumen uultus tui Domine: Qui filij lucis, filij quoque Dei efficiuntur, dicente Ioanne: Quotquot autem receperũt(id eſt eãdẽ lucẽ de qua ſuprà dixerat)dedit eis poteſtatẽ filios Dei fieri. Sed eis:qui noluerunt illam lucem admittere, inquit Iob: Ipſi fuerunt rebelles luminis, & tenebræ effecti: quorum caput in rebellione illa,princeps tenebrarum dictus, & factus eſt:ad cuius ſtipendium accedunt omnes obtenebrati,qui lucem illam omnem hominem illuminantem ſuſcipere negligũt:quia qui malè agit, odit lucem noſtri Ioannis teſtimonio. Nec tamen penitus ſunt ab illa luce ſemoti:quia adhuc beneficium lucis ſuſcipiunt,quo uiuunt. Duo enim præcipua emolumenta habemus à luce. Alterum eſt uita, qua uiuimus. Alterum lux, uel lumen, quo poſſit ipſa uideri, Qui igitur in tenebris ſunt, uiuunt, & non cognoſcunt:in tenebris enim remanet lux, ut diuini Platonici, neſcio quid diuinum aſſeuerantes dicunt. Sicut frigus ſe habet ad calorẽ, & albedo ad nigredinẽ,ſic tenebræ ad lumen: Sed in nigredine eſt exiguum album,in frigore paruus calor, ſic etiam in tenebris eſt modicum lumen,quo uiuant, & non quo intelligãt: Sed tenebris omiſſis, reuertamur ad lucem.*

Margin notes: CHRISTVS. (beside "purgare"); Pythag. (beside "de pulchro"); Stoici, Acade. (beside "cles ſtoicus"); Heliates. (beside "cem illam"); CHRISTVS. (beside "cem habetis"); Diony. (beside "quit Dionyſius"); Auguſt. (beside "mul cum angelis"); Dani. (beside "quit propheta"); Ioannes. (beside "Qui filij"); Iob. (beside "fieri"); Ioannes. (beside "malè agit"); Plato. (beside "gnoſcunt").

Quomodo ipſa lux accendat, & excitet. Con. V.

HÆC *autem lux non tantum illuſtrat, ſed accendit: & per ſplen-*
doremſegregans, rareſaciens, atque excaleſaciens (ut Auicena Auicena.
ait) ſeparat purum ab impuro, bonum à malo, pulchrum à defor-
mi: hoc deſtruens, & *conſumens: illud autem perficiens. Sed diffe*
rentia eſt inter lucem & *calorem:* Nam *lux in colluſtrante remanet, illuminans*
tamen, & penetrans colluſtratũ: Calor *uerò in caleſactum tranſiens permiſce*
tur. Hinc Spiritus *ſanctus, cuius eſt caleſacere, magis dicitur habitare in nobis,*
& permiſceri nobiſcum quàm Filius, *qui eſt propriè lux.* Hic *enim* Apoſtolos *do*
cuit, & illuſtrauit, & in cœlos aſcendit: Ille *autem miſſus, & deſtinatus ab hac*
luce deſcendit ſubintrans, inflammans, & permanens, ut unus idem ſpiritus cum
his, quos inflammat, efficiatur: aut ipſi idem cum eo. Et *ſi ad cœlos aſcendit, non*
tamen nos deſerit: ſed nobiſcum eſt uſque ad conſummationem ſæculi uiuifi-
cans, & illuſtrans. Nec *inde dicitur diffuſus in nobis, ſicut* Spiritus *ſanctus, de*
quo inquit Apoſtolus: Charitas Dei *diffuſa eſt in cordibus ueſtris per ſpiri-* Paulus.
tum ſanctum, qui datus eſt nobis. Quod *& in ſole ſatis perſpicaci* Dei *ſimula-*
chro comprobare poſſumus: cuius lux nos illuſtrat, ſed in nobis non diffunditur,
ſicut calor. Nam *recedente ſole, aut ammoto homine ab eo, uel clauſa feneſtra,*
lux ultra ſplendorem non præſtat: ſed calor diffuſus remanet per ſpatium: Sic
& charitas remanet in cordibus noſtris, licet actu lux illa non illuminet. Exci-
tat ergo lux illa, quæ in ſolitaria natura eſt à nobis penitus ſegregata, per filiũ
uerò tanquam per radios, & ſpiritum ſanctum tanquam per calorem immiſſa:
quæ patres illos antiquos excitauit per ſplendorem illum ænigmaticum: qui ta-
men Filius, *& ſapientia* Dei *erat ſub ænigmatibus, & figuris obuolutus:* Poſtea
in carne apparens excitauit nos clara luce, iuxta illud Apoſtoli: Multifariam, Idem.
multiſque modis olim Deus *loquens patribus in prophetis, nouiſſimè autem lo-*
quutus eſt nobis in Filio: *quem conſtituit hæredem uniuerſorum, quo ad huma-*
nitatem: per quem fecit & ſæcula, quantum ad diuinitatem. Sequitur Paulus: Idem.
Qui *cum ſit ſplendor* Patris. Ecce *igitur, quòd hæc lux ſplendor, eſt* Filius Dei:
qui uariis ænigmatibus docuit, & *excitauit antiquos patres: & tandem clariori*
luce in carne ſe demonſtrauit. In *patria autem omnibus erit lux patentiſſima,*
& continua ſine aliqua intercapedine, aut obumbratione, uel occultatione ſub
tenebroſis palliis. Et *ideo inquit* Ioan. Et *nox nõ erat illic, quia lucerna eius e-* Idem.
rat Agnus. Vndè *aliquando excitationem, quæ fit in hac peregrinatione, effla-*
gitabat propheta dicens: Excita *gloria mea, excita pſalterium,* & *cithara: pro* Dauid
quo nos habemus: Exurge *gloria mea, exurge pſalterium, & cithara,* עור Hur.
enim excitare ſignificat, non exurgere. Precatur *itaque lucem illam genitam,*
quæ fuit pſalterium antiqui teſtamenti, & cithara euangelica, & omnium glo-
ria, ut ipſum excitet: cum non aliunde excitemur: nec aliunde lucem habeamus
excitantem.

Quomodo iſta lux amplificet, & dilatet. Con. VI.

Ira quippe iſta lux eſt, quæ primo obtenebratam ſeſe offerebat, ſed ſtatim cum meos cœperit illuſtrare oculos, ad tam ampla cubicula me conducit, & adeò oculum mentis meæ transuerberando allectat, ut nequeam ab ea diſcedere: etiam quod non poſſim uel minimam eius portionem plenè concipere. In eam nãque magnitudinem cor meum dilatat, ut recedere non ualeam: ſed cogar laxis habenis currere in uiam radiorum eius, cum dilatauerit cor, & mentem meã. Nec mirũ quidem, ſi amplificet lux illa, & dilatet, cum color albus, qui eſt quædam opaca lux (ut ſuprà tetigimus) diſgreget, & dilatet: & quanto purior eſt lux hæc corporea, tanto magis radios uiſuales protendit in amplum, longum atque latum. Illa autem lux ſemper puriſſima eſt: adeò ut quanto magis oculus noſter interior eam ſuſcipiat, tanto magis purificetur. Inde ſapientes qui fide, & doctrina expurgarunt oculum interiorem, magis uident quàm plebei: Et ſimplices expurgati, magis quàm inuoluti doctrinis, & aſtutiis hominum, dicente ipſa

CHRISTVS. uera luce: Confiteor tibi Domine Pater cœli, & terræ, quia abſcõdiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus: & reuelaſti ea paruulis: Et magis adhuc uiderunt prophetæ habentes oculum mentis puriorem, quàm ſapientes huius mundi. In puro enim ſplendore lucis conſpiciunt uerè purificati, dicente eadem ſumma luce:

Idem Beati mũdo corde, quoniam ipſi Deũ uidebũt. Cuius lucis uiſionẽ ſequitur gaudiũ, ut eadẽ lux inquit: Hæc loquutus ſum uobis, uos, ſcilicet illuſtrãdo, ut gaudium meum in uobis ſit: & gaudium ueſtrum impleatur. Nec gaudium hoc ſen-

Thobias tire poteſt, qui illa luce priuatus ſit, ut dicebat bonus ille ſenex Thobias. Quale mihi gaudium eſſe poteſt, cum lumen cœli non uideam? Hac itaque luce dilatatum fuit cor, & intellectus Salomonis, ut res naturales aſpiceret: & diſputa-

Moſes. ret à cedro Libani uſq; ad hyſſopum, qui exit de pariete. Hac dilatatus Moſes

Paulus. dedit legem diuiniſſimæ ſapientiæ. Hac dilatatus Paulus uidit arcana Dei, quæ non licet homini loqui. Hac prophetæ omnes uiderũt nedum occulta, ſed ea quæ longè retroactis temporibus facta ſunt, & quæ poſt multo tempore facienda

Benedi. Francis. erant. Hac benedictus, Franciſcus, & multi: quorum oculi colluſtrati erant, uidebant abſentia, & remota ab intuitu corporeo. In hac tandem perfecta amplitudine dilatati beari ſperamus: ubi omnia quæ uoluerimus, claro & aperto intuitu conſpiciemus.

Quomodo hæc lux lætificet, & beatificet. Con. VII.

Oſtremò hæc lux ſanctiſſima ea quæ iã uiuificauerat, colluſtrauerat, excitauerat, & dilatauerat, lætificat, & beat. Rident enim quæ lucent, & quæ illuſtrantur, ſicut mœrent quæ in tenebris iacent. Et cũ nulla ſit nox in regno illo beatiſſimo, ideo ibi nullus mœ-

Ioannes. ror, aut horror: unde id diuinus noſter Ioãnes atteſtãs ait. Et nox nõ erat illic, quia lucerna eius erat Agnus. Et quanto magis cœleſtis, & diuina illa lux ex-

cellentior eſt quàm noſtra, tanto magis gaudium menti illam conſpicienti affert. Gaudēt quippe oculi noſtri luce iſta ſolari: Gaudet anima noſtra, & ſpiritus ipſe, tanquam in familiariſſimo ſibi lumine, à quo ſpiritus & uita luci ſimillima emanat. Pater enim omnium (inquit Mercurius) intellectus, uita, & fulgor exiſtens, hominem ſibi ſimilem procreauit, lucis uidelicet & uitæ participem. Ideo redeunte homine ad ſibi cognatam lucem, gaudet multo magis quàm ille, qui diu peregrinatus ad propriam & optatam patriam reuertitur: Et adeò ſpiritus, & mens noſtra luci amicatur, & luce perfuſa ipſa delectatur: ut quando gaudet, eam uidcatur emittere: ut ſicut ſpiritus intus lætatur, ita foris rideat uultu, & quadam exhilaratione reſplendeat. Splendent & oculi, qui maximè luci amicantur, in eóque riſu motum inſtar cœli efficiunt circularem, & dilatãtur. In lugentibus autem econtra conſtringuntur, & obtenebrantur: & quaſi centro tenebrarũ inhærentes firmantur: gaudemus enim hac luce, quaſi cœli riſu perfuſo. Si uerò in angelis ea lux uideretur (ut aliquibus contigit) multo magis lætaremur. In illa autē ſuprema luce adeò gaudent beati, ut exuperans gaudiũ in corpus ipſum, illud in cœleſtem naturam cõuertat: & glorioſum, lucidum, clarũque efficiat. Nam oculi beatorũ omnium, tam corporis, quàm mentis, iam in lucis naturã conuerſi, peruij, atq; lucentes ſolo intuitu intelligentiæ radios in ſocios imprimũt ictu illo in utriſque coruſcantes: & hoc fulgente illa ſuprema luce tam abũdè, quàm fœliciter in cunctis, ſicuti Sol iſte in ſtellis: & multo magis: nã beatorum ſtellæ in illius ſolis naturam tranſibunt dicente Saluatore. Fulgebunt iuſti ſicut Sol in conſpectu Patris eorum. Vndè melior ibi, & cõcinnior naſcitur harmonia, & gaudiũ, quàm oriatur in cœlis ex conſonanti eorũ diſtantia, & ordinatiſſimis motibus, corridētibus ex debita radiorum concurſione ſtellis: Suauiorē enim melodiam concurrentes radij illi beatorũ in ſuprema luce unitorũ efficiunt. Rident inſuper ciues illi, & gaudent luce ipſa, omnia quãuis diuerſiſſima colluſtrante: quia iam filij lucis effecti, mente, & corpore in lucem eandē cõuerſi ſunt. Pulchreſcunt quoq; omnia luce illa: quæ adeò pulchra eſt, ut omni deformitate fugata delectationem mirificam ipſam aſpicientibus & ſuſcipientibus afferat. Beati igitur, nunc in luce illa ueſpertina in plura diſperſa, nunc in matutina collecta in uerbo, omnes formas ſuauiſſima concordia ibi collectas aſpiciunt: Nunc ad illud unum in meridionali luce refulgens ſeſe conuertentes, illinc quoque hauriunt, undè lætentur, percipientes maximè in ipſa luce, undè omnia pulchreſcant, & harmonica ſint: & undè ſit colorum, ſaporum, odorum, animorum, & omniũ rerum cõuenientia & harmonia. Cõuerſi itaq; oculi in meridianã illã lucem adeò abſorbentur, ut qui prius cœleſtes erãt, tunc diuini efficiantur, diuinæ uoluptatis nectare epoto. Ideo nihil ſupereſt quod appetere poſſint: quia ad illa penetralia admiſſi penitus inebriantur ab ubertate illius luci, quæ quicquid in regno illo eſt, cõfeſtim replet: Et hoc eſt quod Petrus inquit. Vocauit nos in admirabile lumē ſuũ: quod prius diffuſum eſt in filiũ, qui eſt ſplē-

Mercur. CHRISTVS. Petrus.

dor Patris: poſtea in Chriſtum hominem totius ciuitatis principem: deinde in Deiformẽ reginam, quo ſuper cæteros ſplendidius rutilat. Trãſit deinde ad angelicos choros debito ordine collocatos, uſque ad infimam illius ſupernæ ciuitatis manſionem: ut in ea omnes uidentes Patrem luminum, ipſum ſemper laudẽt & glorificent.

MODVLVS TERTIVS, PARTITIO.

Quod partita ſit domus, & familia illa cœleſtis. Concentus primus.

Ioan. Ezechi. *VRbem, & ciuitatem cœleſtem eſſe in plures partes diuiſam pleniſſimè edocemur à Ioanne, & Ezechiele: qui nunc fundamenta, nũc portas, nunc plateas, nunc ſuburbia, nunc templum, nunc gazophylatia deſcribunt: in quæ fabrica illa partita eſt. Sic & hoſpites in plures gradus diuiſos apertè teſtatur Paulus dicens: In eccleſia, quæ eſt hæc ciuitas ſancta, quã deſcribimus, primo quidem dedit fieri Apoſtolos, deinde prophetas, alios autem Euangeliſtas, alios paſtores, & doctores ad cõſummationem ſanctorum in opus miniſterij, in ædificationẽ corporis Chriſti. Quibus gradibus correſpondent, & præmiorum diſtinctæ portiones, manſiones, atque ſedilia, dicente Chriſto: In domo Patris mei manſiones multæ ſunt. Quæ cum nos lateant & quibus paratæ ſint à Patre æterno Chriſtus ſubticuerit, imò & faſſus ſit non eſſe ſuum illa diſtribuere, ſed dari eis quibus paratum eſt ab ipſo Patre, reuerebimur & nos ſilentio, niſi quatenus dignatus eſt ipſe Filius reuelare prophetis, & familiaribus ſuis: Quos de huiuſmodi tractantes ſequemur: in primis conſiderantes, quòd ſi in hac mundana domo multigena eſt partitio in diuerſa hoſpitum ſedilia peregrinantiũmq; conturbernia non ſecus exiſtimandũ de beato ac Cœleſti regno, à quo, nulli dubium, hæc inferiora emanant. Ibi ergo ſunt mãſiones æternæ pro omnibus non ſibi per tempora ſuccedentibus, ſed iã in ciues cœleſtes & domeſticos Dei aſcitis una cõmorantibus. Quorum aliqui aſſeſſores, & iudices. Aliquorum uerò animæ ſponſæ, & reginæ: ſed quorundam concubinæ: & adoleſcentulæ ſublimiori myſterio, quàm ſenſibilia uerba reſonẽt. Cæteri autem ſunt diſtributi in tot gradus, ut nullo pacto audeã rei ſeriẽ proſequi: Pauca tamen ab his hincinde excerpta, qui ſunt diuinis oraculis edocti, ſubuectemus.*

(Margin: Paulus. — CHRISTVS.)

De particularibus manſionibus, & ſedilibus beatorum. Con. II.

Iſaias. Paulus. Stepha. Ioannes. *PRima igitur ſedes ſummi Imperatoris eſt, quæ aliquando totius cœli nomine deſcribitur iuxta illud Iſaiæ: Cœlum mihi ſedes eſt. Aliquando eſt particularis thronus, in quo etiam Chriſtus ſedet, ut Paulus, Stephanus, & Ioannes plæriſque in locis teſtatur. Hic enim in principio ſacratiſſimæ uiſionis ipſum inducit alloquẽtem in hæc uerba: Qui uicerit, faciam eum ſedere in throno meo, ſicut ego uici, & ſedeo in*

throno Patris mei. De quo Iſaias quoque ait: Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & eleuatum: & plena erat omnis terra gloria eius. Cui throno aſtant ſeptem ſpiritus, ut inquit Ioannes: Et ſeptem ſpiritibus, qui in conſpectu throni eius ſunt. Sed primo dicamus de regina: & imperatrice omnium: quæ amicta ſole, & ſtellis duodenis coronata, lunam inſtar ſoli pedibus calcãs, & ipſa à dextris eius aſſidet: ut propheta ſpiritu ſancto ad illa penetralia olim admiſſus, reginamque in throno ſedentem alloquendo hiſce uerbis exclamat: Aſtitit regina à dextris tuis in ueſtitu deaurato, circundata uarietate. Quæ habet lunam, id eſt ſynagogam, aut omnium electorum cœtum ſub pedibus ſuis: quia ſuper omnes creaturas exaltata eſt. Et eſt amicta ſole, id eſt Chriſto, ſuper omnes qui ipſum ſecundum Apoſtolicum documentum induunt. Poſtea ſunt Apoſtolorũ ſedilia duodecim, qui digniorem locũ præ cæteris ſortientur, & ſedem in thronis iudicij, dicente principe: Sedebitis ſuper ſedes duodecim iudicãtes duodecim tribus Iſraël. Et cũ iſtis reſpondeant duodecim patres figuratiuæ familiæ, 24. efficiuntur: quia (ut inquit Ioannes) Et in circuitu ſedis Agni, uidelicet, erant ſedilia, 24. Et ſupra thronos, uiginti quatuor ſeniores ſedentes circũamicti ueſtimentis albis, & in capitibus eorum uidi coronas aureas. Qui omnes mutuis uocibus laudabant uiuentem in ſæcula ſæculorum, atque dicebant: Dignus es Domine Deus noſter accipere gloriam, & honorem, & uirtutem: quia tu creaſti omnia. Subſequuntur ſubſellia prophetarum: qui (ut docet Apoſtolus) locum tenent ſublimiorem, poſt tamen Apoſtolos, & fundatores primos, & patres præcipuos utriuſque familiæ uiginti quatuor toties celebratores. Cum primis uerò quatuor maiores Iſaias, Ieremias, Ezechiel, & Daniel, & duodecim minores, & multi, de quibus fit mẽtio in quatuor uoluminibus regũ. Qui ideo dicũtur ab Hebræis libri prophetarum priorum, quia omnes conſperſi ſunt factis aliquorũ prophetarum, incipiendo à Samuele, poſt quem Natam, Haia, Elias, Eliſeus, Et alij quamplurimi floruere: Inter quos multi abſque dubio, quorum nomina & facta ſcripta non habentur: & quamplurimi, qui dicebantur filij prophetarum. Succedunt deinde Euãgeliſtæ, quos à ſecretis delegit eo ordine, quo Paulus nos inſtruit. Qui figurabantur (ut Gregorio, & plæriſque aliis placet) per quatuor animalia plena oculis, ſenis etiam alis ſeraphicis communita. Pleni nanque fuerunt oculis diuina luce colluſtratis, ut deſcriberent euangelia miro modo cum lege conſonantia: adeò ut nullus apex, aut iota ſit in lege, quod non mirando artificio contineatur in euangelio. Sed de his non eſt dicendum per ſingula. Habent quoque ſenas alas ſeraphicas: quia ſemper ignito amore ferebantur in enarranda. Et alas extendebant in ſex partes fabricæ illius, ante ſcilicet & retro, dextrorſum, & ſiniſtrorſum, ſurſum, & deorſum. De quo inquit Apoſtolus: Vt poſſitis comprehendere cum omnibus ſanctis (potiſſimè cum Euangeliſtis, qui plenè ſcripſerunt ea, quæ ad ſanctitatem, & uitam perfectam pertinent) quæ ſit longitudo, latitudo, ſublimitas atque profundum. Longitudo enim eſt antè & retro:

Iſaias. Ioannes. Dauid. CHRISTVS. Ioannes. Paulus. Grego. Paulus.

III v.

latitudo in dextrum & ſiniſtrum extenditur: quæ ſunt quatuor extenſiones: Po-
ſtea ſublimitas, & profundum, quæ ſenarium complent. Et hæc extenſio eſt ſecũ-
dum ſenſum moralem. In *ſenſu uerò naturali, ſeraphini extendunt alas ad om-*
nes prædictas partes: quia calefactoria eorum uirtus ubique exquiritur in lon-
gum, latum, & profundum, ſicut & ſolaris. Nec *aliorum ſedes commemorantur*
à Ioanne, *quamuis multæ ſint in domo æterni* Patris, *& à* Dionyſio *edoceamur*
de multis angelorum ordinibus, de quibus ſuprà explicauimus.

De *mercaua, ſiue tribunali* Dei, *ſecundum* Hebræos. Con. III.

EXtat *quoque in theologia* Hebræorum *tribunal* Dei, *quod mer-*
caua dicunt: ut ab Ezechiele, *& à diuerſis locis ſcripturæ habe-*
mus, ſed explicatum à doctoribus, *maximè in libro de formatio-*
Abrahã. *ne, qui* Abrahæ *inſcribitur:* Ad *quod pertinere dicũt* Ophaninos,
ſeraphinos, angelos miniſterij, & animalia ſanctitatis. Quæ *eo quòd in uſu non*
ſint apud Latinos *noſtros, nulli dubium, uidebũtur extranea ne dicam inepta,*
quia nihil triuiale penitus ſapiunt. Nec *tamen hinc deſiſtẽdum puto, quin aliqua*
ſcitu digna perſtringam, præter ea quæ ſuprà tetigimus. Ophaninos *igitur di-*
cunt angelos eſſe, qbus curæ eſt materiã rerũ diſponere, ut forma introduci poſ-
ſit. Nec *enim materia ſeipſam diſponit, cum nullã uirtutem actiuam habeat: ideo*
oportet, quòd ab extranea ui diſponatur. Seraphinos *autẽ dicunt calefactorias*
uirtutes, à quibus uita, & forma ſubminiſtratur. Angeli *uerò miniſterij multige-*
ni ſunt, ſicut & eis credita miniſteria. Sed *animalia ſanctitatis quatuor ab* Eze-
chiele, & Ioãne *concorditer memorantur, leo ſcilicet, uitulus, uel bos, aquila, &*
homo. Quæ *autem hæc animalia ſint (quamuis diuerſi diuerſa ſenſerint in ſen-*
Hieron. *ſu allegoricõ & morali, ut* Hieronymus *in* Ezechielem *longa ſerie recitat) nos*
anagogicum ſenſum interpretantes antiquos patres proſequemur dicentes, ꝙ
hæc quatuor ſunt, tanquam reges quadrigenerum animalium. Inter *armenta*
enim & animalia domeſtica bos eſt rex: inter feras leo: In *uolucribus aquila:*
Et *inter omnia rationalia homo: qui etiam ſuper angelos obtinet principatum,*
quo etiam ad utrumque ſexum. In *ſexu enim maſculeo* Chriſtus *eos excedit, di-*
Paulus. *cente* Paulo: Tanto *melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen*
hæreditauit. In *ſexu uerò fœmineo illa, quæ dicitur exaltata ſuper omnes cho-*
ros angelorum: Quibus *peculiarius (ut nõnullis ſapientibus placet) dictum, eſt,*
antequam formaretur homo de terra, & de coſta eius extraheretur Eua: Do-
minamini piſcibus maris, & cæteris creaturis. Sed *ad quid in illo tribunali leo,*
bos, & aquila? Dico, *quòd ſi omnia ab eo emanant, nonne & omnia ſuam de-*
bent habere in illo imaginem, & ideam & ſcribi in libro computi ſummi Dei?
Nam *ſicut in libris ſupputationum regalium, & bene regentium omnia annota-*
ta ſunt, & homines, & urbes, & redditus, & quicquid ad regnum pertinet: ſic
Dauid *& in libro* Dei *(ut inquit propheta) omnes ſcribentur.* Et *ne contendatur, ꝙ ho-*

mines tantummodo ibi ſcribantur, præmiſit dicens: Non *eſt occultatum os meum*
à te, quod feciſti in occulto: Imperfectum *meum uiderunt oculi tui. ubi* Hierony Hieron.
mus: Etiam *elementa, ex quibus componitur homo, cognoſcit* Deus *antequam*
formetur, & omnes partes elementares: ſed & ſtellas numerat, omnibus eis no
mina uocans: Numerat *quoque harenam maris, & pluuiæ guttas, omnium horũ*
in ſe habens idolum. Multo *magis animalia prophetis aliquando demonſtrata*
cognoſcit, & effigiem illorum in aula ſua refertiſsima continet. Et *ideo* Ioannes Ioan.
Daniel *&* Ezechiel, *qui aliquando ex eadem aula ad nos redeuntes ſe ibidem* Daniel Ezechi.
conſpexiſſe equos, ſerpentes, dracones, pardos, leones, uitulos, & beſtias uarias
retulerunt. Animalia *tamen illa regia peculiarius non ab re (ut mihi uideor) ha-*
bentur tanquam imagines, & ideæ ſingulares eorum, quæ hic ſunt, ſicut & ſin-
gularium regnorum & principatuum apud Imperatorem *habentur inſignia.* Et
cum ſint hæc animalia in regno illo, ſicut etiam ipſorum ſedilia, & eorum omniũ
quorum in hoc mundo typum gerunt. Sed *cum à prophetis alia non habeamus*
expreſſa de partitione illius ciuitatis, & de ſedilibus habitantium: nec nos ultrà
progredientes in huiuſmodi deueniemus ad hoſpites, per quos melius adhuc illa
partitio dignoſcetur.

MODVLVS OCTAVVS, HOSPITES.

Quot ſint hoſpites illius ciuitatis. Concentus primus.

VLtra *trinum, & unicum principem ſummum, atque reginam, quot*
ſint hoſpites in illo hoſpitio, qui ſemper ibidem in laudem principis
concinant, diffinire eſt impoſsibile, dicente Ioanne: Vidi *turbã ma-* Ioannes.
gnam, quam dinumerare nemo poterat. Et *de ſemine* Abrahæ *pro*
maiori parte ſaluando dixit Deus *ad ipſum* Abraham: Numera *ſtellas, ſi po-* DEVS.
tes: Sic *erit ſemen tuum, quod uidelicet egredietur de* Izahac, *qui quidem non*
ſecundum carnem (inquit Paulus*) de ancilla natus eſt, ſed de libera, ſecundũ ſpi* Paulus.
ritum per repromiſsionem, quæ ſunt per allegoriam dicta. Hic *tamen numerus*
(ut ait Dionyſius*) facultatem humanæ ſupputationis tranſcendens cognitus eſt* Diony.
illi ſoli, qui capillos capitis omnes dinumerat. Opinantur *nihilominus nonnulli ſe*
adinueniſſe numerum angelorum, & conſequenter eorum qui ſaluantur: quos to
tidem eſſe exiſtimãt, quot angeli. Dicunt *enim in quolibet choro, qui nouem ſunt,*
tot eſſe legiones, quot unitates legio ipſa complectitur quadrando numerum le
gionis. Legio *autẽ cõtinet (ut aiunt) ſex millia ſexcentos & ſexaginta ſex,* Qui
numerus, ſi quadretur & ducatur in ſeipſum, reddit 44435556, & *ſunt*
quadragĩta quatuor milia miliũ: & quadringẽta & triginta quinq; milia, quin
gẽti & quinquagĩta ſex: Sed *collecti ex õibus nouẽ choris eſſet,* 399920004
qui ſunt trecenta & nonagintanouem milia milium, nongenta uiginti milia, &
quatuor: ſed hæc relinquemus tanquam fundata in mera imaginatione. Alij *au*
tem exiſtimant numerum ſupputaſſe ex uerbis Danielis, *qui ait:* Milia *milium*

miniſtrabant ei: & decies centena milia aſsiſtebant ei. Et ſic erunt in cõputo iã factо duo milia miliũ: quis quidã de noſtris nouiſsimis theologis auſit aſſerere, quòd decies centena milia plura ſunt quàm milia milium: Quod ex omnimoda imperitia numerorum, & ſupputationum procedit. A nemine tandem iſtorum poſſumus habere uerum computum angelorum aut beatorum: Nam primi præſupponunt, quod probare debebãt: Et hi, qui innitũtur Danieli, haberent quidẽ computum iam factum, ſi declaraſſet propheta, quòd non ſunt plures angeli, quã illa duo milia miliũ. Hinc prudenter, & doctè inquit Hieronymus: Non ex hoc Danielis dicto numerus miniſtrorum Dei diffinitus eſt, ſed maiorem multitudinem humanus ſermo explicare nequiuit. Iſta enim ſunt milia, & iſtæ myriades,

David *de quibus, ut in pſalmo dicitur: Currus Dei decem milibus multiplex milia lætãtium, Dominus in eis. Nobis igitur utrorumque numerus, angelorum & ſanctorum relinquitur incognitus: notus autem illi cui pluuiæ guttæ, & harenæ puluiſculi agniti ſunt, Trigeneos autem eſſe hoſpites, diuinos ſcilicet, angelicos & humanos non ambigimus. Verum primum loquemur de inferioribus, poſtea dicemus quid ſupremi illi in inferioribus concinna ſuauitate operentur.*

De hoſpitibus angelicis. Con. II.

Bipartitæ dicũtur angelicæ mentes, in aſsiſtẽtes, ſcilicet & miniſtrãtes. Verum aſtant primo ſeptem ſpiritus, quibus credita eſt diſpenſatio totius regni cœleſtis, & inferni: quod (ut aiunt) ſub orbe lu-

Theolo. *nari eſt. Hi enim (ut dicunt ſecretiores theologi) omnia regunt uiciſſitudine quadam horarum, dierum, & annorum: ſicuti de planetis, quibus præ-*

Ioannes. *ſunt, dicitur ab aſtrologis. Et de his loquitur Ioannes noſter, dum ait: Et ſeptem lampades ardentes ante thronũ Dei, qui ſunt ſeptem Dei ſpiritus, per quos, tanquam per præcipuos miniſtros, omnia diſtribuit: & ſuperiora, quæ numero ternario gaudent: & craſsiora, quæ numero quaternario: & quadrariis elementis componuntur: ex quibus ternario, & quaternario ſeptenarius ille completur. Et quòd præſint ſeptem ſphæris, & conſequenter his, quæ ab ipſis diſponuntur,*

Idem. *ſatis clarè innuit Ioannes, dum ſequitur: Vidi in medio throni, & in medio ſeniorum, & quatuor animalium Agnum ſtantem habentem cornua ſeptem, & oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei miſsi in omnẽ terram: id eſt uirtute quocunque extenſi, ut oculis uideant omnia, & cornibus feriant cunctaferianda: ſtant enim in conſpectu Dei, ut audiant, & capeſsãt omnia, quæ iubet princeps. Mittuntur autem, & uadunt, aut uirtute extenduntur, ut ea, quæ ſibi credita ſunt, mandata exequantur per ſe, aut per inferiores miniſtros cœleſtis militiæ*

Mercur. *eorum regimini deſignatos. Qui (ut docet Mercurius) ſtatim poſt mentem, & ſpiritus numen fabricati ſunt. Mens (inquit) Deus utriuſque ſexus fœcunditate pleniſsimus, uita, & lux cum uerbo ſuo mentem alteram opificem fabricauit: qui quidem Deus, ignis, atque ſpiritus numen eſt. Septem deinceps fabricauit gubernatores, qui circulis mundum ſenſibilem complectuntur: quorum diſpoſitio fatum*

uocatur. Quòd autem dicit alteram mentem opificem, quæ eſt ſpiritus ſanctus, fabricatam: non ex cemento, & lapidibus intelligitur cõpoſita: ſed à Patre, Verbóque producta. Eſt quoque ipſe ſpiritus opifex, & artifex: ut in libro ſapientiæ legimus: Omnium eſt enim artifex, omnem habens uirtutem. Poſt quem ſpiri Sapien.
tum, inter ſpiritalia dicit fabricatos ſeptem illos gubernatores ſphærarum, & rerum diſpoſitores tanquam fidiſsimos miniſtros. Et cum hæc inferior Dei familia ſimulachrum habeat ſupernæ militiæ, & diuini tribunalis: hinc in figuratiua deſcriptione utriuſque eccleſiæ (triumphãtis ſcilicet & militantis) quæ habetur in libro Heſter ſacramentorum pleno, ſeptem principes deſcribuntur miniſtrantes regi Aſſuero: Qui repudiata Vaſti priſtina coniuge in uxorem acce Heſter.
pit Heſter: quam ſibi perpetuo fœdere cõiunxit: ſicuti Chriſtus repudiata ſynagoga eccleſiam ſibi æterno fœdere deſponſauit. In qua à principio ſeptem elegit eccleſias à ſeptem angelis gubernatas: quibus iuſſu principis ſcribebat Ioannes. Spiritu quoque ſancto dictante, electi fuerunt (ut in actibus Apoſtolicis le- Ioannes. Actus.
gimus) ſeptem diacones, qui præſiderent miniſtrationi rerum neceſſariarum. Quæ omnia (docente ſpiritu ſancto ordinata) conueniunt cum his, quæ ſunt in ſuperna curia: in qua ſeptem illi præcipui principes aſtant coram Deo cum multis milibus aliorũ: ut docemur ex Danielis oraculo. Nec tamen adeò aſtant, quin Daniel
interdum aliquo mittantur: ut de Gabriele legimus miſſo ad Zachariam, Danielem, & Ioſeph cuſtodiendos, ut aſſerunt Hebræi: ſed potiſsimè ad Mariam cum fœliciſsima legatione ac mirando nuntio aduentantis uerbi. Miſſus quoq; fuit Raphaël ad Thobiam: & Michaël in ſubſidium Gabrielis, ſicut in Daniele legimus. Sic & alij plærique de aſtãtibus miſsi ſunt tanquam legati de latere principis: ſicuti à pontificè Deum in terris referente deſtinantur Cardinales, qui de more ipſi Romano præſuli aſsiſtunt. Aſtantes autem ipſi, necnon & miniſtrantes in plura officia diſtributi ſunt. Diuiduntur enim in illos nouem ordines nec uulgo ignotos. In quibus primo ſunt ſeraphini, qui hauriũt ab illo igne diuino, undè ardeant, & nos inflamment. Sunt Cherubini, ſuſcipientes formas, & ideas, undè ipſorum intellectus multipliciter ornatus noſtrũ quoque depingat. Aſtant & throni aptè pro negotio compacti, ut firma ſint Dei ſedilia, noſque diſponãt, ut templum Dei effecti, ſuſcipiamus ipſum Deum, tanquam in hoſpitia ſibi gratiſſima commigrantem. Cæteri uerò (ut nonnuli docent) mittuntur. Dominationes enim ueluti architecti, præcipiunt, quæ reliqui exequantur. Virtutes opere complent cœlos mouentes, & omnigenum præſtantes influxum: quem nihilominus à primo fonte ſuſcipiunt. Poteſtates arcent ea, quæ ordinem diuinæ diſtribiſbutionis perturbare aliquo modo uidentur. Principatus publica curant, gentes, principes, magiſtratus, prouincias, & regna. Archangeli uerò dominis, regibus, pontificibus, & quibuſcunque regentibus præſident, atque ſacris interſunt. Angeli autem ſingulis hominibus ſinguli ſaltem cuſtodes aſsiſtunt. Sunt quoque principes ſeptuaginta duo, de quibus aliâs diximus. Sunt etiam quibus datum eſt no

cere terræ & mari: & quibus datum eſt probare, quanta ſit hominum fides in Dominum Deum ſuum. Nec deſunt, quibus incumbat ut nos ſedulò curent, defendant, cuſtodiant, ac etiam bella ſuſcipiant, ne unquam offendamus ad lapidem pedem noſtrum, niſi quantum diuina iuſtitia decreuerit, ſic fortè flagitiis noſtris exigentibus: uel ut probemur quanto animi robore tentantem Dominum ſuſtineámus. Sunt etiam, qui minutiſſimis herbis, lapillis, & omnibus inferioribus uirtutem ſubminiſtrent: & tandem, qui omnigenum miniſterium in maximam Dei domum conducant: Quorum officia multifaria omnem captum tranſcendūt humanū, & multo magis eorū numerus. Ideo nullus illū aſsignare præſumit, niſi qui ea, quæ decernit, penitus ignorat: Quibus & reſpondēt innumeri ſpiritus immundi tot exiſtentes in eratere inferiori, & immūdo, quot mūdi ſpiritus ſunt in ſuperiori, ut aſſerunt aliqui ſe ab oraculis accepiſſe. Hos itaque immundos cognoſcere deſiderans maximus ille Hebræorum theologus Simeon Beniochai aſſerit, non inepto forſitan ioco, ſibi demonſtratum in fumibulo quodam inſidere ducenta milia immundorum ſpirituum: Et in Euangelio habemus, quòd in uno tantum homine inhabitabat legio: qui expulſi à Saluatore, ac eodem non inuito in porcos ſe contulere eorum immunditiæ ſatis ſimiles. Si igitur in fumibulo uno, & in uno homine tot milia concluduntur, quàm innumerabilis ſit multitudo reliquorum hinc aliquo modo coniiciant ſapientes.

Sim. Be. | Euangel

De hoſpitibus humanis. Con. III.

SVnt etiam in illa ſuperexcelſa ciuitate humani hoſpites tam mirabili conſonantia diſtributi, & collecti, ut quæuis ordinata regna inferiora ne umbratilem quidem ipſius referant imaginem. Ibi enim eſt princeps totius creaturæ rationalis, qui rex regum, Dominus dominantium, & princeps regum terræ meritò dicitur. Ibi ea, quæ filia & uxor æterni regis eſt, eadem & mater ſummi principis. Sunt & patres patrum, qui patriarchæ dicuntur: qui patres eorum fuerunt, qui ſunt principes in noua Dei familia, iuxta illud prophetæ: Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij, conſtitues eos principes ſuper omnem terram: inter quos parentes & filios eſt mutua, & ſuauiſsima quædam conſonantia. Sunt & fundamenta utriuſque familiæ: prophetæ qui priſcam: & Apoſtoli, qui recentiorem fundarunt, iuxta illud Apoſtoli. Superædificati ſupra fundamenta Apoſtolorum, & prophetarum. Et hi ſunt ſuauiſſimo uinculo colligati, atque mirabili concentu ſibi inuicem correſpondentes: quia Apoſtoli non alia prædicarunt, quàm quæ prophetæ diuino oraculo edocti prædixerant: Quorum dicta obſcura, & obuoluta illi explicauerunt, & in lucem deduxerunt. Interſunt quoque Euangeliſtæ tanquam à ſecretis æterni regis in archiuis reponentes principis & ipſius militum geſta: Et hi ex diuerſis ordinibus ſunt delecti: Matthæus enim Apoſtolus fuit, & Lucas ex diſcipulis. Sunt quoque ſacerdotes, & reges utriuſque teſtamenti, omnes utique uncti &

Dauid. | Paulus.

chriſti Domini: quia diuiniores eſſe debent quàm cæteri. Interſunt & milites ſtrenuiſſimi in maxima etiã copia, qui fideles in præſtito iuramẽto ſanguinem, & uitam pro principe expoſuerunt. Adſunt & coniuges, qui ſuo matrimoniali ſacramento repræſentarunt nuptias illas cœleſtes, & ineffabiles Chriſti & eccleſiæ. Inter quos admittuntur & uiduæ, iam ſui matrimonij ſacramento functæ: omnéſque concinunt harmonicos hymnos principi ſummo, clamantes (inquit Ioannes) uoce magna, & dicentes, Amen, Benedictio, & claritas, & Sapientia, & gratiarum Actio, Honor, Virtus, & Fortitudo Deo noſtro in ſæcula ſæculorum Amen. Quod quidem Elogium loco propemodum exordij oppoſuit: Idemque perorationi adiecit: ut cõnecteret ea diuina nomina ueri dominij, quæ ſub numeris literarum illius dictionis Amen continentur. Quos hymnos gratiarum perſoluebant mundatis, & dealbatis ſtolis in ſanguine Agni: Seorſum autem hi, qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, uirgines exiſtentes cantat nouũ illud canticum, quod nemo cantare poterat, niſi illa centum quadraginta quatuor milia, qui illibati ſequuntur Agnum, quocũque ierit: & ſine macula ſunt ante thronum Dei. Habet nihilominus unaquæq; ipſorum caterua ſuas manſiones: quæ ideo multæ ſunt in domo æterni Patris. De peculiaribus autem quorumlibet cantionibus ſuo loco (autore Deo) pertractabimus. Omitto turbam illam magnam: quam ſicut nemo (teſte Ioanne) dinumerare poteſt, ſic nullus corundem officia, & manſiones.

Ioannes. Idem.

De hoſpitibus diuinis. Con. IIII.

EXtant & diuini hoſpites, à quibus omnis concentus, laus, gloria, eſſe etiam ac uiuere, & omne bonum: & in quos omnes hymni, & laudes diriguntur. A Patre enim habent, ut ſint, qui laudant: A filio menſuras norunt, & artem concinendi, & regulas, quibus moueant cor, manus, linguas, & omnia, in ueras laudes: cũ in ipſo ſint regulæ omnia dirigentes: A ſpiritu ſancto uerò flatum attrahũt, quo ſonoras red dant uoces. Spiritus enim in ea lingua, quæ ſancta dicitur, & eſt propria ſacri eloquij, nominantur רוח ruah, quod uentum, & flatum ſignificat. Ipſe enim dedit piſcatoribus, & omnibus Chriſti affeclis flatum, uocem, & copiam fandi, Chriſto id atteſtante, qui ait: Nõ enim uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus Patris ueſtri, qui loquitur in uobis. Hic enim repleuit puerum citharœdum, & pſalmiſtam fecit: perfudit paſtorem ouium, & legiſerum ſtatuit: impleuit paſtorem armẽtarium ſycomoros uellicantem, & prophetam reddidit: impleuit piſcatores, & Apoſtolos, atque concentores effecit: tetigit perſecutorem, & doctorem gentiũ conſtituit: perflauit publicanum, & in Euangeliſtam promouit. Viſitat in dies idiotas, & ſimplices, & in doctores illuminatiſſimos euadunt: Idem enim eſt ſpiritus diuidens ſingulis, qui operatur omnia in omnibus. Et ſi hos peregrinos replens concentores Dei effecit, quid faciet illis, qui iã ciues, & domeſtici Dei eſſe

CHRISTVS.

ςti ſunt, nunquam à loco, & gradu illo receſſuri? Nec minus Filius *impartitur*
continuè de ſua plenitudine, ut habeant undè creſcant: aut ſaltem perſeuerent
Diony. *in continuam laudem.* Et Pater *omnium exuberantiſſimus fons dat, ut robo-*
rentur, moueantur in Deum, *& beentur, iuxta illud* Dionyſii: Gaudent *omnes*
mouente Patre. *Sicut igitur omnes beati, quicquid habent, ab illo triſagio ſuſci-*
piunt, ſic in illum tendunt omnes, & aſpiciunt tanquam lineæ ad centrum, à quo
emanant. Q*uæ conuerſio in idipſum à quo proceſſerunt perfectum diapaſon*
reddit.

MODVLVS NONVS, SPONSALITIA.

Quomodo, & quando initiatum fuerit matrimonium inter Deum & animam. Concentus *primus.*

MAximum *quippe eſt nuptiarum ſacramentum, adeo ut perfectâ*
fabrica, & introducto in eam ipſius antiſtite, ſtatim celebra-
tæ fuerint nuptiæ: & à Deo *indictum matrimonium primis pa-*
rentibus noſtris: Extremam *nanque opifex fabricæ manum*
imponens, homini iam effecto dare decreuit adiutorium, quod
ſtaret coram eo: pro quo textus noſter habet: Fecit *adiutorium ſimile ſibi.* Hinc
immiſſo ſopore in Adam, *accepit unam de coſtis eius, & formans eam in mu-*
lierem, adduxit ad Adam, *aſſignauitque in uxorem: ut & humanũ genus ex ap-*
plicatione actiui ad paſſiuum, ſuum ſentiret concinnium: & gauderet fœcun-
ditate tanto celebriori quàm cætera animantia, quanto homo illis melior eſt.
Hanc *igitur formatam mulierem de coſta uiri ſuſcepit ipſe* Adam *dicens:* Os
nunc de oſſibus meis, & caro de carne mea: Propter *quod homo relinquet pa-*
Paulus. *trem, & matrem, & adhærebit uxori.* Q*uæ uerba recitans* Paulus *cum Ephe-*
ſiis ſubinfert: Hoc *ſacramentum magnum eſt, dico in Chriſto, & eccleſia:*
Et *ſicut ſcriptura ſacra enarrata fabrica, primo de matrimonio pertractat:*
Ioannes. Eadem *pari modo deſinet in ſacramentum nuptiarum, dicente* Ioãne, *in fine pro-*
pemodum celeberrimæ, & poſtremæ uiſionis, dum exultantium referret per-
ſonam beatorum: Gaudeamus, *& exultemus, quia uenerunt nuptiæ agni.* Et *ite-*
CHRISTVS. *rum:* Beati *qui ad cœnam nuptiarum agni uocati ſunt.* Illius *etiã ciuitatis prin-*
ceps, & Dominus *dum in humanis ageret, regnum cœlorum, & ſummam totius*
negotij humani nuptiis comparat. Cum *ibi igitur nuptiæ omnium celeberrimæ*
conducantur, uideamus quis ſponſus, quæ ſponſa, quo hymenæo, quibus cõuiuiis,
Oſee. *quo contractu, quo auſpice celebrentur.* Sponſus, *nulli dubium eſt, qui per Oſeã*
CHRISTVS. *ait:* Deſponſabo *te mihi in fide, & ſcies, quia ego* Dominus. Q*ui ſponſus clarius*
exprimitur in Euangelio *ab ipſomet, dum ait:* Simile *eſt regnum cœlorum ho-*
mini regi, qui fecit nuptias filio ſuo. Filius *autem regis ſummi omnium ſæculorum*
Chriſtus *eſt, & ipſe rex:* Sceptrum *enim iandudum à* Patre *accepit.* Sponſa
autem eſt quælibet anima conſentiens huic contractui: Et *conſequenter tota ec-*

cleſia, & collectio fidelium eſt ſponſa, non quidem ſuperuacanea & importuna huiuſmodi ſponſo, qui nunquam in his deerit, quæ ad illas nuptias exquiruntur. De plenitudine enim eius *(inquit Ioannes) omnes accepimus, omnia ſcilicet* Ioannes.
quæ in hoc, & in aliis negotiis opportuna ſunt. Si enim pro omnibus Adæ debitũ ſoluit, ſi omnibus promeruit gratiam, & gloriam, ſi omnium nuditatem tegit, ſi omnes (ipſe enim eſt omnium pater) regenerat, omnes etiam animas deſponſare poteſt: & dare undè concipiant, & pariant fructum bonorum operum, ut inquit Apoſtolus: Potens eſt autem Deus omnem gratiam abundare facere in uo- Paulus.
bis: ut abundetis in omne opus bonum, ſicut ſcriptum eſt: Diſperſit, dedit paupe- Dauid.
ribus: iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi. Qui autem adminiſtrat ſemen ſeminanti, & panem ad manducandum præſtabit: & augebit incrementa frugum iuſtitiæ ueſtræ, ut in omnibus locupletati abundetis. Nullus igitur talem ſpõſum recuſet, quaſi non poſſit ſupplere tot ſpõſis: Diues eſt enim in omnibus his diuitiis, quæ impartitæ non decreſcunt: Poténſque eſt ea uirtute, quæ multis communicata, nõ exinanitur: ſicut nec lux, neque uirtus ſolis multis impertita, & omnia inferiora fœcundans diminuitur. Et quia matrimonium initiatur, contrahitur, ratificatur, & conſummatur, primo uidebimus quomodo, & quãdo, initiũ ſumpſerit. Initiatæ igitur fuere hæ nuptiæ per Spiritum ſanctum, quando ipſo dictãte, toties nos per prophetas ad hunc contractum Deus inuitat: iuxta illud, quod habetur apertè in Oſee: Deſponſabo te mihi in ſempiternum: deſponſabo te mi- Oſee.
bi in iuſtitia, & iudicio, in miſericordia, & miſerationibus: pro quo in Hebræo habetur וברחמים *ube rahamim: quod nos interpretari poſſumus, in benignis amoribus, uel pietatibus. In lege enim ſeuerus ſponſus deſponſauit in iudicio, & iuſtitia: ſed in Meſſiah præbens ſe benigniſſimum deſponſauit in miſericordia, pietate, gratia, & omnibus benedictionibus per illud uerbum rahamim ſignificatis: Et per Ezechielem diuino ſpiritu afflatum inquit: Et iuraui tibi, &* Ezech.
ingreſſus ſum pactum tecum, & facta es mihi in ſponſam ſcilicet per conſenſum, quem facilè præbet omnis anima, quæ natura ipſa appetit beatitudinem ſub his nuptiis conuolutam. Habes igitur quomodo initiatæ fuerint iſtæ nuptiæ, ad quas inuitauit primo angelos: Verum multos eorum indignos reperit: undè etiam tanquam rebelles, & temerarios iuſſit expelli. Inuitauit & omnes homines, ſed plæríque ſeſe ineptiis, uilibuſque ac beluinis propemodum rebus immergentes, indigni tanto conſortio non iniuria ſunt reiecti, dimiſſique in cœno ſordidarum uoluptatum uolutari. Hinc ipſis eiectis ad nuptias alios conuocauit per nomenclatores & nuntios angelicos, propheticos, & Apoſtolicos: qui omnes ſoliciti de noſtra ſalute inuitant ad illas nuptias quoſcunque repererint in uiarum exitu, ſeu triuiis ac mundi compitis.

Quomodo fuerit contractum. Con. II.

CONtrahitur matrimonium per uerba (ut aiunt) de præſenti uinculo indiſſolubili inter Chriſtianos: licet iis, qui uiuerent ſecundum legem, permiſſum fuerit dare libellum repudij: quod & Mahumetici obſeruant. Differt autem matrimonium: quod fit per uerba de præſenti inter coniuges illico annuentes, à ſponſalitiis, quæ fiunt per uerba de futuro, & per parentes, aut per internuntios, & quoſuis auſpices, adhuc impuberibus ſponſis: qui adulti multoties reſcindunt huiuſmodi pactiones: inter Chriſtum autem & animam matrimonium initiatum per prophetas, contrahitur per uerba de præſenti in baptiſmo: quando baptizandus petit fidem: & omnimodum conſenſum præſtat, per quem contrahitur uerum connubium. Et quia de more dexteram dexteræ complicant: hoc repræſentatur per aquam ſenſibilem, qua immergitur, accedente uerbo: ex quibus præſtatur ſignum ſenſibile huius contractus. Interponitur autem uerbum, ſicut ſolet dici in matrimonio carnali, uolo te in meam, & uolo te in meum, ita hîc dicitur: Abrenuntio diabolo, mundo, & pompis eius, ut penitus adhæream ſponſo meo Chriſto: Qui huiuſmodi connubium etiam iureiurando com-
Ezechiel *probat, iuxta illud Ezechielis: Et iuraui tibi, & ingreſſus ſum pactum meum tecum, ait Dominus: & facta es mihi in ſponſam: ſed quando? Audi quid ſubnectat: Et laui te aqua, & mundaui ſanguinem tuum ex te, & unxi te oleo: Quæ omnia in baptiſmate fiunt. De quo, nulli dubium, loquitur propheta ſub typo figuratiuæ ſponſæ, quæ & ipſa lauabatur aqua: ſed non ea perfecta, qua lauamur nos. Coniungimur autem Chriſto in baptiſmate, uinculo, & fœdere indiſſolubili, quod infringere nulli aliquando licet, neque poteſt, ſine expreſſo adulterio. Neque uerò ullam aliquãdo repudiauit uxorem, & ſi à chariſſima olim coniuge ſynagoga nimirum ingrata diuortium fecerit: ut in figura habemus de Vaſthi, quæ regium contemnens imperium repudij libellum commeruit. Hinc etiam inualuerat conſuetudo (aſſiſtente nihilominus lege) ut crebrò diſſoluerentur coniugia. Quod nullatenus conceditur Chriſtianis, quibus*
CHRISTVS. *dictum eſt à ſponſo: Ego uobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi, nunquam repudiaturus, licet mille committatis adulteria, non tamen impune: Perſeuerãte enim matrimonio indiſſolubili cum tota eccleſia, pœnam adulterij unaquæq; impudens anima nõ iniuria exoluet, quãdo expelletur ſeparatione per-*
Idem *petua à ſponſo dicente: Ite maledicti in ignem æternum. Vnde nunquã repudiabitur ſponſa hæc uniuerſalis, quæ dicitur eccleſia catholica: Verum reiecta aliqua particulari, alia ſuperinducetur, ut plenus ſit ille numerus, quo ſponſalitius hic cœtus concluditur: In Iob enim prædictum fuerat: Deus conteret plurimos: & ſtare faciet alios pro eis. Et in Apocalypſi: Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Nec iſti repudiãtur à ſponſo, niſi quatenus ipſi cõtemnũt*

ad fœliciſsimas nuptias uenire, ſeu ipſas reſpuentes, ſiue etiam negligentes bis intereſſe, ut in Euangelio dicitur: Et qui inuitati fuerant, non erant digni. Vndè alij introducuntur, ut impleantur nuptiæ, perſeuerante ſponſo in hac ſententia, ut habeat hanc congregationem in ſponſam; nullum ipſius congregationis repudians, niſi qui ſponte uenire, aut permanere contempſerit. Priorem uerò ſponſam à deò repudiauit, ut neminem ex illo cœtu ad nuptias admittat, niſi in gremium huius nouæ ſponſæ confugiat chriſtianus effectus. Et ut ad ſacramentum primorum parentum redeamus, uocata fuit uxor protoplaſtis Virago, quia de uiro ſumpta erat: & hæc collectio uocatur Chriſtiana, quia de Chriſto ſumpta eſt. Illa de coſta uiri, & hæc de latere Chriſti: à quo (inquit Auguſtinus) omnia ſacramenta emanarunt, maximè baptiſmus: qui habuit efficaciam ab illo ſanguine, & aqua: aut ab illo, quod importabat ille ſanguis, & aqua. Et cum in baptiſmo formetur iſta uxor, meritò dicere poſſumus, quòd extracta ſit de latere Chriſti dormientis. Et ſicut illi duo, & omnes coniugati (teſte Euangelio) conueniunt in carnem unam, ſic Chriſtus, & eius ſponſa uniuerſalis, aut particularis conueniunt in ſpiritum unū dicente Paulo: Qui adhæret Deo unus ſpiritus efficitur cum eo.

Auguſt. Paulus.

Qualiter ratificatum. Con. III.

Firmatur matrimonium carnale, & ratum habetur coram ſacerdote: qui teſtis, & miniſter exiſtit illius ſacramenti. Sic & hæc ſpiritualis deſponſatio ratificatur coram Epiſcopo, à quo ſuſcipimus ſacramentum (ut aiunt) confirmationis: quia confirmatur fœdus, & iuſiurandum præſtitum in baptiſmate. Dicitur quoque illud, ſacramentum chriſmatis: quia ungitur ſuſcipiens particulari unctione diuinitatis. Confirmatur quoque, & ratificatur nuptiale fœdus contractum baptiſmate, quandocunque ſuſcipimus ſacramentum confeſsionis, aut eucharistiæ: ſiue quouis alio munere donemur à Chriſto ſponſo. Sed ueram confirmationem ſuſcipimus, quando adeò ſolidamur in gratia Dei, ut in ea ſiſtamus uitæ huius curricula: quamobrē nullum nobis in poſterum timeatur diuortium. Quam confirmationem appetebat propheta dicens: Et ſpiritu principali confirma me: uel ſpiritu uoluntario, liberali, generoſo, ſiue munifico: Idenim נדיב nedib ſignificat, quod traductum habemus principali. Præuidēs quoque propheta, ea quæ ſponſus facturus erat cum ſponſa ſua eccleſia, deprecatur, & ait: Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis, à templo ſancto tuo quod eſt in Ieruſalem, uel hac inferiori, ubi contractum iſtum celebrauit in cruce, & confirmauit Sancti ſpiritus infuſione: uel in Ieruſalem ſuperna, ubi & iſtæ celeberrimæ, & quæcunque aliæ nuptiæ conficiuntur, dicente Chriſto: Quos Deus coniunxit homo non ſeparet. Si Deus igitur has coniunctiones & copulas matrimoniales efficit, in cœlo fiunt, ubi ipſe habitat. Vndè confirmari petimus (inquit Hieronymus)

Dauid. CHRISTVS. Hieron.

quia debiles ſumus.

Quomodo conſummatum. Con. IIII.

C*Onſummamus tandem hoc ſpirituale matrimonium, quando bono opere exequimur, quod promiſimus: In qua conſummatione intercedit conceptus, & partus. Sed quia hæc fieri nequeunt ſine ſponſa prægnante, ideo inquit Iſaias: A facie tua Domine concepimus, ſicut mulieres rectè concipiunt à facie maritorum. Sequitur: Et peperimus ſpiritum: quia totum illud matrimonium ſecundum ſpiritum intelligi debet. Salutes autem non fecimus terra: id eſt nos, qui ſumus terra, nihil ſalutis operamur: quia ſalus ex Deo eſt. Et non cadent habitores orbis ultrà, ab iſta uidelicet deſponſatione, quando fœcundiſſimos obtulerimus fructus noſtri conceptus, & partus: quia tunc dicetur de nobis: Filij tui ſicut nouellæ oliuarum, in circuitu menſæ tuæ. Quibus fructibus onuſti ingredientes illa æterna tabernacula, & thalamos, quos multiplices diximus præparatos, non ceſſabimus à conſortio ſponſi: quia tunc maior, & perfectior erit coniunctio, atque unio: & hæc perpetua, colligante illo ſacratiſſimo hymeneo, qui ſpiritus, & nexus Dei eſt, omnes colligans, & uniens, quos perfundit. Tunc erunt illa uera oſcula, de quibus in canticis dicitur: Oſculetur me oſculo oris ſui. Tunc amplexus caſtiſſimi, & ſanctiſſimi amoris, de quibus ibidem dicitur: Læua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me, meliori quippe dextera, & amplexu, quàm hic humanus & carnalis. Tunc ſanctitas, & unio in ſpiritu uno: Pro qua rogauit ſponſus dicens: Pro eis ego ſanctifico meipſum, ut ſint & ipſi ſanctificati in ueritate: Nam uniti mecum, cum ſanctificatus ſim, & ipſi ſanctificātur. Nec pro eis tantum rogo, ſed pro eis, qui credituri ſunt per uerbum eorum in me: ut omnes unum ſint, ſicuti tu Pater in me, & ego in te, ita & ipſi in nobis unum ſint: in quam exoptatam unionem omnes contendimus.*

Iſaias. Dauid. Cantica. CHRISTVS.

MODVLVS DECIMVS. VICTVS.

Quis panis paratus ſit in hoc cõuiuio. Cõcẽtus primus.

D*EVS cuius perfecta ſunt opera, tanquam optimus artifex omnia fabricauit ualde bona: & in ipſorum gradibus perfecta. Hinc & optimus prouiſor (ut ſuprà diximus) cibum, & potum pro utroque homine ſuſtentando præparauit: ne fortè extraneo communita præſidio ab eodem ſummo opifice, qui hominem innumeris cumulauis beneficiis, deficeret. Has autem epulas præparauit multigenas ad tollendum faſtidium: Et quod mirum eſt, pro homine animali unicum præparauit cibum, panẽ uidelicet, qui nunquam nauſeam afferret: Vnicum quoque poculũ*

ſuſtentans, uiuificans & læiificans, quod eſt uinum ex phœbea natura ſemper conferente, niſi ſubiectum recipiens ſit malè diſpoſitum, aut plus aſſũmatur quã fuerit opportunũ. Pro homine itidem ſpirituali cibum præparauit ſub ſpecie & nomine panis, quo nullum naturæ edulium accommodatius habetur, cui poſſet comparari, & ab eo denominari. Ideo cœleſtem illam ambroſiam, & mana ſuauiſſimum modo abſconditum, tunc autem patens, cibum utique omni ſuauitate repletum, panem uocauit dicens: Ego ſum Panis uiuus qui de cœlo deſcendi, ſi quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum. Quàm belle, & quàm accommodatè eſt præparatus panis uitæ in ſuſtentaculum, & uitam membrorum Chriſti: ut uiuant de ſpiritu, & de uita Chriſti: ut ſequatur illud, quod ait Apoſtolus: Vnum corpus, & unus panis ſumus omnes, qui de uno pane, & de uno calice participamus. Sicut enim ex multis granis unus panis conficitur, ſic ex multis membris credentium efficitur unum corpus Chriſti uiuens totum uita Chriſti, imò illa uita, quæ eſt Chriſtus. Ideo dixit: Qui manducat hunc panem uiuet in æternum. Et iterum: Qui manducat me, ipſe uiuet propter me. Et ſicut nihil melius, nihil facilius, nihilq́ue aptius immutatur in corpus noſtrum quã panis: Pari modo, ut immutemur in Chriſtum, datur nobis hic cibus, quem qui manducat non mutat illum in ſe, ſed ipſe mutatur in cibum manducatum (inquit enim Auguſtinus) ut in ipſo uiuat. Qui uult ergo uiuere, habet ubi uiuat, & unde uiuat: Credat, accedat, comedat, incorporetur trãſmutatus, & noua uita donatus, ut tandem comedat cibum illum nouum: & bibat uinum nouum: Quæ qui guſtauerint, nec corporeæ, nec ſpirituali morti deinde ſubiicientur. Et ille eſt uerus panis uitæ, & uerum mana abſconditum, quod nemo ſcit, niſi qui accipit: unde non ab alio de ipſo edoceri poteſt, niſi ab experientia, & guſtu præſtito ab authore gratiæ.

[Margin: CHRISTVS. — Paulus. — CHRISTVS. — Auguſti.]

Quòd uinum. Con. II.

Vinum quidem in ultima cœna propinauit nobis admirandum: melius tamen in noſtro circunſonanti regno, & in nuptiis cœleſtibus promittens, dum ait: Amodo iam non bibam de hoc genimine uitis uſque in diem illum, cum illud bibam nouum in regno Patris mei. Cum igitur de illo regno, & de illis nuptiis loquamur, explicandùm quoque nobis eſt, quid ſit illud uinum, quod ibi dandum promittitur. Vinum quidem exprimitur ab uua, & de uite naſcitur: Nec ab alia uite prouenire poteſt niſi ab illa, de qua dixit: Ego ſum uitis uera. Et præparatur in illis nuptiis cœleſtibus, quas figurabant nuptiæ illæ, in quibus cœleſtis ſponſus ſupra hominem ſeſe primum oſtendens, & ſupra naturæ ordinem ex aqua fecit illico uinũ, & ſolo iuſſu: quod natura facit temporis interuallo, & debitis mediis. Ne igitur nuptiæ illæ, quas conſecrandas ſtatuerat in ſacramentũ uerarũ

[Margin: CHRISTVS. — Idem]

B. Virgo *nuptiarum, mœſtæ, & inſipidæ abſque uino tranſigerentur, Pientiſſima Mater imbecillitati, ac egeſtati humanæ ultro miſereſcens dixit ad Filium ueram uitem: Vinum non habent; ſed cum* I E S V S *non adeſſet ueris nuptiis, ſed a-*
CHRISTVS. *lienis tanquam aduentitius, ideo inquit: Quid mihi & tibi mulier, cum hæ nuptiæ noſtræ non ſint? Nondum uenit hora mea, qua uidelicet mihi uero ſponſo parentur ueræ nuptiæ. Mater autem & has figuratiuas curans, & pro eis ſolicita authoritate materna, & uoluntatis Filij conſcia dixit miniſtris: Quæcunque dixerit uobis facite. Et dicit Euangeliſta, neque ipſe inſcius arcanorum cœleſtium: Et erant ibi hydriæ ſex poſitæ. Has hydrias Hieronymus in*
Hieron. *Ezechielem, & nonnulli alibi interpretantur ſex ætates, tanquam uaſa capacia aquæ tam ſupramundanæ quàm inferioris: Quæ aqua ſi tranſit per ueram uitem Chriſtum, decoquente ſupramundano ſole conuertitur in bonum uinum; quod figuratiua illa tranſmutatio deſignat. Si autem hydriæ plenæ ſunt tantummodo aqua inferiori, id eſt gratiis, quas dicunt gratis datas, ferueſcente malo calore concupiſcentiæ conuertũtur multoties in uinum, de quo cum indignatione inquit Moſes in Cantico: De uineis Sodomorum uinea eorum, & de*
Moſes. *ſuburbanis Gomorræ: Vua eorum uua fellis, & botrus amariſſimus. Fel draconum uinum eorum, & uenenum aſpidum inſanabile. Quo uino illa meretrix magna, id eſt mundialis concupiſcentia potauit omnes gentes: Ideo dicitur uinũ illud perueniſſe de uineis Sodomæ, & de ſuburbanis Gomorræ: Quæ ſicut exarſerunt in concupiſcentiis ſuis peſſimis, ſic etiam exarſerunt igne diuinæ iuſtitiæ. Et hæc eſt uinea amatorum mundi, cuius uua, & botrus eſt fel amariſſimus: quia amarum eſt dereliquiſſe Dominum propter concupiſcen-*
Ierem. *tias. Vndè bis plangendum eſt amarè, ut ait Ieremias in lamentationibus ad populum ſuum mundi affectibus obuolutum: Luctum unigeniti fac tibi plan-*
Ezechie. *ctum amarum, Et Ezechias aduertens ad quid eum deduxerat uinum iſtud, dicebat: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Et bene uocatur uinum hoc mundanum fel draconum, quia propinatum eſt à dracone, & ſerpente antiquo in irreparabilem ruinam noſtrã unde ſequitur: Et uenenum aſpidum inſanabile, humanis, uidelicet, uiribus, abſque auxilio cœleſtis redemptoris. Et huic reſpondet uinum diuinæ ſententiæ amariſſimum, de*
Dauid *quo propheta in pſalmo: Calix in manu Domini uini meri plenus mixto, aut mixtione: quia ipſe Dominus habet imperium, & iudicium, potentiam & iuſtitiam, ut bonos remuneret, & malos puniat. Et diſtillauit, uel redundare fecit, pro quo traductio noſtra habet inclinauit: Redũdauit, & redundat malitia perpetrantis malum ſuper caput ipſius; ſic decernente diuina iuſtitia. Veruntamen feces eius epotabunt omnes impij terræ: Diuinæ enim iuſtitiæ uinum boni deguſtant, feces autem peccatores & impij. Sed reuertamur ad eos, qui bibunt hîc bonũ uinum reficiendi meliori & cœleſti. Vinum igitur quod hîc bibere de-*

bemus eſt duplex, charitatis, uidelicet, & ſapientiæ: Non utique illius ſapientiæ ſuperioris, quæ in ſcriptura ſacra dicitur lac, ut alibi declarauimus: Quod paucis datur, uinum autem pluribus. Et ad hoc etiam inuitamur in Canticis ubi dicitur: Bibite amici, & inebriamini. Et iterum per prophetam: Calix meus inebrians quàm præclarus eſt: Quem calicem propinans, & effundens in die Pentecoſtes, adeò inebriauit diſcipulos, ut dicerent nonnulli ex iis, qui aderant, eos eſſe temulentos. Ebrij utique erant, & pleni illo uino, quod uerè lætificat cor hominis, quod Græco ſermone paracletus dicitur, id eſt conſolator. Quod uinum aliquantulum deguſtans Petrus in monte Thabor, adeò lætus fuit, ut diceret, Domine bonum eſt nos hîc eſſe. Deguſtauerat & Paulus qui dicebat: Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto: ut illud melius & nouum bibam in domo Patris eius. Libauerat quoque Stephanus quàm ſuaue eſſet, undè ebrius lapides torrentis, quibus lapidabatur, ipſi dulces fuerunt. Hauſerat & propheta, qui debacchando clamat: Guſtate & uidete, quoniam ſuauis eſt Dominus. Guſtauerant Apoſtoli, & martyres omnes, ut plena ebrietate atque furore & ipſi debacchantes, ad mortem perniciter currerēt, ut citius deguſtarent illud melius, ad quod animabantur dulcedine iſtius inferioris. Vinum eſt etiam ſanguis Agni, qui pro nobis effuſus eſt: Ad quem bibendum ipſemet Agnus omnes inuitat dicens: Accipite & bibite ex eo omnes: Hic eſt enim calix ſanguinis mei, noui & æterni teſtamenti, qui pro uobis & pro multis effuſus eſt in remiſſionem peccatorum: Hoc facite in meam commemorationem, & in memoriam uini melioris parati in domo Patris æterni. Ad quod bibendum ut capaces efficiamini, ecce uerto hoc uinum in ſanguinem meum plenum ea uita, quam ſimul cum ſanguine tribuo: ut & uos uiuatis ea uita, qua poſſitis illud bibere, quod nemo bibit, niſi qui uiuit cœleſti uita. Et hoc eſt quod dixit: Ego diſpono, ſcilicet ꝑ paſſionē meā, & ſanguinem meum effuſum, uobis regnum, ſicut diſpoſuit mihi Pater: ut per hanc acerbam paſſionem, & transformationem ad alium modum uiuendi, accedam ad illud ſympoſium, in quo bibitur uinum perfectæ beatitudinis emanantis à uerò Baccho, & uerò Sole. Hinc dixit Apoſtolis petentibus ſedere ſecum: Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum? Satis clarè inferendo, quòd qui uult accedere ad conuiuium illud cœleſte, oportet quòd bibat calicem paſſionis, abnegando ſemetipſum, & transformando ſe per ueræ crucis mortem, ut ſequatur IESVM per hanc uiam euntē ad cōuiuiū illud. Iſti igitur ſunt calices, hæc ſunt uina nobis hîc bibēda, ſapientia, charitas, mortificatio, & trāsformatio ſui ipſius in cœleſtē uitā: ut, poſſimus bibere uinum illic apponendū, & celebrare uera bacchanalia, & ducere uera tripudia, atq; dare & reddere ueros amplexus nuptiales, ubi duo id eſt omnis beata creatura unietur in ſpiritum unum cū Chriſto & Deo cui adhæſit: à quo diuelli amplius nullo modo poterit. Tunc licebit uera oſcula figere, & omnibus deliciis perfrui impune, cum nihil uetitū ſit, nihil prohibitū in his qui ſunt uera, & ſanctiſſima unione cōiuncti: quia ibi nul-

Cantica. Dauid. Paulus. Dauid. CHRISTVS. Idem

lum uitium, cui cedat, aut cui ſubiaceat beatus, qui erit (ut inquit Auguſtinus) pacatiſſima uirtute & conditione perfectus.

Quis panis, & quæ caro. Con. III.

CVm de ſolo pane ſuprà dixerimus, nunc uidendum eſt, quomodo panis effectus caro detur nobis in conuiuio cœleſtium nuptiarũ, ſicut dixit ſponſus: Panis quem ego dedero, caro mea eſt pro ſæculi uita*. Et quid eſt quod dicit, panis eſt caro?* Panis *enim comedutur, ut tranſmutetur in carnem, & caro efficiatur. Cum autem iſte panis cœleſtis non tranſmutetur, ſed tranſmutet manducantem, comedimus hũc panem ut tranſmutemur in Chriſti carnem & corpus, & efficiamur duo in carnem unam, ut dicat de nobis uerus Adam: Os nunc de oſſibus meis, & caro de carne mea. Comedimus itaque hunc panem, quo transformemur in corpus & carnem Chriſti, quando ſuſcipimus eius doctrinam, quæ eſt panis uitæ & intellectus, & eſt aqua ſapientiæ ſalutaris: & etiam quando debitè comedimus ipſum corpus Chriſti, Sed non fit per aliquod illorum uegetatio & tranſmutatio, niſi adſit ignis ille ſpiritus ſancti & amoris, quo decoquatur cibus antequam accipiamus, ut non conſuetudine, uel hypocriſi, uel alia quauis obliqua cauſa ſuſcipiamus illum ſed ſyncero amore & affectu. Quo etiam igne ſuſceptum cibum decoquamus, & digeramus: Tunc enim uera transformatio*

Aca. Epi. *efficietur in nobis per ignem amoris, qui (ut academici, Epicurei, ſed potiſſimè* Diony. *noſter docet) trãſmutat amantẽ in amatũ. Caro itaq; præcipuè præparata in cœleſtibus nuptiis eſt caro noſtri ſponſi, &* Agni *immaculati immolo-*

CHRISTVS. *lati pro ſæculi uita: Et præter hanc carnem in* Euangelio*, ubi de ipſis nuptiis cœleſtibus pertractatur, fit mentio de aliis quibuſdam carnibus à ſponſo dicente: Tauri mei, & altilia occiſa, id eſt dogmatum magnitudo per tauros (ut ſentit* Hieronymus *) & altitudo doctrinæ* Dei *per altilia. Sed Hebræi ſapientes*

Hieron. Hebræi. *dicunt, quòd Deus in conuiuio pro iuſtis parat taurum, auem, & piſcem: de quorum primis Chriſtus meminit. Taurus enim eſt animal noſtrum, quod expurgabatur per taurum legalem: Auis eſt portio illa ſuprema animæ, quæ uolãdo ſemper alta petit, per aquilam alibi à Hieronymo interpretata: Piſcis autem qui nutritur in aquis ſpiritus medius, aut rationale noſtrum eſt: quod nutritur & delectatur in aquis ſapientiæ, & doctrinarum. Et hæc omnia parantur in il-*

Apocal. *lo conuiuio comẽdẽda à ſponſo, & cõuiuis, ſicut ipſe ait in Apocalypſi: Cœnabo ſecum, & ipſi mecum. Cœnare utique nobiſcum delectatur, non quòd indigeat bonorum noſtrorum, ſed ut comedens immutet nos in ſe, ut unum & idem efficiamur ſecum ab ipſo eſi, digeſti, & in corpus ipſius uegetati. Piſces autẽ*

Ezechi. *tangit Ezechiel dicens:* Plurimæ *ſpecies erunt piſces eius, ſicut piſces maris magni: quia multiplices erunt, non dicam tantummodo ſpecies, ſed genera horum piſcium, id eſt ſpirituum & animarum rationabilium: qui ſpiritus aſſumentur*

ad illud conuiuium uniendi ſimul cum ſponſo: Quos piſces Chriſtus non nominauit in illo conuiuio parato, ſed poſt reſurrectionem aſſumpta natura, & conditione ſpiritus de ipſis comedere uoluit, diſtribuens etiam diſcipulis, ut narrat Ioannes dicens: Accepit Ieſus panem, *& dabat eis, & piſcem ſimiliter.* Sed Lu- Ioannes. *cas quoque ait:* Et *cum manducaſſet partem piſcis aſſi, & fauum mellis, ſumens* Lucas. *reliquias dedit eis dicens: Hæc ſunt uerba, quæ ego loquutus ſum uobis, dum adhuc eſſem uobiſcum. Alius igitur eſt hic piſcis, quem comedit* I E S V S *poſt reſurrectionem, quàm illi qui naſcuntur in mari, cum(teſte Chriſto) eius reliquiæ ſint uerba, quæ ipſe loquutus erat cum eis, dum eſſet in humanis: Verba enim ſpiritualia reliquiæ ſunt ipſius ſpiritus, quæ conſeruare debemus multo maiori reuerentia quàm ſanctorum reliquias, in quibus etiam fuerunt eorum ſpiritus.*

De Fructibus huius conuiuij. Con. IIII.

Concentores noſtri Ezechiel & Ioannes etiam fructus pro iſto cōuiuio præparatos enarrant: inquit enim Ezechiel: In ripis fluuij, Ezechiel *qui trāſit per ciuitatem eſt omne lignum pomiferum: non defluet foliū ex eo, & non deficiet fructus eius. Per ſingulos mēſes afferet primitiua, quia aquæ eius de ſanctuario egrediuntur. Et erunt fructus eius in cibum, & folia eius ad medicinam.* Ioannes autem idem quod Ezechiel per- Ioannes *ſonat, ſed clarius: quia forſitan* & *clarius uiderat. Is igitur ait: In medio plateæ eius, & ex utraque parte fluminis lignum uitæ afferens fructus duodecim, & folia ligni ad ſanitatem gentium. Magna ſunt hic ſacramenta, & grauiora quā noſtri imbecilles humeri ſuſtinere ualeant: non nihil tamen(fauente* Domino*) dicemus. Memorant primo concordes fluuium tranſeuntem per mediam ciuitatem de quo fortè regius propheta: Fluminis impetus lætificat ciuitatem Deí. Fluuius* Dauid. *hic eſt affluentia omnium bonorum emanans ab illo indeficienti fonte, à quo omne bonum: qui lætificat ciuitatem ipſam* Dei, *& omnes conciues eius. Lignum autem uitæ eſt illud, à quo ſubminiſtratur eis uita promiſſa & æterna. Qui uerò ſint fructus iſti, qui ſingulis menſibus produci dicuntur,* O *bone deus niſi tu, qui arborem plantaſti doceas, nihil temere auſim affirmare. Nec mihi uidentur illi fructus ſpiritus, quos meminit* Paulus: *quia ipſi uiatorum ſunt, nec apponendi cœleſtibus nuptiis. Et ſi arbor illa eſt lignum uitæ, qui eſt filius, aptius dicerentur fructus illi filij quàm ſpiritus, quamuis & fructus ſpiritus dici poſſent: quia ſpirituales, & eius uirtute producti. Eſt nihilominus hæc arbor ipſe Deus filius, qui in terrea carne plantata omnimodum fructum produxit. Sed de duodecim præcipuis fructibus fit mentio, quia ſunt primarij, & producti dicuntur per ſingulos menſes. Et ut intelligatur quid per menſes, & dies innuatur (cum in illa ſucceſſione æterna non habeatur diſtinctio annorum, dierum, aut menſium) alius exquirendus eſt ſenſus, quàm ſonet litera: in quo uerificetur menſtrualis il-*

lorum fructuum productio. Diximus Apoſtolos duodecim *præfectos duodenæ familiæ figuratiuæ* & *ueræ, quæ partitur ad metam duodecim ſignorum cœleſtium: per quorum ſpatia decurrens ſol diſtinguit duodecim menſes. Sunt itaque menſes in illis æternis hoſpitiis ſecundum partitionẽ diſtributionis, & non ſecundum temporum curricula, deſcripti per has partitiones inferiores, tanquam cauſæ per effectus, aut ueræ formæ per picturas.* Quia *igitur præſidebunt* Apoſtoli *duodecim illis familiis, quorum ſignati,* & *præcipui diſtinguntur per duodena milia: hinc numerantur præcipui fructus huius arboris uitæ duodecim, & menſtruales: quos primarios & peculiares fructus produxit ipſa arbor uitæ in cibum, & paſtores totius familiæ. In cibum quidem & edulium iã principem expoſitum, ſimul & nos omnes eſſe declarauimus. Folia autem data in ſanitatem gentium ſunt illi, qui in utilitatem aliorum, & non in propriũ fructum prædicant, ut aliâs diximus: uel ſunt ſacramenta data in ſanitatem omniũ uulneratorum, aut languentium per peccatum originale, aut actuale. Sunt nanque folia quaſi tegmenta quædam in typum ſacramentorũ, quæ expurgant peccata, teguntque nuditatem peccantium. Sed non poterant contegere nuditatẽ* Adæ *illa folia ficus, quia non acceperant uirtutem ab arbore uitæ: nec erant huiuſce arboris folia. Nam ſi accepiſſet Adam de foliis eius, forſitan texiſſet nuditatem ſuam. Sed prohibuit Deus dicens, ne fortè accipiat de ligno uitæ, quia non erat adhuc tempus diſtribuendi fructus eius, aut folia: at ubi uenit plenitudo temporis, diſtributa ſunt folia huius arboris, & diſpenſata ſacramenta in ſanitatem omnium languentium: dummodo ſint diſpoſiti debita contritione, &* Dauid. *reuerſione ad Deum, ut per prophetam inquit:* Vt *mederer contritis corde.* Quod *ſit ſemper uirtute illius arboris, quæ eſt uita, lux, & uerbũ, de quo* Pſal- Idem. *mographus ait: Miſit uerbum ſuum, & ſanauit eos. Et ſub iſtis fructibus duodecim continentur omnes alij, quicunque ſint: ſicut ſuper duodecim fundamentis (ut explicauimus) cætera omnia ædificata ſunt. Et ſicut illa duodecim fundamenta innituntur unico fundamento, qui eſt Chriſtus* IESVS, *ſic omnes illi fructus emanant ab illa unica arbore uitæ Chriſto* IESV *irrigata ab aqua flu-* CHRISTVS. *ente ab illo ſanctuario, à quo omne datum optimum,* & *omne donum perfectum: & à quo ipſamet arbor uitæ fatetur omnia accepiſſe dicens: Omnia dedit mihi Pater.* Q*uibus fructibus delectabitur ſponſus, delectabitur & Pater ſummus tanquam in propagine dilectiſſimi filij. Congratulabuntur etiam ad inuicẽ omnes fructus illi conſiderantes ſe à tanta arbore proceſſiſſe,* & *appoſitos eſſe in tam celeberrimo conuiuio: hi etiam (quod mirum eſt) nedum erunt fercula, uerum etiam conuiuæ, nec aliqua ex comeſtione fiet diminutio.*

Quæ copia & ſuauitas ciborum. Con. V.

Cibi nequaquam ſufficerent, niſi copioſi: nec boni, niſi ſuaues. Quæ duo clarè reſerat diuus citharœdus (ut ſentit Auguſtinus) dum ait, Memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ eructabunt. Adeo enim ſaues & abundantes illi cibi ſunt, & tanta ingluuie deuorantur: ut non erubeſcant conuiuæ ſuperabundantes portiones eructare. Quamuis aliqui pro eructabant interpretentur loquentur: ſed melius uertitur eructabunt; cum illud יביעו *iabibu à* נבע *nabah ueniat, quod ſignificat abundauit, & eructauit. Sic enim interpretati ſunt ſeptuaginta, quos ſequitur Auguſtinus. Ij igitur cibi ſuauiſſimi, & abundantes comedendi ſunt in magna copia, poſtquam eructatio ex abundantia in commendationem edentium à propheta decantatur. Quinimo ad ebrietatem inuitamur à cœleſtium nuptiarum ſponſo dicente in canticis: Bibite, & inebriamini chariſſimi, cum uobis uidelicet data ſit menſura bona, conferta, & ſuperaffluens, ut dicitur in Euangelio, cui titulus eſt ſecundum Lucam. Sicut enim crapula ciborum corporalium tanquam ſordida damnatur, ſic copia, ebrietas, & crapula ciborum ſpiritualium tanquam decora, & digna laude commendantur. Hinc beati commendantur in illa regione comedentes, & damnatur eſuries, ſicuti conuiuij illius princeps in Iſaia loquitur dicens: Serui mei comedent, & uos eſurietis: Ecce ſerui mei bibent, & uos ſitietis: Vos inquã qui egiſtis malum in oculis meis. Et quando hæc futura ſint paulo inferius declarat dicens: Ecce enim ego creo cœlum nouum, & terram nouam, & non erunt in memoria priora, cum erit uita, ſtatus, & hoſpitium nouum, de quo peculiarius ſubinfert dicens: Ecce ego creo Ieruſalem, ſupernam uidelicet ubi fient iſtæ nuptiæ in exultatione, ſtante populo eius in gaudio. Et non audietur ultrà in ea uox fletus, & uox clamoris. Tunc lupus & agnus paſcentur ſimul, quia ex utraque parte (dextera uidelicet undè agnus, & ſiniſtra undè lupus) erunt ſimul conuiuantes, & tribunal iuſtitiæ & miſericordiæ erit unum, exploſis illis, qui citati ad uniuerſale iudicium collocabuntur à parte ſiniſtra ex ipſorum flagitiis condemnandi. Qua ſentẽtia lata non egredietur ultrà à tribunali iuſtitiæ executio in uindictam malorum: undè ſequitur: Leo comedet paleam ſimul cum boue, & non amplius carnes in ſupplicium rebellantium ſuo creatori. Serpenti autem penitus eiecto ab illo conuiuio & hoſpitio relinquetur in cibum puluis, ut dicit propheta: Et ſerpẽti puluis panis eius, ſicuti ei ab initio dictum eſt: Puluerẽ comedes omnibus diebus uitæ tuæ. Et quia regnabit pax perfecta, & unio cum principe, exultabit cuiuſlibet noxij animantis omnis malignitas, & omnis iuſtitia puniens: & ideo ſequitur: Non nocebunt, neque occidẽt in omni monte ſancto meo, dicit Dominus: ſed gaudentes erunt in conuiuiis & epulis illis æternis.*

Dauid Auguſti. Septu. Cantica. Lucas Iſaias. Dauid.

MODVLVS VNDECIMVS, INSTRVMENTA.

De primo inſtrumento qui eſt cœlorum globus. Concentus primus.

QVa harmonia reſonent cœleſtes orbes, ſatis iã explicauimus: Sed
hoc addamus, quòd concentus illi cœlorum aſcendentes reſonãt
in tota illa cœleſti aula; ubi ſunt perſonatores, eorum intelligen-
tiæ uidelicet eos regentes, quæ aſtant (ut diximus) ſemper ante
Plato. thronum Dei. Et hi tanquã Sirenes (ut Plato ait) inſidentes orbibus illis ubique
Orpheus reſonare faciũt eorum melos. Sed ſonoros in primis eos reddit ille, cui dixit Or-
pheus: Tu cœlum quaſi canoram citharam temperas. Et adeò temperatus eſt lo-
cus ille harmonicis proportionibus, ut multo magis reddat uoces ibi cantantium
ſonoras, quàm theatra uel ſcænæ muſicis proportionibus fabricatæ, ut ſpectato
res facilius perciperent actorum uoces, ſeu hiſtrionum: qui pro ſcæna uel ſugge
ſtis illis recitabant comœdias, ſiue quæcunque alia referrẽt: ut ſicuti uidebantur
ab omnibus, & qui in orcheſtra, & qui in peripheria hemicycli ſedebant, ſic au
direntur eorum uoces conſonantiſſimæ, reboantibus uaſis hinc inde miro artifi-
cio ad harmonicas uoces conducendas aptatis. Nam ars non poteſt naturam ſu
perare, imò eam imitatur, & longis paſſibus. Melior eſt igitur cœlorum concen
tus quàm fabricæ, & inſtrumenta hominum artificio conducta. Sed citra omnẽ
ambiguitatem opinandum eſt inter omnia opificia ſummi artificis pulchrius &
ſuauius eſſe illud, in quo reſidet thronus eius: & ſedilia omnium concinium ip-
ſius: In quo nedum aliqua diſſonantia non ſentitur, ſed omnia conſonantiſſima,
Augusti. omnia læta, omnia feſtiua, omnia iucunda. Quæ (ut inquit Auguſtin.) Dauid in
huiuſmodi canticis eruditus, qui harmoniam muſicam nõ uulgari uoluptate, ſed
fideli amore, & reuerentia dilexerat, myſtica rei imagine, atque diuerſis ſonis
rationabilibus, moderatisque concentibus, inſinuauit: & compactam unitatem
ordinatiſſimæ ciuitatis ſupernæ concordi uarietate effigians decantauit multis
modulis, uariis concentibus, & ſecretioribus inſtrumentorum myſteriis, quàm
exiſtimetur à ſapientibus mundi. Vndè quamuis aliqui totam pro uirili ſua ap-
poſuerint induſtriam, ut pſalmum uel hymnum ſimilem Dauidicis odis decanta-
rẽt, longiſſimo interuallo (ſalua eorum pace) diſtant à noſtro diuo Citharœdo,
qui ſemper ſublimia petit, ad quæ non conſcendit niſi ſubuectus ab eodem Spiri
tuſancto, à quo & ipſe efferebatur.

De ſecundo inſtrumento, quod eſt humana lingua. Con. II.

ASſignato & ordinato loco ad cantum neceſſaria eſt lingua, quæ
uocem emittat, & illam ſonoram, mediantibus eius inſtrumentis,
quæ ſunt fauces, palatum, dentes, labia, guttur, pulmo, ſpiritalis
arteria, quam tracheam uocãt: & præ cæteris pectorales lacer-
Auicena. ti, qui motionis huius ab anima principium obtinent, ut habetur ab Auicena, &

ab aliis, qui de corporis diſpoſitione ſcribũt. Quæ lingua, etiã corporea, exerce
bitur in laudem principis, ſpiritu ſancto in Dauide atteſtante, qui ait: Exultatio- Dauid.
nes Dei in faucibus eorum. Nec enim in faucibus reſonat aliqua uox dearticu-
lata & ſonora, niſi per motum linguæ: hæc enim corporibus omnibus, quæ ſurre
xerunt, aut reſurgent, reſtituta eſt, ſeu reſtituetur cum omnibus ipſorũ arteriis,
& inſtrumentis multo meliori conſonantia, quam quis habuerit, aut haberi poſ
ſit in hac peregrinatione. Nam ſicut omnia, quæ deformia erãt, aut diſtorta mẽ
bra & mãca reſarcientur, & perficientur, ut quilibet principi ſummo (ſicut ait
Apoſtolus) in uirũ perfectum occurrat. Pari modo etiam quæ prius fuerat uox Paulus.
diſſona & abſona, aut bleſa lingua, perpolita & quàm conſonãtiſſima reſtitue
tur, ut nihil turpe, nihil indecorum, nihil inconcinnum ibi uideatur. Sed quia duo Phyſici
media pro uoce & ſono formando à natura tributa uidentur (ut dicunt ij, qui
de naturalibus tractant, aër uidelicet & aqua, in quibus elementis ſit ſonitus,
aptius tamen in aëre) uidendum eſt, quæ aqua, quìsue aër ſit in regione illa ſu-
percœleſti, in quo uox firmari poſſit. Quod difficulter diffinietur ab his, qui ele
menta admittunt tantummodo in inferioribus, quæ ſunt ſub orbe lunæ. Sed qui
fatentur elementa ètiam in ſublimioribus (ut ſuprà tactum eſt) facilius hoc nego Dauid.
cium determinabũt. Ibi enim ſunt aquæ de quibus ſapientiſſimus philoſophus Da Moſes.
uid: Et aquæ, quæ ſupra cœlos ſunt, laudent nomen Domini. Moſes hoc idem an-
tè docuerat eſſe, ſcilicet aquas ſupra globum cœlorum diuiſas ab eis, quæ ſub eo
ſunt. Et iam diximus etiam cœlorum aliquos eſſe aqueos, & aliquos aëreos: Si Aſtron.
enim cœlum nonum (quod primum mobilè dicunt Aſtronomi, aliqui autem cry-
ſtallinum) aqueum eſt, ordinem elementorum ſequentes dicemus ſuperius cœlũ,
ubi ſunt beatorum ſedes, eſſe aëreum, cum ſoliditate tamen quadã, ut firma ſint
beatorum ſedilia, & thronus principis, prout exigunt ſedentes, & hoſpites om-
nes iam glorificati. Nec obſtabit ſoliditas, quin in fluida diaphaneitate ſonus re
ſonare poſſit ubíque. Et quamuis aliqui dicant cœlum illud eſſe igneum, ideòque
dictum empyreum, πῦρ enim ignis eſt, non tamen adeò igneum eſt, quin ſit etiam
aëreum: undè alij dicunt ꝙ denominetur empyreum magis à ſplendore igneo, ꝙ̃ Theolo.
à natura ipſius ignis. Sonus utiq; ibi reſonabit, ut aliqui ex noſtris theologis aſ-
ſerunt. Hinc uidendum eſt qua lingua, uel quo idiomate loquentur. Et pro quan
to ratio mihi perſuadere poteſt, ſi aliquo idiomate utuntur, ipſum eſt Hebræũ:
in quo data eſt lex, prædicatum euangelium à Chriſto, conſcripti diuini hymni,
& data omnia oracula, dempta tantummodo illa reuelatione, quæ Græcè apo-
calypſis dicitur, Græco ſermone tam exarata quàm habita. Tum quia eſt my-
ſterioſiſſima lingua in figuris, punctis, accẽtibus, & numeris per illas literas im- Idem.
portatis: adeò ut ſecretiores theologi ex reuolutione literarũ & apicum, & ex
ſupputatione numerorum per literas ſignificatorũ omnia promittant explicare.
Tum quia literæ illæ dicuntur ſcriptæ in ſede Dei, quod cœlum eſt: inſtar cuius
figurarum ſunt formatæ literæ ipſæ, quibus prius uſus fuit Moſes in danda lege,

ut memini me uidiſſe, ſi antiquitati atteſtanti fides adhibenda eſt. Tum demum, quia ut hæc fuit prima lingua, emanauitque à cœlo, & fuit ante cõfuſionem linguarum exortam in Babylone, ita erit ultima extirpata confuſione illa, quæ in
Augusti. punitionem (ut inquit Auguſtinus) tantæ temeritatis & faſtus inflicta eſt. Pœna enim grauiſſima eſt hæc linguarum uarietas, ob quã nõ poſſit unuſquiſq; uel contubernali, uel cõmeanti ſocio ſuos manifeſtare conceptus, & neceſſaria petere:
Idem. ut melius ſit (dicit idem Auguſtinus) eſſe cum catulo, uel equo ſuo, quàm cum ſocio extranei idiomatis, quia intelliget catulus quæ ille non intelliget. Perſtitit igĩ-
Idem. tur hæc lingua uel in Heber (ut opinatur Idẽ Augu.) uel in familia aliqua pia, quæ elationi Nẽbrot non conſenſerat: qui turrim in cœlũ erigere præſumpſit, ut ſemotus ab aërea alteratione (ut de Olympo mõte dicitur) poſſent ablato omnĩ impedimento uacare ſpeculationi, & alios excedere elati ſupra id, quod naturæ præſtabat. Nec aliquando defuit pia familia tantæ temeritati nõ aſſentiẽs, ex qua deſcendit Abraham, qui primo in ſacris literis Hebræus dictus eſt ab עבר habar, quod eſt trãſire, ut ſuprà explicauimus. Sicut igitur hæc fuit prima lingua ſemper perſeuerãs inuariata, ſic erit ultima etiam in patria, ſi quis dabitur ſermo uocalis: Cuius ſignũ eſt, quia intelligentiæ dum hominibus loquuntur ſciẽtibus ipſam linguam, utuntur ſermone Hebraico. Quãuis nonnulli aſſerant dæmones, aut ſapiẽtes intelligentias ſingulos ſingularum gentium cũ quibus habitãt, linguas exercere. Verum (ni fallor) quod diximus probabilius eſt, cum omnia ferme oracula autentica habita ſint illo idiomate. Conuenientiſſimum igitur eſt, ut ſicut quælibet uictorioſa ciuitas non ſolum iugum imponit domitis gẽtibus, ſed multoties & idioma, ſic Imperator illius ciuitatis ſupernæ, & aſtãtes principes decernent, ut omnes illuc euecti loquantur lingua, & ſermone inde oriundo, & quo ſolebat uti princeps illius regni, dum inter homines uerſaretur. Quod forſitan (ut diximus) erit priuſquam illò deueniamus, uel ſaltem poſt iudicium futu-
Soph'o. rum per ignem, iuxta id quod in Sophonia propheta dicit Dominus: In igne zeli mei deuorabitur omnis terra. Et tunc reddam populis meis labium electum, ut inuocent nomen Domini, & ſeruiant ei humero uno.

De tertio inſtrumento, quod eſt corpus noſtrum. Con. III.

COrpus humanũ ordinatum eſſe perfectiſſima harmonia ſuprà reſerauimus, adeò ut ĩ nullo alio corpore ſit melior, & ſuauior. Quã
Augusti. Augu. dicit eſſe non ſolum in his, quæ foris patent ſuis numeris, & menſuris coaptata, ſed etiam in his, ad quæ humanus oculus non pertingit, tanta numeroſitate & conſonantia conducta, ut nullus eam inuenire potuerit, quamuis diligentiſſima fuerit anatomicorum inueſtigatio. De qua Boë-
Boëtius tius quoque ait: Viuacitas illa rationis in corpore quadam coaptatione miſcetur ueluti grauium, leuiũmque uocum in unã conſonantiã tendens concentus. Quam conductam homo melius ſentit, quàm intelligat, iuxta illud Zoroaſtris: Exultat homo ob harmoniam, quam in ſe ſentit. Et quod magis admirandum eſt, non ha

bet corpus humanum ſolummodo conſonãtiam inter membra, & humores ad inuicem, & inter animam atque ſpiritum regentem: ſed inter diuina quoq; & ſupramundana. Vndè maximo ſacramento data ſunt tot præcepta affirmatiua in lege Moſaica, quot ſunt oſſa in humano corpore, ducẽta uidelicet & *quadragintaocto: & tot negatiua, quot ſunt nerui in eodem corpore: qui ſunt non ſine cauſa trecenta & ſexagintaquinq;, quo numero dies & noctes anni comprehenduntur: quæ ſimul iuncta excreſcunt ad ſexcenta & tredecim. Quem numerum itidem reddunt literæ nominis Dei* אלהים *ſi repleantur more cabaliſtico, & nomen* ישו *addito uno ſignificante illud, quod reſultat ex utroq;: Si enim impleantur literæ componẽtes nomen* אלהים *reddunt 296. & literæ nominis* ישו *dant 316. quæ ſimul iunctæ faciunt 612. Et illud unum, quod ex eis reſultat, perducit numerum ad 613. Quod quidem ſecũdũ doctrinam eorum, qui theologizantur per numeros magno myſterio denotat, quòd plenitudo iudicij contenta ſub nomine elohim data eſt* IESV, *qui ait:* Neque enim Pater iudicat quẽquã, *poſtquam uidelicet facta eſt hæc tranſlatio iudicij, ſed* omne iudiciũ dedit Filio: *Qui omnia iudicaturus iterum ait:* De omni uerbo ocioſo, quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij: *multo magis de omni, quod factum fuerit cõtra præcepta tam affirmatiua quàm negatiua, in quibus omnibus cũ* Deo *penitus concordare, & conuenire debemus.* A *quibus non ſumus exẽpti, eũ omnia illa concludantur in breui, ſed myſterioſo uerbo euangelico: in quo abſorbetur tota perfectio omnium præceptorum dicente Chriſto:* Ab his duobus mandatis, *amore uidelicet Dei, & proximi,* tota lex dependet, & prophetæ. *Quæ qui adimpleuerit, ſentiet illud quod in oraculo Ezechielis dicitur:* Acceſſerunt oſſa ad oſſa, unumquodq; ad iuncturam ſuam: *Oſſa utiq; illa de quibus diuus Citharœdus canit:* Tunc exultabunt oſſa humiliata: & *iterum:* Anima mea exultabit in Domino, & delectabitur ſuper ſalutari ſuo, *cui uidelicet cõcorditer dixit:* Omnia oſſa mea dicent: Domine quis ſimilis tibi, *qui omnia tam bene cõducendo aptaſti, maximè uerò oſſa quæ uidebantur hincinde penitus diſperſa? Et his coaptatis ſequitur* Ezechiel *dicens:* Et uidi: Et ecce ſuper ea nerui & carnes aſcẽderunt, *ut omnia membra & inteſtina ſimul conſonantiſſima exultent in* Domino. *Hinc magnifico quodam ſenſu inquit* Auguſtinus: *quòd omnes nerui & membra corporum ſuſcitatorum reſultabunt in laudem principis illius ciũtatis, & tanto meliori concentu, quanto conſonantiores fuerint homines cum* Deo *in obſeruandis præceptis, & cærimoniis eius.*

CHRISTVS. Idem. Ezechie. Dauid Auguſti.

De quarto inſtrumento ſcilicet lingua angelica: Con. IIII.

I*Nterſunt etiam illis concentibus angelici ſpiritus, de quibus quidem dubitaremus, an lingua loquantur* & *collaudent opificem, niſi* Paulus *in illo cœleſti gymnaſio edoctus, & in cuius pectore Chriſtus reſonat, diceret:* Si linguis hominũ loquar & angelorũ. Paulus.

Habent igitur angeli linguam ſuam, qua loquuntur & adinuicem, & nobiſcum, non quidē per uocalem ſonū, ſed efficientes nouum cōceptū in his quibus loquuntur, meliorem quàm ſi per audibilē uocem exprimeretur. Illud autē inſtrumētū, per quod innoteſcere facit alteri quæ bulliunt in mente, qualecūque ſit, lingua
Plato. Ariſto. *uocatur: Quæ (ut ait Plato, & conſentit Ariſtol.) data eſt, ut ipſius auſpiciis exprimamus ea, quæ mente concepimus. Illud quoq; minimè prætereundum cenſeo, ꝙ noſtra lingua carnea duplicem adminiſtramus cibum, corporalē uidelicet*
Mar. Va. *nobis ipſis, & ſpiritualem cæteris. De prima adminiſtratione inquit Marcus Varro, ꝙ lingua dicitur quaſi cibū ligans, ipſum enim circūuoluens dentibus conterendum præbet: poſtea conglobans in uētrem demittit. De ſecunda manifeſtū eſt, qualiter lingua præbemus cæteris pabulū uerbi Dei: Et quod facit homo ſenſibili uoce, efficit angelus imprimendo conceptum. Vndè ſicut Ioānes dictus fuit uox, ita Apoſtoli & prædicatores in eo, quod manifeſtant occultū Dei uerbum, dicuntur linguæ: imò & ſpiritus ſanctus qui mouet linguam, & præſtat copiā fandi, in linguis igneis apparere uoluit. Quomodo autem angeli ſint linguæ, & loquātur, quāuis occultū ſit, ſicut & ipſi angeli, tamē aliquo modo percipere poterimus, aduertentes quēadmodū unuſquiſq; loquatur: Si enim procul eſt, uehementiori clamore indiget: Factus uerò propinquus in audientis aure ſuſurrādo ſubloquitur: Et ſi poſſet cū audiente animo & ſpiritu copulari, nullo ſono, prorſus egeret, ſed ſermo eius mente conceptus nullo penitus ſono audienti illaberetur. Hoc quidē animabus è corpore egreſſis, angelis, & dæmonibus contingit: hos enim omnes ſine ſtrepitu (ut in pluribus) aduerſari, nulli dubiū eſt, & multigena clam nobis inferre bella. Sicut enim aër præſente lumine colores, & formas ſuſcipiens traducit in illa, quæ naturaliter huiuſmodi ſuſcipe poſſunt: Quos colores ſuſcipiendo ſpecula repræſentans ſuſceptas imagines inſpicientibus. Sic dæmoniaca corpora (ut quidā aſſerūt) eas quas recipiunt à phantaſia, uel cogitatiua uirtute formas, figuras, atq; cōceptus in ipſum animal noſtrū tranſmittūt, multas nobis illecebras ingerentes, formas ſubindicantes, ſuſcitantes iam penè ſopitas uoluptates, ſimulacbra paſſionū frequenter concitantes uigilantibus, atque dormientibus. Sed hi perturbant animas arte, atq; ſophiſtica fraude: Angeli uerò & meliores mentes eodē modo operantes alia, & hæc quidē meliora ſug*
Auguſti. *gerunt, ſecūdū eā locutionem (inquit Auguſt.) quam ſublimiorē Deus habet ad eos per immutabilē operationem, atq; determinationē eius. Et hæc nō habet ſtrepentē ſonum atq; trāſeuntē, ſed uim ſempiternò manentē, & tēporaliter operantem, cauſando in mentibus illis quicquid per eos decernitur obſeruādū. Ideo (ut*
Idem. *ibidem Auguſtinus ait) cōſulitur ab eis incōmutabilis Veritas tanquam lex æterna, in illa eorū ſupna curia, cū non ſint ſibiipſis Veritas, ſed creatricis participes ueritatis, ad quam mouētur tanquā ad uitæ fontē. Quibus incōmutabilis illa ueritas loquitur ineffabiliter, oſtendēdo tanquā in ſpeculo quæ diiudicat oſtēdenda, aut in noſtrū beneficiū, aut in regimē rerū nobis creditarū, aut in beatitudi-*

*nem nobis impartiẽdã. Quibus ſic reſeratis correſpõdẽtes mẽtibus & affecti-
bus canunt, & Deũ laudãt ſuauiſsima conſonantia: Et aliquãdo emittũt etiam
uocem ſenſibilẽ, ut in aſcẽſione domini memorãtur feciſſe audiẽtibus omnibus,
qui aderant huiuſmodi verba:* Viri Galilæi *quid ſtatis aſpicientes in cœlum,
& cætera quæ ſequuntur, iuxta illud* Dauidici *hymni:* Aſcẽdit Deus *in iubi-* David.
*lo, & dominus in uoce tubæ id eſt in uoce angelorũ manifeſta, ut interpretãtur
Auguſtinus, &* Hieronymus *cõcordes.* Vocẽ *autẽ tubæ terribili clãgore emit-* Augusti. Hieron.
tet archãgelus ille ad cõuocãdos omnes ad iudiciũ, & tribunal Chriſti, *iuxta* Paulus.
illud apoſtoli: In *uoce archangeli, in tuba* Dei, *ideſt angelica, cuius flatus &
uirtus erit* Deus *ſuſcitans.* Sit *itaque uox ſenſibilis, aut rationalis uirtus con-
cinens, & laudans, erit vtique ſuauiſsima.*

*De mentibus angelicis & beatis, quæ & ipſæ inſtrumenta ſunt
reſonantia.* Concen. V.

P*Oſtquam igitur ſermo illius patriæ cœleſtis potius mente q̃ ſono
cõducitur, erũt & ipſæ mẽtes inſtrumẽta quædã reboãtia ſua-
uiorem cõcẽtũ q̃ ille, qui uocali ſono efficitur. Quã cõſonãtiã cõ-
iectare poſſumus ex his, quæ continua cõprobamus experiẽtia:
Quãdo enim manifeſtatis cõceptibus ſentitur cõcordia inter colloquentes, cõ-
delectatio quadam ſuauitate referta ex illa cõſonantia reſurgit: ſicut horror,
tædium, diſplicentia, & dolor ſentitur ex diſſonãtia uocũ, & animorum præ-
cipuè, adeo ut ab huiuſmodi inferni odor præſentiatur. In illo igitur ſupra-
mundano thalamo, vbi ſumma eſſe concordia omnium mentium tam diuinarũ,
q̃ humanarum, & angelicarũ ad inuicem, & omnium cum ipſo principe, ſumma
omnino concipitur iucũditas, quã* Auguſtinus *opinatur, & aſſerit beatitudi-* Augusti.
nis cauſam, q̃ eſt in cõſonãti adhærẽtia cũ Deo, *ſicuti miſeriæ cauſa eſſe diſſo-
nãtia ab eo. Et hæc eſſe uera conſonãtia mẽtis uidelicet, ad quã omnis cõcẽtus
uocalis, qui fit ꝑ inſtrumẽta naturalia, ſiue ille qui fit ꝑ aduẽtitia, & arte cõ-
fecta defertur, tãquã ad præcipuũ inſtrumẽtũ omniũ laudũ. Decãtãt igitur in
primis omniũ beatorũ mẽtes opificis laudes ſua uoce altiſona: quia plura & al-
tiora poſſumus mente cõtemplari, q̃ ore eloqui:* Nec *ulla gratior eſſe principi* Augusti.
melodia q̃ concordia mẽtis, in qua ipſe potiſsimè oblectatur: de qua Auguſti-
nus ſuper illud pſalmi: Pſallite *ſapienter, inquit:* Sapienter *pſallit, qui mentis
illuſtratione laudat, quia nemo ſapienter facit, quod nõ bene intelligit.* Nec *e-
nim elegãs laus eſt, niſi à mente & corde proficiſcatur.* Hinc *ea, quæ à corde
non prouenit, à* Deo *deſpicitur: ut in* Iſaia *apertiſsimè loquitur dicens.* Popu- Isaias.
lus hic labiis me honorat, cor autẽ eorũ longè eſt à me. Iccirco *diuus cõcentor,*
ut laudẽ gratã Deo *perſolueret, ait:* Confitebor *tibi domine in toto corde meo.* David. B. Vir.
Et *deifera uirgo cœleſtes cantiones iam inſtructa per uerbum quod baiulabat
in uẽtre, intonuit:* Magnificat *anima mea* Dominũ: & *exultauit ſpiritus meus
in* Deo *ſalutari meo.* Animã *enim & ſpiritũ cõiungit in laudem principis &*

ſponſi,neſcio qua celebratiſſima muſica, paruifaciēs alias,adinuenta proculdubio plena & potiſſima laude in noſtro tali concentu.

De flatu præſtante ſonum omnibus iſtis inſtrumentis,qui Spiritus ſanctus & uerbum diuinum eſt. Con. VI.

EX præſcriptis quippe inſtrumentis nullum reſonaret,niſi adeſſet uerbum diuinum,& virtus Spiritus ſancti.Nam ſi virtutem præſtat loquendi coram principibus terrenis,nónne magis præſtare debet his, qui concinunt laudes corā principe ſummo? Ha-

CHRISTVS. *bemus enim à Chriſto,qui eſt teſtis fidelis,in euangelio ſecundum* Matthæum *Cum ſteteritis ante reges & præſides,nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini,quia non vos loquimini, ſed Spiritus ſanctus eſt, qui loquitur in vobis.Nec conſonantiam mentis cū Deo habere poſſumus,vndè veritas pullulet, & coaleſcat,niſi præbeat nobis hanc concordiam & ueritatem ille, qui dixit: Ego ſum veritas.Hinc de primo rebellante & diſſentiente ab illa conſonantia dictum eſt:Ille homicida, vel occiſor ſuiipſius videlicet, ab initio in veritate non ſtetit.Habita igitur hac conſonantia, quæ eſt ex vera concordia cum Deo per fontem veritatis, amor ſuauiſſimus & delectabilis cōſurgit.Hinc ſapiens*

Paulus. *ille dicebat: O q̃ bonus & ſuauis eſt domine ſpiritus tuus in omnibus .Et ite-*

Sapien. *rum:Eſt enim ſpiritus intelligētiæ ſanctus,ſuauis.Ideo Paulus quādo docet vt exhibeamus noſipſos gratos Deo,inqt:In ſuauitate & Spiritu ſācto:Suauitatem enim cum ſpiritu ſancto connectit,quaſi hic ſine illa haberi non poſſit.Vbi enim eſt Spiritus ſanctus,ibi ſuauitas: & vbi ſuauitas & gaudium verum, ibi Spiritus ſanctus: & vbi ſpiritus ſanctus,ibi verbum præuium ad ipſum ſpiritum,qui ambo uitam,ambo flatum & virtutem præſtant:quamuis alter magis intellectum per veritatem,alter magis voluntatem amore perfundat.*

Quid ſibi velint illa inſtrumenta,quæ multa commemorantur in Dauidicis hymnis. Concen. VII.

Dauid. *NEc prætereunda cenſeo inſtrumēta illa,quibus Dauid iubet Deo perſonari in nouiſſimo pſalmo.Inuitat enim nos,vt Deum laudemus in ſono tubæ, pſalterio,cithara, organo,cymbalis, & aliis inſtrumentis, quæ apud nos minimè ſunt in vſu:vt* השמינית *aſeminit,* הגתית *agitit,* נגינות *neginot,* מכתם*, & huiuſmodi. Quæ cum ex neruis lignis,metallis,& huiuſmodi,putreſcibilia,aut corroſiua fierent,aliud prætendere vidētur,q̃ litera ſonet.Opinatur hic Auguſtinus ōnia illa inſtrumēta referri ad modū depromēdi diuinas laudes,ſic dicens: Sancti in omnibus muſicis inſtrumentis laudes diuinas myſticè decātare dicūtur.In tuba enim excellentiſſimā laudis claritatē oſtēdūt.In pſalterio & cithara,per cœleſtia & terreſtria laudāt Deū,q fecit cœlū & terrā:Pſalteriū enim à ſuperiori reſonat: Cithara ab inferiori.Tympanū fit ex corio exiccato & firmo, vt firmitatem*

laudũ, & laudatorũ deſignet. Organum, licet dicatur quod per fiſtulas flantibus follibus ſonet, hoc tamen eſt generale nomen omnium uaſorum muſicorũ, ut multigenã laudem innuat. Cymbala uerò, quæ tactu ſonãt, labia noſtra effigiãt: quæ quadam percuſſione ad inuicem ſonum emittunt. Sed Caſsiodorus illa inſtrumentaliter interpretatur dicens: Tuba concrepet Regi: Pſalterium canat Deo: Cithara cum reliquis ſponſo: cum reliquis inquam, quæ per chordarum tenſionem ſonant. Organum quaſi turris diuerſis fiſtulis fabricatum ductori noſtro, & uincentiue ſonet. Omittam, quæ iterũ hîc Auguſtinus, Gregorius, & alij de huiuſcemodi inſtrumentis ſentiunt, & producemus ea, quæ nobis omniũ minimis Sanctus ſpiritus ſuggeſsit. Tuba (ſacra ſcriptura docẽte) eam laudem, quã dederũt Deo in concionibus ſuis, & nunc referunt diuini cõcẽtores, innuit: Ad quos per Iſaiã dicitur: quaſi tuba exalta uocẽ tuã. Pſalteriũ patres illos ueteris teſtamẽti ſignificat: qui per decalogi obſeruationẽ meruerunt inter cõcentores diuinos cõputari, uirtute tamen illius à quo omnis gratia, & meritũ: quia nemo (inquit Paulus) iuſtificatur per legem. Cithara euãgelicos perſonatores cõprehẽdit iam per omnia cõpita, & uicos mũdi diuulgatos, ſicut cithara quæ inſtrumentũ triuiale eſt. Et quia Chriſtus promiſſus fuit in Moſaica lege, & exhibitus in euãgelica, ideo Pater eũ duplici uocabulo interpellat plures repetens: Exurge gloria mea: Exurge pſalterium & cithara. Tympanũ, quod corio extento ad ligneã peripheriã cõficitur, illos præſagit: qui corpora ſua ieiuniis, abſtinẽtiis, & auſteritatibus cruci affigunt, uitia & pruritus ui quadã ad ipſam extendentes. de quibus inquit Paulus: Qui Chriſti ſunt, carnẽ ſuam crucifixerunt cũ uitiis & cõcupiſcentiis. Chorus (abſq; cõtrouerſia) indicat omnes, qui mutua charitate cõueniũt reciprocè ſe amantes: ſicut in choro diuinæ laudes alternis de more celebrantur. Et cum multa inſtrumenta prætuliſſet, tandem excitationem iſtam ad laudẽ concludit dicens: כל הנשמה תהלל יה col aneſſama thelel iah: quod noſtri interpretati ſunt, Omnis ſpiritus laudet Dominũ. Sed melius dixiſſent: Omnis anima, iam perfecta uidelicet, laudet dominum: aneſſama enim animam puram, & diuinã ſignificat: prout à Deo emanat. Ideo quando tractatur de primæua infuſione animæ à Deo in hominem dicitur: Et inſufflauit in faciem eius niſmat haiim: quod nos interpretatum habemus ſpiraculum vitæ. Nam aduertendum eſt, quod hoc uocabulum aneſſama non habetur in uſu: ſed magno myſterio ipſo utitur ſcriptura, quando Deus animam infudit homini, & in fine hymnorum, vbi excitatur homo ad reddendam Deo perfectam laudem: quam minimè ſoluit, niſi anima purificata penitus ſit, ſicut erat quando à principio infuſa fuit. Et quouſque fœditatem corporis ſentit, non niſmat, aut neſſama, quod idem eſt, dicitur in ſcriptura ſacra Hebraicè, ſed nephes quod ſignificat animam aliqua animalitate fœdatam. Ad primam igitur puritatẽ reuerti debet, ſi Deũ (ut cõueniens eſt) laudare cupit. Nec tãtum expurgata ipſa eſſe debet, ſed expur-

Au. Gre.

Iſaias.

Paulus.

Idem.

Geneſ.

cum Epheſiis: Pater conſtituit eum ad dexteram ſuam in cœleſtibus ſupra o-
nem principatū, & poteſtatem, & virtutem, & dominationem, & omne quod CHRISTVS.
nominatur, nō ſolum in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro: & omnia ſubiecit ſub
pedibus eius. In quam gloriam intrauit bellando, maximè in paſsione ſua, vt i-
pſemet teſtatus eſt in euangelio, cui titulus eſt ſecūdum Lucam dicens: Opor-
tuit Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam. Triūphare itaq; cœpit die,
quo captiuos redimens glorioſus ſurrexit: ſed triumphum perfecit, quando ſo
lenni apparatu conſcendit ad regnū, ſicut canit Eccleſia: Datur triūphus gra-
tiæ, ſcandens tribunal dexteræ. Aſcendit enim in currum corporis glorificati,
pertractum à quatuor equis albis id eſt à quatuor dotibus corporis glorioſi:
quia graue induit leuitatem, vt facilius & delectabilius conſcenderet: & craſ
ſum effectum eſt ſubtile, vt cœlum ſine obſtaculo penetraret. Corruptibile au-
tem effectum eſt incorruptibile, vt in æterna gloria perſeueraret. Sed obſcurū
in lucem conuerſum eſt, ſicut in die transfigurationis reſplenduit facies eius
ſicut ſol: Luce enim refertum eſſe debet, ſi ſtare uelit ante Patrem luminum, a-
pud quem nulla eſt obumbratio. Et tandem ex animali ſurrexit, & aſcendit
ſpirituale aperiens viam, & præbens modum, vndè omnes eiſdem dotibus cō-
ſurgant: & ad regnum beatum perueniant. Proferebantur quoq; in illo triū-
pho inſignia & arma, quibus debellauerat hoſtem, crux videlicet claui, & lā-
cea, undè canit Eccleſia: Vexilla regis prodeunt, fulget crucis myſterium. Ac-
clamabant miniſtri & paranymphi imperatoris cantantes: Regnauit dominus
à ligno, itidēq; in omnibus inſtrumentis, quibus cruciatus fuit, & quæ ad cru
cem pertinent. Aderant & captiui debellati, deuincti ad triumphi pompam,
ut Ioannes noſter perhibet dicens: Vidi angelum habentem clauem abyſsi, & Ioannes.
catenam magnam in manu ſua: & apprehendit draconem ſerpētem antiquū,
qui eſt diabolus, & ligauit eum, ut non ſeducat amplius gentes, ſicut videlicet
fecerat ante Chriſtum vi quadam deducens homines ad ſui cultum: quanq̄ ſol-
uetur modico tempore completis mille annis, ſpatio uidelicet à Patre determi-
nato: & tunc in antichriſto ꝑmittetur poteſtas faciendi ea, quæ à Chriſto ci-
trà nemo fecerit, quanq̄ præſtigioſa erunt omnia. Sed ad noſtra reuertamur.
Ligatus itaq; erat hoſtis cum omnibus ſuis ſatellitibus debellatis: Captiui ue
rò, quos de manibus inimici, & de tartareis locis, confractis portis & ſeris e-
ripuerat, aſtabant gaudentes ſimul cum principe triumphantes, & multi eorū
in curribus corporum iam glorificatorum conſcenderant, vt euangeliſta ait. Math.
Multa corpora ſanctorum ſurrexerunt cū eo, & introierunt in ſanctam ciui-
tatem, Ieruſalem uidelicet infernam, & tādem ſupercœleſtem: & apparuerūt
multis in utraq; Ieroſolyma. Acclamabant inſuper concentores quamplurimi
ouātes magno applauſu. Et alij admirantes aſcenſum iſtum cum tāto triumpho Lucas.
dicebant (ut Lucas narrat) Viri galilæi quid ſtatis aſpicientes in cœlum, quo-
ueſter contuitus non attingit? Hic IESVS, qui aſſumptus eſt à vobis in cœlū,

ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum. Tunc dabitur *vobis plena copia gaudēdi, & triumphandi cum ipſo. Qui autem cōcentus, qui ſoni tubarum, & aliorum inſtrumentorum fuerint in illo triumpho, diuus* Ci
Dauid. *tharœdus plenus Spirituſancto aliqualiter præcinit dicēs: Omnes gentes plau dite manibus, quia omnes redemit, & pro omnibus triumphauit, non autem pro iudaico populo, neq; pro* Iſraël *figuratiuo tantummodo.* Iubilate Deo *in uoce exultationis, ſicut fiebat tempore* Iubilei, *quæ erat maxima ſolennitatū.* Nec *habebat propheta, quid in hoc triūpho excellentius faciendum proponeret: Quoniam* Adonai *id eſt dominus* I E S V S, *cui illud nomen competere declarauimus, excelſus & exaltatus eſt factus terribilis, rex tremendus, & venerandus ſuper omnem terram, qui prius ſteterat ante iudices terræ manſuetus velut agnus, Subiecit populos nobis, cultoribus diuinis videlicet & ducibus chriſtiani exercitus: & gētes, vel multitudinem ſub pedibus noſtris: quod facere nequiuit* Moſes, *& ſacerdotes legales, qui ſolummodo rexerunt Iſraëliticam familiam, & paucos aduentitios. Elegit nobis id eſt ſortitus eſt, & diuiſit nobis hæreditatem ſuā, vel elegit nos in hæreditatem ſibi: aut deduxit in hæreditatem ſuam, ideſt in regnum paratum à conſtitutione mundi: Et hoc in gloriam uel magnificentiam* Iahacob, *quem dilexit: quia omnis iam Iſraëlitici facti ſumus ad vitam æternā electi. Aſcenditq; Deus homo in iubilo, ſono quidem omnium digniſſimo, & dominus in voce buccinæ, aut cornu, quod ſonabatur tēpore iubilei, &* Hebraicè dicitur שופר *ſophar. Pſallite ergo, & hymnum dicite* I E S V *Deo noſtro, pſallite regi noſtro Chriſto pſallite:* Quoniam *rex omnis terræ iam effectus eſt, atque rex regum, &* Dominus dominantium: *quia omnia redemit.* Ideo *tanto regi pſallite ſapienter, vel intelligenter, attendentes videlicet ad ea, quæ dicitis, ut non tantum labiis, ſed corde & mēte dicatis laudes.* Regnabit *modo* Chriſtus *Deus ſup gētes & Deus homo*
Iſaias. *ſedebit ſup ſedē ſanctuarij ſui: Quod ſāctuariū in archetypo dicitur* תפארת *tipheret, ideſt gloria, pulchritudo, vel triumphus. Hinc typico myſterio dictum eſt in Iſaia: Sicut eduxiſti populum tuum olim de Aegypto per manum* Moſi, *ut faceres tibi nomen tipheret, quod nos interpretatum habemus nomen gloriæ, & poteſt interpretari nomen triumphi: Quod quidem nomen ſibi comparauit in uera deductione totius generis humani de Aegypto, ideſt de*
Zachar. *anguſtia diabolicæ ſeruitutis, & tartarei carceris per ſanguinem ſuum, ut*
Iſaias. Zacharias *vaticinatus eſt dicens: Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui eduxiſti uinctos de lacu. Hinc Iſaias cum de iſto triumpho comparato vaticinari cœpiſſet, præmiſit ea, quæ dicebant angeli admirantes de triumphanti aſcēſu Chriſti, nouo triumpho gratiæ acquiſito per ſanguinem, & mortem (ſicut*
Diony. *exponit* Dionyſius) *clamabant ſiquidem: Quare rubrum eſt indumentum tuū ſicut calcantium in torculari? Quibus triumphans reſpondit dicens: Torcular calcaui ſolus, & de gentibus non eſt uir mecum: Calcaui eos (contra quos ui-*

Epithalamiũ in ſponſum.

a Filiæ dulces Ieruſalem, quæ
Lucidos fontes, & amœna prata
Huc uagæ atq; illuc peragratis, aptæ
Nectere flores,
b Si meum, quæſo, ſpatiando amicum
Quæpiam veſtrum videat, referre
Sit memor, quantos patiar dolores
Eius amore.
c Albus eſt autem meus ille amicus,
Ac ſimul ſparſus rubeo colore,
Eligi qualis nequeat decem de
Milibus alter.
d Eius eſt aurum caput, & comantis
Vertici palmæ ſimilis capillus,
Nigráq; omnis cæſaries ſenis iam
Aemula corui.
Aequat & candens oculus columbas,
Quæ ſolent iuxta fluuios nitentes
Lacteis nixe uolitare pennis
Aëre puro.
f Talis eſt eius ſpecies genarum
Areæ quales, vbi ſunt odores,
Prima quas pingit, variatq; mille
Floribus æſtas.
g Liliis certant niueis labella,
Et roſas vincunt hilari rubore:
Myrrheum quiddam ſimul eius oris
Spiritus halat.
h Sunt manus eius tereti figura,
Raſiles torno digiti videntur:
Et micant auro pariter decori,
Atque hyacinthis.
i Leuis eſt eius ſimul & relucens
Venter, & fulgent eboris politi
Laminæ poſtquam ſubiere docti
Verbera ferri:
k Marmor euincunt Pario reciſum
De iugo rectis ſimiles columnis
Tibiæ, quas ſe ſuper innitentes
Suſtinet aurum.

a Filias Ieruſalem eius ſodales petit, quæ iam paſcuntur in amœnis pratis paradiſi deliciarum, potatæ fõte illo, qui diuidebatur in quatuor capita ad irrigandã vniuerſam terram, & colligunt flores ſuauiſsimos affectuum, & fructus bonorũ operũ.

b Et has adiurans quærit, vt aliquid indicent de dilecto, ſine quo ſtare ei grauiſsimum eſt: quando de more ſubtrahit ſe viatori. Nam ſi continua viſitatione ſponſus ſolaretur animam, redderet ipſam beatam adhuc per viam pergentẽ, quod ei nullatenus competit.

c Indicia quæſiti ſponſi ſunt, quia candidus perfectiſsima innocẽtia in nullo alio reperta: Rubicundus amore, quo vitam & omnia tradidit pro dilecta: Electus ex milibus cubo denarij numeri completi, qui eſt numerus Deo competens, ad denotandam ſublimem perfectionem & diuinitatem ipſius electi ſponſi.

d Caput eius comparatur auro inter omnia metalla perfectiſsimo: Sed capillorum pulchritudo in ordine, æquatur palmæ non ab re, vel cerebro ipſius palmę, ad denotandam virtutẽ capillorũ, quibus euulſis perdit robur, vt de ſamſone legimus: nam euulſo illo cerebro proculdubio moritur arbor. In colore verò aſsimilatur coruo qui eſt (vt ſequamur theologiam Hebræorum) inter præcipuas aues à menſura roboris excelſi proueniens, vt non ſine cauſa in 146. pſalmo, & euangelio dicatur Deus paſcere pullos coruorum inuocantes eum.

e Et quamuis in forti conſtantia aſsimiletur coruo multum habenti de robore excelſo, oculus tamen intentionis eſt velut pura columba: quę tanquam prudens & ſapiens meritò dicitur reſidere ſuper fluenta pleniſsima aquæ ſapientiæ ſalutaris.

f Genæ autem pudoris requiſiti in ſponſa ſunt ſicut areolę aromatum conſitæ à pigmentariis, ob odorem pudicitiæ & virtutum: rotundę autem ob capacitatem influxuum.

g Labia eius velut roſæ ſtillantes myrrham primam, aut ſponte manantẽ per quã intelliguntur caſtigata eloquia procedẽtia à labiis redo-

l Totius verò facies decorq́ue
Corporis, qualis libanus perenni
Qui coma cinctus rutilum cacumen
Iactat in auras.
m Quærite ergo illum precor ô puellæ,
Hortulos nanque (vt puto) per virentes
Hunc roſæ florem legit, atque odoras
Demetit herbas.

❧ *Epithalamium in ſponſam,*

a Pulchra nites, vultusq́ue tibi ſic lætus amica eſt,
Hieruſalem ut palatia:
b Horridáque es cõtra, quũ frons ſua nubila cogit,
Inſtructa turba ut martia.
c Deſpice io modicũ, atq; oculos auerte parumper,
Quibus ſuperbus turgeo.
d Ordine diſpoſiti circum tua tempora crines,
Quales capellarum greges.
e Sicut grex ouium niueus cum prodit ab amne,
Dentes ita emicant tui.
f Sicq́ue genæ fulgent rubróq; albóq; colore,
Vt ſciſſa mala punica,
g Artificisq́; manu facti crateris imago eſt
Tuus vmbilicus candidus.
h Et uenter tritico ſimilis, cui ſpica roſarum
Flaueſcit inter germina.
i Inq; ſinu gracili molles hæſere papillæ,
Quales reſident hinnuli.
k Reginæ decies ſex, octogenáq; pellex
De te loquuntur talia.

lentibus prudentia, & per myrrhã præſeruata à colloquiis malis corrumpentibus bonos mores.

h Manus aureæ ex prætioſitate bonorum operũ tornatiles & rotundæ, vt in operibus imitetur ſphæricum opificem, plenæq; hyacinthis, id eſt cœleſtibus affectibus.

i Venter & inteſtina perpolita velut ebur ſunt cogitationes nitidæ, ſed interſecatæ ſapphyris influxuũ cœleſtiũ, ſine quibus non ſumus ſufficientes aliquid cogitare.

k Pedes affectuum ſunt quoq; perpoliti uelut marmor reciſum, & ſicut colũnæ firmatæ ſuper baſes aureas charitatis, quę eſt radix & fundamentum omnium virtutum.

l Species eius & decor totius corporis aſsimilatur libano. i. nemoti conſito arboribus; quia aliquando accipitur pro paradiſo deliciarum, quem Deus plantauerat omnigenis arboribus. i. deliciis & gradibus datis creaturis rationabilibus à nobis appetendis, præter arborẽ ſciẽtiæ boni & mali.

m Quęrendus eſt igitur ſponſus in hoc hortulo, vbi deliciatur odore roſarũ i. bonorum operũ noſtrorum fragrantia ipſorũ etiam fructibus, cum bene placito Patris delibatis: quia eius cibus eſt, vt facit voluntatem Patris.

a Pulchra dicitur ſponſa veluti ſuperna Ieruſalem, ad quam tendit cum ipſa ſymbolum habens: vndè Ieruſalem vtranque figurat, & ciuitatem illam ſupernam, & particularem ſponſam vel collectionem omnium ſponſarum, quę deſcendit de cœlo tanquam ſponſa ornata viro ſuo, nec cui accommodatius amicam compararet quicquam habebat.

b Quę ſic pulchra, tamen ob pudicitiam & munitionem virtutum, atque chariſmatum terribilis eſt hoſti, ſicut caſtrorum acies. c Auertere precatur oculos blandientis more, cum nimium ſuperbiat, vt gliſcat ſponſus in aſpectu talis ſponſę. d Crines ſunt ſicut greges caprarum, non autem illorũ hædorum, qui dabantur in ſortem Azazel: aut qui collocabuntur in ſiniſtra iudicandi, ſed eorum qui poſiti ſunt de Gilahad. i. qui ponuntur corã Domino in cumulum teſtimonij: Hædus enim bonus, & capilli numerati idem ſunt, & eodem vocabulo Hebræo cenſeri poſſunt. e Dentes eburnei ſunt innocentes, & mundi, velut oues aſcendentes de lauacro. f Genæ ſunt fragmẽ mali punici pictæ, & ordinatæ.

l *Quænam iſta eſt mulier, quæ ſe huc ceu luce ſerena*
Aurora ſurgens intulit?
Pulchra velut radios plenis e cornibus effert
Quum luna puro lumine.
m *Nunc puto te hortus habet, q̃a nux ſua brachia pãdẽs*
Inducit vmbram frigidam.
n *Verum age verte gradum, teq́; huc conferre memẽto*
Amplexibus reddens meis.
o *Quam decet vt leuibus gradiens pedibus ſola tangis*
Ac lene fers veſtigium.

In connubium.

a *Ille ille in mea ſe confert vbera:*
b *Quem mecum parili torret amor & face.*
c *Admotis labiis tunc ego ſuauium*
Vino omni melius iungere geſtiam:
d *Arreptumq́; manu protinus in meæ*
Deducam thalamum matris, ibi hauriet
e *Is quod grana merum punica condiunt.*
f *Amplexusq́; aderunt illico mutui:*
Læua eius capiti ſubiiciet meo
g *Se, collumq́; ſuper dextera vinciet.*

g Vmbilicus tuus nõdum à matris vtero euulſus eſt: ſicut crater tornatilis capaciſſimus ad ſuſcipienda cœleſtia alimenta: ſicut per vmbilicum nutritur infans ſanguine decocto in uenis matris.

h Venter ſimilis tritico, ex quo fit optimus omnium ciborum, adhuc non editur, ſicut pullus nondum ex oui cortice egreſſus: Nutritur enim puer in ventre matris cõceptus Deifico ſemine alimẽto videlicet ſeminis ipſius gratiæ baptiſmalis, quouſque genitus infans incipiat lac cõcupiſcere, & tandem ſolidum cibum: qui cibus nuper cõcepti cum ſapiat odorem cœleſtis ſeminis, iccirco dicitur roſis vallatus.

i Comparauit vmbilicum crateri, uentrẽ tritico & roſis: ſed ne exiſtimetur aliquod ſecundum carnem, vbera æquat hinnulis ceruorũ excelſorum videlicet, quos præparat Dominus in beneficium noſtrum, vt inde reuelet condenſa & abdita: ſicut prophetis olim qui ſuxerunt illa vbera, contigit.

k Reginæ ſunt ſexaginta numero conducto per denarium completum & ſenarium primo perfectum bona opera denotantes. Concubinæ verò & pellices, id eſt, affectus rerum cœleſtium, expellentes affectus animales conducuntur ex octonario iuſtitiæ, & denario cõpleto in octoginta. Sed iuuencularum, id eſt, occultorum, & de nouo pullulãtium affectuum nõ eſt numerus: Nam עלמות halamoth vtrunq; ſignificat iuuenculas, ſcilicet & abſconditas.

l Deſcripto corpore per accommodatas metaphoras, anima quoque debitis gradibus procedens effigiatur primo auroræ naturalis luminis: poſtea lunę legis, quæ plena fuit in diebus Dauid & Salomonis: Tandem ſoli doctrinæ & fidei euangelicæ, quæ Chriſto rogante nunquam deficit. Qua perfectione donata anima omnium domina efficitur, atque terribilis, & terrificans hoſtes humani generis, veluti perterrent inimicas acies inſignia præualentium caſtrorum.

m Quæ etiam ſic bene inſtituta deſcendere dicitur in hortum nucum, vt aliqualis caſus deſcribatur, a quo nulla ſponſa eſt penitus libera: quia omnes declinauerunt, & cadit quilibet quamuis iuſtus, præter illum qui peccatum non fecit, ſed aliorum peccata tulit: ideo deſcendere dicitur, non quidem cadens ſed liberans cadentes ab amaritudine, & duritie corticum nucis peccati: quod etiam continet bonum nucleum, dummodo gratia & merito Chriſti deſtruatur illico amarus, & frangatur durus cortex, quia vbi abundauit delictũ, ſuperabundauit & gratia.

n In caſu igitur reperiens ſponſam ab ipſo eam reuocat dicens: Reuertere reuertere ſulamitis, id eſt, pacificata, & meis meritis perfecta, atq; victrix hoſtiũ cõſtituta. Vnde ipſi applaudẽdum eſt, iuxta id qđ ſequitur: Quid videtis in ſulamite, niſi choros caſtrorũ non iam bellantium, ſed tripudiantiũ præ lætitia?

Sic autem impliciti nexibus inuicem
h Inter pulchra thori ſtrata cubabimus:
Qui ſparſus uariis fragrat odoribus,
i Et circum decies ſex vigilant uiri:
Totum qui ſuperant uiribus Iſraël.
k Mox ſenſim aduenict luminibus ſopor
Diffuſus placidè membra per omnia:
l Nec quiſquam precor, ô, nos prius excitet.
Inceſſu crepitans, murmurẽue obſtrepens:
Quam ſponte ipſa oculis ſe abripiat quies.

o Erecta itaq; & debitis aptata moribus, atq; affectibus, aſpicientes omnes & cognoſcentes ipſius ſtatum fauſtum, indueit in tantam admirationem, vt dicant: Quampulchri ſont greſſus tuorum aff. ctuum & operum in caleiamentis, qnibus videlicet defenduntur pedes, ne offeudãtnr à malo lapide ô filia principis? Sponſa enim dicitur & filia.

a ¶ Affectus veri cõnubij cœleſtis omui poſsibili modo, myſtieis exprimuntur ſermonibus. Reciprocus primo declaratur amor cum alter pro altero ſolieitus oſtendinr, dum mutuo ſe in amore ſuſcipiunt, & inter vbera nõ quidem muliebria, ſed meliora illa ex quibus propinatur lac, quod qui bibit ſcit reprobare malum, & eligere bonum.

b Quo lacte paſti ambo communi exardeſcunt amore: Vbera enim in archetypo ſunt fontes fluentes propheticos latices. Sunt etiam legales libri præbentes nobis verum lac ſapientiæ,

c Ad quæ vbera ſugenda deuenitnr p̃ oſculum, in quo moriẽs mundo anima ſoli Deo viuit, contenta lacte illo, quod eſt omni vino ſapientiæ rerum inferiorum longe melius. Verum aliquando etiam vinum ſugimus ab eiſdem vberibns: de quibus quoque dicitur, erunt vbera tua ſicut botri vineæ.

d Dato itaq; oſculo & haſto lacte, introdncitur ad thalamum matris, non qnidem huius inferioris & mortalis, ſed potius illius melioris quæ dieitur mater filiorum lætans & gaudens, in prole videlicet fœcundiſsima ex qua renaſci nos oportet, ſi volumus regnum cœlorum int oire de qua inquit Apoſtolus, Illa quæ ſurſum eſt Ierulalem libera eſt, quæ eſt mater noſtra: In cuius thalamum introducuntur qui ſuſceperunt verum oſculum, & bonum illud ſuxerunt lac.

e Illuc quoq; introducta anima haurit merum, & nectar amoris cõditum cũ ſocco malorum punicorũ, id eſt veræ charitatis, vt ab ebrietate laſciuiẽtis & obliqui amoris preſeruet.

f Illo itaq; amore calentes coniuges deueninnt ad mutuos, & ſanctos complexus, per brachia virtutum & bonorum, quæ in veris amicis ſolent eſſe communia.

g In quo amplexu læua, & omnia quæ ad eam pertinent capiti, & rationi ſupponuntur: ſicut aliquando demandatum fuerat: Subter te erit appetitns tuus, qui ſecũdum ſanguinẽ eſt, & eius naturã ſapiens: quod etiam in archetypo à ſiniſtra ſumit influxum, Sed dextera amoris, & omnium fauſtorum & linientium influxuum amplexu gaudet. Quæ duo, timor videlicet & amor vigere ſolẽt in amantibus, vt hoc incaleſcat & proficiat, illo verò caueat ne offendat, & inde iraſeatur condilectus: Subeſſe autem debet timor amori.

h Quo amore amplexati, connexi, & coniuncti, vterq; iam adepto fine cubare, & quieſcere debet ſuper illa pulchra & odorifera ſtrata, ac thoros veri coniugij cœleſtis: Quo ſponſa conſcendens decantat, In pace in idipſum dormiam & requieſcam.

i Vt igitur ſecurè quieſcatur, cubicula & lectuli illi circundantur à ſexaginta fortibns, nõ quibuſcunq; ſed ex fortiſsimis Iſrael, id eſt militantium Deo in militia illa cœleſtis exercitus: Qui deliguntur ſexagenario numero conducto ex ſenario primo perfecto, & denario completo, ad deſignandam completam perfectionem cuſtodum: Qui omnes tenent gladios, ex illis vtique de quibus dicitur, Inebriatus eſt gladius meus in cœlo: Suntq; edocti ad bella, & militiam illam qua Michaël præliabatur contra draconem. Vnuſquiq; igitur militantium

more habens gladium ſuper femur ſuum מפחד בלילות mi pacad belelot, id eſt à timore, aut terrore noctis, vt videlicet defendant à poteſtatibus, qui in vtraque nocte temporis, & peccati ſolent terrere nos: Ab his igitur cuſtodes illi defendunt quieſcentes in tabernaculis illis fiduciæ, & ſecuritatis: vt nullo terrore vexentur.

k In qua ſecuritate adeo anima placidè quieſcit, in eo à quo oſculum accepit, vt in illo ſopore conuertatur in idipſum, in quo quieſcit, & vnus idem ſpiritus cum eodem efficiatur.

l Cum igitur in ſomno illo eleuetur anima, & cōſcendat in Deum, ideo adiurantur omnes conſodales, ne excitent, neque euigilare faciant ſic quieſcentem, quouſque ſpiritus, qui eam arripuit, ſomnum illum protraxerit: id potiſſime cum ſpiret quando vult, nec ſit in facultate recipientis, ſed ipſius ſpirantis & venientis, ideo conſouendus eſt quouſque abierit. Et quia in ipſis amplexibus, & ſomno pulchreſcit ſponſa ſupra id, quod patitur naturalis progreſſus, & humanum iudicium, in eam aſpicientes admirabundi inquiunt: Quæ eſt iſta quæ aſcendit de deſerto, mundi videlicet huius inferioris, ſicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris, & vniuerſi pulueris pigmentarii? quæ ſolent eſſe in horto voluptatis, in quem iam intrauerat ſponſa. His cantilenis potius adumbrare volui diuina myſteria, quæ in canticis canticorum continentur, quàm uel minimum ipſorum argumentum decantare: de diuinis ſiquidem nuptiis ibi agitur, quibus enarrandis omne humani ingenii acumen hebeſcit.

Hinc igitur diuinarum rerum immenſum pelagus intuens, inde verò imbecillitatem virium noſtrarum perpendens huiuſmodi prouinciam nobis admodum imparem exiſtimaui, niſi temere à Paulina illa ſententia recedendum putarim, in quam omnes noſtræ potiſsimum religionis ſapientes conueniunt: talia ſcilicet ac tanta ea eſſe bona, quæ Deus præparauit diligentibus ſe, vt ne oculus quidem vnquam ea viderit, nec auris audierit, nec in cor hominis aſcenderint, tantum abeſt, vt quis ſtylo quamuis erudito ea poſsit complecti, quæ ad fœlicitatem dignitatemq́ huius connubii ſpectant. Volui nihilominus, ne myſterium penitus eſſet intactum, has odes ex ipſis canticis canticorum excerpere, vbi Solomon rex ille pacificus diuino afflatus numine, has potius nuptias contraxiſſe, quàm præſenſiſſe videtur. Breuitati nimirum ſtudui, ne regis ſecreta paſsim manifeſtarem: quia & ſi difficillimum eſt, vt dixi, rem huiuſmodi pertractare, nonnihil tamen Deo dictante, dicere potuiſſem, maxime ſi inter perfectos tantummodo, qui ſolido cibo veſcuntur data eſſet dicendi facultas: memini quid Origenes de hoc ſenſerit: adeo vt Virgilianum illud non incongruè dici poſsit.

Per varios caſus, per tot diſcrimina rerum
Tendimus in latium, ſedes vbi fata quietas Oſtendunt.

Neceſſe enim habent qui ad Cantica canticorum velint conſcendere, ſingula, quæ in ſcripturis continentur cantica peragrare. Egredi in primis eos oportet ex Aegypto: egreſſos mare rubrum pertranſire, vt primum canticum poſsint canere. Perambulent deinde ſpiritaliter vaſtā, & incultam eremum, donec deueniant ad puteum, quem foderunt reges, vt ibidem alterum canticum Domino perſoluant. Cum verò illud Moſi celeberrimum canticum aſſumere propoſuerint. Attende cœlum & loquar, Audiat terra verba oris mei, conferant ſe ad oram illam ſanctæ terræ cōterminam, vt in Iordanis ripa huiuſmodi canticum modulentur. Cæteris quoq; canticis, quæ in ſacris voluminibus reperiuntur, concinnè & ſuauiter decantatis, inde ad altiora conſcendant, vt reconditiſsimum hoc canticum cum ſponſo canere poſsint. Id proculdubio animo ſtatuendum eſt, vt cum monſtris ſæuiſsimis congrediantur, eaq; magnanimitate herculea profligent, ſi anguſtiſsimū hebes coniugium promereri voluerint: Quod facile fiet, ſi ſummo ſtudio voluptatis illecebras deuitare cōtēdant, debellatiſq; perturbationum portentis, omnimodæ mentis quieti inſudent, vt ſpiritali cupidine (quem aſſerit Origenes) ardentius inflammentur: qui quidem amor, ſeu Cupido à Deo veniens iis ſe præcordiis inſinuat, quę carnis amore expulſo, contemptiſq; diuitiis, carne, ſanguine & id genus omnibus, imo & ipſo cœlo, hęc etenim omnia pertranſibunt, huic ſancto diuinoq; amori ipſorum mentem, animumq́ addixerint, cum nemo poſsit duobus amoribus poſsideri, huic igitur amori cedamus, cuius auſpiciis connubium illud diuinum celebratur: de quo impræſentiarum vlterius effati non permittitur.

MODVLVS TERTIVSDECIMVS TRIVMPHVS.

Quæ ſit iuſta pugna. *Concentus Primus.*

NObilis triumphus & glorioſus exquirit primo æquã pugnam, & pulchram victoriam: Et tũc pugna æqua eſt, quando adeſt legitima ratio pugnãdi, bello etiam prius indicto: Principis item authoritate interueniente, cuius eſt decernere bellum, & ꝙ iure pugnetur, nõ autem malæ vltionis cauſa. Si autem imperator noſter Chriſtus habuerit iuſtam cauſam in bello, quod aſſumpſit contra hoſtem humani generis; manifeſtum eſt: cum tanquam prædo immaniſſimus antiquus ille ſerpens, qui eſt diabolus, detineret ipſum humanum genus ſub duriſſimo, horridóque iugo ſeruitutis: Quod quidem dolo, & fraude multiplici ſubiecerat. Contra hunc igitur Chriſtus pugnans veritate, pietatéque, zelo etiam honoris diuini, & ſalutis animarum æquiſſimus fuit in bello. Et ne hoſtis (licet iniquus) poſſet habere in aliquo iuſtam querelam, indictum eſt ei bellum per antiquos patres prophetaſq;, quibus veluti fecialibus hoc fuerat demãdatũ. Inter quos

Dauid. *regius propheta Dei ſolenniſſimus præco proclamauit dicẽs: Liberauit pauperem à potente, & pauperem, cui non erat adiutor. Imo & ipſemet princeps*

CHRISTVS. *publicè proteſtatus eſt dicens: Nunc princeps huius eiicietur foras, quia ſecum congreſſurus ſum: & quod plus eſt, ipſe hoſtis adortus eſt eum, dum ieiunaret in deſerto. Authoritatem verò bellandi habuit à Patre, qui ipſum ad*

Iſaias. *hoc bellũ deſtinauit iubẽs, vt eius vulneribus debellaret hoſtem, ſicut per Iſaiam dixerat: propter peccata populi mei percuſſi eum, ideſt tradidi percutiendum, & vulnerandũ: Nam in hoc nouo genere pugnæ victoria reportãda erat vulneribus: In quo quidẽ bello nulla fraus, nullusue dolus interceſſit, neq; malus vlciſcendi animus: imò pietas liberãdi iniuſtè oppreſſos. Pugnauit itaq; ueritate contra mendacem hoſtẽ: pugnauit zelo contra inuidum: bonitate cõtra maliuolum, & ſceleſtum: manſuetudine contra ſuperbum. Ad quam pugnam ſedulò omnes Chriſti milites, qui eius ſtipendium in baptiſmate acceperunt, accingi debent, ſicuti fecerat Michael animarum cuſtos contra eundem hoſtem, vt narrat Ioannes dicens: Michaël & angeli eius præliabantur cũ dracone: Quam pugnam aggreſſus fuerat pro Chriſto principe, & eiſdem legibus*

Ioannes. *quibus ipſe pugnauit: Ait enim Euangeliſta, ꝙ cum mulier (ſcilicet virgo deifera) amicta ſole, ideſt diuino lumine, habens lunam, ſynagogam uidelicet ſub pedibus, & coronata duodecim ſtellis, id eſt duodenario illo diuino, cœleſti, & apoſtolico, de quo ſuprà diximus, viſa & oſtenſa fuit in cœlo parere filiũ ſuum primo & vnigenitum, qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea: & qui daturus eſſet omnibus beatitudinem. Serpens ille antiquus & draco, qui eſt diabolus, nimia temeritate elatus noluit à Chriſto naſcituro de virgine ſuſcipere beatitudinem: ſed mente intumeſcens ait: In cœlum conſcendam ſuper*

aſtra Dei, ideſt ſuper ſanctos exaltabo ſoliũ meum, ponam ſedem meam ad aquilonem, quaſi ſtans ex aduerſo illius, qui venit ab auſtro. Et bene ad aquilonem ſe uertit, undè omne malum panditur, & vndè omnis ruina & caſus. Contra quem pro Chriſto inſurrexit Michaël & angeli eius, *ſuſcipientes edictum illud à diuo concentore decantato: Et adorent eum omnes angeli eius.* Dauid *Qui omnes bellum ſuſceperunt contra draconẽ pro Chriſto, & legibus Chriſti: Pugnauit enim ſerpens contumacia, iſti obedientia: Ille odio, iſti amore: Ille inuidia, iſti zelo: Ille ſuperbia, iſti pietate: Ille propriis uiribus præſumens, iſti uirtute diuina ſuffulti. Hac iuſtitia, & hoc fauore præualuit* Michael *& exercitus eius contra draconem, & ſatellites ipſius vſque ad eorum omnimodùm exterminium, & irreuocabilem cientionem à regno illo, in quo Chriſtus rex pacificus regnat in pace. Victus igitur draco, & eiectus triplicem contra nos direxit aciem, quæ ſunt mundi portenta, cuius draco princeps, & tyrãnus effectus erat. Quas acies* Ioannes *meminit in epiſtola, & omnibus iam notæ factæ ſunt, concupiſcentia uidelicet carnis, cõcupiſcentia oculorum, & ſuperbia* vitæ. *Et hoc eſt, quod idem* Ioãnes *in apocalypſi proſequitur: Et iratus draco abiit facere prælium cum reliquis, qui cuſtodiunt mandata Dei: & habent teſtimonium* IESV *Chriſti. Et paulo poſt: Datumq́; eſt illi facere bellum cũ ſanctis: & uincere, niſi Chriſtus nobis comparaſſet victoriam, Cuius fauore multoties vincitur à nobis.* Ioannes Idem.

De larga victoria habita à Chriſto pro ſe, & pro militibus ſuis. Concentus Secundus.

IN *hoc bello imperator noſter Chriſtus adeo victor fuit, ut nec minimum damnum, aut vulnus potuerit ipſi inferre hoſtis, hinc lætus depromit: Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Cuius uictoriæ laus tota ipſi debet adſcribi, qui ſolus cum hoſte pugnauit, ſicut in vaticinio Iſaiæ dictum fuerat: Torcular calcaui ſolus, & de gentibus non eſt vir mecum. Et hac de cauſa quando* Petrus *ſtricto gladio uolebat in hoſtes exilire, dixit: Pone gladium tuum in uagina, non putas, quòd poſſem rogare* Patrem, *& exhiberet mihi pluſquam duodecim legiones angelorum? ſed nolo, quia ſolus debeo hanc pugnam intrare. Hinc non ſine admiratione audientium, & attentè conſiderantium in ipſo conflictu clamauit ad* Patrem: *Deus meus, Deus meus ut quid dereliquiſti me? ſolum uidelicet in duello cum acerrimo hoſte. Quod arcanorum Dei conſcius* Paulus *intelligens Coloſſenſibus ſacramentum explicauit dicens: Cum eſſetis mortui, & deprædati peccato, conuiuificauit vos* CHRISTVS *donans omnia delicta, tollens quod erat aduerſus nos chirographum decreti contrarium nobis: & ipſum tulit de medio, affigens illud cruci:* Expolians *principatus & poteſtates traduxit confidenter, palam triũ-* CHRISTVS. Iſaias. Paulus.

delicet digladiatus ſum) in furore meo, & conculcaui eos in ira mea. Et aſperſus eſt ſanguis eorum ſuper veſtiméta mea, quia ſcilicet peccâtium ſanguinem, & debitum eorum in me ſuſcepi effundens ſanguinem meum iu eorum liberationem, quo ſecurius, lætiusque omnes triumphare poſſent.

De triumpho diuerſorum ducum poſt Chriſti receſſum. Con. IIII.

QVamuis victoria de vniuerſo mundo ſit parta á Chriſto in ſuo ſanguine, cui laus & gloria ab omnibus debetur: tamen iubente & fauente ipſo, alij triumpharunt (maximè duodeni principes apoſtolici) de duodecim partibus mundi, per uirtutem Spiritus ſancti, quo eos repleuerat, Ideo præfecti dicuntur duodenis tribubus, in quibus (vt diximus) concluditur totum humanum genus. Nec excluſus fuit Paulus, qui plus omnibus laborauit: Nam & ipſe (vt patet) cum eis triumphauit de multis ciuitatibus, & prouinciis, quas deduxit in ditionem Chriſti: De Antiochia enim, Seleucia, Rhodo, Pergen, Pamphylia, & Cilicia: Item de Phrygia, Philippis, Macedonibus, & Corinthiis, Theſſalonicenſibus, Athenienſibus, & Epheſiis, & de multis inſulis Græciæ. De Italia quoque & Hiſpania, ad quas regiones (vt diximus) portauit nomen Domini IESV ipſi Paulo potiſsimè decernendus eſt triumphus. Petro autem de Roma, quæ huius monitis ſub imperio Chriſti militare cœpit: Ioanni de Aſia: Thomæ de India: & reliquis de prouinciis ipſis in ſortem prædicationis aſsignatis. Qua victoria habita, meritò conſequi debuerunt triumphum, coronasq; cum imperatore, & collocari tanquam eius aſſeſſores ſupra ſedes duodecim, ut præſideant, & iudicent ueras duodecim tribus Iſraël, de quibus ſatis ſuprà dictum eſt. Hinc de eis decãtat propheta: Principes populorũ congregati ſunt cum Deo Abrahã, qui uidit dies noſtri imperatoris, & gauiſus eſt. Et dicitur Deus Abrahã, quia eius aduentus primo Abrahæ promiſſus fuit. Deus quoque Abraham, quia nouus quidem homo effectus; ut mutatum nomen illud myſterium intelligentibus indicat, nouæ familiæ à redemptore regenerandæ Pater conſtitutus eſt. Duodeni quoque principes adeo cum Chriſto noſtro Deo uniti ſunt, ut de his ſubinferat propheta: Dij fortes terræ, aut Dij ſcuta, uel protectores terræ uehementer eleuati ſunt: quia exaltati ſuper omnes tribus terræ, & collocati ſuper præcipuas ſedes gloriæ. Et de his diuus Citharœdus in alio pſalmo concinit dicens: Gladij ancipites in manibus eorũ, ad faciendam uindictã de hoſtibus deuictis, qui præualuerant cõtra humanum genus, & cõtra omnes nationes. Quam uindictam fecerunt, & faciunt ſimul cum eo, de quo inquit Ioãnes: Quod ex ore eius procedebat gladius ex utraque parte acutus, ideo ſimul armati facient iudicium conſcriptum, & determinatum in mente diuina, ligando hoſtiles reges in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Hic igitur triumphus datus eſt præcipuè principibus apoſtolicis, & conſequenter

Dauid.

Idem.

Ioannes.

omnibus prædicatoribus,qui deduxerunt populos in ditionē Chriſti *&* Dei, *& omnibus his,qui bene rexerunt plebem ſibi creditam, aut ſaltem ſe ipſos: vndè ſequitur:*Gloria hæc *eſt omnibus ſanctis eius.*Et *in* Apocalypſi *inquit im perator:*Qui *vicerit, faciam eum ſedere in throno meo, qui eſt verus currus*
CHRISTVS. *triumphi,ſicut ego vici,& ſedeo in throno* Patris *mei.*

MODVLVS DECIMVSQVARTVS PRAEMIVM.

Quàm magnum & pretioſum ſit pugnantium præmium.
Concentus Primus.

SVb multis metaphoris promiſſum eſt præmium legitimè certantibus:*Primo enim*Deus *illud ſpopōdit ſub typo terræ lacte & melle*
Paulus. *fluentis:*Paulus *verò id aliquando coronam vocat dicens:*Non co*ronabitur niſi qui legitimè certauerit:*Et *iterum :* Illi *quidem, vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam.* Aliquando *bra-*
CHRISTVS. *uium nuncupat dicens:* Omnes *quidem currunt,vnus autem accipit brauium:*
DEVS. *Sic currite,ut comprehendatis.* Chriſtus *verò nunc denarium diurnum illud præmium nominat:nunc nuptias, nunc lignum uitæ ,nunc mana abſcōditum. Sed familiariſſimo ſuo* Abrahæ Deus *clarius explicauit dicens :* Ego *ero merces tua magna nimis :* Quo *maius , & pretioſius , aut æquale nec dari,nec excogitari potuit:quia ſummum eſt bonum , in quo omnia bona.* Quod
CHRISTVS. *tamen idem eſt , quamuis diuerſimodè nominatum : nam ipſe* Deus Pater *à theologis* Hebræis *corona nominatur :* Ipſe *enim vtique corona eſt & præmium noſtrum,cum ſit potiſſimum obiectum beatitudinis,dicente filio :* Hæc *eſt uita æterna,ut cognoſcant te* Deum Patrem.Et *quia filius idem eſt cum* Patre,Sequitur: Et *quem miſiſti filium eius:* Qui *quidem eſt uera terra uiuentium nobis promiſſa,à qua fluxit, & fluit lac diuinæ ſapientiæ & mel, ideſt dulcedo & guſtus rerum diuinarum,qui eſt circa uerum mana:quod nihil aliud eſt dicere,quàm cibum quendam admiratiuum.* Nam *videntes filij* Iſraël *cibum illum angelorum, uel fortium miſſum de cœlo omnem ſaporem in ſe habētem admirantes dixerunt ad inuicem:* מן הוא *man hu,quod interpretantes dicimus,*Quid *hoc?*Inde *dictus eſt ille cibus man hu,ſed nos latinè dicimus mana:illa enim eſt potius dictio admirantis, quàm nomen cibi.* Nam *cum cibus ille ſatis tranſcendat captum imbecillium, ideo dicitur cibus fortium, quamuis noſtra traductio habeat angelorum.* Et *quia non poteſt intelligere illum aut guſtare niſi expertus, dicit* Chriſtus *in* Apocalypſi : Nemo *ſcit , niſi qui accipit.* Dicitur *quoque hoc præmium denarius diurnus :* Denarius , *ideſt uerum & completum præmium ,ſicut denarius eſt numerus completus:* Diurnus *uerò ex illuſtratione obiecti, & clara intuitione beatorum.*Dicitur *etiam brauium,promiſſum videlicet currentibus in mercedem .* Eſt *igitur hoc præ-*

mium (quocunq; uocabulo nominetur) bonum nunquam defectiuum, nec per communicationem minoratum. Nec *quia magis vni q̃ alteri communicatur, locum inuidiæ relinquit minus habenti, cum omnes coniubilent de gloria, bonóque cohæredum.* Nam *qui inuenti ſunt inuidi, ab illo ſodalitio, & communione illius præmij irreuocabiliter expulſi ſunt.*

Quòd illud præmium ſit iucundum, & æternum. Con. II.

DE *quo præmio, q̃ iucundum ſit, loquẽs explicat ille qui comprobauerat dicẽs:* Guſtate, & *videte q̃ ſuauis eſt dominus.* Sed *maiora ſperans iterum inquit:* Notas *mihi feciſti vias vitæ, in reſurrectione videlicet: ut inquit* Ambroſius. Adimplebis *me lætitia, aut iucunditate cum vultu tuo, ſicut* Petrus *allegat in actibus apoſtolicis,* Quæ *delectationes erunt in dextera* Dei, *ubi pietas, miſericordia, gratia, & omne iucundum, & amœnũ.* Quæ *delectatio erit uſque in finem, ideſt æterna, & indefectibilis:* Et *hæc ex multiplici cauſa reſultat, quia videlicet obiectum eſt pulchrum uiſui, ſenſui delectabile, guſtui dulce, & omnibus potentiis perfectè proportionatum interueniente quoque pacto perpetuæ poſſeßionis.* Eſt *enim* Deus *illud pulchrum, à quo omnia pulchra fiunt: vt bene ſentiunt* Platonici, *ſimul cum* Dionyſio, & Hierotheo, *qui dicunt:* Quod *ſicut unumquodq; dicitur bonum, quia participat de ſummo bono: & ens, quia participat de ſummo ente:* Ita *eſt pulchrum participatione primi pulchri, quod nunc dicitur* יפית *iaphit, nunc* הדר *hadar, nunc* תפארת *tipheret:* Quamuis *differant, ſi bene vim vocabulorum perpendimus.* Iaphit *enim pulchritudinem ueram ab intrinſeco aduenientem ſignificat.* Hadar *uerò decorem, & pulchritudinem in effigie, habitu, ornatu, & moribus indicat.* Tipheret *autem pulchritudinem ipſam, atque maieſtatem intrinſecam cum gloria quadam, & triumpho apparẽti reſultantem.* Vocatur *enim iaphit in pſalmo quadrageſimo quarto, vbi traductum habemus:* Specioſus *forma præ filiis hominum:* In Hebræo *enim habetur* יפיפית מבני ארם *iaph iaphita mibent* Adam. Quod *traducendo ad uerbum diceremus:* Pulcher *pulchritudine d, uel præ filiis* Adam. Hadar *habemus in pſalmo nonageſimo quinto, vbi dicitur:* Confeßio, *& pulchritudo in conſpectu eius, cum in* Hebræo *habeatur,* הוד והדר לבניו *hod ue hadar lepanau:* Tipheret *etiã habemus ibidem* עוז ותפארת במקדשו *hoz ue tipheret bemicadſo, ideſt uirtus, & pulchritudo in ſanctuario eius:* Pro *quo nos habemus, ſanctimonia & magnificentia in ſanctificatione eius:* Quæ *tria vocabula habemus in pleriſque aliis locis.* Sed *aduertendum eſt, quòd maieſtas illa & pulchritudo, quæ tipheret dicitur, aliquando innuitur per lucem:* Vndè *habitans in ea ait:* Ego *ſum lux mundi.* Aliquando *per ſolem, iuxta illud pſalmographi:* In *ſole poſuit tabernaculum ſuum.* Abraham *enim tetenderat tabernaculum ſuum ad meridiem, in quo profecerat ualde.* Izahac *quoque, ſed non ibidem nimis ditatus fuit:* Quod *innuitur in eo quod dicitur:*

Marginalia: David. — Ambro. — Petrus. — Platoni. — Dionyſi. — Hieron. — Pſalmo. — Geneſis. — Ibidem.

Seminauit Izabac in terra illa, & inuenit in ipſo anno centuplum, ſed habet ueritas Hebraica: Inuenit in anno illo centum hordeos, & benedixit eum Dominus, & magnus factus eſt uir: & iuit proficiens & creſcens donec effe-
Hierony. *ctus eſt magnus ualde. Miratur Hieronymus, quomodo tam magnus potuerit effici per centum hordeos adinuentos. Veritas eſt, ꝙ profecit in illa influentia aquilonari indicata per* שערים *ſeharim, quod & hordeos, & alia multa ſignificat. Iahacob autem fixit tabernaculum ſuum in medio, ubi eſt tipheret, ideſt pulchritudo, & ſol ſupramundanus. De quo tabernaculo, aut tabernaculis dicitur in libro numerorum: Quàm pulchra ſunt tentoria Iahacob, & tentoria*
Nume. *Iſraël. Idem itaque eſt dicere, ſpecioſus forma præ filiis hominum: Erat lux uera omnes illuminans: In ſole poſuit tabernaculum ſuum: Regnabit in domo Iahacob in æternum: Et multa ſimilia, quæ conueniunt, ut notum eſt eis, qui ſciũt quæ per huiuſmodi importantur. Eſt igitur pulcher Deus, merces, & obiectũ noſtrum, & conſequenter delectabile ſenſui interiori per diuinitatem: & ex-*
CHRISTVS. *teriori per humanitatem aſſumptam: ut ipſemet Chriſtus redemptor, merces*
Petrus. *& quies noſtra ait: Ingredietur ſcilicet ad diuinitatem, & egredietur ad*
Dauid. *humanitatem, & utrobiq; paſcua inueniet. Eſt etiã guſtui dulce & ſuaue, ut inquit Petrus: Si tamen guſtatis, quoniam ſuauis eſt Dominus. Et Dauid in pſalmo: Suauis eſt Dominus uniuerſis. Eſt denique proportionatum omnibus potentiis, quamuis infinitum ſit omnes potentias excedẽs: quia illo exceſſu minimè corrumpit, ſed tantum tribuit, quantum potentia recipientis eſt capax: Et hæc eſt uera iucunditas, quæ ex proportione & cõuenietia reſultat. Quod gaudium, quæ iucunditas, quæ ſuauitas, quæ denique plena fœlicitas nihil eſſet quodammodo, niſi continua cum ſecuritate poſſidentis. Ideo ſummus im-*
CHRISTVS. *perator noſter, ut certos nos redderet de hoc gaudio nunquam amittendo, dixit diſcipulis, & conſequenter omnibus: Gaudebit cor ueſtrum, & gaudium ueſtrum nemo tollet à uobis.*

MODVLVS QVINTVSDECIMVS, IMPERIVM.

De amplo principis imperio. Concentus Primus.

POſt triumphum datum eſt huic triumphatori imperium, cũ ſit rex regum, & Dominus dominãtium. Quod imperium quale ſit,
Paulus. *Paulus paucis admodũ uerbis ſe expedit dicens: Quem conſtituit hæredem uniuerſorum. Nec ultrà prorogari poteſt, cũ uni-*
Iſaias. *uerſa ſint ei ſubiecta. De quo & Iſaias, cum ſermonem de natiuitate eius faceret, uaticinatus eſt dicens: Multiplicabitur eius imperium, & pacis eius non erit finis: quia princeps pacis erit. Nec turbetur quiſpiam ſi bella multiplicia adhuc ſunt in regno inferiori, quod Eccleſia militantiũ dicitur: quia nondum*
Paulus. *poſiti ſunt inimici eius omnes ſub ſcabellum pedum eius, iuxta illud Pauli: Sedet in dextera Dei de cætero expectans, donec ponantur inimici eius ſcabel-*

lum pedum ipſius. Sed quãdo dabitur tempus, vt deſtruatur inimica mors, tũc pfecta pace gaudebit in omnibus mẽbris ſuis. Sequitur propheta: Super ſoliũ Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit: Bene quidem ſedere dicitur in ſolio Dauid, qui fuit primus rex, & vnicus Deo gratus ex iis, qui regnauerunt in toto Iſraël. Et fuit de tribu Iehuda, quæ regio ſtẽmate decorata fuit: Habuit enim vnaquæq; tribuum Iſraël ſua priuilegia peculiaria, vt Pater Iahacob, & poſt eũ Moſes in ſuis benedictionibus occulto & profundo myſterio innuũt. Tribui igitur Iehuda regale ſceptrum deſignatum fuiſſe referat dicens: Non auferetur ſceptrum de Iehuda. Et ideo non credidit Iahacob alicui filio fideiubenti pro Beniamin deducẽdo in Aegyptum, niſi Iehuda tanquam regi, cuius verbum veridicum eſſe debet. Et quamuis non ſemper apparuerit regnum in tribu Iehuda, fuit tamẽ ſẽper regio ſceptro in archetypo decorata. Electus enim fuerat Dauid in regem ſuper vniuerſum Iſraëlem, & vnctus à Samuele, tamen antequam facto adipiſceretur regnũ iam decretũ in mente diuina, per plures annos militauit ſub Saule: & ob benemerita, & præclara ipſius geſta populis quidem clariſſimus fuit, inuiſus verò Sauli, & multis inſidiis obſeruatus: adeo vt liuori cedendum duxerit, mallens allophylis inſeruire q̃ inuidò regi. Et poſtquam regnare cœpit, per ſeptem annos ad ſolam eius tribum Iehuda adactus regnauit. Quod in exemplar nobis exhibitum eſt, ne quis contriſtetur, ſi regnum promiſſum ſtatim non adipiſcatur. Perdurauit autem hoc regiũ ſceptrum in tribu Iehuda, aut ſub nomine regis, ſiue ducis vſq; ad Chriſtum: Quo adueniẽte, minimè ablatum fuit (quamuis dicat oraculũ: Donec veniat Meſsiah) Sed ſub ipſo mutatum fuit in melius, cum fuerit Rex regum, & pro nobis omnibus acquiſiuerit regnum vtique illud uerum, & æternum. Ideo Pilato interroganti, ſi eſſet Rex, reſpondit: Tu dicis, quia rex ſum ego: Regnum autem meum non eſt de hoc mũdo, ſed ſupramũdanã radicẽ habẽs in archetypo, à quo deſcendens traxi mecum regnum, quod myſterioſè innuitur in hoc nomine יְהוּדָה Iehuda, ex cuius ſtirpe verè regia ego ſum. In quo nomine continentur omnes literæ magni nominis quadriliteri, aut tetragrammi interpoſita litera ד dalet, quæ quatuor importat in numero: Ex quo innuitur diuinitas & regia maieſtas, quæ continetur in Tetragrammo, habitu inuenta fuiſſe in corpore humano quadrario ex quatuor elementis, quibus compoſitum eſt. Cum igitur Meſsiæ competat illud ſacrum nomen quadriliterum, & fuerit verus homo, facilè intelligimus ipſum etiam verum regem ſupramundanum, & de vera tribu Iehuda: quamuis pro tempore peregrinationis ſuæ latuerit in quadrario corpore humano. Nunc autem regia pompa regnat in ſolio cœleſti, cum qua apparebit in ſecundo aduentu etiam mortalibus. De quo ipſemet ait: Cum venerit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ cum angelis ſuis: Et iterum: Videbunt omnes filium hominis uenientem in nubibus cæli cum uirtute multa, & maieſtate.

Margin notes: Dauid. Moſes. — Iahac. Moſes. — Dauid — Geneſis. — CHRISTVS. — Idem.

Quàm ſit iuſtum huius principis imperium. Con. II.

SEd cum imperatoriam, aut regiã dignitatem quis duplici iure ſuſcipiat, hæreditario videlicet & iuſti belli: Vidẽdũ cẽſeo, quomodo Chriſtus imperator noſter non tyrannicè, ſed vtroq; iure illud ſibi vendicet imperiũ: Habuit enim in eo hæreditarium ius cum fuerit filius ſummi principis, cum quo & omnia, quæ ei ſubiecit, fabricauerat,
Paulus. vt dixit arcanorum reſerator Paulus: Quem conſtituit hæredem vniuerſorũ, per quẽ fecit & ſæcula. Sed hoc parum ſibi iuſtum fuiſſet, niſi virtute & arte militari (iuſto tamen bello) inſigne imperium iterum comparaſſet. Propoſitum nanque eſt regnum inſtar præmij currentium, aut decertantium, his qui in agone huius mortalis vitæ hoſtem deuicerint. Pro curſu ſiquidem gymnico eſt ipſius uitæ curriculũ, quo ad præmiũ, vel pœnã quiſq; deuenire poteſt. Pro certamine verò indictũ eſt bellũ cõtra vitia, & tartareos hoſtes, vt ſuprà explicauimus, In quo prælio vexantur, & anguntur, quicunq; decertãt, iuxta illud
Idem. apoſtolicum: Oportet nos per multas tribulationes introire in regnum Dei. Inde ut uim ſibi vnuſquiſque inferat neceſſe eſt, ſicuti imperator ipſe & rex no-
CHRISTVS ſter proteſtatur dicens: Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt il-
Paulus. lud. Violenti quippe, aut in ſeipſos caſtigantes corpus, & in ſeruitutem redigentes, aut cõtra imperatoris hoſtes, ſicut & apoſtolus ait: Non coronabitur niſi qui legitimè certauerit. Et qui fortius in hoc bello, & magis ſtrenuè ſe geſſerit, copioſius præmiabitur. Hinc qui excellentiori corona ſunt donati, durio-
CHRISTVS. res ſuſtinuerunt impetus. Teſtes ſunt apoſtoli, & domeſtici diſcipuli Domini iandiu aſſumpti in aſſeſſores principis, quibus ipſe dixit: In mundo preſſuram
Paulus. habebitis: & hanc vtiq; magnam, quam Paulus cõmemorans ait: Sancti verò ludibria & uerbera experti, inſuper & vincula, & carceres, lapidati ſunt, ſecti ſunt, tentati ſunt, in occiſione gladij mortui ſunt. Circuierunt in melotis, & in pellibus caprinis, egentes, anguſtiati, afflicti: quibus dignus non erat mũ-
Simeon. dus. Teſtis eſt & imperatrix, cui dictum eſt à Simeone propheta: Et tuam ipſius animam pertanſibit gladius, adeo vt dicant quidam ſapientes, quòd fuerit pluſquam martyr: Gladius vtiq; compaſſionis, qua ſimul cum filio pro uirili ſua paſſa eſt: Gladius diuidens animam inferiorem à ſpiritu, vt perfectè deificaefficeretur. Teſtes ſunt omnes commilitones imperatoris, quibus ipſe ait:
CHRISTVS. Qui vult uenire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me uim ſibiipſi inferens, & decertans contra hoſtes lucis & ueritatis, ſicut & ego feci. Cũ igitur ipſe imperator omnes excedat in præmio & corona, ideo certandum ſibi erat ſupra omnes: quod referans duobus diſcipulis euntibus in Emaus dixit: Oportuit Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam. Paſſus eſt itaq; ſuper omnes, & pro omnibus tanto doloris exceſſu, vt ei dicat
Ieremię. Ieremias: magna eſt velut mare contritio tua. Et cum pro nobis patiens omnium noſtrum debitum ſoluerit, ideo omnes ipſi tenemur. Nec tantum paſſus

*eſt ut pro nobis debitum ſolueret, ſed ſtrenuè dimicans eripuit è manibus ini-
mici totũ humanũ genus. Cũ autẽ redẽptus à captiuitate (vt leges decernũt)
teneatur redimenti, ideo diuino ſpiritu afflatus Zacharias cecinit: Vt ſine ti-* Zacha.
*more de manu inimicorum noſtrorum liberati ſeruiamus illi in ſanctitate, &
iuſtitia corã ipſo omnibus diebus noſtris. Et ſic ſapientia illa diuina, quæ tan-
quam author omniũ iure in omnibus principatur, ut in eccleſiaſtico legimus:
In omni populo, & in omni gente primatum tenui, ſic & in humanitate aſſum* Eccleſia.
*pta decertans, bellans, vincens, & triumphans, iure iuſti belli meritò quoque
dominaretur.*

De regno commilitonum. Con: III.

*NEque id credatur eſſe quia ſerui dicimur, nos vili ſeruitute dã-
natos, cum ſeruiamus illi cui ſeruire regnare eſt. Hinc impera-
tor declarat nos deſtinatos ad regnũ, ad quod etiam inuitat di-
cẽs: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum uobis regnũ
à constitutione mundi. Si enim imperator mundi huius præeſt multis regibus,* CHRISTVS.
multò melius imperator cœleſtis habet cõmilitones reges, quibus loquitur Pe- Petrus.
*trus dicẽs: Vos autẽ genus electũ, regale ſacerdotiũ, gẽs ſancta, populus acqui
ſitionis. Põderanda profectò ualde eſt illa coniunctio regni & ſacerdotij: quia
dicitur regale ſacerdotiũ, ad innuendũ, quod quilibet Chriſtianus fulgere de
bet utroq; regno uidelicet & ſacerdotio: vt ſit uerus miles illius, q fuit ſacer-
dos in æternum ſecundum ordinem Melchizedech, qui rex iuſtus interpreta-
tur. Teſtatur ergo, ꝙ fuit ſacerdos regius, ſicut & quilibet noſtrũ eſſe debet.
Nam ut uerus rex debet dominari omnibus terrenis, & corpori ſuo, id (prout
opus fuerit) redigẽs in ſeruitutẽ. Tanq̃ autem uerus ſacerdos quilibet offerre
debet ipſum corpus ſuum in ſacrificium Deo viuenti, ſicut docet Paulus dicẽs:* Paulus.
*Obſecro uos fratres ꝑ miſericordiã Dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiã
uiuentem, ſanctam, Deo placentem: Cui ſi addamus tertium, ſapientiam vide-
licet, erit perfectus homo: ut non triuiali doctrina dicitur de Mercurio, qui e-* Mercu.
*rat ter maximus, in ſapientia, ſacerdotio, & regno. Sed multo elegantius no-
ſter ſummus pontifex Chriſtus ſplenduit ſapientia, regno & ſacerdotio: Quæ
quidem habere debet quilibet chriſtianus, maximè uerò qui ipſius ſummæ ſa-
pientiæ vices gerit: Vndè non ab re infula, ſeu mitra eius triaria (quæ vulgò
regnum) inſignitur: quaſi ſit triplici dyademate coronatus, ſapiẽtiæ, regni, &
ſacerdotij. Niſi enim ſit ſapiẽs, non poteſt eſſe bonus: quia omnis ignorãs malus,
vt dicũt Peripatetici. Nec tantum ſummus pontifex debet præminere doctri-* Peripat
*na, ſed quilibet epiſcopus, ſic dictus ab epi, quod eſt ſuprà, & ſcopos, intendẽs,
quaſi ſit ſuprà intendens plebi, ut Auguſtinus interpretatur: vel à ſcopos,* Auguſt.
*quod eſt ſpeculatio, vt aliis placet: Vnde intelligatur prælatus in ſpecula poſi-
tus ſuper gregẽ ſuum. Sed nec quilibet alius ſacerdos ſapientia, atque ſcientia* Oſee.
carere debet: quia per Oſee cõminatur dominus: Quia tu ſcientiam repuliſti,

Pax autem rationalis eſt ordinata cognitio, & omnimoda electionis conſenſio. Et hæc eſt illa fœliciſſima congregatio duorum vel trium, in qua rex pacis habitare promittit, quando videlicet animal noſtrum cum ratione, & ratio cum voluntate, & voluntas cum ratione conſentit. Ex qua ſequitur uera pax cum Deo, quæ eſt pura legis & voluntatis Dei manifeſtatæ obſeruatio: & ne dum templum Dei fit mens ritè temperata, ſed qui ſic fuerit cōpoſitus, de quacunq; re petierit, ſtatim exaudietur: quia nequaq̃ diſcrepat ab eo, quod Deus ſtatuit. Huic quoque iugum Dei & Chriſti ſuaue eſt, & delectabile. Et in huiuſmodi habet locum hymnus, quem cecinerunt angeli in natiuitate principis pacis dicentes: Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis, eis videlicet qui habent voluntatem cum ratione & Deo concordem, hi ſiquidem digni habentur, vt conſcendant ad illam pacem Dei, quæ exuperat omnem ſenſum: & vt deueniant ad cœleſtem, & ſublimem ciuitatem illam, in qua (authore Iob) Deus fecit eam concordiam, ut diceretur ciuitas illa viſio, & fruitio pacis. Et quia non poſſunt ad hoc regnum pacis peruenire niſi pacifici, ideo eius princeps iubet miniſtris ſuis, vt quocunque applicuerint, deferant & annuntient pacem. Qui & ab eis recedens hanc pacem ſeruandam iure teſtamentario reliquit dicens. Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. Quod teſtamē-tum qui obſeruare neglexerit, ad hæreditatem pacis nullatenus poterit peruenire: quia diſſonans (vel in minimo) ad harmonicum concentum, & canoram ſuauitatem admitti non debet, nec poteſt. Sic & qui minimo peccato, vel aliqua in parte voluptati inſeruiunt, non poſſunt deuenire ad regnum, cum ſint ſerui peccati, nec ad pacem illam, quæ à quibuſdam ſapientibus diffinitur eſſe trã quilla animi libertas.

Angel. — Iob. — CHRISTVS.

A quo detur pax. Con. II.

SEd cum nullus poſſit eſſe liber à peccato ſine Deo, ideo nec poteſt abſq; Deo pace frui, & in ea proficere. Hinc orat eccleſia: Da nobis illam, quam mūdus dare non poteſt, pacem. Trifaria enim ſunt mūdi habitacula, ſuperna, inferna, & media. Eſt ſupnū hoſpitiū cōſonãtiſsimè ordinatū, & plena pace refertū. Eſt infimū, ubi nullus ordo, nulla quies, nulla pax, ſed ſempiternus horror inhabitat, inquit Iob. Eſt autem mediū ex vtraq; permixtum, in quo homo primo collocatur, propoſito ſibi binio, & ad extrema hoſpitia cōtinuò inuitatur. Sed ad inferna habitacula facilè curritur, laxis habenis, nullo freno, nullo moderamine, nullo ſeruato ordine, ſed omnibus ꝑ petulantia cōparatis. Facilimus eſt igitur deſcēſus Auerni: quo ſine adiutorio labūtur mortales, adeo à ſeipſis, & ab ordināte Deo ſeiuncti, & diſſoni, vt nulla unquam pace, nulla tranquillitate potiri amplius valeant. Qui uerò ad ſuperna habitacula tendunt, & ad ſuperas auras: difficile & arduum iter arripiunt, ita, vt ſine Dei numine id perfici penitus nequeat, atteſtãte ueritate infallibili, q̃ ait: Sine me nihil poteſtis facere. Sicut enī inſtru

Eccleſia.

CHRISTVS mentum indiget modulatore, qui fibras aut fiſtulas aptet, & conſonas reddat, & poſtea debita ſonoritate moduletur: ſic quoque nos tanquam inſtrumenta (& vtinam bona) indigemus modulatore, qui noſtros aptet neruos & fiſtulas: qui proculdubio ſunt anima, atque corpus: animal noſtrum, & ſpiritus: ſuperior portio, & inferior: voluntas, & ratio: & tandem omnia cũ ipſo Deo concordet. Quis enim corpori diſpoſito animam conſonam infundit niſi Deus? Quis illa duo, quæ penitus diſſona videntur, corpus videlicet, & animam tãta concordia connectit, vt diſſolutiones penitus refugiat? Quis mentem noſtrã cum diuina aliquando coaptare poterit, aut ſciet? Quis congruo plectro diuinam voluntatem percutit, vt in eum ſonum deueniat, ad quem noſtra quoq; non fruſtra accedat? Solus quippe hæc ille efficit, de quo dicit apoſtolus: Deus eſt, qui operatur in nobis & uelle, & perficere: Et iterum: Idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Ab hoc igitur data eſt pax, & concordia animæ cum corpore: Ab hoc eſt, vndè animalis homo ſubiiciatur ſpiritui: Ab hoc conuenientia mentium humanarum ad inuicem: quia ipſe eſt, qui habitare facit vnanimes in domo: ab eodem eſt correſpondentia mentis noſtræ cum diuina. Inde igitur eſt inſtrumentorum coaptatio: inde ſonora, & cõſona operatio: inde tranquillitas, pax, ſuauitas, & omne bonum.

Paulus.

Quàm ſuauis, & concinna ſit iſta pax. Con III.

A Deo ſuauis, iucundáque eſt pax, vt dicant nonnulli ſapientes, ꝙ in natura nihil ſit cogitatum præſtantius, nihil dulcius. Quia uera pax eſt tranquillitas animi, ſimplicitas cordis, vinculum amoris, charitatis nexus, reipublicæ ſolamen, domorum iucũditas: angelis domeſtica, dæmonibus inimica, Deo ſuper omnia grata, & omnium rerum concordia. Et vbi concordia eſt, ibi harmonia, ibi ſuauitas, ibi iucũditas. Hinc canit propheta: Ecce quàm bonum & quàm iucundum, habitare fratres in vnum: Fratres uidelicet anima & corpus, quando ſunt concordes: vel homines ſimul, aut homo & angelus eius cuſtos: quia tunc Deus & Chriſtus (cuius nomen in canticis dicitur unguentum, uel oleum effuſum) diffunditur in eos, qui ſic conueniunt, conſpergens omnia odore & fragantia ſuauiſſima: vndè ſequitur: Sicut vnguentum in capite, ſcilicet Chriſto, quod deſcendit in barbam videlicet Aaron ſacerdotis magni: quia per manus ſacerdotum plebi adminiſtrantur diuina chariſmata. Deſcendit igitur hoc vnguentum vſque ad oram veſtimenti, illius videlicet quod cõparauit, & intexuit nobis Chriſtus & vnctus noſter: ut omnium peccata cooperiret. Hoc igitur ueſtimentum unguento perfundit, vt etiam omnium uulneribus mederetur. Eſt quoque hic influxus diuinus ſuper cohabitantes in pace, ſicut ros Hermon, qui deſcendit in montem Sion. Ros quippe eſt cœleſtis influxus, imo diuinus, in quo Izahac benedixit filios, vtriq; dicens: In rore cœli erit benedictio tua. A cœlo enim deſcendit per Hermon indicato, quod anathema mœroris interpretantur: Et deſcendit hic

Dauid

ros in monten Sion, ideſt in eos qui poſiti ſunt ſuper ſpecula, & in regimẽ alio-
rum: Sion enim ſpeculam denotat. Si autem ſecretiores theologos imitari uo- Theolo.
luerimus, ros qui Hebraicè טל dicitur, per uiam numerorum cognomen im-
portat magni nominis reconditi, à quo fluunt omnia: Et ſic per unguentum in-
dicatur, quòd habeamus influxum nominis, quod propriè eſt unguentum effu-
ſum: & per rorem influxum cognominis: adeo, vt nihil deſit habitantibus ſi-
mul in pace, & unitate. Et explicando clarius propheta ſubinfert: Quoniam Dauid
illic mandauit dominus benedictionem, & uitam uſque in ſæculum. Sed quid
eſt uita, niſi æterna beatitudo? Et quid eſt benedictio, niſi donum, quo ad ipſam
beatitudinem perueniatur. Ideo introducendi ad ipſum regnum gloriæ uocã-
tur benedicti à principe dicente: Venite benedicti Patris mei. Ex pace igitur
peruenitur ad benedictionem, & de benedictione ad uitam & regnũ, ex uita
uerò ad unionem, de qua (quantum fas eſt, & quantum ualuerit imbecillitas
ingenioli noſtri) depromere aliquid conabimur.

MODVLVS DECIMVSSEPTIMVS VNIO.

De unione beatorum cum Deo. Concentus Vnicus

EX ſacratiſsimis promptuariis paternis IESVS Dei filius cum
hinc demigraturus maximi erga nos amoris pignus dediſſet; hoc
quoque monumentum omnibus ferme humanis ingeniis recondi
tum tribuit dicẽs: Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo, quos de-
diſti mihi: ut ſint unum, ſicut & nos: Et iterum: Non pro eis tantum rogo, quos CHRISTVS.
prædicare miſi, ſcilicet apoſtolis: ſed & pro eis qui credituri ſunt per uerbum
eorum in me, ut omnes unũ ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te, & ipſi in no-
bis unum ſint. Quibus uerbis nedum noſtram cum Deo futuram unionem ex- Idem.
plicat, ſed etiam modum innuit, dum ait: Sicut tu pater in me, & ego in te. De Plotinus
qua unione cum uellet pertractare Plotinus reconditiſsimæ doctrinæ Platonis
imò ſapientiæ diuinæ à Platone imbibitæ, pro quanto propinauerant prophe-
tæ, eminentiſsimus reſerator inquit: Hoc igitur myſteriorum talium inſtitutio
indicat, ut uetet id hominibus nondũ initiatis, expiatisq; patefacere. Nẽpe ue-
tuit, quod diuinum eſt alteri aperire, niſi duntaxat illi, cui uidere contigerit. Parme.
Hinc quia Parmenides dixit omnia eſſe unũ ridẽt Peripatetici ipſi uerè ridẽ- Peripat.
di, quia diſputant contra omnia, quæ non dixit Parmenides: & quod dixit, in-
tactum, & ſuis pedibus firmum, & inconcuſſum penitus reliquerunt. Arguit
Ariſtoteles (inquit Simplicius) contra uerba, non contra ſenſa Parmenidis, qui Simpli.
diuinè loquebatur, & ſupra metas philoſophiæ naturalis: cui addictus erat
Ariſtoteles in phyſicis. Omnia enim ab uno proceſſerunt, & ut ſint eadem o- Ariſtot.
mnia ex illo uno participare neceſſe eſt. Et ſicut omnia ab uno in multa pro-
ceſſerunt, ſic cuncta quæ in illud unum à quo proceſſerant redire tendunt, ne-
ceſſe habent, ut exuant multitudinem, quæ ad imaginationem, diſcurſum,

Ariſtote. ſenſusq́; pertinent, per quos tantummodo procedebat Ariſtoteles: ideo nec mi-
CHRISTVS. rum, ſi non peruenit ad unum: Et ſicut circa multa (teſte infallibili veritate)
eſt turbatio, & diſtractio animi: ita circa vnũ eſt collectio, & quies: Ait enim:
Martha turbaris erga plurima, porrò unum eſt neceſſarium: unum uidelicet,
in quo omnia collecta habentur, ne quærentibus quietem: & fœlicitatem ua-
gandum ſit circa multa. Hinc optimè Auguſtinus ait: Quid uagaris homuncio
Auguſt. circa plurima? Quære vnum bonum, in quo omnia bona, & ſufficit. Sed longè
aliud eſt quærere unum, & in illud unum tendere, q̃ effici vnum. Porrò quòd
vnum ſit neceſſarium, in quod omnes tendere debeant, cuncti ferè ſapientes af
firmant. Sed quomodo tendentes in illud unum cum illo idem efficiantur, pau-
ci uel nulli explicauerunt, quod etiam difficile explicatu eſt: quia id inter ea
arcana reconditiſſima habetur, quæ non licet homini loqui, niſi his tantum, qui
ipſam unionem, aut facto, aut ſaltem contemplatione experti ſunt. Eſt enim (in
Plotinus quit Plotinus aliquid depromens ex officina eorum, qui id comprobarũt) ipſe
uidens cum eo quod uidetur, non duo, ſed unum, tanquam non eſſet propriè vi-
ſum aliquid, ſed unitum. Eſt autem ipſe unum nullam ad ſeipſum differentiam
habens, neque rurſus quantum ad cætera pertinet. Non enim apud eum, qui
ſic uidet, aliquid mouetur, non ira, non appetitus alicuius inferioris, cum iam
ad excelſa profectus ſit: Sed nec ratio, neque intelligentia quædam, neque o-
mnino ipſemet, ſi modo id dictu fas ſit. Sed tanquam raptus, ſiue à Deo penitus
occupatus, in tuto quodam ſeceſſu, habitúque tranquillo, prorſuśque immo-
bili iam conſtitutus eſt. Ab eſſentia quoq; ſua nullo modo declinat, neq; etiam
circa ſeipſum reflectens, quippe cum penitus conquieſcat in eo quod uidet, &
Paulus. quaſi ipſe iam ſtatus euaſerit: Huc enim Paulus adhuc peregrinus deuenerat
(ut opinor) quando dicebat: Viuo ego iam non ego, uiuit uerò in me Chriſtus.
Qui & raptus aliquando in Deum, ſe uidiſſe atteſtatur, quæ non licet homi-
ni loqui. Melius autem & fœlicius ipſe, & alij ad hoc ueniunt, quãdo tam ad
curſus metam applicuerint, & firma adhæſione connexi fuerint illi uni, in
quod ſemper tetenderant: de quibus idem Paulus: Qui adhæret Deo, unus ſpi-
Idem. ritus efficitur cum eo. Dicunt enim theologi noſtri, quod beatitudo eſt in uiſio-
Theolo. ne, & fruitione Dei, atq; firma ipſius fœlicitatis tẽtione, nec ultrà progrediũ-
Plotinus tur. Ex euangelio autem, atq; Plotino, & aliis ſapiẽtibus habemus, quod etiã
deuenitur ad unionem cum Deo uiſo, & dilecto. Nam ſi uidens idem fit cum
eo, qui uidetur (ut nuper dixerat Plotinus) melius & efficacius amans cum a-
Idem. Diony. mato fit unum, dicente Dionyſio, & ſapientibus quamplurimis: quòd amor
eſt uirtus uniens amantem cum amato. Altius aũt conſcendentes, ſicut ſpecula-
tiua uirtus, aut contemplatiua exuit multitudinem, ſi unum cõtẽplari debeat,
ita & effectiuæ, & omnes aliæ uires progreſſiuæ à multis in unum tandem
pergunt, ſicut ab uno in multa proceſſerunt: qua uia perfectum diapaſon, &
conſummata harmonia conducitur. Ad illud utiq; unum peruenire contendũt,

quod(vt docet Plato *in* Parmenide*)eſt à quo omnia,extra omnia, & in omnibus.& ad quod omnia tẽdũt:vt ſit primus & nouiſſimus, principium & finis, ſicut ſacræ literæ pleriſque teſtantur in locis. Si autem ſuapte natura omnia tendunt in illud,tandem ad ipſum peruenient,ne fruſtra appetitus ille inſitus ſit.*Nec inde *deſiſtent eſſe quod ſunt,cum meliori vnita,& in melius permutata,ſuóque iam adepto fine fœlicius viuentia.* Hæc eſt enim (inquit Plotinus) Deorum,*& hominum diuinorum,fœliciumque uita inferiores omnino negligere uoluptates,quæ in pluribus conſiſtunt,& fuga ſolius ad ſolum:*Horum *enim cogitatio ad copulam prorſus innititur.Sed quomodo ad id perueniatur cum intactum non prætermittat,& nos aliqualiter percurremus. Ad id enim (inquit)prophetæ cum deuenerint,pleni* Dei *ſpiritu docuerunt, qua ratione illud cernatur,ſed obſcurioribus ſermonibus,adeo quòd vix intelligi poſſint.* Sapiens *verò ſacerdos(qui ni fallor)præcipuus* Chriſtus *noſter fuit,inuoluta explicans, aditum,& ingreſſum præbuit dicens:* Ego *ſum oſtium, per me ſi quis introierit,ſaluabitur,& egredietur,& vtrobique paſcua inueniet.*Ad *hanc igitur uiſionem uiam aperuit,& ducatum præbuit dicens:* Beati *mundo corde,quoniam ipſi* Deum *uidebunt. Cordis quidem munditia exquiritur, vt videamus,& contemplemur illum,cui vniri debemus. Cum ipſo autem idem efficimur,quando multitudinem exuimus,per ueram exteriorum ſuppeditationem,de qua iterum dicit:*Beati *pauperes ſpiritu,ideſt nihil de extriori bus appetẽtes,quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum, quod ipſe* Deus *eſt:* Ad *quod etiam conducit uera hominis animalis poſſeſſio,& dominium:quia tunc pace perfecta fruitur,de quã ſubinfertur:*Beati *pacifici, quoniã filij* Dei *uocabuntur,& erunt, ut* Ioannes *perhibet dicens:*Dedit *eis poteſtatem filios* Dei *fieri,his qui non ex ſanguinibus, neque ſecundum uoluntatem carnis uiuunt. Sed cum ad id deuenerint,ut iam inconcuſſi nullam illatam ſentiant iniuriam, quaſi his exterioribus mortui,tunc ſupra homines euectis,omniáque adeptis, nihil iis unquam appetendum eſt.*Et *iſti ſunt,de quibus in calce illius reconditiſſimæ doctrinæ bis repetit dicens:* Beati *qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum:*Et *iterum:* Beati *eritis,cum maledixerint uobis homines,& dixerint omne malum aduerſum uos mentientes propter me: & uirtutis amore tolerabitis, gaudete tunc,& exultate, quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlis. Quæ merces utique eſt ille, qui dixit:*Ego *ero merces tua magna nimis:copioſa autem eſt, quando copioſe ſeſe diffundit,& ſtrictius ſecum unit amantes in illa æterna beatitudine, & fœlicitate.*

Plato. Plotinus CHRISTVS. Idem. Ioannes DEVS.

MODVLVS DECIMVSOCTAVVS FOELICITAS.

Quis ſit fœlix, & beatus. *Concentus Primus.*

Auguſti. Plato. *QVis autem cenſcatur fœlix, atq; beatus, Auguſtinus diffinit di-
cens:* Beatus eſt, *qui habet quicquid uult.* Plato *autem in* Philebo
non multum diſtat, dum ait: Beatus eſt, *cui nihil deeſt:* Sed in Eu-
thydemo cum Auguſtino *conſentit dicens:* Fœlicitas eſt *conſecu-
tio rerum ad vota.* Sed *nullus res omnes, quas appetit, poßidet, niſi qui adhæ-
ret, & vnitur cum fonte omnium bonorum, à quo ad libitum cuncta haurire
poßit.* Beatus eſt *igitur, & fœlix, qui eſt unitus cum* Deo, *in quo omnia uidet,
omnia poßidet, omnibus fruitur meliori ſorte, q̃ in generc proprio perſpice-*
Auguſti. *ret: quamuis non denegetur illorum viſio, quæ ab* Auguſtino *dicitur ueſper-
tina, nec eorum fruitio, quam ſuprà ſpuriam declarauimus, dummodo omnia
referantur in* Deum *ea relatione, & conſonantia quæ decet.* Ex *quorum con-
uenientia magna conſpicitur creatoris gloria, quæ uibrat, & ſplendet in crea-*
Iſaias. *turis, quam cõtemplantur oculi bene colluſtrati, ſicut ſeraphini illi, qui (Iſaia
referente) decantabant,* Sanctus, *ſanctus, ſanctus dominus* Deus *exercituum,
plena eſt omnis terra gloria eius.* Quæ *ſi ſplendet in creatis, multo fœlicius in
ipſo creatore, cuius uiſio datur his, qui mortui mundo, & ſibiipſis, ſoli* Deo *vi-*
DEVS *uunt, qui ait:* Non *vidcbit me homo, & uiuet.* Neceſſe *eſt igitur, ſi quis fœlix eſ-
ſe uelit, ut moriatur morte iuſtorum, aut per omnimodam ſeparationem à cor-
pore & econuerſo, ſicut beati omnes, quorum animæ ad gloriam illam cæle-
ſtem peruenerunt:* Aut *per corporis tranſmutationem in meliorem ſortem,
ſicut de* Elia *legimus tranſlato in curru igneo, iam mutato corpore in naturã
ſpiritus: & ſicut* Henoc, *qui ambulauit cum* Deo *in anima & corpore, & am-
plius uiſus non eſt à corporeis oculis:* Et *ſicut multi alij quorum corpora ſur-
rexerunt cum* Chriſto, *& introierunt in ſanctam ciuitatem fœlices ſimul cum
ipſo:* Vel *per demigratione͂ à corpore per tempus, ſicuti* Paulus *in raptu:* Mo-
ſes, qui vidit Dominum *facie ad faciem:* Iſaias., *qui vidit* Dominum *ſedentem
ſuper ſolium excelſum, & eleuatum: & alij non pauci, quos recenſere perlon-
gum foret, ne dicam impoßibile.*

In quo conſiſtat fœlicitas. Con. II.

*QVamuis in primo uolumine multas adduxerimus opiniones illo-
rum, qui diffinire uoluerunt, in quo fœlicitas, & beatitudo cõ-
ſiſtat, hîc tamen negotiũ reſolutè, & cõcluſiuè determinantes di-
cimus ꝙ non poteſt eſſe fœlicitas, niſi in* Deo, *non autem in aliqua*
Ariſtote. *rerum exteriorum, ſicut ſapienter decernit* Ariſtoteles *in politiis dicens:* Te-
ſte Deo, *non eſt fœlicitas in rebus exterioribus, quia ipſe eſt fœlix, & nulla re-
rum exteriorum vtitur.* Hic *corruit* Cicero *ſuo concuſſus ariete, dum ponit*
Cicero. *beatam vitã in omnium rerum vacatione: quæ in* Deo *ſolummodo locanda eſt.*

Progreſſus tamen in Deum ſit aliquando per creaturas, dicente Paulo. Inuiſi- *Paulus.*
bilia Dei, per ea quæ facta ſunt, à creatura mundi intellecta conſpiciuntur: Ex
quibus iterum ad creata Deum videntes conuerſi, gloriam opificis in eis con-
templantur, ſentientes ex utriſque concentus mirificos reſultantes. Quæ cō-
uerſio ad creata nullatenus infauſta eſt: cum non fiat per auerſionem à Deo, à
quo nunquam diſcedentes, ipſum continuè in creatis contemplantur. Nunc i-
gitur ipſius Dei oblectantur viſione (quæ meridionalis dicitur) nunc creatu-
ras in ipſo percipiunt uiſione matutina, nunc autem ipſum in creaturis uiſio-
ne ueſpertina conſpiciunt, ut diffuſè & apertè Auguſtinus ſuper Geneſim diſ- *Orige.*
ſerit. Nec minus profundè, & diſertè Origenes in ſecundo uolumine contra *Auguſti.*
Celſum diſcutit ordine quodam retrogrado: Quem proſequentes, dicimus ꝙ
homines aliquādo à corporeis legibus, & ſenſibus abſoluti, ſiue per extaſim,
ſiue per raptum ad locum quendam deducuntur, qui aliquando paradiſus de-
liciarum, aliquando tertium cælum, aliquando ubera, & pectus archetypi di
citur: ubi quaſi in quodam eruditionis loco docentur clarè de iis, quæ prius
in imaginibus didicerant. Iudicia enim de conſequentibus & futuris diſcer-
nunt, quæ prius per ſpeculum, & in ænigmate aliqua ex parte eoneeperant.
Vident aliquando ſphæras, vel globos cælorum, vbi cognoſcunt & ea, quæ i-
bi geruntur, & cur ibidem illa diſpoſita ſint. Et aliquando ultrà tranſgreſſi *CHRISTVS.*
IESVM *ſequuntur, qui cælum penetrauit dicens: Vbi ſum ego, illic & mini-* *Paulus.*
ſter meus erit. Ibi enim cognoſcunt multas manſiones diſtinctas, & vnitas, &
quæ ſedes unicuique parata ſit, ſicut nouerat Paulus, de quibus dixit: Quorū
nomina ſcripta ſunt in libro vitæ. Tunc etiam ueram conſpiciunt rationem a-
ſtrorum, ſiue animantia ſint, & inde operentur: aut undecunque hauriant uir
tutem, vt influant in inferiora. Ibi fœlices intelligunt rerum cauſas, quas ſum
ma Veritas dilectis filiis, & fidis miniſtris nō abſcondit. Ibi percipiūt non ſo-
lum quicquid unaquæque ſtella operetur, & quo loco ſita ſit, & quare ab alia
tanto dirimente ſpatio ſeparetur, ſed etiam quæ intelligentia unicuique ſyde-
ri præſideat: & à quo loco archetypi ſuſcipiat, vndè in ſtellas, & per ipſas in
inferiora influat. Tunc intelligit in puro iam degens ſplēdore, quid ſacerdos,
quid leuita, & quid ordines eorū: quique ſint ordines iubileorum, ſeptima-
narū, annorū, feſtorum, & feriarum, atque omnium ſacrificiorum rationes:
quæ in purificatione, atque expiatione animarum myſterio penitus recondi-
tiſſimo ordinata ſunt. Quæ inſuper lepræ diuerſæ, & quæ purgatio earum,
& quid ſeminis profluuium. Cur iterum gibbi, hernioſi, manci, torto aut ni-
mis magno, uel ſimo naſo, ſtrabones, aut quacunque turpi macula fœdati ar-
ceanrur ab altari. Agnoſcunt quoque angelicas mentes; aut intelligentias ſe-
paratas d ſumma, & unica mēte: & quæ uirtutes, & quæ poteſtates ſint bo-
næ, & quæ malæ: quæ propitiæ, & quæ cōtrariæ. Intuentur etiam quæ ſit ra-
tio animarum, & undè unaquæque ueniat: & quæ ſit, & eius perfectionis

gradus, & gratiæ, atque donorum menſura: quæque diuerſitas animalium & ferarum, & cur in tam multas ſpecies ſingula genera diuidantur. Nec occultabitur qua ratione radicibus quibuſdã, uel herbis aſſociẽtur virtutes quædam mirandæ: & aliis econtrario herbis, vel radicibus depellantur. Inſuper & de his, quæ accidunt hominibus, quæ non fortuito, vel caſu occurrant, ſed ratione quadam tam examinata, & tam ardua, ut eam non ſolum ſanctorum, ſed fortaßis omnium hominum nec numerus quidem prætereat capillorum: cuiuſque prouidentiæ ratione producatur & vſque ad eos paſſeres, qui aſſe veneunt, ſiue ſpiritualiter, ſiue ſecundum literam paſſeribus intellectis. Et ne quiſpiam hoc exiſtimet falſum, aut impoßibile, adducam etiam ea, quæ ille poſſeſſor ſapientiæ (vt celebre eſt in eccleſia) de ſeipſo aſſerit dicens: Ipſe mihi dedit eorum quæ ſunt ſcientiã verã, ut ſciã diſpoſitiones orbis terrarũ, & uirtutes elementorum, initium, conſummationẽ, medietatem vicißitudinẽ tẽporũ, anni curſus, ſtellarum diſpoſitiones, naturas animalium, iram beſtiarum, uim uentorum, cogitationes hominum, differentias uirgultorum, uirtutes radicũ, & quæcunq; ſunt abſcondita, & improuiſa didici: Omnium enim artifex docuit me ſapientia. Cui adſtipulatur ille ſapientißimus Mercurius Triſmegiſtus, qui cum ſuam mentem (de qua loquimur) adeptus fuiſſet, ait: Diuino afflatus ſpiritu ueritatis compos effectus ſum. Neq; enim ſynceram ueritatem habere poſſumus, niſi mentem adepti fuerimus, aut illuſtremur luce illa ſupramundana, uel per exceſſum mentis uehamur in fontem ueritatis, qui idem eſt. Nam à ſenſibus aut per inuenta ab hominibus (ut ſapientes conueniunt) non eſt expectãda ſyncera ueritas. Ideo apoſtolus cum Coloſſenſibus ait: Videte ne quis uos decipiat per philoſophiam, & inanem fallaciam ſecundum traditionẽ hominum. A ſupremo igitur fonte ueritatis cum munditia cordis expectanda eſt uera cognitio. Hinc idem Mercurius mentem adducit his uerbis ad ipſum locutam. Adſum ego mens, ideſt diuinus ſplendor intellectum ueſtrum perluſtrans, his qui boni, pij, puri, religioſi, ſanctique ſunt: Præſentiáque mea fert illis opem, adeo ut ſtatim cũcta dignoſcant. Et filium ad mentem hãc capeſcẽdam exhortans inquit: Quicunque Dei munere fulti ſunt, ut mentem ſunt cõſequuti, ij ô Tati ſecundum operum comparationem pro mortalibus immortales habentur, intelligentia ſua cuncta cõplexi; quæ in terra ſunt, quæ in mari, & ſi quid eſt præterea ſupra cœlum: atque ideo ſeipſos erigunt, ut ipſum quoque bonum intueantur, in quo uidelicet omnia uidẽt. Quod ſanè cum proſpiciunt, eam qua hic ueſcimur uitam, miſeriam quandam arbitrantur: deſpicientes utique cum corpora, tum corporea omnia, ad unum ſolum feruntur. Hæc ô Tati eſt ſententia mentis, diuinorum ſcilicet contemplatio, & intelligentia Dei, diuino exiſtente craterè, id eſt diſpoſita anima, ut ſuſcipere poßit in intellectu ſplendorem illum, undè mens efficiatur, habens uidelicet intellectum ipſum diuino fulgore perluſtratũ. Quam quidem illuſtrationem Ioãnes

Sapien.

Mercuri.

Sapiens.
Paulus.

Mercu.
Mens.

Idem.

vocat vnctionem dicens: Vnctionem habetis à ſancto, & noſtis omnia: nec indigetis, ut aliquis uos doceat: quia vnctio eius docet vos de omnibus. Quæ vnctio, aut colluſtratio, uel mẽs datur (vt dicũt ſecretiores Theologi) in morte oſculi, de qua propheta in pſalmo: Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius, Ad quam mortem Chriſtus, & Paulus exerta uoce nos prouocant. Alter ſiquidem myſticè ait: Niſi granum frumẽti cadens, in terra mortuũ fuerit, ipſum ſolum manet: Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert, Mori enim neceſſe eſt mundo, & homini animali, ſiquis uelit Deo uiuere, & cernere ea, quæ ad uitam diuinam pertinent atteſtante ipſo Deo, qui ait: Non videbit me homo, & viuet uita videlicet animali: Ideo Paulus: Mortificate membra ueſtra: & iterũ: Mortui eſtis, & vita ueſtra abſcondita eſt cum Chriſto. Moriens itaque homo ſenſibus, in exceſſu quodam & ſeparatione intellectiuæ potentiæ à diſcurſu circa ſenſibilia, eleuatur in Deum, ubi omnia uidet. Quod adhuc peregrinantes Dei munere adipiſcuntur, dummodo effecti, ſint mundo corde, ut docet ſumma Veritas: Ex cuius officina inquit Plotinus: Qui puri ſunt, habitantes ſecum, nihil impedimenti habentes, quo minus unum efficiantur, ſed effecti diuini, pulchri, atque Deiformes, tunc aſcendunt in mẽtem ubi pulchras omnes ſpecies contemplantur, atque cognoſcunt illas ideas eſſe, quæ veras rerum indicant eſſentias, & quidditates. Ad quod deuenerant prophetæ, Paulus, & ille, qui dixit: Quod audiuimus, & contrectauimus de uerbo uitæ, hæc annuntiamus uobis: Et iterum: Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à Patre. In quo uerbo cum omnia ſplẽdeant, & ibi habeãt ſua exemplaria, conſequenter omnia ibi conſpiciuntur. Verum hæc uia antiquis domeſtica, & etiam aliquibus, vel pauciſsimis noſtri temporis cognita, qui cum propheta dicere poſſunt: Notas mih. feciſti uias uitæ. Vulgò autem penitus eſt obliterata, addicto vnoquoque concupiſcentiæ ſuæ, aut doctrinæ perceptæ à ſenſibus, qui ad huiuſmodi non pertingunt penitus ab ipſis aliena: hinc ipſis uidetur dura, extranea, & forſitan à ueritate exorbitans & inacceſsibilis (ut aiunt) pro ſtatu iſto. Iccirco iis ſatis eſt expectare tẽpus, quo reformabitur corpus noſtrum graue, & conforme fiet corpori claritatis Chriſti: quod exſtimãt euenire tantummodo poſt reſurrectionem, & in ſtatu gloriæ, non attendentes quid ſancti perhibeant: & quomodo (vt ſcriptura autentica teſtatur) aliqui adhuc peregrini ea uiderint loquentes cum Deo facie ad faciem: vt de Moſe, & de Iahacob dicitur, & de aliis per alia uerba. Poſtquam igitur omnes conſentiũt, quod hæc perfecta cognitio dabitur his, qui ad curſus metam ſtudioſè applicuerint, de ipſis etiam aliquid percurremus.

Theolo. Dauid. CHRISTVS. Paulus. DEVS Paulus. CHRISTVS. Plotinus Paulus. Dauid.

*ET ſi, in hac uita degentibus aliquando; datur introitus ad para-
diſum deliciarum, ubi ueſci poſſumus omnibus ibidem conſitis
Paulus. arboribus, & deliciari in eo, quem Paulus, & alij ſapientes He-
bræi uocant ſæculum futurũ, nihilominus perfecta eius poſſe-
Paulus. ßio datur his, qui compleuerunt uitæ curriculum. Antè enim uel pauciſsimi in
Hebrei. huiuſmodi perfectè initiati eò perueniunt, ut ipſe Paulus cũ Hebræis de hac
re non mediocriter inſtructis ait: Perfectorum autem eſt ſolidus cibus, eorũ
qui pro conſuetudine exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni, & ma-
li. Cum iſtis igitur loquentes interponemus inchoatiuos ſermones Chriſti,
qui quidem ſunt de operibus pœnitentiæ, baptiſmate, authoritate abſoluen-
di, reſurrectione mortuorum, & huiuſmodi: ut feramur ad doctrinam perfe-
ctam inter perfectos, & eos qui participes facti ſunt Spiritus ſancti tantum-
modi communicandam: in qua tractatur de cœleſti dono, mana abſcondito,
de meliori Dei uerbo, recondito videlicet, & perfectis communicando, & de
uirtutibus ſæculi uenturi: Ad quod (Deo auxiliante) cum deuenimus, tunc ui-
demus etiam peregrini, ſaltem in parte, ea quæ abſcondita ſunt: Si uerò ſoluti
à corpore in Deum ferimur, tunc euacuatur quod ex parte eſt, adepto iam p-
fecto, in quo plenè beamur: Soluta uerò anima ab hac mole corporea ſi ſtatim
pertingat ad metã & terminũ, quò tandem uentura eſt, an ſi adhuc proficiat,
Theolo. uaria eſt opinio ſapiẽtum. Nouitiores enim theologi uel pedibus in priorẽ ſen
Orige. tentiam deueniunt: Sed Origenes, & cum ipſo alij ſapientes opinantur, quòd
Celſus. adhuc proficiant beati, ut ille longo ſermone diſſerens contra Celſum ait. Cũ
ad cœleſtia loca peruenerint ſancti, tunc amplius & perfectius cognoſcent q̃
in peregrinatione fecerint. In qua cognitione creſcet per ſingula rationalis na
tura, non ſicut in carne, uel corpore & anima, in qua uita creſcebat, ſed mẽ-
te & ſenſu aucta ad perfectam ſcientiam mens iam initiata perducitur, ne-
quaquam in poſterum iſtis carnalibus ſenſibus præpedienda, ſed intellectua-
libus incrementis aucta, ſemper omni ammoto uelamine, & ad purum (ut ita
dixerim) facie ad faciem rerum cauſas conſpiciet: vbi ea in primis perfectio-
ne potietur, qua in ipſum conſcendit, ea deinceps qua permanet: cibos, quibus
ueſcatur, habens theoremata, & intellectus rerum, rationesq́ue cauſarum:
Sicut enim corpora noſtra in hac uita ciborum præſidio, dum adhuc in iuue-
nilibus annis ſumus conſtituti continuò adoleſcunt, & plenè perficiuntur: ſed
cum natura congruis lineamentis ea ad ſuam proceritatem deduxerit, utimur
cibis, iam non ut creſcamus, ſed ut uiuamus, & cõſeruemur in uita per eſcas
Ita arbitror & mentem, etiam cum uenerit ad perfectum, ueſci tamen, & v-
ti propriis & competentibus cibis in ea menſura, cui neque deeſſe aliquid
debeat, neque abũdare. In omnibus autem cibus hic intelligẽdus eſt theoria, &*

intellectus Dei habens mēſuras proprias, & cōpetētes huic naturæ, quæ facta eſt & creata: quas menſuras ſingulos quoſque incipientes uidere Deum, & intelligere per puritatem cordis oportet obſeruare: Hunc certè profectū (meo iudicio) nobis indicare uoluit Apoſtolus, *ubi poſtquam de aſcenſu in altū, & illic captiuitate deducta à Chriſto diſſeruit, & de gradibus diſtributis in eccleſia, quibus alij facti ſunt Apoſtoli: alij Euāgeliſtæ, doctores alij, & huiuſmodi, ſubinfert: Donec occurramus omnes in unitate fidei, & agnitione filij Dei in uirū perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, ut iam non ſimus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni uento doctrinæ. Si quis autem aſſerat nullum eſſe profectum in patria, quia in uia deuenit unuſquiſque ad eam, quæ ipſi eſt deſtinata menſura, ſicuti tenēt communiter doctores eccleſiæ, & nos cum eccleſia, & cū Chriſto ſumus hîc, & ubiq;:* Videtur tamē *aliquibus (niſi hoc ueritati repugnet) quòd infinito adhærentes ſemper ab eo hauriant undè creſcant, quouſq; idem cum ipſo fiant, ut ſuprà innuimus, & tūc perfecta portione, qua creſcunt, ſubſecuta quieſcunt in pace in idipſum:* Nam *(ut inquiunt) ſiquid obſcœnum* & *immundum deturpat eos, qui uitæ curricula compleuerunt, habent locū in quo expurgentur, antè q̄ deueniant ad lucē illā colluſtrantē & perficientē, ne offendatur ipſe fœdus, & debilis à claritate eius:* Ita *aſſuefaciendus eſt oculus, antequam in eam pleniſſimam lucem figat intuitum: quia (ut inquit* Plotinus*) ſordibus infectus oculus, nec dum bene purgatus, aut debilis, ſi in ſpectaculū lucidiſſimum intendatur, caligabit protinus: oportet enim uiſurum uidendo cognatum, ſimilemque, prius effici quàm ad ſpectandū adhibeatur:* Neque *enim oculus unquā uideret ſolem, niſi factus ſolaris: neque rurſus animus niſi factus pulcher, atque diuinus ipſam pulchritudinem, & Deum intuebitur: neque lucē ſuſcipiet niſi factus lucidus & clarus.* Hinc *Salomon in prouerbiis ait: Semita iuſtorum ſicut lux ſplendet uadens, aut proficiens & lucens uſq; ad perfectū diem.* Hinc *de Chriſto beatiſſimo dicitur: Puer autem creſcebat, & confortabatur plenus ſapientia:* Et *iterum:* Et I E S V S *proficiebat ſapientia, ætate, & gratia apud Deum, & homines.* Nec *dicendum eſt quòd ille profectus eſſet ſecundum apparentiam, quia criminarentur ſcripturam de falſitate cum ipſa dicat, quòd proficiebat ſapientia, non autem apparentia, neq; tātummodo ad contuitū hominū.* Nec *bene ſoluit, qui dicit ꝙ proficiebat experientia: quia ibidē dicitur, ꝙ proficiebat ſapientia:* Neq; *enim aliquādo incongruè loquitur ſcriptura ipſa, niſi ex tranſlatoris uitio.* Proficiebat *itaque homo ille etiam cum Deo unitus, ſicut & merebatur uſque ad eam plenitudinem, ad quā* Pater *præordinauerat.* Creſcūt *& iuſti uſque ad perfectū idē, qui eſt meridies, aut uiſio meridionalis, ſic dicta ab Auguſtino, quādo beatus clarè intuetur Deū facie ad faciem ſicuti eſt: in qua uiſione eſt latitudo infinita, ſicut* & *obiectū uiſum eſt infinitū.* Nec *habeant pro incōuenienti, qui ſic opinantur, ꝙ beatorū ſit ſtatus, & profectus:* Status *quidē eſt, ut nullatenus quis eorū cadere poſſit:* Progreſſus *uerò, cū ſemper*

Paulus. CHRISTVS.

Plotinus

Salomon

Auguſti.

Petrus. *Deo intimiores fiant, quouſq; idē cū ipſo efficiātur: uidè et āgeli (ſicuti Petrus in quit) deſiderant in Deum proſpicere: Deſiderant quippe, quod non adhuc habent, nec fruſtra deſiderant, quia defraudarentur à deſiderio ſuo, & dolerent, quod eſt contra rationem beatitudinis. Obtinere uidētur igitur aliquando, quod non habent, quamuis beati ſint: Vel ſi aſſeritur (ut communiter ſentiunt theolo-*
Theolo. *gi) quòd beati ſtatim introducti ad uiſionem illam reperiantur in termino iam præfixo, ut non ulterius progrediantur, aut intimiores fiant Deo, cum illuc intro ducti iam perfectè beati ſint. Sed quomodocunque ſit, fœlicitas perfecta datur his, qui iam deuenerint ad extremam metam ſui progreſſus, & ad plenam men ſuram pro eorum capacitate, ut amplius capere nequeant. Et hoc eſt, quod dici-*
CHRISTVS. *tur: Petite & accipietis, ut gaudium ueſtrum plenum ſit.*

MODVLVS NONVS. OMNE BONVM.

Quid ſit bonū, quod dicitur ſummū, & uerū bonū. Cōcentus unicus.

CVM nulla poſſit fieri diſputatio de eo, quod non ſubeſt ſenſibus, aut cōpoſitis rationibus, quia ſimpliciſſimum eſt, ideo de ipſo ſermo faciendus eſt ſimplex, ſolóque diuino lumine edoctus, ſicuti ue
Triſme. *ri ſapiētes nos inſtruunt: Nā Triſmegiſtus illo quidē lumine perfuſus ait; Deus ipſum bonum eſt, nec aliud quicquam præter bonum: reliqua omnia ab ipſa boni natura ſecreta ſunt: Corpus quidem & anima cum determinata ſint locum habent nullum, quo bonum capiant, quia tam amplum eſt bonum quàm exiſtentia rerum omniū corporaliū, & incorporalium, ſenſibilium, & intelligibilium, & ipſum, quod eſt ſuper omne exiſtens. Caue igitur, ne quando dixeris aliud quicquā bonum: Prophanus enim foret error, iuxta illud quod ſum-*
CHRISTVS. *mus doctor ait: Nemo bonus, niſi ſolus Deus. Nec dicendum eſt Deum aliud quidem eſſe quàm ſolum bonum, quia in eandem impietatem incideres. Et quia bonum non ab omnibus intelligitur, idcirco Deus, qui ipſum bonum eſt, non cognoſcitur ab omnibus: uerum propter ignorantiam, tum deos, tum homines bonū*
Idem. *nominant: Ideo Chriſtus redarguens illum, qui ei dixerat, magiſter bone, inquit: Quid me dicis bonum? Nemo bonus niſi unus Deus, abſolutè uidelicet, & propriè: ꝑ participationem autē aliquis poteſt eſſe bonus, ſicut idē doctor ſciens ſe quamoptimè participare de bonitate illa quo ad humanitatem, alibi dixit: Ego ſum paſtor bonus. Siquidem palàm faſſus eſt, ꝙ omnia dederat ſibi Pater undè*
Idem. *in eo, ꝙ homo, non erat bonus à ſeipſo, quod tantummodo Dei eſt, de quo inquit propheta: Cōfitemini Domino, quoniam bonus: Secundum quā bonitatem nullus*
Mercur. *(inquit Mercurius) poteſt eſſe bonus, neque fieri. Quiſquis igitur honoratur*
Paulus. *ex bonitate, id fiat in eo, quod à Deo accepit: Hinc Paulus omnibus clamat dicens: Quid habes, quod non accepiſti? Cum igitur omnia accipiant à Deo, & nihil dent, & ipſe exhibeat omnia, & capiat nihil ideo ipſe ſolus bonus: nam bo*

nus porrigit uniuerſa, nec quicquam accipit: homo autẽ & omnia ſimul cum eo cuncta accipiunt, dant autem nihil: ideo nihil horum poteſt dici bonum. Chriſtus igitur in eo, quod omnia acceperat à Patre noluit uocari bonus: in eo autẽ quod dedit, boni eſt functus officio. Eſt igitur Deus omne bonum, & ſummum bonũ, nihil accipiens, quia nullo bonorũ noſtrorum indiget, omnibus autem dat, ut bona ſint, ſicut canit Diuus citharœdus dicens: Aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Et hæc eſt uera humilitas, & uera cognitio ſui, intelligere ſe eſſe purum nihil, & omnia accepiſſe à Deo, & hinc eſſe quod ſunt, cũ tantum ſit, quantum Deus ſeſe in ipſum diffundit: Et qui magis de Deo participat, melior eſt, cum Deus ſit ipſum bonũ: & pulchrior eſt, cum Deus ſit ipſum pulchrũ. Hæc enim eſt (ut Dionyſius, & academici docent) uera pulchritudo, participare, ſcilicet de ſummo pulchro: & uera bonitas, participare de ſummo bono, ſicuti eſt uerum ens, pro quanto participat de eo quod eſt à ſe, & ſummũ ens, ut tritiſſimũ habetur in omnibus ſcholis: Nam (ut idẽ Diony. ait) eo ꝙ Deus eſt ſubſtantiale bonũ, ad omnia exiſtentia extendit bonitatẽ ſuam, ſicut ſol per ſuũ eſſe illuminat omnia, quæ lumen eius participare poſſunt. Bonũ igitur ſummũ per ipſam eſſentiam ſuã omnibus exiſtentibus menſura quadam, & proportione mirabili immittit totius bonitatis radios. Non ſecus de pulchro paulò inferius ait: Ipſum etenim pulcherrimũ, & ſupra pulchrum ſemper, & ex omni parte exiſtẽs omniũ pulchrorũ eſt cauſa. Ex hoc itaque pulchro his quæ ſunt omnibus prouenit, ut ſint pro modo ſuo pulchra ſingula: Efficitq; pulchrũ iſtud rerũ omniũ congruentias, & amicitias, ac ſocietates: pulchroq; iſti tãquã effectiuæ cauſæ, & fini omniũ cuncta cõtingũt: Pulchri enim gratia omnia ſunt. Eſt quoq; exẽplar, & meta, ad quã diffiniũtur omnia. Et idem pulchrũ eſt & bonũ, quod cũcta deſiderant, & quo omnia cognata ſunt, quia nihil eſt in ſubſtãtiis rerum: quod pulchri & boni non ſit aliquatenus particeps. Et cum ſit primarius & immenſus fons, à quo cuncta ſuſcipere appetunt, ideo omnia (ut inquit magnus Theodorus apud Proculum) orant præter ipſum primum, quia omnia indigent: Et dum cognoſcunt, quod ab illo ſuſcipere debent ea, quibus indigent, ipſum rogant. Hinc ſummus doctor Chriſtus docuit, ut orationem dirigeremus in Patrem, à quo omne datum optimum, & omne donum perfectum, dum ait: Cum oraueritis, dicite: Pater noſter, qui es in cœlis. Et ſemper nobis orandum eſt, quouſque compleatur menſura donorum, quæ nobis parata ſunt, & quouſque gaudium noſtrum plenum fuerit. Nam tunc nihil reſtat quod impetrare poſſimus, uerum pro aliis, ut adipiſcantur, quod iam nos adepti ſumus, ex charitate preces effunduntur. Et ideo (teſte Ioanne) Sancti orant, & ipſemet filius Dei: Si quis, inquit, peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, I E S V M Chriſtũ iuſtũ, qui eſt propitiator pro noſtris, & pro totius mũdi peccatis. Cui aſſtipulatur Paulus dicẽs: Introiuit I E S V S in ipſum cœlũ, ut appareat uultui Dei pro nobis, & tãquã uerus mediator tantũ omnia reducat in ipſum ſummum bonum,

Dauid

Diony. Academ.

Diony.

Idem

Theodor.

CHRISTVS.

Ioannes.

Paulus.

quantum ab ipſo receſſerunt, & idem fiant cum eo per ueram unionem, ſicuti erant in exemplari, & in archetypo boni.

MODVLVS VIGESIMVS SILENTIVM.

De pauſa, quiete, & ſilentio, ad quod deuenitur adepto iam bono, in quod tendimus.

*CV M igitur deuenerimus ad primum & ſummum, quieſcendũ eſt,
nec ultrà progrediendum, cum nihil ultra ſummum dari poßit. Et
Ierem. hoc quod inquit Ieremias: Sedebit ſolitarius & tacebit, quia ele-
uauit ſe ſuper ſe. Quibus uerbis declaratur quies in eo quod di-
cit, Sedebit: expoliatio à multitudine, quia dicit, Solitarius, ſilentium, dum ait: ta
cebit, & transformatio in Deum in eo quod concludit: Et eleuabit ſe ſupra ſe:
Dauid. Nam ſupra hominem nihil eſt, niſi Deus. In cõſonantiam canit propheta dicens:
In pace in idipſum dormiam & requieſcam. Quo dicto ſileat, quia iam deue-
nit ad locum, ubi ſilentium eſt, eo quod illic unuſquiſque intimus effectus ſit, &
intimus cum ſummo, adeò ut omnium exteriorum oblitus, atque ab omnibus il-
lis ſeiunctus, nullum habeat cum quo loqui poßit conuerſans ſolummodo cum il
lo, apud quem ſermo non exquiritur, cum omnia intueatur: necnon quia ea pro-
ſpiciat, & his oblectetur, quæ ſi uellet etiam exprimere nequiret. Hinc igitur
ſilendum eſt, niſi quatenus ex mandato principis aliquid inferioribus pro capa-
citate recipientium ad ipſorum utilitatem manifeſtat: ut de angelis inquit Diony
Diony. ſius, ꝙ ſunt enũciatiui diuini ſilentij, ſicut clara lumina interpretatiua eius, quod
eſt in abditis: Quod diuinum ſilentium, aut illud quod ſilendũ eſt, bonitas quip
pe eſt illa, & pulchritudo, & lux adeò eminens, ut uerbis manifeſtari non poſ-
ſit, ſed percipiatur in ipſo eodem lumine non manifeſtato niſi oculis bene col-
Pſalm. luſtratis: Ideo inquit Pſalmographus: In lumine tuo uidebimus lumen. In quo lu
Paulus. mine uidentur arcana, & abdita Dei, quæ (teſte Paulo) non licet homini loqui:
Ideo de huiuſmodi nulli magis patet dicendi campus quàm ignaris: Nam ſi il-
la percipere nequit niſi raptus in exceſſu mentis, aut transformatus in eandem
imaginem, quæ eſt filius Dei, quomodo ea, quæſo, explicabunt non eleuati, aut
minimè transformati? Silendum eſt itaque etiam his, qui ea uiderunt per exceſ-
Ieremias ſum mentis: Nam cum Ieremias (ut nuper diximus) ageret de ſolitario, & ele-
uato in Deum, ſubintulit iuxta ueritatem Hebraicam: Sedebit, quia onus ſuper
ſeipſum. Onus enim magnum impoſitum eſt ſupra humeros eorum, quibus cre-
Iſaias dita ſunt arcana principis, ut uidelicet ſint fideles, & ſileant. Hinc Iſaias cũ ui
deret in exceſſu mentis ea, quæ tempore Meſsiæ uentura erant, nequiens conti
nere, quæ bulliebant in mente, dixit: Cum glorificatus fuerit Dominus, per Meſ
ſiam uidelicet, exultabunt de mari, ſcilicet ſuperexcelſo, à quo ueniet, ſicut per
Dauid alium prophetam dicitur: In mari uiæ tuæ, & ſemitæ tuæ in aquis multis, & ue*

ſtigia tua non cognoſcentur,naturali uidelicet lumine:Ideo ſequitur Iſaias:Sed Iſaias.
in luminibus,uel ſplendoribus (pro quo nos habemus in doctrinis) glorificabunt
Dominum: Nam in inſulis maris nomen Domini Iſraël: à finibus uel ab alis ter
ræ laudes audiuimus,futuras uidelicet tibi iuſto:pro quo nos habemus, gloriam
iuſti. Septuaginta autem illud, tibi,interpretãtur ſpeciem:ſed propriè iucundũ,
& præcipuum ſignificat: & ſenſus eſt:Præcipua laus, & iucunditas erit iuſto,
id eſt Meſsiæ, qui ſolus iuſtus inter mortales inuentus eſt. Verùm cum nimis
apertè ſibi uiſus fuerit loqui,ſtatim ſubintulit: Secretũ meum mihi, ſecretũ meũ
mihi:Veh mihi,quia uidelicet tam apertè loquutus ſum. Poſtea ad aliud ſermo-
nem ſuum diuertit.Iſtud quodque ſilentio Pſalmographus innuit dicens: Abſcõ Pſalm.
di in corde meo eloquia tua,ut non peccem tibi: quod abſcondere,ſilere eſt: Sed
ꝙ ſit alienum ab officio boni uiri propalare diuina arcana Mercurius ad Aſce- Mercur.
pium declarat,dũ ait: Irreligioſæ mentis eſt tractatũ tota numinis maieſtate ple
niſsimum multorũ conſcientiæ publicare, quia uileſcunt nimis in imbecillibus ani CHRISTVS.
mis profunda eloquia, & myſteria Dei:ideo dixit ſummus doctor: Nolite ſan
ctum dare canibus, & nolite margaritas exponere ante porcos,propalando ui-
delicet indignis, & incapacibus Dei pretioſiſsima arcana. Adde quod aliquan-
do ob reuerentiam(ut Mercurius ait) præſtat ſilentium facundam prægnationẽ
uerita:is,ut ſuo loco tanto efficacius, & ſublimius loquatur, qui conſeruauerit
arcana illa cum reuerentia,quanto magis fidelis ſeruus fuerit in occultãdo.Gra
ti quoque magis reperiuntur ſilentio laudantes ineffabilẽ quàm indignè aliquid
proferentes,fallacia ueræ laudi contraria maculati. Anima itaque clauſis ſenſi
bus,qui coloribus,odoribus, ſaporibus,ſonis, & pruritibus oblectantur,clauſo-
que rationis diſcurſu,cuius pabulum & eſca eſt ueritas, & cognitio rerum infe
riorum,& collecta tota in mentis apice, cuius pabulum & ſupramundanum lu-
men,ſilet aliis: & illi ſoli qui ſummum & unicum bonum eſt uacans loquitur, &
laudes perſoluit:Nos etiam(quoad pandere fas eſt) hymnum Deo optimo ma-
ximo perſoluamus.

Hymnus ſoluendus in ſilentio ſoli Deo pura, & eleuata mente.

TIbi Domine ſancte, & uniuerſorum ſupreme rex debetur laus, quam nemo ſoluere poteſt,cum immenſus ſis,æternus, & ineffabilis:Vndè ſi non dignas,tamen quantum fas mihi eſt, & quantum uires ſuppetunt, imò quantum tu in me loquens iuſſeris, reddã. Tu nullo termino clauſus,nulla ratione circunſcriptus, & nulli peruius,omnia in te continens, & omnium cauſa exiſtens, & ſi in omnibus exiſtens ab omnibus tamen adeò ſemotus es,ut de te nec fari, nec cogitare poſsit humana mens, niſi quantum tua lux eam perfuderit, Tu quidem uniuerſorum pater,lux pura, & inacceſsibilis, fons profundus, occultus creator,quem nemo nouit, niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare, Tu ſapientiæ fons ex quo omnia, & uerbum æter-

num omnia portans, babitatio occulta in rebus, eſſe, uita, fundamentum, & principium rerum omnium & terminus, Tu ſanctus, benedictus, ipſe Deus altus, ſigillum, forma, ſpiritus, nexus, & uita mundi: Magnus tu, & laudabilis ualde, & magnitudini tuæ non eſt finis: Tu enim ea immenſa bonitate qua fabricaſti, eadem & confoues omnia, & tuo brachio cuncta protegis: Tuque oriẽs undè omne lumen rutilat, & omne bonum exoritur: Tu potens es, & quis reſiſtit tibi? Tu ſcrutãs renes, & corda iuſto ac ſanctiſſimo iudicio reddis unicuiq; ſecundum opera ſua nil inultum permittens: Tua eſt pulcbritudo, ueritas, & uita, metrum, & menſura rerum, ſpeculum ſplendens, in quo omnia clareſcunt: & lux pulcberrima, qua omnia pulcbreſcunt: Munificus, & pius in omnibus, tardæ iræ, & amplæ miſericordiæ. Tibi quod fuit, quod eſt, & quod futurum eſt idem ſunt: In te enim eſt uita præſens, & ſæculum futurum, in quo & omne tẽpus, & omnis terminus concluditur, quia omniũ finis es: Tu uerus Deus ſine motu aſcẽdens ad tuam ſublimitatem, & deſcendens ad nos, & ad infima quæque tanquà baſis omnia ſuſtentas, & omnium decor exiſtis: Tu Deus uiuus, uita mũdi, autbor fœderis, arbor ſcientiæ, ueritas, & ſigillum mundi, fons animarum & formarum, omniũ pax, unio, & cunctorum uinculum: Tu uniuerſorum rex, princeps mundi, iuſtitia, & regula eius, Deus electorum, & cuſtos eorum, atque oculus omnia uidens, babitatio, & boſpes in nobis ſanctiſſimus transferens te in animas ſanctas, ut eas in tuam imaginẽ transformans reducas ad id, undè uenerũt, & omnia tecum facere poſſint. Et qui ſapiens eſt, bæc intelligat, quia boc eſt mana abſconditum, quod nemo ſcit, niſi qui accipit: undè de buiuſmodi fari minimè licet: Non enim bæc ex auditu uocali percipiuntur, ſed lumine illo æterno, quo illa concipiuntur eloquia, quæ in corde occultanda ſunt, ne ueluti infidi & indigni laudatores peccemus coram regem, cuius ſacramentum abſcondere bonum eſt: quod neque propalare poſſumus, quia ineffabile eſt: Ideo cũ uerba non ſuppetant, ſilentio laudandus eſt, corde mundo, & feruido: quia in ſilentio, & ſpe erit fortitudo noſtra, inquit oraculum: cum quo maximè congruit illud Ieremiæ: Bonum eſt præſtolari cum ſilentio, quouſque facie ad faciem uidentes eum ſicuti eſt, ſoluatur uera noſtra lingua in debitas laudes, ſicuti iterum ſcriptum eſt: Qui babitant in domo tua, in ſæcula ſæculorum laudabunt te. Amen.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

1485
ROMA

Digitized by Google